

ספר
אבני חן
על כל סדר הש"ס

כל הש"ס גמרא משולב עם פירוש רש"י
הערות נחוצות ותיאור המציאות בימי חז"ל
מדאי מקומות וידעות מחכימות
ישובים נכונים ע"פ ניסחאות דפוסים קדמונים

אשר העלה על הכתב בעת לימודו והכנת השיעורים

הרב הגאון החסיד

הרה"ג מוה"ר נח זאבלאצקי ז"ל

מגיד שיעור במסגרת דף היומי הרבה שנים

קובצי קונטרסים שהוכנו לדפוס בס"ד
ע"י בניו שיחיו

שנת תשפ"ד לפ"ק

להשיג הספר אצל
הר"ר צבי יעקב זאבלאצקי הי"ו
1320 55th
Brooklyn N.Y. 11219
917-862-4700
seferavneichein@gmail.com

ונח מצא 'חל'

את החיבור הזאת אנו מוציאים לאור עולם לעילוי נשמתו של אבינו ז"ל הננו כפרת משכבו בעת הזאת נעלה את זכרנו עלי ספר, דור לדור ישבחו מעשיו וישמיעו תהלתו זיחא לעליונים ולתחתונים, דבק בתורה כל ימיו, את מלאכתו עשה עראי ולקבע עשה את תורתו ימים וילות לא השבית מלעסוק בתורה, לימד תורה ברבים, הקפיד מאד לא להחסיר את שיעורו חילו וכוחו השקיע שעות רבות מדי יום ביום, כדי ללמוד ה'דף' עם כל המפרשים על בוריו נהג לרשום את כל חידושיו מיד, כל יום ויום היה מביא לשיעור את החידושים מדי יום ביזמו רבים נהנו מחידושיו וביאוריו טבלאותיו והקדמותיו המאירות עינים, ובקשו לטעום מאור תורתו בעבור זה התחיל לקבץ כעמיר גורנה את כל הגהותיו וחידושיו לפונדק אחד, למען ירוץ הקורא בו ידע בכשרונו המבורך להוציא הנקודה הטעון ביאור, בבהירות מפליאה שנבע מגודל בקיאותו נפלה עטרת ראשנו, פתאום נגדע הארז בלבנון, והוסר הנזר מעל ראשינו, אי מי יתן תמורתו חוה"מ פסח ביום ראשון התחיל את יומו כרגיל ברשמו את חידושי תורה לפני שהלך לתפלתו זכה ויצא נשמתו מתוך תורה ותפלה, כאשר באמצע תפלתו החזיר נשמתו ליוצרו לא ימוש זכרו לעד, ואת דברי תורתו מוציאים אנו בזה כדי לזכות את הרבים לעילוי נשמתו

הרה"ג ר' נח בן ר' אהרן זאבלאצקי ז"ל

נפטר ביום י"ז ניסן תשע"ג לפ"ק

ויה"ר שבזכות הפצת דברי תורתו יתעלה נשמתו במרומים, בגן עדן תהא מנוחתו, ובעל הרחמים יסתירנו בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצרור החיים את נשמתו, עדי זוכה לזמן שבו יקוצו וירצנו כל שוכני עפר, השתא בעגלא ובזמן קריב.

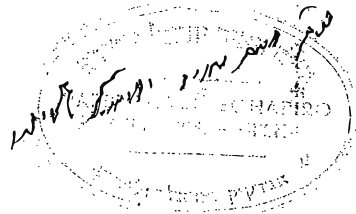
בני המחבר

חיים מאיר יחיאל שפירא
מלפניט אבד"ק נאואל
רחוב רש"י 4
בני ברק, ארץ ישראל

לשם ד' סודי " כי אמרו לך אצלך אתה "

וזה היות את הקונסרבטוריום הנקרא בשם "קול מבורש"
 אולי אינן נקרא ביהודה המפורסם יום נשאל מקדש ביתו
 אשר ממשלה בה היה היה נח צאצאצקי לאיטא, אולי
 נקרא בהם של אהיה היה היה המנוח היה מאו, וחואל
 וואקסלברג, והקונסרבטוריום היה היה קול מבורש
 אשר וזה היה בנחמיה נח בן שבעה דברי נחמיה
 הנחמיה והנחמיה הנחמיה והנחמיה והנחמיה
 שבהם הנחמיה והנחמיה נחמיה והנחמיה והנחמיה
 באנו בהם והנחמיה והנחמיה והנחמיה
 וזה היה מבורש שוכה להשלים את נחמיה והנחמיה
 נחמיה נחמיה והנחמיה והנחמיה והנחמיה
 נחמיה נחמיה והנחמיה והנחמיה והנחמיה
 נחמיה נחמיה והנחמיה והנחמיה והנחמיה

٢٠١٩

ברוך דוב פוברסקי

ישיבת פוניבז' בני ברק

בס"ד י"ח מרחשון תשע"ד לפ"ק

הנה באו לפני האברכים היקרים בני הרה"ח ר' נח זאבלוצקי ז"ל מחבר ספרים ומרביץ תורה בביהמ"ד בעלא בבורו פארק ברוקלין, ונכדי הרב הגאון המפו' מוה"ר אהרן זאבלוצקי זצ"ל, ובקשו ממני לספר להם אודת זקנים שלא זכו להכירו, ואמנם הגאון הנ"ל הי' מטובי פארי תלמידי ישיבת מיר אשר באופן מופלא ניצלה בימי השואה דרך עיר שאנחיי והגיעו לארה"ב, והי' בהם עשרה בחירי הישיבה ובראשם דודי הגאון הגדול מוה"ר ארי' לייב מלין זצ"ל אשר רחש לבם לכונן בארה"ב מרכז תורה שיהי תבנית מושלמת של ישיבת מיר ובהיותם תלמידים מובהקים של אדמוח"ז המשגיח רבי ירוחם זצ"ל בקשו להמשיך דרכו בשלימות על אדמת ארה"ב ודודי הגרא"ל ורעיו זצ"ל קיבצו עשרה מובחרים מפארי הישיבה והקים אתם את הישיבה הק "בית התלמוד" אשר מתנוססת לתפארת עד היום הזה וזקנים הרה"ג ר' אהרן זצ"ל הי' אחד מהם מפורסם בגדלותו בתורה ובמוסר בחכמה בינה ודעת וזכו להרים את קרן התורה בארה"ב, ואברכם בזה כי יזכו להמשיך דרך אבות להגדיל תורה ולהאדירה,

בברכה וביקר
ד"ר צ'י קאריס
ברוך דוב פוברסקי

RABBI SHRAGA HAGER
1248 FIFTY-THIRD STREET
BROOKLYN, NEW YORK 11219
718 851-2266

שרגא פיינוויש האגער
בז הרה"צ מקאסוב
רוב"ץ קהל תורת חיים וויזניץ

בס"ד

יום ב' לסדר זאת חקת התורה, תשפ"ב לפ"ק

הן הובא לפני בניו החשובים של ידידי הנכבד הרב החסיד המפואר מופלג בתורה אהוב על כל יודעיו ומכיריו רבי נח זאבלאצקי ז"ל ובידיהם חידושים וביאורים על מסכתות הש"ס שרשם עלי גליון אביהם ז"ל בעת עסקו בהכנת שיעורו היומי בגפ"ת אשר בשמו יקבנו 'אבני חן', ומדי עברו על הדברים עלה בזכרוני דמותו של האי חסיד נעלה מדור הישן בעל הבית הנהנה מיגיע כפו אבל עכ"ז היה ראשו ורובו וכל ממוש חיוו אך לימוד התורה הק' והבנת התורה על בוריה, והיה ממש לפלא לראות בימינו אלה אחד שהיה עוסק עבור פרנסתו להביא לחם לפי הטף אבל עכ"ז היה כל זה רק בגדר עראי והקביעות והחיות שלו היה התוה"ק עד שממש אפשר לומר שרבי נח והגמ' חד היו והגמ' לא מש ממנו כל עת וכל זמן, ועל בכגון דא אפשר לומר חבל על דאבדין ולא משתכחין, וכמו שפי' רש"י (סנהדרין קיא.) 'הפסד גדול יש על חסידים שאבדו ואיני יכול למצוא אחרים חסידים כמוהם', שכמעט ולא נמצא כמוהו אדם מן השורה העוסק על המחיה ועל הכלכלה ואינו מיושבי אהל שיהיה אדוק כ"כ בהתורה הק' עד שכל חיותו נבע' ממנו.

ובודאי דבר גדול עושים בניו החשובים נ"י שמו"ל חידושו וביאוריו על גפ"ת שבודאי יהיה לתועלת לאחבנ"י ויהיה לעילו נשמתו הטהורה בשמי מרום, ויזכו בניו לילך בדרכיו הטהורים מתוך ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח שי' מתוך עושר ואושר שלות הנפש הרחבת הדעת וכט"ס

שרגא האגער

Rabbi Shlome Fuchs

1556 50 St. Brooklyn NY 11219
718-972-7329

הרב שלמה פוקס

דומ"ץ בביהמ"ד דחסידי בעלזא 15/50

ס' לא' פ' אלול

בס"ד

מה מאד שמחתי בראותי כתבי התורה שמתכוונים להוציא לאור ובשמם יקרא "אבני חן" שכולל חידושים וביאורים והערות מחכימות על כל מסכתות הש"ס, פרי עמלו של ידידינו, האי גברא רבא ויקרא, צנא מלא ספרא, הרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, אשר ביודעי ומכירי מקרוב, רב חילו ועוצם פעלו, וזכרו הטוב לא ימוש מעיני רוחי, במסרו שיעור קבוע במסכתות הש"ס בבית מדרשינו דבר יום ביומו, וכל סדריו וחיותיו סבבו סביב עסק תורה"ק, וקיים מאמר חז"ל "עשה תורתך קבע" כפשוטו, בד בבד עם מידותיו התרומיות והארת פניו התמידית לכל אחד ואחד, בבחינת "נ"ח לשמים ונ"ח לבריות", זכה וזיכה את הרבים, ובכגון דא נאמר "חבל על דאבדין ולא משתכחין" יהא זכרו ברוך.

והנני בזה לחזק ידי בניו החשובים שליט"א ממשיכי דרכו הטהורה, להוציא לאור כתביו וחידושי תורותיו, לתועלת ציבור הלומדים, ובודאי שיהיה לעילוי נשמתו הזכה, ודבריהם הם זכרונם, בברכת הצלחה וס"ד בכל מעשה ידיהם מתוך רו"נ דקדושה, אכ"ר

החותם לכבוד התורה ולומדיה

שלמה פוקס

עם השער

יתברך היוצר וישתבח הבורא, מה נכבד היום עבור ראש משפחתנו הבלתי נשכח - עט"ר אאמו"ר מוהרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, בהופעת אור עולם חידושי חיבורו "אבני חן" המיועד לחובבי לימוד ש"ס עפ"י עומק הפשט, שהיוו משוב חייו ומגמת נפשו כל הימים, ותקוותנו שיהיה לתועלת הלומדים להאיר הלימודים באופן קל ופשוט, ולמורשת בני המשפחה.

אבינו ז"ל משחר נעוריו קיבל צמאון לרכוש בקיאות בש"ס כולו ולהתעמק להבין כל דבר על בוריה, הן ביודעו רב חילו בתורה של אביו הרה"ג רבי אהרן ז"ל שהיה מאריות שבחבורת תלמידי ישיבת מיר המעטירה, והן מה שחזה בעיניו אצל זקינו מגדלו הרב הגאון המפו' רבי **צבי יעקב אברהם** ז"ל שהיה ת"ח צנא מלא ספרא, ובקי נפלא בש"ס, והיה מזרז אותו תמיד לשנן את לימודיו בכדי שיהיה בקי במשנתו.

אמרו רז"ל 'אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה', אבינו ז"ל קיים הדברים כפשוטו, בהיותו טרוד על מלאכתו לפרנס את ביתו בנאמנות הי' כל חיותו רק מזמני לימוד התורה שגזל משעות היום והלילה. וכל מכיריו ראו בו לסמל של איש העושה תורתו קבע ומלאכתו עראי, כשכל שיגו ושיחו ושעשועיו בעולם הזה היה באוריינתא. וכך זכה לרכוש חלקו בקניני התורה הן בעומק הפשט והן בפרפראות התורה, שהעלם עלי דף להיות למשמרת עולם.

ותורת חסד על לשונו - אבינו ז"ל לא היה מחזיק טיבותיה לנפשיהו וברבות הימים כאשר זכה להרביץ תורה ברבים ולמסור שיעורי גמרא במסגרת לימוד "דף היומי", או אז התאמץ ביותר לערוך חידושי ו להפיצם בפני לומדי הש"ס בהכירו התועלת הגדול שיש לכך לעוסקי תורתנו הק', וכאשר ראה שדבריו מתקבלים על לבות הלומדים לא היה קץ לשמחתו, וראה בכך סימן להמשיך ולהוציא חידושי

וליקוטיו לאור עולם. כל קרוביו ידעו שאיפתו בחיים לצאת לפנסיה מוקדם ולהקדיש כל עיתותיו לתורה ולהפצת חידושי, אולם מאת ה' היתה זאת היא נפלאת מעינינו כאשר נסתלק ונלקח מאתנו בחטף ביום א' דחוהמ"פ שנת תשע"ג טרם זכה להשלים המלאכה אשר החל, למגינת כל מוקיריו. והמעט אשר לפנינו הינו רק דוגמא על היקף המלאכה שחישב לעשות ולדאבוננו לא עלתה בידו.

ובכן ראינו חיוב לכבדו במותו, ולזכותו בפרי עמליו בעוה"ב שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ולעשות בזה נייח"א לנשמתו בגנזי מרומים ונ"ח לתחתונים שיהגו בדבריו המחכימים ומשמחי לב.

החיבור מכיל בעצם כל מה שראה לנכון להעלות עלי גליון, ושהרגיש שיהי' לתועלת הלומדים להקל להם בעסקם בתורה ובשינון, כל אלו שיהגו בספריו יקלטו תיכף הילוך רוחו של אבינו ודרך לימודו כי על כן הספר והסופר כרוכים יחד, וכשם שהיה אבינו מזיגה של עמקן ופשטן בהליכותיו, כן היה עמקן ופשטן במשנתו.

אם באנו להגדיר יחודיותו של הספר, ולהדגיש על מה הושתתו, נציין זאת על כמה אנפין, ואלו הן:

א. **"גרסאות ונוסחאות"** – הרבה עמל השקיע אבינו ז"ל לחקור אחרי דקדוקי הנוסחאות ותיקון הגרסאות המובא בש"ס ובמפרשיה. ובכדי להעמיד הדברים על דיוקן לא חסך שום מאמץ, נדד למרתפי ארכיונים וספריות שונים לדלות מכתבי יד עתיקים, ולהעלות הגרסא הנכון והכי נקי מכל סיג שיאירו עיני הלומדים. בהקדמה לחיבוריו הוא מציין עשרה מקורות של כת"י שמהם שאב התיקונים הנדרשים, [ואף זכה שברבות הימים באו מהדירי הש"ס והשתמשו עם מקורותיו במהדורות החדשות וזיכה רבים בהם].

ב. **"מחכימת פתי"** - בהיותו מטבעו חותר אל האמת והיותו ידען עצום, ביסס גם דרך לימודו שיהיה על דרך האמת והנכון, ואי לכך הי' תמיד חוקר להבין

כל מיני מושגים שהובאו ברו"ל ושנראה סתום והתעמק לברר מציאות הדברים באופן הפרקטי והמוחש, ולהביאם בפני הלומדים בבחינת "הראה להם באצבע – כזה ראה", ולדוגמא נציין מחקרו להתאים תיאור 'בית הסתרים', או 'הילוך הלבנה', 'מפת בבל', הכל כפי שהובא בחז"ל ולהתאימו עם המציאות של היום. תחילת המלאכה היה על מסכת קינים, שהמושגים שם זרים ומכביד לתלמיד מתחיל, והבחין בחלל שנמצא בעולם הספרים על מסכת זו והחל לערוך חיבורו הראשון להפשיט המושגים בשפה קל, ומשם המשיך הלאה בשאר סוגיית הש"ס כפי שתחזינה עיניכם בפנים הספר.

ג. **"משיבת נפש"** - כאשר זכה אבינו ז"ל ללמוד וגם ללמד, הרגיש שנחוץ מאוד בעת הרבצת התורה לחבב התורה בפני לומדיה, ואי לכך טרח ויגע לשלב ולהשתיל בתוך הלימוד פרפראות שונות וציצים ופרחים עם ידיעות מרתקת לתבל הלימוד ושימושך על ידי זה את לבם לתורה. הרבה טרח על כך לחפש אחרי אמרות ופנינים יקרים מגוון וקל שאנשים יתחברו לכך וירגישו באמת נופת צופם.

ד. **"סימנא מילתא"** - בגמ' מסכת עירובין (נ"ד ע"ב): "אמר רב חסדא אין תורה נקנית אלא בסימנים, שנאמר 'שימה' בפייהם אל תיקרי 'שימה' אלא 'סימנה', שמעה רב תחליפא ממערבא, אזל אמרה קמיה דר' אבהו, אמר, אתם מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה: 'הציבי לך 'ציונים' שימי לך וגו' עשה 'ציונים' לתורה". מצא אבינו ז"ל ברעיון זו של "הציבו לך ציונים" - הדרך איך למשש שאיפתו, והוא הציב לעצמו סימנים על כל הש"ס, בצורה ייחודית ובסגנון שלו, במטרה להקל על החזרה ולהועיל לזכרון, ובכדי להרגיש שהלימוד הוא אצלו "כמונח בקופסא".

וכך היה נוהג בעצמו בזמניו הפנויים, לעבור על מסכתות שלימות וחזור עליהם לפי סימניו שהציב להם. משראה סימן ברכה בסימניו, ביקש לזכות גם אחרים עמו, והוציא לאור את סימניו בדפוס. אל כל חלק מפירושו "אבני חן" על הש"ס, סיפח את הסימנים שקבע לעצמו על המסכת בכדי שממנו ילמדו דרכי השינון והחזרה, וכל אחד יעשה לעצמו סימנים לפי טעמו ולפי סגנונו עד שירגיש שתורתו משתמרת אצלו. גם בעת סיום הראשון שנערך

בבית מדרשינו דחסידי בעלזא בשדרת 15/50 עמד אבינו על רגליו והתחיל עובר על דפי המסכת ברבים.

נודה לאלוקינו שזיכנו להביא את חידו"ת לבית הדפוס ולהנציחו לדורות הבאים מלאכתו אשר החל לעשות בהיותו עלי אדמות, ותקוותינו שהלומדים החשובים ישכילו לצעוד בדרכו ויהא זה שכרו, וזכות לנשמתו בגנוי מרומים. ועוד חזון למועד לההדיר בעז"ה כמה מספריו במלאכת אומן ולהפיצו בישראל שיהיו שמעתתא מבדרין בבי מדרשא. קרא שם הספר "**אבני חן**" שמרומז בו שמו ושם אביו מולידו, שימליצו טוב בעדו.

ציון לנפש חיה - מאז החילוני להתעסק בעריכת כתביו לקינו בכפליים עם פטירת אשתו - אשת חבר - האשה החשובה טובת הלב אמנו מרת **יטל בת הרה"ח הנכבד מוה"ר אשר זעליג ע"ה** - שהיתה מצויינת בצדקת מעשיה, ומבית הוריה ירשה יראת שמים ואמונה צרופה והחשק לגמול חסד עם הזולת בטבעיות, והיתה באמת עזר לנגדו, מלבד חלקה בחינוך הבנים והדורות, עשתה בלבה הטובה כל השתדלות ומאמץ שבעלה יוכל ללמוד באין מפריע כאוות נפשו, וחלקה כחלקו יאכלו. **תנצב"ה**.

זכות התורה, וזכות אבות לבנים יזכור, שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו ונזכה כולנו להתדבק בדרכי אבות ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים, מתוך נחת ובבריאות השלימה באין מחסור כל, עדי נזכה כולנו יחד לקבל פני משיח צדקינו, במהרה בימנו, **ונאמר אמן**.

החותם ביקרא דאורייתא:

בני המחבר

חודש כסלו – ה'תשפ"ד לפ"ק

אבני חן על מסכת מגילה

עושין אדר מלא. אבל ראה ר"ח פסחים נ"ח ע"ב וז"ל מכאן תשובה לאומרים כי בימי החכמים חל פסח בבר"ו וכי אחרי חתימת התלמוד תקנו לא בדר"ו פסח. ע"כ. ובתוס' שם ד"ה כאילו כתבו שאין משם ראייה דשני בשבת לא דוקא, [ביבמות י"ג ע"ב: אמר ליה ר"ל לר' יוחנן איקרי כאן לא תתגדרו לא תעשו אנדרות אנדרות דנראה כנוהגין ד' מורות כשקורין כפרים את המגילה דיום כניסה ועיירות גדולות ד"ד ומוקפין חומה דט"ו],

[והשתא מפרש ואזיל כיצד היא נקראת בימים האלו. רבינו נסים] **כרבי** [כך לשון זכר. יעב"ץ] **המוקפין חומה מימות יהושע בן נון, קורין בט"ו** נגמלא מפרש לה [ובעי' בירושלמי אמאי לא אמרין מימות אחשורוש שהרי נעשה בו גם? ומשני כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל, שאלו היה אומר מימות אחשורוש לא היתה ירושלים ושאר ארצות ארץ ישראל בכלל מוקפין לפי שהן חריבות עכשיו, אבל מניין מימות יהושע בן נון איתא לא"י בכלל. ר"ן עיי"ש באריות # ומשמע שיש מעלה לקרות בט"ו כיון שבשושן שבו נעשה הנס קורין בט"ו],

היה חומה סביב ירושלים מימות יהושע בן נון [שנבנית ע"י היבוסים לפני הרבה זמן], והוסיפו על החומה בימי שלמה [כדכתיב מלכים א ג א וַיִּתְּחַן שְׁלֹמֹה אֶת־פְּרֻעַת מִלָּךְ מִצָּרִים וַיִּקַּח אֶת־בִּתְּפֻרְעָה וַיְבִיאָהּ אֶל־עִיר דָּוִד עַד פֶּלְתוֹ לָבְנוּת אֶת־בֵּיתוֹ וְאֶת־בֵּית ה' וְאֶת־חוֹמֹת יְרוּשָׁלַם סָבִיב], ובימי חזקיהו [ישעיה כב י וְאֶת־בֵּית יְרוּשָׁלַם סָפְרָתָם וַתִּתְּצוּ חֲבָתִים לְבָצֹר הָחוּ מִן] ובימי מנשה בנו [כדכתיב דברי"ה ב לג יד וַאֲחֲרֵיכֵן בָּנָה חוֹמָה חִצּוֹ נָהַל לְעִיר־דָּוִד מִעֶרְבָה לְגִיחוֹן בְּנָחַל וְלָבוֹא בָשָׁעַר הַדָּגִים וְסָבַב לְעֶפְלָי וַיְבָרֶכְהָ מְאֹד וַיִּשָּׂם שְׁמִי־חֵיל בְּכָל־הָעָרִים תִּבְצְרוּת בְּיָהוּדָה], ונחרב בחורבן בית ראשון [מלכים ב כה י וְאֶת־חוֹמֹת יְרוּשָׁלַם סָבִיב נִתְּצוּ כָל־חֵיל בְּשָׂדִים אֲשֶׁר רִב־טַבָּחִים], ובימות אחשורוש [3392 לפי סדר הדורות שהוא 368- למספרם, אבל לפי חשבון הגוים היה אחשורוש בשנת 486-] לא היתה לירושלים חומה, וחזר ונבנה בימי עזרא [לפי סדר הדורות נבנה חומת ירושלים בשנת 3426 שהוא 334- למספרם, אבל לפי חשבון הגוים יש הברל של לערך 163 שנים],

כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד כלומר, מאחר שהמוקפין קורין נחמשה עשר, ושאין מוקפין קורין נאצבעה עשר הרי הכל כולל, הו' היכי משכחא אחר-עשר, שנים-עשר, שלשה-עשר? **אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה** שהכפרים נתנו להן חכמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה, יוס שני נשבת שלפני ארבעה עשר, או חמישי נשבת, (שהוא יוס) [שהם ימי ?] כניסה, שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט, לפי שצמי דינין יושבין צעירות צמי ונחמישי כמקנת עזרא (צבא קמא פג), והכפרים אינן צקיאין [כל כך. ד"ס] לקרות, ולריכין **שיקראנה להם אחד מזני העיר** [ראה בענין זאת א' שהארך לבאר מי קורא להם], ולא העירומים חכמים להמאמר ולנא דיום ארבעה עשר, ופעמים שיוס הכניסה נשלשה עשר [ופעמים שהוא צ"ד. ד"ס] ופעמים שהוא נאחד עשר, [אבל הר"ן כתב וז"ל שמתכנסין בעיירות לקרוא בתורה כתקנת עזרא שתקן לקרוא בתורה בשני ובחמישי],

אצ"ה = אוצרות האגדה בש"ס לובלין על העין יעקב.
פ' = פירוש רש"י למסכת מגילה ע"י אהרן ארנד

מחצית השקל:

נותנים כספי צדקה לפני מנחה לתוך שלוש קערות מיוחדות המסומנים במילים "מעות פורים", "מחצית השקל", ו"צדקה",
מעות פורים, עבור חלוקה לעניי העיר לסעודת פורים, היינו מתנות לאביונים, סכום הנתינה, ג' מחציות מטבע של אותה מדינה,
מחצית השקל, עבור לומדי תורה בירושלים, זכר לשקלים שנשלחו לירושלים, סכום הנתינה, ערך מחצית השקל בזמן שבית המקדש היה קיים, שהוא קרוב לעשרה גרם כסף טהור, העשיר לא ירבה והדל לא ימעט, (מזן ה"חם סופר" נתן מחצית שקל עתיקה אמיתית שהיתה ברשותו, ופדאה אחר כך),
צדקה, עבור מטרות צדקה שונות, מצד אנרגיה דתענית צדקתא, סכום הנתינה דמי הסעודות שלא נאכלו בתענית, ככל אשר ידבנו לבו.

לוח מנהיג בית הכנסת לבני אשכנז, לשנת תשס"ח

ירושלמי ח"ב דף תיא"א,

בכל מסכת מגילה אין הלשון "תיקו".

ראיתי בפי' רבינו סעדיה גאון ז"ל כי בד' מקומות במגילה נמצא "אחש" מרכב: אחשורוש פירוש גדול וראש, אחשדורפני גדול דר פנים, דר בפנים ורואה פני המלך, אחשתרנים, גדול משני מינים, והם הפרדים שהם תרנים מתריין מינים מחמור וסוסיא, והוא "הרמכה" בלשון ערבי, והו' בני הרמכים, ופי' אחש בלשון מדי גדול. מרבי יוסף קמחי ז"ל, מרס"ג ז"ל, ספר הגלוי, פי' אסתר. ר' סעדיה גאון על תורה ונ"ך,

כתב המהרש"א בחולין קלט: שהפסיים כתבו את מגילה אסתר.

שני פרקים הראשונים של מסכת זו עוסקים בעיקר בהלכות המגילה וקריאתה, ושני הפרקים האחרונים עוסקים בעיקר בהלכות בית הכנסת, קריאה בתורה בציבור,

דף ב' ע"א

מהני? מגילה נקראת [שאחד קורא וכולן בשמיעה. ריטב"א] **בי"א** **בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו** פעמים זה ופעמים זה [ולחכי לא תני קורין את המגילה] [שאו היינו מפרשים שקורין אותה כל ישראל הרבה פעמים בי"א ובי"ב וכו']. ממ"נ, ולקמן מפרש ואזיל **לא פחות ולא יותר** לא פחות מאחד עשר ולא יותר ממנשה עשר,

[בימינו אין י"ד אדר נופלת לא בשבת ולא ביום ב' ולא ביום ד', וזה בשביל דלא בדר"ו פסח, ולכאורה משמע מכאן דהכלל לא בדר"ו פסח המובא במור או"ח סימן תכ"ח לא היה נוהג עדיין בימי המשנה אלא הוא תקנת מסדרי הלוח בימי הלל גאון. אבל אין כל כך ראייה מכאן שיכולים לומר שאם ראו שיחול פסח בבר"ו היו

אבני חן על מסכת מגילה

שבכרכים # [אולי כרכים דהיינו מוקפין לאו דוקא אלא הכוונה על העיירות גדולות], [וא"כ מה הקושיא מגלן?]

[ואם יכנסו ביום ג' או ביום ד' מפני קריאת המגילה אינן יכולין לבא ביום ה' שהוא יום הכניסה וכן דרך זו השמועה. ר"ח],

[אלא כך צריך לפרש הקושיא "מגלן"] **אנן הכי קאמרינן** אן דמיצטעא לן מנגלן, הכי קאמרינן **מכדי** מדהקילו חכמים על הכפרים להקדים על כרחן כולוהו [כל הימים שבמשנה] **אנשי כנה"ג** תקנינהו שתיקנו צימי מרדכי ואסתר את שמחת הפורים וקריאת המגילה, כולוהו הני זימני תיקון, ונתנו רשות לקרות,

דאי ס"ד אנשי כנה"ג י"ד וט"ו הכמוצין צמגילה תקון ומו לא, [היכי אתו רבנן דצמגרייהו ועקרי תקנתא דתקיננו אנשי כנה"ג והמירו להקדים, צממיה,

והתנן [עדיות א ה], אין ב"ד יכול לבטל, דברי ב"ד חבירו, **אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין** [תלמידים הרבה, א"נ שרוב התלמידים אומרים כמותו. הגהות אשרי, כלומר שרבי תורה בישראל. ר"י מלוניל, אבל הראב"ד פ' במנין שנים. עכ"ל, פ' אם אחד יותר זקן מחבירו הלכה כמותו, ח"ל הראב"ד בעדיות פ"א משנה ה' בסופו ובמנין מנין שנים קאמר, והכי איתא בירושלמי. א"ח ע"ז ג.] [לשון זה ב"ה מקומות בש"ס עירובין ס"ט, מגילה ב, מו"ק ג, גיטין לו, ע"ז לו.], [וצריך להבין דהא תקיעת שופר, ולולב גזרו רבנן לעקרה מהטעם דשמא יעבידו? וראה בקובץ הערות סימן ט' אות ל"ו],

אלא פשיטא כולוהו אנשי כנה"ג תקינו וכיון דליניהו תקון, ודאי רמזיניהו צמגילה אסתר, היינו דמיצטעא לן **היכא רמזיא** ומגלן # [פ' וזה קושיא הגמ' בתחלת הענין "ומגלן"]?

אמר רב שמן בר אבא א"ר יוחנן, אמר קרא אסתר ט לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם, זמנים הרבה תקנו להם,

ומקשה האי מיבעיא ליה לגופיה לארבעה עשר וחמשה עשר המפורשין בספר?

א"כ לימא קרא זמן את ימי הפורים האלה בזמן, דמשמע [נמי. ד"ס] בזמן המפורש להם מאי זמניהם, זמנים טובא,

ואכתי מיבעי ליה האי דנקט זמנים לשון רבים זמנו של זה של מוקפין לא בזמנו של זה לאו זמנו של פורים, דאי כחז בזמן, הוה משמע זמן אחד לשניהם, אי צעו ליקרו צארכסר, ואי צעו ליקרו צממיסר?

א"כ לימא קרא זמנם, מאי זמניהם, שמעת מינה כולוהו,

[וראה ריטב"א לקמן דף ד' ע"א על המאמר חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה וכו' ח"ל אבל קריאתה בלילה בזמנה קורין אותה כל אחד במקומו כפי מה שיודע או הולך אצל חבירו, ואפילו תימא דבעו עשרה למצוה כדלקמן שפיר מצו לממרח ולאכנופי, דלא מרידי בהא, שהרי אין סעודה אלא ביום, ואי ליכא י' גמי מגילה בזמנה היא, ולא מעכב],

ביצד, חל להיות י"ד בשני, כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר,

חל להיות ארבעה עשר בשלישי או ברביעי, כפרים מקדימין ליום הכניסה [היינו ליום שני, נמצא אופן שקורין ב"ב ובי"ג], **ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר,**

חל להיות [ארבעה עשר] בחמישי, כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר,

חל להיות [ארבעה עשר] ע"ש, כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום שאין קריאת המגילה בשבת, גזירה שמה יעלנה צידו, ואם תאמר יאמרו המוקפין עד אשר שבת הוה ליה ששה עשר, ואמר קרא ולא יעצור,

[ראה או"ח סימן תרפ"ח סעיף ו' יום ט"ו שחל להיות בשבת אין קורין המגילה בשבת אלא מקדימים לקרותה בע"ש, וגוברים מעות מתנות עניים ומחלקים אותם בו ביום, וביום שבת מוציאים ב' ספרים ובשני קורין ויבא עמלק ואומרים על הנסים ואין עושים סעודת פורים עד יום אחד בשבת, וכתב המ"ב וה"ה ממילא ששילוח מנות גם ביום א' בשבת],

חל להיות בשבת, כפרים ועיירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה, ומוקפות חומה למחר,

חל להיות אחר השבת [היינו ביום ראשון, נמצא אופן שקורין ב"א] **כפרים מקדימין ליום הכניסה** דהוה ליה אחד עשר, ועפי לא משכחת לה יום הכניסה שלפני פורים מוקדם לו, דמיום הכניסה ליום הכניסה לא מקדימין ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר:

גמ': **מגילה נקראת בי"א מגלן** דאחד עשר, ושנים עשר, ושלשה עשר חזו לקרייה, דארבעה עשר וחמשה עשר הוה דכתיב בקרא?

וקא מהדר גמרא **מגלן** צממיה ! האי לאו חזקה היא [פ' אין ג' זמנים אלו חובה], אלא חכמים הקילו עליהן כדבעינן למימר לקמן, **חכמים הקילו על הכפרים, להיות מקדימין ליום הכניסה,**

כדי שישפכו שיהו פנוין ציום פורים, להספיק צורכי סעודת פורים לצני העיירות **מים ומזון** [[מים ומזון קורא לכל צרכי סעודה] ח"ל דר"ן ומפני שהם מספקין כל השנה כולה ביום הכניסה שנכנסין בהן בעיירות מים ומזון לאותן שיושבין שם שכן דרך בני עיירות להתפרנס מבני הכפרים] **לאחיהם**

אבני חן על מסכת מגילה

אימא זמנים טובא [בלומר כל החודש, דטפי ליכא למימר, וכן אמרין בירושלמי כל החדש כשר למקרא מגילה, דכתיב והחודש אשר נהפך וכו', והשתא נמי ליכא למימר תפשת מרובה לא תפשת כיון דאיכא קרא דכתיב החודש. ריטב"א?]

ר"ש בר נחמני מ"ט לא אמר מבזמניהם? זמן זמנם זמניהם לא משמע ליה,

ורב שמן בר אבא מ"ט לא אמר מכימים? אמר לך הווא לדורות הוא דכתיב להכי שייך לישנא דקרא כימים, כלומר יעשו לדורות ארבעה עשר וחמשה עשר כאשר היה צימי הגם ימים אשר נחו בהם, הלכך לא איכא לרצוי מהכא שנים אחרים,

זמניהם רצויא דדרשין לקרא ליתורא דיו"ד וה"א דומיא דעיקר הזמן **דזמנם** דנפקא לן מזמנס, הוא דקא מרצה דומיא דידהו, **מה זמנם תרי,** אף **זמניהם תרי,**

ואימא תריסר ותליסר [וחדרס מנלן]? **כדאמר רב שמואל בר יצחק,** י"ג זמן קהילה לכל היא, ולא צריך לרבוויי, **הכא נמי י"ג זמן קהילה לכל היא** הכל נקללו להנאס מאויזיהם זין בשושן זין בשאר מקומות, כמו שכתוב בספר [במגילת אסתר] **ולא צריך לרבוויי** הלכך לא צריך קרא לרצויי, שיהא ראוי לקרייה, דעיקר הגם זו היה,

אמר רבה בר בר חנה, א"ר יוחנן, זו [משנתנו דתני י"א י"ב י"ג] **דברי ר"ע** [נהרג בשנת 135 בדור שלישי של תנאים] **הכי גמיר רבי יוחנן מרביה דממיתין רבי עקיבא אמרה סתימתא** הרבה קסם משנה קסם רבי שהן דברי רבי עקיבא, **דדריש זמן זמנם זמניהם, אבל חכ"א אין קורין אותה אלא בזמנה,**

[ואי תקנו חכמים לקרות ב"ג לא היו קרי ליה מבטל דברי ב"ד חבירו. שפת אמת],

[מכאן נראה לרבינו תם סעד לתענית אסתר שאנו עושין כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר כשנקללו היהודים לעמוד על נפשם, ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא בכאן, רא"ש,

אבל תמוה לי שהרי יש פסוק באסתר ט ל-לא וישלח ספרים אל כל היהודים וגו' לקים את ימי הפריים האלה בזמניהם וגו' וכאשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם [וכן פירש האבן עזרא שם?],

ואימא שיתסר ושיבסר? אסתר ט ולא יעבור כתיב,

מיתיבי, א"ר יהודה [סתם ר' יהודה הוא ר' יהודה בר אילעאי חי בשנת 150] **אימתי** הקילו חכמים על הכפרים **בזמן שהשנים כתיקנן** שהשנים מתעברות על פי צית דין, והחדשים [המקדשין] [מקודשין. ד"ס] צית דין [וצ"ד. ד"ס] שולחין שלוחיהן להודיע אימתי הוקדש ניסן, ועושין מועדים על פי שלוחין **וישראל שרויין על אדמתן** והשלוחין מגיעין [מר"ח. ד"ס] עד הפסח [לקצא] [לקצות. רש"ש] ארץ ישראל,

ור' שמואל בר נחמני אמר [חולק על ר' שמן בר אבא], **אמר קרא אסתר ט כימים אשר נחו בהם היהודים, ימים כימים** לעיל מיניה כתיב ארבעה עשר וחמשה עשר ישמחו [בפסוק י"ח כתיב ועשה אותו יום משתה ושמחה, ובפסוק י"ט על כל היהודים הפרזים וגו' שמחה ומשתה ויום טוב ומשלח מנות איש לרעהו], וכתיב [בפסוק כ"ב] כימים אשר נחו בהם היהודים וגו' והיה ליה למיכתז ימים אשר נחו, דמשמע הם הם ימים אשר נחו, מאי כימים לרבות שנים אחרות כדוגמתן לרבות י"א וי"ב,

אבל בזמן הזה [לאחר חורבן הבית] שפסקו כל אלה [פ'] שאין השנים כתיקנן, וישראל אינם שרויין על אדמתן, אבל קידוש החודש עוד היה הרבה שנים אח"כ [וישראל (נפרדו) [נפזרו. ד"ס], ולא יגיעו שלוחי צית דין אלגס, **הואיל ומסתכלין בה** הכל זופין למקרא מגילה, ואומרים יום ארבעה עשר צאדר [קרינן] [קרינו את. ד"ס] המגילה, נשאלו לאדר חמשה עשר יום, וחמשה עשר של ניסן עושין פסח, ואם תקדים קריאתה, יעשו פסח לסוף שלשים יום של קריאה, ונמלאו אכולין חמץ צימים אחרונים (ציזס) של פסח, **אין קורין אותה אלא בזמנה,**

ואימא תריסר ותליסר? אר"ש בר יצחק, י"ג זמן קהילה לכל היא, ולא צריך לרבוויי,

[בירושלמי: שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן ימים אין כתיב כאן אלא כימים תן ימים כנגד ימים, י"א וי"ב כנגד י"ד וט"ו, או י"ב וי"ג כנגד י"ד וט"ו, א"ר חלבו יום י"ג יום מלחמה היה, הוא מוכיח על עצמו שאין בו ניחה [פ'] ובקרא כתיב כימים אשר נחו לכן אין לומר שקאי על י"ג] מעתה אל יקראו בו? לפניו ולאחריו קורין וכו' אין קורין, ולפ"ז הבין הגמ' כאן],

[והריטב"א כתב שעניניהם של עניים תלויות למקרא מגילה כדי לחלק להם מעות וצריך שידעו יום ידוע ומסויים לכל מקום שילכו שם, ולא יבואו בפחי נפש, ובעי"ז כתב בר"ח, וכן ברי"ף כתב ועניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי שיחלק להם מעות פורים, ויש גירסא ברי"ף הואיל ומסתכנין בה עיי"ש, ובחדושי הר"ן כתב בזמן הזה שנוהגין שמדין על ישראל שאין השנים כתיקנן אין

ואימא שיתסר ושיבסר [שיקראו את המגילה במ"ז וי"ז אדר]? **ולא יעבור כתיב,**

אבני חן על מסכת מגילה

בזמן הזה?

[וכיון שהיה קשה לרב אשי קשיא זו] ומוקים לה לברייתא, כרבי יוסי בר יהודה,

ומשום דקשיא ליה דרבי יהודה אדר' יהודה, מוקים לה לברייתא כרבי יוסי בר יהודה נמניה?

רב אשי שמייע ליה דאיכא דתני לה כרבי יהודה, ואיכא דתני לה כרבי יוסי בר יהודה, ומדקשיא ליה דרבי יהודה אדרבי יהודה, אמר, מאן דתני לה כרבי יהודה לאו דווקא, מאן דתני לה כרבי יוסי בר יהודה דווקא,

ידעו: [למה לא נתגלו בתורה שמות המלאכים? פן יעשו אלחות. ספר החסידים קצ"ב],

שינו במשנתנו **כרכים המוקפים** חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר וכו': מנהני מילי? אמר רבא דאמר קרא אסתר ט על כן היהודים הפרוים עיר שאין לה חומה, וממך כך שיעתה נפוך ופרו, ומרוקין משכונה לשכונה היושבים בערי הפרות וגו' מדפרוים בארבעה עשר מוקפין בחמשה עשר שהי שני ימים כחצין שם, ומדקבע ארבעה עשר לפריס [שדייה] [שיריה. ד"ס] חמשה עשר למוקפין, [בעין הא דאמרין בפסחים ג"ט ע"ב שבקיה לקרא, דהוא דחיק ומוקים אנפשיה].

[כל הני ואימא ואימא דאמר] בסוגיא לא פרכי ממש ניהו, אלא לברורי דרך קשיא ותיורי. ריטב"א],
1 ואימא פרוים בארבעה עשר, מוקפין כלל כלל לא וחמשה עשר דכתיב במגילה [שדייה] [שיריה. ד"ס] לשון, כדרך שגמזו צו בשעת הגס? ולא ישראל ניהו, ועוד מהודו ועד כוש כתיב שקיבלו עליהם פורים, דכתיב וישלח ספרים וגו'. [רש"י] ככל מדינות המלך אחשורוש וגו' לקיים עליהם, ואף על גב דלא כחז הדו וכוש כהאי קרא, כיון דכתיב "ככל מדינות המלך אחשורוש" הרי מהודו ועד כוש,

2 ואימא פרוים בארביסר מוקפין בארביסר ובחמיסר, כדכתיב מסקנא דקשיא היא, ולא מירוצא הוא, אסתר ט להיות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר [בו] בכל שנה?

[ומתריץ] אי הוה כתב את יום ארבעה עשר וחמשה עשר כדקאמרת, השתא דכתיב את יום ארבעה עשר [לחדש אדר, ובוה] [לחדש אדר] ודאי הפסיק בין י"ד לט"ו] ואת יום חמשה עשר, אתא את ופסיק, הני בארבעה עשר והני בחמשה עשר,

3 ואימא פרוים בארביסר דהא קבעיהו קרא, אכל מוקפין דלא קבעיהו קרא אי בעו בארביסר ליקרו אי בעו בחמיסר ליקרו? אמר

קורין אותה אלא בזמנה דאי קרי הני בי"א והני בי"ב או בי"ג אוישא מילתא ושמעו אומות העולם וגזרי שמדא הילכך מקיימין דתותינו בצנעה וכו' עיי"ש עוד, ובר"ח פ' שהשנים כתקנן כלומר בזמן שאין שם שמד],

רבי יהודה אליבא דמאן, אילימא אליבא דר"ע, אפילו בזמן הזה איתא להאי תקנתא דהא רבי עקיבא זמן הזה [הוה] [פ' לאחר החורבן, וכתב הריטב"א כלומר עיקר ענינו, דאע"ג דהתניה דכלבא שבוע היה שהיה קודם חרבן, כדאיתא בכתובות סב; מכל מקום עיקר שיבתו של ר"ע לאחר החורבן הוה שהרי רבו ריב"ח נמשך עד לאחר חרבן], ולאמר נמתינן דמקדימין?

אלא לאו אליבא דרבנן [רבנן. ד"ס] דהוה מקמי רבי עקיבא [פ' ועליהם] אומר אומר ר' יהודה לא שנו מה שאמרו אלא בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן [למרוס. ד"ס] ובזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן מיהא קרינן אלמא, רבנן נמי דרשי זמן זמנא ומניה, תיובתא דרבי יוחנן, תיובתא?

א"ד, אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן, זו דברי ר"ע סתימתא ולא גרסינן להאי לשנא דדריש זמן זמנא ומניה, דהא רבנן דפליגי עליה נמי דרשי ליה, אלא שהחמירו לאחר חורבן משום דמסתכלין זה אבל חכמים [לאו חכמים דפליגי אר"ע, אלא חכמים שבימינו] אמרו בזמן הזה [לאחר החורבן] הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה,

תניא נמי הכי, אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהשנים כתיקנן, וישראל שרויין על אדמתן, אבל בזמן הזה, הואיל ומסתכלין בה, אין קורין אותה אלא בזמנה,

רב אשי, קשיא ליה דר' יהודה, אדר' יהודה דהא ברייתא דלעיל אדר' יהודה, דמתימין [לקמן בפרק זה], כדמפרש ואזיל,

דף ב' ע"ב

ומוקים לה לברייתא להך ברייתא דלעיל [שאמר אבל בזמן הזה הואיל ומסתכלין וכו'] בר' יוסי בר יהודה,

[וזה היה קשה לרב אשי] ומי אמר ר"י בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה, אין קורין אותה אלא בזמנה,

ורמינהו, א"ר יהודה אימתי מקדימים מקום שנכנסין בשני ובחמישי במקום שצ"ח דין קבוע, והספרים נכנסים שם ליום הדין, כשיש להם [לכ"ז. ד"ס] אבל מקום שאין נכנסין בשני ובחמישי דהך הקדמה לאו קולא היא לפריס אין קורין אותה אלא בזמנה,

[ומדריך] מקום שנכנסין בשני ובחמישי מיהא קרינן ואפילו

אבני חן על מסכת מגילה

קרא בזמניהם, זמנו של זה לא זמנו של זה,

מעצמו, אלא אם כן קיבלה מרצו [קשה ע"ז קושיית הריטב"א לעיל דהא מגילה הוא דרבנן והאריך נאמר שיש ג"ש דאורייתא על ענין דרבנן?]

אלא תנא דידן, מ"ט לא אמר כר' יהושע בן קרחה?

מ"ט ! דהא אית ליה פרוי פרוי? הכי קאמר אלא [אלא הכי קאמר. ד"ס] שושן דעבדא כמאן, לא כפרזים ולא כמוקפין אי ילפינן הך גזירה שוה, הילך עשו אותן שזששן צממשה עשר הא פרוי הוא, ולא ידעינן זה שהוקפה מימות יהושע?

[ק"ל אי על שעת הנס קפריך הא או עשו מעצמן ביום גיחא שלהן, ואי פריך על לדורות הא לא אשכחן בהמגילה דיעשו בט"ו וכן במשנה ליתא דינייהו, וגם לישנא ולא כמוקפין דבגמרא מחוסר ביאור [שהרי אם עושין בט"ו הלא הם עושים כמוקפין]? אשר על כן ג"ל דהקושיא היא איך תעשה לדורות לא כפרזין דהכתיב כימים אשר נחו והם לא נחו עד ט"ו ולא כמוקפין דהא פרוי היא [אף שיש לה חומה לא הוקפה מימות יב"ן], וכפי ששמעתי מפרסי אחד אשר שושן הישנה כבר נחרבה עד היסוד יתכן שגם בימי חכמי התלמוד היתה חריבה, וידייק שפיר "דעבדה" דהוא לשון עבר, ואולי שגם בימי רבי היתה חריבה ולכן לא הוזכר דינה במשנה. רש"ש, ו"ל הוכיח אות ה' ג"ל דה"ק, היכא תקנו רבנן תקנתא, דסתרה היא גופה אהרדי],

אמר רבא, ואמרי לה כדי, שאני שושן הואיל ונעשה בה גם שניתן להם גם ממך לעשות כדת היום, להרוג שזשששש שני ימים, על כרחן לא נחו עד צממשה עשר, וכן קצעה לדורות,

ואמרי לה כדי. בהרבה מקומות רגיל רש"י לפרש שם ת"ח הוא, ואית דאמרי איכא מאן דאמר להא מילתא בלא גברי אלא סתמא קאמר לה. באר שבע.

ויש בשני מקומות בש"ס ציונים על מלת כדי (א) ב"מ ב. על הגליון ציין לעיין ברש"ל, ו"ל הרש"ל צעלמא רגיל רש"י לפרש שם חסס או פי' צמס כמו צנדי כלומר שלא נזכר שם אמרו רק סתמא נ"ל. (ב) חולין ע"ג. ציין על הגליון ו"ל הוא שם חסס, או פי' צמס צלמי שום הזכרת חסס, רש"ל צמס הליכות עולם. וראה ביומא מ"ד ע"א בפירוש רבינו אליקים ו"ל כדי סתם בלא גברא.

וראה בקונטרס מנחת קיץ חלק ה' מאמר ארוך מהג"ד מרדכי הכהן פרידמאן שליט"א על ענין זה. ותוכן דבריו הם שהבאר שבע הסתמך על המהרש"ל בתחלת ב"מ, שהוא הסתמך על רש"י בגיטין פ"ה ע"ב שכתב בד"ה ולורכיה לוי' דוכדו. וכמו ואמרי לה כדי [שם חסס] ומביא הרבה ראיות שהמלים "שם חסס" הם טעות ואינם מדברי רש"י, ונמצא שהפירוש האמיתי של כדי הוא הנס והיינו שהמאמר נאמר בלי שם חסס. עיי"ש. וזה מתאים למה שכתוב בסדר הדורות בערך כדי.

וחפשתי ומצאתי לשון "ואמרי לה כדי" בש"ס 12 פעמים: יומא מ"ד. (1), יומא ע"ב: (1), מגילה ב': (2), יבמות צ'. (2), גיטין ג"ד. (2), נזיר ב'. [אמר רבא ואיתמא כדי] (2), ב"מ ב'. (3), הוריות ח' ע"א. (4), מנחות נ"ה: (1), חולין ע"ג. (2), פ"א. (2), קי"ח. (2).

4 ואימא בתליסר [ואימא מוקפין צלמשה עשר] וקרא דכתיב צממשה עשר לשון הוא דקצב, כדרך שעשו צממשה עשר צממשה ראשונה [ויהיה קבוע בכל שנה י"ג למוקפין, י"ד לפרזים, וט"ו לשושן?]

ומשני בשושן כיון דלא רמז לך הכתוב זמן המוקפין אימת הוא, ואשכחן שושן שעשו צממשה עשר, מסתברא שאותו היום שייך למוקפין [מה שושן אע"ג דלא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא, מיהא כיון דהיא מוקפת חומה קרו בט"ו אף כל שהיא מוקפת חומה קרו בט"ו. ר"ח],

אשכחן עשייה דמסמח ויוס טוב שמהא לפריז צלמשה עשר, ומוקפין צממשה עשר זכירה קריאת המגילה מנלן שנקצב להם זמן לפריז צלמשה עשר, הא צהאי קרא דעל כן יהיודים הפריזים היוצאים צערי הפריזות עושים את יוס צלמשה עשר וגו', עשייה הוא דכתיב ?

אמר קרא אסתר ט והימים האלה "נזכרים ונעשים" איתקש זכירה לעשייה הלכך זמן אחד להם,

מתני' דלא כי האי תנא, דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר, כרכין המוקפין חומה מימות "אחשורוש" קורין בחמשה עשר,

מ"ט דרבי יהושע בן קרחה? כי שושן מה שושן מוקפת חומה מימות אחשורוש וקורין בחמשה עשר, אף כל שמוקפת חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר, # [פי' העיר שושן היתה מוקפת חומה מימות אחשורוש, מיהו לתנא דידן כיון שלא היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון נקראת לגבי ההלכה פרוי לקמן],

ותנא דידן [דאמר מימות יהושע בן נון] מ"ט?

יליף פרוי פרוי, כתיב הכא אסתר ט על כן היהודים הפריזים וכתבי התם צלמא הארץ צימי משה ויהושע דברים ג' לבר מערי הפרוי הרבה מאד, מה להלן (מוקפת חומה. רש"י מוחק זה) מימות יהושע בן נון ולא גרסינן מה להלן מוקפין חומה מימות יהושע, דהא פריזים לאו מוקפין חומה נינהו אף כאן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אף פריזים האמור כאן צממשה המן צפרי דיהושע קאמר, ואף על גב דלאחר כן נעשה מוקף הוי פריזים לענין מגילה,

[גרסינן בירושלמי מגלת אסתר ניתנה לידרש, ומסתברא ליה דלאו למימרא דגמר פריזים פריזים בג"ש, דהא ליכא למימר דנעביד ג"ש דאורייתא למגילה, אלא לומר שניתנה לידרש ללמוד מלישנא שמשמעות לשון פריזים פריזים דמגילה, לפריזים דאורייתא, והוכחת לשון בעלמא הוא. ריטב"א],

בשלמא רבי יהושע בן קרחה לא אמר כתנא דידן, דלית ליה פרוי פרוי לא גמיר [הך. ד"ס] גזירה שוה מרציה, ואין אדם דן גזירה שוה

אבני חן על מסכת מגילה

1. אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא כמחמתן לטבריא מיל, ולימא מיל? הא קא משמע לן דשיעורא דמיל כמה הוי, כמחמתן לטבריא,

[וכיון שהביא מאמר משמו מביא עוד מאמרים ממנו] 2. ואמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא, מנצפ"ך כפל אומיות צופים נציף הדורות אמרום [פי' ואינם מסיני],

[תימא דהיה לו לומר בסדר שהוא באלפא ביתא? וי"ל דלפי שאמרו צופים אמרום נקט האי סידרא דמנצפ"ך דמשמע [פי' נוטריקון] מן צופים לך. תוס' הרא"ש],

[הם נביאים שלאחר יאשיהו, ותדע לך מדאסיקנן שכחום וחזרו ויסדום ועד מלכות יאשיהו היאך אפשר ששכחום והלא ספר תורה מונח בארון וכן בלוחות, אלא לאחר שנשנו הארון כימי יאשיהו דברים האמורים. רשב"א],

ותסברא והכתיב ויקרא כו לד [בסיום ספר ויקרא] אֱלֹהֵי הַמָּצוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה,

ועוד האמר רב חסדא, מ"ם וסמ"ך שבלוחות [תוס']

דף ג' ע"א

בגם היו עומדין שהיתה חקיקתן משני עבריהן, הלכך שאר אומיות יש להן מקום דבק, אלא מ"ם [סתומה. ד"ס] וסמ"ך היתה צאיר (דוקא בסתומים), ואפשר היה לו למחך הך (צריימא) דרז חסדא בסתומין, וכי אתמר הך דרבי ירמיה צפומין, והכי מוכח צפרק הצונה צמסכת שבת, אלא הא פריך [פריך] לה מילמא דשולא למכרייהו [בין לר' ירמיה ובין לרב חסדא]?

אין מהוה הוו ולורמא דסוגיא דגמרא (להקשות) [למחך] דבר שאינו, עד דטרם ומעמידה על צרייה, מפי רבי, עד כאן ולא הוו ידעי די באמצע תיבה והי בסוף תיבה [והו"ס"ד שבסוגיא לא נאמר להם אך משתמשים באותיות אלו, ולכן מקשה סוף סוף וכו'], ואתו צופים ותקינן פתוחין באמצע תיבה, וסתומין בסוף תיבה,

סוף סוף אלא המצות שאין נביא עתיד לחדש דבר מעתה? אלא שכחום וחזרו ויסדום,

3. וא"ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא, תרגום של תורה, אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע [פי' ע"פ הדרבה ר"א ור"י. שמו"ק], תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי, וגזעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה,

יצתה בת קול [[ויש מפרשים, לפי שהוא יוצא במדה ואין כל אדם שומעו אלא הראוי לשומעו. תוס' הרא"ש עיי"ש, מפרש לה בירושלמי "הברת קול". יד

(1) רב אדא בר אבהו ג"פ (2) רבא ז"פ (3) רב פפא ואיתימא רב שימי בר אשי (4) רבא ואי תימא ר' יהושע בן לוי.

רבא חיי בשנת 350, רב אדא בר אבהו תלמידו של רבא ראה סדר הדורות ותוס' קדושין ע"ב; רב פפא חי שנת 360, רב שימי בר אשי חי' בימיו של רב פפא ראה סדר הדורות, ר' יהושע בן לוי חי בשנת 220, אבל ראה מס' הוריות בדפוס וו' שחסר שם כל הלשון "אמר רבא ואי תימא ר' יהושע בן לוי ואמרי לה כד"י אלא הגמ' מתרץ סתם "אמר קרא" וכן בד"ס שם יש כמה גירסאות,

ונמצא שלשון "כד"י" היה אך ורק בזמנו של רבא, וזה קצת ראייה שהיה שם או כנוי לאיש? או שמא יש לומר שבימי רבא היה הרבה אומריים שמאמריהם נכנסו לגמרא, והיה לפעמים מאמר שהיה נאמר בשם הרבה אומריים ובמקום שהגמרא ימנה כרוכל כל שמותם, כתב הגמ' בלשון "כד"י" והוא כקיצור לשמות הרבה אומריים שבאותו דור.

וכן מציאתי בגמרא ר' שריא גאון שנדרס ע"י אהרן היימאן חלק ב' פרק ר' כתב "ספק דכולהו רבנן אמרי לה כד", ובפתשגן הכתב שם כתב ובאמת צריך לומר כבנוסח ב"ג תר"ה "והיכי דכולהו רבנן קאמרי חדא מילתא אמרי לה כד".

בשלמא לתנא דידן, היינו דכתיב אסתר ט מדינה ומדינה ועיר ועיר גבי זכירה ועשייה כתיב והימים האלה זכרים ועשיתם וגו', משמע מדינה ומדינה כמנהגה ועיר ועיר כמנהגה, למדנו שיש מנהג חלוק צמדינות, ומנהג חלוק צעירות, חלקן צין שושן לשאר עיירות, ואף על פי שאף היא ככלל פרוס הקצעה צממשה עשר, מדינה ומדינה לחלק בין מוקפין חומה מימות יהושע בן נון, למוקפת חומה מימות אחשורוש, עיר ועיר נמי לחלק, בין שושן לשאר עיירות,

אלא לרבי יהושע בן קרחה [שמוקפין היינו מימות אחשורוש], בשלמא מדינה ומדינה, לחלק בין שושן לשאר עיירות צין מוקפין חומה מימות אחשורוש, לשאין מוקפין מימות אחשורוש, אלא עיר ועיר למאי אתא הכי כל הפחים שוין וכל המוקפין שוים [ששושן היתה מוקפת מימות אחשורוש], ואין חילוק צין עיר ועיר?

אמר לך רבי יהושע בן קרחה, ולתנא דידן מי ניחא, כיון דאית ליה פרוזי פרוזי [לחלק בין מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, לאינן מוקפות, מעכשיו] מדינה ומדינה למה לי?

אלא קרא לדרישה הוא דאתא, וכדרכי יהושע בן לוי הוא דאתא וצחלוק לא חייבי כלל, אלא הכי קאמר כל עיר ועיר הסמוך למדינה, שמהא כמותה [פי' וזה למדין במדינה ומדינה ועיר ועיר] דאמר רבי יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו, וכל הנראה עמו, נידון כדרך וקורין צממשה עשר, הסמוך אף על גב שאינו נראה, נראה אף על פי שאינו סמוך, הכי מפרש לקמן,

עד כמה חשיב לה סמוך?

אבני חן על מסכת מגילה

בְּהֶחָבָא, מֵאַן נִינְהוּ אַנְשִׁים?

אמר ר' ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא, זה חגי זכריה ומלאכי, אינהו [חז"מ] עדיפי מיניה [מדניאל] ואיהו עדיף מינייהו,

אינהו עדיפי מיניה, דאינהו נביאי שנחנצלו לישראל בשליחותו של מקום ואיהו [דניאל] לאו נביא לא נשתלם לישראל בשום נצואה [לא היה נביא לייסר ולהוכיח ישראל כאשר היו הנביאים אחרים, אכן נביא היה כי רוח הקדש שורה עליו וידוע הכל. תוס' הרא"ש], איהו עדיף מינייהו דאיהו חזא, ואינהו לא חזו,

וכי מאחר דלא חזו מ"ט איבעיתו דכתיב בקרא אכל חרדה גדולה נפלה עליהם ויצרכו נחנצא? אע"ג דאינהו לא חזו, מזלייהו שר [של כל] [שם לכל. רע"ז] אדם למעלה חזו [ראה ב"ק ב: אדם אית ליה מולא, ומש"כ שם],

אמר רבינא, שמע מינה האי מאן דמיבעית [מי שנופל עליו פחד ואינו יודע למה], אע"ג דאיהו לא חזו, מזליה חזו,

מאי תקנתיה? ליקרי ק"ש, ואי קאים במקום הטנופת [יעשה סגולה זו] ליגשוף ידלג מדוכתיה ארבע גרמידי [ר' אבות], ואי לא [ואם משום איזה סיבה אינו יכול לדלג שם] לימא הכי [יאמר לחש זה] עיוא דבי טבחי שמינא מינאי [העוים בבית המטבחים שמנים ממני, כלומר מה אתה רוצה ממני לך אצלם]:

והשתא דאמרת מדינה ומדינה ועיר ועיר לדרשה, משפחה ומשפחה למאי אתא? אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן, ובאין לשמוע מקרא מגילה [תוס'],

דאמר רב יהודה אמר רב, כהנים בעבודתן ולוים בדוכן וישראל במעמדן עומדין על חמדי כזור בשעת הקרבן, כדתן במסכת מענית (כ, א) תשמרו להקריב לי זמועדו, היאך (שומר) [הוא שומר. ד"ס] אס אינו עומד על גביו, תיקנו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות, על כל משמר ומשמר היה מעמד כו', כולן מבטלין עבודתן, ובאין לשמוע מקרא מגילה,

תניא גמי הכי, כהנים בעבודתן ולוים בדוכן וישראל במעמדן, כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, מכאן סמכו [היה להם סמך להחלטה] של בית רבי, שמבטלין תלמוד תורה, ובאין לשמוע מקרא מגילה,

קל וחומר מעבודה, ומה עבודה שהיא חמורה מבטלינן, תלמוד תורה לא כל שכן,

רמב"ה, [ראה רש"י סוטה ל"ג ע"א]. העתקתי מסנהדרין יא. ואמרה, מי הוא זה שגילה סתריי לבני אדם! עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר, אני הוא שגלית סתריך לבני אדם, גלוי וידוע לפניך, שלא לכבודי עשיתי, ולא לכבוד בית אבא, אלא לכבודך עשיתי, שלא ירבו מחלוקת בישראל לפש מקראות הסתומים,

ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים, יצתה בת קול ואמרה לו דיך, מ"ט, משום דאית ביה קין משיח נספר דניאל, # [ממה שיצתה בת קול שלא יתרגם יש ללמוד שיונתן בן עוזיאל עצמו ידע מתי הוא קין משיח],

[ובתמיה] ותרגום של תורה, אונקלוס הגר אמרו, והא אמר רב איקא בר אבין, אמר רב חננאל אמר רב, מאי דכתיב

נחמיה ח ח - וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֵל הַיּוֹם בַּסֵּפֶר עוֹלָא כתיב מְפָרֵשׁ וְשׁוֹם שְׁכָל וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא,

[ומפרש הפסוק] וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֵל הַיּוֹם זה מקרא לשון עברי של חומש, "מְפָרֵשׁ זה תרגום", וְשׁוֹם שְׁכָל אלו הפסוקין היאך נפסקין, וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא אלו פיסקי טעמים הנניעות קרוין טעמים, ואמרי לה אלו המסורת [הרי שעזרא כבר קרא את התרגום, והוא היה הרבה לפני אונקלוס?]

[ובתריץ] שכחום וחזרו ויסדום [פי' אונקלוס חזר ויסדה],

מאי שנא דאורייתא דלא אודעזעה, ואדנביא אודעזעה? דאורייתא מופרשא מלתא [ואין התרגום מוגלה כלום], דנביאי איכא מילי דמפרשן ואיכא מילי דמסתמן [דהא לולי התרגום של זה הפסוק וכו' לא הוינן ידענן פירושא דהאי פסוקא ולפיכך נודעו העולם שגילה המעמים שהיו נעלמים. ר"ח],

דכתיב זכריה יב יא בְּיוֹם הַהוּא יִגְדֹּל הַמִּסְפָּד בִּירוּשָׁלַם בְּמִסְפַּד הַדְּרִימוֹן בְּבִקְעַת מִגְדוֹ, ואמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר שלא מנינו בכל המקרא, הספד להדרימון צבקעת מגידו, ויונתן תרגמו לשני הספידות, הדדרימון צרמות גלעד [מלכס א' כז], ויאשיהו צבקעת מגידו, כדמפרש בספר מלכס (צ' כג),

[וזה תרגומן] ביומא ההוא יסגי מספדא בירושלים, כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדדרימון בן טבריומן ברמות גלעד, וכמספדא דיאשיה בר אמון, דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו,

4. [ועוד אמר ר' ירמיה ואיתימא וכו' כתיב ב] דניאל ז' וְרָאִיתִי אֲנִי דְגִיָּאל לְבָדִי אֶת־הַמִּקְרָא, וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא־רָאוּ אֶת־הַמִּקְרָא, אֲבָל חֲרָדָה גְּדֹלָה נִפְלְאָה עָלֵיהֶם וַיִּכְרְחוּ

אבני חן על מסכת מגילה

מגילה אין כל ישראל שומעין כאחד, דליהו ביטול תורה דרבים),

ודיחיד [תלמוד תורה דיחיד] קל, והתנן נשים במועד מענות הספד על המט אבל לא מטפחות על לכן [[פירוש אחר] שמכות על ראשיהם בידם, שלא נאמר אלא שריטה וגידה, אבל מכה על ראשו עד שדמו שותה. ריטב"א], ר' ישמעאל אומר אם היו סמוכות למטה מטפחות,

בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות, בזה ובזה (אבל ב"ח) לא מקוננות והם מפרש אחיו עיניו ואחיו קינה, עיניו שכולן עונות כחמה, קינה אחת אומרת, וכולן עונות אחריה,

ואמר רבה בר הונא, אין מועד בפני תלמיד חכם, כל שכן חנוכה ופורים [אלא מענות כדרך בחול. ריטב"א עיי"ש עור], [אלמא שכבוד ת"ח חמור שדוחה את המועדים]

[ומתריץ] כבוד תורה קאמרת, כבוד תורה דיחיד חמור, תלמוד תורה דיחיד ציטול מלמודו קל מעבודה ופורים,

אמר רבא, פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה, מקרא מגילה עדיף, מדר' יוסי בר חנינא דדריש משפחה כו', תלמוד תורה ומקרא מגילה, מקרא מגילה עדיף מדסמכו של בית רבי, תלמוד תורה ומת מצוה מת מצוה עדיף מדרניא מבטלין תלמוד תורה להוצאת מת ולהכנסת כלה,

[למה נקראת הכנסת כלה: נראה דדרכם היה לאחר שיבא החתן לבית הכלה, ועושים שם חופה ושבע ברכות, ואחר כך הולכת הכלה לבית החתן עם הנשים המלוות אותה, ואחריה הולך החתן עם האנשים אשר הולכים עמו, ואלו האנשים ההולכים עם החתן נחשבת הליכתם וליה שלהם לכבוד הכלה שהיא יוצאה מביתה והולכת לבית החדש, שהוא בית חדש שלה, אבל החתן הוא הולך לביתו ומקומו, ולכן קורין ליה זו הכנסת כלה, ואין קורין אותה על שם החתן, דאין זו כניסה חדשה אצלו, כי הוא נכנס לביתו. בניחו],

עבודה ומת מצוה, מת מצוה עדיף במדרב ו מולאחותו,

דתניא ולאחותו מה ת"ל גבי מיר כתיב על נפש מת לא יבא (במדבר ו) הרי הכל צמח מע [שלא יטמא הכהן לשום מת], הדר כתיב צמחיה קרא ימירא לאציו ולאציו לאציו ולאציו כו', דריש לה צספרי, לאציו לא יטמא, אצל מיטמא הוא למם מזה, לאציו מה תלמוד לומר שאם היה כהן ומיר, אף על פי שקדוש שמי קדושות, לאציו לא יטמא, אצל מיטמא הוא למם מזה, לאציו, שאם היה כהן גדול ומיר, לאציו לא יטמא אצל מיטמא הוא למם מזה, דעל כרחק כולו למעוטי מת מזה אמו, הלכך, אם אציו ענין לו מנהו ענין למצוה, ולאציו מה תלמוד לומר כו' ואם אציו ענין לאציו מנהו ענין לענין ציטול עבודה ומילה מפני מת מזה?

הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו, ולמול את בנו, ושמע

[ומקשה] ועבודה חמורה מתלמוד תורה, והכתיב יהושע ה ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו [וגו'] וישתחו (לאפיו),

והיכי עבד הכי שהתמחה לו, דכתיב ויפול על פניו וישתחו והאמר רבי יהושע בן לוי, אסור לאדם שיתן שלום לחבירו כלילה חיישינן שמא שד הוא [תוס'] [ושד הוקש לע"ז דכתיב ולא יזכמו עוד את זמניהם לשעירים. רע"ז]

שאני התם דאמר ליה כי אני שד צבא ה',

ודלמא משקרי? גמירי [על שדים] דלא מפקי שם שמים לבטלה [שאם באמת אינו מלאך, נמצא שהוציא ש"ש לבטלה, # אבל לזהות את עצמו, בזה אינו מוציא ש"ש לבטלה, שזה חלק מכבוד ה'],

אמר לו אמש בטלתם [תוס'] [לא חתפרש היכא אלא משפחה. רע"ז] [בתשפחה] [במה שהשיב לו] שהשיבו עתה בלתי, אנו למדין מחלת דברי המלאך, האשימן בשני דברים, אמש [צטלם כו'. רע"ז] כלומר כשהעריץ היום, היה לכם להקריב תמיד של בין הערבים [ראה תוס'] תמיד הערצ וצטלם אומה, ונשתהיתם במארכ העיר חנם, שאין זמן מלממה כלילה [משמחשך], ועכשיו שהוא לילה בטלתם תלמוד תורה היה לכם לעסוק בתורה, שהרי אינכם נלחמים כלילה,

[זה פלא שתבעם על ביטול תורה אף בשעת מלחמה, ובזה פירש ר' שלמה זלמן אורבאך צ"ל את הגמרא במו"ק י"ז ע"א אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיו, שאם הרב תובעם בכל עת על ביטול תורה זהו הרב שיבקשו תורה מפיו],

אמר לו על איזה מהן באת? אמר לו עתה באתי [תוס'] על של עשניו [פ' ריב"ן על תלמוד תורה באתי דכתיב ביה ועתה כתבו לכם את השירה הזאת (דברים לא). תוס'] מיר יהושע ה וילן יהושע כלילה ההוא בתוך העמק לא צאמו הלילה כתיב, אלא כלילה שזר על העי, והכי קאמר מיר חזר יהושע מדצרו, וכשצא לילה אחר צמח עסק בתורה,

אמר רבי יוחנן

דף ג' ע"ב

[בן תפרש וילן וגו' בתוך העמק] מלמוד שלן [שלמד כל הלילה] בעומקה [פ' בענינים קשי ההשגה, מולשון מאד עמוק מחשבותך] של הלכה,

ואמר רב שמואל בר אבניא, גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר עתה באתי [ואך אמרת דעבודה חמורה מת"ח, הלא כאן רואין שתורה חמורה מעבודה?]

לא קשיא הא דרבים דהם [ביהושע, תלמוד תורה ד] כל ישראל הו, והא דיחיד [דת"ח דיחיד מבטלין, ובאין לשמוע מקרא מגילה], [ואת מקרא

אבני חן על מסכת מגילה

שהוא חוץ לדרך], שאין עושין מלאכה אלא במקומו, אפילו הכי צעין קצועין, דמינין דלא משמכחין,

⁴ ואמר ריב"ל כרך שחרב, ולבסוף ישב נדון ככרך,

מאי חרב, אילימא חרבו חומותיו, ישב אין שחור והוקף לא ישב לא, והא תניא רבי אליעזר בר יוסי אומר ויקרא בה אשר לוא חומה אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן? אלא מאי חרב שחרב מעשרה בטלנין [ונמצא מה שאמר ריב"ל כרך שחרב היינו שנתמעטו מעשרה בטלנים, ולבסוף ישב שחור ונתוספו בה עד עשרה, אז חזר גם דינה להיות נידון ככרך],

⁵ ואמר ריב"ל

דף ד' ע"א

לוד ואונו וגיא החרשים, מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הון מערי צנימין היו, דכתיב [בדברי הימים א' ח' י"ב] ובני אֶלְפָּעֵל עבר וּמִשְׁעָם וְשָׁמָּה [ושמל. פ'] הוא צנה את לוד ואת אונו וגו', ובספר דברי הימים [שם בפרק ח'] מוסקו על שצט צנימין, וגמרא גמיר לה רבי יהושע בן לוי מרביה, דמוקפות חומה מימות יהושע בן נון הן,

ובמיתותין דערכין [ל"ב ע"א, # אבל שם לא מצאתי במשנה רק "אונו" ולא לוד, וכן בתוס' משמע שרק "אונו" תנן התם] מן מרמי מנייהו, דקא מני לוד ואונו אלל ערי חומה, שאין נוהגות אלא מימות יהושע בן נון, ולפי שחומותיהן נראות חדשות, כדאמרינן לקמן שנפלו והחזיקן, הווקף ר' יהושע בן לוי להעיד שכלל מוקפות חומה הן, לקרות מגילה בחמשה עשר,

[ובמיתותין] והני יהושע [פי' בימי יהושע] בננה, והא אלפעל בננה, דכתיב [בדברי הימים א' ח' י"ב] ובני אֶלְפָּעֵל עבר וּמִשְׁעָם וְשָׁמָּה, הוא בנה את אונו ואת לוד ובנותיה,

ולטעמין אסא בננה, דכתיב דברי הימים ב' י"ד ח' ויבן (אסא) את ערי הבצורות אשר ליהודה אינו בכל המקרא, אבל מקרא אחר כתיב ויבן ערים ביהודה, ואף על גב דהני לאו מיהודה נינהו, ומצנימין היו מלכי יהודה מושלים על צנימין, ומנינו באסא שאף ערי צנימין חזק, דכתיב (דברי הימים ב' טז) וישאו את אבני הרמה ואת עזיה אשר צנה בעשא ויבן בה את גבע ואת המגפה והן ערי צנימין, דכתיב בספר יהושע [ערי מצודה ביהודה]?

אמר ר' אלעזר, הני מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הון, חרוב בימי פילגש בגבעה שהחריבו ישראל את צנימין ואת ערי, דכתיב גם כל הערים הנמצאות שלחו באש (שופטים כ) [שהרי הן מנחלת בנימין, ובאותה מלחמה נחרסו כל ערי בנימין. שם], ואתא אלפעל בננה,

הדור אינפול [חזרו ונפלו, במלחמות יהודה וישראל. שם] אתא אסא שפצינהו החזיק את דקיהו, ודומה לו ציממות (סג, א) טוס ולא משפץ, שפץ

שמת לו מות אה או אחות, יכול יטמא, אמרת לא יטמא כשם שאין מיר מבטל מזירותו ליטמא לקרוביו, כך הוא זה לא יבטל מפסחו,

יכול כשם שאינו מיטמא לאחותו, כך אינו מיטמא למת מצוה? ת"ל ולאחותו, לאחותו הוא דאינו מיטמא, אבל מיטמא למת מצוה,

בעי רבא, מקרא מגילה ומת מצוה הי מיניהו עדיף, מקרא מגילה עדיף משום פרסומי ניסא, או דלמא מת מצוה עדיף, משום כבוד הבריות?

בתר דבעיא הדר פשטה, מת מצוה עדיף, דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה דכתיב לא תוכל להפעל (דברים כג) וכתיב והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם, כגון זקן ואינו לפי כבודו,

[יש כאן שמונה מאמרים מר' יהושע בן לוי שהיה אמורא ארצישראלי בדור הראשון של אמוראים], גופא א"ר יהושע בן לוי, כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו, נדון ככרך,

תנא סמוך אע"פ שאינו נראה, נראה אע"פ שאינו סמוך, בשלמא נראה אע"פ שאינו סמוך, משכחת לה כגון דיתבה בראש ההר, אלא סמוך אע"פ שאינו נראה היכי משכחת לה? א"ר ירמיה שיושבת בנחל מקום נמוך [ואין הגמיכות בא לאט, אלא פתאום, מורד ישר למטה],

² וא"ר יהושע בן לוי, כרך [אף שהוא מוקף מימות יהושע בן נון] שישב ולבסוף הוקף, נדון ככפר, מ"ט? דכתיב ויקרא בה ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה בית מושב של עיר חומה שהוקף ולבסוף ישב, ולא שישב ולבסוף הוקף שנתייבש מחלה צנחם ולבסוף הוקף חומה, נידון ככפר לענין צמי ערי חומה [פ' שמותהא היה עיר חומה, ואח"כ נתייבש ונעשה בית מושב],

³ ואמר ריב"ל, כרך שאין בו עשרה בטלנין שצטלין ממלאכתן, שיהו מלויין תמיד צבית הכנסת שחריט וערצית, כדאמרינן במסכת זרכות (ו, ג): כיון שגא הקדוש ברוך הוא צבית הכנסת ולא מלא שם עשרה וכו' נדון ככפר,

מאי קמ"ל תנינא בפירקין צמתינן (לקמן ה, א) איזו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין, פחות מכאן הרי זה כפר?

כרך איצטריך ליה דכל כך אינו אלא מקום שווקין שנכנסים שם מכל זד, וגדול הוא יותר מעיר גדולה אע"ג דמיקלעי ליה מעלמא אנשים הרבה, ויש הרבה מהן צטלין ממלאכה [שאין עוסקין במלאכה בכרך, שעובדין בביתם

אבני חן על מסכת מגילה

ולא תצנה,

[יבמות סג, טום תרגום של סמוס כמו סתמוס פלשמיס (צראשית כו) טומינין פלשמאי, טום ולא תשפיץ אם יש לך חור קטן צכותל רעוע, סמוס אומו מיד ולא תרמיצ צנקב, לשפץ צו טיט ולצניס הרצה ליפמו, שפיץ פלשטי"ר [plaster ?] צלע", ואם צעל נפש אמה להנאות צנייץ הרחצ הנקצ ושפליהו להיות יפה ולא תיבני לא תפיל את כל הכותל ותצנהו שכל העוסק בבנין מתמסכן],

דיקא נמי גרס דכתיב דברי הימים ב יד ויאמר ליהודה נבנה את הערים האלה, מכלל דערים הוו מעיקרא, ש"מ,

6 ואיריב"ל נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן [ראה תוס'] היו באותו הנם שאף על הנשים גזר המן להשמיד להרוג ולצדד מנער ועד זקן טף ונשים וגו',
[פי' ואע"פ שפטרות מכל עשה שהזמן גרמא, בר מהנהו מיעוטא דאתרבו בפירושו. ריטב"א]

7 ואמר רבי יהושע בן לוי פורים שחל להיות בשבת, שואלין ודורשין מעמידין מורגמן לפני המסע בענינו של יום לדרוש אגרת פורים צרכים # [לשונו של רש"י צריך לימוד, מה הפירוש של לדרוש אגרת פורים, חול"ל הלכות ודיני פורים?],

מאי אריא פורים, אפילו יו"ט נמי [ראה תוס'], דתניא משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, והלכות חג בחג?

פורים איצטריבא ליה, מהו דתימא נגזור משום דרבה דגזר לקמן בקריאת מגילה שמא יעצירה ארבע אמות צרעות הרצים, אף כאלן (גזרו) [נגזור. ד"ס] דרשה [שלא לדרוש] אטו קרייה # [שע"י שידרשו על הלכות מגילה יבא אחד לטלטל המגילה, ולכן אין זה גזירה לגזירה. ועדיין צ"ע] קמ"ל,

[הפר"ח ס' תכ"ט והפנ"י הוכיחו מתוס' דלא ס"ל כהב"י סימן תכ"ט שר"ל דרק בפסח חייבין לדרוש ל' יום לפני החג דהלכותיו מרובות, והפנ"י תמה על התוס' דלדבריהם יתחייב גם לדרוש ל' יום לפני ר"ה ויורה"כ ועי' מש"כ בזה המהרש"א ל"ב ע"א. פירות תאנה],

8 ואיריב"ל, חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום וזכר לנס, שהיו זועקין צימי צרתן יום ולילה שנאמר תהלים כב אלהי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי צמזמור למנצח על אילת השחר הוא, שנאמר על אסתר, כדאמרינן צמסכת יומא (כט, א) למה נמשלה אסתר כאלת כו',

[והתוס' כתבו שעיקר קריאת המגילה הוא ביום משום פרסומי ניסא, אבל הרוקח כתב [סוף סימן שס"ג] שעיקר קריאת המגילה הוא בלילה, וראיתי בשם האדמו"ר מבעלזא שליט"א שאמר כאן בארה"ב בשנת תשמ"א, שהתוס' סוברים שעיקר קריאת המגילה הוא משום פרסומי ניסא וזה שייך יותר ביום, והגם

שבלילה מקיים מצות מחיית עמלק, וביום אין חיוב עוד כיון שעשאה בלילה, מ"מ ביום עדיף שיש בה יותר פרסום, אבל הרוקח סבר שיש ללילה יותר חשיבות כיון שיש בה גם פרסומי ניסא וגם מחיית עמלק, מושא"כ ביום שאין רק משום פרסומי ניסא, ולכן עיקר הקריאה בלילה],

[אבל קריאתה בלילה בזמנה קורין אותה כל אחד במקומו כפי מה שיועד או הולך אצל חבריו, ואפילו תימא דבעו עשרה למצוה כדלקמן שפיר מצו לממרח ולאכנופי, דלא מירדי בהא שהרי אין סעודה אלא ביום, ואי ליכא י' נמי מגילה בזמנה היא, ולא מעכב. ריטב"א],

[וגם ביום מברך שהחיינו דעיקר הקריאה הוא ביום. ראה תוס', וכתבו שם "שעיקר סעודה ביממא הוא" לכאורה משמע מדבריהם דגם בלילה יש מצות סעודה אלא דעיקר סעודה ביום, וכמו שפסק הרמ"א ס' תרצ"ה וכמו שלמד הב"ח שם מסוגיא דלקמן דף י' ע"ב. פירות תאנה],

[יסוד החיוב לקרות המגילה בלילה ולשנותה ביום אפשר שיהיה משני טעמים, האחד שצום אסתר היה לילה ויום כמו שנאמר ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום וגם אני וגו', הב' שעיקר ההצלה התחיל בלילה כמ"ש בלילה ההוא נרדה שנת המלך וגו' ונגמרה אח"כ ביום וכו'. הבונה בעי' עיי"ש עוד],

[בספר המנהגות כתב שמברכין שהחיינו גם בקריאת היום, משום שנהנה בקריאתה כל זמן ששומעה. נמ"י],

סבור מינה צי היציצה, ששמעו שמועה זו צלשון הקודש, ולשנותה צום, היו סבורין דהאי ולשנותה לשון שונה משנה הוא למקרייה [לקרות המגילה] בליליא, ולמיתנא מתניתין דידה משניות של מסכת מגילה ביממא,

אמר להו רבי ירמיה, לדידי מיפרשא לי מיניה דרבי חיאי בר אבא, כגון דאמרי אינשי אעבור פרשתא דא אסיס פרשה זו, ואתנייה ואשנה אותה פעם שניה,

איתמר נמי, אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה דמן צירי, חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר תהלים ל למען יזמרך כבוד צום ולא ידום צלילה ה' אלהי לעולם אודך והאי קרא צמזמור ארוממן ה' כי דלימני, דרשינן צמסכתא, צמדכי ואסתר והמן ואששורש, וקריאת מגילה שצח הוא, שפרסמין את הנס, והכל מקלסין להקדוש צרוך הוא.

[לעולם אודך, כי ימי הפורים לא נבטלין. מהרש"א],

שנינו במשנתנו אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: א"ר חנינא, חכמים הקילו על הכפרים, להיות מקדימין ליום הכניסה, כדי שיספקו מים ומוזון לאחייהם שבכרכין [ביום הפורים],

דף ד' ע"ב

אבני חן על מסכת מגילה

למנות יום א' בשבוע דאז מקדימין הכפרים ליום י"א, ואח"כ יום אחד למפרע ליום שבת ק' שאז מקדימין הכפרים ליום י"ב, ואח"כ ערב שבת שאז מקדימין הכפרים ליום י"ג,

ועוד שאז היה צריך לומר שגם שבת וגם ביום ד' מקדימין הכפרים ליום י"ב, וגם ערב שבת וביום ג' מקדימין הכפרים ליום י"ג.

ו"ל התניו"ט ואע"ג דהשתא דמתחיל בשני בשבת והדר תני בשלישי וכו' דנקיט סידורא דיומא נמצא דאשמעינן מקדימין ל"ג ול"ב וכו' דלא כסידורא דירחא.

**וראה בר"ח ו"ל והנה נמצאו הימים מתהפכים מאחד בשבת (יא) ליום רביעי (יב) ומיום ד' יחזור ליום ג' (יג), ומה שנדפס בדפוסים שלנו [בר"ח] "יחזור ליום ה'" הוא טעות סופר וצ"ל ליום ג' שאז מקדימין הכפרים ליום י"ג.

וראה ריטב"א שהקשה, והא דלא פתח בא' בשבת דהוי ריש יומי, והוי נמי רישא דהקדמה שאז מקדימין ליום י"א? משום דאי הכי מהפכי ליה טובא סדורא דירחא, מ"א ל"ג, והדר ל"ב.

שנינו במשנתנו **חל להיות בע"ש וכו': מתני' מני דקמי חל להיות ערב שבת עיירות ומוקפות חומה קורין צו ציום, אי רבי אי רבי יוסי,**

חל להיות בע"ש

	עיריות גדולות	מוקפין
ת"ק של רבי	יום הכניסה מה כל שנה ושנה עיריות קודמות למוקפין	בו ביום
רבי	בו ביום מה כל שנה ושנה אין עיריות נדחין ממוקפין אף כאן לא ידחו עיריות ממוקפין	בו ביום
ת"ק של ר' יוסי	בו ביום מה כל שנה ושנה עיריות בארבעה עשר	יום הכניסה חומה של זה לא זמנו של זה
ר' יוסי	בו ביום מה כל שנה ושנה אין עיריות נדחין ממוקפין אף כאן לא ידחו עיריות ממוקפין	בו ביום

אי רבי אי רבי יוסי [או רבי או רבי יוסי ולא כשיטתם של חכמים אחרים. שם], **מאי רבי, דתניא, חל להיות בע"ש, כפרים ועיריות גדולות מקדימין ליום הכניסה, ומוקפין חומה קורין בו ביום,**

רבי אומר, אומר אני לא ידחו עיריות ממוקפין, אלא אלו ואלו קורין בו ביום,

מאי טעמא דת"ק [דעיריות גדולות מקדימין ליום הכניסה?] **דכתיב בכל שנה ושנה להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכוונתם בכל שנה**

למימרא דתקנתא דכרכין הוי כדי שיספקו משמע, כדי שיהו פנוין ליום השמחה, והתנן חל להיות בשני, כפרים ועיריות גדולות קורין בו ביום, ואם איתא ליקדמו ליום הכניסה?

הוה להו עשרה [ימים באדר] ועשרה לא תקינו רבנן,

ת"ש, חל להיות בחמישי כפרים ועיריות גדולות קורין בו ביום, ואם איתא ליקדמו ליום הכניסה דאחד עשר הוא?

[ומתרין] מיום הכניסה ליום הכניסה לא דחינן,

תא שמע, א"ר יהודה אימתי במקום שנכנסים בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסים בשני ובחמישי, אין קורין אותה אלא בזמנה, ואי סלקא דעתך תקנתא דכרכין היא, משום דאין נכנסים בשני ובחמישי מפסדי להו לכרכין?

[פ' כיון דלעולם הכפרים מספקין מים ומזון, גם אם אין נכנסים בב' וה', הוה לן לעשות תקנה לכרכים, שיהיו בני הכפרים פנויים ביום הפורים],

לא תימא "כדי" שיספקו מים ומזון [פ' שאין זה תקנה לבני הכרכין], **אלא אימא "מפני" [פ' שהוא שכר לבני הכפרים] שמשפקים מים ומזון לאחיהם שבכרכין** שכן הוא להם כשציל שהן מספקין, הלכך, היכא דאין נכנסין לא קולא הוא לגבייהו, ואין כאן שכן.

[(א) = כ"י מינכן, ובעי"ז בב"י ברימזש לייברערי הארלי 3308]

שנינו במשנתנו **כיצד חל להיות בשני בשבת, כפרים ועיריות גדולות קורין בו ביום וכו': מאי שנא רישא דנקט** [מעיקרא דקא נקט (א)] **סידורא דירחא דקמי צלחא עשר, צניס עשר, צלשה עשר, צלרצעה עשר, צחמשה עשר כסדר מנין החודש ומאי שנא סיפא דנקט** [הבא דקא נקט. (א)] **סידורא דיומי** וכצנא לפרשה נקט סדר ימי השנה, ושמעין ימי החודש לאחריה, חל להיות ערב שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה הרי צלשה עשר, חל להיות צשבת הרי שניס עשר, חל להיות אחר השבת כפרים מקדימין ליום הכניסה הרי אחד עשר?

ומשני **אידי דמיתתהפכי** [דמיתתהפכי. (א)] **ליה נקט סידורא דיומי** כלומר, על ידי שאם היה אוזח ימי השבת לפי סדר ימי החדש יהו נהפכין לו, (וטועה בגיטתו השונה את המשנה) [והשונה את המשנה טועה בגיטתו?], לפי שהיה צריך להזכירן לאחריו אחר השבת דהיינו אחד עשר, צשבת שניס עשר, ערב שבת צלשה עשר, ממוך כך הוא צא דלג ולטעומ, להכי נקט סידורא דיומא, וסדר החודש צבא לו לאחריים אינו מוזכרו צפיו, דהרי מאליו הוא נשמע, ואין כאן עוד טעות.

פ' לפי שהיו שונים המשניות בעל פה (ראה בסוף המסכת תוס' ד"ה והשונה) והיה קל להם לטעות, וכיון שעל כרחך היה צריך המשנה להזכיר ימי השבוע [ריטב"א] כדי לפרש "כיצד", ואם היה מונה אותם לפי סידורא דירחא, היו "מיתתהפכי" פ' היה מונה ימי השבוע בהפוך מסדר הרגיל, שאז היה מתחיל

אבני חן על מסכת מגילה

ושנה, כל השנים יהיו שוות, מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין, אף כאן עיירות קודמות למוקפין,

ואימא בכל שנה ושנה [למה לא נדרוש הפסוק כד] מה כל שנה ושנה אין נדחין עיירות ממקומן [וקורין בי"ד] אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן [ונקרא בי"ד אף שהמוקפין גם קורין היום]?

שאני הכא דלא אפשר דאס כן לא יקדמו עיירות למוקפין, שאין יכולין לקרות בשבת,

ורבי מ"ט? בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אין עיירות נדחין ממקומן אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן,

ואימא בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין אף כאן נמי עיירות קודמות למוקפין?

שאני הכא דלא אפשר,

מאי ר' יוסי? דתניא חל להיות בערב שבת, מוקפין וכפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום,

רבי יוסי אומר אין מוקפין קודמין לעיירות, אלא אלו ואלו קורין בו ביום,

מ"ט דתנא קמא? דכתיב בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה עיירות בארבעה עשר לכך אין נדחות ממקומן, ודלא כתנא קמא דרבי וזמנו של זה לא זמנו של זה הלכך לא עמד כתנא דמתייתין כו',

אף כאן עיירות בארבעה עשר, וזמנו של זה לא זמנו של זה,

ואימא בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות אף כאן אין מוקפין קודמין לעיירות?

שאני הכא דלא אפשר דאי לא מקדמת להו למוקפין, נריך אמה לעקור עיירות מפני מוקפין, או יקראו ציוס אחד,

מ"ט דר' יוסי? בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות, אף כאן אין מוקפין קודמין לעיירות,

ואימא בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה זמנו של זה לא זמנו של זה, אף כאן זמנו של זה לא זמנו של זה? שאני הכא דלא אפשר,

וסבר רבי עיירות לא דחינן ליום הכניסה, והתניא חל להיות בשבת, כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בע"ש, ומוקפות חומה למחר, ר' אומר, אומר אני הואיל

ונדחו עיירות ממקומן, ידחו ליום הכניסה?

הכי השתא התם זמנם שבת היא והואיל דנדחו ידחו, והכא זמנם ערב שבת ואין לך נורך לדחות,

כמאן אזלא, הא דאמר רבי חלבו א"ר הונא, פורים שחל להיות בשבת הכל נדחין ליום הכניסה, הכל נדחין סלקא דעתך והא איכא מוקפין דעבדי למחר? אלא כל הנדחה ידחה ליום הכניסה, כמאן? כרבי # [כאן צריך ביאור],

דכולי עלמא מיהא מגילה בשבת לא קרינן, מאי טעמא?

אמר רבה, הכל חייבין בקריאת מגילה וממוך שהוא מסוייב בדבר הוא צהול ללאת ידי חובה (ובתקיעת שופר) ואין הכל בקיאות במקרא מגילה, גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים ואפילו לן בשדה ומגילה צידו יש לגזור על הדבר [פי' ולכן לא אמר שמא יצא מרשות היחיד לרשות הרבים, כקושית התוס'],

והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דלולב,

רב יוסף אמר, מפני שעניניהן של עניים נשואות במקרא [למקרא] מגילה לקבל מתנות האצוניס, ואי אפשר בשבת,

תניא נמי הכי, אע"פ שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה, גובין בו ביום שמקדימין זו לקרות, גובין הגבאים מתנות האצוניס ומחלקין לעניים בו ביום,

אע"פ שאמרו ! אדרבה, משום דאמרו הוא משום דאמרו להקדים את הקריאה, הוא דאמרו להקדים את המתנות, כדמפרש תנא טעמא ואיזיל, מפני שעניניהן של עניים כו'?

אלא הואיל ואמרו שכפרים מקדימין ליום הכניסה, גובין בו ביום [ביום קריאת המגילה], ומחלקין בו ביום [ביום קריאת המגילה], מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה,

אבל

דף ה' ע"א

שמחה [סעודת פורים] של מאלל ומשפה אינה נוהגת אלא בזמנה,

אמר רב מגילה בזמנה צארכעה עשר, מתוך שהיא חובה צו ציוס על כל יחיד ויחיד קורין אותה אפי' ביחיד (דהכל קורין צו, ואיכא פרסום גם) [דהואיל והכל קורין צו, איכא פרסום גם. ד"ס] שלא בזמנה כגון כפרים המקדימין ליום הכניסה, אין קורין אותה אלא בעשרה דבעינן פרסום ניסא,

אבני חן על מסכת מגילה

וכן ותשעה באב משעה צאב שחל להיות בשבת, והוא הדין לשבעה עשר בתמוז, ולעשרה בטבת, והיא דנקט משעה צאב משום דהוכפלו צו צרות והכל מתענין צו, אבל שאר צומות, אמרינן במסכת ראש השנה (יט, ב) רצו מתענין, רצו אין מתענין,

[וחילוק יש ביניהם שארבעת הצומות הם נדחין לפעמים כשחלו בשבת חוץ מעשרה בטבת שאינו חל לעולם בשבת, אבל הוא חל לפעמים ביום שני, ומתענין בו ביום, ואפילו היה חל בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו [יחזקאל כ"ד ב'] בעצם היום הזה, כמו ביום הכיפורים. אבודרהם בתפלת התעניות],

[וכן] חגיגה אס חל יום טוב בשבת, דוחין שלמי חגיגה למחר, שהרי יש לה משלומין כל שבעה,

והקהל וכן הקהל את העם, שהיה בשנה ראשונה של שמיטה צומצו יום טוב האחרון של חג, כדכתיב מקץ שבע שנים צומצו שנת השמיטה (דברים לא) כדאמרינן במסכת סוטה (מא, א), שהיה המלך קורא בתורה ספר משנה תורה, וכל העם חייבין לצוא ולהציא את טפס, כדכתיב הקהל את העם האנשים והנשים והטף, ובשבת אי אפשר, ומעבירין אותו למחר,

ובגמרא ירושלמי מפרש, דהא דלא עבדינן ליה בשבת מפני הצימה, כדמנן צימה של עץ היו עושין למלך בעזרה ויושב עליה, ופרכינן התם וליעבדה מאתמול, ומשני דחיקא ליה עזרה,

מאחרין ולא מקדימין טעמא מפרש בגמרא,

אע"פ שאמרו [במקרא מגילה] מקדימין ולא מאחרין, מותרין בהספד ובתענית [ביום שהקדימו. יבין], ומתנות לאבינונים [מותרים לחלק אז אף שאינו בזמנו, ר"ל אע"פ"כ אם נתנו אז מתנות לאבינונים נפטרו מלתת בפורים, אבל שלוח מנות אינו רק בפורים. יבין],

א"ר יהודה, אימתי [בני כפרים מקדימין. יבין] מקום שנכנסין בשני, ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי, אין קורין אותה אלא בזמנה.

נב: תנא, עשרה בטלנין שבבית הכנסת שהן בטלים ממלאכתן, ומיונים משל לצור, כדי להיות מנויין בתפלה צבית הכנסת, דאמר מר במסכת ברכות (ו, ב) כיון שצא הקדוש ברוך הוא צבית הכנסת ואינו מוצא שם עשרה וכו',

שנינו במשנתנו באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין: מאי טעמא? אמר רבי אבא אמר שמואל, אמר קרא ולא יעבור,

[ומביא עוד מאמר משמו] ואמר רבי אבא אמר שמואל, מניין שאין מוניין ימים לשנים כגון דאמר קונס יין שאני טועם לשנה, מונה שנים עשר חדש מיום ליום, ואם נדר צאחד צניסן אסור עד אחד צניסן הבא, אף על פי שעדיין יש אחד עשר יום שימות החמה יתירין על ימות הלצנה, או פעמים שאנו עושין

רב אסי אמר, בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה מזה לחזר אחר עשרה, משום פרסומי ניסא, אבל אי לא אשכח עשרה, לא אמר רב אסי דלא ליקרי, שאין איסור [צקריאמה. ד"ס] צמיד, אלא מזה לקרונה בעשרה,

הוה עובדא, וחש ליה רב להא דרב אסי וחזר על עשרה וקיבנן [ראה תוס' דהלכה כרב שאין צריך עשרה, וגם יחיד מברך],

[ראה או"ח סימן תר"צ סעיף י"ח ח"ל מגילה ב"ד וט"ו צריך לחזור אחר עשרה, ואם אי אפשר בעשרה קורים אותה ביחיד, [הגה ויש להסמפק אס נשים מנטרפות לעשרה, ואם קראו אותה צביצור ואחרי יחיד לא שמיטה וכל לקרות אפילו לכתלה צמיד הואיל וקורין אותה צאונה העיר בעשרה, וכשהיחיד קראו אותה צומנה צריך לצרף עליה] ומביא במ"ב שהגם שיש לו מנין בביתו צריך ליתך לביהמ"ד משום כרב עם הדרת מלך, וראה תוס'].

ומי אמר רב הכי [שמגילה שלא בזמנה צריך עשרה], והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, פורים שחל להיות בשבת, ערב שבת זמנא, ערב שבת זמנא משמע שהוא זמן הקצוץ לה מימי אנשי כנסת הגדולה, מדלא קאמר מקדימין לערב שבת, להכי קשה ליה ! והא שבת זמנא הוא שהרי ארבעה עשר הוקצו לפורים?

אלא לאו הכי קאמר, שלא בזמנא בזמנא אלא להכי נקט האי לשנא, דמשמע מינה הואיל ותיקנו לן חכמי ישראל [שלא אנשי ?] כנסת הגדולה להקדים משום דרבה [גורא שמוא יעבירנו], הרי הוא לנו כיום וזמן הקצוץ מתחלה, לכל דבריו, ואף על פי שהוא שלא צומנן הוי צומנן מה זמנא [קורין את המגילה] אפי' ביחיד, אף שלא בזמנא אפילו ביחיד? # [וצ"ע שהיה יכול לחלק בין קדימת בני הכפרים ליום הכניסה שצריך עשרה, לקדימת רוב ישראל משבת לערב שבת שאין צריך עשרה ?],

לא [אל תאמר כן ד] לענין מקרא מגילה בעשרה [לעולם דשלא בזמנה צריך לחזור אחר עשרה], אלא מאי ערב שבת זמנא, לאפוקי מדרבי, דאמר הואיל ונדרהו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה, הא קמ"ל דערב שבת זמנא הוא.

מתני': אי זו היא עיר גדולה [פי' עיירות גדולות שקורין ב"ד] כל שיש בה עשרה בטלנין [ששוכרין אותן הצבור שיתבטלו ממלאכתן לכנסם לביה"ב בשעת התפלה, מיהו מוקפין אפי' בלא"ה דינן כמוקף. יבין], פחות מכאן הרי זה כפר,

באלו אמרו צומנים של [קריאת ה] מגילה אמרו מקדימין אס חל ארבעה עשר בשבת ולא מאחרין [דכתבי ולא יעבור],

אבל זמן עצי כהנים [והעם] האמור במסכת תענית (כת, א), שהיו משפחות של ישראל שקצוץ להם ימים בכל שנה, להציא עינים למקדש לצורך המערכה, ומציאין קרבן עינים עמהן, אס חל להיות בשבת מאחרין ליום מחר,

אבני חן על מסכת מגילה

חדשים חסרין?

שנא' שמו"ת יב' לחדשי השנה, חדשים אתה מונה לשנים, ואי אתה מונה ימים לשנים,

ורבנן דקיסרי משום ר' אבא אמרו, מניין שאין מחשבינן שעות לחדשים כגון האומר זה גיטך אם לא באתי מכאן עד חדש זה, והיה חדש חסר, ובא משמיכה ליום עשרים ותשעה, אין אומרים עדיין הוא בתוך החדש, שהרי חדשה של לבנה עשרים ותשעה יום ומחצה [ראה ר"ה כה]. **שנא'** במדבר יא עד חדש ימים, ימים אתה מחשב לחדשים, ואי אתה מחשב שעות לחדשים.

שנינו במשנתנו אבל זמן עצי כהנים, ותשעה באב, וחגיגה, והקהל, מאחרין ולא מקדימין: תשעה באב [הטעם דלא מקדימין] אקדומי פורענות לא מקדמי, חגיגה והקהל משום דאבתי לא מטא זמן חיוביהו ואם יקדימוה לא ילאו ידי חובתן, וכן ע"ז כהנים [שקבעו] פ' להן זמן קבוע כדכריס [פ' שקבלו עליהם בחומר נדר. וראה פ'],

תנא, חגיגה וכל זמן חגיגה מאחרין, בשלמא חגיגה דקמי מאחרים דאי מיקלע בשבתא מאחרין לה לבתר שבתא, אלא זמן חגיגה מאי היא?

1. אמר רב אושעיא, הכי קאמר חגיגה [דוחין אותה רק אם חל] בשבת, [אבל] ועולת ראיה [דוחין אותה] אפילו ביו"ט, דזמן חגיגה [היא] שמונת להקריב שלמי חגיגה, ואפילו הכי מאחרין עולת ראיה עד חלו של מועד,

והכי משמע לישנא דכרייתא חגיגה מאחרין, ועוד יש דבר אחר שהגיע זמנו מאחרין אותו [יום. ד"ס] אף שהוא זמן חגיגה, ואינו זו עולת ראיה, שהיא חובת רגל, כדכתיב לא ילאו פני ריקס [שמונת כג], ואמרין במסכת חגיגה (ז, א) לא ילאו פני ריקס בעולות וזבחים, ואפילו הכי ציוס טוב לא קרבה,

מני [איזה תנא אומר שעולת ראיה אינה קריבה ביו"ט], **ב"ש היא** [וצית] [צית. ד"ס והוא דיבור חדש] שמאי היא, דאמרי אין מקריבין ציוס טוב עולה היכולה לזא למחר, ואפילו היא חובת הרגל,

דתנן [ב"ש אומרים] מביאין שלמים ביו"ט שהן מאכל אדם ציוס טוב, וכתיב אף אשר יאכל לכל נפש [שמות יב] ואין סומכין עליהן שהסמיכה שבות היא, דתנן [ב"ש לו, ב], אלו הן משום שבות לא רוכבין על גבי בהמה, ועל אלו שיקריבו ציוס טוב יסמכו מאתמול, דלית להו לצית שמאי תקף לסמיכה שמיטה, אבל לא עולות אין מביאין, דקברי לם ולא לגבזה,

וב"ה אומרים מביאין שלמים ועולות ומה אני מקיים לכם, לכם ולא לנכריס וסומכין עליהן,

2. רבא אמר, חגיגה כל זמן חגיגה מאחרין כל הרגל, עד יום טוב האחרון שאי לשחטה מפני לא, דתנן מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג, חוגג והולך את כל הרגל כולו, ויום טוב האחרון של חג, עבר הרגל ולא חג, אינו חייב באחריותו,

3. רב אשי אמר, חגיגה וכל זמן חגיגה כל זמן שנאמרה צו חגיגה מאחרין אם בזה בשבת, ואפי' עצרת שאינה אלא דחד יומא יום אחד מאחרין משלומין יש לה כל שצעה, ועדיין יש לה זמן ליקרב,

דתנן, מודים שאם חל עצרת להיות בשבת שיום טוב אחר השבת במסכת חגיגה (ז, א) נחלקו בעצרת שחל להיות בערב שבת, צית שמאי אומרים יום טובות של עצרת אחר השבת, וצית שמאי לטעמיהו, דאמרי עולות אין מקריבין ציוס טוב, הלכך לא יקריבו עד לאחר שבת, וצית הלל אומרים אין לה יום טובות, אין כריך להמתין ליום טובות, שהשלמים [ועולות] קריבין ציוס טוב, ומודין בעצרת שחל להיות בערב שבת, שאין עולת ראיה ושלמי חגיגה קריבין בשבת, וממתין ליום טובות של קרבנות היום, לאחר השבת, אלמא יש משלומין לעצרת,

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, רבי [רבינו הקדוש] נטע נטיעה בפורים,

דף ה' ע"ב

ורחין בקרונה של צפורי ציוס השוק, צפרהסילא, בשעת הילוך קרונות [וראה ב' שמפרש קרונה מועין של מים] בשבעה עשר בתמוז, ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו ממשעה בלב,

אמר לפניו [לפניו] רבי אלעזר רבי אבא בר זבדא, רבי לא כך היה מעשה לא ביקש לעקור לגמרי, אלא אותה שנה בלבד אלא תשעה באב שחל להיות בשבת הוה ודחינוהו לאחר השבת, ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה ולא הודו חכמים,

קרי עליה קהלת ד טובים השנים מן האחד אילו לא שמעתי הייתי טועה בדבר, עכשיו טוב לי שלימדתי האמת [פ' טובים הן השנים שהאחד שומע לחבירו ואם טועה מתקנו. ריטב"א],

ורבי, היכי נטע נטיעה בפורים, והתני רב יוסף [רב יוסף שנה ברייתא] "שמחה ומשתה וי"ט" שמחה מלמד שאסורים בהספד [ראה תוס'], משתה מלמד שאסור בתענית, ויום טוב מלמד שאסור בעשיית מלאכה?

אלא רבי בר ארכיטר הוה [עירו. ד"ס] לא היתה מן המוקפין וכי נטע בחמיסר נטע,

איני והא רבי במבריא הוה [ראה תוס'] ובבריא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון הוא לקמן ילפינן מקרא? אלא רבי בר

אבני חן על מסכת מגילה

חמיסר הוה וכי נטע בארביסר הוה,

זמנסכת תענית. ד"ס] ולא נענו מן השמים, מומעטין במשא ומתן, בבנין, ובנטיעה, באירוסין, ובנישואין,

ומי פשיטא ליה דמבריא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, והא חזקיה קרי במבריא בארביסר ובחמיסר, מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא? לחזקיה מספקא ליה לרבי פשיטא ליה,

וכי פשיטא ליה שהיה מזני חמיסר מי שרי צארביסר צמלכא, והכתיב במגילת תענית, את יום ארבעה עשר ואת יום חמישה עשר יומי פוריא אינון, דלא למספד בהון,

ואמר רבא לא נצרכא צמגילת תענית, שהרי כבר כחצין צמגילת אסתר שאסור בהספד ומענית אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה?

הני מילי בהספד ובתענית [אסור ב"ד ומ"ו] אבל מלאכה, יום אחד ותו לא,

איני, והא רב חזייה לההוא גברא דהוה קא שדי כיתנא זורע פסקן בפוריא [בפורים] ולטייה ולא צמח כיתניה [וקללו, והקללה הועילה שלא צמח הפשתן], # [וצ"ע מאי ס"ד דמיירי שלא ביומיה]?

התם בר יומא הוה [ציוס. ד"ס] שקראו צו בני עירו,

רבה בריה דרבא אמר, אפי' תימא ביומיה [אפילו חיימא רבי. ד"ס] צר יומיה הוה גרסינן רבי שנטע נטיעה ציוס שקראו צו נטע, ודקא קשיא לך יום טוב שאסור בעשיית מלאכה, הספד ותענית קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו,

דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואילו יום טוב לא כתיב ההוא קרא דכתיב שמחה ומשתה ויום טוב כתיב מעיקרא, קודם קבלה, אבל בשעת קבלה לא קיבלו עליהן אלא שמחה ומשתה, לאוסרן בהספד ותענית, אבל יום טוב לא קיבלו עליהן,

[פורים אין בה קרבן ואין בה איסור מלאכה, ואינה נקראת יום טוב, אבל פורים יתירה על חנוכה שהוא כתובה בכתובים משא"כ חנוכה],

ואלא רב מ"ט לטייה לההוא גברא? דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור הוה, [אבל] ובאתריה דרבי צמקומו של רבי לא נהוג לא נהגו איסור דצדק,

ואיבעית אימא, לעולם נהוג [גם במקומו של רבי נהגו איסור מלאכה], ורבי נטיעה של שמחה נטע דמין דפורים יום שמחה הוא, מותר לנטוע נטיעה של שמחה # [סברה זו פליאה],

כדתנן עברו אלו שלוש עשרה תעניות שצית דין ממעטין על הגשמים [כדמתן

ותנא עלה בנין, בנין של שמחה ציין האמור כאן שאסורין, צנין של שמחה [קאמר. ד"ס], שטהנין ענמן כחופין וכאצלים,

נטיעה האמורה כאן נטיעה של שמחה כגון אבורנקי אילן שזילו נאה, כגון אילן שחופטין אותו על גבי כלונסות ויחידות, והמלכיס אוכלין תחתיו צימות החמה, ומתעדינן צה צמיני שמחות,

איזהו בנין של שמחה, זה הבונה בית חתנות לבנו כשמשיל אשה לבנו הראשון היה צונה לו בית, ועושה לו חופה בפורי,

איזו היא נטיעה של שמחה זה הנוטע אבורנקי של מלכים אלמא איכא נטיעה של שמחה,

גופא, חזקיה קרי במבריא בארביסר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא,

ומי מספקא ליה מלתא דמבריא, והכתיב יהושע י"ט ל"ה וְעָרֵי מִבְּצָר הַצְּדִים צָר וְחִמָּת רֶקֶת וּבְנָתָהּ כִּסְפָּה יְהוֹשֻׁעַ (יט) צמלית נפתלי וקיימא לן לקמן ד רקת זו מבריא וקרי ליה ערי מבצר אלמא מוקפת חומה הוא?

היינו טעמא דמספקא ליה, משום דחד גיסא שורא דימא הוה אין לה חומה מצד אחד, אלא היס חוממה, ומספקא ליה אי שציב היקף אי לא,

אי הכי אמאי מספקא ליה, ודאי לאו חומה היא, דתניא [ויקרא כ"ה ל' וְגַם חֲבִית אֲשֶׁר-בְּעִיר] אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה [לְצִמְיַתָּהּ לִקְנָה אֹתוֹ] לְהִרְחִיזָהּ לֹא יֵצֵא בָּיְתָהּ, ולא שור איגרי צמחי ערי חומה כתיב, עיר חומה ולא עיר שאין לה חומה צמחי ענמה, אלא מוקפת צמים סמוכות זו לזו, וחומות חילונות של צמים נעשות חומה לעיר, והיינו שור איגרי סגגותיה חומותיה, גג מתרגמין איגרי [וכתיב בפסוק ל"א ובתי החצרים אשר אין להם חומה],

[ויקרא כה לא ובתי החצרים אשר אין להם חומה] סביב [ודורש מלשון סביב] לגבי צמחי החצרים כתיב, אשר אין להם חומה סביב מכלל צמחי ערי חומה מסובבת [חומה] סביב קאמר פרט למבריא שימחה חומתה שהים שלה היא חוממה מצד האחד?

[ומתירין] לענין בתי ערי חומה לא מספקא ליה, כי קא מספקא ליה לענין מקרא מגילה, מאי פרוזים ומאי מוקפין דכתיבי גבי מקרא מגילה דלא מפורש צה חומה, אלא לשון פרוזים ושאינן פרוזים כתיב צה, ומספקא ליה האי לשון פרוזים אי לשון גלוי הוא, או לשון עיר הנוטה ליכבש משום דהני מויגלו והני לא מויגלו, והא נמי מויגליא [הגם

אבני חן על מסכת מגילה

שמוקפים מג' צדדין],

אוהבי שרידים אהבי ישראל [אוהבי שרידין יושבי בבית המדרש של טבריא. ערוך ערך שרד] **יושבי רקת צאן**, וקבלו הרוגי עומק ממי צנל העמוקה,

או דלמא משום דהני מייגנו והני לא מייגנו, והא נמי מייגניא, משום הכי מספקא ליה,

כי נח נפשיה דרבי זירא ר' זירא עלה מצנל לארץ ישראל ומת שם בטבריא פתח עליה ההוא ספרדנא, ארץ שנער [פ' בבב] הרה וילדה, ארץ צבי [ארץ צבי - ארץ] ישראל גידלה שעשועיה של שנער אוי נא # [מה פירוש לשון "נא" כאן ?] לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה [הרי שרקת הוא טבריה]?

רב אסי קרי מגילה בהוצל [עיר קטנה בבבל, דרומה לעיר נהרדעא. שט], בארביסר ובחמיסר, מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא, אי לא,

1. אלא אמר רבא, חמת זו חמי גרר [הסמוכים לטבריה. שט, וראה ש"ח], רקת זו טבריא, כינרת זו גינוסר [יש מפרשים מקום קרוב לטבריא ויש בו גנות ופרדסים, ים כנרת תרגום ימא דגנוסר. ערוך ערך גנסר], ולמה נקרא שמה רקת, שאפילו ריקנין שבה מלאין מצות כרמון # [פ' שמשבח את יושבי טבריה, לפי שהיתה מקום תורה], [פ' דאסמכותא אקרא דכתיב בשח"ש כפלה הרמון רקת, שרקת הוא כפלה הרמון. ע"פ יוסף דעת בשם הח"ס],

[מכאן פסיקנא דדין כרכים המוקפים חומה שקורים ביום ט"ו נהוג אף בכרכים דחוצה לארץ, שהרי אמרין הכא על הוצל שיש לה דין כרכים, וידוע הוא דהוצל הוא מחוץ לארץ, כדאיתא בכתובות [דף קיא.]. בפרק שני דייני גזירות נקטינן ככל לא חוץ לחבלי משיח, תרגומא אהוצל דבנימין [שם עיר בבבל] וקרו לה קרתא דשוכתא [קרו של הצלה, ששם יצלו מחבלי משיח], אלמא דהוצל מככל וככל היא חוץ לארץ. תוס' הרא"ש],

2. רבי ירמיה אמר, רקת שמה, ולמה נקרא שמה טבריא שיושבת בטבורה נאמנעיה של ארץ ישראל,

איכא דאמר [דלא מספקא ליה] אמר רב אסי, האי הוצל דבית בנימין [שהיו דרים בה בני שבט בנימין], מוקפת חומה מימות יהושע היא,

אמר רבי יוחנן כי חוינא טליא כשהייתי נער, אמינא מלתא, דשאלנא לסבייא [שכשאלתי לוקנים]

דף ו' ע"א

3. רבה אמר רקת שמה, ולמה נקרא שמה טבריא, שטובה ראייתה [מלשון הכתוב שמואל א טז וטוב רואי. גליוני הש"ס], [שהיו שם גנות ופרדסים. תוס', ועו"ל טובה ראייתה בחכמים שהיו יושבים שם סנהדרין בימי רבי כדאמרין ספ"ב דר"ה [אולי הכוונה על מה דאמרין שם כ"ה ע"א ויל לעין טב וקדשיה לירחא וכתבו שם תוס' שם היו קבועין לקדש את החדש וכו'] לפי שהוא בית הועד, אבל לא מצאתי שם שהיה סנהדרין בטבריה בימי רבי]. מהרש"א],

ואישתכח כוותי גרסינן [ונמצא כמותי, שאף שלא היה הדבר מקובל התברר שצדקתי. שט], [אבל לבסוף לא נמצא כמותו],

[בבראשית רבה רפכ"ג איתא דנקראת טבריא ע"ש טיבריאוס קיסר עיי"ש. רש"ש],

"חמת" זו טבריא, ולמה נקרא שמה חמת, על שום חמי טבריא,

אמר זעירא, קטרון זו ציפורי, ולמה נקרא שמה ציפורי, שיושבת בראש ההר כצפור,

"רקת" זו ציפורי ולמה נקרא שמה רקת, משום דמידלייא ברקתא דנהרא שפת הנהר, גזוה מן הנהר, אף ציפורי יושבת בראש הנהר,

ומקשה וקטרון ציפורי היא [והקושיא הוא בסוף הענין, שאם היה ציפורי בחלקו של זבולן למה התרעם], והא קטרון בחלקו של זבולן הוא, דכתיב שופטים א ל זבולן ל' א הו' ריש [גירש] אַתִּיּוֹ שְׂבִי קָטְרוֹ [שנאה לחלקו, ועצר על מה שאמר הקדוש ברוך הוא לא תמיה כל נשמה [דברים כ] והנימן לגור שם צנייהם ולהעלות להם מס וְאַתִּיּוֹ שְׂבִי נִהְלֹוֹ ל',

"כינרת" זו גינוסר, ולמה נקרא שמה כינרת, דמתיקי פירא כקלא דכינרי [שמחוקים פירותיה כקול הכנור],

[טבריה היה ה"מקום תורה" בארץ ישראל בימי האמוראים]

אמר רבא [אך אומר ר' יוחנן דרקת זו ציפורי], מי איכא למאן דאמר רקת לאו טבריא היא, והא כי שכיב איניש הכא כשמת אדם גדול צנצל, התם בטבריא ספדי ליה הכי, גדול הוא בששך צנל, צמילוף א"ת צ"ש [שם לו ברקת ילא לו שם בטבריא],

וזבולון מתרעם על מדותיו הוה על מזלו שנמדד לו מן השמים, מדה שאינו מפיץ זה [הגם שהפסוק ספוני טמוני חול קאי על יששכר וזבולן, יששכר לא התרעם שהיה בעל תורה. מהרש"א] שנאמר שופטים ה יח זבולון עם חרף [ענין בזיון] נִפְשׁוּ לָמוֹת [בוה נפשו ללכת למלחמה ולא יקרה נפשו בעיניו לחשוש פן ימות במלחמה. מדר, # אבל כאן מפרשה שהיה עצב מאד

וכי מסקי ארונא של מת מצנל להתם לקוצרו בטבריא, ספדי ליה הכי [אמרו הכי] הספדינן קורין בשוקים צלשון הוה, שילאו לקראת המת

אבני חן על מסכת מגילה

מקום מעצר הנזכר, ונלעז פורט"ו (נמל) דתולפֿקני שם מקום עשרין ותרתין פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי [11 \ 132 = 6*22 = 12 נמצא שמוניע לכל שבט 12 פרסאות מרובעות, ואילו לשבט זבולן חגיע 16 פרסאות מרובעות],

אפ"ה שדות וכרמים עדיפא ליה חגיגי ליה, דיקא נמי דכתיב שופטים ה ונפתלי על מרומי שדה, ש"מ,

וכיון שדירב על צפורי מביא עוד מימרא על מקום אחר אמר רבי אבהו צפניה ב' ד' וְעָקְרוּ וְתַעֲקְרוּ, זו קסרי בת אדום [שרוב בני העיר היו יוונים ורומאים, והיא היתה השולטת על ארץ ישראל במשך זמן השלטון הרומי. שט], שהיא יושבת בין החולות sandy region, והיא היתה יתר תקועה לרעה לישראל בימי יוונים,

וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום [פי' נצחו את קסרי], היו קורין אותה [את קסרי] אחידת כנושם [לשון כיבוש ונצחון] מגדל [שיר] [צור. גליון וראה שם עוד],

[they entitled the act of conquering the city.] "The Capture of Migdal Tzor". Kornfeld]

אמר רבי יוסי בר חנינא, מאי דכתיב גני נור כתיב, שהוא ראש לאדום, וזכריה ט ז וְהִסְתַּרְתִּי דָמְיוֹ מִפְּנֵי [בנינו לע"ז שלהם, שיסיר הע"ז] מִפְּנֵי, וְשִׁקְצִי מִבֵּין שָׁנָיו, וְנִשְׁאַר גִּם־הוּא לְאֵל הָיִינוּ [וְהָיָה כְּאֵלֶּךָ בִּיהוּדָה וְעָקְרוּ וְתַעֲקְרוּ],

[ומפרש הפסוק] וְהִסְתַּרְתִּי דָמְיוֹ מִפְּנֵי, זה בית במיא [ע"ז] שלהן [שהקב"ה יסיר את דם קרבנות הע"ז ע"י"ד שיחריב בית עבודתם, ובש"ח כתב מפרש"י בוכריה משמע שגורם בית בימא מלשון בימה שמקריבין עליה קרבנות],

וְשִׁקְצִי מִבֵּין שָׁנָיו, זה בית גליא [ע"ז] שלהן גליא, כתיב, ראשי עזודה וזה הם לאדום [יסיר האבנים שעבדו להם, וקורא לאבנים בלשון שינים],

וְנִשְׁאַר גִּם־הוּא [אדום ישאר מקום] לְאֵל הָיִינוּ [איך נשאר לאלוקינו בגלות, ע"י בתי כנסיות ובתי מדרשות. ע"פ הש"ח], אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבאדום,

ומביא המשך הפסוק וְהָיָה [הבתי כנסיות וכו' שבצור שבאדום] כְּאֵלֶּךָ [ענין למוד. מ"צ] בִּיהוּדָה [באיש לומד התורה אשר ביהודה, כי גם המה ילמדו התורה. מ"ד],

וְעָקְרוּ וְתַעֲקְרוּ [בזמן החורבן היו רוב יושביה יוונים ורומיים, ולכן קורא אותה אדום] כְּיִבּוּסֵי יֵאֵל יְיָשׁוּלִים [ר"ל אנשי עקרון יהיו נקיי הדעת כאנשי ירושלים. מ"ד], אלו תראטריות [ראה ד"ס כמה גרסאות ובדשסטרו יש "תיאטריות" buildings used for chariot races] ת' וְקִרְקָסִי [theater, show, spectacle and other entertainment] שבאדום [כן קורא לעקרון] [ראה תוס'] שעתידין (שרי יהודה) [ישראל. ד"ס] ללמוד בהן תורה ברכים

ובאילו מבקש למות], מה טעם משום ונפתלי על מרו' מי שדה דנפתלי על מרומי שדה,

אמר זבולון לפני הקב"ה, רבנונו של עולם, לאחיי נתת להם שדות וכרמים, ולי נתת הרים וגבעות, לאחיי נתת להם ארצות, ולי נתת ימים ונהרות,

אמר לו [הקב"ה] כולן כל אחיך יהו צריכין לך ע"י חלזון חלזון עולה מן הים להרים, וצוצעין בדמו תכלה, ונמכר בדמים יקרים שנאמר דברים לג [עמים הר יקראו] ושפוני טמוני חול מכל השצנים יתקצו להקדיף לקנות שפוני טמוני חול,

תני רב יוסף, שפוני, זה חלזון שהוא דבר חשוב, ספון חשוב כלשון צריימא,

טמוני, זו טרית דג שקורין טונינ"א (דג הטונה) [אולי דריש טמוני מלשון מטמון שהוא דבר חשוב, וענין שפירש רש"י בשפוני. רש"י],

חול, זו זוכית לבנה היוצא מן החול, כדאמר גי'איות השבת (שבת טו, ז) וחול של זבולון חשוב משאר חולות, וראוי לזכות לבנה,

אמר לפנינו רבנונו של עולם מי מודיעני על זאת זאת לי דמים, [והשיב לו הקב"ה] כל המוצא חלזון ונוטלו בלא דמים אינו מנצלים,

אמר לו דברים לג שם יזבחו זבחי צדק כאשר אסור גול בעולה, כך לא יגזלו ממך כלום, שאם יעול שזה פרוטה בלא דמים מתקלקל הנציעה והחול, ולא יועיל כלום, סימן זה יהא לך, כל הנוטל ממך בלא דמים, אינו מועיל בפרקמטיא שלו כלום,

[וזה מסקנת הקושא] ואי סלקא דעתך קטרון זו ציפורי [והיתה בחלקו של זבולן, כדאמרינן לעיל], אמאי מתרעם על מדותיו, והא הוא ציפורי מילתא דעדיפא טובא [שהיא טוב מאד, שיושבת בראש ההר בצפורי],

וכי תימא דלית בה זבת חלב ודבש,

והאמר ריש לקיש, לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דציפורי העוים לזכלין מאניס, והדבש נוטף מהן, והחלב זכ מן העזים, ועששים כמין נחל והויא ששה עשר מיל ארבע פרסאות על ששה עשר מיל?

וב"ת דלא נפישא דיריה [של זבולן] כדאחזה [בששל שאר אחיו, שהצטער שהם קיבלו זבת חלב ודבש יותר ממנו],

והאמר רבה בר בר חנה [ראה גזמאות דרבב"ח בב"ב ע"ג ע"א] אמר רבי יוחנן, לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דכל ארעא דישאראל ככל מקום שהוא שם, ואם זאת לנרפו יחד, והויא כמבי כו' ב"י עד אקרא

אבני חן על מסכת מגילה

ועקרון מהיה צית תלמוד, [כירושלים. רש"ש],

אמר יעקב לפני הקב"ה, רבוננו של עולם אל תתן לעשו
הרשע תאות לבו,

זממו אל־תפק, זו

דף ו' ע"ב

גרממא שם מלכות של אדום והיא מלכות [דויטשלאנד. יעב"ץ],
שאלמלי [שאם] הן יוצאין, מחריבין כל העולם כולו,

ואמר רבי חמא בר חנינא, תלת מאה 300 קטירי תגא [קטירי
כתרים, פ' לובשי כתר] איכא בגרממא של אדום, ותלת מאה
ושיתין וחמשה 365 מְרֻבְּנֵי דוקסס איכא ברומי, ובכל יומא
נפקי הני לאפי הני ומקטיל חד מינייהו ומיטירי לאוקמי
מלכא [ומשום שאינם מתאחדים אינם יכולים לנצח במלחמה, ומלחמות אלה
שבין רומי והגרמנים הן שזוממות [לשון זממו אל תפק] את עשוי-רומי שלא
יתגבר יותר מדי. שמו"ץ],

4 ואמר ר' יצחק אם יאמר לך אדם יגעתיו ולא מצאתי
אל תאמן [לא תתן לו נאמנות], [שעצם היגיעה הוא מציאה. שמו"ץ], לא
יגעתיו ומצאתי, אל תאמן [שהגם שמצא, בלי יגיעה לא מצא כדבעי.
ראיתי, # ורמז לזה מש"כ בבראשית טו יג ויאמר לאברהם ידע תדע פירג' ויתק
זרעה בארץ ל' א' להם ועבדום וענו אתם ארבע מאו' ת' שנה: יד וגם את־הגו' י'
אשר יעבדו דן אנכי ואחרי־כן יצאו ברכש גדו' ל', שכדי להגיע לרכוש גדול צריך
ועבדום וענו אותם], יגעתיו ומצאתי תאמן, # [שאם יוגע למצוא איזה
דבר הגם שאינו מוצא מה שמחפש, מ"מ מוצא הוא דבר אחר],
[ראה בעיון יעקב שכתב דלא נקט הגמ' לא יגעתיו ומצאתי אל תאמן, ולכאורה
זה טעות, וראה שם בחדושי גאונים על הגליון שלא הרגיש בזה],
[ועד"ז פירשו האמנתי שמצאתי, כי אדבר שענית יגעתיו מאד בזה, אבל
כשאמרת בחופי בלא יגיעה כל האדם כזב ולא תאמינו. מהרש"א],

הני מילי בדברי תורה, אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן
שמיא [פ' אף שיגע צריך סייעתא דשמיא להצליח], ולדברי תורה לא
אמרן אלא לחדודי [להצליח בחדודי], אבל לאוקמי גירסא שלא
משכח ממנו [נראה לי לפרש לבוון השמועות המפורזות בתלמוד. מנחת יחודה]
סייעתא מן שמיא היא ויש יגע ואינו מוצא,

5 ואמר רבי יצחק [כע"ז ברכות ז:], אם ראית רשע שהשעה
משחקת לו, אל תתגרה בו, שנא' תהלים לו א קְדוֹר אֶל־תִּתְחַר
בְּמַרְעִים אֶל־תִּקְנֶא בְּעֵשִׂי עֲוֹלָה,

ולא עוד אלא שדרכיו מצליחין, שנא' תהלים י ה' יְחִילוּ דְרָכָיו
בְּכָל־עֵת מְרוֹם מִשְׁפָּטָהּ מִגְּדוֹר כְּלִי־צוֹר יִפְחֶה בָהֶם יְחִילוּ יִלְמְדוּ, ודומה לו
על כן לא יחיל טובו [חז"ק] דְּרָכָיו בְּכָל־עֵת, ולא עוד אלא שזוכה
בדין, שנאמר מְרוֹם מִשְׁפָּטָהּ מִגְּדוֹר מְסוֹלֶקֶן הֵם מִמֶּנּוּ, ולא

[יש כאן חמשה מאמרים מר' יצחק, אגב שמביא מאמר הראשון דמיירי בעקרון].

1 אמר רבי יצחק לְשֵׁם עיר שניצבו בני דן זו פמייס שמס ירדן יוצא,
כדלמר מר ירדן יוצא ממערת פמיס (בכורות נה, א) Banias or Banyas
Springs,

צפניה ב ד פי עזה עזובה תהיה ואשקלו'ן לְשִׁמְקָהּ אֲשֶׁר ד' בְּצִהָרִים יִגְרְשֻׁהָ וְ
עָקְרוּ וְ תִעָקֶר זו קסרי [ועל כן נקראת קסרי כי המלכים שלהם נקראים
קיסר על שם המלך שמוך בה בכח ובחזק יד. מהרש"א עיי"ש] [בת the
product of] אדום, שהיא היתה מטרופולין של מלכים לשון יון
אימא של מלכות, מטרא מִס mother, פולין לשון שררה, כדלמר מר עד שצלו
דיופלי מהעיר, שני שרים (מענית יט, ז),

[וכיון שמטרו הוא לשון אם מפרש בשני אופנים] איכא דאמרי דמרבי בה
מלכי שמגדלן שם בני מלכס, ואיכא דאמרי דמוקמי מינה
[שמעידין מאנשיה] מלכי,

קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן אל תאמן,
ישבו שתיהן אל תאמן, חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה
ירושלים וישבה קסרי תאמן, שנאמר יחזקאל כ"ו ב' [בְּרָאֲדָם יַעַן
אֲשֶׁר־אָמְרָה צֹר עַל־יְרוּשָׁלַם הָאֵחַ נִשְׁבְּרָה דַּלְתּוֹ ת' הָעַמִּים נִסְבָּה אֵלָיו] אִמְלֵאָה
הַחֲרִיבָה רִישָׁה דְקֶרֶא [בן אדם] יַעַן אִמְרָה צֹר עַל יְרוּשָׁלַם [הָאֵחַ] [לשון שמחה]
נִשְׁבְּרָה דַּלְתּוֹ ת' הָעַמִּים נִסְבָּה אֵלָיו] אִמְלֵאָה הַחֲרִיבָה, עכשיו אִמְלֵאָה מְחֻרְבָתָהּ
אם מליאה זו חרבה זו, אם מליאה זו חרבה זו,

רב נחמן בר יצחק אמר מהכא בראשית כה ולאום מלאום
יאמן,

2 ואמר רבי יצחק מאי דכתיב ישעיה כ"ו י' יִחַן רָשָׁע בְּלִלְמַד צֶדֶק בְּאַרְץ
נִבְחוּ ת' יַעֲלֵה וּבִלְיָרְאָה גֵּאוֹת ה' יִיחַן רָשָׁע זה עשו בְּלִלְמַד צֶדֶק [בְּאַרְץ
נִבְחוּ ת' יַעֲלֵה] את ירושלים ימריז [וּבִלְיָרְאָה גֵּאוֹת ה']],

אמר יצחק [אבינו] לפני הקב"ה, רבש"ע יוחן [בני] עשו יומן רשע
זה, עשו [נתתן לו חנינה], אמר לו הקדוש ברוך הוא רשע הוא, אמר לו
יצחק בְּלִלְמַד צֶדֶק כלומר, [וכי] אין אדם יכול ללמד עליו דק, אמר לו
הקדוש ברוך הוא, שם בְּאַרְץ נִבְחוּ ת' יַעֲלֵה כלומר עמיד להמריז את ארץ
ישראל אמר לו יצחק אם כן וּבִלְיָרְאָה גֵּאוֹת ה' [א"ל אם כן השפיע
לו שלוח בעוה"ז ובל יראה גאות ה' לעתיד לבא. בראשית רבה פרשה סז ה ויען
יצחק],

3 ואמר רבי יצחק מאי דכתיב תהלים קמ ט אֶל־תִּתֵּן ה' מְאֹוִי
רָשָׁע וְזִמְמוֹ אֶל־תִּפְקֶה אֶל מוֹצֵאֵנוּ מִמִּיָּדוֹ, זמס כמין טבעת כחל שנתמן
בחוטמה של אנהק [גמל] ומשכח בו, ומתוך חזקה [של הגמל] אינה משתמרת כי
אס בו יְרוֹמוֹ סֵלָה [ועד עולם יהיו מחשבותיו מרוממים ממנו לבל יוכל
להשיגם. מ"ד],

אבני חן על מסכת מגילה

עוד אלא שרואה בשונאיו שנאמר, פֶּלֶצוּ רְרִיזוּ יָפִיחַ בָּהֶם

זנפיהם בעלמא הן נופלים,

א. שהשעה משחקת לו,

ב. דרכיו מצליחין,

ג. זוכה בדין,

ד. רואה בשונאיו,

[ומקשה] איני, והאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי, מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, שנא' משלי כח ד עֲזָבִי תוֹ רָה יִהְיֶה רָשָׁע וְשֹׁמְרֵי תוֹ רָה יִתְגַּדְּלוּ בָּם,

ותניא ר' דוסתאי בר מתון אמר, מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, ואם לחשך אדם לומר [הא כתיב בתהלים ל"ז א'] אֶל־תִּתְּחַר בַּמָּוֶרִים אֶל־תִּקְנֶא בְּעֵשִׂי עֲוֹלָה,

[אל תקבל דבריו כי] מי שלבו נוקפו הידא מן העצירות שזידו אומר כן, אלא אל תתחר במרעים להיות במרעים אינו לשון גירוי, אלא שלא תלחץ במעשיו, כמו ואין תתחר את הסוסים (ירמיהו יג) [רה"ק מדרבא אל ירמי' במשל הלא אם תרוץ עם בני אדם הולכי רגל יהי' קשה לך לרוץ בשוה להם, ואין תרמה לרוץ יחד עם רוכבי סוסים], כלומר שאינו רץ כמומו ואל תקנא בעושי עוולה להיות בעושי עוולה,

ואומר משלי כג אל יקנא לבך בחמאים וגו' כי אם ציראת ה' כל היום, על כרחך אין קנאה זו לשון גירוי מלחמה, אלא לחימה מעשיו, מדכתיב נסיפא, כי אם ציראת ה' כל היום?

לא קשיא הא במילי דידיה הא במילי דשמיא,

ואיבעית אימא הא והא במילי דידיה, ולא קשיא הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור, דאמר רב הונא מאי דכתיב חֲבֹקֵק אֶלְמָה תִּפְּטֹט בּוֹ גִּדִּים תִּחְרִישׁ בְּבֹלַע רָשָׁע צִדִּיק מִמֶּנּוּ, צדיק ממנו בולע, צדיק גמור אינו בולע,

ואי בעית אימא שעה משחקת לו שאני:

מותר להתחרות:

א. במילי דשמיא,

ב. אם הוא צדיק גמור,

ג. אם אין השעה משחקת להרשע,

[ולפ"ז צ"ל דר"ד ב"מ דקאמר [מותר להתחרות] ואם לחשך בו' אלא אל תתחר בו' כמרעים דאדא מתרי ותלת מעבי נקמ. רש"ש],

אמר עולא אימלא של יון כך גדול שגדל בשביל עון מנשה, שנשעה שהניסם כלם שהיכל ירד גביראל ונעץ קנה ציס, וגדל עליו חלקה גדולה ונבנה לשם איטילא של יון, מלאי תְּלִישָׁה (יחזקאל כ"ז ו') מתרגמין מנגזות איטילא זה כרך גדול של רומי, והוא תלת מאה פרסה על תלת מאה פרסה [ראה פסחים ק"ט ע"א ברשב"ם שכל ג' מאות שבש"ם הוא גזומא],

ויש בה שם"ה שווקים חזות כמנין ימות החמה, וקמן שבכולם של מוכרי עופות, והויא [שוק קמן זה של עופות] ששה עשר מיל על ששה עשר מיל, ומלך סועד בכל יום באחד מהן [מן השווקים],

והדר בה אע"פ שאינו נולד בה, נוטל פרס מזון מבית המלך, והנולד בה אע"פ שאינו דר בה, נוטל פרס מבית המלך,

ושלשת אלפים 3000 כי בני [בתי מרחץ] יש בו, וחמש מאות 500 חלונות מעלין עשן חוץ לחומה שהן גזוסים מן החומה, ואין מעשין את החומה, וזכו משיבות, צדו אחד ים, וצדו אחד הרים וגבעות, צדו אחד מחיצה של ברזל, וצדו אחד חולסית מקוס אצנים דקות ומצולח valley.

[כל אלו דברים הם סיפור גדולתם וחשיבותם של רומי לאשמועינן אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו לישראל לעתיד על אחת כמה וכמה. מהרש"א עיי"ש עוד].

מתני': קראו את המגילה באדר הראשון, ונתעברה השנה [פ' ולא מיבעיא אם קראו לאחר שנתעברה] קורין אותה באדר שני,

אין בין אדר הראשון לאדר השני, אלא קריאת המגילה (כלומר) [כ"ז ד"ס] ומתנות לאביונים שאם [עשאן. ד"ס] נדאשון לא ילא, [וה"ה שלוח מנות, אלא רבותא קמ"ל אף דמפסיד עיי"ז, וכ"ש שלוח מנות דאפשר להחליף עם חבירו, הא להספד ותענית שוין באיסור. יבין]. [ויש לעיין אי העני חייב להחזיר מה שנתנו לו באדר הראשון כיון דהוי מתנה בטעות. שפת אמת],

"שוין" פירושה ששני הימים שוין בחיוב ויוצא באחד מהם.

	קריאת המגילה, ומתנות לאביונים *	סדר פרשיות	הספד ותענית
מתני'	בשני	א' וב' שוין	שניהם אסורין **
תנא קמא	בשני	בב' ובד' עבד בא'	שניהם אסורין
ר' אליעזר בר' יוסי	א' וב' שוין, ולבתחלה בראשון ***	א' וב' שוין, ולבתחלה בראשון ***	שניהם אסורין
רשב"ג	בשני ****	בשני ****	שניהם אסורין

* לפי תה"ס סבר ת"ק דגם מתנות לאביונים זה וזה שוין, ולפי המסקנא מתנות לאביונים תלוי במקרא מגילה.

** לפי תירוצי השני לא איירי מתני בסדר פרשיות רק לענין הספד ותענית.

*** ולבתחלה בראשון דאין מעבירין על המצות.

**** דמסמך גאולה לגאולה עדיף.

נב': הא לענין סדר פרשיות [שאינו מוזכר במשנה] פרשת שקלים וזכור ופיה והסודש, דמן צמתנימן דני העיר [לקמן כו.], דהוינן צלדל זה וזה שוין שאם קראם נדאשון אין צריך לחזור [ולקרותן. ד"ס] בשני, [שאם קראו הארבע פרשיות באדר הראשון שעדיין לא היו יודעין שצריכין לעבר ובתור הכי עברו השנה אין צריך לקרותם באדר השני].

אבני חן על מסכת מגילה

אי רבי אליעזר ברבי יוסי קשיא נמי מקרא מגילה [דלראב"י יוצאין הכל בראשון, ולמתני' אין יוצאין בראשון], אי רשב"ג קשיא סדר פרשיות [דלרשב"ג אינו יוצא כלום בראשון, וממתני' דייקנן דסדר פרשיות יוצאין אף בראשון]?

לעולם ת"ק, ותנא מקרא מגילה והוא הדין מתנות לאביונים, דהא בהא תליא [שעניניהם של עניים תלויות למקרא מגילה בדאמרינן לעיל ד' ע"ב],

ואב"א לעולם רשב"ג היא [ובסדר פרשיות לא מיירי], ומתני' חסורי מיחסרא והכי קתני, אין בין ארבעה עשר שבאדר הראשון ל"ד שבאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות, הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין, ואילו סדר פרשיות לא מיירי ולא איירי בסדר פרשיות כלל,

אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יוחנן, הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל שאמר משום רבי יוסי [שכל המצות אינן נהגות אלא באדר שני],

אמר רבי יוחנן ושניהם # [אולי כולל את הת"ק ברשב"ג, דהא אמר רשב"ג היינו ת"ק, ורק סדר פרשיות איכא בנייהו] מקרא אחד דרשו [דכתיב] בכל שנה ושנה, רבי אליעזר ברבי יוסי סבר, בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט, אף כאן אדר הסמוך לשבט,

ורשב"ג סבר בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן, אף כאן אדר הסמוך לניסן,

בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי, מסתבר (טעמא) [טעמיה. ד"ס] דאין מעבירין על המצות משנא לדי אקדים לעשות [מנזה שנא לידן תקדים לעשות?], דהכי מניא צמילתא ושמרמס את המנזת אס צאת מנזה לידן אל תמנינה, אלא רשב"ג מ"מ?

אמר רבי טבי, טעמא דרבי שמעון בן גמליאל, מסמך גאולה לגאולה פורים לפסח עדיף,

רבי אלעזר אמר, טעמא דר' שמעון ב"ג מהכא, דכתיב לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית צמודה השני,

ואיצטריך למיכתב

דף ז' ע"א

השנית, ואיצטריך למיכתב בכל שנה ושנה,

דאי מבכל שנה ושנה הוה אמינא, כי קושין [דאדר בכל שנה

מני מתני' לא תנא קמא, ולא ר' אליעזר ברבי יוסי, ולא רשב"ג,

דתניא, קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה, קורין אותה באדר השני, [פ' דאע"פ] שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון [ושאר מצות פורים אם עשה בראשון יצא], [מ"מ] לא יצא קריאת המגילה בראשון, שזה שיוצא בראשון הוא חוץ ממקרא מגילה [משמע דאפילו מתנות לאביונים נהגות גם בראשון, ואילו במתני' תנן שאינו יוצא בראשון, אבל לפי המסקנא תלוי מתנות לאביונים במקרא מגילה],

ר"א ברבי יוסי אומר, אין קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון [וכבר יצא],

רשב"ג אומר משום רבי יוסי, אף קורין אותה באדר השני שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון [שכל מצות פורים לא יצא אם עשאן בראשון],

ושוין בהספד ובתענית, שאסורין בזה ובוה ציוס ארבעה עשר וממשה עשר ששניהם,

[והטעם שאסור לכולי עלמא בשני הימים ראה בשפת אמת שהאריך, וכתב ע"כ י"ל דמסברא היה ראוי לומר דנוהג בשניהם רק דמ[הפסוק] "בכל שנה" [ראה להלן] מוכח דאין צריך לקרות אלא בחודש אחד, כמו בשנים פשוטים, וממילא כיון דבעי קרא ע"ז, מוכח דעיקר הנס והשמחה היה שייך בשניהם, אלא דרצו להשוות חו"ט בכל השנים, ממילא עכ"פ בהספד ותענית אסורין בשניהם],

[ומפסיק לפרש המחלוקת, ומוזה יהיה הקושיא] ר"ש בן גמליאל היינו תנא קמא [דלענין מקרא מגילה שוין, שהת"ק אומר קורין אותה באדר השני וכו', ורשב"ג אומר אף קורין אותה באדר השני וכו']?

אמר רב פפא ולאמר רב פפא גרסין [פ' שאין זה קושיא ותירוץ אלא הסבר, וכאילו כל הענין כבר שנוי במקום אחר, ומביאה כאן כדי להקשות] סדר פרשיות איכא בנייהו [והחילוק הוא דלת"ק סדר פרשיות נהגות גם בראשון בדעבד, ולרשב"ג גם סדר פרשיות אינן נהגות בראשון ולא יצא אף בדעבד] דתנא קמא סבר [סדר פרשיות] לכתחילה בשני, ואי עבוד בראשון עבוד, בר ממקרא מגילה, דאף על גב דקרו בראשון קרו בשני [כדי להסמך גאולה אדר לגאולה ניסן בדמפרש לקמן],

ורבי אליעזר ברבי יוסי סבר, אפילו מקרא מגילה לכתחילה בראשון [דאין מעבירין על המצות],

ורבן שמעון בן גמליאל סבר, אפילו סדר פרשיות אי קרו בראשון קרו בשני דהא כל מנזת קאמר,

[והגמ' מסבך הקושיא דמתני'] מני, אי תנא קמא קשיא מתנות [דס"ד דסבר הת"ק דלגבי מתנות זה וזה שוין, ואילו במתני' תנן שאינו יוצא בראשון],

אבני חן על מסכת מגילה

סמוך לשבט] קא משמע לן השנית,

כאן הלשון "כתבונא" לדורות,

ואי אשמועינן השנית, הוה אמינא בתחילה בראשון ובשני
[פי' דבשנה מעוברת צריך לכתחלה לעשות שני ימים, דהיינו גם בשנית], קמ"ל
בכל שנה ושנה,

ורבי אליעזר בר' יוסי [דסבר שבשנה מעוברת עושין כל המצות בראשון],
האי השנית מאי עביד ליה?

מיבעי ליה לכדרב שמואל בר יהודה, דאמר רב שמואל בר
יהודה, בתחילה קבעה בשושן [שבאגרת הראשונה קבעה פורים רק
בשושן], ולבסוף בכל העולם כולו חזו השנים,

אמר רב שמואל בר יהודה, שלחה להם אסתר לחכמים
בשנה שנייה לקובצה עליהם מוצה קבעוני ליום טוב, ולקרייה, להיות לי לשם
[אולי צ"ל ליה לשם וקאי על הקב"ה. ראה ש"ח] לדורות,

שלחו לה [חכמים], קנאה [פי' שנאה. ש"ח] את מעוררת עלינו
לבין האומות שיאמרו האומות שלנו שמחים להזכיר מפלתן, שלחה להם
כבר כתובה אני על [ספר. ד"ס] דברי הימים למלכי מדי
ופרס ושם יהו רואין מה שאירע להם על ידי ישראל [הכוונה על מש"כ במגלת
אסתר הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס],

[פי' וכיון שכבר כתוב בספריהם אין זה חדשות, ולא יעשה רושם, ובעי"ז
כתבתי בסנהדרין יב, שאין מעבירין את השנה לפני ר"ה שמא ישכח עד שיבא
הפסח, והקשרתי מה בכך הא יכולין להכריז קודם הפסח? אלא כיון שכבר אמרו
לפני ר"ה גם אם יכריזו לא ישמעו כל כך שכבר אינה חדשות],

[אבל חנוכה אינה ימי שמחה כמו פורים, וגם אין בחנוכה קריאת מגילה,
וראינו מפרשים שחנוכה סוברים הגוים שהוא משום גם הפך שמן, ובוה יש
להבין למה בזמן גלותינו מדברים רק על גם השמן ולא על נצחון המלחמה, כדי
שלא לעורר שנאת הגוים],

[לפי מה שפירש רש"י שאסתר רצתה שיעשו פורים ליו"ט, מה הסיבה להם
שכבר כתובה אני, אמת שידעו הגוים הסיפור, אבל עדיין מעוררין קנאה ע"י
שעושין אותה יום טוב?],

רב ורב חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו הא דאמרין לקמן
[שלמה להם אסתר וכו'. ד"ס],

בבבליה סדר מועד, כל כי האי זוגא שהזכרה שם זוג זה של ארבע
חכמים הללו חלופי רבי יוחנן ומעיל ומכניסין רבי יונתן [בעי"ז שבת
נר: סוכה ד:],

שלחה להם אסתר לחכמים כתבונא [שתהיה המגילה מכלל
הכתובים. מהרש"א, פי' לעיל הלשון קבעוני ולכן פירש רש"י קבעוני ליו"ט, אבל

שלחו לה משלי כ"ב כ' הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת
[שלישים פי' דברים חשובים ונכבדים כמו ומבחר שלישי. מ"ז, הלא כתבתי לך
בספר התורה דברים חשובים ונכבדים אמורים במועצות [לשון עצה] ודעת.
מ"ד], [ושם לעיל בפסוק י"ז כתיב הו אונך ושמע דברי חכמים וגו' פי' שתהיה
המגילה מכלל המצות שאינן אלא דברי חכמים, כמו מצות נר חנוכה ולא מכלל
מצות הכתובים הנאמרים ברוח הקדש. מהרש"א עי"ש עוד] בשלשה מקומות יש
לנו להזכיר מלחמת עמלק, בספר ואלה שמות, ובמשנה מורה, ובספר שמואל (א,
טו), חזו שאלמך שלמה, בדבר שגילשתו אי אמה ראשי לרצונו שלישים ולא
רבעים,

[כי שלמה אמר שכתב ג' ספרים [שיר השירים קהלת משלי] ולא היה איפשר לו
לכתוב יותר וכיון שהוא לא היה איפשר לו להוסיף עוד על כתב הקדש היאך
נכתב אנו ספר שלך. ריטב"א],

עד שמצאו לו מקרא, כתוב בתורה [לענין מפלת עמלק] שמות ו
כתב זאת זכרון בספר, כתב זאת מה שכתוב כאן, ובמשנה
תורה [בדברים כ"ה י"ז וזכור את אשר עשה לך עמלק בדרך] לכל מה שכתוב
במורה קורא כמז אלה, זכרון מה שכתוב בנביאים [בספר שמואל על
מלחמת אגג], בספר מה שכתוב במגילה,

כתנאי [יש מחלוקת תנאים אם למידן מפסוק זה לכתוב מגלת אסתר] כתב
זאת מה שכתוב כאן, זכרון מה שכתוב במשנה תורה,
בספר מה שכתוב בנביאים דברי רבי יהושע,

ר' אלעזר המודעי אומר, כתב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה
תורה, זכרון מה שכתוב בנביאים, בספר מה שכתוב
במגילה,

אמר רב יהודה אמר שמואל, אסתר אינה מטמאה את
הידיים כשאר ספרים, דאמר ר' יוחנן (יד, א) שגזרו עליהן לטמא את
הידיים למרומה,

למימרא דסבר שמואל אסתר לאו ברוח הקודש נאמרה,
והאמר שמואל אסתר ברוח הקודש נאמרה? נאמרה
לקרות, ולא נאמרה ליכתוב [פי' סיפור המגילה הוא ע"פ רוח הקודש,
אבל לא נאמר ברוח"ק לכותבה, ולכן אין לה קדושה כשאר ספרים, וראה תוס'],

מיתיבי, רבי מאיר אומר קהלת אינו מטמא את הידיים
ומחלוקת [דציט. ד"ס] שמאי וצית הלל (היל. ד"ס) בשיר השירים,

ר' יוסי אומר [דלכ"ע קדושת שיר השירים טפי מקהלת, אלא ר' יוסי מחמיר
טפי מר' מאיר] שיר השירים מטמא את הידיים ומחלוקת
בקהלת,

אבני חן על מסכת מגילה

ר' שמעון אומר קהלת מקולי ב"ש [רב"ש סברי שאינה מטמא את הידים] ומחומרי ב"ה, אבל רות ושיר השירים ואסתר מטמאין את הידים [וקשיא על שמואל שאומר שאינה מטמא את הידים]?]

הוא דאמר בר' יהושע [שמואל דאמר אינו מטמא את הידים אמר בר' יהושע. ד"ס] דאמר לעיל זאת מה שכתוב בתורה, זכרון מה שכתוב במשנה תורה, נספר מה שכתוב בגמרא, אבל במגילה לא ניתנה לכתב, אלא לגורסה על פה ולקרואה,

תניא, ר' שמעון בן מנסיא אומר, קהלת אינו מטמא את הידים מפני שחכמתו של שלמה היא [ר"ל שחכמת התורה היא חכמה העצמית שניתנה לכתב, אבל חכמת שלמה חכמת האדם היא כעין דברים שבעל פה שלא ניתנו לכתב ולא שייכא בין הכתובים. מהרש"א],

אמרו לו [הכמים לר"ש בן מנסיא] וכי זו בלבד אמר [שלמה], והלא כבר נאמר מלכים א' וידבר שלשת אלפים משל [וקהלת כבר נאמרה. ד"ס] וכיון דלא כתב את כולן, למדת שמה שכתב רוח הקודש היה, ואומר משל ל' אל תוסף על דבריו מקרא הוא נספר משל,

מאי ואומר? וכי תימא מימר טובא אמר [שלמה], דאי בעי איכתיב [פי' שהוא תלוי ברצון], ודאי בעי לא איכתיב ולעולם מה שכתב משלם בעלמא נינהו, ולא מפי הקדוש ברוך הוא [ואין להביא ראיה ממה שנכתב קהלת], תא שמע אל תוסף על דבריו מדקאסר להוסיף עליהן, שמע מינה ברוח הקודש נאמרו,

תניא, ר' אליעזר אומר, אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר אסתר ו' ויאמר המן בלבו מנא ידעו כומצי המגילה שכן אמר בלבו, אלא רוח הקודש נגלה עליהם,

ר' עקיבא אומר, אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר אסתר ב' ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל רואיה,

ר"מ אומר, אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר אסתר ב' ויודע הדבר למרדכי מי גלה לו רוח הקדש שיהיה עליו, רבי יוסי בן דורמסקית אומר, אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר אסתר ט' ובבזה לא שלחו את ידם. היאך ידעו מה עשו החמוקים,

אמר שמואל, אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו, שנאמר קימו וקבלו קימו למעלה מה שקיבלו למטה # [צריך ביאור מה החידוש שקימו למעלה בשמים הלא החכמים עשו דבר טוב במה שעשו זכרון לגם, ולמה ס"ד שלא יסכימו לזה בשמים?],

אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא,

[וימנה הפירכות שיש לכל טעם] דרבי אליעזר [דאמר מויאמר המן בלבו] סברא הוא [שנדע מסברא שכן חשב המן] דלא הוה איניש דחשיב למלכא כוותיה [והאי כי קא מפיש טובא ואמר] [פי' ורואין שחשב בן וכי קא מפיש ואמר טובא. ד"ס] יציאו לזוט מלכות ארעתיה דנפשיה קאמר שמע מינה זאת היטה בלבו,

דר"ע [שאמר מותחי אסתר נשאת חן] דלמא בר' אלעזר, דאמר מלמד שכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו [אומה שלו, זיין פאלק] והיו אומרים צפיהם זו משלנו היא [ואין כאן רוח הקודש שהרי שמעו אנשים אומרים בן],

והא דרבי מאיר [דוידע הדבר למרדכי] דלמא כרבי חייה בר אבא לקמן צפיקין דאמר בגתן ותרש שני טרשיים היו [שם מדינה, ומרדכי הבין לשונם],

והא דרבי יוסי בן דורמסקית [דאמר מוכבזה לא שלחו את ידם] דלמא פריסקי שדור שלומי שלחו להם למרדכי ואסתר שלא נגענו בציוה, שלא ידע למלך,

דשמואל [דאמר מקימו וקבלו] ודאי לית ליה פירכא,

אמר רבינא היינו דאמרי אינשי טבא חדא פלפלתא חריפתא, ממלי צני קרי [מסל מלאה אבטיחים],

רב יוסף אמר מהכא אסתר ט' וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים מנא ידע את העמיד,

רב נחמן בר יצחק אומר מהכא, וזכרם לא יסוף מורעם [דברישא דקרא לא חזין אלא היהודים שבאותו הדור. תוס'].

[שנינו במשנתנו] ומתנות לאביונים: תני רב יוסף, ומשלוח מנות מיני מעדנים איש לרעהו [כלומר לרעהו העשיר. ריטב"א], שתי מנות לאיש אחד [למי שהוא עשיר. גמ"י] דכתיב ומשלוח מנות איש לרעהו שמי מנות לאדם אחד, ומתנות לאביונים, שתי מתנות [ויתן אחד אחד] לשני בני אדם. די לכל אחד ואחד מתנה אחת, דהא אביונים גמי תרמי משמע [דאביונים אין רגילין כך כך לאכול בריח ד' להם במתנה אחת, והיא נחשבת בעיניהם כדבר גדול. גמ"י ועיי"ש], # ומשמע מזה דמתנות לאביונים גם הוא אוכל ולא מעות],

[המהר"ץ חיות מביא שת"ח אחד שאל אותו למה אין מברכין על המצוה דמשלוח מנות איש לרעהו? ולא עלה לו תירוץ הגון ע"ז],

רבי יהודה נשיאה, שדר ליה לרבי אושעיא אטמא [ידך דעיגלא תלתא שלשי לצטן וגרבא דחמרא [וחבית יין], שלח ליה

דף ז' ע"ב

אבני חן על מסכת מגילה

קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו, (ומתנות לאביונים. רש"י, ד"ס) דהא מרי מנות איכא [בפירות תאנה מביא שהחידוש הוא שיוצאין משלוח מנות במשקה, ועוד שגם רבי השולח לתלמידו נקרא רעהו],

הדר שלח ליה איסו - לא גרסינן ליה הכא רבה, שדר ליה למרי בר מר, ביד אביי [בן אחיו ותלמידו] מלא טסקא דקשבא [לשון זה גם בב"ק נח:] שן מלא תמרים ומלי כסא קמחא דאבשונא שנמיצשו הסמים צמור צמור כרמל, וקמח שלהן מתוק לעולם,

[ואביי מסר המשלוח מנות למרי בר מר אבל הגיב בן] אמר ליה אביי לרבה השתא אמר מרי עכשיו יאמר מרי עליך, אי חקלאה מלכא ליהוי [אם בן כפר נעשה מלך], דיקולא מצואריה לא נחית הסל, שהיה רגיל להוליך צעודו בן כפר ומאכל לצהממו, לא יוריד עמה מלאשו, כך אמה, נעשית מלך ורשע צפומצדימא, ואיך שולח לו אלא דברים המצויין לכל,

הדר שדר ליה איהו [מרי בר מר חזרה לרבה] מלא טסקא דונגבילא [שק מלא זנגביל ginger] ומלא כסא דפלפלתא אריכא,

אמר אביי השתא אמר מר [רבה יאמר בן שהגם שהמשלוח מנות ששלח רבה היה זול לגבי מה ששלח לו מרי בר מר בחזרה מ"מ] אנא שדרי ליה חוליא ממיקא [ובן לשון "חוליא" בע"ז ל.] ואיהו שדר לי חורפא,

אמר אביי, כי נפקי מבי מר כשיצאתי מצית אדוני, רבה, לילך לציט אצא מרי צר מר [להוליך המשלוח מנות], הוה שבענא הייתי שצע, כי מטאי להתם, קריבו לי שיתין צעי קערות של מיני מאכל דשיתין מיני קדירה, ואכלי בהו שיתין פלוגי [פי' אבל ששים מנות מהששים מאכלים דהיינו מנה מכל מאכל, # ומספר ששים הוא נחמא בכל מקום],

ובישולא בתרייתא, הוו קרו ליה צלי קדר [פי' צלי קדר הוא מין בשר, ראה פסחים מ"א ע"א מנשלין אותו צקדנה צלא מים וצלא שום משקה אלא מים הנפלטים משמנו דהיינו מאכל כבד, ואחר כל זה עדיין הייתי רעב כל כך עד] ובעאי הייתי חפץ למיכס לנפש צעא אבתרה הקערה אחריו, כל אכילה שלא כדרכה נקרא כוסס,

[י"ל בדרך בדיחותא שהקערה זאת גם בן נעשית מדבר הנאכל בעין שעושין עתה האומנין ע"י בלילות צוקר צורות משונות ושפיר קאמר למיכס ולאוכלה ממש. מהרש"א],

אמר אביי, היינו דאמרי אינשי, כפין עניא ולא ידע [אי כפין אי לא כפין. ד"ס],

אי נמי [כך אמרי אינשי] רווחא לבסימא שכוח ריוח מצוי לדבר המתוק צמח המעיים,

אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין, מחלפי סעודתייהו להדרדי זה אוכל עם זה צפורים של שנה זו, וצמחיה סועד חצרו עמו # [צ"ע למה לא

פירש רש"י כפשוטו דמיירי בשנה אחת?],
[ודעת הרמב"ם ז"ל [פ"ב הל' מו] לפי שהיו עניים ולא היו מספיקים לשלוח מנות והיו מחליפין, ויש מפרשים שלא היו עניים אלא שהיו משלחין כל כך זה לזה עד ששלחו כל סעודתם. נמי"א],

אמר רבא מיחייב איניש לבסומי להשמכר ציין בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי,

רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איכסום [ד"ה איכסום. ד"ס] נשמכו קם רבה שחטיה לרבי זירא, למחר [לאחר שהפיג יינו] בעי רחמי ואחייה, לשנה אמר ליה נתיי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי, אמר ליה לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא,
[קשה לפרשה ע"ד הפשט, וראה מאירי, ומהרש"א],

אמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו [פירוש בליל ארבעה עשר, וכ"ש בליל ט"ו שכבר עבר זמנה, ועל זה נהנו הקדמונים שלא לאכול בשר בליל ארבעה עשר, דלא ליתי לאיחלופי בסעודת פורים. נמי"א], מאי טעמא? "ימי" משתה ושמחה כתיב,

רב אשי הוה יתיב קמיה [דרב כהנא. ד"ס] נגה אימר היום ולא אתו רבנן ולא צאו התלמידים לציט המדרש, אמר ליה [רב כהנא. ד"ס] מאי טעמא לא אתו רבנן? [ענה רב אשי] דלמא טרידי בסעודת פורים, אמר ליה [רב כהנא] ולא הוה אפשר למיכלה באורתא? אמר ליה [רב אשי] לא שמיע ליה למר הא דאמר רבא, סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו,

[אמר ליה [רב כהנא לרב אשי] [ומי] אמר רבא הכי? אמר ליה איך, תנא מיניה # [רב כהנא מרב אשי תלמידו ! וזה פלא] ארבעין זימנין, ²ודמיא ליה כמאן ³דמנח ליה ⁴בכיסיה],

¹ [ומי] כ"ה בכ" ותיקן [אבל בכל שאר הכ" ליתא, ולכאורה הוא מיותר]
² [ודמיא] כ"ה בכ" גוטינגן, ותיקן, מינכן, לונדון
³ [דמנח ליה] כ"ה בכ" מינכן, אבל בכ" גוטינגן, ותיקן [דמנחא] ובכ" לונדון דמנחא ליה]
⁴ [בכיסיה] כ"ה בכ" גוטינגן, אבל בשאר הכ" [בכיסיה]

[בפסחים עב. תנא מיניה ארבעין זימנין, ודמי ליה כמאן דמנחא בכיסיה],
[בברכות כח. אמר ליה רבי יוחנן אמרה? אמר ליה אין תנא מיניה ארבעין זימנין]:
[והא דאמרינן בחגיגה ט' ע"ב אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים וכו' יש לפרשה לגבי הבנה, וכאן שאומר ארבעים זימנין מיירי לגבי זכרון],

מותני: אין בין יום טוב לשבת להיות מותר לכתחלה ציוס טוב מה שאסור בשבת אלא אוכל נפש בלבד אצל לענין עונשין יש הרבה, שזה בסקילה ובכרת, וזה צללו גרידא:

נמי: הא לענין מכשירי אוכל נפש, זה וזה שוין אסורין ציוס טוב

אבני חן על מסכת מגילה

תנן התם [מכות כ"ג ע"א עיי"ש כל הענין] כל חייבי כריתות שלקו שהמרו צהן עדס על לאו שעמו כרת, ולקו צצית דין [לאו דוקא] שלקו בדיעבד, אלא אפילו לכתחילה לוקה, ופטור מכרת כששב, והכי קיי"ל. יבין מכות ג' ט"ו] נפטרו מירי כריתתן שזו אין צית דין של מעלה נפרעין, שנאמר דברים כה ונקלה אחיך לעיניך, כיון שלקה הרי הוא כאחיק [אחד בגימ' ל"ט, החד"א בשם גאונים קמאי אשכנז], דברי רבי חנניה בן גמליאל,

אמר ר' יוחנן, חלוקין עליו חבריו על ר' חנניה בן גמליאל [שהחבירו סוברים שאינו נפטר מכרת ע"י מלקות],

אמר רבא, אמרי בי רב, תנינא [שנינו במשנתנו] דחלוקין [פ' כיון דמתני' לא אתיא בר' חנניה בן גמליאל, נמצא שיש כאן חנא שחולק עליו] אין בין יוה"כ לשבת אלא שזה זדונו בידי אדם, וזה זדונו בהיכרת, ואם איתא דנפטרו [ביוה"כ מכרת ע"י מלקות] אידי ואידי בידי אדם היא אף ציוס הכפורים יש מלקות על לאו שזו, וצית דין פוטרין אותו מכרת,

[פ' הרי כאן מחלוקת, שלתנא דמתני' אינו נפטר מכרת ע"י מלקות ולכן שפיר קורא המשנה לעונש יוה"כ בהיכרת, אבל לר' חנניה בן גמליאל אין זדונו של יוה"כ רק בהיכרת דהא נפטר מכרת ע"י המלקות],

[ודוחה] אמר רב נחמן לעולם אינן חלוקין עליו חביריו [פ' משנתנו אינו לדברי חבריו של ר' חנניה בן גמליאל, אלא לדברי ר' יצחק], והא דקמי דאין זדונו ידוי אדם הא מני רבי יצחק [תנא בדור רביעי] היא, דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דאמר במסכת מכות, דאין מלקין בלאו הניחן לאזהרת כרת, אפילו המרו צו למלקות [ואתא שפיר הא דאמר שיוה"כ אין בה עונש בידי אדם],

וילף טעמיה מהאי קרא דתניא, רבי יצחק אומר, חייבי כריתות בכלל היו של עריות היו, ככלל ונכרתו הנפשות העונות וגו' שכתוב צרעת עריות [ויקרא יח כט בסוף פרשת אחרי וקאי על הרבה איסורי עריות שם] ולמה יצאת כרת באהותו דכתיב צדוקים מהיו [ויקרא כ' י"ז] ואש כי יקם את אמותו וגו' [בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם וגו'] לדונה בכרת ולא במלקות אס המרו צהן,

ואף על גב דנדה נמי נשנית בלוחה פרשה [פסוק י"ח שם] לדבר שנמחש צה נשנית, להערה [דכתיב שם את מקורה הערה],

רב אשי [בא לחלוק על ר' יוחנן דאמר דחביריו של ר' חנניה בן גמליאל חולקין עליו וסברי שאינו נפטר מכרת ע"י מלקות], אמר אפי' תימא [משנתנו] רבנן היא [בחביריו של ר' חנניה בן גמליאל], דאמרי [פ' נאמר שגם משנתנו סבר שיש] מלקות אצל כרת, ואפילו הכא ליכא למילף מינה, שחלוקין [רבנן דמשנתנו] על רבי חנניה, והכי קאמר ממיתין זה שם עיקר מומר זדונו בידי אדם, וזה [יום הכיפורים] עיקר זדונו בהיכרת ומיהו, אס המרו צו ולקח מיפטר:

כשצמ, מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש, רבי יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש [ונמצא משנתנו שאוסר מכשירין, דלא כר' יהודה],

מ"מ דת"ק [שאוסר מכשירי אוכל נפש ביו"ט]? אמר קרא שמות יב הוא ולא מכשיריו,

ור' יהודה, אמר קרא לכם, לכם לכל צורכיכם,

ואידך [ת"ק] נמי הכתיב לכם? לכם ולא לעובדי כוכבים, לכם ולא לכלבים [נמצא דלר"י ילפינן מלכם לרבות, ולת"ק בא לכם למעט, וכן מצינו הרבה בש"ס],

ואידך [ר' יהודה] נמי הא כתיב הוא? כתיב הוא וכתיב לכם, כאן במכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב כגון סקין שנפגס מערב יום טוב [גם ר' יהודה אוסר לעשותה ביו"ט] כאן במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב כגון סקין שנפגמה ציוס טוב,

[דגם ר"י אינו מתיר מכשירים שאפשר לעשותם מערב יו"ט], [ומשמע שר"י מתיר לעשות בשביל נכרי וכלב, אבל יש ראשונים שאומרים שגם ר"י מודה שאסור לנכרי וכלב וילף את זה וגם הדרש דלכם לכל צורכיכם מהפסוקים].

מתני': אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה [שבת] זדונו בידי אדם יש צה מיתת צית דין זה [יוה"כ] זדונו בכרת:

[הגמ' דן כאן בהענין דקם ליה בדרכה מיניה, שפירוש המילים הוא "העמד לו [עונש אותו] את [עונש] הגדול שביניהם", דהיינו אם יש שני עונשים על מעשה שעשה, מענישים אותו בהעונש הגדול והעונש הקטן פטור ממנה],

גמ': הא לענין תשלומין זה וזה שוין [פ' שאם הדליק גדישו של חבריו כיון שהייב מיתה בשבת, או כרת ביוה"כ, על המלאכה, פטור מתשלומין],

מני מתניתין [שגם כרת של יוה"כ פטור אותו מתשלומין]? רבי נחוניא בן הקנה היא, דתניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין, מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין, אף יום הכפורים מתחייב בנפשו דאסור כרת כמיתת צית דין דמי ופטור מן התשלומין [ופטורים מלשם] אס הדליק גדישו של חבירו ציוס הכפורים, שאין תשלומין אצל חיוצ מיתה, שנאמר ולא יהיה אסון ענש יענש [שמות כה], הא אס יהיה אסון לא יענש,

[ראה מסכת מכות סוף י"ג ע"א-ע"ב שלר' ישמעאל ולר' עקיבא חייבי כריתות ישנם בכלל מלקות ארבעים, ור' יצחק [המובא כאן בגמ'] חולק וסבר שאינם בכלל מלקות],

אבני חן על מסכת מגילה

דף ח' ע"א

באחריותו הכי דרש ליה לקרָא ונרָא לִי נדרו, לכשיתכפר בֶּהָן הוּא נרָא, אִבְל מקמי כפרה לא נרָא, ונאִחַז קרבֶּן אֲמַרְמִי לָךְ בָּאוּמו שְׁעִלִי, וְהִינֵנו עֲלִי דְקָרָא ואת שאִינו עֲלִי אִינו חִיִּב באחריותו,

[לולי הפסוק אולי היה סברה לומר שגם בנדרה אם נאבר יהיה חייב להביא אחרת],

מאי משמע דעליו קבלת אחריות עליו? א"ר יצחק בר אבדימי, כיון דאמר עלי כמאן דמעין אכתפיה דמי [פ' גמר אחריותו לאחר שנחכפר]:

מתני': אין בין זב הרואה שתי ראיות ציוס אחד, או בשני ימים לנזופים לרואה שלש וכן שלש [גם פירוש, שלש] ציוס אחד, או בשלשה ימים לנזופין, או שמים ציוס אחד ואחת למחר, אלא קרבן [שמביא רק אחד שנמחר משלש ראיות]:

גמ': הא לענין משכב ומושב שכב או ישב על גבי עשרה בגדים זה על זה, כולן אבות הטומאה, ואפילו לא נגע בהן, ואילו נגע בדבר שאינו משכב ומושב אינו [אלא] ראשון לטומאה, ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין וספירת שבעה מסיפסוק נריך למנות שבעה נקיים קודם שיטבול, ואם ראה זזב באחד מהן סמך כל המנויין, זה וזה שוין,

מנהני מילי דשוין לטומאה, ואין שוין לקרבן? דתנו רבנן, רבי סימאי אומר, מנה הכתוב שתיים ואש כי יהיה זז משכרו וזז טמא הוא [ויקרא טו] הרי שמי זכות מניית כאן וקראו טמא, שלש דכתיב וזאת תהיה טומאתו בזו רר בשכרו את זזבו או החמים בשכרו מזובו [שם ויקרא ט"ו] הרי לך שלש וקראו טמא [סיפא דקרא] טומאתו היא, הא כיצד אם משמים טמא, למה פרט לך הכתוב שלש? שתיים לטומאה לכל חומר טומאת זז ושלש [גם] לקרבן,

ואימר שתיים לטומאה ולא לקרבן, שלש לקרבן ולא לטומאה חמורה, אלא כבעל קרי בעלמא? אמרת עד שלא ראה שלש ראה שתיים והרי כבר ירד לכל חומר טומאה, ומי הוילאו,

ואימר שתיים לקרבן ולא לטומאה, שלש אף לטומאה? לא ס"ד דתניא ויקרא טו טו [וְעִשָּׂה אֹתָם חֲבֻלָּה אֶחָד חֲבֻלָּה וְהָאֶחָד עֲלֶיהָ] וְכִפֹּר עָלָיו חֲבֻלָּה לִפְנֵי ה' מִזֹּו בֹו מִשְׁמַע מִקְצַת זִבִּין מִבִּיאִין קֶרֶבֶן, ומקצת זבין אין מביאין קרבן, הא כיצד? ראה שלש מביא, שתיים אינו מביא [על כרחך הא דכתיב שתיים ושלש קאי לגבי קרבן, אבל שתייהן טמאין],

או אינו אלא ראה ב' מביא [קרבן] ראה שלש אינו מביא? אמרת עד שלא ראה שלש ראה שתיים,

ואיצמריך דרבי סימאי ואיצמריך מזובו, דאי מדרבי סימאי הוה אמינא כי קושיין [ואימא שתיים לקרבן ולא לטומאה, שלש אף לטומאה], קמשמע לן מזובו [שמקצת זבין מביאין קרבן], ואי מזובו

מתני': אין בין המודר הנאה מחבירו [בגון שאמר קונם הנאתך עלי], למודר ממנו מאכל [בגון שאמר קונם מאכלך עלי] מודר הנאה ממור ממודר מאכל אלא דריסת הרגל שהמודר הנאה אסור ליכנס לביתו, והמודר מאכל מותר, וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש מותר להשאל למודר מאכל,

ודוקא במקום שאין משכירין כיוצא בהן, אכל במקום שמשכירין כיוצא בהן, מן זהדיא דאסור, דכל הנאה שאם לא ההנה זה היה מחסר זה פרוטה, הנאת מאכל היא, שהרי ראוייה אותה פרוטה לקנות זה מאכל:

גמ': הא לענין כלים שעושין בהן אוכל נפש, זה וזה שוין אסור אף במודר מאכל, ואפילו במקום שאין משכירים:

[שנינו במשנתין] דריסת הרגל: הא לא קפרי אינשי ואמאי אסור במודר הנאה?

[הר"ן בגדירים ל"ג ע"א דבבבא גוונא לא מקרי הנאה דכיון דמידי דלא קפרי בה אינשי הוא, אין זה קרוי נהנה מחבירו, ומהר"ן חיות שם הוסיף ו"א שלא היה דעת הגורר על זה, והרשב"ם בב"ב נ"ז ע"ב כתב דאם איתא דלא קפרי מותר לעמוד בחצר חבירו אע"פ שמודר ממנו הנאה דכיון דלא קפיד בעמידה, הרי הפקיר את החצר לכל בני החצר לעמוד בו],

אמר רבא, הא מני רבי אליעזר דאמר ויתור דבר שהיה מותר לכל אדם, ואינו מקפיד עליו אסור במודר הנאה:

מתני': אין בין נדרים לנדבות נדר ונדבה מפרש בגמרא, נדר, האומר הרי עלי עולה, ולאחר זמן הפרישה מייצ בנדרותה, נדבה, האומר הרי זו ולא קבלה עליו, אלא שהנדרים חייב באחריותו, ונדבות אינו חייב באחריותו:

גמ': הא לענין בל תאחר זה וזה שוין ואף על גב דנדבה בקרא דכל תאחר לא כתיבא, הא מרצינן ליה במסכת ראש השנה מגזירה שוה, [בשדורש הפסוק בדברים כ"ג כ"ב כי תדור נדר לה' אלקיך לא תאחר לשלמו בר"ה ה' ריש ע"ב שואל הגמ' אין לי אלא נדר נדבה מנין, אבל צ"ע שהרי בר"ה ו' ע"א דורש הפסוק כ"ד שם מוצא שפתך תשמור וגו' כאשר נדרת לה' אלקיך נדבה כמשמעו, שחייב בל תאחר על נדבה?],

תנן התם, אי זהו נדר האומר הרי עלי עולה, איזו היא נדבה האומר הרי זו עולה, ומה בין נדרים לנדבות? נדרים מתו או נגנבו או אבדו, חייב באחריותו, נדבות מתו או נגנבו או אבדו, אינו חייב באחריותו,

מנהני מילי [שאינו חייב באחריות של נדבה]? דתנו רבנן ויקרא א ונרצה לו לכפר עליו, ר' שמעון אומר את שעליו חייב

אבני חן על מסכת מגילה

לא ידענא כמה ראיות האי מקצת דמשמע מהאי קרא לא ידעינן מאי האי,
או שלש וארבע או שמים ושלש קבוצות לן דרבי סימאי,

והשתא דאמרת מזובו לדרשא [דרך מקצת זבין מביאין קרבן], ויקרא
טו יג וְכִי־יִטְהַר הַזֵּב מִזֹּב בֹּ' [וְסֵפֶר לוֹ שְׁבַעַת יָמִים לְטַהֲרֹתוֹ וְכֶבֶם
בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׁרוֹ בַּמַּיִם חַיִּים וְטָהַר] מאי דרשת ביה?

ההוא מיבעי ליה לכדתניא, וכי יטהר הזב לכשיפסוק מזובו
[וספר לו שבעת ימים וגו'] אין צריך ליטבול קודם ספירה, אלא משיפסוק ימנה,
[מזובו] ולא מזובו וגנעו הכי גרסינן במורה כהנים מזובו, ולא מזובו
ומגנעו, שאם היה זב ומזובו, ופסק מזובו, ולא נתרפא עדיין מגנעו וספר, אין
אומרים לו אין ספירה זו נקיות עד שיטהר אף מגנעו, אלא מונה והולך מיד, ועולה
לו לספירה זב, ולכשיתרפא מנרעמו יטבול מיד טבילה ראשונה של מזובו, והיא
עולה לו לטבילה נגועו מזובו, ונטהר מלמטה משכב ומושג [ומלטמא ?] כלי חרס
בהיסט כדין זב,

ואף על פי שצריך לספירת שבעה לנרעמו, לענין אכילת קדשים, וטבילה שניה,
כדכתיב צמורע [ויקרא יד] ורחץ במים וטהר ואתר יצא אל המזבח, ושם מחוץ
לאהל שבעת ימים, והיה ציוס השביעי יגלה את כל שערו וגו' ורחץ [את] צשרו
במים וגו'? אהני טבילה קמייתא לטהרו מלטמא משכב ומושג, וכלי חרס בהיסט,

מזו' ב' וְסֵפֶר להכי סמך ספירה אלל זב, ללמדך שאף בשביל מקצת זב טעון
ספירה, לימד על זב בעל שמי ראיות [וכו'. ד"ס] לימד על זב בעל שתי
ראיות שטעון ספירת שבעה,

והלא דין הוא [למה צריך לימוד שוב בעל ב' ראיות צריך לספור], אם
מטמא משכב ומושב, לא יהא טעון ספירת שבעה צמיחה, אחר
שאמרת שמים כו', והכי גרסינן הלא דין הוא אם מטמא משכב ומושב, בשמי ראיות
לכל חומר טומאה זב, מהיכן יתמעט מספירה,

דף ח' ע"ב

שומרת יום כנגד יום הרואה יום אחד או שנים, צמך אחד עשר יום שזין
נדה לנדה, מונה יום אחד, וטובלת צו ציוס תוכיח, שמטמאה משכב
ומושב צשמעתא צחרייתא דמסכת נדה (עב, צ) מרצינן לה ואינה טעונה
ספירת שבעה,

ואף אתה אל תתמה על זה, שאע"פ שמטמא משכב
ומושב לא יהא טעון ספירת שבעה, תלמוד לומר מזובו
וספר, מקצת זובו וספר, לימד על זב בעל שתי ראיות
שטעון ספירת שבעה,

אמר ליה רב פפא לאביי, מאי שנא האי מזובו דמרבי ביה זב
בעל שתי ראיות מזובו וספר לו דרשת ליה, [למקצת] זב, ולא שמועין
דמקצת [פ' דגם מקצת] זבין טעונין ספירת שבעה, וזהא עניינא שמועין מיניה זב
בעל שמי ראיות לספירה,

ומאי שנא האי מזובו דלעיל דכתיב לגבי קרבן דמזובו ביה זב בעל
שתי ראיות ולא דרשת ליה מקצת זב, לאחויי זב בעל שמי ראיות לקרבן, אלא
מקצת זבין [פ' דרך מקצת] דרשת ליה, ומוקמת ליה אצלל שלש ראיות, וממעט
מיניה בעל שמי ראיות?

אמר ליה אי סלקא דעתך האי [מזובו וספר לגבי ספירה] למעוטי
הוא דאתא [שבעל שתי ראיות אינו סופר], לישתוק קרא מיניה
ומהיכא חיתי לן ספירה, וכי תימא אתיא מדינא דלעיל, כדאמרת אם
מטמא משכב ומושג לא יהא טעון ספירת שבעה, לא אחיח, דהא אמרת שומרת
יום כנגד יום תוכיח,

וכי תימא [איך ילפת ממזובו וספר, שזב בעל שתי ראיות סופר] האי
מיבעי ליה מזובו ולא מגנעו [כדרשין ליה לעיל]?

א"כ ליכתוב קרא וְכִי־יִטְהַר הַזֵּב, ולישתוק ולא צני מזובו [וכיון
דכתיב הוב מזובו יש כאן שתי דרשות], ומדכתיב וכי יטהר הזב ולא כתיב וכי
יטהר סתמא, הוה דרשין ליה וכי יטהר מן [הזב. רש"ש, והוה דעינין ולא מזובו
וגנעו] מזובו למה לי מאי מזובו?

לימד על זב בעל שתי ראיות שטעון ספירת שבעה שם מינה
למדרש מקצת [זבין] [זב. רש"ש] טעון ספירה:

מתני': אין בין מצורע מוסגר [שהסגירו הכהן כדי לראות אם פשה
נגע הצרעת [ויקרא טו יד] ואינו אוכל בקדשים אלא לאחר שהביא קרבנו.
מבוארות], למצורע מוחלט [שמימא הכהן באופן מוחלט. מבוארות] לאחר
שכלו ימי ההסגר, ונראה צו סימני טומאה האמורין צו, אלא פריעה
ופרימה צגדיו יהיו פרומים [קרועים. רש"י] ולאש יהי פרוע [מגודל שער.
רש"י],

[אבל לשילוח וטומאה זה וזה שוין, כדמפרש בגמ' לקמיה],
[ישמא תאמר אם המוסגר טעון שילוח, היאך אתה קורחו מוסגר והרי מחוץ
למחנה הוא? אפשר שכבית שחוץ למחנה הוא עומד, ומ"מ לקצת גאונים] לא
מצאתי בעת מי שמפרש כן. גליון, אבל מובא הוא בחומש תורה תמימה ויקרא יג
ד מספר בעל הטורים הארוך בשם אביו הרא"ש [ראיתי בפירוש הסגר, שהוא
הקפת הצרעת בסיקרא כדי לראות מתוכה אם יפשה ויצא לחוץ,
ואע"פ שיש לקצת מפרשים הבדל אחר בין מוסגר למוחלט, והוא שהמוסגר אסור
בתשמיש המטה והמוחלט מותר וכו'. מאירי, ע' מו"ק ז. בתור"ה אמר שב' בשם
רש"י דמוסגר אינו משתלח חוץ מג' מחנות? ואפשר שהכוונה שאין השילוח גמור
בבמוחלט וכמו"ש רבינו כאן. גליון].

אין בין טהור מתוך הסגר, לטהור מתוך החלט, אלא
תגלחת וצפרים [והוא הדין ראשם ולוג שמן אינו במוסגר שנתרפא רק
דבקרבנות לא קמייר, אבל להטביל במקוה וש"צ מים חיים שניהם שוין. יבין].

גמ': [שנינו במשנתנו אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה
ופרימה] הא לענין שילוח מוז לחומת העיר [וטומאה] כל חומר טומאה

אבני חן על מסכת מגילה

יצא זה מוסגר שאין צרעתו תלויה בגופו, אלא בימים שטומאמו תלויה בימי הסגר, שאם לא ימצא ביום שבעה סימני טומאה, שער לבן או פסיון, יטהרנו, ואף על פי שנגעו עומד עליו,

אמר ליה אביי, אלא מעתה ויקרא יג' מו' פלג'ימי אשר הנגע בו' יטמא [טמא הוא פד' שיש בחוץ למחנה מן' שבו'] שילוח כמיז צהאי קרא מחוץ למחנה מושבו מי שצרעתו תלויה בגופו, הוא דטעון שילוח, ושואין צרעתו תלויה בגופו אין טעון שילוח!

וכי תימא הכי נמי? והא קתני [במשנתנו] אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה, הא לענין שילוח ולטמוי בביאה זה וזה שוין [כדאמרינן בתחלת הענין]?

א"ל [לעולם היה מצורע מוסגר צריך להיות פטור משילוח מדכתיב "אשר הנגע בו" אבל ילפינן] מדהוה ליה למיכתז ימי וכמיז כל ימי, לרבות מצורע מוסגר לשילוח,

[אי הכי] תגלחת וצפרים מ"ט לא [אינו חייב מי שנטהר מתוך הסגר], דקתני [במשנתנו] אין בין טהור מתוך הסגר צימי רפואמו לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים דאף על גז דאיכא קרננות אשם ולוג שמן [דליכא מתוך הסגר, והיה יכול להוסיף עוד חילוק], מיהו הכא ציוס טהורו ורפואמו הוא דקתני [בתחלת פרשת מצורע זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו], ולא איירי בקרננות שהן צשמיני?

אמר אביי, אמר קרא [גבי תגלחת וצפרים, ולמידין מי חייב בהן] ויקרא יד' ג' ויצא הפהין אל-מחוץ למחנה [וראה הפהין] והנה גרפא נגע-הצרעת [מן-הצרוע] וכמיז צמיה שמי צפרים מיום טהורו, וגלח את כל שערו, מי שצרעתו תלויה ברפואות [שייך בתחלת וצפרים], יצא זה שאין צרעתו תלויה ברפואות, אלא בימים.

מהני: אין בין ספרים מורה נביאים וכמוצס לתפלין ומזוזות, אלא שהספרים נכתבין בכל לשון, ותפלין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית לשון הקודש [פי' ואשירות אין כוונתה על הכתב],

רשב"ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו להם לשון אחר חוץ מלשון הקודש אלא יוונית וצממלא מפרש טעמא. [וכבר נשקע יוני מן העולם, ונשתבש ואבר, לפיכך אין כותבין היום אלא אשורית. רמב"ם פ"א מהלכות תפלין הל' י"ט],

נב: [מדתני אין בין וכו' אלא, משמע שלגבי שאר דברים הם שוין], [בניחותא] הא לתופרן בגידין [ראה על הגילין בפי' שמיכא כמה גירסאות וכולן שוין שבא מגיד' השור, רק יש שכתבו שבא מן הארכובה ולמטה, ויש שאמרו מן העקב, ויש שאמרו מן המתניים] כל ספריהן עשויין בגליון, והלכה למשה מסיני הוא בתפלין ומזוזות שיהו תפורין בגידין, ובספר תורה נחלקו במסכת מכות (יא), א) בספר תורה שחפרה צפתן, השמא אשמעינן מתימין כמאן דפסל, ולטמא את הידים, זה וזה שוין:

האמורה צמזרע זה וזה שוין, מנהני מילי דאין פריעה ופרימה צמוסגר דלמא גלי לן רחמנא צמוחלט, והוא הדין למוסגר, כדאמרת לענין טומאה?

דתני רב שמואל בר יצחק, קמיה דרב הונא, ויקרא יג' וטהרו הכהן מספחת היא צמזרע שזא לכלל טהרה ממח' הסגירו ולא נחלט כמיז, וסיפיה דקרא כמיז וכבם בגדיו וטהר [פי' טהור הוא כבד] מדלא כתב ויטהר, לישנא דמעיקרא הוא, והכי קאמר וכבר קודם טבילה היה טהור ממקל' טומאה של חומר מצורע טהור מפריעה ופרימה דמעיקרא,

א"ל רבא [לרב שמואל בר יצחק], אלא מעתה גבי זב דכתיב צסוף טהרו, ויקרא טו' וכבם בגדיו וטהר, התם מאי וטהר מעיקרא איכא מה טהור מעיקרא אמרת ציה?

אלא על כרחן טהור השתא טהור יהיה מכאן ולהנא מלטמא כלי חרס בהיסט, אע"ג דהדר חזי, לא מטמא למפרע [פי' אף שיש חומר בוב שמתמא כלי חרס בהיסט, מ"מ אם טבל ביום השביעי, ואח"כ חזר וראה זיבה באותו היום שסותר הו' נקיים, וגם מה שנגע בה בין טבילה לראיה טמאין מעיקרא, מ"מ אם בין טבילה לראיה הסיט כלי חרס אינה טמאה מעיקרא והפסוק בא להקל על טומאה זו],

ואף על גז שטבילתו ציוס, ואם ראה אחר טבילה צו ציוס סתר את הכל, ומטמא למפרע משכז ומושב, כדאמרינן צכילד צולין [פסחים פא, ח] וכל שכן אדם, ואפילו הכי מהניא ליה טבילה מלטמא כלי חרס שהסיט צין טבילה לראיה, והכי דריש לה צתורת כהנים,

ונראה צעיני, דהא דדרשינן ליה וטהר מלטמא כלי חרס, מדכתיבניהו להאי קרא צתר קרא אשר יגע צו הצ, דנפקא לן מיהיה הסיט כלי חרס לצו, ואין לך עוד טמא שמתמא כלי חרס צהיסט, אלא הוא [ולכן מסתבר לומר שוטהר קאי על טומאה זו],

ה"נ דמצורע טהור [השתא] אף שחזר ונטמא [מלטמא בביאה למפרע] מחומרי מצורע [שאינו מטמא בחומרי מצורע למפרע, ומה הם חומרי מצורע], שמתמא אדם וכלים הנכסין עמו לצית [פי' שהם בבית בשעה שהמצורע שם],

שאפילו חורה המספחת ופשהה ונטמאת, טהור, כדכתיב ואם פשהה המספחת צעור וגו' אהני ליה טבילה לטהר את הכלים הצאין עמו לצית,

לפי שמצורע מטמא צציה [אף דלא כתיב לגבי אדם המנוגע שמתמא כשנכנס לבית, ילפינן לה מנגעי בתים], דתינא צתורת כהנים, זאת תהיה לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הצגד ולצית, מה צית מטמא צציה [שבנגע בית כתיב בויקרא יד' מו' והבא אל הבית וגו' יטמא עד הערב], אף כולן מטמאין צציה,

אלא אמר רבא, מהכא [ילפינן לחלק בין מוסגר למוחלט לגבי פריעה ופרימה, דכתיב] ויקרא יג' מו' והצרוע אשר-בו' הנגע [נגדיו יהיו פרמים וראשו' יהיה פרוע] משמע מי שצרעתו תלויה בגופו [טעון פריעה ופרימה] טומאמו צגופו, שכל זמן שלא נתרפא ממנו טמא, והיינו מוחלט, דגבי טהרה דליה כתיב, והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע [שטומאמו הוא כמו מוחלה בגופו, אבל מוסגר הטומאה תלויה בזמן],

אבני חן על מסכת מגילה

בשאר לשונות] במגילה, כאן [מתני' דמתיר] בספרים,

מגילה מ"ט? דכתיב בה ככתבם

(ויקרא סופרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי וגו' וכלשונם. אסתר ח' ט', ופסוק זה לא מיידי במגילת פורים אלא באגרות ששלח המלך),
[קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם וגו' להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכוונתם. אסתר ט' כ"ו, כן הגיה המ"א וכן הוא לקמן י"ט ע"א. רש"ש, שפסוק זה מיידי בכתיבת המגילה],

מאי תרגום שכתבו מקרא איכא [במגילה]? אמר רב פפא
[דכתיב באסתר א] ונשמע פתגם המלך [ופתגם הוא לשון תרגום],
[בשישמעו הכבוד אשה נגד בעלה להיותו בחכמה יותר, יבינו לכבוד המלך ג"כ.
מוריה שבט תשסט דף כט]

רב נחמן בר יצחק אמר אסתר א וכל הנשים יתנו יקר [ויקר הוא
תרגום של כבוד] לבעליהן,
[כי רבה היא וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן ר"ת שם הוי', ע"ד [סוטה ז']. וכו
שכינה ביניהן. מוריה שבט תשסט דף כט],

רב אשי אמר [דלעולם המשנה מיידי בתורה נביאים וכתובים, ומתיר הת"ק
לכותבם בכל לשון] כי תניא ההיא [הבבלייתא שאוסר שאר לשונות]
בשאר ספרים נציאם וכמוזים [ורק בתורה הוא מתיר לכתוב ויונית
כדמפרש], ורבי יהודה היא,

דתניא [שהת"ק בבבלייתא אומר] תפלין ומוזות, אין נכתבין אלא
אשורית, ורבותינו התירו יונית, [והגמ' מפסיק לשאול] והכתיב
והיו [בתפלין ומוזות, ודרשין לעיל בהוויתן יהיו]? אלא אימא [כך אומר
הת"ק] "ספרים" נכתבים בכל לשון ורבותינו התירו יונית,

התירו מכלל דתנא קמא [של רבותינו] אסר צממיה והא מנא קמא
שרי בכל לשון? אלא אימא רבותינו [אמרין] רבן שמעון בן גמליאל לא
התירו שיכתבו אלא יונית,

ותניא, א"ר יהודה, אף כשהתירו רבותינו יונית לא התירו
אלא בספר תורה, ומשום מעשה דתלמי המלך מלך מנשים היה
[והבבלייתא שאוסר בספרים בכל לשון אתיא כר' יהודה זה],

דתניא מעשה בתלמי המלך, שכינס שבעים ושנים זקנים,
והכניסן בשבעים ושנים בתים, ולא גילה להם על מה
כינסן, ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם, כתבו לי תורה
משה רבכם,

נתן הקב"ה בלב כל אחד ואחד עצה, והסכימו כולם לדעת
אחת,

[וימונה השניים על סדר התורה]

שנינו במשנתנו וספרים נכתבין בכל לשון וכו': ורמינהו, מקרא
שכתבו תרגום ספר [פי' כל הספרים חוץ מדינאל ועזרא] שכתבו כלשון
הקודש, הראוי לכתוב בו מקרא, כמנן [זה. פי'] לשון ארמי, ותרגום שהיה ראוי
ליכתוב בו תרגום, כגון יגר שהדומה [בראשית לא] שכתבו מקרא גלעד,
וכגון תרגום [כמנן] של דינאל ועזרא [לשון תרגום שבעזרא ודינאל שכתבו מקרא],

וכתב עברי או שלא שניה את הלשון, אבל שניה את הכתב, שכתבו ככתב של
עבר הנהר, וצממכת סנהדרין [כא, ז] קרי ליה כמנא ליצוגא אינו מממא
את הידיים [שאין בה קדושת ספרים], עד שיכתבנו בכתב אשורית
[כמנן. ד"ס] אשורית הוא כמנן שלנו על הספר ובריו [וקשיא אמתי' דקתני
ספרים נכתבין בכל לשון]?

אמר רבא, לא קשיא

דף ט' ע"א

כאן בגופן כתיבה שלנו ממתיקין דקמין [שיכול לכתוב] בכל לשון, שלא שניה
את הכתב, אלא ששניה את הלשון, כאן בגופן שלהן וצריכתא [שאוסר בשאר
לשונות] גופן שלהן [ואפילו כתבה בלשון הקודש באותיות שלהם אסור,
כדמפרש ואזיל],

אמר ליה אב"י, במאי אוקימתא לההיא [בבבלייתא שאוסר שאר
לשונות] בגופן שלהן, מאי איריא מקרא שכתבו תרגום,
ותרגום שכתבו מקרא, אפילו מקרא שכתבו מקרא, ותרגום
שכתבו תרגום נמי, דהא קתני עד שיכתבנו אשורית על
הספר בדיו?

אלא לא קשיא, הא [מתני' דמתיר בכל לשון] רבנן, הא [בבבלייתא]
דאמר עד שיכתבנו ככתב אשורית רשב"ג דפליג אדרבנן צממתיקין,

ומקשה אי רשב"ג אמאי קתני צממתיקא עד שיכתבנו אשורית הא איכא [גם]
יונית [דרשב"ג אומר במשנה שיונית מותר]?

אלא לא קשיא גרסינן כאן [מתני' דמתיר בכל לשון] בספרים, כאן
[בבבלייתא שאוסר בשאר לשונות] בתפלין ומוזות,

ומפרש תפלין ומוזות מ"ט [אסור], משום דכתיב בהו דברים ו
והיו [הדברים האלה] כמנן בתפלין ומוזות, שכתבין צהן פרישות של שמע
[ודרשין וחוץ] בהויתן יהו,

[ומקשה אי מיידי בבבלייתא בתפלין ומוזות] מאי תרגום שכתבו מקרא
איכא, בשלמא תורה איכא בראשית לא יגר שהדותא, אלא
הכא מאי תרגום איכא?

אלא לא קשיא [הסתירה בין המשנה והבבלייתא], כאן [בבבלייתא דאוסר]

אבני חן על מסכת מגילה

אלה שמנה הכתוב מיום שנגזרה גזירת גלות מצרים צין הכתרים, ומשם עד שגולד יתכן שלשים שנה, ומשגולד יתכן עד שיאלו ישראל ממזרים ארבע מאות שנה, לא מהם ששים של יתכן ומאה ושלושים שחיה יעקב כשצא למצרים נשארו מאתים ועשר,

וכן הימה הגזרה כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם (בראשית טו) ולא נאמר במצרים אלא בארץ לא להם, וכשגולד יתכן היה אברהם גר בארץ פלשתים, ומאו עד שיאלו ממזרים, נמצא יתכן זרעו, שהן זרעו של אברהם, גרים, ושלישים של קודם לכן לא נמנו בגזרה, דהא זרעך כמיצ,

¹⁰ שמות ב"ד ה' [כתיב וישלח את נערי בני ישראל וגו' והם כתבו] וישלח את זאמוטי בני ישראל לשון משיבות, אבל נערי לשון קטנות, ויאמר גרועים שלכם שלחם לקבל פני שכניה,

¹¹ שמות ב"ד י"א [כתיב ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו וגו' והם כתבו] ואל זאמוטי בני ישראל לא שלח ידו בלואות פרשה ענמה, ולפי שכתבו זאמוטי מחילה חזרו וכחצום כשם הראשון, ולא כתבו ואל אצילי בני ישראל,

דף ט' ע"ב

¹² במדבר ט"ז ט"ו [כתיב לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעתי את אחד מהם, והם כתבו] לא חמור [דבר יקר, נחמד] אחד מהם נשאתי שלא יאמר חמור לא לקח, אבל ספך אחר לקח,

¹³ דברים ד' י"ט [כתיב ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח וגו' והשתחית להם ועברתם אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים תחת כל השמים, והם כתבו] אשר חלק ה' אלהיך אתם להאיר לכל העמים [הוסיפו מלת להאיר] שם לא כן, יאמר כן נח מומר בעבודה זרה, ומדרשו (עבודה זרה נה, א) להמליקן דברים כדי לטורדן מן העולם,

¹⁴ דברים י"ז ג' [כתיב וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם ולשמש או לירח או לכל צבא השמים אשר לא צויתו, והם כתבו] וילך ויעבד אלהים אחרים [וגו'] אשר לא צויתו לעובדם שם לא כתבו לעודם, משמע אשר לא צויתו שהיו, ויאמר אם כן אלהות הן שעל כורחו נצראו,

¹⁵ וכתבו לו [לינאי המלך] את צעירת הרגלים במקום ואת הארנבת [כתבו לו] ואת צעירת הרגלים, לפי שדיה קצרות וקטנות מרגליה ולא כתבו לו ויקרא יא את הארנבת, מפני שאשתו של תלמי ארנבת שמה, שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה.

שנינו במשנתנו רשב"ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית: א"ר אבהו א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג,

וא"ר יוחנן, מ"ט דרשב"ג, אמר קרא בראשית ט יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם, דבריו [שפתו ולשונו] של יפת יהיו באהלי שם,

¹ וכתבו לו בראשית א' א' [כתיב בראשית ברא אלהים, והם כתבו] אלהים ברא בראשית את השמים, שלא יאמר בראשית שם הוא, ושמי רשויות הן, ולראשון ברא את השני,

² בראשית א' כ"ו [כתיב ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, והם כתבו] אעשה אדם בצלם ובדמות שמכאן פקרו המינין לומר שמי רשויות הן, דכתיב נעשה אדם (בראשית א),

³ בראשית ב' ב' [כתיב ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה, והם כתבו] ויכל ביום השני, וישבות ביום השביעי שלא יאמר אם כן עשה מלאכה בשבת, דהא כתיב ויכל ביום השביעי, והוא לא יקבל עליו מדרש חכמים שדרשו צו מה היה העולם חסר מנוחה, בלילה שבת בלילה מנוחה, והו גמרו,

⁴ בראשית ה' ב' [כתיב זכר ונקבה בראם, והם כתבו] זכר ונקבה בראו, ולא כתבו בראם דמשמע שני גופין ברא, כל אחד זכר ונקבה שני פרטופין, לכן כתבו בראו, שכן נצרא אדם בשני פרטופים, [כדי למנוע סתירה בין כתוב לכתוב, שפעם נאמר שנברא יחיד [לעיל בראשית א' כ"ז] ויברא אלהים את האדם בצלמו] ופעם נאמר שנבראו שנים. שמו"ץ],

⁵ בראשית י"א ז' [כתיב הבה נרדה ונבלה שם שפתם, והם כתבו] הבה ארדה ואבלה שם שפתם,

⁶ בראשית י"ח י"ב [כתיב ותצחק שרה בקרבה לאמר, והם כתבו] ותצחק שרה בקרו י"ב [שדברה כך אל קרוביה ולכן הקפיד הקב"ה] שלא יאמר על אברהם לא הקפיד דכתיב ויזקק, ועל שרה הקפיד, לפיכך כתבו בקרוביה, לומר אברהם בלבו, והיא אמרה בקרוביה,

⁷ בראשית מ"ט ו' [כתיב כי באפם הרגו איש וברצנם עקרו שור, והם כתבו] כי באפם הרגו שור, וברצונם עקרו אבוס שלא יאמר רצנים היו אצותיכם, שהרי אצותם מעיד עליהם שהם הרגו איש, לכן כתבו שור, שלא היו משועין בעיניו [אנשים שהרגו אותם] אלא כבהמות, ולא הקפיד על הבהמות,

⁸ שמות ד' כ' [כתיב ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמור, והם כתבו] ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על גושא בני אדם דמשמע גמל [אבל חמור אינה דרך כבוד, כדכתיב עני ורוכב על חמור, זכריה ט' ט'], שלא יאמר משה רכס לא היה לו סוס או גמל,

[ראה תוס', ובספר קיקון דיונה מפרש דלפי רש"י הפי' שיבואו ללול במשה רבינו, אבל לפי תוס' הפי' שיאמרו שודאי היה לו סוס או גמל רק התורה דברה שקר ח"ו],

⁹ שמות יב ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות ארבע מאות שנה שלא יאמר שקר כחצו בתורה, שהרי קהת מיוסר מצרים היה, וכשאתה מונה שנותיו של קהת ושנותיו של עמרם ושנותיו של משה, כולן אין מגיעות לארבע מאות שנה, כל שכן שהרבה משנות הצנים נכלעין בתוך שנות האבות,

אבני חן על מסכת מגילה

ולא לכהן הדיוט,

כהן גדול משום איבה [שאינן שני מלכים משתמשין בכתר אחד], כהן הדיוט משום מעלין בקודש ולא מורדין,

רישא [של משנתינו, דמרוכה בגדים אינו מביא פר הבא על כל המצות] רבנן וסיפא [שכהן שעבר כל מצות כהונה גדולה עליו חוץ מפר יוה"כ ועשירות האיפה] ר"מ? אמר רב חסדא, אין רישא רבנן וסיפא ר"מ,

רב יוסף אמר, רבי היא וקטנה אליה דנפשיה וגסיב לה אליבא דתנאי במרוכה בגדים סבר לה כרבנן, וצכנן שעבר סבר לה כר' מאיר:

מתני': אין בין במה גדולה אין הפרש בשעת היתר הצמות צין צמה גדולה, זה מוצה של משה בעדו צנוז וגזעון לבמה קטנה מוצה של יחיד, שכל יחיד ויחיד עושה צמה לעצמו אלא פסחים [שאינן מקריבין אותם בבמה קטנה],

זה הכלל, כל שהוא נידר ונידב קרב בבמה קטנה, וכל שאינו לא נידר ולא נידב אינו קרב בבמה צומחם יליף לה בפרק במדא:

במ': פסחים, ותו לא והא קמי ספא כל שאינו נידר ונידב אינו קרב צמה קטנה, ואילו בגדולה היו מקריבין קרבנות צבור, תמידין ומוספין, וקא סלקא דעתך דאף חובות צבור שאין קבוע להן זמן היו קריבין צה, כגון פר העלם דצר של צבור, ושעירי עבודה זרה?

אימא כעין פסחים וכל חובות הקבוע להם זמן כפסחים,

בזני מתניין, דקמי צמה קטנה אין קרב צה שום חובה, ואמר דצמה גדולה לא עדיפא מינה אלא בחובות הקבוע להן זמן, ר"ש היא דאמר בפרק בתרא דזבחים דתניא ר"ש אומר, אף צבור לא הקריבו צמה גדולה שום חובה, אלא פסחים וחובות שקבוע להם זמן, אבל חובות שאין קבוע להם זמן כגון פר העלם דצר ושעירי עבודה זרה הכא והכא לא קרב,

אבל כדכרנן דהתם לא מתוקמא מתניין, דהא אמרי כל שהצבור מקריבין צאהל מועד צמדת, מקריבין צאהל מועד צגלגל, דהיא צמה גדולה, ואפילו פר העלם דצר, ומתניין קמי פסח וכו' צא דכין:

מתני': אין בין שילה לירושלים, אלא שבשילה אוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה בכל מקום שיוכל לראות משם את שילה, ובפרק בתרא דזבחים יליף טעמא, ובירושלים לפניו מן החומה [אף שאינו רואה את בית המקדש], וכאן וכאן קדשי קדשים נאכלין לפניו מן הקלעים,

קדושת שילה

ואימא גומר ומגוג [שגם הם לשונות של יפת הם, ולמה דוקא יונת]? א"ר חייא בר אבא, היינו מעמא דכתיב יפת אלהים ליפת, יפיותו של יפת הוא לשון יין [פי' יפת אלהים ליפת הכוונה על לשון יין, שטן], לשונו יפה משל כל בני יפת יהא באחלי שם:

מתני': אין בין כהן משוח בשמן המשחה, למרובה בגדים כהנים ששימשו צבית שני, ואף צבית ראשון מימות יאשיהו ואילך, שנגזר צלומית של שמן המשחה אלא פר הבא על כל המצות כהן משוח שהורה היתר צדצר שזדונו כרת, ועשה כהונתו, מציא פר, שנאמר אם הכהן המשוח יחטא לאשמת העם וגו' (ויקרא ד),

אין בין כהן משמש, לכהן שעבר, (כגון) [כהן גדול. ד"ס] שאירע צו פסול, ומינו אחר תחתיו ועצר פסולו וחזר לעבודתו, והעבירו הצא תחתיו, הראשון קרי משמש, והשני עבר, אלא פר יום הכפורים שאי אפשר להציא שנים, וכן ועשירית האיפה חציתי כהן [גדול] שצכל יום, שאי אפשר להציא שנים.

במ': [ומדריק מרישא דמתני' דאמר אין בין כהן משוח בשמן המשחה וכו'] הא לענין פר יום כפורים, ועשירית האיפה זה וזה שוין.

[ענין חדש] מתניתין [שכהן מרובה בגדים אינו מביא פר הבא על המצות] דלא כר"מ [בניהוחא], דאי ר"מ [הא תניא] מרובה בגדים מביא פר הבא על כל המצות דברי ר"מ, וחכ"א אינו מביא,

מ"ט דר"מ? דתניא כתיב בפר כהן המשוח בויקרא ד משוח, אין לי אלא משוח בשמן המשחה, מרובה בגדים מניין? ת"ל "המשוח" [ומה"א יתירה מרבה ר"מ רבוי בגדים],

במאי אוקימנא דלא כר"מ, אימא סיפא אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יוה"כ ועשירית האיפה, הא לכל דבריהן זה וזה שוין ואם צא להקטיר או לעבוד שום עבודה, משמש צמונה צגדים, כהן שעבר ככהן המשמש, אתאן לר"מ,

דתניא, אירע צו [בכה"ג] פסול, ומינו כהן אחר תחתיו [ואח"כ במל הפסול מן הראשון], ראשון חוזר לעבודתו, שני כל מצות כהונה גדולה עליו משמש צמונה צגדים, לא פורע ולא פורס, ומצווה על הצמולה, ומזהר על האלמנה, ומקריב אונן דברי ר"מ,

רבי יוסי אומר ראשון חוזר לעבודתו, שני אינו ראוי לשמש לא לכהן גדול צמונה צגדים ככהן גדול ולא לכהן הדיוט צא צרצעה ככהן הדיוט,

וא"ר יוסי מעשה ברבי יוסף בן אולם מציפורי [שהיה כהן] שאירע צו פסול בכהן גדול, ומינוהו [לרבי יוסף בן אולם] תחתיו [ובטל פסולו של הכה"ג הראשון וחזר], ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו ראשון חוזר לעבודתו, שני אינו ראוי לא לכהן גדול

אבני חן על מסכת מגילה

דף י' ע"א

שלל יכנסו הצוין למוך ההיכל, ובעזרה בונין מבפנים,

ואמר רבי יהושע, שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית, אוכלין קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה, וקידשה לעתיד לבוא,

מכלל דר"א דצעי קלעים סבר לא קידשה לעתיד לבוא לאחר מורכב, לפיכך פירשו קלעים במקום צוין, וזוהי וקידשו צמודות וצריך, כדאמר במסכת שוועות (טז, א) ?

א"ל רבינא לרב אשי, ממאי דר"א סבר לא קידשה לע"ל, דלמא דכולי עלמא קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, ומר מאי דשמייע ליה קאמר, ומר מאי דשמייע ליה קאמר ולא משום נזק קדושה,

וכי תימא קלעים לר"א למה לי? לצניעותא בעלמא,

אלא כי הני תנאי [אי קדושה ראשונה קידשה לע"ל], דתניא, אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי, למה מנו חכמים את אלו עיירות נמנו צפרק צמרא דערכין לענין צמי ערי חומה, לומר שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, ואין שם יותר מתשעה # [ולמה מנאזס. בדפוס הוא דיבור חדש, אבל יגעתיו ולא מצאתי שיהיה גירסא כזו בגמ' ולכן צריך לומר שזה המשך דיבור הקודם. וכן הוא בפי' על הגליון] והלא הכנה היו שם, והתם נמי מן וכל כיוצא בזה?]

[אלא] שכשעלו בני הגולה מצאו את אלו וקידשו, אבל הראשונות בטלו משבטלה הארץ, אלמא [כיון שאומר שקדושה הראשונה בטלה] קסבר קדושה ראשונה [שנתקדשה ארץ ישראל בכיבוש יהושע] קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא,

ורמזינהו מסקנא דמילתיה הוה, דאמר לעיל הני תנאי פליגי בקדושה ולא קדושה אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי, וכי אלו בלבד היו והלא כבר נאמר דברים ג' ששים [וכאן מנה רק תשעה] עיר כל חבל ארנוב, וכתוב דברים ג' כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה,

אלא למה מנו חכמים את אלו, שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשו, קידשו

דף י' ע"ב

השתא, [הא] אמרי לקמן צפיא דהא ממניחין גופה דלא זריכי לקדושי, דקא מסיים ואזיל זה וכל שמעלה צידך מסורת מאצותיך לא צריכא לקדושי?

אלא מצאו את אלו ומנאום, ולא אלו בלבד אלא כל

יש אחריה היתר כשחרכה שילה הותרו הצמות, כדאמרין במסכת זמרים (קט, א) כי לא באתם עד עתה אל המנוחה זו שילה, שנחו מלכדות, ואל הנחלה זו ירושלים, למה חלקן הכתוב כדי ליתן היתר צין זו לזו, וקדושת ירושלים אין אחריה היתר [לאחר שנבנה הבית המקדש אין עוד היתר לבמות]:

מהני: א"ר יצחק, שמעתי [מרבותי וכו'], ולשונו מוכיח שבזה הלשון קבלה מרבותיו. ריטב"א [שמקריבין בבית חוניו מוצת חוניו, צו של שמעון הדיק צנה צמה צמרים לשם שמים, כדאמרין במסכת מנחות (קט, ז) בזמן הזה, קסבר בית חוניו לאו בית ע"ז היא דאיכא למאן דאמר התם שנאמר לשם עבודה זרה,

[וגם אין איסור על במות דקא סבר] וקא סבר קדושה ראשונה שנתקדשה ירושלים קידשה לשעתה אינה קדושה לעולם, ומשחרצה הותרו הצמות ולא קידשה לעתיד לבוא כלומר, משחרצה,

דכתיב דברים יב כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, מנוחה זו שילה, נחלה זו ירושלים, מקיש נחלה למנוחה, מה מנוחה יש אחריה היתר, אף נחלה יש אחריה היתר,

אמרו ליה [לר' יצחק] אמרת [וכי אמרת כן שיש היתר לאחר ירושלים]? אמר להו לא, אמר רבא האלהים [לשון שבועה] אמרת, וגמירנא לה מנינה [ואני למדתי אותה ממנו],

[והנמרא שואלת] וכו"מ קא הדר ביה [למה חזר ר' יצחק מדבריו], משום קשיא דרב מרי, דמותיב רב מרי [הרי שנינו במשנתנו] קדושת שילה יש אחריה היתר, קדושת ירושלים אין אחריה היתר,

ועוד [קשה על רב יצחק] תנן, משבאו לירושלים נאסרו הבמות ולא היה להם עוד היתר, והיא היתה לנחלה האמור בפסוק אל המנוחה ואל הנחלה?

[ומתירין] תנאי היא [אי קדושה ראשונה קידשה לע"ל], דתנן א"ר אליעזר, שמעתי כשהיו בונין בהיכל עושין קלעים להיכל, וקלעים לעזרה [פי' העמידו קלעים סביב כל מקום המקדש, על מקום שהיו עתידים לעמוד שם חומות העזרה, ובתוך מקום המסובב עשו קלעים במקום שהיו עתידים לבנות שם את ההיכל] קא סלקא דעתך צמקוס חומות היכל, שיהא מוצת הצניו בעזרה קרוי אשר פתח אהל מועד, שאלמלא כן, לא היו מקריבין עד שיגמר הצניו, והם התחילו להקריב קרבנות משבאו שם צימי כורש, כמו שכתוב בספר עזרא, ועד עשרים ושינים שנה אחרי כן לא נגמר הבית, בשנת [שלש] [שש. רש"ש] לדריש האחרון,

אלא שבהיכל בונין מבחוץ שהיו הקלעים פרושים לפניו מעוצי החומה,

אבני חן על מסכת מגילה

יהושע ה' ויהי בהיות יהושע ביריחו [וגר'] וחרבו שלופה בידו וזערו, שהוכיחו על ציטול מורה ותמיד של צין הערצים, כדאמר לעיל בפירקין מגילה ג, א, ב, א,

יהושע ו' ויהי ה' את יהושע [וגר'] וימעלו בני ישראל,

שמואל א א ויהי איש אחד מן הרמתיים [וגר'] כי את חנה אהב וה' סגר רחמה,

שמואל א ח ויהי כאשר זקן שמואל, ולא הלכו בניו בדרכיו [וקשה למה לא אמר שה' היה שוקנה קפצה עליו כדאמרינן בתענית ה,; משמע זה שלא הלכו בניו בדרכיו היה יותר צער מזה שקפצה עליו זקנה, שהרי סוף כל אדם למות. שמעתי],

שמואל א יח יד ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו,

שם פסוק ט' ויהי שאול עו' [מן] [מלשון עין או מל' עיון, ור"ל תמיד היה מעיין ומחשב בו בעין רעה. מ"צ] את דוד וכמיס המס ויהי שאול עוין את דוד בשנאיו הנלחמו,

שמואל ב ז ויהי כי ישב המלך בביתו [וגר'] רק אתה לא תבנה הבית,

והכתיב ויקרא ט ויהי ביום השמיני, ותניא אותו היום היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כיום שנבראו בו שמים וארץ, כתיב הכא ויהי ביום השמיני, וכתיב התם בראשית א ויהי ערב ויהי בקר יום אחד?

[ומתרג' שאכן היה בה צער ד] הא שכיב נדב ואביהוא,

והכתיב מלכים א ו ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה [שמלך או שלמה], והכתיב בראשית כט ויהי כאשר ראה יעקב את רחל, והכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, והאיכא [ויהי ערב יום] שני והאיכא שלישי, והאיכא טובא?

אמר רב אשי, כל ויהי איכא הכי ואיכא הכי, ויהי "בימי" אינו אלא לשון צער,

חמשה ויהי בימי הו' [וכלן לצרה], ויהי בימי אחשורוש, ויהי בימי שפוט השופטים, ויהי בימי אמרפל ישעיה ז' א' ויהי בימי אחז [בן יותם בן עזיהו מלך יהודה עלה רצין מלך ארם ופקח בן רמליהו מלך ישראל ירושלים למלחמה עליה], ירמיה א' א' ויהי בימי יהויקים [אינו מפורש שם מה היה הצרה, לפי שהוא שפוט דבימיו התחיל הגלות והחורבן, מהרש"א],

[ועוד מאמר מר' לוי],

שתעלה לך מסורת בידך מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כל המצות הללו נוהגין בה הטהגות צערי חומה שילוט מלורע, וקריאת מגילה כחמשה עשר, והצית חלוט זה לסוף שנה, מפני שקדושה ראשונה, קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא,

קשיא דר' ישמעאל [ברבי יוסי בברייתא ראשונה שאומר שהראשונים במלון] אדרבי ישמעאל [ברבי יוסי בברייתא שניה שאומר שקדושה לעתיד לבא]? תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל בר' יוסי,

ואיבעית אימא הא [ברייתא השניה] ר' אלעזר בר יוסי אמרה [פי] שצריך לתקן הגירסא ולומר ר' אלעזר במקום ר' יוסי, דתניא ר' אלעזר בר' יוסי אמר ויקרא בה אשר הוא חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן אלא סבירא ליה קדושה קמייתא לא בטלה מחמת מורכב, והיינו תנאי:

[מכאן מתחיל אגדתא..... וכמו במדרש גם כאן פתח פיתחא ואח"כ מתחיל לדרוש את הפסוקים] ויהי בימי אחשורוש,

[המגילה מתחלת ב"ויהי" בגימטריא 31, ומסתיימת ב"ורעו" בגימ' 283 ביחד בגימ' 314 כמנין מדרכי 274 היהודי 40 וביחד 314, לקיים מה שכתוב בקדמונים שיש למחבר לרמוז את שמו בספרו. קול התורה חוברת עג דף כד בשם ר' יוסף חיים זאנענפעלד זצ"ל],

1. אמר רבי לוי ואיתימא רבי יונתן, דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה, כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער,

[בשם המגיד מרובנא זצ"ל בדרך משל וצחות, לאחד שהיה לו פרנסה בכפר בין הגוים, וכן היה כמה שנים עד שבא לשם עוד יהודי והשיג גבול, וזה הפירוש שוהיה שיש בה רק יו"ד אחד הוא לשון שמחה, אבל ויהי שיש בה שני יודי"ן אינו אלא לשון צער],

[והולך ומביא 12 פסוקי ויהי], אסתר א ויהי בימי אחשורוש, הוה המן,

רות א ויהי בימי שפוט השופטים, הוה רעב [ראה במורי אבן, למה לא הקדים פסוקי התורה קודם לפסוק זה שבשופטים? ותירץ שהרעב שבימי שפוט השופטים אליהם טובא, כדאמרינן בפ"ק דב"ק רעב קשה מחרב לפיכך אקדמיה],

בראשית ו ויהי כי החל האדם לרוב [וגר'] וירא ה' כי רבה רעת האדם,

בראשית יא ויהי בנסעם מקדם [וגר'] הבה נבנה לנו עיר,

בראשית יד ויהי בימי אמרפל [וגר'] עשו מלחמה,

אבני חן על מסכת מגילה

2. וא"ר לוי, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציא אחים הוו אמוץ אצוי של ישעיה, ואמציא מלך יהודה, מאי קמ"ל? כי הא דא"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה, זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים,

מגלן? מתמר דכתיב בראשית לה ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה, משום דכסתה פניה ויחשבה לזונה?

אלא משום דכסתה פניה בבית חמיה, ולא הוה ידע לה [מלמד שסיסתה פניה צניח] לפיכך לא הכירה עכשיו, שאף צניחו לא ראה פניה שהיא מכירה, זכתה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים,

מלכים מדור # [והגם שלא היה צריך להביא ראיה מדור המלך שיצא מלך מתמר שהרי גם אמציא שהיה מלך יצא מתמר כדאמר להלן? מ"מ דוד המלך הוא יותר מפורסם],

נביאים?

3. דא"ר לוי, מסורת בידינו מאבותינו, אמוץ ואמציא אחים היו וכתיב ישעיה א חזון ישעיהו בן אמוץ, [וכדפריש רש"י שאמציא היה מלך יהודה, וזה ראיה שיצא מתמר, וכיון שאמוץ היה אחיו וישעיה הנביא היה בן אמוץ הרי ראיה שיצא נביא מתמר].

4. וא"ר לוי, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מקום ארון אינו מן המדרה אינו אוחז למעט מדת קרקע לכל דלדיו כלום, כדקמי יט לו עשר אמות לכל רוח, כאלמע צית קדש הקדשים היה יושב, ויש ריח צניח לצין הכתלים עשר אמות לכל כד, וכל הציט אינו אלא עשרים על עשרים, נמלא שאינו ממעט כלום,

תניא נמי הכי, ארון שעשה משה # [למה דוקא משום שעשה משה ?], יש לו עשר אמות לכל רוח [פ' שמלשון הברייתא משמע, שלאחר שישב הארון נשאר עשר אמות לכל רוח],

וכתיב מלכים א ו כ ו'לפני הדביר חלל צית קדש הקדשים שהוא לפני מן הדביר, הלא הממילה המגדלת צין קדש וצין קדש הקדשים עשרים אמה ארץ [ועשרים אמה רחב],

[וכתיב] [אין זה לשון הפסוק בפסוק כד אלא זה לשון וְחִמֵּשׁ אֹמֹת כִּנּוֹן הַקִּרְבֵּי הָאֹהֶל וְחִמֵּשׁ אֹמֹת כִּנּוֹן הַקִּרְבֵּי הַשְּׁנִית עֶשְׂרֵי אֹמֹת מִקְצוֹת כִּנּוֹנוֹ וְעַד קְצוֹת כִּנּוֹנוֹ וְגו'] כנף הכרוב האחד עשר אמות, וכנף הכרוב האחר עשר אמות. נראה לי שגורסא משוכשת היא. מורי אבן עי"ש,

ארון גופיה היכא הוה קאי? אלא לאו שמע מינה בנס היה עומד,

ר' יונתן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא, כשהיה רוצה לדרוש צענין איגרת פורים, היה ממחיל לדרוש מקרא זה, ישעיה ד כב וְקִמְתִּי עָלֵיהֶם [נָאם ה' צָבָא וְהָ] צפורענות צבל כמינ' וגו', וְהִכְרַתִּי לְכָבֵד שֵׁם וְשָׂאָר וְנִין וְנָכְד נָאם ה',

שם זה הכתב אין לכן כמב, אלא מלומה אחרת [ראה מהרש"א], שָׂאָר זה לשון [ראה תוס'], גין זה מלכות לשון ממסלה, וכן ינון שמו (מהליס עב) ימשול ויגדל [יש לפרשו מלשון בן ממש, כי מבני בלשצר ואילך נברת מלכות בבל, ואמר ונכד זו ושתי שהיתה בת בלשצר שגם ממנה נברתה מלכותה. מהרש"א], וְנָכְד זו ושתי [שהיתה מורע נבוכדנצר מלך בבל, ובמגילה מסופר שנהרגה],

רבי שמואל בר נחמני פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא, ישעיה ג'ה יג תַּחַת הַנֶּעְצוּץ [מין אילן קוץ. מ"צ] יַעֲלֶה כְּרוֹשׁ [שם אילן סרק חשוב. מ"צ], וְתַחַת הַפְּרָפֶר [שם צמח גרוע. מ"צ] יַעֲלֶה הָדָם [וְהָיָה לְה' לְשֵׁם לְאוֹרֹת עוֹלָם ל' א' יִפְרֹת],

"תַּחַת הַנֶּעְצוּץ" תחת המן הרשע שעשה עצמו ע"ז, דכתיב ישעיהו ז' י"ט וּבְכָל הַנֶּעְצוּצִים וּבְכָל הַנְּהַלּוֹ לִים [שם אילני סרק פחותים ונבויים. מ"צ], [לפי פשוטו גם הוא לשון קוצים וסורים, ולא ידענא מהיכא משמע ליה מפי שהוא לשון ע"ז. מהרש"א, אבל ראה תרגום על ובכל הנהלולים, ובכל בתי תושבחתא],

"יַעֲלֶה כְּרוֹשׁ" זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים, שנאמר שמות ל ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור, ומתרגמין מרי דכי [דהיינו מרדכי], [בסעודת פורים תש"ע אמר לי חתני הר' חיים אלעזר בוימגארטן ג"י, שלכן מרומז שמו של מרדכי בתרגום דוקא ? לפי שגם פורים אירע ע"י שהבין מרדכי בשבעים לשון, לכן מרומז שמו בלשון תרגום],

"תַּחַת הַפְּרָפֶר" תחת ושתי הרשעה, בת בנו של נבוכדנצר הרשע, ששרף רפידת בית ה', דכתיב שיר השירים ג רפידתו [ענין הצעה, כמו רפדוני בתפוחים. מ"צ] זהב, "יַעֲלֶה הָדָם" זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה, שנאמר אסתר ב ויהי אומן את הדסה,

ומפרש סיפיה דקרא דישעיה ג'ה י"ג "וְהָיָה לְה' לְשֵׁם" זו מקרא מגילה, "לְאוֹרֹת עוֹלָם ל' א' יִפְרֹת" אלו ימי פורים # [ואם כל המועדים יהיו בטלים ימי הפורים לא נבטלים. יוצר לפרשת זכור בסופו],

ר' יהושע בן לוי פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא, דברים כח סג וְהָיָה פֶּאֶרְשֵׁי ה' עָלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם [וְלִהְיוֹת אֶתְכֶם] בֶּן יִשְׂרָאֵל (להרע אתכם) [ה' עָלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וְלִהְיוֹת אֶתְכֶם. כ"ה בפסוק],

ומי חדי הקב"ה במפלתן של רשעים, והא כתיב דברי הימים ב' כ' כ"א בַּצָּאת לִפְנֵי הַחֲלוּץ [האנשים המווינים בכלי מלחמה. מ"צ]

אבני חן על מסכת מגילה

לְהוֹיָה, בְּאֵשׁ בִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע שֶׁהִטִּילָנוּ לְמוֹךְ הַכְּנָשׁ, וּבְמִיָּם בִּימֵי פְרֻעָה, [וּסְפִיחַ דְּקָרָא] וְתוֹ צִיָּאֲנוּ לְרוּיָה בִּימֵי הַמֶּן,

רבי יוחנן פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא, תהלים צה זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו, אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו? בימי מרדכי ואסתר שהדצר נגלה לכל האומות, שהלכו אגרות בכל העולם,

ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא, משלי כח מו אֲרִי־נָהִם וְדָב שׁוֹ קֶקֶן [שאנת הדוב נקרא שוקק. מ"צ] מו יִשָּׁל רָשָׁע עַל עַם־דָּל, "אֲרִי־נָהִם" זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה ירמיה ד עלה אריה מסוככו, "וְדָב שׁוֹ קֶקֶן" זה אחשוורוש [שהיה מלך פרס ודומה לדוב] דכתיב ביה הניאל ז [שדניאל מספר חלומו שראה ד' חיות גדולות עולות מן הים] וְאָרִי [והנה] חַיִּוֹת אַחֲרֵי תְּנִינָה [חיה אחרת שניה] דְּמָנָה לְדוֹב,

ותני רב יוסף [בן מאמר זה בקדושין עב, וע"ז ב:], אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב, ומסורבלין בשר מלונשין צצער כדוב, ומגדלין שער כדוב, ואין להם מנוחה כדוב,

[והמשך הפסוק משלי כח מו:] אֲרִי־נָהִם וְדָב שׁוֹ קֶקֶן מו יִשָּׁל רָשָׁע, זה המן, על עם־דל, אלו ישראל שהם דלים מן המצות [שעל בן נתיביהו בליה. מהרש"א],

ר' אלעזר פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא, קהלת י יח בַּעֲצָלִים יִמָּךְ הַמֶּקֶרֶה [בעבור ידים עצלנים געשה תקרת הבית מך ודל, ר"ל שמתקלקל התקרה אם בעליו מתעצלים לחקנו בכל עת. מ"ד] וּבְשִׁפְלוֹת יָדִים יִדָּל ר' הַבֵּית [בשביל שמשפיל ידיו למטה ואינו מרים אותם לעשות בהם מלאכת תקן הוגג, אזי יטפוף אל הבית מי גשמים וכפל הדבר במלות שונות. מ"ד], בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה, געשה שונאו [לשון סגי נהור] של הקב"ה מך כמי שלא היה יכול להשיע,

ואין מך אלא עני [וגם לפי פשוטו מתפרש בן] שנאמר ויקרא כו ואם מך הוא מערכך, ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר תהלים קד המקרה במים עליותיו,

רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא, תהלים קכד א שִׁיר הַמַּעֲלֹ ת לְדָוִד לִוְיָ ה' שְׁהִיָּה לָנוּ יִאֲמִרְנָא יִשְׂרָאֵל: ב לִוְיָ ה' שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עֲלִינוּ אָדָם, אדם ולא מלך זה המן [פ' שה' היה לנו בקום עלינו המן שלא היה מלך],

רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא, משלי כט ב בָּרְבוּ ת צִדִּיקִים יִשְׁמַח הָעָם, זה מרדכי ואסתר, דכתיב והעיר שושן צהלה ושמחה, וּבְמִשַּׁל רָשָׁע יִאָּנַח עָם, זה המן דכתיב והעיר שושן נבוכה,

ציהושפט כתיב, צדכרי הימים, כשינא להלחם על העמונים והגזעונים שצלו עליו [ישוררו ויהללו. מ"ד] ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו משמע טוב שיקלסו לפניו על זאת,

וא"ר יוחנן, מפני מה לא נאמר "כי טוב" בהוראה זו [שהרי כתיב הודו לה' כי טוב] כי לעולם חסדו? לפי שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים,

[ומביא עוד ראיה שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים] ואמר רבי יוחנן, מאי דכתיב שמות יד ולא קרב זה אל זה כל הלילה, בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר הקב"ה מעשה ידי מובעין בים ואתם אומרים שירה?

אמר רבי אלעזר, הוא אינו שש # [והא דכתיב בן ישיש להרע אתכם פירושה] אבל אחרים משיש וכשנמתינו [ישראל] כלייה צימי המן היו אויבין שממין להן ודיקא נמי דכתיב בן ישיש [בשני יודין] ולא כתיב ישיש [שהוא עצמו ישיש] שמע מינה,

רבי אבא בר כהנא פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא, קהלת ב כו [פ'] לְאָדָם שְׁמוֹ ב' לְפָנָיו [לפני האלהים הנוכח בענין, למו שמעשיו רצוים לפני האלהים. מ"ד] נָתַן חֶכְמָה וְדַעַת וְשִׁמְחָה, זה מרדכי הצדיק,

[וממשך הפסוק] וְלָחֹז טָא נָתַן עֲנִין לְאָסוּ ר' וְלָכְנוּ ס' [חשק לאסוף חון רב. מ"ד], זה המן, לָתַת לְמוֹ ב' לְפָנָיו הָאֵל הַיּוֹם [למען יהיה משומר לאדם צדיק. מ"ד] זה מרדכי ואסתר [שיגיע להם חונו של המן] דכתיב ותשם אסתר את מרדכי על בית המן,

רבה בר עו' פרן [ראה תוס'] פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא, ירמיה מט לה וְשִׁמְחָתִי בְּסִאי בְּעִילָם שוֹשן הַצִּירָה הִמָּה צִעִלָם, דכתיב צספר דניאל (ח) בשוֹשן הַצִּירָה אֲשֶׁר צִעִלָם הַמַּדְיָנָה וְהָאֲבָדָתִי מִשָּׁם מְלָךְ וְשָׂרִים, מלך זו ושתי, ושרים זה המן ועשרת בניו,

רב דימי בר יצחק פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא,

דף י"א ע"א

עזרא ט ט פִּי־עֲבָדִים אֲנַחְנוּ וּבְעַבְדָּתְנוּ ל' א' עֲזָבָנוּ אֵל הָיִינוּ [הקב"ה לא עזב אותנו] וְיִמְעָלֵינוּ חֶסֶד לְפָנָי מַלְכֵי פָרַם" פסוק הוא צספר עזרא, וספא ויט עלינו חסד לפני שרי פרס לתת עלינו ממיה [לְתַת־לָנוּ מִתְּנָה לָרוּ מִם אֶת־בֵּית אֵל הָיִינוּ וְלִהְיוֹתֵנוּ אֶת־הַרְבֵּתֵנוּ וְלִתְת־לָנוּ גִּדְרָ בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם], אימתי בומן המן,

רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא, תהלים סו יב הִרְבַּבְתָּ אֲנוּ ש' לְרֹאשֵׁנוּ בְּאֲנוּ־בְאֵשׁ וּבְמִיָּם וְתוֹ צִיָּאֲנוּ

אבני חן על מסכת מגילה

אַחֲשֹׁרוּי־שׁ בְּתַחֲלֵת מַלְכוּתוֹ׃ בְּתַבּוֹ שְׁמֹנֶה שְׁנֵינִי לְשָׁנָה
שֶׁלָּא יִצְנֻהוּ עַל־יְשִׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם,

ושמואל אמר, שהושחרו פניהם של ישראל בימיו בשולי קדרה,

ורבי יוחנן אמר, כל שזוכרו אמר אח 6 לראשו,

ורבי חנינא אמר, שהכל נעשו רשין בימיו, שנאמר אסתר י וישם המלך אחשוורוש מס,

[ואולי לכן נותנים משלוח מנות ומתנות לאכילים, להראות שלא רק נצחנו את המן, אלא גם בעזרת ה' נצחנו גם את אחשוורוש ולא נעשינו רשין, ויש לכל יהודי ליתן גם לאחרים],

"הוא אחשוורוש" הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו, במדבר לו הוא עשו, הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו, במדבר כי הוא דתן ואבירם, הן ברשעו מתחילתו ועד סופו, דברי הימים ב כח הוא המלך אחז, הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו,

[נראה בכל הני דלרבותא נאמרו דאפי' אחר שנשא אסתר הצדקת נשאר רשע, וכן כן עשו אפי' אחר שנשא מחלת ונמחלו לו עונותיו חזר להיות רשע, וכמו כן דתן ואבירם אפי' אחר שראו שנגאלו ע"י משה רבינו ע"ה ונקרע לנו הים אעפ"כ היו ברשעו וכמו כן אחז אפי' אחר שאמר לו הנביא שאל לך אות כו', שפת אמת],

[וכן בהיפך לטובה] דברי הימים א א אברם הוא אברהם פסוק הוא נדנני הימים הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו, שמות ו הוא אהרן ומשה, הן בצדקו מתחילתו ועד סופו, שמואל א י ודוד הוא הקטן, הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו, כשם שבקטנותו הקטן עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה, כך במלכותו הקטן עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה,

"המולך", אמר רב שמלך מעצמו שלא היה מורע המלוכה אמרי לה לשבח ואמרי לה לגנאי, אמרי לה לשבח דלא הוה איניש דחשיב למלכא כוותיה, ואמרי לה לגנאי דלא הוה חזי למלכותא, וממונא יתירא הוא דיהב [ונתן הרבה כסף] וקם,

"מהודו ועד כוש" רב ושמואל, חד אמר הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם, וחד אמר הודו וכוש גבי הדדי הוו קיימי, כשם שמלך על הודו וכוש, כך מלך מסוף העולם ועד סופו,

כיוצא בדבר אתה אומר מלכים א ד כי הוא רודה כתיב בשלמה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה, רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם, וחד אמר תפסח ועזה בהדי הדדי הוו קיימי, כשם שמלך על תפסח ועל עזה והכי קאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר כמו מתפסח ועד עזה כך מלך על כל העולם כולו,

רב מתנה אמר פתח פתחא מהכא דברים ד כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו,

רב אשי אמר מהכא, שם או הנסה אלהים וגו',

[רב אמר. ד"ס] [פ' פתח] ויהי בימי אחשוורוש (אמר רב ויי והי, הדא דכתיב) [ווי היה, נתקיים מה שכתוב בתורה. ד"ס] דברים כח והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות וגו' [ואין קונה] מה שכתב צמורה ואין קונה גור המן, שלא יהא חסד רשאי לקנות מהן לעבד,

ושמואל אמר פתחא לא מאסתם וגו', ויקרא כו "לא מאסתם ולא געלתם לכלותם" לא מאסתם בימי יוונים, ולא געלתם בימי [אספסינוס. ד"ס], [שהחריב את הבית השני], לכלותם בימי המן, להפר בריתי אתם בימי (פרסיים) [רומיים]. דהא פרסיים היינו בימי המן, אלא הכוונה על גלות אדום. אור צבי] [גלות האחרון], כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג [לעתידי],

במתניתא תנא, "לא מאסתם" בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, "ולא געלתם" בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק [בימי אלכסנדר מוקדון מלך יון. אור צבי], וחשמונאי ובניו, ומתתיה כה"ג [משמע שמתתיהו אינו חשמונאי ?], "לכלותם" בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר, "להפר בריתי אתם" בימי (פרסיים) [רומיים] שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות, "כי אני ה' אלהיהם" לעתיד לבוא, שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם,

רבי לוי אמר [פתח הפרשה] מהכא, במדבר לג נח ואם-ל' א תו' רישו את-ישיבי הארץ [מפניכם ויהי אשר תו' תירו מהם לשבים בעיניכם ולצנינים בצדיכם וצרו ארץם עליהארץ אשר אתם ישיבים בה] אף אלו נעשו על שחמל שאלו על עמלק,

רבי חייא אמר מהכא, במדבר לג נח והיה כאשר דמית לעשות להם אעשה לכם אף אלו כמעט כלו,

[ומכאן מתחיל לדרוש את המגילה],

[ויהי בימי] "אחשוורוש" אמר רב אחיו של ראש כלומר דומה לו ובן גילו של ראש בן מזלו, שניהן דעת אחת היה להן, אחיו של ראש אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש, שנאמר דניאל ב לח אנת הוא ראשה די דהכא,

בן גילו של ראש, הוא הרג הוא ביקש להרוג, הוא החריב הוא ביקש להחריב יסוד סידק זרועות צבית המקדש בימי כורש לפני אחשוורוש, כמו שאמור בספר עזרא, (פרק ד') שנאמר עזרא ד ו ובמלכות

אבני חן על מסכת מגילה

והא איכא דריוש, דכתיב דניאל ו' כו [באדין] [זה] דריוש מלכא
פתב לכל-עממיא אמאי ולשניא די דירין בכל-ארעא
שלמכו [ישגא] [יסגא]?

הא איכא שבע דלא מלך עליהו, דכתיב דניאל ו' ב' שפר קדם
דריוש [הוטב הדבר לפני דריוש] והקים על-מלכותא [והעמיד על
המלוכה] לאחשדרפניא מאה ועשרין די להו [בכל-מלכותא [מאה
ועשרים שרים אשר יהיו מושלים בכל המלוכה. מ"ד, פי' והיה חסר לו שבע,
מהשבע ועשרים ומאה מדינה],

[ואע"ג דלמאי דאמרינן לעיל דף י"א ע"א בתחילה מלך על שבע ולבסוף מלך על
עשרים וכו'] אין ראייה שהיו שבע ועשרים ומאה מדינות? מ"מ אין מקרא יוצא
מידי פשוט, ועוד דהא כתב אח"כ [אסתר ט' ל'] שבע ועשרים ומאה מדינה
מלכות אחשורוש. שפת אמת עיי"ש],

והא איכא כורש, דכתיב עזרא א' כה אמר כורש מלך פרס כל
ממלכות הארץ נתן לי ה'? התם אשתבוהי הוא דקא
משתבח בנפשיה [ואין מזה ראייה]:

"בימים ההם כשבת המלך" משמע צמחילת מלכותו וכתיב בתריה
והדר כמיז "בשנת שלש למלכו"?

אמר רבא, מאי כשבת, לאחר שנתיישרה דעתו שמתלה היה
דואג שילאו ישראל מתחת ידו, כשיגמרו שבעים שנה לגלות צבל, ועשיו נמיישרה
[דעמון] אמר [אחשורוש], בלשצר חשב ומעה, אנא חשיבנא ולא
מעניא [פ' שנתיישרה דעתו שהיה ברור לו שכבר עברו השבעים שנה, ולא
נאלו ישראל, ולכן לא ינאלו עוד, והוא יוכל לעשות מה שירצה],

מושגים דגלגל וטעומים

מאי היא מושגיה דגלגל וטעומים, דכתיב ירמיה כט' י' כ' כ' אומר ה' פי'
לפי' [לשעור, כמו איש לפי אכלו. מצ] מל' את לבבל שבעים שנה
אפקד אתכם והקמתי עליכם את-דברי ה' וכו' ב' להשיב אתכם אל-המקו'ם הנה,
כסבור הוא [בלשצר חשב שמנין השבעים שנה חושבים] למלות צבל [3319],
מיז שנטלה צבל [נבוכדנצר] מלכות, וזה נבוכדנצר, נטל [שנטל באותה שנה
3319 את ה] מלכות מלכ-סד' [ן מלך אשור אפקוד אתכם] [ולכן הוציא את
הכלים בשנת 3389 שזה שבעים שנה אחר שנת 3319],

[זהו טעונו: דכתיב עוד פסוק מפורש שחושבים שבעים שנה מחרבות ירושלים]

וכתיב דניאל ט' למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה [הא
קרא אין לו מקום כאן, ונ"ל ללקחו מזה ולהציגו בסוף העמוד, אחר מאמר
דאיבעיא ליה למימני מחרבות ירושלים דכתיב למלאות וכו'. רש"ש],

[אבל בלשצר לא חשב מחרבות ירושלים 3338, אלא] חשוב צלגל ארבעין

"שבע ועשרים ומאה מדינה", אמר רב חסדא, בתחילה
מלך על שבע, ולבסוף מלך על עשרים, ולבסוף מלך על
מאה,

[אמרו במדרש מאה על היבשה ושבע ועשרים על הים, וזהו שאמר וישם המלך
אחשורוש מם 100 על הארץ וא"י 27 הים הרי מאה בארץ וכו' ב"ב. הגר"א]

אלא מעתה שמות ו' ושני חיי עמרם שבע ושלישים ומאה
שנה, מאי דרשת ביה? שאני הכא דקרא יתירא הוא, מכדי
כתיב מהודו ועד כוש, שבע ועשרים ומאה מדינה למה לי,
שמע מינה לדרשה:

תנו רבנן, שלשה מלכו בכיפה תחת כל כיפת הקיע ואלו הן
אחאב, ואחשורוש, ונבוכדנצר [והא דלא חשיב אלכסנדר מוקדון,
משום דלא מיירי הכא אלא באותם הכתובים להדיא. תוס'], אחאב דכתיב
מלכים א' י"ח י' [שעובדיה אמר לאלהו] חי ה' אלהיך אם יש גוי
וממלכה אשר לא שלח אדוני [אחאב] שם לבקשך וגו', ואי
לא דהוה מלך עליהו, היכי מצי משבע להו,

נבוכדנצר דכתיב ירמיהו כו' ה' והיה הגו' י' והממלכה אשר
ל' א' עברו אתו' את-נבוכדנצר מלך-בבל ואת אשר ל' א' יתן
את-צוארו' בעל מלך בבל בחרב וברעב ובדבר אפקד עליהו' י' והוא
נאס'ה' עד-תמי אתם בדרו',

אחשורוש (הא דאמרן) [כדאמרן, ד"ס] מהודו ועד כוש,

דף י"א ע"ב

(סימן שסד"ך שלמה סנחריז דריוש כורש) ותו ליכא [שמלכו על כל
העולם] והא איכא שלמה?

[ומתרין] לא סליק מלכותיה לא השלים מלכותו, שהרי נטרד, כדאמרין
צמסכת גיטין (ספ, כ),

הניחא למ"ד צמסכת גיטין פרק מי שאלחו מלך והדיוט, אלא למ"ד
מלך והדיוט ומלך, מאי איכא למימר?

שלמה מילתא אחריתי הוה ביה, שמלך על העליונים על
השדים ועל התחתונים, שנאמר דברי הימים א' כט' וישב שלמה על
כסא ה' [ולכן לא חשב את שלמה יחד עם ג' אלו, שהיה גדול מהם],

והא הוה סנחריב, דכתיב ישעיהו לו' כ' מי בכל-אל' ה' [אלהי
העמים] הארצו' ת האלה, אשר-הצילו את-ארצם מידו? הא
איכא ירושלים דלא כבשה [סנחריב],

אבני חן על מסכת מגילה

ונבוכדנצר, מנלן דארבעין וחמש שנין מלך?

דאמר מר, [על גלות יהויכין-יבניה] גלו [ישראל] **בשבע** [שנה זו 3327 הוא גם שבע וגם שמונה ומפרש] [שבע שנים לכיבוש יהויקים, שהוא שנת 3327, שבשנת 3320 כיבוש נ"ג את יהויקים] גלו [ואומר עוד על שנה זו 3327 שנקרא גם, שגלו] **בשמונה** [שנים למלכות נ"ג, שנ"ג מלך בשנת 3319, ונמצא ששבע ושמונה] חד גלות הוא [שנת 3327 הנקרא גלות יבניה-יהויכין].

וקראי קא דריש, כמיז צגלות יהויכין [3327] צגנת שמונה למלכות נבוכדנצר [3319] צקוף ספר מלכים [לשון רש"י אינו מודקדק, אלא זה לשון הפסוק במלכים ב כד יב ויצא יהויכין מלך יהודה על מלך בבל וגו' ויקח אותו מלך בבל בשנת שמונה למלכו],

ונספר ירמיה צסופו [פרק נב כח] [זֶה הָעָם] אֲשֶׁר הִגְלָה (נבוכדנצר) [וְנִצְוָה לְאָמְרָא]

צָשַׁנְתָּ-עָשָׂה,

אלא [על כרחק תפרש] שמונה [8 שנים] למלכות נבוכדנצר, וצנע [שנים] לכיבוש יהויקים, שצנשו [נבוכדנצר ליהויקים] תחמיו צגנה שניה למלכותו ולא הגלה, ויהי לו עצד שלש שנים,

[ועל גלות צדקיהו, שהוא חורבות ירושלים בשנת 3338 שהיא 11 שנה אחר גלות יבניה בשנת 3327 אומר] **גלו בשמונה עשרה** [בשמונין לכיבוש יהויקים בשנת 3320], **גלו בתשע עשרה** [בשמונין משנת 3319 שמלך בה נבוכדנצר],

ושמונה עשרה [בשנת שמונה עשרה לנבוכדנצר [הגלה] מירושלם נפש שמנה מאות שלשים ושנים 832. ירמיה נ"ב כ"ט] **ומשע עשרה** [ובחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנצר מלך בבל בא נבוכדנצר וגו'. שם פסוק י"ב], **כמיז** [שני הפסוקים כתובים] צגלות צדקיהו צקוף ספר ירמיה, והיינו חורבות ירושלים, שהיא אחת עשרה שנה אחר גלות יהויכין, דכמיז ויהי צעשתי עשרה שנה למלך צדקיהו וגו',

ומאי שמונה עשרה ומשע עשרה, שמונה עשרה לכיבוש יהויקים, ומשע עשרה למלכות נבוכדנצר,

[ומפרש] גלו [ישראל בגלות יהויכין בשנת 3327 שהוא] **בשבע** 7 **לכיבוש יהויקים** [שהיה בשנת 3320, וגלות זה נקרא] **גלות יהויכין, שהיא שמונה** 8 **לנבוכדנצר** [למלכות נבוכדנצר] [3319],

גלו [ישראל בגלות צדקיהו בשנת 3338] **בשמונה עשרה** 18 **לכיבוש יהויקים** [וגלות זה נקרא] **גלות צדקיהו, שהיא תשע עשרה** 19 **לנבוכדנצר**,

דאמר מר, שנה ראשונה **כיבוש** [נבוכדנצר] ניגוה שהיתה ראש מלכות

וחמש דנבוכדנצר [שמלך בבבל 45 שנה 3364-3319], **ועשרים ותלת ושלוש דאוויל מורדך** [3364-3387] הרי 68, **ותרתי ידיה** [לאחר שעברו שני שנים] **לאשכחן דנלסר מלך מלח שני** [והוא שנת 3389], **דכמיז צספר דניאל, צגנת שלש למלכות צלסר המלך, חזון נראה אלי אני דניאל וגו' הא שבעים** [הא מלאו שבעים שנה], **אפיק** [הוציא בלשצר] **מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו** [ומעותו היה שהיה צריך לחשוב 70 שנה מגלות יבניה 3327],

מקומות		
	3316	מלך יהויקים
	3319	מלך נבוכדנצר, כיבוש ניגוה מלך 45 שנה עד 3364
	3320	כיבוש נ"ג את יהויקים
	3323	מרד יהויקים בנ"ג
	3326	הרג נ"ג את יהויקים והמלך את יהויכין בנו,
	3327 *	גלות יהויכין [גם נקרא יבניה], שבע ליהויקים, ונתנו את יהויכין בבבל 37 שנה
	3338 **	גלות צדקיהו, חורבן ירושלים
	3364	מלך אויל מורדך והוא 37 שנה אחר גלות יהויכין, מלך 23 שנה עד 3387 [נמרא]
3386	3387	בלשצר מלך, ובסדר"ד 3386
3388	3389	שנתים לבלשצר, טעה והוציא את הכלי מקדש, מלך דריוש המדי
3389	3390	מלך כורש הפרסי וכ"ה בסה"ד
3393	3393	אחשורוש*** בסדר"ד 3392
	3405	בשנת שנים עשרה הפיל פור, בסדר"ד 3404
	3406	נס פורים
	3407	לשנה השנית, עשו פורים, נגמר 14 שנים של אחשור' מלך דריוש השני
	3408	בנין בית השני וכ"ה בסה"ד
	3413	עלה עזרא מבבל וכ"ה בסה"ד

* גלו בשבע, גלו בשמונה,

** גלו בשמונה עשרה, גלו בתשע עשרה,

יש בין גלות יבניה לגלות צדקיהו י"א שנים,

*** לפי הה"א בנב" ס"ד שמשנהרג בלשצר [3389] עד מלכות אחשורוש היה שש שנים, שנה אחת של בלשצר, וחמש שנים של דריוש וכורש,

אבני חן על מסכת מגילה

אשור, שהיה מלך צניניה, שניה כיבש יהויקים קראי קא דריש, בסדר עולם,

בספר דניאל על הפסוק ודריוש מראה קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתינן],

אחשורוש אמר אנא חשיבנא ולא טעינא

אמר אחשורוש, איהו [בלשצר] ודאי מיטעא טעי, אנא חשיבנא ולא טעינא, מי כתיב # [זה פלא שאחשורוש דייק הפסוקים!] למלכות בבל, לבבל כתיב, מאי לבבל, לגלות בבל תחילת גולה שהגלה את יכניה 3327 [וגם זה היה טעות, כדאמרין להלן],

כמה בצירן משצעים, (משנת) [בשנת. צאה"מ] שמים לבלשצר תמוני אותן שמונה שנים שמלך נבוכדנצר 3319 לפני הגלותו את יכניה 3327, שלא היה לו לבלשצר למנותן ומנאן, חשיב אחשורוש משמים לבלשצר 3389 עד שלש שלו 3396 ועייל חילופייהו הן תמוני תחומייהו,

חזא דבלשצר דהרי משנת שמים שלמו שצעים שנה לפי מניינו, ושוב מנה שלשית [שנהרג בשנה השלישית],

וחמש [כך ס"ד, אבל למסקנא יש רק ד' שנים] דדריוש ובורש וחמשה דדריוש המדי וכורש הפרסי, דכתיב ודריוש מדאח קציל מלכותא (דניאל ו) ואחריו מלך כורש הראשון, שגמון רשות לבני הגולה לעלות, שנאמר כה אמר כורש וגו' (עזרא א), וקסלקא דעמן השמא שמלכו בין שניהן חמש שנים, אף על גב דלא כתיב בקרא,

ותרתי ידידיה ותרתי דאחשורוש כבר עברו לו שמי שנים [שהמעישה היה בשנת שלש למלכו] הא שבעין,

כיון דחזו [אחשורוש] דמלו שבעין ולא איפרוק, אמר השתא ודאי תו לא מיפרקי, אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו, [ובעונש על שהשתמש בכלים] בא שטן וריקד ביניהן, והרג את ושתי,

[ומקשה] והא שפיר חשיב [אחשורוש]? איהו גמי מיטעא טעי [שמנה מגלות יכניה שהיה בשנת 3327], דאיבעי ליה למימני מחברות ירושלים גלות דקדיהו [בשנת 3338], שגשרפה העיר, וכו' צהדיא כתיב לתחברות ירושלים צעי למימניא, דכתיב בספר דניאל למלאות לתחברות ירושלים שצעים שנה,

סוף סוף [פי' ומקשה למה באמת לא נפקדו בשנת 11 לאחשורוש שאז נגמר השבעים שנה] [כי חשבת להו. ד"ס] כמה בצירן [משבעים שני הגלות] [חד סרי] [חסרים 11 שנה] שך עמד הצית אחר גלות יכניה [בשנת 3327 עד שנת 3338 שהוא שנת החורבן],

איהו [אחשורוש] כמה מלך, ארביסר דכתיב בשנת שמים עשרה 3405 הפיל פור (הוא הגורל, ולשנה אחרת) [ובאדר לשנה הצאה. ד"ס] 3406 נעשה הנס הרי שלוש עשרה, דמלכי אומות העולם מתשרי מניין, ונחמדה השנה בתשרי, וכתיב לשנה אחרת 3407 לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית, הרי ארבע עשרה,

כתיב בראש ספר דניאל, [א ח צשנת שלו ש למלכות יהו יקים מלך יהודה] א נבוכדנצר מלך צנל ירושלם וצר עליה: ב ויפן אלדו צידו אסריהו יקים מלך יהודה] צשנת שלש למלכות יהויקים צא נבוכדנצר צירושלים ויתן ה' את יהויקים צידו,

[וכי] אפטר לומר כן, והלא לא מלך [נבוכדנצר] אלא צשנת ארבע ליהויקים, שנאמר בספר ירמיהו (מה) הדבר אשר היה צשנת הרביעית ליהויקים, היא שנה הראשונה לנבוכדנצר?

אלא מה תלמוד לומר צשנת שלש למלכות יהויקים? צשנת שלשה למדנו, לאחר שציבשו [3320], עברו שלשה שנים ומרד בו [3323], שנאמר ויהי לו [יהויקים] עזר שלש שנים ויטצ וימרד בו (מלכים ב ד), ולמדך כאן שעמד במרדו שלש שנים, הרי ששה שנים לציבשו [3326], וצפסם הואת נמסר צידו והרגו, ונתקיים בו קצורת חמור ייקצר (ירמיהו כב),

והמליך את יהויכין בנו תחמיו, וצא לו לצבל (מדרש רבה מזרע פרק י"ט), אמרו לו יועזי, האב מרד כך והמלכת בנו, ממלכא אמרו, מכלצא צישא [מכלב רע] גוריא טבא לא נפיק [לא יצא כלב צעיר טוב], חזר עליו למשוצת השנה [3327] והגלהו, והמליך דקדיהו, וכן כתיב בספר מלכים צסופו,

נמצאת גלות יהויכין צשנת שצע לציבש יהויקים, והרי הכתוב קורא אותה צשנת שמונה למלכות נבוכדנצר, בספר מלכים צסופו, למדנו שצשנה שניה למלכותו כיצשו,

וכתיב ירמיה נב ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין מלך יהודה [3364], בשנים עשר חדש, בעשרים וחמשה לחדש, נשא אויל מרודך מלך בבל [בשנת מלכותו] את ראש יהויכין מלך יהודה, וייצא אותו מבית הכלא למדנו שמלך אויל מרודך צשנת שלשים ושצע לגלות יהויכין [3364],

[נמצא בין מלכות נ"ג, ומלכות אויל מרודך יש 60 שנה, ומוסיף כאן עוד שמונה] תמוני וכבר מלך נבוכדנצר שמונה שנים קודם גלות יהויכין, שמונה, [ועוד] ותלתין ושבע, הרי ארבעין וחמש דנבוכדנצר, ועשרין ותלת ועשרים ושלש דאויל מרודך [אין ללמוד מפסוק, אלא הוא] גמרא, ותרתי ידידיה ושמים דבלשצר הא שבעין,

אמר [בלשצר] השתא ודאי תו לא מיפרקי, אפיק [הוציא בלשצר] מאני [כלים] דבי מקדשא, ואשתמש בהו צשנת שלשית למלכותו, היינו דקאמר ליה דניאל דינאל ה כג ועל-מרא (מרי) שמיא | התירו ממת, ולמאניא די-ביתיה היתיו [הביאו] קרמיה,

וכתיב דניאל ה ל ביה בליליא [שנת 3389] קטיל [נהרג. מ"ד] בלשאצר מלכא [כשדאי], וכתיב דינאל ו א ודריוש מרדא קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתין [בהיותו בן ס"ב שנים. מ"ד], איני יודעי למה מביא להאי קרא הכא. טורי אבן, ועיי"ש מה שתירץ ע"פ רש"י

אבני חן על מסכת מגילה

נפרש לפ"ז את דברי הברייתא? אלא מכאן ראייה שהיו שנים מקוטעות, ולא היה רק שנת 70].

תניא נמי הכי דשנות נצודננר ואיל מרודך נכלעה שנה [אבל על השנה השניה שנכלעה אין ראייה מברייטא זו], **ועוד שנה אחרת לבבל** [זה לשון הברייטא ואינה שום פסוק], **ועמד דריוש והשלימה**,

[רישא דברייטא] הכי איתא נסדר עולם [פרק כח באמצעה] ציה ציליל קטיל [נהרג] צלננר מלכא [נשדדה. כ"ה נס"ע] [ע"פ הפסוק בדניאל ה' בסוף הפרק], ודריוש מלכה קטיל מלכותא [גם זה פסוק בדניאל מיד אחר סיום פרק ה' והוא פסוק הראשון בפרק ו'],
הרי [בשנהרג בלשאצר 3389] שצעים שנה [שלימות] מיוס שמלך נצודננר 3319, [בין שמונים ממלכות נ"ג, אבל אם מונים מכיבוש יהויקים יהיה החשבון] שצעים מסר אחת מיוס שציעש יהויקים [שנת 3389 משנת 3320 היא שנת השבעים וצריך שיגמר כולה],

[וממשיך בלשון סדר עולם] ועוד שנה אחת לצלל למלאות שצעים שנה [מששלט] [משפטה. רע"י] על ישראל [משעה שמלך נ"ג על ישראל, והיתה שנה זו שנת השבעים, ועמד דריוש והשלימה],

[וממשיך להסביר מה הראיה שהיו שנים מקוטעות],

ואחריו בשנה אחרת 3390 מלך כורש צצצל [בדאמר לעיל שלא היה למדי אלא שנה אחת], ופקדו [ישראל. רע"י] פקידה [צמקמת] [צעלמא, קטת ישועה. רע"י], שאמר [עורא א' ג'] מי צכס מכל עמו יחי אלהיו עמו ועל וגו', # [פ' וזה היה להם קצת ראייה שאז נשלמו השבעים שנה שהיתה שעת פקידה בדאמר לקמיה],

למדנו מברייטא זו [ששכמת ?] צלננר לא היו לכיבוש יהויקים [ראה מחרש"א] אלא שצעים מסר אחת, ואחזנו מנינו למעלה שצעים שנה [בשהיינו מונים למלכות נ"ג, ולכן עכשיו שמונים משנה שלאחריה, משעה שכבש נ"ג את יהויקים חסר לנו שנה], [זה חשבוננו] ארבעים וחמש דנצודננר, ועשרים ושלוש דאיל מרודך, [ושלשה] [יז'. רע"י, אגדות מחרש"א, וראה מחרש"א] דצלננר, [ואולי בברייטא אמרנו שצריך להשלים עוד שנה זו שיהיה שבעים שנה? אלא ודאי יש מכאן ראייה] הרי [שצעים, ש"מ. רע"י] שנים מקוטעות היו,

אמר רבא, אף דניאל מעה בהאי חושבנא, **דכתיב** דניאל מ' ב' **בשנת אחת למלכו**, **אני דניאל בינתי בספרים** לשון ספירה ומשצון [בספרים פירושה מל' מספר וחשבון. מ"צ], **מודקאמר בינתי** [בין שהיה צריך להתבונן במספרים] **מכלל דמעה** [ולכן היה דואג למה לא נבנה עדיין הביהמ"ק, והתענה והתפלל כמ"כ שם בפסוקים],

[והחור הגב' להקשות] מ"מ קשו קראי אהרדי, **כתיב** ירמיה כמ [לפי] **מלאות לבבל** שצעים שנה אפקוד אחסר צספר ירמיה [דמשמע מוזמן שפשטה מלכות בבל על ארץ ישראל] **וכתיב** דניאל מ' ב' **לחרבות ירושלם** צספר

בארביסר דידיה, איבעי ליה למיבני בית המקדש [פ' שהיה הביהמ"ק צריך להיבנות אחר שבעים שנה, למה לא נבנתה עד שנת השבעים ושנים],

כדמפרש, כיון דאמרת דבשנת שלש למלכו בשנת 3396 היה חסר 11 שנים לשנת השבעים, והוא מלך 14 שנים עד שנת 3407 נמצא שבשנה האחרונה למלכותו נשלמו השבעים שנים, לכן שואל למה לא נבנה הביהמ"ק אלא עד שנת 3408],

אלמה כתיב עורא ד' כ"ד **באדין** [אז] צימי כורש [3390] **בטיילת עבדת בית אלהא די בירושלם** שנה כורש צצצצ וזו על ידי צי יהודה וצימין, כמו שכתוב צספר עורא ד' א' ואילך כל הענין], [וסיפיה דקרא שם בעורא ד' כ"ד] **[והות בטלא עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס. ד"ב, שנת 3408]** עד שנת תרתין למלכות דריוש השני, שמלך אחר אחריו, ונקרא שלשה שנות דריוש כורש ארמחשסתא [כדאמרינן בר"ה ג' ע"ב]?

[ומתרינ] **אמר רבא, שנים מקוטעות הוו אותן שנים** [שמנינו. ד"ס] למעלה, יש בהן שנצלו משל אחרון [צצל ראשון], כגון לדריש המדי וכורש [הפרסי] [שמנינו. ד"ס] להן חמש שנים [ולא] תמנא אלא ארבע 3392-3389, דכתיב [דניאל מ' א'] בשנת אחת לדריש בן אחריו [מורע מדי ע"כ הפסוק] ולא זהו אחריו המלך שזה קדמו שנים הרבה [צספר דניאל בשנת שלש למלכות כורש וגו'],

ותניא צסדר עולם [פרק כ"ח] לא מנינו למדי שנה צכמוצים אלא זו צלננר [פ' לא מצאנו שמלך מלך מדי רק שנה זו בלבד], ולכורש מנינו שלש שנים צספר דניאל (ט) בשנת שלש למלכות כורש וגו',

ותניא נמי צסדר עולם [פרק כט] כורש מלך שלש שנים מקוטעות, הרי שצניק שנה יתרה,

וגם [צשנות] נצודננר ואיל מרודך נכלעה שנה, וכנגדו נשתהה הצניק שנים שנים לדריש [האחרון],

[פ' ונמצא עכשיו שיש עוד שני שנים, אחת לדריש וכורש שהיה רק ד' במקום ה', ושנה אחת בנצודננר ובאיל מרודך, ונשלמו ימי אחריו קודם שנשלמו השבעים שנה של גלות צדקיהו וחורבות ירושלים],

דף י"ב ע"א

ומביא ראייה מדאמר שהיה חסר שנה משבעים כשמלך דריוש, על כרחך צריך לומר שהיו מקוטעות.

[הראיה שמביא מברייטא זו הוא כך:

שהברייטא מפרש לנו שהשנה שנהרג בה בלשאצר 3389 היה השנה השבעים לכיבוש יהויקים 3320 דהיינו שחושבין רק 44 שנים משנות מלכות נ"ג, ולכן השלים אותה דריוש, אבל לפי מה שפירשנו לעיל שחושבין משנת 3319 דהיינו כל שנות מלכות נ"ג דהיינו 45 שנים, ונמצא שבשנת 3389 היה כבר שנת 71 אך

אבני חן על מסכת מגילה

[כי קשה שיאמר הכתוב עליו יקר תפארת, אך לאשר חיו בני בגלות וחושך והסתרת פנים והוא נתלבש במלכות שאינו שלו היינו בגדי כהונה, והכן זה. שפת אמת],

"ובמלאות הימים האלה" וגו' [רקודם עשה משה לחיל פרס ומדי הפרתמים וגו' ובמלאות הימים האלה וגו' לכל העם הנמצאים בשושן הבירה] רב ושמואל, חד אמר מלך פיקח היה שהקדים משמח החוקים יומר ממשה בני עיר, וחד אמר מלך טיפש היה,

מאן דאמר מלך פיקח היה, שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא [שקירב את החוקים מקודם], דבני מאתיה כל אימת דבני מפיים להו [שבני עירו כל שעה שרצה יכול לפייסם],

ומאן דאמר טיפש היה, דאיבעי ליה לקרובי בני מאתיה ברישא [אם היה חכם היה מקרב את בני עירו מקודם], דאי מדרו ביה הנך [שאם ימדרו בו החוקים], הני הוו קיימי בהדיה [הקרובים יתמכו בו],

[וצריך להבין כיון שיש סברה לכאן ולכאן למה יקרא טיפש, ויכולים ללמוד מכאן שאם בני אדם רוצים לומר על אדם שהוא טיפש לעולם ימצאו צד לומר כן],

שאלו תלמידיו את רשב"י, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה? אמר להם [לתלמידיו] אמרו אתם [שאל מהם שהם ישיבו את הקשיא, וראה במפרשים שהקשו למה לא השיב להם הוא מיד], אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, [ושאלו על זה] אם כן [אלו] שבשושן [שנהנו מן הסעודה] יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו?

אמרו לו [תלמידיו לרשב"י] אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם [זימי נצמדלנר [הגם שזה היה לפני הרבה שנים, מ"מ הקב"ה מאריך אפיה וגבי דיליה. כלשון הבראשית רבה פירשה ס"ו אות ד']],

אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר אף זכר לנס? אמר להם הם לא עשו אלא לפנים מילא אף הקדוש ברוך הוא לא עשה עמוקן אלא לפנים, והיינו דכתיב איכה ג כי לא ענה מלכו [ויגה בני איש]:

[ר"ל שהם לא עשו כן רק מיראת הריגה כמפורש בספר דניאל, ולא עשו כן בלבם לעבוד ע"ז, אף הקב"ה לא עשה עמהם רק לפנים מיראם שראויים לכליה שידאנו שיעשו תשובה ע"י כך, והיינו כי לא ענה האדם מלכו אם יעשה עבירה בלי לב, ויגה הקב"ה בני איש שמביא לו תונה כדי שיעשה תשובה וינצל מן הצרה. מהרש"א]

"בחרצ נגת ביתן המלך", רב ושמואל, חד אמר הראוי לחצר לחצר, הראוי לגינה לגינה, הראוי לביתן לביתן, וחד אמר הושיבין בחצר ולא החזיקתן בגינה ולא החזיקתן עד שהכניסין לביתן והחזיקתן,

דניאל למלאות למחצות ירושלם שבעים שנה [רמזשבע שבעים שנה לאחר חורבות ירושלם] מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא?

אמר רבא לפקידה בעלמא [ואמר] [נאמר האין] לפי מלאות לצבל שבעים שנה [דהא] אפקיד אמתם [כתיב], וכך הימה, שנפקדו שנה אחת לכורש מלך פרס [3391], שהיה שנת שבעים ואחת לכיבוש יהויקים שפשטה [יד] צבל על ישראל, והיינו דכתיב עזרא א ב פה אָמַר בְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס, בַּל מְמַלְכּוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, וְהוּא פָקַד עָלַי לְבָנִי תִלְוִי בֵּית בִּירוּשָׁלַם [אֲשֶׁר בִּיהוּדָה], [שנפקדו אז, אבל למעשה לא נבנתה עד שנת שנים לדריוש האחורין],

דרש רב נחמן בר רב חסדא, מאי דכתיב ישעיה מה א א כה־אָמַר ה' לְמַשִּׁיחוֹ (נמשח, כמו שמן המשחה) לְבוֹרֶשׁ אֲשֶׁר־הִחֲזַקְתִּי בְיָמֵינוּ, וכי כורש משיח היה [כלום נמשח בשמן המשחה]?

אלא א"ל הקב"ה למשיח [למלך המשיח. רש"י בישעיה], קובל אני לך על כורש והכי קאמר כה אמר ה' למשיחו, לכורש אשר המזקתי צימיו וגו' הוא צינה את צימי,

מרי קרלי כתיבי דסמיכי אהדי [פירוש שהגם שלפנינו הוא פסוק אחד, מביא רש"י ראה שצריך לחלקו, כיון שהם שני ענינים נפרדים, פי' שמשיחו לא קאי על כורש, וראה מהרש"א],

כה־אָמַר ה' לְמַשִּׁיחוֹ לְבוֹרֶשׁ אֲשֶׁר־הִחֲזַקְתִּי בְיָמֵינוּ ויקוד טעם מקרא זה מוכיח על דרש זה, שאין לך טעם זקא צמקא שאין סגול צא אחריו, וכאן נקד למשיחו צוקא, ולכורש נקד צמאריך להפרישו, ולנתקו מעם למשיחו [פי' שהקב"ה התלונן למשיחו, על אודות כורש], שאי לאו כורש היתה ביאת המשיח יותר קרובה. שט' אני אמרתי הוא יבנה ביתי ויקבץ גליותי, והוא אמר עזרא א מי בכם מכל עמו ויעל [שהוא עודד אחרים שיעלו] והוא עמנו לא נשתדל בדבר:

[וממשך לדרוש פסוקי המגילה],

כתיב "חיל פרס ומדי הפרתמים" סמך הפרתמים אלל מדי [שהפרתמים היו מהמדיים] וכתיב למלכי מדי ופרס סמך מלכי אלל מדי [שהמלכים היו מהמדיים] [ועי"ל מדיהקדים פ"א את מדי לפרס ופ"א הקדים את פרס למדי, דרשו כן דפ"א זה חשוב ופ"א זה חשוב. מהרש"א],

אמר רבא אתנויי אתנו בהרדי [התנו ביניהם] אי מינן מלכי, מינייכו איפרכי [אם אחד מאנשים שלנו מלך, אחד מושלכם הוא שר], ואי מינייכו מלכי, מינן איפרכי,

"בהראותו את עושר כבוד מלכותו", א"ר יוסי בר חנינא, מלמוד שלבש [אחשוורוש] בגדי כהונה שהיו צדו שם בגדי כהן גדול שהניחן מיושלים [והדרש הוא כן] כתיב הכא אסתר א יקר תפארת גדולתו, וכתיב התם שמות כה לכבוד ולתפארת,

אבני חן על מסכת מגילה

אלא בדברי תיפלות,

ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. ע"פ המהרש"א, אמר להו [אחשורוש לרבנן] דיינוה לי [את ושתי על מה שאמרה],

אמרו [רבנן] היכי נעביר, נימא ליה קטלה, למחר פסיק ליה חמריה יפיג יינו מעט מעט ובעי לה מינן, נימא ליה שבקה קא מזלזלה במלכותא,

אמרו לו, מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו, ניטלה עצה ממנו, ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות, זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתייהו כחמרא דיתיב על דורדייה על שמיו,

וטעמא ויפה אמרו ליה [על עמון ומואב] דודאי כן הוא, שמחך שהאדם שקט, דעמו מיושבת עליו, שנאמר דכתיב ירמיה מ"א י"א שְׁאֵנָן [ענין שלוח. מצ] מוֹ אֲב מְנַעֲרֵיו [מעת היה לעם ישב בשלוח. מד], וְשִׁקְטָהּ הוּא אֶל-שִׁמְרֵיו [כיון הנח על שמרו שאינו מפגי טעמו. מד], וְלֹא-יִחְרַק מִפְּלִי אֶל-פְּלִי, וּבְגוֹ לָהּ לֹא הָלָה, וּסְפִיָה דְקָרָא עַל-פִּי עֲמֹד מְעֻמּוֹ בּוֹ וְרִיחוֹ לֹא נָמַר,

מיד "והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש", א"ר לוי כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר והקרוב אליו לשון הקרבת קרבן. מלאכי השרת הוכירו לפני הקדוש ברוך הוא, את הקרבנות שהקריבו ישראל לפניו, לעשות להם נקמה צושמי, ומצא אסתר ותמלך מחמיה,

"כרשנא" אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה [נוטריקון של "כרשנא"], בדרך שהקריבו ישראל לפניך,

"שתר" שמי מוריס, כלום הקריבו לפניך שתי תורין,

"אדמתא", כלום בנו לפניך מזבח אדמה,

"תרשיש", כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה, דכתיב בהו [באבני חושן] שמות כה תרשיש ושהם וישפה,

"מרס", כלום מירסו ברם לפניך שמירסו את הדם, שלא יקסו ושזכ לא יחא רחוי לזריקה,

"מרסנא", כלום מירסו במנחות לפניך לצוללן, ממרס לשון מגיס,

"ממוכן", כלום הכינו שלחן לפניך,

"ויאמר ממוכן", תנא ממוכן זה המן ולמה נקרא שמו ממוכן, שמוכן לפורענות עומד להיות מלוי [ועיי'ל שמוכן לפרענות להביא פורענות לאחרים, מתחלה במעשה ושתי להורגה, ושוב אח"כ להרוג ולאבד את כל היהודים וגו'. מהרש"א],

וכן בסעודתו של אותו רשע, הללו אומרים מדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות, אמר להם אחשורוש כלי [אשה כלשון בויז] שאני משתמש בו, אינו לא מדיי ולא פרסי אלא כשדיי, רצונכם לראותה, אמרו לו אין ובלבד שתהא ערומה, שבמדה שאדם מודד בה, מודדין לו,

[העתקתי מגדה כ; כי עיקר יופי האשה הם השדים, וראה ברכות י: ויגש גיחזי להרפה א"ר יוסי ב"ר חנינא שאחזה בהוד יפיה ופרש"י פְּדִיקָה, ושמעתי מפרשים בזה מה שהשרים בקשו מאחשורוש שתבא ושתי לפניהם ערומה, שיש ללמוד כן מהפסוק דכתיב "להראות העמים והשרים את יפיה" שהשרים הם יופי האשה],

[ומפרש באיזה מדה מודדה היא] מלמד [פ' כמה שעשו לה כן, יש ללמוד מה שהיא עשתה] שהיתה ושתי הרשעה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות ועושה בהן מלאכה [ומנפצן עמר וכיתן, ואפשר שהודיע רשעותה שהנפיצן מצער גוף הערומים. תרגום. מהרש"א] בשבת [פ'] שהיה מצערן בהרבה אופנים, שהיו ערומות, ועשו מלאכה קשה, והיה גם כואב על עורן, והיה שבת],

היינו דכתיב, אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה [וידורש יתור הפסוקים], כשם שעשתה כך נגזר עליה,

"ותמאן המלכה ושתי", מכדי פריצתא הואי פרוזה היטה דאמר מר שניהן לדבר עבירה נתכוונו, מ"ט לא אתאי?

א"ר יוסי בר חנינא מלמד שפרחה בה צרעת וליף צירושלמי מאשר נגזר עליה, וכתיב וישב צית הספסות מזרע כי נגזר מצית ה' [דכתיב הימים צ' כו], מה להלן צרעת אף כן צרעת במתניתא תנא [בא גבריאל ועשה לה זנב [פ' יבלת שנתגנתה על ידה]],

"ויקצף המלך מאד", אמאי דלקה ביה כולי האי?

אמר רבא, שלחה ליה [ושתי השיבה לאחשורוש] בר אהוריידיה שוממי הסוקס דאבא [בלשצר היה אביה של ושתי, ואחשורוש היה שומר הסוסים שלו], אבא [אבי בלשצר] לקבל אלפא [נגד אלף אנשים, כולם ראו איך היא שותה] חמרא שתי כן העיד הכתוב עליו [בפ'שאצר מלְכָא עֲבַד לָהֶם רַב לְדִבְרֵהּ הִי אֶלֶף וְקָבֵל אֶלְפָא חֲמָרָא שְׁתֵּה. דניאל ה' א] ולא רוי [ולא השתכר, שאם לא בא הפסוק לומר שלא השתכר אין שום גדלות שעשה כן], וההוא גברא [ואתה אחשורוש] אשתמי בחמריה [נעשית שומה ע"י שתיית היין], מיד [כיון ששמע מה שושתי אמר עליו] וחמתו בערה בו,

"ויאמר המלך לחכמים", מאן חכמים? רבנן,

"יודעי העתים" שיודעין לעבר שנים ולקבוע חדשים [דלשון חכמים מצינו גם על גוים, אבל יודע העתים לא מצינו רק על ישראל דכתיב

אבני חן על מסכת מגילה

אמר רב כהנא, מכאן שההדיוט [כן דרכו להיות] קופץ בראש שהרי מנה אותו הכתוב לנסוף, אלמא גרוע הוא מכולן, והוא קפץ בראש,

[אסתר א כב וישלח ספרים אל־בִּלְמִדְיוֹת הַמֶּלֶךְ אֶל־מִדְיָנָה וּמִדְיָנָה כְּכַתְּבָהּ וְאֶל־עַם וְעַם בָּלְשׁוֹ נִי] "לִהְיוֹת כְּלִי־אֵשׁ שָׂרָר בְּבֵיתוֹ" [ומדבר בלשונו עמו], אמר רבא, אלמלא אגרות הראשונות שהוזכר בהן שוטה צעירי האומות לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט שהיו ממערין להורגן במזמזם המלך באגרות האמנעיות, ולא היו מממתינס ליום המועד, אמרי מאי האי דשריר לן אומריס האומות מה זה ששלח לומר לנו להיות כל איש שורר בביתו, שאף הגרדן שורר בציתו, פשיטא אפילו קרחא [האורג הבווי. שם] בביתיה פרדשכא פקיד ונגיד ליהו,

"ויפקד המלך פקידים", אמר רב מאי דכתיב משלי יג טו פִּלְעָרוֹם יַעֲשֶׂה בְדַעַת, וּבְסִיל יִפְרֹשׁ [מלשון פרישה ושמירה] אֲנָלָת, פִּלְעָרוֹם יַעֲשֶׂה בְדַעַת, זה דוד דכתיב מלכים א א ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה דוד לא ביקש אלא נערה אחת, כל מאן דהוה ליה ברתא אייתה ניהליה כל אדם הראה לשלוחיו את בתו, אולי מיטב צעירי,

ובסיל יפרש אנלאת, זה אחשוורוש, דכתיב ויפקד המלך פקידים ואחשוורוש כסיל, זה לקצץ את כולן, הכל יודעין שלא יקם אלא אחת, ואת כולן יצעל [ולכן] כל מאן דהוה ליה ברתא איטמרה מיניה,

"איש יהודי היה בשושן הבירה וגו', איש ימיני" מאי קאמר, אי ליחוסא קאתי, ליחסיה ואזיל עד בנימין, אלא מאי שנא הני?

תנא, כולן על שמו נקראו # [לשבתו ולא ליחסו], "בן יאיר" בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, "בן שמעי" בן ששמע אל [הקב"ה] תפלתו, "בן קיש" שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו,

קרי ליה יהודי, אלמא מיהודה קאתי וקרי ליה ימיני אלמא מבנימין קאתי? אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו היה בשמות נאמן, נימוס שם בלשון יון, [נערי] [כעדי] לא גרסינן,

[והטעם שכל ישראל נקראו יהודיים, לפי שארץ ישראל נחלק לגליל ו[ארץ] יהודה, וכיון שאותם שבגליל גלו בימי סנחריב ולא נשארו אלא שבט יהודה לכן אף לאחר שחזרו אלו שנשארו משבט בנימין מכל מקום כיון שהיו מועטים נכללו גם הם ביהודה. אצ"ה # 939],

אמר רבה בר בר חנה, אמר ר' יהושע בן לוי, אביו מבנימין ואמו מיהודה,

[שמואל ב טז ה וְכָא הַמֶּלֶךְ דָּוִד עַד־בְּחֻרִים וְהָיָה מִשֵּׁם אִישׁ יוֹצֵא מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית־שָׁאוּל וְשִׁמּוֹ שְׁמִיעִי בֶן־גֵּרָא יֵצֵא וְיִמְקַלְלֵנוּ וְיִסְקַל בְּאֲבָנִים אֶת־דָּוִד

וְאֶת־כָּל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הַנְּגָרִים מִיָּמִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ : : וְכָה־אָמַר שְׁמִיעִי בְּקָלְלוֹ יֵצֵא אִישׁ הַדְּמִים וְאִישׁ הַכְּלִיעַל : ח הַשִּׁיב עֲלֶיךָ ה' בְּלֹא דָמִי בֵּית־שָׁאוּל אֲשֶׁר מָלְכָת תַּחְתּוֹ [תחתיו] וְיָתֵן ה' אֶת־הַמְּלוּכָה בְּיַד אֲבִשְׁלֹם בֶּן־נֶחֱמִי וְהָיָה בְּרַעְתָּךְ כִּי אִישׁ דְּמִים אָתָּה : ט וַיֹּאמֶר אֲבִישִׁי בֶן־צִרְיָה אֶל־הַמֶּלֶךְ לָמָּה יִקְלַל הַכֶּלֶב הַזֶּה הֵיחָ אֶת־אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֲעֱבֹדָהּ וְאֶסִּירָה אֶת־רָאשָׁיו : י וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לִּי וְלָכֶם בְּנֵי צִרְיָה כִּי [בה] יִקְלַל וְכִי [כִּי] ה' אָמַר לוֹ קָלַל אֶת־דָּוִד וְכִי יֹאמַר מִדַּעַת עֲשִׂיתָהּ כֵּן : יא וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־אֲבִישִׁי וְאֶל־כָּל־עַבְדָּיו הִנֵּה בְנֵי אֲשֶׁר־יֵצֵא מִמֶּנִּי מְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשִׁי וְאִף כִּי־עֲתִידָה בְּיָדֵימִנִי הַנְּחוּ לוֹ וְיִקְלַל כִּי אֲמַרְלוּ ה' : יב אוֹלִי יִרְאֶה ה' בְּעֻנִי [בעוני] וְהַשִּׁיב ה' לִי טוֹבָה תַּחַת קָלְלָתוֹ הֵיחָ הַנְּחוּ יְגֻלְתָּ דָּוִד וְאֲנִשְׁיוּ בְּדָרְהִי:]

ורבנן אמרי משפחות מתגרות זו בזו, משפחת יהודה אומרת אנא גרים דמתיליד מרדכי, דלא קטליה דוד [שכא מיהודה] לשמעני בן גרא, ומשפחת בנימין אמרה מינאי קאתי,

רבא אמר, כנסת ישראל אמרה לאידך גיסא לנעקה, ולא לנשח, אש יהודי ואש ימיני גרמו לי הנער הזה ראו מה עשה לי יהודי, ומה שילם לי ימיני, מה עשה לי יהודי

דף י"ג ע"א

דלא קטליה דוד לשמעני שהיה חייב מיתה דאתיליד מיניה מרדכי, דמיקני ביה הכן # [משמע שמה שעשה מרדכי זה דבר שנולד האדם כך, ואינה תלוי כל כך בבחירתו], ומה שילם לי ימיני, דלא קטליה שאול לאנג, דאתיליד מיניה הכן דמצער לישראל,

רבי יוחנן אמר, לעולם מבנימין קאתי ואמאי קרי ליה יהודי? על שום שכפר בעבודה זרה, שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי, כדכתיב דניאל ג איתי גוברין יהודאין וגו' וסיפיה דקרא ללחך לא פלגין [על שם יהודי, שהרי אמר בחלק [סנהדרין צג]: דלא הוה [חנניא מישאל ועוריה] משבט יהודה. תוס'],

רבי שמעון בן פזי כי הוה פתח בדברי הימים, אמר הכי, כל דברין אחד הם כנגד הספר היה אומר כל דצריך, דצרי הימים, אחת הן, הכנה שמות אחת מוכי, פלוגי ופלוגי, וכולן אדם אחד הן ואנו יודעין לדורשן ואף על פי שסתמת אותן, אנו נותנין את לצינו עד שאנו יודעין לדורשן, משום דאמרינן לעיל כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי, נקט לה הכא,

דברי הימים א א יח וְאֶשְׁתּוֹ הַיְּהוּדִיָּה יִלְדָה אֶת־יִרְדָּא אָבִי גְדוֹ ה', וְאֶת־חֶבְרֹן אָבִי שׁוֹכֵן, וְאֶת־יְקֹותִיאֵל אָבִי זְנוּ ה', וְאֶלֶּה בְנֵי בְתֻלָּה בַת־פְּרָעָה אֲשֶׁר לָקַח מֶלֶךְ,

[וכי יהודי' שמה והלא בתיה שמה ו. ע"י] אמאי קרי לה "יהודיה" והלא צמיה שמה, דהא כמיז צסופיה ואלה צני צמיה?

על שום שכפרה בע"ז, דכתיב שמות ב ותדר בת פרעה

אבני חן על מסכת מגילה

דליקומין הללו,

"אשר הגלה מירושלם", אמר רבא שגלה מעצמו [ודריש ליה מרלא כתיב הוגלה. תוס'] מדלל כמיז אשר היה מן הגולה אשר הגלמה, וכמיז אשר הגלה עם הגולה, משמע שלא היה כשאר ישראל שגלו על כרחן, והוא גלה מעצמו, כמו שעשה ירמיהו שגלה מעצמו, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא לחזור,

"ויהי אומן את הדסה" קרי לה הדסה וקרי לה אסתרה? תניא, ר"מ אומר, אסתרה שמה, ולמה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים שנקראו הדסים, וכן הוא אומר זכריה א ח ראיני | תְּלִילָה וְהִנֵּה-אִישׁ רֹכֵב עַל-סוּס אֲדָם וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַתְּרָפִים אֲשֶׁר צִמְצָמָה בֵּין הַצִּדִּיקִים שֶׁגָּלוּ לְצִלָּהּ, וְשָׂכִינָה מִשְׁמַעִי קִרָּא,

רבי יהודה אומר, הדסה שמה, ולמה נקראת שמה אסתרה, על שם שהיתה מסתרת דבריה, שנאמר אין אסתרה מגדת את עמה וגו',

[פי' כדי שאם בעת מהעתים יגזור המלך איזה גזירה רעה על היהודים לא יוציאנה מהכלל ויהיה פתחון פה לבטל הגזירה, וזה שאמר אח"כ כי נמכרנו כו'. ספר גאולת הנר על תרגום אסתר],

ר' נחמיה אומר, הדסה שמה, ולמה נקראת אסתרה, שהיו אומות העולם קורין אותה על שום אסתרה ירמיה, יפה כלנה [ובילקוט גרס שהיו אומות העולם קורין אותה כוכב הנוגה על שם אסתרה, ובתרגום שני איתא שנקראת אסתרה על שם הכוכב הנקרא בלשון מקרא אילת השחר ובלשון חכמים נוגה, ובלשון יונית אסתירה. עין יוסף],

בן עזאי אומר, אסתרה לא ארוכה [גבה קומה] ולא קצרה היתה, אלא בינונית כהדסה,

ר' יהושע בן קרחה אמר, אסתרה ירקרוקת כהדסה זו היתה [ובלי חוט החסד היתה נראית כעורה משום גוון פניה, אלא], וחוט של חסד מושך עליה מאת הקדוש ברוך הוא, לכן נראית יפה לאומות ולאמשורש,

"כי אין לה אב ואם" "ובמות אביה ואמה" למה לי מאמר דכתיב כי אין לה אב ואם, אלל ללמדנו שאפילו יוס אחד לא היה לה אב ואם? אמר רב אחא עיברתה מת אביה נמצא שלא היה לה אב משעה שנראה להקרות אב, ילדתה מתה אמה ולא נראית לקרות אם,

"ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת", תנא משום ר"מ, אל תקרי לבת אלא לבית, וכן הוא אומר באוריה משמע קרה, שמואל ב יב ג וְלָרֶשׁ אֵין-כֵּל, פי אם-פְּבִשָּׁה אחת קְטַנָּה אֲשֶׁר קָנָה [ו] כִּי שָׁנַע [פי' המשל הוא על בת שבע], וְיִחְיָה וְיִתְגַּדֵּל עִמּוֹ וְעַם-בְּנָיו יִחְדּוּ, מִפְּתוֹ תֹאכַל וּמִפִּסּוֹ תִשָּׁתֶה, וּבְחִיקוֹ תִשָּׁכַב, וְתִהְיֶי-לּוֹ כְּבֵת, מִשּׁוּם דְּבַחִיקוֹ תִשְׁכַּב הוּת לִיה כְּבֵת? אלא [כבית] הכי נמי לבית,

לרחוץ על היאור, ואמר רבי יוחנן שירדה לרחוץ לטבול [לשון] [לשון] גירות מגילולי בית אביה,

"ילדה" [את ירד דהיינו משה, ומקשה], והא רבויי רביתיה [בתיה רק גידלה את משה]? לומר לך שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו,

1. "ירד" זה משה, ולמה נקרא שמו ירד? שירד להם לישראל מן בימיו [מן בזכות משה. תענית ט.],
2. "גדור", שגדר פרצותיהן של ישראל [היינו התורה שניתנה על ידו. מהרש"א],

3. "חבר", שחיבר [משה] את ישראל לאביהן שבשמים [היינו שהיה משה כסירסור בין הקב"ה ובין ישראל. מהרש"א],

4. "סוכו", שנעשה להם [משה] לישראל כסוכה [היינו להגן עליהם בתפלתו, במעשה עגל ובמעשה מרגלים. מהרש"א],

5. "יקותיאל", שקוו ישראל לאל בימיו [היינו דור המדבר שקוו בכל יום ויום ליהן מן ושלו ובאר. מהרש"א],

6. "זנוח", שהוניח עונותיהן של ישראל [ע"י תפלתו היה הקב"ה סולח להן לעונותיהם. מהרש"א],

[והיינו שהיה למשה עוד שיש שמות, שביחד היו לו ז' שמות, כמו ליתרו חותנו],

[ודורש ג' פעמים אבי דכתיב] אבי אבי, אב בתורה [היינו אבי גדור, היינו שהיה אב בתורה לגדור פרצות של ישראל במעשיהם הרעים שהיה להן כבר במצרים. מהרש"א], אב בחכמה [היינו אבי סוכו, דהיינו אב בחכמה יודע להתפלל על ישראל להגן עליהם מן הצרות וכו'. מהרש"א] אב בנביאות [היינו אבי זנוח, שידע לבס הרע ואעפ"י כן בקש על כפרתו. מהרש"א],

[טו ובני כלב בן-יִפְתָּה עִירוֹ אֶלֶה וְעַם וּבְנֵי אֶלֶה וְקָנוּ: טז ובני יִתְלָלָא זִיף וְזִיפָה תִּירְיָא וְאַשְׁרָאֵל: יז וּבְנֵי-עֹרֶה יִתְרִי וְיִתְרִי וְעַפְרִי וְיִלּוֹ' וְיִתְרִי אֶת-מִרְיָם וְאֶת-שִׁמִּי וְאֶת-יִשְׁבָּח אֲבִי אֶשְׁתִּמְעִי: יח וְאַשְׁתּוֹ' תִּתְּנֶיהָ יִלְדָה אֶת-יִצְחָק אֲבִי גְדוֹ' וְאֶת-יִתְרִי אֲבִי שוֹ' כו' וְאֶת-יְקִיתִיאֵל אֲבִי עֹ' ח וְאַלֶּה בְנֵי בְתִיָּה בְּתִפְרָעָה אֲשֶׁר לָקַח מִרְדִּי:],

[לכאורה מדרש זה שמרד הוא כלב הוא יותר במשמעות הפסוקים, חולק על המדרש הקדום שמרד זה משה],

"ואלה [הבנים שמנה לפני זה הם] בני בתיה, אשר לקח מרד", וכי מרד שמו, והלא כלב שמו שכלל משמע קרה? אמר הקדוש ברוך הוא יבא כלב שמרד בעצת מרגלים, וישא את נמיה בת פרעה שמרדה בגלולי בית אביה ולכן נשמנה שמה [לחקרא יהודיה], [וברש"ש גורס "שם" דהיינו דקאי גם על שמו של כלב שנשמנה ל"מרד"]

אבני חן על מסכת מגילה

דורות לשנים בשמה, והיינו דכתיב ויתן משאת כיד המלך ולא גליא ליה,

"ובהקבץ בתולות שנית" וגו' אויל שקל עצה ממדרכי, אמר אין אשה מתקנאה אלא בדרך חבירתה [ומדרכי רצה ע"ז להפריש את אחשוורוש מאסתר] ואפי' הכי לא גליא ליה, דכתיב [שאף בהקבץ בתולות שנית, והיה אחשוורוש נותן לב להם, אפ"ה] אין אסתר מגדת מולדתה וגו',

אמר רבי אלעזר, מאי דכתיב

דף י"ג ע"ב

אויב לו ז' ל' אִי־יִגְרַע מִצִּדִּיק עֵינָיו טוֹן עֵינָיו צמעה הצדיקים לשלם להם אף לימים רבים מזה צמדה, בשכר צניעות שהיה בה ברחל וכתה ויצא ממנה שאול שהיה צנוע, ובשכר צניעות שהיה בו בשאול, וזה ויצאת ממנו אסתר צמרגום של מגילה מייחס מרדכי ועושהו עשירי לשאול, ומשאל עד צנימין, וכתיב היא אסתר בת דודו, ואין לו ראיה אחרת צמרגום שילאה משאול,

ומאי צניעות היתה בה ברחל? דכתיב בראשית כט ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא, [ומקשה] וכי אחי אביה הוא, והלא בן אחות אביה הוא [בן רבקה שהיתה אחות לבן]?]

אלא אמר לה [יעקב לרחל] מינסבא לי, אמרה ליה אין [רחל אמרה ליעקב בן אני רוצה להנשא לך], מיהו אבא רמאה הוא, ולא יכלת ליה, אמר לה אחיו אנא ברמאות, אמרה ליה ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא? אמר לה אין שמואל ב כב כו עס־נָבֵר תִּתְבָּר, וְעַס־עָקֵשׁ תִּתְפַּל,

אמר לה [יעקב לרחל] ומאי רמיותא [באיוזה דבר אני צריך לשמור את עצמי שלא ירמה אותי]? אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מינאי [יש לי אחות [לאה] שגדולה בשנים ממני] ולא מנסיב לי מקמה [ולא ימסור אותה להנשא, קודם שהיא תנשא], מוסר לה סימנים [מסר לה יעקב סימנים לרחל שלא יחליפו אותה בלאה],

כי ממוא ליליא [לליל החתונה] אמרה השתא מיכספא אחתאי, מסרתינהו ניהלה [מסרתן] ללאה, והוא צניעות, שלא יתפרסם הדבר שמסר לה סימנים [שלא להמציא. רע"י], [ראה רש"י שפרש צניעות על השתוקה, # אבל יותר נראה שמה שיעקב מסר סימנים ללאה הוא ענין של חיבה [סוד שבין חתן וכלה], ולא היה צנועה ולא גילתה את זה],

והיינו דכתיב בראשית כט ויהי בבקר והנה היא לאה, מכלל דעד השתא לאו לאה היא? אלא מתוך סימנים שמסרה רחל ללאה לא היה ידע עד השתא, לפיכך וכתה ויצא ממנה שאול,

"ואת שבע הנערות" וגו' אמר רבא שהיתה מונה בהן ימי שבת שהיתה משרתת לה אחת בלילה בשבת, ואחת בשני בשבת, ואחת בשלישי בשבת, וכן כולן, וכשהגיע יום שפחה של שבת, יודעת שהיום שבת,

"וישנה ואת נערותיה" וגו', אמר רב, שהאכילה [הגוי שומר הנשים] מאכל יהודי,

ושמואל אמר, שהאכילה קדלי דחזירי צקוניש [התיבות של בשר חזיר] שמינית, ומתוך אונסה לא נענשה [וח"ו היא לא היתה אוכלת. תוס'],

ור' יוחנן אמר זרעונים, וכן הוא אומר שהזרעונים טובים לצדיקים להבדילן ממאכל טמא, דניאל א מו וַיְהִי הַמֶּלֶצֶר נֶשֶׂא אֶת־פֶּת־בָּנָם וַיִּין מִשְׁתֵּיהֶם [שם בדניאל א' ה' פרש"י פת בג הוא שם מאכל המלך בלשון כשרים] וַנִּתֵּן לָהֶם זֵרְעָנִים וכתיב צהלא ענינא [שם פסוק ט"ו] ולמקנת ימים עשרה נראה מראהם טוב וצריכי צמר וגו',

"ישנה חרשים בשמן המור" מאי שמן המור? ר' חייא בר אבא אמר סִטְפָת [שמן טוב], רב הונא אמר, שמן זית שלא הביא שלישי גדי מנחות תנן אין מציאין אנפקינן, ואם הביא פסול, ועלה קאי ר' יהודה ואמר מהו אנפקינן, תניא רבי יהודה אומר אנפקינן שמן זית שלא הביא שלישי, ולמה סכין אותו, שמשיר את השיער ומעדן מלפניו את הבשר,

"בערב היא באה ובבקר היא שבה" אמר רבי יוחנן, מגנותו של אותו רשע [אחשוורוש] גנותו הוא זה, שהוא צועל נשים ומשלקן, למדנו שבחו, שלא היה משמש ממתו ביום,

"ותהי אסתר נשאת חן" אר"א מלמד, שלכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו [שאסתר היא מאומה שלו],

"ותלקח אסתר אל המלך אחשוורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדר טבת" ירח שנהנה גוף מן הגוף מפני הנינה, והעיד לך הכתוב שהיו מתכווין מן השמים לחצצה על צעלה,

"ויהאב המלך את אסתר מכל הנשים, ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות" [שרק בבתולות שייך לשון "חן וחסד", אבל בנשים שייך רק לשון אהבה. הגר"א] אמר רב, ביקש למעום [באסתר] טעם בתולה טעם לכן נאמר מכל הנשים ומכל הצמולות, טעם בעולה טעם,

"ויעש המלך משתה גדול" [קורא לה משתה גדול מפני האכילות, דאילו בכמות היתה הראשונה יותר גדולה, שהיתה משתה שמינים ומאת יום. הגר"א] עבר משתיא חזר לכמה ענינים לפייסה שתגלה לו מולדתה, ולא הועיל [מסמך. רע"י] לה להאי קרא ובהקבץ בתולות שנית וגו' אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה וגו', עזב משתיא סעודה לכבודה, מה שלא עשה בשאר נשים ולא גליא ליה, דלי ברגא אמר צבייל אסתר אני מינית לכם מכסי גולגולתכם, היינו והנחה למדינות עשה ולא גליא ליה, שדר פרדישני

אבני חן על מסכת מגילה

העיד עליו הכתוב שלא גדלו עד שזא מעשה הזה?

אמר רבא, אחר שברא הקב"ה רפואה למוכה העמידה לזא לאמר זמן, דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל, אא"כ בורא להם רפואה תחילה, שנאמר הושע: כרפאי לישראל ואמר כן ונגלה עון אפרים על ידי מכה שאני מציא עליהן,

אבל אומות העולם אינו כן מכה אותן ואח"כ בורא להם רפואה, שנאמר ישעיהו יט ונגף ה' את מצרים, נגוף ורפוא,

"ויבזו בעיניו לשלוח יד במרדכי לברו" אמר רבא, בתחילה במרדכי לברו, ולבסוף בעם מרדכי, ומנו רבנן ["עם" היינו חבר וידיד, מלשון עמיתי בתורה. מהרש"א], ולבסוף בכל היהודים,

"הפיל פור ומהו פור הוא הגורל מיום ליום, צאיו יום יפול הגורל, וכן מחודש לחודש, והגורל של כולן הטיל ציוס אחד, # לא הבנתי כוונת הרבנים], ונפל לו הגורל על [אדר]",

תנא, כיון שנפל פור בחודש אדר, שמח שמחה גדולה, אמר [הבן] נפל לי פור בירח שמת בו משה [בשבעה בלדר מת משה] שנאמר והעם עלו מן הירדן צעשור לחודש הראשון (יהושע ד), לא מהם למפרע שלשים יום בלצלו של משה, ושלשה ימים שהכינו להם זידה, שנאמר הכינו לכם זידה כי צעוד שלשה ימים אתם עוצרים וגו' (שם יהושע ה) הרי בשבעה בלדר מת משה,

ולא היה יודע, שבשבעה באדר מת, ובשבעה באדר נולד דכמיז בן מאה ועשרים שנה לפני היום (דברים לא) היום מלאו ימי ושנתי, כדאי הלילה שמכפר על המיתה,

"ישנו עם אחד" אמר רבא ליכא ידיע לישנא בישא כהמן, אמר ליה [המן לאחשורוש] תא ניכלינהו [בא ונכלה את ישראל] אמר ליה [אחשורוש להמן] מסתפינא מאלהיו דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי,

אמר ליה [המן לאחשורוש] ישנו מן המצות [מלשון שינוי שמשנין מצותן, א"נ מלשון שינה שישנים מן המצות. מהרש"א] [פ' שאמר לו המן שאחשורוש אינו צריך לפחד שיענשו אותו, מפני שישראל אינם מתנהגים כראוי], אמר ליה [אחשורוש להמן] [ודורש מלת אחד שהוא מיותר. מהרש"א] אית בהו רבנן [ואני מתירא שאענש בשבילם] מתשוצמו של המן אנו למדין שכן היה אחשורוש משיכו,

אמר ליה [המן לאחשורוש] עם אחד הן [כמו ששאר עם אינן במצות כך הרבנן שבהם אינן מקיימן מצות. מהרש"א, וערכים הם אלו על אלו. שפת אמת],

[והוסף המן לומר] שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך שמלכות אחת מליאה מהם, מפורין הם בין העמים, שמא תאמר

ומה צניעות היתה בשאול, דכתיב שמואל א' י מזו [ויאמר שאול אל דודו הגד הגיד לנו כי נמצאו האתונות] ואת דבר המלוכה [שמשחו שמואל למלך] לא הגיד לו [אולי מתוך צניעות שהיתה בו. רד"ק] אשר אמר שמואל, זכה ויצאת ממנו אסתר,

[וכאן מסיק מה שהתחיל בדרש הפסוק לא יגרע מצדיק עינו] ואמר רבי אלעזר, כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם, פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות, שנאמר איוב לו: [שנאמר לא יגרע מצדיק עינו וסיפיה דקרא] [ואת-מלכים לכפא] [וישיבם לנצח-וינצחיהו (וגו')] והיינו גדולה לדורות, [כשהם שוין, שאין מתנאים במעלתם. גמ"י],

ואם הגיס דעתו, הקב"ה משפילו הכי סמכי קראי ויושיבם לנצח ויגבהו, ואם אסורים צוקים על ידי שמגביהין עצמן, צאין ליד עניות ויסורים שנאמר איוב לו ה ואם-אסורים בצינים [קשורים בשלשלאות היסורים. מ"ד] [ילבדון בחבלי-עני] וגו',

"ואת מאמר מרדכי אסתר עושה" אמר רבי ירמיה, שהיתה מראה דם נדה לחכמים,

"כאשר היתה באמנה אתו" אמר רבה בר לימא (משמיה דרב) שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת מחמת נקיות, שלא תהא מאוסה לנציק משכימו של אחשורוש ויושבת בחיקו של מרדכי [שהיתה משמשת במקור. ראה תוס'],

"בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך" [פ' בין שרי המלך], קצף בגתן ותרש" אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, הקציף הקב"ה אדון על עבדיו וקצף פרעה על שני סריסיו לעשות רצון צדיק, ומנו יוסף שנאמר בראשית מא ושם אתנו נער עברי וגו', [וגם הקציף הקב"ה] עבדים על אדוניהן לעשות נם לצדיק, ומנו מרדכי דכתיב ויודע הדבר למרדכי וגו',

אמר רבי יוחנן בגתן ותרש שני טרסיים הוו, והיו מספרין בלשון טורסי שס מקוס, ואומרים מיום שבאת זו [אסתר] לא ראינו שינה בעינינו ממך שהיפה חזירה עליו היה מרבה בתשמיש, ואמא לשמות [והם היו צריכים להביא], בא ונמיל ארם בספל [של מים שהוא שותה ממנה] כדי שימות, והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה, והיה יודע בשבעים לשון,

אמר לו [אחד מהטרסיים להשני] והלא אין משמרת ומשמרתך שורה אתה ממונה על עבודה אחת, ואני ממונה על עבודה אחת [ובי ילך מרחק רב להביא הארס הלא צריכין אנו להיות על עבודתנו. ראה מהרש"א], אמר לו אני אשמור משמרת ומשמרתך, והיינו דכתיב ויבקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתך,

"אחר הדברים האלה" [הכי גרסינן אחר הדברים האלה גדל המלך את המן וגו'] צמר בגמן ותרש כתיב, [מאי אחר] וקא צעי תלמודא אחר מאי, מה

אבני חן על מסכת מגילה

מרדכי היו זכריה ומלאכי,

מאי דרוש, אמר רבי חייא בר אבין, אמר רבי יהושע בן קרח, ומה מעבדות לחירות צליאם מזרס (אמרי) [אמרו. אולי צ"ל בן ע"פ רש"י, ובד"ס גורם "אומרי"] שירה על הס, ממיתה לחיים לא כל שכן,

אי הכי [שפורים צריך שירה ולכן תיקנו את קריאת המגילה] הלל נמי נימא [בפורים] שהיא שירה? לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ,

[ומקשה] יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ, היכי אמרינן שירה [פירוש הלל שבהגדה בליל פסח, אבל ההלל שנאמר ביום הראשון של פסח, הוא מדין מועד כמו בסוכות ובעצרת. יוסף דעת ע"פ טורי אבן?]

[ומתיר] שציאת מצרים היה נס בחו"ל שהיה קודם שנכנסו לארץ, ולכן אומרים הלל עליה] כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה, משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה,

רב נחמן אמר [לכן אין אומרים הלל בפורים], קרייתא [קריאת המגילה] זו הלילא [פ' שתיקנו חכמים קריאת המגילה במקום אמירת הלל, אבל במקום שאין מגילה לא יצא אם אומר הלל],

רבא אמר [לכן אין אומרים הלל בפורים], בשלמא התם תהלים קיג הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה שהי למיות ילאו, אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש! אכתי עבדי אחשוורוש אנן דלא נגאלו אלא מן המיתה,

בין לרבא דאמר להכי לא אמרי הלל דאכתי עבדי אחשוורוש הוו, הא לאו הכי אמרינן בין לר"ג דאמר קריאת מגילה במקום הלל קשיא, והא תניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות שאר ארצות לומר שירה על נס המאורע להם?

[ומתיר] כיון שגלו חזרו להכשירן הראשון [פ' הברייתא ששנינו לעיל משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה, היינו רק עד שגלו],

ותו ליכא נביאים והכתיב שמואל א א ויהי איש אחד מן הרמתיים צופים, אחד ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל [הרי שהיו 200 נביאים, ולעיל אמר שהיו רק 48 נביאים?]

[ומתיר] מיהוה טובא הוו [היו הרבה נביאים] כדתניא הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים, אלא נבואה שהוצרכה לדורות ללמוד משונה או הולאה נכתבה וכל הני ארבעים ושמונה הולכים,

אית הגאון מינייהו, מפורד כפרידה זו שאינה עושה פירות, ושמא תאמר איכא מדינתא מדינה קטנה מינייהו, תלמוד לומר בכל מדינות מלכותך,

"ודתיהם שונות מכל עם" דלא אכלי מינן ולא נסבי מינן נשים ולא מנסבי לן,

"ואת דתי המלך אינם עושים" אונגריה ומסס וגולגוליות וארנונות אינן נותנין דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י שנת היום, פסח היום, ואנו אסורים במלכה,

"ולמלך אין שוה אין נאה, ואין משש להניחם" דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות, ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן, זורקו ושותהו, ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן, חובטו בקרקע ואינו שותהו,

"אם על המלך טוב יכתב לאבדם, ועשרת אלפים כבר כסף", וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידי המון לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו, והיינו דתנן באחד באדר משמיעין בית דין מכריזין שיצאו שקלים למקדש על השקלים, ועל הכלאים שגדלו הזרעים קצת, וינין ניכר, ועוקרין אותן משדומיין בהכרזת בית דין,

"ויאמר המלך להמן הכסף [גימטריא דהכסף 165 עולה הע"ן רמז לו שיתלה עליו. תוס'] נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך", אמר רבי אבא

דף י"ד ע"א

משל דאחשוורוש והמן כלומר יש ללמוד מאחשוורוש שאף דעתו היה להשמידן למה הדבר דומה, לשני בני אדם לאחד, היה לו תל בתוך שדהו, ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו, בעל חריץ אמר מי יתן לי תל זה בדמים, בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה בדמים, לימים נדודווגו זה אצל זה, אמר לו בעל חריץ לבעל התל מכור לי תילך אמר לו טול אותה בחנם והלואי,

"ויסר המלך את טבעתו", אמר רבי אבא בר כהנא, גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה 48 נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירו למוטב, ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב שגורו עליהן מעניות למשונה, כדכתיב כוס וצבי ומספר שק ואפר יוצע לרבים,

ת"ר, ארבעים ושמונה נביאים, ושבע נביאות, נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה ואם תאמר נר מוכה, כבר פסקו הנביאים, אצל צימי

אבני חן על מסכת מגילה

"מרים דכתיב" שמות טו ותקח מרים הנביאה אחות אהרן [ומקשה וכי היתה רק אחות אהרן] ולא אחות משה? אמר ר"נ אמר רב, שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן ועדיין לא נולד משה ואומרת עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל,

ובשעה שנולד [משה] נתמלא כל הבית כולו אורה, עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה, בתי נתקיימה נבואתיך,

וכיון שהשליכוהו [שהשליכו את משה] ליאור, עמד אביה וטפחה על ראשה ואמר לה בתי היכן נבואתיך, היינו דכתיב שמות ב ותתצב אחותו מרחוק לדעה, לדעת מה יהא בסוף נבואתה,

"דבורה" [היתה נביאה] דכתיב שופטים ד ודבורה "אשה נביאה" אשת לפידות, מאי אשת לפידות, שהיתה עושה פתילות למקדש משכן שילה [ובזה זכתה לנבואה ולאור התורה שהיתה שופטת את ישראל. מהרש"א],

שופטים ד' ה' והיא יושבת תחת תו' מ'ר דבו' ר'ה בין תרמיה ובין בית'אל ב'הר אפרים מאי שנא תחת תומר? אמר ר' שמעון בן אבשלום מושום יחוד שהוא גזוה, ואין לו כלל, ואין אדם יכול להתייחד שם עמה כמו נצט' [כשבאין אליה בני ישראל למשפט. תוס'],

דבר אחר, מה תמר זה אין לו אלא לב אחד שרף יש לו כמו אילן, אבל אין לו [שרף] צננפו אלא צננו על פני כל גזוהו, אף ישראל שבאותו הדור, לא היה להם אלא לב אחד לאביהן שבשמים,

"חנה" [מנין שהיתה נביאה] דכתיב שמואל א ב א [ותתפלל חנה ותאמר, עלץ לפי ב'ה', רמ'ה קרני ב'ה' [ודורש הפסוק] רמ'ה קרני ולא רמ'ה פכי [כי הקרן הוא דבר המתקיים, משא"כ הפך שהוא כלי חרם, עלול לשבירה בנפילה. מהרש"א] זו היא נבואתה, שנתנצחת על שאלו ויהא שלא תימשך מלכותך, צמחית דוד ושלמה כמיצ' קרן השמן, וצמחית שאלו ויהא כמיצ' פך,

דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותך, שאלו ויהא שנמשחו בפק לא נמשכה מלכותך, [פי' שחנה אמרה כלל שכן יהיה, שמי שימשח בקרן ימשך מלכותו, ומי שימשח בפק לא ימשך מלכותו, וכן היה],

[ודורש מה שאמרה חנה עוד בתפלתה] אין קדוש כה' כי אין בלתיך, אמר רב יהודה בר מנשיא, אל תקרי בלתיך אלא לבלותך, שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו [שהאדם נבלה והם נשארים], אבל הקדוש ברוך הוא מבלה מעשה ידיו [שהם נבלים והוא חי וקים],

[יעוד אמרה חנה] "ואין צור כאלהינו" אין צייר כאלהינו, אדם

ובהלכות גדולות מניין מסדר עולם אברהם יצחק יעקב משה ואהרן יהושע, פנחס ועל מלאך ה' מן הגלגל אל הזכרים [שופטים ד] זה פנחס, ויצא אש האלהים אל עלי [שמואל א' ד] זה אלקנה, עלי, שמואל, גד, נתן, דוד, שלמה, עידו קרח אל המזבח צבית אל, מיכיה בן ימלה צימי אחאב, עוזיה, אחיה השילוני, ויהא בן חנני צימי אסא, עזריה בן עודד, חזאל [הלוי] מצני מחניה, אליעזר בן דודו ממורסיה כולן צימי יהושפט, בדברי הימים (ב' יט), וצימי ירבעם בן יואש הושע עמוס, וצימי יותם מיכה המורשתי, וצימי אמנניה חמוץ, חמוץ חמר לאמנניה מדוע דרשת אלהי אדום, ואליהו ואלישע ויונה בן אמיתי, ישעיה, צימי מנשה יואל נחום חבקוק, צימי יאשיה צפניה, אוריה מקרית יערים, ירמיה בגולה יחזקאל דניאל, צננת שמים לדריש ברוך, נריה, שריה, מחסיה, חגי, זכריה מלאכי, ומרדכי בלשן, בסדר עולם, ועל דניאל אמרין לעיל מגילה (ג, א) אינה נציף ואיהו לאו נציף, אלא אפיך דניאל ועיל שמינה שאמר לרבעם אל תעלו ואל תלחמו עם אחיכם בני ישראל, שנים לא ידעתי וישאל הוצרכה לא נכתבה,

אברהם	עלי	עובדיה	מיכה	חבקוק	מחסיה
יצחק	שמואל	אחיה	אמוץ	צפניה	חנני
יעקב	גד	יהוא	אליהו	אוריה	זכריה
משה	נתן	עזריה	אלישע	ירמיה	מלאכי
אהרן	דוד	חזאל	יונה	יחזקאל	מרדכי
יהושע	שלמה	אליעזר	ישעיה	ברוך	שמעיה
פנחס	עידו	הושע	יואל	נריה	?
אלקנה	מיכיהו	עמוס	נחום	שריה	?

רבי שמואל בר נחמני אמר [מפרש מן הרמתיים צופים, כפשוטו שמוצייר את המקום ממנה בא אלקנה], אדם הבא משתי רמות שצופות זו את זו [שעירו היה על שני הרים שעומדות אחד מול השני],

רבי חנני אמר, אדם הבא מבני אדם שעומדין ברומו של עולם, ומאן נינהו בני קרח, דכתיב במדבר כי ובני קרח לא מתו # [ורמתיים פירושה בן לאנשים גדולים, ולא אמר איך יתפרש לשון צופים],

תנא משום רבינו, מקום נתבצר להם לשון גזוה, כמו וצורות צמחים [דברים ט] בגיהנם, ועמדו עליו [ורמתיים היינו שישבו במקום גבוה בגיהנם, וגם לפי זה לא אמר איך יתפרש לשון צופים],

שבע נביאות מאן נינהו? ¹שרה ²מרים ³דבורה ⁴חנה ⁵אביגיל ⁶חולדה ⁷ואסתר,

"שרה" דכתיב בראשית יא אבי מלכה ואבי יסכה, ואמר ר' יצחק יסכה זו שרה, ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקדש, שנאמר בראשית כא כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, ד"א יסכה שהכל סוכין ביופיה # [ולפי זה אין ראיה מפסוק זה שהיתה נביאה],

אבני חן על מסכת מגילה

[ראה תוס' זו"ל והלך באור חמימות, כוונתם מבוארת דכיון דהלך דוד לאורה ג' פרסאות, א"כ היתה מגולה המשך זמן רב וזה לא יתכן רק בכונה, משא"כ לאו חימום י"ל דהגילוי היה רק במקרה בזמן מועט ולא מדעתה. שפת אמת, וראה חנוכה התורה בליקוטים אות ר"ו שמקשה היאך אותה צדקת גלתה שוקה לפני דוד וכו'?" וכתב שצריך לגרום לאורו. וצריך עיון]

[כתובת יד מצאתי בענין מאמר חז"ל גבי אביגיל לבא בדמים דדרשו דם נבל ודם נידה וכו', קשה ולמה לא שיבחה דוד שמנעו גם מעון אשת איש החמור מנדה? י"ל דהיא ראתה דיצירה תקפיה ואם היתה משיבתו בטענת אשת איש מיד היה רואה דוד פתח היתר לעצמו להרוג את נבל בטענת מורד במלכות, כדי לבא עליה, לזה א"ל אפי' תהרגוהו אני נדה לכן המתן עד שהשם ינקום נקמתך או אתגרש ותקח אותי בהתר, ועשתה לו נמי שיש לו פת בסלו, ובוה נתקדר יצרו וכן היה שויה בעשרת הימים של שבעה ימי נדה ושלשה ימים של בדיקה לצאת מוויבה, מת נבל, ואז כשמת כבר היא ברשותו והמתין לה עוד שלשה חדשים. ע"כ. מדרש תלפיות [ענף אביגיל דף ז'] וע"ש עוד בגמ' כאן אריכות רב].

אמר לה [דוד לאביגיל] השמיעי לי [לשכב עמי], אמרה לו שם פסוק לא לא תהיה "זאת" לך לפוקה [ענין מכשול. מ"צ] כמו פיק [ענין כשלו. מ"צ] צרכים [ממס 3],

"זאת" מכלל דאיכא אחריתי, ומאי ניהו? מעשה דבת שבע והכי פירושה, מדקאמרה ליה ולא תהיה זאת לך לפוקה, מכלל שהתנגדה לו שסופו להכשל צביאה אחרת, ומאי ניהו צת שבע, ומסקנא הכי הואי סוף שעלמה לו כך, אלמא צביאה הוות, שנתקיימה נצואתה,

[וגם נתנבאה אביגיל שהקב"ה ימחול לדוד על עון בת שבע, כדכתיב] שם פסוק כ"ט והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים [ראה מהרש"א שכתב לפי ענין הדרש אין לו מקום כאן רצ"ע],

כי הוות מיפמרא מיניה [אביגיל מדוד], אמרה ליה [אביגיל לדוד] שם פסוק ל"א והטיב ה' לאדוני וְחִבְּתָה אֶת אִמְתְּךָ [וגראה דמיתי ליה הכא דגם בזה היתה מתנבא שימות נבל והוא יזכור אותה אז ביפה. מהרש"א],

אמר רב נחמן היינו דאמרי אינשי, איתתא בהדי שותא [כשהיא מדברת] **פילכא** [אינה מדברת ישר, אלא היא מוזה לתוך דבריה הנגיעות שלה] (עס) [צעוד. נמ"י] שהאשה מדצרת היא טווה, כלומר, (עס) [צעוד. נמ"י] שהיא מדצרת עמו על צעלה, הזכירה לו את עממה, שאם ימות ישאנה,

איכא דאמרי, שפיל ואזיל בר אווזא [האווז שהוא עוף קמן ואינו עף כציפור, אלא הולך בשפלות, וגראה כאילו אינו רואה רק סביבו, אבל באמת] **ועיניה מיטייפי** [נצולטים ו. נמ"י] זופין למרמוק, ודוגממו במסכת כתובות (ס, א) נטוף עיניך, [ובב"ק צ"ב ע"ב מפרש רש"י את המשל מממת ענותנותו של אדם לא יאה צום מלשאל דבר הנריך לו, צין למורה צין לפרנסתו, ולמצוע חוצו],

צר צורה על גבי הכותל, ואינו יכול להטיל בה רוח, ונשמה, קרבים, ובני מעים, אבל הקב"ה צר צורה בתוך צורה [הולד במעי אמו] ומטיל בה רוח, ונשמה, קרבים, ובני מעים,

[בשמואל א' כ"ה דוד שלח נעריו אל נבל לבקש ממנו אוכל, והוא ענה להם מי דוד ומי בן ישי, ודוד צוה לאנשיו שילכו להרוג את נבל, ואביגיל אשת נבל כששמעה שאנשי דוד באים, לקחה לחם ויין ותשם על חמורים, ומספר שהיא היתה רוכבת על החמור וכו'],
"אביגיל" דכתיב שמואל א כ"ה כ' והיה היא רוכבת על החמור ויורדת בסתר ההר, בסתר ההר ! מן ההר מיבעי ליה? אמר רבה בר שמואל, על עסקי דם הבא מן הסתרים,

נטלה דם והראתה לו [לדוד, ואולי עשתה כן להכנס עמו בדברים ואח"כ לגלות שוקה], אמר לה וכי מראין דם בלילה שנאמר (שמואל א' כה) אם אשאיר לנבל עד "אור הצקר" משמין צקיר, שמע מינה דהוא צלילה, וכי מראין דם צלילה, אם טמא או טהור, הלא צריך להצמין מראיתו, אם ממנישה דמים הטמאים צאשה הוא?

אמרה לו וכי דנין דיני נפשות בלילה [שדוד ואנשיו היו בדרך להרוג את נבל בעלה] והא כתיב (ירמיהו כא) דינו לצוקר משפט, וכתיב (ויקרא אומס לה) נגד השמש (במדבר כה)?

אמר לה

דף י"ד ע"ב

מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה [ואין צריך להמתין עד למחר. ראה תוס'], אמרה לו עדיין שאול קיים ולא יצא מבעד בעולם [ולכן אין להענישו כמורד במלכות, # שלא די שממליכין אותו למלך, שאם לא יצא מבעד בעולם הרי הוא מלך בלא עם],

אמר לה [דוד לאביגיל] שמואל א כ"ה ל"ג [ו] ברוך טעמך [דבורך ועצתך. מ"צ] וברוכה את אשר פָּלִיתָנִי מנגַע אומי [היום הזה] מבא בדמים, דמים תרתי משמע דם נדה [פ' שהרי היתה נדה, והיא לא שמעה לתביעתו] ושפיכות דמים [מלהרוג בעלה נבל],
[ויש כאן שני דרכים, א' גירסת רש"י שהגמ' הולך ומפרש איך מנעתו מלכא על הנדה, ול"ג "אלא" אלא גרסין מלמד שגילתה וכו',
ב' שקושית הגמ' היא שבפסוק לא נזכר שרצה לבא עליה, ומה פירושה של דמים בלשון רבים, וע"ז מתרין מלמד וכו'],

(? אלא. רש"י), מלמד שגילתה את שוקה ונמאיה לה, ומצעה ולא שמעה לו, כדמסיים ואזיל # [ועשתה כן להסיתו, כדי שיסיר דעתו מלהרוג בעלה, אבל צ"ע שלשון הגמ' משמע שע"י שגילתה את שוקה הצילתו מהחטא, ואולי ע"י שעשתה כן נעשתה היא שולטת על המצב] והלך לאורה ג' פרסאות # [זה גוזמא על התרגשותו],

אבני חן על מסכת מגילה

למחצית ירושלים 3338, ומתנבא שיהא בטל היוזל, והמוכר שדיו לא ישוב לו,

[ושואל על הפסוק ודורשה] **אפשר יובל בטל** [כבר] משגלו עשרת השבטים
 כימי חזקיה [המלך 3205], שנאמר [ויקרא כה י וְקִצְשָׁם אֶת שָׁנַת הַתְּמָשִׁים שָׁנָה
 וְקִרְאָם דָּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל-יִשְׂרָאֵל וְיֹאמְרוּ הִנֵּה הוּא תְּהִי לָכֶם שָׁנָה אִשׁ אֶל-אֶתְמֹתָי
 וְאִשׁ אֶל-מִשְׁפָּחָם וְשָׁנָה] [ודרשין שאין היובל נהוג אלא] בזמן שכל יושביה
 עליה, ולא בזמן שגלו מקמתן, נמצא משגלו שצט ראובן וגד וחזי שצט מנשה 3187
 [כבר] בטלו היוזלות ונביא מתנבא עליו **שיבטל** [שעתיד להבטל]
 ויחוקל יהיה מתנבא לאחר זמן שיבטל?

אלא מלמד שירמיה החזירן נאומה שנה שנמצא הספר [3303], והיא
 שנת שמונה עשרה ליאשיהו [שמלך בשנת 3285], וכששלם על דברי הספר 3187
 מולדה לא היה שם ירמיה, [וכיון שחזרו עשרת השבטים היו כל יושביה עליה]
 וחזרו למנות את היוזל [עד שנת 3338 שאז חרב הבית], ולא הספיקו למנות אלא
 שמיטות עד שמרד הבית,

ויאשיהו [מלך יהודה] **בן אמן מלך עליהן, דכתיב מלכים ב' כ"ג י"ז**
ויאמר [יאשיהו] **מה הציון** [הוא ציון מצבת מת. מ"צ] **הלו אשר אני**
רואה בלאשיהו כמי, צהיומו צצית אל, וסרף עצמות הסומרים צצית אל, על
 המוצת שעשה ירבעם?

ויאמרו אליו אנשי העיר, הקבר [זה הקבר הוא של. מ"ד] **איש**
האלהים [ותרגמו קברא דנביא דה'] **אשר בא מיהודה, ויקרא**
את הדברים האלה אשר עשית על המזבח בבית אל #
 [והתנבא שיבא לכאן אחר ויעשה המעשים שעשה יאשיהו על המזבח שבנה
 ירבעם בן נבט, שנצץ אותה כדכתיב שם בפסוק מ"ו], **וכי מה מיבו של**
יאשיהו על המזבח בבית אל והלא (משל) [של] מלכי ישראל היה, שהרי
 שם העמיד ירבעם את העגל?

אלא מלמד שיאשיהו מלך עליהן [שהגם שהיה מלך יהודה מלך גם
 על עשרת השבטים, ונמצא שהיה כל ארץ ישראל תחת מלך יהודה],

רב נחמן אמר, מהכא הושע י' י"א גם יהודה [דורשה על יאשיהו מלך
 יהודה] **שת** [ענין שימה. מ"צ] **קציר** [ענף וסעיף. מ"צ] **לך** עשה חיל וגדולה,
 כמו ועשה קציר, כמו נטע (איז יד, 3) **בשובי שבות עמי** [פ' שיהודה שם
 חיל וגדולה לישראל, לאחר ששבו עשרת השבטים, שמלך עליהם],

"אסתר" [מגילת שהיתה נביאה] **דכתיב אסתר ה' ויהי ביום השלישי**
ותלבש אסתר מלכות, בגדי מלכות מיבעי ליה? אלא
שלבשתה רוח הקדש, כתיב הכא ותלבש, וכתיב התם דברי
הימים א' י"ב ו"ח ורוח לבשה את עמשי וגו',

אמר רב נחמן, לא יאה יהירותא לנשי לא נאה משיצות לנשים,
תרתי נשי יהירן הויין, וסניין שמייהו שמוטיסן מאוסות הדא
שמה זיבורתא דנורס [פ' דבורה הנביאה] **והדא שמה כרכושתא**
 מולדה [פ' חולדה נביאה] [והיה להן להשפיל ולהכענע עצמן לפי שמותיהן חולדה

[במלכים ב' כ"ב מסופר שמצאו בביהמ"ק ספר תורה שהיה מגולל לפרשת
 התוכחה, והיה כשמוע המלך את דברי ספר התורה ויקרע את בגדיו, ויצו המלך
 שילכו לדרוש את ה', וילך חלקיהו הכהן וגו'],

"חולדה" דכתיב מלכים ב' כ"ב י"ד וילך חלקיהו הכהן ואחיקם
ועכבור [ושפן ועשה אל חלדה הנביאה] וגו',

ובמקום דקאי ירמיה, היכי מתנביא איהי הרי ירמיה עמד משנת
 שלש עשרה ליאשיה, שנאמר אשר היה דבר ה' אל ירמיה וגו' (ירמיהו א) והספר
 נמצא בשנת שמונה עשרה ליאשיה, ועליו שלם אצל חולדה?
 [לא זכיתי לרדן פ' חגמ', דאם נשלח לה נבואה מהשמים האך תכבוש
 הנבואה? שפת אמת עיי"ש],

אמרי כי רב משמיה דרב, חולדה קרובת ירמיה היתה, ולא
הוה מקפיד עליה [ושניהם מרחב הוונה יצאו. מהרש"א],

ויאשיה גופיה היכי שביק ירמיה ומשדר לגבה [לחולדה
 הנבואה]? **אמרי דבי רבי שילא מפני שהנשים רחמניות הן**
 [וקוה שתאמר לו דברים רבים יותר. שם, # ודנו אותה כפתרון חלומות שהכל
 הולך אחר הפתרון, והמהרש"א מפרש שתבקש עליהם רחמים לשנות הנבואה
 מרעה למיובה],

גלות גד ראובן וחצי שבט מנשה	3187
חזקיהו המלך*	3199
גלות עשרת השבטים	3205
יאשיהו המלך	3285
עמד ירמיה	3298
חולדה הנביא, נמצא הספר, ירמיה החזיר את עשרת השבטים	3303
מלך ג"ג	3319
גלות יכניה	3327
יחזקאל הנביא	3332
חורבות ירושלים	3338

[כן הוא במלכים וישעיה, אבל בר"ה יחזקיהו ביו"ד בתחלתו, ולאחר זמן [ראה
 תרגום] נקרא חזקיה, והשנה 3199 הוא לפי חשבון חו"ל, אבל לפי חשבון
 החוקרים יש הבדל של לערך מאה וששים שנה, ולכן תמצא שבספריהם חושבים
 שנה שמלך יחזקיהו שנת 727- לפנה"ס שהוא [3760-] 3033 לחשבון חו"ל,
 הבדל של 166 שנים, ובאבני חן על מסכת ר"ה כתבתי על זה],

ר' יוחנן אמר, ירמיה לא הוה התם, שהלך להחזיר עשרת
השבטים [מגלות בבל],

ומגילן דאהדור [שירמיהו החזיר את עשרת השבטים]? **דכתיב יחזקאל ז**
יג כי המו כי אל-הממקד ל' א' ישוב יחזקאל אמרו, והוא [יחזקאל
 הנביא] **נמצא 3332 בתוך (י"ד) [אחת עשרה. ד"ס] שנה שצין גלות יכניה 3327**

אבני חן על מסכת מגילה

ורבורה שהם שפילים בבריות. מהרש"א,

זה הוא בירמיה נא נט]] מ'פרשי ירמיה ומנמאל [צריך ושריה מיפרשי צנזואה, מנמאל] דכתיב ויצא אלי חנמאל בן דודי כדבר ה' (ירמיהו לז),

צריך ושריה מנינו שהיו תלמידי ירמיה, צריך דכתיב מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואני כותב על הספר צדיו (ירמיהו לו), ושריה צמוך הספר ירמיה (נא) הדבר אשר נאם ירמיה את שריה בן מנסיס וגו', ומנינו בתלמידי נציצים שהיו נציצים, [שהרי רואין ש] נחם רוח אליהו על אלישע, והושע תלמיד משה, ולקמן מניא צברימאל צריך בן נריה, ושריה בן מנסיס, ודניאל, ומרדכי, וחגי, וזכריה ומלאכי, כולן נמנצאו צגנת שמים לדריש אלא אבהתייהו [של ד' נביאים] אלו שהיו אבותם של ד' אלו דהיינו חלקיה, שלום, נריה, ומחסיח] מנלן?

כדעולא, דאמר עולא, כל מקום ששמו ושם אביו בנביאות, בידוע שהוא נביא בן נביא, שמו ולא שם אביו, בידוע שהוא נביא ולא בן נביא, שמו ושם עירו מפורש, בידוע שהוא מאותה העיר, שמו ולא שם עירו, בידוע שהוא מירושלים,

במתניתא תנא, כל שמעשיו ומעשה אבותיו סתומין, ופרט לך הכתוב באחד מהן לשבת, כגון צפניה א דבר ה' אשר היה אל צפניה [שהיה נביא וצדיק] בן כושי בן גדליה, בידוע שהוא צדיק בן צדיק,

וכל שפרט לך הכתוב באחד מהן לגנאי, כגון ירמיה מא ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע הוא שהרג את גדליהו בן אחיקם הנדיק בידוע שהוא רשע בן רשע,

[ירמיה מא ב. וְיָקָם וְיִשְׁמַעְאֵל בֶּן־נַתַנְיָהוּ וְעֶשְׂרֵת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־הָיוּ אִתּוֹ וַיִּכּוּ אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁשָׁן בְּחֶרֶב וַיָּמָת אִתּוֹ אֲשֶׁר־הִקְדִּיר מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּאֶרֶץ].

אמר רב נחמן, מלאכי זה מרדכי, ולמה נקרא שמו מלאכי שהיה משנה למלך [ר"ל דהוה חשוב כמלאך. מהרש"א, # פ' לא רצה לפרש מלשון מלך כיון דמלאכי יש בו אל"ף הכוונה על מלאך],

מיתבי ברוך בן נריה, ושריה בן מעשיה, ודניאל, ומרדכי בלשון, וחגי, וזכריה, ומלאכי, כולן נתנבאו בשנת שנים לדריש האחרון, נמנצאו לצני הגולה שיחזרו לצית המקדש, שנצטלה המלכה זה שמונה עשרה שנה על ידי שמרונים משהחילו זה צימי כורש [וקשה ד'] [קא חשיב מרדכי וקא חשיב מלאכי. ע"י]? תיובתא,

תניא, אמר רבי יהושע בן קרחה, מלאכי זה עזרא [ולא בא לפרש ולמה נקרא שמו מלאכי? ואפשר משום שהוא דבר פשוט בו ע"ש שהיה עזרא כמלאך אלהים בתורתו כמ"ש ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא. מהרש"א], וחכ"א מלאכי שמו,

אמר רב נחמן, מסתברא כמאן דאמר מלאכי זה עזרא, דכתיב בנביאות מלאכי ב' יא בְּגִדָהּ יְהוּדָה סִפִּיה דקרא ונעל צמ אל נכר, וְתוֹ עֵבֶה נְעֻשְׁתָּה בְּיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשָׁלַם כִּי אֶחָל יְהוּדָה קִדְּשָׁהּ אֲשֶׁר אָהַב, וְכַעַל בַּת־אֵל נָכַר, ומאן אפריש

זיבורתא כתיב בה, שופטים י' ותשלח ותקרא לברק, ואילו איהי לא אולה לגביה, כרכושא כתיב בה, מלכים ב כ"ב ט"ז אֶמְרוּ לְאִישׁ [אשר שלח אתכם אלי, כך אמר חולדה לשלוחי המלך] יאשיהו שבאו אליה מפני חס"ת שנמצא גלול להתוכחה] וְלֹא אָמְרָה אֲמָרוּ לְמַלְךְ,

אמר רב נחמן, חולדה [הנביאה] מבני בניו של יהושע היתה, כתיב הכא מלכים ב כ"ב י"ד [וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וְאַחִיקָם וְעֶכְבּוֹ וְיִשָּׁפָן וְעֶשְׂיָהוּ אֶל־חִלְקִיָּהוּ הַנְּבִיאָה אֲשֶׁת אֶשְׁלָם בְּנֵי־חֶרֶם וְאֵף עַל גִּזְ דַּקְרָה עַל צַעֲלָה קֹא מִסְהִיד, מִיָּהוּ צַמְעָסִיָּה כְּמִי, וְכַתִּיב הַתָּם [ביהושע] יהושע כ"ד ח-ט [וַיָּמָת יְהוֹשָׁע בֶּן־נוּן עֶבֶד ה' בְּיָמָאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים: וַיִּקְרָא אוֹתוֹ בְּגִבּוֹל נַחֲלָתוֹ] בְּתַמְנֵית־חָרָם [בְּהַר אֶפְרַיִם כִּצְפּוֹ וְלִהְרֵי־גִעְשׁ],

איתיביה רב עינא סבא לרב נחמן, שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה, ואלו הן יגריה² ברוך³ וישריה⁴ מנסיס⁵ ירמיה⁶ חלקיה⁷ חנמאל⁸ וישלום [ראה להלן ששמות אלו הם ד' בניס ואבותיהם],

רבי יהודה אומר אף חולדה הנביאה מבני בניה של רחב הזונה היתה, כתיב הכא בן תקוה, וכתיב התם יהושע ב' את תקות חוט השני [וכיון שהיתה נכדת רחב הזונה לא היתה נכדת יהושע]?

אמר ליה [רב נחמן] עינא סבא, ואמרי לה פתיא [סיר] [a wide earthen vessel, pot] אוכמא [שחור],

[רש"י ע"ז טז: פתיל אוכמא- כלי שחור כמו (עבודה זרה דף לג) הני פמוותא דני מיכסי אוכמא שנשתחר ע"י מלאכה, כלומר גם אתה רגיל ומדיר צמורה כמו (צרכות דף כח) מכותלי ציתן ניכר שפתמי אתה, חכמה מפוארה בכלי מטוער (תענית דף ז), דרכן של תלמידי חכמים שמצטערין על לימוד תורה, ואינם מכבדים צגדיהם],

מיני ומיניך [מבינינו] תסתיים שמעתא [ראה לשון זה גם בפסחים פח].

[אני שאמרת חולדה היתה מבני בניו של יהושע, ואתה שאמרת בשם ר' יהודה שיצאו מרחב הזונה], כלומר, על ידי ועל ידך תתפרש אמתו של דבר, הא והא הואי דאיגירא [רחב הזונה] ונסבה יהושע,

ומי הו ליה זרעא ליהושע, והכתיב דברי הימים א ז גון בנו, יהושע בנו את שצט אפרים מייחס הכתוב עד יהושע, ומיהושע למטה לא יחס אש? בני לא הו ליה, בנתן [אבל בנות] הו ליה,

דף ט"ו ע"א

בשלמא אינהו [פ'] שהשמונה נביאים שחשיב לעיל, היו אבות ובנים, דהיינו ירמיהו בן חלקיהו, חנמאל בן שלם, ברוך בן נריה, וישריה בן יגריה בן מנסיס [שם

אבני חן על מסכת מגילה

נשים נכריות? עזרא, דכתיב עזרא י' ב' ב' וַיֵּצֵא שְׂכֻנָּה בְּיָחִיאל מִבְּנֵי עֵיִלָם וַיֹּאמֶר לְעִזְרָא אֲנִיחָנוּ מֵעַלְנוּ בְּאֵל הַיָּנוּ וְנִשָּׁב נָשִׁים נְכָרִיו וְאֵת מַעֲמֵי הָרָצָן וְעֵתָהּ יִשְׁמְכֶנָּה לְיִשְׂרָאֵל עַל־זֹאת,

תנו רבנן, ארבע נשים יפיפיות היו בעולם, שרה [שרואן שאברהם החביא אותה מעיני המצרים] רחב, ואביגיל [כדאמרין לעיל יד: שדוד המלך הלך לאורה ג' פרסאות], ואסתר, ולמאן דאמר אסתר ירקרוקת היתה [פ' שהיתה כעורה, אלא שהיה חוט של חסד משך עליה, כדאמרין לעיל יג:]. מפיק אסתר, ומעייל ושתי,

תנו רבנן, רחב בשמה זינתה המזכיר את שמה נגדו אחר מאות וזו # [ויש ללמוד מכאן שאין יופי האשה גורם להחטא בני אדם, שהרי אינו מונה כאן מהנשים היפות רק רחב הוונה] יעל בקולה, אביגיל בזכירתה, מוכל בת שאול בראייתה,

אמר רבי יצחק, כל האומר רחב מיד ניקרי כואה קמי [ונפקא מינה לאדורורי בדכותה. יעב"ק, תענית ח' ע"ב], # [ודאי אין הכוונה דוקא על שם זה, שהרי היא היתה בימי יהושע ומה ענינה בימי האמוראים, אלא מביא שם שכל אחד יודע שהיא מופקרת], [בבן יהודה בתענית פ' דבא ללמדנו שלא יאמר שם אשה שיודעה ומכירה פעמים [רחב רחב], שזה הוא דרך חיבה # [ובכלל הזכרת שם אדם מראה רגשי חבה, וכ"ש כשאומרה פעמים]],

א"ל רב נחמן [לר' יצחק] אנה אמינא רחב רחב ולא איכפת לי, אמר ליה כי קאמינא ביודעה ובמכירה,

"ומרדכי ידע את כל אשר נעשה" [ויקרא מרדכי את בנדי וילבש שק ואפר ויצא ברחוב העיר ויעק זעק זעקה גדולה ומרה] מאי אמר כשזעק זעקה גדולה ומרה, מה היה אומר כשזעק? רב אמר כך היה זעק גבה המן מאחשוורוש שמלאו לבו לדבר מה שלא עלה על לב אמשורוש, ושמואל אמר גבר מלכא עילאה ממלכא תתאה כינוי הוא להיפוך [שמלכות של מטה גבר חלילה על מלכות שמים], כלשון נקיה,

"ותתחלחל נתמסמם כלל גופה המלכה" מאי ותתחלחל? אמר רב שפירסה נדה, ור' ירמיה אמר שהוצרכה לנקביה,

"ותקרא אסתר להתך" אמר רב, התך זה דניאל ולמה נקרא שמו התך, שחתכוהו מגדולתו [שחי"ת מתחלף בה"א] דימי אמשורוש, שהרי כלשון השליטו תלמא זמלכותו [דניאל ה' כט בארין] אמר בלשאר וְהַלְבִּישׁוּ לְדָנִיֵּאל אֲרָגָנָא, וְהַנְּעִיבָא עַל־צִוְּאָתָהּ, וְהַכְרִיזוּ עָלָיו הִי דִּי־לְהוּא שְׁלִיט תְּלָתָא # [תרגום של שליט captain, officer] בְּמַלְכוּתָא, וכן דריוש המדי, שנאמר ועלה מנהון סרכיב תלמא די דניאל מד מנהון [ויעל מִמָּהוּ] סָרְכִיב תְּלָמָה דִּי דְנִיָּאל מִד מִמָּהוּ] [דניאל ו' ג], וכן כורש שנאמר ודניאל הלל זמלכות דריוש זמלכות כורש פרסאה (שם דניאל ו'), וכשמלך אמשורוש ממכו מגדולתו,

ושמואל אמר, שכל דברי מלכות, נחתכין על פיו,

"לדעת מה זה ועל מה זה", אמר רבי יצחק, שלחה לו שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה, דכתיב בהן שמות ל"ב מזה ומזה הם כתובים,

[חולין קלט: אסתר מן התורה מניין ואנכי הסתר אסתיר. וכתב שם בפניי הדף, דהנה איתא במגילה טו. לדעת מה זה ועל מה זה, אמר רבי יצחק שלחה לו שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן מזה ומזה הם כתובים, וכן אפשר לפרש כאן, מאין למדה אסתר דהעונש שהקב"ה הסתיר פניו מהם בא להם בגלל שעברו על התורה, לכך באה התשובה ואנוכי הסתר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה],

[אסתר ד' ה' ותקרא אסתר להתך מרדכי המלך אשר העמיד לפניו ותצוהו על־מרדכי לדעת מה־זה ועל־מה־זה: ו' ויצא התך אל־מרדכי אל־רחו"ב העיר אשר לפני שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ: ז' וַיִּגְדֵּל־לוֹ מַרְדֳּכִי אֶת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וְאֵת פֶּרֶשֶׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הֵמָּן לְשָׂקוֹ ל עַל־גִּנְי הַמֶּלֶךְ בִּיהוּדִים] [לאבדום: ח' וְאֶת־פֶּתִשְׁנָן כְּתִבְתִּיהָ אֲשֶׁר־נָתַן בְּשׁוֹשָׁן לְהַשְׁמִידם וְנָתַן לֹא־תִקְרָא וְאֶת־אֶסְתֵּר וְלִהְיוֹת לָהּ וְלִצְוָהָ עָלֶיהָ לֵבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לְהַתְחַנֵּן־לוֹ וְלִבְשָׁן מִלְּבָשֵׁי עַלְעֻמָּה: ט' וְכֵן אֶת־הַתֵּךְ וַיִּגְדֵּל לְאֶסְתֵּר אֶת דְּבָרֵי מַרְדֳּכִי: י' וְהֹאמַר אֶסְתֵּר לְהַתֵּךְ וְתִצְוָהוּ אֶל־מַרְדֳּכִי: יא כָּל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם־מְדִינָתוֹ אֶת הַמֶּלֶךְ וְיִדְעִים אֲשֶׁר כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַחֲצַר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר ל אֶיִקְרָא אֶת־דָּתוֹ לְהִמָּוֶת לְבַד מֵאֲשֶׁר יִי שִׁטְלוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת־שָׂרְכִיט הַהֵךְ וְהָיָה וְאִנִּי ל א נְקֻרָתִי לִבֹּא אֶל־הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלֹו שִׁים יִי־ם: יב וַיִּגְדֵּל לְמַרְדֳּכִי אֶת דְּבָרֵי אֶסְתֵּר:],

"וַיִּגְדֵּלוּ לְמַרְדֳּכִי אֶת דְּבָרֵי אֶסְתֵּר" ואילו איהו [דניאל התך] לא אזל לגביה [למרדכי] דניאל לא אזיל להשיב שלימותו, מכאן שאין משייבין על הקלקלה שהיה אסתר מונעת לנא אל המלך [שאמרה אסתר בפרק ד' י"א כל עבדי המלך ועם מדינות המלך יודעים וגו' ואח"כ בפסוק י"ב כתיב ויגידו למרדכי את דברי אסתר], לפיכך לא השיב התך את שלימותו, ואסתר שלמה דבריה על ידי אמרים [ולכן אמר ויגידו בלשון רבים ובנסתרה],

"לך כנום את כל היהודים" וגו' עד אשר לא כדת, אמר רבי אבא שלא כדת היה, שבכל יום ויום עד עכשיו באונם נבעלתי כלום ועכשיו ברצון מכאן ואילך מדעמי,

"וכאשר אבדתי אבדתי" כשם שאבדתי מבית אבא כך אובר ממך ואסורה אני לך, דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, וצריקן אסורה לבעלה,

[וא"ת אמאי לא היה מגרשה ותהא מותרת להחזירנה? י"ל לפי שכל מעשה הגט הוא ע"פ עדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר למלכות. תוס', והקשה הרשב"א שהיה לו למרדכי לכתוב בכתב ידו שהוא כשר [לגרש בן] דאורייתא, וטוב היה לו לעשות כן דהא אסתר היכי עבדא, דהשתא הכי [מליצה] ברצונה נבעלה ותהרג ואל תעבור, ואלו היה מגרשה בכתב ידו לא היתה עוברת על איסור עריות החמור ולא היתה נאסרה למרדכי [דרך חיבה שהיתה לאיש אחר בקדושין נאסרת על בעלה להחזירה]? אלא שדברי אגדה הן ואין מתיישבין עליהן. רשב"א,

אבני חן על מסכת מגילה

⁵ ואמר ר"א אמר רבי חנינא, כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם [אף שהאדם עדיין חי, דהא מרדכי היה חי. ש"ח], שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי,

⁶ ואמר ר"א אמר רבי חנינא, צדיק אבר לדורו אבר, משל לאדם שאברהם לו מרגלית, כל מקום שהיא, מרגלית שמה, לא אברהם אלא לבעלה,

"וכל זה איננו שוה לי", ⁷ אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, בשעה שראה המן את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה אינו שוה לי, כדרך חסדא דאמר רב חסדא זה [מרדכי] בא בפרוזבול מרדכי כל אלו בטענת עושר, המן כל בטענת עוני, שמכר המן את עצמו למרדכי קודם לכן ימים רבים בכדי לחס, כולי - לשון עושר, כדאמרין [גיטין לו, א] ושכרתי את גאון עוהכס אלו בולאות שניהודה וזה [המן] בא

דף ט"ו ע"ב

בפרוזבול [צוין] לשון עניות, כמו והעצט מעציתו (דברים טו), במסכת גיטין (לו, א),

[פ'] מרדכי בא בטענת ממון, שהוא קנה את המן כעבד בעד ככרות לחם, אבל המן בא בטענת רגש, שזה מכאיו לו מאד לראות את מרדכי, שזה מזכיר לו איד היה עני עד שהיה צריך למכור את עצמו בעד ככר לחם, וזה הפ' מרדכי בא בטענה אמיתית, אבל המן בא בטענה שאינה על פי דין].

אמר רב פפא, וקרו ליה [והיו קורין לו להמן] עברא דמזדבן במלמי נהמא, ככחות לחם, עשרים לחם שעורים (מלכים ב' ד) מתרגמין עשרין טולמין דלחמא,

"וכל זה איננו שוה לי" [לשון "זה" משמע שמראה עליה] מלמד שכל גזיו של אותו רשע [המן] חקוקין על לבו, ובשעה שרואה את מרדכי יושב בשער המלך, אמר כל זה איננו שוה לי,

⁸ ואמר ר' אלעזר אמר רבי חנינא, עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק, שנאמר ישעיה כ"ה ה' ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי [וגו'],

[ודורש הפסוקים שם, על מי יהיה הקב"ה עטרה לראשו], מאי לעטרת צבי [צבי הוא ענין הדר. מ"צ] ולצפירת [כן יקרא העטרה או המצנפת המסכב את הראש כי צפירה הוא ענין סיבוב. מ"צ] תפארה?

[ומפרש הפסוק] לעושי צביונו [רצונו] ולמצפין תפארתו, יכול לכל? ת"ל "לשאָר עמו" למי שמשלים עצמו כשירים,

[וממשיך לדרוש פסוק ו' שם]

"ולרוח משפט" לשופטים את רומן יהיה לעטרה זה הדן את יצרו

וקשה וכי לא היו מוצאים שני עדים שיבינו חומר הדבר וישאר בסוד? וי"ל דביחוסו של מרדכי אומר בן יאיר בן שמעי, וקשה הלא בן יאיר ושמעי יש הרבה דורות, אלא הרבה היו בשושן שנקראו מרדכי בן יאיר ולכן כדי לדעת מי הוא מיחסו עד שמעי, ובהו יובן למה היה מתיירא שיתפרסם הגמ, דאמרין בב"ב קסו: שאם יש שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה, נמצא שהיו באים אנשים הרבה ואז בודאי יתפרסם הדבר. יערות דבש, פניני הדף בב"ב קסו:],

"ויעבור מרדכי", אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית שהרי שלשה עשר צייסן נכתבו האגרות וימתן הדת בשושן, וארבעה עשר ותמשה עשר ושעה עשר התענו, וצשעה עשר נתלה המן צערב [וצ"ע אך עקרו בליל פסח מצות אכילת מצה? וצ"ל שלא התענו רק ביום ואכלו קצת בלילה. ראה בספרים],

ושמואל אמר [מפרש לשון "ויעבור"], דעבר ערקומא דמאי לאסוף היהודים שבער השני [והכנים עצמו לסכנה מפני הגלים הסוערים של הערקומא],

"ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות" בגדי מלכות מיבעי ליה? ¹ אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, מלמד שלבשתה רוח הקדש, כתיב הכא ותלבש, וכתיב התם דברי הימים א' י"ב ורוח לבשה את עמשי,

² ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן, ואלו הן דוד ודניאל, דוד דְּבַרְכִּיהָ אֲרֻנָּה דכתיב שמואל ב' כ"ד כ"ג ויאמר ארונה אל המלך [ה'] אלקד ירצן [וגו'], דניאל דברכיה דריוש דכתיב [שאמר המלך שיביאו את דניאל וישליכו אותו לגוב האריות ואמר לו המלך] דניאל ו' י"ז אלהך די אנת פלח ליה בתדירא [אלקד שאתה מתפלל לו תמיד], הוא ישיבינך [הוא יציל אותך מן האריות],

³ ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך, שהרי אבימלך קלל את שרה בראשית ב' הנה הוא לך כסות עינים, ונתקיים בזרעה בראשית כ"ז ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו,

⁴ ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא, בא וראה שלא כמדת הקב"ה, מדת בשר ודם, מדת בשר ודם [כשהקדרה גדולה מאד, ואין להגביהו לטמללו עם המים. ש"ח] אדם שופת קדרה מוסיפה על הכירה, היא קרויה שפיתה ואח"כ נותן לתוכה מים,

אבל הקב"ה נותן מים [בשמים] ואחר כך שופת הקדרה [פורש עננים תחתיה לקבל המים] לקיים מה שנאמר ירמיה י' י"ג לקול תתו המון מים בשמים [ויעלה נשיאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאצרותיו],

אבני חן על מסכת מגילה

כופהו לשון צמחונה,

וראה בממ"ג, ועדיין צריך עיון וחפוש בפירוש הגמ' כאן.

"וליושב על המשפט" זה הדין דין אמת לאמתו,

"ולגבורה" זה המתגבר על יצרו אינו הולך אחריו לעצור עצירה,

"משיבי מלחמה" שנושאים ונותנים במלחמתה של תורה,

"שערה" [אלו ת"ח] שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות והיינו שערה שעשין [שנעשים שוערים] לפתוח דלתות כהעממה, ולאחר [שם, עד] זמן נעילתו,

אמרה מרת הדין לפני הקב"ה, רבוננו של עולם מה נשתנו אלו מאלו [שם כהם מדות הלל מן השאל. רש"י סנהדרין ק"א ע"ב] ?

אמר לה הקדוש ברוך הוא [למרת הדין] [ישראל עסקו בתורה, אומות העולם לא עסקו בתורה] [שבע מצות שלהם שקבלו. ש"ח], אמר ליה,

[בפסוק ז' שם] גם אלה [כאלו. אור כזי] הרשעים הנדונים בגיהנם ביין שגו [מלשון שגגה] כלומר אף הם עשו כהם, לפיכך דנם ובשכר תעו [כהן] ונביא וגו'. ד"ס,

פקו פליליה לגיהנם נשפטו אין פקו אלא גיהנם שנאמר שמואל א' כ"ה ולא תהיה זאת לך לפוקה, ואין פליליה אלא דיינין שנאמר שמות כ"א ונתן בפלילים,

[גירסא א']

אמרה מרת הדין לפני הקב"ה מה נשתנו אלו מאלו?
[למה רק ישראל נעשה הקב"ה עטרה לראשם וחסידי אומ"ה לא],
אמר לה הקב"ה ישראל עסקו בתורה אומות העולם לא עסקו בתורה,
[שהגם שהם חסידים אינם עוסקים בתורה],
אמר ליה [מרת הדין להקב"ה] גם אלה [וכי כל ישראל טובים הם הלא גם הם] ביין שגו ובשכר תעו,
[מרת הדין טוען מענה בעלמא אף שמעולם לא אמרנו שכל ישראל זוכין לעמרה],
[והקב"ה משיב להם דאח"כ] פקו פליליה [שרשעים לגיהנם נשפטו],
[ובש"ח משמע שפקו פליליה הוא סיום דברי מרת"ה, שכתב הש"ח "ולא נתפרש מה השיב הקב"ה למרת הדין"],

[גירסא ב' לפי הד"ס]

אמרה מרת הדין לפני הקב"ה מה נשתנו אלו מאלו?
[למה לא יזכו כל ישראל למעלות אלו? אבל צ"ע לפ"י שמרת הדין מלמד זכות על ישראל],
אמר לה הקב"ה גם אלה ביין שגו ובשכר תעו פקו פליליה,
[פ' שאלו הגם שיש להם מעלות, אבל כיון שבענינים אחרים אינם מתגברים על יצורם, נשפטים לגיהנם כמו הרשעים],

"ותעמד בחצר בית המלך הפנימית", א"ר לוי, כיון שהגיעה לבית הצלמים [בבית אחשוורוש, וכתב הש"ח שדורש לשון "הפנימית" שכיון שהיו הע"ז של כסף וזהב נתנן בבית הפנימי שלא יגבול] נסתלקה הימנה [מאסתר] שכינה, אמרה תהלים כב אלי אלי למה עזבתני כמזמור חילת השחר הוא, שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון [אף על פי] שאני נאה אליו מאלי אונס הוא, או שמא על שקראתיו [לאחשוורוש] כלב, שנאמר תהלים כב הצילה מחרב נפשי נאמו מזמור הוא מיד כלב יחידתי [פ' וחמאתי שלא חלקתי כבוד למלכות כמו משה לפרעה. ש"ח], חזרה וקראתו אריה שנאמר תהלים כב הושיעני מפי אריה,

[לא הבנתי מה הענין לקרות לאחשוורוש כלב ?]

"ויחי בראות המלך את אסתר המלכה", אמר רבי יוחנן ג' מלאכי השרת [שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות. ש"ח] נודמנו לה באותה שעה, אחד שהגביה את צוארה [שתהא נראית נאה], ואחד שמשך חוט של חסד עליה, ואחד שמתח את השרביט,

וכמה [נמתח השרביט]? אמר רבי ירמיה שתי אמות היה והעמידו על שתיים עשרה¹², ואמרי לה על שש עשרה¹⁶ ואמרי לה על עשרים וארבע²⁴ במתניתא תנא על ששים⁶⁰ [פ' דפליגי כמה היה אסתר רחוק מאחשוורוש. ש"ח],

וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה ומשלם את אמתה ומקמה (שמות 3),

וכן אתה מוצא בשיני רשעים עוג מלך הצשן, כמסכת זרקות פרק ה'רואה (נד, 3) [שעקר הר צת שלש פרסי להשליכו על ישראל ונתנו על ראשו, ושלם הקדוש ברוך הוא נמלים ונקמנה, ונכנס בלוארו, נקש לשומטו ונשמרצבו שיניו לכאן ולכאן] דכתיב תהלים ג שיני רשעים שברת, ואמר ריש לקיש אל תקרי שברת אלא שריבבת ומשיני רשעים נפיק להאי דרשה, דליכמוז קרא וכן רשע אלף וי"ד דשיני וי"ד מ"ס דרשעים הרי ששים,

רבה בר עופרין [ראה תוס' לעיל י' ע"ב] אמר משום ר"א ששמע מרבו ורבו מרבו מאתים²⁰⁰ אמות,

"ויאמר לה המלך לאסתר המלכה מה בקשתך עד חצי המלכות ותעש" [ודורש הפסוק] חצי המלכות [אמר אחשוורוש שיתן לה] ולא כל המלכות, ולא דבר שחוצץ למלכות כגון הצד, שהוא כאלמנע של עולם, כדאמרין בסדר יומא (נד, 3) אכן סמיה שממנה נשמת העולם ומאי ניהו [שלא יתן לה] בנין בית המקדש,

"יבא המלך והמן אל המשתה", ת"ר, מה ראתה אסתר שזימנה את המן?

אבני חן על מסכת מגילה

השעה ויחזור בו,

אמר רבן גמליאל, עדיין צריכין אנו למודעי, ¹⁰דתניא, רבי אליעזר המודעי אומר קנאתו במלך [ע"י שאסתר קורא את המן להמשתה גרם שיקנא בו המלך, וגם השרים] קנאתו בשרים,

¹¹רבה אמר משלי מו לפני שבר גאון,

¹²אביי ורבא דאמרי תרוייהו ירמיהו נא לט בְּחוּמָם [מלשון חמימות] אשית את משתייהם [סיפיה דקרא: והשכרתים למען יעלו וישנו שנת עולם] וגו' על בלשגזר וסיעתו נאמר, בשוכם מן המלחמה, שדריש וסורש היו לרין על בבל ונלחן בלשגזר אותו היום, והיו עיפיים וממס, וישבו לשמות ונשמכרו, ונלחמו היום נהרג, ואף אסתר אמרה מתוך משמיהן של רשעים, בזה להם פורענות,

אשכחיה רבה בר אבוא לאליהו, א"ל, כמאן חזיא אסתר ועבדא הכי? א"ל ככולהו תנאי וככולהו אמוראי,

"ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו" וכמה רוב בניו? אמר רב ל', עשרה מתו ועשרה נתלו ועשרה מחזרין על הפתחים,

ורבנן אמרי אותן [בני המן] שמחזרין על הפתחים שבָּעֵים הוא דכתיב שמואל א ב' ה' 'שְׁבָעִים בְּלָחֶם נִשְׁפְּרוּ [אנשים שהיו שבעים נעשו רעבים עד שישכרו עצמם לעבודה בעבור הלחם. מ"ד] וְרַעֲבִים חָדְלוּ עַד-עֲקָרָה וְלִדָּה שְׁבָעָה וְרַבָּת בָּנִים אֲמָלְלָה, יונתן מרגם על בניו של המן, אל תקרי שבעים אלא שבָּעֵים,

ורמי בר אבא אמר, כולן מאתים ושמונה 208 הוו שנאמר ורוב בניו, [ומקשה] ורוב בנימטריא מאתן וארכיסר 214 הוו, אמר רב נחמן בר יצחק ורב [חסר] כתיב,

"בלילה ההוא נדרה שנת המלך", אמר רבי תנחום נדרה שנת מלכו של עולם דוגמא, ויקן כסן ה' (מחלים עת) לנקום נקמתו,

[נראה דהגישו למה כתיב נדרה לשון רבים כי השורש הוא רק מגזירת נד, לכך אמר ר' תנחום שנדר נמי שינת מלכו של עולם, לומר כשהקב"ה אינו רוצה לעזור לישראל נראה כאילו הוא ישן וכו'. עיין יעקב עיי"ש],

ורבנן אמרי נדרו עליונים נדרו תחתונים שהיו מלאכים מזהילים אותו כל הלילה, ואמרו לו כפוי טובה, שלם טובה למי שעשה, לשון מורי, ויש אומרים [נדרו עליונים] כדי שירכו בתחנונים לנקש על הדבר,

רבא אמר שנת המלך אחשוורוש ממש, נפלה ליה מילתא [דבר, מחשבה] בדעתיה, אמר מאי דקמן דומינתיה אסתר לחמן כלומר מה זאת הצאה לפני עכשיו דבר מדש מה דלמא עצה קא שקלי עילויה דההוא גברא [על עצמו אמר] למקטליה,

¹ר"א אומר, פחים טמנה לו שנאמר תהלים ס"ט יהי שלחנם לפנייהם לפח [ר"ל סברה אולי בתוך המשתה כטוב לבו בין יגלה איזה דבר סתר וסוד אשר יהיה תועלת לה לביטול הגזירה, שנאמר יהי שלחנם לפנייהם לפח, ר"ל ע"י שולחנם נופלים הרשעים בפח כי נכנס יין על כל גדותם כדרכם רשע כסל אזי יצא הסוד. הרב אהרן יוסף בלאך זצ"ל מו"ץ בעיר באפאלו בארה"ב],

²ר' יהושע אומר, מבית אביה למדה שמעה המעוקות אומרים כן [ר"ל דאילו היא לא היו לה אב ואם. מנחת יחודה] שנאמר משלי כה אם רעב שונאך האכילהו לחם וגו',

[ובספר כתנות אור אחר פרשת תצוה כתב, וזה תוכן דבריו, דכתיב בפרשת עקב ויעקב וירעבך, קאי על תענית [אולי הכוונה על רצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום], ואח"כ ויאכילך [לשון כליה] את הקמן [על דרך המן מן התורה מניין? המן העץ. חולין קל"ט:]; למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יהיה האדם, פ' כי לא באה הישיעה ע"י הפסוק אם רעב שונאך האכילהו לחם, אלא על כל מוצא פי ה' יהיה האדם, שהישיעה באה ע"י תפילה ותורה שלמדו כדכתיב ליהודים היתה אורה, ואמרינן [לשון טו:]: אורה זו תורה, כי בזמן שהקול קול יעקב אין הדיים ידי עשו],

³ר"מ אומר, כדי שלא יטול [המן] עצה וימרוד נמלך, שהיה שעתו מלחמה,

⁴ר' יהודה אומר, כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית [שאם היא מרחקת אותו, היה המן חושד בה. שם],

⁵ר' נחמיה אומר, כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך, ויסיחו דעתן מן הרחמים [אבל כשיראו שהיא יושבת בסעודה עם המן, יתחילו לחשוש שאין היא נאמנת לישראל],

⁶ר' יוסי אומר, כדי שיהא מצוי לה בכל עת אולי מוכל להכשילו בשום דבר לפני המלך,

⁷ר"ש בן מנסיא אומר, אולי ירגיש המקום ויעשה לנו גם שאף אני מקרבת שונאיהן של ישראל [ויראה הקב"ה שגם עלי אין לסמוך]. אי נמי ירגיש שאני כריכה להחניף רשע זה ולזלזל בכבודי,

⁸רבי יהושע בן קרחה אומר, אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא שמשדני המלך ממנו, והיה זה שנינו [והסכימה אסתר ליהרג ובלבד שיהרג גם המן], [שאם היה רק המן נהרג אולי יתחזק שיטתו, אבל אם ידעו שנהרג יחד עם אסתר יתגלה שהיה אדם שפל שנהרג בשביל שייכותו עם אשת המלך ויתבטלו גזירותיו. ע"פ ש"ח], [נוסח אחר: וכי גזרי גזירה ומית מד מיינייהו בטלי הגזירה],

⁹רבן גמליאל אומר מלך הפכפכן היה וחזר צדיבורו, אמרה שמה אוכל לפתותו [לאחשוורוש] ולהורגו [להמן], ואם לא יסא [המן] מומן, מעבור

אבני חן על מסכת מגילה

מנופת העומר, כיון דחזייה מרדכי דאפיק לקבליה, וסוסייה מיחד בידיה, מירתתה, אמר להו לרבנן האי רשיעא למיקטל נפשי קא אתי, זילו מקמיה, די לא תכוו בגחלתו,

בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא, אתא המן וייתב ליה קמיה, ואוריך [והמתין] עד דסליק מרדכי לצלותיה, [עד שגמר מרדכי תפלתו], אמר להו במאי עסקיתו?

אמרו ליה [מרדכי להמן], בזמן שבית המקדש קיים [מלשון זה משמע שבזמן מרדכי לא הקריבו בבית המקדש, ותמהני על מ"ש היעירות דבש בחלק ראשון דף קיב: וזל ואף בימי מרדכי ואסתר הקריבו בבית המקדש וכו'. ענף יוסף] מאן דמגרב מנחה, מייתי מלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה,

אמר להו [המן למרדכי] אתא מלי קומצי קמחא דידכו, ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דדי,

אמר ליה [מרדכי להמן] רשע ! עבד [שהמן היה עבדו של מרדכי] שקנה נכסים, עבד למי ונכסים למי [הרי עשרת אלפים שנת לאחשרוש שלי הם] !

אמר ליה [המן למרדכי] קום לבוש הני מאני, ורכוב האי סוסיא, דבעי לך מלכא, אמר ליה [מרדכי] לא יכילנא עד דעיילנא לבי בני ואשקול למזיין ואטול שערי דלאו אורח ארעא לאשתמושי במאני דמלכא הכי [שהיה עוסק בתענית ומלוכש שק],

[הגמ' מספרת] שדרה אסתר [שלחה אסתר שליחים] ואסתרניהו לכולהו בי בני [וסגרה כל הבתי מרחץ], ולכולהו אומני ספריס [נזמה עליהן להסדילן]. קאי אאומני, [ולא היה מי שירחץ ויגלה את מרדכי],

עייליה איהו [המן למרדכי] לבי בני, ואסחיה [ורחץ את מרדכי] ואזיל ואייתי זוזא זוג של ספרים, כעין מספרים מביתיה, וקא שקיל ביה מזייה [וגלה את שערו], בהדי דקא שקיל ליה [כאשר היה המן מגלה שערותיו של מרדכי], אינגד ואיתגח [גח המן],

אמר ליה [מרדכי להמן] אמאי קא מיתנחת [למה אתה מתאנח]?

אמר ליה [המן למרדכי] גברא [אדם, ועל עצמו היה אומר] דהוה חשיב ליה למלכא מכולהו רברבנוהי [שהיה חשוב אצל המלך יותר מכל השרים] השתא לישויה בלאני וספר [עכשיו נהפך להיות בלן מרחץ, ומספר שער],

אמר ליה [מרדכי להמן] רשע ! ולאן ספר של כפר קרצום היית,

הדר אמר, אי הכי לא הוה גברא דרחים לי דהוה מודע לי [וכי אין לי אפילו אוהב אחד שיבא ויודיע לי על זה],

הדר אמר, דלמא איכא איניש דעבד בי טיבותא ולא פרעתיה, משום הכי מימנעי אינשי ולא מגלו לי?

מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים "ויהיו נקראים", מלמד שנקראים מאליהן,

"וימצא כתוב" משמע שהיה כתוב מחדש, כחז משמע מעיקרא, וימצא כתוב כספר זכרון לפניו אשר הגיד מרדכי כתב מבעי ליה? מלמד

דף ט"ז ע"א

ששמישי [ושמישי ספרא. עזרא ד ח] מוחק סופר המלך, שוגא ישראל היה, ומימות כורש היה, כמו שנאמר כספר עזרא (פרק ד) [ושמישי ספרא. עזרא ד ח] שכתב שטנה על צנן הציט, עד שצא כורש וציטלו, ואף צימי אחשורוש עשה כן, שנאמר (שם עזרא פרק ד') וצמלכות אחשורוש צתחלת מלכותו כתבו שטנה, וגבראל כותב,

אמר רבי אסי, דרש ר' שילא איש כפר תמרתא, ומה כתב שלמטה שלזכותן של ישראל אינו נמחק, כתב שלמעלה לא כל שכן,

"לא נעשה עמו דבר", אמר רבא, # [הלשון משמע שהדגישו שלא שילם לו כלום אף לא הכרת הטוב קמנה, דאל"כ היו יכולים לומר לשון שמשמע שלא שילם לו עדיין, ולמה היו מדגישים כך] לא מפני שאוהבין את מרדכי, אלא מפני שישונאים את המן,

[נראה דרדיקא דמרהשיבו לו לא נעשה עמו דבר, הל"ל לא נעשה עמו ותבת דבר מיותר, אלא שאמרו לא נעשה עמו שום דבר משמע שדבר קטן לא נעשה לו, ומשמע דאם נעשה לו דבר קטן סגי. וק"ל. קיקיון דיונה],

"[על העין אשר] הכין לו", תנא, לו הכין לצורך ענמו,

"ועשה כן למרדכי", אמר ליה מנו מרדכי, אמר ליה שם היהודי, אמר ליה טובא מרדכי איכא ביהודאי, אמר ליה שם היושב בשער המלך,

אמר ליה [המן למלך, למה ליתן למרדכי כל כך כבוד] סגי ליה בחד דיסקרתא כפר, אי נמי בחד נהרא ליעול מכס, אמר ליה הא נמי חב ליה,

"אל תפל דבר מכל אשר דברת, ויקח המן את הלבוש ואת הסוס" אזל אשכחיה דיתבי רבנן מלמדי קמיה, ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן דורש דענינו של יוס, וששה עשר צניסן היה, הוא יוס

אבני חן על מסכת מגילה

תנא, המן ספר של כפר קרצום היה, עשרים ושתים שנה,

בתר דשקלינהו למזייה [אחר שגילה שערותיו], לבשינהו למאניה [הלביש אותו את מלבושיו], אמר ליה סק ורכב [עלה ורכב], אמר ליה לא יכלנא, דכחישא חילאי מימי תעניתא [שנחלש כוחי מימי התעניות, שהיה יום השלישי של התעניות], גחין [המן כרע על הקרקע] וסליק [ומרדכי עלה על הסוס ע"י שעמד על גבי המן, # ועצם הדבר שדרך על המן נתן לו כח לעלות],

כי סליק בעט ביה [בדרך עליתו בעט בו מרדכי בהמן], אמר ליה [המן למרדכי] לא כתיב לכו משלי כד בנפל אויבך אל תשמה, אמר ליה הני מילי בישראל אבל בדידכו כתיב דברים לג ואתה על במותימו תדרוך,

"ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", כי הוה נקיט ואזיל בשבילא דבי המן [ברחוב שהיה דר שם המן] חזיתיה ברתיא דקיימא אאיגרא [ראה בתו של המן שהיתה עומדת על הגג, את המן], סברה האי דרכיב אבוה [חשבה בתו שאביה המן רוכב על הסוס, שהרי בכל פעם היה מספר לבני משפחתו כל הכבוד שנותנים לו] והאי דמסגי קמיה [והאיש שהולך לפני הסוס הוא] מרדכי,

שקלה עציצא כלי חרס דבית הכסא [שהיה בה זבל ומי רגלים], ושדיתיה [והשליכה את העציצא] ארישא דאבוה, דלי עיניה [פי] המן הגביה למעלה עיניו הנוטין למטה לארץ מחמת בושה, לראות מי שפך בן על ראשו ובפרט במקום ביתו ממש. ש"ח, [ועי"ז] וחזת דאבוה הוא [ראתה בתו של המן שאביה הוא שהשליכה עליו את העציצא, ועי"ז נרתעה ו] נפלה מאיגרא לארעא ומתה,

[נמצא שנאה מקלקלה את השורה, ועשתה בן במהירות השנאה, דאל"כ האיד עשתה בן, למנהיג סוס אשר רכב עליו שר גדול, והוא קורא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, הלא זה הוא ביון למלכות. ש"ח],

והיינו דכתיב וישב מרדכי אל שער המלך, אמר רב ששת שישב לשקן ולתעניתו יוס שלשי לתענית היה, שהמחילו להפענות נאכרעה עשר צניקן, ומה (ש"אמר) [שקרא. רע"ז] המקרא ליום אתמוול שלשי ויהי ציוס השלישי ותלגש אסתר מלכות יוס שלשי לשילוח הרגים היה,

[וצ"ע איך מרדכי רחץ וגילה ורכב על הסוס ביום טוב פסח, שהרי זה היה ביום טוב שני של גלויות? וצ"ל שהיה מותר לו משום כבוד מלכות,

וזה לשון הרמב"ם [הלכות ע"ג פ"א הל' ג'] ישראל שהיה קרוב למלכות וצריך לישב לפני מלכיהם והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להן הרי זה מותר ללבוש במלבושיהן ולגלגל כנגד פניו בדרך שהן עושין,

וא"ת כיון דמדאורייתא אסורי הנך מילי, ומילקא נמי לקי עלייהו היאך היה כח ביד חכמים להתיר איסור תורה לקרובי המלכות?

וי"ל דמשום הצלת ישראל יש כח בידם להתיר, דכשיש ישראלים קרובים למלכות עומדים בפרץ לבטל הגזירות וכדאשכחן ברבי ראובן בן אצמרוכלי במס' מעילה [י"ז ע"ב] ובההוא גברא דאיתא בפירקא דחסיד, והנהו ת' ילדים שהיו לדוד שהיו מספרי קומי ומגדלי בלורית הנך נמי משום הצלת ישראל שרו להו דהוי אולו

בראשי גייסות לבעותי האויבים,

ועוד י"ל דהתורה לא פירשה דבר אלא סתמה וכתבה ובחקותיהם לא תלכו, ומסרה הדבר לחכמים והם אסרו דברים אלו לשאר בני אדם ולא ראו לאסרם לקרובים למלכות, וקרא דבחקותיהם לא תלכו יתקיים בקרובי מלכות בדבריהם שאינם מועילים ולא מורדין לענין קורבתם למלכות. ב"י יו"ד סימן קע"ח, ועכשיו יצא ספר בשם "ובחקותיהם לא תלכו",

"והמן נרחף אל ביתו אבל וחפוי ראש" אבל על בתו, וחפוי ראש על שאירע לו [שנחללך מהעציצא],

[ענין כיסוי פני המן], כי בן משפח מלכי פרס שיכסו עבדי המלך פני מי שכעס עליו המלך, שלא יראנו עוד המלך, וזה דבר ידוע בספרי פרס. ש"ח,

"ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו" וגו' קרי להו אוהביו וקרי להו חכמיו? אמר רבי יוחנן כל האומר דבר חכמה אפילו באומות העולם [אפילו פעם אחת] נקרא חכם,

"אם מזרע היהודים מרדכי" וגו' יש זרע ציהודים, ש"ס הוא צ"ל מהם לא מוכל לו, אמרו ליה אי משאר שבטים קאתי יכלת ליה, ואי משבט יהודה ובנימין ואפרים ומנשה לא יכלת ליה, יהודה דכתיב בראשית מט ידך בערף אויבך, אינך דכתיב בהו תהלים פ לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך,

"כי נפל תפול לפניו", דרש ר' יהודה בר אלעאי שתי נפילות הללו למה? אמרו לו אומה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים, כשהן יורדין יורדין עד עפר, וכשהן עולין עולין עד לכוכבים,

"וסריסי המלך הגיעו ויבהילו", מלמד שהביאוהו בבהלה ולא רמץ יפה מעיטופו,

"כי נמכרנו אני ועמי וגו' כי אין הצר שוה מושג בנוק המלך", אמרה לו [אסתר לאחשורוש] צר זה אינו שוה בנוק של מלך, איקני בה [המן] פְּנִישְׁתִּי וקטלה, השתא איקני בדידי ומבעי למקטלי,

"ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה" ויאמר ויאמר למה לי?

אמר רבי אבהו, בתחלה [כשחשב שהיא ממשפחה פשוטה דיבר אל אסתר] על ידי תורגמן, כיון דאמרה ליה מדבית שאול קאתינא [שהיא מזרע המלוכה, דיבר אליה בעצמה], מיד ויאמר לאסתר המלכה:

"ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה", אמר ר' אלעזר מלמד שהיתה מחוזה [מראה באצבעה] כלפי אחשורוש מרדכי [דצריה אמה למד שהיה לה לומר המן הרע הזה, אלא שהיתה רוצה לומר על

אבני חן על מסכת מגילה

משום ר' אלעזר ונמצא שיש כאן חמשה מאמרים משם ר' אלעזר.

בראשית מה לכלם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן חמש חליפות, אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק [שנמכר יוסף לעבד. רע"ז] על ידי קנאת אחיו,

דף ט"ז ע"ב

יכשל בו, דאמר רבא בר מחסאי אמר רב חמא בר גוריא אמר רב בשביל משקל שני סלעים מילת [צמר נקי בן יומו. ערוך. עץ יוסף] שהוסיף יעקב ליוסף משאר אחיו, נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים?

אמר רבי ¹ בנימין בר יפת [א"ר אלעזר. ד"ס], רמז רמז לו [לבנימין] שעתיד בן לצאת ממנו שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות, שנאמר ומרדכי יצא בלבוש מלכות תכלת וגו' [פי' שלמעשה נתן לבנימין מילת גרוע שחמש חליפות שלו היו שוים כמו חליפות שמלות שנתן לשאר אחיו, ועשה כן כדי לרמוז לו על מה שיהיה בימי מרדכי. וראה בענף יוסף ובעץ יוסף ובעין יעקב].

בראשית מה ויפול על צווארי בנימין אחיו (כמה צווארין הוו ליה לבנימין) כמה צווארין היו לו לבנימין לא גרסינן, שכן דרך המקרא לכתוב צוואר לשון רבים, על חלקם צוואריו (בראשית כז) ככה על צוואריו?

אמר רבי אלעזר, בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב,

"ובנימין בכה על צוואריו" [של יוסף], בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב,

"והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין", אמר רבי אלעזר אמר להם כשם שאין בלבי על בנימין אחי שלא היה במכירתו, כך אין בלבי עליכם,

"כי פי המדבר אליכם", כפי כן לבי,

"ולאביו שלח כזאת, עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים", מאי מטוב מצרים? אמר ² ר' בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר, שלח לו יין [ישן] שרעת זקנים נוחה הימנו, [שיגר לו יין] לפי שדעת זקנים נוחה הימנו, זה הדבר הטוב לו מן הכל,

"וילכו גם אחיו ויפלו לפניו" בראשית ג ³ אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר, היינו דאמרי אינשי תעלא שועל בעירניה אס תראה שעתו מזלזל סגיד ליה [השתחוה לו],

[ושואל] תעלא קרי ליה יוסף לפני אחיו, מאי צניעותיה מאחיה מאי

אחשורוש אש זר ואויב, ועל המן "הרע הזה". רע"ז] ובא מלאך וסתר ידה כלפי המן # [פי' הגם שזה היה יכול לגרום שהמלך יהרגו אותה, היה לאסתר מסירת נפש לומר האמת בלי חניפה, כיון שהוא שאל מי הוא זה ואיזה הוא, והתירוץ האמיתי על זה הוא אתה מלך אחשורוש שחתמת ע", שמה שהשיבה איש צר ואויב וגו' אינו לגמרי אמת, ואולי נהנה אחשורוש במה שאסתר הפילה כל האשם על המן, וזה היה חלק מהישועה]:

"והמלך קם בחמתו" וגו' "והמלך שב מוגנת הבית", מקיש שיבה לקימה, מה קימה בחימה אף שיבה בחימה,

דאזל ואשכח למלאכי השרת דאידימו ליה כגברי [שגדמו לו כאנשים], וקא עקרי לאילני דבוסתני [והיו עוקרים אילני הגן], ואמר להו [אחשורוש] מאי עובדייכו [מה אתם עושים], אמרו ליה דפקדינן המן [שחמנו צוה אותנו לעשות כן, ולא היה שקר שהרי המן צוה להרוג את היהודים], [והיו שחמנו הלשין על ישראל ברברי שקר והבאי, והקב"ה נפרע ממנו מדה כנגד מדה. דברי אליהו דף מז]

אתא לביתיה, והמן נופל על המטה, נופל [משמע. רע"ז] לשון עושה והולך נפל מיבעי ליה?

אמר רבי אלעזר, מלמד שבא מלאך והפילו עליה, נופל [תמיד. רע"ז] ורואה לזקוק, והמלך מפילו, אמר ויי מביתא [בפנים] ויי מברא [מבחוץ], "ויאמר" [לשון ויאמר הוא ווי אמר. ש"ח] המלך, הגם לכבוש את המלכה עמי בבית [ממה שאמר הגם וגו' עמי בבית משמע שהיה לו עליו כבר עוד אחרת בחוץ. מהרש"א"],

"ויאמר חרבונה" וגו', אמר רבי אלעזר, אף חרבונה רשע באותה עצה היה [של יעשו עין גבוה חמישים אמה. אור צבי], כיון שראה שלא נתקיימה עצתו, מיד ברח,

והיינו דכתיב איוב כו כב וַיִּשְׁלַח עָלָיו וְלֹא יָחֳמָל הַקֹּדֶשׁ כִּדְוֹן הוּא מְשַׁלֵּךְ פֹּרַעְנוֹת עַל הַרְשָׁע צִלִּי חֲמָלָה מִיָּדוֹ פָּרוּ חַיִּי וְיָבִיחַ צִנִּי סִייעֵמוּ [וסבירי] [צני עזריו. רע"ז] צורחים מידו [ממנו],

"וחמת המלך שככה" שתי שכיכות הללו למה? אחת של מלכו של עולם, ואחת של אחשורוש, ואמרי לה אחת של אסתר שהיא [אחשורוש כעוס. רע"ז] על מה שעשה המן לאסתר ואחת של ושתי,

[ודורש פרשת בנימין, וצריך להבין למה מביא ענין זה לכאן, ובא"ס כתב שהביא הענין כאן אגב המאמרים של ר' אלעזר לעיל, אבל זה צ"ע שהרי לעיל הביא ס"ה ג' מאמרים ממנו, וגם להלן אינו מביאו מיד, # ויותר נראה שהביא הענין כאן בשביל מרדכי שהיה מושבט בנימין, ובמאמר הראשון מיד מדבר על שמרדכי יצא בלבוש מלכות וכו',

אבל מצאתי בד"ס שגורס להלן גם במאמר הראשון של ר' בנימין בן יפת שאמרה

אבני חן על מסכת מגילה

בצירותיה מאחווה?

הכנס, והארים חזי לצינה ולבינה על גבי אריח [וארכה של לבינה] ג' טפחים, ואריח חצי לבינה. נמ"י],
[וכשהאחין זה על גב זה קרובין ליפול ואין להם סמיכה, אבל אריח על גבי לבינה יש לה סמיכה. נמ"י],

אז ישיר-משה ובני ישראל את-השירה הזאת לה' ויאמרו
לאמר אשירה לה' פירגאה גאה סוס
ורקבו רמה בים: עזי וזמרת יה ויהי-לי
לשועה זה אלי ואני הו אל-הי
אבי וארמננה: ה' איש מלחמה ה'
שמו: מרפבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר
שלושיו טבעו בים-סוף: תהמת יכסימו ירדו
במצו ל' ת פמו

[צורה זו של שירת הים אינה מדויקת וראה בתקן לקוראים, ולפי רש"י כאן צריך להיות החלק כפול מן הכתב, וכתב שלנו אינו כן].

חוץ משירה זו [עשרת בני המן, # ופלא שקורא לה "שירה"], ומלכי כנען [המנונים ביהושע יב], שאריח על גבי אריח, ולבינה על גבי לבינה,

מאי טעמא שלא תהא תקומה למפלתן שלא יהא להם מקום להרכיב כעדי תחמיו, [למפלתן של רשעים, וצריך פירוש ל' אייבול פיר' סו' מ'ך ידו' [תהלים לו כד]. נמ"י],

"ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים", אמר רבי אבהו מלמד שבא מלאך וסמרו על פיו שהרי החיל לדבר כלשון כעס, וסופו אמר מה שאלמך,

"ובבאה לפני המלך אמר עם הספר", אמר ! אמרה מיבעי ליה?

[אמרה לו [אסתר אל המלך] מלבד הספר שעמו לעשות ולשלוח בכל המדינות, אמרה לו עוד ישוב מחשבתו הרעה, [אבל] דכיון דקאמר בבואה "אמר" משמע שיש לנו לומר מזה שאמרה. תוס'],

אמר (רבי יוחנן) [רב נחמן. ד"ס, רש"י] אמרה (לו. ד"ס) יאמר בפה, מה שכתוב בספר הכי גרסינן: אמר רב נחמן, יאמר צפה מה שנכתב בספרים (?), ולא גרסינן אמרה לו, והכי פירושה, סדר המקראות כך הוא, וקיבל היהודים את אשר החלו לעשות [וגו'. ד"ס] כי המן בן המדמא האגגי וגו' וצוה לפני המלך אמר עם הספר וגו', (ד.ו.ד"ס) ממדכי כתב אליהם שיעשו פורים כי המן ציקש לאצדס, ומה שכתב אסתר לפני המלך [להתחנן לו], כל זה יאמרנו. ד"ס] שנה צננה, [עם הספר] שמהא מגילה כתובה לפנייהם צענת קריאה,

"דברי שלום ואמת", אמר רבי תנחום, ואמרי לה אמר רבי אסי, מלמד שצריכה שרמט כאמיתה של תורה כספר מורה

אלא אי איתמר הכי איתמר, בראשית מ"ז וישתחו ישראל על ראש המטה [שעקב השתחוה ליוסף], אמר ⁴ רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר, תעלא בעידניה סגיד ליה,

"וינחם אותם וידבר על לבם" בראשית ג' ⁵ אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר, מלמד שאמר להם דברים שמתקבלין על הלב, ומה עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד, נר אחד, היאך יכול לכבות עשרה נרות,

"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", אמר רב יהודה, אורה זו תורה שגור עליהן המן שלא יעסקו צמורה [דהרר קבלה בימי אשורוש. גליוני הש"ס], וכן הוא אומר משלי ו כי נר מצוה ותורה אור,

"שמחה" זה יום טוב קיימו עליהם ימים טובים, וכן הוא אומר דברים מז ושמחת בחגך,

"ששון" זו מילה ועל כל אלה גזר, וכן הוא אומר תהלים קיט שש אנכי על אמרתך זו מילה, שניתנה במאמר ולא דייבור, ויאמר ה' אל אצרהם ואסתר את בריתי משמור (בראשית יז), ומצאו שדוד שמח עליה, שנאמר למנצח על השמינית (תהלים ו), כשהיה צבית המרסק וראה עצמו בלא מורה ובלא מנצח, כיון (שנסתכל) [שזכר] צמילה שמח,

"ויקר" אלו תפלין, וכן הוא אומר דברים כח וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפלין שבראש,

"ואת פרשנדתא וגו' עשרת בני המן", אמר רב אדא רמן יפו עשרת בני המן ועשרת הזכרת שמותן, ומידה הסמוכה אחריהן [עשרת], כלומר נשמתן נפלו כאשר צריך לממרינהו בנשימה אחת [שלא ישיב רוחו אליו, עד שגמור הכל. נמ"י], מאי טעמא, כולחו בהדי הדדי נפקו נשמתיהו,

אמר רבי יוחנן, וי"ו דויתא צריך למימתחה [לפי פשוטו משמע דקאי על כתיבת הוי"ו, אבל בנמ"י כתב שצריך להאריך בה בקריאתה, ולא יחמוץ אותה] בוקיפא פורק"א צלעו (מולג, כלומר דבר המחולק לכמה שיניים או ענפים). צד אחד, זה למטה מה במורדיא דלברות [במשוט של אניה], [כי מורדיא דלברות - שם הנהר. מורדיא - עץ שצד הסוגל מנהיג צו הספינה לרחק מן האצנים ומן המכשולים, וצלעו גוציריני"ל. רש"י ב"מ פו], מאי טעמא כולחו בחד וקיפא אודקיפו,

אמר רבי חנינא בר פפא, דרש ר' שילא איש כפר תמרתא, כל השירות [בגן או ישיר, ושירת דוד, ושירת דבורה. נמ"י] כולן נכתבות אריח הוא הכנס על גבי לבינה הוא חלק, שהוא כפליים מן

אבני חן על מסכת מגילה

עלמנו, שרעוט הלכה למשה מסיני,

[אבל ראה תוס' סוטה יז: ד"ה כתבה אגרת פסולה וז"ל: וכן מוכיח צפ"ק דמגילה (דף טז:)] דברי שלום ואמת מלמד שרעוט כלמיתה של תורה, ופירש ר"ח דלאו היינו ס"ת אלא מזוהר ולשנא דאמיתה משמע כימיתה של תורה דהיינו מזוהר דיש זה עול מלכות שמים],

"ומאמר אסתר קיים" [דברי הפורים האלה, לפי פשוטו מתפרש "דברי הפורים האלה" על גם פורים, ונתקיים גם זה ע"י מה שדיבר אסתר אל אחשוורוש, לכן שואל], מאמר אסתר אין, דברי הצומות לא [וכי הצומות וקעות לא הועילו לנס פורים]? אמר רבי יוחנן, דברי הצומות ומאמר אסתר קיים דברי הפורים האלה [דברי הזמנות וזמנות] ומאמר אסתר, כך סמוכים המקראות,

"כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו", לרוב אחיו ולא לכל אחיו? מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין לפי שצטל מדברי תורה, ונכנס לשררה,

אמר רב יוסף, גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות, דמקרא דימי כורש, כשעלה (עס) זרובבל מן הגולה ומרדכי עמו, ונמנו צספר עזרא, עשרים וארבע שנה היה בין מנחם למנחם דימי כורש לדיוש האחרון, ולפי שנעשה מרדכי שר צינתים, ירד מחשיבותו אלל חכמים חשיב ליה למרדכי בתר ד', ולבסוף בתר חמשה,

מעיקרא כתיב עזרא ב' אֶשְׁרֵי־בָאוּ עִם־זִרְבָּבֶל, יְשׁוּעָה, נְחֶמְיָה, שְׂרָיָה, רַעְיָלָיָה, מְרֹדַכִּי בִלְשָׁן, ולבסוף כתיב נחמיה ו' הַבָּאִים עִם־זִרְבָּבֶל, יְשׁוּעָה, נְחֶמְיָה, עֲזָרְיָה, רַעְיָלָיָה, נְחֶמְיָה, מְרֹדַכִּי בִלְשָׁן,

אמר רב, ואיתימא רב שמואל בר מרתא, גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש, שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה שם לך לתמוה, למה לא עלה עזרא עם זרובבל דימי כורש, עד השנה השביעית לדיוש האחרון לאחר שנבנה הבית, כמו שכתוב בעזרא ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך וגו' (עזרא ז), ובמדרש, שהיה לומד תורה מפי צדק בן נריה צבבל, וצדק לא עלה מצבל, ומת שם צחק השנים הללו, ודאמרן לעיל צדק נתנבא בשנת שמים לדיוש צבבל היה מתנבא, ושולח ספרים לירושלים,

אמר רבה, אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא, גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר כשפירש מאציו ללכת לחק, ו לא נענש עליהן על כיצוד אציו, ובשאר כל השנים שנעשה צדק לכן וצדק, נענש, כדמפרש ואזיל, [בשאלתות פ' תולדות כתב דלאו דווקא לילך ללמוד לפני הרב רשאי להפדר מאציו ואמו, רק גם לילך למקום תורה דלא למיגמר לה בלחודיו כדתנן חזי גולה למקום תורה וכו'. גלויני הש"ס],

דף י"ז ע"א

למה נמנו שנותיו של ישמעאל [ומביא הפסוק לקמיה] מה לנו למנות שנות הרשעים, כדי ליחס בהן שנותיו של יעקב על ידי מנין שנות ישמעאל אנו למדין [באזיה פרק משנות יעקב עברו עליו כל הקורות והמונאות אוחו, מהן אנו למדין] ששימש צבית עבר ארבע עשרה שנה, כיצד אברהם בן שמונים ושש שנה כשנולד ישמעאל 2034, וכשנולד יצחק 2048 היה בן מאה שנה הרי היו ליסמעאל ארבע עשרה שנה, ויצחק 2048 קדם ליעקב 2108 ששים שנה, הרי ליסמעאל 2108-2034 שצעים וארבע, כמה פיישן משנותיו של ישמעאל 2171 ששים ושלוש, נמצא שהיה יעקב כשמת ישמעאל 2108-2171 בן ששים ושלוש שנה,

דכתיב בראשית כה ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלושים שנה ושבע שנים,

כמה קשיש ישמעאל מיצחק ארביסר שני, דכתיב בראשית טז ואברהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת חגר את ישמעאל לאברהם, וכתיב בראשית כא ואברהם בן מאת שנה בחולד לו את יצחק בנו,

וכתיב בראשית כה ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם, בר כמה הוה ישמעאל כראתיליד יעקב, בר שבעים וארבעה כמה פיישן משניה שתין ותלת,

שנת	אברהם	ישמעאל	יצחק	יעקב	יוסף
1948	נולד				
2034	בן 86	נולד			
2048	בן 100	בן 14	נולד		
2108	בן 160	בן 74	בן 60	נולד	
2171		מת בן 137	בן 123	בן 63	
2185				י"ד שנה בשם ונבר בן 77***	
2199				בן 91	נולד
2207				חזר לאביו	
2229				בן 121*	בן 30
2238				בן 130**	בן 39

* בעמודו לפני פרעה

** אחר שבעה שני שובע ושני שני רעב.

*** עבר מת בשנת 2187,

ותניא נמי הכי היה יעקב אבינו בשעה שנתברך מאביו, בן

דאמר מר

אבני חן על מסכת מגילה

הוליד את למך, בן 182 הוליד את נח [שנת 1056], בן 502 הוליד את שם [כ"ה בדרס"ה, דכתיב [בראשית ה לב] ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד את שם את חם ואת יפת, ויפת נולד תחלה], בן 100 הוליד ארפכשד, בן 35 הוליד את שלח, בן 30 הוליד את עבר [שנת 1723], בן 34 הוליד את פלג, וחי עוד 430 שנה, יחד זה 464 ונפטר בשנת 2187],

[והחזר לזמן שעזב יעקב את בית המדרש של עבר] יצא משם ובא לו לארם נהרים, נמצא כשעמד על הבאר [דהיינו זמן שהגיע לבית לבן] בן שבעים ושבע שנה,

ומנלן דלא מיענש? דתניא [זה דבר בלתי מצוי שיאמר הש"ס מנלן ולא יביא קרא רק ברייתא. גלוינו הש"ס עיי"ש שמציין לעוד מקומות, # אבל באמת מכאן אין ראיה שסוף סוף מביא ראיה מן הפסוקים דלא מיענש], נמצא יוסף שפירש מאביו עשרים ושנים שנה [מדה כנגד מדה], כשם שפירש יעקב אבינו מאביו [יצחק],

[ושואל] דיעקב תלתין ושיתא הויין [הלא משעה שעזב יעקב את אביו בשנת 2171 עד שחזר 2207 יש 36 שנה ? אלא ארכיסר דהוה בבית עבר לא חשיב להו,

[אי הכי צנירא להו] ואין כאן אלא עשרים דנים לכן סוף סוף דבית לבן [רק] עשרין שנין הויין?

אלא משום דאשתהי באורחא תרתין שנין,

דתניא, יצא מארם נהרים דשזכו מארם נהרים לנא ליחזק אציו ובא לו לסכות ועשה שם שמונה עשר חודש, שנאמר בראשית לו ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות [כתיב בראשית לג יז] ויבן לו בית לימות החורף, [ולמקנהו] עשה סכות שמי פעמים, שני ימות הקיץ הרי שמונה עשרה [חדשים. רע"י],

ובבית אל עשה ששה חדשים כשיצא משכם, שנאמר קום עלה בית אל וגו' [בראשית לה], והקריב זבחים:

[בראשית לה א ויאמר אל הים אל-יעקב קום עלה בית-אל ושב-שם ועשה-שם מזבח לאל הנראה אליך בדרךך מפני עשו אחיך: ב ויאמר יעקב אל-ביתו ואל כל-אשר עמו ויסרו את-אל הני הנזכר אשר בתוכם והפגורו והחליפו שמל [תיכב: ג ונקומה ונעלה בית-אל ונאעשה-שם מזבח לאל תענה אתי ביו"ם צדתי ויהי עמדי בדרךך אשר הלכתי: ו ויבא יעקב לילה אשר בארץ פנען הוא בית-אל הוא וכל-העם אשר-עמו: ו ויבן שם מזבח ויקרא למקו"ם אל בית-אל כי שם נגלו אליו האל הים בדרךך מפני אחיו:],

[וצ"ע למה מונה שנענש על הששה חדשים שקיים מצות ה' אליו לבנות מזבח ?]

ששים ושלוש שנה 2171, ובו בפרק מת ישמעאל [בן 137] דכתיב בראשית כח וירא עשו כי ברך וגו' וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל אחות נביות, ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות? מלמד שקידשה ישמעאל אציה [לעשו] ומת, והשיאה נביות אחיה,

[וממשיך להביא ראיה שהיה בבית המדרש של שם ועבר י"ד שנה, דאל"ה היה יעקב רק 116 שנה כשעמד לפני פרעה, וכתיב שהיה 130 שנה],

[שכן הוא החשבון לפי הפסוקים] שתין ותלת [היה כשהלך מבית אביו לבית לבן], וארכיסר עד דמתיליד יוסף היה יעקב צניח לכן עד דלמיליד יוסף, דכתיב עדמתיך, ארבע עשרה שנה צמתי צומתיך וגו' [בראשית לא] וכשנולד יוסף שלמו שני עצדות הצנות, שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' [שם ברע"ה ל], ומשם והלאה עמד אצלו כשכר האל,

הא שבעין ושבעה הרי בן שבעים ושבע היה יעקב כשנולד יוסף, וכתיב יוסף בן שלשים שנה צממו לפני פרעה, נמצא יעקב בן מאה ושבע [שנים כשהיה יוסף בן שלשים שנה], ונשתהה יעקב לישיב צדך כנען שלא ירד למצרים, [פי' אם יעקב נשא לאה מיד לאחר שבירכו אביו ולא ישב בבית-אל של שם ועבר, ויוסף נולד לאחר י"ד שנה היה יעקב אז בן 77] [77=63+14],

וכתיב בראשית מא ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה הא מאה ושבע [77=63+14],

שב דשבעא, ותרתי דכפנא דכתיב כי זה שנתיים הרעב צקד הארץ וגו' [בראשית מה] הא מאה ושיתסר [116=107+9] הרי בן מאה ושש עשרה היה יעקב כשיצא למצרים, וקרא כתיב שלשים ומאת שנה, נמצא, משנעב מצית אציו עד שצא לבית לבן ארבע עשר, ואותן השנים היה צניח עבר, ולא חשיב להו לא גרסינן הכא, עד לקמן,

וכתיב בראשית מז ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חיך, ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, [ואם לא כתבים 14 שנים של שם ועבר] מאה ושיתסר הויין [פי' והסר כאן 14 שנה]? אלא ש"מ ארבע עשרה שנין דהוה בבית עבר, לא חשיב להו דלא איענש עליהו,

דתניא, היה יעקב בבית עבר מוממן ארבע עשרה שנה,

[והברייתא מוסיפה עוד שאל תתמה שהיה עבר עדיין חי] עבר מת לאחר שירד יעקב אבינו לארם נהרים שתי שנים [לאחר שהיה יעקב בבית לבן כבר שני שנים או מת עבר],

[אדם הוליד את שת כשהיה 130 שנה,

שת היה 105 ויולד את אנוש, בן 90 שנה הוליד קינן, בן 70 הוליד את מהללאל, בן 65 הוליד את ירד, בן 162 הוליד את חנוך, בן 65 הוליד את משהללאל, בן 187

אבני חן על מסכת מגילה

[ביצד מעשה הדיו, מקבצין העשן של שמנים, או של זפת ושל שעורה, וכיוצא בהן, וגובלין אותן בשרף האילן ובמעט דבש, ולותתין אותו הרבה, ודכין אותו עד שיעשה רקיקין, ומיבשין אותו ומצניעין אותו, ובשעת כתיבה שורהו במי עפצים וכיוצא בו וכותב בו. רמב"ם הל' תפילין הל' ד', וראה תו"ט].
[פירוש המילים באנגלית הוא ע"פ ר' מרדכי קורנפלד שליט"א].

פרק שני הקורא למפרע

[לפני הר"ח היה פרק הקורא את המגילה עומד פרק שני, ופרק הקורא את המגילה למפרע פרק שלישי].

מהני: הקורא את המגילה למפרע [שקרא תחלה מה שכתוב בסוף. יבין] לא יצא, [שאינו פרוסום גם בקריאה זו, וכן שאינה קריאה כלל. מאירי תה]

קראה על פה [שלא מן הספר], קראה תרגום [ואינו מבין התרגום. יבין], [או קראה] בכל לשון לא יצא [הא דלא כלל תנא למפרע עם הנך בחד בבא, ה"ט, משום דברימא מעמא לחוד מהיקשה דוכירה לעשייה, דשניהם למפרע לא, ועל פה ואיך מעמא לחוד מדרכתיב ככתבם וכדקאמר בש"ס. יבין],

אבל קורין אותה ללועזות [איש איש ללשונו. גמ"י] בלעז [אם מבין הלשון ההוא. יבין] כל שאינו לשון הקודש נקרא לעז, ולקמן פריך והא אמרת קראה בכל לשון לא יצא, והלועז ששמע אשורית [לשון הקודש. גמ"י], שכתובה בכתב ובלשון הקודש. יבין] יצא [אף לכתחלה גמ' מדי דהוה אנשים ועמי הארץ, אלא דאידי דקתני רישא לא יצא בדוקא נקט בסיפא יצא. רמב"ם].
[פרש"י שיוצאין לשון אחר שאינו לשון הקודש, מכלל דם"ל ז"ל שאע"פ שיוצאין לשון הקודש כיון שהוא יודע לעז ג"כ יוצא ידי חובתו בלעז וכו' לפיכך פירש הרמב"ם ז"ל וכו' אבל יודע אשורית לעולם אינו יוצא אלא באשירות. ר"ן]

קראה סירוגין נגמרה מפרש קורא מעט ופוסק, [ושוהה] [וקורא מעט] וסוזר ופוסק ומתנמנמ, יצא [וה"ה בסח באמצע הקריאה, מיהו גוערין במסיה, אבל שומע שסח ותוך כך לא שמע לא יצא. יבין],
[ונוהגין עכשיו לקרות ד' פסוקים בקול רם, כדי שיתעורר אם יש בהם מתנמנמ, ובפסוק אחרון כדי שישמע הברכה. גמ"י].

היה כותבה דורשה ומגיהה וממך ק קוראה, אם כוון לכו יצא ואם לאו לא יצא,

היתה כתובה בסם [מין אדמה. יבין], orpiment, a mineral that is used [as a yellow dye and make red paint], ובסיקרא [O.F. minie] minium, red lead used to [גוממי. יבין], an ink prepared with the [O.F. adrement), vitriol, ובקנקנתום [sap/gum of the Acacia tree], black ink used by shoemakers, על הנייר [שנעשה מעשבים. יבין] ועל הדפתרא מפרש נגמל [a hide that is treated with salt and flour, but not with gall nuts (Afatzim), and that is not split in two] לא יצא, עד שתהא כתובה אשורית על הספר קלף ובריו,

גמ': מה"מ דלמפרע לא יצא? אמר רבא דאמר קרא אסתר י' ב"ז ככתבם וכזמנם, מה זמנם למפרע לא דלי אפשר שיהא חמשה עשר קודם לארבעה עשר אף כתבם למפרע לא,

[מה י"ד שהוא זמנם אם יעבור לא יתכן להחזירו למפרע ולקורתה ביום י"ד שכבר עבר, כך קריאתה למפרע לא. ר"ח].

[ומקשה] מידי קריאה כתיבה הכא, עשייה כתיבה, דכתיב להיות עושים את שני הימים [האלה ככתבם וכזמנם]?]

אלא מהכא דכתיב שם פסוק כ"ח והימים האלה נזכרים ונעשים, איתקש זכירה לעשייה, מה עשייה למפרע לא, אף זכירה למפרע לא,

תנא וכן בהלל, וכן בקריאת שמע [וכן בתפלה. ד"ס] [אינו יוצא למפרע],

הלל מנלן? רבה אמר דכתיב תהלים קיג ממזרח שמש עד מבואו כסם ששקעת חרימת הממה לא יתפכו # [שילך השמש ממערב למזרח], כך מהולל שם ה', ולא למפרע,

רב יוסף אמר תהלים קיח זה היום עשה ה' כסדר היום, שאינו משמנה בשעתו להיפק, כך למפרע לא,
[ק"ק איד קורין את ההלל בליל פסח ? רש"י],

רב אויא אמר תהלים קיג יהי שם ה' מבורך [דורש לשון יהי] כהיימו, יהא הלול השם ונצרכו כסדרו,

ורב נחמן בר יצחק ואיתימא ר' אחא בר יעקב אמר מהכא שם מעתה ועד עולם,

ק"ש [מנין שאינו יוצא למפרע, ומביא ענין אחר עד שבא בסוף לענין למפרע] דתניא ק"ש ככתבה זלשון הקודש, ולא זלשון אמר דברי רבי, וחכ"א בכל לשון,

מ"ט דרבי? אמר קרא

דף י"ז ע"ב

דברים ו והיו הדברים האלה בהיותן יהו זלשון הקודש,

אבני חן על מסכת מגילה

סלח לנו	וישוב אל ה' וירחמנו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח [א]	
ראה נא	ברכה שביעית לפי שעתידין ליגאל בשביעית,	הגם שבשביעית יהיו מלחמות, מ"מ אתחלתא דגאולה היא
רפאנו	מתוך שנתנה מילה בשמינית	

[ב] ועל הקושיא מה חזית דסמכית אהני סמוך אהני? מתרין כתיב קרא אחרינא
הפליח לקלעו גבי הרפא לקליתחלאיכי: הגו אל משחת תיכי [והא ראייה
שרפואה וגאולה בא לאחר סליחה],

[והולך ומפרש סדר הברכות של שמו"ע],

ת"ר, מנין שאומרים אבות [בשמונה עשרה], שנאמר תחלים כט
הבו לה' בני אלים הזכירו לפניו את אליהם [והן האבות גבורי התורה
והמצוות כדכתיב ואל אילי הארץ לקח. ר"ח], ומנין שאומרים גבורות,
שנאמר שם הבו לה' כבוד ועוז, ומנין שאומרים קדושות,
שנאמר שם הבו לה' כבוד שמו סיפיה דקלס דהדרת קודש השתחוהו
לה' בהדרת קדש,

ומה ראו לומר בינה אחר קדושה? שנאמר ישעיה כט כג
והקדישו את-קדו' ש' עקב ואת-אל' ה' ישראל יעריצו,
וסמך ליה שם כד ידעו תעירוח פינה,

ומה ראו לומר תשובה אחר בינה? דכתיב ישעיה ו ולבבו יבין
ושב ורפא לו,

אי הכי לימא רפואה בתרה דתשובה [ואנו מפסיקין בסלח לנו,
וראה נא]? לא ס"ד דכתיב ישעיה נה וישוב אל ה' וירחמנו ואל
אלהינו כי ירבה לסלוח # [הרי שפליחה בא לאחר תשובה, וזה היה גם
התירוצא אם היה שואל למה אומרים סלח לנו אחר השיבנו],

ומאי חזית דסמכת אהא [פסוק דוישוב אל ה' וירחמנו וגו'] סמוך
אהא [ולבבו יבין ושב ורפא לו]? כתב קרא אחרינא תחלים קג ג
הפליח לקלעו גבי הרפא לקליתחלאיכי: ד הגו אל משחת
תיכי # [ופסוק זה עדיף שמניין בו כל הגו' ברכות] למימרא [בניחותא]
דגאולה ורפואה בתר סליחה היא [הגם שכתוב בה רפואה קודם
גאולה, מ"מ אנו רואים ששניהם באים לאחר סליחה], # [ובפירוש מתיבתא
פירוש אחרת וכן בפירוש רבינו משה מאימרא, אבל בש"ס לובלין, ובשט' פירשו
כהוגן],

[אבל עדיין נשאר הקושיא] והכתיב ושב ורפא לו [והול"ל אחר ברכת
השיבנו כמו שהקשה כבר לעיל]? הווא [הפסוק ושב ורפא לו] לאו
רפואה דתחלואים היא, אלא רפואה דסליחה היא,

[ועדיין קשה דהא כתיב רפואה לפני גאולה? אבל לפי מה שכתוב רש"י לקמן
ברכת גואל ישראל היא על גאולה מצרות, והפסוק הגואל משחת הוא גאולה
ממות],

ורבנן מ"מ? אמר קרא שם שמע בכל לשון שאתה שומע
[כע"ז בברכות י"ג ע"א],

ורבי נמי הא כתיב שמע? ההוא מיבעי ליה השמע לאזניך
מה שאתה מוציא מפך,

ורבנן סברי כמאן דאמר הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו
יצא,

ורבנן נמי הכתיב והיו? ההוא מיבעי ליה שלא יקרא למפרע
אלמא קריאת שמע למפרע לא, ומהכא יליף תנא דלעיל טעמא,

ורבי שלא יקרא למפרע מנא ליה? מדברים הדברים,

ורבנן, דברים הדברים לא משמע להו,

לימא קסבר רבי כל התורה כולה בכל לשון נאמרה [ראה
תוס'] לקרומה בכל לשון, ולכן איצטריך בקריאת שמע והיו דאי סלקא דעתך
בלשון הקודש נאמרה למה לי למכתב והיו?

איצטריך והיו, דלא תימא שמע בכל לשון שאתה שומע כדכנן סלקא דעתך
שמע כרבנן, כתב רחמנא והיו,

לימא קסברי רבנן כל התורה בלשון הקודש נאמרה, דאי
סלקא דעתך בכל לשון נאמרה, למה לי למכתב שמע?
איצטריך, סלקא דעתך אמינא והיו כרבי, כתב רחמנא
שמע,

תפלה מנא לן [שלא יצא אם התפלל הברכות למפרע]? דתניא שמעון
הפקולי יס אומרים שמשכר דמזר גפן, שנקרא פקולא הסדיר שמונה
עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר כמשפט המקראות,
וכדיליף לקמן ביבנה [ראה תוס'],

[עורא ובית דינו תקנום ור"ג הסדיר, הלכך מי שטעה באמצעיות צריך לחזור
לברכה שטעה בה, ואחר כך אומר את הסמוכה לה וכולן על הסדר, ולא סגי
לאומרן במקום שזכר אם אינו מקומה. נמ"י],

אמר רבי יוחנן, ואמרי לה במתניתא תנא, מאה ועשרים
זקנים, ובהם כמה נביאים תיקנו שמונה עשרה ברכות על
הסדר,

אתה חונן	והקדישו וגו' וידעו תועי רוח בינה	
השיבנו	ולבבו יבין ושב ורפא לו [רפואה דסליחה],	[א] ולכן לא אומרים רפאנו מיד לאחר השיבנו [ב]

אבני חן על מסכת מגילה

שפטיהוּ כְּבִרְאִשְׁתָּהּ וְיַעֲצִיף בְּבִתְחִלָּה אַחֲרֵיהֶן. וְקָרָא לָהּ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נְאֻמָּנָה: כּו
צִי"ו ן בְּמִשְׁפַּט תַּפְּרָה וְשִׁבְיָה בְּצֶדֶקָה:]

[אחר עשר השיבה] וכיון שנתקבצו גליות, נעשה דין ברשעים
[ברכת השיבה] וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים קודם שנתיישבו בירושלים,
שנאמר ישעיה א' כה וְאֲשִׁיבָה יְדֵי עַלְיָהּ: וְאֶצְרֶף בָּבֶר [כבורית שמנקין
בו הבגדים מכתמים]. מצא סיג'ך שנאמר [בהמשך הפסוק] וְאֶסְרָה כְּלִי-דִלְגָּה,
וכתיב שם בו ועל ידי כך וְאֲשִׁיבָה שְׁפָטִי: כְּבִרְאִשְׁתָּהּ וְיַעֲצִיף בְּבִתְחִלָּה
כמו לשעבר, אַחֲרֵיהֶן. וְקָרָא לָהּ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נְאֻמָּנָה: כּו צִי"ו ן בְּמִשְׁפַּט תַּפְּרָה
וְשִׁבְיָה בְּצֶדֶקָה, לכן סמכס לקבוצ גליות, והשיבה שפטיהוּ וצדקיהו צמפט,

[שנים עשר ולמלשינים] וכיון שנעשה דין מן הרשעים, כל המינים
תלמידי ישו הנוצרי לכן סמכו לה צרכת המינים, וכולל זדים עמהם
שנאמר ישעיה א' כ"ה וְשֹׁבֵר פֹּשְׁעִים וְחַמְאִים יַחֲדָיו [ועוזבי ה'
יכלו. כ"ה בפסוק] שנאמר עוזבי ה' אלו המינים, ושבר פושעים היינו זדים,
כדאמר פשעים אלו המרדן (יומא לו, ב),

[שלשה עשר על הצדיקים] וכיון שכלו (הפושעים) [המינים]
מתרוממת קרן צדיקים, דכתיב תהלים עה וכל קרני רשעים
אגדע תרוממנה קרנות צדיק, וכולל גירי הצדק עם
הצדיקים, שנאמר ויקרא יט מפני שיבה תקום והדרת פני זקן,
וסמך ליה וכי יגור אתכם גר,

[ארבעה עשר את צמח] והיכן מתרוממת קרנם [של צדיקים],
בירושלים, שנאמר תהלים קכב שאלו שלום ירושלם ישליו
[לשון שלום] אוהבך [שאלו מוה' שיהיה שלום לירושלים כמאז, וגם לאוהבים
את ירושלים יהיה שלום. מדר],

[חמשה עשר ולירושלים] וכיון שנבנית ירושלים בא דוד, שנאמר

דף י"ח ע"א

הושע ג אחר ישובו בני ישראל [אחר ימים רבים ישובו בני ישראל אל
ארצם ואז יבקשו את ה' לשאול ממנו צרכם כי ישוב וישרה שכנתו ביניהם ואת
דוד מלכם. מ"ד] אחר [ששוננו. ד"ס] לציט המקדש ובקשו את ה'
אלהיהם [ינקשו. ד"ס] הקדוש ברוך הוא ואת דוד מלכם,

[ששה עשר שמע קוליו] וכיון שבא דוד, באתה [הגיעה והתקבלה. שט]
תפלה, שנאמר ישעיהו נו והביאותים אל הר קדשי ושמתים
בבית תפלותי,

[אין מוכן דוד מאן דבר שמהי הכא? והיה נראה דלאו דוקא כיון שבא דוד רק כיון
שנבנית ירושלים דהיינו הר קדשי באתה תפלה, ומשום דבנין ירושלים ודוד חרא
מילתא היא נקט שבא דוד, ועי' מוהרש"א מ"ש בזה. שפת אמת].
[אולי הכוונה עפ"י גמ' סנהדרין ק"ז ע"א איך תאמרו לנפשי נודי הרכם צפור אמר
דוד לפני הקב"ה רבש"ע מחול לי על אותו עון שלא יאמרו הר שבכם צפור
נדרתו, הרי שדוד נקרא "הר", וזהו והביאותים אל הר קדשי היינו כיון שבא דוד

ומה ראו לומר גאולה בשביעית ולא רפואה אחר סליחה, כדכתיב קרא
הסולח לכל עויתי הרופא לכל מחלואי? אמר רבא, מתוך שעתידין
ליגאל בשביעית שבע שכן דוד נא צו, חלוק משאר שנים, כדאמרין (צפרק)
[בהגדה. ד"ס] חלק (15). שנה ראשונה רעב ולא רעב כו', עד ובשביעית מלחמות,
ובמולאי שביעית כן דוד נא לפיכך קבעוה בשביעית,

והאמר מר בששית קולות, בשביעית מלחמות, במוצאי
שביעית בן דוד בא [הרי שביאת המשיח הוא בשנה השמינית?]

[ומתריץ] מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא ואף על גב דהאי גאולה
לאו גאולה דגלות היא, אלא שיגאלנו מן הצרות הצלות עלינו תמיד [ראה שפת
אמת], [כמו שאומרים בשם האדמו"ר הראשון מבעלזא זצ"ל על שתרוממו עוד
בגלותי לגאולתי, שגם בתוך הגלות עד שנגאל צריכין להיגאל], דהא צרכת קיבוץ,
ובנין ירושלים, ואמח דוד, יש לכל אחת ואחת צרכה לעצמה לצד מגאולה זו, אפילו
הכי, כיון דשם גאולה עלה, קבעוה בשביעית,

ומה ראו לומר רפואה בשמינית [ואע"ג דהא מוכח תלמודא דלא
אפשר למימרה מקמי הכי, הא אמרין כיון דאידחא מדוכתה דהיינו בתר סליחה
אידחא יותר, ולמה קבעוה בח' רט?]. אמר רבי אחא, מתוך שנתנה
מילא בשמינית שצריכה רפואה, לפיכך קבעוה בשמינית,

ומה ראו לומר ברכת השנים בתשיעית? אמר רבי
אלכסנדר בנגד מפקיעי שערים, דכתיב תהלים י שבור זרוע
רשע אלו המייקרין את המצוה ומפקיעין את השער, וממלי דצמפקיעי שערים
כתיב, דכתיב צהריא פרשתא יארב צמקמר כאריה כסוכו יארוץ למטוף עני, וכי
הליקטוס אורב את העני והלא את העשיר הוא אורב, אלא צמפקיעי שערים הכמוז
מדבר, שרוב [רעם]. העקוב למיטור מת] לעניים הוא, וקא צעי דוד רחמי עלה
דמילתא, שבור זרוע רשע וכן שובע בעולם, ובכך זרועו שבור, ורע מדרוש רשעו כל
תמלא, וזה שהיה צדעתו להיות רשע, כשחדוש רשעו לא תמלא עיניו, שלא הספיק
לעשותה [פי' שלא עשה למעשה את הרשעות],

ודוד כי אמרה בתשיעית אמרה [בקפיטל התשיעית] ואם תאמר
(שמינית) [עשירית] היא? אשרי ולמה רגשו גויים (תרחי) [מדל] פרשתא היא
[וראה על גליון הגמ']

[עשירית תקע] ומה ראו לומר קיבוץ גליות [ברכת תקע בשופר]
לאחר ברכת השנים?

[ומתריץ שיש שייכות בין גאולה לגידול הפירות] דכתיב יחזקאל לו ואתם
הרי ישראל ענפכם תתנו [לא תהיו עוד שממה כ"א תגדלו ענפים. מ"ד]
ופריכם תשא [תצמחו ותגדלו. מ"צ] לעמי ישראל [ותשא פרי למאכל
לעמי ישראל] כי קרבו לבוא [אל ארצם] אלמא קיבוץ גליות צעת צרכת
השנים היא,

[ישעיה א' כה וְאֲשִׁיבָה יְדֵי עַלְיָהּ: וְאֶצְרֶף בָּבֶר סִיגְךָ וְאֶסְרָה כְּלִי-דִלְגָּה: כּו וְאֲשִׁיבָה

אבני חן על מסכת מגילה

הנקרא הר קודש, ושמותיהם בבית תפלה באתה תפלה. גלויני הש"ס],

[שבעה עשר רצה] וכיון שבאת תפלה, באת עבודה, שנאמר
עולותיהם וזבחתיהם לרצון על מזבחי,

[שמונה עשר מודים] וכיון שבאת עבודה [באת הודאה. ד"ס]
שנאמר תהלים נ זובח תודה יכבדני אחר זמיתא מן הודאה,

ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה, דכתיב ויקרא ט
וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וירד מעשות החמאת
והעולה והשלמים,

[ומקשה] אימא קודם עבודה [שברכם ואח"כ עשה העבודה]? לא
ס"ד דכתיב וירד מעשות החמאת וגו', מי כתיב לעשות
[דמשמע להבא] מעשות [דמשמע לעבר] כתיב,

ולמר [לברכת כהנים] אחר העבודה [ולא אחר ברכת הודאה]? לא
ס"ד דכתיב זובח תודה [שהודאה בא לאחר עבודה],

מאי חזית דסמכת אהאי [הפסוק דזובח תודה] סמוך אהאי [ויברכם
וירד מעשות החמאת וגו']? מסתברא עבודה והודאה חדא
מילתא היא אף הודאה עבודה של מקום הוא,

[תשעה עשר שים שלום] ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת
כהנים? דכתיב במדבר ו ושמו את שמי על בני ישראל ואני
אברכם, ברכה דהקב"ה שלום, שנאמר תהלים כט ה' יברך
את עמו בשלום,

וכי מאחר דמאה ועשרים זקנים, ומהם כמה נביאים תקנו
תפלה על הסדר, שמעון הפקולי מאי הסדיר? שכחום וחזר
וסדרום [שכחו הטעמים של הסדר. בן יהודה עיי"ש],

[וכן יש בשבת קד. לענין מנצפ"ך צופים אמרום, שכחום וחזרו ויסדרום, וכן ביזמא
פ. על שיעורין של עונשין [כזית], וכן בסוכה מד. לענין עשר נטיעות, ערבה, וניסוך
המים, ולעיל ג. לענין מנצפ"ך צופים אמרום, ולענין תרגום של תורה, אבל כאן
וחזר "וסדרום"].

מכאן ואילך [לאחר שסיים ה"ח ברכות] אסור לספר בקציעות זכרה
בשבתו של הקב"ה, דא"ר אלעזר מאי דכתיב תהלים קו מי
ימלא גבורות ה' ישמיע כל תהלתו, למי נאה למלא גבורות
ה', למי שיכול להשמיע כל תהלתו ואין מי שיכול לספר את כולו,
לפיכך אין נראה לספר מדעתו אלא [את מה] [כמו. ד"ס] שתקנו חכמים,

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, המספר בשבתו של
הקב"ה יותר מדאי, נעקר מן העולם שנאמר איוב ל"ז כ'
הַיְסֹפְרִי לוֹ בִּי אֲדַבֵּר [ר"ל מה לנו לערוך עמו משפט, וכי מהצורך לספר
לו אשר אדבר הלא הכל ידוע לו. מ"ד] אִם־אָמַר אִישׁ בִּי יִבְלָע [ענין

הסתר כמו כבלע את הקדש. מ"צ], [וכי אמר איש דבר אשר יסתר ממנו, והוא
כפל ענין במלות שונות. מ"ד] הכי דריש ליה היסופר שצמו כולו, כי ארצה לו דברי
שנא, אם אמר [איש. ד"ס] לעשות כך כי יצולע [פ' נעקר מן העולם],

דרש ר' יהודה איש כפר גבוריא, ואמרי לה איש כפר גבור
חיל, מאי דכתיב תהלים סה לך דומיה תהלה [כלומר הדומיה היא
תהלתך. ר"ח], סמא דכולה משתוקא מצמר כל הסממנין היא השמיקה,
שלא להצטרף דברים, והיינו לך דומיה תהלה,

כי אתא רב דימי אמר, אמרי במערבא, מלה בסלע
משתוקא בתריין אם תרעה לקנות הדבור כסלע, מקנה השמיקה צמחים:

[ראה ד"ס שמילה ומשתוקא הם שמות של פירות, ולכן לא אמר שתיקה, ואגב
יש רמז ששתיקה שוה הרכה. # ואולי אגב גררא אמר גם סמא דכולה משתוקא
ולא אמר שתיקה ששם ודאי הכוונה על שתיקה],
[כללה של חכמה שתיקה, מלה בסלע שתיקותא בתריין, כשאני מדבר אני
מתחרט וכשאני מדבר אני מתחרט, עד שלא דברתי אני שליט ומושל על דבורי,
אבל כשיצא הדבר מפי אז הדבור מושל בי. ספר החסידים סי' פ"ו, תח],
[פ' למצוא מלה ודבור חגון שוה סלע, ולמצוא השתיקה לעצור דיבור שאינו חגון
שוה כפלים. שפת אמת],

שנינו במשנתנו קראה על פה לא יצא וכו': מנלן? אמר רבא,
אתיא זכירה וזכירה, כתיב הכא והימים האלה נזכרים,
וכתיב התם שמות יז כתב זאת זכרון בספר, מה להלן בספר
אף כאן בספר,

וממאי דהאי זכירה קריאה היא, דלמא עיון בעלמא [שמו
נזכרים ונעשים פירוש של נזכרים היינו לעיין בתוך הספר בלי להוציא בפה], [ראי
הפ' עין לא שייך להצריך להיות מתוך הספר. שפת אמת עיי"ש?]

לא סלקא דעתך [דתניא] [לגבי מחיית עמלק שזכור היינו בפה והוא
הדין הכא, דכתיב במחית עמלק] דברים כה "זכור" [והרשנין] יכול בלב,
כשהוא אומר "לא תשכח" הרי שכחת הלכא אמור, הא מה
אני מקיים זכור, בפה:

שנינו במשנתנו קראה תרגום לא יצא וכו' [קראה תרגום כל לשון] וז'
ואין צריך לומר וז' קמני: היכי דמי, אילימא דכתיבה מקרא, וקרי
לה תרגום, היינו על פה? לא צריכא דכתיבה תרגום וקרי
לה תרגום:

שנינו במשנתנו אבל קורין אותה ללועזות בלעז וכו': והא
אמרת קראה בכל לשון לא יצא? רב ושמואל דאמרי
תרווייהו בלעז יווני [פ' שיש יתרון ללשון יווני שכל אומה יוצא בה],

היכי דמי, אילימא דכתיבה אשורית, וקרי לה יוונית היינו
על פה? א"ר אחא א"ר אלעזר שכתובה בלעז יוונית,

אבני חן על מסכת מגילה

יצא ידי חובתו?

אלא מצות קריאה, ופרסומי ניסא אף על פי שאין יודעין מה שומעין, שולחן אמת השומעין ואומרים מה היא הקריאה הזו, ואיך היה הנס, ומודיעין להם, הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא: [כיון שישראל יודעים אותו ומצויים לשאול, ישאל להם ויביעוהו, מה שאין כן בשאר לשונות, ואפילו יהיה במקום שכולם מאותו לשון, כיון שהוא אינו מבינו גורו ביה רבנן שלא יצא. נמי לעיל על המשנה],

שנינו במשנתנו קראה סירוגין יצא וכו': [בעי"ז ר"ה כו:]: לא הווי ידעי רבנן תלמידי רבינו הקדוש מאי סירוגין, שמעוה לאמתא דבי רבי דקאמרה לחו לרבנן דהוי עיילי פסקי פסקי לבי רבי, עד מתי אתם נכנסין סירוגין סירוגין,

לא הווי ידעי רבנן מאי חלוגלוגות מין ירק הוא, [והוא שני. ד"ס] נכמה מקומות נמשנה ונכרייתא שמעוה לאמתא דבי רבי דאמרה ליה להתווא גברא דהוה קא מבדר [מפור] פרפחיני פיקל"י בלעז [צמח הרגלה] עד מתי אתה מפור חלוגלוגן,

לא הווי ידעי רבנן מאי משלי ד ה סלסלה ותרין ממוך, שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה להתווא גברא דהוה מהפך במזייה, אמרה ליה עד מתי אתה מסלסל בשערך למדנו שהסלסול לשון חיפוש והיפוך,

לא הווי ידעי רבנן מאי תהלים נה השלך על ה' יהבך? אמר רבה בר בר חנה, זימנא חדא הוה אוילנא בהדי ההוא טייעא, וקא דרינא טונא [והייתי נושא משא], ואמר לי שקול יהבך ושדי אגמלאי,

לא הווי ידעי רבנן מאי ישעיה יד כג וְיִמְאָטְאִיתָ אֶשְׁקִיפָא בלעז [מטאטא] בְּמִמְאָטְא הַשָּׁמַי, שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לחברתה, שקולי טאטיא וטאטי ביתא,

ת"ר קראה סירוגין יצא,

דף י"ח ע"ב

סירוסין למפרע, כמו סרס את המקרא ודרשהו, וכן ילא ממומן או מסורס [נדה כט, א] לא יצא,

ר' מונא אומר משום רבי יהודה אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, אמר רב יוסף הלכה כר' מונא שאמר משום ר' יהודה,

א"ל אביי לרב יוסף, כדי לגמור את כולה מהיכא דקאי לסיפא, או דלמא מרישא לסיפא? א"ל מרישא לסיפא

[וכיון שאמר מאמר בשם ר' אחא בשם ר' אלעזר מביא עוד מאמר] וא"ר אחא א"ר אלעזר מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל? שנאמר בראשית לג ויקרא לו [הקב"ה ליעקב] אל אלהי ישראל, דאי סלקא דעתך למוזב קרא ליה יעקב אל [ראה מהרש"א אך ס"ד שקרא למוזב אל], "ויקרא לו יעקב" מיבעי ליה, אלא ויקרא לו ליעקב אל, ומי קראו אל, אלהי ישראל,

[וצ"ע למה הפסיק במאמר שני של ר' אחא, אם היה בדעתו לשאול על מאמר הראשון?]

מיתבי לרב ושמואל, דקמי הכא [בברייתא זו שמביא כאן שאין ליוונית כל יתרון וגם] יוונית לא ילא קראה [למגילה] גיפטיה [והוא דוגמת מלת "עניפטען". יבין מנחות פרק יג אות נז], עברית @ לשון עבר הנהר, עילמית @ לשון עילס, מדיית [לשון מדי], יוונית, לא יצא?

הא לא דמיא אלא להא מירוצא הוא, גיפטיה לגיפטים, עברית לעברים, עילמית לעילמים, יוונית ליוונים, יצא והכי נמי תנן במתנין ללועזות בלעז [לכל אומה בלשונן],

אי הכי [שאין ליוונית שום יתרון] רב ושמואל אמאי מוקמי לה למתני' בלעז יוונית, לוקמה בכל לעז?

[אלא מתניתין בברייתא זו מימקמא, קראה בכל לשון, דקמי מתנין לא ילא כגון גיפטים למדיים, ומדיה לגיפטים, אבל קורין אותו ללועזות בלעז איס כלשונן] וכי איתמר דרב ושמואל בעלמא איתמר [בדממשך לפרש],

רב ושמואל דאמרי תרוייהו, לעז יווני לכל [אדם, אף שאינו מבין הלשון] # ואולי גם בתורה וגם במגילה] כשר,

והא קתני יוונית ליוונים [דמשמע ליוונים] אין, לכולי עלמא לא? אינהו דאמור כרשב"ג, דתנן רשב"ג אומר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית [אבל יש חולקין על רשב"ג],

ולימרו הלכה כרשב"ג? אי אמרי הלכה כרשב"ג הוה אמרנא הני מילי שאר ספרים, אבל מגילה דכתיב בה ככתבם אימא לא, קמ"ל [דאפילו במגילה יכול לכתבה בלשון יוון, # וצ"ע מנין להגבי שרב ושמואל מירי במגילה]:

שנינו במשנתנו והלועז ששמע אשורית יצא וכו': והא לא ידע מאי קאמרי? מידי דהוה אנשים [שחייבין במקרא מגילה שאף הן היו באותה הנס. או"ח סימן תרפ"ט סעיף א'] ועמי הארץ,

מתקיף לה רבינא, אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן [ראה ר"ח שוה קאי על נשים ועמי הארץ. וראה בגמ' על הגליון דצ"ע], [וראה רבינו נסים וז"ל שמעינן מינה דאם טעה ולא הזכיר אפי' תיבה אחת לא

אבני חן על מסכת מגילה

לא מופסל. גמ"י,

ת"ר, השמיט בה הקורא פסוק אחד, לא יאמר אקרא [אגמור]
את כולה, ואח"כ אקרא אותו פסוק [אחד לבסוף], אלא [חזור ו]
קורא מאותו פסוק ואילך,

נכנס לבית הכנסת ומצא צבור שקראו חציה, לא יאמר
אקרא חציה [השניה] עם הצבור, ואח"כ אקרא חציה
[הראשונה], אלא קורא אותה מתחילתה ועד סופה:

שנינו במשנתנו מתנמנם יצא וכו': היכי דמי מתנמנם? אמר רב
אשי נים [ישן] ולא נים, תיר ער ולא תיר, דקרו ליה ועני ולא
ידע לאהדורי סברא דצר הצא מצינת הלז וכי מדכרו ליה מידכר:

[תוס' נדה סג. נים ולא נים תיר ולא תיר. פ' נים ולא נים בתחלת שינה תיר ולא
תיר בסוף שינה, כשהוא נייעור משנתו, ובערבי פסחים (פסחים קכ:)] גמי גבי
נתנמנמו יאכלו ונקיט כי האי לישנא נים ולא נים תיר ולא תיר איכא לפרושי ככי
האי גוונא, נים ולא נים שעתה בחצות הלילה מתחיל להתנמנם, תיר ולא תיר
שישן בחצי הראשון ועתה כשמגיע בחצות הלילה היה מתחיל ליעור והוא תיר
ולא תיר],

שנינו במשנתנו היה כותבה דורשה ומגיהה, אם כוון לבו יצא
וכו': היכי דמי, אי דקא מסדר פסוקא פסוקא על פה וכתב
לח וקמני ילא, על ידי קריאת אותו סידור, כי כוון לבו מאי הוי, על פה
הוא,

אלא דכתב פסוקא פסוקא וקרי ליה [מתוך הכתב לאחר שכתבה],
ומי יצא, והאמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב
[מביא מאמר שלם של רב חמא בר גוריא אמר רב, והקושיא הוא רק מהפסוק
שצריכה שתהא כתובה כולה], הלכה כדברי האומר כולה צריך לקרוא,
ופליגי בה תנאי דמתניתין מהיכן קורא אדם את המגילה ויולא בה ידי מוצמו, רבי
מאיר אומר כולה, רבי יהודה אומר מאיש יהודי ואפי' למ"ד מאיש יהודי
צריכה שתהא כתובה כולה [והיכי יוצא אם כותב פסוק וקוראה]?

אלא דמנחה [שמונה] מגילה קמיה ומעתיק ממנה וקרי לה מינה
פסוקא פסוקא, וכתב לה,

ליבא מסייע ליה ממעתיק דקמני ילא, וליכא לאוקמה חלל דמעתיק מן הכתב,
מסייע ליה לרבה בר בר חנה, דאמר רבה בר בר חנה א"ר
יוחנן, אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב?

[ומתריץ שאין להביא מכאן ראיה, דלעולם לא צריך לכתוב מן הכתב] דלמא
דאתרמי ליה אתרמויי לעולם מותר לכתוב כלל העמק, וממתיק דאתרמי
ליה מגילה ומעתיק ממנה, ואינטיך לאשמעינן דהיכא דמעתיק ממנה, אס כוון לבו
ילא,

דא"כ נתת דבריך לשיעורין [פ' דבתחלת המגילה יהיה השיעור כדי
שיגמור המגילה עד הסוף, ובסוף המגילה יהיה השיעור כדי שיגמור כמה
פסוקים, ומסברא צריך שיחיה שיעור שוה להפסק בין בתחלתה ובין בסופה],

אמר ר' אבא א"ר ירמיה בר אבא אמר רב, הלכה כרבי
מונא [שכסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לדאש], ושמואל
אמר אין הלכה כרבי מונא,

בסורא מתנו הכי [כדאמר ר' אבא], בפומבדיתא מתנו הכי [בשם
אמורא אחר] אמר רב כהנא אמר רב, הלכה כרבי מונא,
ושמואל אמר אין הלכה כר' מונא,

רב ביבי מתני איפכא, רב אמר אין הלכה כר' מונא,
ושמואל אמר הלכה כר' מונא, אמר רב יוסף נקוט דרב
ביבי בידך, דשמואל הוא דחייש ליחידאה דמקום שהיחיד מחמיר
ורבים מקילים,

דתנן [ביבמות מא.], [רחל שהיא] שומרת יבם מפני ליצמה, ומזהה בגדול
[בראובין] ליבם שקידש אחיו [שמעון] את אחותה [לאה], [ראה תוס']
גא אחד מן האמין וקידש את אחותה של יצמה, אחר שנפלה היצמה לפניהן [סבר
רבי"ב שלאח אסורה לשמעון כל עוד שרחל אחותה וקוקה לו ליבום], משום
ר' יהודה בן בתירה אמרו, אומרים לו המתן מלכנסה [ששמעון
לא יכנס את לאה] עד שיעשה אחיך הגדול מעשה צינתו [ברחל],
או לחלוק או ליבם, אבל בעוד היצמה לפני כולן לחלוק או ליבם [גם לפני שמעון]
הרי היא לכל אחד כששתו על ידי זיקת יצום, ואסור באחותה משום אחות אשה,
דקסבר יש זיקה אפילו בתרי, וכל שכן בחד,
ופליגי רבנן עליה, ואמרי הוילי ושיי אחים הן אין זיקתו מיוחדת להיות מוטלת על
אחד מהן להיות כששתו, ומותר באחותה,

אמר שמואל, הלכה כר' יהודה בן בתירה [הרי דחייש ליחידאה],

ת"ר, השמיט דילג בה סופר אותיות, או פסוקין פסוק אחד [פ'
כן הדין בפסוק אחד, ורש"י מפרש שפסוקין היינו פסוקין דעלמא], וקראן
הקורא, כמתורגמן המתרגם על פה יצא [וז"ל הרמב"ם הל' מגילה
פ"ב הל' י' השמיט בה סופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא על פה יצא],
[ראה הגהות הגר"א],

[כמתורגמן, שדרכו להוסיף דברים לברר ולפרש מעמו של פסוק ונמצא קורא
אותן דברים על פה, כך זה הקורא אם קרא פסוק או אותיות על פה (לא?) יצא.
גמ"י],

מיתבי, היו בה אותיות ממושמשות או מקורעות, אם
רשומן ניכר כשרה ואם לאו פסולה? לא קשיא, הא בכולה
[ורובא ככולה] הא במקצתה [פחות מהציה. וראה סימן תר"ץ סעיף ג'],

[אם כולה ממושמשות ואין רשומן ניכר וקורא לה על פה לא יצא, אבל אם
מקצתה ממושמשות יצא, וכן אם השמיט בה הסופר פסוק וקראו הקורא על פה
יצא, אע"פ דבאיסור למפרע אפילו קרא פסוק אחד למפרע לא יצא, מיהו על פה

אבני חן על מסכת מגילה

כלל, אבל ספר תורה הרי נראית ונקרית תמיד וצריכה נ"י. ספר המאורות]
מזוהות צריכין שרמטום [בין שנבדקת פעמים בשבוע ורואין אותה צריכה
שרמטום. ספר המאורות], אידי ואידי [תפלין ומזוהות] נכתבות שלא מן
הכתב, מ"ט מיגרם גריסין שגורם צפי הכל:

שנינו במשנתנו היתה כתובה בסם כו': סם [הוא] סמא זרניך כלשון
קודש, אורפמניט"ו כלשון, סקרא [מה הוא], אמר רבה בר בר חנה,
סקרתא שמה נצטע אדום שזנעין צו מריסין, קומום קומא [גומא. ד"ם]
שרף, חילן.

דף י"ט ע"א

קנקנתום, חרתא [שחור] דאושכפי [של הסנדלרים] סס שזנעין צו
מנעלים שחורין, דיפתרא [הוא] דמליח וקמיה צמיס ולא עפיץ מעוצד
נעפסום, שקורין גל"ש [ותירין ר"ת שהסיד שאנו נותנין בקלפים שלנו מהני
נעפצים. תוס'], נייר [הוא] מחקא מין עשנים עשו על ידי דנק:

שנינו במשנתנו עד שתהא כתובה אשורית: דכתיב ככתבם
[כתב היהודים דהיינו אשורית] וכזמנא אסתר ט' כ"ו [דמירי במגילת אסתר,
ראה לעיל ט' ע"א]:

שנינו במשנתנו על הספר ובריו וכו': מנלן? אתיא כתיבה
כתיבה, כתיב הכא אסתר ט' ותכתב אסתר המלכה, וכתיב
התם ירמיה לו יח [ויאמר להם פרוה, מפיו יקרא אלי את
פל-הדברים האלה, ואני פתב עלי-הספר פדיו]:

[ויש לדקדק מה שייכות יש למשנה זאת עם מה שלפניה ומה שלאחריה ומפי
הו"ל למנקטא לעיל פרק א' ואחר מושגה ב'. וצ"ע. יבין אות כ"ה],

מהני: בן עיר שזמנו נאצנעה עשר שהלך לכרך שזמנו נחמשה עשר
ובן כרך שהלך לעיר, אם עתיד לחזור למקומו מפרש בגמרא
[ר"ל אם כשיצא היה דעתו לחזור למקומו ביום קריאת המקום שהלך לשם,
ואח"כ נתעכב שם ולא חזר אז. יבין] קורא במקומו מכוונת מקומו, בן עיר
נאצנעה עשר, בן כרך נחמשה עשר [כחובת מקומו אף שקורא אותה שלא
במקומו. יבין] ואם לאו [שמתחלה הלך להיות שם ביום שהם קוראין] קורא
עמהן,

[אין לפרש לשון "עתיד לחזור" כפשוטו, שבשלמא בן כרך שהלך לעיר, שייד
תנאי אם עתיד לחזור, אבל בן עיר שבא לכרך אם חזר הרי חזר, ואם עבר היום
אין כאן תנאי, לכן צריך לפרש אם כשיצא היה דעתו וכו'],

ומהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה י"ח? ר"מ אומר
כולה, ר' יהודה אומר מאיש יהודי, רבי יוסי אומר מאחר
הדברים האלה:

נב: אומר רבא, לא שנו [הא דאמרין ברישא שקורא במקומו] דכן כך
[שקורין בט"ו] שהלך לעיר, ועמיד לחזור למקומו קורא נחמשה עשר ולא נאצנעה

גופא, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, אסור לכתוב אות
אחת שלא מן הכתב, [ודילמא איתרמי ליה שבשתא וכתב ליה. נב"י],

מיתיבי, אמר רשב"א, מעשה בר' מאיר, שהלך לעבר שנה
בעסיא, ולא היה שם מגילה, וכתבה מלכו וקראה [בירושלמי
נאמר כי מגילה ראשונה כתב בעל פה אבל לא קרא ממנה, אלא העתיק ממנה
מגילה שניה מן הכתב וממנה קרא כדי לקיים את ההלכה שאין כותבים אלא מן
הכתב. שט?]

א"ר אבהו, שאני רבי מאיר דמיקיים ביה משלי ד' ועפעפך
[אישון העין] - יישירו גגך [וילכוך בדרך הישר. מ"ד], [ומי שזוכר התורה כך,
יכול לכתוב גם מזכרונ],

[דר"מ היה זכור כל לימודו, ואפשר מה"ט החמיר ר' מאיר ואמר כל השוכח דבר
מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. באבות פ"ג מ"ח [או מ"י]. ש"ח],
[נראה דלכחי מיקרי התורה ועפעפך, משום דאסור להעלים עין ממנה. שפת
אמת],

אמר ליה רמי בר חמא, לרבי ירמיה מדפתי, מאי ועפעפך
יישירו נגדך?

אמר לו, אלו דברי תורה דכתיב בהו משלי כג התעיף עיניך בו
ואינגו סס תכפול עיניך ממנה הרי היא משתכח ממך כהך עין, ואפילו
הכי מיושרין הן אצל ר' מאיר,

רב חסדא אשכחיה לרב חננאל, דהוה כתב ספרים שלא מן
הכתב, אמר ליה ראוייה כל התורה כולה ליכתב על פך,
אלא כך אמרו חכמים אסור לכתוב אות אחת שלא מן
הכתב,

מדקאמר כל התורה כולה ראוייה שתיכתב על פך, מכלל
דמיושרין הן אצלו, והא רבי מאיר כתב?

[ומתריץ דלעולם כל אחד צריך לכתוב מן הכתב, וזה שר"מ כתב מלכו ד] שעת
הדחק שאני [כמו שכתב שלא היה שם מגילה],

אביי שרא לדבי בר חבו מוכר תפלין הוה, כדאמרין נצנא מניעא [כט,
3] תפלין דצי צר חצו שמימי [מוכרי תכלת היו ועושין תפלין. נב"י], והרב בלוי
כתב על הגליון שלא ידע מנין לו להנמי' שהיו מוכרים גם תכלת] למיכתב
תפלין ומזוהות שלא מן הכתב,

כמאן כי האי תנא, דתניא ר' ירמיה אומר משום רבינו,
תפלין ומזוהות נכתבות שלא מן הכתב, ואין צריכות
שרמטום,

והלכתא כך הלכה למשה מסיני תפלין אין צריכין שרמטום
[שהשרמטום אינו אלא לנוי שתהא הכתיבה נאה בקריאתה, ותפלין אין נקראין]

אבני חן על מסכת מגילה

עשר אלא שעתיד לחזור [לצאת מן העיר] בלילי י"ד אס קודם עמוד השחר ילא מן העיר, הוא דקמני שאינו צריך לקרות עמהן בלילי ארבעה עשר, אף על פי שעודנו שם, הוילי וציוס לא יהיה שם אין זה אפילו פרוח בן יומו,

אבל אין עתיד לחזור בלילי ארבעה עשר לנאת משם בלילה, להשמה היו פרוח לאותו יום, אף על פי שעמיד לחזור למחר, [אפ"ה] ליום (אחר) [אחד] נקרא פרוח, ו קורא עמהן בין בלילי ארבעה עשר בין בארבעה עשר,

והוא הדין לכן עיר שהלך לכרך, אס עמיד לחזור בלילי חמשה עשר, שלא יהא שם ביום חמשה עשר לא היו מוקף ליומו, וקורא בארבעה עשר כחצות מקומו ואף על פי שהוא בכרך,

אכל אין עמיד לחזור בלילי חמשה עשר, אין צריך לקרותה בארבעה עשר, וממחין וקורא עמהן [בלילי וביום חמשה עשר] אף על פי שסופו לחזור לאחר זמן,

אמר רבא, מנא אמינא לה דמשום ההוא יומא חשיב כוומייהו? דכתיב אסתר ט על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרוזות, מכרי כתיב היהודים הפרזים, למה לי למיכתב היושבים בערי הפרוזות? הא קמ"ל דפרוז בן יומו נקרא פרוז,

אשכחן פרוז, מוקף מנא לן? סברא הוא מדפרוז בן יומו קרוי פרוז, מוקף בן יומו קרוי מוקף,

ואמר רבא, בן כפר שהלך לעיר שהקדים וקרא ליום הכניסה, ואחר כך הלך לעיר והיה שם לילי ארבעה עשר בין כך ובין כך אפילו עמיד לחזור ולנאת משם קודם היום קורא עמהן בלילה [ראה תוס'],

מאי טעמא? האי כבני העיר בעי למקרי כל הפרזים זמנא בארבעה עשר, בין כפרים בין עיירות ורבנן הוא דאקילו עליהו על הכפרים להקדים ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכין, הני מילי דאקילו עליהו דאין צריך לחזור ולקרות בארבעה עשר כי איתיה בדוכתיה כי איתיה בכפר אבל כי איתיה בעיר כבני עיר בעי למקרי,

[אבל בן כפר שהלך לכרך דלא שייך האי טעמא אינו חוזר וקורא עמהם. חידושי רבינו משה מאימראן],

איתיביה אבבי, בן כרך שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא כמקומו [בחמשה עשר], בן כרך ס"ד ! באם עתיד לחזור תליא מילתא [כמו ששנינו במתני'], אלא לאו בן כפר [ולעיל אמרין שצריך לקרות עם בני העיר]?

ולאו תרוצי מתרצת [שאיך יכול לפרשה כמו שהוא שנויה, ואתה משנה לקרות בן כפר במקום בן כרך] תני [נמי] קורא עמהן:

שנינו במשנתנו מתיבין קורא אדם את המגילה וכו': תניא רשב"י אומר מבלילה ההוא, א"ר יוחנן וכולן מקרא אחד דרשו, ותכתב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף

לקיים אגרת הפורים, על מוקף הקפיד להזכיר, מאן דאמר כולה, תוקפו של אחשורוש ומתחילתה היא מדרגת בתוקפו, עד סופה, ומאן דאמר מאיש יהודי, תוקפו של מרדכי, ומ"ד מאחר הדברים האלה, תוקפו של המן, ומ"ד מבלילה ההוא, תוקפו של גם,

רב הונא אמר מהכא, ומה ראו על ככה, ומה הגיע אליהם המגילה נכתבת ונקראת להודיע לדורות מה ראו באותו הזמן שעשו מה שעשו, ומפרש על ככה עשו, ולפרש מה הגיע על העושים,

מ"ד כולה, מה ראה אחשורוש שנשתמש בכלים של בית המקדש? על ככה, משום דחשיב שבעים שנים ולא איפרוק, ומה הגיע אליהם דקמל, ושתי,

ומ"ד מאיש יהודי, מה ראה מרדכי דאיכני בהמן? על ככה דשוי נפשיה ע"ז, ומה הגיע אליהם דאתרחיש ניסא,

ומ"ד מאחר הדברים האלה, מה ראה המן שנתקנא בכל היהודים? על ככה משום דמרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, ומה הגיע אליהם ותלו אותו ואת בניו על העץ,

ומ"ד מבלילה ההוא, מה ראה אחשורוש להביא את ספר הזכרונות? על ככה דזמינתיה אסתר להמן בהדיה, ומה הגיע אליהם דאתרחיש ניסא,

א"ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, הלכה בדברי האומר כולה, ואפי' למאן דאמר מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה,

וא"ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, מגילה נקראת ספר ונכתב בספר ונקראת אגרת, נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה (דאיכא למאן) [ואחיא כמאן ?] דלמר במסכת מכות (יא, א) ספר תורה שספרו בפשתן פסולה,

ונקראת אגרת לומר שאינה חמורה כספר שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין [של בהמה] כשרה [שחוטין פשתן פסולין בכל מקום, ובס"ת צריך שיהא כולו חיינו כל אורך הס"ת תפור בגידין, ובמגילה די בג' חוטין. ע"פ התרומות הרשון],

אמר רב נחמן, ובלבד שיהו משולשין [ראה תוס'], שיהא מראש (הספר) [הספר]. וכן להלן, מהר"ם ש"י"ח [א] עד מקום תפירת הגיד כממנו ועד הגיד השני, ומן השני לשלישי כמשלישי לסוף (הספר) [הספר],

אמר רב יהודה אמר שמואל, הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים ספרים שהיו צימי הסכמים [היו עושין. ד"ס] כולן בגליון, כספר תורה שלנו לא יצא דצעקין אגרת לעצמה, דמפרסם ניסא טפי, דכי קוראה בין הכתובים, נראה כקורא במקרא,

אבני חן על מסכת מגילה

3. ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, מאי דכתיב דברים ט ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר, מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ריבויין אמין וגמין, מיעוטין אכין וקין ודקדוקי סופרים שקדקו האמרונים, מלשון משנת הראשונים ומה שהסופרים עתידין לחדש, ומאי ניהו? מקרא מגילה:

מתני': הכל כשרין לקרות את המגילה, חוץ מחרש שומה וקטן, ר' יהודה מכשיר בקטן:

גמ': מאן תנא חרש דיעבד נמי לא? אמר רב מתנה ר' יוסי היא, דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, רבי יוסי אומר לא יצא דיעבד הוא [וכן חרש לא יצא שאינו יכול להשמיע לאזנו].
[שיטת ר' יוסי אינו משתנה גם בסוף הסוגיא, דמי שאינו משמיע לאזנו אינו יוצא].

וממאי [דמשנתנו] דרבי יוסי היא, ודיעבד נמי לא דקון מחרש דקאמר ממתיקין, אפילו דיעבד קאמר, ורבי יוסי היא דפסל דיעבד, דלמא [מתני' דתני שחרש אינו קורא את המגילה] רבי יהודה היא [ת"ק של ר' יוסי], ולכתחלה הוא דלא וזהא איכא למימר דאפילו רבי יהודה מודה, דהא לא שמעין ליה דפליג אלא דיעבד הא דיעבד שפיר דמי?
[ולפ"ז חרש חייב לקרות להוציא עצמו, אלא דלכתחלה אינו מוציא אחרים, ולכן בדיעבד שפיר דמי, כיון דהוא עצמו חייב. חידושי רבינו משה מאימראן].

לא סלקא דעתך, דקתני [במתני'] חרש דומיא דשומה וקטן, מה שומה וקטן דיעבד נמי לא, אף חרש דיעבד נמי לא,

ודלמא הא כראיתא והא כראיתא [חרש אסור לכתחלה אליבא דר' יהודה, ושומה וקטן אסור אפילו בדיעבד]?

[ומתירין] מדרקתני סיפא [דמתני'] דקמי' רבי יהודה מכשיר בקטן, מכלל דרישא לאו ר' יהודה היא,

(ודלמא כולה ר' יהודה היא מי דמי רישא לפסולה וסיפא לכשירה) לא גרסינן ליה, דלישנא ימירא הוא,

אלא הכי גרסינן ודלמא כולה ר' יהודה היא, ותרי גווני קטן קתני לה, וחסורי מיחסרה והכי קתני # [שיש סברא לחסר את המשנה כדי לאוקים כל המשנה בחד תנא], הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שומה וקטן הא כדאיתא והא כדאיתא, חרש [פסול] לכתחילה, ושומה [פסול] אפילו דיעבד,

[וזה שמסיים המשנה ר"י מכשיר בקטן, כן תפרשה] בד"א [שקטן פסול אפילו בדיעבד] בקטן שלא הגיע לחינוך לחינוך מלות, כגון כן משע וכן עשר, כדאמרין דיומא דפרק דמלא (פג, ח) אבל בקטן שהגיע לחינוך [יכול

אמר רבא, לא אמרן אלא דלא מחסרא ומייתרא פורתא ארוכה משאר הקלפים למעלה או למטה, או קצרה מהן, ויש. ד"ס] לה היכר לעצמה אבל מחסרא ומייתרא פורתא, לית לן בה,

לוי בר שמואל הוה קא קרי קמיה דרב יהודה במגילה

דף י"ט ע"ב

הכתובה בין הכתובים, אמר ליה הרי אמרו הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים, לא יצא,

[וממשיך הקושיא וא"ר חייא וכו', ולוי השיב דבציבור שאני. וראה שפת אמת],
[וא"ר. שפת אמת עיי"ש] חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא, ומחו' [לפי פירש"י צ"ל ומחי' ביו"ד לבסוף. גליוני הש"ס] לה אמוחא לאחר שאמר שמועה זו הכה על קדקדה, כלומר, סמר מקצתה, ואמר לא אמרו אלא צנצור בצבור שנו,
[לבאורה תמוה מאוד מה דאמרו לא יצא, דנהי דפרסום דציבור ליכא, מ"מ יהיה כמו קריאה דיחיד ולמה לא יצא י"ח עכ"פ בדיעבד? והר"ן נדחק וכו', ולכן נראה לי דהדרך היה שהיו נכתבין הספרים בגלילה בבתי כנסיות לצורך הציבור, אבל יחידים לא היו קוראין בהם, ולכן דוקא בצבור משום דכמה פעמים קורין בהם להפטורות ושאר קריאות, ליכא פירסום אבל יחיד דלעולם אינו קורא בהם איכא שפיר פירסום. שפת אמת],
[ומכאן נראה שקורא ופושטא כאגרת דכרי רבינו האי גאון ז"ל, דאי קורא וכוך כס"ת הרי גוללה ולא מינכר מילתא. רט']

1. ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, שיוור התפר כשופרין יריעות של ספר תורה לחנך יחד, משירין צמר למעלה ולמטה הלכה למשה מסיני, ומחו' לה אמוחא לאחר שאמרה הכה על מוטה, כלומר חזר וסתר, ואמר לאו הלכה למשה מסיני הוא, אלא חכמים אמרו [ל"א. ד"ס] אמרו אלא כדי שלא יקרע ששם אינו משייר (מהדק צחוקה כשהוא מהדקו לספר מורה, והוא נקרע) [כשהוא מהדק הס"ת צחוק הוא מקרעו. ד"ס], אבל עכשיו, כשהוא מהדקו צחק ומתחיל להרחיב ורועה להיקרע, מונע מלהדק יותר,
[פי' שאינו תופר כל אורך היריעה לחבר שני יריעות, אלא משייר מלמעלה ומלמטה ומתחיל לתפור רחוק קצת מהקצה],

2. ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, אלמלי נשתייר [פי' נשתייר פתוח, געבליבן אויפגעדעקט] במערה שעמד בה משה ואליהו כשעבר הקדוש ברוך הוא לפניו, שנאמר ושמתין בנקרת העור (שמות לג), ואליהו אף הוא עמד צלוחת מערה ועבר הקדוש ברוך הוא לפניו, שנאמר ויצא שם אל המערה וגו' ויאמר לא ועמדת צהר וגו' והנה ה' עובר וגו' (מלכים א' יט) כמלא נקב מוחט כפי מחט, (כשעבר) [כשסקך. ד"ס], עליהן הקדוש ברוך הוא, כמו שנאמר ושכתי כפי עליך עד עברי (שמות לג) סדקית שלנו, שהיא דקה ותופרין צה סדקי צנדים, ויש מחט אחרת גסה, שנקראת מחט של שקאין לא היו יכולין לעמוד מפני האורה, שנאמר שבות לג כי לא יראני האדם וחי,

אבני חן על מסכת מגילה

כוונת הלב הן הן הדברים [יוצא גם לבתחלה],

השתא דאתית להכי לאשמועינן הא פלוגמא דרבי יהודה ורבי מאיר, אפילו תימא רבי יהודה כרביה סבירא ליה דאמר בקריאת שמע ילא, דיעבד אין, למחילה לא, וממתינן נמי לבתחילה הוא דפסלה למרש, ורבי יהודה היא, והך דברכת המזון נמי רבי יהודה היא,

והא דתני יהודה בריה דר' שמעון בן פזי ודקשיא לך הא דיהודה בריה דרבי שמעון בן פזי מני, לא רבי יהודה ולא רבי יוסי ר"מ היא דמכשר לבתחילה:

ר' מאיר יוצא לבתחלה	ר' יהודה יוצא בדיעבד	
	****	משנתינו חרש פסול
	****	ת"ק דק"ש יצא
****		תורם לבתחלה
	****	ברהמ"ז אם בידך יצא

[שנינו במשנתנו] ר' יהודה מכשיר בקטן: (ד)תניא א"ר יהודה, קטן הייתי, וקריתיה למעלה מרבי טרפון וזקנים בלוד, אמרו לו אין מביאין ראיה מן [הגדת עדות של] הקטן,

[וראה כתובות כח. מתני', ואלו נאמנין להעיד בגדולן מה שראו בקוטנן, וכתב שם בתוס' ר"ד פי' אע"ג דבעינן רא' והגדה בכשרות, הכא נאמנים על ראיית קטנותם משום דהוה מדרבנן, ודוקא להעיד בגדולן על מה שראו בקוטנן אבל להעיד בקטנותם לא],

תניא, אמר רבי, קטן הייתי, וקריתיה למעלה מרבי יהודה, אמרו לו אין מביאין ראיה מן המתיר, [כשהוא יחיד, אבל מן המתירים הרבים מביאין ראיה. ש"ח] רבי יהודה שקריה לפניו הוא הממיר את הקטן, ואין לך להציג ראיה ממנו, שהרי רבים מולקין עליו,

ול'מרו ליה אין מביאין ראיה מן הקטן, [אי משום דקטן פסול לעדות מדאורייתא אפילו הוא נבון וחכם, א"נ שאין כבוד לציבור שיהיה כפופין לקראתו. ש"ח], [ומשמע שגם אם הוא עכשיו גדול, זה נקרא עדות של קטן. וראה שפת אמת]?

חדא ועוד קאמרו ליה # [פי' הגמ' סמך על הברייתא האחרת שהביא תירוצן זה ולכן לא אמרה כאן, אבל באמת גם לרבי השיבו חכמים בן] חדא דקטן הייתי, ועוד אפילו גדול הייתי, אין מביאין ראיה מן המתיר:

מתני': [חושב דברים שצריך להיות דוקא ביום, משתנין החמה] אין קורין את המגילה, ולא מלין, ולא טובלין משיגיע שביעי לזכ ולטמא מת, אין אומרים משחשיכה צניסות שביעי ראוי לטבול, אף על גב דלילה תחילת יום היא, הכא יום [שביעי] צעיק, אבל משעבר היום מותר לטבול בלילה, ובגמרא יליף לה לכולהו [וכמו בן גדה ויולדת שטבילתן בלילה דוקא, היינו שלא תטבול קודם

לקרות המגילה] אפילו לבתחלה, שר' יהודה מכשיר בקטן?

במאי אוקימתא [למתניתין דהקורא את שמע ולא השמיע לאזני יצא] כר' יהודה ודיעבד ואשמעת לך דמי אמר רבי יהודה בלא השמיע לאזני יצא? דיעבד קאמר, ולא לבתחילה,

[ומקשה אך אתה אומר שר"י מתיר בחרש רק בדיעבד] אלא הא דתני (ר') יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי [בברייתא], חרש המדבר ואינו שומע תורם לבתחלה ואף על פי שהוא כריך לנך, ואין אזניו שומעות הנכרה שהוא מוציא מפיו מני, אי רבי יהודה דיעבד אין לבתחלה לא, אי רבי יוסי דיעבד נמי לא?

[וצריך להבין למה לא אמר דר"ש בן פזי חולק על ר' יהודה ויש כאן ג' שיטות, שגם לפי המסקנא יש ג' שיטות? ואולי דלפי המסקנא מצינו בפירוש המחלוקת של ר' יהודה ור"מ, וגם שיטת ר' יוסי הלא הוא מפורש, אבל כאן רוצה לעשות אוקימתא]

ואלא במאי צעית למימר רבי יהודה דרבי יהודה דאמר בלא השמיע לאזני ילא ואפי' לבתחלה, כי היכי דמיקום הא דרבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי אלציה, והאי דקא מיפלגי [במשנה דהקורא את שמע] דיעבד, להודיען כמו דרבי יוסי # [ולא נוכל לאוקים משנתינו דחרש קורא את המגילה רק בדיעבד אליבא דר' יהודה, אלא אליבא דר' יוסי וחרש אסור אפילו בדיעבד],

אלא הא דתניא, לא יברך אדם ברכת המזון בלבו [לאו בלבו ממש, דא"כ ה"ד [היכי דמי ?] להא דסוגיא שמברך ואינו שומע, אלא פי' שמוציא בשפתיו ואינו שומע ומשום הכי קרי ליה בלבו, אבל אידך מהרהר מיקרי ולכ"ע לא יצא בשום דבר אפי' בדיעבד. רמ"ז] ואם בירך יצא, מני לא רבי יהודה ולא רבי יוסי, אי ר' יהודה אפי' לבתחלה, אי ר' יוסי אפי' דיעבד נמי לא?

דף כ' ע"א

לעולם ר' יהודה, ואפי' לבתחילה מכשיר, וממתינן [משנתינו] רבי יוסי היא, ואפילו דיעבד לא, ולא קשיא הא [והאי] דמורס לבתחילה ידידיה [אליבא ד] רבי יהודה, הא [והאי] דברכת המזון [שיוצא בדיעבד] [אליבא ד] דרביה משמו של רבי אלעזר בן עזריה אמרה, שצריך להשמיע, והאי לישנא משמע לבתחילה, אבל דיעבד ילא,

[לשון הגמ' כאן מחוסר הבנה למה אמר והא דרביה, כיון דהך ברייתא דברהמ"ז סתמא נשנית ולא נזכר בה ר' יהודה הו"ל למימר הא ידידיה הא דראב"ע ? שפת אמת],

דתניא ר' יהודה אומר משום ר"א בן עזריה, הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו [לבתחלה, אבל בדיעבד יצא], שנאמר דברים ו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפך,

ר"מ אומר דברים ו אשר אנכי מצוך היום על לבבך, אחר

אבני חן על מסכת מגילה

שעברו לה ז' ימים שלמים, אבל מותרת לטבול אח"כ אפי' ביום. יבין], ולא מו"ז [מי פרה על הנטמא במת. יבין],

ובן שומרת יום כנגד יום נגמלא מפרש מאי שנא דנקט להא חו' באנפי נפשה, הא תנא ליה אין טובלין לא תטבול, עד שתנן החמיה שילא מספק לילה,

וכולן שעשו משעלה עמוד השחר, כשר דמעלות השחר יממא הוא, אלל לפי שאין הכל בקיאין צו' לריכין להממין עד הגן החמה.

[אבל בלילה אינה נקראת לילה עד שהוא ודאי לילה כדאמרינן ריש ברכות ובהר יומא שיטתה השמש מן הארץ לגמרי],

נב"י: מנלן [שצריך לקרוא המגילה משתנן החמה? דאמר קרא אסתר ט וה"ימים" האלה נזכרים ונעשים, ביום אין בלילה לא,

לימא תיהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי, דאמר ריב"ל, חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום [דלשון המשנה משמע דקרא המגילה רק ביום]? כי קתני עד שמהא הן החמה אדירום אקרייה שניה, וקאמר שיהא של יום ציוס.

שנינו במשנתנו ולא מלין וכו': דכתיב ויקרא יב וב"יום" השמיני ימול:

שנינו במשנתנו ולא טובלין ולא מו"ז וכו': דכתיב במדבר יט והזהר על הטמא [וגו'] "ביום" השביעי, ואיתקש טבילה דכתיב בספייה ורחץ צמים להזהר [ואף שפסוק זה מירי בטמא מת] והוא הדין לזב חזה:

שנינו במשנתנו וכן שומרת יום כנגד יום, לא תטבול [אם ראתה יום אחד, ושומרת ביום שני, לא תטבול ביום שני] עד שתנן החמיה וכו': פשיטא [פי' דהא כבר למדנו שטבילה צריכה להיות ביום, מכיום השביעי], מאי שנא שומרת יום כנגד יום לאחר שכלה שבעה ימי נדה נכנסין אחד עשר יום הקרוין ימי זבה, שאם תראה בהן שלשה ימים רלופין הרי היא זבה [גדולה], וטעונה ספירת שבעה וקרנן [אבל ביום אחד או שנים, אינה צריך שימור אלא יום אחד לראות אם תראה עוד], ואם תראה יום אחד שומרת יום למחרת וטובלת, ומקראי יליף לה צמרת כהנים, ומייתי לה בשמעתא בתרייתא דמסכת נדה מכל חייבי טבילות?

איצטריך [זה שטובלת ביום ידענו כבר, אלא ס"ד שטובלת ביום ראיתה, ולא למחר], סלקא דעתך אמינא תיהוי הך ראייה של [אשה] זבה כראיה ראשונה של [איש] זב, וראיה ראשונה של זב איתקש לבעל קרי, דכתיב ויקרא טו זאת תורת הזב, ואשר תצא ממנו שכבת זרע חלה זבה כמיז הכה, והיינו ראייה ראשונה, ואשר תלך ממנו שכבת זרע, היינו בעל קרי,

[ונקיש שומרת יום לבעל קרי] מה בעל קרי טובל ביום [ראיתו], האי

[שומרת יום] נמי ליטבול ביומיה [ביום ראיתה],

[ומקשה ע"ז] והא [שומרת יום כנגד יום] ביממא [ביום ראיתה] לא מצי טבילה, דכתיב [משום דכתיב יהיה גרסינן] ויקרא טו כל ימי זובה זב טומאתה כמשכב נדתה יהיה לה והן קרא צדאית שומרת יום כנגד יום קאי, [דדרשינן לה] מרצוי "כל ימי" דרשינן לה צמסכת נדה [עג. בסוף המסכת], ואמרינן התם יהיה לה, מלמד שסופרת אחד לאחד, קלמ מיוס הממרת [פי' שתהיה שומרת קצת ביום המחרת נגד היום שראתה בו], [וזה"ל שם נדה עג. ומנין שסופרת אחד לאחר, ת"ל יהיה לה הוסף לה הויה של שומר],

[ויקרא טו בה ואשה כי יזו"ב דקמה ימים רבים כל' א' עתה נדתה או' כי יזו"ב על נדתה כל' ימי זו' ב' שמתה ב' ימי נדתה תהיה טמאה הוא: בו כל' המושקב אשר תשכב עליו כל' ימי זו' ב' בה כמשכב נדתה יהיה לה: # והנה גירסת הנב"י הוא ע"פ פסוק כו, ואילו רש"י מערב שמתחלה גורם זב טומאתה ע"פ פסוק כה, ולבסוף פסוק כו שדורש מדידה לה?],

הלכך [סד"א ד] בליליא מיהת ליעביד מקצת שימור [שימור לשעה], ותיטבול [ולכן נאמר שחטבול בלילה] מטבול דעצדה קלמ שימור,

קמ"ל כיון דבעיא ספירה,

דף כ' ע"ב

ספירה ביממא היא כיון דהאי אחד לאחד משום ספירה היא, מדוגמת ספירת שבעה, כל ספירה דיממא היא, דכתיב וספרה לה שבעת ימים [ויקרא טו]:

שנינו במשנתנו וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר: מנהגי מילי? אמר רבא דאמר קרא בראשית א ויקרא אלהים לאור יום, למאיר ובא קראו יום,

אלא מעתה ולחשך קרא לילה [למחשיך ובא קרא לילה], הא קיי"ל דעד צאת הכוכבים לאו לילה הוא [ראה ברכות ב סוף עמוד א]?

אלא אמר רבי זירא מהכא [ראה ברכות ב:] נחמיה ד ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ואומר נחמיה ד [והיו] לנו הלילה [למשמר] [משמר והיום מלאכה], מאי ואומר וכי תימא משעלה עמוד השחר לאו יממא, ומכי ערבא שמשא ליליא, ואינהו מקדמי מקדמי ומחשכי מחשכי, תא שמוע [והיה] [והיו] לנו הלילה משמר והיום מלאכה שמע מינה כל זמן שעסוקים במלאכה קרי יום, ולא קדמותא ומשכמא [הוא. ד"ס] [ומזה אנו למדין שמעלות השחר נקרא כבר "יום"].

פרפראות:

שמות כה ה ברש"י תחשים. מין מיה, ולא היתה חלה לשעה (שבת כח:), והרבה

אבני חן על מסכת מגילה

גוונים היו לה, לכך ממרגש סקנו 'גל, ששש ומתפלל צגווינ שלו, לכאורה תמוה, שהלא מטרת בריאותה של חיה זו היתה לשעה, כדי שיהיה לבנ"י מאיפה לקחת עור רבגוני יפהפה, מדוע היה צריך להיות גם שהחיה תשמה ותתפאר בגוונים שלה, וכי מה איכפת לנו איך החיה מרגישה? יתכן שהסיבה לכך היתה, מאחר ואין שום אפשרות שמישהו ייצר משהו יפה ורבגוני בלי שהוא ירגיש טוב עם עצמו, ובלי שישתשע ביצירתו.... אחרן פרידמאן י-ם],

מתני': [ומונה 21 דברים] כל היום כשר אף על גב דקיימא לן זריזין מקדימין למנות, דכתיב וישכם אברהם בבקר (בראשית כג), אפילו הכי כשר כל היום לקריאת המגילה [קריאה של יום],

ולקריאת ההלל [דהנה מלת "קרא" יש לה ד' הוראות, א) קריאת שם, ב) קריאה לאדם כמו ויקרא לבנו ליוסף, ג) קריאה בספר, ד) אבל כאן פ' קריאה הוא לקרוא בקול לפרסום. ש"ח],

ולתקיעת שופר,

ולנמילת לולב,

ולתפלת המוספין,

ולמוספין [להקדיש],

[ואף שאינו יכול להקריבו לפני תמיד של שחר ואחר תמיד של בין הערביים? כתב הרשב"א דאפשר דאם שנה והקדים מוספין לתמיד של שחר לא פסל. עיי"ש עוד],

ולידויי הפרים פר העלם דצר של צבור, ופר כהן משים, שמתדיין עליו מטא שהצלוסו עליו, כדאמרין צמסכת יומא (לו, א) [ומניח שתי ידיו בין שתי קרנות של זבח, ובלבד שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הזבח ומתודה על חטאת עון חטאת, ועל אשם עון אשם, ועל עולה עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני, דברי רבי יוסי הגלילי] [ומתודה. ד"ס] על חטאת עון מטא, כתיב הכא וכפר עליו הכהן (ויקרא ד) וכתיב הכא צום הכפורים יעמד מי לפני ה' לכפר עליו וגו' (ויקרא טז) מה להלן כפרת דברים וצום, כדילף לקמן, אף כאן כפרת דברים וצום,

ולידויי מעשר [בערתי הקדש מן הבית כפ' תבא],

ולידויי יוהכ"פ [שסומך כה"ג ידיו על פרו ומתודה עליו חטאותיו, וכמו כן סומך ידיו על שעיר המשתלח ומתודה חטאות הצבור. יבין],

לסמיכה [שכל קרבנות היחיד שיקריב חובה או נדבה סומך ידיו על ראשו קודם שחיטה, חוץ מכבוד מעשר ופסח, והלכה למשה מסיני דאין סמיכה בקרבנות צבור רק בשעיר המשתלח ופר העלם דבר של צבור וכו'. יבין],

לשחיטה [של הקרבנות],

לתנופה [שמניף העומר, וכמו כן חזה ושוק של שלמים קודם שנותנה לכהן, צריכה תנופה, דהיינו מוליד ומביא, מעלה ומוריד. יבין],

להגשה [מניש המנחה לקרן מערבית דרומית של מזבח, ואח"כ קומץ. יבין],

לקמיצה [לקמיצין המנחה],

ולחקטרה [להקטרת הקומץ. יבין],

למליקה של עוף,

ולקבלה לקבלת הדם [במזרק],

ולחזיה לזריקת הדם, והזיית פרים הגשרפין ומטאות הפנימיות שהיא זריקה שלהן,

ולהשקיית סוטה,

ולעריפת העגלה,

ולטהרת המצורע [בב' צפורים. יבין],

[הקשה ר"ת ז"ל אמאי לא תנא הבא ולמילה ולהואה ולטבילה, וכ"ת הא תנא להו לעיל, קריאת המגילה גמי הא תנא לה לעיל בהדיהו וצ"ע. הרשב"א],

כל הלילה כשר לקצירת העומר, ולהקטר חלבים ואברים [כדאמרין בריש מס' ברכות], זה הכלל דבר שמצותו ביום, כשר כל היום, דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה: [צ"ע למה לא אמר שכל הלילה כשר לקריאת המגילה שהרי הוא עומד במסכת מגילה?],

נמ': מנלן [דקריאת המגילה דוקא ביום]? דאמר קרא והימים האלה נזכרים ונעשים,

לקריאת ההלל [מנלן שמצותו דוקא ביום], דכתיב תהלים קיג ממזרח שמש עד מבואו [דהיינו כל היום], (רבי יוסי) [רב יוסף] אומר תהלים קיח זה היום עשה ה', [לעיל דורש פסוקים אלו שאין לומר הלל למפרע], [והטעם שאומרים הלל בליל הסדר? דלילה כיום יאיר],

ולנמילת לולב [מנלן שמצותו דוקא ביום]? דכתיב ויקרא כג ולקחתם לכם "ביום" הראשון,

ולתקיעת שופר [מנלן שמצותו דוקא ביום]? דכתיב במדבר כט "יום" תרועה יהיה לכם,

אבני חן על מסכת מגילה

דף כ"א ע"א

מה משפט ביום דכתיב והיה ציוס הגמלו את צניו (דברים כג) אורעה כל הפרשה כולה להיות דין, במסכת סנהדרין צפרק אחד דיני ממונות (לד, ג) אף כאן ביום:

שנינו במשנתנו ולעריפת העגלה: [מגלן שמצותה דוקא ביום] אמרי דבי רבי ינאי, כפרה כתיב בה כקדשים:

שנינו במשנתנו ולטהרת מצורע צצפרים ועץ אלו ואזוב ושני מולעת: [מגלן שמצותה דוקא ביום] דכתיב ויקרא יד זאת תהיה תורת המצורע "ביום" טהרתו:

שנינו במשנתנו כל הלילה כשר לקצירת העומר וכו': [מגלן שכשרה בלילה] דאמר מר קצירה וספירה בלילה והבאה ביום וליף לה במסכת מנחות מקראי:

שנינו במשנתנו ולחקטר חלבים ואברים: [מגלן שכשרה בלילה] דכתיב ויקרא ו כל הלילה עד הבוקר:

שנינו במשנתנו זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום: זה הכלל לאתויי מאי? לאתויי סידור בויכין, וסלוק בויכין, [סדור בויכין וסלוקן היה עם לחם הפנים ממש, כי בשעה שמשלקין המערכה הישנה מסלקין עמו לבונה, וכשמסדרין החדשה מסדרין עמו בויכין לבונה, ומקטירין את הבויכין בו ביום ומחלקין את החלות בין משמר הנכנסת ובין משמרה היוצאת, כדאיתא בשלהי מס' סוכה, ומשום הכי נקט הכא לאתויי סדור בויכין וסלוק בויכין ולא נקט סידור הלחם וסלוק הלחם, משום דפשיטא מילתא דכי חדרי ניהו, ולאשמעינן דאפילו סדור בויכין שלא בומנו פוסל וכו'. רמ'],

וכר' יוסי דאמר במסכת מנחות [צ"ט ע"ב] אפילו סילק את [הלחמים] הישנה שחרית וסידר את המדשה ערבית אף זו הייתה תמיד, ומהו תמיד שלא ילין שולחן צלא לחם, אכל לרבנן טפחו [ידו] של זה מסדר, צלד טפחו של מסלק דתניא רבי יוסי אומר, סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום, ומה אני מקיים (ויקרא כ"ד ח') [ביום השבת ביום השבת יערכו] לפני ה' תמיד [שמות כ"ה ל'] [ונתת על השלחן לחם פנים] לפני תמיד. וגורס פסוק זה לפי שהוא קודם] שלא יהא שולחן בלא לחם:

[ושם במנחות צט: מסיים אמר רב אמי מדבריו של ר' יוסי נלמוד, אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית, ופרק אחד ערבית קיים מצות לא ימוש ספר התורה הזה בפרך].

שנינו במשנתנו דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה: לאתויי מאי? לאתויי אכילת פסחים, ודלא כר' אלעזר בן עזריה דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה, א"ר אלעזר בן עזריה נאמר כאן בלילה הזה, ונאמר להלן שמות יב ועברתי בארץ

ולמוספין [מגלן שמצותו דוקא ביום] דכתיב ויקרא כג דבר "יום ביומו",

ולתפלת המוספין [מגלן שמצותו דוקא ביום] כמוספין שוויה רבנן,

ולוידוי פרים [מגלן שמצותו דוקא ביום] דיליף כפרה כפרה מיום הכפורים, דתניא גבי יוה"כ ויקרא טז וכפר בעדו ובעד ביתו, בכפרת דברים הכתוב מדבר וידוי, במסכת יומא (לו, ג) מסיים לה אמה אומר בכפרת דברים, או אינו אלא בכפרת דמים? הרי הוא אומר ושחט את פר החטאת אשר לו למדנו שעדיין לא נשחט הפר, וכפרה ביממא הוא, דכתיב ויקרא טז ביום הזה יכפר עליכם אלתא כפרתו ציוס:

שנינו במשנתנו ולוידוי מעשר וכו': [מגלן שמצותו דוקא ביום] דכתיב דברים כו ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית, וסמך ליה היום הזה ה' אלהיך מצוך:

שנינו במשנתנו לסמיכה ולשחיטה: [מגלן שמצותו דוקא ביום] דכתיב ויקרא ג וסמך ושחט, וכתיב בה בשחיטה דברים יב ביום זבחכם,

ולתנופה [מגלן שמצותו דוקא ביום] דכתיב דברים כג ביום הניפכם את העומר,

ולהגשה [מגלן שמצותו דוקא ביום] דאיתקש לתנופה דכתיב במדבר ה ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות והניף והקריב והקריבה היא הגשה, דאי אפשר לומר הן הקריבה היא הקטרת הקומץ, דהא כתיב בתריה וקמן והקטיר, ומה היא הגשה, מגיש את המנחה ומגיעה צקן מערבית דרומית של מזבח, כנגד חודה של קרן, ואחר כך קומץ, ומקראי יליף לה במסכת סוטה (יד, ג) ובמנחות (יט, ג),

ולמליקה, ולקמיצה, ולחקטרה צהקטרת קומץ קאמר, שהיא צמנחה כנגד זריקת דם צוצחים, ואינה כשרה אלא ציוס, אכל הקטר חלבים ואברים מן צמנתינן דכשרים כל הלילה, ולחזירה [מגלן שמצותו דוקא ביום]?

דכתיב ויקרא ז ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם, וכל הני הקרבת הקרבן ניהו, דאילו הקטרת קומץ הקריבה היא, וקמיצה איתקש להקטרה, דכתיב וקמן והקטיר, מליקת עוף, מליקתו והזייתו כאלה, והזייתו היא הקרבנות, צבלת דם הקריבה קרי לה, דאמר מר (מגיגה יא, א) והקריבו זו קבלת הדם, אי נמי להקריב כל צורכי הקריבה, קמיצה ומליקה וקבלת כולן צרכי הקריבה הן, ואי אפשר צלא הן, אכל הגשה ומנופה אינן מעכבין,

ולחשקיית סוטה [מגלן שמצותו דוקא ביום] אתיא תורה תורה, כתיב הכא במדבר ה ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, וכתיב התם דברים ז על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט,

אבני חן על מסכת מגילה

מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות:

[צ"ע למה אומר לשון זה הכלל לרבות רק דבר אחד, שעי"ז מאריך הלשון, שהיה די להוסיף אכילת פסחים להדברים שמונה שבשרין כל הלילה, וכן לעיל לענין סידור בויכין, וזה קשה גם על מקומות אחרים שאומר זה הכלל ?]

[ושאלני מהו' משה טארן ג"י דלמה לא נקט ק"ש? וג"ל משום דקיי"ל [א"ח סי' רל"ה] דאפילו קרא אחר עלות השחר קודם גין החמה יצא, והא דלא תנא מגילה דאחר עלות"ש לא יצא [כרמג"א רתפ"ז]? היינו מדעיקר מצותו ביום, והא דלא תני תפלת ערבית? י"ל דמדקיי"ל [א"ח סי' רל"ז] שהיא רשות. יבין].

[ובגלויני הש"ס כתב דלכן לא תני נמי לקריאת המגילה והיינו קריאה דלילה, כי היכי דתני כל היום כשר לקריאת המגילה והיינו קריאה דיממא? ותירץ לפי מה שכתב הגוב"י האו"ח סי' מ"א דרך קריאה דיממא הוא מ"ע דרבני קבלה, משא"כ דלילה הוא דרבנן גרידא עיי"ש, ולכן י"ל דדאורייתא קתני ודרבנן לא קתני וכו' [וברף כ"א שם כתב שהטעם שקריאה של יום חשוב יותר, שהוא במקום הלל, והלל אין אומרים אלא ביום]].

פרק שלישי הקורא עומד

[במשניות זה פרק רביעי שפרק זה הוא אחר פרק בני העיר].

מהני': הקורא את המגילה [יכול לקרותה] עומד ויושב אם רצה עומד, אם רצה יושב,

[וכן הוא באו"ח סימן תר"ץ סעיף א' קורא אדם את המגילה בין עומד בין יושב, אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחלה מפני כבוד הצבור, וכתב המ"ב מיהו הברכה יברך בעמידה].

[אע"ג דקתני יצא, אפילו לכתחלה קאמר, ותדע דהא קתני קראה אחד קראה שנים יצאו, וההוא ע"כ לכתחלה היא, דהא קתני בברייתא ובמגלה אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין, ועוד דהא קתני קראה אחד, ובאחד מי יש לך לומר יצא בדיעבד, אלא ודאי לכתחלה קאמר. רשב"א].

קראה אחד קראה שנים [יסד] יצאו ולא אמרינן אין שני קולות נשמעין כאחד,

מקום שנהגו לברך יברך, ושלא לברך [ומקום שנהגו שלא לברך] לא יברך אין צריך לנדר,

בשני וחמישי בשבת במנחה עזרא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי, בצנצנא קמא בפרק מרובה (פג, א) קורין שלשה והכא אשמעינן דשלשה הן כהן ולוי וישראל # [כל הטעמים הוא לאחר שהיה להם סברא שאין די שרק אחד יקרא] אין פוחתין מהן, ואין מוסיפין עליהן שלא יקשה לנדר, מפני שהן ימי מלאכה, ושבת במנחה סמך לחשיכה הוא, שהרי כל היום היו רגילין לדרוש,

ואין מפטירין בנביא משום האי טעמא גופיה [צ"ע למה צריך עשרה בהפטרה. רשב"א],

[פי' החברים לא היו מניחים להדליק אור בבתים פרטיים, רק בבית ע"ז שלהם, ולכן בטלו את ההפטרה בשבת במנחה, כי קריאת התורה יכולים לקרות גם בלי נר, אבל נביא שלא היו רגילים בקריאתו, והיה צריך לזה נרות, והחברים לא הניחו להדליק, שעבודתם היה שלא להדליק אש רק בבית ע"ז שלהם, לכן ביטלו את קריאת התורה. ע"פ "המעין" טבת תשנ"ח עמוד 19 ראה גיטין ז.],

הפותח והחותם נגמל מפרש בתורה מברך לפניה ולאחריה

[ר"ל הכהן מברך לפניה, והאחרון מברך ברכה שלאחריה. יבין],

[ראה ר"ן שהיו כאלו שהיו מפטירין במנחה בשבת].

[בספר קישוים אות רפ"ט, שרמ"ח פעמים בשנה קוראים בתורה ואז רואה כל אברים אשר באדם, שהם רמ"ח, שישמעו קריאת ספר תורה],

בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה, אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן נדשאי חדשים, וחול המועד נמי איכא ציטול מלאכה, דמלאכת דבר האבוד, וכמו כן בר"ח נשים נזירות ממלאכה. יבין] ואין מפטירין בנביא, הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה [אף שהוסיפו אחד. יבין, וראה תוס'].

[ומסכם] זה הכלל, כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב [כגון ר"ח וחול"מ] קורין ארבעה, ביום טוב חמשה [לסימן דמותר רק צורך אוכל נפש. יבין], ביום"כ ששה [לסימן דאסור בו כל מלאכה ככרת. יבין], בשבת שבעה, אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן,

[מדברי רש"י ז"ל נראה דאכולהו הנך יומי קאי דכיון דאסורין במלאכה מוסיפין עליהן דליכא למיחש משום בטול מלאכה, אבל אחרים מפרשים דנהי דאין פוחתין קאי אכולהו אבל מוסיפין עליהן אשבת בלחוד קאי, אבל בשאר לא כרי שלא להשוותם לשבת שהוא עדיף מיניה, ובשבת דוקא דמוסיפין משום דליכא יומא דעדיף מיניה. ר"ן].

ומפטירין בנביא, הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה:

נב': תנא, מה שאין כן בתורה שאין קורין בתורה נצטר מיושב, מנהני מילי?

אמר רבי אבהו, דאמר קרא דברים ה ואתה פה עמד עמדי, ואמר רבי אבהו, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול נאמר בהקדוש צריך הוא כנאדם, שיכול להאמר זו כן [ופירש הגמלה "כביכול" ואני אומר לפי שדבר קשה הוא לומר שהקדוש צריך הוא קץ בישראל, אומר כביכול, כלומר על כרחינו יאמר כן, כאילו (אי) אפשר לומר כן, וכן כל כביכול שצתלמוד. רש"י יומא ג' ע"ב ד"ה כביכול] אף הקב"ה בעמידה,

וא"ר אבהו, מנין לרב שלא ישב על גבי מטה וישנה לתלמידו על גבי קרקע אלא או שניהם על גבי המטה או שניהם על גבי

אבני חן על מסכת מגילה

קרקע? שנאמר ואתה פה עמוד עמודי,

ובהלל ובמגילה, אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין ועשרה מתרגמין, לא גרסינן, שאין מרגום נכמזים מאי טעמא כיון דחביבה יהבי דעתייהו ושמעיי :

מקום שנהגו לברך יברך: אמר אביי לא שנו אלא לאחריה, אבל לפנייה מצוה לברך, דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המצוות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן,

מאי משמע דהאי עובר [בדברי רב יהודה אמר שמי] לישנא דאקדומי הוא?

אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא שמואל ב יח וירץ אחימעץ דרך הכבר ויעבר את הכושי ויקדם את הכוש, ויהי כה יהיה מה שיהיה ארוץ אף אם לא אקבל שכר?, ויאמר לו רוצ' וירץ אחימעץ דרך הכבר ויעבר את הכושי. שמואל ב' י"ח כ"ג, ששניהם אחימעץ והכושי רצו לבשר לדוד המלך שנהרג אבשלום, ואחימעץ הגיע קודם להכושי אבל לא רצה לומר לדוד בפירוש ואח"כ הגיע הכושי ואמר יהיו כנער [אבשלום] איבי אדני המלך וגו'.

אביי אמר מהכא בראשית לג והוא עבר לפנייהם,

ואיבעית אימא מהכא מיכה ב ויעבר מלכם לפנייהם וה' בראשם, ויעבר מלכם לפנייהם וה' בראשם בשוכם יעבור לפנייהם מלכם הוא מלך המשיח וה' יעבור בראש כולם, כי אז יחזיר גם הוא שכינתו לציון. מיכה ב' י"ג.

לפניה מאי מברך? רב ששת מ'קטרוזיא מקום [מקום זה לא נזכר עוד בשום מקום בש"ס] איקלע לקמיה דרב אשי וברך מנ"ח [פימן הוא] על מקרא מגילה, ושעשה נסים, ושהסיינו,

לאחריה מאי מברך? ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, (האל) הרב את ריבנו, והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו, והנפרע לנו מצרינו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, ברוך אתה ה', הנפרע לישראל מכל צריהם, רבא אמר האל המושיע,

אמר רב פפא הלכך נימרינהו לתרווייהו ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע [ואין זה נקרא מסיים בשנים, שהכל ענין אחד הוא. יוסף דעת].

[הערתקתי מא"ח סוטה מ.].

1. [וכן בברכות יא: מאי מברך [בברכת התורה] ? אמר רב יהודה אמר שמואל אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה. ורבי יוחנן מסיים בה הכי הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפנינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ועוסקי תורתך, ברוך אתה ה']

ת"ר, מימות משה ועד רבן גמליאל, לא היו למדין תורה אלא מעומד, משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והיו למדין תורה מיושב, והיינו דתנן משמת רבן גמליאל בטל כבוד תורה,

[ולפי גמ' זו פירש בבן יהודע לשון לא תיתב אברעך במכות ג: [ולשון זה יש גם בעירובין גז, סוטה יט, מנחות עא, והלשון לא תיתב אברעך בלי יו"ד יש בגדרים נה, קדושין לו, זכחים קה, מנחות לח:] כיון שהיו לומדים מעומד אמר לו שלא ישב דהיינו שלא יפסיק לימודו,

וראה רע"ב סוף מסכת סוטה שפירש בזה את המשנה שם שמשמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה, שעד שמת ר"ג הזקן היו לומדים מעומד וזה היה כבוד התורה],

[וראיתי מפרשים בזה הא דאמרין בברכות כח. ההוא יומא איתוספו כמה ספסלי וכו', פ' ע"י שהתחילו לישב, אבל אינו מדויק כל כך שהרי כאן אומר "משמת ר"ג" ושם רק העבירו אותו מהנשיאות, ואולי מפני שהעבירו אותו התירו גם את הישיבה],

כתוב אחד אומר דברים ט ואשב בהר, וכתוב אחד אומר דברים י ואנכי עמדתי בהר? אמר רב, עומד ולומר מפי הגבורה יושב ושונה שנים [פעם שניה] ללדו מה שלמד,

ר' חנינא אמר, לא עומד ולא יושב אלא שוחה [והיינו כמשתחוה, ואפשר משום כבוד השכינה. מהרש"א], רבי יוחנן אמר אין ישיבה אלא לשון עכבה, שנאמר דברים א ותשבו בקדש ימים רבים,

רבא אמר רכות דברים רכיס ונוחיס, שאלם מהיר לשמען מעומד, וקשות מיושב:

שנינו במשנתנו קראה אחד קראוה שנים יצאו וכו':

דף כ"א ע"ב

תנא מה שאין כן בתורה,

תנו רבנן, בתורה אחד קורא [ואחר שאמר המקרא], ואחד מתרגם, ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין [דברתרגום של תורה צריכין אנו לחזור שיהו מבינין את המצות. רש"י להלן] וכל שכן שאין שנים קורין, וטעמא משום דתרי קלי לא משתמעיי,

ובנביא אפילו אחד קורא ושנים מתרגמין שהמרגום אינו חלל להשמיע לנשים ועמי הארץ שאין מכירין כללון הקודש, והמרגום הוא לעו הצנאים, ומתרגום של מורה צריכין אנו לחזור שיהו מבינין את המצות, אבל [כאן] בשל נביאים לא קפדי עליהו כולי האי, ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמין,

אבני חן על מסכת מגילה

המלמד תורה לעמו ישראל. ורב המנונא אמר אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה ה' גותן התורה. אמר רב המנונא זו היא מעולה שבברכות. [אמר רב פפא] הלכך לימרינהו לכולהו.

2. ושם נט. אמר רב פפא [בברכת הקשת] הלכך נימרינהו לתרויהו ברוך זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו,

3. וכן שם נט: לגבי ברכת הגשמים, אמר רב פפא הלכך נימרינהו לתרויהו רוב ההודאות והאל ההודאות,

4. וכן שם ס. לענין ברכת אשר יצר אמר רב פפא, הלכך נימרינהו לתרויהו, רופא כל בשר ומפליא לעשות,

5. וכן במגילה כא: לענין ברכה שלאחריה של קריאת המגילה אמר רב פפא הלכך נימרינהו לתרויהו ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע,

6. סוטה מ. לענין גוסס הברכה דמודים דרבנן]

שנינו במשנתנו **בשני ובחמישי בשבת במנחה קורין שלשה וכו'**: הני שלשה כנגד מי [בספר הליכות עולם דף כ"ח שהלשון "כנגד מו" הוא לשון אסמכתא בעלמא]? **אמר רב אסי כנגד תורה נביאים וכתובים, רבא אמר כנגד כהנים לויים וישראלים,**

אלא הא דתני רב שימי אין פוחתין מו' פסוקין בבית הכנסת, [ומביא סיום המימרא אף שאינה שייכת להקושיא] **וידבר עולה מן המזין וידבר ה' אל משה לאמר, אף על פי שאין ללמוד ממנו כלום הני עשרה כנגד מו'?**

א"ר יהושע בן לוי, כנגד עשרה בטלנין [פי' לכבודם] שבבית הכנסת,

רב יוסף אמר, כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסנין, (בי לוי אמר כנגד עשרה הילולין שאמר דוד בספר תהלים)

ורבי יוחנן אמר, כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם,

הי נינהו, ויאמר דבראשית [מספר הפעמים שנאמר ויאמר בסדר בראשית] **הני תשעה הוו? בראשית נמי דמשמע צמיס וצאנך, דמצי צדכר ה' שמים נעשו וצרות פיו כל צלם מאמר הוא אף הן צמאמר וצראו דכתיב תהלים לג בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם,**

אמר רבא [ביון שיש עשרה פסוקים ונ' קוראים צריך אחד מהם לקרוא ד', ואומר שמצינו חשיבות בראשון בשני ובשלישי, ומפרש], **ראשון** מן שלשה [שעולין לקרוא בתורה] **שקרא ד' פסוקים משובח** וכן שני, וכן שלשי [בדמפרש], **שני שקרא ד'** אם לא עשה הראשון ועשה השני **משובח**, או **שלישי שקרא ד'** אם לא קראו לא הראשון ולא השני ארבעה פסוקים, וקרא אותן השלישי **משובח**, ואם יש להן כיוון צפרשה וקראו כל אחד ארבעה פסוקים כולן משומחין,

[פי' ולכן אין לעשות קבע על אחד מהשלשה שהוא יקרא הד' פסוקים במקום שאין רק "פסוקים].

ראשון שקרא ד' משובח [הכין ראינו שראשון הוא משובח], **דתנן, בשלש קופות של שלש סאין שבהן תורמין כהנים את הלשכה** נותנין משקלי שנה זו למוכה לקנות מהן קרצות לצור לכל השנה, והיה כתוב עליהן **אב"ג לידע איזו מהן נתרמה ראשון** [כדי לידע מאיזה קופה] **להקריב ממנה ראשון, שמצוה בראשון,**

אמצעי שקרא ארבעה משובח, דתניא במדבר ה' אל מול פני המנורה יאירו למול פני נר שצנוף המנורה, שהוא אמצעי, מלמד פני ששה הנרות מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי, ונר מערבי כלפי **שכינה,**

@ [ראה בפ' שיש שאין גורסין כל דיבור זה עד במנחות], [נר מערבי] הוא נר אמצעי למאן דאמר נרות לפון ודרוס מונחין, [ולכן נקרא מערבי ד] הוי אמצעי משוך קימעא כלפי מערב, חוץ משאר נרות,

ללמאן דאמר מערב ומזרח מונחין לא, [דלכן נקרא נר מערבי] משום דהוי מערבי השני כלפי מזרח, הכי איתא צמנחות, [וגמ'] זו הוא רק למ"ד שהמנורה מונחת צפון ודרום],

ואמר רבי יוחנן, מכאן שאמצעי משובח,

ואחרון שקרא ארבעה משובח, משום מעלין בקדש ולא מורידין [שנים הראשונים קורין רק ג' פסוקים, והשלישי קורא ד' כדי שיהיה מעלין בקדש],

רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר, וקרא ראשון ארבעה, ושבתיה רב פפא [והגם שרב פפא מודה שכל אחד מהם משובח, מ"מ שיבח את הראשון שקרא ד', משום שזירי את עצמו משום זרזין מקדימין למצוה. מהרש"א]:

[שנינו במשנתנו] **אין פוחתין מהן ואין מוסיפין** [אלא קורין לתורה ג' וכו'] הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה, והגמ' מביא ברייתא שמפרש את המשנה: **תנא, הפותח מברך לפניה, והחותם מברך לאחריה,**

והאידנא דכולהו מברכי לפניה ולאחריה, היינו טעמא [לכן שינו מנהג הקודם]? **דתקינן רבנן גזירה משום הנכנסין** שאם יכנס אדם לבית הכנסת אחר שצריך ראשון, ואם לא ישמע את האחרים מצדדן, יאמר אין צרכה צמורה לפניה, **ומשום היוצאין** ולא שמעו את המוסס מצדדן לאחריה, והראשונים לא צרכו, יאמרו היוצאים אין צרכה צמורה לאחריה:

[שנינו במשנתנו] **בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה וכו': בעא מיניה עולה בר רב מרבא, פרשת ראש חודש כיצד קורין אותה צפרעה צי אדם,**

במדבר כח א [8 פסוקים]. וידבר ה' אל־משה לאמר: ב צו את־בני ישראל ואמרת אליהם את־קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי קמנו ערו': ג ואמרת

אבני חן על מסכת מגילה

להם זה האשה אשר תקריבו לה' כבשים בגי'שנה תמימים שנים ליו'ם עלה תמיד: ד את הכבש אחד תעשה בכקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: ה געשירית האפה סלת למנחה בלולה בשמן בתית רביעת ההין: ו עלת תמיד תעשה בחר סיני לריח ניחח אשה לה': ז ונסכו' רביעת ההין לכבש האחד בכקר הסך נסה שכן לה': ח ואת הכבש השני תעשה בין הערבים במנחת הכקר ונסכו' תעשה אשה ריח ניחח לה': פ

ט [2 פסוקים] וביו'ם השבת שני'כבשים בגי'שנה תמימים ושני עשרים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו' י: י עלת שבת בשבתו' על-עלת התמיד ונסכו': פ יא [5 פסוקים] ובראשי חדשיכם תקריבו עלה לה' פרים בגי'כקר שנים ואיל אחד כבשים בגי'שנה שבעה תמימים: יב ושל' ששה עשרים סלת מנחה בלולה בשמן לפי האחד ושני עשרים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: יג ועשרין עשרו' סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עלה ריח ניחח אשה לה': יד ונסכיהם חצי ההין ויהי לפי השלישית ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין ואת עלת חדש בחדשו' לחדשי השנה: טו ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על-עלת התמיד ועשה ונסכו': יז,

במדבר כה צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי דהויין תמניא פסוקי היכי נעביד, ניקרי תרי [שני בני אדם יקראו] תלתא תלתא פסוקין, פשו להו תרי, ואין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקין לקמן מפרש טעמא, ואין ממחילין נמי לקמן אמרין לה, ומפרש טעמא,

ניקרי [שני בני אדם] ארבעה ארבעה, פשו להו שבעה [ועושה חשבון אך יש שבעה] וביום השבת הויין תרי, ובראשי חדשיכם הויין חמשה, היכי נעביד ניקרי תרי מהא וחד מהנך

דף כ"ב ע"א

אין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים, ליקרי שלשי תרי מהא שני מקראות דפרשת וזיוס השנת ותלתא קראי מהך מצדאשי מדשיס פשו להו תרי וכו'?

אמר לו זו לא שמעתי כיוצא בה שמעתי,

בראשית א א בראשית ברא אל הים את השמים ואת הארץ: ב והארץ תהיה תהו ובהו וחשך על-פני תהו ורוח אל הים מרחפת על-פני המים: ג ויאמר אל הים והיאו'ר והיאו'ר: ד ויבא אל הים את-האו'ר בריטוב' ויבדל אל הים בין האו'ר ובין החשך: ה ויקרא אל הים | לאו'ר יו'ם ולחשך קרא לילה והייערב והייערב יו'ם אחד: פ

ו ויאמר אל הים והי רקיע בתו' ה המים והי מבדיל בין מים למים: ז ויעש אל הים את-הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע והייה: ח ויקרא אל הים לרקיע שמים והייערב והייערב יו'ם שני: פ

דתנן ביום הראשון גבי מעמדות תנן ליה במסכת תענית, זיוס הראשון נאלד בשנת [קורין פרשת] בראשית ויהי רקיע [וגם פרשת יהי רקיע מפסוק ו' והלאה],

ותני עלה בראשית בשנים יהי רקיע באחד, והוינן בה בשלמא יהי רקיע באחד דתלתא פסוקי הוו, אלא בראשית בשנים חמשה פסוקי הוו, ותניא קורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים? ואיתמר עלה, רב אמר דולג השני חזר ומתחיל פסוק שגמר בו שלפניו ושמואל אמר פוסק הראשון קורא חזי הפסוק השלישי, ופוסק,

רב אמר דולג מאי טעמא לא אמר פוסק? קסבר כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה,

ושמואל אמר פסקינן ליה ! והא אמר רבי חנניא קרא, צער גדול היה לי אצל רבי חנינא הגדול, ולא התיר לי לפסוק אלא לתינוקות של בית רבן, הואיל ולהתלמד עשויין? התם טעמא מאי משום דלא אפשר, הכא נמי לא אפשר,

ושמואל אמר פוסק, מאי טעמא לא אמר דולג? גזירה משום הנכנסין שישמעו השני מתחיל פסוק זה, ויאמרו לא קרא ראשון אלא שנים ומשום היוצאין שישמעו את הראשון קורא שלשה, ויאלו מבית הכנסת ויאמרו לא יקרא השני אלא שנים,

מיתיבי, פרשה של ששה פסוקים קורין אותה [בשני וחמישי. רש"י להלן] בשנים, ושל חמשה פסוקים ביחיד, קרא ראשון שלשה [מהחמשה פסוקים] השני קורא שנים מפרשה זו ואחד מפרשה אחרת, ויש אומרים שלשה לפי שאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים,

ואם איתא [שקורין פרשה של חמשה פסוקים בשני בני אדם], למאן דאמר דולג גדולג למאן דאמר פוסק ליכא למיפדך, דהא קרא ראשון שלשה [פסוקים שלמים] קמני, דאי אפשר עוד לחזור ולמאן דאמר פוסק נפסוק?

שאני התם דאפשר בהכי לקרות מפרשה זו לאחריה, דהך ממניתא קיימא בשני ונחמיש, שהוא יכול לקרות מה שירצה, שהכל מענינו של יום [משא"כ לעיל מיידי בקריאת היום של מעמדות, או הקריאה של ראש חודש],

אמר רבי תנחום, אמר ריב"ל הלכה כיש אומרים [שאף שכבר קרא שני פסוקים בפרשה ראשונה, קורא עוד שלשה פסוקים בפרשה שניה],

ואמר רבי תנחום אמר ריב"ל, כשם שאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים גזירה משום הנכנסין, שיהו סבורים לא קרא זה אלא שני פסוקים של המלה פרשה זו, שהרי לא היו צבית הכנסת ולא שמעו שקרא מפרשה העלויה, כך אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים גזירה משום היוצאין, שסבורין שהקורא אחריו של זה לא יקרא אלא שני פסוקים הנותרים,

[ומקשה] פשיטא, השתא ומה אתחלתא [לקרות פסוק אחד בתחלת

אבני חן על מסכת מגילה

פרשה] דקא מקיל תנא קמא [שמתיר לקרוא רק פסוק אחד], מחמירי
יש אומרים] לקרוא ג' פסוקים], שויר דמחמיר ת"ק דמי ושל חמשה
ביחיד, ולא אמרינן יקרא הראשון שלשה ופסוק אס ירצה לא כל שכן
דמחמירי יש אומרים?

מהו דתימא נכנסין, שכיחי לפיכך חמירו יש אומרים בהתחלה יוצאין
לא שכיחי דמנחי ספר תורה ונפקי, קמ"ל,

ות"ק מאי שנא שוירי דלא, משום יוצאין, אתחולי נמי גזירה
משום הנכנסין? אמרי מאן דעייל שוילי שייל [אבל היוצאין,
לאחר שיצאו אין להם ממי לשאול] [שוילי משאיל] כשישמע שקורא השני שלשה
מקראות, והראשון לא קרא מפרשה זו אלא שנים, ישאל האך קרא הראשון שני
פסוקים ולא יותר, ויאמרו לו שקרא מפרשה העליונה,

שלח ליה רבה בריה דרבא, לרב יוסף, הלכתא מאי נשל
מעמדות [בפרשת בראשית]?]

שלח ליה הלכתא דולג, ואמצעי [הקורא השני] דולגן [שקורא
השני בבראשית פסוק ג-ה, הגם שהראשון כבר קרא הפסוקים א-ג] שאס לא ידלג
הוא [אלא יקרא פסוק ד-ה, שפרשה הראשונה יש לה ד' פסוקים], יהא דריך
להתחיל [ולשיר. רש"ש] צפרשה [ידי רקיע שכולה היא ג' פסוקים] פחות משלשה
פסוקים, ואס יקרא שלשה מן השנים נמצא קוראה כולה:

שנינו במשנתנו זה הכלל כל שיש בו מוסף וכו': איבעיא להו
תענית צבור בכמה [קרואים],

[הקשו בספר הישר, והא בהדיא תנן במסכת תענית כיום הראשון בראשית ויהי
רקיע, וק"ל בראשית בשנים ויהי רקיע באחד, אלמא תלתא קרוי ותירין משום
דאיכא למימר תלתא קרי בעניינא דבראשית ואידך קרי בעניינא אחרינא וכו'.
רשב"א],

[ומפרש האיבעיא] ראש חדש, ומועד, דאיכא קרבן מוסף
ארבעה, אבל הכא דליכא קרבן מוסף לא, או דלמא הכא
נמי איכא מו' סף תפלה (פסקא) תפלת ענוו צרכה יסירה?

ת"ש [שנינו במשנתנו] [להביא ראיה כמה קורין בתענית ציבור] בראשי
חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה, הא בתענית צבור
ג', אימא רישא בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין ג', הא
תענית צבור ארבעה? אלא מהא ליכא למישמע מינה # [לפי
המחשב יש לשון זה בש"ס 28 פעמים],

ת"ש [להביא ראיה כמה קורין בתענית ציבור] דרב איקלע לבלל
בתענית צבור, קם קרא בסיפרא, פתח בריך, חתים ולא
ברוך, [ועוד עשה דבר פלא] נפול כולי עלמא אנפיייהו, ורב לא
נפל על אפיה [ומביא ראיה ממועשה הראשונה שלא בירך בסוף, וזה שלא
נפל על פניו מפרש להלן],

מכרי רב בישראל [בקריאה שלישית] קרא שהרי רב לא היה לא כהן ולא
לוי מאי טעמא חתם ולא בריך, לאו משום דבעי למיקרי
אחרינא בתריה [שיש עוד קריאה בתענית ציבור]?]

לא, רב בכהני קרא, דהא רב הונא קרי בכהני צמסכת גיטין,
בהנחיקין (נט, ז) [פ' אף שלא היה כהן, דכיון שהמעם שהכהן עולה ראשון הוא
משום שמצוה לכבד את הכהן, לכן גדול הדור כיון שגם הכהן צריך לכבדו הוא
עולה במקום כהן],

בשלמא רב הונא קרי בכהני, [שרב הונא היה גדול הדור] דהא
אפילו רב אמר ורב[י] אסי דכהני חשיבי דארעא ישראל
מיקף כייפו ליה לרב הונא,

אלא רב, הא איכא שמואל צנהרדעא, שהוא ממדינת צנל דכהנא
הוה [ששמואל היה כהן] ודבר עליה [ורב גידל שמואל על עצמו, דהיינו
שביבדו] נהוג היה להיות למעלה מרב, כדאמרינן צפרק מרובה (צנא קמא פ.) רב
לא עייל לקמיה דשמואל [לא רצה ליכנס לפני שנכנס שמואל, וז"ל חגמ' שם
משום ההוא מעשה דלטייה, ארבריה רב עליה?]

שמואל נמי מיקף הוה כייף ליה לרב, ורב הוא דעבד ליה
להאי דאדצריה עליה כבוד הוה עמיד ליה, משום דלייטיה רב לשמואל דלא לוקמי
צני, צמסכת שבת פרק שמונה עשרים (קמ, א), וכי [פ' ובתין] עבד ליה
[כבוד] בפניו, שלא בפניו לא עבד ליה ושמואל לא היה צנצל, אלא
צנהרדעא,

הכי נמי מסתברא, דרב בכהני קרא, דאי סלקא דעתך
בישראל קרא, לפניו מאי טעמא בריך? [ומתירין] לאחר תקנה
[שכל העולה מברך לפניו ולאחריו, מפני הנכנסין והיוצאין],

אי הכי [דאוקימנן דרב בכהני קרא] לאחריה נמי לברך? שאני
היכא דיתיב רב [במקום שהיה יושב רב], דמיעל עיילי

דף כ"ב ע"ב

מיופק לא נפקי הלכך, לפניה צריך גזירה משום הנכנסין כדאמרינן לעיל #
[וצ"ע דהא אמרינן לעיל שהנכנסים שוילי שייל], לאחריה לא צריך דלא חייש
ליזלאין,

ת"ש [שנינו בביריתא], זה הכלל, כל שיש בו [בקריאה יתירה] ביטול
מלאכה לעם [פ' שעושין מלאכה כיום רגיל, ויש להם ביטול ממלאכתן]
צמה שהן מאחרין צצית הכנסת כגון תענית צבור שמוטר צמלאכה, רוב
תענית צבור מותרין צמלאכה, חוץ משל גשמים אמנעיים ואחרונים ותשעה
באב נמי מותר צמלאכה, אלא צמקום שנהגו, קורין ג',

אבני חן על מסכת מגילה

[אבל אם חל ט"ב] בשלישי וברביעי, קורא אחד ומפטיר אחד הקורא הוא הוי המפטיר [פ' קורין אחד לקרות, והוא קורא גם מפטיר], רבי יוסי אומר לעולם קורין ג' ומפטיר אחד [הרי דלכו"ע קריאת ט"ב אינו אלא ג'] [תוס']

ואלא קשיא זה הכלל [דמשנתינו, דמשמע שבא לרבות]?

לא [תימא דאתי לאתויי ט"ב שיש בה ד' קרואים, אלא בא] לאתויי ראש חודש ומועד [שקורא בהן ד', ומקשה על זה] הא בהדיא קתני לה, בראשי חודשים ומועד קורין ארבעה [ולמה צריך זה הכלל לרבות]?

[ומתריץ] הא דהדר נקיט ליה צוה הכלל [אינו בא לרבות ת"ב ותענית ציבור, אלא] סימנא בעלמא יהיב לן, דלא תימא יום טוב וחולו של מועד כי הדרדי נינהו,

[לא תאמר בן] אלא נקוט האי כללא בידך [וזה פירושו של זה הכלל] כל דמטי ליה מילתא מחבריה כל יום העודף דבר מחזירו מטי ליה גברא יתירא,

הלכך בר"ח ומועד דאיכא קרבן מוסף, קורין ארבעה, ביו"ט דאסור בעשיית מלאכה, חמשה, ביום הכפורים דענוש כרת, ששה, שבת דאיכא איסור סקילה, שבעה [אבל ט"ב ותענית קורין ביום חול רגיל],

גופא, רב איקלע לבלל בתענית צבור, קם קרא בספרא [בימיהם היה העולה לתורה קורא בעצמו], פתח [כשהתחיל לקרות] בריך, חתם ולא בריך [וזה כבר פירש לעיל דמיייר שקרא בבחן, וכאן בא לפרש חלק השני], נפול כולי עלמא אאנפיהו [כשבא לנפילת אפים נפלו כל הציבור על פניהם] ורב לא נפל על אנפיה,

מ"ט רב לא נפיל על אפיה? רצפה של אבנים היתה, ותניא ויקרא בו ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה, עליה אי אתה משתחוה בארצכם, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש [ורב היה בבבל],

כדעולא, דאמר עולא לא אסרה תורה בפסוק זה אלא רצפה של אבנים בלבד אלא שלא יעשו רצפת אבנים צבית הכנסת, דוגמת של מקדש,

אי הכי מאי איריא רב, אפילו כולוהו נמי [לא ישתחוו]? קמיה דרב הואי [רצפת אבנים היה רק לפניו במקום שהוא היה עומד],

[ומקשה] וליזיל לגבי ציבורא [למקום שהם עומדים] ולינפול על אפיה? לא בעי למיטרח ציבורא שאס ילך יעמדו מפניו,

ושאין בו ביטול מלאכה לעם [פ' שבלאו הכי אין עושין מלאכה, וע"י עוד קריאה לא יפסידו], כגון ראשי חודשים וחולו של מועד, קורין ד' [תוס'], שמע מינה [דתענית ציבור קורין ג'],

ראשי חודשים. אין צו ביטול מלאכה כל כך, שאין הנשים עושות מלאכה בהן, והכי נמי אמרינן במסכת ראש השנה (כג.) גבי משואות משום ביטול מלאכה לעם שני ימים [במש"כ התוס' שם בד"ה משום], ושמעתי מפי מורי הזקן זכרנו לזכרה, שניתנה להם מזה ז', בצדיל שלא פירקו זמניהן צעגל,

[וצריך להבין מה שייכות יש לקריאת התורה, במה שהנשים אינן עושות מלאכה? וראה ביוסף דעת שיש ראשונים שאומרים שגם אנשים לא היו עושין מלאכה בר"ח],

[המשך דברי רש"י] (מוספות - ואני מלאכי צפרק מ"ה דצרייתא דרבי אליעזר, שמעו הנשים ולא ראו ליתן זמניהן לבעליהן, אלא אמרו להן אחס רזים לעשות פסל ומסכה שאין צו בה להזיל, ומנן הקדוש צריך הוא שכן של נשים בעולם הזה, שיהו משמרות ראשי חודשים יותר מן האנשים, ולעולם הנא הן עמידות להתחדש כמו ראשי חודשים, שנאמר תתחדש כנשר נעורייכי, עד כאן),

[וראה ר"ה כ"ג ע"א בתוס', וראה בדרכי משה על טור או"ח סי' תר"ז שכתב משם האור ורוע טעם להמנהיג שאין הנשים עושות מלאכה בר"ח, וז"ל לפי שבכל חודש וחודש האשה מתחדשת וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום החופה כשם שהלכנה מתחדשת כך בכל חודש והם מתאיים לראותה, כך האשה מתחדשת כל חודש לבעלה וכו' לכך הוי ר"ח יו"ט של נשים],

[המשך דברי רש"י] ומקרא מסייעו, דכתיב אשר נקמרת שם ציוס המעשה [שמואל א כ יח ויאמרו לו ייח ונתן מחר חדרש ונפקדת כי יפקד מן השבט יח וישלשית תהר מאד ובאת אליהם וכו'] [אשר נקמרת שם ציוס המעשה, ומרגש יומתן ציומא דחולא, והתם נמי גבי ראש חדש קאי, דקאמר ליה מחר חודש, וקרי ליה לערב ראש חדש יום המעשה, אלמא ראש חדש לאו יום המעשה הוא, ומועד נמי לאו ביטול מלאכה לעם, שהרי באין לצית הכנסת יותר מימות החול, לפי שאין עושין צו מלאכה אלא בדבר האצד,

אמר רב אשי, והא אנן לא תנן הכי, דהא שנינו במשנתינו "זה הכלל" כל (יום) שיש בו מוסף, ואינו יום טוב קורין ארבעה, לאתויי מאי, לאו לאתויי תענית ציבור, ותשעה באב [קורין ד' מפני ברכת עננו שמוסיפין בשמו"ע]?

[וכדי לדחות קושיתו של רב אשי, מקשה עליו] ולרב אשי דאמר זה הכלל דמתניתין, לאתויי נמי [תענית ציבור ו] משעה צאב [שקורין בה ד'], דלית ציה מו' סף תפלת עננו מתניתין [משנתינו] מני, לא תנא קמא ולא רבי יוסי [בבביתא שמביא כאן לחלק, דלדברי שניהם אין בט"ב אלא ג' קרואים],

דתניא גבי משעה צאב תניא לה, בשמעתא צתרייתא דמסכת תענית חל להיות בשני ובחמישי [שקורין בלאו הכי] קורין ג' ומפטיר אחד,

אבני חן על מסכת מגילה

כלומר אלא אם כן בטוח במעשיו שהוא נענה בתפלתו, דכתיב יהושע ז ויאמר ה' אל יהושע קום לך [וגו'] [למה זה אמה נופל על פניך אלמלא, אין לו לעשות,

ואיבעית אימא, רב פישוט ידיים ורגלים כשהיה נופל על פניו הורה עבד ושאר הנזיר לא היו עושין כן [תוס'], וכדעולא, דאמר עולא לא אסרה תורה [על רצפת אבנים] אלא פישוט ידיים ורגלים בלבד,

ולפול על אפיה ולא ליעביד פישוט ידיים ורגלים? לא משני ממנהגיה לא היה רוצה לשנות ממנהגו,

ואיבעית אימא, אדם חשוב שאני לא היה רגיל לפול על פניו, כלומר שהיה אדם חשוב, ואינו נופל על פניו [בירושלמי מפרש היכא שמתפלל בשביל הצבור אבל בינו לבין עצמו שפיר דמי. תוס'],

אדם חשוב שאני [13] [שמא יש עוד]:

ברכות יט. והא רב יוסף אפקוהו [למטותו] סמוך לקריאת שמע? אדם חשוב שאני.

שבת נא. אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה: אטמין לי צונן, ואייתי לי מיא דאחים קפילא ארמאה. שמע רבי אמי ואיקפד וכו' והוא [רב אמי שהקפיד] סבר אדם חשוב שאני,

פסחים קי. [לגבי זוגות] אדם חשוב שאני,

מגילה כב. וליפול על אפיה ולא ליעביד פשוט ידיים ורגלים? לא משני ממנהגיה. ואיבעית אימא: אדם חשוב שאני,

מו"ק יא: והא תניא: אם היו מושכרין או מוחכרין אצל אחרים הרי אלו יעשו? הוא סבר [לענין עשיית מלאכה בימי אבילות] אדם חשוב שאני,

מו"ק יב. והאמר שמואל: מקבלי קיבולת, בתוך התחום אסור, חוץ לתחום מותר [לענין עשיית מלאכה בימי אבילות]? אדם חשוב שאני,

מו"ק יב: רב חצדיו ליה חצדא בחולא דמועדא, שמע שמואל איקפד וכו'. ורב מאי טעמא עביד הכי? - אין לו מה יאכל הוה. - ושמואל - לא סיימיה קמיה. אי נמי: אדם חשוב שאני,

מו"ק יב: רבי יהודה נשיאה נפק בחומרתא דמדושא, ואשתי מיא דאחים קפילא ארמאה. שמע רבי אמי איקפד. אמר רב יוסף: מאי טעמא איקפד? וכו' אדם חשוב שאני.

כתובות נב: אמר רבי יוחנן: עשיתי מעצמינו בעורכי הדיונין. מעיקרא מאי סבר, ולבסוף מאי סבר? מעיקרא סבר: ומכשרך לא תתעלם, ולבסוף סבר: אדם חשוב שאני,

כתובות פו. מעיקרא מאי סבר, ולבסוף מאי סבר? מעיקרא סבר: ומכשרך לא תתעלם, ולבסוף סבר: אדם חשוב שאני,

ב"מ עג. בסורא אזלי ארבעה ארבעה, בכפרי אולן שיתא שיתא. יהיב רב זוזי לחמרי, וקביל עליה אונסא דאורחא, ושקיל מיניהו חמשה. - ונשקול שיתא? אדם חשוב שאני,

ע"ז כח. ורבי יוחנן היכי עביד הכי? והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל מכה שמחללין עליה את השבת - אין מתרפאין מהן? אדם חשוב שאני, חולין קלד: ההוא שקא דדינרי דאחא לבי מדרשא, קדים רבי אמי וזכה בהן, והיכי עביד הכי? והא כתיב ונתן - ולא שיטול מעצמן, רבי אמי נמי לעניים וזה בהן, ואיבעית אימא: אדם חשוב שאני,

בדרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר [במסכת תענית] אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו, אלא אם כן נענה כיהושע בן נון

תנו רבנן, קידה האמורה בכל מקום על אפים [תוס'] [כפית הראש כלפי הקרקע. יוסף דעת, שמתכופף על פניו. שט] אינה אלא על אפים שנאמר מלכים א א ותקד בת שבע אפים ארץ, כריעה על ברכים, וכן הוא אומר מלכים א ח מכרוע על ברכיו,

השתחוואה זו פישוט ידיים ורגלים, שנאמר בראשית לו הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה משמע כולו שטוח ארצה,

לוי אחוי קידה קמיה דרבי [סוכה ג"ג ע"א, תענית כ"ה ע"א] נועץ גדוליו וישען עליהם, ושוחה עד שנושק את הרצפה חזק ואיטלע וממוך שאינו יכול להשען על גדוליו, ואין ידיו מסייעות אותו בזקיפתו וזרין להתאמץ במתניו, וממוך כך נללע בצוקא דאטמא,

[ומקשה] והא קא גרמא ליה [וכי זה גרם לו דאיטלע], והאמר רבי אלעזר, לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה, שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה במסכת תענית עליה למרום ואין אמה משגיח על צנין ואיטלע, ומנו לוי? הא והא גרמא ליה לפי שהטיח מתקלקל בשעת הסכנה,

אמר רב חייא בר אבין, חזינא להו לאבוי

דף כ"ג ע"א

ורבא דמצלי אצלווי על זידיהן, ולא נופלין על פניהן ממש, לפי שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו:

שנינו במשנתנו ביו"ט [קורין] חמשה, ביו"ט ששה וכו' [אבל מוסיפין]: מתני' מני לא ר' ישמעאל ולא רבי עקיבא, דתניא ביו"ט חמשה, וביום הכפורים ששה, ובשבת שבעה, אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן [שגם בשבת אין להוסיף], דברי ר' ישמעאל,

ר"ע אומר ביו"ט חמשה, וביום הכפורים שבעה, ובשבת ששה, אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן, מני אי ר' ישמעאל קשיא תוספת, אי ר"ע קשיא ששה ושבעה?

אמר רבא, תנא דבי רבי ישמעאל היא, דתנא דבי ר'

אבני חן על מסכת מגילה

ישמעאל ביום טוב חמשה, ביום"כ ששה, בשבת שבעה, אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן, דברי ר' ישמעאל,

קשיא דר' ישמעאל, אדר' [אתנא דבי ר'] ישמעאל? תרי תנאי אליבא דרבי ישמעאל,

אמר ליה אביי עד האידנא [מסתבר דר' יוסף למד לתלמידיו כבר פעמים מס' מגילה ולא פירש להם מעם זה, לכן אמר לו אביי כן], מאי טעמא לא פריש לן מר? אמר ליה לא הוה ידענא דצריכותו ליה [ואל תחשדנו שלא רצינו לגלות לכם, שהרי] ומי בעיתו מינאי מילתא ולא אמרי לכו !

אמר ליה יעקב מינאה [אולי נקרא בן ע"ש מקומו. יעב"ץ, וראה תוס'] לרב יהודה, הני ששה דיוה"כ כנגד מי? אמר ליה כנגד ששה שעמדו מימינו של עזרא וששה משמאלו שנאמר נחמיה ח' ד' ויעמוד עזרא הספר על-מגדל-עץ אשר עשו לדבר ויעמוד אצל מרתיה ושמע ועניה ואוריה וחלקיה ומעשיה על-ימינו, ומשמאלו¹ פדיה² ומישאל³ ומלפיה⁴ וחישם⁵ וחספדינה⁶ וזכריה⁷ משלם, הני שבעה הוו?

[ומתרי] היינו זכריה היינו משלם, ואמאי קראו משלם דמישלם בעובדיה תמיס צמעשו,

ת"ר הכל עולין למנין שבעה [קורין בשבת] ואפילו קטן, ואפילו אשה, אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד צבור [וראיתי שרוצים להתיר לקרות אשה חשובה לתורה, וראה יוסף דעת שמביא משבט הלוי שבדיבור שבקדושה אין איסור משום קול באשה, אבל שאין לאשה לנאום לפני גברים, אבל מביא מאגרות משה שמתיר ובלבד שתשב, וראה בקובץ הרמב"ם שיצא לכבוד שמונה מאות שנה לפטירתו ע"י מוסד הרב קוק, והוא שנה חס"ח של הקובץ "סיני", דף רעא מאמר על עליית נשים לתורה],

איבעינא להו, מפטיר [זה שמפטיר בנביא, וקורין לו גם בתורה] מהו שיעלה למנין שבעה [דהיינו שיקראו ששה בתורה, ואחד בנביא וגם בתורה]? רב הונא ור' ירמיה בר אבא, חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה [תוס'], מ"ד עולה דהא קרי [שהרי קורא גם בתורה],

ומ"ד אינו עולה כדעולא, דאמר עולא, מפני מה המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה, מפני כבוד תורה שלא יהא כבוד תורה וכבוד נביא שוה [פי' שהיא אחד עולה לבימה רק מפני כבוד הנביא. שט] וכיון דמשום כבוד תורה הוא, למנינא לא סליק, וכיון דמשום כבוד תורה הוא ולא משום חובה [אלמלא ד"ס] לא ממנינא הוא,

מיתיבי, המפטיר בנביא לא יפחות מעשרים ואחד פסוקין, כנגד שבעה שקראו בתורה [שלא ?] פחת כל אחד מששה פסוקים ואם איתא דלעו עולה מן המנין [אלא צריך שבעה בלבד המפטיר], הוה להו שמונה שקראו בתורה עשרים וארבעה הויין צעין צנניא? כיון דמשום כבוד תורה הוא [תוס'], וראה שם הטעם למה אין מוציאין שני

מאן תנא להא דתניא, ביו"ט [בבוקר] מאחרין לבוא לזית הכנסת, שצריך לטרוח בסעודת יום טוב, כך מפורש במסכת סופרים [צפרק יח ד'] וממהרין לצאת משום שמחת יום טוב, ביום הכפורים ממהרין לבוא [בבוקר] ומאחרין לצאת [ביום לאחר שנגמרו להתפלל], ובשבת ממהרין לבוא שכן מיקנו הכל מערב שבת, ויפה למהר צאתן לקרות שמע כוונתן, וממהרין לצאת משום עונג שבת,

לימא [הא דמהרין לבוא ומאחרין לצאת ביום"כ] ר"ע דאית ליה גברא יתירא [וצריך לזה יותר זמן שיש ד' קרואים], [פי' וקשיא דתנא דמתניתין סותם בר' ישמעאל, ותנא דברייתא בר"ע]?

[ומתרי] אפילו תימא רבי ישמעאל [שיש רק ו' קרואים ביום"כ], דנפיש סידורא דיומא [דבהוי"כ יש הרבה תפלות, ולזה צריך זמן יותר],

הני שלשה [כע"ז בסנהדרין י:] [הנם שכבר פירשה לעיל כנגד כהנים ליום וישראלים, או כנגד תורה נביאים כתובים? חזר לפרשה יחד עם חמשה ושבעה], חמשה ושבעה כנגד מי [תוס'] [לא עיקר טעמא, דהא אתפרש במתני' דכל דמפי מילתא מחבירה מפי ליה גברא יתירא, אלא דכל מה דאפשר למסמך אקרא ולמדרש דרשין. רמ' עיי"ש עוד]?

פליגי בה # [מצינו מחלוקת בדברי אגדה] רבי יצחק בר נחמני וחד דעמיה, ומנו רבי שמעון בן פזי, ואמרי לה ר' שמעון בן פזי וחד דעמיה ומנו רבי יצחק בר נחמני, ואמרי לה ר' שמואל בר נחמני,

חד אמר כנגד ברכת כהנים שלשה מיצות צפוק ראשון, ומשה צפוק שני, ושבעה צפוק שלישי,

וחד אמר כנגד שלשה שומרי הסף ירמיה נ"ב כ"ד חמשה מרואי פני המלך שם פסוק כ"ה שבעה רואי פני המלך [תוס'] שבעה הם, כדמצי [אסתר א' י"ב] שבעה שרי פרס ומדי, ומהם יש חמשה משונים, כדמצי צפוק מלכים [מלכים ב' כ"ה י"ט], שלשה שומרי הסף צפוק ספר מלכים [שם פסוק י"ח], וכנגד מיקנו אלו מעין דבר מלכות,

[והנכון דלאו כנגד מנויים אלו תקנום, אלא כנגד אותם שכנגדם במרום דמלכותא דרקיע בעין מלכותא דארעא וזה האמת. רמ'],

תני רב יוסף, שלשה חמשה ושבעה, שלשה שומרי הסף, חמשה מרואי פני המלך, שבעה רואי פני המלך,

אבני חן על מסכת מגילה

ספרי תורה בכל השבתות, ויש על זה באו"ח סימן רפג עיי"ש גם במשנ"ב],

דף כ"ג ע"ב

כנגדו נמי לא בעי לקצוע שלשה פסוקים כנגד אומן שקורא המפטיר
צמורה,

[פסק ר"ת כמ"ד מפטיר עולה מן המנין, שהרי בשל סופרים הלך אחר המקיל.
תוס' הרא"ש],

מתקיף לה רבא, והרי עולותיכם ספו ירמיה ז' כ"א-ל"ד, וח' א'-ג'
[ביהרד יש 17 פסוקים, ואנו מוסיפין עוד שני פסוקים אל יתהלל חכם וגו'], דלא
הויין עשרין וחד, וקרינן [הפטרה לפרשת צו]? שאני התם דסליק
עניינא,

והיכא דלא סליק עניינא לא, והאמר רב שמואל בר אבא
זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן, וכי הוה קרינן
עשרה פסוקי, אמר לן אפסיקו?

מקום שיש תורגמן שאני שיש טורח לצבור, דתני רב תחליפא בר
שמואל, לא שנו אלא במקום שאין תורגמן, אבל מקום
שיש תורגמן פוסק:

מתני': [המשנה מונה דברים שצריכים עשרה]

1. אין פורסין על שמע מנין הבא לצית הכנסת לאחר שקראו הצבור את
שמע, עומד אחד ואומר קדיש וזכרו וזכרה ראשונה שנקריאת שמע, פורסין לשון
חלי הדבר,

[כך נקרא מה שנהגו אז, דאחר גמר התפלה עומד אחד, אפילו מאותן שכבר
התפללו [וחוס' מסתפקין בזה] ואומר קדיש וזכרו, וברכה ראשונה דהיינו יוצר
אור עד יוצר המאורות דמאומר בה קדושה, אוה"ב אומר אבות וגבורות וקדושה
[וי"א שגומר כל השמ"ע] ועושין כל זה כדי להוציא מי שלא שמע קדיש וזכרו
וקדושה בצבור, ונקרא פורס לשון פרוסה, שאינו אומר רק קצת מהמחוייב, דהיינו
רק ברכה א' מב' ברכות שלפני הק"ש, וזה משום שאמר ברכו [להוציא השומע]
צריך שיאמר עכ"פ ברכה אחת וכו'. יבין עיי"ש],

2. ואין עוברין לפני התיבה שליט צבור,

3. ואין נושאים את כפיהם הסהינס [משום דמוכיר את השם ואומר
יברך השם והו"ל כוונתו בעשרה דצריך עשרה משום נברך לאלקינו. רשב"א],

4. ואין קורין בתורה צלצור,

5. ואין מפטירין בנביא,

6. ואין עושין מעמד ומושב למת, כשנושאים את המת לקוצרו היו יושבין
שבע פעמים לצכות את המת, והרועה לספוד יספוד, והכי תניא [צצא צמחא ק, 3]

אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת, כגון עמדו יקריס עמדו, שבו יקריס
שבו,

7. ואין אומרים ברכת אבליים מפרש צגמרא, ותנחומי אבליים
כשחזרין מן הקצרות עומדין ומנחמין את האבל, ואין שורה פחותה מעשרה,
צמסכת סנהדרין [יט, א], וברכת חתנים [שבע ברכות שאומרים לחתן.
רע"ב], [ומה שהקדים דיני דמת לדון ברכת חתנים? חדא דמילי טובא נינהו [פי'
שני דברים], ותו דהכל למיתה ואין הכל נכנסין לחופה, שיש שאין זוכין לחופה.
תוי"ט],

8. ואין מזמנין בשם [נברך אלקינו] פחות מעשרה,

9. ובקרקעות של הקדש, הבא לפדותן תשעה ובהן צריך עשרה, ואחד
מסן כהן, ואדם [ר"ל אדם שהקדיש שוויו בזמן המקדש, דאז נישום כעבר כמה
שורה. יבין] כיוצא בהן אס צא לפדות מיד הקדש [צריך נמי שישומהו ג'
ובהן], וצגמרא מפרש לה:

נמ': מה"מ [שצריך עשרה למנין]? אמר ר' חייא בר אבא א"ר
יוחנן דאמר קרא ויקרא כב לא ושמרתם מצו' תי' ועשיתם אתם אני ה' לב
ול' א' תחללו את-שם קדשי ונקדשתי בתו' ה' בני ישראל אני ה'
מקדשכם: לג' חמו' צי"א אתכם מארץ מצרים להיו' י' לכם לאל' היום אני ה', כל
דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה # [באמת מספר עשרה
הוא מספר חשוב, וחז"ל רק מביאים סמך מן הפסוקים לדבר שהיה ברור להם גם
מקודם, שהרי כל כי עשרה שכינתא שריא [סנהדרין לט.], ועוד,
ו"ל הר"ן בד"ה ואין נושאים, ומיהו חני מילי כוליהו אסמכתא דרבנן נינהו דסדר
תפלה גופה דרבנן.],

מאי משמע [שצריך עשרה]? דתני ר' חייא אתיא תוך תוך,
כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב התם [בעדת
קרח] במדבר טו הברדלו מתוך העדה # [וצ"ע שהרי בעדת קרח היו הרבה
יותר מעשרה, שהרי קרח אסף 250 איש?], ואתיא עדה עדה דכתיב
התם [במרגלים] במדבר יד עד מתי לעדה הרעה הזאת, מה
להלן עשרה אף כאן עשרה [עדה] אין פחותה מעשרה, שנאמר עד מתי
לעדה הרעה הזאת, ילאו יהושע וכלצ:

שנינו במשנתנו ואין עושין מעמד ומושב פחות מעשרה: כיון
דבעי למימר עמדו יקריס עמדו, שבו יקריס שבו, בציר
מעשרה לאו אורח ארעא להטריט שליט לך ולקדומן יקריס, דאס קן מה
הנחת למרוצין:

שנינו במשנתנו ואין אומרים ברכת אבליים וברכת חתנים
(וכו'): מאי ברכת אבליים? ברכת רחבה [ובטור יו"ד בס' שעט
כתב והאידנא אין לנו לא ברכת שורה ולא ברכת רחבה. תוי"ט],

[כשמצדין את האבל סעודה ראשונה משל אחרים כדלמרינן צמועד קטן (כז:)] היו
מצדין אותו צמחצו ומצדיקין שס צמכת אכלים [רש"י כתובות ח' ע"ב ד"ה ברחבה]
ושם בגמ' א"ל קום אימא מילתא לגבי "אבליים" פתח ואמר אחינו המיוועים

אבני חן על מסכת מגילה

דתינא האומר דמי עלי שמין אותו כעבד, ועבד איתקש לקרקעות דכתיב ויקרא בה והתנחלתם אותם לבניכם אחרים לרשת אחוזה לעולם דהם מעבדו [ולכן כיון דבדקדק צריך עשרה, צריך גם באדם עשרה]:

מהני: הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים [כנגד תנ"ך לרמז שכולם כלולים בה. יבין], ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד שלא יעשה מתורגמן (מן) המתרגם על פה, [דכשחזרו מבבל נשתכח מהם לשון הקודש, ותיקן עזרא שיתרגמו לעם כל פסוק בלשון ארמי שהורגלו לו בבבל, והאידנא לא נהגו כך מדאין מבינים אותו הלשון, ואין מתרגמין ג"כ בלשון שמבינים, מדאין יכולה להתפרש יפה בלשון אחר בקיצור הראוי, רק בארמית שנתקן מעורא ברוח הקודש. יבין]

דף כ"ד ע"א

ובנביא שלשה אס ירצה, ולא איכפת לן אס יעשה, דלא נפקא מיניה הוראה,

היו שלשתן [השלשה פסוקים בנביא] דגמרא מפרש היכא משכחת לה ר'אפינן שלש פרשיות [לא יקרא אותן יחד, אלא], קורין אחד אחד,

מדלגין בנביא מפרשה לפרשה ואין מדלגין בתורה שהשומע את הקורן ממקום למקום, אין לנו מיושב לשמוע,

ועד כמה הוא מדלג דנביא, עד כדי שלא יפסוק המתורגמן שלא ידלג ממקום שהוא קורא, אלא כדי שיוכל [לגלו] [הקורא לגלו]. חידושי הר"ן את הספר, ולקרות במקום הדילוג [פ' שיהיה מוזמן לקרות ולא שיקרא, דתרי קלא לא משתמע. תו"ט], קודם שיגמור המתורגמן תרגום המקרא שידלג זה # [פ'] קודם שיסיים המתורגמן לתרגם את המקרא שקרא הקורא ודילג מושם], משום שאין כבוד צדור לעמוד שם בשמיעה:

נב: הני ג' פסוקין כנגד מי? אמר רב אסי כנגד תורה נביאים וכתובים, ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא ג' פסוקים, ואם היו שלשתן שלש פרשיות, קורא אחד אחד,

כגון ישעיה נב ג פ"כח אָמַר ה' חָנַם נְפִלְתָּם וְלֹא בָכְסָף תִּנְאַלְוּ: ד פ' כה אָמַר ה' אֱלֹהִים מְצִרִים יִרְדְּ-עַמִּי בְּרָאשָׁנָה לְגֹר שָׁם וְאֲשׁוּר בָּאָפֶס עָשְׂקוּ: ה וְעַתָּה מִה לִּי-יָפָה נְאֻם-יְהוָה:

שנינו במשנתנו מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה: ורמינהי קורא כהן גדול ויקרא סו אחריו מות דיוס הכפורים, משנה היא במסכת יומא, [וגם קורא] ויקרא כה ואך בעשור למודש והא קא מדלג יש כהן דילוג [מפרשת אחרי לפרשת אמור], דפרשת אף בעשור למדש השני, דפרשת אמור אל הכהנים?

המדוכאין באבל הזה תנו לבבכם לחקור את זאת המות זאת היא עומדת לעד, נתיב הוא מששת ימי בראשית, רבים שתו רבים ישותו, כמשתה ראשונים כך משתה אחרונים, אחינו! בעל נחמות ינחם אתכם ברוך מנחם אבלים וכו', א"ל קום אימא מלתא כנגד "מנחמי אבלים", פתח ואמר אחינו גומלי חסדים בני גומלי חסדים המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו, אחינו! בעל הגמול ישלם לכם גמולכם ברוך אתה משלם הגמול. ע"כ.

אבל צ"ע ששם מיירי שאמר ברכות אלו ביום שני ולא היה בסעודה ראשונה?

[ולכן צריך עשרה להברות] דא"ר יצחק א"ר יוחנן, ברכת אבלים בעשרה, ואין אבלים מן המניין שהרי הוא אומר דרכה למנחמים דפני עמנן, אחינו, בעל הגמול ישלם לכם גמולכם הטוב, ברוך אתה ה' משלם הגמול, ולאצלים דפני עמנן אחינו בעל נחמות ינחם אתכם, ברוך אתה ה' מנחם אצלים, ואינו כוללן יחד,

ברכת חתנים בעשרה, וחתנים מן המניין:

שנינו במשנתנו ואין מזמנין על המזון בשם, פחות מעשרה (וכו'): כיון דבעי למימר נברך לאלהינו, בציר מעשרה לאו אורח ארעא:

שנינו במשנתנו והקרקעות תשעה וכהן, ואדם כיוצא בהן (וכו'): מה"מ? אמר שמואל עשרה כהנים כתובים בפרשה דפרשת הקדשות, שלשה דערכין, ושלשה דבהמה, וארבעה דקרקעות, וכיון דמשלמי דהו עשרה דעין עשרה גברי חד לגופיה דכהן דעין (וחד למעוטי) ואידך הוי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות [שאינו צריך להיות כהן], תשעה ישראלים וחד כהן,

[ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ואיכא לפרושי דהיינו טעמא דאמרינן אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, דכיון דמיעוטא בתרא לא איצטרך למיעוטא דנפקא ליה ממיעוטא קמא, איכא למימר דלגלויי עליה דמיעוטא קמא הוא דאתא לאשמועינן דכי היכי דמיעוטא בתרא לא אתא למיעוטא מיעוטא קמא נמי לא אתא למיעוטא אלא דוגמא בעלמא נקב, ומאחר דמרח קרא ואשמועינן דלאו למעוטי (ה)הוא מידעם קאתי, ממילא שמעינן דדעתיה לרבווי, ו[עוד] יש לפרש אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות כלומר שהמיעוט השני ממעט מן המיעוט הראשון וגומצא מרבה בעיקר, והכי נמי איכא לפרושי גבי אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כי הני תרי טעמי דכתבין וטעמי מעליי אינון. יד רמה סנהדרין מו.]

ואימא חמשה כהנים, וחמשה ישראלים כיון דטעמא משום מיעוט אחר מיעוט הוא, השלישי אינו מיעוט אחר מיעוט, וכיון דדרשת ליה שני מיעוט אחר מיעוט אימתי לשרא, כי הדך אחא כהן שלישי אשמועינן דליהוי כהן ולא ישראל, וכן חמישי וכן שדעי וכן תשיע? קשיא:

שנינו במשנתנו ואדם [בשבא לפדותו] כיוצא בהן [צריך תשעה ישראלים וחד כהן]: אדם מי קדוש? אמר רבי אבהו באומר דמי עלי,

אבני חן על מסכת מגילה

בתורה ואינו פורס על שמע ולא יורד לפני התיבה ולא נושא את כפיו, משמע האביא שתי שערות יורד לפני התיבה ונושא את כפיו? ו"ל דכשהביא ב' שערות יכול לירד לפני התיבה, אבל לעשות שליח ציבור קבוע או להתפלל בתעניות ובמעמדות אינו נעשה עד שיתמלא זקנו],

פ' ח' [שבגדיו קרעין מאד ונראה בשרו. יבין] צמסכת סופרים מפרש כל שעריו נלאין, ערוס וסוף מתרגם, ערטינלאי ופחם (ישעיה כ) פורס את שמע דהא מחזי צנרסה, ומתרגם, אבל אינו קורא בתורה משום כבוד מורה, וכן לפני המיזה, וכן צנטיאות כפיס גנאי הוא לצבור ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו,

סומא פורס את שמע [אף שצריך לומר יוצא המאורות] ומתרגם, רבי יהודה אומר, כל שלא ראה מאורות מימיו, אינו פורס על שמע:

[קשה דהא רבי יהודה הוא דאמר פרק החובל ב"ק דף פו. ושם) סומא פטור מכל המצוות, וא"כ אי איירי הכא בסומא, אפילו ראה מאורות ונסתם גמי [ולמה דוקא שלא ראה מאורות מימיו]? ומפרש בירושלמי דלא מיירי בסומא ממש, אלא מיירי שהוא בבית אפל [פי' שנולד בבית אפל, ומעולם לא יצא משם, ומימיו לא ראה את המאורות],

ועוד י"ל דמיירי שפיר בסומא והא דפטרין התם סומא היינו מן התורה אבל מדרבנן מיהא חייב ואפילו נסתמא משנולד מ"מ חייב הוא מדרבנן שלא יהא כבדרי ולא יהא נוהג בו דת יהודי כלל וכו'. תוס'],

נמ"מ: מ"מ [למה המפטר בנביא הוא פורס על שמע]? רב פפא אמר משום כבוד להעביר לפני המיזה, האילו וממלא עיניו לדבר שאינו כבוד, מיקני לו זו לכבוד # [הרי שמפטר אין בה שום כבוד, אלא אדרבה צריך לפצות את זה שעולה למפטר],

רבה בר שמי אמר, משום דאתי לאיניצויי הדבר צא ליד ממלוקת, אני מפטר [דבר שאין בה כבוד כל כך. כן יש לפרש לפי השפ"א להלן], # דאל"כ יהיה צריך לפרש אני אפטר בחנם, ואתה תעבור לפני התיבה בשכר, וזה דחוק קצת דעיקר חסר מן הספר] ואתה מעבור לפני המיזה [ענין של יותר כבוד],

מאי בינייהו? איכא בינייהו דעביד בחנם הצא לעבור לפני המיזה אינו נוטל שכר, דהכא אינצויי ליכא, משום כבוד איכא,

[וקשה דבהא דנושא כפיו מה שבר שייך? והיה נראה לפרש דעביד בחנם היינו שמרצה להפטר אפי' לא יתנו לו אלה הדברים דפריסת שמע ולעבור לפני התיבה ולישא כפיו, וליכא אנצויי, מ"מ לר"פ מכבדין אותו בהני מילי. שפת אמת],

תנן [שנינו במשנתנו], ואם היה קטן, אביו או רבו עוברים על ידו, אי אמרת משום נצויי, קטן בר נצויי הוא [שהרי ודאי לא ישימו לב אליו. שם], אלא מאי משום כבוד, קטן בר כבוד הוא? אלא איכא כבוד אביו וכבוד רבו [הנוגעים בדבר. שם],

דף כ"ד ע"ב

אמר אביו לא קשיא, כאן בכדי שיפסוק התורגמן, וכאן בכדי שלא יפסוק התורגמן והאי צנדי שלא יפסוק הוא, שהרי סמוכין הן,

והא עלה קתני [והא קמי - גרסינן, ולא גרסינן עלה] מדרגין בנביא ואין מדרגין בתורה, ועד כמה הוא מדרג עד כדי שלא יפסוק התורגמן, מכלל דבתורה כלל כלל לא?

אלא אמר אביו, לא קשיא כאן בענין אחד שניסין מדרגין בדבר אחד, ואין כאן טירוף הדעת, הלכך, כי לא מפסיק תורגמן מדרג, שהרי שניסין בענין יום הכפורים מדרגים, כאן וממניסין דקמי כלל לא בשתי עניינות, כגון מפרשת נגעים לפרשת זבין,

[ומביא סייעתא] והתניא, מדרגין בתורה בענין אחד, ובנביא בשני עניינין, כאן וכאן בכדי שלא יפסוק התורגמן,

תניא אידך, אין מדרגין מנביא לנביא [כגון מישעיה לירמיה וכו'צא בו. ר"ח] שיש כאן טירוף יותר מדרג, ובנביא של שנים עשר מדרג, ובלבד שלא ידלג למפרע מסוף הספר לתחילתו:

[אין לפרש מסוף תרי עשר לתחלתו דאם כן אפילו מתחילתו לסופו גמי לא, דהיינו בכדי שיפסוק התורגמן, אלא מסוף הספר לצד תחילתו כלל כלל לא. תוס' יומא ע.],

מהני: המפטר בנביא מי שרגיל להפטר צנדיא [פי' שלא תפרש שהיו קורין בתורה לפני התפלה, וראה יוסף דעת], תקנו חכמים שיהא הוא פורס על שמע, והוא עובר לפני התיבה להוציא את הצבור בקדושה שצמסלה, והוא נושא את כפיו [משום סיפא נקט לה, דאילו קטן לא, אי גמי שהוא מתחיל כאילו הוא הגדול שבהם. תוי"ט, פי' דהא כל הכהנים נושאים את כפם, אבל ראה יוסף דעת שמביא שיש שהיה מנהג שרק כהן אחד מברך והשאר שומעין ושותקים עיי"ש],

ואם היה קטן [זה שהפטר], [שאינו יכול לעבור לפני התיבה, ולא לפרוס על שמע. רע"ב], אביו או רבו עוברים על ידו צנדינו [פי' במקומן],

קטן קורא בתורה, ומתרגם,

[אבל קי"ל דאין הקטן רשאי להיות קורא בצבור עד שיביא ב' שערות, אבל שיחיה בכלל הקרואים, י"א דוקא אחר שלישי רשאי ואנן נוהגין דרך להיות מפטר מותר [מג"א רפב סק"ו]. יבין],

אבל אינו פורס על שמע לפי שהוא צא להוציא רבים ידי חובתן, וכיון שאינו מחזי צנרסה, אינו מוציא אחרים ידי חובתן, ואינו עובר לפני התיבה, ואינו נושא את כפיו אם כן הוא, שאין כבוד של צבור להיות כפופין לצרכתו,

[ת"ר נתמלא זקנו ראוי לעשות שליח ציבור ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו. חולין כד', וכתבו שם התוס' תימה דמפ' הקורא את המגילה אמרינן קטן קורא

אבני חן על מסכת מגילה

הכא נמי, איכא נצויי אביו, ונצויי רבו:

שנינו במשנתנו פוחח פורס על שמע וכו': בעא מיניה עולא בר רב מאביו, קמן פוחח מהו שיקרא בתורה [פי' כיון דאמרין שקמן קורא בתורה שואל] גדול פוחח הוא דאסור משום ולא יראה צד ערות דבר (דברים כג) [בה"א סבר רש"י שמעם של פוחח הוא משום שערותו מגולה. ראה שפ"א]. אכל קטן אינו מזהיר, או דלמא לא פליג ממניחין צד קטן לגדול,

אמר ליה [המעם של פוחח הוא משום כבוד הציבור, אבל אין ערותו מגולה כלל] ותיבעי לך ערום [שכן ערוה אינה באבר עצמו אלא בהיותו מיועד לשמש לתפקידו המיני, ולכן בקטן שאינו ראוי לביאה אינו נחשב לערוה. שט], ערום מאי טעמא לא משום כבוד צבור, הכא נמי משום כבוד צבור:

שנינו במשנתנו סומא פורס על שמע וכו': תניא, אמרו לו לרבי יהודה [למה סבירא לך דסומא אינו פורס על שמע, הלא] הרבה צפו לדרוש במרכבה דיחזקאל ולא ראו אותה מימיהם?

ור' יהודה התם באבנתא דליבא תליא מילתא [בהבנת הלב], # [שיכולין להבין דבר אף שלא ראה אותה מעולם], והא קא מיכוין וידע, הכא משום הנאה הוא, והא לית ליה הנאה,

ורבנן אית ליה הנאה כרבי יוסי, דתניא א"ר יוסי, כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה [בתוכחה בפרשת כי תבא] דברים כח והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה, וכי מה אכפת ליה לעור בין אפילה לאורה?

עד שבא מעשה לירי, פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפלה, וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו, אמרתי לו בני אבוקה זו למה לך? אמר לי כל זמן שאבוקה בידי, בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתין גומות, ומן הקוצין, ומן הברקנין:

מתני': כהן שיש בידיו מומין, לא ישא את כפיו לפי שהעם מסתכלין בו, ואמרין במסכת מגילה (טז, ה) המסתכל בכהנים נשעה שנושאין את כפיהן עיניו כהות, לפי שהשכינה שורה על ידיהן,

[ואע"פ שאין עיניו כהות עתה כמו בזמן שבית המקדש קיים וכו' שהיו מברכין את ישראל בשם המפורש וכו', אפ"ה אין מסתכלין בהם מפני שהקב"ה מצוין מבין קשרי אצבעותיהם שנאמר מצוין מן החלונות מין מן החרכים # [בודאי זה רק לשבר את האוזן וכדומה, שהרי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו]. תוס' הרא"ש].

ר' יהודה אומר, אף מי שהיו ידיו צבועות סמים, לא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלין בו [פירשו בירושלמי דאיכא משום היסח הדעתו. רשב"א].

גמ': תנא מומין שאמרו [לא ישא את כפיו] בפניו ידיו ורגליו הנושא את כפיו חולץ מנעליו, כדתינא (סוטה מ, ה), ואם יש בו מום יסתכלו בו, וממוך כך רואין את ידיו,

אמר ר' יהושע בן לוי ידיו בוחקניות [שיש עליהם כתמים לבנים, בוחק לשון לבן בנגעים] לא ישא את כפיו,

תניא נמי הכי ידיו בוחקניות לא ישא את כפיו, עקומות כפופות עקושות לנידיהן לא ישא את כפיו,

אמר רב אסי חיפני (ובשיני) [ובשיני] כהן שהוא מאנשי חיפה ומאנשי בית שאן, מגמגמין בלשון הן לא ישא את כפיו,

תניא נמי הכי, אין מורדין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה, ולא אנשי טבעונין, מפני שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין ואם היו עושין צרכת כהנים היו אומרים יאר יער ה' פניו, ולשון קללה הוא, כי יש פנים שיתפרשו לשון כעס, כמו (שמות לג) פני ילכו, [ויקרא כ ג וַאֲנִי אֶתֵּן] **שם** [באיש ההוא והקבתי אותו] מַקְרֵב עִמּוֹ כִּי מִקְרָבִי יִתֵּן לַמֶּלֶךְ וְגו' [ומתרגמין ית רוגזי, ומעייץ עושין אלפייך, ופוגמין תפלמן,

ודאמרין (ברכות לב, ה) דצי רצי אלעזר, קורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין, והוא דדרשה [ששם אומר הגמ' שהיו מהפכין אל"ף דכתיב אל ה' כאילו כתיב על ה' כדי לעשות דרשה, ולא שהיה להם רגילות להפך].

אמר ליה רבי חייא, לר' שמעון בר רבי [שהיה ישראל ולא לוי], אלמלי אתה [אם היית. ראה לעיל כא. בתוס'] לוי, פסול אתה מן הדוכן [לשיר] משום דעבי קלך ומגיל דהכל שומעין [מולין כד, ז] נשילה ונצית עולמים הלוים נפסלין בקול,

אתא [ר' שמעון בר רבין] אמר ליה לאבוב, אמר ליה זיל אימא ליה [לר' חייא שהיה מתפאר שקולו אינו עבה] כשאתה מגיע אצל ישעיה ח וחכיתי לה' מקרא זה בספר ישעיה לא נמצאת מחרף ומגדרף שהיה קורא לחימ"ץ יהי"ך, נראה כאומר והכימי,

[ראה במאור ושמש פרשת שופטים דברים יט ד על הפסוק אשר יכה את רעהו וגו' פי' דרעהו קאי על הקב"ה ע"ד ריעך וריע אביך זה הקב"ה דהיינו הקלקול היה שעשה בלי דעת וביטול קצת בחב"ד עיי"ש, ובספר אהל משה מר' משה יעקב יהושע ברלין ז"ל נדפס תרל"ו דף 22 ערער עליו ואמר מתוך פירושו בפנימיות שנה בחיצונות, # ולאחריה לא שנה כלל].

אמר רב הונא, זבלגן עיניו זולפות דמעה לא ישא את כפיו לפי שמסתכלין בו,

והא ההוא [זבלגן] דהוה בשייכותיה דרב הונא והוה פריס ידיה? ההוא דש בעירו הוה כדר היו רגילין אנשי עירו ולא היו מסתכלין בו עוד, דש לשון מרגיל, כמו כיון דדש דש (בגיטין נו, ז),

אבני חן על מסכת מגילה

מסיני, ואמר רבא בתפרן ובאלכסוןן כשהוא מופר צית מושנן זריך
למחר שלא יקלל ריבוען במשיכת חוט המפירה, וזריך שיהא להן אלכסון כהלכתו
במרוצתו, שמהא [לכלל ד"ס] אלכסן ברוחב וצאורך (שהיא ד"ס) אלכסן ושני חומשין
באלכסון [the diagonal of a square is 1.4142 but according to the gemara
[it is one and 2 fifths which is 1.4 a minimal difference

אמר רב פפא, מתניתין [לא בא לומר שצריך להיות מרובע אלא שלא
יהא עגול כבודר] דעבידא כי אמוגוזא עגולות כלגוז [וכדכיה. ר"ל עגול
כדורי, רש"ש, וכ"ה ברש"י במשנה], אלז עגולה (כדינה ו. רש"ש) כעדה [ר"ל
עגול שטח] שפיר דמי, ולא חסינא לברימא מממתינן:

מתני': האומר

דף כ"ה ע"א

יברוך טובים [צדיקים. יבין], הרי זו דרך המינות שאני כולל רשעים
בשנתי של מקום, ומכמים למדו (כרימות ו, ב) מחלטה שרימה רע ומנאה הכמוז
צין סממני הקטורת, שמצריכן הכמוז בהרלאתן להיומן בלגודה אחת,
[שאומר שאין אדם חייב לברך עד שיהיה שבע ברכות ואכלת ושבעת, ולשון
טובים ברכותי, ונשבע לחם ונהיה טובים, וזה מינות, שהרי חכמים דקדקו עד
כוית עד כביצה. גמ"י],
[וא"ת והא בתיב וחסידי יברוך וכתובי אך צדיקים יודו לשמך? יש מתרצים דלא
אסרו אלא באומר כן בתפלתו שאומר במקום וכל החיים יודוך סלה. רשב"א],

[האומר] על קן צפור יגיעו רחמיך כלשון הזה רחמיך מגיעין על קן נפוח,
כך חוס ורחם עלינו [כמו הגיעו] שייגעו משמע שמתפלל שייגעו רחמי ה' על הקן,
לכן מפרש שאינו מתפלל על הקן, אלא מזכיר שעל הקן כבר הגיעו, כך חוס
ורחם עלינו. גמ"י],

ועל טוב יזכר שמך על טוונתך טדה לך [כתבו בשם בעל הערוך ז"ל
שהרעות גם כן טובות הן, שבאין על האדם לכפרה כאדם המצטער בהקזה
ובמיני רפואה, בעבור ירפא מחליו, והיינו דאמרינן בפרק ערבי פסחים הודו למו
שנובה חובתו של אדם בטובתו, עשיר בשוור עני בשיו, אלמנה בתרנגולתה,
ופירוש בטובתו בממונו כפי השגת ידו. גמ"י],

מודים מודים או שאמר שני פעמים מודים כשהוא כורע משתקין אותו
ובגמרא מפרש לה [משום דכתיב כי יסכר פי דוברי שקר. גמ"י, דמשמע שתי
רשיות. שם],

המכנה בעריות משתקין אותו בגמרא מפרש שדורש פרשת עריות
בכינוי, ואומר לא ערוה ממך דיבר הכמוז, אלא כינה הכמוז בלשון, וקרא אותה
ערוה, המגלה קלון אציו וקלון אמו ברכים,
כיניי הוא, לשון היפק, שמהפק דיצורו לשנח או לגנא, והרצה יש כלשון חכמים
[כגון צדימא. ד"ס] צספרי (אספה לי) [צפרשת. ד"ס] צסעים אש (במדבר יא)
ואל ארעה צרעתי (שם) צרעתי היה לו לומר, אלא שצ"ה הכמוז, כיצא צדבר
וימירו את כדוסם צמצניט שור אוכל עשצ (תהלים קו), [כצדו. ד"ס] היה לו לומר,

תניא נמי הכי, ובלגן לא ישא את כפיו, ואם היה דש בעירו,
מותר,

א"ר יוחנן, סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו, והא
ההוא דהוה בשיבבותיה דרבי יוחנן דהוה פרים ידיה?
ההוא דש בעירו הוה,

תניא נמי הכי, סומא באחת מעיניו, לא ישא את כפיו, ואם
היה דש בעירו מותר:

שנינו במשנתנו ר"י אומר מי שהיו ידיו צבועות לא ישא את
כפיו: תנא אם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך, מותר:

מתני': האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין [בבגדים
צבועים] אף בלבנים לא יעבור [באותה תפלה, דקנסורו מרחפן באותה
תפלה במנהגי ע"ז. יבין] טעמא מפרש צגמרא, בסנדל איני עובר אף
יחף לא יעבור,

העושה תפלתו מפלין שגראשו עגולה כנייה וכלגוז [דהרי דוקא תפלין
מרובעת הלממ"ז [סימן לב סעיף לט] מיהו מין לא הוה כבסיפא מדאין קראים
מקפדין שיהיו דוקא עגולות. יבין] סכנה שלא מכנס צראשו ואין בה מצוה
דמרוצעות צעין [פ' פעמים שנופל על פניו ברחום וחנן ואם הן תפלין על ראשו
עגולין ירצצו מוחו. ר"ח],

וביוסף דעת מוסיף, או שמוא יכנס בפתח נמוך ויכה בראשו, הערוך, מאירי. ור"ת
פירש בשעת הגורה יכול להסתכן בהן, שלא תגן עליו המצוה,
באור זרוע תפלין תקסה כתב שהסכנה היא משום שנושא שם הקודש שלא
כהלכתו, ולכן הוא יכול להינזק מזה כמו מהשתמש בשם הקדש שלא כדון],

נתנה על מצחו של ראש או על פס ידו ושל יד על פס ידו הרי זו
דרך המינות שמצוין מדרש חכמים, והולכין אחר המשמע, כמשמען צין עיניך
ממש, ועל ידך ממש,

ורבומינו דרשו צמנחות (לו, ב) צגזירה שוה, צין עיניך זה קדקד, מקום שמוחו של
חניוק רופס, ועל ידך גוצה היר, קיצורת צראש הזרוע, שמהא סימה כנגד הלז,

ציפן זהב נמי, כמיז למען תהיה מורת ה' צפין (שמות יג) [מן המותר בפיך].
שיהא הכל מצהמה טהורה, ונתנה על בית אונקלי שלו על צית יד לצושו
מצחו, ה"ז דרך החיצונים צני אדם ההולכים אחרי דעתם חון מדעת
חכמים, דצעין לך לאות ולא לאחריס לאות (שם מנחות לו ב'):

גמ': מ"ט [למה אף בלבנים לא יעבור וכו']? חיישינן שמא מינות
נזרקת בו חומינן תלמידי ישו הנוצרי מקפדין צכן [להתפלל בלבנים ויחף]:

שנינו במשנתנו העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה:
לימא תנינא להא דתגו רבנן, תפלין מרובעות הלכה למשה

אבני חן על מסכת מגילה

אלה שכינה הכתוב,

[שמחייב מיתה או כרת למו שאינו חייב, ובשגגתו חטאת, והוא חולין בעזרה. גמ"י].

ואתו כנסת הגדולה בספר עזרא (נחמיה ט) ועמה אלהינו האל הגדול הגבור והנורא שומר הצרית והמסד ותקנינהו, אנן לא אמרינן להו, ואת אמרת כולי האי,

משל לאדם שהיו לו אלף אלפי אלפים דיגרי זהב, והיו מקלסין אותו (באלף) [באלף אלפי אלפים. ד"ס] דיגרי כסף לא גנאי הוא לו,

האומר ויקרא יה ומוזרעך לא תתן להעביר למולך, לא תתן לאעברא בארמיותא [שאומו שפי' הכתוב הוא שלא יבעל ארמית שתוליד בן למולך, דמפרש מלת להעביר לשון עיבוד של אשה. יבין] לא תבא על הנכרית ותוליד בן לעבודה זרה,

אמר רבי חנינא, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אותה מסורה בידי אדם, שיהא הוא עצמו מנין לכו לך, אף על גב שהיכולת בידו [של הקב"ה] להכין לבצנו אליו, דכתיב הנה כחומר ציד היוצר כן אתם בידי ישראל (ירמיהו יח), ואומר והסירותי את לב האבן מצערס (יחזקאל לו) שנאמר דברים י' ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה [כיון שהקב"ה שואל מהאדם שיירא את ה', הרי שהוא בידו של האדם],

משתקין אותו בנויפה שעוקר הכתוב ממשמעו, שהוא עבודה חוק לאמוריים להעביר בניהן לאש,

[והוא מסלף] וטותן כרת לזא על הנכרית, ומחייב חטאת על השוגג ומיתת בית דין על המזיד דהמראה [וכל אלו העונשין אינם באים אלא על מעביר למולך].

[דברפירושו זה מיקל בשאר עממין שאינן ארמיות העובדין למולך, מיהו אם יתרגם שלא יבעל בת כל עכו"ם, באמת שרי. יבין, ופירש היבין כן ע"פ התו"ט, אבל רש"י לא פירש כן, אלא שהענינהו הוא שמפרש הפסוק לעבר גויה במקום פירושה האמיתי שהוא להעביר בנו למולך]:

מכלל דיראה מילתא זוטרתיה היא? אין לגבי משה רבינו מילתא זוטרתיה היא, משל לאדם שמבקשין הימנו כלי גדול ויש לו, דומה עליו ככלי קטן, קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול,

גמ': בשלמא מודים מודים דמיוחיו בשתי רשויות ומקבל ומודה אלוה אחר אלוה, ועל טוב יזכר שמך נמי, דמשמע על טוב אין ועל רע לא, ותנן חייב אדם לברך על הרעה כדון דין האמת כשם שהוא מברך על הטובה כדון הטוב והמטיב,

אמר רבי זירא האומר שמע שמע כאומר מודים מודים דמי,

אלא על קן צפור יגיעו רחמיך, מ"ט [משתקין אותו]?

מיתבי הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה, מגונה הוא דהוי שתוקי לא משתקין ליה?

פליגי בה תרי אמוראי, במערבא ר' יוסי בר אבין, ור' יוסי בר זבידא, חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית לומר על העופות חס, ועל בהמות וחיות איתו חס, וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים, ואינן אלא גזירות [מלך] להטיל עלינו עולו, להודיע שאנחנו עבדיו ושומרי מצוותיו,

לא קשיא הא דאמר מילתא מילתא ותני לה כל מינה אומר ושונה אין כאלו משמעות שמי רשויות, אלא מגונה וסכל הוא הא דאמר פסוקא פסוקא ותני לה,

ההוא דנחית קמיה דרבה, אמר אתה חסת על קן צפור, אתה חוס ורחם עלינו (אתה חסת על אותו ואת בנו אתה חוס ורחם עלינו),

א"ל רב פפא לרבא ודלמא מעיקרא לא כיון דעתיה והשתא כיון דעתיה? אמר ליה חברותא כלפי שמיא וכי כמנהג חזירו טיהג דהקדוש כדון הוא, לדבר לפניו שלא במתכוין, וסחור ומראה לו כסופלו שלא כיון דראשונה, אי לא מכיון דעתיה, מחינא ליה בארופתא mallet מרופתא מרטי"ל בלעז (מקבת, פטיש גדול) ומשם את המקצת מתרגמין מרופתא (שופטים ד) דנפחא [של נפחים], עד דמכוין דעתיה:

אמר רבה, כמה ידע האי מרבנן לרצויי [לרצות בחפלה] למריה [לאדונו, פי' להקב"ה], א"ל אב"י והא משתקין אותו תנן? ורבה לחדודי לאב"י הוא דבעא [רצה לנסותו אם יזכור שאסור לומר כן],

שנינו במשנתנו המכנה בעריות משתקין אותו: תנא רב יוסף קלון אביו וקלון אמו לפרושי מכנה דמתניתין. כדמרגס ערות אביך וערות אמך קלנא דאבך וקלנא דאמך, ולא תגלה שום דבר קלון שבהן:

ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא, אמר האל הגדול הגבור והנורא האדיר והחזק והאמין, אמר ליה סיימתינהו לשבחיה דמוך,

שנינו במשנתנו האומר ומוזרעך לא תתן להעביר וכו': תנא דבי רבי ישמעאל, בישראל הבא על הכותית והוליד ממנה בן לע"ז הכתוב מדבר לפרש מתניתין בישראל הבא על הכותית הכתוב מדבר:

השתא הני תלתא [הגדול הגבור והנורא], אי לאו דכתבינהו משה באורייתא האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים (דברים י')

מעשה ראובן וישכב את זלפה פילגש אציו (בראשית לה) נקרא בבית הכנסת

אבני חן על מסכת מגילה

ולא מתרגם חיישין לגנומו מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם,

מעשה עגל הראשון כל פרשת העגל [מתחלת שמות לב דכתיב וירא העם כי בשש משה] עד [ואשליכוהו] [וישרף. מהר"צ רעצורג] צאס (שמות לב ב'), נקרא ומתרגם,

והשני ומה שחזר אהרן וספר המעשה [שמתחיל בפסוק ב"א שם] הוא קרוי מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם הוא שכתוב בו [שם פסוק ב"ד] ויגל העגל הזה, ולא יתרגם, פן יטעו עמי הארץ ויאמרו ממש היה בו שילא מאליו, אבל המקרא אין [עמי הארץ] מציין [ובכן סיום הענין שם פסוק ל"ה כתיב ויגף ה' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן, הוא נגאי לאהרן. ראה תיו"ט],

ברכת כהנים [משום דאית ביה ישא ה' פניו אליך, שלא יאמרו הקב"ה נושא פנים והן אינן יודעים שכדי הן ישראל לשאת להם פנים. רע"ב],

מעשה דוד ואמנון, נקראין ולא מתרגמין [בשמואל ב' י"ג תמר היתה אחות אבשלום מן האב ומן האם, ואמנון היה אחיהם רק מהאב דוד, ואמנון אגם את תמר, ואח"כ צוה אבשלום את אנשיו להרוג את אמנון], [כל אותן פסוקים שכתוב בהם אמנון בן דוד אבל אותן שנאמר בהן אמנון סתם הא אמרינן לעיל מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם. רע"ב],

אין מפטירין במרכבה [דלמא אתי לשוילי ולעיניו בה. רע"ב, אפילו בלא תרגום שמו יטעו בדברי יחזקאל מי שאין בו דעת. נמ"י] ורבי יהודה מותר,

ר' אליעזר אומר אין מפטירין יחזקאל מן בהודע את ירושלם את מועצותיה, פרשה היא צימקאל:

נמ"י: תנו רבנן, יש נקריין ומתרגמין, ויש נקריין ולא מתרגמין, ויש לא נקריין ולא מתרגמין מפרש בספרא מעשה דוד ואמנון לא נקריין בהפטרות,

אלו נקריין ומתרגמין,

[בראשית ל"ט] תמר ויהודה עגל הראשון קללות וברכות [אחרות ועונשין] ואמנון ותמר ש'אבשלום פלגש בגבעה [הודע את ירושלים סימן] מעשה בראשית נקרא ומתרגם ואמרינן במסכת תגיגה (יא, ג) המסתכל צאצעה דברים ראוי לו כאלו לא צא לעולם, והס' [ט"ז ע"א] מפרש טעמא אין רצונו של מלך שזכירו שמו על אשפה כו' [משל מלך בשר ודם שאמר לעבדיו בנו לי פלטירין גדולים על האשפה, הלכו ובנו לו אין רצונו של מלך להוכיח שם אשפה], פשיטא [שקורין מעשה בראשית]?

מהו דתימא אתו לשוילי מה למעלה מה למטה

דף כ"ה ע"ב

ומה לפנים ומה לאחור, קמ"ל,

מעשה לוט ושתי בנותיו, נקרא ומתרגם, פשיטא? מהו דתימא ליחוש לכבודו דאברהם [שלוט היה בן אחיו] קמ"ל,

מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם, פשיטא? מהו דתימא ליחוש לכבודו דיהודה קמ"ל, שבחיה הוא שגם הוא ליהודה הקרייה דאודי שהודה ממטאו,

מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם, פשיטא? מהו דתימא ליחוש לכבודן של ישראל, קמ"ל כל שכן דניחא להו דהויא להו כפרה,

קללות וברכות נקריין ומתרגמין, פשיטא? מהו דתימא ליחוש דלמא פייגא דעתייהו דצבורא יחלוש דעמן כששמעו שיהו נענשין, ויאמרו טוב ליהנות מן העולם הזה בכל רצוננו, הואיל וסופנו ליענש קמ"ל,

אזהרות ועונשין נקריין ומתרגמין, פשיטא? מהו דתימא ליחוש דלמא אתו למעבד [מאהבה של נשים ו] מיראה של קללות, ואין לכן לשמים קמ"ל,

מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם, [מעשה אבשלום] [ויבא אבשלום אל פלגשי אביו לעיני כל ישראל. שמואל ב' ט"ז כ"ב] נקרא ומתרגם, פשיטא? מהו דתימא ליחוש ליקריה דדוד, קמ"ל,

מעשה פלגש בגבעה נקרא ומתרגם, פשיטא? מהו דתימא ליחוש לכבודו דבנימין [של שבט בנימין] קמ"ל,

[ונמצא דקמ"ל דלא חיישין לכבודו של אברהם ואינו נותן טעם למה לא חיישין לכך, וכן דלא חיישין לכבודו של דוד, ולא לכבודו של שבט בנימין, וצריך קצת בירור למה צריך לפרט שלשה אלו, ולא די לומר רק אחד מהם וללמוד האחרים ממנה?],

יחזקאל מן הודע את ירושלם את תועבותיה נקרא ומתרגם, פשיטא? לאפוקי מדרכי אליעזר, דתניא מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מדרכי אליעזר הודע את ירושלם את תועבותיה, אמר לו עד שאתה בודק בתועבות ירושלים, צא ובודק בתועבות אמך, בדקו אחרינו ומצאו בו שמין פסול:

ואלו נקריין ולא מתרגמין (ראובן עגל השני ברכת כהנים דה"א אמנון סימן), # [וצ"ע שדוד ואמנון הוא דבר אחד ומונה אותה לשנים, ועוד שמהסימן משמע שגורם דמעשה אמנון נקריין ולא מתרגמין?]

מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם, ומעשה ברכי חנינא בן גמליאל שהלך לכבול, והיה קורא חזן הכנסת בראשית לה ויהי בשכון ישראל, ואמר לו למתורגמן (הפסק) אל תתרגם

אבני חן על מסכת מגילה

צית ריעי [קורין אותן לשבח] בטחורים,

[מלכים ב' ו' כה ויהי רעב גדו' ל' בשמרו' ו' ויהנה צרים עליה עד היו' ת ראש-חמו' ר' בשמנים כסף ורבע הקב] חריו' נים [במשה-כסף], מרי לשון ריעי,

[קורין אותן לשבח] דכיו' נים [זבל. רש"י במלכים] הזז מן היונים [ובהם היו מרליקין האש לחסרון העצים בעבור המצור. מ"צ], שלא לפרש שהיו ישראל לזולתן גלליהן בשומרון,

מלכים ב' ו' כ"ז לאכול את-חוריהם ריעי היוזא דרך הנקב ולשתו' ת את (מימי. ליתא בקרא) שיניהם [עמקם], [כמו. ד"ס] שנים יש לכרשמה, וזאה למה וזכה קרויה מימי שיניה, [קורין אותן לשבח] לאכול את צו אתם ולשתות את מימי רגליהם,

מלכים ב' ו' כ"ז למחראות גזי עבודה זרה כתיב בספר מלכים, כי חור לשון מולא ריעי הוא [קורין אותן לשבח] למוצאות [להפנות שם לגדולים. מ"צ],

ר' יהושע בן קרחה אומר, למחראות כשמן [פ] ולא לשנות ממה שכתוב, מפני שהוא גנאי (לעבודה כוכבים) [לעבודה זרה] [ומדבר שם על עבודה זרה],

אמר רב נחמן, כל ליצנותא אסירא, בר מליצנותא דעבודה זרה דשריא, דכתיב ישעיה מ"א א' כרע כל [בל, נבו, שמות עכו"ם של בבל. מ"צ], [עתיב שב לצחוק על הפסילים ואמר כשנלכדה בבל כרע כל על ברכיו וגפלא לארץ ולא הציל את עצמו] קרם נבו [כפף קומתו להיות מוטת לארץ. מ"ד] וכתיב שם פסוק ב' קרסו כרעו יחידיו, לא יכלו מלט מושא [פ] שלקו בעצירות [משא של ריעי. רש"י להלן] וגו',

ר' ינאי אומר, מהכא [משמע ליצנותא דע"ז] הושע י' ה' לעגלו' ת בית און לקול השמועה הנאה על עגלי צית [און] אל. ד"ס], [בעבור עגלת בית און שנלקחו בשבי יפחדו השוכנים בשומרון באמרם אם לא הגינו על עצמן אך ינינו עלינו. מ"ד] יגורו שכן שמו' י יגורו שכיניהם שצומרון,

פראבל עליו כי אכל עליו על העגל עמו' [על העגל יתאבלו עמו' שהאמינו בו. מ"ד], ויבמרו [בן יקראו כהני עכו"ם. מ"צ] עליו יגילו אשר היו רגילין לשמוע עליו, עמה יתאבלו [וגם הבוברים שהיו שמוחים עליו הנה עתה יתאבלו. מ"ד] על-קבו' דו' פראבלה ממו' [על כבודו כי גלה ממנו כי בשלוקה בשבי איה כבודו. מ"ד],

אל תקרי כבודו, אלא כבירו כוזב משאו של ריעי מהיה צו [פירוש הפסוק לא נשתנה בזה רק משנה פירוש לשון כבודו], וכוזב עגזומי [buttocks] [כי גלה ממנו, שהטיל ריעי], ודומה לו כספר ישעיה (כרעו קרסו) [קרסו כרעו] יחידיו לא יכלו מלט משא וגו' הוא משא של ריעי,

ורצומי מפרשין וכמריזו עליו יגילו ממנו [לשון שמהה] [שהיו שמחין. רש"י] שהיקל משאו שלהן,

אלא אחרון ויהיו בני יעקב שנים עשר, והפסוק הזה נפסק בהפסק פרשה, לכן קוראו אחרון כאלו הוא פסוק לעצמו, ושיבחוהו חכמים,

מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם, איזה מעשה עגל השני? מן שמות ל"ב כ"א ויאמר משה מה עשה לך העם הזה עד וירא משה [פסוק כ"ה, שסיום פסוק כ"ד הוא ויצא העגל הזה] [וכן סיום הענין שם פסוק ל"ה כתיב ויגף ה' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן, הוא גנאי לאהרן. ראה תיו"ט],

תניא ר"ש בן אלעזר אומר, לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו שמתוך תשובה שהשיבו אהרן למשה פקרו (המערערים) [המיינים] העיזו פניהם, לומר יש ממש עצודה זרה שנאמר שמות ל"ב כ"ד ואשליכיהו באש ויצא העגל הזה:

ברכת כהנים נקרי' ולא מתרגמין, מ"ט? מושם דכתיב במדבר ו ישא שלא יאמרו הקדוש צרוך הוא נושא להן פנים, ואינן יודעין שכלי' הן ישראל לשאת להן פנים, כדאמרין בצרכות (כ, ז) לא כדאי' הס ישראל לשאת להן פנים אני אמרתי ואכלת ושבעת וזכרת (דברים ח) והן ממחירין על עצמן עד כיום עד כנייה:

[בברכות כ' ע"ב אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם, כתוב בתורתך (דברים י') אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב (במדבר י') ישא ה' פניו אליך? אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה (דברים ח') ואכלת ושבעת וזכרת את ה' אלהיך, והם מרדקדים [על] עצמם עד כוית ועד כביצה. עכ"ל, שני התיבות "על עצמם" נראות לכאורה כמזירות?

ותירין רבינו חיים מוולאזין זצ"ל ע"פ הפסוק בדברים י"ד כ"ט דכתיב וקא חלו' פי איזלו' חלק גחלה עפה ונהר ויהיו' ס' והאלמנה אשר בשערך ואכלו ושבעו, משמע מהפסוק שצריך ליתן להעני שביעה, ואם לגבי ברכת המזון אנו מפרשים ואכלת ושבעת וזכרת עד כוית ועד כביצה, לכאורה נוכל לפרש כן גם לגבי שיעור שביעה של העני, אבל זה החומרא של ישראל שהם מחמירים רק "על עצמם" לגבי ושבעת של ברכת המזון, אבל לגבי העני דכתיב ביה ושבעו נותנים להם כשיעור שביעה ממש. ראייתו בקובץ הבאר משנת 1929],

מעשה דוד ואמנון לא נקרי' ולא מתרגמין, והא אמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם? לא קשיא הא דכתיב אמנון בן דוד, הא דכתיב אמנון סתמא,

ת"ר, כל המקראות הכתובין בתורה לגנאי, קורין אותן לשבח [אינה לשבח ממש, אלא בלשון יפה יותר], [וששאלת כיון שאסור לקרות בתורה אפילו אות אחת שלא מן הכתב, היאך ש"צ קורא ישכבנה והוא כתיב ישגלנה וכו', תשובה זו הלכה למשה מסיני. רבינו ירוחם ג"כ ח"ג. מה],

כגון דברים כה ישגלנה לשון משכך, כדכתיב והשגל יושבת אללי (נחמיה ז), ויש מפרשים כללמה, [קורין אותן לשבח] ישכבנה,

דברים כה בעפוליים לשון מפורש הוא לגנאי יותר מטחורים, ושניין [נקב. ד"ס]

אבני חן על מסכת מגילה

קודש, או שלחן שקורין עליו, מיהו ארון שבני בביתל כעין שלנו י"א דאין לו רק קדושת בית הכנסת, וכמו כן כל כלי ביה"כ וספסלין ופרוכת רק קדושת ביה"כ יש להן. יכן, והוא הדין שלוקח בדמיו כל דבר שלמעלה הימנו בקדושה], שהוא מקום שמניחים בו ס"ת שאנו קורין ארון והוא קדוש יותר מביהכ"נ. ר"ן,

תיבה [אם מכרו תיבה] **לוקחין** [בדמיו] **מטפחות** [מטפחות ס"ת דקדישי מפי. ר"ן],

מטפחות

דף כ"ו ע"א

[לוקחין. ד"ס] **ספרים** נביאים וכתובים,

ספרים, לוקחין תורה [שאם מכרו נביאים וכתובים לוקחין ס"ת ותו ליכא לעלו. ר"ן],

אבל אם מכרו תורה, לא יקחו ספרים שמעלין בקדש ולא מורידין, מוספתא מעלין בקדש דכתיב ויקס משה את המשכן (שמות מ), צלצל עשה, ומשה שהיה גדול ממנו הקימו, ולא מורידים דכתיב את מחמות המטעים האלה צנפשות ועשו אותם רקועי פחים כפי למזבח כי הקריצו לפני ה' ויקדשו וגו' (צמדכ יז) כיון שהקדשו הוקדשו, עד כאן,

ספרים לא יקחו מטפחות, מטפחות לא יקחו תיבה, תיבה לא יקחו בית הכנסת, בית הכנסת לא יקחו את הרחוב [ובו] מוכיה במעמד הצבור הכל שרי. יכן, כ"ה בגמ'.

וכן במותריהן מכרו ספרים ולקחו ממקלט הדמים תורה לא יקחו מן המותר דבר שקדושתו פחותה,

[נראה הרבותא בזה, דאפי' לקחו בדמי תיבה יותר ממה שהם קנאוה א"כ י"ל דהדמים הראשונים לבד אסור להורידן מקדושתן קמ"ל דהכל דמי תיבה הם. שפת אמת]:

גמ': בני העיר שמכרו רחובה של עיר, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, זו דברי ר' מנחם בר יוסי סתומתאה **זהדיא אמרין** **צמספתא דמגילה** (פרק ג) **דהוא אמרה, אבל חכ"א הרחוב אין בו משום קדושה,**

[ושואל] **ור' מנחם בר יוסי מאי טעמיה? הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות** דתמן צמספתא תעניות (טו, טז) עזרו אלו ולא נענו מוציאין את המיכה לרחוב של עיר. [מוספוט. ד"ס] **וצמעמדות תמן** [תענית כ"ו ע"א] **מתכנסין צעריהן וקורין צמעשה צראשים, ותניא צגמרא** [תענית כ"ו ע"א] **אנשי מעמד נכנסין צצית הכנסת וישצין ארבע תעניות צצבת,**

אפשר צית הכנסת [קצו. ד"ס] **היה להם** [קצו] **צרחוה של עיר** [אין כוונתו שהיה ביהכ"נ בנוי ברחוב דא"כ אין זה רחוב, אלא שהקיבוץ קרוי ביהכ"נ].

אכל אין לפרש כן, שהעגל כולו גלה כאחד שנטלו סנחריב [ולא שייך שמחה על גלות שגלו כולם],

אמר רב הונא בר מנחם משמיה דרב אחא בריה דרב איקא, שרי ליה לבר ישראל למימר ליה לעובד כוכבים, שקליה לעבודת כוכבים ואנחיה בשין תיו [שלך. ד"ס] **לשון ומסופי** [ענין מגולה] **שם** [ענין יסוד כמו שתותיה מדוכאים, והוא כינוי לעגבות שהוא מקום החזק שבאדם כמו היסוד בבנין. מ"צ] **ערות מנרים** (ישעיה כ' ד') [מגולה עגבות וערות מצרים. מ"ד], [ופירושו מקום השתנת מי רגלים ובתחת מקום הצואה. ר"ח],

אמר רב אשי, האי מאן דסנאי שומעניה **שיוצאות** עליו **שמועות** **רעות ושנואות,** שהוא נואף **שרי ליה לבווייה בגימ"ל ושי"ן** **צר גירמא** **זונה** [תרגום ירושלמי הנואף והנואפת, גיורא וגיורתא], **שמה סרייא** **שם מוסרת,** **כך הוא צמספות הגאונים,** מותר לצוות גם את אמו שילדמו, **ורצווי מפרשים** [שגימ"ל שיו"ן הוא ר"ת של] [גיפא שייטא שטייא] [גיפא שטייא. רע"י], [גיפא שייטא. ד"ס ופירושה זונה טיפשא], [וראה ר"ח].

[ראה נמוקי יוסף במסכת ב"מ דף לב: בדפי הרי"ף וז"ל אמר המחבר מהא דעם שאתך בתורה ובמצות אל תונהו למדנו שלא הזהיר הכתוב באונאת דברים אלא יראי השם, ואמר במדרש אם הונה עצמך מותר אתה להונהו, שזה אינו קרוי עמיתך, ואמרין במגילה האי מאן דסני שומעניה שרי לבווייה בג' ושי"ן, פי' סני שומעניה שריצא עליו שם רע בודאי, גימ"ל ושי"ן הרבה פירושים יש בו יש מפרשים גיפא שטייא, יש מפרשים בן גויה בן שפחה, י"מ גערה שמתא, כמו שמיצינו במעמד קמן [יז]. ברב יהודה שגרה אותו תלמוד דסני שומעניה ואמר מאן דעבר אדרבנן שרי למקרייה עברינא. עכ"ל, וכע"ז בש"ע חו"מ סי' רכח סעיף א' בהגה וראה חינוך מצוה שלה].

האי מאן דשפיר שומעניה שרי לשבוחיה [ולא אמרו שבא לירי רעתו אלא במספר יותר מרדי. מהרש"א עיי"ש], **ומאן דשבחיה ינוחו לו ברכות על ראשו:**

פרק רביעי בני העיר

[ראה מאירי שביאר הטעם למה שנה כאן דינים אלו].

מתני': בני העיר שמכרו [משמע דלכתחלה לא. וראה שפת אמת, והאי דתני מכרו בדיעבר, משום סיפא אבל אם מכרו ס"ת דקי"ל דאין מוכרין ס"ת כ"א ללמוד תורה ולישא אשה מש"ה תני אם עבר ומכר. קרבן נתנאל] **רחובה** [מקום פנוי באמצע העיר] **של עיר יש צו קדושה, כדמפרש צגמרא** **הואיל ומתפללין צו צתעניות וצמעמדות, לוקחין בדמיו בית הכנסת** [רע"ז מעלין בקדושת הדמים, וכן בול. יכן].

בית הכנסת [אם מכרו בית הכנסת], **לוקחין** [בדמיו] **תיבה** [ארון

אבני חן על מסכת מגילה

להאי חנא, לא נתחלקה ירושלים לשבטים, ולא נפלה בגורל לא ליהודה ולא לבנימין,

אמר רבי יהודה, אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד
שלא יהא מיטמא [בנגעים] אלא מקום מקדש בלבד, משום דבית של קודש הוא,
וגבי נגעים וכל אשר לו הבית (ויקרא יד) צעין, אכל ירושלים מיטמא בנגעים,
דסבר נתחלקה לשבטים, ואחזתכם קרינא ליה,
קמי מיהא לרבי יהודה דאית ליה נתחלקה לא שנו אלא מקום מקדש,

הא בתי כנסיות ובתי מדרשות מיטמאין אכל צמי כנסיות ובתי
מדרשות שבה, כשאר צמי העיר, ואף על גז דל כך הוא **אמאי הא דרכין**
הוו [הלא לבתי כנסיות ובתי מדרשות אלו אין בעלות, כדאמר לעיל דמעלמא
אתו ליה, ולמה שייך בה דין נגעים, הא בעינן בארץ אחזתכם]?

אימא, א"ר יהודה, אני לא שמעתי אלא מקום מקדש
בלבד אף צמי כנסיות משמע,

במאי קמיפלגי [ת"ק ור"י לגבי טומאת נגעים בירושלים]? **ת"ק סבר**
לא נתחלקה ירושלים לשבטים [ולא נקרא ארץ אחזתכם], **ורבי**
יהודה סבר נתחלקה ירושלים לשבטים,

ובפלוגתא דהני תנאי, דתניא מה היה בחלקו של יהודה,
הר הבית צנניסמו מזד המזרח, כל מה שיש שם פנוי קרוי הר הבית, שאין לה
שם אחר **הלשכות** שצמון החיל והעזרות שלשתן, עזרת נשים, ועזרת ישראל
הן אחת עשרה אמה שישלל רשאין ליכנס לפנים מן השער, ואחריהם לזד מערב
לעזרת הכהנים אחת עשרה אמה, שצין דריסת רגלי ישראל, למזבח החיצון,

ומה היה בחלקו של בנימין אולם, והיכל, ובית קדשי
הקדשים מזד מערב, עכשיו יתבר צנניסמו מקום המזבח שלשים ושתים אמה, וצין
האולם והמזבח עשרים ושתים אמה שלא פירש של מי הוא,

ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה, ונכנסת בחלקו של
בנימין, ובה מזבח בנוי חזר ופירש רצועה יוצאה כו', לימדן כן רצועה זו
לזדה ליהודה, אכל נפוטו של מזבח ודרומו ומערבו [לפי פירוש זה משמע שכל
רוחב העזרה מצפון לדרום חוץ ממקום המזבח היה] של צנימין,

וצנניסמו צנניסמו אחרין שאין ליהודה נאותה הרצועה אלא [אמה. ד"ס] המזרחית
מקום היסוד, ולכן לא היה יסוד למזרחו של מזבח # [שהמזבח עצמה היה בחלקו
של בנימין, ורק רצועה אחת שהיה ראוי להיות עליו יסוד המזבח, שלמעשה לא
היתה, היה בחלקו של יהודה].

והיה בנימין הצדיק [מכאן השתרכב השם "שמעון הצדיק", בב"ב יא, או
שקורא את בנימין בן יעקב כן מפני אותו בנימין הצדיק] **מצטער עליה** נופה
צרות הקדש שכן עמיד להיות, ומצטער עליה **בכל יום לכולה** [שהיה גם
המזבח בחלקו] **שנאמר** דברים לג **חופף עליו כל היום** אדם המצטער
חופף ומתחנך בצגדיו, לשון שפשוף, כמו מזר חופף ומפספס (מזר מז, א)
לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזן שהיה ארון צמלקו [כדאמרינן
לעיל ומה היה בחלקו של בנימין] **לשכינה**, [ונמצא מביריתא זו שירושלים

ממ"ג] ומתכנסין שם המעמד כולו, כדרך ששנינו צניסורים (פרק ג משנה ז) כל
העירות שצממעמד מתכנסין [לעירות] [לעירו. ד"ס] של מעמד, ולצין צרחוצה של
עיר ולא היו נכנסין לצמים ולצין שם, והיה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל ה'
אלהינו, הא למדת כיצד עיירות צרחוצה היתה,
ואקראי (היו) [קרי ליה. ד"ס] שצממעמד הזה אצו חוזר חלילה עד חצי שנה,
וצתלמידי צניסו יצחק הלוי מנאח, וצממעדות לא גרסינן, ומפרש שלא היתה תפלמן
צרחוצה, (עד כאן) [שמעיה. ד"ס],

ורבנן [לכן סברי שאין לרחוב קדושה] **ההוא אקראי בעלמא** אצו
מדיר:

שנינו במשנתנו **בית הכנסת לוקחין תיבה: אמר רבי שמואל בר**
נחמני א"ר יונתן, לא שנו דיכולין למכור בית הכנסת אלא בית
הכנסת של כפרים [שבנו אותה אנשי הכפר, ולכן יכולין למכרה],

אבל בית הכנסת של כרכין הוה להו צמי כנסיות דרבים, והכל צעליהן,
ואצין צמי העיר לזד צעליס להס כיון דמעלמא אתו ליה, **לא מצו**
מזבני ליה דהוה ליה דרבים,

[כיון שרוב בני אדם רגילים ללכת שם להתפלל אף על פי שאין נותנים כלום
בבנינו מכל מקום כיון דלדעת אותן רבים נעשה חמורה קדושתו ואין יכולין
למכרה. תוס' ע"ש עוד],

אמר רב אשי, האי כי כנישתא דמתא מחסיא, אף על גב
דמעלמא אתו לה, כיון דאדעתא ידי קאתו, אי בעינא
מזבנינא לה,

[בכתובות דף ד' ע"א איתא להדיא דמתא מחסיא לאו כרך גמור הוי [וזה"ל שם,
אמר רב אשי כיון מתא מחסיא, דמפקא מכרך ומפקא מכפר] אלא כיון דרב אשי
ריש מתיבתא הוי, וכ"ע צריכי ליה טובא, מש"ה הוי אתו מעלמא להתם לבי
כנישתא, ולפ"ז שפיר קאמר רב אשי כיון דאדעתא ידי קאתי, מש"ה לא דמי
לשאר בהכנ"ס של כרכים ממש ואי בעינא מזבנינא לה. פנ"י],
[ראה בשערים מצויינים בהלכה באריכות בדיון בתי מדרשות שבזמנינו].

[ומקשה על רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן] **מיתיבי א"ר יהודה מעשה**
בבית הכנסת של טורסיים צורפי נחושת שהיה בירושלים,
שמכרוהו לרבי אליעזר, ועשה בה כל צרכיו, והא התם
דכרכים הוה [פי' בירושלים הוא כרך, הרי שגם בית הכנסת של כרך יכולים
למכור]?

ההיא כי כנישתא זומי הוה ואינהו עבדוה [ולא מסרוה לרבים.
ר"ה, כיון שהצורפים בנו בית הכנסת קטן זה רק בשבילם, דינה כביהכנ"ס של
כפרים],

[ומקשה על רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן] **מיתיבי** [בתיב בנגעים] ויקרא יד
בבית ארץ אחזתכם, אחזתכם מיטמא בנגעים, ואין
ירושלים מיטמא בנגעים דלאו אחזה היא, כדאמרינן לקמן, דסבירא ליה

אבני חן על מסכת מגילה

נחלקה ליהודה ובנימין,]

[פ' כיון שהקב"ה ידע מראש שבנימין יצטער עליה עשה הקב"ה סדר הבנין וסדר החלוקה שיבא הארון בחלקו],

והאי תנא סבר [אבל תנא זה דלהלן סבר] לא נתחלקה ירושלים לשבטים והיינו תנאי דלמך לעיל דתניא אין משכירים בתים צעלי בתים את צמיהם לעולי רגלים בירושלים אלא צמס נותנין לכן ונכסין למוכן מפני שאינן שלהן,

ר"א (בר צדוק) [בר' שמעון] אומר אף לא מוטות [דכיון שהקרקע מקום המטות לא היה מיוחד לבעלים לא היה כח בדם להשכירם שכירות שלם, ומ"מ מחמת מטלטליהם היו נוטלין עורות הקדשים. תוס'], לפיכך עורות קדשים מודה ושלמים, שהעורות לצעלים בעלי אושפיון נוטלין אותן בזרוע [מהאורחין],

אמר אביי, ש"מ אורח ארעא [דרך ארץ] למישבק אינש [שארם המתאכסן אצל אחרים, ישאיר אחריו] גולפא קנקן של חרס שנשמט צו, ומשכא אס שטט צהמה באושפיוה [בבית אכסניא],

אמר רבא, לא שנו דאין מורידין דמים מקדושתן, וצית הכנסת [צקדושתן] עומד אף ציד לוקט, דומיא דספרים לוקט צון ספר מורה, והלה מנהיג ספרים צהויקן, אלא שלא מכרו שבועה טובי העיר במעמד אנשי העיר הטובים צרשות העם,

אבל מכרו שבועה טובי העיר, במעמד אנשי העיר פקעה קדושה מן הספץ ומן הדמים, ומותר לעשות מהן כל רצונם אפילו, והיינו דצנא מיינה צנינא מרב אשי על מילא [תל חרב] דצי כנישתא מהו למזרעה, אלמא צמך כל דהו [פ' שאינה בו' טובים וכו'] הצית והמעוט צקדושהיה קיימי,

דף כ"ו ע"ב

למישתא ביה לקנות צדמים שיכרא [ראה רא"ש] ולעשות סכר לשמות שפיר דמי,

רבינא הוה ליה ההוא תילא כל צית הרוס קרוי תל, כמו והיתה תל עולם (דצריס יג) דבי כנישתא, אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה מהו למזרעה? אמר ליה זיל זבניה משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, וזרעה,

רמי בר אבא, הוה קא בני בי כנישתא, הוה ההיא כנישתא עתיקא, הוה בעי למיסתריה, ולא תויי ליבני וכשורי מינה קורות של צית הכנסת ישן היו צריקין לממן צדמס ועיולי להחם,

יתיב [רמי בר אבא] וקא מיבעיא ליה, הא דרב חסדא צצא צמרא

[ג:] צהשומפין דאמר רב חסדא לא ליסתור בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי, התם משום פשיעותא שמה יפשע (אלא) ותייאש, ולא יצנה אחר, כי האי גוונא מאי שאין סמירמו אלא לצנינו של זה?

אתא לקמיה דרב פפא ואמר ליה, לקמיה דרב הונא ואמר ליה,

[וצ"ע איך הלך לשאול מרב הונא אחר שכבר אסר ליה רב פפא? וראה ע"ז ו' ע"א בתוס' ד"ה הנשאל שאם אומר להרב השני שכבר שאל מחכם אחר ואסר לו מותר לשאול מחכם אחר, ועיי"ש עוד בד"ן זה],

[ואף שאסור לסתור בית הכנסת, הדברים דלהלן מותר בכפר ע"י הו' טובי העיר],

אמר רבא, האי בי כנישתא, חלופה וחבונה [פ' להחליפה ולמוכרה] שרי חלה קדושתו על החילוף או על הדמים, והוא ינא מן הקדושה להשתמש צו, אוגורה ומשכונה [להשכירו ולמשכנו, לדברי חול] אסור, מאי טעמא? בקדושתה קאי,

ליבני צנינים של צית הכנסת נמי, חלופינהו וחבוינהו שרי, אוזופינהו [להלוות חלבינים ויחזירו אותם כמו שהם] אסור,

הני מילי בעתיקתא שנצטו צכר צכותל צית הכנסת שנפל, אבל בחדתא שנעשה לשם צית הכנסת לית לן בה [אין חלבינים קדושה],

ואפילו למאן דאמר הזמנה מילתא היא צמסכת סנהדרין, צפרק נגמר דצין [מו, צ] גצי אורג צגד למת דאסור צהזמנה, [צמכרי. רש"ש] המת דאסירי צהנאה, דגמרינן שס שס מעגלה ערופה, צדמפרש התם, ה"מ כגון האורג בגד למת שאינו חסר אלא אריגה, וכיון שנארג מיד הו"א ראוי לפורשו על המת,

אבל הכא לצנינים מחוסרים עשייה, לצנותן צכותל כטווי לאריג דמי והלכך (צצל לצנינים דצית) [צשנלצנו לצית. רש"ש] הכנסת הוה ליה כטווי לאריג, וליכא למאן דאמר צבי האי גוונא, דהזמנה מילתא היא,

מתנה נתנו צני העיר (צית כנסת) [מצהכ"נ שלהן. ררי"ף] [לאדם צמתנה] למשמישי חול, פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אסר [להשתמש בה צשמישי חול] וחד שרי,

מאן דאסר [פברא ליה] [במאי. רי"ף, וראה ד"ס] תפקע קדושתה, ומאן דשרי אי לאו דהוה ליה [לאנשי העיר] הנאה מיניה [מאדם זה] לא הוה יחיב ליה, הדר הוה ליה מתנה צוביני [הלכך הויא ליה מתנה צוביניה. רי"ף, פ'] דכמו שיכולים למכור כן יכולין ליתן צמתנה],

[וראה ר"ן שמביא מהרמב"ן שעדיין קשה במאי פקע קדושתה הא הנאה זו כבר אכלוה, ועוד קשה איך יכולים בכלל למכור ביהכנ"ס? ותידין שקדושת ביהכ"נ עשו אותו צתשמישי מצוה כסוכה ולולב שנורקין לאחר מצותן וכו' ולפיכך בהכ"נ כל זמן שבני העיר רוצין בו נהנינן בו קדושה, אבל כשנמלכו בני העיר למכור עבר

אבני חן על מסכת מגילה

זמן מצותו ונפקתה קדושתו ממנו בסוכה ולולב לאחר זמנו],

ת"ר, תשמישי מצוה דברים ששימשו בהן מצוה נזרקין, תשמישי קדושה נגנזין, ואלו הן תשמישי מצוה סוכה, לולב, שופר, ציצית, ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי כמו אמתת ושק לשם זו [ספר] ספרים, תפילין, ומזוזות, ותיק של ס"ת, ונרתיק [תיק ונרתיק] מדה היא, אלא שלשון תיק נופל על דבר ארוך, ולשון נרתיק נופל על דבר קצר של תפילין, ורצועותיהן,

אמר רבא, מריש הוה אמינא האי כורסיא צימא של עץ תשמיש דתשמיש הוא שפורס מפני עליו, ואחר כך נותן ספר מורה עליו ושרי [לזרקן], כיון דחזינא דמותבי עלויה ס"ת בלא מפנה אמינא תשמיש קדושה הוא ואסור,

ואמר רבא, מריש הוה אמינא האי פריסא יריעה שפורסין סביבות הארון מפניו תשמיש דתשמיש הוא תשמיש של ארון, כיון דחזינא דעיפי ליה פעמים שכולפין אותו תחת ספר מורה ומנחי סיפרא עלויה, אמינא תשמיש קדושה הוא ואסור,

ואמר רבא, האי תיבותא ארון דאירפט שנתקלקל ונפרד ממזוזה, ויש דוגמא דצרימא ציממא (קב, ח) מנעל המרופט מיעבדה [לעשותה] תיבה זוטרת' לעשות מיצה קטנה, מן הגדולה הראשונה שרי, [מיעבדה] כורסיא צימא אסיר שירדה מקדושה,

ואמר רבא האי פריסא דבלה יריעות הארון שכלו [וילון שפורסין לפני התיבה, פ"א מטפחת שמכסין בו ס"ת. ערוך. גליון], למיעבדה פריסא לספרי [לס"ת] שרי, לחומשין יש ספרים שהן עשוין כל חומש לצדו, וכולן נגלין אסיר,

ואמר רבא, הני זבילי כמין דלוסקמי דחומשי [פ' עושין סביב הספר מסגרת של עור לשמור הספר, וענין מדור הוא כמו יזבלני אישי. ערוך. גליון],

וקמטרי דספרי ארגו, שקורין אשקריי"ו (ארון), והרבה יש בתרגום של יונתן בן עוזיאל, [במגלים. כ"ה דפסוק] חנושים, [שפירושה] ארגזים,

ביחזקאל כ"ז כ"ד, הָמָּה הָלְלָהּ בְּמַבְלָיִם [הם סחרו עמך בדברים הכלולים בכל מיני יופי. מ"ד], [במבכלים, מלשון כל ור"ל כלול בכל היופי. מ"צ] בְּגָלוּ מִי עֵינֵי כְּרִיכָה [תְּכֵלֶת וְרֻקְמָה, וְבִגְדֵי מַלְשׁוֹן גְּזִיזָה וְהַטְמִנְתָּ. מ"צ] בְּרָמִים [תיבות העשויות מעור קשה לנגח בהם דברים חמודים. מ"צ] בְּהַבְלִים בְּבָשִׂים [ענין קשור ותקון. מ"צ] וְאַרְזִים [ערי זהב ומרגליות חרויים בחוט לערי הצואר. מ"ד] בְּמַבְרְבָּתָהּ [כל אלו היו בסחורתך. מ"ד],

[והתרגום בתרגום יונתן שם על "בגדיו ברומים בחבלים הבושים"] [אמלין דזוכימא דקמטרין] [צאמלין] [מעילין] די זהרימא silk, דמחמין [שמונחין] דקמטרין. כ"ה בתרגום ראה רש"י [כמו שירדה תיבה ומגדל. מחר"י קרא],

וכן לאשר על המלמטה ויאמר לאשר על-המלמטה הו' צא לבוש לכל עבדי הפעל ויצא להם המלבוש, לדעל קמטרין [הוא מקום גניזת כריכי מלבושי כהני הבעל. מ"צ], מלכים ב' י' כ"ב,

תשמיש קדושה נינהו ונגנזין,

פשיטא? מהו דתימא הני לאו לכבוד עבדין, לנמורי בעלמא עבדי, קמ"ל,

ההוא בי כנישתא (דיהודאי) ברומאי [דרומאי] [אנשים ישראלים. ד"ס] בלא מרומי למחזא, ונתישבו שם, ועשו להם בית הכנסת דהוה פתיח לההוא אידרונא [פ' שהיה חלון ביניהם] מדר שמשמין זו מת, והיה מונח זו מת עד שלא נקבר דהוה מחית ביה מות כמו מונח כדמסרגמין ותנח נגדו אצלה ואמיתמיה (בראשית לט),

והוה בעו כהני [שלהן. ד"ס] למיעל לצלויי התם בהוא כנישתא [ואין. ד"ס] יכולין ליכנס מפני הטומאה הנכנסת בבית הכנסת, דרך הפתח מבית לבית, דהכי חנן במסכת אהלות (פרק ג' משנה ז),

אתו אמרו ליה לרבא [שהיה דר במחזא], אמר להו דלו תיבותא הגניזו הארון [הקודש [דלית בה ספרי השתא. רט]] ממקומו אותבו [והושיבו את הארון הקודש באופן שיסתום את הפתח], דהוה ליה בלי עין העשוי לנחת במקום אחד אינו מקבל טומאה, דאיתקש כלי עץ לשק לענין טומאה, דכתיב וכל כלי עץ או בגד או עור או שק [ויקרא יא] מה שק המיטלטל אף כלי עץ המיטלטל, כל דבר המקבל טומאה אינו מוצץ בפני הטומאה וכלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה, וחוצץ בפני הטומאה,

אמרו ליה רבנן לרבא, והא זמנין דמיטלטלי ליה כי מנח ספר תורה עלויה, והוה ליה מיטלטלא מלא וריקם,

[הודה רבא ואמר] אי הכי לא אפשר,

אמר מר זוטרא, מטפחות ספרים [אפי'. רי"ק] של ספרי מורה שבלו, עושין אותן תכריכין למת מצוה, וזו היא גניזתן,

ואמר רבא, ספר תורה שבלה, גונזין אותו אצל תלמיד חכם, ואפילו שונה הלכות כלומר אפילו לא שימש תלמידי חכמים [בגמ' ותלמוד. רי"ק] אלא במשניות ובגמרא,

אמר רב אחא בר יעקב, ובכלי חרס [יקבור את הס"ת], שנאמר ימיה לב ונתתם בכלי חרש, למען יעמדו ימים רבים,

[וחזר להדינים אם מותר לשנות מקדושה לקדושה] [ואמר] [אמר] רב פפי משמיה (דר') [דרבא] מבי כנישתא לבי רבנן לעשות מבית

אבני חן על מסכת מגילה

מהס, כי קא מיבעיא לן לכתחלה למכור למחילה לך [לקנות ס"ת חרש?]

ת"ש, גוללין ס"ת במטפחות [כמין אבנט שלנו, של] חומשין, וחומשין במטפחות נביאים וכתובים, אבל לא נביאים וכתובים במטפחות חומשין ספר מורה שאין זו חלל חומש אחד, ולא חומשין במטפחות ס"ת שמוריד המטפחות מקדושתן,

קתני מיהת, גוללים ס"ת במטפחות חומשין דקא מעלי להו למטפחות, מטפחות חומשין אין, מטפחות ס"ת לא חלמא חן משנין לכיוצא בה, חלל למעלה הימנה [אבל מ"ס"ת אחד לס"ת אחרת לא?]

אימא סיפא, ולא חומשין במטפחות ס"ת דהא ירידה היא הא תורה בתורה ש"ד? אלא מהא ליכא למישמע מינה # [ראה לעיל בב. שיש לשון זה לערך 28 פעמים בש"ס],

תא שמע, מניחין ס"ת על גבי [ספר. ד"ס] תורה, ותורה ע"ג חומשין, וחומשין ע"ג נביאים וכתובים, אבל לא נביאים וכתובים ע"ג חומשין, ולא חומשין על גבי תורה [שמעת מינה מיהת מדמותר להניח ס"ת על ס"ת, שכן מותר למכור ס"ת כדי לקנות ס"ת אחרת? הנחה קאמרת, שאני הנחה דלא אפשר [למנוע מזה],

דאי לא תימא הכי, מיכרך היכי כרכינן [איך מותר לכרוך ס"ת היינו לגלגל], והא קא יתיב דפא אחבריה דף נגלל על חצירו, אלא כיון דלא אפשר שרי, הכא נמי כיון דלא אפשר שרי,

ת"ש, דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רשב"ג, לא ימכור אדם ס"ת ישן ליקח בו חדש,

התם משום פשיעותא שמה משימכור שוב לא יקנה, וממון כך יפסדו הדמים, כי קאמרינן כגון דכתיב שכמו כזר החדש ומנוח צבית הסופר לאיפרוקי מאי ואינו מעוכב חלל לתת לו דמים,

ת"ש, דא"ר יוחנן משום ר"מ, אין מוכרין ספר תורה, אלא ללמוד תורה להמפרנס בו כשלומד מורה ולישא אשה וקא סלקא דעתך דהוא הדין לקנות ספר מורה, ש"מ תורה בתורה שפיר דמי,

דלמא שאני למוד, שהלמוד מביא לידי מעשה, אשה נמי ישעיה מזה לא תהו בראה לשבת יצרה, אבל תורה בתורה לא,

תנו רבנן, לא ימכור אדם ס"ת, אע"פ שאינו צריך לו שיש לו אחר, יתר על כן ארשב"ג, אפי' אין לו מה יאכל, ומכר ס"ת או בתו [לאמה עבירה], אינו רואה סימן ברכה לעולם [מאמן. רע"ז] הדמים:

הכנסת בית המדרש שרי [חלמא דהמ"ד עדיף. ררי"ק], מבי רבנן לבי כנישתא אסיר,

ורב פפא משמיה דרבא, מתני איפכא [מבי כנישתא לבי רבנן אסור, מבי רבנן לבי כנישתא שרי],

אמר רב אחא

דף כ"ז ע"א

כוותיה דרב פפי מסתברא, דא"ר יהושע בן לוי, בהכ"נ מותר לעשותו בית המדרש [ראה תוס'], ש"מ,

דרש בר קפרא, מאי דכתיב מלכים ב כה וישרף את בית ה', ואת בית המלך, ואת כל בתי ירושלם, ואת כל בית גדול שרף באש בנחלאלון כמי,

בית ה' זה בהמ"ק, בית המלך אלו פלטרין של מלך, ואת כל בתי ירושלם כמשמען,

ואת כל בית גדול שרף באש, ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר מקום שמגדלין בו תורה, וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה,

מ"ד תורה, דכתיב ישעיה מב ה' חפץ למען צדקו "וגדיל" תורה ויאדיר, ומ"ד תפלה דכתיב מלכים ב ה ספרה נא "הגדולות" אשר עשה אלישע, ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד,

תסתיים יס סימן, דר' יהושע בן לוי הוא דאמר, מקום שמגדלין בו תורה, דאמר ר' יהושע בן לוי, בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש, ש"מ חלמא בית המדרש הו' בית גדול:

שנינו במשנתנו **אבל מכרו תורה** לא יקחו ספרים וכו': איבעיא להו, מהו למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש, כיון דלא מעלי ליה [שאינו עולה לדרגא יותר גבוה שהרי מתחלה ספר תורה, ועכשיו ס"ת] אסור, או דלמא כיון דליכא לעלוויי עילווייא אחרינא, שפיר דמי?

תא שמע, אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים, ספרים הוא דלא הא תורה בתורה שפיר דמי [חלמא מותר למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש?]

[ומתריץ שאין להביא ראיה ממשנתנו ד] מתני' [מירי] דיעבד שמכרוהו כזר, כדקתני, מכרו מורה, ומשום הכי מותר ליקח דמינו ספר מורה, שאם לאו מה יקחו

אבני חן על מסכת מגילה

בר חנינאי, נגד רב חסדא ואתנא. אמר ליה עולא: אמאי קא מתנחח? והאמר רב: אנהא שוברת חצי גופו של אדם, שנאמר (יחזקאל כ"א) ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים וגו', ורבי יוחנן אמר: אף כל גופו של אדם, שנאמר (יחזקאל כ"א) והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח ואמרת אל שמועה (כי באה) וגמס כל לב וגו' - אמר לו: היכי לא אתנח? ביתא דהווי בה שיתין [כל שיתין הוא לשון גוזמא] אפיתא ביממא ושיתין אפיתא בליליא, ואפיין לכל מאן דצריך. ולא שקל ידא מן כיסא, דסבר: דילמא אתי עני בר טובים, וארמטו ליה לכיסא קא מבסוף. ותו, הווי פתיחין ליה ארבע בבי לארבע רוחתא דעלמא, וכל דהווי עייל כפין נפיק כי שבע. והווי שרו ליה חטי ושערי בשני בצורת אבראי, דכל מאן דכסיפא מילתא למשקל ביממא אתי ושקיל בליליא. השתא נפל בתלא, ולא אתנח?

רב הונא גזר תעניתא, על לגביה רב חנה בר חנינאי, וכל בני מתיא [ר' חנה בר חנינאי דהבא הוא היה בעל צדקה גדול הנזכר דהווי בביתא שיתין אפיתא ביממא, לכן בא כאן בזכות גמילת חסדים שלו כשנזר ר' הונא תעניתא והווי צריכין לרחמים. ש"ח], רמו עליהו צדקה ויהבו, כי בעו למיתי [כשרצו לבא פ' לחזור למקומם], אמרו ליה נותבה לן מר וניזול ונפרנס בה עניי מאתין [תן לנו מר מעות הצדקה וגלך ונפרנס בה עניי עירינן],

אמר להו [רב הונא] תנינא [שנינו בברייתא], בד"א בשאין שם

דף כ"ז ע"ב

חבר עיר תלמיד חכם המתעסק בצרכי צבור אבל יש שם חבר עיר תינתן לחבר עיר, וכ"ש דעניי דידך [עניי עיר קודמין. ב"מ ע"א ע"א, אבל צ"ע למה הוזכר בכלל עניי דידך, היה די לומר עניי דידכו? ש"ח] ודידכו עלי סמיכי:

מהני: אין מוכרין את של רבים [בגן רחובה או בית הכנסת וכדומה] ליחיד [לתשמישו הפרטי] מפני שמורידין אותו מקדושתו, דברי רבי מאיר, אמרו לו א"כ, אף לא מעיר גדולה לעיר קמנה [דהווי נמי הורדה מקדושה דברוב עם הדרת מלך, ולר' יהודה דוקא מהקדש להדיוט שייך הורדה, וכמו כן מקדושה לקדושה אחרת, כביהכ"נ וס"ת, אבל במין הקדושה בעצמה, אף דאיכא דעדיף מנה ליכא הורדה. יבין]:

נמי: שפיר קאמרי ליה רבנן לר"מ? ור"מ מעיר גדולה לעיר קמנה מעיקרא קדישא השתא נמי קדישא, מרבים ליחיד ליכא קדושה שאין אומרים דבר שנקדושה פחות מעשרה,

ורבנן אמרי אי איכא למיחש דין רב למעט כי האי גוונא נמי הכא נמי איכא למיחש משום משלי יד ברוב עם הדרת מלך [פ' גמ' מעיר גדולה לקמנה היה אסור] ולא משכחת מכירה צדית הכנסת [כלל], אללא לא מיישיגין, דכיון דשקיל דמי ומעלי להו [לדמיים] נקדושה מעולה, כל דצעני לוקח עזי, חוץ מלכדעה דברים [מרחץ, בורסק, טבילה, ובית המים] כדקמיני סיפא:

שנינו במשנתנו וכן במותריהן: אמר רבא, ל"ש אלא שמכרו והותירו מכרו אחד מן הקדושות הללו, ולקחו ממקלט הדמים קדושה מעולה, והותירו מהן [או יש קדושה גם במותר], אבל גבו מעות מן הצדור לצורך ספר מורה, וקנאוהו והותירו וטער צידן מן הדמים, מותר להורידן, שהרי עדיין לא צלו לשימוש קדושה תמורה,

איתיביה אבבי, בד"א שלא התנו על מנת לעשות רצוננו מן הדמים, אבל התנו, אפילו לדוכסוסיא מפרש לקמן [בני העיר שוכרין אדם רוכב סוס, שיהא להן מזומן לשולחו בשליחות למושל העיר כשיצטרכו. רש"י להלן מותר,

ה"ד, אילמא שמכרו והותירו, כי התנו מאי הווי הא דמי קדושה הן, אלא שגבו והותירו, טעמא דהתנו כשגבו לעשות רצוננו וחפצנו ממוטר הדמים הא לא התנו לא?

לעולם שמכרו והותירו, וה"ק, בד"א שלא התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אבל התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אפילו לדוכסוסיא נמי מותר,

א"ל אבבי, לההוא מרבנן דהווי מסדר מתניתא קמיה דרב ששת, מי שמיע לך מרב ששת מאי דוכסוסיא? אמר ליה הכי אמר רב ששת פרשא דמתא צני העיר שוכרין אדם רוכב סוס, שיהא להן מזומן לשולחו בשליחות למושל העיר כשיצטרכו [דוך=מקום, סוסיא=סוס],

אמר אבבי, הלכך האי צורבא מרבנן, דשמע ליה מילתא ולא ידע פירושא, ליישילה קמיה [ישאל אותה לפני אדם] דשכיח קמיה רבנן [שנמצא תדיר לפני תלמידי חכמים, כמו ששאל מזה שהיה מסדר מתניתא קמיה דרב ששת] דלא אפשר דלא שמיע ליה מן גברא רבה [פ' שודאי שמע מהגברא רבה פירושן של הדברים],

אמר רבי יוחנן משום ר"מ, בני העיר [פ' אנשים הרבה יחד] שהלכו לעיר אחרת, ופסקו עליהן צדקה, נותנין אותה לגבאי אותה העיר, כדי שלא יתעורר צדוקים ואין נותנין, וכשהן באין וסוחרים למקומן מביאין אותה עמהן מוצעים אותן מן הגבאים [של עיר האחרת], ומפרנסין בה עניי עירן, ומפרנסין בה עניי עירן,

תניא נמי הכי, בני העיר שהלכו לעיר אחרת, ופסקו עליהן צדקה, נותנין, וכשהן באין מביאין אותה עמהן,

ויחיד [אבל יחיד] שהלך לעיר אחרת, ופסקו עליו צדקה, תנתן לעניי אותה העיר [ואינו יכול לבקש המעות כשהחזיר לעירו],

[ברכות נח: עולא ורב חסדא הווי קא אולי באורחא, כי ממו אפתחא דבי רב חנא

אבני חן על מסכת מגילה

אמר שמואל, מותר לאדם להשתין מים, בתוך ד' אמות של תפלה [ואינו צריך להרחיק, אבל ימתין] לאחר זמן [לאחר שגמר תפלתו, כשיעור הילוך ד' אמות],

אמר רב יוסף מאי קמ"ל תנינא, ר' יהודה אומר מוכרין אותה לשום חצר ולוקח מה שירצה יעשה, ואפילו רבנן לא קאמרי אלא בית הכנסת דקביע קדושתיה, אבל ד"א דלא קביע קדושתיהו לא [ולא תירין כלום על הקושיא "מאי קמ"ל"],

תני תנא קמיה דרב נחמן, המתפלל מרחיק ד"א ומשתין, והמשתין מרחיק ד"א ומתפלל,

א"ל, בשלמא המשתין מרחיק ד"א ומתפלל תנינא, כמה ירחיק מהן זמן הצואה ד"א [פי' והרי יש כאן מי רגלים שעכשו השתין], אלא המתפלל מרחיק ד"א ומשתין למה לי, אי הכי קדשתינהו לכולהו שבילי דנהרדעא שאין לך ארבע אמות צדן שלא תפלו צדן עוצרי דרכים [ונמצא שאינו יכול להשתין בשום מקום],

[אלא] תני ישהה כדי הילוך ארבע אמות,

בשלמא משתין ישהה [מלהתפלל] כדי הילוך ד"א, משום ניצוצות שלא יענפו צדיו צניעות שגאממו, אלא מתפלל ישהה [מלהשתין] כדי הילוך ד"א ל"ל?

אמר רב אשי, שכל ד"א תפלתו סדורה בפיו ורחושי מרחשן שפוויתיה [לכן החודש שבא אחר חודש תשרי נקרא מרחשון, כיון שבתשרי מתפללין הרבה, עד שבחודש שלאחריו עדיין מרחשן שפוויתיה. ראינו בשם ספר אורחות חיים]:

זכאי ל"א אלעזר בן שמוע פ"י פרידא "ר' נחמיה בן הקנה סימן [לשמות התנאים]: שאלו תלמידיו את רבי זכאי כמה הארכת ימים נאמרו זכות?

אמר להם מימי לא השתנתי מים בתוך ד"א של תפלה, ולא כניתי שם לחבירי, ולא ביטלתי קידוש היום [על היין] [פי' קידוש שאומרים על יום השבת בכניסתו, ולא קאי על קידוש שאומרים ביום השבת בבוקר], [אע"פ שהוא מותר בפת. רשב"א],

אמא זקינה היתה לי, פעם אחת מכרה כפה זקיף שבראשה, והביאה לי קידוש היום # [אמו היתה יודעת כמה היה מוכר נפשו לקדש על היין, לכן עשתה מעשה כזה להביא לו יין],

תנא כשמתה הניחה לו ג' מאות [כל ג' מאות שבש"ס הוא גוזמא. רשב"ם ק"ט ע"א] גרבי יין, כשמת הוא הניח לבניו שלשת אלפים גרבי יין [כך הצליח בזכות מעשיו הטובים, שהרוויח במסחר היין],

מהני: אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי, שאם ירצו יחזירוהו ואפילו מרצים לרצים אסר רבי מאיר מכירת חלוטין, דרך ציון הוא, [כלומר אינן צעיקו לללוס], דברי ר"מ,

וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם ליחיד, ולכל משמש, חוץ מארבעה דברים חוץ מארבעה דברים למרחץ, ולבורסקי [מקום עיבוד עורות], למבילה, ולבית המים לכניסה, אי נמי לציט מי רגלים [בימיהם לא היה בית הכסא רגיל בבית],

ר' יהודה אומר מוכרין אותה לשם חצר, וחלוקה מה שירצה יעשה:

נב: ולר"מ היכי דיירי בה, הא הויא לה רבית [שמוכר לו הבנין, ומשלים בשבילה, ולאחר זמן מחזיר לו הבנין והוא מחזיר לו המעות, ונמצא שהשתמש בבנין בחנם בשכר שנתן לו מעות]?

אמר רבי יוחנן, ר"מ בשיטת ר"י אמרה, דאמר צד אחד ברבית [שרק אם לא יהיה המכר יהיה רבית, אבל אם ישאר מכר אין כאן רבית, וזה נקרא צד אחד] מותר, [ראה ב"מ ס"ג ע"א]

דתניא, הרי שהיה נושה בחבירו מנה [ראובן היה נושה בשמעון, ששמעון היה חייב לו מנה], ועשה לו [שמעון בתשלום המנה] שדהו מכר [פי' שמשכנו, ואם לא ישלם לו החוב, יקח השדה בפרעון החוב], בזמן שמוכר [שמעון] אוכל פירות מותר, לוקח [ראובן] אוכל פירות אסור [כיון ששמעון יחזיר לו המנה, נמצא מה שאכל ראובן היה כמו רבית],

ר' יהודה אומר, אפילו לוקח אוכל פירות מותר [דצד אחד ברבית מותר],

וא"ר יהודה, מעשה בביתו בן זוגן, שעשה שדהו מכר על פי ראב"ע, ולוקח אוכל פירות היה, אמרו לו משם ראינו! [לא היה המעשה כמו שאתה מספר, אלא], מוכר אוכל פירות היה, ולא לוקח,

מאי בינייהו? צד אחד ברבית איכא בינייהו, מר סבר [ר' יהודה] צד אחד ברבית מותר, ומר [ת"ק] סבר צד אחד ברבית אסור,

רבא אמר, דכ"ע צד אחד ברבית אסור, והכא רבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו [שאם לא יהיה המכר ישלם לו דמי פירות שאכל, ויחזיר הרבית שאכל להמלוה], מר [ר' יהודה] סבר רבית ע"מ להחזיר מותר, ומר [ת"ק] סבר אסור:

[שנינו במשנתנו] וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם וכו': אר"י

אבני חן על מסכת מגילה

דא"ר יצחק א"ר יוחנן, אסור לאכול, מבהמה שלא הורמו מתנותיה [אף שסוף סוף יתנם לכהן],

ואמר ר' יצחק, כל האוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה, כאילו אוכל מבליים, ולית הלכתא כוותיה [שכמעט דגן אם אינו מפרישו אין מקומו ניכר, משא"כ מתנות אלו ניכרים וגם אם לא מפרישם הם מבין בהן],

ולא ברכתני כפסולת לפני כהן דאמר מר [גיטין נט, ז] וקדשמו [ויקרא כ"א ט'] לכל דבר שצדקושה לפתוח ראשון ולבדוק ראשון,

למימרא דמעלייתא היא [שת"ח יניח לכהן לברך אף שהוא כהן ע"ה], והא דא"ר יוחנן, כל תלמיד חכם שמברך לפניו, אפילו [לא רק ישראל ע"ה אלא אפילו] כהן גדול עם הארץ, אותו ת"ח חייב מיתה [גזומא], שנאמר משלי ח כל משנאי אהבו מות # [נראה כאילו אוהבים את המות, שהרי הם מביאים את המות עליהם], אל תקרי משנאי אלא משנאי' שגורמין לגבי אדם לשנאומי, שהנאה תלמיד חכם שפל [שמשפיל את עצמו] לפני עם הארץ, אומר אין נחת רוח בפורי?

[ומתיר] כי קאמר איהו בשוין [שגם הכהן הוא ת"ח, וראה תוס' שהקשו דא"כ מה החדוש שלא בירך לפני כהן כזה],

שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה, במה הארכת ימים? אמר להם מימי לא נתכבדתי מפרש לה ואילו בקלון חברי, ולא עלתה על מטתי קללת חברי [שדאנתי לפייס אותו, לשלפני שהלכתי לישון ידעתי שאין בלבו מינה עלי. שם], וותרן בממוני הייתי,

[ויש לזה רמז מן המקרא דכתיב [במדבר יא כד] ואת והב בסופה, והב ר"ת ו'ותרן ב'ממוני הייתי, ולכן זכה לאריכות ימים בסופה. ילקוט המאירי]

לא נתכבדתי בקלון חברי [אפילו בכה"ג בעובדא דמייתי שחבירו עושה כן מרצונו. מהרש"א], כי הא דרב הונא דרי מרא [פוס"י. רע"י, כלנו ממערד] אכתפיה [נשא מרא על כתיפו], אתא רב חנא בר חנילאי וקא דרי מיניה [וקא שקיל מיניה] לכדו, ושאלה הוה, א"ל אי רגילת דדרית במאתך שאלה נשא כלי מה בעיך דרי, ואי לא אתייקורי אנא ביולתא דידך לא ניהא לי,

ולא עלתה על מטתי קללת חברי, כי הא דמר זוטרא כי הוה סליק לפורייה אמר שרי ליה לכל מאן דצערן [דכל היום היה ממתין שיבא חבירו לפייסו. מהרש"א],

וותרן בממוני הייתי, דאמר מר [ב"ב טו:], איוב וותרן בממוניה הוה שהיה מניח פרוטה לחנוני מממוניה,

[ה"ג מנהג עולם נותן חצי פרוטה לחנוני מי שיש לו מלכא מועטת לעשות אומר לפועל חצי פרוטה אני נותן לך ונלך אלל חנוני ונקנה צפרוטה ככר או ציזים ונחלוך,

רב הונא הוה אסר [חגור מתניו] ריתא [מגור עש. רע"י] מין גמי וקאי קמיה דרב, אמר ליה מאי האי? א"ל לא הוה לי קידושא ומשכנתיה להמיינאי [לחגורה שלי] ואתאי ביה קידושא [וקניתי בהמעות יין לקידוש], א"ל יהא רעוא דתיטום בשיראי סתום ומכוסה צמעילין, סתמוס פלשמיס מרגומו טמויין פלשתאי [צראשית כו],

כי איכלל כשנכנס לחופה רבה בריה [דרב הונא], רב הונא איניש גוצא הוה [איש נמוך היה] גנא אפוריא [שכב על המטה], אתיין בנתיה וכלתיה [באו בנותיו וכלותיו] שלחן היו פושטות נגדיהן ושדיין מנייהו עליה [והשליכו בגדיהן עליו] עד דאיטום בשיראי [עד שנפתח ונתכסה בבגדי משי לגמרי],

שמע רב ואיקפד, אמר מאי טעמא לא אמרת לי כי ברכתך [למה לא אמרת לי רב הונא כשברכתי אותך] וכן למר אף אמה מהא מצור [בכך. רע"י], שמה היה עת לזון, ומתקיים אף כי, # [לא הבנתי מה הגדולה שהטילו עליו הנשים בגדיהן? וכתב הממ"נ והיינו דנעשה עשיר גדול עד שהיה לבנתיה ולכלתיה מעלים הרבה עד שנעשה סתום ומכוסה מהם],

שאלו תלמידיו את ר"א בן שמוע, במה הארכת ימים? אמר להם מימי לא עשיתי קפנדריא מקצר הילוכו דרך צית הכנסת לבית הכנסת,

ולא פסעתי על ראשי עם קדוש כשהיו התלמידין צבית המדרש על גבי קרקע, הוהך על גבי מסיבתן לשב למקומו, נראה כפוסע על ראשי העם [כשהיו התלמידים יושבים צבית המדרש על גבי קרקע המהלך דרך מסיבתן לשבת במקומו נראה כפוסע על ראשיהם. רע"י],

ולא נשאתי כפי בלא ברכה לדון [לצרכת] [לנכר צרכת. רע"י] כהנים [כלל צרכת. רע"י], לפי שהכהנים צריכין לנכר כדון אמה ה' אלהיו מלך העולם אשר קדשנו [צמזמיו וזינו] צדקושו של אהרן, במסכת סוטה (לט, א),

שאלו תלמידיו את ר' פרידא, במה [באיזה זכות] הארכת ימים? אמר להם מימי לא קדמני אדם לבית המדרש,

דף כ"ח ע"א

ולא ברכתני לפני כהן,

ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה הזרוע והלמייס והקיצה [שמצותה גם בבהמת חולין כדכתיב בדברים י"ח ג' וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם וגו'] ונתן לכהן הזרוע הלחיים והקיבה, ומשוה אותה למעשר דגן וכדומה, שצריך להפרישה קודם שאוכל הבשר, ולא די שיתנה לאחר כן],

אבני חן על מסכת מגילה

קצת בחי' # [כיון שאני זקן ואני מאריך ימים עד שאתה קצ' ונמאם בחיים שלי]? **אמר לו רבי, תורה היא וללמוד אני צריך** [לשון זה יש עוד ג' פעמים בברכות סב]. אולי אוכל לקיים [דאריכות ימים שלך] מסתמא במולי דתורה היא תלויה. מהרש"א,

א"ל מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע, דאמר ר' יוחנן אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע, שנאמר מלכים ב ג יד [יהורם בן אחאב שהיה רשע היה מלך ישראל, ויהושפט היה מלך יהודה ובאו הם ומלך אדום לפני אלישע, ויאמר אלישע אל מלך ישראל שמדבר אלו רק בזכותו של מלך יהודה] [ויאמר אלישע חי ה' צבאות אשר עמדתני לפניו [בן] לולא [אם לא. מ"צ] פני יהושפט מלך יהודה אני נושא [ה"ל] אם לא היה הדבר הזה, מה שאני נושא פני יהושפט. מ"ד] אם אביט אלך ואם אראך אלעס אמר כן ליהורם [אם הייתי מביט אלך בוולת יהושפט יהיה עלי עונש השבעה],

ר"א אמר, עיניו כחות שנאמר בראשית כו ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות, משום דאסתכל בעשו הרשע,

והא גרמא ליה, והאמר ר' יצחק, לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך, שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בזרעה, שנאמר בראשית כ [שאבימלך אמר לשרה] הנה הוא לך כסות עינים [שאברהם היא לה כסות עינים] אל תקרי כסות אלא (כסית) [כחות. ד"ס] עינים [הרי שכהות עינו של יצחק היה משום קללתו של אבימלך, ולא משום שהסתכל בפניו של עשו]? הא והא גרמא ליה,

רבא אמר מהכא [למידין שאסור להסתכל בדמות אדם רשע] משלי יח
שאת פני רשע לא טוב,

בשעת פטירתו [של ר' יהושע בן קרח] א"ל [רבי] [רבי] ברכני,
א"ל יהי רצון שתגיע לחצי ימי,

ולכולהו לא "א"ל למה לא ברכתי אותי שאניע לאריכת ימים כמוך? אביר
לו הבאים אחריו בהמה ירעו נתמיה כלומר. רע"י אין טוב לך לחיות
ימים רבים כמוי, שאם קן לא יעלו צנין (גדולתך) [גדולה. רע"י], ואם נשיא,
והם [יהיו. רע"י] כל ימיהם [יהיו] הדיוטות,
[יש ללמוד מכאן שלא יתנהג אדם באופן שיפריע לאחרים מלהגיע לגדולה],

אבוה בר איהי, ומנימן בר איהי, חד אמר תיתי לי דלא
אסתכלי בכותי, וחד אמר תיתי לי דלא עבדי שותפות בהדי
כותי,

שאלו תלמידיו את ר' זורא במה [באיה זכות] **הארכת ימים** [לפי שר'] **זורא ישב בתעניות הרבה כדאימא** [ב"מ פ"ה ע"א] **יתיב מאה תעניתא וכו'** **יתיב מאה אחריתא וכו'** **וייתיב מאה אחריתא וכו' עיי"ש**, ותענית מחליש גופא של אדם, לכן שאלו לו כן. ש"ח ?

ואיזו וימרה לפני השני משלו ונותן לו כל הפרוטה שהיה רע צעניו לדקדק בדבר קל שאינו ממון. רש"י ב"ב ט"ו ע"ב, # שרק בדברים קטנים ניכר אם האדם הוא בעל חסד אמיתי,

שאל ר"ע את רבי נחוניא הגדול, (אמר לו) במה הארכת ימים, אתו גוויי טריסין היו, עדים משמים זאמו וקא מחו ליה לרבי עקיבא (והכו את ר' עקיבא) סבורין היו שהיה קץ נמיו (פ' שר"ע קץ בחייו של ר' נחוניא ולכן הכו אותו סריסיו של ר' נחוניא),

סליק [ר"ע] **ייתיב ארישא דדיקלא**, א"ל **רבי אם נאמר במדרב כח כבש אם הכנס אחד מעשה צדק למה נאמר אחד**, אמר להו [ר'] נחוניא לעבדיו] **צורבא מדרבנן הוא שבקוהו** [הניחו לו], אמר ליה [ור'] נחוניא ענה על שאלת ר"ע] **אחד מיוחד שבעדרו** [כדפרשי"י על הפסוק בבראשית כו' בְּמִעוֹט שֶׁכֶּב אֶחָד הָעֶם הַמִּיּוֹט צֵעַם, זה המלך], [לכאורה קשה איך ידע ר' נחוניא מקושיית ר"ע שהוא צורבא מדרבנן, הלא שאלה כוו וכול גם תינוק לשאול?

אלא כתיב בשמות כט לט אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בִּבְקָר, ובבמדבר כח גזר כתיב וְאִמְרַתְּ לָהֶם זֶה הָאֵשֶׁשׁ אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַיהוָה בְּבָשִׂים בְּנִי־שָׁנָה תְּמִידִם שְׁנִים לַיּוֹם עֹלָה תְּמִיד: אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בִּבְקָר, בְּלִי ה"א, ולכאורה קשה למה הקשה מפסוק בבמדבר ולא מפסוק משמות, אלא בשמות צריך שיאמר שמביא רק כבש אחד, אבל בבמדבר קשה למה כתיב מלת "אחד" כלל, הלא חלל כתיב בפסוק לפני זה "שנים ליום" והיה די שיאמר את הכבש תעשה בבקר וכבש תעשה בין הערבים, ור' נחוניא הרגיש ממה שאמר ר"ע "אחד" ולא "האחד" שכוונתו לזה, ולכן אמר שהוא צורבא מרבנן. עפ"י מה שראיתו,

[והמשך ר' נחוניא לרשיב על שאלתו במה הארכת ימים] א"ל מימי לא קבלתי מתנות, ולא עמדותי על מדותי לשלם גמול רע למי שציערני, וותרן בממוני הייתי,

[הוֹדֵק וּמַפְרֵשׁ ג' עֲנִיִּים אֵלָיו] לֹא קִבַּלְתִּי מִתְּנוּת, כִּי הָאֵל דִּר' אֶלְעָזָר
כִּי הָיוּ מִשְׁדְּרֵי לֵיהּ מִתְּנוּת מִבֵּי נְשִׂיאָהּ [מִבֵּית הַנְּשִׂאִים] לֹא הָיָה
שָׂקִיל, כִּי הָיָה מִזְמֵנִי לֵיהּ לֹא הָיָה אוֹיֵל, אָמַר לָהּ לֹא יִחָא
לָכוּ דְאַחֵיהּ, דְּכֵתִיב מִשְׁלִי מִן שְׂוֹנָא מִתְּנוּת יְחִידָה,

ר' זירא, כי הוו משרדרי ליה מבי נשיאה, לא הוה שקיל, כי הוה מזמני ליה אויל, אמר אתייקורי דמתייקרי בי [פ] הם מתכבדים בי, שמה שאני הולך לסעוד אצלם זה כבוד להם, ואין זה מתנה בשבילי,

ולא עמדתי על מדותי, דאמר רבא כל המעביר על מדותיו, מעבירין ממנו כל פשעיו [אין מדת הדין מפקדת אחריו] אלא מנחמן והולכת. רש"י ר"ה י"ז ע"א, שנאמר מיכה ז: נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון, למי שעובר על פשע [שמעביר על מדותיו],

שאל רבי את ר' יהושע בן קרחה, במה הארכת ימים? א"ל

אבני חן על מסכת מגילה

שנאמר ויקרא בו והשמותי את מקדשיכם, קדושתן אף כשהן שוממין,

אמר להם

עלו בו עשבים, לא יתלוש מפני עגמת נפש מניחין בו עשבים, כדי שיהא עגמת נפש לרואיהן, ושזכירו את ימי צנינו, ואת שהיו רגילין להתאסף שם, [וימתו לב לבנותו אם יוכלו, או. רע"ב] יבקשו [ויבקשו. ררי"ף] רחמים שיחזרו לקדמותו:

נב"ל ת"ר, בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש, אין אוכלין בהן ואין שותין בהן ולא גרסין ואין אוכלין בהן דכולהו פירושה דקלות ראש הן, לשון קלות שמקילין אותה,

דף כ"ח ע"ב

ואין נאותין בהם ואין מתקשטין למוכו [והמאירי מפרש מושחמשים נוהגים בו כמו בבית, מלשון נוח. שם] ואין מטיילין בהם, ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים, ואין מספדין בהן הספר של יחיד,

אבל קורין בהן, ושונגין בהן, ומספדין בהן הספר של רבים של תלמיד חכם שמת, שזריכין להתאסף ולהספידו, וזית הכנסת ראוי לכך, לפי שהוא צית גדול,

א"ר יהודה אימתי בישובן [ראה להלן דחפורי מחסרא], אבל בחורבנן, מניחין אותן ועולין בהן עשבים, ולא יתלוש מפני עגמת נפש,

עשבים מאן דכר שמייהו היכא שמעיין למנא קמא לעשות בהן דבר שמועט מלעלות עשבים? חסורי מיחסרא והכי קתני, ומכבדין אותן ומרביצין אותן כדי שלא יעלו בהן עשבים,

א"ר יהודה אימתי מכבדין ומרביצין אותן ציטונן, [ומפרש לשון מכבדין ומרביצין] לאחר שמכבדין מולפין את המים להרצין את האצק [וזה רק] בישובן, אבל בחורבנן מניחין אותן לעלות, עלו בהן עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש,

א"ר אסי בתי כנסיות שבבבל על תנאי [תוס'] על מנת שיסתמשו בהן הן עשוין, ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש [תוס'] ומאי ניהו חשבונות [פ' אפילו חשבונות נקרא קלות ראש],

אמר רב אסי, בהכ"נ שמחשבין בו חשבונות, מלינין בו את חמת משמע דחובה היא להלין זה את המט, מלינין סלקא דעתך, לא סגי דלאו הכי? אלא לסוף שילינו בו מת מצוה שימומו צעיר מתים שאין להן קוצרין:

1. מימי לא הקפדתי בתוך ביתי,

2. ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני,

3. ולא הרהרתי דברי תורה במבואות המטונפות,

4. ולא הלכתי ד"א בלא תורה גרמתי שגורה צפי תמיד ובלא תפילין,

5. ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי,

6. ולא ששתי בתקלת חברי [בדרך מוסר: שלא יכולתי לשוב כל זמן שהיה חברי בעצור. פנ"ה בשם ר' יצחק מווארקא זצ"ל],

7. ולא קראתי לחברי (בחניכתו) [בחניכתו] אם כינו (שם לחציו) [לו חציו שם. ד"ס, חציו לו שם. רע"י] לנגא ואמרי לה (בחניכתו) [בחניכתו] אפילו אותו כינוי [המחוק. רע"י] (שמסודר) וזה לו ממשפחתו שם דופי [למשפחתו. ד"ס, למשפחה. רע"י], כמו כתב חניכתו וחניכתה דמסכת גיטין (פז, ב),

[שם לוי של משפחה כולה. רע"י שם], [שם טפל שלהן] [בינאמען] שיש להן באותו עיר ג"כ עם שם העצם. יבין שם], [אלא אימא כל היורדין לגיהנם עולים, חוץ משלשה שיוורדין ואין עולים. ואלו הן: הבא על אשת איש, והמלכין פני חבריו ברבים, והמכנה שם רע לחבירו. מכנה היינו מלכין - אף על גב דרש ביה בשמיה. ב"מ נח: בסוף העמוד]:

[התנאים אמרו כל אחד ג' דברים למה האריכו ימים, אבל ר' זירא שהיה אמורא אומר כבר ז' דברים, וכן באבות דברו התנאים בקיצור גדול "הוא היה אומר" ועל פי רוב אומר רק ג' דברים],

מהני: ועוד א"ר יהודה, בית הכנסת שחרב אין מספדין בתוכו [דהיינו דרך בזיון, לעשותה כבית הללויות שלנו], [וכשהספר לא מגדולי העיר או קרוביו, אפילו בישובו מותר. יבין],

ואין מפשילין [מושכין וגודלין. יבין] בתוכו חבלים והוא הדין לכל מלאכות, אלא לפי שהפסולת חבלים נרץ מקום מרווח פנוי, וזית הכנסת [מקום] גדול הוא וראוי ומספיק לכך,

ואין פורשין לתוכו מצודות,

ואין שומחין על גגו פירות,

ואין עושין אותו קפנדריא [הוא לשון יין, ובלשון אידיש דורכנאנג. יבין]

אבני חן על מסכת מגילה

[שנינו במשנתנו] ואין נאותין בהן: אמר רבא, חכמים ותלמידיהם מותרין, דאמר ריב"ל מאי בי רבנן למה קורין בתי מדרשות צי רבנן ביתא דרבנן לפי שניתם הוא לכל דבר:

[שנינו במשנתנו] ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים: כי הא דרבינא ורב אדא בר מתנה, הוו קיימי ושאלו שאלתא מרבא [עמדו ושאלו שאלה מרבא], אתא זילחא דמיטרא זרס מים שצאין בכת עיילי לבי בנישתא,

אמרי האי דעיילינן לבי בנישתא לאו משום מיטרא שיגן עלינו מפני הגשמים, שאם לא היינו עוסקין בשמעתא לא היינו נכנסין אלא משום דשמעתא בעא צילותא דעת כלולה ומיושבת, שאינו טרוד (בכלום) [נשום]. רע"ז [מחשבה כיומא דאסתנא] [רש"י שבת קמ"ז ע"ב רות פגונית, שהיא ציטונית, לא חמה ולא קנה, כדאמרין ציטמות בפרק הערל (עב, א)],

א"ל רב אחא בריה דרבא אשי, אי אצטריך ליה לאיניש [מה הדין אם אדם צריך], למיקרי גברא מבי בנישתא, מאי מאחר שאין נכנסין בהן שלא לצורך?

א"ל, אי צורבא מרבנן הוא, לימא הלכתא, ליכנס לביהמ"ד ויאמר שם דבר הלכה, ונמצא שנכנס שם לצורך לימוד, ואי תנא הוא [שאינו יודע הלכות, רק משניות] לימא מתני', ואי קרא הוא לימא פסוקא, ואי לא לימא ליה לינוקא אימא לי פסוקין שהמנוקות היו רגילין לקרות צנית הננסת, א"נ נישתי פורתא וניקום [מלשון ניקום משמע שנישתי היינו בישיבה, שישב כדי הילוך ב' פתחים [ח' אמות] ואח"כ יקום ויצא]:

שנינו במשנתנו ומספדין בהן הספד של רבים: ה"ד הספידא דרבים? מחוי רב חסדא כגון הספידא דקאי ביה רב ששת אס ימות אלס אחד צי רב ששת, מחוי רב ששת כגון הספידא דקאי ביה רב חסדא [ראה עירובין ס"ז ע"א הכבוד שנהגו רב ששת ורב חסדא זה בזה],

רפרם, אספדה לכלתיה בבי בנישתא, אמר משום יקרא ידי ודמיתא [ושל כלתי הנפטרת] אתו כוליה עלמא [ובין שכולם באים מותר להספיד בבית הכנסת, דהשתא הוי הספד של רבים],

ר' זירא ספדיה להווא מרבנן בבי בנישתא, אמר אי משום יקרא ידי אי משום יקרא ידידיה דמיתא הוה ליה הספד של רבים אתו כולי עלמא לספוד,

ריש לקיש ספדיה להווא צורבא מרבנן, דשכיח בארעא דישראל, דהוי תני הלכתא שהיה שונה משניות לתלמידים בכ"ד שורתא של תלמידים אמר ווי חסרא ליה ארעא דישראל גברא רבה,

ההוא דהוי תני הלכתא סיפרא וסיפרי ותוספתא, ושכיב, אתו ואמרו ליה לרב נחמן [בר יצחק] ליספדיה מר, אמר היכי נספדיה צמאי אספדנו די צנא דמלי סיפרי, דחסר [שמת] אינו אלא כסל שמיילאוו ספרים, ואין מבין מה צמורה, אף שונה הלכות ולא שימש תלמידי חכמים ללמוד, שיצטווו טעמי משנה, ופעמים שדברי משנה סותרין זה את זה, ואריך לתרצה, כגון הכא צמאי עסקינן, וכגון הא מני רבי פלוני היא, וכגון חסורי מיספרא, אינו יודע מה שונה,

תא חזי מה בין תקיפי דארעא דישראל [ריש לקיש, שהספידו להווא צורבא מרבנן כראוי] לחסידו דבבל [לרנב"י שלא רצה להספידו כראוי],

ריש לקיש, דאמרין צמסכת יומא (ט, ז) דאפילו צהדי רבה צר צר חנה לא משמע, דמאן דמשמע צהדי ריש לקיש צסוקא יצין ליה עיסקא צלא סהדי, רצ נחמן צר יצחק מחסדי צצל, צשילי מסכת סוטה (מט, ז), דקאמר ליה לא חתני ירצת חטא דליכא אלא,

תנן התם, ודאשתמש בתנא חלף עבר מן העולם, תני ריש לקיש זה המשתמש במי ששונה הלכות (כתרה של תורה),

ואמר עולא, לשתמש איניש במאן דתני [שלומד לעצמו] ארבעה [ארבעה סדרים מועד, נשים, נזיקין, קדשים, וראה מהרש"א], ולא לשתמש במאן דמתני [לאחרים] ארבעה,

כי הא דריש לקיש, הוה אזיל באורחא, מטא עורקמא דמיא שלולית של מים מנוסין, אתא ההוא גברא, ארכביה אכתפיה וקא מועבר ליה [הגביה את ר"ל על כתיפיו וגשא אותו לעבר השני של המים],

א"ל [ריש לקיש להווא גברא] קרית? אמר ליה קרינא, תנית? תנינא ארבעה סידרי משנה, א"ל פסלת לך ארבעה טורי [הרי חצבת לך ארבעה הרים], וטענת בר לקיש אכתפך [ואתה נושא את ריש לקיש על כתיפך, בתמיה], [ואמר לו ר"ל] שדי בר לקישא במיא [שלח את ריש לקיש לתוך המים, שאינו לפי כבודך שתשאני], אמר ליה ניהא לי ראשמעינן למר שאשמע לאדוני,

[א"ל ריש לקיש] אי הכי גמור מיני הא מלתא דאמר ר' זירא, בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם בחדרל יושבות עליו שבעה נקיים [גם בברכות לא, גדה סו]. דמדאורייתא אין צריכה שבעה נקיים אלא הרואה שלושה ימים רטופים בתוך אחד עשר יום שצין נדה לנדה, אבל בתחלת נדמה אפילו ראתה כל שבעה ופסקה לערב טוהלת צלילה,

והן החמירו על עצמן, לפי שאין הכל צקיאס צפתח נדמה, אימתי הן עומדות באחד עשר ימים שצין נדה לנדה,

ואם תאמר לא יתמירו אלא בשלושה רטופין, כדכתיב ימים רבים צלא עת נדמה [ויקרא טו] פעמים שראיית דם נדה [אפי' טיפה] מוקיקתה לשבעה נקיים מן התורה, כיצד התחילה לספור שבעה נקיים לאחר שהיתה וצה גמורה, וספרה שבעה נקיים, ובשציעי ראתה אפילו כחדל סתרה הכל, ואריכה לחזור ולספור שבעה נקיים,

אבני חן על מסכת מגילה

[וגם אם היא יודעת בבירור שאינה סופרת ו' נקיים] אי נמי שמא ראתה שני ימים ולא ידעה, והיום ראתה וידעה, דהוה להו שלשה ימים רזופין, וזריכה שצעה נקיים, ועל כן חממיו,

תנא רבי אליהו [ועוד יש מאמר זה בסיום הש"ס נדה עג.], כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר חבוק ג הלכות עולם לו אל תקרי הלכות אלא הלכות [שמי ששונה הלכות עולם הבא לו],

ת"ר,

דף כ"ט ע"א

מבטלין ת"ת להוצאת המת, ולהכנסת הכלה ללוחמה מצית אביה לצית חופתה,

[ומקבל שבר על עסקו בהוצאה כו' כאילו עסק או בתורה, כן הוא ברש"י מנחות צט: ד"ה שביטולה של תורה. גליוני הש"ס],

אמרו עליו על ר' יהודה בר' אילעאי שהיה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה, בר"א בשאין שם כל צורכו, אבל יש שם כל צורכו אין מבטלין,

[פ' האנשים חשבו רק שהוא מבטל ת"ת, אבל באמת היה מספיד בר"ת וגם היה משמח את התתן והכלה ברברי תורה ולכן אומר "אמרו עליו" שהאנשים רק חשבו כך. הברחן ר' יעקב מילר נ"י],

וכמה כל צורכו [להוצאת המת]? אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב, תריסר אלפי גברי 12000 ושיתא אלפי 6000 שיפורי [שהיו נוהגין לחקוע בהם כאות אבל. שט], ואמרי לה תריסר אלפי גברי ומיניהו שיתא אלפי שיפורי,

עולא אמר, כגון דחייצי גברי מחילת אנשים מאבולא משער העיר עד סיכרא עד צית הקצרות, מקום שסופדין אותו שם, [וזה הערוך ערך אבל, מאבולא ועד סיכרא מבית האבל ועד הקבר שסוכרין בו המת],

רב ששת אמר [כמה אנשים יהיו כל צרכו?] כנתינתה של מורה כך נטילתה [בפטירת ת"ח], מה נתינתה בששים ריבוא אף נטילתה בס' ריבוא, ה"מ [שיעור זה די רק] למאן דקרי ותני, אבל למאן דמתני [לאחרים] לית ליה שיעורא [אולי זה בלשון גזמא],

תניא ר"ש בן יוחי אומר, בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה, שבכל מקום שגלו שכינה עמהן, גלו למצרים שכינה עמהן שנאמר שמואל א ב הנגלה נגליתי [הלא ידוע הוא לכל. מ"ד, הנגלה בה"א השאלה. מ"צ] לבית אביך [זה אהרן שניבא במצרים. מ"ד], # [ואולי הפירוש וכי לא נגליתי, וכיון שנגלה להם שם הרי היה שם] בהיותם במצרים וגו',

גלו לבבל שכינה עמהן שנאמר ישעיה מנ למענכם שלחתי בבלה [ודורש מלת שלחתי כמו "נשלחתי" כאילו על עצמו כביכול, שבשביל ישראל נשלח הקב"ה לבבל],

ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהן, שנאמר דברים ל ושב ה' אליהם את שבותך, והשיב לא נאמר אלא ושב, מלמד שהקב"ה שב עמהן מבין הגלויות [ופ' ושב ה' אלקך שהקב"ה ישיב],

בבבל היכא [הוא השראת השכינה]? אמר אביי בבי כנישתא דהוצל, ובבי כנישתא דשף וייתב בנהרדעא ונאה יכניה וסיעמו מאננים ועפר שהצילו עמהן בגלותן, לקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך את אצניה ואת עפרה ימוגנו [טהילים קצ], ולא תימא הכא והכא [בשני הבתי מדרשים], אלא זמנין הכא וזמנין הכא,

אמר אביי, תיתי לי, דכי מרחיקנא פרסה עיילנא ומצלינא התם [אני נכנס להסתכל צמחו] [כשאתי מהלך צדק, צאמו. מחו. ד"ס] אפילו אני מרבה עלי את הדך [פרסה. ד"ס] אני נכנס שם ומסתכל צמחיו],

אבוה דשמואל [ולוי] הוו יתבי בכנישתא דשף וייתב בנהרדעא, אתיא שכינה, שמעו קול ריגשא [קמו ונפקו] [שמא באמת עסקו אז בדבר הרשות דשרו להו כדלעיל, דמקרי בי רבנן, וא"ת כי אתיא שכינה הו"ל לאעסוקי באורייתא? ו"ל כיון דלא עסקי בה עד האידנא לא מוגנא כה"ג. יעב"ץ],

[רב ששת סגי נהור הוה הוה יתבי בבי כנישתא דשף וייתב בנהרדעא אתיא שכינה] ולא נפק [ראה יעב"ץ בעובדא דלעיל], אתו מלאכי השרת וקא מבעתו ליה, אמר לפניו רבש"ע עלוב ושאינו עלוב מי נדחה מפני מי, אמר להו [הקב"ה למלאכי השרת] שבקוהו,

[בתענית ט"ז ע"א] יונה ג, ויקראו אל אלהים בחזקה, מאי אמור אנשי יינה, דכתיב בחזקה, דמשמע צמח וניח דין? אמרו לפניו רבנו של עולם עלוב [humble, submissive] ושאינו עלוב [חצוף. מהרש"א] צדיק ורשע מי נדחה [פ' מוותר] מפני מי הוי אומר צדיק מפני רשע],

יחזקאל יא טו וְאֶהְיֶה לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מְעֻט [פָּאָרְצוּת אֲשֶׁר-פָּאוּ שָׁם], אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, ור"א אמר זה בית רבינו רב שבבבל,

דרש רבא, מאי דכתיב תהלים צ ה' מעון אתה היית לנו, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות,

אמר אביי, מריש הואי גריסנא בביתא ומצלינא בבי כנישתא, כיון דשמעית להא דקאמר דוד תהלים כו ה' אהבתי מעון ביתך, הואי גריסנא בבי כנישתא, [ועיין בברכות ח: ושם לא מצלינא אלא היכא דגריסנא. מנחת יהודה],

אבני חן על מסכת מגילה

בהן בהמה, ואין מוליכין בהן אמת המים, ואין מלקטין בהן עשבים, ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבוד מתים,

איהיא [על מה קאי מפני כבוד מתים]? אילימא אסיפא [שורפן במקומן] כיון ששורפן במקומן, מאי כבוד מתים איכא, אלא ארישא משום כבודן של מתים, אלון נוהגין בהן קלות ראש קאי:

מתני': ר"ח אדר שחל להיות בשבת, קורין [בה] בפרשת שקלים להודיע שיצאו שקליהם צאדה, כדי שיקריצו צאדה ציטון מתרומה חדשה, כדאמרינן בגמרא,

[יש מחלוקת בגמ' אם קורין רק פרשת שקלים ואין קורין בו שום סדרה, או קורין הסדרה ומפטירין בשקלים, וראה תחלת מס' שקלים בספר חשק שלמה],

חל להיות בתוך השבת [באמצע השבוע] מקדימין לשעבר [קורין פרשת שקלים בשבת שלפני ר"ח] ומפסיקין לשבת אחרת [לשבת הצאה] מלומר פרשה שנייה, כדי שתקרא פרשת זכור צצנה הסמוכה לפורים, לסמוך ממית עמלק, למחית המן,

בשניה [בשחל ראשונה בר"ח קורין בה שקלים, ובשניה קורין] זכור, בשלישית פרה אדומה להזהיר את ישראל לטהר, שיעשו פסחיהן בטוהרה, ברביעית החודש הזה לכם צריעית החודש הזה לכם ששם פרשת הפסח,

וצתלמוד ירושלמי גרסינן, אמר ר' חמא, דין הוא שיקדוש החודש לפרשת פרה, שהרי צאדה ציטון הוקס המשכן ושיני לו נשרפה הפרה, ומפני מה הקדימוהו שהיא טהרתן של ישראל, בחמישית חוזרין לכסדרן,

לכל מפסיקין מלקרות צענין היום, וקורין צענין מועד, מעין המאורע [בגמ' פליגי אי מפסיקין הקריאה של אותה שבת או רק את ההפטרה] לראשי חדשים, לחנוכה, ולפורים, לתעניות, ולמעמדות וקורין צמעה צראשית, דקמתי לקמן צמתימין וליורה"כ [הכנסתי למדי"ן במקום בתי"ן] בששה זמנים אלו ע"פ הד"ס:

גמ': תנן התם [במסכת שקלים] באחד באדר משמיעין על השקלים הצחכות צית דין,

דף כ"ט ע"ב

ועל הכלאים לעקר כלאי הזרעים הניכרין צין המצואה, בשלמא על הכלאים דזמן זריעה היא, אלא על השקלים מנלן?

אמר ר' מבי אמר רבי יאשיה [וכ"ה בריש מס' שקלים], דאמר קרא במדבר בה זאת עולת חודש בחדשו [לחדשי השנה] כל הני [לשונות של] חדשים למה לי?

אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה יש לך חודש, שאתה צריך לחדשו צהצחא עולות ממדין ומוספין מתרומה חדשה וזה ניסן,

[פ' כיון שנתתי על דעתי להתבונן על מה שאמר דוד אבל א"א שלא קרא אותו פסוק מעיקרא, והא דאמרינן לעיל בה"מ אסור לעשות כ"ה היינו לפי מה שהורגלו שם שלא לגרום בבה"כ אלא בבית המדרש. רשב"א],

תניא ר"א הקפר אומר, עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בא", שנאמר ירמיה מ"ו י"ח כי כתבור בהרים, וככרמל בים יבא [כמו הר תבור הוא קבוע בהרים ולא יזיז ממקומו וכמו שהר הכרמל עומד על הים ולא ימיש משם. מ"ד] למדנו שעבר כרמל את הים, ולחמתי היה צעעת מתן תורה,

והלא דברים ק"ו ומה תבור וכרמל, שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה [במתן תורה], נקבעים בארץ ישראל [ששם מקומם], בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה עאכ"ו,

דרש בר קפרא, מאי דכתיב תהלים סח יז למה תרצדון [כמו תרקדון. מ"צ] הרים וגבונים [מלשון גב וגבוה. מ"צ, ולפ"ז הפ' למה תרקדון אתם הרים הגבוהים, אבל דורש את הפסוק כן] יצתה בת קול ואמרה להם [להרים], למה תרצו דין עם סיני [למה אתם רוצים לעשות דין עם סיני שנתן התורה עליכם] כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני, כתיב הכא וגבונים וכתיב התם וקרא כא או גבן או דק,

אמר רב אשי, ש"מ האי מאן דיהיר בעל מום הוא [פ' תפלתו פסולה, כי תפילה במקום הקרבה ועבודה, ובעל מום פסול לעבודה. בניהון]:

אין עושין אותו קפנדריא: מאי קפנדריא? אמר רבא קפנדריא כשמה כמשמעה מאי כשמה? כמאן דאמר אדמקפנא אדרי צעוד שאקיף שורות של צמים הללו, איעול בהא אכנס דך צית הזה, ואקלך את הדרך ממצוי למצוי, וצית הכנסת צין שניהן,

א"ר אבהו, אם היה שבייל מעיקרא קודם שנצנה צית הכנסת שם מותר,

אר"נ בר יצחק, הנכנס ע"מ שלא לעשות קפנדריא, מותר לעשותו קפנדריא,

וא"ר חלבו אמר ר"ה, הנכנס לבהכ"נ להתפלל, מותר לעשותו קפנדריא שנא' יהוקאל מו ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים, הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב:

[שנינו במשנתנו] עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש: והתניא אינו תולש ומאכיל, אבל תולש ומניח? כי תנן נמי מתני' [לא יתלוש] תולש ומאכיל תנן,

ת"ר, בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש, אין מרעין

אבני חן על מסכת מגילה

ושל בדרק הבית לברק הבית היא לא היטה שזה כולן, אלא איש כפי נדבחו, שנאמר ויצאו האנשים על הנשים כל נדיב לב וגו' (שמות לה),

בשלמא למאן דאמר כי תשא היינו דשני [שמשונה] האי ראש חדש משאר ראשי חדשים [שיש קריאה אחרת], אלא למ"ד צו את קרבני מאי שני [הלא בכל ר"ח קורין אותה]?

שני דאילו ראשי חדשים [שבת ר"ח של כל השנה] קרו שיתא בעניינא דיומא וחד בדראש חודש, ואילו האידנא כולהו בדראש חודש [שבשבת שקלים, אין קורין הקריאה הרגילה, אלא קורין את קרבני לחמי לכל השבעה קרואים, אליבא דרב אמי לקמן ל' ע"ב שחזור לסדר פרשיות לאחר הר' פרשיות, שבר' פרשיות קורא רק הפרשה של המאורע, כגון בשקלים קורין רק פרשת שקלים, אבל ר' ירמיה חולק ואומר לסדר הפטורות הוא חוזר שהר' פרשיות קורין רק למפטיר כמנהג שלנו].

הניחא למאן דאמר בפרקין [לקמן ל' ע"ב], האי דקמי מתימין בחמיטת מחוץ לכסדרן לסדר פרשיות הוא חוזר שקראו את אלו, והפסיקו מלקרות את פרשת השבת, איכא למימר כדאמר האידנא קרו כולהו כדראש חודש,

אלא למאן דאמר לסדר הפטורות הוא חוזר, ופרשתא דיומא קרינן [גם בד' פרשיות] מאי שני דמפרש מחוץ לכסדרן לסדר ההפטורות, אלמא ההפטורות הופסקו עד הנה אבל לא הפרשיות, דעד השתא הוו קרו נמי מעניינא דיומא, מאי שני?

[משמע מכאן שגם בשבת ר"ח מתחילין מצו את בני" ולא מן וכו' השבת, דא"כ היה היכר לשבת שקלים, אבל באו"ח כתב שמתחילים מוביום השבת, וראה רש"ש, וגם במאירי].

[ומתוך ד] שני, דאילו ראשי חדשים קרו שיתא בעניינא דיומא, וחד קרי בדראש חודש, ואילו האידנא קרו תלתא בעניינא דיומא, וארבעה קרו בדראש חודש,

מיתבי, ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים ומפטירין ביהודיע הכהן, בשלמא למ"ד כי תשא היינו דמפטירין ביהודיע הכהן דדמי ליה דכתיב מלכים ב יב כסף נפשות ערכו, אלא למ"ד את קרבני לחמי מי דמי?

דמי כדר' טובי זאת עולת חודש בשקלים אמר,

מיתבי חל להיות ראש חודש אדר בפרשה הסמוכה לה לפרשת שקלים [כי תשא] בין מלפניה ובין מלאחריה, קורין אותה וכו' פליין אותה בשבת שניה, אף על פי שקראוה כדאשונה, בשלמא למ"ד כי תשא היינו דמתרמי בההוא זימנא נאמרו פרק של אדר, אלא למ"ד צו את קרבני מי מתרמי בההוא זימנא והלא בפרשת פינחס היא, שהיא סמוכה לחודש אדר?

אין לבני מערבא דמסקי לדאורייתא בתלת שנין מסימין חמשה

כדאמרין כדאש השנה דגמרינן שנה שנה מניסן, דכתיב ראשון הוא לכם למדשי השנה (שמות יב), וכיון דבניסן בעי אקרובי מתרומה חדשה, קדמינן וקרינן באחד באדר, כי היכי דליתו שקלים למקדש,

כמאן מקדמינן כולי האי [חודש ימים] דלא כרבן שמעון בן גמליאל, דאי רבן שמעון בן גמליאל האמר שתי שבתות, דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, רבן שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות?

אפילו תימא רבן שמעון בן גמליאל, כיון דאמר מר בחמשה עשר בו שולחנות צעלי מטבעות, המחלפין שקלי כסף צפרוטות וי' שבין במדינה, ובכ"ה וי' שבין במקדש הוא סימן שכבר קרב זמן לתרום את הלשכה בשלש קופות, וימירו ויצילו, דמאותו היום מתחילין למשכן את המעבדים, משום שולחנות [שמתחילין לישב בב"י] קדמינן וקרינן לאחר צאדק, דהיינו שמי שבתות, וטעמא דרבן שמעון בן גמליאל ורבן צפרק קמא דפסחים ו), (א).

מאי פרשת שקלים? רב אמר במדבר כה צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי [שקורין אותה בר"ח], ושמואל אמר שמות ל כי תשא,

[אין סברה לומר דפליגי בדבר שבא בכל שנה, אלא פליגי בר"ח אדר שחל להיות בשבת, שאז כבר רב שיקרא פרשת צו את בני" דהוי מילתא דשויא לתרווייהו, שיש בה מענין ר"ח ויש בה נמי בענין שקלים כדר' טובי בסמוך. ע"פ הפנ"י].

בשלמא למאן דאמר כי תשא, היינו דקרי לה פרשת שקלים דכתיב בה שקלים, אלא למאן דאמר את קרבני לחמי (הכא) מידי שקלים כתיבי התם?

אין טעמא מאי מיימין שקלים צאדק כדר' טובי שיקריבו קרבנות צאדק ניסן מתרומה חדשה, והן מנזה [דהקרבת התמידים הבאים מהשקלים] התם כתיבא,

בשלמא למ"ד צו את בני ישראל, משום דכתיבי קרבנות התם כדר' טובי, אלא למ"ד כי תשא, קרבנות מי כתיבי, שקלים לאדנים כתיבי התם, כדכתיב ולקחת את כסף הכפורים ונתת אותו על עבודת אהל מועד, והן השקלים שנעשו מהן אדני המשכן, כדכתיב וכסף פקודי העדה וגו' ויהי מאת ככר הכסף לנקות את אדני הקדש וגו'?

כדתני רב יוסף, שלש תרומות הן נאמרו שס מחצית השקל תרומה לה, יתן תרומה ה', לתת את תרומה ה',

של מזבח למזבח ותרומת מזבח למזבח, לקנות מהן קרבנות צבור לכל השנה, דכתיב זה לכפר על נפשותיכם,

ושל אדנים לאדנים @תרומת אדנים היתה לאדנים,

אבני חן על מסכת מגילה

חומשין פעם אחת לשלש שנים, ולא בכל שנה כמו שאנו עושין # [ואולי יבא פרשת פנחס באדר במחזור השלישי וצ"ע],

תניא כוותיה דשמואל [שקורין כי תשא ולא את קרבני] ר"ח אדר שחל להיות בשבת, קורין כי תשא ומפטירין ביהודיע הכהן,

א"ר יצחק נפחא ר"ח אדר שחל להיות בשבת, מוציאין שלש תורות וקורין בהן, אחד בעניינו של יום, ואחד בשל ר"ח, ואחד בכי תשא,

וא"ר יצחק נפחא, ר"ח טבת שחל להיות בשבת מביאין שלש תורות וקורין בהן אחד בעניינו של יום, ואחד בדראש חודש, ואחד בחנוכה,

וצריכא דאי איתמר בהא [בחנוכה], בהא קאמר ר' יצחק [שמוציאין ג' ס"ת] אבל בהך כרב ס"ל דאמר פרשת שקלים את קרבני לחמי ובשתי תורות סגי [אחד לקריאת השבת, ואחד לשקלים ולר"ח] קמ"ל,

ולימא הא [שקלים] ולא בעיא הך [חנוכה]? חדא מכלל חבירתה איתמר,

איתמר ר"ח טבת שחל להיות בחול, א"ר יצחק [נפחא. ד"ס] קרו תלתא [שלשה קרואים] בר"ח וחד בחנוכה, ורב דימי דמן חיפא אמר קרו תלתא בחנוכה, וחד בר"ח,

אמר ר' מני, כוותיה דרבי יצחק נפחא מסתברא [שר"ח הוא עיקר הקריאה] דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם,

א"ר אבין, כוותיה דרב דימי מסתברא מי גרם לרביעי שיבא ר"ח הלכך רביעי בר"ח בעי מיקרי,

מאי הוי עלה? רב יוסף אמר אין משגיחין [לעשותו. ממ"נ] עיקר בראש חודש, ורבה אמר אין משגיחין בחנוכה,

והלכתא אין משגיחין בחנוכה, ור"ח עיקר,

איתמר חל להיות [שבת שקלים] בואתה תצוה, אמר רבי יצחק נפחא, קרו שיתא מואתה תצוה עד כי תשא, וחד מכי תשא עד ועשית [כיוצא נחשת וגו'],

אמר אביו

דף ל' ע"א

אמרי [יאמרו אנשים] אוקומי הוא דקא מוקמי התם כלומר אין

הדבר ניכר [שקראוהו. ד"ס] לשם פרשת שקלים, אלא סבירי שלא נסמימה פרשת ואתה תצוה עד כאן?

אלא אמר אביו, קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית [שהיא בפרשת כי תשא מיד אחר פרשת שקלים], וחד תני וקרי חזר ושונה לקרות מכי תשא עד ועשית כיוצא נחשת [וגו'. ד"ס],

מיתבי, חל להיות [שבת שקלים] בפרשה הסמוכה לה [לפרשת כי תשא] בין מלפניה בין מלאחריה, קורין אותה וכופלין אותה [ס"ד שקורא את פרשת שקלים, אחת בפרשת שקלים, ואחת בשבת שלפניה או לאחריה],

בשלמא לאביו [שאומר קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית וחד תני וקרי מכי תשא עד ועשית] נ"חא [נופל הלשון וכופלין אותה, אבל באמת לא נ"חא שאם חל] אלא לר' יצחק נפחא, קשיא?

אמר לך ר' יצחק נפחא, ולאביו מי נ"חא, תינח לפניה [בשחל בפרשת תצוה], לאחריה [אחר פרשת תשא] היכי משכחת לה [שקורא פרשת שקלים שני פעמים בשבת אחת זה אחר זה]?

אלא מאי אית לך למימר, כופלה בשבתות שקורין אותה שני שצמות זו אחר זו, הכא נמי כופלה בשבתות, [אבל עדיין יש חילוק בין אביו לר"י נפחא דלאביו משכחת שיקרא פרשת שקלים ג' פעמים, אבל לר' יצחק נפחא רק שני פעמים],

חל להיות [פרשת שקלים] בכי תשא עצמה, א"ר יצחק נפחא קרו שיתא מן ועשית עד ויקהל וחד קרי מכי תשא עד ועשית,

מתקיף לה אביו השתא אמרי למפרע הוא דקרי [פ' שיאמרו שהוא קורא ראש הפרשה מפני שלא קראה עדיין, ולא משום פרשת שקלים]? אלא אמר אביו, קרו שיתא עד ויקהל, וחד תני וקרי מכי תשא עד ועשית,

תניא כוותיה דאביו חל להיות בכי תשא עצמה, קורין אותה וכופלין אותה [להעולה מפטיר חזר וקורא תחלת פרשת כי תשא]:

שנינו במשנתנו חל להיות בתוך השבת מקדימין לשבת שעברה: איתמר, ר"ח אדר שחל להיות בערב שבת, רב אמר מקדימין וקורין כפי משא לשבת שעבר, כדתן צממיתין, ושמואל אמר מאחרין,

רב אמר מקדימין דאם כן דמאחרין בצרי להו יומי שולחנות משני שצמות, דאמרינן לעיל [דמשום] ששולחנות הוצרכו לישב צמדינה צממיה עשר, מקדימין וקורין מראש חודש, שיהו דורשין שמי שצמות לפניהן, כדן שמעון

אבני חן על מסכת מגילה

בן גמליאל, ואם תאמר עד למחרת ראש חדש אין כאן הקדמה שמי שצמות,

ושמואל אמר מאחריו, אמר לך סוף סוף חמיסר במעלי שבתא מיקלע ואותו היום לא יתחילו לנאם ולשכב צמדינה, מפני כבוד השבת ושולחנות לא נפקי עד חד בשבא וכי מאחרת נמי איכא שמי שצמות הלכך מאחרין כדי שלא תנטרך להפסיק בין שמי פרשיות [שאם יקרימו לשבת שעברה יהיה שבת הפסקה],

תנן, חל להיות [ראש חודש] בתוך השבת מקדימין [שבת שקלים] לשעבר, ומפסיקין לשבת אחרת, מאי לאו אפילו בע"ש? לא בתוך השבת [באמצע השבוע] דוקא דאי מאחרת, ודאי צרי להו יומי לשולחנות [אבל אם חל ר"ח בע"ש מאחרין כדשמואל],

ת"ש [שנינו בברייתא], איזו היא שבת ראשונה [פ' איזה שבת היא שבת שקלים] כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה [פ' אם יהיה ר"ח בשבוע הבא, אז השבת שלפניה היא שבת שקלים] ואפילו [יחול ר"ח] בערב שבת,

מאי לאו [פירושה של המילים] "אפילו בע"ש" דומיא דתוכה, מה תוכה מקדימין, אף ע"ש מקדימין [דכמו שאם חל ר"ח בשאר ימי השבוע אז שבת שלפניה היא שבת שקלים, כן אם חל ר"ח בע"ש שבת שלפניה היא שבת שקלים, וקשיא לשמואל שאמר מאחרין?]

אמר שמואל בה האי צמזם דקמי לאו מוך שצו [קאמר. ד"ס], אלס מוך שצמ עזמו [הברייתא אינה מדברת באופן שחל ר"ח באמצע השבוע, אלא בשחל בשבת עצמה, וע"ז אמר שאם חל ר"ח בשבת אז אותה שבת הוא שבת שקלים],

וכן תנא דבי שמואל צמזמא דהך צרייתא בה אי זו היא שבת ראשונה כל שחל ראש חודש אדר להיות זה צמזם עזמו [ומפרש דברי הברייתא "אפילו בערב שבת"] ואפילו חל צערז שצמ של אצמול כאלו חל זה, אלמא מאחרין אשמועינן,

כתנאי [המחלוקת של רב ושמואל הוא מחלוקת ר' יהודה הנשיא ור"ש ב"א, דתניא בברייתא], מסרגין לשון סירוגין, כלומר מפסיקין לשבתות בין פרשה ראשונה לשניה, כשחל ראש חודש צמול שמקדימין לשעבר, דאם כן צרי להו יומי לשולחנות, ומפסיקין לשבת הצאה, ולשבת שלישית קורין זכור כדי שמהא סמוכה זכור לפורים דברי ר' יהודה הנשיא [וזה דברי רב דלעולם מקדימין אפי' בשחל בע"ש],

ר"ש בן אלעזר אומר אין מסרגין כדמפרש ואילן, אמר ר"ש בן אלעזר, אימתי אני אומר אין מסרגין, בזמן שחל להיות בע"ש דכי נמי מאחרין לא צרי יומי לשולחנות, כדאמר שמואל לעיל סוף סוף שולחנות לא יבדי עד חד צצמ, הלכך מאחרין, ואין כאן סירוג, אבל בזמן שחל להיות בתוך השבת דאי מאחרת לה צרי להו יומא לשולחנות מקדים וקורא מושבת שעברה על כרחך נקדים, ויש כאן סירוג אע"פ שהוא [עדיין חודש] שבט:

[שנינו במשנתנו] בשנייה זכור וכו': איתמר פורים שחל להיות בע"ש, רב אמר מקדימין פרשת זכור, ושמואל אמר מאחרין,

רב אמר מקדימין, כי היכי דלא תיקדום עשיה לזכירה, ושמואל אמר מאחרין, אמר לך [פ' שמואל יפרש דבריו] כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר, עשיה וזכירה בהדי הדדי קא אתיין,

תנן [במשנתנו] בשנייה זכור קא סלקא דעתך אלא שחל אדר שחל להיות בשבת קאי, דמיידי ציה רשא דמתניתין, והא כי מיקלע ריש ירחא בשבת, מיקלע פורים בערב שבת, וקתני בשנייה זכור [וזה בשבת שלפני פורים, כרב, וקשיא על שמואל?]

אמר רב פפא [ומתריץ שהמשנה אינה מדברת באופן שחל פורים בע"ש], מאי שניה, שניה להפסקה כלומר לאו ארישא קאי, אלס אסיפא קאי, דקתני חל להיות צמוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הצאה, ועלה קאי ואמר שצמ של אחר הפסקה קורין זכור, וצמוך שצו שלאחריה יאה פורים,

תא שמע [שנינו בברייתא], איזו שבת שניה כלומר שבת של פרשה שניה, פרשת זכור כל שחל פורים להיות בתוכה לאחריה ואפילו חל פורים בערב שבת, מאי לאו ערב שבת דומיא דתוכה, מה תוכה מקדימין אף ערב שבת מקדימין [וקשיא על שמואל?]

אמר שמואל [כך תפרש שחל פורים להיות בתוכה, היינו שחל פורים] בה ציוס שצמ עזמו קורין הפרשה צו ציוס [והולך ומפרש דברי הברייתא] ואפילו חל צערז שצמ אצמול [בן הדין] כאלו חל לשצמ שלמחר [וקורא זכור למחר בשבת], והיינו כשמואל, וכן תנא דבי שמואל, בה,

חל להיות [פורים] בשבת עצמה, אמר ר"ה לדברי הכל אין מקדימין אין קורין זכור לשעבר, דהא השתא לא קדמה עשייה לזכירה [אלא כי הרדי גינהו], וגבי מוקפין קדמה זכירה לעשייה, ורב נחמן אמר עדיין היא מחלוקת אף צו אמר רב מקדימין, כדי שמקדם זכירה לעשייה דעירוב,

איתמר גמ', א"ר חייא בר אבא אמר רבי אבא אמר רב, פורים שחל להיות בשבת, מקדים וקורא בשבת שעברה זכור:

[שנינו במשנתנו] בשלישית פרה אדומה וכו': תנו רבנן, איזו היא שבת שלישית שקורין צו פרשה שלישית כל ששמוכה לפורים מאחריה,

איתמר, ר' חמא בר' חנינא אמר, שבת הסמוכה לר"ח ניסן,

א	ב	ג	ד	ה	עש"ק	שבת

אבני חן על מסכת מגילה

עשר ולא יותר, שהרי ציוס ראש חודש קורין פרשת שקלים, ולשבת הבאה פרשת זכור, כדמינא בצריימא, אי זו היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בחוכה, ואפילו בערב שבת, ומתניתין גמי מנן בשניה זכור, והיינו כרב, דאמר פורים שחל להיות בערב שבת מקדימין, ועכשיו יחול פורים בערב שבת ואנו מקדימין כרב, אבל לשבת שלישית של אדר שהוא יום חמישה עשר לחודש מפקינן, ושבת רביעית (לחודש) שהיא סמוכה לפורים של מוקפין מאחריהן קורין פרה אדומה, דמינא בצריימא אי זו היא שבת של פרשת פרה, כל שסמוכה לפורים מאחריה, ואוקימנא היכא דחל ראש חודש ניסן בחול, וזה יחול באחד בשבת שהוא חול, ופרשת החודש קורין בשבת שלאחריה, שהרי היא סמוכה לראש חודש ניסן, הרי לך פירוש זט"ו,

זטו [=ר"ח הוא בשבת, טו=הפסקה הוא ביום טו לחודש]

א	ב	ג	ד	ה	עש"ק	שבת
					ר"ח	ר"ח אדר שקלים
ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח' זכור
ט	י	יא	יב	יג	פורים	טו הפסקה פורים דמוקפין
טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב פרה
כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט החודש
						ר"ח ניסן

פירוש ז"ו: אם בא ראש חודש אדר בשני בשבת, תהא הפסקה בשבת שלאחר ראש חודש, שהוא יום ששה לאדר, שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת שעברה, כדמנן חל להיות בחול השבת מקדימין לשעבר ומפקינן לשבת הבאה, וטוב אין לך הפסקה בהן, שהרי שבת שלאחריה נקראת פרשת זכור והוא יום שלשה עשר לחודש, ופורים ליום ממחר, ושבת של אחריה פרשת פרה אדומה שהיא סמוכה מאחריה, ושבת של אחריה יום עשרים ושבעה לחודש, קורין פרשת החודש, שהיא סמוכה לראש חודש ניסן, והרי לך פירוש ז"ו,

כז [=ב=ר"ח הוא ביום ב, ו=הפסקה הוא ביום ו לחודש]

א	ב	ג	ד	ה	עש"ק	שבת
						שקלים
ר"ח	ר"ח אדר	ב	ג	ד	ה	ו' הפסקה
ז	ח	ט	י	יא	יב	יג זכור
פורים	טו	טז	יז	יח	יט	כ פרה
כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז החודש
כח	כט	ר"ח ניסן				

פירוש ד"ד: אם בא ראש חודש אדר ברביעי בשבת תהא לך הפסקה בארבעה לחודש, שבת של אחר ראש חודש, שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת שלפני ראש חודש, כל הטעם כטעם פירוש ז"ו, ואין לך עוד הפסקה בהן, והרי לך פירוש ד"ד,

ד"ד [=ד=ר"ח הוא ביום ד, ו=הפסקה הוא ביום ד לחודש]

א	ב	ג	ד	ה	עש"ק	שבת

ג	ד	ה	ו	ז	ח	זכור
י	יא	יב	יג	יד	טו	הפסקה
יז	יח	יט	כ	כא	כב	פרה
כד	כה	כו	כז	כח	כט	ר"ח ניסן החודש

ולא פליגי הא דאיקלע ר"ח ניסן בשבת שלא הוצרך להקדים פרשת החודש לשבת שעברה, קרינן לשבת שעברה פרה אדומה כרבי אחא ברי חנינא, ולא בסמוכה לפורים, [בד"י] לסמוך אזהרת טמאים לפסח,

א	ב	ג	ד	ה	עש"ק	שבת
ה	ו	ז	ח	ט	י	זכור
יב	יג	יד	טו	טז	יז	פרה
יט	כ	כא	כב	כג	כד	החודש
כו	כז	כח	כט	ר"ח ניסן	ב	ג

הא דאיקלע באמצע שבת והיכא דחל ראש חודש ניסן באמצע שבת, שהוצרכנו לקרות פרשת החודש בשבת שלפניה הוצקנו להקדים פרשת פרה לשבת שלפני שבת [ו], שהיא סמוכה לפורים מאחריה:

[שנינו במשנתנו] ברביעית שמות יב החדש הזה לכם: תנו רבנן, צריימא זו מפורשת למעלה בסירוגין, לרב כדאית ליה, ולשמואל כדאית ליה ר"ח אדר שחל להיות בשבת, קורין כי תשא [פרשת שקלים] ומפטירין ביהודע, ואי זו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה [בשבוע שלאחר שבת זה] ואפילו בערב שבת,

בשניה, זכור, ומפטירין שמואל א טו פקדתי, ואי זו היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת,

בשלישית, פרה אדומה, ומפטירין יחזקאל לו וזרקתי עליכם, ואי זו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה,

ברביעית, החדש הזה, ומפטירין יחזקאל מה בזה אמר ה' [אלהים] בראשון באחד לחדש

דף ל' ע"ב

ואיזו היא שבת רביעית, כל שחל ר"ח ניסן להיות בתוכה ואפילו בע"ש זהא מודה שמואל דערב שבת דומיא דמוכה, ומקדימין, דאי אמרת מאחרין קדמה עשיה [עשיית ר"ח] לשמיעה,

ואנן נוהגין בכלהו כרב [דמקדימין], חוץ מפורים שחל להיות בשבת עגמה, דהיא לא איקלע כלל, דאם כן הוי ראש חודש אדר באחד בשבת, וראש חודש ניסן בשני בשבת, שהרי אדר לעולם חסר ואם כן הוה ליה פסח בשני בשבת, וקיימא לן דלא צד"ו פסח לעולם, וימים הראויין לקבועת ראש חודש אדר זכד"ו,

וקיימין מסורת הפסקת פרשיות כך, זט"ו צ"ד ד"ד וצ"ו,

זהו פירוש זט"ו: אם בא ראש חודש אדר בשבת, יהא לך הפסקת פרשה ציוס חמשה

אבני חן על מסכת מגילה

למ"ד לסדר הפטרות הוא חוזר, הפטרה בחול מי איכא?

ואיך [ל' ירמיה] הא [בחול] כדאיתא, והא [בשבת] כדאיתא ודאי מפסיקין בחול פרשת היום [פ' ימים אלו שנופלים בימי החול, קריאת הפרשה נדחית מפניהם], אלז נשנת שש הפטרה מפסיקין בהפטרות, וקורין בהפטרה מעין המאורע [אבל קריאת הפרשה אינה נדחית בד' פרשיות],

ובתעניות למה לי הפסקה הפסקת פרשיות [אם חל בשני וחמישי למה מפסיקין מלקרות פרשת השבוע], לרבי ירמיה פריך, דלמך היכא דלפטר לא מפסיקין, מעניות, כיון דאיכא קריאה בזמנה למה יפסקו שמירת ליקרי מצפרא בענינא דיומא [מפרשה זו], ובמנחה בתעניתא?

מסייע ליה לר"ה [שלא היו קורין בתורה בתענית בשחרית, רק במנחה, וכתב בש"ט ונראה כי כיון שבימינו אין נוהגים לאסוף עוד את הקהל לדון בקלולי העיר, נהגו בימי התענית לקרוא בתורה גם בשחרית], דאמר ר"ה מצפרא כינופאי מאספין בני אדם, וזודקין ומוזירין אס יש צידס עצירה ויחללו, כדי שיתקבל התענית, לפיכך אין פנאי בשמירת לקרות בתורה,

היכי עבדינן? אמר אביי מצפרא לפלגיה דיומא מעיינינן במילי דמיתא נזדקיס אס מהיה עצירה צידס, מפלגיה דיומא לפניא ריבעא דיומא [פ' משענה 12 עד 3 לאחה"צ] קרא [קורין בתורה] ומפטר, וריבעא דיומא בעו רחמי [משענה 3 עד שעה 6 דהיינו לילה] שנאמר נחמיה ט ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום, ורביעית (היום) מתוודים ומשתחוים,

ואיפוך אנא לומר דהני שמי רציעות דקרא שמירת פלגיה? לא ס"ד דכתיב עזרא ט ד וְאֵלֵי יֵאָסְפוּ כָל חֵרֵד בְּדַבְרֵי אֵל הַיְי־שָׂרָאֵל עַל מַעַל הָגוֹ לָהּ, וְאֵנִי יֹשֵׁב מִשּׁוֹמֵם עַד לְמִנְחַת הָעֶרֶב, וּכְתִיב שֶׁם פֶּסוּק הַיְי־שָׂרָאֵל הָעֶרֶב קָמְתִי מִתְעַנִּיתִי [וְהִקְרָעִי בְּגָדֵי וּמְעִילִי וְאֶבְרָעָה עַל-בְּרָכָי וְאֶפְרָשָׁה בְּפִי אֶל-ה' אֵל הָיָי] וְסִפֵּא דְקָרָא וְאֶפְרָשָׁה שְׁפִי קָלִי-ה' אֲלַמָּא לְפִנָּא צַעַר רַחֲמִי, וְהִי קִרְאִי מְרִוּיָהוּ צִסְפָּר עֲזָרָא:

[ובימינו אין סדר זה נהוג [וראה במ"א] ואולי מפני שכעת אין כוח ביד בית דין לכפות את העבריינים. עה"ש. שט'].

הקדמה:

בפרשת אמור כתיב פרשת שור או כשב [ויקרא כ"ב כ"ו] ושם יש צווי כל המועדים בעיקר על עשייתם ולא כל כך מהקרבנות, שבת, פסח, עומר, שבועות, ר"ה, יוה"כ, סוכות,

בפרשת פנחס יש כל הקרבנות החגים [במדבר כ"ח],

בפרשת ראה יש פרשת כל הבכור [דברים ט"ו י"ט] וגם שם עיקר הנושא הוא עשית המועדים ולא מהקרבנות, פסח שבועות סוכות,

ובפרשת תשא יש בקיצור משמירת המועדים [שמות ל"ד י"ח] פסח, בכור, שבת, שבועות, סוכות, מצות ראה [וגם חוה"מ כמ"ש רש"י לקמן ל"א ע"א ד"ה מקרא קרינן],

מהני: בפסח קורין בפרשת מועדות של תורת כהנים

							שקלים
			ר"ח אדר	ב	ג		ר' הפסקה
ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	זכור
יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח	פרה
יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	החודש
כו	כז	כח	כט	ר"ח ניסן			

פירוש וצ"ו: אס צל ראש חודש בששי בשבת, יהא לך הפסקה אחת ליום מחר, שהוא שני לחודש, והשניה ציוס ששה עשר, הראשונה ציוס מחר כדמיתא חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת שניה, דסבירא לן כרז דלמך ערב שבת כחמנע שבת, ומקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הצאה, ופרשת זכור בשבת של אחריה, שהוא יום תשעה לחודש והיא סמוכה לפורים, ובשבת שלאחר פורים שהוא ששה עשר לחודש יפסיק פעם שניה, ואף על פי שסמוכה מאחריה לא תקרא פרה אדומה, כדאמר רב חמא בר חנינא לעיל, דהיכא דחל ראש חדש ניסן בשבת קורין פרשה שלישית בשבת הסמוכה לראש חדש ניסן, כדי שתקרא פרשת החודש בשבת של ראש חודש, ופרשת פרה בשבת שלפניה והוא יום עשרים ושלושה לחודש,

ובי [ו=ר"ח הוא ביום ג, ב=הפסקה הוא ביום ב לחודש וגם ביום ז דהיינו טו]

א	ב	ג	ד	ה	עש"ק	שבת
						שקלים
				ר"ח אדר		ב הפסקה
ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט זכור
י	יא	יב	יג	יד	טו	טז הפסקה
יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג פרה
כד	כה	כו	כז	כח	כט	ר"ח ניסן

דרך קצרה: סימן ימי קציעת ראש חודש אדר זכד"ו, וסימן ההפסקות זט"ו צ"ו ד"ד וצ"ו, חל ראש חודש אדר בשבת ציוס שציעי ההפסקה בחמישה עשר לחודש ולא יותר, חל ראש חודש אדר ציוס שני הפסקה בששי לחודש ולא יותר, חל ראש חדש אדר ציוס רציעי הפסקה ציוס רציעי ולא יותר, חל ראש חודש אדר ציוס ששי הפסקה ציוס שני לחודש וציוס ששה עשר לחודש:

[שנינו במשנתנו] בחמישית חוזרין לכסדרן וכו': לסדר מאי? ר' אמאי אמר לסדר פרשיות הוא חוזר ששצמות הללו הפסיקו סדר פרשיות, דלא קראו אלא ארבע פרשיות הללו, ר' ירמיה אמר לסדר הפטרות הוא חוזר שעד הנה מפטירין מעין ארבע פרשיות הללו שניות לעיל בצרייתא,

אמר אביי כוותי דר' אמאי מסתברא, דתנן [במשנתנו] לכל מפסיקין, לראשי חדשים, לחנוכה, ולפורים, לתעניות ולמעמדות [לתעניות ולמעמדות] על כרחך הני בשבת לא הוו, וקמני מפסיקין, ובחול ליכא הפטרה, וליוה"כ, בשלמא למ"ד לסדר פרשיות הוא חוזר, היינו דאיכא פרשה בחול [פ' הקריאה של שני וחמישי], אלא

אבני חן על מסכת מגילה

בתעניות

דף ל"א ע"א

ברכות וקללות דאס במקומו, להודיע שעל עסקי המטא בזה פורענות לעולם, ויחזרו בתשובה ויגלו מלכה שהן מתעניין עליה, אין מפסיקין בקללות כדמפרש מילתא שאין שנים קורין בהן, אלא אחד קורא את כולן, ושנים הראשונים קורין פרשת זכרות, [קשה דלעיל במשנה כ"ט ע"א מנה תעניות לפני מעמדות וכאן מונה מעמדות לפי תעניות? וי"ל דלכל אחד יש דין קדימה על חבירו, דתעניות שווים לכל הצבור, ומעמדות תדירי. ע"פ תו"ט].

בשני ובחמישי [ובשבת. ד"ס] במנחה קורין בסדרן צעין סדר הפרשיות, ומנאי פליגי בה צרייתא בגמרא היכן מתחיל בשני ובחמישי ואין עולים להם מן החשבון כשיגיע יום שבת יחזרו מה שקראו בשבת במנחה ובשני ובחמישי,

שנאמר ויקרא כג וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל אכולה ממניתין קאי, ללמוד מאכן מצותן שיהיו קורין כל אחד ואחד בזמנו שמונה לקרות ביום המועד מעניי המועדות :

[עשיתי קו תחת דברי הברייתא, והשאר הם דברי הגמרא].
גמ': ת"ר צרייתא שלימה היא, עד ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג, אלא שצעלי הגמרא אפסיקוה לפרש בכל מועד יום ביום [פ' בכל יום ויום] מה חיקנו האחרונים שנהגו לעשות שני ימים לקרות ביום שני, לפי שהצרייתא נשנית בארץ ישראל, שאין עושין יום טוב אלא יום אחד,

בפסח קורין בפרשת מועדות ומפטירין בפסח גלגל ציהשע [ה].

[והגמרא מפרש איך מפטירין ביו"ט שני] והאידנא דאיכא תרי יומי, יומא קמא בפסח גלגל ולמחר בפסח מלכים ב כג יאשיהו,

ושאר ימות הפסח [חז"ל] מלקט וקורא מענינו של פסח, מאי היא? אמר רב פפא מאפ"ו סימן מאפ"ו [הוא ר"ת] מ'שכו וקחו לכם לאן, א"ס כסף תלוה את עמי, פ'סל לך, וידבר שצדהעלותך, ויום טוב שני קורין ביום ראשון שור או כשז,

יום טוב האחרון של פסח קורין שמות יג ויהי בשלח לפי שציוס שציעי של פסח אמרו שירה על הים ומפטירין שמואל ב כב וידבר דוד שהיא שירה כמותה [כאן ישיר]. ומדבר בה מייצאת מנצרים עלה עשן כפשו וגו' וישלח חזיו ופינס וגו' ולמחר [ביו"ט שני קורין] דברים טו כל הבכור ומפטירין ישעיה י עוד היום לפי שמפלתו של סנחריב צליל פסח היה,

אמר אביי, והאידנא נהוג עלמא למיקרי משך תורא קדש

[פרשת אמור] שור או כשז [ויקרא כז], וציומא קמא מיידי [המשנה מדבר על קריאת יום הראשון של יו"ט], וצרייתא אמרינן בה, ושאר כל ימות הפסח מלקט וקורא מענינו של פסח, ומאי דשייר צמתניתין חנא צצרייתא,

בעצרת, שבעה שבועות דכל הצבור [בפ' ראה, בדברים ט"ז ט'].
בראש השנה ויקרא כג [בפרשת אמור] חדש השביעי באחד
לחדש שור או כשז, ביו"כ ויקרא טז אחרי מות,

ביו"ט הראשון של חג [סוכות] קורין בפרשת מועדות
שבתורת כהנים [פרשת אמור], ובשאר כל ימות החג בקרבנות
החג צפרשת פינחס,

כיצד יום ראשון ויום שני קורא המפטיר צתמשה עשר, ואף על פי שיום שני הוא אין קורין בו וציוס השני להראות שהוא ספק יום שני, דגנאי הוא לקרות יום טוב צספק חול,

יום ראשון של חול המועד שהוא ספק שני ספק שלישי קורא ראשון [העולה לתורה ראשון דהיינו בהן קורא] ביום השני, ומניינא ביום השלישי, תליתאה ביום הרביעי, הרביעי שהוא נוסף צצציל חולו של מועד הוא קורא את ספיקי היום, ומה הן ספיקי היום, ביום השני וביום השלישי,

וכן למחר [יום שני של חז"ל] קורא ראשון ביום השלישי, שני קורא ביום הרביעי, שלישי קורא ביום החמישי, והרביעי ביום השלישי וביום הרביעי שהן ספיקי היום, וכן תמיד [בבב"ל יום של חז"ל] הרביעי קורא מה שקרא ראשון ושני,

חזן מיוס אחרון של חולו של מועד, שאי אפשר לקרות ביום השמיני לפי שאינו מימי החג, אלא רגל לעצמו, לפיכך יום שציעי [פ' חמישי דהיינו הושענא רבה] של חולו של מועד, ראשון קורין ביום החמישי, שני קורא ביום הששי, שלישי קורא ביום השציעי, והרביעי קורא ביום הששי וביום השציעי, שהן ספיקי היום, [וראה סוכה ג"ה ע"א ברש"י שם באריכות].

בחנוכה במדבר ז בנשיאים דהוי גמי חנוכה המזבח, [והטור סימן תרפ"ד כתב על שם מדרש פסיקתא משום שנשלם מלאכת המשכן בכ"ה בבבלי, ואני מצאתי בספר מכבי שכשכבשו החשמונאים ליונים מצאו המזבח משוקץ וסרתו אותו ובנאוהו מחדש וחנכו אותו בכ"ה בבבלי. תו"ט].

בפורים שמות ז ויבא עמלק,

[אע"ג דמועשה דפורים קודם מועשה דחנוכה חז"ל, ופורים מדברי קבלה, וחנוכה דברי חכמים? אפ"ה אקדים לחנוכה משום דקדים בסדר החדשים, ועוד דקריאת ימי חנוכה שמנה הן. תו"ט].

בראשי חדשים במדבר כה ובראשי חדשיכם,

במעמדות [קורין] במועשה בראשית צמסכת תענית צפרק צתרא (כו), א) שנויה סדר קריאתך, ביום הראשון צראשית ויהי רקיע, צשני יהי רקיע ויקוו המים, צשלישי יקוו המים ויהי מאורות, צרביעי יהי מאורות וישרלו המים, צחמישי ישרלו המים ותולא הארץ, צשני תולא הארץ ויכולו השמים, והתם תענית (כו, צ) מפרש טעמא מאי קורין צמועשה צראשית צמעמדות, צשצציל הקרבנות צתקיימים שמים וארץ,

אבני חן על מסכת מגילה

[פרשת העקידה] ועקידת יצחק מוזכרין, כדי שזכור לנו היום צמשת ומפטרין
הבן יקיר משום זכור אזכרנו, רחם אלהינו,

ביוה"כ קורין ויקרא מז **אחרי מות, ומפטרין** ישעיהו נו **כי כה**
אמר רם ונשא ואמר סולו סולו שמדבר צמדת המעשה, הלא זה נוס אצמרהו
(ישעיהו נח), **ובמנחה קורין בעריות** שמי שיש עבירות צידו יפרוש מהן,
לפי שהעניות עצירה מלויה, שנפשו של אדם מחמדתן וילכו מוקפו [פתח בעבירות
ומסיים בעריות? דעריות נקרא סתם עבירה, לפי שנעשה בהרגשת כל הגוף.
ש"ח],

[כלומר וכל מי שנבשל באחת מהן יזכור ויכלול ויחזור בתשובה. תו"מ]
[לפי שהנשים מקושטות בשביל כבוד היום, לפיכך צריך להזכירם שלא יכשלו
בהן. תוס'],

ומפטרין ביונה [לומר שאל יתיאש החוטא, שהרי בני נונה נתקבלו אף
לאחר גזר דין. יבין],

[ואגב שהזכיר הפסוק כי כה אמר רם ונשא מביא הגמרא מאמר זה],
אמר ר' יוחנן כל מקום שאתה מוצא (גבורתו) [גדולתו.
ד"ם] של הקב"ה אתה מוצא ענוותנותו, דבר זה כתוב
בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים,
[לאו דוקא "כל מקום" דבכמה מקראות מצינו גבורתו של הקב"ה ולא כתיב
בתורה ענוותנות? אלא דכל מקום ר"ל בין בתורה ובין בנביאים ובין בכתובים
כדמסיק, ולא דוקא נקט גבורתו דבהני קראי דמייטי מנביאים וכתובים לא כתיב
לשון גבורה אלא דר"ל דכל מקום שהזכיר התרוממות מעלתו של הקב"ה וכו'.
מהרש"א עיי"ש עוד],

כתוב בתורה דברים י כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים
ואדוני האדונים, וכתוב בתורה, עושה משפט יתום
ואלמנה,

שנוי בנביאים ישעיהו נו כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש
וגו', וכתוב בתורה ואת דכא ושפל רוח,

משולש בכתובים דכתיב תהלים סח סולו לרוכב בערבות ביה
שמו, וכתוב בתורה אבי יתומים ודיין אלמנות,
[שמעתי לפני הרבה שנים רמז נאה, שהמספר של שם הוי"ה הוא 26 ו61+2=
הוא 8, ואם תוסיף עוד פעם 26 הוא 52 ו21+5=7, וכל שתוסיף 26 יהיה
המספר קטן פחות יותר 78, 104, 130, 156, 182, 208, וזה הפרוש שכל
שאתה מוצא גדולתו אתה מוצא ענוותנותו. ודפח"ח],

יו"ט הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שבתורת
כהנים, [בפרשת אמור] **ומפטרין** זכריה יד **הנה יום בא לה'** דלמינ
ציה לחוג את חג הסוכות, והאידינא דאיכא תרי יומי, למחר [ביום טוב
שני] מיקרא ח"נ קרינן [קורין כביו"ט הראשון],

אפטורי מאי מפטרין, מלכים א ח ב ויקהליו אל-המלך של מזה

בכספא פסל במדברא שלח בוכרא,

יום א'	אמר רב פפא מאפ"ו	והאידינא נהוג עלמא
יום א'	מ'שכו וקחו לכם צאן, שמות י"ב כ"א, "שהוא יום אכילת הפסח, וכתוב בפרשה זו לא תותירו ממנו עד בקר,	מ'שכו וקחו לכם צאן, שמות י"ב כ"א, "שהוא יום אכילת הפסח, וכתוב בפרשה זו לא תותירו ממנו עד בקר,
יום ב'	שור או כשב או עז, ויקרא כ"ב כ"ו, "שהוא זמן ספירת העומר דכתיב בפרשה זו	שור או כשב או עז, ויקרא כ"ב כ"ו, "שהוא זמן ספירת העומר דכתיב בפרשה זו
א' דחוה"מ	מ'שכו וקחו לכם צאן שמות י"ב כ"א	קדש לי כל בכור, שמות י"ג א' "בעניי פסח לפי שהם כתובים בתורה
ב' בחוה"מ	א"ם כסף תלוה את עמי [את חג המצות תשמור], שמות כ"ב כ"ד	אם כסף תלוה את עמי "בעניי פסח לפי שהם כתובים בתורה
ג' דחוה"מ	פ'סל לך [את חג המצות תשמור], שמות ל"ד א'	פסל לך "בעניי פסח לפי שהם כתובים בתורה
ד' דחוה"מ	וידבר שבכהעלותך ויעשו את הפסח במועדו, במדבר ט' א'	וידבר שבכהעלותך "בעניי פסח לפי שהם כתובים בתורה
שביעי ש"פ	ויהי בשלח פרעה שמות י"ג י"ז "שעברו ביום זה בם	ויהי בשלח פרעה שמות י"ג י"ז "שעברו ביום זה בם
אחרון ש"פ		כל הבכור [עשר תעשר] דברים י"ד כ"ב "מרכיב בה ולא יראה את פני ה' רקם דאו ראוי לזכיר להעם להביא עולות ראיה ושלמי חגיגה, דא"כ אי אפשר להביאם,

*המעמדים שהבאתי הם ע"פ היבין.

בעצרת [קורין] דברים מז **שבעה שבועות, ומפטרין בחבקוק**
[פרק ג'] שמדבר צממן מורה מצינו יצוא צממן מורה, **אחרים אומרים**
[קורין בשמות יט] **בחדש השלישי, ומפטרין במרכבה** דמזקאל [פרק
א'], על שם שנגלה צסיי צצוא צצות אלפי שגאן,

והאידינא דאיכא תרי יומי עבדינן כתרוייהו, ואיכא דקאמרי
אחרים דלינהו בתראי לתנא קמא [ולכן נקרא איכא שאומרים דברי האחרונים
ראשונה] **צמדש השלישי, ומפטרין במרכבה, ציום הראשון קרינן** לכו, ודקאמר תנא
קמא צעצרת שבעה שבועות ומפטרין צמקוק, קרינן ציום השני, ואיכא [פ'] ולכן
מהפכין [צממן מורה צעשי צסין [ולכן קורין מעשה דמתן תורה ביום ראשון
שהוא ו' סיון, אבל שבעה שבועות אינו מפורש כל כך שהוא בשישי בסיון, וראה
ש"ח],

בראש השנה [קורין] במדבר כט **בחדש השביעי, ומפטרין** ירמיהו
לא הבן יקיר לי אפרים ויש אומרים בראשית כא וה' פקד את
שרה, ומפטרין שמואל א ב **בחנה** לפי שפקידתה היתה צדאש השנה
והאידינא דאיכא תרי יומי, יומא קמא כיש אומרים [וה' פקד
את שרה], למחר [קורין] בראשית כב והאלהים נסה את אברהם

אבני חן על מסכת מגילה

[כל-איש ישראל בִּירַח הָאֶתְנִים בָּהֶן הָיָה הַשְּׂבִיעִי] על שם שמנוכת הנית הייתה צאונה אסופה # [מה בא רש"י לומר בזה? וראה ש"ח ועדיין צ"ע], ונחג הסוכות,

ושאר כל ימות החג, קורין בקרבנות החג, [עד כאן דברי הברייטא, לפי רש"י לעיל],

[ראה ש"ח שהוא ספק אם ההמשך הם מדברי הברייטא או מדברי הגמ' יו"ט האחרון] [שמיני עצרת] קורין (כל הבכור. ד"ס) מצות וחוקים ובכור אלא שמתחילין עשר מעשר, לפי שיש צאונה פרשה מנחת ומוקס הרבה הנהוגות בחג צאונה זמן, שהוא זמן אסוף, ועת שהעניים צריכין לאסוף מאכל לניצחם, ועוד יש צאונה פרשה מנחת מעשר עני, ומנחת נחון ופחית תפתח והענק מעניק לעד עברי, ושלוחת חפשי, והעבט מעביטנו,

ומפטרין מלכים א ט ויהי ככלות שלמה על שם ציוס השמיני שלח את העם, למחר [בשמחת תורה] קורין וזאת הברכה, ומפטרין מלכים א ח ויעמוד שלמה,

אמר רב הונא אמר רב, שבת שחל להיות בחולו של מועד בין בפסח בין בסוכות, מקרא קרינן [בכי תשא] שמות לג ראה אתה שיש שם מנחת שבת ורגלים וחולו של מועד, דכתיב את חג המנחת תשמור ומכאן למדנו אסור מלאכת חולו של מועד, במסכת חגיגה (יט, ח),

אפטורי בפסח [בשבת חוה"מ] יחזקאל לו העצמות היבשות שיאלו ממגרים לפי הקץ, ובסוכות יחזקאל לח ביום בא גוג והיא המלחמה האמורה, בזכריה צהנה יוס צל לה' [והוא ההפטורה של יום א' של סוכות],

בחגוכה [בשבת חנוכה] [קורין] בנשיאים, ומפטרין זכריה ג בנרות דזכריה רני ושמח, על שם ראיתי והנה מנורת זכר כולה וגו', ואי מיקלעי שתי שבתות [כשיום הראשון חל בשבת, ויש ב' שבתות חנוכה], קמיייתא בנרות דזכריה, בתרייתא מלכים א ז בנרות שלמה ויעש מירוס [וגו'] ואלה המנורות חמש מימין וגו',

בפורים [קורין] שמות יז ויבא עמלק,

בראשי חדשים [קורין] במדבר כח ובראשי חדשיכם,

ראש חדש שחל להיות בשבת, מפטרין ישעיה סו והיה מדי חדש בחדשו,

חל להיות [ראש חודש] באחד בשבת, מאתמול מפטרין שמואל א ב ויאמר לו יהונתן מחר חדש,

אמר רב הונא

דף ל"א ע"ב

ראש חדש אב שחל להיות בשבת, מפטרין ישעיה א' ו"ד חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטורח [אחר שאינכם מתענגים לשם ה', היא מרחא בעיני מצד שהוא נגד רצוני. מלבי"ם],

מאי היו עלי לטורח [וכי החגים שישראל מקיימין הוא לטורח להקב"ה]? [ומתרג' חגמ' שלא קאי על ראשי חדשים ומועדים שהם מן התורה אלא על המועדים שבהם ירבעם מלכו בכתוב במלכים א' י"ב ל"ב ויעש ירבעם חג בחדש השמיני בחמשה עשר יום לחדש כחג אשר ביהודה וראה שם עוד] אמר הקב"ה לא דיין להם לישראל שחוטאין לפני [בביטול חודש ומועד], אלא שמטריחין אותי לידע איזו גזירה קשה אביא עליהם,

[לפי שהקב"ה משלם במדה שאדם מודד, וירבעם החטיא רבים בעגלי זהב, גם בביטול החודש, והמועד, ועוד כמה עבירות שעשה כמפורש בפ' חלק, רבו בו העונשין כפי העבירות, וע"ז אומר היו עלי לטורח, שמטריחין אותי בעבירות הרבה שעשו להודיע לבריות איזה גזירה קשה יהיה עונשם לפי העבירה. מהרש"א עיי"ש עוד],

בתשעה באב גופיה מאי מפטרינן? אמר רב ישעיה א איכה היתה לזונה,

מקרא מאי [מה קורין בת"כ]? תניא אחרים אומרים ויקרא בו ואם לא תשמעו לי [תוכחה דפרשת בחוקתי], ר' נתן בר יוסף אומר במדבר יד עד אנה ינאצני העם הזה, ויש אומרים במדבר יד עד מתי לעדה הרעה הזאת [עד אנה ינאצני ועד מתי לעדה הרעה] מרזיחו במרגלים, והם חזרו בתשעה באב, כדאמרינן במסכת תענית (כט, ח),

אמר אביי, האידנא נהוג עלמא למיקרי דברים ד כי תוליד בנים ומפטרין ירמיה ח אסוף אסיפם:

[שנינו במשנתנו] [במעמדות] במעשה בראשית וכו': מנהגי מילי מה ענין צראשית אלל מעמדות? א"ר אמי אלמלא מעמדות [קרבנות. רבינו גרשום תענית כ"ז ע"ב] לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר ירמיה לג אם לא בריתי יומם ולילה [הקרבנות שמקריבין יומם ולילה. שם] חוקות שמים וארץ לא שמת' [ראה תיו"ט אבות פ"א משנה ב' בד"ה ועל העבודה],

[ומביא ראיה שלא רק הקרבנות עצמן, אלא גם באמירת הקרבנות תלוי קיום שמים וארץ], ובתיב בראשית טו ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה מה תאמר לי ללמדן דבר שיתכפרו צו עונותיהן?

אמר אברהם לפני הקב"ה, רבש"ע שמא ח"ו ישראל חוטאים לפניך, ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה,

אמר לו [הקב"ה לאברהם] לאו,

קיי"א

אבני חן על מסכת מגילה

וזמן פירות האילן, כדמפרט ואילן [כדי שתכלה שנה וקללותיה],
[ראה בשו"ע או"ח סימן תכ"ח סעיף ד' וז"ל ולעולם קורין פרשת במדבר סיני
קודם עצרת, וכתב הבאר הלכה ולפעמים אף פרשת נשא קודם עצרת כגון
שאותה השנה היתה מעוברת וחל ר"ה ביום ה' שקורין פרשת אחרי מות קודם
חג הפסח [ובין שהשנה היתה חשוון וכסלו מלאים או חסרים] ואז קורין פרשת
נשא קודם עצרת כן מבואר בפוסקים].

ושבמשינה תורה קודם ר"ה, מאי מעמא? אמר אביי
ואיתמא ריש לקיש, כדי שתכלה השנה וקללותיה,

בשלמא שבמשינה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה,
אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה היא? אין
עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן [דר"ה מז. בר' פרקים העולם נידון]
ובעצרת על פירות האילן,

[ומביא עוד מאמר של רשב"א] תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר,
אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה, סתור ואל תבנה
מפני שסתירת זקנים בנין ובנין נערים סתירה,

וסימן לדבר מלכא א יב רחבעם בן שלמה [פסוק ח' שם יעזוב
את עצת הזקנים אשר יעצו את הילדים אשר גדלו אתו ולא הצליח,
ראה שם כל הפרק],

ת"ר, מקום שמפסיקין בשבת שחרית, שם קורין במנחה,
במנחה [וממקום שהפסיקו במנחה] שם קורין בשני, בשני [וממקום
שהפסיקו בשני] שם קורין בחמישי, בחמישי [וממקום שהפסיקו
בחמישי] שם קורין לשבת הבאה דברי ר' מאיר,

ר' יהודה אומר מקום שמפסיקין בשבת שחרית, שם קורין
במנחה ובשני ובחמישי ולשבת הבאה [כמו שאנו נוהגין],

אמר רבי זירא, הלכה מקום שמפסיקין בשבת שחרית, שם
קורין במנחה ובשני ובחמישי ולשבת הבאה,

ולימא הלכה כרבי יהודה?

דף ל"ב ע"א

משום דאפכי להו דרבי מאיר לדרבי יהודה, ודרבי יהודה לדרבי מאיר,

ת"ר [העולה לתורה] פותח ורואה גולל ומברך, וחוזר ופותח
וקורא דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר פותח ורואה
ומברך וקורא,

[כל הקוראים מברכים לפניו ולאחריו, ופותח הפסח קודם שיברך ורואה הפסח
שצריך להתחיל בו, ואחר כך יברך, ולאחר שקרא גולל ומברך, הגה ובשעה

אמר לפניו רבש"ע במה אדע? אמר לו קחה לי עגלה
מושולשת וגו' כלומר הקרנות יכפרו עליהן, [וצ"ע שקרנות אינם מכפרין
רק על שונג?]

אמר לפניו [אברהם לפי הקב"ה] רבש"ע תינח בזמן שביט
המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא
עליהם?

אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות, כל זמן שקוראין
בהן, מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני קרבן, ומוחל אני
על כל עונותיהם:

[כתב הגר"א (תר"ם) דמה"ט מקיפין בזה"ז עם הלולב את הבימה והס"ת,
דהס"ת היא לנו במקום המזבח דע"י הקריאה בתוכה מעלה עלינו הכתוב כאילו
מקריבין קרבן לפני ה'. וכן כתב החת"ס (או"ח סכ"ח). פירות תאנה],

[שנינו במשנתנו] בתעניות, ברכות וקללות ואין מפסיקין
בקללות: מה"מ דלון מפסיקים בקללות? אמר ר' חייא בר גמרא
אמר רבי אסי, דאמר קרא משלי ג מוסר ה' בני אל תמאס
והמפסיק בזה מראה עצמו שקשה לו לקרות,

ונמסכת סופרים (פרק יב) יליף לה מסיפיה דקרא ואל תקון צמוכתו, אל תעשו
קולין קולין, פסקים פסקים, לשון קליטה, [ראה תוס'],

ריש לקיש אומר, לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות [ובין
שמברך לפני הקריאה ואחרי הקריאה צריך לברך על דבר שאינו פורענות. שט],

אלא היכי עביד? תנא כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק
שלפניהם [לאו דוקא פסוק דהא יש פרשה ואין מתחילין ומשירין בפחות
משלשה פסוקים. תוס'] וכשהוא מסיים מסיים בפסוק שלאחריו,

אמר אביי, לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים אבל
קללות שבמשינה תורה [פרשת כי תבא] פוסק, מאי מעמא
הללו [פרשת בחקותי] בלשון רבים אמורות, ומשה מפי הגבורה
אמר ונעשה שליח לומר כך אמר לי הקדוש ברוך הוא, שהרי אמרין בלשון ונעמי
והפקדמי ושלחתי, מי שהיכולת צידו לעשות, והללו אכל צמשה מורה בלשון
יחיד אמורות, ומשה מפי עצמו אמרן [וברוח הקודש. תוס'] כמי
יכנה ה', ידבק ה' בך, משה אמר מאליו, אם תעבדו על מזבתי הוא יפקיד עליכם,

לוי בר בומי, הוה קרי וקא מגמגם קרא אותן צמשה וצקושי קמיה
דרב הונא בארורי צמשה מורה, אמר לו אכנפשאך אם רגוע להפסיק
פסוק, הוולל ואתה קץ בקריאתך, לא שנו אלא קללות שבתורת
כהנים [שנאמרו מפי הגבורה], אבל שבמשינה תורה פוסק,

תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל,

שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת שהוא זמן קצר

אבני חן על מסכת מגילה

שמברך ברכה ראשונה יהפך פניו על הצד שלא יהא נראה כמברך מן התורה, ונראה לי דיהפך פניו לצד שמאלו. או"ח קל"ט סעיף ד'.

מאי טעמא דרבי מאיר [שגולל את הס"ת לפני שמברך]? **כדעולא** דאמר **עולא מפני מה אמרו הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן** [אף על פי שממועד קולו הרבה מן המתרגם שאין קולו מעכב קול המתרגם. רשב"א], **כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה, הכא נמי כדי שלא יאמרו ברכות כתובין בתורה** [ולכן גולל הס"ת שלא יהיה פתוח],

ורבי יהודה, תרגום איכא למיטעי ואומר תרגום כמזבז, ואמו למיכזבז תרגום צמורה **ברכות ליכא למיטעי** הכל יודעין שאין צרכם כמזבז צמורה,

אמר רבי זירא אמר רב מתנה, הלכה פותח ורואה ומברך וקורא, ולימא הלכה כר' יהודה? משום דאפכי להו [פי' שלא יבואו להפך ולומר שר' יהודה סבר שצריך לגלול קודם שיברך], [ולמעשה יש בזה מנהגים שונים, וראה תוס' ד"ה גוללו, ובשו"ע סימן קל"ט],

אמר ר' זירא אמר רב מתנה, הלוחות לא ידעמי מה הן, יש מפרשין הן העשין לספרים שלנו שאין עשין צגליון [הכוונה כנראה ללוחות עץ שביניהם קשורים דפי הקונטרס הכרוכים, וברך כלל צופו בעור. אהרן ארנד בעיונים] **והבימות שהיו עשין למלך צפרשת המלך, כדאמרין צמסת סוטה (מא, א) אין בהן משום קדושה,**

[לוחות ובימות היו בב"ה שהיו משתמשין בהן להניח ספר תורה עליהם, באקראי בעלמא, ולא היו מיוחדין לכך, ומשום הכי קאמר דאין בהם משום קדושה, ואמרו בירושלמי אין בהם משום קדושה ס"ת אבל משום קדושה בהכ"ז יש בהן. ר"ן]. [פירוש החלק של מעלה ושל מטה ושל בין הרפין של ס"ת אין בהן משום קדושה. ר"ח עיי"ש, וראה תוס'].

1. אמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן, הגולל ספר תורה צריך שיעמידנו על התפר כנגד המפר, ששם ראוי להדקו יפה [שאם יקרע, יקרע על התפר. ר"ף].

[עיי' לעיל יט: ברש"י ד"ה כדי שלא יקרע, וגם שם הוא בשם ר' יוחנן, וזה כוונת רש"י ז"ל כאן. מנחת יהודה],

2. ואמר ר' שפטיה א"ר יוחנן, הגולל ספר תורה מענין לענין, והוא יסיד, וספר תורה מונח לו על צרכיו [וגולל. רי"ף] [פי' עמוד אחד לצד גופו ועמוד השני חוץ לגופו] **גוללו מבחוץ** העמוד שהוא מונח לו [גוללו] [יקט. רי"ף], ויגולל מזד חוץ לצד פנים ואין גוללו מבפנים ששם יאחז עמוד הפנימי ויגולל לצד המזד יתפשט החיצון ויפול לארץ [לכן ניח הס"ת על ברכיו באופן שהצד שצריך לגלול יהיה חוץ לגופו], [וראה בר"ן וברא"ש],

וכשהוא מזהיר [משגמר מלגוללו. רי"ף] **וצא להדקו** # [אולי הפירוש שהוא דין חדש, דכשגמר הקריאה ורוצה לסגור הס"ת והס"ת מונח על הבימה. ראה מש"כ להלן] [ראה תוס'] **מהדקו מבפנים** יאחז צפוימי [ויהדקו על

החיצונית. רי"ף], [פי' יסגור הס"ת מצד שקרוב לו לצד הרחוק ממנו] **ואינו מזהיר מבחוץ** כדי שלא יקטע הכתב צורעומיו, שמנוה להראות את [הכתב אל] העם כשהדקו,

[ובספר האשכול בהלכות ס"ת כתב דאם יאחז החיצון להדקו מניח ורועותיו על ס"ת ואסור],

צמסת סופרים, [פי"ד הי"ד וז"ל מיד גולל ספר תורה עד שלשה דפין ומגביהו ומראה פני כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו לאחריו שמצוה לכל האנשים ולנשים לראות הכתב ולברוע ולומר (דברים ד) וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל],

[פרש"י כאן בד"ה וכשהוא מזהיר צ"ע שמכסוף דבריו משמע שעושה כן בציבור, ומהמשך דבריו משמע דקאי אדלעיל שהוא יחיד? וגם לא הבנתי שלהדקה צריך לאחוז בשני הצדדים ומה פירוש שיגלול הפנימי על החיצון? וצריך לפרש שאין זה המשך מלמעלה אלא דין חדש שלאחר הקריאה אם הוא עומד מצד הס"ת לא ישיט ידיו למעלה מהכתב לסגור הס"ת מצד הרחוק לצד הקרוב, אלא יגלול מזהצד הקרוב אליו לצד הרחוק, ואין הפירוש להדקה בחוקה ולקושרה],

3. ואמר ר' שפטיה א"ר יוחנן, עשרה שקראו בתורה [עשרה. ד"ס] **שנאספו וקראו השלישי** [פי' שלשה קרואים] **או השני כמק היום, ולפי שאין קורין צמורה פחות מעשרה, נקט עשרה שקראו צמורה הגדול שבהם גולל ספר תורה** [ראה תוס'],

הגוללו נוטל שכר כולן, דאמר ר' יהושע בן לוי, עשרה שקראו בתורה הגולל ספר תורה קיבל שכר כולן, שכר כולן סלקא דעתך [שרק הוא מקבל שכר]? **אלא אימא קיבל שכר כנגד כולן,**

4. ואמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן, מנין שמשתמשין בבת קול אם צלצלו. רע"י] להחמיל דבר, ושמע קול (א) [של. רע"י] הין או לא הולך אחריו, ואין כאן משום נחוש [בירושלמי] [שבת פרק במה אשה] תני כתיב לא תנחשו ולא תעוננו, ואף על פי שאין נחוש יש סימן. תוס'] **שנאמר** ישעיה ל **ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר,**

והני מילי דשמע קל גברא במתא קול שאינו מנאי הוא, [שהרי הגברים הם בשדה בשעות היום, ולכן מסתמא] וצמ קול צאה אליו, **וקל איתתא בדברא** [ראשה בדברא לא שכיחא. ברכות ג' ע"ב. רש"ש], **והוא דאמר הין הין, והוא דאמר לאו לאו** שנקבל שמי פעמים [ואין צו משום לא מנחשו. רע"י],

5. ואמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן, כל הקורא בלא נעימה כגון טעמי המקראות ושונה בלא זמרה [שהיו רגילין לשנות המשניות בזמרה לפי שהיו שונים אותן על פה וע"י כך היו נזכרים יותר. תוס'], **עליו הכתוב אומר יחזקאל כ וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וגו',**

אבני חן על מסכת מגילה

מועד ומועד בזמנן, להודיע חוקי האלֵהים ומורומו, וקצלו וקיימו שֶׁכֶּר המִנּוֹת עליהם ועל צִיָּהם צוֹ וצָנָא, [דברי רש"י אלו תמורהם וצריך להבין כוונתם, ואולי י"ל שכיון שאין אלו דברי רש"י עצמו כמוש"ב הר"ם, וגם שרש"י אין דרכו במליצות כאלו, והם אחר כתבו,

וי"ל שרוצה לסיים המסכת במליצת הלשון מעין לשון סיום המגילה בדרכי במגילת אסתר פרק ט' פסוק כ"ו קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם, ומסרם הלשון בסגנון ברכה, אבל עדיין צריך להבין פירוש המילים ש קצלו וקיימו שֶׁכֶּר המִנּוֹת עליהם ועל צִיָּהם צוֹ וצָנָא?]:

סיימתי בעזרת שמו יתברך, ברבים, אור ליום ב' פרשת ויקהל-פקודי תשס"ז, ועברתי על הספר שנית וסיימתי בניסן תשס"ט בעזרת הש"י.

המספר הראשון הוא מספר השורה על הדף שנמצא בה הסימן, המספר השני בסוגריים [] הוא מספר השורות שברף,

ב' 1 [53]	מגילה נקראת ב יי"א ביי"ב ביי"ג ביי"ד בט"ו ע"ב: מנצפ"ך צופים אמרום,
ג' 42 [54]	אע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו ואורחא דסוגיא דגמרא (להקשות) [לתרץ] דבר שאינו, עד דערס ומעמידה על צוריה,
ד' 21 [34]	חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום
ה' 15 [43]	אי זו הוא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין
ו' 1 [53]	חמת זו טבריא ולמה נקרא שמה חמת על שום חמי טבריא. שאפילו ריקנין שבה מלאין מצות כרמון, ע"ב: ינעתי ולא מצאתי אל תאמן,
ז' 1 [53]	רב נחמן בר יצחק אומר מהכא [שנאמרה ברוה"ק] וְזָכַרְסָא לא יסוף מזרעם ע"ב: רווחא לבסומא שכיח
ח' 1 [44]	אין בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש
ט' 26 [42]	מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושתים זקנים

מתקיף לה אב"י, משום דלא ידע לבסומי קלא יחזקאל כ משפטים לא יחיו בהם קרית ביה?

אלא כדרב משרשיא, דאמר, שני תלמידי חכמים היושבים בעיר אחת, ואין נוחין זה את זה בהלכה [שחולק על מה שאמר השני, אף כשעדיין לא שמע הסברו], עליהם הכתוב אומר, וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים, ומשפטים לא יחיו בהם,

אמר רבי פרנק אמר רבי יוחנן [וכ"ה שבת יד.], כל האוחז ספר תורה ערום גלגל מטפחת קצין ספר מורה [שהאיש אוחז את הס"ת כשהוא האוחז ערום, שיש בכך בזיון לתורה. שו"ת הרדב"ז. שט.], נקבר ערום, [דהיינו שהוא ניגש לתורה ולמצוות כשהוא ערום, בלי להתכונן. אמרי אמת שבת הגדול תרצ"ז. פנ"ה],

[ובדרך אפשר שיש דברים של כבוד התורה, כבוד ספרים, וכבוד תלמידי חכמים, שצריך להיות כרי שהאדם יתפעל, ואם יאמר האדם למה לי לכל המשחק אינו אלא טועה, שאם יעשנה כך בדרך חול יחסר לו כל ההתפעלות, והאדם הוא בשר ודם וצריך לזה],

ערום סלקא דעתך? אלא אימא נקבר ערום בלא מצות, בלא מצות סלקא דעתך? אלא אמר אב"י נקבר ערום בלא אותה מצוה [פ' אם אחז בה ערום וקרא בו אין לו שכר מהקריאה. תוס' עיי"ש],

[במאמר זה יש כמה פירושים] אמר רבי ינאי, בריה דרבי ינאי סבא, משמיה דרבי ינאי רבה, (מוטב. ד"ס עיי"ש באריכות) תיגלל המטפחת [סביב הס"ת], ואל יגלל ספר תורה צמון המטפחת [שמי שגולל ממפחת יזהר שלא יגלל את הס"ת לתוך המטפחת], [כלומר בלא מטפחת. ר"ה, פ' תיגלל הס"ת רק במטפחת אבל לא יגלל ערום בלא מטפחת]:

[שנינו במשנתנו] ויקרא כג וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו :

ת"ר, משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בעניניו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג,

[כאן הוא תקנת משה אבל כל תקנה סתם [המופיעה בתלמוד] תקנת עזרא היא. מחזור ויטרי כללי הש"ס אות צ', וראה ברכות נ"ד ע"א רש"י ד"ה התקינו, עזרא וסייעמו. מבוא לתורה שבכתב ושבע"פ],

[דיבור זה הוא תוספת גליון. ד"ס] וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל משה מיקן להם לישראל, שיהיו שואלין ודורשין בעניניו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת,

למה הוצרך לכתוב כאן וידבר משה, וכי כל המצות כולן לא אמרן משה לישראל, מהו וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל? מלמד שהיה מדבר עמם הלכות כל

אבני חן על מסכת מגילה

כ"ז 45 [47]	רב הונא גזר תעניתא, על לגביה רב חנה בר חנילא וכל בני מתיא
כ"ח 38 [52]	שאל רבי את ר' יהושע בן קרחה במה הארכת ימים? א"ל קצת בחיי? אמר לו רבי תורה היא וללמוד אני צריך
כ"ט 1 [52]	מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה
ל' 16 [47]	חל להיות בכי תשא עצמה, קורין אותה וכופלין אותה
ל"א 1 [45]	אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן ע"ב: שסתירת זקנים בגין, ובגין נערים סתירה. לא כדברי רב החובל והנוקד ומבלבל, תוס' ע"ב
ל"ב 45 [45]	הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג.

עד כאן למדנו 710 דפים מ2711 של הש"ס,

י' 4 [37]	קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא
י"א 33 [50]	הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו
י"ב 45 [48]	לעשות כרצון איש ואיש, אמר רבא לעשות כרצון מרדכי והמן, מרדכי דכתיב איש יהודי, המן איש צר ואויב,
י"ג 13 [51]	דכתיב ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור, ואמר רבי יוחנן שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה,
י"ד 27 [53]	הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש! אכתי עבדי אחשורוש אנן
ט"ו 43 [52]	אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה
ט"ז 27 [51]	כי הוה נקיט ואזיל בשבילא דבי המן חזיתיה ברתיא דקיימא אאיגרא,
י"ז 36 [40]	איתקש זכירה לעשייה מה עשייה למפרע לא, אף זכירה למפרע לא
י"ח 17 [48]	וכי מאחר דמאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים תקנו תפלה על הסדר, שמעון הפקולי מאי הסדיר? שכחום וחזר וסדרום
י"ט 54 [56]	ונקראת אגרת שאם הטייל בה שלשה חוטי גידין כשרה
כ' 21 [42]	וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד שתנץ החמה
כ"א 31 [45]	זה הכלל כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב קורין ארבעה, ביום טוב חמשה ביוה"כ ששה בשבת שבעה
כ"ב 48 [52]	רב בכהני קרא, דהא רב הונא קרי בכהני
כ"ג 20 [40]	הני שלשה חמשה ושבעה כנגד מי
כ"ד 35 [40]	רב פפא אמר משום כבוד
כ"ה 43 [47]	ברכת כהנים מעשה דוד ואמנון נקראין ולא מתרגמין
כ"ו 33 [44]	דתניא מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות

אבני חן על מסכת מגילה

לפי סדר הדורות	לספח"ג	חשבון הגנים	
2928	-832		שלמה בנה הבית, ד' למלכותו
2935	-825		נשלם בנין בית ראשון
3327	-433	-598	גלות יהויכין מלכים ב' כ"ד י"ב
3338	-422	-586	חורבן בית ראשון עמד 410 שנה [לפי חשבונם היה זה בשנת 586- זה הברל של בערך 164 שנים]
		-546	מלך כורש על פרס Cyrus II the Great King of Persia 546-529
		-539	כורש כבש את בבל
3392	-368	-486	מלך אחשורוש Xerxes I King of Persia 486-465
3405	-355		נס פורים
3406	-354	-521	מלך דריוש (ארתחשסתא) Darius I of Persia 521-486
3408	-352		תחלת בנין בית שני (שבעים שנה אחר חורבן בית ראשון)
3412	-349	-515	נגמר בנין בית שני
3414	-346	-458	עזרה עלה לארץ ישראל התחיל לעלות שנה לפני כן והוא ז' לארתחשסתא לפי חז"ל
3426	-334	-444	עלה נחמיה מבבל וגמר בנין החומה נחמיה ז' ט"ו, בשנת עשרים לארתחשסתא לפי חז"ל
		-423	דריוש Darius II King of Persia 423-404
		-336	דריוש Darius III or Codomannus King of Persia 336-330
3448	-312	-330	אלכסנדר מוקדון Alexander III (of Macdon) the Great לפי חשבונם מת בבבל בשנת 323
3622	-138		נס תנוכה
3828	68	70	חורבן בית שני עמד 420 שנה, אבל לפי חשבון הגנים עמד 585 שנה
3895	135		מרד בר כוכבא
		363	julian the appostate מלך רומי נתן רשות ליהודים לבנות בית השלישי אבל הוא נהרג במלחמה ומלך פרס ביטל הבנין.

החשבונות לפי חז"ל לקחתי מסדר הדורות, וחשבון הגנים לקחתי מוויקיפדיה, ונחזין לדעת שיטת הגנים בזה כדי להבין לפעמים מה שכתוב פה ושם.
וראה ר"ה ג: תנא: הוא כורש, הוא דריוש, הוא ארתחשסתא, וזה מסדר קצת סדר השנים לפי חז"ל,
ועדיין צריך לברר אם כל מה שכתבתי כאן הוא מדויק,

אבני חן על מסכת מועד קטן

כתב הדקדוקי סופרים בהקדמה למסכת ביצה "פירוש רש"י על מסכת מו"ק הוא מרבנו גרשום.

ברש"י על הע"י ציין חיד דוד בשם המהר"ץ חיות וז"ל דברי רש"י בע"י במסכת זו משונים בהוספות רבות מכפי אשר המה בש"ס, גם היה לבעל עין יעקב תוספות חדשות אשר אינם אצלנו ואין בידי לברר אם המה הוספות הכותב או נוסחאות משונות,

וראה פירוש רש"י שעל הרי"ף שהוא שונה מרש"י שלנו, וצינתי אותה בר"ת הרי"ף,

ג' אמור תשנ"ב ראיתי כמה כתבי יד בשכטר סמינר

א) כ"י 4-escorial madrid GII-4 הפירוש מתחיל בדף ג' ואינו דומה לרש"י שלנו, ודומה לפירוש"י שעל הרי"ף,

ב) כ"י על קלף #6653 R840 וצינתי אותה באות ש',

ג) מייקרו פילם מינכן #33 HEB 216, JTS בתחילת הפירוש כתב שהוא פירוש רבינו גרשום וצינתי אותה באות ג'.

אש פנחס = להרב פנחס הירשפרונג זצ"ל.

רשב"ה = רבינו שלמה בן היותם.

ק"י = פירוש רש"י על מסכת מו"ק בעריכת הרב יוסף יצחק קעלער תשס"ו.

כ"י = פירוש רש"י על מסכת מו"ק מכ"י בעריכת אפרים קופפר תשכ"א בהוצאת מוקצי נרדמים.

פירושו של הר"ן הנדפס סביב לרי"ף למסכת זו מיוחס לו במעות, והוא פירושו של הנימוקי יוסף, כמו שתקנו כבר המדפיסים,

לשונות במסכת מועד קטן:

ד' ע"ב, פליגו בה רבי זורא ורבי אבא בר ממל חד אמר מפני שנראה כעודר,

שם, ר' זורא ור' אבא בר ממל חד אמר כגון שהעמיק וחד אמר זיבול מוכיח עליו,

ה' ע"א וכן אמר רבי עזיאל בר בריה דרבי עזיאל רבה [ראה מגילה ל"ב ע"א אמר ר' ינאי בריה דר' ינאי סבא בריה דרב ינאי רבה],

כך אמרה מועד קטן והדומה לה, רבנו של עולם למה אין עוסקים בי כשאר מסכתות, והקדוש ברוך הוא השיב לה טוב הרי כבר נאמר טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו. ספר חסידים סימן רס"א,

דף ב' ע"א

[סידרה אחר מגילה מפני שיש בינו ובין ימי פורים הצטרפות שבשניהם אסור התענית וההספד. הרמב"ם],

[המדובר בתחלת מסכת זו הוא בדיני חוה"מ, ומביא המ"ב בריש סימן תק"ל שיש חמש מלאכות שמותרות בחוה"מ:

דבר האבד [ולא מניעת הריח],

צרכי המועד

פועל שאין לו מה לאכול

צרכי רבים

מעשה להדיוט אפילו ליחיד],

[אבל יש מלאכות שאסורות בחוה"מ כגון:

מירחא יתירה

כיון מלאכתו במועד

שאין בה צורך המועד]

[ויש מחלוקת אי אסור מלאכה בחוה"מ הוא מדאורייתא או מדרבנן, ראה תוס'

חגיגה י"ח ע"א ד"ה חולו,

אבל יש בירושלמי מו"ק פ"ב הל' ג' א"ר בא בר ממל אילו היה לי מי שיומנה עמי וכו' והיתרתי שיהו עושין מלאכה בחולו של מועד וכו' כלום אסרו לעשות מלאכה בחולו של מועד אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויגיעין בתורה ואינן אוכלין ושותין ופחזין. ע"כ, הרי שאין בה אסור תורה],

משקין בית השלחין במועד [בחול המועד, שאילו יו"ט עצמה נקרא רגל, אבל לא שדה בית הבעל] שדה שהיא עומדת צהר [וכיוצא בו. ש"י], ולריך להשקותה ממד משקין אותה, אפילו בחולו של מועד, לפי שהוא לו הפסד גדול אם אינו משקה אותה, (ודצר של) [וכל דצר שיש לו] הפסד המירו חכמים לערוך צו בחולו של מועד, כמו שאנו מוזהרין במסכת חגיגה (יח, א), דכתיב (דברים יז) ששת ימים תאכל מצות וציוס השביעי עזרת לה' אלהיך, מה שביעי עזר בעשיית מלאכה אף ששה עזורים בעשיית מלאכה, אי מה שביעי עזר בכל מלאכה אף ששה עזרין בכל מלאכה, תלמוד לומר השביעי שביעי עזר בכל מלאכה, ואין ששה עזרין בכל מלאכה, הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים, לומר לך אינו מלאכה אסורה בחולו של מועד, ואי זו מותרת, ומלאכה שיש בה הפסד אם אינו עושה אותה, כגון להשקות צית השלחין, המירו חכמים,

[בתי"ט כתב דלא אשכחן בשום מקום במתניתין שם "חולו של מועד" רק מועד סתם, וצ"ע דמשנה מפורשת במגילה כא. בר"ח ובחולו של מועד קורין ד'. אש פנחס]

ובשביעית מפרש גמרא [אף שאסור בעבודת קרקע עכ"פ השקאה רק מרבנן אסור, ומשום הפסד התירו, וי"א דבשביעית אפילו בית הבעל שרי. יבין],

בין ממעיין שיצא בתחילה דעכשיו מתחיל לנצו, שעדיין לא החזיקה [אמת המים. ש"י] דרכה **בין ממעיין שלא יצא בתחילה** אלא (מעין) [ככל. ד"ס] נוצע מזמן מרובה,

אבל אין משקין [ואיסור מי גשמים וקילון אמועד קאי, דגבי שביעית לא חיישין לשירחא יתירה. גמ"י] **לא ממי הגשמים** משום דאית זיה טירחא יתירא, כדמפרש גמרא [שנקוו, ואפילו ממשכין ברגל דליכא טירחא, אסור, דגורין אטו קילון עמוק שיש בו טירחא, אבל בשביעית אפילו טירחא שרי, מדקיל לעניין כל מלאכה שאינו עבודת קרקע. יבין] **ולא ממי הקילון** [מים שבבור עמוק. יבין]. [גומא עמוקה שמי גשמים מתאספים שם ודולין ממנה מים בכדים וכדה על שכמה מתרגמין גולתה, ולכך נקראין מי קילון. תוס' הרא"ש], [אופן ההשקיה המותרת ממי המעין, דהיינו שפותח את האמה במקום שמי המעין מגיעים לשם, ועל ידי כך נמשכים המים לשדה, אבל הפניית האמה על ידי חפירת חריץ צר, אסורה, שזה בכלל עשיית אמה בתחלה, וכמו שאמר ר' יהודה בבבביתא בסמוך לא יפנה אדם אמת המים וישקה לגינתו,

אבני חן על מסכת מועד קטן

לסס. רש"י לקמן ה' ע"א, [ששופכן סיד נמוח סביב הקבר שיהיה לסימן שלא יאחילו עליו, דמשום דבימות הגשמים נמוח הסימן שעשו אשתקד, להכי צריך לחזור ולחקנו. יבין שקלים פ"א מ"א, וראה שקלים ג' ע"א אף שציינו כבר באדר פעמים שיורדים גשמים וצריך לחזור ולסיידם בנסן] [דליכא מירחא. תוס'],

ויוצאין אף על הכלאים [מצוה הוא לצאת. תוס' עיי"ש] [ואע"פ שכבר הכריזו עליהם באחד באדר לא היו סומכין על ההכרזה דשמא לא עקרום בעלים והיו הם יוצאים ועוקרים אותם. הרע"ב. וכן כתב התו"ט ד"אף" קאי ארישא דמשמעין על הכלאים וכו'. ולפ"ז הפי' כאילו אמר ואף יוצאין על הכלאים דהיינו חזין ממה שכבר הכריזו אף יוצאין. וכן הוא ברש"ש. נקט לשון "אף" שהיו השלחין יוצאין באף ובחימה על מקיימי כלאים ולא שמעו לדברי הכרזה שהכריזו באחד באדר. פני זקן. כל זה במסכת שקלים על משנה הראשונה]:

גמ': השתא יש לומר ממעיין שיצא בתחילה דאתי לאינפולי [פי' ליפול] הקרקע שסביבה [סביב המעיין], דעדיין לא החזיקה דרכה **משקין** צמולו של מועד, ולא חיישין דלמא נפיל, ואילו וטרם טירחא יתירא, **ממעין** שלא יצא בתחילה שכבר החזיק דרכו **דלא אתי לאינפולי** **מביעיא** דמסקה ממנו צמולו של מועד?

[הוה מצי לשנויי זו ואין צריך לומר זו קתני כדמשני בבמה דוכתי אלא דעדיפא מינה קא משני. תוס' הרא"ש].

אמרי אצמריך אי תנא מעיין שיצא בתחילה, הוה אמינא **הכא** הוא דבית השלחין אין בית הבעל **שדה** [הוא צעמק] [היוצאת צעמקס ולמה הוא ממילא. ש' ואינו צריך להסקותה, ואין זה הפסד אס אין מסקה אומה לא, משום דאתי לאינפולי, אבל מעיין שלא יצא בתחילה דלא אתי לאינפולי אימא אפילו בית הבעל נמי,

קא משמע לן מתניתין, דמיין צין ממעיין שלא ילא צמחילה לא **שנא מעיין שיצא בתחילה ולא שנא מעיין** **שלא יצא בתחילה בית השלחין אין בית הבעל** אפילו ממעיין שלא ילא צמחילה לא,

ומאי משמע דהאי בית השלחין לישנא דצחותא [צמאון] היא? דכתיב דברים כה ואתה עיף ויגע ומתרגמינן ואת **משלחי** וה"ל ממחלק צמ"ת [ששניהם ממוצא הגרון. תו"ט], [וראה ר"ף שגורם במשנה משקין בית השלחין], [ומפרש משלחי מלשון צמא] **ולאי** [ועיף, מתאווה לישן],

[ג"כ בכ"מ שמוכא בש"ס תרגום נביאים מוכא בלשון תרגם רב יוסף, ותרגום אונקלוס מוכא בכ"מ בלשון ומתרגמינן, וכאן מצינו חידוש דגם תרגום יונתן מביא הש"ס בלשון ומתרגמינן, ועיין ג"כ ר"ה כב ע"ב וישאם דוד ואנשיו ומתרגמינן ואוקדינן דוד, וצ"ע. יעב"ץ],

ומאי משמע דהאי בית הבעל לישנא דמייתבותא היא [שהוא מיושב שאינו צריך לדבר אחר אלא למטר השמים ישתה מים. נמ"י], [פי' שימלא רצונו עד שיהיה מיושב]? דכתיב ישעיהו סב כי יבעל בחור בתולה, ומתרגמינן ארי כמה דמיתו **תב עולם עם בתולתא** [שנתמלא

ובמי גשמים שאסרו היינו אף באופן כזה שפותח את האמה והמים נמשכים מאליהם, דומיא דמעין, ואע"כ אסור משום גזירת קילון, או שמא יפסקו המים ויבוא לדלות, שמי גשמים יש להם קצבה. יוסף דעת],

ואין עושין עוגיות [שחופרים סביב הכרם כדי שיתעכבו שם המים מלשון הלחן תענגה שהוא לשון עיכוב. נמ"י] **לגפנים** [גומות סביב לגפן, כדי שיתכנסו שם הגשמים, ואסור בחוה"מ משום מרחח. יבין, ובשביעית מותר. נמ"י],

ר' אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה [תעלת המים irrigation canal] **בתחילה במועד ובשביעית** [דנראה כעודר שדה לזריעה דאסור בשביעית. יבין],

[פי' גילין היו לעשות בור להתכנס בו מים הרבה, ועושין חריצין שבקרקע ארוכים על פני כל השדה ברוחב אמה ובעומק אמה, והמים הולכין בהם סביב כל השדה ומשדה לשדה, ואותו חריץ נקרא "אמה" על שם תכונת רחבו ועמקו, ואומר עכשו אין עושין אותן בתחלה במועד אף לצורך בית השלחים מפני שזה מורה יתר. מאיר]

וחכמים אומרים עושין את האמה בתחילה בשביעית [דכל שנראה כחפור לא היו עבודה, דעודר לא היו כיון דמשלך את העפר למרחוק, והעודר מניחו במקומו כ"כ הר"ן. תו"ט],

ומתקנין את המקולקלות [כשנתקלקל האמה ע"י רפש. יבין] **במועד** [מדליכא מרחא כל כך לנקותה וכ"כ בשביעית דשרי, דהרי אין כאן עבודה קרקע. יבין], **ומתקנין את קלקולי המים** [צינורות של מים שבר"ה שנתקלקלו. יבין] **שברשות הרבים, וחוטטין אותן** [שאם נתמלא הבור מותר לחטוט להעמיקו, שהעפר תיחוח, אבל להופרה בתחילה שהקרקע קשה לא משום דאיכא מירחא יתירא. תוס'],

[ומונה עוד דברים שמותר בחוה"מ] **ומתקנין את הדרכים** [שנתקלקלו בימות הגשמים מתקנין אותם לעולי רגלים שיעלו בנים, או למי שננס לעיר מקלט דבקין שכיחי אינשי טפי יחד ואפשר טפי שיהרג אחד בשוגג. יבין בפרק א' דשקלים], **ואת הרחובות** [שיוצאים שם בני העיר. כ"י], הן פלטיאות גדולות שזוקים שבתוך העיר. תוס' הרא"ש. לקמן ה' ע"א],

ואת מקוות המים [אם נתרבה בהן טיט מנקין אותן, ואם נחפר שיעורן ממשכיין להם מים שאובין ומשלימין אותן לכשיעור אם ה' שם רוב ארבעים סאה מן הכשר. הרע"ב שקלים פ"א מ"א],

ועושין כל צורכי הרבים [שגומרין דיני ממונות ונפשות וחייבי מלקות, ופדיית ערבין וחרימין, והקדשות, והשקאת סוטה, ושריפת פרה, ורציעת עבד, וטהרת מצורע. ופותחין בורות לשתית הקיץ, וכל הדברים הללו אם היו תלויין ב"ד מזדריזין להשלמין עד אותו יום מדרקוב לסוף שנה התורה. יבין שקלים פ"א מ"א ושם מיידי באחד באדר],

ומציינין את הקברות [שעושין סימנים על הקברות כסיד, כדאמר במרוצה (בבא קמא סט, א) של קברות כסיד, דחזור כעצמות, כדי שלא ילכו אוכלי תרומה

אבני חן על מסכת מועד קטן

הצפו ואינו זו מכירתו. גמ'י] יתייבון בגי' בניך,

[וז"ל הגמ' תענית ר' ע"ב אמר רבי אבהו מאי לשון רביעיה? דבר שרובע את הקרקע, כדבר יהודה דאמר רב יהודה מיטרא בעלה דארעא הוא שנאמר כי כאשר ירד הגשם והשגל מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרהר את הארץ והולידה כלסם שמוליד והצמיחה],

מאן תנא [ראה תוס'] דמתניתין דפסידא אין שרי למיטרם זה בחולו של מועד, כגון צית השלחין הרווחה לא כגון צית הצעל, דאסור להסקות מאחר שאין זה הפסד, שאין צריך להסקות אלא [להרווחה דמילתא] [דריחא מילתא. ד"ס], לשוויה אפלי מרפי [מאחרין קודמין], ואפילו במקום פסידא מיטרח נמי לא מרחינן דקמי מתניתין אכל לא ממי גשמים כו' משום דאית ציה מירחא?

אמר רב הונא ר' אליעזר בן יעקב היא, דתנן רבי אליעזר בן יעקב אומר מושכין [ראה תוס'] **את המים מאילן לאילן** בחולו של מועד, אם יש מים מתח אילן אחד עושין דרך קטן מאילן לאילן, כדי שימסכו המים מאילן זה לאילן אחר ובבלבד שלא ישקה את השרה כולה צית הצעל קמייך, דהרווחה היא, אלמא דהרווחה דמילתא אסור ר' אליעזר, [והראשונים חלקו בזה והעמידו הא דאילנות בבית השלחין. הערות],

[מושכין את המים מאילן לאילן, פ' מושכין מן מעין דרך אמה לאילן, ומאותו אילן לאילן שבנגדו, עד שמשקה את כולו, דהוי פסידא אי לא משקי להו, ואלו האילנות הם בשרה בית השלחין ואין שם ירק, ובשביל כך לא ישקה כל השרה כולה, דאיכא הרווחה. המכתם],

[ומקשה ע"ז] **אימור דשמעת ליה לרבי אליעזר הרווחה דלא, מירחא במקום פסידא** [שאסור לטרוח מירחא יתירה] **מי שמעת ליה?**

אלא אמר רב פפא הא מני רבי יהודה היא,

דתניא מעיין היוצא בתחילה משקין ממנו אפילו שדה בית הבעל דברי רבי מאיר [וכדמסיים לקמן דלר"מ כ"ש מעיין שיצא כבר, דר"מ מתיר גם במעיין היוצא בתחילה],

רבי יהודה אומר [מיירי גם במעיין היוצא בתחילה] **אין משקין אלא שדה בית השלחין שחרבה** [ולקמן מפרש "שחרבה" היינו מעיין שיצא מתחלה],

רבי אלעזר בן עזריה אומר לא כך ולא כך [לא שנה חרב מעיינה ולא שנה לא חרב מעיינה, מעיין שיצא בתחילה לא. הגמ' לקמן, ונמצא שגם הוא מחמיר יותר מהמשנה, שהמשנה מתיר גם שיצא מתחילה],

[תמיה לי כיון דר' אלעזר בן עזריה קתני בסיפא דמתניתין אין עושין את האמה בתחלה במועד מכלל דברישא מודה דקתני בין ממעיין שיצא בתחלה, וצ"ל מה שחיסר במשנה פירש בברייתא והשמיענו דברישא נמי פליג. תוס' הרא"ש],

יתר על כן אמר רבי יהודה [עוד היה מחמיר יותר אפילו בבית השלחין

קא אסר להפנות משום דהוי מירחא יתירה. תוס'] **לא יפנה אדם אמת המים וישקה לגינתו ולחורבתו** [ראה תוס'] **בחולו של מועד,** [ונמצא שממה שאומר ר"י שאין משקין אלא בית השלחין, רואין שרק במקום פסידא מותר, ומותר על כן וכו' משמע שמירחא יתירה אסור],

מאי חרבה [שמתיר ר"י להשקות בית השלחין שחרבה] **אילימא חרבה ממש** שגשמה צור [שמתו הצמחים] **למה לי דמשקי לה** [למשקה להיא, דהא] [הא. ד"ס] **אין לה מקנה לעולם?**

אמר אביי [שחרבה לא קאי על השרה אלא על המעיין] **שחרבה ממעיין זה ויצא לה** [מעצמה?] **מעין אחר** [שלא יצא עד עכשיו] שחרב מעיינה שרגילה לשמות ממנו, דכיון שרגילה לשמות, אי לא משקה לה עכשיו אית ליה פסידא ימירא, אפילו הכי לא שרי ר' יהודה אלא ממעיין שיצא לה, דלאו מירחא הוא,

אכל מי גשמים ומי קילון, דמירחא הוא לא שרי אפילו צית השלחין, [הרי דר"י לא שרי במקום פסידא, ורק בשאין בה מירחא יתירה]

ועוד חזין דקאמר רבי יהודה לא יפנה מים כו' אלמא דלא שרי רב יהודה מירחא יתירה,

אלמא מתניתין [דמותר רק במקום הפסד, וגם בשאין מירחא יתירה] רבי יהודה היא,

דהא רבי אלעזר בן עזריה [פ' דאליביה ודאי לא מיתוקם מתני' דהא אמר] לא שנה חרב מעיינה ממעיין שיצא לה בתחילה, ולא שנה לא חרב מריווייה אסר,

[נמצא שמלת "שחרבה" היינו לומר דמיירי במעיין שיצא מתחלה ולכן מתיר ר"י, וע"ז אומר ר"א בן עזריה],

רבי אלעזר בן עזריה אומר לא כך ולא כך **לא שנה חרב מעיינה ולא שנה לא חרב מעיינה מעיין שיצא בתחילה לא,**

[והגמ' מקשה על זה שאמרנו דמתני' ר' יהודה]

וממאי דלמא עד כאן לא קאמר רבי יהודה בית השלחין אין בית הבעל לא, אלא מעיין שיצא בתחילה

דף ב' ע"ב

דלמא אתי לאינפולי אבל מעיין שלא יצא בתחילה דלא אתי לאינפולי אפילו בית הבעל נמי שרי רבי יהודה, וממתניתין דקמי נמי ממעיין שלא יצא בתחילה צית השלחין אין צית הצעל לא, לאו רבי יהודה היא? [והגמ' מקשה שממה שמוסיף ר"י מלת "שחרבה" נוכל לומר דלעולם מתיר ר"י גם בשרה בית הבעל שהוא להרווחה, במעיין שלא יצא מתחלה, וכאן מיירי במעיין שיצא מתחילה ולכן מותר רק משום שחרבה],

[ומתירין] **אם כן מתניתין אמאן תרמייה** [ראה תוס'] **לא רבי אלעזר בן יעקב כדלמנן** [דלא מיירי באיסור מירחא יתירה], ולא כרבי מאיר דשרי אפילו צית הצעל, ולא כרבי אלעזר בן עזריה דאפילו צית השלחין לא שרי ממעיין שיצא בתחילה?

אבני חן על מסכת מועד קטן

[באמת אין הקושיא קשה כל כך, שהרי שם יש לו שני כוונות לומר האילן, וגם צריך להעצים לכן חייב שתיים, אבל כאן כשמבטא אין לו אלא כוונה אחת ושואל אה"ל באופן כזה אינו חייב אלא אחת?]

וה"ל הרשב"ם בב"ב נ"ב ע"ב נקטין מרצותי ז"ל כל היכא דלמך בגמי' מיוצמא דפלוני מיוצמא בטלו דברי מי שהמיוצמא עליו לגמרי אזל היכא דעלמא דקשיא כי הך דשמואל לא בטלו דבריו דלמרינן לא הוה צריכא להן דבטלה שמועה זו לגמרי אלא לא אשכח פירוקא צההוא שעתא דתליא וקיימא,

ואעפ"כ אין נראה צעני דלא שגא מיוצמא ולא שגא דקשיא דקשיא אמילמא דלמוראלי חדא היא ולא הוה עיקר אלא לגבי מיוצמא ממשה או מצרימא שייך לומר מיוצמא ומפירכא דלמוראלי שייך למימר קשיא,

איתיביה רב יוסף לרבה המנכש והמחפה שמכסה את הזרעים
נעפר לבלאים לוקה משום לא תזרע כלאים (ויקרא יט), **רבי עקיבא**
אומר אף המקיים שרואה כלאים זרוע ואינו מצטלו,

בשלמא לדידי דאמינא משום זורע דמנכש הו' משום זורע היינו **דאסירא זריעה בכלאים** משום הכי מנכש בכלאים לוקה דהא אסירא זריעה בכלאים דכתיב לא תזרע, **אלא לדידך דאמרת משום חורש** **חרישה בכלאים** לזוך זריעת כלאים **מז' אסירא** דצעת חרישה ליכא כלאים כלל?

אמר ליה משום מקיים מנכש אינו לוקה אלא משום מקיים, והא **מודקתני סיפא ר"ע אומר אף המקיים מכלל דתנא קמא לאו** **משום מקיים הוא?** כולה ר' עקיבא היא ומאי טעם קאמר **מאי טעם המנכש והמחפה בכלאים** לוקה משום מקיים **שר"ע אומר אף המקיים,**

[ו"ל רש"י ע"ז ס"ד ע"א ד"ה אפילו לר' עקיבא דאמר המקיים בכלאים לוקה דאם זרען אחר וצא זה ועשה להן סייג וגדר כדי לקיימן לוקה אלמא אסור להיות רואה בקיומן,

דהא ר"ע סבר לאו שאין בה מעשה אין לוקין עליו במכות ד' ע"ב וזה הלשון שם ר' עקיבא אומר לא מן השם הוא זה, אלא משום דה"ל לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו],

מאי טעמא דר' עקיבא? דתניא ויקרא יט **שדך לא תזרע** **כלאים,** אין לי אלא זורע מקיים מניין? תלמוד לומר כלאים **שדך לא** ואף על גב דכתיב לא תזרע כלאים? גורעין ודורשין לא כלאים לא יהא כלאים מכל מקום, שחייב אמה לבטלו,

תנן [במשנתנו] **משקין בית השלחין במועד ובשביעית,** **בשלמא מועד** משום הכי שרי, דלא אסיר צטום מלאכה, אלא **משום** **מירחא** הוא ובמקום פסידא שרו רבנן למיטרא בחולו של מועד במקום פסידא, דכפרשין לעיל, **אלא שביעית בין למאן דאמר משום** **זורע ובין למאן דאמר משום חורש** דפליגי רבה ורב יוסף לעיל דמשקא מיס לזרעים, דמד אמר משום חורש, ומד אמר משום זורע **זריעה** **וחרישה בשביעית** **מז' שרי** הא נפקא מצריש וצקציר משנות דלמרינן אס אינו ענין לשבת שאינו צריך, שהרי כבר נאמר כל מלאכה תהוה ענין לשביעית?

אלא לרבי יהודה לא שגא מעיין שיצא בתחילה ולא שגא **מעיין שלא יצא בתחילה בית השלחין אין בית הבעל לא** **וממיתין ר' יהודה היא,** והאי דקתני מעיין שיצא בתחילה [בדברי ר"מ בבביתא] **להודיעך כחו דר' מאיר** [דכח דהתירא עדיף, ראה תוס'], **וראה צ"ח ביצה ב' ע"ב** בפירושו של כחו דהתירא עדיף, **דאפילו מעיין היוצא בתחילה משקין ממנו אפילו שדה הבעל דאפילו ממעין** **שיגא** בתחילה שרי אפילו לביט העל,

[אבל עדיין קשה איך אמרינן דמתני ר"י הוא הא רבי יהודה אומר אין משקין אלא שדה בית השלחין שחרבה ובמתני משמע דכל בית שלחין משקין אפילו בשלא חרבה? ואין לפרש במשנה דמיירי בשחרבה דהא קתני בהדיא דגם בשלא יצא מתחלה משקין ממנה],

[ענין חדש] **אתמר המנכש** מולג עשבים רעים ממוך הטובים, וכי עקרי להו נמחי הני טפי **והמשקה מים לזרעים** שזרק מים צעיקרי העשבים **בשבת** [בכל הסוגיא דאיידי בטירחא במועד אין נפ"מ בריחוק או בקירוב מקום אבל כשבא לענין מלאכה בשבת דיין ותני רק בקירוב מקום חייב, והיינו כל זמן שבא מבחו לעקרי העשבים, ע' חולין קכ"ז ע"א. ניצוצי אור] **משום מאי מתרינן ביה** דמאי מלאכה קא תשנין ליה דודאי קולר לא תשנין, שאינו מתכוין לטול העשבים אלא לתקן עשבים הטובים שצדקה, חורש וקולר אבות מלאכות הן בפרק כלל גדול (שבת עג, א) ?

[משום דאין אדם לוקה ולא נהרג אלא בהתראה. תוס' עיי"ש]

[פירוש דמשום תולש ליכא [במנכש] דלא צריך לאותו דבר, ולא דמי לקצור. המכתב],

רבה אמר משום חורש, רב יוסף אמר משום זורע,

אמר רבה כוותי ידי מסתברא מה דרכו של חורש לרפויי **לרנך ארעא האי נמי מרפויי ארעא** [לרבה אולינן בתר מעשה המלאכה ועיקר המעשה זה החרישה, ולרב יוסף אולינן בתר מטרת המלאכה שהיא חוריעה. הערות, וראה תוס'],

אמר רב יוסף כוותי ידי מסתברא מה דרכו של זורע **לצמוחי פירא הכא נמי מצמח פירא,**

אמר ליה אביי לרבה לדידך קשיא ולרב יוסף קשיא, לדידך **קשיא משום חורש אין משום זורע לא** אמאי לא מיחייב צמחייהו, הא עבד צמחייהו, ואשכחין צמחייהו דמיחייב תרמי? **לרב יוסף קשיא** **משום זורע אין משום חורש לא?**

וכי תימא כל היכא דאיכא תרתי לא מיחייב אלא חדא, **והאמר רב כהנא זומר וצריך לעצים** [תוס'] **חייב משום קולר** שהרי צריך לעצים, וסייג משום נוטע דמשום הוימור גדלי טפי שתיים אחת משום **נוטע ואחת משום קוצר, קשיא?**

[ראה תוס' שמוה קשיא לרבה, וקשיא לרב יוסף. והא דאמרינן משום רשעה אחת אתה מחייבו הוא רק במיתה ומלקות. ומקשה מרב כהנא אף שהוא אמורא דהוה חריף טובא],

אבני חן על מסכת מועד קטן

[האי דפליגנהו מהדרי? משום דקמאי שייכי בין בשדה בין בכרם, והני בתראי לא שייכי בשדה אלא באילן ובכרם. תוס' הרא"ש, # אבל צ"ע דהא אמרין בסוף שדברים אלו נוהגין בין בשדה ובין באילן ראה?]

ת"ל שדך לא כרמך לא, לא כל מלאכה שבשדך ולא כל מלאכה שבכרמך,

מגין שאין מוזבלין מניחים וכל בעיקרי האילן ואין מפרקין אגנים שעל עיקרי האילן ואין מאבקין ששרשיו נראין, ומכסין אותו באבן ואין מעשנין באילן עושין עשן תחת האילן, כדי שישירו המולעים שעליו [וראה בתוס' הרא"ש?]

ת"ל שדך לא כרמך לא, כל מלאכה שבשדך לא וכל מלאכה שבכרמך לא,

יכול לא יקשקש היינו עידור, אלא שעידור נגפנים וקשקש צומחים תחת הזיתים, ולא יעדר [שחופר תחת הגפנים, לרפוי ארעא] תחת הגפנים, ולא ימלא נקעים מים [שימלא את הסדקים באדמה במים], ולא יעשה עוגיות חופר גומא לגפנים תחת הגפן ליתן בו מים?

ת"ל שדך לא תורע, זריעה בכלל היתה וצטנה השביעית שבת שצמח וגו' ולמה יצתה, להקיש אליה לומר לך מה זריעה מיוחדת עבודה שבשדה ושכרם, אף כל שהיא עבודה שבשדה ושכרם כגון כל הני פרטי, יא קשקש ועידור ומים נקעים ועוגיות שאין צניהן [כו'. ד"ס],

[וכל הני עבודות דלעיל נוהגות בין בשדה ובין בכרם ואפילו שיש מהן שאין עתה נוהגין בן, י"ל שבמקומן היו עושין כך ורגילין לעשותן בשדה ובכרם. תוס'], [רש"י חזר לפרש מה שאמר הגמ' לעיל] [יכול. ד"ס] לא יקשקש תחת הזיתים ולא יעדר כו' ואם תקשי הא אסר עידור לעיל, קא תריץ לקמן [ד':] צעוגיות, הא צמחין, והא צמחין, והוא הדין לעידור. [ומ"מ קשיא דחזוין דגם תולדות אסורים?]

[ומתריץ] מדרבנן כל הני מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא אצל מדאורייתא לא היו אלא זמירה וצליה, כדאמרין לעיל הני אין, מידי אחרינא לא,

וקשקוש בשביעית מי שרי, והא כתיב שמות כג והשביעית תשמטנה ונטשתה, תשמטנה מלקשקש, ונטשתה מלסקל להוציא אגנים מן הכרם?

אמר רב עוקבא בר חמא תרי קשקושי הוו [שחופרים סביב לאילן] חד אברויי אילני, וחד סתומי פילי שמטתם נקעים של אילן אברויי אילן אסור דהוי משום רווחא, והאי דשרי קשקוש היינו סתומי פילי, והאי דאסיר היינו אברויי אילני סתומי פילי שרי דאית ציה משום פסידא, [בעין זה סוכה מ"ד ע"ב],

איתמר החורש בשביעית, ר' יוחנן ור' אלעזר, חד אמר

אמר אביי בשביעית בזמן הזה דרבנן ורבי היא דלמר דהוא מדרבנן, ומילתא דפסידא שרי רבנן דתניא רבי אומר דברים טו וזה דבר השמטה שמוט כמי צהמטת כספים, אמאי כמי צהמטת שמוט, בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים מכלל דאיכא זמן דלא משמט קרקע, ואיזה זה בזמן הזה,

רבא אמר אפילו תימא רבנן דפליגי עליה דרבנן, ואמר דשביעית בזמן הזה דלורייתא אבות אסר רחמנא צביעית

דף ג' ע"א

תולדות כגון משקה זרעים שלא היה צמחן לא אסר רחמנא,

דכתיב ויקרא כה ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שדך לא תורע וגו' מכדי זמירה בכלל זריעה שדרשו של זומר לנמוסי פירי חורע, צליה צעננים כקצירה צמחא וקצירה אצ מלאכה היא, צפרק כלל גדול [שבת עג, ח] צליה צכלל קצירה, דשניהן חוספין ובצירה בכלל קצירה למאי הלכתא כתבינהו רחמנא? למימרא דאהני תולדות מיחייב אאחרנייתא לא מיחייב,

[מביא כאן ברייתא שהוא חלוקה לג' חלקים,

א) מגין לניכוש ולעידור ולכיסוח,

ב) מגין שאין מקרסמין ואין מורדין ואין מפסגין,

ג) מגין שאין מוזבלין ואין מפרקין ואין מאבקין,

ועל כולן משיב ת"ל שדך לא, כרמך לא,

וצריך להבין למה לא אמר הכל בפעם אחת?]

ולא [וכי אינו חייב בשביעית על תולדות אחרים] ! והתניא [כתב בשביעית] שדך לא תורע וכרמך לא תזמור, אין לי אלא זריעה וזמור מתקן ענפים יצשן של גפן מגין לניכוש [תולש עשבים רעים מתוך הטובים] ולעידור שחופר תחת הגפנים, לרפוי ארעא ולכיסוח צעננים, שחמך הרעים מן הטובים, ולא היינו ניכוש, דמעקר העיקרים מן הקרקע, דלזה אין עוקרין, אלא חוספין למעלה?

ת"ל שדך לא, כרמך לא מדלא כתיב לא תורע שדך לא תזמור כרמך אלא שדך לא תורע כרמך לא תזמור משמע שדך לא, כרמך לא, לא כל מלאכה שבשדך [כל מלאכה של שדך אסור] ולא כל מלאכה שבכרמך,

מגין שאין מקרסמין היינו, זמור [שמחתך ענפים יבשים], אלא שקרסוס שיך צליגות ואין מורדין מתקן ענפים יבשים ולמים, לפי שיש לאילן ענפים יותר מדאי ואין מפסגין באילן סומכים האילן שהוא רענן יותר מדאי [היינו רך ואינו קשה דל], [ובתוס' הרא"ש הביא בשם הראב"ד שפיסוג הוא לשון ניתוח, והוא זמורה הנקצצת עם האשכול. ועיי"ש עוד?]

אבני חן על מסכת מועד קטן

לוקה וחד אמר אינו לוקה,

אף כל שהיא עבודה שבשדה ושבתה?

[כלל ופרט וכלל]

[ומתריץ] מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא,

דף ג' ע"ב

ויקרא כ"ה ר' ובשנה השביעית שבת שבתו ויהיה לארץ שבת לח' שנה
ל' א' תזרע ותרמק ל' א' תזמר: ה' את ספיח קצירה ל' א' תקצו ו'
ותעבדי גזירה ל' א' תבצר שנת שבתו ו' יהיה לארץ:

כי אתא רב דימי מארץ ישראל לנצל אמר שמעית דאמרי בארץ ישראל
יכול ילקה על התוספת, ונסיב לה תלמודא ושמעית דנסיב עליה
תלמודא לפטורא, ולא ידענא (מאי תלמודא ו. כ"י וביקן 134, כ"י
גוטנינג) [ובכ"י מונכ ולינדון, ולא ידענא מאי היא תוספת] מאי תוספת
ולא ידענא מאי תוספת (ולא פטור) [אמרי. ד"ס]?

ר' אלעזר אמר [מפרש דברי רב דימי] חרישה בשביעית, להכי קרי ליה
תוספת, דלא נפיק עיקרו מן המורה אלא מכלל ופרט וכלל, כדאמרינן לעיל ורבי
קאמר יכול ילקה על חרישה דאתיא מכלל ופרט וכלל,
ונסיב ליה תלמודא לפטורא כדאמרינן הני אין [לעיל ע"א, למימר
דאהני תולדות הוא דמיחייב, אתולדה אחרינא לא מיחייב] דאם כן דהוי לקי
כל הני פרטי דפריט כהדיא דאסור בשביעית זריעה וזימור, קצירה וצליה
למה לי דכמז רחמנא, אלא למימרא דהאן הוא דלוקה וכו', שמע מינה
אחרישה לא לקי,

ור' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים לפני ראש השנה של
שביעית, שהוא תוספת על השביעית, והכי קאמר יכול ילקה על תוספת
(ראש השנה) [שביעית. ד"ס] דאתיא שמוה ד' מבחריש
ובקציר תשבות כדאמר לקמן אס' אינו ענין לשביעית, שהי כמי שדך לא
תזרע וכדמך לא תזמור תנהו לענין ששית שנכנס לשביעית, (דשביעית) [כ"ז דצו'
= [דצוה]. נילוי אור] נמי אסור ונסיב לה תלמודא לפטורא
כדבעינן למימר לקמן גמר שבת [שבת. ממ"נ] משבת בראשית,

מאי ימים שלפני ראש השנה? כדתנן עד מתי חורשין
בשדה אילן ערב שביעית? בית שמאי אומרים כל זמן שיפה
לפרי כלומר כל זמן שמרישה יפה לפירות שגדלו בששית, דהיינו נמי קרוב לעצרת,
אזל מכאן ואילך לא, דהוי כמתקן פירות שביעית, וב"ה אומרים עד
העצרת וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו,

ועד מתי חורשין שדה הלבן של תבואה ערב שביעית [עד. ד"ס]
(מ) שתכלה הלחה שכלן הגשמים של שנה ששית, דעד ההיא שעתא מהני
חרישה לזריעה דשנה זו, אלא משתכלה הלחה אינו יכול לחרוש, דמחזי כחורש לזורק
שביעית, דהיינו (ו. ד"ס) כל זמן שבני אדם חורשים ליטע
מקשאות ומדלעות [דבערב שביעית דרך בני אדם ליטע קישואין ודלועין
עד שתכלה הלחה כדי שיתבשל קודם שביעית],

ר' שמעון אומר א"כ נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד
בידו כלומר, נתן דברך לשיעורין, שפעמים זה חורש קודם חצירו ליטע מקשאות
אלא בשדה הלבן [מותר לחרוש] עד הפסח ובשדה האילן עד
העצרת (וב"ה אומרים עד הפסח),

לימא בדר' אבין אמר רבי אילעא קמיופלא, דאמר רבי אבין
אמר ר' אילעא, כל מקום שנאמר כלל בעשה, ופרט בלא
תעשה כגון הכא, דכתיב (ויקרא כה) וזשנה השביעית שבת שבתו יהיה לארץ
כלל היינו עשה, שדך לא תזרע וכדמך לא תזמור פרט, היינו לא תעשה אין דנין
אותו בכלל ופרט וכלל ואף על גב דכתיב כלל בתריה, כגון הכא דכתיב
בתריה (שבת) [שנת] שבתו,

כלומר אין לו דין דשאר כלל ופרט וכלל שכתובין כולו בעשה או כלל, דאמר כלל
ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, דמרבי כל מידי דדמי לפרט, אלא דיינין
ליה בכלל ופרט, והואל דנשתנה משאר כלל ופרט וכלל, אמרינן אין בכלל אלא מה
שצפירט, הני אין, מידי אחרינא לא,

[וישאל לימא] מאן דאמר לוקה לית ליה דרבי אבין אמר רבי
אילעא [דס"ל דמרבי כל דדמי לפרט למלקות], ומאן דאמר אינו לוקה
אית ליה דר' אבין?

[ומתריץ] לא דכולי עלמא לית ליה דרבי אבין אמר ר' אילעא,
מאן דאמר לוקה שפיר כדאמר, דדרשינן בכלל ופרט וכלל [ובל שדומה
לפרט לוקה עליה], ומאן דאמר אינו לוקה אמר לך מכדי זמירה
בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתבינהו
רחמנא, למימר דאהני תולדות הוא דמיחייב, אתולדה
אחרינא לא מיחייב להכי חורש אינו לוקה ,

ולא [וכי אינו לוקה רק על אלו שפרט הכתוב] והתניא שדך לא תזרע
וכדמך לא תזמור אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לעידור
ולקישקוש ולכיסוח? ת"ל שדך לא, כדמך לא, לא כל
מלאכה שבשדך ולא כל מלאכה שבכדמך,

[והברייתא ממשיך] ומנין שאין מקרסמין ואין מזורדין ואין מפסגין
באילן? ת"ל שדך לא כדמך לא, כל מלאכה שבשדך לא,
כל מלאכה שבכדמך לא,

מנין שאין מוזבלין ואין מפרקין ואין מעשנין באילן? ת"ל
שדך לא כדמך לא, כל מלאכה שבשדך לא וכל מלאכה
שבכדמך לא,

יכול לא יקשקש תחת הזיתים ולא יעדר תחת הגפנים ולא
ימלא נקעים מים ולא יעשה עוגיות לגפנים? תלמוד לומר
שדך לא תזרע, זריעה בכלל היתה ולמה יצתה להקיש
אליה לומר לך מה זריעה מיוחדת עבודה שבשדה ושבתה

אבני חן על מסכת מועד קטן

שנכנסם לשביעית (כל) [כלומר] שיש לו ליכנס לשביעית [פ'] ועדיין לא נכנס, שאסור לחרוש לפני ראש השנה וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית,

[וא"ת א"כ למה לי משום תוספת שביעית הוא איסור מדין פירות שביעית כדנפקא לן מדכתיב ועשת את התבואה לשלש השנים אל תיקרי לשלש אלא לשליש? וי"ל דהכא לא הוצרכו לאסור הפירות, אלא לאסור כל עבודה בשדה שיש בה באותו קציר במוצאי שביעית עד שתשלש אותה תבואה [פ'] בלא דרש זה לא היה איסור לעבוד הקרקע שגדילין בו פירות אלו], וזהו תוספת שביעית בסופו. ריטב"א ראש השנה מ' ע"א],

ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות ככל מקום [שאין חרישה של מצוה, והפסוק בא לומר על איזה קצירה הוא חייב, דהיינו רק על קצירה של רשות] **אף קציר רשות, יצא קציר העומר מותר לקצור בשבת שהיא מצוה** אף על פי שמנא קצור קולר, דבעינן קצירה לשמה, אצל אס מנא חרוש אינו מורש?

[ואיכא אין לומר שנאסר גם קציר מצוה? דא"כ למה לי היקש מנין לנו להתיר שצריך לאסור. וראה טורי אבן],
[הרי שר"ע יליף תוס' שביעית מקרא, וקשיא למה דאמרת שהיא הלכה למשה מסיני?]

[מה חריש רשות, מכאן מוכח דאפילו לר' ישמעאל דאית ליה בברכות ל"ה ע"ב תנהג בהם מדת דרך ארץ, מכל מקום אין עבודת האדמה בא"י מצוה כשלעצמה. הגר"א נבנצל שליט"א. יוסף דעת],

אלא אומר רב נחמן בר יצחק כי גמירי הלכתא למישרי ילדה עשר נטיעות עד ראש השנה קראי למיסר זקניה שלשים יום קודם ראש השנה, ואחו צית שמאי והלל וגזרו (מפסק ועד עזרת) # [אולי צ"ל עד הפסק ועד העזרת כמש"כ רש"י לעיל ע"ב ד"ה ואחר],

וכיון דהלכתא למישרי ילדה, לאו ממילא שמעת מינה ד זקניה אסירה לחרוש?

[והקשה החזו"ן איש והלא כך דרכה של תורה שהפסוק אוסר ובא ההלכה ומוציא פריטים מן האיסור ומה הקושיא? ותירץ דגם בלא הלכה היינו מתירים ילדות דהא ימותו בלא מים, ובפסוק לא כתיב שיעור ההרחקה, ויש ביד החכמים להתיר לפי דעתם, אלא ודאי בא ההלכה גם לאסור את הזקנות. ע"פ ב"ה],

אלא הלכתא [להתיר ילדה עד ר"ה ולאסור זקניה ל' יום] **לרבי ישמעאל** דלא נפיק ליה מקראי, דדריש לקרא לדרשה אחרת להוציא קציר העומר קראי לר' עקיבא [לר"ע אין לזה הלכתא אלא לומר דמוקרא],

	ר' עקיבא	ר' ישמעאל
בחריש ובקציר	לאסור חריש של ערב שביעית ומוצאי שב'	להתיר קציר שבת בעומר

ואמר [קאי על מה שאמר לעיל בשדה הלבן עד הפסק ובשדה האילן עד העצרת] **ר' שמעון בן פוי אומר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פריקים הללו דפסק ועזרת ובמלואם דמורשין עד ראש השנה** [ולקמן מקשה הגמ' איך יכלו לבטל הלכתא דעשר נטיעות?],

אמר ליה רבי זירא לר' אבהו ואמרי לה ריש לקיש לר' יוחנן, רבן גמליאל ובית דינו היכי מצו מבטלי תקנתא דב"ש וב"ה דרבי שמעון דאמר עד פסק ועד עזרת, [היינו. רש"ש] אליצא דצית שמאי וצית הלל והא תנן אין ב"ד יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין [תלמידים הרבה, א"נ שרוב התלמידים אומרים כמותו. הנהגות אשר", כלומר שרביץ תורה בישראל. ר"י מלוניל, אבל הראב"ד פ' במנין שנים. עכ"ל, פ' אם אחד יותר זקן מחבירו הלכה כמותו, וז"ל הראב"ד בעדיות פ"א משנה ה' בסופו ובמנין מנין שנים קאמר, והכי איתא בירושלמי. א"ח ע"ז ז.].

[במנין? אין הכוונה למנין בית דין עצמו, שהרי הוא קבוע, שבעים ואחד דיינים בבית דין הגדול? אלא זהו מנין חכמי הדור שהסכימו וקיבלו הדבר שהורה ב"ד הגדול ולא חלקו בו. יוסף דעת ע"פ הרמב"ם הלכות ממרים פ"ב הל"ב],

דינאל ד אשתומם כשעה חדא אומר ליה אימור כך התנו ביניהן שמאי והלל נשעת תקנתם כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל,

[ומקשה, וכי גזירה זו] **דידהו היא תקנתם היא הלכה למשה מסיני היא ! דאמר ר' אסי אומר ר' יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן מקום עשר נטיעות המפוזרות צמח צית סאה, שהוא חמישים על חמישים מורשין כל השדה (שלה) [כלה. ד"ס] צצצילן צערב שביעית עד ראש השנה, ואמרי הני הוואיל וילדות הן איכא פסידא יתירא, לכך מורשין עד ראש השנה, אצל זקניה אין מורשין עד ראש השנה, אלמא דהלכה למשה מסיני הן ערבה להקיף המצות וניסוך המים [צמח. ט] הלכה למשה מסיני, [והא דאמרין בעלמא מ"ם וי"ד מ"ם לרבות ניסוך המים מן התורה אינו אלא אסמכתא בעלמא. תוס'],**

אמר רבי יצחק כי גמירי הלכתא דאין מורשין לזקניה עד ראש השנה, אצל מורשין עד שלשים יום לפני ראש השנה, ואתו הני נמקנה דידהו תקון מפסק ומעצרת דהרחיקו עד הפסק ועד העזרת ואתנו בדרידה כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל ורבן גמליאל דצטל לא צטל אלא מפסק ומעזרת, עד שלשים יום לפני ראש השנה,

והני הלכתא נינהו [צמחיה, ה.א. ט] **קראי נינהו ! (דתנן) (דתניא)** שמות לר' בהריש ובקציר תשבות, ר' עקיבא אומר אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר ויקרא בה שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, אלא חריש של ערב שביעית

דף ד' ע"א

אבני חן על מסכת מועד קטן

עצמא דפסקי [וכן הוא במסקנא דלא פסקי, אבל כשהקשה ר' ירמיה לר' זירא היה סובר דמי אנגמים גם פסקי] מותר להשקות מהן בחולו של מועד ולא [גורין, ד"ס] דלמא [פסקי, ד"ס] מי אנגמים, ואזל וטרם [ומימי. ד"ס] מן נהר אחר,

מר [רב] אשי דאמר דמי גשמים אתו לידי מי קילון] אית ליה דרבי זירא [ראגמים דלא פסקי לא גורין, אבל במי גשמים דפסקי גורין], ומר [ר' אילעא] אמר ר' יוחנן [לדמר גורין מי גשמים (אפילו היכא דלא פסקי, ד"ס) אטו מי קילון, מדקאמר רב אשי מי גשמים לידי [מין] קילון אמי, מכלל דר' יוחנן אסר אפילו דלא אמיא לידי מי קילון לית ליה דרבי זירא דלא גזר,

גופא אמר ר' זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל נהרות המושכין מים מן האגמים מותר להשקות מהן בחולו של מועד,

איתיביה [מיתני] רבי ירמיה לרבי זירא [הגם דסברי בטעם איסור מי גשמים כרב אשי, ולעיל אמרין דרב אשי אית ליה לר' זירא, מ"מ מוקשה כיון דפסקי אתי לידי מי קילון ולאסרי. העתקתי מגליון הגמ' שלי],

אבל לא ממי גשמים ולא ממי קילון דלמא מפסקי, וטרם להוציא מן העמוק, הכא נמי אמאי לא ניחש דלמא מפסקי מי אנגמים? אמר ליה ירמיה ברי [פי] בדרך חיבה וקורבה. שט, וראה ברט' שפירוש מלשון ודאי, דודאי הוא דלא פסקי] הני אנגמים דבבל [שהוא ארץ לחה] כמיא דלא פסקי דמו וליכא למיחש,

תנו רבנן הפסיקות [מריצין שאין מתקנין. כ"י, נמ"י] והבריכות [גומות מתקנין יפה. כ"י] חדא מילתא היא [ויש מי שפירש פסיקות מרובעות, בריכות עגולות. יוסף דעת] שנתמלאו [לרבותא נקט דאלו בשנתמלאו במועד אפשר דהו"ל למיחש ולמגור שמא הוואה סבור כי היום טרוה למלאות, לפי שרואה אותו בלא מים קודם י"ט, רט'] מים מעיו"ט אסור להשקות מהן בחולו של מועד, ואם היתה אמת המים [ממעין. כ"י] עוברת ביניהן צין הצריכות הללו [לאו דוקא ביניהן, אלא כל שעוברת סמוך לשדה] מותר מותר להשקות ממי גשמים, דאי פסקי מי גשמים משקה מאמת המים,

אמר רב פפא והוא שרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים שיכול להשקות רוב השדה בפעם אחת מאותה אמת המים, אבל אם אינו יכול להשקות בפעם אחת מאותה אמת המים רוב של שדה, אינו משקה מפסיקות ובריכות, דלמא מפסיק ואזיל,

רב אשי אמר אע"פ שאין רובה של אותה שדה שותה כיון דקא משכא ואתיא [שמושך והולך המעיין] מימר אמר [בעל השרה] אי לא שתיתא לחד יומא תשתי לתרי ותלתא יומי מהיכא אמת המים, ולא טרם ומייתי מאמת המים אחרתא,

ת"ר בריכה שנוטפת מים משרה בית השלחין זו מותר

הלכתא עשר נטיעות	לית ליה הלכה דעשר נטיעות. רט', וי"א דלמד כן מסברא כרי שלא ימותו. וראה במפרשים	אוסר את הזקנות ומתיר את הילדות

[על הקשיא לעיל ע"ב שהקשו איך ביטל ר"ג ובית דינו את תוס' שביעית שתיקנו ב"ש וב"ה מתירין ר' יוחנן תירין אחר],

ור' יוחנן אמר רבן גמליאל ובית דינו מדאורייתא בטיל להו כלומר, אשכחו סמך מן המורה, להכי בטלו הלכתא, מאי טעמא? גמר שבת שבת, משבת בראשית, מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין, אף כאן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין,

[וראה תוס' שהגם שגם בשבת יש תוספות שבת? י"ל שמשום ההוא פורתא לא קא חשיב. עיי"ש],

מתקיף לה רב אשי מאן דאמר הלכתא דלפני ראש השנה אסור [וכן] אתיא גזרה שוה עקרה הלכתא כלומר, משום גזרה שוה דליניה גמירי מנפשייהו משנת בטלו הלכתא, הא אין אדם דין גזרה שוה מעצמו [ראה נזיר נו. סוף פ' בהן גדול, ואין דנין ק"ו מהלכה] ומאן דאמר קרא אתיא גזרה שוה עקרה קרא?

אלא אמר רב אשי רבן גמליאל ובית דינו סברי לה כרבי ישמעאל דאמר הלכתא גמירי לה, וכי גמירי הלכתא בזמן שבת המקדש קיים דומיא דניסוך המים [שהרי עשר נטיעות ערבה וניסוך המים למדו יחד הלל"מ] אבל בזמן שאין בית המקדש קיים לא וכו' שר רבן גמליאל וצית דינו צמן שאין צית המקדש קיים:

[הוא הדין שיכול לומר דערבה [פי' שמקיש עשר נטיעות לערבה] דודאי אין מצותה אלא בזמן בית המקדש? וחדא מיניהו נקט, אי נמי משום דניסוך המים אינו נוהג השתא אפילו מדרבנן, ריחא ליה טפי למינקטיהו. רט'],

אבל לא ממי הגשמים [תפירה מליאה גשמים. ד"ס] וממי הקילון [גומא עמוקה הרבה שיש בה מים ואינה מליאה וטירחא מילתא למדלי מינה. ד"ס]: בשלמא מי קילון איכא טירחא יתירא [שהן כמו ביב מושך מים וצריך לדלות ולהשקות דאיכא טירחא לא. ר"ח], אלא מי גשמים [דפתיחה סגי ליה. ר"ח] מאי טירחא איכא?

אמר ר' אילעא א"ר יוחנן גזירה מי גשמים אטו מי קילון דלמא אמי למעבד מי קילון, רב אשי אמר מי גשמים גופייהו לידי מי קילון אתו כלומר, כי מדלו מינה [עד] דלא הו"א מליאה נעשית ממילא מי קילון, שאינו מלא, וטירחא מלמא [כשפוסק המטר אתי לידי מי קילון, כלומר צריך למלאות מהן בדלי במקום שנתקבצו. ר"ח],

וקמיפלגי בדר' זירא, דאמר ר' זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל נהרות [נהר קטן. כ"י] המושכין מים מן האגמים [אסיפת מי גשמים הרבה מאד] השתא משמע ליה מי אנגמים [לא. רש"י כ"י]

אבני חן על מסכת מועד קטן

דף ד' ע"ב

מדלין שלופי כשהיקות רזופין נוטל מהן מצינטיים לאוכלן מותר [אע"פ שהוא מתקן הנשארות. רמ"א], ליפותן אסור, כשזיל ליפותן אותם שנשארים,

כרתנן המידל בגפנים מולג בגפנים שיטנן צידד יותר מדאי בשם שהוא מידל בשלו כך הוא מידל בשל עניים צפאה, אי נמי, עוללות שאין לו לא כמף ולא נטף [דכי אסר רחמנא ליקח עוללות ה"מ בשעת בצירה כדכתיב כי תבצור כרמך לא תעולל איסור עוללות עליהו. תוס'] דברי ר' יהודה, רבי מאיר אומר בשלו רשאי ואינו רשאי בשל עניים [שאולי אין עניים מסכימים שימעט את שלהם אף שכוונתו לתקנם], [הרי שמידל פירושה שלופי],

אמר ליה והתניא מדלין "מים" לירקות כדי לאוכלן? אמר ליה אי תניא תניא:

ואין עושין עוגיות לגפנים: מאי עוגיות? אמר רב יהודה בנבי צורות תחת הגפנים וזיתים וטמן בהם מים, [ג"א כוכי מלשון כוכין, כוך למת, וכבר פירשנו למעלה חפירות סביב רגל האילן כדי שיתעכבו שם המים. רשב"ה],

תניא נמי הכי אלו הן עוגיות עגול סביב, כמו עג עוגה ועמד צמחה [מעניית יט, א] וצדידין [יש לשון יד הברדד בכלים פכ"ט מ"ו] נמי הן גומות בדידין שבציקרי זיתים ושבציקרי גפנים,

איני והא רב יהודה שרא לבני בר ציתאי מקום למעבד בנבי עוגיות לכרמיהון והכי שרי, והא תנן אין עושין עוגיות?

לא קשיא הא בחדתי שמעולם לא היו שם עוגיות אסור לעשות צמולו של מועד, דאיכא טירחא יתירא **הא בעתיקי** אצל עתיקי, שכבר היו לו שם עוגיות וקסתמו מותר לחזור ולחופרן צמולו של מועד: [פ' לאו חרתי ממש, אלא כל שהוא כעין חרתי כגון שאין חרצין ניכר כלל. רמ"א],

שנינו במשנתנו ר' אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה [בתחילה במועד ובשביעית]: **בשלמא מועד משום דקא טרח, אלא שביעית מאי טעמא?**

פליגו בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל חד אמר מפני שנראה כעורר לזוך שציעת, שהרי מופר כעורר [וגזרו בה רבנן מפני אותן שהיו מקילין בשביעית. רמ"א],

וחד אמר מפני שמכשיר אנפיה לזריעה כשמופר האמה ומניח העפר שצמחה על שפת האמה מתקן אנפיה לזריעה, דעביד לה ארעא ריכא, [כלומר כיון שחופר נמצא בחורש באמצע ומכשיר הצדדין לזריעה. ר"ח, וראה תוס'],

להשקות ממנה שדה בית השלחין אחרת [זהו פירוש. ד"ס] בית השלחין [שהיה] [אחד היה. ד"ס] גבוה, והיה מעיין נובע מצדו [פ' בדופן התל], [וצד אחד] [ומצד אחר. ג'] היה בית השלחין נמוך, וזין אלו בית השלחין היה צד השלחין הנמוך צריכה קטנה, וכשמסקים בית השלחין הגבוה מן המעיין נוטף טיפין מן בית השלחין הגבוה לצריכה הנמוכה, מותר להשקות אותו בית השלחין הנמוך מאותה צריכה, אף על גב דצריכה עבדא דפסקא, הואיל ומטפטף צו מצית השלחין הגבוה מים שצאו לו ממחמת המעיין,

[וצריך להבין הא לעיל אמרינן שאם היתה אמת המים עוברת ביניהן מותר להשקות, ומאי שנא כאן שצריך שתהא נוטפת?]

והא עבדא דפסקא צריכה, ואיל ומימי? אמר ר' ירמיה ועדיין היא מטפטפת מצית השלחין גבוה למוך הצריכה, דודאי לא פסקא,

אמר אביי והוא שלא פסק מעיין ראשון [המטפטף], [ומיטפטף] מצית השלחין גבוה לצריכה [א] מותר להשקות מצריכה לצית השלחין נמוך, אצל אי פסק מעיין, אף על גב דעדיין מטפטף מצית השלחין גבוה למוך הצריכה אין משקין מן הצריכה לצית השלחין [הנמוך?], דלמא פסקי, ואיל וטרח ומימי ממעיין אחר,

תניא ר' שמעון בן מנסיא אומר שתי ערוגות [ערוגת ירק. כ"י] זו למעלה מזו לא ידלה מן התחתונה וישקה את העליונה דאיכא טירחא יתירא, יותר על כן אמר רבי אלעזר בר שמעון אפילו ערוגה אחת חציה נמוך וחציה גבוה לא ידלה ממקום נמוך וישקה למקום גבוה,

תנו רבנן מדלין לירקות משמע שהוא דולה מים ומשקה לירקות [ממקום עמוק קרי דלוי, ואע"ג דאיכא טירחא יתירא בשביל לאכול התיר, אבל ליפות אפילו ליכא טירחא לא התירו. תוס'] **כדי לאוכלן** צמולו של מועד, ואם בשביל ליפותן שיגדלו היקוות אסור להרוסה היא,

רבינא ורבה תוספאה הוו קא אזלי באורחא, חזו לההוא גברא דהוה דלי דוולא דולה לזית מים לירקות בחולא דמועדא ומכמים לא המירו כי אס לצית השלחין צלצל,

[תימה דדלייה אף לבית השלחין אסורה דהא אסרינן מי קילון במתניתין דדלייה היא טירחא יתירא, כמש"כ התוס' וטירחא לא התירו? רש"י] [פרש"י ולא היה בית השלחין, וקשיא לי דהו"ל לתלמודא לפרוש דשרה הבעל היתה כי סתם גנות שגדלים בהן ירקות בית השלחין הן? ועוד אמאי נקט דקא דלי דוולא הוה ליה למימר דקא משקה לגינתא? ונראה לי לפרש דשרה בית השלחין היתה והיה דולה בדלי מן הקילון והיינו דחקני מדלין לירקות מן הקילון לאוכלו במועד דלא אסרו מי קילון אלא ליפותו. תוס' הרא"ש],

אמר ליה רבה תוספאה [שהיה ממסדרי הש"ס, וראה שם] **לרבינא ליתי מר לשמתיה** [פ' דכל מאן דעבר אדרבנן הוא חייב גידוי. רמ"א], **א"ל והתניא מדלין לירקות כדי לאוכלן? א"ל מי סברת מאי מדלין מדלין מיהא, מאי**

אבני חן על מסכת מועד קטן

יש שייכות בין התירוצים שם להתירוצים כאן.

ומתקנין את המקולקלת במועד: מאי מקולקלת? אמר רבי אבא שאם היתה עמוקה טפח כלומר שלכחילה היה שם אמת המים צמ ששה טפחים, ונסתמה עד טפח מעמידה על עד ששה טפחים כלומר חוזר ומעמיק אותן חמשה טפחים שנסתמה,

פשיטא [לי זה שאני רוצה לומר, ויש לשאול דברים אחרים, וכן פירוש כל פשיטא שבתלמוד כי האי גוונא. רשב"ה] **חצי טפח על שלשה טפחים** אם הייתה צמלה צמ שלשה טפחים, ונסתמה עד חצי טפח, דודאי אינו חוזר ומעמיק אותן שני טפחים ומחצה, אף על גב דהוי דומיא דהיתה עמוקה טפח ומעמידה על ששה טפחים, כיון דלא עבר מיא [כיון דמעיקרא לא עברי צה מיא] כלומר, דודאי בצינא צמ שלשה טפחים לא עברי צה מיא שפיר, לא קודם לכן ולא עכשיו הוי טירחא דלא צריך לא כלום הוא,

טפחיים על שנים עשר דלכחילה הייתה של שנים עשר, ונסתמה עד שני טפחים אסור להעמיק עוד עד עשרה טפחים על אותן שנים הראשונים דקא טרח טירחא יתירא לא משום דהוי טירחא יתירא, דקא מעמיק כל כך ולהגביה קרקעית הגומא למעלה מששה טפחים [פי' חוץ ממה שיש טירחא לשחוח יש גם טירחא להגביה העפר. מ"ב],

טפחיים על שבעה טפחים, ונסתמה עד שני טפחים מהו להעמיק אותן חמשה ששטיירו **הבא** דהיתה עמוקה טפח ומעמידה על ששה חמישה קא מעמיק ולא הוי טירחא יתירא להעמיק כל כך בקרקע והבא חמישה קא מעמיק נמי לא מעמיק במועד אלא חמשה טפחים,

או דלמא כיון דאיכא טפח יתירא דלא צריך כל הטפח [דסגי בצרבעה] איכא טירחא טפי שמונה ענמו בשביל אותו טפח יותר מדאי תיקו,

אביי שרא לבני בר המדך לשחופי נהרא לעקור ענפי אילנות הגדלים בנהר, רבי ירמיה שרא להו לבני סכותא [שם מקום] למיכרא לפנות נהרא טמימא מקור המעיין שנסתם, רב אשי שרא להו לבני מתא מחסיא לאקדוחי נהר לפנות שירטון שצאמנע הנהר בורניץ שם הנהר אמר כיון דשתו מיניה רבים, כרבים דמי ותגן עושין כל צורכי רבים:

[בנהרות] שמקורם היו רציץ כמשפט ומפני מי גשמים וחול שמצויף המטר נסתתמו ולפיכך התירו להן [להסיר] החול והעצים והאבנים שמונעין המים. רשב"ה],

ומתקנין את

[בברכות כ' ע"ב אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם, כתוב בתורתך (דברים י') אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב (במדבר י') ישא ה' פניו אליך? אמר להם וכי לא ישא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה (דברים ח') ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך, והם

[אגפיה, גדותיה, אגף או גף משמע בצדי כל דבר, כמו כנפי העוף] [טהרות אב], זרוע האדם [שבת קכ"ט]. וכו' וכו' שבצדי הפתח [ע' פסחים פרק ז' י"ב] ועוד, ומוזכר ביחזקאל יב, יז, לח, לט. יוסף דעת]

מאי בינייהו? איכא בינייהו דקא אתו מיא בתריה דכי חפר צאמה אמו לאלתר מים צהדי חפירה מאן דאמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה איכא אף על גב דלמי מיא בתריה, דהא שדא ארעא רכיכא, אגפי האמה, ומ"ד מפני שנראה כעודר ליכא דהא אמי מיא, ובעודר ליכא מים, ולכן לא דמי לעודר,

ולמאן דאמר מפני שנראה כעודר ליחוש מפני שמכשיר אגפיה לזריעה? אלא לעולם דלא אמו מיא בתריה ו איכא בינייהו דקא שקיל מיניה ושדי לבראי דחפיר צאמה ושדי עפר לבראי, רחוק מאגפי אמה, דלא מכשיר אגפיה לזריעה למאן דאמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה ליכא, למ"ד מפני שנראה כעודר איכא דהא חפיר ולא אמו מיא בתריה,

ולמ"ד מפני שמכשיר אגפיה לזריעה, ליחוש מפני שנראה כעודר? עודר נמי כי קא שקיל בדוכתיה מנח ליה דלא שדי ארעא לבראי, דלא עביד אלא מרכך ארעא, אבל הכא שדי לבראי, לכן לא דמי לעודר,

אמימר מתני לה צהדיא, הא דאמר רבי אלעזר אין עושין את האמה בשביעית מפני שנראה כעודר, וקשיא ליה דרבי אלעזר בן עזריה אדר' אלעזר בן עזריה,

ומי אמר ר' אלעזר בן עזריה כל שנראה כעודר אסור, ורמינהי עושה אדם את זבלו אוצר שמכניס כל זבלו בשביעית בשדה, ולא אמרינן דנראה כמזל שדה בשביעית [מקבץ גללי צאת סוסיו ושוריו וחמוריו ואשפי בתיו וחציריו ועושה כרי גדלו. רשב"ה] ר' מאיר אוסר עד שיעמיק שלשה טפחים ומכניס הזבל לשם, דמוכחא מלתא דלא עביד כדי לזבל שדה בשביעית או עד שיוגביה ג' טפחים,

היה לו דבר מועט [היה לו מעט זבל] באותה שדה קודם שביעית מוסיף עליו זבל והולך בשביעית, ואין צריך להעמיק רבי אלעזר בן עזריה אוסר אפילו אם היה שם מעט זבל קודם שביעית, להוסיף עליו בשביעית עד שיעמיק שלשה, או עד שיוגביה שלשה, או עד שיתן על הסלע או שיתן הזבל על הסלע ששדה, דלא נראה כמזל, והכי שרי רבי אלעזר לפסור ולהעמיק בשביעית ולא חייש לנראה כעודר?

ר' זירא ור' אבא בר ממל חד אמר כגון שהעמיק קודם לכן, כלומר, הא דאמר רבי אלעזר עד שיעמיק לא אמר עד שיעמיק בשביעית, אלא שהיה עמוק קודם שביעית, וחד אמר זיבלו מוכיח עליו כלומר, אף על גב דמעמיק בשביעית הוא נראה כעודר ואסור, הכא מותר, שהרי זבלו שמיני לשם מוכיח עליו דלא עביד משום עודר:

[גם לעיל אמרו ר' זירא ור' אבא בר ממל חד אמר מפני שנראה וכו', וצ"ע אם

אבני חן על מסכת מועד קטן

מרדקקים [על] עצמם עד כוית ועד כביצה. עכ"ל, שני התיבות "על עצמם" נראות לכאורה כמיותרות?

ותירץ רבינו חיים מוולאזין זצ"ל ע"פ הפסוק בדברים י"ד כ"ט דכתיב וְכָא הָלְוִי פִי אֵינִי לוֹ חֶלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהָיָה רְחִימִי וְהָיָה אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ וְאֶכְלוּ וְשָׂבְעוּ, משמע מהפסוק שצריך ליתן להעני כשיעור שביעה, ואם לגבי ברכת המזון אנו מפרשים ואכלת ושבעת וברכת עד כוית ועד כביצה, לכאורה נוכל לפרש כן גם לגבי שיעור שביעה של העני, אבל זה החומרא של ישראל שהם מחמירים רק "על עצמם" לגבי ושבעת של ברכת המזון, אבל לגבי העני דכתיב ביה ושבעו נותנים להם כשיעור שביעה ממש. ראיתי בקובץ הבאר משנת 1929],

דף ה' ע"א

קילקולי המים שברה"ר כגון אגנים שנפלו מחמת הצור וכו': חטימה אין חפירה לא [למפור מתחלה לא, בנימוחא. כ"י],

אמר ר' יעקב אמר ר' יוחנן לא שנו [חטימה אין חפירה לא. כ"י] אלא שאין רבים צריכין להם, אבל רבים צריכין להם אפילו חפירה מותר,

וכי רבים צריכין להם מי שרי, והתניא חוטטין בורות שיחין ומערות של יחיד נפלו גרוכות בקרקעית הצור מעלה אומן מועד, ואין צריך לומר של רבים, ואין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים ואין צריך לומר של יחיד, מאי לאו בשרבים צריכין להם [וקשיא לר' יוחנן דאמר כשרבים צריכין להם מותר]?

לא בשאין רבים צריכין להם, דכוותה גבי יחיד שאין יחיד צריך להם [פ' כיון שהבירייתא דחוטטין בורות מיירי גם ביחיד וגם בציבור, וכיון בדציבור הוכרחת לאוקמה בשרבים צריכין להם, גם ביחיד אתה צריך לאוקמה כן, ולכן שואל וביחיד] חטימה מי שרי? והתניא בורות שיחין ומערות של יחיד כונסין מים לתוכן, אבל לא חוטטין ולא שפין [טמין. כ"י] את סדקיהן אי אמרת בשלמא הא דקמי הוה צרייתא שלמעה של יחיד [חוטטין בורות] היינו צשימד צריך לו, איכא לאוקמי האי דקמי האי צרייתא אכל לא חוטטין בשאין יחיד צריך לו, אלא אי אוקמת לה הא [ברייתא דלעיל] דחוטטין בשאין יחיד צריך לו, אס כן האי דקמי אכל לא חוטטין צמאי מוקמת לה ושל רבים חוטטין אותן ושפין את סדקיהן,

ואלא מאי בשיחיד צריך להם אלא מאי צשימד צריך לו כו', דכוותה גבי רבים בשרבים צריכין להם כלומר, צמאי מוקמת האי דקמי חוטטין צשרדים צריכין להן, חפירה מי אסיר והתניא כו' של רבים חופרין אומן והתניא בורות שיחין ומערות של יחיד כונסין מים לתוכן וחוטטין אותן אבל לא שפין את סדקיהן ולא חוטטין לתוכן ולא סדין אותן בסיד, ושל רבים חופרין אותן וסדין אותן בסיד?

אלא קשיא הך קמיייתא דקמי אין חופרין בורות של רבים צשרדים צריכין לו, קשיא להא צרייתא דקמי הכא של רבים חופרין אומן?

אלא תריץ הכי חוטטין בורות של יחיד בשיחיד צריך להם ואין צריך לומר בשל רבים כשרבים צריכין להם דאפילו חפירה מותר ואין צריך לומר בשל רבים, דאפילו חפירה מותר, ולא קשיא לרבי יוחנן דאמר לא שנו כו', ואין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים בשאין רבים צריכין להם, ואין צריך לומר של יחיד דכי אין יחיד צריך להם אפילו חטימה נמי אסור,

אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא דצשרדים צריכין לו, דחפירה נמי מותר דקתני עושין כל צורכי רבים כל לאתויי מאי לאו לאתויי חפירה?

לא לאתויי הא דתניא יוצאין לקוויץ את הדרכים לפנות קוויץ צשרדים ולתקן את הרחובות [שיוצאים שם בני העיר. כ"י # צריך ביאר איך ישבו ברחוב], הן פלטיאות גדולות שווקים שבתוך העיר. תוס' הרא"ש, ואת האסטרטאות [היינו שווקים גדולים שהן חוץ לעיר. תוס' הרא"ש, דרכים בלשון יוון איסטרטאות. רשב"ה] ולמוד את המקואות [אם יש בה ארבעים סאה] וכל מקוה שאין בו ארבעים סאה מרגילין [גורמין לו ומתקנין אותו עד שיכיל. רשב"ה] לתוכו שמרגילין שיהא [נובע. ד"ס] צמקוס אמת המים [ראה הגהות הב"ה], כדי שיהא צו ארבעים סאה, [מרגילין, הרגלה היינו משיכת מים, חורמה, אולי מלשון המשכה, כמו זה הוא מרגילה זו היא מרגילתו, יבמות פה, [אלמנה לכ"ג גרושה ומלוכה לכהן הדיוט הוא [האיש] מרגילה ומקיתה ליגשא לו, [אבל] זו שניה [שניות מדברי סופרים] דכיון דלא איחי מיפסלא ולאו זרעה מיפסיל ולא מפסדה מידי צדיאמו היא מרגילתו שהאשה רוצה להגשא יותר מן האיש] מלשון הדרכה ואימון, כמו ותרגילנו בתורתך, ואולי על שם והשקית ברגלך דברים יא. יוסף דעת]

ומנין שאם לא יצאו ועשו כל אלו [כל תיקוני העיר] שכל דמים שנשפכו שם כגון צקוים צשרדים מעלה עליהם הכתוב כאילו הם שפכו [שלא חסו בצער הרבים. רשב"ה]? ת"ל דברים יט והיה עליך [אתה המלך או ראש גלות שיש בידך היכולת לעשות. רשב"ה] דמים [תוס'],

[ומקשה איך אתה יכול לומר ש"כל צרכי רבים בא לרבות כל דברים אלו] הא דקאמרת דלאמרי הני נמי בהדיא קתני לה צמתימין ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת המקואות אלא ודאי הא דקמי ועושין כל צורכי רבים לאתויי מאי? לאו לאתויי חפירה קא אמו שמע מינה:

שנינו במשנתנו מציינין את הקברות שעושין סימנים על הקברות צקדי, כדאמר במדבא (צבא קמא סט, א) של קברות צקדי, דחור כעצמות, כדי שלא ילכו אוכלי תרומה לשם: אמר ר"ש בן פזי "רמז" [תוס'] לציון קברות מן התורה מניין? תלמוד לומר יחזקאל לט¹ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון יחזקאל מתנבא על העמיד לנבא, שיעשו ישראל ציונים על עצמות הפגרים המושלכין, ורמז הוא, שלא בא הכתוב אלא להזהיר וללמד שיהא אדם עושה ציון,

אבני חן על מסכת מועד קטן

מר זוטרא אמר ויקרא טו⁷ והזרתם את בני ישראל מטומאתם ומתרגמין ותפרשון,

רב אשי אמר ויקרא יח⁸ ושמרתם את משמרת עשו משמרת למושמרת עשו משמרת לאוכלי תרומה, דכתיב זה משמרת דכתיב (צמדצר יח) ואני נתתי לך את משמרת תרומותי שלא יהו מטומאים,

רבינא אמר תהלים נ' כ"ג⁹ זבח תו' דה' יכבדני וישם דרך: שעושין סימן בצורה דרך ילכו אראנו בישע אל הים,

אריב"ל כל השם אורחותיו זה השם אורחותיו, המהשג הפסד מלוא כנגד שורה ושכר עזירה כנגד הפסדה, ושם כמו שמין זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר ושם דרך, אל תקרי ושם [בש"ן שמואלית] אלא ושם [בש"ן ימנית] דרך אראנו בישע אלהים,

רבי ינאי הוה ליה ההוא תלמידא דכל יומא הוה מקשי ליה, בשבתא דריגלא לא הוה מקשי ליה משום דאמו כולי עלמא לפיקא [ראה תוס'], ואי מקשי ליה ולא הוה מזי לפרוקי הוה מכסף. [שהיה מפסיד מצוה קלה שלא היה נושא ונותן עם רבו להבין שמועתו, מפני שלא יבייש את רבו ועושה עבירה גדולה. תוס' הרא"ש],

דף ה' ע"ב

קרי עליה תהלים נ ושם דרך אראנו בישע אלהים שמשגז צעזע, אי זה מהן להקשות אי זה מהן שלא להקשות,

[ראה חולין ו' ע"א דתני רבי חייא (משלי כ"ג) כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה, אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו מעט בין, ואם לאו תבין את אשר לפניך ושמת סכין בלועך, אם בעל נפש אתה פרוש הימנו. ובניצוצי אור ציין לספר החסידים סי' תתקצ"ח ובמקום חסד שם],

[אגב דאירי בציון קברים] תנו רבנן אין מציינין לא על כזית מן המת, ולא על עצם כשעורה, ולא על דבר שאינו מממא באהל,

אבל מציינין על השדרה שאף על פי שאינה אלא ענף אחד, מטמא טומאה צאה ועל הגולגולת, על רוב בנין כגון ענמות גדולות, כגון קוליות, אף על פי שאין בו רוב מנינו ועל רוב בנין רוב הענמות, ואף על פי שאין בו רוב ציני המת,

ואין מציינין על הוודאות הוולד דכרור לכולי עלמא דאית ציה טומאה ודאית לא מטלטלי צלותו מקום טהרות [כגון בית הקברות שמצויי דיועים. תוס' הרא"ש] אבל מציינין על הספיקות שיש עליהן אהל,

א"ל רבינא לרב אשי הא מקמי דליתי יחזקאל מאן אמר [תוס'] [ראה רשב"ם בב"ב קכג.],

וליתעמיק הא דאמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו יחזקאל מד כל בן נכר ערל לב [פה] שנחנכו מעשיו לאציו שצממים שנעשה ערל לב ועבד עבודה זרה כדמפורש בפרק ד' דזבחים (כג:). י"ק] וערל בשר שמתו אחיו מחמת מילה ולא ראו למולו, שיראים פן ימות גם הוא כאחיו לא יבוא אל מקדשי (לשרתני) לא יבא אל מקדשי לשרתני, שאסורין [בהגנים כאלו] בעבודה מקמי דליתי יחזקאל מאן [אמרה. ד"ס]?

אלא גמרא גמירי מסיני לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא, הכא נמי גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא,

רבי אבהו אמר "מהבא" ויקרא יג² וטמא טמא יקרא טומאה קוראה לו ואומרת לו פרוש כלומר, עושים סימנים על הטומאה, כדי שיהא מרגיש ופורש [כמו של טומאה קוראה פרוש ולא תבוא הלום ואיזה זה ציון. כ"ן] וכן אמר רבי עזריאל בר בריה דרבי עזריאל רבה [ראה מגילה ל"ב ע"א אמר ר' ינאי בריה דר' ינאי סבא בריה דרב ינאי רבה] טומאה קוראה לו ואומרת לו פרוש,

והאי [הפסוק דטמא טמא יקרא] להכי הוא דאתא, ההוא מיבעי ליה לכדתניא וטמא טמא יקרא צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשין עליו רחמים [ראה שבת ס"ז ע"א]? א"כ ליכתוב וטמא, יקרא מאי וטמא טמא [כפל הלשון] שמעת מינה תרתי,

אביי אמר [נ"ן. כ"ן] "מהבא" ויקרא יט³ ולפני עור לא תתן מכשול כלומר, עשו דבר על הטומאה שלא יהו נכשלים צה נשאי תרומה וטהרות [עשו ציון שלא יכשלו צה אדם צלותו טומאה לשרוף טהרותיהן. כ"ן].

רב פפא אמר ישעיה נ"ד י"ד⁴ ואמר סלו סלו פנו דרך [פנו ללכת וכיון שנעשה הציון מיד פנה דרך ללכת צו. כ"ן], [כל חד וחד נקיט מאי דהוה מסיק אדעתיה, ולא פלוגי אלא אורחיה דמלתא דכל חד מסיק אדעתיה מאי דלא מסיק חבריה אדעתיה. תוס'],

[דהרגישו תוס' דודאי הני תלתא הראשונים הם למודים ורמזים גמורים, שר"ש אומר "רמז", וכן ר' אבהו ואביי אמרו הלשון "מהבא" משא"כ אינך אמוראי דלא נקטו בדבריהם הלשון "מהבא" נראה דלא ס"ל לרמזים גמורים רק דנקטו מה דמסיק אדעתיה, ובוה אתי שפיר שהרי"ף והרא"ש לא נקטו רק דברי שלשה הראשונים. עיין יעקב על הע"י],

רב חיננא אמר⁵ הרימו מכשול מדרך עמי [והוא סיפא דקרא בישעיה נ"ד י"ד],

ר' יהושע בריה דרב אידי אמר שמות יח⁶ והודעת להם את הדרך (אשר) ילכו בה,

אבני חן על מסכת מועד קטן

ואלו הן הספיקות, סככות ופרעות כגון סככות ופרעות הסמוכות לרשות הרבים הסמוך לצית הקברות, דמסקפא לן זהו טומאה, דמין דיש עליה אהל רגילים לקבור שם במקום נטו ובית הפרס מפרש לקמן,

ואין מעמידין ציון במקום טומאה [על הטומאה. ממש. כ"י] שלא להפסיד את הטהירות שאם הטומאה ממש תחת הציון אינו מרגיש עד שזא על הציון פתאום, ויטמאו הטהירות, שהרי הטומאה תחת הציון, אלא עושין הציון סמוך לטומאה ברחוק "כל שהוא", וכשזא על הציון מרגיש מן הטומאה, ואינו הולך עליה ואין מרחיקין ציון ממקום טומאה "יותר מכל שהוא" שלא להפסיד את ארץ ישראל כשכרואה הסימן מיד פורש, וגמלא ארץ ישראל בטומאה שלא לנזק,

[ומקשה] וכיזית מן המת אינו מטמא באהל דקמני אין מצינין על כית מן המת, ולא על כל דבר שאינו מטמא צאהל והא (תניא) [תנן] אלו שמטמאין באהל כזית מן המת?

אמר רב פפא לעולם כזית מטמא צאהל, והא דקמני אין מצינין הכא בכזית מצומצם עסקינן דסוף סוף מייחסר חסר דמחסק חסר בקרקע, ולהכי אין מצינין,

מוטב ישרפו עליו תרומה וקדשים לפי שעה [שעה אחת] דכל העובר על אותו כזית כשנקבר מחדש שורפין טהרותיו, דעדיין לא חסר, ואל ישרפו עליו לעולם שאם מצינין אותו שורפין עליו (על) כל תרומה שעוברין על אותו ציון לעולם, שלא לנזק, שהרי חסר, וימנין דלא חזי ליה, כגון צליה, וכי הדך חזי ליה ואמר נטמאת תרומתי, ושך לה, והיא לא נטמאת דהיא כזית כבר חסר, וכשאין מצינין אותו אין שורפין עליו אלא מחדש, שלא חסר,

[כמו אמר מר] אלו הן הספיקות סככות ופרעות, סככות אילן המיוסף על הארץ וטומאה תחת טף אחד, ואינו יודע תחת איזה טף, עושה ציון,

פרעות אבנים פרועות [גדולות כמו ואת ראשו לא יפרע. כ"י] היוצאות מן הגדר,

בית הפרס כרתנן [והוא משנה בריש פ"ז דאהלות וז"ל היכן שם, שחרש מקום הקבר וממנו ולהלן לכל רוח, ומלת פרס לשון התפשטות הוא כמו ויפרוש האהל על המושב, ובלשון חכמים נכתב בסמ"ך, כמו פורס מפה ומקדש, והכא ר"ל שעי שחרש הקבר התפשטה הטומאה מהקבר לכל סביביו, א"נ דמלת פרס לשון שבירה הוא כמו פרוס לרעב לחמך, כמו כן ה"נ ע"י שחרש חיישינן שנשברו ונתפרפו עצמות מהקבר, ונתגלגלו להלן מהקבר, ולהכי כל עפרות השדה מטמא במגע ובמשא, אבל לא באהל דחיישינן לעצם כשעורה שמה מעורב שם וכו' עיי"ש,

החורש את הקבר הרי הוא עושה בית הפרס, וכמה הוא עושה? מלא מענה מאה אמה (חצי) [מלא] מענה חלס אחד של מאה אמה, [חצי מענה. חרץ של מחרישה שעל ידי המחרישה נשתברו ונפתרו העצמות

וכל ספק עד לחצי מענה],

[בגליון מחקו תיבת "חצי" ול"נ דתיבת חצי הוא פירוש של פרס כמו בכדי אכילת פרס כוונתו שנשברו העצמות. וכן פירש הרע"ב ז"ל באהלות פ"ז ותיבת מענה הוא דיבור חדש. פורת יוסף],

יש כאן שני לשונות, וראה בר"ס שמוחזק בלשון "חצי מענה מאה אמה" ונוסח הדפוס הוא "מלא מענה" ובודאי אין המדובר על רוחב התלם שוראי כל רוחב התלם הוא טמא, ורק מדבר אם המאה אמה הוא מלא מענה, או חצי מענה], [מלא מענה מאה אמה, ר"ל כתלים בעומקן בל"א שרגילין לעשותה באורך ק' אמה, דהיינו ק' אמה לכל צד מהקבר דכשהתחיל לחרוש מהקבר ולהלן או רק עד ק' אמה טמא מושם חשש בית הפרס, דשערו חכמים דרך עד שם אפשר ליתגלגל עצם כשעורה מהקבר עם עגלת המחרישה. יבין עיי"ש],

[וצריך לדעת אם הכוונה לשתי וערב שהרי דרך המחרישה הוא ישר ואין אנו יודעים לאיזה כיוון הלך המחרישה, או עיגול של מאה אמה, או ריבוע ?],

ובית הפרס מו מטמא באהל והאמר רב יהודה אמר שמואל מנפח אדם בית הפרס והולך ההולך לשחוט פסחו [מנפח את בית הפרס] דלס יש עטם כשעורה המטמא דהיטק מתפור צרות, ועושה פסח צנית הפרס אזיל לו [פי' רואין אנו מכאן] על כל פנים שעושה פסח יכול לילך בבית הפרס] ואי מטמא צאהל היכי אזיל עליה, [ועוד קשה דהא שנינו] ורב יהודה בר אמי משמיה דעולא אמר בית הפרס שנידש טהור?

אמר רב פפא לא קשיא כאן [שמטמא באהל] בשדה שאבר בה קבר קמני דמצינין, דמטמא צאהל כאן בשדה שנחרש בה קבר אצל צדה שנחרש זה קבר אין צריך לציין, ולא מטמא צאהל, דנימא מחרישה סלקיה לטומאה,

[ונמצא שמה שאמרנו שמצינין על הספיקות וכו' קאי על שדה שנאבר בה קבר, ולא כשנחרש בה קבר],

[ומקשה על המשנה באהלות] ושדה שנחרש בה קבר בית הפרס קרי ליה? [ומתריץ] אין [בניחותא, וכן תנן] והתנן שלשה בית הפרס הן שאין הולכין צו אוכלי תרומה שדה שנאבר בה קבר, ושדה שנחרש בה קבר, ושדה בוכין,

מאי שדה בוכין? רב יהושע בר אבא משמיה דעולא אמר שדה שמפמירין בה את מתים ששמיצין מתים ממקום למקום לקבור, כשצאין צדה סמוך לעיר נפטרין אלו שהציאוס ממקומן והולכין להם, וצאין אנשי המקום ומקבלין אותן ורוחלין אותן שם, וקוצרין אותן,

[שדה קרוב לבית הקברות והנשים באות עד לשם עם המת, ויושבות שם ובוכות מתוך שהוא קרוב לבית הקברות בעל השדה מתיאש הימנו, והדבר מצוי לחיות אי זה אדם קובר לשם, ומתוך כך חששו בו לקצת דברים וכו',

רוב המפרשים מסכימים שאין בו שום טומאה, הואיל ולא הוחזקה טומאה לשם, ולא כלולה בשם בית הפרס, אלא לומר שאינה נורעת ולא נישעת שלא להרגיל שם נכנסים ויוצאים שמה מתוך היאוש שהוכרנו נתחדשה בו טומאה הא מכל מקום עפרה טהור. מאירי עיי"ש, אבל פירוש רש"י לא נראה לו],

אבני חן על מסכת מועד קטן

[כמו אמר מר] ר' יהודה אומר עד שיהא שם זקן או תלמיד לפי שאין הכל בקיאים בדבר, אמר אביי שמע מינה צורבא מרבנן דאיכא במתא, כל מילי דמתא עליה רמיא דתלמיד דקי הוא [ובין שהוא בקי בענינים אלו, רמו עליה להשגיח עליהם, ואולי הוא בכלל כל שיש בידו למוחות דאמרינן בפרק במה בהמה].

אמר רב יהודה מצא אבן מצויינת בסיד תחתיה טמא, ומפי מורי הזקן [לפי פירוש זה אולי לא גרסינן מצא ?] אבן אחת מצוינת שיש סיד על גבה, דליתו צריך להרחיק הציון מן האבן, לפי שהאבן גבוה על גבי קרקע ורואה את הציון מיד קודם שיהא נוגע בו, אבל בשדה מרחיקין לה ציון בסמוך, דזמנין לא חזי ציון עד דאתי ונגע ומאחיל,

שמים מצויינות מחמיקין טמא, אבל ציניהן, אם יש סיד ציניהם על הארץ טמא, דמשום ציון הוא, [אם מצא שני אבנים מצויינים] **אם יש סיד ביניהן**, [או רק] **ביניהן טמא** [שלבן ציינו ביניהן להראות ששם נקבר המת], **ואם אין סיד ביניהן ביניהן טהור** [ותחת האבנים טמא],

[ומקשה] **ואע"ג דליכא חורש** שלא חרש ציניהם מעולם טהור כי ליכא סיד? **והתניא מצא אבן אחת מצויינת תחתיה טמא, שנים אם יש חורש ביניהן, ביניהן טהור** אם אין חורש ציניהן טמא ואף על גב דליכא סיד, לפי שאין את האבנים שמכאן ומכאן לא חשש לציין ציניהם **ואם לאו ביניהן טמא?**

[ומתריץ] **אמר רב פפא הכא דקמני** כי ליכא חורש טמא כגון **כשהסיד שפוך על ראשיהן ומרודה לכאן ולכאן** סיד שפוך על ראשי אבנים ומרודה לכאן ולכאן ציניהן,

אי איכא חורש ביניהן, ביניהן טהור דאימור מחמת חורש הוא דאיכא חורש מחמת חורש הוא דאיכא חורש, שנקלף מן האבנים ונפלו שם ציניהם, וטהור ואי לא [נחרש בין האבנים או אמרינן] **סיד דביני ביני הוא ומחמת ציון נעשה שם, להודיע שיש גם ציניהם טומאה וטמא,**

א"ר אסי מצינו אחד מצוין, הוא [מחמיקין] טמא וכל השדה כולה טהורה [שם היתה טמאה היה לה ציון מארבע רוחות. כ"י], **שנים [היו שני מצרים מצויינים] הם טמאין וכל השדה כולה טהורה, שלשה הם טמאין וכל השדה כולה טהורה, ארבעה הן טהורין וכל השדה כולה טמאה, דאמר מר אין מרחיקין ציון ממקום טומאה ולהכי ציין כל ארבעה מצריי, דתהא כל השדה נטמאה, וציין דמנח אחד לא סגי לכולה, דאין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד את א"י:**

שנינו במשנתנו ויוצאין אף על הכלאים: ואכלאים בחולו של מועד נפקינן, ורמינהו [שנינו במסכת שקלים] **באחד באדר משמייעין על השקלים** שיהו ישראל מציין תרומת שקלים בניסן, דכתיב **בחדשו לחדשי השנה חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה ועל הכלאים, בחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכים** המוקפין חומה

וטעמא מאי חוששין ביה משום טומאה ? אמר אבימי משום יאוש בעלים נגעו בה לפי שהציאוס ממקום רחוק גדלל אבר ונפל שם, ונתיאשו אלו על אלו, והניחוהו שם,

ושרה שנחרש בה קבר לא בעי ציון דקא מתרלת הא דקמני מנפח אדם בית הפרס כשנחרש, והא תניא מצא שדה מצויינת ואין ידוע מה טיבה אם הוא שדה שנחרש בה קבר ויכול לילך צניפות, ואם מפני שנאבד בה קבר ואינו יכול להכנס בה צניפה, דמטמא בזה, [ומפרש מה דינה, אם] **יש בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר** השדה לצורך האילנות, ויכול להלך, שאינו מטמא בזה, אלמא מדקמני בה מנא שדה מצויינת דמצינן בית הפרס שנחרש אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר ולא נחרש, ומטמא בזה,

[ולא הבנתי דבמה פקעה לטומאת אהל ע"י החרישה, וכי ודאי הוא שע"י החרישה נפרסו העצמות ונקרע בשר המת עד שאין שיעור לטמא באהל וכו']. חרושי רע"א]

ר' יהודה אומר לעולם לא היו בחזקת שנחרש עד שיהא שם זקן או תלמיד חסם שיהא יודע שנחרש **לפי שאין הכל בקיאים בדבר** [ובו"מ רואים שאבן מצויינת אף שדה שנחרש בה קבר]?

אמר רב פפא לעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון [והא דאמר שהיתה השדה מצויינת, היינו שכך היתה מעת שקברו שם המת, אבל כיון שיש בה אילנות בודאי חרשו שם, ואינה מטמא עוד באהל] **כי תניא ההיא** והאי דקמני בידוע שנחרש בה קבר **בשרה שאבד בה קבר, דצינינה וליינה** לאחר יש בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר לאחר שצינינה, ולעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר ולא נחרש,

וליהוש דלמא אילנות מוגואי וקבר מבראי ולא נחרש במקום טומאה מנחון לאילנות, אלא צין האילנות, והוי שדה שאבד בה קבר ולא נחרש, ואמאי קאמר בידוע שנחרש בה קבר?

כדאמר עולא בעומדין על הגבולין, הכא נמי בעומדין על הגבולין של רשות הרבים, דודאי ליכא טומאה מזרעא, דלא קברי אינשי ברשות הרבים, אלא צין האילנות הויא טומאה ונחרש בשביל האילנות,

דף ו' ע"א

ודלמא טומאה מוגואי ולא צין האילנות, ולא נחרש במקום טומאה ואילנות מבראי? **במסובכין** שאין עומדין בשורה אחת סביב הגבולין, אלא מעורבין בכל השדה, דודאי נחרש כל השדה בשביל האילנות,

ואיבעית אימא הא אמרין אין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד את א"י [וכיון שסמוך לאילנות הציון] [שהציון סמוך לאילנות ?] ודאי טומאה צין האילנות היא, ונחרש בשביל האילנות,

אבני חן על מסכת מועד קטן

בהמתן והיו בעלי בתים שמחין שתי שמחות, אחת שמנכשין להם שדותיהן שלומי בית דין משלהן, דכשטעלן הכלאים מאלו מתנשם ואחת שמשליכין לפני בהמתם, התקינו שיהו עוקרין ומשליכין על הדרכים ועדיין היו שמחין שמחה גדולה שמנכשין שדותיהן, התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה:

אמר רבי יוחנן למה נסמכה פרשת סוטה לפרשת תרומות ומעשרות לומר לך כל שיש לו תרומות ומעשרות ואינו נותן לכהן סוף נצרך לכהן על ידי אשתו, שנאמר (במדבר ה') ואיש את קרשיו לו יהיו, וסמך ליה איש איש כי תשטה אשתו וכתוב והביא האישה את אשתו וגו' עכ"ל, נמצא שעו"ז שאינו נותן תרומה ומעשרות תצא תקלה של מוחקת השם ע"י סתירת אשתו, וזה כונת התורה ויקחו לי תרומה בזה שתקחו תרומה יהיה לי ופרש"י לי לשמו, ר"ל שלא תצטרכו להשקאת מי סוטה ולגרום שימחה שמו. בשם הרבי ר' העשיל זצוק"ל.

מתני': ר"א בן יעקב אומר מושכין את המים מאילן לאילן [מים שהתכנסו תחת אילן זה ימטבחו לאילן אחר, דליכא טרחא. יבין] דהוי כשדה בית השלחין, דפסידא יתירא איכא, אבל לא יסקה את השדה כולה, שדה בית הצעל [וראה תוס' הרא"ש לעיל ב' ע"א] ובלבד שלא ישקה את כל השדה,

זרעים שלא שטו לפני המועד שלא היו מלומדין לשמות תמיד לפני המועד לא ישקם במועד דהואיל ולא משקה להו מדיר לפני המועד לא הוי ליה פסידא אי לא משקה להו במועד וחכמים מתירין בזה ובזה להשקות את כל השדה כולה, ולהשקות במועד זרעים שלא שטו לפני המועד, והאי חכמים היינו רבי מאיר, דאמר לעיל (ב, ח) משקין ממנו אפילו שדה בית הצעל: [אבל לשיטת הירושלמי אינו מן המעט הזה, אלא משום דסבירי דאע"ג שלא שטו דבר האבד הוא. רמ"א],

גמ': אמר רב יהודה אם היתה שדה מטוננת מותר הא דאמר רבי אליעזר אבל לא יסקה את השדה כולה, אבל אם היתה שדה מטוננת למה ויבשה מותר להשקותה אף על גב דהוה שדה בית הצעל, דכיון דהויא למה עד השתא, אי לא משקה לה הוי פסידא יתירא,

תניא נמי הכי כשאמרו אסור להשקותן במועד לא אמרו אלא בזרעים שלא שטו [שלא היו מלומדין לשמות תמיד לפני המועד] מלפני המועד, אבל זרעים ששטו [שמלומדין לשמות] לפני המועד מותר להשקותן במועד, ואם היתה שדה מטוננת מותר, ואין משקין שדה גריד יבשה מעולם, שאין צריך להשקותה במועד, וחכמים מתירין בזה ובזה בשדה גריד, ובזרעים שלא שטו לפני המועד,

אמר רבינא שמע מינה האי תרביצא גינה [לשון זה גם בעירובין צ'] ע"א ובתענית ו' ע"ב] שרי לתרביצי לולף עליה מים בחולא דמועדא אף על גב דליכא פסידא [לתרביצי] להשקות, לשון אין מוכדין ואין מרביצי היינו השקאה פורתא, כדי שלא הירקות, וכדמפרש בחדרי צריכתא לקמיה, ומשקין היינו השקאה גמורה של בית השלחין,

מיימות יהושע בן נון ויוצאין לקוין את הדרכים [להסיר את הקוצים] ולתקן הרחובות, ולמודד המקואות [ואם מקואות המים] מקואות המים של ארבעים סאה, שחוטטין אותן מן הזבל שנכנס לתוכן כל ימות הגשמים, והאי דלא פריך נמי בגמרא אשאר ממניטין, דמי ומתקנים הדרכים והרחובות בחולו של מועד, והכא תנא בחמשה עשר באלד משום דלאו פירכא הוא, דצדין הוא דמתקנין להו תרי זימני, דכי מתקן בחמשה עשר באלד אחר גשמים ומקלקלי להו, והדרי ומתקני להו בחולו של מועד, אבל אכלאים, כיון דעקרו להו לגמרי בחמשה עשר באלד למה לי למיפק צו בחולו של מועד, ולהכי קא מיבעיא ועושין כל צורכי רבים, ומציינין את הקברות, ויוצאין על הכלאים?

רבי אלעזר ורבי יוסי בר חנינא חד אמר כאן בבכיר כאן באפיל על הזכירות יוצאים בחמשה עשר באלד, על האפילות בחולו של מועד דפקת, וחד אמר כאן בזרעים על המצואה יוצאין בחמשה עשר באלד, שקודמין לירקות כאן [בניסן יוצאין] בירקות,

א"ר אסי א"ר יוחנן לא שנו דאין יוצאין עליהן קודם אדר וקודם חולו של מועד אלא שאין ניצן ניכר, אבל ניצן ניכר יוצאין עליהן [ואף מקודם],

מאי שנא בחולו של מועד דנפקינן? אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן משום שכר פעולה דמוזלי גבן כלומר, שיכול לשכור פועליו בזול, לפי שאין עוסקין במלאכה בחולו של מועד,

אמר רב זבד ואיתימא רב משרשיא שמע מינה מדעסקין לשכור פועלים בזול כי יהבינן להו שכר שמירות לפועלים דבטלי כלאים מתרומת הלשכה יהבינן להו,

דאי סלקא דעתך מדידהו דבעל הבית יהבינן להו יהיז להו מאי נפקא לן מינייהו? אמאי יוצאין להכי [בשביל זה] בחולו של מועד משום שכר פעולה [שבחוה"מ אנשים במילים וגשמים לזה יותר בזול], לבטלו בכל זמן [אם הבעה"ב מושלם יבטלו הכלאים בכל זמן], אף על גב דליכא שכר פעולה בזול כל כמה דבעו ליתן להו וכל מה דבעי ליתב להו, אלא מתרומת הלשכה יהבינן להו, וכל כמה דמצינן לנאמס מעות דהקדש עבדינן,

ועד כמה הוי כלאים דחייב לבטלו? אמר רב שמואל בר יצחק כאותה ששינו כל סאה שיש בה

דף ו' ע"ב

רובע הקב, אחד מעשרים וארבעה בסאה זרע ממין אחר, ימעט שאם זרע רובע הקב ימעטו ויעקרו ,

והתניא התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה ואם אמרת ימעט? לא קשיא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה,

דתניא [ראה שקלים ג' ע"א] בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפני

אבני חן על מסכת מועד קטן

מכירין צאות עפר,
[ונחנחין להביא ממקום הרחוק עפר מחור אחר של גמלים, וגמלים עמו, ונותן לתוך חור זה וסותם, ומתוך שאין הגמלים מתערבים חונקים אלו את אלו. מאיר].

אמר רב יימר בר שלמיא משמיה דאביי והוא דקאי בתרי
עברי נהרא דכיון דליכא הפסק מים בין הני תרמי חורי נמלים אין מכירים הני
צעפר דהני,
[שלא הכירו זה את זה מעולם לפיכך חונקין אלו את אלו. י"ק].

והוא דליכא גשרא גשר [כח. ד"ס] והוא דליכא גמלא שאין לו
גשר אלא מנסר אחד והוא דליכא מצרא עדיין קטן מגמלא, [ואין יכולים
ללך. ד"ס] עליו אלא כשקושרים הכל אחד משני עברי הנהר בשמי ימדות, ואוחזין
בו, והולכין על אותו גשר זה, אצל אי איכא חד מהן מכירין הני בחורי דהני

דף ז' ע"א

עד כמה מרוחקין הני תרי חורי נמלים, דכי איכא נהרא צניייהו וליכא גשרא,
דאין מכירין הני בחורי דהני? עד פרסה אי ליכא פרסה צניייהו, אף על גב
דאיכא נהרא וליכא מעבר מכירין הני בחורי דהני?

שנינו במשנתנו רבי יהודה אומר משדה האילן כדרכו ומשדה
הלבן שלא כדרכו: תנו רבנן כיצד כדרכו חופר גומא ותולה
בה מצודה [ומניח שם מצודה שיצאו דרך הגומא ונאחזין במצודה. כ"י],

כיצד שלא כדרכו נועץ שפוד במקום שהן נמזין ומכה בקורדום
ומרדה האדמה וממנע אותן מתחתיה, [פי' שלא יעשה גומא כדרכו
אלא בשינוי. רמ"א], [מכה בקורדום, על השפוד כדי שיכנס בקרקע ויעשה גומא
ואחר כך מושכו ודוחפו אילן ואילן. כ"י], [ומדדה, מנענעו מעט מעט כדי שיצאו
ויצאו שם ויהיו נלדין אצל דרך חפירה ממש לא דכמה דאפשר לשנויי משנינין.
ק"י]

תניא (ר"ש בן אלעזר) [ר"א ב"י] אומר כשאמרו משדה לבן
שלא כדרכו, לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לעיר, אבל
בשדה לבן הסמוכה לשדה האילן, אפילו כדרכו [מותר לעשות
מצודה] שמא יצאו משדה הלבן ויחריבו את האילנות:

שנינו במשנתנו ומקריין את הפירצה במועד: כיצד מקריין? רב
יוסף אמר בהוצא ענפי דקל דתמרים ודפנא [האין של עץ, שקריין
לוריי"ר וגדלין בו ציי"ש. י"ק], צייר [עץ האציל (דפנה) bay tree used for
hedges], וקעצד גדר מדפנא, ומגדל אותה מהוץ הדקל, במתניתא תנא צר
בצרור מניח אצנים זה על גב זה [נותן ומסדר את האצנים דרך ציין זו על גב זו
ואלו עם צנמים. י"ק] ואינו טוח במים,

אמר רב חסדא לא שנו דאמר מתניתין מקריין, אצל אינו צונה כדרכו

[והוא גן שעושין בבתיים שזורעים שם דברים שיש להם ריח ומראה, והוא עומד
לח תמיד כי אין השמש נופל בו שכותלי הבית מוגינים עליו ומספיק לו השקאה
מועמט בעין ריבון הבית. רמ"א].

[ואומר הטעם] שדה גריד מאי טעמא [התירו רבנן] דאפלא משוי
לח חרפא דליכא פסידא, ואפילו הכי שרי להסקותה כך ולהשציתה ה"נ צנייה
מרבין אפלא משוי לח חרפא,
[וראה ר"ח שלא פירשה ברש"י אלא שהוא קשיא על רבינא],

ת"ר מרביצין שדה לבן בית הצעל בשביעית אבל לא במועד,
והא תניא מרביצין בין במועד בין בשביעית? אמר רב הונא
לא קשיא הא דקמי אצל לא יסק במועד היינו ר"א בן יעקב דאמר אצל
לא יסקה את כל השדה כולה, ו הא דמי בין במועד בין בשביעית היינו רבנן
מכמים, דמתירין להסקות אפילו כל השדה,

תניא איך מרביצין שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו
ירקות בשביעית, ולא עוד אלא שמרביצין שדה לבן
בשביעית כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית אצל לא יסקה
בשביעית כדי שיצאו בשביעית?

מתני': צדין את האישות mole [אישות זה חולדה. ר"ח בשם ירושלמי]
ואת העכברים משדה האילן במועד, מפני שמפסדין בו ומשדה
הלבן כדרכו שאין צריך לשנות צדיה, במועד ובשביעית אף על גב
דמתקן השדה, וחכ"א משדה האילן כד כדרכו מפני שהפסד מרובה
הוא ומשדה הלבן שלא כדרכו ואינו יכול לצוד כדרכו בשדה לבן, משום
דלא מפסיד כולי האי בשדה לבן,

ומקריין את הפירצה שאם נפלה מקצתה חוזר וממקנה במועד
ובשביעית בונה כדרכו מתחילה, אף על גב דמיחזי דעביד נטירתא לפירי:

גמ': מאי אישות? אמר רב יהודה בריה שאין לה עינים
וחופר בקרקע, אמר רבא בר ישמעאל ואיתימא רב יימר בר
שלמיא מאי קרא דאישות צריה שאין לה עינים תהלים נ"ח ט' כמו
שבולל שגולל שקריין ליו"ן תמים יהלך כלומר כשיצא חוץ מנחיקו יריות
נופלות ממנו, עד שהוא נימות ומת, תמים כמו וגמס [בשבולל הזה אשר דרכו
להיות נמס והולך בורות עליו השמש, וכמו. מ"ד] נפל אשת [נפל של אשה.
מ"ד, אבל כאן דרשו מלשון אישות] כל חזו שמש [שהנפל של אשה אינו
רואה השמש במעי אמו, אבל כאן דורשה שהאישות מתה פתאום מפני שאינה
רואה] כלומר כך אישות נופלות פתאום לאחר וממים, דלא חזו,

ת"ר צדין את האישות ואת העכברים משדה הלבן ומשדה
האילן כדרכו, ומחריבין חורי נמלים [שמנקריין בתוך שדהו ומחריבין
אותה],

כיצד מחריבין? רשב"ג אומר מביא עפר מחור זה ונותן
לתוך חור זה והן חונקין זה את זה מפני שמחמין את העפר, ואין

אבני חן על מסכת מועד קטן

אלא כותל הגינה דליכא פסידא יתירא אי עיילי דה אינשי, אבל כותל החצר בונה כדרכו דליכא פסידא יתירא אי עיילי דה גנדי וגנדי ממוניה,

לימא מסייע ליה כותל הגנחה שומה ונטוי לרשות הרבים סותר ובונה כדרכו דהיינו כותל חצר, מסייע ליה לרצ חסדא מפני הסכנה שלא תפול על הולכי צרעות הרצים? התם כדקתני טעמא מפני הסכנה,

ואיכא דאמרי תא שמע [ומיוצא הוא. י"ק] כותל הגנחה לרה"ר סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה, מפני הסכנה אין שלא מפני הסכנה לא קשיא לרצ חסדא, דאמר כותל חצר בונה כדרכו, אף על פי דליכא סכנה, לימא תיהוי תיובתיה דרב חסדא?

אמר לך רב חסדא [מריך] לא קשיא לרצ חסדא התם סותר ובונה דהא דקתני במקום סכנה היינו דקמר לה כגומה, וזונה לה שפיר, הכא דקאמר רצ חסדא שלא במקום סכנה בונה ולא סותר בונה כדרכה כשהיא סמוכה קודם לכן [מלפני המועד], אצל לא סמר לה במועד,

התם נמי [בכותל הגנחה] ליסתור ולא ליבני במקום סכנה, לסמור משום דליכא סכנה, ולא ליבני דצננין ליכא סכנה? א"כ דלא בני מיבנע ולא סותר ממנעי ולא סמרי והוי סכנה, [קשה מ"ט לא חשיב לה במס' ביצה דף י"א ע"ב גבי ג' דברים התירו סופן משום תחילתן? פורת יוסף עיי"ש מה שתירין],

אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא כרצ חסדא, דגינה אינו בונה במועד כדרכו דקתני ובשביעית בונה כדרכו, דהיכא? אילימא דחצר צריכא למימר, אלא לאו דגינה וצנניעית בונה כדרכו, אצל במועד אינו בונה כדרכו ואע"ג דמיוחזי כמאן דעביד נטירותא לפירי [פי' ואין לומר ע"ז צריכא למימר, דבאין יש חידוש] שמע מינה:

מתני': ר' מאיר אומר רואין את הנגעים (בתחילה) להקל כלומר, רואה הכהן נגע צרעת במועד לטהר אבל לא להחמיר שם רואה הכהן שהוא טמא אינו אומר כלום, שם מטמאו נמלא מנערו במועד, ורשמנא אמר (דברים טז) ושמתם צחגך,

[דפסירא ליה לר' מאיר שרשאי הכהן לשתוק, אע"פ שיראה שהוא טמא ומוחלט, וכל זמן שלא יצא מפי כהן אינו טמא דכתיב טמא יטמאנו הכהן. ר"י מלוגיל],

וחכמים אומרים לא להקל ולא להחמיר:

גמ': תניא רבי מאיר אומר רואין את הנגעים (בתחילה) להקל אבל לא להחמיר, רבי יוסי אומר לא להקל ולא להחמיר, שאם אתה נזקק לו להקל, נזקק לו אף להחמיר אתה נזקק לו להחמיר כלומר מאחר שרואה הכהן, אומר צין הוא טמא צין הוא טהור,

ויקרא י"ג

אדם פייחיה בעו רבשורו שאת או ספחת או ברתת ויהיה בעו רבשורו לנגע צרעת והיכא אל-אחרון הכהן או אל-אחד מבניו הכהנים: ג. וראה הכהן את-הנגע בעו רבשורו ושער בנגע הפך ל לכן ומראה הנגע עמק מעו רבשורו נגע צרעת הוא וראה הכהן וממא אותו: ד. ואם-בתרת לכהן הוא בעו רבשורו ועמק אין-מראה מן-העו רבשורו ל א-הפך לכן והסגיר הכהן את-הנגע שבעת ימים: ה. וראה הכהן ביו ים השביעי והנה הנגע עמד בעינו ל א-פשה הנגע בעו רבשורו והסגירו הכהן שבעת ימים שנית: [שני] ו ראה הכהן אותו ביו ים השביעי שנית והנה פכה הנגע ול א-פשה הנגע בעו רבשורו והסגירו הכהן מספחת הוא וכבס בגדיו וטהרו: ז. ואם-פשה תפשה המספחת בעו רבשורו אחרת הראתו אל-הכהן לטהרתו. וראה שנית אל-הכהן: ח. וראה הכהן והנה פשה המספחת בעו רבשורו וממא הכהן צרעת הוא:

[ארבעה דברים צריך אדם להראות נגעו לכהן:

- א) טהור מתחלתו, שהכירו בו בני אדם סימני צרעת, או שהוא מכיר בעצמו, והוא שהלכין הבשר מתוך הנגע, צריך הכהן לראות אם לטמאו מיד וכו',
- ב) לסוף שבעה על הסגר ראשון צריך הכהן לראותו וכו',
- ג) לסוף שבעה של הסגר שני צריך הכהן לראותו וכו',
- ד) שטמאו הכהן והוחלט, ולסוף ימים הכיר בעצמו סימני רפואה, ומתוך כך הוא מראה את סימניו לכהן, לדנו ברין טהרת מצורע, ויצא מימי חלוטו לימי ספירו. ע"פ המאירי].

[וההסגר אינו צריך שיהיה סוגר עליו הדלת שלא יצא משם, אלא יאמר לו הכהן הרי אתה מוסגר, ואם הוא בעיר ארץ ישראל שמוקפת חומה, צריך לצאת ולדור בדד כל ימי הסגרו והחלטו מחוץ לחומה. מראה כהן אות י"ד, אבל רש"י על התורה ויקרא י"ג ד' כתב ו"ל יסגילנו צנים אמר ולא ילאה עד סוף השבוע ויזכמו סימנים עליו].

[ושוה דין המוסגר בשבוע ראשון או שני לדין המוחלט, לענין שילוח מחוץ לעיר המוקפת חומה בא"י וגם לענין שאר מואותיו דהיינו ששניהם מטמאין אדם וכלים במגע ובמשא, ומטמאין גם כלי חרס באויר וכו'. שם],

[לא מצאתי עדיין מי שכתב את זה, אבל לכאורה הוא דבר פשוט, שאם הסגירו הכהן ועברו ז' ימים, ולא ראה הכהן אותו, נשאר בטומאת הסגר עד שיראוהו הכהן, וזה נפק"מ בגמ' שלנו במקום שיום השביעי חל בחוה"מ והכהן לא יראה אותו, אבל לפי רש"י נמצא שישאר כלוא בבית עד שיבא הכהן וזה צ"ע],

[לעולם אינו טמא אלא על דיבור כהן. רשב"ה].

אמר רבי נראין לי דברי רבי מאיר [רואין להקל ולא להחמיר] במוסגר שזאין ודברי רבי יוסי [לא להקל ולא להחמיר] במוחלט,

אמר רבא בטהור כ"ע לא פליגי דלא חזו ליה [שהרי עכשיו הוא טהור, והכהן יכול לטמאו וימנע אותו משמחת יו"ט],

אבני חן על מסכת מועד קטן

למימרא דמוחלט מותר בתשמיש המטה? אין והתניא ויקרא יד וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים שיהא אסור בתשמיש המטה, ואין אהלו אלא אשתו שנאמר דברים ה לך אמור להם שובו לכם לאהליכם,

ר' יהודה אומ' יחזקאל מדר שבעת ימים יספרו לו, ימי ספירו אסור בתשמיש המטה, ולא ימי חלוטו ולא ימי חלוטו [הפסוק מדבר בטמא מת, אבל ראה לקמן ט"ו ע"ב שדורש את הפסוק שמוצורע אסור בתשמיש המטה],

ר' יוסי בר' יהודה אומר ז' ימי ספירו ק"ו ימי חלוטו [שגם בימי חלוטו אסור בתשמיש המטה, # ולפ"ז לא יהיה לו שום מעלה להיות מוחלט ויהיה נפק"מ בהסברות לעיל],

וא"ר חייא דנתי לפני רבי לימדתנו רבינו יותם לא היה לו לעזיבהו אלא בימי חלוטו כלומר, לא נמנערה אמו דיוחס אלא בימי חלוטו דעזיבהו, דעזיבהו היה מזורע, ולא נזקק לשמור בימי ספירו אלא בימי חלוטו אמר לו אף אני כך אמרתי דמזורע מותר בתשמיש המטה, דיושז מחוץ לאהלו בימי ספירו כמיז,

במאי קמיפלגי [ר' יהודה ור' יוסי בר' יהודה]? ר' יוסי בר' יהודה סבר גלי רחמנא בימי ספירו וכ"ש בימי חלוטו, ומר סבר מאי דגלי גלי להכי אמרינן ימי ספירו ולא ימי חלוטו ומאי דלא גלי גלי,

למימרא דבכהן תליא מילתא פריך בין לרבי מאיר בין לרבי יוסי, דרבי מאיר אומר זהדיא אי טמא שמיך, ורבי יוסי קאמר אין רואין כלל מכלל דרבי יוסי סבר אי לא צעי לא חזי ליה, ולא הוא טמא?

[בספר תולדות אדם על הגר"ז מוילנא מעיר מפני מה אין נוהגין בטומאת נגעים בזמננו? ובתב מצד דצריך לזה כהן מיוחד וכ"כ המנה"ח מ' קס"ט אות י"ג, ועיין בהקדמת תפא"ל לנגעים אות ל"ב. הערות],

אין [בניחותא] והתניא ויקרא יג וביום הראות בו יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו, מכאן אמרו חתן שנולד בו נגע נותנין לו ז' ימי המשתה לו דלא חזי ליה, דלמא מטמא ליה ולביתו ולכסותו אס נראה הנגע צכסותו וכן ברגל נותנין לו שבעת ימי הרגל דרבי רבי יהודה,

ר' אומר אינו צריך הרי הוא אומר ויקרא יד וצוה הכהן ופנו את הבית אם ממתינים לו לדבר הרשות הרי ממתינין לו, שאין מטמאין עד שמפנה כל הכלים שצבית, וילפינן מינה דצטומאה דגופיה נמי ממתינין לדבר הרשות, דומיא דהכא, כיון דאשכחן דצטומאה דגופיה ממתינין לו לדבר הרשות כל שכן לדבר מצוה דממתינין לו לדבר מצוה, כגון חתן וצרגל,

מאי בינייהו? אמר אביי משמעות דורשין איכא בינייהו דמר דריש מהאי קרא, ומר דריש מהאי קרא,

בהסגר ראשון שאס מטהר ליה משמח ליה [שבהסגר ראשון אינו צריך צפרים. רשב"ה], אי לא מטהר ליה לא מטמא ליה יותר מדמעיקרא, אלא מסגר ליה פעם שניה דכ"ע לא פליגי דחזי ליה,

[ומשום הכי רואין אי טהור שפיר, ואי עומד בעיניו, מחילה נמי צבית הכלל היה עומד. חוס' צסס רש"י, והקשו ע"ז וקשה דלמא פשה הנגע ויהיה טמא מוחלט? עיי"ש],

[והחילוק בין הסגר ראשון להסגר שני, דבהסגר ראשון יש עוד צד שיסגר אותו עוד פעם, אבל בהסגר שני או יטהרו או יטמאו, שבהסגר ראשון אם עמד בעיניו חוזר וסוגרו, אבל בהסגר שני אם לא פשה וטהרו הכהן כדכתיב בויקרא י"ג ה-ו],

כי פליגי

דף ז' ע"ב

בהסגר שני דאי מטמא ליה מחליט ליה צטומאה חמורה, ומנער ליה מר רבי מאיר, דאמר רואה להקל, לטהר אכל לא נטמא סבר בכהן תליא מילתא [תלך רחמנא] דאי מטמא ליה הוא טמא, ואי לא צעי מטמא ליה לא הוא טמא ולהכי חזי ליה להקל אכל לא להחמיר, דאי חזי ליה דהוי טמא לא לימא ליה כלום, ולא הוא טמא, אי טהור אמר ליה טהור ואי טמא שתיק,

ומר סבר רבי יוסי, דאמר לא להקל ויקרא יג לטהרו או לטמאו כתיב דכי חזי ליה כהן דטמא לא מני למשחק, ודלמא הוא טמא, ונמצא מנערו שטמא צמועד,

אמר מר אמר רבי נראין דברי רבי יוסי במוחלט ודברי ר' מאיר במוסגר, והתניא איפכא דברי רבי מאיר צמוחלט, דברי רבי יוסי צמוסגר?

תנאי היא אליבא דרבי [פ' יש מחלוקת איך אמר רבי "נראין דברי רבי יוסי וכו'"], מר סבר צוותא דעלמא עדיף ליה האי טמא דאמר אמר רבי נראין דברי רבי מאיר צמוחלט ודברי רבי יוסי צמוסגר, סבר צוותא דעלמא עדיף ליה, ולהכי חזי בימי חלוטו, דאי מטמא לא מטמא יותר מדמעיקרא, ואי מטהרו משמחו, דלית ליה צוותא דעלמא, אף על גב דאסור בתשמיש המטה [בימי ספורו] צוותא דעלמא עדיף ליה, ודברי רבי יוסי צמוסגר דלא חזי ליה [שאין הכהן רואה את הנגע] דלמא מטמא ליה חוץ לשלשה מחנות, ולית ליה צוותא דעלמא, ומנער ליה,

ומר סבר צוותא דאשתו עדיפא ליה ולהכי חזי ליה צמועד צהסגר שני, דאי מטהרו משמחו, ואפילו מטמא ליה ומשדר ליה חוץ משלשה מחנות, ולית ליה צוותא דאנישי דעלמא אפילו הכי לית ליה צערה, דהא לית ליה צוותא דאשתו, ומותר הוא צאשתו להיחיד עמה בימי חלוטו,

ודברי רבי יוסי צמוחלט, דאפילו מטהר ליה, דאף על גב דשרי ליה למחנה ישראל לית ליה צערה, דלית ליה צוותא דאשתו, דאסור הוא, דכיון דמטהר ליה מחלוטו מיבעי ליה למימני צבע ימי ספירו, וצמי ספירו אסור בתשמיש המטה, דכתיב ויש צמוץ לאהלו שבעת ימים ואהלו וז אשתו, דכתיב שובו לכם לאהליכם,

אבני חן על מסכת מועד קטן

ליה ויקרא יג מלכל מראה עיני הבהן משמע דיום שיכול לראות,

ואב"י [הפסוק דלכל מראה עיני הבהן] ההוא מיבעי ליה למעוטי סומא באחת מעיניו [פ"י "עיני" שצריך לראות בשני עיניו, אבל קשה דמלשון "מראה" יכול למעט ביום ולא בלילה ונמצא שעדיין קשה לאב"י למה צריך "מראה"? וראה רש"י],

ורבא נמי מיבעי ליה להכי [ומנין דורש ביום ולא בלילה הא צריך הפסוק לסומא באחת מעיניו]? אין הכי נמי, ואלא ביום ולא בלילה מנא ליה [לרבא]? נפקא ליה ויקרא יד מכנגע נראה לי בבית, לי ולא לאורי שאין צריך לאור הנר, דהיינו דיום, ובההוא שעתא נמי וצא הסהן אלמא דאין רואין אלף ביום,

ואב"י [מה דורש מהפסוק כנגע נראה בבית] אי מהתם הוה אמינא הני מילי טומאה דלאו דגופיה [רואים רק ביום] אבל טומאה דגופיה אפילו לאורו נמי, קא משמע לן וציוס הראות צו דצו היינו טומאה דגופיה:

מתני': ועוד אמר ר' מאיר [בשם שמוקל בראיית נגעים במועד, שחייב לראותם לכהן, ג"כ מוקל ר"י מלוגיל] מלקט אדם עצמות אביו ואמו ומוליכן למקום אחר לקוברן בקברות אבותם [לקצנן במקום אחר [הגון]. כ"י], [דרך היה דרכם, מתחלה קברו במקום לח ועמוק, כדי שיתעכל הבשר מהר, ואחר שנתעכל מלקטין העצמות ומקברן במקום נכבד בארון. יבין] מפני ששמחה היא לו שקוברן בקברי אבותיו, ולא מנעור צמועד, [ירושלמי, מפני ששמחה היא לו בראשונה היו קוברין אותן במהמורות [חפירות] נתעכל הבשר מלקטין העצמות וקוברין אותן בארונים, אותו היום היה מתאבל ולמחר היה שמח לומר שנינוחו אבותיו מן הדין. תוס' הרא"ש], [וברב"ה מסביר ששמח ששוב אין רימה אוכלת בבשר אבותיו. שם],

ר' יוסי אומר אבל הוא לו לא ילקט, מפני שאכל הוא לו, [אע"פ שאין אכלות חלה עליו לבו דואג עליו בראותו אחריתו שהוא רמה ותולעה. ר"י מלוגיל],

לא יעורר אדם על מתו אס ממת לו מת חדש או חדשים קודם המועד לא יערער, מפרש בגמרא כד הדר ספדנא צמערבא, כלומר, שלא יטור ספדן לחזור על קרוביו לומר צכו עמי כל מרי נפש,

[ר"ל לא יעורר ספדן את אדם על מתו בשישורר הספדן קנות המשברין חלב כדי שיתעורר זה להוכיח א"ע ממתו ויבכה. יבין]

[כלומר מי שמת לו מת במועד שהוא רשאי לספרו בקצת מתים, כמי שיתבאר, לא יעורר אחרים שהם מרי נפש לבכות עמו את מתיהם הישנים, שלא להרבות את ההספד. מאיר],

ולא יספידנו [מבנין הפעיל ופירושו שלא ישתדל הספדו כלומר לא יחזיר אחר ספדן לספרו לו במת שמת לו זה כמה משלשים יום סמוך לחד ואילך. מאיר] קודם לרגל שלשים יום שאס ממת לו מת צמוך שלשים יום לפני הרגל לא יטור ספדן להספידו, ושלשים יום אחריו קאי וטעמא דשלשים יום מפרש

ורבא אמר דבר הרשות איכא בינייהו רבי יהודה דמפיק מציוס הראות צו ומכאן אמרו חתן ורגל, דהיינו מנזה ממתינן לו, אכל לדבר הרשות אין ממתינן לו בטומאה דגופיה, ורבי סבר דדבר רשות נמי ממתינן לו, כדאמרינן לעיל דרבי יליף טומאה דגופיה להמתין לו מטומאה דציתו,

ורבי יהודה מהתם לא גמרינן דחידוש הוא דהו חידוש, ומחידוש לא ילפינן, דכל היכא דאיכא חידוש - אין לך דבר צו אלף חידוש,

דף ח' ע"א

דחא עצים פשוטי כלי עץ לא מקבלי טומאה ואבנים בעלמא לא מטמאו והכא מטמאו,

ורבי אמר אצטריך כלומר, אף על גב דליף טומאה דגופיה מטומאה דלאו גופיה לדבר הרשות, מנזה הסהן, אצטריך דיום הראות צו דאי כתב רחמנא וביום הראות צו הוה אמינא לדבר מצוה אין לדבר הרשות לא כתב רחמנא וצוה הכהן, ואי כתב רחמנא וצוה הכהן הוה אמינא הני אין דלאו טומאה דגופיה אבל טומאה דגופיה אימא מיוחזא חזיא ליה [אכל טומאה דגופיה אימא לא] דלא יליף טומאה דגופיה מטומאה דלאו גופיה לדבר הרשות מנזה הסהן דהוה אמינא חידוש הוא, קא משמע לן וציוס הראות דהיינו טומאה דגופיה, דממתינן לו לדבר מנזה, והואיל ואשכחן דממתינן לו לטומאה דגופיה מיהא לדבר מנזה אית ליה נמי כח למילף מנזה הסהן דממתינן לטומאה דגופיה לדבר הרשות נמי, אף על גב דחידוש הוא צריכא,

אמר ר' יוסי שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו [דחתן נותנים לו כל שבועה, וכל ברגל ממתנים עד לאחר הרגל], מאי משמע [שיכול הכהן לדחות ראית הגנע] [דקאי וציוס הראות צו היינו יום. כ"י]? אמר אב"י א"כ ליכתוב רחמנא ביום מאי וביום, שמע מינה יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו,

רבא אמר כולה קרא יתירא הוא כלומר, כולה מיצה דציוס הראות קרא יתירא דא"כ לכתוב רחמנא ובהראות, מאי וביום? שמע מינה יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו,

ואב"י [כל הפסוק מיותר וגם הו"ו מיותרת]? ההוא [פסוק המיותר] מיבעי ליה ביום ולא בלילה,

[לעולם אין רואין את הנגעים אלא ביום ולאורו של יום, לא להסגיר ולא להחליט ולא לפטור, ולא בנגעי אדם, והם הנקראים כאן טומאה דגופו, ולא בנגעי בתים ובגדים, וכן מי שכתבו עיניו אעפ"י שלא נסתמא, [ע"פ נגעים פ"ב מ"ג], במקום אחר התבאר שאין רואין לא שחרית ולא בין הערבים, ולא בצהריים, ולא ביום המועד, וזמן הראיה בשעה רביעית וחמישית ושמינית ותשיעית, וכבר ביארנוה במסכת סנהדרין. מאיר],

ורבא [הדרש שרואין נגעים] ביום ולא בלילה מנא ליה? נפקא

אבני חן על מסכת מועד קטן

נגמרא:

[וקשה אדך ספרדו ישראל לשמואל הרמתי הרי מות כ"ח באייר תוך שלשים ברגל?
וי"ל דשמואל שאני דתקף אבוליו והוי אבולות דרבים. מהר"ץ חיות],

גמ': ורמיננהו [על ר"מ שמתיר ללקט עצמות במועד] המלקט עצמות
אביו ואמו הרי זה מתאבל עליהם כל היום ולערב אין
מתאבל עליהן וקשיא לרבי מאיר, דאמר מפני ששמחה היא לו, ואמר רב
חסדא אפילו צרוּרין לו בסדינו שאינו מלקטן, ואינו רואה אותן הרי זה
מתאבל כל זמן שלא נקברו? אמר אביי אימא מפני ששמחת הרגל
עליו כלומר, הרבה הוא עוסק בשמחת הרגל ואינו מנטער במלקט עצמות אצו
ואמו:

שנינו במשנתנו ולא יערער על מתו: מאי לא יערער על מתו?
אמר רב כד הדר ספרנא במערבא אמרי יבכון עמיה כל
מרירי ליבא (אפילו) הכי אסור למימר במועד, היינו לא יעורר על מתו:

שנינו במשנתנו קודם הרגל שלשים יום: מאי שנא שלשים יום?
אמר רב כהנא אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד
שכינס מעות לעלות לרגל, ובא ספרן ועמד על פתח ביתו
[בא לבקש ממנו ממון להספיד אחד מקרוביו], ונטלתן אשתו ונתנתן לו
כלומר, שהיו לו מעות מוזמנין לזרוך לעלות לרגל, ונתנתן אשתו להספידים ונמנע
ולא עלה ונמנע מלעלות לרגל,

**באותה שעה אמרו לא יעורר על מתו ולא יספידו קודם
לרגל שלשים יום,**

[ומשום הכי נקט שלשים יום, דאמרינן שואלין צהלכות החג קודם חג שלשים יום
ודרך בני אדם לנמס מעות מל' יום קודם לפי ששמע צהלכות החג. כ"י],

ושמואל אמר

דף ח' ע"ב

לפי שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום כלומר, כיון דמת אין
משתכח מן הלב שלשים יום, אם מספידו פחות משלשים יום לפני הרגל אחי למספד
צרגל, דעדיין לא שכתו,

[שהספד זה מחדש עליו את היגון כאלו היום מת לו ואינו משתכח, ונמצא חגו
בא לו בתוך שלשים לאבלו. מאירי],

[ורב לא אמר בשמואל, דלשיטתו אויל דאמר רב אין המת משתכח מן הלב אלא
אחר י"ב חודש, ברכות נ"ח ע"ב. ניצוצי אור],

מאי בינייהו? איכא בינייהו דקעביד בחגם מאן דאמר משום מעות
שזימן לרגל, כיון דספדן עבד צחנס שפיר דמי, ומאן דאמר לפי שאין המת משתכח
מן הלב שלשים יום צחנס נמי אסור:

מתני': אין חופרין כוכין [הוא כמין ארגו [שובבע בל"א] שבכותל מערה,
לקבר בו המת. יבין] וקברות [בבבין. יבין] במועד לזרוך ממס, שדרכן

לחפור כוכין וקברות לזמן לזרוך ממס שימותו, דטירחא יתירא הוא,

[וענין הלשון אין חופרין כוכין, ואין בוגין קברות. מאירי],

[אע"פ שבדאי יצטרכו בזה המועד כגון בעיר ירושלם שהיו בה ששים רבוא ואי
אפשר דבר זה שלא ימותו בכל יום רבים גדולים או קטנים אף כי בד' ימים של
חולו של מועד אפילו הכי כיון שאינו יודע בשעה שחופרין לאיזה מת הוא עושה
אסור. ר"י מלוניל],

אבל מחנכין מפרש בגמרא את הכוכין במועד,

ועושין נברכת במועד צריכה של כוכסין, ולית ציה טירחא כולי האי,
[והראב"ד פ' נברכת קבר, כמו שעושין בזמנינו, שאין בו מרחא כל כך ככוכין,
ולחוס' ר"ל נברכת כוכסין שעושה לצורך המועד, ואידי דמיירי לעיל בחפירה
נקט דאז ליכא חשש מראית עין. יבין],

וארון [ועשין ארון] **עם המת בחצר** שהמת שם, מותר לעשות ארון ולנסר
הנסרים ממחילה לזרוך הארון ולעשותו כולו, אבל לא צחצר אחרת, שלא יאמרו
מלכסה אחרת היא,

[ובענין בפני המת כדי שלא יחשדוהו לפי שאין דרך לעשות ארונות לרוב המתים.
גמ' י],

**רבי יהודה אוסר להציא עצים ולעשותן נסרים לזרוך הארון אלא אם כן
יש עמו נסרים** היו מנוסרים צמחילה קודם יום טוב:

[לפי שהרבה מתים נקברים בלא ארון. חדושי הר"ן, בה],

[ירושלמי בפרקין ה"ה, דא דתימא באדם שאינו מפורסם, אבל במת שהוא
מפורסם אפילו בשוק, כדי דמך ר' חנינא עבדו ליה ארונא בשוקא. ספר המכתב],

גמ': מאי כוכין ומאי קברות? אמר רב יהודה כוכין בחפירה
[בכותל המערב] וקברות בבבין, תניא נמי הכי אלו הן כוכין ואלו
הן קברות, כוכין בחפירה וקברות בבבין:

שנינו במשנתנו **אבל מחנכין את הכוכין:** כיצד מחנכין? אמר רב
יהודה שאם היה ארוך מקצרו, במתניתא תנא מאריך בו
ומרחיב בו:

שנינו במשנתנו **ועושין נברכת כו':** מאי נברכת? אמר רב יהודה
זו בקיע [גומא למים. כ"י], והתניא הנברכת והבקיע [הרי שהם שני
דברים]? אמר אביי ואיתימא רב כהנא גיהא ובר גיהא [נצרכת
גוהא. ד"ס] צריכה גדולה שעושין צחצר שיכנסו צו כל השופכים, [נקיע. ד"ס] צר
גיהא, צריכה קטנה שעושין סמוך לגדולה כדי שיכנסו המים היוצאין מן הגדולה
לקטנה, שהיא מליאה ונכנסין לקטנה:

[צקיע קטן הסמוך לגדול וחריץ מתוקן מזה ומזה לזה כשהגדול מלא הולכין המים
לקטן. כ"י],

שנינו במשנתנו **וארון עם המת בחצר** כלומר כשמת צחצר [שפיר דמי],
דמוכחא מילתא דלזרוך המת עבידא מצי למיעבד ארון, וצחזמה סג' תנינא
לחא דתנו רבנן עושין כל צורכי המת גוזזין לו שער,

אבני חן על מסכת מועד קטן

רבי יצחק נפחא אמר ⁴מפני ביטול פריה ורביה דאי שרי נשואין
זיוס עוב אין אדם נושא אשה כל השנה כולה, אלא ממתיק עד המועד, שיהא עושה
סעודה אחת למועד ולנשואין,

[ואפ"י קיים כבר פריה ורביה הא אמרין בפ' הבא על יבמתו נשא אשה בילדותו
ישא אשה בוקעתו שנאמר בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך. תוס'
הרא"ש],

מיתבי כל אלו שאמרו אסורין לישא במועד

דף ט' ע"א

מותרין לישא ערב הרגל כלומר, מותר לכתולה, ואף על גב דשבעת ימים
של סעודה יהיו צריגל קשיא לכולהו?

לא קשיא ^{1,2}למאן דאמר משום שמחה, עיקר שמחה דנישואין
חד יומא הוא ונשאר יומי לא חשיב מערב שמחה נשמה, ³למ"ד
משום טירחא עיקר טירחא חד יומא הוא דנישואין זיוס הראשון
דנישואין, ⁴למ"ד משום ביטול פריה ורביה לחד יומא לא
מושגי איניש נפשיה כלומר, כיון שאינו יכול להתחיל אלא בערב הרגל אין
ממתניין עד הרגל, דלמא מתרמי מלתא דלא מצי מתחיל בערב הרגל, ולא מתחיל
כל הרגל,

ודאין מערבין שמחה בשמחה מנלן? דכתיב מלכים א' ח ויעש
שלמה בעת ההיא [בחנוכת הבית של הבית המקדש] את החג וכל
ישראל עמו קהל גדול מלכוא חמת עד נחל מצרים [לפני ה'
אלהינו] שבעת ימים [חגגו את חנוכת הבית], ושבעת ימים [חגגו
את חג הסוכות] ארבעה עשר יום, [ויש ראיה מכאן שאין מערבין שמחה
בשמחה שהרי],

ואם איתא דמערבין שמחה בשמחה איבעי ליה [לשלמה]
למינמר עד החג ומיעבד שבעה יומי שמחה להכא ולהכא
לחנוכת הבית ולרגל [כדי שלא יתבטלו ישראל ממלאכתן כל כך. תוס',
והמהרש"א מוסיף וע"ל דמ"ה קאמר דה"ל למינמר עד החג כדי שלא יעברו
מלחתענות ביה"כ דעכשיו שהקדימו הו' ימים לא עשו יחב"פ כדאמרין בסמוך],

ודלמא מינמר לא נמרינן נישואין עד הרגל, כי היכי דלא נטר שלמה
[דכיון שנגמר הבנין צריך לחוג חנוכת הבית] ודיכא דאתרמי עבדינן אכל
אי מתרמי ליה עבד?

[אי הכי] דהיכא דאי אקרי ליה עבד איבעי ליה לשיורי פורתא צנין עד
הרגל, כי היכי דליתרמי ליה חנוכת הבית צריגל ? שיורי בנין בהמ"ק לא
משיירינן, [דמידע ידעי דהערמה הוא ועוד דגנאי הוא. כ"י]

איבעי ליה לשיורי באמה כליא עורב הגג כלה ומקצר למעלה עד
כאמה, ומתפין אומי שם צרחל וצמסמרים כדי שלא יסבו העורבים עליו, זהו לא
חשיב צנין? אמה כליא עורב צורך בנין הבית הוא להכי לא שייחא,

ומכבסין לו כסותו, ועושין לו ארון מנסרין המנסרין מערב
יום טוב יש עמו נסרין מתוקנין מערב המועד, דטורח גדול לעשותן במועד,

רבן שמעון בן גמליאל אומר אף מביאין עצים ומנסרין
בצינעא בתוך ביתו:

[והלכתא כרשב"ג דסתם מתני' כוותיה. רי"ף, מושמע שהרי"ף מפרש שגם הת"ק
אינו מתיר לנסר נסרים אלא בצינעה בתוך ביתו, וראה בשפת אמת],

מתני': אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות,
ולא מייבמין מפני ששמחה היא לו מפרש בגמרא,

אבל מחזיר הוא את גרושתו דאיה שמה כל כך [ירושלמי, הדא
דתימר בגרושה מן הנשואין אבל גרושה מן האירוסין אסור. תוס' הרא"ש, כלומר
איירי דחביבא ליה איכא למיחש שמא יניח שמחת הרגל בשמחתה. ספר
המכתוב],
[שאין שמחה אלא נאשה שלא היטה לו מעולם. כ"י], [מפני שכבר דש בה.
רשב"ה]

ועושה אשה תכשיטיה במועד הני מכשיטין דקא מפרש בגמרא,

רבי יהודה אומר לא תסוד צקיד, מפני שניוול הוא אכלה עכשיו במועד
שהא תסוד צקיד, ומנערת מפני שניוול הוא לה,

ההדיוט [שאינו מחזיר בחיטות. יבין] תופר כדרבו [מה שצריך למועד.
יבין] והאומן [שיועד להוציא מלא מחט באחת ולכונן אימרא [זוים בל"א]],
מכליב [עושה תפירה עקומה כשיני הכלב. יבין], ומסרגין [פלעכטען
בחבליים] את המטות בגמרא מפרש רבי יוסי אומר ממתחין:

גמ': וכי שמחה היא לו מאי הוי וכי שמחה אסורה זיוס עוב? אמר
רב יהודה אמר שמואל וכן אמר רבי אלעזר אמר רבי
אושעיא ואמרי לה אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא ¹לפי שאין
מערבין שמחה בשמחה כלומר צנין דלישמח נשמת מועד לחודיה,
[ואין עושין מצות חבילות חבילות. רשב"ה],

רבה בר [רב] הונא אמר ²מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק
בשמחת אשתו,

אמר ליה אביי לרב יוסף הא דרבה בר [רב] הונא דרב הוא,
דאמר רב דניאל בר קמינא אמר רב מנין שאין נושאין נשים
במועד שנאמר דברים מז' ושמחת בחגך, בחגך ולא באשתך,
[והכא נאשמך ולא בחגך דמשום אשמו מניח שמחת הרגל לגמרי. כ"י],

עולא אמר ³מפני הטורח [לעורר]. [דערמ. ד"ס] לנזק נישואין, וטירחא
במועד אסור,

אבני חן על מסכת מועד קטן

דלמא שביעי לקרבנות שאס הקריז נשיא ששי בערב שבת מקריז נשיא שביעי בלחוד בשבת, ומאי שביעי שביעי לקרבן נשיא?

אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא במדבר: ביום עשתי עשר יום" ה"י יום ימירא משמע מה יום כולו רצוף מה יום רצוף, שאין זו הפסק אף כולו אחד עשר יום רצוף, דליכא הפסק בינמיים, אפילו בשבת אף עשתי עשר כולל רצופין,

[ראה שבת קל"ב ע"א לגבי מילה שדוחה את השבת "אמר קרא ביום [השמיני ימול בשר ערלתו], ביום אפילו בשבת],

ודלמא ימים הראויין למשמה, ענין משמה, לאפוקי יום הכפורים? כתיב קרא אחריו במדבר: ביום שנים עשר יום, מה יום כולו רצוף אף שנים עשר יום כולל רצופין,

ודלמא הכא נמי ימים הראויין? אם כן תרי קראי למה לי,

ומקדש דדוחה [שאבן בן היה שדחו את] יום הכפורים מנלן? אילימא מדכתיב ארבעה עשר יום, ודלמא ימים הראויין [ולא אכלו ביום"ב]? גמור יום יום מהתם מנשואים דמשכן, דגמרינן מתרי קראי דהו רופים אפילו בשבת, אף משמה דמנוחה ה"י הו ארבעה עשר רופים, ואפילו [ביום הכפורים],

יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנין לחיי העולם הבא, ומנלן דאחיל להו? דתני תחליפא [כתיב ב] מלכים א ח ביום השמיני שלח את העם, ויברכו את המלך, וילכו לאחליהם, שמחים, וטובי לב, על כל הטובה, אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו,

[והולך ודורש הפסוק] לאחליהם, שהלכו ומצאו נשיהם במהרה, שמחים, שנהנו מזיו השכינה # [וזה גרם להם להיות שמחים זמן רב לאחר שכבר היו בבתיהם], וטובי לב, שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בבן זכר, על כל הטובה, שיצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנין לחיי העולם הבא,

[ודורש סיפיה דקרא] "לדוד עבדו ולישראל עמו" בשלמא לישראל עמו דאחיל להו עון יום הכפורים, אלא לדוד עבדו מאי היא?

אמר רב יהודה אמר רב בשעה שביקש שלמה להכניס ארון למקדש [לאחר שהגבו את המקדש] דבקו שערים זה לזה, אמר שלמה עשרים וארבע רגנות כמצי צפרסה, צין רנה ותמנה ותפלה ונקשה ולא נענה, פתח ואמר תהלים כד שאו שערים ראשיכם וגו' ולא נענה, כיון שאמר דברי הימים ב ו ה' אלהים אל תשב פני משיחך [שלמה. כ"י] זכרה לחסדי דוד עבדך, מיד נענה, באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה וידעו הכל שמחל לו הקב"ה על אותו עון [דבת שבע],

אלא כל היכא דליתרמי ליה למישואין צרגל לא ידעינן מנלן דלא עבדינן [ונמצא שאין ראיה ממה שעשה החנוכה הבית קודם יו"ט, שהבנין נשלם אז ולא היה צורך לשייר מהבנין, ואין מכאן ראיה שאין מערבין שמחה בשמחה]? [ק"ק כיון דלפי סברתו לאו שיוירי בנין בהמ"ק מקרי ולא צורך בנין הבית הוא הדר קושיין לדוכתיה ודילמא מינמר לא נטרינן] פ' ומהפסוק "ארבעה עשר יום" אין ראיה דעדיין נובל לומר דאי איתרמי מערבין שמחה בשמחה? ויש ליישב בדוחק, מהרש"א,

אלא מדמייתר קרא [לומר שאין מערבין וכו' מיתור הפסוק] מכדי כתיב ארבעה עשר יום, שבעת ימים ושבעת ימים למה לי? שמע מינה הני לחוד והני לחוד דלא מני למיעבד ליה צידה, אפילו מתרמי [דלן מערבין. כ"י],

א"ר פרנך א"ר יוחנן אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים לפי ששבעה ימים שלפני סוכות כל יום עשו שמחה ומשמה, דכתיב ויעש שלמה צמת הדיא את החג שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום [שאלו כל שבעת ימי חנוך קודם חג וממשי של קודם חג יום הכפורים. כ"י] והיו דואגים ואומרים שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל כל"ה, יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנין לחיי העולם הבא,

מאי דרוש [שלא עשו את יו"ב]? אמרו קל וחומר, ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם, וקרנן יחיד של נשיאים [שהקריבו בחנוכה המשכן] דוחה שבת דאיסור סקילה דחומר מכרת,

[כל שכן ש] מקדש דקדושתו קדושת עולם, וקרנן צבור דמה שהיו מקריבין בימי חנוכה ה"י קרנן צבור הוא ויום הכפורים דענוש כרת לא כל שכן [שנדרה יו"ב מחנוכה המקדש],

[ובפשיטות מקרבן צבור של שבת וקרנן תמיד שדוחה שבת לא הוה מצי יליף, משום דמצות הקב"ה עלינו כן, מה שאין כן בקרבן צבור דחנוכה המובח במקדש דהקריבו מעצמם בלי ציווי משום שמחה, אבל מקרבן יחיד דנשיאים בחנוכה המשכן דכמו כן לא היה בו ציווי יליף שפיר. מהרש"א]

אלא אמאי היו דואגים [שנתחייבו כל"ה ח"ו]? התם צמסן צורך גבוה דגזסו הו קרבנות, הכא צמנוכה ה"י צורך הדיוט דהדיזע, משמה,

[ומקשה] הכא נמי [במקדש ביו"ב] מיעבד ליעבדו הכא נמי לעבדו קרבנות מיכל לא ניכלו ולא לישתו? אין שמחה בלא אכילה ושתיה,

ומשכן דדחי שבת מנלן [שהביאו הנשיאים קרבנם בשבת]? אילימא מדכתיב במדבר: ביום הראשון וביום השביעי ומשמע לן יום שביעי היינו שבת,

[לא ידעתי למאי הוכרח רש"י ז"ל לפרש כן דלכאורה בפשיטות הא אי אפשר לשבעה ימים בלא שבת? פורת יוסף עיי"ש],

אבני חן על מסכת מועד קטן

אמרו ליה יהא רעוא ¹דתורע ולא תחצד, ²תעייל ולא תיפוק, ³תיפוק ולא תעייל משמע ליה בסמורה, מעיל ולא מיפוק שמצינא סמורה ולא ממכרנה, מיפוק ולא מעיל שמצינא בסמורה במקום אחר ולא מצינא, ⁴ליחרוב ביתך ⁵וליתוב אושפיזך [שתשב בבית מלון אצל אחרים], ⁶לבלבל פתורך [שלהנך יהיה מבלבל] ⁷ולא תחזי שתא חדתא,

כי אתא לגבי אבובא א"ל לא מבעיא דברוכי לא בירכן אבל צעורי צעורן, א"ל מאי אמרו לך? הכי והכי אמרו לי,

א"ל הנך כולוהו ברכתא נינהו, [ושמעתי עוד בזה שעשו כן כדי שיבא לאביו ויפרשו לו כוונתם לברכה ותחול הברכה עליו גם מאביו, והוא דחוק קצת, דא"כ מיכא הוה פסקי להו דהוא לא יבין כוונת דבריהם ואביו יבין. מהרש"א],

¹תורע ולא תחצד תוליד בנים ולא ימותו,

²תעייל ולא תיפוק, תעייל כלתא שדך כלתא הולכת אלל הצעל ולא לימותו בנך דליפקון דלא לימות נק, דהדרי נפקי מינך והדרי לבי נשייה,

³תיפוק ולא תעייל, תוליד בנתא [בנות], ולא ימותו גובריהו וליהדרו לותך,

⁴ליחרוב ביתך בית קצתך, דלא תמות, אלל תמיה לאורך ימים ⁵וליתוב אושפיזך, דהאי עלמא [העולם הזה] אושפיזך וההיא עלמא [עולם הבא] ביתא דכתיב תחלים מט קרבם בתימו לעולם, אל תקרי קרבם אלא קברם,

⁶לבלבל פתורך בבני ובנתא,

⁷ולא תחזי שתא חדתא זו שנה ראשונה של נישואין, דכתיב כי יקם אדם אשה חדשה לא ילא וגו' (דברים כד) דלא תמות אנתך ולא תנסב אינתתא אחריתי,

[הרי כי מאורע לנסוב אחריתי תלוי במיתת הראשונה שגם בתקופת חז"ל לא היה מצוי שאדם מישראל ישא שתיים וכו'. ניצוצי אור עיי"ש],

ר' שמעון בן הלפתא אפטר מיניה דרב א"ל (אבוב) [לבריה] [רב לבנו] זיל לגביה דליברכך, א"ל יהא רעוא דלא תבייש ולא תתבייש לא מיעוס אחריני, כדי שלא תמבייש, שלא תבא לידי כך פן תמבייש, אתא גבי אבובא א"ל מאי אמר לך? א"ל מילין בעלמא הוא דאמר לי,

א"ל ברכך ברכתא דברכן קודשא בריך הוא לישראל ותנא בה ושנה זה לא יבשו עמי לעולם והיינו לא תבייש ולא תמבייש דכתיב ויאל ב ואכלתם אכול ושבוע והללתם וגו' ולא יבשו עמי לעולם וידעתם כי בקרב ישראל אני וגו' ולא יבשו עמי לעולם:

ועושה אשה תכשימיה: ת"ר אלו הן תכשיטי נשים, כוחלת

ר' יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים [מגרים אמא. כ"י] תנו פרשת נדרים מסכת נדרים בי ר' שמעון בן יוחי, איפטור מיניה [קבלו ברכת פרידה ממנו] באורתא, לצפרא הדור וקא מפטרי מיניה,

אמר להו ולא אויפטוריתו מיני באורתא? אמרו ליה למדתנו רבינו תלמיד שנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטור ממנו פעם אחרת, שנאמר ביום השמיני של חג, היינו צעירים ושמים שלח את העם ויברכו את המלך, וכתיב דברי הימים ב ז וביום עשרים ושלושה לחדש השביעי שלח את העם אלמא דצעירים ושמים, וצעירים ושלשה איפטרו מיניה, אלא מכאן לתלמיד הנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטור ממנו פעם אחרת,

א"ל לבריה בני אדם הללו [ר' יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים] אנשים של צורה כלומר חכמים [אנשים גדולים. כ"י] הם זיל גביהון דליברכך, אזל אשכחניהו דקא רמו קראי אהרדי כתיב משלי ד פלם מעגל רגלך כלומר שקול ממות ועיין דהן, איז מנזה גדולה, ועשה הגדולה וכל דרכיך יכונן, וכתיב משלי ה אורח חיים פן תפלם דמשמע כל מנזה שמצא לידך עשה אותה, בין גדולה בין קטנה, ואל תניס קטנה מפני הגדולה?

לא קשיא כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים מפלם, פלם מעגל רגלך, שמעשה אשה הגדולה, ומצריך יעשו קטנה

דף ט' ע"ב

כאן במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים אל מפלם, אלל מנזה שצא לידך, בין גדולה בין קטנה עשה,

הדר יתבי וקא מבעי להו כתיב משלי ג יקרה היא מפנינים [מרגליות] וכל חפצך [חפצים שלך] לא ישוו בה שמצטל כל מפנין צטיל שמעסוק במורה, הא חפצי שמים ישוו בה כלומר, שאל יס לך לעסוק במנזה מצטל מלמוד מורה, ועסוק במנזה וכתיב משלי ה כל חפצים [ולא כתב חפצך, דהיינו גם חפצי שמים] לא ישוו בה דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה דמצטל מנזה ועוסק במלמוד מורה?

[ומחלקים] כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים [תניה שאחרים יעשו אותה ואתה תעסוק בתורה דכל חפצים לא ישוו בה] כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים [אז כל חפצך לא ישוו בה],

אמרו ליה מאי בעית חכא [שני התנאים אמרו לבנו של רשב"י מה את חפץ כאן]? אמר להו דאמר לי אבא זיל גביהו דליברכך,

אבני חן על מסכת מועד קטן

נותנת כחול דין עיניה, כדי שדומות נאים ופוקסת מחלקת שער לכהן ולכהן ומעבירה (סרק) [שרק] על פניה סס אחד, כדי שתראה אדומה ואיכא דאמרי מעברת סרק על פניה של מטה כדי להעביר שער של מטה,

דביתהו דרב חסדא מקשטא כי הני קשוטין, כדאמר הכא באנפי כלתה שהיתה כל כך זקנה שהיתה לה כלה, שהיא אשת בנה יתיב רב הונא בר חנינא קמיה דרב חסדא ויתיב וקאמר לא שנו הא דאמר עושה אשה תכשיטה אלא ילדה בחורה, שדרכה בכך, ולהכי הוי לה שמחה במועד אבל זקנה לא והכי עדלא אשתך הכי, דמיקשטא, הא הויה זקנה

א"ל האלהים אפילו אמך ואפילו אימא דאימך ואפילו עומדת על קברה שריא להקשט דאמרי אינשי בת שיתין כבת שית לקל מבלא רהטא פירוש שקשט הזוג, רוצה לומר מיני זמר בהילולא, וכי היכי דרהטא ילדה בת שית לקל הילולא הכי עדלא בת שיתין, והכי נמי מיקשטא:

שנינו במשנתנו רבי יהודה אומר לא תסוד: תניא רבי יהודה אומר אשה לא תסוד מפני שניווול הוא לה שגגא הוא לה וניווול בסדי, ומנערת בסדי ומורה ר' יהודה בסדי שיכולה לקפלו במועד אף על פי שהיא מנוולת בסדי שטופלתו במועד שאע"פ שמצירה היא עכשיו שמחה היא לאחר זמן במועד, לסקו המועד, לאחר שקפלתו את הסדי שטפלה, לפי שמסיר את השער ומעדין את הבשר, והואיל דהאי סיד משמחה לאחר זמן להכי שרי לה לטופלו במועד, אף על פי שהיא מצירה עכשיו,

ומי אית ליה לרבי יהודה האי סברא אף על גב שהיא מצירה עכשיו שמחה וכו' והתנן רבי יהודה אומר נפרעין מהן מהנכרים ביום חגם, מפני שמצור מפני שהוא מנער, דכל אדם שפורע מיצר, אבל לא משלמים להם ממון ביום חגם לפי שמשתמח ביום חגם, ומודה לעבודה זרה, כדפירש במסכת עבודה זרה,

אמרו לו אע"פ שמצור עכשיו שמח הוא לאחר זמן שפרע לו ואמאי נפרע מהן, אבל לרבי יהודה לא אית ליה האי סברא דמשום שמצור עכשיו שרי, והכי אית ליה האי סברא גבי טפול, אף על גב שהיא מצירה עכשיו שמחה היא לאחר זמן,

אמר רב נחמן בר יצחק הנח להלכות מועד להכי אמר רבי יהודה הכא דשרי אף על פי שהיא מצירה כו' דכולהו הלכות מועד דשרי, משום האי טעמא נמי שרי כגון אפי' וציוול, דמנער השתא כשהוא אופה ומבשל, ולהכי שרי, דשמת הוא כשהוא אוכל אפייתו וציוולו ביום טוב מצור עכשיו ושמה לאחר זמן נינהו,

רבינא אמר (כותי) [נכרי] לענין פרעון לעולם מצור שפורע, ולהכי לא אית ליה לרבי יהודה התם אף על פי שמצור שמת וכו', אבל לעיל, גבי טפול אית ליה לרבי יהודה אף על פי שמצירה עכשיו שמחה לאחר זמן,

אמר רב יהודה בנות ישראל שהגיעו לפירקן לשיער ולא הגיעו לשנים שאין בנות שמים עשרה שנה ויום אחד, שעדיין אינו דין שיהא להן שער וצושות על כך עניות טופלות אותן בסיד השיער בסיד ומשירות אותן עשירות טופלות אותן בסולת, בנות מלכים בשמן המור, שנאמר אסתר ב ששה חדשים בשמן המור,

מאי שמן המור? רב הונא בר חייה אמר סמכת [שמן מבושם] רב ירמיה בר אמי אמר שמן זית שלא הביא שלישי,

תניא רבי יהודה אומר [ששמן המור] אנפיקינן היינו אנפיקינן דקמי התם במנחות (פה, ד) אנפיקינן לא יביא, היינו אותו שמן שעושין מזהמים שמן זית שלא הביא שלישי שלא צישלו שלש,

ולמה סבין אותו אכל הני קא מהדר, דקאמר טופלין כו' שמשיר את השער ומעדין את הבשר,

רב כיבי הוה ליה בריתא מפלה אבר אבר שקל בה ד' מאה זוזי שנתייפת, ונטל מצעלה כך הוה ההוא (כותי) [נכרי] בשבבותיה דה"ל בריתא מפלה בחד זמנא דסדר למיעבד כרצ צידי ומתה, אמר קמלא כיבי לברתי,

אמר רב נחמן רב כיבי דשתי שיכרא דשכר מגדל השער ומעבה את הבשר בעיין בנתיה מפלא, אנן דלא שתנין שיכרא לא בעיין בנתין מפלא:

דף י' ע"א

שנינו במשנתנו ההדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד: היכי דמי הדיוט שאינו אומן, שתופר כדרכו? אמרי דבי רבי ינאי כל שאינו יכול להוציא מלא מכתב אחת שאינו יכול ללקוט נימי התפירה של חלוק כדי לתפור, כשהוא תופר תוחב תפירות הרבה כמלא אורח המחת, ואחר כך מושכה מן הבגד, ונמנאלו תפירות הרבה במשיכה אחת, והיודע לעשות כן אומן הוא, רבי יוסי בר חנינא אמר כל שאינו יכול לבוין אימרא [שפה. כ"י] בחפת חלוקן שאינו יודע לתחוב אותו בגד עב שעושין ממנו אימרא בחפת חלוקן, אלא שבמקום אחד מקלרו ובמקום אחד מרחיבו,

[שדרך לתת בגד עבה כציב שולי החלוק שלא יצלו כשנגררין בארץ וההדיוט אינו יכול לבוין באותו בגד שהאם השפה מכוננת בו אלא מעוקמת לכאן ולכאן ועושהו רחב במקום אחד וקצר במקום זה. כ"י]:

שנינו במשנתנו והאומן החייט מכליב: מאי מכליב? רבי יוחנן אמר מפסי' שאינו תופר ביושר, אלא מפזר התפירה, ולהכי קרי מכליב שדומן תחובי המחת לשני הכלב, רחוקות זו מזו כשני הכלב,

אבני חן על מסכת מועד קטן

רבה בר שמואל אמר שיני כלבתא שאינו מופר כדרכו, מוכח זה בסמוך זה, אלא שמוכח הממטע פעם אחת למעלה ופעם אחת למטה, ולהכי קרי ליה כלבתא, דהכי קיימי שיני הכלב שן אחד גבוה מחבירו:

שנינו במשנתנו מסרגין את המטות [אורגין בחבלים. כ"י] [רבי יוסי אומר ממתחין] [אם רפוי שנארג זה ימים רבים ורפו החבלים ממתחין אבל לא מסרגין. כ"י]: מאי מסרגין ומאי ממתחין? כי אתא רב דימי אמר פליגי בה ר' חייא בר אבא ור' אסי ותרוייהו משמיה דחזקיה ור' יוחנן [ובע"ז לקמן י"ג ע"ב], חד אמר מסרגין שתי וערב שאורגין מטה של חבלים בשתי וערב [והת"ק מתיר אף לסרג] וממתחין [שר' יוסי מתיר רק באופן זה היינו שמותח] שתי בלא ערב שמוחה השמי, ואינו אורג זה הערב, וחד אמר מסרגין שתי בלא ערב, וממתחין שאם היה רפוי ממתחו זה שנארג ימים רבים, והיו החבלים רפויין ותלוין למטה, שאין ממוסין ממתחין,

איני והא תני רב תחליפא בר שאול ושון שאין מפשילין [אין גודלין ועושין. כ"י] חבלים לכתחלה, בשלמא למאן דאמר מסרגין שתי וערב וממתחין שתי בלא ערב, היינו דקתני רב תחליפא בר שאול ושון רבי מאיר ורבי יוסי שאין מפשילין חבלים לכתחלה שאין גודלים חבלים לכתחלה [to manufacture rope], אלא למאן דאמר מסרגין שתי בלא ערב, ממתחין שאם היה רפוי היה ממתחו, השתא שתי וערב אמרת לא חבלים לכתחלה מיבעיא? קשיא,

[כתב בתרומת הרשן (ס' קצ"ו) דצורת שתי וערב יש לו דין ע"ו, וכ"כ הרמ"א (יו"ד ס' קמ"א ס"א וס' קנ"ו ס"ג) וכו'] [ובשני המקומות נשמט בכמה דפוסים ע"י הצנור] וע"י במחבר (ס' קמ"א סעיף א') דכל שלא נעשה לשם ע"ו אלא לשם ניו וכדומה מותרים. שעמ"ב ע"י"ש],

א"ל רב נחמן בר יצחק לרבי חייא בר אבין מי איכא למאן דאמר מסרגין שתי בלא ערב [שיכולים לקרות מסרגין לחבלים שמותוחין רק שתי], והתנן רבי מאיר אומר המטה לעולם אינה מקבלת טומאה עד שסרג זה שלשה בתי ירין, שהשתי כבר מתוח, ואורג זה שלשה בתי ירין דערב, אלמא, דמסרגין קרי שתי וערב משיסרוג בה שלשה בתיים?

אלא כי אתא רבין אמר במסרגין כולי עלמא לא פליגי [דפירושה המילולי הוא] דשתי וערב, אלא כי פליגי בממתחין מר סבר ממתחין שתי בלא ערב ומר סבר שאם היה רפוי ממתחו [ורק את זה מתיר ר' יוסי],

מיתיבי מסרגין את המטה ואין צריך לומר שממתחין דברי ר' מאיר, ר' יוסי אומר ממתחין אבל לא מסרגין, וי"א אין ממתחין כל עיקר, בשלמא למאן דאמר ממתחין שתי בלא ערב, היינו דאתו יש אומרים לאיפלוגי דאפילו שתי בלא ערב לא מצי אלא למאן דאמר שאם היה רפוי ממתחו ליש אומרים ממתחו נמי לא צמיה אמו יש אומרים למיסר נמי ממוסין [אם היה רפוי ממתחו], ואמאי הא לא קעביד מלאכה, ואי לא עביד הכי לא מצי למיגא עלה?

אין ודאי אמו יש אומרים למיסר נמי ממוסין ביון דאפשר לממלייה במאני משום דהואיל ואפשר למלייה למטה במאני עד לעיל, והדר מצי למירמא עלייהו כרים וכסתות למיגא עלייהו לא טרחין דהוי טורח דלא צריך [משמע דאין מותר אלא לצורך המועד. תוס'], ופירש השפת אמת דתוס' אתא לאשמועין דלדידן נמי דלא קי"ל בהני י"א אסור ג"כ אפי' למתוח כל שאינו צורך המועד]:

מתני': מעמידין [בזנין ומושיבין ומתקנים. רע"ב] תנור וכירים וריחים במועד שעושין אותם לכתחלה, כדאמרינן לקמן, תנור מוכו חלול, מקום שפיתת שמי קדירות, כינה מקום שפיתת קדירה אחת ר' יהודה אומר אין מכבשין בגמרא מפרש את הריחים בתחילה:

גמ': מאי מכבשין? רב יהודה אמר מנקר ריחיא ששכחיה ישנה ותלקה ואין החטין יכולין לפרך מנקרין אותה, מותקין אותה כדי שלא יהא שוה, כדי שיפרכו החטין תחתיה, רב יחיאל אמר בת עינא נקב שעושין צאמנע הריחים, שהצנעה נופלת לתוכה,

מיתיבי [שנינו בברייתא] מעמידין תנור וכירים [ורחים] במועד ובלבד שלא יגמור מלאכתו [פ' שכתבוגין תנור וכירים וריחים יש דברים שעושין לגמורו, וזה אין עושין במועד], דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים אף יגמור, רבי יהודה אומר משמו מעמידין את החדשה ומכבשין את הישנה, ויש אומרים אין מכבשין כל עיקר,

בשלמא למאן דאמר מכבשין, מנקר ריחיא, היינו דמשכחת לה בישנה לפי שהישנה צריכה לכך, שכבר היא חלקה, לפי שמדיר היא טומאת, אלא למאן דאמר בת עינא דמכבשין היינו צמ עינא, ישנה בת עינא למה לה והלא כבר אית לה צמ עינא, שכבר היא ישנה מלטמון, ואי לא הוי לה צמ עינא לא מצי למיטען?

כגון דקא בעי לארווחי טפי פורתא האי צמ עינא טפי, וכי האי גוונא משכחת לה צינעה,

רב הונא שמעיה לההוא גברא דקא מנקר ריחיא צינעה בחולא דמועדא, אמר מאן האי [מי הוא זה], איתחיל גופיה יתחלל גופו דקא מחיל חולא דמועדא, סבר לה כיש אומרים [דאין מכבשין כל עיקר],

דרש רב חמא, נוקרין ריחים במועד, משום רבי מאיר אמר אפילו סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו [פ' בתוספות לצורך המועד משמע שאסור לרכוב בחנם. תוס'], (ומותר) [מותר] ליטול להן צפרנים בחולו של מועד כדרך העושין עכשיו לסוסים שלנו, דאי לא עביד ליה הכי הוה ליה זערא, ולא מצי אולי,

דף י' ע"ב

אבני חן על מסכת מועד קטן

גורן, שמשוה (הגרנות) [הגומות. ד"ס] חזק מותר,

ואמר רבא האי מאן דזכי וזכי שמכדז את הקרקע מעניס קטנים שעליה, שנוטלם אדעתא דציבי אס ליקטן אדעתא דעניס להסיקן, דנקט דרברי ושנן זוטרי שרי, אדעתא דארעא דלהכי ליקטן, שרונה לזרוע הקרקע, שלוקט גדולים וקטנים אסיר,

היכי דמי שקיל רברבי ושביק זוטרי אדעתא דציבי, שקל רברבי וזוטרי אדעתא דארעא,

ואמר רבא האי מאן דפתח מיא לארעיה [שעשין חור והמים יולאין] מן הגומא של ציצר לחוך, אדעתא דכוורי אס לזוך שיאלו המים ושמיירו הדגים שרי מותר, אדעתא דארעא אסיר,

היכי דמי [איך יודעים כוונתו] פתח תרי בבי [אם פותח שני פתחים], חד מעילאי וחד מתתאי חד שזו נכנסין המים לגומא ונכנסין אף הדגים לגומא, וחד שהמים יולאין חוץ לגומא, והדגים משמיירים בתוכה ולוקחים אותם שרי, דהיינו אדעתא דכוורי [מור אחד רחב לצד המים היורדין מלמעלה, וחור קצר מלמטה שיאלו בו המים. י"ק],

פתח חד בבא [דארעא] דפתח חד צבא שזו נכנסים המים לגומא, ואיך פתח שזו יולאין המים לחוץ לא פתח אדעתא דארעא שכשהגומא מליאה מים יולאין המים למעלה ומשקין כל השדה, וכי האי גוונא אסור, [להשקותה אסור הואיל ועדיין לא זרע. י"ק],

ואמר רבא האי מאן דפשוה דיקלא שזומר הדקל מן הענפים שזו אדעתא דחיותא שרי, אדעתא דדיקלא אסיר,

היכי דמי [איך יודעים כוונתו] שקיל כוליה מחד גיסא אדעתא דחיותא דלאוין למאכל בהמה, דנקט מן הענפים דמחד גיסא צין לחין צין יצטין, לזוך מאכל בהמה, היינו דחיותא ושרי, [דנקיט] מזהאי גיסא ומהאי גיסא ענפים יצטין שזו, היינו אדעתא דדיקלא ואסיר,

ואמר רבא הני תמרי תוחלני תמרים שלא נתבשלו כל זרין, מייצנינהו לחותקן לשנים ולאכלן הכי ציוס טוב שרי דלזוך יוס טוב קעביד, מייצנינהו אסיר לזכשן במשוי, ומוציא ליסה שבהן לחוץ היינו אסור, שעכשיו אינן נתלעים [שע"י הכיבוש אין התולעים נכנסין בהם], אלא לעשות מהן צימוקים לאכלן בחול הוא מכין ואסור לתקן ציוס טוב מאכל דחול,

רב פפא אמר כיון דמתלעי אי לא דמייצנינהו בפרקמטיא האבד [כדבר האבד] דמי כלומר כסחורה שאדם יכול לעשותה במועד כדי שלא יפסיד בה אס לא עשהה, הכי נמי מני למייצנינהו, דאי לא עביד הכי מיתלעי ושרי,

ואמר רבא פרקמטיא כל שהוא לעשות סחורה בחולו של מועד אסור, א"ר יוסי בר אבין ובדבר האבד מותר שאם יש לו הפסד אס לא יעשהה לאותה סחורה מותר לעשותה, אבל צחנס שלא להרויח אסור # לא

אבל חמרא דריחויא לא שך עושין שהיו עומדים אגב חמורים, לא מני למישקל להחול חמרא צפרניו [ראה ד"ס] דלא מני למטמן במועד אלא לזוך מועד, כדמפרש לקמן פרק מי שהפך [יב, ז], הלכך טחינה מועטת יכול לטמן בחמור ולא מרעי ליה גדול צפרניו,

רב יהודה שרי למישקל שופריה לחמרא דריחויא [וה"ה לדירן שמותר לחון ברזלים horseshoe דבימינו הקרקע קשה ומתקלקל רגלי הבהמה, אבל בימי חכמים לא היו ברזלים. ע"פ התוס' עיי"ש], ולאוקומי ריחויא להעמיד, להשים הריחים זו על גב זו, ולמיבני ריחויא, ולמיבני אמת ריחויא העץ שהריחים [צנוין. ד"ס] עליו ולמיבני אוריא רפת בקר,

[רבא] [רב] שרא לסרוקי סוסיא להסריק סוסים במסרק של ברזל, ולמיבני אקרפיטא מה שמשמין התצואה לזכו לפני הסוסים, שקורין מנייטור"ה צלעו (אבוס) ולמיבני איצמבא (צנין אצנים) [כסא. ד"ס], [של צנין אצנים. ררי"ף],

רבא שרא למישקל דמא להקי לבחמה בחולא דמועדא, א"ל אביי תניא דמסייע לך מקיזין דם לבחמה ואין מונעין רפואה לבחמה בחולו של מועד,

רבא שרא לכסכוסין גיהון, שקורין קוצילי"ר (לכבס) קירמי צגדים [דקים כקרוס ציפה. ערוך] מ"ט? מעשה הדיוט הוא [ומותר. ד"ס] לעשותו בחולו של מועד, דלאו מעשה אומן הוא,

אמר רב יצחק בר אמי אמר רב חסדא קימורי בירי אסיר למעבד במועד, שך היו עושין, שהיו נוטלין כלים [חלקים. רש"י] והיו מחליקין עליהן צית יד של חלוקיהם מעשה אומן הוא ואסור, לשון אחר לכין קמטין שאדם [אולי צ"ל שאומן] עושה צצית יד, שממלאים אותה צקנה של שצלים חלקים ומקמטין, פרווונצי"א צלעו [לקמט, לעשות בוצצים בבגד] מ"ט מעשה אומן הוא,

אמר רבא מאן דמתקיל ארעא דמתקיל חיקלא [שמסיר תקלות] שחופר משם האדמה לזוך הגורן [לחצות שם חטין לזוך המועד. ד"ס], היינו אדעתא דבי דרי שרי ושרי, אדעתא דארעא שחופר שדה לזוך זריעה אסיר משום דדמי כחורש (ציוס טוב. ד"ס),

היכי דמי [איך יודעים מה כוונתו] מוליא במוליא שנוטל הקרקע ממקום גבוה, ומניחו שם על גבי מקום גבוה היינו מליא צמוליא ונצא בנצא [או נצא צנצא] שחופר במקום נמוך ומניחו במקום נמוך דהיינו אדעתא (דבי דרי) [דארעא] ואסור, דזה דרכו של חורש שדה שאינו משגיח בחיזה מקום שירד המחרשה בקרקע, אפילו במקום נמוך חורש, (והיינו) [והיו. ד"ס] דומיא דחרישה ואסור,

[אצל] שקל מוליא שנוטל הקרקע ממקום גבוה ושרא בנצא [ונומן. ד"ס] במקום נמוך, היינו אדעתא (דארעא) [דבי דרי] דגורן, שך דרכו של

אבני חן על מסכת מועד קטן

הבנתי אך יעשה סחורה בלי להרוויח?

רבינא הוה ליה ההוא עיסקא דהוה מוזבן בשיתא אלפי, שהייה לזבניה בתר חולא דמועדא וזבניה בתריסר אלפי,

רבינא הוה מסיק זוזי שהיו חייבין לו מעות בלחוד מקום בבני אקרא [גמל. י"ק] דשנואתא [שנואתא שם הנהר, אקרא קונטריא"ה בלעז (מחוז, איזור), יושבים על שפת אמת נהר, ויהיו להו רבינא זוזי לפני הצניר לתת לו היין בשעת הצניר כשער היולא. רש"י ב"מ ע"ג ע"ב], אתא לקמיה דרב אשי, א"ל מהו למיזל האידנא [במועד. י"ק] עלייהו? א"ל כיון דהאידנא הוא דמשכחת להו ביומי אחריני לא משכחת להו כפרקמטיא האבד דמי ושרי,

תניא נמי גבי ע"ז כי האי גוונא חולכין,

דף י"א ע"א

ליריד של (עכו"ם) [גוים] [יריד של נכרים] יומא דשוקא [איטרא של ע"ז. י"ק] [שיש בה יום איד לע"ז. חרדשי הר"ן] ולוקחים בהמה, עבדים, ושפחות, בתים, שדות, וכרמים, וכותב ומעלה בערכאות שלהן לקיימן בחימתמן מפני שהוא כמציל מידן דכיון דהשתא הוא דמשכח להו, וליזמא אחרינא לא שרי,

רב שרא לחייא בר אשי למיגדל [לקלע קלעות מנודות קטנים לדגים. י"ק, וראה שם מה שזיין המו"ל] אוהרי שדנין צו דגים, שקורין רוש"א [בצורת דגים] בחולא דמועדא, מאי טעמא? מעשה הדיוט הוא, אבל איולי שמתו שדנין צו עופות [מנודות גדולות. י"ק] אסור, מאי טעמא? מעשה אומן הוא,

רב יהודה שרא לאמי [כך שמו "אמי"] [תנוראה. ד"ס] [שומר תנור. י"ק] למיגדל [לקלע הוה תנור ולעשותו טיח וטחין על ההוצין דראוי לאפות צו במועד. י"ק] תנורי לעשות התנור ממדש ולרבה בר עשפי למיגדל מהולתא נפה [וכברה. י"ק],

איני והא תני רבה בר שמואל ושזין שאין גודלין תנור לכתחילה?

[וצ"ע מה פריך לר' יהודה הא תנן במתני' לעיל י' ע"א דמעמידין תנור במועד דמפרשינן שבזנין תנור לכתחילה? וי"ל דהמקשה מצי למימר דמעמידין דמתניא לאו היינו בזנין וראה תוס' לעיל י' ע"א ד"ה ור' יהודה. ע"פ ראש משביר].

לא קשיא כאן בימות החמה כלומר, כשיש ימות החמה, כגון בפסח דחבול עלמא שאין יורדין צו גשמים מותר לעשות צו תנור, לפי שלאחר יבש ויכולין לאפות צו פת ברגל לצורך הרגל כאן בימות הגשמים כלומר, כשיורדין הגשמים ברגל, כגון בסוכות אין עושין תנור, לפי שאין יבש לאחר הרגל, ועבד טירחא שלא לצורך הרגל:

מתני': עושין מעקה, לגג ולמרפסת כותל קטנה העושין על האצטבות שלפני העליות גדולות, כעין שיש על שפת נהר רייני"ס (נהר הרייניוס, הריין) מעשה הדיוט, אבל לא מעשה אומן,

שפין את הסדקין שבתנור ומעגילין אותן במעגילה שגוללין על קרקעות התנור עץ גדול עגול, כדי לסתום הסדקין ביד וברגל שלוקח צידו עץ וצועטין ציד על התנור לסתום הסדקים, או צועט ברגלו על [קרקעית?] התנור אבל לא במחלצים עץ כעין רגל [בדמות רגל], שדוחקו במעצמה לסתום הסדקין, ויש צו מעשה אומן יותר ממעגילה,

הציר רגל הדלת, כמו הדלת מסוב על צירה (משלי כו) והצינור הוא הסור שצאסקופא הסחמונה, כמו צינורא דדשא והקורה מה שעל הפתח (שחזור) [שמחור. ד"ס] צו הדלת, וקורין אוצרטור (ציר הדלת) # [פ'] דצינור הוא ציר התחתון, וקורה קורא לצינור העליון כיון שהנקב הוא בקורת הבית למעלה, וברע"ב פ' קורות הבית ממש שנשברו אפי' קודם יו"ט] והמנעול בלצדור"א [שלאסם. יבין] והמפתח [שליססעל. יבין] שנשברו, מתקנן במועד, ובלבד שלא יתכוין לעשות מלאכתו במועד כשיש לו לתקן כל אילו בשאר ימות השנה, ומניחו עד המועד,

וכל כבשין של ציר, כלומר, דגים ושאר דברים שכובשים במלת שהוא יכול לאכול מהן במועד שיכול לאוכלן במועד שלא יהא כריך להממין באכילתן עד לאחר המועד, שיהו נכשין מהר וראויין לאכול מיד כובשין:

גמ': היכי דמי [שעושה מעקה] מעשה הדיוט? רב יוסף אמר בהוצא הולא דקל ודפנא ענדי לחיים של גדר [פ'] שההוצא הם ענפים ודפנה הם לחיים ואורנים הלחיים עם הענפים, וראה ראש משביר שתיקן הגירסא כאן], [bay tree used for hedges], במתניתא תנא צר בצרור [דהיינו מעקה של אבנים] ואינו טוח בטיט (זה הוא) [דהוא. י"ק] מעשה הדיוט:

שנינו במשנתנו שפין את הסדקין [שבתנור] ומעגילין אותן במעגילה דרך אומנות יותר: השתא במעגילה אמרת שרי ביד וברגל דלאו מעשה אומן הוא מיבעיא לא כל סק? הכי קאמר שפין את הסדקין ומעגילין אותן כעין מעגילה ולא מעגילה ממש, אלא כעין מעגילה [יפה יפה כאלו טחו במעגילה. י"ק] ביד וברגל, אבל לא במחלצים [עץ כעין רגל, שדוחקו במעובה לסתום הסדקין, ויש צו מעשה אומן יותר ממעגילה. רש"י במתני']:

שנינו במשנתנו הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד: ורמינהי עד ימיו של יוסטן כהן גדול היה פטיש מכה בירושלים כו' בחולו של מועד עד ימיו אין מכאן ואילך לא והוא גזר עליו ובעלו, אלמא אסור, ומתניתין קמי ומתקין מנעול ומפתח?

[דקא סלקי רעתין עכשיו כל הנך דתנינן במתני' הציר והצינור וכולן בכלי ברזל הן. רשב"ה]

לא קשיא כאן [דגור יוחנן כ"ג] בדנפחי דפטיש היינו קורסם אסור, דהוי

אבני חן על מסכת מועד קטן

קלא רצה, ואלודי קלא אסור # [לא משום מושמיע קול אלא משום דאושוי מלחא] **כאן בדנגרי** מתמקין דמתקין אלו בחולו של מועד דנגרי [פ' שמכח בפטיש של נגרים על עץ, דמוירי] צמנעול של עץ [ומחגי' כולן] בשל עץ, כדפרישנא במשנה. רשב"ה, ולכן שרי, דלא הוי קלא רצה, [ובתוס' ר"ד כתב אבל הפטיש של נגרים שהוא קובע בו המסמרים ואין קולו גדול מאד],

מתקיף לה רב חסדא יאמרו קלא רבה אסיר קלא זוטרי שרי? אלא אמר רב חסדא לא קשיא הא במגלי מסר הגדול שרי, דלא מוליד קלא כלום הא בחציני דבר"א (גרזן) אסיר, דהוי אלודי קלא טפי, [ראה תוס' ר"ד איך פירש מגלי וחציני ומש"כ על הגליון שם],

רב פפא אמר כאן [משנתנו שמוטר לתקן] קודם גזירה כאן [יוחנן כה"ג] לאחר גזירה [לאחר שגזר] יוסק כהן גדול,

רב אשי אמר הא ר' יהודה הא ר' יוסי צפירקא דלקמן (יב, א), דרבי יוסי לא צעי לשנויי לדבר האצד, ומתניתין דשרי הכא כל הני צלא שניו רבי יוסי הא דאמר ר' יצחק בר אבדימי מאן תנא שינוי [שצריך לשנות] במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי,

אמר רבינא כמאן מדלינן האידנא קביותא דדשא בחולא דמועדא כשיוצאין מסמרים של עץ מן הקורה שעל הפתח, דשרי למיעבד צלא שניו כמאן כרבי יוסי:

שינוי במשנתנו כבשין שהוא יכול לאכול במועד כובשין: בדיחא שם נהר לבאי (שם מקום. רש"י) כוורי הכי עשו דרך לנהר שיצאו מימיו, ונשמיעו שם דגים הרבה,

אזיל כולי עלמא [הלכו כל האנשים] צוד אייתו כוורא [וצודו והביא דגים], שרא להו רבא למימלח מיניהו הרבה, אף על פי שאין יכולים לאוכלן במועד, שהרי היו מלוחין הרבה,

אמר ליה אביי והא תנן כבשין צמומן וצמלמ, שקורין קונפוט"א (כבשים, דגים כבושים) שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשין והכא נמי, כיון שמתן הרבה כדי להניען חו לא חזו במועד ? **אמר ליה כיון דמעיקרא אדעתא דאכילה אייתניהו ואי שביק להו פסדי, כפרקמטיא האבד דמי ושרי,**

ואיכא דאמרי שרי להו רבא מיצד [לא כלשון ראשון שהתיר להם למלוח, אלא התיר להם לצוד, מיוזל אייתויי ומימלח, אמר ליה אביי והא אנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן כובשין תנן? אמר ליה הני נמי דמלמניהו מיתאכלי במועד אגב איצצא שמוקן המלח מהן],

כי הא דשמואל עברו ליה שיתין איצצי כלומר רוצין אותו הרבה

פעמים, מצינו ליה ששים זימני ואכל,

רבא איקלע לבי ריש גלוחא [והיה להם דגים מלוחים] **עבדי ליה שיתין איצצי** [רחצו הדגים ששים פעמים] **ואכל,**

רב איקלע במועד לבי רב שפייר, אייתו לקמיהו ההוא כוורא תילתא בישולא תילתא מילחא אגב איצצא ותילתא טוויא, [הגמ' הביאה מעשה זה ללמד שדג שמלחו אותו ראוי לאוכלו אגב איצצא. שיטה. ויש]

אמר רב אמר לי אדא ציידא, כוורא סמוך למיסרחיה מעלי כלומר יפה הוא לאחר זמן שניצוד יותר מההיא שעתה דניצוד [ראה תוס'],

ואמר רב אמר לי אדא ציידא כוורא טוויא באחזה צמלמ, שהמלח נצרך מן המים כדגים אסוקיה באבחה לאחר שצלאו נתנו צמים זמן מוכלי בבריה מטילין אותו צניר היוצא מן הדגים, ואוכלין אותו אשתי עליה אבחה ששומין עליו מים, שדגים נצרכו מן המים,

ואמר רב אמר לי אדא ציידא, כוורא [דגים] **תחלי** שחלים וחלבא [שלשה דברים אלן] ליטעון גופא כלומר לאחר אכילתו מהלך הרבה קודם שישן ולא ליטעון פוריא לא ישן לאחר אכילתו,

ואמר רב אמר לי אדא ציידא, כוורא תחלי שחלים וחלבא [שלשה דברים אלן] **מאי ולא שיכרא** מוטב לשמות אחריהן מים, ולא שכר שיכרא ולא חמרא:

פרק שני מי שהפך

דף י"א ע"ב

מתני': מי שהפך את זיתיו שהזמין ליתנם על גבי הדד להוציא מהן שמן, [שנותן צמח המעטן] [שהוא כמו עריבה. ר"י מלוניל] לאחר לקיטתן ולוצרין שם ומניחן כדי שיתצטלו ואחר כך נותן צצית הדד ודרך הוא שמהפכין כשמכניסין אותו לצית הדד ואי לא מסיקן לאחר שהפכין פסדי. כ"י],

[דרך עוצרי זיתים שמניחין אותן בכלי הנקרא מעטן, עד שיוערו ויתרכבו, ומניחן ומהפכין היטב עד שיתרכבו כולן ואח"כ "טוחנין" ומעצצין בבר, ומשהניחן במעטן והפכין ואינו דורכין מחר מתעפשים ונפסדים. יבין],

[פ' טוחנין, ומפני שדרך הטוחנין להפכין ברחת תחת האבן המתגלגלת עליהן, קורא לטחינה הפיכה, ומפני שהיו טוחנין אם לא היה השמן נעצר מהן היה נפסד, הילכך התירו להו למעון קורה ראשונה שיוציא שמן ומניחן לאחר המועד שלא יעסוק בהן יותר. תוס' ר"ד],

ואירעו אבל בשאר ימות השנה, שלא סמוך לרגל, ואינו יכול ליתנם על גבי הדד, לפי שאכל אסור צעשיית מלאכה או אונם היינו מילתא אחרית, כלומר, מי

אבני חן על מסכת מועד קטן

תורע באפל אם לא תורע פשתן תורע ממין אחר,

רבן שמעון בן גמליאל אומר [ראה תוס'] זיתיו הפוכין ואין שם אומן אלא הוא, כדו לגוף ואין שם אומן אלא הוא, פשתנו להעלות מן המשרה, וצמרו להעלות מן הירורה ואין שם אומן אלא הוא, הרי זה יעשה בצינעא,

יתר על כן אמר רבן שמעון בן גמליאל אם היה אומן לרבים, וספר ובלן לרבים שומר בית המרחץ, ומשמשן בבית המרחץ, ונטול מכל אחד שכרו והגיע עת הרגל שהכל נרמין לו הרי זה יעשה, כיון דאית ליה פסידא, ואיכא נמי זורק רבים, ולא גרסינן הכא בצינעא דהא רבים הוא [ונפרהסא הוא דענין. כ"י] ואין שם אומן אלא הוא, הרי זה יעשה,

האריסין מקצלי השדות (לשנים). ואי גרסינן לה הכוונה על המספר שנים [למחנה. כ"י, ר"י מלוניל] לשלש ולרציע [נוטל ממה שיצא מן הפירות הן רב הן מעט ממה שיצא יקח השליש, ואם לא יצא כלל אין לזה על זה כלום. ר"י מלוניל],

והחכירין [rent] שקבל לשמירה [לשומרה ?] ולעזבה, לנסוס [פ' ומתנה עם הבע"ב, אבל הלשון צריך תיקון] כך וכך כורין אני נותן לך ממנה, [שהחוכר מתחייב ליתן לבעה"ב סבום כורין קצוב מגדולי השדה בשביל זכותו בפירות הקרקע, אבל אם לא יוציא השדה כלום לא ישלם כלום לבעה"ב. וראה רש"ש],

[שוכר קרקע חצירו ועזבה ונטול אותה [במכירות. י"ק] שנותן לו דבר קצוב לשנה ה' כורין או י' כורין לפי מה שהקרקע גדול ורואי לעשות. כ"י],

והקבלנין שקיבלו לשומרה לזמן פלוני בסכום כך וכך [כורין שישלם להם הבעל הבית], צין יהיה [פירות השדה] הרבה או מעט הרי אלו יעשו אחרים בשבילך,

[פ' שבעל השדה שוכרו בחמשה כורין בשנה, ואין לו בפירות הקרקע כלום. חרדשי הר"ן].

החמרין הגמליין והספנין הרי אלו לא יעשו לא יסמרו למחילה, לפי שהמלאכה שלהם הוא [פ' לא ישכירו את עצמן לעבודה, שכאן לא שיך שאחרים יעשו בשבילו כמו שמסיים רש"י] ואם היו מוכרין או מושכרין אצל אחרים הם או בהמסס אצל אחרים למהלך חדש או חדשים הרי אלו יעשו הם [עצמן. כ"י], ולא יפסידו כל שכן [פ' שבשדה אם אחרים עושין בשבילו אינו מפסיד כל הריחה, אבל בעבודה הוא מפסיד הכל] ובעלים נמי לא יפסידו, והכא לא קמני על ידי אחרים שהרי הן בעצמן מושכרין, אצל אריסים אפשר להם על ידי אחרים בעבודת קרקע,

שכיר יום אחד, ו אפילו בעיר אחרת ואין יודעין שם שהוא אצל, וליכא משום מראית העין לא יעשה [ואין להמשיכר תערומות עליו כיון שכן הוא דרך העולם וכך קיבל עליו המשיכר] הואיל וצידו לחזור דלממריקן (צצא קמא קטו, צ) פועל חזר, ואפילו בחצי היום, וליכא פסידא כולי האי [מפני שהוא רק עובדת יום אחד],

שהפך את זיתיו לפני הרגל ואירעו אונס, ולא היה יכול לימנס על גבי בית הדד, ונכא הרגל או שהטעוהו פועלים שהשכיר לימנס על גבי בית הדד קודם הרגל, ולא נכא,

מוען קורה ראשונה כלומר נותן על גבי בית הדד צרגל [בחוה"מ], וסומט עליהן הקורה פעם אחת, דאי לא עבדי הכי איכא פסידא ימירא ומניחה צו [בבית הדד], שלא יסומט יותר עד לאחר המועד, דברי ר' יהודה,

רבי יוסי אומר זולף [ממנה. כ"י] וגומר וגף כדרכו [זולף וגומר כדרכו] כלומר, נותן על גבי בית הדד וסומט הכל, כל מידי דשפוך קרי זולף; [פ' כיון דדבר האבד הוא והתירו לו לעסוק בהן זולף השמן בקורה ראשונה וגומר כל מלאכתן כדרכו בחול, וכן דרך היותם לאחר שנעצרים תחת הקורה עוד מחזירם תחת האבן וטוחן אותם ועוצרם פעם שנייה תחת הקורה, וכך הוא עושה במועד, והמחזנה שנייה והעצירה שנייה קורא גומר. תוס' ר"ד],

גמ': פתח באבל וסיים במועד דקמני מי שהפך את זיתיו ואירעו אצל ולא פירש אם יכול לטעון קורה בצבילות אם לא, אלא מילי דמועד קא פירש, דכי אירע לו קודם המועד אונס טוען קורה ראשונה במועד?

אמר רב שישא בריה דרב אידי זאת אומרת דברים המותרין במועד אסורים בימי אבלו כלומר להכי לא פירש, דאסור לו לטעון אפילו קורה ראשונה בימי אבלו,

רב אשי אמר לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא בימי אבלו דמדרבנן הוא דאין אסור במלאכה אלא מדרבנן ושרי דשרי לטעון קורה ראשונה, אלא אפילו במועד חולו של מועד דאיסור מלאכה מדאורייתא דאסירא ציה מלאכה מדאורייתא, דכתיב (שמות כג) את חג המנוח תשמור שבעת ימים לימד על כל החג שהוא אסור [ראה תוס' ריש ב' ע"א] במקום פסידא שרו רבנן לטעון קורה ראשונה,

תניא כוותיה דרב שישא בריה דרב אידי אלו דברים העושין לאבל אחרים, אצל הוא עצמו אינו רשאי בימי אבלו, זיתיו הפוכין נותנין אותן על בית הדד טוענין לו וטוענין לו קורה ראשונה, אצל הוא עצמו אינו עושה, היינו כרז שישא, דאמר דברים המותרין בחולו של מועד אסורין בימי אצלו, וכדו לגוף מגופת החצית [כדי שלא יצא הריח והבב מן היין ויתקלקל, עושין להם מגופת. ר"י מלוניל] ופשתנו להעלות מן המשרה כל הני אית בהו פסידא אי לא עבדי להו וצמרו להעלות מן הירורה ומרביצים שדהו משתגיע עונת המים שלו כשהגיע זמנו להשקות [השדות. ד"ס], שכן היו נוהגין כל אחד ואחד משקה כל השדות בצנקה, איש יומו או שצוה אחד,

ר' יהודה אומר אף זורעין לו שדה ניר שדה מרובה ושרדה העומדת לפשתן שאם לא תורע עכשו מכאן ואילך אינו ראו לפשתן,

אמרו לו לא תורע שדה ניר ושדה פשתן, שאם לא (תורע) [תורעו לו. ד"ס] צנכיר צנדה ניר תורע צאפל, ולא הוי פסידא ימירא אם לא תורע בבכיר

אבני חן על מסכת מועד קטן

הבגדים של מי, וליכא חשדא, אכל מידי דמינכר בתוך התמוס אסור, משום חשדא [אבל] חוץ לתחום מותר, [מקבלין קבולת. גוים שמקבלין משראל מלאכה קודם יום טוב לעשותה לגמרי כגון צית לעשותו ועושהו גוי אפילו בשבת ויום טוב. כ"י]

אמר רב פפא ואפי' חוץ לתחום [דאמרת מותר] לא אמרן אלא דליכא מתא [עיר אחרת מצד אחר] דמקרבא להתם [ללחם. ד"ס] פועלים נכרים, אבל איכא מתא דמקרבא להתם אסור אסורים [הנכרים לעבוד בשבילו בקיבולת] דלחיה ידעי [דבני אותה העיר יודעים] דהני נכרים עבדי ליה מלאכה ואמרי בשבתא יתב להו, [ד"ה אסור] דלמרי היום יתבו ליה,

אמר רב משרשיא וכי ליכא מתא דמקרבא להתם, נמי לא אמרן אלא בשבתות ובימים טובים דלא שכיחי אינשי דאזלי להתם [שהרי הוא חוץ לתחום], אבל בחוש"מ [שאין איסור תחומין] דשכיחי אינשי דאזלי ואתו להתם אסור,

מר זוטרא בריה דרב נחמן בנו ליה [גוים. כ"י] אפדנא [לשון בית ואוהל כמו ויטע אהלי אפרנו. רשב"ה] מקבלי קיבולת חוץ לתחום, איקלע רב ספרא ורב הונא בר חיננא ולא עלו [לא רצו ליכנס] לגביה [דהיא אפדנא לפי שנעצדה זה עבודה זרה של מועד. כ"י], ואיכא דאמרי הוא נמי לא על בגווייה [הוא גופיה לא עייל כל ימיו. כ"י],

והאמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור, חוץ לתחום מותר [ובנין זה היה חוץ לתחום]? אדם חשוב שאני [משום שלא ידמו עמי הארץ מילתא למילתא ומתירין האיסור, והא דמר זוטרא בחולו של מועד היה מעשה. רשב"ה],

ואיכא דאמרי סיועי סיועי בתיבנא בהדיהו שהיה נותן להם תנן למלאכה, דהואיל והוא מקיים צהדיהו אסור, [דהוי שקלי תיבנא מבי תבנא דמר זוטרא והוא התבן שמערבין בטיט הלבנים, ושלא מדעתו בנו אותו ביו"ט. נימוקי יוסף], [ולפיכך קנס עצמו מבוא שם בתוך פלמוירין זה. רשב"ה], # [וצריך לומר שגם ר' ספרא ורב הונא בר חיננא לא היה נראה להם שאדם חשוב כמר זוטרא יסמוך על היתר כזה], [כלומר הומין להם התבן מע"ש מה שיבנו בשבת וכיון דברצון עשו נעשה אפילו חוץ לתחום אסור. חרושי הר"ן],

רב חמא שרא להו לאבונגרי מסדרי שולמנות [שהיו נכרים table steward] דבי ריש גלותא למיעבד להו עבדתא בחולא דמועדא אס נשכר השלמן שרי לתקנו,

[אבונגרי, פי' בתשובות הגאונים אבונגר הוא הממונה על שולחן המלך, ששלחן בל' פרסי אבון ומלך הוא גאדה [אולי צ"ל גאדה ?] וכו' או לפי ס"א שגורסים אבונגרי יהיה הג' הנכונה אברכואן אָבֶר פּוֹאן היינו על השולחן, ממונה על השולחן. תשעים מלות בודדות לר' סעדי' גאון ז"ל],

אמר כיון דאגר לא קא שקלי, שרשווי [benifit] [לשון ריוח] הוא

היתה מלאכת אחרים בידו צנימו, כגון בגד לארוג, הואיל וצרכותיה לגומרו לאחר זמן אע"פ שבקיבולת הרי (אלו לא יעשו) לא יעשה [אע"פ שבקיבולת] (אחרים. רש"ע) היא, שקיבל עליו לנמימות [פי' שלא נתן לו זמן מתי צריך לגומרה] אותו בגד לאורגו צדק וכן,

[ומקשה] אף על פי שבקיבולת [כולה. ד"ס] לעשות צדק וכן (שרי) שכן. ד"ס] ולא מיבעיא שאינה קיבולת אדרבה קיבולת כרדיה דמי ואסור, אכל שאינה קיבולת, דלא הוה כרדיה שרי? אלא אימא בין קיבולת בין שאינה קיבולת לא יעשה,

[ושאינה קיבולת היינו שיכול לדרוק שיגמרנה היום או שלא יעשה מלאכה אחרת עד שיגמרנה ונמצא שניכר לכל שאינה של אומן אלא של בעל הבית היא. חרושי הר"ן],

היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו של אכל לא יעשו אותו, משום חשד, שיאמרו הוא בעצמו מקיים צמלאכה, אי נמי שלא יאמרו צימי אכלו השמיכו לזה הפועל בבית אחר יעשו,

מריון בריה דרבין, ומר בריה דרב אחא בריה דרבא, הוה להו ההוא גמלא גמד דתורא צקר בהדי הדדי צין שניהם, שור אחד לזה ושור אחד לזה [שהיו רגילין לחרוש בהן לעצמן ולהשכירם לאחרים. רשב"ה], איתרעא ביה מילתא אצילות במר בריה דרב אחא בריה דרבא, ופסקיה לגמליה הפסיק שורו מן הגמד, ולא שלמו למרש בשדה, לפי שהיה אכל ומנאווה על שציתם צהממו מדרבנן, [פסקיה, פסק העול וכליו מעליו שלא יעשה מלאכה. רט"ו], [פי' מילתא כאומר דבר מי הוא, מילתא מתפרשת כפי העניין, כמו עבד מילתא לגבי הקוה פירשנוהו שם הקוה. רשב"ה],

אמר רב אשי, גברא רבה כמר בריה דרב אחא עביד הכי [מוחזיר על עצמו כשמשפיד לחבירו] נהי דלפסידא דידיה לא חייש דלא קא מעבד ארעא מגמליה, משום דאכל הוא אדאחרים לא חייש כגון מריון לא חייש, דלא קא משדר לגמליה הוי ליה פסידא, דלא הוה ליה צהמה למרש, וכיון דשרי דתניא אס היו מוחזקין וכו' הוה ליה למיתש אפסידא דתצריה והא תניא אם היו מושכרין או מוחזקין אצל אחרים הרי אלו יעשו [כדי שלא יפסידו אחרים],

והוא סבר מר צריה דרב אחא אדם חשוב שאני דהא והא אסור לדידיה למיעבד.

דף י"ב ע"א

אמר שמואל [בהלכות שבת] מקבלי קיבולת [של בנין. רט"ו] בתוך התחום [כיון שגראה לכל] אסור ליתן מלאכה לנכרי בקיבולת כי עבדי ליה בשבתא, ידידי כולי עלמא ואמרי היום בשבת יתב ליה,

והא דשרי צית הלל צפרק קמא דשבת (יז, צ) ליתן כלים לכוזם צערב שבת עס חשיכה, ואפילו בתוך התמוס ? משום דכציקה צנכרי מידי דלא מינכר [שאין יודעים

אבני חן על מסכת מועד קטן

דקא מושרשו ליה ריוח בעלמא, כדי סעודתם דקא אכלי צהדיהו, ולא קא משזי מללכא [כגון דורן הוא. ר"ח], [שמותר לישראל לקבל מנחה מן הגוי אפי' ביום טוב וכ"ש בחור"מ. רשב"ה], **ולית לן בה** [ואין בזה איסור],

תנו רבנן מקבלין קיבולת [פ' אפי' ישראל מן הגוי לעשותה לאחר המועד. רמ''] **במועד** נותנה לנכרי לעשותה לאחר המועד [שהרי אין כאן אלא תנאי וריבוי בעלמא. רשב"ה], **ובמועד אסור** [לנכרי לעשותה אפילו בביתו. מנ"ג],

כללו של דבר [כמו קצרו וקצבו של דבר. רשב"ה] **כל שהוא עושה, אומר לנכרי ועושה, וכל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה** [פ' לכך כפל לשונו ואמ' לה נמי במילתא פסיקתא, לומר שאפי' מה שהוא עושה במלאכת הדיוט, אינו יכול ליתנו לגוי לעשותו אומן, וגם מה שהוא עושה בצנעא לא יתנו לגוי לעשות בפרהסיא אלא הגוי כמותו ממש. רמ''],

תניא אידך מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד, ובלבד שלא ימרו [אם הן ידעו לעצב אותם וכיוצא בהם דבר מדידה הוא. רשב"ה], [כגון בתים שדרכן למודד. חרושי הר"ן] **ושלא ישקול** [כמו מטוה שנותנים לגרדי צמסקל. כ"ץ] [אם הוא כסף או זהב או משי לצבוע וכולהו משום חשדא ומשום עובדין דחול. רשב"ה], [פי' אם הוא מטוה שנותנו לגרדי לארגו ונותנו לו במשקל. חרושי הר"ן] **ושלא ימנה** [אם הם כלים לתקן אותם, אלא יצורו אותם עד אחר המועד. רשב"ה], [פ' כגון מעות להתיכן ולצרוף אותן ולהושיכן למטבע אחר דצריך לשנות. חרושי הר"ן] **כדרך שהוא עושה בחול,**

ת"ר אין מרביעין אין אומון הנהמה ומציאין עליה זכר **בהמה** משום דעניד מללכא **בחולו של מועד** [ומיהו בחול מותר דמשום פריצותא ליכא דבעבדיתייהו טרידי. נמ"י], **כיוצא בו אין מרביעין בבכור** [זכר] דקעניד ציה מללכא, וכמיז (דנרים טו) לא מעצוד צצכור שורך **ולא בפסולי המוקדשין** [כגון כבש עולה שנפל בו מום ונפסל אסור להרביעו על כבשה. רשב"ה],

[והרביע עליה זכר הרי זו עבודה, כדאשכחן בעבד עברי שנקראת בעילתו עבודה, דכתיב כי משנה שבר שכיר עבדך שש שנים מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית שמורת עמה בלילה וכו'. חרושי הר"ן],

תניא אידך אין מרביעין בהמה בחולו של מועד, ר' יהודה אומר חמורה שתבעה מרביעין עליה זכר בשביל שלא תצמנן [שאם לא ירביעו עליה כשהיא מתאוה לזכר תצמנן ותעקר ולא תתאוה עוד לעולם ודבר האבד הוא. נמ"י],

[נקמו חמורה שהיא מצוננת כמו שנקמו בכתובות ס"ב ע"ב כוס אחד יפה לאשה כו' ארבעה אפילו חמור תובעת בשוק, לרבותא אף שהוא ודאי אינו תובע וכו' ובשבת נ"ג ע"א שאמרי אינשי חמרא אפילו בתפות תמוז קריא ליה, ומצינו דמי שהוא מצונן נקרא חמור של חמור, ע' מס' דרך ארץ פ"י. גי' צוצי אור],

[דרך הוא לאתון שמבקשת להיבעל בשריפות, ומחזרת אחרי החמור בעת תאוותה, מרביעין עליה שלא תתקדר ותתבטל מתאוותה והרי הוא כדבר האבד ופסידא יש בה אם לא יעשה. רשב"ה],

ושאר כל הבהמות [כשאין הנקבה תובעת] **מכניסין אותן לַבְּקָרוֹת** מקום שיש שם צהמות, והיא רוצעת מעמלה [פ' לקיבוץ הבהמות והיא נרבעת שם. חרושי הר"ן, כגון גדרות צאן נקרא בקרות. רשב"ה],

ת"ר אין מדיירין מכניסין צהמה לשדה, כדי שיוציאו זבל, ומנזלין השדה [שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם בלילה ומזבלות אותה וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזדבלת כל השדה ואסור אע"פ שאינו בידים מפני שנראה כמזבל והמזבל מתולדות זורע או חורש הוא. נמ"י] **לא בשבתות** [ואם באו כותים מאליהן, לדייר שלא מדעתו של ישראל. נמ"י] **מותר** [דהוה ליה כמטר שיורד לרוות השדה. רשב"ה],

ואין מסייעין אותן לצהמה [בהמות שלן] לצל צשדה, או אם נכריס הס אין מסייעין להם להסיען ממקום למקום כדי שחזל כל השדה, אפילו צצאין מעצמם, [אם התחילו להיכנס [לשדה] אין מגזמין עליהן [מכריחין ומפחדין] עליהן שיכנסו לפנים בשדה יותר אלא יניחן ואם יכנסו יכנסו. רשב"ה],

ואין מוסרין להם שומר לענר [בירושלמי מהו מנערה? מוליכה ממקום למקום ומתוך כך הגללים מתנערים, דכמאן דאמר להו עבדו דמי. נמ"י, וכע"ז ברשב"ה וראה חרושי הר"ן ורמ"י] **את צאנם** לשמור, כגון אם נכריס הס [פי' לשמור את בהמות אלו שמזבלים מעצמן],

[וראה רמ' שמשמע מדבריו שרש"י מפרש לענר "לשמור" אבל באמת צ"ל שאין הכוונה שלענר הוא מהשמות הנרדפים של לשמור, אלא ודאי כוונת רש"י ששמירת הבהמות בזמן שהם מזבלים זה נקרא לענר, ונמצא שבאמת אין חילוק בין פירוש רש"י לשאר המפרשים, וצ"ע],

היה [הפועל הנכרי] **שכיר שבת** ששכרו כל השבוע לדייר שדהו **שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע** שמיטה **מסייעין אותן** כאילו של נכריס הוא [כדמפרש דמיידי בחור"מ],

הכי גרסינן [מסייעין אותן ורש"י גרס בגמ' שזה קאי רק על חור"מ] ועשה נכרי צשנת ויוס טוב [ואין מסייעין לו, אבל] ומסייעין צמועד דלא טרם מללכא, כלומר, יכולין לסייע לאתו שכיר לדייר,

[אם היה הנכרי שבא לדייר השדה שכיר שבוע שמיטה מסייעין ומוסרין, דכיון דמעיקרא לאו אדעתא דמועד שכר אותם אין זה מכיון מלאכתו במועד. נמ"י],

ומוסרין להם שומר לענר את צאנם [נאמן] שמדיירין אותה, הואיל ואינו שכיר לצנת ממס,

רבי אומר בשבת בטובה אם רוצה שום אדם לסייע לאתו שכיר צטונמו עושה, כלומר צחנס ולא צשכר [שבא הנכרי לדייר ברצון נפשו בלא שכר של כלום אין צריך למחות בידו. נמ"י, פי' מניחין לגוים לדייר כדי להחזיק להם טובה בלבד. רמ"י], [בטובה, מחזיק לו בטובה עד שישלם לו טובה. רשב"ה],

ביו"ט במזונות [לאחר יו"ט יתן לו מזונות דמזונות לא מחזי כשכר ממש, וכיון דמדירי נמי אינה מלאכה גמורה שרי. נמ"י, בין לאחר יום טוב ובין ביו"ט

אבני חן על מסכת מועד קטן

ממש, שלא אסרו אלא לזמן את הגוי אבל לתת לו מזונות שלא בזמון מותר. רמ"א, [

טעמא מאי משום דנפיש פסידיה, שיכרא נמי אית בה פסידא, דאמר אביי אמרה לי אם, בר שית סאוי ושייע, מבר תמני ולא שייע כלומר יפה שבר מוגף שמחזיק ששה סאין, משכר שהוא צכלי גדול שמחזיק שמונה סאין,

[חבית שיש בה ו' מדות והחבית מכוסה יכול למזוג הרביעי ולעשות מהן ח' מדות מרוב כחו ויהיה יפה ומעולה ושוה חבית שאינה מכוסה ויש בה ח' מדות. חידושי הר"ן],

אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכות מועד כהלכות כותים דאמרינן [מולין ד, ח] היכא דלחזיק לחזיק, היכא דלא לחזיק לא לחזיק בהלכה,

[שאין למדין דבר מדבר גזירה שוה כחכמ' אלא רודפין אחרי הכתוב בחומש ולא יוסיפו שום דיבור. רשב"ה],

למאי הלכתא? אמר רב דניאל בר קמינא (אמר רב) לומר שהן עקורות כאלה עקרה, שאין לאדם ממנה פרי, אלא גופה ואין למידות זו מזו דלימא כשם שזו מותרת כך זו מותרת, כמו בכומים, ולא אמרינן כי היכי דמחזיק צהאי מחזיק צהאי, אלא לא ילפי הני מהני,

דאמר שמואל זופתין [פ' זופתין הכלי מבפנים כדי שיהא היין שמור בתוכו. חרושי הר"ן] כוזהא ואין זופתין חביתא, רב דימי מנהרדעא אמר זופתין חביתא [חבית גדולה במועד] ואין זופתין כוזהא [כר קטן], [ואפ"ה אין למדין ממנו לומר אם הגדול שמרחתו מרובה מותר כ"ש הקטן. חרושי הר"ן, פ' ויש מכאן ראייה לרב דניאל שהן עקורות],

מר דאמר זופתין חביתא חייש לפסידא וצנצנתא איכא פסידא יתירא אי לא זפמי לה, משום דנפיש יינא, וצנחמא ליכא פסידא יתירא, כוזא כלי קטן, ובר דאמר זופתין לכוזא, ד חייש לטירחא יתירא, וצנחמא ליכא טירחא יתירא, וצנצנתא איכא טירחא יתירא,

אמר אביי נקטינן הלכות מועד כהלכות שבת

דף י"ב ע"ב

יש מהן פטור אבל אסור והא דקמין אין זופתין אסור למיעבד לכתחילה, אכל דדיעבד לא הוי חייב ויש מהן מותר לכתחילה והא דקמין זופתין הוי מותר לכתחילה,

[ואמרו המפרשים ז"ל דהעושה מלאכה האסורה במועד אין לוקה עליה משום כל מלאכה עבודה לא תעשו, לפי שאין בה אלא איסור עשה את חג המצות תשמור. חרושי הר"ן],

[פ' שאם עבר ועשה אין בו שום חיוב אלא איסור עשה בלבד, ונראה שלא בא להודיענו עיקר הדין דהא פשיטא, ועוד דהא יש בהן שהוא חייב אם כיון מלאכתו במועד ועשאה, דקנסינן ליה ומשמתי' ליה, אלא כך ר"ל כי יש מהם שדומות זו לזו מאד [והגם שדומות] וזו מותר לכתחילה, וזו פטור אבל אסור. רמ"א],

רב הונא חצדו ליה חצדא במועדא [למיחצד] לקצור [קצרו בשבילו

במועד בשכר] [בחולו של מועד אם בא הנכרי מאליו לדייר אף כי דעתו ליטול שכר מותר להניחו וליתן לו לאחר המועד שכר. נמ"י עיי"ש, פ' כיון שעשו שלא בפסק ולא חיישין שיהא מרגילן לעתיד לבא, והא נראה כעוסקים במלאכתו מדעת, ונראה שאם רגילין בכך אסור. רמ"א],

אמר רב יוסף הלכתא כרבי [ושמעין מנה דפליג על ת"ק דאלו ת"ק קתני ואם באו מאלהין מותר לגמרי ואפי' לתת להם שכר לאחר שבת או לאחר י"ט ומשום הכי איצטרך לפסוק בר' דהלכה מכלל דפליגי. רמ"א]:

מתני': וכן מי שהיה יינו בתוך הבור שלפני הגת, אותו כלי שהיו נוטל בו מן הגת קרוי צור ואירעו אבל, או אונס, או שהמטעוהו [פועלים], זולף כלומר מריק אותו מצנית וגומר [שופך היין לחביות עד גמירה. יבין] וגף כדרכו וגף המצית צנצנתא גמורה דברי ר' יוסי [וקיי"ל בר' יוסי. יבין], ר' יהודה אומר עושה לו לימודים אינו יכול לגוף כדרכו אלא שחפס, היינו לימודין [ר"ל מבסחו בנסרים. יבין] בשביל שלא יחמיץ שאם אינו סוממו מחמיץ:

גמ': וצריכא למימר צתרוייהו, צטני צצי דמתניתין, דמשמא ודחמרא, רצי יוסי אומר זולף כו' דאי אשמעינן קמיייתא בההיא רישא דמתניתין קאמר ר' יוסי זולף כדרכו משום דמישחא נפיש פסידיה יקיר, ואיכא פסידא יתירא, אבל חמרא דלא נפיש פסידיה אימא מודי ליה [ר' יוסי] לרבי יהודה דאינו זולף וגף ממש, אלא עושה לימודים עראי, ואי אשמעינן בתרייתא [בשמן] בההיא קאמר רבי יהודה [עושה לו לימודים] אבל בהך אימא מודה לר' יוסי [דמיקל] צריכא,

אמר רב יצחק בר אבא מאן תנא שינוי [דבעינן בה שינוי. רמ"א] במועד בדבר האבד דלא בר' יוסי דאמר גומר כדרכו ואינו צריך שינוי, אמר רב יוסף הלכה בר' יוסי,

[וזה תימה גדול דהא בריש מבייתא משמע דמשום דבר האבד לא שרין מירחא רבה, ואלו הבא קיי"ל בר' יוסי, לימא דתיהוי כולא פרקי' קמא דלא כהלכתא? וי"ל דהתם הוא במחויב שלא הגיע לכתפים, ומי ימר דאתי, כדי שנטרה בו הרבה וכו'. רמ"א עיי"ש],

בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק מהו למישע חביתא לגוף המצית [פ' לטוח אותה מבפנים בכפר כדי שלא יתקלקל בה היין. רמ"א], [שטחין את חביותיהן מבפנים בופת או במויני רבב להעמיד טעם היין שלא יצא כחו וכו' ולי נראה למישע לעשות כיוסו לחביות שלא יצא כח היין. חרושי הר"ן] דשיכרא בחולא דמועדא? אמר להו סיני רב יוסף אמר הלכה בר' יוסי לגוף כדרכו,

[רב נחמן בר יצחק תלמיד רב יוסף היה והיה בני התלמוד קורין לרבו יוסף סיני, משום דהוה דייק משניותיו כאילו קיבלם מהר סיני מפי הגבורה. רשב"ה]

אימור דאמר רבי יוסי בחמרא בשיכרא מי אמר? חמרא

אבני חן על מסכת מועד קטן

תבואה במועד],

וישנה מן החדש שיכול לומר לזר המועד הטילו?

תנאי היא דתניא אין מערימין בכך, ר' יוסי בר יהודה אומר מערימין,

רב חצדו ליה חצדא בחולא דמועדא, שמע שמואל איקפד לימא שמואל דאקפיד ביחידא סבירא ליה כההיא ממנא במחזר אפילו כולו אכוד נמי אסור, ואוקימנא כרבי יוסי יחידא?

לא חצדא דחיטי הוה דלא הוה פסיד להכי איקפד, אכל במחזר דשערי לא סבר לה כרבי יוסי דאסיר,

[ראה פסחים ל"ג ע"א ודלא היתה לה שעת הכושר היכי דמי ? כגון דאחמיץ במחזר ו"ל שו"ת הרשב"א חלק ו' סימן כ' היאך המחזר בא לידי חמוץ שהרי אין לך תבואה שלא נפלו עליה מים במחזר? תשובה הריא שנתבשל לגמרי במחזר, ואינה צריכה כלל ליניקה וכל שנתבשל לגמרי במחזר כמאן דמנח בכדא דמא ומקבלת חמוץ אם ירדו עליה גשמים. ע"ב.

ונפסק באו"ח סימן תס"ז סעיף ה' דגן המחזר שנתבשל לגמרי וא"צ ליניקה כמאן דמנח בכדא דמי ומקבל חמוץ אם ירדו עליו גשמים, וכתב שם בשערי תשובה משם שו"ת מעיל צדקה סי' ס"ט וז"ל בשנת תע"ב היו גשמים בימי הקציר וראינו שהחטים שקצרנו יום או יומיים אחריו למצת מצוה היו נגמרים ויבשים כל צרכה, ונסתפקנו אולי היו כן נגמרים ויבשים בעת שהיה הגשם על הארץ, שפסק הרשב"א שמקבל חמוץ אף במחזר לקרקע, והעלה שאין לחוש לזה אפי' נתייבשו לגמרי והם בקליפתן אם לא שנתרכו הגשמים יום ולילה גשם חזק שמפיל הקשים והשבילים לארץ, והגשמים מולפין עליהם בחזק וכמאן דמנחי כבושים בכלי מלא מים דמי, אבל בגשם שאינו חזק כל כך ואינו אורך זמן גדול אין להחמיר אם לא שאנו רואים אותם בקועים, ותדע שלא הצריכו שימור רק משעת קצירה ולא משעה שנגמרו במחזר, ועוד דהרי מל לא מיעצר ונפול עליהם בכל יום ולא נזכר בשום פוסק דבר כו'.

וצ"ע שמכאן משמע שחייטין אינם נפסדין במחזר ? ואולי גשם כזה שמצייר המעיל צדקה היא מלתא דלא שכיחא],

ורב מאי טעמא עביד הכי? אין לו מה יאכל הוה להכי עניד הכי, ושמואל לא סיימוה קמיה לא אמרו לו דלא הוה ליה מה יאכל, להכי איקפד,

[וקסבר אי משום שאין לו מה יאכל לא הוי ליה למחזר כולי האי דהוה לי למעבד בצמצום. רמ"א]

אי נמי אדם חשוב שאני, רב לא הוה ליה למיעבד הכי, אפילו אין לו מה יאכל,

[וק"ל משום דהוי אדם חשוב ימות ברעב? וז"ל שהיה לו ללית מאחרים דהא מסתמא משבח, אי נמי היה לו לעשות בצנעא גדולה וצמצום גדול. רמ"א],

[וביון דמיייר ששמואל הקפיד על רב מביא עוד מעשה של הקפדה. ע"פ רשב"ה] ר' יהודה נשיאה נפק במחזר נשנה בחומרתא דמדושא טענתה, היא של מתנה וחומתה של אלמוג, ואשתי מיה דאחים קפילא ארמאה [שתה מים שבשל גוין] שמע ר' אמי [שהיה כהן. רשב"ה] איקפד [מפני

איתיביה רבה בר רב הונא לרב הונא טוחנין קמח במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור, דבר שאבוד במועד מותר לעשותו במועד, דבר שאינו אבוד במועד אסור,

במה דברים אמורים בתלושין מן הקרקע, אבל מחזר לקרקע אפי' כולו אבוד אסור [פ' משום דהוי פרהסיא ולית ליה להאי תנא משקין בית השלחין במועד. חרושי הר"ן], ואם אין לו מה יאכל קוצר ומעמר ודש וזורר ובורר וטוחן ובלבד שלא ידוש בפרות ורב הונא יש לו מה יאכל הוה, ואמאי שרי לה?

אמר ליה יחידא היא ולא סבירא לן כוותיה האי דקמי מחזר אפילו כולו אכוד נמי אסור רבי יוסי היא, ויחידא היא ולא סבירא לן כוותיה דתניא כלל אמר רבן שמעון בן גמליאל משום ר' יוסי דבר התלוש מן הקרקע אפילו מקצתו אבוד מותר, והמחזר לקרקע אפי' כולו אבוד אסור,

[ומקשה] ואי ר' יוסי ידוש נמי בפרות [ולמה מסיים ובלבד שלא ידוש בפרות], [דהא. ד"ס] אמר רב יצחק בר אבא מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי?

אמר לך ה"נ כיון דכל יומא לאו בפרות דיישי [אלא דרך מקלות. חרושי הר"ן], [לא דיישי בפרות על שיעור קמן כזה שצריך לו ליו"ט. ראה שם] בשם תר"ח] האידנא נמי לאו שינוי הוא כי דיישי בלא פרות, ולעולם רבי יוסי היא, והא דאסר בפרות משום דאושא מילתא היא,

ת"ר טוחנין במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור, ואם טוחן במועד לצורך המועד והותיר עד לאחר המועד הרי זה מותר לאכלו אחר המועד,

קוצצין עצים במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור, ואם קצץ והותיר הרי זה מותר,

מטילין שכר במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור, ואם הטיל והותיר הרי זה מותר, ובלבד שלא יערים שלא יעשה הרבה, ואמר לזר המועד אני עושה, ומתכוין כדי שמשתייר לאחר המועד,

[והנה היה צריך למימר למה לי כולי האי ולתריץ איצטרך, דאי אשמועינן וכו'? אלא שכן דרך התלמוד כשיש טעם לרבות מרחיב שמעותיו וכשאין לו שותק. רשב"ה]

ורמינהו [על מה שאמר ובלבד שלא יערים] ממילין שכר במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור, אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים, ואע"פ שיש לו ישן מערים

אבני חן על מסכת מועד קטן

שהיה [ר"י נשיאה] אדם גדול. רשב"ה,

לכסות בו כל מיני מאכל כגון תאנים ותמרים המיבשים אותן בחמה וצריכין לכסותן בלילה מפני הטל. גמ"י,

כשותא חזי לשיכרא,

Hops are a flower used primarily as a flavouring and stability agent in beer, as well as in herbal medicine. Hops come from the flowers of *Humulus lupulus*, and contain several characteristics very favourable to beer: (a) hops contribute a bitterness that balances the sweetness of the malt, (b) hops can contribute aromas that are flowery, citrus, fruity or herbal and, (c) hops have an effect that favors the activity of brewer's yeast over less desirable microorganisms. While hop plants are grown by farmers all around the world in many different varieties, there is no major commercial use for hops other than in beer.

אלא שומשמי למאי חזי [פ] שהרי אינן ראויין לאכילה ולא לשמן עד שיכבשו לאחר זמן. רמ"א?

חזי לנזוי [גרענינים] דאית בהו (כמו מייטא דשיכרא (צנא קמא לה, א), לזוי. ד"ס) גרעינין דאית בהו צשומשמיין, דחזו למיעבד צהו משכא, [נוי, פירשו במילון אנגלי שהם גרעינים שעומדים להוציא מהם שמן, וגויייתא פירשו שהוא שכר שלא נמר תסיסתו, ולכן יפה מוחק בד"ס],

רבי ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא דמטא זמניה [זמן לקיטתו] בחולא דמועדא, קטפיה [חתך הפירות ממנה] [חשש לפסידא. ר"ח], לשנה שהיוה כולי עלמא לפרדיסייהו [המתינו בלקיטת פרדיסיהן] לחולא דמועדא, אפקריה רבי ינאי לפרדיסיה ההוא שתא [של אותה שנה]. משום דעל ידו היה תקלה לעלמא, דסהו עד לחולא דמועדא וקטפי [מרוצ צער שילא מורצה ממנו. כ"י]:

מתני': מכנים אדם פירותיו מפני הגנבים [דדבר האבוד הוא. גמ"י], ושולח מעלה פשתנו מן המשרה [מוציא פשתנו מן ה חריץ של מים שעשו לשירותו שם כדי שיהיה נוח לכתשו ולא ישבר. גמ"י] בשביל שלא תאבד, ובלבד שלא יכין את מלאכתו במועד שיש לו פנאי צאר ימות השנה, והוא משהה למועד וכולן אם כווננו מלאכתן במועד יאבדו שאסור ליהנות מהן [קנס מדרבנן הוא דמדאורייתא אפילו איסורא ליכא דדבר האבד הוא. גמ"י, וראה שפת אמת]:

גמ': תנא ובלבד שיכניסם בצנעא [דלא ליפוק מורצה מיניה. כ"י] לתוך ביתו [כשמכניסן במועד], רב יוסף הוה ליה כשורי [קורות כזדים וגדולים. כ"י] עיילינהו ביממא, אמר ליה אב"י והתניא ובלבד שיכניסם בצנעא בתוך ביתו?

אמר ליה צנעא דהני יממא הוא אפילו צלילה כיממא דמי, ולא סגי ליה שלא להכניסן, להכי מכניסן נמי ציוס כיון דבליליא בעו גברא יתירי ובעו (מדוכרי) [מדבורי. ד"ס] אצוקות [לפני הנושאים. גמ"י] דנורא, אוושא מילתא [הומה כל העיר עליהם וגורע לרבים מה שלא היה גורע ביום. גמ"י], [ואם עושה בלילה יהיה יותר פרסום]:

[ר"ל דוקא יממא משום דבלילה אוושא מילתא מפי מטעמא דמסיק וכו"מ דעת הפוסקים. רש"ש, # ואולי לפי רש"י לילה ויום שקול שהרי סוף סוף בלילה יש מעלה שאין בני אדם בשוק ולכן אומר "נמו" ביום],

אמר רב יוסף מאי טעמא איקפד אי משום חומרתא דמדורשא [המבעת שלבש], הא תניא השירין נוסקי"א צלעו (פריפה, סיכה לקשט) הנזמים והמבעות הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר [והוא יצא עמה רק לחצר],

אי משום דאישתי מיא דאחים קפילא ארמאה, הא אמר שמואל בר יצחק אמר רב כל שנאכל כמות שהוא חי ומיא שמו אינשי כמות שכן אין בו משום בישולי נכרים? אדם חשוב שאני יש לו להחמיר על עצמו יותר, ולא הוה ליה למיפק בחומרתא דמדורשא, ולא למישתי מיא דאחים קפילא נכרי,

אמר רב חננאל אמר רב קוצין אדם דקל במועד אע"פ שאינו צריך אלא לנסורת שלו עזים דקיס שנופלן מן החמיה, לייט עלה אב"י,

[ורב גמי דהתיר לקין דקל כגון שהיה זקן, אבל אם היה עץ עושה פרי וכו' עלמא אסרי לחתוך עץ מאכל דאמר רב חננאל לא שכיב שכחת ברי אלא על דקין דיקלא בלא זימניה [ב"ב כ"ז ע"א]. ע"פ רשב"ה],

רב אשי הוה ליה אבא יער בשלנייא פירוש שם העיר, כלומר, היה לו יער צאטו מקום אזל למיקצייא בחולא דמועדא, אמר ליה רב שילא משלנייא לרב אשי, מאי דעתך דקאמר רב חננאל אמר רב קוצין אדם דקל במועד אע"פ שאינו צריך אלא לנסורת שלו, הא לייט עלה אב"י?

אמר ליה לא שמייע לי כלומר לא סבירא לי [ולא אחוש לקללתו. רשב"ה],

אישתמיט נרגא [כיון שהתחיל להרים ידו בגרון נשמט וגשל הברזל מן העין, נרגא=גרון. רשב"ה] בעי למיפסקיה לשקיה [וכמעט שלא נחתכו רגלי רב אשי בעבור שעבר על דברי אב"י. רשב"ה], [פי' ואתוק. חדושי הר"ן] דרצ אשי, משום דעצר אדאציי שבקיה לאצא דלא קצליה צמועד, שהרגיש משום דעצר אדאציי נפל ליה נרגא והדר אתא [יש שפירשו שבקיה השתא והדר זמנא אחרא ואתא וקצייא, ולא נהיר, וה"ר ידידיה ז"ל פי' שבקיה וחזר ובא לביתו דנקטיה לסימנא שלא היה עושה כהוגן דלא חייש ללויטא דאב"י דהא כמעט דוקא בו הקללה. רמ"א],

[שבקיה צהאי זמנא דלא צעי חו למיקן ליה צאפיה דרצ שילא, צמר דאלו ליה רצ שילא אזל ליה רצ אשי אתא למקצויה. כ"י],

רב יהודה שרא למיעקר כיתנא צמולא דמועדא ולמיקטל לתוך כשותא הומלון [צמח הכשומ] [אינו ברור לי ?] ולמיעקר שומשומי,

אמר ליה אב"י לרב יוסף, בשלמא כיתנא חזי לחפיפה לנסות צו מאכל, כגון תאנים ותמרים לנזוך המועד [ששורין חורע והנשים חופפות בו פניהם וידיהם להחליק את בשרם ולצחצח את מראיהן [וכן פי' הרמ"א], ורש"י פי'

אבני חן על מסכת מועד קטן

לאכול ?

א"ל תנינא או לצורך המוכר, "שאינ לו מה יאכל", לאתויי מאי אי למוכר הא תני ליה לצורך [המוכר] לא לאתויי שכר פעולה אלא לאתויי שכר פעולה, שאין לו מה יאכל, דמותר? א"ל לא פרושי קא מפרש לצורך [המוכר] כיצד, כגון שאין לו למוכר מה יאכל, ולעולם לא תיפשוט מינה לשכר פעולה,

איתיביה אביי אין כותבין שטרי חוב במועד ואם אינו מאמינו מלוה ללוה (או) שאין לו מה יאכל, ה"ו יכתוב, שאין לו מה יאכל לאתויי מאי אם משום ליה הא קאמר אם אינו מאמינו מותר, והכא לא מצי למרוצי פרושי קא מפרש [בדמחצין לעיל], (דהכי מיתרמי) [דהכי מיתרמל]. רש"ש מילתא דאם "אינו מאמינו שאין לו מה יאכל" לאו מילתא היא, דהא מותר בללו הכי [דאם אינו מאמינו היינו להלוותו בלא שטר] לאו לאתויי שכר פעולה שאין לו לסופר מה יאכל שרי בחולו של מועד שמע מינה,

מותר רב ששת וחכ"א שלש אומניות עושין מלאכה "בערבי פסחים" עד חצות, החייטין והספרין והכובסין, [עד כאן המשנה].

[ומפרש בבבלי] החייטין שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד, הספרין והכובסין שכן הבאין ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מותרין לספר ולכבס בחולו של מועד,

ואי ס"ד שכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי, כל מלאכות נמי לישתרו בערב הפסח דהא איכא שכר פעולה שאין לו מה יאכל דהא אישתרי שכר פעולה בחולו של מועד, אלא תיפשוט מינה דשכר פעולה שאין לו מה יאכל אסור בחולו של מועד,

מתקיף לה רב פפא אדרב ששת פריך, מדפריך מהאי דתנן שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים כו' אלמא סבר כל מלאכה שרשאי אמה לעשות בחולו של מועד עושין אותה בערב הפסח אלא מעתה בנין לישתרי בערב הפסח, דהא שכן כותל הגוהה לרה"ר מותר לצטמו בחולו של מועד סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה,

מתקיף לה רבינא סבר נמי כרב פפא אלא מעתה לבלר לישתרי שכן כותבין קידושי נשים גיטין ושוברין [ראה לקמן י"ח ע"ב]?

אלא אמר רב אשי מועד ארבעה עשר קא רמית, מועד משום טירחא הוא ובמקום פסידא שרו רבנן, ארבעה עשר משום צורך יום טוב הוא שרי, כגון שלש אומניות וכו' לל, והוא הדין אם אין לו מה יאכל, דאין צורך יום טוב גדול מזה מידי דצורך יו"ט שרו רבנן, מידי דלאו צורך יום טוב לא שרו רבנן; # [ונמצא שערב פסח חמיר מחוזה"מ],

מתני': אין מפנין [בלים וכדומה, ומכ"ש ליסע מדידה לדירה, ואפילו

ושולח פשתנו מן המשרה כו': בעי מיניה רבי ירמיה מרבין זירא כוון מלאכתו במועד ומת, מהו שיקנסו בניו [פ' להניח כד המלאכה כדי שתאבד. גמ"י] אחריו לבניו נמי יהא אסור אותה מלאכה, דכיון דכוון מלאכתו במועד דין הוא שיהא אסורין ליהנות ממנה, כשם שהיה אביהם קיים, אם תימצא לומר

דף י"ג ע"א

צ"ר און בכור חתך מאזנו מעט, כדי שיהא בעל מוס ויהא מותר לו, ואסור לעשות כן משום מוס לא י"ה צו [ויקרא כב] כלומר, לא תטיל צו מוס, ואם הטיל צו מוס קנסוהו רבנן דלא יהנה ממנו [ולא ישחוט אותו עולמית. גמ"י] קנסו בנו אחריו ואם מת אין בניו נהנין ממנו, משום דאסורא דאורייתא אכל האז דכוון מלאכתו במועד דלאו אסורא דאורייתא הוא, דהא בלא מתכוין מותר לגמרי

ואם תמצא לומר מכר עבדו [לעובד כוכבים] [לגוי] ומת קנסו בנו אחריו קנסוהו רבנן, וי"ה למירות [פ' זה הקנס] דאי צ"ר מן הנכרי אין ישראל יכול לכופו [לעבדותו. ד"ס], ואם מת אין בניו יכולין לכופו [פ' לשוב לפדותו מנכסיו עד מאה בדמיו כדאמרין גיטין מ"ד ע"א. חדושי הר"ן, וראה שפת אמת], משום דכל יומא מפקע ליה ממצות דכל זמן שהא צרשות הטוכרי אינו עוסק צמצום [מעבדו מלקיים מצות שהעבד חייב בהם].

הכא מאי, גברא דמתכוון לעשות מלאכה [במועד. ד"ס] קנים רבנן קנסו רבנן שלא ליהנות ממנה והא ליתיה [שמת], או דלמא ממונא קנים רבנן ואפילו בניו אין יכולין ליהנות ממנה והא איתיה?

א"ל תניתוה שדה שנתקוצה ניטלו ממנה קוצים שנה בשביעית תזרע למוצאי שביעית, נטיבה נזלה, שהולך הוצל בעגלות ומשאות או גדיירה על ידי דיר צהמה, לנזלה עבודת קרקע היא [מזבלה], כל הני מדרבנן נינהו, ואף על פי כן קנסו, ד לא תזרע למוצאי שביעית,

ואמר ר' יוסי בר חנינא נקמינן [קבלה בדינו שההלכה הוא כן], המיבה [שאם בעל השדה זיבל שדותיו] ומת, בנו זורעה, אלמא לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן, ה"נ לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן,

אמר אביי נקמינן טימא טהרותיו של חצירו, קנסו דחייב לפרעו ומת לא קנסו בנו אחריו, מאי טעמא? הויק שאינו ניכר דהא צענייה הוא לא שמיה הויק, לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן;

מתני': אין לוקחין בתים עבדים ובהמה אלא לצורך המועד, או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל;

גמ': בעא מיניה רבא מרב נחמן שכר פעולה שאין לו מה יאכל שאין לו לפועל מה יאכל מהו? שיתן לו מלאכה, ולשוכרו כדי שיהא לו מה

אבני חן על מסכת מועד קטן

גמ': פליגי בה רבי חייא בר אבא ורבי אסי ותרוייהו משמיה דחזקיה ורבי יוחנן חד אמר מחפין אקלושי שמכסו צענפס מרוסקין זה מזה, דלא הוי כסוי גמור **מעבין אסמוכי** הענפים סומך זה לזה, דהוי כסוי גמור וחד אמר מחפין בין אקלושי בין אסמוכי **מעבין עושה אותו כמין כרי** מכנסין אותן צידה, כדי שיהו נוטין לכסות תניא **גמי הכי מעבין עושה אותו כמין כרי דברי ר' יהודה:**

שנינו במשנתנו מוכרי פירות כסות וכלים מוכרין בצנעה וכו': איבעיא להו הן החמירו על עצמן דלא הוו עבדי כלל ולחומרא או דלמא דהוו עבדי בצנעה החמירו על עצמן לעשות צנעה מדעתן, ואם רוצין לעשות צנעה עושין, ולקולא?

ת"ש מוכרי פירות כסות וכלים מוכרין בצנעה לצורך המועד, ר' יוסי אומר תגרי טבריא הן החמירו על עצמן שלא יהו מוכרין כל עיקר, צדי חיות ועופות ודגים צדין בצנעה לצורך המועד, רבי יוסי אומר צדי עכו הן החמירו על עצמן שלא יהו צדין כל עיקר, דשושי דשי טבואה, איכא דאמרי: דשושי המשכרין טבואה חדא לשנים ושורין צמים כו' חילקא טרגים וטיסני דוששין בצנעה לצורך המועד, ר' יוסי אומר דשושי ציפורי הן החמירו על עצמן שלא יהו דוששין כל עיקר,

אמר אביי חילקא חדא לתרתי, טרגים חדא לתלת, טיסני חדא לארבעה, כי אתא רב דימי אמר כונתא טוסמת שלומתן אותן, היינו חילקא,

מיתבי חילקא טרגים וטיסני טמאין בכל מקום מקבלין טומאה בין בכפרים בין בכרכים, דקיימא לן (פסחים מ, א) סולת של בני כרכים מקבלת טומאה, שהוכשרה צמים, ובני כפרים אין מקפידין אטולת נקיה ללחות צמים, וסולת שלהן טהור, שלא הוכשר מעולם, אבל חילקא טמאין בכל מקום, אפילו בכפרים, דאין אפשר להם בלא לחימה, משום הכי טמאין, דהא מיתכשר, דשרי להו צמיא, לעולם הוי כונתא ומיקלפן דשרי להו צמיא דשרי קליפה בשלמא למ"ד חדא לתרתי לתלת ולארבעה, משום הכי טמאין בכל מקום דאתכשור, אלא למ"ד כונתא אמאי טמאין בכל מקום הא לא איתכשור?

כגון דמיקלפן דאי לאו דשרא להו במיא לא הוה מיקלפא ואמאי קרי ליה חילקא דשקל חלקיהו כלומר, כשנטול הקליפה והוי חלק,

מיתבי הנודר מן הדגן אסור אף בפול המצרי יבש, ומותר בלח, ומותר באורז, בחילקא וטרגים וטיסני, בשלמא למ"ד חדא לתרתי חדא לתלת וחדא לארבעה שפיר דנפקו להו מתורת דגן, אלא למ"ד כונתא דגן מעליא הוא? קשיא,

רב הונא שרא להו להנהו כרופייתא מוכרי צמחים למיזל לזבוגי כי אורחיהו בשוקא,

מדירה כעורה לנאה אסור. יבין, [כלים ותבואה מבית זה לבית אחר רחוק מזה מפני הטורה. רי"ף] **מבית לבית** [דרך ר"ה. יבין] **אבל מפנה הוא לחצרו** והא משמע ליה עכשיו [פ"י וקס"ד] שמציא מצית שצחצר אחרת לחצרו, [מפני ששמחה הוא לו. ד"ם, וראה ר"ח, אבל רש"י לא פירש בן כלל],

אין מביאין כלים מבית האומן, [ואם. רע"ב] חושש להם שמה יגנבו מפנן לחצור אחרת [ובאי אפשר יביאם בצנעה לביתו. יבין]:

גמ': והאמרת רישא אין מפנין מצית כלל? אמר אביי סיפא אתאן לבית שבחצר והכי קמני מפנה הוא מצית שצחצרו לחצרו:

שנינו במשנתנו ואין מביאין כלים מבית האומן: אמר רב פפא בדיק לן רבא אי ידעינן לתרוזי תנן אין מביאין כלים מבית האומן, ורמינהו מוליכין ומביאין כלים מבית האומן ואע"פ שאינן לצורך המועד?

ושנינן ליה כאן [הברייתא נובל לפרש דמירי] בארבעה עשר מוליכין ומביאין כלים כאן [אבל המשנה ודאי מירי] בחולו של מועד, [כאן נראה ש"ד קיל מחוה"מ, וראה לעיל קודם המשנה],

איבעית אימא הא והא בחולו של מועד כאן במאמינו לאומן אין מביאין, דשלא לצורך הוא כאן בשאינו מאמינו מביאין

דף י"ג ע"ב

והתניא סיועה, כד וכו' לצורך המועד הן, אבל אמר וכלים [אין] [אחרים אינן. ד"ס] לצורך המועד **מביאין כלים מבית האומן כגון כד מבית הכדר וכו' מבית הזוג, אבל לא צמר מבית הצבע ולא כלים מבית האומן,**

ואם אין לו לאומן מה יאכל, נותן לו שכרו ומניחו אצלו, ואם אינו מאמינו מניחו בבית הסמוך לו, ואם חושש להם שמא יגנבו (מפנן לחצור אחרת ואם אינו מאמינו צחצר אחרת) מביאין בצנעה בתוך ביתו אלמא צחצרו מאמינו מביאין,

תרצת מביאין מוליכין קשיא דקמני ממניתי [דפסחים] מוליכין, וממניתי דהכא דקתני אין מביאין וכל שכן שאין מוליכין וליכא לתרץ צדין מאמינו דמוליכין מאי מאמינו שייך? אלא מחוורתא כדשניין **מעיקרא** כאן צחצרה עשר, כאן בחולו של מועד:

מתני': מחפין מכסין את הקציעות בקש, רבי יהודה אומר אף מעבין, מוכרי פירות כסות וכלים מוכרים בצנעה לצורך המועד הציידין והדשושות ששין וכותשין חטין לדייסא והגרוסות שטומיין פולין לגריסין **עושין בצנעה** שמה יאמרו זה לוקח שלא לצורך המועד לצורך המועד רבי יוסי אומר הם החמירו על עצמן:

אבני חן על מסכת מועד קטן

כדי שלא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולין, הכא נמי כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין ומאן דמתרשל ולא גילח מקמי רגל, ומטי זמן עליהו לגלח כרגל החמירו רבנן, הואיל ולא מורחי נפשיהו לספר מקמי רגל, דלא להו כרגל מנוולין, [שאס ?] היו מגלחין במועד לא היו מגלחים לפני המועד, ונכנסין לרגל כשהן מנוולין,

בעי ר' זירא אבדה לו אבידה ערב הרגל שלא היה לו פנאי לגלח קודם הרגל כיון דאנים מותר או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא דלא ידעי כולי עלמא דאנוס היה, אלא יאמרו הוא מכין להשהות עד המועד לא?

אמר אביי יאמרו כל הסריקין אסורין סריקי בייתוס מותרין כלומר [כסס. ד"ס] דצייתוס היה יכול לסרוק חלומיו [פי' מצות של פסח] בלי שהות, לפי שהיה לו דפוס, ואף על פי כן אסרו, משום דאמרי כל הסריקים כו', הכא נמי, כיון דלא [מגילתא] [מוכחא. ד"ס] לכולי עלמא אונסיה יאמרו כולי עלמא אסורין לגלח, וזה מותר,

ולטעמיה הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן כל מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד נמי לא מוכחא מילתא לכולי עלמא דהתם נמי יאמרו כל הסריקין אסורין סריקי בייתוס מותרין?

הא אתמר עלה אמר בר בר רב אשי איזורו מוכיח עליו דמי שאין לו אלא חלוק אחד פושטו ומתעטף [במקטרינו] [במקטורו. ד"ס] וחוגרו באיזורו ועומד ומכבס החלוק ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק אחד [ראה מלא הרועים],

[עיין ערך ערך אור מובא שם לשון רש"י כאן אות באות, בשם רבני מונצא, ומביא עוד פירוש אחר בשם ר"ח, ומכאן ראה דרש"י השתמש הרבה בפער, וא"ג דלא הזכירו רש"י רק פעם אחת בשבת י"ג ע"ב, דאל"ה ענין זה הוא זר מאוד לשלשון רש"י הוא אות באות דומה לדברי הערוך, ואולי פי' מונצא אשר היה לפני הערוך היה גם כן לפני רש"י מושם העתיקו שניהם. מהר"ץ חיות], [איזורו מוכיח עליו, כלומר כשרואין אדם ערום חגור איזור ורוחץ חלוקו כל רואיו יודעין שאין לו אלא חלוק אחד. ר"ח],

רב אשי מתני בעי ר' זירא אומן כגון ספר, שהכל באים אליו ערב הרגל ורואים שאצדה לו אצדה, ואינו יכול לספר עזמו שאבדה לו אבידה ערב הרגל מהו, כיון דאומן הוא מוכחא מילתא, או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא כי הנך דמתניסין דקמי מגלחין, דמידע לכל לא תיקו:

שינוי במשנתנו ממדינת הים: מתניתין דלא בר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר הכא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות כלומר הואיל ולא יצא ברשות אחרים, אלא ברצון עזמו לאו אנוס הוא,

אמר רבא לשוט [touring] אס יצא שלא לצורך, ולא יצא אלא כדי לשוב

איתיביה רב כהנא חנות פתוחה לסמיו הואיל ואינו פתוח לרשות הרבים כשאר חנויות פותח ונועל כדרכו, פתוחה לרה"ר פותח אחת ונועל אחת אבל כדרכו לא, אינו מוכר כדרכו וערב יום טוב האחרון של חג מוציא ומעמר את שוקי העיר בפירות בשביל כבוד י"ט האחרון,

מפני כבוד י"ט האחרון אין שלא מפני כבוד י"ט לא? לא קשיא הא בפירי שיש למסוד שקויה לצורך ימות השנה הא בתבלין מוכר כדרכו, כגון כרוב וכרשנין - הכל יודעין דלצורך המועד הן, וליכא חשדא, שאין ראוי להמקיים, הלכך אפילו צפרהסא מותר,

[פי' בפירי מוכר כל המועד בצינעא חוץ מוערב י"ט האחרון, אבל תבלין מוכר כל המועד בפרהסיא]:

פרק שלישי ואלו מגלחין

מתני': ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים [מחוץ לעיר. רמ"ז] במועד, לפי שהיה אנוס, שלא היה יכול לגלח קודם ומבית השביה, והיוצא מבית האסורין [אולי בית האסורים הוא של המלוכה, ובית השביה הוא שנשבה ע"י פראים kidnapped], והמנודה שהתירו לו חכמים, וכן מי שנשאל לחכם והותר שמד שלא לגלח, ושאל לחכם במועד והגזיר, והמצורע מטומאתו לטהרתו מיר טמא כשעלה מטומאתו, ושוב אינו משמר מזר, ומגלח, וכן מזרע שעלה מטומאתו מגלח כרגל, לפי שלא היה להם פנאי לגלח קודם הרגל,

ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין

דף י"ד ע"א

ומנודה שהתירו לו חכמים וכן מי שנשאל לחכם והותר מטפחות הידים [רש"י לקמן י"ח ע"א] מטפחות ידים [שמנגצין בהן ידים, משום דמאס] ומטפחות הספרים ומטפחות הספג [רש"י לקמן י"ח ע"א] [מטפחות הספוג] שמנגצין בהן עזמן כשיולאין מצית המרחץ [הזבין והזבות והגדרות והיולדות וכל העולין מטומאה לטהרה [רש"י לקמן י"ח ע"א] [ושעלו מטומאתן] במועד] הרי אלו מותרין ושאר כל אדם אסורין:

גמ': ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין כדתנן אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת, ואמר רבה בר בר חנה אמר ר' אלעזר מ"ט?

אבני חן על מסכת מועד קטן

אמר רב אשי מי קתני הא אסורין דמשמע האסורין לגלגל במועד אסורין לגלגל באכל דלמא יש מהן אסור בשאר כל אדם שאסורין לגלגל במועד אסורין לגלגל בימי אכלן ויש מהן מותר כגון קטן זה, שנולד קודם הרגל, שאסור לגלגל ברגל מותר לגלגל בימי אכלו,

אמימר ואי תימא רב שישא בריה דרב אידי מתני הכי אמר שמואל קטן מותר לגלגלו במועד לא שנא נולד במועד ולא שנא נולד מעיקרא אמר רב פנחס אף אנן נמי תנינא כל אלו שאמרו מותר לגלגל במועד מותר לגלגל בימי אכלו הא אסורין לגלגל במועד אסורין לגלגל בימי אכלו אי אמרת קטן אסור נמצאת אבילות נהגת בקטן ותניא מקרעין לקטן מפני עגמת נפש, אמר רב אשי מי קתני הא אסורין דלמא יש מהן אסור ויש מהן מותר אבל אינו נהג אבילותו ברגל שנאמר בדברים טז ושמחת בחגך אי אבילות דמעיקרא הוא אתי עשה דרכים ושמחת ודחי עשה דיחיד אכל, דכתיב (ירמיהו ו) אכל יחד עשי לך ואי אבילות דהשתא הוא שאירעו במועד לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרכים מנודה מהו שינהוג נידויו ברגל,

אמר רב יוסף תא שמע דנין דיני נפשות במועד, אכל לא ביום טוב, שאסור משום שבות, ודייקין מינה מדדנין במועד מכלל דאי לא זיית נמי משמתינן ליה במועד ודיני מכות ודיני ממונות ואי לא ציית דינא משמתינן ליה ואי סלקא דעתך אינו נהוג נידויו ברגל משומת ואתי מעיקרא אתי רגל דחי ליה שאינו נהוג נדוי ברגל השתא משמתינן ליה אנן?

א"ל אביי ודלמא לעיוני בדיניה הא דתני דדנין לא אמרינן דלימא אש פלוני חייב אש פלוני זכאי, ואיכא למידק מינה, דאי לא זיית משמתינן ליה, אלא מעייני דדין, ולא אמרי ליה כלום, דאי לא תימא הכי דיני נפשות דקתני ה"נ דקטלין ליה והא קא מימנעי משמחת יום טוב,

דתניא ר"ע אומר מנין לסנהדרין (שראו בא') שהרגו את הנפש שאין טועמין כל אותו היום? ת"ל ויקרא יט לא תאכלו על הדם, אלא לעיוני בדיניה ה"נ לעיוני בדיניה? אמר ליה אם כן נמצאת מענה את דינו דכי לא אמרו ליה דינו לאתער, דעייני ביה הוה ליה עיניו דדין,

[אלא. רש"י] לעולם דנין דינו וגומרין ממש במועד, ואיכא למידק מינה אי לא זיית משמתינן ליה, ואיכא למשמע מינה דנוהג נמי ברגל, ודאמרת אש כן מימנע משמחת יום טוב, הכא במאי עסקין דאמו מנפרא כו' אתו מצפרא ומעייני בדיניה ועיילי ואכלי ושתו כולי יומא והדר אתו בשקיעת החמה וגומרינן לדיניה וקטלו ליה,

אמר אביי ת"ש ומנודה שהתירו לו חכמים קא סלקא דעתך התיירו לכל מנודה נידויו ברגל, דאין נידוי נהוג ברגל, אמר רבא מי קתני

בעולם ולראותו, וחזר במועד דברי הכל אסור לגלגל במועד למזונות שינא לחזר אחר מזונות, שאין לו מזונות וחזר במועד אחריהן דברי הכל מותר לגלגל במועד, לפי שינא באונס דברי הכל מותר, לא נחלקו אלא להרויחא שיש לו נכסים הרבה, וינא כדי להרויח יותר מר מדמי ליה כלשוט ומר מדמי ליה כלמזונות,

מיתיבי אמר ר' נראין דברי ר' יהודה דאסר בגילוח לבא ממדינת הים כשיצא שלא ברשות ודברי חכמים המתיירין כשיצא ברשות, מאי שלא ברשות אילימא לשוט דקאמר רבי נראין דברי רבי יהודה זינא לשוט, דהיינו שלא ברשות הא אמרת וכו', ומאי נראין דברי רבי יהודה, הלא שניהם מודים בה, אלא פשיטא להרויחא, ואשמעינן דנראין לו דברי רבי יהודה שאסר בגילוח והאמרת דברי הכל אסור ואלא למזונות והאמרת דברי הכל מותר, אלא פשיטא להרויחא,

אימא סיפא נראין דברי חכמים כשיצא ברשות מאי ברשות אילימא למזונות הא אמרת דברי הכל מותר ואלא להרויחא והא אמרת נראין דברי רבי יהודה בהא וקשיא דרבי אדריב, דברשע נראה לו דברי רבי יהודה דאסר בהרויחא, ובסיפא נראה לו דברי חכמים דמתיירין הרויחא, אלא ודאי איכא למשמע מהכא דלאו הכי הוא כדקאמרת, דכלשוט ובמזונות פליגי?

הכי קאמר לאו היתר ידידיה אשמעינן, ולא רואה אני קאמר, אלא פלוגמיהו קא משמע לן, במאי פליגי, נראין דברי רבי יהודה האסר לחכמים וכו' נראין דברי ר' יהודה לרבנן כשיצא שלא ברשות ומאי ניהו לשוט שאפילו חכמים לא נחלקו עליו אלא להרויחא אבל לשוט מודו ליה,

ונראין דברי רבנן לר' יהודה כשיצא ברשות ומאי ניהו למזונות שאפילו רבי יהודה לא נחלק עליהם אלא להרויחא אבל למזונות מודה להו אמר שמואל קטן הנולד במועד מותר לגלגל במועד ולו שערות גדולים, מותר לגלגל במועד שער ראשו המנערו שאין לך בית האסורין גדול מזה ממעי אמו שהיה שם, ואונס הוא במועד אין מעיקרא לא דאס נולד קודם הרגל אינו מגלגל ברגל, הואיל והיה יכול לגלגל קודם הרגל,

מתיב ר' פנחס כל אלו שאמרו מותר לגלגל במועד מותר לגלגל בימי אכלו הא אסור לגלגל במועד אסור לגלגל בימי אכלו

דף י"ד ע"ב

ואי אמרת קטן אית ביה פלוגתא חילוק, דנולד קודם הרגל אינו מגלגל ברגל, ואית לן למימר הואיל ואסור לגלגל ברגל אסור לגלגל נמי בימי אכלו, אש כן נמצאת אמה אומר אבילות אפילו בקטן נמצאת אבילות נהגת בקטן, והתניא מקרעין לקטן את בגדיו מפני עגמת נפש שיצבו הרואין, וירבו ככבוד המת, ולא מפני שהוא אכל?

אבני חן על מסכת מועד קטן

י"א	נעילת הסגדר	אסור	מחלוקת*	תיקו
י"ב	תשמיש המטה	אסור	מחלוקת*	אסור
י"ג	שילוח קרבנות	אינו מש'	מחלוקת*	אינו מש'

* מחלוקת רב יוסף ואב"י,

מחלוקת רב יוסף וסתמא דגמרא,

ונכלל הני דלא איפשיטא דעת הגאונים ז"ל דלקולא. רימב"א עיי"ש

מנורידן ומצורעין אף על גב דכמיב ורשאו יהיה פרוע הא דריש ליה לקמן
 למילתא פרוע למילתא אחרימי (פ' לראש מגולת) **מה הן בתספורת** להכי
 קאמרי להו בדהדי משום דפשיט להו בדהדי [להכי מציעא ליה תריהו כחדא משום
 דמתרי בחדא תירוצא. כ"ץ?]

[תמימה] מילתא מצורע' מאי קא מיבעיא ליה והלא מקרא מלא הוא? ויתרין רש"י וז"ל דקא מיבעיא ליה אליבא דר' עקיבא דדריש קרא דראשו יהיה בגלוי הראש וכו' ובתוס' אמרו דאפי' לר' עקיבא לא מפיק פריעה מלשון גרל פרע אלא מוכח' יהיה דריש מיניה תרתין, והכא עיקר שאלתנו מנודין ונקמ מצורעים באשגרת לישן ודכותא בתלמודא. רמ"ז,

ת"ש [שנינו בפרוש בבריי"א] מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבם,

מנוודה שמת סיפא דצרייתא היא ב"ד סוקלין את ארוננו [כדי לבוחרו
לפי שזולל כנודי חכמים דעתה הגאונים ז"ל דהוא הדין שאין מתאבלים עליו ולא
קורעין, אבל עומדין בשורה ואין מונעין ממנו כבוד החיים. רמ"ע עיי"ש],

הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל עֵבֶן מְסוּפֵּר בִּיהוֹשֻׁעַ ז' אֵיךְ עָבֵן מַעַל בַּחֲרָם שֶׁל עִיר יִרְיָהוּ וּלְכַסֵּף וְאִדְרֵת שֶׁנֶּעַר וּלְשׁוֹן זָהָב, פָּסוּק כ"ד וַיָּקֵחַ יְהוָה יִשְׁעֵה אֶת־עֵבֶן בְּזִוְרָתָהּ וְאֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הָאִדְרֵת וְאֶת־לִשׁוֹן הַזָּהָב וְאֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־שׂוֹרֵי וְאֶת־חֲמֹרֵי וְאֶת־צֹאנֵה וְאֶת־אֲהֵלֵה וְאֶת־כֶּל־אֲשֵׁרֵלֵה וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ וַיַּעַל אֹתָם־עִמָּם עִבְר' כֹּה וַיֹּאמֶר יְהוָה יִשְׁעֵה מִה עֲכָרְתֶּנּוּ וַיַּעֲבֹר ה' בֵּינֵהם הִנֵּה וַיִּדְגְּמוּ אֹתוֹ כָּל־יִשְׂרָאֵל אָבֵן וַיִּשְׁכְּרוּ אֹתָם בָּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אֹתָם בְּאֲבָנִים כֹּה וַיִּקְוִימוּ עֲלֵיהֶם גִּלְגָּאֲבִים גְּדוֹלָה עַד הָיָה הָהָר וַיִּשָּׁב ה' מִחֲרֹה וְאִפֹּר עֲלֵיהֶם קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא עִמָּם עִבְר' עַד הָיָה הֵנָּה:

ר' יהודה אומר [מפרש הא דאמר הת"ק "סוקלין"] לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלו של עבן דכתיב (יהושע ו) ויקימו עליו גל אבנים גדול [דמשום זכר ענלמא הוא דעבדו. כ"י], אלא ב"ד שולחין ומניחין אבן וגדולה [פ' רק אבן אחת] על ארונו, ללמד שכל המתנדה ומת בנידיו ב"ד סוקלין את ארונו,

[דוק מינה שלא דיוו בית דין הולכין אחרי מימיתו ומניחין אבן אחת לכבד, דאשכחן דראיקרי סקילה באבן אחת דכת' וירגמו אותו אבן גזר', ועוד כיון דמת מאי איכפת ליה למת בסקילה או בשריפה, אלא והחי יתן אל לבו שלא ירשיעו עוד. רשב"ת,]

² אבל חייב בעטיפת הראש [והוא שיוריד חבלי הסודר מעל ראשו,

שהתירוהו חכמים שהתירו לו חכמים קתני דאול ופייסיה
לבעל דיניה בגלג ואתי קמי דרבנן ושרו ליה והמירו לו חכמים, נית
דין שזאמו דור,

ממצורע מהו ישינהיג צרעתו בהגל שלג יבא אל מוך המסכה, ולא יגלה
אומר אב"י תא שמע והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו
הא בימי טומאתו נהיג צרעו בהגל לא מיבעיא קאמר לא
מיבעיא בימי טומאתו דלא נהיג אבל לטהרתו נזנור שלג יבא
ממגלת צמועד, דכין דגילת כריך להציא קרבן, ושםא משהה קרבנשו עד ליום טוב
האחרון ומקריבן, ואסור להקריב קרבנות יחיד ביום טוב שםא ישהה
קרבנותיו קמ"ל,

ואמר רבא ת"ש ויקרא יג והצרוע לרבות בהן גדול שנוה צו כרעט
והא כה"ג דכל השנה כרגל לכולי עלא דמי דתנן בהן
מקריב אונן ואינו אוכל מדאמר לו אהרן למשה ואכלתי חטאת היום
(ויקרא י) ולא אמר למשה והקדשתי מכלל דהקדשה בזמנא [שהזכיריו רק על מזה
ששאכל ולא על שהקריב], ולמדנו דהא גדול מקריב אונן, אבל כולי עלמא בשאר
זמנא השנה אונן אינו משלח קרבנותיו, כדאמרין לקמן מועד קטן (טו, ב) שלמים
בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן, וברגל משלח, ובהן גדול אונן מקריב כל
השנה, אלמא כל השנה לדידיה כרגל דמי, וקמחי דנוה צו כרעט,

ששמע מינה נוהג צרעתו ברגל שמע מינה תפסומו דכל מזורע נוהג צרעתו ברגל,

[כאן מתחיל 13 דינים שנוהגין באבל ושואל אם נוהגין גם במנוחה ומצורע],
אָבֵל אָסוּר בַּתְּסַפּוּרָתָא, מִדְּקָאמַר לְהוּ רַחֲמָנָא לִבְנֵי אַהֲרֹן
 [לְאַחֵר שֶׁנִּשְׁאָרָם נָדָב וַאֲבִיהוּא וְהָיוּ אֲבֵלִים] וְקָרָא י' **רִאשִׁיכֶם אֶל תִּפְרַעְוּ**
 גִּידוֹל שַׁעַר, וְהָיָה קֶרֶךְ גִּבִּי מֵימֶת נָדָב וַאֲבִיהוּא כְּמִי, וּמִדְּלֹאטְרִין קֶרֶךְ לְמִישֵׁר לְהוּ
 מִכְּלָל דְּלֹאֲרִינִי אֶסְוִין **מִכְּלָל דְּכּוֹלֵי עֲלָמָא אָסוּר** [פ' שֶׁאֵר אֲבֵלִים חַיִּיבִים
 לְלַדֵּל שַׁעֲרָם],

דף ט"ו ע"א

		אבל	מנודה	מצורע
א	תספורת	אסור	אסור	אסור
ב	עטיפת הראש	חייב	מחלוקת*	חייב
ג	תפילין	אסור	תיקו	מחלוקת
ד	שאילת שלום	אסור	מחלוקת*	אסור
ה	דברי תורה	אסור	מותר	מותר
ו	תכבוסת	אסור	אסור	אסור
ז	חיוב קריעה	חייב	תיקו	חייב
ח	כפית המטה	חייב	תיקו	תיקו
ט	מלאכה	אסור	מחלוקת#	תיקו
י	רחיצה	אסור	מחלוקת#	תיקו

אבני חן על מסכת מועד קטן

מכוממא וסודרא, אכל תפילין מניח,
[אמר רב פפא מהאי דיוקא לא תידוק, ואכתי קא מיבעיא לי כי יכול אני לפרש
דבר שחזין מגופו כגון כומתא וכו'. רשב"ה],
[פ' מצורע חייב בעטיפת הראש אבל אסור לו ללבוש כומתא וסודרא],

⁴אָבֶל אסור בשאילת שלום, דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל
יחזקאל בד'הָאָנֶק [מאנחה שתוק] כלומר, בדבר זה תנהוג אצילות שמדוס
ולא תשאל לשלום,

מנודה מהו בשאילת שלום? אמר רב יוסף, ת"ש דמני גמי
מעניות הן יושבין כמנודין ואלגים כי' ובשאילת שלום שבין אדם
לחברו, כבני אדם הנוזפין למקום,

א"ל אביי דלמא מנודה לשמים שאני דחמיר,

מצורע מהו בשאילת שלום? ת"ש ועל שפם יעטה משמע
שפמוזי מדונקות שיהו שפתותיו מדובקות זו בזו שיהא כמנודה
וכאבל ואסור בשאילת שלום ש"מ,

וניפשוט מינה למנודה? אמר רב אחא בר פנחס משמיה
דרב יוסף, מי קתני שאסור בשאילת שלום שיהא כמנודה וכאבל
קתני במילי אחרנייתא, ואסור נמי בשאילת שלום [אכל
מנודה מינו אסור בשאילת שלום. ד"ס],

⁵אָבֶל אסור בדברי תורה מדקאמר רחמנא ליחזקאל דום,

מנודה מהו בדברי תורה? אמר רב יוסף ת"ש מנודה שונה
[פ' ברחוק ד"א דעיקר נידוי ריחוק. רט'] ושונין לו, נשכר [למלאכת אחרים]
ונשכרין לו,

מוחרם שמתמינן נחרס לאחר שלשים יום לאחר הנדוי [שאמרו יהא בחרם,
והוא חמור מאד ואין עונשין אותו אלא על עבירה חמורה, או מי שנתקשה לפרס
בב"ד ג' פעמים [ראה על הגליון # 163] כדאיתא לקמן, וההוא אינו נשכר ואינו
נשכרין, ומ"מ נכסיו אינן אסורין בהנאה. רט']
[שהחרימוהו בית דין בלשון תורה בלשון שקילל משה בארור, מנודה בשמתא
בלישנא דרבנן. רשב"ה],

לא שונה ולא שונין לו לא נשכר ולא נשכרין לו, אבל שונה
הוא לעצמו שלא (יפסיק את למודו) [יפסיד מתלמודו. ד"ס],
ועושה לו חנות קטנה בשביל פרנסתו,

ואמר רב, זבוני מיא בפקתא דערבות נשוק של אומי מקוס [נקה
שנאומי מקוס ואין שם מיס. ר"י, וכו' שאר מלאכות. רט'], [מקום הוא צמא
למים הרבה, וייקרא פתקא דערבות כלומ' ילך שם וימלא להם מים וישתכר
מיחייתו, ולא דווקא פתקא דערבות אלא כל כיוצא בו, ועיקר הטעם שיתרחק מן
היישוב. רשב"ה], שמע מינה,

ויכסה שתי לחייו ופיו ויכסה למעלה מעיניו, ולא יישאר מגולה מפניו כי אם עיניו
וחוטמו. רשב"ה], מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל כד ולא
תעטה על שפם [לא תעטף את ראשך עד שער השפתיים], מכלל
דכולי עלמא מיחייב,

טו ויהי דבריה' אלי לאמר: טו פן אדם הנני ל' קח מקוה את־מחמד עיניך כמנודה
ול' א' תספר ול' א' תבנה ולו' א' תבו' א' דמנודה: יו' האָנֶק | דם מתים אָבֶל
ל' א' תעשה פָּאָרָה תבו' ש' עליה ונעליה תשים ברגליה ול' א' תעטה על־שפם
ולקחם אָנָשִׁים ל' א' תאכל:

[ולא תימא האי ויל קרי בי רב הוא? לפי שאין הכל בקיין בתרגום החומש, ועל
שפם יעטה ועל שפם כאבילא יתעמף. רשב"ה],

מנודה מהו בעטיפת הראש? אמר רב יוסף, תא שמע והן
מתעמפין מפורש במסכת מעניות, לאחר שהמענו שלש עשרה מעניות נצור
ויושבין כמנודין וכאבלים, עד שירחמו עליהם מן השמים,

א"ל אביי [אין משם ראייה] דלמא מנודה לשמים כי הני שאני
דחמיר דממיר, ולהכי צריכי [הני לאחר שהמענו י"ג תעניות] עטיפת הראש,
אכל אחרים [בגון מנודה] אינן צריכין עטיפת הראש, [ורב ותלמיד הלכה כרב.
רשב"ה, פ' שרב יוסף היה רבו של אביי],

[פ' ולא תפרש ש"דינן] להתעמף כמנודין וכאבלים, אלא הרי הן כמנודין
וכאבלים במילי אחרנייתא, וחייבין גם להתעמף,
כדאמרין להלן מי קתני שאסור, שיהא כמנודה וכאבל [קתני] במילי אחרנייתא,
ואסור נמי בשאילת שלום],

מצורע מהו בעטיפת הראש, ת"ש, ויקרא יג ועל שפם יעטה
משמע [הלשון ?] עטיפת הראש מכלל שחייב בעטיפת הראש, ש"מ,

³אָבֶל אסור להניח תפילין, מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל
יחזקאל כד פארך זה מפילין חבוש עליך מכלל דכולי עלמא
אסור,

מנודה מהו בתפילין, תיקון,

מצורע מהו בתפילין? ת"ש ויקרא י"ג מ"ה והצדוע לרבות כ"ג
[שנוהג בו צרעת], בגדיו יהיו פרומים שיהו מקורעים ויקרא יג
וראשו יהיה פרוע אין פריעה אלא גידול שער דברי ר"א,

ר"ע אומר נאמרה הוייה בראש, ונאמרה הוייה בבגד, מה
הוייה האמורה בבגד דבר שחזין מגופו [כלומר שאינו מקרע גופו
אלא בגדיו שהוא חוץ מגופו. ד"ס], אף הוייה בראש [ראשו יהיה פרוע]
דבר שחזין מגופו האמורה בראש ראשו יהיה פרוע משמע [מגלה. ד"ס],
כענין דכתיב ופרע את ראש האשה (במדבר ה) דבר שהוא חוץ מגופו, ולא אמרינן
משער, שהוא מגופו מאי לאו אתפילין? שיהא ראשו מגולה מתפילין? אמר
רב פפא לא אכומתא [cap] וסודרא [scarf] כלומר שיהא ראשו מגולה

אבני חן על מסכת מועד קטן

דף ט"ו ע"ב

דמות דיוקני צלם אלהים עשה את האדם (צראשית ט) נתתי (בהן) ובעונותיהם) [בכם, ובעונותיכם. מהרש"א] הפכתיה [שמממם שצאדם מת פניו הפוכות ומשמות, צר קפלא חני לה לצרימא עקין שך אומרות שמינה לני דלם. כ"י] (כפו מטותיהן) [יהפכו מטותיכם. ד"ס] עליה,

מנודה ומצורע [פ' ואע"ג דלא שייך בהו מעמא דכפיית המטה דאבל, מ"מ כיון שעונותיהם גרמו להם ראוי הוא להפוך מטות כי נתרחקו מבני אדם שנהפך להם סדר בני אדם. רט"ז] מה הן בכפיית המטה? תיקון,

⁹אָבֵל אסור בעשיית מלאכה דכתיב עמוס ה והפכתי חגיכם לאבל, מה חג אסור במלאכה אף אבל אסור במלאכה,

[לשון המשנה במשנה בתענית י"ב ע"ב עברו אלו ולא נענו ממעטין במשוא ומתן [מלקנות צרכי חופה דוקא. יבין] בבנין, ובנטיעה [אילן למייל תחתיו, ול"ג דהיינו אילן שהיו רגילין לנטוע ביום שיוולד ילד [בנטיין ג"ז ע"א]. יבין] באירוסין [שלא יארסו כלל. יבין] ובנישואין [ובלא קיים פריה ורביה שרי. יבין] ובשאיילת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנופין למקום [נגערו מהקב"ה. יבין],

ובברייתא שם י"ג ע"א: כשאמרו אסור במלאכה גבי מענית צבור לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר מהסא משמע דלילי מענית צבור מותר במלאכה ואין ציטול אלא ציוס, אכל אין מפרסמין הדבר, ² וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר, אבל בדרך מותר, הא כיצד יוצא לדרך מן לעיר נועל נכנס לעיר חולץ, ³ וכשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו, אבל פניו ידיו ורגליו מותר, וכן אתה מוצא במנודה ובאבל. ע"כ הרי מברייתא זו שכמו שאסור במלאכה, ובנעילת הסנדל, וברחיצה בתענית צבור כן אסור במנודה ואבל, ובברייתא שם י"ד ע"ב: תנו רבנן חברים אין שאילת שלום ביניהן, עמי הארץ ששואלין [ששאל צלוס] - תלמיד חכם מחזיר לו משום איזה, ונשפה רפה מחזירין להם בשפה רפה ובכובר ראש, והן מתעטפין ויושבין כאבלים וכמנודין אכל ומנודה מייצין צעטיפה דמייב ועל שפס יעטה צמועד קטן (טו, ה) כבני אדם הנופין למקום עד שירחמו עליהם מן השמים],

מנודה מהו בעשיית מלאכה? אמר רב יוסף ת"ש כשאמרו חכמים גבי עזרו אלו ולא נענו (מענית יג, ה) אסור בעשיית מלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר, [ובסוים הברייתא שם לאחר שמדבר גם על נעילת הסנדל ורחיצה אומר על ג' הדברים יחד] וכן אתה מוצא במנודה ובאבל, מאי לאו אכולהו [שג' דברים אלו גם אסורים למנודה ואבל] קאמר, דמנודה אסור? לא אישאר דקמי אעטיפת הראש, דאמרין התם מענית (יד, ז) צמעית צבור מתעטפין ויושצין כמנודין,

ת"ש מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו, שמע מינה,

מצורע מהו בדברי תורה? ת"ש דברים ד והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיעה [אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיעה. ד"ס],

מכאן אמרו הזבין והמצורעין ובעלי גדות [בשונג דלאו ברשיעי עסקינן. רט"ז], גמי אע"פ שמתוך קלות ראש צעל את הנדה לאחר כן לצו דואג מחמת הסטא. כ"י], [אחר שטבל לקרי, אבל לקריו צריך לטבילה. תוס' עיי"ש], מותרין לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש (ובש"ס) [ובתלמוד] בהלכות ובאגדות [לפי שאפשר להם באימה וביראה וברתת ובזיעה], ובעלי קריין לפי שצא להם מחמת שמחה וקלות ראש, וליכא אימה [אכל צעלי קריין אס ראו קרי צעלמא ממוך שמחה וקלות הוא וכן אס שמש מטמו נמי לא צרמח הוא דשמחה הוא לו. כ"י] אסורין שמע מינה,

⁶אָבֵל אסור בתכבוסת דכתיב שמואל ב יד וישלח יואב תקו' ענה [צמחמות מפרש מאי שגא תקועה משום דתקועה אלפא לשמן ושמן מפקס והיא חכמה ציומר. כ"י] ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אָבֵל [דמשמע דצגדי אכל מנוולין הן אלמא אסור דמכבוסת. כ"י], [בגדים צואים משמע. רשב"ה], ואל תסוכי שמן, והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת,

א. וידעו יו' אב בן צריה בילב המלך עלי אבשל' ס': ב וישלח יו' אב תקו' ענה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אָבֵל ואל תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת: ג. ובאת אל המלך ודברת אליו בדבר הזה וישם יו' אב את הדברים בפיה: ד. ותאמר האשה התקעית אל המלך ותפל על אפיה ארצה ותשתחו ותאמר הו' שעה המלך: ה. ויאמר לך המלך מה לך ותאמר אָבֵל אשה אלמנה אני וימת אישי: ו. ולשפתך שני בנים ונצחו שניהם בשרך ואין מציל ביניהם ויפו' ה' האחד את האחד וימת אתו':

מנודין ומצורעין מה הן בתכבוסת? ת"ש [כבר הביא ברייתא זו לעיל ברף זה לענין לספר] מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבם ש"מ,

⁷אָבֵל חייב בקריעה, דקאמר להו רחמנא לבני אהרן ויקרא י לא תפרומו, מכלל דכ"ע מיחייבי,

מנודה מהו בקריעה, תיקון?

מצורע מהו בקריעה [פ' לרוחא דעלמא נקיט לה ולא דמספקא ליה דהא זיל קרי ברב הוא. רט"ז], [אם הבגר קרוע כבר אם חייב לקרוע מחדש?] ת"ש ויקרא יג בגדי ידיו פרומים, שיהו מקורעין [ואין צריך לקרוע מחדש. שפת אמת] שמע מינה,

⁸אָבֵל חייב בכפיית המטה [שכופה מטמו מלמעלה למטה והופכה. כ"י], [כגון אילו שיש להן מיטות גבוהות הופכין אותן על פניהן כל ימי אבלן. רשב"ה] דתני בר קפרא

אבני חן על מסכת מועד קטן

מצורע מהו בעשיית מלאכה? תיקו,

¹⁰אָבֵל אסור ברחיצה דכתיב [ויאזכ כך אמר למקועית. כ"י] שמואל ב יד ואל תסוכי שמן ורחיצה בכלל סיכה דכתיב ומנא כמים נקרכו וכשמן צעלמוסיו (תהלים קט) [תימא ארבעי מהו ברחיצה, אמאי לא בעי מהו בסיכה. תוס'],
[וראייא במקצת ורחצת וסכת רות ג' ג'. רשב"ה, ועל הגליון שם כתב כלומר שלפני הסיכה היו רוחצין, ובאשת תקוע לא נאמר לא תרחצי, מכאן שרחיצה בכלל סיכה. עיי"ש],

מגודה מהו ברחיצה? אמר רב יוסף ת"ש כשאמרו [עצרו אלנו ולא נענו. כ"י] אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר, וכן אתה מוצא במגודה ובאבל מאי לאו אכולהו ארמיה נמי, דמגודה אסור? לא אשאר אסור, דמגודה אית ליה דין דהני דמעניות צבור,

מצורע מהו ברחיצה? תיקו,

¹¹אָבֵל אסור בנעילת הסנדל מדיקאמר ליה רחמנא ליחזקאל יחזקאל בד ונעליך תשים ברגליך, מכלל דכולי עלמא אסור,

מגודה מהו בנעילת הסנדל? אמר רב יוסף תא שמע כשאמרו אסור בנעילת הסנדל צבור לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר, הא כיצד יצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ, וכן אתה מוצא במגודה ובאבל מאי לאו אכולהו? לא אשאר,

מצורע מהו בנעילת הסנדל? תיקו,

¹²אָבֵל אסור בתשמיש המטה דכתיב שמואל ב יב וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה לאחר אצילות, מכלל דמעיקרא אסור, [וק"ל דחזי' שרחץ אחר מת הילד דכתיב' ויקם דוד מעל הארץ וירחץ ויסק? וי"ל דהא קודם קבורה שלא חל עליו אבילות ועשה כן מפני שהיה רוצה לבא ולהשתחוות בבית ה' שלא יכנס שם כשהוא מגולה. רמ"א],

מגודה מהו בתשמיש המטה [ק"ל והא צריך להתרחק ממנו ד' אמות? וי"ל דהני מילי אינשי דעלמא אבל בני ביתו לא, שאין דעת ב"ד לאסור עליו חיותיה וכו' ונראה נמי דמותר לדבר עמו וכו'. רמ"א עיי"ש]?

אמר רב יוסף ת"ש כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מגודין היו למקום ושימושן ממוותיהן, א"ל אביי ודלמא מגודה לשמים שאני דקיל, קיל והא אמרת [שני פעמים לעיל ע"א, במגודה לגבי עטיפת הראש ושאלת שלום] חמיר? ספוקי מספקא [ספיקא הוא] אי קיל אי חמיר ליה זיל הכא קמדחי ליה דלקולא אזיל צהדיהו וזיל הכא קמדחי ליה,

מצורע מהו בתשמיש המטה? ת"ש דתניא ויקרא יד וישב מחוץ לאהל שיהא כמגודה וכאבל ואסור בתשמיש המטה, ואין אהל אלא אשתו שנא' דברים ה' לך אמור להם שובו לכם לאהליכם שמע מינה,

וניפשוט נמי למגודה? אמר רב הונא בר(יה) דרב. ד"ס וכ"ה ע"א) פנחס משמיה דרב יוסף מי קתני שאסור, שיהא כמגודה וכאבל במילי אחרנייתא ואסור נמי בתשמיש המטה,

¹³אָבֵל אינו משלח קרבנותיו [שמעתי מרבתי דהיינו קרבנות שאין מחוסר כפרה מהן, כגון שלמים, אבל חטאות וקרבנות הבאים על חטא משלח שלא יהא עומד בחטאו ומחוסר כפרה, ומאי דמייטי' ראיא מדכתי' וביום בואו אל הקודש וגו' ההוא נמי במנחת חבית' של כהן גדול מיירי. רמ"א, וראה שם מה שציין # 195], דתניא ר"ש אומר שלמים בזמן שהוא שלם צדעמו, שדעתו מיושבת עליו ולא בזמן שהוא אונן,

מגודה מהו שישלח קרבנותיו? אמר רב יוסף ת"ש כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מגודין היו ושלחו קרבנותיהן, א"ל אביי ודלמא מגודה לשמים שאני דקיל, קיל והאמרת חמיר? ספוקי מספקא ליה ומדחי ליה,

מצורע מהו שישלח קרבנותיו?

יחזקאל מוד טו [לשון רבים] וְהִפְתָּנִים תְּלִיִם בְּנֵי צָדוֹ ק' אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִקִּדְשִׁי בְּתַעֲוֵי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵעַל־יְהוָה וְקָרְבוּ אֵלַי לְשִׁרְתִּי וְעָמְדוּ לִפְנֵי לְהִקְרִיב לִי חֶלֶב וְדָם וְגַם נָאֻם אֶרְנֵי ה': [לשון רבים, שאולי לעתיד לבא גם כהן הדיוט יהיה אסור באלמנה] כב וְאֶלְמֵנָה וְגִרְוֹשָׁה ל' אֶיִתְּחוּ לָהֶם לְנָשִׁים בִּי אִם־תּוֹלָת מִזְרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהָאֶלְמֵנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אֶלְמֵנָה מִבְּתֵן וְקָחוּ: [לשון רבים] כה וְאֵלִמָּת אָדָם ל' א' יְבוֹ א' לְמִמָּנָה בִּי אִם־לָאֵב וְלֹאֻם וְלֵבֶת לָאֻם וְלֵאחֻז' אֶת־אִשְׁרֵל אֶת־תִּתְּהָ לְאִישׁ וְיִפְאָו: כו [לשון יחיד] וְאַחֲרֵי מִתְּהַרְתּוּ * שְׂבַעַת יָמִים יִסְפְּרוּ־לָו * ** : כו [לשון יחיד] וְבֵינָם בָּאוּ * אֶל־הַקֹּדֶשׁ אֶל־הַחֹצֵר תִּפְגְּמִית לְשֶׁרֶת בְּקֹדֶשׁ יִקְרִיב תִּפְאָתוֹ * נָאֻם אֶרְנֵי ה':

* [קאי על הכה"ג כשיכנס לעבוד יחנכו אותו], ** [אחיו הכהנים אם שכח. רד"ק]

ת"ש דתניא יחזקאל מוד "ואחרי מחרתו" [וציוס צלו ציוס טהרות] כמיז צהן גדול*, אחר פרישתו מן המטה, "שבעת ימים יספרו לו" לעיל מיינה [בפסוק ב"ה] כמיז ואל מת אלס לא יצא לטמא, וצכהן [פ' כהן הדיוט] משמע, [ובפסוק ב"ו כתיב] ואחרי טהרתו דהיינו מפרשתו מן המטה, משפירס מן המטה מוהין שצעת ימי הזאת, # [משמע שזה שמונה ז' ימים להזאתו בשלישי ושביעי לומר רק מהמלים "ואחרי טהרתו", ומה שאומר הפסוק אח"כ "שבעת ימים יספרו לו" דורש] שצעת ימים אחרים יספרו לו, [ועל איזה ספירה בוונתו] מדלפסיקה רחמנא צלשון ספירה* ** ולא נקט הזאה, שמעין שצעת ימי ספירו אס נצטרע אלו ז' ימי ספירו [של מצורע],

אבני חן על מסכת מועד קטן

מ"צ, שהיה מגביה קול שאונו משואות להסתלל במיילומיו. רש"י ירמיה [העביר המועד] [מועד, ענין זמן קבוע. מ"צ, ר"ל לא בא להלחם מערכה מול מערכה ביום המועד והקבוע כי בא מורך בלבבו. מ"ד],

ומנלן דאי מתפקד בשליחא דבי דינא כלומר, שמירק שלם ציט דין, ושלם אמר מירפני [ראה רש"י שפירש שחירף הב"ד עצמו. עיי"ש], ואח"י [השליח ב"ד] ואמר [לב"ד שהוא התפקד לו] לא מיתחזי כלישנא בישא? דכתיב במדבר מזו העיני האנשים ההם תנקר אי לאו שלם דלמר ליה למשה משה לא הוה ידע,

[האנשים ההם [היו מפרשים] על משה ואהרן, או על שלוחים, כאומר אם יתעוררו עיניכם או עיני שלוחיכם לא נשגיח בהן. רשב"ה],

[הרש"י מקשה ממגילה ז' ע"א דאמרין התם תניא ר' אליעזר אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר ויאמר המן בלבו מנא ידעו כומצי המגילה שכן אמר כלנו אלל רוס הקודש נגלה עליהם, ואם כן קשה כאן על משה למה לא נאמר שמושה ידע ברוח"ק? ותירץ במצבת משה שנבואה ורוח"ק שהוא מוקד"ה אין דרך לגלות דבר שהוא ברכילות],

[הה"א שבאופן שאין נ"מ לדינא אם ביזה את השליח ב"ד למה יספר השליח איך ביווהו, אבל לומדים מהפסוק שמ"מ צריך הב"ד לידע טבעו ודרכיו של איש זה והוא כן נפק"מ לדינא],

ומנלן דמשמתינן? דכתיב שופטים ה' כ"ג או ר"ו [לשון ארור. מ"צ] מרו' ז' [שם מקום. מ"צ] אמר מלאך ה' ארו ארו ר' ישיב'ה פי' ל' איבאז לעזרת ה' לעזרת ה' בגבו ר'ים,

[ומנלן דאמרין ליה] דהכי סברא דגברא רבה דעת פלוני, שצא לנדות את פלוני, דלרץ לנדותו משמו של אותו חכם [ומנלן דשמתינן בהרמנא דגברא רבה. ר"ח]? דכתיב אמר מלאך ה' צרק אמר לשממו, שהוא שלמו של מקום,

ומנלן דמחרמינן נארו? דכתיב אורו אורו דאכיל ושתו בהדיה וקאי בארבע אמות ידיה דכתיב יושביה,

ומנלן דפרמינן חמאיה בציבורא [ואין בזה משום הלבנת פנים. רשב"ה] דלמרי לאנשי עירו משום הכי והכי משמתינן ליה דכתיב שופטים ה' כי לא באו לעזרת ה',

ואמר עולא בד' מאה [מספר של גזומא] שיפורי [שופרות, שכן היה המנהג, הוא ענין של פרסום] שמתינה ברק למרוז [וע"י רבוי השופרות ודאי נודע לכל על מה שמתרחש],

איכא דאמרי [מרוז] גברא רבה הוה, ואיכא דאמרי כוכבא הוה מזליה דקיסר' שנאמר שופטים ה' מן שמים נלחמו הכוכבים [והא דכתיב "יושביה? כענין עייש על בניה תנחם. ר"ח],

ומנלן דמפקרינן נכסיה דמאן דלא ציית להו לרצנן דכתיב עזרא י' וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו [יחסם הוא וכל רכשו] דהפקר ציט דין הפקר מהכא נפקא לן ככל

[וימשך הפסוק] "וביום באו אל הקודש אל החצר הפנימית לשרת בקודש יקריב חמאתו",

* [בספר תשובות מירושלים נדפס ע"י הרב יהוסף שווארץ בשנת תרכ"ב בירושלים, שנתקשה מאד על מלים אלו "כתיב בכהן גדול" וכן לקמיה בד"ה עשירית האיפה שכתב שמביא בהן הדיוט, שמנין לרש"י לפרש כן?

וראה למעלה שבירדתי הפסוקים על פי ביאורו, ופירש לפי פשוטו של מקרא שכל הענין מדבר בלשון רבים על הכהנים הדיוטים לעתיד בבית השלישי שיבנה בב"א, חוץ משני פסוקים אלו [כו, כז] שמדבר על חינוך הכה"ג, ולכן מקודם אומר רש"י שלפי פירוש הפשוט מיידי בכה"ג, ואח"כ ממשך שדרשת הגמ' לדורשה על בהן הדיוט, וכן הוא בקדושין עה: דרישא של הפסוקים [ביחזקאל מג שם] מיידי בכה"ג אבל בפרק מד מיידי על כהנים הדיוטים, אבל לפי פשוטו של מקרא מדברים שני פסוקים אלו בכהן גדול, אבל כל הגמ' כאן הוא על פי הדרש],

** [וישם בספר תשובות מירושלים מקשה שמצורע לא כתיב לשון "ספרו" אלא וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים, ורק בוכ וזכה כתיב לשון זה. והניח בצ"ע, וראה ריטב"א],

דף ט"ז ע"א

[ומפרש לשון הפסוק "יקריב חמאתו", ובספר תשובות מירושלים כתב שיותר היה שייך לשון עולה על עשירית האיפה] זו עשירית האיפה שלו [וחמאתו מלשון חיטוי והכשר הוא, דאלו חמאת אינו מקריב ביום חנוכו. רמ' עיי"ש]. שמצינו כהן הדיוט כשממנצין אותו לעבודת מלכה, כדכתיב [ויקרא ו] זה קרבן אהרן וצניו אשר יקריבו לה' ציום המשם אותו עשירית האיפה, ואמרין [מנחות נא, ז] וצניו לרבות עשירית האיפה של כהן הדיוט למינוח, ולאו אקראי דלעיל קאי, אלל מנזות כהנים צעלמא הוא דקאמר יחזקאל, אלמלא שלל היה יכול להקריב קרבנו עשירית האיפה עד שנטהר מטומאת מם, והוא הדין מצרעמו דברי רבי יהודה,

ר"ש אומר יחזקאל מד כו ב"באו יקריב" [מקיש הקרבה לביאה] בזמן שראוי לביאה ראוי להקרבה בזמן שאינו ראוי לביאה אינו ראוי להקרבה,

[הגמ' מדבר כאן בענין נדוי, איך אדם בא לכך שב"ד מגדיל אותו וכו'], אמר רבא אידי דאיידי צמנודה מפרש להו מנלן דמשדרין שליחא דבי דינא ומזמנינן ליה לדינא לצעל דין? דכתיב במדבר מזו וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב,

ומנלן דמזמנינן לדינא? דכתיב במדבר מזו ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך, לקמי גברא רבה? דכתיב במדבר מזו לפני ה', את ופלניא? דכתיב אתה והם ואהרן, דקבעינן זימנא? דכתיב מחר,

[ומנלן דקבעינן] זימנא בחר זימנא דאי לא חמי ההוא זימנא קבעינן ליה זימנא אחרימי? דכתיב ירמיהו מ"ו י"ז קראו שם שממא, כלומר שממא לפרעה שהעביר המועד, כלומר שהעביר אותו מועד ששמו אחר מועד ראשון פרעה מלך מצרים שאון [שהיה מלך שאון והמון רב. רד"ק], [ענין המיה.

אבני חן על מסכת מועד קטן

דוכמי והוא יבדל מקהל הגולה,

עד דחיללא שמתא עליה תלתין יומין,

ומנלן דנציגן [שמתקוטטים עמו] ולייטיגן [שמקללין אותו] ומחיגן [ומכין אותו] ותלשיגן שיער, ומשבעיגן, דכתיב נחמיה יג ואריב עמם ואקללם לאומם שהוסיפו נשים נכריות ואכה מהם אנשים ואמורטם ואשביעם,

ומנלן דכפתניגן ידיו ורגליו ואסריגן שקושרין אותו על העמוד להלקותו ועבדיגן הרדפה קא מפרש רב יהודה בריה דרב שמואל לרודפו מיה, דכיון דלא זיית דינא מנדין אותו?

דכתיב עזרא ז הן למות הן לשרושי [לשרש אחריו עד אחר מותו, אם לא ישוב מעבדות שבידו ויתחרט על מרד שעשה. רשב"ה] הן לענש נכסין ולאסורין,

מאי לשרושי? אמר אדא מרי אמר נחמיה בר ברוך אמר רב חייה בר אבין אמר רב יהודה הרדפה [גרדפוהו עד מות. רשב"ה],

מאי הרדפה? אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב מנדין לאלתר, ושונין ומנדין אותו פעם אחרת לאחר ל', ומחרימין לאחר ששים,

[יעוין ברמ"א יו"ד ר"ם של"ד דמנדין למי שהוא חייב גריו ואפילו אם יש לחשוש שע"י כן יצא לתרבות רעה, ובמ"ז שם כ' תמיה לי טובא וכו'. ניצוצי אור עיי"ש],

א"ל רב הונא בר חיננא הכי אמר רב חסדא מתרין ביה שני וחמישי ושני, ה"מ לממונא שמיז ממון למצורו, ולא רצה לשלם על פי בית דין אבל לאפקירותא מצוה תלמידי חכמים לאלתר,

ההוא טבחא דאיתפקר ברב טובי בר מתנה, אימנו עליה אבין ורבא ושמתוהו, לסוף אזל פייסיה לבעל דיניה, אמר אבין היכי ליעביד לישרי ליה לא חל שמתא עליה תלתין יומין ואין שמתא פחותה משלשים יום לא לישרי ליה קא בעו רבנן למיעל שזריחין לו [לטבח],

א"ל [אבין] לרב אידי בר אבין מירי שמייע לך בהא? א"ל הכי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל טוט אסר וטוט שרי טוט אסר טוט שרי כלומר מצי למישרי ליה, אף על גב דלא חל עליה שלשים יום, דלאום שופר שנדוהו יכול להמיר לו, ומישרי ליה בתוך שלשים יום,

[טוט, שופר על שם קול היוצא מתוכו נקרא טוט וכו', כגון קאקי חיוורי שעושין קאק קאק, וכן הרבה דברים נקראו על שם מעשיהן, טוט אסור כלומר הפה שאסר הוא מתיר, ומשמע לאלתר מתירין אותו. רשב"ה], # [ובע"ז בברכות ל"ט ע"א תוך תוך, ובידמיה י"ט א' על לשון בקבוק].

[מעולם לא שמענו דלהתיר גריו בעינן שופר וכתבו הראשונים דלאו דוקא אלא מליצה הוא אנב דאמר טוט אסר אמר גמי טוט שרי. עי' רמ"א. הערות],

אמר ליה [אבין] לרב אידי בר אבין ה"מ לממונא אבל לאפקירותא

אלמא קסבר אבין הני בי תלתא דשמיתו לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה מדמהדר איהו נפשיה למישרי [פ' שהוא לא ידע אם יכול להתיר הגר, והלך לשאול], דאיבעיא להו הני בי תלתא דשמיתו מהו למיתי תלתא אחריני ושרו ליה?

ת"ש מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב, מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו, מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא, רשב"ג אומר אחד מן התלמידים שנידה ומת חלקו אינו מופר,

ש"מ תלת, שמע מינה תלמיד שנידה לכבודו ולא לשם שמים, אלא שהתיר נגדו ודאי, כיון דמני אין מנודה לרב ודאי לא נידה אלא בשביל כבודו, דאי צמילי דאסורא הוי כמי שמנודה לרב דאין חכמה ואין עצה וגו' (משלי כא), וקמני אין מנודה לרב, אצל לכולי עלמא מנודה גידיו גידיו, ושמע מינה כל אחד ואחד מופר חלקו מדקמני חלקו אינו מופר, וש"מ הני בי תלתא דשמיתו לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה מדקמני חלקו אינו מופר לעולם, אפילו שרו ליה אחריני,

אמר אמימר הלכתא הני בי תלתא דשמיתו אתו בי תלתא אחריני ושרו ליה,

א"ל רב אשי לאמימר והא תניא רשב"ג אומר אחד מן התלמידים שנידה ומת חלקו אינו מופר, מאי לאו אינו מופר כלל? לא עד דאתו בי תלתא אחריני ושרו ליה,

ת"ר אין גידיו פחות מל' יום ואין גזיפה גערה, דלקמן פחות מו' ימים, ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר במדבר יב ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים,

אמר רב חסדא גידיו שלנו גמי צלל כגזיפה שלהן ארץ ישראל, וגזיפה דידהו שבעה [וגזיפה שלנו יום אחד. כ"ה לקמן],

[משום שראו חכמים שאין כח בבני בבל לסבול גידיו ל' יום ואינם ראוים להחמיר עליהם כל כך בגידיו. הערות],

[גזיפה, היינו דאין בו דיני הנהגת האבילות אלא שצריך להיות מרוחק, להרגיש עצמו מבוויש, שאינו יכול לבא בתוך הקהל, ודי בזה, הערות],

ותו לא והא ר"ש בר רבי ובר קפרא הוו יתבי וקא גרסי קשיא להו שמעתא, א"ל ר"ש לבר קפרא דבר זה צריך רבי רבי, רבי, אבוי דרבי שמעון הוה, א"ל בר קפרא לר"ש ומה רבי אומר בדבר זה אין רבי צעולם הידוע דבר זה [שחשב שאין בזה פגם עוולה ורעותא במה שאומר שגם רבי לא ידע לענות, ורבי לא יקפיד ע"ז ולכך לית ביה משום לישראל בישא. הערות]?

אבני חן על מסכת מועד קטן

פסוקות, ובוה אדרבה צריך לאמרו יותר בפרסום. הערות),

ור' חייא האי חמוקי ורכיך מאי עביד לה? מוקי לה בצדקה דמינעני למיעבד בסתר ובגמילות חסדים, אלמא נזיפה דידהו תלת יומין, נזיפת נשיא שאני,

ונזיפה דידן כמה הוי? חד יומא,

כי הא דשמואל ומר עוקבא כי הוו יתבי גרסי שמעתא הוה יתיב מר עוקבא קמיה דשמואל ברחוק ד' אמות כמלמדי לשמואל, דשמואל גדול כמורה יותר ממר עוקבא,

[אין לזה שום מקור שלא יוכל תלמיד לישב לפני רבו תוך ד' אמות, וצ"ל דנהג בו יראת הכבוד ביותר, להדגיש שאינו חבר לו. הערות],

וכי הוו יתבי בדינא הוה יתיב שמואל קמיה דמר עוקבא ברחוק ד' אמות משום דמר עוקבא היה נשיא והוו חייקי ליה דוכתא למר עוקבא מנמיכין לו מקום כשיושב דין בציפתא [במחצלת] ויתיב עילוייה כי היכי דלישתמען מיליה דשמואל רביה כמורה,

כל יומא הוה מלוי [מלוה] ליה מר עוקבא לשמואל עד אושפיזיה [ביתו של שמואל], יומא חד איטריד מר עוקבא בדיניה דדינא, שהיה מתשכז דין, ולא אידכר ליה למחל דמר עוקבא הוה אזיל שמואל בתריה [אחר מר עוקבא לביתו של מר עוקבא] כי ממא לביתיה, א"ל לא נגה לך כלומר לא סגי לך דאזילנא דמר עוקבא לי מר בתיגריה הכ לי רשומא למיהדר ידע מר עוקבא דנקט שמואל מילתא ברעתייה משום דאזיל דמריה נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא,

ההיא איתתא דהוות יתבה בשבילא [היתה יושבת באם הדרך] הוות פשטה כרעה [רגליה היו פשוטות, עד שלא היה יכול לעבור בדרך] וקא מניפה חושלאי [והיתה זורקת שעורים באויר כדי שיצא המזון מהם, שהיתה זורה זעורים] והוה חליף ואזיל [והיה עובר ובא] צורבא מרבנן ולא איכנעה מקמיה [ולא היתה נכנעת לפניו, להסיר רגליה מן הדרך כדי שיוכל לעבור] אמר [הצורבא מרבנן] כמה חציפא ההיא איתתא,

אתאי לקמיה דר"נ [באה האשה לפני רב נחמן שהיתה דואגת שלא תענש מהתקפדה] אמר לה מי שמעת שמתא מפומיה אי שמית לך, אמרה ליה לא, אמר לה זילי נהוגי נזיפותא חד יומא בנפשיך,

וזמרא בר מוכיה הוה קפסיק סידרא לימד פרשיות קמיה דרב יהודה, כי מטא להאי פסוקא שמואל ב כג א וְאַלֶּה דְּבָרֵי דָּוִד הָאֲחֵרִים נָאם דָּוִד בְּנִשְׁי וְנָאם הַגִּבּוֹר הָקָם עַל מְשִׁיחַ אֵל הֵי יַעֲקֹב וְנָעִים וְזָמְרוּ יַת יִשְׂרָאֵל אמר ליה אחרונים מכלל דאיכא ראשונים, ראשונים מאי נינהו והלא לא מנינו שאמר דוד דברי אלף במקרא זה, דדברי לן נזיפה? שתיק ולא אמר ליה ולא מידי,

אזל א"ל לאבוה לפי מומי, ולאו משום לישנא צינא, איקפד אתא בר קפרא לאיתחזויי ליה לנכר את רבי, שהיה חולה, שקבל עליו יסורין, א"ל בר קפרא איני מכירך מעולם רמז לו שאינו רוצה לראותו, ידע [בר קפרא] דנקט מילתא ברעתייה נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין,

שוב פעם אחד גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק, מאי דרש שיר השירים ז [קאי על התורה] חמוקי ורכיך כמו חללים כמו ממך עבר [שיר השירים ה] מה ירך בסתר

דף ט"ז ע"ב

אף דברי תורה בסתר דכתיב צקיפה דקרא מעשה ידי אומן המורה מעשה אומנתו של הקדוש ברוך הוא, רב בר אבא דרבי חייל דהוא בר אשתיה, ורבה בר בר חנה בר אבא דרבי חייל [דלחן] בר אשתיה, כדאמרינן בסנהדרין,

יצא רבי חייא [מסתבר שלא שמע גזירתו של רבי דודאי אם היה שומע לא היה שונה בשוק, אלא ר"ח עבד מעשיו לפי סברתו כדלחן. הערות] ושנה לשני בני אחיו בשוק, לרב [ראה פסחים ד' ע"א שרב היה בן אחיו של ר' חייא ובן אחותו] ולרבה בר בר חנה,

שמע רבי איקפד, אתא ר' חייא לאיתחזויי ליה [לבקר לרבי], א"ל עיאי כך כינה שמו של רבי חייל, לון גנאי מי קורא לך בחוץ כלומר לא מכאן, ידע דנקט [ידע ר' חייא שרבי נקט] מילתא ברעתייה נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין, ביום תלתין שלח ליה [רבי לר' חייא] תא צוא אלי [ובעצם הקריאה הבין ר"ח שבנשיא הוי נזיפה ל' יום, וגם הדין שמקצת היום ככולו. ע"פ הערות] ו הדר שלח ליה [ושוב שלח שליח] דלא ליתי,

[ומקשה הגמ'] מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר? מעיקרא סבר מקצת היום ככולו, ולבסוף סבר לא אמרינן מקצת היום ככולו,

לסוף אתא, א"ל אמאי אתית? א"ל דשלח לי מר דלית, והא שלחי לך דלא תיתי? א"ל זה ראיתי וזה שלח שני לא ראיתי, קרי עליה [רבי על ר' חייא] משלי מו ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו כי הוא על כרחו צא,

מ"ט עבר מר הכי דשנית נשוק? א"ל דכתיב משלי א חכמות בחוץ תרונה, א"ל אם קרית לא שנית, ואם שנית לא שילשת [פ' דבכל פעם יבין יותר עומק הפשט. הערות] ואם שילשת, לא פירשו לך, חכמות בחוץ תרונה כדרבא, דאמר רבא כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרות עליו מבחוץ,

[ומקשה על רבי] והא כתיב ישעיהו מה לא מראש בסתר דברתי? ההוא ביומי דכלה דרשה שהכל מנזין שם [פ' שאומרים בו הלכות

אבני חן על מסכת מועד קטן

"אני" מושל באדם, מי מושל בי? צדיק, שאני גוזר גזרה ומבטלה מושל באדם אני, מי מושל בי, צדיק מושל בי, ומבטלה,

[ומביא מאמר זה שיש בו גם מהענין שהקב"ה גוזר גזירה ודוד היה מבטלה],
שמואל ב כג ח אֵלֶּה שְׁמוֹת הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד יוֹשֵׁב בְּשֶׁכֶת
וְגו' תַּחֲכַמּוּנִי רֹאשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא עֲדִינוּ תַּעֲצֶנּוּ [הַעֲצֶנּוּ] עַל-שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת הֶלֶל
בְּפַעַם אֶחָד, מֵאֵי קֵאמֶר?

א"ר אבהו ה"ק ואלה שמות גבורותיו של דוד יושב בשבת,
בשעה שהיה יושב בישיבה לא היה יושב על גבי כרים
וכסתות אלא על גבי קרקע, דכל כמה דהוה רביה עירא
היאירי קיים הוה מתני להו הוה ממני לדוד לגבי כרים וכסתות, ודוד
הוה ממני לרבנן על גבי קרקע לרבנן על גבי כרים וכסתות, כי נח
נפשיה הוה מתני דוד לרבנן והוה יתיב על גבי קרקע, אמרו
ליה ליתבי מר אכרים וכסתות לא קביל עליה,

"תחכמוני" אמר רב אמר לו הקב"ה הואיל והשפלת עצמך
תהא כמוני שאני גוזר גזרה ואתה מבטלה,

"ראש השלישים" תהא ראש לשלשת אבות שהוא הולך לפניהם
לעולם הבא,

"הוא עדינו העצני" כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן
עצמו כתולעת כוסף עצמו ידיו ורגליו ציחה, ויושב לארץ, ובשעה
שיוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ,
[מעדן עצמו כתולעת, והיינו שהיה נוח ועניו לשמוע דברי חבריו ותלמידיו בתורה
וחושב אולי השני צודק. הערות],

"על שמונה מאות חלל בפעם אחת" שהיה זורק חץ ומפיל
שמונה מאות חלל בפעם אחת, והיה מתאנח על מאתים,
דכתיב דברים לב איכה ירדף אחד אלף יצתה בת קול ואמרה
מלכים א טו רק בדבר אוריה החתי נעלו לו מאתים,

אמר רבי תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו, אמר רבי
יעקב בר אחא, אמר ר' שמלאי,
ואמרי לה אמר ר' תנחום אמר רב הונא,
ואמרי לה אמר רב הונא לחודיה

דף י"ז ע"א

תלמיד שנידה לכבודו כז פירשמי למעלה גרדיו נידוי, דתניא
מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה
לרב, לרב הוא דאינו מנודה הא לכולי עלמא מנודה,
למאי? אי במילי דשמיא משלי כא אין חכמה ואין תבונה ואין
עצה לנגד ה', אלא לאו לכבוד עצמו,

הדר א"ל אחרונים מכלל דאיכא ראשונים, ראשונים מאי
היא? א"ל מאי דעתך דלא ידע פירושא דהאי קרא לאו
גברא רבה הוא, ידע [הבין זוטרא בר טוביא] דנקט מילתא
ברעיתה, נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא,

ודאתן עלה מיהא [הגמ' אומר כיון שאנו כבר עסוקים בפסוק זה, צריך
להבין] אחרונים מכלל דאיכא ראשונים, ראשונים מאי היא?
[ומתרג' דראשונים הוא בפרשה לפני זה] שמואל ב כב א וַיִּדְבֹּר דָּוִד לְה' אֶת-דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הַצֵּיל ה' אֶתוֹ מִכַּף
כָּל-אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל,

[ומביא דרשה על פסוק זה] אמר לו הקב"ה לדוד דוד שירה אתה
אומר על מפלתו של שאול, אלמלי אתה שאול שוללם צמולו
והוא דוד שולל צמול שך איברתי כמה דוד מפניו שהוא צדיק ממך
[פ' שלכן נפל שאול שגולד במול לא טוב, ולא מפני שמעשיו אינם הגונים],
[פ' אם אתה היית גולד לשבט בנימין, ולא היה לך הבטחה שיתקיים בידך
המלוכה, והוא היה גולד לשבט יהודה והיה לו הבטחה. הערות],

היינו דכתיב תהלים ז שגיון שגגה היטה לו לדוד אשר שר לה' על
דברי כוש בן ימיני, וכי כוש שמו והלא שאול שמו אלא מה
כושי משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו צדיק גמור,

כיוצא בדבר אתה אומר במדבר יב על אודות האשה הכושית
אשר לקח, וכי כושית שמה והלא ציפורה שמה, אלא מה
כושית משונה בעורה, אף ציפורה משונה במעשיה,

כיוצא בדבר אתה אומר ירמיה לח וישמע עבד מלך הכושי
וכי כושי שמו והלא צדקיה שמו אלא מה כושי משונה
בעורו אף צדקיה משונה במעשיו,

כיוצא בדבר אתה אומר עמוס ט הלא כבני כושיים אתם לי
(בית) [בני] ישראל, וכי כושיים שמן והלא ישראל שמן?
אלא מה כושי משונה בעורו אף ישראל משונן במעשיהן
מכל האומות,

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב שמואל ב כג נאם
דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על נאם דוד בן ישי שהקים
עולה של תשובה שהוא שז תחלה, ונתן דרך לשצים, כדאמרין צפיק קמא
דעבודה זרה (ד, ז) ולא דוד רחמי ללותו מעשה, אלא שאם חטא יסיד אומרים לו
כלך אלל דוד, שמאל לו הקדוש כיון הוא אומן עון, אף אתה חוזר בתשובה,

שמואל ב כג אמר אלהי ישראל, לי דבר צור ישראל, מושל
באדם, צדיק מושל וראת אלהים, מאי קאמר?

א"ר אבהו ה"ק אמר אלהי ישראל, לי דבר צור ישראל

אבני חן על מסכת מועד קטן

מתיר. רט'.

[והשפחה היה בה חכמה יתירה ויראת חטא, ולא רצו לשקול עצמם כנגדה, עד שנוקקו לו גדולי הדור והתירו לו. רא"ש],

יהודה חבירינו על אחת כמה וכמה,

א"ר זירא מאי דקמן כלומר, היכי מתרמי דאתא האידנא דקל האי סבא רבי שמואל זר נחמני, האידנא לני מדרש בבי מדרשא דהא כמה שני לא אתא [שהיה בעל אגדה ואמר דרשות לפני המון עם, ולא היה דרכו לבא לבית המדרש למקום הלומדים. ע"פ היוסף דעת בשם ר' צדוק], ש"מ דלפי איתרמי דאתא האידנא לני מדרשא לא מיבעי למישרא ליה ללא מוליה הוא דלשתי ליה,

לא שרא ליה, נפק כי קא בכי ואזיל, אתא זיבורא וטריקה אאמתיה נשכו למנודה נאממו [בשהיה נפנה. רט'] ושכיב [ויש מפרשים מרה כנגד מרה דנחשד בנות. תוס'],

עיילוהו למערתא דחסידי ולא קיבלוהו דהדרא עכנא למערתא, ולא פתחה פיה, עיילוהו למערתא דדייני ראשי צית דין, וחסידים עדיפי מינייהו וקיבלוהו, מ"מ קבלוהו? דעבר כר' אילעאי דהני שמועות רעות [בתוס'] גרס דעבר אדרבי אילעאי. ולכך לא קיבלוהו אע"פ שהיה תלמיד חכם, וי"ג דעבר כר' אילעאי ומשום הכי קיבלוהו דייני],

דתניא ר' אילעאי אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ עזירה, והואיל ואין מכירין אותו שם ליכא חלול השם, ואמר לן רבי משום רב האי גאון ויעשה מה שלבו חפץ ויזהר לומר דולאי כיון שלבו שחורים וכו' אזי ערב דדבר שאינו חפץ מכלל ואילך בעזירה [ראה תוס'], ואל יחלל שם שמים בפרהסיא,

[פ' מבקש לשתות במיני זמר ולשמוח בשמחה המרגילה לידי עבירה, כגון זה אמר ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויכסה שחורים ויעשה מה שלבו חפץ כגון אכילה ושתיה במיני זמר, וכיוצא בהן, אבל דבר עבירה שיש בה דין אדם או דין שמים ואפילו חייבי לאוין או חייבי עשה וכו"ש למעלה שאיסורן איסור עולם ח"ו שיתיר ר' אלעאי ואפילו בסתר. ר"ח],

[איני והא"ר יצחק כל המחלל שם שמים בסתר כאלו דוחק רגלי שכינה שנא' השמים כסאי והארץ הדום רגלי וכתוב צדיק אתה ולא יגור במגורך רע? לא קשיא הא דמצי כייף לי ליצירה הא דלא מצי כייף ליה ליצירה. ד"ס]

שפחה של בית רבי מאי היא? דאמתא דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול [ברמ"א כתב בן כ"ב או כ"ה, ובש"ך גם נשוי, הכל לפי מבעו. רט', וראה גי' צוצי אור], אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום ויקרא יט ולפני עור לא תתן מכשול דכיון דגדול הוא, שמה מצעע נאציו, והוא ליה איסור מכשול, דתניא ולפני עור לא תתן מכשול במכה לבנו גדול הכתוב מדבר

אמר רב יוסף צורבא מרבנן עביר דינא לנפשיה דאמר ליה אט מחייבת לי הכי והכי במילתא דפסיקא ליה שדלי הוא לו, ולא ספק, [כגון הקורא לחבירו עבר יהא בנידוי וכיוצא בו. ר"ח], [פ' אפי' צורבא מרבנן דבעי לאודורי טפי, אבל הוא הדין אינש דעלמא וכ"ש הוא. רט'],

ההוא צורבא מרבנן דהוו סנו שומעניה שיואלין עליו שמועות רעות [פ' שהיה פרוץ קצת באמה, ולא היה שמועתו טובה כי היה מתייחד עם הפניות והוא כיעור גדול לצורבא מרבנן. רט'] א"ר יהודה היכי ליעביר לשמתיה, צריכי ליה רבנן דלמריה, דהוא רבנן [פ' ואע"ג דקי"ל מנודה שונה ושונן לו, ה"מ ברחוק ד' אמות וגנאי הדבר לתלמידהם. רט'], לא לשמתיה קא מיתחיל שמא דשמיא [פ' לכסות על עוברי עבירה, ועוד דאמר' קא מחנפי רבנן אהרדי. רט'],

א"ל [רב יהודה] לרבב"ח מידי שמיע לך בהא? א"ל הכי א"ר יוחנן מאי דכתיב מלאכי ב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו [והוא] הואיל וסנו שומעניה, הא דלריכי ליה רבנן לאו כלום הוא, דמוטב ללא ילפי מיניה,

שמתיה רב יהודה, לסוף איחלש רב יהודה, אתו רבנן לשיולי ביה, ואתא איהו האי מנודה נמי בהדייהו [פ' בתוס' בריחוק ד' אמות. רט'], [המהרי"ל בשו"ת סימן קצו מביא מכאן ראיה ששנא יכול לבקר חולה את שונאו ולא חיישין שיהשבו שהוא שמח לאידו. ראה יוסף דעת],

כד חזייה רב יהודה חייך [רב יהודה] אמר ליה [הצורבא מרבנן לר"י] לא מסתריך דשמתיה לההוא גברא [פ' על עצמו אומר] אלא אחוכי נמי חייך בי,

א"ל לאו בדידך מחייכנא [מכאן שמוטר לדבר עם המנודה. רט'], אלא דכי אזלינא לההוא עלמא [ורב יהודה הרגיש שכבר בא זמנו] בדיחא דעתאי דאפילו לגברא כוונתך לא חניפי ליה,

נח נפשיה דרב יהודה, אתא לבי מדרשא, אמר להו [לרבנן בבית המדרש] שרו לי [השמתא], אמרו ליה רבנן גברא דחשיב כרב יהודה ליכא הכא דלישרי לך [ואנן בעינן שקול כמות. רט'], אלא זיל לגביה דר' יהודה נשיאה דלישרי לך [פ' כי הוא ובית דינו יכולים לשקול עצמן כנגדו. רט'],

אזל לקמיה [דר' יהודה נשיאה], א"ל לר' אמי פוק עיין בדיניה, אי מיבעי למישרא ליה שרי ליה, עיין ר' אמי בדיניה סבר למישרא ליה, עמד ר' שמואל בר נחמני על רגליו ואמר ומה שפחה של בית רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה שלש שנים [פ' שלא היה אחד שירצה לשקול עצמו כמותה, ואילו ר' לא היה קיים, ונשיא שהוא מתיר את הספקות, אבל בודאות שהוא מכיר אינו

אבני חן על מסכת מועד קטן

אלא כי קא מיחייב צורבא מרבנן שמתא היכי עבד? כי הא דבמערבא מימנו אנגידא דצורבא מרבנן מלקות, ומלקות יפה להס יומה, משמחא, והווי מלקי להו ולא מימנו אשמתא [כ"ה בפסחים נ"ב ע"א],

מאי שמתא? אמר רב שם מיתה [שממיתו. כ"י], ושמואל אמר שממיה יהיה, ומהניא ביה כי טיחיא בתנורא כשומן שטומין את התנור ונבלע בתוכו, שאין יוצא לעולם, כלומר מכה לכל מאן דמשמתינן ליה, דלא נפקא מיניה לעולם, [פי' עושה בו רושם, אע"פ שיתירוהו לסוף. רט''],

ופליגא דריש לקיש דאמר יוצאה דאמר ריש לקיש כשם שנכנסת במאיתם וארבעים ושמונה איברים, כך כשהיא יוצאה יוצאה מאיתם וארבעים ושמונה איברים,

כשהיא נכנסת דכתיב יהושע ו והיתה העיר חרם, חרם בגימטריא מאיתם וארבעים ושמונה הווי, כשהיא יוצאה דכתיב חבקוק ג ברוגז רחם תזכור, רחם בגימטריא הכי הווי,

אמר רב יוסף שדי שמתא אנגובתא ונז דכלבא, ואיהי דידה עברה ומלקי ליה דההוא כלבא דהוה אכיל מסאני דרבנן ולא הווי קא ידעי מנו ושמתו ליה איתלי ביה נורא בגנובתיה ואכלתיה,

ההוא אלמא [גבר אלים] דהוה קא מצער ליה לההוא צורבא מרבנן אתא לקמיה דרב יוסף, א"ל זיל שמתיה, א"ל מסתפינא מיניה דגברא אלמא הוה,

אמר ליה שקילי פתיחא עליה כמוז עליו שמתא [נקש למכמים לכמוז לו עליו שטר שמתא, ומראה לו ולא חייקן עוד, פתיחא שפותחת וטוקפת לנו של אדם כחך לשון והמה פתיחות. כ"י], כל שכן דמסתפינא מיניה,

א"ל שקליה לכתב שמתא [אחמיה כדלא. ממ"ג] אחתיה בכרא [הניח הכתב לתוך הכד] [תקע בתוך הכד ולא ישמעו. ד"ס]

דף י"ז ע"ב

ואחתיה בי קברי דלא שכיחי תמן אינשי [כדי שיהיו הממים נסמכים בשמחמחא, וגם לא יגלו. כ"י] וקרי ביה אלפא [לאו דוקא אלף אלא הרבה מאד. שם] שפורי כלומר תקע ציה [כלומר תקע בתוך הכד אלפי שפורי ולא ישמעו. ממ"ג], [תקע כפיך בתוך הכד אלף פעמים ולא ישמע הקול. כ"י] בארבעין יומין, אויל עבדי הכי פקע כדא ומית אלמא,

מאי שפורי? שנפרעין ממנו דדייקין בשמחא. כ"י, מאי תברא למה תוקעין תקיעה וסגרים [מאי טעמא תקעין בשמחא כעין שלשה סגרים. כ"י]? אמר רב יצחק בריה דרב יהודה תברי בתי רמי כלומר שמחא

[הא דנקט בנו י"ל דה"ה לבתו אלא לכך קאמר בנו לפי שמחויב ללמדו תורה ואומנות כדאיתא בקדושין כ"ט ו' גם אמרין שם גלוי וידוע שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שזלמדו תורה, אפ"ה לא יכה אותו וכ"ש בתו הגדולה, ועוד דמסתמא משיאין לבת סמוך לפרקה ואז היא ברשות בעלה ולא ברשות אביה, ועוד דאין דרך האשה לכבוש וללחום מלחמה עם אביה. עיין יעקב],

[פי' אף בזה הכתוב מדבר, אע"פ שמתכוין לייסרו, וגראין דברים דלא גדול גדול ממש, אלא הכל לפי מבעיו שיש לחוש שיתרם כנגדו בדבור או במעשיו, כי אפי' לא יהא בר מצוה אין ראוי להביאו לידי מכה או מקלל אביו, אלא ישתדלנו בדברים ומשום דאורחא דמילתא דבגדול שכיח כי הוא נקט גדול. רט''],

ריש לקיש הוה מנמר פרדיסא, אתא ההוא גברא וקאכיל תאיני, רמא ביה קלא ולא אשגח ביה, אמר ליהוי ההוא גברא בשמתא, א"ל אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא, אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך! # [ר"ל לא היה יכול להחרים את האיש מפני שזולל בת"ת, שהרי האיש לא ידע, והוא זולל רק בשומר פרדס],

אתא [ריש לקיש] לבי מדרשא, אמרו לו שלו נידוי שלך אינו נידוי דלאו דדינא שממיה, ומאי תקנתיה? זיל לגביה דלישרי לך, לא ידענא ליה, אמרו ליה זיל לגבי נשיאה דלישרי לך, דתניא נידוהו ואינו יודע מי נידהו ילך אצל נשיא ויתיר לו נדויו,

אמר רב הונא באושא התקינו אב בית דין שסרה אין מנדין אותו, אלא אומר לו מלכים ב יד הכבד ושב בביתך כלשון הזה אומרים לו עשה עמך כאלם שכבד עליו ראשו, ושב צדיקך, כלשון כבוד אומר לו, לישנא אחרינא הכבד המכבד, כבודך שמשב צדיקך, חזר וסרה מנדין אותו מפני חילול השם [ראה רא"ש כאן סימן טו, ובהגהות אשר"י שם מביא דברי האור זרוע ו"ל נמנו באושא שלא לנדות זקן שארע בו דבר, ואין מורדין אותו מגדולתו. עכ"ל],

ופליגא [הא דאמר רב הונא שמנדין אותו דמשמע בפרהסיא] דריש לקיש, דאמר ריש לקיש, תלמיד חכם שסרה, אין מנדין אותו בפרהסיא, שנאמר הושע ד' ה' וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה, כסחו אל מצה אותו צפרהסיא כלילה שמשכה, ואין אדם רואה,

מר זוטרא חסידא כי מיחייב צורבא מרבנן שמתא, ברישא משמית נפשיה משום יקרא דההוא צורבא מרבנן והדר משמית לדידיה, כי הוה עייל באושפיזיה שרי ליה לגפשיה [את עצמו] והדר שרי ליה לדידיה,

אמר רב גידל אמר רב ת"ח מנדה לעצמו [את עצמו, לישנא] [אחרינא. י"ק] לכבודו. כ"י] ומיפר לעצמו,

אמר רב פפא, תיתי לי דלא שמיתי צורבא מרבנן מעולם,

אבני חן על מסכת מועד קטן

בערב שבת שהוא שביעי?

לא צריכא שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל, תנא ברא דמי אכל מגלח במועד [דמייתי לעיל הכהן והאבל וכו'] סבר לה כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן לשבעה ולשלשים, וכיון דכבר התחילו שלשים איבעי ליה לגלוחי קודם הרגל וכיון דשבת הוי אנוס הוא אלא דשבת הוי, ואנוס הוא, להכי מגלח במועד,

תנא דידן דמי אלו מגלחין ברגל, ולא אכל סבר לה כרבנן דאמרי לא אמרינן מקצת היום ככולו אלא שבעה שלימין צעין ואכתי לא שלים אבילות דשבעה קודם הרגל, ולא הוי אנוס, דאפילו לא הוי שבת לא מצי לגלח, להכי אינו מגלח במועד, [ואין לומר דשייר במתני', אבל באמת גם אבל מנלח? דכיון דפרק זה עיקר דיני אבילות, אי סבר כאבא שאול הוי תני לה. רמ''], # [רצ"ע למה נחשב שבת לאנוס, ואבילות לא נחשב לאנוס?],

האי כהן היכי דמי, אילימא דשלים משמרתו ערב הרגל בשבת, דלעולם לא שלמה משמרה אלא בשבת, איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל כלומר, בערב שבת שהוא ערב הרגל, דהא אמרינן (לעיל, מועד קטן יד, א) אנשי משמר אסורין בגילוח, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת?

לא צריכא דשלים משמרתו ברגל כגון דהוי יום חמישי יום ראשון של רגל דלא מצי לגלח דהוי יום טוב, שלים משמרתו בשבת, שהוא יום שלישי לרגל,

תנא דידן דאמר אינו מגלח במועד סבר כיון דתנן בשלשה פרקים בשנה היו כל המשמרות שוות בשלשה רגלים כל המשמרות שוים באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים אכתי כמאן דלא שלים משמרתו ברגל דמי ועדיין יט לו חלק באימורי רגלים, ולא שלים משמרתו בכל הרגל, להכי אינו מגלח ברגל, כדמנן אנשי משמר אסורין לגלח,

ותנא ברא דאמר מותרין לגלח סבר אע"ג דשייך בהנך משמרות משמרתיה מיהא שלימא ליה [שלים] עיקר משמרתו ידידה, להכי מותר בגילוח,

תנו רבנן כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד מותרין לגלח בימי אבלן, והתניא אסורים? אמר רב חסדא אמר רב שילא כי תניא (הכא מותרין) [ההיא דמותרין. ד"ס] בשתכפוהו אבליו [פ' שבאו עליו אבילות רצופין עד שנתנוול. רמ''], [פ' קודם שישלים ימי אבל זה מת לו מת אחר וכן עוד בתוך ימי אבל זה מת לו מת אחר. ר"ח],

אי בשתכפוהו אבליו מאי איריא כל אלו שאמרו אפי' כולי עלמא נמי, דתניא תכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער, ומכבם כסותו במים?

הא אתמר עלה הא דמי תכפוהו אכליו מיקל בתער ולא במספרים, וקאמי

משכר בתים גבוהים, [שממא משפיל בתים הרמים, ל"א תצרי צמי ורמי שובר בתים ומשליכן לארץ. כ"י, דהיינו לפי פרש"י רמי פירושו בתים הגבוהים, ולפי הכ"י הפירוש רמי לשון השלכה],

דתניא אמר רבן שמעון בן גמליאל כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני [לפי שהם חריפין ומחדדין ומדקדקין כמה שהן רואין יותר מכל אדם לפיכך עין שלהם קשה, שממא אין לך נתינת עין גדולה מזו. כ"י]:

שנינו במשנתנו והניזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו: בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא בשלא היה להם פנאי דדוקא נקט שעלו מטומאתם ברגל לפיכך מגלחין, שלא היה להן פנאי לגלח, דעדיין לא עלו מטומאתן או דלמא אף בשחיה להם פנאי ולא גילחו קודם המועד, מותרים לגלח במועד?

אמר ליה תנינא [כל תנינא כתיבא. כ"י] כל אלו [הבא ממדינת הים וכו'. כ"י] שאמרו מותרין לגלח במועד, בשלא היה להם פנאי אבל היה להם פנאי אסורים,

ניזיר ומצורע אע"פ שהיה להם פנאי מותרים, שלא ישהו קרבנותיהן בתגלחתן עד לאחר הרגל, דניזיר ומצורע אין מציין קרבנותיהן עד לאחר גילוח, כדכתיב וזה קרא, הלכך לא קנסינן להו בדלא עבדי מקמי רגל, דזמנין דלא עבדי קמי רגל, ומיאסרי להו במועד נמאא שמשחין הקרבנות ואין קריצין ציוס השמיני [הגם שבלאו הכי אינו ביום השמיני, שהרי היה כבר יום השמיני לפני הרגל. ראה מ"ב ג' צומנן, לפיכך אמרו מגלח במועד, דמוטב לקרב זמן הקרבה ולא לאחר,

[פ' שזה אשמועינן מתני' שאף שהי' להם פנאי קודם יו"ט וכבר אינו בזמנו לא נעכבם בדידם. רמ''],

תנא הכהן [שהשלים משמרתו, מותרין לגלח במועד, לפי שאי אפשר להם לגלח קודם לכן. כ"י] והאבל [שהשלים ימי אבילות. כ"י] מותרין בגילוח, [אבל במשנתנו לא התיר לאבל לגלח],

האי אבל היכי דמי אילימא שחל שמיני שלו בערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בערב הרגל דתנן מתניתין [לקמן מועד קטן יט, א] הקוצר מתו שמונה ימים קודם הרגל בטלו ממנו גזרת שלשים יום, ומותר בגילוח, הואיל וכבר התחיל יום אחד מן השלשים, וזה, הואיל ולא גילח ערב הרגל לא יגלח ברגל,

אלא שחל שמיני שלו להיות בשבת [כגון שמע שמועה בשבת, דקבורתו לא היה בשבת. תוס' עיי"ש עוד] ערב הרגל והוי אנוס, דלא מצי לגלח בשמיני ערב הרגל להכי מגלח ברגל איבעי ליה לגלוחי ערב שבת שהוא שביעי, דאמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא הלכה כאבא שאול דאפילו לא קצר אלא שבעה ימים קודם הרגל בטלו ממנו גזרת שלשים, ומודים חכמים לאבא שאול אף על גב דצעו שמונה בשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל דהוי אנוס שמותר לגלח

אבני חן על מסכת מועד קטן

בראשית כב ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם ואי־תיעצ מלתא דהדור תרוייהו,

[בתוס' ד"ה ואי־תיעצ]

סבור מיניה דיד אין מותר בימי אלו משום דמאס דרגל לא, אמר רב ענן בר תחליפא לדידי מפרשא לי מיניה דשמואל לא שנא דיד ולא שנא דרגל,

אמר רב חייא בר אשי אמר רב ובגנוסטרס מספרים [ראה תוס'] אסור,

אמר רב שמן בר אבא הוה קאימנא קמיה דרבי יוחנן בי מדרשא בחולו של מועד ושקלינהו לטופריה בשיניה וזרקניהו, שמע מינה תלת שמע מינה מותר ליטול צפרנים בחולו של מועד, ושמע מינה אין בהן משום מואס מדסקל [להו. ד"ס] צנייה, ושמע מינה מותר לזורקן,

איני והתניא שלשה דברים נאמרו בצפרנים הקוברין צדיק שורפן חסיד זורקן רשע, טעמא מאי שמא תעבור עליהן אשה עוברת ותפיל, אשה בי מדרשא לא שכיחא,

וכי תימא זימנין דמיכנשי להו [שמאספן] ושדי להו אבראי [זורקן לחוץ] ועברה עליהו איתמא [אכרעי] [עברה. ממ"נ], כיון דאשתני אשתני מהסוד דוכתא דהוו מעיקרא אישטני, ולא מזקי,

אמר רב יהודה אמר רב זוג [שני תלמידי חכמים. כ"י] בא מחמתן [מקום. כ"י] לפני רבי, ומר זוטרא מתני [צרימא. ד"ס], דבקשו ממנו צפרנים בימי אלו, ולא משמיה דרב [יהודה. ממ"נ] זוג בא מחמתן לפני רבי, ובקשו ממנו צפרנים [אס מותר ליטול צפרנים. כ"י], והתיר להם, ואם בקשו ממנו שפה התיר להם כלומר אלא חויגא לדעתיה אי שאלו לגלגל השפה היה ממיר להם, דאין בהם משום כל תשמיט פלג זקן [ויקרא יט], ושמואל אמר אף בקשו ממנו שפה והתיר להם,

אמר אביטול ספרא משמיה דרב (פפא) שפה מזוית לזוית מסוף הפה לסוף האחר מותר לגלגל [כל שמעכבת. ד"ס] שהרי מעכבת אכילה ושמיה, ומאס, [וכן. ד"ס] אמר רבי אמי ובשפה המעכבת [ראה בהגהות החתם סופר שנדפס בסוף הגמ' שמביא גירסת הערוך כאן ומפרשה],

א"ר נחמן בר יצחק לדידי דאניגא דעמי [כולה. ד"ס] כל השפה כשפה המעכבת דמי, דאניגא לי דעמי כשפה המעכבת דמי לי,

ואמר אביטול ספרא משמיה דרב (פפא) פרעה שהיה בימי משה [לכן אומר "שהיה בימי פרעה" שהיו הרבה פרעה], הוא [גבוה] אמה וזקנו [אריך] אמה, ופרמשתקן אממו [עלממו. כ"י] אמה וזרת,

[לאשמועינן. ד"ס] צרימא דכל הי שמתרין לגלגל צמועד מותרין לגלגל בימי אלו, כשחפזו אלו, ומגלגל צמספרים אמר רב חסדא בתער ולא צמספרים במים ולא בנתר ולא באהל,

[פ' כולי עלמא אם תכפוחו אבלי מותר לחקל בתער, ומותר לכבס במים לחוד, וברייא אחת אומרת דבאופן של האונסין ששינו במשנתנו בזמן שגם תכפוחו אבלי מותר לגלגל בתער, ולרחוץ בנתר ובאהל, והברייא השניה מדבר באבל סתם שאסור לגמרי לגלגל ולרחוץ],

אמר רב חסדא זאת אומרת מדמי תכפוחו אלו מכבס כסותו מכלל דשאר אבל אסור בתכבוסת [ראה תוס'], [פ' תוך שבעה ואפ' במים צונן. רמ'],

ת"ר כשם שאמרו אסור לגלגל במועד כך אסור ליטול צפורנים במועד [פ' כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מגול. רמ'] דברי ר' יהודה, ורבי יוסי מתיר [פ' דקסבר דבנטיילת צפרנים לא גזרו, חדא שהוא גול גדול להשהותן ולא שכיח שיניחו עד המועד, ועוד דבר הגדל בכל יום שאפ' יטלם קודם המועד צריך ליטלם במועד. רמ'],

וכשם שאמרו אבל אסור לגלגל בימי אלו, כך אסור ליטול צפורנים בימי אלו דברי רבי יהודה, ורבי יוסי מתיר,

אמר עולא הלכה כרבי יהודה באבל, והלכה כרבי יוסי דממיר במועד, שמואל אמר

דף י"ח ע"א

הלכה כרבי יוסי במועד ובאבל, דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל,

פנחס אחיה דמר שמואל איתרע ביה מילתא פנחס אחיה, דפנחס הוה אלו [אצילות פנחס אחיה דשמואל שמת בנו. כ"י] על שמואל למישאל טעמא מיניה לדבר על לכו דפנחס חזנהו לטופרי דהוו נפישן אמר ליה אמאי לא שקלת להו? אמר ליה אי בדידיה הוה כלומר אילו היית אלו מי מזלזלת ביה כולי האי באצילות, דשקלת לטופרך,

הוא קהלת י כשגגה שיוצא מלפני השליט [שגור השליט גזירה על האדם להורגו שלא בזמנו או למצו והלכו ומצוהו. כ"י] ואיתרע ביה מילתא אצילות בשמואל,

על פנחס אחיה דמר שמואל טעמא מיניה שקלינהו לטופריה חבמינהו לאפיה וזקניהו מרוב כעס, והדר מכנס להו, דזורקן רשע אמר ליה לית לך ברית כרותה לשפתים דכתיב ונשתמוה ונשזה אליכם וכן הוה, דמזכו תרוייהו [ראה תוס'] ,

דאמר ר' יוחנן מנין שברית כרותה לשפתים? שנאמר

אבני חן על מסכת מועד קטן

לקיים מה שנאמר דניאל ד' ושפל אנשים יקים עליה [על המלכות. כ"י],

[הוא אמה, שה' נבזה וחדל אישים, חקנו אמה, שכפי שפלות ערכו היתה גאוותו, ופרמשתקו אמה, כי ערות זמת תאותו הפחותה היתה גדולה ממנו וגוברת על כולה. הבונה בע"י],

[יש ללמוד מכאן שהדרגה היותר שפלה באדם היא, כשמתגאה בענינים אלו],

[כל המדות כאן הם בדרך גזמא, ובא לומר רק שהיה קצר מאד, משונה מכל הקצרים שבעולם, וידוע דקצר קומה מלא ערמה, וכל שהוא קצר יותר מלא ערמה יותר, ובמדת אמתו מרמז על כח התאוה של המשגל הקשורה באמתו. ע"פ בן יהוידע], # [ומדת זקנו הוא לבויותו שהגם שזקן אריך הוא ענין של כבוד אבל אם הוא מגיע עד האריך הוא בזיון],

ואמר אביטול ספרא משמיה דרב (פפא) פרעה שהיה בימי משה אמושי היה דמתיז הנה יוצא המימה מחלוקת במסכת שבת (עה, א), חד אמר חרשי [מכסף. רש"י שם], להכי יוצא ליאור בשביל מכשפות, ואידך אמר גידופי [מין האדוק בע"ז ומגדף תמיד את השם. רש"י שם], להכי יוצא, שאומר לי יאורי ואני עשיתי שנאמר שמות ה' הנה יוצא המימה וגו':

שינוי במשנתנו ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים [מטפחות ידים] שמנגזין בהן ידים, משום דמאס [מטפחות הספוג] שמנגזין בהן עלמין כשיולאין מניח המרחץ [ושעלו מטומאתן] במועד: אמר רב אסי א"ר יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד,

מתיב ר' ירמיה אלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים כו' [ומדייק מולא שנה אותה במשנה] הני אין מי שאין לו אלא חלוק אחד לא?

אמר ליה ר' יעקב לר' ירמיה, אסברה לך [בא ואסביר לך] מתני' דקמי אלו מכבסין [מתיר באונסים אלו דמתני'] אע"ג דאית ליה תרי ומטנפי אכל מי שאין לו אלא חלוק אחד דכילי עלמא שרי,

שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי [שם חכם הוא. כ"י] משמיה דר' יוחנן כלי פשתן דלא נפיש טירחא [מזדהס טפי ולית ליה טירחא כולי האי וכל הך דאסריין צממתיין בגדי גמר. כ"י] מותר לכבסן בחולו של מועד,

מתיב רבא מטפחות הידים מטפחות

דף י"ח ע"ב

הספרים של פשטן הני אין אכל שאר כלי פשתן לא?

אמר ליה אב"י מתני' אפילו דשאר מיני כלומה, מטפחות דשאר מינין, כגון דגמר, אף על גב דנפיש טירחא שרי לכבס, אכל שאר כלים דשאר מינין לא, אכל כלי פשטן שרי לכבס,

אמר בר הירדא, לדידי חזי לי ימה של טבריה [פ' חוף הים] דמפקי לה [כונסין אותה בני אדם] משיכלי ספלים דמוני כיתנא בחולא דמועדא [ספלים מלאים בגדים לכנס בחולו של מועד. כ"י],

מתקיף לה אב"י [לרב הדיא אף] לדידי דלמינא לכנס כלומר דכלי פשטן יכול לכנס במועד. כ"י] מאן לימא לן דברצון חכמים עבדי דלמא שלא ברצון חכמים עבדי:

מתני': ואלו כותבין במועד [דכתיבה הוא אחד מן ההלכות שנאסרו בחוה"מ ובכל סוג כתב אסור לכתוב אבל יש אופנים שהתירו בכתב אחר. הערות], קדושי נשים שכנס בשטר הרי את מקודשת לי, דלשה נקנית בשטר [כגון שממירא שמה יקחנה אחר דהוה ליה דצר האצד, וכן כולם. כ"י], וג'יטין [שרוזה זה ללכת בשיירא ואס' אינו כותב עכשיו הרי הוה נמי כפרקמטיא האצד שהרי משך זו עגונה. כ"י], ושוברין [שמה יאמר הלוה לא אפרע לך הוהיל ואין לי שובר וילך לדרכו ויפסיד זה. כ"י],

דייתיקי שטר זוואה, מתנה [מתנת כריא, דאי לא כתיב ליה מפסיד המקבל דשמה יחזור זה הנותן. כ"י], ופרוזבולין שכנס מלוה בשטר שאינו משמט, ולא משמט ליה שמיטה איגרות שום [כך שמו בית דין שדה זו, ונמנו לאחסן כך וכך נגדו, ואיגרות בזון פלוני קבל לזון בת אשמו,

שטרי חליצה [שטר שחליצה בפני ב"ד. יבין], ומיאונים [נקטנה שלא הציאה שמי שערות יכולה לימאן צנעלה שיכולה לומר אי אפשי בצלוי צעלי ומצטלת קדושין ומותרת בלא גט וכו'. כ"י], ושטרי בירורין [יכירו בית דין חלק זה לזה וחלק זה לזה [שטר שצוררין להם ב"ד זה צורר לו אחד חוה צורר לו וכומצין כדי שלא יחזרו בהן הדיינין וצעלי הדין. כ"י], [כדי שלא יוכל לחזור בטענותיו או בבירורו. רמ"א],

גזרות בית דין פסקי דינין [פסק דין כותבין במועד כיון דהשמה הוא דשכימי ב"ד ל"א גזירות שגזריין עליו לקבל את הדין. כ"י],

ואיגרות של רשות זווי וקיום של שלטון [זווי השלטון, ל"א אגרות של שלום. כ"י] [בירושלמי מפרש פריסת שלום, תוס', ויש לומר כגון שהוא לצורך עניני יום טוב, אי נמי שמחת הרגל שלא יהא בדאגה ויש בהן צורך לשולח או למו שנשתלחו לו. רמ"א עיי"ש]:

גמ': אמר שמואל מותר לארס אשה בחולו של מועד שמה יקדמו אחר [וישאלה והוי דצר האצד. כ"י],

לימא מסייע ליה ואלו כותבין במועד קדושי נשים מאי לאו שטרי קדושין ממש? לא שטרי פסיקתא [ומהו שטר פ'] וכדרב גידל אמר רב שכנסת תנאי זה בשטר, דאמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך, כמה אתה נותן לבתך כך וכך, עמור וקדשו [פ' ולא מוירי שמקדש בשטר, אלא בבכסף] קנו [מה שכתוב בשטר פסיקתא] הן הן הדברים הנקנין באמירה בלא קנין,

אבני חן על מסכת מועד קטן

לימא מסייע ליה אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות, ולא מיבמין מפני ששמוחה היא לו, הא לארס שרי? לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא לארס דלא קעביד מצוה, אלא אפילו לישא נמי דקא עביד מצוה דעוסק צפריה ורבי אסור,

תא שמע דתנא דבי שמואל [פ'] ומברייא זו ששנו בבית המדרש שלו דנו דין זה שמוחר לארס במועד [מארסין אבל לא כונסין, ואין עושין סעודת אירוסין ולא מיבמין מפני ששמוחה היא לו ש"מ,

ומי אמר שמואל שמא יקדמנו אחר [צממיה. כ"י], והאמר רב יהודה אמר שמואל בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת [נשינה של מעלה, אלמא דאין אדם יכול לקדמן לה דנת קול אינה צטילה. כ"י] בת פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני?

[בס' חסידים ס' ר"ט] אם ראית עשיר שמתחתנים בו גדולים דע לך כי העושר לא בא לידו אלא שידע הקב"ה שאם לא יהיה לו עושר לא יתחתן בו לכך הקדים ונתן לו העושר כי' ובמקור חסד שם שלכן גוזרים יחד עם הזווג גם על השדה. ניצוצי אור עיי"ש],

אלא שמא יקדמנו אחר ברחמים [שיתפלל ומצטלה. כ"י], כי הא דרבא שמעיה להחוא גברא דבעי רחמי ואמר [רשמנא. כ"י] תודמן לי פלניתא [היה מתפלל שאשה פלנית ינשא לו], א"ל לא תיבעי רחמי הכי [כלומר שיש אנשים שתפלתם ראויה לבטל גזר דין ויש שאינם ראויים לכך. חרושי הר"ן], אי חזיא לך לא אזלא מינך, ואי לא כפרת בה' צלמנא, דקאמר דלא מסייע צלמא כלום, הואיל ולא מזמנה ליה [שהאשה לא תודמן לו בסוף, ותנשא לאחר]. כלומר, השתא צלינא עלה [התפללתי עליה כל כך] ולא אסתייעא מילתא,

[ורש"י כ"י גורס בה פ' בהאשה, פ' שתתחרט שנשאת אותה],

[בס' חסידים ס' שפ"ג פ' ואם לא נגזור שתהא אשתך ובתחוננים יכול להיות שתקדים ותשאנה מ"מ לא יתגלגל שתבעלנה אלא תכפר בה ותתן לה גט ותגרשנה. ניצוצי אור עיי"ש],

בתר הכי # [איש זה הבין שאין להתפלל שישגי את הזווג, אבל יכול להתפלל על המיתה, דמיתה שכיחא] שמועיה דקאמר אי לא מנסא [האיש התפלל שאם אין האשה נישאת לו יהיה אחר מהשני דברים] או [איהו] [הוא. ד"ס] ענמו לימות מקמה [קודם שתנשא היא לאחר] מקמי דמינסא איכי לאיך או [איהי] [היא. ד"ס] [פלוגית] תמות מקמיה [מקמאי. רש"י] [מקודם שאמות אני] דלא איסוי כד מנסא לאחר ולעזר צה, ולסכי מארס צמועד, שלא יקדמנו אחר צרמנים שמוות היא,

[סירסתי את דברי רש"י, שסדר הגמ' הוא הפוך, וגם מפני שאומר הלשון רק על האשה, אבל הנקודה היא שקודם שהאשה מתארסת יש מתפללים עליה או על עצמן שימותו],

א"ל לאו אמינא לך לא תיבעי עלה דמילתא, הכי אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, מה' אשה לאיש,

מן התורה דכתיב בראשית כד ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר, מן הנביאים דכתיב שופטים יד ואביו ואמו [דשמעון. כ"י] לא ידעו כי מה' היא [כי מואנה הוא מנסק מפלשמים. כ"י], מן הכתובים דכתיב משלי יט בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת,

[והיינו דהכל הוא מאת ה', אך לגבי שאר דברים אמרין דאדם נידון בכל יום ויכול להשתנות, וכן בר"ה או בפסח ועצרת, שהם ר"ה לכמה דברים, אמנם אשה לאיש הוא קבוע להאדם מיום הוולדו מאת ה'. הערות],

ואמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי ואמרי לה במתניתא תנא א"ר ראובן בן אצטרובילי אין אדם נחשד בדבר עזירה אלא א"כ עשאו, ואם לא עשה כולו עשה מקצתו, ואם לא עשה מקצתו הרהר בלבו לעשותו, ואם לא הרהר בלבו לעשותו ראה אחרים שעשו ושמה,

מתיב רבי יעקב מלכים ב יז ויחפאו [מלשון חפוי וכסוי ור"ל הסתירו בדבר המכוסה. מ"צ, אמרו בסתר על ה' דברים שאינם ראויים לאמרו. מ"ד] בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלהיהם [וקצ"ה מי הוה ציה מידי ואפילו הכי חפאו עליו. כ"י]? התם להכעים הוא דעבוד וידעי דלא היה,

תא שמע תהלים קו ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה', רב שמואל בר יצחק אמר מלמד שכל אחד קינא לאשתו ממושה? התם משום שנאה הוא דעבוד,

ת"ש אמר רבי יוסי יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואין בו, ואמר רב פפא לדידי חשדון ולא הוה בי? לא קשיא הא בקלא דפסיק [פ' בר' יוסי ורב פפא היה קלא דפסיק, ולכן] לא היה ציה, הא בקלא דלא פסיק היה ציה,

[וקלא דלא פסיק עד כמה] [וכמה קלא דלא פסיק. ד"ס]? אמר אביי אמרה לי אם [ר' יוחנן כי עברתו אמו מת אביו, ילדתו מתה אמו, וכן אביי, איני והאמר אביי אמרה לי אם? הדיא מרביתיה לומנת הואי. קדושין ל"א ע"ב], דומי משד, כמו לא ישא צת דומה [סוטה כו, ה] דמיתא [נמשד על משדות שצעריו. כ"י] יומא ופלגא [ובזה נקרא קלא דלא פסיק, # כוונתה היתה שאף אם הדבר אמת מפסיקין לדבר אחר יום וחצי, ומוזה יש ללמוד שדבר שאינו אמת על פי רוב אינו מחזיק גם ליום וחצי], והני מילי דלא פסק ביני ביני, אבל פסק ביני ביני לית לן בה [דאזו הוי קלא דפסיק],

וכי פסק ביני ביני לא אמרן אלא דלא פסק מחמת יראה, אבל פסק מחמת יראה לא [דאזו הוי קלא דלא פסיק], ולא אמרן אלא דלא הדר נבט דנמר דפסיק המחיל קלא, נבט נשמע, דמיון [פ' וכן יש לשון דומה] כמו במסכת מענית (ד, ה) הלי לורבא מרבנן דמי לפרלידא דמומי קלא, כיון דנבט נבט, ופירוש זה חס לשון צמח, אבל הדר נבט לא [דאזו הוי

אבני חן על מסכת מועד קטן

קלא דלא פסיק,

[לא הבנתי החילוק בין היכי דפסיק ביני ביני דהוי קלא דפסיק, ובין הדר נבט דהוי קלא דלא פסיק?]

ולא אמרן אלא דלית ליה אויבים, אבל אית ליה אויבים, אויבים הוא דאפקוה לקלא:

מתני': אין כותבין שמרי חוב במועד [הואיל ויכול לכתוב לאחר המועד. כ"י], ואם אינו מאמינו המלוה ללוה [אין המלוה מאמינו ואינו רוצה להלוותו בלא שטר והלוה צריך למעות כותבין אותו. כ"י] או שאין לו מזה יאכל לסופר [פ' שאין לו לחם צר ומים לחץ, אבל אם יש לו אמרינן ליה כר"ע עשה שבתך חול. הערות] הרי זה יכתוב,

אין כותבין ספרים תפילין ומוזוזות במועד, ואין מגיהין אות אחת אפילו בספר עזרא ספר תורה של עזרא, ואני שמעתי עזרא דה' [פ' באות ה"א], ופירושו ספר מוגה היה בעזרה, שממנו היו מגיהים כל ספרי גולה,

רבי יהודה אומר כותב אדם תפילין ומוזוזות לעצמו לקיים זה המצוה, אבל לצור, למכור [ל. רש"י], דרך שכירות הוה חשיב מלאכה, כדאמרינן לעיל (יב, א) אונכרא, דכיון דלאו אגרא קשקיל שרשווי בעלמא הוא, ושרי,

דף י"ט ע"א

וטווה על יריכו החוטין, אבל לא צידו צין אצבעותיו, וצפלק, כדרך חול [שנטמן החוט של תכלת על יריכו ומשפשך והוא נטוה מאיליו, אבל לא צידו צין אצבעותיו ולא צפלק כדרך שהוא עושה בחול. כ"י] ולא על פלך בגלגל דאדושה טובא. יבין] תכלת לציציתו:

[ועוד התירו לי לכתוב שימת חידושין שלי שהייתי לומד וכיוצא שלא אשכח, וכן נראה הלכה למעשה. רמ"י],

גמ': ת"ר כותב אדם תפילין ומוזוזות לעצמו, וטווה על יריכו תכלת לציציתו, ולאחרים בטובה ולא בשכר דברי רבי מאיר,

ר' יהודה אומר מערים ומוכר את שלו וחוזר וכותב לעצמו כן עושה כל ימות הסג,

ר' יוסי אומר כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו בהרווחה, ולא מיידי צמי שאין לו מה יאכל, אורי ליה רב לרב חננאל [שהיה סופר. מ"ג] ואמרי לה רבה בר בר חנה לרב חננאל הלכה כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו:

וטווה על יריכו תכלת: ת"ר טווה אדם על יריכו תכלת [צנע של חלוק. כ"י] לציציתו, אבל לא באבן שמולה בחוט, כדי שיוכל לשחור יפה [שכן דרך למי שאין לו פלך, מולה אכן וקושרה בראש החוט ומגלגל בו את החוט. כ"י] דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים אף באבן, ר'

יהודה אומר משמו [של ר' אליעזר. כ"י] באבן אבל לא בפלך, וחכמים אומרים בין באבן בין בפלך,

אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכה בין באבן בין בפלך, והלכה כותב כדרכו ומוכר כדי פרנסתו:

מתני': הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל הואיל ועיקר אצילות אינו אלא שלשה ימים, בטלה הימנו גזרת שבעה דלאחר הרגל אינו צריך למנות יותר [שמת קודם הרגל ויהיה אצילותו ג' ימים קודם הרגל, מותר לנאת מפאת צימו ומותר בעשיית מלאכה ואינו חייב בכפייית המטה, דבטלו ממנו גזרת שבעה, ואין צריך להחזיר עוד, אבל לא גזירת שלשים שצריך למנות עוד שלשים יום אחר הרגל עם השלשה שעברו כבר שהן מהשלשים. כ"י],

שמונה ימים, קודם הרגל בטלו הימנו גזרת שלשים [הואיל והתחיל יום אחד מן השלשים אינו צריך לשמור כלום לאחר הרגל דין שלשים, אלא מותר לאלתר בתכנסת, בגיהן ותספורת,

מפני שאמרו שבת אירע שבת צימי אכלו עולה למנין שבעה ואינה מופסקת דלאחר שבת צריך להשלים שבעה ימי אצילות, עם השבת רגלים מופסיקין דכי קבר מתו שלשה ימים קודם הרגל מפסיק האצילות לגמרי, ולאחר הרגל אין משלים כלום ואינן עולין

ר' אליעזר אומר משחרב בית המקדש [דאין לעזרת תשלומין כל שבעה לקרבן ולית ליה תורת הרגל והרי הוא כשבת ואינה מופסקת גזרת שלשים כגון גילות וגיהן. כ"י] עצרת כשבת ודינו כשבת, דעולה ואינה מופסקת רבן גמליאל אומר ראש השנה ויום הכפורים כרגלים, וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא עצרת כרגלים, ראש השנה [כשבת] הואיל ואינו אלא יום אחד ויו"ט כשבת:

גמ': אמר רב גזרת בטלו שלשים בטלו, אבל ימים לא בטלו שלשים יום לא בטלו, דעדיין תלוין ועומדים, וכן א"ר הונא גזרת בטלו, ימים לא בטלו,

ורב ששת אמר אפילו ימים נמי בטלו, מ"ט ימים לא בטלו כלומר באזה ענין לא בטלו ימים? שאם לא גילח ערב הרגל דכי בטלו גזרת שלשים, ואיבעי ליה [פ' שהיה יכול] לגלחי ערב הרגל ולא גילח אסור לגלח אחר הרגל כל שלשים יום,

דף י"ט ע"ב

והתניא סיעתא [פ' ראיה לרב הונא] הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזרת שבעה, שמונה ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזרת שלשים, ומגלח ערב הרגל, אם לא גילח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל,

אבני חן על מסכת מועד קטן

הל' שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב דודאי שלש שלימין צעין עד הערב, ולערב רוחץ צונן, או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין,

בעא מיניה אביי (מרבא) [מרבה] קברו ברגל, רגל עולה לו למנזן שלשים או אין רגל עולה לו למנזן שלשים,

למנזן שבעה לא קמיבעיא לי, דלא נהגא מצות שבעה ברגל דודאי אינו עולה, דודאי לא נהגא מצות שבעה ברגל, דהא אינו אסור צנעילת הסנדל, ואינו נוהג צנעיית המטה, כי קא מיבעיא לי למנזן שלשים דקא נהגא מצות שלשים ברגל דהא ברגל נמי אסור צנעילת וצנעילת כשליש [וה"ל ביו"ד ס' שצ"ט סעיף א' שהרי דין שלשים דהיינו גיהוץ ותספורת נוהגים ברגל, ולא מתורת רגל בלבד אסור בהם, אלא אף מתורת אבל, שהרי מתורת הרגל מותר ללבוש כלים מנוהגים חרשים ולבנים] מאי? א"ל אינו עולה [וביו"ד ס' שצ"ט סעיף ב' ההלכה שהרגל עולה לו למנזן שלשים, כמסקנת הגמ' כאן],

איתיביה הקובר את מתו שני ימים קודם הרגל מונה חמשה ימים אחר הרגל [אין הרגל מפסיק, ומונה חמשה אחר הרגל כ"י], ומלאכתו נעשית ע"י אחרים [נאותן חמשה ימים [שליש]. י"ק] סמוכים כל כך [כולן הן. י"ק] כאלו [היו. י"ק] סמוכין לקבורת מתו, מה שליח כן צימי אצלו ממש [פ' בלא הפסק יו"ט באמצע] כדאמרין לעיל דאין עושין לו צימי אצלו אלא דבר האצד, כגון ימינו הפוסקין צורו לגוף. כ"י],

[פירוש בבביתא, אבל לא בביתו, ודוקא מלאכתה שאינה אבידה אבל מלאכה האבידה מותר לעשות בעצמו כדאמרין בפירקין דלעיל. חדושי הר"ן, וכ"ה ביו"ד שצ"ט סעיף ב'].

ועבדיו ושפחותיו עושים בצניעה בתוך ביתו [דאע"פ שהוא אבל לא נאסרו עבדיו ושפחותיו בצניעה. חדושי הר"ן], ואין רבים מתעסקין עמו כלומר אין צריכין לנמנו אחר הרגל [כלום. ד"ס], שכבר נחמסו שבעה ימים ברגל,

ידיעות:

שלחם הפנים אינה באה מזה,

כתיב בויקרא ב' י"א כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמין, ותנן כל המנחות באות מזה [אף לחם הפנים וב' הלחם נקראים מנחות. יבין]. משנה מנחות נ"ב ע"ב ריש פרק כל המנחות, וכן בחומר בקודש במשניות תפארת ישראל סימן מ"ה חושב תשע מיני מנחות הן, מנחת נסכים, מנחת חבתין, לחם הפנים, וכו', ואולי נקראת מנחה שכל מעשיה דומות למנחה, שהיא באה מסלת, ועושין אותה חלות, הגם שאינה נקמצת ואינה נקטרת, ואמרין במנחות נ"ז ע"א השתא דנפקא ליה מכל המנחה, "אשר תקריבו" (לה') למה ליה? מיבעי ליה לכדתניא אשר תקריבו לרבות מנחת נסכים לחימוץ, דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר לרבות לחם הפנים לחימוץ. וראה רש"י שם דפליגי אי לוקה אם החמין לחם הפנים, וראה פסחים ל"ז ע"א שכן מצונו בלחם הפנים טפה,

אבא שאול אומר מותר לגלח אחר הרגל, שכשם שמצות שלשה מבטלת גזרת שבעה [גזרת. ד"ס] שבעה - דמי קצר ממו שלשה ימים לפני הרגל אינו יושב לאחר הרגל כלום כך מצות שבעה מבטלת גזרת שלשים דמי קצר ממו שבעה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים, דאפילו לא גילח ערב הרגל מגלח אחר הרגל, [ראה תוס' ד"ה והתניא # ולא הבנתי החילוק בין רב ששת ואבא שאול?],

[ומקשה] שבעה, והאנן שמונה תנן? קסבר אבא שאול מקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן דחשיב נמי שמיני,

אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא הלכה כאבא שאול, ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל שמותר לגלח בערב שבת,

כמאן אזלא הא דאמר רב עמרם אמר רב אבא כיון שעמדו מנחמין מאצלו היינו צוים שבעה מותר ברחיצה, כמאן? כאבא שאול דאמר עולה לכאן ולכאן, דחשיב נמי שמיני דמבטל ממנו גזרת שלשים,

אמר אביי הלכה כאבא שאול ביום שבעה, ומודים חכמים לאבא שאול צוים שלשים לקבורת מתו דמותר לגלח, [ולא. ד"ס] צעין שלשים שלימין, דאמרין מקצת היום ככולו ביום שלשים דאמרין מקצת היום ככולו,

רבא אמר הלכה כאבא שאול ביום שלשים ואין הלכה כאבא שאול ביום שבעה, ונהרדעי אמרי הלכה כאבא שאול בזו ובזו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל,

שלשים יום מנזן שלשים יום אסור צנעילת? יליף פרע פרע מנזיר כתיב הכא ויקרא י' ראשיכם אל תפרעו הא שאר אצלים (מייצג משמע) [צפירוע. ד"ס] וכתיב התם במדבר ו' גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים, והתם מנזן? אמר רב מתנה סתם גזירות שלשים יום מאי טעמא? אמר קרא במדבר ו' קדוש יהיה יהיה בנימטריא תלתין הוו,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע הכל מודין אפילו אצד שאול, דאמר מקצת היום ככולו כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב דודאי שלש שלימין צעין עד הערב, ולערב רוחץ צונן, או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין,

אמר רב נחמיה בריה דרב יהושע אשכחתינהו לרב פפי ולרב פפא דיתבי וקאמרי הלכה כרב הונא בריה דרב יהושע,

איכא דאמרי אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף אשכחתינהו לרב פפי ולרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע דיתבי וקאמרי הכל מודים אפילו אצד שאול, דאמר מקצת היום ככולו שאם

אבני חן על מסכת מועד קטן

ובן בסוכה ג"ה ע"ב הא לך חמץ הא לך מצה,

דף כ' ע"א

שכבר נתעסקו בו ברגל [מדקמני טעמא כל שהוא עסקי רביס כגון מנחמין אין רגל (מבטלן) מפסקין ומנחמין אותו ברגל הלכך אין צריך לחזור ולנחמו. כ"י] [ראה תוס']

כללו של דבר כל שהוא משום אָבֵל [פ' שהוא חייב בהן], **רגל מפסקין** שצריך להשלימו אחר הרגל, כיון דכי יסב שני ימים לפני הרגל צריך להשלים ולסב חמשה ימים אחר הרגל וכל שהוא משום עסקי רביס [פ'] מה שעל הרבים לעשות להאדם האבל כלומר, מנחמי רביס אין רגל מפסקין [כדי] שיהא צריך להשלים ולעסוק בו אחר הרגל, אלא מתעסקין בו ברגל,

קברו שלשה ימים בסוף הרגל [פ' ג' ימים לפני סוף הרגל, ושלשה הוא בדרך משל, וראה רמ' שהראשונים חולקים לגבי יו"ט שני של גלויות] **מונה שבעה אחר הרגל**, ארבעה ימים הראשונים של אחר הרגל רביס מתעסקין בו ומשלימין לשלשה מתעסקין ברגל, שכבר נתעסקו בו ברגל שלשה ימים, שלשה ימים האחרונים אין רביס מתעסקין בו שכבר נתעסקו ברגל [הוא הדין דמלאכתו געשית ע"י אחרים. תוס'], ורגל עולה לו למנין שלשים,

מאי לאו אסיפא הא דמני דרגל עולה למנין שלשים היינו אסיפא, אקצרו ברגל, ומיפשוט מינה דכי קצרו ברגל עולה למנין שלשים, וקשיא לרבא, דאמר אינו עולה [פ'] אפילו אסיפא, ופריך דארישא דוקא דהוא פשיטא ליה. רמ'?

לא ארישא קא מהדר, אקצרו שני ימים קודם הרגל רגל עולה לו למנין שלשים, דהסם ודאי עולה לו, הוילין וכבר התחיל באצילות, אבל קצרו ברגל לא ידענא,

איתיביה רגל עולה לו למנין שלשים, כיצד קברו בתחילת הרגל ציוס ראשון של רגל, וקשיא לרבא מונה שבעה אחר הרגל, ומלאכתו געשית על ידי אחרים, ועבריו ושפחותיו עושין בצנעא בתוך ביתו, ואין רביס מתעסקין בו שכבר נתעסקו בו ברגל כל שבעה ורגל עולה לו [הא לך בפירוש שרגל עולה לו למנין שלשים] **תיובתא** [לרבא דאמר דבאופן זה אין ימי רגל עולין לו למנין שלשים. וכן הוא ההלכה שרגל עולה לו למנין שלשים. שצ"ט סעיף ב'],

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו קברו ברגל רגל עולה למנין שלשים, ולא מייציעא קצרו קודם הרגל [שהחשבון התחיל כבר] **וכן אורי ליה ר' אלעזר לרבי פדת בריה אפילו קברו ברגל** [פ'] עולה הרגל למנין ל'. רמ'.

ת"ר קיים כפיית המטה [כלומר נהג אצילות. כ"י] **שלשה ימים קודם הרגל**, אינו צריך לכפותה אחר הרגל דברי רבי אלעזר, וחכמים אומרים אפי' יום אחד ואפי' שעה אחת,

[קודם הרגל, בטלה ממנו גזרת שבעה, והכי הלכתא דהלכה כדברי המקיל צאצא אצל גזירת שלשים עולה למנין שבעה כדרך שעולה לו אם קצר ברגל, ומונה שבעה ימי אצל אחר הרגל ואין רביס מתעסקין בו שכבר נתעסקו בו ברגל הכי מקסנא. כ"י].

[מכאן למד הראב"ד ז"ל דמי שעבר ולא קיים אבילות כלל בתוך שבעה בין בשוגג בין במזיד שצריך לנהוג כל ל' יום שלא יהא חוטא נשכר, וכן אתה אומר במי שהוא חולה כל ז' ולא נהג בו אבילות ונתרפא שאין אונסו פוטרו מדיני אבילות כל ל' יום. חרושי הר"ן].

א"ר אלעזר בר' שמעון הן הן דברי ב"ש, הן הן דברי בית הלל, **שבית שמאי אומרים שלשה ימים** [וזה דבריו ר"א] **וב"ה אומרים אפי' יום אחד** [וזה דבריו חכמים],

אמר רב הונא אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, ואמרי ל'ה אמר (ליה) [להו] ר' יוחנן לר' חייא בר אבא ולרב הונא אפי' יום אחד אפי' שעה אחת, רבא אמר הלכה כתנא דידן היינו תנא [דברייתא] [דמשנה] דאמר שלשה,

רבינא איקלע לסורא דפרת [לסורא שיוצאת על נהר פרת] **א"ל רב חביבא לרבינא הלכתא מאי? אמר ליה אפי' יום אחד ואפילו שעה אחת**,

[והלכתא אפילו יום אחד אפילו שעה א', ומ"מ אסור ברחיצה עד הערב ואפילו בששה ימים קודם הרגל דכהא ליכא פלוגתא, וכן כתבו בתוס'. רמ'].

יתיב רבי חייא בר אבא ורבי אמי ור' יצחק נפחא אקילעא [אכניסם פתח צימו. כ"י] **דרבי יצחק בן אלעזר**, נפק מילתא מבינייהו, **מנין לאבילות שבעה? דכתיב עמוס ה והפכתי חגיכם לאבל**, מה חג שבעה אף אבילות שבעה,

[ובירושלמי דייק אימא שמונה כשמונה דחג? ומשני שמיני רגל בפני עצמו הוא. תוס' עיי"ש].

[ובירושלמי פ"ב ה"ג סמכין לה מרכיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים, ואמרינן במדרש דמשה תקן להם לישראל ז' ימי אבלות, ומיהו אסמכתא היא דמדאורייתא אינו אלא יום אחד. חרושי הר"ן].

ואימא עצרת דחד יומא? ההוא מיבעי ליה [דמגינס כולם משמע צין פסק ועלמט וסוכות. כ"י], [ולכדי כתיב "חגיכם" למודרש תרי חגין, חד גדול לאבילות שבעה וחד קטן לשמועה רחוקה, וכולה אסמכתא בעלמא. רמ'] **לכדריש לקיש**, דאמר ר"ל משום ר' יהודה נשיאה מנין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד דכתיב והפכתי חגיכם לאבל, ואשכחן עצרת דאיכרי חד יומא חג,

ת"ר שמועה קרובה [בתוך שלשים. וראה ההלכה ביו"ד ס' ת"ב] **נוהגת שבעה ושלשים**, שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד, איזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה? קרובה בתוך שלשים, רחוקה לאחר שלשים דברי ר"ע, וחכמים אומרים אחת שמועה קרובה ואחת שמועה רחוקה נוהגת שבעה

אבני חן על מסכת מועד קטן

ושלשים,

מאיש אחר, וממנה נולד רבי חיאל, ונשא אייבו הצט, ונולד להן רב, ונמלא רב צר אייבו צר אסיה דרבי חיאל מאצוה, וצר אחתיה מאמיה כי סליק רב מעירו דצנזל להתם לארץ ישראל, שהיה רבי חיאל שם, אמר ליה רבי חיאל לרב אבא קיים [ראה כל הענין בפסחים ד' ע"א] רונה לומר אייבו אציק, קיים הוא, [לאחיו היה קורא [רב] אבא, דרך כבוד, וכן לאחותו, אימא. חרושי הר"ן],

דף כ' ע"ב

אמר ליה אימא קיימת צלשון שאילה הוא, כלומר, עד שאתה שואל על אבי שאל על אמי, שאף היא אחותך אמר ליה רבי חיאל ואמך אחותי קיימת היא אימא קיימת א"ל רב אבא קיים עדיין לא השתמך עליו, וממילא הציק, ויש אומרים צניעותא היה רב משיבו על מי שאינו שואל, כדי שיצין מן הכלל, וקשה צעני לומר שרב יוציא דבר שקר מפיו, אמר ליה לשמועיה חלוץ לי מנעלי להמאכל על אמי ואחותי והולך אחרי כלי לבית המרחץ ללמד הלכה נכחין, שאין שמועה רחוקה לאחר שלשים נהגת אלא יום אחד, ומקצת היום ככולו,

שמע מינה תלת שמע מינה אבל אסור בנעילת הסנדל, ושמע מינה שמועה רחוקה אינה נהגת אלא יום אחד, ושמע מינה מקצת היום ככולו [אלמא קסבר ר' חיאל אינה נהגת אלא יום אחד. כ"י], [פ' מדאמר מיד והולך אחרי כלים לבית המרחץ. חרושי הר"ן]?

[ומתרג' רבי חיאל לחוד רבי אחייה לחוד,

אמר רבי יוסי בר אבין שמע שמועה קרובה ברגל [כגון שמת כ"ג יום לפני הרגל. חרושי הר"ן], [שעדיין לא עצרו שלשים יום. כ"י] ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה דהוי שלשים יום [כגון שהיה יום שבת יום שלשים. כ"י] עולה לו [רגל כאלו לא נשמע לו עד סוף הרגל. כ"י] ואינו נהוג אלא יום אחד אף על פי דכי שמע עדיין היטה קרובה עולה הרגל להשלים שלשים, דהוי שמועה רחוקה,

[שמעין מרחב שאין הרגל מפסיק למי שלא שמע [פ' שאם היה שומע קודם הרגל, היה הרגל מבטל ממנו גזרת שבעה], דהא על כרחין כיון שכל אחר הרגל היא שמועה רחוקה, כבר עברו קודם הרגל יותר מכ' יום, ואפי' הכי קרי ליה שהיא קרובה ברגל, וזה ברור. רמ"א],

תני רבי אדא דמן קסרי קמיה דר' יוחנן, שמע שמועה קרובה בשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה [עולה לו ו. ד"ם] אינו נהוג אלא יום אחד,

[ושואל] [השומע שמועה רחוקה. כ"י] קורע או אינו קורע עכשיו, דנהוג יום אחד לשמועה רחוקה? רבי מני אמר אינו קורע, רבי חנינא אמר קורע,

אמר ליה רבי מני לר' חנינא בשלמא לדידי דאמינא אינו קורע היינו [פ' לכן אינו קורע] [דלא איכא] [דליכא. ד"ם] אבילות שבעה כלומר, משום דליכא שבעה אינו קורע, אלא לדידך דאמרת

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום שאתה מוצא יחיד מקיל, ורבים מחמירין, הלכה כרבים [ראה תוס' חוץ מוזו שאע"פ שרבי עקיבא מקיל וחכמים מחמירין הלכה כרבי עקיבא, דאמר שמואל הלכה כדברי המקיל באבל,

רב חנינא אתיא ליה שמועה דאבוב מבי חוזאי [היה מהלך רב ממקום הישוב של היהודים בבל, והוא מחוז הנקרא Khuzistan], אתא לקמיה דרב חסדא, אמר ליה שמועה רחוקה אינה נהגת אלא יום אחד,

רב נתן בר אמי אתא ליה שמועה דאימיה מבי חוזאי, אתא לקמיה דרבא אמר ליה הרי אמרו שמועה רחוקה אינה נהגת אלא יום אחד בלבד,

איתיביה במה דברים אמורים שאינה נהגת אלא יום אחד בחמשה מהני שבעה מתי מצוה דכמי צקל [ויקרא כג] צנו וצמו אחיו ואחותו ואשתו, אבל על אביו ועל אמו שבעה ושלישים?

אמר ליה יחידאה היא ולא רבי עקיבא, דלרבי עקיבא לא שנה אביו ואמו, לא שנה שאר קרוביו [יחיד הוא בזה שמחלק בן בדברי ר"ע בין א"א לשאר קרובים. שפת אמת], [ואע"ג דלעיל נקט וחב"א. תוס'] ולא סבירא לן כוותיה,

[ולענין הלכה ראה ס' ת"ב סעיף א' דשמועה רחוקה ששמע לאחר שלשים גם על אביו ואמו אינו נהוג שבעה, אבל שאר עניני אבילות שנוהג כ"ב חודש נהוג, ואם שמע לאחר י"ב חודש אינו נהוג אלא יום אחד],

דתניא [שהוא דעת יחיד, # הראיה הוא רק שיש יהודים שסוברים כן, אבל אין מכאן ראיה שאין ההלכה כמותם] מעשה ומת אביו של רבי צדוק בגניזק מקום והודיעוהו לאחר שלש שנים ובא ושאל את אלישע בן אבויה [הוא אחר, וזה פעם היחידה שנוכר בש"ס בשם זה, ועוד פעם בפרקי אבות כ' י"ט] וזקנים שעמו [הגם שהיו אנשים רבים, מ"מ נחשבים דעת יחיד לגבי הרוב שאינו סובר כן, וז"ל הרמ"א לעיל יחידאה היא, לאו דוקא דהא זקנים היו עמו, אלא כל' כיחידאה היא דלית הלכתא כוותיה דקי"ל כדברי ר' עקיבא המקיל באבל], ואמרו נהוג שבעה ושלישים, וכשמת בנו של רבי אחייה בגולה ישב עליו שבעה ושלישים,

איש אחר	רחל	רב אחא	לאה
בת	ר' חיאל	אייבו	
	רב		

אינו והא רב בר אחוה דרבי חיאל דהוא בר אחתיה דר' חיאל דרבי אחא מכפרי נשא לאה, והוליד ממנה אייבו, מתה ונשא רחל ולה צת

אבני חן על מסכת מועד קטן

קורע קריעה בלא שבעה מי איכא?

לבנו כשתראיני אָבֵל ותיכנס עלי הנהג בעצמך כוכר ראש כדמות אבל וכשתצא מלפני עשה כרצונך. רשב"ה

וכן א"ל רב הונא לרבה בריה, באפה דאימק, כשהיא אצילה, דהאי נמי כל שמתאכל עליו, כגון אשמו מתאכל עמו צפניו נהוג אבילותא, בלא אפה לא תינהוג אבילותא,

מר עוקבא שכיב ליה בר חמוה [היינו אחיה של אשתו] סבר למיתב עליה שבעה ושלישים, על רב הונא לגביה אשכחיה, אמר ליה צודנייתא סעודות דאכל בעית למיכל [אמה רוצה לאכול מטעמים ולכן אמה נוהג אצילות לעשות לו כדרך שאר אצילים. כ"י] לא אמרו לכבוד אשתו [שצריך להתאבל עליהם] אלא חמיו וחמותו [אבל שאר קרובי אשתו, ואשתו מתאבלת עליהם, אינו צריך להתאבל עמה],

דתניא מי שמת חמיו או חמותו, אינו רשאי לכופף את אשתו [ראה יו"ד סי' שפ"ב סעיף ו' שאשת איש אינה אסורה אלא בתוך שבעה] להיות כוחלת [ע"ש שמעבירין מבחול מלא בחול מן השפופרת בעפעפי העין. רשב"ה ע"י ש] ולחיות פוקסת [באודם את לחייה. שם], [בטענה שהיא חייבת להתקשט בשבילו הואיל והוא אינו מתאבל], אלא כופה ממתו ונוהג עמה אבילות, וכן היא שמת חמיה או חמותה, אינה רשאה להיות כוחלת ולחיות פוקסת, אלא כופה ממתה ונוהגת עמו אבילות,

ותניא אידך אף על פי שאמרו אינו רשאי לכופף את אשתו להיות כוחלת ולחיות פוקסת, [אפ"ה] באמת אמרו [במס' שבת וכו'] שם שם יפרש בירושלמי כל באמת הל' למשה מסיני. רשב"ה, וראה מש"כ ביומא י"א ע"א] מוזגת לו את הכוס ומצעת לו מטה ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו [אע"פ שאין הנדה עושה מלאכות אלו גזירה משום תשמיש גבי ימי אכלה לא גזור רבנן. שיטת ריב"ב], קשיין אהרדי דהכא קמי מלעג לו מטמו, והכא קמי כופה מטמו? אלא לאו שמע מינה כאן בחמיו וחמותו כאן בשאר קרובים מלעג לו מטמו שמע מינה,

תניא נמי הכי לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו בלבד,

אמימר שכיב ליה בר בריה [נכדו של אמימר מת], קרע עילויה [לכבוד בנו או שהיה שם בשעת יציאת נשמתו. רשב"ה], אתא בריה קרע באפיה הדך אמימר קרע צאפיה דכריה, אידכר דמיושב קרע, קם קרע מעומד פסע שלשית,

אמר ליה רב אשי לאמימר [חבירו של אמימר היה. רשב"ה] קריעה דמעומד מנלן [פ' אפילו לכתחלה וכ"ש לעכב כדמוכח מוחאי עובדא. רט'], וכן הוא ההלכה דמעכב ביו"ד סי' ש"מ סעיף א' דכתיב איוב א ויקם איוב ויקרע את מעילו [על עסקי צניו וצניותו שמתו. כ"י],

דף כ"א ע"א

ולא והתניא איסי אבוב דרבי זירא ואמרי לה אחוה דרבי זירא קמיה דר' זירא, מי שאין לו חלוק לקרוע [כגון שהוא פוחח [פ' בגדיו קרועים] או שהיה לבוש בגדים שאולים. רמב"ן. או שאין לו רק החלוק התחתון של פשתן שאותו אין קורעין. ש"ך יו"ד סימן ש"מ סעיף י"ח] ונודמן לו בתוך שבעה קורע, לאחר שבעה אינו קורע,

עני ר' זירא בתריה במה דברים אמורים בחמשה מתי מצוה אבל על אביו ועל אמו קורע והולך אחר שבעה, אף על גב דליכא שבעה [על אביו ועל אמו קורע והולך לעולם כל בגדיו שעליו בשעת שמועה. ראה יו"ד סי' ש"מ סעיף י"ח]?

[ומתירין] כי תניא תהיא "לכבוד" אביו ואמו [ולאו משום חיוץ קריעה. כ"י],

ת"ר כל האמור בפרשת כהנים שכתן מיטמא להן [כי אם לשארו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו, ולאחתו הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש לה יטמא. ויקרא כ"א ב-ג], [מזה לטמא להן לפי שהן קרובין כל אדם מתאכל עליהן. כ"י] אָבֵל מתאבל עליהן על אומן קרובים,

ואלו הן אשתו, אביו, ואמו, אחיו, ואחותו, בנו, ובתו, הוסיפו עליהן [חכמים] [לענין אכל. כ"י] אחיו ואחותו הבתולה מאמו שלא מאביו, דקרא משמע מאביו שלא מאמו [שלא אחוה הוא מן האב], ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו דנקרא לא אשכחן אלא [שבתמא] אשתולה,

וכשם שמתאבל עליהם כך מתאבל על שניים שלהם אבי אביו, ועל בן בנו, ועל בן בתו, ועל בן אחותו דברי ר"ע, רבי שמעון בן אלעזר אומר אינו מתאבל אלא על בן בנו, ועל אבי אביו,

וחכ"א כל שמתאבל עליו [דהיינו הו' קרובים וכו'] מתאבל עמו [כשהם אבילים גם הוא מתאבל עמהם] כלומר, מתאכל עס אביו כשהוא מתאכל על אב שלו נמלא זה מתאכל על אבי אביו, וכן כל שמתאכל עליו, כגון שמתאכל על בנו מתאכל עמו, כלומר מתאכל עס בנו כשהוא מתאכל פירוש על בן שלו, ונמלא זה מתאכל על בן בנו,

[וי"א דהאידנא נוהגין להקל באבילות זה של המתאבלים עמו וכו'. יו"ד סימן שע"ד סעיף ו' ברמ"א ע"י ש],

חכמים היינו תנא קמא של רבי שמעון [פ' ר' עקיבא דאמר מתאבל על השניים]? איכא בינייהו עמו בבית דתנא קמא לא צעי שיהא אביו או [בן] בנו עמו צבית ויושע עמו, וחכמים צעו עמו צבית,

כי הא דאמר ליה רב לחיילא בריה "ענין" # [מלה זו צריך ביאור מה פירושה כאן] דלמר ליה רב לרבי חייא וכו' [לעשות מעשה, באפ"י נהוג כך אמי

אבני חן על מסכת מועד קטן

סבר לאוקמי אמורא עליה מורגמן, א"ל רב תניא ובלבד שלא יעמיד תורגמן [שנראה כמו שאין לו שום אבל. רשב"ה],

ואלא היכי עבד? כי הא דתניא מעשה ומת בנו של ר' יהודה בר אילעאי, ונכנס לבית המדרש, ונכנס ר' חנניה בן עקביא וישב בצדו, ולחש הוא לר' חנניה בן עקביא ור' חנניה בן עקביא לתורגמן [ועשה כן לעשות היכר שהוא אבל] ותורגמן השמיע לרבים,

ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אסור להניח תפילין [מפני שכל השם אותן בראשו ליבו שמו. רשב"ה עיי"ש], משלישי ואילך ושלישי בכלל מותר להניח תפילין, דעיקר אצילות אינו אלא שני ימים מותר להניח תפילין,

ואם באו פנים חדשות [איש אחד, ויקרא פנים חדשות בעבור שמצאו פנים בלשון רבים ובלשון יחיד וכו'] פירושם אם מתו לו מתים אחרים. רשב"ה, פירוש שבאו לו לנחמו מחדש שלא היו אצלו משעת האבלות עד עכשיו. גמ"י, [זיוס שלישי, אפילו הכי אינו חולץ תפילין, אף על גב דאיכא למיחש דלמא אמרי צנעין] ימים הראשונים נמי הניח תפילין דברי ר"א,

ר' יהושע אומר אבל ב' ימים הראשונים אסור להניח תפילין, משני ושני בכלל [לכאורה יש כאן סתירה שקודם אומר שב' ימים פטור ואח"כ אומר שביום ב' מותר להניח תפילין? ועל הגליון ציין לדברי הר"ן בסוכה דף י"א ע"ב בדפי הרי"ף ד"ה ואבל וז"ל שם וה"מ דמפטר ביום א' דמפטר כוליה, אבל בשאר ימים לא מפטר כוליה יומא דאפילו במקצת שני חייב ועיי"ש עוד] מותר להניח תפילין דעיקר אצילות אינו אלא יום אחד ואם באו פנים חדשות זיוס שני חולץ תפילין,

אמר רב מתנה מאי טעמא דר"א דקצר עיקר אצילות שני ימים? דכתיב דברים לד ויתמו ימי בכי אבל משה דמשמע שני ימים,

אמר רב עינא מ"מ דר' יהושע דכתיב עמוס ח' א' [ושמתי כאכל יחיד] ואחריתה כיום מָר [אשים עדת ישראל לחיות מתאבלת בדרך האבלות שעושין על בן יחיד שמת, ואחריתה כיום מר מיתת בן יחיד וכפל הדבר במלים שונים. מ"ד],

ורבי יהושע נמי הא כתיב ויתמו ימי וגו'? אמר לך שאני משה דתקיף אבליה, ור"א נמי הא כתיב ואחריתה כיום מר? עיקר מריא חד יומא הוא אכל אצילות שני ימים, [הכי פירושא כי שם בא הנביא לקלל ולפיכך לא רצה לתפוס אלא עיקר המרירות שתהא אחריתה כמורה. רמ"א],

אמר עולא הלכה כר"א בחליצה ששם צלו פנים חדשות בשלישי אינו חולץ, והלכה כר' יהושע בהנחה דכשני מותר להניח תפילין,

איבעיא להו בשני לעולא חולץ או אינו חולץ בשלישי קאמר הלכה

אלא מעתה דברים כה ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה [בחליצה] ה"נ [דצריך לומר מעומד], והא תניא בין יושב בין עומד בין מוטת? א"ל התם לא כתיב ויעמוד [פ' שהיה יושב או שוכב ועשה פעולה, אלא שכן היה שעמד] ויאמר [אלא דצרה מורה כלשון בני אדם, ועמד ולאמר, וליכא למשמע ולא מילי. כ"י] הכא כתיב ויקם ויקרע,

[ומביא עוד אמורא שדורש מפוסק זה, ומקשה שאין מושם ראייה] אמר רמי בר חמא מנין לקריעה שהיא מעומד? שנאמר איוב א ויקם איוב ויקרע, [ומקשה] דלמא מילתא יתירתא הוא דעבד [ולאו משום דמתייבז קבל צדיק. כ"י] דאי לא תימא הכי איוב א ויגז את ראשו ה"נ [צממיה לא אשכחן הני מנותא דאצילות דלעיל דאכל חייב צנעין] הראש. כ"י?

אלא מהכא שמואל ב יג ויקם המלך ויקרע את בגדיו [ברוך הכתוב מדבר ובמות אמנון היה המעשה הזה. רשב"ה]? ודלמא מילתא יתירתא עבד, דאי לא תימא הכי שמואל ב יג וישכב ארצה ה"נ [וכי צריך האבל לשכב על הארץ],

והתניא יושב על גבי מטה על גבי כסא על גבי אודיני מכתשת [גדולה. מכולם. אמר. ד"ס, אלא הוא תחילת דיבור חדש "גדולה מכולם אמרו"], [גדולה, ע"ג קרקע מכולן] [גדולה מכולן] אמרו אפילו ין על גבי קרקע [לא יצא ידי חובתו עד שיכפה מטתו ושם עליה, וא"ר יוחנן שלא קיים כפיית המטה [הרי שלא רק שאינו צריך לשכב על הארץ, אלא גם אם עשה כן לא יצא חייב כפיית המטה, ואם כן נימא שגם מה שאמר ויקם ויקרע מילתא יתירא עבד]?]

א"ל כעין ארצה כלומר, שכפה מטתו ושם עליה, ולעולם [פ' יש ללמוד מכאן] קריעה מעומד,

ת"ר (ואלו) [אלו] דברים שאבל אסור בהן [כולם קבלה היתה בידם ודבר שיש בו טעם לפרש פירשוהו, כגון כפיית המיטה שפירש בר קפרא טעמ' דמילתא לעיל ט"ו סע"א. רשב"ה עיי"ש עוד] אסור במלאכה, וברחיצה, ובסיכה, ובתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל, ואסור לקרות כדאמרינן לעיל (טו, ה) מדאמר רחמנא ליחזקאל האנק דוס, והא דאמר (סוכה כה, ה) אכל חייב בכל המנות האמורות בתורה חוץ מן התפילין הסם שאר מנות צעלמא, אכל הני [לימוד התורה] אית צהו שמטה בתורה [ראה ביו"ד סימן שפ"ה בט"ז] ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה במדרש ובהלכות (ובהש"ס) [ובתלמוד] ובאגדות ואם היו רבים צריכין לו לדרש אינו נמנע,

ומעשה ומת בנו של ר' יוסי בציפורי ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו,

רבה בר בר חנה איתרעא ביה מילתא סבר דלא למיפק לפירקא, א"ל ר' חנינא אם היו רבים צריכין לו אינו נמנע,

אבני חן על מסכת מועד קטן

כרבי אליעזר דאמר אינו חולק, אבל בשני לא ידענא אי חולק אי לא,

מתה אשתו ונשא אשה אחרת בתוך שלשים יום, כגון שאין לו בנים, כדלקמן [דמומר לישא אשה חכף לקבורת אשתו אחר שאין לו בנים אחר. כ"י, וראה תוס'] אינו רשאי ליכנס לביתו לדבר עמו תנחומין לנחמו, משום חלישת דעת דאשה אחרונה מצאו בשוק [שלא בפני אשתו] אומר לו בשפה רפה [תתנחם. יו"ד סימן שפ"ה סעיף ב'] ובכבוד ראש קמי מיהת בתוך שלשים יום אינו שואל בשלומו, כל שכן שהאכל עמו אינו שואל בשלומו של זה, ולעיל קמי משצעה ואילך משיב ושואל כדרכו?

אמר רב אידי בר אבין הוא שואל בשלום אחרים שאחרים שרויין בשלום כלומר תרין הא דמי מכאן ואילך שואל כדרכו בתוך שלשים יום דהוא שואל בשלום אחרים, שהן שרויין בשלום והא דקמי בתוך שלשים יום אינו שואל בשלומו אחרים אין שואלין בשלומו, שהוא אינו שרוי בשלום,

והא מדקתני משיב מכלל דשייליגין ליה בתוך שלשים יום, וקשיא למאן דמי בתוך שלשים יום אינו שואל? דלא ידעי כלומר, הא דמי דמשיב להני דשאלו ליה ולא ידעי דאכל הוא, אבל מאן דידע דאכל הוא לא שאל ליה בתוך שלשים יום,

אי הכי דאוקמת לה בלא ידעי, אפילו שלשה ימים נמי משיב (למאן דשאל ליה, ואמר דאכל הוא) למאן דלא ידע ושאל ליה בתוך שלשה ימים התם נמי?

התם מודע להו הא דקמי כל שלשה ימים אסור בשאלת שלום אבל מודע להו דאכל הוא, ולא מהדר להו ולא מהדר להו, הכא לאחר שלשה לא צריך לאודועינהו למאן דלא ידעי דאכל הוא, אלא משיב,

ורמינהו (א) המוצא את חברו אבל בתוך י"ב חדש מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו וקשה להך דמי לאחר שלשים יום שואל בשלומו, לאחר י"ב חדש שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין, אבל מדבר עמו מן הצד שאומר לו מתנחם, ואינו מזכיר [לו. כ"י] שם המה, # [צ"ע מה ענין הוכרת שם המה לתנחומין?],

[והביריתא ממשך] א"ר מאיר המוצא את חברו אבל לאחר י"ב חדש ומדבר עמו תנחומין למה הוא דומה [שאינו שוכך ואשכך עוה. כ"י], לאדם שנשברה רגלו וחיתה, מצאו רופא ואמר לו כלך אצלי [פ' בא אצלי] שאני שוברה וארפאנה, כדי שתדע [ואביח לך] שסממנין שלי יפין?

לא קשיא הא באביו ואמו אינו שואל בשלומו עד שנים עשר חדש הא בשאר קרובים שואל בשלומו לאחר שלשים יום,

[ובקשה] התם נמי (ב) שלשים, דמוקמת ליה בשאר קרובים ידבר עמו תנחומין מן הצד לאחר שלשים, כי היכי דבאביו ואמו מדבר עמו תנחומין מן הצד לאחר שנים עשר חדש, ואמאי קמי לאחר שלשים אינו מדבר עמו תנחומים

ת"ש אמר עולא חולין ומניח בשני אפילו מאה פעמים ביום, וכי גאו פנים חדשות חולין, וכי ליכא פנים חדשות מניח אפי' מאה פעמים, תניא נמי הכי יהודה בן תימא אומר חולין ומניח אפי' מאה פעמים,

רבא אמר כיון שהניח בשני שוב אינו חולין לפנים חדשות, והא רבא הוא דאמר לעיל (כ, ה) בכפיית המטה, הלכה כתנא דידן דאמר שלשה ימים עיקר אצילות, הכי נמי נבעי שלשה ימים [שלא] להניח מפילין?

דף כ"א ע"ב

מצוה שאני כלומר, הואיל ומזה להניח תפילין מצי להניח לאחור בשני,

ת"ר אבל ג' ימים הראשונים [והטעם לג' ימים מפני שאמרו ג' לבכי ואם יעסוק במלאכה נמצא מתעצל מן הבכי והמת מתולול. שיטת ריב"ב] אסור במלאכה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצינעא בתוך ביתו, והאשה אצילה, טווה צפלין טווה בפלך בתוך ביתה [מג' ימים ואילך. כ"י],

ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אינו חולך לבית האבל [אבל אחר. כ"י], מכאן ואילך חולך [ומנחמו. כ"י] ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום המתנחמין סמוך לאצילים,

(א) תנו רבנן אבל ג' ימים הראשונים אסור בשאלת שלום [צין לשאל צין להשיב. כ"י], משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל, מכאן ואילך שואל ומשיב כדרכו,

שלשה ימים הראשונים אסור בשאלת שלום, והתניא מעשה ומתו בניו של ר"ע נכנסו כל ישראל והספידום הספר גדול, בשעת פטירתו עמד ר"ע על ספסל גדול ואמר אחינו בית ישראל שמעו, אפי' שני בנים חתנים [נשואים. כ"י, פ' בנים נשואים] קברתי מנוחם הוא אני בשביל כבוד שעשיתם מרוב כבוד שעשיתם לי, [וכל שכן שלא קברתי אלא אחד שאינו חתן. כ"י]

ואם בשביל עקיבא באתם, הרי כמה עקיבא בשוק שלא הלכתם למחנה, אלא כך אמרתם תהלים לו תורת אלהיו בלבבו, [פ' ולכן נמצא] וכ"ש ששכרכתם כפול שלכבוד המורה באתם, לכו לבתיכם לשלום הרי שאל בשלומו? כבוד רבים שאני,

מג' ועד ז' משיב ואינו שואל מכאן ואילך שואל ומשיב כדרכו, ורמינהו דבתוך שלשים יום אינו שואל (ב) המוצא את חברו אבל בתוך ל' יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו, לאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין,

אבני חן על מסכת מועד קטן

כלל?

איבעיא להו

אין ה"נ ומאי לאחר שלשים אינו מדבר עמו תנחומין כדרכו, אבל מדבר עמו מן הצד,

דף כ"ב ע"א

הלך גדול הבית לבית הקברות אחר מטמו לקוברו, ושהה שם שלשה ימים מהו מי חשינן ליה כמאן דהוי צניעה, הויל ולקוך המת הלך אמו? תא שמע דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אפילו הלך גדול הבית לבית הקברות [אלוין צמר גדול שצנעמריס. כ"י] מונה עמהן דאצילות שלהם המחילה משחזרו פניהם מן המת ואצילות של גדול [לא המחיל] עד שיסמוס הגולל,

[הרי שהגדול נגרר אחר הקמן, וכיון שהם כבר התחילו למנות והגדול בא אח"כ הוא מונה עמהם],

[ושואל] מונה עמהן ! והתניא [בבבבבב אחרת מפורש], [מצאו בבית הקברות. רשב"ה] מונה לעצמו? לא קשיא הא [דאמר ר' יוחנן מונה עמהן] דאתא בנו תלתא והא [דתניא מונה לעצמו] דלא אתא בנו תלתא,

כי הא דאמר להו רב לבני הצלפוני מקום דאתו בנו תלתא לימנו בהדיכוכי, דלא אתו בנו תלתא לימנו לנפשיהו,

אמר להו רבא לבני מחווא אתון דלא אזליתו בתר ערסא דמאן דאזיל צמר ערסא לא חיילא עליה אצילות עד שנסתם הגולל, כשמוליכין המטה מצדל לארץ ישראל לקבור, ואין כל הקרובים כולם יכולין לעלות עד ארץ ישראל, ומלוחין המת פרסה לו מיל וחוריס מכי מהדרייתו אפיכוכי מבבא דאבולא משער החיטון של העיר ומגרשיה, דלמימו לצימא אתחילו מנו ימי אצילות, אף על גב דלא נקבר המת עד ימים רבים, ואף על גב דאצילות אינו חל עד שיסמוס הגולל, לדידכו דלא מחו, חזרתם כנסתם הגולל:

שנינו לעיל ר"ש אומר אפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב מונה עמהן: א"ר חייא בר גמרא אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי, והוא שבא ומצא מנחמין אצלו [הכי גרסינן, והוא שלא עמדו מנחמין מאללן] שצא בשביעי שחרית, עד שלא עמדו מנחמין אלל זה שצבית,

בעי רב ענן נגער לועמוד מנגעשים ורזים לעמוד ולא עמדו מהו? תיקו,

גמירי חבריה דר' אבא בר חייא מר' אבא, ומנו ר' זירא, ואמרי לה חבריה דר' זירא מרבי זירא ומנו ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל במריפות והלכה כרבי שמעון באבל,

כרבי שמעון באבל הא דאמרן [שאפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב מונה עמהן], כרשב"ג במריפות דתנן בני מעים שניקבו וליחה סותמתן כשרה [ולא אמרינן עתידה הליחה לסור ותמות בהמה. רשב"ה]

	ג' ראשונים	עד שבעה	עד שלשים	עד יב חדש	לאחר יב
(א)	אפור בשאלת שלום,	משיב ואינו שואל	שואל ומשיב כדרכו	שואל ומשיב כדרכו	שואל ומשיב כדרכו
(ב)			מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלום	שואל בשלום ואינו מדבר עמו תנחומין [רק מן הצד]	שואל בשלום ואינו מדבר עמו תנחומין [רק מן הצד]
(ג)			מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלום	מדבר עמו שואל בשלום	שואל בשלום ואינו מדבר עמו תנחומין ומדבר עמו מן הצד

*כבוד רבים שאני ומותר לאבל לשאול גם בתוך שלשה,

*בג' הראשונים אף אם אחר שואל בשלום מודיע אותו שהוא אבל ואינו משיב לו,

*בתוך שלשים הוא שואל בשלום אחרים שהם שריים בשלום, אבל אחרים אינם שואלים בשלום, ואם שואלין הוא משיבם, (ב) מדבר בשאר קרובים (ג) מיירי באביו ואמו.

[וה"מ בשאר קרובים אבל על אביו ועל אמו אין שואלין בשלום עד לאחר י"ב חדש, אבל הוא שואל בשלום אחרים לאחר ז' אפילו מת אביו ואמו, ובעונותיו בדרור הזה אינן נוהגין וה' ברחמיו יכפר עונותיו. חדושי הר"ן],

ת"ר אבל ג' ימים הראשונים בא ממקום קרוב [פירשו בהלכות גדולות דהיינו י' פרסאות. תוס', מהלך יום אחד. כ"י] מונה עמהן עם האצלים שצאמו מקום, הויל דצמקוס קרוב הוה, ויכול לצא צמחלת האצילות חשינן ליה כמו דלמא, דלמי מונה אלל חמשה ימים עם שאר אצלים, בא ממקום רחוק מונה לעצמו שבעה שלימין, מכאן ואילך [אחר ג' ימים] אפי' בא ממקום קרוב מונה לעצמו, ר"ש אומר אפי' בא ביום השביעי ממקום קרוב מונה עמהן,

אמר מר ג' ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהן, א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן והוא שיש גדול הבית בבית שצא ומלא גדול הצית צבית מונה עמהן עם אצילי הצית, וזה שצא הוא הצעיר ממנו, אלל אלל היה גדול צדקן, וצא צמחן שלשה ימים, אפילו ממקום קרוב מונה לעצמו, דלא חשיב אצילות דלעזר לאצטרופי גדול צהדיה,

[פירוש אם היה זה הבא לכאן גדול הבית או שהיה הגדול במקום אחר וזה שבא לכאן גדול אצל קטנים אפילו תוך ג' ימים וממקום קרוב מונה לעצמו משום דלא חשיב אבילות הצעיר לצרופי גדול בהדיה כי ליתיה, וכתב הר"ן בן גיאת ז"ל דמאן גדול הבית דסמך ביתו עליה וגירייה כולוהו בתריה לא שגא בן ולא שגא אח קמן. חדושי הר"ן],

אבני חן על מסכת מועד קטן

דברי רשב"ג,

ואיכא דאמרי גדול הדור ר' יעקב בר אחא גדול הדור
שעמו רבי,

מאי ליחה? אמר רב כהנא שירקא דמועיא [טיחת המיעים.
רשב"ה] דנפיק אנב דוחקא,

בשלמא למ"ד גדול הדור שעמו רבי, היינו דנמנע ולא חלין
[כדי שלא להטריח את רבי], אלא למ"ד רבי יעקב בר אחא ורבי הוה
אכל אמאי נמנע ולא חלין [אביו של רבי שנפטר, היה רשב"ג, ו] רשב"ג
נשיא הוה וכולי עלמא מיחייבי למיחלין, קשיא,

אמר מאן דהוא אדם אחד, מאן דהוה [אחד תלמיד מבני המדרש ושמו לא
פורש. רשב"ה] איזכי ואסיק ואגמרא לשמעתא מפומיה דמריה
מרבי אלא כריה דרבי חייל או רבי זילא [אבל הגמ' מפרש רק שהיה רבי אבא
בריה דרבי חייל] כי סליק אשכחיה לר' אבא בריה דרבי חייל
בר אבא א"ל אמר מר הלכה כרשב"ג במריפות? א"ל אנא
אין הלכה אמרי כלומר אין הלכה כרבי שמעון,

[והבביתא ממשך] על כל המתים כולן מסתפר לאחר ל' יום,
על אביו ועל אמו עד שיגער בו חבריו שכבר גידל פרע יומר
מלא,

[ועוד שאל ממנו] כר"ש באבל מאי? א"ל פלוגתא נינהו,
דאיתמר רב חסדא אמר הלכה, וכן א"ר יוחנן הלכה, ר"נ
אמר אין הלכה,

על כל המתים כולן נכנס לבית השמחה לאחר ל' יום,⁵ על
אביו ועל אמו לאחר י"ב חדש,

[והתלמוד פוסק. רשב"ה] ואין הלכה כרשב"ג במריפות, והלכה
כר"ש באבל דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל,

[ומפסיק לפרש דברי הבביתא] אמר רבה בר בר חנה הא דמיא נכנס
לביית השמחה לאחר שלשים יום ולשמחת מריעות סעודה שעושין ריעים
ואהובים זה עם זה, ולא הוי שמחה כל כך, אכל סעודה דשמחה, כגון דנישואין לא,
[שממקנין סעודת שמחה זה עם זה היום וזה ממחר וכורמין צריט ציניהם משום
אהבה וריעות. כ"י].
[שרגילים הבחורים להלוות זה עם זה בעת חופתם יין ובשר ולחם וסועד עמו.
רשב"ה],

[יש כאן 12 הלכות בחומר שיש באב ואם יותר על שאר קרובים],
[ת"ר. וכו' נכון דבריייתא הן ד"ס] על כל המתים כולן מדה
ממתו ממחר להולילו הרי זה משובח, על אביו ועל אמו הרי
זה מוגבה,

מיתבי ולשמחה ולמריעות ל' יום [וקשיא על מה שמפרשת דשמחה
היינו שמחת מריעות, וכאן רואין שהם שני דברים], קשיא?

[וכך היו נוהגין בני רומי בימים קדמונים שהיו מוליכין המטה מעט ומורידין אותה
לארץ וסופדין ובוכין עליה מקצת וכך היו עושין פעמים רבות עד שהיו מגיעין
לבית הקברות. רשב"ה]

אמימר מתני הכי אמר רבה בר בר חנה ולשמחת מריעות
יותר ליכנס לאלתר, והא תניא [בבביתא אחרת] לשמחה
שלישים ולמריעות שלשים?

היה ערב שבת או ערב יום טוב הרי זה משובח שאינו
עושה אלא לכבוד אביו ואמו,

ל"ק הא באריסותא [לשון הלואה, וראה רש"י] הא בפורענותא
[היינו שהיה דרכם שחבר אחד עושה סעודה לכולם, ואח"כ כל אחד שבא
לסעודה זו, פורע ועושה סעודה לכולם] אריסא היינו שממחיל אחד מהן [מחבירין]
לעשות סעודה, ומלואה [אינה בתורת הלואה אלא כך הוא הסדר] לסלסל כדי שיעשו
גם הם נמי כך, לאותה סעודה אינו נכנס עד לאחר שלשים יום, אכל בפורענותא
[לשון פרעון], שמשלם להם סעודות שנעשו לו יכנס לאלתר, שאי אפשר לו שלא
לשלם,

[וממשך הבביתא] על כל המתים כולן רצה ממעט בעסקו כגון
סמורה [שלא להרבות קולות והמולות. רשב"ה] רצה אינו

דף כ"ב ע"ב

ממעט,² על אביו ועל אמו ממעט,

[הלואה כלומר אם עכשיו מתחיל הריעות והוא מתחילו תחלה שלשים יום. כ"י]

על כל המתים כולן רצה חולין כפי רצה אינו חולין³ על
אביו ועל אמו חולין, ומעשה בגדול הדור אחד שמת אביו
וביקש לחלוץ, וביקש גדול הדור אחר שעמו לחלוץ, ונמנע
האכל ולא חלין משום כבוד גדול הדור שעמו, שנקט לחלוץ גם הוא,
[פרש"י ז"ל חולין כסותו העליון מעליו, שנראה כמתעסק בצורכי המת, א"נ
כמתאונן ואינו יודע מה לעשות בו, וכן נהגו עכשיו. חדושי הר"ן].

[והבביתא ממשך] על כל המתים כולן קורע טפח,⁷ על אביו
ועל אמו עד שיגלה את לבו, א"ר אבהו מאי קרא [שקורע
טפח]? שמואל ב א ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין אחיזה פחות
מטפח,

אמר אב"י גדול הדור רבי, גדול הדור שעמו ר' יעקב בר
אחא [ורבי לא חלין על מתו, מפני שרצה ר' יעקב בר אחא לחלוץ לכבודו],

על כל המתים כולן אפילו לבוש עשרה חלוקין אינו קורע
אלא עליון,⁸ על אביו ועל אמו קורע את כולו, ואפיקרסותו

אבני חן על מסכת מועד קטן

שעל ראשו אינה מעכבת כלומר, אינו צריך לקרעה,

קורע מבחוץ, אמר רב חסדא וכן לנשיא קורע מבחוץ,

אחד האיש ואחד אשה חייבין לקרע, ר"ש בן אלעזר אומר האשה שמת אביה או אמה קורעת את התחתון קורעת חלוק התחתון משום נניעות ומוחזירתו הקרע לאחוריה וחזרת וקורעת את העליון והתחתון מכסה לבה [יו"ד סימן ש"מ סעיף י"א],

על כל המתים כולן רצה מבדיל קמי שפה שלו שאינו [קורע. ד"ס] בשפה שלפני הצואר, אלא קמי שפה [לפני. ראש משציר] השפה [שלפני הצואר. ראש משציר] שאינה קרועה, וקורע תחתיה כדי שיהיה נראה הקרע רצה אינו מבדיל אלא קורע של צית הצואר, אף על גב דאינו נראה הקרע, דהכל צית הצואר הוא, [קמי לשון חתוך וגרוד והוא מקום חתיכת הצואר. רשב"ה] [פי' שהחלוקים שלהם לא היה להם בית הצואר עגול, אלא מה שאנו קורין v-neck ולכן אם קורע למטה נראה הקרע כהמשך של בית הצואר, וצריך לקרע מצד פתיחת הצואר כדי שיהא נראה החלוק קרוע],

פירוש אחר: [אלא מתחיל ונוקב למטה מצית הצואר כנגד כריסו וקורע והשפה של חלוק לצית הצואר אינו קרוע. כ"י, וראה דברי"ק].

9על אביו ועל אמו מבדיל קמי שפה, כדי שיהא נראה הקרע, רבי יהודה אומר כל קריעה שאינו מבדיל קמי שפה שלו אינו אלא קרע של תיפלות כלומר לא יצא ידי קריעה לפי דנראה דצית צואר הוא הכל,

[ומפסיק לפרש דברי הברייתא] אמר רבי אבהו מ"ט דר' יהודה דכתיב מלכים ב ו' ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים אין קורעין, אלא שגראה שנים, מבדיל קמי שפה, ונראה צית הצואר קרע אחר ממשמע שנאמר ויקרעם אינו יודע שהן לשנים? אלא שנראין קרועים כשנים,

[והברייתא ממשיך] על כל המתים כולן שולל צאטעיר"י (לחבר בנר בדרך עראי) לאחר שבעה ומאחה קנט"ר (לתפור, לחבר בתפור), מופר מדרכו לאחר שלשים, 10על אביו ועל אמו שולל לאחר ל' ואינו מאחה לעולם,

והאשה שוללתו לאלתר מפני כבודה [שלא יתגלו דדיה וטפח באשה ערוה בכל מקום שיתגלה ממנה, וכל שכן במקום הדרין, דאמר מר ויגש גיחויו להרפה מלמד שדחפה בחור יופייה, היינו מקום הדרין. רשב"ה],

כי אתא רבין א"ר יוחנן על כל המתים רצה קורע ביד רצה קורע בכלי סכין, כדי שלא יפסיד הצגד 11על אביו ועל אמו ביד [שיקורע בהשחתה ובמרירות לבו. רשב"ה],

וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן על כל המתים כולן מבפנים תחת המקטורן שלו, שאינו קורע ממוך לעיני הכל, 12על אביו ועל אמו

מיתבי [מקשה על רב חסדא] לא הושוו רבו ואב צית דין ונשיא, וכל הנך דמני צמתתא לאביו ולאמו, אלא לאיחוי בלבד שאין מתאחס לעולם, אבל לא הושוו לאביו ולאמו לקרע מבחוץ, להאי לא הושוו, דעל אביו קורע מבחוץ, ועל כולן אינו קורע מבחוץ מאי לאו אפילו לנשיא? לא לבר מנשיא,

נשיאה שכיב א"ל רב חסדא (לרב חנן בר רבא) [לרב נחמן בר אמי] כפי אסיתא הפוך המכתשת וקום עלה ואחוי קריעה לעלמא ועמוד עליה וקרע, כדי שיראוך כל העם כשתקרע,

[והברייתא ממשיך] על חכם ממונה על העיר, שמצקשים ממנו הוראה חולין מוימין כמפ מימין [חולין כתיפו ומגלה בשורו כדי שיתראה אנון וצעור. רשב"ה] על אב ב"ד משמאל על נשיא מכאן ומכאן,

[ברייתא חדשה] ת"ר "חכם" שמת בית מדרשו בטל [לפי שגשמתו הולכת לבית מדרשו ורואה ונמצא כמי ששמוחו במותו. רשב"ה], אב ב"ד שמת כל בתי מדרשות שבעירו במילין אומן שרגילין ללמוד מורה מפיו, ונכנסין לביהכ"נ ומשנין את מקומן, היושבין בצפון יושבין בדרום, היושבין בדרום יושבין בצפון,

"נשיא" שמת בתי מדרשות כולן במילין, ובני הכנסת נכנסין לבית הכנסת

דף כ"ג ע"א

וקורין שבעה [אנשים צמורה אס שבת הוא. כ"י] ויוצאין צספר מורה, [ואין. ד"ס] מתפללין [יחד] [יותר. ד"ס] צצית הכנסת, אלא כל אחד ואחד מתפלל צציתו [ואין מתפללין צעשרה אלא כל אחד לעצמו. כ"י],

רבי יהושע בן קרחה אומר לא שילכו ויטיילו בשוק, אלא יושבין ודומין,

ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל, אמרו עליו על ר' חנניה בן גמליאל שהיה אומר שמועה [סוגיא. כ"י] ואגדה בבית האבל,

ת"ר [בברייתא] אבל שבת ראשונה [שצעת ימי שבת. כ"י] אינו יוצא מפתח ביתו, שניה יוצא ואינו יושב במקומו [צצית הכנסת. כ"י], שלישית יושב במקומו ואינו מדבר [אלא יושב ודומם, ואינו מרצה צצרים כמנהגו. כ"י], רביעית הרי הוא ככל אדם,

רבי יהודה אומר לא הוצרכו לומר שבת ראשונה לא יצא מפתח ביתו שודאי לא יצא מפתח צציתו [שהרי הכל נכנסין לביתו לנחמו] [ואינו צריך לומר שאינו יוצא. כ"י], אלא שניה אינו יוצא

אבני חן על מסכת מועד קטן

דאמר י"ש אבילות בשבת דקתני עולה,

מאן דאמר אין אבילות בשבת דקתני אינה מפסקת, אי סלקא דעתך י"ש אבילות בשבת השתא אבילות נהגא אפסוקי מיבעיא כלומר מי צריכא למימר דאינה מפסקת, ואלא הא קתני עולה?

איירי דקבעי למיתנא סיפא אינן עולים תנא רישא עולה, [הרגלים מפסיקין ואין עולין כגון עזרת דחד יומא תנא נמי גבי שבת עולה, ולא דיש אבילות בשבת כלל, אלא אגב דהכא תנא ליה איירי דקתני מפסיקין ואין מפסיקין לצורך תנא נמי עולין ואין עולין שלא לצורך. כ"י]

ולמאן דאמר י"ש אבילות בשבת הא קתני אינה מפסקת? משום דקבעי למיתנא סיפא מפסיקין תנא רישא אינה מפסקת,

לימא [כל לימא לא קיימא. רשב"ה] כתנאי מי שמתו מוטל לפניו [אין לו דין אצל עד שיסתום הגולל, כשהוא סועד אוכל צדית אחר. כ"י] אוכל בבית אחר, אין לו בית אחר אוכל בבית חברו, אין לו בית חברו עושה לו מחיצה עשרה טפחים, אין לו דבר לעשות מחיצה מחזור פניו ואוכל,

ואינו מיסב ואוכל [כשהוא אוכל דהיינו דרך גדולה. כ"י], ואינו אוכל בשר, ואינו שותה יין, ואין מברך להוציא אחרים ידי חובתו, ואין מזמן, ואין מברכין עליו, ואין מזמנין עליו, ופטור מקריאת שמע וזמן התפלה וזמן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה, ובשבת מיסב ואוכל, ואוכל בשר, ושותה יין, ומברך ומזמן ומברכין ומזמנין עליו, וחייב בקריאת שמע ובתפלה ובתפילין ובכל מצות האמורות בתורה,

רבן גמליאל אומר מתוך שנתחייב באלו קריאת שמע כו' נתחייב צולן נתחייב בכולן, ואמר ר' יוחנן תשמיש המטה איכא בינייהו הא דאמר נתחייב צולן סבר מותר בתשמיש המטה, ומנא קמא סבר אסור בתשמיש המטה, [דאחת מעשר תקנות שחוקן עזרא בפרק מרובה כרי שיהו נוקטין לנשיהן בלילי שבתות. רשב"ה],

מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר דאסר בתשמיש, סבר יש אבילות בשבת סבר יש אבילות בשבת ומר דשרי, סבר כשמואל דאמר אין אבילות בשבת סבר אין אבילות בשבת?

ממאי דלמא עד כאן לא קאמר תנא קמא התם [דיש אבילות. כ"י] אלא משום דמתו מוטל לפניו [גבי מהו מוטל לפניו דנפיש צעריה, אצל גבי אצל מודה דאין אבילות בשבת. כ"י], אבל הכא דאין מתו מוטל לפניו לא,

וע"כ לא קאמר ר"ג התם דאכתי לא חל אבילות עליה דלא

מפתח ביתו, שלישית יוצא ואינו יושב במקומו, רביעית יושב במקומו ואינו מדבר, חמישית הרי הוא ככל אדם,

ת"ר [בבריייתא] כל שלשים יום עד שלשים יום לאחר אכלו לנישואין אינו יכול לישא אשה [אם מת בנו או אחיו אסור לישא אשה. כ"י],

מתה אשתו אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו שלשה רגלים [שמראה כאלו אינו חושש צמימת אשתו. כ"י], רבי יהודה אומר רגל ראשון ושני אסור שלישי מותר, ואם אין לו בנים מותר לישא לאלתר משום ביטול פריה ורביה, הניחה לו בנים קמנים מותר לישא לאלתר מפני פרנסתו [מפני מקון הנערים דאשה מרביא להו לצנים. כ"י],

יריעות:

[אבל באשתו תקנו ג' רגלים משום דעות המטה כי היכי דעל ידי שמחת ג' רגלים מנשי לה לרחימתא קמייא ולא היא איבה וזיווג שני צריך חיזוק. ספר הישר [שו"ת] ס"ו כ"ג],

מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן, ואמר לאחותה בבית הקברות [ראה תוס'] לבי ופרנסי את בני אחותך [שאינו נושא אותך. כ"י], ואעפ"כ לא בא עליה אלא לזמן מרובה, מאי לזמן מרובה? אמר רב פפא לאחר שלשים יום,

ת"ר כל שלשים יום לגיהוץ [אסור ללבוש בגדים מנוהצים. וראה תוס'], אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאין [שדרכן שנותנין אותן תחת מכש ליתפון. כ"י] מתוך המכבש פירוש שהן כחדשים,

רבי אומר לא אסרו אלא כלים חדשים בלבד [אצל ישיניס אפילו יוצאין מתחת ידי מכש. כ"י], רבי אלעזר בר' שמעון אומר לא אסרו אלא כלים חדשים לבנים בלבד [והוא שיוצאין מתחת ידי מכש. כ"י],

אביי נפיק [במח' שלשים יום צימי אכלו. כ"י] בגרדא דסרבאל מלבוש לנן מגוהץ ישן [בסרבאל ישן שמקטנה צעין חדש על ידי הגריה דפוליי"ר. כ"י] כרבי דאמר לא אסרו לנן אלא חדש [והאי לאו חדש הוא. כ"י],

רבא נפיק בחימוצתא חלוק רומיתא שצא מרומי [מגוהצים. כ"י] סומקתא חדתי, כרבי אלעזר בר' שמעון דאמר לא אסרו אלא לצנים, וזו אדומה הימה [וכתבו תוס' שכן הלכה]:

שנינו במשנתנו לעיל י"ט ע"א מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת: בני יהודה ובני גלילא [ארצות הן. כ"י] הני אמרי

דף כ"ג ע"ב

יש אבילות בשבת, והני אמרי אין אבילות בשבת, מאן

אבני חן על מסכת מועד קטן

א"ר יעקב א"ר יוחנן לא שנו פריעת הראש בשבת, דלרבי לגלות חוטמו ושפמו וחזקו שהיה מכוסה בימי אביו, להודיע כי אין אצילות בשבת אלא שאין לו מנעלים ברגליו, אבל יש לו מנעלים ברגליו מנעליו מוכיחין עליו דאינו אצל, אצל לגלות ראשו אינו נרין, ואם צא להטעטף צנינעא, אפילו כעטיפת הישמעאלים אין בכך כלום,

כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע, והא אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב, קרע עליה תריסר מני אמר אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה נקישות [שהייתי בוש ממנו מרוב חכמותו לא היה לי פה לדבר לפניו מרוב פילפול. רשב"ה],

א"ל לרבי יוחנן נח נפשיה דר' חנינא, קרע עליה תליסר אצמלי מלתא אמר אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה?

שאני רבנן דכיון דכל שעתא מדכרי שמעתייהו כשעת חימום דמי,

א"ל רבין בר אדא לרבא, אמר תלמידך רב עמרם, תניא אבל כל שבעה קורעו לפניו ואם בא להחליף מחליף, וקורע אף על פי שאינו שעת חימום בשבת, קורעו לאחריו ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע?

כי תניא ההיא בכבוד אביו ואמו שו, אצל לכולי עלמא אין קורע אלא בשעת חימום,

אותן קרעין מתאחין או אין מתאחין? פליגי בה אבוה דרב אושעיא ובר קפרא חד אמר אין מתאחין וחד אמר מתאחין,

תסתיים דאבוה דרב אושעיא דאמר אין מתאחין, דאמר רב אושעיא אין מתאחין, ממאן שמיע ליה לאו מאבוה לרב אושעיא הא דאמר אין מתאחין שמע מינה האי דאמר אין מתאחין אבוה דרב אושעיא? לא מבר קפרא רביה שמיע ליה,

אמר רבא אבל מטייל באונקלי שייפי"ש, חלוק שקורעו בתוך ביתו שצנינעא מותר לנהוג אצילות בשבת, אביי אשכחיה לרב יוסף דפריס ליה סודרא ארישיה בשבת, משום עטיפה, דנהיג אצילות ואזיל ואיתי בביתיה א"ל לאו סבר לה מר אין אבילות בשבת, א"ל הכי א"ר יוחנן דברים שבצנינעא נוהג:

ר"א אומר משחרב בית המקדש עזרת כשבת וכו': אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל הלכה כר"ג,

ואיכא דמתני להא דרב גידל בר מנשיא אהא כל ל' יום תינוק יוצא בחיק בן שלשים יום מויליזו בחיק לבית הקברות, ולא בליון, ונקבר באשה אחת ושני אנשים אבל לא באיש אחד ושתי נשים שאין מתיידין עס האשה,

נקבר, אבל הכא דחל אבילות עליה [אימא כיון דקא חיילא אצילות עליה משקרא דאפילו בשבת נמי יש אצילות. כ"י] הכי נמי,

דף כ"ד ע"א

בעא מיניה ר' יוחנן משמואל יש אבילות בשבת או אין אבילות בשבת? אמר ליה אין אבילות בשבת,

יתבי רבנן קמיה דרב פפא וקאמרי משמיה דשמואל אבל ששימש מטתו בימי אביו אבלו חייב מיתה, א"ל רב פפא אסור אתמר ומשמיה דר' יוחנן אתמר, ואי שמיעא לכו משמיה דשמואל הכי שמיע לכו,

אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל אבל שלא פרע ושלא פירם חייב מיתה שנאמר ויקרא ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו וגו' הא אחר שלא פרע ושלא פירם חייב מיתה,

אמר רפרם בר פפא תנא באבל רבתי מסכת שמחות אבל אסור לשמש מטתו בימי אביו ומעשה באחד ששימש מטתו בימי אביו ושמתו חוזרים את גוייתו כל גופו, ואיכא דאמרי אבר שו,

אמר שמואל פח"ז חובה נת"ר רשות, [ומפרש ר"ת של פח"ז] פ'ריעת הראש שמגלה האצל ראשו בשבת, ואינו מתעטף, וחזרת קרע לאחריו, חקיקת המטה חובה בשבת, ח'זרת קרע לאחריו, ז'קיפת המטה, חובה [ומפרש ר"ת של נת"ר] נ'עילת הסנדל דלאו כולי עלמא סיימי מסאנייהו בשבת, ולא מוכח דאצל הוא, ת'שמיש המטה, ר'חיצת ידים ורגלים בחמין ערבית רשות, ורב אמר אף פריעת הראש רשות,

ושמואל מאי שנא נעילת הסנדל דרשות דלאו כולי עלמא עבידי דסיימי מסאנייהו, פריעת הראש נמי לאו כולי עלמא עבידי דמוגלו רישיהו בשבת, ואף על פי שמתעטף לא מוחזי כאצל?

[דמוגלו רישיהו כגון ספרדיים אנשי גרנטא וקורטבא וכל סביבותיהן מגולי ראש, אבל רוב העולם מכסין ראשיהן כעטיפת ישמעאלים שמכסין כל פניהן חוץ מעיניהם שינחום מגולין. רשב"ה]

שמואל לטעמיה דאמר שמואל כל קרע שאינו בשעת חימום בשעת התחלת האכיל, בשעת מיתה [כי יחם לבבו והשיג את בגדיו ופוגע בהם וקורעם. רשב"ה] אינו קרע, וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה הלכך, כיון דכל ימי שבעה שהוא אצל מתעטף כשמעאל, אם אינו נוטל בשבת נראה כנוהג אצילות, דכולי עלמא לא נהיגי צעטיפה זו, אלא אצלים בלצל, מחוץ ר"ג עטיפת ישמעאלים עד גובי דדיקנא גומות שבלחי, למטה מפיו,

אבני חן על מסכת מועד קטן

דף כ"ד ע"ב

לה תשלומין כל שבעה? שנאמר דברים יז בחג המצות ובחג השבועות, מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה,

אדבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש יום אחד לפני ראש השנה וראש השנה הרי כאן ארבעה עשר, אמר רבינא הלכך יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן עשרים ואחד יום,

רבינא איקלע לסורא דפרת א"ל רב חביבא מסורא דפרת לרבינא אמר מר יום אחד לפני ראש השנה וראש השנה הרי כאן ארבעה עשר? אמר ליה אנא מסתברא כרבן גמליאל הוא דאמינא:

מתני': אין קורעין ולא חולצין כמפיהן ואין מברין אלא קרוביו של מת, ואין מברין אלא על מטה זקופה יושבין המנחמין:

דף כ"ה ע"א

גמ': ואפי' חכם ! והתניא חכם שמת הכל קרוביו, הכל קרוביו סלקא דעתך, אלא הכל בקרוביו, הכל קורעין עליו, והכל חולצין עליו, והכל מברין עליו ברחבה?

לא צריכא דלאו חכם הוא,

ואי אדם כשר הוא חיובי מוחייב למיקרע, דתניא מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים, כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר, יבכה ויתאבל ערבונא קא שקיל מיניה? אלא מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר, שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו בשביל כבוד שעשה לו?

דלאו אדם כשר הוא,

אי דקאי התם בשעת יציאת נשמה חיובי מוחייב, דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע למה זה דומה לספר תורה דמורה קרייה נר, שנאמר (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור, וגשמה נקראת נר דכתיב (שם משלי כ) נר (אלהים) [ה'] נשמת אדם שנשרף שחייב לקרוע?

דלא קאי התם בשעת יציאת נשמה,

כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה, אמרי לא גמרינן מיניה, אמר להו אביי מי תניא הרב שמת, "חכם" שמת תניא? ועוד כל יומא שמעתתיה בפומין בבי מדרשא

אבא שאול אומר אף באיש אחד ושתי נשים, ואין עומדין עליו בשורה אין צריך לעמוד עליו בשורה, כשחזרין מנחת הקברות עוצרין לפני האכל בשורה, וכל אחד אומר לו תתנחם, ואין אומרים עליו ברכת אבלים ברכה שאומר ברכה, כדאמר בכתובות (ס, ב), ותנחומי אבלים כל שבעה הולכין לנחמו בציטו,

בן שלשים יוצא בדלוסקמא חזון, רבי יהודה אומר לא דלוסקמא הנימלת בכתף בלדס אחד אלא הנימלת באגפיים בשני בני אדם, דרך כבוד, ועומדין עליו בשורה, ואומרים עליו ברכת אבלים, ותנחומי אבלים,

בן י"ב חדש יוצא במטה, ר"ע אומר הוא בן שנה ואבריו כבן שנים שאבריו גדולים הוא בן שנים ואבריו כבן שנה יוצא במטה,

ר' שמעון בן אלעזר אומר היוצא במטה רבים (מצהיבין) [מצווחין]. מקור ברוך ח"ג פכ"ז סעיף א' אות י' מרגישין ומנענעין עליו, אינו יוצא במטה אין רבים (מצהיבין) [מצווחין] עליו, ר"א בן עזריה אומר ניכר לרבים שהיו מכירין ככה, שהיה רגיל ללכת מן הבית רבים מתעסקים עמו אינו ניכר לרבים אין רבים מתעסקים עמו,

ומה הן בהספד כמה יהא גדול שמנה להספידו? רבי מאיר בשם רבי ישמעאל אומר עניים בני שלש לפי שהעני מנענע על בניו יותר מן העשיר, לפי שאין לו שמחה אחרת, עשירים בני חמש, רבי יהודה אומר משמו עניים בני חמש עשירים בני שש, ובני זקנים כבני עניים,

אמר רב גידל בר מנשיא אמר רב הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי ישמעאל,

דרש ר' ענני בר ששון אפיתחא דבי נשיאה יום אחד לפני עצרת היה אכל ועצרת הרי כאן ארבעה עשר, שמע רבי אמי ואיקפד אמר אטו ידיה היא דרבי אלעזר א"ר אושעיא היא,

דרש רבי יצחק נפחא אקילעא דריש גלותא יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן ארבעה עשר דעצרת חשוב כשבעה, וזהו יום שלפני עצרת חשוב שבעה, דכפר כי האי תנא דלעיל (כ, א), דאמר אפילו יום אחד, אפילו שעה אחת, וכמאן דאמר עצרת כרגלים,

שמע רב ששת איקפד אמר אטו ידיה היא דר"א אמר ר' אושעיא היא, דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מנין לעצרת שיש

אבני חן על מסכת מועד קטן

והיו כמאן דגמרינן מיניה,

יחזקאל א היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים [הרי ששכינה שורה בחוצה לארץ],

טפח ליה אבונה בסנדל'יה רב חסדא בסנדל'ה, שטפח לו לרבי נחמן על סנדלו, כאלס שנוגע על רגל חזירו כחשאי כדי שלא ישמעו העומדים סביב מטמו דרב הונא, ענין אחר הכהו בסנדלו, "א"ל לאו אמינא לך לא תימרוד עלמא לא תטרח בקושיות [בתשובות שאין בהן ממש. כ"י] מאי "היה" [דכתיב ביהזקאל] "שהיה כבר כלומר ההיא שעתא הוה, ולא יומר, ויש אומרים שהיה כבר בלחץ ישראל, ששרתה עליו רוח הקודש,

כי אסקוה להתם לארץ ישראל [לרב הונא. כ"י] לקוצרו, שכל הנקצר שם נקצר בלא חטא, שנאמר העם היושב צה נשוא עון, כדאיתא בכתובות (ק"א, ח) [ועוד דאין לו עבר מחילות. כ"י] אמרו ליה לר' אמי ולר' אסי רב הונא אתי [והם הבינו שהוא בא בחיים], אמרו כי הוינן התם לא הוה לן לדלוויי רישין מיניה דלדס משום הוה, והוה לן נוסח לדלוויי רישין, השתא אתינן הכא אתא בתרין [עכשיו שעלינו לארץ ישראל הוא בא אחריו] דסבורין שהוא חי [לא היה לנו הרמז ראש מפני אמתו, סבורין היו שהוא חי וצא ברגליו. כ"י], אמרו [ליה] [להו] ארונו בא [ונחה דעתם],

ר' אמי ור' אסי נפוק ר' אילא ור' חנינא לא נפוק, איכא דאמרי רבי אילא נפק ר' חנינא לא נפק, דנפק מאי טעמיה? דתניא ארון העובר ממקום למקום עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים,

דלא נפק מאי טעמא? דתניא ארון העובר ממקום למקום אין עומדין עליו בשורה [הואיל ואינו סמוך לשעת מיתתו. כ"י] ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים,

קשיין אהדדי? לא קשיא כאן ששלדו קיימת גופו קיימת ויזאין כאן בשאין שלדו קיימת [שעצרו ימים רבים ופרסו עצמותיו. כ"י], ורב הונא שלדו קיימת הוה, דלא נפק לא סיימוה קמיה דשלו הוה קיימת [לא היה יודע ששלדו קיימת. כ"י],

אמרי היכא נינחיה [בצד מי נקברנו. רשב"ה] רב הונא [ראה תוס' אם זה הוא רב הונא תלמידו של רב] ריבין תורה בישראל כללמרינן פרק שני דייני גזירות (כתובות קו, ח) כי קיימי רבנן מקמיה ומנפלי גלימיהו מכסי ליה ליומא צאנא [למד וישר והרב תורה שרוב התלמוד על פי רב הונא ותלמידיו. רשב"ה] ור' חייא ריבין תורה בישראל הוה כללמרינן צנא מניעא [פה, צ] אלא עצדי ליה לתורה דלא תשתכח מישראל [והולך ודורש בכל מדינה ומדינה. כ"י],

[ומחא שמעין שמודקדקין בקבורת האנשים זה אצל זה בין צדיק לכשר בינוני לחסיד ומופלג, אין קוברין איש צדיק אצל מי שאינו צדיק. חרושי הר"ן],

מאן מעייל ליה מי ילך להניסו לקבורה אצל רבי חייא? אמר להו רב חגא, אנא מעיילנא ליה דאוקמתיה לתלמודאי [שהיה תלמידו מסודר בדין] כי הוינא בר תמוני פרי שנין, ולא חזי לי קרי [אנא

סבור [שלא יקרעו עוד עליו ד] מזה דהוה הוה הואיל דלא קרעו בשעת מיתתו מו לא קרע, אמר להו אביי תנינא חכם כל זמן שעוסקין בהספד חייבין לקרוע, סבור למיקרע לאלתר בלא הספד, אמר להו אביי תנינא חכם כבודו בהספידו,

כי נח נפשיה דרב הונא סבור לאותובי ספר תורה אפורייה ולומר קיים זה מה שכתוב בו,

[ויעיין בבא בתרא י"ד ע"א שרב הונא כתב שבטין ספרי דאורייתא]

אמר להו רב חסדא מילתא דבחייה לא סבירא ליה, השתא ליקום [ליה] ליעבד ליה,

דאמר רב תחליפא אנא חזיתיה לרב הונא דבעי למיתב אפורי, והוה מנח ספר תורה עליה, וכף כדא אארעא, ואותובי ספר תורה עילויה, אלמא קסבר אסור לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה,

לא הוה נפיק פוריא מבבא דזוטרי הוה צנא, סבור לשלשולי דרך גגין, אמר להו רב חסדא הא גמירנא מיניה חכם כבודו דרך פתח,

סבור לאשנויי מפוריא לפוריא לתמו צמטה אחרימא, קטנה שמה דרך הפתח, אמר להו רב חסדא הכי גמירנא מיניה חכם כבודו במטה ראשונה, דאמר רב יהודה אמר רב מנין לחכם שכבודו במטה ראשונה? שנאמר שמואל ב' וירכיבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה אותה עגלה ששיגרוהו פלשמים צה, וצאומה עגלה הציאו דוד מית אצינדז לעיר דוד,

פרום בבא ואפקוה שצרו הפתח והרחיצוהו [כמו פרוסה שצרו את הפתח והרחיצוהו. כ"י],

פתח עליה רבי אבא [על רב הונא] ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה ליה שאין שכינה שורה צמוץ לארץ,

[ברש"י יונה א' פסוק ג' לברוח תרשישה ים ששמו תרשים והוא צמזה לארץ אמר אצרה לי אל הים שאין השכינה שורה צמזה לארץ וכו',

ובירושלמי סנהדרין דף מ"ט ע"ב את מוצא בשעה שהיה הנביא בא לקברנו היה בורח למקום טומאה וכושב את פניו במקום טומאה לומר שאין שכינה שורה במקום טומאה,

ובספר החזקוני מאמר שני סימן י"ד אמר החבר כל מי שנתנבא לא נתנבא כי אם בה [בא"] או בעבודה עיי"ש,

ולמה נדבר עם הנביאים בחוצה לארץ בזכות אבות שנאמר (ירמיה לא) בה אמר ה' קול ברמה נשמע. תנחומא וורשא בא פרק ה'.

מתיב רב נחמן בר חסדא ואמרי לה רב חנן בר חסדא [כתיב]

אבני חן על מסכת מועד קטן

דרכה בר הונא נתור כביה ושניה לחיו, משום דצוי לרצ המנוגה דההוא טייעא,

פתח עליה ההוא ינוקא, גזע ישישים עלה מבבל, ועמו ספר מלחמות ספר מורה, לישנא אחרינא שנלחם רבה ורצ המנוגה, ונתור כבי דההוא טייעא, לישנא אחרינא גזע ישישים זה רבה בר רב הונא, דהוא בן גדולים, בן רב הונא דהוא ראש גולה, ועדיף מנשיא דארץ ישראל, ועמו ספר מלחמות עמו רב המנוגה,

קאת וקפו ד הוכפלו קללה, כמו וירשוה קאת וקיפוד [שמות עופות השוכנים בהרבות. מ"צ] [ישעיהו לד] כלומר קללה בלא והוכפלה בעולם [במיתת שני צדיקים אלו, # לפי פרש"י צ"ע מה ההמשך בלשון לראות, ואולי גם יפרש כהערה]. [אפילו עופות רעות בלות כשמתו. על הגליון בשם הערך] לראות בשוד ושבר הבא משנער [מבבל, ומה השוד והשבר] זה ש קצף הקדוש כרוך הוא על עולמו וחמם ממנו נפשות, ושמה בהם ככלה חדשה, רוכב ערבות שש ושמה בבא אליו נפש נקי וצדיק,

כי נח נפשיה דרבינא פתח עליה ההוא ספרנא תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר, נשים לילות כימים [נקון עליו. כ"י] בהספד, על שש לילות כימים במורה [על משים לילות כימים],

א"ל רב אשי לבר קיפוק [בר קיפוק ובר אצין] הו ספדי ההוא יומא דנח נפשיה [דבר אשי מאי אמרת, רב אשי גופיה א"ל לספדן בשעת פטירתו ידיה גופיה מה תאמר עלי, ענין אחר ההוא יומא דנח נפשיה דרבינא מאי אמרת. רע"י] מאי אמרת?

[בר קיפוק אינו שם עצם, וברק"ם מביא שבכת"י יש "בן קיפוד" וזהו כינוי לספדן על שמדרכו לילל, ע' ישעיה' ל"ד י"א קאת וקיפוד. ניצוצי אור],

אמר ליה אמינא אם בארזים נפלה שלהבת [מיסה. רע"י] מה יעשו איזובי קיר [עץ שפל מאד, עמי הארץ. רע"י], לויתן בחבה [נחש. רע"י] הועלה [מן המים. רע"י] מה יעשו דגי רקק [אגס. רע"י], בנחל שוטף נפלה [חכה] [חרבה. ד"ס] [נמאון ושכר. י"ק] מה יעשו מי גבים [גומות. י"ק],

[הפליג בהרבה דמיונות על רב אשי כי היה בו תורה וגדולה במקום אחד כדאמרין בסנהדרין ל"ו ע"א, גם שחיה הרבה שנים. מהרש"א],

א"ל בר אבין ח"ו דחכה ושלחבת בצדיקי אמינא, ומאי אמרת? אמינא בכו לאבלים [לאובדים. לנשאים שאבדו את הליק. י"ק] ולא לאבידה, שהיא למנוחה ואנו לאנחה, חלש דעתיה עלייהו דהאי ממדי ליה לשלחבת, והאי לאבידה [משום ששניהם ספדי בלשון גנאי זה חכה ושלחבת, וזה אבידה. כ"י] ואתהפוך כרעייהו [נהפכו כרעם שהיו דורכים מנג הרגל שלא היו יכולים להספיד עוד על אדם. רע"י וראה כ"י],

ההוא יומא [דנח רב אשי. כ"י] לא אתו לאספודיה דנח נפשיה לא ספדוהו, משום דאירע לכו תקלה על ידו והיינו דאמר רב אשי לא בר

קדוש בגופאי. רשב"ה, פי' לא ראיתי קרי מימי], ומשמע ליה קמיה [שמעתי לפני דר' חייא. כ"י] וידעי בעובדיה [אני בקיא בו ונמעשיו לדאס גדול הוא. כ"י], דיומא חד אתהפיכא ליה רצועה דתפילין השחור צפנים, דרצועה שחורה נראה צמון הלכה למשה מסיני ויחייב עלה ארבעין תעניתא,

[סגולת ארבעים יום לתענית יסודה בעליית מרע"ה למרום אשר לחם לא אכל ומים לא שתה ארבעים יום. ניצוצי אור ע"י"ש],

עייליה [הכניסו במערה. רשב"ה, פי' הכניס את ארוננו של רב הונא למערת ר' חייא] הוה גני יהודה [בנו של ר' חייא] מימיניה דאבוה, וחזקיה משמאליה, אמר ליה יהודה לחזקיה קום מדוכתך [עמוד ממקומך]. [לפי שכל בני התלמוד כישינים הם ולא מתים. רשב"ה, וראה שבת קנ"ב ע"ב הנהו קפולאי דהוו קפלי בארעא דרב נחמן, נחר בהו רב אחאי בר יאשיה, אתו ואמרו ליה לרב נחמן נחר בן גברא, אתא ואמר ליה מאן ניהו מר? אמר ליה אנא אחאי בר יאשיה ע"י"ש] דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא,

בהדי דקאים [בעוד שעמד חזקיה] קם בהדיה עמודא דנורא [עלה עמו עמוד של אש] חזייה רב חגא איבעית נצעת ונפמד וקפיה לארוניה דרב הונא לקמיה עמודא דנורא, דלא ליזקיה ונפק אתא [ויצא מן המערה]. [העמיד ארון רב הונא ויצא בפהר ובמורא, ועד היום הוא עומד. רשב"ה] והאי דלא איענש ענש משום דוקפיה לארוניה דרב הונא [שלא שרפו העמוד, משום דוקפיה לארונא דרב הונא כנגדו. כ"י],

כי נח נפשיה דרב חסדא סבור לאותובי ספר תורה אפורייה, אמר להו ר' יצחק מילתא דלרביה [רב הונא רביה דרב חסדא] לא סבירא ליה אנן ניקום נעביד ליה, סבור דלא למישלל קרעייהו [לחזור ולתפור הקריעה כיון שהיה חכם כל כך], אמר להו ר' יצחק בר אמי חכם כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה שולליו,

כי נח נפשי' דרבה בר הונא, ורב המנוגא אסקינהו [שניהם יחד] להתם [לארץ ישראל],

דף כ"ה ע"ב

כי ממו אנשירא כשהגיעו לעבור דף של גשר קצר, שעכשיו לא היו יכולין לעבור זה צד זה אלא זה אחר זה קמו גמלי עמדו הגמלים נושאי המטות במקומן,

אמר להו ההוא טייעא סותר ישמעאלים מאי האי? אמרו ליה רבנן דשיכני, רבה בר רב הונא ורב המנוגה דקא עבדי יקרא אהרדי דהא לא צעי האי למיעל מקמי האי, מר אמר מר ניעול ברישא ומר אמר מר ניעול ברישא,

אמר דינא הוא דרבה בר הונא ליעול ברישא, חליף גמליה

אבני חן על מסכת מועד קטן

קיפוק חליץ [ליצממו, לפי שאין יכולין ליסמוך על רגליהם. כ"י, לפי שאין יכולים לעמוד על רגלם. רע"י] ולא בר אבין חליץ משום דליתיהפכו כרעיהו, ותינח (יבמות קג, א) הלא מאן דמסגי אלוחתא דריגלא לא חליץ, דהמורה אמרה וחלצה נעלו מעל רגלו ולא מתחת לרגלו,

רבא כי הוה אתא לדגלת מדקל א"ל לבר אבין קום אימא מילתא [רגל היה לספור ולדבר חירות. רשב"ה] קאי ואמר באו רוב שלישיית במים ישראל נקראו שלישיית, ורצא שקול כרוב ישראל, ואמר ליה קום ואמור מילתא, כלומר צקס רחמים זכור [ברית אברהם, אי נמי זכור ברית מילה. רשב"ה] ורחם [היינו אברהם, דאברהם בנימ' רחם עולה. רשב"ה], תעינו מאחרך כאשר מבעלה אל תזניחנו כאות מי מרה שאשה סוטה נזקקת בהן,

(חנין, יוחנן, זירא, אבא, יעקב, יוסי, שמואל, חייא, מנחם סימן)

רבי חנין חתניה דבי נשיאה הוה לא קא הוה ליה בני, בעא רחמי והוה ליה, ההוא יומא דהוה ליה נח נפשיה, [בע"י הגירסא ההוא יומא דבעי למימחליה נח נפשיה. ניצוצי אור עיי"ש],

פתח עליה ההוא ספדנא שמחה לתוגה נהפכה [שהיה מתאווה לראות בן, ומת. רשב"ה], ששון [זו מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך. רשב"ה] ויגון נדבקו, בעת שמחתו נאנה, בעת חנינתו דולג אבד חנינו אציו המחמנו, אסיקו ליה חנן על שמיה,

כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליה ר' יצחק בן אלעזר קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים, דכתיב עמוס ה והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים אשקיע השמש בצהרים, ואמר ר' יוחנן זה יומי של יאשיהו שנהרג יאשיה, קרי יומי שמש,

כי נח נפשיה דרבי יוחנן יתיב רבי אמי שבעה ושלישים אמר רבי אבא ברביה דרבי חייא בר אבא רבי אמי דעבד לגרמיה לדעמיה הוא דעבד דהכי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן אפילו רבו שלימדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד,

כי נח נפשיה דרבי זירא רבי זירא היה מצבל, וצה נולד, וגדל בארץ ישראל, והיינו דקאמר ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גדלה שעשועיה, ואהכי קרי ליה רבי זירא ורבי זירא פתח עליה ההוא ספדנא ארץ שנער [בבל] הרה וילדה, ארץ צבי [ארץ ישראל] גידלה שעשועיה, אוי נא לה אמרה רקת יכולה לומר כן, רקת היא טבחה כי אברהם כלי חמדתה,

כי נח נפשיה דרבי אבהו אחיתו עמודי דקסרי מוא הוידו דמעוטה [אחיתו, הורידו דמעוטה כלומר הוידו ונראו כאיש בוכה מפני רוב חכמתו, ומשל הוא בפי בני אדם כל כך גדול כאב פלוני שאפי' אבנים בכו עליו. רשב"ה עיי"ש],

[כי נח נפשיה] דרבי יוסי שפעו מרזבי דציפורי דמא,

[כי נח נפשיה] דרבי יעקב אתחמיאו כוכבי נראו הכוכבים, שנשתנה העולם מרוב זעיר ביממא,

[כי ע"י אור השמש נחשבו כוכבי שמים, וכאשר שקעה אור השמש נראו הכוכבים, כך ע"י אדם גדול לא נראין הקטנים וכשמת ר' יעקב נראו הקטנים. ילקוט הגרשוני, וב"ה בניצוצי אור],

[כי נח נפשיה] דר' אסי איעקרו כל אילניא [שבמקומו ולא שבכל העולם כולו. רשב"ה],

[כי נח נפשיה] דר' חייא נחיתו כיפי דנורא אגניס של אור מרקיעא,

[כי נח נפשיה] דר' מנחם (בר' יוסי) [ברבי סימאי] צן של קדושים, שלא נסתכל אף צורה של זוחל, כדאמרין צערי פסחים (קד, א) אישתעו צלמנייא נימוחו פרזוף שלהן והוה למחלציא כלומר, נחלקה ונתמעכה כל צורת פרזוף של כלמים וצורת המטבעות, מפני צורת הסקיד שנשמית [והוה למחלציא] כמו שהחלקה צמעגל וצמחללים, שבה מטמין טיט הכותל, [במו שפירשנו לעיל י"א ע"א ביד וברגל אבל לא במחלצים. רשב"ה]

[כי נח נפשיה] דר' תנחום בר חייא איתקצצו כל אנדרטיא צורת הכלמים שעושין על שם המלך שמת,

[כי נח נפשיה] דר' אלישיב איתתרו שבעין מחתרתא דגננים, דצומחיה לא הוה אמו גננים בנהרדעא,

[כי נח נפשיה] דרב המנונא נחיתו כיפי דברדא אגניס מרקיעא,

[כי נח נפשיה] דרבה ורב יוסף [כלומר כי נח נפשהו], ואם נפשו לומר לא מת רב יוסף עד שתי שנים ומוחצה, ורבה מת באגמא בפרק השוכר? תריין כל אחד בעתו, במות רבה נשוק כיפי דפרת, ובמות רב יוסף נמי נשוק כיפי דפרת. רשב"א [נשוק כיפי דפרת אהרדי כיפאות של גשרים נשמרו, ונשקו זו את זו,

[כי נח נפשיה] דאבבי ורבא נשוק כיפי דדגלת אהרדי [כיפי סלעים שבחדקל, ודקב"ה היה מראה נפלאותיו במות צדיקיו. רשב"ה],

כי נח נפשיה דר' משרשיא טעון דיקלי שיצי קוסיס,

ת"ר

דף כ"ו ע"א

ואלו קרעין שאין מתאחין [לעולם. כ"י] צאכל רבמי צמסכת שמחות (פרק ט) הקורע על אביו, ועל אמו, ועל רבו שלימדו תורה [תנו רבנן רבו שאמרו רבו שלמדו חכמה, ולא רבו שלמדו מקרא ומשנה, דרבי

אבני חן על מסכת מועד קטן

ויפלו חללים בהר הגלבוע: בַּיָּדְבָקוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת־שְׂאוֹל וְאֶת־בָּנָיו וַיִּבְנוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת־יְהוָה וְאֶת־אֲבִינֶרְבַּ וְאֶת־מִלְכִּישׁוּעַ בְּנֵי שְׂאוֹל: ג וַחֲבֵד הַמֶּלֶכְהָ אֶל־שְׂאוֹל וַיִּמָּצְאוּהוּ חֲמוֹרִים אֲנָשִׁים בְּקֶשֶׁת וַיַּחַל מָאֵד מִחֲמוֹרִים: ד וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל לְנִשָּׂא כְלָיו שֵׁל הַיָּחִידָהּ וַיִּדְרְגָהּ בָּהּ פְּזִיבֹנוֹ אִי הָעֲרִלִים הָאֵלֶּה וַיִּדְרְגֵנִי וַהֲתַעֲלֹלֵבִי וְלֹא אָבָה נִשָּׂא כְלָיו כִּי יֵרָא מָאֵד וַיִּקַּח שְׂאוֹל אֶת־הַחֶרֶב וַיַּפֵּל עָלֶיהָ: ה וַיָּרָא נִשָּׂא כְלָיו כִּי־מֵת שְׂאוֹל וַיַּפֵּל גַּם־הוּא עַל־חֶרְבּוֹ וַיָּמָת עִמּוֹ: ו וַיָּמָת שְׂאוֹל וַיִּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו וְנִשָּׂא כְלָיו גַּם כָּל־אֲנָשָׁיו בְּיוֹם הַהוּא וַיָּחֲדוּ:

ומי קטל שבור מלכא יהודאי, והא א"ל שבור מלכא לשמואל תיתי לי דלא קטלי יהודי מעולם? התם אינהו גרמי לנפשייהו דמרדו זיה, והא דקאמר לא קטלי יהודי רוצה לומר דחמס דא"ר אמי לקל יתירי לקול כנורות, שמרדו דמזיגת קסרי לקול נימי כנורות ונבלים של מזיגת קיסר שהיו מרקדן ומשוררין ומזמרין ומרדן דמלכות. כ"י,

[צ"ע אשר לא פירש כלשון הכתוב כונו חצים על יתר, שהכוונה חוט של קשת. ניצוצי אור],

פקע שורא [חומת] דלודקיא [של העיר לודקיא הסמוכה לה, ואמר בן בדרך משל וגו'מא], [ולאו דווקא דלודקיא כלומר הלך הקל עד למרחוק לעיר אחרת. רשב"ה],

על ברכת השם מנלן [בישראל מברך אבל אם נכרי מברך יש בזה מחלוקת, ראה תוס']? דכתיב מלכים ב' ה' לו וַיִּבְאֵא אֱלִיקִים בֶּן־חֶלְקִיָּה אֲשֶׁר־עַל־הַבֵּית וַשְּׁבֹנָא הַסֵּפֶר וַיּוֹ אֶחָ בֶּן־אַסָּף הַמְּזִכִּיר אֶל־חֻזְקִיהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים וַיִּגְדּוּ לוֹ יָדָיו בְּשִׁשָּׁה [על דברי רשב"ה] שהיה ממרר ומגדף את השם דכמוז בלומה פרשה. כ"י,

[שולל בשם ה' דכתיב חתם: כח וַיַּעֲמֵד בְּשִׁשָּׁה וַיִּקְרָא בְּקוֹל יְהוָה ל' יהודית וַיִּדְבֵר וַיֹּאמֶר שְׁמִעוּ דְבַר־הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אֲשׁוּר: כט בה אמר המלך אל־ישיא לָכֵם חֻזְקִיהוּ כִּי־לֹא יִכָּל לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ: ל וַאֲלִיבְטָח אֶתְכֶם חֻזְקִיהוּ אֶל־ה' לֵאמֹר הִצַּל יְצִילֵנוּ ה' וְלֹא תִתֵּן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ אֲשׁוּר:],

*חזקיה היה מלך ישראל,

*רבשקה דיבר אל ישראל בשם מלך אשור,

*ואליקים ושבנא ויואח בן אסף באו למסור לחזקיה את דברי רבשקה, והיו קרויע בגדים מעת ששמעו דברי רבשקה,

ת"ר אחד השומע, ואחד השומע מפי השומע [כגון מן העדים שאומרים זה. תוס'], חייב לקרוע והעדים אינן חייבין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו,

[ומקשה] בשעה ששמעו מאי הוי [וכי בשביל שכבר קרעו אינן צריך לקרוע עכשיו], הא קא שמעי השתא? לא ס"ד דכתיב מלכים ב' י"ט ויהי כשמוע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו, המלך קרע והם לא קרעו,

ולא מתאחין מנלן? אתיא קריעה קריעה (מדוד) [מאלישע] [ושם יש לימוד מיוקרים לשנים שקרועים ועומדים לשנים לעולם], [תימא אם כן נילף

רבי מאיר, רבי יהודה אומר כל שרוב חכמתו הימנו, רבי יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זה הוא רבו, אמר רבא כגון רב סחורה, דאסברן זוהמא ליסטרו. ב"מ ל"ג ע"א], ועל נשיא, ועל אב ב"ד, ועל שמועות הרעות [ששמעו רוב צבור שנהגו. כ"י], ועל ברכת השם [ששמעו רשע שזיך את השם. כ"י], ועל ספר תורה שנשרף, ועל ערי יהודה [שראה צמורצק. כ"י], ועל המקדש ועל ירושלים [חס ראה מקדש מחלה כגון שצא בקרון ולא הוליד ראשו עד שנכנס למקדש וכשיראה ירושלים יוסיף על הקדש. כ"י], וקורע על מקדש ומוסיף על ירושלים,

אביו ואמו ורבו שלימדו תורה מנלן? דכתיב מלכים ב' ב' י"ב וַאֲלִישֶׁע רֹאֶה וְהוּא מִצֵּעַק אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו וְלֹא רָאָהוּ עוֹד וַיַּחֲזֹק בַּבִּגְדֵי וַיִּקְרַעֵם לְשָׁנִים קָרְעִים, אביו אביו [שהיה שקול לו כאביו ואמו, לכן נאמר ב' פעמים אביו אביו. כ"י] זה אביו ואמו, רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלימדו תורה, מאי משמע כדמתרגם רב יוסף [שהיה בקי בתרגום יונתן בן עוזיאל. רשב"ה] רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה מרתיבין [רתיבא chariot with horses] ופרשין [horseman],

ולא מתאחין מנלן? דכתיב מלכים ב' ב' וַיַּחֲזֹק בַּבִּגְדֵי וַיִּקְרַעֵם [באלישע כמ"י] לשנים קרעים, ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שלשנים? אלא מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם,

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן [והלל] אליהו חי הוא [ולמה קרע עלי. כ"י], [דהא אמרין בכמה דוכתי אשכחיה ר' פלוגי לאליהו וכו']. רשב"ה עיי"ש? אמר ליה כיון דכתיב שמואל ב' ב' י"ב ולא ראהו עוד, לגבי ידיה [לגבי אלישע] כמת דמי,

נשיא ואב בית דין ושמועות הרעות מנלן? דכתיב שמואל ב' א' י"א וַיַּחֲזֹק דָּוִד בַּבִּגְדוֹ [בבגדיו] וַיִּקְרַעֵם וְגַם כָּל־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ: יב וַיִּסְפְּדוּ וַיִּכְבּוּ וַיַּצְמוּ עַד־הָעֶרֶב עַל־שְׂאוֹל וְעַל־יְהוָה וַתֵּן בָּנוֹ וְעַל־עַם ה' וְעַל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נָפְלוּ בַּחֲרֹב: שאלו זה נשיא [מלך. כ"י], יחונתן זה אב ב"ד [דמסס הוה. כ"י], על עם ה' ועל בית ישראל אלו שמועות הרעות,

א"ל רב בר שבא לרב כהנא ואימא עד דהוו כוליהו [פי' שימותו נשיא, ואב ב"ד, ושמועות רעות]? א"ל על על הפסיק הענין [דעל כל אחד קרעו. כ"י],

ומי קרעינן אשמועות הרעות והא אמרו ליה לשמואל קטל שבור מלכא [הוא המלך שבור shahpuhr הראשון [מלך 241-272] מלך פרס. שט] תריסר אלפי יהודאי 12,000 במזיגת קסרי [העיר קיסרי Kessaria, Turkey שהיתה בירת קפדוקיא Cappadocia/Kapadokia באותם ימים. שט] ולא קרע? לא אמרו אלא ברוב צבור רוב ישראל וכמעשה שהיה בשאלו ויסומן,

שמואל א' ל"א א' ופְּלִשְׁתִּים גִּלְחָמִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִכָּפְזֵי פְּלִשְׁתִּים

אבני חן על מסכת מועד קטן

כל קריעות שלא יתאחו מקריעה קריעה? ושמו לא מיסתבר ליה. תוס'.

ספר תורה שנשרף מנלן [שצריך לקרוע עליה] [קורעין מפני אזכרות שזו כ"י]? **דכתיב** ירמיה לו כ"א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת־יְהוֹדִי לְקַחַת אֶת־הַמִּגְלָה וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ בְּאָזְנוֹ הַמֶּלֶךְ וּבְאָזְנוֹ כָּל־הַשָּׂרִים הַעֲמִידִים מֵעַל הַמִּגְלָה: כב וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בֵּית הַחֹרֶף בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי וְאֶת־הָאֵחָז לְפָנָיו מְבַעֵרֵת:

כג וַיְהִי אֲפָקְרוּ אֶת־יְהוֹדִי שְׁלֹשׁ דְּלָתוֹ וְאֶרְבָּעָה כְּלוּמֵר אֲרֻבָּה פִּסְקִים [ר"ל כשקרא שלשה פסוקים וגמר לקרות הרביעי. מ"ד], [שכל פסוק ופסוק של ספר קיטום צריך הפרש בין זה לזה ר"ת. כ"י], [פירוש דפין, כלומר דפי המגלה ונקראים דלתות לפי שנפתחים ונסגרים כדלתות. רד"ק], [שאנו רגילין לקרות דפין וכל ספריהם היו כספר תורה שלנו שנגלל כיריעה. רשב"ה].

(ו) **וַיִּקְרָעָהּ** [קרע הס"ת] **בְּתַעַר הַסֵּפֶר וַיִּשְׁלַךְ אֶל־הָאֵשׁ אֶשְׁרֵ אֶל־הָאֵחָז** [כלי ששמו אה, ששם בווערין אש. רשב"ה] **עַד־תֵּם כָּל־הַמִּגְלָה עַל־הָאֵשׁ אֶשְׁרֵ עַל־הָאֵחָז וְגו'**

מאי שלש דלתות וארבעה? אמרו ליה ליהויקם כתב ירמיה ספר קינות [על המפלה העתידה של ירושלים. שט], **אמר להו מה כתיב ביה איכה א** ¹**איכה ישבה בדד, אמר להו אנא מלכא** ²**ואמלכא לא כמיז כלום,**

[בכל זה לא חש אמר אני מלך על הנותרים, כיון שקרא היו צריה לראש אמר מעשיו אני מלך, מיד ויקרעה צמער הסופר. רש"י ירמיה ל"ו כ"ג], [אע"פ שהוא מקונן, אני מלך על כרחו. חרשי הר"ן], [ומה אחוש מציון אם לא ציון אמלך בעיר אחרת. רשב"ה] [אלא מלכא, ולא איכפת לי, אי גלו, אני אמלך ולא אגלי. כ"י].

א"ל איכה א ²**בכו תבכה בלילה, אנא מלכא** [ולא אבכה], **איכה א** ³**גלתה יהודה מעוני אנא מלכא** [ולא אהיה עני], **איכה א** ⁴**דרכי ציון אבלות אנא מלכא** [ולא אהיה באבלות],

[עד שאמר לו דכתיב ב] **איכה א** **היו צריה לראש שהנכרי ראש ולא אתה,** [דשמע לא יהיה מלך. כ"י] **אמר להו מאן אמרה** [להאי נבואה. כ"י] **איכה א כי ה' הוגה** [דצרה. כ"י] **על רוב פשעיה, מיד קדר** [נוקד בסכין. כ"י] **כל אזכרות** [בירושלמי לא גרס "אזכרות" שהרי קרע כל המגילה. ראה תוס'] **שבה, ושרפן באש,**

[וכן יתכן שקרא הסופר בריחמא וחזר ופירש כאדם האומר חזור חזור והשמיעני בנחת, כי מאיכה עד היו צריה לראש אינם אפי' חצי דלת. רשב"ה ושם על הגליון פ' כלומר שבתחילה קראו לפניו בחפזון כמעט כל המגילה ואח"כ עפ"י מצות המלך חזרו לקרוא בהמעמה את ראשיתה].

והיינו דכתיב ירמיה לו כד וְלֹא פָחַדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת־בְּגָדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ וְכָל־עַבְדָּיו הַשְּׂמֵעִים אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, מכלל דבעו למיקרע # [וזה מיידי באיכה שהוא מן הכתובים וכ"ש בספר תורה גופא],

אמר ליה רב פפא לאביי אימר משום שמועות הרעות על הגלות, **איבעי למיקרע** [אימא משום הכי נצלי משמעי צגותיהו, משום דלא קרעו דצעו למקרע לשמועות רעות, דקא מצטר להו דליחריצ מקדשא, ולאו משום שריפת הספר. כ"י]? **א"ל שמועות רעות בההיא שעתא מי הוו** [רשמועות רעות הוא שנהרגו רוב ישראל, וזה עדיין לא היה הגם שירמיה היה מתנבא על זה],

א"ר חלבו אמר רב הונא הווא ספר תורה שנקרע חייב לקרוע שתי קריעות אחד על הגויל ואחד על הכתב שנאמר ירמיה לו אחרי שרוף המלך את המגלה זה הגויל, ואת הדברים זה הכתב,

רבי אבא ורב הונא בר חיאי הוו יתבי (קמיה ד) [בהרדי קם. ד"ם] רבי אבא, בעא לאפנויי [היה רוצה ר' אבא לעשות צרכיו], **שקליה לטוטפתיה** [תפילין שלו] **אחתיה** [והניחה] **אבי סדיא** [headboard],

אתאי בת נעמיא [בת היענה. כ"י] **בעא למיבלעיה** # [ראה שבת קכ"ח ע"א שמעון בן גמליאל אומר אף ממלטלין שברו וזכוכית, מפני שהוא מאכל לנעמיות, ובוה מובן שרצה לאכול תפילין] **אמר השתא** ¹**אי שקיל להו נעמיא איחייבין לי שתי קריעות איבעי לי למיקרע על הגויל ועל הכתב, דהוי כנשרף,**

א"ל [רב הונא בר חיאי לר' אבא] **מנא לך הא, והא בדידי הוה עובדא** [שאיזה בעל חי בלע תפילין] **ואתאי לקמיה דרב מתנה ולא הוה בדידיה, אתאי לקמיה דרב יהודה ואמר לי הכי אמר שמואל לא אמרו אלא בורוע** ²**שאין יכול להציל** [ורואה ששורפין אותו ואינו יכול להציל כמעשה דיהויקם אצל פתאום כי האי גונא לא. כ"י] **ובכמעשה שהיה דיהויקם, אצל דנעמיא דמאי להציל לא מיקרע,**

ערי יהודה מנלן? דכתיב ירמיה מ"א ה' [אמר הסורגן צמעשה גדליהו שנהרג. כ"י] וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְׁכָּם מִשְׁלוֹ וּמִשְׁמֵרוֹ וְשָׂמִים אִישׁ מִגְלָתוֹ וְקָרְעוּ בְּגָדִים וּמִתְגַּדְּדִים וּמִנְחָה וְלִבֹּ נָה בִּידָם לְהַכִּיב בֵּית ה' וַיֵּצֵא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה לְקִרְאתָם מִן־הַמִּצְפָּה חֹלֶה חָלָל וְכִבְיָהּ וַיְהִי כַּפָּשׁ אֹתָם וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם בָּאוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם: ז וַיְהִי כִּבְיָהּ אֶל־תּוֹ הַיָּעִיר וַיִּשְׁחָטֵם יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה אֶל־תּוֹ הַיָּעִיר הַזֶּה הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־אָתוּ: ו' וְגו' [שכבר היו ערי יהודה מריצות [ובאו אליו] להציל מנחת צית ה' שנסעו קודם לכן ממקומן ולא היו יודעים שכבר נחרצ הצית. כ"י], [ו"ל הב' בסיומן תקס"א וק"ל דכיון דבגמרא מייית לה מדכתיב ויבאו אנשים משכם משילו ומשמורון מגולחי וכן וקרועי בגדים חול"ל דעל כל ערי ישראל קורעין דהא הני עיירות ערי ישראל הם, ולא ערי יהודה? ושמו י"ל דהני לא קרעו בגדיהם עד שראו המצפה שהיא מערי יהודה,

והאי ערי יהודה דקאמר דהיינו שהן חרבות ואין בהם יישוב כלל, אבל אם יש בהם יישוב אף על פי שהם בידי עו"ג היה נראה לכאורה דאין צריך לקרוע, ואפשר דכל שהם בידי עו"ג אע"פ שיש בהם יישוב בחורבן מיקר, וכן עיקר].

אבני חן על מסכת מועד קטן

כגון דאמרינן מוסיף על ירושלים. כ"י] שלש אצבעות כגון שמוסיף קרע אחר על אומה קרע, כגון שאירעו אצל אחר דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר תחילת קריעה שלש אצבעות ותוספת כל שהו,

אמר עולא הלכה כרבי מאיר בקריעה [שקורע טפח], והלכה כרבי יהודה בתוספת, תניא נמי הכי רבי יוסי אומר תחילת קריעה טפח ותוספת כל שהו,

ת"ר אמרו לו מת אביו וקרע, מת בנו והוסיף, תחתון מתאחה [שקורע על בנו מתאחה לאחר שלשים. כ"י] עליון אינו מתאחה שקרעו על אביו ועל אמו, [פ' וקמ"ל דלא גזרי בתחתון אטו עליון, רמ']

מת בנו וקרע [ואחר כך אמרו לו] מת אביו והוסיף, עליון מתאחה תחתון אינו מתאחה, מת אביו מת אמו מת אחיו מתה אחותו [והכל נשורוהו צנת אמת. כ"י], קורע קרע אחד לכולן,

רבי יהודה בן בתירה אומר על כולן קרע אחד, על אביו ואמו קרע אחד, לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו, מאי טעמא? אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאינן בתוספת כלומה, אין צדין שמוסיף עליהן,

[ראה תוס', ובניצוצי אור פירוש שאח יכול להיות שימות עוד אח, אבל אב או אם אין לו עוד אב או עוד אם לכן ראוי לעשות קרע בפני עצמו],

אמר שמואל הלכה כרבי יהודה בן בתירה, ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל? אבילות לחוד קריעה לחוד [דלא אמרינן הלכה כדברי המקל בקריעה. כ"י],

עד היכן קורע [שהולך ומוסיף וקורע עד כמה. כ"י]? עד טיבורו, ויש אומרים עד לבו, אע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנאמר ויאל ב וקרעו לבבכם [אלמלא קריעה על הלב. כ"י] ואל בגדיכם,

הגיע לטיבורו ומת לו מת אחר מרחיק שלש אצבעות צד אומה קרע וקורע, [הגיע לטיבורו ושמע שמועה אחרת שוב אינו מוסיף על אומה קרעה אלא חוזר ומתחיל מלמעלה אצל צדי צית הוואר, ואם רבו לו שמועות הולך וקורע ומחיק ג' אצבעות בין קרע לקרע מאחר (שחלוק) (החלוק. י"ק) לצד הכתף. כ"י]

נתמלא קרעים [כל הכתף קריעות מלפניו מחזירו לאחוריו ומחזיר מה שלאחריו לפניו וקורע ולו צעה. כ"י] מלפניו מחזירו לאחוריו ומחזיר וקורע לפניו,

נתמלא מלמעלה הופכו מלמטה [מחזיר חלוקו מה שלמעלה למטה ועושה צית זואר אחר וקורע האחרון ואינו מאחה הראשון שלמטה. כ"י],

והקורע מלמטה ומן הצדדין [ממניס. כ"י] לא יצא, [קריעה דרך הלב יתראה לשנים ומינכרא דקריעה לכתחילה היא, אבל מן הצדדין לא יתראה אלא בקריעה מחמת כיליון. רשב"ה]

א"ר חלבו אמר עולא ביראה [על שם מקומו. כ"י] אמר רבי אלעזר הרואה ערי יהודה בחורבנה אומר ישעיה סד ערי קדשך היו מדבר, וקורע, ירושלים בחורבנה אומר ישעיה סד ציון מדבר היתה ירושלים שממה וקורע, בית המקדש בחורבנה אומר ישעיה סד בית קדשנו ותפארתנו אשר הללך אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה, וקורע:

שנינו לעיל בבבביתא קורע על מקדש ומוסיף על ירושלים: ורמינהו אחד השומע ואחד הרואה כיון שהגיע לצופים קורע, וקורע על מקדש בפני עצמו ועל ירושלים בפני עצמה [דמקדש לא סגי בתוספת קרע. כ"י]?

לא קשיא הא דפגע במקדש ברישא כגון כשנכנס לירושלים נשירה מינה ומגדל, דלא ראה ירושלים עד שראה צית המקדש קורע על המקדש, ומוסיף על ירושלים, אצל צעלא נכנס צמיצה ופגע בירושלים ברישא קורע על ירושלים בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמו, [פ' שבא דרך מזרח ורואה במקדש בהר הבית הגבוה קורע לירושלים. רמ'] הא דפגע בירושלים ברישא,

תנו רבנן וכולן [על כל הקרעים הללו שאמרו בהן אין ממאחין. כ"י] רשאיין לשוללן [תפירה רחבה. כ"י] ולמוללן לקפל בגד תפירה [אוחז שני ראשי הקרע בין אצבעותיו וכרכן יחד כעין כריכת ספרים ומוחז צמחט שתי תפירות. כ"י] וללוקטן [אוגד צידו כל הקרע ראשו עם סופו ומוחז צמחט שמים ושלשה פעמים. כ"י] ולעשותן כמין סולמות שאין מלקטין זה סמוך לזה, אצל זה רחוק מזה, שמלקט צרוח כעין מעלות סולמות [כמעשה קולס שחופר שתי תפירות ומפסיק וחוזר ומופר למטה, שמינת בין תפירה לתפירה הפסק מעט. כ"י], [אותן קרעים כיון שיתפרם יתראו כסולם, ולא שמצוה לעשותן כסולמות. רשב"ה] אבל לא לאחותן [תפירה יפה. כ"י],

אמר רב חסדא

דף כ"ו ע"ב

ובאיחוי אלכסנדר ר' דהו כשלא [שהוא כמין אריגה. ר"ח, וראה רמ']

ת"ר הקורע מתוך השלל של קרע אלא [השלל. ד"ס] [פ' שקרע בבגד במקום שהיה שלל בבגד] מתוך המלל, מתוך הלקט, מתוך הסולמות לא יצא, מתוך האיחוי [שקורע. ד"ס] האיחוי יצא, אמר רב חסדא ובאיחוי אלכסנדר ר' דהו כשלא,

ת"ר רשאי להופכו למטה ולאחותו שהופך הקרע למטה, והופך שלמטה למעלה, ומאחה, ועושה צית הוואר ולוצשו [שעכשויו הוא בגד אחר], ר' שמעון בן אלעזר אומר לאחותו, וכשם שהמוכר אסור לאחותו כך הלוקח אסור לאחותו, ולפיכך מוכר צריך להודיעו ללוקח,

ת"ר תחילת קריעה טפח, ותוספת [שמת לו מת אחר וצריך לקרוע

אבני חן על מסכת מועד קטן

פפא תנא באבל רבתי [במסכת שמחות] אבל לא יניח תינוק בתוך חיקו מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות [עד השתא בכה על מותו והשתא ישחוק, קל דעת הוא זה. רשב"ה].

שנינו במשנתנו ואין מברין על ממות וקופות: ת"ר ההולך לבית האבל אם היה לבו [של אבל] גם בו [אם רואין את האבל שאינו נוהג כדרך שאר אכלים אלא שמת הוא. כ"י], יברוהו לאותו שגא [יושעין המנחמין. כ"י] על ממות כפוינות [כדי שימר לבו, לישגא אחרינא לבו גם בו ואם היה מכריהו קרובו או שושניו ולבו גם בו יחד, יושב לארך אמו על מטה כפוייה. כ"י], ואם לאו יברוהו על ממות וקופות,

רבא איתרע ביה מילתא על לגביה אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי [בא לנחם את רבא], רבא זקיף [המטה שאבא בר מרתא המנחם יושב עליה], אבא בר מרתא כפי [שהחזיק את עצמו כלבו גם בו ורצה לישב ביחד אם רבא על הארץ], אמר [רנבא. כ"י] כמה לית ביה דעתא להאי צורבא מרבנן [נאצא צר מרת, והא לא חזי איהו דלבו גם בו. כ"י],

[לא הבנתי כוננת רש"י כ"י זה, דלפי פירוש הראשון פירוש דברי רבא הוא כמה לית ביה דעתא וכו' שחושדו שרבא לבו גם בו ואינו נוהג כדרך שאר אבילים, ולפי הל"א צריך לפרש שרבא לא חשב שאבא בר מרתא לבו גם בו],

תנו רבנן אצל ההולך ממקום למקום [ואירעו אבילות בדרך. ד"ם]

דף כ"ז ע"א

אם יכול למעט בעסקו [כלומר שלא יקנה ולא ימכור. ר"ח] ימעט [ראה תוס'] ואם לאו יגלגל [יעשה. כ"י] עמהן ואינו עושה סחורה צפני עצמו, אלא עם סחורה [כלומר יקנה צרכי הדרך ודברים שיש בהן חיי נפש. ר"ח],

תנו רבנן מאימתי כופין את הממות משיצא [המת. כ"י] מפתח ביתו [משיצאו המת מן הבית. ר"ח] דברי ר' אליעזר, רבי יהושע אומר משיסתם הגולל, מעשה שמת רבן גמליאל הזקן כיון שיצא מפתח ביתו אמר להם רבי אליעזר כפו מטותיכם, וכיון שנסתם הגולל [אמר להם רבי יהושע כפו מטותיכם] אמרו לו כבר כפינו על פי זקן,

ת"ר מאימתי זוקפין את הממות בערב שבת? מן המנחה ולמעלה, אמר רבה בר הונא אף על פי כן אינו יושב עליה עד שתחשך, ולמוצאי שבת אע"פ שאין לו לאכל אחר השבת לישב אלא יום אחד חוזר וכופה,

תנו רבנן הכופה מטתו לא מטתו בלכד הוא כופה, אלא כל ממות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה [בגון ממות אשתו ובניו שמתאבלים עמו, אבל אם יש לו אכסנאים אין כופין אע"פ שהממות שלו הן, הואיל ואין ישן עליהם והן עומדין לאכסנאים. רא"ש], ואפילו יש לו עשר

אלא שבת גדול פורם מלמטה [ולא מפני שהוא פרימה דהא כמזבזבגדיו לא יפרס אלא מפני אגמת נפש. כ"י],

פליגו בה רב מתנה ומר עוקבא ותרוייהו משמיה דאבוה דשמואל ולוי, חד אמר כל שבעה אם מת לו מת [שמע שמועה כל שבעת ימי אבלו. כ"י] קורע קריעה אחרת לאחר שבעה מוסיף על קרע ראשון [קורע על קרע ראשון ודיו וגבי מימי מנוה קא מיירי. כ"י], וחד אמר כל שלשים קורע [קריעה אחרת] לאחר שלשים מוסיף,

מתקיף לה רבי זירא מאן דאמר כל שבעה קורע אמאי, דלא ניתן לשוללו מוך שבעה כלל, ואי מוסיף ביה מיחזי כקרע אחד, אבל לאחר שבעה, דכבר שללו קורע כל השלילות ומוסיף כל שהו, דמינכר דעל מת אחר קרע, [בין דלא נתן רשות לשלול, לקרע ראשון כי מוסיף (עליה) [על. י"ק] קרע ראשון קא חשיב דהוי כאלו מרחיב קרע ראשון ולא ילא. כ"י]

אלא הא דאמר מר האשה שוללתו לאלתר אפילו מוך שבעה [פי' לאלתר, בקפיצה, וסמין לנתר בהם על הארץ. רשב"ה] ה"נ דמוסיף דקורע השלילה, ומוסיף זה פורמא דקא מינכר, וקא פסיק [ומתי. ד"ס] כל שבעה קורע, ואפילו אשה? התם [ראשה שולל] משום כבוד אשה הוא ולא מן הדין,

מאן דאמר כל שלשים קורע, אמאי דלא ניתן לאחותו [ואי מוסיף ביה מחזי כקרע אחד] אלא לאביו ולאמו דלא ניתן לאחותו לעולם ה"נ [שאינו מוסיף בה לעולם, והא קתני דלאחר שלשים מוסיף גם בשל אביו ואמו]? התם משום כבוד אביו ואמו הוא ולא מן הדין, והוי כאחיו, לפיכך מוסיף בו לאחר שלשים,

ת"ר היוצא בבגד קרוע קודם לכן לפני המת גוזל הכל, שמרמה הכל, שמראה לכן שקרע על המת הרי זה גוזל את המתים [שלא קרע עליהם. כ"י] ואת החיים [שגונז דעתם דסבורין הן שעל המת קרע. כ"י],

רשב"ג אומר האומר לחבירו השאילני חלוקך ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה, והלך ומצאו שמת קורע ומאחו, וכשיבא לביתו מחזיר לו חלוקו ונותן לו דמי קרעו ואם לא הודיעו שהולך לבקר את אביו הרי זה לא יגע בו,

ת"ר חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמת, שמא תמרח דעתו עליו, ואין מקרעין בפניו, ומשתקין את הנשים מפניו [לפניו שלא תהיינה מטפחות ומספידות פן ירגיש החולה ומטרף דעתו. כ"י],

ומקרעין לקטן [אם בגדיו נסתם אבילות קא מיירי וליכא חולה, מקרעין בגדיו. כ"י] מפני עגמות נפש [כדי שיכבו הרואים לפי שאף הקטן נקרע. כ"י],

וקורעין על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו, ואמר רב

אבני חן על מסכת מועד קטן

מטות בעשרה מקומות כופה את כולן [בין שהם שלו. רמב],

ואפילו חמשה אחין ומת אחד [ואין אחד מן הנשארים דר בביתו של מת ואין בבית המת חיוב כפיות מטה וכולן שוכבין בבתיהם, חייבין לכפות מטותיהן בין שישנו בכאן בבית המת או בביתם שאין מיתת הבית גורמת הכפיה אלא חוב האבל היא. רמב] כולן כופין, ואם היתה מטה המיוחדת לכלים אין צריך לכפותה,

דרגש [לקמן מפרש. כ"י] אין צריך לכפותו אלא זוקפו, רבן שמעון בן גמליאל אומר דרגש מתיר את קרביטיו לזעומיו, שהוא כעין תרופתו והוא נופל מאיליו,

מאי דרגש? אמר עולא ערסא דגדא מטה שמיימדיס אותה לזול טוב, ואין משממשין בה כלום, אלא מייסדין אותה לשרות מזל טוב עליה, אמר ליה רבה אלא מעתה גבי מלך דתנן כל העם מסובים על הארץ והוא מוסב על הדרגש מי איכא מידי דעד האידנא לא אותביניה והשתא מותבינן ליה # [פי' שברך כלל מקפדין שלא לישב על מטה זו, ונמצא שנותנים לו כבוד יתירה בימי אבלו],

מתקיף לה רב אשי מאי קושיא מידי דהוה אאכילה ושתייה דעד האידנא לא אוכליניה ולא אשקיניה השתא אוכליניה ואשקיניה,

אלא אי קשיא הא קשיא (דתנן) [דתניא] דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו ואי ערסא דגדא אמאי אינו צריך לכפותו הא (תנן) [תניא] הכופה ממתו לא ממתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו כופה?

ומאי קשיא מידי דהוה אמטה המיוחדת לכלים דתניא אם היתה מטה המיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה,

אלא אי קשיא הא קשיא רבן שמעון בן גמליאל אומר דרגש מתיר קרביטיו והוא נופל מאיליו, ואי סלקא דעתך ערסא דגדא מאי קרביטין אית ליה?

כי אתא רבין אמר ליה ההוא מרבנן ורב תחליפא בר מערבא שמה דהוה שכיח בשוקא דגילדאי, מאי דרגש ערסא דצלא עור,

איתמר נמי אמר ר' ירמיה דרגש סירוגו מתוכו מכניס לזעומת מן חורי ע"י המטה מטה סירוגה על גבה והעור כפול על העץ,

[וכן מטה שלא היו לה כרעים גבוהים והיא מתפרקת בהיתר קשרים שבה והיא של עור, והיו נוקבים אותה נקבים מארבע רוחותיו, וקובעין טבעות בורעות המטה, וקושרין את העור מתוך נקביו לתוך טבעות המטה, וממתחין את העור ושוכבין עליו וכו' ומטה זו שביארנו אין דרכה אלא לגדולים ונכבדים שהולכין ממקום למקום וביתם עמהם, וכשמגיעין במלון מעמידין אותה ואין דרכה בכרעים

מלמעלה שלא להכביד את המשא, ואף הכרעים התחתונות אינן גבוהות, ומטה זו היא הנקראת דרגש ואין צריך לכפותה אלא זוקפה, והוא שוכב על מטה אחרת כפיה. מאירי],

אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כרבן שמעון בן גמליאל [שמתיר את קרביטיו והוא נופל מאיליו],

(איתמר נמי) אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי אסי מטה שנקליטיה יוצאין ע"ס יוצאין מתוקנין למראשותיו ולמרגלותיו, ונותנין עץ ארוך עליה, ונותן הסדינין עליהם לשמור מהזנזים זוקפה ודיו,

תנו רבנן ישן על גבי כסא על גבי אודינין [מכתשת] גדולה על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו, אמר רבי יוחנן שלא קיים כפיית המטה,

תנו רבנן מכבדין [לנקות ואשר הכיבוד רצון. כ"י] ומרביצין בבית האבל, ומדיחין קערות וכוסות וצלוחיות וקיתוניות בבית האבל, ואין מביאין את המוגמר ואת הבשמים לבית האבל,

איני והא תני בר קפרא אין מברכין על הריס [כלומר צמנאלי שנת. כ"י] לא על המוגמר [כלי שנותנין בו גמלים ולצונה. כ"י] ולא על הבשמים בבית האבל, ברוכי הוא דלא מברכין הא אתווי מייתי? לא קשיא הא בבית האבל הא בבית המנחמין קרוביו, מביאין עניים של אוכלין [מביאין מוגמר אם ירצו. כ"י]:

מתני': אין מוליכין לבית האבל לא במבילא [לוח מהודר. יבין], ולא באסקוטלא מממיו [בקערת כסף או זהב. יבין] ולא בקנן [כלי מהודר כעין מרחב. יבין] אלא בסלים [של נצרים. יבין],

ואין אומרים ברכת אבלים במועד, אבל עומדין בשורה ומנחמין, ופוטריין את הרבים שאומרים למנחמין לכו לנחמס [שמיד אחר שנחמוהו בשורה ילכו לבתיהן ולא ילוו להאבל לביתו. יבין],

אין מניחין את המטה צמוד ברחוב להספידו שלא להרגיל את ההספד [שכל הרואה מתאנה וגונח, ונמצא הבכי רבה. רשב"ה], ולא של נשים לעולם ששופעות זיכה מפני הכבוד [דלפעמים שופעת זיכה גם לאחר מיתה. יבין], [שכל עינינו אשה גנאי שתהיה שמוחה לפני עוברין ושבין. רשב"ה]:

גמ': תנו רבנן בראשונה היו מוליכין [לבית. ד"ס] האבל עשירים בקלותות של כסף ושל זהב, ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה, והיו עניים מתביישים, התקינו שיהו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה מפני כבודן של עניים,

תנו רבנן בראשונה היו משקין בבית האבל עשירים בזכויות לבנה, ועניים בזכויות צבועה והיו עניים מתביישיין, התקינו

אבני חן על מסכת מועד קטן

איני והא רב כהנא [שהיה גר בפום נהרא] ספדיה לרב זבד מנהרדעא [ונפטר שם] בפום נהרא? אמר רב פפי יום שמועה הוה וכבפניו דמי,

אמר עולא הספר על לב מטפת כנגד הלג דכתיב ישעיה לב על שדים סופדים, טיפוח ביד קופץ יד וז' לז' קילום ברגל מכה רגלו נקרקע, [שמצינו לגבי צער הכה בכפף ורקע ברגלך ביחזקאל ו' י"א וכן דרכן בארץ ישראל עד היום. רשב"ה],

תנו רבנן המקלם לא יקלם בסנדל [וסנדל זה של עץ הוא או מסומר. רשב"ה] אלא כמגעל מפני הסכנה שהופך הסנדל ושוכר רגלו, [דיחף שרי מפי, דנוהר היטב פן ינוק. תוס']

אמר רבי יוחנן אַבֵּל כיון שניענע ראשו שנראה שניחם מעלמו שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו,

ואמר רבי יוחנן הכל חייבין לעמוד מפני נשיא [מדרי עברו. רשב"ה] חוץ מאבל וחולה,

ואמר ר' יוחנן לכל אומרים להם שבו כשעומדין לפני הנשיא חוץ מאבל וחולה [דמשמע שב באלך שב בחוליקך. רשב"ה, וראה ברי"ף, פ' שאף שאינם צריכין לעמוד, אם עמדו יכולים לישב גם אם לא אמרו להם לישב],

אמר רב יהודה אמר רב אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל יחזקאל כד ולחם אנשים לא תאכל,

רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדרי [וכע"ז במגילה ז' ע"ב לגבי משלוח מנות, אבי בר אבין ורבי חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדרי], [יש כאן שני פירושים: פירוש אחד שרק אחד מהם היה אבל עכשיו, והאחר היה אבל לאחר זמן, ופירוש שני שהיה שניהם אבלים בזמן אחד],

ואמר רב יהודה אמר רב מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה,

רב המנונא איקלע לדרומתא [לדראו מתא, עיר ששמה דראו. רשב"ה] שמע קול שיפורה דשכבא [כך היה מנהגם לתקוע בשופר שידעו שיש מת, וירצו לקבורו, כמו שעושים אדומיים עכשיו, שתוקעין הפעמונים והכל יודעין שמת אחד מהן. רשב"ה], חזא הנך אינשי דקא עברי עבירתא,

אמר להו ליהו הנך אינשי בשמתא, לא שכבא איכא במתא ! אמרו ליה חבורתא איכא במתא חבורות הן, שאלו קוצרין ממס שלהם לזדס ואלו קוצרין ממס שלהם לזדס אמר להו אי הכי שריא לכו,

[חבורתא אינו, כלומר סדורים הם כיתות כיתות בגורל וממונה עליהן עשרה קברו שמעון עשרה אחרים קוברין ראובן, וחזרין חלילה לעולם. רשב"ה],

שיהו הכל משקין בזוכית צבועה מפני כבודן של עניים,

בראשונה היו מגלין פני עשירים [מתים], [להרבות ההספד לומר פלוני שפניו יפה ושמונת איך יאכלנו התולעת. גמ"י] ומכסין פני עניים, מפני שהיו מושחרין פניהן מפני בצורת והיו עניים מתביישין, התקינו שיהו מכסין פני הכל מפני כבודן של עניים,

בראשונה היו מוציאין עשירים בדרגש, ועניים

דף כ"ז ע"ב

בכליכה מטא של מתים והיו עניים מתביישין, התקינו שיהו הכל מוציאין בכליכה מפני כבודן של עניים,

בראשונה היו מניחין את המוגמר תחת חולי מעים מתים, והיו חולי מעים חיים מתביישין, התקינו שיהו מניחין תחת הכל [תחת כל מתים גם אלו שאינם חולי מעים] מפני כבודן של חולי מעים חיים,

בראשונה היו מטבילין את הכלים על גבי נדות מתות הכלים שנשמטו בהן צעודן צמים, שנשמטו צניעתן, שהגדה מטמאה צניעתה אדם וכלים והיו נדות חיות מתביישות שעושין בהן מה שאין עושין לשאר ממות התקינו שיהו מטבילין על גבי כל הנשים מפני כבודן של נדות חיות,

בראשונה מטבילין על גבי זבין מתים והיו זבין חיים מתביישין, התקינו שיהו מטבילין על גב הכל [כל המתים גם שאינם זבין] מפני כבודן של זבין חיים,

בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו נמכרין טובים יותר ממיתתו עד שהיו קרוביו מניחין אותו ובורחין, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו [שצוה כן בשעת פטירתו [שכן יקברוהו], ויש מפרשים לאחר מבני ביתו בחייו [שהוא קבר כן את אחד מקרוביו] ולשון בעצמו משמע כפירוש ראשון. תוס'] ויצא בכלי פשתן ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן,

אמר רב פפא והאידנא נהוג עלמא אפילו בצרדא קנזוס בר זוזא הנקנה בזוז:

שנינו במשנתנו אין מניחין את ברחוב: אמר רב פפא אין מועד בפני תלמיד חכם שיכולין להספידו [אלא בזבין וסופדין ועושין לו כל צרכו כדרכן בחול. רשב"ה], [ואין בזה"ז ת"ח לעניין זה [מג"א ס' תקמ"ז]. יבין אות ס"ז] וכל שכן חנוכה ופורים, והני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא,

אבני חן על מסכת מועד קטן

רב הונא אמר זה שעבר עבירה ושנה בה, רב הונא למעמיה דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו, הותרה לו סלקא דעתך? אלא אימא נעשית לו כהיתר [ואינו חוזר עליה נמשכה. רע"י], [כיון שנשתקע ביצרו למלאות תאוותו שוב אין לו תקנה והוא בעצמו אומר שוב לא יועיל שאשוב. רשב"ה], [גר' לומר דרב הונא לא פליג אהני דלעיל, דא"כ הוה לן למימר רב הונא אמר, אלא דרשא אחריתי עבד דקרא נמי קאמר להולך בשרירות לבו ושב על קיאו, אי נמי פירושי מפרש אי זה הולך בלא בנים מי שעובר עבירות ושנה בה. רט"ל].

אמר רבי לוי אבל שלשה ימים הראשונים יראה את עצמו כאילו חרב מונחת לו בין שתי [יריכותיו] [כתיפיו]. [שישב באימה ויקבל מאהבה. רשב"ה], משלשה עד שבעה כאילו מונחת לו כנגדו [יקל מעט מצערו. רשב"ה] בקרן זווית, מכאן ואילך [עד י"ב חדש וכו'] לאחר י"ב חודש חוזרת לתערה. תוס' עיי"ש] כאילו עוברת כנגדו בשוק:

[בבראשית רבה פרשה ק' אות ז' תני חבורה ומשפחה כך הן דומים לכיפת אבנים את נוטל ממנה אבן אחת וכולה מתרועעת, את נותן עליה אבן אחת וכולה עומדת, כך כל ז' ימים חרב שלופה ועד ל' יום היא מתרפרפת ואינה חוזרת לגרנה עד י"ב חדש א"ר אלעזר נולד בן זכר במשפחה מיד היא רפה. ולמדרש זה כוון הרט"ל שכתב ובמדרש אמרו אחד מן המשפחה שמת ידאגו כל המשפחה כלה כל השנה כלה],

[וראה גם בירושלמי כאן [דף י"ח ע"א קרוב לסוף הדף] ואמר רבי לעזר אם נולד בן זכר באותה המשפחה נתרפאת כל אותה המשפחה עיי"ש],

ולא של נשים לעולם מפני הכבוד: אמרי נהרדעי לא שנו

דף כ"ח ע"א

אלא חיה שממה מחמת וולד, שהיא שופעת [יולדת שממה מחמת לידה לפי ששופעת דס לאחר מימה. כ"י] אבל שאר נשים מניחין,

ר' אלעזר אמר אפילו שאר הנשים דכתיב במדבר כ' ותמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתה קבורה [מיד. כ"י],

ואמר ר' אלעזר אף מרים בנשיקה מתה [כמשה ואהרן. כ"י] אתיא שם שם ממשה [שמם ננשיקה על פי הקצ"ה דכמוז על פי ה']. כ"י], [שנשקו הקב"ה כוקן המנשק בנו בשעת פטירתו. רשב"ה], ומפני מה לא נאמר בה על פי ה' מפני שנגנאי הדבר לאומרו [שנגנאי הדבר כלפי שכניה לנשק אשה. רשב"ה],

א"ר אמי למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך מה פרה אדומה מכפרת [על מעשה העגל. תוס' עיי"ש] אף מיתתן של צדיקים מכפרת [על אומי הדור. כ"י],

א"ר אלעזר למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה [דכמי

ואמר רב יהודה אמר רב כל המתקשה [המקשר. ע"י, לשון וקשרו מספר. רע"י] על מתו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה, [שכל הנמשך על צער יותר מדאי הצער נמשך אחריו. רע"י]

[כל המתקשה והמצטער יותר מדאי על מתו ומגדיל הכאב, סימן זה יהי מסור בידך שעל אחיו החי או על אחד משבעה מימי מצוה הוא בוכה, לפי שהקב"ה הפקיד הנשמה בגוף ובא המפקיד ליטול פקדונו אין ראוי להחציף עליו שהרי שלו לוקח. רשב"ה]

ההיא איתתא דהות בשיבכותיה דרב הונא הוה לה שבעה בני, מת חד מינייהו הוות קא בכיא ביתירתא [יומר מדאי. רע"י] עליה, שלח לה רב הונא לא תעבדי הכי, לא אשגחה ביה, [ראה ברמ"א יו"ד סימן שע"ד ס' י"א וז"ל י"א שאין מתאבלין על בן הראשון או על בן הכבוד שמת לאדם, והמנהג הוא מנהג טעות וכו', וראה בניצוצי אור],

שלח לה אי צייתת מוטב ואי לא צבית [צבית הוא לשון רצון, פי' ואם אינך רוצה, אז תכנין] זוורתא [מכריזין לידה למת. רע"י] לאידך [לבן השני], [בד"ם גורס אי צייתת מוטב, ואם לאו תימוש ההוא איתתא זוורתא לאידך], מית, ומיתו כוליהו [ולאכמי צמא צמימא. רע"י], לסוף אמר לה תימוש [ממקן. רע"י], [תכני, ושורש המלה הוא מוש] זוורתא לנפשך, ומיתא [ומתה האשה],

ירמיה כ"ב י' אל תבכו למת ואל תנודו לו [ענין הגעה. מ"ז, בן דרך המקנה להגיע בראשו דרך אבל וצער. מ"ד], אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור,

הא כיצד שלשה ימים לבכי [שהוא תוקף האבילות. רשב"ה], ושבעה להספד, ושלישים לגיהוץ ולתספורת, מכאן ואילך אמר הקדוש ברוך הוא אי אתם רחמנים בו יותר ממני [שמעשה ידי הוא והרגמיו נפסעו. רע"י], [שאני בראתיו אף יצרתיו, והעושה דבר יותר הוא חביב בעיני מן הקונה. רשב"ה],

[וזה שנוהג אבילות על אב ואם י"ב חודש, זה מפני כיבוד אב ואם ולא משום בכו והספד, אבל לא הבנתי למה נקט איסור תספורת וגיהוץ עד שלשים, שגם זה אינו משום בכו והספד?],

[יעוין שו"ת הרדב"ז ח"ג ס' תתקפ"ה שנשאל במי שאינו בוכה על מתו באמרו הן כל מה דעביד רחמנא לטב עביד ולמה יבכה אי שפיר עביד? והאריך לברר שזו מדרת אכזריות אך יש לאדם לבכות ולהתאבל על מתו וכו'. ניצוצי אור],

ירמיה כב בכו בכו להולך, אמר רב יהודה להולך בלא בנים [זה ודאי צערו כפול שנכרת מן העולם. רשב"ה],

רבי יהושע בן לוי לא אזל לבי אבלא אלא למאן דאזיל בלא בני, דכתיב בכו בכו להולך, [בכו בכו להולך, סיפיה דקרא. רע"י] כי לא ישוב עוד [כלומר בכו גם לרשע מי שלא ישוב עוד ונמנע נטרד מן העולם. רע"י] משמע מכאן ואילך לא יעשה לעולם תשובה וראה את ארץ מולדתו,

אבני חן על מסכת מועד קטן

ויפטע [משה] את אהרן את בגדיו. י"ק, וימת שם אהרן צרעא ההר. רע"ז? מה בגדי כהונה מכפרין [מושן משפט על עיוות הדין וכו' פעמון על לשון הרע. כ"י] אף מיתתן של צדיקים מכפרת,

ת"ר מת פתאום שלא חלה זו היא מיתה חטופה [ח' דברי רש"י כאן באים לפרש שיש הרבה מיני מיתות ולכן מונה הגמ' כאן כמה מיני מיתות, שכן הוא בברכות ח' ע"א תשע מאות ושלשה מיני מיתה נבראו בעולם, שנאמר למות תוצאות, תוצאות בגימטריא הכי הווי], דלמרינן למוט מולאות וכן מיני מולאות בגימטריא. כ"י, מיני מיתה בגימטריא. רע"ז, חלה יום אחד ומת זו היא מיתה דחופה [לא ידענא מאי שנא הוא, ומנא ליה. תוס'], [מובה [בלשון סגי נהור] פחותה מעט מחטופה. רשב"ה],

ר' חנניא בן גמליאל אומר זו היא מיתה מגפה שנאמר יחזקאל כד בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך [אשתך] במגפה, וכתוב יחזקאל כד ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב,

שני ימים ומת זו היא מיתה דחוייה [כדוחה דבר מלפניו והוא מתגלגל והולך, אבל דחופה נופל לאלתר ונאבד. רשב"ה], ג' גערה [כלומר סור מלפני. רשב"ה], ארבעה נזיפה [כמי שאינו מביט לו אלא קרוב למנודה. רשב"ה], חמשה זו היא מיתה כל אדם [וכדרכו מת מיתה טובה. כ"י, וכדרכו מת זו המיתה הטובה. רע"ז],

א"ר חנין מאי קרא דברים לא הן קרבו ימך למות, הן חר, קרבו תרי, ימך תרי הא חמשה, הן חר שכן בלשון יוני קורין לאחת הן,

[תמו' לי מילתא דהא מרע"ה לא חלה ולא כחתה עינו וביום מותו עלה אל חר העברים? וגר' לומר דחולה מ"מ כדי שיהא התראתו לפקח בעניניו ולצוות על ביתו, וחמשה ימי חולי הוא דבר חגון ויש לו פנאי, ומצינו במשה רבי' ע"ה שהודיעו הב"ה יום מיתתו ה' ימים קודם. רמ"י],

מת בחמשים שנה ולמעלה זו היא מיתה כרת [אבל רש"י בבריתות ב. כתב וכתה הוא שמת בלא צניס], חמשים ושתים שנה זו היא מיתתו של שמואל הרמתי [דכמוז וישן שם עד עולם עד עולמו של [שמואל. י"ק] יוצל נ' שנה, כדלמרינן בסדר עולם. כ"י, וכע"ז צרע"ז],

ששים זו היא מיתה בידי שמים, אמר מר זוטרא מאי קרא דכתיב איוב ה תבא בכלח אלי קבר, בכלח בגימטריא שיתין הווי,

שבעים שריבה [שריבה וכבוד. רשב"ה], שמונים גבורות [שנמגדו חיי. כ"י] דכתיב תהלים צ ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה,

אמר רבה מחמשים ועד ששים שנה זו היא מיתה כרת והאי דלא חשיב להו כהדי כרת [לעיל להאי כהדי אינך דכרת. רע"ז]? משום כבודו של שמואל הרמתי [שמת בן נ"צ. רע"ז],

רב יוסף כי הוה בר שיתין עבר להו יומא טבא לרבנן אמר נפקי לי מכרת, אמר ליה אביי נהי דנפק ליה מר מכרת דשני מכרת דיומי שמה ימות מיתה חטופה [כגון הכך דלעיל [מת] [חלה. רע"ז] יוס אלד וכו' דמופה דמיה גערה וכו'. כ"י, י"ק] מי נפיק מר,

[ותמה בירושלמי וכן שאכל חלב מי מודיעו שחייב כרת פי' משום שכבר עבר חמשים? ומשני דמית פתאום וכו', ומאי פריך לימא שבני יהו נכרתים לפירוש הקונטרס דכרת הוי כמו ערירי? אבל לפירוש דפרישית נחא, ויש לדחות דמירי התם באין לו בנים או שיש לו בנים גדולים שאין מתים בעון אביהם לפי שאין אווזים מעשה אבותיהם בידיהם ותו לא חיו להוליד,

ועוד יש להביא ראיה מדאמרינן במו"ק כי הוינא בן חמשים עבידנא יומא טבא לרבנן דאמינא אפיקנא מכרת ופריך התם נהי דנפק מכרת דשני מכרת דיומי מי נפיק, פירוש ימות פתאום? ותימא לפירוש הקונטרס אמאי לא פריך מכרת דבני מי נפק, ויש לדחות כדפרישית דמירי בשאין לו בנים או שיש לו בנים גדולים שאין אווזין מעשה אבותיהם בידיהם. תוס' ישנים ריש יבמות],

א"ל נקוט לך מיהא פלגא בידך דמכרת דשני מיהא פלגי לי,

רב הונא נח נפשיה פתאום הווי קא דייגי רבנן, תנא להו זוגא [חכם שמו זוגא. רשב"ה] דמהדייב [שני תלמיד חכמים שצאו משם. כ"י, רע"ז] לא שנו אלא שלא הגיע לגבורות אבל הגיע לגבורות זו היא מיתה נשיקה,

אמר רבא חיי [אם יחיה אדם שנים רבות או מועטות לא מפני זכותו יאריך ימים אלא מולד גורם. רשב"ה] בני [אם יש לאדם בנים רבים וטובים או רשעים, או שאין לו כל עיקר כמו בן מולד גורם ולא זכותו. רשב"ה] ומזוני [מיי אריכות חיים ורוב ימים ורוב מוונות שנותנין לו לאלם. כ"י], [אם אדם מתפרנס בכבוד וביתו מליאה כל טוב ושובע, מולד גורם ולא זכותו. רשב"ה] לא בזכותא תליא מילתא אלא במולא תליא מילתא [ראה תוס']. [דלאו בזכותא תליא מילתא לגמרי, דמולא נמי איכא וכו' ומאן דלית ליה מולא צריך זכויות גדולות. רמ"י עיי"ש],

[ראה ברשב"ה ועל הגליון שם שהטעם שאמר רבא מאמר זה כדי שלא יבואו בני אדם לידי אפיקורסות כשיראו צדיק ורע לו עיי"ש], [והיינו דקאמר זו היא מיתתו של שמואל הרמתי, כלומר דמשום כבודו ליכא למימר דמשמת מנ' עד ס' הוא דמחייב כרת. כ"י] # [ואולי בה לפרש ששמואל חי נ"ב שנה לא מפני עונותיו אלא שכך היה מולדו],

דהא רבה ורב חסדא תרווייהו רבנן צדיקי הווי מר מצלי ואתי מיטרא ומר מצלי ואתי מיטרא, רב חסדא היה תשעין ותרתינן שנין רבה היה ארבעין,

בי רב חסדא שיתין הלולי [ששים חסופות ראה [מנחות. י"ק] מצני ומצני צני. כ"י], [יש מפרשים לאו דוקא. תוס'] בי רבה שיתין תיכלי [ששים אצילות מצני ומצני צני. כ"י], בי רב חסדא סמידיא לכלבי ולא מתבעי, בי רבה נהמא דשערי לאינישי ולא משתכח,

אבני חן על מסכת מועד קטן

דנפיש ביעתותיה דמלאך המות [אכל משום ציעמותא דידיה, אי אמר לי הקב"ה זיל ליהוי צההיא עלמא חי כמעיקרא לא צעינא משום ציעמתא דמלאכא שלא ימיתני פעם אחרת אע"פ שלא ציערני. כ"י, וראה ע"י],

רבי אלעזר הוה קאכיל תרומה, איתחזי ליה, א"ל תרומה קא אכילנא [ואי קטלת לה [לי. רע"י] מר מטמיא וכחוז את משמרת תרומותי שזריך לשמרה צטהרה. כ"י] ולא קודש איקרי [דחשינו כולי האי. כ"י] חלפא ליה שעתא [ולא מת צאמו פרק. כ"י, רע"י],

רב ששת איתחזי ליה בשוקא אמר ליה בשוקא כבהמה [בתמיא רוצה אמה להרוג אותי כבהמה בשוק מא לגו צימאי ולשם ממיתני. רע"י צשם הר"ן], איתא לגבי ביתא, [איפשר שדיבר לו וידע דבריו, (ורב) [דרב] ששת סגיא נהור הוה והיאך ראהו. רשב"ה]

רב אשי איתחזי ליה בשוקא א"ל איתרח ליה [המתן לי. כ"י, רע"י] תלתין יומין ואחררי לתלמודאי, דאמרתיו [צשמים. כ"י, רע"י] אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו,

ביום תלתין אתא אמר ליה מאי כולי האי [שאתה רודפי כל כך בתוך הזמן היה לך להמתין עד לאחר שלשים כולן. כ"י] קא דחקא רגליה דבר נתן למיתוי נשיא [הונא צר נתן מטא זימניה להיות נשיא וקא דחקת רגליה, והי אמרינן צפרק אחד דיני ממונות צסנהדרין [ל"ו ע"א], מימות רבי עד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה צמקום אחד, והיונן צה והא הוה הונא צר נתן ומשנינן מיכף כיף ליה לרב אשי. י"ק] ואין מלכות נוגעת בחבירתה אפילו כמלא נימא,

רב חסדא לא הוה יכיל ליה [מלאך המות. י"ק] דלא הוה שתיק פומיה מגירסא [שכל זמן שאדם עוסק בתורה אין לו רשות ליטול נשמות. רשב"ה], סליק יתיב בארזא דבי רב [עמוד של ארז שסמוך למדרשו של רב. י"ק] פקע ארזא ושחק [רב מגירסיה מקום הארז שפקע. י"ק] ויכיל ליה,

ר' חייא לא הוה מצי למיקרבא ליה, יומא חד אידמי ליה [המלאך המות לר' חייא] כעניא, אתא טריף [גשון ציגים טרופות. י"ק] אבבא, א"ל אפיק לי ריפתא, אפיקו ליה, א"ל [המלאך המות] ולא קא מרחם מר אעניא [דכסצור היית שאני עני צורך ללחם ושילת לי. י"ק] אההוא גברא אמאי לא קא מרחם מר דמתפקדנא למייתי ליה למר צההוא עלמא [כלומר, עלי מדוע לא מרחם ומן לי נפשו, ולא מטריתי לצי כמה פעמים. י"ק]?

[לכאורה מה טענה היא זו, וכי מפני שריחם על העני עליו לרחם על מלאך המות, לעני נתן פרוסת לחם להחיות נפשו וכי משום כך עליו למסור נפשו? אלא שיודע היה מלאך המות בר' חייא שבשעה שנותן פת לחם לעני כל ליבו נפשו נותן לו, עד שהיה יכול על סמך זה להוכיחו שאף עליו יחוס וימסור בידו נפשו ממש. ר' חיים שמואלביץ זצ"ל],

ואמר רבא הני תלת מילי בעאי קמי שמיא [שלשה דברים אלו בקשתי מן השמים], תרתי יהבו לי חדא לא יהבו לי, חוכמתיה דרב הונא [היינו רב הונא דאמרן לעיל שריצן תורה לישראל וכדגמרינן צפרק שני דיני גזילות, כי הוה מפטרי מצי רב הונא הוה פיישן תמי מלא רצון צציתא וכי דריש ר' צפרקין דריש צתליסר אמוראי וכי קיימו רצון מקמיה מנפצי גלימיהו וסליק אצקא ומכסי ליה ליומא. כ"י], [שהיה גדול מרבינו הקדוש וראש גלות וריבין תורה בישראל, והוא שהכניס ר' חגא למערא לעיל צפירקין כי הרבה רב הונא יש בתלמוד והמסתכל יבין. רשב"ה],

ועותריה דרב חסדא # [פלא שהרי רבא היה חותנו של רב חסדא, וראה חגיגה ה' ע"א] ויהבו לי, ענותנותיה דרבה בר רב הונא לא יהבו לי,

רב שעורים [סעורם. ע"י] אחוה דרבא הוה יתיב קמיה דרבא [לפני מטמו שהיה חולה. כ"י, רע"י] חזייה [רב שעורים לרצא. כ"י] דהוה קא מנמנמם גוסס [לשנא מעליא נקט. כ"י], [כדאמרינן כי שביב שהוא בשמחה. רשב"ה] א"ל רבא לרב שעורים [אחיה. כ"י, רע"י] לימא ליה מר למלאך המות דלא לצעורי דלא לצערין [יומא מדאי. כ"י, רע"י],

א"ל [רב שעורים לרבא] מר לאו שושביניה דמלאך המות הוא [והלא אמה מכירו אמור לו אמה, מלאך המות היה רגיל ציניהם. כ"י, וכע"י צע"י] א"ל כיון דאימסר מולא איתרע מוליה [דגוסס הוא לא אשגח צו. כ"י] לא אשגח בי, [רבא אמר לו לרב שעורים, דכיון דאימסר מולא דהיינו דאיתרע "מולי", דגוסס אני לא אשגח בי. ולפ"י צריך לשון רש"י תיקון].

א"ל [רב שעורים אנה מפייסיה דלא ליצערך, וצמטו מינך לאחר מיתתך אחי לי נפשיך והודע לי אם צערך. כ"י] ליתחזי לי מר צמר מיתה, איתחזי ליה, א"ל הוה ליה למר צערא? א"ל כי ריבדא דכוסילתא [צחקת דם, צערי מעט כאדם שמקין דם. כ"י, וכע"י צרע"י],

רבא הוה יתיב קמיה דר"נ חזייה דקא מנמנמם [גוסס. כ"י] א"ל לימא ליה מר דלא לצערך, א"ל מר לאו אדם חשוב הוא לימא ליה מר,

א"ל מאן חשיב [מי הוא חשוב צענינו. כ"י, רע"י] מאן ספין [חשוב. ראה תוס''] [ומי הוא אדם ראוי דליקסמפו מיניה ומייש לדיצוריה. כ"י, רע"י] מאן רקיע [מתוקן למציעי מיניה [מתוקן אצלו לשון רקועי פחים לשנא [אחרונה אמר. רע"י] מי גבוה צענינו. כ"י], [רקיע, פשוט שאין בו עקמוניות והוא צדיק. רשב"ה],

א"ל ליתחזי לי מר, איתחזי ליה, א"ל ה"ל למר צערא? א"ל כמישחל בניתא מחלכא [כמו שער צחלב דליכא צער כלל. כ"י], [כמושן שער שפול צחלב דליכא צערא כלל. רע"י] ואי אמר לי הקב"ה זיל בההוא עלמא [העולם הזה] כד הוית [חי כמו שהיית], לא בעניא,

אבני חן על מסכת מועד קטן

והנכון בענין דרוש ופרש כי שבעים פנים בתורה, ומה שיתראה לנו נאמר. רשב"ה,

1 **אמר רבא נשי דשכנציב** [היו חכמות. ר"ח] **אמרן הכי ויי לאולא ויי לחבילא**, [אוי לה להליכה כזו שאינה חזרת, ואוי לה למשאי כזה שנושאים את המט [פי' שנושאים אותו בחבילה], [והר"ן פי' או להולך ואוי לממושכניס עליו. רע"י],

[נשי דשכנציב היו מקוננות על כל אדם לפי עניינו, וכשמת אדם שהיו עליו חובות הרבה, והיו הבנים מתמשכנין עליהם היו אומרות עליו ווי להולך זה ווי לבניו המתמשכנין עליו. תוס' הרא"ש],

[ואולי י"ל עוד דחבילא היינו חבורה שנקשרים זה בזה בחבלי אהבה וידידות, וכלשון חז"ל נתפרדה החבילה דהיינו החבורה, וירמזו למ"ש חז"ל בשבת ק"ו ע"א אחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה עיי"ש, וז"ש "ווי לאולא" ווי להולך, וגם "ווי לחבילה" יען שכולם צריכים לדאוג ולירא במות אחד מן החבילה. וק"ל. ילקוט הגרשוני],

[ויש לפרש שכשהאדם לומד תורה כל ימי חייו אם אינו מעמיד תלמידים או כותב חידושי תורה, כשנפטר הולך כל תורתו עמו, וזה הפי' ווי לאולא שהולך לעולמו ולוקח כל החבילה של תורתו עמו ולא נשאר אחריו כלום],

2 **ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן גוד גרמא מכבא נפלו הלמיס ונמטי מיא לאנטיכי** כלומר הדרי מיא למפרע כלפי למעלה, [פירוש רש"י אינו מובן לי, וראה בערוך ערך גוד שני פירושים. מהרש"א],

[על מי שמת לו בן שעשועים היו אומרות נקער שן מחניתו, נולך מים לדוד קטנה של אנטיכי להחם שם המים לרוחצו. תוס' הרא"ש],

[אנטיכי, ראה שבת מ"א ע"א, אנטיכי, רבה אמר בי כירי חלל יש צמירה חלל חלליה שהגמלים צו, ומים נמונים בחללה השני, ואף על גז דמיי למולאך, מיהו כירה דופנה עב, והאור מדיר צמורה כל ימות המול ודופנה חס מאד, ומוסיף הצל צמים אף על פי שגדופה מן הגמלים, רב נחמן בר יצחק אמר בי דורי. יורה גדולה, עושן לה שמי שוליים ונותנין גמלים צין שניהם, והמים על העליונים],

3 **ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן** [זה היו אומרות על עני בן טושים שאין לו מכריזין לפי כבודו. י"ק] **עמוף מושך וכסו טורי דבר רמי ובר רברבי הוא** [התעטפו והתכסו ההרים צמחן שכן גדולים וכן גבוהים היה המט הזה. י"ק],

[היו אומרות על עשיר שהולך בכל צרכו התעטפו והתכסו הרים בלבוש יקר לקראת בן חורין זה הבא לישון עליכם, כי רוב מערת קבורתם היו חקוקים בסלע ההרים. תוס' הרא"ש],

4 **ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן שייול** [גולל צלשן נשי דשכנציב. רע"י] **אצטלא דמלתא** [מכריכי משי יקרים. י"ק] כלומר יפה מיתה כמלצות של מילת, [וימפרש למאן אמרי הכי. רע"י] **לבר חורין דשלימו זווריה** שכלו לו מזונותיו, שהוא עני [לכן חורין שירד מנכסיו אומרות [עליו. י"ק] הספד זה כדי שירחמו עליו לעשות לו ארון ומכריכים. רע"י],

[היו אומרות על עני בן טובים שישאילו לו כלי מילת לחבריהן לזה בן חורין שכבר הושלמו הוצאותיו ולא תצטרכו להוציא עליו מזון וכסות. תוס' הרא"ש],

5 **ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן רהיט ונפיל** [מגר וערמן היה כל

גלי ליה [וגלי ליה דהוא מלאך המות. י"ק] **אחוי ליה** [מלא המות. י"ק] **שוטא דנורא ודע דהוא מלאך המות אמצעי ליה נפשית** [והמציא לו רבי מייא את עצמו. י"ק]:

[ומכל אלו למדנו כמה מעלה יש לתורה וכמה הקב"ה אוהב את החכמים והצדיקים הרחוקים מכל עון ומנוקים מכל חטא. רשב"ה],

דף כ"ח ע"ב

מתני': צלל פירוש [יש מפרש ר"ת ב'מתני' ל'קמן א'יתא פירוש. כך שמעתי מאמ"ו. הגהות ר' ישראל ליפשיץ ז"ל] **נשים במועד מענות** [כולן עונות כאחת] **אבל לא מטפחות** [שמכות כף אל כף בצער. יבין]. [מכות טפח על טפח, אי נמי מטופפות על לבביהן. רשב"ה], [ובמגילה ג' ע"ב פרש"י על לכן [ובריטב"א שם פירוש שמכות על ראשיהם בידם, שלא נאסר אלא שריטה וגרידה, אבל מכה על ראשו עד שדמו שותת], ר' ישמעאל אומר **הסמוכות למטה מטפחות**,

בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות, בזה וזה לא מקוננות [משום דקינה מעורר יותר לבבות, ואף דקול אשה ערוה, כברכות כ"ד ע"א? ואפילו בשעת הספד, כסוכה נ"ב ע"א, תירין אאמו"ר הגאון זצוק"ל ברשעה שהמת מוטל לפניו אין חוששין להרחוק, וכו'. יבין עיי"ש],

נקבר המת [אפילו בר"ח חנוכה ופורים וכ"ש בחול המועד דחמור טפי. תי"ט] **לא מענות ולא מטפחות,**

איזהו עיניו שכולן עונות כאחת, קינה שאחת מדברת וכולן עונות אחריה שנא' ירמיה ט' ולמדנה בנותיכם נהי, ואשה רעותה קינה [ומדברתי "ולמדנה" אלמא קינה אחת אומרת וחברתה עונה. רע"ב],

אבל לעתיד לבא הוא אומר ישעיה כה בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים וגו' [שיבלע הקב"ה את המות וכולן עונות שירה שאין מיתה ואין דמעה, ונקטינן להאי קרא הכא משום אל תעמוד בדבר רע לכן ראה לסיים בדבר טוב. רע"ב], [כדי לסיים בדבר הטוב משום דמועד קטן הוא סוף סדר מועד. תוס' עיי"ש עוד, אבל לפי הרמב"ם חגיגה הוא סוף סדר מועד, וגם לפי שיטתו צריך מסכת מו"ק, שמדבר הרבה מעניני אבילות ל"ע, לסיום בדבר טוב]:

גמ': מאי אמרן [נשים כשהן מענות. רע"י] **אמר רב ויי לאולא ויי לחבילא** חננל # [צריך להבין מה הוסיף רש"י במלת "חבילה" יותר מלשון חננל "חבילה"?], [אוי לה להליכה כזו שאינה חזרת, ואוי לה למשאי כזה שנושאים את המט [פי' שנושאים אותו בחבילה], [והר"ן פי' או להולך ואוי לממושכניס עליו. רע"י],

[יש כאן שבעה מאמרים של נשי דשכנציב, ויש על זה פירושים הרבה, וראה בספר ילקוט הגרשוני שיש פירוש נאה על זה, חז"ל הרשב"ה ודע כי דברי אלו הנשים עמוקות בלשון וקשות מכל חידות שהרי בחידות קשות מדברות וכו']

אבני חן על מסכת מועד קטן

להספד אחרים,

ואיכא דאמרי דלא ידל ידלוניה [מי שלא מרים עצמו נגסות אצל הוא מטפל למתים מרימין לו מן השמים. רע"י] **דכתיב** משלי כ"ה ז' **כי טוב אמר לך עלה הנה** מהשפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך וגו' [עוז תעלה נרשות, ולא נגאזה שלא נרשות ושפילוך וירחיקוך מאללס. רע"י] [יותר טוב לך לשבת במקום השפלים והאומר יאמר לך עלה הנה לשבת במקום הגדולים, משתגביה לשבת ויאמר לך השפיל וְרָד לפני הנדיב ואל תשב במקומו, אשר ראו עיניך אשר כן ראו עיני שיקרה כזאת אשר אומרים להעולה רדה. מ"ד], [מי שלא הגביה עצמו לנהג שררות ישאו מימתו ויכבו עליו לפי שהיה שפל רוח. רשב"ה],

ת"ר כשמתו בניו של רבי ישמעאל [מהרוגי מלכות היה. רשב"ה] **נכנסו ד' זקנים לנחמו ר' טרפון ור' יוסי הגלילי ור' אלעזר בן עזריה ור"ע אמר להם ר' טרפון דעו שחכם גדול הוא ובקי באגדות אל יכנס אחד מכם לתוך דברי חבירו** [שלא יתראה לו נגאי ויענישנו. רשב"ה], **אמר ר"ע ואני אחרון**, [אל יכנס וכו' פי' שלא ידרוש שום אחד ממנו מה שיאמר חבירו, ואני אחרון פי' ואל אדרוש שום דבר שתאמרו. חרושי הר"ן],

פתח רבי ישמעאל ואמר רבו עונותיו תכפוהו אבליו חמריה רבותיו שצאן לנחמו פעם ראשונה ושניה [צ' צנים מתו לו צ' פעמים. רע"י],

נענה ר"ט ואמר ויקרא י ואחיכם כל בית ישראל יכבו את השריפה, והלא דברים ק"ו ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת [ציוס שממו, ועל שם אותה מצוה שעשו צו ציוס שהיא היה יוס הראשון למלא את ים נאמר, ואחיסם כל בית ישראל יכבו. רע"י] **דכתיב ויקרא ט ויקריבו בני אהרן את הדם אליו כך, בניו של ר' ישמעאל על אחת כמה וכמה** [בניו של רבי שלמדו ולימדו מורה וקיימו מצוה, על אחת כמה וכמה שאנו ראויים לספדס. רע"י],

נענה ר' יוסי הגלילי ואמר מלכים א יד וספרו לו כל ישראל וקברו אותה, והלא דברים ק"ו ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב [מצוה אחת, ועל שם אותה מצוה שעשה משבח הכחוש ואומר וספרו לו כל ישראל יען נמצא צו דבר טוב, אביה בן ירבעם בטל משמרתו וגדולמו אומנות המלך. רע"י] **דכתיב ביה מלכים א יד יען נמצא בו דבר טוב כך, בניו של ר' ישמעאל על אחת כמה וכמה,**

מאי דבר טוב? ר' זירא ור' חנינא בר פפא חד אמר שביטל משמרתו שהוסיף ירבעם שלא לעלות לרגל ועלה לרגל [ולא הקפיד על מה שהקפיד אצו דכתיב עמה משבו הממלכה לבית דוד אם ילכו ישראל לרגל ויראו מלכות בית דוד יושצין בעזרה ואני לא אשצ בעזרה שאין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד לצד. רע"י], [במלכים א' י"ד י"ג כתב רש"י ד"ה דבר טוב. שנטל משמרתו שהוסיף אצו שומר

ימיו ועכשיו נפל ריקן בלא ממון. רע"י] **אמעברא ויזופתא יזיף** [עכשיו כשנבקש לעזור מן העולם צריך ללות מעות לתכריכין, ל"א רהיט ונפל נדירי נלגזה ויגון. רע"י],

[היו אומרות על מי שהיה טורח בעסקי העולם ולא היה משיג מהם כל צרכו, וזה היה בקי לדרת בעמקי הים ולעקור האלמוגים [ר"ה כ"ג ע"א] שהוא שבת גדול ואומנות חשובה, ואעפ"כ כשרוצה לעבור הנהר אין בידו לפרוע שכר הספינה עד שילוח מאחר, שלא עמד מולו להשיג צרכו מכל טרחו והכמתו. תוס' הרא"ש], [דהאדם רהיט ורץ כל ימיו אחר פרנסתו שיהיה לו לחם לאכול ובגד ללבוש ולבסוף הולך ערום מן המצות בלא לבושי יקר להנשמה בעוה"ב, והוא מוכרח ללות ולהשאיל לו כתנות אור לגשמתו מאת העומדים סביב למטתו. ילקוט הגרשוני],

[רץ בין העוברים בין עובדי דרכים וכשיגיע לעבור הנהר מתחנן למי שיעביריהו, ואם אין לו נומל בהלואה כדי שיינצל. רשב"ה],

6 ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן אחנא תגרי [אחינו הסומרים. רע"י] **אזבוגי קנייה** # [his nest בקן שלו במה שהשאיר אחריו], [אזבוגא כצ"ל והכוונה התגר נבדק אם נשא ונתן באמונה. ניצוצי אור] **מיבדקן** [נאמריהם נראה עשרם כגון זה שאין לו עכשיו צמה ליקצר, ועל מה עני אומרות אומה כדי שירממו עליו. רע"י],

[היו אומרות על תגר שהיה נבדק במקומו שהיה נאמן. תוס' הרא"ש], [החולכים בוגא לישב ולנוח בקבר שם יבדקו אם צדיקים הם אם לא, נ"א אחנא תגרי דאזבוגא אחינו התגרים שעל קניהן נבדקן אם נאמנין הם אם לא. רשב"ה],

[אחינו התגרים שעל קניינים מיבדקן, כלומר במקום סחורתן נבדקים הנאמנים הם אם לא, כמו שאומרים בג' דברים אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו. ר"ח],

7 ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן מותא כל אדם מת כי מותא [מימתו של זה כמימת אחרים (היא. י"ק) שהכל מתים. רע"י] **ומרעין חיבוליא** [האיסורין הן צניות] [האיסורין הן צניות. ממ"נ], [חולי שהיה לו חבוליא הוא, צנית הוא שהאריך לו חליו יותר מדאי. י"ק],

[אצל חיצול גדול חולי גדול היה לו ויסורין קשין יותר משאר צני אדם, [חיצוליא - צנית ראה בע"י על הגליון, ובי"ק], כלומר צנית נחשז אצל חולי זה שנחלה חולי גדול משאר מתים. רע"י],

[היו אומרות מי שמת מתוך חלאים ארוכים מת כשאר מתים ואריכות החולי הוא רבית. תוס' הרא"ש],

תניא היה ר"מ אומר קהלא ז טוב ללכת אל בית אבל וגו' עד והחי יתן אל לבו, דברים של מיתה [וקא מפרש לתמודא מאי יניהו דברים של מיתה. רע"י] **דיספד יספדוניה** [שלא יאמר מה לי להספיד על מה שאינו קרובי אלא יחשז בלא שום יספוד יספדוניה] [פי' כשיגיע קצו ישולם לו מדה כנגד מדה]. רע"י],

[כלומר יזכה למות בתוך הציבור וישים הקב"ה חן בלב כל אדם להצטער עליו ולסופרו. רשב"ה],

דיקבר יקברוניה, דימען [אחרים לקצורה. רע"י] **ימענוניה, דידל** [המרים קול בהספד. רע"י] **ידלוניה** כלומר מגזיעין בהספד למי שמגזיה קולו

אבני חן על מסכת מועד קטן

הרבה כמו שהלכו לחזקתו, והכתוב אומ' עליו ותעבור הרבה במחנה וכן במשמע שהרי היו שם כל ישראל ולא נפקד מהם איש אלא המלך לבדו.

[מיתת יאשיהו הוא בד"ה ב' ל"ה כב' ול' אהסב יאשיהו פניו ממנו כי להלחם יבו' התחפש ול' א' שמע אל דברי נבו' מפי אל הים ויבא להלחם בבקעת מגדו': כג' וידו הרים למלך יאשיהו ויאמר המלך לעבדיו העבירוני פי החליתי מאד: כד' ועבדיו עבדיו מן המורכבה וידיבחו על רכב המושגה אשר לו' ויו' ליבחו וירושלם וקמת ויקבר בקברו' ת' אבותיו וכל יחודה וירושלם מתאבלים עלי יאשיהו: כה ויקו' ע' ידמיהו על יאשיהו ויאמרו כל השרים ויהשירו' ת' קינו' תיהם על יאשיהו עדתיו' ס' ויתנום לחק על ישראל ותנם פתובים עליהם וי' ת']

[ולענינו מדבר רק על ההספד של אחאב] והלא דברים ק"ו ומה אחאב מלך ישראל שלא עשה אלא דבר אחד טוב דכתיב מלכים א כב והמלך היה מעמד במרכבה שלא יסגלו נכח ארם [אעפ"כ היה ממזיק עזמו נמלממה כדי שלא יסורו ישראל ולא יסגלו נכוסם. רע"י], [כי אם היו יודעין הקהל שמת המלך היו בורחין, וכיון שהיו בורחין היו ממותין אותן שתחילת נפילה ניסה. רשב"ה], כך, בניו של ר' ישמעאל על אחת כמה וכמה,

א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב ביה בצדקיהו בשלום תמות וכתיב ירמיה לט ואת עיני צדקיהו עור? א"ל הכי א"ר יוחנן שמת נבוכדנאצר בימיו,

[שהיה מצער במשכב זכור, כדאיתא בפרק השואל בגמ' [שבת קמ"ט ע"ב] מאי משמע דהאי חלשים לישנא דפורא הוא דכתיב [ישעיהו יד] איך נפלת משמים הילל בן שחר נגדעת לארץ חולש על גוים וגו' אמר רבה בר רב הונא מלמד שהיה מטיל פור על גדולי מלכות, לידע איזה בן יומיו של משכב זכור וכתיב [ישעיהו יד] כל מלכי גוים כלם וגו', אמר רבי יוחנן שחור משכב זכור וכו', ואמר רב יהודה אמר רב בשעה שביקש אותו רשע לעשות לאותו צדיק כך, נמשכה ערלתו שלש מאות אמה, והיתה מחזרת על כל המסיבה כולה, שנאמר שבעת קלון מכבוד שתה גם אתה והערל. ערל בגימטריא שלש מאות הוי. ע"פ הרשב"ה],

ואמר רבא לרבה בר מרי כתיב ביה ביאשיהו מלכים ב כ' לכן הגני אוסיפך על אבותיך ונאספת אל קברותיך בשלום, וכתיב דברי הימים ב לה ויורו היורים למלך יאשיהו ואמר רב יהודה אמר רב שעשאוהו ככברה? א"ל הכי א"ר יוחנן שלא חרב בית המקדש בימיו,

[חסר כאן מאמר שלם והוא בד"ס: אמר ר' יהודה אמר רב אין מהנחמין רשאין לישב אלא ע"ג קרקע שנאמר וישבו אתו לארץ. וכתב הרשב"ה וכיון שישן על מיטה כפירה ניעור בלילה ונוכר שהוא אבל],

א"ר יוחנן אין מנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח אבל שנאמר איוב ג אחרי כן פתח איוב את פיהו והדר ויען אליפו התימני,

שלא יעלה אים לרגל ובעל משמרתו ועלה. פי' שהוא עצמו היה שומר, ובמל משמרתו ועלה],

וחד אמר שביטל פרדסאות [אורזים, כדי [ששיצו. י"ק] לעולים, ואזיה לא הקפיד בכך וכשהגיע משמרתו לשמור הדך ביטלה והיו יכולין לעלות כל הרוזים לעלות. רע"י] שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל,

נענה ר' אלעזר בן עזריה ואמר ירמיה לך בשלום תמות ובמשרפות אבותיך [ששורפין על המלכים לאחר מיתתם כל כלי משמטן. רע"י] המלכים הראשונים [אשר היו לפניך בן] ישרפו לך, [ששורפין כל מילת על המלכים, וכלים נאים מרוב אבל ואנינות. רשב"ה]

והלא דברים ק"ו ומה צדקיהו מלך יהודה שלא עשה אלא מצוה אחת [סמון למיתתו, וע"ש אותה מצוה. רע"י] שהעלה ירמיה מן המיט כן [וכה למשרפות אבותיו ולמות בשלום, וספדו עליו הו' אדון, והא' מצוה דקא' חשיב לא קאמר אלא אומן מצוה שממך למיתא שצביל אומן מצוה זכו להספד דצדקיהו ועד ואזיהוא הרבה מצוה קיימו בישראל ואחאב נמי קיים מצוה דהא' אשכחן ביה מצוה דלא חשיב לה דכמי וסס שק על צדו ויוס וסכב צק ויהלך אט וכמי הרשית כי נכנע אחאב. רע"י], בניו של ר' ישמעאל על אחת כמה וכמה,

נענה ר"ע ואמר זכריה י"ב י"א ביום ההוא יגדל המספד בירושלם [ראה סוכה נ"ב ע"א: הא הספידא מאי עבדתיה? פליגי בה רבי דוסא ורבנן חד אמר על מושיב בן יוסף שנהרג, וחד אמר על יצר הרע שנהרג, וראה רש"י בוכריה שכתב ודעתינו דרשוהו על משמט בן יוסף שנהרג], כמספד הדררימון [בבקעת מגידו],

ואמר רב יוסף אלמלא תרגומיה דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר [דמשמע מספד הדררימון צדקעת מגדו חלא מלמא הוא. רע"י], [וזה תרגומן] בעידנא ההוא יסגי מספדא בירושלם כמספדא דאחאב בר עמרי [בן שמו של אחאב במלכים א' ט"ז כ"ט ואחאב בן עמרי מלך על ישראל], דקמל יתיה הדררימון בר טברימון, וכמספד דיאשיה בר אמון [בן שמו בתחלת ירמיה א' דברי ירמיהו בן חלקיהו מן החקנים אשר בענתו' ת' פארץ בגמון: ב' אשר היה דברי' אליו בימי יאשיהו בן דאמו' מ' מלך יהודה בשלש עשרה שנה למלכו'] דקמל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו,

[מיתת אחאב והספדו הוא במלכים א כ"ב: לד' ואיש משה בקשת לחמו' ויבא את מלך ישראל בין הדבקים ובין השרץ ויאמר לרפבו' הפך ידה וחו' ציאני מן המלחמה פי החליתי: לה' ותעלה המלחמה ביו' ס' והוא והמלך היה מעמד במרכבה נכח ארם וקמת עקרב ויצק דם המלכה אל חיק הרקב: לו' ועבר הרקב במחנה כבא השמש לאמר איש אל-עירו' ואיש אל-ארצו'.

וכתב הרט' ע"פ הגמ' בסוף פ"ק דב"ק [י"ז ע"א] א"ל ר' נחמיה והלא לפני אחאב עשו כן כו' ואכן לא מצינו במקרא שעשו לאחאב כן, ומכאן למדנו שעשו לו הספד גדול, ובכלל ההספד הגדול הזה שמספר הכתוב בו הלכו לפניו חלוצי כתר]

אבני חן על מסכת מועד קטן

המת לא יאמר לו לך לשלום, אלא לך בשלום [מפני שהוא נצטע צריך לפקדו שלום צהליכמו. נמ"י], [בב"ת, כלומר לבית שלום לקבר שלום. רשב"ה], הנפטר מן החי לא יאמר לו לך בשלום [דמושמע ההליכה תהיה בשלום אבל לא ימצא שלום. נמ"י, וכע"ז בחדושי הר"ן] אלא לך לשלום [בלמ"ד לשון גדולה. רשב"ה],

[שאדם חי שהולך ממקום למקום צריך ברכה שיגיע למקומו בשלום, לכן אומרים לו לך לשלום שעדיין אין לו שלום עד שיגיע למחוז חפצו, אבל הנפטר מן העולם אינו צריך ברכה להגיע לשום מקום והעיקר הוא שיהיה בידו מעשים טובים לכן אומרים לו לך מבאן בשלום פי' עם שלום בידך. ע"פ הרמ"י וכך הבנתי דבריו], [וכתב הר"א ז"ל שיש בני אדם שמנחשין ומשיאין הדבר אל לבם, וכנגדן דברו כאן חכמים, אבל למאן דלא קפיד אין הדבר מוזק כלום. חדושי הר"ן].

[ומפרש הטעם מן הפסוקים] הנפטר מן המת לא יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום, שנאמר ואתה תבא אל אבותיך בשלום, הנפטר מן החי לא יאמר לו לך בשלום אלא שמות ד לך לשלום שהרי דוד שאמר לאבשלום שמואל ב מו לך בשלום הלך ונתלה, יתרו שאמר למשה שמות ד לך לשלום הלך והצליח,

ואמר רבי לוי כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש [כלומר עוסק בכל כוחו אינו מבטל מדברי תורה, עתה מתפלל ונכנס שוב ללמוד. רשב"ה] ומבית המדרש לבית הכנסת [בעת מנחה. רשב"ה] [ובסוף מסכת ברכות נוסף כאן "ועוסק בתורה"], זוכה [לעתיד במותו. רשב"ה] ומקבל פני שכינה, שנאמר תהלים פד ילכו מחיל אל חיל שילכו מצית המדרש לצית הכנסת, ומצית הכנסת לצית המדרש אחר יראה אל אלהים בציון, יזכנו אל עליון יראה אל אלהים בציון,

אמר רב חייא בר אשי [אין זה רב אשי, ראה רשב"ה] אמר רב, תלמידי חכמים אין להם מנוחה [מן הלימוד. רשב"ה, ועיי"ש שמביא שהנשמות עוסקין בתורה גם לאחר פטירתן] אפילו לעולם הבא [לְעָלָם קאמר והולכין מנגן עדן לקיע ומקיע לגן עדן לטייל ולשמוע. רע"י] שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון:

[פי' שהולכין מנג'ע לכסא הכבוד ומטיילין בכל מחיצות עליונות ותחתונות ליהנות מזיו שכינה כהולך מבית הכנסת לבית המדרש ועליהם הכתוב אומר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. רמ"י].

מי שלתבוננתו אין חקר, יעזור להשלים זה הספר,

א"ר אבהו מנין לאבל שמיסב בראש שנאמר איוב כ"ט כ"ה אבחר דרכם ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד [אני הייתי בוחר דרכם אשר ילכו בה וישבתי בראש כולם, ושכנתי ביניהם במקום המעולה כאשר ישכון המלך בתוך הגדוד. מ"ד] כאשר אבלים ינחם [הייתי להם כאיש אשר ינחם את האבלים, ר"ל כמו שכולם יתנו לב לשמוע דברי המנחם להסיר מעליהם את היוג, כן כולם נתנו לב לשמוע אמרי. מ"ד],

[ומקשה והלא] ינחם אחריני משמע [והיה ללמוד מכאן] שמנחמין יושבין נראה? אמר רב נחמן בר יצחק ינחם כתיב [ינחם כתיב כלומר קרי ביה ינחם בחורק הוי"ד דיש אם למסורת. מנחת ש"י על איוב [נדרס במקראות גדולות] ועיי"ש שם עוד],

מר זוטרא אמר מהבא עמוס ו' ו' וסר [דורש סר מלשון שר וחשוב] מְרוֹחַ סְרוּחִים לשון רגז מרוח [הוא האבל כלומר הניח במרידות. ר"ה, וכן אל תבא בית מְרוֹחַ ואל תלך לספור. ירמיה ט"ז ה'] נעשה שר לסרוחים [לנשארים כלומר לשאר העם כמו וסרה העודף שפירשו שאר הידיעה העודפת. רד"ק בעמוס], [מרוח, מר לב וזח דעת מרוב צער, נעשה שר למי שבאין לנחמו, היינו כמו כן וסרה העודף. רשב"ה],

אמר ר' חמא בר חנינא מנין לחתן שמיסב בראש שנאמר ישעיה סא כחתן יכהן פאר מה כהן בראש אף חתן בראש, וכהן גופיה מנלך,

דתנא דבי ר' ישמעאל ויקרא כא וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון לקרות נספר מורה ולברך נרמז המזון [ברכת חתנים. רשב"ה], [נרמז המזל ונרמז המזון נסעודה. י"ק] ראשון וליטול מנה יפה ראשון [אם חולק עם ישראל כלום. ררי"ק],

[ואע"פ שאמ' כל הנותן עניו במנה יפה אינו רואה סימן ברכה? הבא הוא אינו נותן בו עניו אלא שנותנין לו וכו', וכל זה כהן שאינו עם הארץ, אבל כהן עם הארץ עליו כתיב כל משנאי אהבו מות, וכבר בדרגות במקומות אחרים. רמ"י],

א"ר חנינא קשה יציאת נשמה מן הגוף

דף כ"ט ע"א

בציפורי כחל שיש בו קשר, ויואל צקושי מן הסורן [ואין הסורן שצאמו נקב כל כך צדוק אלף להאריכה ולקצרה כשהן רוצין. י"ק] בפי חורשמי, [פי' והיתה מיתת אסכרה שהנשמה יוצאה מן הגוף בצער גדול. חדושי הר"ן].

רבי יוחנן אמר כפטירי שקושרין שמי ספינות צמד [עקל של נקרים שעושין כספינות יס אוקיטוס לפי שיש אוקיטוס אינה מקבלת צדל ואין יכולין לחזק ולחבר דפני הספינה וקושרין דף לדף דעקלים צדוק גדול כדי שלא יכנסו המים לתוכה. רע"י] בפי וושמי,

ואמר רבי לוי בר חיתא # [שם זה לא נזכר עוד בש"ס] הנפטר מן

אבני חן על מסכת מועד קטן

י"ז 36	דאמתא דבי רבי חזייתיה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול
י"ח 27	שלשה דברים נאמרו בצפרנים הקוברין צדיק שורפן חסיד זורקן רשע
י"ט	וטוהו על יריכו תכלת לציציתו
כ' 33	מנין לאבילות שבעה? דכתיב והפכתי חגיכם לאבל, מה חג שבעה אף אבילות שבעה
כ"א 19	ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה במדרש ובהלכות ובתלמוד ובאגדות ואם היו רבים צריכין לו אינו נמנע
כ"ב 10	מכי מהדרינו אפייכו מבבא דאבולא אתחילו מנו
כ"ג 2	רבי יהושע בן קרחה אומר לא שילכו ויטיילו בשוק, אלא יושבין ודומין, ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל
כ"ד 34	אמר אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה? שאני רבנן דכיון דכל שעתא מדכרי שמעתייהו כשעת חימום דמי ע"כ: לפי שהעני מנענע על בני יומר מן העשיר, לפי שאין לו שמחה אחרת
כ"ה	חכם שמת הכל קרוביו
כ"ו 31	יְהִי בְּקֶרֶא יְהוּדִי שְׁלֹש דְּלִתוֹת וְאַרְבָּעָה קְרָעָה בְּתֵצֵר הַסֵּפֶר וְהַשְׁלֵךְ אֶל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר אֶל־הָאֵח
כ"ז 44	בראשונה היו מוליכין לבית האבל עשירים בקלותות של כסף ושל זהב
כ"ח 27	אמר רבא חיי בני ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא רב חסדא היה תשעין ותרתינן שנין רבה היה ארבעין ע"כ: נשי דשכנצב אמרן,
כ"ט 3	הנפטר מן החי לא יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום

ב'	משקין בית השלחין במועד
ג' 17	יכול לא יקשקש תחת הזיתים, ולא יעדר תחת הגפנים, ולא ימלא נקעים מים ולא יעשה עוליות לגפנים
ד' סוף	א"ל מי סברת מאי מדלין מדלין מיא, מאי [ע"ב] מדלין שלופי
ה' 34	ומנין שאם לא יצאו ועשו כל אלו שכל דמים שנשפכו שם מעלה עליהם הכתוב כאילו הם שפכו? ת"ל והיה עליך דמים.
ו'	ודלמא טומאה מגואי ואילנות מבראי? במסובכין
ז' סוף	בהסגר ראשון דכ"ע לא פליגי דחזי ליה
ח' 2-	מעשה באדם אחד שכינס מעות לעלות לרגל, ובא ספדן ועמד על פתח ביתו ונטלתן אשתו ונתנתן לו ונמנע ולא עלה
ט' 3	למ"ד משום טירחא עיקר טירחא חד יומא הוא
י'	היכי דמי הדיוט? אמרי דבי רבי ינאי כל שאינו יכול להוציא מלא מחט בבת אחת
יא' 23	יאמרו קלא רבה אסיר קלא זוטא שרי
יב'	אמר שמואל [בהלכות שבת] מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור
יג' 5	הכא מאי, גברא קניס רבנן והא ליתיה [שמת], או דלמא ממונא קניס רבנן והא איתיה
יד' 2	מְטַפְחוֹת הַיָּדִים וּמְטַפְחוֹת הַסְּפָרִים
טו' 15	מצורע מהו בעטיפת הראש
טז'	יקריב חטאתו זו עשירית האיפה שלו [דף וחצי בענין שמתא וחרם]

רשב"ם היה אדם עניו מאוד, במכתב לר' אליעזר בר נתן כתב: הלא אתה מורי... ואני הצעיר שמואל בר' מאיר, לא בן חכמתו... כי קטנו עבה ממתני. בספר הישר (סימן מו), רבנו תם כותב על אחיו: אך ראיתי ענוותנותו של רבנו שמואל. בהנהגות על ספר 'מרדכי', שנכתב על ידי ר' מרדכי בר הלל במאה ה-13, במסכת ערובין סימן תקכח, מסופר שמרוב חסידותו היה רשב"ם הולך תמיד עם עניים מושפלות לרצפה, ופעם אחת נזדמן לו לנסוע ממקום למקום וכמעט עלה לעגלה הרתומה לסוס ופרד (איסור כלאיים) ובדיוק הגיע למקום

אבני חן על מסכת מועד קטן

אחיו הצעיר, רבנו תם, ואמר לו: "אל תהא צדיק הרבה - הנה פוס
ופרד לקראתך" וכך נמנע מהעבירה,

אבני חן למסכת חגיגה

ראשי תיבות:

א"ס = ארט סקרול.

ממ"ג = מנחם משיב נפש.

ראמ"ה = רבינו אברהם מן החר.

רמ"מ = חידושי רבינו משה מאמיראן.

רע"י = רש"י עין יעקב.

חוץ מחרש שומה וקמן ללא צני דעה נינהו, ופטורין ממנו,

[תני להו בלשון יחיד, דיותר טוב שירבו ויפרצו בישראל חכמים ושלימים מכל מום, ולא יהיו שומים וחרשים וטומטמים וכו', ואידי דאיך תני קט"ן דרמי להו, ג"כ בלשון יחיד, משא"כ נשים ירבו ויפרצו בישראל כי העולם צריך להם, וכן עבדים הרי הבטחנו יוצרינו לתת מישראל שני אלפים ות"ת עבדים, ולעולם בהם תעבוד, ועיין בתיו"ט. ברכה משולשת],

[ומנה הפטורים מראה בג' דרגות: א' חרש שומה וקמן שפטורין מכל המצות, ב' שפטורים מדכתיב "וכורך" כגון נשים וכדומה, ג' שפטורים משום שאינם יכולים לעלות],

(ו. ד"ס) **טומטום** # [אין לו לא אברי זכר ולא אברי נקבה, אבל אם יתח העור אולי יתברר לאיזה מין הוא נוטה [Ambiguous genitalia] **ואנדרוגינים** [והיא מלה יונית אנדרו איש גיגוס אשה. ספר התשבי וגם מובא בתיו"ט סוף פ"ח דיבמות, hermaphrodite] **ונשים ועבדים שאינם משוחררים**,

[חשבון אותיותיו עולה בחשבון אותיות זכר ונקבה [אולי הפ' שזכר ונקבה הם שבעה אותיות, וכן "אנדרגנס", וצ"ע], ובלשון אשכנז אנדר אחר גגוס חבר, כלומר חבר אחר יש לו לזה, דובר ונקבה הוא. ספר הישר [חידושים] לר"ת סי' ש"ב מה],

החיגר # [לכאורה הפירוש שאינו יכול לילך כלל, הגם שלגבי פסולי כהונה יהיה בעל מום גם אם צולע על ידיהם], **והסומא** כולה יליף מקראי בגמרא, **והחולה, והזקן, ומי שאינו יכול לעלות ברגליו מירושלים לעזרה, ונגמרא מפרש להו,**

איזהו קמן? כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלים לחר הבית אצל מכאן ואילן, אף על פי שאינו חייב מן התורה הטילו חכמים על אציו ועל אמו למנוח צמזות דברי בית שמאי,

ובית הלל אומרים כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים לחר הבית שנאמר שמות כג שלש רגלים הראוי לעלות ברגליו חייב הכתוב, וכיון דגדול פטור מן התורה, קטן לאו צריך חינוך הוא,

בית שמאי אומרים הראייה שתי כסף [אדם] גדול הצא להיראות, צריך להציג עולה, ואינה פחותה משתי כסף, שמי מעות כסף שהן שלש דינר, שנאמר ולא יראו פני ריקם (שמות כ"ג) ויליף בגמרא שצריך להציג עולה, אף על פי שלל נמנה צו תורה שיעור חכמים נתנו שיעור [וראה בבורות נא. ששתי מעות אלו צריכין שיהיו של כסף צורה, ולא יביא סיגה לעזרה, ולכאורה יכול להביא שה או גדי משל, אבל אם מביא כסף לקנות הקרבן מן הגובר צריך להביא מטבעות של כסף], והחגיגה מעה כסף,

ה'כל חייבין ב'ראייה ח'יוץ הר"ת בגימ' 23 לרמז שחגיגה הוא המסכת ה'23 לסדר המסכתות, שסדר זרעים יש בה 11 מסכתות ובמועד יש 12 וחגיגה הוא המסכת האחרונה בסדר מועד. וראה מש"כ בתחלת מסכת ראש השנה.

******* בקובץ מוריה תשרי תשעג גליון שעג יש בתחילתו מאמר "לאוקמי גירסא" תיקונים והוספות מכת"י בפירוש רש"י מס' חגיגה. עיי"ש.

בתוס' חגיגה מביא הרבה את דברי הר"ר אלתנן.

הלכות חגיגה ברמב"ם הוא בספר הקרבנות.

לכן סידר חגיגה אחר מו"ק דהנה נלמד דין אבילות מחג, כדכתיב והפכתי חגים וגו', אבל לעתיד לבא הוא אומר בלע וכו', וקיים התנא הדבר המובטח לנו, ושנה אחר דיני אבילות חגיגה, להורות לנו על מבטח עוז ישועות והפכתי אבלם לששון במהרה בימינו. ברכה משולשת.

בשו"ת שואל ומשיב מהדורא קמא ח"ב בס' קפ"ב כתב: בשנת תרט"ו למדתי מס' חגיגה על היארצייט של אמי הצדיקת שכתב לי אבא מורי הגאון ג"י שמוזכר בספרים שיש ללמוד מס' חגיגה על היארצייט וכו'. ניצוצי אור,

במשך חכמה על התורה שמות לד כד בראו ר'ש גו' ים מפניך והתחבתי את־גִבְלָךְ וְלֹא אֶיִחְמֹד אִישׁ אֶת־אֶרְצְךָ בְּעַל יָדָה לְרֹאוֹת אֶת־פְּנֵי ה' אֶל יָדָה שְׁלֹשׁ פְּעֻמִּים בְּשָׁנָה, הנה בפ' משפטים כתוב שלש פעמים בשנה וכו' ולא סיים ולא יחמוד איש את ארצו? הוא כמו שאמרו בפרק כיצד מעבדין שאלמלא נשתברו לוחות ראשונות לא שלטה בהם אומה ולשון, וא"כ לא היו צריכים לירא פנ יקח אחר את ארצם, אבל כאן שנשתברו הלוחות ויכולים האומות לנצחן ולשלוט בהן, לכן הוצרך השי"ת להבטיח שע"י מצות ראיה ברגל לא יזקו ולא יחמוד איש את אצרים. עכ"ל,

דף ב' ע"א

מתני': הכל חייבין בראייה צמזות ראית כל זכורך (שמות כג), שצריכים להתראות בעזרה צרגל [ולהציג עולה ראיה. ראמ"ה], [ובתוס' פירשו דקאי על קרבן ראיה עיי"ש, וז"ל הרמב"ם בהלכות חגיגה פרק א' הל' א' ומי שבא בעזרה ביום ראשון ולא הביא עולה, לא די שלא עשה מצות עשה, אלא עובר על לא תעשה שנאמר ולא יראו פני ריקם, ואינו לוקה על לאו זה שהרי לא עשה מעשה],

אבני חן למסכת חגיגה

משוחררים פטורים מראיה] **כמשנה ראשונה** קודם שחזרו צית הלל להורות כדברי צית שמאי, סיפא דמתינתין דקמני חוץ מן העבדים שאינן משוחררים דאוקמא רבינא צמי שחזיו עבד וחזיו בן חורין דפטור נשנית קודם שחזרו צית הלל כאן [הרבי של "הכל"] **כמשנה אחרונה** אצל לאחר שהורו לצית שמאי שיש על צית דין לכופ את אדונו לשחררו, והוא ליה כאלו משוחרר כזר, ותייב, ומשנה שנינית [שפטור] לא זזה ממקומה,

דתנן מי שחזיו עבד וחזיו בן חורין, עובר את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי בית הלל, אמרו להם בית שמאי

דף ב' ע"ב

תקנתם את רבו כל תקנת רבו כאן היא [שבלא סבר זה שעובר רבו יום אחד, לעולם כשרבו יצוה עליו שיעבוד לו, יאמר לו עכשיו הוא זמן שלי] **ואת עצמו לא תקנתם** אצל תקנת העבד אין כאן, אם נתקן במשפט הממון לא נתקן בצריה ורביה,

לישא שפחה אינו יכול מפני ד' הסרות שבו, וכתיב לא יהיה קדש וגו' (דברים כג) בת חורין אינו יכול מפני ד' עבדות שבו **ליבטיל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר ישעיה מזה לא תהו בראה לא נברא הקדוש ברוך הוא את הארץ להיות בלא יישוב, אלא לשבת יצרה,**

אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב לו שטר על חצי דמיו [שהעבד חייב חצי דמיו לשלם להאדון לאחר שישתחרר] **וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי:**

[בבבציה שפחה אין כופין את רבה אלא היכא דנחגו בה מנהג הפקר היינו משום דכשישחררה שמא לא תקיים כיון דלא מוסיחיה. תוס' פסחים פ"ח ע"ב ד"ה כופין את רבו],

[שמעתי מקשים אך חצי עבד שומר שבת, הא גוי ששבת חייב מיתה? ובשם הפלגה שמעתי שיעשה מלאכה במוצש"ק שאצל הגוי הלילה הולך אחר היום, ובשם בריסק? שמעתי שלשון הרמב"ם בהלכות מלכים פ"י הל"ט הוא, וכן עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו, כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן. עכ"ל, ולכן חצי עבד זה אינו מחדש דת אלא שומר שבת מצד חירות שבו],

[שנינו במשנתנו] **חוץ מחרש שוטה וקטן כו': קתני חרש דומיא דשוטה וקטן, מה שוטה וקטן דלאו בני דעה, אף חרש דלאו בר דעה הוא,**

ובית הלל אומרים הראייה מעה כסף, והחגיגה שלמי חגיגה חייצין היחידים להציא צרגל, דלפינן לה בשלי פירקין חגיגה (ט, ה) מוחסותם אומרו חג לה' שתי כסף:

[וצריך לדעת שאם כל אחד מישראל הביא קרבן חגיגה, איך היה אדם אחד יכול לאכול את כל הגדי או הכבש שהביא, ואף שלא לכל אדם היה אשה ובנים? וגם למה לא פטר את אלו שאינם יכולים לאכול את כל הקרבן? וראה במשנה לקמן ח' ע"ב מי שיש לו וכו' ואוכלין מועטין, וראה שפת אמת על מסכת פסחים דף יב על תוס' ד"ה אימתי ח"ל, דאדרבה לרש"י יותר דומה לנותר דגם שם יש מצוה קודם הזמן לבערו או באכילה או בשאר ביעור כדי שלא ישאיר עד הבוקר, דפשיטא אם אינו יכול לאכול צריך לבערו כדי שלא יותירו ממנו עד בוקר, אף שלא ראינו זה מפורש מ"מ ודאי כן הוא, וזה"ל על הגליון, כמ"ש הרמב"ם פ"י מה' קרבן פסח הלכה יא, דצריך להשתדל שלא ישאיר עד הבוקר ע"ש, ומשום הפסד קדשים ליכא כמ"ש התוס' לקמן פסחים יג ד"ה ושורפין וכו'],

גמ': הכל לאתווי מאי [פ' שהיה צריך להתחיל ואלו פטורין מן הראיה]? **לאתווי מי שחזיו עבד וחזיו בן חורין,**

ולרבינא דאמר לקמן אמרין בפירקין חגיגה (ד, ה) מי שחזיו עבד וחזיו בן חורין פטור מן הראייה הכל לאתווי מאי? לאתווי חייגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני,

הניחא למ"ד כולן תשלומין זה לזה לקמן אמרין בפירקין חגיגה (ט, ה) שיש לקרבנות החג תשלומין כל שצעה, ואיפליגו בה אמוראי, איכא למאן דאמר תשלומין זה לזה ואיכא למאן דאמר תשלומין דראשון הן, ואמרין מאי צייניהו חייגר ציוס ראשון ונתפשט ציוס שני איכא צייניהו, מאן דאמר כולן תשלומין לראשון, מי שמחויב בראשון ולא הביא יציא בלחוד משאר הימים, ומי שאינו מחויב אינו צריך תשלומין, ומאן דאמר תשלומין זה לזה, קסבר החוכה מוטלת על כל אחד מן שאר הימים, ולא על הראשון לבדו, אף מי שפטור בראשון וגרסה בשני חייב להביא, ואם לא יציא צו ציוס יציא למחר **אלא למאן דאמר כולן תשלומין דראשון, הכל לאתווי מאי?**

לאתווי סומא באחת מעיניו, ודלא כי האי תנא, דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה, סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה, שנאמר שמות כג יראה יראה [יראה] כתיב, וקרינן יראה, יראה כל זכור את פני האדון דמשמע שהאדם רואה את השכינה, יראה כל זכור את פני האדון משמע שהאדון צא לראותך, הקיש הכתוב ראיתך לראיתו בדרך שבא לראות [לראותך] כך בא ליראות כן הוא צא ליראות ממך, מה לראות [לראותך] בשתי עיניו, אף ליראות כן ליראות מן האדם בשתי עיניו של אדם בשתי עיניו,

ואיבעית אימא, לעולם כדאמרי מעיקרא, ודקא קשיא לך **הא דרבינא, לא קשיא כאן** [דקתני במשנה דעבדים שאינם

אבני חן למסכת חגיגה

מלמען ישמעו נפקא [ונשאר הלשון רבים דאזניהם שישמעו בשתי אזניהם],

שהאלס יש לו כח ללמוד מה ששומע. רע"ן וספרא וספרי וכולה תלמודא?

2. אמר רבי תנחום, חויר ברגלו אחת פטור מן הראיה שנאמר שמות כג יד של ש רגלים תחג לי בשנה, והא רגלים מבעי ליה פרט לבעלי קבין כשחמכו רגליהם, נמנו קצ קטן כסוף שוק, ונמנים צו מוכין, וסומך סוף שוק עליו?

ההוא מפעמים נפקא, דתניא שמות כג יד של ש פעמים בשנה יראה כל יבורך אלפני האדון ה', אין פעמים אלא רגלים אדם שיש לו רגלים, וכן הוא אומר ישעיה כו ו תרמסנה רגל רגלי עני פעמי רגלים, ואומר [דאי מקרא קמא הו"א אף רגלי בעלי קבין וקראו רגלים, לזה הביא מה יפו פעמך דלא שייך מנעלים אלא בבעלי רגלים. ראה משביר עיי"ש] שיר השירים ו ב מוה"פ פועמך פנעלים פתגדיב אלמא צנעלי מנעלים שייך פעמים, וצראייה כחיד של פועמים צנעל יראה כל זכור וגו',

דרש רבא, מאי דכתיב מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב, כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל, בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב על שם שדדו לנו להכיר בורא, שנאמר תהלים מז י נדיבי עמים | נאספפו הם הגרים, המתנדבין מצד העמים לקבל עליהן עול מצות עם אל ה' אברהם כי לאל הים מנגי-ארץ מאד נעלה, אלהי אברהם ולא אלהי יצחק ויעקב? אלא אלהי אברהם שהיה תחילה לגרים,

3. אמר רב כהנא, דרש רב נתן בר מניומי משום ר' תנחום, מאי דכתיב בראשית לו והבור רק אין בו מים משום דרבי תנחום אמר, נקט לה הכא גבי שמעתה דרבי תנחום, ממשמע שנאמר והבור רק, איני יודע שאין בו מים? אלא מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו לא היה רק אלא ממים,

ת"ר, מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה, ורבי אלעזר (בן) חסמא, שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין יום טוב היה, שחיד אדם לכבד את רבו בהקבלת פנים, כדאמרין במסכת ראש השנה (טו, ז) מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת (מלכים ב' ד), אמר להם מה חידוש היה בבית המדרש היום?

אמרו לו, תלמידך אנו, ומימך אנו שותין ואין לנו לדבר בפניך, אמר להם אף על פי כן אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה?

אמר מר זוטרא, קרי ביה למען ילמדו ואין זה ראוי ללמד אחרים, # [ונמצא שמי שאינו שומע אינו יכול ללמוד, ופטור מהקהל, וכן מי שאינו מדבר אינו יכול ללמוד, וכיון שאינו יכול לחזור ללמוד מה ששמע, פטור הוא מהקהל, ולמידין מזה שאלו פטורים גם מראיה, אף שבראיה אין ענין לחזור וללמוד אחרים. רע"ע], # [וללמד ע"י כתיבה אינה בשלימות, ולא יקרא ילמוד, וגם הקהל היה במועד חג הסוכות ואין יכולים לכתוב ביו"ט],

רב אשי אמר, ודאי למען ילמדו הוא כלומר, נלא קושיא דהנך תרי חילמי, ליכא לאוקמי לדרשה דתנא [לעיל בדף זה], דמעט מהכא שומע ואינו מדבר, אלא מלמען ילמדו,

דאי סלקא דעתך למען ילמדו הוא דמשמע ליה, אלמא סבירא ליה לתנא דכיון דלא משמע לא גמיר לנפשיה [כיון שאינו מדבר אינו יכול ללמוד לעצמו, ועכשיו עושה חשבון], וכיון דלא משמע לא גמיר, וכיון דלא שמע לא גמיר אכן סהדי דלא גמיר [פ' זה ברור שמי שאינו שומע אינו יכול ללמוד],

וכיון דתנן למען ישמעו פרט למדבר ואינו שומע, ואין סהדי דטעמא משום דלא גמיר הוא, שלא יצין כל מה שאומרים לפניו, למה לי למהדר תו למען ילמדו פרט לשומע ואינו מדבר, כיון דסבירא ליה דמאן דלא משמע נמי לא גמיר האי מלמען ישמעו נפקא מלמען ישמעו ממעט ליה, [דפשמיה דקרא משמע האזינה והבין, שיבין מה שילמדו הלכך מה לנו שישמע כיון דלא גמיר מומעטין ליה שפיר. תוס'],

אלא ודאי למען ילמדו הוא אלא ודאי סבירא ליה דמאן דלא משמע נמי גמיר, ולא מלמען ישמעו ממעט, הלכך הדר ומעטיה מלמען ילמדו [ולכן צריך לקרות ולמען ילמדו, וממעט מי שאינו מדבר שפטור מראיה כיון שאינו יכול ללמוד], הלכך ודאי למען ילמדו הוא דדריש,

1. אמר רבי תנחום, הרש באזנו אחת פטור מן הראיה, שנאמר דברים לא יא בבו"א כל ישראל לראו את אתפני ה' אל ה' בקו"ם אשר יבחר תקרא אתיהתו ר"ה הואת נגד כל ישראל באזניהם,

והאי באזניהם מבעי ליה באזניהם דכולהו ישראל [ואין לימוד שהיה לכל ישראל שתי אזנים, שהלשון רבים הוא על ישראל]? ההוא מנגד כל ישראל נפקא, אי מנגד כל ישראל, הוה אמינא אע"ג דלא שמעי, כתב רחמנא באזניהם והוא דשמעי [ראה תוס'], וכתב הראש משביר דמנגד כל ישראל אשמעינן דיהוי כולם בעורה לאפוקי שלא ישב אחורי הכותל ואע"פ ששומע? ההוא

אבני חן למסכת חגיגה

דיומא דשבת, כמו תפלת ערבית ושחרית. מוס'

ואף הוא רבי אלעזר בן עזריה [אבל המהרש"א פי' שר' יהושע אמר כן],
[ראה ניצוצי אור] פתח ודרש קהלת יב יא דְבָרֵי חֲכָמִים
פְּדִרְבוּנוּ ת' [הוא בעין מחט תחוב בראש מלמד הבקר לבוין אותם
לחרישה. מצ] וְכַמְשָׁמְרוֹ ת' [וכמסמרות. בגמ'] נְטוּעִים פְּעָלִי
אֲסוּפוֹ ת' נִתְּנוּ מִלְּפָנֶיךָ אֶחָד,

למה נמשלו דברי תורה לדרבן, לומר לך מה דרבן זה
מכוין את הפרה לתלמיה שורות המענה, להוציא חיים
לעולם, אף דברי תורה מכוונים את לומדיהן מדרכי מיתה
לדרכי חיים,

אי מה דרבן זה מטלטל, אף דברי תורה מטלטלין? ת"ל
מסמרות,

[נראה דר"ל כשם שדרבן זה לפעמים האדם מטלטלו לצרכו לעשות בו
מלאכתו, וכשאינו צריך לו מחזירו למקומו, כך דברי תורה מטלטלין שלא יהיה
קובע עצמו לקרוא בתורה כל היום, אלא לפעמים יטלטלם לעסוק בהם,
ולפעמים יצניעם. חידושי רבינו משה מאימראן],

אי מה מסמר זה, חסר ולא יתר כשנענין אומר כמותל הוא מחסרו,
יכול אף זה כן אף דברי תורה חסירין ולא יתירין? ת"ל
נטועים, מה נמיעה זו פרה ורבה כנטיעה שזרעה לפרות ולרבות
אף דברי תורה פריין ורביין,

[אף ד"ת חסירין, פי' אף זה העוסק בתורה מתחסר ממונו מפני שעוסק בתורה
ובמל מלאכתו? ת"ל נטועים כמו"ל העוסק בתורה נכסיו מצליחין. ראש
משביר],

"בעלי אסופות" אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות
אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין,
הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין
[פוסלין ומכשירין] שייך לומר לענין פסול עדות, ופסול כהונה,

שמה יאמר אדם, היאך אני למד תורה מעתה? תלמוד
לומר כולם נתנו מרועה אחד, אל אחד נתנן אין לך מנני
המחלוקת מביא ראיה מתורת אלוהי אחד, אלא מתורת אלהינו, פרנס אחד
אמרן אין לך מביא ראיה מדברי נביא הלא לחלוק על משה רבינו, מפי
אדון כל המעשים ברוך הוא, דכתיב שמות כ וידבר אלהים
את כל הדברים האלה,

אף אתה עשה אוניך כאפרכסת מאחר שכולן לכן לשמים, עשה אונך
שומעת ולמוד, ודע דברי כולן, וכשמדע להבחין אי זה יבשר קבע הלכה כמותו,
אפרכסת טירמיו"א [funnel] שעל הריחים וקנה לך לב מבין, לשמוע
את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים, את דברי אוסרין

שבת של ר' אלעזר בן עזריה היתה [ראה ברכות כ"ח ע"א],
[ושאל ר' יהושע] ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו בפרשת
הקהל,

ומה דרש בה? דברים לא יב תקהל את־העם האנשים
ותנשים ותפף, אם אנשים באים ללמוד, נשים באות
לשמוע # [אם הנשים מקבלות שכר על עצם השמיעה גם בלי הבנה, א"כ
מה הקושיא על הפף, גם להם יהיה זכות על שמיעת דברי תורה?], טף
למה באין? כדי ליתן שכר למביאייהן,

[ראיתי בשם הספר נחלת יעקב מר' יעקב מליסא שקושיית הגמ' הוא כיון שכל
ישראל באו להקהל על כרחך לא הניחו הפף בבית, ולמה צריך קרא לרבות
אותם, וע"ז מתרין כדי שיהיה בהבאתם גם מצוה ויקבלו שכר],

אמר להם, מרגלית טובה היתה בידכם, ובקשתם לאבדה
ממני # [פי' אם הייתי תלמיד פשוט הייתם אומרים לי מיד, אלא מפני שאני
רבכם הייתי צריך לפצור, וכמעט שאבדתי מאמר חשוב כזה מפני הרבנות
שלי],

[ראיתי בשם המשך חכמה שלכן שמח ר' יהושע למאמר זה, דאיתא בירושלמי
פ"א דיבמות שאמו של ר' יהושע היתה מביאה את עריסותו לבית המדרש
כשהיה תינוק כדי שישמע דברי תורה],

ועוד דרש דברים כו יז את־ה' האמרת־היו'ם להיו'ת לך
לא' היום וללכת בדרךיו ולשמור חקיו ומצו' תיו ומשפטיו ולשמע בקלו' שבתם,
כמו יתאמרו כל פועלי און (תהלים נד) ישמחו שדרכן ללכת, ושם פסוק יח
וה' האמירך היו'ם להיו'ת לו' לעם סגלה פאשר דבר־לך ולשמור
כל־מצו' תיו, אמר להם הקב"ה לישראל, אתם עשיתוני
חטיבה אחת בעולם שבת אחד, שבת מיוחד, לומר אין כמון, לך בחינוך
לאלוהי, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם,

אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, דכתיב דברים ו שמע
ישראל ה' אלהינו ה' אחד [אע"ג דפשטיה דקרא הוא, ולבאורה לא
חדש כלום? י"ל דדרש האמרת מלשון אמירה שאומרים שמע ישראל, וגם
האמרת לשון הפעיל שמפרסמים אלהותו בעולם. ראש משביר] ואני
אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר

דף ג' ע"ב

דברי הימים א יז ומי בעמך ישראל גוי אחד בארץ,
[אמרין צמדדש שלשה מעידין זה על זה, ישראל ושבת והקדוש צ"ה,
ישראל והקדוש ברוך הוא מעידים על השבת שהוא יום מנוחה,
ישראל ושבת על הקדוש צ"ה שהוא אחד,
הקב"ה ושבת על ישראל שהם יחידים באומות,
ועל זה קמיעין לומר אתה אחד צמנמה בשבת, אע"פ שאינו מדבר מעניינה]

אבני חן למסכת חגיגה

ואת דברי מתירין, את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין,

בלשון הזה אמר להם [ר' יהושע], אין דור יתום שר' אלעזר בן עזריה שריו בתוכו,

ולימרו ליה בהדיא מיד, למה החקקו לומר תלמידך אנו? משום מעשה שהיה, דתניא מעשה בר' יוסי בן דורמסקית, שהלך להקביל פני ר' [אליעזר] בלוד, אמר לו מה חידוש היה בבחמ"ד היום?

א"ל נמנו וגמרו והתקינו שיהו ישראל הדרין בעצב הידן, כמה שכנסו מסיון ועו, ארץ עמון ומואב [ור' אליעזר לא היה במנינם שברכותו] עמון ומואב מעשרין עכשיו, מעשר עני בשביעית, שהן היו זורעין בשביעית, כדאמרין לקמן שלא קידשוה עולי גולה כקדושת הארץ מעשר עני בשביעית,

אמר לו, יוסי פשוט ידך וקבל עיניך הוקשה בעיניו שנתן עטרה לאותו דורש, והלא מימות אנשי כנסת הגדולה הייתה תקנה זו, פשט ידיו וקבל עיניו, בבה ר' [אליעזר] ואמר תהלים כה סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם,

[בבה על שהעניש לר' יוסי לקבל עיניו דגם ענוש לצדיק לא טוב מאחר שסוד ה' ליראיו שכוונו להלכה ומה פשעו של ר' יוסי. הרי"ף על הע"י].

אמר לו לך אמור להם אל תחושו למגיינכם אל יהי לכם שום חשש וגמגום כמה שמיניתם ומתקנתם, שהרי הסכמתם להלכה כך מקובלני מרבין יוחנן בן זכאי ששמע מרבין, ורבין מרבין, הלכתא למשה מסיני, עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית,

מה טעם, הרבה כרכים כבשו עולי מצרים, ולא כבשו עולי בבל, מפני שקדושה ראשונה קדשה יהושע לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא אבל קדושה שניה נתקדשה לעולם, כדמניא ציבנות (פג, ז) (קדושה) [יחזקאל] ראשונה וסנייה יש לה, שלישיית אין לה, לפיכך בשאר ארץ ישראל אין זריעה בשביעית, אבל עמון ומואב, והניחום הניחו מלקדשן כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית נלקטו שמה ופאה וצמער עני, לכך תקנו להן שיהו מעשרין מעשר עני, וברשות הסכמים היה להטיל עליהן אזה מעשר שירצו, לפי שאין חייבין מן התורה,

תנא, לאחר שנתיישבה דעתו, אמר יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן, וחזרו,

ת"ר, איזהו שוטה האמור בכל מקום, שפטור מן המצות ומן העונש, ואין קנינו קנין, ואין ממכרו ממכר,

[החת"ם אבן העזר ח"ב ס"ב העיר דמה הוצרכו לתת גדר לשוטה והרי אפילו חרש פטור מהמצות והעונשין ואין קנינו וממכרו כלום ומשום שאין בו דיעה אע"ג דידוע שאין בחרש אחת מכל המצוות האלו כאן ומכ"ש שוטה שדעתו פחותה מהחרש?

ועיין שם שכתב דודאי מי שאין שכלו צלול ואין מבין דברים הסותרין הוא בכלל חרש שמנו חכמים שפסלוהו מחמת שאין דעתו צלולה, ושוטה שדברו בו בכל מקום היינו ששואל ומשיב כהוגן אלא דעושה מעשים בפועל המורים על טירוף דעתו וכמש"כ הר"מ עדות פרק ט' הל' ו' דמי שנמרפה דעתו ונמצאת משובשת חמיר בדבר מן הדברים אע"פ שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים בכלל שוטה יחשב. פירות תאנה],

[אי דעביד להו דרך שטות פ' שיש קורע בגדיו ואנו רואים על פניו ובתוך עיניו שיש לו איזה כוונה נורמלי לעשות כן, או אפילו אם היא בכעס ועושה כן לעשות רושם על המסתכלים, אבל יש שעושה כן ואנו רואים עליו שהוא משובע ועושה כן משום שטות, וע"ז מפרש הגמ' שמה שאנו רואין עליו דרך שטות אינה מספיק להחזיקו שוטה עד שיה' לו סימנים. וראה בקובץ הדרום חוברת א' שבט תשי"ז דף 41 שהאריך על גמרא זו אבל מש"כ הוא עיקר].

היוצא יחידי בלילה והלך בבית הקברות כלילה [הגם שאינו שם יחידי. ראה פירות תאנה] והמקדע את כסותו, [נקט הני ג' דברים לדוגמא, וה"ה לשאר עניני שטות. ראה פירות תאנה],

איתמר, רב הונא אמר עד שיהו כולן בבת אחת, ר' יוחנן אמר אפי' באחת מהן,

היכי דמי, אי דעביד להו דרך שטות ואפילו הכי לא מחזיקין ליה כמלא אפי' בחדא נמי אי דלא עביד להו דרך שטות אפילו כולוהו נמי לא?

לעולם דקא עביד להו דרך שטות והלך בבית הקברות אימור כדי שתשרה עליו רוח מומאה רוח שדים, שיסיעוהו להיות מכשף הוא דקא עביד, והיוצא יחידי בלילה אימור גנדרופס אחריה דהיוצא יחידי כלילה אימור גנדרופס אחריה אני שמעתי חולי האוזן מתוך דאגה, ולי נראה שנתחמס גופו ויוצא למקום האויר, והמקדע את כסותו אימור בעל מחשבות הוא כיון דעבדינהו לכולוהו הוה להו

דף ד' ע"א

כמי שנגח שור חמור וגמל ונעשה מועד לכל דבצא קמא (לו), א), דנעשה מועד לכל, ולא אמרינן עד שיהא מועד בשלשה בכל מין ומין. דהואיל והועד שלשה נתיחסו בשלשה מינין אין זה מקפיד על מין אחד, אף כאן, לא באו שלשה דברים לידו צבת אחת, אלא כולן משום שטות,

אבני חן למסכת חגיגה

שוטה וקטן? אמר אביי לא קשיא כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך,

קטן שהגיע לחינוך דרבנן היא? אין ה"נ וקרא אסמכתא בעלמא,

ואלא קרא למאי אתא? לכדאחרים (דתנן) [דתניא] אחרים אומרים המקמין מפרש במסכת כתובות (עו, א) המקמין ידיו נאמא כלבים, ואומר אני כי לתקן כהן ערוה, שקורין קורדון (מין עורות או דרך עיבוד עור (כפי שעושים בספרד), שמענדן אותן נאמא כלבים והמזרף נחשת שמזרפו במקום שמופרין אותו מן הקרקע, כדמפרש במסכת כתובות (עס דף ע"ז א'), והבורסי [המעבר עורות] וכל אלו יתן רע, ואין יכולין לעלות עם חזיריים [והריה לא יצא מהם עד לזמן רב] פטורין מן הראייה, משום שנאמר שמות כג כל זכורך, מי שיכול לעלות עם כל זכורך, יצאו אלו שאינן ראויין לעלות עם כל זכורך:

[לעיל היה "מברכה" קטנים, אבל עכשיו גם "מברכה" מי שיכול לעלות וכו'] ונמצא שממעט את אלו שאינם יכולים],

[שאינן יכולין להתקן, כי עורן שואב ריח רע שאין לו תקנה, ומחלחלי בשרם נכנס ריח רע שאין דבר מעבירו, ובאותן שנים היה מנהג כל אדם להפרד מאילו בעלי אומניות, ולא היו יושבין עממן ולא מתערבין בהם ומתרחקין מהן, ולפיכך היו להם בתי בנסיות לבדן, ועדיין בכמה מקומות יש מהן, וזה שאין עולין להגל לא מפני שהם מצריין לאחרים בריחם אלא מפני שאחרים מתרחקין מהן ומכנסין את עצמן בגשתם עדיהם לבל יגעו בהם, ונמצאו הם עצמן מתאונן ולבם נשבר, ושמה העם באים לידי חטא, לפיכך הקילו להם חכמים מעלות להגל. אוצר הגאונים ס' ג. מה],

שנינו במשנתנו נשים ועבדים שאינן משוחררים וכו': בשלמא נשים כדאמרן זכור להוציא את הנשים אלא עבדים מנלן? אמר רב הונא אמר קרא שמות כג אל פני האדון ה' מי שאין לו אלא אדון אחד יצא זה שיש לו אדון אחר,

הא למה לי קרא מכדי כל מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה כל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה, דגמר לה לה מאשה (כמיז הכא) [להלן (בדברים כד) כמיז נאשה. ד"ס], וכמז לה [ספר כריתות. ד"ס] וכמיז התם (ויקרא יט) או חפשה לא נתן לה?

[ואע"ג דקרא בשפחה שהיא אשה מיירי? לשפחה לא איצטריך קרא, דאפילו בת חורין נמי פטורה ולא איצטריך ג"ש אלא לעבדים זכרים. תוס' ר"ד. מה],

אמר רבינא לא נצרכה אלא למי שחציו עבד וחציו בן חורין, דיקא נמי דקתני נשים ועבדים שאינן משוחררין מאי שאינן משוחררין אילימא שאינן משוחררין כלל ליתני עבדים סתמא, אלא לאו שאינן משוחררין לגמרי ומאי

אמר רב פפא אי שמיע ליה לרב הונא הא דתניא אי זהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנים לו הוה הדר ביה ה"א דתניא, דמשמע דדבר אחד מחזיקין אותו בשוטה הוה הדל ציה [דהא צמלא סגי. רלמ"ה],

[לפנינו בתוספתא תרומות פ"א ג' איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה והלך בבית הקברות [ומקצע] את כסותו והמאבד את מה שנותנים לו, ולפ"ז לא שייך הלשון אי שמיע ליה? אלא ודאי שלא היה להם הנרסא כך. ראה ילקוט המאירי],

איבעיא להו כי הוה הדר ביה ממקצע כסותו הוא דהוה הדר ביה דדמיא להא [דקוצע היינו כמו מאבד. רלמ"ה], או דלמא מכולהו הוה הדר [דאף בשארא סגי בחדא. רלמ"ה], [מי אמרין כיון דממקצע דמי להאי הדר ביה, גם לאיך דחשיב בהי מקצע הדר ביה או דלמא מוחא לחודיה. תוס' תיקו:]

[וצ"ע אם ע"י שקוצע כסותו לבד נעשה שוטה, אם כן לא נשארו אלא שני דברים הלך בבית הקברות והיוצא יחידי בלילה, שאם מקצע כסותו אינו צריך עוד לשני הדברים אחרים? וראה טורי אבן],

שנינו במשנתנו וטומטום ואנדרוגינים hermaphrodite כו': תנו רבנן זכור אס נאמר זכור אין לך להוציא אלא את הנשים, זכורך עכשיו שנאמר זכורך צא להוציא אף טומטום ואנדרוגינים עם הנשים, "כל" זכורך לרבות את הקטנים,

אמר מר זכור להוציא את הנשים, הא למה לי קרא מכדי מצות עשה שהזמן גרמא הוא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות כפרק קמא דקדושין (לה, ג) ילפינן לה?

אצטריך סלקא דעתך אמינא נילף ראייה ראייה מהקהל דהוי נמי מצות עשה שהזמן גרמא, ונשים חייבות מזה להלך נשים חייבות אף כאן נשים חייבות קמ"ל,

אמר מר זכורך להוציא טומטום ואנדרוגינים בשלמא אנדרוגינים אצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל ואית ליה צד זכרות ליתחייב קמ"ל דבריה בפני עצמו הוא,

אלא טומטום ספיקא הוא מי אצטריך קרא למעוטי ספיקא בתמיה, למה לי קרא, מהיכא תיתי לן למיזיה # [הקושיא הוא על לשון הברייתא שאומר שבא למעט גם טומטום, שהרי הפסוק בא כבר למעט אנדרוגינים]? אמר אביי כשביציו מבחורין אלא שהגיד טעמן # [פי' שלא נברא לו גיד בראו, וגם אם יקצע העור לא ימצא שם רק צינור השתן], דהא ודאי זכר הוא, הלכך איצטריך קרא [למעוטיה. ד"ס],

אמר מר כל זכורך לרבות את הקטנים, והתנן חוץ מחרש

אבני חן למסכת חגיגה

בשתי עיניו:

¹ר' הונא כי מטי להאי קרא יראה יראה [היינו דקרינן יראה] בכי, אמר עבד שרבו מצפה לו לראותו יתרחק ממנו שהם חזיו לרבו עד שרבו מצפה ושואף מתי יראה, יתרחק מעליו [ע"י רבו, בתמיה] דכתיב כי תבואו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמום חצרי,

[היה צ"ל וכן כי מטי להאי קרא ?] ²ר' הונא כי מטי להאי קרא בכי דברים בו וזכחת שלמים ואכלת שם עבד שרבו מצפה לאכול על שלחנו יתרחק ממנו איך הגיע יום שנהפך לו לשונא ורחקו וזה שלא יראה, שנאמר כי תבואו וגו' דכתיב ישעיה א למה לי רוב זבחיכם יאמר ה',

³ר' אלעזר כי מטי להאי קרא בכי בראשית מ"ה ג' ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו [מפני הצושה. רש"י עה"ת], ומה תוכחה שמוכיח פשעו צפניו של בשר ודם כך, תוכחה של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה, [שלא יוכל להשיב תשובה מעלייתא להיפטר לגמרי, אבל באמת] דמכמה דברים מצי לפטור עצמו קצת כדאיתא בפרק הדר [עירובין דף סה.] יכולני לפטור כל העולם מדין של תפלה. תוס']

⁴רבי אלעזר כי מטי להאי קרא בכי שמואל א כ"ח ט"ו ויאמר שמואל אל שאל למה הרגתני להעלות אותי [פחדתי מיום הדין, הייתי סבור שיום הדין הוא וקורין אותי לדין. רד"ק], ומה שמואל הצדיק היה מתיירא מן הדין אנו על אחת כמה וכמה,

שמואל מאי היא מנא לן דמתיירא [שמואל הרגונו על שהעלה אותנו]? דכתיב שמואל א כה ותאמר האשה אל שאל אלהים ראיתי עולים, עולים תרי משמע חד שמואל,

ואידך דאול שמואל ואתייה למשה בהדיה, אמר ליה דלמא חס ושלום לדינא מתבעינא [פ' כיון שהורה הנשמה לגוף רוצה לדונם כאחת כדאיתא בפרק חלק. עיין יעקב], קום בהדאי דליכא מילתא דכתבת באורייתא דלא קיימתיה [ראה תוס' שהעיד משה רבינו רק שהדרשות שדרש שמואל לעצמו ועשה על פיהם מעשה שכן דרש גם הוא], [זה דואג את הצדיקים יותר מהכל, אם כיוונו לאמת בלימודם. ראה יוסף דעת],

⁵רבי אמי כי מטי להאי קרא בכי איכה ג יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה, אמר כולי האי ואולי כל היסודין הללו יקבל, ועודנו צספק אס מהיה לו מקוה,

נינהו מי שחציו עבד וחציו בן חורין ש"מ מיהו, למשנה אחרונה הוסיף וצידדו לכופ את רבו חייב, דאין לו אלא לדון אדם [פ' ד"הכל" דתחלה המשנה בא לרבות מי שחציו וכו' דחייב, וסיפא דמתני' דילפינן מינה דפטור לא וזה במקומה. וראה ר"ח]:

שנינו במשנתנו והחגיגר והסומא וחולה והזקן: תנו רבנן שמות כג רגלים פרט לבעלי קבין, דבר אחר פרט לבעלי קצין מפעמים נפקא, כדאמרינן לעיל [ג' ע"א], הלכך רגלים למעוטי מי שזריך משענת אחרת לצד מרגליו רגלים פרט לחגיגר ולחולה [בירושלמי ממועטין חולה מושמחת דחולה לאו בר שמחה הוא. פירות תאנה] ולסומא ולזקן ולשאינו יכול לעלות ברגליו,

ושאינו יכול לעלות ברגליו לאתויי מאי? אמר רבא לאתויי

דף ד' ע"ב

מפנקי שאין הולכין בלא מנעל, דאין אדם נכנס להר הצית צמנעלו, דכתיב מי בקש זאת מידכם רמום חצרי ישעיה א כי תבואו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמום חצרי [ראה תוס'], [ראה גיטין ג' ע"א: הוה שליפא מסאנא, אמרה איפוק ואחזי אי משכחנא מדי למיכל, איתיב לה פרתא בברעא ומתה. הרי שיש בזה ענין של פיקוח נפש],

תנא הערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה והטמא, פטורין מן הראייה אין חייבין לשלום עולות ראומיהן על ידי שליח,

בשלמא טמא דכתיב דברים יב ובאת שמה והבאתם שמה כל שישנו בביאה ישנו בהבאה, וכל שאינו בביאה טמא אינו (חייב) צדיקה, שאינו יכול ליכנס למקדש, דכתיב [את משכן] ה' טמא ונכרתה [צמדצרי יט] אינו בהבאה, אלא ערל מנלן?

הא מני רבי עקיבא היא דמורבי לערל כטמא [הכי גרסינן] דמרכז ליה ערל כטמא דתניא רבי עקיבא אומר ויקרא כב איש איש מורע אהרן והוא זרוע או זכ [מדכתיב "איש" יתירה] לרבות את הערל שהוא כטמא, שלא יאכל תרומה אם ספק הוא,

ת"ר טמא פטור מן הראייה, דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה כל שישנו בביאה ישנו בהבאה וכל שאינו בביאה אינו בהבאה,

רבי יוחנן בן דהבאי אומר [לעיל ב' ע"א אמרינן דמהכל חייבין בראיה מרבינן דלא כר"י בן דהבאי] מושום ר' יהודה סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה שנאמר יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה בא לראות בשתי עיניו אף ליראות

אבני חן למסכת חגיגה

ואיתרע מזה ואייתתה,

א"ל רב ביבי בר אבבי אית לכו רשותא למיעבד הכי? אמר ליה ולא כתיב [פי' ומי לא כתיב] ויש נספה בלא משפט, א"ל והכתיב קהלת א דור הולך ודור בא [משמע שלכל דור יש שנים קצובות שבהן הוא הולך מן העולם. שט? אמר דרעינא [הרלי"ת אינה מהשורש אלא משמש, ד-רעינא שאני כאילו רועה אותם] לזה אנא איני מוסקן לשומר הממס ששמו דומה, אלא מתגלגלין עמי ושטין בעולם עד שיתמלאו שנותי, והוא קרוי דור עד דמלו להו לדרא והדר משלימנא ליה לדומה,

א"ל סוף סוף שניה [פי' שנות חייו] מאי עברת? אמר אי איכא צורבא מרבנן דמעביר במיליה מעביר על מדותיו מוסיפנא להו ליה [אני מוסיף לו שנים אלו] והויא חלופיה [וצורבא מרבנן זה חי תחת זה [חילוף זה] שנהרג במעות],

9רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי איוב ב' ג' [הקב"ה אל השמן] וְתִסְתִּיתִי בּוֹ לְבַלְעוֹ חֲנָם [דבר בלשון בנ"א ור"ל קמרת עליו להשחיתו בחנם מבלי עון כי אם לנסותו. מ"ד], עבד שרבו מסיתין לו וניסת תקנה יש לו,

[ר' יוחנן מרא דשמעתין קאמר בפ"ק דב"ב ט"ז ע"א אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו בכיכול כארם שמסיתין אותו וניסת. מהרש"א],

10רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי איוב טו הן בקדושי לא יאמין, אי בקדושי לא יאמין במאן יאמין,

יומא חד הוה [היה ר' יוחנן] קא אזיל באורחא חזייה לההוא גברא דהוה מנקיט תאני [שהיה לוקט תאנים], שביק הנך דמטו [הניח אותם ש] נתנשלו ושקיל הנך דלא מטו [ולקח אותם שלא נתבשלן], א"ל לאו הני מעלן טפי [וכי אין המבשלות יותר יפות]?

א"ל הני לאורחא בעינן להו [אני רוצה לאוכלן בדרך], הני נטרן והני לא נטרן אומן שלא ציטלו כל זורקן אין ממסרות לירקא אמר היינו דכתיב הן בקדושי לא יאמין הטובות ירא פן יקצו, אף הצמורים הצדיקים נאחזין למיתה, פן יקטלו,

איני והא ההוא תלמידא דהוה בשיבנותיה דרבי אלכסנדר ושיכיב אדומטר צעודו צמור, ואמר אי בעי האי מרבנן להיות הולך דרך טוים הוה חי, ואם איתא דלמא מהן בקדושי לא יאמין הוה [ולא יועיל לו אם היה הולך בדרך טובים]?

ההוא מבעט ברבותיו הוה רבי אלכסנדר היה מכיר צו שלא היה מן הקדושים, וכתיב וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים ככל אשר איננו ירא מלפני האלהים [קהלת ח] ותינא במסכת קדושין [ג, ב] מורא זו איני יודע מהו,

6רבי אמי כי מטי להאי קרא בכי צפניה ב בקשו צדק בקשו ענוה "אולי" תסרתו ביום אף ה', אמר כולי האי ואולי,

7רבי אסי כי מטי להאי קרא בכי עמוס ה שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט "אולי" יחנן ה' [אלהי] צבאות, כולי האי ואולי,

8רב יוסף כי מטי להאי קרא בכי משלי יג ויש נספה בלא משפט יש כלה ואין עון צדו, ולא היה משפט לספות,

[אמר. לפי רש"י, וע"י] [ומי. מנחת יהודה] איכא דאזיל בלא זמניה תלמודא קא צעי לה !

אין כי הא דרב ביבי [בצ"ל. של"ה תושבע"פ ר. יוסף דעת] בר אבבי הוה שכיח גביה [אצלו] מלאך המות, [דמספר מה שאירע לו כבר דהאי עובדא דמרים מגדלא נשייא בבית שני היה דהיתה אמו של פלוני [פי' ישו הנוצרי] כדאיתא בשבת [דף קד: ושם]. תוס'] אמר ליה לשלוחיה מלאך לשלחו זיל אייתי לי מרים מגדלא שיער נשייא הכוונת את מרים המקלעת שיער הנשים אזל אייתי ליה מרים מגדלא דרדקי [שהיתה מגדלת ילדים],

[מרים מגדלא שיער נשייא, מרים זו נזכרת גם במקום אחר [שבת קד, ב] כאמו הנואפת של "בן סטרא" אשר היו שקשרו או זיהו אותו עם ישו הנוצרי, משום כך היו שרצו לראות בשם זה את מרים המגדלית, הקשורה במעשי ישו, אולם כל אלה אינם אלא רמזים בלתי ברורים מלבד מה שהיתה ידועה כאישה חושבת. שט],

אמר ליה [המלאך לשלוחו] אנא מרים מגדלא שיער נשייא אמרי לך, אמר ליה אי הכי אהדרה,

[ואי קשיא, וכי לאחר שנמל נשמתה יש בו כח להחיותה? ונראה בעיני דע"י כוונת האור פרחת נשמתה ונגוע, וכיון דעדיין לא הגיע זמנה ליפטר מן העולם בקל יכולים להשיב נפשה. ליקוטי רבינו בצלאל אשכנזי. מה]

אמר ליה הואיל ואייתתה ליהוי למניינא [למנין המתים, פי' תשאר כאן אצלי. וראה תוס' רי"ד],

אלא היכי יכלת לה מאחר שלא הגיע זמנה? הות נקיטא מתארא בידה הימה אומות צדה האוד של תנור, שקורין פרגון [יעה שחותים בו גחלים] [עי' רש"י ותוס' בכורות כ"ז ע"א שכתבו שהיה אוחות האוד של תנור שקורין מכבדת את התנור. עין יוסף] והות קא שגרא

דף ה' ע"א

ומחריא תנורא מכבדת את התנור שקלתא ואנחתא אנבה דכרעה הוסיצמו על גב רגלה, ונסות והורע מזה קדחא [נשרפה]

אבני חן למסכת חגיגה

כשהוא אומר והדרת פני זקן ויראת מאלהיך (ויקרא יט) היו אומר מורה זו כבוד חכמים,

¹¹ רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי מלאכי ג' ה' וקרבתו אליכם למשפט [ואז אקרב אליכם לעשות משפט לשלם גמול מעשה האיש. מ"ד] והייתי עד ממהר [ר"ל לא יתמהמה המשפט עד יחקרו את העדים כי אני בעצמי אהיה עד ממהר לענות. מ"ד] במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר ובעושקי שכר שכיר [של שכירות אלמנה ויתום ולא ישלמו שכרם. מ"ד],

עבר שרבו מקרבו לדרונו [בדכתיב וקרבתו אליכם למשפט] וממהר להעידו [בדכתיב והייתי עד ממהר וגו'] תקנה יש לו, אמר רבי יוחנן בן זכאי אוי לנו ששקל עלינו הכתוב קלות כחמורות עושקי שכר שכיר כמנאפים ומכשפים,

אמר ריש לקיש כל המטה דינו של גר # [ביון שאין לו קרובים, חושב שאין מי שישתדל בשבילו] כאילו מטה דינו של מעלה שנאמר מלאכי ג' ה' וְיִמְטִי גַר כְּמִיץ [מטים משפט הגר לחייבו בחנם. מ"ד] וְיִמְטִי [מטה אותי, וז"ל הר"ח כאלו מטה דין של מעלה] כתיב,

א"ר חנינא בר פפא כל העושה דבר ומתחרט בו [לשון זה משמע שתמיד דואג על חטאו ומתחרט עליו. רמ"מ] מוחלין לו מיד שנאמר מלאכי ג' ה' וְיִמְטִי גַר כְּמִיץ [יעשו כל עבירות אלו ולא יראו מה] וזה קרא כמיץ הא יראוני מוחלין להם מיד,

¹² רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי קהלת י"ב ו"ד [סוף הפרק] כי את כל מעשה [אשר אדם עושה. רש"י קהלת], האלהים יביא [ויבא האלים. רש"י קהלת] במשפט, על כל נעלם [אפילו על השוגג. רש"י קהלת] ואף על הנעלמות ממנו, שעשה שוגג, הוא מציאו במשפט, עבר שרבו שוקל לו שגגות כזדונות תקנה יש לו,

מאי על כל נעלם [על כל] אפילו דבר מועט במשפט? אמר רב זה ההורג כינה בפני חברו ונמאם בה קלה דעת מצירו דדנא, ושמאל אמר זה הרק בפני חברו ונמאם [על כל דבר שצריך להיות נעלם בגון כינה ורוק. רמ"מ, דהיינו דרכה לעשותה בצניעות], [פירוש שנתכוון להמאסו ואינו סבור שיהיה לו עון בכך ונענש ואין לו חלק לעולם הבא, נראה כי כי נתמעט [חלקו בעוה"ב] בעון זה. ראבי"ה ס' תתה, בה],

[ו"ל המחבר סימן קנ"א סעיף ד' יכול לרוק בו [בביהכ"נ] ובלבד שישפשונו ברגליו, או שיהיה שם גמי שאם ירוק לחיבו לא יהא נראה, וכתב המ"ב ויהיה זהיר שלא ירוק בפני חברו שימאם בה, והאר"י היה נוהר מריקקה, וכתב בשערי ציון שהטעם שמתור לרוק שהרי גם בביתו לא קפיד אינש ע"י, ויש לעיין לאותם האנשים העשירים דמקפידים בביתם על הרקקה, א"כ גם בביהכ"נ וביהמ"ד יהיה אסור להם לרוק. עכ"ל],

מאי אם טוב ואם רע דמשמע אף על הטובה מציאו במשפט? אמרי דבי ר' ינאי זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא, כי הא דרבי ינאי חזייה לההוא גברא דקא יהיב זוזא לעני בפרהסיא אמר ליה מוטב דלא יהבת ליה, מהשתא דיהבת ליה וכספתיה,

דבי ר' שילא אמרי [דבר טוב הוא] זה הנותן צדקה לאשה בסתר דקא מייתי לה לידי חשדא,

רבא אמר [דבר טוב הוא] זה המשגר לאשתו בשר שאינו מחותך שאינו מנוקד מן החלב ומן הגידין האסורים בערבי שבתות שמתוך שממהרין לעשות נורכי שבת אינן נותנין לו אם מנוקד הוא, והא רבא משגר? שאני בת רב חסדא [אשת רבא] דקים ליה בגווה דבקיאה,

¹³ רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי דברים לא והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות סמוכות זו לזו, לשון וכעסמה זרמה (שמואל א' א) שמי נשים יחד עבר שרבו מציא לו רעות וצרות תקנה יש לו,

מאי רעות וצרות? אמר רב רעות שנעשות צרות זו לזו כגון זיבורא ועקרבא נקיט הכי, משום דאמרין במסכת עבודה זרה דפרק אין מעמידין (כח, ב) חמימי לעקרבא וקריי לזיבורא, וחילופא סכמא, הלכך, היכא דנכמיה [שנשך אותו] זיבורא ועקרבא נעשות צרות זו לזו, דלית ליה מקנא לא בקריי דקשה לעקרב, ולא בחמימי דקשה לזיבורא,

[חמימי לעקרבא וקריי לזיבורא וחילופא סכמא. מכאן פ' ר"י הא דאמרין בפ"ק דחגיגה (דף ה.) ומצאוהו רעות רבות וצרות כגון זיבורא ועקרבא ששניהם צרות זו לזו שא"א לעשות לו לא חמימי ולא קריי ודלא כפ"ה שפירש שעושות לו הרבה צרות ולפירושו קשה מה היה לו להוכיח אלו יותר מהאחרות. תוס' ע"ז כח:].

ושמואל אמר [דבר טוב הוא] זה הממציא לו מעות לעני בשעת דוחקו אלעיל קאי אם טוב ואם רע, הרגיל להמציא דקמו לעני בשעת דוחקו ולא קודם שעת הדחק, שיכול לבקש מונומיו ולקנותו בשעת הזול, [בשעה שהנוגשים עליו, ומולוה אותו והנוגשים באים ולוקחים אותו הממון שהלווהו, וכי מסתלקי והוא בא ונושה בו בכל יום. ר"ח],

אמר רבא היינו דאמרי אינשי זוזא לעללא לקנות המצוה, (דמיתגס ועללת ארעא) [מצוה הארץ מרגס אונקלם עללא דארעא] [ויקרא כה] לא שכיחא, לתליתא שכיח [ראה תוס'] להפסד ולאצוד, כך שמעמי, ולי נראה [שהוא לשון תלית, שתולוה הלחם בביתו עד שאוכלה] לקנות בשעת הדחק מוזן [שעה. ד"ס] שהוא מולד כסלו, כדאמר מר (פסחים קיא, ב)

אבני חן למסכת חגיגה

חלל סילתא חלל מזוגי, חלל סילתא קשה לעניותא,

ו"ל חגמ' שם בדפוס: תלמי בביתא [המולה פמו צאור צמוך קל חמד. רש"י שס] קשי לעניותא, בדאמרי אינש תלמי סילתא [לסלו ופת צמוכו. רש"י שס] תלמי מזוגית. ולא אמרן אלא ריפתא, אבל בישא וכוורי לית לן בה, אורחיה היא.

[ו"ל הערוך ערך סלתא פי' מי שתולה בקורה או ביד או בכותל מחרוזות של ככרות קשה לעניותא, אי נמי תולה סל או קופה ביד בכותל או בקורה ומצניע בהן פיתו ממופתי עניות הוא צא וראה כי כך בני אדם אומרים התולה סלו מזוגיתו תלויים],

[ואולי הפירוש הוא שכשיש די לחם מניח הלחם על השלחן, אבל כשיש עניות מצניע הלחם שלא יאכלו אותו, ולכן לתלות לחם הוא סימן עניות, וזה שמפרש רש"י לשון תליה בגמ' דהיינו לקנות מעט לחם בדוחק שהוא ענין של עניות],

[כתיב אחר הפסוק והיה כי תמצאנה שדורש לעיל] דברים לא וחרה אפי' בו ביום ההוא ועובתים והסתרת פני מהם, אמר רב ברדלא בר מבימי אמר רב כל שאינו בהסתרת פנים אינו מהם מורע ישראל, דמצי' והסתרת פני מהם (דברים לא) שזעק מנרות הצלות עליו, ואינו נענה שלא יבוא,

[נראה כוונתו כמ"ש הרי"ף בע"י דדרש תיבת מהם לפניו ולאחריו, והכי מירדש והסתרת פני מהם מי שהוא בסתר פנים הוא מהם, וכן גדרש לאחריו מהם והיה לאכול מי שהוא מורע ישראל והיה לאכול. מ"נ],

[צריך להבין וכי גוי כשהוא מתפלל נענה בכל פעם, שיכולים לומר שרק ישראל אינו נענה, ורק אצלם יש הסתר פנים?],

כל שאינו בוחיה לאכול שהנכרים שוללן ממונו,

דף ה' ע"ב

אינו מהם,

אמרו ליה רבנן לרבא מר לא בהסתרת פנים [ומתפלל ונענה. ר"ח] איתיה ולא בוחיה לאכול איתיה,

[דרבא עשיר גדול היה בדאיתא במו"ק כ"ח ע"א אמר רבא הני תלת מילי בעיי קמי שמיא וכו' ועותריה דרב חסדא ויהבי לי וכו'. מ"נ ע"י"ש באריכות],

אמר להו מי ידעיתו כמה משדרנא בצנעא בי שבור מלכא [זה שאינם שוללים אותי עולה לי הרבה כסף בנתינת שוחד בעל כרחי],

אפי' הכי יהבו ביה רבנן עינייהו [וצריך ביאור מה חטא ? וראה מ"נ], אדחכי שדור דבי שבור מלכא וגרבוהו שללוהו, אמר היינו דתניא אמר רבן שמעון בן גמליאל כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני [כשכרה כן עונשה כי בימינה

אורך ימים ובשמאלה עושר וכבוד. עיין יעקב],

[והטעם שנתנו בו חכמים עיניהם הוא ע"פ חגמ' בתענית כ"ד ע"ב:

ההוא גברא דאיהייב נגדא כבי דינא דרבא משום דבעל נכרית, נגדיה רבא ומית. אשתמע מילתא בי שבור מלכא, בעא לצעורי לרבא, אמרה ליה איפרא הורמיו אימיה דשבור מלכא לברה: לא ליהוי לך עסק דברים כהדי יהודאי, דכל מאן דבעיין ממרייהו יהיב להו. אמר לה מאי היא? בעין רחמי ואתי מיטרא. אמר לה ההוא משום דוימנא דמיטרא הוא. אלא לבעו רחמי האידנא, בתקופת תמוז, וליתי מיטרא. שלחה ליה לרבא כוין דעתך ובעי רחמי דליתי מיטרא. בעי רחמי ולא אתי מיטרא. אמר לפניו רבנו של עולם (תהלים מ"ז) אלהים באונינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בימי קדם, ואנו בעינינו לא ראינו אתא מיטרא עד דשפך מרוכי דצפורי לדיגלת. אתא אבוח איתחוי ליה בחלמיה, ואמר ליה מי איכא דמיטרא קמי שמיא כולי האי? אמר ליה שני דוכתך. שני דוכתיה, למחר אשכחיה דמרשם פורייה בסכני. וראה מ"נ],

דברים לא ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, אמר רבא אמר הקב"ה אף על פי שהסתרת פני מהם, בחלום אדבר בו ציוס ההוא קא דייק ציוס ולא צלילה [פי' בלילה אינו מסתיר פנים] שמראין לו חלום [הדגדג צמלוס. ר"מ"ה] כדי שימפלל על הדגדג, [פני קא דייק אע"פ שהסתרת פני וכו'. גליון ע"פ מ"נ ע"י"ש],

רב יוסף אמר [דוקא פני אסתיר, אבל ידו נטויה עלינו להגן (עליו. רש"י) שנאמר ישעיה נ"א ט"ז [בתוך דברי נחמה] ובצל ידי כסיתך, [דייק מלשון אסתיר "פני" דדוקא פני אסתיר אבל עדיין נטויה ידי עליהם להגן. ראש משביר],

ר' יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר, אחוי ליה על ידי סימן רמז לו, החזיר פניו ההוא (אפיקורוסא) [מינא] תלמידי יסו שאינס מאמינים לדברי רבואינו זכרונם לברכה עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה [וכע"ז ביבמות קב: עמא דחלץ ליה מריה מיניה], אחוי ליה ידו נטויה עלינו [מ"נ],

אמר ליה קיסר לר' יהושע מאי אחוי לך עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה, ואנא מחוינא ליה ידו נטויה עלינו, אמרו ליה [קיסר] לההוא מינא מאי אחויית ליה, [וענה המין] עמא דאהדרינהו מריה מיניה, ומאי אחוי לך? [וענה המין] לא ידענא, [אמר. ע"י] גברא דלא ידע מאי מחוו ליה במחוג דרמז, יחוי קמי מלכא, אפקוהו וקטלוהו,

כי קא ניחא נפשיה דרבי יהושע בן חנניה אמרו ליה רבנן מאי תיהוי עלן [מאפיקורוסין] [ממינאי], אמר להם ירימיה מ"ט ז' לאדום פה אמר יהוה צבאות האין עוד חקמה פתימן אברה עצה מבנים יסרה חקמתם צדוס כמי האין עוד חכמה צמימן אדסה עזה מננים מישראל [הקויים צניס. ר"מ"ה] כיון שאברה עצה מבנים

אבני חן למסכת חגיגה

נסרחה חכמתן של אומות העולם,

איכה, [כדמכז. רע"ז] נמסרים הא בבתי בראי [בחוק, אבל הר"ח פי' להיפך ומקום הנקרא מסתרים בבתי בראי הוא. ר"ח],

ואי בעית אימא מהכא בראשית לג ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך נסוה [שיעקב ועשו הם לעולם בשוה].

רבי אילא הוה סליק בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה לינוקא דהוה קא קרי עמוס ד כי הגה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו, אמר עבד שרבו מגיד לו מה שיחו תקנה יש לו,

[דהכתוב כמו שהוא בוי"ו ומגיד לאדם מה שיחו, הוא שבחו של הקב"ה, אבל הינוקא מעה ואמר "מגיד" בלא וי"ו ולכן הבין רבי אילא שהקב"ה יגיד לאדם מה שיחו. ע"פ הרי"ף על הע"י].

מאי מה שיחו? אמר רב אפילו שיחה יתירה דנרי שמוק שלפני משמש שבין איש לאשתו [דייק מלשון "מה" שהוא מיותר. ע"פ ראש משביר] מגידים לו לאדם בשעת מיתה [פ' כשמעמדין אותו לדין],

איני והא רב כהנא הוה גני תותי פורייה דרב [שכב תחת מטתו של רב] ושמעיה דסח וצחק ועשה צרכיו [ראה ברכות ס"ב ע"א], אמר [רב כהנא מתחת המטה] דמי פומיה דרב כמאן דלא מעים ליה תבשילא שרעצ לאכול, כלומר, ממאזה למשמש, אמר ליה [רב] כהנא פוק לאו אורה ארעא?

לא קשיא כאן דצריך לרצויה [ידבר] הא דלא צריך לרצויה [וע"ז דינן אותו],

ירמיה י"ג י"ז [הקב"ה אומר] ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גְּזָה [כמו גאה. מ"צ], [אם לא תקבלו אמרי הגה תבכה נפשי במסתרים במקום שהיא בחדרי הגוף כי רואה אני הרעה המוצאת אתכם, מפני גוה מפני הגאווה שיש בכם ולא תאבו להכניע אל המקום. מ"ד], אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב, מקום יש לו להקדוש ברוך הוא ומסתרים שמו [דאל"כ הול"ל בסתר. ראש משביר], [הנה פעמים רבות נמצא במאמרי חז"ל ענין בכיה אצל הקב"ה ואצל המלאכים וספוק ידים ודחיקת רגלים ושגת הקול, דע שכולם משלים הם להראות הצער והדאגה על חורבן הבית והגלות. עץ יוסף עיי"ש],

מאי מפני גוה? אמר רב שמואל בר יצחק מפני גאוותן של ישראל שניטלה מהם, ונתנה [לעובדי כוכבים] [לאומות העולם], ר' שמואל בר נחמני אמר מפני גאוותה של מלכות שמים [שניטלה],

ומי איכא בכיה קמיה קב"ה, והאמר רב פפא אין עציבות לפני קב"ה שנאמר דברי הימים א טו הוד והדר לפנינו עוז וחדוה במקומו? לא קשיא הא בבתי גואי [בפנים]

ובבתי בראי לא, והא כתיב ישעיה כב ויקרא וכל קריאה השמעם קול ה' אדני ה' צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק? שאני חרבן בית המקדש דאפילו מלאכי שלום [שדרכם לבשר בשורות משמחות] בכו שנאמר ישעיה ל"ג ז' הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון:

ירמיהו יג ודמע תדמע ותדר עיני דמעה כי נשבה עדר ה', אמר ר' אלעזר שלש דמעות הללו למה אחת על מקדש ראשון, ואחת על מקדש שני, ואחת על ישראל שגלו ממקומן, ואיכא דאמרי אחת על ביטול תורה,

בשלמא למאן דאמר על ישראל שגלו היינו דכתיב כי נשבה עדר ה', אלא למאן דאמר על ביטול תורה מאי כי נשבה עדר ה'? כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה,

תנו רבנן שלשה קב"ה בוכה עליהן בכל יום על שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, ועל שאי אפשר לעסוק בתורה ועוסק, ועל פרנס המתגאה על הצבור [וכבר מפורש עונשו בר"ה י"ז ע"א שאינו רואה בן ת"ח שנאמר לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב נמצא שגורם ביטול תורה. עיון יעקב],

[פרנס המתגאה על הצבור זה דבר אחד עם שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, בדירושלמי [חובא בתוס' ברכות ל"א ע"א ד"ה ר' אשי] דעוסק בצרכי ציבור כעוסק בתורה דמי, ואולם אם הוא מתגאה על הצבור ואין עסק פרנסותו עם הציבור בנחת וענוה כראוי וודאי דאין לו מעלת עוסק בתורה, וע"כ כיון דאפשר לו שלא להתגאות ומתגאה הא ה"ל ממילא אפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק. גליוני הש"ס],

רבי הוה נקיט ספר קינות וקא קרי בגויה, כי ממיא להאי פסוקא איכה ב השליך משמים ארץ, נפל [ספרא. ע"י] מן ידיה, אמר מאיגרא רם לבירא עמיקתא כמה גדולה נפילה זו, אין לך [גג. רלמ"ה, רע"י] גצוס וצור עמוק כמשמס לארץ,

[נראה דשלא ככוונה נפל הספר מידיה ואפשר שהיה עומד במקום גבוה בעליה ונפל משם לארץ ולמקום עמוק יותר ועי"ז נזכר בדרשת המקרא. מהרש"א], [ויש ג"כ רמז בזה כמו שזה הספר אין מניחין לגוה שם משום כיוון וכל הקודם להגבירו משם מגביה כדי שלא יהא מונח בכיוון, כן ג"כ הקב"ה יגביה אותנו מבירא עמיקתא במהרה בימינו אמן. עיון יעקב],

[ר"ל דמתוך הדאגה רפו ידיו ונפל לארעא מפני שהיה מצטער על גודל הנפילה שאמר מאיגרא רמא לבירא עמיקתא שהיא בכל שגלו לשם בשביל שהיא עמוקה בשאול שג' מיד שאול אפרם. ראש משביר],

אבני חן למסכת חגיגה

מו"ה אברהם ברודא שהיה ראש ישיבה בפראג והשתדך עם בנו לכת ישראל פירשט והיה בהמבורג על נישואי בנו, ואז ישב חמיו של החכם צבי מהר"ז מירלש על כסא הרבנות דג' קהלות אה"ו אלטונא וונדסבק המבורג. והרב מירלש עשה סעודה למוהר"א ז"ל ובנו החתן ומחותנו ר' ישראל פירשט, והחכם צבי היה אז בשנת אב"ל על אביו [ר' יעקב] ז"ל על כן לא הלך לסעודה הנ"ל. אך בתוך הסעודה הנ"ל הלך החכם צבי לבית חמיו בלי קריאה ולהקביל פני התלמיד חכם האורח ולשאול לו שלום ולקח עמו תלמידיו, לומדים מופלגים שבקלוי דאלטונא, ונתן לו שלום למוהר"א. וישאלהו להחכם צבי: עד האידנא מאי מעמא לא שאל לי מר לשלמא? להקדים לבוא אליו להקביל פניו בבית מחותנו.

מיד כשמוע החכם צבי כי ביקש גדולה מעצמו בפה מלא לנגד כל העומדים עליו, נתפעל מזה וענה בחכמה: אנא מתניתא וגמרא ידענא: ההוא עובדא דפרק קמא דחגיגה, דרבי ור"ח דאולי באורחא אמר: אי איכא צורבא מדרבנן הכא נזיל ונקבל אפיה, א"ל איכא חד ומאור עינים הוא, אולי לנבייהו, שמע מינה דין האורח לקבל פני התלמיד חכם שבקיע תחילה, ויוסף ויאמר אליו: הנה על כרחך תודה שאיך גדול מרבנו הקדוש בדורו, גם וודאי שאני על כל פנים איני פחת-הערך בדור הזה מההוא צורבא מדרבנן בדור ההוא, בהכרח כי אותו תלמיד חכם לא ידע ממנו רבי כלל ולא שמע שמו מעולם, כי על כן שאל איכא צורבא מרבנן הכא, מכלל שנעלמה מציאותו לגמרי מרבי, ומר ידע על כל פנים ממני שאני מצוי פה, אם כן הדין היה נותן שיבוא אלי ויקבל פני תחילה לפחות, שהרי רבי שאל איכא צורבא מרבנן הכא נזיל ונקבל אפיה, אע"פ שהיה רבי נשיא כל ישראל רצה לילך להקביל פני תלמיד חכם שבקיע, יתא מי שיחא, לכן שאל מר שלא כהוגן, ואני עשיתי לפנים משורת הדין שבאתי הלום בפעם הזאת ולהתנצל על שלא באתי לסעודה שנקראתי אליה שתלמיד חכם מסיב בה, כי אסור לי לבוא על סעודה של רשות מחמת אבלי, ואעפ"כ לכבודו באתי עתה, עיי"ש עוד],

רב אידי אבוב דרבי יעקב בר אידי הוה רגיל דהוה אויל תלתא ירחי באורחא וחד יומא בבי רב מהלך שלשה חדשים היה מצינו לציט המדרש, ונוסע מצינו אחר הפסק ולומד יום אחד, וחוזר לציט לשמח [ומשמח. לאמ"ה] את אשמו כגון הסוכות, והוון קרו ליה רבנן בר בי רב דחד יומא, חלש דעתיה קרי אנפשיה איוב יב שחוק לרעהו אהיה וגו' א"ל ר' יוחנן במטותא מינך לא תעניש ליה רבנן [בבקשה שלא תקפיד על הרבנן, שלא יענישו על ידך],

נפק ר' יוחנן לבי מדרשא ודרש ישעיה נח ואותי יום יום ידרשון ודעת דרבי יחפצון, וכי כיום דורשין אותו ובלילה אין דורשין אותו? אלא לומר לך כל העוסק בתורה אפי' יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל השנה כולה,

וכן במדת פורענות דכתיב במדבר יד במספר הימים אשר תרתם את הארץ, וכי ארבעים שנה חטאו והלא ארבעים יום חטאו אלא לומר לך כל העובר עבירה אפי' יום אחד

רבי ורבי חייא [רבי חייא [סתם, גם נקרא ר' חייא רבה, [וגם נקרא "ברבי". סדה"ד]] הוא בן ר' אבא בר סלא, ורב היה בן אחיו ובן אחותו, והיה בן דורו של רבינו הקדוש בארץ ישראל] הוון שקלי ואולי באורחא כי מטו לההוא מתא אמרי [האם] איכא צורבא מרבנן הכא נזיל וניקביל אפיה, אמרי [להם בני העיר] איכא צורבא מרבנן הכא ומאור עינים הוא, אמר ליה רבי חייא לרבי תיב את לא תזולל בנשיאותך איזיל אנא ואקביל אפיה, תקפיה רבי לר' חייא ואזל רבי בהרדיה [הלך שם על כרחו. ראמ"ה],

[במ"א דייק מכאן דנשיא שמחל על כבודו כבודו מחול, ולא ראהו דאפי' אי אין כבודו מחול, היינו דאין אחר רשאי לפגום בכבודו אפי' הוא מוחל אבל הכא שמחל על כבודו והלך מי ימחה בידו. שפ"א עיי"ש],

כי הוון מיפמרי מיניה שנטלו ממנו רשות [מהצורבא מרבנן הסומא] אמר להו אתם הקבלתם פנים הנראים ואינן רואין, תזכו להקביל פנים הרואים ואינן נראין, אמר ליה איכו [אי זה] השתא [לשון זה יש בעוד ג' מקומות בש"ס ברכות כה: ביצה ד: חולין צה: וראה ב"ב קי: בראש הדף מאן כו לירות שפירשה מי "זה" יירש] אס לא נלמי עמך, והאמנמי לך מנעתך מהאי בירכתא מנעמי מזכסא זו,

[אמרו] [אמר. ד"ס] ליה [ר' חייא לרבי] ממאן שמייעא לך שכל כך גדולה הקנאת פנים [המלה הוא "הקבלת" ולא "קבלת" ראה גם ר"ה מ"ו ע"ב?]

מפרקיה [מדרשתו בפסוק כי יראה חכמים וגו'] דרבי יעקב שמייע לרבי יעקב איש כפר חיטיא הוה מקביל אפיה דרביה כל יומא, כי קש כשהקין ר' יעקב # [יש ללמוד מכאן שגם בזמננו עדיין היה נכנע לרבו הגם שהוא עצמו היה "רבי" ורבו קורא לו "מר"] א"ל [רבו לר' יעקב] לא נצמער מר דלא יכיל מר,

אמר ליה מי זוטרי מאי דכתיב בהו ברבנן תהלים מט ויחי עוד לנצח לא יראה השחת [מי הוא זה, זה] כי יראה חכמים ימותו, ומה הרואה חכמים במיתתן יחיה, בחייהו על אחת כמה וכמה,

[אע"ג דגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, היינו לאחר מיתה ממש, מפני שהם חשובים יותר מצד עצמם, וחזותם מועלת יותר מבחייהם, וכדאיאת בפרק קמא דחולין, אבל לגבי אדם המקבל פניהם כיון שאפילו הרואה אותם בשעת מיתה והינו שבא לכבודם להתעסק בהן או להרגיש בצערם, אע"פ שמסתמא באותה שעה אינם חוששים כל כך בכבוד שעושין להם כמו בחייהם אפי"ה יחיה, מכל שכן הכא לכבדם ולהקביל פניהם בחייהם דאו יש להם קורת רוח יותר מבמיתתם, ועוד שסתם המקביל פניהם בחיים מסתמא מתלמד מהם דברי תורה ומתברך מהם כי הכא. רמ"מ],

[רבי ור' חייא הוון שקלי ואזלו באורחא וכו' בספר מגילת ספר דף 73 כותב רבי יעקב עמדין זצ"ל על אביו החכם צבי שבימיו היה גדול בשם

אבני חן למסכת חגיגה

בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עבר כל השנה כולה [פי' שנחשב לו יום כשנה]:

[שנינו במשנתנו] אי זהו קטן כל שאינו יכול לרכוב על כתפו של אביו [ולעלות מירושלים להר הבית דברי בית שמאי]: מתקין לה [רבי] [רב. ד.ם, ראה מו"ק כ"ה ע"ב שרק לאחר שעלה לא"י נקרא "רבי"] זירא

דף ו' ע"א

עד הכא מאן אתייה עד ירושלים מי הציאו, דכדי עלייה מירושלים להר הבית אתה אומר שיחנכוהו, ועד ירושלים מי הציאו, [לפי הב"ח] והלא משהוא יכול להיות מוץ מאמו [פי' שנגמל מחלב אמו] יכול לאמח ציד אצו [ולמה אומר אם יכול לרכוב על כתיפו]? [פי' באותה דרך שבא מביתו לירושלים, יעלה משם להר הבית], [כדי עלייתו מירושלים להר הבית אתה אומר שיחנכוהו, ועד ירושלים מי הביאו. ראב"ה],

[ומתיר] אמר ליה אביו, עד הכא דמחייבא אימיה בשמחה לעלות לרגל ולשמוע צג עם צעלה, דעל השמחה נטעו נשים [דנשים נטעו על השמחה. ראב"ה], דכמיז ושמחת אתה וציתך [דצרים יד] [וראה תוס'] אייתיתיה אימיה,

[ברמב"ם הלכות חגיגה פרק א' הל' א' כתב והשמחה האמורה ברגלים היא שיקריב שלמים יתר על שלמי חגיגה, ואלו הם הנקראים שלמי שמחת חגיגה שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלקך, וגשים חייבות במצוה זו, והשיג עליו הראב"ד א"א לא בקרבן אלא בשמחה שתשמח עם בעלה שתעלה עמו והוא ישמח אותה. וראה מחלוקת רש"י ותוס' בענין זה בקידושין ל"ד ע"ב],

מכאן ואילך דאימיה לא [מיסבא. ראב"ה] להמלאות צהר הבית אם יכול לעלות ולאחוז בידו של אביו מירושלים להר הבית חייב ואי לא פטור,

[ומתיר] עד ירושלים הביאו אותו אמו שהרי היא חייבת בשמחה דכתיב ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ואין דרך האם שתניח את בנה אחריה ומוליכה אותו עמה ומוטל על האב להעלותו מירושלים להר הבית. הר"י מלוגיל],

השיב רבי תחת [במקום] בית הלל [דאמרי לאחוז בידו] לדברי בית שמאי [דאמרי לרכב על כתיפו] שמואל א א וחנה לא עלתה כי אמרה לאישה עד יגמל הנער לסוף עשרים וארבעה חדש, שכן מיוק יונק והביאותיו, והא שמואל דיכול לרכוב על כתיפו של אביו הוה ומקשה ראשונה הוא יכול לרכוב על כתיפו של אצו כדי לעלות מירושלים להר הבית, וכל שכן משילה למשכן [שהיה גדול קצת אבל לא מצי לאחוז בידו ולעלות ברגליו. תוס']?

א"ל אבוב [אביו של רבי רשב"ג] ולמעמך תיקשי לך חנה גופה מי לא מחייבא בשמחה [ומה היה חתר שלה שלא עלתה לירושלים]? אלא חנה מפנקתא יתירתא חזיית ביה בשמואל, וחשא ביה בשמואל לחולשא דאורחא [ולכן לא שלחה אותו עד בן שנים אבל באמת לב"ש צריך לחנכו משהגיע ליכול לרכב על כתיפו של אביו],

בעי רבי שמעון קטן חוגר לדברי בית שמאי וסומא לדברי שניהם מהו דאילו חוגר לדברי בית הלל לא מיציעא לן דלא מחנכין ליה, דהא אמרינן אין מחנכין אלא לקטן שיכול לאמח ולעלות ברגליו צירושלים, וזה אינו יכול, אצל לבית שמאי דמחייבי לחנכו משיכול לרכוב קטן חוגר יכול לרכוב על כתיפו של אצו, והסומא יכול לאמח, לבית הלל מהו, צריך מיוק או לא,

היכי דמי, אילימא בחוגר שאינו יכול להתפשט שאין סופו להפשט עולמית וסומא שאינו יכול להתפתח [שלא יאירו עיניו עולמית] השתא גדול [חוגר וסומא] פטור קטן מיבעיא הלא אין מיוק קטן אלא כדי להניגו שיהא סרוך אחר מנהגו לכשיגדיל וכיון שזה פטור לכשיגדיל למה לי מיוק,

לא צריכא בחוגר שיכול להתפשט קודם שיגדיל [ראה תוס'], וסומא שיכול להתפתח מאי?

אמר אביו כל היכא דגדול מחייב מדאורייתא קטן נמי מחנכין ליה מדרבנן כל היכא דגדול פטור מדאורייתא מדרבנן קטן נמי פטור:

ב"ש כסף	הראיה	ב"ש כסף	החגיגה	ב"ה כסף	הראיה	ב"ה כסף	החגיגה
כולה לגבוה (א)			עולה שהקריבו במדבר עולת תמיד הוא, ואינה לפני הדיבור	ישנה לפני הדיבור (ג)			
בעצרת ריבה בעולות (ב) ונוהג לדורות (ד)				בנשיאים ריבה בשלמים, ודינן מקרבן יחיד (ב), (ד)			
נמי ישנה לפני הדיבור (ג) העולה שהקריבו במדבר עולת ראיה הואי				יש בה שני אכילות (א)			

ב"ש אומרים הראייה שתי כסף כו' [ראה תוס' ששיעורים אלו הם רק מדרבנן]:

[ב"ש סברי ששיעור הראיה [שהשיעור הוא רק מדבריהם] צריך להיות יותר

אבני חן למסכת חגיגה

ובית שמאי מ"ט לא אמרי כבית הלל? דקאמרת חגיגה עדיפא דישנה לפני הדיבור ראייה נמי ישנה לפני הדיבור דעולה נמי הוה חס, ודקאמרת נילף מנשיאים, דנין דבר הנוהג לדורות כנשי עזרת מדבר הנוהג לדורות ואין דנין דבר הנוהג לדורות מדבר שאינו נוהג לדורות,

ובית הלל מאי שנא חגיגה דישנה לפני הדיבור דכתיב שמות כד ויזבחו זבחים שלמים, ראייה נמי הכתיב שמות כד ויעלו עולות? קסברי בית הלל עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי מוצא כל יום יום, ולא גמרינן מינה, ובית שמאי סברי עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראייה הואי על שם יחזו את האלהים,

אמר אביי, בית שמאי ורבי אלעזר ור' ישמעאל כולו סבירא להו עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראייה הואי, ובית הלל ורבי עקיבא ור' יוסי הגלילי כולו סבירא להו עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי,

ב"ש, אמרי דעולה שהקריבו היה עולת ראייה ולכן באה של שתי כסף ר' אלעזר, מעשיה של התמיד נאמרו בסיני והיא עצמה לא קרבה, ר' ישמעאל, כיון שלא נאמר הפרטות עד אהל מועד, לא היו יכולים להקריב תמיד לפני כן, [לפי המסקנא אמרינן סמי מבאן ר' ישמעאל],

ב"ה, שעולה שהקריבו היה עולת תמיד ולא עולת ראייה, ולכן באה משל מעה כסף,

ר' עקיבא, גם פרטות נאמרו בסיני, והקריבו מיד העולת תמיד, ר' יוסי הגלילי, שלש מצות נצטוו ישראל בעלותם לרגל ראייה וחגיגה ושמוחה,

בית שמאי הא דאמרן, ר' ישמעאל דתניא ר' ישמעאל אומר כללות נאמרו בסיני הרבה דברים נאמרו סמויים כסיני שלא נתפרשו כל דבר, ופירשו לו לאחר שהוקם המשכן צאהל מועד, שהרי לא נתפרשו שם הלכות עבודה ככל הדרך, אלא מוצא אדמה תעשה לי וזבחתי עליו את עולותי ואת שלמיך (שמות כ) ולא פירש מתן דמיהן, הפשיטן וניתוחן של עולות, והקצת אימורין של שלמים,

דף ו' ע"ב

ופרטות באהל מועד משהוקם המשכן ודיצר עמו מעל הפרכות (הכפורות), שם פירש לו הכתוב, דכמיז ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר, ובספר תורת כהנים, דהיינו ויקרא, נתפרשו כל הלכות קרבן, והן דברים הרבה, ור' עקיבא אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני, ונשנו באהל מועד פעם שנית, וכל מה שנאמר כאן נאמר כהן, ואף על פי שלא נכתב, ונשתלשו בערבות מואב מפי משה לישראל, שנאמר בעבר

מחגיגה כיון שראיה הוא חשוב יותר בדמפרש להלן, צריך להראות חשיבותו בזה שמביא בהמה גדול יותר, וב"ה סברי להיפך],

ת"ר בית שמאי אומרים הראייה שתי כסף והחגיגה מעה כסף שהראייה עולה כולה לגבוה מה שאין כן בחגיגה,

ועוד מצינו בעצרת צפרשת שור או כשז שריבה בהן הכתוב בעולות יותר מבשלמים והקצתם על הלחם שצעת כנשים תמימים ופר כן צקר אחד ואילים שנים יהיו עולה לה' וכמיז ושני כנשים בני שנה לזבח שלמים (ויקרא כג),

[שלא מצינו במקום אחר שיביא ציבור זבחי שלמים, רק בעצרת שמביאין שני כבשים אלו, ושם העולות הרבה יותר מהשלמים],

ובית הלל אומרים הראייה מעה כסף וחגיגה שתי כסף, שחגיגה ישנה לפני הדיבור קודם מתן תורה הקריבו שלמים כסיני, דכמיז וישלם את נערי בני ישראל (שמות כד),

[אותן שלמים שהקריבו הצבורות, אף על פי שלא צרגל הקריבוס חגיגה נקראו, שבהן נתקיים ויחזו לי צמדצר (שמות ה) שנאמר להם צמזרים. רש"י ע"כ], ואף על גז דהאי קרא כמיז צואלה המשפטים לאחר עשרת הדברות קודם עשרת הדברות הוה, ואין מוקדם ומאוחר בתורה, והכי תניא במסכת שבת צפרק רבי עקיבא (פס, ח) רבי יוסי אומר כשני עלה וירד, צשלישי עלה וירד, צרביעי ירד ושוב לא עלה, צחמישי צנה מוצא והקריב עליו קרבן, צששי ניתנה תורה, ואין אמה מוצא צחמישי המורה צנין מוצא אלא צאזמו שנאמר וישלם את נערי בני ישראל וגו', ולקמן פריך חסם נמי עולה הואי מה שאין כן בראייה, [ק"ק אמאי לא אמרו נמי שחגיגה עדיפא שיש בה ב' אכילות כדמשני הגמ' לקמן אליבא דב"ה? ויש ליישב. ראש משביר],

ועוד מצינו בנשיאים צחמישי המוצא הקריבו שלמים יותר מעולות, דכמיז כל הצקר לעולה וגו' וכל צקר זבח שלמים וגו' (צמדצר ז) שריבה בהן הכתוב בשלמים יותר מבעולות,

ובית הלל מאי טעמא לא אמרי כבית שמאי? דקא אמרת ראייה עדיפא דעולה כולה לגבוה, אדרבה חגיגה עדיפא דאית בה שתי אכילות מוצא ואדם, נשיאים קרבן יחיד, וראייה וחגיגה קרבן יחיד, אלא כנשי עזרת קרבן צבור, ומתרומת הלשכה, [נראה דרק לענין זה עדיפא להרבות בחגיגה שיהי' בו כרי ב' אכילות משא"כ עולה דכולה כליל סגי בפחות לחלק אכילת מוצב בלבד, אבל בעיקר הקדושה כו"ע מודין להא דתנינן בפ' כל התדיר דעולה קודמת שכולה כליל. שפ"א],

ודקא אמרת נילף [קרבן ראייה] מעצרת דנין קרבן יחיד מקרבן יחיד ואין דנין קרבן יחיד מקרבן צבור,

[בתוס' ד"ה קרבן, לא הבנתי למה אומר כגון חגיגה, ולא אמר כגון קרבן ראייה?],

אבני חן למסכת חגיגה

הירדן צאנץ מואב משה צאר את המורה וגו' (דברים א),

[ועכשיו בא להראיה שר' ישמעאל סבר שעולת תמיד לא קרבה בסיני] ואי סלקא דעתך עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי וחזת הדורות מפי הגבורה מי איכא מידי דמעיקרא לא בעי הפשט וניתוח ולבסוף בעי הפשט וניתוח אלא ודאי עולת ראיה הוא, ומאליהם הקריבוהו,

[דוקא קא מבעיא ליה משום דעיקר הפשט כתיב בגופיה] בויקרא א' ו' [הפשיט את־העֹלָה וַתַּח אֹתָהּ לַתְּתִיחַ. דרך בחמיד כתיב לשון עולה, ואילו בעולת ראיה לא כתיב הלשון עולה הגם שהיא קרבן עולה. ע"פ המהרש"א] אבל מעולת ראיה אע"ג דאמת הוא דמעונה הפשט לא קשה ליה מידי כיון דלאו בגופיה כתיב. תוס'.

[ולולי דברי התוס' י"ל כיון שהקריבו עולות אלו מעצמן ולא משום מצוה הקריבו אותן כמו כל העולות שהקריבו מתחלת בריאת העולם כמו הבל שהקריב עולה, ונח ועוד הרבה].

ר' אלעזר דתניא במדבר כה עולת תמיד העשויה בהר סיני ר' אלעזר אומר מעשיה נאמרו בסיני והיא עצמה לא קרבה והעולה שהקריבו הנזכרות עולת ראיה הוה, רבי עקיבא אומר קרבה ושוב לא פסקה, אלא מה אני מקיים עמוס ה הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל לנחן חימה, ומשמע שלא הקריבו, לפי שנופין היו? שבטו של לוי שלא עברו ע"ז הן הקריבו אותה הקריבו משלהם [ושפיר שייך לומר הזבחים ומנחה הגשתם וגו'].

בית הלל הא דאמרן, ר' עקיבא הא נמי דאמרן, ר' יוסי הגלילי דתניא ר' יוסי הגלילי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בעולותם לרגל ראייה וחגיגה ושמחה אף הם שלמי שמחה, אם אין לו צער שלמים של נדר ונדבה שהתנדב כל השנה, שמצינן ברגל, ולא מעשר צהמה מציא שלמים משלו, או ממעות מעשר שני שלו, להיות לו צער לשווע, שאין שמחת החג אלא בצער, יש בראייה שאין בשתיהן ויש בחגיגה שאין בשתיהן, יש בשמחה שאין בשתיהן,

[ומפרשה] יש בראייה שאין בשתיהן שהראייה עולה כולה לגבוה מה שאין כן בשתיהן, יש בחגיגה מה שאין בשתיהן שחגיגה ישנה לפני הדיבור אותן שלמים שהקריבו הנזכרות, אף על פי שלא ברגל הקריבו חגיגה נקראו, שבהן נקיים ויחוגו לי במדבר (שמות ה) שנאמר להם צמזרים מה שאין בשתיהן, יש בשמחה מה שאין בשתיהן שהשמחה נזהגת באנשים ובנשים דכתיב ושמחת אמה וציתך (דברים יד) מה שאין בשתיהן דמנחת עשה שהזמן גרמא הוה, והכחוש לא ריבה אותן,

ור' ישמעאל מאי טעמא קא מוקמת ליה בבית שמאי אי סלקא דעתך עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד

הואי מי איכא מידי דמעיקרא לא בעי הפשט וניתוח ולבסוף בעי הפשט וניתוח והכי פירושא לאציי פריך, דאמר לעיל צית שמאי ורבי ישמעאל כו', מאי טעמא מוקמת לה לרבי ישמעאל דלא כהלכתא, דצית שמאי צמקוס צית הלל אינו משנה [ולכן מוקמת לר' ישמעאל כב"ש] משום דשמעת ליה דאמר פרטות לא נאמרו צסיי, וקשיא לך אי סלקא דעתך עולת תמיד הואי ומי איכא מידי כו', משום הכי לא הוה לך לאוקמה בצית שמאי,

והא רבי יוסי הגלילי דשמעת ליה צהדיא דאמר לעיל עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי מעיקרא לא בעי הפשט וניתוח ולבסוף בעי הפשט וניתוח ואפילו הכי שמעינן בעולת תמיד דלית ציה הפשט ונימא, דתניא רבי יוסי הגלילי אומר עולה שהקריבו ישראל במדבר אינה מעונה הפשט וניתוח לפי שאין הפשט וניתוח אלא מאהל מועד ואיך? סמי מכאן ר' ישמעאל [וצריך להגיה בדברי אב"י שרק ב"ש ור' אלעזר סברי שעולה שהקריבו היה עולת ראיה],

בעי רב חסדא, האי קרא היכי כתיב, שמות כד ה' וַיִּשְׁלַח אֶת־נָעֲרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עַל־תְּ [היינו] כבשים, וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה [היינו] פָּרִים, או דלמא אידי ואידי פרים הוו,

למאי נפקא מינה? מר זוטרא אמר לפיכך טעמים צנגיות, אם תאמר שני מינין צריך אמה לפסוק הטעם של ויעלו עולות צאתנחתא, כמו שאנו קורין אותו, או צוק קטן, טעם שמפסיק הדבור ממה שלאחריו, ואם מין אחד היה צריך אמה לקרותו צאחד משאר טעמים שאין מפסיקין, כגון פשטא או רציע,

[וראה ביומא ג"ב ע"ב בחמש מקראות שאין להם הכרע, שכתב המהרש"א שם בד"ה בפרש"י ד"ה ויעלו בשם הפענח ר"י שפ"סוק הטעמים שניתנו מסיני נשכחו ועל טעמים שלנו אין לסמוך עליהם להכריע הפסוק עיי"ש, וראה תוס' הרא"ש כאן].

רב אחא בריה דרבא אמר נפקא מינה לאומר הרי עלי עולה כעולה כמותה עולה שהקריבו ישראל במדבר, מאי פרים הוו או כבשים הוו מה יציא, פרים או כבשים תיקון,

תנן התם צמקת פאה אלו דברים שאין להם שיעור

דף ז' ע"א

הפאה לא נמנה צו תורה שיעור, ואף על פי [שאמרו אין. ד"ס] לפאה שיעור נתנו צו חכמים שיעור, אחת מששים הבכורים ולקחת מראשית כל פרי האדמה (דברים כו), ולא נאמר כמה והראיון לקמן מפרש וגמילות חסדים ותלמוד תורה?

אבני חן למסכת חגיגה

אתה אומר עולות או אינו אלא שלמים? ודין הוא נאמרה חגיגה להדיוט ונאמרה ראייה לגבוה, מה חגיגה האמורה להדיוט בראוי לו, אף ראייה האמורה לגבוה בראוי לו, וכן בדין שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקם [ואף שכבר תירץ לעיל "בעיקר הרגל" מקשה מברייטא זו שאומרת שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקם וס"ד דגם שולחן רבך יהיה מלא בכל יום ויום כמו שולחנך. וראה ראש משביר?] א"ל בעיקר הרגל,

איתיביה ר' יוסי בר' יהודה אומר שלש רגלים בשנה נצטוו ישראל לעלות ברגל בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, ואין נראין חצאין מפרש לקמן, משום שנאמר כל זכורך ואין נראין ריקנים משום שנאמר ולא יראו פני ריקם? א"ל בעיקר הרגל,

איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש יראה יראה מה אני בחנם אף אתם בחנם?

אלא כל היכא דאתא ולא אייתי כולי עלמא לא פליגי דעייל ומתחזי ונפיק, כי פליגי דאתא ואייתי רבי יוחנן דאמר ראיית פנים בעזרה ראיית פנים הוא דאין לה שיעור הא לקרבן יש לה שיעור, וריש לקיש אמר ראיית פנים בקרבן דאפילו קרבן נמי אין לו שיעור,

איתיביה משלי כה הוקר רגלך מבית רעך [אל תרבה להראות לו פנים. ר"ח?] התם בחטאות ואשמות שלא חטא ומזקק להביא חטאת ואשם כדרכי לוי, דרבי לוי רמי כתיב הוקר רגלך מבית רעך מצית אוהבך, הקדוש כרוך הוא, שקרא ישראל רשע, שנאמר למען אחי ורעי (תהלים קכז) וכתיב אבא ביתך בעולות? לא קשיא כאן בחטאות ואשמות כאן בעולות ושלמים,

תניא נמי הכי משלי כה הוקר רגלך מבית רעך בחטאות ואשמות הכתוב מדבר אתה אומר בחטאות ואשמות או אינו אלא בעולות ושלמים, כשהוא אומר תהלים סו אבוא ביתך בעולות אשלם לך נדרי הרי עולות ושלמים אמור הא מה אני מקיים הוקר רגלך מבית רעך בחטאות ואשמות הכתוב מדבר:

[שנינו במשנתנו] אין נראין חצאין כו': סבר רב יוסף למימר דאי לא הכי מאי אין נלאין חלאין דיליף [מכל. ד"ס] זכורך, אי שלא יהיו חציין עולין [וחציין אין עולין. ד"ס] מזכורך נפקא, שהרי כל הזכרים [הללו. ד"ס] צללו זכורך מאן דאית ליה עשרה בנים לא ליסקו האידנא חמשה ולמחר חמשה [ומשום עין הרע יאמר האב לעלות לחצאין, קמ"ל דלא, אבל לפרש שכל ישראל לא יעלו לחצאין, מה הה"א שיהא מותר לעשות כן. כן הבנתי בראש משביר],

א"ר יוחנן כסבורין אנו לומר האי אין לו שיעור דקמני הכא הראיון אין לו שיעור למעלה שיצא [צממה ?] שירלה [פ' בכמה מעות שירצה] אבל יש לו שיעור למטה שלא לפחות ממעה כסף, כמו ששנינו צממתינו, והיינו סבורין דשיעור דאורייתא הוא,

עד שבא ר' אושעיא ברבי צדכי גדול גדול ולימוד הראיון אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה מן המורה אבל חכמים אומרים כלומר, שיעור מעה כסף ושתי כסף האמור צממתינו צממתינו וצממתינו מדברי חכמים הוא, אצל אמרו חכמים גרסינן הראייה מעה כסף והחגיגה שתי כסף,

[אבל למסקנא לא פירשנו שזה כוונת הראיון, דאם כן קשה למה אמר הראיון ולא אמר "הראיה" שהיה משמע דקאי על עולת ראייה],

מאי הראיון ולא תנא הראייה, דליהוי משמע דמי עולה, דאלו השתא לאו צדמים משמע אלא צממות ראיית פנים? רבי יוחנן אמר ראיית פנים בעזרה כמה פעמים שהא חפץ בא ומראה עצמו בעזרה, ואין צריך להביא קרבן צלל ראייה וראייה, וריש לקיש אמר ראיית פנים בקרבן ואין להביא קרבן על כל פעם ופעם,

בעיקר הרגל ציוס טוב ראשון [בעת בואו להקביל פנים בעזרה. ר"ח, וראה ממו"ג שגם אם בא ביום ראשון עוד פעם אינו צריך להביא קרבן] כולי עלמא לא פליגי דראיית פנים בקרבן, כי פליגי בשאר ימות הרגל, כל היכא דאתא ואייתי כולי עלמא לא פליגי דמקבלינן מיניה, כי פליגי דאתא ולא אייתי, דר' יוחנן סבר ראיית פנים בעזרה דכל אימת דאתי לא צריך לאתויי, ריש לקיש אמר ראיית פנים בקרבן דכל אימת דאתי צריך לאתויי,

איתיביה ריש לקיש לרבי יוחנן שמות כג ולא יראו פני ריקם [לא זכיתי להבין מה נוכח בברייטא יותר מהקרא דלא יראו פני ריקם, ובא הברייטא לפרש מהו ריקם, וא"כ אם מנופא דקרא ליכא קושיא גם מברייטא אין קושיא, ומה הוספת קושיא מהברייטא יותר מהקרא עצמו. חידושי רע"א?] אמר ליה בעיקר הרגל,

איתיביה ולא יראו פני ריקם בזבחים צריך להביא קרבן צממה [הצממה. ד"ס] צממתינו, ולא עולת העוף שהיא נמלקת, אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ומנחות, ודין הוא נאמרה חגיגה להדיוט [צממתינו. ד"ס] למאכל הדיוט ונאמרה ראייה לגבוה דהא לא יראו פני דכמי, משמע לזכרי אינו שואל, מה חגיגה האמורה להדיוט וזבחים של צממה, דכמי לא ילין חלב חגי עד בקר (שמות כג) צממתי דלית ליה חלב הקרב לגבוה קאמר, אף ראייה האמורה לגבוה וזבחים, ומה הן זבחים עולות,

אבני חן למסכת חגיגה

דף ז' ע"ב

יום טוב הראשון של פסח בגמרא מפרש מאי היא, ומאי שנה פסח דנקט [לפי המסקנא הפ' וכן בכל יו"ט קרבן חגיגה בא רק מן החולין, ונקט פסח שיש חגיגה של י"ד שבא מן המעשר] ב"ש אומרים מן החולין [לפי המסקנא בטופל] ובית הלל אומרים מן המעשר,

ישראל יוצאין ידי חובתן משום שמחה, ככל ענין שיש להן גשר לשזבע, ואין זקוקין לזכות שלמים לשם כך בגדרים וגדרות שהמנדצו כל השנה, וכשעולין לירושלים כרגל מביאין אותן, ומקריבין אימוריהן והגשר נאכל לצעלים [ואומר המשנה שבגדרים וגדרות אלו] יולאין בהן משום שמחה, משום דכעי למימתי סופא והכנהים בחטאות וכו' נקט ברישא ישראל ובמעשר בהמה,

והכהנים שצאו להן חטאות כרגל בחטאות ואשמות חטאות ואשמות שהיו עולי רגלים מחייבין, ויש להן גשר לשזבע יולאין בהן משום שמחה, ואין צריכין להביא שלמים לשם שמחה אלא בזמן שאין להן גשר לשזבע ובבכור [שהוא מב"ד מתנות כהונה] ובחזה ושוק המורמים להן משלמי עולי רגלים,

[לחייב נקט חטאות ואשמות לשון רבים ובכור לשון יחיד? דחטאות ואשמות מביאין בעליהן לעורה והכהן מקבל חלקים רבים מכמה חטאות ואשמות, משא"כ בכור וחזה ושוק, הבעלים נותנן לכהן אחד, ואינו מוצי' שיתנו הרבה לכהן א' יבין]

אבל לא בעופות בחטאות העוף ולא במנחות שאין שזבע אלא בדגש דהמה, ובגמרא יליף לה:

גמ': אלא עולות במועד הוא דבאות מן החולין הא ביום טוב אס' הציאן דיום טוב, יציאס' מן המעשר אס' ידעא, דתמיהא אמאי דבר שבחובה היא וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין,

וכי תימא האי דנקט במועד הא קא משמע לן משום דאגב אורחיה קא משמע לן מילתא אחרימי דעולות במועד באות, ביום טוב אינן באות דאין עולת ראיה קריבה דיום טוב, ואף על פי שהיא חובת הרגל, הואיל ויש לה משלומין למחר, כמאן בבית שמאי,

דתנן בית שמאי אומרים מביאין שלמים דיום טוב, לפי שיש בהם זורח מאלו הדיוט ואין סומכין עליהן שהסמיכה שבות היא, שמשמשה בצעלי חיים, ומתן אלו הן משום שבות לא עולין צאילן ולא רוכבין על גבי בהמה (ביצה לו, ז) אבל לא עולות אין מביאין כלל, דסבירא להו לצית שמאי לכס (שמות יז) ולא לגבוה, חוץ מתמידין ומוספין שומנן קצוב, וכל שומנן קצוב כתיב דהו במועדו ואפילו בשבת, וכל שכן דיום טוב ובית הלל אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן כיון דמוחר להציאן לא גזרו שבות לבטל [מנחות ד"ס] סמיכתן?

[ומתריין] חסורי מיחסרא והכי קתני עולות גדרים וגדרות

א"ל אבוי האי נמי לא חיבדי לך קרא, דכלאו קרא נמי פשיטא פשיטא הי מינייהו משויות להו פושעים והי מינייהו משויות להו זרזין מאחר שמייב את כולן אנה ידענא דכל אחד צריך לזרז את עצמו, דהיאך יאמר האז לאלו הוו זרזין, ולאלי הוו עצלין,

[וקשה שפושעים אינו ההיפך של זרזין, והול"ל עצילים? וי"ל שוראי אב זה יתקוטט עם בניו וכל אחד מהם ירצה לבא ביום ראשון, שאם הוא יהיה מאלו שבא ביום שני יאמרו עליו שלא רצה לבא ביום ראשון, והוא פושע, ולכן אם יכריחו אביו נמצא "שעושה אותו כאילו הוא פושע"], [וראה גליוני הש"ס לענין אין גראין לחצאין],

אלא קרא למאי אתא לכדאחרים והיינו נמי אין נראין לתנאין, דמי שאינו ראוי לעלות אלא בחצורה מועטת כגון אלו, שיעשו חצורה לעצמן, כך נראה צעני,

ומצריי מפרשין דלאו אין נראין לתנאין אתא אציי לפרוש, אלא למימרא דקרא לאו להכי אתא,

וקשיא לי סוף סוף הא דאין נראין תנאין מאי קאמר מנא, ועוד ששיטת התלמוד כל היכא דאיתא סבר פלוני למימר הכי, ואמר ליה פלוני הכי הוה מילתא גופא דהוה מני למימר קמא מתוך צתרא, ואמר ליה דלא תפרשיה הכי אלא הכי,

דתניא אחרים אומרים המקמין והמצרף נחשת והבורסי פטורין מן הראייה שנאמר דברים מז כל זכורך מי שיכול לעלות עם כל זכורך יצאו אלו שאין יכולין לעלות עם כל זכורך [שריחן רע]:

[שאינן יכולין להתקן, כי עורן שואב ריח רע שאין לו תקנה, ומחלחולי בשרם נכנס ריח רע שאין דבר מעבירו, ובאותן שנים היה מנהג כל אדם להפדר מאילו בעלי אומניות, ולא היו יושבין עמהן ולא מתערבין בהם ומתרחקין מהן, ולפיכך היו להם בתי בנסיות לבדן, ועדיין בכמה מקומות יש מהן, וזה שאין עולין לרגל לא מפני שהם מצדיקין לאחרים בריחם אלא מפני שאחרים מתרחקין מהן ומכנסין את עצמן בגשמתם עדיהם לבל יגעו בהם, ונמצאו הם עצמן מתאונן ולבם נשבר, ושמה העם באים לירי חטא, לפיכך הקילו להם חכמים מעלות לרגל. אוצר הגאונים סי' ג. מה],

מתני': עולות במועד באות [לפי המסקנא קאי על גדר"ג שבאות רק בחוה"מ, אבל עולת ראיה באה אף ביו"ט, וכשהיא בא אינה בא אלא] מן החולין משמע השתא עולות ראיה הנאות צולו של מועד צאות מן החולין, ולא ממשות מעשר שני, דקיימא לן כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, דמסקת מנחות (פג, א), ולקמן נמי בגמרא (ס, א) תניא מסת מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין, ובגמרא פריך אמאי נקט חולו של מועד, כי מיימתי לה דיום טוב נמי מן החולין ציי לאחיי והשלמים מן המעשר בגמרא מפרש שלמי שמחה, דרבינוהו קרא בכל מילי,

אבני חן למסכת חגיגה

דבר שבחובה הוא וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין?

אמר עולא בטופל מחבר מעשר עם החולין ומציא, ופליגי אמוראי כיצד טופלין, חזקיה אמר טופלין בהמה לבהמה אם יש לו אוכלין הרבה ואין להן סיפוק בבהמה אחת יציא אחת לחגיגה מן החולין והשאר מן המעשר, ואף על פי שכולן הבהמות צריכין ראשון שם חגיגה עליהן, כבר יצא ידי חובה בראשונה מן החולין ואין טופלין למעות למעות לקנות בהמה גדולה, ור' יוחנן אמר איפכא למר אחזיזי ליה שפיר טפי יציאת ידי חובתו מן החולין כשמציא בהמה שלמה מן החולין, ולמר אחזיזי ליה שפיר טפי כשחולין מעורבין עם כל אכילתיו, ולקמן יליף לה מקראי דמוחר להיות טופל ורבי יוחנן אמר טופלין למעות למעות ואין טופלין בהמה לבהמה,

תניא כוותיה דחזקיה תניא כוותיה דרבי יוחנן תניא כוותיה דרבי יוחנן דברים טו מסת בשבעות כמיז ועשית חג שבעות לה' אליהן מסת נדבת ידך, ולקמן מפרש מסת לשון חולין מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין, ומניין שאם רצה לערב מערב אין לשון זה טופל אלא במעות שקנה בהן בהמה, דשמי בהמות זו ניכרת לעצמה זו ניכרת לעצמה ת"ל דברים טו כאשר יברכך ה' אלהיך מכל אשר יצרך [אפילו שוורים, כלומר מוסף מעות על מעות החגיגה. ר"ח],

תניא כוותיה דחזקיה מסת מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין, בית שמאי אומרים יום ראשון שהוא לשם חגיגה יהו מן החולין ולית להו לצית שמאי טפילה בדבר שחובה מכאן ואילך שאינו אלא [משום. ד"ס] שמחה, דאילו בחגיגה כמיז וחגותם אותו [אותו לשון יחיד] יום אחד ותו לא, אף מן המעשר, ובית הלל אומרים אכילה ראשונה השמח סלקא דעתך בהמה לעצמה, ויציאתה על שלחן ראשון מן החולין, מכאן ואילך אפילו זו ציוס מן המעשר [מעשר שני, ולא מעשר בהמה],

[ובולי' עלמא סבירא להו] וישאר כל ימות הפסח שאינן אלא לשמחה אדם יוצא ידי חובתו במעשר בהמה אם יש לו, וכל שכן שקונה שלמים במעות מעשר שני,

ביום טוב מ"ט לא נפיק במעשר בהמה בשאר אכילות חוץ מן הראשונה, כי היכי דשרו במעשר שני? אמר רב אשי דלמא אתי לעשורי ביו"ט, ואי אפשר לעשר ביום טוב משום סקרתא שזנעו, דמתן בצבורות (נה, ז) היוצא בעשירי סוקרו בסקירא, ואומר הרי זה מעשר, והוא נכבד אדום שזנעין זו תריסין,

מאי משמע דהאי מסת לישנא דחולין הוא? דכתיב אסתר י וישם המלך אחשורוש מס על הארץ [כמס שמשלם למלך שהם רק במעותיו שהם חולין], [אבל יהיו לך למס ועבדך (דברים ב) ויהי למס עובד (בראשית מט) לא מיייתי דהני לאו מעות משתמעין אלא לשון עבדות

במועד באות ביום טוב אינן באות [דאפילו. ד"ס] לצית הלל, סבירא ליה לתנא דמתניתין דנדרים ונדבות אין קריבין ציוס טוב ועולת ראייה באה אפילו ביו"ט וכי שרו בית הלל בעולת ראייה ושלמי חגיגה, אף על פי שיש להן תשלומין עיקר מנותן ציוס ראשון, דכמיז וחגותם אותו (ויקרא כג) [יוס. ד"ס] ראשון [במשמע. ד"ס], [ראה שפ"א],

וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין והכא לא מצי לאפילווגי ולמימר טופל מעות מעשר עמהן, דכי אישטרי טפילה בחגיגה הוא דאשטרי, לקמן מניין שאם רצה לערב כו' גבי שלמים, יש אדם שיש לו אוכלין מרובין ונכסין מועטים, ואי אפשר [לו. ד"ס] להציא אכילות כולן מן החולין, אבל עולה למה טופלה, יציא במעה כסף, ושלמי שמחה באין אף מן המעשר דלאו דבר שחובה הוא במקום שיש בשר, והרי יש לו מעות מעשר שני שיש לו להוציא צירושלים ויקנה בהם שלמים, ורבי קרא לקמן כל מיני שמחות לשמחה,

וחגיגת יום טוב הראשון של פסח שהוא ודאי דבר שחובה, אפילו יש לו בשר הרבה, דילפינן לקמן מוחגותם אותו וגו', ולקמיה פריך מאי שנא פסח נקט בית שמאי אומרים מן החולין ובית הלל אומרים מן המעשר לקמן פריך הא ודאי דבר שחובה היא, ומוקי לה בטופל,

תניא נמי הכי עולות נדרים ונדבות במועד באות ביום טוב אינן באות ועולת ראייה באה אפי' ביום טוב וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין ושלמי שמחה באין אף מן המעשר,

וחגיגת יום טוב הראשון של פסח בית שמאי אומרים מן החולין ובית הלל אומרים מן המעשר,

מאי שנא חגיגת יום טוב הראשון של פסח? אמר רב אשי הא קא משמע לן חגיגת חמשה עשר אין חגיגת ארבעה עשר לא כלומר, להכי נקט פסח לפי שיש ערב פסח חגיגה אחרת, כשהיתה חבורת פסח מרובה היו מציאין עמו חגיגה, כדי שיהא פסח נאכל על השזבע, ואשמעינן מתניתין דחגיגת יום טוב עצמו הוא דאינה צאה אלא מן החולין, אבל חגיגת ארבעה עשר צאה אף מן המעשר,

דף ח' ע"א

אלמא קסבר חגיגת ארבעה עשר לאו דאורייתא,

אמר מר [הלשון] אמר מר לא שייך על דברי משנה, אבל כיון שדברי ב"ה הם גם בברייתא שייך הלשון אמר מר, וראה שדי חמוד מערכת האל"ף כללים אות ס"ב, וביבין שמועה כלל ל"ו כתב שאמר מר שייך רק על משנה או ברייתא שמביא ממקום אחר],

בית הלל אומרים [אף] מן המעשר והלא דבר שחובה הוא אמאי

אבני חן למסכת חגיגה

בעלמא. תוס'[:

מועטות, נכסים מרובים ואוכלין מועטין מביא עולות מרובות דכתיב אש כמתנת ידו ושלמים מועטין,

זה וזה מועט, על זה נאמר מעה כסף שתי כסף,

זה וזה מרובים על זה נאמר דברים זו איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך:

גמ': שלמים מרובים מהיכא מייתי הא לית ליה [ואין להקשות מאי קושיא דילמא ה"ק דאותן נכסים מועטים שיש לו ירבה בשלמים יותר מן העולות? ד"ל א"כ הכי הול"ל מביא שלמים יותר מעולות. ראש משביר עיי"ש?] אמר רב חסדא טופל ומביא פר גדול מעות חולין ומעשר יחד, [משמע רק טופל מעות למעות, ולא בהמה לבהמה],

א"ל רב ששת הרי אמרו טופלין בהמה לבהמה, [והגמ' לא הבין כוונת דברי רב ששת, ושואל],

מאי קאמר ליה? אילימא הכי קאמר ליה הרי אמרו טופלין בהמה לבהמה אבל לא מעות למעות כחזקיה,

ולימא ליה אין טופלין מעות למעות כיון דלמיסר טפילת מעות אחא, ושמעינן לחזקיה דהדיא דאין טופלין היכי שציק מילתא דהדיא ומוציא מדיוקא?

אלא הכי אמר ליה, הרי אמרו אף טופלין בהמה לבהמה [דשמייה. ד"ס] לרב חסדא דקאמר בטופל ומציא פר גדול, דוקא מעות למעות, אכל צהמה לצהמה לא, ואמר ליה איהו [רב ששת] הרי אמרו אף טופלין צהמה לצהמה כמאן דלא כחזקיה ודלא כרבי יוחנן,

וכי תימא אמוראי הוא דפליגי חזקיה ורבי יוחנן הוא דפליגי צהמה וצמעות מתנייתא לא פליגי דליתנין לעיל מניא כוסייה דמר ודמר צמעות, אלא צהמה, דהך דקמי אס רנה לערב הוא דקאמר מעות דוקא, אכל אידך מתנייתא סבירא לה בין מעות בין צהמה, ורב ששת כצרייתא כצרייתא סבירא ליה,

[אבל תוס' הרי"ד חולק על רש"י וז"ל: פ' דאמורא פירשו דבריהם דחזקיה אמר טופלין בהמה לבהמה ואין טופלין מעות למעות ור' יוחנן אמר טופלין מעות למעות ואין טופלין בהמה לבהמה, אבל הברייתות יש לומר דהך דתני מערב דמשמע מעות ה"ה דאית ל' גמי בהמה לבהמה והך דתני אכילה ראשונה דמשמע בהמה ה"ה דאית ליה מעות למעות והא קתני אכילה ראשונה מן החולין ומדסיפא דוקא בהמה רישא גמי דוקא מעות אלמא מתנייתא גמי פליגין כך נ"ל פתרונו ופתרון המורה לא נ"ל],

והא קתני אכילה ראשונה מן החולין וקא סלקא דעמך דסעודה הבאה ראשונה על השולחן צ"ל כולה מחולין?

שנינו במשנתנו ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות: ת"ר דברים זו ושמחת בחגך לרבות כל מיני שמחות לשמחה כל השמחות צמעות, דלא צ"ל מינייה אלא שמחה, ואמר מר אין שמחה אלא צמעה, והאי צמך הוא,

[פ' ביון שלא פ' איזה שמחה כל השמחות במשמע וכיון ששמחה הוא ע"י בשר, נמצא ושמחת כולל כל מיני בשר של כל מיני קרבנות, והלשון קשה קצת [?]

מכאן אמרו חכמים ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה והכהנים בחטאת ואשם [כאן בלשון יחיד אבל במשנה בלשון רבים חטאות ואשמות עיי"ש] ובבכור ובחזה ושוק,

יכול אף בעופות ובמנחות? ת"ל ושמחת בחגך

דף ח' ע"ב

מי שחגיגה באה מהם יצאו אלו שאין חגיגה באה מהם דחגיגה חלב כתיב צה, לא ילין חלב חגי וגו' (שמות כג), [לא ששלמי שמחה דינם שוה לשלמי חגיגה, אלא הפסוק בא ללמד שצריך לאכול שלמי שמחה מהמינים שבא מהם שלמי חגיגה. שט:],

[בירושלמי למדו דבר זה מן האמורא בחר עיבל שממנו למדו כמה מדיני חגיגה, שנאמר שם דברים כ"ז ו' וַתִּבְחַתְּ שְׁלָמִים וְאַכַּלְתָּ שֶׁם וְשִׁמְחָתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֵין זְבִיחָה אֵלָּא בַּבְּהֵמוֹת. שט:],

רב אשי אמר מושמחת נפקא יצאו אלו שאין בהן שמחה,

ורב אשי האי בחגך מאי עביד ליה? ההוא לכדרב דניאל בר קטינא דאמר רב דניאל בר קטינא אמר רב מניין שאין נושאין נשים במועד שנאמר דברים זו ושמחת בחגך ולא באשתך:

[ות"ק דמפיק לה מדרשה ושמחת בחגך מי שחגיגה וכו' י"ל דתרווייהו שמעינן מינה דליכתוב בחג, ומיהו מצינו למימר דפליג עליה ולא משמע ליה [שאינו לומד מפסוק זה שאין נושאין נשים], והא דאין נושאים נשים במועד מוקי טעמא כאידך התם [עולא אמר מפני הטורח ליתרם ללוקח נישואין, וטירחא צמועד אסור, ור' יצחק נפחא אמר מפני ביטול פריה ורביה דלי שרי נישואין ציוס טוב אין אדם נושא אשה כל השנה כולה, אלא ממתיק עד המועד, שיהא עושה סעודה אחת למועד ולגשואין]. תוס':],

מתני': מי שיש לו אוכלים מרובים צ"ל צית רבים מציא שלמים רבים, שלמי חגיגה רבים לפי האוכלים, ועולת ראיה מועטת ונכסים מועטים, מביא שלמים מרובים [בגמ' מוקי לה בטופל] ועולות

אבני חן למסכת חגיגה

מאי אכילה ראשונה שיעור דמי אכילה ראשונה מן החולין כלומר אכילה ראשונה סתמא קמי, דלית ליה צין צהמה (עצמה) [לצהמה. ד"ס] צין מעות [למעות. ד"ס] שיעור אכילה ראשונה,

מתני': מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג שלא הביא חגיגתו ביום הראשון של חג [שלא הביא או עולתו ושלמו של יו"ט. יבין], [שלכתחלה צריך להביאם ביו"ט הראשון] חוגג את כל הרגל ויו"ט האחרון של חג. [ואם הוא חג הסוכות] חוגג שמיני עשרת, ואף על גב דרגל צפני ענמו הוא הוי משלומין לראשון,

עבר הרגל ולא חג [שלא הביא קרבנותיו של יו"ט. יבין] **אינו חייב באחריותו,**

[המורי אבן ביאר שכל מה שאינו חייב באחריותו היינו אם נגב או נאכר אבל בהמה עדיין קיימת חייב להקריבו לאחר הרגל בתורת נדבה. בה, [משמע דלשון אחריות היינו כשהפריש בהמה לקרבן ולא הקריבו]].
[לכאורה יש לתמוה מדקתני אינו חייב באחריותו משמע חיובא הוא דליכא אבל אם רצה רשאי, ואך מותר אחר הרגל להביאו לשם חגיגה והא איכא כל תוסף, דהרי כתיב אותו ואמרין אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג חוצה לו, וכה"ג אמרין ב"ה דהישן בשמיני בסוכה לוקין אם נתכוין לשם מצות סוכה, וה"ג אף מותר לו להביא לשם חגיגה והא איכא כל תוסף? וי"ל קצת, רצ"ע. זכר חגיגה],

[ועל. ד"ס] **זה נאמר קהלת א מעוות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות** [הגם שיש עוד דרשות מפסוק זה, יכולים לדרוש הפסוק גם לענין משנתינו],

ר' שמעון בן מנסיא אומר איזהו מעוות שאינו יכול להתקן, זה הבא על העררה והוליד ממנה ממוזר שהציא פסולין בישראל, ויהא זכרון, לפיכך אין עונותיו נמחקין צמטוסה [דמפי בושחו ניכר שהממוזר נראה לעולם אבל שאר עבירות רוצח וגזל אין עדיין לפניו. תוס'] [ואם. ד"ס] **תאמר בגונב וגזול יכול הוא להחזירו דמי גניזמו וגזלמו לצעלים ויתקן ויהא מתוקן מן המטא,**

ר"ש בן יוחי אומר [אין לו דמיון בכל המשנה שיזכר בה שמו המלא של ר' שמעון בן יחאי, אלא נקרא סתם ר' שמעון כמוש"ב הרשב"ם בב"ב ק"ב ע"א שסתם ר' שמעון הוא רשב"י. ע"פ הילקוט המאירי] **אין קורין מעוות מקולקל אלא למי שהיה מתוקן בתחילה ונתעוות ואי זה זה תלמיד חכם הפורש מן התורה** [פ' שהומן שאבד ולא למד לעולם אינו חוזר]:

גמ': מנהגי מילי דיוס טוז האחרון של חג הסוכות משלומין לקרנות הסג ליחידים? אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל נאמר עצרת בשביעית של פסח צפרת כל הנכור שעת ימים תאכל מזות וציוס

מאי אכילה ראשונה שיעור דמי אכילה ראשונה מן החולין כלומר אכילה ראשונה סתמא קמי, דלית ליה צין צהמה (עצמה) [לצהמה. ד"ס] צין מעות [למעות. ד"ס] שיעור אכילה ראשונה,

אמר עולא אמר ריש לקיש הפריש עשר בהמות לחגיגתו [לפי רש"י השאלה הוא משום כל תוסף, אבל ראה ר"ח], הקריב חמש ביום טוב ראשון, חוזר ומקריב חמש ביום טוב שני ולא אמרין עזר הוא צבל תוסף, [דכמנא. ד"ס] אמר וסגוסס אותו עד יומא ומו לא, דהק נמי דעד יומא (הוא) [נינהו. ד"ס] ושני משלומין לראשון,

רבי יוחנן אמר כיון שפסק [שלא הקריב כולם ביום ראשון], **שוב אינו מקריב** [לפי רש"י הפ' שאם יקריבם ביום שני לשם חגיגה יעבור על כל תוסף],

אמר ר' אבא ולא פליגי כאן בסתם אם הפריש סתם אינו חוזר ומקריב, כדמפרש ואזיל [איך נקרא סתם] **כאן במפרש** דאמר צהדיא ליוס ראשון אי מפרש את כולן חוזר ומקריב, שאינו אלא משלומי ראשון,

האי סתם דאמרת אסור להקריב היכי דמי, **אילימא דליכא שהות ביום לקרב** [כגון שהפרישם סמוך לערב], **האי דלא אקריבינהו דליכא שהות ביום** ומסתמא [פ' גם אם הפרישם סתם ולא פירש] ליוס ראשון הפרישן, **ואלא דלית ליה אוכלין האי דלא אקריבינהו דלית ליה אוכלין?**

לא צריכא דאיכא שהות ביום, ואית ליה אוכלין, (מבדקמא) [מדבקמא] לא אקריבינהו שמע מינה שיוירי שיירינהו שהיה צדעמו לחוג שני ימים,

והכי נמי מסתברא דמודה ר' יוחנן כדמפרש דכי אתא רבין אמר ר' יוחנן הפריש עשר בהמות לחגיגתו הקריב חמש ביום טוב ראשון חוזר ומקריב חמש ביום טוב שני, קשיין אהרדי [דלעיל אמר ר' יוחנן כיון שפסק שוב אינו מקריב]? **אלא לאו שמע מינה כאן בסתם כאן במפרש ש"מ,**

אייתמר נמי דהיכא דמוכח מילתא דלא היה צדעמו לחוג שני ימים מודה ר' יוחנן אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן

דף ט' ע"א

לא שנו הא דמניא לקמן אותו אתה חוגג ולא יותר **אלא שלא גמר** אלא שלא גמר (היוס. ד"ס) [ולפי המסקנא הפירוש שאם היה עוד זמן להקריב והשאיר מקרבנותיו ולא הקריבם או אסור להקריבם עוד לשם חגיגה], **אבל גמר** [לפי המסקנא: גמר "היום" ולא היה לו שהות] **חוזר ומקריב,**

אבני חן למסכת חגיגה

השביעי עשרה (דברים טז) ונאמר עצרת בשמיני של חג מה להלן לתשלומין אף כאן לתשלומין,

מופנה וזריכה גזירה שזה וז שמהל מופנה, דמו לא פרכין עליה מיד, דכל גזירה שזה מופנה למדין ואין משיבין דאי לאו מופנה איכא למיפרך מה לשביעי של פסח תשלומין לראשון שכן אינו חלוק משלפניו שהרי אינו חלוק משלפניו תאמר בשמיני של חג שחלוק משלפניו שמיני עשרה חלוק משלפניו לענין פז"ר קש"צ פ"ים, זמן, ר'גל, קרבן, ש"ר, ב'רבה,

לאיי נאמת אפנויי מופנה [הפסוק בשביעי של פסח], מכדי מאי עצרת עצור בעשיית מלאכה הכתיב דברים טז לא תעשה מלאכה כהוא קרא גופיה וזיוס השביעי עשרה לה' חלהיך לא תעשה מלאכה עצרת דכתב רחמנא למה לי? אלא שמע מינה לאפנויי, [וגם הפסוק של שמיני עצרת מופנה דגם שם כתיב עצרת הוא כל מלאכת עבודה לא תעשו. ויקרא כ"ג ל"ו]

ותנא מייתי לה מהכא משום דר' יוחנן דגמר לה כדאמרינן לעיל אמורא הוא, נקט הכא האי לישנא דתניא ויקרא כג וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים, יכול יהא חוגג והולך כל שבעה כל יום ויום? [עיי' מג"א סוף סי' תרס"ט דנהגין בקצת מקומות שאין גופלין על פניהם עד חודש חשוון, וכ"כ בתשובות חת"ם חו"מ סי' ע"ז דנהגין כן שלא לויר תחנן כל החודש כולו, ויש להביא קצת סמוכין למנהג זה מהא דס"ד בגמ' שיהא חוגג והולך כל החודש כולו. ילקוט המאירי],

ת"ל "אותו" אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל שבעה, אם כן למה נאמר שבעה לתשלומין,

ומנין שאם לא חג יו"ט הראשון של חג שחוגג והולך את כל הרגל ויום טוב האחרון? ת"ל ויקרא כג בחדש השביעי כל ימי חג האמור כדש השביעי תחגו אותו,

אי בחדש השביעי יכול יהא חוגג והולך החדש כולו איזה יום שירצה לתשלומי חג, אם לא הקריב כחג? ת"ל אותו נסיפיה דקרא, מרי אומי כמיז דיה אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג חוצה לו, [ויקרא כ"ג מ"א וְחַגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַיהוָה שְׁבַעַת יָמִים בִּשְׁנֵה תַקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תַחֲגֹגוּ אֹתוֹ],

ומאי תשלומין כיצד הן תשלומין? ר' יוחנן אמר [כולן] תשלומין לראשון שהרי יום אחד עשה הכתוב עיקר ככולן, דכמיז אותו ושלחמיו עשה תשלומין לו ור' אושעיא אמר [כולן] תשלומין זה לזה אין לך יום דזה שאין חוצהו מליה צו צעמנו למי שלא נראה צימים שלפניו, יום ראשון שהוא נראה להביא עיקר לדידיה, וימיו שלחמיו תשלומין לו, [והיה דלקמן דילפינן תשלומין לחג השבועות מחג המצות כל' ז' לא מסתבר

למיזר תשלומין זה לזה [פ' בשבועות], כיון דחול גמור הוא. תוס'],

מאי בינייהו? א"ר זירא חוגר ביום ראשון אינו ראוי לראות, כדאמרינן במתניתין ונתפשט ביום שני איכא בינייהו, רבי יוחנן אמר תשלומין לראשון כיון דלא חזי בראשון לא חזי בשני [ראה בתוס' מה שהניחו בצ"ע], ור' אושעיא אמר תשלומין זה לזה אע"ג דלא חזי בראשון חזי בשני,

ומי א"ר יוחנן הכי [חוגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני פטור מלהביא קרבן, כיון שלא היה ראוי ביום ראשון] והאמר חזקיה נטמא ביום [שמיני] בכרימות (ט, א) תנן מיר מביא קרבן אחד על טומאות הרבה, ואמר חזקיה נטמא ביום שמיני, שהוא ראוי להביא קרבנות ולהתחיל מנין מזרחיו, וימים שמינה קודם טומאה בטלין, כמו שנאמר וציוס השמיני יביא שמי תוריס או שני צני וגו' והזיר לה' כל ימי מרו וגו' והימים הראשונים יפלו כי טמא מרו (במדבר ו) מביא קרבן על הטומאה השנית, שכבר נתחייב בקרבן הטומאה, והתחילה שניה והרי זו טומאה אחרת, בלילה אינו מביא אצל נטמא בליל שמיני אינו מביא אלא קרבן אחד, דכיון דלא ילא מטומאה הראשונה לשעה שהיא ראיה להביא עליה קרבן לא נתחייב בקרבן הראשון, ואין לו תשלומין,

ורבי יוחנן אמר אף בלילה גמי מביא הוהיל וטבל לטומאתו ראשונה והעריב שמשו נתחייב בקרבן, ואף על פי שאין לילה ראוי לקרבן, אלמא אף על גב דלא ראוי לקרבן יש לו תשלומין?

א"ר ירמיה שאני טומאה קרבן הנדמה מפני הטומאה [קרבן זה של ספירה הראשונה שאינו יכול להביא כיון שננטמא, ומביא אותה לאחר טהרתו השניה] ולפיכך יש לו תשלומין, ואף על גב דלא נראה להביא [שעדיין היה לילה] דיש לה תשלומין בפסח שני כגון (אלו) [אילו נטמא בפסח ראשון מביא] בפסח שני, שהרי מי שלא נראה בראשון יש לו תשלומין, אצל הנדמה מפני דבר אחר [כמו כאן שהיה חוגר בראשון] לא מזני לו תשלומין, אלא אם כן נראה להביא,

[והיה קשה למורי א"כ סבירא ליה לר' יוחנן נטמא ביום ראשון וחזי בשני מייתי חגיגה אם כן לימא לעיל ריש מבילתין לאתויי טמא בראשון ונטהר בשני? ויש לומר דאין הכי נמי, אלא משום דלרב פפא דבסמוך לא מצי למיזר הכי [דלדידיה לא סבר ר' יוחנן שאני טומאה] נקט מילתא דשוי לתרוייהו. תוס'],

מתקיף לה רב פפא הניחא למאן דאמר פלוגמא היא במסכת פסחים דפרק מי שהיה טמא (כז). פסח

דף ט' ע"ב

שני תשלומין בראשון הוא, אלא למ"ד שני רגל בפני עצמו הוא ועכשיו אין לך תלות עמו של ר' יוחנן כהואל ויש לטומאה תשלומין לשני מאי איכא למיזר [בלילה עדיין אינו ראוי להקריב קרבנות, ואם נטמא צריך להביא קרבנותיו עוד פעם משום טומאה שניה?]

אבני חן למסכת חגיגה

(אלא) [אמר ליה. ד"ס, פ"ה הלל] זה שמנוהו חביריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהן שאמרו לו צא עמנו, ולא הלך, נמצא שספר עצמו מאותו מנין [ולא ?] יוכל לימנות עוד באותו מנין, שכבר עשו את המנוה [אף אם בסוף עשאה בעצמו, חסר שלא עשאה ברכים. יוסף דעת ע"פ הנצי"ב],

תניא נמי הכי מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש של שחרית או קריאת שמע של ערבית או שביטל תפלה של שחרית או תפלה של ערבית [במזיד, דבשוגג יכול לתקן, או שמא הכונה על ברכת ק"ש ולכן לא מנה מנחה], וחסרון לא יוכל להימנות זה שנמנו חביריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהן,

א"ל בר הי חי להלל מאי דכתיב מלאכי ג' ושבחתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו היינו צדיק היינו עובד אלהים היינו רשע, היינו אשר לא עבדו מי הוא צדיק ומי הוא עובד אלהים, הלא אחד הוא?

א"ל עבדו ולא עבדו תרויהו צדיקי גמורי נינהו ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד, [ואף. רע"ז] על פי ששניהן צדיקים לא [עבדוהו] [עבדו את הקב"ה. ד"ס] בשוה, שזה עבדו יותר,

[שמעתי הטעם דכתיב והחכמה מאין תמצא מאין בנימטריא מאה ואחד. תוס' רי"ד],

[שבת = 328, זכר = 227, 227=328-101, מאה פעמים ואחד. כלי יקר דברים ד' ט"ז],

[נראה דר"ל דר"ת מן ע'ובד א'להים ל'אשר ג'ימטריא ק"א ור"ת מן ל'א ע'בדו ג'ימטריא מאה. גליון],

[הנה דרך ת"ח בכך [ללמוד מאה פעמים] כדי שלא ישכח, אבל מאה ואחד הוא רק משום אהבת התורה, והוא עבודת אלקים. מרומי שדה], # [מאה פעמים לאו דוקא אלא אפילו דבר שלמד אדם הרבה הרבה פעמים, ולא הבינו דרכי, לפעמים אם ילמוד עוד פעם יעזור השי"ת ויאירו עיניו ויבינה על בוריה],

א"ל ומשום חד זימנא קרי ליה לא עבדו?

א"ל אין צא ולמד משוק של חמרין עשרה פרסי יסרי לך אדם תמורו צוז אחד, שכבר נהגו כן, ואם תאמר לו לילך פרסה יותר ישאלך שני זוזים בוזוז חד עשר פרסי בתרי זוזי,

א"ל אליהו לבר הי חי וא"ל לר' אלעזר מאי דכתיב ישעיה מ"ח ה' הנה צרפתיך ול' א' בְּכֶסֶף [דורש כמו בכסף בב"ק] ולא צאש כמו שזרפים הכסף צאש, [והמהרש"א פירש שלא יהיה להם עשירות של כסף],

אלא אמר רב פפא קסבר רבי יוחנן לילה אינו מחוסר זמן אין חסרון זמן זמי שהגיע לילו להקריב קרבנותיו ממחר, הלכך מחוייב הוא בקרבן [ראשון. ד"ס], אלא שהלילה מעכבו מלהביא, אבל חגר ציום ראשון אין עליו שום חוצת ראיה לפיכך אין לו [עליו. ד"ס] תשלומין,

ומי א"ר יוחנן הכי אין לילה מחוסר זמן והאמר רבי יוחנן ראה אחת בלילה זכ שספר שבעה נקיים כמשפטו וטבל והעריב שמשו, וחזר וראה אחת בלילה ושתים ביום ושמים למחר מביא קרבן על טומאה שניה זו, לנדר מן הקרבן שביצא על הראשונה, ויביא שני קרבנות כשיטהר, הואיל ולא ראה השניה עד שיצא לשעה שהיא ראיה להביא קרבן יש לו תשלומין, ואף על השניה יביא, אף על פי שתחילתה במוקד זמן קרבן הראשונה, לא אמרין חזא טומאה היא, ופירש רב יוסף את הטעם במסכת כריתות לפי שהראיה ראשונה של זכ אינה אלא בקרי בעלמא, וכי [חזי אינך למחר] [וכי הדך חזי אינך. ד"ס] מנטרפת בהדיהו [ובין שהדין בן לגבי צירוף הראיות] הכא נמי, אף על פי שהיתה ראיה ראשונה במוקד קרבן ראשון, כי הדך חזי אינך למחר מנטרפין בהדיהו שתיים בלילה ואחת ביום אינו מביא,

ואי ס"ד קסבר רבי יוחנן לילה אינו מחוסר זמן אפילו שתיים בלילה ואחת ביום מביא [וז] אפילו ראה שלשמן בלילה זה כבר יצא מומן ראשון, ושמי יצות הן, [אי] [אלא. ד"ס] לאו דסבירא ליה לילה מחוסר זמן, הלכך אם ראה שמים בלילה הוא לא יצא אריכתא?

כי קא"ר יוחנן הוה [ראה אחת בלילה וכו'] לדברי האומר לילה מחוסר זמן אמרה, אבל לדידה סבירא ליה אפילו ראה כולן בלילה מצא,

לדברי האומר פשיטא אי אמרת בשלמא טעמא דנפשיה קאמר אשמעינן ציה [דסבר. ד"ס] לילה מחוסר זמן, אלא אי לדברי האומר כו' קאמר מאי אשמעינן צה?

שתיים ביום ואחת בלילה אצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא כאתקפתא דרב שישא בריה דרב אידי דלמקוף בכריתות על הטעם שנתן רב יוסף על הדבר, כמו שפירשתי למעלה [וזה מה שאומר רב יוסף] מדע, דהא ראיה ראשונה של כל הזנים קרי בעלמא הוא, וכי הדך חזי תרמי מנטרפין בהדיהו, הכא נמי לא שגא, ומתקין לה רב שישא מי דמי, תסם כולוהו בזמן חיובא חזינהו, הכא לאו בזמן חיובא דהאי קרבן חזייה קמ"ל כדרב יוסף:

שנינו במשנתנו עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו ועל זה נאמר מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להימנות: א"ל בר הי חי [יש מפרשים שגר היה והיינו בן אברהם ושרה שנתוסף ה"א בשמן, וכן בג בג (דכולהו הגמרא עולה) [דעולה הגימטריא שלו] ה'. תוס'] להלל האי להימנות, להמלאות מיבעי ליה אלא חסרון נופל לזון מילוי, שספר מנוה אחת לא יתמלא עוד חסרון זה משחקר?

אבני חן למסכת חגיגה

מהרש"א,

[תימה מה עונש יש בזה שאמר שהוא נודד ממקומו נודדת ויותר היה לו ללמדנו שפורש מן החיים דכתיב כי הוא חיך ואורך ימים, ועוד נבאר מאי ואומר מה מצאו אבותיכם, ואפשר דקאמר שהקב"ה מסלק שכינתו מישראל כמו הצפור הנודדת מקנה כן איש זה הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה נודד ממקומו, לפי שאין הקב"ה משרה שכינתו בישראל אלא מתוך התורה שעוסקים ישראל בה, וכשנתן התורה וקבלוה ישראל כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, וכשעוזבים התורה הוא גורם שהקב"ה נודד ממקומו שלא להשרות שכינתו בתחתונים וכו'. הרי"ף על הע"י עיי"ש],

לא קשיא כאן באחותו פנויה הוליד אין, לא הוליד לא כאן באשת איש זלא הוליד נמי יש זכרון לעונו, שאסרה על צעלה, לא שנה אחותו ולא שנה נכרית,

ואי בעית אימא הא והא באשת איש ולא קשיא כאן

דף י' ע"א

באונם לא אסרה על צעלה, לפיכך הוליד אין, לא הוליד לא **כאן ברצון** אסרה על צעלה,

ואיבעית אימא הא והא באונם ול"ק כאן באשת כהן אפילו באונם אסורה לצעלה, כמצינו (נא, ז) והיא לא נתפשה אסורה, הא נתפשה מותרת, ואי זו אשת ישראל, ומדכתיב היא מיעוטא הוי, לומר יש לך אחרת, שאף על פי שנתפשה אסורה, ואי זו אשת כהן **כאן באשת ישראל**,

[כיון שדיבר לעיל על הפורש מן התורה, מדבר על מי שפורש בתורה עצמה מענין לענין],

זכריה ה' וליוצא ולבא אין שלום מקרא הוא בזכריה, ודרשוהו כאן ליוצא מן המורה וזה לו לדברים אחרים, **אמר רב כיון שיוצא אדם מדבר הלכה לדבר מקרא** שאין הוראה (מדבר מקרא) [מן המקרא. רע"י], שהמשנה מפרשה (סתומות. רע"י) המורה **שוב אין לו שלום** [פי' שלות הנפש, שלא יוכל לברר הלכה ברורה וישאר לו ספקות],

ושמואל אמר [פי' שמואל סבר דמהלכה למקרא הוא פשוט מאד, שהרי הולך מקצה אל הקצה ואין בזה חידוש כל כך, אלא] **זה הפורש מתלמוד למשנה** אס שמש את החכמים שהן מדקדקין ליתן טעם [צמטניות. רע"י], להצין המשניות הסותרות זו את זו ולמנוח טעם לפטור ולחובה, לאסור ולהיתר [שצמטניה. רע"י] זו קרוי תלמוד, ואס ילא מהן וגמן (עסקין) [כל עסקיו. רע"י] לגירסת המשניות שוב אין לו שלום דצד הוראה, שאין הוראה נכונה (צדצד משנה) [מתוך המשנה. ד"ס], שכמה משניות יש שאין דבריהן מכוונים ותיירוס בני התלמוד [כגון. רע"י] הכא צמאי עסקין, חסורי מחסרה, הא מני רבי פלוני היא ואין הלכה כמותו, [ושמעתיה לפרש לפ"ז מאמר הגמ' סוף ברכות תלמודי חכמים (הלומדים גמרא]

אלא **בְּחִרְתֶּיךָ בְּכוֹר עֲנִי** [נתנן לתוך עניות] לנורפו זו, כור הוא המרס שזורפין זו,

מלמד שחזר הקב"ה על כל מדות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות,

[חזר הקב"ה על כל המדות ולא מצא נאה לישראל כעניות כדי שיהא לבם שבור וכונתם לשמים ועיניהם תלויות לרחמיו וחסדיו. ר"ח עיי"ש עוד, וכענין זה בברכות ל"ב ע"א כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די וכו'],

אמר שמואל ואיתימא רב יוסף היינו דאמרי אינשי יאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חירא:

[לפי שישאל עזין שבאומות לכן יאה עניות לישראל להחיש כח עוונתם, אמנם אפשר להחיש העוונות גם ע"י תורה, ובה יש לפרש הפסוק לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי. יוסף דעת ע"פ קומין המנחה],

שנינו במשנתנו ר' שמעון בן מנסיא אומר אי זה הוא מעוות לא יוכל לתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר וכו': הוליד אין לא הוליד לא, והא תניא רבי שמעון בן מנסיא אומר גונב אדם אפשר שיחזיר גנבו ויתקן גניבה אפשר שיחזירנה, ויתקן,

גזול אדם אפשר שיחזיר גזלו ויתקן, אבל הבא על אשת איש ואסרה לבעלה נטרד מן העולם והלך לו אין לו עוד תשובה, לפי שעשה דבר שאין לו רפואה [ולכן הוא לא יוכל לתקן],

[וממשיך הברייתא בפירשו אחר בהלשון מעוות] **רבי שמעון בן יוחי אומר אין אומר בקרו גמול זה לקרנן**, כלומר מי שהוא מעוות ממחילתו אין זה מעוות בקרו חזיר, **אלא בקרו טלה זה לקרנן**, שמה נפל זו מוס ומתקלקל, כך לשון קלקול נפל צאדס שהיה טוב ממחילה ואי זה זה תלמיד חכם שפירש מן התורה, [פי' שחזמן שאבר ולא למד לעולם אינו חוזר],

[וממשיך הברייתא] **רבי יהודה בן לקיש אמר כל תלמיד חכם שפירש מן התורה עליו הכתוב אומר משלי כו כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו,**

[מדמה את הת"ח כדיבור התורה כפטפוט של צפור מהור כמפורש זה פ' יש בערכין שלכך מביא המצוער צפור החיה ע"ש תקנתו בפטפוט התורה, וקאמר דכן איש נודד ממקומו דהיינו מבית המדרש ששם הי"ל פטפוט התורה ופירש ממנו לפטפוט דברים במלים. מהרש"א],

ואומר ירמיה ב מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי? [אין לומר רחקו אלא מי שנתקרב מתחלה להקב"ה דהיינו בלימוד תורה.

אבני חן למסכת חגיגה

מרביתם שלום בעולם,

גמ': תניא רבי אליעזר אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר ויקרא בו כי יפליא במדבר ו כי יפליא שתי פעמים אחד בערכין ואחד במזר, כי יפליא נדר בערכין, כי יפליא נדר נזיר,

אחת הפלאה לאיסור [פי' זהו מופלא סמוך לאיש דמרבין ליה מבי יפליא שיועד לפרש לשם מי נדר וזו היא הפלאה לאיסור. תוס' רי"ד] **ואחת הפלאה להיתר** (כוליה. ד"ס) הפלאה לשון פירוש, כמרגומו ארי פירש ולמה כתב הפלאה בשניה, אחת (כשפירש ונדר) [שפירש כשנדר. ד"ס] ואסר עצמו נזיר, ואחת שחזר ומפרש לפני המכס, ואומר [כך. ד"ס] נדרתי, ולדעת כן נדרתי, אכל לדעת כן לא נדרתי, והרי הוא בא לידי (חרטה, וממוך כך בא לידי היתר) [כך שמוך כך ממירין לו. ד"ס],

רבי יהושע אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר תהלים צה אשר נשבעתי באפי, באפי נשבעתי וחזרתי בי מדקאמר באפי משמע יכול אני לשלל עליו, לפי שמממת אפי ולא מדעת מיושבת נשבעתי, יש ללמוד מכאן שהמואל פתח לנדרו, לאמר לא לדעת כן נדרתי שיקרי דבר זה, שאני רואה הצא לי על ידי נדרי, ממירין לו,

[ואל תחשוב להקשות עלי על הנחת טעם זה שאמרת שיעקר ההיתר בהתחדש באדם דבר שאילו היה יודע בו מתחלה לא היה נשבע שהרי הוא כעין אנוס או מוטעה, ותאמר והרי מצינו לגבי שבועת הש"י היתר כמו שאחז"ל בייחל משה בביכול שהתירו מן השבועה וכו' וחלילה להיות שינוי רצון אחוז כי יש להשיבך והדין דין אמת שכל מה שבא בכתובים כיוצא מענינים האלה הכל נאמר על צד המקבל שהם בני אדם כי חלילה לאל, אין בלבבנו להאמין שיצטרך אדון הכל להשבע בדבר אף כי להתירו ולבטלו אח"כ, אבל אמר אותו דבר מצד קבלת העונש הנופל על העונש וכו'. חינוך מצוה ל']

ר' יצחק אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר שמות לה כל נדיב לבו אס עונו (לכו נדעו עליו יצאו) [נדעו לכו יצא. ד"ס], ואס מתמדת ימירו לו,

חנניה בן אחי רבי יהושע אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר תהלים קט נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך מדקאמר ואקיימה מכלל דאס רנא שלא לקיים ממירין לו,

אמר רב יהודה אמר שמואל אי הואי התם אמרי להו ידידי עדיפא מדידכו שנאמר במדבר ל לא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו,

אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדישמואל דלית ליה פירכא,

דאי מדר' אליעזר דדריש הפלאה ימירמא דלמא כדרבי יהודה

ור' יוחנן אמר אפילו (ש"ס לש"ס) (תלמוד לתלמוד) מתלמוד ירושלמי לתלמוד צנלי שהוא עמוק, כדאמרין צננהדרין (כד, א) צמחשסס הושיני כמתי עולם זו התלמוד של צנל:

[וג"ל דאיפכא מסתברא דאדרבה תלמוד בבלי מבאר יותר וזה האדם כדי להקל מעליו הניח תלמוד בבלי ומתעסק בתלמוד ירושלמי. תוס' רי"ד], [אפילו יוצא מתלמוד בבלי לתלמוד א"י אין שלום שאין דרכיהן אחת. ר"ה, וראה תוס'], [אבל בימינו קשה לימוד הירושלמי יותר מן הבבלי. וראה יוסף דעת],

ידיעות:

אמנם יותר נראה דהך כולו איבעיא, לאו בחדא זימנא אתרמי בבי מדרשא ולא חד אמורא אמרינהו אלא כמה אמוראי איירי בהו וכל אחד נקיט לשון האיבעיא לפי הסברות הנראין לו יותר להסתפק בהן. פני יהושע ביצה ל"ו ע"א. וראה בספרי הרב דוד הלבני.

מתני': היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו התרת נדרים שאמרו חכמים, שהחכם ממיר את הנדר, מעט רמז יש [לדבר. ד"ס] צמקא [אבל אין שום דבר מפורש בקרא], ואין על מה לסמוך, אלא שכן מסור לחכמים צמורה שצנל פה, [ואע"ג דהמקיימו כבונה במה [בנדרים כ"ד ע"א] אפ"ה מסתבר שלא תועיל התרה, והדבר תלוי לכאן ולכאן. יבין],

הלכות שבת, חגיגות, והמעילות הלכות שבת, והלכות חגיגה, הלכות מעילות הרי הם כהררים התלוין בשערה בשערות ראש **שהן מקרא מועט והלכות מרובות** יש צהן הלכות [מרוצות. מוס'] סהן תלויות צממ, מקרא מועט [ראה תוס' ד"ה מעילות נדפס בע"ב, שפירוש דברי רש"י הוא שיש מקרא מועט, ובמקרא מועט זה יש בהם רמז להלכות אלו, ולכן פריך במעילות מיכתב כתיבי שיש בה מקרא הרבה, וכן בשבת הקושיא שיש בה מקרא הרבה],

הדינין [דיני ממונות, אפילו אותן שאינן מפורשין יפה, כגון נפש תחת נפש דכתיב גבי נגיפת אשה הרה דרשינן דהיינו ממון. יבין], **והעבודות** הלכות עזומת קרנן [של הקרבנות, אפילו הולכת הדם שאינה מפורשת. יבין] **הטהרות** [אע"ג דכולהו טהרות כתיבי בפירוש, הכא קמ"ל אפי' לשיעור מקוה דלא כתוב בפירוש, אבל ליכא לאוקמא בטבילת נדה לבעלה דהא ג"כ כתיבא, וספרה ז' ימים ואחר טהרה, ר"ל תטבול. תוס'] **והטמאות** [אפי' שיעור שרץ שיטמא בכעדרשה דלא כתיב. יבין], **ועריות** ערוה [ואפי' בתו מאנוסתו דלא כתיבא. יבין] **יש להן על מה שיסמכו** [דאע"ג דכולהו אין מפורשין גלמודו בלימוד חזק. יבין],

והן הן גופי תורה צגמלא פריך אטו הך לאו גופי תורה נינהו [ר"ל בין מהפורשין או הנרמזין כולן גופי תורה נקט לכולהו הכא אנב חגיגה. יבין]:

אבני חן למסכת חגיגה

[ה"ה לשאר מקלקלים דפטורין הוה מצי למימר אלא רבותא קמ"ל דאע"ג דצריך לעפר מיפטר כיון דלא צריך לגומא. תוס']
[הו"מ מצי למימר לענין נחבין לחלות זה ותלש זה, דפטור רק במלאכת שבת משום מלאכת מחשבת אסרה תורה, וכן בה דאיתא בבבלי דף י"ג דבעינן מלאכה חשובה ממעם זה דמלאכת מחשבת אסרה תורה? ונקיש חדא. מרומי שדה],

כמאן כרבי שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה כגון זה שאינו צריך לצנין זה, ורבי שמעון אמר מילמיה גבי מוילא את המט במטה לקוצו בשבת (שבת ג, ב) וקאמר רבי שמעון פטור עליה על הוצאה זו, שצרכו לא היתה צאה אליו, ולא היה צריך לה,

אפילו תימא לרבי יהודה דפליג עליה, מודה דהך גומא, דאלו התם מתקן הסם הקוצר את המט ממקן הוא הכא מקלקל הוא והאי מופר גומא מקלקל הוא את חצרו,

מאי בהררין התלוין בשערה דקאמר במתניתין, דמשמע שיש קצת רמז מן הסורה ללמד זה, ומהו הרמז?

דף י' ע"ב

מלאכת מחשבת אסרה תורה שהמחשבה (משנה) [משנה. ד"ס]
דעתו ומתכוון לה [[משנה] דעניו ומתכוון לעשותה. ר"מ], זה לא נמכר לה לצנין זה לפיכך פטור, וזהו רמז מועט ומלאכת מחשבת לא כתיבא דאלו מלאכת מחשבת בשבת לא כתיבא, אלא כמסקן הוא דכתיב, ולפי שמקן בפרשת ויקהל פרשת שבת לפרשת משכן אנו למדין מלאכת מחשבת לשבת:

שנינו במשנתנו חגיגות: מיכתב כתיבן כדאמרין לעיל מוחותם אותו? לא צריכא לכדאמר ליה רב פפא לאב"י ממאי דהאי וחגותם אותו חג לה' וביחה, דלמא חוגו חגא קאמר רחמנא להצרות שמחה?
[י"ב לשון מחולות כמו יחוגו וינעו כשבור (תהלים קז). תוס'],

אלא מעתה דכתיב שמות ה' א' [ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה בה אמר ה' אלהי ישראל שלח את עמי] ויחוגו לי במדבר, הכי נמי דחוגו חגא הוא, וכי תימא הכי נמי, והכתיב שמות ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות [הרי זבחים היינו קרבנות שלמים, דהיינו חגיגה],

דלמא הכי קאמר רחמנא אכלו ושתו וחוגו חגא קמאי והאי זבחים דקרא לאו שלמים נינהו, אלא (חצבת) [זבחת. ד"ס] בשר לאכול [זבחי חולין לאכילת עצמן, ועולות הקריבו על מזבח]?
לא סלקא דעתך דכתיב שמות ב' ולא ילין חלב חגי עד בקר

שאמר משום ר' טרפון לחדרי טרפון אמא דתניא רבי יהודה אומר משום רבי טרפון לעולם אין אחד מהם נוזר שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה שנים שהיו יושבין, וזה אחד לפניהם, ואמר אחד הריני נוזר שזה הצא אללנו מיר הוא, ומצונו אומר הריני נוזר שאינו נוזר, ולבסוף נמנא כחמד מהן אין אחד מהן נוזר, לפי שלא ניתנה נזירות להיות נוזר בתלייה ובספק, אלא בהפלאה ודאית מפורשת,

אי מדר' יהושע דלמא הכי קאמר באפי נשבעתי ולא הדרנא בי,

אי מדרבי יצחק [דאמר מכל נדיב לב] דלמא לאפוקי מדשמואל דאמר שמואל גמר בלבו שנועה או נדר או הקדש צריך שיוציא בשפתיו, והא קמ"ל דאע"ג דלא הוציא בשפתיו,
[שאע"פ שכל המצוות תלויות בהסכמת לב בדכתיב למען תפוש את ישראל בלבם שבועה ואיסור אינו תלוי אלא במבטא שפתיים. ר"ח],

אי מדרחנניה בן אחי רבי יהושע, דלמא כרב גידל אמר רב דאמר רב גידל אמר רב מנין שנשבעין לקיים את המצוה כלומר מזה שהיה אדם נשבע לקיים מצוה כדי שימנה ויזכר לקיימה [דצריך להזכיר שם שמים כדי לזוורו נפשיה. תוס'] שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך,

אלא דשמואל לית ליה פירכא [והא דדרשין פ"ב דנדרים (דף טז):] אבל מיהל הוא חפצי שמים התם מדברו נפקי ליה. תוס'], # [דאי לימא שאף אחד לא יחל הול"ל לא "יחל" דברו],

אמר רבא ואיתימא רב נחמן בר יצחק היינו דאמרי אינשי טבא חדא פלפלתא חריפתא גרעין אחד של פלפל ממלי צנא דקרי:

[פ"י שהיה אמורא קטן מכולם כמו שהפלפל קטן מכל מימי תבלין וחרף מכולם כך זה האמורא חרף מכל התנאים שהפליגו עליו. ערוך ערך פלפל,
ע"ש שהיה עוסק בדינים שאין לך מקצוע יותר מהם והלכתא כוותיה בדינא, כן כתב בספר פלפלא חריפא בהקדמה וע"ש שהיה קטן הגוף כדאיתא בפרק הנודר [נדרים ג' ע"ב שמואל רבך הכי דנן? אמר לה ידעת ליה? אמרה ליה אין, גוצא ורבה כריסיה, אוכם ורבה שיניה. אמר לה לבווייה קאתית, תיהוי הויא אתתא בשמתא פקעה ומתה. ולכן] מדרמה ליה לפלפל גרעין הקטן נגד מלא צנא דקרי. עיון יעקב],

שנינו במשנתנו הלכות שבת: מיכתב כתיבן טוזה אזהרות כתיב בשבת, מאי מקרא מועט דקאמר מתניתין? לא צריכא לכדר' אבא דבר זה וכיוצא בו, רמז מועט יש לו ללמוד מן המורה דאמר רבי אבא החופר גומא בשבת צוה צנין הוא ואין צריך אלא לעפרה ואם אינו צריך לה אלא לטול את העפר, אף על פי שהצנין צנוי פטור עליה אינו חייב משום צוה,

אבני חן למסכת חגיגה

ילפינן בן]

[הרי שהג הוא חגיגה], ואי סלקא דעתך דחוגא הוא, תרבא לחגא אית ליה [בתמיהה],

ודלמא הכי קאמר רחמנא חלב הבא בזמן חג אס זאת להקריב קרבנות נדריך ברגל לא ילינו חוץ למזבח בעלות השחר לא ילין?

אלא מעתה הבא בזמן חג הוא דלא ילין הא דכל השנה כולה ילין בתמיהה, ויקרא ו כל הלילה עד הבקר כתיב היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר, מכאן אנו למדין שמעלה כל הלילה אברים ופדרים של קרבנות שנשחטו היום, אבל לא מעלות השחר ולמעלה, דנפסלו בלילה,

דלמא אי מההוא הוה אמינא ההוא לעשה [כל ימות השנה יש עשה] כתב רחמנא האי ללאו [שביו"ט יש גם לאו, שכן בוונת הפסוק ולא ילין חלב חגי עד הבקר],

ללאו כתב קרא אחרינא דברים זו ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר,

ודלמא לעבור עליו בשני לאוין ועשה [לאו אחד ולא ילין חלב חגי, לאו שני ולא ילין מן הבשר, ועשה מכל הלילה עד הבקר, אבל חג בוונתו יו"ט?]

אלא אתיא מדבר מדבר כתיב הכא ויחוגו לי במדבר, וכתיב התם עמים ה הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר, מה להלן זבחים אף כאן זבחים, [ולא ילין חלב חגי אתא ללמד על ג"ש דמיירי בחגיגה ולא בשאר קרבנות. תוס', וראה מהרש"א]

ומאי כהררין התלוין בשערה גזרה שיה, ראייה גדולה היא? דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן הלך רמז בעלמא: # [וצ"ע אם הוא גזרה שיה גמורה, וראה מש"כ הריטב"א בר"ה ב' ע"ב],

שנינו במשנתנו מעילות: מיכתב כתיב? אמר רמי בר חמא לא נצרכא אלא לכדתנן השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל בעל הבית שהיו צידו מעות הקדש, ונחלפו [לו. ד"ס] במעוטי, ונתן בשוגג לשלח, ואמר לו קח לי מהם חלוק או טליה, אס עשה שליחותו בעל הבית מעל, וחסו כהרין, שיש לתמוה ולומר וכי שלח זה חטא שהוציא מעות הקדש, ובעל הבית מתחייב קרן וחומש ולהביא אשם מעילות, והרי ידוע לנו ככל הגמרא שאין שלח לדבר עזירה, שהיא שולח מתחייב על ידי שלוחו לא עשה שליחותו שליח מעל,

וכי עשה שליחותו אמאי מעל וכי זה חוטא וזה מתחייב, היינו כהררין התלוין בשערה # [צריך לדעת מה השערה, מוחיב

אמר רבא ומאי קושיא דלמא שאני מעילה דילפא חטא חטא מתרומה לכמה דברים נאמר בתורת כהנים, נאמר במעילה וחטא בשגגה מקדשי ה' (ויקרא ה) ונאמר בתרומה ולא תשאו עליו חטא (במדבר יח) מה התם שלוחו כמותו, דכתיב כן תרימו גם אתם (שם במדבר י"ח), ואמר מר גם אתם שלוחו של אדם כמותו מזה התם שלוחו של אדם כמותו אף כאן שלוחו של אדם כמותו [ולפ"ז אין זה תלוי בשערה שהרי זה דרש גמור?]

אלא אמר רבא לא נצרכא אלא לכדתניא נזכר בעל הבית ברייתא היא בפרק בתרא דמעילה, והכי גרסינן לכדתניא נזכר בעל הבית שהן של הקדש עד שלא [הגיע. ד"ס] שלח אצל חנוני ולא נזכר שליח והוציאן השלח חייב שליח מעל,

שליח עניא מאי קא עביד [הרי שלוחות עשה. ד"ס] נהי דבעל הבית פטור, דכיון דנזכר אגן סהדי דמו לא ניחא ליה בשליחותיה דהאיך, ומהשתא לאו שלוחו הוא, (ומיהא שלח) [אבל שלח מיהא. ד"ס] מאי עביד היינו כהררין התלוין בשערה # [וגם כאן צריך לדעת מה השערה, מוחיבן ילפינן בן],

אמר רב אשי מאי קושיא דלמא מידי דהוה אמוציא מעות הקדש לחולין אשאר כל מוציאין מעות הקדש לחולין בשוגג [שמעלו. ד"ס] אף זה בשוגג הוציאן, דכיון שביטל המשלח שליחותו הוה ליה איש מוציא, [ולפ"ז אין זה תלוי בשערה שהרי זה דין מעילה גמורה],

אלא אמר רב אשי לא נצרכא אלא לכדתנן נטל אבן או קורה של הקדש הרי זה לא מעל, נתנה לחבירו הוא מעל דכיון [שנתנה. ד"ס] לו הוציאן מיד הקדש לחולין וחבירו לא מעל בכל (שיעשה הוא) [אשר יעשה. ד"ס] בה, דהא ידידיה היא, ועליה דהאיך לשלוחי להקדש, דכתיב ואשר חטא מן הקדש ישלם (ויקרא ה),

מכרי מישקל שקלה [זה הראשון] מה לי הוא [שהן עדיין בידו] ומה לי חבירו [כשנתן לחבירו] היינו כהררין התלוין בשערה # [וגם כאן צריך לדעת מה השערה, מוחיבן ילפינן בן],

ומאי קושיא דלמא כדשמואל דאמר שמואל הכא

דף י"א ע"א

בגזבר המסורות לו אבני בנין עסקינן, דכל היכא דמנחה ברשותא ידידיה מנחה אפילו מקמי הכי דרשותיה מנחה, הלכך (כל כמה) [כמה. ד"ס] שנטלה לא שנייה מידי דמיסוק מידא דהקדש, [ואפילו למ"ד שליחות יד אין צריכה חסרון הכא שאני דכל היכא דאיתא בי גזא דמלכא קאי. תוס'],

אבני חן למסכת חגיגה

אַת־הַדָּם, וְהָרָקוֹ אֶת־הַדָּם עַל־הַפְּנֹנֶה כְּכִיב זֶה קִבְּלַת הַדָּם אָף עַל פִּי שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹלֶכֶה לֹאִנּוּ אֵלֶּה אֵלֶּה קִנְיָה, שֶׁהִרִי לְאַחֵר שְׁמִיעָה נִכְתָּבָה, וְאִין הוֹלֶכֶה אֵלֶּה אֵם כֵּן קִיבֵל הַדָּם וְאַפְקָה רַחֲמָנָא בְּלִשׁוֹן הוֹלֶכֶה [פִּי] וְנִמְצָא שֶׁאִין פְּסוּק מִפְּרֹשׁ לְהוֹלֶכֶה רַק לְמִדּוּן מִדְּאַפְקָה בְּלִשׁוֹן הוֹלֶכֶה שֶׁהוֹלֶכֶה הוּא עֲבוּדָה, וְלִכֵּן הוּא רַק "יֵשׁ לָהֶם עַל מֹה שִׁיפְּמִכּוֹ",

[וּמִבְּאֵי רֵאִיָּה שׁוֹחֲקִיב הוּא הוֹלֶכֶה וְלֹא שִׁיִּקְרִיבּוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ] דְּכִתִּיב וִיקְרָא א' י"ג וְהִקְרִיב הִכְהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה גְּבִי אֲזָרִים כְּמִיב וְהִקְרִיב וְהִכְרִישׁ יִרְמֵךְ צִמִּים וְהִקְרִיב הִכְהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה וְאָמַר מִר זֶה הוֹלֶכֶת אֲבָרִים לְכַבֵּשׁ דְּאִילוּ הַקְטֵרָה כְּהִידָא כְּמִיב בְּקִרְאָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה,

לְמִימָרָא דְּהוֹלֶכֶה לֹא (תַּפְקָה) [נִפְקָא. ד"ס] מִכֻּלָּל קִבְּלָה לִנְי דְּכִרְיָה, וְאָף עַל גִּבְּ שֶׁהִיא עֲצוּדָה שֶׁאֲפִשֵּׁר לְצִטְלָה, שֶׁאֵם רָחָה שׁוֹמֵעַ צִלָּה הַמִּזְבֵּחַ חוֹרֵק, הִיכָא דְּלֹא צִטְלָה עֲצוּדָה הִיא, וּמִפְּגִלִין אֶת הַקְרִבֵּן צִמְשָׁנָה, וְכִרְיָה כֵּהֵן וְצִגְדִּי כְּהִנֵּה, וּפֹסֶל צֶה אֲוִן, וְיוֹשֵׁב, וְעַרְלִי:

שְׁנִינִי בְּמִשְׁנֵתִינוּ טַהֲרוֹת: מִיכְתָּב כְּתִיבִין? לֹא נִצְרַכָּא אֵלֶּה לְשִׁיעוּר מִקּוּדָה דְּלֹא כְּתִיבָא דְּתַנְיָא וִיקְרָא טוֹ וְרַחֲמֵי (אֶת בִּשְׂרוֹ) בְּיָמִים נְקוּדָתוֹ צִפְתָּה, מִשְׁמַע מִים הַמִּיּוֹדִים, לְאַפּוֹקִי שְׁאֻזִּין, וּמִיָּהוּ, מִים חִיִּים לֹא לְרִיךְ, מִדְּכִמִּיב צֹז מִים חִיִּים (וִיקְרָא טוֹ) מִכֻּלָּל דְּשֶׁאֵר טַמְאִין לֹאֻ מִים חִיִּים צִעוּ וּמִיָּהוּ צִמִּים (צִמִּים. ד"ס) הַמִּיּוֹדִין [בְּעִינֵין דְּהִינֵין] בְּמִי מִקּוּדָה אָף עַל פִּי שֶׁהֵן [מִי. ד"ס] גִּשְׁמִים,

אֶת כָּל בִּשְׂרוֹ מִים שֶׁכָּל גּוֹפּוֹ עוֹלָה בְּהֵן, וְכִמְהָ הֵן אִמָּה עַל אִמָּה בְּרוּם שְׁלֹשׁ אִמּוֹת, וְשִׁיעוּר חֲכָמִים מִי מִקּוּדָה אֲרַבְעִים סָאָה:

שְׁנִינִי בְּמִשְׁנֵתִינוּ טַמְאוֹת: מִיכְתָּב כְּתִיבִין? לֹא נִצְרַכָּא אֵלֶּה לְכַעֲדָשָׁה מִן הַשְּׂרֵץ דְּלֹא כְּתִיבָא דְּתַנְיָא וִיקְרָא יֵא כָּל הַנוֹגַע "בְּהֵם" יִכּוֹל בְּכוֹלִין [בִּשְׂרֵץ שְׁלֵם], תְּלִמּוֹד לֹאֻמֵּר מֹהֶם כָּל אֲשֶׁר יִפּוֹל עֲלֵיו מֵהֶם צִמּוֹת יִטְמָא יִכּוֹל בְּמִקְצָתָן [גַּם בִּשְׁעוּר כָּל שְׁהוּא]? ת"ל בְּהֵם,

הֵא כִּיצַד? עַד שִׁיגִיעַ בְּמִקְצָתוֹ שְׁהוּא כְּכוֹל, שִׁיעוּר חֲכָמִים בְּכַעֲדָשָׁה, שֶׁכֵּן חוֹמָט [snail] אֹמֵר אֵי שְׁהוּא מִין (שְׂרֵץ) [שְׂרֵץ. ד"ס] שְׂקוּרִין [לִימָז"א. ד"ס] (שְׂזִלּוֹ), הַגְּדֵל בְּקִלְפָה הַהוֹלֶכֶת וּמַעֲגֵלָת תַּמִּיד כָּל כְּמָה שֶׁגָּדֵל תַּחֲלָתוֹ בְּכַעֲדָשָׁה (וּתַחֲלָת הַנִּיָּר) [וּתַחֲלָתָה יִכָּר. ד"ס] בְּקִלְפָה שֶׁל עֲדָשָׁה הִיא, רַבִּי יוֹסִי בְּר' יְהוּדָה אֹמֵר כּוֹזֵב הַלְטָאָה [lizard] לְפִי שֶׁמִּפְּרַכְסָתָּ לְאַחֵר שֶׁנִּחְסָה, וְהִינֵי מִקְצָתוֹ שְׁהוּא כְּכוֹל, שֵׁשׁ צוּ חִיּוֹת:

שְׁנִינִי בְּמִשְׁנֵתִינוּ עֲרוֹת: מִיכְתָּב כְּתִיבִין? לֹא נִצְרַכָּא

אֵלֶּה מִסִּיפָא בְּנֹאֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ הִרִי זֶה לֹא מַעַל עַד שִׁידוּר תַּחֲתִיָּה בְּשׁוּה פְּרוּמָה, מִכְּדִי שְׁנִינִי שְׁנִינִי כְּשִׁקְצָה צִנִּין, וְקִנְיָה צִנִּין שֶׁמִּסְמָתָה וְקִנְיָה מֹה לִי דֵר וּמֹה לִי לֹא דֵר הִינֵנוּ כְּהִרְרִין הַתְּלוּיִין בְּשַׁעֲרָה # [וְגַם כֵּאֵן צִרִיךְ לְדַעַת מֹה הַשַּׁעֲרָה, מִדְּכִין יִלְפִין כֵּן],

וּמֵאִי קוּשִׁיא דְּלִמָּא לְכַדְרַב דְּאִמֵּר רַב כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחָה עַל פִּי אֲרוּבָה לְפָקוֹק הַאֲרוּבָה, וְכָל שַׁעַר שִׁירָה נִטְלָה, וְלֹא שְׁנִינִי מִיָּדִי אִי דֵר בִּיה אִין לֹא דֵר בִּיה לֹא [זֶה סְבֵרָה פְּשׁוּטָה וְאִינָה תְּלוּיָה בְּשַׁעֲרָה?]

אֵלֶּה לְעוֹלָם כְּדִרְבָּא מִכֵּר צַעַל הַצִּית כִּי וְדָקָא קוּשִׁיא לֶךְ מִיָּדִי דְּהוּהָ אִמּוּצִיא מַעוֹת הַקֹּדֶשׁ לְחוֹלִין, הַתֵּם מִיָּדִי יִדַּע דְּאִיכָא זֹוִי דְּהַקְדֵּשׁ אִיבְעִיא לִיה לְעִיּוּנִי, הַכָּא מִי יִדַּע [וְאַפ"ה אִנּוּ מִחִיבִין אֶת הַשְּׁלִיחַ] הִינֵנוּ כְּהִרְרִין הַתְּלוּיִין בְּשַׁעֲרָה צִמְיָה מוֹעֲטָה מִדְּמִינִין לֹה לְמוֹלִיא מַעוֹת הַקֹּדֶשׁ לְחוֹלִין, שֶׁהִרִי קְרִיב הוּא לְאוֹנֵם יוֹתֵר מִן הַשּׁוּגָן:

שְׁנִינִי בְּמִשְׁנֵתִינוּ מִקְרָא מוֹעֵט וְהַלְכוֹת מְרוּבּוֹת: תֵּנָא [יֵשׁ בְּבִרְיָתָא עוֹד מִסּוּג זֶה שְׁלֹא נֹכַח בְּמִשְׁנָה שְׁלֵנוּ] נִגְעִים וְאַהֲלוֹת מִקְרָא מוֹעֵט וְהַלְכוֹת מְרוּבּוֹת, [וּמִקְשָׁה] נִגְעִים מִקְרָא מוֹעֵט, נִגְעִים מִקְרָא מְרוּבָה הוּא [שְׁהִרִי יֵשׁ שְׁנֵי פְּרָשִׁיּוֹת שְׁלִימוֹת בְּתוֹרָה תּוֹרִיעַ וּמוֹצוּרַע בְּעִנְיֵי נִגְעִים?]

אִמֵּר רַב פַּפָּא הִכִּי קָאֵמֵר נִגְעִים מִקְרָא מְרוּבָה וְהַלְכוֹת מוֹעֲטוֹת, אַהֲלוֹת מִקְרָא מוֹעֵט וְהַלְכוֹת מְרוּבּוֹת, וּמֵאִי נִפְקָא מִינָהּ? אִי מִסְתַּפְקָא לֶךְ מִילְתָּא בְּנִגְעִים עֵיין בְּקִרְאִי [שְׁהִרִי יֵשׁ מִקְרָא מְרוּבָה] וְאִי מִסְתַּפְקָא לֶךְ מִילְתָּא בְּאַהֲלוֹת עֵיין בְּמַתְנִיתִין [שְׁהִרִי יֵשׁ בַּה הִרְבָּה מִשְׁנִיּוֹת]:

שְׁנִינִי בְּמִשְׁנֵתִינוּ דִּינִין: מִיכְתָּב כְּתִיבִין מִפְּרֹשֶׁין יִפֵּה, וּמִתְנִינִין קָמִי יֵשׁ לֵהֵן סְמִיכָה מִשְׁמַע שְׁאִין מִפְּרֹשֶׁין? לֹא נִצְרַכָּא אֵלֶּה לְכַדְרֵי כְּלוֹמֵר יֵשׁ צֵהֵן דְּכִרִים שְׁאִין מִפְּרֹשֶׁין צִפְרִישׁ, כְּגוֹן זֶה וְכִיּוֹנָה צֶה דְּתַנְיָא רַבִּי אֹמֵר שְׁמוֹת כָּא נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ אֵם אֶסוֹן יִהִיָּה שְׁמָתָה הַאֲשֶׁה יִתֵּן מִמּוֹן דְּמִי הַאֲשֶׁה לְיִוְרָשִׁיָּה, שְׁאִין עֲלִיָּה חִיּוֹב מִיָּתָה, שְׁלֹא נִתְכוּן לֹה אֵלֶּה לְחִצְרוֹ נִתְכוּן, דְּכִמִּיב וְכִי יִנָּו אֲנָשִׁים יִחֲדוּ [וּקְסָר. ד"ס] רַבִּי נִתְכוּן לְחִרּוֹג אֶת זֶה וְהֵרַג אֶת זֶה פְּטוֹר מִמִּיתָה וּמִשְׁלֵם מִמּוֹן,

אֶתָּה אֹמֵר מִמּוֹן אוֹ אִינוּ אֵלֶּה נֶפֶשׁ מִמִּשׁ? נִאֻמְרָה נִתִּינָה לְמִטָּה וְנִתְמָה נֶפֶשׁ חֲסֵת נֶפֶשׁ [שְׁמוֹת כ"א כ"ג] מִמּוֹן, וּמֵאִי נֶפֶשׁ דְּמִי הַנֶּפֶשׁ וְנִאֻמְרָה נִתִּינָה לְמַעֲלָה [בְּפִסּוֹק שְׁלִפְנִין] לְעִינֵין דְּמִי וּלְדוֹת כְּמִיב וְנִתֵּן צִפְלִילִים [שֶׁם פְּסוּק כ"ב] מֹה לְהֵלֵךְ מִמּוֹן אֶף כֵּאֵן מִמּוֹן:

שְׁנִינִי בְּמִשְׁנֵתִינוּ עֲבוּדוֹת: מִיכְתָּב כְּתִיבִין? לֹא נִצְרַכָּא אֵלֶּה לְהוֹלֶכֶת הַדָּם דְּתַנְיָא וִיקְרָא א' ה' וְהִקְרִיבּוּ גְּבִי אֶהֱרִין הַקְּהָנִים

אבני חן למסכת חגיגה

דף י"א ע"ב

ולא במרכבה [שהוא עמוק יותר מבעשה בראשית], [ונכון לחש. ראו למסור לו סמרי מורה שנתנו צלח כגון מעשה צראשית ומעשה מרכבה. רש"י ישעיה ג' ג'], [וכאילו אמר ולא במעשה בראשית ולא במעשה מרכבה. ברכה משולשת],

[הוא סוד יותר נעלם ונשגב שנקרא "קבלה אלהית" דהיינו להתבונן בספירות שהן הכלים והכחות שבהן פועל הקב"ה בעולמו ולכן הן כביכול מרכבה לאין סוף ב"ה וע"י התבוננת זה מציין האדם מרחוק בעצם הלהות ומכיר מי הוא אביו שבשמים, וי"א דר"ל הלימוד להרכיב שמות הקדושים להוציא בכחם פעולות חדשות בעולם, והוא הנקרא "קבלה מעשית". יבין] ביחיד אין שם אלא הוא לצדו, וצגמרא מפרש לה,

אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו,

[מעשה מרכבה היא החכמה המונעת אל ה' יתברך בעצמו, כי המרכבה הוא שכבודו יתברך עליהם כמו חיות הקודש [ומפני מעלת חכמה זאת שמרבה בכבודו יתברך ראוי להסתיר יותר], ומעשה בראשית, הוא בריאת עולמו שפעל בעצמו והוא מדרגה למטה מזה, והעריות הוא חיבור הנמצאים זה עם זה כפי מה שהוא חיבור המציאות, ועל זה נבנה סוד העריות, כי העריות הוא חבור האדם אל אשר ראוי לו, והוא יוצא מן סדר חיבור המציאות ואין זה כמו מעשה בראשית ולכך הוא בשלשה. באר הגולה להמחר"ל באר חמישי בה], [הספורני באבות פ' משה קבל תורה מסיני דקאי על עניני אלהות והבינו מעצמו ע"י סיני],

[בחדושי אגודה כתב בשם ראבי"ה הא דאין דורשין בעריות כו' היינו בימי תנאים ואמוראים שהיו לומדים על פה, אבל אנו לומדים דבר הכתוב אין לחוש עכ"ל, אני מצאתי בספ' הוזהר פ' אחרי מות סדר עריות וטעמן ע"ד הקבלה שרומזין כולן על מעשה מרכבה נ"ל ע"ז אמרו שאין דורשין בעריות כו' מיהו בתלמוד שלנו משמע שהדבר כפשוטו. דרכי משה סימן רמ"ו קרוב לסופו עיי"ש],

[וראה עוד ביוסף דעת],

כל המסתכל בארבעה דברים [הללו. כ"י לונדון, גוטינגן] הני דמפרש ואזיל רתוי [ראוי. ד"ס] לו [כאילו לא] [שלא. ד"ס, כ"י לונדון, גוטינגן, וראה רע"ב ותיו"ט] בא לעולם,

מה למעלה מרקיע שעל ראשי החיות מה למטה [מהן] [מן הארץ. ד"ס] מה לפנים חוץ למחיצת הרקיע למזרח [קודם שנברא העולם. שט] ומה לאחור למערב,

[פ' מה בסוף גבולי העולם למזרח, ולמערב, אי נמי מה היה קודם ששת ימי בראשית ומה יהיה אחר שיכלה העולם. תוס' מגילה כה:]

חוספות: אינו יכול להיות מה שפירש המורה מה לפנים חוץ למחיצת הרקיע ומה לאחור למערב, מדפריך צגמרא צלמא מה למעלה ומה למטה ומה לאחור למי, אלא לפנים מה דהוה הוה, אלמא מה לפנים קודם לעולם הוה,

ועוד [מלאמי כחז. ד"ס] צמספתא, מה לפנים ומה לאחור מה היה ומה עתיד

לבתו מאנוסתו דלא כתיבא דלילו צמו מאשמו כתיבא ערות אשה [פ' הגשואה לו] וצמה וגו' [ויקרא יח] משמע בין שהצת ממנו בין מאיש אחר, וכתיב קרא אחרינא [ולא כתיב שם לשון אשה] ערות צת צנך או צת צנך וגו' ומוקמינן לה ציצמות [ז, א] צצמו מאנוסתו [פ' שאנס אשה, וגולד וולד מאונס זה אסור, אבל בתה מאיש אחר לא], מדלא אסר הכתוב צת צמה של אשה זו אלא צצת הצת שגולדה היינו [דכתיב בת בנך ודרשינן שרק בת בנו אסור אבל בת בנה של אנוסתו מאיש אחר מותר], וצחאי קרא דאנוסה צת צמו וצת צמו כתיב, צמו [שגולדה לו מאונס זה] לא כתיב [ועל זה אומר במשנה שיש לה על מה שיסמכו],

ואם תאמר קל וחומר הוא [שאם בת בתך אסור בתך לא כל שכן], אין מזהירין מן הדין, ואין עונשין מדין קל וחומר, [שדיני ?] ממונות, ומנות עשה והלכות עבודה ופסולי קדשים אלה למד צקל וחומר, אצל לא אזהרות ועונשין, ומקראי נפקא לן צמסכת מכות (ה, ב), ומהיכן נפקא לן צצמו מאנוסתו ?

דאמר רבא אמר לי ר' יצחק בר אבדימי אתיא הנה הנה אתיא זימה זימה לאסורא, אחי זימה זימה לשריפה, כתיב צנישואין שארה הנה זימה היא, וכתיב צאונסין כי ערוסק הנה, מה האמור צנישואין עשה הכתוב צמה צמה וצמה צנה, אף צאונסין עשה הכתוב צמו צצת צמו וצצת צמו, אחי זימה זימה לשריפה, מאחר שלמדנו אנוסה מנשואה, ונשואה כתיב זימה היא כמה דכתיב צאונסה דמי, וחזר ולמדנו צה שריפה מאיש אשר יקם את אשה ואם אמה זימה היא צאש ישרפו אותה ואתה [ויקרא כ:]

שנינו במשנתנו הן הן גופי תורה: הני אין הנך לא הני דמיפרשי הו גופי תורה, הנך דלא מיפרשי כולי האי לאו גופי תורה, צממיה? אלא אימא הן והן אלו ואלו גופי תורה:

פרק שני אין דורשין

ונקט דך מתני' חבא, אגב דמתני' דלעיל, ונחטפה משנה זו בחזקת חיד מפרקן דלעיל, אע"ג דשייכי טפי להתם, מרלא רצה תנא לסיים הפרק עם ראוי לו שלא בא לעולם. יבין

מתני': אין דורשין [מלמדים אחרים] בעריות בשלשה [לפי מוסקת הגמ' גרסין לשלשה בלמו"ד, אלא לשנים] שנים והוא,

ולא במעשה בראשית [פ' ר"ת הוא שם מ"ב אותיות היוצא מבראשית ומפוסק של אחריו. תוס'], [היינו מעולם התורה שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן. ברכה משולשת], [מעשה המרכבה ומעשה צראשית - צרימות הן. רש"י לקמן י"ג ע"א], בשנים אחד והוא,

אבני חן למסכת חגיגה

להיות, (עד כאן מוספות) [ואני מפיו כך שמעתי. ד"ס] [לאחר שיכלה העולם. שם],

[ואין הדברים הללו באין משיקול הדעת ואין צריך להסתכל בהן שהמסתכל בהן בא במיוקף דעת שאי אפשר לומר יש שם מקום חלל מופנה ואף לא מלא שהכל מחתיו הן שכשם שאין בה לומר כי קודם יצירת העולם היה חלל או מקום מלא או ריקם אלא אחר שנברא העולם נבראו שמים וארץ ואין ידוע מה למעלה ומה למטה ולפיכך נמנו רבותינו להסתכל מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור, ויש בגבורתו של הקב"ה לעשות כמה. ר"ח לקמן י"ג ע"א],

וכל שלא חם על כבוד קונו נגמרה מפרש מאי היא רתוי [ראוי. ד"ס] לו עוב ויפה היה לו אם לא נא לעולם, ואומר אני שהם לשון רמזנות, כלומר מרוס הוא אם לא נא לעולם, ודוגמנו צמרת כהנים אל אלעזר ואל איתמר צניו הנומרים (ויקרא י) [כ' אלעזר אומר. ד"ס] ראוין היו לשרף, אלא שרימה הכתוב להסיר שלא בא לעולם:

[רוצה בו מי שלא יחוס ויחמול על שכלו כי השכל הוא כבוד השם וכו' ואמרו במקום אחר אין המנאפין מנאפין עד שתכנס בהן רוח שטות וזה אמת כי בעת התאווה איזו תאוה שתהיה אין השכל שלם וכו', פירוש המשניות להרמב"ם], [כבוד קונו על שכלו, כי שכל האדם כשיצא מן הכוח אל הפועל הוא כבוד קונו, ובא להזהיר האדם שלא יחרוס שכלו בדמיונות הנפסדות, הן בטבעיים וכל שכן באלוהיות וגם לא ישתדל להטריד שכלו להשיג מה שאין בכוחו להשיג. ראב"ה עיי"ש עוד],

גמ': אמרת ברישא ולא במרכבה ביחיד וכיון דימדי הוא ואינו שומע מפי הרב על כרחך מדעתו הוא מנין, וקאסרת ליה והדר אמרת אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו [פ'] ואם אינו מבין למה אתה צריך לומר לו שלא ילמוד, איך ילמוד?

[ומתריץ] **הכי קאמר אין דורשין בעריות לשלשה לצד מן הדורש ולא במעשה בראשית לשנים וכל עין שאלה ולא במרכבה ליחיד לתלמיד יחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו שלא יטעך לשלול לצד כשיסמך לו, ללא אורח ארעה לפרושא צדיק:**

שנינו במשנתנו אין דורשין בעריות בשלשה: מ"ט אילימא משום דכתיב ויקרא יח איש איש אל כל שאר בשרו, איש איש תרי, שאר בשרו חר, ואמר רחמנא לא תקרבו לגלות ערוה לא תקרבו שלשתכם זה אל זה לגלות טעמי פרשת עריות [והוי בעין אסמכתא],

אלא מעתה דכתיב ויקרא כר איש איש כי יקלל אלהיו, ויקרא כ איש איש אשר יתן מזרעו למוֹלך, הכי נמי [שצריך שלשה]?

אלא הנהו [איש איש כי יקלל אלהיו, ומאיש איש אשר יתן מזרעו למוֹלך]

מיבעי ליה לרבות את הנכרים שמוזהרין על ברכת השם ועל ע"ז ישראל, האי נמי מיבעי ליה לרבות את הנכרים שמוזהרין על העריות בישראל,

[פ'] דלא מהאי קרא למדנו שגוים מוזהרים על עריות דאי אפשר לומר כן, דא"כ יהיו מוזהרים על כל הפרשה בישראל, אלא הכי פירושא דחייבים כרת על עריות שלהם כמו ישראל, אבל עיקר אוהרתן מבואר בפסוק ויצו ה"א על האדם כדאיתא בסנהדרין דף ג"ו ע"ב. מרומי שדה],

אלא מדכתיב ויקרא יח ושמרתם את משמרת, ושמרתם תרי משמרת, ואמר רחמנא לבלתי עשות מחקות התועבות, אלא מעתה דכתיב שמות לא ושמרתם את השבת שמות יב ושמרתם את המצות ושמרתם את משמרת הקדש הכי נמי?

אלא אמר רב אשי מאי אין דורשין בעריות בשלשה אין דורשין בסתרי עריות שאין מפורשות, כגון צנו מאנסמו, ואם חמיו ואם חמיו דנפקי צמסכת סנהדרין (עב, א) מדרש [ומאי ניהו סתרי עריות כגון הערואה ונשיקה ואוהרה ועונש לזכר הנשכב, וכן כמה שנים יהיה ויתחייב השוכב עמו וכיוצא בהן. ר"ח] [בשלשה] [לשלשה] מ"ט?

סברא הוא בי תרי כי יתבי קמי רבייהו חד שקיל וטרי בהדי רביה נוסא ונותן נהלכה עס רבו ואידך מצלי אודניה לגמרא מטה אנו ושומע דכריהו והן שומעין את דברי הרב [פ'] כשהרב מדבר או שניהם שומעין], אל כל כשהן שלשה שקלי וטרו הנך מרי זה עס זה, ולא שמעו מאי דאמר רבן, ואמו למישרי איסורא צעירות על ידי שלא שמעו מפי הרב כשדרש צו איסור,

תלתא חד שקיל וטרי בהדי רביה, והנך תרי שקלו וטרו בהדי הדדי, ולא ידעי מאי קאמר רבייהו ואתו למישרי איסורא בעריות,

אי הכי כל התורה נמי? עריות שאני דאמר מר צממניתן צממיתא דמסכת מכות (כג, ז) גזל ועריות נפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להם [מתאוה להם כל יום ומחמדתן. ד"ס],

אי הכי גזל נמי? עריות בין בפניו [שיש אשה ערוה לפניו] בין שלא בפניו [אלא לומר הלכות] נפיש יצריה גזל בפניו כשהוא רואה לפניו שיכול לגזול נפיש יצריה שלא בפניו לא נפיש יצריה:

שנינו במשנתנו ולא במעשה בראשית בשנים: מנא הני מילי דאין שנים שואלין צממיתא צממיתא? דתנו רבנן דברים ד כי שאל נא [מדרא אמר שאלו אלא שאל בלשון יחיד. ר"ח] לימים ראשונים, יחיד שואל ואין שנים שואלין,

אבני חן למסכת חגיגה

^{1,2}שמים וארץ דכתיב בראשית א בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ,

^{3,4}תהו ובהו לקמן מפרש להו דכתיב בראשית א והארץ היתה תהו ובהו,

^{5,6}אור וחשך, חשך דכתיב בראשית א וחשך על פני תהום, אור דכתיב בראשית א ויאמר אלהים יהי אור,

^{7,8}רוח ומים דכתיב בראשית א ורוח אלהים מרחפת על פני המים,

^{9,10}ומדת יום ומדת לילה עשרים וארבע שעות זמן שניהם דכתיב בראשית א ויהי ערב ויהי בקר יום אחד,

תנא תהו קו ירוק [לא מצאתי פירוש פשוט לזה] שמקיף את כל העולם כולו שממנו יצא חשך, שנאמר תהלים י"ח י"ב ישת [ישם] חשך סתרו סביבותיו [שהיה חשך סביבו ועי"ז יסתר] למדת שקו החשך מקיף את השמים [סביב היינו קו הירוק מקיף],

בהו אלו אבנים המפולמות לשון לחלום המשוקעות בתהום, שמהן יוצאין מים,

שנאמר ישעיה לד ונטה עליה קו תהו ואבני בהו למדת שהמהו קו, והצבו אבנים,

[ומקשה] ואור ביום ראשון איברי והכתיב ויתן אותם אלהים ברקיע השמים, וכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי?

כדר' אלעזר דא"ר אלעזר אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגזז מהן שנאמר איוב לה וימנע מרשעים אורם,

ולמי גזזו לצדיקים לעתיד לבא, שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב, ואין טוב אלא צדיק, שנאמר ישעיה ג אמרו [ענינו שבח ורוממות. מ"צ] צדיק [שבחו ורוממו את הצדיק. מ"ד] כי טוב, כיון שראה אור שגזזו לצדיקים שמח שנאמר מושלי יג אור צדיקים ישמח [האור עצמו הוא ששמת על שגשאר גזזו לצדיקים לבד. שטן],

כתנאי אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו דברי רבי יעקב, וחכ"א הן הן

יכול ישאל אדם קודם שנברא העולם מה היה קודם שנברא העולם? ת"ל דברים ד למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ, יכול לא ישאל אדם ממשות ימי בראשית דהא למן צריית אדם הוא דהייב רשותא, והוא נערב שנת נברא? ת"ל לימים ראשונים מיום ראשון אשר היו לפניך [מיום שנברא אדם יש רשות לישאל אבל מקודם לכן אסור לישאל בהן. ר"ח],

יכול ישאל אדם מה למעלה ומה למטה מה לפניו ומה לאחור? ת"ל דברים ד ולמקצה השמים ועד קצה השמים, מלמקצה השמים ועד קצה השמים אתה שואל ואין אתה שואל מה למעלה מה למטה מה לפניו ומה לאחור,

דף י"ב ע"א

השתא דנפקא ליה מלמקצה השמים ועד קצה השמים דאסור לשאול מה שיש חוץ למחלוקת, ממילא נפקא לן דאסור לשאול בקודם שנברא, דהיא היא, מה שהיה קודם לצרייתו הוא עכשיו חוץ למחלוקת, הלכך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ למה לי למעוטי מיניה קודם שנברא העולם?

כדר' אלעזר, דאמר רבי אלעזר אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע, שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים על הארץ היה, ומגיע לשמים, וכיון שסרח הניח הקב"ה ידיו עליו ומיעטו, שנאמר תהלים קלט אחור וקדם צרתני שמי פעמים ירדתי, תחלה גבוה ולבסוף שפל ותשת עלי כפך [והעמידו על מאה אמה, דהכי הוה גימטריא של "כף". רש"י סנהדרין ק.],

אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה כשהיה שוכב היה ראשו למזרח ורגליו למערב שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים, כיון שסרח הניח הקב"ה ידיו עליו ומיעטו, שנאמר ותשת עלי כפך,

אי הכי קשו קראי אהרדי? אידי ואידי חד שיעורא הוא, [קשיא לי דמקצה השמים ועד קצה השמים הוא כפלים כמין הארץ עד השמים שהארץ מכוננת באמצע השמים כנקודה בתוך העיגול וכך הוא מן הארץ ועד השמים כמו מן הארץ ועד השמים לצד מזרח וכמו כן לצד מערב וכמו כן לצד דרום וכמו כן לצד צפון וכמו כן למטה עד השמים. תוס' ר"ד.],

ואמר רב יהודה אמר רב עשרה דברים נבראו ביום ראשון ואלו הן, שמים, וארץ, תהו, ובהו, אור, וחשך, רוח, ומים, מדת יום, ומדת לילה,

אבני חן למסכת חגיגה

שנאמר עמוס מ' ו' הבונה בשמים מעלו תיו [מלשון עליה הבנויה ממעל. מ"צ] אלמלא עליה מיקרו ואגרתו [ענין קביצה אחת. מ"צ] על ארץ יסדה,

אמר להם ב"ש לב"ה לדברייכם אדם עושה שרפרף לרגליו, וכסא לשב, על כרמך הכסא עשוי תחלה, ולפי גובה הכסא הוא מתקן השרפרף ואח"כ עושה כסא, שנאמר ישעיה סו כה אמר ה' השמים כסאי [לשון כסא שיושב הקב"ה עליה בביכול] והארץ הדרום רגלי,

וחכ"א זה וזה כאחת נבראו שנאמר ישעיה מח אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים מסיפיה דקרא יליף, דכתיב, יעמדו יחדו כשצראן ועשאן פקעיות, כמו שאמרנו למעלה, קורא אני אליהם יעמדו יחדו,

ואידך מאי יחדו דלא משתלפי מהדדי [שלעולם השמים וארץ יחדיו ואינם נשלפים זה מזה],

קשו קראי אהדדי [בראשית ברא, וביום עשות ה' אלקים] אמר ר"ל כשנבראו ברא שמים ואח"כ ברא הארץ, וכשנמטה נטה הארץ ואחר כך נטה שמים,

מאי שמים? א"ר יוסי בר חנינא ששם מים, במתניתא תנא אש ומים מלמד שהביאן הקב"ה וטרפן עירבן זה בזה ועשה מהן רקיע,

שאל רבי ישמעאל את ר"ע כשהיו מהלכין בדרך א"ל אתה ששימשת את נחום איש גם זו כ"ב שנה שהיה דורש כל אתין שבתורה את השמים ואת הארץ מה היה דורש בהן?

[בפסחים כ"ב ע"ב שמעון העמסוני, ואמרי לה נחמיה העמסוני, היה דורש כל אתים שבתורה וכע"ז בקידושין ג"ז ע"א, וב"ק מ"א ע"ב ובכורות ו' ע"ב],

א"ל אילו נאמר שמים וארץ הייתי אומר שמים שמו של הקב"ה, עכשיו שנאמר את השמים ואת הארץ שמים שמים ממש ארץ ארץ ממש,

דף י"ב ע"ב

את הארץ למה לוי? להקדים שמים לארץ דאי לא כתיב את הוא אמינא כחשת נצרא, אללא שאי אפשר לקרות שני שמות כחשת, להכי כתב את להקדים,

והארץ היתה תהו ובהו מכדי בשמים אתחיל ברישא מאי שנא דקא חשיב מעשה ארץ?

מאורות שנבראו ביום ראשון ולא נתלו עד יום רביעי [שאו נגלית פעולתן. ראמ"ה],

אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב בעשרה דברים נברא העולם בחכמה יודע מה שלמד ובתבונה שהוא מנין דבר חדש מפלפול חכמתו וברדעת יסוד [הדעת?] ובכח הוא כח הזרוע ובגעררה מופת, כדאמרין לקמן שגער בו ועמד ובגבורה גבורת הלג בצדק ובמשפט בחסד וברחמים,

^{1,2} בחכמה ובתבונה דכתיב משלי ג' ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה,

³ ברדעת דכתיב משלי ג' ברדעתו תהומות נבקעו,

^{4,6} בכח וגבורה דכתיב תהלים סה מכין הרים בכחו נאזר בגבורה,

⁵ בגעררה דכתיב איוב כ"ו י"א עמודי שמים ירו פפו [ירעדו. מ"צ] יתמהו מגעררתו,

^{7,8} בצדק ומשפט דכתיב תהלים פט צדק ומשפט מכון כסאך,

^{9,10} בחסד ורחמים דכתיב תהלים כה זכר רחמך ה' וחסדך כי מעולם [מכריאת העולם] המה,

ואמר רב יהודה אמר רב בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות לומסי"ל בלגו, [פקעת של חוטם] של שתי עד שגער בו הקב"ה והעמידו, שנאמר איוב כ"ו י"א עמודי שמים ירו פפו [ירעדו. מ"צ] ויתמהו מגעררתו,

והיינו דאמר ר"ל מאי דכתיב בראשית לה אני אל שדי, אני הוא שאמרתי לעולם די, [ואמר. ד"ס] ר"ל בשעה שברא הקב"ה את הים היה מרחיב והולך עד שגער בו הקב"ה ויבשו שנאמר נחום א' ד' גוער בים ויבשהו, וכל הנהרות החריב,

ת"ר ב"ש אומרים שמים נבראו תחלה ואח"כ נבראת הארץ שנאמר בראשית ב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, וב"ה אומרים ארץ נבראת תחלה ואח"כ שמים שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים,

אמר להם ב"ה לב"ש [שאומרים שמים נברא תחלה] לדברייכם אדם בונה עלייה ואח"כ בונה בית, [והשמים נמשל לבית]

אבני חן למסכת חגיגה

הנוטה כדוק [ענין קרום. מ"צ] יריעה, טייל"א צלעו (במובן בר, יריעה) אלמלא יש שמים שאין משמשין אלא תשמיש יריעה פרוסה 'שמים' וימתחם כאהל לשבת [פרשם כאהל להיות מוכן לשבת תחתיו. מ"ד], [הרי ששייך לשון נטיה ומתיחה לגבי שמים],

2רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועין שנאמר בראשית א ויתן אותם אלהים ברקיע השמים, [לפ"ז קשה למה בקידוש לבנה אומרים אשר במאמרו ברא שחקים דהול"ל ברא "רקיע"? אבל ראה לעיל דרב יהודה סבר שיש רק שני רקיעים, ובסנהדרין מ"ב ע"א רב יהודה הוא שמנסח הברכה, ונמצא דלשיטתו כל השמות הם על שני רקיעים אלו, והשם "שחקים" נאה לקידוש לבנה שיש בה רמז ל"חק וזמן נתן להם". ע"פ פירות תאנה בשם רע"א עיי"ש],

3שחקים שבו רחיים עומדות ומוחנות מן לצדיקים שנאמר תהלים עה ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול וגו',

4זבול שבו ירושלים ובית המקדש ומזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן שנאמר מלכים א ח בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים,

ומגלן דאיכרי [זבול] שמים? דכתיב ישעיה ס"ג ט"ו הבט משמים וראה מזבול [ענין מדור. מ"צ] קדשך ותפארתך,

5מעון לשון מדור, מקום שמלאכים דרין בו שבו כיתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות [ושותקין] ביום מפני כבודן של ישראל שמקלסין ציוס, שנאמר תהלים מב יומם יצוה ה' חסדו יואה למלאכים לשמוק, כדי לעשות חסד ללצים חסד, והם המתמנים ובלילה שירה עמי כרקיע עם שיר שלי שקילסמי ציוס,

אמר ר"ל [אכתי לא סיים למיתיה דו' רקיעים שהתחיל לפרש. תוס', והטעם שהפסיק כאן במאמר זה כיון שהוא עוד דרש בפסוק יומם יצוה ה' חסדו וכו'] כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר יומם יצוה ה' חסדו, ומה טעם יומם יצוה ה' חסדו משום ובלילה שירה [וקורא עסק התורה "שירה"] עמי,

ואיכא דאמרי אמר ר"ל כל העוסק בתורה בעוה"ז שהוא דומה ללילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד לעוה"ב שהוא דומה ליום, שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי,

א"ר לוי כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים, שנאמר איוב ל' ד' הקוטפים [ענין

תנא דבי ר' ישמעאל משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו השכימו לפתחי השכים ומצא נשים ואנשים למי משבח למי שאין דרכו להשכים והשכים [דהיינו הנשים, כן בבריאת הארץ כיון שהיא דבר גשמי ותחתון, ונבראה יחד עם השמים, ראוי לדבר בה יותר. שט] הכא נמי [מדקלא. רע"ז] לשמים תמלה, הוה ליה [שמים דרכו להשכים ו. רע"ז] ארץ אין דרכו להשכים, ועוד שכל מעשה ארץ # [לא ידעתי על איזה מעשה ארץ] מתווס, ומעשה שמים [לכאורה הכוונה על מהלך הכוכבים והמזלות] צמחירות, וזו השכימה עמה, שנבראו כלם לך המחיל לספר מעשה תמלה, [פ'] אף שהשמים נברא תחלה ואח"כ הארץ? מ"מ באופן "רלטיבי" נבראו בזמן אחד, שלפי הטבע היה צריך הארץ לבראת הרבה זמן לאחר שמים. וראה מהרש"א ומה שהביא ביל"י בשם המפרשים]

תניא ר' יוסי אומר אוי להם לבריות שרואות ואינן יודעות מה רואות, עומדות ואין יודעות על מה הן עומדות, הארץ על מה עומדת? על העמודים שנאמר איוב ט המרגיז [המרגיע. מ"ד] ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון [יהרדון. מ"צ], [הרי שיש לארץ עמודים],

עמודים על המים שנאמר תהלים קלו לרוקע הארץ על המים, מים על ההרים שנאמר תהלים קד על הרים יעמדו מים, הרים ברוח שנאמר עמוס ד כי הגה יוצר הרים ובורא רוח מה ענין זה אלל זה, אלא ללמד שזה הים עומדין על הים, רוח בסערה שנאמר תהלים קמה רוח דבר הים סערה עושה דברו סערה עשאתו, סערה תלויה בזרועו של הקב"ה שנאמר דברים לג ומתחת כל היצירה זרועות עולם הסוגלות אותו,

וחכ"א על י"ב עמודים [רמז לתנועת גלגל המזלות. ראמ"ה] עומדת שנאמר דברים לב יצב [פ'] מעמיד ע"י עמודים גבולות עמים למספר בני ישראל [במספר השבטים שהם י"ב], וי"א ז' עמודים [רמז לתנועת שבעה כוכבי לכת. ראמ"ה] שנאמר משלי ט חצבה עמודיה שבעה, ר"א בן שמוע אומר על עמוד אחד [רמז] לגלגל היומי המניע כל הגלגלים בסיבובו. ראמ"ה] וצדיק שמו שנאמר משלי י וצדיק יסוד עולם,

א"ר יהודה שני רקיעים הן שנאמר דברים י הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים [הגלגל היומי אשר אין בו כוכב, ומנה שאר הגלגלים שיש בהם כוכב כולם כאחד. ראמ"ה], ר"ל אמר שבעה ואלו הן וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות,

¹וילון [כשפרוס הוא מכסה את האור] אינו משמש כלום אלא נכנס שחרית למוך מיק, והאור נראה ויוצא ערבית ממיק, ומתפשט למטה מן האור, והרי העולם משון ומחדש בכל יום מעשה בראשית וזהו מידושו למעשה בראשית בכל יום שנאמר ישעיה מ' כ"ב

אבני חן למסכת חגיגה

גנוי חיים דכתיב תהלים לו כי עמך מקור חיים,

וגנוי שלום דכתיב שופטים ו ויקרא לו קראה אללו ה' שלום,

וגנוי ברכה דכתיב תהלים כד ישא ברכה מאת ה',

נשמתי של צדיקים דכתיב שמואל א כה והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך,

רוחות ונשמות שעתיד להיבראות דכתיב ישעיה נ"ז מ"ז כי רוח מלפני יעמוף [מלשון עטיפה ולבישה. מ"צ] אלמלא לפניו הם ונשמות אני עשיתי [כי רוח האדם מלפני בא לו ועטפה אותו והנשמות כולם הלא אני עשיתי ולכן ראוי לי לרחם עליהם. מ"ד],

וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים דכתיב תהלים ס"ח גשם נדבות תניף [ענין הולא והתכה. מ"צ] אלהים [כשבאו לארץ הולת עליה גשמי נדבה. מ"ד], נחלתך ונלאתה [הוי"ו יתירה הוא ענין עייפות. מ"צ, כשהיתה נחלתך עייפה וצמאה למטר. מ"ד] אתה כוננתה [מלשון הכנה. מ"צ, הלא אתה ה' כוננת אותה במטר. מ"ד] והאי קרא צמתן מורה כתיב, שיתם נשמתי, שנאמר נפשי ילאה דדכרו [שיר השירים ה], והניף עליהן טל תחייתו, שנאמר גשם נדבות תניף אלהים והאי קרא משמתי צמתן מורה, צממור יקום אלהים יפולו אויביו,

[ושם. ד"ם] [ברקיעים] אופנים [גלגל כעין של עגלה. מ"צ א' מ"ו, ומשמע שיש לאופנים אלו חיות משלהם], ושרפים, וחיות הקדש, ומלאכי השרת, וכסא הכבוד מלך אל חי רם ונשא, שוכן עליהם בערבות, שנאמר תהלים סח סולו לרוכב בערבות [רוממו לה] הרוכב על השמים הנקראים ערבות. מ"ד] ביה שמו [ר"ל היו בטוחים בתשועה בעבור כי עתה יה שמו ואין השם שלם עד הזמן ההוא ותבוא א"ב התשועה למען שמו ולזה מעתה [וממשיך הפסוק ועלו לפניו] עליו ושמחו לפניו. מ"ד],

ומגלן דאיקרי [ערבות] שמים? אתיא רכיבה רכיבה כתיב חכא סולו לרוכב בערבות, וכתיב התם דברים לג רוכב שמים בעורך,

[וכאן מסיים ר"ל את דבריו שיש ז' רקיעים וחשך וענן וכו' מקיפין אותו] וחשך וענן וערפל מקיפין אותו, שנאמר תהלים יח ישת חשך סתרו סביבותיו סוכתו חשכת מים עבי שחקים,

ומי איכא חשוכא קמי שמיא והכתיב דניאל ב' כ"ב הוא גלגל עמיקתא ומסתרתא [הוא מגלה דברים עמוקים ונסתרים], ידע מה בחשו כא, [ונהו ר'א] עמה [שרי] שרא?

תלישה, כמו וקטפת מלילות. מ"צ] מלוח [שם עשב מר. מ"צ] עלי שיה [עלי אילן. מ"צ] ושרש רתמים [השרש של מין צמח ששמו רותם] לחמם

[ובדרך דרש דורש הפסוק שאלו שמפסיקין דברי תורה שנתנו מן הלוחות "מלוח", לשם שיחה סתם "עלי שיה" נענשים באכילת גחלים הנעשים משרש רתמים. שם],

ומגלן דמעון איקרי שמים? שנאמר דברים כו השקיפה ממעון קדשך מן השמים,

⁶מבון לשון אוצר של פורעניות, כמה דאמר נכחו ללצים שפטים (משלי יט) שבו אוצרות שלג כל אלה לפורעניות, ואוצרות ברד, ועליית [עליה ששם אוצרים] מללים רעים [bad dewy, a habitat of certain fungi, and fungi] ועליית אגלים לשון (עוגל) [עוגה] של מים (מולין מה, א), ולשון אגלי טל (איוז לה), ולשון אגן הסהר (שיר השירים ו) שמתחלפת למ"ד צנו", והם מים העומדים להלקות פירות, וחדרה [וחדר ובית] של סופה [ומערה] [סופה ומערה, רוחות חזקות. מ"צ ישעיה כ"ט ו'] ומערה של קיטור, ודלתותיהן אש, שנאמר דברים כה יפתח ה' לך את אוצרו הטוב למדת שיש לו אוצר לפורענות,

[ומקשה] הני ברקיעא איתנהו הני בארעא איתנהו דכתיב תהלים קמח הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו?

אמר רב יהודה אמר רב דוד ביקש עליהם רחמים והורידן לארץ אמר לפניו רבש"ע תהלים ה לא אל חפץ רשע אתה, לא יגורך (במגורך) רע לא יגור אלך צדיק אתה ה' לא יגור במגורך רע,

ומגלן דאיקרי [מבון] שמים? דכתיב מלכים א ה ואתה תשמע השמים מכון שבתך,

⁷ערבות שבו צדק משפט, וצדקה, גנוי חיים, וגנוי שלום, וגנוי ברכה, ונשמתי של צדיקים, ורוחות ונשמות מדא היא, יש מפרשין רוח היא הנשמה העשויה בדמות הגוף, נשמה נשימה אליי"א כלעז (נשימה) שעתיד להיבראות, וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים,

צדק ומשפט דכתיב תהלים פט צדק ומשפט מכון כסאך והכסא בערבות הוא כדמסקין לקמן,

צדקה דכתיב ישעיה נט וילבש צדקה כשרין למדת שעמו נדקה שריה,

אבני חן למסכת חגיגה

לא קשיא הא

אך אל שאול תורד אל ירכתי בור:

דף י"ג ע"א

בבתי גואי ונהורא עמיה שרא הא בבתי בראי [יש גם חשך],

ואמר רב אחא בר יעקב עוד רקיע אחד יש למעלה מראשי החיות דכתיב יחזקאל א ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא,

עד כאן יש לך רשות לדבר מכאן ואילך אין לך רשות לדבר, שכן כתוב בספר בן סירא, במופלא ממך נמוכדל ומופרש ממך, שלא להקדוש כדוך הוא לגלות לך אל תדרוש, ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשית התבונן אין לך עסק בנסתרות,

תניא אמר רבן יוחנן בן זכאי מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע נמוכדלגר בשעה שאמר ישעיה יד אעלה על במתי עב אדמה לעליון?

יצתה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע בן בנו של נמרוד הרשע [לאו דוקא שהרי כוש ילד את נמרוד ולא מצינו אותו רשע מורע כוש אלא על שם מעשיו שמלך גם הוא בשנער. תוס', וראה רש"ש] שהמריד כל העולם כולו עליו לשון נקיה היא, כלומר על עצמו, ולא עלי במלכותו, כמה שנותיו של אדם שבעים שנה שנאמר תהלים צ ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה,

והלא מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע,

למעלה מהן חיות הקדש, רגלי החיות עוזי פרסומיהן כנגד כולם [כל הרקיעים], קרסולי [ankle] החיות אסמיולה, שקורין קצילי"א בלעז [אסמיולה קצילי"א בלעז. רע"י] כנגד כולן, שוקי [legs] החיות הוא ע"ס הנמכר ע"ס הרגל כנגד כולן, רכובי [בכ"י] החיות הוא ע"ס היך הסמוך לשוק, יך הוא ע"ס הקולית המקוע צממניס כנגד כולן, ירכי החיות כנגד כולן, גופי החיות כנגד כולן, צוארי החיות כנגד כולן, ראשי החיות כנגד כולן, קרני החיות כנגד כולן,

למעלה מהן כסא כבוד, רגלי כסא הכבוד כנגד כולן, כסא הכבוד כנגד כולן, מלך אל חי וקים רם ונשא שוכן עליהם ואתה אמרת אעלה על במתי עב אדמה לעליון !

ולא במרכבה ביחיד: תני רבי חייא אבל מוסרין לו ראשי פרקים ראשי פרשיות שנה,

אמר רבי זירא אין מוסרין ראשי פרקים אלא לאב ב"ד ולכל מי שלבו דואג בקרבו ואינו מיקל את ראשו, איכא דאמרי והוא שלבו דואג בקרבו מרמי צעין [משמע שביניהם היה אב ב"ד שהיקל ראשו],

אמר רבי אמי אין מוסרין סתרי תורה כגון מעשה המרכבה וספר יצירה ומעשה בראשית, והיא ברייתא אלא למי שיש בו חמשה דברים ישעיה ג שר חמשים, ונשוא פנים, ויועץ, וחכם חרשים, ונבון לחש לקמן [י"ד ע"א] מפרש להו,

ואמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה (לעובד כוכבים) [לנכרי] שנאמר תהלים קמו לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום,

אמר ליה רבי יוחנן לרבי אלעזר תא אנמרך במעשה המרכבה, א"ל לא קשאי לא זקנתי, וצעין לכו דואג [ועדיין יש בי רתיחת הטבע. ראמ"ה], כי קש נח נפשיה דרבי יוחנן, א"ל ר' אסי תא ואנמרך במעשה מרכבה, א"ל אי זכאי גמירתא מר' יוחנן רבך [אם הייתי ראוי ללמוד לימוד זה הייתי לומדה כבר מר' יוחנן רבך, דר' אסי היה תלמידו של ר' יוחנן],

רב יוסף הוה גמיר [בעל פה. רש"ש] מעשה המרכבה, סבי דפומבדיתא [רב יהודה ורב עינא. כ"ה בסנהדרין י"ז ע"ב] הוו תנו [מן ספר. רש"ש] במעשה בראשית מעשה המרכבה ומעשה בראשית - צרייתות הן, אמרו ליה ליגמור לן מר מעשה מרכבה, אמר להו אנמרון לי מעשה בראשית,

בתר דאנמרון [שלמדו סבי דפומבדיתא את רב יוסף מעשה בראשית] אמרו ליה ליגמרון מר במעשה מרכבה, אמר להו תנינא בהו שיר השירים ד דבש וחלב תחת לשונך, דברים המתוקין מדבש וחלב [פי' סתרי תורה] יהו תחת לשונך,

ר' אבהו אמר מהכא משלי כו כבשים [דברים כבושים ונפתרים] ללבושך, דברים שהן כבשוננו של עולם סתרו של עולם, כמו ישא כבשא [חולין נג, צ], צהדי כבשי דרחמנא למה לך [צרכות י, א], ממני ילאו כבושין [מכות כג, צ] יהיו תחת לבושך [בהצנע ובסתור],

***[ראה רש"י יחזקאל א' כ"ז וראה כעין חשכול. לא ניתן רשות להסבין במקרה זה],

אבני חן למסכת חגיגה

והדרשו,

ת"ר מעשה בתינוק אחד שהיה קורא בבית רבו בספר יחזקאל והיה מבין בחשמל לדרוש מהו ויצאה אש מחשמל ושרפתו, וביקשו לגנוז ספר יחזקאל, אמר להם חנניה בן חזקיה אם זה חכם [וכי] הכל חכמים הן [פי' שהחשש הוא רק על קטנים כיון שהם צעירים מדי לדרוש בענינים אלו, כמו שאמר לעיל דלאו מטי זימניה, וקטן מבין הוא מילתא דלא שכיחא, אבל גדול אם מבין ילמוד. ע"פ המהרש"א],

מאי חשמל? אמר רב יהודה

דף י"ג ע"ב

חיות אש [נשקן. רע"י] ממללות אש יוצא מדיצוקן [וחשמל הוא נוטריקון חיות אש מ'מל'לות],

במתניא תנא [בפירוש המלה חשמל] עתים חשות עתים ממללות [ניטרוקין חש-מל], [פרש"י בספר יחזקאל ממללות, כלומר משבחות ומהללות את השם. מהרש"א], בשעה שהדיבור יוצא מפי הקב"ה חשות ובשעה שאין הדיבור יוצא מפי הקב"ה ממללות,

יחזקאל א' י"ד והחיות רצוא ושוב מו"ללות ראשן מתחת הרקיע הנטוי למעלה מראשיהן, וחזירות ומכנסות אותן ממורא השכינה במהירות **כמראה הבזק** כריזה ושינה של להב היוצא מפי הבזק,

[פר"ח לפי שהן מנחלים עוממות ודרכן לדמות לשאר שרפים ולהוציא להבה והניצוץ חוזר והיינו רצוא ושוב. תוס'.

מאי רצוא ושוב? אמר רב יהודה כאור היוצא מפי הכבשן שזרפיין בו אבנים לסידי, וזקן לשון שברי (שברים) [תרכסין] הוא, שהאור יוצא בין אבן לבין, כדתנן צעיריין (קד, א) צוקין מלח על גבי הכבשן שלא יתליקו הכהנים,

מאי כמראה הבזק? אמר רבי יוסי בר חנינא כאור היוצא מבין החרסים דרך מוקדי זהב לנקוב כלי חרס נקבים נקבים, וסופין אותו על גבי גמלים, שהזבזב נמון צקן [בתוך הגמלים] צמון כמישת (התרכסין של לבנים) [תרכסית של לבנה. רע"י] על גבי כלי חרס [וכך מצרפים הזוהב], ולהב יוצא למעלה דרך נקבי הכלי, והוא עשוי גווניס גווניס וממדי יוצא ונכנס,

יחזקאל א' ד' וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון מצבל, שהוא צפון, שנאמר מנפון תפסת הרעה (ירמיהו א) ענן גדול ואש מתלקחת, ונוגה [ענין הארה וזריחה. מ"צ] לו סביב, ומתוכה כעין החשמל [הוא הודך אשר באש המנוקה מן העשן, אף היא מלה

יחזקאל א' כ"ו וממעל לרקיע אשר על-ראשם כמראה אבן-ספיר דמות פסא ועל דמות הפסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה: כו וארא [בעין חשמל כמראה-אש בית-לה סביב כמראה מתניו ולמעלה וממראה מתניו ולמטה ראיתי כמראה-אש ונגה לו סביב: כח כמראה תקשט אשר יהיה כענן ביו"ם הנשם בן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות קבו ד'יהודה ואראה נאפל על-פני ואשמע קו' ל' מדבר:

אמרו ליה [סבי פומבדיתא לרב יוסף] תנינן בהו עד יחזקאל ב' א' ויאמר אלי בן אדם כנר שנינו עד [תחלת פרק ב'] ויאמר אלי בן אדם עמוד על רגליך, אמר להו [רב יוסף] הן הן מעשה המרכבה אס עד כאן שניסם (הרבה) [הכל. רע"י] שניסם, ששני מקראות הללו שהן וארא כעין החשמל וגו' [יחזקאל א' כ"ז] כמראה הקשת וגו' [פסוק כ"ח] הם שהקפידו עליהם חכמים מלדושם, שהן מדברין צורת שכינה ומראהו,

מיתבי [אך אמרת שפסוק כ"ז וכ"ח הן מעשה מרכבה, הא שנינו בברייתא] עד היכן מעשה המרכבה? רבי אומר עד יחזקאל א' וארא בתרא כעין החשמל [יחזקאל א' כ"ז] ולא הוא כלל [שפסוק כ"ז וכ"ח כבר אינה מעשה מרכבה, אלא מתחלה הפרק עד פסוק כ"ז, ויש ג' פעמים המלה "וארא" בפרק זה בפסוק ד' ובפסוק ט"ו ובפסוק כ"ז הוא פעם האחרון], ר' יצחק אומר עד החשמל [הוא הודך אשר באש המנוקה מן העשן, אף היא מלה מורכבת חש-מל, והש הוא ענין שתיקה, ומל הוא מלשון מלה ודיבור. מ"צ יחזקאל א' ד', והוא ע"פ הגמ' ריש ע"ב עתים חשות עתים ממללות]

עד המינה הו [וארא בעין חשמל], והיא כלל לדרש [גם ר' יצחק סובר שמתחלת הפרק פסוק כ"ז הוא מעשה מרכבה רק מוסף עוד ג' תיבות?]

[ומתירן שיש שני דרגות במעשה מרכבה, מתחלת הפרק עד פסוק כ"ז וזה ניתן לדרש, ודרגה שניה הוא פסוק כ"ז ובפסוק כ"ח] עד וארא מגמריין כלומר, הכי קאמר עד היכן מעשה מרכבה שנמנו לדרוש עד וארא או עד החשמל מכאן ואילך מסריין ראשי פרקים ומשם עד ויאמר [תחלת פרק ב'] הן הן מעשה מרכבה שהקפידו עליהן חכמים,

איכא דאמרי [דמחמירין יותר] עד וארא מסריין ראשי פרקים מכאן ואילך אם הוא חכם מבין מדעתו אין אי לא לא,

ומי דרשינן בחשמל והא ההוא ינוקא דדרש בחשמל ונפקא נורא ואכלתיה? שאני ינוקא דלאו מטי זימניה,

אמר רב יהודה ברם זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה שמו, אלמלא [שאם לא] הוא נגנו ספר יחזקאל שט צסופו דברים צקרבנות ססומריין דברי מורה שהיו דבריו סותרין דברי תורה, מה עשה העלו לו ג' מאות [ראה פסחים ק"ט ע"א ברשב"ם שכל ג' מאות הוא גזומא] גרבי שמן להדליק וישב בעלייה

אבני חן למסכת חגיגה

מורכבת חש-מל, וחש הוא ענין שתיקה, ומל הוא מלשון מלה ודיבור. מ"צ, והוא ע"פ הגמ' בראש העמוד עתים חשות ועתים ממללות] **מתוך האש,**

להיבן אול [מאי צעיל הסם] למה הלכה [הרוח] לנצל?

אמר רב יהודה אמר רב שהלך לכבוש את כל העולם כולו [להכניסו] תחת [ממשלתו של] **נבוכדנצר הרשע,**

וכל כך למה [למה מסר הקב"ה את כל העולם תחת נ"נ], [ר"ל גם אם זכה נ"נ הרשע למשול על ישראל בשביל שלש פסיעות בדאמרינן פ' חלק מ"מ במה זכה כ"כ לכבוש את כל העולם. מהרש"א] **שלא יאמרו אומות העולם ביד אומה שפלה מסר הקב"ה את בניו** [ולכן הקדים הקב"ה והשליט אותו על כל העולם כדי שיהיה חשוב כשימסר ישראל בדיו], [והיינו כפי' דההיא דאמר בגיטין (דף נו:)] כל המיצר לישראל נעשה ראש כלומר כבר נעשה ראש קודם שמיצר להם. תוס'.

[דבחר דך ענינא דמעשה מרכבה כתיב ביחזקאל ב' ג' ויאמר אלי בן אדם [בן קרא ליחזקאל] שולח אני אותך אל בני ישראל אל גוים [קורא לישראל גוים] המורדים אשר מרדו בי המה ואבותם פשעו בי עד עצם היום הזה, משמע להו אל גוים ממש אומות העולם שבני ישראל המה הגורמים ליתן ממשלה כ"כ לגוים. מהרש"א] **אמר הקב"ה מי גרם לי שאהיה שמש לעובדי פסילים** [כגון כאן שהיה צריך לכבוש העולם בשביל נ"נ] **עונותיהן של ישראל הן גרמו לי,**

יחזקאל א' ט"ז וארא החיות והנה אופן אחד בארץ אצל החיות, אמר ר' אלעזר מלאך אחד שהוא עומד בארץ וראשו מגיע אצל החיות [שמלאך זה גבהו מן הארץ עד לרקיע],

במתניתא תנא סנדלפון שמו הגבוה [מחבריו. רש"ש] **מהלך חמש מאות שנה ועומד אחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו** [מתפלתן של צדיקים הוא עושה עמדות. תוס'].

איני והכתיב יחזקאל ג ברוך כבוד ה' ממקומו, מכלל דמקומו ליכא דידע ליה [מכאן שמקומו אין מי שידוע אותו וכיצד יכול לקשור לו כתרים]? **דאמר שם אתגא ואזל ויחביב ברישיה** [שאומר שם על הכתר והכתר הולך מאליו ויושב בראשו של ה' שם],

שנת	
ג' ק"מ	ישעיהו בן אמוץ
ג' שכ"א	ירמיה ניבא על החורבן
ג' של"ב	יחזקאל בן בוזי ניבא
ג' של"ח	חורבן בית ראשון

אמר רבא כל שראה יחזקאל ראה ישעיה כשצתה עליו רוח הקדש, כמה שנאמר ואלהא את ה' יושב על כסא רס וגשף וגו' (ישעיהו ו) אלא שלא חש לפרש את הכל, שהיה בן מלכים וגדל [נפלטערין. רע"י], וכן כרך הרואה את המלך אינו נבהל ואינו ממנה, ואינו חש לספר למה יחזקאל דומה לבן **כפר שראה את המלך [שנבהל ומתמה וחש לספר, ולכן נכתב מה שראה] **ולמה ישעיה דומה לבן כרך שראה את המלך,** [לבן כפר שראה המלך. שצריך לו להביא סימנים לאחרים קודם שיאמינוהו לפי שראהו שלא במקומו ואין דרכו להתראות שם וה"נ אמר יחזקאל שראהו על נהר כבר לפיכך נתמהו שומעיו. תוס'].**

אמר ריש לקיש מאי דכתיב שמות טו אשירה לה' כי גאה גאה, שירה למו שמתגאה על הגאים, דאמר מר מלך שבחיות ארי, מלך שבבהמות שור, מלך שבעופות נשר, ואדם מתגאה עליהן ואלו ארבעתן נכסא, והוא למעלה מהן, והקב"ה מתגאה על כולם, ועל כל העולם כולו,

כתוב אחד אומר יחזקאל א' ודמות פניהם פני אדם ופני אריה אל הימין לארבעתם, ופני שור מהשמאל לארבעתן [ופני נשר לארבעתן] וגו' [אדם, אריה, שור, נשר], **וכתיב יחזקאל י וארבעה פנים לאחד פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אדם והשלישי פני אריה והרביעי פני נשר** [כרוב, אדם, אריה, נשר] **ואילו שור לא קא חשיב?**

אמר ר"ל יחזקאל ביקש עליו רחמים והפכו [והפך את השור] **לכרוב, אמר לפניו רבש"ע קטיגור יעשה סניגור** [והא. רע"י] **אנו צריכין** [שיצקשו] [שחצקשו. רע"י] **מרכבוק עלינו רחמים, והשור קטיגור הוא - קטיגור שוגא** [מלשון קורא מגר. רע"י], **סניגור אהב, מלך יושר** [סני מגרל. רע"י],

מאי כרוב? אמר רבי אבהו כרביא פני מינוק, שכן בבבל קורין לינוקא רביא, א"ל רב פפא לאבבי אלא מעתה דכתיב פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אדם והשלישי פני אריה והרביעי פני נשר היינו פני כרוב היינו פני אדם מה הן פני כרוב [ומה. רע"י] **הן פני אדם, וכי לא אחד הן** [האחד פני מינוק והאחד פני אדם. רע"י] **אפי רברבי ואפי זוטרי האחד פני גדול והאחד פני קטן,**

כתוב אחד אומר ישעיה ו' שיש כנפים שיש כנפים לאחד וכתוב אחד אומר ישעיה ו' וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת להם?

[ואע"ג שזה בחיות כתיב וזה בשרפים מ"מ מסתבר שגם החיות בשש כנפים כמו השרפים. תוס'].

לא קשיא כאן בזמן שבהמ"ק קיים כאן בזמן שאין בית

אבני חן למסכת חגיגה

אין מספר הוא מספר (של רע"י) כל גדוד וגדוד, אבל אין מספר כמה גדודין יש,

[ועוד תירוצין] ור' ירמיה בר אבא אמר אלף אלפין ישמשוניה לנהר דינור [די-נור פ' של אש] דהאי קרא [נמי. רע"י] גצי נהר דינור כמיז שנאמר דינאל ז' נהר דינור נגד [היה נמשך] ונפק מן קדמוהי [יוצא מלפני הכסא] אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומו,

מהיכן נפיק [נהר דינור]? מויעתן של חיות [ראה תוס'],

ולחיכן שפיד? אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב על ראש רשעים בגיהנם שנאמר ירמיה כג הנה סערת ה' חמה יצאה וסער מתחולל, על ראש רשעים יחול,

ורב אחא בר יעקב אמר על אשר קומטו על תמקע"ד דורות 974 שהעציר [הקצ"ה. ד"ס] מן העולם קודם מתן תורה ולא זרעו, דקמני לקמן, ומתן בגיהנם [לנפשות. ט"ז], ועליהם נופל [פ' נהר דינור], שנאמר [כפ]. רע"י ונהר יוצק יסודם והיינו נהר דינור, שמוצק עליהם,

[ולא נהירא, וכי עביד דינא בלא דינא, וכי מה פשעו לחיות בגיהנם? אלא צפה הב"ה שהיו עתידים להיות רשעים ושתלן בכל דור ודור ונתחייבו לגיהנם אחר שנבראו. תוס' הרא"ש],

שנאמר איוב כ"ב ט"ז **אשר קומטו** [נתכוונו, ור"ל הוקינו כי דרך הוקנים להתקמט בפניהם. מ"צ] **ולא עת** [מלאו קמטים בלא עתם ר"ל נכרתו מן העולם קודם זמנם. מ"ד] **נהר יוצק יסודם** [כי נהר מי המבול נשפך ביסודם, רצונו לומר בארץ אשר עמו עליה. מ"ד],

תניא אמר רבי שמעון החסיד אלו תשע מאות ושבעים וארבע דורות שקומטו להיבראות [עלו במחשבה. רע"י] נגזרו להיבראות, לשון ותקמטני לעד היה [איז ט"ז] [הקמטים שבי המה לעד על גודל הכאב],

דף י"ד ע"א

קודם שנברא העולם נגזר עליהם להצטרות להיות קודם מתן תורה, לקיים מה שנאמר דבר לוה לאלף דור (תהלים קה) ראויה הייתה תורה להינתן לסוף אלף דור וכשראה שאין העולם מתקיים בלא תורה ולא נבראו עמד ועמד, ומתה לסוף עשרים וששה דורות מאדם הראשון עד משה רבינו **עמוד הקב"ה ושתלן בכל דור ודור והן הן עזי פנים שברור,**

[פרש"י לפי לשון ראשון נתן נשמתן בגיהנם ולא נבראו ותימיה הוא וכי עביד דינא בלא דינא כי מה פשעו לחיות בגיהנם ונראה לפרש וטורדן שלא נבראו ביחד כי אם מעט לכל דור ודר כדי שלא יחריבו העולם. תוס'] [בדקושת לוי [ליקוטים חדשים] ביאר הטעם שעזי פנים מתחצפים לפני זקנים

המקדש קיים זימי יעציה היה המקדש קיים במכונו, וזימי יחזקאל כבר הגיע זמן שיחרב [בקרוב. רע"י], ונתמעטה פמליא של מעלה, **בביכול** [ראה רש"י יומא ג' ע"ב בביכול ואני אומר: לפי שדבר קשה הוא לומר שהקדוש ברוך הוא קץ בישראל, אומר בביכול, כלומר על כרחינו יאמר כן, כאלו (אי) אפשר לומר כן, וכן כל בביכול שנתלמוד] **שנתמעטו כנפי החיות,**

[על לשון בביכול ראה סנהדרין פ"ו מ"ה בתווי"ט על דברי רש"י שמפרש בביכול נאמר בהקב"ה כבאדם שיכול להאמר בו כן. וכתב התו"ט ש"כב" שבתחלת בביכול הוא כמו ה"כב" שתחלת ואשיבה שופטך "כב"ראשונה. וכתב הלחם שמים שצריך לקרותו בביכול ולא כקריאת ההמון בביכול. וראה יומא ג' ע"ב ברש"י סמוך לראש הרף],

הי מנייהו [מן הכנפים, שבשמים יכסה פניו ובשמים יכסה רגליו ובשמים יעופף. יעציה ז' ב'] **אימעות? אמר רב חננאל אמר רב אותן שאומרות שירה בהן** [אלו שמעופפות בהם],

[והראיה ד] **כתיב הכא יעציה ו בשמים יעופף** וסמך ליה וקרא זה אל זה **ואמר אלמא** הנך נינהו דאמרי דכו שירה שמקששות בקול כנפיהם וכתוב משלי כג **התעוף עיניך בו ואיננו** ובהנך כמיז ואינו גצי הסעף [עיניך. רע"י],

ורבנן אמרי אותן שמכסות בהן רגליהם שנאמר יחזקאל א ורגליהם רגל ישרה, ואי לאו דאימעות מנא הוה ידע [פ'] שמביא ראייה שנתמעטו הכנפים שמכסות את רגליהם, דאי לא מנין ידע שרגליהם רגל ישרה?

דלמא דאיגלאי וחזיא ליה, דאי לא תימא הכי ודמות פניהם פני אדם הכי נמי דאימעות? אלא דאיגלאי וחזיא ליה הכא נמי דאיגלאי וחזיא ליה,

הכי השתא בשלמא אפיה אורח ארעא לגלויי קמיה רביה, כרעיה לאו אורח ארעא לגלויי קמיה רביה [אלא דאי כיון שנתמעטו הכנפים לכן ראה את רגליהם],

כתוב אחד אומר דינאל ז' אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומו, וכתוב אחד אומר איוב כה היש מספר לגדודיו?

לא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים, כאן בזמן שאין בהמ"ק קיים זימי דינאל כבר חרב הבית, **בביכול** שנתמעטה פמליא [מלשון פאמיליע באדי"ש] של מעלה אף כלפי צד שכינה הוהקטו לומר כן, כמו צבצר וס (שיכול) [שאלה יכול. רע"י] לומר צו מיעוט,

[ועוד תירוצין מבריייתא זו] **תניא רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסאי אלף אלפין ישמשוניה מספר גדוד אחד ולגדודיו**

אבני חן למסכת חגיגה

שברור, לפי שהם אומרים שהם יותר זקנים, שהרי נבראו עוד קודם בריאת העולם. פניני הרף],

ורב נחמן בר יצחק אמר אשר קומטו לברכה הוא דכתיב אלו תלמידי חכמים שמקמטין עצמן על דברי תורה בעולם הזה [ולפ"ז מה דכתיב "ולא עת" פירושה שלמדו כל שעות היום בלי הפסק, ולא רק בקביעות שעה קבועה. ע"פ מלא הרועים], הקב"ה מגלה להם סוד לעולם הבא שנאמר איוב כב נהר יוצק יסודם,

אמר ליה שמואל לחייא בר רב בר אריא תא אימא לך מילתא מהני מילי מעליותא דהוה אמר אבוכך, כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר דינור ואמרי שירה ובטלי שנאמר איכה ג חרשים לבקרים רבה אמונתך רבה מהלכת עליהן,

ופליגא דר' שמואל בר נחמני [שהוא אומר שמלאכים נבראים בדבור המקום ולא מנהר דינור. תוס'] דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא ממנו מלאך אחד שנאמר תהלים לג בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם,

כתוב אחד אומר וניאל ז לבושיה כתלג חיור ושער (רישיה) [ראשה] כעמר נקא וכתיב שיר השירים ה קוצותיו תלתלים שחורות כעורב?

לא קשיא כאן בישיבה כאן במלחמה דאמר מר אין לך נאה בישיבה אלא זקן ואין לך נאה במלחמה אלא בחור, [יש מי שאומר מראות הללו כדרך חלום נראים כדכתיב אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו וכתוב ביד הנביאים אדמה, להודיע שמראה לנביאים כעין דמות באובנתא דליבא, אבל הקב"ה ישתבח שמו אין לו דמות, וזה הדבר מוכיח שאין שם דמות שאילו היה תמיד אחד או דמות בחור לעולם או דמות זקן לעולם אלא ללמדך שאין שם דמות כלל, אלא מה שמראה לנביאים כעין דמות מה שיישר לפניו. ר"ח],

כתוב אחד אומר וניאל ז כרסיה משמע כסא אחד שביבין דינור וכתוב אחד אומר וניאל ז עד די כרסון שני כסאות העולם, נתקנו לישב עליהן רמיו ועתיק יומין יתיב?

לא קשיא אחד לו ואחד לדוד # [וצריך לדעת למה דוקא לדוד?], כדתניא אחד לו ואחד לדוד דברי ר' עקיבא אמר לו ר' יוסי הגלילי עקיבא עד מתי אתה עושה שכינה חול להשיב דם נסיון אלא אחד לדין ואחד לצדקה,

קיבלה מיניה או לא קיבלה מיניה? ת"ש אחד לדין ואחד לצדקה, דברי רבי עקיבא אמר לו ר"א בן עזריה עקיבא מה לך אצל הגדה כלך מדברותיך חלל מדבריך, עד שסגיט אלל נגעים ואלילות, שכן הלכות עמוקות אצל נגעים ואהלות אלא אחד לכסא ואחד לשרפרף, כסא לישב עליו שרפרף להדום רגליו שנאמר ישעיה סו השמים כסאי והארץ הדום רגלי,

כי אתא רב דימי אמר שמונה עשרה קללות קילל ישעיה את ישראל כלומר נתנבל עליהן שמונה עשרה פורעניות ולא נתקררה דעתו, עד שאמר להם המקרא הזה ישעיה ג ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד,

[הגר"א מוילנא (מגלת אסתר) ביאר הענין, על פי מה דאיתא בגמרא (סוטה מטב), דבעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא, וידוע שכל הצרות שיש לישראל בגלות מקריבים את הגאולה, ולכן לא נתקררה דעתו עד שאמר ירהבו הנער בזקן וידע שאז ודאי יבוא משיח ביון שהוצפא יסגא. ע"פ פניני הרף],

שמונה עשרה קללות מאי ניניהו? דכתיב ישעיה ג כי הגה האדון ה' צבאות מסיר מירושלם ומיהודה משען, ומשענה, כל משען לחם, וכל משען מים, גבור, ואיש מלחמה, שופט, ונביא, וקוסם, וזקן, שר חמשים, ונשוא פנים, ויועץ, וחכם חרשים, ונבון לחש, ונתתי נערים שריהם, ותעלולים ימשלו בם וגו',

¹משען אלו בעלי מקרא משענה אלו בעלי משנה כגון ר"י בן תימא וחביריו, פליגו בה רב פפא ורבנן חד אמר שש מאות סדרי משנה היו צימיק, וחד אמר שבע מאות סדרי משנה,

²כל משען לחם אלו בעלי תלמוד שיש לסמוך על הוראתם כסמיכת לחם שנאמר משלי ט לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי,

³וכל משען מים אלו בעלי אגדה שמושכין לבו של אדם כמים באגדה,

⁴גבור זה בעל שמועות ששמע הלכות פסוקות מרבותיו, ושגורות בפיו,

⁵ואיש מלחמה זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה,

⁶שופט זה דיין שדן דין אמת לאמיתו,

⁷נביא כמשמעו,

⁸קוסם זה מלך שנאמר משלי ט"ז י קוסם [ענין נחוש כמו קוסם

אבני חן למסכת חגיגה

קסמים. מ"צ] על שפתי מלך,

ירחבו במי שממולא במצות כרמון,

⁹זקן זה שראוי לשיבה ולטול ממנו ענה בכל דבר חכמה,

והנקלה בנכבד יבא מי שחמורות דומות עליו כקלות
וירחבו במי שקלות דומות עליו כחמורות,

¹⁰שר חמשים, אל תקרי שר חמשים אלא שר חומשין זה
שיודע לישא וליתן בחמשה חומשי תורה, דבר אחר שר
חמשים כדרבי אבהו להעמיד לפניו מתורגמן לדרוש ברכים דאמר
רבי אבהו מכאן שאין מעמידין מתורגמן [להשמיע הדרשה ומה
שאומר הרב. ראמ"ה] על הצבור פחות מחמשים שנה,

¹¹ונשוא פנים זה שנושאין פנים לדורו בעבורו למעלה
[למעלה נושאין פנים בעבורו לדורו] שהכל נזוין בזכותו, כגון רבי חנינא בן
דוסא, כדאמרינן בעלמא (תענית כד, ד) כל העולם אינו נזוין אלא בשביל חנינא
בני, [שהיה בעל מעשים יותר מכל בני דורו. תוס']

כגון רבי חנינא בן דוסא למטה מלכי האומות מכדין אופן שצילו,
כגון רבי אבהו שהיה חשוב ציט המלך, כדאמרינן במסכת סנהדרין (יד, ה) דהו
נפקי אמהמא דבי קיסר לאפיה כו' כגון רבי אבהו בי קיסר [ולאו משום
שלא היה חשוב למעלה אלא משום שגם בדורו היו אנשי מעשה כמותו. תוס']

¹²ויועץ שיודע לעבר שנים ולקבוע חדשים,

¹³וחכם זה תלמיד המחכים את רבותיו,

[ראה לעיל י"ג ע"א שמונה חמשה דברים שר חמשים, ונשוא פנים, ויועץ,
וחכם חרשים, ונבון לחש, וכאן מונה חכם חרשים לשנים, וכן נבון לחש? וראה
במב"נ],

¹⁴חרשים בשעה שפותח בדברי תורה הכל נעשין
בחרשין,

¹⁵ונבון זה המבין דבר מתוך דבר,

¹⁶לחש זה שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש
כגון אב צית דין ולצו דואג בקרבנו,

¹⁷ונתתי נערים שריהם, מאי ונתתי נערים שריהם? א"ר
אלעזר אלו בני אדם שמנוערין מן המצות,

¹⁸ותעלו לים ימשלו בהם, אמר רב (פפא) [אחא] בר יעקב
תעלי שועלים בני תעלי,

ולא נתקרה דעתו עד שאמר להם ירחבו הנער בזקן
(והנקלה בנכבד) אלו בני אדם שמנוערין מן המצות

אמר רב קמינא אפי' בשעת כשלונה של ירושלים לא
פסקו מהם בעלי אמנה, שנא' ישעיה ג כי יתפש איש באחיו
הכחזב היה מגן לומר שלא היו יודעין להשיב לשואלים הלכה בית אביו
(לאמר) שמלה לך, קצין תהיה לנו, דברים שבני אדם
מתכסין בשמלה נחצאין שלא ישאלו להן, לפי שאין צקיאין צקן ישנן
תחת ירך כלומר אמה צקי צקן ישעיה ג והמכשלה הזאת מאי
והמכשלה הזאת? דברים שאין בני אדם עומדין עליהן
אא"כ נכשל בהן כשהתלמיד נכשל בשמועתו פעם ראשונה ושניה, הוא נוסן
לכ לעמוד על שמועתו ישנן תחת ירך,

ישעיה ג ישא ביום ההוא לאמר לא אהיה איני רגיל להיות חובש
ובביתי אין לחם ואין שמלה לא תשימוני קצין עם, ישא
אין ישא אלא לשון שבועה, שנאמר שמוות ב לא תשא את
שם ה' אלהיך, לא אהיה חובש [בדרך דרש מהפך לא אהיה ללא
הייתי] לא הייתי מחובשי בית המדרש, ובביתי אין לחם
ואין שמלה שאין בידי לא מקרא ולא משנה ולא תלמוד?

ודלכא האי נמי לאו משום דלאני אמנה היו, אלא דאי הוה אמר גמירנא הו
אמרי ליה אימא לן, והוא לא הוה ידע שאני התם דאי אמר להו
גמירנא אמרי ליה אימא לן? [ומתרג' דאפ"ה יש ראייה שהיו נאמנים
דאי לא הכין הוה ליה למימר גמיר ושכח, מאי לא אהיה
חובש לא אהיה חובש כלל,

איני והאמר רבא לא חרבה ירושלים עד שפסקו ממנה
בעלי אמנה שנאמר ירמיה ה שוטטו בחוצות ירושלים וראו
נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם יש עושה
משפט מבקש אמונה ואסלח לה? לא קשיא

דף י"ד ע"ב

הא בדברי תורה הא במשא ומתן בדברי תורה הו [היו
נאמנים] במשא ומתן לא הו,

ת"ר מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור
והיה מהלך בדרך, ור' אלעזר בן ערך מחמר אחריו, אמר
לו רבי שנה לי פרק אחד במעשה מרכבה, אמר לו לא כך
שניתני לכם ולא במרכבה ביחיד, אלא א"כ היה חכם מבין
מדעתו,

אבני חן למסכת חגיגה

ר' יהושע הרצה דברים לפני רבן יוחנן בן זכאי, רבי עקיבא הרצה לפני ר' יהושע, חנניא בן חכניאי הרצה דרש נמעשה המרכבה לפני ר"ע [בירושלמי כאן: מיכן והילך אין דעתן נקייה, פי' שלא דרשו עוד במעשה מרכבה], ואילו ר"א בן ערך לא קא חשיב?

דארצי וארצו קמיה שהרצה לפני אמרים ואחרים הרלו לפניו קח'שיב [למשל ר' יהושע הוא הרצה לפני ר' יוחנן בן זכאי ור' חנניא בן חכניאי הרצה לפניו, דארצי ולא ארצו קמיה ר' אלעזר בן ערך שהרצה לפני ר"י בן זכאי, אבל לא הרצה שום אדם לפניו, ולכן] לא קא חשיב,

והא חנניא בן חכניאי דלא ארצו קמיה וקא חשיב? דארצי מיהא קמיה מאן דארצי אס לא הרלו אמרים לפניו הוא הרצה לפני מי שחזר והרצה לפני אמרים, לכך הוזקק להימנות כאן משום דרבי עקיבא, להודיע שהוא הרצה ואחרים הרלו לפניו, אבל רבי אלעזר [בן ערך, דאילו סתם ר' אלעזר התנא הוא ר' אלעזר בן שמוע, רש"י שבת י"ט ע"ב, ועירובין ל"ח ע"ב ויבמות ע"ב ע"ב] לא אמרים הרלו לפניו ולא הוא הרצה לפני מי שהרצה לפני אמרים [שהרי ר"י בן זכאי לא מצינו שהרצה לפני אחרים],

ת"ר ארבעה נכנסו בפרדס עלו לרקיע על ידי שם [והעיקר לפרדס החכמות. ראמ"ה, וראה בר"ח דברים נפלאים. וראה תוס'ג, כגון על ידי שם ולא עלו למעלה ממש אלא היה נראה להם כמו שעלו וכן פי' בערוך] **ואלו הן בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא,** [היו כולם בזמן אחר, שר' עקיבא ואחר היו שניהם רבותיו של ר' מאיר, וכן עזאי ובן זומא היו שניהם תלמידיו של ר' יהושע בן חנניא, ובן עזאי אומר על ר"ע בבבורות ג"ח ע"א חכמי ישראל דומין עלי בקליפת השום חוץ מן הקרח הזה],

אמר להם ר"ע כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור מזהיק כמים זולין אל תאמרו מים מים יש כאן, איך נלך משום שנאמר תהלים קא דובר שקרים לא יכון לנגד עיני [והעיקר אבני שיש טהור קרא המלך האמננני מן האור שהא קר זך ונקי, וקראו שיש לרוב קרירותו ועבור לרוב זכותו ושם מתילדים מי המטר העולים מן הארץ באיד הלת, ורואה לומר אל תאמרו שהמים הם משם אלא מן הארץ עולים באיד הלת. ראמ"ה],

בן עזאי הציץ (למד) [לפני. ראמ"ה] השכינה ומת עליו הכתוב אומר תהלים קמ"ז יקר בעיני ה' המותה לחסידיו הוקשה מימחו לפניו [בעיניו. ראמ"ה] לפי שמת צמור, ואף על פי כן אי אפשר שלא ימות משום שנאמר כי לא יראי האדם ומי (שמות לג),

בן זומא הציץ ונפגע נטרפה דעתו [והעיקר הציץ צחכמה ודעת שלא עמד על אמיתתה ותרשל ממנה מכל וכל ושז כמבאראשונה שלא [ה...]] כלל ממנה, ונפגע שלמד ממנה אבל לא היה למד שלם שלא עמד על אמיתתה ושז מבלבל. ראמ"ה] ועליו הכתוב אומר משלי כה דבש מצאת אכול דיך פן תשבענו והקאתו,

אמר לו רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני, אמר לו אמור, מיד ירד רבן יוחנן בן זכאי מעל החמור ונתעמף וישב על האבן תחת הזית, אמר לו רבי מפני מה ירדת מעל החמור אמר אפשר אתה דורש במעשה מרכבה ושכינה עמנו ומלאכי השרת מלוין אותנו ואני ארכב על החמור !

מיד פתח ר"א בן ערך במעשה המרכבה ודרש וירדה אש מן השמים וסיבבה כל האילנות שבשדה פתחו כולן ואמרו שירה,

מה שירה אמרו? תהלים קמה הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות עין פרי וכל ארזים הללויה, נענה מלאך מן האש ואמר הן הן מעשה המרכבה,

עמד רבן יוחנן ב"ז ונשקו על ראשו ואמר ברוך ה' אלהי ישראל שנתן בן לאברהם אבינו שיודע להבין ולחקור ולדרוש במעשה מרכבה, יש נאה דורש ואין נאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש, אתה נאה דורש ונאה מקיים, אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן ערך יצא מחלציד,

וכשנאמרו הדברים לפני ר' יהושע היה הוא ורבי יוסי הכהן מחלכים בדרך אמרו אף אנו נדרוש במעשה מרכבה,

פתח רבי יהושע ודרש ואותו היום תקופת תמוז היה דאין דרך להמקשר שמים נעצים נתקשרו שמים בעבים ונראה כמין קשת בענן והיו מלאכי השרת מתקבצין ובאין לשמוע כבני אדם שמתקבצין ובאין לראות במזמוטי חתן וכלה מיני שמוק שמחקין לפניהן,

הלך רבי יוסי הכהן וסיפר דברים דגרים הללו לפני רבן יוחנן בן זכאי ואמר אשריכם ואשרי יולדתכם אשרי עיני שכך ראו,

ואף אני ואתם בחלומי מסובין היינו על הר סיני ונתנה עלינו בת קול מן השמים עלו לכאן עלו לכאן טרקלין גדולים ומצעות נאות מוצעות לכם, אתם ותלמידים ותלמידי תלמידים מוזמנים לכת שלישית של ימות היושנות לפני השכינה,

[ירושלמי כאן: ואתא כמ"ד (תהלים טז) שובע שמחות את פניך, שבע כיתות של צדיקים לעתיד לבוא],

איני והתניא ר' יוסי בר' יהודה אומר שלשה הרצאות הן

אבני חן למסכת חגיגה

יהושע בן חנניה] ולא עמד מלפניו אמר לו מאין ולאין בן זומא
מאין תבא ואין לך טרוד?

אמר לו צופה הייתי בין מים העליונים למים התחתונים
מתבונן הייתי במעשה בראשית ואין בין זה לזה צמקוס חיצון, מקום קשרי
כפת הקיע בקרקע אלא שלש אצבעות בלבד, שנאמר בראשית
א ורוח אלהים מרחפת על פני המים [וצ"ע מה שייכות רוח
אלקים למים העליונים? וראה ילקוט ישעיה] כיונה שמרחפת על בניה
ואינה נוגעת,

אמר להן רבי יהושע לתלמידיו עדיין בן זומא מבחוץ [עדיין
לא הגיע להבנת הדברים בפנימיותם. שט], מכדי ורוח אלהים
מרחפת על פני המים אימת הוי ביום הראשון, הבדלה
ביום שני הוא דהואי דכתיב בראשית א ויהי מבדיל בין מים
למים [פי' ונמצא שעכשיו הם כבר מובדלין הרבה],

וכמה [ריוח יש בין מים לרקיע עכשיו]? אמר רב אחא בר יעקב
כמלא נימא [כמלא החוט], ורבנן אמרי כי גודא דגמלא
כשמסדרין לוחין של גשר זו אל זו, אי אפשר שלא תהא ריוח צינמס, וכן גלימס,
וכן כסי, מר זוטרא ואיתימא רב אסי אמר כתרי גלימי
דפריסי אהרדי, ואמרי לה כתרי כסי דסחיפי [כפופין].
ד"ס] אהרדי,

אחר קיצין בנטיעות קלקל ועיז כשנכנס לפרדס ומקלץ הנטיעות, ולפי
שדימה אותן צמחלת הדגרים [לנכנסין. ד"ס] לפרדס, נקט לישגא דקילץ בנטיעות
עליו הכתוב אומר קהלת ה אל תתן את פיך לחטיא את
בשרך,

[מדרש שה"ש א' כ"ז: כיצד קיצין בנטיעות? בשעה שהיה נכנס לבתי כנסיות
ומדרשות וראה תינוקות שמצליחין בתורה היה אומר עליהן מיליא ומסתתמין
[ובירושלמי פרק אין דורשין מפרש שהיה מבטלן מדר"ת בדברי טעם של הסתה,
ועיין שם. מתנות כהונה] ועליו נאמר [קהלת ה] אל תתן את פיך לחטיא את
בשרך],

מאי היא? הוא מיטטרון דאתיהבא ליה רשותא למיתב
למיכתב זכוותא דישראל, אמר גמירא דלמעלה לא הוי
לא ישיבה [ולא קנאה. ע"י] ולא תחרות ולא עורף דנכל דזיהן
יש להם פנים ולא עיפוי עיפות, שמא חס ושלום ב' רשויות הן,
[וק"ק אך טעה אחר לומר ב' רשויות, ואי משום דמט"ט הוה יתיב וחשב
שהוא אלוה מ"מ לימא אל אחד הוא [פי' שהוא הוא אלקים] ויש לתרץ. ראש
משביר לקמן ט"ז],

[גוריא"ל מסטרא דשמואל ואיהו אדם דלתתא מטטרון שמה, שליט על
מארי מתניתא דה"ד וירדו בדגת הים אלין תלמידי חכמים דמתרבו בימא
דאורייתא דירתי מתמן נפש חיה. וזה בראשית ר"ב ע"ב

[פלא ששני תנאים אלו שלא נשאו נשים [בן עזאי הוא ביכמות ס"ג ע"ב
נפשי חשקה בתורה, בן זומא לא מצאתי מקור עדיין???], היו אלו שהציצו,
וגם נכשלו בגופם, וצריך לחפש ביאור על זה?],

אחר קיצין בנטיעות [קלקל ועיז כשנכנס לפרדס ומקלץ הנטיעות, ולפי
שדימה אותן צמחלת הדגרים לנכנס לפרדס, נקט לישגא דקילץ בנטיעות. רש"י
לקמן ט"ז ע"א, וראה שם בגמ' שחבש זונה, וחילל שבת],

רבי עקיבא יצא בשלום,

שאלו את בן זומא [בשמים. ראמ"ה. אולי צ"ל לאחר שנכנס בשמים.
ד"ס] מהו לסרוסי כלבא הויל וסירוס כתיב אלל מומי קרנן, וכלל אפילו
חליפיו אסור למזנה משום ממיר כלל, אסור לסרוס או לא? אמר להם ויקרא
כ"ב כ"ד [ומעוך וכתות ונתוק וכוות לא תקריבו לה] ובארצכם לא
תעשו [ודרשין מובארצכם שהיא לגמרי מותרת] כל שבארצכם לא
תעשו,

[אסור להפסיד אברי הזרע בין באדם בין בבהמה היה ועוף אחד טמאים ואחד
טהורים בין בא"י בין בח"ל וכל המסרס לוקה מן התורה בכל מקום וכו'. אבן
העזר סימן ה' הלכה י"א],

שאלו את בן זומא בתולה שעיברה, מהו לכ"ג והיא אומרת
[ראה תוס'] שימלאו לה בתולים, אי נמי, כהן גדול נשאה ולא ידע שהיא
מעוברת, ומנא לה בתולים, ואחר כך נמנעת מעוברת, מהו לקיימה משום בתולה
מעמיו יקח [ויקרא כג] [הגמ' מביא שיש היכי תמצא כו', כתשובה לנוצרים
שמביאים ראיה לאמונה תפילה שלהם שנתעברה מרים ונשארה בתולה.
ראיה] מי חיישין לדשמואל, דאמר שמואל

דף ט"ו ע"א

יכול אני לבעול שהיה נקי צהטייה כמה [בעילות] [בתולות.
ד"ס] בלא דם וזו נמי [נבעלת כן] [נבעלה ואסור לקיימה. ד"ס], או
דלמא דשמואל לא שכיחא?

אמר להו דשמואל לא שכיח [אבל אנו נחיר מטעם אחר, דאמרינן
שלא נבעלה ועדיין היא בתולה] וחיישין [פי' אנו תולין להיתר], [וחיישין
נמי אמרינן לקולא בשבת קנ"א ע"א רש"י ד"ה ושמואל אמר. גליון] שמא
באמבטי כלי שוחטין זו כל הגוף, ויש לומר שהטית שם אדם שכתב זרע
ונכנס צמחיה עיברה,

והאמר שמואל כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינו
מזרעת? מעיקרא כשיצאת מן האדם נמי יורה כחץ הוה,

ת"ר מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהיה עומד על גב
מעלה בחר הבית וראהו בן זומא [בן זומא היה תלמידו של ר']

אבני חן למסכת חגיגה

שיחזור בתשובה?

אמר לו כל מה שברא הקב"ה ברא כנגדו [ר"מ פירש לו שזה לעומת זה חיינו לכל דבר גדול יש גם כנגדו דבר קטן], ברא הרים ברא גבעות, ברא ימים ברא נהרות,

אמר לו [אחר לר"מ] ר"ע רבך לא אמר כך [אלא הוא פירש "לעומת" שהקב"ה עשה שני הפכים] אלא ברא צדיקים ברא רשעים ברא גן עדן ברא גיהנם, כל אחד ואחד יש לו ב' חלקים אחד בגן עדן ואחד בגיהנם וזה צדיק נטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, נתחייב רשע נטל חלקו וחלק חברו בגיהנם,

אמר רב משרשיא מאי קראה גבי צדיקים כתיב ישעיה סא לכן בארצם משנה יירשו [שיירשו שני חלקים], גבי רשעים כתיב ירמיה ז' ומשנה שברון שברם [ששברם יהיה כפול],

שאל אחר את ר"מ לאחר שיצא לתרבות רעה מאי דכתיב איוב כ"ח [שם בפסוק י"ב והחכמה מאין תמצא וגו'] וממשיך שם בפסוק י"ז לא יערכנה זהב וזכוכית, ותמורתה כלי פז [מלת לא משמשת בשנים כאומר לא תהיה תמורתה וחלופה כלי פז כי רחוק שווים משייה. מ"ד], אמר לו אלו דברי תורה שקשין לקנותן ככלי זהב וכלי פז, ונוחין לאבדן על ידי שטמה ככלי וזכוכית,

אמר לו ר"ע רבך לא אמר כך, אלא מה כלי זהב וכלי זכוכית אע"פ שנשברו יש להם תקנה, אף ת"ח אע"פ שסרח יש לו תקנה, אמר לו אף אתה חוזר כך, אמר לו כבר שמעתי מאחורי הפרגוד [פ' וילון שיש לפני כילת חתנים ולפני פתחי המלכים. ערוך. עין יוסף], # [וצ"ע למה לא אמר כבר יצאה בת קול שהרי לעיל אמרנו שיצאה בת קול? וגם מה פירושה של הלשון "מאחורי הפרגוד" ואם יש פרגוד כדי שלא יראו מבחוץ למה יכולים לשמוע מאחוריו?] שובו בנים שובבים חוץ מאחר,

ת"ר מעשה באחר שהיה רוכב על הסוס בשבת והיה רבי מאיר מהלך אחריו ללמוד תורה מפיו, אמר לו מאיר חזור לאחריך [לכיתך] שכבר שיערתי בעקבי סוסי עד כאן תחום שבת [ומה שר"מ מעצמו לא חש לזה? אפשר שע"י שהיה להוט בפלפול לא שת לבו, ע"ד באהבתה תשנה תמיד. יפה תואר. עין יוסף], א"ל אף אתה חוזר כך, א"ל ולא כבר אמרתי לך כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר,

תקפיה [ר"מ לאחר] עייליה לבי מדרשא, א"ל לינוקא פסוק לי פסוקך, אמר לו ישעיה מה אין שלום אמר ה' לרשעים,

ואית מרכבה לתתא מזעיר אנפין דאיהו מטטרון אדם הקטן במרכבה דיליה. וזה במדבר רכ"ג ע"ב,

כד קודשא בריך הוא נחית לשלטאה על עין הדעת טוב ורע דאיהו טוב מטטרון, רע סמאל שד מלכא דשרים, מטטרון מלאך מלכא דמלאכים. . וזה דברים רפ"ב ע"ב בסופו],

אפקוהו למיטטרון ומחיוהו שיתין [בעוה"ז שעונשין בן י"ג שנים שיעור מלקות הוא ל"ט, ג' לכל שנה, ולמעלה בעולם העליון שעונשין בן כ' שנים השיעור הוא ששים. ע"פ תוס' הרא"ש, מספר שתין פולסי וכו' הוא אצל חז"ל מאמר מתייחס אל רבוי עשירות כמו (ב"ק צ"ב) שתין תכלי מטי' לככא וכו'. עין יוסף בשם איי הים, ומספר זה נמצא במו"ק כ"ח ע"א בי רב חסדא שתין הלולי ברי רבה שתין תכלי ובעוד מקומות] פולסי מנח מקל, נשטונגלדי דגורא [להודיע לו שאין יכולת למטטרון יותר מאחריני. תוס', ח"ו שיש עליו דין אלא להראות לאלישע שיש לו אדון שהוא עליו. ר"ח],

[פ' בשעה שהכחו] א"ל [למטטרון] מ"ט כי חזיתיה [לאחר] לא קמת מקמיה [היה לך לעשות איזה פעולה שביין אחר שאיך אלוה. וראה מהרש"א?]

[ואולי לפצותו על מה שמחיוהו] איתיהיבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר [כל זכויותיו גם מה שתלמידיו עשו. ראה בן יהודע, # כיון שהוא כתב הזכויות היה בידו למחקם], יצתה בת קול ואמרה ירמיה ג [יש מאמר זה כאן ג' פעמים] שובו בנים שובבים חוץ מאחר # [הגם שעכשיו עדיין לא נקרא שמו אחר? י"ל שהם רק דברי הגמ', אבל משמים אמרו אלישע בן אבויה], [שידע כבודי ומרד בי. ע"י], [חוץ מאחר. שגלוי וידוע לפניו שאינו חוזר בתשובה לשמה לעולם, שאילו היה חוזר לא היה נטורד שאין הפרגוד ננעלת בפני בעלי תשובה. ר"ח],

אמר הואיל ואיטיריד ההוא גברא [על עצמו אמר] מההוא עלמא ליפוק ליתנהי בהאי עלמא [אצא ואהנה מהעולם הזה], נפק אחר לתרבות רעה,

נפק אשכח זונה תבעה, אמרה ליה ולא אלישע בן אבויה את [ולא נהרצית לו], עקר פוגלא זנון ממישרא ערוגה בשבת ויהב לה # [ואולי מפני זה נקרא קצין בנשיעות], אמרה אחר הוא [טעיתי ואין זה אלישע בן אבויה, אלא איש אחר הוא, ולכן נקרא בפי כל אחר],

שאל אחר את ר"מ לאחר שיצא לתרבות רעה, [דקדק בשאלתו שהיתה לאחר שיצא לתרבות רעה כי דעל עצמו נתכוון כדמסק אע"פ שנשברו יש להם תקנה כו' אלא ששמע חוץ מאחר. מהרש"א], א"ל [אחר לר"מ] מאי דכתיב קהלת ז' גם את זה לעומת זה עשה האלהים [אחר ידע מה שאמר ר"ע על פסוק זה, וכוונתו היה שהוא איבד חלקו וצדיק אחר יקחנה, אבל ר"מ בכוונה לא רצה לומר לו מאמר זה, שרצה

אבני חן למסכת חגיגה

שנתקיימה גזירת ר"מ. מהרש"א,

אמר ר' יוחנן [חי בשנת 245 ונמצא שהיה יותר ממאה ועשרים שנה לאחר פטירת ר"מ] **גבורתא למיקלא רביה, חד הוה ביננא** תלמיד אחד היה ציני, ונכשל ויפול לתרבות רעה, ואין כח צין כולנו להצילו לעולם הצא ולא מצינן לאצוליה, אי נקטיה ביד אס אוחז אני צידו להצילו לעולם הצא **מאן מרמי ליה** מי יקחנו מידי, מרמי לשון נוטל מידי, ויש לו דוגמא בפסחים (י, ג) **ארמוי ארמייה מיניה, גבי ככר צפי עכבר מאן** כמו מנא, לשון קצר הוא, **אמר מתי אמות ואכבה עשן מקברו,**

כי נח נפשיה דר' יוחנן פסק קומרא מקבריה דאחר פתח עליה ההוא ספרנא [שיבה את ר' יוחנן שאף אחר לא עמד לפניו לעכב עליו] **אפילו שומר הפתח של גיהנם לא עמד לפניך רבינו צנאף** להוציא אחר משם,

בתו של אחר אתיא לקמיה דרבי אמרה ליה רבי פרנסני, אמר לה בת מי את? אמרה לו בתו של אחר אני, אמר לה עדיין יש מזרעו בעולם, והא כתיב איוב י"ח י"ט **לא נין לו ולא נכד בעמו ואין שריד במגוריו** [לא ישאר לו בתוך עמו לא נין [בן] ולא נכד ולא ישאר מי מהם במקום שהיה גר שם. מ"ד], [כמה רשעים כן עשו ויש להם עדיין זרע בעולם ואפשר לדעת רבי דוח גרע טפי שיודע רבונו ומורד בו. מהרש"א],

אמרה לו זכור לתורתו ואל תזכור מעשיו, מיד ירדה אש **וסכסכה ספסלו של רבי** [אש הוה הוא רבו לתורתו שנקרא דת אש וכמ"ש לו זכור תורתו. מהרש"א], **בכה (ואמר רבי) [רבי ואמר. ד"ם] ומה למתנגנין בה** [שמתביישין עם התורה, # לא הבנתי איפה רואים שהתבייש עם התורה] **כך למשתבחין בה על אחת כמה וכמה,**

ור"מ היכי גמר תורה מפומיה דאחר, והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מאי דכתיב מלאכי ב' ז' כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא, אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו?

[כי שפתי כהן ישמרו דעת, שהלמודים שלמד לאחרים בשפתיו שלמד את העם מדברים שחקר עליהם בשכלו שזה גדר הדעת שמורה על דברים שידעם מעצמו בידעיה ברורה וזה מיוחס להשפטים. מלבי"ם], # [ולא הבנתי מה ענין "שמורה" לכאן],

[שבשעה שהרב לומד עם התלמידים, צריך להיות כוונתו על התלמידים ולא שהיה לו לעצמו תועלת בהלימוד, וזה הפ' שדומה למלאך שהוא עומד. שמעתי],

אמר ר"ל ר"מ קרא אשכח ודרש משלי כב הט אוזנך ושמע

עייליה לבי כנישתא אחריתי א"ל לינוקא פסוק לי פסוק, **אמר לו ירמיה ב' כ"ב כי אם [פ' אף אם] תכבסי בנתר ותרכי לך בורית נכתם [מלשון כתם ורושם. מ"צ] עונך לפני,**

עייליה לבי כנישתא אחריתי א"ל

דף ט"ו ע"ב

לינוקא פסוק לי פסוק א"ל ירמיה ד' ל' ואת שדוד [עשוק. מ"צ] **מה תעשי** [ר"ל מה תועיל אשר תלכשי וגו'. מ"ד] **כי תלכשי שני** [שני תולעת והוא מין צבע אדום. מ"צ], **כי תעדי** [עדי וקישוט. מ"צ] **עדי זהב, כי תקרעי** [מרוכ ההתמדה לכחול העינים נראה כאלו קורעת פתיחת בית העין. מ"ד] **בפוך** [הוא הכחול שצובעין בו העינים. מ"ד] **עניך, לשיא תתיפי וגו',**

עייליה לבי כנישתא אחריתי, עד דעייליה לתליסר בי כנישתא כולהו פסקו ליה כי האי גוונא, לבתרא א"ל פסוק לי פסוק, א"ל תהלים ג ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי וגו',

ההוא ינוקא הוה מגמגם בלישניה אשתמע [כשאמר "ולרשע"] **כמה דאמר ליה ולאלישע אמר אלהים, איכא דאמרי סכינא הוה בהדיה וקרעיה** [וקרע את הילד לגורים, אבל ראה בן יהוידע שמפרש שקרע הספר שהיה הינוקא קורא בו] **ושדריה לתליסר בי כנישת, ואיכא דאמרי אמר אי הואי בידי סכינא הוה קרענא ליה,**

כי נח נפשיה דאחר [כי שכי - אחר] אמרי אמרי צדיק לא מידן נדייניה כי לא מידן לדייניה ולא לעלמא דאתי לית, לא מידן לדייניה משום דעסק באורייתא ולא לעלמא דאתי לית משום דחמא, אמר ר"מ מוטב לדייניה ולית לעלמא דאתי, [וממשך ר"מ] מתי אמות [ואשתדל בשמים שידונו אותן] **ואעלה עשן מקברו,**

[אף שאמרו אל תפתח פה לשון, מסר ר"מ את נפשו בשביל כבוד רבו, וכן ר' יוחנן לקמן],

[תלה דבר זה ביום פטירתו כי הצדיק יום פטירתו כוחו גדול עצום וגורא וכאשר פירש רבינו האר"י ז"ל על מאמר רז"ל גדולים צדיקים במיתתם יותר מחייהם. בן יהוידע],

כי נח נפשיה דר' מאיר [חי בשנת 121] סליק קומרא מקבריה דאחר,

[כמה רשעים שמתין ונידונין בגיהנם ואין אנו רואין שום עשן עולה מקבריהם? ואפשר ע"ד שאמרו ותגורר אומר ויקם לך שהצדיקים גוזרין והקב"ה מקיים, ה"ג ר"מ ביקש על זאת לדייניה לאחר ויעלה עשן מקברו להודיע לרבים

אבני חן למסכת חגיגה

בעצמו [ונקודתו בקמץ קלני נוטריקון קל אָני. יבין], האי מביעי ליה לגופה לומר שהמגדף בתליה, ומיניה ילפינן לאחריני? א"כ נימא קרא מקלל מאי קללת, ואימא כוליה להכי הוא דאתא? א"כ נימא קרא קלת מאי קללת ש"מ תרתי, וראה יבין בסנהדרין פ"ו מ"ה],

אשכחיה שמואל לרב יהודה דתלי בעיברא דדשא נשען על הצריח וקא בכי, א"ל שיננא מאי קא בכית? א"ל מי זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן בתלמידים היוצאין לתרבות רעה, ישעיהו ל"ג י"ח איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים,

[ירושא דקרא בתיב "לבך יהנה אימה" ופרש"י ע"ז כשתראה השמים והמכמים של עוצדי כוכבים שהיו שולטים בחיייהן והיו הם ידונים בגיהנם יהנה אימה לנך ותאמר איה חכמתן וגדולתן של אלו איה שהיה סופר בחייו ושוקל כל דבר חכמה שהיו שואלין ממני כל עמל מלכות. וכאן יפרשנה על שרואה בגיהנם תלמידים היוצאין לתרבות רעה. וראה מ"מ ג.],

"איה סופר" שהיו סופרים כל אותיות שבתורה "איה שוקל" שהיו שוקלים קלין וחמורין שבתורה לדרוש קל מחמור וחמור מקל, לפי המשקולת של קל וחמור, "איה סופר את המגדלים" שהיו שונים ג' מאות הלכות במגדל הפורח באויר יש מפרשים שדורשין גובהו של למ"ד ודורשין בו כל זאת, ויש אומרים מגדל דור הפלגה, ולי נראה מגדל הפסח לאויר גרסינן, והן מהלכות אלהות, מגדל של עץ, שקורין משטיי"ר (ארון), ועומד בפסח ופסחמו פסחם לנפשה או לחצר שהוא אויר, במסכת אלהות (פרק רביעי משנה א) ישנה משנה מגדל העומר באויר, [ולבסוף רואה אותם בגיהנם, ולכן בכה רב יהודה מה יהיה סוף שלו],

ואמר רבי אמי תלת מאה בעיי בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר, ותנן ג' מלכים וארבעה הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגמז, בפרק חלק אין להם חלק לעולם הבא, אנן מה תהוי עלן [ועל זה היה רב יהודה בוכה, איך יזכה הוא לעולם הבא?]

א"ל שיננא [שמואל היה קורא לרב יהודה בן מלשון שנון ומלומד, ובמלון התלמוד מפרש, חרף] מינא היתה בלבם רשעים היו מימיהם [אלו תלמידים שיצאו לתרבות רעה, אבל אתה אינך צריך לדאוג].

אחר מאי מפני מה בל לידי כך, ולא הגינה תורתו עליו זמר יווני לא פסק מפומיה והיה לו להניח נשדל מורכן הניח, דכתיב צדק לא ישמו יין [ישעיהו כד] [והמהרש"א כתב שהיה בהשיר עצמה דברי מינות], אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו קודם שהפקיר עצמו לתרבות רעה, אלמא טיגא (הוות) [היה. ד"ס] בלצו,

שאל נימוס הגרדי את ר"מ כל עמר דנחית ליורה סליק כל עמר שניתן ליורה של סממנין לנצוב עולה לו כצעו, או אינו עולה, כלומר כל

דברי חכמים, ולבך תשית לדעתי, לדעתם לא נאמר אלא לדעתי אלמא דרשיעי עסיקין, וקאמר הט אזנך,

רב חנינא אמר מהבא תהלים מה שמעי בת וראי והמי אונך לשמוע ושכחי ואת מעשיהם שכחי ואל תלמדי אותן עמך ובית אביך וגו',

קשו קראי אהרדי [כי שפתי בהן וגו'] משמע שאין ללמוד אלא ממי שדומה למלאך, והפסוקים שנביאין ר"ל ורב חנינא משמע שיש ללמוד אף מרשע? לא קשיא הא בגדול היוע ליזהר [שלא ילמוד] מעשו יוכל ללמוד תורה מפיו הא בקמץ [לא קמן בשנים אלא קמן בדעת, ועליו נאמר אם הרב דומה למלאך ה' צבאות וכו'],

כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא ר"מ אכל תחלא פרי החיטון הנאכל בתמרה וישראל שיהא גרעינה המרקת לברא,

דרש רבא מאי דכתיב שיר השירים ו אל גת אגוז וירדתי לראות באבי הנחל וגו', למה נמשלו ת"ח לאגוז? לומר לך מה אגוז זה אע"פ שמלובלך בטיט ובצואה אין מה שבתוכו נמאס, אף ת"ח אע"פ שסרח אין תורתו נמאסת,

אשכחיה רבה בר שילא לאליהו, א"ל מאי קא עביד הקב"ה? א"ל קאמר שמעתא מפומייהו דכולהו רבנן ומפומיה דר"מ לא קאמר, א"ל [רבה בר שילא] אמאי? [ענה לו אליהו] משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר, א"ל [רבה בר שילא] אמאי ר"מ רמזן מצא תוכו אכל קליפתו זרק?

א"ל השתא קאמר עכשיו שמע לקולך ואמר שמועה מפיו מאיר בני אומר בזמן שאדם מצטער [שמלקין אותו או מביטין אותו בב"ד. שם] שכניה מה לשון אומרת קלני מראשי ר' מאיר אמרה במסכת סנהדרין (מו, א), במדרש כי קללת אלהים תלוי (דברים כא) [קללת הוא נוטריקון של] קל לית, איני קל, ולשנא מעליא כינה הדבר כלפי מעלה [שהקב"ה אומר בביכול ראשי כבר עלי] קלני מזרועי כד איני מזרועי שילרתי זה שמת צעוני אם כך הקב"ה מצטער על דמן של רשעים ק"ו על דמן של צדיקים שגשפך,

[ואע"ג דפירש"י דמצטער שיצד הרשע שמת בעונו, וא"כ מאי ק"ו הוא זה דהא לא שייך לומר בן בצדיקים? מ"מ מצינו שהקב"ה מרגיש בצער מעשה ידיו אפי' רשעים וק"ו שירגיש בצער צדיקים. ראש משביר].

[סנהדרין מ"ו ע"ב: קלני מראשי מאי משמע [איך משמע קללת לשון קלני מראשי וכו']? אמר אביי כמאן דאמר קל לית איני קל [ונקודתו בצירי קלני דהוה נוטריקון קל אָני. יבין] אמר ליה רבא א"כ דקלני דמתניתין לאו כינוי הוא אלא קל איני, כד איני מיצעי ליה כבר עלי ראשי כבר עלי זרועי מביעי ליה? אלא אמר רבא כמאן דאמר קיל לי עלמא (איני) מכנה ואינו רוצה להזכיר כצדיות

אבני חן למסכת חגיגה

הלומדים לפני חכמים, עולה להן מורתן להגין עליהן מן החטא?

א"ל כל מאן דהוה נקי אנב אימיה סליק כל דלא הוה נקי אנב אימיה לא סליק שלא נמלכך בגימא עולה לו זצנע, כלומר, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו עולה לו, כן נראה בעיני,

ורבותי מפרשין כל עמר דנחית ליורה סליק כל שירד לדון בגימא עולה, אגב אמו זמר בן יומו שלא נרמס בגימא עולה לו זצנע, כלומר שיש זכויות בידו עולה,

ר"ע עלה בשלום וירד בשלום ועליו הכתוב אומר שיר השירים א משכני אחריר נרוצה, ואף רבי עקיבא בקשו מלאכי השרת לדוחפו אמר להם הקב"ה הניחו לזקן זה שראוי להשתמש [להסתכל. ר"ח] בכבודי

דף ט"ז ע"א

מאי דרש מהיכן הדין מקום השכינה שמהר שלא היץ שם, אי נמי שלא טעה כמו שטעה אחר? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן דברים לג (ואתא) [ואתה] מרבבות קדש, אות הוא [שהוא ניכר] ברבבה שלו [בין המלאכים, ולכן לא טעה היכן מקום השכינה],

ורבי אבהו אמר שיר השירים ה דגול מרבבה, דוגמא הוא דצר היצר העומד לדוגמא, להראותו, לומר מה עשה לי, ואין זה אלא דצר הניכר, אף כאן מקומו ניכר ברבבה שלו,

וריש לקיש אמר ישעיה מו ה' צבאות שמו, אדון הוא בצבא שלו,

ורבי חייא בר אבא א"ר יוחנן מלכים א יט לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' ואחר הרעש איש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה והנה ה' עובר [ועי"ז ידע מקומה של שכינה],

ת"ר ששה דברים נאמרו בשדים שלשה כמלאכי השרת ושלושה כבני אדם,

שלשה כמלאכי השרת יש להם כנפים כמלאכי השרת, וטסין מסוף העולם ועד סופו כמלאכי השרת [וסיבת הטיסה, בקלות יסודותם כאשר נראה גם בעוף כי מפני שגברו עליו האש והאוויר והיסודות האחרים בו מעטים הוא טס ופורח, וכל שכן אלו שאין בהם מן היסודות הכבדים כלום שטיסתן גדולה, יעופו ולא ייגעו. רמב"ן ויקרא י"ז ו'], ויודעין מה שעתיד להיות כמלאכי השרת,

יודעין ס"ד? אלא שומעין מאחורי הפרגוד כמלאכי השרת,

[שומעין מה שעתיד להיות כי בטיפתן באויר השמים יקבלו העתידות משרי המזלות השוכנים באויר וכו' ואלו ואלו אינם יודעים כמה שעתיד להיות לימים רבים ולעתים רחוקות רק יודעו בעתיד להיות בקרוב, . רמב"ן ויקרא י"ז ו']

ושלשה כבני אדם אוכלין ושותין כבני אדם [וענין האכילה ללחוד מן המים והאש הריחות והליחות, כענין האש שתלחוד המים אשר בתעלה, והוא ענין ההקטרות שיעשו בעלי נגרומנסיא"ה לשדים, וסיבתה היובש אשר תיבש האש אשר באויר בגופו, וצריך להחזירה כאשר היא האכילה באדם לצורך מה שהוא ניתך ממנו. רמב"ן ויקרא י"ז ו'], פרין ורבין כבני אדם, ומתים כבני אדם [וסיבת המתה פירוד החבור, היא הסיבה בכל המורכבים. רמב"ן שם],

[הוה מצי למיחשב ישנים ומוציאין ריעי כבני אדם כדלקמן גבי דדמי לבהמה ואיכא למימר דהוי בכלל הני ואף לקמן לא הוה חשיב ליה אלא משום דבעי אשכחי שלשה דומין לבהמה. הר"ר אלחנן. תוס']

ששה דברים נאמרו כבני אדם שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה,

שלשה כמלאכי השרת יש להם דעת כמלאכי השרת [שהיא שכלית אמתית בהכרת קונו, ועניני העולם, אבל בהמה לית לה דעת, אלא ערמה דמיונית לצרכיהם. עין יוסף], ומהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת [כדכתיב שרפים עומדים ממעל לו. עין יוסף], ומספרים בלשון הקדש כמלאכי השרת [אף שהיה יכול לומר סתם שמדברים כמלאכי השרת? י"ל כיון דמה"ש אינם מבינים אלא בלח"ק כדאימת בברכות אי לאו דאדם מדבר בלח"ק לא הוה מדיין ליה למה"ש אפילו בדבור. עין יוסף],

שלשה כבהמה אוכלין ושותין כבהמה, ופרין ורבין כבהמה, ומוציאין רעי כבהמה:

כל המסתכל בד' דברים רתוי לו שלא בא לעולם כו': בשלמא מה למעלה מה למטה והרי אמר ומתחת זרועות עולם (דברים לג), ואם שאל מי [סובלן. רש"י] לא חס על כבוד קונו, לייטי עלה צמערצא לא גרסינן לה מה לאחר לחיי, אלא לפניו מה דהוה הוה [ראה תוס' רי"ד?]

ר' יוחנן ור"א דאמרי תרוייהו משל למלך ב"ו שאמר לעבדיו בנו לי פלטיין גדולין על האשפה הלכו ובנו לו אין רצונו של מלך להזכיר שם אשפה:

[להבין המשל והנמשל אקדים לך מה שכתבו המפרשים שבריאת העולם היה מתחלה ע"ד הכלל, ואח"כ ע"ד הפרט, כי מתחלה נברא יסוד אחד דק המוכן לקבל כל הצורות הנקרא בפי החוקרים היולי וכו' נכלל כל הברואים ע"ד הכלל, ואח"כ הוציא ממנו מכח אל הפועל כל חלקי הבריאה ע"ד הפרט כל דבר ודבר בפני עצמו דבר יום ביומו, והוה שאמרו משל למלך וכו' אין רצונו של מלך

אבני חן למסכת חגיגה

ו"ל רש"י במו"ק י"ז ע"א עזירה, והאילן ואין מכירין אותו שם ליכא חלול השם, ואמר לן רבי משום רב האי גאון ויעשה מה שלצו חפץ רוצה לומר דודאי כיון שלצו שחורים וכו' אני ערצ צדכר שאינו חפץ מכללן ואילך בעזירה, ו"ל רש"י בקדושין שלא יראה עצמו צדכר אולי יכך לצו צדכר וגם אם ימטא אין אדם נותן לב לפי שאינו משוּב צענייהם לכן ילגש שחורים,

והתוס' כאן פירשו, (לגמרי) משמע (דמוטב) [דמוטר] לו לאדם שיעשה [לגמרי] חפצו בסתר ולא בפרהסיא ולא בפר"ח דשיליה פ"ק דקדושין (דף מ. ושם) דפירש דח"ו שהיה מתיר לעשות עבירה אלא קאמר ילבש שחורים וילך למקום אחר דלבישת שחורים ואכנסאות משברין לבו ולא יבא לידי עבירה ויוכל לעשות מעכשיו מה שלבו חפץ דודאי אין יצרו מתגבר עליו, (וסוגיא) [דסוגיא] דשמעתא אינו משמע דבריו הכא ובריש פרק בתרא דמועד קטן (דף יז. ושם),

ו"ל התוס' במו"ק י"ז ע"א וכתב ר"ח חם ושלום לא הותר לו לעשות עבירה אלא ע"י כך יכנס לבו בפ"ק דקדושין (דף מ. ושם) פירשתי, ו"ל התוס' קדושין מ' ע"א פ' ר"ח ח"ו שהותר לו לעבור עבירה אלא כך אמר ר' אלעאי יגיעת דרכים והאכנסאות ולבישת שחורים משברים יצר הרע ומונעים אדם מן העבירה],

לא קשיא הא דמצי כייף ליה ליצירה וצוטט על שהוא נמצא בסמך, כאילו דומק הרגלים הא דלא מצי כייף ליצירה עוז לו צלינעא מפריהסיא,

דרש ר' יהודה ברכי נחמני מתורגמניה דריש לקיש כל המסתכל בג' דברים עיניו כהות, בקשת, ובנשיא, ובכהנים [מפני שאלו כולן אתו להרחיק בכבוד ה'. ר"ח],

בקשת דכתיב כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם הוא מראה דמות כבוד ה',

בנשיא דכתיב במדבר כ"ז כ' ונתת מהודוך [מהודו של משה, ומשה קרן עור פניו] עליו [למען ישמעו כל עדת בני ישראל],

המסתכל בכהנים [ראה בתוס'] בזמן שבהמ"ק קיים (שהיו עומדין) [כשעומדין. ד"ס] על דוכן ומברכין את ישראל בשם המפורש שהשכינה שורה על קשרי אצבעותיהם [ראה תוס'],

דרש ר' יהודה ברכי נחמני מתורגמניה דריש לקיש מאי דכתיב מיכה ו' ה' אל תאמינו בָרַע האומר לן מטא אל תבטחו באלוף [הקב"ה] לומר שיממול, אם יאמר לך יצר הרע חטוא והקב"ה מוחל אל תאמן (שנא' אל תאמן ברע ואין) [בו שאין. ד"ס] רַע אלא יצר הרע שנאמר בראשית ה' כי יצר לב האדם רע, ואין אלוף אלא הקב"ה שנאמר ירמיה ג' אלוף נעורי אתה,

שזכירו לו שם אשפה דמה לפנים לאו חיינו קודם הבריאה לגמרי אלא רצונו לומר קודם גמר תקון הבריאה בהיותו עומד בכח ולא בפועל שהיה כרוך עליו תהו ובהו שורש הרע הנמשל לאשפה הנראה כפגם וראוי למעט בו הדיבור שלא לקצץ בנטיעות. עין יוסף],

שנינו במשנתנו כל שלא חם על כבוד קונו רתוי לו שלא בא לעולם: מאי היא? ר' אבא אמר זה המסתכל בקשת,

[דהיינו להתבונן בה, אבל סתם לראות ודאי מותר דהא אמרין בברכות נט. אמר רבי אלכסנדר אמר רבי יהושע בן לוי: הרואה את הקשת בענן צריך שיפול על פניו, שנאמר (יחזקאל א') כמראה הקשת אשר יהיה בענן וגו' ואראה ואפל על פני, לייטי עלה במערבא, משום דמחזי כמאן דסגיד לקשתא. אבל ברכי ודאי מברך. מאי מברך ברוך זוכר הברית. במתניתא תנא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר: נאמן בבריתו וקיים במאמרו. אמר רב פפא: הלכך גמירינהו לתרווייהו ברוך זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו, ואסור לסתכל בו ביותר. או"ח סימן רכ"ט סעיף א', ובמשנ"ב שם אלא רואהו ומברך, ובהי ארם כלל ס"ג סעיף ד' ומצאתי בספר אחד שמו נעלם ממני שאין להגיד לחברו שיש קשת ממעם מוציא דבה. וראה "סגולה" טבת תשע"ב דף 45],

רב יוסף אמר, זה העובר עבירה בסתר,

מסתכל בקשת דכתיב יחזקאל א' כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה',

רב יוסף אמר זה העובר עבירה בסתר כדר' יצחק דאמר רבי יצחק כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה אומר צלצו אין השכינה כאן, וכמיז והאלף הדוס רגלי שנא' ישעיה סו כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי,

[ג"כ כנה כביכול, ובאמת כן הוא לפי שמסתרת ממנו ומסירה השגחתה ממנו ככתוב פן יראה כך ערות דבר ושב מאחריך. יעב"ץ קדושין ל"א ע"א]

איני והאמר ר' אלעאי הזקן אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו אין דעתו גסה עליו, ושם יקל כח יצרו, וגם אם ימטא אין אדם נותן לב, לפי שאינו משוּב צענייהם, וכן צלצו שחורים וילבש שחורין [כדין אבלים] ויתעמף שחורין ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא?

[מאמר זה הוא בג' מקומות בש"ס, כאן, ובמו"ק י"ז ע"א, ובקדושין מ' ע"א, פ] מבקש לשתות במיני זמר ולשמוח בשמחה המרגילה לידי עבירה, כגון זה אמר ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורין ויכסה שחורין ויעשה מה שלבו חפץ כגון אכילה ושתיה במיני זמר, וכיוצא בהן, אבל דבר עבירה שיש בה דין אדם או דין שמים ואפילו חייבי לאוין או חייבי עשה וכ"ש למעלה שאיסורן איסור עולם ח"ו שהתיר ר' אלעאי ואפילו בסתר. ר"ח במו"ק, וראה ר"ח כאן]

אבני חן למסכת חגיגה

הלל בענותו כפך יושב לפניו כא' מהתלמידים [כשבת ד"ז ע"א] וגם בני ישיבתו אפשר מה"ט הקדימו בענותו דברי ב"ש לדבריהן [בעירובין ד"ג ע"ב] ורבינו הקדוש שמכני בניו של הלל היה בענותו],
[נראה כאילו זה שמנחם לא חילק על הלל היה בה חסרון, ולכן אירע שיצא מנחם ונכנס שמאי ?],

דף ט"ז ע"ב

הראשונים שהזכירו ראשון כלל זוג זוג היו נשיאים ושניים להם אב [אבות] ב"ד:

[הנשיאים היו בימי מלכי ישראל והמלך עוסק במלחמות והנשיאים במילי דשמיא. פסקי תוס']

גמ': ת"ר שלשה מזוגות הראשונים [יוסף בן יעזר, יהושע בן פרחיה, ויהודה בן טבאי] שאמרו שלא לסמוך ושנים מזוגות האחרונים [שמעיה והלל] שאמרו לסמוך (הראשונים) היו נשיאים, ושניים להם אבות ב"ד דברי רבי מאיר [ומתני' אתיא כר"מ], וחכמים אומרים יהודה בן טבאי אב ב"ד ושמעון בן שמח נשיא,

מאן תנא להא דתנו רבנן, אמר רבי יהודה בן טבאי אראה בנחמה [לא אראה צנחמה וגמרא הפכו לצרכה, פירוש אחר אראה צנחמה נשבע ימותו בניו ולא אראה צנחמתן. רש"י מכות ה' ע"ג], [לישנא קלילא הוי דשבועה בלשון קצר כלומר לא יוכל לראות בנחמות ציון אם לא עשה זה. תוס' עיי"ש עור], [ואמר בן אף שהבחמ"ק היה עדיין בנוי, מפני שידעו שעתיד ליחרב] אם לא הרגתי "עד" זומם שלא הוסיף אלא הוא לצדו [מלשון רש"י כאן ובמכות משמע שכאו שני עדים ואחד מהם הוסיף, אבל ראה תוס' ר"ד מ],

[כיון שדנו דיני נפשות היה ב"ד של כ"ג ומ"מ אומר "הרגתי" כיון שהוא יושב בראש. וראה מרומי שדה]
[וא"ת והיאך באת תקלה על יד צדיק זה דהא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידו? וי"ל שהעד שהוא היה חייב מיתה מעבירות אחרות. ריטבא מכות ה' ע"ב],

להוציא מלבן של צדוקין [ענין זה נמצא גם ביומא ב' ע"א לגבי פרה אדומה, וביומא נ"ג ע"א לגבי קטרת, אבל שם לא עשו איסור. וראה תוס'] שהיו אומרים אין עדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנידון קודם הזמה, ואמר כך הזמנו, שהיו דורשין נפש צנפס האמור צעדים זוממין, אמרו לכן חכמים והלא כבר נאמר כאשר זמם לעשות לאחיו ועדיין אחיו קיים, ולמה נאמר נפש צנפס שאין נהרגין עד שיגמר הדין של נידון קודם שהזמנו,

אמר לו שמעון בן שמח [שלא היה שם בשעת מעשה, כשהרג את הער הזומם] אראה בנחמה אם לא שפכת דם נקי, שהרי אמרו חכמים אין עדים זוממין נהרגין עד שיוזמו שניהם,

שמה תאמר מי מעיד ב' אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הם מעידין בו שנאמר חקוק ב' כי אבן מקיר תזעק וכפיים חמיכת עץ, כמו כפיסין צנצנא צחלא (ב, 6) מעץ יעננה,

וחכ"א נשמתו של אדם מעידה בו שנאמר מיכה : משכבת חיקך שמור פתחי פך, אי זו היא דבר ששוכבת בחיקו של אדם הוי אומר זו נשמה,

ר' זריקא אמר שני מלאכי השרת המלוין אותו הן מעידין בו שנאמר תהלים צא כי מלאכיו יצוה לך לשמך בכל דרכך,

[נראה דילף מדלא כתיב בדרכך אבל בכל דרכך משמע בין בדרך טוב בין בדרך רע, ישמרו אותו ויראו מעשיו. ראש משביר],

(וחכ"א) [וי"א] אבריו של אדם מעידין בו שנאמר ישעיה מו ואתם [האברים שלכם] עדי הוא מעיד צעצמו כלל עונות שאוכת צמיו נאם ה' ואני אל:

נשיא = שלא לסמוך	אב בית דין = לסמוך
יוסף בן יעזר	יוסף בן יוחנן
יהושע בן פרחיה	ניתאי הארכלי
יהודה בן טבאי	שמעון בן שמח
שמעיה = לסמוך	אבטליון = שלא לסמוך
הלל = לסמוך	[מנחם לסמוך, יצא מנחם ונכנס] בית שמאי = שלא לסמוך

[השתא חזור תנא לדיני קרבנות יו"ט וקא אמר שאין סומכין עליהן ביו"ט דמצריך לסמוך בכל כחו ב' דיו א"כ משתמש בבע"ח ביו"ט. יכין],
מתני': (יוסי) [יוסף] בן יעזר [היה חסיד שבכהונה. לקמן י"ח ע"ב במשנה] אומר שלא לסמוך ציוס טוב, וזו היא מחלוקת ראשונה שהיטה צמכמי ישראל יוסף בן יוחנן אומר לסמוך, יהושע בן פרחיה כולן דור אחר דור אומר שלא לסמוך, ניתאי הארכלי אומר לסמוך,

יהודה בן טבאי אומר שלא לסמוך, שמעון בן שמח אומר לסמוך, שמעיה אומר לסמוך אבטליון אומר שלא לסמוך, הלל ומנחם לא נחלקו יצא מנחם צנחמה מפרש להיכן יצא נכנס שמאי להיות אב צית דין תחמיו שמאי אומר שלא לסמוך הלל אומר לסמוך [ראה תוס', ובמרומי שדה פ' שלכן הקדים הלל את דברי שמאי משום עניויות, כדאיתא בעירובין דף י"ג ע"ב לענין ב"ש וב"ה ולא עוד אלא שמקדימין, וראה בבועז ונ"ל דאפשר דשמאי היה וקן יותר מחלל, וגם בני ישיבתו הוו חריפי טפי [כיבמות ד"ד ע"א] להכי לפעמים היה

אבני חן למסכת חגיגה

לפני שמעון בן שטח, ורק בדיני ממונות ובדיני נפשות שדיני ע"י ב"ד של ג' או כ"ג, קיבל על עצמו שלא יורה אלא אם יושב שם גם שמעון בן שטח], [פ' לעולם אב ב"ד הוה ובשעה שדן אותו עד זומם לא היה שמעון בן שטח בעיר, ונצטרף יהודה בן טבאי עם שאר סנהדרין לדונו ונקרא הרין על שמו, וקבל עליו שלא יצטרף אלא עם שמעון בן שטח. תוס' הרא"ש],

שנינו במשנתנו יצא מנחם ונכנס שמאי כו': להיכן יצא? אביי אמר יצא לתרבות רעה,

רבא אמר יצא לעבודת המלך [הוא הורדוס המלך, שנבא עליו מנחם שימלך כדאיתא ביוסף בן גוריון. מנחת יהודה], תניא נמי הכי יצא מנחם לעבודת המלך ויצאו עמו שמונים זוגות תלמידים לבושין סיריקון לצוש בגדי מלכות,

אמר רב שמן בר אבא א"ר יוחנן לעולם אל תהא שבות קלה בעיניך שהרי סמיכה אינה אלא משום שבות דמק, אלו הן משום שבות לא עולין באלין, ולא רוכבין על גבי בהמה (צ"ל לו, ב), והאי נמי משתמש בצעלי חיים הוא, שסומך עליה בכל כמו, כדאמרין לקמן ונחלקו בה גדולי הדור [חמש זוגות של תנאים במשנתנו],

פשיטא [שצריך לזוהר שלא לעבור על שבות]? שבות מצוה אצטריכא ליה [שאף שהיא מצוה, כיון שיש שבות בדבר אסור לעשותו], הא נמי פשיטא נמי מנינא צמתיתין [לכו"ד שלא לסמוך] ומאי אשמעינן ר' יוחנן?

לאפוקי מומאן דאמר צמקת צ"ה (כ, ה) בסמיכה גופה פליגי צמקתה עמלה פליגי, ומאן דאסר לאו משום שבות אסר אלא משום דסבירא ליה דשלמי חובה לא צעו סמיכה, דכי כחז וסמך בשלמי נדבה כמי, וחובה מנדבה לא גמרינן, קא משמע לן ר' יוחנן דטעמא משום שבות הוא וסמיכתו לעולם מזה קא משמע לן בשבות הוא דפליגי,

אמר רמי בר חמא שמע מינה מדאוקי ר' יוחנן טעמא משום שבות סמיכה דקדשים בכל כמו צעין, והוה ליה משתמש בצעלי חיים סמיכה בכל כחו בעינן, דאי ס"ד לא בעינן בכל כחו מאי קא עביד, ליסמוך,

מיתיבי ויקרא א דבר אל בני ישראל אדם כי יקריב מנח קרבן לה' וכתב צההו עניינא וסמך, בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות רבי יוסי ור' (ישמעאל) [שמעון] אומרים בנות ישראל סומכות רשות,

אמר רבי יוסי סח לי אבא אלעזר קך שמו פעם אחת היה לנו עגל של זבחי שלמים [שהפרישו הנשים או שהיו שותפין בה] והביאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים [שהם היו בעלים של

ואין לוקין אס העידוהו שחייב מלקות עד שיוזמו שניהם, ואין משלמין ממוז עד שיוזמו שניהם צולחו גרסינן עד שיוזמו שניהם, וצמקת מכות יליף לה מקראי והנה עד שקר העד ואמר מר כל מקום שנאמר עד הרי כלן שנים,

מיד קבל עליו יהודה בן טבאי [נשיא] שאינו מורה הלכה אלא בפני שמעון בן שטח [אב"ד] שאס יטעה ילמדהו # [כיון שאירע תקלה על ידי שלא היה שם שמעון בן שטח, הגם שהתקלה אירע בדיני נפשות, קיבל על עצמו שאינו "מורה הלכה" גם בענינים שיכול לדון בעצמו, כגון דיני איסור והיתר, וגם בדיני ממונות שדיני בג'],

כל ימיו של יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו של אותו הרוג והיה קולו נשמע, כסבורין [הכל צלילה או ציוס ואין רואין אותו. רש"י מכות ה' ע"צ] העם לומר שקולו של הרוג הוא, אמר להם קולי הוא, תדעו שלמחר הוא מת [פ' שלא שימות מחר, אלא כשיבוא הזמן כשאמות] ואין קולו נשמע,

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי [רב אחא היה אחר הרבה שנים] ודלמא פיוסי פייסיה [ר"י בן טבאי בעולם העליון] או בדינא תבעי' [ההרוג תבע את ר"י בן טבאי לדין לפני הב"ד של מעלה], [פ' אבל לעולם אימא לך שהיה קולו של תנהרג],

[קשה וכו' אין הצדיק הזה נאמן אלינו בבק? וי"ל שאין הכי נמי קאמר דאיהו ודאי מהומין אבל סיעתא דמיתיי שפיר מצין לרחויי דדילמא בדינא קם בהדיא או דפייסיה וזה ברור, ואגב אורחיה בא להשמיענו שיש פיוס גם לאחר מיתה בקבר להפטר מעונש הנפש. ריטב"א מכות ה' ע"ב],

מני הא [על פי מי אתיא מעשה זו שיהודה בן טבאי היה מורה הלכה לפני שמעון בן שטח]? אי אמרת בשלמא רבי מאיר, דאמר שמעון בן שטח אב ב"ד, ר"י בן טבאי נשיא [והורה הלכה באיסור והיתר בפני שמעון בן שטח שהיה אב"ד בלי נטילת רשות], היינו דקא מורי הלכה בפני שמעון בן שטח דמדקאמר מיד קיבל כו', שמע מינה דעד השתא אורי צפניו [רלשון שקיבל שלא יורה הוראה "אלא" משמע דעד כאן הורה מפעם לפעם לפניו, ומכאן ואילך יורה רק בפניו],

אלא אי אמרת רבנן דאמרי יהודה בן טבאי אב ב"ד שמעון בן שטח נשיא, אב ב"ד בפני נשיא מי מורה הלכה?

לא לאו דעד השתא הורה, דודאי לא הורה צפניו מימיו, וכשהרגו לעד זומם לא היה שמעון שם [וגם מכאן ולהבא לא יורה בפניו], מאי קבל עליו דקאמר לאצטרופי, דאפי' אצטרופי נמי לא מצטרפינא לישג דדין אלא צהדי שמעון [לנשות אחרי רבים כדי לבטל דברי שמעון בן שטח. תוס']:

[פ' בדיני איסור והיתר שיכול להורות יחיד מעולם לא הורה יהודה בן טבאי

אבני חן למסכת חגיגה

קרבנות ראייה וחגיגה של יום טוב ל אחר השבת שאין קריצין לא זיוס טוב ולא בשבת, ובית הלל אומרים אין [לה] יום טוב אחר השבת אינה זריכה יום טוב, שמוסר להקריצין זיוס טוב,

ומודים שאם חלה להיות בשבת, שיום טוב אחר השבת [דאפי' לב"ה אין מקריב ראוי' וחגיגה בשבת, דלא דמי לפסח, דהתם זמנו קבוע, שא"א להקריבו למחר. יבין],

אין כהן גדול מתלבש בכליו נאים צנימו וצסוק, ולא בשעת עבודה קאמר, ולא צנגדי כהונה קאי, אלא שלא יתנאה צאמו היום, שיום טוב של עזרת אחר שבת, שיצטו הכל [להורות. רלמ"ה] שאינו היום יום טוב [אע"ג דבכל יום לובש בגדים נאים, ואם היה מתלבש בהם גם היום לא היו מרגישים שהוא יו"ט? מ"מ עבדינן ליה השתא היכרא טפי שלא יטעו ויסתפקו לומר שהוא יו"ט. רמ"מ], מפני הצדוקין שהיו אומרים [לעולם. רלמ"ה] עזרת אחר שבת [דקאמר וספרתם ממחרת השבת שבת צראשית, ואם כן לעולם עזרת אחר השבת. רלמ"ה], אבל ראה תוס' שמפרשים כליו היינו בגדי כהונה,

ומותרין בהספד ובתענית [בכל השנים ביום טוב זה דגורין כל השנים אטו בשחל ביום א', ואף דבכל אסרו חג אסור בהספד ותענית אפ"ה כשחל אסרו חג ביום א' מותר בהספד ותענית כדי שלא לחזק ידי צדוקים. יבין] שלא לקיים דברי האומרים [בבבלין צדוקים וקראיים. יבין] עצרת אחר השבת [דרדשי וספרתם לכם ממחרת השבת היינו שבת ממש ואנו קבלנו שהפסוק קרא ליו"ט ראשון של פסח שבת. יבין]:

גמ': א"ר אלעזר א"ר אושעיא מניין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה, שנאמר דברים מז בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, מקיש חג השבועות לחג המצות מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה כדריצין קראי צפרק קמא חגיגה (ט, ה) (צמג) [לחג] הסוכות, והוא הדין לחג המצות, שהרי אף הוא שבעת ימים אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה,

ואימא מקיש לחג הסוכות מה חג הסוכות יש לה תשלומין כל שמונה אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שמונה? שמיני רגל בפני עצמו הוא,

אימור דאמרי שמיני רגל בפני עצמו הוא הני מילי לענין פז"ר קש"ב פיי"ס זמ"ן רג"ל קריצין ש"ר צרכ"ה, פייס, לענין פרי החג, כל שבעת ימי החג אין מפייעין עליהן, אלא לפי חשבון המשמרות לפי סידרן מקריצין אותן, כדמנן צמסכת סוכה (נה, ז) מי שהיה מקריב פרים היום לא היה מקריב למחר, ופר של שמיני מפייעין עליו אחיה מן המשמרות יקריצו, זמן שהיינו, רגל שיש לו שם רגל בפני עצמו, ואינו קרוי סוכה, קריצין שאין בהמות קריצותיו כסדר פרי החג, שפרי החג מתמעטין והולכין וכצדקיהו ארבעה עשר

והביאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים [שהם היו בעלים של הקרבן, וסמיכה בבעלים בעינן], לא מפני שסמיכה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים,

ואי ס"ד סמיכה בכל כחו בעינן, משום נחת רוח דנשים עבדינן עבודה בקדשים, אלא לאו ש"מ לא בעינן בכל כחו?

לעולם אימא לך בעינן בכל כחו, [אלא נשים אלו לא סמכו בכל כוחן, אלא] דאמר להו אקפו ידייכו לשון וקפא, הקילו ידיכם, אקפו לשון דבר הצף ואין מכניד, כדמסכתין ויץ הצרול וקפא צרולא (מלכים ז ו),

אי הכי [למה אומר] "לא מפני שסמיכה בנשים" [שלשון זה משמע שאכן עשו סמיכה, ולכן היה צריך להודיע "לא מפני" וכו'] תיפוק ליה דאינה לסמיכה כלל [היה צריך לומר שלא הסמיכו כלל, וממילא היינו יודעים שאין נשים סומכות]? א"ר אמי חדא ועוד קאמר חדא דליתא לסמיכה כלל [שלא סמכו], ועוד כדי לעשות נחת רוח לנשים [וסמכו באופן שיהיה להם נחת רוח],

אמר רב פפא שמע מינה [כיון שאסור לסמוך על הראש, אף שאין זה מקום תשמיש בבהמה] צדדין אסורין [גם סמיכת צדדין אסור ביו"ט משום שבות] מדר' יוחנן, דלוקי טעמא משום שבות, נדדין אסורין, ואף על גב דגבי שבות רכינה אמרינן, הוא הדין לכל שימוש, ואפילו צמקוס שאינו עשוי להשתמש, כגון צדי הבהמה, והוא הדין צדי האילן, ופליגי אמוראי דהא מילתא צמסכת שבת צפרק צמרא (קנה, ז),

דאי ס"ד צדדין מותרין, לסמוך לצדדין דהא ראש הבהמה כדדינן דמי [פ' דס"ד דשימוש בבהמה הוא רק על גב הבהמה ששם רוכבים, ומשימין משאות] אלא לאו שמע מינה צדדין אסורין

דף י"ז ע"א

רב אשי אמר אפילו תימא צדדין מותרין כל דבהדי גבה שסוה לגובה הגב של בהמה כגבה דמי' והראש שזה צגוה לגב הבהמה:

מתני': בית שמאי אומרים מביאין שלמים זיוס טוב שהן אכילת הדיוט ואין סומכין עליהם כדאמרינן [לעיל במשנה ט"ז ע"א], אלא סומכין עליהן מערב יום טוב, ושומטן זיוס טוב, דלא צעין חקף לסמיכה שמיטה אבל לא מצינן עולות צאמן שיכול להציא לאחר יום טוב, דכתיב הוא לצדו יעשה לכם (שמות יב) לכם ולא לגזוה, וב"ה אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהם [וסבירה להווא דתיכף לסמיכה שחיטה. ביצה ב' ע"א],

עצרת שחל להיות בערב שבת, ב"ש אומרים יום טוב אף על

אבני חן למסכת חגיגה

ויו"ט (הראשון. ד"ס וכו"ה ישר) של עצרת שוב אינו חוגג, מאי לאו יו"ט של עצרת [הרי שאין לשבועות שום תשלומין]?

לא יום טוב [ראה רש"י שמוציין לנתיבות עולם אות ב', ובא"ס #7 הביא דבריו שביניהם כבר היו הברייתות בכתב והיה כתוב יו"ט בראשי תיבות, ותיירין חגמרא הוא שיו"ט הוא ר"ת יום טוב, וכן לקמן התיירין הוא שצריך לקרות "ימי טובה"], אי הכי נישפוט מינה דחד יום טוב? אימא ימי טובה,

ת"ש דתני רבה בר שמואל אמרה תורה מנה ימים שלשים יום וקדש חדש למוספין מנה ימים ממשי יום וקדש עצרת בקרבנותיו [לקרבנותיו. רלמ"ה] מה חדש קדשו נאחד ממנו למונויו אף עצרת קדשו נאחד ממנו למונויה [שחג שבועות הוא יום אחד], מאי לאו גמר מחדש מה חדש יום אחד אף עצרת יום אחד [ונמצא שאין תשלומין לשבועות]?

אמר רבא ותסברא אמו עצרת יומי מנינן שבועי לא מנינן והאמר אב"י נמסכת מנחות מנה למוני יומי ומנה למוני שבועי מצוה למוני יומי דכתיב ויקרא כג תספרו חמשים יום ומצוה למוני שבועי דכתיב דברים מז שבועה שבועות תספר לה, ועוד חג שבועות כתיב [ולכן גם תשלומין יש שבועה ימים],

[וש"כ דמצוה למוני שבועי ר"ל בכל יום ויום משום חיוב הדבר, דאי אמרת דמצוה למוני שבועי ר"ל דוקא בהשלמות השבוע, אבל בשאר הימים לא, כמו שפירשו רבים לישני ליה דאף עצרת למנויה דקאמר ר"ל לרוב מנויה דהיינו הימים. ראמ"ה]

דבי ר"א בן יעקב תנא מהכא נפקא לן תשלומין לעצרת אמר קרא ויקרא כג וקראתם [וקראתם בעצם היום הזה] וצגה בשבועות כתיב, וסמך ליה ויקרא כג ובקצרכם את קציר ארצכם איזהו חג שאתה קורא מקרא קדש וקוצר בו? הוי אומר זה חג עצרת דהני קראי בעצרת כתיבי,

אימת אילימא ביו"ט, קצירה ביום טוב מי שרי, אלא לאו לתשלומין לאחר יום טוב קאי, וקורא אותן מקרא קדש לענין תשלומין, ומוסרין במלאכה,

ואע"ג דאיתמר דר"א א"ר אושעיא [לעיל במעם שיש לשבועות תשלומין שבעה] אצטריך דר"א בן יעקב דאי מדר"א א"ר אושעיא הוה אמינא מה תשלומין של חג המצות [חיה"מ פסח, כדמפרש לקמן] אסור בעשיית מלאכה אף תשלומי עצרת נמי אסור בעשיית מלאכה, קמשמע לן דר"א בן יעקב [וקראתם ובקצרכם],

בכל יום ואילן שנים, ובשמיני פר אחד חיל אחד ושבעה כבשים, שיר אין שיר קרבנותיו כסדר שיר של ימות החג ואינו מדבר מענין פרשיות של הומצה"י (סוכה נה, א) שהוא סימן לשיר של ימות החג, צרכה שהיו מצרכים את המלך, וכן לשלמה שנאמר צו ציוס השמיני שלם את העם ויצרכו את המלך (מלכים א' ח) אבל לענין תשלומין תשלומין דראשון הוא,

דתנן מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג את כל הרגל ויום טוב האחרון? תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת כל מקום שתמצא שני דרכים, אחד מופש מרובה ואחד מופש מועט טוב לך לתפוש את המועט, שאפילו היה לך לתפוש את המרובה ותתפוש את המועט תפסתך תפסה, שיש בכלל המרובה המועט, אצל אם תתפוש המרובה, והיה לך לתפוש המועט נמצאת שתפשת שלא כדת,

אלא למאי הלכתא כתביה רחמנא לחג הסוכות? לאקושי [חג הסוכות] לחג המצות מה חג המצות טעון לינה אף חג הסוכות טעון לינה מוצאי יום טוב, והתם מנלן

דף י"ז ע"ב

דכתיב דברים מז ופנית בבקר והלכת לאהלך שהוא חול המועד, דאילו ציוס טוב תחומין אסור,

תנן עצרת שחל להיות ערב שבת ב"ש אומרים יום טוב אחר השבת, וב"ה אומרים אין לה יום טוב מאי לאו אין לה יום טוב כלל אם לא הקרינא ציוס טוב, עוד אין להן תשלומין? לא שאינה צריכה יום טוב,

ומאי קמ"ל דמקרינא ביומיה [דמקרינא חגיגה וראיה ביו"ט], הא איפליגו בה חדא זימנא, דתנן ב"ש אומרים מביאין שלמים ואין סומכין עליהם אבל לא עולות וב"ה אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהם?

צריכא דאי אשמעינן בהא [במשנה ראשונה דמירי ביו"ט שחל בימות החול], בהא קא אמרי ב"ש [שאין סומכין על שלמים ואין מקריבין עולות] משום דאפשר למחר, אבל הכא בעצרת שחל להיות בערב שבת אימא מודו להו לב"ה ויקרבו ציוס טוב, דהא מחר שבת היא ולא קרבי, וממך שאתה מתיאש מהן אתה צא לפשוט שלא תקרינא עוד,

ואי אשמעינן בהא [כשחל חג השבועות בערב שבת], בהא קאמרי ב"ה [שקריב היום] משום דלא אפשר למחר, אבל בהא [במשנה ראשונה כשחל יו"ט בחול] אימא מודו לב"ש [שקריב אחר יו"ט] צריכא,

ת"ש מי שלא חג שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג

אבני חן למסכת חגיגה

עליו. חידושי רבינו משה מאימראן.

ואי מדר"א בן יעקב

דף י"ח ע"א

לא ידענא כמה ימים יהיו לתשלומין, קא משמע לן דר' אלעזר, מה חג המצות שבעה אף כאן שבעה קא משמע לן דרבי אלעזר א"ר אושעיא,

וריש לקיש אמר שמות כג וחג הקציר [צמחי מעוקל] צמח שבעה כמיז איזהו חג שאתה חוגג וקוצר בו הוי אומר זה עצרת, אימת אילימא ביו"ט קצירה ביו"ט מי שרי? אלא לאו לתשלומין,

א"ר יוחנן אלא מעתה חג האסיף אי זהו חג שיש בו אסיפה הוי אומר זה חג הסוכות, אימת אילימא ביו"ט מלאכה ביו"ט מי שרי? אלא בחולו של מועד, חולו של מועד מי שרי [לאסוף]? אלא חג הבא בזמן אסיפה הבא נמי חג הבא בזמן קצירה קאמר, ולא חוגג וקוצר בו אלא לאשמועינן [וקשה על הסברו של ר"ל],

מכלל דתרווייהו סבירא להו דחולו של מועד אסור בעשיית מלאכה מדקאמר ר' יוחנן אסיפה בחולו של מועד מי שרי, ולא מהדר ליה ריש לקיש אין, מכלל דתרווייהו סבירא להו אסור מנהני מילי?

ר' יאשיה = את חג המצות תשמור,

ר' יונתן = ק"ו, מה ראשון ושביעי שאין קדושה וכו'

ר' יוסי הגלילי = כל מלאכת עבודה לא תעשו וסמך ליה שבעת ימים וגו'

ר' עקיבא = אלא מועדי ה' וגו' מקראי קדש,

תניא אידך = ששת ימים תאכל מצות

דתנו רבנן שמות כ"ג ט"ו את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות פאשר צויתך למועד חדש האביב פריב' וצאת ממצרים ול' אצא פני ריגם, לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דרוש ציה את חג המצות תשמור וכל תשמור אזהרת לא תעשה הוא, שומריהו מן המלאכה דברי רבי יאשיה,

רבי יונתן אומר אינו צריך, קל וחומר ומה ראשון ושביעי [של פסח] שאין קדושה לפניהן ולאחריהן אסור בעשיית מלאכה, חולו של מועד שיש קדושה לפניהן ולאחריהן אינו דין שיהא אסור בעשיית מלאכה,

[נראה כמש"כ התוס' דמלאכת חול המועד דרבנן, דאי מן התורה הא צריך קרא כדי ללקות עליו, כיון דאין עונשין מן הדין, וכן צריך לפרש בהא דרבי עקיבא לקמן, מיהו אפשר דאפילו נימא דהוי דאורייתא אין לוקין עלה, כיון שאין אזהרתו מפורשת, מיד דהוה חצי שיעור שאסור מן התורה ואין לוקין

ששת ימי בראשית יוכיחו שיש קדושה לפניהן ולאחריהן ימי כל שבע ושבע דין שמי שצמח הן יושבין, הרי קדושה לפניהן ולאחריהן ומותרין בעשיית מלאכה,

מה לששת ימי בראשית שאין בהן קרבן מוסף [ולכן אין בהם איסור מלאכה], תאמר בחולו של מועד שיש בו קרבן מוסף [ולכן אסור בהם עשיית מלאכה],

ראש חדש יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה אף אמה אל תמנה על חולו של מועד כו',

מה לראש חדש שאין קרוי מקרא קדש [ולכן מותר בעשיית מלאכה] תאמר בחולו של מועד שקרוי מקרא קדש [פי' שגם על חולו של מועד אומר אלה מועדי ה' מקראי קדש בויקרא כ"ג ל"ז], הואיל וקרוי מקרא קדש [כאן עדיין לא ס"ל דמקרא קדש פירושה קדושה בעשיית מלאכה, אלא כיון דכתיב בחוה"מ מקרא קדש יש לה יתרון על ר"ח ויכול לעשות ק"ו שימי חוה"מ אסורין במלאכה] דין הוא [ע"י ק"ו] שאסור בעשיית מלאכה,

תניא אידך [כתיב בחג הסוכות] ויקרא כ"ג ל"ח כל מלאכת עבודה לא תעשו פיו'ם הראשון' מקראי קדש פל'מלאכת עבודה לא תעשו: [ל"ז] שבעת ימים תקריבו אשה לה' וסמך ליה שבעת ימים תקריבו אשה לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה והכי דריש ציה לא תעשו שבעת ימים, וצמח הסוכות כתיב, ועליה קיימא הך מתניתא צמחת כהנים דברי ר' יוסי הגלילי,

רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר ויקרא כ"ג [פסוק ד'] לפני פסח ופסוק ל"ז אחר סוכות] אלה מועדי ה' (וגו') [מקראי קדש. ד"ס] משמע קדושה בעשיית מלאכה כמה הכתוב מדבר אם בראשון הרי כבר נאמר שבתון אם בשביעי הרי כבר נאמר שבתון, הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד ללמדך שאסור בעשיית מלאכה,

תניא אידך [כתיב בפסח] דברים ט"ז ח' ששית ימים תאכל מצות וכו'ם השביעי עצרת לה' אל ה'ה' לא תעשה מלאכה, מה שביעי עצור כדכתיב צהאי קרא גופיה לא תעשה מלאכה אף ששת ימים עצורין,

אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששת ימים עצורין בכל מלאכה?

ת"ל וביום השביעי עצרת, השביעי עצור בכל מלאכה

אבני חן למסכת חגיגה

ואין ששה ימים עצורין בכל מלאכה,

ענין נטילת ידים:

מה שאנו נוטלים הידים לפני אכילת לחם הוא מו' מצות דרבנן, וראה ברכות נ"ג סוף ע"ב והתקדשתם אלו מים ראשונים [רבא מצד הקדושה והטהרה משום סרך תרומה. מהרש"א], וראה חולין ק"ה ע"א בתוס' ד"ה מים ראשונים שדרש זה הוא אסמכתא בעלמא, עיי"ש,

וז"ל הרבינו יונה בברכות פ"ח ד"ה כל שטיבולו במשקה, עיקר נטילת ידים הותקנה על הפת שנאחזו בידים, שהנטילה היא משום סרך תרומה, ורוב התרומות הם מהפת, אבל לפירות א"צ נטילה ידים שאין תרומתן מן התורה אלא הענבים אחר שיעשה מהן יין, והיותם אחר שיעשו שמן, שלא מצינו תרומה מן התורה אלא בשלשה דברים דכתיב ראשית דגןך תירושך ויצהורך. והובאו דבריו בב"ר ריש סימן קנ"ה,

ובחולין ק"ו ע"א אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיא נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה הולרסה שהידים שניות ופוסלות את המרומה אצל חולין לא מהני זהו שני ומפני סרך תרומה שירגילו אוכלי תרומה לטעול ידיהם הנוהגת בחולין, ועוד משום מצוה, מאי מצוה? אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים [דתיקנו משום נקיות. תוס', # שמצינו בדברי חז"ל שצריך לנהוג כבוד בפת], רבא אמר מצוה לשמוע דברי ר"א בן ערך, דכתיב (ויקרא ט"ו) וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים, אמר ר"א בן ערך מכאן פמכו חכמים לנטילת ידים מן התורה, וראה אב"ח סימן קנ"ח סעיף א' וגם במשנ"ב

ולכאורה אם הטעם משום סרך תרומה היה צריך להיות נטילת ידים רק לבתנים, ואולי לכן אמרו הטעם גם משום נקיות שיהיה המצוה לכל ישראל, אבל בלשון המשנ"ב לא משמע כן וצ"ע],

מתני': נוטלין לידים די להן צנטילה דכלי, שאין זו אלא רציעת מים לחולין ולמעשר [מעשר שני] ולתרומה, ולקודש אצל לאכול שלמים או חטאת ואשם לכהנים יש מעלה **ממבילין** שצריך להטביל ידים בארבעים סאה, ואף על פי שאין אלא סתם ידים, שלא נגעו בטומאה דאורייתא המטמאה את כל הגוף,

ולחטאת ליגע צמי חטאת, מים המקודשים באפר פרה להזות מהן על טמאי מתים יש מעלה ימירה ש **אם נטמאו ידיו** באחת מן הדברים המטמאין את הידים ולא את הגוף, כגון וולד הטומאה וכגון ספר, וכל עומאות שהן מדברי סופרים **נטמא גופו** וכל הגוף כריך טבילה, וכל מעלות הללו שזה גזרה מזה מדברי סופרים,

והאי דנקט להו הכא גצי הלכות הרגל לפי שיש צופן הלכות רגל, שעמי הארץ חסוצין טהורים צרגל ולא בשאר ימות השנה, צסוק חומר צקדש,

ועוד זו מעלה **טביל** [במשניות הגירסא "הטובל"] **לחולין** כלומר, נמכין לטבול לשם חולין [והוחזק. ד"ס] **לחולין** הוחזק לשון כוונה, כלומר נמכין להעמיד גופו צחוק טהור לחולין [ונתכוין לטבול לחיות מוחזק טהור לשם חולין. רע"ב] **אסור למעשר** למעשר שני הנאכל צירוסלים,

[הדיבור המתחיל ברש"י שברפוס "אסור במעשר" הוא לכאורה טעות, וראה ברע"ב],

הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזה יום אסור ואי זה יום מותר אי זו מלאכה אסורה ואי זו מלאכה מותרת כלומר מאחר שאמר לך הכתוב שהן עצורין ממלאכה ולא צולקין, ולא פירש אי זו המותרת ואי זו אסורה, דע וראה שלא [מסרך. ד"ס] אלא לחכמים, היודעים להצין על אחיזה להטיל ההיתר ועל אי זו להטיל האיסור, והם יאמרו [לך. ד"ס] אי זה יום טוב על פי קידוש הראייה ואסור בכל מלאכה ואי זהו חולו של מועד שאינו אסור בכל מלאכה, ועל חולו של מועד יגידו לך אי זו מלאכה אסורה דבר שאינו אצל, ואין מלאכה מותרת דבר האצל:

שנינו במשנתנו ומותרין בהספד ותענית שלא לקיים את דברי האומרים עצרת אחר השבת: (והאיתמר) [והתניא] מעשה ומת אלכסא בלוד ונכנסו כל ישראל לסופרו ולא הניחם רבי טרפון ומתמיתין מני שמומרים צהספד מפני שיום טוב של עצרת היה, יו"ט מ"ד אי ביום טוב מי קאתו, אלא אימא מפני שיום טוב היה?

לא קשיא כאן ביו"ט שחל להיות אחר השבת כאן ביום טוב שחל להיות בשבת שיום טוב אחר שנת מועד צהספד, מפני האומרים עצרת אחר שנת, והאי דלכסא בלוד יום טוב שחל להיות בחול הוה, דאין יום טוב שלו צאחד צשנת:

דף י"ח ע"ב

דיעות:

ראה ר"ף למסכת עירובין בסוף המסכת שאם יש מחלוקת בין הבבלי והירושלמי קיי"ל בבבלי וז"ל: לא איכפת לן במאי דאסרי בגמרא דבני מערבא, דעל גמרא דילן סמכין דבתרא הוא, ואינהו היו בקיאי בגמרא דבני מערבא מפי מוה"ק. עכ"ל, משמע שסיימו הש"ס ירושלמי הרבה לפני הבבלי.

[טומאת ידים הוא רק מדרבנן, והוא מ"ח דבר במס' שבת י"ג ע"ב, שסתם ידים הם שניות, מפני שהידים עסקניות הן, ולכן אינם פוסלין מעשר, אבל פוסלין את התרומה, ומטמאין את הקודש וכו', ויש עוד מעלות שמונה במשנה, דהיינו "טבילת" ידים לקודש, ועוד מעלה במי חטאת שאם נטמאו ידיו צריך לטבול כל גופו, [ויש גם סברה בגמ' לחלק בין נגיעה באוכלין לאכילתן],

אבל חוץ מנטילת ידים להעביר טומאה דרבנן שעליהם, יש מצוה דרבנן של נטילת ידים, וזה שייך גם בחולין כדמסיק שבלחם צריך נטילת ידים],

[מכאן עד סוף הפרק גזירה תנא מפרק ג' וחברן לפרקן אע"ג דשייכי טפי לפרק ג' דמיידי כולה מטהרות ומתרומה וקודש, מרלא רצה תנא לסיים פרקן במשנה ד' במילי צצדוקין. יכין בראש פרק ב'],

אבני חן למסכת חגיגה

טבל למעשר, [והוחזק. ד"ם] למעשר, אסור לתרומה,

גמ': חולין ומעשר מי בעו נטילת ידים,

טבל לתרומה [והוחזק. ד"ם] לתרומה, אסור לקודש,

טבל לקודש [והוחזק. ד"ם] לקודש, אסור לחמאת,

טבל לחמור (מותר) [הוחזק. ד"ם] לקל, טבל ולא הוחזק לא נתכוון לשם טבילת טהרה, אלא לטהרה בעלמא כאילו לא טבל,

בגדי עם הארץ [דוקא בגדים שלו דגזירין שמא ישבה עליהם אשתו נדה, אבל בשלובש בגדים שנותן לו חבר אין עושה מדרס. וראה יבין], מדרס אצ הטומאה לטמא אדם וכלים [לטומאה ערב], כמדרס הזב, שמטמא אדם וכלים, כדמכזי ואיש אשר יגע במטמא יכנס בגדיו [ויקרא טו ה'] לפרושין לאוכלי חוליהן [בטהרת חולין. ד"ם],

בגדי פרושין מדרס לאוכלי תרומה כהנים,

וכל אלו מעלות מדברי סופרים, שאמרו שאין שמירת טהרתן של אלו משונה שמירה אצל אלו, ומתוך שהן אלו אצל אלו כאילו לא שמירה, גזרו בהן בבגדיהן שמא ישבה [בהן] [עליהם. רע"ב] אשתו נדה, והרי הן מדרס הנדה, הכי מפרש לה צפרק השומט [חולין ל"ה ריש ע"ב שאני מדרסות שמא תשב עליהן אשתו נדה, וז"ל רש"י שם שמא ישבה, ואע"ג דלכולי תרומה מודהרי צה שפיר מיהו לגבי קדש לא הויא שמירה ומייסגין הואיל וטומאה מנזיה היא],

[והחשש הוא רק שתשב אשתו על הבגדים אבל הוא הע"ה אינו מטמא בגדים שיושב עליהם, וז"ל התוס' בחולין ל"ה ע"ב וצריך ליתן טעם דמ"ש דלענין צינורא שלו עשאוהו כוב שמעינותיו טמאים כדמשמע בפ' בנות כותים (נדה דף לג:) ובפ' חומר בקדש (חגיגה דף כג.) ולענין מדרס והיסט לא עשאוהו כוב? ונראה דטעמא משום דאין גזרין גזירות על הציבור אלא א"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בהם, ובצינורא שלו אפשר ליהדר, אבל חומרא יתירה כגון משכב ומושב בהיסט לא רצו חכמים להחמיר],

בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש, בגדי קודש מדרס לחמאת,

יוסף בן יעזר היה חסיד שבכהונה והיתה מטפחתו [מ"ד] שלו שמתקנה בו ידיו בסעודה. [יבין] מדרס לקודש [קמ"ל דטעם המעלות לאו משום שיש בכל מעלה תחתונה "הדיוטים" שמוזלים בה ויקילו גם במעלה שלמעלה מזו, להכי נקט הגר דאפילו חסידים היו מטפחתם מדרס. יבין],

יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו והיתה מטפחתו מדרס לחמאת:

[אבל לא לקדש, דקסבר האי תנא חולין שנעשו על טהרת הקדש בקודש דמו, ואין בן הלכה, דחולין שנעשו על טהרת הקדש לאו בקדש דמו לכל הדברים, כדאיתא בסוף מ"ס נדה. רע"ב],

ורמינהי [הא שנינו בברייתא] התרומה והביכורים קרוין תרומה, דאמר מר ותרומת ידך אלו הביכורים (מסות יז, א), לכך הן תרומה [לכל דבריהם. ד"ס] חייבין עליהן מיתה זר האוכלן מזיד, דכתיב ומתו זו כי יחללוהו וסמך ליה וכל זר לא יאכל קדש, וכל הענין מדבר בתרומה, [וחומש האוכלן שוגג, דכתיב ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו (ויקרא כז) ואסור לזרים כללו] [וקשה שהרי כבר אמר חייבין עליהן מיתה, אם אבלן זר?], והן נכסי כהן לקדש בהן את האשה, וליקח בדמיהן עבדים, וקרקעות, ונחמה עמאה, ועולין באחד ומאה אצל פסחא חין עולין, אלא כל החולין אסור לזרים, וטעונין נטילת ידים לפי שהשני עושה [בהן. ד"ס] שלישי, וידים גזרו עליהם טומאת שני לפיכך פוסלות את התרומה, אם לא נטלן, והערב שמשו אם נטמא טומאה דאורייתא וטבל אינו אוכל בתרומה עד שיעריב שמשו, ביצמות (עד, ז) ילפינן [לה. ד"ס] מקראי,

הרי אלו בתרומה וביכורים, מה שאין בן במעשר אין מיתה, ואין חומש, [ואין] אסור לזרים שהרי כל עצמו נאכל לזרים, וחומש שמוסיף בפדיונו לא איירי [הכא. ד"ס] בחומש (הכא) כי האי גוונא דאין בתרומה פדיון, ונכסי הדיוט נמי לא הוי לקנות זו עבדים וקרקעות, דלא ניתן אלא לאכילה ושמיה וסיכה, ואין טעון רחיצת ידים שאין השני פוסל זו לעשות שלישי, ואינו טעון הערב שמש, דקיימא לן טבל ועלה אוכל במעשר, ומקראי ילפינן לה ביצמות פרק הערל, וכל שכן בחולין,

קשיא מעשר אמעשר [דבמשנתנו שנינו דנוטלין לידים, ובברייתא שנינו שאין נוטלין לידים] קשיא חולין אחולין [דשנינו במשנתנו דנוטלין לידים וכו']?

בשלמא מעשר אמעשר לא קשיא, הא ר' מאיר [שאין צריך נטילה] והא רבנן [דצריך נטילה],

דתנן כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים כל שהוא טהור מן התורה, ותכמים גזרו עליו טומאה, כל הנך דאמרי במסכת שבת צפרק קמא (יג, ז) [ו"ה דבר ואחד מהם הוא "הידים"] אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון ואוכל שני כו' מטמא את הקודש כלומר [כולן. ד"ס] נתנו עליהן טומאת שני לטומאה, והשני מטמא את הקודש להיות קרוי טמא, ופוסל עליהן עוד את הרביעי ופוסל את התרומה להיפסל היא עצמה, אצל אינה פוסלת אחר לעשות רביעי ומותר לחולין לאכול חולין, מדלא קמתי ואינו פוסל את החולין ונקט לישנא דמותר, אפילו לאוכלן משמע ולמעשר דברי רבי מאיר, וחכמים אוסרים במעשר,

אלא חולין אחולין קשיא [ראה תוס']?

לא קשיא כאן באכילה מתניתין דמגריך נטילה באכילה קאמר כאן

אבני חן למסכת חגיגה

בנגיעה [לנגוע בחולין אין צריך נטילה],

ומנא תימרא דחולין לא בעו כוונה [הגם שפירשנו הברייתא כן, רוצה להביא ראיה ממשנה?] **רתנן גל שנתלש וכו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורין, קתני אדם דומיא דכלים מה כלים דלא מכווני, אף אדם דלא מכוין [הרי ראיה ממשנה שאדם וכלים לא צריכי כוונה],**

וממאי דלמא [מיירי שהים זועף והאדם] **ביושב ומצפה אימתי יתלש הגל עסקינן, וכלים דומיא דאדם, מה אדם דבר כוונה אף כלים דמכוין להו** [ואין מכאן ראיה דלא צריך כוונה],

וכי תימא ביושב ומצפה מאי למימרא? סלקא דעתך אמינא ליגזור דלמא אתי למיטביל בחדרלית של גשמים שזוטפת ויורדת ממקום גבוה ויש בה ארבעים סאה, והטובל בה לא עלמה לו טבילה, משום דמקום קטפרס הוא [מקום] [מדרון. ד"ס] זקוף יומר מדאי, וארבעים סאה שבו אינן במקום אחד, ותנן הגזוק והקטפרס [אינן. ד"ס] מיכור [טהורות פרק ח משנה ט], ואף אם אינו קטפרס נמי אינן טובלין בו, לפי שאין מי גשמים מטהרים דרך זמילתן, עד שיהיו נקוין דרך אשכורן, דמיא דמרת כהנים אי מה מעיין מטהר צומלין אף מקוה מטהר צומלין? תלמוד לומר אך מעיין וצור מקוה מים יהיה טהור [ויקרא יא] המעיין מטהר צומלין, והמקוה באשכורן, [ורבינו] [ורב. ד"ס] האי גריס הכרלית,

א"נ נגזור ראשין [של גל שנתלש, שלא יטהר] אחד מראשי הגל כשהוא מגיע לנח אטו כיפין אמרעיתו של גל, שעומד באויר כמין כיפה, ואם הוסיט כלים [טמאין. ד"ס] למעלה והטבילין כפיפה אינה טבילה, כדמפרש ואזיל קמ"ל **דלא גזרינן** [ונמצא שהמשנה לא מיירי באופן שאין לו כוונה, ובודאי צריך כוונה, ואשמועינן דלא גזרינן אטו כו' אלא הגל אכן מטהר],

[ימזוה שאמר דס"ד דגזרינן אטו כיפין] **ומנא תימרא דלא מטבילין בכיפין? דתניא מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין לפי שאין מטבילין באויר** שלא אמרה מורה מקוה של אויר לטבילה,

אלא [מגל דחולין לא בעי כוונה] **מהא דתנן במכשירין פרק ד' מ"ו פירות שנפלו לתוך אמת המים ופשט מי שידיו טמאות ונטלן, ידיו טהורות אף על פי שלא נמכוון, [והרי לך ראיה מכאן שאין צריכין כוונה] ופירות אינן בכי יותן דענין גזי הכשר, יתן דומיא דמי יתן, דמיא ליה,**

ואם בשביל שיודרו ידיו נמכוון לטובל פירות, ידיו טהורות, והפירות הרי הן בכי יותן [הכי הוא צמי יתן], ומקבלין טומאה מעכשיו, [דכיון. ד"ס] דנמכוון להדיח ידיו גלי דעמיה דמיא ליה צהך נפילה, שעל ידיה הדיח ידיו, [אבל הדיח פ' שהפירות מוכשרין ממקשה שבידיו], [והרע"ב שם פ' ואם בשביל שיודרו ידיו נמכוון לטובל את הפירות מן המים הפירות הרי הן בכי יותן ומוכשרים לקבל טומאה מכאן ולהבא, דאחשבה להך

[כיון דמוקמת לה למתני' דצריך נטילה אליבא דחכמים דצריך נטילה למעשר] מתקיף לה רב שימי בר אשי עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי מאיר אלא באכילה דמעשר, אבל בנגיעה דמעשר ובאכילה דחולין לא פליגי [צעל כנסך הא] דקמני [חכמים] אסור דמעשר [לשון ?] אכילה היא [היינו שאוסרים לאכול מעשר עד שיטול ידיו], דאי דנגיעת שני לא פסיל דמעשר [ועוד ראיה] דשמעינן לרבי מאיר דאמר מותר באכילה [כמו שכתב רש"י לעיל] [ואיפליגו ?] עליה [חכמים רק] באכילה דמעשר, ואילו צומלין כולו מווד דמותר אפילו באכילה, ומתנינן [דקתני דנטולין ידים לחולין] מני?

אלא אידי ואידי [המשנה והברייתא מיירי] **באכילה, ולא קשיא כאן באכילה דנהמא** [מתני' מיירי באכילת פת וצריך לטובל ידיו גם בחולין] **כאן באכילה דפירי** הא דקמני מה שאין כן דמעשר באכילה דפירי קאמר, ומיהו, דמרומה צמי נטילה, שאפילו דמגעו הוא [פוסל], דמי פוסל את המרומה,

דאמר רב נחמן כל הנוטל ידיו ככלי לפירות הרי זה מגסי הרוח [ראה תוס'],

ת"ר הנוטל ידיו, נתכוון [אם נתכוון] ידיו טהורות, לא נתכוון ידיו טמאות, וכן המטביל ידיו בארבעים סאה נתכוון, ידיו טהורות לא נתכוון ידיו טמאות [ויש בטבילה חידוש דבשלמא רחיצה יש לומר שרחץ ידיו לנקיות אבל בטבילה יש לתלות שהיה לו כוונה דאל"ה למה טובל ידיו],

והתניא בין נתכוון בין לא נתכוון ידיו טהורות? אמר רב נחמן לא קשיא כאן לחולין [הנוטל ידיו ללחם, או הטובל כלים אין צריך כוונה]

דף י"ט ע"א

כאן למעשר צמי כוונה, וכל שכן דמרומה,

[אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר, (ויחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. ואומר, (ירמיה יז) מקוה ישראל יי, מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל. יומא פ"ה ע"ב, ובימי בחורותי ראיתי בספר שהקשה מאי ואומר? ותירץ ע"פ הגמ' דאי סבירא לן דבעינן כוונה לא יטהר גל אלא אם הוא יושב ומצפה לכן על הפסוק וזרקתי עליכם יש להקשות והלא אינו יושב ומצפה, וע"ז אומר, ואומר מקוה ישראל ה' שישאל מקיים ומצפים שהקב"ה יטהר אותם ושפיר הוי יושב ומצפה ודפח"ח],

אבני חן למסכת חגיגה

ראשון נוגעות במים אף השני טהור,

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא מחלוקת דר' יהודה ורבנן במעלות דרבנן כשהיה עבילתו [של שני. ד"ס] בשני אדם ממעלות של חכמים, כגון האון והמוסר כפונים שזריצין עבילה לקודש ואינו טמא טומאה לאוריימא כהניא קאמר רבי יהודה דמהני ליה רגליו של ראשון נוגעות במים, דלמדין גוד אחית מים שעלי כלינו הן במקוה, אבל מטומאה לטהרה דברי הכל (אף) השני טמא, והיינו דרבי פדת דאוקי לעיל הא דעדיהו כר' יהודה ולא כרבנן, אלמא, לרבנן אפילו לגבי מעלות לא מהני עדיהו, דהא חזקה דלמדין הומוק לקל אסור לממור מעלות נינהו,

איכא דאמרי הכא גרסינן ופליגא דר' פדת דלילו לרב נחמן הא דעדיהו הומוק לקל הומוק לממור דברי הכל הוא, דהא לא פליגי רבנן עליה דר' יהודה אלא מטומאה לאוריימא לטהרה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא מחלוקת מטומאה לטהרה, אבל במעלות דרבנן דברי הכל אף השני טהור, ופליגא דרבי פדת [שגם אליבא דחכמים אם עוררהו רגל אחת במים יכול להחזיק לדבר החמור],

אמר עולא בעי מיניה מרבי יוחנן לרבי יהודה מהו להטביל מחטין וצינוריות שטוין זו זה, ועשין כמין מולג קטן מאלד בראשו של ראשון צעודו במים גוד אחית אית ליה לרבי יהודה גוד אסיק לית ליה, או דלמא גוד אסיק נמי אית ליה?

א"ל תניתנה שלש גממיות גומות בנחל, שיפולי הרים שקורין וולור"א בלש (תריס, בקיעים בקרקע), וכן נחל איתן נחל ארנון, תחתונה עליונה ואמצעית שנהל מדרון משופע הוא בנחל העליונה התחתונה והאמצעית, העליונה והתחתונה של עשרים עשרים סאה והאמצעית של ארבעים סאה, וחרדלית של גשמים עוברת ביניהן ומצרתן, רבי יהודה אומר מאיר היה אומר מטביל בעליונה דלמדין גוד אסיק את מי אמצעיתה למעלה על יד חרדלית של גשמים, להכשיר את העליונה, וכל שכן דמטבילין בתחתונה, דכיון דאית ליה גוד אסיק כל שכן דאית ליה גוד אחית, ומדלא קמני ואני חולק עליו לומר כך וכך שמע מינה דר' יהודה כר' מאיר סבירא ליה,

והתניא רבי יהודה אומר

דף י"ט ע"ב

מאיר היה אומר מטביל בעליונה ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה אלמא פליגי עליה? א"ל אי תניא כהניא דחולקין תניא ונלך אחריה, וחזר אני כי, ובלשון הכתוב בספרים איני יכול להעמידה, דאם כן מתנייתא קשיין אהדדי, ומאי חזית דציית לכתרייתא [ראה ע"א תוס' ד"ה רבי יהודה]:

נפילת פירות ליטול ידיו בהנבחתן, וזהו ליה משקה שסופו לרצון דאע"פ שאין תחלתו לרצון הרי זה כבי יותן],

[וז"ל השפת אמת פרש"י דניחא ליה בנפילתן ובספר טורי אבן תמה ע"ז מאי ניחא ל' בנפילת הפירות בלאו הכי מצי לטבול ידיו באמת המים ע"ש, ובאמת היה נלפענ"ד לפרש משום שהוכשרו הפירות במים שעל ידיו אחר שהוציאתם מן המים כיון דניחא ליה במים שעל הידים, אך לשון רש"י איני יכול ליישב], [וז"ל המנחת משיב נפש תירץ בשם חתנו הה"ג מהרש"ק אבד"ק לעשניב ג"י כגון שהמים היו בחצר חבירו ואין יכול לבגס בלי רשותו ואם יטול רשות עבדו נמי" לא ירשהו כי יאמר הרבה מים יש בעיר לך לשם, ועל טרחתו לא ישגיח חבירו, אמנם להציל פירותיו בודאי ירשהו חבירו ונמצא ניחא ליה בנפילתן וזה פשוט וברור],

איתיביה רבה לרב נחמן הטובל לחולין והוחזק לחולין אסור למעשר, הוחזק אין אם נתכוון הוא דהוא עבילה לחולין לא הוחזק לא? ה"ק אע"פ שהוחזק לחולין אסור למעשר,

איתיביה טבל (ויטא) ועלה [ויטא. ד"ס] מן המים ולא הוחזק כאילו לא טבל, מאי לאו כאילו לא טבל כלל? לא כאילו לא טבל למעשר אבל טבל לחולין,

הוא סבר דחי קא מדחי ליה נפק דק ואשכח [התיו"ט על אבות פ"ב מ"ט דתנן אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישראל וכו', כתב, כדאמרין בעלמא נפק דק ואשכח, המכוון בכל זה יציאת השכל והשתוטטו להתבונן בעיון ולהשכיל היטב] דתניא טבל ולא הוחזק אסור למעשר ומותר לחולין,

אר"א טבל ועלה [ועודנו לח ובכמה ספרים כתיב בהדיא לח. תוס'] מחזיק עצמו לכל מה שירצה,

מיתיבי עוררהו רגלו אחת במים הוחזק לדבר קל מחזיק עצמו בעבילה שטבל ככר, לכל מה שירצה לדבר חמור, עלה שוב אינו מחזיק, מאי לאו אינו מחזיק כלל כלומר בין שהחזיק עצמו בשעת עבילה בדבר קל, בין שלא החזיק עצמו לכולם שוב אינו מחזיק?

לא עוררהו אע"פ שהוחזק מחזיק, עלה אם לא הוחזק לשם דבר, שטבל סתם מחזיק לכל מה שירצה, אבל אם הוחזק לקל אינו מחזיק לחמור, דהא אינתיק ליה לדבר קל ואם הוחזק אינו מחזיק,

מאן תנא עוררהו רגלו אחת במים דמשום עוררהו במים חשיב ליה כמחלת עבילה, ואף על פי שהוחזק מחזיק? א"ר פדת ר' יהודה היא,

דתנן מקוה שנמדד ויש בו ארבעים סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה הראשון טהור, והשני טמא שהי חסר השיעור במים שעל הראשון, אמר רבי יהודה אם היו רגליו של

אבני חן למסכת חגיגה

אין לקודש לא, אלמא קסבר חולין שנעשו על טהרת קודש בקודש דמו.

א"ר יונתן בן אלעזר [משמע לי שהוא אמורא, שדרך הש"ס להביא בלשון זה דברי האמוראים, שאם היה תנא היה אומר "תני". שדי חמד מערכת יו"ד כלל נב עיי"ש עור] נפלה מעפרתו קודר הימנו אמר לחבירו תנה לי ונתנה לו טמאה [שיש כאן היסח הדעת] ואפילו זה טהור, ולקמן מפרש טעמא חזקה אין אדם משמר מה שציד חזירו, לפיכך הוא לא שמרה ציד חזירו, וגם זה שנמנה לו לא היה חש לשומרה, דמימר אחר כיון שאמר ליה תנה לי, והוא אינו יודע אם טמא אינו אס טהור לא חש לטהרה, ויש כאן היסח הדעת, ולמחמירין בטהרות הוי היסח הדעת טומאה,

א"ר יונתן בן עמרם נתחלפו לו כלים של שבת בכלים של חול כסבור לטול בגדיו של חול ועל של שבת ולבשן נטמאו קא סלקא דעמיה השתא דסבירא ליה משמר הדבר בחזקת שהוא דבר זה ונמלא שהוא דבר אחר אינו שמור,

א"ר אלעזר בר צדוק מעשה בשתי נשים חבירות שנתחלפו להן כליהן בבית המרחץ ובא מעשה לפני ר"ע וטיימאן,

מתקיף לה רבי אושעיא אלא מעתה הושיט ידו לסל ליטול פת חמין ועלתה בידו פת שעורים הכי נמי דנטמאת [וזה ודאי לא מסתבר],

וכי תימא הכי נמי, והתניא המשמר את החבית בחזקת של יין ונמצאת של שמן טהורה מלטמא?

[בחדושי רע"א הקשה למה הקשה מהושיט ידו בין שהוא סברא והיה יכול להקשות מיד מהברייתא? ושמעתי מתרצים בשם המירא דכיא שהגמ' רצה לומר שקודם צריך להבחין אם הדין הוא ע"פ סברה ורק אח"כ מקשה מברייתא],

ולטעמך [שאין טעויות אלו גורמים לטמא] אימא סיפא [המשמר בחזקת של יין ונמצאת של שמן] ואסורה מלאכול, אמאי?

א"ר ירמיה הא דפרכת אימא סיפא אסורה מלאכול לא מסייע [לך] מידי באומר שמרתיה מדבר המטמאה [ולכן אומר שאינו טמאה, אבל היא פסולה] ולא מדבר הפוסלה, אצל צמה שמשמרה הימנו הויא שמירתו שמירה, ואף על פי שאינו זה,

ומי איכא נטירותא לפלגא? אין והתניא [בניחותא] הושיט ידו בסל של תאנים על כתיפו והסל על כתיפו והמגריפה כלי צחל הוא, שקורין ווד"ל [מעין את, לחתות גחלים מן האש], שגופרין בו אפר הכירה, וגם מצדילין בו תאנים המודבקות זו בזו בתוך הסל, והיה בלבו

שנינו במשנתנו הטובל לחולין והוחזק לחולין כו': מני מתניתין רבנן היא דפליגי עליה דר' מאיר בכל הטעון ציאת מים מדברי סופרים, ואסרוהו במעשר דשני להו בין חולין למעשר,

אימא סיפא בגדי עם הארץ מדרם לפרושין, בגדי פרושין מדרם לאוכלי תרומה ולא אמר מדרם למעשר אתאן לר' מאיר דאמר חולין ומעשר כהדדי נינהו,

רישא רבנן וסיפא ר' מאיר? אין רישא רבנן וסיפא ר' מאיר,

רב אחא בר אדא מתני לה בסיפא חמש מעלות פרושים, ואוכלי מעשר, ואוכלי תרומה ואוכלי קודש, וטעמא ומוקי לה כולה כרבנן,

אמר רב מרי שמע מינה חולין שנעשו על טהרת הקודש אדם הרגיל לאכול קדשים מקבל עליו לאכול חולין בטהרת הקודש, כדי שיהו בני ציטו וזריזין וצקאין בטהרת הקודש בקודש דמו, [ומי שסובר דלאו בקודש הוא, היינו שאם נגע בו שני אינו נטמא שיעשה שלישי ויפסול את הרביעי, אלא הוא חולין ואינו נטמא ואף לא נפסל ע"י שני],

ממאי

דף כ' ע"א

מדלא קתני בהו מעלה לומר בגדי פרושין האוכלין חוליהן בטהרת חולין מדרם לאוכלי חוליהן בטהרת הקודש, שמע מינה בכלל קודש הן, והא תנא ליה קודש,

ודלמא האי דלא קתני בהו מעלה או כחולין דמו, דלא מהני צהו מאי דאמר האי גברא [על חולין שהם בטהרת הקודש] דצטלה דעמו, או כתרומה דמו, דאיכא מגלי דפליגי צמילתא, כדמסיים ואיל, הלכך לא תנא צהו מעלה דאי דמו לתרומה הא תני תרומה, ואי דמו לחולין הא תני לחולין דאי דמו לחולין הא תני ליה חולין, ואי דמו לתרומה הא תנן ליה צמיתין תרומה , (דתנן) [דתניא] חולין שנעשו על טהרת הקודש הרי הן כחולין כלומר הא אשכחן מגלי דפליגי צה, חד אמר כחולין, וחד אמר כתרומה, אצל קודש לא אמרינן ר' אלעזר ברבי צדוק אומר הרי הן כתרומה,

אלא מסיפא [יש להביא ראיה דחולין שנעשו על טהרת הקודש בקודש דמו] יוסי בן יעזר היה חסיד שבכחונה והיתה מטפחתו מדרם לקודש, יוחנן בן גורגדה היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו והיתה מטפחתו מדרם לחמאת, לחמאת

אבני חן למסכת חגיגה

על הסל ולא היה בלבו על המגריפה הסל טהור והמגריפה טמאה,

הסל טהור תטמא המגריפה לסל? אין כלי מטמא כלי,

ול'טמא מה שבסל? אמר רבינא [מה שאמר שלא היה בלבו על המגריפה] באומר שמרתיו מדבר שמטמאו הנותן לה טומאה לטמא אחרים [ולכן אינו מטמא את האוכלים שבסל] ולא מדבר הפוסלו מלשמתם זה טהור למחילה [זה הפירוש המגריפה טמאה, דהיינו פסולה], אי נמי נפקא מינה לאוכל הדצוק זה [במגריפה] שהוא פסול צאצלה, ומכל מקום, אם נגעה בטירות אינה פוסלת, אלמא איכא נטירותא לפלגא, וכי האי גוונא נמי מיתרצא מתניתין דלעיל, ומיתקנא היא,

מכל מקום קשיא הן דקמיני זה טהור מלטמא [המשמר את החבית בחזקת של יין ונמצאת של שמן טהורה מלטמא, קשה על האמוראים שאמרו לעיל שבשנתחלף ואינו יודע מהו שומר טמא]?

ועוד מוה' רבה בר אבבה מעשה באשה אחת שבאת לפני ר' ישמעאל ואמרה לו רבי בגד זה ארגתיו בטהרה יודעת אני שמעשה שנארג בו שלש על שלש אצבעות שנראה לטומאה לא נגעה בו טומאה, ומכל מקום לא היה בלבי לשומרו בטהרה,

ומתוך בדיקות [לברר שאין בה רק ספק אלא גם ודאי טומאה] שהיה רבי ישמעאל בודקה הואיל ולא היה בלבו לשומרו, שמה אירע בו כך וכך ולא נזהרת, אמרה לו רבי נדה משכה עמי בחבל שקשרה בו הצנל בכלי האריגה, ושמא הסיטמו, א"ר ישמעאל כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים בלבו לשומרו טהור אין בלבו לשומרו טמא,

[לא זכיתי להבין פשט הפשוט לפרש פרשת הש"ס דהיכן נזכר רמז דמהני שמירה מה שביד חבריו. חדושי רע"א]

שוב מעשה באשה אחת שבאת לפני ר' ישמעאל אמרה לו רבי מפה זו ארגתיה בטהרה ולא היה בלבי לשומרה, ומתוך בדיקות שהיה רבי ישמעאל בודקה אמרה לו רבי נימא נפסקה לי וקשרתיה בפה קודם שארגתי זה כלום שלא היטה ראיה לטומאה, ולא נזהרתי זה ולא הייתי טובלה לנדתי, ויש לחוש שמה כשארגה זה שלש אצבעות עדיין הרוק לה, ורוק הגדה אז הטומאה הוא, כך נראה צעני, ורבותי מפרשין משום צינורות עם הארץ, המטמאה כל זמן שהיא למה,

ואני אומר על כרחך האשה זו חצירה היטה, דאי לא חצירה היטה מי אחיה קמי רבן לישאל על הטהרות, ועוד מי מהימנא למימר ארגתיה בטירה, קמי מיהת בלבו לשומרן טהור, כלומר אחר כוונת השמירה הן הן הדברים,

אמר רבי ישמעאל כמה גדולים דברי חכמים שהיו

אומרים בלבו לשומרו טהור אין בלבו לשומרו טמא,

בשלמא לרבי אלעזר בר צדוק [בשנתחלפו הבגדים בבית המרחץ] כל אחת ואחת אומרת חברתי אשת עם הארץ ומסחה דעתה מינה [וחושבת שהבגד כבר טמאה ואינה משמרה],

לרבי יונתן בן עמרם נמי כיון דכלים דשבת עביד להו שימור טפי זה סבור שאלו של חול מסח דעתיה מינייהו אסחא דעמיה משמירה מעליהם שהיה רגיל לשומרן, וכאין בלבו לשומרן דמי [שעכשיו כשסבר ללבוש כלי חול ולבוש כלים של שבת בחזקת שהן של חול כשרואה שהן של (חול) [שבת ?] הוא עצב מפני שלא עשה להן שימור של כלי שבת ומתוך כך אפילו שימור דכלי חול אינו עושה בהן כיון שלא שמר כמשפט והסיה דעתו מהן. תוס' ר"ד], אלא לרבי יונתן בן אלעזר [שנפלה מעפרתו] נעביד להו שימור בידיה דחבריה?

אמר רבי יוחנן חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו,

ולא

דף כ' ע"ב

והתניא הרי שהיו חמרי ופועליו עמי הארץ טעונין טהרות כגון יין חציות של חרס, והן אינן נוגעין בתוכן, וכלי חרס אינו מיטמא מגבו אע"פ שהפליג מהן יותר ממיל טהרותיו טהורות ואין מושעין שמה נגעו, דכיון דלא הודיען שהוא מפליג כל שעתא סברי השתא אחי, אלמא אדם משמר מה שציד חצרו ואם אמר להם לכו ואני אבוא אחריתם, כיון שנתעלמו עיניו מהן טהרותיו טמאות,

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא לא גרסינן ליה, ואי גרסינן הכי פירושו ואי סלקא דעתך אין אדם משמר מה שציד חצרו מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?

א"ר יצחק נפחא רישא במטהר חמרי ופועליו לכך לעולם אין אדם משמר מה שציד חצרו, והני אין לריסין שימור, דאי נמי נגעו לא איכפת להו, [דנשהטצילן. ד"ס] לכך עסקינן, אי הכי סיפא נמי? אין ע"ה מקפיד על מוגע חבירו [ופוגע בו בדרך ולא נטהר לך. רש"י ע"ז ס"ט ע"א],

אי הכי רישא נמי? בבא להם כשיכול לצוא להם דרך עקלתון פתאום דרך עקלתון שלא יצינו, הלכך דחלי מיניה,

[ואפ"ה בעינן שיטהרם לכך כדי שיהיו מרתתים ליגע בו, [דאי] לאו הכי לא מירתתי הואיל ומוסרין להם הטהרות ומהוויקום עצמם כטהורים, ואפי' מזהירין אותן שלא ליגע סברי דלא קפדי אהך. תוס'],

אבני חן למסכת חגיגה

אי הכי סיפא נמי? כיון דאמר להו לכו ואני אבוא אהריכם, מיסמך סמכא דעתייהו:

⁸הרביעי בקדש פסול ואינו פוסל עוד אחר והשלישי בתרומה

⁹ובתרומה אם נטמאת אחת מידיי נטומאה דרבנן, שאינה מטמאה אלא ידים ולא את הגוף חבירתה טהורה ובקדש מטביל שתיהן שהיד מטמא את חבירתה בקדש אבל לא בתרומה,

¹⁰אוכלין אוכלים נגובין שהיו נגובין מיימיהן, שלא הוכשרו לטומאה מעולם בידים מסואבות שניות לתרומה, דכיון דלא הוכשרה לא מיפסלה בתרומה אבל לא בקדש בגמרא מפרש טעמא

פרק שלישי חומר בקודש

דף כ"א ע"א

מתני': חומר בקדש מבתרומה, ¹שמטבילין כלים בתוך כלים ששניהם טמאים [ראה לקמן ב"ב ע"א תוס' ד"ה מאין] לתרומה אבל לא לקדש בגמרא מפרש טעמא

²אחוריים ותוך ובית הצביטה בתרומה כלי הראוי להשתמש בחיכו ומאחוריו ובית לביטתו, כל תשמיש ותשמיש שבו חשוד כלי צפני עולמו לענין תרומה, שאם נטמא זה לא נטמא זה, ובטומאות דרבנן קאמר, כדמפרש בגמרא אבל לא בקדש שאם נטמא אחד מהן כולו טמא לקדש,

³הנושא את המדרס מנעל של זכר נושא את התרומה בחצית שאינו נוגע באזיקה אבל לא את הקדש בגמרא מפרש טעמא,

⁴בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש,

⁵לא כמדת הקדש לא כמדת הקדש בחצית טבילתו מדת התרומה שבקדש [לפי שמפרש בו הרבה דינים ביניהם נקט האי לישנא. תוס' א] אם יש בגד טמא וכל להטבילו, אם קשור הוא, מתיר את קשרו, משום דדמי לחציה מתיר ומנגב אם לא הוא מנגבו תחלה ואחר כך מטבילו, וכל זה משום דדמי לחציה הוא ומטביל ואח"כ קושר ובתרומה אם רצה לקשור קושר ואחר כך מטביל קושר ואח"כ מטביל,

⁶כלים הנגמרים בטהרה שזהר בהן משבחו סמוך לגמקן, שראויין לקבל טומאה [אעפ"כ. ד"ס] צריכין טבילה לקדש ובגמרא מפרש טעמא אבל לא לתרומה,

[אומר הר"ר אלחנן דלהכי נקט נגמרים ולא נעשים? משום דאין רגילות לשומרים בטהרה בזמן עשייתן עד עת גומרים, לפי שאין מקבלין טומאה עדיין, אבל כי נגמרו שמקבלין טומאה נותנין לב להן לשומרים בטהרה. תוס']

⁷הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש חמיכות [חמיכות. ד"ס] אוכלים הרבה בכל אחד, ונגע טמא נאחד מהן הכלי מצרפן להיות כולן [כחמיכה. ד"ס] אחת, ונטמאו כולן אבל לא לתרומה אלא אותה שנגע בה היא ראשון, והנוגעת בה היא שניה, והנוגעת בשניה שלישית, והשאר טהורות,

¹¹האונן שלא נטמא נממו ומחוסר כפורים כגון זכר שטבל ליום שביעי לפסחיתו והעריב שמשו, ולמחרת הוא קרוי מחוסר כפורים, שעדיין גמר טהרתו מלחיה בקרבנו צריכין טבילה לקדש לאחר שהצא קרבנו, אם רצה לטבול קדש, ובגמרא מפרש טעמא אבל לא לתרומה:

[לא מבעיא בעודן אוננים ומחוסרי כפורים אלא אע"ג דעבר אנינותן והביאו כפרתן עדיין הן צריכין טבילה, אבל לא בתרומה קאי אכולה מילתא שאין אונן ומחוסר כפורים אסורין בתרומה. תוס' רי"ד לקמן ב"ד ע"ב],

גמ': בקדש מ"ט לא [אין מטבילין כלי בתוך כלי]? א"ר אילא מפני שכבידו של כלי חוצץ כבדו של כלי הפנימי, המכניד על החיצון שהוא מונח בתוכו חוץ צפני המים, ואין טבילה עולה לא לזה ולא לזה, ולקמן חגיגה (כב, א) פריך אי הכי אפילו תרומה נמי,

[והא דהפסיק התנא תרומתו מילי דחציצה? היינו משום שבסדר הלז היו הגזירות. מרומי שדה],

והא מרסיפא משום חציצה רישא לאו משום חציצה דמעלה אחריתי דחשיב כסיפא הוה טעמא משום חציה רישא לאו משום חציה, דאי טעמא דתרומתו משום חציה, ולאשמעינן דגזי קדש כל דדמי לחציה פוסל זו, ובתרומה לא פסלה אלא חציה גמורה דאורייתא לימני חדא מנייהו, דקתני סיפא ולא כמדת הקדש מדת התרומה שבקדש מתיר ומנגיב ומטביל ואחר כך קושר, ובתרומה קושר ואחר כך מטביל?

רישא וסיפא משום חציה, וצריכא,

דאי אשמעינן רישא הוה אמינא היינו טעמא דלקדש לא משום כבדו של כלי דאיכא אבל סיפא דליכא כבדו של כלי אימא לקדש נמי לא הוי חציצה,

ואי אשמעינן סיפא הוה אמינא היינו טעמא דלקדש לא משום

אבני חן למסכת חגיגה

דף כ"א ע"ב

וצינורות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד והיה לאו טבילה היא, שאין המים הנכנסין לתוכו חיצור למי המקוה, ולא טבלו הממטין אלא במיעוט מים שצבלי, ומתן כו' דלאו חיצור הוא,

כרתנן עירוב מקוואות מקוה חסר [שצנל. ראמ"ה] מקוה שלם, (והצינור) [וכמין צינור. ד"ס] ציניהן הממטין [אם יש צרוחצו] כשפופרת הנוד כקנה שנותנין צפי הנוד של עור [ראה תמונה בשט], כעוביה

דף כ"ב ע"א

ובחללה בשתי אצבעות חוזרות למקומן והן שמי אצבעות חוזרות למקומן, שאדם יכול לגלגל צמח חללו שמי אצבעות כלל כד היו עירוב, [והואו להו כחד מקוה. ראמ"ה] ומטבילין אף כלים, והיא נמי חשש טומאה דאורייתא היא,

סבר לה כהא דאמר ר"נ אמר רבה בר אבוב י"א מעלות שנו כאן שש ראשונות בין לקודש בין לחולין שנעשו על טהרת הקודש, אחרונות לקודש אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקודש,

מאי איכא בין דרבא לדר' אילא?

[ומיהו רש"י מפרש במתני' מטבילין כלי בתוך כלי בששניהם טמאים, ולא נראה דהא אפי' בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד אם היו שניהם טמאים מהני שפיר דמנו דסלקא לחיצון, והשתא [פ' וא"כ קשה] לפי סברת רש"י [דמיירי בששניהם טמאים] איכא למימר דמצי למימר הכי, איכא בינייהו [בין טעמא דרבא לטעמא דר' אילא] חיצון [דלפי ר' אילא אם יש מחטין וצינורות בתוך הכלי טמא משום כבדיו של כלי, ולרבא גם כלי החיצון טהור משום מינו?]
[ומתריץ אה"נ] אלא כח דהתירא עירוף ליה [לחלק בסל גדול] דאשכח אף בפנימית סלקא מטבילה [פ' דלפי' קושת התום] ויעיל מטבילה לפנימית רק אם החיצונה טמאה, אבל לפי אוקימתת הגמ' ויעיל מטבילה לטהר הפנימית בכל אופן. תוס']

איכא בינייהו סל וגרגותני סל גדול מאל, שבו מסננין היין צעת הצזיר, ונותנין אותו חתם קילוח הגם והיין מסמך צו ויורד לצור, כדאמרין במסכת עבודה זרה (נ, ז) שלא החזיר גרגותני לגם שמילאן כלים והטבילין, למ"ד משום חציצה איכא, למ"ד משום גזירה שמא יטביל מחטין וצינורות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד, סל וגרגותני שאין בפיהן כשפופרת הנוד ליכא,

ואודא רבא לטעמיה דאמר רבא סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילין טהורין אף לקודש, ורבא לטעמיה, דאוקי טעמא [דמתני'. ד"ס] גזירה משום כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד, ובסל וגרגותני ליכא למיחש להכי ומקוה שחלקו בסל וגרגותני, הטובל שם לא עלתה לו מטבילה [שעשאו. ד"ס] כשמי מקוואות, ואין שיעור לא צוה ולא צוה, [ואף. ראמ"ה] על פי שהמים [מחזירין. ראמ"ה] צין אייר הנצרים אין זה חיצור,

דקיטרא במיא אהדוקי מיהדק וקרוצ הוא להיות חוץ,

[פ' לא שהמים חוצצין, דאין בזה שום חציצה מי המקוה, אלא משום דמצוי להיות בבגד איזה דבר טינף ואי היו יבש היה נופל, אבל משום שהבגד לא מונח הטינף בליחות והוא חוצץ, משו"ה מנגיב והדבר נופל. מרומי שדה],

אבל רישא דמיא אקפויי מקפו ליה למנא מציפות ומגביהות אותו לא הוויא חציצה צריכא,

רבי אילא דאוקי טעמא דרישא משום חציצה לטעמיה דאמר עשר מעלות שנו כאן, אלו שצין תרומה לקודש, ואין אחת עשרה תנן ציה, אלא הני תרמי דחד טעמא חשיב להו כחדא דאמר רבי אילא א"ר הנינא בר פפא עשר מעלות שנו כאן חמש ראשונות בין לקדש בין לחולין שנעשו על טהרת הקדש אף הן נחעלו יותר מן התרומה צמעלות הללו אחרונות לקדש אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקדש,

מ"ט חמש קמייטא דאית להו דררא דטומאה מדאורייתא חשש טומאה דאורייתא, כלי צמח כלי, אי איכא חציצה טומאה דאורייתא היא, אחרים ותוך אף על גב [דצכלי. ד"ס] שנטמאו אחריו צמשקין, דטומאה דרבנן היא עסקין מיהו הא דאמור רבנן משקין מטמאין כלי משום [גזירה דמשקה צו] [גזרת משקין דצ. ד"ס] וצזה הוא, כגון רוקן ומימי רגליו, והני מטמאין כלי מדאורייתא, וצטומאה דאורייתא אין חילוק צכלי שטף צין אחרים לתוכו, שצכל מקום טעומאה נוגעת צו נטמא כולו, נושא את המדרס נמי חשש טומאה דאורייתא היא, כדמפרש צגמרא מעשה היה שנפלה רצועת הסנדל לאויר חצית, צגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש שמה יצאה עליהן אשמו נדה, חשש טומאה דאורייתא היא, כלים הנגמרים כו' משום צינורא דעס הארץ, שמה צו הוא גזרו בהו רבנן בין לקדש בין לחולין שנעשו על טהרת הקדש,

בתרייתא דלית להו דררא דטומאה מדאורייתא, גזרו בהו רבנן לקדש לחולין שנעשו על טהרת הקדש לא גזרו בהו רבנן,

בתרייתא:

- 6 כלים הנגמרים בטהרה
- 7 הכלי מצרף מה שתוכו
- 8 הרביעי בקודש פסול [ראה לקמן כ"ד ע"א שלמידין דין זה מק"ו דהיינו דאורייתא ?]
- 9 אם נטמאת אחת מידי
- 10 אוכלים אוכלין נגובים וכו'
- 11 האונן ומחוסר כיפורים

רבא אמר מדסיפא הוי משום חציצה רישא לאו משום חציצה, ורישא היינו טעמא גזירה שלא יטביל מחטין

אבני חן למסכת חגיגה

בתוך כלי למזכר, דלילו עם הארץ לא אחי קמן למשאל, הלכך, למרומה ליכא
למימש חברים מידע ידעי [ידעי. ד"ס] שיעור עירוב מקואות, ולענין
כידור של כלי נמי, אס כדד הוא מגביהן אותו,

א"ה קודש נמי על כרחק מתימין דקמי אכל לא לקודש כחצר עסקין, דאי
עם הארץ מי זיית לך, ומי אחי קמן למשאל טעמא? חזי ליה ע"ה ואזיל
מטביל [ומטביל גם הוא כלי בתוך כלי],

תרומה נמי חזי ליה ע"ה ואזיל מטביל ישראל, ומטביל ומשתמש זו
תרומה, ואחר כך נותנה לכהן [ונגזר גם בתרומה שלא יטביל כלי בתוך כלי]?
לא מקבלינן מינייהו תרומה מעם הארץ אלא בשעת הגימות והכדים,
שהכל מטהרים את כליהן על פי חכמים, כדמין (לקמן כד, ב) עצרו הגימות
והכדים והציאו לו חצית של תרומה לא יקבלנה ממנו [בדמרינן לקמן כ"ו ע"א]
שנאמנים בשעת הרגל על הקודש ואף על התרומה, דילפינן מקרא דכתיב
כאיש אחד חברים, הכתוב עשאו כולן חברים. וראה בתוס'.

קודש נמי לא נקביל מינייהו [בגין יין לנסכים ושמן למנחות]? הויא
ליה איבה, תרומה נמי הויא ליה איבה? לא איכפת ליה
דאזיל יחיב ליה לכהן עם הארץ חברים,
[ולכן תרומה שאין אנו צריכין לקבל מהם מטבילין כלי בתוך כלי, אבל קודש
שאנו צריכין לקבל מהם לכן עשו מעלה שאין מטבילין כלי בתוך כלי].

[לא הבנתי הלא הע"ה כשרואה מי שטובל כליו אינו מבחין בין חולין לתרומה
או לקודש, ואם רואה שמטבילין אפילו לחולין כלי בתוך כלי יבא לטבול כן גם
לקודש? ובראש משביר תירץ ושמא כיון דלקדש גופה היא גזירה לא רצו לגזור
כ"ב אפילו לתרומה, ועוד יש לישב. ע"כ].

ומאן תנא דחייש לאיבה? רבי יוסי היא, דתניא א"ר יוסי
מפני מה הכל נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה
לקבל מידע יין לנסכים ושמן למנחות, כדמין צמתימין (לקמן כד, ב) חומר
בתרומה, שזיהודה נאמנין על טהרת יין ושמן כדי שלא יהא כל אחד
ואחד חולך ובונה במה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו
בשעת איסור הצמות ומקטיר לשמים,

אמר רב פפא כמאן מקבלינן האידנא סהדותא מע"ה
כמאן כרבי יוסי [מובא בתוס' ברכות ריש מו:] דלילו לרצון לא מקבלינן,
כדלמך צפסקים צפרק אלו עוצרין (מט, ב),

[ו"ל הגמ' שם ת"ר ששה דברים נאמרו בעמי הארץ אין מוסרין להם עדות ואין
מקבלינן ממנו עדות וכו', ו"ל הרי"ף שם על הגמ' כאן: דהתם לאו כעם הארץ
דהבא הוא דאילו התם ליתיה במקרא ובמשנה אבל בדרך ארץ ובמצות איתיה
כגון דלא חשד אשכוחתא ואגלונותא ולא חדא אנפא מאנפי פסלונותא, אבל
עם הארץ דהבא דחשד אכל הני דאמרן הוא, דהא חשוד על הגניבה ולפיכך
אין מנימין אותו אפוטרופוס וכו'].

דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא והמים הטועין כאן באין
מנהר גדול [לא הוי חיבור. רלמ"ה] ובעינן דאיכא מ' סאה במקום
אחד ולא חשבינן כמחזור, [וצענין. ד"ס] ארבעים סאה במקום אחד,
[וקשיא לי והא במים נובעין לא בעינן מ' סאה, דק"ל הטעין מטהר בכל
שהוא? ונ"ל דלא מיירי במים נובעים אלא שתי גומות שהן מליאות מי גשמים
ואין בוז מ' סאה ולא בוז מ' סאה וכו'. תוס' רי"ד עיי"ש]

והני מילי דלמרינן המטביל ככלי שאין צפיו כשפופרת הנוד טמאים בכלי
טהור שלא היה הכלי הצינן צריך להטביל, אבל בכלי טמא אס הוא
צריך להטביל מיגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא ליתיה
מוכו על ידי מים הנכנסין דרך פיו, דכטומאחו קן טהרתו [כי היכי דהטומאה
לא ירדה אלא דרך שם, הכי נמי נכנסת הטהרה דרך שם. מ"ו וי"ד ק"א ס"ק
י"ז, וראה א"ס #13] סלקא להו נמי טבילה לכלים דאית ביה
לכלים שזמור,

דתנן [מקואות פ"ו מ"ב] [כלים] [דלי. ר"ח, וכו' במשניות] שמיאלן
כלים והטבילן הרי אלו טהורין למרומה, ולא חלק בין פיו רחב לפיו
קצר, ואם לא טביל כדמפרש לה ואס אין צריך להטבילו מים
המערורים למקוה [פ' מים שבכלים המערורים למי המקוה] ולמה צא
לטהר על ידיהן כלים שזמור עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד
עד שיהו מעורבין דרך פה רחב כשפופרת הנוד,

מאי קאמר ואם לא טביל? ה"ק ואם אינו צריך (להטבילו
ומים המערובין) [להטבילן מים אינן מעורבין. ד"ס] עד
שיהו מעורבין כשפופרת הנוד,

והא דרבא דאוקי טעמא דמתימין משום עירוב מקואות, והא צסל וגרנותי
ליכא למימש וטהורין ודר' אילא דאוקי טעמא [דמתי. ד"ס] משום חזינה,
וסל וגרנותי נמי כשאר כלים דמו, והמטביל כלים למוכן אינן טהורין לקודש
תנאי היא,

דתניא סל וגרנותי שמיאלן כלים והטבילן בין לקודש בין
לתרומה טהורין [אליבא דרבא דאוקי טעמא דמתימין משום עירוב
מקואות, והא בסל וגרנותי ליכא למימש וטהורין. רש"י], אבא שאול
אומר לתרומה אבל לא לקודש [אליבא דרבי אילא דאוקי טעמא
משום חזינה, וסל וגרנותי נמי כשאר כלים דמו, והמטביל כלים למוכן אינן
טהורין לקודש. רש"י],

[ושואל בין אליבא דרבא ובין אליבא דאבא שאול] אי הכי תרומה נמי
[נגזר גם בתרומה שלא יטביל כלי בתוך כלי, ואע"ג ד"ל דכן הוא גזרת חכמים
שידחה קודש חמור מתרומה, ולא מצינו שיקשה הגמ' על שאר המעלות א"ה
תרומה נמי? שאני כלי בתוך כלי שיש חשש גמור ולא רק חומרא. וראה טורי
אבן?] למאן קאמרינן חברים למי אנו אומרים הוראה זו שלא יטביל כלי

אבני חן למסכת חגיגה

וניחוש לשאלה לא נטבול כלי בתוך כלי לתרומה, דלמא חזי עס הארץ ועבדי הכי, ואנו שואלין את כלליה ומשמשיין בהן [צ"ע מוהאי סלקא דעתך דהאי מקשה שפיטא דבעי טבילה משום מגע עם הארץ. תוס'],

דתנן צמתימין דשיילין מנייהו [פי' בהמשך המשנה] כלי חרם מצייל על הכלל אס מוקף צמיד פחיל צאהל המה, אי נמי המה צדים וטהרות צעליה, וארוצה פתוחה מן הציד לעליה, והשיצו כלי חרם צפתה, וכלי חרם חוץ צפני הטומאה דאינו מטמא מגבו, ומזיל על כל מה צעליה דברי ב"ה [כאן מביא דברי ב"ה לפני דברי ב"ש, וראה לעיל ט"ז ע"א במשנה], ב"ש אומרים אינו מצייל אלא על אוכלים ועל המשקים ועל כלי חרם,

אמרו להם ב"ה לב"ש מפני מה [למה אינו מצייל אלא על אוכלים ומשקים ועל כלי חרם]? אמרו ב"ש מפני שהוא טמא ע"ג ע"ה הכלי הזה היה טמא ממחילתו קודם שנמנו עם הארץ על פי הארוצה ואין כלי טמא חוצץ,

אמרו להם ב"ה והלא טיהרתם אוכלין ומשקין שבתוכו [ואם כדבריכם היה לכם לומר שאינו מצייל על שום דבר]?

אמרו להם בית שמאי כשטיהרנו אוכלין ומשקין [וכלי חרם. ד"ס] שבתוכו אס היה מוקף צמיד פחיל צאהל המה, והיא היא [פי' אוכלין ומשקין וכלי מחבת דינם שזה לגבי צמיד פסול ואין לחלק ביניהם],

דף כ"ב ע"ב

לעצמו טהרנו הוא יאכל, שהרי המצרים גדלין מהן וממגען, וצלאו הכי מאכלו טמא [וכלי חרם לא ישאל ת"ח מע"ה שהרי אם נטמא אין לה טהרה] אבל נטהר את הכלי [של עץ או מחבת שיש לה טהרה במקוה] שטהרתו לך ולו שמה טמאנו ותשמע צו,

[וממשיך הברייתא] תניא א"ר יהושע בושני מדבריכם ב"ש אפשר אשה לשה צעליה זו [שיש מת בבית למטה, וחלון שבין הבית והעליה מכוסה בכלי חרם שצמיד פחיל] בעריכה [של עץ], אשה ועריכה טמאין שבעה [שנטמאו באהל המת], ובצק טהור, [וכן] לוגין מלא משקין, [לוגין] טמא טומאת שבעה ומשקין טהורין,

נטפל לו תלמיד אחד מתלמידי ב"ש אמר לו אומר לך טעמן של ב"ש, אמר לו אמור, אמר לו כלי טמא חוצץ או אינו חוצץ? א"ל אינו חוצץ,

כלי של עם הארץ טמא או טהור? אמר לו טמא ואם אתה אומר לו טמא כלום משגיח עליך [וארו"ל מצוה שלא לומר

דבר שאינו נשמע. ראש משביר] לפיכך טהרו לו צית שמאי אוכלין ומשקין וכלי חרם, שאין להן טהרה אלא שציתן, ואס צאת לאוסרן עליו לא ישמע לך, אצל כללי שטף ישמע לך, ויטבילנו,

[אין זה טעם אחר חוץ מטעמא דמתני', אלא ה"ק בכלי חרם לא ישמע, אבל בכלי שטף ישמע וזה עליו ויטבילנו, ואם היינו אומרים לו טהור ישאל ממנו החבר, והיינו מטעמא דמתני' דטיהרת לך ולו. ראש משביר], [ראה תוס' ומה שפירש בה המהרש"א],

ולא עוד אלא (שאם אתה אומר לו טמא, אומר) [שאוומר. ד"ס] לך [בחוצפא] שלי טהור ושליך טמא? וזהו טעמן של ב"ש [שלא טימאו לע"ה אוכלין ומשקין וכלי חרם],

מיד הלך ר' יהושע ונשתטח על קברי ב"ש אמר נעניתי לכם [דצדמי למוגל יומר מן הרלו. רש"י צרכות כ"ס ע"ה] עצמות ב"ש [וכן לשון זה יומא כ"ב ע"ב, וראה בספר חסידים ס"ה תנ"ב שהנשמה בתוך העצמות של מת חונה, וברעיא מיהמנא ויקרא ט"ז ב צדיק זכויותיו חקוקים לו על עצמותיו. ניצוצי אור עיי"ש], ומה שתומות שלכם כך [שאף שמתחלה לא הבנתי דבריכם, לבסוף נתגלה שהאמת אחכם], מפורשות [דברים שמוכנים מעצמן] על אחת כמה וכמה, אמרו כל ימיו הושחרו שיניו מפני תעניותיו,

[וכאן מסיים מה שהתחיל לעיל ע"א להביא ראייה ששואלין כליו של ע"ה] קתני מיהת לך ולו, אלמא שואלין מינייהו [וכמו שהקשה מתחלה למה בתרומה מותר להטביל כלי בתוך כלי וניחוש לשאלה, ופרש"י לא נטבול כלי בתוך כלי לתרומה, דלמא חזי עם הארץ ועבדי הכי, ואנו שואלין את כלליהן ומשמשיין בהן]?

כי שיילינן מינייהו מטבילינן להו שמה הטבילס כלי בתוך כלי,

אי הכי ניהדרו להו ב"ה לב"ש [על מה שאמרו להם אבל נטהר את הכלי שטהרתו לך ולו], כי שואלין מינייהו מטבילינן להו [ואמאי קאמרינן שזה אחד מן הדברים שחזרו ב"ה להורות כב"ש. ראמ"ה] טמא מת בעי הזאה ג' וז' [ראה תוס'] ומנא לו' יומי לא מושלי אינשי [ראה מאיר, # וגם שארם השואל כלי צריך לה היום או מחר, ואינו שואל להשתמש עמה לו' ימים מעכשיו],

ואטבילה לא מהימני דאמר [ב"ה] השואל ממנו צריך להטביל והתניא [בברייתא] נאמנינן עמי הארץ על טהרת טבילת טמא מת? אמר אביי ל"ק הא בגופו מהימן [מהימן לומר] לא טבילתו, דלא אתחוק לך ככופר בטבילה. ראמ"ה] הא בכליו,

רבא אמר אידי ואידי בכליו, ולא קשיא הא דאמר מעולם לא הטבילתי כלי בתוך כלי, והא דאמר הטבילתי אבל לא הטבילתי בכלי שאין בפיו כשפופרת הנודר [שכן מוקי רבא את

אבני חן למסכת חגיגה

קדשי המקדש [קדשים הנאכלים בבית המקדש], ואחד קדשי הגבול [תרומה כדמפרש],

א"ל קדשי הגבול מאי נינהו תרומה הנאכלת בכל גבול ארץ ישראל, והתנן אחורים ותוך ובית הצביטה לתרומה? דלמא האי קדשי גבול לחולין שנעשו על טהרת הקודש קאמרת,

ועל ידי משנתך זו הוכרתי דבר ששמעתי מרצה בר אבא רביה דרבי נחמן אדכרתן מילתא, דאמר רבה בר אבא אחת עשרה מעלות שנו כאן שש ראשונות בין לקודש בין לחולין שנעשו על טהרת הקודש, אחרונות לקודש, אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקודש:

שנינו במשנתנו הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את הקודש: קודש מאי טעמא לא? משום מעשה שהיה, דאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה באחד שהיה מעביר חבית של יין "קודש" ממקום למקום

דף כ"ג ע"א

ונפסקה רצועה של סנדלו מדרס הזו הימה ונטלה צידו והניחה ע"פ חבית וממך כן [ראה רש"ש] ונפלה לאויר החבית ונממא, באותה שעה אמרו הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את הקדש,

אי הכי תרומה נמי? הא מני ר' חנניה בן עקביא היא דאמר כל מקום שגזרו חכמים על דבר על מעשה שהיה, לא גזרו אלא כדוגמת המעשה, [וצאמו. ד"ס] דבר, הלכך נקודש היה מעשה, ונקודש גזרו דאמר לא אסרו אלא בירדן ובספינה וכמעשה שהיה,

מאי היא? דתניא [שאסרו דברים אלו שהם אופן של העברת המי חטאת על המים] לא ישא אדם מי חטאת ואפר חטאת ויעבירים בירדן ובספינה, ולא יעמוד בצד זה של נהר ויזרקם לצד אחר, ולא ישיטם על פני המים,

[שגזרו גם להעביר מי חטאת ממקום למקום אף ביבשה] ולא ירכב ע"ג בהמה, ולא על גבי חבירו, אלא אם כן היו רגליו נוגעות בקרקע משום מעשה שהיה בספינה, כדלקמן, וכל ספינה מהלכת צאיר, וגזרו על האירות כולן,

אבל מעבירין על גבי הגשר [פי' שעובר על גבי מים] הוילי ורגליו נוגעות בו ואינו חושש אחד הירדן ולא בשאר נהרות, אצל משיטין על פניו, ועומד צד זה [וחורקן. ד"ס] לצד אחר ואחר שאר הנהרות,

המשנה שאין מטבילין כלי בתוך כלי,

[משום דאיכא ספק פסיקא שמוא לא חטביל כלי בתוך כלי, ואת"ל חטביל שמוא היה בפיו כשפופרת, אך בהטבלתו ליכא אלא חד פסיקא. מלא הרועים],

והתניא נמיטמא נאמן עם הארץ לומר פירות לא הוכשרו לא נראו לטומאה אבל אינו נאמן לומר פירות הוכשרו אבל לא נטמאו,

[ומקשה על תירוצו של אביי] ואגופו מי מהימן, והתניא חבר שבא להוות ואמר ראוי לקבל הוזה ראשונה, שכבר עברו שלשה ימים לטומאתו, שהיו יום שלישי מוין עליו מיד, עם הארץ שבא להוות אין מוין עליו עד שיעשה בפנינו שלישי ושביעי [והדרה קושיא לדוכתא, שאמרנו שכשואלין כלי מע"ה צריכין להטבילה, ובברייתא תנא נאמן עמי הארץ על טהרת טבילת טמא מת, ותירץ אביי הא בגופו הא בבלי, וכאן אנו רואין שאין ע"ה נאמן אפילו על גופו?]

(אלא. ד"ס) [ומתירן שהתירין במקומו עומדת, דלעולם אינו נאמן על כלי, ונאמן הוא על טבילת גופו, אבל אינו נאמן לגבי הוזה] אמר אביי מתוך חומר שהחמרת עליו בתחילתו כשצא לפניך להזאמותיו ולא האמנתו הקלת עליו בסופו להאמינו על הטבילה [מטומאת מת], לפי שהוא מזהר בטבילתו שלא יטעך לו עוד:

שנינו במשנתנו אחורים ותוך: מאי אחורים ותוך? כדתנן כלי שנממא אחוריו כלי עץ או של מתכת קאמר, שמטמאין מגען במשקין דטומאה דרבנן היא, דמלאורייתא אין אוכל ומשקה מטמא כלי, שאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, וגזרו חכמים שיהו משקין מטמאין כלי, לפי שיש משקה שהוא אב הטומאה ומטמא כלי מן התורה, כגון רוקו של זב ומימי רגליו, הלכך, הוילי וטומאה זו מדברי סופרים אחוריו טמאין, ושאר משקין שבו טהורים, דעבדו רבנן היכר להודיע שטומאה זו מדבריהם, ולא יטרפו עליה תרומה וקדשים, כך היא מפורשת במסכת נדה פרק קמא אחוריו טמאין [אבל] תוכו אונגו שפתו הכפולה לצד חוץ, וראוי למשמש אונגו כגון אחרן הכהנים וידיו כלי שיש לו צית יד, כגון מחבת טהורין, [אבל אם] נממא תוכו אפילו בטומאה דרבנן כולו טמא:

שנינו במשנתנו ובית הצביטה וכו': מאי בית הצביטה? א"ר יהודה אמר שמואל מקום שצובטו שאוחו בו, ומושיטו לאחרים וכן הוא אומר רות ב ויצבט לה קלי תרגום ואשיט לה,

רבי אסי א"ר יוחנן מקום שנקיי הדעת אסתניס (צובעין) [צובטין. ד"ס] מטבילין אוכלין במרדל או בחומץ, שחוקקין בשוליה הקערה צית קיבול לעזמו וגובה לו סביב, ומתנין שם חומץ ומרדל,

תני רב ביבי קמיה דר"נ כל הכלים אין להם אחורים ותוך אין חילוק להם של אחורים ותוך, אלא משנממא אחד מהן הכל טמא אחד

אבני חן למסכת חגיגה

ר' חנניה בן עקביא אומר לא אסרו אלא בירדן ובספינה וכמעשה שהיה,

מאי מעשה שהיה? דאמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שהיה מעביר מי חמאת ואפר חמאת בירדן ובספינה ונמצא כזית מת תחוב בקרקעיתה של ספינה והאילו עליו ונטמא באותה שעה אמרו לא ישא אדם מי חמאת ואפר חמאת ויעבירם בירדן בספינה,

איבעיא להו סנדל טמא הא דאמרת דגזרו עליו שלא ישא קודש עמו, סנדל טהור מהו מי גזר סנדל טהור אטו טמא או לא [מהיכי תיתי לגזור? וראה רש"י]? חבית פתוחה ולאי גזר עליו חבית סתומה מהו? עבר ונשא מהו? ר' אילא אמר אם עבר ונשא טמא, רבי זירא אמר עבר ונשא טהור;

שנינו במשנתנו **כלים הנגמרים בטהרה כו'**: דגמרינהו מאן, אילימא דגמרינהו חבר, למה להו טבילה [הלא נגמרו בטהרה], אלא דגמרינהו עם הארץ, נגמרינן בטהרה קרי להו [בתמיה?]

אמר רבה בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל לעולם דגמרינהו חבר, ומשום צינורא דעם הארץ שמה נימו עליה רוק מפי עס הארץ כשחזר אומץ צו [ושמא זב הוא, ורוק הוב הוא אב הטימאה], # [וצ"ע כיון דגורו על נכרים שיחיו כזבים לכל דבריהם בשבת פ"ג ע"א למה לא אמר דגורין משום צינורא דנכרי?],

דנפל אימת, אילימא מקמי דליגמריה [קודם שנגמר הכלי], הא לאו מנא הוא ולא ליטמא נכך, אלא בתר דגמריה [לאחר שנגמר הכלי, הא מיירי בת"ח? מיוחדר זחיר בה?]

לעולם מקמיה דגמריה, [ואף שעדיין אינה כלי, עדיין חיישין] ודלמא בעידנא דגמריה עדיין לחה היא ומטמאה [מספק] משום שמה זב הוא, ובמסכת נדה (נד, ז) מן הוצו והרוק מטמאין לחין ואין מטמאין יצין,

[ודייק מלשון המשנה שאומר, כלים הנגמרינן בטהרה צריכין טבילה] טבילה אין, הערב שמש לא [פי' דמשמע דלא בעי הערב שמש לקודש] !

מתני' דלא כר"א, דתנן [פרה פ"ה מ"ד] שפופרת [של קנה. יבין] שחתכה [ממחובר, והוציא כל מוח שבתוכה, דאו נחשבת כלי לקבל טומאה. יבין] לחמאת לתת נטו אפר פרה, ר"א אומר יטבול מיד [ויניח בה] [אפר פרה] קודם הערב השמש להוציא מלבן של צדוקים. מאיר] שכל משמשי פרה העשוין ככלי המקבל טומאה טעוין טבילה, וקודם שיערצו שמשו יסתמשו בהן לפרה כדלקמן,

[להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרים במעורבי שמש היתה נעשית] ולרצון טבול יוס כשר זה [אבל הצדוקים אינם מודים בזה], דנפקא להו מרבינא דקרא והוה טהור על הטמא, טהור מכלל שהוא טמא, לימד על טבול יוס כשר צפרה, [דמכדי. ד"ס] צטור (עסקין) [עסיק. ד"ס] ואמי, דכתיב לעיל מיניה ולקח אזור וטבול צמית אש טהור (צמדצר יט) למה לי למהדר ולמיכתב והוה טהור ליכתוב והוה על הטמא, אלא טהור כל דהו, ואשכחן טבול יוס דאיקרי טהור, דכתיב ורמץ צמית וטהר [ועוד דיבור לקמן, יטבול מיד] ואין צריך לטמאה טומאה אחרת, שהרי טמאה ועומדת, כדמפרש ואזיל,

רבי יהושע אומר יטמא ואחר כך יטבול [כדי שיחיה טבול יום דאורייתא],

[ועל זה שר' אליעזר אומר שטבול אותה מיד ובוה יש חיבר לצדוקים, הולך ומביא ראיה שהסיבה שטבול הכלים הוא מחשש צינורא], והוינן בה דחתכה מאן, אילימא דחתכה חבר למה לי טבילה וכיון דאין לה טומאה אין היכר לצדוקים צטבול יוס שנה, ואלא דחתכה עם הארץ בהא לימא ר' יהושע יטמא ויטבול הא טמא וקאי [והלא טומאת עם הארץ טומאה מפורסמת היא. מאיר]?]

ואמר רבה בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל לעולם דחתכה חבר, ומשום צינורא דעם הארץ [ופליגא בזה ר"א ור"י]. דנפל אימת אילימא מקמי דליחתכה, הא לאו מנא הוא, ואלא בתר דחתכה מיוחדר זחיר בה?

לעולם מקמי דליחתכה, דלמא בעידנא דחתכה עדיין לחה היא,

בשלמא לר' יהושע המצריכה לטמא היינו דאיכא היכירא לצדוקין שהרי טימאוו טומאה גמורה המצריכה הערב שמש, וכאן יסתמשו זה טבולת יוס הוי היכר,

דתנן מטמאין היו טוגעין היו צו שכן [ראה תוס' כאן, וביומא ב' ע"א] את הכהן השורף [הפנ"י ריש יומא אומר שלכן לא אמר "השוחט" שאולי הצדוקים סוברים שעבודת הפרה מתחלת בשריפתה, ואי מטמאין את השוחט לא היה להם בזה היכר] את הפרה [ועשה העבודה בלי הערב שמש], להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרים במעורבי שמש [שבכהנים שהעריב שמשן] היתה נעשית,

אלא לר"א שאינו מצריכה אלא טומאה זו [חשש צינורא דע"ה] אי אמרת בשלמא בעלמא צטבילת כלים [דחקדש] הנגמרים צטהרה, בעינן [המצריכין חכמים] הערב שמש ודלא כממתיקין, היינו [ע"י] דהכא [בשפופרת] לא מצריכין לה דאיכא היכירא לצדוקין [בוה, דכל מעשי הפרה אינם צריכין הערב שמש], [לשיטת הצדוקים היה קשה מאד עבודת הפרה, שהרי כל העוסק בה נטמא

אבני חן למסכת חגיגה

הנגמרינן בטהרה כטמא מת הרי אין לך מדוש גדול מזה?

אמר אביי שלא אמרו קורדוס מטמא מושב כלומר לא נתנו טומאה בפרה לכלי שאינו ראוי לטומאה, כגון לומר קורדוס שאינו מיוחד לישיבה ואינו נעשה אב טומאה במושב הזה בפרה, אבל בכלי הראוי לקבל טומאה חידשו זה לעשות שאינו נוגע במת כנוגע במת,

בדתיא ויקרא מו והיושב על הכלי, יכול כפה סאה וישב עליה, [או ישב] תרקב חזי סאה וישב עליה יהא טמא, ת"ל והיושב על הכלי אשר יושב עליו יטמא מדלא קרינן אשר ישב למדנו שאינו מדבר חלל בלשון מיוחד לישב שם ממד מו שמייוחד לישיבה, יצא זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו:

שנינו במשנתנו הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה: מנה"מ [מפסוק שהכלי מצרף קודש?] א"ר חנין דאמר קרא במדבר ז כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת, הכתוב עשאו לכל מה שבכף אחת [וכן הוא בפסחים י"ט ע"א],

מתיב רב כהנא הוסיף ר"ע רישא קמני העיר רבי שמעון על אפר חטאת שנגע טמא במקומו פסל את כולו הסלת, "והקטרת", והלבונה, והנחלים אף על גב דלאו אוכל נינהו מיבט הקדש מכשרתן לטומאה,

[קצת קשה על שמסדרין בדרך זה, דלכאורה הלבונה שייך להסלת, והנחלים שייכים להקטורת. וצ"ע, אש פנחס, לר' פנחס הירשפרונג וצ"ל]

שואם נגע טבול יום במקצתו פסל את כולו לפי שהכלי מנרפן יחד, והא דרבנן היא וכן עדות מדרבנן היא,

ממאי מוקדנתי רישא העיר רבי שמעון בן בתירא [הוא האח השלישי של ר' יהודה ור' יהושע, וראה סדה"ד סדר תנו"א, וראה מה שציינתי בתענית ג' ע"א ברש"י] על אפר חטאת שנגע הטמא במקצתו שמימא את כולו וההיא ודאי על כותך דרבנן היא, דאי מקרא דרבי חנין ליכא למילף חלל קדשי מוצת, אבל אפר פרה לא, וקתני הוסיף ר"ע [הרי שכל אלו שמוסיף ר"ע הם מדרבנן?]

אמר ר"ל משום בר קפרא

דף כ"ד ע"א

לא נצרכא להאי עדות דרבי עקיבא דמדרבנן אלא לשירי מנחה חלל לסולת של שירי מנחה [הא דמני ר"ע סלת, מיידי בסלת שאינה צריכה כלי], [אבל באמת צירוף קודש הוא דאורייתא, ואלו שמנה ר"ע הם מדרבנן כדמסיים דגם קטורת ולבונה מיידי בכלי דרבנן],

מיד וצריך הערב שמש, והיה צריך הרבה כהנים לגמור עבודתה, וגם קשה להבין אך עשו אחרן ובניו את הפרה הא נטמאו מיד ולא היו שם כהנים אחרים. ע"פ הפני יהושע ריש יומא עיי"ש],

אלא אי אמרת בעלמא לא בעינן הערב שמש, מאי היכירא לצדוקין איכא?

אמר רב

דף כ"ג ע"ב

לעולם נעלמא [בכל שאר כלי קודש שלא צריך היכירא לצדוקים] לא צני רבי אליעזר] הערב שמש לכלים הנגמרים בטהרה, [כדאמרין במשנתנו, אבל כאן בפרה אדומה] עשאוה [אליבא דר"א עשאוה לשפופרת זו] כטמא שרין [פ' כל טומאה דרבנן שבחטאת עשו כנוגע בשרץ שמטמא את חבירו, וחבירו ג"כ כטמא שרץ שמטמא את חבירו אפילו הן מאה. מרומי שדה] ואפילו הכי איכא היכירא, לפי ששפופרת של חטאת עשאו כלי נגעו בשרץ לענין מנין ראשון ושני, הלכך אי לאו דפרה נעשית בטבולי יום זו היתה לריכה הערב שמש, [והא ד"והוינן בה" ליתא, דהיכירא היתה ע"י שנהגו בה כטמא שרץ וטבולו אותה, ועשו הפרה בכלים אלו בלי הערב שמש],

אלא מעתה דלא עשאוה חלל כטמא שרץ לא תטמא אדם דהא טמא שרץ לאו אב טומאה הוא, ואינו מטמא אדם, שלא מצינו טומאה לאדם וכלים הנוגעין בטמא שקיבל טומאה מאחרים חוץ מטמא מת, שנאמר והנפש הנוגעת מטמא עד הערב (צמדצרי יט),

אלמה תניא [האדם ה] חותכה ומטבילה טעון טבילה? ואלא עשאוה כטמא מת כלי נטמא במת שמטמא אדם, [פ' כל טומאה דרבנן שבחטאת עשו כטמא מת שמטמא את חבירו, וחבירו ג"כ כטמא מת שמטמא את חבירו אפילו הן מאה. מרומי שדה]

אי הכי תיבעי הזאת שלישי ושביעי, אלמה תניא חותכה ומטבילה טעון טבילה, טבילה אין הזאת שלישי ושביעי לא?

אלא עשאוה כטמא מת בשביעי שלו [ועד שלא גמר כל הטבילות עדיין הוא מטמא כטמא מת],

[כלומר לבתר הזאה, וכי תימא א"כ טבילה לא לבעי? איכא למימר דאף לאחר הזאה בעי טבילה כדמפרש [ר"ת] בפ"ג דמגילה דשתי טבילות יש אחת לפני הזאה ואחת לאחר הזאה. תוס' גרפס ע"א]

והתניא מעולם לא חידשו דבר בפרה אף על פי שעשו זה מעלות הרצה, כשציל הולול זה שהיו מטמאין כהן השורפה לעשותו טבול יום לא חידשו בגזרות מעלותיה דבר שאינו מאי בשום מקום, ואם כשאמרת שעשו זה כלים

אבני חן למסכת חגיגה

דאורייתא דאלו מדאורייתא צריך לכלי דומיא דקטורת שזבף, דאיידי
 זה קרא הכלי מצרפו, שא"צ לכלי כגון שירי מנחה שכן אכילת כהן
 אין כלי מצרפו, ואתו רבנן וגזרו דאע"ג דאינו צריך לכלי
 כלי מצרפו,

תינח סלת [הוי מדרבנן, דמדאורייתא לא צריך כלי], קטורת ולבונה
 מאי איכא למימר הי צריכין לכלי?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כגון שצברן על גבי
 קרמבלא עור שלוק [פירוש כלי שרת פשוט בעין קרמילביא, דאי בקמבליא
 ממש אפילו יש לו תוך נמי דדוקא כלי שרת מקדש דומיא דכף. תוס' הרא"ש],
 # [ולא בשעת עבודה, וגמזא שגם שלא בשעת עבודה הכלי מצרפן כיון
 שעבודתן בכלי, דאל"ה היה יכול לתרץ דשלא בשעת עבודה הכלי מצרפן רק
 מדרבנן].

דאורייתא יש לו תוך מצרף [דומיא דכף אחר דקרא הוא דיש לו
 תוך. מרומי שדה] אין לו תוך אינו מצרף, ואתו רבנן ותיקנו
 דאע"ג דאין לו תוך מצרף [ודברים אלו שמוסיף ר"ע מדרבנן מיידי
 שמונחים על דבר שאין לו תוך],

[הקשה הר"ר אלחנן אמאי לא קאמר כגון שצברו בכלי חול, דאורייתא כלי
 שרת מצרף ולא של חול דבעינן דומיא דכף ואע"פ שיש לו תוך וצ"ע. תוס']

ופליגא דר' חנין לאמר לעיל לירוף [דממני. ד"ס] דאורייתא אדר'
 חייא בר אבא, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מעדותו של
 רבי עקיבא נשנית משנה זו [דלר' חנין טעם משנתנו הוא דאורייתא,
 אבל לר' חייא בר אבא טעם משנתנו הוא מדרבנן]:
 [וצ"ע דלעיל כ"א ע"ב אמרינן דשש אחרונות אין בהן דררא דטומאה
 מדאורייתא ?]

שנינו במשנתנו הרביעי בקדש פסול: תניא א"ר יוסי מנין
 לרביעי בקדש שהוא פסול?

הקדמה:

בכל מקום נקרא ק"ו: מה הקל יש בה דין זה כ"ש החמור יהיה בו דין זה,
 בכל ק"ו אמרינן דיו שלא תחמיר בהחמור יותר ממה שלמדת מהקל,
 אבל אם כשתאמר דיו יהיה הק"ו מופרך לא אמרינן דיו,
 אבל כאן יש חידוש בדין זה, שהגמ' עושה ק"ו שאינה מלמדת אותנו "כלום"
 למשל שלמדין ק"ו מתרומה שקודש עושה שלישי, אבל זה אינה חידוש כלל
 שיש על זה לימוד גמור, לכן אמרינן שהק"ו בא ללמד שקודש עושה רביעי,

ילפינן מפסוקים [מובא להלן] טבל ועלה אוכל במעשר, העריב שמשו אוכל
 בתרומה, הביא כפרה אוכל בקדשים,

ילפינן "מכל אשר בתוכו יטמא" שכל דבר שבתוך הכלי שהוא ראשון נעשה

שני בין חולין, בין מעשר, ותרומה, וקודש,
 כיון דילפינן שתרומה נעשית שני "מכל אשר בתוכו יטמא" וילפינן שתרומה
 חמורה ממעשר צ"ל שתרומה עושה גם שלישי,
 וכיון דילפינן שקודש עושה שלישי ממה דכתיב והבשר (שלמים) אשר יגע בכל
 טמא (אף בשני) לא יאכל, הרי יש לימוד שקודש עושה שלישי, וכיון שיש גם
 ק"ו צ"ל שבא לרבות שקודש עושה רביעי,

יש ק"ו שתרומה עושה שלישי, וק"ו שקודש עושה רביעי:

(א) ומה טבול יום שמותר במעשר, אסור בתרומה הרי שדיני תרומה חמורים
 מדיני מעשר, שני שפסול במעשר אינו דין שיעשה שלישי בתרומה,
 (ב) מה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול בקודש, שלישי שפסול בתרומה
 אינו דין שיעשה רביעי בקודש,

[ומתריץ] ודין הוא [ילף לה מק"ו] ומה מחוסר כפורים [זב וזבה
 יולדת ומצורע שהעריב שמשן ועדיין לא הביאו קרבנותיהן] שמותר
 בתרומה [אין תרומה נפסלת ע"י נגיעת טבול יום] [כשר לתרומה ו] פסול
 בקדש ציצמות ילפינן לה מקרא, כפרק הערל (עד, ז),

[דאמרינן ביבמות ע"ד ע"ב, טבל ועלה אוכל במעשר, העריב שמשו אוכל
 בתרומה, הביא כפרה אוכל בקדשים [נגעים פי"ד מ"ג] מנלן ? אמר רבא אמר
 רב חסדא ג' קראי כתיב, כתיב [בויקרא כ"ב ו'] ולא יאכל מן הקדשים כי אם
 רחץ בשווי במים, הא רחץ טהור, וכתיב [שם פסוק ז'] ובא השמש וטהר ואחר
 יאכל מן הקדשים, וכתיב [בויקרא י"ב ח'] וכפר עליה הכהן וטהרה, הא כיצד ?
 כאן למעשר כאן לתרומה כאן לקדשים].

שלישי שפסול בתרומה [אוכל תרומה שנגעה בשני ונעשה שלישי]
 כדנפקא לן קל וחומר צמקת סוטה (כט, ה) ומה טבול יום שמותר צמקת
 [בדאמרינן טבל ועלה אוכל במעשר] אסור צמקת [עד שיעריב שמשו], (ככר.
 גמ' שם) שני שפסול צמקת [בגמ' שם שפסול "בחולין" ונשניה אמת שהרי
 התורה לא חילקה] דכתיב [בויקרא י"א ל"ג] גבי שרץ וכל כלי חרס אשר יפול
 מהם אל תוכו "כל אשר בתוכו יטמא" "כל" משמע אפילו חולין, וגמזא הכלי
 ראשון והאוכל שבתוכו נעשה שני והתורה אומרת "יטמא", וכיון דקים לן
 שתרומה חמורה מחולין ומעשר דהא אמרינן טבל ועלה אוכל במעשר וכו', על
 כרחק אנו צריכים לומר שתרומה יש חומר יותר שגם השלישי נפסל] אינו דין
 שיעשה שלישי צמקת [וכיון דשלישי פסול לתרומה, דין הוא שיעשה רביעי
 נקדש] אינו דין שיעשה רביעי לקדש,

הלימודים לטומאות.

	מעשר	לתרומה	לקדש
שני	כל אשר בתוכו יטמא	כל אשר בתוכו יטמא	כל אשר בתוכו יטמא
שלישי	----- -	מק"ו	וחבשר (שלמים) אשר יגע בכל טמא (אף בשני) לא יאכל. *

אבני חן למסכת חגיגה

רביעי	_____	_____	מק"ו

הפסוק צריך כדי שלא נאמר דיו שגם קודש לא יעשה אלא שלישי כתרומה.

קל וחומר:

מבול יום	מותר	אסור	לקודש
ומה מבול יום	שמותר במעשר	אסור בתרומה	
שני	שפסול במעשר	אינו דין שיעשה שלישי בתרומה *	
מחוסר כיפורים	מותר	מותר ואחר יאכל מן הקדשים	אסור וכפר עליה דכהן וטוהרה
ומה מחו"ב		שמותר בתרומה	פסול בקודש
שלישי		שפסול בתרומה	אינו דין שיעשה רביעי לקודש.

* ודיו ליכא למימר דאם כן בטל ליה ק"ו דהא שני בתרומה מקרא משתמע כי חולין, וקיימא לן דהיכא דמופרכ ק"ו לא אמרינן דיו. רש"י סוטה כ"ט ע"א

וְאֵס מֵאִמֶּר דִּי לָא מִן הַדִּין לְהוֹי מִנְדּוּן [פ'] שְׂבִיּוֹן שְׁהַלְיֹמֵד הוּא מִמָּה שְׁשִׁלְשִׁי פֻסֵּל אֶת הַתְּרוּמָה אֲנִי לְמִדִּין בִּק"ו שְׂקוּדֶשׁ נַעֲשֶׂה רַבְעִי, ע"ז יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת לְמָה לֹא נֵאמַר "דִּי" שְׂקוּדֶשׁ נַעֲשֶׂה רַק שְׁלִישִׁי, אִם כֵּן קֵל וְחוֹמֵר לֹא מִרְצֵן, שְׁהִי וְלִמְדוּנֵי שְׁלִישִׁי לְקֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה וְרַבְעִי בִּק"ו וְהִיאֵל דִּמְפִּירֵן קֵל וְחוֹמֵר לֹא אִמְרִינֵן דִּי לָא מִן הַדִּין לְהוֹי מִנְדּוּן, כְּדִאֲמִירֵן צָבָא קַמָּא (כֹּה, א),

וילמאן דלמך נמי (דלמרינן ?) דיו [אף היבא דמיופך ק"ו] הני מעלות דרנן
יניגוהו ולאו דלורימא (ורק דברר שהוא מן התורה שייך לומר דין), והאי דנקט
וילמטו שלשי לקדש [אל תאמר שהמדרובר כאן הוא מדאורייתא ד] מלתא
בעלמא היא דאשמועינן דשלישי לקדש מן המורה הוא [אבל הק"ו שאומר הוא
רק מעלות דרבנן],

[וצ"ע דלעיל כ"א ע"ב אמרינן דבתרייתא לית בהו דררא דטומאה
מדאורייתא?]

שלישי לקדש מן התורה מנין דכתיב ויקרא ד' י"ט וְהַבֶּשֶׂר
אֲשֶׁר-יָגַע בְּכַל-טֹמֵאָה ל' א' יֹאכֵל בָּאֵשׁ וְשָׂרָף וְהַבֶּשֶׂר בְּלִטְהוֹר' יֹאכֵל
בֶּשֶׂר, מִי לֹא עֹסְקִין מִי לֹא מִשְׁמַעַת נְמִי מֵמַאי קֵרָא, דְּנִגַע בִּשְׁנֵי דֵהָא
אֲשַׁכְחִין דְּאִקְרִי שְׁנֵי טֹמֵא, דְּכַדִּישׁ כָּל אֲשֶׁר צָמּוּחַ יֵטֵמָא, וְהוּא לִיה הִכְלִי רֵאשׁוֹן
וְהוּא שְׁצֻמוּחַ שְׁנִי, וְקִרִי לִיה טֹמֵא, וְקֵאמֵר רַחֲמֵנָא וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יָגַע בְּכָל טֹמֵא
צִנְשֵׁי, וְהוּא לִיה שְׁלִישִׁי לֹא יֹאכֵל, וְהוּא קֵרָא צִנְשֵׁי שְׁלֵמִים כְּחֵיד וְקֵאמֵר
רַחֲמֵנָא לֹא יֹאכֵל.

רביעי מקל וחומר, הא דאמרן:

שנינו במשנתנו ובתרומה אם נטמאת אחת מידיו חבירתה טהורה, ובקדש מטביל שתיהן שהיד מטמא את חבירתה בקדש אבל לא בתרומה כו'!

אמר רב שיזבי בחיבורין שנו מתימין דקתי יד מטמאה את חזירתה לקדש כגון שצדע שהיד הטמאה נוגעת לטעורה היתה טעורה נוגעת בקדש, דגזור רבנן דלמא אתי למינגע [יד] טמאה בקדש,

[וקשה לדש"י כיון שרבו שחזרו פוסל דוקא בחיבורין נמצא שהחשש היא רק שיגע הקודש בידו שיש עליהן טומאת "שני", וא"כ הול"ל שהקודש טמא דהיינו שלישי ולמה אמר שהיא רק פסול דהיינו רביעי? ולמאן דלמר [לקמן לפסול, פסול, ראש משציר] דמעלה צעלמא היא,

אבל שלא בחיבורין לא שלאחר שפירשה מן הטעורה חזרה טעורה ונגעה בדקדק, טעור, ואין יד מטמאה חזירתה לעשותה אפילו שלישית לפסול,

אִיתִיבִּיה אֲבִי [לרב שׂוֹבֵב, דָּגם שֶׁלֹא בַחֲבוּרֵין יֵד מִטְמָאָה חֲבֵרְתָּהּ, דְּשִׁנּוּ בִּבְרִייתָא] יֵד נְגוּבָה אָף עַל פִּי שְׁאֵין צָה מַשְׁקִין מִטְמָא חֲבִירְתָּהּ לִטְמָא לְקֹדֶשׁ לַעֲשׂוֹת רִצְוִי [דְּהִינּוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי, שֶׁאִם יֵנֶע בְּקוֹדֶשׁ אַחֵר יַעֲשֶׂה רִבְעִי] אֲבָל לֹא לְתִרְוּמָה [שְׁאֵין תְּתִרְוּמָה נַעֲשֶׂה מִטְמָא אֲלֵא בְּפִסּוּלָּה] דְּבָרֵי רַבִּי, ר' יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְפִסּוּל אֲבָל לֹא לִטְמָא מִצִּירְתָּה פִּסּוּלָּה אֵת הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא מִטְמָאָה.

אי אמרת בשלמא [שגם] **שלא בחיבורין** קאמר דמעמאה דיינו רבוותיה דגובה ואף על גב דגובה היא כשנגעה בזו, ואין לחוש שמה נגעה היד הטוהרה צמשקין צעטמאה שהן ראשונים, דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות חמילה, והיא לה הך יד נמי שניה מחמת המשקין כמו חצירתה, אפילו הכי [אף שהיא גבוהה] מעמאה, דמעלה דרצון היא שהיד מעמאה את חצירתה להעשות שניה כמותה לקדש,

[דהיינו שיש כאן חידוש, דאיכא שני חומרות שאף שאין חיד השניה נוגעת, וגם חיד הממאה אין עליה מים אפ"ה אמרינן שהיד השניה ממאה].

אלא אי אמרת בחיבורין אין [מפשטות לשון הברייא לא משמע דמיירי בחיבורין, אבל אי סבירא לן שהמעלה היא רק בחיבורין צריך לאוקמה דמיירי בחיבורין] לא אמרין אלם צמצוין [שיר אחת מטמאה חבירתה], **שלא בחיבורין לא** ועטמא [שבחיבורין מטמא] משום דלמא נגע טמא [יד הטמאה] לקדש מאי רבותא דנגובת אטו יד קמייתא לא מטמיל לה לקדש בלא משקין, הלל שני הו' [שהרי היא סתם ידים], [ואע"ג דלא פריך רב שזיב כיון דא"ר יוחנן וכו']. ראה ר"ח].

איתמר (נבז. ד"ס) אמר ריש לקיש לא שנו אלא ידו [אלא אם ידו אחת נגעו לדו השניה. אמרין שד ממאמא חברה].

אבני חן למסכת חגיגה

ור' יוחנן אמר אחד ידו ואחד יד חברו באותה היר' פ"א אם למשל ידו הימנית של ראובן היא טמאה] אם [נגעה יד. ד"ס] הראשונה ציד חצרו [אם נגע יד ימינו של ראובן ביד שמעון מטמאה] אצל השני [יד שמאלו של ראובן] אינה מטמאה יד חצרו לפסול את הקדש הוא דאמר יד מטמא מצירתה אבל לא לטמא [שאם היינו חושבים את היר' לשניה היה הקדש נעשה שלישי והיתה טמאה, לכן אומר שהיר' נחשבת לשלישי ורק פוסל את הקדש להיות רביעי],

[הר"ח מפרש דר"י מייירי דוקא בחיבורין, דאל"כ וכי איצטריך למימר דיד חברו אינה מטמאה שלא בחיבורין עיי"ש, אבל אינו מוכרח שרש"י סובר כן. וראה בטורי אבן].

ממאי [שיד טמאה מטמאה גם את יד חברו]? **מדקתני סיפא** [שזה לשון המשנה לעיל כ' ע"ב: ובתרומה אם נטמאת אחת מידיו חבירתה טהורה ובקדש מטביל שתיקן, שהיר' מטמא את חבירתה בקדש אבל לא בתרומה] שהיר' מטמאה חבירתה לקדש אבל לא לתרומה, הא תו למה לי, הא תנא ליה רישא ולקדש [מטביל. ד"ס] שניה? אלא לאו שמע מינה לאתווי יד חברו,

ואף ר"ל [דאמר לו שני אלא ידו] הדר ביה, דא"ר יונה א"ר אמי אמר ר"ל אחד ידו ואחד יד חברו באותה היר' [שנוגע בידו הימנית של ראובן] לפסול, אבל לא לטמא,

ולפסול אבל לא לטמא [שיד שנוגע ביד נעשה רק שלישי ולא שני] תנאי היא,

דתנן כל הפוסל בתרומה [כל שני] מטמא ידיים להיות שניות, ויד מטמא חבירתה [היר' שיד שנוגע ביד נעשה גם שני] דברי ר' יהושע, וחכ"א ידיים שניות הן ואין שני עושה שני אין יד שהיא שניה עושה את מצירתה שניה, מכלל דשמעינן לרבי יהושע דאמר היר' מטמא את מצירתה להיות כמותה (בבבלין),

מאי לאו [לרבנן דפליגי על ר' יהושע סבירין] שני הוא דלא עביד, הא שלישי עביד,

דלמא לא שני עביד ולא שלישי דלית להו הך מעלה דמתניתין אצל מאן דלית ליה אפילו לטמא אית ליה, להכי קאמר ידיים לעולם שניות הן, לפיכך אין יד מטמא את מצירתה?

אלא כי הני תנאי דתנאי [לעיל ע"א] יד נגובה מטמא את חבירתה לטמא בקדש אבל לא לתרומה דברי רבי, ר' יוסי בר' יהודה אומר (אותה יד. ד"ס) לפסול אבל לא לטמא:

שנינו במשנתנו אוכלין אוכלים נגובין בידים מסואבות כו': תנאי א"ר חנינא בן אנטיגנוס וכי יש נגובה לקדש [דאוכלין

ד"ה בחיבורין שנו. ולמ"ד לקמן רבי יוסי בר' פסול היינו לפסול פי' דלרבי היר' הטמאה היא שניה וכשנוגעת ביד הטהורה נעשית גם היא שניה, והקודש שנוגעת בה נעשית שלישי דהיינו טמאה ואם נוגעת שוב בקודש אחרת פוסלה דהיינו נעשית רביעי, אבל ר' יוסי בר' סבר דיד הטהורה הגם שנעשית שניה ע"י יד הטמאה מ"מ אינה עושה קודש שנוגעת בה אלא רביעי, הגם שזה חידוש שמשני יעשה רביעי דמעלה דרצנן היא.

ד"ה אי אמרת בשלמא שלא בחיבורין. קאמר למטמאה פי' דגם אם נגעה יד טמאה נגובה ביד טהורה נטמאת היר', היינו רצותא דנגובה, [דלע"ג. ד"ס] דנגובה היא הטמאה כשנגעה צו ביד הטהורה, ועכשיו מפרש החידוש דנגובה: [ואין?] [אין?] לחוש שמא נגעה היר' הטהורה צמסקין היינו המים שצטמאה שעל יד הטמאה דהיינו שאינה נגובה, שהן ראשונים שמים שעל יד הטמאה לעולם נעשין ראשונים, דכל הפוסל את התרומה פי' כגון יד הטמאה שהוא שני לטמאה דזה נקרא "פוסל את התרומה" מטמא משקין כגון כאן המשקין שבידו להיות תחילה ראשון לטמאה, והוי לה הך יד האחרת שהיתה טהורה נמי שניה מחמת המשקין, כמו מצירתה יד הטמאה, עד כאן החידוש דאע"ג שאין בה חשש זה אפילו הכי מטמאה יד הטהורה נטמאת.

שם. אלא אי אמרת לא [אמרו. ד"ס] אלא צמסורין וטעמא משום דלמא נגע [טמאה צקדש. ד"ס] ולכן גזרו שיטמא יד הטהורה הנוגעת, מאי רצותא דנגובה! הלא כיון שעכשיו בשעה שיד הטהורה נוגעת בקודש מחוברת יד הטמאה ליד הטהורה, ויש לגזור שיטמא יד הטמאה לקודש, זה בלבד יהיה טעם לגזור ולטמאות יד הטהורה, ואין שום חידוש בזה שאנו גוזרין לטמאות יד הטהורה אף כשיד הטמאה היא נגובה ד אטו יד קמייתא הטמאה לא מטמא לה לקדש בלא משקין, הלא שניה היא. פי' שאם עיקר החידוש הוא שיד טמאה מטמאה חבירתה לא היה הברייתא צריך להתחיל הלשון ב"יד נגובה" דמשמע שזה חידוש גדול, דאי מייירי בחבורין אין בזה חידוש. וראה בטורי אבן.

דף כ"ד ע"ב

אבל יד חברו אם נגעה ציד חצרו לא טימאתה,

אבני חן למסכת חגיגה

יין ושמן כל השנה	אינם נאמנים, ונותנה לחבירו ע"ה, או מניחה לגת הבאה,	נאמנים	נאמנים [אם הקדישוהו למזבח נשעת הגימט והגדים ראה תוס' ד"ה שביהודה]
קנקנים מלאים	אפילו בשעת הגיתות אינם נאמנים ומערה את התרומה לכלי של חבין** [והמאירי חולק]**	נאמנים רק בשעת הגיתות והבדים [כן מפרש תוס' כונת המשנה כדי יין וכדי שמן המדומעות],	נאמנים כל השנה, כל עוד שיש בתוכן המשקין, אבל לאחר שנתרוקן הכלי אינם נאמנים, שגגה לקדש שיהו הקנקנים שעידיהו מן צמחית טומאה והוא קרב,

*הטעם שהקילו בקודש, הוא משום איבה דאל"כ ילך כל אחד ואחד ויבנה במה לעצמו כדאמרינן לעיל כ"ב ע"א.

והרע"ב כתב על פי פירוש המשניות להרמב"ם "דמשום חומרא דקדש מודהר ולא משקר" וכו'.

** שזה שהאמינו את הע"ה בשעת הגתות אינה אלא בצירוף שיש הפסד כהנים חבירים דמפסידן מרוב תרומת א"י, וזה לא שייך על הקנקנים. ע"פ החזון איש,

@ זה ברור שאם הקדיש בשעת הגתות נאמן גם הקנקנים כל ימות השנה, רק יש שני דרגות למטה מזה, אחד שייחד "כל הקנקן" ליקח ממה לנסכים, ואחד כשיחד רק "מקצת" הקנקן לנסכים, וראה מהרש"א כ"ד ע"ב ד"ה שביהודה שמחלק בזה, והמורומי שדה כתב ע"ד "ודבריו מוקשים מאד", ולפי הפשט נראה שאין נפק"מ שגם אם יחד גם מקצת די.

*** לפי יהיה החילוק שבקדש נאמן על הקנקנים כל השנה, ובתרומה כיון שאינו נאמן עליה אלא בשעת הגתות והבדים, גם הקנקנים דינם כן, אבל לפי רש"י יהיה החילוק יותר גדול שבתרומה לא יהיה נאמן על הקנקנים כלל.

מתני': חומר בתרומה [מבשר] שביהודה נאמנים עמי הארץ על טהרת יין ושמן של קודש [וגם על הקנקנים. גמ'] כל ימות השנה אם הקדישוהו למזבח נשעת הגימט והגדים נאמנים על שמירתן כל ימות השנה [ואין נ"ל שאין לחלק בדבר אלא אע"ג דהקדישו בשאר ימות השנה נאמן, דמאן מוכח ומאן ידע מתי הקדישו, אלא כיון דמקדיש ליה אמרינן דודאי קים ליה דמשומר הוי בטהרה. תוס' רי"ד], וצגמנא מפרש מאי שגא יהודה דנקט,

[שאם תאמר אין נאמנים יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו. מאירי]

ובשעת הגיתות והבדים הכל מטהרין את כליהם אף על התרומה,

עברו הגיתות והבדים והביאו לו עמי הארץ לטבול מזה חבית של יין של תרומה לא יקבלנה ממנו [ונותנה לכהן עם הארץ שכמותו. מאירי], אבל מניחה עס הארץ לגת הבאה ולו ימנה לטבול [כלומר שאם עם הארץ זה רוצה ליתנה על כל פנים לכהן חבר, מניחה עם הארץ זה בביתו עד שנה אחרת לגת הבאה, ומקבלה ממנו ואעפ"י שמכיר בה שהיא ישנה שלא גזרו עליהם טומאה בשעה זו, וכן שמתוך שנאמן על של עכשיו נאמן על של אשתקד. מאירי],

נגזרים היינו שעדיין לא הוכשרו] והלא חיבת הקדש מכשרת [מכשרת. בד"ה שברש"י ואולי הוא טעות הדפוס]?

[הקשה הכסף משנה בפ"ב מהל' אבות הטומאות דימלא זהו המעלה, דקדש לא בעי הכשר? ולא קשה דא"כ מאי איריא לאכול אפילו לנגיעה נמי אינה מוכשרת. ע"פ המורומי שדה]

לא צריכא [על הלשון "לא צריכא" ראה תוס'], אלא אין נגוצה זו לומר כשלא הוכשרו, אלא כשהוכשרו לטומאה ועכשיו הן נגוצין, וטומאה הן מקבלין, ולא הוצרכה משנתנו לדבר צאכלי קדש נגוצין [שחבת הקודש מכשרת], אלא צאכלי חולין נגוצין [שאין עליהם משקה] ואוכלין קדש [יחד].

כגון שתחב לו חבירו לתוך פיו נידים טהורות, זה האוכל ידיו מסואבות או שתחב הוא לעצמו בכוש [פלך, עץ שבוכין עליה החוט במלאכת הטוויה] ובכרכר [העץ שחוט הערב כרוך עליה] שכן פשוטי כלי עץ, ואין מקבלין טומאה [פי' שתחב הקודש לתוך פיו, אבל החולין כיון שהם נגוצין רצה לאכול בדיו].

וביקש לאכול צנון ובצל של חולין עמהן [עם הקודש בידיו המסואבות] שאין ידים מטמאות את החולין [שחולין אינו נטמא משניים], ואפילו הכי גזר רבנן שלא יאכלם עם הקדש פן תגע ידו מסואבת צאכלי קדש שצפיו,

לקדש גזרו בהו רבנן לתרומה לא גזרו בהו רבנן אף על פי שהיד מסואבת פוסלתה לא עשו מעלה, אלא אמרינן זהיר ולא נגע, והכי קמני מתנימין אוכלין חולין נידים מסואבות עם התרומה, אבל לא עם הקדש,

ולכך נקט נגוצין, שאילו עכשיו היו משקין עליהם היו משקין נעשין ראשונים מחמת הידים, ועשין את החולין שניים, וכשטוגעין בתרומה שצפיו פוסלין אותם, ואית דמסיק מלחא צנוצין שמעולם לא הוכשרו, וקשיא לי בחולין מה לי הוכשרו מה לי לא הוכשרו, הלא אין ידים מועילות כלום לחולין;

שנינו במשנתנו **האונן ומחוסר כפורים כו': מאי טעמא כיון דעד האידנא הוו אסירי דמחוסר כפורים מותר בתרומה ואסור בקדש, וכן חוץ, ואף על פי שאסורים צמער שני מותרין בתרומה, כדאמרינן צמסכת יצמות מוכל זר יתירה זרות אסרתי לך ולא אניעות אצרכינהו רבנן מבילה:**

[מתוך שהוכיח במשנה ראשונה מעלות שיש לקדש על התרומה הוא חזיר ומוכיר עכשיו מעלות שיש לתרומה על הקדש. מאירי]

מתי נאמן עם הארץ?

תרומה	@קודש שייחדו	*קודש גמור	
יין ושמן בשעת הגתות והבדים	נאמנים [שהכל מטהרין כליהם על פי חברים. מאירי]	נאמנים	

אבני חן למסכת חגיגה

שם. [והכי קאמרי. ד"ס, פ"י חכמים] ידים לעולם שניות
הן פ"י כן מפרש דברי חכמים, דסברי שאין יד טהורה
נטמאת ע"י שנוגעת ביד טמאה, שכך הם אומרים: ידים
[לעולם] שניות הן [ולא שייד בהם שלישי], ואין שני
עושה שני [ולכן לעולם לא יקבל יד טומאה מיד אחרת,
שהדין הוא ששני יעשה שלישי וכיון שאין לידים טומאה
יותר גבוה משני, אין יד נטמא מיד אחרת]. וראה ממ"נ.

ד"ה [בלי דיבור המתחיל] אלל אין נגוצה זו לומר
[שלל. ו'] הוכשרו פ"י שלא הוכשרו הפירות לקבל טומאה
שעדיין לא ניתן עליהם מים, ובא המשנה לומר דאפ"ה
הם מקבלים טומאה, אלל מיירי כשהוכשרו לטומאה
ועכשיו הן נגוצין וכיון שכבר הוכשרו לא איכפת לן שהם
נגובין עכשיו וטומאה הן מקצלין [הלשון מוזר קצת
והל"ל והן מקצלין טומאה] ולא הוצרכו משנתנו לדבר
באוכלי קדש נגוצין אלל באוכלי חולין נגוצין ואוכלי קדש
פ"י שאוכלין יחד. וראה בממ"נ שמביא גירסא מש"ס
מענקי"ש שמחבר סוף דיבור זה לתחלת דיבור שלאחר
זה כך: ואוכלי קדש (: תמצ לו מצרכו (: צידים טהורות .

דף כ"ה ע"א

המדומעות מפרש בגמרא, והסתא משמע של טבל [דהיינו] תרומה וחולין
מעורבין [והיכין פירש לפי מסקנת הגמ': ע"ה שהביא לנו כדים מלאים שמן ויין
ששמרן להפריש מהן נסכים] [דהיינו קודש] והרי צריך להפריש מכל כד תחילה
תרומות ומעשרות נמצא שהכדים מדומעות מתרומה ונסכים [וחולין] **נאמנין**
עליהם [כיון שמעורב גם קודש נאמנים גם על הכלים. לפי הגמ' וכדמפרש
רש"י שגנאי לקדש שיהו הקנקנים שערכוהו מהן צחוקט טומאה והוא קרב]

בשעת הגיתות [בעת שדורכין יין. יכין] **והבדים** [בזמן שעוצרין השמן.
יכין] **וקודם לגיתות שבעים יום** מקדימין לטהר את הכלים, גימות של
יין, כדים של שמן:

[ואעפ"י שביין ושמן עצמן לא הקדימו להם נאמנות אלא דוקא שעת הגיתות
לבר, כדים שאני שממדין הם ומקדימין לטהר את הכלים. מאירי],
[ראה תוס' כ"ה ע"ב ד"ה במטהר שלכן אומר דמדומע בשל קודש נאמן רק
בשעת הגיתות, ולא אמרינן דנאמן על של קודש כל ימות השנה, דרק בקודש
גמור נאמן כל ימות השנה, אבל הכא מיירי שרק ייחדו לנסכים כשיצטרך ממנו,
אבל ההם מיירי כשכבר הקדישו לכך].

גמ': ביהודה אין [נאמנים עמי הארץ] ובגליל לא מ"ט? אמר
ריש לקיש מפני שרצועה של כותים מפסקת ביניהן של ארץ
העמים מפסקת בין גליל ליהודה, וירושלים ציהודה היא, ואי אפשר להצילן

ואם אמר לו [הע"ה להכהן. יכין, גם כל השנה] **הפרשתי לתוכה**
רביעית לוג שמן [ראה מש"כ למטה] **קדש** [ר"ל הקדשתי להפריש מין
שלתוכה רביעית אחת לנסכים. יכין] **נאמן** דמינו דנאמן לקדש נאמן אחרונה,
[וא"ת היאך יאכל כהן תרומה כיון דקדש מעורב בה וי"ל דע"י בירה שיאמר
רביעית שאני עתיד להפריש יהא קדש. חולין ל"ה ע"ב תוס' ואם אמר],
[ואם אמר הפרשתי וכו' כלומר שהביא עם הארץ זה חבית של יין של תרומה
לכהן חבר שלא בשעת הגיתות ואמר לו הפרשתי בתוך חבית של תרומה זו
רביעית לוג קדש, כלומר לנסכים, ששערתי כשיעור תרומה שהייתי חייב
להפריש, ומצאתי בחבית זו כאותו שיעור, ועוד רביעית, והפרשתי את החבית
לתרומה ורביעית היתר שבו לנסכים שאני חייב להביא, ועדין אותו רביעית
בתוכו, נאמן אף על התרומה אף בשאר ימות השנה שמתוך שהוא נאמן על
הקדש שבה נאמן אף על התרומה. מאירי].

[לוג שמן: המגרב שמן לא יביא פחות מלוג. ראה זבחים צ"א ע"ב, וא"כ למה
מביא רביעית הלוג, והמאירי כתב לעיל שהביא לו יין בשעת הגת ושמן בשעת
הבר, וגם ביין השיעור לנסכים כתיב וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי תִהְיֶה [הין הוא י"ב לוג] וְתִהְיֶה
לְפָרַי וְשִׁלִּישַׁת תִּהְיֶה לְאֵלֶּי וְרִבִּיעֶת תִּהְיֶה לְקֹדֶשׁ יִין. במדבר כ"ח י"ד, ואם מגרב יין
צריך להביא מאלו השיעורים, ונמצא שאין שיעור רביעית הלוג לנסכים בין לין
ובין לשמן,
ולכן ראיתי שיותר נכון לגרס רביעית "ההין"].

כדי יין וכדי שמן

מה שכתבתי לפני כמה שנים, צריכין לימוד:
לפסול אבל לא לטמא לכאורה בא ר' יוחנן לפסוק
בר"י בר"י בברייתא ע"א.

רש"י ד"ה אין שני עושה שני. מכלל (דשמעי')
[דשמעי. מצור דבש פ"י דשמעי חכמים] לר' יהושע וכו'
פ"י דמדברי ר' יהושע שאמר "ויד מטמאה חבירתה" היינו
יכולין לפרש שיד שני עושה חבירתה שלישי, לכן אומר
מדאמרי עלה חכמים אין שני עושה שני מכלל ששמעו
שכוונת ר"י הוא שהיד מטמאה את חבירתה להיות שני
כמותה.

ד"ה ודלמא לא שני ולא שלישי. אלל מאן דאית
ליה אפילו לטמא אית ליה פ"י שר' יהושע יכול לסבור כמו
בהה"א, וקושיית הגמ' הוא רק על החכמים, ונמצא לפ"ז
שעדיין יהיה מחלוקת בין ר' יהושע וחכמים דלר"י יד שני
עושה יד אחרת שני ולחכמים גם שלישי אינו עושה,
ובאמת לא הבנתי מדוע הפסיק רש"י בדברים אלו כאן.

אבני חן למסכת חגיגה

לירושלים בטוהרה, לפי שגזרו חכמים עומאה על ארץ העמים, ואפילו של חברים [שנגלגל. ד"ס] אינו צא לנסכים, [ובר"ח פ' אמר ר"ל מפני שמפסקת ביניהם מודור הכותים וכיון שצריך לעבור בתוכם חיישין שמה מממא טומאת ארץ העמים], [ראה תוס' שהקשו איך היו מביאין אפר פרה לגליל, וגם איך היו עולין לרגל מגליל הא היו צריכין הוואה שלישי ושביעי?], [זה טעם מספיק למה אין יכולין להביא קודש מגליל, ליהודה לבית המקדש, אבל בתרומה שאוכלים על המקום אין מזה טעם לחלק שאין נאמנים בגליל? וראה תוס' לקמן ד"ה בגלילא שנו],

וניתיב בשידה תיבה ומגדל [שידה = מרכבה, עגלה, תיבה = ארגו, ארון, קופסא, ומגדל = ארון גבוה לאצור בו חפצים. מלון עברי]? **הא מני רבי היא דאמר אהל זרוק אהל המיטלטל וזרוק לאו שמיה אהל** להיות מפסיק (צין) [צפני. ד"ס] אורה של ארץ העמים והס גזרו על אורה דתניא הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל רבי מטמא, ור' יוסי בר' יהודה מטהר,

וליתיה בכלי חרס המוקף צמיד פתיל? אמר רבי אליעזר שונין מנאים שונין כרייתא ש אין הקדש ניצול בצמיד פתיל,

והתניא אין חטאת מי אפר פרה ניצלת בצמיד פתיל, מאי לאו הא קדש ניצול? לא הא מים שאינן מקודשים שלא ניתן האפר עליהן עדיין ניצולין וכשירין לקדשן אחר כך בצמיד פתיל,

והאמר עולא חברייא מרבין בגלילא מטהרין יין ושמן למזבח, ואי רצועה מפסקת למה מטהרין? מניחין ולכשיבא אליהו [שמה יצא אליהו] ויטהרנה ויראה להן שציל זה שאינו מארץ העמים:

שנינו במשנתנו ובשעת הגיתות נאמנין אף על התרומה: ורמינהי הגומר זיתיו עם הארץ שצא לגמור את זיתיו ישייר קופה אחת ויתננה [לעני. ד"ס, וראיתי גירסא "לפני"] כהן ויראנה שלא הוכשרו הזיתים # [יכולים לראות על הזיתים אם הוכשרו?], והכנה יעשה בטוהרה, אלמא [אף. ד"ס] בשעת הגיתות והכדים אין נאמנים?

אמר רב נחמן [חי בשנת 280] לא קשיא הא בהרפי [זיתים הנגמרים במקדש, שרוב בני אדם גומרים זיתיהם באותה שעה] הא באפלי שכבר עבר זמן הגיתות לרובא דעלמא, קאמר דלא מהימן,

א"ל רב אדא בר אבהה [לרב נחמן] כגון מאי? כאותן של בית אביך אפלי הו,

רב יוסף אמר בגלילא שנו ומתניתין דקא תני דמהימי ציהודה קאי, דקמני רישא שציהודה נאמנין על טהרות יין ושמן, ועלה קאי ובשעת הגיתות והכדים אף על התרומה, [וראה תוס', ותוס' הרא"ש],

איתיביה אבבי [חי בשנת 350], [על תירוצו של רב נחמן] עבר הירדן [הצד הרחוק מירושלים] והגליל הרי הן כיהודה, נאמנין על היין בשעת היין ועל השמן בשעת השמן אבל לא על היין בשעת השמן ולא על השמן בשעת היין [הרי שאין הגליל שונה מיהודה, ולכן אין לתרץ בר' יוסף דהא דתנא שנותנו לעיני כהן מיירי בגליל]? אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא [הא בהרפי הא באפלי]:

שנינו במשנתנו עברו הגיתות והכדים והביאו לו חבית של יין לא יקבלנה הימנו אבל מניחה לגת הבאה: בעו מיניה מרב ששת עבר וקיבלה מהו שיניחנה לגת הבאה?

[פ' בוראא עם הארץ מניחה לגת הבאה אע"פ שיודע החבר שמאשתקד היא מקבלת ממנו בשעת הגיתות, אבל שואל אם החבר יכול להשתותה עד שעת הגיתות מי חיישין דילמא אתי בה לידי תקלה וישתנה בשאר ימות השנה או לא. תוס' ר"ד],

אמר להו תניתוח [בדמאי פ"ו מ"ט]

דף כ"ה ע"ב

[לפי' רש"י] השאלה כאן הוא מפני שפירות אלו נטמאו ע"י מגע אביהם הע"ה, אבל לפי הרמב"ם [הובא במאירי] השאלה הוא משום שהם פירות דמאי, ואסור למכור דמאי לעם הארץ],

חבר [לפי רש"י] המעלה של החבר כאן הוא שאוכל חוליו בטוהרה] ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ, יכול לומר לו טול אתה חטין שבמקום פלוני ואני חטין שבמקום פלוני שידע כהן שהוכשר, ואני אטול חטין שבמקום פלוני שידע שלא הוכשרו, דכיון דחד מינא הן אמרינן יש צריכה, שאלו הן חלקו של זה, ואלו הן חלקו של זה, ולא הסליף לו חזר לעם הארץ חלקו שצטמאין שציל חלקו של עם הארץ בטוהרין, אכל בשני מינין אין לומר צריכה, דכשמת אביהן נפל חלק לזה וחלק לזה בכל המינים, וגמלא חזר זה מחליפה לו, ועוצר בלפני עור לא חתן מכשול [ויקרא יט],

טול אתה יין שבמקום פלוני ואני יין שבמקום פלוני, אבל לא יאמר לו טול אתה לח ואני יבש [לפי רש"י] פירושה של לח היינו שכבר הוכשר לקבל טומאה], [פ' דבשלמא חטים שבמקום פלוני אינו ניכר השני ביניהם, אע"ג דזה מוכשר לקבל טומאה וזה אינו מוכשר, נראים שהן שווין ומין אחד ושייך ברירה, אבל בשעה שאחד לח ואחד יבש ניכר השינוי ביניהם, והויין בשני מינים שאין ברירה. מרומי שדה],

טול אתה חטין ואני שעורים,

ותני עלה אותו חבר שורף הלח אס כהן הוה, ויש שמן [של תרומה. ממ"ז] מדליקו לנרות [לפי הרמב"ם] היינו לאחר שהפריש תרומת מעשר מן

אבני חן למסכת חגיגה

הדמאי. מאירי] ומניח את היבש, אמאי יניחנה לגת הבאה?
[אלא לאו ש"מ אע"פ שעם הארץ מניחה לגת הבאה וגם לרגל הבא כדלקמן,
החבר אסור לעשות כן דילמא אתי בה ידי תקלה שישתה ממנה קודם הגתות
והרגל. תוס' רי"ד]

בדבר שאין לו גת כגון שכר תמרים של תרומה [או שאר שמנים חוץ
משמן זית. מאירי], והאי שורף לשון איבוד הוא [פי' ולא מלשון שורפה חיה
שהוא לשון שתייה], ויניחנו לרגל שטומאת עס הארץ אינה צרגל,
וימכרנה? בדבר שאינו משתמר לרגל [ולפ"ז לא איפשט]:

שנינו במשנתנו ואם אמר הפרשתי לתוכה רביעית קדש
נאמן: תנן התם [אהלות פי"ח מ"ד] מודין בית שמאי ובית הלל
[לכן אומר לשון "מודים" דלגבי נזיר פליגי התם] שבודקין לעושי פסח
בית הפרס, כדמפרש ואזיל היה הולך לעשות פסחו ובית הפרס, של שדה שנחש
בו קרב, מפסיקו בודקו בנפיהה, ואם יש עמם כשעורה רואהו ונשמט ממנו, ועמם
כשעורה אינו מטמא בזה, אלא במגע ובמשא, לפיכך בודק בנפיהה, שלא יסיטנו
צרגלו, ואין בודקין לאוכלי תרומה אין סומכין על דיקקה זו, דכיון
דאין זמן קצוב לאכילה ימתין שבעה ימים ויהא שלישי וצדעי ויטבול, אבל גבי
פסח, הואיל ובית הפרס דרצנן לא העמידו דצריהם במקום כרת,

מאי בודקין? אמר רב יהודה אמר שמואל מנפח אדם בית
הפרס והולך,

ור' חייא בר אבא משמיה דעולא אמר, בית הפרס שנדש
צרגל, חו היא דדיקתו בודק אם נדש או לא נדש טהור לעושי פסח, לא
העמידו דבריהן במקום כרת, לאוכלי תרומה העמידו
דבריהן במקום מיתה כגון טמא האוכל תרומה,

איבעיא להו [אליבא דשמאי והלל] בדק לפסחו מהו שיאכל
בתרומתו? עולא אמר בדק לפסחו מותר לאכול
בתרומתו, רבה בר עולא אמר בדק לפסחו אסור לאכול
בתרומתו,

א"ל ההוא סבא לא תפלוג עליה דעולא, דתנן כוותיה
[שיש ללמוד במוטו ממשנתנו דתנן] ואם אמר הפרשתי לתוכה
רביעית קדש נאמן, אלמא מדמהימן אקדש מהימן נמי
אתרומה שגנאי הוא למזבח שמהא תרומה המחוברת לו בחזקת טומאה,
והקדש יקרב למזבח, הכא נמי מדמהימן אפסח מהימן נמי
אתרומה:

שנינו במשנתנו כרי יין וכרי שמן [המדומעות נאמנין עליהם בשעת
הגיתות והבדים] כו': תנא [שנינו בברייתא] אין [עמי הארץ] נאמנין
[שלא בשעת הגיתות] לא על הקנקנים ולא על התרומה,

[וכיון דתנן מדמהימן אכרי יין וכרי שמן בשעת הגיתות והבדים, מסתמא מיירי
כאן בשאר ימות השנה] קנקנים דמאי, אי קנקנים דקדש [פי'
שהקדישו לנסכים. ראה תוס' ד"ה במטהר], מיגו דמהימן אקדש [כל
ימות השנה] מהימן נמי אקנקנים? אלא קנקנים דתרומה,
פשיטא השתא אתרומה לא מהימן אקנקנים מהימן
[בתמיה]?]

אלא [מתי אינם נאמנים] בריקנים [קנים ריקנים] דקדש לאחר שצירה
מהן קודם והיה שומרן לקדש אינו נאמן על שמירתן [אבל בעוד שהמשקין
בתוכן נאמן על שמירתן כמו שפרש"י לקמן שגנאי לקדש שיהו הקנקנים שעיריהו
מהן בחזקת טומאה והוא קרב, # אבל לאחר שנתרוקן לגמרי אין גנאי]
ובשאר ימות השנה כלומר, כל ימות השנה, דלקדש אין חילוק בין שעת
הגיתות לשאר ימות השנה,

ובמלאין [ואפילו אקנים מלאים] דתרומה ובשעת הגיתות שאף על
פי שלא גזרו על תרומתן שבעת הגיתות מפני הפסד כהנים חצירים, דנמנא
מפסיקין מרוב תרומות ארץ ישראל, על הקנקנים לא האמינו, ואין הכהנים
חצירים מקבלין מהן הקנקנים עס התרומה, אבל מערין אותה לכליהן [המאירי]
חולק ואומר שעד שהתרומה בבלי אמרינן הואיל ונאמן על התרומה נאמן על
הבלי, ודכוותה אמרינן לקמן אל תתמה, שהרי לגין טמאין טומאת שבעה,
ומשקין טהורים,

תנן כרי יין וכרי שמן המדומעות מאי לאו מדומעות
דתרומה [שיש בהכרח יין טבל שמעורב בהן תרומה] וקמי נאמן אכדין?
אמרי דבי ר' חייא מדומעות דקדש,

ומי איכא דימוע לקדש תוספת: ומי איכא דימוע לקדש טבל שלא נתקן
מדומע בתרומה, אבל קדש לא החקקנו לפרוש ממכה, שיהא הטבל מדומע
במכו, עד כאן?

אמרי דבי ר' אלעאי במטהר את טבלו ליטול ממנו נסכים
דאיכא חולין וקדש ותרומה, מיגו דמהימן אקדש מהימן נמי אתרומה ואקנקנים,
שגנאי לקדש שיהו הקנקנים שעיריהו מהן בחזקת טומאה והוא קרב # [אבל
לאחר שנתרוקן לגמרי אין גנאי]:

שנינו במשנתנו קודם לגיתות שבעים יום [מקדימין לטהר בליהם.
ראב"ה]: אמר אביי שמע מינה דינא הוא דעילויה אריסא
[שהוא חובה על הארים] למיטרח אגולפי [שיחיה לו קנקנים מזומנים]
שבעים יומין מקמי מעצרתא [פי' שאם אירע הפסד בשביל שלא
היה לו קנקנים והוא לא השתדל על זה שבעים ימים מקודם הרי הוא פושע
וחייב לשלם]:

מתני': מן המודיעים ולפנים מודיעים שם כך דמוק מירושלים
חמשה עשר מיל, כדאמר במסכת פסחים (כג, ב), ממנו ולפנים לגד ירושלים

אבני חן למסכת חגיגה

לפנים ימזור המזר הכריך ליקם, ויקם,

אמר אביי אף אנן נמי תנינא, הקדר שמכר את הקדירות
ונכנס לפנים מן המודיעים, טעמא דלפנים מן המודיעים
הא מודיעים גופה לא מהימן,

[וממשך אביי באף אנן נמי תנינא לסיים הראיה] אימא סיפא יצא אינו
נאמן, הא מודיעים גופה נאמן [ונמצא שיש סתירה בהמשנה]?
אלא לאו ש"מ כאן בקדר יוצא וחבר נכנס [או נאמן הקדר
במודיעין] כאן בששניהן יוצאין או שניהן נכנסין [או לא יקח
ממנה] שמע מינה,

תנא נאמנין בכלי חרס הדקין לקודש הא דמתן מן המודיעים
ולפנים נאמנין על כלי חרס ככלי חרס הדקין אמרו, שאי אפשר שלא הם,
כדפרשין לעיל, אצל גסין, כגון חצית לין אין נאמנין אלא בתוך ירושלים,
כדלקמן,

ואני לא כך שמעתי, ולפי מגמגם על שמועתי ששמעתי, כשפיהן נר שאין אצבעו
נכנס לתוכו, וסופינו שאנו מטהרין אותם אפילו מליאים משקין טמאין,

אמר ר"ל והוא שניטלין בידו אחת, ור' יוחנן אמר אפי'
שאינן ניטלין בידו אחת,

אמר ר"ל לא שנו אלא ריקנין אבל מלאין לא, ורבי יוחנן
אמר אפי' מלאים ואפילו אפיקרסותו אפילו מלאין משקין שלו,
שאינן של קדש לתוכו,

ואמר רבא ומודה ר' יוחנן במשקין עצמן שהן טמאין, ואל
תתמה שכל דברי חכמים כך הן שהרי שמעתי אצל כלי חרס המזיל
את המשקין שצמחו ואין מזיל כל כלי שטף [לעיל כ"ב ע"ב] לגין מלא
משקין לגין טמאין טומאת שבעה ומושקין טהורין:

[ולא אמרינן מינו דכלים טהורין גם המשקין הם טהורין? דכל ההיתר כאן הוא
משום דאין גוזרין גזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה, וזה שייך רק על
הכלים, ולא על המשקין. שמעתי],

מתני': הגבאין [מלשון גובה המכס] ישראל שהן גזאין למלך נכרי,
לגזות מיד ישראל גולגוליות ומסין וארנוניות [גבאי המלך ישראלים והם עמי
ארץ שגובים מסים וארנוניות בשליחות מלך גוי מיד ישראל חבירהם. מאירי]
שנכנסו לתוך הבית לעצט עבטו [והוששין שנענו בקודש ותרומה
שכבית], [דאילו ישראל בבית ישראל אסור ליכנס כדכתיב בדברים כ"ד י"א
בחזן תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוס החוצה], וכן
הגנבים שהחזירו את הכלים שגננו כלי חרס והחזירו,

נאמנין לומר לא נגענו שלא נגעו לתוכו [דכלי חרס אינו מטמא מוגבו]
[ומפרש ד] לקדש נאמנין, אצל לא לתרומה, דכולה מתניתין אחרון (בבבא)

[וכן במדרתה לכל רוח. תוס' ר"ד, יש לדקדק דלא תנן ובמדרתה לכל רוח, כדתנן
במשנה ב' פ"ט דפסחים וכו' ונראה בעיני שכן היו מוכרי הקדירות חונים
ושוכנים באותו מהחזן, שהדרך שממנה לירושלים עובר על המודיעים, ואילו
לרוח אחרת לא היו מצויים מוכרי קדירות כמו שכן מצוי בכל הכרכים הגדולים
שבמחוז מיוחד יש בעלי מלאכה פלונית מצויים ברוב, ולא בזולת מן המחוזים
אחרים. תו"ט],

נאמנין קדרין עמי הארץ על כלי חרס ליקם מהן כלי חרס הדקין, כגון
קדרות כוסות וקיתניות, שאי אפשר שלא הם, וזירושלים אין עושין כשזונות מפני
העשן, לא לסיד ולא לקדרות, ולפיכך האמינום שלא לגזור עליהן, שאין גוזרין
גזירה על הצבור שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה, מן המודיעים ולחזין
אין נאמנין,

[שאי אפשר שלא בכלי חרס הרבה לבשל את הקדשים ולאפות את המנחות,
שהיו צריכין לשברן ביומן משום גותר כדכתיב וכל כלי חרש אשר תבשל בו
ישבר וכו' וז"ל כלים הגסים כגון חביות שלא היה צרכן מרבה כל כך לא היו
נאמנין בהם אלא בירושלם, הא בירושלם עצמה נאמנין ש"מ צריכין הם להם
לכלי היין שבמקדש. מאירי],

ביצד הקדר שהוא מוכר הקדרות נכנס לפנים מן
המודיעים, הוא הקדר מי שהציאן [מוך] [ממוך] למודיעים האמינוהו,
לפי שאי אפשר, אצל אס מסכן ליד קדר עם הארץ היושע במודיעים או לפנים לא
האמינוהו, והן הקדרות על אופן הקדירות שהציא הוא האמינוהו, ולא לזרף
עמהן קדירות של קדר אחר היושע במודיעים, והן חלוקותין חצרים שראויה
שהציאן נאמן הקדר אצלן, ולא אצל לוקחים אחרים נאמן,

[כלומר אעפ"י שזהו הקדר בעצמו שהיה חזין למודיעים והן הם אותם
הקדירות, והן הם לוקחין אלו, ולא נשתנה בהם דבר, אעפ"כ מדה חכמים כך
הוא כל זמן שהיה מן המודיעין כלפי ירושלים נאמן יצא מן המודיעים אינו
נאמן. מאירי],

יצא מן המודיעים לשוץ לאחוריו אינו נאמן:

גמ': תנא מודיעים הכך ענמו פעמים כלפנים פעמים
כלחזין, ביצד קדר יוצא מלפנים מן המודיעים, ונכנס למודיעים וחבר
נכנס זה מחזן למודיעים ונכנס למודיעים כלפנים מותר ליקם ממנו,
שהקדר לא ימזור עוד לאחוריו, ואם לא עכשיו יקם, אימתי,

שניהן נכנסין מחזן למודיעים, וזאל בתוך הכך [ודעת שניהם לידך
לירושלים, כלחזין. מאירי], אלא ימתין עד שיהא מן כך ולפנים,

דף כ"ו ע"א

או שניהן יוצאין כלחזין הואיל ומלאו לפנים ושם לא לקם (וממנו)
[ממנו] לא יקם עוד, וכל שכן קדר נכנס וחבר יוצא, הואיל וסוף הקדר ליכנס

אבני חן למסכת חגיגה

ולא לגסין, ומיהו, דקיס [הולך] [הולך. ד"ס] לאנשי ירושלים [יותר ממה שצריכין הגסין בבלל], שכל יחיד ויחיד [מטהר. ד"ס] נסכו צניות, לכך הוסיפו להן טהרה ליחידים מגבול מודיעים, אצל בעלי הלשכה המוסרין נסכים לצבור די להם צנכסין לתוך העיר [שמביאין למבור בירושלים], ולשם בלנד האמינוס על החציות, אי נמי יחידים נריכים לדקיס אף לניסול שלמיהן יוס יוס:

[זה שכתבנו שאין עושין בבשונות בירושלם פירוש לא של סיד ולא של קדרות ושאר כלי חרש שמתוך שעשן הכבשן מרבה הרוח באה ונוצחת בו עד העזרה ונמצאו תימרות עשן ותימרות הקטרת מתערבים זה בזה, אבל תנורים אין עשנם מרבה ואין לחוש בו לכך. מאיר].

שנינו במשנתנו ובשעת הרגל אף על התרומה: מנהני מילי? אמר רבי יהושע בן לוי דאמר קרא שופטים כ ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים צפגש צנצנה כמי, שנאספו כל ישראל צנצנה הכתוב עשן כולן חברים [דהיינו רמז למלת "חבר" היפך [צנעת אספה. ד"ס] ורגל שעת אספה הוא:

מתני': הפותח את חביתו חצר [שהוא מוכר יין] שפתח את חביתו למכור יין בירושלם צרגל, וכל הצא ליקח ממשמש, ואף עמי הארץ ממשמשים והמתחיל בעיסתו [שהתחיל למכור קצת מעיסתו ברגל, שממשמשי בו ידי הע"ה או. יבין] על גב הרגל,

ר' יהודה אומר יגמור [וימכרה לחברים ולכל אדם ויזהר שלא יגע עם הארץ עוד. רש"י ביצה י"א ע"ב] וטעמא מפרש צמסכת ביצה (יא, ז) שלשה דברים הותרו סופן משום מחילתא, וזה (כמו כן) [כמותן. ד"ס], שאם אחת אומר לא יגמור אף הוא לא יתחיל, ואין מזון מזוי לעולי רגלים,

וחכ"א לא יגמור אחר הרגל [וחבר אינו רשאי למכור דבר שהוא טמא לעולם. רש"י לקמן] אף על פי שצרגל הן טהורין, לא שטרתן טהרה, אלא שצרגל הכל חברים, אצל לאחר הרגל [מנען. ד"ס] טמא למפרע, כדאמר צמסכתין עבר הרגל מטבילין כלי העזרה מפני שנגעו בהן עמי הארץ צרגל:

גמ': יתיב ר' אמי ורבי יצחק נפחא אקילעא דר' יצחק נפחא, פתח חד ואמר מהו שיניחנה לרגל אחר # [יין יכול להניח, אבל העיסה אינה קל להניחה, שיתקלקל] אליצא דרננן צני לה? א"ל אידך יד הכל ממשמשין בה ואת אמרת יניחנה לרגל אחר,

א"ל אטו עד האידנא כל ימי הרגל לאו יד הכל ממשמשין בה לא ממשמשו זה הכל, והתרת צרגל? א"ל הכי השתא בשלמא עד האידנא טומאת עם הארץ ברגל רחמנא טהרה, אלא השתא טמאה היא למפרע [ממה שנגעו בה הע"ה ברגל] וחסר אינו רשאי למכור דבר שהוא טמא לעולם, ויש מפרשים אותה צעם הארץ ואי אפשר לומר צעם הארץ לא יגמור דמי ציית לך, והלא אומר [לך בחוצפא] שך טמא

מתרומה [צמסכת. ד"ס] קיימא, ובהדיא שנינו צמסכתא הגבאין שנכנסו לתוך הבית נאמנין על טהרת מטאת ואין נאמנין על טהרת תרומה, והאי טמאת צער קדש ולא אפר טמאת, כדמוכח הסם, [ורש"י מוסר] אף אם עשו תשובה דשין צמסכתא היו [שאף דמוקדין לה שעשו תשובה, מ"מ בשעה שנכנסו עדיין לא עשו תשובה],

[קאי על המשנה לעיל כ"ה ע"ב מן המודיעין ולפנים וכו' וכאן אומר שעל כלים שנמכרים בירושלים] ובירושלים נאמנין [עמי הארץ] על הקודש [אפילו על כלי חרס גדולים נאמנים לומר שהן טהורים לקודש. יבין] מפרש צמסכתא ובשעת הרגל [דאו הכל מתטהרין שם. יבין] אף על התרומה:

גמ': ורמינהי הגבאין שנכנסו לתוך הבית, הבית כולו טמא כל כלי הבית טמאין, שחזקה הגבאין ממשמשין [צכלס] [צכל. ד"ס]?

ל"ק הא דאיכא נכרי בהדיהו אין נאמנין לומר לא נגענו, דמתמו אס לא יתפשו כל הבית הא [דנאמנין] דליכא נכרי בהדיהו, דתנן אם יש נכרי עמהן נאמנין לומר לא נכנסנו, אבל אין נאמנים לומר נכנסנו אבל לא נגענו, [במד"א שיש שם עדים שנכנסו או שהיה המשכון בידם אבל אם אמרו הם מעצמם נכנסנו ולא נגענו נאמנים שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. מאיר],

וכי איכא נכרי בהדיהו מאי הוי? ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר אימת נכרי עליהן פן יעניס צנוף או צממון וחד אמר אימת מלכות עליהן שמה ילשין עליהן נכרי אצל המלך, מאי בינייהו? איכא בינייהו נכרי שאינו חשוב אימתו ליכא, אימת מלכות איכא [שמה ילשין. ראמ"ה]:

שנינו במשנתנו וכן הגנבים שהחזירו את הכלים: ורמינהי הגנבים שנכנסו לתוך הבית אינו טמא אלא מקום דריסת רגלי הגנבים מכל מקום דריסתו מיהא טמא, וכל שכן כלים שנגזרו והחזירו [הרי שהכלים טמאים ובמשנה אומר שנאמנים לומר לא נגענו]? אמר רב פנחס משמיה (דרב) [דרבה] כשעשו תשובה ומחמת תשובה החזירו, הלכך לא משקרי, דיקא נמי דתני שהחזירו את הכלים ש"מ:

[וצ"ע למה לא תירץ דהתם מיירי שאין הגנבים אומרים לא נגענו, או שאין הגנבים לפנינו?],

שנינו במשנתנו ובירושלים נאמנין על הקודש: תנא נאמנין על כלי חרס גסין לקודש וכל שכן הדקין, ובהדיא תניא [בירושלמי] [בירושלים. ד"ס] נאמנין על טהרת כל הכלים לקדש,

וכל כך למה מהדר אף על הדקיס מן המודיעים ולפנים [למה התירו הדקין גם מחוץ לירושלים]? שאין עושין בבשונות בירושלים לא לדקיס

אבני חן למסכת חגיגה

דף כ"ו ע"ב

שלא תגעו בשלחן [לפי ד"ס] שלא יוכלו להטעילו לאחר הרגל, שאי אפשר לסלקו ממקומו, דכתיב ביה לחם פנים לפני תמיד (שמות כה) [אין זה המשך לכיצד מעבירין, אלא לאחר שאמר שכדי לטהר את העזרה היה צריך להטביל כל הכלים, הולך ומפרש שאת השלחן לא היה אפשר למבול ולכן הוזהרו את עמי הארץ שלא לנגוע בה], [בבבא עמי הארץ ההולכין להיכל להשתחות קאמר, דאילו ישראל לא היו ראויין לילך אף בין אולם למזבח וכן פירש רש"י].

כל הכלים שהיו במקדש יש להם שניים ושלישים שאם נטמאו הראשונים יביאו שניים תחתיהן,

כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה מפני טומאת הרגל חוץ ממזבח הזהב, ומזבח הנחשת מפני שהן כקרקע שהטמא קראו מוצא אדמה, ושלחן הא אמן דלא נגעו בו דברי ר"א, וחכ"א מפני שהן מצופין:

גמ': תנא [בברייתא שמוסיף גם מנורה] הוזהרו שמא תגעו בשולחן ובמנורה,

[וישאל] ותנא דידן מ"ט לא תני מנורה? שלחן כתיב ביה תמיד [ואינו רשאי לסלקו], מנורה לא כתיב בה תמיד כלומר תמידין [פי' לשון תמיד] האמורין ממנורה לא תמיד יומם ולילה קאמר, אלא תמיד מלילה ללילה, כתמיד האמור בעולת תמיד ובחציתו כהן גדול, אצל ציוס לא היה דולק, דמערב עד צוקר כתיב (שמות כח) תן לה [מדתה שמן. ד"ס] שיש בה כדי לידלק מערב עד צוקר, לפיכך כל היום אמה יכול לסלקה ולהטעילה, אצל תמיד האמור בשלחן "תמיד" יום ולילה הוא, דמשמע לשבת הוא ערוך עליו,

ואידך כיון דכתיב שמות בו ואת המנורה נכח השלחן כמאן דכתיב בה תמיד דמי כל זמן שהשלחן שם תהא מנורה נוכח, ואידך ההוא לקבוע לה מקום הוא דאתא,

[ותיפוק לי: יותר משבעים פעמים בש"ס יש לשון "ותיפוק ליה" בה"א, ורק בעשר מקומות יש "ותיפוק לי" ביו"ד, ולשון תיפוק הוא מלשון נפק דהיינו יוצא, ותיפוק ליה היינו תוציא דין זה, דליה קאי על הדין, ותיפוק לי ביו"ד פירושה תוציא דין זה בשבילי].

ותיפוק לי דאי נמי נגעו בשלחן לא מיטמא ליה, **דכלי דהא כלי עץ העשוי לנחת במקום אחד הוא וכל כלי עץ העשוי לנחת לא מממא,**

מאי טעמא דומיא דשק בעינן לענין טומאה הוקשו כלי עץ לשק, דכתיב כל אשר יפול עליו מהם צמותם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק

ושלי טהור, וימנא לו מתציריו הרבה שימכור להם, ואם צא לאסור שלא יקחו חברים ממנו יקחו ולא יקחו מיצעי ליה, ועוד דלמחר צמחם ציה שזו היא אחד משלשה דברים שהותרו סופן משום תחילתן, ואי צעם הארץ אפילו לא שרית ליה לגמור ניחא צמאי דמוצין צרגל [שהרי לאחר הרגל ממילא יגמור ולא יציית לן. מכו"נ].

נימא כתנאי דתני חדא יניחנה לרגל אחר, ותניא אידך לא יניחנה לרגל אחר, מאי לאו תנאי היא ואליצא דרענן, ותפשוט צעיא דלעיל דפלוגתא דתנאי היא?

לא הא דקתני יניחנה ר' יהודה [דאמר יגמור], **והא דקתני לא יניחנה רבנן** [דסבר במשנה דאחר הרגל הם טמאין],

ותסברא הא רבי יהודה יגמור קאמר [ולמה לו להניחו עד רגל אחר]? **אלא הא דקתני לא יניחנה רבי יהודה** [דיכול לגמרה עכשיו] **והא דקתני יניחנה רבנן** [שעכשיו אסור אבל לרגל אחר הוא מותר] **ומאי לא יניחנה** [דאמר ר' יהודה] **שאינ צריך להניחה:**

מתני': משעבר הרגל מעבירין על טהרת העזרה מעבירין את הכלים ממקומן [להטעילן. ד"ס], ולטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן צרגל, שאף על פי שעשאם הכתוב חברים צרגל לא מפני שטהורין הן, הלכך לאחר הרגל מגען טמא למפרע,

עבר הרגל ליום ששי [דיום ה' היה יום האחרון של יו"ט. ובתוס' הרא"ש בשם רש"י שבמוציא י"ט היה ע"ש ואין פנאי מנחה השבת], **לא היו מעבירין מפני כבוד השבת** שהיו הכהנים [לריבין] [טרידין. ר"י מלוניל] להתעסק איש צדימו צרכי שבת **רבי יהודה אומר אף לא ביום ה'** אם עבר הרגל ליום חמישי [שיום רביעי היה יום האחרון] אין מטעילין אותן עד לאחר השבת **שאינ הכהנים פנוין** צמונא יום טוב להטעילן, שטרידין להוציא הדשן שעל התפוח שצאמנע המוצא, שקיצצו שם כל ימות הרגל כל דשן של מערכה:

גמ': תנא שאין הכהנים פנוין מלחוציא בדרשן [אם היו ממבילין את הכלים בע"ש [אולי הכוונה שביום חמישי מוציאין את הדשן ובערב שבת מכניסין לשבת] לא היה להם פנאי להוציא הדשן. תוס' הרא"ש] [במשנה תמיד פ"ב מ"ב תנן: וברגלים לא היו מדרשנין אותו מפני שהוא נוי למזבח] [שהא נראה שהקריבו עליו קרבנות הרבה. יבין] מימיו לא נתעצל הכהן מלחוציא את הדשן [ונקט לה הכא דקמ"ל דלחבי לא דישנוה ברגלים, ולא חיישינן שיתלו הרואין בעצלות הכהנים. יבין]]:

מתני': כיצד מעבירין על טהרת עזרה ממבילין את הכלים שהיו במקדש, ואומרים להם לכהנים עמי הארץ צרגל הוזהרו

אבני חן למסכת חגיגה

(ויקרא יא) מה שק מיטלטל מלא וריקם ילא העשוי לנחת דאינו מיטלטל מלא וריקן, ילא כלי עץ המחזיק ארבעים סאה בלח, שהן כוריים ביבש, אף על פי שמיטלטל ריקן אינו מיטלטל מלא, שאם יטלטלנו מלא ישכר אף כל מיטלטל מלא וריקם?

[ומתרג'ן] האי נמי מיטלטל מלא וריקם הוא כדר"ל, דאמר ר"ל מאי דכתיב ויקרא כד על השלחן המהור שזמנתי שיהא טהור מכלל שהוא טמא מכלל שהוא ראוי לעומתה ואמאי והלא כלי עץ העשוי לנחת הוא ואינו מקבל טומאה?

אלא מלמד שמגביהין אותו ומראין בו לעולי רגלים לחם הפנים, ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום, סילוקו כסידורו שסילוקו לשנת הצאה חס כיוס סידורו, דא"ר יהושע בן לוי נם גדול נעשה בלחם הפנים, כסידורו כך סילוקו שנאמר שמואל א בא לשום לחם חום ביום הלקחו שיהא חס כיוס הלקחו מעל השלחן,

[סילוקו כסידורו. לענין שהיה רך ומה שאמר הפסוק חום ביום הלקחו לאו דוקא אלא דחם לא היה דאיכא מ"ד במנחות (דף צה:) שהיא נאפת מערב שבת ואי אפשר שישמור החום עד השבת אם לא שנאמר לדבריו נשאר בתנור לשמור חומו עד השבת בבקר],

והיפוק לי דמקבל טומאה [שהשלחן מקבל טומאה] ואפילו הוא עשוי לנחת משום ציפוי שהוא מתכת, דכלי מתכת לא אימקש לשק דהתנן דכתר ציפוי אוליין השלחן והדולפקי כסא המתקפל ומכוסה עור שנפחתו [פ'] ונשארו רק הרגלים] או שחיפן בשייש דשזו הוי ככלי אצנים, שאין מקבלין טומאה ושייר בהם מן הפחיתה או מן החיפוי, כדי מקום הנחת כוסות, טמא שעדיין ראוי למלאכתו ראשונה,

ר' יהודה אומר מקום הנחת החתיכות צריך אף [מקום. ד"ס] הנחת חתיכות לחם וכשר, ואי לא לאו שלחן הוא, אלמא ציפוי מצטלו אפילו להקל, וכל שכן להחמיר,

וכי תימא [שלא היה יכול לתרג'ן שהשלחן מקבל טומאה משום ציפוי, שבאמת אינו מקבל טומאה שהשלחן הוא כלי עץ, ואינו בטל לציפוי] שאני עצי שמים דחשיבי ולא במלי [ולכן עיקרו כלי עץ דבעי מיטלטל מלא וריקם],

הניחא לר"ל דאמר לא שנו הן דקמני ציפוי מצטלו אלא בכלי צעני אַכְסְלָגִים הבאין ממדינת הים אכסלגים, שאינו משזב כל כך [בכלי אכסלגים. יתכן לפרש שהיא שם עיר וחשובים כלים הבאים משם וקשה דהבא משמע של עץ היו והתם בובחים פרק דם חמאת (דף צד.) משמע שהיו של עור כדפי' רש"י גבי העור מעון כבוס במקו' קדוש: [וע' תוס' מנחות צז. ד"ה כלי. תוס'] אבל בכלי מסמים [עץ יקר מאד. ראה שט] לא במלי שפיר,

אלא לרבי יוחנן דאמר אפילו בכלי מסמים נמי במלי מאי איכא למימר [הא הציפוי בטל להשלחן וא"כ השלחן תקבל טומאה בשביל ציפוי, ולמה אתה אומר שמקבל טומאה משום דמיטלטל]?

וכי תימא כאן [בהשלחן והדולפקי שבטל לציפוי] בציפוי עומד, כאן [השלחן במקדש] בציפוי שאינו עומד שאינו מחזק צמסמרים יפה, ומאמר דההוא דמקדש לאו עומד הוא [ולכן אינו מקבל טומאה בשביל הוזהב, ולכן אתה צריך לומר שהשלחן מיטלטל],

הא בעא מיניה ר"ל [שסבר שבדבר חשוב מאד לא בטל ציפוי] מרבי יוחנן [שסבר שגם בדבר חשוב מאד בטל ציפוי] בציפוי עומד [מה שאתה מחמיר שלעולם בטל האם זה רק אם הציפוי מהודק יפה] או [גם] בציפוי שאינו עומד, בחופה את לבזבזיו שפה (לשלחן) שעל השלחן. ד"ס] קצי או בשאינו חופה את לבזבזיו [שבטל להציפוי אף אם אינו חופה את לבזבזיו],

וא"ל לא שנה בציפוי עומד ולא שנה בציפוי שאינו עומד, לא שנה בחופה את לבזבזיו ולא שנה בשאינו חופה את לבזבזיו [פ'] דבכל אופן הולך אחר הציפוי, וא"כ הרי השלחן טמא משום ציפוי הוזהב, ולמה צריך לומר שמקבל טומאה משום דמיטלטל]?

אלא שאני שלחן

דף כ"ז ע"א

דרחמנא קרייה עץ אף כשהוא מלופס [ואינו הולך אחרי הוזהב] דכתיב יחזקאל מא המזבח עץ שלש אמות גבוה וארכו שתים אמות ומקצעותיו [מלשון זוית] לו [פ'] הזויות נעשו ממנו ולא נעשו בפני עצמם ונתחברו] וארכו וקירותיו עץ, וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה',

[וכיון שהביא הפסוק דורש בה דברי אגדה] פתח במזבח וסיים בשלחן? רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם עכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו צהננסת אורחין [דגדול כח הלגימא כדאיחא בהגדת חלק (סנהדרין דף קו.). תוס']:

שנינו במשנתנו כל הכלים שבמקדש יש להם שניים [חוץ ממזבח הוזהב, ומזבח הנחשת מפני שהן בקרקע] כו': מזבח הנחושת דכתיב שמות כ מזבח אדמה תעשה לי הכתוב קראו אדמה למזבח שמעלין עליו העולות והשלמים, והיינו מזבח הנחשת מזבח הוזהב דכתיב במדבר ג המנורה והמזבחות איתקוש מזבחות זה לזה:

אבני חן למסכת חגיגה

שנינו במשנתנו וחכמים אומרים מפני שהן מצופין: אדרבה כיון דמצופין נינהו מיטמאו דאי לאו מצופה יס להם לטהרם משום כלי עץ העשוי לנחת? אימא וחכמים מטמאין מפני שהן מצופין,

ואב"א רבנן לר"א קאמרי מאי דעתך דילפת טעמא מדקרינהו אדמה, הא לאו הכי טמאין, אף על גב דעשוי לנחת מ'שום דמצופין וצעי למימר שהצופי מצטלן, והוי להו ככלי מחכות [וכלי מחכות מקצלין טומאה אפי' פשוטיהן. ד"ס], מביטל במיל צפויין גבייהו [לגזייהו] דרממנא קרא עץ לכולהו, וכלאוי האי קרא נמי [דמוזבא אדמה] לא מקצלי טומאה [דהוי כלי עץ העשוי לנחת],

[ולפ"ז פ' דברי המשנה הוא בחמיה, וחב"א לר"א וכי מפני שהן מצופין היה דעתך לומר שמקבלי טומאה, אי לאו הפסוק מוזבא אדמה וכו'],

א"ר אבהו אמר ר"א ת"ח אין אור של גיהנם שולטת בהן ק"ו מסלמנדרא מיה הנצחית מן האור, כשצוערין אש צמקוס אחד שבע שנים ממיד כלי הפסק [החלד והעכבר תרגמם יהונתן כרכושא וסלמנדרא. ערוך. תוס'], ומה סלמנדרא שתולדת אש היא הסך מרמה אין אור שולטת בו, ת"ח שכל גופן אש דכתיב ירמיה כג הלא כה דברי כאש נאם ה' על אחת כמה וכמה,

אמר ריש לקיש אין אור של גיהנם שולטת בפושעי ישראל, [ובפרק אין דורשין באחר שהיה עולה עשן מקברו והיה אור של גיהנם שולטת בו? כבר כתבנו בו בשם הירושלמי שהיה גרע טפי משאר תלמידי חכמים פושעי ישראל שהיה יודע רבונו ומרד בו. מהרש"א],

קל וחומר ממזבח הזהב, מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב דבר מועט, לא חסר וזכה, דנעשה צו נס כמה שנים אין האור שולטת בו, פושעי ישראל שמלאין מצות כרמון דכתיב שיר השירים ד כפלה הרמון רקתך, אל תקרי רקתך אלא רקנין שבך על אחת כמה וכמה:

[שלא היה העובי יותר מדינר זהב ואעפ"כ לא נשרף העץ שתחתיו, שהזהב הרק מגין עליו ובדמיון זה פושעי ישראל שגם הם מלאים מצות כדכתיב כפלה הרמון וגו' ואלו המצות שהם דמיון הזהב כמ"ש הנחמדים מזהב הם מגינים עליהם מאש של גיהנם של יסלוט בהן. מהרש"א],

[ראה בספר מעשה רוקח דהא דאמר שאין אור של גיהנם שולטת ב"תלמידי חכמים" היינו בזמן הזה שאין בית המקדש, והא דאמר ר"ל שאינה שולטת ב"פושעי ישראל" היינו בזמן שבית המקדש היה קיים שאז יש הק"ו של מזבח הזהב],

תם ונשלם ושבת לאל בורא עולם

ט"ז אייר תשס"ז עשב"ק אחרי קדושים ל"א לעומר,

אבני חן למסכת חגיגה

י"א	הכא בגזבר המסורות לו אבני בנין עסקינן דכל היכא דמנחא ברשותא דידיה מנחא.
י"ב 29	אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו
י"ג	הא בבתי גואלי ונחורא עמי שרף הוא בבתי בראי
י"ד	עמד הקב"ה ושתלן בכל דור ודור והן הן עזי פנים שבדור.
ט"ו 32	זכה צדיק נטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, נתחייב רשע נטל חלקו וחלק חברו בגיהנם
ט"ז 27	משל למלך ב"ו שאמר לעבדיו בנו לי פלטירין גדולין על האשפה הלכו ובנו לו אין רצונו של מלך להזכיר שם אשפה
י"ז 8-	אימור דאמרי שמיני רגל בפני עצמו הוא הני מילי לענין פז"ר קש"ב
י"ח 11	מכלל דתרוייהו סב"ר א להו דחולו של מועד אסור בעשיית מלאכה, מנא הני מילי?
י"ט 13	מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין
כ' 14	נתחלפו לו כלים של שבת בכלים של חול
כ"א 2	אמר רבי אילא מפני שכבדו של כלי חוצץ
כ"ב	עירוב מקוואות כשפופרת הנוד כעוביה ו כחללה בשתי אצבעות חוזרות למקומן
כ"ג 11	ולא ירכב על גבי בהמה ולא על גבי חבירו אלא אם כן היו רגליו נוגעות בקרקע
כ"ד 9	ואתו רבנן ותיקנו דאע"ג דאין לו תוך מצרף
כ"ה 4	שרצועה של כותים מפסקת ביניהן
כ"ו 15	הגבאין שנכנסו לתוך הבית וכן הגנבים

ב'	הכל חייבין בראיה חוץ מחרש שוטה וקטן
ג' 5-	כדי ליתן שכר למביאיהן, אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני
ד'	כמי שנגח שור חמור וגמל ונעשה מועד לכל
ה' 10	רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי
ו' 3	מכאן ואילך אם יכול לעלות ולאחוז בידו של אביו מירושלים להר הבית חייב ואי לא פטור
ז' 19	איתיביה ולא יראו פני ריקס בזבחים, אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ומנחות
ח'	אלמא קסבר חגיגת ארבעה עשר לאו דאורייתא
ט' 5	מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג חוגג את כל הרגל ויו"ט האחרון של חג
י' 7	היתר נדרים פורחין באויר

אבני חן למסכת חגיגה

כ"ז-3	מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב. חיה הנבראת מן האור, השוערין אש במקום אחד שבע שנים תמיד בלי הפסק

אבני חן על מסכת יבמות

תוכן דברי פתיחה לסדר נשים על סדר הדף היומי שאמרתי
בביהמ"ד דחסידי בעלזא 15טע עוו. בל"ג בעומר התשס"ז, [בתבתי
בקצור בלי דקדוק הלשון],

למה סדר נשים לפני סדר נזיקין כתב בת"י על שם הכתוב והיה
אמונת עתיד חוסן ישועות חכמות ודעת ודרשין לה בשבת דף ל"א
ע"א חוסן זה סדר נשים,

היו גאונים שסדרו מסכת קידושין בראש סדר נשים שהרי כל ענין
הנשואין מתחיל בקידושין, אבל אנחנו מסדרים מסכת יבמות בראש
הסדר,

ויש להסבירה שהרי האדם יסודו מעפר וסופו לעפר וכדי שיהיה
המשך הדורות ברא הקב"ה שהאדם ישא אשה ויוליד בנים, אבל יש
לפעמים ל"ע שאדם מת בלא בנים ונמצא שאין כאן המשך, ולזה
תיקן הקב"ה ענין היבום שיחזק המשך הדורות וזה מתאים להשם
חוסן שהקב"ה חיזק את ענין ההמשך,

יש גם עוד טעמים למה סידר יבמות קודם קידושין שיבום בא מיד
לאחר שהבן נעשה בר מצוה משא"כ נישואין אמרינן בן י"ח לחופה,
כדי שיוכל לעסוק בתורה,

ועוד טעם שעל נישואין אין מי שתובע אותו, אבל על מצות יבום
יכול לתובעו בב"ד שייבם את אשת אחיו,

חשיבות קביעת עתים ע"י לימוד הדף,

המעלות של הדף היומי אין להם שיעור,
הוא החבורתא היותר גדולה מימות עולם, מאה אלף יהודים לומדים
אותה הדף כל יום,
בכל מקום בעולם שבאים יש שם שיעור בדף היומי,
הוא ענין של קבלת עול מלכות שמים,
אין דבר שאדם "נקבע" על ידה ללימוד התורה כמו הדף,

ואולי זה סימן לימות המשיח, שעליה אנו אומרים "ועשו כולם
אנודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם",

התורה הוא סם חיים,

לימוד התורה הוא סם חיים, הוא מהפך את כל חיי האדם, נותן
לאדם סיפוק בלי גבול, נותן לו כבוד "אנערקענונג" בבית ובחברה,
היינו היפך איך שמסתכלים על אדם ריק,
ובעיקר לחינוך הבנים, הוא דבר שונה לגמרי ההשפעה על הילדים
כשרואים שאבא שקוע בתורה, ששמוח עם התורה, זה מביא אורה
לתוך הילדים,
אם הילדים רואים שהאבא לומד הם כבר ילמדו, און רבותי דאם
הייסט אידיש נחת,

הגני מקיר טובה לבני חביבי הר' הערשל ג"י על מה שעושה כאן
בביהמ"ד בשביל הקביעות עתים, וכן לכל המסיעים לו,

ותביעה אחת יש לי מהגבאים, שבכל פעם שמכריזים על הזמנים וכו'
שיכריזו גם על זמן השיעורים שזה מחזק הקביעות עתים בבית
המדרש, וזה בגדר שכל מי שיש בידו וכו' ואם זה יגרום שאיש אחד
יבוא פעם אחת ללמוד או הכל כדאי,

הרושם שנעשה ע"י לימוד התורה,

יבמות יש בה ענין של רושם, כשאיש מקדש את האשה נעשה קשר
רוחני ביניהן ויש רושם האיש בנשמת האשה, וגם לאחר שמת האיש
נשאר רושם רוחני בהאשה, ולכן צוה התורה לייבם את האשה
וע"י לא ימחה שמו מישראל, וגם במצות חליצה האשה יורקת וע"י
מסירה ממנה את הרושם שנשאר בה מבעלה הראשון [כן שמעתי
בשם הוזהר],

קבלת התורה נמשלה לנישואין, וכל מנהגי החופה הם ממעם קבלת
התורה, ולכן החופה הכל עומדים ועוד כמה ענינים, וגם היה מנהג
קדמונים לכסות החתן והכלה בצעיף שגם במתן תורה כפה עליהם
הר כגיגית, וכמו שיש בנישואין רושם בהאשה כך ע"י לימוד התורה
רושם רוחני בכל איש ישראל,

המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי, שנשאר רושם על פניו,

ובחגיגה כ"ב ע"ב מיד הלך ר' יהושע ונשתטח על קברי ב"ש אמר
נעניתי לכם עצמות ב"ש, ובנצוצי אור מביא מהוזהר שנשאר הרושם
בעצמות,

וכמו שיש באדם רושם כך יש גם בהמקום שלומד רושם,

כתיב בתהלים ובמושב לצים לא ישב, שאין הכוונה שלא ישב עם
הלצים, אלא המקום שישבו שם לצים נשאר שם "רושם" אף שאין
הלצים שם, ומרובה מדה טובה ממדת פורעניות, במקום שיושבים
שם לומדי תורה,

בברכות ו' ע"ב כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו,
שמצינו באברהם דכתיב וילך למסעיו ופרש"י למדך תורה ד"א שלא
ישנה אדם מאכסניא שלו, שבמקום ההוא נעשה רושם,

וכן הר הבית שהעקדה היה שם, ושתי המקדשים עמדו שם על
אותה המקום,

למדנו בחגיגה ט"ז ע"א שמא תאמר מי מעיד ב"י אבני ביתו וקורות
ביתו של אדם הם מעידין בו שנאמר חקוק ב' י"א כי אבן מקיר תזעק
וכפים המקום הקשה בעצי הקורות והוא הקרי קשר. אבן עזרא מעץ יעננה,

וראה לקמן דף צ"ז ע"א דאמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל
ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות
בקבר, וראה מה שהבאתי שם בשם השל"ה, ובשם ר' צדוק הכהן,

כל אחד שבא ללמוד בבית המדרש יש לו זכות עצמו כמובן, אבל יש

אבני חן על מסכת יבמות

חסן זה סדר נשים, ע"פ הפסוק בישעיה ל"ג ו' והיה אמונת עתיך חסן ישועת חכמת ודעת, וחסן פירושה ענין חזק, ויש בזה רמז שמי שלומד ש"ס על הסדר כשבאים לסדר נשים צריך חזק.

לפי מושכל ראשון היה צריך להיות קידושין המסכת הראשונה של נשים שקידושין הוא התחלת ענין נישואין, וכן מנו הגאונים, אבל לפי חכמי המערב יבמות הוא מסכת הראשונה, וראה תחומין כרך ב' # 239.

ראה מו"ק כ"ח ע"ב בתוס' ד"ה בלע המות, וז"ל [שהביא הפסוק בלע המות וגו' בסוף מו"ק] כדי לסיים בדבר הטוב משום ד"מ"ק הוא סוף סדר מועד, ומה"מ מתרין הרב רבי יעקב מאורליי"ש הא דאתחיל סדר נשים במו"ו נשים אע"ג דאתחיל בפרוענות לא מתחיל בדאמרינן ביש נוחלין? ותירץ דסומכין פורענות דמו"ק אצל פורענות דיבמות דסמכין פורענות לפורענות ונחמא לנחמא.

ו"ל הרי"ף סוף פרק ראשון "עקרה וקנה ושאר כל הנשים או חולצות או מייבמות", וכעין זה כתב הרא"ש והקרבן נתנאל מציין שהוא בתוספתא פרק שני, ומובא בסדר אבן העזר סימן קע"ג וז"ל והוקנה והעקרה הרי הן כשאר כל הנשים וחולצות ומתיבמות, וכתב ע"ז הב"י וכתב בנמ"י דטעמא משום דהא כמה עקרות וקנות מצינו שנפקרו וראויות להקים שם, משא"כ באילונית, והרמב"ם ו"ל כתב בפ"ו דטעמא דוקנה ועקרה מפני שהיתה להם שעת הכושר.

יש פירוש ריב"ן על יבמות ויש בה הרבה דברי רש"י, ויש בדפוס מרף ב' עד דף מ"ה ע"ב, וחסר, ומרף ג' ע"ב עד דף ס"א ע"א.

במסכת זו נחזיק הרבה כח הציור, לצייר במחשבה קרובי משפחה. והתמונות הנדפסים אינם מועילים לרוב. וז"ל הריטב"א לקמן ט' ע"ב מפורש יפה בפירוש רש"י וז"ל היאך אני קורא בהם כך, וברור הוא בציור השכל למי שיש לו מוח בקדקרו.

דבר פלא שלא נמצא בפירוש רש"י שום מלה בלע"ז מרף ה' עד דף מ"ג.

ראה בספר "צינוני" פ' וישב ביאור ארוך על ענין יבום ע"פ סוד. מחבר הספר היה מן הראשונים.

יום ד' פ' חקת תשנ"ב ראיתי בשכטר מיקרו פילם #97 JTS, Paris Hebr #323 כתב יד של פירוש וצינוני פ' מתחילת המס' עד דף צ"ה ע"ב ויש בה כמה חידושים, ומכילה 92.5x2 pages.

ועוד ראיתי כ"י שכטר #101 JTS, Oxford opp #248 כ"י גמרא רש"י ותוס' ומרדכי וקשה לקרותו וצינוני א', מתחלת המסכת עד קי"ח ע"ב ובסוף הב"י יש חתימת הכותב: ראיתי אנשי רעות, שקונים ספרים בלא מעות, רק ב' אצבעות, לכן חתמתי את שמי שלא יבא אחד מן השוק ויעשה ציק, נואם ברוך בן שלמה המכונה שלמיק סג"ל, נכתב ביום ה' פ' וישלח.... וגם שם בסוף "חסר כאן מפני לא מצא מופס", מכיל 254x2 pages.

ל' = דפוס לעמבערג,

לו גם הזכות שעושה "מצב" של לימוד התורה וזה יכול להקרא ללמוד וללמד,

יכולים לומר שכאן בבית המ"ד הזה נשאר הרושם של המתפללים שכבר אינם אתנו שהיו אהבי תורה ולומדי תורה,

והנה סיפור ששמעתי: א פלעמבושער איד א מגולה דערציילט א מעשה אויפן וויליאמסבורג - בורו פארק באם.

איך האב געלערענט אין פרעשבורגער ישיבה און ירושלים נאך די קריג,

מאכט זיך ערב יום הקדוש איז מיין רבי דער פרעשבורגער רב זצ"ל געגאנגען צום טיש פון בעלזער רב זצ"ל, און איך בין מיטגעגאנגען,

איך האב צום ערשטען מאל געזען דעם בעלזער רב און עס האט מיך זייער אדורך גענומען, ער איז געזעצט אויפן שפיץ בענקעל און מען האט געקענט זעהן ווי עס ליגט אויף אים א פחד יום הדין, ער האט ממש געציטערט,

דאס בילד איז מיר געבליבען איינגעקריצט אין קאפ מיין גאנץ לעבען,

אין בין געקומען קיין אמעריקא אין געווען אין ביזנעס, איבער די יארן האב איך געהאט פארשידענע נסיונות, אבער ווען איך האב מיך דערמאנט אין דעם בעלזער רב האב איך זיך מיט דעם געשטארקט אין דאס האט מיך אפגעהאלטען,

לעצטענס האט זיך די רעגירונג פארלייגט אויף מיר ל"ע, און עס האט מיר געווארט א לענגערע טורמע מערמין, איך האב גענומען א גוטן לאויער אבער עס האט מיר גארנישט געהאלפען דער שופט האב מיך געוואלט איינשפארן,

איך בין געווען זייער פארלירען און נישט געווסט מאין יבא עורי,

שפאציר איך אזוי צובראכען אויף די 15טע עוו. אין מיטן מאג און איך גיי אדורך ביי 50סטע סט א נייע בעלזער שטיבל, דערמאן איך מיך און דעם בעלזער רב זצ"ל,

בין איך אריין אין בית המ"ד און איך זען מיך אוועק אין איך האב מיך צוכליפעט און געבעטען דעם רבש"ע אז בזכותו של אותו זקן וואס איך האב מיך בכוחו מתגבר געווען מיין גאנץ לעבען אויף פארשידענע נסיונות זאל איך ארויס בשלום פון מיין פעקעל,

איך קום אהיים רופט מיך מיין לאויער אז דער שופט האט זיך געבראכן איך ער וועט איינגיין אויף א געלט שטראף.

זכותו יגן עלינו,

רבותי התורה שאנו לומדים כאן בבית המדרש הזה הוא דבר נצחי, וגם לאחר מאה שנה מי ששומע, יהיה יכול לשמוע את הקול תורה שאנו לומדים כאן היום, וגם כל אחד מן הלומדים יהיה נשאר בעצמותיו רושם רוחני, שישאר לו לנצח,

מסכת יבמות הוא המסכתא ה-24 למסכתות הש"ס, שבורעים יש 11 מסכתות, ובמועד יש 12 מסכתות, אבל מסכתות שיש להם גמרא הוא המסכתא ה-14.

מסכת יבמות הוא המסכתא הראשונה לסדר נשים, ובשבת ל"א ע"א אמרינן

אבני חן על מסכת יבמות

ו' = דפוס ווארשא,

ו' = דפוס וינצ'א,

שמעון לפני שמעון ליבום]

⁸ וואס חמותו וואס חמיו שחיהן אסורות לו משום ערוה, דכתיב (ויקרא יח) ערוה אשה וזנה לא תגלה את בת זונה ואת בת זונה ויש בכלל זה חמותו ואם חמותו ואם חמיו כדמפרש (ואיל) באלו הן הגשרפין (סנהדרין עה. דילף לה מדרשת הפסוקים),

ובתו (ובת בתו זונה) דהכא בביתו מאנוסותו קמייירי וכן בת בתו זונה, דאילו בתו מאנוסותו היינו בת אשתו דכיון דכתיב (שם ויקרא י"ח) אשה וזנה לא שנה ממנו ל"ש מאיש אחר, אצל בתו מאנוסותו לא ילפא ליה מהכא, דאשה ע"י קדושין משמע שהוא אישות, ומקרא אחרינא נפקא כדמפרש בגמרא,

¹⁰ אחותו מאמו שנשאת לאחיו מאביו ומת, וכן אחות אמו שנשאת אחיו מאביו, שאין חיוב יצום אלא באחיו מן האב דכתיב (דברים כה) כי יצאו אחים יחדו וילפיין אחיהם אחיהם מבני יעקב מה להלן מן האב אע"פ שאין מן האם, ה"נ ל"ש,

¹¹ ואחות אמו ¹² ואחות אשתו ¹³ ואשת אחיו מאמו שמת ונשאה אחיו מאביו שהיתה נכרית אללו, ומת בלא בנים ונפלה לפני יצום זה לייצום, אסורה לו לפי שהיתה אשת אחיו מאמו תחלה ואסורה לו עולמית דכתיב (ויקרא יח) ערוה אשת אחיך, ודרשינן לה בפי' הבא על יצממו (לקמן נה) אחיך בין מן האב בין מן האם,

ב' ע"א תוס' ד"ה אשת אחיו מאמו. משמע הכא דאשת אחיו מאמו יש בה כרת וכו' והקשה רבינו שמואל דכתיב פרשת קדושים פרק יב אות ח על הפסוק בויקרא כ' כ"א משמע שאין בה כרת, דקמתי התם ואיש אשר יקח את אשת אחיו, באשת אחיו מאביו הכתוב מדבר, אמה אומר באשת אחיו מאביו או אינו אלא באשת אחיו מאמו, והדין נותן הואיל ואסר אחות אביו ואחות אמו, ואסר אשת אחיו, מה אחות אביו ואחות אמו בין מן האב בין מן האם [אף אשת אחיו בין מן האב בין מן האם] ? , מ"ל נדה היא [לא אמרתי אלא באשת אב שהיא נדה] מה נדה יש לה הימור ויש לה הימור, אף אשת אחי יש לה הימור ויש לה הימור [ואינו היא אשת אחי שיש לה הימור ויש לה הימור] וזו היא אשת אחיו מאביו שיש לה הימור ויש לה הימור, אם יש [לו] בנים אסורה אם אין [לו] בנים מותרת עכ"ל הת"כ, וקשה מת"כ זה על הא דמשמע הכא שיש כרת גם על א"א מאם.

וראיתי בספר מנחת יעקב הגרפס בספר אספת זקנים בתחלת הספר שכתב: ויש ליישב דבאמת לדידן [דסבירא לן דקדושין תופסין בחייבי לאוין] אי אפשר לדרוש כהתורות כהנים דאשת אחיו מאמו אין בה כרת משום שאין לה היתר דיבום, דהא נמצא לפ"ז שהיא מחייבי לאוין, ובחייבי לאוין לדידן הרי מדאורייתא מתייבמת אם נשאת אשת אחיו מאמו לאשת אחיו מאביו ומת בלא בנים, כידוע בסוגיא דהלל ב: דכל חייבי לאוין מדאורייתא מתייבמין משום שעשה דוחה לא תעשה, אלא מדרבנן גזרו ביאה ראשונה אטו ביאה שניה, ואם כן כיון דמדאורייתא מתייבמת, הרי גם אשת אחיו מאמו יש לה היתר, וממילא גם א"א מאמו יש בה כרת, וא"כ הרי אי אפשר לנו למעט אשת אחיו מאמו משום דאין לה היתר, דאם כן משכחת לה לא"א מאמו שתתייבם מדאורייתא ושוב יש לה היתר, ושוב חייבין עליה כרת, מה שאין כן התורות כהנים ידוע דסתם ספרא ר' יוחנן, ור"י הא סבר כר' עקיבא דחייבי לאוין בחייבי כריתות לענין יבום, כמה

באינמרגנא חכמים האוניברסיטה העברית בירושלים כ"י מסקוה והוא כ"י גיבורג #594 וציונו ג'.

איתא ביבמות צ"ב ע"ב, ובב"מ י"ז ע"ב, ומכות כ"ב ע"ב, אי לאו דדלאי לך חספא, לא משכחת מרגניתא תורתא.

יש 6 פעמים "תיקי" במסכת יבמות,

דף ב' ע"א

דברים כ"ה ה' ביישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו ל' אתהיה אשתהמת החוצה לאיש ור' יבמה יבא עליה ולקחה לו' לאשה ויבמה: ו' והיה הבן ר אשר תלד יקום על-שם אחיו המת ול' אימחה שמו מ' ישראל: ז' ואם-ל' א' יחפץ האיש לקחת את-יבמתו ועלתה יבמתו השערה אל-הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל ל' א' אבה יבמי: ח' וקראו-לו' זקני-עירו' ודברו אליו ועמד ואמר ל' א' חפצתי לקחתה: ט' ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו' מעל רגלו' וירקה בפניו וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר ל' איבנה את-פית אחיו: י' ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל:

מתני': חמש עשרה נשים פומרות צרותיהן כדמי [סיפא] שאם היטה אחת מהן נשואה לאחיו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים שחיהן פטורות ועטמא ליק גנמא וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף העולם ממנו מפרש [ראה בספר כתנות אור באור חדש על פרשת לך פירוש נאה על דברי רש"י כאן, וכן שם בפרשת וישב],

[ראה תמורה ז': שהגמ' מקשה על לשון המשנה דקדמי עד סוף העולם, כיון דתנא ולדן וולד ולדן עד סוף כל העולם למה לי, וכתב שם התו"ט ריש פ"ג דתמורה וז"ל ובריש מסכת יבמות לא דייק כיון דתנא צרותיהן וצרות צרותיהן עד סוף העולם למה לי, דפשיטא דכולהו צריכי למיתני, דלא הול"ל דפמרי צרות וצרות דצרות אי לאו דתני להו לכולהו],

[ידיעות:

בשפת אנשי סין אין אותיות רק כותבים בצוירים, והציוור להמלה צרה [trouble] הוא בית עם איש אחד ושתי נשים. שמעתי מהרופא שינים סאפיר],

ואלו הן ¹בתו ²ובת בתו ³ובת בנו ⁴בת אשתו ⁵ובת בנה ⁶ובת בתה ⁷חמותו שמת בעלה ונשאה אחיו ומת בלא בנים [ראה מהר"ם שכתב ה"ה דהוה מצי לפרושי כגון שמעון שנשנא בת ראובן, ואין לראובן זרע אחר ומתה אותה הבת ואחר כך מת ראובן, ונפלה אשת ראובן שהיא חמותו של

אבני חן על מסכת יבמות

ס"ד ע"ב] דשרה איילונית היתה שנאמר אין לה ולד אפילו בית ולד לא היה לה, והשתא יובן המקרא, ועתה השב אשת האיש, וקשה הלא לא היתה כלל אשת איש דקידושי טעות היו כנוכר לעיל, לזה אמר כי נביא הוא והוי ליה הכיר בה דהוי קידושין מעליא ושפיר היא אשת איש. הנוכח התורה פ' וירא],

ואי אתה יכול לומר בחמותו ובאם חמיו שנמצאו אילוניות או שמיאנו שגבר ילדו מאחר קודם שנישאו לאחיו, הלכך לאו אילוניות היא, ומילאן נמי ליכא, שהרי גדולות הן, ואין ממאנת אלא יתומה קטנה כדמפרש לקמן בפ' ע"ב, דפ"ח.

כיצד פוטרות צרותיהן, היתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואות לאחיו, ולו אשה אחרת ומת, כשם שבתו פטורה שהרי אסורה לו ואין שם אה אלא הוא [ולכן פטורה לגמרי] כך צרתה פטורה כדיליף בגמרא,

הלכה צרת בתו ונשאת לאחיו השני [פ' שבאופן שאין שם אלא אח אחד, לא מתרבי צרת צרה, אבל] דהיכא דיש אה אחר ששתייה מותרות לו אינן פטורות, שהרי יש כאן מלות יבוס, ומתייבמת האחת, והשניה פטורה דכתיב את בית אחיו (דברים כה) בית אחד הוא בונה ולא שמים, ואם יבס האחד את צרתו **בנו ולו אשה אחרת ובת** בלא בנים וחזרו ונפלו לפניו,

כשם שצרת בתו פטורה שנאסרה עליו משעת נפילת אחיו הראשון, שנפלה עס בתו לפניו ופטרתה בתו הימנו, והרי היא עליו כאשת אה שיש לו בנים ואסורה לו עולמית,

כך צרת צרתה פטורה אשת אחיו השני האחרת פטורה, שזו פוטרתה [משמע מהכי שהערוה פוטרת צרתה, אבל הצרה פוטרת את צרת צרתה של הערוה, ולפ"ז צ"ל לפרש במשנה ט"ו נשים פטורות צרותיהן, אבל הצרות פוטרות את צרות צרותיהן, ראה קול התורה] וטעמא יליף בגמרא מלזכור (ויקרא יח) שצרת ערוה פוטרת צרתה,

אפילו הן מאה אחים, והלכה צרת צרתה של בתו ומתייבמת לאחיו השלישי, ולו אשה אחרת ומת בלא בנים, שתייה נאסרות על זה וכן לעולם,

כיצד אם מתו צרותיהן מותרות, היתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואות לאחיו, ולו אשה אחרת, מתה בתו או נתגרשה ואח"כ מת אחיו צרתה מותרת להתייבס לו שהרי בשעת זיקת יבוס אינה צרתה,

וכל היכולה למאן כגון שהערוה קטנה ויכולה למאן **ולא מיאנה** ומת אחיו, הואיל וקידושה אינה אלא מדרבנן, וזיקת נפילתה מדרבנן, אינה פוטרת צרתה מן החליצה **צרתה חולצת ולא מתייבמת** ולהתייבס אסורה כדמפרש טעמא בגמרא שנראית צרת ערוה:

גמ': מכדי בוללה עריות (מה. פ' ג') שפטורות מן הייבוס **מאחות אשה יליפינן לקמן** נשמעין ליתני אחות אשה ברישא?

שכתבו התוספות להלן י. ד"ה לר' יהודה מסוגיא דפ' ארבע מיתות סנהדרין נ"ג ע"א, וא"כ רק לדרידה יש לומר דא"א מאמו אין בה כרת, דהרי לעולם אין לה היתר, דהא גם חייבי לאוין פטורים מיבוס מדאורייתא, וא"כ אשת אחיו מאמו אין לה היתר לעולם, ומש"ה אין בה כרת.

קצרו של דבר דדרשא דתורת כהנים על כרחך לא מיתוקמא אלא לר' עקיבא ור' יהודה דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין ולא לדירן. והוא דבר חכמה ובינה. ומ"מ נראה לפענ"ד דכיון דאין התירא דאשת אה מן האם אלא משום שנגעית אשת אחיו מאביו ומ"מ היא אסורה בביתא שניה הרי אין היתר לאיסור דידה לגמרי כאשת אה מאב שיש לה היתר עולמית. ע"כ. ודפ"ח.

דף ב' ע"ב

¹⁴**ואשת אחיו שלא היה בעולמו כגון ראובן שמת בלא בנים ונולד לו אח לאחר מיתתו ושמו לוי, ועמד שמעון וייבס אשתו [של ראובן], ולו [לשמעון] אשה אחרת, ומת בלא בנים, ונפלו שתייה לפני לוי, שתייה פטורות לפי שאשת ראובן שנשאת לשמעון אסורה ללוי, ועגוש כרת עליה, לפי שאשת אה בכרת כשאר עריות שצפרשה, דכתיב בכולה כי כל אשר יעשה מכל המועצות האלה ונכרתו, ובמקום מלות יבוס כשמת בלא בנים שריה רחמנא,**

ואשת אחיו שלא היה בעולמו שמת קודם לידתו לא שרא ליה, דכתיב כי יצבו אחים יחדיו שהיתה להם ישיבה אחת בעולם, והלכך משמת ראובן נאסרה [אשתו] על לוי איסור עולם כאשת אה שיש לה בנים, ואפילו עכשיו שנפלה לפניו מכח נשואי אחיו שמעון שהיה בעולמו, אסורה לו בשביל ראובן,

וכשם שהיא אסורה לו, כך צרתה אשת שמעון האחרת אסורה, דילפינן לקמן על כל העריות העומדות עליו בכרת שנפלו לפניו לייבוס עס צרותיהן, ששתייה פטורות, ואם נשאו עגוש כרת, שמאחר שפטורן הכתוב עומדות עליו באיסור אשת אה שיש לו בנים,

¹⁵**ובלתו שמת בנו ונשא אחיו כלמו, אסורה לו לעולם ואפילו לאחר מיתתו בנו הרי אלו פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבוס עד סוף העולם,**

ובולן אם מתו שמתה בתו קודם לאחיו או מיאנו או מיאנה, והיכי משכחת לה מיאון בביתו והרי הוא קיים ואין מיאון אלא ביממה ? משכחת לה כגון שאביה השיאה לה לאחר, ונתגרשה כשהיא קטנה, ושזב אין לאביה רשות בה, והלכה ונשאת לאחיו בעודה קטנה, ויאהב במילאן, ובפ' ע"ב (לקמן קט) קרי לה יתומה בחיי האב,

או נתגרשו או שנמצאו אילוניות ואם נתגרשה מאחיו, או מיאנה באחיו, או נמאנת אילוניות שמקחו מקח טעות, ולא היא אשת אחיו (וכשמת) [כשמת ?] אחיו הרי היא כמו שאינו אשתו **צרותיהן מותרות ומתייבמת צרתה,**

[ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא וגו' ומקשי בגמרא [ב"ק צ"ב ע"א] אטו אשת הדיוט לא בעי להדורי הא אשת איש דכולי עלמא אסור? ויש לתרץ על פי מה דאיתא במסכת יבמות דף ב' דהמקדש איילוניות לא תפסו הקידושין דקידושי טעות הם ואינה צריכה גט, וכתבו שם התוס' דאם המקדש הכיר בה שהיא איילונית וקבל עליו וקידשה הוי קידושין עיי"ש, וידוע מה שאמרו חז"ל [לקמן

אבני חן על מסכת יבמות

וְאֵת־אִמָּהּ] זָמַן הוּא בִּשְׁשׁ יָשָׁרָם מִה לְהֵלֵךְ שְׂרִיפָה אֶף כֵּן שְׂרִיפָה וְכֵן מֵאֲנוּסָתָם
הֵא יִלְפִין מֵהֵנָּה הֵנָּה מִזֵּת אֲשֶׁתָּה,

השְׂתֵּא דִּאֲמַרְתָּ כָּל מִלְתָּא דִּאֲתִיָּא מִדְּרִשָּׁא חֲבִיבָא לִיה
לִיתֵנִי לֵאחֻזָּת אִשָּׁה לְבִסּוּף דְּכֹלָהּ מִינֵה יִלְפִי לַעֲנִין פְּטוֹר יִיבֹס לְקַמֵּן?
אִי־דִּי דִּאִי־רִי בִּאִסּוֹר אַחֻזָּתָא תֵּנָא אַחֻזָּת אֲשֶׁתָּה,

וְלִיתֵנִיָּא לְהֵאֵי בָבָא כָּל אִסּוֹר [אַחֻזָּתָא] לִיתֵנִי לְבִסּוּף וִיקְדִּים כִּלְתּוּ
לְאֻחֻזָּתָא כִּי הֵיכִי דְמִיָּהוּ אֲחֻזָּת אִשָּׁה לְבִסּוּף,

אֵלֹא תֵּנָא קוֹרְבִי קוֹרְבִי נִקְטָה הֵן דְּקָרִיב לִיה עִפִּי נִקְטָה דְּרִשָּׁא, תֵּנָא
כִּתּוּ וְכִתּוּ וְכִתּוּ בְּנוֹ דְּקָרִיבִי עֲצֻמוֹ וְאִין כְּכֹלֵן קְרִיבֹת כֹּלָּה,
וְאִי־דִּי דִּתֵּנָא שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת לְמִטָּה דִּידֵיהּ, תֵּנָא נִמְוִי שְׁלֹשָׁה
דּוֹרוֹת לְמִטָּה דִּידֵיהּ דִּאֲשֶׁמָּה וְאֵעִ"ג דִּהֵן לֹא מִשּׁוֹם קוֹרְבָה דִּידֵיהּ אִסְרִין
לִיה, וְאִי־דִּי דִּתֵּנָא שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת לְמִטָּה דִּידֵיהּ תֵּנָא שְׁלֹשָׁה
דּוֹרוֹת לְמַעְלָה דִּידֵיהּ חֲמוּסָה, וְלִמַּעְלָה דִּידֵיהּ לֹא מִזֵּי לְמִיָּתִי מִיָּד, דִּהֵא אֲנוּ
לֹא אֲחִיָּא לִיה לִיבֹס שְׁהִי אִסּוֹרָה לְאֲחִיו מֵאֲדִיו, מִשּׁוֹם אֲשֶׁת אֲדִיו,

וְתֵּנָא אַחֻזָּתָהּ, וְאַחֻזָּת אֲמֹ, דְּקָרִיבִי עֲצֻמוֹ עִפִּי מִכִּלְתּוּ דְּכִלְתּוּ לֹא
קְרִיבָתָהּ הִיא אֵלֹא מִכָּה קְדוּשִׁי בְּנוֹ נִאֲסָרָה עֲלֵיו, וְאִי־דִּי דִּאִי־רִי בִּאִסּוֹר
אַחֻזָּתָהּ תֵּנָא אַחֻזָּת אֲשֶׁתָּה,

וּבְדִין הוּא דְּלִיקְדָּמָה לְכִלְתּוּ מִקְמִי אֲשֶׁת אֲחִיו שְׁלֹא הִיָּה
בְּעוֹלָמָהּ, דִּלָּא מִשּׁוֹם קוֹרְבָה הוּא דִּאִסְרָא כְּלֹמֶר וְכִין דְּקָרִיבִין
נִקְטָה וְאִזֵּל, וְכִלְתּוּ וְאֲשֶׁת אֲחִיו שְׁלֹא הִיָּה בְּעוֹלָמָהּ וְאֲשֶׁת אֲחִיו מֵאֲנוּ לֹא מִשּׁוֹם קוֹרְבָה
דִּידֵיהּ הוּא דִּאִסְרִין לִיה, בְּדִין הוּא דְּלִיתֵנִי כִלְתּוּ מִקְמִי אֲשֶׁת אֲחִיו שְׁלֹא הִיָּה בְּעוֹלָמָהּ
וּמִקְמִי אֲשֶׁת אֲחִיו מֵאֲנוּ נִמְוִי, מִשּׁוֹם דְּכִלְתּוּ חֲמִירָה עִפִּי מִיָּתִי, וְהוּא לִיה לְמִנְקָט
חֻמְרִי כִין דִּלָּא מִזֵּי לְמִינְקָט קוֹרְבִי?

אֵלֹא אִי־דִּי דִּאִי־רִי בִּאִסּוֹר אַחֻזָּתָהּ תֵּנָא אֲשֶׁת אֲחִיו שְׁלֹא הִיָּה
בְּעוֹלָמָהּ, וְהִדֵּר תֵּנָא כִלְתּוּ,

וּמֵאִי אִירִיא דִּתֵּנָא פּוֹ' טְרוֹ' ת' דְּמִשְׁמַע פְּטוֹרוֹת הֵן וְאִי בְּעִי מִיִּבֹס
לִיתֵנִי אוֹסְרוֹת דִּהֵא וְדִלִּי אִסּוֹרוֹת הֵן, מֵאֲחַר שְׁאִין זְקוּקוֹת לִיבֹס וּקְיִמִי
בִּאִסּוֹר אֲשֶׁת אֲחִי? אִי תֵּנָא אוֹסְרוֹת הוּא אֲמִינָא אִסּוֹר לִיִּבֹס
לִיבֹס, וְחִלְצָה לֹא מִשְׁמַעָה מֵהֵכָּה, שְׁאִין אִסּוֹר בְּחִלְצָה אֲבָל מִיִּחְלִין חִלְצָה
וְהוּא אֲמִינָא מִיִּחְלִין חִלְצָה עַל כְּרֹחַ שְׁאִין אֲשֶׁת אֲחִי מֵאֲדִי בִּלָּא בְּנִים נְפֻטָּרָה בִּלָּא חִלְצָה
קַמִּי"ל,

וְלִיתֵנִי אוֹסְרוֹת לְחִלּוּץ? מֵאִי קַעְבִּיד וְהִלְכֵךְ לֹא שִׁיךְ לִשּׁוֹן אִסּוֹר
בְּחִלְצָה אֵלֹא לִשּׁוֹן פְּטוֹר,

אֲלֹמָה לֹא שִׁיךְ [לִשּׁוֹן] אִסּוֹר, הֵא וְדִלִּי שִׁיךְ שֶׁ אִם אֲתָה אוֹמֵר
חִלְצָה אֲמִי לְמִינְקָט מִתִּיבָמָה?

כִין דְּבִמְקוֹם מִצּוֹה [מִנּוֹת יִבֹס. ג'] הוּא דִּאִסְרָה צִרָה זָרָה הֵנָּה

וּכ"ת תֵּנָא חֻמְרִי חֻמְרִי נִקְטָה וּר"ש הִיא דִּאֲמַר ב' ד' מִיָּתִי
[סְנֵהדְרִין מַעַ] שְׂרִיפָה חֲמוּרָה וְלִהֵכִי תֵּנָא [בְּרִישָׁא. ג'] כִּתּוּ וְכִתּוּ כִּתּוּ
עַד אִם חֲמִיז בְּשְׂרִיפָה, אִי הֵכִי לִיתֵנִי חֲמוּתוֹ בְּרִישָׁא דְּעִיקָר שְׂרִיפָה
בְּחֲמוּתוֹ כְּתִיבָא וְאִשֶּׁר יִקָּם אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּה הִיא בִּשְׁשׁ יָשָׁרָם
[וִיקְרָא כ.],

עוֹנֵשׁ	עֲרֻה
סְקִילָה [וִיקְרָא כ' י"ב]	כִּלְתּוּ
שְׂרִיפָה [ל"ד ש']	כִּתּוּ, וְכִתּוּ כִתּוּ, וְכִתּוּ בְנוֹ, כִתּוּ אֲשֶׁתוֹ, וְכִתּוּ בְנָה, וְכִתּוּ בְתָה, חֲמוּתוֹ, וְאִם חֲמוּתוֹ,
כִּתּוּ	וְאִם חֲמִיז, אַחֻזָּתוֹ מֵאֲנוּ, אַחֻזָּת אֲמֹ, וְאַחֻזָּת אֲשֶׁתוֹ, וְאֲשֶׁת אֲחִיו מֵאֲנוּ,

וְעוֹד בְּתֵר חֲמוּתוֹ לִיתֵנִי כִלְתּוּ דְּבִתֵּר שְׂרִיפָה סְקִילָה חֲמוּרָה
[כִּלְתּוּ בְּסְקִילָה] ב' ד' מִיָּתִי [שֶׁס סְנֵהדְרִין דָּף נג] וְכִלְ שְׁאֵר עֲרִיֹת דְּמִתִּי אִין
בְּמִיתָה בֵּית דִין אֵלֹא בְּכִרָתָה?

אֵלֹא כִתּוּ כִין דִּאֲתִיָּא מִדְּרִשָּׁא לִיִּאֲסָר עֲלֵיו חֲבִיבָה לִיה לְתֵנָה [וְאִקְדָּמָה]
[לְאִקְדָּמָה. ג'] בְּרִישָׁא וְלִקְמֵן מִפְרָשִׁי לֵה חֲבִיבָא לִיה

דף ג' ע"א

כֹּלָּהוּ נִמְוִי מִדְּרִשָּׁא אֲתוּ לַעֲנִין פְּטוֹר יִיבֹס מִדְּרִשָּׁא אֲחִין מֵאֲחֻזָּת אִשָּׁה?
נְהִי דְּלַעֲנִין יִיבֹס אֲחִין מִדְּרִשָּׁא עִיקָר אִסּוּרִיָּהוּ שְׁאִסּוּרִים מִשּׁוֹם
עֲרֻה כִּלְ מִקּוֹם בְּהִרְאִי כְּתִיב בְּהוּ אֵלֹא כִתּוּ מֵאֲנוּסָתָה דִּאִי־רִי בִּהַּ בְּמִתִּי
עִיקָר אִסּוֹרָה מִדְּרִשָּׁא אֲחִיָּא,

כִּתּוּ עִיקָר אִסּוּרָה מִדְּרִשָּׁא, דִּאֲמַר רַבָּא אֲמַר לִי רַב יִצְחָק
בְּרַ אֲבִדִּימִי אֲתִיָּא וִיקְרָא יָה הִנֵּה וִיקְרָא יָה הִנֵּה לְאִסּוֹרָה אֲחִיָּא זָמָה זָמָה
לְשְׂרִיפָה, דְּכִתּוּ מֵאֲשֶׁת וְכִן כִּתּוּ וְכִתּוּ בְנוֹ יִלְפֵא מִעֲרֻת אִשָּׁה וְכִתּוּ לֹא מִגִּלָּה
[וִיקְרָא י"ח י"ז] עֲרֻת אִשָּׁה וְכִתּוּ ל' א' תְּגִלָּה אֶת־בִּתְּבָנָה וְאֶת־בִּתְּבָנָה ל' א'
תִּקְחָ לְגִלּוֹ' ת' עֲרֻתָּהּ שְׁאֶרָה הִנֵּה וְכִתּוּ הוּא וְהִי כִתּוּ מֵאֲשֶׁת כִּלְ כִּתּוּ אֲשֶׁת, אֵלֹא
כִּתּוּ מֵאֲנוּסָתָה לֹא מִשְׁמַעָה דְּכִתּוּ עֲרֻת אִשָּׁה וְלִשּׁוֹן אִשָּׁה דְּעַל יְדֵי קִידוּשִׁין
מִשְׁמַע, וְגַלִּי רַחֲמֵנָה בְּכִתּוּ כִתּוּ בְנוֹ מֵאֲנוּסָתָה בְּהִי קִרָא עֲרֻת כִּתּוּ אִם כִּתּוּ אִם
כִּתּוּ [וִיקְרָא י"ח י"] עֲרֻת בִּתְּבָנָה אוֹ' בִּתְּבָנָה ל' א' תְּגִלָּה עֲרֻתָּהּ כִּי עֲרֻתָּהּ הִנֵּה
וְהֵכָה לִשּׁוֹן אִשָּׁה לֹא כִתּוּ וְכִתּוּ כִתּוּ לֹא כִתּוּ הֵכָה וְלִפְסִין בְּג"ש כִּתּוּ הֵכָה בְּקִרָה
[דִּאֲנוּסָה] [דִּאֲנוּסָתָה. ג'] כִּי עֲרֻתָּהּ הִנֵּה וְכִתּוּ בְּקִרָה [אֲחִרָנָה. ג'] דִּאֲנוּסָה שְׁאִרָה
הִנֵּה מִהֵּם כִּתּוּ כִתּוּ כִתּוּ אֶף כֵּן כִּתּוּ כִתּוּ,

אֲתִיָּא זָמָה זָמָה לְשְׂרִיפָה כִּתּוּ הֵכָה בְּכִתּוּ מֵאֲשֶׁת [בְּוִיקְרָא י"ח י"ז, עֲרֻת
אִשָּׁה וְכִתּוּ ל' א' תְּגִלָּה אֶת־בִּתְּבָנָה וְאֶת־בִּתְּבָנָה ל' א' תִּקְחָ לְגִלּוֹ' ת' עֲרֻתָּהּ
שְׁאֶרָה הִנֵּה] זָמָה הִיא, וְכִתּוּ בְּשְׂרִיפָה [וִיקְרָא כ' י"ד] וְאִשֶּׁר יִקָּם אֶת־אִשָּׁה

אבני חן על מסכת יבמות

מחליטה, דהך איסורא מדרבנן היא כדליתא [כדמפרש. ג'] צפירקין גזירה משום צרת ביה ממאנת וחדא למעוטי צרת מחזיר גרושתו אחי שגירס אחת משתי נשיו ושאת לאחור ועצר והחזירה לאחר מיתת בעלה ומת בלא בנים, שמהן אסורות [לו. ג'] להתייבס, ואשמועינן מיעוטא דמתני' דחליטה בעילא, # [פי' דלדין לא סבירא לן דרב ודרב אסי, אין המשנה ממועטת צרת ממאנת וצרת מחזיר גרושתו, ולרב ולרב אסי אינו ברור מה ממועט המשנה, ויהיה אף שיהיה איהא אשה שהמשנה ממועטת, צריך לומר סברה למה צריך המשנה למעט אותה, כיון שלפי הדין היא ממועטת ממילא, וגם למה מיעט דוקא אשה זו ולא האחרת].

ואי לא סבירא להו דהרד"י, חדא למעוטי דחבריה, וחדא למעוטי או צרת ממאנת או צרת מחזיר גרושתו,

לרב ולרב אסי ליתנינהו לטובה ואילונית כדאי הך דמתני' הוליל ופוטרוהו לרומיהן [שהרי הם סוברים שיש עוד נשים שפוטרוהו צרותיהן וכו', אבל צרת ממאנת וצרת מחזיר גרושתו הם נשים שאינן פוטרות] לפי שאינה בצרת צרה דכל הך דמתני' איכא למיתני הלכה צרמה ושאת לאחור השני כו' שהרי אינה ערוה אלא לזה, אבל לאחור השני ראיות הן, ואם ייבס אפי' את הנדה ולו אשה אחרת ומת ונפלו לפני זה פטורה אף הנכרית, מפני שהיא צרת צרמה של ביה, אבל בסוטה ואילונית ליכא למיתני הלכה צרמה ושאת לאחור השני דהא על כל האמין היא אסורה, [שהאיסור. ו', ג'] צא [עליה. ג'] מכא קדושי צעלה הראשון וכולן שוין בהן,

מנה"מ דערוה וצרתה וצרתה לעולם פטורות? דת"ר ויקרא יח יח וא'שה אלהיה ל'א תקח לצר לצלו ת' ערוהה עליה ב'חיה, עליה מה ת"ל לכתוב [רממנא. ג'] לגלות ערוהה בחיה, ומשמע [ומשמע. ג'] נמי שצחיי אשתו נאסרת עליו אחרת ולאחר מיתה מותרת?

[גדר המצוה בן שבועה ניהא לה [באחות אשתו לאחר שביתה שתשא את בעלה], שיהיו בניה מסורים תחת יד אחותה לגדלם, וכמו שאמר יוסף הכהן [ובחים קא] וזה בעצמו הגדר דצרות מותר לעלמא [במקום שהוא צרת ערוה], דאין זה קנאה גדולה מזו, אשר האחת [הצרה] תהא זקוקה ליבם [נגד רצונה] והערוה תהא מותרת לעלמא [לכל מי שתצרה], ואם הוא באופן שזה ענין מוצלח לה זיקת היבם ויבמו [שהיבם הוא איש המעלה והערוה רוצה אותו], א"כ הקנאה להיפך [שהערוה שהוא בחוץ תקנא בצרתה שנתייבמה], ודו"ק, משך חכמה פרשת אחרי על הפסוק ואשה על אחותה וראה ביו"ד סימן שצ"ב סעיף ג' וכן אם יש לו בנים קטנים ונתרצה לאחות אשתו מותר לכנסה [מיד אף אם היא אבילה] כי היא מרחמת על בני אחותה יותר מאחרת].

לפי שנאמר דברים כה יבמה יבא "עליה" שומע אני אפי' באחת מכל עריות האמורות בתורה הכתוב מדבר אפי' נפלה לפניו לייבס אחת מן העריות מתייבס, [אבל כיון ד] נאמר כאן [לגלות ערוהה עליה] עליה, ונאמר להלן [ביבמה] עליה [ואנו דורשין] מה להלן במקום מצוה, אף כאן במקום מצוה, ואמר רחמנא לא תקח [שבמקום ערוה אסור לייבם],

[וכדמפרשין. ג'] צמחני, דמשפטה הכתוב מוסיף ייבוס קיימא ליה צאשת אח שיש לו בנים ושלל במקום מצוה שריא [שלל אחיו נשא אחת מכל העריות, אלא איש נכרי נשא אותה] כגון נכרי שנעשה חתנו [שנשא בתו] ולו אשה אחרת ומת מותרת אשתו [הנכרית שהיתה צרת בתו] לחמיו כדמתן לקמן (דף יג) גזי שש עריות חמורות מאלו צמחני,

משום הכי תני פוטרוה דאי תנא אסורות, משמע שהצת אסורות עליו (ליקט. ג') [וק"ו] שלל במקום מצוה, אבל פוטרוה לא משמע אסורות משום צרמה של צא אלא הצת פוטרה מייבוס, ואיסורא שכיב עלה ממילא דהוא צאסור אשת אח [באילו] שיש לה בנים, ומשום אשת אח הוא דמיתסר שלל במקום מצוה, דליכא איסור אשת אח עלה שריא,

ומאי איריא דתני מן החליצה ומן הייבוס ליתני מן הייבוס לחודיה דהא עיקר מצוה היא וחליצה ממילא משמע?

אי תנא מן הייבוס הוה אמינא מיחליץ חליצה שלל להפקיע מצוה ייבוס יבומי לא מייבמה אצל יבומי לא משום גזירה הכתוב דלגרו קמ"ל מתני' הוליל ופטרה הצת [הכתוב. ג'] מוסיף יבוס פטורה מן החליצה כל העולה לייבוס עולה לחליצה, וכל שאינו עולה לייבוס אינו עולה לחליצה דכל העולה לייבוס עולה [ליקט] [למנות. ג'] חליצה וכל שאין עולה לייבוס עולה מן החליצה, וכל היכא דאמרינן חולצת ולא מתייבמת משום ספקא הוא,

וליתני מן הייבוס ומן החליצה דהא עיקר דהא כתיב [ואם] לא יחפון האיש לקחת [וכו'] וחלצה [דברים ה' ז] הא אם חפץ לייבס מייבס [מצוה ליבס. ג'] אלמא מצוה ייבוס [ברישא] [עדיף. ג'], א"נ מן החליצה לחודיה?

אבא שאול היא צפ' החולץ [לקמן לט] אבא שאול אומר הכונס יצמחו לשום נוי ולשום אישות כאלו פוגע בערוה וקרוצ בעיני להיות הולד ממזר **דאמר מצות חליצה קודמת למצות ייבוס,**

[וישאל] **מנינא דרישא** דמשמע ט"ו ותו לא **למעוטי מאי, ומנינא דסיפא** הרי אלו פטורות דמשמע אלו ותו לא **למעוטי מאי?**

דף ג' ע"ב

למעוטי דרב ודרב אסי דאמר [לקמן י"א ע"א אמר רב יהודה אמר] רב צרת סוטה אסורה, שאם זינתה אשתו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים שמהן פטורות, ורב אסי אמר [דף י"ב ע"א] צרת אילונית אסורה שאם היה נשוי אילונית ואשה אחרת ומת בלא בנים שמהן פטורות ומרובהו צפירקין, [ואשמועינן מתני'] במנין זה שאלו אינן פוטרות צרותיהן אלא שפיר מתייבמות],

לרב ולרב אסי למעוטי מאי? אי סבירא להו דהרד"י חדא למעוטי צרת ממאנת [לקמן י"ב ע"א, ולב"ע אינה מתייבמת] הרי שהיה [לאחיו] [לאחיו נשוי. ג'] יחומה קטנה ואשה אחרת ומת, ומילנה הקטנה ציבס זה, היא וצרתה אסורה לו, ומתני' אשמעי' דאף ע"ג דאסורא עליה לא מיתפטה

אבני חן על מסכת יבמות

ואין לי אלא היא [הערה עצמה], צרתה מניין? ת"ל לצרור נרות
הרבה משמע מדלג כמיז לנור, ואין לי אלא צרתה, צרת צרתה
מניין? ת"ל לצרור ולא לצור,

[ביוסף דעת מביא קושית רע"א למה צריך לימוד מיוחד לצרת צרתה, הרי הצרה
היא אשת אח שלא במקום מצוה שנחשבת כערוה וא"כ יהיה כל צרת צרתה
צרת ערוה? והביא כמה תירוצים],

ואין לי אלא אחות אשה שאר עריות? מניין אמרת מה
אחות אשה מיוחדת שהיא ¹ערוה ²וחייבין על זדונה כרת
נפרשת ערוה (ויקרא יט) כמיז צמר כולוה ונכרתו הנפשות העושות, וכל שזדונו
כרת שגגתו מטעם כדילף בפירקין (דף ט) ועל שגגתה חטאת ואסורה
ליבם אף כל שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל
שגגתה חטאת אסורה ליבם,

ואין לי אלא הן, צרותיהן מניין? אמרת מה אחות אשה
מיוחדת שהיא ¹ערוה ²וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה
חטאת ³ואסורה ליבם וצרתה אסורה, אף כל שהיא ערוה
וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם
צרתה אסורה,

מכאן אמרו חכמים חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן
וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום עד סוף העולם מו
ליכא עריות נכרת, מן משע עריות של משמחיו שאין בהם נד ייבום לעולם,

יכול שאני מרבה אף שש עריות חמורות מאלו שיהיו
צרותיהם אסורות ששאלות לאחרים שיהיו נרמזות אסורות לישא לה?
[אמור, ואשת אביו, ואחות אביו, אחותו מאביו, ואשת אחי אביו, ואשת אחי
מאביו. לקמן י"ג ע"א, שכל אלו אי אפשר שינשא לאחיו מאביו],
[המ"ל יכול שאני מרבה אף שלא במקום מצוה. תוס', פ' ששניהם דינם שוה,
כיון ששש עריות אלו לא יתכן שיהיו במקום מצוה],

אמרת מה אחות אשתו מיוחדת שהיא ¹ערוה ²וחייבין על
זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, ³ואפשר לינשא לאחים
[מעלה זו לא חשב לעיל? ⁴ואסורה ליבם, וצרתה אסורה, אף כל
שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת
ואפשר לינשא לאחים ואסורה ליבם צרתה אסורה,

יצאו שש עריות חמורות מאלו, הואיל דאי אפשר לינשא
לאחים, צרותיהן מותרות, שאין צרה אלא מאח הואיל ופטרם
הכחז מוסיקתו הרי היא עליו (באסור אשת) [כאשת. ג'] אח שיש לה בנים שהיא
נכרת, דכמיז ערוה אשת אחין [לא תגלה. ג'], אבל בעלמא לא רמי' אסור אשת
אח עלה ושירא ליה [דלג רמי' אסור אשת אח עליה שריא ליה. ג'],

אזהרה שמענו עונש מניין אם ייבם ערוה או נרמזה # [וצ"ע הלא הם
אשת אח שלא במקום מצוה? ¹אמר קרא ויקרא יח כי כל (איש)
אשר יעשה מכל התועבות וגו',

[וחזור לשאול על הלימוד] מעמא דכתב רחמנא "עליה" הא לאו
הכי ה"א אחות אשה מייבמת מייבם [מיצמה. ג'] מאי מעמא
והלא נכרת קאי עלה?

דאמרינן [שהייתי אומר] אתי עשה ודחי לא תעשה,

[כי מדת זכור רמזו במצות עשה והוא היוצא ממת האהבה והוא למדת
הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור
במצות לא תעשה והוא למדת הרין ויוצא ממת היראה, כי הנשמר מעשות דבר
הרע בעיני אדוניו ירא אותך ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה כמו
שהאהבה גדולה מהיראה כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול
מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכן אמרו דאחי עשה ודחי לא תעש, ומפני זה
יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושיין בו דין כגון מלקות ומיתה, ואין עושיין
בו דין במצות עשה כלל אלא במורדין וכו'. רמב"ן פ' יתרו על הפסוק זכור את יום
השבת],

[שהייתי אומרים שבא מצות ייבום ודוחה את האיסור אחות אשה לגמרי, כמו
שהוא דוחה את האיסור אשת אח. וראה קול התורה],

אימר דאמרינן אתי עשה דייבום ודחי לא תעשה דמקרא ילפינן
דלמי עשה ודמי ל"מ כדמפרש ואזיל לא תעשה גרידא, לא תעשה
שיש בו כרת [שאם ייבם אחות אשה היא בכרת כדאמרינן לעיל, מכל אשר
יעשה מכל התועבות] מ' דחי [וא"ת ואמאי לא ילפינן דלדחי מעשה דייבום
דדחי לא תעשה דכרת דאשת אח? תוס' עיי"ש? [והגמ' ה' ע"ב חזר לענין
זה],

ותו לא תעשה גרידא מגלן דדחי?

דף ד' ע"א

דכתיב דברים כב לא תלבש שעטנז וסמך ליה גדילים תעשה לך
ודרשין סמוכין ושריין כללים נלמא אחי עשה ודמי לא תעשה,
[ולמשרי שעטנז בגדילים אסמכיהו, דאי למישר גדילים בשעטנז לשחוק קרא
מיניה ואנא ידענא דהא לא תעשה חמור. רשב"א],

[ומביא דרשה דדרשין סמוכין] ואמר רבי אלעזר סמוכים מן
התורה מניין [אף שהוא בתהלים, קורא לה "מן התורה" וכן מצינו בהרבה
מקומות. וראה יוסף דעת?] שנאמר תהלים קיא סמוכים לעד לעולם
עשויים באמת וישר [נדבדרי מורה כמיז, [אחרין נאמנים כל פקודיו סמוכים
סמיכת כל פקודיו עשויים באמת וישר וללורך, ולא דבר רק. רש"י נכרות י' ע"א],

[ועוד לימוד דדרשין סמוכין] ואמר רב ששת אמר ר' אלעזר משום
רבי אלעזר בן עזריה מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין,
שאיין חוסמין אותה אין [סוממין] טעמיהם לכופה להמיצט לו אלא כופין
אזו [לחלוק. ג'] וחולק, מוסמין לישנא דקרא קא נקט דילף לה מלא תחוסס
שנאמר דברים כה לא תחוסס שור בדישו, וסמך ליה כי
ישבו אחים יחדיו אלמא דרשין סמוכין וגבי כללים נלמא נמי דרשין,

אבני חן על מסכת יבמות

ואמר רב גידל אמר רב מ"ט דרבי יהודה דכתיב דברים כג לא יקח איש את אשת אביו, ולא יגלה כנף אביו, כנף שראה אביו לא יגלה [ומסקנה דמילתא דרז גידל צפר' נושאין על האנסה [לקמן ז.]. ג'.

[דברים כג כח כִּי־יִמָּצָא אִישׁ נֶעֱרַךְ בְּתוֹלָה אֲשֶׁר ל' אֶרְאֶה וְתִפְשֶׁה וְשָׁכַב עִמָּה וְנִמְצָאוּ: כט וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנֶּעֱרַךְ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִּתְּנָהּ לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָשָׂה ל' אֶיִיכָל שְׁלֹחַהּ כְּלִימָיו: [דברים כג] א ל' אֶיִיכָח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אָבִיו וְל' א יגלה כנף אביו].

וממאי דבאנוסה כתיב? מעילוייה דקרא דכתיב דברים כג ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף, וסמך ליה לא יקח איש וגו',

ורבנן אי הוה סמך ליה כדקאמרת, השתא דלא סמך ליה לא סמך ליה דכתיב לא יקח איש את אשת אביו בנתיים, בשומרת יכם [אם הבן נושא אשה שממתנת לאביו שייכם אותה, שאף שאינה נשואה לאביו, יש לה זיקה לו] הכתוב מדבר [ג' טעמים מפני שמצינו זה הלשון ברות שאמרה ופרשת כנפך על אמתך שהיה מעין יבום. רש"י] ולעבור עליו בשני לאוין [שעובר משום אשת אחי אביו וגם משום לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר. דברים כ"ה ז.].

ובמשנה תורה מאי טעמא דדריש?

איבעית אימא משום דמוכח [מוכח למדרשיהו] [מוכח מילתא דלמדרשיהו. ג'] אהדי סמכינהו ואיבעית אימא משום דמופני,

איבעית אימא משום דמוכח דאם כן [שבא לומר שעובר בשני לאוין] לכתביה רחמנא להאי לא יגלה כנף אביו גבי עריות [ג. ג. ג'] עריות אי לטפוי לאוי גבי אשת אב קאסי,

ואיבעית אימא משום דמופני, דאם כן לכתוב רחמנא לא יקח איש את אשת אביו, לא יגלה כנף אביו למה לי?

דף ד' ע"ב

ש"מ לאפנויי לאנסתו של אביו דילף מסמוכס דלעיל,

וגבי ציצית נמי איבעית אימא משום דמוכח ואיבעית אימא משום דמופנה,

איבעית אימא משום דמוכח [דבא להחיר כלאים בציצית] דא"כ [שבא לצות על מצות ציצית] לכתביה רחמנא גבי פרשת ציצית [בפרשת שלח] למאי הלכתא כתביה הכא,

ואיבעית אימא משום דמופנה מכדי כתב ויקרא יט ובגד

[משמע דאי לאו הסמוכין היינו כופין את האשה להתייבם, ולכאורה צ"ע שהרי מצות ייבום הוא על האיש, ואולי נתנה התורה רשות להאיש לכופ את האשה. וראה קול התורה], [משמע מכאן שעל כל דבר שמאנסים אדם נגד רצונו יש בה משום לא תחוסם]

[והולך ומברר מתי לכ"ע דרשין סמוכין] ואמר רב יוסף אפילו למאן דלא דריש סמוכים בעלמא, במשנה תורה דריש והאי סמוכס דכלאס ציצית צמנה תורה הוה ודרישין דהא ר' יהודה בעלמא לא דריש ובמשנה תורה דריש,

[ג"ב טעם פלוגתאן אם דרשין סמוכין תליא בפלוגתא (גיטין ס' ע"א) אי תורה מגילה נתנה, או תתומה נתנה, א"כ אי מגילה מגילה נתנה לא נאמרה התורה בפעם אחת, רק במשך ארבעים שנה, פעם בשנה זו פעם בשנה אחרת, ואיך שייך למדרש סמוכין כיון שלא באו המצות בפעם אחד, מושא"כ משנה תורה שבא הדיבור בפ"א ממשנה לישראל א"כ שפיר שייך למדרש סמוכין. מהר"ץ חיות],

ובעלמא מנלן דלא דריש, דתניא בן עזאי אומר נאמר שמות כב מכשפה לא תחיה צספר ואלה שמות, ונאמר כל שוכב עם בהמה מות יומת [שמות כ"ב י"ז מכשפה ל' א תחיה: יח פלשכב עם־בהמה מו' ת יומת],

סמכו ענין לו ענין הפרשה, סמוכה פרשת מכשף אלל שוכב עם בהמה, דגבי הדדי כמיני, מה שוכב עם בהמה בסקילה דכתיב צאשה הנרצעת לבהמה דמיהס צס, וכל דמיהס צס בסקילה היא דגמרינן (סנהדרין דף כג) מאזב וידעוי, דכתיב זהו [צאכן. ג'] ירגמו אותם דמיהס צס (ויקרא כ) אף מכשפה בסקילה,

א"ל ר' יהודה וכי מפני שסמכו ענין לו, נוציא זה מכשף לסקילה שהיא מיתה תמורה מכולן,

אלא [אני דורש מכאן] אוב וידעוני בכלל מכשפים היו שנאמר [צסה. ג'] לא תחיה ולמה יצאו [ואיש או אשה כִּי־תִקְחָה בָּהֶם אוֹ ב' או ידעני מו' ת יומתו צאכן. ירגמו אותם דמיהס צס. ויקרא כ' כ"ז] להקיש להם שזו מדה תמורה כל דבר שהיה בכלל ואלא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו ילא אלל ללמד על הכלל כולו ילא ולומר לך מה אוב וידעוני בסקילה, אף מכשפה בסקילה,

[הרי שר' יהודה אינו דורש סמוכין בספר ויקרא, אבל בדברים הוא דורש כדמפרש],

ובמשנה תורה מנלן דדריש? דתנן נושא אדם אנוסת אביו שלל נאסרה עליו [עולמית. ג'] ואי גרסינן לה הכי פירושה, גם לאחר שאינה עוד אשת אביו] אלל אשת אביו דכתיב (ויקרא יט) ערות אשת אבין, ואשת משמע ע"י אשות דקדושין ומפותות אביו, אנוסת בנו לאו כלמו היא דאין כלה אלל מקודשת ואינה למופה ומפותות בנו, רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ומפותות אביו,

אבני חן על מסכת יבמות

ותכלת עמרא הוא, [לא היה צריך לכך דבין הוא כיתנא ובין הוא עמרא יכול לדקדק דכלאים בציצית שרי דאמר רחמנא לבגדיהם דהוי צמר ופשתים לעביד תכלת שהוא או כיתנא או עמרא שאין בבגדי כהונה אלא צמר ופשתים מדכתב בהו בגדיהם אלא האמת אומר. תוס'].

וממאי דתכלת עמרא הוא? מדשש כיתנא תכלת עמרא הוא מדשש כיתנא [פשתין] דמאי (שמות לט) מכניס צד שש משור, וצד היינו פשתים כדמפרש (צבא) [צב' צא. ג'] לו כ"ג כמסכת יומא (דף עא) (צד) [צד היינו. ג'] דבר העולה צד צבא, [ותכלת. פ', ל'] עמרא וכן שאר מצעים האמורים בצבא כהונה ארנגמן ותולעת שני, שאין בגדי כהונה אלא מצמר ופשתים דכתיב כספר יחזקאל (מד, יז) ציוה"כ בגדי פשתים ילבשו ול' איעלה עליהם צמר ש"מ שעבודות המצוות יש צהם צמר (עם פשתין) [ופשתים. ג'] ולא מין אחר, ומדמפרש [ומדפרש. ג'] קרא שש צאחד מן המינין שמע מינה שאר המינין צמר היו?

איצטרך סד"א כדבא אי לא כתב רחמנא צמר ופשתים הוה דרש' הכנף מין כנף [כדצבא. ג'] למימר (לצבא פשתים עשה פשתין) [לצבא פשתים לעצוד פשתים. ג'] ולצמר עשה צמר וצבעי תכלת, אצל כלאים לא, קמ"ל דרש' דסמוכין דאפילו כלאים, והכי הוי מסקנא דמילתא, אלא דקא מפרש ואזיל מילתא דרבא, [לאו דוקא דרבא איירי בתר דכתיב צמר ופשתים והשתא איירי אי לא כתב צמר ופשתים, אלא כיומא כדיוקא דרבא, וה"ק קרא ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם דלכנפיהם שהם צמר ופשתים עביד ציצית [והיינו שאם לא הסמוכין שכלאים מותר בציצית היינו דורשים שלבגדים צריך ציצית] אבל תכלת דבתר הכי לא קאי אבגדים אלא אהכנף מין כנף, והמקשה דפרך והא תנא דבי ר' ישמעאל לית ליה דרבא וסבור דרבא ממש קאמר היה יכול להקשות והא רבא לבתר דכתיב צמר ופשתים קאמר. תוס'].

דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף [דמשמע. ג'] עשה ציצית ממין הכנף ואם [היתה?] טליה של משי עשה ציצית של משי וכתב' [ויש פסוק אחר שהיא סתירה לפסוק זה, דכתיב] צמר ופשתים גדילים מעשה לך דמשמע עשה ציצית מצמר ופשתים הא כיצד?

צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן, שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין,

והא תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא דדרש' הכנף מין כנף, דהא לתנא דבי רבי ישמעאל טליה של שאר מינין אינה חייבת ציצית דהא צבא כתיב ותנא דבי רבי ישמעאל קאמר כל צבא צמר ופשתים? [וקי"ל כתנא דבי ר' ישמעאל דכל בגדים האמורים סתם אינן אלא צמר ופשתים אבל שאר מינין אינן חייבין בציצית אלא מדרבנן. רשב"א],

איצטרך צמר ופשתים [ואע"ג. ג'] דלא דרש' תנא דבי ר' ישמעאל מין כנף לשאר מינין סד"א לגבי טליה של צמר ופשתים דרש' [תנא דבי ר' ישמעאל] כי דיוקא דרבא דדרש' הכנף מין כנף ציצית מין כנף,

וה"ק רחמנא עביד ליה צמר לצמר, ופשתים לפשתים וכי

כלאים שעטנו לא יעלה עליך, לא תלבש שעטנו ל"ל? ש"מ שמע מינה לאפנויי ולמדשש סמוכים,

[וישאל הגמ' והא] הני מצרך צריכי דאי כתב רחמנא לא יעלה עליך הוה אמינא כל דרך העלאה אסר רחמנא ואפילו מוכרי כסות שאין מתכוונים להנאת חימום [בימות החמה שאין שום הנאה], כתב רחמנא לא תלבש שעטנו [שאין אלו עוברים על הלאו, שהלאו רק], דומיא דלבישה דאית ביה הנאה,

ואי כתב רחמנא לא תלבש, ה"א דוקא לבישה דנפיש הנייתה, אבל העלאה לא, כתב רחמנא לא יעלה עליך [דגם העלאה אסור]?

א"כ לכתוב רחמנא לא תלבש שעטנו, צמר ופשתים למה לי אי לאשמועינן דכלאים צמר ופשתים הוה דקאסר לא כריך [דהא],

מכרי כתב "ובגד" כלאים שעטנו לא יעלה עליך דמכרי כללית כתיב צבא, ותנא דבי רבי ישמעאל הואיל ונאמרו בתורה סתם בגדים, ופרט לך הכתוב באחד מהן גבי נגעים צבא צמר או צבא פשתים [ויקרא יג] צמר ופשתים, אף כל צמר ופשתים, צמר ופשתים דכתב רחמנא ל"ל? ש"מ לאפנויי,

ואכתי איצטרך למכתב צמר ופשתים הכא גבי לבישה ואע"ג דכתיב צבא צהעלא' דמשמע צמר ופשתים דס"ד כו' סד"א העלאה היא דלא נפיש הנאתה [כתיב גבה ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך] אבל לבישה דנפיש הנייתה [אי כתב רק לא תלבש שעטנו ולא כתב צמר ופשתים יחדיו הוה אמינא] כל תרי מיני אסר רחמנא [וא"ת אפילו חד מינא ה"א דאסור ובלבד שיהא שוע טווי ונוז? וי"ל דשעטנו משמע גמי תעורבות. תוס'], כתב רחמנא צמר ופשתים?

א"כ לשתוק קרא מיניה [ולא ליכתב צמר ופשתים בדברים כ"ב], ותיתי שעטנו שעטנו מהעלאה [דכתיב בהעלאה בויקרא י"ט "ובגד" כלאים שעטנו לא יעלה עליך], ותיתי שעטנו מהעלאה [פ' לא גרס שעטנו שעטנו], פ' לאו גזירה שוה אלא שילמוד סתום מן המפורש. ריטב"א],

[ולתנא. ג'] דבי ר' ישמעאל [ראה תוס' למה הקושיא רק אליבא] דילפינן אליבא כלאים ציצית, מדאיתר צמר ופשתים למיסמכיה לגדילים מעשה לך [פ' דדרשין סמוכין מפני שהוא מופנה] טעמא דכתב רחמנא צמר ופשתים הא לאו הכי כלאים בציצית ה"א דאסר רחמנא,

והכתיב כמדבר בו ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, ותנא דבי רבי ישמעאל כל בגדים צמר ופשתים הם והאי צבא דציצית משמע צין של צמר צין של פשתים, ואמר רחמנא עביד ליה [לבגדי צמר או פשתים] תכלת ואמר רחמנא עביד [תכלת. ג', פ', א', ל', ו'] נמי לפשתים,

אבני חן על מסכת יבמות

[ואף שהקפת הראש הוא לאו גרידא ואחות אשה הוא איסור כרת, גם בלאו דהקפה עובר כמה לאוין כשהוא מקיף והוא שוה ללאו שיש בה כרת. ע"פ המנחת חינוך],

איכא למיפרך מה ללאו דהקפה שכן לאו שאין שוה בכל
דנשים אינן נללו דהקפה צ"ק דקידושין (דף לה) [לכן אמרינן עשה דוחה לא תעשה, שהיא לא תעשה קלה], תאמר נללו דלחות אשה שכנס שהיא מוזהר עליה כך היא מוזהרת עליו דכתיב הנפשות העושות (ויקרא יח) שניהם צממע,

אלא אתיא מוקנו דתניא ויקרא יד זקנו מה תלמוד לומר לפי שנאמר ויקרא בא ופאת זקנם לא יגלחו כהנים כתיב **שומע אני אף כהן מצורע כן, ת"ל זקנו** לרבות זקן כהן מצורע דלמי עשה דמי לא מעשה,

[דיני איש נקראים אינם שוים בכל כיון שאינם נוהגין באשה, אבל דיני כהן כיון שכל אחד מחויב ללמוד דיני הכהן זה נקרא שוה בכל. ע"פ האגלי מל בתחלת הקדמת הספר על תוס' כאן ד"ה ואבתי, וראה בפניני הרף]

ואם אינו ענין ללאו שאין שוה בכל תנחו ענין ללאו השוה בכל (ואע"ג דהאי נמי לאו שאין שוה בכל ילפינן מיניה, דכל לא מעשה נמי דמי דלס אינו ענין ללאו שאין שוה בכל דלמי עשה דמי ליה דהא נפקא לן מראשו מנהו ענין כו'),

ואבתי איצטריך לגופיה לאשמועינן דלאו דפאת זקן כהנים מידמי דלא נפקא לן מראשו, ואע"ג (דללו. ג') דאין שוה בכל הוא, ד **סד"א שאני** לאוי ד כהנים דממיני הואיל וריבה בהן הכתוב מצות יתירות שניה כהן הכתוב מצות (רבות) [יתירות. ג'] **אפילו לאו שאין שוה בכל לא דחי, קמ"ל דדחי** [ואכתי. ג'] לאו השוה בכל מנלן דדמי,

אלא אתיא מראשו דהך תנא [שאינו סובר שבא לראשו של נזיר, דכיון שהוא מוגלה כל שערו סבר דהקפת כל הראש לא שמה הקפה, ולזה לא צריך שעשה ידחה לא תעשה, אלא דורשה לאיש שהוא גם מצורע וגם נזיר], **דתניא ראשו מה ת"ל** (בראשו) [בראשו. ג'] דמזורע נמי קאי, **לפי שנאמר במדבר ו תער לא יעבור על ראשו, שומע אני אף מצורע ונזיר כן, ת"ל ראשו** אלמא אמי עשה דמי ל"ת, (ואע"ג דלאו שאינו שוה בכל הוא ? אם אינו ענין ללאו שאין שוה בכל דהא נפקא לן (מוקנו) [מראשו. ג'] דלידך תנא מנהו ענין ללאו השוה בכל. מוהרש"א ומהר"ם דהרי נזיר הוא לאו השוה בכל),

איכא למיפרך מה לנזיר מצורע שכן ישנו בשאלה לשאול לחסם ויתיר לו הלכך אמי עשה דמי ליה [פ' דלאו שלו קל לידחות. רמב', אבל בעלמא דליכא בשאלה לא דחי],
[אין לדון מכאן דעשה דוחה ל"ת ועשה שישנן בשאלה. ראה שו"ת הרשב"א ח"ג סי' שמ"ג. גלינוי הש"ס],

דאי לא תימא הכי [דהאי לאו פרכא היא, שאין חכם נוקק להתיר נדר של מצוה אלא לצורך דבר גדול או דבר מצוה או פקוח נפש. רמב' **הא דקיימא**

עבדת צמר לצמר צבעיה [שתכלת לכו"ע הוא צמר צבוע במראה התכלת, ולא פשתן צבוע], **אבל צמר לפשתים ופשתים לצמר לא, קמ"ל דרשא** דסמוכין למישרי כללים צלילת **כתב רחמנא צמר ופשתים** דאפילו צמר לפשתים ופשתים לצמר,

דף ה' ע"א

[שנינו לעיל דאי לאו הג"ש ד"עליה" היינו אומרים דעשה דיבום דוחה ל"ת דאחות אשה,

ושואל הגמ' מנלן דעשה דוחה ל"ת? דלמדין סמוכין מדכתיב לא תלבש שעמנו צמר ופשתים יחידיו גדילים תעשה לך, שעשה דציצית דוחה ל"ת דשעמנו, ואמרנו דרק במקום שמוכח ומיותר דרשינן סמוכין, והוי מיותר משום דלא היה צריך לכתוב צמר ופשתים משום שאנו יודעים כבר מדכתיב ובגר בלאים שעמנו לא יעלה עליך ותנא דבי ר' ישמעאל דכל מקום דכתיב בגר הכוונה על צמר ופשתים],

תינח לתנא דבי ר' ישמעאל דאיתור ליה [הא דכתיב לא תלבש שעמנו] צמר ופשתים [יחידיו, שהרי כבר כתיב "ובגר" בלאים שעמנו לא יעלה עליך], **אלא לרבנן** דלית להו כל "צגדים" צמר ופשתים [והאי. ג'] צמר ופשתים לא מיימר [להו. ג'] **מונא להו** דלמי עשה דוחה לא מעשה,
[הגמ' היה ספק מה הטעם הנכון משום דמוכח או משום דאיתור, ולכן שואל אם הטעם הנכון הוא משום דאיתור קשה, אבל אי הטעם משום דמוכח לא קשה מיד. ראה תוס' ד"ה לרבנן?]

ויקרא י"ד ט' ויהי ביו"ם השביעי יגלח את־פֿל־שְׁעָרוֹ אֶת־ראשׁוֹ וְאֶת־זָקְנוֹ וְאֵת גִּבַּת עֵינָיו וְאֶת־פֿל־שְׁעָרוֹ יִגְלַח וְכִבֵּם אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בָּשָׁרוֹ בַּמַּיִם וְטָהַר:
[ומתיר לרבנן דפליגי אתנא דבי ר' ישמעאל] **נפקא להו מראשו דתניא** ויקרא יד **ראשו** צמזורע כתיב יגלח את כל שערו, הרי ראשו צכלל מה **תלמוד לומר** למה לי דכתיב [את. ג'] ראשו?

לפי שנאמר ויקרא יט לא תקיפו (את) פאת ראשכם, שומע אני אף מצורע כן, תלמוד לומר ראשו,

וקא סבר האי תנא דאצטריך ליה ראשו לדחות לאו דלא תקיפו, ד **הקפת כל הראש שמה הקפה** ולא אמרינן פאת כתב רמנא, הלכך אי לא דרבי קרא ה"א לא ליקוף, אלמא אשמועינן קרא דלמי עשה דמי לא מעשה, ומהכא נפקא, הלכך אצטריך עליה למיסר ערוה לייבום דלא מימא אמי עשה דייבום דמי (לאו) [לא מעשה. ג'] דלחות אשה,

[הסברה שיהיה מותר להקיף כל הראש הוא, כיון שטעם שאסור לגלח הוא מפני שכן היה מנהג הגויים כמש"כ החינוך מצוה רנ"א: שאסור לישראל לגלח ולהשוות שערו ראשו לאחריו אונן ולפרחתו כמו שהיו עושים עכו"מ וכו' ומפני שזה מעיקרי טעם המצוה היו צריכים ז"ל שיבארו כי הקפת כל הראש ג"כ בכלל הלאו שלא תאמר שתכלית מה שנאסר כדי שלא נדמה להם והם לא יגלחו כל הראש כולו למדונו ז"ל שגם זה בכלל האיסור הוא כמו שבא ביבמות שאמרו שם הקפת כל הראש שמה הקפה ואפשר שזו"ל אסרו הכל משום דומה לדומה].

אבני חן על מסכת יבמות

(צילום: מו' ונו' ארז)

[תוס' חולק על רש"י וסבר שאינו עושה שוע טווי ונו בצמר ופשתים יחד דחינו שכל חוט מעורב בצמר ופשתים, אלא שאם תופר בגד צמר ובגד פשתים יחד אינו חייב משום שעמנו אלא אם הבגדים נעשו באופן של שוע טווי ונו, אבל אם נעשו באופן פשוט יותר אינם בגדים חשובים די לעבור עליהם משום שעמנו], [ולפי רש"י יש לפרש שיש שני דינים בשעמנו א' שאם יש בגד שאינו ניכר אם אם צמר או פשתים צריך שיחיה שוע טווי ונו כדי לעבור על שעמנו, אבל שני בגדים שניכרין שהאחד צמר והאחד פשתים די אם תופרם יחד בשני תכופות. ע"פ הרא"ם O],

אלא כולה משעמנו נפקא דלי לאפנוי למוד נכמוז לא תלגז כללם נמר ופשתים [יחידיו, ומדלפקיה. ג'] [חממא דלשון שעטנו דרוש ביה נמי הא,

[וחזור להשאלה הראשונה לעיל ג' ע"ב] **אשכחן דאית עשה ודחי לא תעשה גרידא, לא תעשה שיש בו כרת היכא אשכחן דדחי דאיצטרך עליה למיסרה?**

וכי תימא נילף ממילה שדומה עשה שלה לא תעשה דשבת שיש בה כרת? מה למילה שכן נכרתו עליה שלש עשרה בריתות אמורים כפרשת מילה,

[בראשית י"ז ב' וְאַתְּנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינָה וְאַבְרָהָם אֵלֶּה בְּמֵאד מְאֹד: ד' אָנִי הֵנָּה בְּרִיתִי אִתָּךְ וְהָיִיתָ לְאָב הָמוֹן גו' ים: ז' וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינָה וּבֵינָה אִתָּךְ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עו' לָם לְהִי' ת' לָהּ לֹאֵל הָיִים וְלִרְעָה אִתָּךְ: ט' וַיֹּאמֶר אֵל הָיִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אִתָּהּ וְתִרְעָה אִתָּךְ לְדֹרֹתָם: י' וְזֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵינֵי אִתָּךְ הָמוֹן ל' לָכֶם כְּלִיזָר: יא' וְנִמְלֶתֶם אֶת בָּשָׂר עֶרְלָתְכֶם וְהָיָה לָאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: יב' הָמוֹן ל' יִמּוֹ ל' יֶלֶד בִּיתָה וּמִקְנֵת כֶּסֶף וְהָיְתָה בְּרִיתִי בִּכְשֶׁרְכֶם לְבְרִית עו' לָם: יד' וְעָרַל וְזָכַר אֲשֶׁר ל' אִימוֹ ל' אֶת־בָּשָׂר עֶרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה תִּפְשׁ הַהוּא מִעֲמִיקָה אֶת־בְּרִיתִי הַפֶּר: יט' וַיֹּאמֶר אֵל הָיִים אֶבְל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יִלְדָּת לָךְ בְּן וְקִרְאתָ אֶת־שְׁמוֹ וְצָחַק וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ ל' לְבְרִית עו' לָם לִרְעוֹ: כא' וְאַת־בְּרִיתִי אֲקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לָךְ שָׂרָה לְמוֹ עַד הֵנָּה בְּשָׁנָה הַאֲחֵרָה: ע"פ הרמב"ם הלכות מילה פ"ג ה"ט], X1 ברית X9 ברית, X3 לברית, [והא דמילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת, דעיקר ה"ג בריתות נאמרו במילה בזמנה דהא יצחק נימול לשמנה. ע"פ הקול התורה],

מפסח שדומה שמיטתו את השבת, מה לפסח שכן [הוא גם עשה ד] **כרת,**

[למה לא תירץ כן במילה שכן כרת? וי"ל דפסח צריך להביא בזמנה ואם לאו חייב כרת אבל על מילה אינו חייב כרת מיד],

מתמיד [שדוחה ל"ת דשבת שהוא כבדת], **מה לתמיד שכן תדיר,** [וא"ת והא מוספין וקרבתות צבור דרחו? וי"ל דהנהו נמי לבני אידך דעלמא תדירים חשיבי. רמ"א],

מחדא לא אתיא תיתי מתרת, מהי תיתי? ממילה ופסח שכן [הוא מצות עשה שיש בה] **כרת,**

לן דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ליגמר מנויר דמיר עשה ולא תעשה איכא מער לא יעבור על ראשו קדוש יהיה גדל פרע, אלא מנויר מ"ט לא גמרינן דאיכא למיפרך שכן ישנו בשאלה, ה"נ איכא למיפרך שכן ישנו בשאלה?

השקלא וטריא בדף זה:

תינח לתנא דבי ר' ישמעאל לרבנן מנא להו:

נפקא לן מראשו

איכא למיפרך מה ללאו דהקפה שכן לאו שאין שוה בכל,

אלא אתיא מוקנו

ואכתי איצטרך סד"א שאני כהנים הואיל וריבה בהן הכתוב מצות יתירות,

אלא אתיא מראשו דהך תנא,

איכא למיפרך מה לנויר מצורע שישנו בשאלה,

דאי לא תימא הכי וכו',

אלא לעולם

דף ה' ע"ב

מקרא קמא דכללים צ"ע, ודקאמרת לרבנן דלא אייתר להו נמר ופשתים מנא להו דכללים צ"ע שרי דלמי עשה ודחי לא תעשה **אם כן** דלאו לאפנוי לימא קרא ציצית תעשה לך, גרילים למה לי [שיש בה אות אחת יותר מציצית. שמעתי בשם המאירי], ש"מ לאפנוי,

האי [המלה גרילים] **לשיעורא הוא דאתא למנין מוטין גריל שנים** אי אפשר לעשות גדיל בפחות משני מוטין **גרילים ארבעה** מוטין דמיטע גדילין שנים וכמי (במדבר טו) ונחנו על ציצית הכנף פתיל אמרה מורה עשה מהנך ארבע מוטין גדיל אחד דהו להו מ' מוטין כשמוצנן כנף הבגד **עשה גריל ופותלחו מתוכו** שיהיו מלוין פתילין שלא יעשה כולו גדיל אלא קצת גדיל וקצת ענף [שליש גריל ושני שלישי ענף],

א"כ לימא קרא לא תלבש שעמנו, צמר ופשתים יחדו ל"ל ש"מ לאפנוי,

ואכתי מיבעי ליה לתוכף שתי תכיפות חיבור פוי"ט (שמוצנ) [שפסח. ג'] תמיכה אחת צמחט ומיכר כללים כגד נמר וצגד פשתים יחד אינו חיבור צמחט משמי תכיפות להכי כמיכר יחידיו עד שיצטרם יחד יפה ותכיפה אחת אינו חיבור?

[וא"ת דילמא דמכני ליה אפילו לתכיפה אחת? וי"ל דקושטא נקט דלא משמע יחידיו בפחות משתי תכיפות. רמ"א],

א"כ לכתוב רחמנא לא תלבש צמר ופשתים יחדו, שעמנו ל"ל ש"מ לאפנוי,

ואכתי מיבעי ליה עד שיהא מן המורה אינו חייב עד שיה' הממר והפסח ממוקן יחד היטב צמחט שוע לשון חלק [כמתרגמינן. ג'] שיעי

אבני חן על מסכת יבמות

מנין לנו שיהיה דוחה כבוד המקום בשביל כבוד אביו ואמו? וי"ל לפי שההקש מאביו ואמו הוא יותר מהמקום דלגבי המקום אומר כבר את ה' מוהר, כלומר אם יש לו ובאביו ואמו אם אין לו חייב לחזור על הפתחים בשביל כבודם, כך פירשו התוס', ועדיין יקשה דכתיב ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך ואם אביו ואמו אומרים לו לחלל שבת אינו חייב לכבדם? וי"ל דמיידי בשבות דרבנן דאתי כבוד אב ואם דאורייתא ודחי שבות דרבנן. חזקוני ריש פרשת קדושים, ובביאורי הרף מביא משם הרע"א לתרץ שאם היינו אומרים שעשה של כיבוד אב דוחה לא תעשה לא היה נחשב לרשע כיון שמן הדין יכול הבן לחלל שבת לשמוע בקול אביו],

[והגמ' דוחה את הראיה] לא

דף ו' ע"א

[לא מיידי שאביו מבקש ממנו איסור שבת דכרת אלא מבקש ממנו] לאו דמחמור אמר [זהממו. ג'] שהוא נלמד דלא תעשה כל מלאכה אמה וזהממו (שמות כ) וזהאי לאו ליכא כרת דלא עבד מעשה זגופיה וכמ"ד צפ"מ שהמשיך (שבת דף קנד) המחמיר אמר זהממו בשבת פטור, [ועדיין אין לנו ראיה שיש סברא שעשה דוחה לא תעשה שיש בה כרת, שיהיה צריך "עליה" לאסור אחות אשתו ליבום],

[ומקשה] ואפי' הכי לא דחי [אף שאביו אומר לו לחמור, אין עשה של כיבוד אב דוחה לא תעשה כו' שאין בה כרת] צממיה, אלא דקיימא לן דאתי עשה ודחי לא תעשה ליוגמר מהבא דלא לידחי דלא דמי אפילו לאו גרידא [ראה תוס' ישנים, ותוס' ד"ה נ'גמר מהבא],

[וא"ת דילמא שאני הכא [לכן אין עשה דכיבוד אב דוחה] דשבת עשה ולא תעשה? וכו' והנכון כמו שתיירן ה"ר יונה ז"ל דעשה דתשבות לא קאי אלא אאבות מלאכות דחמורי. ריטב"א],

וכ"ת שאני לאוי דשבת דחמורי דקי"ל (עירובין דף סט) ממלל שבת כעונד עונות מוכזים [ששבת הוא אות שהקב"ה ברא את העולם וביום השביעי שבת וינפש], ומשום הכי אפי' לאו גרידא לא דמי ומנייחו לא גמרינן [דלא אמרינן עשה דוחה לא תעשה],

והא תנא בעלמא קאי [באיסורים אחרים דלא חמירי בשבת] ולא קפריך והא אשכחן מנא דעלמא דיליף שאר לאוי כגון לאו דלא יעמא דכהן, ולאו דלא מוכל להעלם [מלאוי. ג'] דשבת לחומרה ולא פרכינן שאני לאוי דשבת דחמירי,

דתניא יכול אמר לו אביו לכהן היטמא צניח הקצרות להשיג אצידה [ואמר לו אביו ליכנס למקום טומאה להביא לו פירות. מאירי], או [בשאינו כהן ולא היתה האבידה בבית הקברות] שהיתה עומדת צמח ואמר לו אל תחזיר [אבידה שמצא], [שאביו צריך לו [לבנו]. מאירי] יכול ישמע לו?

מפסח ותמיד שכן צורך גבוה למזבח מאמר נעש' דיינס דליכא כל הני,

ממילה ותמיד שכן ישנו לפני הדבור לפני מנה, ואל"כ דמ"ד צמס' מניגה (ד' ו) עולה שהקריבו ישראל במדבר דכמינ (שמות כד) ויעלו עולות עולת תמיד הוה [אע"ג דחזוין ליהודה ואבות שהיו נוהגים בה, לאו בתורת מצוה אלא כדרך שקיים אברהם אבינו ע"ה אפילו ערובי תבשילין. רמ"א],

ומכולתו [וישאר רק ללמוד מכל הג' יחד מילה פסח ותמיד] נמי שכן [כולן] ישנן לפני הדבור [ראה מהר"ן חיות],

צריך להקדים כאן שיש שני צדי סברה:

(א) שכיון שצריך פסוק לאסור לבן לצייט לאביו לחלל שבת, יש ללמוד מזה שהיה סברא שייציית לאביו משום עשה דוחה לא תעשה אף שיש בה כרת, (ב) אבל אי אמרינן שהפסוק בא לומר שהפסוק בא לומר שאם אביו מצוה עליו לחמור אחר בהמה אומרת הגמ' סברא שנלמוד מכאן כמין בנין אב לכל התורה שאין עשה דוחה לא תעשה, * ברמב"ן יש כמה הסברים עיי"ש, והעתקתי קצת דבריו: משום דגבי לא תעשה שיש בה כרת אי ס"ד לא נידחי לישתוק קרא מיניה ואנא ידענא,

ויש לפרש דלעולם כל חיובא דחד קרא הוא גמרינן מיניה מה התם לא דחי בעלמא נמי לא דחי, אבל כי דרשינן מכיבוד אב ואם או ממינות ב"ד דלא דחי וכתבינן נמי עליה דלא דחי, הוה ליה כשני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדן שלא ידחו אלא שידחה, דאי ס"ד לא דחי עליה למה לי, וראה א"ס #2,

אלא איצטרך [עליה] סד"א הי לא כמינ עליה לדקא מימי עשה ודמי לא מעש' שיש בו כרת תיתי מכבוד אב ואם,

דתניא יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת? ת"ל ויקרא יט איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, כולכם חייבין בכבודי אמה ואנין ואמך מיינס נכנודי, מאני ה' דריס ליה,

[מאני ה' דסיפא דקרא קדריש, וא"ת ומנלן דקאי טפי אשבתות מכבוד אב ואם וכן בסמוך גבי מקדש, וי"ל דכבוד הקב"ה הוי טפי בשמירת שבת מכשאר מצות דמעיד על המקום שברא העולם כדאמר בעירובין (דף סט:) ובחולין (דף ה.). דמחלל שבת ככופר במעשה בראשית. תוס' עיי"ש עוד]

מאי לאו דאמר ליה שחוט לי דהוי אצ מלאכה שחייבין עליה כרת [במודד בלא עדים והתראה] בשל לי [כך היה ס"ד משום דכתיב שבתותי תשמורו דמשמע דבעיקר שמירה איירי והיינו במלאכה שבגופו דהיינו שחוט לי בשל לי, אבל לאו דמחמור אינו אלא מלאכה בנחלתו. תוס' ישנים],

וטעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמורו הא לאו הכי דחי,

[וקשיא למה אצטרך קרא, דכל הקשה אינה להחמיר אלא להיות כמותו, ואם כן

אבני חן על מסכת יבמות

הכשר מצוה תיפוק לי מזהתם מאיש אמו ואביו מיראו [וגו'. ג'] דהכשר מצוה הוא ולא דמי, למה ליה למיהדר למכתב הכא את שבתותי תשמורו, אלא לאו דמילף מיניה דאפילו בלא הכשר מצוה אי לא כמיז קרא כהדיא דלא דמי אמרין דדמי [פ'] שהתורה מלמדנו שגם אם אין הכשר מצוה בהעשה היה סברא לומר שהעשה דוחה לאו שיש בו כרת] אם כן אינטריך עליה [שהיה ס"ד שמצות יבום דוחה הל"ת של אחות אשה].

אין הכי נמי, ואת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו למה לי?

מיבעי ליה לכדתניא,

[פ'] דעיקרא קרא לדברי הכל היינו לכדתניא בסמוך, ותנא דרריש ליה לעיל לבנין בית המקדש אסמכתא בעלמא הוא, ועיקר דרשא דלימא [כולכם חייבים בכבודי] מאידך דכבוד אב ואם נפקא ואורחיה דתנא הוא כהכי. רמ"ל.

יכול יתיירא אדם ממקדש, תלמוד לומר את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו, נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש והקישן הכמוז צפסוק אחד מה שמירה האמורה בשבת,

דף ו' ע"ב

לא משבת אתה מתיירא דלא כמיז ציה מורא אלא ממי שהזהיר על השבת, אף מורא האמורה במקדש לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש,

ואי זו היא מורא מקדש לא יכנס אדם בהר הבית במקלו במנעלו בפונדתו ארנקי שאחר צו ממניו ובאבק שעל גבי רגליו, ולא יעשנו קפנדריא לקצר הילוכו שלא להקיף [ויכנס]. [נכנס. ג'] צפתה זה [וינאל. ג'] צסכנגדו ולא לשם עבודה [לעשות בבית המקדש] אלא לעשות זרכיו [חוצן לבית המקדש בצד השני], ורקיקה מוק"ו מפרש צנרכות צפ' הוראה (דף סז) מצי אין לצא אל שער המלך בלגוס שק שאינו מאוס ק"ו לרוק שהוא מאוס לפני הקב"ה,

[ח"ל המחבר סימן קנ"א סעיף ז' יכול לרוק בו [בביהכ"נ] ובלבד שיפשפשו ברגליו, או שיהיה שם גמי שאם ירוק לתוכו לא יהא נראה, וכתב המ"ב ויהיה זהיר שלא ירוק בפני חבירו שימאס בה [ע"פ הגמ' חגיגה ה' ע"ב] והאר"י היה נוהר מרקיקה, וכתב בשערי ציון שהטעם שמותר לרוק שהרי גם בביתו לא קפיד איניש ע"ז, ויש לעיין לאותם האנשים העשירים דמקפידים בביתם על הרקיקה, א"כ גם בביהכ"נ וביהמ"ד יהיה אסור להם לרוק. עכ"ל].

ואין לי אלא בזמן שבהמ"ק קיים, בזמן שאין בהמ"ק קיים מניין? ת"ל ויקרא יט את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו מה שמירה האמורה בשבת לעולם, אף מורא האמורה במקדש לעולם,

[שצריך לירא ממקום המקדש שלא יכנס וכו']. [וראה בגליוני הש"ס שמקדש הוא גם הר הבית שלפניו, ובמאירי כתב שלא יכנס מפתח העזרה ולפנים במקלו

[מדברי המאירי נראה שרק אם יש לאביו צורך במעשה הבן, נקרא כיבוד אב, אבל מרש"י משמע שבכל אופן יש מצות כיבוד אב, וראה ערוך לנר, ובקול תורה].

ת"ל ויקרא יט איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו [אני ה']], כולכם חייבין בכבודי וילפינן לאו דטומאה ולא דהשגת אבדה מללאי דשגת [אלא ודאי צריך לאוקים הברייא בלאו שיש בו כרת דאל"כ היינו לומדים מכאן שאין עשה דוחה ל"ת גרידא?]

[ק"ל אולי באמת מיירי במחמר ולמודין מכאן שאין עשה דוחה ל"ת, ועוד שמא נאמר שנלמוד מכאן בין שהתורה צריך לומר שלא יציית לאביו בלאו, שיש ראייה מכאן שעשה דוחה ל"ת? ובודאי יש על זה בספרים וצריך חיפוש].

אלא לעולם דלמר ליה שחוט לי צשל לי, ואפ"ה לא אינטריך עליה [דגם בלא עליה היה סברא שלא ייבם אלא יחלוץ] **משום דאיכא למיפרך מה להנך שחוט לי צשל לי שכן הכשר מצוה צמילול שגת, צעקירת לא מעשה הוא מקיים עשה דכניוד, וחוה הכשר קיומו, ואי אפשר לקיימו בלא עקירת לאו, הלכך אי לא כתב את שבתותי תשמורו ה"א לידמי, אצל ייבום לא זה בלגד הכשר קיום העשה שהרי יכול לחלוץ ולא יעקור לאו של ערוה ולא אינטריך עליה,**

אלא סד"א תיתי מבנין בית המקדש, דתניא יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת, ת"ל ויקרא יט את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו כולכם חייבין בכבודי # [הלשון "כולכם" שייך יותר בכיבוד אב ואם, ואולי נגרר הלשון משם לכאן], מאי לאו בבונה וסותר אינטריך למיסר [ואף. ג'] על גב דאז מלאכה הוא ואיכא כרת, אי לאו דאשמועינן ה"א אחי עשה דועשו לי מקדש ודמי לאו דשגת,

[אין להקשות דאין ה"א דרחי הא בעידנא דסותר לא מקיים עשה דבנין המקדש? ד"ל כיון דסותר לא הוי מלאכה רק בעל מנת לבנות, דאל"כ הוי מקלקל, שפיר מקיים עשה דבנין, בסותר ע"מ לבנות. ערוך לנר].

וטעמא דכתב רחמנא את שבתותי, תשמורו הא לאו הכי דחי [נשמיה. ג']? לא לאו דמחמר,

ואפילו הכי לא דחי, ואלא דקיימא לן דאתי עשה ודחי ל"ת ליגמר מהכא דלא דחי [אפי' לאו גרידא. ג']?

וכ"ת שאני לאוי דשבת דחמירי [דקי"ל (עירובין דף סט) מחלל שגת כעובד ע"ז ומשום הכי אפי' לאו גרידא לא דמי ומנייהו לא גמרינן. ג'], והא תנא בעלמא קאי [גמרא להו. ג'] לאוי דטומאה והעלם אבדה מללאי דשגת ולא קא פריך,

דתניא יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו וגו' כולכם חייבים בכבודי,

אלא משום דאיכא למיפרך מה להנך שכן הכשר מצוה,

אבני חן על מסכת יבמות

וכו' ומדברי סופרים אף בהר הבית כן, הא מן התורה הר הבית מותר,

אלא סד"א תיתי מהבערה [דעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת, ולכן צריך עליה], **דתנא רבי ישמעאל שמות לה לא תבערו אש בכל מושבותיכם**, **מה ת"ל** והלא כבר נאמר לא תעשה כל מלאכה? [ומפסיק בדברי הברייתא לבררה, ואח"כ חוזר לדברי הברייתא לקמן "משום ר"י אמר תלמיד אחד. ראה רמ"א] **מה ת"ל ! אי לרבי יוסי ללאו, אי לר' נתן לחלק**,

דתניא [כ"ה בשבת ע' ע"א] **הבערה ללאו יצתה** לומר שאין חייבין עליה כרת וסקילה אלא לאו בעלמא **דברי ר' יוסי רבי נתן אומר לחלק** שלא תאמר אינו חייב סקילה עד שיחלל שבת בכל מלאכות, לכך יצאה הבערה מן הכלל לחלק מה הבערה מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייב עליה כרת וסקילה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה כו',

ואמר **רבא תנא** [תנא דבי ר' ישמעאל] **מושבות קא קשיא ליה** [לא תבערו אש בכל "מושבותיכם" ביום השבת], **מושבות** [מושבותיכם] ככל מקום שאדם יושבים אפילו בחוץ לארץ **מה ת"ל? מכדי שבת חובת הגוף היא ואינה מלויה בקרקע ככלאים וערלה ומרומות ומעשרות וחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בח"ל מושבות דכתב רחמנא בשבת למה ליה?**

[ואחר שבירר הקושיא מה ת"ל, חוזר לדברי הברייתא. ראה רמ"א] **משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד, לפי שנאמר דברים כא וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת, שומע אני** [שימותו אותו ב"ד] **בין בחול בין בשבת, ומה אני מקיים שמות לה לא מחלליה מות יומת** [שאסור לחלל שבת] **בשאר מלאכות חוץ ממיתת ב"ד**,

או אינו לקמן מפרש **אלא אפילו מיתת ב"ד** [הוא בכלל מחלליה מות יומת שאסור לב"ד לחלל את השבת] **ומה אני מקיים והומת בחול ולא בשבת, או אינו אלא אפילו בשבת**,

ת"ל לא תבערו אש בכל מושבותיכם, ולחלן הוא אומר במדבר לה והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם **בכל מושבותיכם** גבי מיתת ב"ד כתיב פפרשת רוחמים, **מה מושבות האמורים לחלן בב"ד** נמיתת ב"ד הכתוב מדבר אף מושבות האמורים כאן בב"ד, ואמר רחמנא לא תבערו, [שמכל הדי' מיתות רק בשריפה יש מהל"ט מלאכות],

מאי לאו רבי נתן היא דאמר לחלק יצתה דאמר הבערה אב מלאכה היא וכנכת **ומעמא דכתב רחמנא לא תבערו** הא לאו הכי דחי ואפ"ה אי לאו דאשמעינן ה"א אחי עשה דהומת דמי ליה [הרי שהיה ה"א לומר שעשה שעל ב"ד להרוג דוחה ל"ת של שב? לא רבי יוסי] [ואין מכאן ראייה],

ותיהוי נמי ר' יוסי, אימר דאמר רבי יוסי הבערה ללאו

יצתה הבערה גרידתא, הבערה דב"ד בישול פתילה של אבנא **הוא** ממין חורקה לתוך פיו ויודעת לתוך מעיו, והאי בישול גמור הוא ואב מלאכה הוא דממשכן ילפינן, ובישול סמנין היה במלאכת המשכן לנצב מכלת ומולעת שני,

וא"ר ששת מה לי בישול פתילה מה לי בישול סמנין? [והוצרכנו לשעם זה לאשמעינן דבישול שייך גם בדבר המתפרך והמתרחק באש, ולא דוקא בדברים של אוכל. רמ"א],

אמר רב שימי בר אשי האי תנא דאזכרין דנסיב לה קרא למיסר מיתת בית דין בשבת **לא משום דאיתי עשה ודחי ל"ת** לאו משום דאי לא דאשמעינן ה"א דמיא משום טעמא דעשה דמי, **אלא משום דמייתי בוק"ו** אלא משום דהוא [מיימינא. ג'] ליה בקל וחומר דדמי שבת,

וה"ק מה אני מקיים מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ ממיתת ב"ד, אבל מיתת ב"ד דחיא שבת, מק"ו

דף ז' ע"א

[וכך היינו אומרים ק"ו] **ומה עבודה שהיא חמורה ודוחה שבת** [חמורה היא, שדומה שבת בתמידין ומוספין וקרנות ככור שזמנם קצוה. רש"י שבת קל"ב ריש ע"ב] **רציחה דוחה אותה** שאם היה רוצח כהן ורוצה לעבוד עבודה ב"ד שולחים ומציין אותו למות אלא א"כ היה על גגו של מוצח ועבודה דיו **שנאמר שמות כא מעם מזבחי תקחנו למות** ולא מעל מזבחי, **שבת שנדרת מפני עבודה אינו דין שתהא רציחה דוחה אותה**,

[הקשה הר"ד יעקב דאורליי"ש נימא דיו מה רציחה אינו דוחה עבודה אלא בשב ואל תעשה שבת נמי לא תדחה אלא בשב ואל תעשה? וי"ל דאתיא כרבי מרפון דאמר (ב"ק כה.) היבא דמיפרך ק"ו לא אמרין דיו],

1. רציחה [דוחה עבודה 2] [אינו דין שדוחה שבת 3],
2. עבודה [חמורה]
3. דוחה שבת [שעושין עבודה בשבת]

ומאי או אינו דקאמר הואיל ומקל וחומר אחי דמיא הכי מצינו למימר או אינו אלא אחי מיתת ב"ד לא דמיא?

ה"ק קבורת מת מצוה תוכיח, שדוחה את העבודה מולאחותו כפ"ק דמגילה (דף ג) **ואין דוחה את השבת** אף אחי רמיזה דאף על פי שדומה עבודה לא תמנה שבת,

1. שבת
2. קבורת מת מצוה [דוחה עבודה 2, ואין דוחה את השבת 1],
3. עבודה

הדר אמר והאי דהדר אמר או אינו אלא אפילו בשבת הכי הדר ואמר **קבורת**

אבני חן על מסכת יבמות

מת מצוה גופה תדחה שבת מק"ו, ומה עבודה שהיא דוחה שבת, קבורת מת מצוה דוחה אותה מולאחותו [ברכות י"ט ע"ב, מגילה ג' ע"ב],

[בנויר כתיב כל ימי הנידוי לה' על נפש מת לא יבא, וסמך ליה לאציו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם דהא כולהו צכלל על נפש מת לא יבא הו', ולמה יבא, לאציו פרט למת מנזה, לאמו מה תלמוד לומר, משום מת מנזה לא איצטריך, דמלאציו נפקא, ודרשי ליה צספרי ללמוד שאם היה נזיר זה כהן, דהו' עליה שמי קדושות אף הוא, לאמו הוא דלא יטמא, אצל מטמא הוא למת מנזה, לאחיו מה תלמוד לומר, הרי שהיה כהן גדול והוא נזיר, אף הוא לא יטמא, אצל מטמא למת מנזה, ולאחותו מה תלמוד לומר, אם אינו ענין לזה, מנזה ענין למי שהולך לשמוע את פסמו ולמול את בנו שמטמא למת מנזה. רש"י ברכות י"ט ע"ב]

שבת שנדחה מפני עבודה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה, ת"ל שמות לה לא תבערו,

[פ' ואשמעינן קרא [דלא תבערו] דלא נעביר [דאי קרא דרציחה] [האי ק"ו ברציחה] לדחות שבת, ומינה שמעינן גמי לקבורת מת מצוה שלא תדחה שבת בק"ו, דהא הוא ק"ו [שעשה הגמ' להתיר מת מצוה בשבת, דמה עבודה שדוחה את השבת, קבורת מת מצוה דוחה אותה, שבת שנדחה מפני עבודה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה] הלא איכא למפרך ביה מרציחה שיש בה אותו ק"ו עצמו [דמה עבודה שדוחה את השבת רציחה דוחה אותה, שבת שנדחה מפני עבודה אינו דין שתהא רציחה דוחה אותה] ואינו דוחה שבת [שהתורה גילה בלא תבערו]. רמ"ו],

1. קבורת מת מצוה [דוחה עבודה 2 מולאחותו],

2. עבודה [דוחה שבת],

3. שבת,

מיתת ב"ד דוחה שבת	מיתת ב"ד אינו דוחה שבת	מת מצוה שבת
רציחה	שבת	מת מצוה
עבודה	מת מצוה	עבודה
שבת	עבודה	שבת

ולמאי דסליק אדעתיה מעיקרא דהאי דאיצטריך ליה קרא משום דאי לא כמדיה ה"א דאתי עשה ודחי ל"ת [ולכן יכול ב"ד לשרוף את הגידון בשבת] **מאי או אינו דקאמר** היכי מצי למימר או אינו דלא דחי במאי מימי לן דלא מדחה?

ה"ק [הולך ומפרש מתחלת הקשיא] **מה אני מקיים שמות לה מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ ממיתת ב"ד, אבל מיתת ב"ד דחי שבת, דאתי עשה ודחי ל"ת?**

הדר אמר אימר דאמרינן היינו דהדר ואמר או אינו אלא אפי' צניעות צ"ד לא מדחי לאו דשגת שהרי יש בו כרת דאתי עשה ודחי לא תעשה לא תעשה גרידא, ל"ת שיש בו כרת מי שמעת ליה דדחי,

הדר אמר היינו דהדר ואמר או אינו אלא אפילו צנעת [בא לומר כיון שעשה דוחה ל"ת גרידא לדחי גם ל"ת שיש בו כרת] **אמרו** [וכי] **עשה דוחה את ל"ת** [וכי כשאנו אומרים בכל מקום עזר"ת וכי], **לאו לא תעשה חמור מיניה** שהרי לוקין עליו [ואפ"ה אמרינן] **וקאתי עשה ודחי ליה, מה לי חומרא זוטא ומה לי חומרא רבה** [מה לי לא תעשה גרידא, ומה לי ל"ת שיש בו כרת], **ת"ל לא תבערו** [שאין העשה של והומת דוחה את הל"ת שיש בו כרת דשבת],

[מה לי חומרא רבה וכו', תימה דהסברות הפוכות מלמעלה, דלעיל אמרינן דאי לאו קרא אמרינן מסברא לא דחי והכא משמע איכא? ועוד קשה דא"כ מה קאמר לעיל היכא אשכחין דדחי דאיצטריך עליה למסרה, ושקיל וטרי, הלא איצטריך למכתב עליה דאי לאו עליה ה"א דדחי דמה לי חומרא רבה מה לי חומרא זוטא? וזה לא קשה כל כך דהאי משא ומתן אינו כי אם למאי דסליק אדעתין מעיקרא, אכן דוחק הוא דמ"מ משמע שהסברא מועלת וא"כ הדר קושין לדוכתיה? תוס' ישנים עיי"ש],

[הרמב"ן] בפרשת יתרו מסביר הטעם שעשה חמור שהוא ענין של אהבה ול"ת קל יותר שהוא ענין של יראה, אבל זה דוקא כשמקיימים, אבל כשעובר עליהם מי שאינו ירא, הוא יותר חוטא ממי שאינו אורח. ע"פ קול התורה],

אלא [איצטריך] לעיל קאי דלוקימנא דהא דאיצטריך לא תבערו משום דאי לא כמז דממנא הוה מייטין צק"ו, ולא משום דלמי עשה ודמי ל"ת דכרת [והדרה קושיא לדוכתיה, מדיכי תיתי ליבם אחות אשה שצריך עליה] ועליה למה לן,

אלא סד"א **תיהוי האי אשת אח דבר שהיה בכלל כי כל אשר יעשה מכל המועצות האלה ונכרתו, קלל כלל העריות כרת ויצא מן הכלל ללמוד שאם אין [לה] [לו. רש"י] צניס תמיצס לא ללמוד על עצמו יצא, אלא ללמוד על הכלל כולו יצא,**

דתניא דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל וכו' כיצד?

ויקרא ז' **והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וטומאתו עליו, והלא שלמים בכלל קדשים היו שגבר כלל כרת כנולד כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו וגו' ולמה יצאו צפסוק זה שני? להקיש אליהן ולומר לך, מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח, יצאו קדשי בדר הבית שאם אכלן צטומאט הגוף פטור,**

הכא נמי הא אשת אח בכלל כל העריות היתה, ולמה יצתה יצמה יבא עליה להקיש אליה ולומר לך, מה אשת אח שריא אף כל עריות נמי שריין [כך הייתי אומר לכן צריך עליה?]

מי דמי התם כלל באיסור [כל הקדשים] **ופרט באיסור** [גבי שלמים] איכא למימני למה יצתה **הכא כלל באיסור** [שכל העריות אסורות] **ופרט בהיתר** [אשת אח מותרת] ולאו לךך דרשא דמי דהא צדצר הדסד ילא

אבני חן על מסכת יבמות

לידון,

מהו דתימא הואיל ואישתרי איסור אשת אח שהיה עליה כשמת אחיו בלא בנים [בין שיש באן חידוש גדול שניתר איסור אשת אח שהוא בברת, הייתר אומר שבבבא זה נותר גם איסור אחות אשה שיש על אשה זו], אישתרי נמי איסור אחות אשה [לכן צריך עליה].

ומנא תימרא דאמרין הואיל ואישתרי אישתרי?

דתניא מצורע שחל שמיני שלו שהוא יום הבאת קרבנותיו וצריך לנא בזה הבית ולעמוד בשער נקנור ולהניס ידיו לעזרה ליתן מן הדם לזהות בערב הפסח, וראה קרי בו ביום [ראה לקמן דאם ראה קרי בלילה שלפניו שסתר את ספירת ה' ימים של צרעתו] להני נקט קרי ולא טומאת שרץ ונבלה דטמא שרץ ואפי' טמא מת נכנסין להר הבית כדמפרש באלו דברים (פסחים דף סו) שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו, ושערי נקנור לא נתקדשו בקדושת עזרה כדאמרין בכילד גולין (שם פסחים דף פה), והרי הן כהר הבית ויכול טמא מת ליכנס לשם, אבל בעל קרי משתלח חוץ לשני מחנות כוז כדמפרש באלו דברים זכ וכל זכ לנדות בעל קרי, ומבבל לקריו,

אמרו חכמים אע"פ שאין טבול יום אחר נכנס דטבול יום אחר דקרי אינו נכנס להר הבית, דכל טבול יום הרי הוא בטומאה עדיין לתרומה ולקדשים ולתקדש [עד שיעריב שמשו, או מחוסר כיפורים עד שיביא קרבנותיו] זה נכנס יצא להר הבית ויכניס ידיו לזהות ויעהר לאכול פסחו לערב,

[שהיה צריך לבא להר הבית לעמוד בשער נקנור ולהניס ידיו לעזרה וליתן לו מן הדם בבהונות, ושערי נקנור לא נתקדשו כדאמרין בכיצד צולין (פסחים דף פה: ושם) שכל השערים נתקדשו חוץ משערי נקנור, ששם מצורע עומד ומכניס ידיו לבהונות, וא"ל למה נמנעו בשביל כך מלקדשם יעמוד בעזרת נשים ויכניס ידיו לשער נקנור? ופירש ריב"ן דאין זה לפני ה' דלא הוי באויר העזרה, ואין נראה דאי הוה קדוש בקדושת העזרה הוי שפיר לפני ה', ואומר רבינו חם דעשוי בשביל תקנת מצורעים שיעמדו שם שיהיו עליהם השער בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. תוס'],

מוטב שיבא עשה שיש בו כרת דאם לא יכניס ידיו לזהות לא יטהר לאכול פסחו לערב וידחה עשה שאין בו כרת דויעלמו מן הממנה שאין בו כרת, שאין עושה כרת אלא על ציאת עזרה, וזה לא יכנס לעזרה אלא לשערי נקנור שלא נתקדשו, ויכניס ידיו לזהות ויעהר מנרעמו, וישלם פסחו לעזרה לשמוט ולערב ערב שמשו ויטהר מקריו, [לאו מילתא דפסיקא היא, דיש מקומות שהעמידו דבריהם במקום כרת כדאמרין בפסחים בפרק האשה (דף צב). אלא כאן לא היה נראה לחכמים להחמיר. תוס'],

ואמר ר' יוחנן דבר תורה אפי' עשה לית ביה, שנאמר דברי הימים ב כ ויעמוד יהושפט בקהל יהודה לפני החצר החדשה אומז היום נטהרו ישראל מטומאה שצדיהם צדברי הימים, מאי חצר החדשה? אמר (ר' יוחנן) [רבי] שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום לא יכנס למחנה לוייה להר הבית,

הא לא דמי אלא להך דרשא לדבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש, שאי אתה יכול להחזירו ולהשוותו לכללו ולא להשוות כללו לו עד שיחזירונו לך הכתוב בפירוש הילכך בלאו עליה נמי לא אחי לן שאר עריות לייצוס,

דתניא דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש אי אתה רשאי להחזירו לכללו עד שיחזירונו לך הכתוב בפירוש כיצד?

ויקרא יד וישחט את הכבש באשם מזרע כחי במקום אשר ישחט את החטאת ואת העולה במקום הקדש, כי כחטאת האשם הוא לכהן כדן החטאת כך דין אשם זה, שאין ת"ל כחטאת האשם דהא אשם זה אשם לשחיטה בנפון הלא כבר נאמר זו ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת, ואם למתן דמים ואכילתו הרי הוא ככל אשמות בכלל זאת תורת האשם בלא את אהרן ומה ת"ל כחטאת האשם?

לפי שייצא אשם מצורע מכלל שאר אשמות לידון בדבר החדש שאינו בשאר אשמות בבהן יד ובהן רגל הימנית, והואיל ויציא מכללו יכול לא יהא טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח? ת"ל כו'

דף ז' ע"ב

תלמוד לומר ויקרא יד כי כחטאת האשם הוא [מודמה את האשם של המצורע להחטאת של המצורע] מה חטאת טעונה מתן דמים ואימורים לגבי מזבח אף אשם טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח,

[והשתא לא צריך קרא דושחט את הכבש דכולה מילתא מיניה נמר מהיקשא ובריש איזהו מקומן (ובחים דף מט.) מוקי ליה לעכב. תוס'],

ואי לא אהדריה קרא ה"א למאי דנפק נפק [דהיינו מתן בהונות ושחיטת צפון שכתוב בהדיא. תוס'] ולמאי דלא נפק לא נפק, [ולמאי דלא נפק כגון מתן דמים ואימורים, לא נפק ולא יהיה בו מתן דמים ואימורים עד שיכתב בהדיא. תוס'],

ה"נ ה"א אשת אח דאשתרא אישתראי שאר עריות לא [ועדיין קשה למה צריך "עליה" לאסור אחות אשה?]

אלא סד"א תיתי במה מצינו מאשת אח מה אשת אח מייבמה אף אחות אשה תתייבם [לכן צריך עליה],

מי דמי התם חד איסורא הכא תרי איסורי אשת אח ואחות אשה? [פירוש אפילו תימא דאמרין לעיל מה לי איסורא רבה מה לי איסורא זוטא שאני הכא שהן איסורין מוחלקין. רמ'],

אבני חן על מסכת יבמות

כלל עד שנשא מי את אחותה הא לא אחתהא כלל ו מי לא מודי עולא כהא גוונא שאם ראה קרי בליל יום שמיני שאין מכנים ידיו מחר לכהונות משום קרי דמעכב עליה שלא יצא הואיל ולא יצא מנרעמו בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן לשעה הראויה להצא קרבנותיו דקודם שהותר מנרעמו צא עליו קרי,

[מי לא מודי עולא וכו', ונראה לרבינו יצחק דדייק עולא מדנקט וראה קרי בו ביום משמע בו ביום אבל בלילה לא שמע מינה דמעמא משום דהותר לצרעתו הותר נמי לקריו ולהביא פשיטא ליה הכא דמודי עולא בראה קרי בליל ח'. תוס']

אלא כי איצטריך "עליה" היכא דנשא מת ומת ואח"כ נשא ח' [דהיינו אומרים הואיל ואישרי אישרי להתיר אותה],

ואי בעית אימא אתיא בהיקישא מדרבי יונה איצטריך "עליה" דאי לא כתביה הוה אמינא מימי יצוס אחות אשה להמיר דהיקשא דר' יונה,

דאמר רבי יונה ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע, אמר קרא ויקרא יח כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונברתו, הוקשו כל העריות כולן הוקשו כל העריות זו לזו, ולענין הערלה קנסיו ליה ר' יונה דהצא על יצמוס הכי נמי ה"א [דכיון שהוקשו זה לזה נקיש גם כל העריות] לאשת אח מה אשת אח שריא אף כל עריות נמי שריין ואע"ג דהכא חד איסורא והכא תרי איסורי אין משיצין על ההיקש להכי איצטריך עליה, כתב רחמנא עליה,
[ואם היה אומר בן לעיל ג' ע"ב לא היינו צריכין לכל השקלא וטריא של כמה דפס, והרבה מקומות יש כזה משום להגדיל תורה ולהדירה],

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא מכרי כל עריות דממני איכא לאקושינהו לאשת אח להמיר יצוס ואיכא לאקושינהו לאחות אשה דאסורי לייצוס דפרט צה קרא עליה, מאי חזית דאקשת לאחות אשה דקדמני צריש פרקין מה אחות אשה מיומדת כו' אקשינהו לאשת אח?

איבעית אימא לקולא וחומרא לחומרא מקשינן,
[לחומרא היינו לחומרא בענין עריות, אף שלענין יבום אנו מקלין שאין מייבמים. ראה קול התורה],

איבעית אימא הכא תרי איסורי [אחות אשה שנופלת ליבום יש שני איסורים אחות אשה ואשת אח] והכא תרי איסורי [כל העריות כשנופלות ליבום יש איסור אשת אח, ואיסור ערוה], ותרי מתרי ילפינן, אבל הכא [שנלמד דיתר מאשת אח שהוא רק] חדא איסורא ותרי מחדא לא ילפינן,

רבא אמר ערוה לא צריכא קרא, [דבלאו קרא יודעין את זה מסברא]
דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, כי איצטריך קרא למיסר צרה,

[ותימא דהיכי טעי [רבא] למימר דאיצטריך למיסר צרה טפי מן הערוה, כיון דצרה מלצור נפקא ויש כרת בצרה כמו בערוה? ואומר רבינו יצחק דהשתא נמי

[וא"ת מנא ליה שחדשו מטבול יום דלמא חדשו מטבא מת עצמו? ויש לומר דמשמע ליה שלא חדשו אלא על החצר, וחצר היינו עורת נשים כדמוכח ביחזקאל (מד) ואילו טבא מת אסור אפי' בחיל. תוס'],

ואמר עולא מה טעם צמקת וצמים (דף לב) דאמר עולא ציאה צמקת שמה ציאה ואומיצינה מהא דקתני זה נכנס ומכניס ידו לצהונות, ואי אמרת ציאה צמקת שמה ציאה נהי נמי דנכנס להר הצית משום דעשה שאין צו כרת הוא, לצהונות היכי מצי מעיל ידיה, אידי ואידי עשה שיש צו כרת הוא, דקיימא לן צממנות צהקומץ רצה (דף כז) מחוסר כפורים שנכנס למקדש ענוש כרת, ואין לררין לומר טבול יום ושאר כל העממא? ושי עולא שאני מזרע,

הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו [ראה תוס' ישנים ד"ה הואיל והותר] הואיל והותרה לו ציאה צמקת לנרעמו שהרי עדיין מחוסר כפורים הוא וצברת, והותרה לו מן המורה ציאה זו צמקת, הותר נמי לקריו, אלמא הואיל ואישראלי חד איסורא אישראלי נמי איך דהוה גביה,

[פירוש כיון דביאה במקצת שמה ביאה מה טעם התירו חכמים להכניס ידיו לצהונות, ואם תאמר וכיון דשמה ביאה ואפילו הכי שרי מקצתו משום דאי אפשר בענין אחר א"כ כולו נמי לישתר? וי"ל דלא ניהא שידחה ביאת כולו דכתיב בהדיא ואל המקדש לא תבא, אבל ביאה במקצת לא כתיב בהדיא אלא מהיקשא גמור לה עולא התם מה נגיעה במקצת שמה נגיעה אף ביאה במקצת כו', ועוד יש לומר כיון דאפשר על ידי ביאה במקצת אם יכנס כולו חייב מידי דהוה אחיה לו דרך קצרה ובא לו בארוכה. תוס'],

מי דמי לדעולא

דף ח' ע"א

תינח היכא דנשא מת את אשה זו תחילה ונעשית אשת האם על זה ואחר כך נשא ח' את אחותה וניתוספת איסור אחות אשה על יצמוס וכשמת אחיו צלל צנים ואישראלי איסור אשת אח המוקדס דמוגו דאישראלי איסור אשת אח, אישראלי נמי איסור אחות אשה אישראלי נמי אחות אשה המאוסה, כדעולא דאמר הואיל והותר לנרעמו שהיא ראשונה הותר לקריו שהיא אחרונה,

אלא נשא ח' אשתו תחילה ועמדה עליו צאיסור אחות אשה ואח"כ נשא מת נשאה אחיו המם, וניתוסף איסור אשת אח איסור אחות אשה קדים ואף על גב דהותר איסור אחרון עומד ראשון צמקומו,

ואפי' נשא מת נמי צרישא דקדים ליה איסור אשת אח לא דמיא לדעולא דהתם הוואה קרי צממיני שלו ככר היה מותר מאיסור הראשון קודם ראית הקרי משהאיר המזרח [מותר ליכנס לעורה], והכא נמי תינח היכא דנשא מת ומת תחילה והותר איסור אשת אח ואח"כ נשא ח' את אחותה דחזיא ליה דביני ביני,

אלא נשא מת ולא מת ואחר כך נשא ח' לא איחזיא ליה

אבני חן על מסכת יבמות

א"ל רב אחא בר ביבי (מר. ד"ס וכתב שכן שמו בחולין מזו. רב אחא בר ביבי) לרבינא, ה"ק משמיה דרבא צרה נמי לא איצטרך קרא [וגם אינו בא כלל לאסור שזוהו אין צריך פסוק, אלא להתיר] כי איצטרך קרא

דף ח' ע"ב

למישרי צרה שלא במקום מצוה, מאי טעמא כלומר היכי מידעא הימר מהכא אמר קרא עליה במקום עליה הוא דאסירא דכתיב לנדר למיסר נרה ולא נמסר אחר שלא במקום עליה שריא,

א"ל רמי בר חמא לרבא אימא ערוה גופיה שלא במקום מצוה תישתרי מדכתיב עליה דקאי נמי אלאות אשה [פ' שנלמוד מעליה שרק במקום יבום אסורה ערוה]?

[ודאי לא אבל ערוה פריך דמהיכי תיתי וכו'] אלא על כרחך דאאחות אשה לחד פריך שתהי' מותרת שלא במקום מצוה, ולפ"ז יהיו ג' חלוקים בעריות, אשת אח במקום מצוה מותר ושלא במקום מצוה אסור, ואחות אשה אפכא, ושאר עריות בין במקום מצוה בין שלא מקום מצוה אסורות. ערל"ג,

ולאו קל וחומר הוא במקום מצוה אסירא [במקום שהתורה מצוה לייבם, אסור לייבם ערוה], שלא במקום מצוה שריא?

אמר ליה צרה תוכיח דבמקום מצוה אסירא, ושלא במקום מצוה שריא,

אמר ליה עליך אמר קרא בחייה כל שבחייה אשמן לא משא אמ דאמותא [מרבוי הפסוק למידין שערוה לעולם אסורה],

האי בחייה מיבעי ליה לזעוטי לאחר מיתה [פ' ואין הפסוק מיותר]? הריא ויקרא יח מואשה אל אחותה נפקא # [פ' שאין האיסור אלא בזמן שיכול ליקח שתיהן, ולא כשמתה אחת],

אי מואשה אל אחותה ה"א נתגרשה [שאם נשא אחות אחת וגירשה, שריא, ת"ל בחייה כל שבחייה, דאע"ג דנתגרשה לא?

אלא אמר רב הונא בר תחליפא משמיה דרבא תרי קראי כתיבי מעיקרא כתיב לנדר דמשמע לא היא ולא נרה והדר כתיב לגלות ערוה דמשמע חלה הוא דאסירא כתיב אשה אל אחותה לא תקח לצרור, וכת' לגלות ערוה דחדא משמע, הא כיצד במקום מצוה שתיהן אסורות מדכתיב עליה דמשמע נמסר עליה שלא במקום מצוה היא אסורה וצרתה מותרת,

איפוך אנא במקום מצוה היא אסורה וצרתה מותרת דהא

בעי למיסר לאיסור צרה, ולמידך דשלא במקום מצוה שריא כדמסיק רב אחא לבסוף, והא דקאמר נמי אין לי אלא היא משום צרתה, לא משום דצריך קרא לאיסור, אלא למידך ההיתרא שלא במקום מצוה, והא דפריך מאי שנא ערוה דלא צריכא קרא כו'? גמרא טעי במילתיה דרבא שלא פירש בהדיא למישרי שלא במקום מצוה אתא עליה. תוס'.

וערוה לא צריכא קרא, והא תניא אין לי אלא היא [הברייתא לעיל ג' ע"ב שדורש "עליה" לאסור ערוה ליבום, שואל שמהדרש אין למידין אלא הערוה עצמה, הרי שצריך לימוד לאסור את הערוה]? משום צרתה משום דבעי למימני נרה מנין, [ושואל עוד] והא קתני אין לי אלא הן? משום צרותיהן,

ת"ש רבי אומר ולקמה לו לשה ויצמה, דברים בה ולקח ולקחה דברים בה ויבם ויבמה המ"ל ולקח אשה וייבם וכתיב ולקמה משמע מיעוט זו ולא אמרת לאסור צרות ועריות [הרי שצריך דרש לאסור ערוה ליבום]?

אימא לאסור צרות של עריות,

[לפ"ז אתי שפיר דנקט צרות קודם עריות, אבל לפי ס"ד של המקשן אין לזה טעם. ערל"ג],

והא תרי קראי קנסיב ליה [ולקחה, ויבמה], מאי לאו חד לערוה וחד לצרה?

לא אידי ואידי לצרה, חד למיסר צרה במקום מצוה, וחד למישרי צרה שלא במקום מצוה,

מאי טעמא # [הלשון תמוה, שהרי יש שני פסוקים, ומה השאלה מאי טעמא? אלא קושית הגמ' הוא כיון שאנו דורשין פסוק הראשון לאיסור, איך נהפך פסוק השני להיתר, לזה אמר] ויבם ויבמה מרביא דקרא ימילא דויצמה דרשין הכי במקום ייבום הוא דאסירא צרה נמסר ויצמה הוא דאמיתא לן מיעוטא ולקמה דמיעוט נרה שלא במקום ייבום שריא צרה אכל שלא נמסר יבום כגון נרה נמו מנכרי שריא,

אמר רב אשי מתני' נמי דיקא כדנא דערוה פשיטא לן דקתני חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן [וצרות צרותיהן. ג'], ואילו פטורו' ת' ופוטרות לא קתני שמע מינה,

[אע"ג דמסקינן דלאסור צרתה נמי לא צריך קרא? מ"מ תנא פוטרות דהוצרך להשמיענו איסור בצרה שעדיין לא השמיענו בשום מקום, אבל איסור ערוה דכבר נשנו כל העריות בפרק קמא דבריות (דף ב.) לא איצטרך כאן להשמיענו דאסורה במקום מצוה, דפשיטא דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת. תוס']

ומאי שנא ערוה דלא צריכא קרא דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, צרה נמי לא תיבעי קרא עליה קרא לנדה משום דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת [דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בה כרת] דכתיב לנדר דמשמע לא אחות אשה ולא נרה וכתיב כרת נסוף העריות?

אבני חן על מסכת יבמות

שמגדשה בגט לאחר שגשאה נעשית כאשר ואלס רצה לגרשה מגרשה בגט ואינה צריכה חליצה ומוחזירה אם רצה להחזיר ולא אמרין מזה רמא רחמנא עליה ועצדה ומהשתא תיקום עליה באיסור אשת אח להכי כמיז ולקחה לו לאשה דכיון שלקחה נעשית כאשר לכל דבר "ויבמה" על כרחא שאם גא עליה יבם אפילו בעל כרחא קנאה ויורשה ומטמא לה ולכל דבר היא אשתו בך ביאה,

ורבי דרבי יוסי בר חנינא? מלאשה נפקא, על כרחא מיבמה יבא עליה נפקא [דלא מצאנו בכל מקום שנזכר ביאה או קריבה לאשה שיהא נזכר מלת "על" רק מלת "אל" ויבא אליה, ואקרב אליה, ולא שימוש מלת על אחר ביאה בשום מקום בתנ"ך רק באן גבי יבמה שמורה בעל כרחא. מושך חכמה פ' תצא],

ורבי האי "עליה" מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכדתניא אין חייבין ב"ד להציא פר על העלם דבר אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכן המשיח,

דף ט' ע"א

ולא (בעבודת כוכבים) [בעבודה זרה] אין חייבין צבור להציא פר לעולה ושעיר למעטת אלא על דבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת כגון זיצות וקטור ונסוך והשתחויה אצל מחזק ומנשק לא והך דרשא מעליה נפקא כדמפרש ואזיל,

[[היה קשה לתוס' שמלשון הגמ' משמע כאילו למדין לפר העלם דבר מאחות אשה, אבל באמת למדין אחות אשה מפרשת ויקרא שם דכל דבר שחייבין על זדונה כרת חייבין על שגגתה חטאת, וע"ז מתרין] אנב שימפיה נקט לישנא דמתני' דהוריות (דף ח.) דאייתי לעיל, דשגגתו חטאת לא קים ליה באחות אשה אלא מהבא. תוס']

ותנן נמי כל מצוה שבתורה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת יחיד מביא כשבה או שעירה, נשיא מביא שעיר משיח וב"ד מביאין פר (בעבודת כוכבים) [בעבודה זרה] יחיד נשיא ומשיח מביאין שעירה צבור מביאים פר ושעיר פר לעולה ושעיר לחטאת,

צבור בשאר מצות	עליה מייבום
משיח	לאשמת העם
יחיד ונשיא	מצות מצות
צבור בע"ז	עיני עיני
יחיד נשיא ומשיח	ואם נפש ו"ו מוסף

מה"מ [דמיירי בדבר שחייבין על זדונה כרת ושגגתה חטאת]? דת"ר ויקרא ד ונודעה החטאת אשר חטאו "עליה" רבי אומר נאמר כאן עליה ונאמר להלן עליה במיה שהא מופנה לדרשא מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף כאן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת,

עליה אלגלות ערוהה סמין דמשמע חדא למדרש הכי במקן עליה הוא דלא אסיר לן אלא חדא וקרא דלנרור אשלא במקום מזה, וישלא במקום מצוה שתיהן אסורות?

א"כ לא יאמר עליה דכלא עליה נמי כי קשו קראי אהדדי משניין להו מסביר הכי הימירא למצוה ואיסורא שלא במקום מזה הלכך עליה לחדשי אחא למדרשה אלנרור ולמיסר צרה במקום מזה כערוה ממאי דהאי עליה לאיסורא אצרה ולא לערוה דלמא למישרי תרווייהו במקום מזה אחא והכי משמע ואשה אל אחותה לא תקח לנרור לא היא ולא צרה ואם עליה במקום מזה היא אפי' במייה יתקיים (כמו) יבמה יצא עליה דיצום,

א"ל רב אשי לרב כהנא ממאי דהאי עליה לאיסורא דלמא להתירא וה"ק רחמנא אשה אל אחותה לא תקח לצרור לא היא ולא צרתה שלא במקום עליה אבל במקום עליה שתיהן מותרות א"כ לגלות ערוה דחדא היכי משכחת לה אי במקום מצוה שתיהן מותרות אי שלא במקום מצוה שתיהן אסורות:

גופא רבי אומר ולקח ולקחה, ויבם, לאסור צרות ועריות, מידי צרות כתיבא הכא, ועוד צרות מלצרור נפקא?

"לצרור" מפיק ליה רבי לכדרבי שמעון בפרק ד' אחים (לקמן דף כח) ג' אחין שנים מהם נשואין שתי אחיות או אשה ובתה, וממו ונפלו לפני השלישי הרי אלו חוללות ולא ממייצמו, לפי ששמהן זקוקות לו מנקדשי שני אחיו, וזיקה הוי כקנת קדושין, ואי מייבם חדא מנייהו קנסכי אחות זקוקתו במייה, וזקוקתו הויא כאשר, אצל חליצה בעי, דלא אליס למיהוי כאחות אשה ממש להפטר בלא כלום, ומניא בצרייתא רבי שמעון פוטר בשמהן מן החליצה ומן הייצום וילין טעמא מלנרור בשעה שנעשו צרות זו לזו כגון הכא דנעשו האחות צרות זו לזו בזיקה לא יהא לך ליקוחין אפילו באחת מהן,

צרה (הכא כתיב) [היבא כתיבא]? ה"ק א"כ דהאי ולקחה לגופיה הוא דלמא ליבא קרא ולקח, מאי ולקחה דמשמע דשמים נפלו לו מאחיו ואמר רחמנא ולקחה לאחת ולא לשמהן כל היבא דאיבא תרי לקוחין דאי בעי נסיב האי ואי בעי נסיב האי שריא אי קרינא ולקחה בכל חדא מנייהו שריין כל חדא מנייהו ואי לא קרינא ולקחה בכל חדא מנייהו כגון שהאחת ערוה תרווייהו אסירין, וצרות צרותיהן נמי מהכא נפקא דמשנפלה לו צרת ערוה מאחיו הראשון ונדחת הערוה ממנו נאסרה עליו עולמית משום אשת אח וכשנתייצמה לאחיו השני ולו אשה אחרת ומת וחזרה ונפלה לפני זה לא קרינא צה ציו שנאסרה עליו ולקחה הלכך תרווייהו אסורים וכן לעולם,

ויבמה, במקום ייבום הוא דאסירא צרה שלא במקום ייבום שריא צרה,

ורבנן האי ולקחה מאי עבדי ליה? מיבעי להו לכדרבי יוסי בר חנינא, דאמר רבי יוסי בר חנינא "ולקחה" מלמד

אבני חן על מסכת יבמות

לפי שמצינו שחלק הכתוב בין יחידים למרובים עיר הנדחת יחידים בסקילה לפיכך ממוגן פלט, מרובין בסיף לפיכך ממוגן אבר, יכול נחלוק בקרבנותיהן אם עצדו בני עיר אחת עבודת כוכבים בשוגג יהיו חלוקים בקרבנם שלא יצא כל אחד קרבנו שעיר כיחיד?

תלמוד לומר תורה אחת יהיה לכם אין חלוקים משורת יחיד אלא רוב ישראל או כולן כדכתיב ואם מעיני העדה (במדבר טו) אבל בני עיר אחת יחידים הם,

העלם דבר של צבור	פר
משיח	פר
נשיא	שעיר
יחיד	כשבה
ע"ז ציבור	פר לעולה ושעיר לחטאת
ע"ז יחיד משיח נשיא	שעירה

מתקף לה רב חלקיה מהגרונאי טעמא דכתב רחמנא תורה אחת יהיה לכם, הא לאו הכי ה"א נחלק מאי לייתו, לייתו פר, צבור בשאר מצות הוא דמייתו, כשבה, יחיד בשאר מצות הוא דמייתו, שעיר, נשיא בשאר מצות הוא דמייתו, פר לעולה ושעיר לחטאת, צבור (בעבודת כוכבים) [בעבודה זרה] הוא דמייתו, ואלא מאי שעירה, יחיד נמי היינו קרבנו?

איצטריך ס"ד אמינא הואיל וצבור בהוראה היינו העלם דבר שהורו ד"ד שהעבודת כוכבים מותרת ועשו צדק על פיהם מייתו פר לעולה ושעיר לחטאת אינהו נמי ניתו איפכא, א"נ צריך ואין לו תקנה אפי' לא משכחם לה קרבן לחלק נימא דריכס הני מרזים חילוק צין יחיד וליכא הלך אין להם כפרה קמ"ל,

[במשנה לא תני אמו, שהרי אמו שהיא אשת אביו אסורה לאחיו גם אם אינה אמו, שהרי היא אשת אביו, אבל אי סבירא לן [והוא מחלוקת ר' יהודה ורבנן] שאנוסת אביו מותרת לבנו, יכול להיות שהיא נולד מאנוסת אביו ואמו נישאת אח"כ לאחיו, וכשמת אחיו או אמו נופלת לפניו לייבום, וזה אמו שהיא אנוסת אביו],

א"ל לוי לרבי מאי איריא דתני ט"ו ליתני ט"ז [בדמפרש דלמה לא תני אמו שהיא אנוסת אביו]? א"ל כמדומה לי שאין לו מוח בקדקדו, מאי דעתך [שהיה לו לשנות] אמו אנוסת אביו שנשאה אחיו מאביו אחרי קן, ומת [אחיו] בלל בנים, ונפלה לפני בנה לייבום, אמו אנוסת אביו פלוגתא דרבי יהודה ורבנן היא כדאמר' לעיל (דף ד) ורבי יהודה אוסר בלנוסת אביו ולר' יהודה לא משכחם לה אם נופלת לפני בנה לייבום אלא לרבנן ובלנוסת אביו לא תנא לה דפלוגתא לא קא מיירי ובפלוגתא לא קא מיירי,

אשכחן צבור משיח מנלן? דכתיב במשיח ויקרא ד לאשמת העם כלומר אשמתו כאשמת צבור הרי משיח כצבור, יחיד ונשיא אתיא מצות מצות,

[ומפרש מה שאמר הגמ' בראש העמוד] ולא (בעבודת כוכבים) [בעבודה זרה] אלא על דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, צבור (בעבודת כוכבים) [בעבודה זרה] קרבן עבודת כוכבים כפרשת שלא לך וכי משגו יליף מעיני מעיני מפר העלם דבר,

יחיד נשיא ומשיח במדבר טו מואם נפש אחת הם כתיב כפרשת שלא לך אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח במשמע וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד תחתון מן העליון מנצור והם ילפינן להו מפר העלם,

צבור בשאר מצות	מעיני
משיח	הוקשה כל התורה
יחיד ונשיא	הוקשה כל התורה
צבור בע"ז	ואם נפש
יחיד נשיא ומשיח בע"ז	הוקשה כל התורה

ורבנן האי סברא מנא להו? נפקא להו מדמקרי ליה ר' יהושע [בן לוי רש"ש] לבכירה במדבר טו "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה לענין קרבן כתיב צפר עבודת כוכבים מורה כל המורה צמשמע הוקשה כל המורה לענין קרבן לעבודת כוכבים [וכו'] והנפש אשר תעשה ביד רמה" הוקשה כל התורה כולה (לעבודת כוכבים) [לעבודה זרה] מה (עבודת כוכבים) [עבודה זרה] דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת כדכתיב הם והנפש אשר תעשה ביד רמה ונכרתה אלמא כולה כפרשתא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת מישמע, אף כל דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת,

אשכחן יחיד ונשיא ומשיח דהך היקשא לא משמע אלא הני דכתיב והנפש ואלו לצדן צמשמע שהן יחידין דהני קראי כתיבי כפרשת ואם נפש אחת עבודת כוכבים בין (בעבודת כוכבים) [בעבודה זרה] ובין בשאר מצות, צבור (בעבודת כוכבים) [בעבודה זרה] מנלן?

אמר קרא גבי יחיד ונשיא ומשיח ואם נפש וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד עליון מתחתון צבור מיחידים,

אלא צבור בשאר מצות מנלן? יליף מעיני מעיני שאר מצות מעבודת כוכבים,

ורבי האי תורה אחת מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכדתניא

אבני חן על מסכת יבמות

"בבולן אני קורא".

והאמר רב יהודה אמר רב וכן תני ר' חייא, בבולן אני קורא בהן האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה, ואחותה שהיא יבמתה [שתי אחיות נופלות יחד לייבום] חולצת או מתייבמת [ועיקר מילתיה דרבי חייא משום ייבום שתי אחיות נקט. רש"י לקמן י' ע"א],

[מפורש יפה בפירש רש"י ז"ל היאך אני קורא בהם כך, וברור הוא בציוור השכל למוי שיש לו מוח בקדקדו. ריטב"א]

בפרק ד' אחין [לקמן ב"י ע"א], דתני ד' אחין, שנים נשאו שתי אחיות, וממו הנשואין את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, לפי שמהינן זקוקות לזה ושמהינן זקוקות לזה, ואי נסיב האי קא פגע באחות זקוקמו, ודמיא לאחות אשה במינן [ואחות אשה אסורה גם אם הם אחיות מצד האם],

וקמני התם היתה אחת מהן אסורה על האחד איסור ערוה, כגון שהיתה חמומו או כלמו אסור זה ומותר באחותה, דלאו אחות זקוקמו היא, משום דהך ערוה היא ולא זקוקה ליה, דרשמנא פטרה מיניה מדרשם עליה עליה, והשני אסור בשמהינן,

היתה השניה אסורה על השני איסור ערוה כגון שהיתה חמומו, האסורה לזה מותרת לזה, כגון רחל ולאחיה שמי אחיות ונפלו [שנפלו. פ', ד"ס] לפני לוי ויהודה, רחל חמומו של לוי ולאחיה חמומו של יהודה, רחל אסורה ללוי ומותרת ליהודה דלאו אחות זקוקמו היא דלאה לא זקוקה ליה דהא חמומו היא, ולאחיה אסורה ליהודה ומותרת ללוי ואינה אחות זקוקמו דרחל לא זקוקה ליה דהא חמומו היא [שרחל חמומו אינה זקוקה לו. פ'].

וקמני התם זו היא שאמרנו אחותה כשהיא יבמתה [שנופלות יחד לייבום] או חולצת או מתייבמת, שתי אחיות שהן יבמות זו לזו [דהיינו] שנשאו לשני אחין, ונפלו לפני שני אחים, או חולצות או מתייבמות ראיות לחליצה או לייבום, וכגון שהיתה כל אחת אסורה על האחד איסור ערוה כדפרישית,

וקאמר רב יהודה זכולן ט"ו עריות אני קורא בהם משנה זו האסורה לזה מותרת לזה כו', כלומר אפשר להתקיים ומשכחת זכולן שיהיו צ' אחיות נופלות לפני צ' אחים וזו אסורה לזה משום צמו וזו אסורה לזה משום צמו, וכן צמ צמו וכן כולן, ותהא האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה וימייבמו שמהינן אע"פ שהן שתי אחיות, ולא אמרינן אחות זקוקמו היא,

ברו מאנוסותיו: צמו לא משכחת לה אלא צמו מאנוסמו [פ' שאשה אחת תנשא לשני אחים, כרי ששני אחים יהיה להם בנות שהיו אחיות מן האם, אבל במשנה בראש המסכת משכחת גם בתו מאשתו שניסת לאחיה, וראה תוס' ב' ע"א ד"ה בתו], שאי אפשר לצמו של ראובן וצמו של שמעון להיות אחיות מן האם, שהרי אשת ראובן שילדה לו צמ וגירשה לא נישאת שוב לשמעון שגרושת אחיו היא, אלא הכי משכחת לה ראובן אנס אשה וילדה לו צמ, וחזר שמעון ואנס [ראה תוס' שצ"ל אנס ולא נשא] את אנוסת אחיו שמתרת לו, דלא אסרה מורה אלא אשת אח על ידי קידושין, וחזרה וילדה לו צמ לשמעון, הרי צמ ראובן וצמ שמעון אחיות מן האם ונשאו ללוי ויהודה אחי אביהן וממו ונפלו לפני ראובן ושמעון, צמ שמעון מתייבמת

ולא והרי איסור מצוה לקמן בפרק כ"ד (דף כ) כל שאיסורו איסור ערוה לא חולצת ולא מתייבמת, איסור מצוה כגון שניות מד"ס כדמפרש לקמן בפ"ב (כא), ואיסור קדושה או איסור קדושה כגון שנפלה לפניו ממזרת או נמינה שהיא בלח, חולצת ולא מתייבמת, חולצת דלא אלים איסור לאו צמ כרת לאפקועי ייבום לגמרי, ולא מתייבמת דהא אסורה לוי דפליגי רבי עקיבא ורבנן ופליגי ר"ע דאמר צמ' החולץ [לקמן דף מט] חייבי לאוין כחייבי כריתות דקמני אחיה ממזר כל שאר צמ' שהוא צמ יצא דיש ממזר מחייבי לאוין ולר"ע אלים לאו למיפטרה צמא כלום כערוה גמור' וקתני? בפרקין [בפרק שלנו, דהיינו פרק ראשון] קא אמרינן,

והא בית שמאי מתירין את הצרות לאחין גרם ערוה מתייבמת [דלית להו הך דרשה דלגרו. רש"י לקמן סוף י"ג ע"א] ובית הלל אוסרינן? בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה,

והרי אשת אחיו שלא היה בעולמו

דף ט' ע"ב

דפליגי ר"ש ורבנן פליגי באשת אחיו שלא היה [בעולם] [בעולמו. פ' צ"ב] שני [לקמן דף יח] ומרידך [ליה] [לה. פ'] חליצה, וקתני ואפ"ה קתני לה בממני [דפטורה] [לפטורה. ד"ס]?

בגולד ולבסוף ייבם לא פליגי ר"ש היכא דמת ראובן צמא צמי ועד שלא יצמא שמעון נולד לוי אחיהם ועודה זקוקה ליבם, והיתה [אסורה לו. ד"ס] צנפילה זו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, ויצמה שמעון ומת צמא צמי, מודה ר"ש שאסורה ללוי הואיל והאלי והאסרה עליו שעה אחת צנפילה ראשונה, וכי פליגי ר"ש ציבם שמעון את אשת ראובן ואח"כ נולד לוי ומת שמעון דהתם שרי [לה. ד"ס] ר"ש לייבומי, דלא נפלה לפניו [מכת ראובן אחיו שמת כבר ולא נאסרה עליו כלום שכנפלה לפניו מכת שמעון שהיה בעולמו נפלה] [מכת ראובן מעולם, ולא נאסרה עליו שעה אחת, וכשנפלה לפניו מנשואי שמעון שהיה בעולמו נפלה. ד"ס],

[לכאורה יש כאן חידוש גדול בדברי ר"ש, שהרי אשה זו היתה אשת ראובן קודם שיבמה שמעון, ולוי זה הגם שנולד לאחר שייבם אותה שמעון, מ"מ איך פקע איסור אשת אחיו של ראובן מאשה זו, אלא כיון שכשמת שמעון נותר אשת אחיו של שמעון ע"י שנפלה ליבום, כן נותרת מאשה זו גם האיסור של ראובן, וצריך חיפוש],

והאמר ר' אושעיא צמ' שני [לקמן יח] חלוק היה ר"ש אף בראשונה [במשנה ראשונה של פרק שני דמירי] צמול ולצקוף ייבם? הא איתותב ר' אושעיא,

[הגמ' מקשה עוד על הא דאמרינן אליבא דרבי שהמשנה של ט"ו עריות לא מיירי בפלוגתא, והגמ' מביאה שלשה מאמרי אמוראים [רב יהודה, אבין, ורב ספרא] שמפרשים המאמר לקמן "בבולן אני קורא" דקאי על המשנה של הט"ו עריות, וס"ד דגם רבי ס"ל להני כללי, ואנו רואין שיש במשנה אופנים דלא היו לב"ע, ונמצא דמירי מתני' בפלוגתא, והגמ' מתירן דרבי לא יסבור הכלל של

אבני חן על מסכת יבמות

לראובן דלאו אחות זקוקתו היא, וצת ראובן לשמעון,

בת בתו: וכן בת במו של ראובן ובת במו של שמעון שהיו אחיות מן האב [פ' ו'א ע"י אונם] ומשאו ללוי ויהודה,

בת בנה; וכן גם בנו של ראובן [וכן גם בנו של] שמעון שהיו אחיות מן האם [פ']
שאלה אחת נשאה לבן ראובן ואח"כ לבן שמעון וילדה מהם ב' בנות, ונישאו
ללוי ויהודה,

בת אשר: וכן גם אשמו של לראובן ובת אשמו של שמעון שהיו אחיות מן האב, כגון נחשון שנשא צ' נשים [רחל ולאה] וילדו לו צ' בנות [בלהה וחלפה] ומת נחשון, וינשא צ' נשי [רחל ולאה] ללראובן ושמעון, וצ' בנותיו [בלהה וחלפה] לנשי יהודה, ומתו לוי ויהודה, גם אשת שמעון מתייבס ללראובן ואחותה לשמעון,

בת בתה: וכן גם בתה של אשם ראובן ובת בתה של אשם שמעון שהיו אחיות מן האב [פ'] זה המושל הקדום, שבת נחשון ושני נשאו את ראובן ושמעון, ובלחה נשא את עמרם [איש זר] וילדה בת ומתה, ונשא אחותה ולפה והוליד ממנה בת, ונשאו שני אחיות אלו את לוי ויהודה, ובתו ונפלו שני אחיות אלו לפני ראובן ושמעון].

בת בנה: וכן צמ צנה של אשת זה ושל אשת זה שהיו אחיות מן האם,

חמורתו: וכן חמורתו של ראובן וחמורתו של שמעון שהיו אחיות,

אם חמורתו: וכן אם חמורתו,

אם חמיו: וכן אם חמיו,

אחרות: וכן אחותו של ראובן מאמו ואחות שמעון מאמו היו אחיות מן האב ונפלו לפניהם מלי ויהודה, כגון ראובן ולוי בני יעקב מרחל היו ולה בת מנחשון וכן שמעון ויהודה בני יעקב מצלהה וגם לה היה בת מנחשון, ונשא לי בת צלהה מנחשון ויהודה נשא בת רחל מנחשון, והן שתי אחיות וממו לוי ויהודה ונפלו לפני ראובן ושמעון, בת צלהה אשת לוי אחות שמעון מאמו ואסורה לו ממיצמת לראובן ובת רחל אשת יהודה אחות ראובן מאמו [אסורה לו] ומותרת לשמעון,

אחות אביו: וכן אחות אמו של ראובן ואחות אמו של שמעון היו אחיות מן האב, כגון כלב שנשא שתי נשים חלילה ועברה (דה"א ד') וילדו לו שתי בנות ומת, ונשא יתצאל לאחר מיתתו את שתי נשיו וילדו לו בתי חלילה מיתצאל את ראובן ובת עברה מיתצאל את שמעון, ולי בן יעקב מאשה אחת נשא את בת כלב מחללה שהיא אחות אמו של ראובן מן האם היהודיה נשא את בת כלב מנערה שהיא אחות אמו של שמעון מן האם ומתו לוי ויהודה אשת לוי אחות אס ראובן מותרת לשמעון שהיא בת כלב מחללה ואם שמעון היתה בת יתצאל מנערה ואשת יהודה אחות אס שמעון מותרת לראובן,

אשת אחיו מאמו: וכן אשת אחיו מאמו כגון יעקב שנשא צלה וזה נפחלי מאיש

אחר והוליד ממנה ראובן ולי ועוד נשא זלפה ולא יששכר מאיש אחר וילדה ליעקב שמעון ויהודה וגשאו נפתלי ויששכר שתי אחיות ומהו ועמד לוי וגשא אשת יששכר בן זלפה שלא היה קרוב לו ויהודה נשא אשת נפתלי בן זלפה שהרי נכרית אכלו ומהו זלף בנים ונפלו לפני ראובן ושמעון אשת לוי אסורה לשמעון מפני יששכר בעלה שהיה אחיו מהמו ומותרת לראובן ואשת יהודה אסורה לראובן מפני נפתלי בעלה הראשון שהיה אחיו מהמו ומותרת לשמעון.

אחות אשתו: וכן אחות אשתי [כגון] נפתלי שהיו לו שתי נשים עדה וזלה וילדה לו עדה את דינה וזלה ילדה את נעמה ומת ונישאו נשיו לאחר וילדו שתי בנות ונישאו ראוּבֵן ושמעון את הבנות האחרונות ראוּבֵן נשא את בת עדה ושמעון בת זלָה ולי ויהודה נשאו את שתי בנות נפתלי לוי דינה בת עדה ויהודה נעמה בת זלָה ומתו זלָה בנים ונפלו אחיות הללו לפני ראוּבֵן ושמעון ומנצחַת אשת לוי אחות אשתי של ראוּבֵן מותרת לשמעון ואשת יהודה אחות אשתי של שמעון מותרת לראובן,

אשת אחיו שלא היה בעולמו: אשת אחיו שלא היה בעולם- לא משכחת לה אלא אליבא דר"ש דשרי זייבס ולבסוף נולד, וסימניך מת נולד וייבס מת נולד וייבס, כגון ראובן ושמעון ולוי ויהודה בני יעקב, ונשאו ראובן ושמעון שמי אחיות [ראובן נשא רחל, ושמעון נשא לאה], [בשנת 1900] ומת ראובן בלא בנים [1901] ונולד יששכר ליעקב [1902] ומנאח ליבמתו [רחל] זקוקה לייבס, אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, ויבמה לוי [1903] ומת שמעון אחרי כן [1904], ונולד זבולון [1905], ומנאח [את לאה] עליו באיסור, ויבמה יהודה [1906], ומתו לוי ויהודה [1907] ונפלו אחיות הללו לפני יששכר וזבולון, אשת לוי [רחל] אסורה ליששכר [שנולד 1902] מפני שגא ומנאח באיסור נפילת ראובן שהיה אחיו שלא היה בעולמו, ומותרת לזבולון [שנולד 1905] שגא ומנאח בתימה, דכשנולד זבולון כבר נתיבמה זו ללוי [1903], וזייבס ולבסוף נולד שרי רבי שמעון, ואשת יהודה [לאה] אסורה לזבולון [שנולד 1905] מפני שגא ומנאח באיסור נפילת יחזקאל שמעון אחיו [שמת 1904] שלא היה בעולם, ומותרת [לאה] ליששכר [שנולד לאחר שמת ראובן] שגא שמעון ויהודה,

1900	ראובן נשא רחל, ואחיו שמעון נשא אחותה לאה
1901	מת ראובן בלא בנים
1902	נולד יששכר
1903	לוי ייבם את רחל
1904	מת שמעון
1905	נולד זבולון
1906	יהודה ייבם את לאה
1907	מתו לוי ויהודה ונפלו נשותיהם רחל ולאה לישישכר וזבולון

בלחור: כלתו כגון בן ראובן וכן שמעון נשאו שתי אחיות ומתו ונשאו לוי יהודה אחי ראובן ושמעון ומתו בלא בנים כלתו של זה מותרת לזה ושל זה מותרת לזה וגמלא שתי אחיות מתייבמות.

ורוב יהודה מתרגם להם דרך מחמותו ואילך [פ'] אף שהוא מסר
הלכה זו בשם רב, מכל מקום הוא עצמו לא סבר שיש לפרש את משנתו כולה,
בבבל המקרים המנויים בה, בדרך זו, אולם לדעת ר' חייא אפשר להבין כך את כל
המשנה. שטן, אבל שיתא בבי דרישא לא אצל שם עריות דצבא דרישא

אבני חן על מסכת יבמות

ששתיהן אסורות על שני האחין לא שייך לומר שמתייבמות, ובאמת אין בהמאמר "האסורה לזה וכו' מתייבמות" שני חידושים, והוא רק חידוש אחד, וקושיית הגמ' כאן הוא שבאמו אנוסת אביו כשהן אחיות לא משכחת רק חצי החידוש, ובחציה באמת אין כל כך חידוש,

[ומפרש] אי יעקב ב' אחיות אנס וילדה לו האמת לו, והאמת יהודה, ונשא ראובן אנוסת אביו אמו של לוי, ושמעון נשא אנוסת אביו אמו של יהודה אחותה שהיא יבמתה משכחת לה [ששתי האחיות נופלות יחד לייבום] נופלת לייבום לפני לוי ויהודה צניה משכחת לה האסורה לזה מותרת לזה לא משכחת לפי ששתיים אסורות על שניהם, אמו של לוי אסורה לו משום אמו ואחותה משום אחות האם, וכן ליהודה, ושתיים פעורות מן החליצה ומן הייבום,

ואי ב' נכריות אנס וילדו לו ב' צנים ונשאום ב' צנים מאשה אחת ונפלו לפני צניהם האסורה לזה מותרת לזה משכחת לה, אחותה שהיא יבמתה לא משכחת לה אצל לא אחיות ניהו, ועיקר מילתיה דרבי חייל משום ייבום שתי אחיות נקט,

רב אשי אמר לעולם לית ליה לרבי הני כללי, ובפלוגתא קמיירי כלומר לא חימא דהא דלא תני אמו אנוסת אביו משום דלא משכחת [בה] הני כללי, דלרבי ל"ל הני כללי, ולא חימא להכי שבקיה דלא מיירי בפלוגתא דפלוגתא ודאי קמיירי ומאי אין לו מוח דקאמר ליה ה"ק ליה כו',

ומאי כמדומה אני שאין לו מוח בקרקדו דקאמר ליה? ה"ק ליה מ"ט לא דייקת מתני' [שאם היה לך מוח היית מדייק], דמתני' ר' יהודה היא [דאסר באנוסת אביו] ולא משכחת לה שמפול אס לפני צנה לייבום מאחיו ומאביו,

דקתני שש עריות חמורות מאלו, מפני שהן נשואות לאחרים [ר"ל חומרתן היא שא"א שישארו כי אם לאחרים, ולא לאחיו של זה. יבין] צרותיהן מותרות [ומונה רק שלשה מהששה] אמו, ואשת אביו, ואחות אביו, [לכאורה זה אותו דבר שנקרא לעיל ח' ע"א צרה שלא במקום מצותה],

מאי אמו אילימא נשואת אביו, היינו אשת אביו? אלא לאו אנוסת אביו וקתני מפני שהן נשואות לאחרים, לאחרים אין לאחין לא,

מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא ר' יהודה דאסר באנוסת אביו, משום הכי לא תני ליה [במשנה עם ה"ו נשים],

א"ל רבינא לרב אשי, לר' יהודה [דאוסר אנוסת אביו] גמ' משכחת לה דאי עבר ונסיב את אנוסת אביו ונפלה לייבום לפני צנה וליתני? "דאי" [שהאח נישא את אנוסת אביו באיסור] לא קתני, [דמנא לא צא להורות לנו דין אדם הפושע או שאירע לו מקרה ולא קיים דברי חכמים. רשב"ם פסחים ק"ה ע"א],

לא תני צו אני קורא בהן ואף על גב דכפולו משכחת לה, מ"ט כיון דבתו, באונסין משכחת בנשואין לא משכחת לה לא מימוקמה אלא צנת אנוסה וכדפרשין, בנשואין קמיירי באונסין לא קא מיירי צאונסין לא קא מיירי מתמימן [דכבולן אני קורא בהן משמע ברגיל להיות. תוס']. ואידי דלא תני צמו לא תני להו לכולה עריות משום דצ צמו,

ואביי מתרגם אף בתו מאנוסתו, כיון דאשכוחי משכחת לה, אי בעיא מן האונסין תהוי, [אי בעיא מן הנשואין תהוי],

אבל אשת אחיו שלא היה בעולמו לא, מאי טעמא כיון דלר"ש הוא דמשכחת לה, לרבנן לא משכחת לה [כדמפרש רש"י לעיל] בפלוגתא לא קא מיירי,

ורב ספרא מתרגם אף אשת אחיו שלא היה בעולמו, ומשכחת לה בשיתא אחים ואליבא דר' שמעון

דף י' ע"א

וסימניך מת נולד ויבם, מת נולד ויבם [כדפרשין. ד"ס], [וזה סיום הקושיא על רבי] אלמא מדתני רבי חייל כבולן אני קורא בהן ואפילו באשת אחיו שלא היה בעולם, אלמא תנא דמתני' תני פלוגתא, דהא רבי חייל אמתני' קאי, [אינו מובן יפה, דהא מתניתין דהאסורה לזה כו' שנויה בפ' ד' אחין וכבר שני לעיל ט' ע"א בפרקין קא אמרינן? רש"ש, # ואולי י"ל דמקשה משם כיון ד"כבולן אני קורא" קאי על המשנה בפרקין],

[ומתריץ הגמ'] אלא לרבי הני כללי דר' חייל לית ליה הלכך לא מוקמי מתני' בפלוגתא, אלא צנול ולצסוף ייבם לדברי הכל,

[ז"ל רבי לעיל ט' ע"א, א"ל כמדומה לי שאין לו מוח בקרקדו, מאי דעתך אמו אנוסת אביו, אמו אנוסת אביו פלוגתא דרבי יהודה ורבנן היא, ובפלוגתא לא קא מיירי, אבל כאן מפרשים דברי רבי באופן אחר, רב אדא קרחינא קמיה דרב כהנא אמר וכו', רב אשי אמר לעולם לית ליה לרבי הני כללי, ובפלוגתא קמיירי וכו', וצ"ע איך יתפרשו דברי רבי לעיל לפי פירושים אלו],

רב אדא קרחינא קמיה דרב כהנא, אמר משמיה דרבא, לעולם אית ליה לרבי הני כללי להכי לא נקט לה צמתני, שאי אמה קורא צה [באמו אנוסת אביו] האסורה לזה מותרת לה, ואחותה כשהיא יצממה מתיצממת [ומפרש דבריו דלא משכחת] שיהו ב' אחיות נופלות להמיצם, ותהא זו אסורה לה משום אמו, וכן זו על זה, ומותרת לשני, והכי קא"ל אמו אנוסת אביו בחדא משכחת לה אלא מלא משכחת לה או האסורה לה מותרת לה, או אחותה כשהיא יצממה בתרתי לא קמשכחת לה,

[עצם הדבר שיש אופן של "אחותה שהיא יבמתה" הוא גם קצת חידוש ששתי אחיות שהן ניסות נופלות יחד לייבום, אבל סיום המאמר "או חולצת או מתיימת" הוא המשך של החידוש של האסורה לזה מותרת לזה, אבל כאן

אבני חן על מסכת יבמות

אכל הכא כולהו אחין אסירי בתריויהו,

[ומקשה] ולימא ליה רבי יוחנן לר"ל חייבי לאוין היא חייבי לאוין ניהו האמין על חלוצה וז שחזרה ונפלה לפניהם ולא קיימא עלייהו בברת, דהא איהו פליג עליה דר"ש בן לקיש לקמן ואמר בין שאר האחים בין החולץ אין חייבין על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת וחייבי לאוין בני חליצה ויבום ניהו כלומר זקוקה היא להתייבם ואין אסור לאו פוטרת מן החלוצה דהא מאחות אשה ילפינן שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת, והלכך לא מצי למיתנייה במתני?

לדבריו קאמר ליה [ר"י לר"ל] לדידי [לא קשה כלל דהא] חייבי לאוין הם וחייבי לאוין בני חליצה ויבום ניהו, אלא לדידך חייבי כריתות ניהו [ולדברך קשה למה לא שנה אותה במשנה, והתירין היא] לפי שאינן בצרת צרה,

איתמר החולץ ליבמתו וחזר וקדשה, אמר ר"ל הוא אין חייב על החלוצה כרת, והאחין חייבין על החלוצה כרת,

(על הצרה בין) [ובין. ג'] הוא ובין האחים חייבין על הצרה כרת אם הימה לה צרה ונפטרה בחליצתה של זו, דכתיב בית חלוצ העל בית אחד הוא חולץ ואין חולץ שני בתים, ואותה צרה חמורה [הימנה. ג'] לעמוד על כולן באסור אשת אח בברת [משנפטרה. ג'] מהן, כדמפרש טעמא,

ורבי יוחנן אמר בין הוא ובין האחין אינן חייבין לא על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת,

מ"ט דר"ל? אמר קרא דברים כה אשר לא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה,

[הלימוד היא כיון שהיא אומרת בשעת החליצה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה, ואם הוא יכול עוד לייבם איך היא יודעת שלא יבנה עוד. פניני הדרך בשם משכיל לרד"ך],

איהו [אח זה שחליץ] הוא דקאי בלא יבנה, אבל אחיו כדקיימי קיימי באסור אשת אח, ועלה דידה [על אשה זו שחליץ] הוא דקאי [החולץ קאי עליה רק] בלא יבנה, הא צרה כדקיימי קיימי,

ורבי יוחנן אמר נך מי איכא מידי דמעיקרא אי בעי האי אח חליץ ואי בעי האי אח חליץ שהרשות ביד כולן, ואי בעי להאי [לאשה זו] חליץ ואי בעי להאי חליץ ולענין צרמה נמי מעיקרא אי בעי להאי חליץ ואי בעי להאי חליץ, והשתא משום דחליץ חד למדא קאי עלה על צרה בברת וכן אחיו על כולהו בברת !

אלא איהו [החולץ] שליחותא דאחים קעביד [האי שליחותא דידהו עבד] דמעיקרא היה הרשות ביד כולן איהו [האשה החלוצה] שליחותא דצרה קעבדה וכן היא שליחותא דצרה עבדה, וכי היכי דהוא עלה בלא יבנה קן על צרמה בלא יבנה וכן האחים על שמהם,

א"ל רב אשי לרב כהנא [רב כהנא לרב אשי. ד"ס] **בלא דאי נמי משכחת לה** שלא עבר זה המנהג בנישואים # [אבל עדיין צריך לאוקמה שהאב עשה איסור] **יעקב אנס כלתו** [רחל אשת ראובן בנו] ועבר על דת והוליד ממנה בן [שמעון] ומה [ראובן] בלא בנים ונפלה לה [רחל] קמי ברה [שמעון], ומינן דאיהו אסירה צרתה נמי אסירה?

א"ל [באחותא דהיתירא] קמירי [באחותא] דאיסורא לא קמירי [שחסר ב"כ ישובו אחים יחדיו"],

ואף על פי כן בדקה לוי [במתניתיה. ד"ס] הגיהה והוספה לאמו אנוסת אביו כמנחתו [ראה רש"י בתובות נ"ג ע"ב דלוי סידר כתיבתא ששה סדרים כר' חייא וכרבי אבשיעא, וראה שבת קנ"ו ע"א כתב בפנקסיה דלוי], דתני לוי אמו פעמים פוטרת צרתה ופעמים אינה פוטרת צרתה,

כיצד היתה אמו נשואת אביו [אשת אביו] ונשאת [באיסור] **לאחיו מאביו** [דהוי אשת אביו שהוא בברת] ומה לא מפסי קדושין זה שהרי אשת אב בברת, ואמרין לקמן אין קדושין מופסין בחייבי כריתות דברי הכל, הלכך כשמת רשע זה לא נפלה זו לייבום לפני בנה דלאו אשת אח הואי ואינה פוטרת צרמה זו היא אמו שאין פוטרת צרתה,

דף י' ע"ב

היתה אמו אנוסת אביו ונשאת לאחיו מאביו ומה קידושין מופסין זה, ואפילו לר' יהודה הקידושין מופסין בחייבי לאוין זו היא אמו שפוטרת צרתה וכשמת נמצא צרמה צרמה ערוה ופטורה, ואע"פ שישנו חכמים במשנתנו חמש עשרה יש לנו להוסיף שש עשרה כגון זו [ע"כ דברי לוי],

חלוצה בוי"ו = אשה שחלצה, חליצה בוי"ד = מעשה החליצה.

[פליגי ר' יוחנן ור"ל לקמן נ"ג ע"א דר' יוחנן סבר כולה ביתא בלאו שאם אח אחד חליץ האשה החלוצה אסורה על שאר האחין בלאו, ור"ל סבר כולה ביתא בברת משום אשת אח, ורק על החולץ הוי האשה בלאו],

א"ל ר"ל לרבי יוחנן ללוי דאמר "דאי" נמי קתני דהא מתני רבי יהודה וצדיק לה לוי אמו אנוסת אביו, לתני [במתני' עם ה"ט"ו נשים, וללוי היה צריך להיות ט"ו, ליתני עוד אשה] **החולץ ליבמתו וחזר וקדשה** וקידושין מופסין לו זה דאיהו עליו אלא בלאו דכתיב אשר לא יבנה את בית אחיו כיון שלא בנה שוב לא יבנה ומה בלא בנים ולו אשה אחת, דמגו דאיהו אסורה [לאחים] דקיימא עלייהו בברת לר"ל, דאמר לקמן בשמעתין האמין של חולץ חייבין על החלוצה כרת, צרמה נמי אסורה צרתה נמי אסירה?

א"ל ר"י לר"ל לפי שאינה בצרת צרה דליכא למיתני זה הלכה צרמה ונשאת לאחד מן האחין דהא לכולהו אסירה, דכל עריות דמתני' על האחד מהם ערוה ועל שאר אחין מותרות, ומצי למיתני זה הלכה צרמה ונשאת לאחיו השני,

אבני חן על מסכת יבמות

אין לה עליו כלום כמאן? בר"ל דאמר האמין מייצגין על החלוצה כרת,

רבינא סבר לה כרבי יוחנן ומתריץ לה אליבא דרבנן, החולץ ליבמתו וחוזר וקדשה [ואח"כ מת] צריכה חליצה מן האמין, מאן אחין אחין הגולדים [מכבר] כמאן בר' יוחנן [שהיא אסורה עליהם רק בלאו],

[וכך יפרש הסיפא] עמוד אחד מן הילודים אחר חליצה או אפילו אחר קדושין וכשמת זה החולץ וקדשה קדשה אומי ילד אין לה עליו כלום ולאו משום חליצה, אלא משום דהויא אשת אחיו שלא היה בעולמו מנפילה ראשונה כמאן כרבנן דאמרי אפילו ייצס ולגסוף נולד אסירא,

איתמר הבא על יבמה, ובא [אח"כ] אחד מן האמין על צרתה, פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר [האח הבא על הצרה] בכרת, וחד אמר בעשה בית אחד הוא בונה ואין בונה ב' בתים, ולאו הנא מכלל עשה עשה,

מ"ד בכרת כריש לקיש דאמר לאו שליחות דאמין קעביד, הלכך הוא ניהו דקאי עלה בעשה, אבל אמין כדקיימי קיימי באיסור אשת אח, ומ"ד בעשה בר' יוחנן דאמר איהו שליחותא דאמין קעביד וכי היכי דלדידיה הויא זרה בעשה לאמין נמי הויא בעשה,

אמר רב יהודה אמר רב צרת סוטה אסורה היה נשוי ב' נשים וזינתה האחת מתחתיו ויש עדים ומת בלא בנים, היא וזרתה פטורות אף מן החליצה מאי טעמא? טומאה כתיב בה ונסתרה והיא נטמאה (במדבר ה) בעריות דכתיב אל תטמאו בכל אלה (ויקרא יח),

מתיב רב חסדא רבי שמעון אומר ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה האשה שהלך בעלה למדינת הים וזכו ואמרו לה מת בעליך ונשאת, ואח"כ בא בעלה תלך מזה ומזה, מתו [שני בעלי] אשה זו שהיא יוצאת בהן] אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין, רבי שמעון אומר ביאתה או חליצתה [של האשה עצמה] מִאִחִיו של ראשון פוטרת היא לכתחלה את צרתה, שהרי היא כשאר נשים לגבי יצס, דלא קנסוה רבנן מיצס, דודאי שריא ליה שאנסה היטה (ששענה) [שקצורה] שמת, אלמא נבעלה תחת בעלה שריא צרתה לייצס, ואפי' רבנן לא פליגי אר"ש אלא בדידה אבל בצרתה מודו?

[אמר לך רב] אמינא לך אנא סוטה דאורייתא שזינתה והמורה אסרה זה ואת אמרת לי סוטה דרבנן דהא מדאורייתא שריא שניסת ע"פ ב"ד בעד אחד ולאנסה היא ורשמנא שריא דכתיב (במדבר ה) ועד אין זה תרי אלא אחד, והיא לא נתפסה אסורה הא נתפסה מותרת, ורבנן הוא דגזרו זה כי היכי דתידוק שפיר שמת בעלה עד שלא תנשא,

ודקארי לה מאי קארי לה הא לא אמר רב אלא בקוטה דאורייתא דכתיב זה עומאה? קסבר האי דפריך כל דתקון רבנן בעין דאורייתא תקון ואי קוטה דאורייתא היא וצרתה אסורה [ופטורות אף מן החליצה], הכי נמי הו אסרי רבנן זרה מייבוס ומזכרי לה חליצה,

איתיביה ר' יוחנן לר"ל, החולץ ליבמתו וחוזר וקדשה ומת [ועכשיו הוא נופלת לאחין ליבוס עוד פעם מן הקדושין] צריכה חליצה מן האמין, בשלמא לדדידא דאמינא חייבי לאוין נינהו היינו הצריכה חליצה מן האמין, אלא לדדידא דאמינא צריכה חליצה נהי נמי דקידושין תפסי בה דליתיה לא קאי עלה בכרת, מיהו כשמת תיפטר ותלך מן האמין משום ערוה הוילי וצכרת היא עליהו [משענה שחלץ לה האח ראשונה],

[השיב ר"ל לר"י שהביריתא פותרת את עצמה] ולטעמיה אימא סיפא עמוד אחד מן האמין וקדשה שלא קדשה החולץ אלא אחד מן האמין אין לה עליו כלום דאין קידושין מופסין לו זה ואינה צריכה הימנו גט, דאין קידושין מופסין במייצג כריתות ואי חייבי לאוין נינהו אמאי אין לה עליו כלום?

אמר רב ששת סיפא אתאן לר"ע דאמר אין קידושין מופסין בחייבי לאוין ורישא רבנן ומיהו מייצג לאוין הוא דצרי הכל [והביריתא יהיה אליבא דר' יוחנן שחלוצה אינה רק חייבי לאוי על כל האמין],

וליתני לדברי ר"ע אין לו עליו כלום [ראה תוס', וראה ריטב"א וז"ל דאע"ג דאשכחן טובא דאמרינן רישא רבנן וסיפא ר' פלוני? הכא בבבא יתירתא קשה לן למה לי למוחני בבא דסיפא כלל, ליתני ארישא גופא שלדברי רבי עקיבא אין לה עליו כלום],

דף י"א ע"א

קשיא לרב ששת דשנייה הכי,

רב אשי סבר לה כריש לקיש דאמר בכרת [שהחלוצה הוא בכרת על האמין], וסיפא נחא ומתריץ לה לרישא דביריתא דקמי' נריך חליצה באמין שנוולו לאחר חליצה וקדושין של שני ו בר' שמעון דאמר ייצס ולגסוף נולד לא מהניא [אוסרת] נפילתה מן הראשון למהוי עלה אשת אחיו שלא היה בעולמו, הלכך זיקתה נפילה לא אסרה לה עליה דהאי, הוילי וכשנוול כבר קדשה זה,

רבינא סבר לה בר' יוחנן דאמר חייבי לאוין נינהו ורישא נחא ומתריץ לסיפא דקמי' אין לה עליו כלום באמין שנוולו לאחר מכאן ו כרבנן דאמרי אשת אחיו שלא היה בעולמו היא ולא תקשי רישא לסיפא,

[וחוזר ומפרש] רב אשי סבר לה כריש לקיש [שאלו האמין שחיו כשחלץ חייבין עליה ברת] ומתריץ לה בר' שמעון [שאמין הגולדין לאחר שקדשה האח לאחר שחלץ לה אין עליהם דין "שלא היה בעולמו"],

החולץ ליבמתו וחוזר וקדשה צריכה חליצה מן האמין, מאן אחין אחין הילודים שנוולו אחר קדושין של זה ולא איתסרה עליהו בחליצתה דהא זיקת קמייתא לא רמאי לייבומי, ומשום אשת אחיו שלא היה בעולמו לא מיתסרה כמאן בר"ש דאמר ייצס ולגסוף נולד שריא, עמוד אחד מן הגולדים [שנוולו מכבר] שהיו בשעת חליצה ראשונה וקדשה

אבני חן על מסכת יבמות

הויה ואישות כתיב בה צאונה הנאסרה לבעלה יש זה הויה דכמיז והיתה לאיש לאחר אישות, דכמיז או כי ימות האיש האחרון לא יוכל בעלה הראשון, משניסת לאחר על ידי קידושין ואישות, וכגון דגירסה הראשון הוא דקאי קמא בלא יוכל, אבל מונה תחתיו לא,

בעא מיניה רב יהודה מרב ששת המחזיר גרושתו משניסת ומת, צרתה מהו להמייבס,

אליבא דרבי יוסי בן כיפר לא תיבעי לך, כיון דאמר ר' יוסי בן כיפר טומאה במחזיר גרושתו הוא דכתיבא, צרתה כמותה [דגמיר טומאה טומאה. ד"ס] מעריית, ואי משום דכתיב בה [במחזיר גרושתו] דברים כד תועבה היא דמשמע מיעוטא היא ולא גרסה [לא נדרוש בן אליבא דר"י בן כיפר, אלא נדרוש] היא תועבה ואין בניה תועבין איכא למידרש מיעוטא אצניה, דאין צתה הימנו פסולה לכהונה, הא צרתה תועבה,

כי תיבעי לך אליבא דרבנן אע"ג דאמור רבנן טומאה בסוטה הוא דכתיב [ולא כתיב לשון טומאה במחזיר גרושתו להשוותה לעריות לאסור צרתה], אין מקרא יוצא מידי פשוטו [דהא סוף סוף כתיב ובה לשון טומאה], או דלמא כיון דאיעקר איעקר?

איכא דאמרי אליבא דרבנן לא תיבעי לך כיון דאיתעקר איעקר, כי תיבעי לך אליבא דרבי יוסי בן כיפר מאי, אע"ג דאמר ר' יוסי בן כיפר טומאה במחזיר גרושתו הוא דכתיבא, מיעט רחמנא "היא" תועבה ואין צרתה תועבה, או דלמא היא תועבה ואין בניה תועבין, הא צרתה תועבה?

א"ל תניתוה [לקמן מ"ד ע"א] היתה אחת כשרה ואחת פסולה מי שנפלו לפניו שתי יבמות מאת אחד, ביאתה או חלייתה של אחת מהן פוטרת גרסה [ומה הדין אם] היתה אחת כשרה ואחת פסולה וכו' אם היה חולץ חולץ לפסולה [ולא יפסול את הכשרה לכהונה. רש"י לקמן], ואם היה מייבם מייבם לכשרה,

מאי כשרה ומאי פסולה, אילימא כשרה כשרה לעלמא מיוחסת וכשרה לכהונה פסולה לעלמא כגון שהיתה גרושה או חלוצה מצעל אחר ופסולה לכהונה כיון דלדידיה חזיא דהוא ישראל מאי נפקא ליה מינה הי ליעצעי לחלוץ ואי צעי לייבם הי ליעצעי לייבם?

אלא לאו כשרה כשרה ליה, פסולה פסולה ליה וכשרה לעלמא לכל העולם ומאי ניהו מחזיר גרושתו כגון שהחזיר אחיו גרושתו ולו [לאחיו] אשה אחרת ומת, דהוי הגרסה פסולה לזה שאינה ראויה לאחיו, ואשמועינן דאע"ג דכמיז זה טומאה גרסה דכמיז היא תועבה, דאי שאר חייבי לאוין כגון אלמנה לכ"ג וגרסה לכהן הדיוט מאי אמת לאשמועינן, וקתני ואם היה מייבם, מייבם לכשרה?

מתיב רב אישי נכנסה עמו לסתר המקנא לאשמו ואמר לה אל תסתרי עם איש פלוני ושהתה עמו כדי טומאה, אסורה לכיתה לבעלה שמה זינתה שרגלים לדבר, שהרי קינא לה ונסתרה ואסורה לאכול בתרומה ואם כהנת היא אסורה בתרומה כדילין צמקת סוטה (דף כח) נטמאה נטמאה ונטמאה ג' פעמים אחד לבעל ואחד לבעל ואחד לתרומה ואם מת חולצת

דף י"א ע"ב

ולא מתייבמת טעמא מפרש צ"ק דסוטה [קמני מיהא] חולצת קשיא לרב? [אמר לך רב] אמינא לך אנא סוטה ודאי ואמרת לי את סוטה ספק,

ומ"ש סוטה ודאי [שפטורה אף מחליצה] (מ"ט) משום דכתיב בה טומאה, סוטה ספק נמי טומאה כתיבא בה [בדמיון] דנסתרה לישנא מעליא נקט אבל באמת נבעלה?

דתניא ר' יוסי בן כיפר אומר משום רבי אלעזר, המחזיר גרושתו # [לא הבנתי הלשון, שהלא אין הדיבור שכבר החזיר אלא הוא רוצה להחזיר] מן הגיטות משינסת לאחר ומת או גירסה אסורה [אסורה לחזור] לראשון מן האירוסין שנתארסה לאחר ומת, מותרת לחזור לראשון משום שנאמר [עיי' שב שמעתתא שער ב' אות י"א בשם תלמידי הרשב"א] דהכי דאמרו חכמים "משום שנאמר" אינה אלא מדרבנן דברים כד אחרי אשר הוטמאה נבעלה,

וחכ"א אחת זו ואחת זו [אף אם רק נתקדשה ע"י אדם אחר] אסורה דכמיז והיתה לאיש אחר, והויה היינו קידושין, וכמיז לא יוכל בעלה הראשון אשר שלמה וגו',

אלא מה אני מקיים אחרי הוטמאה, לרבות סוטה שנסתרה [שגם אסורה לבעלה, וכאן סיום הקושיא שסוטה ספק נמי כתיב בה טומאה]? [וא"ת והכי מפקי רבנן קרא מפשטיה דפשטיה דקרא במחזיר גרושתו כתיב ו"ל דלא מסתבר להו למיקרי טומאה לגיטואי גרושה כיון דבעילתה היתר היא. תוס']

[ומתריץ] (ומאי) [מאי. ד"ס] נסתרה [שמרבה מאחרי אשר הטמאה] נבעלה ואמאי קרי ליה נסתרה? לישנא מעליא נקט,

[ומקשה] נבעלה טומאה בהדיא כתיב בה במדבר ה ונסתרה והיא נטמאה [ולמה צריך לזה הפסוק אחרי אשר הטמאה]? למיקם עלה בלאו [שאם בא עליה בעלה לאחר שזינתה עובר בלאו ולוקה],

ור' יוסי בן כיפר דמוקי כולה קרא צמחזיר גרושתו לאו בסוטה המונה מתת בעלה לית ליה, ואפי' זנאי נמי ואפילו פשיטא לן דזנאי מאי טעמא?

אבני חן על מסכת יבמות

לא לעולם כשרה כשרה לעלמא פסולה פסולה לעלמא
לכונה ודקאמרת כיון דלדידיה חזיא מאי נפקא ליה מינה?

משום דרב יוסף דאמר רב יוסף כאן שנה רבי צמשה זו דקמני
חולץ לפסולה [לימדנו. ג'] רבי לא יספיק אלס מי צורו לע"פ שאין צריך להם
ואחרים צריכים להם כגון הכא [דכיון. ג'] דיכול לחלוץ לפסולה ותפטר הכשרה לא
יתלוץ לכשרה ויפסלנה לכונה והא דרב יוסף צפ' החולץ [לקמן מד] עלה דהא
משנה לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם,

[יש ללמוד מכאן חומר הענין של כל תשחית, שהרי החשש שאשה זו שנעשית
חלוצה תרצה להנשא לכהן הוא דבר רחוק שהרי הכהנים הם רק חלק קטן של
ישראל, ואפ"ה חיישינן לזה],

[כל מקום שנאמר כאן שנה רבי הפירוש הוא כאן שנה דבר זה ומכאן נלמוד
לעלמא, אמנם הגאון בספר בית יוסף הלכות פסח סי' תמ"ד כתב וז"ל וכתב
הרא"ש וכו' ובירושלמי מפרש כאן שנה רבי וכו' ופירש לדעת הרא"ש ז"ל כאן
שנה רבי דבר זה אבל בעלמא אינו סובר כן. יבין שמועה כללים נוספים כלל
תכ"ט # ואינו מבין איך יתפרשו דבריו כאן]

ת"ש המחזיר גרושתו משנשאת היא וצרתה חולצת, היא
וצרתה ס"ד חלילה למרווייהו למה לי [אלא] אימא או היא או
צרתה ?

ולאו תרוצי קמתרצת לה, תריץ הכי היא חולצת צרתה או
חולצת או מתייבמת,

אמר רבי חייה בר אבא, רבי יוחנן בעי המחזיר גרושתו
משניסת [באסור] צרתה מהו לייבס? אמר ליה רבי אמי
ותיבעי לך היא גופה?

[לעיל באבכית רב יהודה היו שני צידי האיבעיא בדרשת פסוקים, אין דרשינן
ג"ש של טומאה, או דרשינן הוא תועבה ואין צרתה תועבה, אבל כאן מיבעיא
ליה מסברא, שהרי אח זה המחזיר גרושתו נשא אותה לאשה, ואין איסורו אלא
משום לאו, ואם איש אחר יבעול אותה דינו כבועל אשת איש, ועכשיו שמת אח
זה יש סברא לומר שאחיו ייבמו אותה, וזה שאלת הגמ' ותיבעי לך היא גופא],

היא גופה לא קמיבעיא לי, דאמרינן קל וחומר במותר לה
בעלה זה שמת אסורה נאסרה [עליו ?] תחלה כשנשאת לשני (ומזר הראשון
והחזירה צאיסור ולמחר מת. ג') באסור לה כגון יבמה לא כל שכן,
[ונמצא שאיסור של אשה זו הוא רק משום ק"ו, ולכן שואל אם הק"ו הוא רק
לאסור את האשה עצמה, או כיון שהאשה עצמה נאסרה מק"ו, זה גורם שגם
צרתה לא תתייבם, בדוגמא של ערוה רגילה שהיא בכרת שגם צרתה נאסרת],

כי קא מיבעיא לי צרתה מאי, מי אלים ק"ו למידחי צרה האי
ק"ו דלמנן צמותר לה נאסרה או לא?

[לאוסרה לייבום קא מיבעיא ליה, דלפוטרה מן החליצה לא מהני קל וחומר
אפילו להיא גופא כדאמרינן פ"ק דסוטה (דף ו. ושם) דספק סוטה חולצת ולא
מתייבמת משום ק"ו. תוס']

רב נחמן בר יצחק מתני הכי אמר ר' חייא בר אבא בעי ר'
יוחנן, המחזיר גרושתו משניסת מהו? א"ל ר' אמי ותיבעי
לך צרתה? צרתה לא קמיבעיא לי דלא אלים קל וחומר
למידחי צרה, אלא כי קמיבעיא לי היא גופה מאי, מי אלים
קל וחומר במקום מצוה [פ'] כיון שהתורה כתבה "ויבמה" צריך לימוד
גמור לומר שלא תתייבם, # אבל הק"ו יש להשיב עליה, [ראה תוס' י"ב ע"א],
או לא?

דף י"ב ע"א

אמר ליה תניתוה אמרווייהו לישני מהדר היתה אחת כשרה ואחת
פסולה דקמני אחת כשרה ואחת פסולה אלמא היא אסורה ולמה מותרת אם
היה חולץ חולץ לפסולה, ואם היה מייבם מייבם לכשרה,

מאי כשרה ומאי פסולה, אילימא כשרה כשרה לעלמא
פסולה פסולה לעלמא, כיון דלדידיה חזיא מאי נפקא ליה
מינה? אלא לאו כשרה כשרה ליה פסולה פסולה ליה
ומאי ניהו מחזיר גרושתו [שהיא עצמה "פסולה" ואינה מתייבמת, אבל
צרתה "כשרה" ומתייבמת], וקתני אם היה מייבם מייבם לכשרה
[והאבעיא הראשונה נפתר דצרתה מתייבמת, והאבעיא השניה נפתר שהיא
עצמה אינה מתייבמת והיינו מטעם ק"ו?]

לא כשרה לעלמא, פסולה לעלמא [ואין לפשוט כלום מכרייתא זו],
ודקאמרת כיון דלדידיה חזיא מאי נפקא ליה מינה? משום
דרב יוסף, דאמר רב יוסף כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי
בורו ואחרים צריכים להם,

ת"ש המחזיר גרושתו משניסת היא וצרתה חולצת, היא
וצרתה ס"ד [ששניהם צריכות לחלוץ]? אלא אימא או היא או
צרתה [הרי שאף אחת אינה מתייבמת]? ולאו תרוצי קא מתרצת
לה, תריץ הכי היא חולצת צרתה או חולצת או מתייבמת,
[ומ"מ נפשטה הלשון השני של האיבעיא, שלפי המסקנא אנו רואין שהיא עצמה
אינה מתייבמת, מטעם הק"ו],

אמר רב לילי בר ממל אמר מר עוקבא אמר שמואל צרת
ממאנת נפלו לפניו צ' יצמות מאת אחד גדולה וקטנה ומיאלה צו הקטנה
[ביבם] צרתה אסורה,

למאן למאן [אסורה] אילימא לאחים אף לשאר אחין, השתא היא
גופה שריא מותרת לזה דאמר שמואל מיאנה בזה מותרת בזה
צרתה מיבעיא?

אלא לדידיה ליכס שמיאלה צו אסורה [הצרה] דמילון עקר ליה לזיקה וקאי
עליה בנשאת את, וז"ל מילון נישואין קמאי עקר והרי היא נכרית אללו ומותרת לו
? גזירה דרננן היא [לאסור קטנה זו על היבם לאחר שמיאנה בו] הואיל ולא
מיאלה בראשון, ומכא נישואין נפלה להתייבס נראית כנשאת אחיו, והכי אמרי' לקמן

אבני חן על מסכת יבמות

משעת נפילה נראית ככלתו כו' והא דשמואל צפ' צ"ש (לקמן דף קז).

ומאי שנא ממאנת דשריא לאחין, דלא עבדא בהו מעשה
[שלא מיאנה אלא באח אחד], צרה נמי לא עבדא בהו מעשה [שרק הקטנה מיאנה בו, אבל צרתה לא מיאנה בו], [תימנה נהי דלא עבדה ביה מעשה מ"מ כיון דהממאנת אסורה ליה הוי צרתה כצרת ערוה ודחי' מדמה לה לממאנת דשריא לאחין. תוס'?]?

גזירה משום צרת בתו ממאנת דלמישרי גרמ צמו קטנה שנפלה לו
לייבוס ומיאנה צו, דלמרינן [ראה להלן בגמ'] נישואין קמאי קא עקרא ואין זו גרמ ערוה,

וה"ד מילין צממו הוילי והוא קיים דלין מילין אלא צימומה שלא קיבל אביה קידושה? משכמת לה צימומה צמי האב כדמנן צפרק צ"ש קטנה שהשיאה אביה ומתגרשה הרי היא יתומה צמי האב דפקע לה זכומיה מינה משימיה מרשותו ואם הלכה וגשתת לאחי אביה יכולה למלן צינס צמי אביה,

וצרת בתו ממאנת מי אסירא, והתנן וכולן אם מתו או
מיאנו צרותיהן מותרות, דמיאנה במאן, אילימא דמיאנה
בבעל היינו גרושה, אלא לאו ביבם [וקשה על שמואל דאמר צרת ממאנת אסורה]??

לא לעולם בבעל ותרי גווני גירושין,

ומ"ש כי מיאנה בבעל דעקרינהו לנישואין כי מיאנה ביבם
נמי נישואין קמאי קא עקרא?

משום דתני רמי בר יחזקאל דתני רמי בר יחזקאל מיאנה
בבעל קטנה יתומה נכרית שמיאנה צבעל מותרת לאביו מותרת לחמייה
לפי שעקרמה לקדושין והרי היא כמפומה ולא כלתו היא, [אבל אם מיאנה]
ביבם אסורה לאביו דכיון דלהנו נישואין קמאי לוקקה ליבם, נראית כלשמו גמורה ונראית ככלתו של זה אלא משעת נפילה נראית ככלתו,

[שכשארם מקדש קטנה אין לדבר פירסום, ולכן אם מיאנה בו מותרת לאביו, אבל אם האדם מת והיא נופלת ליבום יש לדבר פרסום שהיתה נשוי לבן המת, ולכן חוששין למה שיאמרו הבריות],

ה"נ צממו ממאנת משעת נפילה שנפלה צמו לפניו והוצרכה למלן צו
נראית כצרת בתו נראית כצרת אחיו, ונראית כצרתה, צרת הצמ, [ואע"ג דהיא נופא גורה, לאו גורה לגורה היא? דקסבר שמואל דכולה דרא גורה היא, דאי לא הא לא קיימא הא, ומיהו רבין דפסק בצרת ממאנת דשריא, סבר דגורה לגורה היא. רשב"א],

[ענין חדש] **אמר רב אסי צרת אילנית אסורה** הרי שהיה נשוי צ' נשים והא' אילנית, אילנית דוכרניתא דלא ילדה לשון חיל זכר מן האלן, ומת בלא צנים שמיין אסורות להתייבס ופטורות מן החליצה **שנאמר** דברים כ"ה ו' והיה הבכור "אשר תלד" פרט לאילנית שאינה יולדת וכיון דפטורה קיימא עליה צאשת אב וצרתה צרת ערוה, ואע"ג דהאי והיה הבכור אשר

תלד מימוקס צמיכלתין לקמן (דף כד) צגדול האחים, ומתבא נפקא לן מזה צגדול לייבוס? מ"מ דרשין הך פרט לאילנית "מאשר תלד" דקרא יתירא הוא כיון דהצכור צינס גופיה משמע [שגם בלי מלים אלו היה מובן, שהרי לעיל בפסוק ה' מסיים יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה, ואח"כ בפסוק ו' והיה הבכור (אשר תלד) יקום על שם אחיו המת],

מתיב רב ששת שלשה אחין נישואין שלש נשים נכריות,
ומת אחד מהם ועשה בה שני מאמר קדושי יבמה [בבבא או בשטר. לקמן ג"ב ע"א], **ומת, הרי אלו שמי חולצות ולא**
מתייבמות דלילו כנסה הוה פקעה זיקה קמיימא ולא הוה עלה אלא זיקת נשואי האחרון, אבל מאמר לא מפקע זיקה והוילי עלה קצת זיקת ראשון וקצת זיקת האחרון,

שנאמר דברים כה ומת אחד מהם [וגו'] **יבמה יבא עליה, מי**
שעליה זיקת יבם אחד ולא זיקת שני יבמין ולא זו שמתו צ' בעליה [האח שמת ראשון, ואח השני שקדש אותה ומת], וזיקת שניהם עליה, ושמיין [אשה של אח שמת ראשון, ואשה של אח השני] אסורות מדרבנן, וקרא אסמכתא צעלמא כדמפרש צפ' ד' אחין, וצחלינה דחדא לא מיפטרע אידך דלאו מצית אחד קאמו הוילי ולא כנסה, ואי לא עבד צה מאמר לא הוילי עלה אלא זיקת ראשון והוילי לה שמי יבמות הצאות מצ' צמים ושמיין מתייבמות,

וקתני עלה אמר רב יוסף זו היא צרת אשת אח מאב
שאיסור נפילה גרם לה שנפלה צ' פעמים מוסיק אחת שלא מצינו
בכל התורה כולה כגון זאת שחאסר, אלא מדרבנן הוה דמימסר, שאין
כאן איסור ערוה [ואפ"ה] ואסורה צרתה,

זו היא למעוטי מאי, לאו למעוטי צרת אילנית דשריא
[שדומה להלכה זו שאילנית מותרת לבעלה, וגם יבמה זו שעשה בה אח השני מאמר היא מותרת לו. וראה תוס', ותוס' ישנים]? **לא למעוטי צרת**
אילנית דאסירא,

ומאי זו היא זו היא דאיסור נפילה גרם לה צרתה בעיא
חליצה, אילנית אפילו חליצה לא בעיא, מ"מ? הא
דאורייתא תלד למעוטי צרת אילנית דאסירא ואפילו חליצה לא צעיא הא
דרבנן כדמפרש טעמא צפ' ד' אחין [דקא אסרי. ג'] לה על [אח] השלישי,

תנן וכולן אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו
אילניות צרותיהן מותרות [הרי שצרת אילנית מתייבמת]? **לא**
קשיא כאן דכך אסי [שאוסר צרת אילנית] **שהכיר בה** צשהכיר צה כשנאשה שהיא אילנית ואין כאן מקח טעות והרי היא אשתו וצרתה הוילי צרת אילנית וצתמנא פטרה מאשר תלד כאן ומתיי' **שלא הכיר בה** כשנאשה שחאסר אילנית ומקחו מקח טעות ולא אשתו היא לפיכך צרתה מותרת דלאו צרת אילנית היא ,

דיקא נמי דקתני שנמצאו לאחר נישואין ולא קתני שהיו שמע
מינה,

אבני חן על מסכת יבמות

אמר רבא

וחכ"א אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת, ומן השמים ירחמו משום שנאמר תהלים קמז שומר פתאים ה',

דף י"ב ע"ב

מדקאמר שמא תתעבר ושמא תמות ולא קאמר ומות דלא הו' משמע שאל תתעבר ממות ודאי מכלל דאיכא קטנה דמיעברא ולא מתה, א"כ מצינו חמותו ממאנת כגון שילדה בקטנו' [בעלה ראובן, והיא רחל בת י"א שנה וילדה בת דינה] כמין זמן האמור למעלה בשנה י"ב שנמצאה ולא מתה [וילדה בת] וקדש [לחיו] [שמעון] את בתה [דינה] ונמצאת זאת חמותו קטנה [שרחל שהיא בת י"א שנה היא חמותו של שמעון, ואם מת ראובן בעלה רחל נופלת לשמעון והיא חמותו, וכדי שלא ישארו לראובן בנים צריך לומר שמתה דינה, או שמת ראובן ויבם לוי את רחל ואח"כ מת לוי בלא בנים ונפלה רחל לשמעון] ונאזיה למאן עד י"ב שנה, ותנן אי אתה יכול לומר בחמותו ואם חמותו ואם חמיו שנמצאו אילונית או שמיאנו?

איכא שמא תתעבר ותמות [פ' ובודאי תמות], דאמר רבה בר ליואי גבול יש לה קודם הזמן הזה האמור למעלה קודם י"א אינה מתעברת כל עיקר, תוך הזמן הזה היא מתה ועוברת מת לאחר זמן הזה אמר י"ב היא חיה ועוברת חי,

איני והא תני רבה בר שמואל אי אתה יכול לומר בחמותו ואם חמותו ואם חמיו שנמצאו אילונית או שמיאנו שכבר ילדו ומדמלי טעמא צולד מכלל דקטנה היא דאי לאו קטנה היא לימני שצבר גדלו?

אלא לעולם שמא תתעבר ושמא תמות, ואלא קשיא תך [מתני' דקתני שלא תמצא חמותה ממאנת]?

אמר רב ספרא בנים הרי הם כסימנים הלכך אין לך יולדת ממאנת אפי' היא קטנה [שאינה יכולה למאן אם ילדה כבר], ואית דאמרי בנים עדיפי מסימנים, למאי נפקא מינה דאפילו לרבי יהודה דאמר עד שירבה השחור במסכת נדה אף משהביאה שמי שערות ממאנת עד שירבה השחור שיהיו שם שערות הרבה בבנים מודה

דף י"ג ע"א

ורב זביד אמר אין בנים בלא סימנים והיולדת בקטנות חזקה הביאה סימנים ומשהביאה סימנים כמין זמן לא תמאן [אינה יכולה למאן עוד] דהני סימנים גמורים נינהו, דס"ל לרב זביד תוך זמן כלאחר זמן [בשנבנם הילדה לתוך השנה נחשב כלאחר השנה] לענין סימן ולא למרינן שומא [ווארצ"ע, יבלת. המהרגם דף ק"ב] נינהו,

ונברוך [אם יש לה שערות] חיישינן שמא נשרו,

הניחא למ"ד פלוגתא דפ' יולא דופן [נדה דף מו] חוששינן [שמא נשרו],

הלכתא צרת אילונית מותרת ואפי' הכיר בה ואע"ג דהכיר בה אחיו # [וקיימה] והוא אשמו, לא מימסר לה צרתה [צרת אילונית] משום צרת הבת, דכי אסר רחמנא צרת ערוה במקום מזה הוא דאסרה, והא כיון דאילונית היא דכלאו ערוה נמי לא חזיא לייצוס הוי צרתה צרת ערוה שלא במקום מזה, וכך מפורש בהלכות גדולות, ואפילו צרת בתו אילונית [מתייבמת],

ואלא הא דקתני שנמצאו [ואם ידע בן קודם שנשאה שייך יותר לשון שהיתה אילונית] תני שהיו, [ואע"ג דאמרין לעיל ע"א דקא נמי דקתני שנמצאו, ואסיקנא ש"מ? יש לנו כיוצא בה הרבה דאסיקנא בהו שמע מינה ואפ"ה לא קיימין. רשב"א],

כי אתא רבין אמר ר' יוחנן אחת צרת ממאנת צינס [דאסר שמואל לעיל גזרה משום צרת בתו ממאנת, ס"ל לרבין דהוי גזירה לגזירה], ואחת צרת אילונית [דאסר רב אסי לעיל מפני שאינה יולדת, ס"ל לרבין בדאמרין לעיל בראש העמוד] ואחת צרת מחזיר גרושתו משנשאת [דילפינן לה מק"ו לעיל שאינה מתייבמת, לא ס"ל לרבין הק"ו] כולן מותרות [להתייבם],

[ודוקא צרת ממאנת דעלמא, אבל צרת בתו ממאנת אסורה כדמי בר יחזקאל דאמר הואיל ובשעת נפילה נראית ככלתו, ה"נ הואיל ובשעת נפילה נראית כצרת בתו. רשב"א],

תני רב ביבי קמיה דרב נחמן שלש נשים משמשות במוך מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות כדי שלא יתעברו קטנה מעוברת ומניקה,

קטנה שמא תתעבר ושמא תמות,

מעוברת שמא תעשה עוברת סנדל' ולד שאין לו צרת פנים וקיימא לן במסכת נדה (דף כה) אין סנדל שאין עמו ולד משל לאדם שסטר את חצירו והחזיר לזרמו לאחוריו דכשהיא מעוברת וחוזרת ומתעברת דוחק האחד את חצירו ופוחת לזרמו,

[יש בכתיבי הרפואה ממקרים ששוב נתעברה אשה, שהיתה מעוברת כבר, אף שהוא דבר רחוק],

מניקה שמא תגמול בנה וימות אם תתעבר תהא צריכה לגמול את בנה מלהניק כמו ויגמל [בראשית כא] לשון הבדלה,

ואיזו היא קטנה הראויה להטעבר ולמות מבית י"א שנה ויום אחד עד י"ב שנה ויום אחד פחות מ"א ודאי לא תתעבר ויותר מ"ב אם תתעבר לא תמות, פחות מכאן ויתר על כן משמשת בלא מוך כדרכה והולכת דברי ר"מ,

אבני חן על מסכת יבמות

מומרת דקמני ומתה צמו או נתגרשה ואין צריך לומר זו דג' אחים דגירש ולבסוף כנס קתני [והמשנה השניה לקמן אומר הלכה שאין בה שום חידוש שהרי כבר אמרנו שאפילו כנס ולבסוף גירש מתרת, וכ"ש גירש ולבסוף כנס]:

שנינו במשנתנו וכל שיכולה לזמן [ולא מיאנה צרתה חולצת ולא מתייבמת]: ותמאן הערוה השתא ותאמר אי אפשי בקדושין שקדשוני אמי ואמי לבעלי המת ומעקור קידושין הראשונים ותתייבם צרתה?

לימא מסייעא ליה לרבי אושעיא, דא"ר אושעיא הא דתנא לקמן בפ' ד"ג [ק"ו ע"א], וצ"ה חומרים [שקמנה ממונת] צעל וציס ממונת למאמרו הוא דממאנת, שאם עשה היצם מאמר [ציצממו. ד"ס] קטנה, ומיאנה זו, מפסיק מיאון את המאמר וחזרה לזיקה לצדה וחולצת, ואע"ג דגדולה שעשה זה מאמר ולא רצה לבעול קי"ל בפ' ר"ג [לקמן דף ג] צריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו הכא מיאון עקר [למאמר. ד"ס] ולא צעיל גיעא ואינה ממונת לזיקתו לעקור נשואים ראשונים ולהפסיק זיקת ייצוס וללכת בלא חליצה, [וה"ה. ד"ס] גבי ערוה לא עקר [ליה. ד"ס] מיאון דהשתא לנשואין קמאי למישרי צרתה?

לא צרת ערוה שאני רצון גזרו שלא תמאן ליצומי צרתה דלא לזלוזי צרת ערוה דלמא אמי [למישרייה. ד"ס] דתני רמי בר יחזקאל מיאנה כלתו בבעל צעלה מותרת לאביו מותרת לחמיה דעקרתה [לנישואין. ד"ס] והויא כמפומת צנו ומותרת לו, מיאנה ביבם אכל מת צנו צעלה הראשון ומיאנה בזיקת יצם אע"ג [דנשואי. ד"ס] קמאי עקרה אסורה לאביו אלמא משעת נפילה כלתו היא משעה שנפלה להתייצס וזקקה ליצם מחמת נישואין הראשונים נראים אותם נישואין גמורים למיהוי אשת המת וכלתו של זה,

אלמא משעת נפילה נראית ככלתו הכא נמי צרת ערוה משעת נפילה שמקקה הבת ליצם למאן צו מחמת קידושין ראשון נראית כצרת בתו נראים נישואים גמורים למיהוי אשת המת וצרתה צרת הבת ואי שריש ליה אחי למישרי צרת הבת צעלמא:

מתני': שש עריות יש ש חמורות מאלו ומזה חומר שלהן מפני שנשואות לאחרים שנשואות לאחרים ואין יכולין להנשא לאחר מאביו, ואם מתו צעליהן שהן [נכרים] אכל זה צרותיהן מותרו' להנשא לזה,

אמז אינה יכולה להנשא לאחר של זה מאביו שהרי היא לו אשת האב, ואשת אביו, ואחות אביו, ואחות מאביו, ואשת אחי אביו, ואשת אחי מאביו וכן אשת האב ואחות אביו ואשת אחי מאביו שהיו לו בנים ואשת אחי אביו, כולן אסורות לאחר מאביו כשם שאסורות עליו, ואין בהן דבר ייצוס על זה לעולם,

ואם נישאו [נשים אלו] לאחרים ולהם נשים אחרות ומתו [בעליהן] מותרות לנשא לזה, שאין צרת ערוה אסורה אלא כשנפלה לייצוס עס הערוה פעם אחת [פ"י יחד], שזיון שפותרה [הערוה] לצרת ערוה, עמדה עולמית באיסור אשת אח שיש לה בנים,

בית שמאי מתירין הצרות לאחים צרת ערוה להתייצס לאחר דלית להו

אלא למ"ד אין חוששין מאי איכא למימר? אפי' למ"ד אין חוששין משום צער לידה חיישינן [בזיון שילדה, ודאי היו לה ונשרו בצער לידה], לא דוקא והוא הדין צער עיבור. תוס' עיי"ש]:

כיצד פוטרות צרותיהן וכו': מנהני מילי דצרת צרתה פטורה?

[ולקמן (דף יג.) דקא בעי מנה"מ, לא אצרות צרותיהן קאמר דבהדיא דריש להו בבריתא מלצור, אלא על אפי' הן מאה דמתניתין קאי, ואמר רב יהודה דכולהו משתמעי מלצור, ורב אשי סבר דמלצור לא משמע אלא תרי ואפי' הן מאה מסברא נפקי דצרתה מ"ט אסורה כל כך שאוסרת גם צרתה דבמקום ערוה קיימא צרת צרה נמי תאסור צרה אחרת דבמקום ערוה קיימא. תוס' לעיל ב' ע"א ד"ה עד סוף העולם],

אמר רב יהודה דאמר קרא ויקרא יח לצרור התורה ריבתה צרות הרבה,

רב אשי אמר סברא היא, צרה מ"ט אסירה דבמקום ערוה קיימא, צרת צרה נמי במקום ערוה קיימא [פ"י כיון שהערוה פוטרתה הרי היא באיסור אשת אח. שם, או שהתורה נתנה בה דין של הערוה עצמה]:

שנינו במשנתנו כיצד אם מתו הן כו': ואפילו כנס אחיו [שמת אח"כ] את הנכרית ולבסוף גירש את צת אחיו, דהו להו כרות זו לזו קודם גירושין, אפי' קשרין ליה לייצומי, דקמני ומתה צמו או נתגרשה הואיל וצעמ נפילה לא [היו. ד"ס] כרות זו לזו,

ורמינהו [שנינו לקמן ל' ע"א במשנה] ג' אחים [ראובן, שמעון, לוי] שנים מהן נשואים ב' אחיות [רחל, לאה] ואחד נשוי נכרית [חנה], גירש אחד מבדלי אחיות [ראובן] אשתו [רחל] ומת הנשוי נכרית [לוי] וכנסה המגרש [ראובן את חנה] ומת ונפלה נכרית [חנה] לפני שלישי [שמעון] שגשו אחות אשתו של [זוה. ד"ס] הראשונה [לאה אחות רחל] דהויא [לה הך. ד"ס] צרת אחות אשה משנתגרשה, כדמיהן מותרות, הואיל ולא הייתה אחות אשתו של זה צרה לנכרית זו, שקודם [נשואיה. ד"ס] של זו נתגרשה זו היא שאמרו שאם מתו או נתגרשו צרותיהן מותרות,

מעמא דגירש ואח"כ כנס אבל כנס ואח"כ גירש לא?

א"ר ירמיה תברא קשיין אהדי מי ששנה [משנה] זו לא שנה [משנה] זו, האי תנא דמתני' סבר מיתה מפלת מיתת העל מפלת נשוי לייצוס, הלכך אפי' כנס ולבסוף גירש כיון דצעמ מיתה לאו צרת הבת היא שריא,

והאי תנא [דמתני' תנא] ? של המשנה לקמן] סבר נשואין הראשונים שהאשה נשאת לבעלה מפילים אותה לייצוס, הלכך משנעשית צרת ערוה עשה אחת אסורה עולמית,

רבא אמר לעולם חד תנא הוא וזו דמתני' דהכא דכנס ולבסוף גירש

אבני חן על מסכת יבמות

הן דרשה דלגור, ובית הלל אוסרים,

דף י"ג ע"ב

חלצו הנרות [של הערוה] מן האמין [אליבא דב"ש שהצרות מותרות לאחים]
ב"ש פוסלין מן הכהונה שחליטה חליטה, ובית הלל מכשירין לפי
שחליטתן שלא לזרוך והרי כחולצת מן הנכרי,

נתייבמו לאחים בית שמאי מכשירין אותן לכהנים אם נתאלמנו מיצמיהן
ובית הלל פוסלין שנבעלו לאסור להן והנבעלה לפסול לה עשהה זונה והזונה
אסורה לכהונה,

אע"פ שאלו אוסרים [ב"ה לחלוץ ולייבם] ואלו מתירין, אלו
פוסלין [לכהונה] ואלו מכשירין, לא נמנעו בית שמאי מלישא
נשים מבית הלל אע"פ שזני הכרה שנתייבמו כב"ש ממוזרים [הם לב"ה]
שהרי באיסור אשת אח היא עליהם ואשת אח זכרת, וזני עריות שהן חייבי כריתות
ממוזרים הם כדאמרין בפירקין, אפ"ה לא נמנעו ב"ה מלישא נשים מב"ש לפי
שהיו מודיעים להם אותן הנצרות מן הנצרות ופורשים ולא בית הלל מבית
שמאי,

כל הטהרות והטמאות שהיו אלו מטהרים ואלו מטמאין,
לא נמנעו עושין טהרות אלו על גבי אלו אלו משאילים כלים
לאלו:

גמ': אמר רבי שמעון בן פוי מאי טעמא דבית שמאי [שצרות
צריכות ייבום או חליצה]? דכתיב דברים כה לא תהיה אשת המת
החוצה לאיש זר החלוטה שהיא נכרית ליצט לא תהיה לזר חוצה מכלל
דאיכא פנימיות כהנה קרובה ליצט, ואמר רחמנא לא תהיה [שאינה
מותרת לשוק בלא כלום],

ובית הלל מוביעי להו לכדרב יהודה אמר רב, דאמר רב
יהודה אמר רב מניין שאין קידושין תופסין ביבמה יבמה שלא
חללה מניין אם נתקדשה לשוק שאין קדושין תופסין אע"ג דחייבי לאוין בעלמא
תפסי בהו קידושין? שנאמר לא תהיה אשת המת החוצה לאיש
זר, לא תהיה בה הויה לזר אינן תופסין,

[שמעתי בשם האתון דאורייתא, שיש כאן שאלה אם הטעם שאין הקידושין
תופסין בה היא משום שנחשבת עדיין כאשת איש של בעלה הראשון, או שהוא
לאו חדש שחל עליה],

ובית שמאי מי כתיב לחוץ [לפרש בב"ה שאין קידושין של זר תופסין
בה], חוצה כתיב דמשמע חלוטה,

ובית הלל כיון דכתיב חוצה כמאן דכתיב לחוץ דמי, דתניא
ר' נחמיה אומר כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל
לה הכתוב ה"א בסופה,

ותנא דבי ר' ישמעאל כגון אלים שמות טו אלימה, מחנים
שמואל ב זי מחנימה, מצרים בראשית יב מצרימה, במדבר לג
דבלתימה, יחזקאל ח ירושלימה, דברי הימים א ה מדבריה,

[יש להעיר שכל המשלים איירי במקומות, שנופל בהם לשון זה כיון שנכנסים
לתוך המקום, אבל באדם לא שייך לומר ה"א בסוף השם],

ובית שמאי דרב יהודה אמר רב מנא להו? מלאיש זר
נפקא,

ובית הלל נמי תיפוק להו מלאיש זר [שאין צריך לזה הפסוק
"החוצה" שהרי כתיב מפורש "לאיש זר" שהיא אסורה "לאיש זר"? אין הכי
נמי, [וא"כ קשה לב"ה] חוצה למה לי? לרבות הארוסה שאם
נתאלמנה מן האירוסין צריכה ליצט כנשואה וחלוטה משמע חלוטה שלא נתקדשה
עדיין לציטה, ואידך? מחוצה החוצה, ואידך? חוצה החוצה
לא משמע להו,

[ואע"ג דרבנמי דוכתי דרשי ה"א ה"א? לא קשיא שלא כל המקומות שוין וזמנין
דאחי ה"א לדרשה, וזמנין שהוא מתקין הלשון ודרבו, כי הא דהבא, ומסרו
הכתוב לחכמים. ריטב"א],

[וימא י"ג ע"ב: מתקין לה רבינא, ואיתמא רב שריבא אלא מעתה ארוסה לא
תתייבם? החוצה לרבות את הארוסה],

	ב"ש	ב"ה
החוצה	שצרה צריכה חליצה	לרבות ארוסה
לאיש זר	שאין קידושין תופסין ביבמה	שאין קידושין תופסין ביבמה
חוצה החוצה	לרבות ארוסה	לא משמע ליה

רבא אמר טעמייהו דבית שמאי דאין איסור אשת אח חל על
איסור חל על זנו של זה אצל אביה, הלכך לא רמיא קמיה לייבומי והוה כמאן
דלימא, וכן באמות אשה וזכולן [ולכן הצרות מותרות], והכי מפרשא מילתיה דרבא
במסקנא דמילתא, ומיהו הא דפריך תינח היכא דנשא כו' לא ידע מילתיה דרבא
וסבר דרבא אלאמות אשה וכיוצא בה לחודייהו קאי שקורבמו ע"י קדושין,

תינח היכא דנשא [אח ה] מת ואחר כך נשא חי [שראובן המת
נשא אחות אחת תחלה, ואח"כ נשא שמעון אחותה, נמצא שאיסור אשת אח
חל על אשה זו קודם איסור אחות אשה], לא אתי איסור אחות אשה
וחייל איסור אשת אח והוה כנכרית, אלא נשא חי ואחר כך
נשא מת אחות אשה קדים [ולא שייך לומר שלא חל על אשה זו איסור
אחות אשה, וא"כ כשנותר איסור אשת אח, עדיין יש על אשה זו איסור אחות
אשה?]

כיון דלא אתי איסור אשת אח וחייל איסור אחות אשה
[דאין איסור חל על איסור] הויה לה צרת ערוה שלא במקום מצוה
[כיון שאין לה די אשת אח אינה נופלת לייבום כלל] [שריא [צרתה]:

אבני חן על מסכת יבמות

שנינו במשנתנו חלצו בית שמאי פוסלים וכו': פשיטא כיון דלצ"ש זקוקות ליבם פשיטא אס חללו פסולות, ולצ"ה כיון דפטרי להו מניקת יבום אס חללו כשרות לכהונה דלאו חליצה היא?

אמר ליה התם הרוואה אומר מלאכה הוא דלית ליה לא דמי לשמי תורות דהרואה את זה שאין עושה מלאכה אומר דלץ לו מה לעשות,

והא בית שמאי מתירין הצרות לאחים ובית הלל אוסרים [ואם כל אחד נהג כמנהגו יש כאן משום לא תתגודדו?]

דף י"ד ע"א

מי סברת עשו ב"ש כדבריהם, לא עשו ב"ש כדבריהם, ור' יוחנן אמר עשו ועשו [פירשו בתוספות עשו הם ועשו אחרי כמותן, אפילו להקל וב"ש להחמיר. רמ"א],

ובפלוגתא [דרב ושמואל], דרב אומר לא עשו ב"ש כדבריהם, ושמואל אמר עשו ועשו,

אימא אילימא קודם בת קול צעירינן צפ"ק (דף יג) ילאת צמ קול ואמרה הלכה כצ"ה, מ"ט דמ"ד לא עשו, ואלא לאחר בת קול מ"ט דמ"ד עשו?

אי בעית אימא קודם בת קול ואי בעית אימא לאחר בת קול,

אי בעית אימא קודם בת קול וכגון דב"ה רובא, למ"ד לא עשו דהא ב"ה רובא, ומ"ד עשו כי אזלינן בתר רובא, היכא דכי הדדי נינהו (נחמיה) [נחמיה. ד"ס] הכא בית שמאי מחדדי מפי,

ואי בעית אימא לאחר בת קול, מ"ד לא עשו דהא נפקא בת קול, ומ"ד עשו רבי יהושע היא צפ"ה הוה דאמר אין משגיחין בבית קול,

[וחזור אל השאלה שהתחיל בה, דאי עשו ב"ש כדבריהם הרי יש כאן אגודות אגודות] ומ"ד עשו קרינן כאן דברים יד לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות? אמר אביי כי אמרינן לא תתגודדו כגון שתי בתי דינים בעיר אחת, הללו מורים כדברי ב"ש והללו מורים כדברי ב"ה, אבל שתי בתי דינים בשתי עיירות לית לן בה,

אמר ליה רבא והא ב"ש וב"ה כשתי בתי דינים בעיר אחת דמי?

אלא אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד בעיר אחת פלג מורין כדברי ב"ש ופלג מורין כדברי ב"ה, אבל שתי בתי דינים בעיר אחת לית לן בה,

[בית דין אחד בעיר אחת שנחלקו בדבר, אסור להורות מקצתן כך ומקצתן כך]

לאפוקי דרבי יוחנן בן גורי לקמן (דף יד) צריימא דאמר בואו ונתקן להם לצרות הערים שיהיו חולצות ולא מתייבמות וכיון דצבו חליצה חליצתה פוסלת אפי' לצ"ה קמ"ל דבית הלל מכשירים ד אפי' תקנתא דרבנן לית להו בצרות דליחללו:

שנינו במשנתנו נתייבמו בית הלל פוסלין בו' דזונה היא ופסולה לכהונה, אבל מתרומה דבי נשא לא מיפסלה בצעילת כרת חלל בצעילת חלל ונמין וממזר ועובד כוכבים ועבד כפרק אלמנה לכ"ג (לקמן סח) [ראה תוס':] הא תו למה לי? אידי דתנא חלצו תנא נמי נתייבמו,

תנן התם מגילה נקראת באחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר לא פחות ולא יותר,

אמר ליה ר"ל לר' יוחנן איקרי כאן דברים יד לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות דנראה כוהנין צ' # [לכאורה הוא ג', והכוונה שכל אחד יש לו תורה לעצמו] תורות כשקורין כפרים את המגילה ציום כניסה ועיירות גדולות צ"ד ומוקפין חומה צט"ו,

האי לא תתגודדו מיבעי ליה לגופיה דאמר רחמנא לא תעשו חבורה על מת? א"כ לימא קרא לא תגודדו דמשמע לשון גדידה ומצורה מאי תתגודדו שמע מינה להכי הוא דאתא,

ואימא כוליה להכי הוא דאתא שלא תעשו אגודות? אם כן לימא קרא לא תגודדו מדלא כתיב תגודדו לשון אגודה מאי לא תתגודדו שמע מינה תרתן,

א"ל עד כאן לא שנית [פסחים ב' ע"א] מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין היה לך להשיב משוזה ו?

א"ל אמינא לך אנא איסורא דאסרי להו רבנן לצני ארביסר דאי צעו למיקרא צממיסר לא מנא וכן צני ט"ו צ"ד ודמיא לשמי תורות דאמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן אסתר ט לקיים את ימי הפורים בזמניהם זמנים הרבה תיקנו להם חכמים, ואת אמרת לי מנהגא דהסם לכ"ע שרי ומימי צאמל דאחמור לא ישנה את דרכו מפני הממלוקת!

והתם [בערב פסח] לאו איסורא הוויא [ופרכין והסם איסורא ליכא], [וכי מי שאינו עושה מלאכה הוא רק מנהג] צממיה [בלילה] [הלילה] צליל דדיקת חמץ בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין לעשות מלאכה ואיכא דעבדי צב"ה ואיכא דעבדי צב"ה וכו' שמהי וכו' כן אגודות?

אבני חן על מסכת יבמות

צו בשבת וכו', דקצר לה רבי יהושע כ"ש דלית ליה מוקפה, ור' יוחנן קצר לה כר' יהודה דלית ליה מוקפה, אפי' שלא מחמת איסור?

והאי מאי קושיא ולא אמרינן מקומות שאני? אנו הכי קאמרינן ר' אבהו היכי עביד הכא הכי, והיכי עביד הכא הכי [צ"ע אך היה לו לר' אבהו לנהוג, הרי אם היה משנה ממנהג המקום שבה שמה, היה ג"כ עושה בזה אגודות אגודות. וצ"ע. מרבה חיים לר' אברהם חיים ברים ו"ל?]

רבי אבהו כר' יהושע בן לוי סבירא ליה [דמותר לטלטל נר שבת], וכי מקלע לאתריה דרבי יוחנן לא הוה ממלטל משום כבודו דרבי יוחנן, והאיכא שמעא דרבי אבהו דלא מסיק אדעתיה ומטלטל באתריה דר' יוחנן הוילי וזוי לר' אבהו דעלמא דמטלטל? דמודע ליה לשמעא [שבמקום זה אין לטלטל כיון שהוא מקומו של ר' יוחנן],

ת"ש אע"פ שאלו אוסרים ואלו מתירים לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מב"ה ולא ב"ה מב"ש, אי אמרת בשלמא לא עשו משום הכי לא נמנעו אלא אי אמרת עשו אמאי לא נמנעו?

בשלמא ב"ש מב"ה לא נמנעו דבני חייבי לאוין נינהו הני דב"ש שהגרות נישאות לשוק בלא חליצה אפי' לצ"ש דלמרי חליצה דעי, בלא דעלמא נינהו לא מהיה אשת המת ואין ממזר אלא ממייבי כריתות דלמרי לקמן בהולין (דף מט) אלא ב"ה מבית שמאי אמאי לא נמנעו בני חייבי כריתות, ממזרים נינהו כיון דזרת הצט פטורה המייבמה עומד באיסור אשת אח דכרת?

וכי תימא קסברי ב"ה דאין ממזר מחייבי כריתות אלא ממייבי מיתות ד"ד כגון אמו ותמותו וכלתו וכיוצא בזה וכל הנך דאיסור אחיה לית בהו מיתה והאמר רבי אלעזר אף על פי שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות, מודים שאין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור ערוה וענוש כרת [פ' לפי המסקנא מודים ב"ש לב"ה שאין הצרות שנושאות לשוק ממזרים לפי שגם לפי דעת ב"ש הם רק חייבי לאוין, ולאפוקי מר"ע דאמר יש ממזר מחייבי לאוין].

[וצני העושים כצ"ש ממזרים לצ"ה הן דהוו להו בני אשת אח שלא במקום מזה שהיא כרת, אבל בני העושים כצ"ש אין ממזרים לפי שהן בני חייבי לאוין שנשאת יבמה לשוק בלא חליצה. רש"י קידושין ע"ה ע"ב],

אלא לאו שמע מינה לא עשו?

לא לעולם עשו, דמודעי להו ופרשי צ"ש לצ"ה דעו שהמשפחה זו מנצת ערוה שנמייבמה, בזה ופרשו, [ראה ע"ב שהיה יכול לתרץ דצרות אית להו קלא],

והכי נמי מסתברא, דקתני סיפא כל המהרות וכל הטמאות

משום לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות, ודבר זה גורם מחלוקת בישראל והתורה נעשית כשתי תורות, וכן אסור לעשות כל כת וכת מהם כדבריו או לנהוג כן אף על פי שאין מורין כן להדיא, אף על פי ששניהם שווים בחכמה ובמנין, אלא ישאו ויתנו בדבר "הרבה" עד שיסכימו כולם לדעת אחת, ואם אי אפשר בכך, אם הוא דבר תורה יעשו הכל כדברי המחמירים, ואם הוא דבר דרבנן יעשו הכל כדברי המקילים, ושתי בתי דינים בעיר אחת יכולים להורות אלו כך ואלו כך, ודוקא בשני בתי דינים ידועים, אבל אם אין ידועים שני בתי דינים בעיר אסור לנהוג מקצת העיר כך ומקצת העיר כך,

ואף על פי שעל ידי מחלוקת זה נעשו שני בתי דינים אסור מכל שכן, שדבר זה מרבה מחלוקת, ואם ב"ד א' גדול מתבירו דינן כשני ת"ח החולקים בדבר וא' מהן גדול מחבירו [שם לעיל אות ב']. ש"ך סוף סימן רכ"ב קיצור בהוראות איסור והיתר סעיף י'.

תא שמע במקומו של רבי אליעזר היו כורתיים עצים לעשות פחמים בשבת [נז. ד"ס] ציוס כדי לעשות ברזל אומלל של מילה, דקסדר ר"א מנסיי מזה דומין שבת כמנהג עממה,

במקומו של ר' יוסי הגלילי היו אוכלים בשר עוף בחלב שהיה דורש בחלב אמו מי שיש לו חלב אמו, ילא בשר עוף שאין לו חלב אס, והכי אמרי' צפ' כל הנשר,

[ח"ל הגמ' בחולין ק"ד ע"א: הא עוף אסור מדאורייתא, כמאן דלא כרבי עקיבא, דאי רבי עקיבא, האמר היה ועוף אינו מן התורה וכו' רב אשי אמר כולה ר"ע היא, והכי קאמר כל הבשר אסור לבשל בחלב, מהן מדברי תורה, ומהן מדברי סופרים, חוץ מבשר דגים וחגבים שאינם לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים. ואסור להעלות [וכו'] אמר רב יוסף שמע מינה בשר עוף בחלב דאורייתא, דאי סלקא דעתך דרבנן, אכילה גופה גזירה, ואנן נגזר העלאה אטו אכילה, ו"ל המחבר ביו"ד סימן פ"ז סעיף ג' ובשר היה ועוף אפילו בחלב טהורה מותר בבישול ובהנאה ואף באכילה אינו אסור אלא מדרבנן, וכתב הבאר היטב ו"ל והב"ח פסק דבשר עוף בחלב הוא מן התורה, וחולק עליה הש"ך ומביא לשון הרמב"ם שהאומר בשר עוף בחלב אסור מן התורה עובר בבל תוסף],

במקומו של רבי אליעזר אין, במקומו של רבי עקיבא לא! דתניא כלל אמר רבי עקיבא לגבי מילה באיסור שבת כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אין דוחה את השבת?

והאי מאי תיובתא, מקומות מקומות שאני,

ודקארי לה מאי קארי לה הא כבר שנו לעיל כי אמרינן לא תתגודדו כו' [כגון שתי בתי דינים בעיר אחת, הללו מורים כדברי ב"ש והללו מורים כדברי ב"ה, אבל שתי בתי דינים בשתי עירות לית לן בה?] ס"ד אמינא משום חומרא דשבת במקום אחד דמי קמ"ל,

ת"ש דרבי אבהו [כל האמוראים כאן היו בארץ ישראל] כי איקלע לאתריה דרבי יהושע בן לוי, הוה ממלטל שרגא, וכי איקלע לאתריה דר' יוחנן, לא הוה ממלטל שרגא נר שהליוק

אבני חן על מסכת יבמות

שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין, לא נמנעו עושים טהרות אלו על גבי אלו משאילין כלם אלו לאלו, וז"ה מממירין בטהרות טפי,

דף י"ד ע"ב

אי אמרת בשלמא דמודעי להו משום הכי לא נמנעו,

אלא אי אמרת דלא מודעי להו, בשלמא ב"ש מב"ה לא נמנעו, דטמאות דב"ה לב"ש טהרות נינהו,

אלא ב"ה מב"ש למה לא נמנעו טהרות דב"ש לב"ה טמאות נינהו? אלא לאו דמודעי להו שמע מינה,

ומאי אולמיה דהך מוהך דקאמר ה"נ מסתברא דמודעי להו, מהאי, הכי מסתברא טפי? מוהו דתימא צרה קלא אית לה ולא נתיך לאדועי, ומתםם לא חילף דמודעי קמ"ל,

[ונמצא שהיה יכול לתין לעיל דקלא אית להו, אלא מביא ראיה מטהרות שצריך להודיע, שהרי טהרות לית לה קלא],

גופא אמר רבי אלעזר אע"פ שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות, מודים שאין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור ערוה, וענוש ברת,

מאן מודים אילימא ב"ש לב"ה [שמתידין צרת ערוה לשוק], פשיטא בני חייבי לאוין כשרים נינהו [ולכן מודים שאין כאן ממוזרות], אלא ב"ה לב"ש היא גופא [בדבר שהם חולקים כאן] חייבי כריתות היא [הלא צרת ערוה שנישאת לאחים, לב"ה הרי עוברים על איסור אשת אח?]

לעולם ב"ש לב"ה [אבל ב"ה אינם מודים לב"ש] ולאפוקי מדר' עקיבא לקמן בפרק הסולן (דף מט) דאמר יש ממזר מחייבי לאוין, קמ"ל דאין ממזר מחייבי לאוין,

ת"ש אע"פ שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות דממני,

ובאחיות בפרק ד' אחין (לקמן כו) [ארבעה אחין, שנים מהם נשואים שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, ואם קדמו וכנסו יוצאו רבי אלעזר אומר, ב"ש אומרים. יקיים, וב"ה אומר' יוציאו],

בגמ' ישן [ואיזהו גמ' ישן כל שנתייחד עמה מאחר שכתב לה. גיטין ע"ט ע"ב, ופליגי אם יכול לגרש עם גמ' זה],

ובספק אשת איש בפרק ד"ש (לקמן קז) דתנן בש"א אין ממאנים אלא ארוסות [וב"ה אומרים ארוסות ונשואות] וכו' [וקטנה. ד"ס] בת מילואן קרי ספק אשת איש, דלמא ממאנת ונפקא,

[צריך לימוד בגיטין ע"ג ע"א-ע"ב, וב"א ע"א-ע"ב כדי להבין דברי רש"י כאן] לישנא אחרינא נראה [לפרש ספק אשת איש] שכיז מרע שכתב לאשה זה גיטין מהיום אם מתי מחולי זה כל אותם הימים נקראת ספק אשת איש כדמתן (גיטין דף עד) מה היא כל אותם הימים, ר' יוסי אומר בעילתו ספק, ר"מ אומר בעילתו חלוקה, ומתן לא תתייחד עמו אלא ע"פ עדים [שמא יצא עליה, דאיכא למ"ד חייטין שמא בעל לשם קידושין ולריכה גט. רש"י גיטין ע"ב ע"א, ומושגה זו מיידי בנתייחד עמה לאחר שנתן לה גט על תנאי, ורש"י מוכיח שגם בזה פליגי ב"ש וב"ה כמו שחולקים בנתייחד עמה בפונדק לאחר גירושין גמורים],

(אע"פ) [ואע"ג. ד"ס] שלא שנינו צה מחלוקת ד"ש וב"ה, על כרחך נחלקו צה אותם מחלוקת שנחלקו במגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק (שם גיטין דף פא), [דלצ"ש?] דלמרי לא אמרי' הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ציה [לא אמרינן בין שיש עדים שנתייחדו בודאי בעל אותה] אינה לריכה הימנו גט שני, ולצ"ה דלמרי הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ציה לריכה הימנו גט שני,

(וצפ' מי שאלמו קורדייקוס (שם גיטין עג)) [דהסת. צ"ת, פ' שזה המשך מדלעיל] אפליגו צה ר' יוסי צר' יהודה ורצנן דקתני ראוה שנתייחדה עמו באפלה כ' ומוקמינן התם דלציצא דצ"ה דמגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי הוא דלפליגו צה, דלמרי כמאן אולא הא דא"ר יוסן מחלוקת כשראוה כשנצטלה כו' והסא דר' יוסן גבי פלוגמא דצ"ש וב"ה איתמר,

ובמגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי [פליגי ב"ש וב"ה] צמס' גיטין צהורק (ד' פא) [גרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי, ב"ש אומרים אינה צריכה הימנו גט שני, ובה"א צריכה הימנו גט שני [אם היא רוצה להנשא לאיש אחר]],

בכסף ובשוה כסף בפרוטה ובשוה פרוטה לענין קידושי אשה ד"ש אומרים דדינר ושוה דינר וצ"ה צפרוטה ושוה פרוטה, ודינר הוא כסף זורי, ופרוטה היא של נחושת, וה"ק הכא בכסף וצפרוטה כסף לצ"ש, צפרוטה וצפרוטה לצ"ה, ובפ"ק דקידושין (דף יא) קרי לדינר דצ"ש כסף דלמרי רב אסי כל כסף האמור צמורה סמס כסף זורי, ואומצין והרי קידושי אשה כו' לימא רב אסי דלמרי כצ"ש,

לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מבית הלל ולא ב"ה מבית שמאי ללמדך שחיבה [שאהבה. ג'] וריעות נוהגים זה בזה לקיים מה שנאמר וזכריה ח האמת והשלום אהבו,

[וממשיך הברייתא] ר"ש אומר נמנעו הן מן הודאי ולא נמנעו מן הספק קא ס"ד השמא באיסור ספק כגון מגרש ולנה עמו בפונדקי דליכא אלא ספק דשמא צה עליה לשם קידושין,

אי אמרת בשלמא עשו משום הכי נמנעו אלא אי אמרת לא עשו אמאי נמנעו?

ותסברא נהי נמי דעשו, בשלמא בית הלל נמנעו מבית שמאי דחייבי כריתות נינהו וממזרים הם לב"ה, אלא ב"ש אמאי נמנעו מב"ה בני חייבי לאוין נינהו וכשרים נינהו?

אבני חן על מסכת יבמות

איתה זה מכבר צריכה עכשיו היתר לנישואין. שט], וכי תימא לימאסן [דהא כתיב אין חקמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. משלי כ"א ל'] משלי ג דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום,

ת"ש דא"ר טרפון מתלמידי צ"ש היה תאבני [אני משתוקק. שט] כתיב תבא צרת הבת מאחי לידי ואשאנה איצט אותה כדברי צ"ש [הרי שעשו]? אימא ואשיאנה לשוק כדברי צ"ה, והא תאבני קאמר ואס כצ"ה מה חידוש, כ"ע הכי נהגו [ראה תוס' ישנים]? לאפוקי מדרבי יוחנן בן גורי דאמר תקנתא דחוללות,

ת"ש מעשה בבתו של רבן גמליאל שהיתה נשואה לאבא אחיו ומת בלא בנים וייבם רבן גמליאל את צרתה,

ותסברא רבן גמליאל מתלמידי ב"ש הוא צממיה והלא מצני צניו של הלל הוא [ואך עשה נגד ב"ה]?

לא שאני בתו של רבן גמליאל דאילונית הואי ומנן [לעיל ב' ע"ב] או שנמצאו אילונית נכוחה מותרת,

הא מדרקתני סיפא אחרים אומרים בתו של רבן גמליאל אילונית היתה מכלל דתנא קמא סבר לאו אילונית היתה?

הכיר בה ולא הכיר בה איכא בינייהו [בין ת"ק וסיפא] ול"ג אלא, לת"ק דוקא דלא הכיר בה הוא דהוי מקח טעות אבל הכיר בה נראה אסור, ולאחרים אפי' הכיר בה מותר דקמי היתה ולא קמי נמצאת,

ואיבעית אימא כנס ולבסוף גירש איכא בינייהו לת"ק על ידי שגירש אחיו את צמו קודם מיתה אע"פ שכבר כנס הנכרית והיו צרות זו על זו מותרת, הואיל וגירש את הערוה לבסוף, ולאחרים הואיל וכנס את הנכרית קודם גירושין דערוה אסורה [ולכן היה צריך לתרץ] אלא צמו של ר"ג אילונית היתה,

איבעית אימא יש תנאי בביאה איכא בינייהו הכונס אשה על תנאי שאין עליה מומין או נדרים ונמצא שיש עליה, לת"ק מהני תנאי והוי מקח טעות, ותנאי היה לו לאחיו של ר"ג צמחו ולא נתקיים הילכך לאו אשמו היא וצרתה מותרת, ואחרים סברי דאין תנאי מועיל צביאה דכיון דבעיל אחולי אחיל כדאמרין ככחצות בהמדיד (ד' עג) אין אדם עושה בעילתו בעילת זות, אלא משום דאילונית היתה,

מתיב רב משרשיא מעשה בר' עקיבא שליקט אתרוג [אילן אתרוג] באחד בשבט ושנה שניה הנכנסת לשלישית היתה ונהג בו ב' עשורין אחד כדברי ב"ש ואחד כדברי ב"ה מעשר שני כצ"ה דאמרי ט"ו בשבט ר"ה לאילנות ואכתי שניה היא, ומעשר שני כצ"ה דאמרי צ"ה בשבט ר"ה לאילנות ושלשית היא, [בירושלמי מפרש דהפריש מעשר שני ופדאו וחלק המעשר [פ' הפירות] לעניים והמעות אבל בירושלים. תוס', וראה תוס' ישנים] ש"מ עשו?

כדאמר רב נחמן בר יצחק [לקמן ט"ו ע"א] לא נצרכה אלא לצרה עצמה [אין המדובר על בני הצרות, אלא על הצרה עצמה] הא דקמי נמנעים מנרה עצמה, ה"נ לא נצרכה אלא לצרה עצמה ולעולם צ"ש נמי נמנעים מצ"ה מלישא צרת בלא חליצה,

[ומקשה על דברי ר"ש] ומ"ש מן הודאי דאיסורא הוא, ספק נמי איסורא הוא [לא אשנוייא קאי, אלא בתר דאסיק קושיותיו בא לפרש הברייתא. תוס']?

לא תימא מן הספק אלא אימא מן הסתם כל כמה דלאו מודעי להו לא היו פרשי מסתמא דמודעי להו ופרשי דודאי אי היו מהיך דלא סבירא להו הוו מודעי להו, [ומפרש מן "הספק" להוציא מן הודאי, דהיינו סתם],

ומאי קמ"ל [שהנשים הסתמות היו נושאין ב"ה ולא חשו שאין ב"ש מודיעים להם] דאהבה וריעות נהגים זה בזה היינו רישא [הרי על כרחך צריך לפרש כן גם ברישא]? הא קמ"ל דכולה [ברייתא] ר"ש היא,

תא שמע דאמר רבי יוחנן בן גורי היאך הלכה זו רווחת בישראל [פ' שאל איד יתרווח [יתפשט ויתקבל] הלכה זו בישראל, שיהיה שוה לכל] נעשה כדברי ב"ש הולד ממזר לדברי ב"ה, נעשה כדברי ב"ה הולד פגום לדברי ב"ש דאס היה כהן פסול לכהונה, ואע"ג דצני חייבי לאין כשרים לקהל, חללים הם לענין כהונה דאס צק"ו מאלמנה לכ"ג לקמן בשמעמין,

בואו ונתקן להן לצרות

דף ט"ו ע"א

שיהו חולצות וינשאו לשוק בהכשר לדרי הכל ולא מתייבמות,

לא הספיקו לגמור את הדבר עד שנמרפה השעה [שפרצה מלחמה, ולא יכלו ליהמנות ולקבוע הלכה. שט], א"ל רשב"ג מה נעשה להם לצרות הראשונות מעתה שנמייצמו וצנייהם ממזרים אס נגמור הלכה שלא יתייצמו, [פ' רשב"ג אמר לר"י בן גורי שאם נתקן שאסור לייבם צרה, נמצא שכל אלו שיבמו בניהם ממזרים, ולכן עדיף שלא נתקן],

אי אמרת בשלמא עשו היינו דקאמר מה נעשה, אלא אי אמרת לא עשו מאי מה נעשה?

אמר רב נחמן בר יצחק [לעולם לא עשו ב"ש כדבריהם, והחשש כאן הוא שיצריכו חליצה לאלו שנשאו לשוק] לא נצרכה אלא לצרה עצמה ואצרות דצ"ה שנישאו לשוק קאי ומה נעשה הכי קאמר והאי ומאי נעשה לאו אצנים קאי דהא אפי' לצ"ש כשרים לקהל אלא אצרה עצמה הנך צרות דב"ה לב"ש היכי נעביד להו ליחלצו [שאף שנשאו לשוק, יחזרו לחלוץ להיבמין], מימאסי אגבריהו [שייראה לבעל שאשתו שהוא חי

אבני חן על מסכת יבמות

עם הארץ ושמה נגע צבצ הצצית, וטמאה מדכצנן, וטימאתם [אף שאין כלי חרם מקבל טומאה מגבו, אולי י"ל דס"ל דע"ה מטמא בדחיסט לתרומה. ראה רש"ש] אמר לי אין אני אוכל זיתים,

באתי והודעתי את אבא, אמר לי לך ואמור לו חבית נקובה היתה משוליה היתה נקובה כדי שיאל משקה הזב מן הזימים לחון וכיון דגלי דעמיה דלא ינחא ליה ציה לא מכשר אלא שסתמוה שמרים ולא ינחא מן המשקין לפיכך הן לחים,

ותנן חבית של זיתים מגולגלים כמו ציאה מגולגלת [עוקצין פ"ז מ"ו] דמוקין ועומדים בחצית בית שמאי אומרים אין צריכה לנקב דמוהל היואל מן הזימים מי פירות הן ואין מכשירין, ובית הלל אומרים צריכה לנקב שמוהל מכשיר כשמן [וצריכה לנקוב] שיאל המשקה לחון לגלוי דעמיה דלא ינחא ליה ציה, ומודים שאם ניקבה וסתמוה שמרים שהיא טהורה,

ואע"פ שתלמיד שמאי היה [ר' יוחנן החורני, ראה מסכת סוכה כ"ה ע"א מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורנית] כל מעשיו לא עשה אלא כדברי ב"ה [וחשש שלא היה שם נקב],

אי אמרת בשלמא עשו היינו רבותיה [שב"ש עשו כדבריהם, והוא עשה כדברי ב"ה], אלא אי אמרת לא עשו מאי רבותיה? [ומכאן מתחיל לברר שאכן עשו ב"ש כדבריהם],

ת"ש שאלו את ר' יהושע צרת הבת מהו? אמר להם מחלוקת ב"ש וב"ה, והלכה כדברי מי? אמר להם מפני מה אתם מכניסין ראשי בין שני הרים גדולים, בין שתי מחלוקות גדולות בין ב"ש ובין ב"ה, מתיירא אני שמא ירצו כמו ותרן גלגלמו דלצמלך [שופטים ט] לי ריצון גלגלתי,

אבל אני מעיד לכם על שתי משפחות גדולות שהיו בירושלים משפחת בית צבועים, מבן עכמאי, ומשפחת בית קופאי, מבן מקושש, שהם בני צרות שנאלו לשוק ככ"ה, ומהם כהנים גדולים, ושמשו על גבי המזבח לקמן פריך קא צעו מיניה זרות וקפשיט להו בני זרות דלפילו לצ"ש פשיטא דכשרים דבני חייבי לאוין צעלמא ניהו,

אי אמרת בשלמא עשו, היינו דקאמר מתיירא אני דמשו להו ממזרים ולקטליה ליה [שיהרגו אותו] אלא אי אמרת לא עשו אמאי קאמר מתיירא אני,

ונהי נמי דעשו מאי [אמר ר' יהושע] מתיירא אני, הא אמר ר' יהושע לקמן צפ' המולך [דף מט] אין ממוזר אלא מחייבי מיתות בית דין ואפי' פשיטא ליה דהלכה ככ"ה לא משו להו ממזרים?

ר' עקיבא גמריה אסתפק ליה ולא ידע אי ב"ה באחד בשבט אמור או במו"ו בשבט אמור,

[הוה מצי למימר וליטעמך היכי עביד בחומרי דמר ובחומרי דמר והכתיב (קהלת ב) הכסיל בחשך הולך דהכי פריך עלה בפ"ק דעירובין (דף ו.) ובפ"ק דר"ה (דף יד:). תוס'],

מתלב מר זוטרא, מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופיחת את המעזיבה טיח טיט שעל המקרה וסיכך על גבי מטה בשביל קמן דסכירה ל' לשמאי קטן הנריך לאמו חייב צרכה [בשביל שהיה לה ג"כ בן קטן בן חמש, ולא היה יכול לפרוש מאמו. רש"ל], ש"מ עשו? התם הרוואה אומר לאפושי אויר קעביר [ואין כאן חשש דלא תתגודדו],

מתלב מר זוטרא מעשה "בשוקת יהוא" אכן חלולה שמתה (נעור) [הנעור. ד"ס] המקלם מים מן ההר והיתה נקראת שוקת יהוא שהיתה בירושלים, והיתה נקובה למקוה, וכל טהרות שהיו בירושלים נעשים על גבה מטבילים צמוכה, ואין צה מ' סאה, אכל מקוה שלם היה צמים צצודה ומתערצין [ממעין השוקת] [מי המעין והשוקת. ד"ס] דרך נקב כשפופרת הנוד,

ושלחו בית שמאי והרחיבוה [הרחיב לו את הנקב] הרחיבו ופיחתו רוצה לערב המקוה יפה שבית שמאי אומרים עד שתיפחת ברובה,

ותנן עירוב מקואות מקוה חסר צצוד מקוה שלם ומתערצים המים דרך חריץ ונקב, ושיעור הנקב לנרף המקואות ולהכשיר החסר כשפופרת הנוד קנה שנותנים צפי הנוד שיהא שיעור חלל החריץ [בעובייה ובחללה] [בעובייה ובחללה. ד"ס] כעובייה [ברוחב] וחללה [בגובה] של שפופרת דהיינו כשמי אצבעות כשתי אצבעות חוזרות למקומן ממהפכות בחלל הנקב צריות והיינו כצית הלל אכל לצית שמאי עד שחפחת רוצה שבע מינה עשו?

התם

דף ט"ו ע"ב

הרוואה אומר לאפושי מיה הוא דקא עביד [להרחיב מים הוא עושה] ולא דמי לשמי מורות, אכל היכא דדמי לאגודות אגודות לא עשו צית שמאי כדבריהם,

ת"ש [דאמרינן בתוספתא סוכה פ"ב. רש"ש] דא"ר אלעזר בר צדוק כשהייתי לומד תורה אצל ר' יוחנן החורני ראיתי שהיה אוכל פת חריבה במלח בשני בצורת, באתי והודעתי את אבא [ר' צדוק] אמר לי הולך לו זיתים, והולכתי לו,

ראה אותן שהן לחין והוכשרו לקבל טומאה וכלי חרס טמא על [גב. ד"ס]

אבני חן על מסכת יבמות

דף ט"ז ע"א

בני צרות דצ"ה דקא צעיתו אי הס פגומים אני מעיד לכם שהם כהנים גדולים,

ת"ש בימי רבי דוסא בן הרכינס הותרה צרת הבת לאחין אחיו של ר' דוסא שהי' מתלמידי צ"ש המירה כדמי לקמן ועשו על פיו ונהגו כן, שמע מינה עשו שמע מינה,

גופא בימי רבי דוסא בן הרכינס התירו צרת הבת לאחין והיה הדבר קשה לחכמים מפני שחכם גדול היה וסבורים חכמים שהוא המירה ועיניו קמו עמדו מלראות מלבא לבית המדרש,

(אמר ומי ילך) [אמרו מי ילך] ויודיעו, אמר להן רבי יהושע אני אלך, ואחריו מי רבי אלעזר בן עזריה, ואחריו מי ר"ע,

הלכו ועמדו על פתח ביתו, נכנסה שפחתו אמרה לו רבי ! חכמי ישראל באין אצלך, אמר לה יכנסו, ונכנסו, תפסו לרבי יהושע והושיבהו על מטה של זהב,

א"ל רבי יהושע לר' דוסא רבי אמור לתלמידך אחר וישב, אמר לו מי הוא? [ענה לו ר' יהושע] רבי אלעזר בן עזריה, אמר ויש לו בן לעזריה חבירונו? קרא עליו המקרא הזה תהלים לו גער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם [בע"ב מסביר הגמ' ששר העולם אמר פסוק זה],

תפסו והושיבו על מטה של זהב א"ל רבי אמור לתלמידך אחר וישב, א"ל ומי הוא עקיבא בן יוסף, א"ל אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו, שב בני שב כמותך ירבו בישראל,

[מגמרא ברכות כ"ז ע"ב-כ"ח ע"א משמע שר' עקיבא היה קשיש יותר מר' אלעזר בן עזריה, שהרי רצו למנות את ר"ע להיות נשיא, ור"ע רק התחיל ללמוד כשהיה בן ארבעים שנה, וראב"ע היה אז בן י"ח שנה],

התחילו מסבבים אותו בהלכות עד שהגיעו לצרת הבת אמרו ליה צרת הבת מהו? אמר להן מחלוקת בית שמאי ובית הלל, הלכה כדברי מי? אמר להן הלכה כבית הלל,

אמרו ליה והלא משמך אמרו הלכה כבית שמאי? אמר להם דוסא המירו שמעתם, אומרים או בן הרכינס זלזל דוסא שמעתם? אמרו ליה חיי רבי # [למה היה להם לישבע, אדרבה אם היו אומרים ששמעו כן בשמו או היה להם לישבע ?] סתם שמענו כן הרכינס סתם ושמו לא הזכר,

אמר להם אח קטן יש לי בכור שטן [בחור שגון. מהר"ץ חיות

נהי נמי דממזר לא הוי, פגום מיהו הוי, מק"ו מאלמנה, מה אלמנה לכה"ג שאין איסורה נוהג שיה בכה"ג פגום לכהונה דכמיז לא יחלל זרעו [ויקרא כה], זו שאיסורה שיה בכל כו' ישראלים ככהנים, אינו דין שגנה פגום, [ולכן היה מתיירא מהם], [ומכאן עוד ראיה שעשו ב"ש כדבריהם],

[והחזר למה שאמר למעלה "אבל אני מעיד לכם וכו'"] קבעו מיניה צרות וקפשיט ליה בני צרות? תרתי קא בעי מיניה, צרות מאי, ואם תמצי לומר צרות כבית הלל [שנושאות לשוק], בני צרות רבית הלל דחייבי לאין נינהו לב"ש מהו מי הוו פגומין אליבא דצ"ש?

למאי נפקא מינה מאחר שהלכה כצ"ה? למיפשט ולד מחזיר גרושתו משנשאת לאחר והחזירה וילדה לו בת, אותה הבת מה היא לכהנים לבית הלל ומצית שמאי צצני נרות נשמע לצ"ה צבת מחזיר גרושתו דהוי נמי חייבי לאין,

[והאיבעיא היא] מי קאמרינן קל וחומר, ומה אלמנה לכהן גדול שאין איסורה שיה בכל בנה פגום, זו [צרת ערוה] שאיסורה שיה בכל אינו דין שבנה פגום,

או דלמא איכא למיפרך מה לאלמנה שהיא עצמה מתחללת שאם מת כהן גדול, פסולה זו להדיות [פי' כשב"ג נשא אלמנה ומת הב"ג אז אלמנתו אסורה גם לכהן הדיוט כיון שנשא אותה הב"ג באיסור נתחללה], או אם הייתה בת כהן נפסלת מן התרומה דשויה חללה צביאמו דכמי [שם ויקרא כ"א] לא יחלל זרעו צעמיו, ועמיו היינו אשמו [ראה רש"י], ומשמע דשניהם מתחללים האשה והזרע,

תאמר צמחזיר גרושתו שאין מתחללת צביאה זו, דאי לינשא לכהן כצר מיפסקה משעת גרושין, ואי צתרומה דצי נשא לא מיפסקה כדאמרי צפ' אלמנה לכה"ג [לקמן ס"ט ע"א] דאין נפסלת צביאת חייבי לאין, אלא צור אלנה מעיקרא, לאפוקי מחזיר גרושתו [שרק עכשיו נעשית זר שקודם שנשאה לאיש אחר היתה מותרת לו] וצמיה לשוק [היא גם איסור לאו שנוצר עכשיו כשנפלה לייבום, אבל לפני זה היתה מותרת לאיש זה] דלאו זר מעיקרא הוא,

[הגם שיש עוד איסורים שאינם נוצרים מתחלה, הם בחייבי כריתות, אבל כאן מונה אותם שהם חייבי לאין],

ולעיל [ברך זה דאמרינן, ונהי נמי דעשו מאי מתיירא אני, הא אמר ר' יהושע אין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין? נהי נמי דממזר לא הוי, פגום מיהו הוי, מק"ו מאלמנה, מה אלמנה שאין איסורה נוהג בכל, בנה פגום, זו שאיסורה שיה בכל כו'] גצי חייבי כריתות צני נרות דצית שמאי, דלא פרכין מה לאלמנה לכהן גדול שכן היא עזמה מתחללת? [ומתירן שגם בחייבי כריתות מתחללת ע"י ביאה זו, ולכן אין לחלל בין אלמנה לחייבי כריתות] התם נמי כיון דנענלה לחייבי כריתות עשאה זוהי, [ועי"ז] ומתרומה דצי נשא מיפסקה כדאמרינן צפ' אלמנה לכה"ג, ולהנשא לכהן נמי מיפסקה כדתנן צמחמין (דף יג) נתיצמו צ"ה פוסלים,

ואמר להו [ר' יהושע] צרות מתיירא אני לומר הלכה כדברי מי דמשוי להו [לצני נרות. ג'] דצית שמאי צני חייבי כריתות,

אבני חן על מסכת יבמות

ענין הלכה צריך לפרש "אינשי" על בני תורה] קרתויים פסולים,

ואיכא דאמרי תני רמי בר יחזקאל אין מקבלים גרים מן הקרתויים, מאי לאו היינו קרתויים היינו קרדויים? אמר רב אשי לא קרתויי לחוד וקרדויי לחוד, כדאמרי אינשי קרתויי פסילי,

רבי יוחנן וְסָבִיא [והוקנים עמו. שם] דאמרי תרויהוה אין מקבלים גרים מן התרמודים,

[תימה היכי פליג ר' יוחנן אחי הנביא? ושםא סבר ר' יוחנן שלא אמרה חגי מעולם. תוס' ע"ב]

ומי אמר ר' יוחנן הכי והתנן כל הכתמים שנמצאו צנגדים הבאים מן הרקם טהורים לפי שלא גזרו על כמני עוצדי כוכבים, [בתם דם של ישראלית טמאה מדאורייתא, אבל גם דם לח של עכו"ם אינה טמאה אלא מדרבנן כדאמרינן נדה ל"ד ע"א במשנה, וכן בשבת פ"ג ע"א בנות ישראל מטמאות בזיבה ואין בנות עכו"ם וכו', וז"ל היכין נדה פ"ד אות י"ג שיש היכר בדם עכו"ם דמד"ס הוא, מדרמטמא לח ולא יבש],

ורבי יהודה מטמא מפני שהם גרים ודמס מטמא וטועים (שהמירו דמס) [שנשתמדו. ו'] [פ' שהתניירו וחזרו לסורם] וגזרו על כמניהם, שאף על פי שחטאו שהמירו ישראלים הם מבין (העובדי כוכבים) [הגוים] שאין ישראל דרים שם,

טהורים והוינן בה

דף ט"ז ע"ב

קפסיק ותני מבין (העובדי כוכבים) [הגוים] ואפי' מן תרמוד אלמא לאו כספק ישראל קיימי, ואמר רבי יוחנן זאת אומרת מקבלין גרים מתרמוד ולא אמרי' ישראלים ממזרים הם, וכי תימא זאת ולא ס"ל, והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה? אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן,

מתרמוד מאי טעמא לא מקבלי? פליגי בה רבי יוחנן וסביא חד אמר משום עבדי שלמה שנשאו בנות ישראל מחמת עושן ודרינן שם בחזקת עוצדי כוכבים וקסבר עוצד כוכבים ועצד הצא על צה ישראל הולד ממזר וחד אמר משום בנות ירושלים לקמיה מפרש לה בנות ירושלים בחורבנה כשנצלו עוצדי כוכבים ונשאום, [ראה שם על העיר תרמוד - תמוד],

בשלמא למ"ד משום עבדי שלמה קסבר (עובד כוכבים) [גוי] ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, אלא למ"ד משום בנות ירושלים מאי היא?

פליגי בה [פליגי במספרים, אבל לדברי שניהם לקחו גוים אלו את בנות

ע"פ עין יעקב] הוא חריף ועומד על שמועה ועושה מעשה ואינו שז משמעו לעשות כרכים ויונתן שמו, והוא מתלמידי שמאי, והזהירו שלא יקפח אתכם בהלכות, לפי שיש עמו שלש מאות [וק כל שלש מאות שצ"ס] [הוא גזמא]. רשב"ם פסחים ק"ט ע"א ועי"ש מה שציינתו תשובות בצרת הבת שהיא מותרת,

אבל מעיד אני עלי שמים וארץ שעל מדוכה [כסא העשוי בצורת מדוכה. דשעמרו] זו ישב חגי הנביא ואמר שלשה דברים [שלשה הלכות],

צרת הבת אסורה, עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ישראלים הדרים נאך עמון ומואב שכינש משה מסיון ומקדשו בקדושת א"י, ועכשיו צית שני בטלה קדושתה, חורעין בשביעית, ומקנו להן מעשר ראשון ומעשר עני בשביעית כדמפרש לקמן מפני פרנסת עניים שצ"י שאין להם מה לאכול בשביעית לפי שצטל [שאינו נוהג בשביעית] לקט שכמה ופיאה, והולכים שם וטולים לקט שכמה ופיאה ומעשר עני,

ומקבלים גרים מן הקרדויין ומן התרמודים ולא אמרינן ממזרים הן ממזנת ישראל שנצלו עליהן עוצדי כוכבים דאיכא רבנן דפסלי,

תנא כשנכנסו נכנסו בפתח אחד, כשיצאו יצאו בשלשה פתחים,

[שלא ימצאם כולם יחד ויקפחם בהלכות ויצטרכו לקבוע הלכה כמותו # [שלפעמים יש אנשים שיש להם כח לנצח בזיכוח אף שאינם צודקים], א"י יצאו בג' פתחים כדי שימצאוהו וישמעו תשובתו [שרצו לשמוע האמת]. תוס'],

פגע בו יונתן בר"ע אקשי ליה [יונתן לר"ע], ואוקמיה # [השיב לו על כל קשיותיו, וזה פלא שהרי היו לו ג' מאות תשובות ור"ע ענה על כולם], אמר לו אתה הוא עקיבא ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו, אשריך שזכית לשם, ועדיין לא הגעת לרועי בקר # [משמע שחרה לו ליונתן שר"ע נצחו, לכן הקניטו לר"ע, והגביהו "אשריך" ואח"כ השפילו "לא הגעת", וראה במהר"ץ חיות על הלשון רועי בקר], אמר לו רבי עקיבא [בענינה] ואפילו לרועי צאן # [שכל שאדם יותר גדול, מרגיש את עצמו יותר שפל],

[וחזר להלכה השניה שאמר חגי] עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, דאמר מר הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, וקדושה ראשונה דצימי יהושע קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא הלכך זורעים בהן בשביעית והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית לשכור עמלן לחרוש ולקצור, ועוד ליטול לקט שכמה ופיאה ומעשר עני,

[וחזר להלכה שלישית שאמר חגי] ומקבלים גרים מן הקרדויים והתרמודים, איני והא תני רמי בר יחזקאל אין מקבלים גרים מן הקרדויים מפרש לקמן שממזרים הן מישראל שנטמעו שם? אמר רב אשי קרתויים אתמר, כדאמרי אינשי # [כשאומר לשון זה על

אבני חן על מסכת יבמות

חברותיה מאן? אמר שמואל כרך מושבי חידקי ודומקיא,

א"ר יוחנן וכולן לפסול רובן ממזרים, שנטמעו עשרת השבטים בעובדות כוכבים וצניחן הרי הן כישראלים ונהגו בהן איסור ממזרות, והן לא מהרו ונשאו זה אחרת או כמו והרי הן ממזרים,

כי אמריתה קמיה דשמואל עד השתא מילתיה דרבי יהודה (משמיה דרבי אסי קאמר ואמר פטירתו של רב אסי בא [רב יהודה] לפני שמואל) וקאמר כי הדך אמריתה להא דרבי אסי קמיה דשמואל דחוששין לקדושין א"ל בנך הבא מן ישראלית קרוי בנך, ואין בנך הבא מן (העובדת כוכבים) [הגוי] קרוי בנך אלא בנה דנפקא לן ממי יסיר את בנך מאחרי (דברים 1) ולא כמי כי חסיר את בנך, אלמא לאו אבמו לא תקם לבנך מהדר דא"כ היה לו לומר כי העובדת כוכבים חסיר, ש"מ דמי יולדת בן לעובדת כוכבים לא בן מיקרי ולא קרינן ביה כי חסיר את בנך, הילכך עובדי כוכבים גמורים הם,

[ובקשה] והאיכא בנות שגשבו ונשאו עובדי כוכבים והולידו מהם ואמר רבינא לקמן בפ"ג (דף כג) ש"מ בן בתך הבא מן (העובד כוכבים) [הגוי] קרוי בנך דכמי בנך לא תמן לבנו כי יסיר את בנך מאחרי, מדלא כתב כי חסיר ש"מ דאבמו לא תמן לבנו קאי, וה"ק שמה תלד לו בן ויסירו האב מאחרי וקא קרי ליה בנך וליחוש לקידושין?

[ובתריץ] גמירי דבנתא דההוא דרא דעשרת השבטים איצטרוויי אצטרו נצקת רחמן מלקלוט זרע ונעשו עקרות, [אלטערן] לשון ציקוק כמו טילא חריפי דמארי זיקי (ע"ז ד' ל) וכמו צירא דחיטי (פסחים דף מ),

איכא דאמרי כי אמריתה קמיה דשמואל א"ל לא זוו משם [פ' מהדיון של כל הישראלים שנמנוו בין הגוים] עד שעשאום עובדי כוכבים גמורים [ואין חשש ממזרות על שום גוי שקידש], שנאמר חושש ה' בה' בגדו, כי בנים זרים ילדו,

יחיב רב יוסף אחוריה דרב כהנא ויחיב רב כהנא קמיה דרב יהודה ויחיב וקאמר, עתידין ישראל דעבדי יומא טבא כי חרבי תרמוד משום דממזרים הם ומטמעים בישראל ופוסלים אותם, והא חריב? הריא תמוד הוא,

רב אשי אמר היינו תרמוד היינו תמוד וקאמר הא חרוב לא חריב כולה [גלענ"ד דבכל הסוגיא דבאן שכתוב תרמוד צריך לגרום "תרמוד" וכן הוא מפורש בירושלמי וכן בדברי הימים. ערוך לנר ע"י"ש],

אכפולי הוא דמכפל כשחריב מכאן נכפלה וניצנית מכאן חריב מהאי גיסא אותיב מהאי גיסא ואי חריב מהאי גיסא אותיב מהאי גיסא,

יחיב רב המנונא קמיה דעולא וקא הוי מקשה בשמעתא, אמר עולא עליה דרב המנונא מה גברא ומה גברא כמה הוא גדול אי לאו דהרפניא מאתיה שאינס מיוחסים [פ' שאמר עליו שרב המנונא אדם

ירושלים נגד רצונם, והולידו אותם לתרמוד והולידו מהם בנים] רב יוסף ורבנן ותרוייהו משמיה דרבה בר בר חנה [בעל הגומאות], חד אמר תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי קשתויי מושבי קשת וחד אמר תריסר אלפי גברי ומנייהו שיתא אלפי קשתויי,

[מגילה כ"ט ע"א אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיה מבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הכלה. כמה דברים אמורים בשאין שם כל צורכו, אבל יש שם כל צורכו אין מבטלין, וכמה כל צורכו? אמר רב שמואל בר אינא משמיה דרב: תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי. ואמרי לה: תריסר אלפי גברי, ומנייהו שיתא אלפי שיפורי.]

בשעה שנכנסו (עובדי כוכבים) [גוים] להיכל הכל [כל הגוים] נפנו על כסף וזהב, והם [הגוים מתרמוד] נפנו על בנות ירושלים שנאמר איכה ה נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה,

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן פסוק זה שר העולם מלאך אמרו תהלים לו גער הייתי גם זקנתי לידי דאזכריה הא דלעיל נקט ליה הכא [ראה מהר"ץ חיות], מאן אמריה אילימא קודשא בריך הוא מי איכא זקנה קמיה, ואלא דוד אמריה מי קשיש כולי האי, אלא ש"מ שר העולם אמרו,

ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב איכה א ידו פרש צר על כל מחמדיה, זה עמון ומואב בשעה שנכנסו (עובדי כוכבים) [גוים] להיכל הכל נפנו על כסף וזהב, והם נפנו על ס"ת אמרו זה שכתוב בו דברים כג לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', ישרף באש,

איכה א צוה ה' ליעקב סביביו צריו, אמר רב כגון הומניא לפום נהרא דסומניא ויניס הם ומצריין לבני פום נהרא שהם ישראל עניים,

אמר רב יהודה א"ר אסי (עובד כוכבים) [גוי] שקידש בזמן הזה חוששין לקדושין שמה מעשרת השבטים הוא שגשאו עובדות כוכבים, וקסבר דעובדת כוכבים שילדה מישראל הולד ממזר וחוששין לקידוש ממזר,

והא כל דפריש מרובא פריש [ולמה חוששין לכל? בדוכתא דקביעי בני עשרת השבטים וכל קבוע כמחנה על מחנה דמי, והיכא קביעי כדכתיב וינחם צלח ונחזור דאמר רבי אבא בר כהנא מלכים ב י"ח י"א וַיָּגֵל מֶלֶךְ אֲשׁוּר אֶת יִשְׂרָאֵל אֲשׁוּרָה וַיִּנָּחֲמָם בְּחֶלֶח וּבְחָבוּר נָהָר גּוֹזָן וְעָרֵי מְדִי, חלח זה חלזון, וחבור

דף י"ז ע"א

זו חרייב [גרה כ"א ע"ב: וכן כי אתא זוגא דמן חרייב, אתא ואייתי מתניתא בדיה, ובקידושין ע"ב ע"א יש חרייב בה"א], נהר גוזן זו גיזוק, וערי מדי זו חמדן וחברותיה, ואמרי לה זו ניהר וחברותיה,

אבני חן על מסכת יבמות

גדול הוא, אלא שיש לו חסרון אחד שהוא מהרפניא], אכס"ף [רב המנונא],
א"ל כסף גלגלתא להיכא יתבת? א"ל לפום נהרא, א"ל
א"כ מפום נהרא את,

פרק שני כיצד

מתני': כיצד אשת אחיו שלא היה בעולמו פוטרם זרמה שני
אחים ומת אחד מהן וגולד להן אח ומנאח זקוקה ליבם ועליו אסורה
משום אשת אחיו שלא היה בעולמו ואח"כ ייבם השני את אשת אחיו
ולו אשה אחרת ומת ומת, הראשונה זו היא אשת ראובן שנפלה לפניו כנר
פעם אחת יוצאה ונפטרת מזה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו כו' **משום**
אשת אחיו שלא היה בעולמו, והשניה משום צרתה,

עשה בה זה שמת מאמר, ומת ולא הספיק לכנסה עד שמת, שניה
חולצת ולא מיפטרל משום זרם ערוה דלאו זרמה ממש היא ולא
מתייבמת דמאמר קונה מקמת והיא זרם ערוה במקמת מדרבנן [צריך ביאור
למה לא כתב רש"י סתם "קונה מדרבנן" ולמה כתב "קונה מקמת"?]:

גמ': אמר רב נחמן מאן דתני ראשונה מאן דקרי לה ראשונה להך
שנפלה לפני לוי שני פעמים לא משתבש מאן דתני שניה לא
משתבש,

[בלשון הזה בעירובין ס"א ע"א, סוכה נ' ע"ב, ביצה ל"ה ע"ב, ב"ק ס' ע"א, קמ"ז
ע"ב, ע"ז ב' ע"א],

[והגמ' מפרש] מאן דתני

דף י"ז ע"ב

ראשונה לא משתבש, מאי ראשונה ראשונה הנפילה שנפלה
ראשונה לייבום קודמת לזו בפעם ראשונה, ומאן דתני שניה לא
משתבש מאי שניה שניה לנשואין של שני שהיא נשוא
כנר האחרת שנפלה זאת לפניו,

מי לא עסקין דיבם ואח"כ כנס כלומר מי לא מיתוקמא נמי מתני'
צייבם אשת אחיו תחילה ואח"כ כנס את האחרת דלא הו"ל הך יבמה שניה
לנשואין? **אלא** [אל תקרי לנשואין בלמ"ד אלא] **מאי שניה שניה**
"ב"נשואין שישת שני פעמים אחת לבעל ואחת ליבם,

אשת אחיו שלא היה בעולמו היכא כתיבא לאסורה? אמר
רב יהודה אמר רב אמר קרא דברים כה כי ישבו אחים יחדו,
שהיתה להם ישיבה אחת בעולם, פרט לאשת אחיו שלא
היה בעולמו, "יחדו" מיוחדים בנחלה הראוין לירש זה את זה
פרט לאחיו מן האם,

רבה אמר אחין מן האב יליף אחוה אחוה מבני יעקב כי ישבו
אחים, שנים עשר אחים בני אבינו (בראשית מז) מזה להלן מן האב ולא

מאי הרפניא אמר ר' זירא הר שהכל פונין בו [שכן הוא נוטריקון]
כל פסולין שאין מולאין אשה פונין והולכין שם, במתניתא תנא כל שאין
מכיר משפחתו ושבתו נפנה לשם,

אמר רבא והיא עמוקה משאול ורעה לדבר זה יותר מגיהנם, דאילו
ליורדי גיהנם איכא תקנתא שנאמר הושע יג מיד שאול אפרים ממות
אנאלם ואילו פסול דידהו לית להו תקנתא,

פסולי דהרפניא משום פסולי דמישון שקרובה לה ומתערבין בהן
ואמר בפרק עשרה יוספין (קידושין ע"א) מישון מתה, והתם מפרש פסוליהו
ופסולי דמישון משום פסולי דתרמוד, פסולי דתרמוד
משום עבדי שלמה,

והיינו דאמרי אינשי קבא רבא וקבא זוטא איפה גדולה ואיפה
קטנה שניהם מעוותים, כלומר כל הפסולין מתגלגלים מייגנדר מתגלגל ואזיל
לשאול ויורדים לשאול, ומשאול לתרמוד ומשאול לתרמוד, כלומר
ששאול גבוה מתרמוד, ומתגלגל משאול לתרמוד, וטעמא כדלעיל דאילו ליורדי
גיהנם איכא תקנתא ולפסול דידהו אין טהרה, ומתרמוד למישון, וממישון
להרפניא:

אבני חן על מסכת יבמות

מן האם [אלא היה להם ד' אמהות], אף כאן מן האב ולא מן האם,

ולילף אחוה אחוה מעריות ערוה אשת אחיך, וק"ל לקמן בפרק הבא על יבמתו (דף נה) דלפילו אחיך מן האם ולא מן האב [הוא בכלל אחיך]? דנין אחים מאחים ואין דנין אחים מאחיד,

מאי נפקא מינה, הא תנא דבי רבי ישמעאל ויקרא יד ושב הכהן ויקרא יד ובא הכהן זו היא שיבה דלע"ג דלא דמו קרלי להדי כיון דמרייתו צדיקת כהן משמע, דייקין דכו"ג ש מה להלן חולץ וקוצה וטע כו' זו היא ביאה? ה"מ היבא דליבא מידי דרמי ליה, אבל היבא דאיבא מידי דרמי ליה מדדמי ליה ילפינן,

ולילף אחוה אחוה מלוט דכתיב בראשית יג כי אנשים אחים אנחנו ותמייצם אשת אחי אציו שהרי בן אחיו היה? מסתברא מבני יעקב הוה ליה למילף משום דמפני, מדרהו ליה למכתב שנים עשר עברך בני אבינו, וכתיב אחים ש"מ לאפנויי,

ואיצטריך למכתב אחים ואיצטריך למכתב יחדו, דאי כתב רחמנא אחים ה"א לילף אחוה אחוה מלוט,

וכי תימא [דלא ס"ד דלילף מלוט דהא גבי לוט] לא מפני [ואין לדרוש גו"ש מיבום ללוט], לאיי אפנויי מפני מדרהו ליה למכתב רעים וכתיב אחים שמע מינה לאפנויי,

כתב רחמנא יחדו המיוחדים בנחלה שחולקין נחלה אחת, לפוקי לוט שאין חולקין נחלה אחת,

ואי כתב רחמנא יחדו הוה אמינא דמייחדי באבא ובאמא צריכא,

והא מהיבא תיתי דלימא עד דמייחדי באבא ובאמא, והא יבום בנחלה תלא רחמנא דכתיב (דברים כה) יקום על שם אחיו המת, ואוקמינן לקמן (דף כד) על שם אחיו לנחלה שירש המייצם כל נכסי המת ואין אחין חולקין עמו ונחלה מן האב ולא מן האם היא?

איצטריך סד"א הואיל וחידוש הוא דקמשתרי ערוה גביה, אימא עד דמייחדי באבא ובאמא צריכא,

[המודבר כאן ברין "יבמה שמתה" אי אמרינן יש זיקה],

אמר רב הונא אמר רב שומרת יבם שמתה מותר באמה, אלמא קסבר אין זיקה זיקת יבמתו שמתה לא אלימא למיהוי כארסא להאסר אמו עליו משום חמותו,

וליאם הלכה כדברי האומר אין זיקה דמין צפ' המולך [לקמן מא] שומרת יבם [רחל, ויש לה אחות לאה] שקדש אחיו [של יבם. חכמת מנות] [היבם הוא ראובן, ושבעון אחיו קידש] את אחותה של יבמה [לאה], ותלה היבום בראובן [ראובן].

משום רבי יהודה בן כמירא אמרו אומרים לזה [לשבעון] שקדש אחות יבמתו המתן מלכנוס לפי שאחות זקוקתו היא, הואיל ולאחר שזקקה אחותה לו [רחל] קדש את זו [לאה], צריך להמתין עד שתמייצם היבמה לאחיו [ראובן], דפקעה זיקה, ואמר שמואל הלכה כרבי יהודה, ומדקאמר הלכה, מכלל דפליגי עליה ואמרי אין זיקה לאחין חשיבא, לאסור עליהן קרובותיה [שיהיה למשל אסור באחות זקוקתו]?]

אי הוה אמר הכי ה"א ה"מ דלא חשיבא זיקה להיות אסורות קרובות בתרי אחין כשנפלה לפני שני יבמין, כגון הדיא פלוגתא דר"י ורבנן דכיון דלא ידע קמי מאן מייחדי רמיא לא חשיבא למיסר קרובות, אבל בחד שאין שם אלא יבם אחד יש זיקה דודאי עליה רמיא חיימא דמיא ככנסה ואסר בלמה,

וליאם הלכה כדברי האומר אין זיקה אפי' בחד ר"ע קא"ל צפ' ד' אחין [לקמן כט] שומרת יבם אין יבמה מיפר נדריה לא לאחד ולא לשנים כלומר בין שנפלה לפני יבם אחד בין שנפלה לפני שנים דלא קרינן ביה אישה?

אי אמר הכי הוה אמינא אפילו מחיים יבמה מותר בלמה קודם חליצה [דלאחר חליצה אסור בקרובותיה] ותלא היבמה לשוק משום דת אשתו קמשמע לן לאחר מיתה אין מחיים לא, משום דאסור לבטל מצות יבמין ואי נסיב אמה מחיים מצטל למצוה לגמרי מיצום ומחליצה,

[וא"ת ונמנן דסבר אין זיקה דלמא לעולם יש זיקה ולאחר מיתה [דהא מיירי שמתה יבמתו] שרי משום דפקעה זיקה כדאמר בסמוך? וי"ל דאע"פ שהש"ס עושה בסמוך צריכות' האמת הוא דאי יש זיקה, אחר מיתה גמי אסור דזיקה בכדי לא פקעה. תוס'].

תנן יבמתו שמתה מותר באחותה דלפי' אשתו ממה מותר באחותה, אכל אמו דלגבי אשתו אסורה אף לאחר מיתת אשתו, ציצמתו גמי אסורה, באחותה אין באמה לא [הרי דיש זיקה?]

הוא הדין דאפילו באמה [גמי מותר דאין זיקה], ואידי דתנא רישא אשתו שמתה מותר באחותה באחותה אין אבל באמה לא, דהויא לה איסורא דאורייתא חמות' אסר רחמנא ולא פליג בין מחיים בין לאחר מיתתה כדפליג בלמה דכתיב עליה בחייה, תנא גמי סיפא מותר באחותה,

ורב יהודה אמר [פליג על רב הונא אמר רב] שומרת יבם שמתה אסור באמה [כיון שנאסרה בהיות בתה זקוקה ליבום שוב לא פקעה] אלמא קסבר יש זיקה,

וליאם הלכה כדברי האומר יש זיקה זיקת יבם הוא ככנסה ואוקרת אמה על היבם משום חמותו? אי הוה אמר הכי הוה אמינא ה"מ בחד אבל בתרי אין זיקה,

אבני חן על מסכת יבמות

חולצת או מתייבמת, ואי אמרת יש זיקה הויא לה צרת
אשת אחיו שלא היה בעולמו בזיקה שזקקה לשני לפני מותו ונעשית
זרה לששתו?

הא מני ר"מ היא דאמר אין זיקה ר"מ קאמר לה להך ברייתא בפירקין
[לקמן י"ט ע"א], דאמר תניא כוותיה דרב (אדא) [פפא] ומיימי לה להך מתיבמת,
וקמי סיפא דברי ר"מ,

ומי סבירא ליה לרבי מאיר אין זיקה, והתנן ארבעה אחים
שנים מהן נשואים שתי אחיות ומתו הנשואין שתי האחיות
ונפלו שתיים יחד לפני האחין, הרי אלו חולצות ולא מתייבמות משום
דמרוויחו זיקי ליה להאי, ומרוויחו זיקי ליה להאי, ואי נסיב חד מדא [קא] פגע
באחות זקוקמו, ואי ס"ד סבר ר"מ אין זיקה [נימא אין זיקה לקולא, וביון
ד] הני מתרי בתי קאתיין משני אחין נפלו האי לייבם חדא, והאי
לייבם חדא?

לעולם אין זיקה והא דקאמר לא מתייבמות משום דקסבר אסור
לבטל מצות יבמין, דדלמא אדמייבם חד מיית אידך וקא
בטלת מצות יבמין ואי אמרת לייבם האי חדא, דלמא מיית אידך את ולא
מייבם לאידך, ונפקא [האשה השניה שלא מתייבמת] מהאי [אח שקדם וייבם את
אחותה] משום אחות אשה, מחליצה ומייבום,
הלכך אמרינן ליה לקמא חלוץ דאי נמי מיית אידך [האח השני] הדך האי חולץ
וחליץ לה, ומדינא לבתר חליצה דקמא מני אידך לייבומי דהשטא מיקיימא מצות
יבמין במרוויחה, אלא גזירה דלמא אחי לייבומי ברישא,

[והגמ' שואל] ואי אין זיקה דלית ליה אסור זיקה תיבטל מצות יבמין ולא
איכפת לן, דמאן דלית ליה אסור זיקה לא חייש נמי לבטול מצות יבמין דהא
ר"ג אמר אין זיקה צפ"ג [לקמן דף נא] [ור"ג זה] שמעין ליה נמי דאמר
ומותר לבטל מצות יבמין מותר לבטל מצות יבמין בפרק צ"ש [לקמן
קט],

דתנן ר"ג אומר שני אחין נשואין שתי אחיות [ותומות. ג'] אחת גדולה ואחת
קטנה, ומת בעלה של גדולה, ונפלה לפני בעל הקטנה, מלמדים את הקטנה למאן
בעלה ולעקור נשואיה, כדי לייבם את זו [הגדולה], [לפי. ג'] שזיקתה של זו
[הגדולה] תמורה לאסור הקטנה עליו [והטעם הוא] שלא היו נשואיה [של קטנה]
גמורים שמה תמאן, ולכן לא תוילא [אין בבורח להוציא] את זו [הגדולה] משום
אחות אשה [גמורים להוציא זו משום אחות אשה. ג'],

[ואומר ר"ג] אם מאנה מאנה ותמייבם הגדולה, ואם לא מאנה
תמתין גדולה עד שתגדיל קטנה ויבעול ויהיו קידושין גמורין ותצא
חלוז ותנא גדולה משום אחות אשה אלמא אין זיקה, מדשרי קטנה
עליה ומותר לבטל מצות יבמין [שאם ימתין עד שתגדיל יכול גם אח זה למות
ויתבטל מצות יבמין], ולר"מ נמי אי סבר אין זיקה לימא נמי מותר לבטל מצות
יבמין,

אמר ליה דרבנן גמליאל אדרבי מאיר קרמית נהי נמי דזיקה

והא כי פליגי בתרי פליגי ר"י ורבנן בתרי [הוא] דפליגי דקמני [לקמן
דף מא] הממן עד שיעשה אחין מעשה? אלא אי אמר הכי [אם היה אומר
כן שיש זיקה]

דף י"ח ע"א

הוה אמינא מחיים [יש זיקה], אבל לאחר מיתה פקעה לה
זיקה, קמ"ל דזיקה בכדי לא פקעה,

לימא מסייע ליה [לרב יהודה דיש זיקה] יבמתו שמתה מותר
באחותה, באחותה אין דלפי' כנוסה שמתה מותר באחותה באמה
לא?

ה"ה דאפי' באמה, ואידי דתנא רישא אשתו שמתה מותר
באחותה, דוקא באחותה אבל באמה לא, דהויא לה
איסורא דאורייתא, תנא נמי סיפא מותר באחותה,

מתיב רב הונא בר חייא [על רב יהודה] עשה בה מאמר [וכי. ג']
מתני' היא [לעיל י"ז ע"א, שני אחים [ראובן ושמעון] ומת אחד מהן [ראובן]
ונולד להן אח [לוי], ועשה האח השני [שמעון] מאמר באשת אחיו [רחל אשת
ראובן]] ומת [שמעון], שניה נכרית [לאה אשת שמעון, וצריך להבין למה
קורא לה רש"י גברית?] חולצת ולא מתייבמת,

טעמא דעבד בה מאמר, הא לא עבד בה מאמר שניה נמי
יבומי מייבמה, ואי אמרת יש זיקה, הויא לה צרת אשת
אחיו שלא היה בעולמו בזיקה [שרחל אשת ראובן היתה זקוקה
לשמעון, ואשת שמעון [לאה] היא צרתה בזיקה?]

[ומתרינן] אמר רבה הוא הדין דאע"ג דלא עבד בה מאמר,
שניה מחליץ חלצה יבומי לא מייבמה דהויא [לאה] זרת ערוה
בזיקה, שכנפלה [רחל] לפני אחיו [שמעון] קודם מותו וזקקה לו, נעשית זרה
לששתו [לאה] בזיקה, והויא השטא הך נכרית [לאה] לגביה [ללוי] זרת ערוה [צרה
לאשת שמעון], בשביל זיקה שהיתה לאחין זה [בשמת ראובן, נפלה אשת ראובן
לפני כל האחין, והיתה אז אשת אחיו שלא היה בעולמו ללוי],

והא דקתני מאמר, לאפוקי מב"ש צפ"ד אחין [לקמן ד' כט] צ"ש
אומרים אשתו עמו והלזו תנא משום אחות אשה כי' דאמרי מאמר קונה
קנין גמור ומהיו זרת ערוה ומיפטר אף מן החליצה קמ"ל [דאף שעשה בה
שמעון מאמר צריכה חליצה מלוי],

איתיביה אבבי [לרב יהודה] שני אחין בעולם אחד, ומת אחד
מהן בלא ולד, ועמד השני הזה [בכמה כ"י חסר מלת "הזה". ד"ס]
לעשות מאמר ביבמתו, ולא הספיק לעשות בה מאמר עד
שנולד לו אח ומת ולו אשה אחרת ונפלו שתיים לפני הטולד, הראשונה
יצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, ושניה או

אבני חן על מסכת יבמות

סבירה להו כי הדדי, צניעות יצמין פליגי?

[המקשה על ר"מ מר"ג הכי מקשה] לא הכי קאמרינן, ר"מ חייש אפי' לספיקא כי הוה דלעיל אדמיצט מד מיית אידך ר"ג אפילו לודאי לא חייש ורין גמליאל אפי' היכא דודאי בטלה כגון הכא דתממין עד שמגדיל לא חייש?

[ובתריין] דלמא מאן דלא חייש אפי' לודאי לא חייש, ומאן דחייש אפי' לספיקא חייש,

א"ל אביי לרב יוסף הא דרב יהודה דאמר לעיל אסור באמה דיש זיקה דשמואל היא משמיה דשמואל רביה שמייע ליה ולא מרב דהוה נמי רביה דתנן

דף י"ח ע"ב

שומרת יבם מממנת לייבוס [דהיינו] יבמה שקדש אחיו של יבם את אחותה אחר שנפלה זו לפניו [פ' שהיו ג' אחים, ואחד מת ואשתו שומרת יבם, שאחד מן האחים תיבם אותה, ויש לה זיקה על כל האחים, ואחד מן האחים רוצה לייבם אותה, והלך אח שני וקדש אחותה] משום ר' יהודה בן בתירה אמרו אומרים לו למאסר המתן מלכנס לפי שאחות זקוקת היא עד שיעשה אחיך מעשה עד שיצטט אחיך את היבמה ותפקע זיקתה ממך, אלמא זיקה אסרה לאחותה ואמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בתירה [דיש זיקה],

א"ל רב יוסף לאביי דאי דרב ואי משמיה דרב אמרה מאי [מאי] (א"ל) קשיא מאי קשיא לך דרב אדרב דא"ר הונא אמר רב לעיל מותר באמה [דלעיל אמר רב אין זיקה, וכאן אמר רב שיש זיקה], [הלא זה לא קשה כלל דיש לייבם שהרי לא רב עצמו אמר כן, אלא אמרו כן בשמו] דלמא אמוראי גינהו רב הונא ורב יהודה תלמידי דרב הוו ואלויבא דרב ופליגי אליביה?

[ומשיב לו אביי] כיון דאיתמר משמיה דשמואל בהדיא דיש זיקה, דשמואל עצמו אמרה ולא תלמידו משמו, ומנינו למימר דרב יהודה תלמידו מכלל אותה שמועה אמר להויה דידיה, ומושמיה דרב איתמר כאמוראי בפלוגתא דהא פליגי רב הונא לא שבקינן משמיה דשמואל בהדיא, ומוקמינן כאמוראי ואלויבא דרב,

אמר רב כהנא אמריתיה לשמעיתא קמיה דרב זביד מנהרדעא, אמר אתון הכי מתניתו לה לרב יהודה דלעיל צקתמא שלא הוצי' שם רבו ונריכיתו למידק הא דרב יהודה דשמואל היא, אנן בהדיא מתנינן, אמר רב יהודה אמר שמואל שומרת יבם שמתה אסור באמה, אלמא קסבר יש זיקה,

ואזדא שמואל למעמיה כולה רב כהנא אמרה דאמר שמואל הלכה כרבי יהודה בן בתירה,

וצריכי [וצריך שמואל לומר ב' הדברים שומרת יבם שמתה אסור באמה, והלכה כרבי יהודה ב"ב דאמר המתן עד שיעשה אחיך מעשה] דאי' אשמעינן יש זיקה [דשומרת יבם שמתה אסור באמה] ה"א ה"מ בחד אבל בתרי לא קמ"ל, ואי אשמעינן הלכה כר' יהודה בן בתירה ה"א ה"מ מחיים כל זמן שיצטמו קיימת אבל לאחר מיתה פקעה לה זיקה, קמ"ל דזיקה בכדי לא פקעה:

מתני': שני אחים [ראובן ושמעון] ומת אחד מהן, ויבם השני את אשת אחיו [רחל], ואח"כ נולד להן אח [לוי, וזה נקרא ייבם ולבסוף נולד] ומת המייבם [שמעון] הראשונה [רחל] יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, והשניה [לאה אשת שמעון] משום צרתה, עשה בה מאמר [שמעון מאמר ברחל] ומת [שמעון, ונפלה לאה לפני לוי, וגם רחל עמה], השניה חולצת ולא מתייבמת,

ר"ש אומר [סבר שרק בנוולד ואח"כ ייבם הוי אשת אחיו שלא היה בעולמו, אבל ייבם ואח"כ נולד אינה נאסרת, וחולצת או מתייבמת] מייבם לאיוזו מהן שירצה או חולץ לאיוזו מהן שירצה ופטורה מצרתה, ולא אעשה זה מאמר קאי אלא ארישא דקטני הראשונה יולדה כו', דקאמר ר"ש דכיון דכשנולד כבר נתייבמה ולא הימה על זה צווקת נישואי אחיו הראשון מעולם מותרת לו:

גמ': אמר (רב) [רבי. גליון] אושעיא חלוק היה ר"ש אף בראשונה וקא שרי נולד ואח"כ ייבם ממאי מודקתני משנה יתירה לכולה הוה בבא דרישא דלמאן קמני לה, אי לאו דפלוגתא דר"ש עלה קיימא ולהכי תניינא לאשמעינן דאפי' צההיא שרי למאן קתני לה לאשמעינן מילתיה דמאן איצטריכא,

אילימא לרבנן לאשמעינן איסורא לרבנן, דהא לא איסור ולא היתר לר"ש שמעת מינה צרישא דהא לא איירי צה השתא יבם ולבסוף נולד רכי אשכחה בהתירא אשכחה אסרי רבנן, נולד ואח"כ יבם מיבעיא,

אלא לאו לר"ש איצטריך, ותנא רישא להודיעך כחו דר"ש [שמתיר אף בנוולד ואח"כ ייבם], ותנא סיפא להודיעך כחן דרבנן [שאוסרים אף בייבם ואח"כ נולד],

ובדין הוא דנפלוג ר"ש ברישא, אלא נטר להו לרבנן הממין להם עד דמסיימי למילתייהו והדר פליג עלייהו בטולה מילתא,

אלא אשת אחיו שלא היה בעולמו לר"ש היכי משכחת לה?

בחד אחא ומית ונולד לו אח דודאי מכת זיקת זה שלא היה בעולמו, אסורה [לזה להמייבם] [להמייבם לזה. ג.], [שלאחר שמת ראובן, ונשארה רחל, נולד לוי, אסור ללוי לייבם את רחל שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו],

אבני חן על מסכת יבמות

דף י"ט ע"א

מבית אחד [ששניהם הם נשוי של שמעון] ורחמנא אמר את בית אחיו (דברים כה) בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים, **יבומי חדא ואיפטור אידך** דזיקה כנוסה דמיא וכ"ש זיקה ומאמר [ולומר שהם ודאי נשוי] **לא, דדלמא אין זיקה כנוסה** [ואחת היא אשתו של ראובן, ואחת של שמעון], והוון להו שתי יבמות הבאות משני בתים [ואין אחת פטורה בייבום חברתה] **אלמא מספקא ליה**,

וכי תימא [לחרץ קושית רב יוסף שלא יהיה קשה על ר' אושעיא, דהא הקושיא הוא רק מהדיוק שר"ש מצריך חליצה גם לחשניה, ונימא] **מדאורייתא ה"נ דמייבמא חדא ומפטרא חדא** [דזיקה כנוסה], **ומדרבנן הוא דאסור** [והא דאמר ר"ש חולץ לשניה היינו מדרבנן] **גזירה משום שמא יאמרו ב' יבמות הבאות משני בתים** ונפלו צנח אחת צנחנא דליכא למימר שהראשונה החקקה לעל השניה **חדא מייבמא ואידך מיפטרא בולא כלום** [ורש"י חזר על דברי הגמ' במלים שונים] ואמי למימר נמי תמיצס חדא ומיפטור אידך,

[אבל במשנתנו י"ז ע"א סבר ר"ש דזיקה כנוסה, ואין שום גזירה לומר שלא ייבם לוי את אשת ראובן],

[פירש בקונט' שנפלו בבית אחת כר' יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם, ועי"ל כגון שהראשונה היא ערוה לאחיו השני שמת שלא היתה זקוקה לו כלל. תוס'],

[הלא אי אפשר לחרץ כן] **והא טעמא דר"ש** [בשלשה אחים שרק חולץ לשניה] **משום מאמר ולא מאמר הוא** ספק מאמר קונה ספק אינו קונה,

דתניא אמר להם רבי שמעון לחכמים [מספקא לי] **אם מאמרו של שני מאמר אשת שני** [שמעון] **הוא בועל, ואם מאמרו של שני אינו מאמר אשת ראשון** [ראובן] **הוא בועל?**

אמר ליה אביי [לרב יוסף שמקשה על ר' אושעיא משלשה אחים] **ולא שני לך בין זיקת יבם אחד כגון ממני דהו שני אחין** [יחד, שלוי נולד לאחר שמת ראובן] **וכי מיית חד** [ראובן] **זקוקה להאי** [לשמעון] **לחודיה ורמיא עליה, הלכך אע"פ שלא כנסה עד שנוול השלישי** [לוי, דהא ר"ש מתיר אף בגולד ואח"כ ייבם] **הוה ליה כייצס ולצסוק נולד לזיקת שני יבמים** [כגון דך דשלשה אחין דפשו להו תרי],

דלמא כי אר"ש זיקה כנוסה דמיא ביבם אחד [כגון במשנתנו], **אבל בשני יבמין כגון דך דשלשה אחין דפשו להו תרי לא** [ונמצא שלא קשה על ר' אושעיא],

[והגמ' חזר להקשות על ר' אושעיא] **ומי שני ליה לר"ש ושני ליה צנול ולצסוק ייצס והתניא** [בברייתא] **כלל אר"ש כל שהלידה של שלישי** [לוי] **קודמת לנשואין של שני** [שמעון] **לא חולצת ולא מתייבמת** [אם מת שמעון ונופלת לפני לוי, פטורה בלא כלום דזיקה אינה כנוסה],

אי נמי בתרי אחים [ראובן ושמעון] **ומת האחד** [ראובן] **ונולד להם אח השלישי** [לוי] **ולא יבם זה השני** [שמעון] **אם יצמחו ולא בית אסורה לה** [ללוי] **שנוול לאחר מיתה** [ראובן] **ליצמה, מוזיקת אח שלא היה בעולמו, אבל היכא דייצמה השני פקעה זיקת אח הראשון ונעשית אשתו של זה השני** [שמעון], **אי נמי לא יצמה האי שני הויל והחקקה לו הרי היא כנוסה כלקמן וכשמת מותרת לשלישי,**

[שאם מת שמעון, כיון דאמרינן יש זיקה, ורחל אשת ראובן היתה לה זיקה לשמעון, עכשיו שמת שמעון פקע זיקת ראובן דהוי כאילו כנסה שמעון, והוי כאילו רחל נופלת ללוי משמעון],

[פי' שאם שמעון עדיין חי ונולד לוי ועומדת רחל אשת ראובן לייבום אסורה על לוי משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, אבל כיון שרחל מותרת רק לשמעון והוא מת אח"כ, הוי כאילו כנסה, ועכשיו היא נופלת כאשת שמעון],

[ושואל הגמ' על ר' אושעיא שאמר שר"ש מתיר גם בגולד ואח"כ ייבם] **בשלמא יבם ואח"כ נולד כי אשכחה בהתירא אשכחה** **שלא נאסרה עליו שעה אחת שלא נקקה לו** [אשת ראובן ללוי] **מכא הראשון** [מכא ראובן] **כלום אלא נולד ואח"כ יבם מאי טעמא** [מתיר ר"ש?]

קסבר יש זיקה כשנפלה לפני השני קודם לידתו של זה ונקקה לו לשני, אלימא ההיא זיקה לשוילא כנוסה, והוי ליה כייצס ולצסוק נולד **וזיקה כנוסה דמיא**,

מתקיף לה רב יוסף [שהיה שוב קשה על ר' אושעיא] **השתא זיקה ומאמר מספקא ליה לר"ש אי כנוסה דמיא אי לאו כנוסה דמיא, זיקה לחודה מיבעיא?**

מאי היא [היכן מצוין דמספקא ליה] **דתנן** [לקמן ל"א ע"ב] **שלשה אחין** [ראובן, שמעון, לוי] **נשואין שלש נשים נבריות** [חנה, רבקה, לאה], **ומת אחד מהם** [ראובן], **ועשה בה** [בחנה אשת ראובן] **שני** [שמעון] **מאמר ומת** [ונפלה חנה ורבקה לייבום ללוי], **הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, שנאמר דברים בה ומת אחד מהם יבמה יבא עליה מי שעליה זיקת יבם אחד כגון שלא נפלה אלא פעם אחת, או שכנסה שני ופקעה זיקה ראשונה וכשמת אין כאן אלא זיקת ייצוס של שני, או לא עשה זה מאמר ומת אין כאן אלא זיקת ייצוס ראשון ולא שעליה זיקת שני יבמין ועכשיו** [פי' אבל עכשיו] **יש כאן זיקת ייצוס של שני יבמין שיש עליה קצת זיקה מן הראשון דכל זמן שלא נתיצמה לא פקע זיקתה** [מן הראשון, וגם קצת?] **מן השני, וזרמה אשת השני אסורה משום** [דידה] **[זיקה]**.
[י']

רבי שמעון אומר מייבם לאיזהו מהן שירצה דלית ליה הך דרשה **דזיקת שני יבמים, דאי מאמר קונה הרי היא אשת שני, ואין כאן אלא זיקתו ואם אין קונה הרי הוא כמו שאינו ואין כאן אלא זיקת ראשון וחולץ לשניה משום ספיקא כדמפרש ואזיל,**

[ושואל] **יבומי תרויהו לא** [מאי טעמא], **דדלמא יש זיקה והו שני יבמות הבאות**

אבני חן על מסכת יבמות

אם היו שלשה אחין שנים מהן [ראובן ושמעון] נשואין שתי אחיות [רחל ולאָה] ואשה וצתה [וגם נשאו ראובן ושמעון עוד שני נשים שהיו אשה ובתה] ומתו שניהם [ראובן ושמעון], ונפלו לפני השלישי [נפלו ד' נשים אלו לפני לוי] אחת מן הראשונות ומתייצמת ושמים האחרונות פטורות מדאָל מן הראשונות משום כנוסה ומתייצמת [ופוטרת צרתה שרק אשה אחת מאיש אחד עולה ליבום], והשניות [שתי הנשים של האח השני] פטורות אחת משום ערוה דהי מינייהו מן הראשונות דמשצת כנוסה אית לה מדא קרובה צתה שמים השניות נמצאת האחת יוצאת משום ערוה ושניה משום צרתה [וזה פי' שניה שבזוג זה והשניה שבזוג זה, היינו שתי הנשים של האח השני],

[והגמ' בא לסתור תירוצו של רבא] קא מעי רבא בארבעה זוגי דמתני, דס"ד דרבא דמייירי כשנפלו כולן לפני יצא אחד מדמתרץ שניה שבזוג זה ושניה שבזוג זה, וטעות הוא צדיה חדא דאָו או קתני או אשה וצתה כו' אלמא לאו כוליה צתה צתה עסקין,

ועוד א"כ דכולהו צתה עסקין שהיו ג' אחים שנים מהם נשואין שתי אחיות ואשה וצתה ואשה וצתה וצתה וצתה וצתה כל אחד נשוי ארבע נשים ומתו ונפלו לפני השלישי וקא"ר שמעון דלחת מן הראשונות ומתייצמת והשניות פטורות ר' שמעון פוטר בארבעתן מיבעי ליה דהא ד' נשים איכא,

ועוד [אין קשיא ממשנה של ג' אחין על ר' אושעיא דהא] תניא [בברייתא על המשנה] ר"ש פוטר בשתייהן מן החליצה ומן הייבום שנא' ויקרא יח ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, בשעה שנעשו צרות זו לזו כגון הכא שנפלו לפני יצא אחד לא יחא לך ליקוחין אפי' באחת מהן אלמא מרווייהו פטורי,

[נמצא שיש לו לר"ש פסוק שבאופן זה פטורות מן הייבום ומן החליצה, אבל כשאין הנשים קרובות זו לזו אמרינן זיקה כנוסה, וכן נאמר במשנה ראשונה כאן, ולא קשה על ר' אושעיא],

אלא אמר רב אשי אי דנפול בזה אחר זה הכי נמי דזיקה כנוסה דמיא וקמיימא דנפלה מתייצמת אפילו לאחר נפילת שניה [דזיקה כנוסה, ולא קשיא על ר' אושעיא] הכא [במשנה דג' אחין] במאי עסקין דנפול בבת אחת, ורבי שמעון סבר לה כרבי יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם צנכורות (יז) רחל שלא צברה וילדה שני זכרים ויאלץ שני ראשים כאחד ר' יוסי אומר שניהן לכהן ומכ"א אחד לו ואחד לכהן דאי אפשר לנמסר ולצאת שניהם כאחד, אלא אחד יוצא ראשון ופוטרי את הרחם והשני חולין, ומשום דלא ידע הי מינייהו הוו מרווייהו ספק צנכורות ומתן אחד לכהן והשני ירעה עד שיקטל ויאלץ צמומו לצעל הצית,

והכא נמי סבר ר"ש אפשר לנמסר מיתת שני אחים כאחד, וליכא חדא דמיהוי ראשונה ושתייהן פטורות כדילף טעם מלצור, דאי לאו כר' יוסי הגלילי, הויה לה חדא ראשונה ולא ידע הי מינייהו, ומרווייהו ליבעו חליצה,

רב פפא אמר לעיל מהדר פליגי אדרכי אושעיא בייבם ואח"כ נולד פליגי ר"ש, בנוולד ואח"כ ייבם לא פליגי, ותרווייהו צדי דמתני לרבנן איצטריך לאשמועי' דרבנן צמרווייהו פטרי, ודקא קשיא לך צבא דרישא למה לי פשיטא דנולד ולצסוף ייבם פטרי ולא זו אף זו קתני כלומר

נשואין קודם ללידה או חולצת או מתייצמת אלמא מודה ר"ש דהא, מאי לאו ביבם אחד שכשמת ראשון לא נשאר אלא אח אחד ואח"כ נולד זה וקתני לא חולצת ולא מתייצמת [הרי דר"ש אינו סובר זיקה כנוסה אפילו ביבם אחד, ולא פליגי במשנה ראשונה, וקשיא על ר' אושעיא]?

לא בשני יבמים שהיו שלשה אחים, ומת אחד מהן [ראובן] ונפלה [רחל] לפני השנים [שמעון ולוי] ונולד להם אח [רביעי, יהודה] לפני שייבם שמעון או לוי את רחל] הויה דאי אסירא עליו דהאי צתה [יהודה], אפילו לאחר שייבמה שנים הראשונים ומתו [אין זיקה מועלת לחיות כנוסה] דהא ודאי נולד ולצסוף ייבם הוא, דהויה זיקה דהויה לה גבי הני [שמעון ולוי] קודם לידתו של זה [יהודה, בין שהם שני אחים] לא אלמא לשויה כנוסה למהו כייבם ולצסוף נולד,

אבל ביבם אחד מאי, הכי נמי או חולצת או מתייצמת, אי הכי אדתיני [בברייתא] נשואין קודמין ללידה או חולצת או מתייצמת, ליפלו וליתני בדידה בד"א בשני יבמים אבל ביבם אחד או חולצת או מתייצמת?

[ומתריץ שלכן לא חילק בין יבם אחד לשני ייבמין] כולה בשני ייבמין קמייירי בשני ייבמין צדי לאשמועינן איסורא והיתרא,

ואלא מאי כללא [אך שייך לעשות כלל בזה] הויה וצנצא אחד אפילו לידה קודמת לנישואין שרי היכי מצי למימני כל שהלידה קודמת לנשואין לא חולצת ולא מתייצמת וקתני כלל א"ר שמעון, הא זמנין דלא הויה הכי, [ונשאר הקושיא על ר' אושעיא],

ועוד מתיב רב אושעיא [על ר' אושעיא ממשנה לקמן כ"ח ע"ב] ג' אחין [ראובן, שמעון, לוי] שנים מהן נשואין שתי אחיות [רחל, לאָה] או אשה ובתה, או אשה ובת בתה, או אשה ובת בנה, אם מתו הנשואין את הקרובות [ראובן ושמעון] ונפלו לפני השלישי [לוי] הרי אלו חולצות ולא מתייצמות הויה ומרווייהו זקיקן ליה קא פגע בקרובות זקוקמו, ור"ש פוטר אף מן החליצה כדקתני לקמן צממעין מלצור,

ואי ס"ד קסבר ר"ש זיקה כנוסה דמיא לייבם לקמיימא הויה דנפלה צרישא, ואפי' לא הספיק לכנוסה עד שנפלה אחותה, מאי איכפת לן דהוי זיקה קמיימא כנוסה, ומיפטר צמיימא משום אחות אשה, וקמיימא מתייצב דכיבם אחד דומה (דהא כי נפלה מעיקרה לא נפלה אלא קמי חד דלגבי אידך ערוה היא משום אחות אשה ולא רמיא קמיה כלל) ותיפטר אידך?

אמר רב עמרם מאי פוטר נמי פוטר בשניה שנפלה אחרונה,

והתניא ר"ש פוטר בשתייהן?

[ובאמת לפי המסקנה לא קשיא ממשנה זו על ר' אושעיא שהטעם ששניהם פטורים לפי שהם קרובים ור"ש דורש מלצור שפטורים מיבום],

אמר רבא [רבא רוצה לתרץ דעלולם סבר ר"ש זיקה כנוסה, ורק נשיו של אח שמת שני הם פטורים מייבום] שניה שבזוג זה, והשניה שבזוג זה

אבני חן על מסכת יבמות

של מי קמני לה צפני עזמה ולא עירצה עם נולד ולבסוף ייצם אילימא לר' מאיר קתני לה לאשמועין דבהא נמי אסר ולא למימר דר"ש אהך לחודה הוא דפליג, מכדי לא שני ליה לרבי מאיר בין ייצם ואח"כ נולד בין נולד ואח"כ ייצם לערביניהו ולתניניהו לצדי וליתני דרישא הכי כנסה ומת ואח"כ נולד לו אח, או שנוולד לו אח ואח"כ כנסה ומת, או שכנסה ונולד לו אח ואח"כ מת שתיסן פטורות אלא לאו רבי שמעון אלא מדפלגניהו ש"מ משום דאייב צה ר"ש היא דאשמועין, דבהא לחודה פליג משום דבה ומנאה דהיתר אכל דרישא מודה ובייבם ואח"כ נולד פליג בנוולד ואחר כך ייבם לא פליג ש"מ,

אמר מר עמר השני לעשות מאמר ביבמתו ולא הספיק לעשות מאמר ביבמתו עד שנוולד לו אח ומת, ראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו ושניה או חולצת או מתייבמת,

מאי עמד ומאי לא הספיק, אי עבד עבד ואי לא עבד לא עבד? אלא עמד מדעתה ולא הספיק מדעתה אלא בעל ברחה וקמ"ל דמאמר צ"כ ואפילו למקמ"ל לא קני ושניה יבומי נמי מייבמה ודלא כרבי,

דתניא העושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה, ר' אומר קנה, וחכ"א לא קנה, מ"ט דר' גמר מביאה דיבמה אמרי צ"כ (דף ח) ויבמה צעל כרסה דאס צא עליה אפי' צאונס קנאה מה ביאה דיבמה בעל ברחה אף קדושין דיבמה בעל ברחה,

ורבנן גמרי מקדושין דעלמא והלכה והיתה לאיש אחר (דברים כד) מדעתה משמע מה קדושין דעלמא מדעתה אף קדושין דיבמה מדעתה,

במאי קמיפלגי מר סבר מילי דיבמה ממילי דיבמה הוה ליה למילף, ומר סבר מילי דקדושין ממילי דקדושין הוה ליה למילף,

[כמו אמר מר] עשה בה מאמר ואח"כ נולד לו אח, או שנוולד לו אח ואח"כ עשה בה מאמר ומת, ראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו ושניה חולצת ולא מתייבמת, ר"ש אומר ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה,

ר"ש אהייא קאי [אנוולד אח לאחר מאמר, או נולד אח קודם מאמר] אילימא אנוולד לו אח ואח"כ עשה בה מאמר [דנוולד אח] קודם מאמר צה לימא ר"ש ציאת השניה [שיש עליה חשש שהיא צרתה של אאשלה"ב] כשרה הא אמרת והא דייקת מסיפא ד בנוולד ולבסוף ייבם לא פליג ר"ש והוא ליה אשת אחיו שלא היה בעולמו, ודלמא מאמר קני וה"ל שניה צרת ערוה, ועוד מאי פוטרת צרתה איכא הא מיפטרה וקיימא דאשת אחיו שלא היה בעולמו היא,

אשמועין דרישא נולד ולבסוף ייצם, והדר תנא ייצם ולבסוף נולד, לומר לך דלא זו בלדז דנוולד ולבסוף ייצם פטורה, אלא אף דייצם ולבסוף נולד נמי פטורה,

תניא כוותיה דרב פפא דמודי ר"ש צנוולד ולבסוף ייצם ותיובתא דר' אושעיא [פי' כיון שיש לו ראייה לרב פפא מבריייתא קשה על ר' אושעיא] שני אחים בעולם אחד, ומת אחד מהם בלא ולד, ועמד השני הזה לעשות מאמר ביבמתו לקמן פריך למה לי למיתני עמד ולא הספיק ולא הספיק לעשות בה מאמר עד שנוולד לו אח [לוי] ומת, הראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, ושניה אשמו של שני או חולצת או מתייבמת,

עשה בה מאמר ואח"כ נולד אח, או שנוולד לו אח ואח"כ עשה בה מאמר ומת, הראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו ושניה חולצת ולא מתייבמת דלא אלים מאמר לשווייה צרת ערוה למיפק צולא כלום,

דף י"ט ע"ב

ר' שמעון אומר ביאתה או חליצתה של אחת מהם פוטרת צרתה מפרש לקמיה דאעשה צה מאמר ואח"כ נולד לו אח קאי ומשום דקסבר מאמר ספק קונה אינו קונה כדאמר לעיל ומפרש ר"ש ואזיל,

חליץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרה כלומר הא דקאמינא ציאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה, כגון שיהא חולץ או מייצם לשניה [ללאה אשת שמעון],

והראשונה [רחל אשת ראובן] פטורה ממ"ג, אי מאמר [שעשה שמעון ברחל] קני הוי ליה ייצם ולבסוף נולד, ואפי' ראשונה מותרת לר' שמעון, וצחליצה דאידך [לאה אשת שמעון] מיפטרה [רחל] דהא מאמר ככטסה והווי להו מצית אחד, ואי מאמר לא קני הרי שפיר ייצם לשניה [לאה אשת שמעון] דאשת אחיו שהיה בעולמו היא [שרחל אסורה על לוי משום אשת אחיו שלא היה בעולמו] ואפי' [לאה] צרת ערוה, וראשונה תלא משום אשת אחיו שלא הי' בעולמו, אכל חליץ לבעלת מאמר שהיא ראשונה לא נפטרה צרה, דדלמא מאמר לא קני, וממילא פטורה משום אשת אחיו שלא היה בעולם וחליצתה אינה חליצה והכי מפרש לקמן,

[וממשיך ר"ש] כנסה [שמעון] ומת ואח"כ נולד לו אח [לוי], או שנוולד לו אח דה"ל נולד ולבסוף ייצם ואח"כ כנסה ומת, שתיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום צה לא פליג ר"ש וכרז פפא [דפליג רק בייבם ואח"כ נולד], כנסה ונולד לו אח ואח"כ מת שתיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום דברי ר"מ,

ור' שמעון אומר הואיל ובא ומצאה בהיתר ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור מייבם לאיוזו מהן שירצה או חולץ לאיוזו מהן שירצה,

הא בבא דסיפא ייצם ולבסוף נולד למאן קתני לה כלומר להודיע כמו

אבני חן על מסכת יבמות

כמו בלשון אחרים, שלא היה בעולמו,

ולר' שמעון דאמר הואיל ובא ומצאה בהיתר ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור, אלא מעתה אחותו מאמו שנשאה אחיו מאביו [שיעקב שהיה לו בן ראובן, נשא רחל שהיה לה בת חנה, וראובן נשא את רחל ואח"כ נולד להם לעקב ורחל בן שמעון] קודם לידתו של זה [שמעון] ואחר כך נולד אח ונשגולד זה מצאה נשואה לאחיו ומת [ראובן] תתייבם תמיכס לו [חנה אחותו מאמו לשמעון] כשימות זה הואיל ובא ומצאה בהיתר ייבום?

[ובמהרי"ן] איסור אחותו להיכן אול,

הכא נמי איסור אחיו שלא היה בעולם להיכן אול? האי איסורא דלית ליה היתירא [איסור אחרון לית ליה היתירא] האי איסורא דאית ליה היתירא אבל איסור אשת אח לית ליה היתירא כשאין לו בנים, הילכך כשמת ראשון בלא בנים פקע איסורו לגבי שני ונשאה והשלישי מכה שני בל?

[המשנה הולך מדרגא אל דרגא, לא חולצת ולא מתייבמת, חולצת ולא מתייבמת, חולצת או מתייבמת], מתני': כלל אמרו ביבמה כל שהיא איסור ערוה [כרת] לא חולצת ולא מתייבמת כרתה וכו"ש היא, איסור מצוה מפרש להו ואולי ואיסור קדושה חולצת ולא מתייבמת, אחותה שהיא יבמתה של ערוה כשהיא יבמתה כגון שנפלו שתי אחיות משני אחין האחת אסורה משום ערוה כגון שהיא כלמו או חמותו חולצת או מתייבמת אחות הערוה דלא פגע באחות זקוקתו משום דערוה לאו זקוקתו היא,

[והמשנה מפרש] איסור מצוה שניות מדברי סופרים שניות לעריות שגזרו סופרים עליהם ובגמ' מפרש לה, איסור קדושה לשון מצוה וקדושה מפרש בגמרא אלמנה לב"ג שמת אחיו ההדיוט ונפלה אלמנתו לפניו, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט שעבר אחיו המת ונשא חלוצה וגרושה וכשמת זכיה חליצה שהרי תופסים לו זה קידושין דקידושין תופסים בחייזר לאוין אבל יצומי לא שהרי אסורה לו לזה שהוא כהן ואפטורי בולא כלום לא דלא חליט לאו למיפטרה דילפי' מאחות אשה בפ"ק (דף ג), במזרת ונתינה [הם מבני הגבעונים ש"נתנם" יהושע לחוטבי עצים ולשוואבי מים], לישראל, ובת ישראל לנתין וממזר:

גמ': כלל לאתווי מאי? אמר רפרם בר פפא לאתווי צרת אילונית וכדרכ אפי' בפ"ק (דף יב) דלא חולצת ולא מתייבמת דערוה קריין זה באילונית דמיעטה קרא מאשר תלד וקיימא עליה באיסור אשת אח הילכך כרתה צרת ערוה,

ואיכא דאמרי כל שאיסורה איסור ערוה הוא דאסירא צרתה הא לא איסורה איסור ערוה צרתה לא אסירא למעוטי מאי אמר רפרם למעוטי צרת אילונית ודלא כרב אפי':

אלא [צריך לפרש, שר"ש קאי] אעשה בה מאמר ואח"כ נולד לו אח ואשמעינן ברישא דמאמר ספק קונה לגמרי ספק לא קונה, [ואפי'] מקצת לא מהני, הלכך מייבס או חולץ לשניה ממ"ג, אי מאמר המת קנין גמור הוא הוה ליה ייבס ולבסוף נולד, ואפילו קמייתא חוץ לייבומי, ואי לאו קנין גמור הוא בתרייתא שריא דלאו צרת ערוה היא דקנין מקצת במאמר לית ליה לר"ש, ובסיפא אשמעינן דייבס ולבסוף נולד הוא דשריא אבל נולד ולבסוף ייבס אסורה דלא תימא ביאתה או חליצתה דקאמר ר"ש ברישא חולד ואח"כ עשה בה מאמר נמי קאי חליץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרה, מ"ט משום דהוא צרה ודאי זקוקה לייבס דאי מאמר קני תריוויהו חזו דהוי ליה ייבס ולבסוף נולד, ואי מאמר לא קני שניה חוץ דלאו צרת ערוה היא, ובעלת מאמר ספק זקוקה ספק אין זקוקה, דדלמא לא קני והוה אשת אחיו שלא היה בעולמו וחליצתה לאו חליצה לפטור את הודאית ובעלת מאמר ספק ואין ספק מוציא מידו ודאי,

יתיב רב מנשה בר זביד קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר מאי טעמא דר"ש, מ"ט דר"ש כדאמר טעמא הואיל ובא ומצאה בהיתר ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור,

אלא מאי טעמא דרבנן דאסרי דייבס ולבסוף נולד הרי לא עמדה על זה צוקת אחיו שלא היה בעולמו מימיו? אמר קרא ולקחה לו לאשה ויבמה, עדיין יבומים הראשונים עליה אע"ג כנסה עדיין קרויה יבמה, אית דגרס אי הכי תיבעי חליצה אלמנה תנן כנסה הרי היא כאשתו כו' כלומר אי הכי דאשה שנתייבמה עדיין זיקה ראשונה עליה תיבעי חליצה כל אשה שנתייבמה ובה שני זה לגרסה לא חסגי לה בגמ',

אלא הא דתנן כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר, ואמר רבי יוסי בר חנינא מלמד

דף כ' ע"א

שמגרשה בגמ' ואינה זכיה חליצה ומחזירה ואם רצה להחזיר מחזירה ולא אמרינן מזה רמיה רחמנא עליה ועבדה ומהשתא תיקו עליה באיסור אשת אח, התם נמי לימא עדיין יצומין הראשונים עליה ותיבעי חליצה ויבמה עדיין יבומין הראשונים עליה ותיבעי חליצה [להיות מותרת לשוק]?

שאני התם דאמר קרא דברים בה ולקחה לו לאשה כיון שלקחה נעשית כאשתו לכל דבר, אי הכי הכא נמי [למה] סוברים רבנן שאף אם נולד אח לאחר שכנסה הרי היא אשת אחיו שלא היה בעולמו? הא כתב רחמנא דברים בה ויבמה,

ומה ראית [לפרש ולקחה לו לאשה שיוצאת בגמ', ויבמה שעדיין יבומים הראשונים עליה]? מסתברא שדי היתירא למדרש ולקחה דלא תיבעי חליצה אהיתירא היכא דכולה מילתא היתר כגון צמיכס אשת אח ושדי איסורא למדרש ויבמה עדיין יצומין עליה איסורא היכא דאיכא נד איסור

אבני חן על מסכת יבמות

לייבום ואיזו זו חייבי לאוין,

ואימא חייבי כריתות נמי לילך מהכא דליצעי חליצה ואמאי פטרינן
לנמרי? אמר קרא דברים כה אם לא יחפוץ האיש לקחת הא
חפץ מייבם, כל העולה לייבום עולה לחליצה וכל שאין
עולה לייבום אינו עולה לחליצה,

א"ה חייבי לאוין נמי? הא רבי רחמנא יבמתו, ומה ראית

דף כ' ע"ב

מסתברא חייבי לאוין תפסי בהו קדושין הילכך קרינן ציה לקחת
דזיעבד חייבי כריתות לא תפסי בהו קדושין אכל חייבי כריתות לא
תפסי צהו קדושין ואפי' עבר האי יבם וגססה לאו קימה היא,

מתיב רבא איסור מצוה ואיסור קדושה בא עליה או חלץ
לה נפטרה צרתה, ואי ס"ד חייבי לאוין מדאורייתא לחליצה
רמיא לייבום לא רמיא כי בא עליה אמאי נפטרה צרתה?

הוא [רבא] מותיב לה והוא מפרק לה לצדדין קתני צה עליה קאי
אאיסור מצוה דהיינו שניות מדברי סופרים דמדאורייתא חזיא ליה וקמיה רמיא
לפיכך נפטרה צרתה צריכה להלכה חלץ קאי אאיסור קדושה דמיא לחליצה הילכך
חליצה פטרת צרתה, בא עליה איסור מצוה, חלץ לה איסור
קדושה,

מתיב רבא פצוע דכא, וכרות שפכה לקמן מפרש להו בפרק הערל,
סרים אדם שסירסו אדם ולא מחמת חולי נסתרם מחליו והוי בלאו דבכלל פצוע
דכא וכרות שפכה הוא ואסור לישא ישראלית דכתיב לא יצא פצוע דכא, והזקן
שפסק מלמדה והאי לאו מחייבי לאוין הוא, אלא קמ"ל דאע"ג דלאו בר אולווי הוא
ציאתו צריכה לקנות יבמתו ויוצאה ממנו בגט, או חולצין או מייבמין לאו
למחלה קאמר אלא ייצומן יבום שאם בעלו קנו כדקתני ואזיל,

כיצד מתו (ולא אחים ולא נשים) [ולא נשים, ולא אחים
אחים] ועמדו אחין ועשו מאמר בנשותיהן, ונתנו גט כלומר או
נתנו גט או חלצו, וגט צריכה מהני למיפסל עליו ועל כל האחין דאי צעי לייבומי
חו לא מצי דקס ליה בשבט לא יבנה, וחלצו [או חלצו], מה שעשו עשו
ואם בעלו קנו ויוצאות בגט בלא חליצה,

מתו אחים ועמדו הם ועשו מאמר בנשותיהן ונתנו גט או
שחלצו מה שעשו עשו ואם בעלו קנו, ואסור לקיימן אפיפא
קאי ממו אחין ובעלו הן את יבמתן ואפצוע דכא וכיוצא בו ולא אוקן משום
שנאמר דברים כג לא יבא פצוע דכא,

ואי סלקא דעתך חייבי לאוין מדאורייתא לחליצה רמיא
לייבום לא רמיא אם בעלו אמאי קנו?

שנינו במשנתנו אחותה שהיא יבמתה: אחותה דמאן אילימא
דאיסור מצוה כיון דמדאורייתא רמיא קמיה פגע באחות
זקוקתו, אלא אחותה דאיסור ערוה:

שנינו במשנתנו איסור מצוה שניות: אמאי קרי ליה איסור
מצוה? אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים:

שנינו במשנתנו איסור קדושה אלמנה לכהן גדול גרושה
וחלוצה לכהן הדיוט: ואמאי קרי להו איסור קדושה?
דכתיב ויקרא בא קדושים יהיו לאלהיהם,

תניא רבי יהודה מחליף איסור מצוה אלמנה לכהן גדול
גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ואמאי קרי ליה איסור מצוה
דכתי' ויקרא בו אלה המצות צוק ספר מורס כהנים [בסוף פרשת
בחוקת] ומשמע דאכול' ספרא קאי וכל אזהרת כהנים חסם כמיצא איסור
קדושה שניות מדברי סופרים,

ואמאי קרי ליה איסור קדוש? אמר אביי כל המקיים דברי
חכמים נקרא קדוש, א"ל רבא וכל שאינו מקיים דברי
חכמים קדוש הוא דלא מיקרי רשע נמי לא מיקרי [פ' והלא
ודאי מיקרי רשע, וא"כ לא שייך לקרוא אותו קדוש אם מקיים, וראה שבת מ'
ע"א האי מאן דעבר אדרבנן שרי למיקרי ליה עברינא], אלא אמר רבא
קדש עצמך לעמוד ולחסר במותר לך להוסיף עליהם שניות המותר לך
על העריות כדי שלא תבא לידי עריות האסורות מן המורה:

שנינו במשנתנו אלמנה לכהן גדול: קפסיק ותני לא שנא מן
הנשואין אלמנה לכ"ג לא שנא נפלה לפניו מן הנשואין דהיינו תרמי לגרעיותא
חדל דאלמנה היא ואיכא לאו דאלמנה לא יקח ועוד דבעולה היא ואיכא איסור עשה
לגביה דכתיב אשה צמולה יקח ולא בעולה ולא הבא מכלל עשה עשה ולא
שנא מן האירוסין נפלה לפניו מן האירוסין ועודה צמולה דליכא אלא לאו
דאלמנה,

בשלמא מן הנשואין עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה לא
תעשה ועשה, אלא מן האירוסין לא תעשה גרידא הוא
יבא עשה דיצמה יבא עליה וידחה לא תעשה?

אמר רב גידל אמר רב אמר קרא דברים כה ועלתה יבמתו
השערה, שאין ת"ל יבמתו דהא כתיב צרישא דקרא לקחת את יבמתו מה
ת"ל יבמתו מה תלמוד לומר יבמתו?

יש לך יבמה אחת דאם כתב ולא יספוך האיש לקחת את יבמתו ועלתה
השערה הוה משמע דהיא דקרינא ציה "לקחת" הוא דקא מנכרס רחמנא ועלתה
השערה לחלוץ, אכל חייבי לאוין דלא קרינן צה לקחת לא קרינן צה ועלתה, להכי
הדר כתב יבמתו למימר, דיס לך יבמה אחרת שעולה לחליצה שעולה
השערה לחלוץ ואע"ג דלא כתיב צה לקחת שאין עולה לייבום ואינה עולה

אבני חן על מסכת יבמות

תויבטא דרבא ומיוצמא דריש לקיש דאמרי לעיל אס אמה יכול לקיים את שניהם
לא עקרה לא ללא:

איתמר ביאת כהן גדול באלמנה יבמתו רבי יוחנן ור' אלעזר
חד אמר אינה פוטרת צרתה, וחד אמר פוטרת אותה ואת צרתה
מן הסליה וסגי לה בגט צרתה,

דף כ"א ע"א

באלמנה מן הנשואין כולי עלמא לא פליגי דלא פטרה דאין
עשה דוחה לא תעשה ועשה, כי פליגי באלמנה מן
הארוסין, מ"ד פוטרת אתי עשה ודחי את לא תעשה, ומאן
דאמר אינה פוטרת לא אתי עשה ודחי את לא תעשה כיון
דאפשר בחליצה,

מיתבי ואם בעלו קנו? תויבטא,

לימא תיהוי נמי תויבטא דר"ל? אמר לך ר"ל כי אמינא
אנא היכא דמקיימי מצוה אבל הכא חליצה במקום ייבום
לאו מצוה היא,

אמר רבא רמז לשניות מן התורה מנין שנאמר ויקרא יח כי
את כל התועבות "האל" עשו אנשי הארץ גבי עריות כתיב
ומשמע המועצות הקשות, האל קשות מכלל דאיכא רכות וקלות מהן
ואסורות, ומאי נינהו שניות,

ומאי משמע דהאל לישנא דקשה הוא? דכתיב יחוקאל י ואת
אילי הארץ לקח,

לימא פליגא דר' לוי דא"ר לוי קשה עונשין של מדות יותר
מעונשין של עריות שזה נאמר בהן אל וזה נאמר בהן אלה
במדות כתיב כי תועבת ה' כל עושה אלה כל עושה עול, ומדקאמר יותר משל
עריות מכלל דהא לאו קשה הוא, אל קשה ואלה קשה מאל, גבי
עריות נמי הא כתיב אלה מכל המועצות האלה ונכרתו? ההוא
למעוטי מדות מכרת,

אלא מאי חומרייהו? הני אפשר בתשובה כל זמן שלא הוליד ממזר
יפרס הימנה ויתחרט הני לא אפשר בתשובה אצל מדות גזל את הרצס
הוא ואינו יודע למי יחזיר ואע"ג דקיימא לן יתקן בהם צרכי רבים לאו תשובה
מעלייתא הוא,

רב יהודה אמר מהכא קהלת יב [אין] (היה מאוין להם דברי חכמה, כי
היה לו לשון למודים להבין לזולת. מ"ד [תקן] (הורה דרכים לעם לחקור בהם
החכמה. מ"ד [תקן] (עשה וחבר. מ"ד [משלים הרבה] (כמו שנאמר וידבר
שלשת אלפים מושל. מ"ד [לשון צית אחזה כדאמר בעירובין לימד דעת את העם
דאגמרה צסימני טעמא ואסברה דדדמי גמר מילתא ממילתא והזכיר על דברי

אלא אמר רבא חייבי לאוין נמי לייצוס רמיא הלכך אס בעלו קנו ודקשיא לך
באלמנה ארוסה שנפלה לכהן גדול תמייבס ויבא עשה וידחה את ל"מ אלמנה
מן האירוסין נמי עשה ולא תעשה הוא דכתיב ויקרא כא
קדושים יהיו לאלהיהם,

ממזרת ונתינה מאי איכא למימר? כתיב ויקרא יא
והתקדשתם אי הכי כל התורה כולה נמי עשה ולא תעשה
הוא דכתיב והתקדשתם?

אלא אמר רבא גזירה אלמנה מן האירוסין אמו אלמנה מן
הנשואין,

ממזרת ונתינה מאי איכא למימר? גזירה במקום מצוה אמו
שלא במקום מצוה,

אלא מעתה אשת אחיו מאביו לא תתייבם גזירה משום
אשת אחיו מאמו? ייבום בנחלה תלא רחמנא מידע ידיע,

אשה שאין לה בנים לא תתייבם גזירה משום אשה שיש
לה בנים? בבנים תלא רחמנא מידע ידיע,

אשת אחיו שהיה בעולמו לא תתייבם גזירה משום אשת
אחיו שלא היה בעולמו? בישיבה תלא רחמנא מידע ידיע,

כל הנשים לא תתייבמנה גזירה משום אילונית? לא
שכיחא, ממזרת ונתינה נמי לא שכיחא?

אלא אמר רבא גזירה ביאה ראשונה דמקיים צה עשה ומאי למידימי
אמו ביאה שניה דלא מני למידימי דהא איקיים צה עשה,

[הגם שמעם של ייבום היא להקים שם אחיו המת כדכתיב בדברים כ"ה ו',
ואם כן למה לא נאמר שלא קיים המצוה עד שתתעבר? ואולי מדאמרין לקמן
כ"ד ע"א שמקרא זה יוצא מידי פשוטו ודרשין ג"ש דשם שם מעל שם אחיהם
יקראו בנחלתם],

תניא נמי הכי אם בעלו קנו בביאה ראשונה ואסור לקיימן
בביאה שניה,

הדר אמר רבא ואיתימא רב אשי לאו מילתא היא דאמרי
דצניאה ראשונה הויה שרי לכתחילה אי לאו משום גזירה צניאה שניה דדלוי אפילו
צניאה ראשונה אסורה ולא אמרי' דמחא עשה את לא תעשה דהא אפשר להקיים
בחליצה צנא עקירת לא תעשה, דאמר ריש לקיש כל מקום שאתה
מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב
ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה, הכא נמי אפשר
בחליצה דמקיים עשה ולא תעשה,

מיתבי ואם בעלו קנו אלמא מדאורייתא רמיא קמיה למידימי לא תעשה

אבני חן על מסכת יבמות

(אס) [דאניא אס. ד"ס] אמו, גזירה משום אשת אחי אביו דתרווייהו אבא רבא קרו להו והילכך חדא הוא,

ואשת אחי האב מן האם דמן המורה ערות אחי אביך כמיב ואמרין לקמן ד [פרק] הבא על יצממו דנאחי אביו מן האב קמשמע [קרא] אכל אס היה אחיו של אביו מן האב שריא וגזרו רבנן עלה משום אשת אחי אביו מן האב,

ואשת אחי האב מן האב כגון נפתלי אחי יוכבד מאציה ונשא אשה אסורה לאהרן משום שניה דאע"ג דאשת אחי אמו לא כתיבא גזרו זה רבנן היכא דהוא אחי אמו מן האב גזירה משום אחי אביו מן האב דהויא נמי שנייה ואיכא נד אכל אס היה נפתלי אחי יוכבד מן האב ולא מן האב מיבעי לקמן בגמרא אי גזרו רבנן עלה אי לאו,

[יש דורים שהם אחי האב, ויש שהם אחי האם, ויש מכל צד שהם אחים רק מצד האב ויש שהם אחים רק מצד האם, נמצא שיש ד' מיני דורים שאנו מודברים עליהם כאן,

אחד מהם כתוב בתורה אשת אחי אביך, וזה אחי האב מן האב, ומונה כאן עוד שנים שהם שניות, ונשאר אשת אחי האם מן האם ששואל עליה לקמן ע"ב ולמוד שגם היא שניה],

ובלתי בנו גזור משום כלתו, ובלתי בתו מפרש טעמא לקמן גזירה משום כלת בנו,

גזרו שניות	משום
אם אמו	אמו כתיבא וגזרו רבנן על אס אמו כדי שלא יפגע בלמו,
אם אביו	וגזרו נמי בל אביו משום אס אמו, ואע"ג דגזירה לגזירה הוא כדאמר לקמן [עמוד ב'] משום דתרווייהו אימא רבתא קרו להו
אשת אבי אביו	משום אשת אביו הכתובה
אשת אבי אמו	גזירה משום אשת אחי אביו דתרווייהו אבא רבא קרו להו והילכך חדא הוא,
אשת אחי האב מן האם	דמן המורה ערות אחי אביך כמיב, ואמרין לקמן דנאחי אביו מן האב קמשמע [קרא] אכל אס היה אחיו של אביו מן האב שריא, וגזרו רבנן עלה משום אשת אחי אביו מן האב, לקמן עמוד ב': אשת אחי האב מן האם ואשת אחי האם מן האב, דאיכא צד אב ואיכא למיגזר משום אשת אחי האב מן האב דלדוריימא הוא דגזרו רבנן
אשת אחי האם מן האב	כגון נפתלי אחי יוכבד מאציה ונשא אשה אסורה לאהרן [בן יוכבד] משום שניה, דאע"ג דאשת אחי אמו לא כתיבא, גזרו זה רבנן היכא דהוא אחי אמו מן האב גזירה משום אחי אביו מן האב דהויא נמי שנייה ואיכא נד אכל אס היה נפתלי אחי יוכבד מן האב ולא מן האב מיבעי לקמן בגמרא אי גזרו רבנן עלה אי לאו, לקמן עמוד ב': אשת אחי האב מן האם ואשת אחי האם מן האב, דאיכא צד אב ואיכא למיגזר משום אשת אחי האב מן האב דלדוריימא הוא דגזרו רבנן

סופרים כדכתיב ויותר מהמה בני הזהר הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה וגזר על השניות,

ואמר עולא א"ר אלעזר קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אונים עד שבא שלמה ועשה לה אונים של קופה לאחזי כהן הקופה ומשמרת שלא תפול ה"נ ע"י שניות מתחמקין מן העריות,

[וא"ת התם פרק עושין פסין חשיב ערובין ונמי" דקאמר בשעה שתקן שלמה ערובין וידים ואמאי לא חשיב שניות דהבא? ו"ל דלא חשיב אלא דבר הלתי בחכמה ובסברת הלב, אבל הבא אין הדבר תלוי בחכמה אלא להחמיר ולעשות סייג לתורה. תו"י],

ר' אושעיא אמר מהבא משלי ד פרעהו הגילהו לאסור והסוף עליו אל תעבר בו כדי שלא תעזר בו כמו גדל פרע שלמה מעלי ועבור,

אמר רב אשי משל דר' אושעיא למה הדבר דומה לאדם משמר פרדס, משמרו מבחון כולו משתמר, משמרו מבפנים שלפניו משתמר שלאחריו אינו משתמר,

והא דרב אשי ברותא היא,

[מצאתי לשון "ברותא היא" בש"ס 7 פעמים, 5 פעמים על רב אשי 1. פסחים י"א ע"א, 2. יבמות כ"א ע"א, 3. יבמות פ"ב ע"א, 4. ב"ב קמ"ה ע"א, 5. זבחים ק' ע"ב, ופעם על רב פאפא שכתב כ"ז ע"א, ופעם על רב משרשיא גיטין פ"ח ע"ב, ועוד 6 פעמים לשון ברותא ברי"ש, על ר' אבהו ב"מ ט, על רב אשי 4 פעמים שם ע"א, ב"ב ק"א; במנחות סח, ושם צה; ועל רפרם בכריתות יד, בס"ה יש 13 פעמים בש"ס: 9 פעמים על רב אשי, ופעם אחת על רב פאפא, רב משרשיא, ר' אבהו, ורפרם].

התם שלפניו מיהא משתמר הכא אי לאו שניות פגע בערוה גופה,

רב כהנא אמר מהבא ויקרא יה ושמרתם את משמרת גזי עריות כמיב עשו משמרת למשמרת, א"ל אבי לרב יוסף הא דאורייתא היא? דאורייתא ופירשו רבנן, כל התורה נמי פירשו רבנן? אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא:

[שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק, העיר הקב"ה שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובה, ומסרו לחכמים וזה דבר ברור ואמת, ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים, ולא שכונת התורה לכך, ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר שזו דעת מיונת היא. ריטב"א ר"ה ט"ז ע"א],

ת"ר מה הם שניות [ומונה שמונה], [כל אלו הם קרוביו ואין ביניהם קרובי אשתו] אם אמו [סבתא מצד האם] אמו כתיבא וגזרו רבנן על אס אמו כדי שלא יפגע בלמו וגזרו נמי בל אביו משום אס אמו ואע"ג דגזירה לגזירה הוא כדאמר לקמן משום דתרווייהו אימא רבתא קרו להו, ואם אביו [סבתא מצד האב], ואשת אבי אביו [אשת הסבא מצד האב] משום אשת אביו הכתובה, ואשת אבי אמו [אשת הסבא מצד האם] ואע"ג (דאשת אבי

אבני חן על מסכת יבמות

כלת בנו	גזור משום כלתו
כלת בתו	מפרש טעמא לקמן גזירה משום כלת בנו

וועירי מוסיף אף אשת אבי אמו יש לה הפסק ושריין אשת אבי אמו
אמו הואיל ולא שייכא בדורות הללו אישות אב דאורייתא,

אמר רב נחמן בר יצחק וסימניך הא דאוסף זעירי דעילאי דרב
הוא, דור אחד למעלה משניות דרב דחשיב אשת אחי האם, וזו של זעירי דור אחד
למעלה,

ורב מאי טעמא לא חשיב ליה? מיחלפא ליה באשת אבי
אביו דאי אמרת יש לה הפסק אחי למימר באשת אבי אביו יש לה הפסק והאם
איכא באותם דורות אישות דאורייתא, וזעירי להתם שכיח ואזיל
למשפחה אביו אדם רגיל לילך ויודע שיש שם קורבה יותר מאמו הילכך לא מחלפי
להבא לא שכיח ואזיל,

כלתו

דף כ"א ע"ב

דאורייתא היא והכי חשיב לה רב צהדי שניות דכתיב ויקרא יח ערות
כלתך לא תגלה? אימא כלת בנו,

וכלת בנו יש לה הפסק, והא תניא כלתו ערוה כלת בנו
שניה וכן אתה אומר בבנו וכן בנו עד סוף כל הדורות?

אלא אימא כלת בתו וטעמא פרישנא לעיל לפי שאין צדקה עד כלות
דאורייתא, דאמר רב חסדא הא מילתא מגברא רבה שמיע לי
ומנו רבי אמי, לא אסרו כלל סתם משמע אלא מפני כלל,

ואמרו לי כלדאי החושים צפופים מלפנא הוית חכם תהיה, אמינא
אי גברא רבה הוינא אסברא מדעתי אי האי מלפנא דאמרו לי גברא
רבא בתלמוד משמע אסברא להא דר' אמי דלא אסרו כלל מדעתי ולא אשאלנה
צבית המדרש אי מקרי דרדקי הוינא ואי האי מלפנא מקרי דרדקי הוא
ולאו תלמיד אישילא מרבנן דאתו לבי כנישתא כלומר אהיה נריך
לשאל דלא אבינא מדעתי, השתא סברתה מדעתי לא אסרו כלת
בתו דהא ליתא צבית עד כלל דאורייתא אלא משום כלת בנו דיש צבן עד כלל
דאורייתא כגון אשת בנו אלא משום כלת בנו,

אמר ליה אביי לרבא אסברה לך כגון כלתה דבי בר ציתאי
שהיתה לו כלת הבן וכלת הבת ואחו לאחלופי וכן כולוהו, רב פפא אמר כגון
כלתה דבי רב פפא בר אבא, רב אשי אמר כגון כלתה דבי
מרי בר איסק;

איבעיא להו אשת אחי האם מן האם מהו, אשת אחי האב
מן האם ואשת אחי האם מן האב, דאיכא צד אב ואיכא למיגזר
משום אשת אחי האב מן האב דאורייתא הוא דגזרו רבנן, אבל היכא
דאיכא צד אב לא גזרו בהו רבנן, או דלמא ל"ש אשת אחי האם

ומותר אדם באשת חמיו [בירושלמי, אשת חמיו אסור משום מראית
העין וכו' ואע"ג דשמעתין שרי להו אשת חמיו וחורגו, שמא אחר כך אסרום.
תוס' עיי"ש על הגליון [בציון למסכת דרך ארץ שני פעמים במעות]], ובאשת
חורגו בן אשמו, ואסור בבת חורגו לקמן פריך הא דאורייתא היא את בת
צנה ואמאי תני לה צהדי שניות, וחורגו מותר באשתו, ובתו,

ואשת חורגו אומרת לו אני מותרת לך ובתי אסורה לך,

בת חורגו דאורייתא היא דכתיב ויקרא יח את בת בנה ואת
בת בתה?

משום דקבעי למיתני סיפא אשת חורגו אומרת לו אני
מותרת לך ובתי אסורה לך, ואע"ג דכתיב אסורה לך
מדאורייתא, בדידי לא גזור ביה רבנן, תנא רישא נמי בת
חורגו,

אי הכי אשת חמיו נמי תימא אני מותרת לך ובתי אסורה
לך דהויא אחות אשתו? הא פסיקא ליה בת חורגו לעולם אסורה
לו הא לא פסיקא ליה בת אשת חמיו האסורה לו משום אחות אשה הואיל
ולאחר מיתת אשתו מותרת לו לא פסיקא ליה;

אמר רב ארבע נשים שניות יש להן הפסק שלמעלה מהן ולמטה מהן
מותר אצל האחרות כגון אם אמו אין להם הפסק שלמעלה הימנה עד סוף כל
הדורות הויא נמי שנייה וכן אשת אבי אביו ואם אביו למעלה מהן עד לעולם
אסור כגון אשת אבי אביו ואם אביו אביו,

נקיט רב בדיה תלת לפירושי תלת מהנך ארבעה, אצל רביעית לא הוה ידע
מה היא, אצל גמרא הוה גמיר דארבע נינהו,

אשת אחי האם מן האב היא לצדה שנייה אצל אשת אחי אם אמו מותרת,

ואשת אחי האב מן האם היא לצדה שנייה אצל אשת אחי אביו מן האם
מותרת וטעמא משום דלא שייכא צה ערוה דאורייתא אצל אם אמו דשייכא
צדוהיה ערוה דאורייתא [ראה אה"ע סימן ט"ו בפרישא, והענין צריך לימוד,
וראה ב' ראמ"ה] כגון אמו ואשת אבי אביו יש צדוהיה אשת אב דאורייתא ואם
אביו נמי אע"ג דלא שייכא צדוהיה ערוה דאורייתא אין לה הפסק ואסורה אף אם
אביו אביו דמיחלפא באם אם אמו,

ובלתי יש לה הפסק ולקמן פריך היכי חשיב כלתו צהדי שניות הא דאורייתא היא
ומתוך אימא כלת בתו דחשיבין לה לעיל בשניות וקאמר רב דיש לה הפסק הואיל
ולא שייכא צה אסור כלל דאורייתא הילכך כלת בתו שריא אצל כלת בנו אין לה
הפסק וכלת בן בנו נמי אסירא הואיל ושייכא צדוהיה הללו אסור כלל דאורייתא,

אבני חן על מסכת יבמות

מן האם מאשת אחי האם מן האב?

אמר רב ספרא היא גופה גזירה אשת אחי האם מן האב ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה,

אמר רבא אטו כולחו לאו גזירה לגזירה נינהו הא כולחו לא דוקא? אטו ערוה אם אטו שניה שסמוכה לערוה וגזור על אם אביו שאין בה עד ערוה משום אם אטו, ומעמא מאי? כולחו דבי אימא רבתי קרו ליה,

אשת אביו ערוה אשת אבי אביו שניה, וגזור על אשת אבי אטו אע"ג דלא שייך עד אשיות אב דאורייתא, לא למעלה ולא למטה משום אשת אבי אביו ומעמא מאי כולחו דבי אבא רבה קרו ליה,

אשת אחי האב מן האב ערוה אשת אחי האב מן האם שניה, וגזור על אשת אחי האם מן האב משום אשת אחי האב מן האם, ומעמא מאי משום דכולחו דבי דודי קרי להו,

מאי?

תא שמע דבי אתא רב יהודה בר שילא אמר אמרי במערבא כל שבנקבה ערוה שאם הייתה נקבה הייתה ערוה לזה בזכר וגזור על אשתו משום שניה וכולהו מפרש ואזיל להו,

ואמר רבא וכללל הוא בתמייה, חמותו ערוה אשת חמיו מותרת, בת חמותו ערוה שהיא אחות אשתו אשת בן חמותו מותרת, בת חמיו ערוה אשת בן חמיו מותרת, חורגתו ערוה אשת חורגו מותרת, בת חורגתו ערוה אשת בן חורגו מותרת,

והא דרב יהודה בר שילא לאיתויי מאי? לא לאיתויי אשת אחי האם מן האם דנקבה ערוה דאחות האם מן האם ערוה דכתיב ערוה אחות אמך ודרשין בהא על יבמתו בין מן האב בין מן האם הילכך בזכר גזור על אשתו דכל שבנקבה ערוה בזכר גזור אשתו משום שניה,

מאי שנא הני ומאי שנא הא דלעיל אשת חמיו ואשת בן חמיו וכן חמותו ואשת חורגו וכן חורגו ואע"ג דנקבה ערוה בזכר מותר באשתו? הא בחד קידושין מקרב לה לגבי דהאי בקדושין שקדשה אחי אמו אבל כל הך דלעיל לא איקרב לגביה עד דאיכא תרמי קידושין כגון אשת חמיו בקדושין שקדש את אשתו נתקרב חמיו אליו ועדיין אשת חמיו רחוקה לזה כל זמן שלא קדשה חמיו וכן אשת בן חמיו בקדושין שלו באשתו נתקרב בן חמיו וקדושין בן חמיו באשתו וכן כולם, הני עד דאיכא תרי קידושין לא מקרב להו,

שלח ליה רב משרשיא מתוסנייא לרב פפי ילמדנו רבינו אשת אחי אבי האב דלמך לעיל אשת אחי האב מן האם יש לה הפסק

דהיינו הימירא לאשת אחי אבי האב מן האם דלמטה דידה לאו ערוה היא אלא שניה וכי קמיבעיא ליה באשת אחי אבי האב מן האב דלמטה דידה ערוה אשת אחי האב מן האב וכן אחות אבי האב בין מן האב בין מן האם דלמטה דידה ערוה כגון אחות האב ואחות אבי האב מהו מודלמטה ערוה למעלה נמי גזור ביה, או דלמא הא איתפליג דרתא נמחקה קורבה?

ת"ש מה הן שניות צרימא דלעיל ולא קחשיב להו בהדיהו, תנא ושייר, מאי שייר דהאי שייר? שייר שניות דבי רבי חייא לקמן בשמעתין,

אמימר אכשר באשת אחי אבי אביו ובאחות אבי אביו, א"ל רב הלל לרב אשי לדידי חזיא לי שניות מר בריה דרבנא וכתיבן שיתסרי לאיסורא, מאי לאו תמני דמתניתא ושית דבי רבי חייא והנך תרתי הא שיתסרי,

ולמעמך שיבסרי הויין, דהא איכא אשת אחי האם מן האם דפשמין לאיסורא? הא לא קשיא

דף כ"ב ע"א

הנך תרתי דדמיין להדדי אשת אחי אבי האב ואחות אבי האב שהן עד אחות האב ולמטה דידהו ערוה כחדא חשיב להו, והא שיתסרי,

והא מכל מקום לדידי חזיין לך דכתיבן לאיסורא?

אמר ליה ולימעמך אי הוה כתיב להיתירא מי הוות סמכת עלייהו דמר בריה דרבנא מי חתים עלייהו, השתא נמי דכתיב לאיסורא לאו מר בריה דרבנא חתים עלייהו,

תני דבי רבי חייא [ומונה ששה] שלישי שבבנו בת בן בנו דהא בת בנו ערוה ושבבתו בת בן בנו שהיה בת בנו ערוה הלכך בת בן בנו שניה וכן בת בן בנו של אשתו או בת בן בנו ושבבן אשתו ושבבת אשתו שניה, רביעי שבחמיו דור רביעי שבחמיו היינו אם אם חמיו והוא דור רביעי לאשתו ואשתו בכלל ושבחמותו אם אם חמותו שניה דאם חמיו ואם חמותו ערוה שהן בכלל אשה ובת אשה ובת בתה הלכך אמו שניה,

א"ל רבינא לרב אשי מאי שנא למעלה דקרי לאם אם חמיו ואם אם חמותו רביעי וקא חשיב לאשתו בחושבנא דדרי דקחשיב לה לאשתו ומאי שנא למטה דקרי לבת בן בנו דור שלישי ולא חשיב אשתו דהוי רביעי דלא קחשיב לה לאשתו? למעלה דאיסורא מכא אשתו קא אתי חשיב לה למטה דאיסורא לאו מכא אשתו קאתי אלא מכא ידיה דבנו מאנסה עסקין לא קחשיב לה,

והא בן אשתו ובת אשתו דאיסורא מכא אשתו קאתי ולא חשיב לה? אידי דתנא שלשה דורות למטה ידיה ולא חשבה תנא נמי ג' דורות למטה ידיה ולא חשבה,

אבני חן על מסכת יבמות

מבני יעקב מה להלן כשרין ולא פסולין אף כאן כשרין ולא פסולין, קמ"ל,

ואימא הכי נמי? כיון דלענין יבום מיפטר נפטר את אשת אביו מיבום פוטר כגון אם היה לו בן ממזר וגשף אשה ומת ולא ילדה לו פטורה מן היבום בשביל הממזר בן בעלה כדין לקמן בן אבן לו עיין עליו,

דף כ"ב ע"ב

מיוקק נמי זקיק לאשת אחיו ליבום שאפילו אין כאן את אלה ממזר זה זקוקה לחלצה:

שנינו במשנתנו ואחיו הוא לכל דבר: למאי הלכתא? ליורשו וליטמא לו אם כן הוא ולא את ממזר מיטמא לו,

פשיטא אחיו הוא? סד"א הואיל וכתוב ויקרא כא כי אם לשארו הקרוב אליו זו אשתו ואמר מר שארו זו אשתו וכתוב ויקרא כא לא יטמא בעל בעמיו להחלו יש בעל שמטמא ויש בעל שאין מטמא הא כיצד מטמא הוא לאשתו כשרה ואין מטמא לאשתו פסולה ה"נ מטמא הוא לאח כשר ואין מטמא לאח פסול קמ"ל ואימא ה"נ? התם לאפוקי קיימא הלכך לאו אשתו היא הכא אחיו הוא:

שנינו במשנתנו חוץ ממי שיש לו אח מן השפחה ומן העובדת כוכבים לקמן מפרש בשמעתין ממי יסיר את בן מאחרי: מ"ט אמר קרא שמות כא האשה וילדיה תהיה לאדוניה בשפחה כמי:

שנינו במשנתנו מי שיש לו בן מ"מ פוטר וכו': מכל מקום לאתווי מאי? אמר רב יהודה לאיתווי ממזר מאי טעמא דאמר קרא דברים כה ובן אין לו מני למכור וכן או לו כדאמרין בקדושין (דף ד) אן כסף וכמו מאן יבמי (דברים כה) מאן בלעם (צמדבר כב) ולהכי כתב אין למידרש עיין עליו דאם יש לו בן בעולם פוטר:

[שמעתין בשם הגאון מהר"ן ז"ל אבר"ק ברלין דמזה הטעם בטלו היום מצות יבום אע"ג דהלכה דחליצה במקום יבום לאו מצוה הוא, בכ"ז בזמן אחרון דלא אכשר דרא ואולי יש להאח שמות בן מכל מקום, ובכח"ג פוגע באיסור אשת אח, וטעם זה אמת וראוי לפרסמו. מהר"ן חיות],

שנינו במשנתנו וחייב על מכתו: אמאי קרי כאן שמות כב ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך והאי אביו לאו עושה מעשה עמך הוא שהרי צא על הערוה והוליד ממנה ממזר? כדאמר רב פנחס משמיה דרב פפא צפ"ו חומר נקדש [חגיגה כ"ו ע"א] בעושה תשובה הכא נמי כשעשה תשובה,

[לכן מביא בשם רב פנחס ולא תירץ בן מדעת עצמו דמיירי בשעשה תשובה? שרב פנחס אומר "בעושה" תשובה, היינו שגם אם אינו בעל תשובה גמור עדיין אלא שהתחיל בדרבי התשובה, כבר חייב הבן לכבדו. ע"פ מה שראיתי בשם הח"ס],

א"ל רב אשי לרב כהנא שניות דבי רבי חייא יש להן הפסק או אין להם הפסק?

ת"ש דאמר רב ד' נשים יש להם הפסק ותו לא, דלמא כי קאמר רב לההיא מתניתא הא דקמני לעיל מה הן שניות כההיא איירי רב ואמר ארבע יש להן הפסק ותו לא אכל בהנך דר' חייא איכא,

ת"ש דמי בשניות דר' חייא שלשי שצננו ורביעי שצנמיו ותו לא אלמא יש להם הפסק שלישי ורביעי ורביעי שלישי ורביעי אין טפי לא, דלמא משלישי ואילך מרביעי ואילך,

אמר ליה רבא לרב נחמן חזי מר האי מרבנן דאתא ממערבא ואמר בעו במערבא גזרו שניות בגרים גזרו שניות שאם היה גר נשוי אם אמו יוליא או לא גזרו שניות בגרים [על קרובי משפחתו הגוים, ולא על קרובי אשתו שנשא לאחר שהתגריר?]

אמר ליה השתא ומה ערוה גופה אי לאו שלא יאמרו באין מקדושה חמורה שהעובדי כוכבים מזהרין על העריות לקדושה קלה, לא גזרו בהו רבנן דקטנן שולד דמי ואין לו קורבה, שניות מיבעיא,

אמר רב נחמן גרים הואיל ואתו לידן נימא בהו מלתא, אחין מן האם לא יעידו לכתלה דקורבת אם בגרים קורבה היא דהא ודאי אמו היא ואם העידו עדותן עדות דקטנן שולד דמי, אחין מן האב מעידין לכתחלה דרממנא אפקריה לזרע מזרי דכתיב זרמא סוסים זרממא (יחזקאל כג) הלכך קורבת אב אינה קורבה,

אמימר אמר אפילו אחין מן האם נמי מעידין לכתחלה, ומ"ש עדות מועריות דאמר לקמן בפרק נושאין (דף נח) גר שהיה נשוי אחרת מן האם יוליא? ערוה לכל מסורה הכל נושאין נשים הלכך אי שרית לקיומה אחי נמי למישרי ערוה בשראל דכולי עלמא לא ידעי דטעמא דגר משום דקטנן שולד דמי עדות לבית דין מסורה ואי נמי מכשרת עדות אחים גרים לא תאמי לאכשורי אחין ישראל דבית דין ידעי דגר שנתגריר קטנן שולד דמי וגר שנתגריר קטנן שולד דמי:

מתני': מי שיש לו אח מכל מקום נגמרה מפרש זוקק את אשת אחיו ליבום, ואחיו הוא לכל דבר מפרש בגמ' חוץ ממי שיש לו אח מן השפחה ומן העובדת כוכבים שפחה ועובדת כוכבים ולדה כמות, ובתרה אזיל כדין בגמ',

מי שיש לו בן מכל מקום פוטר אשת אביו מן היבום וחייב על מכתו ועל קללתו אם הכה או קלל את אביו חייב מיתה ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן העובדת כוכבים:

גמ': מכל מקום לאתווי מאי? אמר רב יהודה לאתווי ממזר, פשיטא אחיו הוא? מהו דתימא לילף אחיה אחיה

אבני חן על מסכת יבמות

וב"ת אחותך דכתב רחמנא למה לי? מילתא דאתיא בק"ו
מרח וכתב לה קרא, כתב רחמנא היא,

ורבי יוסי בר' יהודה אם כן ליכתביה רחמנא לאחותך היא
באידיך קרא גבי אחותך בת אביך דלא הוזכר שם אישות דנפקי אונסין מיניה
דנשואין אשמעינן אף צבת אציו וצבת אמו מדכתיבא הכא ש"מ למימרא דאע"ג
דהיא בת אשת אציו לא מחייב אלא משום אחותו,

ור' יוסי בר' יהודה האי בת אשת אביך מאי עביד ליה?
מיבעי ליה מי שיש לו אישות לאביך בה בשפחה ועודת כוכבים
לא תפסי צה קדושין במסכת קדושין נפקא לן מקראי צפ' האומר לחצרו צסופו
(דף סח) שפחה עם הדומה לחמור ועודת כוכבים כדכתיב ואחר כן חצא עליה
ועלמה (דברים כא) ומעיקרא לא פרט לאחותו משפחה ועובדת
כוכבים שאין אישות לאביך בה,

ואימא פרט לאחותו מאנוסה שלא היה אישות לאציו צה?

ההיא לא מצית אמרת מדרבא, דרבא רמי כתיב ויקרא יה
ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה, הא בת בנה דידה
ובת בתה דידה שרי, וכתיב ויקרא יה ערות אשה ובתה לא
תגלה את בת בנה ואת בת בתה, הא כיצד?

כאן באונסין ערות צת בנך מאנוסה לא תגלה, הא צת צנה מאיש אחר גלה
דלאו אשקח היא [דלא כתיב לשון אישות בפסוק זה], ומיהו צנו מן האונסין צנו
הוא וכן צמו, הלכך גבי אחוה נמי אחוה הוא כאן בנשואין,

דף כ"ג ע"א

ואימא פרט לחייבי לאוין אס נשא אציו ממורת והוליד צת לאו אחותו היא
ואימא דלא תפסי צהו קדושי?

אמר רב פפא, חייבי לאוין תפשי צהו קדושין דכתיב דברים
כא כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה
וכי יש אהובה לפני המקום צורך היה לו להזכיר שאם זה היה אוהב את
זו ושונא את זו אין הצרכה משמנה צכך פשיטא שאם זה שונאה אין המקום שונאה
ויש שנואה לפני המקום, אלא אהובה אהובה בנישואיה
שנואה שנואה בנישואיה צעצירה, ואמר רחמנא כי תהיין דאית
צהו הויה,

ואימא פרט לחייבי בריתות דהאי צת אשת אציו פרט לאחותו מחייבי
כריתות דאין אישות צה לאציו דהא לא תפסי צהו קדושין דילפינן מאחות אשה
שהיא צכרת וכתיב צה לא תקם אין לך צה לקומין צפ' האומר לחצרו צקדושין (דף
סו)? אמר רבא אמר קרא ויקרא יה ערות אחותך בת אביך או
בת אמן מולדת בית או מולדת חוץ בין שאומרים לו
לאביך קיים בין שאומרים לו לאביך הוצא ואמר רחמנא

והאי בר תשובה הוא, והתנן שמעון בן מנסיא אומר איזהו
קהלת א מעוות לא יוכל לתקון זה הבא על הערה והוליד
ממנה צמוזר? השתא מיהא הוילי וצז עושה מעשה עמך הוא
ונאי נמי דעונו גלוי וזכר כל זמן שממזר קיים, מיהו ממזרה ואילך צכלל עושה
מעשה עמך הוא:

ויקרא י"ח ט' עָרוֹת אָחוֹתָךְ בְּתֶאֱבִיבָהּ אוֹ בְּתֶאֱמָהּ
מוֹ לָדֶת בֵּית אוֹ מוֹ לָדֶת חוּץ לֵא תִגְלֶה עָרוֹתָן:
ס י עָרוֹת בְּתֶאֱבִיבָהּ אוֹ בְּתֶאֱמָהּ לֵא תִגְלֶה עָרוֹתָן בִּי עָרוֹתָהּ הֵנָּה:
ס יא עָרוֹת בְּתֶאֱשֶׁת אָבִיךָ מוֹ לָדֶת אָבִיךָ אָחוֹתָךְ
הוא לֵא תִגְלֶה עָרוֹתָהּ:

תנו רבנן הבא על אחותו והיא בת אשת אציו דעל ידי נשואין
נולדה לאציו ולא צאונסין חייב משום אחותו ומשום בת אשת
אציו, רבי יוסי בן יהודה אומר אינו חייב אלא משום אחותו
בלבד, ולא מפני בת אשת אציו,

מאי טעמייהו דרבנן? אמרי מכדי כתיב ויקרא יה ערות
אחותך בת אביך או בת אמן וצין מן האונסין וצין מן הנשואין משמע
ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא למה לי הא
נמי אחותו צת אציו היא ש"מ לחייבו משום אחותו ומשום בת
אשת אציו משום שני לאוין הללו, ואם שוגג חייב שתי חטאות,

ורבי יוסי בר' יהודה אמר קרא אחותך היא צהאי קרא צבת אשת
אציו כתיב משום אחותו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום
בת אשת אציו,

ורבנן האי אחותך היא מאי עביד ליה מיבעי להו לחייבו על
אחותו בת אציו ובת אמו מן האונסין צת אציו וצת אמו כגון נולדו הוא
והיא מן אנוסה דמההוא קרא דאונסין לא שמעי' אלא צת אציו שלא צת אמו דכתי'
צת אציו או צת אמן והא דכתיב נמי צת אשת אציו דמשמע צין אמו צין אמן אמו
צאישות הוא דכתיב אצל צאונסין לא שמעינן להכי כתיב אחותו לרבות צת אציו וצת
אמו לומר שאין מזהירין מן הדין מק"ו אס על צת אציו שלא צת אמו
הזכיר על צת אציו ואמו לכ"ש,

ורבי יוסי בר' יהודה אם כן לכתוב רחמנא אחותך "היא"
למה לי? משום אחותך אתה מחייבו ואי אתה מחייבו
משום בת אשת אציו,

ורבנן אף על גב דכתיב אחותך איצטריך למכתב היא, שלא
תאמר בעלמא מזהירין מן הדין והוי לאו גמור ומהא לא ילפינן
למימר מדאיצטריך אחותך אלמא אין מזהירין מן הדין דאיכא לשנויי מילתא דאחיה
צק"ו טרם וכתב לה קרא להכי כתיב היא כלומר הכא הוא דאייתר קרא אצל אזהרת
דין ק"ו לאו אזהרה היא,

אבני חן על מסכת יבמות

אחותך היא,

חייב להחזיר לה ואין אלה משיאה שם רע בשכנותיה אלמא דריש טעמא דלא תחזול בגד אלמנה משום שם רע ומוציא עשירה מן הכלל והכא נמי לדידיה נחא דאי נמי לא מפרש קרא טעמא הוה דריש טעמא דחיתון משום כי יסיר את בנה ואלא אינטרין קרא לפרושי טעמא ואייתר קרא כי יסיר לרבות שאר מסירין,

אלא לרבנן מנא להו אינטרין קרא לפרושי טעמא דז' אומות גופייהו ולמעוטי שאר אומות דאינן אדוקין בעצדות כוכבים כמותן כדקיימא לן (חולין דף יג) עובדי כוכבי' שצח"ל לאו עובדי עצדות כוכבי' הן אלא מנהג אבותיהן צדיקה ואלא אייתר ליה רבויא ושאר אומות מנגלן ודכוותיה אמרינן בסנהדרין (דף כה) גבי לא ירבה לו נשים ולא יסור לבצו דלר"ש הוי לא יסור לרבות דכלאו פירושא דקרא הוה דרשינן ביה טעמא ולרבנן דלא דרשי טעמא דקרא בעלמא הכא קרא פירש טעמא? מאן תנא דפליג עליה דרבי יוסי ברבי יהודה רבי שמעון היא:

דף כ"ג ע"ב

- א. אחות הלוצתו אסורה בחיי אשתו מדרבנן.
- ב. אחות זקוקתו אסורה, עד שהאשה הזקוקה, זקוקה לו, שלא חלץ או ייבם אותה אחר מן האחין.
- ג. כל יבמה שנאסרה שעה אחת על יבמה אפילו לאחר נפילה הרי היא כאשת אב שיש לה בנים ואסורה לעולם,

מתני': מי [ראובן] שקידש אחת משתי אחיות [רחל ולאה], והוא הדין אישה ובתה וכדומה, רק אורחא דמלתא נקט דאחיות מוחלפן טפי. יבין] ואין יודע אי זה מהן קידש [ואסור. רע"ז] צמתיק, דכל חדא וחדא איכא למימר זו אחות אשה [ואפילו לא הוכרו בשעת קידושין, דאפילו קדושין שאינן מסורין לביאה הוה קידושין לחומרא. יבין] נותן גט לזו וגט לזו [להתירן להנשא לשוק],

מת [איש זה שספק לו איזה אחות קידש] ולו אח אחד, חולץ לשתייהן דלא ידע איזו היא יבמתו, ומיחלץ חדא ויבזמי חדא לא, דאחות חלוצתו אסורה לו מדרבנן בחייה, ויבזמי ברישא נמי לא, דלמלא לא זו היא יבמתו וקפגע בלחיות זקוקתו דהויא כאלמנה,

היו לו שנים [שני אחים, שמעון ולוי] אחד חולץ תחלה לאחת ואחר מייבם והשני אם רצה לייבם לשניה מייבם [במבא נפשה] דאם זו יבמתו שפיר, ואם לאו הויא לא קפגע בלחיות זקוקתו דחליצה אפקעה לזיקה,

קדמו וכנסו [ששמעון ולוי כנסו רחל ולאה], [קודם שנמלכו בב"ד. רע"ב] אין מוציאין מידם דכל חד וחד אמר אנה שפיר נסידי, ואי נמי הוה איפכא שהראשון [שמעון] [שכנס. רע"ב] ליבם [את רחל] כנס אחות זקוקתו היא שעתא [ודאי הויא אסירה] [הוא דעבד איסורא. רע"ב], ומשכח [פי' אבל משכח] אחיו [לוי] וייבם השניה [לאה] שהיא יבמתו פקע זיקה מאידך [זיקת לאה משמעון] [למפרע. רש"ש מוחקה עיי"ש, אבל בד"ס כתב שמלת "למפרע" יש בכל הכ"י],

אימא בין שאומר לו אביך קיים בין שאומר לו אביך הוצא ואמר רחמנא אחותך היא לרבות אחותו משפחה ועובדת כוכבים? אמר קרא בת אשת אביך מי שיש לו אישות לאביך בה פרט לאחותו משפחה ועובדת כוכבים,

ומה ראית? מסתברא חייבי כריתות הוה ליה לרבות שכן תפסי בהן קדושין לעלמא, אדרבה שפחה ועובדת כוכבים הוה ליה לרבות דאי מגיירה לדידיה נמי תפסי בה קדושין? לכי מגיירה גופא אחרינא היא,

ורבנן למעוטי שפחה ועובדת כוכבים מנא להו? נפקא להו שמות בא מהאשה וילדיה תהיה לאדוניה, ורבי יוסי בר' יהודה חד בשפחה וחד בעובדת כוכבים,

וצריכי דאי אשמעינן שפחה משום דאין לה חיים אין לה יחס דכתיב עם החמור (צלאשית כג) ועובדת כוכבים מתיחסת על שם אביה דכתיב צלאשין בן צלאשין (מ"ז כ) הדרימון בן טבירמון (מ"א טו) אבל עובדת כוכבים דאית לה חיים אימא לא,

ואי אשמעינן עובדת כוכבים משום דלא שייכא במצות אבל שפחה דשייכא במצות אימא לא כל מנא שהאשה חייבת בה עבד חייב בה דגמר לה לה מאשה (סנהדרין דף ד) צריכא, ורבנן אישכחן שפחה עובדת כוכבים מנא להו וכ"ת גילף משפחה הנהו מצרך צריכי,

א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי אמר קרא דברים ז' כי יסיר את בנה מאחרי מלך כתיב כי תסיר ש"מ הכי קאמר בתן לא מתן לבנו כי יסיר בעל בתן את בנה שחלד לו בתן מאחרי אביו אביו לא תסיר לבנו לא קמהדר ולא קרינן ביה כי תסיר בת העובד כוכבים את בנה שחלד מאחרי אלמא בנה מן העובד כוכבים שילדה לו בתן קרוי בנה ואין בנה מן העובדת כוכבים קרוי בנה בנך מישראלית קרוי בנה ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה,

אמר רבינא ש"מ מדכתיב כי יסיר את בנה ממוקמין ליה בנה שחלד בתן לעובד כוכבים אלמא בן בתן הבא מן העובד כוכבים קרוי נמי בנה בן בתן הבא מן העובד כוכבים קרוי בנה, לימא קסבר רבינא עובד כוכבי' ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ולקמן פליגי בה בהסולן (דף מה) (ול"ג דהולד ממזר גרסי' דלא הוי כגר שנתגייר אלא נד ישראלית כי זו ושייך ביה ממזרות), נהי דממוזר לא הוי כשר נמי לא הוי, ישראל פסול מיקרי, האי בשבעה אומות כתיב ושאר עובדות כוכבים מנגלן דולדה כמיה כי יסיר לרבות כל המסירים,

הניחא לרבי שמעון דדריש טעמא דקרא דפרק המקבל צבא מניעה (דף קטו) אלמנה עניה אין ממשכנין אותה אבל עשירה ממשכנין שאין אלה

אבני חן על מסכת יבמות

זקוקה בשואין הראשונים, [צד החיתר הוא] דאיכא למימר קמא דנסיב יבמתו היא ושפיר נסיב ובמרא נמי שפיר נסיב נכרית, ואי נמי הוה איפכא [צד האיסור] דקמא פגע בלחיות זקוקמו, כיון שזא שני יבמה פקע זקמה מאחיו והותרה לו אשתו ואיסורא דעבד עבד:

גמ': שמע מינה קדושין שאין מסורין לביאה שאין סופן לזא לידי ביאה, דקס"ד דממנין בשלל הוכרו בשעת קדושין, [ולא. רש"ל] הוה ידע הי מינייהו [איזה מהן קידש], כגון דלמנר הכי אחת מכס מקודשת לי, ועשו שתייהן שלים [פי' שליח אחד] לקבל קדושין, וקדושין אלו אין סופן לביאה דכל מדא קיימא עליה בסקפא אחת אשה,

[שאם מקדש את שתיהן אין הקדושין תופסין כלל, אבל כיון שקידש רק אחת מהן, וספק איזו מהן קידש, כל אחת אסורה משום ספק אחרת אשתו],

הווי קדושין ומדקמני [מדקמני ?] טמן גט לזו וגט לזו, מכלל דמדא מיהא מקודשת, ומשום ספיקא דלא ידע הי מינייהו, צעי למיחב גט לתרווייהו, אלמא קדושין הן ופלוגמא דאזני ורצא היא בקדושין [אתמר קדושין שאין מסורין לביאה אבי אמר הווי קדושין, רבא אמר לא הווי קדושין. קידושין ג"א ע"א]?

הכא במאי עסקינן כשהוכרו בשעת קדושין וידע היה את מי מקדש ולבסוף נתערבו הלכך מסורים לביאה נינהו וחלו קדושין, דיקא גמ' דקתני ואינו יודע משמע השמא אין יודע ולא קתני ואינו יודע אין יודע" משמע לא נודע הדבר מעולם ש"ב,

מאי קמ"ל מתנין פשיטא דתרווייהו צעי גיטא דלא ידע הי מינייהו? **סיפא איצטריכא** ליה מת ולו אח אחד חולץ לשתיהן, היו לו שנים אחד חולץ ואחד מייבם דקמני אחד חולץ ואחד מייבם וקא שמעינן דוקא מיחלץ מד והדר יבומי אידך ממנה נפסק דפרישית לעיל אבל יבומי מד ברישא והדר מיתלץ שני לאידך לא דקמא דייבם דקא פגע דלמא פגע באחות זקוקתו:

שנינו במשנתנו שנים שקדשו שתי אחיות וכו': שמע מינה קדושין שאין מסורין לביאה הווי קדושין? **הכא גמ' כשהוכרו ולבסוף נתערבו, דיקא גמ' דקתני ואין יודע ולא קתני ואין יודע ש"ב,**

ומאי קמ"ל? סיפא איצטריכא ליה מתו לזה אחד ולזה שנים היחיד חולץ לשתיהן והשנים אחד חולץ ואחד מייבם, פשיטא דיינו רישא דהא אשמעינן ברישא היו לו שנים אחד חולץ ואחד מייבם?

מהו דתימא ליגזור תרי אמו חד הכא לא לייבם, כיון דמד מינייהו יס לו אח יחיד, לגזור תרי אחי דלא לייבם חד מינייהו, אטו יהוא אח שאין לו אח שני ואמי למפגע בלחיות זקוקה קמ"ל,

[ובמשיך בהצריכותא. וראה רש"י] ודוקא מיחלץ האם היחיד לשתיהן [שלמה לרחל ולאח] והדר יבומי' מד מהשנים [חיים או משה] אחר חליטת

שנים והס נכרית [שלום, וברוך] שקדשו שתי אחיות [רחל, ולאח], זה אינו יודע אי זו קידש וזה אינו יודע איזו קידש, זה נותן שני גיטין וזה נותן שני גיטין,

מתו [שלום, וברוך] לזה אח [לשלום יש אח שלמה] ולזה אח [ולברוך יש אח חיים], זה חולץ לשתיהן דכל מד ומד מינייהו אסור ליבומי דלמא בלחיות זקוקמו פגע וזה חולץ לשתיהן,

[וגם אם ייבם אחד מהם אחת מושת' הנשים, האשה השניה אסורה לשוק עד שיחלץ לה גם הוא, ואז תהיה אשתו שבנם אחות חליצתו ויהא צריך להוציאה],

לזה אחד [לשלום יש אח שלמה] ולזה שנים [ולברוך יש אח חיים, ועוד אח משה], היחיד [שלמה] חולץ לשתיהן כדפרישית לעיל שאי אפשר לו לייבם לא קודם חליטת משום אחת זקוקמו, ולא לאחר חליטת משום אחת חליטת, לפיכך הוציא ואסור לייבם יחלץ מחלה לשניהם, כדי להוציא אחת מהם היא יבמתו מאיסור יבמה לשוק,

והשנים [חיים ומשה] אחד חולץ לאפקועי זיקה מאחיו אם זו היא יבמתו ואחד מייבם ומשמתי אחותה לשני ממנה נפסק, אם יבמתו היא שפיר, ואם אחותה היא הא קפקעה זיקת היבמה מיניה בחליטת אחיו, קדמו ובנסו [חיים ומשה, את רחל ולאח] אין מוציאין מידם,

לזה שנים ולזה שנים, אחיו של זה חולץ לאחת, ואחיו של זה חולץ לאחת, אחיו של זה מייבם חלוצתו של זה [של משפחה האחרת] ואחיו של זה מייבם חלוצתו של זה ממנה נפסק [יכול חיים לייבמה] אם זו יבמתו [רחל היא האשה שקדש ברוך אחיו] שפיר נסיב, שהרי אחיו [משה] לא חלץ לו [רחל, שתאמר כיון שלא בנה שוב לא יבנה] אלא ללחיות [לאח שקדש שלום] שלא היטה יבמתו ואינה כלום,

ואי לאו יבמתו [ואם אשה זו שמיבם אינה יבמתו] שפיר נסיב נכרית, דאי משום אחת זקוקמו [שאם נושא רחל הגם שהיא נכרית אצלו מ"מ היא אחות לאח שקדש ברוך אחיו] ליכא, שהרי חלץ אחיו [משה] ללחיות [לאח] שהיא יבמתו ופקע זיקה, ואי משום יבמה לשוק [שקדשה שלום ומת], הרי חליטת זו [מן היחיד שהוא אח] [מאחי. ד"ס] צעלה,

קדמו שנים אחין של אחד וחלצו לשתיהן משום דלא ידעי אי זו היא יבמתו, לא ייבמו השנים אחים האחרים זה את זה וזה את זה [פי' דס"ד שכמו שכשאהר מצד אחד חולץ לו ואחד מצד השני חולץ לו, יכולים שני האחים האחרים שבכל צד לייבם, כן אם חלצו שנים מצד אחד יוכלו שנים האחרים מצד השני לייבם, אבל זה אינו] דקמא דנסיב איכא למימר זו היא אחת זקוקמו,

אלא אחד חולץ מחלה לאחת ואחד מייבם לשניה ממ"ג, אם יבמתו היא שפיר, ואי לאו יבמתו היא בלחיות זקוקמו לא פגע שהרי חלץ אחיו ליבמתו, ויבמה לשוק נמי ליכא שהרי היא חלוצה מאחי צעלה,

קדמו ובנסו אלו שנים האחרונים וכנסו אחר חליטת השנים הראשונים ולא באו למלך לנ"ד אין מוציאין מידם כדפרישית, שאין כאן אלא ספק איסור אחת

אבני חן על מסכת יבמות

אחיו לשניה, אבל יבומי ברישא קודם חליצת היחיד לשתייה, ואפילו חלץ אחיו של מייבם לאחרונה, דליכא השתא איסור אמות וקוקא לא [מייבם. הרש"ש כתב שהג"ה זו אין לה צורך], משום שמא זו היא ארוסת הנכרי [שלוש שלא השאיר אלא אח אחד שלמה] וקא דקא פגע ביבמה לשוק בלא חליצה, דהיחדי הוא [אם. רש"ש] הנכרי ולו היבמה וקוקא, והא מילתא לא אשמעינן ברישא:

שנינו במשנתנו לזה שנים ולזה שנים וכו': הא תו למה לי היינו תוך דהא אשמעינן ברישא השנים אחד מולך ואחד מייבם, וה"נ הכי הוא דהני תרי חד חליץ וחד מייבם והני תרי חד חליץ וחד מייבם?

מהו דתימא ליגזור דלמא מייבם בלא חליצה ניגזור דלמא אחי ליבומי אחד משנים אלו, ואחד משנים אלו בלא חליצה, וקפגע כל חד בספק יבמה לשוק ובאמות וקוקא קמ"ל דלא גזרינן, והא מרישא לא שמעינן דהתם לזה אחד שנים דסוף סוף לא מייבם אלא חדא, וכיון דעוסקין בחליצה דחדא מדכרי נמי ולא מייבמי עד שיחלוץ היחיד לשתייה, אכל הכא כיון דלכוסף תרוייהו מייבמין הך להאי ביתא והך להאי ביתא אחי למימר מה לנו ולחליצה,

כו"ש מהא דתנן ארבעה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ומתו הנשואין את האחיות וקמי סיפא אם קדמו וכנסו יוצאין, והכא קמי אין מוציאין מידן הרי אלו חולצות ולא מתייבמות [ראה בערוך לנר שד"ב דלהלן אינו מדברי רש"י שהרי רש"י עצמו כתוב בדבור הקודם שהקושיא הוא מהסיפא, וכן משמע מתוס' ועוד ראשונים עיי"ש, אבל באמת קשה שני הקושיאות, והתירוץ בא על שתייה], ולא אמרינן [כאן בד' אחין] ליחלוץ חד מנייהו, דמדי לזיקה דידה מאחיו, והאי מייבם חדא [ואח השני ייבם את האשה השנייה אחרתה], כי ממני דקמי מתייבמות שתייהן כל אחת לאחר חליצת אחותה, דקאמר אחיו של זה מייבם חלוצתו של זה, לימא כולן חולצות כי התם, אמאי מהדרינן לייבם?

הכי השתא,

דף כ"ד ע"א

התם [בד' אחין] וקוקא שמהן להן [שתי האחיות וקוקא לשני האחין] אי לכו"ד יש זיקה אי למ"ד בפרק ד' אחין טעמא דאין מתייבמת אפילו אחת מהן משום דיש זיקה, דמרישא [מתחלה שכמתו האחין] מיתסרא משום דקפגע באמות וקוקא, וכי חליץ [פ' וגם לאחר שחולץ] [מייבם] חד לחדא ופקע זיקה, לא משתריא אחותה לאידך, דכל יבמה שנאסרה שעה אחת על יבמה אפילו לאחר נפילה הרי היא כשאת אח שיש לה בנים ואסורה לעולם, [הרי הטעם שם ד] יש זיקה,

ואי למ"ד אסור לבטל מצות יבמין טעמא משום דאסור לבטל מצות יבמין ואי מייבם האי חדא דלמא מיית אידך קודם שייבם ותפא אחותה משום אחת אשה ונמלא מצות יבמין בטלה על ידינו מייבום ומחליצה אסור לבטל מצות יבמין הרי נאסרה משום כך, וכיון שנאסרה שעה אחת א"נ חלץ חד לחדא ואולא האי, השניה עומדת היא באיסור אשת אח, שלא נראית ליבום מתחלה,

הכא אכל הכא [בלוה שנים ולוה שנים] זו שנאסרה משום אחות וקוקא לא יבמה היתה, וכי פקע איסור אחות וקוקא בחליצת אחותה הרי זו מותרת ועומדת ללא אשת אח הוא, הלכך מספיקא לא מפקינן לה # [לומר שבנסה באיסור, הגם שעבדשו כבר מותרת, אלא] כל חד וחד אימור ידיה קא מתרמיא ליה [כל אחד מועין שאין ראוי להענישו שהוא ייבם את האשה שקדש אחיו המת, ולא את אחות וקוקתו, וכיון שהוא ספק אם כנסה באיסור, אין אנו קונסין אותו שיצאנה]:

שנינו במשנתנו קדמו וכנסו אין מוציאין כו': תני שילא ואפי' שניהם כהנים וחד מנייהו ודאי חלוצה נקיב, דהא ארוסת הנכרי [איש השני שמת שקדש אחת מזהאחיות] חלוצה היא מאחד משני אחיו, דקמי קדמו שנים וחלו, כו"ט? חלוצה דאסורה לכהן דרבנן היא, וספק חלוצה והכא דלכל חד אינה אלא ספק דשמא זה ייבם את יבמתו גמורה, לא גזרו בהו רבנן לא גזרו רבנן לאפוקה מספק,

וחלוצה דרבנן היא, והתניא ויקרא כא [ואשה] גרושה מאשה לא יקחו [דכתיב באמור אל הכהנים] אין לי אלא גרושה, חלוצה מנין? ת"ל ואשה [גרושה מאשה]? מדרבנן הוא, וקרא אסמכתא בעלמא הוא:

מתני': מצוה בגדול לייבם, ואם קדם הקטן וזה:

גמ': ת"ר דברים כה וזהו הבכור, מיכן שמצוה בגדול לייבם הכי דיש ולקחה לו לאשה ויבמה והיה הבכור, המייבם יהיה הבכור,

אשר תלד ואותה יבמה תהא ראויה לילד פרט לאילונית שאין יולדת,

המייבם יורש את כל נכסי אחיו המת, וגם נוטל חלק אחיו המת בירושת אביו,

יקום היבם על שם אחיו לנחלה לנחול נחלתו ולא יחלקו אחיו עמו, אתה אומר לנחלה והאי יקום היבם משתעי או אינו אלא לשם צנן שילד לו משתעי שאם היה שם המת, יוסף קורין אותו יוסף יוסי קורין לו יוסי, יוחנן קורין אותו יוחנן?

נאמר כאן יקום על שם אחיו, ונאמר להלן בראשית מה על שם אחיהם יקראו בנחלתם [גבי אפרים ומנשה], מה "שם" האמור להלן נחלה, אף שם האמור כאן לנחלה,

ולא ימחה שמו, פרט לסרים [אם אח המת היה פרים] ששמו מחוי,

אמר רבא אע"ג דבבב התורה כולה אין מקרא יוצא מדיד פשוטו [ראה שבת ס"ג ע"א ולא ידעתי שאין מקרא יוצא מדיד פשוטו], ואע"ג

אבני חן על מסכת יבמות

מימת אחיו,

פריך רב אחא [מצאתי ג' פעמים בש"ס לשון זה, וששה פעמים פריך רב אחאי, ובספר הליכות עולם דף ט"ז יש שלשון זה הוא מרבנן סבוראי] **ואימא** האי דמיעט אשת אחיו שלא היה בעולמו **למעוטי** כגון שהיה זה שגולד בוכרא **דאמא** בכור לאמו ואחיו מאביו ולהכי אצטריך למעוטי?

ההוא לא מצית אמרת דיבום בנחלה תלה רחמנא, ונחלה מן האב ולא מן האם וממילא בכור הנוטל פי שנים הוא דמייצס אצל בכור לאם לא, ומדמעטיה שמע מיניה בכור דקרא לאו דוקא אלא גדול האחים,

²**ואימא כי איכא בכור תחיים מצות יבום** כלומר דלמא לעולם בכור דוקא, והכי קאמר רחמנא אי איכא בכור קמן תחיים מצות יבום, או בכור או בפשוט דנפקא לן מדאמיעט אשת אחיו שלא היה בעולמו **כי ליכא בכור לא תחיים מצות יבום** ופטורה לגמרי מן הפשוט?

אמר קרא ומת אחד מהם משמע שלא היו שם אלא שנים, ומת אחד מהן **מי לא עסקינן דמית בכור** כלומר מי לא משמע נמי מקרא דמת בכור **ואמר רחמנא לייבם קטן** וקאמר רחמנא לייבם פשוט,

³**ואימא על כרחך קרא דחיק וממוקס כגון דמית קטן**, **ואמר רחמנא לייבם בכור** דהא כתיב והיה הבכור?

הא מיעט רחמנא דהכא גבי מרי אחים [כי ישבו אחים יחדיו] כתיב מיעט [יחדיו, למעט] **אשת אחיו שלא היה בעולמו** אלמא דמית גדול משמע ומו ליכא בכור קטן,

⁴**ואימא כי ליכא בכור, קדם קטן** [וקדם הקטן וייבם] **זכה** דהא לא רבי לייבם פשוט אלא מומת אחד מהם, ומיעט דאשת אחיו שלא היה בעולמו, דמשמע דמת בכור ואמר רחמנא לייבם פשוט, אצל איכא בכור לא לייבם פשוט **ואי איכא בכור, קדם קטן לא זכה?**

אמר קרא דברים כה כי ישבו אחים יחדיו, הוקשה ישיבת אחים זה לזה שוין לייבם,

⁵**ואימא כי איכא בכור ליהדר אגדול** אי לא עשו שאר אחיו נחזור עליו לכופו דמזוה עליה רמיא ולא על האחרים אצל **כי ליכא בכור אין חוזרין אצל גדול** לא רמיא מזה אגדול עפי משאר אחיו [ראה ערוך לבר],

אלמא תני אביי קשישא, מצוה בגדול לייבם, לא רצה הולכים אצל אחיו הקטן משמע קטן הימנו וגדול משאר אחיו, אלמא מהדרין אגדול, דגדול קודם ומדקמי חזרין אצל גדול, ליכא לאחוזי דאיכא למימר מאי גדול בכור, דאי לא מצי לשנויי הכי, אדמוסיב מדתני אביי לומיב מממיתין דקמי בפרק החולץ נמי לא רצה חזרין אצל גדול **לא רצה חוזרין אצל גדול?**

דדרשינן ליה לדרשא, מידי פשוטו מיהו לא נפיק לגמרי, **הכא** [בפסוק על "שם" אחיו המת] **אתאי גזרה שוה אפיקתיה מפשטיה לגמרי** שאין פריך לקרות לזנו בשם אחיו המת והכי גמר לה מרביה, [אף שאפשר לקיים שניהם. ריטב"א],

[ומקשה] **ואי לאו גזרה שוה הוה אמינא שם, שם ממש** בתמיה?

[ושואל וכי יש לפרש הפסוקים בן] **למאן קמוזהר רחמנא ליבם** קאמר רחמנא בן הנוטל לך [אז] **יקום על שם אחיך מיבעי ליה, אי לבי דינא** מודע רחמנא מנות קריית שם הבן **יקום על שם אחי אביו מיבעי ליה** אלא ודאי ציבס גופיה משמע קרא ולצית דין קאמר רחמנא שיקום היבם על שם אחיו המת לנחלה?

ודלמא הכי קאמר להו רחמנא לבית דין, אמרו ליה ליבם יקום על שם אחיו שיקום צנו על שם אחיו, דכל מצות יבום קא מודע קרא לז"ד, וקאמר להו להזהיר יבמה לנא [יצא?] עליה, והבן אשר חלד לו יקימנו ע"ש אחיו?

[פי' ואחר שביאר איך יתפרשו הפסוקים אם היינו מפרשין יקום על שם אחיו לגבי שם, אומר שלאחר שיש לנו הג"ש אין אנו מפרשים הפסוק בן, אלא מתפרש לגבי נחלה],

אלא אתאי גזרה שוה אפיקתיה לגמרי,

[ומתחיל ענין חדש]

יש כאן 6 קישויות:

- א. אימא בכור לייבם, פשוט לא לייבם? א"כ אשת אחיו שלא היה בעולמו דמיעט רחמנא למה לי,
- ב. ואימא כי איכא בכור תחיים מצות יבום, כי ליכא בכור לא תחיים מצות יבום? אמר קרא ומת אחד מהם מי לא עסקינן דמית בכור ואמר רחמנא לייבם קטן,
- ג. ואימא דמית קטן, ואמר רחמנא לייבם בכור? הא מיעט רחמנא אשת אחיו שלא היה בעולמו,
- ד. ואימא כי ליכא בכור, קדם קטן זכה ואי איכא בכור, קדם קטן לא זכה? אמר קרא כי ישבו אחים יחדיו, הוקשה ישיבת אחים זה לזה,
- ה. ואימא כי איכא בכור ליהדר אגדול כי ליכא בכור אין חוזרין אצל גדול? בבכור מה בכור בכורתו גרמה לו, אף גדול גדולתו גרמה לו,
- ו. ואימא כי מייבם בכור לישקול נחלה, כי מייבם פשוט לא לישקול נחלה? אמר קרא יקום על שם אחיו והרי קם,

השתא דאמרת קרא בגדול כתיב, אימא בכור דוקא קאמר קרא **לייבם, פשוט לא לייבם** אצל פשוט לא לייבם לגמרי צין איכא בכור צין ליכא בכור?

א"כ דפשוט לאו צר יבום הוא **אשת אחיו שלא היה בעולמו דמיעט רחמנא למה לי** תיפוק לי משום דלאו בכור הוא זה שגולד לאמר

אבני חן על מסכת יבמות

כבר מתו] אלא אימא כבזמן הזה שלא יעשה מממת שררה?

הא איתמר עלה, א"ר יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב, הלכה כדברי האומר כולם גרים הם [מאיזה סיבה שנתגיירו גרים הם],

אי הכי דגזירת מעלייתא היא לכתחלה גמי יכנס ואמאי תני לא יכנס?

[ומתרג' משום דרב אסי, דאמר רב אסי טעמא דמתניתין משום דכמיז משלי ד כד ה"סר מ"ק ע"ק'שות פה, וזוה"ק שפ"תים ה"חק מ"ק וגו' הרמק ממך, דלמו לאמוזקי לקלא קמא,

[דפשטיה דקרא שלא יהי בעל לזות שפתים מדברות רע והיתולים על אחרים ור' אסי פ' הקרא שהאדם צריך להתנהג בדרך זה שלא יתן מקום ופתחון פה לשאר אנשים שידברו עליו רעה. מהר"ץ חיות],

[דהא דקאמר קרא הסר ממך וגו' ה"פ שתנקה עצמך לפני הבריות ותתנצל באמתלא להסיר ממך החשד לברר ששקר הוא, אבל לא למנוע מחמת כל מלישאנה. יעב"ץ],

[וג"ל הלשון "הסר" שבשאר דברים שמרננים על אדם יכול האדם להסיר הריגון ע"י שיתוכה, אבל בעריות אם יצא קול קשה מאד להסירה, ובוז מרמז הפסוק שיהיה שלא יתחילו לדבר],

[אבל ראה רשב"א שהקשה על פרש"י, והוא פירוש שלא יאמרו שזו לא נתגיירה אלא לשם גנות וזה לא כנס אלא לשם גנות],

ת"ר אין מקבלין גרים לימות המשיח [שאו כל הגוים ירצו להתגייר, ואומרים להם למה לא באתם עד עתה], [שאינם מתגיירים אלא מפני השלוח, ואין לנו לקבלם. ראמ"ה], כיוצא בו לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה [שהיו ישראל בגדולה],

א"ר אליעזר מאי קרא ישעיה נ"ד ט"ו הן גו' ר' גור [לפי פשוטו ענין פחד כמו לא תגורו] אפס [ענין ההערך] מאותי [ממני] הנה להסתייג, יגור [יתגייר, ואומר הקב"ה שיתגייר בזמן שיש] אפס [כלום] מאותי [פ' ממני], צעוד שאין אני עמכם יתגייר דיינו בזמן הזה מ"י גר [מי שיתגייר] אתך צעיונתך כאשר [אמרתי לך. ו'] עליך יפול לעו"כ, יפול ינוח כמו על פני כל אחיו נפל [צדאשית כה] יפול מנצח אלף [מהללים נא] אבל איך לא:

שנינו במשנתנו הנמטען על אשת איש וכו': אמר רב ובעדים הא דתנן יוציא זה החשוד שכנסה, כגון שצאו עדים על קול הראשון שזינתה עמו,

אמר רב ששת אמינא כי ניים ושכיב רב אמר [כלומר שהוא לא אמרה מעולם. ראמ"ה] להאי שמעתתא צעדים, דתניא מיוצאת הנמטען על אשת איש והוציאוה על ידו, ונתגרשה מתחת ידי אחר ראובן נטען על דינה אשת שמעון וגיירשה שמעון ושאה נחשון וגיירשה אם כנס לא יוציא אם כנסה ראובן מעמה לא יוציא,

ה"ד אי דאיכא עדים צוות קמא הרי נאסרה עולמית עליו כי אתא

כבכור מה בכור בכורתו גרמה לו, אף גדול גדולתו גרמה לו,

6 ואימא כי מייבם בכור לישקול נחלה, כי מייבם פשוט לא לישקול נחלה דהא צנור כמי? אמר קרא יקום על שם אחיו והרי קם,

ואלא בכור דקרייה רחמנא

דף כ"ד ע"ב

למאי הלכתא ליכחז גדול?

לגריעותא מה בכור אינו נוטל בראוי כבמוחזק חלק צורה צמלה הראויה לצא להם אחר מיתת אביו, אלא צמה שמוחזק ציד אביו ציוס מותו, דכמיז צכל אשר ימנא לו [דברים כא], אף יצם הנוטל פי שנים צנכסי אציו חלקו וחלק אחיו שמת, אינו נוטל צראוי כבמוחזק אף האי אינו נוטל בראוי כבמוחזק:

מתני': הנמטען [ראובן] חשוד כלומר שטוענים עליו דברי לעו על השפחה ונשתחררה, או על העובדת כוכבים ונתגיירה הרי זה לא יכנס משום לעו, שלא יאמרו אמת היה הקול הראשון ואם כנס אין מוציאין מידו,

[הנמטען משמע אע"ג שהוא יודע בעצמו שאינו אמת, מכל מקום מפני החשד שיאמרו שכבר עשה עבירה עמה לא יכנס והיינו הסר ממך עקשות דהיינו דבר עקום ואינו אמת. מהרש"א],

הנמטען על אשת איש והוציאוה מתחת ידו צית דין מממת צעלה צשציל זה שאסרה עליו והלך זה ושאה אע"פ שכנס יוציא דמדאורייתא אסורה נמי לצועל דדרשין ונטמאה ונטמאה (צמדצר ה) שני פעמים אחד לצעל ואחד לצועל צמסכת סוטה (דף כז):

גמ': הא גיורת מיהא הויא ואע"ג דלא נתגיירה לשם יהדות אלא צשציל שישאה זה ורמינהי אחד איש שנתגייר לשום אשה ואחד אשה שנתגיירה לשום איש, וכן מי שנתגייר לשום שולחן מלכים, לשום עבדי שלמה צעלי שררה היו אינן גרים, דברי ר' נחמיה,

שהיה רבי נחמיה אומר אחד גירי אריות כגון כומיס דכמיז צספר מלכיס (צ' ח) וישלם ה' צהם את האריות ונתגיירו כדכמיז חסם צגלות שומרון ואחד גירי חלומות צעל חלומות אמר להם להסתייג ואחד גירי מרדכי ואסתר ורבים מעמי הארץ ממהידים (אסתר ח) אינן גרים עד שיתגיירו בזמן הזה,

בזמן הזה ס"ד (כל הני מקמי הכי) [כלומר הני דמקמי הכי. ראמ"ה] [לפי זמנינו] לאו גרים נינהו כגון צנחור אדן וכיוצא צו [אך הם יכולים לבא כאן הרי

אבני חן על מסכת יבמות

לניעות אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא,

רוק למעלה מן הכילה ארוכל יוצא קאי, ומנא בעל רוק למעלה בגג הכילה שעל מטתו, (מי זרק הרוק) [מכוער הדבר שאין דרך לרוק. ד"ס] למעלה כ"א השוכב ופניו למעלה הלך וינתה זו ורקקה בשעת תשמיש אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא,

דף כ"ה ע"א

מנעלים הפוכים תחת המטה פיהן למטה ודאי של נכרי הם והפכו כדי שלא יכיר הרוחא [פ' שע"י שצורת המנעל מלמעלה אפשר להכיר אם היא של איש או אשה] אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא,

[ושואל] מנעלים הפוכים ליחזי דמאן נינהו [יהפכם]? אלא מקום מנעלים הפוכים יכיר מקום הפיכתן בעפר שחתם המטה לשון מורי, לשון אחר מקום מנעלים מנא הפוך, שצא ומנא את מנעליה במקום שהוא רגיל לתת שלו, ודאי נכרי צא לכאן ושם מנעליו במקום שלה ושלם במקום בעל, וראשון עיקר דל"כ הפוך מיצעי ליה (תחת המטה א"ר הואיל ומכוער הדבר תצא),

והלכתא כוותיה דרב דאמר אין מחזיקין קלא אלא בעדים והלכתא כוותיה דרבי [שמוציאין אשה מבעלה בקול כל דהו], קשיא הלכתא אהלכתא?

לא קשיא הא בקלא דפסיק [אין מוציאין אלא בעדים] הא בקלא דלא פסיק [מוציאין אף בלא עדים], [ראה מו"ק י"ח ע"ב], קלא דלא פסיק וליכא עדים כרבי [מוציאין אותה מבעלה], קלא דפסיק שניא קול אחר לומר שקר הוא הלעז ואיכא עדים כרב [שמוציאין אותו ע"י העדים],

וקלא דלא פסיק עד כמה? אמר אבבי אמרה לי אם [ר' יוחנן] כי עברתו אמו מת אביו, ילדתו מתה אמו, וכן אבבי, איני והאמר אבבי אמרה לי אם? הריא מרבינתיא לומנת הוא. קדושין ל"א ע"ב] דומי דמתא משודי העיד, ל"א דומי דלא ידעי ודאי אלא אמרי בדדמי לשון מורי יומא ופלגא, [ובזה נקרא קלא דלא פסיק, # כוונתה היתה שאף אם הדבר אמת מפסיקין לדבר אחר יום וחצי, ומוזה יש ללמוד שדבר שאינו אמת על פי רוב אינו מחזיק גם ליום וחצי],

ולא אמרן אלא דלא פסק ביני וביני אבל פסק ביני וביני הא פסק [ואינה אמת], ולא אמרן אלא דלא פסק מחמת יראה אבל פסק מחמת יראה הוא [והוא אמת], ולא אמרן אלא דליכא אויבים אבל איכא אויבים הוא דאפקו ליה לקלא [ואינה אמת],

תנן התם המוציא את אשתו משום שם רע שינא עליה לא יחזיר כדפרישית טעמא שמה תנשא לאחר וינא קול על הלעז הראשון ששקר היה

אחר ואפסקיה לקלא מאי הוי, אלא לאו דליכא עדים וטעמא דאתא אחר ואפסקיה לקלא וכנסה ראוץ מגירושי שמעון [לבן] לא תנא הואיל וליכא עדים, והא דנקט [שנתגרשה] מתחת ידי אחר [ידי נחשון] היא גופה אינטריק לאשמעינן רבותא, דלכתחלה לא יכנס, כדקתני אם כנס אין לכתחלה לא הא לאו הכי מפקין?

אמר לך רב, הוא הדין דאע"ג דלא אתא אחר ואפסקיה לקלא אי איכא עדים מפקין אי ליכא עדים לא מפקין, והכי קאמר דאע"ג דאתא אחר ואפסקיה לקלא לכתחלה לא יכנס,

[וחזור להקשות על רב שאמר שהיו עדים שראובן וזה עם דינה, ובהו אומרת המשנה אם כנס יוציא],

מיתבי בר"א דלס כנס הנטען [ראובן את דינה אשת שמעון] יוציא שאין לה [לדינה] בנים מן הראשון [משמעון], אבל יש לה [לדינה] בנים מן הראשון לא תצא [מחשש] דמי מפקי לה [אם מוציאין את דינה מראובן] קא מחזיקין לקלא קמא ועדיין לה [לכני שמעון שילדו מדינה] ממזרים ואם באו עדי טומאה [שראובן וזה עם דינה] אפילו יש לה כמה בנים [משמעון] תצא אלמא אין לה בנים, בלא עדים נמי מפקין?

[ומתריץ שיש גם דרוגת א. אין עדים ואין בנים או הדין שתצא. ב. יש בנים ואין עדים, או הדין שלא תצא דעבדינן לבניה ממזרים. ג. יש לה בנים ויש עדים או הדין שתצא] רב מוקי לה למתניתין ביש לה בנים ויש לה עדים ומש"ה אמר רב ובעדים [שאם אין לה בנים יוציא אף בלא עדים],

ומאי דוחקיה דרב לאוקמי למתניתין ביש לה בנים [ויש לה עדים. ד"ס], וטעמא דאיכא עדים מפקין, [ואי ליכא עדים] [הא לאו הכי. ד"ס] לא מפקין, לוקמה בשאין לה בנים אע"ג דליכא עדים?

אמר רבא מתניתין קשיתה מאי איריא דתני הוציאנה [לשון רבים], [הנטען על אשת איש והוציאה מתחת ידו] ליתני הוציאה [לשון יחיד שבעלה גירשה]?

[הוציא = האיש הוציא, הוציאה = האיש הוציא אותה, הוציאו = רבים הוציאו, הוציאוהו = רבים הוציאו אותה],

אלא כל הוציאוה בבית, דין ובית דין בעדים הוא דמפקי מצעל ראשון, דאין אשה נאסרת לצעלה משום קול, ואתא רב למימר (דוקא מתני') [דמתני' דוקא?] [משום כך] [דמשום הכי. ד"ס] יוציא הנטען הואיל וליכא עדים, אכל בלא עדים הואיל ויש לה בנים לא,

ואי בעית אימא בלא בנים לא נפקא בלא עדים ו הני מתנייתא דאמרי נפקא רבי היא ר' אמרייהו דמפיק אשה מצעלה בקול כל דהו דתניא רובל מוכר בשמים לנשים להתקשט בהן ויצא מן הבית ואשה ומנא זה את אשמו חוגרת [כשהיא. ד"ס] חוגרת [עלמה. ד"ס] כסינר, מכוער הדבר שלא [המירסה. ד"ס] מעליה אלא לנות בסינר הוא כעין מכנסים שהיו הנשים חוגרות

אבני חן על מסכת יבמות

[בין דאפילו במת לא ישא את אשתו] א"כ לא הוה צריך למיתני הרגוהו, [וגם לגבי להנשא לאחר לא היה צריך לומר הרגוהו, שהלא] ואפילו בהרגתו, לאחר תנשא, ולא תני ליה [הרגוהו] אלא משום דר' יהודה מפליג בין הרגתו להרגוהו. תוס']

רבי יהודה אומר הרגתו לא תנשא אשתו אפי' לאחר על פיו לפי שהוא משים עצמו רשע והמורה אמרה אל תשת רשע עד הרגוהו תנשא אשתו לאחר ובגמרא צעי טעמא:

גמ': טעמא דממדינת הים דעליה קסמכין, אבל מא"י המציא גט מארץ ישראל אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם דלאו עליה קסמכין ישא את אשתו [בתמיה],

והא מת דלאו עליה קסמכין דכי אמר מת צעל הא דשרו רבנן לאינסובי לאחר לא עליה קסמכין,

דאמר מר אשה דייקא ומינסבא צפרק האשה רבה (לקמן דף ג) היינו טעמא דעד אחד נאמן להשיא אשה משום דהיא גופה דייקא עד שיועמט שמת ודאי ואחר כך נשאת וקתני לא ישא את אשתו? # [כ"ד שאין סומכין על העד כלל, ואפ"ה לא ישא את האשה],

התם [במת] ליכא כתבא [לכן כיון שסומכין רק על דיבורו בצירוף שהאשה דייקא ומינסבא, לכן לא ישא את האשה] **הכא [בהמביא גט] איכא כתבא** [לכן דוקא בהמביא ממדינת הים דצריך לומר בפני נכתב וכו'] לא ישא את האשה דסמכין עליה, אבל בא"י שיש כתב ולא עליה סמכין יכול לישא את האשה],

דתנן מה בין גט למיתה בהמביא (וכן לקמן דף קי) תנן אף הנשים שאין נאמנות לומר מת צעלה כגון חמותה וזרתה וצת צעלה נאמנות להציא גיטה, ואף על פי שצריכות לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ומה בין גט למיתה אלא שהכתב מוכיח ולא עלה סמכין כל כך:

רבנן: מת הרגתו הרגוהו לא ישא את אשתו, אבל לאחר תנשא דאשה נשאת בעד אחר, ר' יהודה: הרגתו לא תנשא אפילו לאחר, רב יוסף: לרצוני רשע הוא, ופסול לעדות [ואמר אפי' לרבנן דשאני עדות אשה, אבל רב מנשה מוקי דרב יוסף כר'], רב מנשה: גולן דרבניהם כשר לעדות אשה גולן דר"ת פסול, [ואמר אפי' לרבנן שאין אדם משים עצמו רשע, אבל רב יוסף מוקי לרב מנשה כר' יהודה],

שנינו במשנתנו מת הרגתו הרגוהו לא ישא את אשתו: [ומקשה על רבנן דמתני'] הוא ניהו דלא ישא את אשתו, הא לאחר תנשא, והאמר רב יוסף פלוני רבעני לאונסי הוא ואחר מצטרפין להרגו, לרצוני רשע הוא והתורה אמרה שמות כג אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס [וכי נאמר דרב יוסף סבר כר' יהודה]?

ויתמרט המגרש ויאמר אילו הייתי יודע שכן הוא כו', **משום נדר לא יחזיר** וטעמא מפרש התם בהשולח גט שאם אתה אומר יחזיר שמא תלך זו אלל חסם לאחר שניסת ויחזיר לה נדרה ויאמר המגרש אילו הייתי יודע שיש היתר לנדר שנדרה אם היו נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשה שהיתה חציבה עלי ביותר, וגמלא זה מבטל גיטו למפרע ועוקרו ובניה מן השני ממזרים, לפיכך אומרים לו מתחלה הוי יודע שהמוציא את אשתו משום נדר שנדרה לא יחזיר עולמית ואם היא חציבה עליך לא ובקש היתר לנדרה, ואי מגרש לה מהשחא ודאי שנואה היא עליו ותו לא מני עקר (לה) גיטה בדברי שקר,

שלח ליה רבה בר הונא לרבה בר ר"ג ילמדנו רבינו כנס מהו שיוציא אם החזירה מהו שנכופנו להוציא?

א"ל תנינא הנמען על אשת איש והוציאה מתחת ידו אע"פ שכנס יוציא והתם נמי מפקיעה מצעלה דכיון דהוציאה משום שם רע גילה דעמו שהקול אמת ונאסרה לו כי היכי דאסרינן לה הכא משום שהחזיק זה הקול כשנכנסה,

א"ל מי דמי התם הוציאהו כ"ד שצא עדי טומאה ואסורה לצועל מה"מ והכא הוציאה והאי דלא יחזיר דרבנן הוא,

ורבה בר ר"ג [שהביא ראיה מהמשנה שיוציא] **מתניתין נמי** [ביורי בדרבנן] **הוציאה תנן** צלא עדים הלכך לא אסורה לצועל אלא משום לזות שפתים מדרבנן ואפ"ה קתני יוציא,

[ומקשה עוד על רבה בר ר"ג] **ואכתי מי דמי הכא** [המוציא את אשתו משום שם רע וכו'] **בעל** החזירה ואין (דבר זה מגונה הוא) [זה דבר מגונה. ד"ס] **והתם בועל** כנס ודבר מגונה הוא?

א"ל שפיר דמי אהרדי דהכא והכא מדרבנן הוא **הכא** [בהנמען על אשת איש] **אמור רבנן לא יכנסו ואם כנס יוציא, ה"נ אמרי רבנן לא יחזיר** [המוציא את אשתו משום שם רע וכו'] **ואם כנס יוציא,**

ולא היא התם הוא כשכנס צועל אלומוי אלמיה לקלא לקול הראשון שאמת היה הלעו **הכא אמרינן קם ביה בקלא וליתיה** אצל הכא כשהחזירה צעל צטולי צטליה לקלא, דאמרינן מדהחזירה קים ליה צקלא, חזר וצדק צקול ראשון של שם רע ומלא שאינו:

מתני': המביא גט ממדינת הים ואמר בפני נכתב ובפני נחתם צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם מפרש בגיטין (דף ג) לפי שאין צקאים לשמה **לא ישא** [שליח המביא את הגט] **את אשתו** הואיל ואדיבוריה סמכין,

מת [מעצמו], **הרגתו** [אני עצמי], **הרגוהו** [אנחנו הרגנו אותו], **לא ישא את אשתו** הואיל ועל עדותו היא נשאת איכא לזות שפתים שמא עיניו נתן זה והעיד שקר, אצל לאחר תנשא דאשה נשאת צעד אחד,

אבני חן על מסכת יבמות

וב"ת [דרכ יוסף סבר כרבנן ו] 'שאני עדות אשה דאקילו בה רבנן [משום עיגונא אקילו בה רבנן, לקמן פ"ח ע"א],

והא"ר מנשה

דף כ"ה ע"ב

גזלן דדבריהם כמו מפריחי יונים ומשחק בקוציא דתנן (ר"ה דף כב) כל העדות שאין האשה כשרה לה אף הן אינם כשרים ועלה אמר רב מנשה זאת אומרת גזלן דדבריהם כו' כשר לעדות אשה, גזלן דדברי תורה פסול "לעדות אשה" [הרי שגם לעדות אשה לא הקילו רבנן, ואין מקבלין עדות מרשע, וקשה על המשנה דמשמע לאחר תנשא],

נימא רב מנשה דאמר כו' יהודה [דלעולם רב יוסף סבר כרבנן שהקילו בעדות אשה, אבל ר' מנשה יאמר כו' יהודה שרשע אינו נאמן?]

אמר לך רב מנשה אנא דאמרי אפילו לרבנן, וטעמא דרבנן הכא כדרבא [רבא פליג עליה דרב יוסף] ואמר אפי' אמר פלוני רבעני לרצוני הוא ואמר מטערף להורגו לרובע, דכיון שזה מתכוין לעדות, נאמן הוא אצל חברו ואין נאמן על עצמו ממה שאמר לרצוני, דאדם קרוב אצל עצמו וקרוב פסול לעדות בין לטובה בין לרעה, הלכך אינו נעשה רשע בעדות עצמו,

דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע את עדותו עדות אצל עצמו ליעשות רשע, והא דקי"ל (ב"מ דף ג) הודאת פיו כמאה עדים דמי, ה"מ לממונה אצל לקנסא ולעושה מלקות וליפסל לא, [ופלגין דיבוריה ונאמן הוא לומר שמת, אבל אינו נאמן לומר שהוא הרגו, אבל גזלן דדברי תורה אינו נאמן],

לימא רב יוסף דאמר כרבי יהודה? אמר לך רב יוסף אנא דאמרי אפי' לרבנן ושאני עדות אשה דאקילו בה רבנן הלכך אפילו רשע נאמן ואנא לית לי דרב מנשיא דאמר הא דדברי מורה פסול ורב מנשה דאמר כרבי יהודה והכי מימוקס סוגיא רב יוסף מוקיס לרב מנשיא כרבי יהודה, ורב מנשיא מוקי לרב יוסף כרבי יהודה?

שנינו במשנתנו הרגתיו כו' הרגנוהו תנשא כו': מאי שנא הרגתיו ומאי שנא הרגנוהו? אמר רב יהודה באומר אני הייתי עם הורגיו אצל לא נגעתי בו,

והתניא אמרו לו לרבי יהודה מעשה בלסטים אחד שיצא ליהרג במגוזת [במו"ק כ"ו ע"א יש במגוזת קסרי, ובד"ס יש גורסין כאן במגוזת, ויש גם "במדינת", וראה תוס'] קפוטקיא [שם מקום מובא כמה פעמים בש"ס], ואמר להם לכו אמרו לה לאשת שמעון בן כהן אני הרגתי את בעלה בכניסתי ללוד, ואמרי לה בכניסתו ללוד [ולכן הרגו אותו הגוים], והשיאו את אשתו [הרי שרצח נאמן לעדות אשה?]

אמר להם משם ראיה, באומר אני הייתי עם הורגיו,

והא לסטים קתני? שנתפס [בידי הממשלה] ע"י לסטיות לפי שהיה עמהן,

והא יצא ליהרג קתני? בי דינא דעובדי כוכבים דלא דייקי וקמלי:

מתני': החכם שאסר את האשה בנדר על בעלה שנדרה הגאה מצעלה ולא הפר לה, ונאמה להכס להמיר לה ולא מנא פתח למרטה הרי זה לא ישאנה [החכם] משום חסד, מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה מפני שהוא כ"ד כלומר מיאון או חליצה לא עשה חסד זה ביחודי דקי"ל חליצה ומיאון נג' ומלמא לא חשידי [בגמ' אמרין דגם בתרי מיהמן, אלא בא לאשמועינן דחליצה בג']:

גמ': הא התיקרה ואח"כ מת צעלה או גירשה [סתמא דתלמודא קאמר ולא המקשה, ודוק היטב. חכמת מנחם] ישאנה שאין כאן חסדא,

[ושואל] במאי עסקינן אילימא בחד, חד מי מצי מתיר, והאמר (רב אמר) ר' חייא בר אבין אמר רב עמרם תנא [שנינו בבבוייתא] התרת נדרים בשלשה? ואלא בתלתא מי חשידי, והתנן מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה מפני שהוא בית דין?

לעולם בחד ודקשיא לך מדקמי שאלך, מכלל דבר מיעירי הוא, אין ביחוד מומחה וכדאמר רב חסדא אמר ר' יוחנן נדרתי בפרק נערה המאורסה ביחיד מומחה הכא נמי ביחיד מומחה:

שנינו במשנתנו מיאנה או שחלצה וכו': טעמא דב"ד הא בתרי לא, מ"ש מהא דתנן עדים החתומים על שדה מקח, ועל גמ' אשה לא חשו חכמים לדבר זה לומר לא יקחו שוב שדה זו מן הלוקח, וכן העד של גט לא ישא את האשה [ושם יש רק שני עדים ואפ"ה לא חיישינן, ולמה תנן במתני' שרק בשלשה לא חשוד?]

היא גופה קמשמע לן כלומר ה"ה דתרי נמי לא חשידי, והא דקמי שהוא ב"ד לאו משום לאפוקי מחסדא, אלא לאשמועינן דאין מיאון בפסוק מג' ו לאפוקי מכו"ד בפ' [ב"ש] [לקמן קו] מיאון בפני שנים, קמשמע לן מיאון בג',

איבעיא להו כנס מהו שיוציא אלמס [משנה שלנו חכם שהתיר וכו'] ואמציא גט [המשנה לעיל ע"א] קאי [ראה הגהות הגר"א שמביא בשם הרשב"א והרא"ש דלא קאי על המשנה לעיל?]

רב כהנא אמר כנס מוציא, רב אשי אמר כנס אינו מוציא,

אבני חן על מסכת יבמות

מת,

וגירושין וגירושין דקמני נתגרשה קאי אגירושין דלעיל, המציא גט כ' ושומעין דאם נשאת לאחר צאטו הגט וגירשה השני הזה מותרת לינשא למציא גיטה הראשון,

נימא מתניתין דלא כרבי, דאי כרבי האמר בתרי זימני הויא חזקה לקמן בהבא על יצמחו (דף קד) ניסת לראשון ומת, לשני ומת, לשלישי לא תינשא דברי רבי, ומתני' דלא כרבי דאי רבי, נהי דחשד ליכא [לאחר שמת בעלה] מיהו לכל העולם אסורה שהחזקה להמאלמן או להמגרש, [זה פלא שתהיה אשה אסורה משום שנתגרשה שני פעמים, והלכה זו מובא בש"ע אה"ע סי' ט' הל' א' ברמ"א, וראה מש"כ בכתובות מ"ג ע"ב], [ויבא אברהם לספור לשרה, להורות שמתה בחיי בעלה הצדיק, ושזכתה שיקברה אברהם, כי זה כבוד גדול לאשה למות בחיי בעלה, בענין שלא יהיה בה שמוץ קטלנית. צרור המור פרשת חיי, היה מגולי ספרד],

לא מיתה דקמני הכא שנישאו לאחרים ומתו מותרות לאו אטולו דלעיל קאי אלא אגירושין ואמציא גט או חסס שאסר את האשה [אבל לא על מי שהעיד שמת בעלה], וגירושין דהכא אמיתה אמת הרגמיו הרגוהו, ומש"ה כשנתגרשה משני זה מותרת לשלישי שעדיין לא הוחזקה בחדא ריעותא תרי זימני:

שנינו במשנתנו וכולן מותרות לבניהם או לאחיהם: מאי שנא מהא דתנן הנמען מן האשה אסור באמה ובבתה ובאחותה כדמפרש טעמא לקמן שמה לאחר שינשא את אמה או את בתה חזנה זו עמו [ביוון שרגיל בה], וזנות קמא לא הוה מיתסר באמה ובקרוצותיה, דק"ל [לקמן דף ז'] נושאין על האנוסה ועל המפומה, דלא נאסרו קרוצות אשה על האיש אלא"כ קדשה לראשונה, דאישות כתיב בה, וקיסה כי יקח איש את אשה ואם אמה (ויקרא כ), אצל משנשא את אמה ואם חזנה הנענעת הראשונה עליו בזכרה, דמנן [לקמן דף ז'] האונס והמפומה על הנשואה חייב, וה"נ אמאי מותרת לבניהם, ליחוש שמה עלת זמה היה צניעה לישא את בנו של זה ויהא זה רגיל אצלה?

נשי לגבי נשי שכיחן דאזלן [דרך נשים לבקר זו אצל זו, ואם ישא בתה וכדומה תבא האשה שנחשד עליה לביתו ויזנה עמה, אבל], גברי לגבי גברי לא שכיחן [אבל אם אשה שנחשד עליה ישא את אחיו או בנו, אין דרך איש לבקר אצל איש אחר, ולא יהיה לו יותר הודמנות לזנות עמה],

אי נמי נשי דלא אסרן שכיבתן אהרדי [פ'] אם מונה עם קרובה אשתו אין אשתו נאסרת עליו], [לא אסרין] שכיבת זנות הקרובה, את אשתו גמורה עליו [פ'] אינה אוסרת את האשה שהוא נשוי אליה עליו], הילכך לא קפדי אהרדי לא קפדא אשתו ושמה ותישינן, אצל גברי דאסרן שכיבתן אהרדי דאשה המונה אסורה לבעלה קפדי אהרדי קפיד בעל ורחיק האי מניה,

אי הכי דבגביר לא חיישין לזנות שזנה קרובו עם אשתו אביו נמי לאצוי של מחיר נמי תשמרי, ואמאי תני לבניהן ולאחיהן ולא נמי לאציהן?

תני להו רב זוטרי דבי רב פפי כדברי האומר כנס אינו מוציא, אמרו ליה רבנן לרב אשי גמרא או סברא האי דאמרת כנס אין מוציא?

אמר להו מתני' היא הנמען משפחה ונשתחררה מעובדת כוכבים ונתגיירה הרי זה לא יכנוס ואם כנס אין מוציא אלמא

דף כ"ו ע"א

ברננה מפני ריטון ולעז בני אדם לא מפקינן לא אמרינן ליה הולא, ולא דמי לנטען על אשת איש [לרב דמוקי בעדים לא קשה מיד. מלא הרועים] דהתם הולא והוציאה בעלה מפני זה והלך זה ונשאה מבעד הדצר, ה"נ ברננה [שירננו על החכם, או על המביא גט] לא מפקינן:

מתני': וכולם והמציא גט והמעיד באשה להשיאה דתנן בהן לא יכנס שהיו להם נשים בשעת מעשה [החכם כשארס, וכשהביא גט, וכשהעיד בהאשה להשיאה] ומתו [נשותיהם] לאחר זמן, מותרות אלו לינשא להם דהתם ליכא חשד שהי בשעה שהעיד בה העד או שאסרה חסס היטה אשתו קיימת ולא לינשא את זו נמכין,

וכלן הנשים הללו [שאמרנו שלא ישא אותם] שנישאו לאחרים כשאסרה חסס או כשהעיד עד צמימת בעלה [או שהביא גיטה] ונתגרשו [מבעלים השניים] או שנתאלמנו ומתו הבעלים השניים מותרות לינשא להם לחסס ולעד ולמציא גט,

וכלן הנשים האלו מותרות לבניהם או לאחיהם של אלו הממירים אותן [וגם החכם שלא התיר נדרה], ואין אסורות אלא להן לצדן:

גמ': מתו [נשותיהן של אלו המתירין] אין נתגרשו לא [בניחותא] דע"י שנתן את עיניו בזו שהמיר גירש את אשתו,

אמר ליה רב הלל לרב אשי והתניא אפי' נתגרשו? לא קשיא הא דהואי קטמה דקמני אפי' נתגרשו כגון דהוי להו קטטה מקמי הכי דעדיין לא נתן דעתו על זאת הא דלא הואי קטמה [לכן אמרינן שעבשיו נתן עיניו באשה זו ולכן גירש את אשתו],

ואיבעית אימא הא והא דלא הואי קטמה ולא קשיא הא דקמני נתגרשו לא צ דארגיל הוא קטטה שהיא המחיל להקניט את אשתו, הא דקמני אפי' נתגרשו צ דארגיליה היא קטטה שהיא הקניטתו מחלה: # [דבר זה פלא שב"ד יוכל לברר מי התחיל המריבה],

שנינו במשנתנו וכולן שנישאו וכו': קס"ד מיתה אמיתה הא דקמני וכולן שנישאו לאחרים ומתו, קאי נמי ארישא דקמני מת הרגמיו הרגוהו לא ישא את אשתו, וקמני דאם נשאת לאחר על פיו ומת השני הזה מותרת לינשא לעד זה, ואע"פ שמתו צ' בעלה נשאת לשלישי, ולא אמרינן הוחזקה זו קטלנית שהנשאה

אבני חן על מסכת יבמות

לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא אביו של ממיר דמותה, ולא מייעין
שמה זונה ממיר זה עמה דבזיו בניה מיניה בוש הוא מאביו ואימתו עליו,
אבל בנו דלא בזו אביו מיניה אימא לא, קמ"ל [דבניהם ואחיהם
מותרות]:

פרק שלישי ארבעה אחין

מתני': ארבעה אחין, שנים מהם נשואים שתי אחיות,
ומתו הנשואים את האחיות, הרי אלו חולצות ולא
מתייבמות מפרש טעמא בגמ' משום זיקה דכיון דתרוייהו זקוקן להאי ולהאי
קמא דמייבס פגע בלחות זקוקתו דהויא כלשמו,

ואם קדמו וכנסו יוציאו, רבי אליעזר^א אומר ב"ש אומרים
יקיים וב"ה אומרי' יוציאו,
^א[רבי אלעזר. בן משמע לקמן ב"ח ע"א דקאמר מרספא ר"א. רש"ש]

היתה אחת מהן אסור^א על האחד [מן האחים] איסור ערוה כגון
חמותו ואם חמותו אסור בה ומותר באחות^א דלאו אחות זקוקה היא
דערוה לאו קמיה רמיא לייבומי והשני אסור בשתייהן,

איסור מצוה רמיא קמיה מדאורייתא הלכך אסור בלחותה דלחות זקוקה היא
ואיסור קדושה חולצת ולא מתייבמת, היתה אחת מהן
אסורה על זה איסור ערוה והשניה אסורה על זה איסור
ערוה, האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת
לזה, וזו היא שאמרו אחותה כשהיא יבמתה לחותה של ערוה
כשהיא יבמתה אשת אחי בעלה כשנפלת עמה לייבום או חולצת או
מתייבמת דלאו אחות זקוקתו היא דערוה לא רמיא קמיה:

גמ': ש"מ יש זיקה כלומר חומרת זיקה לשוויי אחות זקוקתו כלחות אשתו,
ובמס' נדרים (דף עד) פליגי בה איכא למ"ד זקוקתו כלשמו להפרת נדרים ולאסור
קרובות, ואיכא למ"ד אין זיקה ובפרקין דלעיל (דף יז) איפליגו בה רב הונא ורב
יהודה, דאי אין זיקה מכדי הני מתרי בתי קאתיין משני אחין נפלו
האי לייבם חדא והאי לייבם חדא,

לעולם אימא לך אין זיקה ומשום דקסבר אסור לבטל
מצות יבמין דלמא אדמייבם חד מיית אידך ונפלה קמיה דהאי
ונפקא משום אחות אשתו בלא חליצה וייבום הלכך אמרי' להו חלוזו דאי נמי מיית

אבני חן על מסכת יבמות

והטילו בה כח החרם שלא יוכל שום אחד מהם למכור שום פרקמטיא לשום יהודי מבעלי החניות עד שיתן היהודי זוז אחד בכל דינר ודינר יתר על מה שמוכרין אותו לישמעאלים הגידו לנו דבר המשפט?

תשובה, דבר זה לא ניתן להאמין ח"ו לא תעשה זאת בישראל שהרי למכור שוה בשוה מן הדין להקדים ישראל לעכו"ם מדרדשינן בספרא כי תמכרו וכו' והיה נראה שאפי' בפחות מהעכו"ם הוא מזהיר הכתוב, שאלו שוה בשוה פשיטא, כדפריך תלמודא בפ' איזהו נשך [ע"א ע"א] עמי ונכרי עמי קודם פשיטא, ופריך לא נצרכא אלא אפילו לעכו"ם ברבית וישראל בחנם, והכי נמי קרוב הדבר לדמותו לזה שוה בשוה, לא הוצרך הכתוב להזהיר שיקדים ישראל לעכו"ם אלא אפילו לישראל בפחות ולעכו"ם ביתר, ישראל קודם וכו' עיי"ש,

וז"ל התוס' ב"ק ק"ד ע"א ד"ה עד דמקבל אומר ר"ת דהיינו דוקא כשישראל רוצה ליתן לו כמו שנותן לו העכו"ם אבל אם העכו"ם רוצה ליתן לו יותר אין להפסיד בשביל כן,

ובבעל הטורים עה"ת שם כתב, ג' במסורה או קנה מיד עמיתך, ותרי גבי דוד לא כי קנה אקנה [שמואל ב' כד כד, וברד"א 'א כ"א כ"ד] כשקנה הגורן מארונה, דאע"ג דדרשינן או קנה מיד עמיתך שתקנה מיד ישראל ולא מיד גוי, אע"פ כן קנה דוד הגורן מארונה כיון שלא היה יכול לקנות מישראל.

ת"ח אחד אמר לי שיש על זה תשובה במהר"ם שיק, ושהוא תוספתא, ובפתחי תשובה, ות"ח אחר אמר לי שיש ע"ז בשו"ת באר משה חו"מ אבל עדיין לא מצאתי במקומות אלו],

[ענין חדש] **אמר [רבה] בר רב הונא אמר רב, שלש אחיות [חגלה, מלכה, תרצה. במדבר כ"ו ל"ג] יבמות [שהיו נשואות לשלשה אחים שמתו לו, יהודה, יששכר] שנפלו לפני שני אחין [ראובן ושמעון] יבמין כלומר לפני שני אחי צעליהן שהן יבמיהן זה חולץ לאחת [חגלה אשת לוין] וזה חולץ לאחת [מלכה אשת יהודה], ואמצעית [תרצה אשת יששכר] כלומר שלשית ולאו דוקא נקט צריכה חליצה משניהם [מראובן ושמעון] כדמפרש ואזיל,**

[תוכן הענין: דמיידי שקודם מת לוי וחלץ ראובן לחגלה, ואח"כ מת יהודה וחלץ שמעון למלכה, ואח"כ מת יששכר ונפלה תרצה לפני ראובן ושמעון והיא אחות חליצתו של שניהם, ואף אחד אינו יכול לייבם אותה, ולכן חולצת תרצה לשניהם לראובן ושמעון פי' לפי ששני האחים יש להם זיקה לתרצה, אבל החליצה שהם יכולים ליתן לה היא חליצה גרועה, ולכן צריכה חליצה מכל אחד כדי להסיר הזיקה מעליה],

אמר ליה רבה מדקאמרת אמצעית צריכה חליצה משניהם, קסברת יש זיקה [ראי אין זיקה לא היה צריכה חליצה רק מאח אחד, כדמפרש] כלומר מדקאמרת לריכה חליצה משניהם, קסברת אלימא מנות זיקת יבמין למימרי אתרווייהו,

והויא לה חליצה פסולה [דאחות חליצתו היא ואסורה לייבם. גליון. ד"ם] והך חליצה על כרחך חליצה פסולה היא, כלומר גרועה, שאם רצה לייבם [לאחר שחלץ לאחת מהן] אינו יכול דאחות חליצתו היא, הילכך לאו מעלייתא היא,

אידך אם לצמר חליצה דמד הדרי האי חולץ וחלץ לה וקמבטל מצות יבמין,

אי הכי תלתא נמי מאי שנא דנקט ד' אחין, אי אמרת בשלמא יש זיקה אשמעי' רבותא דאע"ג דתרי אחי נינהו ולא אלימא זיקמו דקמא דמייבם [הראשון שבא לייבם אחת מן האחיות, שהרי יש כאן שני אחים] דמלכו למימר הוה רמיא קמיה ולאחותה קמי' אחי [ורק בשאין רק אח אחד אמרינן דזיקה נחשבת כאחות אשה] ואפ"ה אסור,

וכ"ש שלשה אחין צ' מהם נשואים שתי אחיות וממו ונפלו שתייהן לפני זה שתייהן אסורות דתרווייהו עליה רמיא זיקמו חמורה, וכי נסיב הוי פגע בלמות זקוקמו, אלל [פ' אבל] אי משום ציטול מנות יבמין אפי' תלמא נמי וממו השנים הנשואים שתי אחיות שתייהן חולצות דאי מייבם חדא נפקא אידך צולא כלום?

לא מיבעיא קאמרינן, לא מיבעיא תלתא דודאי בטלה מצות יבמין, אבל ד' [סד"א ד] למיתה לא חיישינן, קמ"ל,

אי הכי

דף כ"ו ע"ב

חמשה נמי שנים נשואים שתי אחיות וממו השנים וגאורו השלשה דלמא אדמייבם חד מיימו להו תרי וצטלה מנות יבמין? למיתה דתרי לא חיישינן,

[תימה דבפ"ק דיומא (דף ב.) גבי הא דאמר ר' יהודה אף אשה אחרת מתקנין לו שמוא תמות אשתו, ופרכי לה רבנן א"כ אין לדבר סוף, ומאי קשיא הא רבנן חיישי הכא למיתה דחד ולא דתרי? ואר"י דהכי פרכי ליה [התם] כיון דחיישת למיתה דזמן מועט [שמוא תמות אשתו] אע"ג דלא שכיחא, תחוש נמי למיתה דתרי אע"ג דלא שכיח, וא"כ אין לדבר סוף, ומשני התם (דף יג.) דלר' יהודה מיתה דחדא שכיחא פירוש אפי' לזמן מועט, דתרי לא שכיחא, והא דקאמרי התם רבנן מיתה לא שכיחא לאו משום שאין לדבר סוף [שסברת רבנן היא דמיתה לא שכיחא, אבל לא תפרש דסברי שכמו ששכיח אחד כן שכיח שנים], דהא דקאמר אין לדבר סוף היינו משום דלא שכיח כדפריש', [וכן תפרש דברי רבנן מיתה לא שכיחא, אבל ודאי שמיתה אחד שכיח יותר ממיתה שנים] כי מיתה דחד [דשכיח] יש לדבר סוף דתרי ודאי לא שכיח. תוס'],

[ידיעות:

כתיב בויקרא כ"ה י"ד וכו' תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך וגו', וז"ל התורה כהנים מניין כשתהא מוכר לא תהא מוכר אלא לעמיתך? ת"ל וכו' תמכרו ממכר לעמיתך, ומניין כשהוא קונה לא תהיה קונה אלא מיד עמיתך? ת"ל או קנה מיד עמיתך, אין לי אלא קרקעות שבהם דיבר הכתוב, מנין לרבות דבר המטלטל? ת"ל ממכר לרבות דבר המטלטל. עכ"ל, ובעי"ז בפרש"י עה"ת שם, בשו"ת הרמ"א סימן י' שמפרש שם הגמ' בפסחים כ"א ע"ב ר' יהודה אומר דברים ככתבן לגר בנתינה או לנכרי במכירה וז"ל הא דאמר הכתוב מיד עמיתך מיידי כשמוזיל גבי' דאם בשוין הכתוב מדבר לא צריך קרא דפשיטא הוא דעל עמיתך גמור הוא חייב להחיות, אלא ש"מ דהכי קאמר דאפילו בגר במעות ולחבירו בהפסד מ"מ חבירו קודם.

ובשו"ת תשב"ץ ח"ג סימן קנ"א ז"ל שאלה, שסוחרי תנע עשו הסכמה ביניהם

אבני חן על מסכת יבמות

אי הוה צעי לא הוה מייבס [דהוי צרת אחות חליצתו], מיהו קל איסורס משל אחיות, הלכך אף חליצתם משוכחות משל אחיות, והכי מפרש לקמן [בעמוד זה, בתירוצו של רב אשי],

[ושואל על מה שאמר שמואל שאחד חולץ לכולן], היבא דקיימא חליצה דשמעון חליצה כשרה לחלץ לשניה [למלכה] שהוא לא חלץ לראשונה חליץ לה ראובן חליצה פסולה בתמיה ראובן שחלץ לראשונה והוא הך אחות חלוצתו ולא חליצה מעליה היא כדשמעון דזיקה גרידתא היא?

מאי אחד חולץ לכולן נמי דקאמר אאמצעיית כלומר השלישית [הרצה] לאחר שחלץ שמעון לשניה [מלכה] שהיא על שניה אחות חלוצה, ושניה שוין בה, וקסבר חליצה פסולה אין צריכה לחזור על כל האחין,

והא כולן קאמר? כיון דרובה גביה שהחלץ לשלישית חלץ לנ' קרי ליה כולן,

[ולכן בופלי בתפלת ר"ה מלוך על כל העולם כולו, כפל חלשון כל כולו, דמכאן רואים שכל יכולים לפרש רוב, וכן אמר קרח כי כל העדה כולם קדושים, בכפל לשון כדי שלא לטעות שכל היינו רוב. שמעתי],

ואיבעית אימא כי קאמר שמואל חליצה מעליא בעינן ה"מ למיפטר צרתה כדקאמר' לא נפטרו צרות [דלא עבדה יבמה שליחות דחברתה] שלא מצינו שאתה עושה שליחות לחברתה] בחליצה פסולה כל היבא דאפשר לה בחליצה מעולה. רט']. אבל מפטרא נפשה פטרה בחליצה כחליצה ככל דהו [דלמיפטר נפשה משני יבמין מיפטרה בחליצה הגרוע של אחד מהם, ועבדי יבם שליחותא לחבריה, אע"ג דאפשר לחבריה למעבד נפשה חליצה כשרה לגמרי. רט']. הלכך אחד חולץ לג' היבא דליכא צרות צהדיהו,

c [וצ"ע למה באחין אמרין שאח נעשה שליח, ובאחיות אינה נעשית שליח?]

גופא אמר שמואל חליץ לאחיות לא נפטרו צרות [שהאחיות אינו יכול לייבם שכל אחת מהן הוא אחות זקוקתו], לצרות נפטרו אחיות [ולקמן פריך הלא גם הצרות הם צרות אחות זקוקתו],

חליץ לבעלת הגט צ' יצמות מאח אחד, ונתן יבם גט לאחת מהן, שוב אין חליצתה הוגנת כל כך דקלישא זיקתה ואם חלץ לה לא נפטרה צרה, לצרה [שלא עשה בה כלום, אם חולץ לה] נפטרה בעלת הגט,

חליץ לבעלת המאמר עשה מאמר בלחם מנשי אחיו המה, ואח"כ חלץ לה לא נפטרה צרה שחליצה זו אינה פוטרת לגמרי שעדיין צריכה גט למאמר, כדמתן צפק ר"ג [לקמן דף ג] עשה מאמר וחלץ צריכה הימנו גט, ואע"ג דיהיב לה גט אחר דחלץ, לה הוא דמהניא, אבל צרה צריכה חליצה, אבל חלץ לצרה נפטרה בעלת מאמר מחליצה ואינה צריכה אלא גט למאמר,

[ובקשה על שמואל] מאי שנא לאחיות דלא נפטרו צרות, דהויא לו אחות אשה בזיקה ואי הוה צעי לייבומי לא מצי ולהכי גריעה חליצתה, חליץ לצרות נמי לא ליפטרו אחיות דהויא להו צרות אחות

וחליצה פסולה צריך לחזור על כל האחין וצריכה לחזור על כולן, דלא מיפקעא זיקה דמרווייהו בחליצה דמדה, משום דחליצתא זיקה ורמיא אמרווייהו,

[וס"ד שנפלו כל הג' אחיות בבת אחת],

אי הכי קמיינתא נמי שמים ראשונות נמי ליצבו חליצה משניהם דחליצתן נמי לאו מעלייתא היא דאי צעי לייבומי לא מצי האילן יש זיקה [והויא אחות זקוקתו]?

אי דנפול בבת אחת כלומר אם צאו לחלץ כאחת שלא הספיקה הראשונה לחלץ עד שנפלה גם השניה והשלישית הכי נמי דכולן צריכות לחזור אחר כל האחין,

לא צריכא דנפול בזה אחר זה נפילתה של זו אחר חליצתה של זו, נפלה חדא חליץ לה ראובן וחליצה כשרה הימה, שאם רצה יכול לייבם נפלה אידך חליץ לה שמעון וגם זו כשרה שאם רצה מייבס ואין כאן אחות זקוקה שכבר חלצה אחותה קודם נפילת זו,

נפלה אידך נפלה שלישית אי צעי לייבומי לא מצי דלחיות חלוצת שניהם היא, וצולא כלום נמי לא נפקא דלחיות חלוצה אינה אלא מדברי סופרים לקמן בהחלץ יצמות (דף מ), חליץ לה האי מפקע זיקתו הלכך חלץ האי חליצה כל דהו ולא מעלייתא היא שאם חפץ לא ייבס, ומיהו חליצתו [פ' ב] החליצה שעושה לה האח [וזיקמו [בה חזיקה שהחליצה מבטלת] שוות שמהן לגרוע [שאחת מגרעת את חבריתה is a wash], ופקעה זיקמו בחליצתו חליץ לה האי מפקע זיקתו,

[והא דקרי לה אמצעיית אע"פ שהיא אחרונה? משום דהאחרות כל אחת לא חלצה אלא מן האחד וזו חולצת משניהם. תוס'],

והאמר רב אין זיקה צפק כיד (לעיל דף י) א"ר הונא אמר רב שומרת יבם שמתה מותר באמה?

לדברי האומר יש זיקה קאמר,

[וכן לקמן שמואל אומר לדברי האומר אין זיקה הגם שהוא סבר יש זיקה],

[ולא מסתברא ליה למימר דרב סבר יש זיקה והדיא דשומרת יבם לדברי האומרים אין זיקה קאמר? משום דהתם קמ"ל תרתי דאין זיקה ומחיים אסור משום ביטול מצות יבמין, משום הכי סבירא ליה דהדיא אליבא דנפשיה. תוס']

ושמואל אמר [אח] אחד חולץ לכולן [ראובן או שמעון חולצים לחגלה מלכה ותרצה],

[ושואל] מכדי שמעינן ליה לשמואל דאמר חליצה מעליא בעינן דאמר שמואל

דף כ"ז ע"א

חליץ לאחיות שמי אחיות (שנפלו לפניו משני אחים וכל) [נפלו משני אחין לפני השליש, ולכל. ד"ס] אחת צרה עמה וחלץ לאחיות לא נפטרו צרותיהן, האילן ואי צעי לייבומי לא מצי, אלא יחלץ לצרות ויפטרו אחיות, ואע"ג דצרות נמי

אבני חן על מסכת יבמות

מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו: אם גרש לוי את חנה, נשי שמעון אינם קרובה, ולאה היא אחות צרת חלוצתו, ולכן מותר לייבם את לאה.

רב אשי אמר לעולם כדקאמרת כדאמר שמואל ברישא חלץ לאחיות לא נפטרו זרות משום דיש זיקה, וחליצת האחיות גרועה, ואפילו זרת לאה לא מיפטרה, חלץ לזרות נפטרו אחיות דחליצתן משוכחות משל אחיות, ודקשיא לך הויא זרת אחות אשה בזיקה, והויא כי אחות זקוקה גופה, לא היא ומשום דלא אלימא זיקה לשויי לצרה כערוה ולא גזרו חכמים חלץ באחות זקוקה,

תניא כוותיה דרב אשי חלץ לאחיות לא נפטרו צרות, הא לצרות נפטרו אחיות, מאי טעמא לאו משום דקסבר יש זיקה, ולא אלימא זיקה לשויי לצרה כערוה,

[ומשיב על הראיה שהביא לרב אשי] א"ר אבא בר ממל הא מני ב"ש היא דתנן בית שמאי מתירין הצרות לאחין ואפילו זרת אחות אשה שרי לייבומי וכ"ש זרת אחות זקוקה,

אי הכי יבומי נמי תתייבם אחאי תני חלץ, יבומי נמי תתייבם הזרה? כרבי יוחנן בן גוריון דאמר [לעיל ט"ז ע"א, כדי שלא יצא תקלה ע"י שישיאו צרות ערוה אליבא דב"ש] בואו ונתקן להם לצרות שיהיו חולצות ולא מתייבמות,

והאמר מר לא הספיקו לגמור את הדבר עד שנמרפה השעה? אמר רב נחמן בר יצחק אחריו חזרו ותקנו:

[דרוק] [דחק?] לומר בן משום דלא מסתבר ליה למימר דלא אלימא זיקה לשויי לצרה כערוה. תוס'.

איבעיא להו

דף כ"ז ע"ב

בעלת הגט ובעלת מאמר אחיו [ראובן] שמת ולו ז' נשים ועשה זה מאמר לזו וגט לזו, ושזכר אסור לייבם דקס ליה בלא יבנה כיון שהתחיל לגרש איזו מהן קודמת אי זו מהן הגונה לחלוץ ולפטור זרתה, בעלת הגט עדיפא משום דאתחיל בה בחליצה, או דלמא בעלת מאמר עדיפא משום דקרובה לביאה?

אמר רב אשי ת"ש ומודה ר"ג דאמר לקמן בפ"ה אין גט אחר גט, מודה הוא שיש גט אחר מאמר, כגון ז' יבמות [רחל ולאח] מאח' א' ועשה מאמר בזו [ברחל] ואח"כ נתן גט לזו [ללאה] מהני גט לפסול הראשונה [רחל] עליו משום לא יבנה, ולהאסר בקרובות שנייה [לאח] כדראשונה ולא אמרי' מאמר ככנוסה ואדחאי שנייה מהני ולא מהני זה גט,

ומאמר אחר גט אס נתן גט לראשונה [לרחל] ואח"כ עשה מאמר בזרתה [בלאה] לא אמרי' גט קמא במקום חליצה קאי, ומו לא קני מאמר יבמין בזרה [בלאה], אלא ודאי מהני וזריכה [לאח] גט למאמרו, ואסור גס בקרובותיה,

אשה בזיקה הא "זרת" אחות זקוקה היא, ואסירה לייבומי, זרה במקום ערוה קיימא?

קסבר שמואל אין זיקה, והא אמר שמואל יש זיקה בפ"ז? לדברי האומר אין זיקה קאמר,

[לאה = נפלה ראשונה צרתה זלפה, רחל = נפלה שניה צרתה בלהה], אי הכי דאין זיקה חלץ לאחיות שחליצה הוגנת היא אמאי לא נפטרו צרות, בשלמא צרה דרחל [בלהה] דחליצה באחרונה לא תיפטר דכיון דחלץ לה ללאה, והדר חלץ לרחל, הויא לה חליצה דרחל חליצה פסולה דחליצה דרחל גרועה הויא דאי בעי לייבומי לא מצי דאחות חלוצתו היא, אלא צרה דלאה [זלפה] תיפטר דחליצת לאה כשרה היא דאי הוה בעי מצי לייבומי?

מאי לא נפטרו צרות נמי דקאמר אצרה דרחל [בלהה], והא צרות קאמרו? צרות דעלמא כלומר כל היכא דמיתרמי כה"ג לא נפטרו זרות של אחרונה,

אי הכי זרות דקאמר שמואל זרה דרחל שחליצה באחרונה קאמר חלץ לצרות נפטרו אחיות בתמיה, דכי חלץ לזרת אחות החליצה [לבלהה] שהיא צרת רחל שהיא אחות לאה החליצה] נפטרה אחות החליצה [רחל], ואצרת רחל מי מיפטרה [אצרה דרחל מי מיפטרה] אחליצה זרה מי מיפטרה רחל והא תנן בהסוף [לקמן ב' ע"ב] אסור אדם בצרת קרובת חלוצתו ואפילו לא הייתה זרתה מאחיו אלא מנכרי, וטעמא התם מפרש, והכא נמי אי הוה בעי לייבומי לא מצי?

שמואל נמי התחיל ולא התחיל קאמר, התחיל באחיות שחלץ ללאה לא יגמור בצרות לא פטרה חליצת זרה דרחל את רחל, דתנן אסור אדם בצרת קרובת חלוצתו וכ"ש דלא יגמור באחיות, דחליצת רחל לא מיפטרה זרה, דלאו חליצה מעלייתא היא דאחות חלוצתו היא, אלא שמהן זריכות חליצה,

התחיל בצרות שחלץ לזרת לאה יגמור אף באחיות אס רצה לחלוץ לרחל נפטרה זרתה, ואע"ג דרחל קרובה לאה שהיא זרת חלוצתו לא גריע בזה כי דתנן מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו [ראה הטעם לקמן ב"א ריש ע"א] וה"נ כיון דאין זיקה אי הוה בעי לייבומי לרחל מייבם, וכל שכן גמר בזרת רחל ולא רחל [דשמיא] מילתא טפי,

נשי ראובן	נשי שמעון
צרה [חנה]	צרה [אסתר]
אחות [רחל]	אחות [לאה]

אסור אדם בצרת קרובת חלוצתו: אם לוי גרש לרחל תהיה לאה קרובת חלוצתו, ואסתר היא צרת קרובת חלוצתו, ושניהם אסורים לו,

אבני חן על מסכת יבמות

איתיביה ר' יוסי בר חנינא לרבי יוחנן [תנן בראש הפרק דף כ"ז ע"א] ארבעה אחין ב' מהם נשואים ב' אחיות, ומתו הנשואין את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, ואמאי ליקו חד מינייהו לחלוץ לה לשנייה ותיהוי ראשונה לגבי אידך כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתירה הראשון? א"ל אחיות [פ' משנתנו דריש פרקין] איני יודע מי שנאן כלומר זו אינה משנה,

[והולך ומפרש למה אינה משנה] ולימא ליה מאי חולצות נמי דקתני חולצת חדא שנייה [שהראשונה היתה מותרת בשנפלה]? חולצות קתני [לשון רבים],

ולימא ליה מאי חולצות חולצות דעלמא כל היכא דמיסרמי כה"ג חולצות השניות? הרי אלו קתני משמע הן תרתי דליירי בהו,

ולימא [דמיירי באופן] דחליץ ליה לראשונה ברישא דמו לא משתריא שנייה שלא נראית בשעת נפילה? חולצות

דף כ"ח ע"א

לכתחלה קתני משמע, כלומר אין כאן מקנה אחרת,

ולימא ליה גזירה דלמא קדים וחליץ לראשונה ברישא אי אמרת להו חלוץ לשניה ויבמו ראשונה, גזירה דלמא קדים חד וחליץ לראשונה ואמי לייבומי אידך שניה דסברי מה איכפת בין זו לזו, אבל דדיעבד שחלץ לשנייה תחלה שריא ליה לאידך לייבומי קמיימא, דמאן דחוי דחלץ לשניה ברישא וחזר וייבס קמיימא אסיק אדעתיה ולא אחי למחלץ לקמיימא ולייבומי שניה?

ומשני ולא מתייבמות קתני דאי נמי חלץ לשניה אין כאן יבוס דליכא דין יבוס הכא כלל,

ולימא ליה גזירה שמא [תמות. ג'] ואסור לבטל מצות יבמין וה"פ לימא ליה רבי יוחנן מנא דמתני' [דריש פרקין] טעמיה לאו משום זיקה קא אסר לייבס ב' אחיות, דס"ל אין זיקה, דאי טעמא משום זיקה מכי חליץ לשניה ופקע זיקתה שרי לייבומי ראשונה כדאמרי אגא, אלא טעמא משום שמא ימות כדאמר בריש פירקין, דלמא אדמייבס חד מיית אידך כו', ומשום"ה שקול רבנן דין יבוס מאחיות לגמרי, ואפילו חלץ לדאד מינייהו דלא בטלי מו מנות יבמין, כי היכי דלא ירגילו יבוס באחיות ואמי לייבומי לכתחלה קמי חליצה, ואדמייבס חד מיית אידך,

אכל לגבי מיתא דלעיל דליירי בה ר' יוחנן [ורבי יוחנן אמר מתה שנייה מותר בראשונה אבל מתה ראשונה אסור בשנייה, דשם מיירי שכבר מתה אחת] ליכא למיגזר הכי? ר' יוחנן למיתה לא חייש,

ולימא ליה רבי אלעזר היא צ"ש [לקמן קט ריש ע"א. וראה מוס'] ואגא דאמרי כרבנן דאמר כיון שעמדה עליו שעה אחת באיסור נאסרה עליו עולמית [המגרש את האשה והחזירה מותרת ליבם ולא

אי גמ עדיף לא ליהני מאמר אבתריה, ואי מאמר עדיף לא ליהני גמ אבתריה? אלא לאו ש"מ כי הדדי נינהו ומפשוט צעין שהאמת פוטרת חבירה וחלוצה לאו ש"מ שחלצת שמהן גרועה ש"מ,

[ענין חדש] אמר רב הונא אמר רב, ב' אחיות יבמות [רחל ולאה נשואות לראובן ושמעון] שנפלו לפני יבם אחד [ללוי], חליץ לראשונה שנפלה ראשון [לרחל אשת ראובן] הותרה לשוק חליץ לשנייה [ללאה אשת שמעון] הותרה לשוק, וה"ה אם חלץ לשנייה ואח"כ לראשונה,

מתה ראשונה [רחל לאחר שנפלה לפני לוי] בלא חליצה, מותר לייבס את השנייה [את לאה] ואע"פ שצשעת [נפילתה] אחות זקוקת ראשונה הימה, ואין אני קורא בה יבמה יבא עליה, כי מתה קמיימא פקעה זיקה ושריא הך,

ולית ליה הא דשנינן צ"כ [לעיל דף כג:] הך מתני' דהכא [רד' אחין] אי למ"ד יש זיקה יש זיקה כו' דאוקימנא לעיל דהואיל ונאסרה עליו בשעת נפילה מו לא משתריא,

[פ' ואף דלית ל' לרב שנויא דפרק ביצה, יש להקשות עליו מהמשנה עצמה] ואיכא לאותובי ממתני' דקתני חולצות ולא מתייבמות, אמאי ליחלוץ חדא ולישמרי אידך, ולקמן [בדף זה איתיביה ר' יוסי בר חנינא לרבי יוחנן] מותצין ליה מינה אסיפא דמילתיה ולא מתרץ [שאומר שמשנה זו איני יודע מי שנאן] מותר בשנייה,

ואין צריך לומר מתה שנייה [לאה] ולא חלצה שמותר בראשונה [ברחל] שהימה ראויה לייבס בשעת נפילתה, אלא שנפלה זו [לאה] אחרי כן ואסרתה, וכיון שמתה זו חזרה להיתירה הראשון,

משום דהויא יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתירה הראשון,

ורבי יוחנן אמר מתה שנייה מותר בראשונה הואיל ובשעת נפילתה הימה ראויה לו אבל מתה ראשונה אסור בשנייה,

מ"ט? שכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה, הרי זו כאשת אח שיש לה בנים ואסורה,

ורב לית ליה האי סברא, והאמר רב כל אשה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה?

ה"מ היכא דקאי באפה איסור אחות אשה דאורייתא כגון ג' אחים [ראובן ושמעון ולוי] ב' מהם נשואין ב' אחיות [ראובן ושמעון נשואין רחל ולאה], ומת אחד מהם [ראובן] ואח"כ מתה אשתו של ב' [לאה אשת שמעון] דעלה איתמר הך דרב בפרקין [לקמן דף ל] אסורה יבמתו עליו הואיל ובשעת נפילה אחות אשתו הואי אבל הכא זיקה דרבנן היא וכיון דמתה שריא,

אבני חן על מסכת יבמות

אמרין נישואין הראשונים מפילים יצמה לפני יבם והרי נאסרו עליו אותן נישואין בשעת שגירסה אחיו והוא ליה גרושת אחיו, ור' אלעזר אוסר? מודסיפא דמתני' ר' אלעזר דקתני ר"א אומר צ"ש אומרים יקיימו (כו') צ"ה אומרים יוצאו רישא לאו רבי אלעזר,

(ונימא להו) [ולימא ליה. ג'] דנפול בבית אחת ורבי יוסי הגלילי היא דאמר אפשר לצמצם? לא סתם לן תנא כר' יוסי הגלילי [ראה תוס' דהיינו לסברת ר' יוחנן],

ולימא ליה דלא ידעינן הי נפול ברישא דלא ידעינן הי נפול צרישא דלימא ליה חלון לשניה?

אי הכי דמשום דלא ידעינן הוא, הא אי הוה ידעינן ממייצמת ראשונה [אם בן יהיה קשה] היינו דקתני [זה ששנינו] קדמו וכנסו יוצאו כלומר הא דקתני יוצאו, אמאי [יוציאו] בשלמא ראשונה [זה שכנס ראשון לכן יוציא] אמרינן ליה אפיין [תתגרש] דולאי צאיסורא אמת לידך, דא"נ ראשונה היא [אשה זו שכנסת היא זו שמתה בעלה ראשון, מ"מ לאחר שמת גם אח השני] מאן שריא לך מאן שריא ניהלך הלא אחות זקוקה היא, ומי מאחין חלן לאחמה לאפקועי זיקה מינה,

אלא שניה אמר חלל שני לימא חבראי [אחי שייבם קודם] שניה ייבם, [אבל] אנא ראשונה מייבם [אחרי] שייבם ראשון, שניה אירע לחלקן, והוא זו ראשונה יצמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, דהכי אמר צפ' כיצד [לעיל כד] קדמו וכנסו אין מוציאין מידם, משום דליכא חלל ספק פגע צאחות זקוקה, והא נמי לשי ספק הוא [ראה תוס' רע"א על המשנה כאן אות ל"א, וברש"ש, ובערוך לנר']?

היינו דקאמר ליה אחיות איני יודע מי שנאן דלא מצי למרזי כשמעתי כלל:

[ובא להקשות עוד על ר' יוחנן דסבר דאמרין היבא דחזרה והותרה וכו'] **תנן** [בריש פירקין כ"ו ע"א] **היתה אחת מהן אסורה על האחד איסור ערוה כגון חמותו או ערוה אחת אסור בה ומותר באחותה, והשני אסור בשתייהן, ס"ד** דנפלה חמותו תחלה זו שאסרה את האחרת נפלה תחלה,

והאי דנקט חמותו חדא מעריות נקט וניחא למינקטיה מילתא דשכיחא ושאר עריות טריחא מילתא לאשכוחי,

ואמאי שני אסור בשתייהן ליקון חתן של ראשונה [שהראשונה היא חמותו] לייבם הך ולייבם לשניה דאינה חמותו ואינה אחות זקוקה ברישא, ותהוי חמותו לגבי אידך אם כיבמה שהותרה בשעת נפילה ונאסרה וחזרה והותרה, תחזור להיתרה הראשון?

[ד' אחין ראובן שמעון לוי ויהודה, ושני אחיות רחל לאה נשואות לראובן ושמעון, ורחל היא חמותה של לוי, וקודם מת שמעון ונפלה לאה לפני לוי ויהודה, ואח"כ מת ראובן ונפלה רחל חמותו של לוי לפני לוי],

א"ר פפא כגון דנפלה הך דאינה חמותו [לאה אשת שמעון] ברישא [ואח"כ מת ראובן, ונפלה רחל חמותה של לוי לייבום, ועכשיו עומדות רחל ולאה לייבום לפני לוי ויהודה] ואי צמיצם לה האין [לוי את לאה, דאילו יהודה אינו יכול לייבמה שהרי הוא אחות זקוקתו] צרישא, פישא שנייה [רחל] שנאסרה משעת נפילתה [דהא קיימין אליבא דר"י דסבר שרק אם הותרה מקודם יכולה לחזור להיתרה הראשון] (דיו), הלכך מו לא מהני לה היסר:

שנינו במשנתנו ר"א אומר בש"א וכו': תניא ר"א אומר ב"ש אומרים יקיימו [אם עבר וכנס אינו צריך להוציא אלא ימשך לחיות עמהם], ובה"א יוצאו [וכן הוא במשנתנו, אבל מוסיק], רש"א יקיימו, אבא שאול אומר [היפך דברי ר"א] קל היה להם לב"ה בדבר זה כלומר צ"ה לקולא אמרי שבית שמאי אומרים יוצאו ובה"א יקיימו,

[שמאי והלל 3728, ר' אלעזר סתם הוא ר' אלעזר בן שמוע. רש"י לקמן ע"ב ע"ב, ובתוס' ב"ב קנ"ו דסתם ר' אלעזר הוא ר' אלעזר הוא ר' אלעזר בן הורקנוס 3833 וסתם ר' אלעזר בלא יו"ד הוא ר"א בן שמוע 3880, סתם ר"ש הוא ר' שמעון בן יוחאי. רש"י שבועות ב' ע"ב 3881 אבא שאול היה בימי ר' מרפון נדה כ"ד ע"ב ור' מרפון היה בשנת 3840],

ר"ש כמאן אליבא דמאן אי אמת למימר כב"ש צית שמאי אומרים יקיימו היינו ר"א, אי כב"ה קא מסהדי היינו אבא שאול, והא ליכא למימר דטעמא דנפשיה קאמר דלאו צר פלוגמיהו דצית שמאי וצית הלל הוא [דשמאי חי ב3728 ור"ש ב3881]? ה"ק לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה:

שנינו במשנתנו היתה אחת מהם [אסורה על זה איסור ערוה והשניה אסורה על זה איסור ערוה, האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה] כו': הא תנינא חדא זימנא צפק כיצד [ב.] אחותה כשהיא יבמתה או חולצת או מתייבמת והיינו נמי אסור צה ומותר צאחותה?

צריכא דאי אשמועינן התם הוא דליכא חלל חד אמת לקמן [ונפלות שתי נשים משני בתיים] משום דליכא למיגזר משום שני וליכא למיגזר מיד, אבל הכא דאיכא למיגזר משום שני דלמא אמת שני לייצומי כאחיו וקא פגע צאחות זקוקתו, דקמי דידיה הוה רמיין מרווייהו אימא אפילו האי דלא רמיא ערוה קמיה לא לייבם קא משמע לן,

ואי אשמועינן הכא משום דאיכא שני דקא מוכח דמדלג מייבם האי כאחיו, איכא היכירא דאחות זקוקתו אסורה, והאי דייבם האי, משום טעמא דערוה לא רמיא קמיה, ולא אחי למישרי אחות זקוקתו צעלמא, אבל התם דליכא שני דליכא חלל חד אמת אימא לא לייבם דלמא אחי למישרי אחות זקוקתו צעלמא צריכא:

שנינו במשנתנו איסור מצוה כו' אס הימא [האמת] [אמת. ד"ס] [מן] האחיות שנפלו משני אחין] אסורה על האחד איסור מצוה אינו מותר צאחותה הואיל והיא מדאורייתא רמיא קמיה, והאי אידך אחות זקוקתו הלכך צעו חלילה

אבני חן על מסכת יבמות

[דבור זה הוא פירוש על המשנה. מראה כהן]: **הא נמי תנינא**

דף כ"ח ע"ב

איסור מצוה ואיסור קדושה חולצת ולא מתייבמת?

התם בפדק כיצד איסור מצוה לחודה לא אשמעינן אלא יבמה שנפלה לפניו שהיא אסורה עליו איסור מצוה חולצת, **הכא** [והכא אשמעינן] **איסור מצוה ואחותה** שנפלו לו משני אחין דאחותה לא מייבמת, דלא מימא אוקי איסור מצוה במקום ערוה ומייבם אחותה ולא מיהוי כאחות זקוקתו ס"ד **אמינא ליקום איסור מצוה במקום איסור ערוה ותתייבם קמ"ל**,

[ומקשה איך ס"ד לומר] **ותתייבם ! כיון דמדאורייתא רמיא קמיה קא פגע באחות זקוקתו? סד"א משום מצוה עבוד רבנן** שתקיים מצוה יבום ולא העמידו איסור זיקה שהוא מדצריהם לאסור את אחותה היכא דהיא עליו איסור מצוה **קמ"ל**:

שנינו במשנתנו **היתה אחת מהן כו'** [האסורה לזה מותרת לזה, והאסורה לזה מותרת לזה]: **הא תו ל"ל היינו הך** [דקתני לעיל במשנה שערוה אין לה זיקה] **מה לי לחד** [אם היא ערוה לאחד מן האחין] **מה לי לתרי?**

צריכא דאי אשמעינן התם משום דאיכא שני דמוכח [שאינו מייבם אלא חולץ], **אבל הכא דליכא שני דקא מוכח** שהי שמהן מתייבמות ואחי למישרי אחות זקוקה בעלמא ו **אימא לא לייבמן קמ"ל**,

ואי אשמעינן הכא אדרבה תרווייהו מוכחי אהדדי שזה לא יכול לישא את האחרת אלא זה, וכן זה, מוכחא מילתא שזו אסורה על זה וזה על זה לפיכך ליכא אחות זקוקתו **אבל אידך** [ברישא שרק אחד יכול לייבם] **לא צריכא**:

שנינו במשנתנו **זו היא שאמרו וכו'**: **זו היא למעוטי מאי? למעוטי איסור מצוה לזה ואיסור מצוה לזה, הא תו ל"ל היינו הך** דהא צדיק קמני לה לעיל איסור מצוה ואיסור קדושה חולצת **מה לי לחד מה לי לתרי?**

מהו דתימא כי לא אמרינן אוקי איסור מצוה במקום איסור ערוה להמייבם אחותה **היכא** דאין איסור מצוה אלא באחת על האחד, ולשני שמהן זקוקות **דאיכא למיגזר משום שני דאי שריט לייבומי** להאי שהאחת אסורה עליו אחי שני נמי לייבומי וקא פגע באחות זקוקתו,

אבל היכא דליכא למיגזר משום שני אימא להאי אוקימנא איסור מצוה במקום איסור ערוה ולהאי [אוקימנא] איסור מצוה במקום איסור ערוה ולייבמו קמ"ל,

[ענין חדש וכן הוא לעיל מ' ע"ב] **אמר רב יהודה אמר רב וכן תני ר' חייא בכולן אני קורא בהן** בכל חמש עשרה עריות דבפ"ק אפשר להן להיות שתי אחיות נופלות לשני אחין **האסורה לזה מותרת לזה** והאחת אסורה על זה משום אחת מכל העריות הללו ומותרת לזה, והשניה אסורה על זה משום אותו שם ערוה עצמו ומותרת לזה, ומתוך כך נמנעו שתי אחיות מתייבמות ולא פגעו באחות זקוקה וכולן פירשתי בפ"א (דף ט), **ואחותה כשהיא יבמתה או חולצת או מתייבמת**,

ורב יהודה מתרגם מחמתו ואילך אבל שיתא בבי דרישא לא, **מ"ט כיון דבתו באונסין הוא דמשכחת לה** צדמו מאנוסמו, כגון ראובן אנס אשה והוליד בת וצא שמעון ואנס אנוסת אחיו והוליד בת ונישאו בת ראובן וצא שמעון ללוי ויהודה אחי אביהן והרי הן אחיות מן האם בת שמעון מותרת לראובן וצא ראובן מותרת לשמעון ונמנעו שתי אחיות מתייבמות, וכן צמו וכן כולן,

אע"ג דכל חמשה צדי דרישא משכחי בנשואין הואיל וצמו לא משכחא שיהו שתי בנות של שני אחין אחיות מן האם שאי אפשר שנשא יבמתו שיש לה בת, לא תני צהו האסורה לזה כו' הואיל וכולן איסור שם צה הן **בנשואין קמיירי באונסין לא קא מיירי**,

ואבוי מתרגם אף בתו (באה) מאנוסתו כיון דאשכוחי משכחת לה, **אי בעיא באונסין תיהוי אי בעיא בנשואין תהוי**, אבל אשת אחיו שלא היה בעולמו לא כיון דאליבא דר"ש הוא דמשכחת לה [דמשכחת צה] אסורה לזה דמפרש רב ספרא לקמיה אליבא דרבנן לא משכחת לה בפלוגתא לא קמיירי רבי חייא,

ורב ספרא מתרגם אף אשת אחיו שלא היה בעולמו ומשכחת לה בשיתא אחי ואליבא דר"ש וסימנך מת נולד וייבם מת נולד וייבם,

[ומפרש מת נולד וייבם, מת נולד וייבם] **ראובן ושמעון נשואין שתי אחיות לוי ויהודה נשואין שתי נכריות**, **מת ראובן נולד יושכר וייבם לוי מת שמעון נולד זבולון וייבם יהודה מתו לוי ויהודה בלא בנים** ונפלו להו קמי יושכר וזבולון **האסורה לזה** אשת לוי האסורה לישכר שצא ומנאה אסורה עליו מויקת ראובן שלא היה בעולמו ו **מותרת לזה** לזבולן שכשנולד כבר נתייבמה ללוי, וציינס ולצסוף נולד שרי ר"ש **והאסורה לזה** ואשת יהודה אסורה לזבולון משום שמעון שלא היה בעולמו וכשנולד מנאה באיסור **מותרת לזה** ומותרת לישכר, **ואחותה שהיא יבמתה**,

1900	ראובן נשא רחל, ואחיו שמעון נשא אחותה לאה
1901	מת ראובן בלא בנים
1902	נולד יושכר [אפילו לר"ש רחל אסורה על יושכר]
1903	לוי ייבם את רחל
1904	מת שמעון

אבני חן על מסכת יבמות

איסור קדושה חולצות ולא מתייבמות:

גמ': תניא ר"ש פוטר בשתייהן מן החליצה ומן הייבום [דהוי אחות זקוקת] **שנאמר ויקרא יח ואשה אל אחותה לא תקח לצרור בשעה שנעשו צרות זו לזו כגון השתא שנפלו לפניו ועשו שמי** **אחיות כרות זו לזו בויקה לא יהא לך ליקוחין אפי' באחת מהן:**

שנינו במשנתנו **היתה אחת מהן כו':** הא תו למה לי היינו הך? **לר"ש איצטריך סד"א הואיל ואמר ר"ש שתי אחיות לא חולצות ולא מתייבמות לגזור משום ב' אחיות דעלמא** **ע"ג** **דהא נמי מרישא שמעינן,** **הס הוא לרבנן לא גזרינן דאי נמי אחי למישרי אחיות דעלמא ליכא אלא איסור אחות זקוקה דרבנן,** **אבל לר"ש דאמר איסור אחות זקוקה ערוה גמורה היא דחמנא פטרה,** **וקיימא עליה באיסור אשת אח,** **ליגזור היכא דאחותה אסורה משום ערוה ולא זקוקה ליה ונימא לא לייבם לאחותה דלא לימי לייבומי אחות זקוקה דעלמא **קמושמע לן:****

שנינו במשנתנו **איסור מצוה כו':**

דף כ"ט ע"א

והא א"ר שמעון שתי אחיות לא חולצות ולא מתייבמות **והכא אמאי בעי חליצה הא כיון דמדאורייתא חויא ליבומי זקוקה היא והווי להו כשאר ב' אחיות שנעשו צרות זו לזו ור"ש פוטר אחות זקוקה מחליצה?**

גזירה משום איסור מצוה דעלמא **אי פטרת להו לגמרי,** **מאן דחוי סבר טעמא לאו משום אחות זקוקה,** **אלא משום דאיסור מצוה הווי כערוה ופטורה מחליצה,** **ואמי למיפטר איסור מצוה דעלמא דלאו אחיות מחליצה,**

הא תינח איהי איסור מצוה **אחותה מאי איכא למימר אמאי חליצה מיפטר משום אחות זקוקה** **[דר"ש לומר מהפסוק ואשה אל אחותה לא תקח לצרור]** **דכא מאי אמרת?** **גזירה אחותה משום לתא דידה משום מול דידה דאיסור מצוה האי לתא יתור לשון הוא,**

והא גבי ערוה לא גזרינן דאם היתה אחת מהן אסורה עליו איסור ערוה אסור בה ומוטר באחותה הערוה יוצאה בלא חליצה ולא אמרינן תחלוץ ערוה גזירה משום אחותה שאין ערוה וראויה לייבום והא נמי לרבי שמעון ערוה היא משנעשו צרות ואמאי מצרכה לה חליצה משום גזרת אחותה?

שאני ערוה דמגמר גמירי לה אינשי, **וקלא אית לה והכל יודעין שאין צריכה חליצה ואחותה לאו אחות זקוקה היא ולא אחי למשרי אחותה בלא חליצה,** **אבל ערוה דנעשו צרות דר"ש לא כ"ע גמירי הלכתא דאיסור שתייהן שוות,** **ואי מפקת לה בלא חליצה אחי נמי למיפק אחותה שהיא איסור מצוה בלא חליצה,** **ונפקא מינה חורבה לאיסור מצוה דעלמא,** **[לשנא אחרינא,** **מגמר גמירי אינשי]** **ידעי דלא רמיא קמיה ואחותה לאו אחות זקוקה היא ולא אחי למישרי אחות זקוקה דעלמא:**

1905	גולד זבולון [אפילו לר"ש לאה אסורה על זבולון]
1906	יהודה ייבם את לאה
1907	מתו לוי ויהודה ונפלו נשותיהם רחל ולאה ליששכר וזבולון ייששכר מייבם את לאה, וזבולון מייבם את רחל

ל"ל ייבם יהודה בלא ייבם יהודה נמי משכחת לה שרי ליששכר **[מותרת ליששכר]** **ונחמשה אחי משכחת לה ממת ראובן גולד ייששכר ייבם לוי ממת שמעון גולד זבולון ומת בלא בנים ונפלו אשת לוי ואשת שמעון לפני ייששכר וזבולון,** **אשת לוי אסורה ליששכר מפני ראובן בעלה הראשון** **[שגולד קודם שייבם אותה לוי],** **ומותרת לזבולון** **[שגולד לאחר שייבם אותה לוי],** **ואשת שמעון מותרת ליששכר שהרי בעולמו היה ואסורה לזבולון** **[שהוא גולד לאחר שמת שמעון]?]**

1900	ראובן נשא רחל, ואחיו שמעון נשא אחותה לאה
1901	מת ראובן בלא בנים
1902	גולד ייששכר [אפילו לר"ש רחל אסורה על ייששכר]
1903	לוי ייבם את רחל
1904	מת שמעון
1905	גולד זבולון [אפילו לר"ש לאה אסורה על זבולון]
1906	מת לוי [ונפלה אשתו ואשת שמעון לפני ייששכר וזבולון,

משום צרה **האי דנקט ייבם יהודה משום צרה,** **דבעי אשכחי נמי צרה האסורה לזה מותרת לה,** **אם באו ייששכר וזבולון לייבם לגבי לוי ויהודה,** **הראשונה אשת לוי אסורה ליששכר משום צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו,** **וכן אשת יהודה על זבולון,**

וכגון שהיו הצרות [פ' לוי ויהודה שייבמו את אשת ראובן ושמעון היה להם כל אחד עוד אשה שהן] **אחיות זו לזו,** **ונכריות קרי להו אלל נשי ראובן ושמעון דאיכא נמי השתא בצרות האסורה לזה מותרת לה ואחותה כשהיא יבמתה כו',** **ואי לא ייבם יהודה לא מיתוקם מילתא דרבי חייא באיסור צרתה,** **דאם נפלו שמי נשים משמעון שתייהן אשת אח שלא היה בעולמו הן,**

הא תינח צרה, **צרה דצרה מאי איכא למימר** **הכי קריא האסורה לזה מותרת לה באיסור וצרות צרה דהא צרות כרותיהן נמי תנן בפ"ק?**

כגון דהדר ויבמינהו נמי גר ואשר **לנשי לוי ויהודה הראשונות ולהם נשים וייבם גר את אשת יהודה ואשר ייבם אשת לוי וממו, גר ואשר ונפלו לפני ייששכר וזבולון ואם באים לייבם נשי גר ואשר הראשונות אשת גר צרת אשת יהודה שהיתה צרת אשת שמעון שלא היה בעולמו אסורה לזבולון ומותרת ליששכר וכן אשת אשר על ייששכר ומותרת לזבולון:**

מתני': שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות, **או אשה ובתה,** **או אשה ובת בתה,** **או אשה ובת בנה** **[ומתו שני האחין ונפלו האחיות לפני השלישי],** **הרי אלו חולצות ולא מתייבמות,** **ור"ש פוטר,** **היתה אחת מהן אסורה עליו איסור ערוה אסור בה ומותר באחותה,** **איסור מצוה או**

אבני חן על מסכת יבמות

קרן אורה], ומלא אמוסה מעליו ולא הויל הכ אמות זקוקמו ויכנס את אשמו, וזה יעשה מאמר ויקנה?

[וא"ת א"כ ניהוש דילמא אדעביד האי מאמר מאית אידך וקא בטלה מצות יבמין? וי"ל שיכולין לעשות שניהם בבת אחת על ידי שליח כענין שמביא לקמן גבי איסור בת אחת, ולהכי כתוב בכל הספרים זה יעשה מאמר ויקנה וזה יעשה מאמר ויקנה, ולכאורה במאמר של אחד מהם סגי? אלא דחיישין משום ביטול מצות יבמין. תוס' הרא"ש, וראה תוס'.

[ומקשה על רבי אבין] אלא מאי דוחה דחייה גמורה נהי נמי ללא קני קנין גמור, הא אמרת דומה דנרה [שב"ש] אומרים שאינה צריכה אפילו חליצה], ומקשה לך נמי זה יעשה מאמר זו וידחה ומדמה אמותה [לוי יעשה מאמר ברחל, ויהיה לאה אחות אשתו ותרחה ממנו לגמרי] ויכנס את אשמו וזה יעשה מאמר [ויהודה יעשה מאמר בלאה] וידחה?

אלא [מזה שאתה רואה שלא יועיל לעשות כן] מאי אית לך למימר מאמר דהתירא דחי מאמר שנעשה דהיתר דלי הוה צני לייצומי צעמ מאמר הוה מלי לייצומי כגון צמתי דעדיין לא נפלה אמותה [שקודם מות ראובן ונפלה רחל לפני לוי באופן שיכול לוי לייבמה, וקדם ועשה בה מאמר], דאיסורא כגון דנפלו שמי האמיות קודם מאמר [כגון בהמשנה ברף כ"ו ע"א שנפלו אשת ראובן ושמעון לפני לוי ויהודה] לא דחי, [תמיה לי כיון דמאמר דוחה מן התורה מה שייד למימר דאיסורא לא דחי כיון דאין כאן איסורא דאורייתא? וצריך לומר דהי קאמר דאיסורא לא דחי לא רצו חכמים להקין שיעשה מאמר לדחות במקום שיש איסור מדרבנן. תוס' הרא"ש],

ה"נ [כאן במשנתנו בשלוי עשה מאמר באשת ראובן היתה בהיתר, ששמעון לא מת עדיין, ולכן כאן סברי ב"ש דקונה קנין גמור, ודלא בר' אלעזר] לענין קניה מאמר אפילו למ"ד [ר' אמי לקמן ברף זה] מאמר קונה קנין גמור, מאמר דהתירא קני דאיסורא לא קני,

[פ' ולא קשה ממשנתנו לעיל כ"ו ע"א למשנתנו כאן כ"ט ע"א, חז"ל הריטב"א וא"ת ור' אבין היכי לא חזי לה לך פירכא, ולדידיה היכי הוה ניהא? י"ל דאיתו סבר דאלו הוה קני בדהתירא קנין גמור, קונה הוה בדאיסורא לדחות צרה מיתה],

רב אשי מתני הכי אמר ר"א, לא תימא מאמר [שעשה לוי באשת ראובן] לב"ש דחי דחייה גמורה, וצרתה אמותה [לאה אשת שמעון] שנעשית לה כרה צוקה חליצה נמי לא בעיא דמלא משום אמות אשה, אלא דוחה אמותה [מאמר שעשה לוי ברחל, דוחה את זיקת לאה מלוי] מלאסור אשת בעל המאמר עליו [רחל על לוי] ומשייר הוא דנעיל [לאה] חליצה, אם נאם [לאה] לינשא עד שלא כנס היכס [לוי] את בעל המאמר [רחל], ולקמיה פריך ליה [איך אמרת דלאה אשת שמעון צריכה חליצה] הא קמני הלוי [על לאה] מלא משום אמות אשה דמשמע [שפטורה] אף מחליצה,

א"ר אבין אף אנן נמי תנינא [לעיל כ"ו ע"א] כ"ש אומרים יקיימו, יקיימו אין לכתחלה לא, ואי ס"ד מאמר לב"ש דוחה דחייה גמורה זה יעשה מאמר וידחה את אמותה מעליו ואס"כ ישא את זו וזה יעשה מאמר וידחה אלא לאו [לכן לא יועיל

מתני': שלשה אחין [ראובן, שמעון, לוי] שנים נשואים שתי אחיות [ראובן ושמעון נשואים רחל ולאה], ואחד [לוי] מופנה, מת אחד מבעלי אחיות [ראובן] ועשה בה מופנה מאמר [לוי עשה מאמר ברחל] ואח"כ מת אחיו השני [שמעון],

בש"א אשתו עמו [קורא לרחל אשת לוי, ע"י שעשה בה מאמר] דמאמר ככנסה דמיה, וכי נפלה אמותה [לאה אשת שמעון] לא מיסכסא הכ עליה משום אמות זקוקה והללו [לאה אשת שמעון] תצא אף מן החליצה משום אחות אשה,

וב"ה אומרים מוציא את אשתו [רחל אשת ראובן] שעשה בה לוי מאמר [בגט] [למאמר] [לזיקתו], ואשת אחיו [שמעון] בחליצה, זו היא שאמרו אוי לו על אשתו [רחל] ואוי לו על אשת אחיו [לאה]:

[מתני': שני אחין נשואין לשתי אחיות קטנות, ומת בעלה של אחת מהן הלוי תצא משום אחות אשה, וכן שתי חרשות, גדולה וקטנה, מת בעלה של קטנה תצא הקטנה משום אחות אשה, מת בעלה של גדולה רבי אליעזר אומר מלמדן את הקטנה שתמאן בו, רבן גמליאל אומר אם מיאנה מיאנה, ואם לאו תמתין עד שתגדיל, ותצא הלוי משום אחות אשה, רבי יהושע אומר אי לו על אשתו, אי לו על אשת אחיו, מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה. לקמן ק"ט ע"א]

גמ': זו היא למעוטי מאי? למעוטי הכ דר' יהושע צפק ד"ש [לקמן ק"ט ע"א] דקאמר נמי אי לו על אשמו אי לו על אשת אחיו, ופליגי עלה רבן גמליאל ורבי אלעזר דלא עבדינן כוותיה [דר' יהושע שמוציא את שניהם] אלא אי בר"ג [דאמר אם מיאנה מיאנה] אי בר"א [דאמר מלמדן את הקטנה שתמאן בו],

א"ר אלעזר [בן פדת, וכן כל ר' אלעזר סתם בגמרא, אבל במשנה וברייתא הוא ר' אלעזר בן שמוע, לקמן ע"ב ע"ב ברש"י] לא תימא מאמר לב"ש קונה קנין גמור ותהי כאשמו דאי בעי לאפוקי סגי לה בגיטא, אלא מאמר לב"ש אינו קונה אלא לדחות בצרה בלבד כלומר לדחות אמותה שלא תאסרנה לזו משום אמות זקוקה,

אמר רבי אבין [נקרא גם רבין, והוא אמורא ברור השלישי והרביעי, נולד כנראה בבבל ולמד תורה בא"י, ירד כמה פעמים לבבל והביא עמו מאמרי חכמי א"י, שהפיצם ביישובות בבל, מחשובי החכמים הנקראים בתואר נחותי, או נחותי דמערבא] אף אנן נמי תנינא בש"א יקיימו אס קדמו וכנסו צירס פירקין [לעיל כ"ו ע"א] יקיימו אין לכתחלה לא מייצמו משום אמות זקוקה,

דף כ"ט ע"ב

ואי ס"ד מאמר לב"ש קונה קנין גמור, זה יעשה מאמר זו ויקנה אמותה קנין גמור להיות אשמו, דהא אין איסור צמאמר [הגם שיש סוברים שיש איסור בקדושי עבירה? צריך לומר שבמקום מצות ייבום הקילו. שט' בשם

אבני חן על מסכת יבמות

מאי?

ת"ש שומרת יבם בין יבם אחד בין שני יבמין ר"א אומר יפר אחד מהן את נדרה ר' יהושע אומר לאחד ולא לשנים שומרת יבם אי יפר אצל שומרת לשני יבמין לא יפר לא זה ולא זה ר' עקיבא אומר לא לאחד ולא לשנים,

והוינן בה בשלמא ר"ע סבר אין זיקה דמיהו ככנסה אפי' לחד היכא דליכא אלא חד דודאי עליה רמיא אפי' אין זיקה, לר' יהושע לחד יש זיקה לתרי אין זיקה דלא ידעינן להי מינייהו רמיא ואפילו שניהם כאחד אין הפרתן הפרה דקלשא זיקתן, אלא לר"א נהי נמי דקסבר יש זיקה בשלמא לחד מיפר אלא לתרי אמאי נהי נמי דיש זיקה אפי' לתרי מיהו יפרו שניהם מיבעי ליה?

וא"ר אמאי (בר אהבה) [ואמר רמי דר אהבה גרסינן] הכא במאי עסקינן כגון דעבד בה מאמר וב"ש היא דאמר מאמר קונה קנין גמור,

אי אמרת בשלמא נישואין עושה משום הכי מיפר אלא אי אמרת אירוסין עושה היכי מצי מיפר, והתנן נערה המאורסה אביה ובעלה מפירים נדריה?

אמר רב נחמן בר יצחק מאי מיפר מיפר בשותפות הוא ואזניא כארסה,

ולר"א דאמר מאמר לב"ש אינו קונה אלא לדחות לצרה בלבד באומה שנפלה לפניו אחר מאמר וז' אמאי מיפר בשותפות?

אמר לך ר' אלעזר אימר דאמרי אנא אינו קונה אלא לדחות לצרה בלבד דלא סגי לה בגיטא העושה מאמר צינמה וצא להוציאה בעיא חליצה וגט ולא אמרינן ככנסה היא וסגי לה בגט אלא בעי נמי חליצה להפר נדריה מי אמרינן,

ואיבעית אימא אמר לך רבי אלעזר ולרב נחמן בר יצחק מי גיטא כלומר נהי נמי דקונה בשלמא אי נישואין עושה שפיר אלא לרב נחמן דאמר לא עביד אלא אירוסין מי ניחא הא בשותפות ליכא למימר דיפר קתני יפרו מיבעי ליה מי קתני יפרו, יפר קתני,

אלא הכא במאי עסקינן שעמדה בדין לידי [לר' אלעזר דסבר לב"ש מאמר אינו קונה קנין גמור] [אפילו] צלא מאמר [שהמאמר לא מעלה ולא מוריד, והעיקר היא שעמד בדין],

ולרב [אמין] אחר מאמר ולא רצה לכנס ולא לפטור [ולא מוקי לה כשעמד בדין. כמש"כ הרמב"ן],

[ורבי אמי דמוקי לה בשעשה בה מאמר לא מוקי לה כשעמד בדין, דאם כן כיון שעמד בדין ופסקו לה מזונות משלו, בלא מאמר הוא מפר כיון דסבירא ליה יש זיקה דהוה ליה בארסה ששהתה שרבי אליעזר אומר יפר. רמב"ן].

לעשות כן] משום דלא דמי דמיה גמורה, וכל כמה דרמיא עליה למליצה [אם לוי רוצה לייבם את אשת ראובן רמיא אשת שמעון עליו לחליצה, וכן יהודה אם הוא רוצה לייבם את אשת שמעון רמיא אשת ראובן עליו לחליצה], וקוקמו היא ואוסרת את זו עליו,

ואלא הא קתני בש"א אשתו עמו והלזו תצא משום אחות אשה?

אלא [סותר את דברי רב אשי] יבמה דחויא לכולהו כלומר אלא לעולם דומה דמיה גמורה, ודקשיא לך התם [במשנה לעיל ב"ו ע"א] נמי לידחי? לא דמיא למתניתין דהכא דכי נפלה [אשת ראובן ללוי] ועבד מאמר הוה חזיא לכולהו מיילי דיבמה, להמייצם ולחלוץ, הלכך חזיא למקצתה חזיא למקצתייהו למאמר, דמאמר דחיא אחותה [אשת שמעון] לכשתפול יבמה דלא חזיא לכולהו אצל התם דמרוייהו [אשת ראובן ושמעון] נפלו קודם מאמר ולא חזיא לכולהו מיילי דיבמה לא חזיא למקצתה לפיכך אין מאמר דומה אחותה,

[ענין חדש] בעי רבה מאמר לב"ש נישואין עושה או אירוסין עושה?

אמר ליה אבוי למאי חלכתא, אילימא ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה, השתא ארוסה בעלמא דקידושין דידה דאוריית' תני ר' חייא אשתו ארוסה לא אונן ליאסר בקדשים ולא מטמא לה אם כהן הוא דהא לאו שאלו הקריב אליו היא וכן היא לא אוננת להיות אסורה בקדשים ולא מטמאת לו אינה צריכה להתעסק בו [וראה רמ"א],

ולאו דוקא נקט ולא מיטמאת דהא צנות אהני לא הוהירו על הטומאה? אלא אידי דנקט לא אוננת דאיטריך ליה, נקט ולא מיטמאת דבעי למתני תרמי דדידה וצדידיה כך שמעתי,

ולי נראה ולא מיטמאת כגון צרגל שישאלים מזהירים על הטומאה מונצלתם לא תגעו במס' ר"ה (דף טז),

מתה אינו יורשה, מת הוא גובה כתובתה וצדקת לה מן האירוסין מיתוקמא ככתובות בפרק הכותב (דף פט),

עבד בה מאמר מאמר יבמין מדרבנן הוא דהא מדאורייתא יבמה יבא עליה כתב רחמנא מיבעיא?

ואלא לענין מסירה לחופה מאי, נישואין עושה ולא בעיא מסירה לחופה דאם צא עליה בעל כרחה כלל חופה קני, ואי צאי מו לאפוקי, צגיטא סגיא לה או דלמא אירוסין עושה ובעיא מסירה לחופה [פי' שאינו גומר בה בביאה לחודה בלא חופה. רמ"א]?

א"ל השתא לא עבד בה מאמר כתיב דברים בה יבמה יבא עליה בעל כרחה דקני לה ועשית כאשתו לכל דבר צגיטא דע"כ שאין זה חופה עבד בה מאמר מיבעיא, א"ל שאני אומר כל העושה מאמר ביבמתו פרחת ממנו זיקת יבמין וחלה עליה זיקת אירוסין ונשואין של שאר נשים ואם צא עליה לאחר מאמר צלא חופה לא קנה

אבני חן על מסכת יבמות

או ושיירה. יעב"ץ] והדר חזיא לאיסורא משום דמ"מ כרתה היא ומנייה, ואידי רחביבה ליה דמיוס הוא אקדמה ותו לא הוה צריך למיתני ספא ומשנה אלא הוילי נשנית לא זזה ממקומה: [בשאר מקומות אין דוחק לומר כן אלא אמר זו ואין צורך לומר זו קתני וכאן דחק לומר כן לפי שבבא שלימה דלא צריכה היא. תוס'],

מתני': שלשה אחין, שנים מהם [ראובן ושמעון] נשואים שתי אחיות [רחל ולאה] ואחד נשוי נכרית [ולוי נשוי חנה], מת אחד מבעלי אחיות [ראובן] וכנס נשוי נכרית [לוי] את אשתו ומתה אשתו של שני [לאה אשת שמעון], ואח"כ מת נשוי נכרית [לוי] הרי זו [רחל שהיתה אשתו של ראובן ואח"כ יבמתו של לוי] אסורה עליו [על שמעון] עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת [בשמת ראובן ונפלה רחל לפני שמעון ולוי] נפילה ראשונה כשנפלה מאמיו הראשון:

גמ': אמר רב יהודה אמר רב [אמר כן להלכה, ולא שרייק כן מחמשה, ולכן מקשה מה חידש לנו] כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה דברים כה יבמה יבא עליה, הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואע"ג דהדר אימורא ואסורה,

מאי קמ"ל [רב] תנינא [הלא שנינו כן במגשתינו] הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת?

מהו דתימא [אם ממשנתינו בלבד היינו אומרים] הני מילי [ראסורה עליו עולמית אלא] היבא דלא איחזיא לה בנפילה ראשונה כל זמן נפילה ראשונה היתה אשתו קיימת שהיא אסורה [שכן כאן בשמת ראובן עדיין היתה לאה אשת שמעון קיים ונאסרה רחל עליו משום אחות אשתו, ולא מתה לאה עד שכנס לוי את רחל],

אבל היבא דאיחזיא לה בנפילה ראשונה כגון שמתה אשתו [לאה אשת שמעון] אחר מיתת אמיו [ראובן] ולא כנסה נשוי נכרית [לוי] אימא תישתרי קמ"ל,

הא נמי תנינא [במשנה לקמן ל"ב ע"א] שני אחין [ראובן ושמעון] נשואים שתי אחיות [רחל ולאה] מת אחד מהם [ראובן], ואח"כ מתה אשתו של שני [לאה אשת שמעון] הרי זו אסורה עליו [רחל אסורה על שמעון] עולמית, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת?

מהו דתימא התם [במשנה לקמן ל"ב] הוא דאידחי לה מהאי ביתא לגמרי [משנפלה], ואין כאן [אם. ד"ס] אלא זה בעל אסורה [שמעון בעלה של לאה] נדחית ונפטרת לשוק ואין עליה כל זיקה עוד [ולכן היא אסורה עולמית],

אבל הכא [במשנתינו כאן ס"ד דאם לא ייבמה לוי, כיון] דלא אידחי לה מהאי ביתא לגמרי נשעת נפילה שהיה שם נשוי נכרית [לוי] חוקקה לייצס אימא מיגו דחזיא להאי נשוי נכרית עדיין זיקמה עליה, וכי מתה אסורה ועודה נפילה [שלא ייבמה לוי עדיין] תמיצס [לזה נפילה. ד"ס] חזיא

ופסקו לה מוונות משלו כדמיה לקמן בהולץ [דף מא] עמד בדין וזכר מונית משל יצס דמהמחא בעלה הוא ועל דעתו נודרת על מנת שירצה,

וכדרכ פנחס משמיה דרבא דאמר רב פנחס משמיה דרבא כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת [ראה ת"י]:

דף ל' ע"א

מתני': שלשה אחין, שנים מהם [ראובן ושמעון] נשואים שתי אחיות [רחל ולאה] ואחד נשוי נכרית [ולוי נשוי חנה], מת אחד מבעלי אחיות [ראובן] וכנס נשוי נכרית [לוי] את אשתו [רחל] ומת [לוי], ונפלו רחל וחנה לפני שמעון, הראשונה [רחל] לנפילה יוצאה משום אחות אשה ושניה משום צרתה, עשה בה מאמר ומת נכרית חולצת ולא מתייבמת:

גמ': [ורייק מדברי המשנה] טעמא דעבד בה מאמר הא לא עבד בה מאמר נכרית יבומי נמי מייבמה ולא אמרינן משמת בעל האסות ונפלה לייצס חוקקה לנשוי נכרית לצדו דהא על בעל אסות לא רמיא ונעשית זו כרתה ציקה וכשמת תאסר הנכרית על הנשאר משום כרת אסות אשה,

אמר רב נחמן זאת אומרת אין זיקה ואפילו בחד אחא כדפרישית, [ומסביר] דאע"ג דמרי אסין ניטו אין זו זקוקה אלא לנשוי נכרית לצדו [ללוי, דלשמעון היא אחות אשתו]:

מתני': שלשה אחים, שנים מהם [ראובן ושמעון] נשואים שתי אחיות [רחל ולאה] ואחד נשוי נכרית [ולוי נשוי חנה], מת הנשוי נכרית [לוי] וכנס אחד מבעלי אחיות [ראובן] את אשתו [חנה] ומת [ראובן], ונפלו רחל וחנה לפני שמעון, הראשונה [רחל] לנישואין יוצאת משום אחות אשה, ושניה [חנה] משום צרתה, עשה בה מאמר [ראובן] לא ייבם את חנה אשת לוי, אלא עשה בה מאמר ומת [ראובן] נכרית [חנה] חולצת ולא מתייבמת:

גמ': הא תו למה לי היינו הך וכ"ש הוא ד השתא ומה התם [במשנה בראש העמוד] דאחות אשה הויה צרה לנכרית דנכרית [שחנה אשת לוי] עיקר נשואה היא, דאחות אשה [רחל אשת ראובן] נפלה עליה, ונעשית כרתה כמאמר [שלוי בעלה של חנה עשה מאמר ברחל אשת ראובן] אסרתה אמרת נכרית אסורה, הכא [במשנתינו] דאחות אשה עיקר נשואה היא דנכרית [חנה] הויה צרה לאחות אשה [שחנה נעשית צרה לרחל אשת ראובן, ע"י שעשה בה ראובן מאמר] לא כ"ש דאסרת נכרית שהיא טפלה?

[ומתיר] תנא הך תנא ברישא משנה אחרונה זו שנה מחלה והך חזיא להחיתרא והסיה דלעיל [המשנה בראש העמוד] לא הוי צדעמיה למיתני, משום דחזיה להחיתרא הוילי ונכרית עיקר [בשנפלו חנה ורחל מלוי לשמעון, היתה חנה שהיא נכרית עיקר, וס"ל שלא אסרה חנה את רחל משום צרה] ושריא [וישריה

אבני חן על מסכת יבמות

נמי להאי, קמ"ל רב יהודה דלא:

גירש צרתה מותרת אלא זו היא למעוטי מאי, למעוטי כנס הנכרית ואח"כ גירש את אשתו ומת דאסורה נכרית משום צרת אחות אשה ואע"ג דהשתא בשעת נפילה לאו צרות נינהו,

[לעיל ב' ע"ב תנן] כיצד אם מתו כיצד צרותיהן מותרות? היתה בתו, או אחת מכל העריות האלו נשואות לאחיו, ולו אשה אחת, מתה בתו או נתגרשה ואח"כ מת אחיו צרתה מותרת [ומדייק לעיל י"ג ע"א] ואפילו כנס ולבסוף גירש ורמינהו [ממשנה שלנו] ג' אחים, שנים מהן נשואים ב' אחיות ואחד נשוי נכרית, גירש אחד מבעלי אחיות אשתו ומת הנשוי נכרית, וכנסה המגרש ומת, זו היא שאמרו שאם מתו או נתגרשו צרותיהן מותרות מעמא דגירש ואח"כ כנס, אבל כנס ואח"כ גירש לא? א"ר ירמיה תברא מי ששנה זו לא שנה זו, האי תנא סבר מיתה מפלת, והאי תנא סבר נשואין הראשונים מפילים, רבא אמר לעולם חד תנא הוא, וזו ואין צריך לומר זו קתני].

דרגות:

א) [גירש ומת ולבסוף כנס, משנתנו] גירש ראובן את רחל ואח"כ מת לוי, וכנס ראובן את אשת לוי, ומת ראובן, [באופן זה ודאי לא הוי צרת אחות אשתו לשמעון].

ב) [גירש ולבסוף כנס] מת לוי ואח"כ גירש ראובן את רחל, וכנס ראובן את חנה, ומת ראובן [אי סבירא לן דמיתה מפלת מותרת חנה לשמעון].

ג) [גירש ולא כנס] מת לוי וגירש ראובן את רחל, ולא כנס ראובן את חנה, ומת ראובן

ד) [מת ולא גירש, זו היא שאמרו, אליבא דרבא] מת לוי ולא גירש ראובן את חנה, ומת ראובן [אי אמרינן יש זיקה אסורה חנה על שמעון שהיתה צרת אחות אשה בויקה].

ד) [כנס ואח"כ גירש, משנה ב' ע"ב, זו היא שאמרו, אליבא דרב נחמן] מת לוי וכנס ראובן את חנה, ואח"כ גירש את אשתו רחל, ומת ראובן,

ה) [כנס ולא גירש, אסור לכ"ע] מת לוי וכנס ראובן את חנה, ולא גירש את רחל אשתו, ומת ראובן,

[מעונין לציין שאם נכרית אחת נופלת ליבם לאחי בעלה יכול לייבמה, אבל אם יש שלשה אחים והנכרית נופלת לפני שני אחים, נעשית צרת אחות אשה בויקה ואסור לייבם].

הניחא אי סבר לה רב נחמן כרבי ירמיה דאמר צפ"ק [י"ג ע"א] כי רמינן הא ממני [משנתנו באן] דזו היא דממעט כנס ולבסוף גירש, אהיה [לעיל ב' ע"ב] דקתני וכולן אם נתגרשו צרותיהן מותרות, ואע"ג דכנס ולבסוף גירש ואמר רבי ירמיה תברא מי ששנה זו לא שנה זו, והאי תנא [ב' ע"ב] סבר מיתה מפלת [ובין שגרש את הערוה קודם שמת מתייבמת צרתה] והאי תנא [ל' ע"א] סבר נישואין הראשונים מפילים [ולכן אם היו נשואין יחד לאיש אחד הם נחשבות צרות, ולכן דוקא בגירש ולבסוף כנס או מתייבמת] זו היא למעוטי כנס ולבסוף גירש,

אלא אי סבר לה כרבא דזו ואין צריך לומר זו קתני, אלמא כנס ולבסוף גירש שריא אפי' לתנא דהכא וזו היא לאו למעוטי אלא דאמר לעולם חד תנא הוא, וזו ואין צ"ל זו קתני, זו היא למעוטי מאי אי למעוטי מת אחיו [לוי] ואח"כ גירש אשתו [רחל] וכנס יצמח [חנה], השתא כנס ואח"כ

מתני': שלשה אחים, שנים מהם [ראובן ושמעון] נשואין שתי אחיות [רחל ולאה] ואחד נשוי נכרית [לוי נשוי חנה], גירש אחד מבעלי אחיות [ראובן] את אשתו ומת נשוי נכרית [לוי] וכנסה המגרש [ראובן] ומת מותרת זו להתייבס שהרי עד שלא כנסה גירש את הראשונה שהיא ערוה ולא היתה צרתה מעולם זו היא שאמרו צפוק ראשון נתגרשו העריות צרותיהן מותרות, וכולן שמתו או נתגרשו צרותיהן מותרות:

גמ': [ומדייק מדברי המשנה] מעמא דגירש [ראובן] בעל האחיות תחלה ואחר כך מת נשוי נכרית [לוי] דאפילו צווקה לא נעשית [חנה] צרתה [של רחל אחות לאה] מעולם אבל מת הא מת נשוי נכרית [לוי] והחזקה נכרית [חנה] לנעלי אחיות [לראובן ושמעון] ואחר כך גירש [ראובן את רחל] ונשאה לזו [חנה] הוולד וקודם שגירש נעשית צרתה [של רחל אחות לאה] צווקה, אסורה על אחיו [שמעון] כשימות המגרש [ראובן] משום צרת אחות אשה, בשלמא אי לא כנסה [ראובן] הוולד מותרת לזה [לשמעון] מממת זיקת אחיו הראשון [לוי] אלז משכנסה ועשיו זקוקה לזה מנח בעל הערוה אסורה ואע"ג דלא היתה צרתה אלא צווקה,

אמר רב אשי זאת אומרת יש זיקה אפילו בתרי אחי כגון הכא דכי מת נשוי נכרית [לוי] קודם גירושין של זה [של ראובן] היתה זו זקוקה לשני בעלי האחיות [ראובן ושמעון] ומהא דה זיקה זו לאוסרה על השני, [וא"ת והיאך נסבה המגרש והיא הוולד לה צרת אחות אשתו בויקה? וי"ל דלא חשיב צרת אחות אשתו בויקה אלא בשמת אחיו ונפלו שתייהן לפניו אבל כשהוא חי לא, ומה שכתב בעל ה"ג דאם מת ולא גירש אסירא לתרייהו לא בעוד ששניהם חיים אלא לכל אחד כשימות אחיו תהיה אסורה. תוס'].

[ומקשה] ולרב אשי קשיא דרב נחמן דדייק לעיל מקמס ממני זאת אומרת אין זיקה אפי' צמד אחא?

אמר לך רב אשי הוולד דיוקא דלעיל לאו דוקא ד ה"ה דאף על גב דלא עבר בה מאמר בעל הנכרית [לוי] צלחות (אשה) אשת אחיו [לא עשה מאמר ברחל שהיא אחות לאה אשת שמעון, ואפ"ה] כשימות [לוי, אז] נכרית [חנה] אשתו מוחלץ חלצה [משמעון] יבומי לא מייבמה ולא מתייבמת, הוולד וערוה [רחל אחות אשתו] על בעלה [לוי] לצדו הוולד נעשה צרתה צווקה, והא דקתני מאמר לאפוקי ב"ש דאמרי מאמר קונה

דף ל' ע"ב

קנין גמור ואפי' חליצה לא מביע נכרית אלא תנא משום צרת אחות אשה קמ"ל חולצה, קמ"ל דלא כב"ש,

ולרב נחמן קשיא דרב אשי? וכ"ת הוא הדין דאפי' מת נשוי נכרית ואח"כ גירש אחד מבעלי אחיות את אשתו וכנסה מותרת לשלישי כשימות זה ולא אמרי' צרת אחות אשתו של זה צווקה הוולד מעיקרא קודם גירושין ואחר כך

אבני חן על מסכת יבמות

מיקדשה [ולכן] הרי אלו הצרות חולצות ולא מפטין בולא כלום דלמא לאו צרת ערוה היא, ולא מתייבמות דלמא צרת ערוה היא,

כיצד ספק קדושין? זרק לה קדושין [ברשות הרבים], **ספק קרוב לו** שהיו ח' אמות מזומנמות ציניהן צר"ה, וד' אמות [של אדם. רע"ב] קומות שס וזרקו **ספק קרוב לה** צד' אמות הקרוב לה, ספק צד' אמות הקרוב לו זהו **ספק קדושין**,

[שלשה גיטין פסולין, ואם נשאת הוולד כשר, כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, יש עליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד, הרי אלו שלשה גיטין פסולין, ואם נשאת הולד כשר. גיטין פ"ו ע"א]

ספק גרושין [כיצד?] **יכתב בכתב ידו ואין עליו עדים** דק"ל (צ"ב דף קעה) [בשטר חוב] הולא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסיו בני חורין, אלמא כתב ידו בלא עדים מילתא היא, ²**יש עליו עדים ואין בו זמן** כמובן, או ³**יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד** ואינו כתב ידו של בעל זהו **ספק גרושין** דאמרין במס' גיטין (דף פו) ג' גיטין פסולין ואם נשאת הולד כשר, ואלו הן כתב צמח ידו כו', וה"ל חוללת צרמה כיון דגיטא הוא דאס נקט הולד כשר,

ולא ממייבמת כיון דלאו גיטא מעליא הוא דקרי להו פסול לכתמה, הלכך אי שריא ליה אמרי אינשי צרת ערוה ממייבמת,

ובגמרא בעי אמאי לא נקט נמי בגירושין ספק קרוב לו כו' :

גמ': [ושואל] **ואילו בגרושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה לא קתני דהסא אפי' חליה נמי לא בעיא צרמה מ"ט מאי טעמא?**

אמר רבה אשה זו [הערוה שמה רחל, והצרה שמה חנה, ואם רחל אינה מגורשת היתה חנה מותרת לשוק שהרי היא צרת ערוה] **בחזקת היתר לשוק עומדת** קודם לכן אם ימות בעלה שהרי צרת ערוה היא ומספק אתה בא לאוסרה שמה נמגרשה הערוה [רחל] אל תאסרנה מספק [ולכן לא תנא ספק אמיתי שמונחת ברה"ר ספק קרוב לו או לה] אכל צהנך ג' גיטין לאו מספק אסרינן לה דהא גיטא הוא אלא שאין מן המוצמר,

אמר ליה אביי אי הכי בקדושין נמי אמאי אסרינן לה לייצומי [שאומרים שרחל הערוה מקודשת, וחנה אינה יכולה להתייבם] **גימא אשה זו קודם שקידש בעלה את צת אחיו בחזקת היתר ליבם ליצוס עומדת כשימות ומספק אתה בא לאוסרה אל תאסרנה מספק?**

[ומתרץ דשאני קידושין] **התם לחומרא** שנויא הוא [שנא המשנה ספק קרוב לו או לה לחומרא, שאנו מחמירין של תתייבם חנה שמה נתקדשה רחל הערוה, אבל גם לא מתירין את חנה לשוק בלי חליצה],

[ומקשה] **האי** [דאמרין שרחל הערוה מקודשת מספק, ואסרינן חנה לייבום] **חומרא דאתי לידי קולא הוא** [שהושבין שהוא מקודשת, ואין קידושין אחרים הלן עליה], **זימנין דאזיל הוא** דלזיל האי מקדש ספק ומקדש **לה לאחותה** וקמקדש לאחותה של זו שקדש ספק [שהלך ראובן וקידש את אהא אחות רחל] **קדושי ודאי** קידושין ודאי,

גירש שריא [דהא זו ואין צריך לומר זו קתני, ובמשנה לעיל ב' ע"ב שנינו כן], גירש ואח"כ כנס מיבעיא,

ואי למעוטי מת נשוי נכרית ולא גירש בעל אחות אשה אשתו ומת, דאסורה נכרית לייצומי משום דהוא צר צדיקה לזו שנפלה עכשיו בעוד בעלה חי והרי לא נמגרשה וצעת מיתה צרות הן וזהא מודי רבא, הא לר"נ ליכא למימר הכי דהא אין זיקה סבירא ליה, והלכך על כרחך **כרבי ירמיה סבירא ליה** ולמעוטי כנס ואח"כ גירש דאמר נישואין מפילין והאי שעתא צרת ערוה היא,

ולרבא דאמר מיתה מפלת וכנס ואח"כ גירש שריא **הניחא אי סבר לה כרב אשי דיש זיקה זו היא למעוטי מת בלא גירש** ולא דייק למתניתין כרב אשי דאמר הא מת ואח"כ גירש אסורה, דהא רבא מיתה מפלת סבירא ליה וכיון דגירש שריא,

אלא הכי דייק טעמא דגירש [סוף סוף], דצעת מיתה [של ראובן] לאו צרות הוו [רחל וחנה], זו היא דנכרית [חנה] מותרת, אבל מת שני זה [ראובן] אחר ראשון [לוי] ולא גירש את אשתו [רחל] ואפי' לא כנס את הנכרית [חנה אשת לוי] אסורה [תתיה חנה אסורה על שמעון], דהוא צרת אחות אשה צדיקה ואפילו צעת מיתה, דכיון דיש זיקה הוי כאלו צאה אף מכת השני [ראובן],

וא"ת הוילי זיקה חשיבא, להיות עליה כח השני [פי' גם כח של לוי וגם של ראובן], הויא אשת צ' ממס דכלאו אסור דאחיות נמי אסירא ? לא היא דזיקת שני יצמין דאסירא ליתא מדאורייתא, ולא גזור רבנן אלא היכא דעמד צה מאמר גזירה שמה יאמרו שני יצמות הצאות מצינן אחד ממייבמות,

אלא אי סבר לה כרב נחמן דאין זיקה והא שריא זו היא למעוטי מאי הא כולהו שריין צר מכנס ולא גירש וההיא פשיטא דהא צהדיא חנינא לה ולא אמת זו היא למעוטה, **ע"כ כרב אשי סבירא ליה:**

רב נחמן	ריש ל' ע"א אין זיקה	סבר כר' ירמיה, דכיון דסבר אין זיקה, אי סבר כרבא לא ישאר מה למעט בזו היא שאמרו,
רב אשי	ל' ע"א יש זיקה אפילו בשני אחין	
ר' ירמיה	חברא מי ששנה זו לא שנה זו [פליגי אי מיתה מפלת, או נישואין הראשונים מפילים],	
רבא	זו ואין צריך לומר זו [ולכ"ע מיתה מפלת],	סבר כרב אשי, דכיון שיש זיקה, ו"ל דזו היא שאמרו בא למעט מת ולא גירש,

הקדמה:

אם אחיו חמת קידש ערוה מספק ומת, אם היא מקודשת פוטרת גם צרתה מן הייבום, ואם אינה מקודשת חייבת צרתה בייבום,

וכן אם גירש את הערוה מספק, אם גירשה חייבת צרתה בייבום, ואם לא גירשה פטורה צרתה מן הייבום,

מתני': וכולן ט"ו עריות שהיו בהן לאחיו המת קדושין או גרושין בספק הויא צרמה ספק צרת ערוה דלמא איגרשה ערוה, ולגבי קידושין דלמא לא

אבני חן על מסכת יבמות

לה הך [חנה] זרם צמ,

אמאי הכא נמי נימא אשה זו [חנה] בחזקת היתר לשוק עומדת [שהרי דינה היתה בתו של שמעון ודאי] ומספק [שמא מתה היא קודם ראובן] אתה בא לאוסרה, אל תאסרנה מספק,

וכי תימא ה"נ לחומרא [שחולצת לחומרא, שמא מתה דינה קודם ראובן], חומרא דאתי לידי קולא הוא, שאם אתה אומר חולצת מתייבמת?

[ומתרץ] גירושין דשכיחי גזרו בהו רבנן דספק גירושין צערו לא מחלוץ הנה ששם אמה אומר חולצת מתייבמת, מפולת דלא שכיחי לא גזרו בהו רבנן,

אי נמי גירושין [שראובן היה נשוי את דינה בת שמעון, ועוד חנה צרתה, וראובן גירש את דינה בת שמעון מספק] דקיימא ערוה קמן [שדינה הערוה לא נהרגה] דקא מוכח וקמוכמת דהכל רואין שזו [חנה] זרם ערוה היתה וצרתה קמצרכת לה חליצה ואמה מזרמת חליצה [לחנה] אמרי אמו למימר קמו ביה רבנן בנימא [יאמרו מספק שהגט שגירש ראובן את דינה קמו ביה רבנן] דגימא מעליא הוא ואין זו זרם ערוה [שדינה אכן נתגרשה] ואמה לייבומי ואתו לייבומי לצרה [לחנה],

[אבל] מפולת מי קמו בהו רבנן במפולת א"נ [פי' ואפי'] מזרמת לה חליצה [לחנה] מי אמי למימר קמו צה רבנן צמפולת, אלו הדינים המזכירים אותה חליצה [וכי] נציאים הם וידעו שהיא ממה ראשונה, דלימי לייס לזרה ומידע ידעי דהאי דחלצה משום ספיקא הים,

וגבי גירושין מי לא תנן [דין של ספק קרוב לו או לא] והתנן היתה עומדת ברה"ר וזרקו לה [גט], קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת מחצה על מחצה מפרש צמסכת גיטין מגורשת ואינה מגורשת, ואמרינן למאי הלכתא קמי מגורשת דאי בהן הוא אסורה ליה [אם מחזירה], ואי ערוה היא צרתה בעיא חליצה [שאם היא מגורשת ומת בעלה, אחי בעלה חולץ לצרתה], ולא אמרינן שאם אתה אומר חולצת מתייבמת?

הא איתמר עלה [על המשנה שם היתה עומדת ברה"ר וכי] רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו הכא בשתי כיתי עדים עסקינן [ראה תוס' ד"ה שתי שכן הוא משמעות הלשון] אחת אומרת קרוב לה ואחת אומרת קרוב לו, דהוה ליה ספיקא דאורייתא כיון דמרי אמרי קרוב לה לא מצי לאוקמי זרה אחזקה ולמיפטרע לעלמא בלא חליצה,

ומתניתין דהכא [לעיל ל' ע"ב דתנא בקידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה] בכת אחת דה"ל ספיקא דרבנן עד אומר קרוב לו ועד אומר קרוב לה, הלכך בקידושין הוא דאיכא למיתנייה משום דבחזקת היתר לייס קיימא [שעדיין לא נשא אותה ודאי], ומשום עד אחד דאמר קרוב לה לא מפיקין לה [לחנה צרתה] ממזקה ומלצה,

ואי נמי זימנין דאתא אחר [מרדכי] ומקדש לה לדידה להך מקודשם [לרחל הערוה] בקידושי ספק קדושי ודאי צמי צעלה [שאם ראובן נשוי חנה, וקידש את רחל בתה של שמעון אחיו מספק],

וכיון דאסר לה מר לצרה לייבומי לאציה של זו [שמעון לייבם את חנה] משום זרם צמ אציה דקמא קדושין קידושי קמא [שקידש ראובן את רחל] ודאי הוּו קידושין גמורין ודברתא [ושקדש מרדכי את רחל בקידושין גמורים] לאו קדושין שאשם איש קדש, ואינה זריכה הימנו גט, ולגבי קידושי אסורה נמי דלמך דאזיל הוא ומקדש לאסורה אמו למימר לאחר מיתמו כי אסרינן לזרה לייבומי אמרי דקמיימא קידושין [דצמרימא] לאו קידושין שאין קידושין מופסין בלחמה אשה, וישאנה [את לאה] אחיו מאמו [שאינה נופלת לייבום אליו] כנכרית צעלמא ופגע צערו [שהרי אחיו קידשה בקדושי ודאי]?

דף ל"א ע"א

[ומתרץ] שאין לחוש לחששות אלו] כיון דקא מצרכת חליצה לזרה מידע ידעי דקידושי דמת אחיו לאו קידושין, והאי דלא מתייבמת זרמה דחומרא בעלמא הוא כלומר אי חישת דלא לימרו אציה מדחלצה [חנה לשמעון], ודאי גירושין גמורין נינהו [ספק גירושין אלו, ולכן נופלת חנה לשמעון, שאינה צרת ערוה], דאי קדש לה למגורשת [רחל] אציה דעלמא, והדר קדש לאסורה [של רחל] דקמיימא קדש, דצמרימא לאו קידושין [דחפסי קידושין ברחל, ואחזקה מותרת לשוק], לא חישת להכי, דמדלא מתייבמת זרמה [חנה] מידע ידעי דחליצה חומרא צעלמא הוא,

[ומקשה] א"ה גירושין נמי ליתני ולצרכה חליצה ומידע ידעי דחומרא בעלמא הוא?

אם אתה אומר חולצת מתייבמת וקמייס זרם ערוה דלוקמה אחזקה ופגע צמרת,

הכא נמי גבי קידושין אמאי חולצת אם אתה אומר חולצת מתייבמת הא אמי לייבומי ודלמא קידושי ערוה קידושי הוּו וקמייס לזרם ערוה?

[ומתרץ] ותתייבם ואין בכך כלום, אחזקה קא קיימא צחזקת היתר לייס [משא"כ בגירושין הרי היתה נשואה ודאי לרחל הערוה, והגירושין הם רק ספק],

איתיביה אביי נפל הבית עליו ועל בת אחיו והיא אשמו [ראובן נשא את דינה בת שמעון והיה לו עוד אשה חנה, ונפל הבית על ראובן ודינה] ואין ידוע איזה מהם מת ראשון [ואם דינה מתה ראשונה, נמצא שכשמת ראובן לא היה נשוי ערוה וחנה צריכה להתייבם, ולכן כיון שהיא ספק צרתה חולצת לא מיפטרע בלא כלום משום זרם ערוה, שמא היא ממה ראשונה ואח"כ מת הוא ותנן וכו' אס ממו העריות קודם לצעלמה] כדמיהן מותרות צ"ק ולא מתייבמת שמא הוא מת [דשמא מת ראובן] ראשון והוא

אבני חן על מסכת יבמות

אכל בגירושין ליכא למתנייה דמחזקת היתר לשוק קיימא [שהרי ודאי נשא את הערוה], ועד אי דאמר קרוב לה צעי לאפוקי מחזקה, וכיון דליכא עדות שלם אזלינן לקולא וקא מוקמינן מחזקה ולא צעיא חליצה שאם אהא אומר **חולצת ממייבמת**,

וממאי דמתניתין דהכא בכת אחת? דומיא דקדושין מה קדושין בכת אחת אף גירושין בכת אחת כלומר אי הוה תני להו [ע"כ?]? הוה מיתוקמא דומיא דקידושין משום הכי לא תני לה,

וקדושין גופייהו ממאי דבכת אחת דלמא בב' כיתי עדים? אי בב' כיתי עדים תתייבם צרם ואין בכך כלום [שהרי הנה בחזקת שאינה צרת ערוה] והכי פירשו אי בשתי כיתי עדים לא הוה תני ולא ממייבמת, אלא תתייבם ואין צדק כלום, דהא אוקמת מחזקה דמומרת לייבם הוא,

ופרכינן קיימי עדים וקאמרי קרוב לה, ואת אמרת תתייבם ואין בכך כלום והאמרת שתי כיתי עדים ספיקא דאורייתא היא? ותו בשתי כיתי עדים נמי ספיקא דרבנן היא דאמרי' אוקי תרי לבהרי תרי ואשה אוקמה אחזקה ובגירושין גופייהו אע"ג דכת אחת אומרת קרוב לה לא הוה לן לאפוקי מחזקת היתר לשוק כיון דליכא כת אחרימי דאמרת קרוב לו ואמאי קתני חולצת,

ואית דמפרשי הכי אי בשתי כיתי עדים מי הוה אמרינן לעיל בספק קידושין תתייבם ואין צדק כלום קיימי עדים ואמרי קרוב לה ומקודשת ונעשית הראשונה צרת ערוה ואת אמרת תתייבם, אלא ודאי בכת אי ומשום דליכא אלא חד דאמר קרוב לה אמרינן אוקי צרה אחזקה דשריא לייבם וכך שמעתי,

וקשה צעיי משום דמיימי סיעתא למילתיה מדנפשיה דההוא תתייבם ואין צדק כלום דלעיל הוה גופיה פירש הכי,

מידי דהוה אנכסי [מעשה שהיה בנכסיו] דבר שמיא [בר שמיא הוא שם אדם שהיה לעתים חלים ולעתים שומת] דבר שמיא זבין נכסי אתו בי תרי ואמרי כשהוא חלים זבין, ואתו בי תרי ואמרו כשהוא שומת זבין, ואמר רב אשי אוקי תרי להדי תרי,

דף ל"א ע"ב

וארעא אוקמא בחזקת בר שמיא?

אלא אמר אביי [אין סברא לומר שרק בקדושין שייך לשנות ספק קרוב לו וכו'] אלא איוב לו יגיד עליו ריעו [היינו חבירו, דקדושין וגירושין הם שני חבירים במשנה] תנא בקדושין ספק קרוב לו כו' וה"ה לגירושין, תנא בגירושין כמז כמז ידו וכו' וה"ה לקידושין,

א"ל רבא אי יגיד עליו ריעו מאי זהו [ספק קידושין, זהו ספק גירושין] דקתני [אם שניהם שווים]? אלא אמר רבא כל שיש בקדושין כגון ספק קרוב לו וכו' הו נמי ספק בגירושין יש בגירושין, ויש בגירושין מה שאין בקדושין שאין ספק לענין קדושין, כגון זמן כדמפרש לקמן, דבשטר קידושין כגון המקדש בשטר לא תקנו זמן,

וזהו דגירושין לאו דוקא דמשמעו זהו דהוי ספק בגירושין אכל ספק קרוב לא הוי ספק לגירושין ואידי דתנא זהו בקידושין דדוקא זהו דקמ"ל זהו ספק קרוב הוה דשייך בקידושין אכל ספק זמן לא שייך צהו אלא משום דתנא זהו בקידושין תנא נמי זהו בגירושין,

וזהו דקידושין למעוטי מאי? למעוטי זמן דליכא בקידושין,

ומפני מה לא תקנו זמן בקידושין? הניחא למ"ד משום פירי בגיטין צפ' כל הגט (דף כו) מפני מה תקנו חכמים זמן בגיטין משום פירי, לידע מאימתי תגבה מצעלה פירות שאכל מנכסי מלוג שלה [דהיינו לאחר זמן הגט], דקסדר משעה שנתן עיניו צה לגרשה שזב אין לו לצעל פירות,

ארוסה לית לה פירי לפיכך לא תקנוהו בשטר קידושין, שאין הצעל אוכל פירות עד שתכנס לחופה, דכי תקון רבנן פירי לצעל משום פרקוה, ופרקוה לא קא מחייב צה אלא מכחוצה ואילך דתנאי כחוצה הוה דאם תשכחאי אפרקינן כחצות פ' נערה (דף נא),

אלא למ"ד משום בת אחותו שמה יהא נשוי צת אחותו ותזנה תחמי ויראה עדים ממשמשין וצאין ויחוס עליה ויגרשה ויאמר קודם זנות שאתם מעידים כבר נגרשה ליתקין זמן נמי בשטר קדושין שמה חזנה ויאמר קודם קידושין הוה?

[ובתורת] משום דאיכא דמקדש בכספא ואיכא דמקדש בשטרא לא תקון רבנן זמן,

א"ל רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי והא עבדא מכירת עבד דאיכא דקני בכספא ואיכא בשטרא, ותקון רבנן זמן ככל שטרי מכירה [של עבד כדן] לידע מאיזה זמן יאכל פירות שזה קנה נכסי עבדו? התם רובא בשטרא הכא רובא בכספא,

אב"א משום דלא אפשר [בקידושין לכתוב זמן], היכי ליעבד, לינחה גבי דידה [גבי אשה] מחקה ליה לזמן, ומאמר קודם קידושין היה זנות זה, לינחה גבי דידה זמנין דבת אחותו היא ומחפה עליה, לינחה גבי עדים מאי מהני אי דזכירי ליתו ליסחור אי דכירי אימת הוה קידושין אפי' אינו כמז בשטר מזו לאסחורי ואי לא זמנין דחזו מכתבא ואתו מסהדי אלא להכי אמרת דמהני דזמנין דלא דכירי וזו מכתבא ואתו ומסהדי ורחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם והאי לאו עדות הוה דרחמנא אמר ע"פ שנים עדים (דצריס יט) ולא שיעידו על פי כתבם,

[אמר החבר כי המכוון מן הלשון [תכלית תועלת הדיבור] הַכֶּנֶס מה שיש בנפש המדבר, בנפש השומע, וזאת הכוונה לא תגמר על תומה אלא פנים אל פנים, מפני שלדברים הנאמרים [פנים בפנים] מעלה, על הדברים שבכתב, וכמו שאמרו מפיהם ולא מפי ספרים, מפני שנועזרים בדברים שבעל פה בעמידה במקום ההפסקה, ובהתמדה במקום הסמוך, ובחזק הדבור ורפינו, וברמזות ובקריצות

אבני חן על מסכת יבמות

[ומקשה] ויאמרו [מה בכך שיאמרו]?

[ומתרגם] שיטענו ויהפכו הסדר ויאמרו בית אחד וכו' שיחלצו ברישא א' דמייבם והדר חליין הכי נמי, אלא גזירה דילמא חליין ברישא והדר מייבם, וקם ליה באשר לא יבנה, ורחמנא אמר כיון שלא בנה שוב לא יבנה,

דברים כ"ה ט': ונגזשה יבמותו אלו לעיני הוקנים וחלצה געלו מעל רגלו וירקה פגיו ונתתה ואמר פכה יעשה לאיש אשר ל א' יבנה את בית אחיו:

אמר רבא [פי' שנה דין] נתן גט למאמרו אמנתמין קאי שאם נתן זה [שמעון] העושה מאמר, גט למאמרו [שעשה באשת ראובן] ולא ליקמו [דהיינו שפירש בן בשעת נתינת הגט], ואח"כ מת הותרה צרתה הותרה אשתו הראשונה [אשת שמעון] שהיא זרמה [של אשת ראובן] להמייבם לשלישי [ללוי] דמאמר דעבד שקליה, ולאו זרות נינהו, והשתא לא אחי למימר בשמי יבמות מצית אחד חדא חללה וחדא מייבמא דהכא לאו מצית אחד מיחזי,

אבל היא [אשת ראובן] אסורה ולא משום דקם ליה בלא יבנה דפוסלה על אחיו הנשאר, שהרי לא נתן גט לזיקה, אלא משום דמחלפה בבעלת גט דאחי לאחיופי צבעלת הגט, היכא דעבד גט למאמרו ולזיקתו דהיה ודאי מידחיא [כיון שלא בנה שוב לא יבנה], אבל גט למאמרו לא דמי אלא מאמר, ונשאר זיקה ראשונה במקומה,

איכא דאמרי אמר רבא נתן גט למאמרו הותרה אפי' היא [אשת ראובן] לשלישי כשימות שני [שמעון], מאי טעמא? מאי דעבר בה [באמר] שקליה [בגט] והוא כמו שלא עשה זה מאמר, ואחיא וממייבמא לשלישי מחמת זיקת אחיו הראשון, ודוקא שפירש [שנותן הגט רק] למאמרו ולא לזיקתו קאמר, אבל סתמא [אם נותן לה גט סתם] קיימא בלא יבנה אכולהו אחין [ופטורה מן החליצה], והכי מוכחא מילתא דרבא דפרק רבן גמליאל [לפני ד' נב] דלמאמרו ולא לזיקתו קאמר:

מתני': שני אחין נשואין שתי אחיות ומת אחד מהן ואחר כך מתה אשתו של שני הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת:

גמ': פשימא השתא ומה התם דלא מידחיא מהאי ביתא לגמרי לעיל (דף ל') גזי שלשה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, ואחד נשא נכרית ומת אחד מצעלי אחיות וכנס נשוי נכרית את אשתו ומתה אשתו של שני ואח"כ מת נשוי נכרית אמרת לא הרי זו אסורה עליו עולמית משום אשת את, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת צנפילה ראשונה משום אחות אשה, ואע"ג דצהיהא נפילה קמיימא לא אידחיא לה לגמרי דהא קאי נשוי נכרית שזוקקה לייבום וקורא אני זה בשעת נפילה יבמה יצא עליה, אפי' הכי חשיבין לה לגזי בעל אחותה [לשמעון] כאשת את שיש לה בנים לאחוסורי עליה אפילו לאחר מיתת אחותה, הכא דבשעת נפילה דקא מידחיא מהאי ביתא לגמרי דאין כאן אלא בעל אחותה [שמעון] ומשעה שנפלה לפניו אין זיקת יבום עליה מיבעיא לא כ"ש?

מתמיהא ושאלה והגדה ויחול והפחד ותחנה, ותנועות, שמתקצרת בהם המליצה הפשוטה, ואפשר שיעור המדבר בתנועות ענינו וגבותיו ובכל ראשו וכידיו להבין הכעס והרצון והתחנה והגאווה על השיעור שהוא רוצה. ספר הכוזרי מאמר שני ע"ב,

אי הכי בגירושין נמי נימא הכי אחי תקנו זמן משום דת אסורו גזי מאן נימיה?

התם [בגט] להצלה דידה קאתי וליכא למיחש דלמא מחקה ליה דכי אתו סהדי דזינתה אי לא מיימא שטרא דליגרשה מקמי הכי מוקמינן לה צחוקא אשת איש, ומיהו אי לא תקון רבנן זמן הוה מצי לאחפוי עליה ומספיקא לא קטלינן לה, אבל השתא דתקון רבנן אי לא מיימא ליה מוקמינן לה אחזקה וקטלינן לה, הכא לחובה דידה קאתי זמן דקידושין ואי תקון לה רבנן זמן וזינתה כבשה ליה לשטרא או מחקה ליה וקיימא אחזקה פטויה דמעיסקא:

מתני': ג' אחין [ראובן, שמעון, לוי] נשואין ג' נכריות, ומת אחד מהן [ראובן] ועשה בה השני [שמעון] מאמר ומת, הרי אלו [אשת ראובן, ואשת שמעון] חולצות ולא מתייבמות שנאמר דברים כה ומת אחד מהן יבמה יבא עליה שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת ב' יבמין דכל זמן שלא כנסה זה [שמעון] עדיין זיקת ראשון [ראובן] עליה, ומתוספת עליה [על אשת ראובן] זיקת מאמרו [של שמעון], הרי כשמת זה [שמעון] נותרו עליה זיקת שניהם, ואילו כנסה [שמעון] הוה פקעה זיקה דקמא [של ראובן] וכי מיימ לא הוה עליה אלא זיקת שני [שמעון], א"נ לא עבד זה מאמר לא הוה עליה אלא זיקת ראשון [ראובן],

רבי שמעון אומר מייבם לאיזו שירצה דקדמני טעמא דפרק שני צברייתא [ט"ז ע"א], אם מאמרו של שני מאמר אשת שני הוא צועל ואם אינו מאמר אשת ראשון הוא צועל, וחולץ לשניה דמלא לא מיפטרט צריאה דאידך, דלמא מאמר לא קני והוה להו ב' יבמות הבאות מב' בתים, וייבומי תרוייהו נמי לא דלמא מאמר קני והוה להו ב' יבמות הבאות מבית אחד:

גמ': ואי זיקת ב' יבמין דאורייתא לרבנן פריך חליצה נמי לא תיבעי [שהרי אמרה תורה זיקת יבם אחד ולא זיקת שני יבמין]?

אלא מדרבנן דמדאורייתא מאמר לא קני, והוה להו שתי יבמות מב' בתים, ותרויהו מצי לייבומי, ורבנן הוא דגזרו וגזירה שמא יאמרו ב' יבמות הבאות מבית אחד מתייבמות,

ונייבם לחדא וניחלוין לחדא [ולמה חולץ לשניהם]? גזירה שמא יאמרו בית אחד מקצתו בנוי

דף ל"ב ע"א

ומקצתו חלוין ואחי למימר צב' יבמות הבאות מבית אחד חדא מתייבמת ואחרת חללה,

אבני חן על מסכת יבמות

[וקשה שבברייתא אומר ר' יוסי איסור חל על איסור, וכאן ממה שאומר שנשאר עליו איסור אשת איש חקל, ולא ניתוסף עליה איסור שריפה משום חמורתו החמורה, משמע דלית ליה איסור חל על איסור?]

דף ל"ב ע"ב

אמר ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף שהוא חל על איסור, כגון איסור אשת אח דמוסיף הוא, שבתחלה כשנשא זה [שמעון] את אחותה [לאה] וזו [רחל] פניה נאסרה [רחל] עליו משום אחות אשה ומותרת לכל אחיו, נשאת לאלהא מהן [נשאת רחל לראובן] נאסרה על כולן [לוי, יהודה וכו'] משום אשת אח, ועכשיו ניתוסף איסור עליה [על רחל] לגבי שאר אחיו, ומגו דחיל שם אשת אח מעלה לגבי שאר אחיו, שהיתה מותרת להם, חל נמי השם הזה לגבי ידידה [על שמעון], וע"ג דלסיקא עליה וקיימא [משום אחות אשה].

אבל אשת איש ועשית חמומו [הוא איסור בולל ש] מתחלה הייתה אסורה לכל העולם משום אשת איש, נשא זה את בתה אין איסור זה ראוי להסקיף עליה עם אחרים דנימא מגו דחיל עלייה ליחול גמי עליה דהא,

(דחמומו) [אבל דחמומו ?] ונעשית אשת איש ודאי איסור מוסף הוא, שמתחלה אסורה לזה ומותרת לכל העולם, נעשית אשת איש איחוסקף האי שם עלה לגבי כ"ע, ומגו דחיל עלייה חיל מני לגבי דהאי,

והוא דקאמר רבי יוסי ידון בנחמותו משום דנחמיות עסקין ואי אתא יכול להמיתו בב' מימות, (והואילן ריב"ן) ושמייהן עליו ידון בנחמורה, אבל אם היה שוגג היה חייב ב' מנאות,

[ומקשה] **תִּינָה הִיכָא דְנִשָּׂא חַי** [שמעון את לאה, ונאסרה עליו רחל משום אחות אשה] **לְחַמּוֹת אִשָּׁה קָדִים וְאִח"כ נִשָּׂא מֵת** [ראובן את רחל] **אֲחִי אִיסּוּר אִשָּׁה אִח** **חַיִּיל כְּדִפְרִישִׁית מִגּוֹ דְּאִתּוּסָפּ אִיסּוּר** [אשת אח] **לְגַבִּי אַחִים** **אִיסּוּרָה דְּהָא עָם לְגַבִּי אֲחִי** [במשנה תנן רק שני אחין, אבל צריך לומר שהיה שם עוד אחים, דאל"כ לא אמרין מיגו. כ"ה בראשונים] **אִתּוּסָפּ אִיסּוּר לְגַבִּי יִדִּידִית** [איסור אשת אח גם לגבי שמעון],

אלא היבא דנשוא מות [ראובין] דליקור אשת אח קדים עליה דהאי [איסור]
 רחל על שמעון היה משום אשת אח] **ואח"כ נשא** חי [שמעון] אחותה
 מאי איסור מוסיף איבא מאי מוספת איבא עלה דקמיימא לגבי אחריני
 דלימא מגו,

[ובאמת אליבא דר"ש כן מוקימנן לעיל בע"א, כיון דאמר ר"ש שאינו חייב אלא משום אשת אח, דמיירי בנשא מת ואח"כ נשא חו',

וב"ת מגו דאיתרס בכולהו אחוותא דנהגן נישואין דנתרימא
 [נישואי שמעון] מתסר האי גבדא [שמעון] זכולהו אחוותא [אחיותיה של לאה]
 משום אחות אשה, דעד השתא הוו שעיין ליה [דרק רחל היתה אסורה משום אשת
 אחיו], איסרס נמי משום האי שמה גופיה [אחות אשה] עלה דקמימא שהיא אשת
 אחיו, האי לאו איסור מניסך הוא דהא עלה דקמימא [על רחל] לא איסורס איסור
 לגבי אחרינא [וראה רש"י בסמוך], אלא האי איסור כולל הוא דכיל לה
 לקמימא [לרחל] זסם אחות אשה מגו דכיל על [אחותא, מזור דנש] ?

[איסור מוסקף] כשהאיסור מוסקף על החתיכה [על רחל] לאסרה על מי שמתרת

תָּנָא הָא מַגְרִי דְהֶכָּא תָּנָא בְּרִישָׁא, וְהָךְ דְּשִׁלְשָׁה אֲחֵס דְּלָא אִידְמָא מִמֶּהֱוֵי
בִּימָה לְגַמְרִי חֲזִיָּא מַעֲקָרָא לְהִיתִירָא וְשִׁרְיָא [משום הכי לא תניא]
וְהָדָר חֲזִיָּא לְאַיִסּוּרָא דִּמְ"מ לְדִידָהּ לֹא קָרִינָא בִּיהּ מַשְׁעָה נְפִילָה יְבִמָה יֵבָה
עֲלֵיהּ וְאִיִּדִּי דַחֲבִיבָה לִיהּ [כע"ז לעיל ל' ע"א] משום דמדידוש הוא
אֶקְדָּמָה וּמִשְׁנָה [הראשונה] שמיניה הוּא [דרהא כ"ש הוא] משננית וזו הוּאִיל
 וְהִמָּה שְׁנִיָּה מִמֶּחֱלָה לֹא זֹה מִמְּקוֹמָה לְעוֹקְרָה לְגַמְרִי,
 [ואע"ג דלעיל ל' ע"א עושה הגמ' צריכותא בזה? ראה תוס'],

[קאי על המשנה, שמת ראובן, ושמעון חי עם אחות אשת ראובן, אינו יכול ליבם את אשת ראובן, ואומר שאם בא שמעון על אשת ראובן בעוד שאשתו חי] ת"ר בא עליה צמי אשמו חייב עליה משום אשת אח דהא רחמנא פטרה מייבום וקמה עליה כמי שיש לו צנים ומשום אחות אשה דברי רבי יוסי, רבי שמעון אומר אינו חייב אלא משום אשת אח בלבד כדמוקי טעמא לקמן,

והא תניא ר"ש אומר אינו חייב אלא משום אחות אשה בלבד?

לא קשיא כאן [שאינו חייב אלא משום אחות אשה מירי] **שנשא חי** [שמעון] **ואח"כ נשא מת** [ראובן] איסור אחות אשה קדים, דקודם שנשאה אחיו המת [ראובן] היתה עומדת עליו בזיקור אחות אשה, **כאן** [שאינו חייב אלא משום אשת אח] **שנשא מת** [ראובן] **ואח"כ נשא חי** דאיסור אשת אח קדים, ומו לא אחי איסור אחות אשה ומייל עלה דקסבר אין איסור חל על איסור,

[ישואל] ור' שמעון היכא דנשא מת ואח"כ נשא חי כיון דאיסור אחות אשה לא חייל תתייבם יבומי?

אמור רב אישי איסור אחות אשה מיתלא תלי וקאי, אי פקע איסור אשת אח אתי איסור אחות אשה וחייל דאי הוה פקע איסור אשת אח הוה חייל איסור אחות אשה, דהאי דלא חייל מעיקרא משום טעמא דאיסור אשת אח דהוה קאי קמיה ודחיליך הלכך הוילי ואיסור אחות אשה מוכן ועומד לחול עליה פטורה מן היבום **לא פקע** איסור אשת אח וחייל משום אשת אח.

[ומתחיל בענין איסור חל על איסור] וסבר רבי יוסי [שמחייב אותה משום אחות אשה ואשת אח] איסור חל על איסור, והא תניא עבר עבירה שיש בה שתי מיתות כגון מזמור ויהא אשם איש, דלמזמור שריפה, ואשם איש חנק נידון בחמורה בשריפה, רבי יוסי אומר נידון בזיקה הראשונה הבאה עליו,

ותניא כיצד אמר רבי יוסי נידון בויקה הראשונה הבאה עליו? חמותו ונעשית אשת איש שהיתה אלמנה כשנשא כמה נידון בחמותו [שאינו יכול לבטל ממנה עונש החמורה שחל עליה כבר], אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש [שחל עליה תהלה] ואע"ג דקיל הוא [דחנק שהוא עונשה של אשת איש קיל משריפה], אלמא לא חמי אסור חמותו וחיייל אלאש אש, דמי חיייל מרזייהו עליה הוה לן למדייניה בצמורה,

אבני חן על מסכת יבמות

ונשרפין,

ובפלוגתא [הא דאמרינן דנפק"מ לקברו בין רשעים גמורים, וראה בערוך לנר דקאי על מה שמסיים בסוף הסוגיא לקמן ל"ג ע"ב למאי נפקא מינה? לקוברו בין רשעים גמורים וזה ממש כמו שאמרנו כאן, אבל ראה ד"ס שמביא כמה כת"י שאינם גורסים כאן "ובפלוגתא דאתמר", ויש גירסא שמתחלת סתם "איתמר"], [בשט' מפרש: בעיה זו של איסור חל על איסור, ובאזיה אופן הוא חל, שניה במחלוקת],

(ד"ס) איתמר 1. זר ששימש בשבת [עבר עבודה בבית המקדש, וכיון שהוא זר חילל את השבת], **רבי חייא אומר חייב שתיים** [משום שבת, וזרות] **ז' איסורי קמטי**, דהא משום זרות אין כאן מטאת דהא על זדונו מיתה דידי שמים הוא, ואין חייב מטאת אלא על שגגת כרת **בר קפרא** [ראה שט'] **אומר אין חייב אלא אחת** [זרות],

קפץ רבי חייא ונשבע העבודה [כלומר, נשבע בעבודה בית המקדש] **[שזעזע]** רש"י תענית כד, וכן לשון זה ביבמות לב: קפץ ר' חייא ואמר העבודה כך שמעתי מרבי, קפץ בר קפרא וכו', וכן בניטין נח. שאינו זו מכאן עד שאפדנו, ובב"ב יא. העבודה שאין בקופה של צדקה כלום] **כך שמעתי מרבי** רצונו הקדוש **שתיים**, קפץ בר קפרא ונשבע העבודה כך **שמעתי מרבי אחת** [בר קפרא ור' חייא שניהם היו מתלמידיו של רבי],

התחיל רבי חייא לדון שבת לכל נאסרה [לכל ישראל ולא רק לכהנים], **כשהותרה במקדש אצל כהנים הותרה, לכהנים הותרה ולא לזרים**, [ולכן יש כאן שני איסורים] **יש כאן משום זרות ויש כאן משום שבת**,

התחיל בר קפרא לדון שבת לכל נאסרה כשהותרה במקדש הותרה קמס, הלכך אין כאן אלא זרות,

[והתחילו לדון בעוד דין] **2. בעל מום ששימש בטומאה** נקרב נזיר קאמר עדמה טעומא [שאיין כאן איסור אם הוא כהן כשר שאינו בעל מום], וכן זר ששימש נשבע [ואין כאן איסור אם אינו בעל מום, שהרי קרבן ציבור דוחה שבת], ויש כאן משום טומאה, ואזהרה מיוחדת מקדשי בני ישראל ולא יחללו [ויקרא כ"ז ז'] **רבי חייא אומר חייב שתיים** [משום בעל מום, וטומאה] **בר קפרא אומר אין חייב אלא אחת** [משום בעל מום], [הא דלא נקט זר כדנקט לעיל היינו משום דאטומאה לא הוזהרו זרים אלא כהנים דכתיב דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו וגו' (ויקרא כב) והא דקאמר טומאה לכל נאסרה היינו אפי' בעלי מומין. תוס'],

קפץ ר' חייא ונשבע העבודה כך שמעתי מרבי שתיים, קפץ בר קפרא ונשבע העבודה כך שמעתי מרבי אחת,

התחיל ר"ח לדון [כיון שהוא בעל מום חייב גם על הטומאה] **טומאה לכל** [כהנים] **נאסרה, כשהותרה במקדש אצל כהנים תמימים הותרה דלא חס לעבוד דילפינן** [שטומאה הותרה בציבור] **מזמזעוד**

עליו [שכשנשא שמעון את לאה, היתה רחל אסורה רק על שמעון משום אחות אשתו, אבל כשנשא ראובן את רחל, נאסרה רחל על כל האחים משום אשת אח, והיינו איסור מוסיף שניתוסף איסור על רחל].

איסור כולל שהאיסור חל על חמיכות אחרות, ואזנה גוררת לזו עמהם על ידי מגו [שכשנשא ראובן את רחל, נאסרה רחל על כל האחים משום אשת אח, ואח"כ כשנשא שמעון את לאה, נאסרה כל אחיותיה של לאה על שמעון משום אחות אשה, וגוררת גם את רחל שהיתה אסורה עליו מקודם משום אשת אח, והיינו איסור כולל שעל רחל לא ניתוסף איסור שהיא היתה אסורה על שמעון גם מקודם, אלא על שמעון ניתוסף איסור על האחיות ועי"ז נאסרה עליו גם רחל משום אחות אשה].

< [כאן הנאסר הוא שמעון, והחתיכה היא רחל, שהמדובר הוא מצד שמעון, אבל אם נחשוב מצד רחל באופן שנשא את ואח"כ נשא חי, נמצא שהוא איסור "מוסיף" על שמעון, הפך מה שאמרנו, שמתחלה שמעון אסור על רחל שהוא אחי בעלה, ואח"כ כששמעון נשא את לאה ניתוסף איסור על שמעון איסור אחות אשה שכל האחיות אסורות עליו].

ואם דגרסי הכא ומו חמטו ונעשת אשת איש איסור מוסיף הוא [פ' איך אתה יכול לחלק בין שני הבריייתות בתירוץ של איסור מוסיף, הרי גם הבריייתא של עבר עבירה שיש עליה שתי מיתות מירי באיסור מוסיף, ואפ"ה סבר ר"י דלא חלו זה על זה], ושינוי הוא צידס,

ואע"ג דודאי איסור מוסיף הוא, לאו פירכא היא [לא שייך להקשות שנאמר שכיון שיש עליה איסור חמטו החמורה, יחול עליה איסור אשת איש הקלה, דא"כ נמצא שאיסור הקל מבטל את איסור החמור ובא במקומו], דודאי אית ליה לר' יוסי איסור מוסיף. כגון אשת איש חל על איסור חמטו ותרוייהו איסורי עליה, והא דקאמר [ינדון. ריב"ז] בחמטו משום דזו היא החמורה, דאי אמרת נידון נאשת איש חס קין אין זה איסור חל על איסור אלא איסור מצטל איסור,

[וחזור הקושיא, דר' יוסי אומר בבריייתא דבא עליה וכו' שחייב משום אשת אח וגם משום אחות אשה, ובבריייתא דעבר עבירה שיש בה שתי מיתות משמע דלית ל' לר' איסור חל על איסור, והתירוץ שר"י סבר איסור חל על איסור במוסיף לא עלה שתינו וכו']?

אלא אמר רבא מעלה אני עליו כאילו עשה שתיים ואינו חייב אלא אחת לעולם לית ליה לר' יוסי איסור חל על איסור, והא דקאמר לעיל חייב עליה משום אשת אח ומשום אחות אשה, לאו בשוגג למייבז שמי חטאות, אלא במזיד וליעשות רשע גמור,

וכן כי אתא רבין א"ר יוחנן מעלה אני עליו כאילו עשה ב' ואינו חייב אלא אחת,

מאי נפקא מינה? לקברו בין רשעים גמורים שהרשע נקבר אצל רשעים דמין כנהדרין (דף מו) שמי קברות היו מתוקנין לז"ד ח' לנהרגין ולנתקין וח' לנסקלין ולנשרפין, והכא נמי אע"ג דהאי לאו מחייבי ז"ד הוא [ראחות אשה, ואשת אח הם בברית], והאיל ועצד תרמי קרינן ליה גבי נסקלין

אבני חן על מסכת יבמות

אינו חייב אלא משום אשת אם דלוקימנא נשא מת ואח"כ נשא מי [וא"כ ר' יוסי שחולק עליו גם מיירי באופן זה, ששמעון נשא לאה לבסוף, ולפ"ז הא מיירי באיסור כולל והרי ראה חותכת שר' יוסי סבר איסור כולל], רבי חייא מני לה צר קפרא לא מני לה, [ראה תוס'],

ומאי איסור כולל איכא הכא [בג' ענינים אלו, זר ששמש בשבת, בע"מ ששימש בטומאה, זר שאכל מליקה] ? בשלמא זר מעיקרא קודם שנת ז' [דהיינו בימי חול] שרי במלאכה ואסור בעבודה, אתיא לה שבת מגו דקא מיתסר במלאכה [בשאר מלאכות] משום שנת מיתסר נמי בעבודה כולל אם העבודה כולל האיסור משום שנת [פ' שחרין ממה שהיתה עבודה אסורה עליו מלפני שבת, בא איסור כולל של מלאכת שבת וכולל גם עבודת המקדש] והכא לא שייך מוסף שלא ניתוסף איסור על החמיכה דהיינו עבודה,

והכי דמי מוסף כגון אי הוה מנינו למימר הכי עבודה מעיקרא אסורה לזרע ומותרת לכהנים, הוה ליה שנת [פ' בשבוע] יום השבת, מגו דליתוסף עלה איסור לגבי כהנים משום שנת, ליתוסף נמי לגבי דידה משום שנת, והכי ליכא למימר דהא משום שנת לא מיתסרי כהנים,

[וצ"ע שהרי לעיל בהסבר של ר' חייא ובר קפרא הם אומרים דפליגי אי שבת נותר במקדש רק לכהנים או גם לכל ישראל, ולפי האוקימתא כאן הטעם שונה לגמרי ?],

[ובא לפרש ענין השני] בעל מום מעיקרא שרי באכילה נקדשים דכמיז ומן הקדשים יאכל [ויקרא כא] ואסור בעבודה [משום מומין], איטמי ליה מגו דקא מיתסר באכילה משום טומאה מיתסר נמי בעבודה חיל נמי שם טומאה על העבודה [שהיה כבר אסור בה משום מומין, ועכשיו כולל איסור טומאה גם את העבודה, ונמצא שהוא איסור כולל ופליגי בה ר' חייא ובר קפרא],

אלא מליקה בבת אחת היא דמשכחת לה באיסור כולל לא משכחת לה כולל לא משכחת לה דהא נשעת מליקה מיילי תרוייהו דכל זמן שלא נמלקה היה עליה איסור מעילה, ולא זהו איסור זרות האמור בקרבן שניתר לחילת כהנים, וכשנמלקה ונראית לכהנים פקע מינה איסור אזהרת מעילה ומייל עליה איסור זרות דזר לא יאכל ואיסור מליקה צאיסור צת אחת?

אלא קמיפלגי [ר' חייא ובר קפרא] באיסור בבת אחת ואליבא דר' יוסי, רבי חייא סבר רבי יוסי באיסור בת אחת מיחייב תרתי דהא דקאמר לעיל חייב שמים כגון שצא עליו איסור דאשת אם ואחות אשה כאחד ומשכחת לה כגון דשוויננה שלים שני אחין [ראובן ושמעון] לקדש שתי אחיות [רחל ולאה] וכן עשו שלים לקבל קידושיהן ופגע שלים בשלית,

ובר קפרא סבר לא מיחייב אלא חדא וכי חייב צאיסור מוסף נשא מי ואח"כ נשא מת כדמפרש לעיל [דמינו דחל איסור אשת אח על שאר אחין ע"י נישואי ראובן חל גם על שמעון], # [וצ"ע על איזה מוהן חייב ?],

והכא [בור ששימש, ובעם מום ששימש] מאי איסור בת אחת איכא

אפי' בטומאה (פסחים דף עז) לכהנים תמימים הותרה ולא לבעלי מומין, יש כאן [שני איסורים] משום בעלי מומין, ויש כאן משום טומאה,

התחיל בר קפרא לדון, טומאה לכל נאסרה כשהותרה במקדש הותרה, אין כאן אלא משום בעל מום,

[והתחילו לדון בעוד דין] 3. זר שאכל מליקה [מליקת] הכהנים ר' חייא אומר חייב שתיים משום זרות ומשום נבילה, דקרבן הנאכל לכהנים זר האוכלו עובר משום זר לא יאכל כי קדש הם (שמות כט) ולאו היינו אזהרה דמעילה דכל שיש בו שעת הימיר לכהנים אין בו מעילה, בר קפרא אומר אין חייב אלא אחת [משום זרות ולא משום נבילה],

קפ"ן רבי חייא ונשבע העבודה כך שמעתי מרבי שתיים, קפ"ן בר קפרא ונשבע העבודה כך שמעתי מרבי אחת,

התחיל רבי חייא לדון נבלה לכל נאסרה כשהותרה במקדש אצל כהנים הותרה, לכהנים הותרה נמטאת העוף ולא לזרים, יש כאן משום זרות ויש כאן משום מליקה,

התחיל בר קפרא לדון נבלה לכל נאסרה כשהותרה במקדש הותרה אין כאן אלא משום זרות,

דף ל"ג ע"א

במאי קמיפלגי [ר' חייא ובר קפרא]?

[אע"ג דקאמר התחיל בר קפרא לדון התחיל בר קפרא לדון וכל חד וחד יחייב טעמא למלתייה, קים ליה לתלמודא דהני טעמי אינן עיקר, אלא הביאו סעד לדבריהם, ועיקר פלוגתייהו בפלוגתא דר' יוסי ור' שמעון, ושקיל וטרי לפרושי אי איירי באיסור כולל או באיסור בת אחת. תוס' הרא"ש, דמאי דקאמר כשהותרה וכו' אין זה עיקר טעם דהא אפשר לומר בשני צדדין, תו"י],

[ומתריץ תירוץ שמופרכת לקמן] באיסור כולל לקמיה מפרש מאי איסור כולל איכא ואליבא דר' יוסי [דאמר ר' אבהו לעיל ל"ב ע"ב דר' יוסי סבר איסור מוסף, פליגי כאן אי סבר גם איסור כולל] דאמר נשאר איסורי איסור מל על איסור ע"י מגו [גם באיסור מוסף אמרין מונו ראה רש"י לעיל ל"ב ע"ב],

רבי חייא סבר רבי יוסי באיסור כולל מיחייב תרתי דקמני חייב משום אשת אם ומשום אחות אשה, אפילו נשא מת [ראובן] ואח"כ נשא מי [שמעון] דליכא איסור מוסף דהאי צמרא [בנישואי שמעון] אלא איסור כולל, [דאמרינן] מגו דמיתסר ככולהו אחוותא [בכל אחיותיה של לאה] כולל גם את זו [רחל] עמה,

בר קפרא סבר לא מיחייב אלא חדא וכי חייב רבי יוסי תרתי נשא מי ואח"כ נשא מת דאיסור מוסף הוא, והא דקמני [לעיל ל"ב ע"א] ר"ש אומר

אבני חן על מסכת יבמות

הכא?

אלא לרבי חייא דאמר אליצא דר"ש אתנייה רבי חייא [דגם אליבא דר"ש המיקל חייב שנים], אללא פטורא דאתנייה לבר קפרא אליצא דמאן [וכי תאמר ש] בר קפרא שקורי קא משקר וכי שקורי משקר בר קפרא דלא אתנייה ר' פטורא כלל?

אמר לך ר' חייא ודאי בר קפרא לא משקר, אללא טעי כי אתנייה רבי לדרידה [לבר קפרא] תרתי לפטור [שבשני אופנים אינו חייב אלא אחת] אתנייה דרבי ודאי פטורא אתנייה, ולא ככולהו אללא בתרתי זור ששימש בשבת, ובעל מוס ששימש בטומאה, דמשמכא בין ע"י כולל ובין ע"י בת אחת כדאמר לעיל [ובכונתו היה לפטור באופן שבא איסור השני ע"י כולל, אבל בבת אחת ודאי סבר רבי דחייב שנים].

דף ל"ג ע"ב

ואיסור כולל אתנייה [ואיסור כולל אתניין] כלומר היכי דאיתרמי על ידי כולל אתניין רבי פטורא ואליבא דר' שמעון והיכא דאיתרמי צבת אחת אתניין חיוצא, אללא מליקה לא אתניי לפטור כלל דלא משמכא לה ככולל אללא צבת אחת והתם ר' שמעון מודי [דחייב שנים],

[ור' חייא דן את בר קפרא לכך וכות] וחזיא לבר קפרא לזר שאכל מליקה, ואיירי דדמיא לה [לזר ששימש בשבת, ובעל מוס ששימש בטומאה] דדמיא להו דהווי נמי כקדשים חדא דמיחייב עליה תרמי [טעה] ו ערבה בהדיהו לפטורא [שאינו חייב אלא אחת] וכי ערבה לא אסיק לדעתיה דהא [זר שאכל מליקה] לא משמכא ככולל,

ועיין בה לאחר זמן כשנתקיימה צידו והיה שונה שלשתן צידה ולא אשכח אלא בבת אחת ואשכח דלא מיתוקמא אללא צבת אחת ושכח דהוא ערבה וסבר דר' אתנייה, ואמר מדהא [מליקה אי אפשר שתהא אלא] בבת אחת ופטורה [ואמר רבי שאינו חייב אלא אחת, שבר קפרא לא הבין שרבי לא דיבר על מליקה כלל, וסבר שגם שאר שני האופנים] הא נמי בבת אחת הנך נמי דאתנייה רבי לפטורא אפי' היכא דמיתרמו צבת אחת אתניין ומדהנך לפטור הנך נמי לפטור, [ובזה סיים פירוש דברי ר' חייא ובר קפרא],

ידועות:

תקשי לך מפני מה קוראים אומות העולם ליהודים "כלבים"? תירץ לפי שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם, בנים בגימטריא כלבים, וגם כתוב כ"י ל"י ב"נ ישראל ר"ת כלבי. ספר קושיות לאחד מן הראשונים

מיתבי זר ששימש בשבת, ובעל מוס ששימש בטומאה יש כאן משום זרות, ומשום שבת [בור ששימש בשבת], ומשום בעל מוס, ומשום טומאה [בבעל מוס ששימש בטומאה] דברי רבי יוסי, ר"ש אומר אין כאן אלא משום זרות ובעל מוס בלבד ואילו מליקה שיירה,

למאן שיירה כלומר למאן מנייהו מודה צה דלא צעי לאיפלוגי אילימא

זר ששימש בשבת כגון דאייתי שתי שערות בשבת היום בשבת זו דהשתא ליכא למימר כדלעיל מעיקרא שרי במלאכה ואסור בעבודה, דהא לא חל שום איסור עליו עד היום דהויא להו זרות ושבת בהדי הדדי דאיסור זרות ואיסור שבת יחד צאו, אללא הציא שתי שערות צחול קדים זרות עליה, בעל מוס נמי כגון דאייתי שתי שערות ואיממי ליה כלומר דאיממי קודם צ' שערות וצחול טומאתו ומומו הציא שתי שערות וצשעת הבאה חלו שניהן שהרי שניהן היו תלוין עליו דהויא ליה בעל מוס וטומאה בהדי הדדי,

א"נ שחתך אצבעו והוא המוס בסכין טמאה ונטמאה צחמיתכו צסקין [דמיירי שהיה טמא מזה, דחרב הרי הוא כחלל],

[ואחרי שידענו במה פליגי ר' חייא ובר קפרא, בא לברר מה סבר אחד על מה שהעיד השני על דברי רבי] בשלמא לרבי חייא מני לאוקמי גמריה [ששמע מרבינו הקדוש] ודבר קפרא הכי, כי אתנייה [רבי] לדרידה אליבא דר' יוסי כרבי יוסי [ולכן נשבע ר' חייא שרבי מחייב שנים] כי אתנייה לבר קפרא אליבא דר"ש [דמחייב חדא] ובר קפרא הוא דטעה וסבר דר' אליצא דר' יוסי אתנייה,

אלא לבר קפרא דאמר רבי אליצא דר' יוסי אתנייה קולא, א"כ אליצא דמאן אתנייה לר' חייא חומרא, וכי לבר קפרא [נמצא ש] ר' חייא שקורי קא משקר שקורי משקר רבי חייא דלא אתנייה רבי [לר' יוסי דהא ר' חייא ובר קפרא פליגי אליבא דר' יוסי] מחייב שנים?

אלא קמיפלגי באיסור בת אחת ואליבא דר"ש וה"ק רבי חייא אע"ג דפליגי ר' שמעון ופטר [פ' ומחייב רק אחת] הני"מ ככולל # [וכן אוקימנן לעיל ל"ב ע"א דהביריהא ששנינו פלוגתא דר"ו ור"ש מיירי בגשא מת ואח"כ גשא חי, ואז מה שנאסר רחל על שמעון משום אחות אשה היא ע"י איסור כולל], אללא צבת אחת מודה [דחייב שנים] הואיל ולא קדים חד לצביה, ובר קפרא אמר צבת אחת נמי פליגי ר"ש,

בשלמא (לר') [ר']. ד"ס] חייא קא מישתבע לאפוקי לר' שמעון מחזקיה דהוה מחזקין ליה לרבי שמעון לקולא ואשתבע לן ר' חייא דצבת אחת מודי [דחייב שנים] אלא לבר קפרא למה ליה לאשתבועי [הא ר' שמעון אומר שאינו חייב אלא אחת, וכן מחזק לן ולמה לו לישבע על זה]? קשיא, # [וצ"ע דילמא אשתבעי להוציא משיטתו של ר' חייא ?],

[ומקשה כיון דאמרין דפליגי אליבא דר"ש ובבת אחת דר' חייא סבר דמודה ר"ש דחייב שנים] בשלמא לבר קפרא מני לתרוצי לגמריה וגמריה דרבי חייא ולמימר, כי אתנייה רבי לדרידה פטור [שאינו חייב אלא אחת] אליבא דר' שמעון ו כי אתנייה חיוצא [שחייב שנים] לרבי חייא אליבא דרבי יוסי ורבי חייא הוא דטעה וסבר דרבי אליצא דר"ש אתנייה,

אבני חן על מסכת יבמות

מפרש:

גמ': החליפו [משמע במזיד] מידי ברשיעי עסקינן? ותו הא דתני רבי חייה הרי כאן שש עשרה חטאות לכל אחד ארבע וכן לגשים דעל שניהם הוא אומר ונכרתו הנפשות העושות (ויקרא יט) אי במזיד מי איכא קרבן?

אמר רב יהודה תני הוחלפו [בשוגג],

הכי נמי מסתברא דקתני סיפא אם היו קטנות שאינן ראויות לילד מחזירין אותן מיד, ואי במזיד מי שריא? הא לא קשיא פיתוי קטנה אונס ניהו, ואונס בישראל מישרא שרי לגעלה דילפינן (כמוצות דף נא:). מוהיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת,

אלא דקתני מפרישין אותן שלשה חדשים שמא מעוברות הן ולאחר שלשה חדשים מותרות אע"ג שגדולות הן הא לאו מעוברות שריין, ואי במזיד מי שרי? אלא לאו שמע מינה הוחלפו שמע מינה,

[מי שראה אשתו שזינתה או שאמרה לו אחת מקרובותיו וכו'] הרי זה חייב להוציא ואסור לו לבא עליה. רמב"ם הלכות אישות פכ"ד הל' י"ג, הלימוד הוא מהפסוק דכתיב גבי סוטה והיא לא נתפשה ודרשינן לקמן ג"ז ע"ב שרק ברצון אסורה אשה לבעלה, אבל באונס מותרת, ולכאורה הלימוד הוא מדכתיב שם ונסתרה והיא נטמאה, שהתורה קוראה טמאה ואסורה על בעלה, ופלא שאין דברים אלו מבוררים יותר],

דף ל"ד ע"א

ומאן האי תנא דממני דאית ליה איסור כולל ואיסור מוסף ואיסור בת אחת דאית ליה איסור חל על איסור צין על ידי כולל, צין באיסור מוסף, צין על ידי בת אחת, כגון אלו שחייצין ארבע חטאות, [דכשקידש] לראובן את רחל תחלה נאסרה על שמעון משום אשת אח, ואשת איש, והיינו **בת אחת**, וקמחיב ליה תנא דידן אתרויהו, חזר שמעון וקידש לאה מיגו דאסרי ליה הך קדושין ככולהו שאר אחותא [אחיות של לאה] משום אחות אשה אסרי ליה נמי באשת אחיו משום אחות אשה ואע"ג דאסורה עליה וקיימא והינו **איסור כולל**, ועדיין רחל זו מותרת לראובן בעלה פירסה נדה מיגו דאימסקף איסור עלה לגבי בעלה משום נדה אימסקף זה נמי איסור לגבי שמעון [אולי ר"ל לכל מי שבא עליה] הרי **איסור מוסף**?

אמר רב יהודה אמר רב ר"מ היא, דתניא יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות [חטאת אחת] משום טומאה דלכול קדשים בטומאת הגוף ככרת [וכל שבמזיד חייב כרת, בשוגג מביא חטאת], ומשום חלב, ומשום נותר, ומשום יוה"כ, ואשם מעילות אחד דלפילו כהן לגבי אימורים זו הוא, טמא, שאכל חלב, והוא נותר, מן מוקדשין ביוה"כ,

לרבי יוסי מודה זה השתא באיסור כולל דמד מינייהו קדים א"ר יוסי אחרון חל צנת אחת מיבעיא השתא ר' יוסי באיסור כולל מיחייב שתיים באיסור בת אחת מיבעיא,

אלא לאו לר' שמעון [שייר מליקה בור] ומדמודה צמליקה [שחייב שתיים, ולכן שיירה דלא פליג על ר' יוסי] ש"מ דהא דפליג צהנן היכא דאיתרמו ככולל הוא דפליג ובאיסור כולל הוא דפטר אבל באיסור בבת אחת מיחייב תרמי תיובתא דבר קפרא [שאמר דר"ש סבר שגם באיסור בבת אחת חייב רק אחת] תיובתא,

[והחזר למה שאמרנו למעלה] זר ששימש בשבת, במאי? אי בשחיטה, שחיטה בזר כשרה ואין כאן זרות, ואי בקבלה והולכה, טלטול בעלמא הוא ואין כאן שבות, אי בהקטרה רבי יוסי היכי מיחייב טעמא משום שבת דקס"ד טעמא מיחייב ליה והא"ר יוסי [פי'] הלא הוא עצמו אומר] צפ"ק הבערה ללאו יצאתה?

אמר רב אחא בר יעקב בשחיטת פרו של כהן גדול ציוס הכפורים דשחיטה אכ מלאכה היא ומשום זרות נמי איכא כדברי האומר ציומא צפרק טרף צקלפי (דף מצ) שחיטת פרו צור פסולה וכדברי האומר שחיטת פרו של כהן גדול בזר פסולה,

אי הכי מאי איריא זר אפילו כהן הדיוט נמי דהא מאן דפסקיל יליף טעמא מלסחן ומוקא דכמיצ והקריצ אהן [ויקרא טז] וכמיצ צסוף הפרשה לחק עולם וכל היכא דכמיצ מוקא עיכונא הוא אלמא אהן דוקא? [ומתרג'ן] שזר אצלו קאמר,

מתקיף לה רב אשי מידי חטאות קתני [כמה חטאות הוא חייב], או לאוי קתני [כמה לאוין הוא חייב], אלא איסורי בעלמא קא חשיב הכי גרסי' מידי חטאות קמני או לאוי קמני איסורי הוא דקמשיב [פי'] ולא קשה על ר' יוסי שמונה שתיים בור ששחט, שהרי ודאי שיש כאן שני איסורים],

למאי נפקא מינה? לקוברו בין רשעים גמורים:

[באמת קשה דאי מיירי בהקטרה, הרי יש כאן שני עונשין אחת על זרות, ואחת על חילול השבת לכל הפחות למלקות משום לאו דהעברה, ולמה אומר שהנפק"מ רק לקוברו בין רשעים גמורים? וראה במפרשים תירוצים שונים],

מתני': שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה החליפו [בגמ' מפרש שהוחלפו בשוגג] את של זה לזה ואת של זה לזה, הרי אלו חייבין משום ¹אשת איש, ואם היו אחין משום ²אשת אח, ואם היו אחיות משום ³אשה אל אחותה, ואם היו נדות משום ⁴נדה,

ומפרישין אותן שלשה חדשים שלא לחזור לגעליהן שמא מעוברות הן וצניהם ממזרים, ובעינן צניה צין זרע כשר לזרע פסול שלא יתלו העוברים בצעליהן שמא מעוברות הן, ואם היו קטנות שאינן ראויות לילד מחזירים אותן מיד, ואם היו כהנות נפסלו מן התרומה בגמ'

אבני חן על מסכת יבמות

והרי תרומה דאין זמנו בהול וקפטר, דתנן היה אוכל בתרומה [ומקיים מצות אכילת תרומה] ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה [והוא כהן חלל, ואסור באכילת תרומה], רבי אליעזר מחייב קרן וחומש, ורבי יהושע פוטר?

הא איתמר עלה אמר רב כיבי בר אביי הכא בתרומה בערב הפסח עסקינן דזמנה בהול זמנו כהול שלא תשרף,

ואי בעית אימא באיסור בת אחת ואליבא דר' שמעון כולה מתני' [דשנים שהוחלפו] לאו ר' מאיר היא אלא אפילו לר"ש דמיקל [לעיל ל"ב ע"א דפליג על ר' יוסי] הכא מודי וכגון דחלו כולה צבת אחת,

בשלמא כוליה משכחת להו דשוינהו שליח ושוו אינהו שליח דשוו אינהו שני האמין שליח אחד להוליך את הקדושין לשמי אחיות, והן עשו שליח אחד לקבל קדושין ופגע שליח בשליח וחלו יחד זה על זה חס על זה איסור אשת איש ואיסור אשת אח ואחות אשה, אלא נדות היכי משכחת לה צ"ל עס קדושין, אי קדושין קדמו לנדות, זה [פ' באופן זה] הרי אשת איש ואחות אשה ואשת אח קדמו, ומו לא אחי נדות וחייל, ואי נדות קדים מו לא אחי איסור אחרינא וחייל?

אמר רב עמרם אמר רב אחי צי רב, משכחת לה ט"ז מטאות באיסור צבת אחת בשופעות מתוך י"ג [קודם הבר מצוה של הבעלים המקדשים] לאחר שלשה עשר ללדת הצעלים לאחר י"ג לאחיובי אינהו כלומר טעם זה כדי לחייב הזכרים שחלו כולן עליהן צ"ל דבהן יומא אחו לכלל עונשין,

[1] מתוך שנים עשר [הבת מצוה של הנשים] לאחר שנים עשר לחיובי אינהי [לחייב את האשה] שהאשה צאה לכלל עונשין צת י"צ שנה ויוס אחד והזכר ל"ג ויוס אחד, ומשכחת לה שגולדו הזכרים [תאומים, או שהיו אחים מן האב וגולדו מב' נשים ביום אחד. ריב"ן] צאצא צמשרי, והנקבות צאצא צמשרי לשנה הבאה, וציוס אחד ממשלם י"צ לנקבות שהן י"ג לזכרים, ומסרו קדושין שיחולו ליוס המחרת כשהן נעשין גדולים, דיוס אחד צשנת י"ג צעין לנקבות, ויוס אחד צשנת י"ד לזכרים, והתחילו שופעות צסוף י"צ ללידה עד למחר, ואע"ג שהנדות קדם, לא היו הן [הנשים] אסורות לאלו לפי שאין בכלל מצות, ולא אלו [הזכרים] אסורים צהן לפי שאין צני מצות, נמצאו הקדושין ואיסור עונש נדות חל עליהם כשחשכה ר"ה של י"ג לנקבות שהיא שנת י"ד לזכרים, שהקדושין והנדות קדמו לגדלותן ותלויין ועומדין לחול כשיגדלו, וצשעה אחת חלו כולן, ולהכי נקט שופעות דאי אפשר לנצטם פריסת נדה ותפיסת קדושין צשעה אחת אל"כ קדמו שעה אחת צקטנותן:

שנינו במשנתנו מפרישים אותן: והא אין אשה מתעברת בביאה ראשונה [ואע"ג דעל הרוב אין האשה מתעברת בביאה ראשונה, וימנין דמתעברת. ר"ן קידושין דף ו' ע"א בדף הרי"ף?] אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה שבעלו ושנו,

ואלא הא דתנא ר' חייא הרי כאן ט"ז חמאות תלתין ותרתיין הויין דהא מתניתין כר' אליעזר אוקמינן לעיל ושמעינן ליה דאמר חייב

ר' מאיר אומר אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב אצל משום יוה"כ לא הו מחייב שהולאה, דקצנר אין עירוב והולאה ליוה"כ, והכי מפרש צכרימות,

אלמא אית ליה לרבי מאיר כולהו, דהא הכא משנוצרה צהמה זו והיא חולין נאסרה חלצה צאכילה, ומותר צהגאה, הוקדשה מיגו דלמסקא איסור הגאה על החלצ משום [קדשים] איתוסף ציה נמי איסור אכילה משום זרות, ואע"ג דאסור וקאי צאכילה [משום חלב], הוה ליה נותר [נעשתה נותר] מיגו דליתוסף איסור למצמז משום נותר איתוסף נמי לכהן # [למה אומר רש"י לכהן ?] משום נותר, הרי הנך מרי משום איסור מוסקי, נעמא זה צעד עכשיו היה מותר צחתיכות צשר קדש [ששאר חלקי הבהמה מותרות באכילה] ועכשיו נאסר צהן מיגו דמיתסר צשאר חתיכות [בבהמה זו] משום טומאה נאסר נמי צזו [בחלב] משום טומאה והיינו איסור כולל, ה"ל יוה"כ מיגו דמיתסר צחולין משום יוה"כ אסור נמי צקדשים משום יוה"כ והיינו נמי איסור כולל, ומדמחייב ליה רבי מאיר משום הוצאת צבת אלמא אית ליה איסור צת אחת חייל דכשקידש היום חלו עליו איסור אכילת יוה"כ ואיסור צבת,

איסור		
נולדה	חלבה אסור באכילה ומותר בהנאה	
הוקדשה	מיגו דנאסרה בהנאת הקדש נאסרת באכילת הקדש בור	איסור מוסקי
נותרה	מיגו דנאסרה בהקטרה למזבח נאסרה באכילה לכהן	איסור מוסקי
נממאה	נאסרה כל הבהמה משום טומאה ונאסר גם החלב משום טומאה	איסור כולל
יום הכיפורים	אסור באכילת חולין נאסרה גם הקדשים	איסור כולל
הוצאת שבת	איסור הוצאה	איסור בת אחת עם יוה"כ

אמרו לו [הבמים לר"מ] אינו מן השם [לחייב משום שבת],

ור"מ אליבא דמאן כלומר נהי דקצנר רבי מאיר (איהו כה"ג איסור) [איסור כה"ג. ר'] חל על איסור, מיהו היכא דקא מתכין לדבר מצוה לישא אשה [שהרי משנתנו מודברת כשאשה נכנסת לחופה] כמאן מרצותיו סבירא ליה לרבי מאיר צטעה צדצר מצוה ולא עשה מצוה [דמייב. ר'], אי אליבא דרבי יהושע האמר טעה בדבר מצוה פטור צמס' צבת צפרק ר' אליעזר דמילה (דף קלו.) דתניא התם צגמ' מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול צשבת ואחד למול צא' צשבת ושכת ומל את של אחד צשבת דהיינו נמי טעה צדצר מצוה ולא עשה מצוה שצדיין לא הגיע זמנו פוטר ר' יהושע, אלא אליבא דרבי אליעזר, # [היה יכול לתרץ דמייירי שנושא אשה באופן שאינו מקיים מצוה, כגון שהוא זקן ואינו מוליד, או שהאשה אינה יכולה לחוליד, אבל בלא"ה מותרין שפיר],

איבעית אימא לעולם אליבא דרבי יהושע, כי קאמר רבי יהושע טעה בדבר מצוה פטור, הנ"מ גבי תינוקות דזמנו בהול שהיה טרוד למול את של צבת כדי שלא יעבור זמנו, אבל האי הכא גבי שואין כיון דאין זמנו בהול דאין זמן צצוע למצוה, וה"ל למידק לא,

אבני חן על מסכת יבמות

על כל ציאה וציאה לקמן (דף כז.) ובמסכת כריתות (דף טו.)?

והא הוּו ער ואונן [שתמר כבר נבעלה להם]? ער ואונן שמשו
שלא כדרכן,

מיתבי כל עשרים וארבעה חדש שמינוק יונק דש מבפנים
וזורה מבחוץ כדי שלא תמנע ומגמול את צנה וימות דברי ר' אליעזר,
א"ל הללו אינו אלא כמעשה ער ואונן אלמא תמר פתח פתוח היה
לה?

כמעשה ער ואונן ולא כמעשה ער ואונן, כמעשה ער ואונן
דכתיב בראשית לה והיה אם בא אל אשת אחיו ושחת ארצה,
ולא כמעשה ער ואונן דאילו התם שלא כדרכה [ואולי הם גם
זרו בפנים, אבל קורה לזה ושחת ארצה] והכא כדרכה [אלא זורה במחוץ],

[ולא כמעשה ער ואונן דאילו התם שלא כדרכה. משמע דאסור לשמש שלא
כדרכה, ותימה דכ"ב דגדרים (דף כ:) אמר התיא דאתיא לקמיה דרבי ואמרה
ליה שולחן ערכתי לו והפכו אמר לה בתי התורה התירך לו ומסיק דהלכתא
הכי, והפכו היינו שלא כדרכה לפי שמצמערת בכך שני' (בראשית לד) וישכב
אותה ויענה שעניה אותה שלא כדרכה, וכן אם תענה את בנותי (שם לא) שלא
כדרכן, דאי הפכו היא למעלה והוא למטה לא היתה קובלת על כך וכו']
ואר"י דהתם מיירי בלא הוצאת זרע דשרי דכיון דליכא השחתת זרע לא הוי
כמעשה ער ואונן,

עוד אמר ר"י דלא חשוב כמעשה ער ואונן אלא בשמתכוין להשחית זרע ורגיל
לעשות כן תמיד, אבל באקראי בעלמא ומתאוה לכא על אשתו שלא כדרכה שרי
כדאמר' בגדרים (דף כ:) כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו יעשה משל לבשר
הבא מן הטבח ודג מן הצייד רצה אוכלו צלי רצה אוכלו מבושל רצה שלוק.
תוס'.

בשלמא אונן דכתיב ביה ושחת ארצה, אלא ער מנלן?
אמר רב נחמן בר יצחק דכתיב בראשית לה וימת גם אותו אף
הוא באותו מיתה מת,

בשלמא אונן [לא רצה שתתעבר אשתו] משום לא לו יהיה הזרע,
אלא ער מ"ט עבר הכי? כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה,

ת"ר ויקרא ט"ו י"ח אותה [פי' דורש הפסוק דכתיב] ואשה אשר ישכב אית
אחיה שכנת זרע ורחלו צמים [גזירת מלך היא שתטמא האשה בציאה, ואין הטעם
משום נוגע בשכנת זרע שהרי מגע צית הסמרים היא. רש"י עה"ת], אותה מיעוטא
הוא פרט לכללה דלג צעיל טעילה משום טומאת ציאה ראשונה כדמפרש
טעמא לקמן דברי רבי יהודה, וחכ"א פרט לשלא כדרכה,

אמר ליה הון שם חסד בריה דרב נחמן לרב נחמן לימא קא
סבר רבי יהודה התורה חסה על תכשיטי כלה כמל ושק
שומע על פניה ואם תצול יעצורום המים?

[התורה חסה על תכשיטי כלה. שלא יפול שרק מעל פניה, אע"ג דמיד שתעמוד
תפלוט ותצמרך למבול? מ"מ נימא שהתורה חסה כל זמן שלא תעמוד או שתתן
מוך קודם שתעמוד כדי שלא תפלוט. תוס'.

ול'מעמיד לר' אליעזר דמחייב על כל כח וכח [תנועה ותנועה.
שם] של ציאה לקמן בפסק האשה (דף כז.), והתם הכי מניא צא עליה חזר וצא
עליה חייב על כל אחת, דברי רבי אליעזר, וכיון דשמעינן ליה לרבי אליעזר דמחייב
אשתי ציאות בהעלם אחת, על כרחך שמעת ליה נמי בציאה אחת כמה חייבין, דכל
כח וכן הגהה של ציאה בפני עצמה היא, ולרצון הוא דלא מחייב אלא אחת משום
דכולן בהעלם אחת הן, ובשמי ציאות נמי לא הוּו מייחייב אלא חדא, אבל אי הוּו
ידיעה צין כח לכח הוּו מחייב אכל חד וחד כדחתן בשצעות (דף יד:) ובמסכת
הוריות (דף ו) היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב
שיצאתה הגהה לו כציאתו, ולר' אליעזר דאמר ציאות מחלקות אית ליה נמי כוחות
מחלקין, וממתי' כרבי אליעזר אוקימנא לעיל והכי מתי רבי חייא שש עשרה ומו לא
טובא הויין?

אלא דבכח ראשון קחשיב, ה"נ דביאה ראשונה קחשיב,

א"ל רבא לרב נחמן

דף ל"ד ע"ב

[ומקשה איך אמרת שאין אשה מתעברת מביאה ראשונה] והא תמר
בביאה ראשונה איבערא מיהודה, כדאמר לקמן דער ואונן שלא כדרכן
שמשו [ויהודה היא הראשון שבעל אותה]?

א"ל תמר באצבע מעכה קודם ציאה ופתחה פתוח והוּו ליה כד' ציאות
דאמר רבי יצחק כל מועכות של בית רבי המשיכות בתוליהן
נאצבעותיהן תמר שמן, ולמה נקרא שמן תמר? ע"ש תמר
שמעכה באצבעה,

[גראה שעשו כן כדי להציל את בעליהן מהוצאת שז"ל, מאחר שאין מתעברות
מביאה ראשונה, גם לפי שהיו חפצות להתעבר מיד, ואף למען לא יצטערו
בעליהן הרבה, ולא ישרו עינין בעצמן ביותר בבעילה ראשונה, כדרך הבחורין שאינן
בקיאות שגורמת להם טרדה והשרת בתולים (דמשו"ה פטור מק"ש הכונס את
הבתולה, ואפילו הוא נשוי, ושמא לכך ג"כ נחכונו שלא לבטלם מקבלת עול
מלכות שמים אפילו לשעה אחד), איברא קשיא לי טובא הך מילתא, אי הכי
אודא לה טענת בתולים בין טענת דמים, בין טענת פתח פתוח, דדילמא באצבע
מיעכה, ואי נימא מועכות של בית רבי מיהת לית להו טענת בתולים, ואי נמי
[באמת] לא הוּו בהו טענה מ"מ הביאו עצמן לידי חשד, דמאן מפיה, ומידי
הרהור דבעל לא יצאה בכך, שבודאי לבו נוקפו שמא ונתה ומחפה על עצמה
בשקר ואמרה לא פעלתי און, כי באצבע מיעכה כל כמינה ולא מפיה הוא חי, אם
לא פתי יאמין לכל דבר, ועל כרחינו צריכים אנו לומר שהיו עושות כך בפני
בעליהן, מוציאות בתוליהן בידיהן, ומראות להם הדם (ולחוש לשריטה בצפורן
באותו מקום חששה רחוקה היא, ואינו מדרך הסרט להיות מושך דם כשבירת
בתולים שהדם שותת מאד) ואי לא הכי לא ידענא מאי אידון ביה. יעב"ץ
בהוצאות וחידושים הגדפם בסוף הגמ' בהוצאת וגשל מהדורות נהרדעא שנת
תשנ"ה, אבל בשאר גמרות חסר כל המאמר].

אבני חן על מסכת יבמות

נפקא מבעלה קמא? אי במיאון, והאמר שמואל דלא בעיא אממוי
דליכא למיגזר משום גדולה, דאין גדולה יוצאת במיאון,

ואי בגט [שגירש את הקטנה בת ישראל] האמרה שמואל חדא
זימנא, דאמר שמואל מיאנה בו אינה צריכה להמתין
שלשה חדשים, נתן לה גט צריכה להמתין שלשה חדשים?

אלא בזנות [צריכה קטנה להמתין ג' חדשים],

דף ל"ה ע"א

וגזרו רבנן קטנה משום גדולה וגזי גזירת קטנה לא גזר משום דלא
שכיחא,

ומי גזרינן קטנה משום גדולה והתנן אם היו קטנות שאינן
ראויות לילד מחזירין אותן מיד?

אמר רב גידל אמר רב הוראת שעה היתה,

מכלל דהואי צממיה וכי מעשה כזה אירע צימי חכמים, והא שנים שקידשו
קמי ולא חזי מעשה? אלא כהוראת שעה היתה ולא היטה, דלא גזרינן
בה מ"ט חילוף לא שכיח וחילוף לא שכיח,

לישנא אחרינא, אמרי לה אמר שמואל כולן צריכות
להמתין שלשה חדשים חוץ מגזירת ומשחררת גדולה,

[ומדייק, מדקמי (בהאי חוץ גדולה) [בהו חוץ מגדולה] מכלל דצריכות להמתין
דקאמר בגדולות קמיילי. וכן בחכמת מנוח כתב שהם דברי המקשה, וראה גם
בתו"י, אבל בתוס' הרא"ש פ' שהיא המשך דברי שמואל] [אבל] קטנה
בת ישראל אינה צריכה להמתין ג' חדשים,

במאי [נפקא מבעלה קמא. רש"י לעיל] אי במיאון האמרה שמואל
חדא זימנא [דאמר שמואל מיאנה בו אינה צריכה להמתין שלשה חדשים,
נתן לה גט צריכה להמתין שלשה חדשים. לעיל ע"ב], אי בגט הא קאמר
שמואל דבעיא דאמר שמואל מיאנה בו אינה צריכה
להמתין שלשה חדשים נתן לה גט צריכה להמתין שלשה
חדשים?

אלא בזנות, וזנות בקטנה לא שכיח [ולכן לא גזרו שמתין ג'
חדשים],

[ושואל] גזירת ומשחררת גדולה דשכיח בהו זנות ליגזור שיממיו
כדי להצחין בין זרע שמרע שלא בקדושה לזרע שמרע בקדושה [פ' נחמיר עליהן
שיהיו צריכות להמתין, ואין לפרש ליגזור אטו בת ישראל דמהא לא הוה משני
מיד. תוס' הרא"ש], [והאמר שמואל חוץ מגזירת ומשחררת גדולה שאינה צריכה
להמתין?]

[יש שני חיובים: גזירת הכתוב למבול משום שנבעלה כדכתיב בויקרא ט"ו, וגם
למבול משום פולטת דילפינן בשבת פ"ו ע"א מדכתיב במ"ת היו נכונים לשלשת
ימים],

אמר ליה לפי שאין אשה מתעברת מביאה ראשונה [ולכן
כלה אינה צריכה טבילה] ולא שכנת זרע קרינן ציה דאין ראוי להזריע, ומיהו
מיעוטא משכנת זרע לא נפקא [אלא מאותה], הוילי והאי מקום ראוי להזריע הוא
צביאה שניה, ומשום נוגע בשכנת זרע נמי לא מיטמא דטומאת צית הסמרים לא
מטמאה, אלא שגזרת הכתוב היא צביאה וכן הוא במסכת נדה (דף מא:),

במאי קמיפלגי? רבנן [דלא פטרי בכלה, אלא בשלא כדרכה] סברי
[פ' דרשין] "שכבת זרע" פרט להעראה להעראה שלא הזריע, אי למ"ד
נשיקה אי למ"ד הכנסת עטרה [או אין האשה צריכה טבילה] "אותה" פרט
לשלא כדרכה,

ורבי יהודה סבר שלא כדרכה והעראה [שני הדברים דרבנן פטרי],
משכבת זרע נפקא שלא כדרכה אינו מקום זרע, העראה לאו שכנת זרע
הוא, דאין כאן זרע הלכך מרזייהו משכנת זרע מימעטי אותה פרט לכלה,

כי אתא רבין א"ר יוחנן כל ששהתה אחר [ביתת] בעלה
עשר שנים ונשאת שוב אינה יולדת,

אמר רב נחמן לא שנו אלא שאין דעתה להנשא אבל
דעתה להנשא מתעברת,

אמר ליה רבא לבת רב חסדא אשמו דרצא קא מרגני רבנן
אבתריך ששהית עשר שנים אחר צעליך הראשון, ורמי דר חמא הוה [בעלה
הראשון], אמרה ליה אנא דעתאי עלך הואי,

[אמר רבינו תם משום ההיא עובדא דפ"ק דב"ב (דף יב:)] דאמרה בת רב חסדא
תרווייהו קבעינא ודיתה מצפה שתתקיים נבואתה לפי שהיה לרבא אשה אחרת
איחרה לינשא לו ואפ"ה היתה מצפה לו. תוס'],

ההיא דאתיא לקמיה דרב יוסף אמרה לו ר' אנא שהיתי
אחר בעלי עשר שנים וילדתי, א"ל בתי אל תוציאי לעז על
דברי חכמים אמרה ליה לנכרי נבעלתי,

אמר שמואל וכולן הנשים שנבעלו [אבל נשים דתנן בהחולץ (לקמן דף
מא.) ובברייתא התם בגמ' (דף מב:) קאי. תוס'] צריכות להמתין מלהנשא
שלשה חדשים אחר ציאתן חוץ מגזירת [קטנה] ומשחררת
קטנה ואע"ג דסמך עובד' כוכבים ושפחה זנות הן, לא גזרו רבנן בקטנה
להמתין אחר צעילת גזרת ומשחררת כלום, ומדקאמר שמואל חוץ מגזירת קטנה
מכלל דכולן דקאמר אקטנות נמי קאי דקטנה בת ישראל צריכה להמתין ואע"ג
דלאו בת צנים היא ואין כאן הצמנה בין זרעו של ראשון לזרעו של שני גזר דה רבנן
משום גדו לה,

אבל קטנה בת ישראל צריכה להמתין ג' חדשים, ובמאי

אבני חן על מסכת יבמות

גזירת משוחררת גדולה ושפחה	אמר שמואל, צריכה להמתין, ולפי הא"ד סבר שמואל כר' יוסי שאינה צריכה להמתין דאשה מזונה מתהפכת,
הגזירת והשבויה ושנתיירו ושנתיחררו	צריכות להמתין ג' חדשים דברי רבי יהודה, רבי יוסי מתיר ליארם ולינשא מיד,
אנוסה ומפותה	צריכה להמתין ג' חדשים דברי ר' יהודה, ר' יוסי מתיר ליארם מיד,

שנינו במשנתנו ואם היו כהנות כו': כהנות זנות כהנים אין ישראלית לא בתמיה הוילי ואשת כהן היא אפילו בת ישראל נמי אסורה לבעלה כהן? אימא אם היו נשי כהנים,

נשי כהנים אין אם צעליהן כהנים נפסלו להן דאשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה נשי ישראלים לא בתמיה וכו' אם צעליהם של אלו ישראלים מי לא מופסלו נמי לכהונה שאם ימותו אלו לא ינשאו לכהנים, והאמר רב עמרם הא מילתא אמר לן רב ששת ואנהרינהו לעיינין ממתניתין כלומר הציא לנו ראייה ממשנתנו ואותה משנה לקמן בהבא על יבמותו (דף נו) אשת ישראל שנאנסה אף על פי שמותרת לבעלה מוהיא לא נתפשה (במדבר ה) הא נתפשה מותרת, אפ"ה פסולה לכהונה אם ימות בעלה?

אמר רבא הכי קאמר אם היו כהנות זנות כהנים ואפילו נשואות לישראל לא מהני האי זנות לאסרן לבעליהן נפסלו מן "התרומה" דבי נשייהו שאם ימות בעלה וזרע אין לה אינה שבה אל בית אביה כנעוריה, דפסיל לה האי זנות כדמניא לקמן באלמנה לכהן גדול (דף סח) כהנת לוייה וישראלית שבה עליה גר עמוני כו', ויליף טעמא מוצת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה,

ואע"ג דמוטבין [התם ס"ח ע"ב] ואימא נבעלה לפסול חייבי כרימות [שם מפרש רש"י דילמא אינה נפסלת אלא ע"י חייבי כריתות]? ומשנינן כי תהיה כמיז הקך דאית כהן היייה [רק אלו פוסלות אותה מתרומה] אלמא זנות דחייבי כרימות לא פסיל מאכילת תרומה [באמת כוונת הגמ' שם היא שגם בחייבי לאוין נפסלת, אבל כאן ס"ד שרק בחייבי לאוין ולא בחייבי כריתות]? הא הדך מיימנא התם [ס"ח ע"ב בסוף העמוד] קרא אחרינא [בויקרא כ"ב י"ג ובת כהן] כי תהיה אלמנה וגרושה [זרע אין לה ושבח אל בית אביה כנעוריה] למעוטי כתי ועד שאין לו אלמנות וגרושין זה [שפוסלה מתרומה], ומההוא קרא נמי נפקא לן חייבי כרימות דהא אין לו אלמנות וגרושין זה [ונמצא שחייבי כריתות פוסלות אותה מן התרומה], ומעיקרא פרכין הכי ואימא חייבי כרימות ולא חייבי לאוין [ולא שהיה הו"א שלא תיפסל ע"י חייבי כריתות]?

הוא [שמואל] דאמר כרבי יוסי דלא גזר [וכדמפרש. רש"י] טעמא דאשה מזונה מתהפכת [מתחלה מפרש הגמ' שמשמשות במוך, אבל לבסוף הגמ' חוזר ומפרש שמתהפכות] כדי שלא תתעצר, ומיהו ציראלית גזר שמואל זנות אטו נשואין שמתעצרת, ולא סבר כר' יוסי דלא גזר זהו כדאמר לקמן [ברך זה] בלנוסה ומפותה, אבל בגירות לא גזר [שמואל] זנות שנכנסת משום נשואין דנכנסת, דאפילו גזירת נשואה כיון דדעתה לאיגורי מתהפכת נמי כדי להצמין צין זרע קדושה לזרע שלא נקדשה כלקמן דתניא הגזירות והשבויה והשפחה שנפדו ושנתיירו ושנתיחררו צריכות להמתין ג' חדשים דברי רבי יהודה, רבי יוסי מתיר ליארם ולינשא מיד,

אמר רבה מ"ט דרבי יוסי, קסבר אשה מזונה משמשת במוך כדי שלא תתעבר,

א"ל אביי בשלמא גזירת כיון דדעתה לאיגורי מנמרה נפשה וממטיא מוך כהנה ומזומן לה כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה ובין זרע שנזרע שלא בקדושה, שבויה ושפחה נמי דשמעי' ממרייהו [שבערתם לשחרר אותם] ומנמרי נפשיהו, אלא יוצאת בשן ועין דלא הוה ידעת מעיקרא דעמידה להסתמך לא מיטרחא ומזדהר לאחיי מוך כהנה היכי משכחת לה,

וכי תימא כל דממילא [שלא ידעה לנמורי נפשה] מודה ר' יוסי [שצריכה להמתין], והתנן אנוסה ומפותה וישראלית והרי אונס ממילא הוא ואין לה מוך צריכה להמתין ג' חדשים דברי ר' יהודה, רבי יוסי מתיר ליארם ולינשא מיד?

אלא אמר אביי אשה מזונה מתהפכת שלא תתעבר [פ"י עושה כל מיני תהבולות שלא תתעבר] ואף יוצאה צנן ועין נמי ליכא השמא למפרך דכיון דהיפוך קל הוא לה ואין צו טורח מתהפכת היא דכל אשה מזונה אינה רואה להמעצר, ואידך [ר' יהודה שסובר צריכה להמתין הטעם ד] חיישינן שמא לא נתהפכה יפה יפה:

[וכן בזמא נ"ח ע"ב חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה, ועוד יש כמה פעמים הלשון יפה יפה בש"ס],

ישראלית במיאון	קמנה	אמר שמואל דלא בעי אמתוני, דליכא למיגזר אטו גדולה דאין גדולה יוצאת במיאון,
ישראלית קמנה בנט		אמר שמואל דבעי אמתוני דחיישינן אטו גדולה
ישראלית קמנה שזינתה	קמנה	צריכה להמתין דגזרו רבנן קמנה משום גדולה, ולפי הא"ד אינה צריכה להמתין דזנות בקמנה לא שכיח,
גזירת משוחררת קמנה	ושפחה	אינם צריכות להמתין דלא שכיחא,
ישראלית גדולה		צריכה להמתין כדי להבחין, ואף בזנות גזרינן משום נשואין,

אבני חן על מסכת יבמות

פרק רביעי החולץ ליבמתו

דף ל"ה ע"ב

מתני': החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת [לא בעי למימר החולץ למעוברת, משום דלאו אורח ארעא, וכל שכן בסיפא דהכונס שהיה רשע אי מכנים לאשת אחיו מעוברת דרובן יולדות ולד של קיימא. גמ"י] **וילדה, בזמן שהולד של קיימא הוא מותר בקרובותיה** דלאו מליצה היא דהא לא צעיל והיא מותרת בקרוביו ולא פסלה מן הכהונה,

[לקמן ק"ד ע"ב על המשנה החרש שנחלץ כתב הנמ"י ז"ל לא נאמר הלשון הזה בדקדוק בכולהו מכילתין אלא בבאן, דבכל דוכתא אמרינן החולץ גבי יבם ואף על פי שהוא נחלץ, ונראה טעם הדבר מפני שהיבם מסייע בחליצה, כיון שצריך שיתכוין לחלוץ, וגבי חרש דלאו בר כוונה נקט שנחלץ וכן פירש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שלו],

אין הולד של קיימא הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו [קרוצומיה וקרוציו] מפרש לקמן צמחני הקדנאסרות על האש מחמת אשתו וקרוציו שנאסרים על האשה מחמת צעלה ופסלה מן הכהונה [שהיא חלוצה מעלייתא],

הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת וילדה, בזמן שהולד של קיימא יוציא [לכאורה אינה צריכה גמ, שהרי היא חייבי כריתות דלא תפסי בה קידושין] **וחייבין בקרבן** [חטאת] שצעל אשת אח שלא צמקוס

אבני חן על מסכת יבמות

מזה, ואם אין ולד של קיימא שהיה נפל יקיים,

ספק בן תשעה לראשון, ספק בן שבעה לאחרון יוציא והולד כשר ממנו נפסד [שאם הוא ולד של ראשון הרי הוא ולד כשר, ואם הוא של שני הרי מות אחיו בלא בנים, ובולד זה הוא מקיים שם אחיו המת] וחייבין באשם תלוי:

גמ': איתמר החולץ למעוברת והפילה, רבי יוחנן אמר אינה צריכה חליצה מן האחין דהך חליצה מעלימא היא, ר"ל אמר צריכה חליצה מן האחין,

ר' יוחנן אמר א"צ חליצה מן האחין, חליצת מעוברת שמה חליצה היכא דהפילה דליגלא מילתא דצמ חליצה הוה וביאת מעוברת שמה ביאה, ור"ל אמר צריכה חליצה מן האחין חליצת מעוברת לא שמה חליצה וביאת מעוברת לא שמה ביאה,

במאי קמפלגי? איבעית אימא קרא ואיבעית אימא סברא, איבעית אימא סברא רבי יוחנן סבר אם יבא אליהו ויאמר דהא דאיעברא מפולי מפלה, מי לאו בת חליצה ויבום היא, השתא נמי תגלי מילתא למפרע,

[פ' שכל החסרון עכשיו שהאשה מעוברת הוא, שחסר לנו הידיעה מה יהיה סופה בעיבור זה, אבל אם היינו יודעים באיזה אופן שיהיה שעיבור זה אין סופה להתקיים היה מועיל הייבום או החליצה],

ור"ל אמר תגלי מילתא למפרע לא אמרינן,

ואיבעית אימא קרא רבי יוחנן סבר דברים כה וכן אין לו אמר רחמנא והא לית ליה, ור"ל סבר וכן אין לו עיין עליו,

איתיביה ר' יוחנן [דאמר חליצת מעוברת שמה חליצה] לר"ל [דאמר לא שמה חליצה] אין הולד של קיימא הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ופסלה מן הכהונה, בשלמא לדידי דאמינא חליצת מעוברת שמה חליצה משום הכי פסלה [מן הכהונה], אלא לדידך דאמרת חליצת מעוברת לא שמה חליצה אמאי פסלה מן הכהונה?

א"ל מדרבנן ולחומרא דלמא אחי למישרי חלוזה לכהונה, דלא ידעי דהוא מעוברת (בעלמא. ד"ס),

איכא דאמרי איתיביה ריש לקיש [דאמר חליצת מעוברת לא שמה חליצה] לר' יוחנן אין הולד של קיימא הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הכהונה,

בשלמא לדידי דאמינא חליצת מעוברת לא שמה חליצה [וכיון שמת הולד צריכה לחזור ולחלוץ] היינו דקתני פסלה מן הכהונה לחומרא, ולא קתני (בשדלא) [בשדדיהו]. דצט, ממר, [צ] אינה

צריכה חליצה מן האחין [דהא היא צריכה חליצה עוד פעם], אלא לדידך דאמרת חליצה מעלימא היא אינה צריכה חליצה מן האחין מיבעי ליה לישמעון הא דאיה צריכה חליצה, ואנא ידענא דאסורה בקרוביו ופסלה מן הכהונה?

א"ל אין הכי נמי, ואידי דתנא רישא לא פסלה תנא סיפא פסלה ולא תנא חליצה, דהתם לא מצי למימר וצריכה חליצה [דהא יש ולד של קיימא ופטורה מן החליצה לגמרי], תנא נמי סיפא פסלה ולא אידי בחליצה,

איתיביה רבי יוחנן [דאמר חליצת מעוברת שמה חליצה] לר"ל אין הולד של קיימא יקיים הכונס יצמתו ונמצאת מעוברת בשלמא לדידי דאמינא חליצת מעוברת שמה חליצה וביאת מעוברת שמה ביאה, משום הכי קתני יקיים דלא מנריך ציאה לאחר שהפילה, ואם צא לגרשה בגט מגרשה דאפטרה לה ציאה קמימא, [דציאת ?] מעוברת שמה ציאה, דקס"ד יקיים דקתני מתני' לאו חוצה היא אלא הסירה משום דתנא רישא אם הולד של קיימא יוציא, אלא לדידך דאמרת חליצת מעוברת לא שמה חליצה וביאת מעוברת לא שמה ביאה יחזור ויבעול ויקיים מיבעי ליה?

מאי יקיים, יחזור ויבעול ויקיים, דלא סגי [בלאו הכי. יעב"ץ],

איכא דאמרי איתיביה ר"ל [דאמר חליצת מעוברת לא שמה חליצה] לרבי יוחנן [אם כנס את יצמתו ונמצאת מעוברת אם] אין הולד של קיימא יקיים, בשלמא לדידי דאמינא חליצת מעוברת לא שמה חליצה וביאת מעוברת לא שמה ביאה, היינו דקתני יקיים [פ' יקיים בקום ועשה] יחזור ויבעול ויקיים דלא סגי בלאו הכי דלא מיפטרה צלא ציאה לאחר שהפילה, דאם לא יחזור ויבעול לא מצי למפטרה בגט דאין אדם יכול להוציא את יצמתו בגט אלא"כ כנסה מחלה, וציאת מעוברת לאו שמה ציאה וצחליצה נמי לא אפשר למפטרה הוציא ומ"מ צא עליה אלא לדידך דציה יוציא צגט רצה יקיים מיבעי ליה?

אח"נ אידי דתנא רישא יוציא, תנא נמי סיפא יקיים,

מיתיבי [שנינו בבביתא] הכונס את יצמתו ונמצאת מעוברת הרי זו לא תנשא צרתה, שמא יהא ולד בן קיימא [ואו היא וצרתה פטורות מן הייבום], [ושואל מיד] אדרבה כי הוי הולד בן קיימא מיפטרה צרתה?

אלא אימא שמא לא יהא הולד בן קיימא ונמצאת זקוקה ליבם וציאת מעוברת לא שמה ציאה ואי ס"ד ביאת מעוברת שמה ביאה אמאי לא תנשא צרתה תיפטר בביאה של חבירתה [פ' ממו"ג] תנשא, אי הולד בר קיימא הרי ודאי פטורה, ואי אין הולד של קיימא הרי בא עליה ותיפטר צרתה ע"י?]

אמר אביי בביאה כולי עלמא לא פליגי דלא פטרה, [פ' ואפילו ר' יוחנן, ולית ליה לאביי הא דאמרינן לעיל דאיתביה ר' יוחנן לריש

אבני חן על מסכת יבמות

לקיש מה טעם מייבמין, וכבר דחד מתלמידיו דאותבה אליבא דרבי יוחנן, דסבר דרבי יוחנן אפילו בביאה פליג,

וא"ת ולאביו מאי טעמא דמורה רבי יוחנן בביאת מעוברת דלא שמה ביאה טפי מחליצה, דהא סברא וקרא דנקמטין ליה לעיל אם כן איתנהו בביאה כמו בחליצה? וי"ל דקסבר דכיון דביאה דאיסורא היא, שמה תלד ולד של קיימא, דין הוא דביאה דאיסור לא תקנה, אבל בחליצה ליכא איסורא. רמ"א.

כי פליגי בחליצה, [אלא בהא פליגי] רבי יוחנן סבר חליצת מעוברת שמה חליצה ביאת מעוברת לא שמה ביאה, ר"ל סבר ביאת מעוברת לא שמה ביאה, וחליצת מעוברת לא שמה חליצה,

אמר ליה רבא מה נפשך אי ביאת מעוברת שמה ביאה חליצת מעוברת שמה חליצה ואי ביאת מעוברת לא שמה ביאה חליצת מעוברת נמי לא שמה חליצה, דהא קי"ל

דף ל"ו ע"א

דכל העולה ליבום דניאמה פוטרה עולה לחליצה דכתיב (דברים כה) אם לא יתפוך האיש לקחת יצמתו וחלצה וכו' וכל שאין עולה ליבום אינו עולה לחליצה?

אלא אמר רבא הכי קאמר [אינו משנה כלום בלשון הברייתא אלא מפרשה לשיטת ר"י] הכונס יבמתו ונמצאת מעוברת הרי זו לא תנשא צרתה שמה יהא ולד בן קיימא, וביאת מעוברת נולד של קיימא לדברי הכל לא שמה ביאה דטעמא דרבי יוחנן משום (שמה) [ש"ס. רש"ש] יצא אליה ואלמר נפל הולד, והכא ליכא למימר הכי [דהא הוי ולד של קיימא] וחליצת מעוברת לא שמה חליצה [לפי סברת רבא שכל שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה, וכיון דחיישין שהולד יהא בן קיימא, לא תנשא הצרה] והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם,

תניא כוותיה דרבא, הכונס יבמתו ונמצאת מעוברת הרי זו לא תנשא צרתה, שמה יהא ולד בן קיימא, ואין ביאה וחליצה פוטרת [באופן זה, כיון שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה] אלא ולד פוטר, והולד אין פוטר עד שיצא לאויר העולם,

טעמא דשמה יהא ולד בן קיימא הוא, הא לא הוי ולד בן קיימא דלמפרע נמי יבום היא, הוה מיפטר צרתה ואין צריך לחזור ולנעול לאחר שהפילה ליבא תיהוי תיובתא דר"ל?

אמר לך ר"ל הכי קתני הכונס יבמתו ונמצאת מעוברת הרי זו לא תנשא צרתה שמה "לא יהא" הולד בן קיימא כלומר לא קמי שמה יהא אלא שמה לא יהא [ור"ל לשיטתו דחליצת מעובר לא שמה חליצה] וחליצת מעוברת לא שמה חליצה וביאת מעוברת לא שמה ביאה [ולכן צריך להמתין שלא תנשא עד לאחר מ' חדשים שאם לא יהיה הולד בר קיימא יהיה צריך לחזור לייבום או לחלוץ],

והאי דקתני סיפא ולד אינו פוטר כו' דמשמע דנשל קיימא מיירי # [צ"ע דלא מיירי באף צד, אלא מברר שני צידי הספק אם יהיה בר קיימא או לא] הכי קאמר, וא"ת הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים ולד מעליא ילדן ונסי דניאמה לא פטרס מיהו פטורה משום הולד, ה ולד אין פוטר עד שיצא לאויר העולם,

[עד שיצא לאויר העולם הו, משמע הא יצא הו, אעפ"י שמת בתוך שעה פוטר מן התורה. ראמ"ה], [מקשים כאן הא אשה זו היא דבר שיש לה מתירין לאחר מ' חדשים, ואיך ס"ד גזק בה בטר רוב?],

א"ר אלעזר [בן פרט] אפשר איתא להא דריש לקיש [דקא מוקמינן לקמן הילכתא כוותיה. ר'] ולא תנן לה במתניתין, נפק דק ואשכח [התיו"ט על אבות פ"ב מ"ט דתנן אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה וכו', כתב, כדאמרינן בעלמא נפק דק ואשכח, המכוון בכל זה יציאת השכל והשתוממו להתבונן בעיון ולהשכיל היטב],

דתנן האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים ואין לו בנים, ובאו ואמרו לה מת בעלך, הרי זו לא תנשא קס"ד אפילו ע"י חליצה קאמר דלא תנשא לשוק לעולם ולא תתייבם עד שתדע שמה מעוברת היא צרתה אותה צרתה שהלכה עמו אצל אי שמה עליה שאינה מעוברת תתייבם ולא חיישין שמה נשא בעלה אחרת צמדיהם הים ולהכי תנן היא צרתה והכי מפרש צ"פ האשה, [דלכי ידעה דלא הוות מעוברת תתייבם או תחלוץ ותנשא לשוק. ר'],

[ומדריק ר' אלעזר] בשלמא יבומי לא [שמה מעוברת צרתה] שמה יהא ולד בן קיימא ויפגע באיסור אשת אח [שיש לה בנים שהיא אסור] דאורייתא,

אלא לא תחלוץ ותנשא לשוק אמאי אי חליצת מעוברת שמה חליצה תחלוץ ממנה נפשי, דכין צרתה מעוברת וצין אינה מעוברת הרי חליצה פוטרת? [אלא ודאי דהלכה כר"ל דחליצת מעוברת גם אם צרתה מעוברת אינה חליצה, וממשיך לבאר].

בשלמא תחלוץ [האשה שהלך בעלה] בתוך מ' ותנשא בתוך מ' שמת [פ' מהזמן שודאי לה שמת כבר] לא אפשר ד היינו ספק דנן ט' לראשון או בן ז' לאחרון,

[דהיינו ספיקא שמה יהא ולד צרתה בן קיימא ואין ביאה וחליצה פוטרתה אלא ולד פוטר והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם. ר.], דאפילו נשאת צ' ימים בתוך ג' חדשים וילדה בסוף ט' לנעול הראשון אכתי איכא למימר שמה בן ז' לאחרון הוא, ואע"פ שאין אלא ו' חדשים וצ' ימים, דקי"ל (ר"ה דף יא) יולדת לו' יולדת למקוטעין, ואע"ג דהיא לאו ודאי [ראה ד"ס] מעוברת [אלא ספק], דהא מדקתני שמה מעוברת צרתה מכלל דאחר זמן מרובה שהלך בעלה למדינת הים קמיירי, לא פלוג רבנן צנשים אלא כולן צריכות להמתין,

אבני חן על מסכת יבמות

אמר רבא הלכתא כוותיה דר"ל בהני תלת,

הלכתא כוותיה דר"ל בהני תלת:

1. דחליצת מעוברת לא שמה חליצה,
2. המחלק נכסיו על פיו ריבה לאחר ומיעט לאחר והשוה להם את הבכור דבריו קיימין, ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום, כתב בין בתחלה בין בסוף בין באמצע משום מתנה דבריו קיימין,
3. הכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו, האב אינו יכול למכור מפני שנתנן לבן, והבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב,

1. חדא הא דאמרין [דחליצת מעוברת לא שמה חליצה],

2. איך דתנן, המחלק נכסיו על פיו אחרי דברי פיו, ולא בסתם ירושה נשתיק ריבה לאחר ומיעט לאחר [אן] והשוה להם את הבכור דבריו קיימין דלכולן נתן בחייו, ואין כאן ירושה לטוב בבורה, ולא הפשוטים לטוב בשוה, אלא מה שריבה ריבה ומה שמיעט מיעט,

ואם אמר משום ירושה פלוני ירש שדה פלונית ופלוני שדה פלונית לא אמר כלום שהמנה על מה שכתוב במורה, ותנאו בטל הואיל ולא חילק לפשוטים בשוה ולבכור פי שנים, כתב בין בתחלה נתנן שדה פלונית לפלוני וירשנה בין בסוף ירשה ותנן לו בין באמצע ירשה ותנן לו וירשה משום מתנה דבריו קיימין,

דף ל"ו ע"ב

ואמר ר"ל לעולם לא קנה, עד שיאמר פלוני ופלוני ירשו שדה פלונית ופלונית שנתתם להם במתנה וירשום לא אמרתינן פליג אלא הסם ביש נחלין פליגי אמוראי דזיוקא דמתני' דכי אתא רבין אמר ירש פלוני שדה פלוני ותנן שדה פלוני לפלוני, רבי יוחנן אמר קנה אפילו האי דירשה דמדאדכר לשון מתנה בהאי שטר ז'אף לחד מינייהו, כולו נמי מתנה ניהו, ור"ל אמר לעולם לא קנה ההוא דירשה דאמרין להאי הוה מתנה ולהאי ירושה עד שיאמר כו' דתיקן לשון מתנה אמריוהו,

3. ואידך דתנן, הכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו שכתב מהיום ולאחר מיתה ואין לאב בהן אלא אפילו פירות בחייו האב אינו יכול למכור מפני שנתנן לבן, והבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב, מכר האב, מכורין לאכול הלוקח פירות כל ימי חי' האב שזכה בזכות שהיה לו להם בהן עד שימות הוא, מכר הבן אין ללוקח כלום עד שימות האב,

ואיתמר, מכר הבן בחייו האב ומת הבן בחייו האב ר' יוחנן אמר לא קנה לוקח אפילו לכשימות האב דקנין פירות שהיה לו לאב נכנסים הללו כקנין הגוף דמי ואין מכירת הבן מכירה ומתניתין דקמי' אין ללוקח בהן כלום עד שימות האב הא כשימות האב יש לו הסם דמית האב בחייו הבן ונתקיימה המתנה ומה מכר ראשון לשני כל זכות שכתב לידו אכל מת הבן לא זכות לידו

אלא תחלוץ בתוך תשעה ותנשא לאחר תשעה,

[אלא תחלוץ בתוך ג' ותנשא לאחר ג'. כך היה הגירסא לפי רש"י ומקשה עליה] וקשה לי היכי מצי לאתווי הכי, נהי נמי דחליצת מעוברת שמה חליצה הני מילי צנפן, אכל הכא הא איכא למיחש שמא צרמה מעוברת צולד בן קיימא ואין ציאה וחליצה פוטרת בה לדברי הכל אלא ולד, והולד אין פוטר עד שינא לאור העולם? ונראה צעירי דה"ג בשלמא תחלוץ בתוך ט' ותנשא בתוך ט' לא, דהיינו ספק שמא יהא ולד צרמה בן קיימא ואין ציאה וחליצה פוטרת אלא ולד, והולד אין פוטר עד שינא לאור העולם,

ול"ג אי ט' ב' לראשון ופירשוהו היה בספרים משוברים,

אלא [הבי גרסין] תחלוץ בתוך ט' ותנשא לאחר ט' ממנה נפסק, אי מיעברא צרמה והפילה, או לא מעוברת הוא, הרי חלצה זו, ואי ולד של קיימא הוה הרי ינא לאור העולם,

אלא לאו משום שמא מעוברת צרמה היתה בשעת חליצה ואין הולד של קיימא והיה חליצה לא פטרה כר"ל הואיל ואחת מהן מעוברת לא שייכא חליצה ההיא שעתא דאמרין עיין עליו [וראה תו"י],

ולטעמין [סתמיה דגמ' חוזר להקשות על ר' אלעזר] אי טעמא דלא תחלוץ משום ספק מעוברת צרמה בשעת חליצה היא תחלוץ ותנשא לאחר ט' דהשתא ודאי לאו מעוברת היא ותנשא, ומ"ט קמי' עד שמדע [דמשמע] ואפי' לסוף כמה שנים, [תיבא דלא מסיק אדעתיה האי ולטעמין דפרך. תוס'']?

אלא בר מינה דההיא [אלא יש טעם למה לא תחלוץ, ואין מכאן ראיה לר"ל] כלומר מהיהא לא תידוק סיעתא לר"ל, דהא דקמי' לא תחלוץ בתוך ט' ותנשא לאחר ט', הסם טעמא לאו משום ספק יצמה לשוק הוא אלא כ דאביי בר אבא דאצי צר אבין ורב חיננא בר אביי דאמרי תרווייהו שמוא יהא ולד צרמה בן קיימא וגמא חליצתה שלא לצורך וכשרה לכהונה ומי שראה בחליצה מחזיקה כפסולה לכהונה ואח"כ צריך להכריז דעו שזו לא פסלתה חליצתה וגמא אתה מצריכה כרוז לכהונה,

ולצרכה? דלמא איכא איניש דהוי בחליצה ולא הוי בהכרזה, ואתי למימר קשרי חלוצה לכהן,

[הגם שכבר דחה ראייתו של ר"ל, בא אביי להקשות עליו עוד], [אף מעצם הדברים אין ממשנה זו ראיה לר"ל. שט], א"ל אביי מיד לא תחלוץ ולא תתייבם קתני דמידוק מינה סיעתא לר"ל לא תנשא ולא תתייבם קתני דלא תנשא לשוק בלא חליצה לסמוך ולומר צרתי ילדה לצעלי, אע"פ שרוב נשים יולדות, אבל אי חליץ לה חלצה אפי' בתוך ט' הכי נמי דשריא דמשתריא לאחר ט' דציאת מעוברת וחליצתה שמה ציאה וחליצה,

תניא כוותיה דריש לקיש החולץ למעוברת והפילה צריכה חליצה מן האוחין [דחליצת מעוברת לא שמה חליצה],

[וכיון דתניא כוותיה דר"ל יהיה מכאן פירכא לר' יוחנן, ומתוך כך אומרת הגמ' לקמן מ"א ע"ב ולאוי מ'י אוחבניה לר' יוחנן חדא זימנא],

אבני חן על מסכת יבמות

וריש לקיש אמר קנה לוקח,

דף ל"ז ע"א

ר' יוחנן אמר לא קנה לוקח קנין פירות כקנין הגוף דמי,
ור"ל אמר קנה לוקח, קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי:

באורתא אמר רבא הכי כדקאמרם ובצפרא הדר ביה ושמעתי
מפיו שאינה חולצת, א"ל שריתו יהא רעוא דתשתרו אף תרבא
הבא גבי מעוברת חבירו ומינקת חבירו הנשואה לכהן מאי
לר' יהושע בריה דרב אידי קבעי לה מי עבוד רבנן תקנתא לכהן דאע"ג
דלשראל בעינן יוציא בגט עד שיגיע זמנו הסם הוא דלכשיגיע זמנו מצי לאהדורה
אכל הכא דאי מגרש לה לא מצי מהדר לה חסגי בהפרשה בעלמא או לא אמר
ליה הכי השתא בשלמא התם כיון דאיכא רבנן דפליגי
עליה דרשב"ג דאמרי אע"ג דלא שהא ולד מעליא הוי גבי
אשת כהן כיון דלא אפשר עבדינן כרבנן וסמכין אולד אבל
הבא כמאן נעביד אי כר' מאיר הא אמר יוציא ולא יחזיר
עולמית ואי כרבנן האמרי בגמ',

איתמר קדשה בתוך שלשה שום אלמנה או גרושה וברח פלוגי
בה רב אחא ורפרם חד אמר משמתינן ליה וחד אמר
עירוקיה מסתייה לא בעי למיכפיה דלכתוב גט דגלי דעמיה דלא בעי לכתוב
עד זמנו הוה עובדא ואמר להו רפרם עירוקיה מסתייה:

שנינו במשנתנו ספק בן תשע וכו': אמר ליה רבא לרב נחמן
לימא הלך אחר רוב נשים ורוב נשים לתשעה ילדן ולייתי
חטאת דודאי בר קמא הוא ואשת אח בת בנים בעל? אמר ליה נשי דידן
לשבעה ילדן א"ל נשי דידכו הוו רובא דעלמא א"ל הכי
קאמינא רוב נשים ילדן לתשעה ומיעוט לשבעה וכל
היולדת לתשעה עוברת ניכר לשליש ימיה וזו הואיל ולא
הוכר עוברת לשליש ימיה איתרע ליה רובא דאי הוכר לא הוה
מספקא לן,

אי "כל" היולדת לתשעה עוברת ניכר לשליש ימיה הא
מדלא הוכר לשליש ימיה דכתיב ויהי כמשלש חדשים (בראשית לח)
עוברת ודאי בר שבעה לבתראה הוא?

אלא אימא רוב היולדת לתשעה עוברת ניכר לשליש ימיה
והאי מדלא הוכר לשליש ימיה איתרע ליה רובא דלא משדיה
בחד רוב נשים אלא ספק בחד מיעוט ספק בחד רוב,

ת"ר ראשון דספק הוה ראוי להיות כהן גדול ממנה נפשו ושני אס
קיימה עד שילדה לו בן ודאי ממזר מספק שמה ראשון בן המה הוה וקאי עליה
בכרת ואשתמכס האי שני ולד חייבי כריתות וממזר ממזר מספק רבי
אליעזר בן יעקב אומר אין ממזר מספק מאי קאמר ר"א בן
יעקב היכי מצי לאפוקי מספק ממזר?

אמר אביי הכי קאמר ראשון ראוי להיות כהן גדול ושני
ספק ממזר ואסור בממזרת [ספק ממזר הוין] ואסור בממזרת ובכשרה
ר' אליעזר אומר אינו ספק ממזר [אין ממזר מספק] אלא ודאי

שנינו במשנתנו אין הולד של קיימא כו': תנא משום רבי
אליעזר ר' אליעזר פליג אסיפא דמתני', וקאי אלאין הולד של קיימא יקיים
וקאמר איהו אע"פ שאין הולד של קיימא קנסינן ליה דיוציא בגט משום דנכנס
לספק איסור אשת אח ואע"ג דהשתא איגלאי מילתא דייבוס מעליא הואי ומיהו
בגט בלא חליה סגי אמרו יוציא בגמ',

אמר רבא ר' מאיר ור' אליעזר אמרו דבר אחד דר"מ נמי קנים
את הטושא מעוברת חבירו ומינקת חבירו לגרשה אשה שמת בעלה והיא מעוברת או
מניקה אסורה להנשא עד עשרים וארבעה חדש שכן חינוך יונק רבי אליעזר
הא דאמרן ר"מ דתניא לא ישא אדם מעוברת חבירו
ומינקת חבירו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית דברי ר'
מאיר וחכמים אומרים יוציא ולכשיגיע זמנו לכנוס לסוף כ"ד
חדש יכנוס א"ל אביי ממאי דלמא לא היא עד כאן לא קאמר
ר' אליעזר הכא אלא משום דקפגע באיסור אשת אח כלומר
שהיקל להכנס לספק אשת אח שיש לו בנים דלמא הוה ולד של קיימא הלכך קנסינן
ליה דאורייתא אבל התם דרבנן כרבנן סבירא ליה אי נמי עד
כאן לא קאמר רבי מאיר התם אלא משום דרבנן דמעוברת
חבירו מדרבנן היא וקא מוזלי בה ומשום הכי קנסוהו דלא ליחי אחרינא למיעבד
הכי וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה אבל
הבא יבמה מעוברת מדאורייתא דאורייתא היא מפרש פרשי מינה
ובדילי מינה ולא בעי למיכנסיה להאי אטו אחריני,

אמר רבא ולדברי חכמים דאמרי לכשיגיע זמנו לכנוס מיהו עד
שיגיע הזמן יוציא בגט ולא סגי ליה בהפרשה בעלמא יוציאא בגמ' אמר מר
זוטרא דיקא נמי דקתני יוציא וחכמים אומרים יוציא ולא קתני
יפריש ש"מ,

א"ל רב אשי לרב הושעיא [רש"י לקמן ל"ז ע"א גורם יהושע] בריה
דרב אידי התם תנן משום דקבעי למבצי הכא מאי רשב"ג אומר כל
ששהא משולד חי באדם להכי נקט בחדס דחיי סיפא וצבהמה ח' ימים ל'
יום אינו נפל ופוטרי את אמו מן החליצה הא לא שהא ספיקא הוי
וחולצת ולא מתייבמת ודוקא אי מספקא לן אי כלו לו חדשיו אי לא אכל אי קיס לן
דכלו לו חדשיו תנן במסכת נדה (דף מג) חינוך בן יומנו פוטרי מן הייבוס
ואיתמר מת בתוך ל' יום בן היבמה ונתקדשה לשוק בחזקת שפטורה
משום בנה ועמדה ונתקדשה רבינא משמיה דרבא אמר אם
אשת ישראל היא אס זה שקדשה ישראל הוא שאס תחלוץ מן היבס לאחר
קדושין לא תיאסר על בעלה חולצת חולצת ואם אשת כהן היא שאס
תחלוץ תיאסר עליו אינה חולצת וסמכין אולד רב משרשיא משמיה
דרבא אמר אחת זו ואחת זו חולצת אמר ליה רבינא לרב
משרשיא

אבני חן על מסכת יבמות

היכי דלא תקשי

דף ל"ז ע"ב

הלכתא אהלכתא דקיימא לן משנת ר"א ד"י קב ונקי במסכת גיטין (דף 10),

אמר אביי מנא אמינא לה דכל ספיקא לר' אליעזר בן יעקב כודאי משוי ליה, דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר הרי שבא על נשים הרבה ואין יודע על איזהו מהן בא, וכן היא שבאו עליה אנשים הרבה ואינה יודעת מאיזה מהן קבלה נמנעה, נמצא אב נושא את בתו ואח נושא את אחותו ונתמלא כל העולם כולו ממזרין [פ"ה הא לך ד] מספק קרו להו ממזרים ועל זה נאמר ויקרא יט ומלאה הארץ זמה,

ורבא אמר לך הכי קאמר [דיומה אין הכוונה על ממזרים ודאי, אלא ספק, דיומה הוא נוטריקון] זו מזה היא לנן ספק,

יתר על כן דלפי' הכא, דע"י נישואין הוה, והדבר מפורסם, גזר ר"א בן יעקב אמר ר' אליעזר בן יעקב לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת, שמא יודווגו זה לזה ונמצא אח נושא את אחותו,

[גם אם נשארו אחיות כאן יכול לבא לידי מבשול, ולכן הבטיח הקב"ה לאברהם אבינו ואגדלה שמך שאודיע בטבעך בעולם, שהרי אברהם ושרה השאירו אחותיהם כאן והלכו למדינה אחרת. ראה פניני הדרך בשם פרדס יוסף],

איני והא רב כי איקלע לדרדשי [מכריו] ואמר מאן הויא ליומא מי חפסה לינשא לימים שחטעכז כאן, ורב נחמן כי איקלע לשכנציב [מכריו] ואמר מאן הויא ליומא?

שאני רבנן דפקיע כ"ע צ שמייהו וקוראין לזמו על שמו, ואם יצא צנו ממקום אחר ישמע שהיא צמ אציו ויפרוש,

והאמר רבא תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב שבעה נקיים שמה מחמת חימוד פרסה נדה נשעה שנתפייסה? רבנן שלוחייהו הוו משרדרי נשעה יומי קודם צילמן ומודעי להו,

ואיבעית אימא לרבנן יחודי בעלמא הוא דמייהדי להו, דאמר מר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו,

תנא רבי אליעזר בן יעקב אומר לא ישא אדם אשתו ודעתו לגרשה משום שנאמר [עיי' שב שמעתתא שער ב' אות י"א בשם תלמידי הרשב"א דהיכי דאמרו חכמים "משום שנאמר" אינה אלא מדרבנן] משלי ג אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך; [ההבדל בין רעך - לרעה, הוא 15 במספר י"ה, וידוע מה שמפרשים איש ואשה

ממזר [כודאי ממזר הו] ומותר בממזרת דקסנר ספיקן צודאן מותר [בהלל לקמן],

רבא אמר הכי קאמר ראשון ראוי להיות כהן גדול ושני ממזר ודאי [הו] מספק כלומר מתוך ספק זה נעשה כודאי ממזר ומותר בממזרת, ורבי אליעזר בן יעקב אומר אין ודאי ממזר מספק אלא ספק ממזר ואסור בממזרת,

וקמיפלגי אביי ורבא בדרבי אלעזר דמר מוקי רבי אליעזר בן יעקב להיתירא ומר מוקי ליה לאיסורא פליגי דדרי אליעזר דתנן רבי אלעזר אומר ודאן בודאן מותר, ודאן בספקן [אסור] שמה הספק כשר הוא ונמלא צא ממזר צקהל וכן ספק ממזר בספק ממזרת דשמה זה פסול זה כשר וספקן בודאן וספקן בספקן אסור,

ואלו הן ספקן שתוקי שקורא אציו ואמו משתקמו ואסופי שנאסף מן השוק וצנולוהו איכא למינש שמה מפסול נמנעה וכותי אין מקדיע על קידושי כסף ושטר דלית ליה גזירה שוה דקיימה קיימה וכי מקדש חד מנסבא ללדך לפיכך כולן ספק ממזרים הם שמה נמקדשה אמו לאחר ואמר רב יהודה אמר רב הלכה כר' אלעזר,

כי אמריתה קמיה דשמואל רב יהודה מסיים למילתיה ואילך כי אמריתה להא שמעתא דרב אמר הלכה כר"א קמיה דשמואל אמר לי כו' אמר לי הלל שנה עשרה יוחסין עלו מבבל כהני לויי וישראלילי חללי גירי חרורי [עבדים משוחררים. ר'] ממזרי נתיני גבעונים שנתגיירו בימי יהושע בערמה ויש בהן עד עדות דכתיב (יהושע ט) וימנע יהושע חוטאי עמים ושואבי מים לעדה שתוקי ואסופי, [המשפחות היו מכניין כך בבבל בלשון ארמי. ר']

וכולן מותרין לבא זה בזה [אלמא ספיקן בודאן מותר כגון ממזרי בשתוקי ואסופי וכל שכן ספיקן בספיקן. ר'], אי אמרת ספיקן צודאן מותר וכ"ס ספיקן בספיקן היינו דמשכחמ ליה כולן מותרין זה בזה כהניס לויס וישראלילס מותרין זה בזה, לויי וישראלילי חללי גירי וחרורי עבדים משוחררים מותרים זה בזה, גירי חרורי ממזרי ונתיני שמוקי ואסופי מותרים זה בזה דקהל גרים לא איקרי קהל, לפיכך ממזרים מותרים בהן, וכסדר הזה שניס צקדושין (דף טז).

ואת אמרת הלכה כרבי אלעזר שאין ממזר מותר בשתוקי ולא שמוקי בשתוקי ולא שמוקי באסופי [לפי הדקדוק היה צ"ל בשתוקי באסופי וב"ה בריב"ן, אבל הכוונה על שני המינים ישר והפך ממזר בשתוקי, ושתוקי בממזרת וכו'] [א"כ לא משכחמ לה כולהו מעורבים],

אביי סבר לה כשמואל דאמר הלכה כהלל [דספיקן בספיקן מותר], ומוקי לה רבי אליעזר בן יעקב אליבא דהלכתא, כי היכי דלא תקשי אהלכתא

רבא סבר לה כרב דאמר הלכה כר' אלעזר [דספיקן בספיקן אסור], ומוקי לה לדרבי אליעזר בן יעקב אליבא דהלכתא, כי

אבני חן על מסכת יבמות

שכינה שרויה ביניהם דהיינו השם י-ה, ואם דעתו לגרשה מסיר את השם ונעשה מרעך - רעה. פניו הרף עיי"ש],

[אופן ראשון]:

ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא ספק אמר אנא בר מיתנא הוא ונכסי ידידי הוא ויבם אמר את בראי ידידי את ולית לך ולא מידי בנכסי הוי ממון המוטל בספק שאין זה מוחזק בזה יותר מזה דאם זה בן המת אין ליבם בזה כלום ואם בן היבם הוא אין לו בזה כלום הלכך אין כאן מו"א מחזרו להטיל עליו הראיה וממון המוטל בספק חולקין,

[אופן שני]:

ספק ובני יבם הספק מוחזק בזה ביותר דממה נפשך אית ליה זכיה בגוייהו אכל בני יבם שמה אין להם חלק בזה שזה בן ראשון הוא וכולה שלו ומשום הכי סבור רבנן למימר היינו מתניתין צ"ע נושאין על האנוסה דקמי ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון הוא לא יורש אותן לא זה ולא זה דבני ראשון מדחו ליה אכל בני אחרון ובני אחרון אכל בני ראשון והם יורשים אותו בן שניהם 'שבאו לחלוק בנכסי מיתנא ספק אמר ההוא גברא בר מיתנא הוא ונכסי ידידי הוא בני יבם אמרי את אחינו את ומתנא הוא דאית לך בהדן,

סבור רבנן קמיה דרב משרשיא למימר מתניתין היא דתנן הוא אינו יורש אותם והם יורשין אותו והכא אמרינן איפכא דהוא מוחזק יותר דהתם להכי מדחו ליה דאמרי ליה אייתי ראיה דאחונא את ושקול והכא נמי אמר להו האי אייתי ראיה דאחוכון אנא ושקולו,

התם אמרי ליה אייתי ראיה ושקול הכא אמר להו אייתי ראיה ושקולו,

אמר להו רב משרשיא מי דמי התם אינהו ודאי שהן יודעין מכה מי הן צאין לירש ואיהו ספק, הכא אידי ואידי ספק שאפילו הספק אין טוען טענת דלא ואינו יודע מכה מי הוא צא לירש,

[אופן שלישי]:

אלא אי דמיא למתני' [להא] דמיא לספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי יבם גופיה התם מיתוקמא מתניתין דהוא לא יורש אותן דאמרי ליה אייתי ראיה ושקול אכל בהדיא דלעיל שניהם ספק ונראה צעניי דהדיא מנתא דקמדרו ליה שקיל ואידך הוי ממון המוטל בספק וחולקין הוא נוטל החצי ובין כולם החצי דהתם אמרי ליה אייתי ראיה דאחונא את ושקול,

[אופן רביעי]:

ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי יבם לבתר דפלג יבם בנכסי מיתנא עם ספק בנכסי מיתנא כדאמרן לעיל דחולקין, בני יבם אמרי אייתי ראיה דאחונא את ושקול,

אמר להו ספק מה נפשיכו אי אחוכון אנא הבו לי מנתא בהדייכו [וגייכו] ואי משום דשקלי אנא פלגא בנכסי מיתנא מהדרנא לכו ההוא פלגא ונחלוך הכל בשוה בין נכסי הראשון בין נכסי האחרון וכגון שהיו נכסי היבם מרוצין ואציו מועטין ואי בר מיתנא אנא הבו לי פלגא דפלגא אבוכון בהדאי,

ר' אבא אמר רב קם דינא אחר שנעשה דין בנכסי המת אין זה יכול לחזור ולערער עליהם ומה שהוא שאל בנכסי היבם אמרי ליה אייתי ראיה ר' ירמיה אמר הדר דינא ומהדרי ליה פלגא דנכסי מיתנא או פלג כולהו נכסי בשוה,

לימא בפלוגתא דאדמון ורבנן קמיפלגי, דתנן מי שהלך למדינת הים ואבדה לו דרך שדהו שהיתה שדהו מוקפת משדות אחרים והיה לו דרך על אחת מן הרמות ואצדה ששבו על אחת מן הרמות היתה, אדמון אמר ילך בקצרה יתנו צנייהם דרך קצרה ולקמן מפרש לה, וחכ"א יקח לו דרך במאה מנה או יפרח באויר,

והוינן בה לרבנן שפיר קאמר אדמון דקלקלא דעתא שהקיפו אדם אחד מכל רוחותיו דאמר אורחיה גביה הוא? ואמר רב יהודה אמר רב הכא במאי עסקינן כגון שהקיפוה ארבעה בני אדם מארבע רוחות דכל חד וחד מדמי ליה,

א"ה מ"ט דאדמון? ואמר רבא בארבעה דאתו מכח ארבעה שארבעה אנשים מכרום לאלו, וארבעה דאתו מכח חד, כולי עלמא לא פליגי דמצו מדחי ליה, כי פליגי בחד דאתי מכח ארבעה,

אדמון סבר מצי א"ל מכל מקום דרכי גבך הוא, ורבנן סברי דא"ל אי שתקת שתקת ולא אעלה עליך צדמים יקריס ואי לא מהדרנא שטרא למרייהו ולא מצית לאשתעווי דינא בהדייהו,

לימא ר' אבא [דאמר קם דינא] דאמר כרבנן [שאינו יכול למעון לפי המצב הישן אלא לפי מה שהוא עכשיו], ור' ירמיה [דאמר הדר דינא] דאמר כאדמון [שיכול לומר מכל מקום דרכי גבך הוא, שאף שלפי המצב הנוכחי אין לבעל השדה האמצעית שום תביעה יכול למעון לפי המצב הקודם?]

אמר לך ר' אבא אנא דאמרי אפילו כאדמון, עד כאן לא קאמר אדמון התם, אלא משום דא"ל ממה נפשך

דף ל"ח ע"א

(דרכי חד גבך הוא) [דירכא אית לי גבך. ד"ם] וטענת צרי הוא ידיע מאי קתבע מניה, אבל הכא מי איכא למימר הכי הא לא ידע מאי קא תבע מניה אי פלגא בנכסי מיתנא אי פלגא מנתא בנכסי יבם ומכה שמי טענות הוא צא עליהם בכל אחת ואחת אומרים לו הבא ראיה,

אבני חן על מסכת יבמות

ליבם, כמו עניה זו לשוב שמרה צאק על פי צמחות (דף סב) [ואצו שמר את הדבר [בראשית ל"ז י"א]. בן פירש"י סוטה י"ח ע"ב, וקידושין כ"ז ע"ב] **שנפלו לה נכסים** [ר"ל בעודה זקוקה ליבם. מאירי] מאציה וסלקא דעתן שנפלו לה כשהיא שומרת יבם, **מודים ב"ש וב"ה שמוכרת ונותנת** [בעודה זקוקה. מאירי] וקיים,

[ואינו דומה לנפלו לה בעודה ארוסה שאמרו בית הלל במסכת כתובות פרק האשה שנפלו לה נכסים [ע"ח ע"א] שלכתחילה לא תמכור, [פי' שאינו דומה] שאין היבמה גמורה ליבם שלה כארוסה לארוסה שלה, ואפילו עשה בה מאמר, והוא הדין שאם לא מכרה אין ליבם בפירותיהן כלום עד שיכנסו, ושם מתה אין ליבם בהם כלום כמו שנבאר, אבל נכסי מלוג שהיו לה ביד הבעל [קודם שמת] יש אומרים שהיבם חולק עמה בפירות, דידו של בעל עריפא מידה, ויד היבם [לאחר שמת הבעל] מיהא בידה וחולק עמה על הדרך שיתבאר [לקמן ל"ח ע"ב - ל"ט ע"א מחלוקת אב"י ורבא], ומכל מקום עיקר הדברים שאין לו בהם כלום וכן כתובה גדולי הרבנים [רש"י]. מאירי],

יש ג' דרגות בנכסי אשה:

נכסי צאן ברזל,

כתובתה,

נכסי מלוג,

מתה מה **יעשה בכתובתה** [ק' ור' ותוספת ונדוניא שהכניסה שקבל בעל אחריותו, ונקראין כולן כתובה, מדכולן כתובין בכתובתה. יבין, והם הנקראים נכסי צאן ברזל. תיו"ט] **ובנכסים הנכנסים ויוצאין עמה** היינו נכסי מלוג, שהקין שלה [קיימת. ד"ס], וכשהיא נכנסת נכנסין עמה, וכשהיא יוצאת [מבעלה. פ' י] יוצאין עמה?

ב"ש אומרים יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב [בנכסיה ולא בכתובתה] דספק נשואה היא, וזכה היבם בחצי [ירושלמי] [הירושלמי. פ' מספק, שהבעל יורש את אשתו, וזו ספק נשואה היא אללו [ע"י זיקתה אליה] זכי בפלגא, אבל צמחותה מודים צ"ש דצחוקת הבעל היא, ולא פלגי צה יורשי האב וטעמא דכולה מתניתין מפרש בגמ',

[יורשי הבעל אם יורשי האב ר"ל עם אביה, או עם אחיה. מאירי],

[בבאור "יורשי האב" היינו יורשי בית אביה, ומסתמא מיירי שאין לה בנים, אבל אם היו לה בנים מאיש אחר שהיתה נשואה לה מקודם, בניה יורשים אותה ולא אביה, וכ"ה במשנה ב"ב ק"ח ע"א הבן יורש את אמו, וכן בחו"מ סימן רע"ו ס"ק ד'],

וב"ה אומרים נכסים [נכסי צאן ברזל. יבין] **בחזקתן** [ולא פירשו בית הלל אי בחזקת יורשי האשה שהיו הנכסים שלה, אי בחזקת יורשי הבעל שאחריותם עליו, ולענין דינא יחלוקו אפילו לדברי בית הלל. רע"ב], [ולא קשיא א"כ לתני להו בהדי נכסי מלוג? דלא שוו להו ממש, דנכסי צאן ברזל אחריותן על הבעל, משא"כ בנכסי מלוג וכו', ולא קשה דאם כן ליתנו בהדי כתובה? דלא שוו לכתובה דנכסי צאן ברזל היא הביאם מבייתה אבל מנה ומאתים הוא נותן. תיו"ט],

ורבי ירמיה אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבנן עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא משום דא"ל אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרא למרייהו ולא מצית לאשתעווי דינא בהדייהו אבל הכא מי איכא למימר הכי,

[אופן חמישי]:

ספק יבם שבאו לחלוק בנכסי סבא [הענין כאן מובא ברשב"ב ב"ב קנח:] **אני הטמ והיבם ספק אמר (האי גברא בר מיתנא הוא) [אנא בר מיתנא. ד"ס] ופלגא דידי הוא, יבם אמר את בראי דידי את, ולית לך ולא מירי?**

הוי יבם ודאי יורש, ויודע [הוא. ד"ס] מכה מי הוא צא, ומוחזק צנכסים, ולא דמי להאי דרז משרשיא דלעיל [ע"ב ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא ספק אמר ההוא גברא בר מיתנא הוא ונכסי דידי הוא, בני יבם אמרי את אחינו את ומתנא הוא דאית לך בהדין]. דהסא אע"ג דספק אית ליה זכיה צנכסים ממה נפשך, אפילו הכי לא חשיב ודאי, דלא ידע מכה מי הוא צא [לירש, מכה מה הוא צא. פ' ע"ה] **וספק ספק, ואין ספק מוציא מיד' ודאי** [ויבם יורש כל נכסי סבא],

[אופן שישי]:

ספק ובני יבם, שבאו לחלוק בנכסי סבא, ספק אמר (ההוא גברא בר מיתנא הוא) [אנא בר מיתנא. ד"ס], [פ' בנו של דודכם המת] ופלגא דידי הוא [שהיו לו שני בנים אבי ואביכם], **ובני יבם אמרי אחונא את, ומתנא אית לך בהדין,**

פלגא דקמודי להו שקלי משעה זהובים טטלין שלשה 316, **תילתא דקא מודו ליה 213** שני זהובים תילתא דטולה נכסי **שקל** דהא אמרו ליה אחונא את ואינהו הוו תרי ואינהו שלשי, **פש להו דנקא 116** דקמינו [עלה. ד"ס] האי אמר כולה דידי, והני אמרי כולה דידן **הוי ממוין המוטל בספק וחולקין** הוא [הספק] טוטל חצי [דנקא זו] וצין שניהם חצי,

[אופן שביעי]:

סבא ויבם [שבאו לחלוק] **בנכסי ספק** סבא אמר האי [נכדי שמת] צר מיתנא הוא [הוא בנו של בני שמת], וכיון דאין לו יורש חצי קודם, דמקן [צ"ב דף קטו] האב קודם לכל יוצאי ירכו, ויבם אמר צני הוא ואני יורשו דהאב קודם [הסבא],

[אופן שמיני]:

או סבא וספק בנכסי יבם שאין ליבם צן אחר, סבא אמר את צר מיתנא ואני יורש את צני [צמקוס. פ' ש] שאין לו צן וספק אמר צנו אני ואני יורשו **הוי ממוין המוטל בספק וחולקין** דלמא כולה דהאי ודלמא כולה דהאי, ואין לומר האב ודאי ממוזק, דאם זה צנו [אם הספק הוא בן היבם] אין כאן לאב כלום [שאו הוא סבא, והספק הוא נכד והוא קודם בנכסי אביו].

מתני': שומרת יבם [ראה כל הענין בכתובות פ' ע"ב] ממנת ומלפסה

אבני חן על מסכת יבמות

בלי רשותו של יבם] אלא ש"מ כספק ארוסה [אינה כלום] היא הלך ממכור
לכתחלה,

[וממשך] והתנן נפלו לה נכסים משנתארסה, ב"ש אומרים
תמכור וב"ה אומרים לא תמכור, אלו ואלו מודים שאם
מכרה ונתנה קיים? אלא ש"מ זיקת ארוסה עושה ספק
ארוסה,

זיקת נשואה עושה ספק נשואה כדפרישית לעיל, דכיון דודאי נשואה
הצטל מוציא מיד הלוקחות, [הלך. פ'] הכא דספק נשואה היא הווי נכסים כספק,
ולכ"ש חלוקה עדיפה דאין לה צדס חזקה יותר ממנו דידו כידה, ולכ"ה חזקה
עדיפה דאין ידו כידה הואיל ולא נפלו לה כשהיא תחת הצטל [פ'] בעלה הראשון,
כדמפרש לקמן בסוף העמוד, ובעמוד הבא].

דאי ס"ד ודאי נשואה, ב"ש אומרים יחלוקו יורשי הבעל
עם יורשי האב, והתנן נפלו לה נכסים משנישאת אלו ואלו
מודים שאם מכרה ונתנה שהבעל מוציא מיד הלוקחות,
אלא שמע מינה זיקת נשואה עושה ספק נשואה,

אמר ליה רבה לעולם [בא לחלוק על האוקימתא של עולא], [יתכן דרבה
כשבא לא"י פלפל עם עולא, או דהיה בבבל גם כן כדאיתא בברכות שילחי פרק
שלשה שאכלו. מנחת יהודה] אי טעמא משום חלוקה עדיפה הוא אדמפלגי
בגופה של קרקע ולאחר מיתה [שמתה היבמה בעודה שומרת יבם],
לפלגו בחייה [בשומרת יבם חיה] ולפירות, דלכ"ש פליג יבם פירי צדקה
דספק נשואה היא, דאילו ודאי נשואה הואי הוה שקיל להו צעל כדמה, ולכ"ה
נכסים בחזקתה ולא שקיל מידי, ומדנקט מנתי "מיתה" כפיפה, ש"מ טעמייהו
דכ"ש כרישא דללמוה לחזקה דילה משום דהיא קיימא?

אלא אמר רבה אידי ואידי דנפלה ליצוס כשהיא נשואה,
וזיקת נשואה עושה ספק נשואה, רישא דאידי קיימא
[שהיבמה חיה וקיימת] הוה לה אידי ודאי שהקן שלה ממה נפשך הלך
אלימא חזקה דילה ואינהו ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי,

סיפא דמתה הואיל ומתה הללו [יורשי האב] באין לירש וטוענים מכא
ירושא והללו [יורשי הבעל] באין לירש והינם טוען מכא ירושה,
הלך שניהם [יורשי האב ויורשי הבעל] ספק לכ"ש, דאי זיקה ככנוסה אין כאן
ליורשי האב כלום שהצטל יורש [שלה] [אומה. פ'] ואי לאו ככנוסה אין כאן ליצוס
כלום, לפיכך ספק וספק הוא ויחלוקו,
ולכ"ה הואיל ואלו קרוצין ודאין הם [משפחת בית אביה] והחזקה נתלה זו כצר
בחזקת משפחתו, אמרינן אוקי לחזקתה [בן סובר ב"ה] אצל צמייה ולפירות אפי'
צ"ש מודו דנכסים בחזקתיהו ולא שקיל צעל מידי,

איתיביה אביי [לרבה], ולכ"ש אין ספק מוציא מידי ודאי,
והתנן נפל הבית עליו ועל אביו, עליו ועל מורישיו לו אין
נכסים ולמורשים יש נכסים והיו עליו [על הבן] כתובת אשה וב"ה,

כתובה בחזקת יורשי הבעל, נכסים הנכנסים ויוצאין עמה
בחזקת יורשי האב,

כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר, ובלבד שתהא כתובה על
נכסי בעלה הראשון [שלא נכסי היבם אלא נכסי אחיו המת מושועבדים
הם לכתובתה, ברם אם אחיו לא הניח נכסים, תיקנו לה חכמים כתובה מן היבם.
מבוארות]:

גמ': מ"ש רישא כשהיא קיימת [שלא מתה השומרת יבם] דלא פליגי
צ"ש, אלא צדקה דילה מחזקין לנכסי דקאמרי מוכרת ונתנת לכתחלה, וב"ש
סיפא דפליגי כשמתה לא מוקמי נכסי מלוג בחזקת יורשיה [אלא חולקים
יורשי הבעל עם יורשי האב]?

אמר עולא רישא [שהנכסים ברשותה לגמרי] דנפלה [לשון נפלה קאי
על נפילה לייבום, ולא על נפילת הנכסים, שבין ברישא ובין בסיפא מיירי שנפלו
הנכסים בהיותה שומרת יבם] כשהיא ארוסה שנפלה לייצוס מאירוסין
[שמתי בעלה הראשון כשהיתה רק מאורסת לו], ונפלו הנכסים לה כשהיא שומרת
יבם,

וסיפא דנפלה לפניו לייצוס כשהיא נשואה [שהיתה נשואה לבעלה
הראשון].

הלך רישא [באופן שנפלה לייבום מן האירוסין] דלגזי ארוסה ממש [שלא נפלה
לייבום, אלא סתם ארוסה] קי"ל לכ"ש תמכור כדמקן לקמן [ריש ע"ב], כ"ש זו
שאינה אלא זקוקה צעלמה,

וכ"ה דאמרי בארוסה ודאי [שלא נפלה] לא תמכור לכתחלה, אצל אס מכרה ונתנה
קיים, הכא משום דספק ארוסה היא דאגידא ציה, ולא אשמו ממש היא, מודו צ"ה
דמוכרת ונתנת לכתחלה, [דבאופן זה לא פליגי ב"ש וב"ה],

[גדפס בראש ע"ב סיפא] דגזי נשואה צעלמה אמרי' לקמן [ע"ב] דצרי הכל מכרה
ונתנה אפי' צדיעצד הצטל מוציא מיד הלוקחות, הכא לגזי זיקת נשואה דספק היא
ולא כנשואה ממש, קיימי נכסי כספק, הלך לכ"ש חלוקה עדיפה [ולכ"ה חזקה
עדיפה],

וקסבר עולא [שמחלק בין ארוסה לנשואה] זיקת ארוסה עושה
ספק ארוסה [אינה כלום, וקורא לה ספק שצריכה חליצה, כדמפרש] זיקת
יצמה שנפלה מן האירוסין [הוי] ספק ארוסה, ולא ודאי ארוסה, ואע"ג דלגזי
נכסים אין לו [ליבם] שום כח צדקה ונמלא שזיקת ארוסה אינה כלום, קרי לה ספק
ארוסה, דלא מצי למימר קסבר עולא זיקת ארוסה אינה כלום דהא צעיל חליצה,

דף ל"ח ע"ב

זיקת נשואה עושה ספק נשואה [הנכסים בספק, ופליגא ב"ש וב"ה
מה עדיף],

זיקת ארוסה עושה ספק ארוסה, דאי ס"ד ודאי ארוסה,
מודים ב"ה שמוכרת ונתנת וקיים צמייה ! [אך היא יכולה למכור

אבני חן על מסכת יבמות

ויתרנו להגשף לפיכך המזיקה מספק [ולכן סבר ב"ש שנוטלות כתובתן],

ולותביה [אבי] מ כתובה דמתניתין דאמרי צ"ש יחלוקו, דקס"ד השתא דצ"ש נמי אכתובה אמרי יחלוקו וקאמו יורשין דידה מספק וגבו פלגא דכתובה מיצט דהוי ודאי, והתם ליכא למימר משום חזקא דהתם ממה וגבי יורשין לא חיישין לחזקא דאמר באלמנה נזונה (כתובות 15) אלא"כ היו יורשים נקבות?

לא פליגי דמודו צ"ש שהיא בחזקת יורשי הבעל, דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים, וכל שהיא ממה בחייו של יצט, לא גבו יורשים דילה כתובה דיצט בחזקת בעל קאי, ואע"ג דשמעינן ליה לאביי דכתובות פרק האשה (דף פא) ניתנה כתובה לגבות מחיים לצ"ש, הני מילי להתחייב יצט בקבורתה דאמר מינה קא ירית כתובה ולא מאחיו, אבל דלישקלו יורשין דילה כתובה לא שמעינן ליה,

ולא והא קתני מתה מה יעשה בכתובתה ובנכסים הנכנסים ויוצאין עמה ב"ש אומרים יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב וב"ה אומרים נכסים בחזקתן?

הכי קאמר מתה מה יעשה בכתובתה ושבקה [פי] לא פירש מה יעשו בכתובתה],

[והולך ומפרש מה יעשו ב], נכסים הנכנסים והיוצאים עמה ב"ש אומרים יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב וב"ה אומרים נכסים בחזקתן,

אמר רב אשי מתני' נמי דיקא וטעמא לא משום דשטר העומד לגבות הוא דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים דקתני יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב נכסי מלוג ולא קתני יורשי האב עם יורשי הבעל ש"מ,

אביי אמר מהדר ארישא דשמעתין לתרזי מאי שנא רישא דלא פליגי ומאי שנא סיפא דפליגי, ומריה לאו משום דרישא היא קיימת וסיפא משום דליחא, דודאי סיפא נמי אי כשהיא שומרת יצט נפלו לה מודו צ"ש דירשי האב ודאין ונכסים בחזקתן, אלא רישא דנפלו לה כשהיא שומרת יצט לפיכך מוכרת לכתובתה וה"ה אם מתה יורשיה יורשין אותה דלא מהניא זיקה למיקני נכסי דהשתא סיפא דנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל תחת בעלה הראשון [קודם שמת],

דף ל"ט ע"א

וקסבר אביי ידו כידה מדאוקי פלוגמיהו דנפלו לה תחתיו, ואפי' הכי לציט הלל נכסים בחזקתן, קסבר אביי נשואה ידו כידה ולא יותר, הלכך כשמת ואין ליצט צה אלא זיקה ידו גריעא מידה ונכסים בחזקתה, וצית שמאי פליגי ואמרי נשואה ידו עדיפא מידה וכשמת יד היצט כידה ויחלוקו, ודכתובות דהכתוב (דף פג) נמי פליגי אביי ורבא דקאמר אביי ידו כידה, ורבא אמר ידו עדיפא מידה ואמרינן התם נפקא מינה לשומרת יצט,

יורשי האב אומרים הבן מת ראשון [ולא ירש] ואחר כך מת האב ולא זכה [הבן] בנכסי האב ואין לצ"מ מה לגבות, וב"ה אומר האב מת ראשון ואח"כ מת הבן,

ב"ש אומרים יחלוקו, וב"ה אומרים נכסים בחזקתן,

והא הכא יורשי האב ודאי מוחזקים שצאין מכה ירושה ודאית, שאפי' האב מת ראשון נכסי הבן מסתמא נופלים לפני יורשין, דאילו צ"מ מיחסר גובינא עד שיחזיקוהו צ"ד צהס וב"ה ספק דלא הוחזק שטרן עליהן וקאתי ספק ומוציא את החזק מירידי ודאי?

קסברי ב"ש שטר העומד לגבות כגבוי דמי כלומר גדול כח השטר וכמו שמוחזק בנכסים, והרי הן כמו בחזקת הבן ומוחזקים בנכסים דמי, הלכך ספק וספק הוא ואין כאן חזקה לזה יותר מזה, אם האב מת ראשון הוחזק צ"מ מיד ולא אמרינן הא מוחזק גובינא, ואם בן מת ראשון הוחזקו יורשים,

ומנא תימרא [רב"ש סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי] דתנן מתו בעליהן עד שלא שתו, ב"ש אומרים נוטלות כתובתן כל אשה שקנא לה בעלה ונסתרה ומת עד שלא שתתה נוטלת כתובתה, ואע"פ ששמה זינתה ואין לה כתובה, ואינן שותות לא שותות דבעינן והביא האיש את אשתו וליכא,

וב"ה אומרים או שותות או לא נוטלות כתובתן, [ושואל] או שותות במדרב ה והביא האיש את אשתו אמר רחמנא וליכא? אלא מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובתן,

והא הכא דספק הוא, ספק זנאי ספק לא זנאי וקאתי ספק ומוציא מירידי ודאי מירידי יורשי הבעל שהן מוחזקין ודאי מוציאה זו כתובה מספק?

אלא לאו ש"מ קסברי צ"ש שטר העומד לגבות כגבוי דמי וכיון שמת עמוד הנכסים מיד בחזקת האשה, יורשים קאמו לאפוקי מינה משום ספק זנאי, ולא אחי ספק ומוציא מירידי ודאי,

דאי לא כגבוי דמי וטעמא משום דאחי ספק ומוציא מירידי ודאי הוא, הוה להו למימר יחלוקו ונשווי ספק כודאי, אבל לעלוי מינה ליכא למ"ד,

וגבי נפל הבית קאמר יחלוקו דכי נמי אמרי' כגבוי דמי לא מצינו לצ"מ לשוויי ודאי טפי מיורשין, שהרי לא הוחזק צו זה בנכסים והשטר זה יוצא עליו ולא על האב, הלכך ספק וספק הוא אם האב מת ראשון נמנא צ"מ ודאי דהאי שטר כגבוי דמי ויורשים אינם כלום, ואם הבן מת ראשון נמנא יורשין ודאין וצ"מ אין כלום ,

ואביי דלא חסיק אדעתיה מעיקרא משום טעמא דשטר העומד לגבות, כי אותה צריכה לנפל הבית דתנן צמי שמת צנצא צמרא צקדר ישועות לותביה מזהא [במותרו בעליהן עד שלא שתו] דמתני' היא צקדר נשים דהכא נמי ספק מוציא מירידי ודאי?

[ומתירין] [ואביי] להכי לא אותציה מכתובה דלמא כתובת אשה שאני משום חזקא דקסבר שאני כתובה משום חזקא שיהיו נושאין חן צעני הנשים

אבני חן על מסכת יבמות

הלכתא [וכי יש שני מיני נשים, הלא ודאי הוא כן]? א"ר יוסי בר חנינא לומר שמגרשה בגמ' ולא צ"ח חליצה ומהזירה אם רצה ולא מתסרה עליה,

מגרשה בגמ' פשיטא? סד"א הואיל וכתוב דברים כה ולקחה לו לאשה ויבמה אמר רחמנא אע"פ שלקחה קרי ליה ויבמה ועדיין יבומי הראשון עליה, בחליצה אין בגמ' לא קמ"ל,

מהזירה פשיטא? סד"א מצוה דרמיא רחמנא עליה עברה, השתא תיקום עליה באיסור אשת אח קמ"ל,

ואימא הכי גמ' אכולה מילתא קאי [שצריכה חליצה גם אחר ייבום אם בא להוציאה, ואם הוציאה אינו יכול להחזירה]?

אמר קרא ולקחה לו לאשה ויבמה מ"ז למכתב למה לי דכתיב לאשה? ש"מ הכי היא כלשמו [ובין שדינה באשתו, קשה מה דורש בלשון ויבמה? ומפרש] ויבמה אי לכדנצי בפ"ק [לעיל דף ט] לאסור נרות ועריות, אי לכדנצי ויבמה צ"ל כרמא כיון שלקחה הרי היא כאשתו לכל דבר:

[שנינו במשנתנו] ובלבד שתהא כתובתה כו': מ"מ? אשה ליינס הקנו לו מן השמים [שלא הוא בחר בה, ולא היא בחרה בו] ולא שיענד נכסיו לכתובתה ויכול למוכרן ככל עמ' שיראה, [ומוסף הגמ'] ואי לית לה מן הראשון דלת ליה נכסים [לאח שמת] תקינו לה [לייבמה כתובה] משני כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה:

[ראה תוס' ד"ה אשה, ובתו"י כתב אומר השר דהא דקאמר אשה הקנו לו מן השמים זהו ליתן מעם למה אין לה שתי כתובות, אחת מדוברים שהיא אשתו, ואין אשה בלא כתובה ואחת מבעלה הראשון שנשתעבדו לה נכסיו וכו'],

מתני': מצוה בגדול לייבם מוהיה הנכור (דנרים כה) [ראה לעיל כ"ד ע"א],

[והיה = 26 חבבור = 233 ס"ה = 259,
מצוה = 141, בגדול = 45, האחין = 74 ס"ה = 260,
בפניני הדרך בשם ברכת פרץ פ' כי תשא],

לא רצה מפרש גמ' [לייבם אלא לחלוץ. יבין] מהלכין על כל האחין [דרך גרילתן זה אחר זה, והקטן קודם ביבום לחליצת הגדול. יבין], לא רצו חוזרין אצל גדול ואומרים לו עליך מצוה שאע"פ שאחין צמדינת הים גדול ממך, כיון דלמא גדול האחין שלפנינו, עליך מצוה, דשהוי מצוה לא משהינן והכי מפרש בגמרא או חלוץ או ייבם,

תל"ה # [הלשון "תל"ה" בלשון פועל-עבר הוא, שעשה יחס בין דבר לדבר, וכן כאן הוא עושה יחס בין הקטן ליבום, וכן בברכות י' ע"ב כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים] בקטן קטן ממך [שלא הביא שתי שערות] עד שייגריל [ואומר הגדול שאם כשיגריל הקטן לא ירצה לייבם או אני איבם או אחלוץ. ע"פ היבין],

א"ל רבא אי דנפלי לה כשהיא תחתיו דבעל דכ"ע לא פליגי דידו עדיפא מידה ואפילו בית הלל מודו דשקלי יורשי הצעל בנכסים,

אלא אידי ואידי דנפלו לה כשהיא שומרת יבם רישא דלא עבר בה מאמר קודם שנפלו לה הנכסים הלכך זיקה לא מהניא ולא מידי בנכסים סיפא דעבד בה מאמר וזית שמאי לטעמייהו דאמרי מאמר קני צפרק ארבעה אחין [לעיל כט] בית שמאי אומרים אשמו עמו כו', וצ"ה לטעמייהו דאמרי לא קני,

וקסבר רבא קנין מאמר לב"ש, עושה ודאי ארוסה קני כדאי ארוסה וספק וספק נשואה, ודאי ארוסה לדחות בצרה כלומר אע"ג דצ"ש ודאי ארוסה משוי לה לדחות צ"ה ארוסה משום אשות אשה דקתמי אשמו עמו וספק נשואה לחלוק בנכסים מיהו לא כדאי נשואה משוי לה למיקני יבם כולה ירשה דילה אלא כספק נשואה ויחלוקו,

איתמר משמיה דר' אלעזר כוותיה דרבא [דמוקי הסיפא שעשה בה מאמר ולכן פליגי ב"ש], ואיתמר משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא כוותיה דאב"י דסיפא צדנפלו לה כשהיא תחת הצעל,

ומי אמר רבי אלעזר הכי [רב"ש סברי מאמר קונה קנין גמור, ולכן פליגי בסיפא שחולקין בנכסים עם יורשי האב], והא אמר רבי אלעזר מאמר לב"ש אינה קונה אלא לדחות בצרה בלבד? איפוך [ר' אלעזר סבר באב"י, ור' יוסי ברבי חנינא סבר כרבא],

ואי בעית אימא לעולם לא תיפוך [ודקשיא לך מה שאמר ר"א לב"ש, שמאמר אינו קונה אלא לדחות בצרה], אמר לך רבי אלעזר כי אמרי אנא [רב"ש סברי אינו קונה] דלא סגי לה בגמ' [שהמאמר לא עשה אותה כאשה רגילה שיוצאת בגמ'] אלא דבעי גמ' חליצה, [אבל] לחלוק בנכסים דלא קני מי אמרי [אלא ודאי כיון שעשה בה מאמר סברי ב"ש שהיבם חולק בנכסים אם יורשי האב],

אמר רב פפא דיוקא דמתניתין כוותיה דאב"י [דסיפא דמתני' מיירי שנפלו לה הנכסים בעודה תחת בעלה הראשון], ואע"ג דקשיא מתה לקמן מפרש,

[והולך ומפרש דיוקא דמתני' דקתני [לעיל ל"ח ע"א] נכסים הנכנסים ויוצאים עמה, מאי נכנסין ומאי יוצאין, לאו נכנסין לרשות הבעל, ויוצאים מרשות הבעל לרשות האב [כשמתה] אלמא דנפלו לה תחת צעלה,

ואע"ג דקשיא מתה [ומפרש הקושיא כיון דסיפא מיירי שנפלו הנכסים בעודה תחת בעלה] אדמפלגי בגופה של קרקע ולאחר מיתה, לפלגו בחייה ולפירות הולא וטעמא משום דידו כדה, ותו לא מדי אין להשיב על כך, דודאי דיקא כותיה, וקשיא ליה מתה:

שנינו במשנתנו כנסה הרי היא כו' [כאשתו לכל דבר]: למאי

אבני חן על מסכת יבמות

ביאת קטן עדיפא אמאי אין שומעין לו נינטר דלמא גדיל ומייבם,

ולטעמך [דחליצת גדול עדיפא] ובגדול עד שיבא ממדינת הים אין שומעין לו, אמאי, נינטר דלמא אתי וחליין? אלא כל שהוי מצוה לא משהינן [ונוכל לומר גם דביאת קטן עדיפא, אבל אם לא הביא שתי שערות אין ממתנים לו],

דף ל"ט ע"ב

[וחזור הגמ' בעין השקלא וטריא דלעיל, לפי הפירוש דפליגי מה חשוב יותר חליצת גדול או חליצת קטן],

אית דאמרי בביאה כולי עלמא לא פליגי דביאת קטן עדיפא, כי פליגי בחליצת קטן והכי איתמר, חליצת קטן וחליצת גדול פליגי בה ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר חליצת גדול עדיפא וחד אמר כי הדדי נינהו,

מאן דאמר חליצת גדול עדיפא, דהא מצוה בגדול, ואידך כי אמרינן מצוה בגדול לענין יבום אבל לענין חליצה כהדדי נינהו?

תנן לא רצו חוזרין אצל גדול, מאי לאו לא רצו לייבם אלא לחלוץ וקתני חוזרין אצל גדול וש"מ חליצת גדול עדיפא?

[ומתירין] לא [אין מכאן ראיה, שלא רצו פירושה] לא רצו לא לחלוץ ולא לייבם,

דכוותיה גבי גדול לא רצה לא לחלוץ ולא לייבם, אלא אמאי חוזרין אצל גדול למכפיה! לכפיהו לדירה? כיון דמצוה עליה דידה רמיה לדירה כייפינן,

ת"ש תלה בגדול עד שיבא ממדינת הים אין שומעין לו, ואי ס"ד חליצת גדול עדיפא אמאי אין שומעין לו נינטר דלמא אתי וחליין,

ולטעמך בקטן עד שיגדיל אין שומעין לו אמאי נינטר דלמא גדיל ומייבם (אי נמי אתי איהו ומייבמה)? אלא כל שהוי מצוה לא שהינן,

תנן התם [התם תנן] נמסקת נסוכות מצות יבום קודמת למצות חליצה בראשונה [לפי הגמרא כל שירדו הדורות ירדה מדרגות האנשים ביראת ה'] שהיו מתכוונין לשם מצוה, עכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה, אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום,

[והקשה בעל התירושי הר"ם לפ"ז איך הוא אומר בחליצה "לא חפצתי" הא באמת הוא רוצה? ותרין ע"פ דברי הרמב"ם בהל' גירושין פ"ב הל' כ' על מה שאמרו חז"ל כופין אותו עד שיאמר רוצה אני לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר

או בגדול שהיה גדול האחים ממדינת הים, ויש לו אח כאלן הגדול מן האחים שלפנינו, ותלה גדול האחים שלפנינו זו לומר המתינו לו עד שיבא ממדינת הים שהיה גדול ממני שמא יבס אותך,

והכי מוכח בגמ' דאמרי' ת"ש ובגדול עד שיבא ממדינת הים אין שומעין לו, ואי ס"ד חליצת גדול עדיפא אמאי אין שומעין לו, נינטר דלמא אתי וחליין [כן הוא קושרת הגמ'] אלא אומר ממדינת הים גדול שכל האחים הוא,

או חרש או שוטה [עד שיתרפא. יבין,

] מודלא קאמר עד שיתרפא משמע דאפי' תלה לייבם לאלתר אין שומעין לפי שאין חוסמין אותה, וה"ה דה"מ למינקט מוכה שחין. תוס',

משמע שכיון שביאתה ביאה יכולים לייבם, ורק קטן אינו יכול לייבם דחיישינן שמא ימצא סרים, וצריך לדעת אם חרש ושוטה גם בני חליצה],

אין שומעין לו, אלא אומרים לו עליך מצוה או חלוץ או ייבם:

גמ': איתמר ביאת קטן וחליצת גדול גדול רוצה לחלוץ וקטן [ממנו] רוצה לייבם, והאי קטן לאו קטן ממש הוא, דקטן לאו דר חליצה ויבום הוא, שמא ימצא סרים,

ואפי' מאן דלא חייש למיעוט וקטן מותר לייבם, הכא ודאי סוגיא דשמעתין מוכחא דלאו קטן ממש הוא, מדקפריך לקמן [ומביא ראיה מן התירין] תלה בקטן עד שיגדיל? ושי ליה שהוי מזה לא משהינן, אלא בקטן ממש כולו מזה,

פליגי בה ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר ביאת קטן [אח צעיר] עדיפא וחד אמר חליצת גדול עדיפא, מאן דאמר ביאת קטן עדיפא דהא מצוה בייבום, ומאן דאמר חליצת גדול עדיפא במקום גדול ביאת קטן לאו כלום היא דהא מזה אגדול רמיא,

תנן לא רצה מחזירין על כל האחים, מאי לאו לא רצה לייבם אלא לחלוץ וקתני מהלכין אצל האחים אולי ייבמה, שמע מינה ביאת קטן עדיפא?

[ומתירין] לא [אין מכאן ראיה, שלא רצה פירושה] לא רצה לחלוץ ולא לייבם,

דכוותיה גבי האחים לא רצו לא לחלוץ ולא לייבם, אמאי חוזרים אצל הגדול אי אמרת בשלמא דכל לא רצה ורצו דמתניתין אייבוס קאי, להכי חוזרין אצל גדול דכיון דכולהו צעו למיתלך ואיהו נמי צעו למיתלך איהו קדים, אלא אי אמרת אפילו מיתלך לא צעו אמאי חוזרין אצל גדול, פשיטא ד למיכפיה למיתלך לכפיה לדירה? ונכפין לדירה ולא נטרם צ"ד כולי האי [אלא כיון שהגיעו ב"ד להאח האחרון יכופו אותו שיחלוץ]?

[ומתירין] כיון דמצוה עליה דידה רמיה, לדירה כייפינן,

תנן [במשנתנו] תלה בקטן עד שיגדיל אין שומעין לו, ואי

אבני חן על מסכת יבמות

קודמת למצות חליצה, ועכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום,

אמר רמי בר חמא א"ר יצחק חזרו לומר מצות יבום קודמת למצות חליצה, א"ל רב נחמן בר יצחק אכשור דרי נממיה ומי נמכשו הדורות [וכן לשון "אכשור דרי" בחולין צ"ב ע"ב]?

[ובתריץ שלכן חזרו לומר וכו'] מעיקרא סברי לה כאבא שאול ולבסוף סברי לה כרבנן, דתניא אבא שאול אומר הכונס את יבמתו לשם נוי ולשום אישות [שיקרא עליו שם אישות כדלקמן ק"ז ע"א בריש פרקין. חכמת מנוח] ולשום דבר אחר [פ' לשם זנות. חכמת מנוח] כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר, וחכמים אומרים דברים כה יבמה יבא עליה מכל מקום [יבמה יבא עליה מזה - גרסין ולא גרס הכא למנוח אלא לקמן במירוצא דרז יצחק בר אבדימי],

[ושואל] מאן תנא להא דתנו רבנן יבמה יבא עליה מצוה, שבתחלה עד שלא קדשה אחיו היתה עליו בכלל היתר, נאסרה כשקדשה אחיו, וחזרה והותרה כשמת בלא בניס יכול תחזור להתירה הראשון מפרש לקמן ת"ל יבמה יבא עליה מצוה,

מאן תנא ומאי קאמר? אמר רבי יצחק בר אבדימי אבא שאול היא [הכונס את יבמתו לשם נוי ולשום אישות ולשום דבר אחר כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר], וה"ק יבמה יבא עליה מצוה למנוח משמע לשם מצות יבום דכח ויבמה שבתחלה היתה עליו בכלל היתר, רצה לשם נוי כונסה רצה לשום אישות כונסה, נאסרה [כשקדשה אחיו], חזרה והותרה יכול תחזור להתירה הראשון, ת"ל יבמה יבא עליה למצוה [רק לשם מצוה ולא לשם נוי ולשום אישות או דבר אחר],

רבא אמר אפי' תימא רבנן ולא מימי למנוח אלא מזה והכי קאמר יבמה יבא עליה מצוה מזה עליו ליבמה יותר מן הסליה שבתחלה היתה בכלל היתר רצה כונסה רצה אינו כונסה, נאסרה, חזרה והותרה יכול תחזור להתירה הראשון ומו לא דאי בעי לא כניס לה, ת"ל יבמה יבא עליה מזה, רצה כונסה רצה אינו כונסה,

[ושואל לפי מה שפירשו רבנן את הברייתא] רצה אינו כונסה ! הא אגידה בית, בכדי תיפוק נממיה?

אלא אימא רצה כונסה רצה חולץ לה, ת"ל יבמה יבא עליה מצוה [כדעת הרבנן דיבמה יבא עליה מכל מקום, אף אם נתכוון להנאתו],

אימא רישא [ברישא של הברייתא, על הפסוק שמדבר על מנחת] ויקרא ו' ט' מצות תאכל במקום קדוש קרא ימירא הוא דכתיב צרישא דקרא והנחתה מן המנחה יאכלו מצוה

שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, [לכן נחשב כאילו רוצה], וכן כאן הגם שרוצה לייבם, כיון שר"ל אמרו שלא ייבם באמת אינו רוצה. ע"פ פניני הדף],

אמר רב אין כופין ואי נימא למרווייהו [האיש והאשה] לייצומי אין כופין אותו לחלוץ דנימא לאו למנוח מכווני ופגע באיסור אשת אח, אלא אי בעי מייבם, ומיהו היכא דהוא זכי [רוצה] לייצומי ואיזי אמרה לא בעינא ליה ואמרה דברים ניכרים, אי מנינו לאטעויהי ולומר לו חלוץ לה ע"מ שתמן לך מאמס זוז מטענין ליה, ואי לא כפיין ליה וחליץ, דלמר רב ששת [לעיל ד'] מנין ליבמה שפלה לפי מוכה שחין שאין חוסמין אותה, ולא תימא מוכה שחין דוקא אלא כל אמטלא שחין לדבריה דלמר בהמדיר [כתובות עו] מעשה בצורסי שמת ולו אח צורסי ואמר חכמים יכולה שתאמר לאחך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל, ועוד פסקין הלכתא בצע"פ [שם כתובות סד] כותבין אגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם, ומכל הלין טעמי כפיין ליה דחליץ ושקלה כמנחה, וכל הני אין כופין [לחליץ] דהכא היכא דמרווייהו [האיש והאשה] נימא להו [וראה תוס'],

כי אתו [יבם ויבמה] לקמיה דרב אמר להו אי בעית חלוץ אי בעית ייבם בדיך תלא רחמנא, [דכתיב בדברים כה] ואם לא יחפוץ האיש הא אם חפץ אי בעי חליץ אי בעי ייבם,

ואף רב יהודה סבר אין כופין, מדאתקין רב יהודה בגיטא דחליצה [בשטר חליצה כותבים ב"ד] איך פלונית בת פלוני [היבמה] אקרבת ית פלוני יבמה קדמנא לבי דינא [הומינה את פלוני היבם לפניו לבית דין], ואשתמודעינהו [והכריזוהו. שט] דאחיה דמיתנא מאבא ניהו [שהוא אחי המת מאביו] ואמרי ליה אי צבית ליבם יבם [ואנחנו הב"ד אמרנו לו אם אתה רוצה לייבם או ייבם] ואי לא [ואם איך רוצה לייבם] איטלע נד לה רגליך דימינא רגל ימין, ואיטלע לה רגלא דימינא [והב"ד מעידים שהיבם צדד לה רגלו הימנית] ושרת סיניה מעל רגלוהי [והיבמה הסירה את נעלו מעל רגלו] וירקת באנפוהי רוקא דמתחזיא לבי דינא [דאימחזי לנא] על ארעא דנענין רוק הנראה לעיני דיין צפרק מנות חליה [לקמן דף קו],

ורבי חייא בר אויא מסיים בה משמיה דרב יהודה [שב"ד מוספים] ואקרינהו [שאנו הב"ד אמרנו להם להחליץ והחלוצה לומר הפסוקים של חליצה] מזה דכתיב בספר אורייתא דמשה לא חפמתי לקמטה,

[וחזור לנוסח החליצה מה שכותבים] "אשתמודעינהו" פלוגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעדים שצריך להציא שני עדים שהוא אחי המת מאביו וחד אמר אפילו קרוב אפילו אשה,

והלכתא גלויי מילתא בעלמא הוא ואפילו קרוב ואפילו אשה:

[כמו אמר מר] בראשונה שהיו מתכוונין לשם מצוה מצות יבום

אבני חן על מסכת יבמות

דף מ' ע"א

האי חלוט היכי דמי אי מצה היא הא מצה היא והיכי מימעיט
ממשעות דמזות תאכל, ואי לא מצה היא מצות אמר רחמנא
בשירי מנחת חוצה דכתיב דלו את אהרן ואכלוה מזות וה"ה לשאר מנחות ולמה לי
מזות תאכל?

לא לעולם אימא לך [חלוט] מצה היא, ולחכי תנא [שנה, חור
לכתוב מצות תאכל במקום קדוש] ביה קרא לעכב [שלא יאכלו את המנחה
חלוט],

אלא חלוט מצה היא דקאמרינן [זה שאמרנו שגם חלוט חשוב מצה]
למאי הלכתא, לומר שאדם יוצא בה ידי חובתו בפסח
אע"פ דחלטיה מעיקרא, כיון דהדר אפייה בתנור, לחם עוני
קרינא ביה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח:

מתני': החולץ ליבמותו [דאילו בייבום, אח המייבם יורש את אחיו המת
כדתנן בסיפא] הרי הוא כאחד מן האחין לנחלה ולא הפסיד [ע"י
שחלץ ולא ייבם] חלקו דנכסי אחיו [המת, אם אין שם אב], ואם יש שם אב
נכסים [נכסי אח המת] של אב [דאמר מר אב קודם לכל יוצאי ירכו. גמ']

הבונס את יבמתו, זכה בנכסים של אחיו ואפילו גירסה למחר, ר'
יהודה אומר בין כך ובין כך [בין אם ייבמה, ובין אם חלץ] אם יש
שם אב נכסים של אב:

גמ': פשיטא דלא איצד זכותו? סד"א [מהו דמימא] חליצה במקום
יבום קיימא ונשקול כולוהו נכסי כלומר לאו לאשמועינן דלא איצד זכותו
מינא לה, אלא לאשמועינן דלא שקיל כולהו נכסי קמ"ל,

אי חכי דלגרועי אמת [למה תנא בלשון] הרי הוא כאחד מן האחים
[הלא] אינו אלא כאחד מן האחים מיבעי ליה הוה ליה למיתני?
אלא סד"א הואיל ואפסדה מיבום שפסלה על האחין לקנסיה
[שלא יטול בנכסי אחיו המת] קמ"ל:

שנינו במשנתנו אם יש שם אב: דאמר מר אב קודם לכל יוצאי
ירכו:

שנינו במשנתנו הבונס את יבמתו וכו' [זכה בנכסים של אחיו]: מ"ט?
דברים בה יקום על שם אחיו אמר רחמנא והרי קם:
[וא"ל למה לן למיסב עלה הרי קם? ו"ל דתנא דמתניתין אתא לאשמועינן שזכה
בנכסים ואעפ"י שיש שם אב שהוא נוהל בעלמא, להכי פרישנא טעמא דיקום על
שם אחיו אמר רחמנא והרי קם. ריב"ב א ועיי"ש עור],

שנינו במשנתנו ר' יהודה אומר וכו' [בין כך ובין כך אם יש שם אב
נכסים של אב]: אמר עולא הלכה כר' יהודה, וכן א"ר יצחק
נפחא הלכה כר' יהודה [שאב יורש את בנו],

שבתחלה קודם שהוקדשה מנחה זו היתה עליו בכלל היתר,
נאסרה [ונאסרה] כשהוקדשה וחזרה והותרה דהקטרת הקומץ יכול
תחזור להיתירה הראשון כדמפרש? ת"ל מצות תאכל במקום
קדוש, מצוה,

בשלמא לרבא דאמר הא מני רבנן היא ומזוה קמי [שאיך שיעשה
אותה קיים מצוה] ולא קמי למזוה [שרק אם מתכוון למצוה], הכא הכי
קאמר מצות תאכל במקום קדוש מצוה, שבתחלה היתה
עליו בכלל היתר רצה אוכלה רצה אינו אוכלה [נאסרה],
חזרה והותרה יכול תחזור להיתירה הראשון. נמחק בטעות),
רצה אוכלה רצה אינו אוכלה,

רצה אינו אוכלה והכתיב שמות כט ואכלו אותם את הקדשים
אשר כופר בהם כי היכי דמחוי כפרה עליהם מלמד שהכהנים
אוכלים ובעלים מתכפרין?

אלא רצה הוא כהן שעמד עזרתה אוכלה רצה כהן אחר אוכלה,
ת"ל מצות תאכל במקום קדוש מצוה [על הכהן לאכלה],

אלא לרב יצחק בר אבדימי דמי למזוה [רק אם מתכוון לשם מצוה]
דאמר אבא שאול היא ואבא שאול היא הכא מאי תרי גווני
איבא דקא ממעט מנא יכול תחזור להיתירה הראשון, ת"ל דלא, והא ליכא למימר
תחזור להיתירה הראשון רצה לשם מזוה אוכלה רצה שלא לשם מזוה אוכלה, ת"ל
דלא, דהא כל כמה דבעי [בבב אופן שרוצה לאכול] ליכלה, דהתם הוא כי צעיל
שלא לשם מזוה פגע דערוה אכל הכא מאי קעביד וע"כ צמרי גווני צעיל לאוקמי
דומיא דרישא,

וכי תימא רצה לתאבון אוכלה רצה אכילה גסה אוכלה
אכילה גסה מי שמה אכילה והאמר ר"ל האוכל אכילה
גסה כיו"ב פטור וכיון דלאו אכילה היא, [מיאכלו. רש"ש] אהרן וזניו
דרישא נפקא מלא תעונה דלא עבר על אשר לא תעונה שאף זה עיניו הוא
שמויק את עצמו?

אלא רצה מצה אוכלה תרי גווני הכי מיבעי למימר רצה מזוה אוכלה רצה
חמץ אוכלה ת"ל מזות תאכל ולא חמץ,

[וישאל] רצה חמץ אוכלה ! והכתיב ויקרא ו לא תאפה חמץ
חלקם [נמתי אותה] ואמר ריש לקיש ואפילו חלקם לא תאפה
חמץ להכי סמין חלקם ללא תאפה חמץ, לומר אפי' שירי מנחה שהם חלקם של
כהנים לא תאפה חמץ ומהם נפקא,

אלא רצה מצה אוכלה רצה חלוט דכדמסיס אוכלה ת"ל מזות ולא
חלוט,

אבני חן על מסכת יבמות

הוא אסור באמה כל הנך עריות דלוריימא יניחו בלשמו, וגזרינו רבנן בחלוטו ובאם אמה, ובאם אביה, ובבתה, ובבת בתה, ובבת בנה, ובאחותה, בזמן שהיא קיימת אלמותה קאי ולא אשאר עריות והאחין מותרין [למשל אם חלוצת אחיו, מותרת],

והיא אסורה באביו משום כלמו [דבאשתו גמורה היתה כלתו, עכשיו שחלץ לה גזרו מדרבנן] ובאביו אביו משום כלת בנו, אע"ג דבאשתו גמורה אין אסורה לאבי אביו אלא מדברי סופרים דהא כלת בנו משניות דרבנן היא, [אפילו. פ', מיו"ט] הכי גזרו רבנן נמי בחלוצה [אבי אביו של החולץ הוא גם אבי אביו של בעלה המת, דהא אין ייבום אלא באחים מן האב. ראה בגמ'] ובבנו משום אשת אב [באשתו גמורה היא מדאורייתא] ובבן בנו משום אשת אבי אביו שיהא מן השניות באחיו משום אשת אב ובבן אחיו משום אשת אחי אביו,

מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו ולא אמרינן כרה בחלוצה ואסור בקרובותיה ואסור בצרת קרובת חלוצתו ראונו חלץ ללדה, ורחל נשואה לנכרי ולה כרה, ומת הנכרי אסורה לנדה לראונו וטעמא מפרש בגמרא:

גמ': איבעיא להו גזרו שניות בחלוצה או לא כגון אם אמה, ואם אם אביה, דגזרי אשמו מיתסרו עליה משום שניות, כדמי רבי חייא בפרק כ"ד (לעיל דף כב) רביעי [אשתו אחת, אמה שניה, אם אמה שלישית, ואם אם אמה רביעית] שבתמינו ושבתמינו שניה, הכל מאי,

בערוה דאורייתא גזרו בהו רבנן שניות כלומר באשתו, דאמה ואם אמה הוה ערוה דאורייתא, גזרו רבנן שניות, אכל בחלוצה דאפילו עריות דידה דרבנן לא גזרו רבנן שניות לא גזרו שניות בהן,

או דלמא לא שניא וממתיני לא דיין דקמיני היא אסורה באבי אביו משום כלת בנו דהוי שניה? הא קמיימינן לה לקמן עלה דהא מילתא, ומדמי ליה למימר [צ"ע אולי צ"ל באן אמרינן?] לאו משום חולץ אלא בשביל המת, שהיתה זו אשתו גמורה לפיכך אבי אביו אסור בה משום כלת בנו?

ת"ש [שנינו במשנתנו] הוא אסור באמה ובאם אמה, ואילו אם אם אמה לא קתני [הרי דלא גזר בשניות]? דלמא היינו טעמא דלא תני משום דקבעי למיתני סיפא והאחין מותרין,

[ומפרש] אי תנא אם אם אמה ה"א האחין מותרין לא קאי אלא דוקא באם אם אמה דלא גזרו שניות צניקה אבל באם אמה ובאמה דהוה להו עריות דאורייתא לגבי אשה גמורה לא משתרו אחין, דגזרו עריות צניקה, ואפי' לאחר חליצה נימא דליהו שליחותיה עבד, משום הכי לא תנייה,

וליתני אם אם אמה [דגזרינן אשניות], וליתני האחין מותרין בכולן [כדי שלא נמעה] קשיא,

ת"ש [שנינו במשנתנו] היא [החלוצה] אסורה באביו ובאביו אביו, קתני מיהא אבי אביו [של החולץ] מאי לאו משום חולץ דהויא

ואמר עולא ואיתימא ר' יצחק נפחא מ"ט דר' יהודה? דכתיב [בפרשת יבום] דברים כ"ה ו' והיה הבכור אשר תלד, כבכור # [אולי דורש סיפא דקרא שלפניו דכתיב ולקחה לו לאשה ויבמה, והיה הבכור שהיבם דומה לבכור], מה בכור אין לו בחיי האב, אף האי [מייבם] נמי אין לו בחיי האב,

אי מה בכור נוטל פי שנים לאחר מיתת האב, אף האי נוטל פי שנים לאחר מיתת האב אם מת האב לאחר יבומו של זה, מודה ר' יהודה דנוטל זה חלקו וחלק אחיו?

מידי יקום על שם אביו כתיב, יקום על שם אחיו כתיב ולא על שם אביו כתיב, וכיון דנשעה שם על שם אחיו לא שקל, מו לא שקיל [דאי שקיל השתא לא מנכסי אחיו שקיל אלא מנכסי אביו דהא ירמיניהו],

אימא היכא דליכא אב דלשקול נחלה [אלא היבם יורש] תתקיים מצות יבום, [אבל] היכא דאיכא אב [דלא] שקיל יבם נחלה, לא תתקיים מצות יבום?

מידי יבום בנחלה תלה רחמנא, יבומי מיבמי ואי איכא נחלה שקולי ואי לא לא שקיל,

יתיב ר' חנינא קרא [בקי במקרא. שט] קמיה דר' ינאי ויתיב וקאמר, הלכה כר' יהודה, א"ל פוק קרי קריין לברא [לפי שהיה מלמד מקרא אמר לו בלשון זה. שט] אין הלכה כר' יהודה,

תני תנא קמיה דרב נחמן אין הלכה כר' יהודה, א"ל אלא כמאן כרבנן! פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים,

א"ל אסמיה [האם אמוק] לכולה ממתי [הברייתא ששנית אין הלכה כר'] דמשנה שאינה כריכה היא?

א"ל לא תסמיה [ומלמד עליו זכות] ד את הלכה כרבי יהודה אתניין ומשנה כריכה הוה ומוקשה הוא דאקשי לך היכי שניק רבנן ועמיד כרבי יהודה? ואפכת ואפכת לה ולמאי דאפכת שפיר אפכת ועמיד עבדת דאפכת לה [פ'] כיון ששנו הלכה כרבי יהודה שפיר אפכת לומר אין הלכה כר' יהודה, והאי לישנא עדיף מפי מלומדי הלכה כחכמים? או כי היכי דתיפוק מדרבי הפוסק הלכה כר' יהודה [פ'] להוציא מלבן], או משום דלא תשנה הרבה בגרסא שאמרו לך [ובזה אתה משנה רק מהלכה לאין הלכה], ומפני זה כפל רב נחמן לשונו לומר למאי דאפכת שפיר אפכת. רט'.

מתני': החולץ ליבמתו הוא אסור בקרובותיה כאלו היא אשתו וכל קרובות הנאסרות ממנה אשה גמורה אסורות מדרבנן בחלוצה והיא אסורה בקרוביו

דף מ' ע"ב

אבני חן על מסכת יבמות

אחין אף מן האם,

ת"ש ובן בנו מאי לאו משום חולץ דהויא לה אשת אבי אביו? לא משום מיתנא דהויא לה אשת אחי אביו,

והא אמימר מכשיר באשת אחי אביו? אמימר מוקים לה דלמי דקאמרת משום חולץ [ראה ריב"א למה לא תירץ כאן כמו שתירץ לעיל], וקסבר גזרו שניות בחלוצה אכל מאן דאסר באשת אחי אבי האב, מנאי לאוקמי משום מיתנא ופיעי לך אי גזרו שניות בחלוצה או לא,

ת"ש [ששנינו עוד בברייתא דר' חייא] ובבן בתו מאי לאו משום חולץ דהויא לה אשת אביו [של החולץ, שהיא שניה, הרי שגזרו שניות בחליצה]? לא משום מיתנא, דהויא לה [אשת ראובן המת] אשת אחי אביו אמו [של נכדו של שמעון],

[ומקשה שאי אפשר לומר כן] והא גבי שניות דערוה לא גזרו [פי' באשתו גמורה לא גזרו באשת אחי אביו אמו אפילו מדרבנן, ובודאי גם כאן אין האיסור משום מיתנא] אלא לאו משום חולץ [שאשת ראובן אסורה על בן בתו של שמעון, לאחר שחלץ לה שמעון], ושמע מנה גזרו שניות בחלוצה שמע מנה:

שנינו במשנתנו מותר אדם וכו': אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל הבא על צרת חלוצה הולד ממזר, מאי טעמא באיסורה קיימא חלוצה היא דקיימא בלא יצנה ומו לא, אכל כרמה קיימא עליה באיסור אשת אח נכדו והולד ממזר,

אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא, מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו, אי אמרת בשלמא צרה אבראי [קיימא] באיסורא קמא ולא אמרינן חלוצה שלימותא דידה עבדא משום הכי מותר באחותה ללא אחות חלוצה היא, ולגבי דידה [הצרה] נמי כיון דחלוצה לאו שלימותא דידה עבדא לא משויא ליה בלא יצנה, אלא באיסורא קמא קיימא, אלא אי אמרת צרה בחלוצה דמיא דחלוצה שלימותא דידה עבדא ומשוי ליה בלא יצנה א"כ הויא לה צרה בחלוצה ו אמאי מותר בחלוצה,

לימא תיהוי תיובתא דרבי יוחנן בפרק קמא (לעיל י') דאמר בין הוא בין אחין אין חייבין לא על החלוצה כרת ולא על צרתה כרת המולץ ליצממו וחזר וצא הוא או אחד מן האחין על צרמה?

אמר לך רבי יוחנן ותסברא דהא ראייה דרבי יוסף דאיימי ממנתינן, ראייה היא אחות חלוצה דאורייתא וכי חלוצה גופא דאורייתא (דרבנן היא) דכי אמרינן צרה בחלוצה יאסר באחות הנדה, והאמר ר"ל לקמן אמנתינן דלקמן כאן שנה רבי אחות גרושה מדברית תורה במשנה זו למדנו רבי אחות גרושה מדברית תורה וכו' אחות חלוצה מדברית סופרים ולקמן מפרש לה, וכיון דאחות חלוצה גופא דרבנן בחלוצה גזר בחלוצה, בצרה לא גזר,

לה כלת בנו [והיא שניה]? לא משום מיתנא דהויא לה כלת בנו [ואין האיסור משום שהוא אבי אביו של החולץ, אלא משום שהוא גם אבי אביו של בעלה המת, שהרי מצות ייבום הוא רק באחים מן האב],

ת"ש ובבן בנו מאי לאו משום חולץ דהויא לה (משום) אשת אבי אביו והיא מן השניות? לא משום מיתנא שהיה זו אשמו גמורה, ואסורה על בן בנו של חולץ והויא לה אשת אחי אביו אביו וקס"ד דהא נמי משניות היא [וכאן השאלה רק אי גזרו שניות בחליצה],

[ומקשה] הא אמימר מכשיר באשת אחי אביו אביו בפרק כיצד (לעיל דף כה)?

אמימר מוקי לה להאי בן בנו דממנאי [לא מפרש שהוא בן בנו של החולץ, אלא בן בנו של הסבא] אסבא בברא דסבא אציהן של מת וחולץ [שראובן מת ואחיו חי שמעון, ואביהם יעקב] דמנא צרישא [שמדבר על יעקב זה ברישא דמתנא], דקמיני היא [רחל אשת ראובן] אסורה בנצני [יעקב], והדר מני וצננו של אציו שהוא אחי המת והחולץ [שמעון לוי וכו'], וקמה עליה בלא יצנה משחלץ לה האחד ולכן צנו של אציהם דהויא ליה אשת אחי אציו,

אי הכי [בנו ובן בנו דקתני במתנאי] דקאי על בניו ובניו של יעקב הסבא היינו אחיו ובן אחיו? תנא אחיו מן האב וקתני אחיו מן האם שהיה זה [אחיו שמונה במשנה, שהחלוצה אסורה בו אינו בנו של יעקב אלא] אחיו מן האם [שראובן ושמעון בני יעקב היה להם אח שהיה רק בן אבם], או [בן אחיו שמונה במתנאי] אינו נכד של יעקב אלא בן אחיו [של ראובן ושמעון] מן האם, ולאו משום חולץ [ואין האיסור בא ע"י שחלץ שמעון לרחל, ואח זה הוא אחיו של שמעון], דא"כ הויא [דהויא. ד"ס] לה שניות בחלוצה [ותפשט שיש שניות בחליצה] דהא לימא [פי' שהרי אשה זו אינה] אלא אשת אחי האב מן האם, והא צמיתות מניין לה,

אלא משום מיתנא דהוי שניה משום ערוה דאורייתא, דאשמו מעלייתא הוה וכגון שהיו היצם והחולץ אחין מן האב ומן האם, ולשניהם אח מן האם שלא מן האב,

ת"ש דתני ר' חייא בחלוצה ארבע מדברית תורה כלומר דלגבי אשמו הויין דאורייתא וארבע מדברית סופרים, ¹אב של חולץ אסור צה מן התורה מפני המת דהויא ליה כלמו של אב ²ובנו של חולץ שהיה המת אחי אציו וערוה היא לגביה ו ³אחיו של חולץ דהוה נמי אחי המת וקס ליה בלא יצנה ⁴ובן אחיו של חולץ שהיה המת אחי אציו מדברית תורה, ¹אבי אביו משום כלת צנו ²ואבי אמו משום כלת צמו ו ³בן בנו קס"ד משום חולץ דהויא ליה אשת אחי אציו ⁴ובן בתו דהויא ליה אשת אחי אמו וכל הנך שניות יניחו מד"ס,

קתני מיהא אבי אביו מאי לאו משום חולץ והויא לה כלת בנו? לא משום מיתנא דהויא לה כלת בנו [ולאו משום חולץ],

ת"ש [ששנינו עוד בברייתא דר' חייא] וצ אבי אמו מאי לאו משום חולץ דהויא לה כלת בתו [דבאשתו גמורה הוי שניה, וש"מ דגזרו על שניות בחליצה]? לא משום מיתנא דהויא לה כלת בתו וכגון שהיו

אבני חן על מסכת יבמות

[קאי על מה ששינו במשנה, מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו ואסור בצרת קרובת חלוצתו] **מאי שנא האי** רישא קרובת צרת חלוצה דשריא ומאי שנא האי ומאי שנא ספא, צרת קרובת חלוצתו שמתיהן נכריות היא וצרתה נשואות לנכרי וקמני אסור?

דף מ"א ע"א

הך ראולא בהדה לבי דינא גזרו בהו רבנן כשלא חולצת, מולידה אחותה עמה לז"ד וכ"ע לא ידעי הי מנייהו יצממו, ואיכא [דסברי. פ'] לרחל חלץ, [וכד. פ'] נסיב צרת רחל דהיינו צרת קרובת חלוצתו, אמרי צרת חלוצתו נסיב דליתנהו קברי רחל וצרתה נשי אחיו הוו שהי חלץ לרחל, **האי דלא אולא בהדה לבי דינא לא גזרו בהו רבנן** כשהיצמה חולצת אין צרתה הולכת עמה [שהם שונאים זה לזה] הלכך כי נסיב אחות [הצרה. פ'] לא אמרינן אחות חלוצתו נסיב:

מתני': החולץ ליבמתו [שמעון חלץ לרחל אשת ראובן המת] ונשא אחיו את אחותה [ונשא לוי את לאה] ומת [לוי, ונפלה לאה לפני שמעון, שהוא חלץ לרחל, והיו ליה לאה אחות חלוצתו] חולצת ולא מתיבמת דהויא לה אחות חלוצתו, ומיהו מחליטה לא מפטרה דמדאוריית' רמיא קמיה, ואע"ג דאחותה קיימת, דאחות חלוצה אינה אלא מדברי סופרים,

וכן צגמרה צעי מאי וכן [ומתריץ אימא "אבל" המגרש] **המגרש את אשתו ונשא אחיו את אחותה ומת הרי זו פטורה** אף מן החליטה, דיוצאה משום אחות אשה הואיל ואשתו קיימת, [דאחות. פ'] גרושה מדברי תורה דכתיב [ויקרא יח] עליה צמייה כל שנצמייה,

שומרת יבם [רחל אשת ראובן המת] שקידש אחיו את אחותה אחד מן האחים [לוי את לאה] אם אחותה, לאמר שנפלה זו [רחל] לפניו לפני שמעון לוי וכו'] והחזקה לכולן, [לוי מותר לישא את לאה לאחר שנתייבם רחל, כדאמרינן לעיל מ' ע"ב במתני' והאחין מותרין בקרובת החלוצה, אבל בעוד שרחל זקוקה ללוי, אין לאה רשאי לישא את לאה, אבל לקדש אותה מותר. ראה א"ס #6 מה שהביא בשם הרשב"א],

משום רבי יהודה בן בתירא אמרו אומרים לו [ללוי] המתן מלכנס [את לאה], דקא פגעמ צאחות זקוקה עד שיעשה אחיך [שמעון] **מעשה** [שיבעול את רחל היבמה, ושוב לא תהיה לאה אחות זקוקה] שיכנסו האחים את היבמה או יחלצו, ומעקר זיקמה ממך,

[יש כאן גירסא עד שיעשה אחיך "הגדול" מעשה, לאשמועינן שאפילו אם יש כאן אח גדול שמצוה בו לייבם, אפ"ה יש להיבמה זיקה לכל האחים, ואין אחד מן האחים רשאי לישא את אחותה. ראה רשב"א וריטב"א], [מיהו בכנסה לחופה ולא בעלה [שמעון] כנס את לאה כבר לחופה], לתוס' ורא"ש אין צריך להמתין מלבעלה, ולגמוקי יוסף צריך. יבין],

חלץ לה אחיו או כנסה [שמעון חלץ לרחל היבמה, או יבמה] **יבנום את אשתו** [אז יכול לוי להכניס את לאה, ששוב אינה אחות זקוקתו],

מתה היבמה [רחל] דאפילו כנסה [לוי עצמו] ומתה, מותר צאחותה **יבנום את אשתו** [יבנום לוי את לאה],

מת יבם [שמעון] ולא נמך לו אם אלא זה [לוי] **יוציא את אשתו** [לאה שקידשה] **בגמ, ואשת אחיו** [אשת ראובן המת, שנפלה לפניו ולפני שמעון] **בחליצה** אצל יצומי לא, דאחות גרושתו היא:

[אר"י דדוקא קידש אומרים לו המתן מלישא משום דבשעת נישואין נראה כנושא אחות זקוקתו, אבל אם נשא כבר שהיא אשתו גמורה פקע לה זיקה לגמרי, ואין צריך להמתין מלבעול, ודוקא קידש אחר נפילה וכו' אבל אם קידש בהיתר קודם נפילה שלא היתה אחות זקוקתו בשעת קידושין א"צ להמתין כלל. תוס' לעיל י"ח ע"ב ד"ה שומרת, וכע"ז ברא"ש כאן],

[ולפ"ז כיון שהמשנה מירי שקידש את לאה לאחר שנפלה רחל לפניו, אין הקידושין מבטלין את הזיקה לגמרי, ולכן שניהם אסורות עליו, אשתו משום שהיא אחות זקוקתו, ואשת אחיו מפני שהיא עכשיו אחות אשתו, אבל אם היה מקדש את לאה לפני נפילת רחל, לא היתה רחל נופלת לפניו כלל, שהיא אחות אשתו],

גמ': מאי וכן? [ומתריץ] **אימא אבל המגרש,**

אמר ריש לקיש כאן שנה רבי [כל מקום שנאמר כאן שנה רבי הפירוש הוא כאן שנה דבר זה ומכאן נלמוד לעלמא, אמנם הגאון בספר בית יוסף הלכות פסח סי' תמ"ד כתב וז"ל וכתב הרא"ש וכו' ובידורשמו מפרש כאן שנה רבי וכו' ופירש לדעת הרא"ש ז"ל כאן שנה רבי דבר זה אבל בעלמא אינו סובר כן. יבין שמועה כללים נוספים כלל תכ"ט # ואינו מבין איך יתפרשו דבריו כאן] **אחות גרושה מדברי תורה** [דאחות אשה אסורה עד שאשתו חיה, ואף שגירשה], **אחות חלוצה מדברי סופרים:**

שנינו במשנתנו **שומרת יבם שקידש וכו'** [משום ר' יהודה בן בתירא אמרו אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה]: **אמר שמואל הלכה כדברי רבי יהודה בן בתירא דש זיקה ואלימא למיסרה עליו,**

איבעיא להו מתה אשתו [שמתה לאה שקידשה לוי] **מהו ביבמתו** [אם מותר ללוי עכשיו לייבם את רחל] מי אמרינן כיון דמתה [לאה] פקע איסור אחות אשה ושריא [ולוי מותר ברחל], או דלמא אע"ג דפקע איסור אחות אשה, קס עליה צאיסור אשת אם [שהרי רחל היתה אשת ראובן המת], הואיל ונאסרה עליו שעה אחת צעשה שהיתה זקוקה [לייבוס. פ'] [בשקידש לוי את לאה], ואין אני קורא צה יצמה יצא עליה [באותה שעה, עד שמתה, ולכן] הרי היא כאשת אם שיש לה צנים ואסורה עולמית עליו?

רב ורבי חנינא דאמרי תרוייהו, מתה אשתו מותר ביבמתו [מתה לאה, מותר לוי לייבם את רחל], [ומתני' דקתני מתה יבמתו ולא נקט מתה אשתו דהוי רבותא טפי? אידי דבעי למיתני מות דייבם תנא נמי מתה היבמה. תוס'],

שמואל ורב אסי דאמרי תרוייהו, מתה אשתו אסור

אבני חן על מסכת יבמות

והחזירה וכו'?

ביבמות,

אפי' תימא כרבנן [דמתירין מחזיר גרושתו לייבום] עד כאן לא קמיפלגי רבנן עליה דרבי אלעזר צפק צפק צית שמאי (אלא. פ') גבי מגרש אשה והמזירה אלא משום דמנפילה ואילך לא מיתסר עלייהו [איתסר עליה] ואיסור שצחי אחי [חבת] לא מהני [פ' אינו אוסר] השתא, דליכא למימר אין אני קורא בה בשעת נפילה, דלאו בשעת נפילה הוא,

אבל הכא צריימא דמקדש אחות יבמתו דאיתסר דמנפילה ואילך איתסר עליה [פ' לאחר שנפלה רחל, נאסרה רחל על לוי, משקדש את לאה אחותה] והרי אין אני קורא בה בשעת זיקת יבום [בתוך הזמן שרחל זקוקה ללוי] יבמה יבא עליה, לא פליגי אפילו רבנן מודו [שחולצת ולא מתייבמת]:

מתני': היבמה לא תחלוץ מפרס טעמא גמרא ולא תתייבם עד שיש לה שלשה חדשים, וכן כל שאר הנשים [שמתו בעליהן או נתגרשו] לא יתארו ולא ינשאו עד שיהיו להן שלשה חדשים,

אחד בתולות ואחד בעולות, אחד גרושות ואחד אלמנות, אחד נשואות ואחד ארוסות גמרא צעי מאי הפרס איכא צין בתולות לארוסות [וצין. פ'] נשואות לצעולות,

הדרגות:

ארוסה, נשואה, בתולה, בעולה, גרושה, אלמנה,

רבי יהודה אומר הנשואות יתארו דטעמא משום להצדיק צין זרע ראשון לזרע שני הוא, שלא תלד ספק בן ט' לראשון ספק בן ו' לאחריו, וצארכוסין ליכא למימר הכי,

והארוסות ינשאו מיד, דהא לא איצטריא מן הראשון חוץ מן הארוסות שביהודה מפני שלבו גם בה [דמתן] [דמניא. פ'] פרק קמא דכתובות (דף יב) ציהודה היו מייחדים הסמן והכלה קודם כניסתן לחופה כדי שיהא לבו גם בה, כלומר רגיל (ומצחק) [ומשחק. פ'] עמה, שלא יהיו צושין זה מזה בצעילות מזה, הלכך חיישינן דלמא צעיל [ובחזירין עליהן לשחות ג' חדשים],

ר' יוסי אומר כל הנשים יתארו רבי יוסי [אפילו] אנשואות קאי והכי [קא"ל ר' יהודה] [קאמר ליה לר' יהודה. פ'] כל הנשים נשואות יתארו כדקאמר, ולא גזרינן אירוסין אטו נשואין [ברגור הת"ק] חוץ מן האלמנה ומיהו צהא פליגא עלך שלא חלקת צין אלמנה לגרושה, והסרת אלמנה ליארס בתוך ימי אכלה, ואנא צבירא לי אלמנה מן הנשואין לא תארס כל שלשים [יוס של. פ'] ימי אכלה,

דף מ"א ע"ב

מפני האיבול אצילות, והאי כל הנשים יתארו לאו למעוטי ארוסה לינשא, דהתם כר' יהודה צבירא ליה, דגבי הצחנה רבי יוסי מקיל טפי מרבי יהודה כדאמר צשליה גמ' דארצעה אחים (לעיל דף לה), אלא צאצילות אחי לפלוני עליה:

אמר רבא מאי טעמא דרב דשרי, הרי נאסרה עליו שעה אחת? משום דהואי יבמה שהותרה בשעת נפילה ונאסרה כשקדש זה אחותה וחזרה והותרה [כשמתה לאה, הותרה רחל] תחזור להיתירה הראשון,

[ואע"פ דבפ' ארבעה אחין (שם דף כז:) שרי רב אפילו לא הותרה לבתחלה דקאמר מתה הראשונה מותר בשניה? היינו דוקא בויקא דרבנן אבל הכא אחות אשה דאורייתא דוקא משום דהותרה. תוס']

מתיב רב המנונא ג' אחין [ראובן שמעון לוי] ב' נשואין ב' אחיות [ראובן ושמעון נשואין לרחל ולאה] ואחד [לוי] מופנה, מת אחד מבעלי אחיות [ראובן בעל רחל] ועשה בה מופנה מאמר, ואחר כך מת אחיו השני [שמעון] ונפלה אחותה [לאה אחות יבמתו רחל שעשה בה מאמר] ואסרתה לראשונה עליו משום אחות זקוקה, ואע"ג דעצד צה מאמר כדמתן צפ' ארצעה אחין ציה אומרים אזי לו על אשתו ואזי לו על אשת אחיו, [עד כאן היא גם לשון המשנה לעיל כ"ט ע"א, אבל מכאן ואילך הוא לשון ברייתא באיזה מקום] ואחר כך מתה אשתו של שני אחריו [מתה לאה אשתו של שמעון, אחר שמעון] ונאסרה [רחל] צעלמ מאמר זו, אותה יבמה חולצת ולא מתייבמת,

ואמאי תיהוי כיבמה שהותרה [כשמת ראובן] ונאסרה [כשמת שמעון] וחזרה והותרה [כשמתה לאה] תחזור להיתירה הראשון?

אישתיק [שתק רבא], לבתר דנפק [רב המנונא] אמר [רבא, התלון לעצמו] אמאי לא [אמרת] [אמרי. ד"ס] [למה לא אמרת] ליה, [חבר כאן שמות המדברים בוה, וכן הרבה בש"ס וכו' ולעצמו היה אומר. מנחת יהודה עיי"ש],

רבי אלעזר היא צפק צ"ש [לכמן קט]. המגרש את האשה והמזירה מותרת ליצט [ורבי. פ'] אלעזר אוסר הואיל ועמדה עליו שעה אחת צאיסור גרושת את דאמר כיון שעמדה עליו שעה אחת צאיסור נאסרה עליו עולמית,

הדר אמר אימור דא"ר אלעזר היכא דלא חזיא בשעת נפילה [דבשעת נפילה לא איתחזיא] דמקמי נפילה איתסר עליה אבל היכא דחזיא בשעת נפילה מי אמר,

הדר אמר אין [כן הוא שר' אלעזר סבר כיבמה שכיון שעמדה שעה אחת צאיסור שהיא אסורה], והתניא [בביתא] רבי אלעזר אומר מתה יבמתו אמקדש אחות יבמתו קאי [שלו קדש את לאה אחות רחל יבמתו, ואם מתה רחל, מותר לבנוס את לאה] מותר באשתו, מתה אשתו [לאה] אותה יבמה חולצת כשמואל ורצ אפי' ולא מתייבמת,

לימא שמואל ורב אפי' דאמרי כר' אלעזר [במגרש את האשה

אבני חן על מסכת יבמות

אינה עולה השערה לפני הזקנים לחליצה, ולרבי יוחנן [דאמר חלוצת מעוברת שמה חליצה] לא מיקשי [איך אמר שמה חליצה, הא אין אשה זו עולה לייבום] ? דאי חלצה ודאי חלצה [והדרש דכל העולה לייבום וכו'] הוא רק לבתחלה, וקרא אסמכתא בעלמא [דהאי אינה עולה לחליצה ולא חלצה פסולה משמע, שהרי כמה נשים שנינו חולצות ולא מתייבמות היכא דלא אפשר, אלמא חליצה היא, ומיהו היכא דאפשר לאממוני עד שתראה ליבוס משהיין,

מתיב רב חיינא הספקות חולצות ולא מתיבמות, מאי ספקות, אילימא ספק קדושין כגון זרק לה אחי קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה אמאי לא מתיבמות, תתייבם ואין בכך כלום מתייבס ממ"נ אי היא יבמתו שפיר מייבס ואי לאו קדושין הוו, נכרית בעלמא נקיב?

אלא לאו ספק שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו מהן קידש ומת וקתני חולצת שמהן חולצות ולא מתייבמות, דלא מני לייבומי דלמא פגע בלחות זקוקה, והא הכא דאינה עולה לייבוס ועולה לחליצה ולא אמרי' מתמחא עד שיבואו עדים ויזכרו את יבמתו?

הכי השתא התיב [שיש ספק איזה אשה קידש, הרי] עולה לייבוס היא, אי הוה ידעינן לה אם יבא אליהו ויאמר דהא [שאשה זו] קידש, בת חליצה וייבוס היא,

אבל הכא [לחלוץ לפני ג' חדשים] אם יבא אליהו ויאמר דהא לא איעברה, מי משגח משגיחין ביה ויבמינן לה ומתיבס, הא [הרי] קטנה דלאו בת איעבורי היא ואפ"ה צריכה להמתין ג' חדשים הלכך לא חלצה, וכל הנך דאמרו רבנן חולצות ולא מתייבמות כגון אחות חלוצתה, ואחות זקוקתה, וספק גרם ערוה, התם משום דלא אפשר הוא דאם כן לעולם תאסר, הלכך כיון דמדאורייתא צ"ע יבוס היא חלצה, אבל הכא [לענין לחלוץ בתוך ג' חדשים] דאפשר לשהוי משהיין וי"ל הדבר דהיתר, [מכאן תשובה מוצאת להאומרים שנגלה להם דבר מן השמים, נגד המקובל בדינו מדברי ר"ל. מנחת יהודה],

ת"ר יבמה שלשה חדשים הראשונים שאינה יכולה להנשא מתמת בעלה נוזנת משל בעל שכן כחז לה את תהא יתבא צדיתי ומחזא מנכסי כל יומי מיגר ארמלוותיך, מכאן ואילך אינה נוזנת לא משל בעל ולא משל יבם ואינה דומה לשאר אלמנה דהתם כל זמן שלא נשאת לאחר ואומרת מתמת פלוני בעלי שכבדו גדול עלי יש לה מזונות, אבל כך אגידא ציבס, לפיכך אין לה על נכסי בעל מזונות, ולא משל יבם עד שתכנס לחופה,

עמוד בדין שחזעמו צדין או כנוס או פטור וברח, נוזנת משל יבם דקנסין ליה,

נפלה לפני יבם קטן (מאי) מיבם לית לה, מבעל מאי?

פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר אית לה וחד אמר לית לה, והלכתא לית לה משמאי קנסוה [מן השמים קנסו אותה,

[זה לשון הגמ' לעיל ל"ה ע"א, הוא דאמר כר' יוסי דתניא הגיורת והשבוייה והשפחה שנפדו ושנתגירו ושנשתחררו צריכות להמתין ג' חדשים דברי רבי יהודה, רבי יוסי מתיר ליאדם ולינשא מיד],

גמ': בשלמא לא תתייבם שמה יהיה הולד בן קיימא, וקא פגע באיסור אשת אח דאורייתא, אלא לא תחלוץ אמאי ולאחר ג' אם אינה מעוברת מנשא, או אם הפילה מנשא דהא חלצה,

לימא תיהוי תיובתא דר"י דאמר חליצת מעוברת שמה חליצה ומשום הכי לא תחלוץ שמה מפיל ומנשא בחליצה זו וחליצת מעוברת לא שמה חליצה?

ולאו מי אותביניה לר' יוחנן חדא זימנא צריש פירקין [לעיל ל"ו ע"א בסוף העמוד שמביא הגמ' ראיה לר"ל מבריייתא, וממילא הוא קשיא על ר' יוחנן]? לימא מהא גמ' תיהוי תיובתא ונפקא מינה דאי מיתרנא קמיתא מיקום הכי?

לא הכא היינו טעמא שמה יהא ולד בן קיימא ונמצאת אתה מצריכה כרוז לכהונה [שחליצתה אינה חליצה, והיא מותרת לכהן], ונצרכה? דלמא איכא דהואי בחליצה ולא הוי בהכרזה ומפסלוה מן הכהונה,

תינח אלמנה [צריכה להמתין ג' חדשים כדי שלא יפסלוה מכהונה, אבל], גרושה [שהיא פסולה לכהונה בלאו הכי] מאי איכא למימר אמאי לא תחלוץ אם היתה גרושה מאחר [באיש אחר] קודם שנשאה אחיו של זה [קודם שנשאה ראובן שמת], דהא פסולה היא לכהונה וקיימא, מאי איכא למימר, אמאי לא תחלוץ?

משום דמפסיד לה מזונות [משום מזונין] דאית לה כל שלשה מנכסי בעלה דתניא צריכתא צשמעתין [ברך זה], ואי חלצה לית לה מזוני, ואי [האשה] לא מני מניסבא עד לאחר שלשה ומפסיד לה, [לפי טעם זה לא תחלוץ דמתני' עצה טובה קמ"ל. תוס', ור"ל דאי אמרה אי אפשר בתקנת חכמים ורוצה לחלוץ, חולץ לה. מנחת יהודה],

תינח נשואה [שהיא גרושה, צריכה להמתין ג' חדשים שלא תפסיד מזונותיה], ארוסה [שאין לה מזונות] גרושה [שהיא פסולה לכהונה כבר] מאי איכא למימר גרושה שנתארסה ומת בעלה ונפלה ליבוס מן האירוסין, תחלוץ בתוך שלשה, דהכא לאו משום מזוני איכא דלרוסה לית לה מזוני מצעל, ולא משום כרוז לכהונה דהא פסולה היא משום גרושין קמאי?

אלא משום דרבי יוסי, דתניא מעשה באדם אחד שבא לפני רבי יוסי א"ל מהו לחלוץ בתוך ג' ? א"ל לא תחלוץ,

ותחלוץ ומה בכך? קרא עליו מקרא זה דברים כה אם לא יחפוץ הא אם חפץ יבם, כל העולה לייבום עולה לחליצה כו' זו הו"ל ואינה עולה ליבוס כמון ג', כדאמנן לעיל שמה יפגע בלשון את,

אבני חן על מסכת יבמות

שתיכנס למצב כזה,

זרעו של ראשון לזרעו של שני?

ת"ר יבמה שחלצו לה אחים בתוך שלשה, צריכה להמתין עד שיהיו לה שלשה חדשים מיום מיתה,

ה"נ איכא להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שלא נזרע בקדושה,

דף מ"ב ע"א

לאחר ג' אין צריכה להמתין ג' חדשים,

[אמר ר"ת דוקא חלץ שהחליצה מוכחת שלא בא עליה, כדאמר בממאנת דמיאונה מוכיח עליה שהיא קטנה, אבל אם מת היבם לאחר ג', צריכה להמתין שלשה חדשים, דיותר יבמה קרובה לביאה מארוסה ד [ארוסה] גורין אמו נשואה [פי' וכ"ש דגורין ביבמה שמת היבם], [ומקשה על ק"ו זה] אע"ג דאמר לקמן בפ' ב"ש [דף קיב.] ובפסחים פרק אלו דברים [דף עב:] יבמתו כוזב מינה [האדם כוזב ממנה] אשתו לא כוזב מינה [פי' וכן ארוסה אינו כוזב ממנה, וא"כ ליכא ק"ו], היינו לענין לאוקמי אנפשיה עד שלשים [דיכול לטעון לא בעלמי עד עתה. רש"י לקמן ק"י ע"א], אבל לענין גזירה שמא ישא אחותו כו' [מאמר רבא לקמיה] איכא למימר יבמתו קרובה לביאה טפי [ולכן ביבמה הסברה להחמיר בהמתנת ג' חדשים. תוס'].

הוי כלומר הוי לומד מכאן שלשה חדשים שאמרו כו' הג' חדשים שאמרו משעת מיתת הבעל ולא משעת חליצת היבם,

[ומקשה] מ"ש מגט דרב אמר משעת נתינה ואף על גב דמשעת כתיבה לא נתייחד עמה, דאם כן [שאם היה מתייחד עמה] הוה ליה גט ישן ואפילו הכי משעת כתיבה מניין ה"נ נמני משעת חליצה ושמא לא אמר משעת כתיבה?

אמר רבא ק"ו ל איסור כרת ליכא התרת לאחר ג' חדשים מיד [דאם היה רוצה לייבם אחר שלשה היה מייבם. תוס'], ל איסור לאו לשוק לא כ"ש דמוותרת לאחר חליצה מיד הוולד ועברו שלשה חדשים מיום מיתה [דהיאך אפשר לאסרה להנשא לשוק אחר חליצה שזה דומה לחובא ואיסולא ולא ישמעו לנו העולם על כך. תוס']:

שנינו במשנתנו וכן שאר כל הנשים: בשלמא יבמה כדאמרן, אלא שאר כל הנשים אמאי?

אמר רב נחמן אמר שמואל משום דאמר קרא בראשית יז להיות לך לאלהים ולזרעך אחרריך שאין השכינה שורה אלא על הוולדים שזרעו מיוחס אחריו, והכי נמי קיימא לן בגדרים [דף כ] וזרומי מכס המורדים והפושעים די אלו בני ערצוצא להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני,

מתיב רבא לפיכך גר וגירות גר שנתגייר ואשמו עמו צריכים להמתין ג' חדשים לפרוש זה מזה צריכין להמתין ג' חדשים, הכא מאי להבחין איכא והכא מאי להבחין איכא, הרי אין כאן ראשון ושני [להבחין בין

[רבא הראשון הוא רבא בר ירמיה או בר נתן תלמוד רב נחמן, ופריך מרב נחמן רבו, והשני [כאן שאומר רבא אומר] הוא סתם רבא שבש"ס בריה דרב יוסף בר חמא, ומכאן ראייה מוכרחת ג"כ לשיטתי, דרבא שדבר עם ר"נ לא הוא סתם רבא, מדרה"ל למימר ורבא ידיה אמר גזירה. מנחת יהודה],

רבא אמר [בשאר כל הנשים הטעם שצריך הבחנה] גזירה שמא ישא את אחותו מאביו אם נשאת חוץ שלשה וילדה, והוא כן ט' לראשון, ונולד צנימו של שני, וסבור שהוא בנו, וישא את בת צעלה הראשון שיש לו מאשה אחרת והיא אחותו מן האב [ועוד מבשול שיכול לצאת] וייבם [ומייבם] אשת אחיו מאמו ששם תלד לאחרון כן אחר וישא אשה וימות בלא בנים וייבמה זה כסבור שהוא אחיו מאביו ונמצא מייבם אשת אחיו מאמו שלא מאביו ומייבם כרת [ועוד מבשול שיכול לצאת] וייצא את אמו לשוק אם לא תלד אמו לשני וימות וכסבורים שזה בנו ותנשא אמו לשוק בלא חליצה,

ויפטור את יבמתו לשוק אם יש לו אח מאביו הראשון ולא היו לו בנים ומת ואין שם אח אלא הוא והוא סבור שהוא כן האחרון ונמצאת אשת בנו של ראשון חקוקה לו נשאת לשוק בלא חליצה,

וגבי גר וגירות תלד מהני הוא דליכא למיחש, כגון לשמא ייבם אשת אחיו מאמו שמא מעוברת הימה וכשתלד [בן בועז] סבורה היא שכן ז' הוא ובקדושה מרע, ותמזור ותלד בן אחריו [ותקרא שמו אלחנן] וישא [אלחנן זה] אשה וימות בלא בנים, וייבם זה [בועז] את אשתו דסבור שגם הוא [עצמו] מרע בקדושה, וכיון שזה מרע שלא בקדושה, וחסם עובדת כוכבים זוהי היא [פי' אמו של בועז היתה זוהי בשעה שנזרע], איכא למימר שמא אינו בנו של זה [שבעו אינו בנו של אביו] ונמצא נשאת אשת אחיו מאמו,

מתיב רב חנניה בכולן כל נשים שאסרו חכמים להנשא או להתייבם אני קורא בהן קורא אני בהן תקנת ערוה כדי שלא יצאו לידי ערוה משום תקנת ערוה וכאן בהמתנה של ג' חדשים שאסרו חכמים לשאר נשים אין כאן תקנת ערוה אלא משום תקנת ולד להבחין כן מי הוא,

ואם איתא דחשו חכמים לשמא ישא אחותו מן אביו כולוהו משום תקנת ערוה הא נמי תקנת ערוה היא?

[ומתריץ] האי משום תקנת ולד דלא לפגע בהו ערוה דלא לפגע ולד בערוה, אבל כל שאר הנאסרות איכא [תקנת] היא ובעל עצמו דלא לפגע בערוה,

בשלמא תמתין ב' חדשים ותנשא לא, דהיינו ספיקא אי בר תשעה לקמא אי בר שבעה לבתרא, אלא תמתין חדש אחד ותנשא, ואי לשבעה ילדה האי בר שבעה לבתרא הוא דאי מקמא איעברא כשמת אשתמך דבר תמניא הוא ובר תמניא לא מי ראי

אבני חן על מסכת יבמות

לתמוניא ילדה האי בר תשעה לקמא הוא?

פלוגמא היא דפ"ק (לעיל דף יב) ואי למ"ד מן השמים ירחמו מן השמים ירחמו,

אי נמי לתמוניא ילדה מירוצא הוא איכא למימר דבתרא הוא דלמא אישתהויי אישתהא לאחר שנשאה חדש אחד ואיעבר וה"ה נמי דמצי לתרוצי אי נמי לשבעה ילדה איכא למימר דר תשעה לקמא הוא מעיקרא חדש אחד איעברא קודם מיתתו אלא הואיל ותיקן למילתיה בחדא ואוקי דאכמי איכא ספק סגי ליה בהכי,

ותמתין שני חדשים ומחצה ותנשא, דאי לשבעה ילדה האי בר שבעה לבתרא הוא, ואי לשיתא ופלגא ילדה האי בר תשעה לקמא הוא דאי בר בתרא הוא בר שיתא ופלגא לא חיי?

אי הכי ידידיה נמי? ידידיה חיים עילויה, [ושואל] הכא נמי חיים עילויה שאין אדם ממכין להרג הנפש?

אלא סתם מעוברת למניקה קיימא כשתלד (מניקמו) [מניקהו. פ.], [בשתלד תניקוהו ואם נושא מעוברת חברו דילמא לאחר לידתא מעברא מינה ומיעבר חלב וכן הראשון אין לו מה יינק וימות ברעב. ר.],

דף מ"ב ע"ב

[ואי מינסבא. רש"י] דלמא איעברה לאחר לידתה ומעבר חלבה ומיעבר (עליה) [ליה. ד"ס] חלבה וקמלה ליה לנרה ברעב,

אי הכי ידידיה נמי? ידידיה ממסמסא ליה מאכילתו [מערבת להאכילו. ר.], ממסמס = stimulate, sustain strength [בביצים וחלב,

ידידה נמי ממסמסא ליה בביצים וחלב? לא ירב לה בעל משום דלאו צריה הוא,

וליתבעיניה ליורשים של בעל ראשון? אמר אביי אשה בושה לבא לבית דין ולמצוה (יורשים) [יורשיו. ר.] בשציל צנה והורגת את בנה על כרחיה מת צנה ברעב:

[לכך מוטב שנגזור עליה שתמתין עד שתלד ותניק ותגמול את בנה דנהי דבושה לילך לבית דין, אלא כיון דהיא עצמה ניזונית משל יורשים מיזל אולא ולא מיכספא. ר.]

שנינו במשנתנו בדברי הת"ק שכל הנשים צריכות להמתין ג' חדשים **אחת בתולות ואחת בעולות**: הי ניהו בתולות והי ניהו ארוסות הא חדא היא דהיכי משכמת לה צמולה יצמה אס לא ארוסה, הי ניהו בעולות והי ניהו נשואות?

[כלומר ליתני ארוסות ונשואות, ומשמע בין בתולות בין בעולות ולא איצטריך למיתני בתולות ובעולות. ר.],

א"ר יהודה הכי קאמר כלומר לא תמני אחת ואחת, דמשמע תרי מילי אלא כולה חדא קמני, ופרושי קמפרש אחת בתולות ואחת בעולות וכגון שנתארמלו או שנתגרשו, בין מן האירוסין דהיינו צמולות בין מן הנשואין דהיינו בעולות,

[ומתריץ] א"נ לשיתא ופלגא ילדה איכא למימר דבתרא הוא, דאמר מר זוטרא אפילו למאן דאמר במסכת נדה בפרק גנות כותים יולדת למ' אינה יולדת למקוטעין, ילדה לו' יולדת למקוטעין, שנאמר שמואל א א ויהי לתקופות [כל תקופה היא של ג' חדשים] הימים הרי ששה חדשים וז' ימים מיעוט תקופות ב' מיעוט ימים ב',

ותמתין משהו שצוה לו שצוים ותנשא, וכי מלו שלשה חדשים ליום מיתת בעלה שדרך עובר להיות ניכר לבדקה ליצדקה צדדיה כדרך נשים ואי מיעברא ודאי בר קמא הוא דאי בר בתרא הוא אכמי לא הוה מיינכר דלא מלו שלשה חדשים לנישואיה דחקר ליה ההוא משהו שהממניה ואי לא מיינכר ולצמר הכי מיינכר ודאי בר בתרא הוא?

אמר רב ספרא אין בודקין את הנשואות שלא יתגנו על בעליהן,

ונבדקה בהלוכה מוליכין אותה בעפר תיחות אי מעוברת היא פסיעותיה ניכרות ומעמיקות יותר משאר נשים שהולד מכזיזה כך מלאמי בתשובה הגאונים? [ורואין מקום פסיעותיה אס מעובר זכר פסיעת ימין עמוקה לפי שהזכר שוכב לצד ימין, והנקבה לצד שמאל, ואם שוות אינה מעוברת בתשובה הגאונים. ר.]

אמר רמי בר חמא אשה מחפה עצמה שלא תראה מעוברת כדי שלא יצינו שכן הראשון הוא כדי שיירש בנה בנכסי בעלה וירש בנכסי בעלה שני,

הואיל וטעם המתנה משום ודא הוא שלא יהא ספק היכא דקים לן דמעוברת היא תנשא כשאנו יודעים ודאי שהיא [שהיא ודאי. ר.] מעוברת מראשון משא אלמנה תניא לא ישא אדם מעוברת חברו ומינקת חברו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית? ומשני גזרה שמא תעשה עוברה סנדל,

אי הכי ידידיה נמי לא ישמש עם אשתו מעוברת, שמא תחזור ותמעבר וידחוק אחיו וימנע נרות פניו כסנדל הוה שאין לו צורה? אי למ"ד במוך במוך

אבני חן על מסכת יבמות

[ות"ק קרי סתם ואע"ג דאוקימנא דך סתמא כר' מאיר, סתם מיהא היא דתנא סתם לן כוותיה. ר'].

דאמר רב פפא ואיתימא ר' יוחנן מחלוקת ואחר כך סתם
צין שקטס אחריה מיד באתה מהם, צין שקטס אחריה צמקת אחרת באתה הסדר,
כגון נתן זמר לצבע דמחלוקת צ"ק צהגזל (דף ק) וסתם צ"מ (דף עו) כל
המשנה ידו על המחלוקת, וסתם לן כר"י דאמר אס השבט יתר על היצאה כו'
הלכה כסתם, סתם ואחר כך מחלוקת כי ממני אין הלכה כסתם,

מסתמך ואזיל ר' אבהו אכתפיה דרבי נחום שמעיה,
מנקיט ואזיל הלכתא מיניה מלקט ממנו [ר' נחום מר' אבהו] הלכות
פסוקות הלכה כפלוני ופלוגי,

בעא מיניה [ר' נחום מר' אבהו] **מחלוקת ואחר כך סתם מאי?**
א"ל הלכה כסתם, סתם ואחר כך מחלוקת מאי? אמר ליה
אין הלכה כסתם,

סתמא דמתני' ומחלוקת בברייתא מאי? א"ל הלכה כסתם,
מחלוקת במתני' וסתמא בברייתא מאי? א"ל

דף מ"ג ע"א

וכי רבי לא שנאה רבי שקידר את המשנה לא שנאה שמהל משנה שלא רצה
לסותמה ר' חייא **מזין** לו תלמידו מנין לו שהלכה כמותה שסתמה צברייתא,

מסרק:

הוא חתיכת עץ שתחובים לתוכה שורות שיניים, ויש לה בית יד, ונמצא
כשמחזיק הבית יד בידו באופן שהמסרק הוא כנגד פניו, רואה שורות השיניים
מימין לשמאל, או מלמטה למעלה, ויש מסרק לסרוק פשתן ששיניהם עבות
וחזקות, ויש מסרק צמר ששיניה דקות, וראה תמונה בא"ס, וראה שט' לתמונות
ולביאור, ובמשניות תפארת ישראל במסכת כלים,

אמר ליה [ר' נחום לר' אבהו] **והא תנן** [כלים פ"ג מ"ח] **מסרק של**
פשתן [הוא לוח של עץ וקבוע בו שורה אחת שיניים של מתכת, כעין יתדות
ארוכות, ועבות יותר מכל מסרק של צמר וכו' סורקין פשתן, העכל בל"א. יבין]
שניטלו שיניו ונשתיירו בו שתיים, טמאות דמיו [דאכמי מזו. ר']
למילתיה, **ואחת** [ואם נשאר רק שן אחת] **טהורה דלא חזי למידי,**

וכולן [כל השיניים] **שניטלו אחת אחת בפני עצמן** שאינה תחובה
צמקת **טמאות** שאינה לנר [פ' לנקר את הגר כמ"ש לקביה] או למיתות
לפרוט צגדים או [ליתן. פ'] חוט (זו מזו) [מזו לזו. פ'],

[אבל מסרק] **של צמר** [דמסרק של צמר הוא דף כרביעי אמה מרובע של עץ,
וקבועות בו כמה שורות של שיניים תכופות זה אחר זה, והשיניים דקין כמחטין,
ומיירי הכא שבין כל שן לחבירו ניטל א' באופן שבכל שטח השיניים שברף אין ב'

ר' אלעזר לא על לבי מדרשא [הלשון משמע שפעם אירע כן שלא
היה יכול לבא לביהמ"ד] **אשכחיה לר' אסי, אמר ליה מאי אמור**
רבנן בבי מדרשא? אמר ליה הכי א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי
דשרי ארוסות לינשא הוילי וליכא למינש לזרע ראשון, ונשואה ליארס, והאי דנקט
ר' יוסי ולא רבי יהודה, דהא רבי יהודה גמי שרי ארוסות לינשא צהדיא ? אלא
משום דר' יוסי נימוקו עמו [ראה עירובין ג"א ע"א],

מכלל דיחידא פליג עליה תנא קמא דאמר לא ינשאו ולא יתארסו אחת
ארוסות ואחת צמולות, דאכר אפי' ארוסות ליארס כ"ש לינשא, יחידא היא ולא
סתמא דרביס היא [דאי סתמא דרביס ליכא למימר הלכה כר' יוסי דיחיד ורביס
הלכה כרביס. ר']?

אין, והתניא צמימותא הרי שהיתה רדופה רגילה לילך לבית
אביה וגם סמוך למיתתו [של בעלה] עמדה צצית אציה זמן מרובה, דליכא
למימר מעוברת היא, או שהיה לה כעס בבית בעלה ולא שימשה, או
שהיה בעלה חבוש בבית האסורין, או שהיה בעלה זקן או
חולה [ואינו יכול לשמש. ר'], או שהיתה היא חולה, או שהפילה
אחר מיתת בעלה, או שהיתה עקרה שנקר רחמה ונטלה האס שלה
או זקנה או קטנה או אילנית ממעי אמה לקויה היא ואין לה סימני
שער ודיס או שאינה ראויה לילד לאימיו [מחמת] קמא או חולי [כולן
צריכות] **צריכה להמתין ג' חדשים** דגורו שאינה ראויה אטו ראויה
דברי ר' מאיר, ר' יהודה מתיר ליארס ולינשא מיד [דלא גזר.
ר'],

[הרי שר' מאיר שהוא יחיד סובר בשיטת הת"ק שאף אלו שוראי אין מעוברות
צריכות להמתין ג' חדשים, וזה בשיטת הת"ק שגם ארוסות צריכות להמתין],

אמר רבי חייא בר אבא חזר בו רבי יוחנן [דאמר לעיל הלכה כר'
יוסי],

אמר רב יוסף אי הדר ביה ממתני' דכרמא שנשנית צכרס צצנה
הדר ביה ממתן אותה משנה חזר בו, [צכרס צצנה] שהיו [סנהדרין היו. ר']
יושבים שורות שורות כעין הכרס, **דתניא אמר ר' ישמעאל בנו של ר'**
יוחנן בן ברוקה שמעתי מפי חכמים בכרם כיבנה כולן
צריכות להמתין שלשה חדשים [ומזה יש ללמוד שאין ההלכה כר'
יוסי],

אמר ליה ר' ירמיה לר' זריקא כי עיילת לקמיה דר' אבהו [כל
אלו היו בארץ ישראל] **רמי ליה מי אמר רבי יוחנן הלכה כרבי**
יוסי, והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן כל הנשים
לא ינשאו ולא יתארסו עד שיהיו להם שלשה חדשים אחת
בתולות ואחת בעולות?

אמר ליה דרמא לך הא לא חש לקמחיה [כעין לשון זה בסוכה ג"ד
ע"א] למה שהוא עוסק ומוציא מפיו כלומר לדיבורו **סתם ואח"כ מחלוקת**
היא דהא איפלגו עליה ר' יוסי ור' יהודה [פ' במשנתנו אחר דברי הת"ק בא
שיטת ר' יהודה ור' יוסי] **ואין הלכה כסתם** [כת"ק דברייתא דמתני'],

אבני חן על מסכת יבמות

[וראה בשב"ט' שיש מפרשים בל"א שעומדים שתי לוחות מלאות שיניים, ומעבירין הצמר ביניהן, ולוח אחד הוא הפנימי ולוח האחר כנגדה הוא החיצון. כך הבגתי].

ומאי קושיא דלמא הא בנווייתא הא כברייתא [הא] דקמי [דטמא רק אם נשתיירו בו] שלש אין שמים לא צברייתא, ולא צחינות [ממש] דהא אמרינן היתה חילונה אחת מהן טהור, אלא אותן המשוכות כלפי הראש דאינן מכוונות כנגד צית יד המסרק ולא חזו כולי האי, הלכך ג' הוא דחזו צמקת אצל שמים לא חזו [ולא מדי] [למדי. פ'],
ל"א - והוא עיקר צנוייתא וצרייתא שתי שורות שיניים יש למסרק של זמר חילונות ופנימיות (החילונות) [והחילונות. פ'] עיקר המלאכה תלויה בהן (ופנימיות) [הפנימיות. פ'] לקלוט הזמר שלא יפול, והלכך צחינות צריך ג' במקום אחד והפנימיות דין צד',

אלא מהכא דקתני וכולן שניטלו אחת אחת בפני עצמן טמאות, ואע"ג דלא התקינה, אימא סיפא אחת והתקינה לנר או למיתוח טמאה, התקינה אין לא התקינה לא?

אמר אביי ומאי קושיא דלמא הא בקתייהו שנטל עמה חמיכת עץ והיא נעשית לה צית יד ואינה צריכה תיקון אמר **הא בלא קתייהו**,

א"ר פפא [יש להרץ הסתירה באופן אחר] **ומאי קושיא ודלמא הא בקטינתא, הא בלימתא** עצות ואינם צריכות צית יד,

אלא משום דמסיימי בה דווקני [המדייקים בעלי המסורת] זו דברי ר"ש ולא סתמא הוא,

שלח ר' חייא בר אבין מארסין תוך ג' [חדשים למות בעלה] **וכן עושים מעשה כלומר כך ראיתי מנהג חכמים עושים,**

וכן היה ר' אלעזר מלמדנו משום רבי חנינא הגדול [אינו אומר ממש כר' חייא בר אבין, אלא גם הוא סבר שאינה צריך להמתין ג' חדשים שלמין להתארס] **רובו של ראשון של מדש ראשון ורובו של שלישי** ורובו של אחרון ואמצעי שלם [ראה א"ס 23#],

אמימר שרא ליארס ביום תשעים, אמר ליה רב אשי לאמימר והא רב ושמואל דאמרי תרווייהו צריכה להמתין ג' חדשים חוץ מיום שמת בו, וחזן מיום שנתארסה בו?

ההוא [חוץ מיום שמת בו, וחזן מיום שנתארסה בו] **לענין מינקת איתמר** [אבל לג' חדשים יכול ליארס ביום תשעים], **דרב ושמואל דאמרי תרווייהו צריכה להמתין כ"ד חודש, חוץ מיום שגולד בו וחזן מיום שנתארסה בו,**

והא ההוא דעבד פסודת אירוסין ביום תשעים ואפסדיה

שיניים סמוכין יחד, רק עומדין בסירוגין א' א'. יבין] **שניטלו שיניו אחת מבינתים** שמכל ג' הסמוכות ניטלה האמצעית מו לא חזי **טהור** [דמשום שהצמר שערתיו דקות ומסובכות יותר מפשתן, ומה"ט נמי שיני מסרק שלו הן דקות ביותר, לפיכך דוקא ביש בכל שטחו ב' ב' ביחד אכתי חזי למלתיה לסריקה. יבין],

נשתיירו בו ג' במקום אחד [דבכל שטח דף המסרק יש ג' ג' סמוכות, וא' או ב' חסידים בינתיים וכן בכל שטחו. יבין] **טמא** [והנמ' מוקשה לקמיה, דמרישא משמע שבנשתיירו ב' טמאות וכ"ש ג'],

היתה אחת מהן מהשלימות הללו [במסרק של צמר] שנשתיירו ג', עס החילונות **החיצונה** [השן החיצון שבקצה כל שורה רחב הוא ואינו ראוי לסריקה שאינו צריך כל כך לסריקה, להכי סגי בשנשארו מהן ב' ב', ויש אומרים איפכא. יבין] וכן חילונה רחבה היא כעין חילונות שצמקת של עץ שלנו, הלכך לא מהניא צהדייהו ו **טהור**,

ניטלו ב' [שיניים מן המסרק] **ועשאן למלקט מלקטים שקדין טנל"ש** [להשתמש בב' השיניים המחוברין יחד כבצבת קטן ללקט בה דברים קטנים ודקין, ומיירי שעשה בה מעשה לשם כך. יבין] **טמאות**,

אחת [ניטל שן אחת מן המסרק] **והתקינה לנר** לנקר את הנר או **למיתוח** לפרוש צגד כעין [שעשין. פ'] החיטים שמוחקין עורות צמקמרים **טמאה** לקמן פריך דהא חנא רישא כולן אחת אחת צפני ענמן טמאות ואע"ג דלא התקינה וקי"ל **דאין הלכה כאותה משנה** [וזה סתירה לכללו של ר' יוחנן דהלכה כסתם משנה]?

אמר ליה בר מינה דההיא דר' יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו זו אינה משנה,

מ"ט? אמר רב הונא בר מנחם משמיה דרב אידי בריה דרב איקא, משום דקשיא רישא לסיפא [ולכן לא סמכו ר"י ור"ל על משנה זו], **דקתני** [רישא] **של צמר שניטלו שיניו אחת מבינתים** [ונשתיירו רק אחד אחד] **טהור, הא נשתיירו בו שתיים במקום אחד טמא** [שעדיין ראוי להשתמש בו], **והדר** [בסיפא] **תני נשתיירו בו ג' טמא, ג' אין שתיים לא?**

לשון ראשון	בגווייתא [פנימית]	בבריייתא [חיצונה]
שיש למסרק שתי מקומות אחד קרוב לבית היד, ושני רחוק מבית היד וקרוב לראש המסרק.	גם אם נשארו שתיים, של אותן המכוונות כנגד בית היד,	שלש אין שנים לא, אותן המשוכות כלפי הראש דאינן מכוונות כנגד בית יד המסרק ולא חזו כולי האי,
לישנא אחרינא שיש למסרק שתי שורות שיניים,	לקלוט הצמר שלא יפול, דין ב',	עיקר המלאכה תלויה בהן, וצריך ג',

[שתי הלשונות הם סברות הפוכות, ללשון ראשון צריך בחיצונה ג' כיון דלא חזי כולי האי, וללשון שני צריך בחיצונה ג' שבה עיקר המלאכה],

אבני חן על מסכת יבמות

לספר ל' יום כמו נזיר] לא מתקרא אינו דין שמותר ליארס,

מאי היא [היכן שנינו דיני אבל, ודינים השייכים לפני ת"ב] ? **דתנן שבת שחל תשעה באב בתוכה אסור לספר** [השיעור] **ולכבס** [הבגדים], **ובחמישי מותר מפני כבוד השבת,**

[הרי ששבע שחל בה ת"ב אסור בכיבוס, והשתא מביא ברייתא שבזמן זה מותר באירוסין],

ותניא קודם הזמן הזה קא ק"ד קודם ט' נזב, דהיינו כל השבת [השבעה] שחל להיות בתוכה, [העס. פ'] ממעטין כו' **העם ממעטין בעסקיהם מלישא ומליתן מלבנות ולנמוע ומאירסין** דלא שמה היא ומלוא קעציד אבל לא כונסין, ואין עושין סעודת אירוסין?

[ומתירין] **כי תניא ההיא דמאירסין** [בברייתא זו קודם הזמן הזה] **קודם דקודם קודם שבת שחל ט"ז בתוכה,** דהתם מותר לכנס, אבל מוך השבת כס שסוק לכנס אסור נמי ליארס וליכא ק"ו,

[וממשיך להקשות] **(תניא) אמר רבא וקודם דקודם נמי ק"ו,** ומה במקום שאסור לישא וליתן [בדקתני בברייתא זו דקודם הזמן הזה] **מותר ליארס** [בדקתני בברייתא], **מקום שמותר לישא וליתן** [אבל מותר לישא וליתן לאחר ז' ימים. ר'] **אינו דין שמותר ליארס?**

[ומתירין דמה שאסור ר' יוסי באלמנה היינו להנשא, ונישואין לכ"ע אסור ואין בזה חידוש, אלא החידוש של ר' יוסי הוא דגם נשואות ינשא, דלית ליה הבחנה],

לא תימא דרבי יוסי אומר כל הנשים יתארסו, אלא אימא רבי יוסי אומר כל הנשים ינשאו חוץ מאלמנה, ורבי יוסי לא [איבול] [אסורא. ד"ס] אתא לאשמעינן, דנישואין אפילו רבי יהודה מודה דאסור דימי איבול, דהא שמה היא,

אלא "ינשאו" אתא לאשמעינן, ופליג אדרבי יהודה דאמר כל הנשואות יתארסו, ואתא ר' יוסי למימר אפילו נשואות ינשאו,

וג' מחלוקות נדבר דמ"ק אסר אפילו ארוסות ליארס, דגזרו ארוסות ראשון אטו נשואה, וגזרינן ארוסין דאחרין אטו נשואין דאחרין, ור' יהודה סבר הנשואות יתארסו ולא גזר ארוסין אטו נשואין, והארוסות ינשאו ולא גזר ארוסות אטו נשואה אבל הצמנה מיהא אית ליה ונשואה לא תנשא, ורבי יוסי אפילו הצמנה לית ליה,

	ת"ק	ר' יהודה	ר' יוסי
ארוסות	לא יתארסו ולא ינשאו	ינשאו	ינשאו
הנשואות	לא יתארסו ולא ינשאו	יתארסו	גם ינשאו

דף מ"ג ע"ב

[והגמ' שואל] **ולית ליה לרבי יוסי להבחין?** [ומתירין בן הוא ד] **לית ליה,**

רבא לסעודתיה? ההיא סעודת נשואין הואי [וגם אני לא אמרתי להתיר ביום תשעים אלא ליארס],

והלכתא מניקה צריכה להמתין כ"ד חודש, חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו, ואשה שאינה מניקה צריכה וצריכה להמתין ג' חדשים חוץ מיום שמת בו נעלה וחוץ מיום שנתארסה בו,

(כל הנשים יתארסו [דאמר ר' יוסי במתני'] אנשואות קאי, חוץ מן האלמנה אתא לאשמעינן, ולא [קאי] אארוסות ולמעטניהו מלינשא, דגבי הצמנה רבי יוסי מיקל טפי מכולהו דלדמר נאצנעה אחין):

[מכאן עד המשנה דף מ"ג ע"ב דין הגמ' בדברי ר' יוסי שאמר במשנה כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול,

* מתחלה הבין הגמ' דר"י במשנה סבר כר' יהודה שהנשואות יתארסו, והארוסות ינשאו,

* הגמ' שואל למה אסור לאלמנה ליארס, הלא יש ק"ו מאבילות דת"ב,

* הגמ' מפרש דברי ר' יוסי במשנה לומר "כל הנשים ינשאו" והחידוש הוא שגם הנשואות ינשאו, חוץ מאלמנה, דר"י לית ליה הבחנה,

* ואב"א דר"י אית ליה הבחנה והנשואות רק יתארסו ולא ינשאו, וה"ק כל הנשים הארוסות גרושות [שאינן אלמנות] ינשאו, וס"ד שאומר ממש כר' יהודה,

* ומתירן שיש חילוק בין ר' יוסי ור' יהודה, דר' יהודה מתיר לנשואה ליארס, ור' יוסי אסר,

* ומקשה מרישא דברייתא דמשמע דר' יוסי מתיר נשואה ליארס, ומתירן, ומקשה מסיפא ומתירן תריין ואימא הכי,

* ומפרש דברי ר' יוסי בסיפא דברייתא וכולן לא יתארסו, דאכן בזה פליג אדר' יהודה שהנשואות גם לא יתארסו,

* ונמצא שר' יוסי במשנה סבר דארוסות ינשאו חוץ מאלמנה, ושואל ואלמנה מאירוסין מי אית לה איבול,

* אלא חזר דר' יוסי במשנה מיירי בנשואות שמותר להם ליארס, ורק אלמנה אסורה, ור' יוסי פליג על תנא דברייתא דלעיל וסבר דגם ליארס אסור בימים שלפני ת"ב, שהוא מחלוקת תנאים כמו שמצינו ברייתא שאוסר ליארסו,

* ושואל שמה מה שאוסר בברייתא ליארס היינו סעודת אירוסין, ותירין אם כן מה שאומר שאסור לינשא היינו רק בסעודה אבל לינשא לבד מותר, ומתירן שאירוסין יכול להיות אסור רק בסעודה דאי לא אינה שמחה משא"כ בנישואין, ונמצא שאין ראיה שאסור לעשות אירוסין לבד בלי סעודה,

* ויחזר לומר כמו שאמרנו לעיל דר' יוסי בא לאסור אירוסין בימי אבל, ומודה דבאבילות של ת"ב קיל יותר שהוא אבילות ישנה ואבילות דרבים, אבל אלמנה חמיר טפי ואסור ליארס בתוך שלשים],

שנינו במשנתנו חוץ מן האלמנה וכו': **אמר רב חסדא ק"ו רב חסדא מתמיה על דברי רבי יוסי שאסר ליארס מחמת אבילות כל ל' דקתני לקמן כמה איבול שלה שלשים יום ומה במקום שאסור לכבס שבת** [שבוע] שחל ט' נזב להיות בתוכה **מותר ליארס** דאירוסין לאו שמה נינהו, **מקום שמותר לכבס מוך ל' יום של אבל,** דאכל אין אסור בתכנסות אלא שצעה ימים, דכל שלשים יום "לגיהוק" תנן צפ' ואלו מגלחין (מו"ק דף כג) אבל כינוס לא [אינו אסור], דהא תספורת גופה אי לא דאמיא פרע פרע מנייר [שאסור

אבני חן על מסכת יבמות

אלמנה לא תנשא מחמת איבול, וע"ז מוקשה,

ואלמנה מן האירוסין מי אית לה איבול, והתני רבי חייא בר אמי אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה, וכן היא לא אוננת ולא מיטמאה לו כלומר אינה מזוזה להעסק צו מתה אינו יורשה, מת הוא גובה כתובתה וכגון דכחז לה מן האירוסין?

[ומתריץ] אלא תנאי היא אלא לעולם דקמני ממני כל הנשים יתארסו, וכדפרשין גריס שמעתי דאנשואות קאי, ואיבול איכא צינייהו [בין ר' יהודה ור' יוסי] ואשמעינן דאירוסין ציניי אצל אסור, ודקשיא לך קודם הזמן דקמני ומתריסין, תנאי היא, דאיכא למאן דאסר, והיא דקמני מתריסין לאו דברי הכל היא ולא סבירא ליה לרבי יוסי,

דתניא מראש חדש ועד התענית העם מומעטין מעסקיהן מלישא ומליתן מלבנות ולנמוע "ומליארם" ומלישא, שבת שחל תשעה באב בתוכה אסור לספר ולכבס (ואסור ליארם) וי"א כל החדש אסור [הרי שיש תנא שאסור ליארם כל החדש אב, ולכן אין ק"ו],

[ומקשה] מתקף לה רב אשי ממאי דליארם ליארם ממש דלמא למיעבד סעודת אירוסין הוא דאסור הא ליארם שפיר דמי [לדברי הכל, ואכתי תיקשי קל וחומר. ר']?

[ומתריץ] אי הכי מלישא לינשא נמי למיעבד סעודת נשואין הוא דאסור הא לינשא שפיר דמי,

[וסותר התירין] הכי השתא בשלמא נשואין בלא סעודה איכא שמחה, אלא אירוסין בלא סעודה מי איכא שמחה [ולכן האיסור רק בסעודה אבל בלא סעודה שרי, וחוזר הקושיא למה אסור ר' יוסי ליארם בימי אבלה]? [אולי מבאן סמך ר' פישלע הערשקאוויטש שליט"א לעשות סעודה רגילה בסעודת תנאים],

[ומתריץ] אלא אמר רב אשי לא מוקמא כמנא, [דרכי. ר'] יוסי מודה דהיא דמתריסין [דמותר ליארם בשבוע שחל בו ת"ב], ודקשיא לך ק"ו הוא [שנתיר גם באלמנה], שאני אבילות חדשה מאבילות ישנה, ושאני אבילות דרבים מאבילות דיחיד דמשעה נאז דהוי אבילות ישנה ואבילות דרבים הלכך קילא [שהרבים מתממין זה מזה. ר']? [ונמצא שהחידוש של ר' יוסי היא שהגם שמותר ליארם באבילות של לפני ת"ב, אסור ליארם באבילות של אלמנה],

מתני': ארבעה אחין נשואין ארבע נשים ומתו [ד' מהאחין] כן מפרש בגמ' דאל"כ מאן מייבם, הרי מתו כולם, וה"ה מפי, רק נקט גזונא בת"ח דעונתו מע"ש לע"ש וכשהו ד' יתרמי לכל אחת עונה בכל חודש. יבין], אם רצה הגדול שבהם [של האחים הנותרים] לייבם את כולן [כל הד' נשים], הרשות בידו,

ואיבעית אימא לעולם אית ליה ואפי"ה ינשאו קמני [ולא אנשואות קאי] אלא אחריות קאי ואימא [תפרש דברי ר' יוסי במשנה] רבי יוסי אומר כל ארוסות גרושות ינשאו וה"ק כל הארוסות שנתגרשו ינשאו חוץ מן הארוסות אלמנות מחמת האיבול [ומיד מוקשה הגמ' היינו ר' יהודה], ולקמן פריך מי חיל איבול אחרים,

[ומקשה] אי הכי היינו ר' יהודה דרבי יהודה נמי שרי ארוסה לינשא, וליכא למימר הכא דלעיל דרבי יוסי איבול אחא לאשמועינן דנשואין אסור כל ל' יום, דהא צנשאין כ"ע מודו דשמחה היא, וינשאו דקאמר רבי יהודה אגרושה דליכא איבול קאמר?

[ומתריץ] איכא צינייהו נשואה ליארם, רבי יהודה סבר נשואה מותרת ליארם דקאמר רבי יהודה הנשואות יתארסו דלא גזר אירוסין אטו נשואין ורבי יוסי סבר נשואה אסורה ליארם ואחא רבי יוסי למימר כל ארוסות [גרושות] ינשאו והאלי וליכא איבול שרי, ומשום דבמנה לא מיתסר דהא לאו מעוברת היא, וארוסה אטו נשואה לא גזרינן, אצל נשואות לא יתארסו דאיכא למיחש שמא מעוברת היא וחי שרית לה להתארס אחי לאינסובי,

[ומקשה] וסבר ר' יוסי נשואה אסורה ליארם, והתניא [שנינו בברייתא] רבי יוסי אומר כל הנשים יתארסו ואפילו נשואות חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה איבול שלה שלשים יום, וכולן הנשואות צין גרושה צין אלמנה לא ינשאו משום דבמנה עד שיהו להן ג' חדשים # [מבאן היה יכול להקשות על מה שאמר בתחלת הדרך דר' יוסי לית ליה הבחנה]?]

[ומתריץ] האי מאי קושיא, אילימא דקתני רבי יוסי אומר כל הנשים יתארסו [דמשמע אף נשואות], מי אילימא ממתני' דאוקימנא בארוסות גרושות ינשאו, ה"נ מני הכי כל ארוסות גרושות ינשאו חוץ מן האלמנה אפי' ארוסה מפני האיבול [וכל. פ' והד"א] הנשואות לא ינשאו אפי' גרושה דליכא איבול, דחיישין להבחינה,

[אלא מבאן קשה] אלא מסיפא דקתני וכולן לא ינשאו עד שיהו להן ג' חדשים, אינסובי הוא דלא דעל כרחק אנשואות לא ינשאו קאי, דהא אוקמא רישא אחריות ינשאו ולא גזרינן משום דבמנה דנשואות, הלכך סיפא אנשואות קאי [וקמני. פ'] לא ינשאו דבעינן הבחינה, אצל הא איתרוסי שפיר דמי ולא גזרינן אירוסין אטו נשואין?

[ומתריץ] אמר רבא תריץ [לברייתא. ר'] ואימא הכי, ר' יוסי אומר כל ארוסות גרושות ינשאו [כמו שכבר אוקים הרישא לעיל], חוץ מן האלמנה מפני האיבול, וכמה איבול שלה שלשים יום, ונשואות דודאי סיפא אנשואין קאי דקאמרת, ומיהו לא תימני [בסיפא דברייתא וכולן] לא ינשאו אלא "לא יתארסו" עד שיהא להן שלשה חדשים [כמו שאמרנו שבוה פליג ר' יוסי אר' יהודה],

[ונמצא שר' יוסי במשנה מתיר רק בארוסות גרושות להנשא, אבל ארוסה

אבני חן על מסכת יבמות

ועוד שלא יאמרו, בית מקצתו בנוי ומקצתו חלוץ, ויאמרו [ומה בכך] [וכן לשון "ויהא" לעיל לב]. ! אי דמייבם והדר חליץ הכי נמי, אלא [דלמא] חליץ והדר מייבם וקם ליה בלא יבנה [בלאו דכיון שלא בנה שוב לא יבנה],

ואימא כי איכא חדא תתקיים מצות יבום, כי איכא תרתי לא תתקיים מצות יבום [וא"ת והא כיון דאמר רחמנא בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים, ואמר דבית חליץ דבית אחד הוא ולא שני בתים, מכלל דשני בתים חדא מינייהו מתייבמת או חולצת מיהא? וי"ל דאנא אמינא דהיא גופא אמר קרא שאין ראוי ולבנות ולחלוץ שני בתים, ולא לחלוץ אחת ולייבם אחת, והיא הנותנת דכי איתא שני בתים דלא ליסוק ליבום ולא לחליצה. רמ"ז?]

א"כ צרת ערוה דאמר רחמנא למה לי, השתא ב' בעלמא אמרת לאו בני חליצה ויבום נינהו, צרת ערוה מיבעיא [וכיון שהתורה אסרה צרה, מזה יש ללמוד שסתם שתי נשים צריכה אחת ייבום או חליצה],

[והגמ' דוחה הראיה] אלמא לא צממיה, כלומר ואי שמי צמים צעלמא פטורה מי לא חליטריך למיסק צרת ערוה, והא אצטריך סד"א ערוה אבראי קיימא [אף אם בשתי נשים רגילות אינן צריכין להתייבם, אם היתה אחת מהן ערוה היינו אומרים שהערוה עומדת לחוץ ואינה נופלת כלל, ואין כאן שתי נשים] ולא רמיא קמיה, והוא לה [צרה. פ'] צית אמר ותתייבם צרתה קמ"ל דאסירא [ועדיין קשה שמא כשיש שתי נשים אינן צריכות להתייבם?]

אלא יבמתו יבמתו ריבה [ואם י"ל א' יחפץ האיש לקחת את יבמתו ויעלתה ויבמתו השערה]:

שנינו במשנתנו היתה אחת כשרה: אמר רב יוסף כאן שנה רבי צממיה זו למדנו רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם:

מתני': המחזיר גרושתו משנישאת והנושא את חלוצתו דקיימא עליו כלל דשז לא יצנה והנושא את קרובת חלוצתו לקמן צני לן צממיה הא קרובת חלוצתו לאו דאורייתא היא [ומתריץ שצ"ל קרובת גרושתו] יוציא והולד ממזר דברי ר"ע דסבר ר"ע יש ממזר מחייבי לאין,

וחכ"א אין הולד ממזר, ומודים בנושא קרובת גרושתו דגרשתו כאשמו, ואחוסה או אמה חייב כרישות נינהו לגביה שהולד ממזר:

גמ': וסבר ר' עקיבא הנושא קרובת חלוצתו הולד ממזר, והאמר ריש לקיש כאן שנה רבי אחות גרושה מדברי תורה אחות חלוצה [הרי שקרובת חלוצתו אינה אלא] מדברי סופרים? תני [איתא] [כן צריך להניח במשנה במקום קרובת חלוצתו] קרובת "גרושתו" ודבנן אמחזיר גרושתו ונושא חלוצתו פליגי,

מי שהיה נשוי לשתי נשים ומת ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה,

דף מ"ד ע"א

היתה אחת כשרה לכהונה ואחת פסולה ואחת פסולה כגון שנמגרה מאיש אחר [קודם שנישאת לאח המת] אם היה חולץ חולץ לפסולה ולא יפסול את הכשרה לכהונה, דלא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם, אע"ג דהוא אין צריך להם [שאם הוא חולץ נפסלים שתי הנשים עליו ממולא], ואם היה מייבם מייבם לכשרה [ר"ל רשאי לייבם הכשרה]:

גמ': ארבעה אחין ס"ד כיון דלא הוו אלא ד' וכולן ממו כדקמני ממו מאן מייבם? אלא אימא ארבעה מאחין:

שנינו במשנתנו הרשות בידו: ושבקי ליה [וכי מניחים אותו לישא ד' נשים] צממיה וצממה יפרנס כולן [והתניא דברים כה וקראו לו זקני עירו] [דרשין] הן ולא שלוחן, ודברו אליו, מלמד שמשיאין לו עצה הוגנת לו שאם היה הוא ילד והיא זקנה, הוא זקן והיא ילדה, אומרין לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה כלך [לכה לך אלא שקינר הלשון. שבת קמא]: אצל שכמותך ואל תשים קמטה בביתך [פ'] והא נמי עצה ההוגנת לו, שלא יבנסו נשים הרבה דלא אפשר למיקם בסיפוקיהו, וא"ת ומאי קשיא דהבא לא קתני לכופו אותו אלא להשיאו עצה בעלמא הוא? וי"ל דכיון דהני מתניתין לישנא דהרשות בידו מכלל דאפילו להשיאו עצה לא צריך כלל. ריטב"א?

לא צריכא דאפשר ליה שעשיר הוא ויכול לזונן, א"ה אפילו טובא נמי [למה תפס המשנה דוקא מספר ד']? עצה טובה קמ"ל, ד' אין טפי לא כי היכי דנמטייה עונה בחדש עונה של ח"מ מערב שבת לערב שבת, וזהו אשר פרוי ימן צממו צממות (דף סג) דמטי לכל חדא עונה צממיה:

שנינו במשנתנו מי שהיה נשוי וכו': ונייבם לתרווייהו [למה אינו חייב לייבם את שניהם]? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן אמר קרא דברים כה אשר לא יבנה את בית [לשון יחיד] אחיו, בית אחד הוא בונה ואין בונה שני בתים,

ונחלוץ לתרווייהו [פ'] שיהא חייב לחלוץ לשניהם? אמר מר זוטרא בר טוביה אמר קרא דברים כה בית חלוץ הנעל, בית אחד הוא חולץ ואין חולץ שני בתים,

ונייבם לחדא צרישא, והדר ונחלוץ לחדא [ולא יפטר ביבום לחדא]? אמר קרא [שחליצה צריך לחיות באופן] דברים כה אם לא יחפון, הא חפץ ייבם, כל העולה ליבום עולה לחליצה כל שאין עולה לייבום צית דין לייבום שאינה זקוקה להמייבם דרחמנא פטרה דכתיב את צית אחיו צית אמר הוא בונה ולא שני צמים אין עולה לחליצה,

אבני חן על מסכת יבמות

התימני אין ממזר מחייבי לאוין, נהי דממזר לא הוי, פגום מיהא הוי, [ולמידין כן] מק"ו מאלמנה, ומה אלמנה לכ"ג שאין איסורה שוה בכל בנה פגום, זו שאיסורה שוה בכל אינו דין שבנה פגום,

[ומקשה על הק"ו] איכא למיפרך מה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת שאם מת כהן גדול, אסורה אפילו לכהן הדיוט, שפסלה זה צביאמו ועשה חללה, דכמיז לא יחלל זרעו [ויקרא כא] ולא כמיז ולא יחל ומשמע צ"חילולא אחד לה ואחד לזרעו, והכי מפרש בקדושין (דף עו), או אם צת כהן היא פסלה מן התרומה כדאמר במכילתין לקמן (דף סח), מאמר במחזיר גרושתו שאין היא עזמה מתחללת, דאי למפסלה לכהן לא מפסלה צהאי חזרה דהא פסולה וקיימא משעת גירושין, ואי לתרומה לא מתקרא צהכי כדאמר בפרק אלמנה לכהן גדול (לקמן דף סט), ועוד [קשה על ק"ו זו] היא תועבה כתיב ואין בניה תועבין [ולא יועיל ק"ו אם יש פסוק להפוך],

ועוד תניא [וקשה משם על הק"ו] המחזיר גרושתו משנשאת והנושא חלוצתו, והנושא קרובת חלוצתו, ר"ע אומר אין לו בה קדושין דקנסר ר"ע אין קדושין מופסין צמיצי לאוין ואינה צריכה הימנו גמ, והיא פסולה לכהן דזונה היא וולדה פסול ממזר הוא, וכופין אותו להוציא, וחכ"א יש לו בה קדושין, וצריכה הימנו גמ, והיא כשרה וולדה כשר, למאן קמי ולדה כשר לאו לכהונה [והרי שאין הולד פגום]? לא לקהל,

אי הכי היא כשרה למאן [דהא קתני בהדי הדדי היא כשרה וולדה כשרה], אילימא לקהל פשיטא, [וכי] משום דזניא אפסלה לקהל [בתמיה], אלא לאו [צריך לפרש דהיא כשרה היינו] לכהונה, ומדדיא לכהונה ולדה נמי לכהונה [פ' כשרה לכהונה, וקשה על רב יוסף דאמר דהמחזיר גרושתו הולד פגום לכהונה]? יוסף דאמר דהמחזיר גרושתו הולד פגום לכהונה?

[ומתירין] מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא היא כשרה לכהונה ולדה כשר לכהן דאמר דהמחזיר גרושתו הולד פגום, ולדה כשר לכהן דאמר דהמחזיר גרושתו הולד פגום,

הכי נמי מסתברא דהא כדאיתא והא כדאיתא דקתני רישא [בדברי ר"ע] היא פסולה וולדה פסול, היא פסולה למאן, אילימא לקהל משום דזניא אפסלה ליה לקהל? אלא לאו לכהונה, וולדה פסול למאן אילימא לכהונה הא לקהל כשר האמר רבי עקיבא הולד ממזר, אלא פשיטא לקהל [נמצא שעל כרחך צריך לפרש בדברי ר"ע שהיא פסולה לכהונה, והולד פסולה לקהל],

ומדרישא הא כדאיתא והא כדאיתא, סיפא נמי הא כדאיתא והא כדאיתא,

[וגם הקושא השניה יכולים לתרץ שלא תקשה על רב יוסף] והיא תועבה נמי דקא פרכה היא תועבה ואין צניה תועבין, לא תדיק הכי אלא היא תועבה ואין צרתה תועבה לאסר לייסוד אלא מתיבצת, אבל בניה תועבין [כרב יוסף דאמר שבת מחזיר גרושתו פסולה לכהונה],

הכי נמי מסתברא דקתני סיפא ומודים בנושא קרובת גרושתו שהולד ממזר, אי אמרת בשלמא איירי בה היינו דקתני ומודים, אלא אי אמרת לא איירי בה מאי ומודים,

אי "איירי בה" או מה שאומר ר"ע הולד ממזר הוא בקרובת גרושתו, אבל קרובת חלוצתו לא הוי ממזר, נמצא דמיירי בקרובת חלוצתו ואומר בה ר"ע שהולד ממזר, אי "לא איירי בה", נמצא דמיירי בקרובת חלוצתו ואומר בה ר"ע שהולד ממזר,

ודלמא [לעולם לא איירי בה, וזה שאמר "ומודים"] הא קא משמע לן דיש ממזר מחייבי כריתות וה"ק אע"ג דפליגי רבנן צמיצי לאוין, מודים הם צמיצי כריתות שהולד ממזר?

[ומתירן דזה לא היה צריך לאשמועין ד] הא קתני לה לקמן איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא דברי ר"ע, ר"ש התימני אומר כל שחייבין עליו כרת בידי שמים והלכה כדבריו [ולכן שפיר הוי ראייה מ"ומודים" דאיירי בה],

ודלמא [לעולם לא איירי בה, ודקשה מה "ומודים" לאשמועין דבחיבי כריתות כ"ע מודי, ודקשה הא כבר אמר בן לקמן, מכל מקום] קסתיים לן תנא כר"ש התימני [שכאן סתם דכ"ע סוכרים כן גם החכמים]?

א"כ [שבא לסתום בדברי ר"ש התימני שיש ממזר מחייבי כריתות] ליתני שאר חייבי כריתות קרובת גרושתו למה לי, אלא ש"מ איירי בה,

[ודלמא] לעולם לא איירי בה ודקאמר לאשמועין שאר חייבי כריתות [וזה שהקשית אם רק בא לקבוע ההלכה כר"ש התימני הול"ל שאר חייבי כריתות, ע"ז מתירן שיש טעם למה שנה קרובת גרושתו] ואידי דתנא מחזיר גרושתו ונושא חלוצתו וקרובת חלוצתו ופליגי רבנן עליה תני נמי ומודים צ קרובת גרושתו אכל קרובת חלוצתו ה"נ דלר"ע הוי ממזר,

[כמו אמר מר] אלא קרובת חלוצתו לרבי עקיבא הוי ממזר, אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן היינו טעמא דר"ע, דאמר קרא בית חלוץ הנעל הכתוב קראו ביתו ולית ליה סממא דמתני צריש פרכין (מא) דקתני החולץ ליצממו ונשא אחיו את אחותה ומת חולצת דלר"ע פטורה לגמרי,

[ענין חדש] אמר רב יוסף אמר ר"ש ב"ר, הכל מודים במחזיר גרושתו

דף מ"ד ע"ב

שהולד פגום לכהונה ואם ילדה צת, פסולה לכהונה כחללה,

מאן הכל מודים? שמעון התימני דאע"ג דאמר שמעון

אבני חן על מסכת יבמות

[באשה], ועוד כוכבים [איש] נמי מצי למילף מינייהו, הלכך אין ביאתו ביאה לשם קדושין ודמיא לחייבי כריתות, ובשאלתו דרבי אסאי מפיק מהא [מפסוק זה דרבינו גבי אבימלך, הנך מת על האשה אשר לקחת] [והוא]. כ"ה לשון המקרא] צעולת צעל (צראשית כג), ודרשין בנסהדרין (דף נז) צעולת צעל יש להם, ננסה לחופה ולא נצולה אין להם [ואם קעל עכו"ם אשה שננסה לחופה ועדיין לא נבעלה אינו חייב מיתה], וכל שכן דלרסא לית להו, וצאה לשם קדושין נמי לית להו, דלימקוש היות להדי [דהיינו כסף, שטר, ביאה איתקש, וכיון שאין כסף ושטר מוהני בה גם ביאה לא מהני],

מיתבי עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, רבי שמעון בן יהודה אומר אין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור ערוה וענוש כרת והא הוי מנא כשמעון הסימני סצילא ליה [ראה תו"י] וקמי צעוד כוכבים ועבד דאין ממזר?

אלא אמר רב יוסף מאן הכל מודים רבי, אף על גב דרבי אומר צפרק ר"ג, אין ביאה אחר חליצה, דאם חלץ לו ובעל את ז' [פ' צרתה] אינה צריכה הימנו גט, וקאמר אין הדברים הללו אמורים דביאה אחר חליצה לא מפסא אלא לדברי ר"ע שהיה עושה חלוצה בערוה כ' אכל וליה לדידיה לא סבירא ליה [דריב לא ס"ל בזה בר"ע], אפילו הכי בעובד כוכבים ועבד מודה (מודס) [מודס. פ'], [לר"ע שהולד ממזר],

דכי אתא רב דימי אמר רב יצחק בר אבודימי משום רבינו רבי עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר,

רבי אחא שר הבירה [כך שמו], [יש מסבירים את התואר "שר הבירה" כתואר מורשתי של המשפחה, על שם אחד מאבותיהם שהיה השר הממונה על הבירה, הר הבית בירושלים. שם] ור' תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו, פרוק [פרו] הנהו שבוייתא [אלו נשים שנשבו] דאתו [שבאו, ואולי הפ' שהביאו אותם] מארמון לטבריא לאנטוכי capital of syria, הוה חדא דאעברא מעובד כוכבים, ואתו לקמיה דר' אמי, אמר להו ר' יוחנן ור' אלעזר ור' חנינא דאמרי עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר,

אמר רב יוסף רבותא למחשב גברי לא תמשז גברי דהאי משום רבותא דרביס לא תפסיל ליה, דהא נמי רביס אכשרי, אלא משום הדיא דר' איכא למיפסליה דהלכה כמותו, הא רב ושמואל בבבל, ורבי יהושע בן לוי ובר קפרא בארץ ישראל, ואמרי לה חלופי בר קפרא ועיילי זקני דרום, דאמרי עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר,

אלא אמר רב יוסף [ההלכה שאמרו הוא נכון, אבל לא מפני שאמוראים אלו סוברים כן אלא משום דשיטת] רבי היא [וההלכה כמותו], דכי אתא רב דימי אמר רבי יצחק בר אבודימי משום רבינו אמרו, עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר,

אלא אלמנה קשיא, מה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת [ונשאר קשיא זו על רב יוסף, שאין יכולים ללמוד מחזיר גרושתו שאין האשה מתחללת, מאלמנה שכן מתחללת],

[ולכן מתקן דברי רב יוסף כך] אלא אי אתמר הכי אתמר, אמר רב יוסף אמר ר' שמעון ברבי הכל מודים בבא על חייבי כריתות שהולד פגום, מאן הכל מודים רבי יהושע דאמר צמתימין [לקמן דף מט] אין ממזר אלא מחייבי מיתות דאע"ג דאמר ר' יהושע אין ממזר מחייבי כריתות, נהי דממזר לא הוי פגום מיהא הוי,

מק"ו מאלמנה, ומה אלמנה לכ"ג שאין איסורה שוה בכל בנה פגום, זו שאיסורה שוה בכל אינו דין שבנה פגום, וכ"ת מה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת הכא נמי כיון שבעלה עשאה זונה ופסלה לכהונה, אכל לעיל גבי מחזיר גרושתו ליכא לשנויי הכי דאמר צפרק אלמנה לכ"ג לקמן (דף סט.) ואימא [לפרש הפסוק ובת כהן כי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל. ויקרא כ"ב י"ב] נצולה לפסול לה [היינו] מחזיר גרושתו ? ומשני זר אכלה מעיקרא צעין [והוא כבר היה נשוא לאשה זו],

[ענין חדש] אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הכל מודים בעבד ועובד כוכבים הבא על בת ישראל # [אפילו פגויה, ראה לקמן מ"ה ע"ב דהלכתא שעובד כוכבים הבא על בת ישראל הולד כשר, בין בפגויה ובין באשת איש] שהולד ממזר,

מאן הכל מודים? שמעון התימני דאע"ג דאמר שמעון התימני אין ממזר מחייבי לאוין, ה"מ

דף מ"ה ע"א

מחייבי לאוין דתפסי בהו קדושין דנפקא לן צפרק כילד (לעיל דף כג.) מכי מהיין לאיש שמי נשים וגו' [כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה, וכי יש אהובה לפני המקום נזקך היה לו להזכיר שאם זה היה אהוב את זו ושונא את זו אין הצרכה משתנה צדק, פשיטא שאם זה שונאה אין המקום שונאה ויש שנואה לפני המקום, אלא אהובה אהובה בנישואיה שנואה בנישואיה צעצירה, ואמר רחמנא כי תהיין דלית צדו הויה],

אבל הכא עובד כוכבים עבד כיון דלא תפסי בהו קדושין בחייבי כריתות דמי ועבד ועובד כוכבים לאו בני קדושין נינהו דכתיב (צראשית כב) שבו לכם פה עם החמור, עם הדומה לחמור [והפסוק קאי על שני גערייו שהיו עבדים], ועובד כוכבים נמי לימיה בכלל קדושין דכתיב (דברים ז) זו' אומות לא תתקחן כס, לא יהא לך בהן חיתון, ובשאר אומות כתיב (דברים כא, יג) ואח"כ תנא [אליה ובעלתה והיתה לך לאשה, בפרשת יפת תואר], מכלל דמעיקרא לית צד הויה,

ומהני קראי נפקא לן בקדושין (דף סח) דלא תפסי קדושין צעודת כוכבים

אבני חן על מסכת יבמות

א"ל אי ניהוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברת, א"ל [שימי בר חייא לרב] אי הוה כיהושע בן נון אי מר לא יהיב ליה אחריני יהיב ליה, האי אי מר לא יהיב ליה אחריני לא יהיב ליה,

לא הוה קאזיל מקמיה אומו בן העוזד כוכבים (דקא) [וקא. ד"ס] א"ל
הז לי צמק יהיב ביה עיניה ושיב [ראה א"ס],

ואף רב מתנה מורה בה להיתירא, ואף רב יהודה מורה בה להיתירא דכי אתא לקמיה דרב יהודה א"ל זיל איטמר לך צמקם שלא יכירך ושא צת ישראל, שאילו יכירך לא יתנו לך, אלמא לא ממזר הוא, מדאכשר ליה צת ישראל שהרי ממזר מוזהר על הכשרה או נסיב בת מינך צת ישראל מן העוזד כוכבים הכשרה כמותך, אכל ממזר ושפחה לא משא אלמא כשר הוא,

וכי אתא לקמיה דרבא א"ל או גלי נא לגלות צמקם שלא יכירך ויתנו לך צת ישראל כשרה או נסיב בת מינך,

[סיכום:

רבה בר חנה א"ר יוחנן, ר' שמעון התימני, ר' שמעון בן יהודה, ר"ע, רבי, ר' אמי, ר' אלעזר ור' חנינא סברי דהולד ממוזר, רב ושמואל, ר' יהושע בן לוי ובר קפרא וקני דרום, סברי הולד כשר, אביי, ורבין בשם ר' נתן ורבי, רב, ורב מתנה, ורב יהודה מורו בה להיתירא, ולקמן סבר בן גם רבה],

שלחו ליה בני בי מיכסי [שם] מקום [בגושין מ"ו ע"ב יש הגי בני בי מיכסי] לרבה [בר נחמני] מי שחציו עבד וחציו בן חורין הבא על בת ישראל מהו? א"ל השתא עבד כולו אמרי' כשר # [בדאמרינן לעיל וכמו שהולך ומפרש, שכן הורה רב יהודה שהיה רבן] חציו מיבעיא,

[ומקשה] אמר רב יוסף מרא דשמעתא דאמר עוזד כוכבים ועזד הבא על צת ישראל צנו כשר,

דף מ"ה ע"ב

מנו? רב יהודה דאמר ואף רב יהודה מורה צה להיתירא,

והא אמר רב יהודה גבי חציו עזד הבא על צת ישראל מי שחציו עבד וחציו בן חורין הבא על בת ישראל אותו ולד אין לו תקנה צנת ישראל, כלומר ממזר הוא?

כי איתמר דרב יהודה הוה דאין לו תקנה כגון דקדיש מי שחציו עזד וחציו בן חורין את בת ישראל, ואמ"כ צא עליה [שאם היה בא עליה סתם, כיון שהוא פגום היה הולד כשר, אבל עכשיו] דכיון דקדשה הוה מקודשת לזד חירות, אכל לא לזד עבדות דנמצא צד עבדות שבו משתמש

[והגמ' מביא עוד אמורא שאומר הלכה בעכו"ם ועבד שבא על בת ישראל] רבי יהושע בן לוי אומר הולד מקולקל, למאן אילימא לקהל, הא אמר רבי יהושע [בן לוי] לעיל [רבותא למחשב גברי] הולד כשר,

אלא לכהונה, דכולהו אמוראי דמכשרי [שאין הולד ממוזר] מורו שהולד פגום לכהונה, מק"ו מאלמנה, מה אלמנה לכהן גדול שאין איסורה שוה בכל בנה פגום,

זו [עכו"ם ועבד שבא על בת ישראל] שאיסורה שוה בכל עוזד כוכבים אסור בן צכהנת בן בלויה בן צשראליה אינו דין שבנה פגום צנה פגום לאו דוקא [שהכוונה על הבת בדמפרש], דהא פשיטא בן [העוזדת כוכבים] [הגוי. פ'] לאו כהן הוא, ואי משום דלא ישא [בן הגוי וישראלית] כהנת [גם זה ליתא ד] כיון דמותר צשראליה מותר נמי צכהנת שאין קדושה צנשים, דאפילו כשרות [בנות כהנים כשרים] מותרות לפסולים, דקיימא לן [קדושין דף עג] לא הוהירו כשרות מלינשא לפסולים, אלא משום צמה נקט דאם תלד צת פסולה לכהונה,

[ואם תקשה] מה לאלמנה לכהן גדול שכן היא עצמה מתחללת? הכא נמי כיון שנבעלה פסלה אפי' מתרומה דבי נשא וכ"ש מלהנשא לכהן,

דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון, מניין לעובד כוכבים ועבד הבא על הכהנת ועל הלוייה ועל הישראלית שפסלוה כהנת מתרומת אציה, ולויה וישראלית כגון שנישאו לכהן וילדו לו צנים, וכשמתו צעליהן היו אורכות צתורמה צציל צניהם, ואם צא עליה עוזד כוכבים ועזד פסלה מתרומה וכ"ש מכהונה, שנאמר ויקרא כב ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה, מי שיש לו אלמנות וגירושין בה כגון ישראלית, הוא דמי מת חרע אין לה וצדה אל צית אציה וגו' [ויקרא כב] יצאו עובד כוכבים ועבד שאין להם אלמנות וגירושין בה שאין קדושין מופסין,

[ומקשה] אמר ליה אביי לרב יוסף מאי חזית דסמכת אדרב דימי דאמר משמיה דרבי הולד ממזר סמוך אדרבין דמכשרי ליה משמיה דרבי, דכי אתא רבין אמר, רבי נתן ורבי יהודה הנשיא מורים בה להיתירא, ומאן רבי יהודה הנשיא רבי,

ואף רב מורה בה להיתירא # [ואף שאמר כבר לעיל דרב ושמואל סברי דהולד כשר? אולי כאן מביא דגם הורה בן למעשה], דההוא דאתא לקמיה דרב בן עוזד כוכבים מישראלית אמר ליה עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל מהו? אמר לו הולד כשר, אמר ליה הב לי ברתך, לא יהיבנא לך [ענה רב לזה האיש איני נותן לך בתי],

אמר שימי בר חייא לרב אמרי אינשי גמלא גמלי אקבא רקדא גמל גדול מרקד צמוך קצ קטן צד רגליו צמלכות מדי וגחמא [היא. ד"ס] הא קבא והא גמלא והא מדי ולא רקדא יצא וירקד לפנינו, כלומר אמה [שהתרת] [התרת. ד"ס] דצר חידוש, סאמא דצריך ותן לו צמק,

אבני חן על מסכת יבמות

אמר רבינא אמר לי "רב גזא", איקלע ר' יוסי בר אבין לאתרין והוה עובדא צענד גמור בפנויה [שעבר בא על בת ישראל פנויה] ואכשר, [והיה אח"כ מעשה] באשת איש ופסיל,

א"ר ששת לדידי אמר לי "רב גזא" לא ר' יוסי בר אבין הוה אלא רבי יוסי ברבי זבידא הוה, ואכשר בין בפנויה בין באשת איש כדאמנן שאין עושה ממזר אלא מי שיש לו קדושין על אחים,

א"ל רב אחא בריה דרבה לרבינא, איקלע אמימר לאתרין ואכשר בין בפנויה בין באשת איש,

והלכתא עובר כוכבים ועבר הבא על בת ישראל הולד כשר, בין בפנויה בין באשת איש, [ראה ריטב"א שאינו ברור אם הכוונה שכשר גם לכהונה, ומסיק שהולד הוא ספק חלל לכהונה],

[ענין חדש] רבא אכשריה לרב מרי בר רחל [וב"ה בשבת קנ"ד ע"א] מעוצד כוכבים הנא על ישראלית הוה ומנייה בפורסי דבבל גזאים ממונים על ישראל, ואע"ג דגר בעלמא אסור למנומו פרנס על ישראל, דאמר מר כו' האי כיון דלמו מישראל מקרב אחיך קרינן ציה [פורסי. ממונה כדאמר בפ"ק דיומא דף טז. מאי פרהרין פורסי. תוס'],

ואע"ג דאמר מר דברים י' שום תשים עליך מלך, כל משימות שאתה משים אל יהו אלא מקרב אחיך, האי כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה [ראה תוס'],

[ענין חדש] עבדיה [עבדו] דרבי חייא בר אמי, אמבילה לההיא עובדת כוכבים לשם אנתתא לשם טעילת נדה ולא לשם טעילת גירות,

[שהיה רוצה ליירדה לו, והיה מטבילה בדרך כל בנות ישראל שטובלות משנתבעות לינשא [כדאמרינן בנהר דף ס"ו. והכוונה על מש"כ שם קרוב לסוף דף] אמר רבא תבעוה לינשא וכו'. נמוקי הגר"ב במוחק בסוף הדיבור המילים "כדאמרינן בנהר", וטועה היה [עבר זה] דבעבר לא גזרו נשג"ז*, כאמרינן בנהר [מ"ז ע"א תוס' ד"ה מסר זה"ל] התם, דשפחה כנענית מותרת בעובר כוכבים. תוס'],

*[שרק בישראל גזרו כן, כדאמרינן בע"ז ל"ו ע"ב דכי אתא רב דימי אמר ב"ד של חשמונאי גזרו ישראל הבא על העובדת כוכבים חייב משום נשג"ז א [נדה] = גזרו עליהם משום נדה דרצנן, ואע"ג דעצודת כוכבים אין דמה מטמאה מן המורה שהרי היא כהנמה, חכמים גזרו עליה, שפחה שפחה, גויה = משום עצודת כוכבים כאלו מתחת זה דרך אשומ, אשת איש = ומשום אשת איש, דעולת צעל יש להן לצני נח דכמיז והיא צעולת צעל], כי אחא רבין אמר משום נשג"ז! [נדה, שפחה, גויה, זוניה] שסם כהן הוא יש כאן משום לאו דזונה, ולא לאו ממש אלא גזירה משום זונה ישראלית שנעלה לאסור לה],

וז"ל הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה סימן י"ב: הל' א' ישראל שבעל עכו"ם משאר האומות דרך אישות, או ישראלית שנבעלה לעכו"ם דרך אישות הרי אלו

באשת איש ולפיכך הולד ממזר, דכל הי דמכשרי צפניה מכשרי, אכל צאשת איש אפילו צישראל [אם בא איש ישראל על אשת איש] הולד ממזר, וכ"ש עוצד כוכבים ועצד, אכל היכא דצא עליה צלל קדושין כשר,

[והא דמשמע בפ"ק דקדושין (דף ו. ושם) דהתקדשי לחצוי לא אמר כלום, אי לאו משום דאי בעינן למינסב אחריתי נסיבנא קאמר? היינו משום דשייר בקניינו כדאמר בהשולח (גיטין דף מג. ושם) והבא לא שייר. תוס'],

והאמרי נהרדעי משמיה דרבי יעקב [יש לפקפק אם מאמר המובא בשם ר' יעקב סתם אינו של אחד החכמים המרובים בשם זה, כמו ר' יעקב בר אחא וכו'. אנציק' לחכמי התלמוד והגאונים, # ואולי כאן יש רמז מי היה ע"י שנהרדעי אמרו בשמו],

לדברי הפוסל [שעבר הבא על בת ישראל הולד ממזר] פוסל אפילו בפנויה [אפילו כשבא העבר על בת ישראל פנויה הולד ממזר], לדברי המכשיר צענד הנא על צמ ישראל מכשיר אפי' באשת איש וטעמא מפרש ואולי,

[פירוש וכיון דכן אעפ"י שזו חשובה אשת איש דקדושין תופסין בה מפני צד חירות, אין הולד נעשה ממזר מפני צד עבדות שבו, וכל שכן מפני צד אישות כיון דאשתו הוא. רמ'],

ושניהם לא למדוה אלא מאשת אב דממזרות לגבה כמיז, דכמיז לא יקם איש את אשת אביו וסמין ליה לא יצא ממזר (דברים כג),
[א ל' אִי־יָקָח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲבִיו וְל' אִי־יָלַד בְּנָהּ אֲבִיו: ס ב ל' אִי־יָבֵא בְּעִזֵּי־דָבָה וְקִרְיֹת שִׁפְכָה בְּקֶהֱל ה': ס ג ל' אִי־יָבֵא מִמֶּזְרַב בְּקֶהֱל ה' גַּם דו' ר' עֲשִׂירִי ל' אִי־יָבֵא לוֹ בְּקֶהֱל ה':]

מאן דפסיל סבר, מה אשת אב דלא תפסי בה קדושין [ולד ממזר] אף כל דלא תפסי בה קדושין הולד ממזר [ולכן בכל אופן שבא עבר על בת ישראל, בין פנויה ובין אשת איש הולד ממזר],

ומאן דמכשר סבר מה אשת אב דלדידיה לא תפסי בה קדושין לאחרני תפסי בה קדושין, לאפוקי עובר כוכבים ועבר דלא תפסי בהו קדושין כלל,

[וכיון דאין קדושין תופסין להם בשום מקום אין הולד נגרר אחריהם כלל ואינו מתייחס אחריהם, ונגרר כוליה אחר אמו וכאלו הוא ישראל גמור. רמ'],
[וכיון דסבר רב יהודה שעבר הבא על בת ישראל הולד כשר, נמצא שגם באשת איש לא יהיה הולד ממזר, וקשה על מה שאמר רב יהודה שחציו עבר וחציו בן חורין הולד ממזר?]

אלא כי איתמר דרב יהודה כגון שבא על אשת איש ומשום הכי הולד אין לו תקנה צמט ישראל ונמצא צד חירות שבו דנמצא נד חירות של עצד כשצא עליה משתמש באשת איש ואע"ג דאי כולו עצד הולד כשר כדאמנן לדברי המכשיר מכשיר אפי' צא"א, הכא ממזר משום נד חירות דהוי כשאר ישראל הנא על אשת איש דהולד ממזר,

אבני חן על מסכת יבמות

לוקין מן התורה שנאמר לא תחתן בם בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנה, אחד שבעה עממין ואחד כל אומות באיסור זה, וכן מפורש על ידי עזרא ואשר לא נתן בנותיו לעמי הארץ ואת בנותיהם לא נקח לבנינו. הל' ב' ולא אסרה תורה אלא דרך חתונה אבל הבא על הכותית דרך זנות מכין אותו מכת מרדות מד"ס, גזירה שמא יבא להתחתן, ואם "ייתרה לו בזנות" [שאו לא חיישין שיבא להתחתן] חייב עליה משום גדה ומשום שפחה ומשום כותית ומשום זונה, ואם לא ייתרה לו אלא נקראת מקרה אינו חייב אלא משום כותית וכל חיובין אלו מדבריהן.

אמר רב יוסף יכילנא לאכשורי בה להיות גיורת גמורה, ואע"פ שלא טבלה לשם גירות, ואמר לקמן (דף מו) לעולם אינו גר עד שימול ויטבול, נטבילת נדה סלקא לה לשם גירות, דעודת כוכבים לא טבלה לנדומה,

ובברתה ואע"פ דבת עזר הכא על צת ישראל היא, דהא נמגיירה ז', וכנת ישראל היא חפ"ה כשרה נמה,

[ומפרש] **בה** [יכילנא לאכשורי], **כדרב אסי** דאמר בשמעתין [לקמן דף זה], והוא דהו קרו ליה צר ארמיתא, שלא טבלה אמו לשם גירות **דאמר רב אסי מי לא טבלה לנדומה** אלמא טבילת נדה סלקא לה לשם גירות, ל"א לשם אנתא לשם אשום [פ' כונתה היתה להתגייר כדי שישאנה ישראל], וטבילת גירות הוא אלף שאניה טבילה, דאמר כפ"ד (לעיל דף כד) אחד אש שנתגייר לשום אשה ואחד אשה שנתגיירה לשום אש אינן גרים, יכילנא לאכשורי צה ע"י טבילת אחרות שטבלה אח"כ לנדומה כך שמעתי, וקשיא לי מדא דקבעין הלכתא התם הלכה כולן גרים, ואפי' למשנה ראשונה נמי אי קמייתא לא סלקא לה צתא נמי לא סלקא לה, דלאו לשם שמים נמגיירה ולשון ראשון עיקר ונראה צעני,

[מי לא טבלה לנדומה. תימה דאמר לקמן (דף מו): דגר צריך שלשה דמשפט כתיב ביה, ואפילו למאן דאמר בריש סנהדרין (דף ג.) דבר תורה חר נמי כשר, מכל מקום אין דרך נשם להביא איש עמהן בשעת טבילה, ואשה אינה ראויה לדון כדתנן (גדה דף מט:): כל הכשר לדון כשר להעיד, ובהדיא איתא בירושלמי דיומא מעתה שאין אשה מעידה אינה דנה, ודבורה לא היתה דנה אלא מלמדת להן שדיונו, אי נמי על פי הדיבור שאני?

וי"ל האי דבעינן שלשה היינו לקבלת המצות אבל לא לטבילה, אף על גב דאמרין לקמן (דף מו): דשני ת"ח עומדים מבחוץ היינו לכתחלה דעדיף מפי, ויש מפרשים דכיון דידוע לכל שטבלה כאילו עומדים שם דמו, ומיהו קשיא דטבילת נדה בלילה ולקמן (דף מו): אמר אין מטבילין גר בלילה אבל אי לאו כתיב משפט אלא אקבלת מצוה אחי שפיר, והא דאין מטבילין היינו לכתחלה מדרבנן. תוס'.

בברתה [יכילנא לאכשורי], **עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר**,

[והגמ' מספר] **ההוא דהו קרו ליה בר ארמיתא** [בן גויה] שלא טבלה אמו כשנתגיירה, **אמר רב אסי מי לא טבלה לנדומה** ואומה טבילה עולה לה לטבילת גירות, דמ יחודית היא, וכן מי לא טבל לקרין,

ההוא דהו קרו ליה בר ארמיתא [בן גויה], **אמר ריב"ל מי לא טבל לקרין**,

[וקשיא לי לרבנן קמאי וקמאי דקמאי ז"ל דהא בעינן טבילה בבית דין, כדאיתא לקמן, דאמרי ליה זיל האידנא ותא למחר לפי שאין טבילה בלילה. רמ'.

רמב"ם הלכות מילה פרק א' הל' ג', אחד עבד שגולד ברשות ישראל ואחד עבד הנלקח מן הכותים חייב הרב למול אותן [כדכתיב בבראשית י"ז ג' המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך וגו'], אלא שיליד בית נימול לשמנה, ומקנת כסף נימול ביום שנלקח, אפילו לקחו ביום שגולד נימול ביומו. השגת הראב"ד אחד עבד שגולד ברשות ישראל כו', עד הרי זה נימול לשמנה.

! ראה הלכות עבדים ביו"ד סימן רס"ז !

[ענין חדש] **אמר רב חמא בר גוריא** **אמר רב הלוקח עבד מן העובד כוכבים וקדם וטבל לשם בן חורין**, קנה עצמו בן חורין, **מאי טעמא?**

דף מ"ו ע"א

עובד כוכבים גופא לא קני ליה [לעבד] עובד כוכבים לא קנאו לגופו של זה מתחלה כדאמר לקמן ולא הם קונים זה את זה, **מאי דקני ליה הוא** דמקני ליה לישראל, וכיון דקדם וטבל לשם בן חורין, **אפקעיה לשעבודיה**,

[קנין גוי בעבדו בין שהעבד ישראל או גוי אינה אלא בעין שעבוד, ואם מחל שעבודו כגון שיאמר לו שילך לו, נמחל שעבודו ואינו צריך כלום, שלא קנאו קנין הגוף שהיא צריך הקנאה, ואילו היה קונחו לגופו לא היתה מחילה מועלת בו כלל, ואף שטר שחרור אין מועיל בו שאין הגוי בר גימין וכו'. ע"פ המאירי].

כדרבא, דאמר רבא הקדש עשה שורו אפומיקי והקדישו למזבח דהויא קדושת הגוף, פקע שיעבודא דקמא, אצל קדושת צדק הציב לא מפקעא דתמן צערכין (דף כג) מוסיף עוד דינר ופודה הנכסים כולן **חמין** או אם עשה חמנו אפומיקי לעובד כוכבים, והרי הוא מונח בידו של ישראל, וצאו שש שעות של ערב הפסקה, פקע שיעבוד העובד כוכבים הואיל ולא הוי ממש ידידי ומייב זה לצערו **ושחרור** עשה עזרו אפומיקי לחצירו ושחררו משוחרר ופקע ממונו של מלוה **מפקיעין מידי שעבוד**,

מתיב רב חסדא מעשה בבלוריא [Valeria] [היתה בימי רבן גמליאל ראה ר"ה י"ז ע"ב] **הגירות שקדמו עבדיה וטבלו לפניה** [פי' ששניהם התגיירו היא ועבדיה, וקדמו הם והתגיירו קודם שהיא התגיירה], **ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו קנו עצמן בני חורין**,

[והגמ' מדייק] **לפניה אין** לפי שהן גרים, והיא עובדת כוכבים [שהיא טבלה אחריהן], והעובד כוכבים ישראל לא קני לגופיה **לאחריה לא** אלמא גזי ישראל לא אמרין קנה עזר עזמו בן חורין [וקשיא לרב חמא בר גוריא]?

אבני חן על מסכת יבמות

tightened דחוקהו לקשור צלוארו משום למקופו צמים [ארפו ליה וצמצמו ליה] שהיה לו עניבה, וכשרוצים מושפין ראש הצלז והוא דוחק מאליהו, וכשאינן מושפין רפוי, והמים נמסכים על צשרו,

[ומפרש למה עשו כן] ארפו ליה כי היכי דלא להוי חציצה, צמצמו ליה כי היכי דלא לקדים ולימא להו לשם בן חורין אני טובל,

בהדי דדלי רישיה ממיא, אנהו ליה זולטא דמינא כלי מלא טיט ארישיה ואמרו ליה זיל אמטי לבי מרך [לך והולך הכלי עם הטיט לאדונך], [פירוש לרווחא דמילתא עשו כן להחזיקו עבד בפני הכל שלא יהא שום פקפוק. רמ''],

א"ל רב פפא לרבא חזי מר, הני דבי פפא בר אבא דיהבי זוזי לאינשי לכרגייהו ומשעבדי בהו כשאינן נותנין כסף גולגולת למלך, מופסס אותם גבאי המלך, והני דבי פפא עשירים היו ופורעים המס לגבאי המלך וקנין אותם לעבדים מהם, ועובדי כוכבים היו אותן הנקנין, וקא מיבעיא ליה אי הו קנין כי נפקי דלכי נפקי מיניה צריכי גיטא דחירותא או לא?

א"ל איכו שכיבי [אם הייתי מת] לא אמרי לכו הא מילתא [לא הייתי אומר לכם דין זה, ולא הייתם יודעים],

[העתקתי מב"מ עג, במסורת הש"ס ציין ליבמות מו, וע"ע שבת קנב: שהשיב בן ר"נ לרבא, וע"ז נה. שא"ל רב יהודה לרבא בר' יצחק, ושם הגירסא אי הוי שכיבנא ר"ל שאלו ה' מת לעת הזאת ל"ה יכולת בידי להשיב לך. ילקוט המאירי]

חבי א"ר ששת מוהרקייהו דהני חוממן של אלו בטפסא ארגו אשקריין צלע"ז דמלכא מנח (שהן) [שהיו] לו לעבדים, ומלכא אמר מאן דלא יחבי כרגא משתעבד למאן דיהיב כרגא הילכך מכר הוא וצעו גיטא דחירותא אי צעו לאיגיורי ולאשחרויי צנת ישראל,

ר' חייא בר אבא איקלע לגבלא, חזא בנות ישראל דמעברין מגרים שמלו ולא טבלו, וחזא חמרא דישיראל דמוזגי עובדי כוכבים ושתו ישראל, וחזא תורמוסין [Lupini beans, from the Lupine plant] דשלקי עובדי כוכבים ואכלי ישראל, ולא אמר להו ולא מידי,

אתא לקמיה דר' יוחנן א"ל צא והכרו על בניהם שהם ממזרים, ועל יינם משום יין נסך, ועל תורמוסין משום בישולי עובדי כוכבים, לפי שאינן בני תורה אמורמוסין קאי דאין זו משום בישולי עובדי כוכבים כדמפרש לקמן אלא לפי שאין בני תורה לא ואסור עליהן שלא חללו צבשולי עובדי כוכבים,

על בניהן שהם ממזרים, ר' יוחנן למעמיה דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לעולם אין גר עד שימול ויטבול וכיון דלא טביל עובד כוכבים הוא, ואמר רבה בר בר חנה א"ר

אמר רבא לפניו בין בסתם שלא פירש הרי אנו טובלין לשם בני חורין בין במפורש כדכז ממא בר גוריא, דקמני וקדם וטבל לשם בן חורין, לאחריה במפורש אין בסתם לא [ורב חמא בר גוריא מיירי שקדם ומבל "לשם בן חורין"],

אמר רב אריא לא שנו אלא בלוקח מן העובד כוכבים, אבל עובד כוכבים גופיה עובד כוכבים שמכר עצמו לישראל קני קנהו ישראל לגופיה, ואם קדם וטבל לשם בן חורין לא קנה עצמו בן חורין, דכתיב ויקרא כה וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו, אתם קונים מהם, ולא הם קונים מכם, ולא הם קונים זה מזה,

[ומביא ראיה לדבריו שאתם קונים מהם] ולא הם קונים מכם, למאי [לאיזה ענין אין הגוי קונה את ישראל]? אילימא למעשה ידי [שאין גוי קונה את ישראל שיחיה לו עבד לשמשו, זה אינה אמת ד], אטו עובד כוכבים לא קני ליה לישראל למעשה ידיו, והכתיב ויקרא כה או לעקר משפחת גר, ואמר מר משפחת גר זה העובד כוכבים?

אלא לאו לגופיה [הגוי קונה מעשה ידיו של ישראל אבל אינו קונה את גופו] וקאמר רחמנא אתם קונים מהם אפילו גופיה [משמע שישראל קונה גם את גופו של גוי, ונמצא מכאן ראיה לדברי רב אריא],

פריך רב אחא [ראה תוס' זבחים ק"ב ע"ב שלשון זה הוא לשונו של רב אחא שעשה השאלות שהיה מרבנן סבוראי דבתר רבינא ורב אשי בסוף הוראה, וכתבו אחרי כן דבריו בתוך הש"ס],

[ומקשה על רב אריא שאין הגוי יכול לטבול עצמו לשם חירות אם ישראל קנה אותו בכסף] אימא בכספא ובמבילה [פ' אין הישראל קונה גוף הגוי ע"י כסף אלא אם גם הטבילו לשם עבדות] לשום עבדות הוא דקאמר רחמנא ליקני אצל אם קדם וטבל לשם בן חורין ה"ז דכן חורין הוא? קשיא,

[הלכה חדשה] אמר שמואל וצריך לתקפו במים כשמטבילו לשם יהדות לעבדות, כריך שיתקפנו לתם עליו עול מלאכה צמים, כדי שיהא נרחית כטבילת עבדות שאפילו יאמר הוא לשם בן חורין לא קנה עצמו בן חורין ולא יהא ממשות דצדכיו,

כי האי דמנימין עבדיה דרב אשי [האי עובדא הוה בעבד שלקחו מן הגוי, דאי מכר עצמו לו לא הוה צריך לחבי אליבא דהלכתא. ראמ"ה] בעא [רב אשי] לאטבולי לשם יהדות לעבד מסריה ניהלייהו לרבינא ולרב אחא בר' דרבא [והיה שם גם שלישי שצריך ג. שט], אמר להו חזו דמינייכו קבעית ליה [ראו שבכם אני תובע אותם] אם יקדים ויאמר לשם בן חורין,

[וכדי שלא יארע תקלה שיאמר שהוא טובל לשם חירות] רמו ליה ארויסא [צ"ל ארויסיה פירוש שלשלת, ערוך ערך ארסה. גליון] קניסמרי בצואריה [שמו לו כעין רסן בצוארו. שט], ארפו loosened ליה וצמצמו ליה

אבני חן על מסכת יבמות

[פי' דבין דעיקר פסח היה במצרים והוא היה אב לכל הפסחים, וראי שפיר גמרינן מנייה לשאר פסחים, וכן נמי לענין טבילה גרים שפיר גמרינן מטבילה אבותינו שהיתה ראשונה לכל הגרים הנכנסים תחת כנפי השכינה הא בעלמא דכולי עלמא אפשר לומר שאין למדין אפשר משאי אפשר. רמ"א].

אלא

דף מ"ו ע"ב

בטבל ולא מל כולי עלמא לא פליגי דמהני [דלכ"ע למדין מאמהות דטבילה מהני], כי פליגי במל ולא טבל, רבי אליעזר יליף מאבות [שמלו בלא טבילה], ורבי יהושע באבות נמי טבילה הוה,

מנא ליה? אילימא [דיליף לה] מדכתיב שמות יט לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם, ומה במקום שאין טעון כבוס כגון צל קרי צעלמא דכתיב ורחץ במים וטמא עד הערב [ויקרא טו] ולא כתיב יכבס בגדיו טעון טבילה, מקום שטעון כבוס כגון בקבול תורה דכתיב וכבסו שמלותם אינו דין שטעון טבילה, ודלמא נקיות בעלמא הואו כיצוס לאו משום טומאה הוה דלעטון טבילה מק"ו אלא שיהיו צדיהם לצניס והגונים לקבל פני שכינה,

אלא מהכא שמות כד ויקח משה את הדם ויזרוק על העם הוה הוא וגמירי דאין הזאה בלא טבילה,

ורבי יהושע טבילה באמהות מנלן? סברא הוא דאם כן # [דאם לא כן, וקיצר הלשון] במה נכנסו תחת כנפי השכינה,

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לעולם אינו גר עד שימול ויטבול, פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים?

מאן חכמים רבי יוסי [פי' וחכמים לא היו רבים אלא יחיד, ולכן צריך לאשמועינן דהלכה כר' יוסי], דתניא הרי שבא ואמר מלתי ולא טבילתי מטבילין אותו והיו ישראל מעליא ואין צריך לדקוק בעדים אס מילתו לשם מנות מילה ומה בכך אס אין מילתו לשם מילה הואיל ועצל צטילה סגי דברי ר' יהודה,

רבי יוסי אומר אין מטבילין שמה ערבי מהול וגזעו מהול הוא וצריך להטיף ממנו דם ברית דר' יוסי תרתי צעי,

[שמא ערבי מהול הוא. ולכאורה לא היו צריך לזה, אלא אפילו מל לשם גירות בינו לבין עצמו לאו כלום הוא דבעינן בפני ג', וגראה דסבירא ליה דאין צריך ג' אלא בשעת טבילה שבה נכנס לכלל ישראל. קרן אורח],

לפיכך הואיל ולר' יהודה צדא סגי מטבילין גר בשבת גר שכל אמתול לפנינו, דצמילה סגי ליה וכי מטבלי ליה צטמא לא מתקני גזרא דברי ר' יהודה, ור' יוסי אומר אין מטבילין,

יוחנן עובר כוכבים ועבר הבא על בת ישראל הולד ממזר [ונמצא שבצירוף שני מאמרים של ר' יוחנן הולד ממזר],

ועל יינם משום יין נסך דאע"ג דלא נגעי אלא כמו צעלמא הוא אסור משום לך לך אמרין נזירא סחור סחור, לכרמא לא תקרב,

ועל תורמוסן אינו עולה על שלחן מלכים משום בשולי עובדי כוכבים לפי שאינן בני תורה, הא בני תורה שרי, והאמר רב שמואל בר רב יצחק משמ' דרב כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי עובדי כוכבים [שבת נ"א ע"א], והא תורמוס אינו נאכל כמות שהוא חי, ויש בו משום בשולי עובדי כוכבים?

ר' יוחנן כאידך לישנא סבירא ליה דאמר רב שמואל בר רב יצחק משמ' דרב כל שאין עולה על שולחן מלכים לאכול בו את הפת, אין בו משום בשולי עובדי כוכבים, וטעמא דאין בני תורה הא בני תורה שרי,

ת"ר גר שכל ולא טבל ר"א אומר הרי זה גר שכן מצינו באבותינו שכלו צימי משה כשילאו ממזרים וילאו מכלל בני נח לקבל התורה ולקבל פני השכינה ולא טבלו,

טבל ולא מל ר' יהושע אומר הרי זה גר שכן מצינו באמהות שטבלו ולא מלו נשמייהם שטבלו [ויש מקשים דהא קיימא לן שאין קורים אמהות אלא ארבע דאיתא במסכת ברכות [טז:]? ותירצו דהוא בתפלה לומר מרים אמנו ויוכבד אמנו. רמ"א] כדמפרש לקמן דאס לא טבלו צמה נכנסו תחת כנפי שכינה,

וחכמים אומרים טבל ולא מל ולא טבל אין גר עד שימול ויטבול,

ורבי יהושע נמי גילף מאבות? ור"א נמי גילף מאמהות? וכי תימא אין דנין אפשר משאי אפשר אמהות אי אפשר למול והתניא ר"א אומר מנין לפסח דורות שאין בא אלא מן החולין? נאמר פסח במצרים ונאמר פסח בדורות, מה פסח האמור במצרים אין בא אלא מן החולין ולא מדמי מעשר שני דאכתי מעשר שני לא הוה אף פסח האמור לדורות אין בא אלא מן החולין למעוטי מדמי מעשר שני?

א"ל ר' עקיבא [לר"א] ה"ג צממות צהמודה [דף פב] א"ל רבי עקיבא וכי דנין אפשר כו', ומאן דגרים רבי יהושע קשיא האמר רבי יהושע דנין מאמהות וכי דנין אפשר משאי אפשר מפסח מזרים, דהאי דלא צא מן המעשר דאי אפשר הוא דאכתי מעשר לא הוה?

א"ל [ר' אליעזר דר' עקיבא] אע"פ שאי אפשר ראייה גדולה היא ונלמד הימנה,

אבני חן על מסכת יבמות

אורה,

כתיב בויקרא י"ט, לֹג, וְכִי-יָגֹד אֶתְךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ: ת"ל אתך [וכי יגור אתך גר] במוחזק לך [שאתה יודע שהוא גר],

[אומר רבינו תם דדוקא בדידעינן דהוה עובד כוכבים מעיקרא, דאי לא הוה ידעינן מהימן, מנו דאי בעי אמר ישראל אני דמהימן כדמשמע בריש מסכת פסחים (דף ג: ושם) גבי הוה עובד כוכבים דהוה סליק ואביל פסחים בירושלים, ואין לומר שאני התם דהוה סמכי ארובא דהוה ישראל, דהא בכל מקום נמי איכא רובא דרוב הבאין לפנינו בתורת ייחודות ישראל הם, ועוד ראייה משמעתין דאמר ליה ר"י אי אתה נאמן לפסול את בנך, ואיהו גופיה כשר [בלא דבריו היה כשר] אלא דשוי נפשיה חתיכה דאיסורא, אבל אם על כל כהן לא פסלה כדפי' לעיל, ומההיא דלעיל [בבן עובד כוכבים מישראלית] (דף מוה). דא"ל זיל גלי אין ראייה דשמא לא היו בודקים אלא אם "הוא" ישראל אם לאו אבל במשפחתו לא היו בודקין. תוס'].

בא ועדין עמו מנין שנאמן? ת"ל ויקרא יט וכי יגור אתך גר [דורש מלשון "וכי יגור"] מכל מקום [לשמוי הוא ועדין עמו. ד"ס], ולקמן פריך [וצע. ד"ס] כיון דעדיו עמו פשיטא ומי צעי קרא,

בארצכם,

דף מ"ז ע"א

אין לי אלא בארץ בח"ל מנין? תלמוד לומר "אתך" בכל מקום שאתך ולקמן פריך הא אפיקמיה,

אם כן מה ת"ל (בארץ) [בארצכם. ד"ס]? בארץ צריך להביא ראיה (שנצט"ד נמגייר) [שנמגייר צ"ד. ד"ס], שמא גזעני מהול הוא, ומשום שנצט"ד דל"י הוא דקאמר הכי [שנתגייר], ומשקל בח"ל אין צריך להביא ראיה דברי ר' יהודה,

וחכמים אומרים בין בארץ בין בחוצה לארץ צריך להביא ראיה # [שאנים דורשים הפסוקים, ומסברא כיון דמוחזק לן שהוא גוי לעולם צריך להביא ראיה],

בא הוא ועדין עמו קרא למה לי [למה לא נאמינו, הא לכל דבר שבתורה עדים נאמנים]? אמר רב ששת דאמרי שמענו שנתגייר בב"ד של פלוני [פי' שאינו עדות גמור, לכן צריך פסוק לרבות שאנו מקבלים עדות כו'], סד"א לא ליהמנייהו [ליהמני. פ'] קמ"ל,

[דגלוי מלתא הוא ומיקרי שפיר בא הוא ועדין עמו, ואפשר דהיינו דוקא אליבא דר' יהודה דמיקל ואמר דבחוצה לארץ אין צריך להביא ראיה אבל לרבנן דאמרי בין בארץ בין בחוצה לארץ צריך להביא ראיה דלמא ראיה ברורה ועדות ברורה בעי. רא"ש, אבל בקרבן נתנאל תמה על דבריו דהא גם לרבנן למדין מפסוק זה דין זה עיי"ש מה שתירץ],

[כמו אמר מר] (בארץ) [בארצכם], אין לי אלא בארץ בח"ל

אמר מר לפיכך מטבילין גר בשבת דברי רבי יהודה, פשיטא כיון דא"ר יהודה בחדא סגיא היכא דמל לפנינו מטבילין מאי לפיכך?

מהו דתימא לרבי יהודה טבילה עיקר דהא אמילה שמעינן ליה דקאמר ומה נכך וטבילה בשבת לא דקא מתקן גברא, קמ"ל דר' יהודה או הא או הא בעי,

ר' יוסי אומר אין מטבילין תרתי צעי ואע"ג דמל צפינו טבילתו מקנחו, פשיטא דכיון דאמר רבי יוסי תרתי בעינן תקוני גברא בשבת לא מתקנינן?

מהו דתימא לר' יוסי מילה עיקר והתם הוא דלא הואי מילה בפנינו, אבל היכא דהווי מילה בפנינו אימא ליטבול זה בשבתא קמ"ל דרבי יוסי תרתי בעי,

אמר רבה עובדא הוה בי רבי חייא בר רבי, ורב יוסף מתני רבי אושעיא בר רבי כלומר ר' אושעיא נמי הוה צדיק ר' חייא, ורב ספרא מתני ר' אושעיא בר' חייא דלף רבי אושעיא בר' חייא הוה צדיקו דאתא לקמיה גר שמל ולא טבול, א"ל שהי כאן [חמתין כאן] [האידנא] לילה הוה עד למחר ונטבילינך,

ש"מ תלת ש"מ מדכר ספרא דלמר תלתא הוו [ר' חייא בר רבי, ור' אושעיא בר רבי, ור' אושעיא בר חייא] גר צריך שלשה, וש"מ אינו גר עד שימול ויטבול, וש"מ אין מטבילין גר בלילה [ונחלקו המפרשים ז"ל אם הטבילה בלילה אם עלה לו, ונראים דברי האומר שאינה טבילה דכיון שהוא עיקר הגירות כתחלת דין הוא וכו' והרמב"ם ז"ל בחלכות איסורי ביאה פ"ג ה"א כתב דיצא בדיעבד, ואינו נכון. רמ"א],

ונימא ש"מ נמי בעינן מומחין כי הך תלמא גצרי רצון רצוני דלמא דאיכלעו הכי הוה מעשה דליתרמו רצון כי הני אכל ג' ודאי שמעינן מדקפליג רב ספרא ומוסיף עד דהוה תלמא,

[וא"ת שלשה נמי לימא דילמא איקלעי? י"ל דאם כן לא היה מקפיד רב ספרא לומר כי שלשה היו אלא ודאי לעכב, אבל מה שהזכירם בשמותם, משום דלא סגי בלאו הכי. רמ"א],

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן גר צריך ג', משפט כתיב ביה משפט אחד יהיה לנס ולגר (צמדצר טו) ואין משפט פחות מג',

ת"ר מי שבא ואמר גר אני יכול נקבלנו לא נזריכו הטפת דם צריט ועצילה,

[צריך לומר הא דסלקא דעתך להאמינו היינו משום דהוי מילתא דעבדא לאיגלווי, והיינו טעמא שסגי בעדים שאמרו שמענו שנתגייר בבית דין פלוני אף על גב דלא הוי עדות גמורה, ולר' יהודה בחו"ל אין צריך להביא ראיה כלל והיינו משום דמילתא דעבדא לאיגלווי לא משקרי אינשי [כ"ה בר"ה כ"ב ע"ב]. קרן

אבני חן על מסכת יבמות

מניין? ת"ל "אתך" בכל מקום שאתך, והא אפיקתיה [כבר דרשת הפסוק לעיל אתך במוחזק לך]? חרדא מאתך, וחרדא מעמך גר ומשכז ומי עמך (ויקרא כה),

בויקרא כ"ה, לה, וְכִרְיָמוֹךְ אֶחֶיד וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִתְזַקַּת בּוֹ גֵר וְתוֹ שָׂב וְחֵי עִמָּךְ:

[וממשך לפרש הברייתא] וחכ"א בין בארץ בין בח"ל צריך להביא ראיה, ואלא הא כתיב בארץ? ההוא מיבעי ליה דאפילו בארץ מקבלים גרים, דסד"א משום טיבותא דארץ ישראל קמגייירי [ולא לשם שמים], והשתא נמי דליכא טיבותא דפסק חלז ודעש [מנייה. פ'] איכא לקט שכחה ופאה ומעשר עני [והוא מתגיד שיוכל לזכות במתנות עניים] קמ"ל,

א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הלכה בין בארץ בין בח"ל צריך להביא ראיה [עדים שנתגיד, אם היה מוחזק לנו שהוא גוי], [וישאל] פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים [שהלא בן הוא דעת חכמים המרובים]?

מהו דתימא מסתבר טעמא דרבי יהודה דקמסייעי ליה קראי [דהא] [דכך. פ'] עמך כל מקום [שאתך] [שאתה. פ'] משמע ואפילו נאכר, ונאכרנס למה לי, אלא לאו אלאהי קאי דנאכר כריך להניח ראיה ולא נחזיה לאכר קמ"ל,

ר' יהודה	רבנן	בין בארץ בין בחו"ל צריך להביא ראיה
בא הוא ועדיו עמו	בא הוא ועדיו עמו	ראה קרבן נתנאל [ח]
בארצכם	בארץ צריך להביא ראיה בחו"ל אין צריך להביא	דאפילו מקבלים גרים, בארץ
אתך	מקבלים גרים שאינם צריכים עוד הטפת דם ברית ומבילה רק במוחזק לך,	מקבלים גרים שאינם צריכים עוד הטפת דם ברית ומבילה רק במוחזק לך,
עמך	לאו דוקא בארצכם ומקבלים גרים גם בחו"ל	?

[ענין חדש] ת"ר דברים א' ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו, מכאן א"ר יהודה [דגל. פ'] עני צית דין גר שנתגיד בב"ד הרי זה גר, בינו לבין עצמו [כלומר שלא הודיעוהו ב"ד קלות וחמורות. ראמ"ה], אינו גר,

מעשה באחד [מסתברא דהא היה מוחזק לן בגר צדק, והיה נוהג בדרבי ישראל, והיינו חושבים שנתגיד בב"ד, והוא הודיע שבינו לבין עצמו נתגיד. ראמ"ה] שבא לפני רבי יהודה ואמר לו נתגירתני ביני לבין עצמי [ומיירי שנתגיד הוא ובניו. תוס' חד מקמאי],

א"ל רבי יהודה יש לך עדים [שראו כשנתגירת שלא היו שם ב"ד שהודיעוך מקצת קלות וחמורות, שאם היו שם עדים אף בניו פסולי. ראמ"ה]? אמר ליה לאו, יש לך בנים # [שאלו אותו בן, שרצו לומר לו גם דין בניו, שלא יבא לפוסלם ע"י שהוא פסול]? א"ל הן, א"ל נאמן אתה לפסול את עצמך, ואי אתה נאמן לפסול את בניך,

[ומי] א"ר יהודה אבנים לא מהימן, והתניא דברים בא יכיר את הנכור בן השנואה יכיר יכירנו לאחרים שאם אין צ"ד מכירים אותו מכאן א"ר יהודה נאמן אדם נאמן עליו אביו לומר זה בני בכור נכור לטול פי שנים, וכשם שנאמן לומר זה בני בכור, כך נאמן לומר בני זה בן גרושה הוא וכן חלל הוא או בן חלוצה הוא, וחכ"א אינו נאמן?

[ומתוך שאם הוא ישראל ודאי נאמן על בניו, אלא כיון שהוא פוסל את עצמו שהוא עכו"ם אינו נאמן עוד] א"ר נחמן בר יצחק ה"ק ליה לדבריד עובד כוכבים אתה, ואין עדות לעובד כוכבים הואיל וזניך מוחזקין כשירות, אין אמה נאמן להעיד עליהן ולפסולן,

רבינא אמר הכי קאמר ליה יש לך בנים? הן, יש לך בני בנים? הן, א"ל נאמן אתה לפסול בניך דנפקא לן מיכר ואי אתה נאמן לפסול בני בניך,

תניא נמי הכי ר' יהודה אומר נאמן אדם לומר על בנו קטן ואין נאמן על בנו גדול, ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן לא קטן קטן ממש ולא גדול גדול ממש, אלא קטן ויש לו בנים זהו גדול, גדול ואין לו בנים זהו קטן,

והלכתא כוותיה דרב נחמן בר יצחק [שאינו נאמן] דלמר לדבריו עובד כוכבים הוא ואין עדות לעובד כוכבים ואפילו אבנים לא מהימן,

והתניא כוותיה דרבינא [דנאמן] דנאמן הוא על בנו קטן שאין לו בנים וקס"ד דהא ממני נגר שגא ואמר גר אני קמיייר? הווא דקמני נאמן הוא על בנו קטן לענין יכיר איתמר תניא, אהיה ממני דיכיר קאי, דקמני וכשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור כך נאמן [כסן. פ'] לומר זה בני בן גרושה [הוא. פ'], ועלה קמני דנאמן הוא על הקטן דהא ישראל הוא, ויש לו עדות והסורה האמינתו על בנו ולא על בן בנו [דכן הוא גזרת הכתוב], אכל גבי גר אפילו אבנו לא מהימן דאין עדות לעובד כוכבים,

[ענין חדש] תנו רבנן גר שבא להתגיד [לכן לא אמר "גוי" שבא להתגיד? שכל נפשות הגרים היו במעמד הר סיני. בשם היריד"א] בזמן הזה אומרים לו מה ראית שבאת להתגיד, אי אתה יודע שישיראל בזמן הזה דוויים [כאוב, מלשון על זה היה דוח לבנו. איכה ה' י"ז] afflicted דחופים [אומות העולם דוחפים אותנו] oppressed סחופים שפלים וכפויין כמו סחופי קקא [שצט דף סו] כפיית הכלי downtrodden ומטורפין [ערכב וסכסך על ידי נענוע וטלטול. מלון עברי] harassed

אבני חן על מסכת יבמות

אמר מר גר שבא להתגייר אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר, ומודיעים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות,

מ"ט? דאי פריש שלא יתגייר נפריש ולא איכפת לן, דא"ר חלבו קשים גרים לישראל כספחת לשון ספחת שאוחזין מעשיהם הראשונים ולומדים ישראל מהם, או סומכין עליהם באיסור והימר דכתיב ישעיה יד ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב:

[קשים גרים לישראל כספחת: לקמן ק"ט ע"ב, קדושין ע' ע"ב, גדה י"ג ע"ב], [פי' בקונטרס לפי שאינם בקיאים במצות ומביאים פורענות, ועוד שמלמדים את ישראל ממעשיהם וכו', ויש מפרשים דקשין גרים לישראל כספחת לפי שהזהיר הקב"ה עליהם בכ"ד מקומות שלא להונות אותם ואי אפשר שלא יצטערו, ויש מפרשים לפי שש"י הגרים ישראל בגלות כדאמר (פסחים דף פו:) מפני מה ישראל מפוזרים בכל ארצות. תוס' קדושין ע' ע"ב],

[כמו אמר מר] ומודיעים אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני שלא יאמרו עניים הללו הלוקטין פאת שדה גולנים הם, ועומד עליהם והורגם צדיקהם, שני נח הוזהרו על הגול בסנהדרין (דף נו) ואזהרתן זו היא מיתמן דלא צעו התראה, לפיכך בן נח נהרג על פחות משה פרוטה, דעודד כוכבים קפיד על דבר מועט ולגבי ישראל הוא מחילה: מ"ט?

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן בן נח נהרג על פחות משה פרוטה ולא ניתן להשבון אינו צמורה אלא נהרג דגבי ישראל כמיב והשיב את הגולה אשר גול (ויקרא ה) אכל בני נח אמרינן בסנהדרין (דף נח) ואזהרתן זו היא מיתמן וכיון שעבר על אחת מן מצות נהרג, לישנא אחרינא מודיעים אותו עון לקט שכחה ופאה, הואיל והן מקפידים על הממונ כ"כ כדאמר דנהרג על פחות משה פרוטה, מודיעין אותו עון לקט כו' שמה יחזור צו מלתגייג [פי' הדבר הראשון שמודיעים לו הוא שלהיות יהודי צריך הרבה כסף] ולשון זה עיקר, דאי משום טעמא קמא מאי לשון עון לקט שכחה ופאה, יודיעוהו שילקטו עניים בשדהו (ומודיעים אותו עון שכחה ופאה):

[כמו אמר מר] ואין מרבים עליו ואין מדרקקים עליו: אמר רבי אלעזר מאי קראה? דכתיב רות א ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה, אמרה לה [נעמי לרות] ¹אסיר לן תחום שבת [השיב לה רות] באשר תלכי אלך, [אמרה לה נעמי לרות] ²אסיר לן יחוד להימחד עם אשת איש [השיב לה רות] באשר תליני אלין, [אמרה לה נעמי לרות] ³מפקדינן שש מאות וי"ג מצות [השיב לה רות] עמך עמי, [אמרה לה נעמי לרות] ⁴אסיר לן עבודת כוכבים [השיב לה רות] ואלהיך אלהי, [אמרה לה נעמי לרות] ⁵ארבע מיתות נמסרו לב"ד [השיב לה רות] באשר תמותי אמות, [אמרה לה נעמי לרות] ⁶ב' קברים אחד לנסקלים ולנשרפים שהרשיעו צעזעירות חמורות ואחד לנהרגים ולנמקס שאין מיתמן חמורה ואינם רשעים כל כך נמסרו לב"ד [השיב לה רות] ושם אקבר, מיד ותרא כי מתאמצת היא וגו':

קיבל מלין אותו מיד: מ"ט שהיוי מצוה לא משהינן:

ויסורין באין עליהם [מדבר על ישראל כאל גוף שלישי מפני הכבוד],

אם אומר יודע אני, ואיני כדאי ואיני ראוי להשתמך [צ'רתן] [צ'נותם. רי"ף] ומי יתן ואזהרה לך מקבלין אותו מיד, ומודיעין אותו לקמן מפרש טעמא דכולה מתי' מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות,

[פירוש וסברא דרבוותא ו"ל אם לא הודיעוהו אינו מעבב והכי משמע בפרק כלל [שבת סח: דמיידי שם בגר שנתגייר בין הנכרים ולא ידע עיקר שבת]. רמ"א],

ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני [היאך אנו צריכין לבזבז במתנות עניים וצדקות, ואח"כ מודיעין אותו שכן גם בן. מאירי] ומודיעין אותו עונשן של מצות,

אומרים לו הוי יודע שעד שלא באת למדה זו אכלת חלב אי אתה ענוש כרת, חללת שבת אי אתה ענוש סקילה, ועכשיו אכלת חלב ענוש כרת, חללת שבת ענוש סקילה,

וכשם שמודיעין אותו עונשן של מצות, כך מודיעין אותו מתן שכר, אומרים לו הוי יודע שהעולם הבא אינו עשוי אלא לצדיקים, וישראל בזמן הזה אינם יכולים לקבל

דף מ"ז ע"ב

לא רוב טובה לפי שיר הרע מחזר אחריהן כדאמר' צמס' סוכה (דף נב) ושמה תזוז דעתן עליהו [עליהן ?] ויטטאו ולא רוב פורענות, ואין מרבין עליו דברים לאיים עליו שיפרוש ואין מדרקקין עליו,

קיבל מלין אותו מיד, נשתתירו בו ציצין חמיות דשר שלא [נפרעת] [פ'ע. רי"ף] המילה להלכתה המעכבין את המילה, חוזרים ומלין אותו שניה, נתרפא מטבילין אותו מיד, ושני [לקמן אמרינן שצריך שלשה] ת"ח עומדים על גביו ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות דהשתא ע"י טבילה הוא נכנס [לכלל] [לידי. רי"ף] גירות, הלכך בשעת [טבילה משה] [טבילה. רי"ף] לריך לקבל עליו עול מצות, טבל ועלה הרי הוא כישאל לכל דבריו,

אשה נשים מושיבות אותה במים עד צוארה [ראה מאירי], ושני ת"ח עומדים לה מבחוץ, ומודיעין אותה מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות,

אחד גר ואחד עבד משוחרר לקמן מפרש למאי הלכתא אקשיניה,

ובמקום שנדה טובלת צארכים סאה שם גר ועבד משוחרר טובלין ואע"פ שאין [טבילתו] [טבילתו. רי"ף] משום טומאה וטהרה כשאר טבילות, וכל דבר שהוצץ במבילה, הוצץ בגר ועבד משוחרר ובנדה לנפלה, ואע"פ שאין טבילתו לענין מגע טהרות כשאר טבילות,

אבני חן על מסכת יבמות

נשתיירו בו ציצין המעכבין המילה וכו': כדתנן אלו הן ציצין המעכבין המילה בשר החופה את רוב העטרה שורה גבוהה שסביב הגיד וממנה הולך ומשפיע למעלה ולמטה [מלמעלה למטה?], ואינו אוכל בתרומה אם כהן הוא, דכהן ערל אסור בתרומה כדאמר לקמן בפרק הערל, וא"ר ירמיה בר אבא אמר רב, בשר החופה רוב גובהה של אשה שורה ולא תימא רוב היקפה של עטרה:

נתרפא מטבילין אותו מיד: נתרפא אין, לא נתרפא לא, מאי טעמא? משום דמאי מרוז מכה מכבידן את חולי המכה כמו מטרה חיה לאילני במסכת תענית (דף ג):

ושני ת"ח עומדים על גביו: והא א"ר חייא א"ר יוחנן גר צריך שלשה [שצריך להציג ראיה שצ"ד נמגייר ששמה הוא גבעוני מהול. רי"ף?]. הא א"ר יוחנן לתנא תני שלשה:

מבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו: למאי הלכתא? דאי הדר ביה לקדמוהו ולח"כ ומקדש בת ישראל מקודשת ואריכה גט ד ישראל מומר קרינא ביה וקידושיו קידושין דשראל הוא:

אחד גר ואחד עבד משוחרר [דינם שוה, ולא פירש לאיזה ענין]: קסלקא דעתך דהאי דאקיש שיחורו של עבד לגירות העובד כוכבים לקבל קאמר לקבל עליו עול מצות ששעט טבילת שחרור העבד צריך להודיעו מקנת מלות, ורמינהו במה דברים אמורים בגר, אבל בעבד משוחרר אין צריך לקבל ששעט שחרור, דמשעה שטובל לשם עבדות שייך במלות דכתיב (דברים ה) למען יטען עבדך ואמתך, ועוד דגמרי' (תגיגה דף 7.) לה לה מאשה [כתיב הכא, וכמו לה (דברים כד) וכתיב התם או חפשה לא נתן לה (ויקרא יט). רש"י שם, # ופלא שאין הדרש מפורש בשום מקום בגמרא?]

אמר רב ששת לא קשיא הא [שאין צריך לקבל] ר"ש בן אלעזר הא [שצריך לקבל] רבנן דתניא [בפרשת יפת תואר] דברים בא ובכחה את אביה ואת אמה וגו' בד"א שלא קבלה עליה להמגייר, [פ' דהשתא צריך כל המעשים הנזכרים בפרשה, ובזה יוכל לגיירו אפילו בעל כרחו שכן גזרת הכתוב [ואחר פן תבו' א אליה ובעלתה ותינתן לה לאשה], ואעפ"י שטבילת גרים דעלמא אינו בעל כרחו לדברי הכל. רמ"א].

אבל קבלה עליה [פ' מרצונה] מטבילה ומותר בה מיד,

ר"ש בן אלעזר אומר אע"פ שלא קבלה עליה, כופה ומטבילה לשם שפחות דכל טבילות עבדים על כרחן היא וחוזר ומטבילה לשם שחרור ע"כ ומשחררה,

דף מ"ח ע"א

ומותר בה מיד אלמא לר' שמעון עבד אין צריך לקבל ששעט טבילת שחרור, ולרנן דלא הוי תקנתא דכתיב צריך לקבל,

אמר רבא מאי טעמא דרבי שמעון בן אלעזר דכתיב שמות יב, מיד וְכָל-עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת-בֵּיתוֹ וּמִלֵּתוֹ אִתּוֹ אֲזַי אֶבֶל בֶּן כָּל עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת כֶּסֶף, עֶבֶד אִישׁ וְלֹא עֶבֶד אִשָּׁה בְּתִמְנִיָּה, ואשה שקנתה עבדים ולא מלו מי לא הוה כשאר עבדים, אלא ע"כ האי איש לעובד כוכבים שמכרו קאי, ולמעוטי בן איש אלא עבד איש [עבדו של גוי, שאתה קונה] אתה מל בעל כרחו, ואי אתה מל בן איש [בנו של גוי שאתה בא לגייר] בעל כרחו וה"ק עבד שלקחת מן העובד כוכבים אתה מל בעל כרחו של עבד, ואי אתה מל בן עובד כוכבים בעלמא דלאו עבד בעל כרחו,

ומדכח דתמנא איש קרא ימירא [דהיה יכול לכתוב וכל עבד בלא מלת איש] למעוטי בן איש, ש"מ ומלתא דאזו בעל כרחו משמע, דאי מדעתו היכי ממעט לכן איש [דעבד איש אתה מל, אבל בן איש אינך מל אפילו מדעתו, וזה אי אפשר לומר], ואי לא כתיב איש [רק וכל עבד מקנת כסף וגו'] ה"א האי עבד לאו למעוטי בן אתה, אלא היא גופא אלתריך לאשמועינן, דמילת [עבדיו. פ'] מעכבא דפסקא,

לשון אחר ועיקר עבד איש ה"ק, עבד שהוא איש אע"פ שהוא גדול וכן דעת, ומלתא דאזו בעל כרחו,

שמות יב, מיד וְכָל-עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת-בֵּיתוֹ וּמִלֵּתוֹ אִתּוֹ אֲזַי אֶבֶל בֶּן כָּל עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת כֶּסֶף, עֶבֶד אִישׁ וְלֹא עֶבֶד אִשָּׁה בְּתִמְנִיָּה, ואי אתה מל בן [שהוא] איש, גר הבא להמגייר אין לו כח למול בנו גדול בעל כרחו, דגבי צנים כתיב המול לו [דמשמע בעל כרחו] כל זכר ולא כתיב זהו איש [ולכן יכול הגר למול בנו קטן בעל כרחו אבל לא בנו הגדול, וגם אין ללמוד מעבד שמלין אותו בעל כרחו דגבי] וגבי עבד כתיב איש למעוטי בן,

ורבנן [שסוברים שאין מלין אף עבד בעל כרחו, מה דורשים]? אמר עולא כשם שאי אתה מל בן איש בעל כרחו דהא לא כתיב זהו איש כך אי אתה מל עבד איש בעל כרחו ומילתא בעלמא היא ולא הקישא אלא ה"ק ליה, כי היכי דמודית לן צנן ה"ה לעבד נמי, [שכן הסברה נותנת] דאין מגיירין בן דעת אלא מרצונו,

ואלא הכתיב כל עבד איש? ההוא מיבעי ליה לכדשמואל דאמר שמואל המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור שנאמר כל עבד איש מקנת כסף, עבד איש ולא עבד אשה [הלא אין סברא לחלק בן?]

אלא עבד שיש לו רשות לרבו עליו קרוי עבד, ושאין רשות לרבו עליו אין קרוי עבד [דוקא כשיש לו "איש" הוא עבד, אבל אם רבו מפקירו אינו עבד],

מתקיף לה רב פפא אימור דשמעת להו לרבנן דפליגי אדריז שמעון דלא הויה תקנתא [דר' שמעון אומר שיכול לבופו, ורבנן סברי שאינו יכול] ביפת תואר דלא שייכא במצות, אבל עבד דשייך במצות ששהא אללו כמה ימים ויהיג עליו מלות הטהרות בעבד, מי שמעת להו דלריך לקבל הכי נמי דאפי' רבנן מודו [שיכול לבופו],

אבני חן על מסכת יבמות

ישמעאל, רבי עקיבא אומר אין מקיימין [ראה הטעם בתוס'],

אמר ליה ר' ישמעאל הרי הוא אומר שמות כג וינפש בן אמתך והא' צעזע על כמיז כדמפרש לקמן [וקשה על ר"ע דאמר שאין מקיימין עבדים כאלו]? א"ל בלוקח עבד בין השמשות [וכל דכוותא שלא היה לו פנאי כגון שהיה אחד מהם חולה או שלא היה שם מוהל או בית דין וכיוצא בו. רמ"א], ולא הספיק למולו הכתוב מדבר ומזהירו הכתוב לדיו על עצדו לטעם זיוס הממרת, ולא על שנת הבאה, שהרי צריך למולו בשנת זו, וכיון דמל מקרא [אשרינא. פ"י] נפקא מלמען ינוס עצדך, דלקמן מוקי לה צעזע שמל,

דכ"ע מיהת וינפש בן אמתך בעבד ערל כתיב, מאי משמע?

דתניא [שכן שנינו בברייתא] וינפש בן אמתך, בעבד ערל הכתוב מדבר, אתה אומר בעבד ערל או אינו אלא בעבד מהול, כשהוא אומר דברים ה' למען ינוח עבדך ואמתך כמוך הרי עבד מהול אמור [ואף שעבד מהול חייב בכל המצוות כאשה צריך פסוק, דס"ד כיון דשבת הוא זכר ליציאת מצרים וכיון שלא נשתעבד יהיה פטור משמירת שבת. שיה יצחק בא"י] הא מה אני מקיים וינפש בן אמתך בעבד ערל,

והגר [מחויב לשבות ביום השבת] זה גר תושב, אתה אומר זה גר תושב או אינו אלא גר צדק? כשהוא אומר וגרך אשר בשעריך, הרי גר צדק אמור [דס"ד כיון דשבת הוא זכר ליציאת מצרים וכיון שלא נשתעבד יהיה פטור משמירת שבת. שיה יצחק בא"י], הא מה אני מקיים והגר? זה גר תושב שקבל עליו שלא לעצוד עצדו כוכבים, ואוכל נבלות והזהירו הכתוב על השבת, דמחלל את השבת כעצד עצדו כוכבים,

אמר רבי יהושע בן לוי הלוקח עבד מן העובד כוכבים ולא רצה למולו מגלגל עמו עד י"ב חדש, לא מל חוזר ומוכרו לעובדי כוכבים, [וכ"ה ביו"ד סימן רס"ד סעיף ד'],

[וא"ת והא אמרין שיכול לכופו ולהטבילו לשם עבדות? וי"ל כגון שאומר לו שאם יטבילו בעל כרחו לא [יקיים?] שום מצוה, ומכיר בו שהוא עקש, וכי יעשה כן שאין לו להטבילו בעל כרחו לכתחילה. רמ"א],

אמורה רבנן קמיה דרב פפא כמאן דלא כר' עקיבא דאי ר"ע האמר אין מקיימין אפילו יום אחד?

אמר להו רב פפא אפילו תימא ר' עקיבא הני מילי דאין מקיים היבא דלא פסקא למילתיה [שהעבד לא הפסיק מנגיטו] דלא קיבל מעולם להטביר ולא פסק מנגיטו אבל היבא דפסקא למילתיה בשעת לקיחתו ונפסיס להטביר ואחר כך חזר צו פסקא מנגלגלן שמא יחזור ויתרצה לשון מור,

לישנא אחריתא ה"מ דאין מקיימין היבא דלא פסק למילתיה [שלא התנה עמו, שלא פסק הדבר]. [שמקיימין] [שמקיימו. ד"ס] סתם, אבל היבא דפסק דאמר לו הריני מגלגל עמך י"ב חדש ואם לא תמול אמכור אותך, מותר, דהוי גזיה כשכיר

דתניא אחד גר [גוי שבא להתגייר], ואחד לוקח עבד מן העובד כוכבים צריך לקבל [עול המצות], הא לוקח [עבד] מיישראל אין צריך לקבל [שכיון שכבר קיבל בשנתגיר אין צריך לקבל עוד פעם],

מני אי רבי שמעון בן אלעזר האמר לוקח מן העובד כוכבים נמי אין צריך לקבל [שיכול להטבילו בעל כרחו], אלא לאו רבנן וש"מ דלוקח מן העובד כוכבים צריך לקבל, אבל לוקח מיישראל אין צריך לקבל [דכבר קיבל],

ואלא קשיא אחד גר ואחד עבד משוחרר [שהשווה אותם זה לזה, לענין מה הם שווים]? כי תניא ההיא לענין טבילה תניא ששניהם שוים בטבילה שצריכים לטבול כשצאין לכלל ישראל גמור, אבל לענין קבלה לא הושו דעבד אין צריך לקבל בשעת טבילה שמרור,

תנו רבנן דברים כא וגלחתי את ראשה ועשתה את צפרניה רבי אליעזר אומר תקוץ אצפרנים קאי [דאע"ג. פ"י] דלאו ניוול [הוא. פ"י] גזירת הכתוב היא, רבי עקיבא אומר תגדיל,

אמר רבי אליעזר נאמרה עשיה בראש כלומר נאמר שם מיקון מנזה בראש דכמיז וגלחתי [את ראשה. פ"י] ונאמרה עשיה בצפרנים, מה להלן העברה אף כאן העברה,

רבי עקיבא אומר נאמר עשיה בראש ונאמר עשיה בצפרנים מה להלן ניוול אף כאן ניוול,

וראיה לרבני רבי אליעזר שמואל ב"ט ומפיבושת בן שאול ירד לקראת המלך לא עשה רגליו לא קץ כפרני רגליו [אבל ברט"א פ"י] שלא גלח את שער בית הערוה ולישאנא מעליא נקט. עיי"ש] ולא עשה שפמו לא גלח שער שפמו מאי עשיה, העברה אלמא עשיה קרי להעברה,

ת"ר דברים כא ובכתה את אביה ואת אמה

דף מ"ח ע"ב

ר' אליעזר אומר אביה אביה ממש, אמה אמה ממש, ר"ע אומר אביה ואמה זו [עבודת כוכבים] [עבודה זרה] וכן הוא אומר ירמיה ב' אומרים לעץ אבי אתה וגו',

ירח ימים, ירח שלשים יום, ר"ש בן אלעזר אומר תשעים יום, ירח שלשים, ימים שלשים, ואחר כן שלשים,

מתקיף לה רבינא אימא ירח שלשים, ימים שלשים ואחר כן כי הני ששים ואחר כן תנא אליה אחר שיעור אחר כזה תנא אליה קשיא,

[ענין חדש] ת"ר מקיימין עבדים שאינם מלין דברי רבי

אבני חן על מסכת יבמות

נעלמא, [וראה תוס' מה שפירש עוד פשט בפסקא],

[שני פשטים:

פסקא למילתיה: שהעבר הפסיק מניחות,

פסקא למילתיה: שפסק ואמר לו הריני מגלגל עמך י"ב חדש, אבל יותר משנה אסור להשהותו],

אמר רב כהנא אמריתא לשמעיתא קמיה דרב זבד מנהרדעא האי תרואה דרב פפא דהיכא דפסק למילתיה משהינן, אמר לי אי הכי, כי אמר ליה ר"ע בלוקח עבד בין השמשות, לישני ליה הא כגון דפסק למילתיה, דיכול לקיימו כל י"ב חדש?

חדא מתרי טעמי קאמר שני ליה,

שלח רבין משמיה דרבי אילעאי, וכל רבותי אמרו לי משמו דרבי אלעאי איזהו עבד ערל שמותר לקיימו, זה שלקחו רבו על מנת שלא למולו,

אמרוה רבנן קמיה דרב פפא כמאן, דלא כרבי עקיבא דאי ר"ע האמר אין מקיימין,

אמר להו רב פפא אפילו תימא רבי עקיבא, ה"מ היכא דלא אתני בהדיה, אבל היכא דאתני אתני [ומותר לקיימו דתנאי מהני בזה],

אמר רב כהנא אמריתא לשמעיתא קמיה דרב זבד מנהרדעא [אמוראים אלו נזכרו כבר למעלה בעמוד זה], וא"ל אי הכי [שאם התנה מותר לקיימו], כי קאמר ליה רבי עקיבא בלוקח עבד בין השמשות ולא הספיק למולו, לישני ליה הא [שהתנה עמו שלא למולו, ולמה תירץ דמירי בלוקח עבד בע"ש בין השמשות], וליטעמך לישני ליה הך [דפסקא למילתיה]? אלא חד מתרי ותלת טעמי קאמר,

יתיב רבי חנינא בר פפי ורבי אמי ור' יצחק נפחא אקילעא דרבי יצחק נפחא, ויתבי וקאמרי, עיר אחת היתה בארץ ישראל ולא רצו עבדיה למול, וגלגלו עמהם עד שנים עשר חדש וחזרו ומכרום לעובדי כוכבים,

כמאן כי האי תנא, דתניא הלוקח עבד מן העובד כוכבים ולא רצה למול מגלגל עמו עד שנים עשר חדש, לא מל חוזר ומוכרו לעובדי כוכבים,

ר' שמעון בן אלעזר אומר אין משהין אותו בארץ ישראל מפני הפסד טהרות שמתמא את התרומות דעובד כוכבים גזרו עליו שיהא טמא מז לכל דבריו ובעיר הסמוכה לספר [ראה לשון זה בעירובין מ"ה ע"א] מרק"א נלע"ז כך המדיל בין ארץ ישראל לארץ העמים אין משהין

אותו כל עיקר, שמא ישמע דבר וילך ויאמר לחברו עובד כוכבים,

[ענין חדש] תניא רבי חנינא בנו של רבן גמליאל אומר מפני מה גרים בזמן הזה מעונין ויסורין באין עליהן, מפני שלא קיימו שבע מצות בני נח צעודן עובדי כוכבים, ועד השתא לא איפרעו מיניהו [דפורענות] [דפרענותן. פ'] גנוזה להם לעמיד ללא אכל כשמתגיירין נפרעין מהם כדי למרק חוצתן, [פירוש דאלו ישראל בעון אבותם. רט'],

רבי יוסי אומר גר שנתגייר כקמין שנולד דמי ואינו נענש על [שעבר] [לשעבר. פ'], # [וקשה דהא גם קמן שנולד לפעמים נענש מומעשיו בגלגול הקודם? ויש לישב],

אלא מפני מה מעונין לפי שאין בקיאי בדקדוקי מצות בישראל,

אבא חנן אומר משום ר' אלעזר לפי שאין עושין מאהבה אלא מיראה מיראת גיהנם והפורענות האמונה [ללא. פ'] עליהם, [בפרק נוטל (בסוטה דף כב: ושם) משמע ששניהם רעים ובפרק כשם (שם דף לא. ושם) משמע דשניהם לשבח? ואומר ר"י דמאהבת המקום ומיראת המקום הוו תרוייהו לשבח, מאהבת אדם ומיראת אדם תרוייהו לגרעיותא, או כמו שפירש שם בקונט' מאהבת שכר וכגון שאם לא יהיה לו שכר תוחא על הראשונות ואין עושה אלא על מנת לקבל פרס, ומיראה היינו מיראת עונש, אבל הכא קשה דנקט מאהבה לשבח ומיראה לגרעיותא והוי מצי למימר איפכא או תרוייהו לגרעיותא או תרוייהו לשבח. תוס'],

אחרים אומרים מפני ששהו עצמם להכנס תחת כנפי השכינה,

אמר ר' אבהו ואיתימא ר' חנינא מאי קראה רות ב' ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלהי ישראל אשר באת שמהם ולא אישרת לחסות וגומר:

דף מ"ט ע"א

מתני': איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא כל קורצה שהיא בלאו, ואפי' אין זה כרת, כגון אנוסת אביו וכרבי יהודה דהוא בלאו דלא יגלה כנף אביו [ואנוסת אביו אינה קרובה כל כך], ומתמת קורצה כגון נושא חלוצתו דהוי בלא יבנה, והוי לאו דקורצה בלא כרת דברי ר"ע, שמעון התימני אומר כל שחייבים עליו כרת בידו שמים אכל נושא חלוצתו לא הוי ממזר והלכה כדבריו, ורבי יהושע אומר כל שחייבין עליו מיתת בית דין,

אמר רבי שמעון בן עזאי מצאתי מגלת יוחסין בירושלים וכתוב בה איש פלוני ממזר מאשת איש חייבי מיתת כו' לקיים

אבני חן על מסכת יבמות

ממזר מחייבי כריתות לרבנן, או מחייבי לאוין לרבי יהודה, וכל שכן מאשה אצ
דהויא צכרת ומיתה לא יקח (ולא יגלה) למה לי איש את אשת אציו למה
לי למכתב ? אלא ש"מ מדכתביה, הא קמ"ל דלא יצא ממזר עלה קאי, דמינה הוא
דהוי ממזר משום דחייבי מיתות הוא, ואל"ל יגלה כנף אציו לא קאי, ואי קשיא כנף
אציו למאי כתביה ? אי צשומרת יצם לעצור עליו צשני לאוין ערות אחי אציו לא
תגלה ולאו דלא יגלה כנף אציו, ואי צאנוסת אציו אשמעינן דאסורה ?

אלא לאו הכי קאמר מלא יקח עד לא יגלה דהיינו אשת אצ
הכמוצה צין לא יקח ללא יגלה הוי ממזר [שהם במיתה ב"ד], טפי לא הוי
ממזר,

אמר אביו הכל מודים ואפילו שמעון הסימני בבא על הגדה אע"ג
דקאי צכרת אין הולד ממזר

דף מ"ט ע"ב

ועל הסוטה אשת איש שזינתה, וקיימא לן דאסורה לצעלה צפ"ק (לעיל דף יא)
מה אני מקיים אשר הועמאה (דברים כד) לרבות סוטה שנסתרה, ואע"ג דחייבי
לאוין היא, מודה צה רבי עקיבא דפליג אדרבנן צממני (לעיל מד) צממזר גרושתו
וקאמר דהולד ממזר אע"ג דלאו חייבי לאוין דשאר הוא, הכא מודי שאין הולד
ממזר וכל שכן לאידך רבי עקיבא צר פלוגמא דשמעון הסימני לא הוי ממזר
משום דסו' לאו מחייבי לאוין דשאר היא,

[והטעם שהכל מודים ב] גדה, דהא תפסי בה קידושין לאשה דאף
לאחר שזינתה לא פקעו מינה קידושה הראשונים שנאמר ויקרא צו ורתה
גדתה עליו מהי לשון הויה קידושין עליו אפי' בשעת גדתה תפסי
בה קידושין, סוטה נמי דהא תפסי בה קידושין,

תניא נמי הכי הכל מודים בבא על הגדה ועל הסוטה ועל
שומרת יבם לאחד מן השוק צלא חליצה שאין הולד ממזר ואפילו לרבי
עקיבא דפליג אדרבנן צממני, וטעמא משום דקידושין מופסין צה מדאפקיה
רחמנא ללאו ידיה צלשון הויה, דכתיב (דברים כה) לא תהיה צת הויה היא, והכי
קאמר לא תהיה אשת המם, לא תתקדש אשת המם בקדושין לאיש זר אלמא קדושין
תפסי צה,

ואביו [שמנה רק גדה וסוטה ולא מנה שומרת יבם] שומרת יבם
מספקא ליה האי לא תהיה [אשת המת החוצה] לאיש זר אי כרב דאמר
צפרק האשה רצה (לקמן דף צז) מנין שאין קידושין מופסין ציצמה, דכתיב לא
תהיה אשת המם לאיש זר לא תהיה צת הויה לזר והולד ממזר אי כשמואל
דאמר (שם דף צ"ז) צעיותיו צעיות דעמיו צריכה גט, דמספקא לן אי להכי
הוא דאמא דקאמר רב או דלמא לאוקמה צלאו אמא וקידושין תפסי צה מדאפיק
לאו ידיה צלשון הויה:

שנינו במשנתנו א"ר שמעון בן עזאי כו': תני שמעון בן עזאי
אומר מצאתי מוגלת יוחסין בירושלים וכתוב בה איש פלוני

דברי רבי יהושע לא היה כמזב צמגלה, אלא ארישא קאי, אמר ר"ש צן עזאי
לקיים דברי ר' יהושע כו' [ר"ל מדכתוב במגילה "מאשת איש" ש"מ דלאשמעינן
דהלכה כר"י כתוב צן דאף דענשו רק בחנן הקל שבד' מיתות אפ"ה כיון דעכ"פ
מיתה ב"ד הוא הוה ממזר, וב"ש שאר עריות שחייב עליהן סקילה או שריפה.
יבין, וראה תו"כ],

אשתו שמתה מותר באחותה, גרשה ומתה מותר
באחותה, נשאת לאחר ומתה מותר באחותה,

יבמתו שמתה מותר באחותה, חלץ לה ומתה מותר
באחותה, נשאת לאחר ומתה מותר באחותה;
דברים כ"ג, א ל' אִיִּקַּח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ וְל' א' יִגְלֶה כִּנְף אָבִיו:
ס ב ל' אִיִּבֹא פְּצוּעֵי־דָבָר וְכִרּוֹת שְׂפָכָה בְּקֶהֱל ה': ס ג ל' אִיִּבֹא
מִמֶּזֶר בְּקֶהֱל ה' גַּם דו' ר' עֲשִׂירִי ל' אִיִּבֹא לו' בְּקֶהֱל ה':

גמ': מ"ט דרבי עקיבא? דכתיב דברים כג לא יקח איש את
אשת אביו ולא יגלה כנף אביו, כנף שראה אביו לא יגלה,

וסבר לה כר' יהודה [דר' יהודה ורבנן] צפרק נושאין על האנוסה (לקמן
דף צז) דאמר באנוסת אביו הכתוב מדבר, דהויא לה חייבי
לאוין וסמך ליה דברים כג לא יבא ממזר בקהל ה' וסמך ליה לא
יגלה אלמא מהני הוי ממזר,

ולרבי סימאי צכמוצות (דף כט) וקידושין (דף סח) דמרבה שאר חייבי
לאוין דלאו דשאר [דאילו אנוסת אביו הוא שאר קצת] מן הכל היה עושה
ר"ע ממזרים חוץ מאלמנה לכ"ג שעושה חללין ולא ממזרי, מדקאמר חוץ מאלמנה
אלמא אפי' חייבי לאוין שלא מתמת קורבה מרצה, כגון ממזר גרושתו משנישאת,
וכגון נתינה לישראל דקיימא צלא מתמתן צם (דברים ז) ומשעבה אומות הוא, וכגון
עמוני שנשא צת ישראל צניו ממזרים,

ולרבי ישבב דמרבה אפילו חייבי עשה מצרי או אדומי קודם ג'
דורות דכתיב (דברים כג) דור שלישי יצא להם ולא שני, ולאו הכא מכלל עשה עשה,
והא דר' ישבב נמי צכמוצות (שם דף כט) צואו ונלוות על עקיבא צן יוסף שהיה
אומר כל שאין לו ציאה צישראל הולד ממזר נפקא להו מולא [ולא יגלה כנף
אביו],

ושמעון התימני [שרק חייבי כריתות הם ממזרים] סבר לה כרבנן
דאמרי בשומרת יבם של אביו הכתוב מדבר דפליגי אדרבי יהודה
צנושאין על האנוסה (לקמן דף צז) ואמרי האי לא יגלה כנף אציו צשומרת יצם של
אציו הכתוב מדבר דהויא לה חייבי כריתות אשת אחי אציו וצכרה, והאי
דהדר כתבה צמשנה מורה וסמך ליה משום למסמך ליה לא יבא ממזר
אלמא מחייבי כריתות הוי ממזר ולאשמעינן דיש ממזר מחייבי
כריתות,

ורבי יהושע לכתוב רחמנא לא יגלה כלומר אי צשומרת יצם של אציו
משעני או צאנוסת אציו משעני, לכמזב לא יגלה כנף אציו לחודיה, ולאשמעינן דיש

אבני חן על מסכת יבמות

את מספר ימיך אמלא, תנאי היא, דתניא את מספר ימיך אמלא

דף נ' ע"א

אלו שני דורות שנים שפסקין לאדם נשעת לידמו זכה משלימין לו לא זכה פוחתין לו דברי ר' עקיבא, וחכמים אומרים זכה מוסיפין לו והאי אמלא לשון מוספת הוא לא זכה פוחתין לו,

[נמצא לד"ע יש מקסימום שנים שאין מוסיפין עליהם, אבל לרבנן יכולים להוסיף וגם למעט],

אמרו לו לרבי עקיבא הרי הוא אומר והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה? אמר להם משלו [שפסקו לו כשנולד] הוסיפו לו אלא שמתחלה היו רוצים לפחות משני,

ירבעם מלך 3114 - 3153

ישעיהו בן אמוץ 3140

חזקיהו בן אחז 3199 - 3228

מנשה בן חזקיהו 3228 - 3283 מלך 55 שנה, כ"ה במ"ב כ"א א'

אמון בן מנשה 3283 - 3285

יאשיהו בן אמון 3285 - 3316

תדע שמתחלה כשנולד [חזקיהו] נפסקו לו כל אומי מוספת שהרי נביא עומד ומתנבא כימי ירבעם שנים הרבה קודם, מלכים א' ג' חנה בן גולד לבית דוד יאשיהו שמו נשעת חליו של חזקיהו ועדיין לא נולד מנשה שממנו ילא יאשיהו, הרי אומר נשעת חליו גזרו לפחות משני וכשזכה השלימו לו,

[פ' הראיה הוא שכיון שלפני הנבואה בימי ירבעם היה צריך חזקיהו להוליד את מנשה שיצא ממנו נכד יאשיהו, וחזקיהו עדיין לא נשא אשה, נמצא שבזמן זה שדיבר אליו ישעיה לא היה סוף ימיו שהרי חזקיהו היה צריך להוליד את מנשה קודם שימות],

ורבנן מי כתיב מחזקיה, לבית דוד כתיב [ואם הגיע זמנו של חזקיהו למות היה מת, אלא ודאי ניתוספו לו חמש עשרה שנה], אי מחזקיה נולד אי מאינש אחרינא:

שנינו במשנתנו אשתו שמתה וכו' יבמתו שמתה וכו': אמר רב יוסף כאן שנה רבי משנה שאינה צריכה דויל קרי צי רב הוא עליה במייה, שלא נאסרה אמותה אלא במייה:

ממזר מאשת איש, וכתוב בה משנת ר' אליעזר בן יעקב קב קב מדה קטנה, כלומר במקומות מועטים הוא מזכר נמשנה [לא נצרימא] ונקי בכל מקום שמזכר הלכה כמותו, וכתוב בה מנשה הרג את ישעיה,

[ראה בעל"ז שזה שמנשה הרג את ישעיה גם הוא מענין יוחסין, שהרי ישעיה שנתן בתו ליחזקיהו [כדאמרינן בברכות י' ע"א שאמר יחזקיהו לישעיה הב לי ברתך] אף שידע שיצא ממנו בן דלא מועלי נענש שנהרג על ידי אותו בן דלא מועלי, וכן זה שמשנת רב"ק קב ונקי הוא בענין יוחסין],

אמר רבא מידן דייניה וקמליה [פ' לא הרגו עד שדנו למיתה, ומספר איך דנו], אמר ליה משה רבך אמר שמות לג כי לא יראני האדם וחי ואת אמרת ישעיהו ו יאראה את ה' יושב על כסא רם ונשא,

משה רבך אמר דברים ד מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו, ואת אמרת ישעיהו נה דרשו ה' בהמצאו משמע פעמים שאינו מזוי,

משה רבך אמר שמות כג את מספר ימיך אמלא לאו לשון מוספת אלא משלים ולא יזכר ואת אמרת מלכים ב כ [שם מסופר שהקב"ה שלח את ישעיה לומר לחזקיהו] והוספתי על ימיך חמש עשרה שנה,

אמר ישעיה ידענא ביה נמשנה דלא מקבל מה דאימא ליה דלא מקבל תירוץ דטעמא דקראי, אלא קטיל לי ואי אימא ליה ולא מקבל אישווייה ליה מזיד בהריגתי, דעכשיו הוא סבור להורגני דדין מוטב שאזכר מפניו,

אמר [ישעיה] שם איבלע בארזא, אתיוה לארזא ונסרוה, כי מטא נרגא להדי פומא דיסעיה, [נסרוה לפומיה ו] נח נפשיה ומשום הכי איענש לנסרוי פומיה משום דאמר ישעיהו ו ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב דקרינהו לישראל עם טמא שפתים מדעתו, שלא נזהר לו הקב"ה, ולא מחמת חוכמה דכמיז ואומר אזי לי כי נדמיית,

מכל מקום קשו קראי אהדדי [מה שאמר משה ומה שאמר ישעיה?]

[ומיישב] ויאראה את ה', כדתניא כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה ונסקצורים לראות ולא ראו משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה וידע שלא ראהו בפניו,

[אספקלריא מאירה ושאינה מאירה. סודם עמוק ונשגב וידועים לבעלי האמת, שיש להם הי"ו במעמד הר סיני כדכתיב [דברים ד, לו] מן השמים השמיעך את קולו ועל הארץ הראך את אשו הגדולה וכו'] וסודם לידועים חן. רמ', וראה סוכה מ"ה ע"ב],

דרשו ה' בהמצאו הא ביחיד הא בצבור,

ויחיד אימת? אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים [וכן הוא לקמן ק"ה ע"א],

אבני חן על מסכת יבמות

פרק חמישי רבן גמליאל

יש ד' מעשים ביבמות: ביאה וחליצה מדברי תורה, מאמר וגט מדרבנן,

אין אחר בעילה כלום, ואין אחר חליצה כלום יש במשנה כמה פעמים ואין פירושם שוה:

א: אין אחר חליצה [אפי' פסולה] כלום דאי הדך ומקדש לה במאמר או צניחה לא צענין גט, וכדכתיב עקיבה דאמר אין קידושין תופסין צמידי לאוין.

ב: אין לאמר צניחה כלום ויקם יבמים שאם בא עליה בביאה כשרה לא יועיל כלום מה שעושה אחריה, שהרי היא אשת איש,

ג: חלץ לזו וחלץ לזו מותר בקרובות שניה שאין אחר חליצה ראשונה שום ויקם יבמין,

ד: אין אחריה כלום וחליצה גמורה היא, ואי הדך עזיד מאמר לא צניח גט, דחליצה גירושין גמורים היא וקמה בלא גמור עליה, ואע"ג דחליצה פסולה הוא,

ה: אין אחריה כלום ונפקא בגט ובלא חליצה ואי הדך קדיש לאידך אחר צניחה לא מהני,

ו: אין אחריה כלום דאי הדך עזיד מאמר או גט לשלישית לא מהני,

ז: והא דאמרין אין אחריה כלום "צדכר העשוי אחריה קאמר" [ולא שאינו צריך לתת גט למאמר שעשה לפני החליצה] דאי הדך עזיד גט או מאמר או חליצה צחצחה לא מיתסר בקרובותיה,

מתני': [דיבור זה אינה בכ"י פ' ואולי אינה מדברי רש"י, וראה ד"ס] [סידר. ג'] משנה זו שלא מטעה לשבש הגירסא שבספרים, [ומפרש את הסדר שסידר את המשנה] סדר יבם אחד ויבמה אחת⁵, תחלה מפרש דין גט וחליצה וצניחה שאחר מאמר¹, ואח"כ מפרש דין מאמר וצניחה וחליצה שאחר הגט², ואח"כ דין מאמר וגט וצניחה החליצה³, ואח"כ דין מאמר וגט וחליצה שאחר הצניחה⁴, וכן [סידר] סדר יבם אי' ושתי יבמות⁶,

רבן גמליאל אומר אין גט אחר גט שתי יבמות [נפלו לייבום] לאדם אחד מאת אחד [דפשוט שאינו יכול לפרש ביבם אחד ויבמה אחת] ונתן גט לזו וגט לזו, אינו אסור בקרובות שניה, דאי קמא [שאם גט ראשון] אהני [למדיחי, בתרא מאי קעביד. פ'] הא פקעה זיקה דמרוייהו, והוי כמגרש נכרית, ואי קמא לא אהני למידיחי, בתרא נמי לא אהני, והלכך לאו גרושתו היא [נראה בהמשך שאין זה פשוט כל כך].

וכן שני יבמין ליבמה אחת [שנפלה אשה אחת לשני אחין], ונתן זה גט וזה גט, האחרון אינו כלום ומותר בקרובותיה וטעמא כדפרישית,

ולא מאמר אחר מאמר צין ציבם אחד לשתי יבמות, צין שני יבמים ליבמה אחת, האחרון [אינו. פ'] כלום לפסול את הראשונה עליו [משום בונה שני בתים] ואינה צריכה הימנו גט, ולא ליאסר בקרובות השניה,

[אין מאמר אחר מאמר. אתי אפי' כרבנן דרבי עקיבא, אע"ג דקידושין לדידהו תופסין בחייבי לאוין ותפסי קידושין אחר ביאה פ'] אם ייבם יבמה אחת, וקידש צרתה תופסין בה קידושין, שאין עליה רק איסור לאו דכיון שבנה וכו', וכאן במשנה אומר ר"ג שאין מאמר תופס אחר מאמר? התם [דסברי רבנן קידושין תופסין] הוא משום דהווי קדושין דאורייתא דע"י ביאה פקעה זיקה, אבל הכא שהיא זקוקה לו [והזיקה הוא רק לביאה] אין לו לחפוס [קידושין או מאמר] אלא מדרבנן, ולא תקון רבנן שיהא מאמר אחר מאמר [פ'] כשתקנו רבנן שמאמר מועיל, לא תיקנו שיועיל מאמר אחר מאמר, ולחכי לא קאמר בגמרא עלה זו דברי ר' עקיבא ולא כמו שפ' ריב"ן דר"ג בר"ע. תוס'.

ולא בעילה אחר בעילה צא על זו וזו וצא הוא או אחי על צרמה, צניחה וטעם צניחה הוא ואין אסור בקרובותיה [ביבם אחד לשתי יבמות] **ולא חליצה אחר חליצה,**

וחכמים אומרים יש גט אחר גט דקמא לא דחה לגמרי, הלכך אכתי איכא פלגא זיקה, דהא צניח חליצה, הלכך אהני בתרא והויא גרושתו ואסור בקרובותיה **ויש מאמר אחר מאמר, אבל לא אחר בעילה ולא אחר חליצה כלום,**

ביצור⁵ לאו אפלוגתא [דר"ג ורבנן] קאי אלא מלתא צאנפי נפשה היא, ואיכס אחד ואיכמה אחת קאי והכי קאמר, כיצד דין יבם ויבמה והכי מפרש בגמ',

¹**עשה מאמר** [מפרש התנא דיני מאמר וגט בתחלה משום דהוי מדרבנן וחביבין ליה. רט'] **ביבמתו ונתן לה גט** [מה שקנה המאמר, בטל הגט, ועדיין זיקת יבמין עליה], **צריכה הימנו חליצה** ואם רצה לנכס לא יכנס, דכיון דהתחיל בגירושין קיימא עליה בלא יבנה,

[היינו בנתן גט סתם אף לזיקתו, אבל אם נתן גט למאמרו שריא אף ליבם דאמר בפ' ד' אחין [לעיל דף לב]. דהותרה אפי' היא דמאי דעבר שקליה. תוס'.

עשה מאמר וחליצה, צריכה הימנו גט דחליצה אפקעתה לזיקתה, וצניח גט לאפקעי קדושין דליה, דחליצה לא מפקעת קידושין, [הבא לא תני אין אחר חליצה כלום, משום דאכתי צריכה גט למאמר שכבר, ולא תני ליה אלא היכא דאחר חליצה אין צריך לעשות כלום. תוס'.

עשה מאמר ובעל הרי זו במצותה מפרש בגמרא אף זו כמנחה,

²**נתן גט ועשה מאמר** צאונה יבמה עזמה, אפי' ר"ג [דאמר בראש המשנה שאין גט אחר גט וכו'] מודה דיש מאמר אחר הגט "דמספקא ליה" [ראה לקמן ג"א ע"א] אי גט דמי אי לא, ודלמא גט לא דמי והאני מאמר יבמין צה, וכ"ש לרבנן דאמרין גט "דוחה קצת ומשייר קצת" אהני מאמר למיקני שורא דגט **צריכה גט וחליצה** וצריך גט למאמרו וחליצה לזיקתו, ויבומי לא [אינו רשאי עוד] דמגט קמא קיימא עליה בלא יבנה,

נתן גט ובעל אסור לקיימה דקמה עליה בלא יבנה, וצריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו,

גט לביאתו ואפילו לר' עקיבא דאמר אין קידושין תופסין צמידי לאוין, דהא הכ

אבני חן על מסכת יבמות

				
מאמר	גט	יבומי לא [ב]	חליצה	
מאמר	חליצה	יבומי לא [ב]	גט	
מאמר	ביאה	כמוצתה		
גט	מאמר		חליצה	
גט	בעילה		חליצה	גט
גט	חליצה	כלום		
חליצה	מאמר	כלום		
חליצה	גט	כלום		
חליצה	בעילה	כלום		
בעילה	מאמר	כלום		
בעילה	גט	כלום		
בעילה	חליצה	כלום		

א. בית אחד אתה בונה ואי אתה בונה שני בתים.

ב. כיון שלא בנה שוב לא יבנה.

ג. ביאה פסולה.

אחת יבמה אחת ליבם אחד יואחת שתי יבמות ליבם אחד
שזין כמו שאמרנו שיש אחר גט ראשון או אחר מאמר ראשון כלום, ואין אחר ביאה
שבתלה או אחר חליצה כלום,

אביצד צמתי יבמות ליבם אחד עשה מאמר בוז ומאמר בוז צריכות
שני גיטין כרצון, דיש מאמר אחר מאמר, וייבומי לא דהיכי ליעבד, אי לייבומי
למרייהו הוו להו שני צמים, ואי למדא הוילי ופצרתה ביה אגידא הוה ליה בונה
שני צמים וחליצה לאחת מהן ופצרת צמה,

מאמר בוז וגט לזו פסל גט של אחרונה את הראשונה דקס ליה בלא יבנה ו
צריכה גט למאמרו וחליצה לזיקמו, דחליצה לא מפקעא קידושין, וגט לא
מפקע זיקה,

מאמר בוז ובעל את זו אסור לקיימה, דהוילי וקמייתא אגידא ביה הוו להו
שני צמים ו צריכות ב' גיטין זו גט למאמרו וזו גט לביאתו, וחליצה לאחת
מהן ופצרת צמה, אבל בגט לחודיה לא נפקא בעלת ביאה הוילי דביאה פסולה
היא,

מאמר בוז וחליץ לזו בעלת מאמר הראשונה צריכה גט למאמר דחליצה
דלידך לא מפקעה למאמרו הראשונה צריכה גט, [הגם שאין לאחר
חליצה כלום, דיינו שאינו מועיל לעשות מקצת קנין או לאסור בקרובותיה],

מתני' כולה ר' עקיבא היא כדמפרש בגמ' [אפילו חבי] הכא מודי דתפסי קידושי
ביאה, דגט לאו כחליצה דמי לאפקועי כולה זיקה הלכך לא עמדה עליו בלאו גמור
[ואף לר"ע תופסין קידושין ביבמה לאחר גט], צריכה גט [לביאתו] וחליצה
לזיקמו, ובגט לחודיה לא מפקעא [כמו] [שאלר] [בשאלר. פ'] כונס את יבמתו
שיכול לפוטרה בגט, משום דהוי ביאה פסולה, משום גט קמא, ולא קניא לגמרי,

נתן גט וחליץ, אין אחר חליצה כלום ואע"ג דחליצה פסולה היא דאי
הוה צעי לייבומי לא מני, [ואפ"ה] [אפ"ה. פ'] דחייא לגמרי א ואין אחריה כלום,
דאי הדר ומקדש לה במאמר או צריכה לא צעין גט, וכדכתיב עקיבא דאמר אין
קידושין תופסין צמידי לאוין, והכי מפרש בגמ' דמתני' ר"ע היא,

חליץ ועשה מאמר,

[אומר ריב"ן לא הוה צריך למיתני כלל, דכיון דתנא נתן גט וחליץ אין אחר חליצה
כלום אע"פ שהיא חליצה פסולה, כ"ש דאחר חליצה כשירה אין אחריה כלום,
אלא כל העניינים שונה. תוס'],

נתן גט, ובעל [פ'] מונה חג' דברים שעשה אחד מהם לאחר חליצה: מאמר,
גט, בעילה] או נתן גט אחר חליצה, או בעל אחר חליצה אינו כלום, כדמני צסיפא
אין אחר חליצה כלום, שאין מאמר וביאה מופסין בה אחר חליצה כר' עקיבא,
וגט דאחר חליצה לא הוה צריך למיתני לאשמועינן דאין כלום, דלמאי ליהני ליחסורי
בקרובותיה הא מיתסר וקאי מחמת חליצה? אלא אידי דצעי למיתני גט דאחר
בעילה כדקמי או בעל ועשה מאמר ונתן גט, לאשמועינן דאין לאחר ביאה כלום
זיקמ [יבומים] [יבומין. פ'], ובהאי גט סגי ליה בלא חליצה, תנא נמי גט דאחר
חליצה והכי מפרש בגמ',

או בעל ועשה מאמר [אחר ביאה. פ'] נתן גט או נתן גט אחר ביאה,
וחליץ או חליץ אחר ביאה, לאין לאחר ביאה כלום זיקמ יבומים [שהרי היא
אשת איש ולא יועיל כלום מה שהיבם עושה בה] דגט שנתן אחר ביאה מגרש לה
כאשמו גמורה ולא צעיל חליצה, ואם רצה להחזיר מחזירה, וחליצה שעשה אחר
ביאה אינה מועלת כלום דאין עליה זיקמ יבומין,

ומאמר דאחר ביאה לא הוה צריך למיתני דפשיטא לן דלא מהני, דלמאי ליהני הא
אפילו מאמר אחר מאמר ציבם אחד ויבמה אחת בתרא כמאן דליתיה דמי, דמאי
קעביד הא מיתסר וקאי בקרובותיה [ורש"י לקמן ג"ג ע"ב כתב יותר בפשיטות
למאי קצעי אימניי] [למה צריך לשנות בן במשנה ומה אשמועינן] הלא אשמו
היא],

אלא אידי דתנא רישא חליץ ועשה מאמר דליטריך לאשמועינן כר' עקיבא דאין
קידושין תופסין בחלוצתו, תנא נמי בעל ועשה מאמר והכי מפרש בגמ',

אין אחר חליצה כלום ארישא קאי [אחליץ ועשה מאמר וכו'. תי"ט]
וכדפרישית לעיל, וחליצתא דסיפא דקמי או בעל ועשה מאמר (או נתן) [ונתן. פ']
גט וחליץ הוה שייך למיתני אין אחר ביאה כלום, ובגמרא קא צעי ליה,

דף נ' ע"ב

יבם אחד ויבמה אחת:

אבני חן על מסכת יבמות

חליצה	מאמר	אין אחר חליצה כלום		
חליצה	גט	אין אחר חליצה כלום		
חליצה	בעילה	אין אחר חליצה כלום		
בעילה	בעילה	אין אחר בעילה כלום		
בעילה	מאמר	אין אחר בעילה כלום		
בעילה	גט	אין אחר בעילה כלום		
בעילה	חליצה	אין אחר בעילה כלום		

- א. בית אחד אתה בונה ואי אתה בונה שני בתים.
 ב. כיון שלא בנה שוב לא יבנה.
 ג. ביאה פסולה.

[כמו אמר מר, ור"ל הא דתנינן לעיל חלץ ועשה מאמר וכו' אין אחר חליצה כלום כך היא הדין. יבין] **בין יבם אחד לשתי יבמות** [שתי יבמות ליבם אחד כבר אמר בתחלת הדרן, וכאן מוסיף גם] **בין שני יבמין ליבמה אחת** [שגם בשני יבמין ויבמה אחת הדין כמין] ככל הדין האמור למעלה ציצט אל' יבמות,

חלץ ועשה מאמר נתן גט ובעל # [גס *] איצט אל' ואיצטמא אחת קמאדד, ואע"ג דמניא לעיל, הדד מניא הכא משום ספא דצעי לפלוגי צין ציאה למליצה, דדקמני חליצה צין צמחלה צין צמאנע צין צסוף **אין אצריה כלום**, והצעילה צומן שהיא צמחלה כו' ולאשמועינן פלוגמא דרצי נממיה ורצנן,

*[קשה דהא לקמיה מפרש רש"י גט לזו וחליצה לזו הרי דמדובר בשתי יבמות? וראה תי"ט וז"ל אבל לקושטא דמלתא קא מהדרי אכולהו, דכולהו שוין בין יבם אחד ויבמה אחת, בין יבם אחד ושני יבמות וכו', והיינו טעמא דהדר אסברה להו רש"י בשני יבמות כגון גט ולזו וחלץ לזו וכו' ולא באו לומר אלא שאין זה דין חדש. תי"ט, ואי גרסינן "גם" בתחלת הדיבור מתיישב שפיר],

[ואע"ג דהא דמפלגינן בין ביאה לחליצה מתפרש מפי בב' יבמות ויבם א' כפרש"י לקמן] [שכל המשלים של בתחלה באמצע ובסוף הם בב' וג' נשים]? מ"מ נקט התנא במלתיה יבם א' ויבמה א' דהוא ריש מלתא דמתניתין ועלה קתני כבר אחת יבמה אחת כו' ואחת ב' יבמות. מהרש"א],

או בעל ועשה מאמר, ונתן גט, וחלץ, אין אחר חליצה כלום,

[אולי צריך להכניס כאן המלה "וכו' " שמכאן ואילך מדבר על יבם אחד ושתי יבמות]

בין בתחלה [שהיה החליצה תחלה, ואח"כ נתן גט, או עשה מאמר או בעל] **בין באמצע** צין מאמר לגט, כגון גט לזו וחלץ לזו וחזר ועשה צה מאמר [פי' בה באשה שעשה בה חליצה] או צצעלת הגט לא מהני מאמר ולא צעיל גט למאמרו,

[וכאן נראה ליה לפרש דעשה בהו מאמר [באחת משני היבמות לזו שנתן גט או

²גט לזו וגט לזו, צריכות הימנו חליצה אחת ואסור צקרוצות שניה דרצנן הוא דאמרי יט גט אחר גט,

גט לזו ובעל את זו צריכה גט וחליצה ואסור לקיימה דקמה עליה צלא יצנה משום גט דראשונה וצגט למודיה לא נפקא משום דציאה פסולה היא,

גט לזו ומאמר בזו צריכה גט וחליצה ,

גט לזו וחלץ לזו אין אחר חליצה כלום דאי הדד מקדש לה לצרמה לא תפסי צה קידושין כרצי עקיבא צ,

³חלץ וחלץ, או חלץ ועשה מאמר, נתן גט ובעל [וקמני ספא אין לאחר חליצה כלום] והכי פירושו חלץ לזו וחלץ לזו צ מותר צקרוצות שניה שאין אחר חליצה ראשונה שום יצקת יצמין, וחליצה צמרייתא לאו כלום היא, וכן חלץ לזו ומאמר לזו, וכן נתן גט לזו אחר חליצת זו, וכן צעל לזו אחר חליצה של זו, אין מעשה האחרון כלום,

⁴או בעל מחלה וחזר ובעל לשניה, או בעל ועשה מאמר צשניה, או, נתן גט לשניה, או וחלץ לשניה, אין אחר ציאה ראשונה כלום ומעשה אחרון לא תשיצ ומותר צקרוצות שניה צ,

אין אחר חליצה כלום ארישא קאי ואסיפא שייך למימר אין אחר ציאה כלום וצגמרא קמיצעיאל לה,

בשתי יבמות ליבם אחד:

שרה	לאה			
מאמר	מאמר	יבומי לא [א]	לאחת מהן	לשתייהן
מאמר	גט	יבומי לא [ב]	לאחת מהן	שרה למאמרו
מאמר	בעילה	יבומי לא [א]	לאחת מהן	לשתייהן
מאמר	חליצה	יבומי לא [ב]		שרה למאמרו
גט	גט		לאחת מהן	
גט	בעילה	יבומי לא [ב,ג]	לאחת מהן	לאה לביאתו
גט	מאמר	יבומי לא [ב]	לאחת מהן	לאה למאמרו
גט	חליצה	אין אחר חליצה כלום		
חליצה	חליצה	אין אחר חליצה כלום		

אבני חן על מסכת יבמות

באמצע	גט	בעילה	מאמר [ב]
*** ראה לעיל ברש"י	מאמר	בעילה	מאמר
בסוף	מאמר [ב]	גט [ב]	וחזר ובעל לאחת מהן

א. אינו אסור בקרובותיה. ב. אסור בקרובותיה.

רבי נחמיה אומר אחת בעילה ואחת חליצה בין בתחלה בין באמצע בין בסוף האין אחריה כלום ונפקא בגט (וצלא) [צלא. פ'] חליצה ואי הדך קדיש לאידך אחר ציה לא מהני:

גמ': [הגמ' שואל ענין הלכה שאינו נוגע ממש לפירוש המשנה] **עד כאן לא פליגי** [ר"ג ורבנן] **אלא בגט אחר גט, ומאמר אחר מאמר, אבל גט אחד ביבמה** [פ'] גט גרידא ביבמה, הגם שאין דין גט אלא באשה נשואה, אפ"ה מהני בה לאסור בקרובותיה] או [ומאמר אחד ביבמה] [הגם שדין קידושין אינה אלא בפניו ופניה, אפ"ה אמרינן דמאמר קונה את היבמה]] **מהני** גט צימה למינס עליה צלא יבנה, ושז לא יצט, ומאמר צימה מהני לה להצריכה גט למאמרו אי צעי לאפוקה,

[ומסביר] **מ"ט אמור רבנן גט ביבמה מהני** הא מדאורייתא חליצה הוא (דמהני) [כמיהא. פ'] זה ומשום גט לא קרינא (צה) [ציה. ג'] שלא צנה? משום דמהני בעלמא צכל הנשים להתגרש,

דאי אמרת הכא לא מהני ואם רצה לכונסה אחר הגט יכנס אמרי אינשי **גט להוציאה** [מוציא. פ'] וחליצה נמי להוציאה, ומדגט לא מהני [ויכול לייבמה גם אחר גט] **חליצה נמי לא מהני,**

[ואם תאמר והלא כתיבא בקרא בהדיא חליצה? ו"ל שיאמרו דצריך חליצה עם גט דשאר נשים ויצטרך ביבמה גט וחליצה וכו'. תוס' ישנים עיי"ש עוד],

ואתי למיבעל [בתורת ייבום] **אחר חליצה,** [דקם בלא יבנה מדאורייתא. רט'],

ומאי טעמא אמור רבנן מאמר ביבמה מהני לאסור חצרתה [היבמה האחרת] עליו, הא מן המורה קנין לא הוי צימה אלא ציהא?

משום דמהני בעלמא [גצ. ג'] קידושי אשה קונים אותה, **דאי אמרת לא מהני אמרי מאמר לקנות וביאה לקנות,** ומדמאמר לא מהני ביאה נמי לא מהניא, **ואתי למיבעל** [פ'] [חבירתה] **אחר ביאה** והוא ליה צונה שמי צמים דאסורא דאורייתא,

[פ'] אתי למיבעל צרתה אחר ביאה, דקם עלייהו בלא יבנה, דאילו בדידה גופא ליכא טיעותא דליבעול אחר יבום. רט'],

ומ"ט אמור רבנן ביאה פסולה [שבעל במקום שאינו יכול לייבם] **יש אחריה כלום** זקת יצמין [רבנן דפליגי אר' נחמיה במשנה], כדמנן לעיל

או לזו שחליץ עשה בה מאמר, אשמועינן שאינו צריכה גט למאמר זה], ולא הוצרך לפרש דעשה מאמר בשלישית [להוסיף שמדבר באשה שלישית], אבל גבי ביאה באמצע [גט לזו ובעל את זו ואומר שעשה מאמר בשלישית] משום מאמר לזו ובעל לזו [ראה לקמן בציוור דבעילה **] הוצרך לפרש דעשה מאמר בשלישית [פ'] שלא תהא מאמר אחר מאמר באותה אשה שאז אין שום חידוש]. מהדורא בתרא, ועדיין צ"ע],

בין בסוף אחר מאמר וגט חלץ, **לאין אחריה כלום** וחליצה גמורה היא, ואי הדך עניד מאמר לא צעיא גט, דחליצה גירושין גמורים היא וקמה צלאו גמור עליה, ואע"ג דחליצה פסולה הוא,

[פ'] דאחר חליצה, אפילו כשהוא פסולה, לא נשאר שום זקת יבמין, ולכן לא יועיל בשום אחת מדיבמות מאמר או ביאה להצריכה גט, ואף אם יעשה מאמר או ביאה או יתן לה גט אינו נאסר בקרובותיה],

	שרה	לאה	
תחלה	חליצה	גט [א]	
	חליצה	מאמר [א]	
	חליצה	ובעל [א]	
באמצע	גט	חליצה	וחזר ועשה מאמר בשרה או לאה
בסוף	מאמר	גט	וחזר וחליץ לאחת מהן

א. אינו אסור בקרובותיה. ב. אסור בקרובותיה.

והבעילה בזמן שהיא בתחלה אין אחריה כלום,

באמצע כגון גט לזו ובעל לזו וחזר ועשה מאמר בשלישית [באשה שלישית שנפלה מאח זה] אסור בקרובותיה, **ובסוף** גט לזו ומאמר לזו וחזר וצא על האחת **יש אחריה כלום** יש אחר ציה זו זקת יצמין וכי מפיק לה צעיא חליצה ולא סגי לה צגט,

[שאם הבעילה היא באמצע או בסוף היא בעילה פסולה, ואינו עוקרת הזיקה לגמרי, ולכן אם אח"כ עושה בה מאמר או ביאה צריכה גט, ואם עשה בא מאמר או ביאה או גט הוא נאסר בקרובותיה],

	שרה	לאה	חנה	
תחלה	בעילה	גט [א]		
	בעילה	מאמר [א]		
	בעילה	חליצה [א]		

אבני חן על מסכת יבמות

[במתני'. ד"ס] מאמר זו ובעל לו זריכות שני גיטין וחליטה, ולא אמרין תיסגי לבעלת ביאה בגט בלא חליטה, ומיפטר אף חזרתה בביאה מן החליטה?

אמרי [יש שני אופנים ביאה באמצע, אופן אחד הוא] **אי ביאה אחר הגט** היא כגון גט לו ובעל לו דלמדין זריכה גט וחליטה, ולא סגי בגט לחודיה כשאר יצמה [שכנסה. ד"ס] [ולכן אמרין יש אחריה כלום] **גזירה ביאה אחר הגט, משום ביאה אחר חליצה** דלי אמרת תיסגי לה בגט [לבעילה זו, ככל יבום כשרה דסגי להאשה בגט להוציאה] דמי למימר מדקניא ביאה אחר הגט בביאה גרידחא, אלמא מעלימא היא, ודמי למיבעל לכחלה אחר חליטה [והוא בלאו דכיון שלא בנה וכו']

ואי ביאה אחר מאמר היא [דהיינו באופן השני] כגון מאמר לו ובעל לו, להכי תנן זריכות שנים גט וחליטה **גזירה ביאה אחר מאמר** דלי אמרת בגט סגי לה, אמרי ביאה של זו אחר קנין של זו מעלימא היא **משום ביאה אחר ביאה** ואמי למענד בביאה אחר ביאה, וקא פגע באיסור אשת אח [לכן כתב "באיסור" אשת אח, שבאמת אין כאן אלא איסור בונה שני בתים שיש לה שייכות לאיסור אשת אח. ע"פ ערל"ג], [ובראמ"ה הלשון ובית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים],

ומ"ט אמור רבנן האי חליצה פסולה שאמר גט או אחר מאמר ¹ **אין אחריה כלום** דלי הדך עבד מאמר או גט לשלישית לא מהני?

אמרי מאי לגזור נגזור **חליצה אחר הגט משום חליצה אחר חליצה** דלא ייתי למיחלן לשמי יצמות זו אחר זו או שני יצמין ליצמה אחת זה אחר זה, **כל כי הני תחלוץ ותזיל** כלומר מאי איכפת לן כל ימיה תחלוץ,

[רש"י ז"ל פ' בניחוחא מאי איכפת לן, כל ימיה תחלוץ ותזיל ואין בו אלא טורח ב"ד, ולא מחזור, חדא דהא איכא למיחש שאם אתה אומר חולצת מתייבמת, ועוד דכי האי לישנא לא איתמר בשום דוכחא אלא בחמיה, ולפי זה [לפי פרש"י] חל"ל תחלוץ ומה בכך, לכך פירשה בחמיה, וכי כל ימיה תחלוץ ותזיל ומה ידווחי בזה, וכי # [למירק. פ' לרוק כדכתיב וירקה בפניו, ופלא שלא תיקנו אותה חמוגיהם] באנפיהו הוא צריך, דבשלמא למגור שלא יבא לבעול אחר ביאה או אחר גט יש לחוש, אבל לרבות בחליצות אין לחוש כלל. רט']

[וזה המשך למה שאמר לעיל "מאי לגזור"] **לגזור חליצה אחר מאמר, משום חליצה אחר ביאה** דלא ייתי למימר יצמה כנסה יוצאת בחליטה בלא גט [אין לחוש לזה] לא אמו למימר הכי ד **אטו חליצה אחר מאמר מי לא בעיא גט למאמרו, חליצה אחר ביאה נמי בעיא גט לביאתו,**

¹הא דלמדין **אין אחרים כלום** דבדבר העשוי אחרים קאמר [ולא שאינו צריך לתת גט למאמר שעשה לפני החליצה] דלי הדך עבד גט או מאמר או חליטה בחזרתה לא מיתסר בקרובותיה,

[ענין חדש לבאר מחלוקת רבנן ור"ג במתני'] **אמר רבא**

דף נ"א ע"א

מ"ט דר"ג דלמך אין גט אחר גט בשמי יצמות, או בשמי יצמין דלא מיתסר בחרא בקרובותיה?

דמספקא ליה גט אי דחי [לגמרי] אי לא דחי [כלל], מאמר אי קני אי לא קני,

[לא מצי למימר דפשיטא ליה דגט ודאי דחי ומאמר ודאי קונה? דא"כ אמאי מהני מאמר אחר הגט וגט אחר מאמר, ואע"ג דאכתי לא ידע ברייתא דבסמוך דמורה ר"ג דיש גט אחר מאמר כו'? מתניתין משתמע ליה דיש גט אחר מאמר לר"ג, דדוקא נקט גט אחר גט ומאמר אחר מאמר דלא מהני אבל מאמר אחר הגט או איפכא מהני. תוס'],

[ומפרש] **גט [מספקא ליה] אי דחי אי לא דחי אי קמא דחי בתרא מאי קעביד, אי קמא לא דחי בתרא נמי לא דחי,**

מאמר [מספקא ליה] אי קני אי לא קני, אי קמא קני בתרא מאי קעביד, ואי קמא לא קני בתרא נמי לא קני,

[רבא פירש סברת ר"ג ואב"י בא להקשות עליו] **איתיביה אב"י** [שנינו בברייתא] **ומורה ר"ג שיש גט אחר מאמר** מאמר לו וגט לו פסל את הראשונה [שאינו יכול לייבם אותה] ואסור בקרובות שמהן **ומאמר אחר הגט** גט לו ומאמר לו בעלת מאמר זריכה גט **וגט אחר ביאה ומאמר אחר ביאה** שאלה מאמר, כגון מאמר לו ובעל לו, וגט לשלישית מהני גט ואסור בקרובותיה **ומאמר אחר ביאה וגט** גט לו ובעל לו ומאמר לשלישית קונה מאמר וזריכה גט ואסור בקרובותיה (דביאה פסולה היא בשניה דמאמר שעשה מאמר בראשונה [פסולות] [פסולה. רש"י] בשניה. הדברים נכונים הגם שנמחק),

מאמר	ביאה	גט
גט	ביאה	מאמר

ואי [כפירושו של רבא ד] **מספקא ליה לר"ג** דמדיית הגט [אם הוא דוחה לגמרי או לא] וקניית מאמר [אם הוא קונה לגמרי או לא] **תהוי** הכי ביאה אמרית **בביאה דלכתחלה** כביאה בתחלה **ותקני** ולא מהני מעשה שלישי בין בגט אחר ביאה ומאמר, בין במאמר אחר ביאה וגט,

[דאי ספיקו של ר"ג אי גט דוחה לגמרי או אינו דוחה כלל, ואי מאמר קונה לגמרי או אינו קונה כלל] ממנה נפשך גט אחר ביאה ומאמר לא ליהני, דלי מאמר קמא קני לגמרי תו לא מהני ביאה וגט אחריה, ואי מאמר לא קני מידי נמצאת ביאה של אחריו ביאה בתחלה וכשרה, ותו לא מהני גט בשלישית **דהא תנן הבעילה בזמן שהיא בתחלה אין אחריה כלום אין אחרים כלום,**

וכן במאמר אחר ביאה וגט (דאי) [אי. פ'] גט קמא דחי תו לא מהני ביאה ומאמר אחריה, ואי גט לא דחי מידי, נמצא ביאה (שללאחריו) בתחלה [של אחריו תחלה. פ'] וכשרה היא וקונה, ומאמר דאחריה לאו כלום היא?

אלא אמר אב"י **לעולם פשיטא ליה לר"ג** בגט דדחי ומאמר דקני פשיטא ליה דגט דחי קמא ומאמר קני קמא, הלכך ביאה של אחריו אינה

אבני חן על מסכת יבמות

תחלה [ובזה מיושב דברי הבריייתא],

(ב) [ראה בריטב"א בשם רש"י שיש ביאה אחר ביאה פסולה, ולפ"ז מתפרש שפיר],

(ג) דהא יש גט אחר ביאה ומאמר,

(ד) שאם עשה מאמר אחר הגט אינו יכול לעשות עוד מאמר,

(ה) דהא יש מאמר אחר ביאה וגט,

עדיפא ממאמר, דאילו מאמר אחר מאמר לא מהני [גם אם עשה מאמר שני בחבירתה], ואילו ביאה אחר מאמר מהני כדקמי גט אחר ציאה ומאמר, אלמא יש ציאה אחר מאמר,

וגריעא ממאמר [ביאה פסולה גריעא ממאמר], דאילו מאמר אחר הגט קני לכוליה שיורא דגט כל מה ששייר גט למאמר, ואין מאמר אחר מועיל כלום אחריו, אם חזר ועשה מאמר בשלישית כדקאמר רבן גמליאל אין מאמר אחר מאמר,

ולא שנא אי הוה מאמר ראשון אחר גט [דהיינו גט, מאמר, ומאמר] אי לא [או רק מאמר ומאמר], אין מאמר אחריו [שלעולם אין מאמר אחר מאמר אליבא דר"ג], ולא פלוג בין שהיה מאמר ראשון בתחלה בין שהיה אחר הגט מדלג קמי [בבריייתא לעיל] מודה רבן גמליאל שיש מאמר אחר מאמר וגט,

ואילו ביאה אחר הגט לא קניא ליה לכוליה שיורא דגט כל מה ששייר גט לציאה, דיש מאמר אחר ציאה וגט כדמתן הבעילה בזמן שהיא בתחלה אין אחריה כלום אבל באמצע יש אחריה כלום וכדאמר טעמא לעיל מ"ט אמור רבן ציאה פסולה יש אחריה כלום כו',

[סיכום: ביאה פסולה עדיפא שלאחר שעשה מאמר, לא מהני עוד מאמר, אבל ביאה פסולה מהני, אבל מאמר עדיפא שאם עשה מאמר לאחר גט שוב לא מהני עוד מאמר דקני לכולא שיורא דגט, אבל אם בעל ביאה פסולה, מהני עוד מאמר, וגם מהני עוד ביאה פסולה],

[באמת כל ההסבר כאן "והאי ביאה פסולה וכו'" היא פליאה, שקודם חושב מה שביאה פסולה מהני כמעלה, ואח"כ מה שמהני בחסרון דלא קני לכולא שיורא דגט ?],

ת"ר [שנינו בבריייתא] כיצד אר"ג אין גט אחר גט, שתי יבמות שנפלו לפני יבם אחד ונתן גט לזו וגט לזו, ר"ג אומר חולץ לראשונה [משום עצה טובה, שהוא כבר אסור בקרובותיה כיון שנתן לה גט] ואסור בקרובותיה ומותר בקרובות שניה וכו"ש דאי חלץ לשניה הוי חליצה מעלייתא לאיפטורי קמייתא, דכיון דגט דשניה אין גט, חליצה דידה מעלייתא היא, אלף ענה טובה אשמועינן שלא יאסור ענמו בקרובות שניה, שאם יחלץ לה נמצא זו גרושתו וזו חלוצתו ואסור בקרובות שניה,

וחכמים אומרים נתן גט לזו וגט לזו אסור בקרובות שתיהן, וחליצה לאחת מהן, וכן אתה אומר בשני יבמים ויבמה אחת נתן זה גט וזה גט, ר"ג אומר חולץ לה הראשון והשני מותר בקרובותיה, ולדברי חכמים שניהם אסורין בקרובות,

כיצד אמר ר"ג אין מאמר אחר מאמר, שתי יבמות שנפלו

[וכדי לפרש דברי ר"ג במתני'] מיהו אמור רבנן ומיהו מ"ט יש מאמר אחר גט וגט אחר מאמר, ואין מאמר אחר מאמר ולא גט אחר גט, דאמור רבנן דהא יבמה בחד צד מהני בה גט לדחות חליה [partial objection. art s.] ובחד צד מהני בה מאמר לקנות חליה [partial acquisition. art s.],

[כאלו תאמר דרך משל שהגט חל בחציה והמאמר בחציה, ואין הגט נכנס בתחום מקום שהמאמר חל בו, ולא המאמר בתחום שהגט חל בו, ואם כן גט אחר גט לא חייל שכבר דחה הראשון כל כח הגט, והרי הוא כאלו נתנו לצרתה באותו חלק עצמו ואין גט עושה בו עוד כלום, ומותר בקרובותיה, וכן במאמר אחר מאמר. מאיר],

גט אחר גט לא דחי דהא דחה ליה קמא כל כח גט, הלכך לא כלום הוא ומותר בקרובותיה, וכן ומאמר אחר מאמר לא קני דהא קני ליה קמא כל כח מאמר,

גט אחר מאמר מאי דשייר מאמר מן קמייתא דמי גט צנתרייתא, וכן דשני יבמין מאי דשייר מאמר דקמא דמי גט דמתא ומאמר אחר הגט מאי דשייר גט דקמא מן הויקה דלא דחיה קני מאמר דמתא, האי מילתא [הגט] קא דחי והאי [המאמר] מילתא קא קני,

ורבנן דפליגי עליה דר"ג דאמרי יש גט אחר גט אמרי לך כל חד וחד מן היצמין תקינו ליה רבנן גט ומאמר ביבמה בכל היצמות, הלכך ליכא למימר קמא דמה כל כח הגט, דקמא כל כח הגט "דידיה" דחית ליה "צהך" יבמה הוא דדחה, אבל כח גט דאחיה צהך יבמה, וכח גיטא דידה צנתרה לא דחה, וכן לענין מאמר,

והאי ביאה פסולה [לאחר שביאר גט ומאמר שהם קנינים דרבנן, בא לבאר ביאה דרבנן, ולכן צריך לאוקמה שבאה אחר מאמר או גט], כלומר להכי אמר ר"ג יש גט אחר ציאה שאחר מאמר, ויש מאמר אחר ציאה וגט, דהא ציאה אמצעית שהיא פסולה עדיפא ממאמר וגריעא ממאמר [ראה תוס' ותוס' ישנים וצריך לימוד],

מאמר	ביאה פסולה	גט
גט	ביאה פסולה	מאמר

ראשון	מאמר	ביאה פסולה	מאמר	גט	גט
ואח"כ	מאמר	ביאה פסולה	ביאה פסולה	מאמר	ביאה פסולה
	לא מהני (א)	(ב)	מהני (ג)	קני לכולא דגט (ד)	לא קני לכולא דגט (ה) (ב) (ה)
	גריעותא דמאמר (1)	מעלה דביאה	מעלה דביאה (1)	מעלה דמאמר (2)	גריעותא דביאה (2)

(א) אליבא דר"ג דמתני'

אבני חן על מסכת יבמות

[בבב"א] בגט אחר גט ומאמר אחר מאמר קמפלגי [רב] גמליאל ורבנן],

אמר מר עשה מאמר בזו ומאמר בזו רבן גמליאל אומר נותן גט לראשונה וחולץ לה ואסור בקרובותיה ומותר בקרובות שניה, מכדי קסבר רבן גמליאל אין מאמר אחר מאמר ראשונה נמי תתייבם?

[ומתירין שאם אתה אומר שיוכל לייבם לראשונה] גזירה דלמא אתי לייבומי לשניה [וכיון דעשה מאמר גמור בראשונה אסור לו לייבם שניה משום בונה שני בתים],

[ענין חדש] אמר רבי יוחנן, ¹רבן גמליאל, ²וב"ש, ³ור"ש, ⁴ובן עזאי, ⁵ורבי נחמיה, כולו סבירא להו מאמר קונה קנין גמור לא גמור ממש, אלא קנין חשוי,

¹רבן גמליאל הא דאמרין אין מאמר אחר מאמר אלמא חשיב קמא למיקני כל כח מאמר,

²ב"ש דתנן שלשה אחין [ראובן, שמעון, לוי] שנים מהם נשואין לשתי אחיות [ראובן נשא רחל, ושמעון נשא לאה] ואחד [לוי] מופנה, מת אחד מבעלי אחיות [ראובן] ועשה בה מופנה [לוי] מאמר, ואח"כ מת אחיו השני [שמעון].

ב"ש אומרים אשתו [של לוי דחינו רחל אשת ראובן] עמו דקניה במאמר, וכי נפלה אחותה [לאה אשת שמעון] לא רמא קמיה [דלוי] דאחות אשה היא, ולא מיתסרס קמיה [רחל] עליה, משום אחות זקוקה וחלוץ כמו [ואמר] הארץ הלווה השפחה [היתה בגן עדן] [יחזקאל לו לה] [פי' לאה אשת שמעון שנפלה עכשיו לפני לוי] תצא משום אחות אשה אף מן הסליה [דמאמר קונה קנין גמור].

³ב"ש דתניא לקמן (י:): צפרק האשה רבה, בן תשע שנים ויום אחד הצא על יבמתו, וחור וצא אחיו בן תשע שנים ויום אחד עליה (פסולה) [פסלה. ד"ס] על ידו, דציאת בן תשע שנים כמאמר שויה רבנן, והוה ליה מאמר אחר מאמר, ומקודשת אף לשני, ופסלה אף על ראשון, כרבנן דאמרי יש מאמר אחר מאמר, ר"ש אומר לא פסלה [דמאמר קונה קנין גמור].

אמר להו ר"ש לחכמים, אם ביאת ראשון ביאה קניה לגמרי, ביאת שני אינה ביאה [לאסרה על הראשון] דהציאה בזמן שהיא בחמה אין אחריה כלום, ואינה מקודשת לשני ולא פסלה על הראשון, ואי משום דזינתה, דקיי"ל ציאתה ציאה דתנן (נדה דף מה) צא [הקמן] על אחת מכל העריות שצמורה ממות [האשה] על ידו, אפילו הכי לא מיתסרס על צעלה דקיימא לן (כמוצות דף ט) אין האשה נאסרת על צעלה אלא על עסקי קינוי וסמירה [אם יש עדים שקינא לה ויש עדים שנסתרה אחר קינוי. רש"י שם], [וכמעשה שהיה דבת שבע], ! [תימה גדול פה קדוש היאך יאמר דבר זה, דהתם [במס' נדה] ע"י עדים

לפני יבם אחד ועשה מאמר בזו ומאמר בזו, רבן גמליאל אומר נותן גט לראשונה וחולץ לה, ואסור בקרובותיה ומותר בקרובות שניה לקמן פריך כיון דאין מאמר אחר מאמר, ייצומי נמי תתייבם קמיה, דהא לא חפסלה עליה [ע"י שעשה מאמר בשניה].

וחכמים אומרים נותן גט לשתייה ואסור בקרובות שתיהן וחליצה לאחת מהן, וכן אתה אומר בשני יבמים ויבמה אחת,

אמר מר (נותן) [נתן. ד"ס] גט לזו וגט לזו ר"ג אומר חולץ לראשונה ואסור בקרובותיה, ומותר בקרובות שניה,

לימא תיהוי תיובתא דשמואל דאמר שמואל חלץ לבעלת הגט נפלו לפניו שתי יבמות ונתן גט לאחת מהן ואח"כ חלץ לה לא נפטרה צרה משום דקלישא זיקתה, ולא אלימא חליצה לאפקועי זיקה אלימא דנרתה, והא הכא כיון דאמר ר"ג אין גט אחר גט נמצאת זיקה שניה שלימה [דלא מהני בה גט כלל, אבל לראשונה אחי הגט אליבא דר"ג] וקמי חולץ לראשונה [וע"י חליצת הראשונה נותרת שניה לשוק] וקשה לשמואל, ומדרבנן ליכא לאתווי לשמואל, אע"ג דאמרי רבנן וחליצה לאחת מהן, אלמא חליצה צעלה גט פוטרת נרתה, לא קשה לשמואל, דהכא היינו טעמא דתרווייהו זיקתא קלישא דהא אמרי רבנן יש גט אחר גט?

אמר לך שמואל כי אמרי אנא [חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרה] אליבא דמאן דאמר יש זיקה אלימא זיקתה ולא פקעה זיקה שלימה אלא בחליצה מעליה ור"ג סבר אין זיקה כדאמר צפרק ב"ש [לקמן דף קט.]. [שתי אחיות גדולה וקטנה שהיו נשואות לשני אחין, ומת בעלה של גדולה אומר ר"ג] אם מיאנה מיאנה כו' [שהוא יכול להישאר עם הקטנה הגם שאחותה הגדולה ממתנת לייבום בזמן] הלכך כיון דלאו אלימא זיקה, פקעה בחליצה כל דהו,

[ומקשה] ומדר"ג סבר אין זיקה

דף נ"א ע"ב

רבנן [דבב"א] סברי יש זיקה לאקשויי אחי, כלומר קס"ד דכי היכי דפליגי רבנן ארצן גמליאל בגט אחר גט, הכי פליגי בזיקה ואע"ג דממילתייהו לא שמעינן ליה וקתני סיפא וכן אתה אומר בשני יבמין ויבמה אחת דאם נתנו שניהם גט חולץ לה אחד מהם, ואפילו לרבנן דאמרי יש זיקה, סגי לה בזה חליצה רעועה דחד מיניהו,

לימא תיהוי תיובתא דרבה בר רב הונא אמר רב דהא נמי חליצה פסולה היא שאמר הגט צאה, דאמר רבה בר רב הונא אמר רב חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין?

אמר לך רבה בר רב הונא בין לר"ג בין לרבנן סברי אין זיקה [ולכן די בחליצה רעועה כזו] ואנא דאמרי אליבא דמאן דאמר יש זיקה והכא

אבני חן על מסכת יבמות

דף נ"ב ע"א

[ומקשה וכן] **האי גט אחר גט הוא** נממיה וזו גט אחר גט [פי' הלא אינו מפרש גט אחר גט אלא גט אחר מאמר] דקמיני ישרא ומממיה אומרם יש גט אחר כו', ומפרש כילד עשה מאמר כו' דהיינו גט אחר מאמר?

אמר רב יהודה הכי קאמר גט אחר הגט ומאמר אחר מאמר כדאמרן בצרייתא דלעיל [נ"א ע"א] כילד אר"ג כו' ונממיה לא [פייסיה. פ']. # [והוא כמו חסורי מחסרה והכי קתני שמתחיל דבר חדש] **יבם אחר ויבמה אחת כיצד התרתן** [מה התיקון שלהם, ומונה כל האופנים], **עשה מאמר ביבמתו ונתן לה גט צריכה הימנו חליצה** [ורש"י פירש כן במשנה בר"ה כיצד עיי"ש]:

שנינו במשנתנו **עשה מאמר ובעל הרי זו כמצותה: לימא מסייע ליה לרב הונא דאמר רב הונא מצות יבמה מקדש ואח"כ בועל** [ולא שייכם בביאה לחדר]? [ומתרץ דלעולם אין צריך מאמר לפני ביאה, אלא] **אימא אף זה כמצותה,**

פשיטא! סד"א כיון דאמר מר צפק ד' אחין [לעיל כט:] **העושה מאמר ביבמתו פרחת הימנו זיקת יבמין וחלה עליו זיקת ארוסין ונשואין** [פרחת ממנו זיקת יבמין וחלה עליה זיקת ארוסין ונשואין של שאר נשים ואם לא עליה לאחר מאמר בלא חופה לא קנה. לעיל כ"ט ע"ג], **אימא לאו מצוה קעביד** [שמעכשיו אינו מקיים עוד מצות ייבום. ראה ריטב"א], [הגם שזה רק אליבא דב"ש? ס"ד דגם אליבא דב"ה לא קיים מצות ייבום. ראה ער"נ], **קמ"ל** [לכן אמר הלשון הרי זו כמצותה],

גופא אמר רב הונא מצות יבמין מקדש ואחר כך בועל, ואם בעל ועשה מאמר [לאחר בעילה] **קנה, אם בעל ועשה מאמר פשיטא! דהא קניה בביאה** [ומה איכפת לן מה עושה לאחר כן]? [אם בעל ועשה מאמר פשיטא דהא קניה בביאה. הא לא פריך פשיטא דקניה בביאה לחודה, דמהא לא הוה משני מדי, אלא הכי פריך פשיטא שמאמר אחר ביאה אינו מוגרע, ואם בביאה לחדר קנה, בשביל מאמר שאחריו לא נגרע? תוס'],

אלא [צריך להגיה בדברי רב הונא] **אימא אם בעל בלא מאמר** [מתחלה] **קנה,** [ומשני אימא אם בעל בלא מאמר קנה דס"ד לא קני אלא אם כן עושה כמצותה מקדש ואחר כך בועלה, וממתניתין דתנן בריש קידושין (דף ב.) היבמה נקנית בביאה לא שמעינן ליה דרמא היינו מדאורייתא וכן הא דתנן הכא במתני' (לעיל ג:) הבעילה בזמן שהיא בתחילה אין אחריה כלום דלמא נמי היינו משום דמדאורייתא קני. תוס']

והתניא [בברייתא] **לוקה** [אם בעל בלא מאמר] ואין מלקות ארבעים אלא על (דצרי) (דצרי. פ') **מורה, אלמא דלזרייתא היא,** והיכי אמרת קנה # [אולי הכוונה משום דמתני' ר"ע היא, שאין קידושין תופסין בחייבי לאוין]? [ופריך והתניא לוקה וידע שפיר דמדרבנן לוקה אלא דס"ד דלוקה מדרבנן משום

עסקין, דאי לאו אינן מומתות, ואמרי קניו וסתירה מיתסרא ע"י עדים לא ! וכדפרינן בפ"ק דכתובות בשמעתא דהאמר פתח פתוח מצאתי, ומתרץ דהכי קאמר אין אשה נאסרת על בעלה בעד אחד אלא בשני עדים, וקניו וסתירה אפילו בעד אחד, ואף רש"י בעצמו חזר בו בפ' האשה רבה ופירש טעמא דלא מיתסרא כגון שבא עליה והיא שוגגת ואי נמי יש לפרשה בקמנה דפתוי דקמנה אונס היא כדאיתא לעיל בשלהי ד' אחין. רשב"א עיי"ש עוד].

אם ביאת ראשון אינה ביאה, ביאת שני נמי אינה ביאה,

והא ביאת בן תשע דכמאמר שויוה רבנן דהכי מניא צפק האשה [לקמן צ"ו ע"א], **עשו צילת בן תשע כמאמר גדול, וקאמר רבי שמעון צילת** [קמן בן מ' ה] **שני אינה צילת, אלמא מאמר ראשון חשוב לקנות כל כח מאמר וקאמר ר' שמעון אינה ביאה,** ! [והא דקאמר הכא דל' שמעון מאמר קונה קנין גמור, הכי קאמר דמדברי ר"ש נשמע דלכשחמצא לומר דמאמר קונה, לאו קונה ומשייר הוא, אלא קונה קנין גמור, ומיהו לר"ש גופיה לאו קונה קנין גמור כדאמרן בג"ל. רשב"א עיי"ש],

בן עזאי דתניא בן עזאי אומר "יש" מאמר אחר מאמר בשני יבמין [ראובן ושמעון] **ויבמה אחת** [רחל] **דכל מד ומד מקינו ליה רבנן מאמר זה ואין מאמר אחר מאמר בשתי יבמות** [רחל ולאה] **ויבם אחד** [ראובן] **דכל כח שמקנו חכמים כמאמר קנה כמאמר ראשון לשון מורי,**

[לפי לשון זה רואין שבשתי יבמות ויבם אחד אם עשה בא הראשון מאמר קנה לה לגמרי, הרי שלבן עזאי מאמר קונה קנין גמור], **ל"ה ה"ג "אין"** מאמר אחר מאמר בשני יבמין [ראובן ושמעון] **ויבמה אחת** [רחל], **דדומיא דקידושין בעלמא** [פי' בשאר נשים] **מקינו רבנן למאמר, ואין קידושין אחר קידושין צלשה אחת,** [ויהיה מזה ראייה דבן עזאי סבר שמאמר קונה קנין גמור],

יש מאמר אחר מאמר בשתי יבמות [רחל ולאה] **ויבם אחד** [ראובן] **דהא מרזייהו קמיה רמיין וכל חדא אית לה כח יבמין,**

[דלנא] **כח צילת יבמי רבנן למאמר למיקני לגמרי** [פי' שאם בעל אחת נאסרה השניה עליו משום בונה שתי בתים, אבל מאמר אינה כביאה] [ולא פקע] [ולמפקע. פ'] **זיקה דחצרתה, דצילת הוא דפטרה,**

[ולא קשה דמכאן רואין שמאמר אינה קונה קנין גמור? דמעולם לא עלה על הדעת שמאמר יקנה בביאה, אלא שהוא קונה באופן שאין קנין מאמר אחריה, וזה רואין בדברי בן עזאי בשני יבמין ויבמה אחת לפי לשון זה, וראה לשון רש"י בתחלת הענין דמאמר קונה קנין גמור לא גמור ממש, אלא קנין חשוב], **ולשון ראשון עיקר דלקמן מוכחא מילתא דפירקין** [ראה לקמן ג"ג ע"א ד"ה דלא כבן עזאי].

ר' נחמיה דתנן ר' נחמיה אומר, אחת בעילה ואחת חליצה בין בתחלה בין באמצע בין בסוף אין אחריה כלום, והא ביאה פסולה דכמאמר שויוה רבנן דלא נפקא מיניה בגט דקא צילת נמי מליצה לזיקמו וקתני אין אחריה כלום:

כיצד עשה מאמר כו' [ביבמתו ונתן לה גט, צריכה הימנו חליצה]:

אבני חן על מסכת יבמות

ח' ואנחנו נקיים לפני אלהים חיים והוא למען רחמיו יעמידנו על האמת והשלום, יעקב ברבי מאיר. מרדכי סוף מסכת גיטין בסוף הלכות גיטין],

ומאן דפקיר שליחא דרבנן לטון מופלא, שמעון פניו להמירם עם שלם ז"ד,

ומאן דשהי שמתא דרבנן עליה תלתין יומין ולא אתי לבי דינא ותבע לשמתייה [או מכין אותו מכות מרדות],

ועל חתנא דדאיר בבי חמוהי, [ושואל] דדאיר אין דחליף לא, והא ההוא דחליף אבבא דבי חמוהי ונגדיה רב ששת? ההוא מידם הוה דייס מחמתיה משודה היסא ממוסו ממנו,

[הדר בבית חמיו. אנן סמכינן אנהרדעי דאמרי בכוליהו לא מנגיד רב אלא אמאן דמקדש בביאה דבשל סופרים הלך אחר המיקל. תוס'].
[דלאו דרכא דחתנא למידר ביה חמוה דרנתיב כספר בן סורא הכל שקלתי בכף מאונים ולא מצאתי קל מסובין, וקל מסובין חתן הדר בבית חמיו [קל=לשון גרוע] וקל מחתן אורח מכנים אורח וכו'. ב"ב צ"ח ע"ב],
והוי דהוי באשתך מחתנה הראשון, מ"ט? רב חסדא אמר משום ערוה, רב כהנא אמר משום ממון (שתתן לו בלי רשות בעלה). פסחים ק"ג ע"א]
[על זה סומכין החתנים בזמן הזה שדרים בבית חמותם ואפילו למאן דחייש לעיל מה שדרין עכשיו בבית חמותם היינו בשביל טובת הגאון שדרים בלא שכירות בבית דיש הוכחה שאינם דרים בשביל חמותם אלא בשביל שאר טובות שעושין להם. תוס' קידושין י"ב ע"ב],
[וכן אמרו ר"ל על איש שידור בבית חמיו שעוות פנים הוא לו. כל בו סימן ע"ה, ודין זה אינה בשו"ע],

[בפסחים נ"ב ע"א במערכא מימיני אנגידא דבר בי רב ולא מימיני אשמתיא],
נהרדעי [עירו של שמואל] אמרי בכוליהו לא מנגיד רב אלא למקדש בביאה ובלא שדוכי [פי' והביאה הוא בלא שדוכי מקורם], ואיכא דאמרי [שכך אמרי נהרדעי, או מי שהוא אחר אמרו] + אפילו בשדוכי [אם מקדש אח"כ בביאה] נמי [היו מכין אותו] משום פריצותא [מפרש ר"ת דהיינו פריצותא לפי שצריך או עדי ביאה או עדי יחוד ודבר מכוער שמעמיד עדים על כך, תוס' קידושין י"ב ע"ב וראה שם שמקשה על סברה זו],

[ענין חדש] ת"ר כיצד [דרך עשיית] מאמר, נתן לה כסף או שוה כסף ואמר לה המקדשי לי צמאמר יצמין, ואע"ג דיהב לה מיד, לא קידושין גמורים הן כקידושי תורה, שהרי אין קידושין מופסין צלשת את, והמורה לא התירמה לו [ליעשות] [לעשותה. ד"ס] כאלה נכרים [שנקנית בקידושין] אלא כסדר המנהג, וצ"ל הוא דלמדה צה רחמנא,

ובשטר כיצד ואם [קידשה. ד"ס] צטר כיצד כמז נז, והוינן בשטר כיצד צממיה והא כיון [דנקידושי. ד"ס] כסף אמרת נמן לה כסף כשאר נשים, ממילא שמעינן שטר נמי כשאר כל שטר אירוסין [דעלמא. ד"ס] כראמרן קידושין [במסכת קידושין] כתב לה [לה. פ'] על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה [שאינן קנין הגט תלוי אם יש בהנייר או החרס

דעשאוהו חכמים כפונע באשת אח שלא במקום מצוה וא"כ מדרבנן לא קני לה בלא מאמר. תוס'],

וקמשי האי לוקא לאו מלקות ארבעים הוא אלא מכת מרדות מכת ידיו מדרבנן שנהג קלות ראש צענמו ולעולם קנה, [ומשני מכת מרדות מדרבנן ומשום פריצותא בעלמא כדרכ. תוס'],

[מכת מרדות = ראה בנזיר פ"ד מ"ג האשה שנדרה בנזיר והיתה שותה ביין ומיטמאה למתים, הרי זו סופגת את הארבעים, הפר לה בעלה והיא לא ידעה שהפר לה בעלה, והיתה שותה ביין ומיטמאה למתים, אינה סופגת את הארבעים, ר' יהודה אומר אם אינה סופגת את הארבעים תפסוג מכת מרדות. וז"ל הרע"ב מדרבי סופרים ומכות מרדות האמורה בכל מקום כפי מראה עיני הדיון וכפי צורך השעה, ודוקא בעבירה שכבר נעשתה אבל גבי מצות עשה כגון עשה סוכה ואינו עושה טול לולב ואינו נוטל מכין אותו עד שיעשה או עד שתצא נפשו,

וכתב התיו"ט ז"ל וכתב הר"ן בפ"ד דכתובות ולמה קורין אותו מכת מרדות מפני שמרד בדברי תורה ובדברי סופרים וכו' אלא כהרמ"ה דכתב שמכין אותו באומדן ולחלק ממלקות של תורה, וכתב עוד הר"ן ומיהו ודאי מכת מרדות שהיא על עבירה נמשכת מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו דברי חכמים, ומ"מ אין מדקדקין במכות מרדות ברצועה של מלקות, וכתב היסין ז"ל להכותה מדרבנן לפי אומדן בית דין וכפי צורך השעה על שמרדה בדברי חכמים, וי"א דמרדות לשון יסור כמו יפה מרדות אחת בלבו של אדם [ברכות ז. ו] וי"א שהוא י"ג הכאות שליש של מלקות. מיהו הממאן מלקיים עשה אפילו דרבנן מכין אותו מדרבנן עד שימות או עד שיקיים העשה [כתובות פו.]],

דרב מנגיד מכת מרדות מאן דמקדש בביאה משום פריצותא, ומאן דמקדש בשוקא אפילו צנפסא דמנהג זילות ופריצות היא, ומאן דמקדש בלא שדוכי [של דבר עמה אם תתמצה, קודם שיתן הקדושין או יבא עליה. ראב"ה], [שדוכי לשון מנוח ושקט. חידושי הר"ן שבת י"ב ע"א, ובערוך פי' לשון עירובוב וקישור עיי"ש], ומאן דמבטל גיטא, ומאן דמסר מודעא אניטא,

[כך החרים ר"ת והסכים רבינו משה תלמידו עמו וכל הגדולים גזרו בכנופיא של שוק טרייט"ש באלה חמורה ובגזרה חמורה שלא יקרא שום בר ישראל ערעור על שום גט אחר נתניתו, ואם לא ינתן בפניו אל יאמר אלו היה ניתן בפני כך הייתי מערער על העדים או על הגט או על כל שאר דברים, על כל אלה גזרנו והחרמנו באלה ובנידוי ובשמטא בשם מיתה ובשממה והחרמנו בשם ליפרע ממנו ומוכל משפחתו, ובשממה יהיה מי שעושה אלה, בארור ליקום ובשמטא להוי לכל ישראל ולא יהיה אדם רשאי להתירו עד עמוד הבהן לאורים ותומים, אך יוכלו בני אדם להתיר ביניהם להיות להם עסק עם אותו איש בזמן לזמן, אך לא לכל הימים כי על דבר זה ריבתה מריבה בישראל, כי הפריצים שומעים לרחק אבל לא לקרב, ובזווי משפחה עושין כן להשפיל הגבוה ולשום שפלים למרומם, והמעררים ערום יחרם חרום לומר לולי הגזירה יש לי להשיב למען ירצה להקשיב דבורו בשתיקה לאחרים, המקום יחריס אותו וינערנו מביתו ומיגיעו כל שורש בארץ גועו והכל עשינו לש"ש מפני הרמאים [חלוקם מחמאים ימסו כמו מים. מ"י] חלקו מחמאים [חלקו] מן המאמץ פיו וקרב לבו רבו דבריו משמן והמה פתחו ר"ת. תהלים נ"ה כ"ב] ימחו כמו מים [ימאסו כמו מים יתהקרו למו]. תהלים נ"ח

אבני חן על מסכת יבמות

ואי משום גט ישן דק"ל (גיטין דף עט:) צית הלל פוסלין, ומנן אחיהו גט ישן כל שנתייחד עמה אחר כתיבה [וכן באן הרי נשא אותה לאחר שכתב לה גט] הא איתמר דפרק הוורק (גיטין דף עט:) אם נתגרשה [צגט ישן, והלך צעלה למדינת הים. רש"י שם] תנשא לכחלה,

[לכשאכנסנה אגרשנה הרי זה גט. תימה דפרק כל הגט (גיטין דף כו:)] אמרינן דאינו גט שלא יאמרו גטה קודם לבנה, ובקונטרס פ' דהבא נמי לא קאמר דהוי גט אלא בדיעבד שכבר נתגרשה בו, ואין נראה דהתם דקאמר אין גט משמע דלא הוי גט כלל,

ואר"ת דהבא כשכתב בו זמן שאחר נשואין שהוא זמן נתינה, דאפילו גט ישן לא הוי שלא נתייחד עמה אחר זמן הכתוב בגטה, והרי זה גט [דקאמר היינו] לגרשה בו לבתחלה,

וההיא דכל הגט שכתב זמן דקודם נישואין, וגרע טפי מנשואין, דבגט ישן ליכא אלא ייחוד בעלמא לכך אם נתגרשה בו תנשא לבתחלה, אבל התם דכנסה ואיכא דראי ביאה אינו גט כלל. תוס'.

דף נ"ב ע"ב

ולאשה בעלמא [שעדיין לא ארסה] וכנסה וגרשה זו אין גט אינו גט מפני שאין בידו לגרשה הוולד כשנכתב לא היה ראוי לגירושין,

[ולאחר הקדמה זו] בעי רמי בר חמא ליבמתו מהו כחזו קודם שננסה וכשננסה נתנו לה מהו שמתגרש בו כיון דאגידא ביה [ע"י זיקה] כארוסתו דמיא, או דלמא כיון דלא עבד בה מאמר לא? ¹ תיקו,

בעי רב חנניה כתב גט לזיקתו ולא למאמרו, למאמרו ולא לזיקתו מהו והוא עשה זה מאמר תחלה, מהו שמיסל עליו צד, מאמר עילוי זיקה קא רמי כשעשה מאמר נדבק עם הזיקה וימוסף עליה, ואין גט מועיל לזה בלא זה, וכיון שנכתב בתוך הגט שלא עשאו אלא לאחד מהן [או למאמר או לזיקה] והוה ליה כמגרש חצי אשה, והמגרש חצי אשה לא עשה ולא כלום היא ומוסרת לו,

או דלמא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ומהני, והיכא דכתב לזיקתו ולא למאמרו אסורה עליו ועל אחיו דפקע זיקה וקמה בלא יצנה, ואי כתב למאמרו ולא לזיקתו אסורה לו [כיון שלא בנה] ומוסרת לאחיו, דמאמר דעבד שקליה ופשה ליה זיקה כמעיקרא?

ותפשוט ליה מדרבא דאמר רבא נתן גט למאמרו ולא לזיקתו בצרצרה אחין [לעיל לב] גבי זיקה [צ'] יבמין, ג' אחין [ראובן שמעון לוי] נשואין ג' נכריות [שרה רבקה רחל] ומת אחד מהן [ראובן] ועשה זה השני [שמעון] מאמר ומת [שמעון], ונפלו שרה שעשה בה שמעון מאמר, ורבקה אשת שמעון ללוי] הרי אלו חוללות כו', וקאמר רבא עלה נתן [שמעון] גט למאמרו ואח"כ מת [שמעון], הותרה צרתה הותרה אשתו הראשונה [רבקה], שריא צרתה לאחיו השני [לוי], דאי לאו גט הוה אסורה עליו משום זיקת שני יבמין, אלמא האי לחודיה קאי, מדאחי גט לאשתריו צרתה לאחיו השני,

שכותב עליו שו"פ, אלא בדברים שכותב] הרי את מקודשת לי כו' [בדברים אלו היא מקודשת?]

אמר אב"י ה"ק האי מנא לאו אשטר מאמר קאי אלא אשטר כמזה קאי שטר כתובת יבמין כיצד, כתב לה אלא פלוני בר פלוני קבילית ית פלונית יבמתי עלי לזון ולפרנסה כראוי, ובלבד שתהא כתובתה על נכסי בעלה הראשון ולא על של יצם, מאי טעמא דמאמר דהולך [לעיל דף נט] אשה הקנו לו מן השמים,

ואי לית לה מראשון תקינו לה רבנן משני, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה [בשיעור עליה],

בעא מיניה אב"י מרבה נתן לה גט יצם ליצממו ואמר הרי את מגורשת הימני ואי את מותרת לכל אדם מהו [מהו] לפוסלה על אחיו ועליו צהאי גיטא דמיקום עליה בלא יצנה [שזה יהיה בכלל כיון שלא בנה שוב לא יבנה],

[ומקדים לומר דכיון ד] גט יבמה דרבנן הוא [ולכן איבעיא לן] גט [כזה] דמהני באשת איש מהני ביבמה, גט דלא מהני באשת איש לא מהני ביבמה האי גט לא מהני באשת איש להמירה לנשא, והכא נמי לא גירושין [הוא. פ'] למיקום בלא יצנה, או דלמא אתי לאחלופי בגיטא ולכנס יצמה אחר [הגט] [גט. פ']?

[א"ל חיישינן דלמא אתי לאחלופי בגיטא],

מתקיף לה רבה בר חנן אלא מעתה יהיב לה נזירא בעלמא ה"נ דפסלה [דאחי לאחלופי בגיטא]?

א"ל התם [בניזירא בעלמא] לא פסיל בכהונה [שאין בו אפילו ריח גט כדמפרש] הכא קפסיל בכהונה כהן שנתן גט מזה לאשמו [אסרה] [אסורה. פ'] עליו, והלכך תיבעי לן [הכא. פ'] אי מהני מדרבנן דתניא ויקרא כא ואשה גרושה מאישה לא יקחו, אפילו לא נתגרשה אלא מאישה ולא המירה לכל אדם לא יקחו, והיינו ריח הגט שפוסל בכהונה,

[ולכן גט שכתוב בה ואי את מותרת לכל אדם, פסלה עליו ועל האחין דילמא אתי לאחלופי בגט],

[ענין חדש] אמר רמי בר חמא הרי אמרו אמר אחד ללבד כתוב גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה הרי זה גט ואם [נתנו] [נתן לה. פ'] משננסה הרי זו מגורשת מפני שבדור לגרשה הוולד ובידו לגרשה משנכתב,

[ראה תוס' שכתוב בגט זמן שאחר נישואין, ולפ"ז צריך לפרש שבדור לגרשה היינו שהיא מאורסת לו והוא ראוי להתגרש, אבל באשה בעלמא שמביא לקמן לא שייך עכשיו גירושין כלל],

אבני חן על מסכת יבמות

קדשה לשום אישות צריכה הימנו גמ, לשום יבמות אין צריכה הימנו גמ [בדאמר לעיל שהוא קידושי טעות], וחכמים אומרים בין שקדשה לשום אישות בין שקדשה לשום יבמות צריכה הימנו גמ,

[פירוש א' במחלוקת רבי ורבנן].

אמר רב יוסף מ"ט דרבי [שרק קידושין גמורים תופסין בה, ולא במאמר יבמין, דאילו רבנן סברי דבכל אופן צריכה גמ, שהרי תפסי בה קידושין קצת]? עשאוה כעודר בנכסי הגר מופר וכסבור שלו הן שהיה קרקע הגר סמוך לקרקעו, ומת הגר ואין לו יורשין, והמחזיק בנכסיו קנה, חזי מופר בקרקע הגר וכסבור שזה קרקע שלו, ולא נמכוון להחזיק דלא קני והאי גמי סבור שקידושי יבמה תופסין בה, ולא נמכוון לקנות אלא מכאן יבומי אחיו, והא פקעו להו,

א"ל אביי מי דמי התם לא קא מכווין למיקני דהא סבור שלו הן הכא קא מכווין למיקני מ"מ?

הא לא דמיא אלא לעודר בנכסי גר זה אביי הוא דאקשי ואילו וכסבור של גר אחר הוא וממכוון לקנות מכל מקום, והאי גמי קסבר לקנות מכאן אחיו ואילו קונה אלא מכאן ומ"מ קנין הוא דקני?

[פירוש ב' במחלוקת רבי ורבנן].

אלא אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון דאמר לה [לאחר שחלצה] התקדשי לי במאמר יבמין, רבי סבר מאמר עילוי זיקה קא רמי מאמר דמקניו רצון לכל היצמן, לא תקון אלא היכא דקיימא זיקה, ואתא מאמר ואיתוסף עלה, והכא ליכא למימר הכי [אבל הכא] ואתא חליצה אפקעתה לזיקה [בין שאין עוד זיקה, אין למאמר על מה לחול],

ורבנן סברי האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ולא מהני זיקה למאמר, הילכך השתא כמעיקרא, מעיקרא אילו אמר לה התקדשי לי במאמר יבמין מ"מ לא מהני [ו] קני, ואף על גב דלא מהניא ליה זיקה, דהאי לחודה קיימא השתא גמי מהני,

[פירוש ג' במחלוקת רבי ורבנן].

רבא אמר אי דאמר לה ב"מאמר" יבמין כולי עלמא לא פליגי [רבי ורבנן] דמהניא [שאין מאמר תלוי בויקה], [דרברי הכל הוא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, דרבא רצה לאוקמה למילתיה דרבא הכל. ראמ"ה], והכא במאי עסקינן כגון דאמר לה [לאחר שחלץ לה] התקדשי לי ב"זיקה" יבמין,

[דאפילו למ"ד אין זיקה היינו לענין אחות וזקוקות וכיוצא בה אבל פשיטא דמהני לשון זיקה שהרי היא זקוקתו ועומדת בפניו. תוס'].

רבי סבר

דף נ"ג ע"א

והוא הדין דהיא גופה נמי שריא [שרה] לאחיו [ללוי] אלא דמתלפא בצעלמ גמ גמור [אם נתן גמ] לזיקה דמקמי מאמר [דאו אסורה לו מכיון שלא בנה], או לזיקה ומאמר [בין שנתן הגמ גם להזיקה, אבל אם אמר בפירוש שנתן הגמ רק להמאמר, הרי מה שקדש אותה בטל, והיה יכול לייבמה אי לאו דמתלפא] והכי אמרינן בצרעא אחין?

[ומתריץ] לרבא פשיטא ליה לרב חנניה מיבעיא ליה מאי? תיקו:

שנינו במשנתינו חלץ ועשה מאמר [נתן גמ, ובעל, או בעל ועשה מאמר נתן גמ וחלץ אין אחר חליצה כלום]: אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר' עקיבא חלץ ועשה בה מאמר קאי, דקמני לא תפסי מאמר דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין [ובין שחלץ לה קם ליה בבין שלא בנה שוב לא יבנה, ולא תפסי בה עוד קידושין אליבא דר"ע], אבל חכ"א יש אחר חליצה כלום,

ומי מצית מוקמת לה כרבי עקיבא, והא קתני רישא נתן גמ ועשה מאמר צריכה גמ וחליצה, ואי רבי עקיבא כיון דיהב לה גמ מי מהני בה מאמר,

והתניא רבי עקיבא אומר מנין לנותן גמ ליבמתו שנאסרה עליו עולמית שנאמר דברים כד לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה אחר שילוח כלומר מדכתיב אשר שלחה קרא יתירא דלא צריך, הכי קאמר יש לך משלם שאסור להחזיר אחר שילוח אפילו לא נישאת, ואילו [ו] [ו] [פ'] יבמה, וכיון דכלאו קאי, היכי מהני זה מו מאמר?

[ומתריץ] אמר רב אשי גמ יבמין מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא [פ'] אפילו לר"ע דלא תפסי קידושין בחייבי לאוין, אין הגמ שנתן ליבמה גורם שיש כאן איסור דאורייתא דכיון שלא בנה שוב לא יבנה, לומר שלא תפסי בה קידושין],

תניא גמי הכי [שמשנתינו הוא אליבא דר"ע] אמר רבי אין הדברים הללו אמורים [דלא תפסי מאמר לאחר חליצה] אלא לדברי ר' עקיבא שהיה עושה חליצה כערוה [לומר שהיה עושה חייבי לאוין בחייבי כריתות לענין קדושין, והרבנן פירש בפירוש המשנה שלו שאם נחלצה שבה ערוה כבתחלה לפני מות אחיו, תמיהא לי טובא פה קדוש היאך יאמר דבר זה שבפירוש אמרו בפ"ק דמכילתין דחליצה לר"ע חייבי לאוין היא וכו'. רשב"א], אבל חכמים אומרים יש אחר חליצה כלום,

ואני [רבי] אומר אימתי יש אחר חליצה תפסיט קידושין בזמן שקדשה לשום אישות בקידושין גמורים [פ'] שהבין שאין כאן עוד זיקת יבמין לאחר חליצה, ובא לקדשה כאשה נכרית]. ולא נמאמר יבמין, דודאי קידושין תופסין במידי לאוין אבל קדשה לשום יבמות אינן קידושין, שהי אין כאן גמ יבום והו' להו קידושי טעות [ואז גם אני מודה ש] אין אחר חליצה כלום,

תניא אידך החולץ ליבמתו וחזר וקדשה, רבי אומר אם

אבני חן על מסכת יבמות

אביי ורבא דאמרי תרוייהו, תני [במתני', וראה בת"י דגרס תנא היינו שיש בברייתא] **אין אחר ביאה כלום** ולא צריך למיתני נמי אין לאחר חליצה כלום, דכיון דמנא אין אחר ביאה כלום, ה"ה נמי דאין אחר חליצה כלום, ולישנא קלילא הוא למיתני מדא או ביאה או חליצה,

ותנא דידן דלא נקט ביאה ואע"ג דאיידי דה"ה דאין אחר ביאה כלום? [והקשה הר"ם נתנאל למאי קאמר ותנא דידן הא אמר תני במתני' וא"כ אינו כ"א מגיה המשנה ואין זה תנא אחר? ותרין דה"ה תנא [בברייתא ולא תני ביו"ד במתני'] אין אחר ביאה כלום דבריייתא היא בתוספתא וכו'. תוס' ישנים],

התרת יבמה לשוק עדיפא ליה משום דהיתר יבמה לשוק חציבה ליה לאורויי, ומינה שמעינן דאין אחר ביאה כלום, וטריחא למנא למיתני תרמי אין אחר ביאה ואין אחר חליצה כלום:

שנינו במשנתנו **(אחד יבמה אחת שתי יבמות) כיצד עשה מאמר בזה וכו'.** [ד"ם מהרש"ל]: **מתני'** דקמי אמת שתי יבמות עשה מאמר בזה ומאמר בזה לריכות שני גיטין **דלא כבן עזאי** דאמר אין מאמר אחר מאמר שתי יבמות ויבם אחד, ומתני' שתי יבמות ויבם אחד קא מיירי, וללישנא דמאמר דגרסינן למילתיה דבן עזאי אפיכא, קיימא הך אתקפתא אסיפא דמתני' דקמי בן יבם אחד לשתי יבמות בין שני יבמין ויבמה אחת, ומסתברא כלישנא קמא דא"כ לא הוה לן לאימיוי הך אתקפתא הכא אלא בגמרא דסיפא דלקמן,

רישא וסיפא דמתניתין לעיל ג' ע"ב:
רישא: אחת יבמה אחת ליבם אחד, ואחת שתי יבמות ליבם אחד,
סיפא: בין יבם אחד לשתי יבמות בין שני יבמין ליבמה אחת,

שתי הלשונות של בן עזאי:
לשון א' בדברי בן עזאי: יש מאמר אחר מאמר בשני יבמין ויבמה אחת # [ואלי הסברה, שמצות ייבום רמא על כל האחרין, והגם שאין כולם יכולים ליבם דכיון דכנסה אח אחד נעשית אשת איש, אבל מאמר יכולים כולם לעשות ביבמה אחת], ואין מאמר אחר מאמר בשתי יבמות ויבם אחד # [שאין זכות ליבם אלא ביבמה אחת דילפינן בית אחד הוא בונה], וזה דלא כרישא דמתני' דתני שאם יש יבם אחד ושתי יבמות ועשה מאמר בזה ומאמר בזה, לשון ב' בדברי בן עזאי: אין מאמר אחר מאמר בשני יבמין ויבמה אחת [שכן הסברה כמו בקדושין ששני אנשים אינם יכולים לקדש אשה אחת], ויש מאמר אחר מאמר בשתי יבמות ויבם אחד [שכן איש אחד מקדש שתי נשים], וזה דלא כסיפא דמתני' דתני בין יבם אחד לשתי יבמות בין שני יבמין ליבמה אחת,

דתניא בן עזאי אומר יש מאמר אחר מאמר בשני יבמין ויבמה אחת, ואין מאמר אחר מאמר בשתי יבמות ויבם אחד:

שנינו במשנתנו **כיצד מאמר לזו** [וחלץ לזו הראשונה צריכה גט] **וכו':** לימא מסייע ליה לשמואל, דאמר שמואל חלץ לבעלת

יש זיקה האי דתפס מאמר [ביבמה] צעלמא דכי האי לישנא, משום דיש זיקה והשתא [פי' אבל באופן שאומר לה בן לאחר חליצה, הא] **ואתאי חליצה אפקעתיה לזיקה** וליכא למימר הכי,

[יש זיקה, מן התורה ואמר רחמנא למחלץ לה לאפקועי זיקה מהתורה, ומכי חלץ לה אפקעה זיקה. ראמ"ה],

ורבנן סברי אין זיקה אין כח לזיקה, ואפי' הכי מעיקרא הוה מאמר [ד] **מעיקרא אילו אמר לה התקדשי לי בזיקת יבמין מי לא מהני, השתא נמי מהני,**

[פירוש ד' במחלוקת רבי ורבנן],
רב שרביא אמר [שאם החליצה שלפני המאמר היה] **בחליצה כשירה** [שעוקרת הזיקה לגמרי] **אי דאמר לה התקדשי לי בזיקת יבמין כ"ע לא פליגי** [רבי ורבנן] **דלא מהני** דיש זיקה, ואמאי חליצה ואפקעתה, **והכא** [דפליגי] **בחליצה פסולה** כגון שחלץ אחר הגט [פי' שנתן לה גט, וחלץ לה, ואח"כ עשה בה מאמר] **קמפילגי,**

רבנן סברי לא אפקעתה שפיר [לא בטלה את הזיקה לגמרי], ויש אחריה כלום הלכך קני מאמר **מז** [רבי] **סבר חליצה פסולה פוטרת** [לגמרי, ולא תפס בה שוב המאמר אם אומר בזיקת יבמין], **ומז** [ורבנן] **סבר חליצה פסולה אינה פוטרת** [ונשאר עליה זיקה קצת, וכשעושה בה מאמר בזיקת יבמין תפסי בה],

[פירוש ה' במחלוקת רבי ורבנן],
רב אשי אמר [עושה אוקימתא בהמחלוקת] **דכ"ע חליצה פסולה אינה פוטרת** [ותפס בה מאמר בזיקת יבמין] **והכא ביש תנאי בחליצה קמפילגי** [רבי ורבנן] שחלץ לה על מנת שמתן לו מאתים **וזו מז סבר יש תנאי בחליצה, ומז סבר אין תנאי בחליצה** רבי סבר אין תנאי חליצה, ואפילו לא נתנה לו [החליצה מאתים זו], אין תנאי מועיל והוי חליצה, הלכך לא תפס מאמר שעשה בלשון זיקת יבמין אצטריחא דהא אפקעתה לזיקתה, ולרבנן יש תנאי וכל כמא דלא קיימא לא פקע זיקה, וכי אמר לה התקדשי לי ע"י כסף זה בזיקת יבמין קני,

[פירוש ו' במחלוקת רבי ורבנן],
רבינא אמר דכ"ע יש תנאי בחליצה אע"ג דקי"ל [לקמן דף קו] חליצה מוטעת כשירה, הני תנאי לא סבירא להו **והכא** [רבי ורבנן] **בתנאי כפול קמפילגי** וכגון דלא כפליה למנאי **מז סבר בעינן תנאי כפול** לרבי צענין תנאי כפול כתנאי דני גד וצני ראובן, והאי דלא כפליה אס תמני מהא חליצה, ואס לא תמני לא מהא חליצה, לא הוי תנאי לטעולי לחליצה **ומז סבר לא בעינן תנאי כפול :**

שנינו במשנתנו **חלץ ועשה מאמר ונתן גט ובעל וכו'.** וניתני **נמי אין אחר ביאה כלום** דהא ביאה שייכא למימר כסיפא, דקמי או צעל ועשה מאמר ונתן גט וחלץ, דהא או לא קמי, וצעל ועשה מאמר או צעל ונתן גט מאי חליצה איכא?

אבני חן על מסכת יבמות

דאטערן לאשמועין אפילו לר"ל, דאין מאמר אחר חליצה, דהא לימא גציה אלא בלא דלא יצנה, ואיטערן למיסתמיה כרבי עקיבא תנא נמי שתי יבמין ויבמה אחת [שלאחר שבעל אותה יבם אחד היא אשת איש, ואל תפס בה כלום]:

דף נ"ג ע"ב

שנינו במשנתנו חליץ ועשה מאמר ונתן וכו': בשלמא חליץ ועשה מאמר איכס אחד ויבמה אחת קאי דאוקמיה [דאוקמין?] דלירך למתנייה איצטרך למיתני דאינו כלום סד"א אפי' לר' עקיבא נגזור מאמר דביתר חליצה דלעשי גט אטו מאמר דקמי חליצה, קמ"ל דלא גזרינן,

אלא חליץ ונתן גט ציצס אחד ויבמה אחת למה לי כו' למאי ליהני האי גט, אי למיסתמיה, הא איתסרף היא וקרובותיה עליו, ולטעמך אימא סיפא בעל ועשה מאמר בעל ונתן גט ציצס ויבמה אחת למה לי,

בשלמא בעל ונתן גט איצטרך למתני אין אחר ביאה כלום, דנפקא בהאי גיטא [פ' שאינה צריכה אלא גט באשה רגילה], ולא בעיא חליצה דביאה קמייתא אפקעתה לזיקה סד"א נגזור גט דביתר בעילה דלא חסיגי ליה בגט בלא חליצה אטו גט דקמי בעילה דלא לימרו גט סגי ציצס במקום חליצה קמ"ל דלא גזרינן, אבל בעל ועשה מאמר למה לי למאי קבעי איתניי הלא אשמו וכו' [למה צריך לשנות בן במשנה ומה אשמועין?]

אלא אידי דתנא חליץ ועשה מאמר דאטערן ליה כדאמרן תנא נמי בעל ועשה מאמר דמתניתין דאמר חליצה פסולה אין אחריה כלום אכל ביאה פסולה יש אחריה כלום, ואידי דבעי למיתני בעל ונתן גט תנא נמי חליץ ונתן גט:

שנינו במשנתנו בזמן שהיא וכו': מתניתין דלא כי האי תנא דתניא אבא יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר משום רבי מאיר אחת בעילה ואחת חליצה בתחלה אין אחריה כלום באמצע ובסוף יש אחריה כלום,

ושלש מחלוקת בדבר, תנא קמא סבר ביאה דאיכא למיגזר גזרינן חליצה דליכא למיגזר לא גזרינן,

ור' נחמיה סבר דאמר אחת זו ואחת זו אין אחריה כלום ביאה נמי ליכא למיגזר, ודקאמרת ליגזור ביאה אחר הגט משום ביאה אחר חליצה, כיון דחליצה דאורייתא מידע ידעי, ודקאמרת ליגזור ביאה אחר מאמר משום ביאה אחר ביאה כיון דביאה דאורייתא הא מידע ידיעי,

ואבא יוסי בן חנן דאמר אחת זו ואחת זו יש אחריה כלום באמצע ובסוף דפרישנא ליה במתניתין [רש"י] ביאה דליכא למיגזר כדאמרן ציצס פירקין (לעיל ג) אי ביאה אחר הגט היא גזירה ביאה אחר הגט משום ביאה אחר חליצה

מאמר לא נפטרה צרתה מאמר לזו וחלץ לזו קאי, מדלא נקט חליצה אבעלת מאמר, מסייע לשמואל דאמר חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרתה, דכיון דבעי גט למאמר לא היא חליצה מעלייתא לאפוקי זיקה דחזרתה, ותיובתא דרב יוסף דאמר בהחלץ (לעיל דף מד) לא ישפוך דם מי צורו ואחרים צריכים להם, דהא הכא דחלץ לחזרתה וקמייתא בעיא גט ונמצא פוסל את שתייה מן הכהונה ולא אמרינן לחלץ לקמייתא ותהא חזרתה כשירה? מו קתני חולץ חליץ קתני דיעבד:

שנינו במשנתנו גט לזו וגט לזו [צריכות הימנו חליצה] משמע חליצה לכל אחת, דכיון דחליצת שתייה רעועה אין אחת מהן פוטרת חזרתה, וקמי סיפא וכן שני יבמין ליבמה אחת דאם נתן זה גט וזה גט צריכה חליצה משניהן כו': לימא מסייע ליה לרבה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחיין? מאי צריכות דעלמא:

שנינו במשנתנו גט לזו וחליץ לזו [אין אחר חליצה כלום]: [ומדייק מדלא קתני שנתן הגט לזו וגם חליץ לה] לימא מסייע ליה לשמואל מדלא נקט חליצה לבעלת הגט אלא לחזרתה, מסייע ליה לשמואל דאמר צפ' ד' אחין חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרה ורתהוי תיובתא דרב יוסף [שחולץ לזו שלא קבלה גט, אע"ג שיכול לחלוץ לזו שנתן לה גט ולא יהיו שתי הנשים פסולות]? מו קתני חולץ, חליץ קתני דיעבד:

שנינו במשנתנו חליץ וחליץ או חליץ וכו': וליתני נמי אין אחר ביאה כלום בסיפא דקתני או בעל ובעל או בעל ועשה מאמר כו' דהא משום הכי נקט לה דהתם לא שייך למיתני אין אחר חליצה כלום דהא ליכא חליצה? אביי ורבא דאמרי תרווייהו תני אין אחר ביאה כלום, ותנא דידן התרת יבמה לשוק עדיפא ליה:

שנינו במשנתנו בין יבם אחד לשתי יבמות כו': בשלמא לרבי יוחנן דאמר כולה ביאה בלאו קאי כל האחין על החלוצה ועל צרתה בלאו בעלמא כחולץ עצמו דשליחות דידה עבד איצטרך לאשמועין דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין מתני חלץ לזו ועשה מאמר בזה אטו כלום דאע"ג דלאו בעלמא היא גציה לא תפסי קדושין, וסתם לן בכולן כו' עקיבא, וכן בשני יבמין ויבמה אחת, אלא לר"ל דאמר צפ"ק (דף י) כולה ביאה בכרת קאי לזד מחולץ בחלוצה, אכל חולץ לגבי צרה וכל האחין בין בחלוצה בין בצרה בכרת, מאי איצטרך למיתני גבי צ' יבמות ויבם אחד וכו' יבמין ויבמה אחת דאין מאמר השני תופס אחר חליצה [וכי] איצטרך לאשמועין דאין קדושין תופסין בחייבי כריתות?

אמר לך ר"ל וליטעמך סיפא דקתני בעל ועשה מאמר איצטרך לאשמועין דאין קדושין תופסין באשת איש צ' יבמין ויבמה אחת דקתני בעל הראשון, ועשה השני מאמר אין אחר ביאה כלום, מי איצטרך לאשמועין דאין קדושין תופסין צ"א הרי כנסה וכאשמו היא לכל דבר?

אלא אידי דתנא התרת יבם אחד ויבמה אחת, תנא נמי שתי יבמות ויבם אחד, ואידי דתנא שתי יבמות ויבם אחד

אבני חן על מסכת יבמות

דלא לימי למיבעל אחר חליטה ואי ביאה אחר מאמר כו' [אבל ?] חליטה ליכא
למיגזר כדאמר בריש פירקין (שם דף נ') סבר לה כרבנן דגזרי בביאה
וגזר חליצה משום ביאה:

אבני חן על מסכת יבמות

תני ר' חייא [בן שנה בברייתא, בלשון רבים] אפי' שניהם שוגגים, שניהם מזוידים, שניהם אנוסים,

[וישאל] אנוס דמתניתין היכי דמי, אילימא כשאנסוהו עובדי כוכבים [עד שנתקשה והדביקוהו עמה. ראמ"ה] ובא עליה, והאמר רבא אין אונס לערוה לפי שאין קישוי אלא לדעת?

[שאין קישוי אלא לדעת בספר מגילת ספר להיעב"ץ דף 277 כתב וז"ל: ועי' באתי לידי מחלה רעה ר"ל משונה מאד, באברי הורע שנחלשו, ונעקר הורע, ולא יכולתי להחזיקו עד שקצתי בחיי, כי נתקשה האבר בעל כרחי שלא בטובתי ונשפך הורע באבר חי, נגר מה שאמרו חכמים אין קישוי אלא לדעת, ואמנם וודאי כל דבריהם אמת, אלא ש[לא] דברו חכמים אלא בבריא, לא בבא מחמת מקרה ופגע קשה שלא כמנהג הטבע הפשוט].

אלא בישן, והאמר רב יהודה

דף נ"ד ע"א

ישן לא קנה ביבמתו דישן לאו דר דעת ולא הוה קנינו קנין?

אלא בנתקע שנתקשה לאשתו ונפל מן הגג ונתקע ציצתו, והא אמר רבה נפל מן הגג ונתקע חייב בארבעה דברים צנוק וער ורפוי ושבת דלאמר צהובל (צ"ק דף פה), פלע פחת פלע לרבות השוגג כמזיד ואונס כרצון, אבל צדשת לא כדמפרש לקמן וביבמתו לא קנה דלא אכיון לביאה?

אלא כגון שנתכוון לאשתו ונתקשה לה ותקפתו יבמתו ובא עליה,

שניהם אנוסים דבי רבי חייא [הברייתא של ר' חייא] היכי דמי? כגון שנתכוון לאשתו, ותקפתו עובדי כוכבים ודבקום זה בזה ובא עליה,

מנא הני מילי [שקונה יבמתו באונס]? דתנו רבנן דברים בה יבמה יבא עליה מצוה כלומר צדיקה יומר מנחללה דבר אחר יבמה יבא עליה בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון,

[ומקשה] והא אפיקתיה למצוה? למצוה דברים בה מואם לא יחפון האיש נפקא הא חפץ יבם מצוה ליצומי, וכי אתא קרא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון,

תניא אידך יבמה יבא עליה כדרכה, ולקחה שלא כדרכה לרבות שאם בא עליה שלא כדרכה קנה, ויבם [דורש יבם ממלת ויבמה] ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרין בה, ויבמה בעל כרחיה,

[כמו אמר מר] ד"א יבמה יבא עליה בין בשוגג כו' והא אפיקת' לכדרכה? ההוא דברים בה מלחקים לאחיו שם נפקא במקום שמקום שם גרסין [ושלא כדרכה אינו מקום שמקום

פרק שישי הבא על יבמתו

מתני': הבא על יבמתו בין בשוגג כסבור שהיא אשמו או אשה אחרת בין במזיד לשם זנות ולא לשם מצוה בין באונס, בין ברצון,

[איכא למימר דמזיד ורצון תרי גווגי נינהו דרצון היינו דמכוין למצוה אע"ג דפשיטא הוא קתני ליה דהכי אורחיה בכל דוכתא אבל בפ"ב דב"ק (דף כו: ושם) גבי אדם מועד לעולם קשה מה בין מזיד לרצון וי"מ דה"ק בין שיהא אותו שוגג ומזיד באונס שאנסו לעשות כן בין שיהא ברצון. תוס'].

אפי' מפרש בגמרא הוא שוגג והיא מזידה, הוא מזיד והיא שוגגת, הוא אנוס והיא לא אנוסה, היא אנוסה והוא לא אנוס [קנה יבמתו],

אחד המערה שלא גמר ביאתו ואחד הגומר, קנה חכה צמלה, [ויציאה] [ומוציאה. ד"ס] צגט אס צא להוציאה, ולא חילק בין ביאה לביאה [צין הערה לגמר ביאה, גרושה מיפסלה בהך ביאה מתרומה דבי נשא אס צת כהן היא דשוא חללה וכן הצא וכו'. ד"ס], [צין ביאה כדרכה לשלא כדרכה וצין הערה לגמר ביאה],

וכן הבא על אחת מכל העריות שבתורה צאמת מכל הציאות הללו או פסולות לכהונה כגון אלמנה לכ"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל לאו אפסולה לכהונה קאי, דהא פסולה וקיימא, ולענין תרומה דבי נשא נמי ליכא למימר [שהרי אינם אוכלים בתרומה שהם פסולים], ועוד ציאת כשר מאי מגרעה לה, אלא לענין הערה נקטה ולמילקי עליה האי ישראל צהערהה כגמר ביאה,

בת ישראל לממזר ולנתין פסלה לכהונה משום זונה ולא חילק בין ביאה לביאה [צין ביאה כדרכה לשלא כדרכה. ד"ס], [וגרושה מיפסלה מתרומה דבי נשא אס היא צת כהן דשוא חללה],

ודוקא עריות או פסולות, אבל ציאת זנות דפנויה לא משויה לה זונה ולא פסלה מן הכהונה דלא אשכחנא תנא דפסל אלא רבי אלעזר דאמר פנוי הצא על הפנויה שלא לשם אישות עשהה זונה לקמן בפירקין:

גמ': מאי אפי'? לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא הוא שוגג והיא קמכוונה למצוה, אי נמי הוא מזיד והיא קמכוונה למצוה, אלא אפי' הוא שוגג כסבור שהיא אחרת היא והיא מזידה לציאת זנות מכוונת דתרווייהו לא קמכווני לשם מצוה אפילו הכי קנה,

אבני חן על מסכת יבמות

שם], וכי אתא קרא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון,

גופא אמר רב יהודה ישן לא קנה ביבמתו דאמר קרא יבמה יבא עליה עד דמכוין לה לשם ביאה לשם ציאה צעולם,

והתניא בין ער [בין ישן? אימא בין ערה בין ישנה] שהיא אינה צריכה לבוץ], והתניא בין ער] הוא בין ישן הוא בין ערה היא בין ישנה היא?

הכא במאי עסקינן במתנמנמ, ה"ד מתנמנמ? אמר רב אישי נים ולא נים תיר ולא תיר, כגון דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא, וכי מדכרו ליה מדכר,

גופא אמר רבה נפל מן הגג ונתקע חייב בארבעה דברים, וביבמתו לא קנה, בנוק שמין אותה כאלו היא שפחה נמכרת [צטוק. פ'] כמה היתה יפה וכמה היא יפה בצער בשבת ברפוי אבל בושית לא מיחייב, דאמר מר אין חייב על הבושית עד שיחכוון,

אמר רבא נתכוון להטיח* בכותל לאו לשם ציאה מיוכוון והטיח ביבמתו לא קנה, להטיח בבחמה והטיח ביבמה קנה, דהא קמכוין לשם ביאה בעולם:

* [להכניס איברו. שט', וראה רש"י ברכות ל"ב ע"א לשון זריקה, כמו כמטחוי קשת (בראשית כ"א), וכן בתענית כ"ה ע"א הטיח דברים כלפי מעלה] [פירושה כמו זרק], ובירושלמי ב"ק פ"ג סוף הל' א' בור של נוקין פטור על הכלים, ואם בדרך הטחה הטיח וכו' [ושם הפ' מלשון גירור בכח], ובמלון עברי הטחה = הכאה, דחיפה, דחיקה, לחיצה],

שנינו במשנתנו אחד המערה: אמר עולא מנין להעראה מן התורה? שנאמר ויקרא כ ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה את מקורה הערה, מכאן להעראה מן התורה,

אשכחן נדה שאר עריות מנין, וכ"ת נילף מנדה מה לנדה שכן מטמאה את בועלה להיות כמותה טמא ז', דכתיב ומהי נדמה עליו וטמא שבעת ימים (ויקרא טו)?

אלא אתיא מאשת אח דכתיב ויקרא כ ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא וכי אשת אחיו [לעולם] נדה היא ואינה פוסקת?

אלא כנדה מה נדה בהעראה אף אשת אח בהעראה, מה לאשת אח שכן בידו של אדם לרבות נשים הרבה על אחיו צאסור אשת אח דאי בעי מקדש ואויל כי אלפא [אלף נשים. וביעב"ז גורם בי אלפא] ותפשוט מינה כל עריות הנאסרות עליו מחמת אישות כגון אשת אב וכלתו ומתומו ואחות אשתו וכל אמו ואחותו וצמו וכיוצא בהן דאין צידו לרבות מנגל,

אלא אתיא מאחות אב ואחות אם דכתיב ויקרא כ וערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה כי את שארו הערה,

איכא למיפרך מה לאחות אב ואחות אם שכן איסור הבא מאליו ופשוט מינה אמו ואחותו וצמו וכיוצא בהן, ולא תפשוט מינה עריות הנאסרות לו מחמת קידושין,

מחדא לא אתיא, תיתי [חדא] מתרתי מהי תיתי, תיתי מאשת אח ואחות אב ואחות אם דכי פרכת מה לאחות אב ואם שכן איסור הבא מאליו, אשת אח מוכית, מה לאשת אח שכן צידו לרבות, אחות אב ואם מוכית וחזר הדין, הגד השוה שבהן שכן אסורות עליו משום ערוה ועשה בהן הערסא כגמר ציאה אף אני ציאה כל העריות צדין הוה, מה להנך שכן אסורין משום שאר ותפשוט כל האסורות משום שאר אצל אשת איש דלאו משום שאר מנא מיסוי,

נדה, מטמא את בועלה, אין לה היתר בחיי אוסרה, אחות אב, ואחות אם, בא מאליו, אסורין משום שאר, אשת אח, בידו לרבות, אסורין משום שאר, אין לה היתר בחיי אוסרה,

אלא תיתי מנדה ואחות אב ואחות אם מה להנך שכן איסור הבא מאליו, אלא תיתי מנדה ואשת אח דמאי פרכת,

מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא מה לנדה ואשת אח שכן אין להם היתר בחיי אוסרין כל זמן שאדם חי והיא שופעת וכן אשת אח אין היתר בחיי אחיו שאפילו הוא מגרשה אסורה לזה, אשת איש יש לה היתר בחיי על ידי גט תאמר באשת איש שכן יש לה היתר בחיי אוסרה [ומנין שהערה אסורה בה],

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא אטו נדה ואשת אח בחיי אוסרין הוא דאין להם היתר אבל לאחר מכאן יש להם היתר,

נדה

דף נ"ד ע"ב

ביומי תליא מילתא [וגם במבילה. רש"י] אפי' אם מת האוסרה שפסקה דם צראייה ראשונה אסורה כל שבעה אשת אח בבנים תליא רחמנא אם יש לה בנים אפילו מת אחיו?

אלא פריך הכי מה לנדה ואשת אח שכן אין אוסרין מתירין אין כח צאסור להסיר, אלף דבר אחר ממירה ימים ממירין את הנדה ואשת אח כשהוא ערירי תאמר באשת איש שאוסרה מתירה [בשמגרשה]? [ק"ק הא השתא לא אסיק ארעתייה מהקישא דר' יונה, וא"כ נדה דכתיב באשת

אבני חן על מסכת יבמות

להעראה דידה גבי חייבי כריתות [גבי אחות אב ואחות אם],
לכתוב גבי מיתת בית דין כגון באלו וממנו ולימא נמי אס אינו ענין להו
לחילא דהיקשא דר' יונה מנהו ענין לכהמה ונלף מיתת ב"ד ממיתת
ב"ד,

אידי דכוליה קרא דכמיז בלחות אב ואחות אס דפרשת קדושים תהיו
לדרשא אסא, דתניא לקמן, כמיז ביה גמי העראה בלא זורק לדרשא אתי
כתיב ביה גמי הא מילתא לדרשא דכהמה,

מאי דרשא? דתניא ויקרא יח ערות אחות אביך קרא דאחרי מות
קמא נקט לא תגלה בין מן האב בין מן האם, אתה אומר בין
[בין שהיא אחות אביך] מן האב בין מן האם, או אינו אלא מן האב
ולא מן האם, ודין הוא חייב כאן וחייב באחותו מה אחותו
בין מן האב בין מן האם דכמיז בת אביך או בת אמך אף כאן בין מן
האב בין מן האם,

או כלך לדרך זו חייב כאן וחייב בדודתו מה דודתו מן האב
ולא מן האם שאס היה דודו אחי אביו מן האם ולא מן האב אין אסמו עליו
ערוה ולקמן דעי מנלן אף כאן מן האב ולא מן האם,

נראה למי דומה דנין איסור הבא מאליה מאיסור הבא
מאליה ואל תוכיח דודתו שאין איסור הבא מאליה אלא על ידי
קדושי דודו, ולא מוכיח אחרת, וכיון דלא נפקא לן מדמיתא תלמוד לומר מקרא שני
דפרשת קדושים תהיו ערוה אחות אביך ואחות אמך לא תגלה ואין צריך להזהיר
שכבר הזהיר ולא היה ליה לשמועין אלא עונש דעבד בלשון אס ובלשון אש כי
יקח אחות אביו ואחות אמו עונש יסאו וקרא יסירה הוא לרבות אחות אביו מן האם
ואחות אמו מן האם,

או כלך לדרך זה דנין קרובי האב מקרובי האב ואל תוכיח
אחותו שקרובי עצמו, תלמוד לומר ערות אחות אביך לא
תגלה בין מן האב בין מן האם, ערות אחות אמך לא תגלה
בין מן האב בין מן האם,

למה לי למכתבא באחות אב למה לי למכתבא האי קרא יסירה
דמרייהו לכתוב בחדל ומימי אידך מינה באחות אב? אמר רבי אבהו
צריכי דאי כתב רחמנא באחות אב שכן יש לה חיים דמשפחה
אב קרויה משפחה דכמיז וימילדו על משפחותם לבית אבותם (במדבר א), אבל
אחות אב אימא לא, ואי כתב רחמנא באחות אב שכן
ודאית ודאי קרובתו אבל אחות אב שמה ח"ו אין זה אביו אימא לא
צריכא,

ודודתו דפשיטא ליה לתנא דמן האב ולא מן האם מנא
ליה? אמר רבא אתיא דודו דודו כתיב הכא ויקרא כ ערות
דודו גלה וכתיב התם ויקרא כה או דודו או בן דודו יגאלנו
מה להלן מן האב אס אחי אביו מן האב הוא קרוב לענין גאולה יותר
ומנות גאולה מוטל עליו יותר מקרובי האם ולא מן האם אף כאן מן

אח לגופ' אצטרך להעראה, וא"כ הא בתר הכי חוקר דילמא אשת אח
מישתרי בגט היבם, ואלו כן הא יש לה גמי היתר בחיי אוסרן, ואך מגדה דמיתור
הוא דידעין דאין לה היתר, ומה שייך למיעבד זה לפירכא? בית מאיר בא"ז,

אלא אמר ר' יונה ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע אמר
קרא ויקרא יח כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה
ונכרתו הנפשות העושות, חוקשו כל העריות כולן לגדה
שהרי כאלו חוקשו כולן זו לזו ונדה כתובה דפרשת עריות הלכך דהעראה ילפינן
כולהו מנדה מה נדה בהעראה אף כל בהעראה,

ואלא נדה דכתיבא גבי אשת אח דילפינן מינה לעיל העראה לנדה
אס מנדה למה ליה? לכדרב הונא, דאמר רב הונא רמז ליבמה
מן התורה מנין? מנין הא כתיב יבמה יבא עליה,

אלא רמז ליבמה שאסורה [לאחיי בעלה] בחיי בעלה אס גירסה
אחיו מנין? האי סברא היא מדאמר רחמנא לאחר מיתת
בעלה שריא מכלל דבחי בעלה אסורה,

[לכאורה קשה שהרי השאלה הוא רק היבא דגירסה אחיו, ואז גם לאחר מיתת
בעלה אינה מותרת, ואם כן באופן זה אין סברא לאוסרה? ויש לומר שהקושיא
היא דס"ד דכיון שמותרת לאחר מיתת מותרת גם לאחר גירושין, וע"ז מותרין
שכיון שרואין שהתורה צריך להתיר אותה לאחר מיתת בעלה הרי לך שהגם
שעבשיו נתבטל ממנה איסור אשת איש עדיין עליה איסור אשת אח, ולכן רק
לאחר מיתת התיר התורה איסור אשת אח, אבל ע"י גירושין עדיין אסורה היא
על האחין. וראה פרי שלמה בא"ז],

ודלמא לאחר מיתת בעלה מצוה, בחיי בעלה רשות, אי גמי
לאחר מיתת בעלה אין, בחיי בעלה לא, ולאו הבא מכלל
עשה, עשה אכל כרת ליכא?

[ומתירין] אמר קרא ויקרא כ ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה
היא וכי אשת אחיו נדה היא! אלא כנדה מה נדה אף על
פי שיש לה היתר לאחר מכאן, בשעת איסורא בכרת, אף
אשת אח [גמי] אף על פי שיש לה היתר לאחר מכאן בחיי
בעלה בכרת,

אלא העראה דכתיבא גבי אחות אב ואחות אם למה לי,
לכדבעא מיניה רבינא מרבא המערה בזכור מהו, בזכור
משכבי אשה כתיבא וכיון דנאשה הוי העראה משכב ממילא ליסתקא
בזכור דהא בזכור כמיז משכבי אשה?

אלא המערה בבחמה שלא גמר ביאתו מהו? אמר ליה אם אינו
ענין להעראה דכתיבא גבי אחות אב ואחות אם למה מחייבי
מימות הן דלא כמיזא דהו מימיה דאתיא בהקישא מדרבי יונה, תנהו
ענין להעראה דבחמה,

מכדי בהמה חייבי מיתות בית דין היא, מאי טעמא כתיב

אבני חן על מסכת יבמות

האב ולא מן האם,

והתם מנלן? אמר קרא ממשפחתו יגאלנו, משפחת אב קרויה משפחה משפחת אם אינה קרויה משפחה,

יעקב	אשה לאה	חצרון	אשה קטורה	בתואל	אשה חנה
דינה	יוכבד	שרה	רבקה	מלכה	

והדתנן אמרו לו מתי אשתך כגון דינה בת לאה מיעקב, ויוכבד בת לאה מחצרון, ושרה בת חצרון מקטורה, ורבקה בת קטורה מבתואל, ומלכה בת בתואל ממנה, ורואין שכל אחת מלכה והלך למדינת היס, אמרו לו מתי אשתך [מלכה] ונשא את רבקה שהיא אחותה מאביה, חזרו ואמרו לו מתי רבקה, ונשא את שרה אחותה מאמה, אמרו לו מתי שרה ונשא את יוכבד אחותה מאביה, אמרו לו מתי יוכבד ונשא את דינה אחותה מאמה,

חזרו ואמרו לו כולן קיימות מותר בראשונה במלכה אשתו ובשלישית שרה, לפי שרבקה לא היו קדושים קידושין וביאתה צאנס הוא, ומותר בשרה אחותה דמן [לקמן דף 15] נושאין על האנוסה, ובחמישית דינה ואש"פ שהיא אחות יוכבד הרביעית, לפי שביאת יוכבד פיתוי היא ואינה קידושין מפני שהשלישית היו קדושים קידושין,

ופטורות צרותיהן אם מת [האיש שנשא חמש נשים אלו] ומלנו האמין לאחת מהן [דינה שרה או מלכה] פטורות לרומיהן,

ואסור [איש זה שקידש את החמש נשים] בשניה מפני הראשונה ובדביעית מפני השלישית, ואין ביאת אחת מהן [השניה או הרביעית] פוטרת צרתה [וזה פשוט כיון שאינם נשין],

ואם בא על השניה לאחר מיתת הראשונה [פ"י שלכסוף גורע שהראשונה באמת מתה, והשאר קיימות] מותר בשניה [שקדושה תופסין] ובדביעית, ופטורות צרותיהן [אם מת איש זה ואחד מן האחים ייבם את השניה או הרביעית], ואסור [איש זה] בשלישית ובחמישית

דף נ"ה ע"א

אלמא אחות אשתו בין מן האב בין מן האם אסורות [פ"י והביא כל הברייתא רק להביא ראיה שאחות אשתו אסורה בין האב ובין מן האם], מנלן [ומסביר איך רואין שאכן אחות אשתו אסורה בין מן האב ובין מן האם] דהא [באופן שכל החמש נשים חיות] שלשית אחותה של שניה מאמה היא [שרה ורבקה הם בנות קטורה] וטעמא דשניה [רבקה] לאו אשתו היא [מפני שהוא אחות מלכה מן האב ולא תפסי בה קידושין], משום הכי מותר בשלישית, הא אם הוו קדושי שניה קידושין הוה אסור בשלישית?

יליף מאחותו, מה אחותו בין מן האב בין מן האם ויקרא י"ח מ' ערות אחי' תהי' בת'אביך או' בת'אמה מו' ל'דת בית או' מו' ל'דת חוץ ל'א' תגלה ערותך אף כאן [באחות אשתו] בין מן האב בין מן האם,

ולילף מדודתו [דכתיב ויקרא יח יד, ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דרך הווא], מה דודתו מן האב ולא מן האם [דילף מלשון דודו לעיל ג"ד ע"ב] אף כאן מן האב ולא מן האם?

מסתברא מאחותו הוה ליה למילף שכן קרובי עצמו מקרובי עצמו אחות אשה, קרובי עצמו חשיב לה, שמחמת עצמו נאסרה עליו ולא מחמת אביו ולכפוף דודמו דקרובת אביו היא,

אדרבה מדודתו הוה ליה למילף שכן דבר על ידי קדושין מדבר שעל ידי קדושין [אשת אחי אביך, ואחות אשתך],

אלא מאשת אח ילפינן דשכן דבר על ידי קדושין וקרובי עצמו,

ואשת אח גופה מנ"ל [שאסור בין מן האב ובין מן האם]? דתניא ויקרא יח טו ערות אשת אחיך [ולא פירש הפסוק איזה אח] לא תגלה, [ויכולים לפרשה] בין מן האב בין מן האם, אתה אומר בין מן האב בין מן האם, או אינו אלא מן האב ולא מן האם,

ורין הוא חייב כאן [באשת אח] וחייב באחותו [דכתיב ויקרא יח טו ארות אחותך בת אביך או בת אמך וגו'], מה אחותו בין מן האב בין מן האם, אף כאן בין מן האב בין מן האם,

או כלך לדרך זו חייב כאן וחייב בדודתו מה דודתו מן האב ולא מן האם, אף כאן מן האב ולא מן האם,

נראה למי דומה דנין קרובי עצמו מקרובי עצמו [אשת אח מאחותו שאסורה בין האב ובין מן האם], ואל תוכיח דודתו [שאינו אסור אלא מן האב] שקרובי האב,

או כלך לדרך זו דנין דבר שעל ידי קדושין מדבר שעל ידי קדושין [אשת אח מדודתו] ואל תוכיח אחותו שאיסור הבא מאליה [כשגולד או כשגולדה]?

ת"ל ערות אחיך היא [ויקרא י"ח טו] [פרשת אחרי] ערות אשת-אחיך ל'א' תגלה ערותך אחיך הוא [בין מן האב בין מן האם], [ובין שאנו רואין שאשת אח חייב עליה בין מן האב ובין מן האם, ילפינן מינה שגם אחות אשתו בין שהוא אחותה מן האב ובין מן האם],

ואימא אידי ואידי [הפסוק, והרבו של ערות אחיך הוא, שניהם באים לאסור] באשת אח מן האב, חדא דיש לה בנים בחיי בעלה אס גירסה וחדא דאין לה בנים בחיי בעלה [אבל אין לימוד שאשת

אבני חן על מסכת יבמות

אח אסור בין מן האב ובין מן האם?

אין לה בנים בחיי בעלה מדרב הונא נפקא דכתיב אשת אחיו נדה היא כדלעיל (דף נד:),

ואימא אידי ואידי באשת אח מן האב, חדא דיש לה בנים בחיי בעלה, וחדא דיש לה בנים לאחר מיתת בעלה?

יש לה בנים לאחר מיתת בעלה לא צריכא קרא, מדאמר רחמנא שאין לה [לכאורה צ"ל "לו"] בנים מותרת, הא יש לה בנים אסורה,

[ובין שאמר שכל הלימוד לאסור ביש לה בנים הוא מהדיוק "מדאמר רחמנא" וכו' יהיה קשה כל קושיות אלו:]
ודלמא אין לה בנים אסורה לעלמא ושריא ליבם, יש לה בנים שריא לעלמא ושריא ליבם [או יש לשאול] אי נמי אין לה בנים מצוה יש לה בנים רשות [או יש לשאול] אי נמי אין לה בנים אין, יש לה בנים לא, ולאו הבא מכלל עשה עשה יצמה יצא עליה, אבל כרת ליכא?

כתב קרא אחרינא ויקרא כ ערות אחיו גלה [ויקרא כ' כ"א וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת-אִשְׁתּוֹ גֵּדָה הוּא, עֲרֹת אָחִיו גֵּלָה עֲרִירִים יִהְיוּ], [ונמצא שיש ג' לימודים, ויקרא י"ח טז [א] עֲרֹת אִשְׁת־אָחִי ל' א' תִּגְלָה [ב] עֲרֹת אָחִי הוּא, שם כ' כ"א וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת-אִשְׁתּוֹ גֵּדָה הוּא, [ג] עֲרֹת אָחִיו גֵּלָה עֲרִירִים יִהְיוּ, א' לאסור יש לו בנים בחיי בעלה, ב' שאשת אח אסור בין מן האב ובין מן האם, ג' לאסור יש לו בנים לאחר מיתת בעלה],

ואימא אשת אח מן האם, כאשת אח מן האב, מה אשת אח מן האב לאחר מיתת בעלה בלג בנים שריא, אף אשת אח מן האם לאחר מיתת בעלה שריא וא"ת הא ילפינן (לעיל דף יז) אחיה אחיה מצני יעקב? איכא למימר אחים מן האב מזה מן האם רשות?

אמר קרא "היא" [ערוה אחיך היא, ויקרא יח טז] ומהאי קרא מרבינן אשת אח מן האם בהוייתה תהא [שגשגארת באיסורה לעולם ואינה ניתרת ביבום כאשת אח מן האב],

[והחזיר למעלה] אחותו דכתב בה כרת למה לי כיון דדרשם הערלה וקראי יתירי דכולהו, כרת דלחמותו מאי תדרוש ביה, הא כבר נכתב בכל העריות ונכרתו הנפשות העושות?

לכדרכי יוחנן דאמר ר' יוחנן שאם עשאן כולם בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת ואי לא כתב אלא חד כרת אכולהו, הוי אמנא היכא דעדיניהו לכולהו דהעלם אחד לא מחייב אלא חדא, השתא הוי דבר שהיה בכלל ויזא מן הכלל ללמד על הכלל כולו דמה לחמותו מיוחדת שהיא ערוה ומחייבין עליה בפני עממה, אל כפ שהיא ערוה מחייבין עליה בפני עממה,

ולרבי יצחק דאמר כל חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצתה כרת באחותו לדנוה בכרת ולא במלקות דאי המרו צו למלקות אינו לוקה, דלאו שנימן לאזהרת כרת הוא, לפיכך אין לוקין עליו, דלא הוה ליה לעונשו כרת אלא"כ הוהיר עליה הלכך אזהרה לאו למלקות נמנה לחלק מנלן?

נפקא ליה ויקרא יח מואל אשה בנדת טומאתה לחייב על כל אשה ואשה לחלק על כל אשה ואשה שצפרשה זו דהוה ליה למכתב ולגדה לא מקרי,

[ענין חדש] דודתו דכתב בה רחמנא ערירים יהיו היינו נמי כרת שזרעו נכרת ל"ל?

לכדרכה דרבה רמי כתיב ויקרא כ ערירים יהיו לשעת מיתתן משמע סופן לנא לדי ערירי, דאם יש לו בנים קובצין וכתיב ויקרא כ ערירים ימותו משמע דאם הן עכשיו ערירים כן ימותו, ואפי' יולדו להם לאחר מעשה הא כיצד? יש לו בנים קוברין, אין לו בנים הולך ערירי,

ואיצטריך למכתב ערירים יהיו, ואיצטריך למכתב ערירים ימותו, דאי כתב רחמנא ערירים יהיו ה"א עד חטאיה והכי משמע סופם להיות ערירים, שימותו צניהם שיש להם עמה ויהיו ערירים, אבל בשעת מיתתם לא ימותו ערירים אבל דברים דהוה ליה מחטאיה ואילך לא מיימי, כתב רחמנא ערירים ימותו,

ואי כתב רחמנא ערירים ימותו ה"א מחטאיה ואילך דהכי משמע [ויקרא כ' כ'] וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשָּׁב אֶת-דִּדְתּוֹ עֲרֹת דִּדּוֹ גֵּלָה חֲטָאָם יִשְׂאוּ עֲרִירִים יָמוּתוּ [מחטאם ישאו] ואילך ערירים ימותו אבל בנים ד מעיקרא לא מיימי צריכא כתב רחמנא ערירים יהיו סופן לנא לדי ערירים דמדכתיב ערירים יהיו מכלל דהשתא לאו ערירים ניהו?

העראה דחייבי לאוין מנלן דכתיב זה לא יהיה קדש (דברים כג) וגלי זה רחמנא דלא מיימי אשם עד שיגמור זה ביאתו, דכתיב שכבת זרע, מכלל דחייבי מלקות דלאו דאשם, כגון ממזר ושפחה שאין חרופה [שאינה מאורסת] דהעראה מחייב?

מדגלי רחמנא ויקרא יח שכבת זרע [דהיינו גמר ביאה] גבי שפחה חרופה שפחה כנענית המאורסת לעבד עבדי שמוטר זה דכתיב (שמות כה) אם אדוניו יתן לו אשה מכלל דחייבי לאוין בהעראה,

אדרבה מדגלי רחמנא העראה בחייבי כריתות מכלל דחייבי לאוין בגמר ביאה?

אמר רב אשי אם כן לשתוק קרא משפחה חרופה דלא לגלי שכבת זרע בשפחה חרופה ואנא אמנא כשאר חייבי לאוין צגמר ביאה, [ראה תוס', וראה דרישה באה"ע ריש סימן כ'].]

העראה דחייבי לאוין דכהונה מנלן דמשפחה לא גמרינן אלא לאו

אבני חן על מסכת יבמות

השוא כלל דומים דשפחה חרופה? **אתיא** ויקרא כ קיחה ויקרא בא קיחה
כתיב גבי חייבי כריתות (ויקרא כ) איש אשר יקח את אחותו וכתיב בחייבי לאוין
דכחונה לא יקחו (שם ויקרא כא ז) אִשָּׁה וְזָה וְחֻלְלָהּ ל' א' יָקָחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה
מֵאִשָּׁה ל' א' יָקָחוּ בִּירְקָשָׁה הוּא לֹא ל' הָיוּ,

דחייבי עשה מנלן כגון מנצי ואלדומי עד דור שלישי מנלן דאסירא הערלה
דידהו בישראל וקאי בעשה, כדכתיב דור שלישי יבא ח ל' אִתְתַּעֲב אֲרָמִי בִּי אֲחִיךָ
הוּא ל' אִתְתַּעֲב מִצְרִי בִּירְגֵר הָיִיתָ בְּאֶרֶץ: ' מ' בָּנִים אֲשֶׁר־וָלְדוּ לָהֶם דו' ר' שְׁלִישִׁי
יבא לָהֶם בְּקָהֶל ה' (דברים כג) ולא שני ולא הבא מכלל עשה עשה?

דף נ"ה ע"ב

אתיא ביאה ביאה מחייבי לאוין דכתיב בהו לא יבא ממזר,

יבמה לשוק מנלן בלא חליצה מנין דהערה דידה כגמר ביאה אי למאן
דאמר לאו לאו דכתיב לא תהיה אשת המת (דברים כה) * [הא. ג'] ילפינן
הערה למייבי לאוין אי **למאן דאמר עשה עשה** דכתיב (שם דברים
כ"ה) יבמה יבא עליה ולא אחר, ולא הבא מכלל עשה עשה, והאי לא תהיה מפיק
לה לאוין קידושין מופסין בה, ו"ק לא יבא בה הויה לזר, ופולוגמא דרז ושמואל
היא בהאשה קמא (לקמן כז),

אלא יבמה ליבם מנלן דקני לה דהערה? **אתיא ביאה ביאה**,

אשה לבעלה מנלן (לענין) [אס. ר"י"ק] מקדש בביאה מנלן דהערה
מקדשה? **אתיא קיחה קיחה** כי יקח איש אשה ובעלה (דברים כד) ומהכא
ילפינן קידושי ביאה כתיב הכא קיחה, וכתיב המס בחייבי כריתות קיחה (ויקרא כ),

הערה:

דחייבי כריתות, דכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונברתו
הנפשות העושות, חוקשו כל העריות כולן לגדה מה גדה בהערה [דכתיב בה
את מקורה הערה] אף כל בהערה,

דחייבי לאוין, מדגלי רחמנא שכבת זרע גבי שפחה חרופה מכלל דחייבי לאוין
בהערה וכו',

דחייבי לאוין דבחונה, אתיא קיחה דכתיב בבהנים אִשָּׁה וְזָה וְחֻלְלָהּ ל' א' יָקָחוּ
, מקיחה דכתיב בחייבי כריתות איש אשר יקח את אחותו,

דחייבי עשה, אתיא ביאה דכתיב במצרי דו' ר' שְׁלִישִׁי יבא לָהֶם בְּקָהֶל ה'
מביאה דכתיב בחייבי לאוי לא יבא ממזר בקהל ה',

יבמה לשוק, אי למאן דאמר לאו לאו [והא אפיקתיה] אי למאן דאמר עשה
עשה [וגם אפיקתיה],

אשה לבעלה, אתיא קיחה דכתיב כי יקח איש אשה ובעלה, וכתיב בחייבי
כריתות קיחה איש אשר יקח את אחותו,

[ענין חדש] **אמר רבא למה לי דכתב רחמנא שכבת זרע**
בשפחה חרופה, שכבת זרע באשת איש, שכבת זרע
בסוטה (הנסמרה דנאסרת) [בסוטה נסמרה הנאסרת. ד"ס] מספק, כתיב ושכב
איש אותה שכבת זרע (במדבר ה),

דשפחה חרופה כדאמרן דבעינן גמר ביאה, דלא תימא כי היכי דמחייב
מלקות דהערה לחייב נמי אשם דהערה, **ראשת איש**, **פרט למשמש**
מות באבר מות בלא קישוי דאין ראוי להזריע,

הניחא למאן דאמר בשבועות דפרק ידיעות הטומאה **משמש מת**
בעריות פטור, אלא למ"ד חייב מאי איכא למימר?

אלא [לבן כתיב שכבת זרע] **פרט למשמש מתה** אשת איש לאחר מיתתה
דסד"א [הואיל] **לאחר מיתה נמי איקרי שארו** דבעלה (מיקרי)
[איקרא. פ'] דכתיב גבי טומאה כי אם לשארו (ויקרא כא) ואמר' שארו זו אשתו
לחייב עליה אימא ליחייב עלה באשת איש, קמ"ל,

דסוטה למה לי [דכתב שכבת זרע]? **לכרתניא שכבת זרע** **פרט**
לדבר אחר [שע"י דבר אחר אינה נאסרת על בעלה], **מאי דבר אחר?**
אמר רב ששת פרט לשקניא לה שלא כדרכה שהיה חושדה עמו
בזכר, וכשאמר אל תסתרי עמו ידוע לכל דלעתה כן הוהירה, דלא היה חושדה עמו
בביאה אחרת, לשנא אחרינא לשקניא לה שלא כדרכה אל תסתרי עמו ליעלל לו שלא
כדרכה,

א"ל רבא משכבי אשה כתיב חוקשו שניהן?

אלא אמר רבא פרט לשקניא לה דרך אברים מיעוץ דדיס [שהוא
כעין דש מבפנים], ודש מזמון בשאר אברים,

א"ל אב"י פריצותא אסר רחמנא בתמיה, כלומר פשיטא דלאו קיני
הוא דמשום פריצותא (לא) [מי. פ'] מיתסרל עליה? **אלא אמר אב"י פרט**
לשקניא לה בנשיקה אבר [משמש. פ'] נושק במקום משמש,

הניחא למ"ד הערה זו הכנסת עטרה לקמן בשמעין הערה זו
הכנסת עטרה, אבל נשיקה לאו הערה היא, ולא מיתסרל לבעלה כהכי שפיר
קאמר (דלא מיתסרל לבעלה) דלאו קיני הוא [פ'] שמפוסק זה למדין שבנשיקה
אינה נאסרת על בעלה] **אלא למ"ד זו נשיקה** [נשיקה הערה] **היא מאי**
איכא למימר היכי ממעט לה [פ'] שאם ק"ל שאשה נאסרת על בעלה ע"י
נשיקה מאיש אחר, איך נאמר שזה בא למעט?

אלא לעולם לשקניא לה דרך אברים, ואיצטריך [לאשמעינן
שאינה נאסרת לבעלה ע"י כך] **סד"א בקפידא דבעל תלה רחמנא**
והא קא קפיד קמ"ל,

	הערה	גמר ביאה
שמואל	נשיקה עד הכנסת עטרה	
רבה בב"ח אמר ר"י	נשיקה	הכנסת עטרה
רב דימי אמר ר"י	*הכנסת עטרה	

אבני חן על מסכת יבמות

מת והבנים בידו אין חייבים כלום [דהלכה כרבא]. מור אבן העזר סימן כ/, והביאו הרמ"א שם,

וז"ל הבית שמואל אבל מה שמכנים עד העטרה אינו אלא בשר ולא גיד ולא היו ביאה, וכ"כ בדרישה, אבל במ"ז כתב בס"ה [לענין כרות שפכה] בצד מעלה של גיד יש עטרה, ויש בשר קודם שמתחיל העטרה [פ' מן הנקב עד גובה העטרה] אבל לצד תחתון של הגיד הכל עטרה, כי שם מתקצרת והולך עד סמוך לראש הגיד, ששם יש שכיב בין שני קצוות שמגיעים שם זה אל זה, וכל צד מהשכיב הוא עצמו גוף עטרה, והולכת וכלה עד הנקב, נמצא שם הכל עטרה, לכן בש"ס לא אמר אלא נשיקת אבר במקום התשמיש אבל אם מכנים מיד הוא הכנסת עטרה,

ואין נראה לי, דהא איתא בש"ס יבמות ריש דף ג"ו מכאן ואילך אינו אלא נשיקה ופסוק, ולפירושו ליכא שום דבר למטה מעטרה, אלא נראה אפי' לפירושו דפי' בתחתיות הגיד הכל נקרא עטרה, מ"מ אינו חייב אפי' הכנים עטרה שלצד מעלה הגיד, ואם מכנים פחות מעטרה של צד מעלה לא היו ביאה, [מ"מ] חייב מלקות בחיובי לאוין או חייבי בריתות],

[הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס, בין ברצון, אפי' הוא שוגג והיא מזידה, הוא מזיד והיא שוגגת, הוא אנוס והיא לא אנוסה, היא אנוסה והוא לא אנוס] **אחד המערה ואחר הגומר קנה: מאי קנה? רב אמר קנה לכלל** בלחוד מן הציאות גרועות הללו קנה לה לכל דבר, ואוכלת בתרומה מיד אם כהן הוא [הבעל], [ואפי' ג'] הלך למדינת הים ולא בא עליה ציאה גמורה,

ושמואל אמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה בפרשת יצמים [שכחיו. ג'] זה מקרא זה "צמה יצא עליה" דרשין ליה בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון [פ'] כיון דילפינן שוגג וכו' מפרשה זו, אין הקנין אלא לדברים האמורים באותה פרשה, אבל לא לאכילת תרומה, **לירש בנכסי אחיו** [בדכחיו. ג'] יקום על שם אחיו (דכחיו כה), **ולפוטרה מן הייבום** דאם מת ולו בנים מאשה אחרת מותרת לשוק, או אם הוציאה בגט לא ציאה חליצה, או אם היתה לה כרה נפטרה [בציאה. ג'] של זו,

מן הנשואין היכא דנפלה לפניו מן הנשואין שכבר היתה אוכלת [צמיו] [צמיו. פ'] אחיו, וכשמת ובטל קנינו פסקה מלאכול לד"ה **אכלה** דכ"ע לא פליגי דקניא לה הך ציאה גרועה להאכילה דהא הות קאכלה מעיקרא,

כי פליגי מן האירוסין, רב אמר אוכלת דהא רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד, ושמואל אמר כי רבי רחמנא לאוקמיה במקום בעל שאם היתה אוכלת צמיו תאכל צמיו זה, אבל לאלומי מבעל דצמיו בעל לא היתה אוכלת דאין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, האי נמי לא אלס מיניה, [ומפרש] ודוקא ציאה בלא דעת קנין [פ'] בשוגג ובמזיד וכו' אבל ציאה גמורה אשתו גמורה היא ואוכלת אפי' לשמואל,

ואזדא שמואל למעמיה דאמר רב נחמן אמר שמואל כל שהבעל [בעלה הראשון שהיה כהן] **מאכיל** [דהיינו שמת בעלה לאחר

רבין אמר ר"י	*הכנסת עטרה	
רב שמואל בר יהודה אמר ר"י	*הכנסת עטרה	גמר ביאה ממש

*אכל נשיקה לאו העראה היא, ולא מיתקרא לבעלה דהכי,

אמר שמואל העראה זו נשיקה משל לאדם שמניח אצבעו על פיו אי אפשר שלא ידחוק הבשר,

כי אתא רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן גמר ביאה בשפחה חרופה זו הכנסת עטרה [גמר ציאה זו הכנסת עטרה] מכלל דנשיקה העראה היא כשמואל,

מתיב רב ששת שכבת זרע נשפחה חרופה קאי **אינו חייב אלא על ביאת המירוק** שמזרע מאי **לאו מירוק** גיד [הוא שגומר להכניס כל הגיד, ומירוק הוא לשון גמר, כדאמרין המתחיל במצוה אומרים לו מירוק, כלומר גמור. ראמ"ה, אבל רש"י פ' מוריע] **לא מירוק עטרה** ראש הגיד היא ואינה מן הגיד אלא בשר,

כי אתא רב דימי א"ר יוחנן העראה זו הכנסת עטרה, אמרו ליה והא רבה בר בר חנה לא אמר הכי, אמר להו או איהו שקראי או אנא שקרי,

כי אתא רבין א"ר יוחנן העראה זו הכנסת עטרה, אדרבה בר בר חנה ודאי פליג דהא אמר הכנסת עטרה זו היא גמר ציאה והכא קרי לה העראה אדשמואל דאמר נשיקה הוי העראה **מי לימא פליג** דלשמואל הוי הכנסת עטרה גמר ציאה, ולרבינן נשיקה לאו כלום היא, או דלמא תרוייהו צין לרבינן צין לשמואל העראה יניהו, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי?

לא מנשיקה ועד הכנסת עטרה העראה קרי לה,

כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן העראה זו הכנסת עטרה גמר ביאה גמר ביאה ממש

דף נ"ו ע"א

מכאן ואילך מהכנסת עטרה ולמטה אינו אלא נשיקה ופסוק **אינו אלא נשיקה ופסוק עליה** ופליגי אדשמואל ומדפטר בנשיקה ודאי פליגי אדשמואל, דנשיקה קרי לה העראה והעראה [הא. ד"ס] רבינן לה לחיובי:

[הלכה:

הבא על אחת מן העריות, או שבעל ביאה אסורה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, משהערה בה חייבים שניהם או כרת או מלקות או מיתת ב"ד, בין שהיו שוכבים או עומדים, ומה היא העראה משהכניס העטרה מהגיד [דשמואל ור"י הלכה כר"י. ב"י], אע"פ שפירש מיד ולא גמר ביאתו ולא הוציא זרע חייבים, חוץ משפחה חרופה לפי שאין חייבין עליה אלא בגמר ביאה, אבל מי שבעל באבר

אבני חן על מסכת יבמות

[פ'] דמקדום היינו מפרשים ששמואל עושה קשר בין הבעל והיבם שאם בעל זה מאכיל גם היבם מאכיל, אבל עכשיו מפרשים שהקשר הוא באופני הביאה],

מיתובי [שנינו בברייתא] **בת ישראל פקחת שנתארסה לכהן פקח, ולא הספיק לכונסה עד שנתחרש אינה אוכלת, מת ונפלה לפני יבם חרש אוכלת, ובזו יפה כח יבם מכח בעל,**

בשלמא לרב [דלע"ג. פ'] דהא מתני' [ברייתא] פריכא ליה דקמני אכלה [עכשיו] ואע"ג דלא אכלה מעיקרא, והוא כנופלת מן האירוסין דאמרן לא אכלה אפי' לנז מתרין כדתרין מעיקרא אלינא דשמואל חסורי מחסרה והכי קמני כנסה ואח"כ נתחרש אוכלת מת ונפלה לפני יבם חרש אוכלת דהא אכלה מעיקרא,

אלא לשמואל דאפי' האוכלת צמי' בעלה אינה אוכלת בשביל היבם צריכה גרושה קשיא דהא ציאת חרש כציאת שוגג ואונס היא צלא כוונת קנין, ואכלה קשיא:

ת"ר בת ישראל פקחת שנתארסה לכהן פקח ולא הספיק לכונסה עד שנתחרש אינה אוכלת, נולד לה בן אוכלת בשביל צנה דכתיב וילד צימו הס יאכלו בלחמו (ויקרא כג) קרי ציה יאכלו, **מת הבן רבי נתן אומר אוכלת** בשביל בעלה **וחכמים אומרים אינה אוכלת,**

מאי מעמא דרבי נתן [הא לא אכלה אלא בשביל בנה והא מת]? **אמר רבה הואיל שכבר אכלה** # [אולי יש לפרש שהענין שכבר אכלה יש ללמוד מן התורה, שהטעם שאשה אוכלת היא מפני שהיא קנין כספו, וכשמת בעלה בטל הקנין והיה הסברה שלא תאכל, וצוהת התורה שאם יש איזה המשך להקנין כגון שיש לה בן תאכל מטעם שכבר אכלה, וכן כאן הגם שמת הבן אבל יש המשך להנישואין ע"י בעלה החרש, שקידש אותה היה עדיין פקח, או בדרך אחרת שהתורה צוהת וכל זר לא יאכל בו, ומוצינו שהתורה מתרת לאשה ישראלית שמת בעלה הכהן ונשאר וד' שתאכל כיון שלא נעשתה זרה לגמרי, ולכן גם אשה זו כיון שכבר אכלה וגם עכשיו היא נשואה לכהן חרש אינה קרויה זרה ואוכלת, גם יש להשוות הענין כאן לשכן היתה לה שעת הכושר לקמן ע"ט ע"ב],

א"ל אביי אלא מעתה בת ישראל שניסת לכהן ומית ליה צלא בן תיכול שכבר אכלה ! **אלא כיון דמית ליה פקע ליה קדושתיה** [קדושת כהונה] **מינה, הכא נמי כיון דמית ליה פקע קדושתיה מינה?**

אלא אמר רב יוסף קסבר ר' נתן נשואי חרש דקדשה כשהוא פקח מאכילין בתרומה דמדאורייתא משעת אירוסין אוכלת דכתיב (ויקרא כ"ג) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל צו מיד, ורצון הוא דגורי עד שמכנס לחופה משום גזירה שמא ימזגו לה כוס צצית אציה ומשקה לאחיה ולאחותה כדאמרין בכתובות [כפ' ג'] אע"פ (דף נז), הלכך כיון דהאי צעט קנין הוי בן דעת, והשתא הכינסה לחופה (ולכא) [ליכא] ג' למיגור שמא תשקה (אכלה, אכל)

נישואין], **יבם מאכיל** [אף שיבם בא עליה בביאה גרושה, מ"מ מאכיל אותה], **וכל שאין הבעל מאכיל** [דהיינו שנפלה מן האירוסין] (**יבם אינו**) [**אין היבם**. ד"ס] **מאכיל** צריכה גרושה [אלא אם כנסה כאשה, ברעת],

[ומקשה על שמואל]

מיתובי [שנינו בברייתא] **בת ישראל פקחת שנתארסה לכהן פקח, ולא הספיק לכונסה עד שנתחרש, אינה אוכלת** (דהך מופה [חופת חרש] לאו מופה היא. ראה ד"ס שגירסא זו נמצא בבה"י) דגורין נשואי חרש אטו קידושי חרש כדאמרין לקמן,

מת חרש זה לאחר שנכנסה ונפלה לפני יבם חרש, אוכלת דלא גרעה ציאת חרש מציאת שוגג וחנות ואונס שאין מתכוין לקנות, ורצויה רחמנא לגבי יבם ובזו יפה כח היבם מכח הבעל,

בשלמא לרב [דאמר דביאה גרושה נקנית גם לאכול בתרומה, והיבם לפעמים יש לו כח יותר מן הבעל] **ניחא, אלא לשמואל קשיא** דהא לא הוה אכלה מעיקרא וקאכלה השתא?

אמר לך שמואל אימא הכי [לאו למימר דחסורי מחסרה, דא"כ הוה אמרין הכי בהדיא, אלא פרושי מפרשי. רמ"א], **ולא הספיק לכונסה עד שנתחרש אינה אוכלת בתרומה, כנס ואח"כ נתחרש אוכלת, מת** אחר שנכנסה ונתחרש **ונפלה לפני יבם חרש, אוכלת** דהא אכלה מעיקרא,

ומאי בזו יפה כמו, ומאי ייפוי כח איכא הא צעל נמי חרש הוא ומאכילה **דאילו בעל חרש מעיקרא** קודם שנכנסה **לא אוכלת, ואילו יבם חרש מעיקרא אכלה,**

[וחזור לפרש מחלוקת רב ושמואל באופן אחר] **ואיכא דאמרי מן האירוסין ד"ה לא אכלה, דהא לא אכלה בחיי בעל, כי פליגי מן הנשואין, רב אמר אוכלת דהא הות אכלה מעיקרא והשתא הדא צריך ציאה [גרושה] דהא רחמנא רצויה, ושמואל אמר אינה אוכלת, כי רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד לדברים האמורים בפרשה, אבל לכל מילי לא,**

והאמר רב נחמן אמר שמואל כל שהבעל מאכיל יבם מאכיל [וכאן אומר שמואל שהגם שאכלה תחת בעלה אינה אוכלת תחת יבם אם בעלה ביאה גרושה]?

אימא כל "ביאה" שהבעל מאכיל בה כגון ציאת מופה [כגון שהכניסה לחופה ובא עליה לשם קדושין, שבביאה זו נעשית נשואה ומאכיל בה, ולי נראה שאין צורך לכל זה וכו' וה"ק כל בעילה מעולה שקונה בבעל וראויה להאכיל בה אף ביבם מאכיל בה. רשב"א ועיי"ש עוד] **יבם מאכיל בה, וכל ביאה שאין הבעל מאכיל בה** [ביאה גרושה], **אין היבם מאכיל בה,**

אבני חן על מסכת יבמות

[ומאכלן]

אהערה] וצ'רן דהוא זונה [פ' דבמו שביבמה קני הערהא בן הוא באחת מכל הערות],

הערהא דמאן # [לא הבנתי הלשון, שמשמע כאילו יש שני ברירות, הלא המדובר הוא בהערהא דעריות ?] אילימא דעריות למימרא דעריות ילפי' מיבמה, אדרבה יבמה ילפינן מעריות דעיקר הערהא בעריות כתיב והיכי מדמה לה ממני ליבמה כאילו מיבמה גמר לה,

אלא מאי וכן אשלא כדרכה דעריות דקמני גבי יבמה, ולא חילק בין ביאה לביאה דהיינו בין כדרכה לשלא כדרכה, ועלה מני וכן הבא על אחת מכל העריות פסלה לכהונה משום זונה, ולעולם צ'רן, וְגַם צ'אה ביאה מיבמה דרבינן צה ולקמה שלא כדרכה,

[ובמקשה] אדרבה עיקר משכבי אשה בעריות כתיב? אלא מאי וכן אשלא כדרכה דחייבי לאוין אלמנה לכ"ג גרושה וחלוה לכהן הדינן דלא כמי צה משכבי אשה, אבל משום הערהא לא איצטריך למימניה דהא רבינן לעיל הערהא דחייבי לאוין מקימה קימה דעריות,

אמר רבא אשת כהן שנאנסה, בעלה [אם בא עליה אחר כן] לוקה עליה משום זונה דכתיב זונה לא יקחו (ויקרא כא) וסמך זונה היינו מנאפס תחת בעלה שטעמה מאחר בעלה לזרים, וזו אע"ג דנאנסה גבי כהן לא פליג רמנאן בין אונס בין רצון, כדגמרי' מוהיא לא נתפשה, דהיא מיעוטא משמע היא אשת ישראל הוא דיש חילוק בין נתפשה ללא נתפשה אבל אשת כהן אין חילוק,

[ובמקשה] משום זונה אין משום טומאה לא צממיה הא אמרי' צפ"ק (דף יא) הא מה אני מקיים אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנבעלה דכתיב לא יוכל בעלה (דברים כד) ? [ומתרינן] אימא אף משום זונה,

מתיב רבי זירא במדבר ה והוא לא נתפשה אסורה הא נתפשה [נאנסה] מותרת, ויש לך אחרת שאע"פ שנתפשה אסורה ואי זו זו אשת כהן, ולא הבא מכלל עשה עשה [ואיך אמר רבא שבעלה לוקה עליה משום זונה]?

אמר רבה הכל היו בכלל זונה כל הנבעלות תחת בעליהן בין צאונם בין צ'רן בכלל זונה לא יקחו הן, שהרי כולן נבעלו בעילת זנות כשפרט לך הכתוב גבי אשת ישראל והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת והוא לך הכתוב אשת ישראל אנוסה מן הכלל מכלל דאשת כהן דרביימא קיימא אבל אשת כהן דרביימא קיימא,

ואיכא דאמרי אמר רבה אשת כהן שנאנסה בעלה לוקה עליה משום טומאה אחרי אשר הוטמאה [דכתיב במדבר גירושתי] לרבות סוטה שנבעלה [פסוק זה מירי' כשנבעלה ברצון, אבל באשת כהן יש רבוי גם באונס] משום טומאה אין משום זונה לא [שהכהן אינו עובר על אשה זונה וחללה לא יקחו], אלמא באונס לא קרינא ביה זונה [דלשון זונה משמע מוידר],

ולא גזרינן נשואי חרש אמו קדושי חרש דלאו צר קנין הוא, ורבינן דאסרי גזרי נשואי חרש דהוי בן דעת צעמ קידושין, אטו היכא דקדשה כשהוא חרש דקנינו לאו קנין,

א"ל אביי אי הכי [דר' נתן סבר שאוכלת גם בלא בן] גולד לה בן למה לי צ'א בן נמי אכלה לרבי נתן? [ומתרינן דאח"כ בן הוא, אלא מוקי לה בגולד בן] משום רבנן לאשמועינן היכא דגולד לה בן מודו,

ולפלוג רבי נתן עלייהו ברישא [דמתני', דתני ולא הפיק לכונסה עד שנתחרש אינה אוכלת, שם הול"ל דמשעת נישואין בלאו ודא אוכלת]?

[ומתרינן] שביק להו לרבנן עד דמסיימי מילתייהו והדר פליג עלייהו ואוכלת דקאמר רבי נתן, אכולה מילתא קאי בין אסיפא דמת הבן, בין ארישא קודם שגולד לה בן דקאמרי רבנן אינה אוכלת,

אי הכי דרבי נתן ארישא נמי פליג ומנטר הוא דנטר לרבנן עד סיומא ליתני מת הבן אינה אוכלת רבי נתן אומר אוכלת דמיהוי כולה מילתא דרבנן כחדא, והדר ליפלוג רבי נתן אכולה, אבל השתא ליכא למימר דנטר להו אסיומא [אלא משמע דלא פליג ר' נתן על כל המשנה] וצממ הבן לחודא פליג קשיא:

שנינו במשנתנו וכן הבא על אחת מכל העריות: אמר רב עמרם הא מלתא אמר לן רב ששת

דף נ"ו ע"ב

[ידיעות:

אבל ר"ת א"ב א"ם א"חיו א'חותו א'שתו ב'נו ב'תו, הלמ"ד ר"ל על כל אחד ואחד מאלו צריך להתאבל ל' יום עליהם. ראיתי],

ואנהרינהו לעיניי # [מצאתי לשון זה עוד שני פעמים במסכת זו לעיל ל"ה ע"א ולקמן ג"ח ע"א, ובכל הג' מקומות המדובר על רב ששת, ואולי נקט לשון זה מפני שהיה רב ששת סגי נהור], ממתניתין ממשנמנו הציא ראי' לדבריו והאיר עינינו צה, אשת ישראל שנאנסה אע"פ שמוותרת לבעלה דכתיב (צמדכר ה) והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת פסולה לכהונה אם מת בעלה לא תנשא לכהן,

ותנא תונא תנא דידן כמו אנוסה אנוסה וכן הבא על אחת מכל העריות האמורות בתורה או פסולות, מאי וכן? מאי לאו לא שנא בשוגג ולא שנא במזיד ולא שנא באונס ולא שנא ברצון וקתני פסלה [זה הראיה שהביא רב ששת ממשנתנו],

לא מאי וכן לאו אלוהם ואשוגג דלעיל קאי, וקתני הבא על אחת מכל העריות פסלה לכהונה ואשת איש בכלל עריות היא [אלא וכן קאי] אהערהא [לא

אבני חן על מסכת יבמות

כהן היא כשרה לתרומה:

גמ': תניא אמר ר"מ [ת"ק של המשנה שאוסר לארוסה בעבירה לאכול בתרומה אם היא בת כהן, או לפי ל"א גם לבת ישראל שהוא מאורסת לכהן והגיע הזמן, היא אסורה לאכול בתרומה] ק"ו,

ומה קדושי רשות כגון ישראל שקדש צה כהן שאין קידושה עבירה אין מאכילין כלומר אין מניחין אותן לאכול [כדמק. ד"ס] לקמן האירוסין פוסלין צפ' אלמנה לכה"ג (דף סו), [ללשון ראשון אין מאכילין קאי על ישראל שקדש בת כהן, ולל"א קאי על ישראל שקדש בת ישראל], קדושי עבירה לא כ"ש,

אמרו לו [ר"א ור"ש] **לא אם אמרת בקידושי רשות שכן אין לו להאכיל במקום אחר** [ישראל אינו מאכיל תרומה לבת כהן, וכ"ש לבת ישראל],

תאמר בקדושי עבירה [דמירי בכהן הדיוט וכהן גדול] **שכן יש לו להאכיל במקום אחר** לכהן זה להאכיל במקום אחר, כדמירי לו [אשה כשירה], כך שמעתי,

ולצי מגמגם חדא דאין זה [לשון "אין מאכילין"] לשון הש"ס והכי אצטריך ליה למימר ומה קדושי רשות פוסלין כו' [שישראל שקדש בת כהן פוסלה מן התרומה],

ועוד מדקאמר ר' אשעיה פלוג דכא כהן שקדש צה ישראל צאנו למחלוקת ר"מ ור"א ולא קמי פלוג דכא כהן שקדש צה כהן, ש"מ דפלוגמא דמתני' לא צצת כהן למוהי היא, דא"כ היכי מצי רבי אשעיה למימר לרבי אליעזר ור' שמעון קבלה, אימר דאמר ר' אלעזר ור"ש צצת כהן צצת ישראל מי אמרי,

לשון אחר:

[מתני': אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט מן האירוסין לא יאכלו בתרומה צין צצת כהן, צין צצת ישראל קמיירי, צצת כהן כדפרישית [שאינה אוכלת עוד מבית אביה], צצת ישראל ואליצא דמשנה ראשונה [דלמירינן. פ' צצת צצות (דף נו) הגיע זמן ולא יסאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה, וקאמר ר' מאיר אלמנה לכ"ג אע"פ דקדושי קדושין וקנין כספו היא, לא תאכל בתרומה כשאר הארוסות לכהן שאוכלות מן התורה, מ"ט דמשמרת לציאת עבירה [היא. פ']]

רבי אלעזר ורבי שמעון מבשירין [בבת ישראל שנארכה לכהן] דהא קנין כספו היא, ואי משום חללה הרי כל זמן שלא צא עליה לא נתחללה בתארמלו או נתגרשו מן הנשואין פסולות מן האירוסין [פ' אלמנה ארוסה לכה"ג ומת הכ"ג ונתאלמנו עוד פעם] בשרות לישא לכהנים אם נתאלמנו:

גמ': תניא אמר ר"מ ק"ו ומה קדושי רשות ישראל שקדש צה ישראל אין מאכילה בתרומה אין מאכילין קדושי עבירה כגון אלו [אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט] לא כ"ש,

אמרו לו לא אם אמרת בקידושי רשות ישראל שקדש צה ישראל אין מאכילה

מתיב רבי זירא והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת, ויש לך אחרת שאף על פי שנתפשה אסורה [שאף אם נאנסה היא אסורה] ואיזו זו אשת כהן ולאו הבא מכלל עשה עשה [וקשה על רבה דאמר שבעלה לוקה]?

אמר רבא הכל היו בכלל דברים כד אחרי אשר הוטמאה, כשפרט לך הכתוב גבי אשת ישראל והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת מכלל ראשת כהן כדקיימא קיימא [ולכן לוקה אם בא עליה, גם אם היא טמאה משום אונס]:

מתני': אלמנה לכהן גדול, גרושה [אסורה לכהן מדאורייתא] **וחלוצה** [אסורה לכהן מדרבנן] **לכהן הדיוט, מן האירוסין לא יאכלו בתרומה** משעה שנתקדשו לאלו קדושי עבירה נפקלה מלאכול בתרומה דצי נשא חס צה כהן היא,

[הטעם שכה"ג אסור באלמנה יש בפרושי ר' חיים פלמיאל ח"ל בעבור שביום הכיפורים כהן גדול נכנס לפני ולפנים ומזכיר שם המפורש, ושמה היה בישראל שום אשה יפה, והיה הכ"ג מחשב רעה על בעלה שימות בשעת הזכרה כדי שישאנה, לכך אסר כ"ג באלמנה],

[הטעם שכהן אסור בוונה כתב החינוך במצוה רס"ו לפי שהכהנים נבחרו לעבד עבודת השם תמיד, ראוי ומחויב להיותם קדושים ונקיים יותר מכל שאר העם בכל עניניהם, אף כי [מכל שכן] בענין חווגו שהוא דבר עקרי באדם וקצת מחשבות האדם על בת זוגו תמיד, לכן נתייב שלא לשא חוונה שמונה רע וזמר, פן תסירנו ותמנו ברב לקחה מדרבו הטובה וכונתו הרצויה, גם היא בשת ופגם אל כל הקרב אליה שכל העם מרננים אחריה בטמאתה אשר בשוליה],

[והטעם שכ"ג צריך לישא נערה בתולה כתב החינוך במצוה רע"ב ח"ל לפי שהעיקר הטוב שבאדם הוא שיהיה לו מחשבת טהרה ונקיות, כי אחרי המחשבות ימשך מעשה הגופות, על כן ראוי לו למשרת הגדול להדבק באשה שלא קבעה מחשבתה באיש אחר וזלתי בו שהוא קדש קדשים, ומתוך כך יהיה הזרע אשר יתן לו השם ממנה טהור ונקי ראוי לעבד בקדשה, ושמה תאמר ומי יודע אם גם [אולי] הבתולה קבעה מחשבתה באיש וזלתי בו ונתנה עיניה באחר? התשובה בזה שכל זמן שלא יצאה מחשבתה מן הכח אל הפועל אינה נפסלת, אבל כל זמן שנבעלה נפסלה,

ואף על פי שאמרו רבותינו ז"ל דמשתבגר אסורה עליו? הענין הוא דמכיון שהיא גדולה כל כך יצר מחשבת לבה רק רע, ואולי קבעה מחשבתה באדם אחר, ומחשבתה הרעה מכיון שהיא גדולה נחשבת לה כמעשה],

רבי אלעזר ורבי שמעון מבשירין עד שצדעל לו ומעשה חללה [ואז הם מודים שהיא אסורה לאכול בתרומה] כדכתיב לא יחלל שני חלולין אחד לה ואחד לזרעה,

נתארמלו או נתגרשו מן הכהנים הללו מן הנשואין, פסולות דשייה חללה צצתו מן האירוסין בשרות דאפילו ר"מ לא פסיל מן האירוסין אלא צצתו דמשמרת לציאת פסולה, אכל ממנו לא, וגבי גרושה חס צה

אבני חן על מסכת יבמות

הכנענים [שאשתו נפסלת ע"י ביאתו, אבל עבדיו ושפחותיו אוכלים כיון שהם קנין כספו],

אביי [דמתרין בלא ידעה] **לא אמר כרבא** [דהואיל ומאכיל בעבדיו וכו']
קנין דאישות מקנין דאישות ילפינן, ולא ילפינן קנין דאישות מקנין דעבדים, ורבא לא אמר כאביי שאני התם [דלכך אוכלת פצוע דכא] **שכבר אכלה כשהוא זריא** [ראה לעיל ע"א מה שכתבתי בספר שכבר אכלה],

ואביי שכבר אכלה לא אמרינן, דאי לא תימא הכי בת ישראל שניסת לכהן ומית תיכול שכבר אכלה,

ורבא התם פקע קניניה הכא לא פקע קניניה,

גופא בעא מיניה רבי יוחנן מרבי אושעיא פצוע דכא כהן שנשא בת גרים מהו שיאכילנה בתרומה? אישתיק ולא אמר ליה ולא מירי,

לסוף אתא גברא רבה אחרינא ובעא מיניה מילתא [אחריתא] ופשט ליה, ומנו ריש לקיש,

א"ל רבי יהודה נשיאה לר' אושעיא אמו ר' יוחנן לאו גברא רבה הוא? אמר ליה דקבעי מינאי מילתא דלית לה פתרי שאין יודע לפרשה,

למאן אי לרבי יהודה הש"ס הוא דקא בעי לה ומפרש ואזיל עד סיפא ופשט, **אכל ר' אושעיא לא פשט זה מידי כדאמרן לעיל הא בעא מיניה כו',** ואם דמפרשי דלית ליה פתרי אינה נריכה לפרש דלמאן קבעי לה אי לר' יהודה כו' ושנוס הוא מפני שני דברים, חדא דאמרן לעיל ולא פשט ליה, ואם כן דרבי אושעיא קאמר לה לכולה מילתא הא פשטה במסקנא, ועוד דקנסיב ואזיל לפרושי דלא נריכה ליה למיבעיא לן, וקא נסיב כסיפא מא שמוע אלמא נריכה רבה,

בין בקדושתיה קאי לקמן בפרק הערל (דף עו) מיבעיא לן כהן פצוע דכא מהו בגיורת, בקדושתיה קאי ואסור כו' [בעו מיניה מרב ששת פצוע דכא כהן, מהו בגיורת ומשוחזרת? בקדושתיה קאי ואסיר, או דלמא לאו בקדושתיה קאי ושרי?], והכא בין בקדושתיה קאי כהן הנעשה פצוע דכא, [ומפרש] בין בקדושת כהן קאי ואסור ככל האסורות לכהונה **בין לאו בקדושתיה קאי ואינו מוזהר מלישא אשה פגומה לא אכלה** [אשתו גיורת אסורה לאכול בתרומה],

אי בקדושתיה קאי לא אכלה, דהא אמר מר בת גר זכר בבת חלל זכר וצ"ח חלל פסולה לכהונה בפרק עשרה יוסקין, וכיון דבקדושתיה קאי לא אכלה דאמרין הרי זו פסולה לו ועשה חללה כצ"ח,

אי לאו בקדושתיה קאי ואינה אסורה לו משום קדושת כהן אפי' הכי **לא אכלה** שאסורה לו משום פצוע דכא, דהא אמרינן קהל גרים איקרי קהל [ופצוע דכא אסור לבא בקהל] פלוגמא דר' יהודה ור' יוסי בפרק עשרה

בתרומה שכן אין לו להאכיל במקום אחר תאמר בקדושי עבירה שכן יש לו להאכיל במקום אחר אפילו נשאת, תאמר בקדושי עבירה שיש לו [להאכילה. פ'] [נראה לו],

	לשון ראשון	לשון אחר
מן האידוסין לא יאכלו	בת כהן לפסולין ישראל לפסולין	בת כהן או בת ישראל לפסולין
ר"א ור"ש מבשרין	עד שתבעול ותעשה חללה	גם בת ישראל תאכל דקנין כספו הוא
קדושי רשות	ישראל שקידש את כהן	ישראל שקידש בת ישראל

א"ר אלעזר א"ר אושעיא פצוע דכא כהן שקדש בת ישראל [דכתיב לא יבא פצוע דכא וכו' שפכה בקהל ה'. דברים כ"ג ב'] משתמרת [ומנפה. פ'] לציאה פסולה דאורייתא היא **באנו למחלוקת ר"מ ורבי אלעזר ור"ש,**

לר"מ דאמר משתמרת לביאה פסולה דאורייתא לא אכלה **הא נמי לא אכלה, לר' אלעזר ור' שמעון דאמרי משתמרת לביאה פסולה דאורייתא אכלה,**

דף נ"ז ע"א

הא נמי אכלה דקנין כספו היא ואוכלת דבר תורה ועד דבעיל לה דשוייה חללה אכלה,

ממאי דלמא עד כאן לא קאמרי רבי אלעזר ורבי שמעון התם [באלמנה המאורסת לכה"ג וכו'] **אלא דיש לו להאכיל במקום אחר** [כה"ג זה יכול להאכיל לאשה כשרה], **אבל הכא** [בפצוע דכא] **דאין לו להאכיל במקום אחר שאין לה אשה שמתרת לו לא,**

וכי תימא [לעולם סברי ר"א ור"ש גם בפצוע דכא הדין כמו בכה"ג ואין לחלק ביניהם דהא] **הכא נמי יש לו להאכיל בבת גרים** דקסדר קהל גרים לא אקרי קהל, ואין בכלל לא יבא פצוע דכא ונשאת בהיתר ומאכילה בתרומה **והא מיבעיא בעי לה רבי יוחנן מרבי אושעיא** לקמן בשמעתין **ולא פשיט ליה** אי מאכילה בתרומה או לא [ור' אושעיא הוא בעל המאמר כאן],

[ומתריץ] **איתמר** לשנויי קושין אחא [שאין חילוק בין אלמנה לכה"ג לפצוע דכא] **אביי אמר הואיל ומאכיל(ת. ד"ס)** בלא ידעה היה נשוי כהן אשה ואוכלת בתרומה ונעשה פצוע דכא וצ"ח עליה לא תאכל בתרומה דשוייה חללה דנבעלה לפסול לה, ואם לא ידעה משנעשה פצוע דכא הרי זו אוכלת, משנה היא צ"ח הערל [לקמן ע] אלמא מצינו פצוע דכא כהן מאכיל במקום אחר הלכך בקדושי עבירה נמי מאכיל כל זמן שלא עשה חללה,

רבא אמר הואיל ומאכיל(ה. ד"ס) **בעבדיו ושפחותיו**

אבני חן על מסכת יבמות

יוחסין,

דף נ"ז ע"ב

[חופה:]

אפילו אם קדשה בביאה אסור לו לבא עליה ביאה שניה בבית אביה עד שיביא אותה לתוך ביתו וייתחד עמה ויפרישנה לו, ויחוד זה הוא הנקרא נישואין בכל מקום וכו' הגה וי"א דחופה אינו יחוד אלא כל שהביאה החתן לביתו לשם נישואין [כ"כ הר"ן ריש בתובות] וי"א שהחופה היא שפורסין סודר על ראשה בשעת הברכה [וראה בנ"ב שבאמת אין זה קנין אבל אפ"ה עושים כן # וזה שאנו עושין באדעק"ן], וי"א והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסין יריעה פרוסה על גבי כלונסות ומכניסין תחתיה החתן והכלה ברכים וקדשה שם ומברכין שם ברכת ארוסין ונישואין ואח"כ מוליכים אותה לביתם ואוכלין ביחד במקום צנוע וזה החופה הנוהגת עכשיו. אבה"ע סימן נ"ה סעיף א' [יש שקורין לה סימן נ"ד]],

יש חופה לפסולות כה"ג שהכניס אלמנה צמ כהן לחופה ולא צא עליה ומעיקרל נמי לא קדשה אפילו הכי פסלה מתרומה דצי נשא דחופה ככניסת צעילה דמיא, ושמואל אמר אין חופה לפסולות,

אמר שמואל ומודה לי אבא משום דקשי מנייה קרי ליה אצא כמו לשון נשיא ורבי בתינוקת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד הואיל ואין לה ביאה אין ציאתה פוסלתה מתרומת אביה אין לה חופה אין חופתה פוסלתה,

[לא כמו שפירש בקונטרס לשון חשיבות אלא כך היה שמו של רב בדפירש בערוך בערך אבא, כדאמרינן בברכות (דף מז.) אילו מייתו ארדליא וגוליא לאבא, ורב כהנא דאמר (שם דף סב.) דמי פומיה דאבא כדלא טעים תבשילא, ובראשית הגז (חולין קלז:) נמי אמר מאן ריש סידרא בבבלי אמר ליה אבא אריבא,

וקצת קשיא על רב כהנא שהיה תלמידו של רב היאך היה קורא לרב בשמו, ובחלק (סנהדרין ק.) אמר מפני מה נענש גזוי מפני שקרא רבו בשמו? ושמו משום דרב כהנא תלמיד חבר דרב הוה כדאמרינן בפרק אחד דיני ממונות (שם לו:) כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוה צריכי ולסבריה דרב לא הוה צריכי, ובסוף בבא קמא (דף קיז:) נמי אמר דשייליה רבי יוחנן כל ספקי דהוה ליה. תוס'],

אמר רבא אף אנן נמי תנינא דאין ציאתה פוסלתה, וכיון דאין ציאתה פוסלתה כ"ש דאין חופתה פוסלתה, דהא חשיבות חופה אינה אלא משום שהיא קרובה לציאה, והיא לא ציאה לא חשיבה כל שכן חופה בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה ואם בא עליה יבם קנאה וחייבין עליה משום אשת איש ומטמאה את בועלה למזמא משכב תחתון כעליון אם נדה היא לטמא בועלה משכב תחתון כעליון במסכת נדה מפרש לה שהיא תחתון של בועל נדה כעליון של צמ שמתמא אוכלין ומשקין ואין מטמא אדם וכלים כמתמא של נדה עצמה שהוא קרוי מדרכ ואז הטומאה נשאת לכהן אוכלת בתרומה בא עליה אחד מכל הפסולין כגון חלל נתין וממזר או אלמנה לכהן גדול פסלה מתרומת בית אביה,

בת שלש שנים ויום אחד הוא דמפסלה בביאה מפסלה

ואי לר' יוסי בין בקדושתיה קאי בין לאו בקדושתיה קאי אכלה, בקדושתיה קאי אכלה דהא אמר אף גר שנשא גיורת בתו כשרה לכהונה,

אי לאו בקדושתיה קאי אכלה דהא אמר קהל גרים לא איקרי קהל?

אלא אליבא דהאי תנא [קמיבעיא ליה. רש"י] לר' יוחנן וכגון דאמנה מישראל דתנן רבי אליעזר בן יעקב אומר אשה בת גרים לא תנשא לכהונה עד שתהא אמה מישראל,

והכי קמיבעיא ליה כשרות מיתוספא בה [כשניסת לכהן] ואכלה ורואיה לכהונה, ולאו קדושה [מיתוספא צה. פ'] לאקרוי קהל ומותרת לפטוע דכא, ואוכלת ממנה נפשך דאי נמי בקדושתיה קאי הרי זו מותרת לו, ומשום פטוע דכא לא מיתסר צה דהא לא איקרי קהל,

או דלמא קדושה מיתוספא בה ולא אכלה או דלמא קדושה נמי איתוספא צה וקהל איקרי ואסורה לפטוע דכא ולא אכלה,

לישנא אחרינא מפי המורה צמ גר וגירות קמיבעיא ליה אליבא דרשב"י מאי כשרות איתוספא צה דאמנה מישראל לאקרוי קהל, אצל צמ גר וגירות לאו קהל היא ואכלה שמותרת לפטוע דכא והאי לאו בקדושה קאי דמיתסר עליה משום כהונה,

או דלמא קדושה איתוספא צה לישנא לכהונה והך דאין אמה מישראל נהי דקדושה לית צה כשרות מיהא אית צה וצכלל קהל היא ואסורה לפטוע דכא ולא אכלה ולשון ראשון נראה עיקר

תא שמע כי אתא רבי אחא בר חיננא מדרומא [עיקר התורה היה בימיהם בגליל, אבל גם ביהודה שקראו לה "דרום" ביחס לגליל, נשאר חכמים ששמרו על מסורות עתיקות. ראה שם] **אתא ואייתי מתניתא בידיה, מנין לפטוע דכא כהן שנשא בת גרים שמאכילה בתרומה, שנאמר ויקרא כב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו וגו' יאכל בו,**

למאן אילימא לרבי יהודה האמר בין בקדושתיה קאי בין לאו בקדושתיה קאי לא אכלה,

ואי לרבי יוסי ל"ל קרא לא אינטריך נפש יחירה כדאמר לעיל דממה נפשך אכלה האמר בין בקדושתיה קאי בין לאו בקדושתיה קאי אכלה, אלא לאו לרבי אליעזר בן יעקב, וש"מ כשרות איתוספא בה ואכלה ש"מ,

איתמר רב אמר

אבני חן על מסכת יבמות

יבמתו ונכסה היבם משקה אותה ומשציעה אף על סמירה שנסתרה צעודה שומרת יבם ומים בודקין אותה על שתייה דהא אי זנאי צעודה שומרת יבם אסורה עליו וכר' עקיבא מוקמינן לה צמסכת סוטה (דף יח) דאמר אין קידושין מופסין בחייבי לאוין דמשוי לה יבמה לשוק כלשת איש וכי היכי דלשת איש מיתסרסא אנגרא צונות שומרת יבם גמי מיתסרסא איצמה וכיון דמיתסרסא עליה צמ קינאי היא,

האי ארוסה היכי דמי, אילימא דקני לה כשהיא ארוסה קינא לה והתרה צה אל תסתרי עם איש פלוני וקא משקה לה כשהיא ארוסה, ארוסה בת משתאי היא, והא תנן ארוסה ושומרת יבם לא שוות דצעינן תחת אישך ולא נזילות כתובה אס קינא לה ונסתרה שהיא גרמה לאסור את עצמה עליו,

אלא דקני לה כשהיא ארוסה ואיסתתרה צאירוסיה ונשאה ומשקה לה וקמשקה לה כשהיא נשואה, [דהשתא לא מבעינן מתחת אישך, כיון דהשתא בשעת השקאה היא תחת בעלה, וא"ת ומגלן דקרא משמע שהסתירה היא כשהיא נשואה, דטובא תחת אישך כתיב, וי"ל דכי היכי דמרבח מאיש איש קינאי דאירוסין בריש ארוסה (סוטה כד. ושם) ה"נ נרבה סתירה. תוס'].

ו מי בדקי לה מי צדקי לה מ"א [כיון שהיא והתניא במדבר ה ונקח האיש מעון, בזמן שהאיש מנוקה מעון שלא צה עליה לאחר שנסתרה שהתירה אסרה עליו דכתיב (צמדצד ה) והיא נטמאה המים בודקין את אשתו, אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו?]

[ונקח 161 האיש 316 מעון 166 והאשה 317 ההוא 17 תשא 701 את 401 עונה 131 = 2210, בנימט' אם 41 אין 61 האיש 316 מנוקה 201 מעון 166 אין 61 המים 95 בודקים 162 את 401 אשתו 707 = 2211. יוסף דעת בשם ברכת פרץ נשא],

אלא דקני לה כשהיא ארוסה, ואיסתתרה ונכנסה לחופה ולא נבעלה ושמע מינה יש חופה לפסולות מדמשקה לה יש חופה לפסולות, וקרינן ציה תחת אישך דקני לה חופה, ואף על גב דלא חזיא לציאה דהא אסורה לו משנסתרה,

אמר רבא קודם סמירה ולעולם מתרמא היא ותסברא דהא מתרצתא היא, והא כי אתא רבי אחא בר חנינא מדרומא [ראה לשון זה לעיל ג"ז ע"א] אתא ואייתי מתניתא בידיה במדבר ה מבלעדי אישך מי שקדמה שכיבת בעל לבועל ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל?

אמר רמי בר חמא משכחת לה כגון שבא עליה ארוסה בבית אביה [הארוסה אסורה לבעלה מדבריי סופרים כל זמן שהיא בבית אביה והבא על ארוסתו בבית חמיו מכין אותו מכת מרדות. אבה"ע סימן ג"ה סעיף א', וכתב הרמ"א שם בשם הכל בו וי"א דאין להם לדור ביחד שלא יקיצו זה בזה, וכן היא גם במדרכי כתובות בתחלת המסכת],

בחופה, הא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד דלא מפסלה בביאה לא מפסלה גמי בחופה, שמע מינה,

אמר רמי בר חמא יש חופה לפסולות באנו למחלוקת רבי מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון

דף נ"ח ע"א

לרבי מאיר דאמר קדושין פסלי חופה צלא קידושין גמי פסלה חופה גמי פסלה, לר' אלעזר ור' שמעון דאמרי קדושין לא פסלי חופה גמי לא פסלה,

וממאי דלמא עד כאן לא קאמר ר"מ התם אלא בקדושין דקני לה, אבל חופה דלא קנה לה לא אינה קונה צלא כסף או שטר או קידושי ציאה דליתא צפ"ק דקדושין (דף ה),

א"נ עד כאן לא קאמרי רבי אלעזר ורבי שמעון התם אלא בקדושין דלא קריבי לביאה, אבל חופה דקריבא לביאה הכי גמי דפסלה,

אלא אי איכא למימר בפלוגתא דהני תנאי דתניא גישאון לכהן זו וזו ומאי זו זו כשרות ופסולות או שנכנסו לחופה ולא נבעלו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה נכנסו מכלל דנישאו גישאון ממש צצעילה צתמיה וכי ציאה צפסולה מי איכא למי"ד דלא פסלה מתרומה דצי נשא אלא פירושי קא מפרש גישאון כי"ד כגון שנכנסו לחופה ולא נבעלו אלא לאו כגון שנכנסו לחופה ולא נבעלו וקתני אוכלות משלו דחופה לא פסלה ואוכלות בתרומה,

רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר כל שביאתה מאכילתה חופתה מאכילתה וכל שאין ביאתה מאכילתה אין חופתה מאכילתה אס צמ ישראל היא ואליצא דמשנה אחרונה דתנן (כתובות דף נו) צ"ד של אחריהם אמרו אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה ואמר ר' ישמעאל חופה פסולה אינה מאכלת וה"ה ציאה מדמקיש חופה לציאה משמע דאס צמ כהן היא חופה פוסלתה כציאתה מומאי דלמא רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה כר' מאיר סבירא ליה דאמר קדושין לא אכלה,

[ומקשה] האי כל שאין ביאתה מאכילתה אין חופתה מאכילתה כל שאין ביאתה מאכילתה אין כספה מאכילתה מיבעי ליה דלמא אידי דאמר ת"ק חופה אמר איהו גמי חופה,

אמר רב עמרם הא מילתא אמר לן רב ששת ואנהרינהו לעיינין ממתניתין דמסכת סוטה יש חופה לפסולות, ותנא תוגא [ושנינו במתני' סוטה י"ח ע"א] אמון אמן תרי זמני לרצות כל הני שלא שמיטי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה כלומר ואס היתה

אבני חן על מסכת יבמות

[צריך ג' דברים כדי שתהיה האשה ראויה להשקאה:

(א) תחת אישך,

(ב) קדמה שכיבת הבעל לבעול,

(ג) שיהיה האיש מנוקה מעון].

יבם כשנא עליה, אלא הכא במאי עסקינן כגון דעבד בה מאמר ולשקדמה שכיבת בעל לא קפדינן דהא קדמה שכיבת בעל הראשון שהיא צאה מכחו, ומאמר קונה קנין גמור וקרינן זה מחמת אישך וב"ש היא דאמרי מאמר קונה קנין גמור],

שכיבת בעל (ראשון, ב)	נפלה לפני יבם,	עשה בה חיוב (א) מאמר, ולא בא עליה, (ג)	קניא לה	איסתתרא,	משקה לה

נתאספה	בא עליה (בעלה, ב)	קניא לה	איסתתרא	הבניסה (לחופה, א)	לא בא עליה, (ג)	משקה לה

אי הכי היינו ארוסה גמורה וארוסה הא מנא לה? ולמעמיך נשואה ובנוסה לאו חדא מילתא היא? אלא נשואה ידידה אשמו, שלא היטה יבמתו ובנוסה דחבריה אחיו, דזכיממו שייך לשון כניסה הכא נמי ארוסה ידידה ושומרת יבם דחבריה,

[נמצא שפיעתיה דרב ששת עומדת, ממה שמנה חברייתא ארוסה ומוקמי לה שהבניסה לחופה ולא בא עליה, הרי שיש חופה לפסולות],

רב פפא אמר האי תנא הוא דתניא אין מקנין לה לארוסה להשקותה כשהיא ארוסה אבל מקנין אותה להשקותה כשהיא נשואה לעולם לא מדוק מינה דיש חופה, והכא כגון דקניא לה כשהיא ארוסה, וגמא, וצא עליה והדר איסתתרה ומשקה לה על ידי אותו קניו [ולכן קורא אותה ארוסה כיון שהקניו היה בהיותה ארוסה] והאי מנא הוא כו' [דלית ליה שצריך שיהא האיש מנוקה מעון],

נתאספה	קניא לה	נשאה, (א)	בא עליה, (ב)	איסתתרא, ולא בא עליה אח"כ, (ג)	משקה לה

לישנא אחרינא - אמר רב פפא לעולם דקניא לה כשהיא ארוסה, ואסתתרה ומשקה לה כשהיא נשואה ([הג"ה]. פ') עד שלא נבעלה, ודקניא לה משקדמה שכיבת בעל לבעול (האי מנא עכ"ה וכו', ודקניא לה אין מנוקה מעון. פ', ראה תוס' וערוך לנר) האי מנא הוא דלית ליה הכ דרשא [דלא צריך שקדמה שכיבת הבעל לבעול] וזה הוא לשון מורי והוא נראה עיקר,

נתאספה	קניא לה	איסתתרא	נשאה, (א), נבעלה, (ג), *	ולא	משקה לה

* דלא צריך שקדמה שכיבת הבעל לבעול,

דלשינא קמא איכא למיפוך אם כן מאי לא שטיית ארוסה ואדרבה הא לא כשהיא ארוסה איסתתרה,

רב נחמן בר יצחק אמר על ידי גלגול ממתינן גדלא קניא ולא איסתתרה כשהיא ארוסה אלא קניא לה משנשאה ואסתתרה ומשקה לה ע"י קניו של עכשיו ומגלגל עליה שצוה כל ימים שהיתה מחמיו משנתארסה ונבדקה ומכאן לגלגול שצוה מן המורה,

שלח רב חנינא משמיה דרבי יוחנן העושה מאמר ביבמתו [ויש לו אח] אפילו הוא כהן והיא כהנת פסלה מן התרומה עד שיכנס,

[ומקשה] דכוותה גבי שומרת יבם שבא עליה יבם בבית חמיה לשם זנות חמיה צאלמנותה, והדר קניא לה ואסתתרה והבניסה לחופה ולא נבעלה ומשקה לה ומשכינה שלא שטיית בסמירה הראשונה,

דף נ"ח ע"ב

שומרת יבם קרית לה אשתו מעליא היא ! דהא אמר רב קנה לכל צדיקת שוגג ומזיד?

כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה,

נפלה ליבום	בא עליה יבם לשם זנות, (ב) *	קניא לה	איסתתרא	לא בא עליה, (ג)	משקה לה

* תירוץ של הגמ' הוא שתהיה נקראת ארוסה כיון שעדיין צריך לבא עליה לשם יבום, אבל כיון שקנה לדברים האמורים בפרשה תהיה נקראת תחת אישך,

מדיד הוא טעמא אלא לרב הא דמיימין יש חופה לפסולות לקיועה לרב מיימין לה דאמר לעיל יש חופה לפסולות ורב האמר לעיל קנה לכל ולדידה לא מיתרמא היא, הא אמר רב קנה לכל [ולפ"ו היא אשתו גמורה, וקשה למה קורא לזה ארוסה?]

הכא במאי עסקינן כגון דעבד בה מאמר ואח"כ צא עליה צנות צנית חמיה, וב"ש היא דאמרי מאמר קונה קנין גמור צפרק ד' אחין (לעיל דף כט) מאמר קונה קנין גמור ליעשות ארוסה גמורה, והפריח את זיקת היצוס, ומו לא מקניא ליה צדיקת מזיד אלא צמסרת חופה כשהיא צעלמא כדאמרין ד' אחין (שם דף כ"ט), ומשום הכי קרי לה שומרת יבם אפילו לאחר ציאה, דאי לז"ה לא אלס מאמר להפריח זיקת יצמין וליחול זיקת אירוסין וינשואין והיו קני לה צדיקת זנות לגמרי,

נפלה ליבום	עשה בה חיוב מאמר	בא עליה יבם לשם זנות, (ב)	קניא לה	איסתתרא,	הבניסה (לחופה, א) ולא בא עליה עור, (ג)	משקה לה

[לישנא אחרינא ועיקר דכוותה גבי שומרת יבם דקניא לה נמי צה הא לאו צת אשקוי היא, מוקמת לה נמי כגון שבא עליה יבם בבית חמיה דהא כשננסה לחופה ליכא לאוקומה דהא חופה צינמה לא שייכא שומרת יבם קרית לה, אשתו מעליא היא דהא אמר רב קנה לכל וכו' אלא לא מוקמה לשומרת

אבני חן על מסכת יבמות

דף נ"ט ע"א

מהו לכנסה משכנה או לא בתר נישואין אזלינן, או בתר אירוסין אזלינן ושריא ליה או בתר נישואין אזלינן וכיון דכגרה אסירא ליה?

א"ל תניתיה [במשנה לעיל נ"ו ע"ב] נתארמלו או נתגרשו [אלמנה לבח"ג וכוונתה] מן הנשואין פסולות [נעשו חללות], מן האירוסין כשרות אלמא בפסול כהונה בתר נישואין אזלינן, מדלא פסיל אלמנה שנתארסה לכ"ג ומת,

[ודוחה דבריו] אמר ליה לשווייה חללה לא קמיבעיא לי דביאה היא דמשווייה חללה, כי קמיבעיא לי ויקרא בא והוא אשה בבתוליה יקח [דכתיב בכה"ג], מאי קיחה דקדושין בעינן או קיחה דנישואין בעינן?

אמר ליה הא נמי תניתיה אירם את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנוס אלמא בתר אירוסין אזלינן,

[ודוחה דבריו] שאני התם דכתיב ויקרא בא יקח אשה כי אם גמולה מעמיו יקח אשה, והאי אשה קרא יתירא הוא, ומיניה מרבינן לקמן בפירקין (דף סא) דאם אירם אלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנוס,

[וישאל] הכא נמי [יכולים למילף נמי שאם אירם את הקטנה ובגרה] כתיב אשה,

[ומשיב] אחת ולא שתיים מירוצא הוא אחת יש נך לרבות ולא שמים [שקידש את האלמנה, וקידש את הקטנה],

[ע' מ"ש הרב המגיד פ"ז מוהל' איסורי ביאה הל"ב דמבאן הוציא הרמב"ם דבריו דכה"ג אסור בשתי נשים, והנה הראב"ד השיג עליו מקרא מפורש (ד"ה ב' כ"ד ג') וישא לו יהודיע נשים שתיים ע"ש וכו'. מוה"ק חיות],

ומה ראית? [ומתרץ דכיון שהרבי הוא מלשון "אשה"] הא אישתי גופה צוגת נשמה גופה מן אירוסין לנישואין [ונעשה שינוי בהאשה] והא לא אישתי גופה אלמנה לא נשמת [גופה אלא האיש נעשה כה"ג]:

מתני': כהן גדול לא ישא אלמנה, בין אלמנה מן האירוסין בין אלמנה מן הנישואין, ולא ישא את הבוגרת פלוגמיהו מפרש בגמ', ר' אלעזר ור' שמעון מכשירין בבוגרת, [ולא ישא את מוכת עין]:

גמ': תנו רבנן ויקרא בא אלמנה לא יקח, בין אלמנה מן האירוסין בין אלמנה מן הנישואין,

[וישאל] פשיטא אלמנה סתמא משמע? מהו דתימא לילף אלמנה אלמנה מתמר שזי אלמנה (בראשית לח) מה לחלן מן הנישואין אף

למאן אילימא לרבי מאיר, אימר דאמר רבי מאיר משתמרת לביאה פסולה לא אכלה שיש ציד אחיו לבא עליה וביאתו ביאה, וכי היכי דהיא משתמרת לביאתו כך היא משתמרת לביאת אחיו שהיא פסולה מדרבנן, דיש ביאה אחר מאמר כדתנן (לעיל דף ג) מאמר לזו ובעל לזו כו' וכן צ"י יצמין ויצמה אחת מדאורייתא ביאה שהיא פסולה דאורייתא כגון אלמנה לכהן גדול דרבנן מי אמר,

ואלא לרבי אלעזר ורבי שמעון, השתא משתמרת לביאה פסולה דאורייתא אכלה, דרבנן מיבעיא?

אלא כי אתא רבין אמר עשה בה מאמר ביבמתו דברי הכל בין לרבי יוחנן בין לרש לקיש אכלה בתרומה דבי נשא דהא אפילו לרבי מאיר לא פסיל אלא במשתמרת לביאה פסולה דאורייתא. יט' לזה היכס חס חלל,

יש לו אח חלל דברי הכל אינה אוכלת אפי' היא בת כהן ואע"ג דעבד בה מאמר כהן כשר אכתי משתמרת לביאה פסולה היא לביאה החלל דהוא פסולה דאורייתא ולא אכלה ואפי' לרבי אלעזר ורבי שמעון כי מכשרי באלמנה לכ"ג קמכשרי שיש לו להאכיל במקום אחר אבל משתמרת ליכס חלל דאין לו להאכיל דהא כהן חלל זר הוא פסל לה ולא אכלה,

לא נחלקו אלא שנתן לה גט כהן ליבמתו כהנת ואכתי לביאתו היא משתמרת וביאתה פסולה מדרבנן היא דגט מהני בה מדרבנן, רבי יוחנן אמר אוכלת ריש לקיש אמר אינה אוכלת,

רבי יוחנן אמר אוכלת, אפילו לרבי מאיר דאמר אינה אוכלת, הני מילי משתמרת לביאה פסולה דאורייתא, אבל דרבנן אכלה,

וריש לקיש אמר אינה אוכלת, אפילו לר"א ורבי שמעון דאמרי אוכלת הני מילי על ידי קידושין דיש לו להאכיל כי האי גוונא במקום אחר, הני מילי דיש לו להאכיל במקום אחר, אבל הכא [אכל על ידי גירושין] כיון דאין לו להאכיל במקום אחר דאין לו להאכיל על ידי גירושין במקום אחר לא,

וכי תימא [ואם תאמר] הכא נמי יש לו להאכילה להאכיל על ידי גירושין גמורים בחזרת דאם היה מגרשה לגמרי היתה חזרת לבית אביה ואוכלת בתרומה, חזרת פסקה מיניה וקרובה לבי נשא [בית האשה היינו משפחתה, ויש שפירשו בדרך דרש הבית שהאשה שוכחת, נשא מלשון שכתה. שט], אבל הא אגידא ביה:

שינוי במשנתנו **נתארמלו או נתגרשו וכו'**: בעא מיניה רבי חיאי בר יוסף משמואל כהן גדול שקדש את הקטנה ובגרה תחתיו צימי אירוסין, וכ"ג אסור בצוגרת כדאמרין צמתינן [לקמן ג"ט ע"א] ומנא דנקטת או צנערה.

אבני חן על מסכת יבמות

כאן מן הנישואין קמ"ל [שגם מן האירוסין אסור],

[בפניו הרף מביא שיש מאן דאמר שיכולים ללמוד גם מקודם מתן תורה],

ואימא הכי נמי [דאלמנה אינה אלא מן הנישואין]? **דומיא דגרשה** [וא"ת אדרבה גרשה דומיא דאלמנה דדוקא מן הנישואין? וי"ל דלחומרא מקשינן. תוס' עיי"ש עוד], ונגרשה פשיטא ליה דסתמא היא [בין מן האירוסין ובין מן הנישואין] דליה לך למילף דליפנין ג"ש דאלמנה **מה גרשה בין מן הנישואין בין מן האירוסין**, אף אלמנה בין מן האירוסין בין מן הנישואין:

[בתולים] = [hy'men] a membranous fold of tissue closing the external vaginal orifice, see wikipedia, Development of the hymen]

[ילדה] = משלש שנים עד שנים עשר שנה, נערה = בת שנים עשר שנים, בגרות = שנים עשר וחצי שנים],

[רמב"ם הלכות אישות פרק ב' הלכה ב', והבאת שתי שערות בזמן הזה נקרא סימן התחתון. ומאחר שתביא סימן התחתון תקרא נערה עד ששה חדשים גמורים, ומתחלת יום תשלום הששה חדשים ומעלה תקרא בוגרת, ואין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד, הלכה ג' הגיעה לשנים עשרה שנה ויום אחד ולא הביאה שתי שערות אע"פ שנראו בה סימני אילנות עדיין קמנה היא עד עשרים שנה, וכשתביא שתי שערות אפילו בשנת עשרים תהיה נערה ששה חדשים ואחר כך תקרא בוגרת].

שנינו במשנתנו ולא ישא את הבוגרת: תנו רבנן והוא אשה בבתוליה יקה פרט לבוגרת שכלו לה בתוליה [לאו דוקא כלו אלא כלומר נתמעטו קצת. תוס', לפני תקופת הבגרות קרום הבתולים הוא בולט וגדול יחסית, וככל שנערה מתבגרת מתמעט גודלו ביחס לנרתיק. שם, וז"ל הרמב"ם הלכות אישות פרק י"א הלכה י"ב ואם אמר מפני שלא מצאתי דוחק אלא פתח פתוח מצאתי, שואלין על שנותיה שמא בוגרת היא שרוב הבגרות אין להן דוחק שמרגישין בו הרבה שהרי גדלה ונתרפו איבריה וכלו בתוליה], דברי ר' מאיר, ר' אלעזר ור' שמעון מכשירין בבוגרת,

במאי קא מיפלגי רבי מאיר סבר בתולה אי הוה כמיז בתולה יקא אפילו מקצת בתולים משמע והוא משמרי בוגרת, השמא דכמיז בתוליה, עד דאיכא כל הבתולים מיתסרס בוגרת, [דרדשינן] בתוליה דמשמע דנעין כל בתוליה עד דאיכא כל הבתולים,

בבתוליה דיי"מ יתירא דמשמע הכי למדרש דמקום בתוליה דהיינו כדרכה, אם נבעלה נפסקה לכו"ג, אבל נבעלה שלא כדרכה לא,

דלמיסר בעולה שלא כדרכה ליכא למימר מהאי קרא, ולמידרש עד שיהו כל בתוליה קיימין ואפילו שלא כדרכה כדדשינן ליה אליבא דרבי אלעזר,

כיון דבתולה ממעט בוגרת [שאינה כשרה לכה"ג] כ"ש בעולה שלא כדרכה, הלכך [על ברחק] כי אמא קרא למישרי אמא וכדדשינן בכדרכה אין שלא כדרכה לא,

[הגם דלא שייך בתולים בשלא כדרכה, אפ"ה אם מעולם לא בא עליה אדם בשלא כדרכה קורא לה "בתולה" בשלא כדרכה],

ורבי אלעזר ורבי שמעון סברי אי הוה כמיז בתולה, בתולה שלימה משמע ומיתסרס בוגרת בתוליה השמא דכמיז בתוליה ואפי' מקצת בתולים אפילו מקצת בתולים משמע לרבות בוגרת, בבתוליה ד' יתירא משמע שמא דבתוליה שלא אצדה מהס כלום על ידי בעילה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, וכיון דליתרנאי בוגרת להיתירא ליטעריך למיסר בעולה שלא כדרכה עד שיהיו כל בתוליה קיימין בין בכדרכה בין שלא כדרכה, אי [הרשב"א הקשה באיזה אופן אסרה תורה לכה"ג בעולה שלא כדרכה, אי דנבעלה לאיש תיפוק ליה לר' אלעזר משום זונה, ואפילו לכהן הדיוט נמי אסורה, ואי לכהמה אי הוי ביאה הרי היא זונה, ואי בממאנת קידושי קמנה דרבנן עיי"ש, שהניחה בצ"ע],

ר' מאיר	ר' אלעזר ור' שמעון	
בתולה	אפי' מקצת בתולים והוי משתרי בוגרות	בתולה שלימה ומיתסר בוגרות
בתוליה	עד דאיכא כל הבתולים ומיתסר בוגרות	לרבות בוגרות
בבתוליה	רק בבעילה כדרכה אבל לא כדרכה לא	עד שיהיו כל בתוליה קיימין בין בכדרכה בין שלא כדרכה

[ענין חדש] **אמר רב יהודה אמר רב נבעלה שלא כדרכה פסולה לכהונה** לכו"ג שמלווה על הצמולה, אצל להדיט [לכהן הדיוט] אפילו כדרכה כשרה ואין זונה אלא הנבעלת לאסור לה,

מתיב רבא דברים כב דמאנס נערה צמולה כמיז ולו תהיה לאשה, באשה הראויה לו, פרט לאלמנה מן האירוסין [שהקנס דלו תהיה לאשה הוא רק בנערה בתולה] **לכהן גדול** זה המאנס כ"ג הוא, או גרושה וחלוצה גרושה או חלוצה מן האירוסין היא **לכהן הדיוט** אם כהן הדיוט הוא,

היכי דמי הך ביאת אונס שצא עליה כהן גדול זה אלימא בכדרכה מאי איריא משום אלמנה תיפוק ליה משום דהויא לה בעולה ומניא לקמן אטות עמנו ומפוטם עמנו לא ישא,

[פי' דמודקאמר רב נבעלה שלא כדרכה פסולה לכהונה, משמע דאין פסולה אלא משום שהיא בעולה בלבד, ולכהן גדול דוקא, דאי לא, הוה ליה לפרושי נבעלה שלא כדרכה עשאה זונה ופסולה לכהונה. רשב"א],

אלא לאו שלא כדרכה ומשום אלמנה אין [והחסרון הוא רק משום אלמנה], **משום בעולה לא** [הרי שעל ידי לא כדרכה אינה בעולה ואינה נפסלת]?

דף נ"ט ע"ב

הא מני [הא ברייתא דולו תהיה לאשה] **ר' מאיר היא** דאמר בתולה עד שיהו כל בתוליה קיימין פרט לבוגרת, ואייתר ליה דבתוליה למעוטי בעולה שלא כדרכה דשריא,

אבני חן על מסכת יבמות

בחוקנו על הגליון פי' מלשון רביא דהיינו ילד] אחת בהיתלו שם מקום [ראה שט' שאנשי העיר או רובם היו כהנים] שהיתה מכבדת את הבית ורבעה כלב כופרי כלבים גדולים שגדין בהן חיות מאחריה שלא כדרכה, דלי כדרכה לא גרעה ממוכט עץ,

[בפניני הדרך מביא מבית הלוי שהגם שאין הכלב טבעו לבעול בתולה, יש לבני אדם שהם מורגלים במעשים רעים השפעה על הכלב שגם הוא יעשה מעשים כאלו],

והכשירה רבי לכהונה, אמר שמואל ולכהן גדול,

[ושואל] בימי רבי לאחר מורכב הציט היה כמה דורות שהוא סוף המנאים וצימי רבן יוחנן בן זכאי מרצ הציט דמנן (ר"ה דף כט) משמחצ ציט המקדש המקדש רבן יוחנן בן זכאי וכו' כהן גדול מי הוה?

דור ראשון: ר' יוחנן בן זכאי 40-80

דור שני: רבן גמליאל דיבנה 80-110

דור שלישי: רבי עקיבא 110-135

דור רביעי: רבן שמעון בן גמליאל 135-170

דור חמישי: רבי 170-200

אלא ראוייה לכהן גדול,

א"ל רבא מפרקין [שם מקום] לרב אשי מנא הא מילתא דאמור רבנן אין זנות לכהונה?

דכתיב דברים כג לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב [בפניני הדרך הטעם שהכלב הוא עו שבחיות, ועו פנים לגיהנום], ותנן [בתמורה ל' ע"א] אתנן כלב שאם אמר אדם לוונה הילך טלה זה והצעלי כלבי ומחיר זונה שהחליף זונה נטלה מותרין למזנא (משום) שנאמר דברים כג גם שניהם שנים ולא ארבעה ומדשירי אתנן כלב אלמלא לאו זנות הוא [ראה תוס'],

ת"ר אנוסת עצמו ומפותת עצמו לא ישא כהן גדול דכתיב צמולה יקח (ויקרא כה) בשעת ליקומין מהיה צמולה, ואם נשא נשוי, [וכאן הולד כשר לבו"ע, ולפי המסקנא גם אינו צריך לגרשה, שהרי סופה להיות בעולה תחתיו],

אנוסת חבירו ומפותת חבירו לא ישא, ואם נשא [חייב לגרשה] ר' אליעזר בן יעקב אומר הולד חלל [אף שהיא חייבי עשה, בגמ' מפרש לקמן], וחכמים אומרים הולד כשר:

שנינו בברייתא [אנוסת עצמו ומפותת עצמו לא ישא] אם נשא נשוי: אמר רב הונא אמר רב [ומוציאה. ד"ס, וכן הוא ברש"י לקמן] בגמ' [ולסוף נשאר הגמ' בקשיא על דברי רב אלו],

[ומקשה] ואלא הא דקתני אם נשא נשוי [למאי הילכתא. ד"ס] [אם צריך לגרשה, לענין מה אומר שאם נשא נשוי], [מאי מהני נשואין דליהני

ורב דאמר פסולה [דנבעלה שלא כדרכה פסולה לכהונה] כר' אלעזר [ור"ש] דאמר לעיל צמולה מקצת צמולים לרצוי צוגרת ואמא צמולה למעוטי צמולה שלא כדרכה דלעיל,

א' [דברי רב דנבעלה שלא כדרכה פסולה לכה"ג משום דהוי בעולה] כרבי אלעזר, מאי איריא משום בעולה, תיפוק ליה דהויא לה זונה ואפי' לכהן הדיוט אסורה דהא א"ר אלעזר פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה לקמן בפירקין (דף סא) [ראה תו"י]?

[אלא] אמר רב יוסף [נוקי לדברי רב] כגון שנבעלה [שלא כדרכה] לכהונה [ונפסלת לכהונה], דהתם משום בעולה איכא, משום זונה ליכא דלפינן לקמן בשמעמין אין זנות לכהונה,

אמר ליה אביי ממה נפשך אי [בעילת בהמה] בעולה הויא זונה נמי הויא, ואי זונה לא הויא בעולה נמי לא הויא א"כ לאו צמאה היא ואפי' לכהן גדול תשמיש,

וכי תימא [שנפרש דברי רב שאשה שנבעלה לכהונה שלא כדרכה, תהא אסורה לכהן] מידי דהויא אמוכא עין שלא כדרכה [שנאמר שהאשה היא כאילו היא מוכת עין בשלא כדרכה] דהא רבי אלעזר קאמר צממני לא ישא את מוכת עין, ומיבעי למימר דאפי' צממנת עין שלא כדרכה פסולה,

[ומתריץ שאי אפשר לומר שיהיה דין מוכת עין בשלא כדרכה ד] אם כן אין לך אשה שכשרה לכהונה [לכה"ג] שלא נעשית מוכת עין על ידי צרור של קינות ציט הכסא [שאי אפשר שלא יכנס מן הצרור לפנים מן הנקב. מאירי], [שמכל דבר שנכנס שלא כדרכה, תהיה נקראת "מוכת עין שלא כדרכה"],

[וקשה על רב יוסף שרוצה לתרץ דברי רב שנבעלה שלא כדרכה לכהונה]?

אלא אמר רבי זירא בממאנת משכמת לה להא דרב אליצא דרבי אלעזר דהויא בעולה ולא זונה ולא אלמנה ולא גרושה, צקטנה יתומה הנישאת לבעל, ובעלה שלא כדרכה ומיאלה צו, דאין כאן פסול זנות ואלמנות וגירושין, ואשמעין רב דיש כאן פסול בעולה לכהן גדול,

[ענין חדש] אמר רב שימי בר חייא נבעלה לכהונה [אפילו כדרכה. ע"פ הרשב"א] כשרה לכהונה אפי' לכהן גדול, דמוכת עין צממנה היא ומאן דשרי צממנת עין שרי צה,

תניא נמי הכי נבעלה למי שאינו איש צממה אע"פ שבסקילה אם יש עדים והמראה, היכא דליכא עדים והמראה כשרה לכהונה,

כי אתא רב דימי אמר מעשה בריבה [בירושלמי סוטה פרק ח' הל' ו'] רובה שנשא ריבה, ורובה פירשו במילין עברי מלשון רבה קשת בראשית כ"א כ', דהיינו ציד צעיר # ואולי לבן נקראת הנערה רובה שלשון נופל על לשון, אבל

אבני חן על מסכת יבמות

נשוי, שהרי אף משום קדושין צריכה גט. ראו"ה? אמר רב אחא בר יעקב לומר

דף ס' ע"א

שאינ משלם קנס במפותה [וצריך רק גט] שאם מפומה היא, אהנו ליה נשואין [הגם שהם באיסור] למפטריה מקנסא, שהמפתה אין משלם קנס אלא כשאין כונסה, דכתיב אם מאן ימאן (שמות כג), אכל אם מהור ימהרנה לו לאשה לא ית כלום, אכל אונס נותן מיד אפילו הוא כונסה דכתיב (דברים כג) ונתן האיש השוכב עמה ולו מהיה לאשה [ואם נשא נשוי היינו שהגם שצריך להוציאה, אינו משלם לה הקנס על שפיתה אותה],

אזל רב גביהה [בד"ם מביא כמה גירסאות בשם זה גבוהה, גבוהה, גביהה גביה, והיה אמורא בדור שישי לאמוראים] מבי כחיל [שם מקום], אמורה לשמעתא קמיה דרב אשי להא דרז הונא דאמר ומוציאה בגט,

אמר ליה [רב אשי לרב גביהה] והא רב ור' יוחנן דאמרי תרויהו בוגרת ומוכת עין לא ישא [כה"ג] ואם נשא נשוי [שאינ מחייבין אותו לגרשה], אלמא [שהמעט היא כיון שגם אם נושא קמנה בחיור הרי] סופה להיות בוגרת תחתיו [לאחר זמן], [וגם כשנושא בתולה גמורה] סופה להיות מוכת עין תחתיו, כלומר סופה ליבעל לו ולאבד בתולה [ולכן אינו צריך להוציאה].

[וממשיך רב אשי] הכא נמי [גבי אנוסת עצמו לא קפדין. ריב"ן] סופה להיות בעולה תחתיו [ולפ"ז] ואם נשא נשוי דקמי לגמרי קאמר דמוסר לקימה הואיל ולעצמו נבעלה וסופה להיות בעולה לו [אבל אנוסת חבירו וכו'] לעולם לא תהיה בן אצלו, קשיא [על רב דאמר ומוציא בגט]:

שנינו בברייתא לעיל ג"ט ע"ב אנוסת חבירו ומפותת חבירו לא ישא, ואם נשא [חייב לגרשה, ובדין הולד הנוול מנישואין אלו] ר' [אליעזר. כצ"ל] בן יעקב אומר הולד חלל, וחכמים אומרים הולד כשר: אמר רב הונא אמר רב הלכה כר' אליעזר בן יעקב [שהולד חלל], וכן אמר רב גידל אמר רב הלכה כרבי אליעזר בן יעקב,

איכא דאמרי אמר רב הונא אמר רב מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב? סבר לה כרבי אלעזר דאמר [לקמן דף ס"א:] פניו הצא על הפניה שלא לשם אישות עשה זונה וקיימה עליה בלא, ומחייבין לאוין דכהונה הוי הולד חלל,

ומי סבר לה כותיה [וכי סובר ראב"י כר' אלעזר] והא קיימא לן משנת ר' אליעזר בן יעקב קב וגקי [כלומר במקומות מועטין מוזכר במשנה, אכל נקי הוא דהלכה כמותו בכל מקום. רש"י עירובין ס"ב ע"ב, ובעי"ז לעיל מ"ט ע"ב, גיטין ס"ז ע"א, ובבבא כ"ג ע"ב], ואילו בהא אמר רב עמרם לקמן בפירקין (שם דף ס"א) אמר רב אין הלכה כרבי אלעזר, קשיא?

רב אשי אמר ביש חלל מחייבי עשה קמפלגי ר' אליעזר צ"י לא כר' אלעזר סבירא ליה, ולאו זונה היא, ולא קיימא עליה בלאו, אלא בעשה דכתיב בתולה יקח ולא בעולה, ולאו הצא מכלל עשה עשה רבי אליעזר בן יעקב סבר יש חלל מחייבי עשה, ורבנן סברי אין חלל מחייבי עשה,

ויקרא כ"א י"ג והוא אשה בבתוליה יקח: יד אלמנה וגרושה וחללה ונה את-אלה ל' א' יקח כי אם-בתולה מעמיו יקח אשה: טו ולא-יחלל וזעו' בעמיו כי אני ה' מקדשו':

מ"ט דראב"י? דכתיב ויקרא כא אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח כי אם בתולה וגו', וכתיב ולא יחלל זרעו בעמיו אכולהו ואפי' אצמולה יקח ולא בעולה דעשה הוא,

ורבנן אלה הפסיק הענין דכתיב אלה צמר חייבי לאוין לאשמועינן אלה שהן חייבי לאוין חלוקין מדין חייבי עשה,

ורבי אליעזר בן יעקב אמר אלה למעוטי נדה שאם צא כהן על אשמו נדה אין הולד חלל,

כמאן אזלא הא דתניא מאלה אתה עושה חלל [גם מחייבי עשה] ואי אתה עושה חלל מנדה, כמאן כרבי אליעזר בן יעקב,

ורבי אליעזר בן יעקב נכתביה לאלה לבסוף הואיל ולא לפלוגניהו אחי קשיא לרב אשי דמוקי פלוגמיהו בטעמא דהני קראי, [שהיה ר' אבהו הפסוק כי אם-בתולה מעמיו יקח אשה אלמנה וגרושה וחללה ונה את-אלה ל' א' יקח],

[ענין חדש] תנו רבנן אחותו ארוסה של כהן הדיוט, אכל נשואה פשיטא לן דאין מטמא [שאינו ראוי להיטמאות] דכתיב ולחמותו הצמולה רבי מאיר ור' יהודה אומרים מטמא לה, [אחותו ארוסה של כהן הדיוט, מיטמא לה אע"פ שהיא ארוסה, לא היתה לאיש קרינא בה, כל זמן שאינה נשואה. ריב"ן],

רבי יוסי ורבי שמעון אומרים אין מטמא לה,

אנוסה ומפותה אחותו שנאנסה או שנפתמה ד"ה אין מטמא לה וטעמא דכולהו מפרש לקמן,

ומוכת עין אין מטמא לה דברי ר' שמעון [בגמ' לקמן דייק דשבקיה ר' שמעון את בן זוגו ר' יוסי] ר"ש לטעמיה דאמר צמתמין [דף גט]. מוכת עין אסורה לכ"ג אלמא לאו בכלל בתולה היא שהיה ר' שמעון אומר ראוייה לכ"ג מטמא לה, שאין ראוייה לכ"ג אין מטמא לה דהכא והכא [לגבי נישואין, ולגבי מומא] בתולה כתיב,

אבני חן על מסכת יבמות

ובוגרת מטמא לה דברי (כל אדם. ומסתברא שהוא ט"ס. ד"ס)
[הכל. ד"ס] ואפי' לרבי מאיר דפסיל בוגרת לכהן גדול [לגבי נישואין] הכה
לענין טומאה אימרינן כדלקמן,

ויקרא כ"א א' ויאמר ה' אל-משה אמר אל-הכהנים בני אהרן ואמרתי אליהם
לנפש ל' אישטמא בעמיו: ב פי אס-לשאריו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו
ולבתו ולאחיו: ג ולאחתו הבתולה הקרוי בה אליו אשר ל' א-תחתה לאיש לה
יטמא:

מאי טעמא דר"מ ור' יהודה [שבהן מטמא לאחותו ארוסה]?
דדרשי הכי ויקרא כא "ולאחותו הבתולה" פרט לאנוסה
ומפותה שאינה צמולה, יכול שאני מוציא אף מוכת עין שאינה
צמולה ת"ל ויקרא כא אשר לא היתה לאיש, מי שהייתה על
ידי איש יצאה זו שאין הוייתה על ידי איש,

"הקרובה" לרבות הארוסה ואיננו צריך לרבות, דלא תימא אשר לא היתה
פרט לארוסה שהיתה לאיש, דהויה לשון קידושין היא, "אליו" לרבות
הבוגרת,

[ושואל אליבא דר"מ שאמר לעיל במשנה ג"ט ע"א שלא ישא בוגרות, דבעינן כל
הבתולים] הא למה לי קרא והאמר רבי מאיר בתולה אפילו
מקצת בתולה משמע לעיל אמר הכי, [ו] [מדאיננו צריך למכתב צמולה.
ג] לגבי כ"ג להוציא את הבוגרת לר"מ, מכלל דצמולה בוגרת נמי משמע?

איצטריך סלקא דעתך אמינא גילף בתולה בתולה מהתם כי
ימנא איש נערה צמולה (דברים כג) [ראה תוס'] מה להלן נערה אף כאן
נמי נערה קא משמע לן,

ורבי יוסי ורבי שמעון [שאוסרין לכהן לטמא לאחותו ארוסה] מאי
טעמייהו? דרשי הכי "ולאחותו הבתולה" פרט לאנוסה
ומפותה [אנוסה ומפותה כר"מ ור"י] ומוכת עין, "אשר לא היתה"
פרט לארוסה, "הקרובה" לרבות ארוסה שנתגרשה,
"אליו" [דורש כר' מאיר ור' יהודה] לרבות את הבוגרת,

[כמו אמר מר] הקרובה לרבות ארוסה שנתגרשה [דהואיל וחזרה
לקדמתה קרובתו קרינא ביה ומיטמא לה. ריב"ן],

דף ס' ע"ב

והא אמר רבי שמעון ראוייה לכהן גדול מטמא לה שאין
ראוייה לכהן גדול אין מטמא לה [וכיון שנתגרשה אינה ראוייה
לכהן?]

שאני התם דרבי רחמנא קרובה [פי' ממלת הקרובה שמתמא
לארוסה שנתגרשה],

א"ה מוכת עין נמי [רבי] [נרבה שמתמא לה ממלת הקרובה]?
קרובה [לא משמע לרבות אלא] אחת ולא שתיים, ומה ראית? הא
[מוכת עין] אתעביד בה מעשה, הא [ארוסה שנתגרשה] לא
אתעביד בה מעשה,

[פי' דבקרא ליכא שום הוכחה, ואי מסברא יותר יש לנו לרבות מוכת עין שאין
פסולה כל כך? ופרקינן דא"ה כיון דאתעביד בה מעשה, מפי אית לן למעוטי מרין
אחותו בתולה. רט'],

ורבי יוסי מדשבקיה לבר זוגיה דגבי מוכת עין לא פליג אלא ר' שמעון
למודיע, ושקיה ר' יוסי דהוה צר זוגיה בלרוסה [ששם אמר ר' יוסי ור' שמעון,
שאינן מטמא לה] מכלל דבמוכת עין כרבי מאיר סבירא ליה לר' יוסי
דמטמא לה מנא ליה?

[ומתריץ] מלא היתה לאיש דריש ליה לר' מאיר מי שהייתה על ידי איש,
והא אפיקתיה ר' יוסי להוציא את הארוסה? חד מלא היתה להוציא את
הארוסה וחד מלאיש למישרי מוכת עין שאין מקולקלת על ידי איש,

[כמו אמר מר] אליו לרבות הבוגרת [וב"ע סברי דרש זה], והא אמר
ר' שמעון לעיל בתולה בתולה שלימה משמע מדאיננו צמולה
למישרי בוגרת לכ"ג? טעמא דיריה נמי התם [לגבי נישואין שצריך דרש]
מהכא דדריש הכי, [מדצריך הדרש כאן] מדאליו לרבות
הבוגרת, מכלל דבתולה בתולה שלימה משמע,

[ענין חדש] תניא ר' שמעון בן יוחי אומר גיורת פחותה מבת
שלש שנים ויום אחד כשירה לכהונה [ואפילו לכ"ג והכי מוכח
בקידושין] לא מחזיקין לה מונה שנאמר במדבר לא וכל הטף בנשים
אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם, והרי פנחס [שהיה כהן]
עמהם,

ורבנן [דסברי דגם גיורת פחות מג' שנים אסורה לכהן מה הפירוש החיו
לכם]? לעבדים ולשפחות,
[צע"ק הא וכל הטף בנשים כתיב וכתבו הרגו כל זכר ומאי לעבדים דקאמר?
נחור שרגא, והרש"ש בקידושין ע"ח ע"א פי' ר"ל לנשים לעבדים],

אי הכי בת שלש שנים ויום אחד נמי נמי לימכר לרבי שמעון,
ובלדג שלא תהא נבעלת, דהא קרא אנבעלה הוא דקא קפיד ליה וקאמר כל שאין
נבעלת החיו לכס?

לא מצינן אמרת דבת ג' שנים לימא קרא החיו כדרב הונא, דרב הונא
רמי כתיב במדבר לא כל אשה אשה משמע גדולה יודעת איש
למשכב זכר הרגו וקאמר קרא יודעת הרגו הא אינה יודעת קיימו
ושאינה יודעת החיו מכלל דהטף בין ידעו בין לא ידעו קיימו דטף
לא שגא הכי ולא שגא הכי החיו,

וכתיב במדבר לא וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר

אבני חן על מסכת יבמות

לרצון ולא לפורענות [להם שהיו הורגין אותן שפניהן מוריקות. ריב"ן],
ולעובדי כוכבים אפילו לפורענות [ולכן לא השתמשו בזה ביבש
גלעד, שהרי הרגו את כל אלו שנבעלו, אבל במדין שהיו עכו"ם השתמשו בצ"ן],

[ברי"ף על ע"י כתב וז"ל, וקשה מאי פריך הלא הכא בבנות יבש גלעד כתיב
וימצאו וגו' ד' מאות נערה בתולה אשר לא ידעו איש למשכב זכר וכיון שכולם
היו נערות הראויות ליבעל אוי יהיה פניהם מוריקות ועדיין לא ידעין בין בתולה
לבעולה כי אם ע"פ חבית?

ותריץ בספר חוסן ישועות דהא דבבנות מדין היה פניהם מוריקות אעפ"י שלא
נבעלו היינו משום דבבנות כותיים אפי' אותן שלא נבעלו מ"מ נעברה בהם
עבירה ביחוד וחביוק ונישוק, אבל בישראל דהיינו בבנות יבש גלעד כיון דאסור לן
ייחוד אותן שלא נבעלו היו נקיות מחטא לגמרי אפי' מיוחד מש"ה פריך שפיר
דנעבריהו לפני הציץ, דאותן שלא נבעלו לא יהא פניהם מוריקות שלא היה להן
עבירה.

ובוה מובן מה שהיו פניהם מוריקות, וכי משום שהם ראויות לביאה יהיה
פניהם מוריקות? אלא לפי דבריו מובן],

אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כרבי
שמעון בן יוחאי [שכהן מותר בגיורת פחות מג' שנים ויום א'],

אמר ליה רבי זירא לרבי יעקב בר אידי בפירוש שמיע לך
מיניה דרבי יהושע בן לוי או מכללא שמיע לך דשמעת מיניה מילתא
דדיקת מיניה דסבירא ליה כר' שמעון?

מאי כללא מאיזה כלל היה לו לומר? **דאמר ר' יהושע בן לוי עיר**
אחת היתה בארץ ישראל שקרא עליה ערער לפסול משפחת
העיר ו**שגר רבי את רבי רומנוס** [היה בימיו של רבינו הקדוש ויש מאמר
אחד משמו בשבת מזו, ודבר אגדה בנדרים לח.], **ובדקה ומצא בה בת**
גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד [פסול זה מצא בהן
שכהן אחד נשא גיורת פחותה מבת ג' שנים וממנה נולדו כהני העיר ובאין
לפוסלן על כך. ריב"ן], **והכשירה רבי לכהונה** הימיה חמת נעלה כהן
[אומר יפה עשה שלקחה, כשירה לכהונה היא. ריב"ן],

אמר ליה בפירוש שמיע לי, ואי מכללא מאי ואי מהאי כללא
שמיע ליה לר' יעקב מאי אית ליה לרבי זירא לאומציה דקא צעי מיניה בפירוש
שמיע לך או מכללא?

דלמא שאני התם [בעיר אחת שהכשיר רבין] **הואיל ואנסיב אנסיב**
[והכשיר רב בדיעבד, אבל אין ללמוד משם שגם לכתחלה יכול כהן לישא גיורת
פחות מג' שנים], **דהא רב ורבי יוחנן דאמרי תרוייהו, בוגרת**
ומוכת עין לא ישא ואם נשא נשוי [אלמא בדיעבד שאני],

[ומקשה ששפיר יש ללמוד מזה שהתיר רבי גיורת לכהונה, שאם היה לכתחלה
אסור היה אסור אף בדיעבד] **הכי השתא** [ואין ללמוד מבוגרת ומוכת עין
שמותר בדיעבד, ד] **בשלמא התם** [בבוגרת ומוכת עין יש לחלק בין
לכתחלה ובדיעבד] **סופה להיות בוגרת תחתיו, סופה להיות**

החיו לכם הא ידעי הרוגו [ונמצא שאין חילוק בין גדולה לקטנה אלא
תלוי אם ידעו או לא, ומקודש משמע שרק בגדולות יהיה חילוק זה, הרי כאן
סתירה מה דינם של טף שידעו?]

הוי אומר מדקשו קראי אהדדי, על כרחך יודעת דקרא ואשר לא ידעו לאו
ידעה ממנא קאמר, דאם כן לא מיתרלא דוקיא דקרא, אלא דרלאיה ליבעל הכסוב
מדבר, דכל אשה הראויה לידע הרוגו, והשתא משמע אשה אפילו טף בת ג'
דרלאיה לידע, ולא תידוק הא טף בין ידעי בין לא ידעי המיו דהא דרלאיה קא
מישתעי קרא אלא המיו לכס דקאמר דתמנא נפחותה מנא שלט קאמר **בראוויה**
ליבעל אע"פ שלא נבעלה הכתוב מדבר,

תניא נמי הכי וכל אשה יודעת איש בראוויה ליבעל הכתוב
מדבר, אתה אומר בראוויה ליבעל או אינו אלא נבעלה
ממש, כשהוא אומר וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב
זכר [המין] הא אשה אע"פ שלא ידעה הרוגו הוי **אומר בראוויה ליבעל**
הכתוב מדבר הוי [אולי ז"ל "הרי"ן] דרלאיה ליבעל קמשתעי קרא,
[ונמצא שהרגו כל הנשים מג' שנים ומעלה],

מנא ידעי [לחלק בין הבנות]? **אמר רב הונא בר ביזנא אמר ר'**
שמעון חסידא העבירום לפני הציץ, כל שפניה מוריקות [גרין
אדער געלב. המתורגמן בע"י] **נס היה בידוע שהיא ראויה ליבעל, כל**
שאין פניה מוריקות בידוע שאינה ראויה ליבעל,

אמר רב נחמן סימן לעבירה [סתם עבירה הוא זנות. יוסף דעת]
הדרוקן Ascites [מחלה הנגרמת לרוב בגלל הפרעות בתאיפקוד הכבד, או
בפעולת הלב, סימנה של מחלה זו היא הצטברות נוזלים מרובים בגוף מתחת
לעור, ועל ידי כך התנפחות של הגוף כולו או של חלקים מסוימים ממנו. שט]
פניהן של עוזרי עבירה מוריקין,

כיוצא בדבר אתה אומר שופטים כא **וימצאו מיושבי יבש**
גלעד צימי פלגש בגבעה שנהרגו כל אנשי יבש גלעד לפי שלא צאו להלחם בשנטי
צימין כשאר [אמיהם. רע"ן], והמיו כל שלא נבעלה, ונתנוס לנותרים משנטי צימין
לנשים **ארבע מאות נערה בתולה אשר לא ידעו איש למשכב**
זכר, מנא ידעי?

אמר רב כהנא הושיבום על פי חבית של יין בעולה ריחה
גודף בתולה אין ריחה גודף [ריח היין יוצא דרך פיה. ריב"ן],
[אולי הפירוש שאמרו להנשים שזה יגלה מה שעשו ועי"ז הודו מעצמם מתוך
פחד],

ונעבריהו לפני ציץ [ק"ל הא ציץ מעשה גם הוא כדפרש"י וכיון דמצו
לעמוד עה"ד ע"פ נסיון ולמה יסמכו על הנס? ויש ליישב] **אמר רב כהנא**
בריה דרב נתן שמות כח לרצון להם כתיב, לרצון ולא
לפורענות,

אי הכי במדין נמי? אמר רב אשי להם כתיב להם [לישראל]

אבני חן על מסכת יבמות

יוסף,

מיתבי במדבר לא צמדן כמיז ונפש אדם ששה עשר אלף?
משום בהמה משום דבעי למכתב (בהמה גבייהו) [בהדיהו בהמה. פ']
כדמתיז וממוריס וצקר (וגבי) [ולגבי. פ'] בהמה מיקרו אדם אצל אדם קממא לא מיקרו,

יונה ד [אנשי מינה] עוצדי כוכבים היו אשר יש בה הרבה משתים
עשרה רבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו (ובהמה
רבה)? **משום בהמה** [קורא לגוים אדם],

במדבר לא כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו צמדן כמיז,
ומדענו טומאת שבעה אלמא מיטמו? דלמא איקטיל חד מישראל [חד
מישראל איקטיל וממאין כולן, ריב"ן],

ורבנן # [קושיית הגמ' היא אם יודו רבנן בתירוצו של רשב"י שמפסוק זה לא
קשה, ומשיבים רבנן שבאמת עדיין קשה להשב"י]? **לא נפקד ממנו איש**
[אלא דטומאה מפני גוים קאתי. ריב"ן],

ור' שמעון בן יוחי? לא נפקד ממנו איש לעבירה [שלא בא אחד
מהן על בנות מדין כדמפרש במסכת שבת (סד). ריב"ן עיי"ש עוד],

רבינא אמר נחי דמעמינהו קרא מאטמויי באהל דכתיב
במדבר יט אדם כי ימות באהל, ממגע ומשא מי מעמינהו
קרא וגבי נגע אשכחן [הנוגע. פ'] בעצם או בחלל (דלף) [ולא. ריב"ן] כמיז
אדם הלכך אע"ג דלא מיקרו אדם, מטמו צמגע וצמשא [והיינו דאמר להו משה
כל נוגע בחלל תתחטאו. ריב"ן]:

[וראה ביו"ד סימן שע"ב סעיף ב' קברי עכו"ם נכון ליותר הכהן מליך עליהם,
[אע"פ שיש מקילין, ונכון להחמיר], וכתב שם הש"ך אבל במגע ובמשא י"א
דאפילו המקילים אוסרים, והפתחי תשובה מביא שנמצא בספר סגולה לחולי
נופל שיתן ידו למת ויאמר איוה לחש, ופסק שאם הוא בדוק ומנוסה ודאי שיש
להקל מפני פקוח נפש, אבל גם באופן שאין הרפואה בדוקה כל כך מסיק שיש
להקל, ועוד שם בפתחי תשובה שאולי לדעת הראב"ד בימינו שאנו בלאו הכי
טמאין אין כל כך איסור לכהן להיטמאות לעכו"ם עיי"ש],

מתני': אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנס,
[מזה אפשר להוכיח דכהן שהיו לו שתי נשים ונתמנה לכהן גדול שאז אסור לו
לישא שתי נשים, אעפ"כ לא יוציא. וצ"ע דבית אחד אמרה רחמנא. ניצוצי אור],

ומעשה ביהושע בן גמלא שקדש את מרתא בת ביתוס
[אלמנה היתה לכהן הדיוט שמוחר באלמנה. ריב"ן], [בגמ' אמרין שהיא נתנה
כסף למלך ולכן] **ומנחה המלך להיות כה"ג, וכנסה,**

שומרת יבם שנפלה לפני כהן הדיוט ונתמנה להיות כה"ג
אע"פ שעשה בה מאמר הרי זה לא יכנס:

בעולה תחתיו [ולכן אם נשא נשוי], **הבא סופה להיות זונה**
תחתיו צממיה, אי קצירא ליה דפסוק, משום זנות קצירא ליה, ואם כן לא שנה
לכתולה ולא שנה דיעצד אקירא,

רב ספרא מתני לה מכללא וקשיא ליה כדאקשי דלמא התם הואיל
ואינסיד אינסיד [ורק בדיעבר מותר] **ומשני ליה הכי** כדשנינן בשלמא התם
סופה להיות צעולה תחתיו כו',

ההוא כהנא דאנסיב גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום
אחד [כהן מכונג נשא גיורת קטנה], **אמר ליה ר"נ בר יצחק מאי**
האי [למה נשאת אותה. ריב"ן], **אמר ליה דאמר רבי יעקב בר אידי**
אמר ר' יהושע בן לוי הלכה כר"ש בן יוחאי,

אמר ליה זיל אפיק [גרש אותה] **ואי לא מפיקנא לך ר' יעקב בר**
אידי מאונך [אויער [און]. משמתנא לך עד שתסיר דברי ר' יעקב בר אידי
ולא תהיה ממה אונך לדבריו, פירוש אחר אני מוסרך שלא תזכיר שמו לעולם,
(א"ב מאונך כמו מאודרך ואת דלת מובלעת). ערוך ערך אן] כלומר משמתינן לך
ותפיק על כסך,

תניא וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר [כלומר ועוד קולא והבשר זה אמר
ר' שמעון לעניין גוים. ריב"ן],

דף ס"א ע"א

קברי עובדי כוכבים אינן מטמאין באהל את המהיל עליהם
שנא 'יחזקאל ל"ד ל"א [ואתן] [כמו ואהם] **צאני, צאן מרעייתי אדם**
אתם [דעו שאדם אתם, ר"ל אינכם בעיני כבהמות אלא חשובים. מ"ד],
אתם קרויין אדם וגבי טומאת אהל כמיז אדם כי ימות צאהל (צמדנר יט)
ואין העובדי כוכבים קרויין אדם [ראה תוס']],

[וראיתי בשם ר' מאיר שפירא זצ"ל שישראל הם אדם אחד [אין מענטש] שאם
כואב ליהודי באיזה מקום בעולם, כואב גם ליהודי אחר אף שהוא רחוק ממנו
הרבה, אבל גוי מזה איכפת ליה צער של גוי אחר במדינה אחרת. ודפח"ח],

[אין הכוונה כאן להוציא את יתר העמים מכלל אדם, רק חז"ל באו לפרש כי בכל
עת אשר נזכר בתורה ובכתבי קודש סתם לשון אדם, לא כווננו רק אל בני ישראל
כמו בכל ספרי ונמוסי הדת המיוחדות לאומה אחת, כל מקום שנוכר בדבריהם
סתם כי האדם מחויב או מוזהר כך וכך, הכוונה רק על אותם בני אדם אשר
מוכרחים להאזין בקול הפקודות הללו, כן בתורה ובנביאים כל מקום שנוכר בני
אדם סתם הכוונה לישראל כי רק להם הטיפו מילתם, וזאת במקום דמפורש
דנבאו גם לאומות ופשוט. מהר"ן חיות],

[וז"ל של בעל עוללות אפרים שם אדם מורה על אחדות אומה ישראלית יותר
מבשבעה אומות הקודמים שהיה לבבם חלוקות לפי שד' שמות יש לכל אדם
ואלו הן, איש גבר אנוש אדם, ובשלתם מצינו לפעמים בלשון רבים כמו איש
וכתיב את אישים, גבר וכתיב לכו נא הגברים, אנוש אנשים, וזאת בשם אדם לא
מצינו לשון רבים וא"כ הוא יורה על האחדות הפשוט, לכן אמרו שישראל קרויים
אדם ואין השבעה אומות הקודמים קרויים אדם שהיה לבם חלוק זה מזה. ענף

אבני חן על מסכת יבמות

יהושע בן גמלא:

[ביוספון נקרא יהושע בן גמליאל. שמו],

יומא י"ח ע"א: אמר רב אסי תרקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי מלכא על דאוקמיה ליהושע בן גמלא בכחני רברבי.

יומא ל"ז ע"א: קלפי היתה שם ובה שני גורלות. של אשכנז היו, ועשאן בן גמלא של זהב, והיו מזכירים אותו לשבח.

ב"ב כ"א ע"א: אמר רב יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל! שבתחלה, מי שיש לו אב מלמדו תורה, מי שאין לו אב לא היה למד תורה וכו' עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע.

[אבל ראה בגליון על התוס' כאן שיהושע בן גמלא שהוזכר כאן אינו אותו שהוזכר בב"ב, אבל בתוס' שם בב"ב כתב וז"ל הוא אותו האיש דאמר רב יוסף (ביבמות דף סא.) תרקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי המלך עד דאוקים ליהושע בן גמלא בכחני רברבי וצדיק גמור היה כדאשכחן הכא והא דקאמר התם (שם) קמיר קא חזינא הכא [חרי שלא היה ראוי לכתונה] לפי שהיו אחרים חשובים ממנו],

מרתא בת בייתוס:

גיטין נ"ו ע"א: מרתא בת בייתוס עתירתא דירושלים הויא, שדרתה לשלוחה ואמרה ליה: זיל אייתי לי סמידא. אדאול אוזרבן, אתא אמר לה: סמידא ליכא, חזירתא איכא, אמרה ליה: זיל אייתי לי. אדאול אוזרבן, אתא ואמר לה: חזירתא ליכא, גושקרא איכא, א"ל: זיל אייתי לי. אדאול אוזרבן, אתא ואמר לה: גושקרא ליכא, קימחא דשערי איכא, אמרה ליה: זיל אייתי לי. אדאול אוזרבן, הוה שליפא מסאנא, אמרה: איפוק ואחזי אי משכחנא מידי למיכל, איתיב לה פרתא בכרעא ומתה.

כתובות ק"ד ע"א: אמר ליה אביי לרב יוסף: ענייה שבישראל עד עשרים וחמש שנים [אלמנה שישבה בבית בעלה עשרים וחמש שנים עשתה טובות לשכנותיה בשווי כתובתה, אבל אם היא בבית אביה טובה כתובתה לעולם, שאין לה אלא מה ששולחין אליה בשביל מזונותיה, ואין לה ממה לעשות טובות], ומרתא בת בייתוס עד עשרים וחמש שנים שהימה עשירה וכתובתה מרוצה מפסיד כמותה נטובה של כ"ה שנים? אמר ליה: לפום גמלא שיחנא המשוי לפי הגמל חף כאן לפי עושה טובתה,

גמ': ת"ר מנין שאם אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול שיכנסו? ת"ל ויקרא כא [מ"ל צמולה מעמיו] יקח אשה האזי אשה לא איזטריך אלא לדרשא,

א"ה שומרת יבם נמי? אשה ולא יבמה [דמאמר לאו קידושין גמורין גינהו [פ'] ועדיין לא נקראת אשתו] ולא קני לה עד שעת ביאה ובשעת ביאה אסורה עליו משום אלמנה. ריב"ז:]

[וא"ת ולימא ליה אשה א' אמר רחמנא ולא שתיים? י"ל דאלמנה ושומרת יבם תרווייהו כחדא חשיבי, דשם אלמנה חד הוא. רמ"א],

שנינו במשנתנו **מעשה ביהושע וכו'**: מנהו אין כלומר המלך מינהו אבל אחיו הסהנים וסנהדרין לא מנהו **נתמנה לא** קמני דהוי משמע דלאוי היה

לכך?

אמר רב יוסף קמיר [קשר] **קחוינא הכא** קשר של רשעים אני רואה כאן שלא היה ראוי לכך אלא שנתן ממון ומיטעהו,

דאמר רב אסי תרקבא [ג' קבין של דינרי זהב, תרי וקב. ריב"ז] **דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי מלכא** [לאו היינו "ינאי כ"ג" דבפרק האומר בקידושין (סו.) דאם כן לא היה מושיב אחר במקומו [פ'] שהרי הוא עצמו היה חכ"ג]. תוס', וברייב"ן כתב כשהיה רוצה היה ממנה כהן אחר תחתיו [פ'] ובשביל תרקבי דדינרי היה רוצה ככר], **עד דמוקי ליה ליהושע בן גמלא בכחני רברבי:**

[וא"ת והא אמרין בפרק לא יחפור שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל? י"ל דההוא אחרנא הוא, א"נ דלכתר הכי היה חסיד. רמ"א, ועל הגליון מביא מריטב"א בב"ב וז"ל וכתר דשמש בכהונה גדולה הכשיר מעשיו והיה חסיד. וראה תוס' בב"ב],

[חרי דלפעמים ע"י שאדם עולה לגדולה נעשה חסיד],

מתני': כהן גדול "שמת אחיו" חולץ כהן גדול ולא מייבם דאלמנה היא ואסורה לו:

[וא"ת מרישא שמעי' לה דקתני שומרת יבם לכהן הדיוט ונתמנה להיות כ"ג לא יכנסו? ואר"י דהכא חולץ אתא לאשמועינן דס"ד משום ביון דכ"ג שרוקקת לפניו לא תחלוץ אע"ג דכבר נתן לה לעיל ובפרק כ"ג בסנהדרין (דף יח.). תוס'],

גמ': קא פסיק ותני לא שנא מן האירוסין ולא שנא מן הנשואין [לא ייבם כה"ג],

בשלמא מן הנשואין עשה ולא תעשה הוא אלמנה לא יקח, צמולה יקח [ויקרא כא] ולא צמולה ואין עשה [דיבום] דוחה ל"ת ועשה, **אלא מן האירוסין** [שאין כאן אלא הלאו של אלמנה לא יקח] **יבא עשה וידחה את לא תעשה?**

גזירה ביאה ראשונה אמו ביאה שניה:

[דיביבמה דעלמא שאין בה אלא איסור אשת אח גזירה הכתוב היא שהתירו לגמרי במקום מצוה יבום, וכדכתיב ולקחה לו לאשה [פ'] שהתורה התירה לו כאשה גמורה, והמעם שאמרה התורה כן] כדי שלא יפקדו בדבר, וגם שרוב נשים אינם מתעברות בביאה ראשונה, אלא כשיש שם אחר [פ'] עוד איסור] לא התיר הכתוב כלום אלא שיהא כדינו, וכיון דמשום דרחי עשה ללא תעשה הוא דאתי עלה, אין לנו אלא כפחות ממה שאפשר לקיום מצותו הילכך לא שרייא אלא ביאה ראשונה. רמ"א לעיל כ' ע"ב ד"ה אמר רבא ובוהו תבין דברי הריטב"א כאן],

מתני': כהן הדיוט לא ישא אילנית, אלא א"כ יש לו (אשה ו. רש"י) בנים משום דמלווה על פריה ורביה וה"ה לשראול וצמולה מפרש אלמאי נקט כהן רבי יהודה אומר אע"פ שיש לו אשה ובנים לא ישא אילנית שהיא זונה האמורה בתורה וצמולה מפרש לה,

אבני חן על מסכת יבמות

והניא קטנה מתייבמת ואינה חולצת דאינה נפטרת לשוק בחליצתה
לחן מעשה קטנה כלום, אבל מתייבמת ומגדל אלול ומתקיים מצות יבום דברי
רבי אליעזר [הרי שר' אליעזר לא חייש למיעוטא],

וכרבי יהודה מי סבר לה [ר' אליעזר דאילונית זונה היא] והתניא
זונה, זונה כשמה לשון טועה שטועה מתחת בעלה לאחרים דלרבי אליעזר
אין זונה אלא אשת איש דברי רבי אליעזר,

[וממשיך בדברי הברייתא] רבי עקיבא אומר זונה זו מופקרת ואפי'
פניה מאחר שהפקירה עצמה לכל קרויה זונה, אבל משום בעילה אחת לא הויא
[זונה הפנויה] [פנויה זונה. ד"ס],

רבי מתיא בן חרש אומר אפי' הלך בעלה להשקותה לז"ד
הגדול והולכה להשקותה מי המרים שקינא לה ונסתרה ואסורה לו עד שמשמה
ובא עליה בדרך עשאה זונה הוילי ונבעלה לפסול לה ואם מת אסורה
לכהן,

רבי יהודה אומר זונה זו אילונית,

וחכמים אומרים אין זונה אלא גיורת דנבעלה בנכריותה לעושי
כוכבים, וכן ומשוחררת [נבעלה לעכו"ם קודם שנשתחררה], דעוד כוכבים
ועד הוילי ולא בני קדושין יניהו פסלי ושנבעלה בעילת זנות לפסול לה
כגון א' מכל העריות וכגון בת ישראל לנחין וממזר,

ר' אליעזר אומר פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות
עשאה זונה [הרי שר' אליעזר ור' יהודה חולקים מה היא זונה?]

אלא אומר רב אדא בר אבהו הכא בכ"ג עסקינן לאימת קני
לה לבי גדולה דקדושי קטנה לאו כלום הן [ואז] בעולה היא והיא ליה
כאנוסת עצמו ומפוסת עצמו,

אמר רבא מכלי לב [חסרי לב, חסרי מעם. שם, ובר"ם יש כמה שגורסין
"מכלי לב"] כמו מבלי לב אי דקדשה אבדה האז זכאי לקדש במו קטנה
בפ"ק דקדושין (דף ג) את בתי נמתי לאיש הזה מההיא שעתא הוא
דקני לה,

ואי דקדשה נפשה [הקטנה לכהן, וכי] הא רבי אליעזר היא ולא
רבנן בתמיה דקמתי לעיל רבי אליעזר אומר כהן לא ישא את הקטנה ומשמע
דפליגי רבנן עליה וכה"ג מי פליגי רבנן?

אלא אומר רבא לעולם בכהן הדיוט וחיישינן שמא [אם ישא
קטנה] תתפתה עליו ותזנה עליו לפי שאין זה דעת כלום,

א"ה ישראל נמי [לא ישא קטנה]? פתויי קטנה אונס הוא ואונס
בישראל מישראל שרי,

וחכמים אומרים אין זונה אלא גיורת ומשוחררת דביאת עכו"ם
ועד פסלה ושנבעלה בעילת זנות כגון ישראלית הנבעלת לפסול לה:

[פירוש בקונטרס ישראלית שנבעלה לפסול לה וא"א לומר כן דמחייבי לאוין
דתפסי בה קדושין לא הוי זונה אלא מחייבי כריתות כרפי' בהחולץ (לעיל דף
מט.). תוס'],

גמ': א"ל ריש גלותא לרב הונא מ"מ [לא ישא אילונית]? משום
פריה ורביה, אפריה ורביה כהנים הוא דמפקדי וישראל לא
מפקדי? אמר ליה משום דקא בעי למיתני סיפא רבי יהודה
אומר אע"פ שיש לו אשה

דף ס"א ע"ב

ויש לו בנים לא ישא אילונית שהיא זונה האמורה בתורה,
דאזונה כהנים הוא דמפקדי וישראל לא מפקדי משום הכי
קתני כהן,

אמר רב הונא מאי טעמא דר' יהודה? דכתיב הושע ד' י'
וְאָכְלוּ וְלֹא יִשְׁפְּעוּ [כי תבא מארה במעיים. מ"ד] הִזְנוּ [לכל בעילתם
קורא זנות הוילי וחמה במחשבה רעה לא לקיים מצות ה'. מ"ד] וְלֹא
יָפְרוּ [ולא יתרבו בבנים ובבנות. מ"ד] פִּירְאֲתֶיהָ עֹבֵד לְשֹׁמֵר, כל ביאה
שאין בה פירצה אינה אלא בעילת זנות,

[קטנה אתיא לכלל פירצה לכשתתגדל ולא ממעט אלא היכא דלא אתיא לעולם
לכלל פירצה. תוס'],

תניא רבי אליעזר אומר כהן לא ישא את הקטנה, אמר ליה
רב חסדא לרבה פוק עיין בה אמאי לא ישא את הקטנה דלאורתא
בעי לה רב הונא מין,

נפק עיין בה [ומצא ש] רבי אליעזר סבר לה כרבי מאיר וסבר
לה כרבי יהודה, סבר לה כרבי מאיר דחייש למיעוטא דתמינא
לקמן קטן שמה ימצא כו' ה"נ חייש רבי אליעזר דשמה תמצא קטנה זו אילונית,
וסבר לה כרבי יהודה דאמר אילונית זונה הויא,

וכרבי מאיר מי סבר לה [ר' אליעזר] והתניא קטן וקטנה או קטן
או קטנה לא חולצין ולא מיבמין דברי רבי מאיר,

אמרו לו לרבי מאיר יפה אמרת שאין חולצין דברים כה איש
כתיב בפרשה דפרשת חליצה ואם לא יתפזר האיש לקחת את יבמתו
ומקשינן אשה לאיש, אלא מאי טעמא אין מיבמין?

[א"ל] קטן שמה ימצא סרים, קטנה שמה תמצא אילונית
ונמצאו פוגעין בערוה כיון דלאו בני הקמת שם יניהו פגע באשת אח שלא
במקום מצוה דרשמא פטריה דכתיב אשר תלד (דברים כה) פרט לאילונית,

אבני חן על מסכת יבמות

ובית הלל ילפינן מבריתו של עולם אדם וחוה,

ובית שמאי לילפי מבריתו של עולם? אין דנין אפשר

דף ס"ב ע"א

משאי אפשר דאי לא ליצרחי חוה לא הוה נקבה אחרימי אכל (הכא מי שיש)
[השתא משיש. ד"ס] לו שני זכרים נקבות הרבה [יש. ד"ס] צעולם,

ובית הלל נמי לילפו ממושה?

אמרי לך משה מדעתיה משום שכינה ואסור לשאר כל אדם לעשות כן
הוא דעבר,

דתניא שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכימה דעתו
לדעת המקום, פירש מן האשה, ושיבר הלוחות, והוסיף
יום אחד הקב"ה אמר (לו. ד"ס) וקדשם היום ומחר והוא אמר היו נכונים
לשבת ימים,

פירש מן האשה מאי דרש? אמר ומה ישראל שלא דברה
עמהם שכינה אלא לפי שעה וקבע להם זמן אמרה תורה
שמות יט אל תגשו אל אשה, אני שמויחד לדבור בכל שעה
ושעה ולא קבע לי זמן [ואיני יודע. פ'] אימתי ידבר עמי שאפרש יום
אחד קודם על אחת כמה וכמה,

והסכימה דעתו לדעת המקום שנאמר דברים ה לך אמור
להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמודי,

וא"ת ומנלן שפירש מדעתו והלא משעה שנאמר במתן תורה עם ישראל שוב לא
הותר לו בדכתיב ואתה פה עמוד עמודי? ויש לומר דאי לאו דפירש מדעתו למה
בעסו עליו אחרן ומרים אלא ודאי כששמעו מפי הגבורה אל תגשו אל אשה נשא
ק"ו בעצמו וגלה לה דעתו ועשה לה אהל בפני עצמו, או נתן לה גט, ולפיכך
בעסו עליו,

וא"ת ולמה המתנו כל כך שלא בעסו עליו אלא בחצרות שהוא זמן גדול אחר
מתן תורה?

וי"ל שלא נתגלה להם אלא באותה שעה כדתניא בסיפרי שבשעה שאמר הקב"ה
למשה ליקח ע' זקנים מישראל אמרה מרים אשרי נשותיהן של אלו שנתבקשו
לגדולה, אמרה צפורה אוי להן לנשותיהן של אלו שמיום שדברה השכינה עם
אחיק פירש ממני,

וא"ת ולמה בעסו עליו מאחר שהסכים לו המקום? וי"ל משום דאמרין (במכות
דף י:) בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו וסייעתו בלא למהר. תוס'.

שיבר את הלוחות מאי דרש? אמר ומה פסח שהוא אחד
משש מאות ושלוש עשרה מצות אמרה תורה שמות יב כל בן
גבר לא יאכל בו, התורה כולה וישראל (מומרים)
[משומדים. ד"ס] על אחת כמה וכמה,

רב פפא אמר בכ"ג והאי תנא הוא דאסר קטנה מגזירת הכמון,
דתניא ויקרא בא בתולה מעמיו יקח אשה יכול קטנה? ת"ל אשה,
אי אשה יכול בוגרת? ת"ל בתולה, הא כיצד? יצתה מכלל
קטנות ולכלל בגרות לא באתה,

רב נחמן בר יצחק אמר האי תנא הוא דתניא בתולה אין
בתולה אלא נערה [קשה לדהאי תנא אמאי איצטרך בשום מקום לכתוב
נערה בתולה. תוס'], וכן הוא אומר בראשית כד טו וַיִּהְיֶה עַד מָוֶת
מִרְיָם מְאֹד פְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יָדָעָהּ, [תימה דהכא משמע דרבקה נערה
היתה ובסדר עולם לניא בהדיא שהיתה בת שלש כשנשאא יצחק? תוס' עיי"ש],

[כמו אמר מר] ר' אלעזר אומר פנוי הבא על הפנויה [לאו דוקא
נקט פנוי דכ"ש נשוי שמזנה על אשתו דחשובה זונה. תוס'] שלא לשם
אישות עשאה זונה, אמר רב עמרם אין הלכה כרבי אלעזר
[הא דהוצרך לאשמעינן דוקא דאין הלכה כר"א ולא דאין כשאר תנאי דתני
בבריתא? ע"ל וראה מה שתיירן].

מתני': לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא א"כ יש לו בנים
ב"ש אומרים שני זכרים (אכל לא) [כל שכן. פ', ובר"ם מביא כן מב"י
ומכמה ראשונים] זכר ונקבה וב"ה אומרים זכר ונקבה שנאמר
בראשית ה זכר ונקבה בראם:

גמ': הא יש לו בנים מפריה ורביה במיל, מאשה לא במיל
מדקמני לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא א"כ יש לו בנים, ולא קמני לא יבטל אדם
מאשה אלא אם כן יש לו בנים [וגם אז היינו מבינים שהכוונה כדי להוליד, אלא
ודאי הפירוש שאם יש לו בנים יכול להיבטל מפריה ורביה, אבל מאשה לעולם
לא יבטל].

מסייעא ליה לרב נחמן אמר שמואל דאמר אע"פ שיש לו
לאדם כמה בנים, אסור לעמוד בלא אשה שנאמר בראשית ב
לא טוב היות האדם לבדו שזע מינה הא יש לו בנים מאשה לא בטיל
דנריך לישא אשה אכל אין נריך לחזר אחר ראויה לבנים,

ואיכא דאמרי הא יש לו בנים במיל מפריה ורביה ובמיל נמי
מאשה, נימא תיהוי תיובתא דרב נחמן?

אמר שמואל לא אין לו בנים נושא אשה בת בנים, יש לו
בנים נושא אשה דלאו בת בנים,

נפקא מינה למכור ספר תורה בשביל בנים כדי לישא צמ צנים,
ואם יש לו צנים לא ימכור אלא ישא עקרה או זקנה:

שנינו במשנתנו בית שמאי אומרים שני זכרים: מאי טעמייהו
דבית שמאי? ילפינן ממושה שכיון שהיו לו שני צנים פירש מן האשה
דכתיב דברי הימים א כג בני משה גרשום ואליעזר,

אבני חן על מסכת יבמות

אידך דר' נתן	זכר ונקבה מכרייתו של עולם	או זכר או נקבה הא עבד לה שבת

והסכימה דעתו לדעת המקום דכתיב שמות לד אשר לשון יישר
שברת, ואמר ריש לקיש אמר ליה הקב"ה למשה יישר כחך
שישברת,

הוסיף יום אחד מדעתו מאי דרש? דכתיב שמות יט וקדשתם
היום ומחר, היום כמחר מה מחר לילו עמו אף היום לילו
עמו, ולילה דהאידנא נפק ליה ש"מ תרי יומי לבר
מהאידנא,

והסכימה דעתו לדעת המקום דלא שריא שכינה עד
שבתא דמס' שבת דפרק ר"ע (דף פו) גמרינן לה דעצוד פרישה דארבע
שבתא ופירשו חמשי ושמי שלמים ונשבתא שריא שכינה והוא שלמי לימים
השלמים ויום ראשון לא חשיב שלא היה לילו עמו,

[ענין חדש] **תניא רבי נתן אומר ב"ש** אומרים שני זכרים ושתי
נקבות, ובה"א זכר ונקבה,

א"ר הונא מ"ט דרבי נתן אליבא דב"ש? בראשית ד' א' וְהָאָדָם
יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-חָם וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת
יְ-הוָה ה': ב
וְתִסָּף לָלֶדֶת אֶת-אֶחָיו אֶת-יִתְחָל
דכתיב בראשית ד' ותוסף ללדת את אחיו [רש"י גורם כאן את קין,
דהינו דכתיב בפסוק א'] את הבל אמין רצוין [הן] לומר נקבות היו עמהן,
הבל ואחותו, קין ואחותו,

וכתיב בראשית ד' כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל אלמא
משלומין צע, ולא סגיג צלל שני זכרים ושתי נקבות כי הרגו קין,

ורבנן [דמתני' דפליגי אדר' נתן] אודוויי הוא דקא (מודית) [מודה.
ד"ם עיי"ש],

תניא אידך [מרי מגלי. ראה ד"ם שאולי אין זה דיבור המתחיל אלא הכל
מפירושו] אליבא דר' נתן ר' נתן אומר ב"ש אומרים זכר ונקבה,
ובה"א או זכר או נקבה,

אמר רבא מ"ט דר' נתן אליבא דב"ה [שדי בולד אחד או זכר או
נקבה] שנא' ישעיה מה לא תהו בראה לשבת יצרה לא צלא עולמו
למחור אלא לשבת להיות עסוקים ביישובו של עולם והא עבד לה שבת או
זכר או נקבה ולא מצריית עולם יליף, ולא ממשה,

בית שמאי	בית הלל	
אפילו ב' זכרים יליף ממשה ברית העולם אי אפשר	זכר ונקבה מכרייתו של עולם משה ארעיה דנפש'	במשנה
ב' זכרים וב' נקבות את קין את הבל	זכר ונקבה מכרייתו של עולם	ר' נתן

[ענין חדש] איתמר היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר,
ר' יוחנן אמר קיים [מצות] פריה ורביה, וריש לקיש אמר לא
קיים פריה ורביה,

רבי יוחנן אמר קיים פריה ורביה, דהא הווי ליה [אע"ג דלענין
כמה דברים אמרינן גר שנתגייר כקטן שגולד דמי? מ"מ מסתברא ליה לר' יוחנן
הבא כיון דבנכריותו קיים דורעו מיוחס אחריו באותה שעה, מופטר נמי כשנתגייר.
תוס'], וריש לקיש אמר לא קיים פריה ורביה גר שנתגייר
כקטן שגולד דמי [פ' אף שבגיותו קיים המצוה, אבל בלידה חדשה שלו
לא קיים],

ואזדור לטעמייהו דאיתמר היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים
ונתגייר, רבי יוחנן אמר אין לו בכור לנחלה בן צדור שולד לו
משנתגייר אלו נטול פי שנים דהא הוה ליה ראשית אונן # [שהרי
ראשית אונן הוא דבר פיזי וגופו לא נשתנה], וריש לקיש אמר יש לו
בכור לנחלה, גר שנתגייר כקטן שגולד דמי,

וצריכא דאי אשמעינן בההיא קמייטא [לגבי פריה ורביה],
בההיא קאמר רבי יוחנן [דאוליגן בחר מה שהוליד בגויותו] משום
דמעיקרא נמי בני פריה ורביה נינהו [צני נח] בני פריה ורביה נינהו,
דכתיב ואלמא להם פרו ורבו [צראשית ט] [כלומר שבניהם נקראים על שמם.
תוס'],

אבל לענין נחלה דלאו בני נחלה נינהו [צנכריות] לאו צני דין נחלה
נינהו, דנת כנן וצדור כפשוטו, אכל ירושה נהגא צהו כדלמרינן בקדושין (דף יז)
עובד כוכבים יורש אצלו דצר מורה [כלומר נחלת בכורה, אבל עובד כוכבים יורש
את אביו דבר תורה כדלמרינן בפ"ק דקדושין (יז:). תוס'] אימא מודי ליה
לריש לקיש [שבן הבכור שהוליד לאחר שנתגייר יהיה לו דין בכורה],

ואי איתמר בהא [לגבי נחלה] בהא קאמר ריש לקיש [בקטן
שגולד] אבל בההיא [לגבי פריה ורביה] אימא מודה ליה לר' יוחנן
[דאוליגן בחר מה שהוליד בגויותו] צריכא,

איתיביה ר' יוחנן לר"ל מלכים ב' כ' יב פָּעַת הָיָה שֶׁלַח בְּרֹאדָךְ
בְּלֹאדָן בְּנֵי-בְלֹאדָן מִלֶּה-בָּבֶל סָפְרִים וּמִנְחָה אֶל-חֲזַקְיָהוּ כִּי שָׁמַע כִּי חָלָה
חֲזַקְיָהוּ וְגו' אלמא צניס מיקרו?

א"ל [חשיב ר"ל דאית ליה כקטן שגולד דמי, לר"י] בהיותו עובדי
כוכבים אית להו חיים ממיתסין (אחרי) [על שס. פ'] אציהס נתגיירו
לית להו חיים מלאשונים, דקטן שגולד דמי,

אמר רב הכל מודין [ר' יוחנן ור"ל] בעבד שאין לו חיים, דכתיב
בראשית כב' שבו לכם אליעזר עבד אציהס הוה פה עם החמור עם

אבני חן על מסכת יבמות

הדומה לחמור,

מיתבי שמואל ב ט ולציבא [ציבא] ענד כנעני של מפיושם הוה חמשה עשר בניו ועשרים עבדים? אמר רב אחא בר יעקב קפר בן בקר,

א"ה ה"נ [נבי בלארן בן בלארן נאמר שהוא כפר בן בקר]? שאני התם דיתסינהו בשמייהו ובשמא דאבוהון שהזכיר שמו [ושמו] של אצוי בלארן בן בלארן אלמא בניו איקרו והכא לא מפרש אכל הכא לא הזכירו בשמותן,

ואיבעית אימא יחסינהו בדוכתא אחריתי באבוהון [באביהם] ובאבא דאבוהון [ובאב דאביהם, דהיינו ג' דורות] דכתיב מלכים א טו יח [וַיִּקַּח אֶסָא אֶת־פֶּלֶה־הַכֹּהֵן וְהַזֶּהָב הַנּוֹתָרִים אֲשֶׁר־עָצְרוּ־בְּיַתְדֵי הַבַּיִת וְאֶת־אֲוָצְרוֹת בַּיִת מֶלֶךְ הַתְּמָלָה וַיִּתְּנֵם בְּיַד־עֲבָדָיו וַיִּשְׁלַחֵם הַמֶּלֶךְ אֶסָא אֶל־בְּנֵי־הַדָּד בְּנֵי־טַבְרִמָן בְּנֵי־חֲזִיוֹן מֶלֶךְ אֲרָם הַיֵּשֶׁב בְּדַמְשֶׁק לְאֹמֶר,

[ענין חדש] איתמר היו לו בניו ומתו, רב הונא אמר קיים פריה ורביה רבי יוחנן אמר לא קיים,

רב הונא אמר קיים משום דרב אסי כלומר טעמא דפריה ורביה משום דרב אסי, והאי כיון דנטלו על ידו מנשמות שצאמו אורח ששמו גוף, הרי קיים מנות פריה ורביה דאמר רב אסי אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף שנאמר ישעיהו נז טז, כי לא לעו ארבי [כי המריבה אשר אני עושה עם החוטא להענישו בגמול מעשיו הנה לא תתמיד לעולם. מ"ד] ול' א' לנצח אקצו' [ב' ידרוך מלפני יעמו' [כי רוח האדם מלפני בא לו ועטפה אותו. מ"ד, יעמוף מלשון עטיפה ולבישה. מ"צ] ונשמו' ת' אני עשיתי וגו',

ורבי יוחנן אמר לא קיים פריה ורביה, לשבת יצרה בעיניו והא ליכא,

מיתבי

דף ס"ב ע"ב

בני בניו הרי הן כבנים [שיש כאן סבא אברהם, בן יצחק, ונכד יעקב] קס"ד שמת הזכר לא הנקבה [יצחק או אחותו חנה], והיה לו בן [יעקב] שילטרף עם אחות אצוי [חנה, שעבשיו יש לאברהם בת חנה ונכד יעקב], אז עם אחי אמו [בנות שמת חנה שהיתה אם יעקב מבטלה אלקנה, ונשאר עבשיו יצחק בנו, ויעקב נכדו ובין שיעקב היה בן בתו זה נחשב כבת], אין אצוי האב [אברהם] מייב עוד צפריה ורביה, וטעמא שהיה לו למת בן, הא לאו הכי לא קיים דשבת צעין וקשיא לרב הונא?

[יש כאן סימן דף ס"ב ע"ב בני בניו הרי הם כבנים היינו "סב" מלשון סבא],

כי תניא ההיא להשלים כגון שלא היה לו לזקן אלא בן אחד ונשא הבן אשה והוליד בת פטור הזקן שהרי השלים זה את חובתו, אבל אי הוה ליה מעיקרא זכר ונקבה ואפילו מתו בלא בניו קיים פריה ורביה,

מיתבי בני בניו הרי הם כבנים, מת אחד מהם או שנמצא סרים לא קיים פריה ורביה? תיובתא דרב הונא [שאמר שאם היו לו בניו ומתו קיים מצות פו"ד] תיובתא:

שנינו בברייתא בני בניו הרי הם כבנים: סבר אביי למימר ברא לברא [שאם מת בנו ונשאר בן לבנו זה נחשב כאילו הוליד זכר], וברתא לברתא, וכ"ש ברא לברתא [שאם מת בתו ונשאר ממנה בן, זה נחשב כאילו הוליד נקבה], אבל ברתא לברא לא?

א"ל רבא לשבת יצרה בעיא והא איכא,

דכולי עלמא צין לאצוי צין לנכא מיהת תרי מחד [שבנו הראשון של הסבא הוליד שני ילדים] והשני מת בלא בניו לא קיים הזקן פריה ורביה,

ולא והא אמרי ליה רבנן לרב ששת נסיב איתתא ואוליד בני, ואמר להו [רב ששת ענה להם] בני ברתי [בני בתו] בני נינהו?

התם דחויי קמדחי להו [רב ששת היה מרחא אותם], דרב ששת איעקר מפירקיה דרב הונא [ראה לקמן ס"ד ע"ב] שהיה מאריך [בדרשו] [בדרשא. פ'] ולריכס למי רגלים ומעמידים עמלן ועקרים כדמינא בצמדות [דף מ"ד],

אמר ליה רבה לרבא בר מארי, מנא הא מילתא דאמור רבנן בני בניו הרי הן כבנים אצוי צמו קאי דצן צמו פשיטא לן? אילימא מדרכתיב בראשית לא מ"ג ויען לבן ויאמר אל יעקב הבנות בנותי והבנים בני [הרי שלבן קורא לבני יעקב שהם נכדיו, בניו], אלא מעתה והצאן צאני הכי נמי? אלא דקנית מינאי [שהצאן שהיה ליעקב היו תולדותיהם של הצאן שקנה יעקב מלבן] הכא נמי דקנית מינאי [לבן אמר ליעקב הבנים שיש לך הם מתולדותיהם של הנשים שמכרתי לך בשכר עבודתך עמי],

אלא מהכא דברי הימים א ב כא ואחר פא חצרו' ו' אלפת מכיר אבי גלעד והוא לקחה והוא בן ששים שנה ותלד לו' את שגוב,

וכתיב שופטים ה מני מכיר [שהיה בנו של מנשה בבראשית נ' כ"ג גם בני מכיר בן מנשה ילדו על-כרפי יו' פף, וראה רש"י] ידרו מחוקקים ולא מנינו למימר מצני צני [של מכיר] אלא מצני צמו, וכתיב דהא כמיז קרא אחרינא תהלים ס, תהלים קח יהודה מחוקקי [הרי שמחוקקים באו מיהודה] ולא משכמת לה דליתו ממחייהו, אלא הכי דנפקו מחוקקים מחצרון מצמו של מכיר אלמא צני צמו כצני,

מתניתין דקמי [לא יבטל ארם מפו"ד] אא"כ כו' הא אס' לו יבטל דלאו

אבני חן על מסכת יבמות

לא היה להם תורה. ע"פ העין יוסף], בלא חומה,

בלא תורה דכתיב איוב ו יג האם אין עזרתי כי [פי' כאשר אין אשתי עמי] אשתי דכתיב (בראשית 3) עזר כנגדו מיד ותשיה נדחה מן עזרין לעסוק בצרכי צימו ותלמודו משמעת, בלא חומה דכתיב ירמיה לא נקבה תסו לבב נבחר [פי' שהאשה כאילו חומה סביב האיש להגין עליו מן החטא], # [פעם היחידה שנוכח המלה "נקבה" בנביאים וכתובים, אבל בתורה יש כמה פעמים כגון ואם נקבה תלד],

רבא בר עולא אמר בלא שלום דכתיב איוב ה וידעת כי שלום אהלך זמן שיש לך אהל ואין אהל אלא אשמו שנאמר שוב לנס לאהליכם [פי' מתי יהיה לך שלום אם תהיה לך אהל דהיינו אשה] ופקדת נוך ולא תחטא,

אמר ריב"ל כל היודע באשתו שהיא יראת שמים ואינו פוקדה נמשמש צעת עומתה, נקרא חוטא, שנאמר וידעת כי שלום אהלך שלימה צרחת שמים וגו' [או ופקדת בתשמיש את נוך היינו אשתך, ואז לא תחטא],

ואמר ריב"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך משום שמא לאו לו צרחת שעה יותר שנא' וידעת כי שלום אהלך וגו' [ג"ל דנפקא ליה דהאי קרא מיירי ביוצא לדרך מדכתיב ברישא [איוב ה כג] כי עסיאבני השדה ברייתך ונחית השדה השלמה לך: כד יודעת כי-שלו אם אהלך ופקדת נוך אל תחטא. רש"י],

הא מהכא נפקא מהתם נפקא ואל אישך תשוקתך מאומה, מלמד שהאשה משתוקקת על בעלה בשעה שהוא יוצא לדרך # [אולי יש לפרש בדרך צחות משמעות מהפסוק המייר בשעה שהוא יוצא לדרך [בראשית ג' מז] אל-האשה אמר הרבה ארבה עקבו נה ותרבה בעצב תלדי בנים ואל-אישך תשוקתך והוא ימשל-ך שכוין שהפסוק מדבר שיש לה צער עיבוד והריון, הבעל מוצא סיבות לעזוב את הבית]?

א"ר יוסף לא נצרכה אלא סמוך לווסתה [אע"ג] דאמור רבנן (שנעו דף יח) חייב אדם לפרוש מאשתו וכו' ואפ"ה כשיצא לדרך יפקדנה, וכמה? אמר רבא עונה אס רגילה לראות ציוס אסורה כל היום ואס רגילה לראות צלילה אסורה כל הלילה, והני מילי דחייב לפוקדה כי אזל לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה לא משום מיטרידי דטריד צמזמה, אי נמי מיטריד נמשמש ויבטל ממנה,

ת"ר האוהב את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו דזילתא דאיתא קשה מדגבולא, והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה, והמשיאן סמוך לפירקן, עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך,

האוהב את שכיניו, והמקרב את קרוביו, והנושא את בת אחרות גיעוגיע אדם רצין על אחרות יותר מן אחיו וממוך כך נמצא ממצב אם

כרבי יהושע, דתניא רבי יהושע אומר נשא אדם אשה בילדותו ישא אשה בזנותו, היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזנותו,

שנא' קהלת יא ו בבקר זרע את-זרעך ולערב אל-תנח ידה כי אינה יודעת אי זה יבשר תהא או יזה ואם-שניהם פאחד מו' בים, ו ימותו ק' האו' ר' וטו' ב' לעינים לקאו' ת את-השמש: בבקר זרע את זרעך ולערב לעת זקנתו אל תנח ירך, כי אינך יודע אי זה יבשר תהא זרע יהא הגון ויהא שמים וממקיים הוזה או זה, ואם שניהם כאחד טובים,

[ובשביל אחד מהבנים שיבשר ראוי להשתדל בבחירתו ובזקנה להשיגו] [ומפרש "ומתוק האור" בהמשך הפסוק שלפניו] כי המושג לך במציאות בנים הגונים הוא דבר נחשב, כי אמנם האור הנצחי המושג בצלם אלקים אשר בהם [פי' כחות הנפש קורא הספורנו "צלם אלקים" ראה ספורנו בראשית ל"ב א'] הוא דבר מתוק ומעולה. ספורנו]

ר"ע אומר למד תורה בילדותו ילמוד תורה בזנותו, היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בזנותו, שנא' בבקר זרע את זרעך וגו',

אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס [צין העיירות הללו היו כולס] וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם שנשמתה מורה, עד שבא ר"ע אצל רבותיו שבדרום ושנאה להם, ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע והם הם העמידו תורה אותה שעה,

תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת, אמר רב חמא בר אבא ואיתימא ר' חייא בר אבין כולם מתו מיתה רעה, מאי היא? א"ר נחמן אסכרה,

א"ר מתנא הלכה כרבי יהושע [היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזנותו],

אמר רבי תנחום א"ר חנילאי כל אדם שאין לו אשה [ראיתי בשם הסמיפלר זצ"ל שלפעמים האדם נשוי ואפ"ה אין לו אשה] שריו בלא שמחה [שאין שמחה לאדם אלא שדרכו של המחר מאירה לפניו, וזה עולמו של מחר חשוך בעדו. יוסף דעת, ועיי"ש עוד, וראה חינוך מצוה רס"ו אף כי [מכל שכן] בענין הוונג שהוא דבר עקרי באדם וקצת מחשבות האדם על בת זוגו חמיד], בלא ברכה בלא טובה,

בלא שמחה, דכתיב דברים יד ושמחת אתה וביתך אשה, בלא ברכה דכתיב יחזקאל מד להניח ברכה אל ביתך, בלא טובה דכתיב בראשית ב לא טוב היות האדם לבדו,

במערבא אמרי בלא תורה [כיון דאמרינן [בקידושין כ"ט ע"ב] הא לן והא להו, שבא"י נשאו אשה ואח"כ למדו תורה, נמצא שקודם שהיה להם אשה

אבני חן על מסכת יבמות

לשמו,

דף ס"ג ע"א

והמלוה סלע לעני בשעת דחקו [ראה תוס'], עליו הכתוב אומר ישעיה נח אז תקרא וה' יענה, תשוע ויאמר הנני לעיל מיני כתיב כי תראה ערוס וכסיתו היינו דוחק העני, ומצטרך לא תתעלם היינו אוהב את שכניו שהן כקרוביו, ומקרב את קרוביו ונושא בת אחותו:

ס' [הסמינים כאן הם תיבות שלימות] ¹אש"ה ²וקרק"ע ³עז"ר ⁴זא"ת ⁵שתי"י הברכו"ת ⁶תגר"י ⁷פחת"י:

א"ר אלעזר כל אדם שאין לו ואשה אינו אדם שנאמר בראשית ה זכר ונקבה בְּרָאָם ויקרא את שמם אדם,

ואמר רבי אלעזר כל אדם שאין לו ²קרקע [קרקע לבנות עליו שידור בו, וגם לצורך מזונותיו. תוס' ד"ה שאין] אינו אדם שנא' תהלים קטז השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם [ואדם הוא לשון אדמה],

ואמר רבי אלעזר מאי דכתיב בראשית ב אעשה לו ³עזר כנגדו [לכאורה יש כאן סתירה שעזר הוא לטובתו, וכנגדו היינו לרעתו? אלא] זכה עוזרתו לא זכה כנגדו,

ואיכא דאמרי ר' אלעזר רמי כתיב כנגדו וקרינן [כניגדו] [כנגדו. ד"ס] חלוקה עליו וסותרת דכיו, זכה כנגדו [וקרינן נגדו בסגול תחת הגוף] שעומדת לעומתו לשמשו. ע"פ המאירי] לא זכה מנגדתו מדלא כתיב יו"ד # [לא הבטנו אך יכנס כאן יו"ד ומה יועיל] לשון נגדה דמלקות [היא] [קרינן בפתח תחת הגוף] כלומר שהיא נתונה לו להכביסו ולנגדו [להכותו]. ע"פ המאירי],

אשכחיה רבי יוסי לאלוהו א"ל כתיב אעשה לו עזר, במה אשה עוזרתו לאדם # [וצ"ע מה הקושיא ומה התירין, הלא ודאי אשה עוזרת לאדם בהרבה דרכים]? א"ל אדם מביא חיטין [וכי] חיטין כוסם נתמיה פשתן פשתן לובש [וכי אדם אוכל חטין כמות שהן ולווש פשתן כמות שהיא. צ"ח] [אלא אשתו טוחנת בשבילי, וטוחה את הפשתן וכו'] לעשות לו בגדים] לא נמצאת מאירה עיניו [בלחם שאוכל] ומעמידתו על רגליו [במלבושים שלובש],

וא"ר אלעזר מאי דכתיב בראשית ב ⁴זאת הפעם מכלל דפעמים אחרים שמש ולא עלו דעתו עצם מעצמי ובשר מבשרי, מלמד שבא אדם על כל בהמה וחיה [הגם שזה אסור מן התורה, רצה הקב"ה שינסה את כל החיות כדי שיבא להכרה מעצמו על מעלת האשה] ולא נתקדשה דעתו עד שבא על חוה,

ואמר ר' אלעזר מאי דכתיב בראשית יב ונברכו בך כל

משפחות האדמה, אמר ליה הקב"ה לאברהם ⁵שתי ברכו 'ת טובות כמו מצריך את הגפן [כלאים פ"ז מ"ה] יש לי להברוך בך, רות המואביה [שיצא ממנה כל מלכי בית דוד] ונעמה העמונית יצאו מהם מלכים ונביאים, נעמה אמו של רחבעם, ויצא ממנה [מנעמה] חזקיה ואסא ויהושפט דהו דדיקים גמורים, וישעיהו הנביא דלמר מר אמון [אביו של ישעיה הנביא] ואמליה [מלך יהודה מורע דוד המלך] אחים היו [ונמצא שגם ישעיהו הנביא היה מורע דוד] [מגילה דף י'],

כל משפחות האדמה, אפילו משפחות הדרות באדמה [ביושוב ובמדרב. יעב"ץ, פי' שהם אנשים שפלים] אין מתברכות אלא בשביל ישראל,

בראשית יח כל גויי הארץ אפילו ספינות הבאות מגליא לאספמיא [מ"כל" דריש שבא לרבות אפילו הנך שאין עומדים אלא מעט בארץ. תוס'] אינן מתברכות אלא בשביל ישראל,

ואמר רבי אלעזר עתידים כל בעלי ⁶אומניות שיעמדו על הקרקע יימנו אומנותם לעסוק בחריש וצקצק שנאמר יחזקאל כו כט ויִרְדּוּ מֵאֲנֵינוּ תִּיְהִיֶּם כָּל תַּפְּשֵׁי מְשׁוֹ' מ' [הם העצים הארוכים אשר משימים בהם את הספינה. מ"צ] מַלְחִים [מגדני הספינה] [ו] כָּל הַבְּלִי תִּיְהִי [שעובדים עם החבלים של הספינה] אֶל־הָאָרֶץ יַעֲמְדוּ,

ואמר ר' אלעזר אין לך אומנות ⁷פחותה מן הקרקע שנאמר וירדו לשון ירידת עניות,

רבי אלעזר חזיא [ראה] להחיא ארעא דשרי ביה כרבא זרע כרוב, לישנא אחרינא כרבא חרישה כמו כרוב ומי (צ"צ דף יצ) כמה דמסיק מעלא מצי כרבא (מדה דף סה) לפותיא לרובא הערובה א"ל אי תשרייה לאורכיך כלומר אפילו תחזור ותחרישה לא יועיל כלום, לפי עסקא [בדמיון לעסק] הפוכי בעיסקא טוב מינך להרויח יותר,

רב על לבניי שיבלי [ונכנס לשדה לתוך השיבילים העומדים] חזנהו דקא ניפן הרוס מנשבת זו זו אמר להו אי ניפית איתנופי כמה שתרנו מנופפו אין תועלת בהן לפי פרקמטיא מניפנו לשון הניפי לי צמניפה (צ"ח דף פ"ו) הפוכי בעיסקא טוב מינך,

אמר רבא מאה זוזי בעיסקא כל יומא בשרא וחמרא, מאה זוזי בארעא מילחא וחפורא שחם, ששכרה מועט ואוכל עשנים וחזין צמלת [חפורה] ירק מן התבואה עד שלא הביאה שלש, ולא עוד אלא מגביא ליה אארעא [משכנת אותו על הארץ] לשמור כל הלילה ומרמיא ליה תיגריא [בשצילה מתקוטע עם בני אדם],

אמר רב פפא זרע [תורע בעצמן] תבואה לאכילת צימן ולא תזבין לא תקנה תבואה מן השוק אע"ג דכי חרדיי ניגדה אפילו חטין צול, וקרקעך אינו חשוד, ואין לך שחר [לפי השעה] [בצנעות הקרקע לפי השעה. צ"ח], אפי"ה הני מתצרין צרכה מוניה דצדק [שאלין לוקם] [שאליו לקום. פי'] צדמים ואין

אבני חן על מסכת יבמות

כלה מהר הגי מברכן [צרכה] פלישו"ן בלע"ו,

זבין ולא תיזול [תיזול לשון עניות, ובר"ם תדויל וראה תוס' הרא"ש] מכור כלי משמש והשמש דמים בפרקמטיא, קודם שמצא לדי עניות, הגי מולי [שחמבור לעשות עיסקא] ביםתרכי כלי הצית טאפ"ט בלע"ו אבל גלימא שהיא להמכר בלשמה, לא ימכר, דלמא כי הדך צעי לה לא מיתרמיא ליה הגונה כמותה,

מזם מרגום של סמוס כמו סמוס פלשמיס (צרכאית כו) טומיטון פלשמאי טוס ולא תשפיץ אס יש לך מור קטן כותל רעוע סמוס אומי מיד ולא מרחיב צנקב לשפץ צו טיט ולנניס הרבה ליפומ, שפויץ פלשטי"ר בלע"ו, ואס צעל נפש אמה להנאות צנייניך הרחב הנקב ושפזיהו להיות יפה ולא תיבני לא מפיל את כל הכותל ומצנהו שכל העוסק בבנין מתמסכן [ראה פלא יועץ ערך בנין],

קפויץ [זבין] [זבין, ד"ס, רש"ש] ארעא [תמחר לקנות קרקע, שלא יקדמוך אחרים], מתון נסיב איתתא המתן עד שמצדוק [צמעשיה. ד"ס] שלא מהא רעה וקנטרנית, נחית דרגא נסיב איתתא לא תקם אשה משונה ממך שמה לא מתקבל עליה, סק דרגא בחר שושבינא אוהב טוב צמר לך אדם משוב להדבק אחריו,

א"ר אלעזר בר אבינא אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל ליראם כדי שימזרו צמסונה שנאמר צפניה ג ו הַכְרַתִּי גו' יִם, נְשַׁמּוּ [לשון שמומון. מ"צ] פְּנֵי תָם [הם המגדלים הגבוהים. מ"צ], הַחֲרַבְתִּי חֲיוֹצוֹ תָם מִבְּלִי עו' בַּר, נִצְדּוּ עֲרִיָּהֶם מִבְּלִי־אִישׁ מֵאִין יו' שָׁב, וּבְתִיב [בפסוק שאחריו אמרתי וגו' שהכרתי גוים בשביל ישראל שיקחו מוסר] שם ז אֲמַרְתִּי אֶךְ־תִּירָאִי אוֹ תִי תִקְחִי מוֹסֵר [ואז] וְלֹא־יִפְתָּר מֵעוֹ נָה פֶל אֲשֶׁר־פָּקַדְתִּי עָלֶיהָ, אָבָן [באמת לא כן עשו אלא] הַשְׂבִּימוּ הַשְׁחִיתוּ פֶל עָלֶיהָ תָם,

רב הוה מיפטר מרבי חייא [ר' חייא רבה" היה דודו ורבו של רב] אמר ליה רחמנא ליצילך ממדי דקשה ממותא, [והיה קשה לו לרב] ומי איכא מדי דקשה ממותא? נפק דק ואשכח קהלת ז ומוצא אני מר ממות את האשה וגו',

רב הוה קא מצערא ליה דביתחו, כי אמר לה עבידי לי מלופחי [עדרים] עבדא ליה חימצי מין קטנית, חימצי עבדא ליה מלופחי, כי גדל חייא בריה [דרב] אפיך לה היה אומר האב לבנו אמור לאמך לעשות עדשים, והוא אומר לה עשי חימצי והיא עושה עדשים, אמר ליה [רב לבנו רב חייא] איעליא לך אמך [אמך נעשתה יותר טוב בשבילך], אמר ליה אנא הוא דקא אפיכנא לה [היא לא השתנה אלא אני הפכתי לה מה שאמרת],

אמר ליה היינו דקא אמרי אינשי דנפיק מינד [בגד היוצא ממך] מעמא מלפך פעמים שהנן מחכים את אביו, אני היה לי לעשות ק את [אצל אמה] לא תעביד הכי דבר שקר הוא שנאמר ירמיה ט ד וְאִישׁ בְּרַעְיוֹ

יִהְיֶהֱלוּ וְאָמַרְתָּ לֹא יִדְבְּרוּ לְמַדּוֹ לְשׁוֹ נָם דְּפִרְשֵׁקֶר הַעוּה [גלגל. ד"ס] [באלו נתייגעו לעות דרכם כי הרבה עוות עשו. מ"ד, # שמשקרים גם כשאין מנגיע להם שום תועלת מתוך שהורגלו בכך, ועד"ז פירשתי מדבר שקר "מחפצא של שקר" תרחק] וגו',

רבי חייא [הגדול רבו ודודו של רב, והוא אמר לעיל רחמנא ליצילך ממדי דקשה ממותא] הוה קא מצערא ליה דביתחו, כי הוה משכח מידי [כשמצא לקנות איזה דבר בשבילה] דבר הרמזי לה צייר ליה בסודריה # [סודר הוא חתיכת בגד שמכסין בו הראש, ועטף את הדורן בסודר, שכן דרך נותני מתנה, לכסות את הדורן שנותנים, שזה מוסף רגש למקבל הדורן, ע"י שאינו יודע מה מתחת המכסה, ותאב לדעת מה בתוכה וכו'], וגם לפעמים הדורן הוא דבר קטן וע"י שמעוטף יפה זה מוסף לה חשיבות, והעיקר שנתנית דורן באופן זה מועיל לשלום בית], ומייתי גיהלה, אמר ליה רב והא קא מצערא ליה למר? א"ל דיינו שמגדלות בנינו, ומצילות אותנו

דף ס"ג ע"ב

מן החטא ההסור עצירה,

מקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה קהלת ז ומוצא אני מר ממות את האשה, א"ל כגון מאן? [ענה לו] כגון אמך,

[ומביא סתירה] והא מתני ליה רב יהודה לרב יצחק בריה אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנאמר משלי ה יהי מקורך ברוך ושמה מאשת געורך, וא"ל [רב יצחק לר' יהודה אביו] כגון מאן? [וענה לו] כגון אמך?

[ומתרץ] מתקיף תקיפא [באמת היתה מר ממות, אבל], ועבורי מיעברא במלה נוסה לרעות ומעצרת על מדומיה,

היכי דמי אשה רעה? אמר אביי מקשטא ליה תכא [עורכת שלחן לבעלה], ומקשטא ליה פומא לקלל ולגדף עד זמן סעודה כדי לזערו, רבא אמר מקשטא ליה תכא ומהדרא ליה גבא שלא לאכול עמו ומלערמו,

[פ' כי מי שיש לו אשה שהיא לעולם רעה ורגזנית, הגם שזה קשה אבל אחר זמן זה נעשה רגילות, אבל יש אשה שלפעמים יכול הבעל לחשוב ראה עתה היא נעשית טובה ועורכת שלחן בשבילי, אבל אחר זמן מועט היא חוזרת לרעותה זה הרבה יותר צער. וראה ענף יוסף],

אמר רבי חמא בר חנינא כיון שנשא אדם אשה עונותיו מתפקקין נסממין לשון ויפק כמו פוקקין הנקצים [שבת דף קסה] שנאמר משלי יח מוצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה',

[והיינו גמי עון הרהור עבירה שהיה לו עד היום. מורש"א, והיינו כי בלא אשה יראה קרי ויפוך זרעו כשטף מים לאונסו, אבל כשנשוא אשה נסתם הזרם. ע"פ עץ יוסף],

אבני חן על מסכת יבמות

דברים כה בניך ובנותיך נתונים לעם אחר, אמר רב חנן בר רבא אמר רב זו אשת האב,

[עוד מאמר מרב חנן בר רבא אמר רב] דברים לב בגוי נבל אכעים, אמר רב חנן בר רבא אמר רב זו אשה רעה וכתובתה מרובה,

רבי אליעזר אומר אלו הצדוקים וכן הוא אומר תהלים יד אמר נבל בלבו אין אלהים מי שאמר אין אלהים קרי נבל וגו',

במתניתא תנא אלו אנשי ברבריא ואנשי מרמנאי שמהלכין ערומים בשוק, שאין לך משוקץ ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום [ערום לאו דוקא שגם בבית אין דרך לילך ערום, אלא הכוונה שלא בצניעות. שלמת חיים לר' י"ח זונפלד סימן רמ"ו # ול"ג שהכוונה לערום ממש],

[ד"א (יבמות סג) אלו הבאים מברבריא ומטונס וממורמנאי שמהלכים ערומים בשוק. ספרי האזינו פיסקא ט"ו על הפסוק ואני אקניאם בלא עם], [אנשי מבל גסות רוח היתה בהן ובה נעקרו מן העולם, שנאמר ויאמרו לאל סור ממנו [וגו'] (איוב כ"א י"ד), מה היו עושין, היו פושטין בגדיהן ומניחין על גבי הארץ, והולכין ערומים בשוק, שנאמר ערום הלכו מבלי לבוש (שם איוב כ"ד ז)]. תנא דבי אליהו רבה פרק כט סימן ד]

רבי יוחנן אמר אלו חברים פרסיים רשעים ומזין ואינם מכירים כגודס של ישראל,

[העתקתי מביצה ו' ע"א עיי"ש עוד,

* חֲבֵרִים = כינויים של פרסים עובדי האש בפי חכמי התלמוד. עידן התלמוד חברי = הוא הכינוי בתלמוד לכהני הדת הפרסית zoroastism הקרויים גם אמנוגשים (מגים) Magians אלה היו כנראה בני שבט מדי שקבלו אחר כך את תפקידי הכמורה, ובכלל זה גם עיסוק מרובה בכשפים (ויש סבורים שזה מקור כינוי חברי = מכשפים),

עם עליית השושלת הסאסאנית לשלטון בפרס Sassanian Empire (בראשית תקופת אמוראי בבל) [במאה הרביעית לספח"ג] נעשו החברים בעלי מעמד תקיף ובמשך תקופות שונות רדפו ודכאו בני דתות אחרות, בכל התקופות היו נקודות חיכוך מיוחדות בינם ובין היהדות, ואחת מהן היתה קשורה בקבורת המתים (דבר האסור לפי הדת הפרסית הקדומה) ומשום כך השתדלו חכמים לא לתת אמחלאל בידי החֲבֵרִים העלולה לשמש להם גורם להרבות בעלילות ורדיפות. שט"ז].

אמרו ליה לר' יוחנן אתו חברי לבלל שגא כפף נפל מרוב זעז שהיו בני הישיבה מסורים נידם אמרו ליה מקבלי שוחרא לנעל גזירתא תרי"ץ יתיב ימיז (ושמח) [וסמך] # [וגם מכאן ראינו שהרבה טעויות ברש"י נעשו ע"י המעתיקים שאחד קורא ואחד כותב],

אמרו ליה גזרו על ג' על שלשה גזרו, אמר להם מפני ג' שלשה עצירות שהיו ניד בני צלל גזרו ¹על הבשר שלא יאכלו בשר שחוטף מפני המתנות

במערכא כי נסיב אינש איתתא, אמרי ליה הכי מצא או מוצא, מצא דכתיב מצא אשה מצא טוב, מוצא דכתיב ומוצא אני מר ממות את האשה,

[ידוע מאמר העולם ש"האשה" אם היא אשה כה"א הידועה, זה מר ממות], [ובספר הפרדס יש מסורה מצא אשה מצא טוב, שאשה גימט' 306 ואיש בגימט' 311 שאם האיש יותר מן האשה זה טוב, ומוצא אני את האשה בגימט' 311 שאם האיש והאיש שוים זה מר ממות, אבל ואשה 312 בכל אלה לא מצאתי שאם האשה היא יותר מהאיש זה כבר ענין של לא מצאתי ה' ישמרנו. כתבתי מזכרון],

אמר רבא אשה רעה מצוה לגרשה דכתיב משלי כב גרש לך [אם תגרש את האשה הרעה # קורא לאשה רעה לך, שזה הצער היותר גדול לאיש שאשתו מזלזלת בו], [אז] ויצא מרון וישבות דין וקלון,

ואמר רבא אשה רעה וכתובתה מרובה [מה העצה להפטר ממנה] צרתה בצדה ישא אחרת אללה [רבא לטעמיה לאמר לקמן ס"ה ע"א נושא אדם כמה נשים על אשתו. תוס'] דאמרי אינשי בחברתה מקבלת מוכחה יומר ולא בסילתא קוז,

ואמר רבא קשה אשה רעה כיום סגריר יוס צדד וזוט שנאמר משלי כו טו דִּלְךָ טו יָרֵד [מפמוף המטר לא יטריד בני הבית] כִּי יֵרֵד סִגְרִיר [כי אם ביום בוא המטר אשר דרך בני אדם להיות נסגרים בתוך הבית. מ"ד] וְאִשֶּׁת מְדֻנִּים [מְדֻנִּים] נִשְׁתַּתָּה שוין סן [ולפי פשוטו: אבל אשת מדינים נשתתה בכל העתים להטריד את בעלה. מ"ד],

ואמר רבא בא וראה כמה טובה אשה טובה וכמה רעה אשה רעה, כמה טובה אשה טובה דכתיב מצא אשה מצא טוב, אי בגוה משתעי קרא כמה טובה אשה טובה שהכתוב משבחה, אי בתורה משתעי קרא כמה טובה אשה טובה שהתורה נמשלה בה,

כמה רעה אשה רעה דכתיב ומוצא אני מר ממות את האשה, אי בגוה משתעי קרא כמה רעה אשה רעה שהכתוב מנגת, אי בגיהנם משתעי קרא כמה רעה אשה רעה שגיהנם נמשלה בה,

ירמיה יא חגני מביא רעה אשר לא יוכלו לצאת ממנה, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוחה זו אשה רעה וכתובתה מרובה,

איכה א נתנני ה' בידי לא אוכל קום, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא בר חייא זו אשה רעה וכתובתה מרובה,

במערכא אמרו זה שמזונותיו תלוין בכספו שאין לו זריעה בקרקע, דכל שעה מינר ודולג שמא תייקר התבואה או ייעלו שערי שצר,

אבני חן על מסכת יבמות

אלהים תנתן, אשה רעה צרעת לבעלה, מאי תקנתיה יגרשנה ויתרפא מצרעתו,

אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו בפלגים כלומר שמח בחלקו ודומה לו כאלו ימיו כפלים,

[אשה יפה בגימ' שמחה גדולה. 401. ירושתינו ח"ב דף מח],

העולם עניך מאשת חן של אמרים פן תלכד במצודתה, אל תמאצל בעלה למסוך עמו יין ושכר, כי בתואר אשה יפה רבים הושחתו, ועצומים כל הרוגיה,

רבים היו פצעי רוכל המוכר בשמים לנשים להתקטט בהן [ומנז' ד"ס] זו נילוף וזל בעלה [ופולעו. ד"ס] המרגילים לדבר ערוה [אלו הרובלים מרגילים עצמם לדבר ערוה], כניצוץ מבעיר גחלת קן ילדו מצעירו, ככלוב קן עופות מלא עוף כן בתיהם [של הרובלים. שט] מלאים מרמה [ע"פ הפסוק ירמיה ח' כ"ז. רש"י], [דרך הכלוב להיות בו עופות רבים קטנים, ובוה הוא מלא בעוף אחד גדול, כי רבות מחשבות בלב איש, אבל זה אין לו מחשבה ומרמה רק אחת כי כל מוימותיו לדבר ערוה ואך ימלא תאותו. מהרש"א],

אל תצר צרת מחר [אל תדאג בשל צרה העלולה לבוא מחר. שט], כי לא תדע מה ילד יום שמא מחר בא ואיננו צעול ולא יראה אותה לאה (שואל) [סה"י. ד"ס] מילך וירא ודואג עליה נמצא מצטער ונמלא שנצטער אטמול על העולם שאין [שאינו. ד"ס] שלו,

מגע רבים מתוך ביתך, ולא הכל תביא ביתך [גם מאלה שהם ידידיך. שט], רבים יהיו דורשי שלומך [והרבה לך ידידים. שט], גלה סוד לאחד מאלף [שרוב בני האדם אינם יודעים לשמור סוד. שט], ע"כ דברי בן סירא,

אמר רבי אסי אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף פרגוד שחוף צין [מחנה. ד"ס] שכינה למלאכים, ושם רוחות ונשמות נמוגות שנכלאו משעת ימי בראשית העמידות להגות בגופים העמידים להצטרות שנאמר ישעיה נז כי רוח מלפני יעמוף הגאולה ונשמות אני עשיתי ונשמות שאני עשיתי, [יעמוף] לשון עכבה כדכתיב (בראשית ל) והיה העטופים ללצן, ורישיה משמעי בגאולה כי לא לעולם ארצי וגו', [פי' רוח פירושה הגאולה, שהגאולה תתעכב ע"י שמתעכבין הנשמות],

תניא רבי אליעזר אומר כל מי שאין עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים, שנאמר בראשית ט שופך דם האדם באדם דמו ישפך, וכתוב בתריה ואתם פרו ורבו,

רבי יעקב אומר כאילו ממעט הדמות שנאמר בראשית ט כי בצלם אלהים עשה את האדם, וכתוב בתריה ואתם פרו וגו',

אמר להם מפני עצירה שצידם שהיו גחלים ממתנות כהונה זרוע ולמייס וקיצה, גזרו² על המרחצאות [שלא ירחצו ישראל במרחץ] מפני הטבילה שלא היו זכירין זה [בטבילת גדה],³ קא מחטמי שכבי מוילאים הנקצרים מקציהם מפני ששומחים ביום אידם צאה עליהם זו הגזירה להמאכל זה,

[שנאמר. ד"ס] שמואל א יב והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם ואבותם כבר ממו ומה מכה יש בהן, [אלא] חטוטי שכבי אמר רבה בר שמואל זו חטוטי שכבי, דאמר מר בעון חיים מתים מתחטטין,

א"ל רבא לרבה בר מארי כתיב ירמיה ח' ב' ל' א יאספו ול' א יקברו לדמן [לזבל. מ"צ] על פני האדמה יהיו, וכתוב שם ג ונבחר מות מחיים לכל השארים מן המושפחה הערה הזאת דמיה דהוא קרא [ושואל האך יתפרש המשך הפסוקים] דהואיל ואין יתנים לקצרה היאך יצמרו החיים למוות?

אמר ליה הלי נצמר לא קאמר שיהו הן צומצין מות מחיים, אלא נציל הוא דקאמר להו נבחר מות לרשעים שלא יחיו בעולם הזה ויחטאו ויפלו בגיהנם מוטב להן לרשעים שימומו ממה שיחטאו וימיו,

[ספר בן סירא:

ספר בן סירא היה מן הספרים הראשונים שנתחברו לאחר חתימת ספרי המקרא, מחבר הספר הוא שמעון בן יהושע בן סירא שהיה מיושבי ירושלים ובן דורו הצעיר של שמעון הצדיק, לפני תקופת החשמונאים, הספר היה נפוץ ומקובל ביותר, ונכר המחבר שחי באלכסנדריה תרגם אותו ליוונית (בשנת 132 לפני הספירה) וגרם להפצתו גם בין אלה שנמנע מהם לקרוא את הספר במקורו,

תרגום השבעים (ובתוצאה מכך גם בהרבה תרגומים אחרים) נכלל הספר בין ספרי המקרא אם כי חז"ל מנו אותו בין הספרים החיצוניים, אף אמרו דברים בגנות הקורא בהם [סנהדרין ק' ע"ב], הרי היה זה משום שלא היה ראוי להתקבל כולו במדרה שוה של הערכה, וייתכן גם כן שהיו מעריבים אותו עם ספר אחר "אלפא ביתא דבן סירא" שהוא ספר עממי ומפוקפק,

מכל מקום מוצאים אנו כי חז"ל ציטטו פעמים רבות מספר בן סירא, ולעתים אף ראו בו אחד מן ה"כתובים" ולא נמנעו מלדרוש דברים טובים שבו ומלהשתמש בדברי חכמתו. שט' עיי"ש עוד],

[ראה דברי בן סירא מצוטטים בחגיגה י"ג ע"א במופלא ממך אל תדרוש וכו', כתובות ק"י ע"ב כל ימי עני רעים וכו', ב"ק צ"ב ע"ב כל עוף למינו ישכון וכו', ב"ב צ"ח ע"ב הכל שקלתי בכף מאזנים וכו', שם קמ"ו ע"א כל ימי עני רעים וכו', סנהדרין ק' ע"ב כל ימי עני רעים וכו', גדה ט"ז ע"ב שלשה שנאתי וארבעה לא אהבתי וכו'],

[בחלקת מחוקק על האה"ע סימן א' ס"ק ח' וז"ל ובלקוטי מהר"ל נמצא שכן סירא היה בנו של ירמיה שרחץ באמבטי כי סירא 271 בגימט' ירמיהו. ועיי"ש עוד שכן סירא עסק בספר היצירה יחד עם ירמיה אביו],

כתוב [אומר לשון "כתוב" כאילו הוא מספרי הקודש] בספר בן סירא אשה טובה מתנה טובה לבעלה, וכתוב טובה בחיק ירא

אבני חן על מסכת יבמות

אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר בראשית זו מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען בא על הגר, והא' דלא נסיב לה צהק שני קמאי עד שלא בא לארץ כנען שהיו שנים מרובות צפדן ארס, ללמוד שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המניין דלמא משום עון חוזה לארץ הס עקורים,

לפיכך הואיל וקא חזינן שאין ישיבת חוזה לארץ מן המניין דתלינן בכל דבר המונע מן ההריון חלה הוא או שחלתה היא, או שניהם חבושים בבית האסורים [בבית האסורין אחר, הואיל ומכל מקום אין דרך לשמש בבית האסורין, וללמדנו כך נקט ליה לישנא דשניהם חבושים. מאירין] אין עולין לו מן המניין,

א"ל רבא לרב נחמן ולילף מיצחק ששה עשר שנה ולא נשא אחרת דכתיב בראשית כה ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה וגו' וכתיב בראשית כה ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם? א"ל יצחק עקור היה ויודע שממנת עמנו הוא ולקמן נפקא לן דעקור היה, א"ה אברהם נמי עקור היה כדאמרין לקמן והיכי ילפת מיניה?

ההוא מיבעי ליה לכדר' חייא בר אבא כלומר יצחק עקור היה משום הכי לא נסיב אחרית, וקרא דיצחק בן ששים שנה לא יתירא הוא דמינא להכי כתביה דחמנא למיגמר מיניה שהיית עשרים שנה, דהוא מיבעי ליה כו' [לייחס בהן שנותיו של יעקב] אכל מקץ עשר שנים דלכרסה אע"ג דעקור הוא, ילפינן מיניה דאי לא לדרשא למאי הלכתא קאשמעין קרא מקץ עשר שנים,

דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן למה נמנו שנותיו של ישמעאל, כדי לייחס בהן שנותיו של יעקב לידע שנותיו של יעקב בן כמה שנים היה כשהלך לבית עבר וכשעמד על הצאר, וצלהי (גמרא) [פרק א'] דמגילה (דף יז) מפרש לה, והא' קרא דיצחק בן ששים שנה מייתי ליה התם דילפינן מיניה דגדול תלמוד תורה מכבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב צדיק עבר לא נענש עליהם,

אמר רבי יצחק, יצחק אבינו עקור היה שנאמר בראשית כה ויעתר יצחק לה' לנכה אשתו, על אשתו לא נאמר אלא לנכוח מלמד ששניהם עקורים היו,

א"ה ויעתר לו, ויעתר להם מיבעי ליה בשלמא אי אמרת תפלת יצחק על אשתו היתה היינו דכמיז ויעתר לו כמו שהיה מתפלל עליה ותהי רבקה אשתו, אלא אי אמרת על עמנו היה מתפלל ולנוכח אשתו משמע ששניהם היו צועקים זה מול זה ויעתר להם מיבעי ליה? לפי שאינו דומה תפלת תפלתו שהיה צדיק בן צדיק לתפלת תפלתו שהיתה צדיק בן רשע דקדק צד רשע, לפיכך תלה צד הכחוש,

א"ר יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתו של צדיקים,

בן עזאי אומר כאילו שופך דמים וממעט הדמות שנאמר ואתם פרו ורבו צריכה דמיונו כמיז הלכך כמו שעשה שמהן הוא,

אמרו לו לכן עזאי יש נאה דורש ונאה מקיים נאה מקיים ואין נאה דורש, ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים? אמר להן בן עזאי ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה, אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים,

[שנפשי חשקה בתורה: שאין יצרי מתגבר עלי' שאני מתעסק במצוה, ומפני חשק התורה אין לי הרהור, אבל אם יצרו מתגבר עליו חייב לישא ואפילו היו לו בנים שמא יבא לידי הרהור. ראמ"ה],

תניא אידך רבי אליעזר אומר כל מי שאין עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים שנאמר שופך דם האדם וסמך ליה ואתם פרו וגו',

רבי אלעזר בן עזריה אומר כאילו ממעט הדמות, בן עזאי אומר וכו' אמרו לו לכן עזאי יש נאה דורש וכו',

ת"ר במדבר י ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל

דף ס"ד ע"א

מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישאל,

הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד וזה לא עסק בפריה ורביה לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישאל,

אבא חנן אמר משום רבי אליעזר חייב מיתה שנאמר במדבר ג ובנים לא היו להם הא היו להם בנים לא מתו, אחרים אומרים גורם לשכינה שתסתלק מישאל שנאמר בראשית יז להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו, בזמן שזרעך אחריו שכינה שורה, אין זרעך אחריו על מי שורה על העצים ועל האבנים:

מתני': נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי לבטל אלא לו יגרשה או יאסר עמה, גירשה מותרת לינשא לאחר ולא אמרין עקרה היא, דשמא הראשון לא זכה ליצנות ממנה ורשאי השני לשהות עמה י' שנים, ואם הפילה מונה משעה שהפילה # [קאי גם על בעלה הראשון]:

גמ': ת"ר נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה, שמא לא זכה להבנות ממנה [כיון שאין ברור של מי החסרון, שיכול להיות שאינה יולדת מפני שהוא אינו ראוי לכך],

אבני חן על מסכת יבמות

משה מצנינו שחי יותר. תוס')

[כמו אמר מר, שיוציא ויתן כתובה, והטעם הוא] והאי שמה לא זכה להבנות הימנה, [ושואל] ודלמא איהי דלא זכיא ולא מעול כמזה?

איהי כיון דלא מפקדא אפריה ורביה לא מיענשה לא איכפת לה [פי' דלא שייך לומר לא זכיא], ולא ענש לה קודשא צריך הוא [נכסי. פי', שלא תלך] על עונותיה,

איני והא אמרו ליה רבנן לר' אבא בר זבדא אממני' פריך דקמני ישא אחרת שמה לא זכה להבנות ממנה וזכה להבנות מן השניה נסיב איתתא ואוליד בני, ואמר להו אי זכאי הוו לי מקמייתא?

התם דחוי קא מדחי להו לרבנן, דר' אבא בר זבדא איעקר מפרקיה דרב הונא [ראה לעיל ס"ב ע"ב],

רב גידל איעקר מפרקיה דרב הונא, רבי חלבו איעקר מפרקיה דרב הונא, רב ששת איעקר מפרקיה דרב הונא, רב אחא בר יעקב אחדתיה סוסכינתא חולי מעולר השמן ולס נעקר סימני תליוה [תלו את רב אחא] בארזא דבי רב [בעין ארו שהיה בחצר בית מדרשו של רב, או בעמודי הארז שהיה בבית המדרש, לרפואה, פי' תלו אותו בדיו וכדומה] ונפק מיניה [כשהשתין] כחוצא ירקא יוק [פי' השתן היה ירוק] כקפ ממר,

אמר רב אחא בר יעקב שיתין סבי הוינא [תלמידיו רב הונא] וכולהו איעקור מפרקיה דרב הונא לבר מאנא דקיימי בנפשאי קהלת? החכמה תחיה בעליה [ע"י שנתלה בארזא דבי רב].

שנינו במשנתנו גירשה מותרת וכו': שני אין [שהמשנה מדבר שנישאת שתי פעמים] שלישי לא [שם גם עם בעלה השני לא ילדה לא תנשא עוד] דהוה עקרה מתניתין מני?

רבי היא, דתניא מלה הראשון [אשה שגולד לה בן ומלה אותו] ומת, שני ומת, שלישי לא תמול דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר שלישי תמול רביעי לא תמול, והתניא איפכא [מהפך דברי רבי ורשב"ג], הי מינייהו אחריניתא חיו מהמשניות נשית אחרונה דנסמך עלה אמלתא דמר דמר, דכל חד וחד דר מהשניות קמייתא ונקט שיעתיה דחבריה, וצריכתא עיקר דהדור זהו מקמייתא?

ת"ש דאמר ר' חייא בר אבא, א"ר יוחנן מעשה בארבע אחיות בצפורי שמלה ראשונה ומת שניה ומת שלישי ומת רביעיית באת לפני רבן שמעון בן גמליאל אמר לה אל תמולי' אלמא מתניתא קמייתא אחריניתא [שרבי סובר שאחר שני פעמים הוי חוקה], דהאי מעשה נסוק ימיו של רשב"ג הוה מדקא מסהיל עליה ר' יוחנן שהיה אמורא וסוף התנאים והוא ראה את המעשה,

א"ר יצחק [כ"ה סוכה י"ד ע"א] למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר פל"א דלע"ז מה עתר זה מהפך התבואה ממקום למקום, כך תפלתן של צדיקים מהפכת מדותיו של הקב"ה ממדת רגונות למדת רחמנות,

אמר רבי אמי אברהם ושרה טומטמין היו שנאמר ישעיה נא הביטו אל צור

דף ס"ד ע"ב

ישעיה נ"א א' שמעו אלי רדפי צדק מבקשי ה' הביטו אל צור הצבתם ואל מקבת בו ר' נקרתם: ב הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחו' ללכם בראשית קראתיו ואל אברהם ואל שרה: חוצבתם [אל הסלע אשר נחצבתם ממנו. מ"ד] נעשה לו זכרות ואל מקבת [מולשון נקב, ועש"ז נקרא הפטיש מקבת, כי ראשו האחד חדר, ובו נוקבין הסלע. מ"צ] בור נוקרתם [ענין בקוע ונקב כמו בנקרת הצור. מ"ד] נעשה לה נקבות כמו אני קרתי ושמיתי מים [ישעיהו לו], [the hollow of the pit from which you were dug]

וכתיב שם בפסוק ב' הביטו אל אברהם אביכם, ואל שרה תחו' ללכם [ענין חולדה ויצירה. מ"צ who before you],

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב שרה אמנו אילונית היתה שנאמר בראשית יא ותהי שרי עקרה אין לה ולד קדא יתירא הוא דהא כתיב עקרה אפי' בית ולד אין לה,

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב לא שנו דסוהי עשר שנים אלא ברורות הראשונים ששנותיהן מרובות [כמו אברהם שחי מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים. בראשית כ"ה ז, וגם יצחק כתיב בבראשית ל"ה ב"ח ויהיו ימי יצחק מאה שנה ושמונים שנה, וכן תמצא עוד], אבל ברורות האחרונים ששנותיהן מועטות [כדאמרין לקמן ימי שנותינו בהם שבעים שנה וגו'] שתי שנים ומוחצה [היינו ס"ה שלשים חדשים] כנגד שלשה עיבורים כ"ז חדשים ימי חולד, ומדע לכל עיבור ועיבור ימי טומאה וטהרה, דאשה מתעברת סמוך לוסתה,

רבה אמר רב נחמן שלש שנים כנגד שלש פקידות שהקצ"ה פוקד העקרות לשמוע תפלתן דר"ה, וגוזר עליהן הכיון דאמר מר [בר"ה י"א ע"ב] בר"ה נפקדו שרה רחל ורחנה,

אמר רבה ליתנהו להני כללי דקאמר כל דורות של עשיו שמי שנים ומחלה שהייתן מכדי מתני' מאן תקין רבי [כאן המקור שרבי סידר את המשנה, וראה בתחלת האגרת של רבינו שרירא גאון] והא בימי דוד אימעות שני דכתיב תהלים צ' ימי שנותינו בהם שבעים שנה [ובמשנה שנינו עשר שנים],

[אע"ג דהאי קרא בתפלת משה כתיב? מסתמא דוד אמרו שמצנינו שחי כך אבל

אבני חן על מסכת יבמות

[ר' יוחנן נולד בימי ר' כדאיתא יומא (פ' יזה"ב) ורשב"ג אביו של רבי, ואיך ראה ר' יוחנן המעשה שהורה רשב"ג, ופלא הוא בעיני ההדיוט. מנחת יחודה],

ודלמא אי אתיא שלישית נמי הוה אמר לה [דג] הראשונות לא באו? א"כ מאי אסדרותיה דר' חייא בר אבא? ודלמא הא קמ"ל דאחיות מחזקות דכי היכי דאשה מוזקת בג' פעמים כך היא מוזקת בשלש אחיותיה, [ואין שום ראיה איך סבר רבן שמעון בן גמליאל],

אמר רבא השתא דאמרת אחיות מחזקות לא ישא אדם אשה לא ממשפחת נכפין חולין ולא ממשפחת מצורעים והוא דאתחזק תלתא זימני,

מאי הוה עלה? כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בכנישתא דמעון ביוה"כ שחל להיות בשבת, ומלה ראשונה ומת שניה ומת שלישית באה לפניו אמר לה לבי ומולי,

א"ל אבבי [לר' יצחק, דאילו ר' יוחנן חי בשנת 245 ואביו בשנת 350] חזי דקשרית איסורא וסכנתא שאס חזק בשני פעמים והשלשי ניתן לדחות ממנה, הוה מילה שלא צומנה ואינה דומה את השבת, [סכנתא] סכנת נפשות,

[והגמ' מפרטת] סמך עלה אבבי על הא דרבי יצחק דאמר משמיה דרבי יוחנן בתלת זימני הוה דהוה חזק ואול נסבה לחומה ברתא דאיסי בריה דרב יצחק בריה דרב יהודה, דנסבה רחבא דפומבדיתא, ושכיב [רחבא], רב יצחק בריה דרבא בר בר חנה, ושכיב [רב יצחק], ונסבה הוא [אבבי] ושכיב,

אמר רבא ומי איכא דעביד עובדא בנפשיה צסקנת נפשו כי האי, והא איהו דאמר אבין דסמכא מה שאמר אבין משום רבי יוחנן יש לסמוך עליו יצחק סומקא לאו בר סמכא,

אבין ישנו בחזרה חזר על תלמודו, לשון אחר מנאי כל שעה לפני רבי יוחנן ואם חזר צו רבי יוחנן משום דבר שאמר תחלה שומע אבין וחזר גם הוא צו יצחק סומקא אינו בחזרה אבל רב יצחק אינו מנאי לפניו ופעמים ששמע דבר מרבי יוחנן ולמחר חזר צו רבי יוחנן והוא אינו יודע,

ועוד אימר דפליגי [מתי הוי חזקה] לענין מילה בנישואין מי פליגי?

[ומתריץ] אין [בניחותא] והתניא ניסת לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא תנשא דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר לשלישי תנשא לרביעי לא תנשא,

[ויבא אברהם לספור לשרה, להורות שמתה בחיי בעלה הצדיק, ושוכחה שיקברה אברהם, כי זה כבוד גדול לאשה למות בחיי בעלה, בענין שלא יהיה בה שמץ קטלנית. צורר המור פרשת חיי, היה מגולי ספרד],

בשלמא גבי מילה איכא משפחה דרפי דמא ואיכא משפחה דקמיט דמא, אלא נישואין מ"ט? א"ל רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרב הונא מעין גורם, ורב אשי אמר מול גורם,

[וכתב הרא"ש בתשוב' כלל נ"ג פירוש מול גורם נ"ל דהאשה מולה רע שאנשיה מתים ודבר זה תלוי במול, כי חיי האנשים ופרנסתן תלוי במול אם נולד בשעה שיש לו להיות עשיר או עני והאשה כלואה בבית ואינה יכולה להתפרנס ע"י עצמה אם לא שהבעל מפרנסה, ונגזר על אשה זו שימותו בעליה כדי שתחיה כל ימיה בעוני, ואין מי שיפרנסנה, אבל אין לפרש שגולדה באותו מול שימותו בעליה דלא מצינו בתלמוד [שבת קנ"ו; מ"ק כח.] שיהא תלוי במול אלא או עשיר או עני או אורך ימים וכיוצא בזה אבל דברים אחרים אינו תלוי במול. ב"י אה"ע ס' ט'],

[ולפי זה יהיה לייף אינשורנס על הבעל שישאר פרנסה להאשה סגולה לאריכת ימים. שמעתי מהר"ן ר' שלמה גראסם שליט"א],

מאי בינייהו? איכא בינייהו דאירסה השלישי ומית [שאו עדיין לא באתה לידי מעיין ואין לתלות אלא במול], אי נמי דנפל מדיקלא ומית דנסבה וסלק לדיקלא ונפל ומת למ"ד מעין גורם לא הוזקתה זו שהרי מעינה לא גרם לו שימות שהרי לא מת מחולי,

א"ל רב יוסף בריה דרבא לרבא, בעי מיניה מרב יוסף [אר"י דנראה ששאלו הלכה כרבי או כרשב"ג והשיבו דהלכה כשניהם. תוס' הלכה כרבי? ואמר לי אין, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואמר לי אין, אחוכי אחיך בי שאלתי מרב יוסף אם הלכה כרבי ואמר לי הלכה ופעם אחרת שאלתי אם הלכה כרשב"ג ואמר לי הלכה וכמדומה אני ששחק צי,

א"ל [רבא לבנו רב יוסף] לא לא שחק כך סתמי היא ופשיט לך סתומות של משנה הן, יש סתמה כרבן שמעון בן גמליאל ויש סתמה כרבי, דאיכא מילתא דמחזקין לה בתרי זימני ואיכא מילתא דבעינן תלתא זימני, ומשום הכי פשט לך כמר וכמר כסומים נישואין ומלקיות כרבי, וסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל,

נישואין הא דאמרן דקסם לן חנא דידן כרבי דקמי רשאי השני, שני אין שלישי לא מלקיות דתנן מי שלקה ושנה ב"ד כונסין אותו לכיפה אם חזר וטעם בשלישית דמחזקין ליה צרשיעא מתרי זימני שלקה ומאכילין אותו שעורים עד שתהא כריסו נבקעת,

וסתות דתנן אין האשה

דף ס"ה ע"א

קובעת לה וסת עד שתקבענה שלש פעמים לסמוך עליה להיות דייה שעתה, דתנן (נדע דף 3) כל אשה שיש לה וסת דייה שעתה ולא מטמאין לה למפרע מעת לעת, ועוד דאם קוצעת לה וסת והיגיע זמן וסתה ולא צדקה טמאה דאורח צומנו צא ואין מטהרת מן הוסת אפילו נעקרה פעמים שצדקה צ"י

אבני חן על מסכת יבמות

אומר כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה,

רבא אמר נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא דאית ליה למיזינינהי

[וזה"ל באה"ע סימן א' סעיף ט' נושא אדם כמה נשים והוא דאפשר למיקם בסיפוקיהו, וכו"מ נתנו חכמים עצה טוב שלא ישא אדם יותר מוד' נשים כדי שיוגיע לכל אחת עונה בחורש, ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו, ובסעיף י' רבינו גרשום החרים על הנושא על אשתו וכו' ולא החרים אלא עד סוף האלף החמישי].

דף ס"ה ע"ב

הוא אמר אפלת בגו עשר כשאלו נאין לכופו להוציא הוא אומר הפילה בתוך עשר ועדיין אין זמן להוציא, דמן מונה משעה שהפילה והיא אמרה לא אפלת אלא עקרה אני?

א"ר אמי אף בוז היא נאמנת, דאם איתא דהפילה, נפשה בעקרתה לא מחזקה,

הפילה, וחזרה והפילה, וחזרה והפילה, הוחזקה לנפלים ויוצא ויתן כתובה שמה לא זכה ליצנות ממנה,

הוא אמר אפילה תרי ולא הוציא אמרה תלת? אמר רבי יצחק בן אלעזר עובדא הוה בי מדרשא ואמרו היא מהימנא וכופין אותה, ולא שהיא מוצעת גירושין אלא שעלינו לכופו לקיים פריה ורביה דאם איתא דלא אפלה, נפשה בניפלי לא מחזקה;

מתני': האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה ועטמא מפרש בגמרא, רבי יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם הוא אומר בראשית א ויברך אותם אלהים ויאמר להם [אלהים] פרו ורבו;

גמ': מנא הני מילי [שאין האשה מצווה על פו"ד]? אמר ר' אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון אמר קרא בראשית א ומלאו את הארץ וכבשוה איש דרכו לכבש ואין אשה דרכה לכבש,

אדרבה וכבשוה תרתי משמע? אמר רב נחמן בר יצחק וכבשוה כתיב [לשון יחיד], רב יוסף אמר מהכא בראשית לה אני אל שדי פרה ורבה [לשון יחיד] ולא קאמר פרו ורבו,

[כיון שהזכירו מביא עוד מאמר בשמו] ואמר רבי אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון כשם שמצווה על אדם לומר דבר הנשמע דכתיב [ויקרא יט] הוכח מוכיח להוכיח [למי. ד"ס] שמקבל הימנו כך מצווה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע [פ' לרבים אבל לחבירו עד הכאה. רמ"א],

וסמות ולא ראתה וסינמה ראייתה ליום אחר ד' פעמים, אפילו הכי ממזקין וסמה לכשיגיע, ואם לא נדקה עממה דלורח זמנו דא' עד שתעקר ממנה שלש פעמים, ויורד המועד דתנן אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו שלשה פעמים;

[ולחלכה אה רא"ש כתובות מ"ג ע"ב ויראה שכופין אותו להוציא דחמורא סכנתא מאיסורא וכמו שמחויבין ב"ד להפריש את האדם מן העבירה כך מחויבין להפרישו שלא יפגע בנפשו, והטור מביא דבריו באה"ע סימן ט', אבל בב"י מביא שיש בזה מחלוקת הראשונים,

ובשו"ע אה"ע סימן ט' סעיף א' וז"ל אשה שנשאת לשני אנשים ומתו לא תנשא לשלישי שכבר הוחזקה להיות אנשיה מתים, וכתב הרמ"א וי"א וכו' ולכן רבים מקילים בדברים אלו ואין מוחין בידיהם, וכתב הט"ז נראה לדמות דבר זה לההיא דפ' מפני לענין הקוה במעלי שאת אע"ג דסכנה היא מ"מ כיון דרשו ביה רבים פ' רש"י הורגלו מתוך דוחק שומר פתאים ה' וכן בזה שהורגלו רבים בזה מפני שאין לכל א' ליזרה בזה דאין זיווג מצוי ע"כ לא חשו לסכנה, וכתב הבית שמואל בס"ק ו' וכן אם הוא זקן לאו קטלנית היא],

ת"ר ניסת לראשון ולא היו לה בנים, לשני ולא היו לה בנים, לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים, נישאת למי שאין לו בנים [ולא הוריעה לו על חזקתה זו] תצא בלא כתובה,

איבעיא להו נישאת לשלישי ולא היו לה בנים מהו דליתבעוה הנך קמאי [שתחזיר את כתובתה], מי מצו אמרי לה איגלאי מילתא דאת הוה דגרמת, או דלמא מצית אמרה להו השתא הוה דכחשי? [ומשיב] מסתברא מצית אמרה להו השתא הוה דכחשי,

איבעיא להו נישאת לרביעי, והיו לה בנים מהו דתיתבעיה לשלישי? אמרינן לה שתיקותך יפה מדיבורך דמצוי אמר לה אנא אדעתא דהכי לא גרשתך אילו הייתי יודע שאת צמ צנים לא גרשתך, וממלא גט בטל למפרע,

מתקיף לה רב פפא אי איהי שתקא ואי מני בעלה לנפולי גט דהכי כי שתק מני הוה אנן מי שתקינן הוה דלא אדעתא דהכי לא גירסה [וביון שכן] נמצא גט בטל ובניה ממזרין, אלא מדשתקין ודאי לא מני לנפולי דאמרין ליה מספיקא קא מגרשת לה ולא איכפת לך דה וגמרת דעתך לגרשין? אלא אי איכא למפטריה הכי פטרינן ליה [גירסא זו משמע דקאי על האיש, אבל בב"י פ' הגירסא דקאי על האשה], [מלשלה לה כתובתה] ד אמרינן השתא הוה דבריינתא דאיצירת שמורה להיות צריאה מחוליה;

[שאלה חדשה] הוא אמר מינה יודע אני שממממה הוא שאין לי צנים ולא אתן כתובה והיא אמרה מיניה? אמר רבי אמי דברים שבינו לבניה נאמנת, ומעמא מאי? היא קיימא לה ביורה כחץ כל שכתב זרע שאינו יורה כחץ אינה מורעת הוא לא קים ליה ביורה כחץ,

[שאלה חדשה] אמר איהו איזיל אינסיב איתתא ואיבדוק נפשאי? אמר רבי אמי אף בוז יוציא ויתן כתובה שאני

אבני חן על מסכת יבמות

רבי אבא אומר חובה שנאמר משלי ט' אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך,

וא"ר אילעא משום רבי אלעזר בר' שמעון מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום שנאמר בראשית נ' אביך צוה וגו' יעקב לא נזהר אלא הם שניו [בדבר. פ'] מפני דרכי שלום כה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו',

ר' נתן אומר מצוה שנאמר שמואל א טו' ויאמר שמואל [בשואמר לו הקב"ה לילך למשוח את דוד למלך] איך אלך ושמעו שאול והרגני וגו' ונתיב ואלמר ה' עגלת בקר תקם צידך ואמרם לזנות וגו' הקב"ה [ציוה. ד"ס] לשנות,

דבי רבי ישמעאל תנא גדול השלום שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו דמיעקרא כתיב בראשית יח' ואדוני זקן שרה אמרה לשון [ציון. ד"ס] ולבסוף, [וכפילה. ד"ס] הקב"ה הדבר לאברהם כתיב למה זה נמקם שרה וגו' כתיב ואני זקנתי ואני זקנתי ושינה הדבר מפני השלום:

[שנינו במשנתנו] רבי יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם הוא אומר בראשית א' ויברך אותם אלהים ויאמר להם [אלהים] פרו ורבו: אתמר רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה וחד אמר אין הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה,

תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר אין הלכה, דיתיב ר' אבהו וקאמר משמיה דרבי יוחנן הלכה כר' יוחנן בן ברוקה, ואהדרינהו רבי אמי ורבי אסי לאפיייהו דלא אמרה רבי יוחנן מעולם ותלקן לו כבוד ולא רצו להכחישו,

ואיכא דאמרי רבי חייא בר אבא אמר ואהדרינהו רבי אמי ורבי אסי לאפיייהו,

אמר רב פפא בשלמא למאן דאמר רבי אבהו אמרה, משום כבוד בי קיסר לא אמרו ליה ולא מידי קרינן למלכות הוה [בדאמרינן. ד"ס] בנאמרינן [דף יד] ובנאמרינן [דף יז] דמשכן אמהמא דבי קיסר [רבה. ד"ס] דעמיה מדברנא דלוממיה [בוצינא דנהורא, בריך מתיך לשלם], אלא למאן דאמר רבי חייא בר אבא אמרה, לימרו ליה לא אמר רבי יוחנן הכי, [פ' דרב פפא אומר שיותר מסתבר לומר שהמעשה היה בר' אבא],

מאי הוה עלה? ת"ש דאמר ר' אחא בר חנינא אמר ר' אבהו אמר ר' אסי, עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בכנישתא דקיסרי' והיא תוצעמו לגרסה לפי שלא היו לה נשים ואמר יוציא ויתן כתובה, ואי ס"ד לא מפקדה כתובה מאי עבדתה [הלא אינה מחויבת להנשא לאחר כדי שיהיו לה ילדים]?

דלמא בבאה מחמת טענה [ובין שיש לה טענה צריך הבעל ליתן לה

כתובה], כי ההיא דאתאי לקמיה דר' אמי ותוצעמו לגרסה אמרה ליה הב לי כתובה, אמר לה [ר' אמי] זיל לא מיפקדת ואם רוצה את ללכת אין לך כמנחה, אמרה ליה [האשה לר' אמי] מסיבו דילה בנקמה מאי תיהוי עלה מה מהא עליה דהך אתתא, אמר כי הא ודאי כפינן [וכן נפסק באה"ע ס' קנ"ד סעיף ו'],

ההיא דאתאי לקמיה דרב נחמן [שלא ילדה והיתה רוצה שבעלה יגרשה], אמר לה לא מיפקדת, אמרה ליה לא בעיית דך אתתא חוטרא לידה [עץ] [פ' בן. פ'] שמשען עליו לעת זקנה וזמרה לקבורה ואם ממנו יקברנה [ראה זרע שמשון פרשת לך] אמר כי הא ודאי כפינן,

יהודה וחזקיה [בני ר' חייא] תאומים היו, אחד נגמרה צורתו לסוף תשעה [להריון] ואחד נגמרה צורתו לתחלת שבעה [ונולדו בהפסק זמן. שט], יהודית דביתהו דר' חייא [שיהודה וחזקיה היו בני ר' חייא, ויהודית היתה אמם] הוה לה צער לידה [בגלל הלידות הבלתי נגילות הלל. שט], שנאי מנא [שינה בגדיה שבעלה לא יכירה] ואתאי לקמיה דר' חייא, אמרה אתתא מפקדא אפריה ורביה? אמר לה לא,

אזלא אשתיא סמא דעקרתא [שלא תתעבר עוד], לסוף איגלאי מילתא [נודע כל המעשה], אמר לה איכא [אם היה הדבר בדין] ילדת לי חדא כרסא אחרייתא ומי ימן שלא שמת ותלדי לי עוד כרס אחד שני נשים,

דאמר בר, יהודה וחזקיה אחי תאומים פזי וטזי

דף ס"ו ע"א

אחיותא תאומות ונזמזי היו [הרי שכל הלידות שלה היו של תאומים, ואם היתה יולדת עוד פעם זה היתה יולדת תאומים],

[ושואל, וכי אשה] ולא מיפקדי, והאמר רב אחא בר רב קטינא א"ר יצחק מעשה באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין, וכפו את רבה ועשאה בת חורין כדי שמהא מותרת לנשא ומדכפינן לרבה אלמא מפקדא?

אמר רב נחמן בר יצחק מנהג הפקר נהגו בה לפי שלא היתה יכולה לנשא היתה מפקדת עממה וחוטאים בה, לפיכך כפו את רבה לשחררה:

אבני חן על מסכת יבמות

ברזל,

יש שמכנסת ממון הרבה ואינה כותבת כולו בכתובה, ומשיירת לעזמה, הן נכסי מלוג והבעל אוכל פירות והקרן (שלה קיים) [קיים לה. ג'], ואם מתו מתו לה, או פתחו פתחו לה,

לשון זלן ברזל קרן קיים שאין פומת ונפסד שאפילו מתו כולן אחריותן עליו לשלם לה כשימות או יגרשנה,

[לכאורה משמע שהאיש והאשה ביניהם מחליטים אם יקבל עליו הנכסים באחריות צאן ברזל, או אם ישארו נסכיה בידה והוא יאכל הפירות, אם היא נותנת לו נסכיה בתורת נכסי צאן ברזל יש מעלה שהיא בטוחה לקבל בחזרה מה שנתנה לו, אבל יש חסרון שאם יעלה שווי הנכסים לא תקבל בחזרה אלא מה שנתנה לו,

ובנכסי מלוג יש מעלה שהנכסים נשארים ברשותה, והבעל אוכל רק הפירות, אבל יש חסרון שאם ימותו או יאבדו הנכסים יהיה ההפסד שלה],

עבדי מלוג לא יאכלו בתרומה לפי שהן שלה והיא חללה, ולקמן בגמרא מפרש טעמה, **עבדי צאן ברזל יאכלו**,

ואלו הן עבדי מלוג, אם מתו מתו לה, ואם הותירו הותירו לה, **אע"פ שהוא חייב במזונות** [שהוא מפרנסם בשכר שמעשי ידיהן שלו], **הרי אלו לא יאכלו בתרומה**,

ואלו הן עבדי צאן ברזל אם מתו מתו לו ואם הותירו הותירו לו, הואיל והוא חייב באחריותן הרי אלו יאכלו בתרומה,

בת ישראל שניסת לכהן והכניסה לו עבדים, בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל הרי אלו יאכלו בתרומה אפילו עבדי מלוג שאין שלו יאכלו (דהיינו) [דהוי. פ'] קנינו שקנה קנין וילפינן בגמרא דקנינו [אשתו] שקנה קנין אוכל,

[נ"ל לפעמים נקט שנשאת ופעמים שניסת, ע"ש ב' בחינות שבאשה, לעזר וכנגדו, בזמן שהיא לו לעזר, היא לו כמתנה, כמו וישא משאות מאת פניו, ובזמן שכנגדו היא לו לנסיון, או איפכא בזמן שלעזר היא כנס מתנוסס לבעלה, ואם לאו, היא כמשא עליו, או נ"ל דנישאת הוא ע"ש לא תשא שם ד"א לשוא, ובל"א "אנגעשווארען ווארדען" כמ"ד כי ה' העיד בינך ובין אשת נעורך, וניסת הוא לשון למען ענותך לנסותך, שגם היא מורגלת ע"י הנשואין בדברים קשים, והם אעפ"כ לחיוב באחרית כדכתיב הרבה ארבה עצבונך ואח"כ תגל האם בפרי במנה. יבין],

ובת כהן שניסת לישראל והכניסה לו עבדים בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל הרי אלו לא יאכלו בתרומה:

ויקרא כ"ב י"א וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נַפֶּשׁ קָנִין בְּסֶפֶד הוּא יֹאכֵל בּוֹ וְיֹלִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְּלֶחֶמָו׃

גמ': ועבדי מלוג לא יאכלו בתרומה, אמאי להוי בקנינו [קנינו כגון אשתו או עבדו] **שקנה קנין** [שהם קנו קנין], **דתניא מנין**

פרק שביעי אלמנה לכהן גדול

[ראה מאירי שמבאר איך בא לדבר על עניני אכילת תרומה לכהן במסכת יבמות],

מתני': אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, הכניסה לו עבדי מלוג [שהבעל מולג אותם כמליגת התרנגולים ואם פתחו פחת לה ואם הותירו הותירו לה. רע"ב, שהבעל מולג ואוכל הפירות והגוף כעוף פורח ממנו. יבין] **ועבדי צאן ברזל** [ונקראו צאן ברזל דאף שהבעל גוזן תמיד, אי אפשר שיכלה הקרן, מדחייב באחריותו. יבין]

מה (שהאשה) [שאשה. גמ'] מננסת לבעלה וְשָׁמָּה לוֹ [ששמין ערך הנכסים] לקבלם עליו באחריות כותבת, כמו שכותבין ודא מדויגה דהנעלת ליה, והוא מוסיף כנגדן וכותב סך הכל קבל עליו פלוני כך וכך בכתובה (קורין) [קרי ליה. פ'] זלן

אבני חן על מסכת יבמות

בתרומה גזירה שמא תאכיל לאחר מיתה חלמה חן במתניתין בין עבדי מלוג בין עבדי זאן כחל יאכלו?

אלא אמר רב אשי באלמנה כהנת צמ כהן שצדה לתרומת אביה ממיסת בעלה, ואי אמרינן יאכלו עבדי מלוג בתרומה צחי בעלה כהן גדול זה משום קנינו שקנה קנין דלא גרעה הך חללה מעצד שקנה עבדים דאיתא לאורויי הימירא אחר מיתמו להאכילם [לעבדיה] בתרומה מחמת אביה, דאמרה מעיקרא באלמנותי הראשון היו עבדי אכלי בתרומה דבי נשא [בית אביה],

[ותוסף לומר שלאחר שאכלו עבדיה בתרומות בית אבי] אינסבי ליה להאי לכ"ג, [ושב] אכלי עבדי בתרומה דגבראי, והשתא כשמת הדרי לי למילתיה קמייא ויאכלו עבדי בתרומה דבי נשא כמעיקרא באלמנותי הראשון,

ולא ידעה דמעיקרא [באלמנותה הראשונה] לא שויתה לנפשה חללה [ולכן האכילה לעבדיה], השתא שויתה לנפשה חללה,

תינה אלמנה כהנת [שאוכלת תרומה בבית אביה], אלמנה בת ישראל דלא אחי לאורויי מאי איכא למימר מאי עממא לא אכלי בחייו הא לא גרעה מעצד שקנה עבדים?

[באלמנותה] [באלמנה. ד"ס] לא פליגי רבנן לא חילקו בין אלמנה לאלמנה,

[ענין חדש] איתמר המכנסת שום לבעלה נכסי זאן כחל ששמה לו כחמוצתה, והיו בהן כלים ודבר המסויים, וכשגירשה ונאחזה ליעול כחמוצתה דהיא אומרת כלי אני נוטלת, והוא אומר דמים אני נותן [כמו שקבלתי] [שהרי קיבלתם. פ'] עלי בשומא ומאלו הן בלחמיותי ושלי הן הדין עם מי?

רב יהודה אמר

דף ס"ו ע"ב

הדין עמה ומטול כליה ור' אמי אמר הדין עמו,

רב יהודה אמר הדין עמה משום שבה בית אביה דידה הוי, [אישה שמביאה נכסים מבית אביה בתורת "נכסי צאן ברזל" כשהיא מתגרשת מבעלה, היא זכאית לקבל את הנכסים הללו, מפני שהם שבה בית אביה והם שלה, ואף על פי שבזמן הנישואין הם ברשות הבעל, והוא משתמש בהם, אם נשארו בעינם יכולה לחבוע אותם עצמם חזרה. נבי התלמוד], [שיאבהנה בעל שני [ולכן יחזיר לה בעל ראשון את נכסיה שתוכל ליתנה לבעל שני] ויהיה לכבוד ולתפארת לאביה שננתה לו כלים חשובים כאלה. נמוקי יוסף], [פ'] רבינו יהודה בר נתן זצ"ל דאין הדבר מתקבל שיהא כח [שבה ?] בית אביה, כלים שהביאה מבית אביה ביד אחר, הלכך איהי שקלה להו דרמי כתובתה

לכהן שנשא אשה וקנה עבדים או קנה עבדים שיאכלו בתרומה שנאמר ויקרא כב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו, הוא יאכל בו,

ומניין לאשה צמ ישראל לכהן שקנתה עבדים מנכסי מלוג שלה ועבדיו או עבדיו של כהן שקנו עבדים שיאכלו בתרומה וא"ת מה שקנה עבד קנה רבו ולמאי אינטריך קרא לרבייהו? משכחת לה כגון שננתו לו לעצד מנה על מנת שאין לרבו רשות צו?

שנאמר וכהן כי יקנה נפש קנין כספו קנין כספו קרא יחירה, ודרשין דלשהי אחא והכי משמע כהן כי יקנה קנין כספו נפש, שעבדו יקנה עבד הוא יאכל בו, קנינו שקנה קנין, אוכל?

[ומתריץ] כל האוכל מאכיל כל שאין אוכל אינו מאכיל [וביזן שהיא חללה שניסת אלמנה לכה"ג וכו'],

ולא והרי ערל כהן ערל אינו אוכל, ועבדיו אוכלין כדמתן לקמן (דף ע) וכל הטמאים שאינן אוכלין ומאכילין?

התם פומייהו כאיב להו כלומר מחוסרי תקנתא הם, אכל עומדים ליתקן ולאכול, אכל זו [שהיא נעשית] [שנעשית. פ'] חללה אין לה מיקון עולמית,

והרי ממוזר [לאו דוקא, אלא כל גבר זר כדמפרש] שאין אוכל ומאכיל צמ ישראל [שרה] שניסת לכהן [משנה] וילדה צמ [חנה], והצת ניסת לממוזר [שלום] וילדה בן [ברוך] וממה [חנה] והבן קיים [ברוך].

[והרי] [הרי. פ'] יס אמו [ברוך הוא בן חנה, וחנה היא בת שרה] אשת [משנה] [הכהן. פ'] אוכלת בשביל ברוך [תרומה, לאחר מיתת בעלה] [משנה הכהן] לפי שיש לה זרע מן הכהן כדמתן כסיפא בפרקין (דף סט) והוא [ברוך] אינו אוכל דור הוא,

והוא הדין [נמי אי] [דאי. פ'] כשר הוא שגולד משראל כשר [נמי אין] [אינו. פ'] אוכל, ומאכיל אס אמו, והא דנקט לאומיני ממוזר, משום דמתניתין היא?

אמר רבינא קנין [רק בקנין אמרינן כלל זה, ולא בורע] אוכל קאמר, קנין אוכל מאכיל שאינו אוכל אינו מאכיל,

ורבא אמר מדאורייתא מיכל אכלי [אפילו עבדי מלוג כשנשא כ"ג את אלמנה] ורבנן הוא הגזרי בהו כדי שתאמר אני איני אוכלת, עבדי אינן אוכלין, זונה היא אצלו, הלכך אתי לאפוקה [וכי זונה אני אצלו, ויבאו לידי קטטה עד שיפרד ממנה ויבטלו נישואי העבירה. מאירי],

רב אשי אמר גזירה שמא תאכיל לאחר מיתה עבדי מלוג שלה לאחר מיתת הכהן בעלה, אכל עבדי זאן כחל ליכא למגור דהשתא לאו משום ידיה אכלי חלל משום כהן שהוה רבן,

אלא מעתה בת ישראל שנשאת לכהן לא תאכיל עבדי מלוג

אבני חן על מסכת יבמות

ומשום חינא. אור זרוע ח"א סימן תרנ"ד]

ר' אמי אמר הדין עמו כיון דאמר מר אם מתו מתו לו ואם הותירו הותירו לו, הואיל וחייב באחריותן יאכלו ומדאכלי צטרומה ש"מ ידידיה ינשו,

[ומקשה על טעמו של ר' אמי] אמר רב ספרא מי קתני והן שלו
הואיל וחייב באחריותן קתני, ולעולם לאו ידידיה גינהו,

[מקשה על רב ספרא כדי ליישב את דברי ר' אמין] וכל היבא דחייב באחריותן אכלי בתרומה, והתנן ישראל ששכר פרה מכהן הרי זה יאכלנה כרשיני [horse-bean rarely used as human food] תרומה, כהן ששכר פרה מישראל (והא' .והא"ל ד"ס) שוכר מיב גלתימא אס נגדה או נאדה וקמי אע"פ שמוזנותיה עליו, לא יאכלנה כרשיני תרומה?

[הרי שאחריות לכך אינו גורם להאביל בתרומה, וכיון שאנו רואין בנכסי צאן ברזל שאוכלים בתרומה הרי שהוא ברשות העבד, והוי ראייה לר' אמי שהדין עמו],

[כרשני תרומה. אר"י דעיקרם קיימי למאכל בהמה, דאם הו עיקרם לאדם היה אסור לינתם לבהמה משום הפסד תרומה, ומ"מ חזו לאדם דאי לא חזו כלל לאדם פטורין מתרומה ומעשר כדאמר בריש כלל גדול (שבת דף סח. ושם). תוס'],

ותסברא נהי נמי דמחייב בנגבה ואברה, [אבל] באונסיה,
בכחשה, ובנפחת דמיה, מי מיחייב שוכר פטור מן האונסין, וכן אם
קשה ואם [חולו. ד"ס] דמיה,

[ולא קשה על ר' אמי שלכן אין הבהמה אוכלת בתרומה, שאין הכהן חייב באחריות של הבהמה אלא על גניבה ואבידה],

הא מתניתין לא דמיוא אלא לסיפא, ישראל שְׁשָׁם פרה מכה
 [אם שכר סתם פרה מכה אמרנו ברישא שמאכילה כרשיני תרומה, אבל אם שם
 הבהמה בדמים הוא באחריותה של ישראל ולכן] לא יאכילנה כרשיני
 תרומה,

(אבל כהן) [ובכן, כ"ה במשניות תרומות פ"א מ"ט] **ששם פרה מישראל** דמייס כשכרה הימנו שמא לא ויהנה עמו להחזירה לו דמייס הללו [ראה הגירסא על הגליון] שאל תכש או תאנס או יחלו פרות צעולם יתן (הדמיס) [לו דמיס, פ'] **יאכילנה כרשיני תרומה** הואיל וקבלה באחריותו, ואף על פי (שחזרת) [שהוא מחזירה, ד"ס] צעיניה, אם לא יפחמו דמיה כל כמה דלא הדרה ידידה הוא, וגבי עבדים נמי א"ע דהדרי צעיניהו כיון דלענין (ויקרא) [אונסא, ד"ס] חולא קיימי צרומיה, אכלי,

[ונמצא במכאן ראי' לר' אמי שבכל מקום שחיוב באחריותו אוכל בתרומה],

יְתִיב רַבָּה וְרַב יוֹסֵף בְּשִׁילָהּ פְּרָקִיָּה דְּרַב נַחֲמָן כְּסָאִים הִדְלִישָׁה וַיְתִיב וְקָאֲמַר, תֵּנִי כּוּתִיָּה דְּרַב יְהוּדָה [שְׁהָדִין עִמָּה] וְתֵנִי

כּוּתִיָּה דְרַבִּי אַמִּי [שְׁהָדִין עִמּוֹ], תֵּנִיא כּוּתִיָּה דְר' אַמִּי עֲבָדִי צֵאן
בְּבִרְלוֹ [שְׁהֵם בְּרִשּׁוֹת הַבֵּעַל] וַיִּצְאֵין בִּשְׁן וְעֵין לְאִישׁ אִם סִימָא הִבְעֵל אֵת
עֵינוֹ אֲבָל לֹא לְאִשָּׁה אִם סִימָסָה עֵינוֹ דְּלֹא לִידָה הוּא,

תניא כותיה דרב יהודה [שהדין עמה] המכנסת שום לבעלה
אם רצה הבעל למכור לא ימכור שאם יגרשנה תמול מלה ולא עוד
אלא אפילו הכנים לה שום משלו אם רצה הבעל למכור
לא ימכור,

מכרו שניהם או זה או זה [ראילו שניהם יחד וראי אין לו שום תערומות], **לפרנסה** אורחא דמילתא נקט שאין אדם מוכר כלי תשמישו אלא למונות, **זה היה מעשה לפני רשב"ג ואמר הבעל מוציא מיד הלקוחות** ללא מיעוץ דאם מכר הוא בלא דעתה ומת או גרשה, דהיא מוציאה מיד הלקוחות, אלא אפילו מתה היא, הוא מוציא מיד הלקוחות דמכירה לאו מכירה הואי (שם) ימות הוא בחייה וגמלתא מכירה שלא כדין) כל זמן שהיא קיימת,

אמר רבא אמר רב נחמן הלכה כרב יהודה, א"ל רבא לרב נחמן והתניא כותיה דר' אמי?

נאמן רבנותיה דרב יהודה ג"כ תניא? מכל מקום פריך דה"ל לרין כספיקא דרינא וטולא למיפסק חלכתא כרב יהודה מרתניא כוותיה, כיון דגם כוותיה דרב אמי ויודא תניא, ועוד אי הוי הדבר בספק יותר יש לפסוק כר' אמי כיון שהבעל מוחזק ומספקא לא מפיקין מיניה. ערך לגר[.

אע"ג דתניא כותיה דר' אמי מסתברא טעמא דרב יהודה משום שבה בית אביה,

ההיא איתתא דעיילא ליה לגברא איצטלא [בגד עליון חשוב]
דמילתא [צמר נקי, וראה רש"י שבת ג"ד ע"א] בכתובתה, שכיב
[הבעל], שקלול יתמי ופרסוה אמיתא, אמר רבא קנייה
מ'יתא המא חסורי הגאה הן כהקדש, דגמר שם שם מעגלה ערופה כפ'
נגמר הדין (סנהדרין דף מו),

אמור ליה נַאנאי [יש שם נַנאי או נני ואולי הוא קיצור של חנניה. דשעסמור, ובובר"ם יש גורסים כאן רבנא, אבל נַאנאי פירושה דודה mammy, aunty, old maid, slave] **בריה דרב יוסף, בריה דרבא, לרב כהנא והאמור רבא אמר רב נחמן הלכה כרב יהודה** [שהרין עמה, ואיך לקחו האיצימלא ונתנוה על המת]?

אמור ליה מי לא מודה רב יהודה דמחוסר גוביינא אע"ג דהדין עמיה, מודה הוא דכל כמה דלא גבמיהו מיניה לאו ברשותה קיימי אלא שיעבודא בעלמא אית לה עליהו, דהא אם נאסרו או נאבדו חייב [רבעל] בצאתיותו, וכיון דברשות יתמי ניהו, אחי הקדש דאקדשוה יתמי ומפקע לה לשיעבודיהו ויהי דמי וכיון דמחוסר גוביינא ברשותיה קאי,

רבא [דאמר קנייה מיתנא] **לְטַעֲמִיָּה**, דאמר רבא **הַקֹּדֶשׁ** הַקֹּדֶשׁ דוּקָא קְדוּשַׁת הַגּוֹף כִּי הֵאֵי גוּינָא, אֲבָל קְדוּשַׁת דַּמִּים לֹא כְדַמְתָּן (עֲרֻכִין דף כג) מוֹסִיף

קפ"ב

אבני חן על מסכת יבמות

שאינן ילוד אינו מאכיל [ומטעם זה צריך לאסור גם בבת כהן לכהן],

מיתבי אמרו לו לר' יוסי מאחר שהעדת לנו על בת ישראל לכהן, בת כהן לכהן מהו? אמר להם זו שמעתי וזו לא שמעתי לאסור אלא להיתירא,

אי אמרת בשלמא עובר במעי זרה זר הוא היינו דקא"ל זו שמעתי וזו לא שמעתי [שעיבור של בת כהן אינו זר], אלא אי אמרת ילוד מאכיל שאין ילוד אין מאכיל מאי זו שמעתי וזו לא שמעתי איהי היא [גם עיבור של בת כהן אינו ילוד ואינו מאכיל]? קשיא,

אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' יוסי [שיש זכיה לעיבור], אבל חכמים אומרים יש לו בנים [אחרים] לצד מעובר זה אוכלים העצדים משום בנים נשציל צניס דעובר לית ליה זכיה, אין לו בנים אוכלים משום אחים [וכ"ש אם אבי המת חי, שהוא יורש את בנו אם אין בנים, אבל גם אם אין אב יורשים האחים, ולכן אוכלים העבדים תרומה משום האחים], אין לו אחים אוכלים משום משפחה כולה שאין אחד משראל שאין לו יורשין, וכל זמן שלא נולד העובר זוכה הקרוב [לירשת כהן] [לירשה. כך הבנתי בד"ס], ואוכלים צניס,

[ושואל] זו [דברי רבי יוסי] ולא ס"ל לשמואל דעובר אית ליה זכיה, הא א"ל שמואל לרב חנא בגדתא דעל אגדה, ל"א שם מקום [שהוא] [שם. ד"ס] צצכל [ושמו. ד"ס] צצכל # [אין זה בגדר של ימינו] פוק אייתי לי בי עשרה לפרסם את הדבר דאימא לך באנפיהו, המזכה לעובר קנה?

אלא זו וס"ל, מאי קמ"ל [שמואל שזו דברי ר' יוסי]? דפליגי רבנן עליה דרבי יוסי [וסוברים שאין זכיה לעיבור],

[ושואל] ומי פליגי [ר' יוסי ורבנן], מתיב רבי זכאי זו עדות העיד ר' יוסי מפי שמעיה ואבטליון והודו לו [חכמים ולא פליגי על ר' יוסי]?

אמר רב אשי מי קתני וקבלו, והודו לו קתני דמסתבר טעמיה [דאע"ג דהודו לו דמסתברא טעמיה, לא הניחו קבלתם, מדלא קתני וקבלו ממנו. רמ"ז ועיי"ש עוד], # [וראה בעמוד הקודם שהגמ' אומרת דאף דתניא בברייתא כר' אמי דמסתברא טעמיה דרב יהודה],

ת"ר הניח הסהן בנים ולא הניח מעוברת אלו ואלו עבדי מלוג ועבדי נאן צרל אוכלים דעבדי מלוג אוכלין נשצילה, שהיא אוכלת נשציל צניה, ועבדי נאן צרל אוכלין נשציל צניס [שהם כהנים],

הניחה מעוברת ולא הניח לה צניס אלו ואלו אין אוכלים שהעובר אינו מאכיל לא את אמו ולא את העצדים,

עוד דינר ופודה הנכסים הללו כו' חמין עובד כוכבים שהלוא את ישראל על חמנו, אחר הפסקת אסור בהנאה דלמי אסור חמין ומפקע ליה לשיעבודא דעובד כוכבים, והא דמתן צפרק כל שעה [פסחים דף ג'] מותר בהנאה רבא מוקי לה התם כשהרהיזו אצלו, שנתנו ישראל צניסו של עובד כוכבים דהוא לא מיתסר גוצינא,

דף ס"ז ע"א

ושחרור ישראל ששיעבד עבדו לצ"ח ושחררו הלוא ילא למירות והמלוה גובה מלוה ממקום אחר מפקיעין מידי שעבוד,

א"ר יהודה הכניסה לו [אשה לבעלה] שני כלים באלף וזו ושבוהו ועמדו על שני אלפים, אחד נוטלתו בכתובתה שהיא אלף וזו, דהא מאי דלשצמו צרשומי לשצמו ואחד נותנת דמים ונוטלתו מפני שבת בית אביה,

מאי קא משמע לן שבת בית אביה דידה הוי הא אמרה רב יהודה חרא זימנא? מהו דתימא ה"מ היכא דמטיא למשקל בכתובתה, אבל מיתן דמי ומישקל לא אלא שלו הן עולמי קמ"ל:

מתני': בת ישראל שניסת לכהן ומת והניחה מעוברת אע"פ שיש לה צניס הימנו והיא אוכלת בתרומה לא יאכלו עבדיה עבדי נאן צרל בתרומה מפני חלקו של עובר לפי שהן [העבדים] של יורשים ויש לעובר צהן חלק [פי' העבדים נופלים בירושה גם להעיבור], ואין לעובר כח להאכלין בתרומה, אי משום דקסבר עובר צמעי זרה זר הוא [וזר אינו מאכיל], אי משום דקסבר ילוד מאכיל, שאין ילוד אין מאכיל שנאמר [ויקרא כג] ויליד ציתו הם יאכלו בלחמנו, קרי ציה יאכלו,

שהעובר פוסל [את אמו] אם צהן נישאת לישראל והניחה מעוברת, ואין לה צן אחר פוסלה מלשון צניה אציה כעעריה ואינו מאכיל אם צהן ישראל לכהן היא ומת והניחה מעוברת אין עוברת כח להאכלה, וה"ה [לעצדים] [לעצדיו. ד"ס] [אין בעובר כח להאכילם] דברי ר' יוסי,

אמרו לו מאחר שהעדת לנו על בת ישראל לכהן אף בת כהן לכהן ומת והניחה מעוברת כיון דאמרת [שאינו. ד"ס] ילוד אינו מאכיל [ראה בגמ'] לא יאכלו עבדיה בתרומה היאן העצדים אוכלין בתרומה מפני חלקו של עובר שהרי עבדיו הן [ואינן. פ'] אוכלים אלא נשצילו [שחלקו של עיבור בעבדים אינו אוכל אלא בשביל העיבור. ראה בסוגרת זהב בסוף המשניות] והוא אין צו כח להאכיל [מטעם שאין ילוד אינו מאכיל]:

גמ': איבעיא להו טעמא דרבי יוסי משום דקסבר עובר במעי זרה זר הוא, או דלמא ילוד מאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל, למאי נפקא מינה, לעובר במעי כהנת צהן כהן מעוברת מכהן אי אמרת משום זרות ליכא, ואי משום שאין ילוד איכא, מאי?

אמר רבה היינו טעמא דרבי יוסי דקסבר עובר במעי זרה זר הוא [ולכן לא אסר ר' יוסי בבת כהן לכהן], רב יוסף אמר ילוד מאכיל

אבני חן על מסכת יבמות

ורב נחמן ידידיה אומר הגדילו אין יכולין למחות דא"כ מה
כח ב"ד יפה,
[הלכה כרב נחמן בדיני אמרינן אף היכי דפליג עם שמואל רביה. יד מלאכי סימן
קס"א].

לימא דרב נחמן תנאי היא מדאמר ר' שמעון זכריס יאכלו משום תקנתא
דרב נחמן, מכלל דת"ק דאמר עבדי זאן ברזל לא יאכלו אפי' בתקנתא קאמר, ולית
ליה דרב נחמן, ואינן רשאין לחלוק עד שיגדילו?

לא דכ"ע אית להו דרב נחמן ואי דעבד להו תקנתא הכי נמי דאכלי
[העבדים] אפילו לתנא קמא והכא [בברייתא] בללא עבד תקנתא פליגי
בחוששין למיעוטא קמיפילגי וקאמר רבי שמעון יאכלו ולא חייש
למיעוטא ותנא קמא חייש למיעוטא,

[כמו אמר מר] ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו הבת
מאכיל קס"ד ה"ק אס יס כאן בת ולא בן [מאכיל עבדים] [מאכלת את עבדה].
פ"י, אכל אס זכריס אס לא יאכלו העבדים הבן אינו מאכיל, מ"ש בן
דלא מאכיל משום חלקו של עובר, בת נמי לא תאכיל מפני
חלקו של עובר?

אמר אביי הכא בנכסים מועטים עסקינן דתקון רבנן הצנוה זיונו,
והצנים ישאלו על הפתחים וכגון דאיכא בן בהדי דהן בת דהוו כולהו
במזקת הבן מדאורייתא [והנכסים נתנו הנכסים להבנות], דהשתא מזה נפשך
אי האי דמעברא בן הוא אי עובר זכר הוא לא עדיף מהאי דקאי
[בן החי] דסקלינהו רבנן מנייה ואוקמינהו בדרשות בת אי בת היא ואי עובר בת
היא אמאי אכלה כיון דיש בן זכר לפנינו, אין לעובר נקיבה חלק בהן, אלא
בתקנתא דרבנן, כמה דלא נפק לאויר העולם לא תקינו
רבנן,

וליהי נקט בן בהדי, דאי לא הוה בן אית ליה זכייה לעובר נקבה מדאורייתא
בנכסים צמורת ירושה בהדי הך בת, והכי מפרש מילתא דר' ישמעאל, הצת עם הבן
מאכלת, אכל אס יס בן בלא בת אינו מאכיל,

במאי אוקימתא בנכסים מועטים, אימא סיפא [בדברי רשב"י]
שמא ימצא העובר זכר ואין לבנות במקום בן כלום, אדרבה
בנכסים מועטים דבנות נינהו? סיפא אתאן לנכסים מרובין,

ונכסים מועטים דבנות נינהו, והאמר רבי אסי א"ר יוחנן
יתומין שקדמו ומכרו בנכסים מועטים, מה שמכרו מכרו
וכיון דלענין מכירה צרשומייהו קיימי, היכי אכלי,

(ו. ד"ס) אלא מאי בת דקתני [רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו
הבת מאכלת הבן אינו מאכיל], א"ם והכי קאמר האס מאכלת עבדי מלוג שלה
כדרך שהיתה אוכלת, והבן אינו מאכיל את עבדי זאן ברזל מפני חלקו של עובר
א"ה היינו ר' יוסי? כולה ר' ישמעאל בר' יוסי קתני לה
[באומר דרבי קאמר וכן היה ר' ישמעאל אומר. מאיר].

הניח בנים והניחה מעוברת, עבדי מלוג אוכלים כדרך
שהיא אוכלת שהם שלה ואין לעובר חלק בהן, והיא אוכלת בשביל בניה,

עבדי צאן ברזל לא יאכלו, מפני חלקו של עובר שיש לו [לעובר]
חלק בהן, דאית ליה זכייה, ולא ידעינן הי מתרמי לחלקו לפיכך [עבדים] [כולן. פ"י]
אסורים לאכול שהעובר פוסל בת כהן המעוברת משראל ואינו מאכיל
בת ישראל המעוברת מכהן, ולא את [עבדי] [עבדיה ?] דבר ר' יוסי,

רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו, הבת מאכלת,
הבן אינו מאכיל לקמן מפרש לה,

ר"ש בן יוחי אומר זכרים יאכלו אס יס זכר צבנים אוכלים העבדים
בשבילו, ולא חיישינן לחלקו של עובר דשמא נקבה היא, ואין לה חלק במקום בן,
ואת"ל זכר הוא שמא תפיל, שכל היולדות מתנה זכרים ומתנה נקבות ויש שמפילות,
סמוך מיעוטא דמפילות למתנה דנקבות הוו להו זכריס הראויס לירש מיעוטא
ולמיעוטא לא חיישינן כולן נקבות לא יאכלו, שמא ימצא עובר
זכר ואין לבנות במקום הבן כלום,

[ושואל] מאי איריא שמא ימצא עובר זכר, תיפוק ליה דנקבה
נמי פסלה דא"ר הויה נקבה פסלה דכיון שכל אותן שלפנינו נקבות יס לעובר
חלק בהן אפילו היא נקבה [שאם אין כאן זכרים הנקיבות יורשות מדאורייתא]?

חדא ועוד קאמר חדא דנקבה נמי פסלה, ועוד שמא ימצא
עובר זכר ואין לבנות במקום הבן כלום,

[ושואל] זכרים יאכלו [איך אומר רשב"י שאם כל היולדים הם בנים יאכלו
העבדים] והאיכא עובר [ואם העיבור זכר יש לו חלק בעבדים אלו והעיבור
אינו מאכיל?] קסבר

דף ס"ז ע"ב

אין חוששין למיעוטא לשמא יהא זכר ויש לו חלק בהן, דמתר רובא אזלינן
ורובא יולדות (א. ד"ס) נקבות או מפילות כדפרישית לעיל,

ואיבעית אימא לעולם קסבר חוששין למיעוטא, דעבדינן
ליה תקנתא כרב נחמן אמר שמואל צוררין לעובר שאר נכסים לחלקו
[בדמי העבדים. פ"י] וגמלאו העבדים כולן לחלק העולדים, אכל היכא דכולן נקבות
לא מנינו למיעוד תקנתא שמא יהא העובר זכר ויהא הכל שלו,

דאמר רב נחמן אמר שמואל יתומים שבאו לחלוק בנכסי
אביהם ב"ד מעמידין להם אפוטרופוס לכל אחד ואחד ובורר
להם כל אפוטרופוס חלק אחד יפה לחלקו,

הגדילו היחומים יכולין למחות ומהניא חלוקה לפירות דעד מחאה,

אבני חן על מסכת יבמות

מתני': העובר [המושג מונה כאן ה' פסולין, ובסוף אומר פוסלין ולא מאכילין, אבל רש"י מפרשם מיד] [פוסל] צת כהן שניסת לשראל ומת והניחה מעוברת [אינה אוכלת דלא שבה אל בית אביה כנעוריה], [ואינו מאכיל] צת ישראל שנשאת לכהן ומת והניחה מעוברת העובר פוסל [דילוד מאכיל, שאינו ילוד אינו מאכיל],

והיבם צת כהן שומרת ליצט ישראל פסלה מתרומת אציה, וצת ישראל שומרת ליצט כהן אינו מאכילה,

והאירוסין צת כהן מאורסת לישראל פסלה [שהיא כספו של ישראל], וצת ישראל מאורסת לכהן אינו מאכילה [משום גזירה כדמפרש בגמ'],

והחרש [שאינו שומע ואינו מדבר שדינו כשוטה, ואם ישראל קידש חרש זה את בת כהן פסלה מאכילת תרומה מדיקנאה מדרבנן, ואם היא בת ישראל לכהן חרש אינו מאכילה מדרלא קנאה מדאורייתא. # ראה יבין אות ט"ז ולא הבנתי מה שאומר או אפילו גם נשאה גבי פסלה ויש כאן טעות סופר],

ובן תשע שנים ויום אחד [ישראל שנשאה את בת כהן, ואומר על כל החמשה אופנים] **פוסלין** [את בת כהן מתרומת בית אביה], **ולא מאכילין** [אם אלו הפסולין הם כהנים וקדשו את בת ישראל אינם מאכילין אותה], [בגמ' מפרש שזה קאי על פסולין שנמנו בקדושין ע"ד ע"ב שאם אלו הפסולין הם בן תשע שנים ביאתן ביאה ופוסלין],

ספק שהוא בן ט' שנים ויום אחד נגמרה מפרש לה [דקאי על הפסולין בקדושין ע"ד ע"ב] **ספק שאינו** הו נמי כן ט' ופוסל, ולמילתא דלעיל קאי,

לעיל קאי לענין האירוסין דקמי פוסלין **ספק הביא ב' שערות וספק שלא הביא** והי קאמר קטן שקדש האשה, ספק הביא שמי שערות וקדושו קדושין, ספק שלא הביא פוסל צת כהן המאורסת לו מן התרומה,

[ואידי דאידי בספק לחומרא תני לה בהדיהו. רש"י]
נפל הבית עליו [על ראובן] **ועל בת אחיו** שהיא אשמו [חנה שהיא בת שמעון אחיו, והיה לראובן גם עוד אשה ושמה שרה, והשאלה היא אם שמעון צריך לייבם את שרה] ספק הוא [ראובן] מת תמלה ונפלו שמהן לפני אחיו [חנה ושרה נפלו לפני שמעון, ושמעון היא אבי חנה] ופוטרת כרתה [שרה] משום כרת הכת, ספק צת אחיו [חנה] מתה ראשונה, וצעת נפילה ליצט לא הואי כרתה כרת ערוה דמתן [לעיל דף צ] וכולן אם מתו או מיאלו כרומיהן מותרות ואין ידוע אי זה מת ראשון, צרתה חולצת ולא מתייבמת אידי דאידי כספק לחומרא תני לה בהדיהו:

גמ': שנינו במשנתנו **העובר: אי בת כהן לישראל היא, פסיל לה ויקרא כב** [דכתיב ושזה אל בית אציה] **כנעוריה** משמע צומן שהיא דומה לנעוריה פרט למעוברת,

אי בת ישראל לכהן היא, לא מאכיל לה, ילוד מאכיל ישראלית

האוכלת כשציל צנה אינה אוכלת אלא אם כן ילוד,
[דצן. פ'] מאכיל את אמו נפקא לן צתורת כהנים [ויקרא כב] מויליד ציתו הס יאכלו צלתמו, קרי ציה יאכילו, ומהכא ילוד הוא [דמשמע] [דמשמע. ד"ס] שאינו ילוד אינו מאכיל:

שנינו במשנתנו **היבם: אי בת כהן לישראל היא פסיל לה ויקרא כב ושבה אל בית אביה פרט לשומרת יבם** שאינה צרשמה לשז דהא אגידא ציה, **אי בת ישראל לכהן היא לא מאכיל לה ויקרא כב קנין כספו אמר רחמנא והא קנין דאחיו הוא:**

[וצריך לדעת אם אינה קנין כספו איך תאכל לאחר שכנסה ? וז"ל התוס' כאן קנין כספו אמר רחמנא וכו' אמר ר"ת דאסמכתא בעלמא הוא דמדאורייתא מיכל אכלה וכו', והריטב"א מביא דברי ר"ת וז"ל דאילו מדאורייתא זיקה כאירוסין היא שמאכילה מן התורה, וראה בא"ם שמאריך כאן],

שנינו במשנתנו **והאירוסין: אי בת כהן לישראל היא פסיל לה**

דף ס"ח ע"א

דהא קניה בהויה ומשעת הויה אפסילה, כדכתיב וצת כהן כי "מהיה" לאיש זכר **ואי בת ישראל לכהן היא לא מאכיל לה משום דעולא צמק' כצומת צפרק אע"פ (דף נו) דצת תורה ארוסה צת ישראל אוכלת צתומה דכתיב קנין כספו, הוא יאכל צו, ומה טעם אמרו אינה אוכלת, גזירה שמה ימוצו לה כוס צצית אציה ותלך ותשקה לאחיה ולאחותה:**

שנינו במשנתנו **והחרש: אי בת כהן לישראל היא פסיל לה דהא קניה בתקנתא דרבנן** דחרש אע"ג דלאו צר דעת הוא תקינו ציה צתן נישואין לקמן צפ' חרש שנשא (דף קיב:) [דאי לא מצוי מינסבא אין לה מי שישמרה. ריי"ף שם, וראה עוד שם בריש"י [שחכמים גזרו בחרש] שדרבן להיות שלום ביניהם אפי' חרש עם חרשת וכו"ש כשהאחד פקח, אבל שומה אפילו בפקחת לשומה ושומה לפקח אין שלום ביניהם וכו"ש שומה לשומה],

ואי בת ישראל לכהן [חרש] היא, לא מאכיל קנין כספו אמר רחמנא, והאי לאו בר קנין הוא:

שנינו במשנתנו **ובן תשע שנים וכו': קס"ד בשומרת יבם לבן תשע ויום אחד** ולא צא עליה, [וע"ז מקשה] ו **למאי** הלכתא נקט צן ט' אי למיפסל לאשמועינן דכיון דחזי לציהא פסיל לה צזיקת יצמין, מאי איריא צן ט' אפילו קמן נמי מיפסל פסיל דלא קרינן צה ושצה אל בית אציה ולאשמועינן צציר מכן ט',

אי לאכולי ואי להכי נקט צן ט' לאשמועינן צצותא, דאע"ג דחזי לציהא לא מאכיל [יבם את] יצמתו צזיקתו, אפילו גדול ממש נמי לא מאכיל דלאו קנינו הוא, דהא אשמע"י צגדול צרישא דמתני'?

אמר אביי הכא ביבם בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו עסקינן דאילו גדול הוה אכלי, ואשמועינן צצותא דאע"ג דציאתו ציהא

אבני חן על מסכת יבמות

[וממשך בלשון הבריתא שלא הביא לעיל],
רבי יוסי אומר כל שזרעו פסול פוסל כל שאין זרעו פסול
אינו פסול טעמא דרבי יוסי ורצן שמעון מפרש לקמן נשמעין מאי קאמרי
ומאי פלוגמיהו רשב"ג אומר כל שאתה נושא בתו אתה נושא
אלמנתו וכל שאין אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו:

ויקרא כ"ב ה' וְכָל־זָרָה ל' אִי־אֶבֶל קָדָשׁ תו' שֶׁב־כֹּהֵן וְשָׂכִיר ל' אִי־אֶבֶל קָדָשׁ: יא וְכֹהֵן
כִּי־יִקְרָא נֶפֶשׁ קִנְיָן בְּסִפּוֹ הוּא יֵאָכֵל בּוֹ וְיִלֵּיד בֵּיתוֹ הֵם יֵאָכְלוּ כְּלֶחֱמוֹ: יב
וְכַתִּיבָהֶן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הוּא בְּתֻרֻמַּת הַקִּדְּשִׁים ל' אִי תֵאָכֵל: יג וְכַתִּיבָהֶן כִּי
תִהְיֶה אֶלְמָנָה וְגִרְוֶשָׁה וְזָרַע אִין לָהּ וְשָׂכֵה אֶל־בֵּית אָבִיהָ כְּנַעֲנִיָּה מִלֶּחֶם אָבִיהָ
תֵּאָכֵל וְכָל־זָר ל' אִי־אֶבֶל בּוֹ: יד וְאִישׁ כִּי־יֵאָכֵל קָדָשׁ בְּשִׁנְיָה וְיִסֹּף חֲמִשִּׁיתוֹ עָלָיו
וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקִּדָּשׁ: טו וְל' אִי תֵאָכֵל אֶת־קִדְּשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לָהּ:
טז וְהִשְׁיֵאוּ אוֹ תָם עוֹן אֲשֶׁמָּה בְּאֶבְלָם אֶת־קִדְּשֵׁיהֶם כִּי אֵינִי ה' מְקַדְּשָׁם:

מנא הני מילי [שבעילת פסול, פוסל מן הכהונה]? אמר רב יהודה
אמר רב אמר קרא ויקרא כ"ב י"ב ובת כהן כי תהיה לאיש זר
כיון שנבעלה לפסול לה פסלה,

[ומקשה] האי מיבעי ליה דקאמר רחמנא בת כהן דמינסבא
לזר לא תיכול?

[ומתרץ] ההיא שם י"ג מושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם
אביה תאכל נפקא, מדקאמר רחמנא ושבח אל בית אביה
תאכל, מכלל דמעיקרא לא אכלה,

אי מההיא הוה אמינא לאו הבא מכלל עשה עשה כתב
רחמנא האי ללאו [שבת כהן שניסת לישראל לא תאכל תרומה]?
[ומתרץ] [לאו] שם י' מוכל זר לא יאכל קדש נפקא והשם סלקא
דעתן דקסר דהך גמ' כהן נמי משמע מיניה הוילי וינסת לישראל [ולכן נקראת
"זר", אבל מיד חוזר ומתרץ תרי וכל זר כתיבי ופסוק י' קאי על זר ממש, ופסוק
י"ג מיירי בבת כהן לישראל שהוא זרה רק כשהיא תחתיו, או כשמת ויש לה בנים
ממנו],

דף ס"ח ע"ב

[ומקשה] ההוא מיבעי ליה לגופיה לזר גמור אכל הך דלאו זרה היא
אינטיקא וצמ כהן לאסרה? תרי וכל זר כתיבי וכל זר לא יאכל קדש (ויקרא
כ"ב י') ועוד גזי צמ כהן כמיצ ושצה אל וגו' מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל צו
(שם י"ג) ומהכא מיפוק לאו צמ כהן הנשאת לישראל לאסרה תחת צמלה
למנומה,

[ומקשה] ואכתי מיבעי ליה לכדר' יוסי בר' חנינא צפיק הערל
לסמיך חזון תמורה דא"ר יוסי ברכי חנינא "וכל זר" [לא יאכל בו.
פסוק י"ג] זרות אמרתי לך ולא אנינות? דרבי יוסי ברכי חנינא
מן זר וכל זר נפקא,

לא מאכיל, ופוסלין דקמני צמנתימין אשארל קאי [דאילו מה שבת כהן אינה
אוכלת משום יבם, אין זה חלוי בראוי לביאה שגם קטן בן שנה פוסל] לעזר ויבם
צלא ציאה ואירוסין ומרס, אכל צן ט' לא נקט ליה אלא משום ואין מאכילין
דמדאורייתא קניא ליה [דיבום תלוי בביאה, וקטן זה הוא ראו לביאה],
סד"א הואיל ומדאורייתא קניא ליה וביאתו ביאה, אימא
לזכיל [אם קטן זה הוא כהן], קמ"ל עשו ביאת בן ט' שנים ויום
אחד כמאמר בגדול,

א"ל רבא אי הכי דמשום אינו מאכיל נקט ליה, למה לי למימני סיפא
דקתני ספק שהוה בן ט' שנים ויום אחד ספק שאינו הוי נמי כן
ט' השתא ודאי בן ט' לא מאכיל ספק מיבעיא?

אלא אמר רבא בבן תשע שנים ויום אחד דהנך פסולים כגון
ממזר ומתן ומשום פוסלין קתני נקט ליה ולא מאכילין דפסלי בביאתן [ו]
לא אכל ט' קאי אלא אשארל עוצר ויבם אירוסין ומרס,

[ז"ל התוספתא נדה פ"ו הלכה א', בן תשע שנים ויום אחד עמוני ומואבי מצרי
ואדומי כותי נתין וממזר שבא על בת כהן לוי וישראל פוסלין מן הכהונה ר' יוסי
אומר כל שזרעו כשר כשרין וכל שזרעו פסול פסולין ר"ש בן גמליאל אומר כל
שאתה רשאי לישא בתו אתה רשאי לישא אלמנתו וכל שאין רשאי לישא בתו
אי אתה רשאי לישא אלמנתו],

וכדתניא [בקדושין ע"ד ע"ב, וכן בתוספתא יש כעין זה כמו שהעתקתי, וראה
לקמיה מה שכתבתי ב"גופא"] בן תשע שנים ויום אחד שהוה גר עמוני
ומואבי וכו' דאסורין לצא בקהל גר עמוני ומואבי מצרי ואדומי [מזרי
ואדומי] עד דזר שלישי בעשה כותי [ו] נתין צלא תמחמן צס דקסר גירי אריות
הן חלל פסול לכהונה וממזר, שבאו על כהנת לוייה וישראלית
פסולה אס צמ כהן מן התרומה, ולויה וישראלית לינשא לכהונה עולמית,

[והגמ' מקשה על רבא] והא מדרקתני סיפא דמנתימין [לקמן ס"ט ע"א]
אם אינן ראויין לבא בישראל הרי אלו פוסלים, מכלל
דרישא לאו בפסולים עסקינן?

[ומתרץ] רישא [משנתינו] פסולי קהל, סיפא פסולי כהונה חלל,
ואע"ג דקתני שאין ראוי לצא בישראל לא מיירי אלא בכהונה, דמרישא הוה אמינא
פסולי קהל הוא דפסלי אכל ציאת חלל לא # [שאין איסורו שוה בכל], להכי תני
סיפא משנה יתירא לאשמועינן חלל:

גופא [במסורת הש"ס מציין לתוספתא נדה, והוא ט"ם שהיה לו להוסיף הציזון
לעיל כשמביא הבריתא ולא כאן בגופא], בן ט' שנים ויום א' גר עמוני
ומואבי מצרי ואדומי כותי נתין חלל וממזר שבאו על כהנת
לוייה וישראלית פסלן [פסולות] כהנת [בת כהן] מתרומה דצי נשא ומן
הכהונה, לויה וישראלית מן הכהונה [לינשא לכהן],
[וצריך להבין דלעיל פרש"י אס צמ כהן מן התרומה, ולויה וישראלית לינשא
לכהונה עולמית למה צריך לפרשה עוד פעם, וגם למה אמר לעיל "ומן
הכהונה"?]

אבני חן על מסכת יבמות

[ובמתרין] גלוי מילתא בעלמא הוא ולא מילך מיניה ילפינן לא לכהונה מתרומה דמילא כיון דאיפסקה לתרומה איפסקה לכהונה דתרומה היינו קדושת כהונה.

ואימא נבעלה לפסול לה חייבי בריתות שאם בא עליה אחיה פסלה מחרומה דבי גשא, אבל חייבי לאוין כיון דתפסי להו בא קידושי לא פסלי לה וכותי ונתין וממזר דפסלי מנל?

כי תהיה אמר רחמנא, הנך דאית בהו הויה מדאפקה לנך צילה
בצלון הויה שמע מיניה צנני קדושין משמע קלא ואפ"ה פסלי חייבי כריתות
לאו בני הויה "לאפוקי" חייבי כריתות ל"ג (ד"ב ר"ז זה גרפס לקמן בסוף הדרף):
חייבי כריתות לאו צנני הויה נינהו, בקדושין צפרס האומר לתצ"ד (ד' ס' ז'),

א' הכ' איזא קרא דוקא צו קידושין נקט ועוצד כוכבים ועצד לא פסלי וה"ה דמנ"י נמי למימר חייבי כריתות לא ליפסלי אלא משום דאיירי בהו לעיל דקתני כותי היינו עוצד כוכבים ובמתניתין (לקמן דף סט) חנן העצד פוסל משום ביאה **עובר כוכבים ועבר** [בענין] **לא ליפסלי**?

[עצד כענין] לית ליה קדושין דכתיב (בראשית כב) עס החמור עס הדומה לחמור, [ובן] עוצד כוכבים לית ליה קידושין דאמרין (סנהדרין דף נב):

וְיִקְרָא ב' י' וְאִישׁ יִאָּסֵר וְיִנָּאֵף אֶת־אִשְׁתּוֹ אִישׁ יִאָּסֵר וְיִנָּאֵף אֶת־אִשְׁתּוֹ רְעוּהוּ מִי תִיּוֹמֵת הֵנָּה וְהֵנָּאֶת,

תנו רבנן (ויקרא כ') איש פרט לקטן, אשר ינאף את אשת איש, פרט לאשת קטן, אשת רעהו פרט לאשת אחרים [עכו"ם] מות יומת בחנק.

אשת רעיו פרט לאשת אחרים # [מסתמא נשתנה ע"י הצנזור וצ"ל לאשת
עבו"ם].

[אמר רב נחמן בר יצחק מאי אשת איש דתני כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה, ולדרידהו [לעכו"ם] לית להו, דיינינן להו כדינא דידן דתני רבי חנינא בעולת בעל יש להו, ונכנסה לחופה ולא נבעלה אין להו. בעולת בעל יש להם - דכתיב (בראשית כ) והיא צעולת צעל ולא כתיב והיא אשת איש, אלמא הכי ממת משום צעילתו של צעל, ולא מפני קדושין וחופתו. סנהדרין י"ז ע"ב:]

ובשאלתם דרב אחאי יליף לה מדמתי רב חנינא (שם סנהדרין נז): צעולת צעל יש להן, מידי אחרינא לא, וגבי ישראל מקיש הוויית להדדי, מאן דלית ליה קידושי כסף ושטר אית ליה זה קידושי ביאה, אבל עובד כוכבים דלית ליה קידושי כסף ושטר, לית ליה קידושי ביאה.

ומשני הנך פסלי מדרבי ישמעאל, דא"ר יוחנן משום רבי
 ישמעאל מנין לעובד כוכבים ועבד שבא על בת ישראל
 ועל כהנת ולויה שפסלוה מן התרומה שנאמר ויקרא כב ובת כהן
 כי תהיה אלמנה וגרושה וגו' ומהאי קרא גופיה משמעתי חייבי
 כריתות לפסולת,

ואית דמפרשי ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות נמי, מ"ש דלא חגי להו לעיל?

וואכתי האז דזש סטן כי "מהיה" מיבעי ליה לכרתניא לניקומין
(גמוריס) [ממש. ד"ס,] [פ' ולא לפרש כי תהיה כשתיבעל], ולאשמועינן
כשהיא חוזרת לבית אביה במזמח העל, חרע אין לה חוזרת לתרומה
וואינה חוזרת לחזה ושוק של שלמים לאכול כשאר אמויות האוכלות כדכתי'
אלמס וצנין וצנוטין (ויקרא י יד ואת חזה התנופה ואת ש' ק התרומה תאכלו
במקום' ס' טו' ו' אתה ובניך ובנתיך אתה ב' יתקד ויתק' צניך נתנו מזבחי שלמי בני
ישראל),

ואמר רב חסדא אמר רבינא בר רב שילא, מאי קרא דכתיב ויקרא כ"ב י"ב ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל, לא תאכל במזבח מן הקדשים?

א"כ לכתוב קרא היא בקדשים לא תאכל, מאי "בתרומת"
הקדשים [שבכל הפרשה קורא לתרומת קדשים, לכן לשון תרומת קאי על
חזה ושוק] שמעת מינה תרתי,

אשכחן כהנת דמיסקלא לתרומה צדיא פסול לוי'ה וישראלית מנלן?
כדא"ר אבא צפ' יט מותרות אמר רב בת ובת, הכא נמי בת
ובת,

כמאן כר"ע דדריש ווין [ר' עקיבא דורש ווין] בנסתהרין בפרק ד' מימות
(ד' נה) ישמעאל אחי בת ובת אני דורש? **אפילו תימא רבנן כוליה ובת**
קרא יתירא הוא דהא כתיב לעיל מיניה וכהן כי יקנה נפש וגו' ויליד ביתו
ומאי למכתב אשתיה וכי מהיה לאש זר,

אשכחן לתרומה, לכהונה מנלן שלא משא עוד לכהן משא? אלא
 פסוק? אמו לוי' וישראלית לא לכהונה מרבינן להו, דאי
 לתרומה [וכן] בנות מיכל תרומה נינהו,

אלמה לא צממיה, והא משכחת לה דקאכלה בשביל בנה ואיטריד לאשמועין, דאס תיבעל לפסול לה מיאסר?

וּמִתְרַץ] בַּשְּׂבִיל בָּנָה [לִיָּף לָהּ מַ] ק"ו וְלֹא אֵינְתִּירָן וְזֶה לְנִדְוִיָּה וְזֶה
כֹּהֲנֵת דְּבִקְרוּשָׁה דִּנְפֶשָׁה אֹכְלָה, פָּסִיל לָהּ [פָּסִיל בְּבִיאוֹת], לוֹיָהּ
וְיִשְׂרָאֵלִית דְּלֹא אֹכְלָה אֲלֵא בַּשְּׂבִיל בָּנָה לֹא כ"ש,

והיא הנותנת קושיא היא, כלומר אינטרינך לרצויה, דק"ו הוא דקילפת מנייה
אסורה, היא המדה נומנת דיין להמיר ולא לאסור כהנת דקדיש גופה
פסיל לה (ביאתון) הא דלא קדיש גופה לא פסיל לה?

[ומתריץ] אלא לכהונה [שנאסרה, יליפין] ק"ו מגרושה, ומה גרושה שמותרת בתרומה, אסורה לכהונה, זו שאסורה בתרומה אינו דין שפסולה לכהונה,

[ומקשה] ובי מזהירין מן הדין מדין ק"ו לאוקמיה בלאו גמור, הא קי"ל (מכות יז) דאין מזהירין מן הדין?

אבני חן על מסכת יבמות

ומשני כי תהיה כחב כחב מדאפקה רחמנא לבעילה בלשון הויה לא פסיל מתרומה אלא
בר קידושי דוקא דזני הויה לאפוקי חייבי כריתות דלאו זני הויה נינהו כו', וסבירא
להו דחייבי כריתות לא פסלי,

[שלפי פירוש זה מה שמקשה הגמ' מגוי ועבד, ומביא הפסוק ובת כהן כי תהיה
וגו' אינו מברכה משם חייבי כריתות],

וקשיא לי בגוה טוצא חלא ¹(דממיה היא דהא חמירי חייבי כריתות מחייבי לאוין
ועוד) ²דמתנן צפ' ד' אחין (לעיל דף לג:) [בזוגות שנתערבו אחר החופה:
ומפרישין אותן שלשה חרשים שמא מעוברות הן, ואם היו קטנות שאינן ראויות
ליד מחזירים אותן מיד, ואם היו כהנות נפסלו מן התרומה, אף שאשת איש
הוא חיוב כרת] אם היו הכנות נפסלו מתרומה בצעילת אשת איש,

³ועוד ק"י חייבי לאוין פסלי חייבי כריתות לא פסלי,

⁴ועוד (הא אמרינן) [פשיטא לן דחייבי כריתות משווי להו זונה דאמרינן. פ']
בעשרה יוחסין (קדושין דף עו) דכהן הבא על אחותו עשאה זונה, וכיון דזונה היא
צעילתו פוסלתה דמניא (לקמן סנהדרין דף נא) לוייה שגשגית או שגזעלה צעילת
זנות נותנית לה מעשר ואוכלת, לוייה אין אכל תרומה לכהנת לא,

⁵ועוד הא [דמתנן. פ'] בנתיבותין (לקמן דף סט:) ממזר פוסל ומאכיל, ולא משכחת
לה אלא צאס אמו,

[ממזר פוסל ומאכיל כיצד, בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל וילדה הימנו בת,
והלכה הבת ונישאת לעבד או לעובד כוכבים וילדה הימנו בן הרי זה ממזר, היתה
אם אמו בת ישראל לכהן תאכל בתרומה, בת כהן לישראל לא תאכל בתרומה],
ואי חייבי כריתות לא פסלי צביאתם משכחת לה דממזר פוסל ומאכיל את אמו,
כיצד? צת כהן שצא עליה אחיה מאמה והוא ישראל, וילדה לו בן [שהוא ממזר]
פוסל מן התרומה [מבמת ממזר זה, שהרי לא שבה אל בית אביה בנעוריה], וצת
ישראל שצא עליה אחיה מאמה כהן וילדה לו בן הרי זה ממזר ומאכילה, אלא מדלג
נקט אמו, ש"מ ציאת אחיה אפי' בלא ילדה נמי פוסלתה,

דף ס"ט ע"א

מי שיש לו אלמנות וגירושין בה אני קורא צה ושצה אל בית אביה
מלחם אביה תאכל, ולא מעובד כוכבים ועבד יצאו עובד כוכבים ועבד
[וחייבי כריתות. ראה רש"י סוף עמוד הקודם] שאין לו אלמנות וגירושין
[שאסורים לאכול בתרומה],

אשכחן כהנת לוייה, וישראלית מנא לן דפסיל לה גוי ועבד.
ד"ק?

כדאמר ר' אבא אמר רב בת ובת, ה"נ בת ובת, כמאן כרבי
עקיבא דדריש ווי? אפילו תימא רבנן כולה ובת קרא יתירא
הוא דהא כחב כחב דלעיל מיניה וצת כהן, ומנאי למכתב אצתריה וכי תהיה
אלמנה וגרושה,

ואימא מי שיש לו אלמנות וגירושין בה כי לית ליה זרע
קאכלה כי אית ליה זרע לא אכלה, מי שאין לו אלמנות
וגירושין בה אע"ג דאית ליה זרע נמי תיכול וכנהמה בעלמא חבי
[תימא דבכל דוכתא לחומרא מקשינן והבא פריך לנקיש לקולא. תוס', # ולפי
רש"י יהיה מתורץ קושיו זה, וראה לעיל ל"ה ע"א ברש"י בסוף העמוד?]

[ובמהר"ן] אם כן דהאי קרא לקולא כחב ולאשמועינן דזרע דעובד כוכבים ועבד
לא פסיל רבויי לוייה וישראלית דכתיב ציה למא ל' דכתב וצת קרא
יתירא, השתא כהנת גופה אשמועינן דלא מיפסלא דזרע עובד כוכבים ועבד, לוייה
וישראלית מיציעא,

[מה שכתב רש"י להלן הוא חידוש דין, וראוי להיזכר],

ואי משום לאשמועינן דמי שיש לו אלמנות וגירושין [פ' אשה בשירה] אפי' הכי כי
אית לה זרע מיניה לא תיכול, ואיטריך למיסר לוייה וישראלית האוכלת בתרומה
בצעיל צנה כהן, דכי תינשא לזר ויהא לה זרע ממנו לא תשוב לתרומה צמיתת
צעלה?

הא פשיטא לן [דכיון דצנה מכהן שוויה כהנת, צנה מישראל נמי משוי לה זרה. פ']
דכיון דכהנת גופה מיפסלא דזרע ישראל מתרומה דצי נשא, כל שכן ישראלית
האוכלת בצעיל צנה,

אלא ודאי כי רצי קרא לוייה וישראלית להכי רצייה, שסא אוכלת בצעיל צנה, ונצעלה
לעובד כוכבים ועבד אפי' אין לה זרע נפסלה, דלא נפקא לן מכהנת כדאמרינן לעיל
(דף סה) כהנת היא דקדיש גופה כו',

[שנינו לעיל דרבנן סברי דחייבי לאוין תופסין בהן קדושין, ואם אשה נבעלת
לפסול לה מחייבי לאוין נפסלת לכהונה ומן התרומה, וילפי לה מן הפסוק בויקרא
כ"ב י"ב ובת כהן כי תהיה לאיש זר וגו']

**ולרבי עקיבא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין, ומאי
כי תהיה** [אין פירושו דהפסי בה הויה] **לאיש זר** [אלא] **כי תיבעל**
לאדם פסול, והאי כי תהיה לאיש זר דלעיל לאו משום הויה נקט ולמימרא דאין
ציאת פסול פוסלת אלא צמי שראוי לקדש, דהא אין קידושין לשום פסול, והאי כי
תהיה, אם צא ללמד על ציאת פסולין אינו אלא לשון צעילה, וכל הזרים אצלה
צמשמע שמהא ציאתם פוסלת, אפילו עובד כוכבים ועבד,

אלמנה וגרושה לאשמועינן עובד כוכבים ועבד [שאם בעלו אשה שהיא
פסולה לכהונה] **למה לי** [בשלמא לרבנן דמפרשין כי תהיה מלשון קידושין
צריך קרא לאסור אלו שאין בהם קידושין, אלא לר"ע כל בעולה אסורה אוסרתה
ולמה לי קרא?]

[ובמהר"ן] **אלמנה להחמיר עליה** [שאם יש לה ולד לא תאכל], **וגרושה
להקל עליה** [שאף שהיא פסולה לכהונה אוכלת] כלומר לאו למעוטי מי שיש
לו אלמנות וגירושין [כדאמרן דלר"ע גם בעילת גוי ועבד פוסלין] אלא לגופיה
איטריך אלמנה כדי להחמיר עליה דאי לא כחב ה"א אלמנת ישראל והיא צת כהן
תיכול, ואע"ג דאית לה זרע, וגרושה איטריך לכתביה רחמנא להקל עליה, ולמימרא
(דכי נתגדשה מישראל להקל) דכי לית לה זרע מישראל תיכול, דאי לא כחביה ה"א
אע"ג דאית לה זרע לא תיכול דכיון דאיפסלה מכהונה, מתרומה נמי מיפסלה,

וצריכא דאי אשמועינן אלמנה, אלמנה הוא דכי לית לה זרע
אכלה משום דחזיא לכהונה, אבל גרושה דלא חזיא
לכהונה אימא אע"ג דלית לה זרע לא אכלה,

ואי אשמועינן גרושה גרושה הוא דכי אית לה זרע לא

אבני חן על מסכת יבמות

לא למדוה אלא מכהן גדול באלמנה, ת"ק סבר מה כ"ג
באלמנה שביאתו בעבירה ופוסל, אף האי נמי פוסל [מנ"י
ואדמוני שני] צאתן בעבירה דכתיב (דברים כג) שלשי ולא שני,

ורבי יוסי סבר ככהן גדול מה כהן גדול שזרעו פסול ופוסל
אף כל שזרעו פסול פוסל, לאפוקי מצרי שני דאין זרעו
פסול דכתיב דברים כג בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא
להם בקהל ה':

שנינו במשנתנו רשב"ג אומר כל שאתה נושא בתו אתה נושא
אלמנתו וכו' כהן נושא בתו אמה כהן נושא אלמנתו [לכאורה שייך דיבור זה
על המשנה]:

[ר' יוסי אומר כל שזרעו פסול פוסל, כל שאין זרעו פסול אינו פוסל, רשב"ג אומר
כל שאתה נושא בתו אתה נושא אלמנתו, וכן שאין אתה נושא בתו אי אתה
נושא אלמנתו],
מאי איכא בין ר' יוסי לרבן שמעון בן גמליאל?

אמר עולא גר עמוני ומואבי איכא בינייהו הוא וצנו וצנו עד
סוף העולם פסולין, אבל צנו כשרה דקיימא לן (לקמן דף עו) עמוני ולא עמונית,
לרבי יוסי דתלי טעמא בכל שזרעו פסול הואיל ויש צורעו פסול פוסל, ולרבי שמעון
דתלי טעמא בצנו לא פסיל ושניהם לא למדוה אלא מכהן גדול
באלמנה, רבי יוסי סבר מה כהן גדול באלמנה שזרעו פסול
ופוסל, אף כל שזרעו פסול פוסל,

רשב"ג סבר מה כהן גדול באלמנה שכל זרעו פסול ופוסל
אף שכל זרעו פסול ופוסל לאפוקי עמוני ומואבי דאין כל
זרעו פסול, דאמר מר עמוני ולא עמונית מואבי ולא
מואבית:

מתני': האונס והמפתה והשוטה אפי' על ידי חופה וקדושין לא
פוסלין ולא מאבילין [כהן שאנס ופתה אשה אינה אוכלת בתרומה,
וישראל שאנס ופתה בת כהן אינה נפסלת ע"י מתרומה, וכן בשוטה גם ע"י
חופה וקדושין] דאין קנינו קנין, ואם אינן ראויין לבא בישראל הרי
אלו פוסלין שהרי נתחללה ציאת פסול לה,

כיצד (היה) [הרי] ישראל שבא על בת כהן צאונס או צפיתו שלא
לשם קידושין תאכל בתרומה [שאין זה בעילת פסול],

דף ס"ט ע"ב

עיברה, לא תאכל בתרומה כדלפינן לעיל (דף ס"ו) עובר פוסל דכתיב
כעוריה פרט למעוברת, נחתך העובר במעיה תאכל מיד וה"ה נמי אס
ילדתו ומת,

היה כהן שבא על בת ישראל, לא תאכל בתרומה [שעדיין

אכלה משום דלא חזיא לכהונה, אבל אלמנה דחזיא
לכהונה אימא אע"ג דאית לה זרע נמי תיכול צריכא,
[ולא מפרש איך ילמדו רבנן דפליגי אדר"ע שני חידושים אלו?]

[ומקשה] ואימא נבעלה לפסול לה אף מחזיר גרושתו משנשאת
לאחר, דהא זר הוא אללה [וקרינן בה כי תהיה לאיש זר] ומפסי לו צה קידושין,
אלמנה מניא צהולין [לעיל מד:] [המחזיר גרושתו וכו' יש לו בה קידושין וצריכה
דימנו גמ' ו] היא כשרה וולדה כשר, ואוקימנא כשרה לכהונה וכ"ש לתרומה?

[ומתריץ] לאיש זר אמר רחמנא, מי שזר אצלה מעיקרא,
לאפוקי האי דלא זר אצלה מעיקרא הוא [שהוא כבר בעלה
מנישואין ראשונים, # וצריך לומר שאין זה עוד לימוד מן "לאיש זר" אלא כן
משמע ממילא שצריך האיש להיות זר], [ראה לעיל ט"ו ע"ב ברש"י, ומה"ה ע"א],

[ומקשה] אי הכי חלל דלאו זר אללה הוא מעיקרא לא לפסול
דהא חלל מותר אפילו צהונת [והאיסור הוא רק לכהן לישא חללה, וקשה למה
מנה בברייתא באחד מן הפסולים גם חלל?]

[ומתריץ] אמר קרא ויקרא כא לא יחלל זרעו בעמיו מקיש זרעו
של כהן גדול מן האלמנה לו מה הוא פוסל האלמנה ציאתו מן התרומה
כדילף בפרק עשרה יוחסין (קדושין דף עו), ולא יחלל מי שהיה כשר ונתחלל, וזו
היא האלמנה אף זרעו החלל נמי פוסל אשה ציאתו מן התרומה,

[ומקשה, ולכאורה הקושיא רק אליבא דרבנן, דהא לר"ע אמרנו דתהיה היינו
שתיבעל] ואימא משעת הויה מדאפקה רחמנא צלשון כי מהיה, משעת
הויה אי קידש פסול את האשה, פסולה עולמית ואפי' מת כאילו צה עליה?

[ומתריץ] דומיא דכהן גדול באלמנה, מה כהן גדול באלמנה
בביאה [כהן גדול ציאה הוא דפסיל] דכתיב (ויקרא כא) לא יחלל זרעו, כשיש
זרע חילל, והכי נמי חנן צהצב על יצמתו [לעיל דף נו] נתחללנו או נתגרשו מן
הנישואין פסולות מן האיוסין כשרות אף האי [שאר הפסולים] נמי
בביאה,

[ומקשה] ואימא עד דאיכא הויה וביאה [כיון שלמידין שבעילת פסול
פוסלת מבי תהיה לאיש זר דהיינו קידושין, ויש לימוד מכה"ג שאינה נפסלת אלא
בביאה, נאמר שאין האשה נאסרת עד שיעשו בה קידושין וביאה?]

[ומתריץ] דומיא דכ"ג באלמנה מה כהן גדול באלמנה בביאה
לחודה, אף האי נמי בביאה לחודה,

[כמו אמר מר] ורבי יוסי אומר כל שזרעו פסול פוסל וכל שאין
זרעו פסול אינו פוסל, מאי איכא בין ת"ק לרבי יוסי [הלא גם
לת"ק כל הפסולים חללו בניהם פסולים?]

[ומתריץ] אמר ר' יוחנן מצרי שני ואדומי שני פסול זרעו כשר, לת"ק
כיון דהוא פסול, פוסלת ציאה, לרבי יוסי לא פסיל איכא בינייהו ושניהם

אבני חן על מסכת יבמות

בתרומה עיברה לא תאכל: כיון דעיברה לא תאכל דאי פשיטא לן דעיברה אמרינן לה לא תאכל, אמאי קמי תנתינן ישראל הבא על בת כהן באונס ופיתוי תאכל ליחוש שמא עיברה,

מי לא תנן צ"ד' ד' אחין גבי נשים שהוחלפו בשעת כניסתן לחופה מפרישין אותן מצעליהן ג' חדשים שמא מעוברות הן והולדות ממורין ובעינין הכחשה צין ולד כשר לולד פסול, אלמא לחדא ביאה חיישין? אמר רבה בר רב הונא ליוחסין חששו מעלה עשו ליוחסין לחוש לביאה אחת ולספק לתרומה לא חששו,

ולתרומה לא חששו והתניא הרי זה גיטך כהן לבת ישראל שעה אחת קודם למיתתי אסורה לאכול בתרומה מיד דכל שעתא אמרינן השתא מיית אלמא חסרי לה מספק?

אלא אמר רבה בר רב הונא לא תימא לתרומה לא חששו דודאי חיישין לספיקא, אלמא תריץ לפירכא דלעיל הכי בנישואין כגון שנתחלפו בכניסתן לחופה חששו לשמא נתעברו דהא לא הפסד, בזנות לא חששו דקיימא לן אשה מונה מתהפכת כדי שלא תתעבר הלכך ליכא ספק,

ובנישואין מי חששו והתניא בת כהן שנישאת לישראל ומת בעלה צו ציוס טובלת ואוכלת בתרומה לערב?

אמר רב חסדא טובלת משום ביאה דכתיב ואשה אשר ישכב אית אומת שכנת זרע וגו' (ויקרא טו) ואוכלת עד ארבעים יצירת הולד ארבעים יום, דאי לא מיעברא הא לא מיעברא, ואי מיעברא עד ארבעים מיא בעלמא היא,

אמר ליה אב"י אי הכי אימא סיפא הוכר עוברה במעיה תהא מקולקלת למפרע לשלם תרומה שאכלה קרן וחומש דאשתכח דזרה היא ואכלה תרומה בשוגג, ואי דקדאמרת מאי מקולקלת הא ודאי כל מ' לאו זרה היא?

מאי מקולקלת עד ארבעים אס אכלה לאחר מ' תהא מקולקלת למפרע עד יום ארבעים (אבל לפני יום הארבעים אינה נקראת מעוברת),

ומדמתרין רב חסדא אכלת עד ארבעים, שמע מינה מת בעלה דקמי צברייתא הוי דמת צו ציוס שנשאה, דאי שהא אכלה זמן מרובה לאלתר אסורה דלמא מעוברת היא דהרי כבר ארבעים יום,

[ענין חדש] איתמר הבא על ארוסתו בבית חמיו, רב אמר הולד ממזר אע"פ ששניהם מודים שגא עליה, חיישין הואיל ופרוזה היא אחר נמי צא עליה ואיעברה מיניה, ושמואל אמר הולד שתוקי ספק ממזר, דהא מספקא לן אי מארוס הוא וכשר, אי מאניש אחרינא הוא, הלכך ממזר ספק הוא,

[דיימא לשון evil talk, gossip, envy לעז, רנון, דברים שמדברים הבריות על האדם לרעה. מלון עברי],

אינה קנין כספו], עיברה לא תאכל שהעובר אינו מאכיל את אמו ישראלית עד שיגא לאור העולם דכתיב (ויקרא כב) וילד ביתו יאכלו, ילוד מאכיל שאין ילוד אין מאכיל, ילדה תאכל, נמצא כחו של בן גדול מושל אב שהבועל לא יכול להאכילה, מפני שלא צא עליה לשם קידושין ולאו קנינו הוא, ובנו מאכילה [אף בלא קידושין],

העבר פוסל משום ביאה אס צא על כהנת פסלה מן התרומה כדאמרינן בגמרא לעיל (דף סח) ואינו פוסל משום זרע אס יש לה זרע לבת כהן מישראל כשר שהוא עבד, ומת בעלה ישראל ונשאר זה, לא אמרינן הרי זרע יש לה מישראל ולא תשוב לתרומת אביה דעבד ודאי לאו זרע הוא, ומפרש ואזיל היכי משכחת לה שיהא בן ישראל כשר עבד,

כיצד בת ישראל לכהן [אין] בת כהן לישראל, וילדה הימנו בן, והלך הבן ונכבש על השפחה נדחק ונדבק עליה לשון מכבש פריש"א בלע"ז ולשון גנאי הוא וילדה הימנו בן הרי זה עבד שולד שפחה כמוה דכתיב האשה וילדיה (שמות כא),

היתה אם אביו בת כהן לישראל [ובת בעלה הישראל] תאכל בתרומה אס מת אביו [פ' בן האשה] והוא [העבד] קיים, אע"ג דולד ולד בעלמא פסול כדאמרין [לקמן דף ע] זרע זרעה מניין כו', האי לא פסול דהא לאו בת אביו איז ולאו זרעו הוא, [ואם היתה] בת ישראל לכהן ומת בנה מכהן, ובנו בן בנה קיים והוא עבד לא תאכל בתרומה דלאו זרע הוא לא תאכל בתרומה, בת כהן לישראל תאכל בתרומה [במו שפירש רש"י],

ממזר פוסל ומאכיל כיצד, בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל וילדה הימנו בת, והלכה הבת ונישאת לעבד או לעובד כוכבים וילדה הימנו בן הרי זה ממזר,

היתה אם אמו בת ישראל לכהן תאכל בתרומה, בת כהן לישראל לא תאכל בתרומה [שלא שבה אל בית אביה כנעוריה],

כהן גדול פעמים שהוא פוסל את בת כהן מן התרומה משום זרעה מישראל כיצד?

בת כהן לישראל וילדה הימנו בת והלכה הבת וניסת לכהן וילדה הימנו בן, ה"ז ראוי להיות כהן גדול עומד ומשמש על גבי המזבח, מאכיל את אמו לאחר מיתת אביו ופוסל אם אמו אפילו לאחר מיתת אמו דאי לאו הוא הוה הדרה אס אמו לתרומה דצי נשא [בית אביה] לאחר מיתת בנה כדאמר ציוס מותרות [לקמן פז] מת בנה מישראל תאכל בתרומה, זאת האשה אומרת לא כבני כ"ג כלומר לא ירצו כמותו שהוא פוסלני מן התרומה:

גמ': תנינא להא דת"ר שוטא וקמן שגשאו נשים ומתו נשותיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום אלמא אין קנין לשוטה:

[שגינו במשנתנו] כיצד היה ישראל שבא על בת כהן תאכל

אבני חן על מסכת יבמות

אילימא דדיימא מניה ולא דיימא מעלמא צריכא למימר דתיכול,

אלא לאו דדיימא נמי מעלמא, ומה התם דלהאי איסורא ולהאי איסורא בתריה דידיה שדינן ליה, הכא דלהאי איסורא ולהאי היתירא לא כל שכן דאי דיימא מניה ומעלמא דמתריה דידיה שדינן ליה?

א"ל אב"י לעולם אימא לך כל היכא דדיימא מעלמא אע"ג דדיימא מניה אמר רב הולד ממזר ומתני' בדלא דיימא כלל מקמי הכי לאו מניה ולא מעלמא הלכך איצטריך לאשמועינן דתאכל דאמרינן דהך ביאה נמצאה:

שנינו במשנתנו העבד פוסל משום ביאה [העבד פוסל משום ביאה ואינו פוסל משום זרע פי' שאין ולד שהוא עבד מתיחס להוריו] כו'. מ"ט אמר קרא שמות כא האשה וילדיה תהיה [ואינם מתיחסים לו אלא לאדוניו] וגו'.

שנינו במשנתנו ממזר פוסל ומאכיל: ת"ר זרע אין לה [ושבה אל בית אביה כנעוריה, ומיירי בבת כהן] אין לי אלא זרעה [שהולידה לישראל זרע אינה שבה לאכול תרומת בית אביה], זרע זרעה [שאם זרעה כבר מת אבל הניח בני בנים] מניין [שגם בשביל בני בנים אינה שבה אל בית אביה]? ת"ל זרע אין לה מכל מקום,

אין לי אלא זרע כשר זרע פסול מניין? ת"ל זרע אין לה עיין עלה, והא אפיקתיה לזרע זרעה? זרע זרעה לא איצטריך קרא בני בנים הרי הן כבנים צ"י הצא על יצמתו (לעיל ס) כי איצטריך קרא לזרע פסול,

א"ל ר"ל לרבי יוחנן כמאן ממתיקין דקמי עובד כוכבים ועבד הצא על צד ישראל [אע"ג שאין בעבד וגוי איסור כרת, אפ"ה] הולד ממזר כר"ע דאמר יש ממזר מחייבי לאוין?

אפילו תימא רבנן, בעובד כוכבים ועבד מודו, דכי אתא רב דימי א"ר יצחק בר אבדימי משום רבינו רבי, ואע"ג דשמעינן דפליג אדר"ע צ"י ר"ג (לעיל נב) דאמר אין דברים הללו אמורים אלא לדברי ר"ע וליה לא ס"ל, אפ"ה בעובד כוכבים ועבד מודה דאמר דהחולץ (לעיל מה) עובד כוכבים לא תתחנן, ועבד לא תהיה קדשה עובר כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר:

שנינו במשנתנו כ"ג פעמים שפוסל: ת"ר הריני כפרת בן בתי כוזא כלי קטן כלומר ממזר שהוא גרוש שמאכילני בתרומה [קאי על המשנה שעשה משל איך ממזר מאכיל], ואיני כפרת בן בתי כדא כלי משוח כלומר ספן גדול שפוסלני מן התרומה:

[לכאורה אין אותה אשה אומרת שני האופנים, שאם היא נפסלת מן התרומה ע"י נכדה הכה"ג איך היא אוכלת ע"י נכדה הממזר? # אלא הגמ' עצמה אומרת

אמר רבא מסתברא מילתיה דרב דמשוי ליה ממזר ודאי דדיימא מעלמא שמשודה מאחרים, דליכא לאכשורי כשאר בני דומה שהם כשרים, דהתם כיון דנשואה היא רוב צעילות הלך אחר הצעל, אבל הכא לאו אורחיה למיבעל כולי האי בלא חופה אבל לא דיימא מעלמא בתרא דידיה שדינן ליה,

אמר רבא מנא אמינא לה? דקתני צמתני ילדה אנוסה ומפוסה צד ישראל מכהן תאכל בתרומה משום שנה דמחזיקין ליה בכהן,

היכי דמי? אילימא דדיימא נמי מעלמא ילדה אמאי תאכל [שמא אין זה ולד שלו], אלא לאו מניה דיימא לחודיה ולא דיימא מעלמא וקשדינן ליה אצתריה,

[העל"ג מקשה שהרי אין השאלה רק על האשה, והיא יודעת שלא בא עליה איש אחר, ואנו רק אומרים לה שאם דבריה אמת מותרת לאכול בתרומה? ול"נ שאולי ידיה נפק"מ שאין בבית מה לאכול אלא תרומה ובעלה טוען שהיא פסולה מן התרומה לזה צריכין ב"ד לומר שהיא כשרה],

[וממשך רבא להסביר ראיתו] ומה התם [שילדה אנוסה ומפוסה] דלהאי איסורא ולהאי איסורא [היא אסורה לכהן האנס, וגם לכל שאר בני אדם] ואע"ג דלדידיה איסורא ככולי עלמא, דגורו על יסוד של פטויה בתרא דידיה שדינן ליה, הכא וכל שכן [הכא בבא על] ארוסה דלהאי איסורא ולהאי היתירא דלגבי ארוס היתר, ולעלמא צאיסורא לא כל שכן ודאי היכא דדיימא מניה לחודיה, אמרינן צמריה שדינן ליה לולד,

א"ל אב"י לעולם אימא לך כל היכא דדיימא מניה אע"ג דלא דיימא מעלמא [אפ"ה] אמר רב הולד ממזר, מ"ט דאמרינן מדאפקרא נפשה לגבי ארוס אפקרא נפשה לעלמא,

ומתני' [שאין חוששין שנתעברה מאחרים] שהיו שניהם חבושים בבית האסורין,

איכא דאמרי בבא עליה, כ"ע לא פליגי היכא דמודה שצא עליה דבתריה דידיה שדינן ליה, והכי איתמר ארוסה שעוברת רב אמר הולד ממזר ודאי, דמתר רוצה דעלמא שדינן ליה ומאניס אצתריה הוי ושמואל אמר הולד שתוקי,

אמר רבא מסתברא מילתיה דרב דלא דיימא מניה ודיימא מעלמא

דף ע' ע"א

אבל דיימא מניה אע"ג דדיימא מעלמא בתריה דידיה שדינן ליה,

אמר רבא מנא אמינא לה, דקתני ילדה תאכל, היכי דמי

אבני חן על מסכת יבמות

כן בלשון מליצה, אבל ראה בעל"ג שמפרשה באופן שהיו זה אחר זה ולא בבת אחת],

[בפירת: יסורין הצאין עלי לכפרתו של ר' חייא וצניו יהיו, ולשון כבוד הוא זה, כשהוא מוזכר אצלו או רבו לאחר מיתתו כדן לומר כן. רש"י סוכה ב' ע"א, עלי יצא כל רע הראוי לצא על נפשו. קידושין ל"א ע"ב],

הערל.

מתני': הערל כהן שמתו אחיו מחמת מילה [אבל בת"י פי' משומד לערלות, וראה תוס'], **וכל הטמאים, לא יאכלו בתרומה, נשיהן ועבריהן** דהא משום ערלות ועומאה לא נפקי מכלל כהנים, אלא דלינהו גופיהו מחסרי מקנתא **יאכלו בתרומה** [ופשיט דבנו מותר בתרומה דלא גרע מאשתו ועבדו. יבין],

[אע"ג דהמסרס לנקבה פטור אבל לענין אסור ביאה בקהל פשיטא דשניהם שוים והבא עליה לשם אישות לוקה, וכן היא שהביאה וכו', מהר"ד עאראמא בפירושו על הר"מ סוף פ"ו דאיסורי ביאה. ברכי יוסף אב"ע סימן ה' ס"ק ט"ו, וכתב ע"ז בספר אור גדול במשניות תפארת ישראל ראה זה חדש שלא שמענו מעולם],

פצוע דכא וברות שפכה, הן ועבריהן יאכלו, ונשיהן של פלוג דכא וברות שפכה **לא יאכלו** דשוויה חללה צניאמן, שהרי נצטלה לפסול לה, **ואם לא ידעה לא צא עליה אחרי כן משנעשה פצוע דכא וברות שפכה** והיתה נשואה לו קודם לכן **הרי אלו יאכלו**,

[ראה שו"ע אבה"ע סימן ה' בדיני פצוע דכא שאסורין לבא בקהל, וז"ל שם בסעיף י' כל פיסול שאמרו בענין זה כשלא היה בידי שמים כגון שכרתו אדם או הכהו קוץ וכיוצא בדברים אלו אבל אם נולד ברות שפכה או פצוע דכא או שנולד בלא ביצים, או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו איברים אלו או שנולד בהם שחין והמסה אותו או כרתן הרי זה כשר לבא בקהל שכל אלו בידי שמים להרמב"ם, אבל לרש"י והרא"ש לא מקרי בידי שמים אלא ע"י רעמים וברד או ממעי אמו אבל ע"י חולי חשיב בידי אדם ופסול עכ"ל, ומשמע שאם יחלה שצריך לגרש את אשתו, וראה בפתחי תשובה שם שהאריך,

והבית שמואל מציין לרש"י לעיל כ' ע"ב שפצ"ד בידי אדם היינו שקיסו אדם, ולא מחמת חולי נסתמס מאליו, וזה סותר למה שכתב המחבר בשם רש"י, וראה בערל"ג לקמן ע"ט ע"ב בד"ה שלא נעשה, שחולה שאין לו רפואה מקרי בידי אדם, וחולה שיש לו רפואה מקרי בידי שמים,

וראה תוס' לקמן ע"ה ע"ב שיש עדיפות בביצה הימנית, ועיי"ש עוד], [משרשי המצוה להרחיק ממנו לבלתי הפסיד כלי הורע בשום צד כידוע במלכים שמסרסים הזכרים למנותם שומרים הנשים ויש מן הזכרים הפחותים שרוצים בדבר כדי לזכות בשלחן המלך ולהרויח ממנו, ואנחנו עם הקודש בדעתנו כי כל הסרים בידי אדם יפסל מהתחבר עוד עם בת ישראל ומלשבת בית או דרך אישות נרחיק הענין וגמאם אותו, ועם טענה זו נמצא טעם בחילוק האיסור בין הנפסד בידי אדם לנפסד בידי שמים. חינוך מצוה תקנ"ט],

ואי זהו פצוע דכא? כל שנפצעו הביצים שלו, ואפילו אחת מהן, וברות שפכה כל שנכרת הגיד, ואם נשתייר מעטרה אפי' כחוט השערה שנכרת מעטרה ואילך כשר דהתם צירא צענמא הוא ולא גיד, שאין גיד אלא מעטרה ואילך לצד הגוף, עטרה שורת צמר המקפמ במקום המילה צנצה ושופע ויורד עד סופה:

גמ': תניא א"ר אלעזר מנין לערל שאין אוכל בתרומה **נאמר תושב ושכיר בפסח** [שמות י"ב מ"ב תו' שְׂכִיר ל' אִי-יֹאכֵל

פרק שמיני הערל

מצאתי יותר משלשים פעמים בש"ס שרש"י מציין לדברי הגמ' ביבמות בפרק

אבני חן על מסכת יבמות

רחמנא לא יאכלו צו בפסח מאי ניהו, אי נימא תושב ושכיר
ממש קנוי קנין שנים או נרצע [וכי] משום דהוה ליה תושב ושכיר
[שנמכר לעבד] איפטר ליה מפסח,

והא קיימא לן גבי תרומה דלא אכיל

דף ע' ע"ב

אלמא לא קני ליה רביה, הבא נמו לא קני ליה רביה גופיה
לרביה, וישראל מעליא הוא ומייב צפסא? אלא לאפנויי [אינו בא לאסור עבד
עבדי בתרומה, ותושב ושכיר הוא מיותר],

ואכתי מופנה מצד אחד הוא ושמעין ליה לר' אלעזר
דאמר מופנה מצד אחד למדין אם אין להשיב ומשיבין ואם יש
להשיב משיבין,

וכאן יש תשובה מה לפסח שכן חייבין עליו כו' [משום פיוגול ויותר וטמא] כדלעיל,
ולקמן צפרק מות חליה (דף קד) שמעין לרבי אליעזר דאמר מופנה מצד אחד
למדין ומשיבין,

דקמי חללה בשמאל פסולה ור' אליעזר מכשיר, ואמרין מ"ט דמנא קמא? יליף
רגל רגל ממזרע דכתיב ציה על צהן רגלו הימנית וקרא יחירא הוא דכיון דכתיב
על דס האשם וצדס האשם כתיב צרגל ימנית ולא הוי צעי למיהדר ומכתביה צמון,
ואמרין צמנות צפ"ק (דף י) מופנה הוא למדרשה יד יד לקמיצה, רגל רגל
לחליצה, אחון אחון לרציעה,

ורבי אליעזר מכשיר חליצה בשמאל דלא גמר ממזרע דאיכא למיפך מה למזרע
שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת,

ומקשינן תס (ולקמן דף קד) ורבי אליעזר לא יליף רגל רגל ממזרע, והתניא מנין
לרציעה שהיא צימין כו'? ומשיבין אחון אחון מופנה רגל רגל לא מופנה, ואע"ג
דג"ש מופנה מצד אחד הוא דרגל דמזרע מופנה הואיל ורגל דחליצה לא מופנה
פרכין?

כיון דלגופיה לא צריך לא מושב ולא שכיר, דלא אפשר לאוקמינהו
כפשטייהו כלל [בדאמרינן לעיל בסוף ע"א], הוה ליה מרי קראי יתירי שדי חד
אלמוד ושדי חד אמלמוד [והוי כאילו כתיב הבא תושב שלא לצורך והבא
שכיר שלא לצורך, ואע"ג דהבא תושב והבא שכיר הויא שפיר ג"ש, בדתני רבי ר'
ישמעאל (לעיל דף יז): זו היא שיבה זו היא ביאה. תוס'], והוה ליה גזירה
שוה מופנה משני צדדין ומופנה משני דדיס דברי הכל למדין ואין
משיבין אפילו יש להשיב,

[ומקשה כיון דילפת לאסור ערל וטמא בתרומה מפסח] אי מה פסח אונן
אסור בו דילפינן [לקמן דף עג] לכולהו קדשים ק"ו ממעשר [ובמעשר כתיב
לא אכלתי באוני ממנו] אף תרומה אונן אסור בה? א"ר יוסי בר
חנינא אמר קרא (זר) (ויקרא כב) וכל זר, וזרות אמרתי לך ולא
אנינות,

אימא ולא ערלות? הא כתיב ויקרא כב תושב ושכיר, ומה
ראית? מסתברא ערלות הו"ל לרבוויי שכן (מעשי"ם [רמז על

בו'] ונאמר ויקרא כב תושב ושכיר בתרומה דכתיב מושב כהן ושכיר
לא יאכל קדש, מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו,
אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו,

רבי עקיבא אומר אינו צריך [אין צריך לזה גזירה שוה, ש] הרי הוא
אומר (ויקרא כ"ב ד') איש איש מקדש תהיה ויהא גרוע או יצא פקדושים
ל' א' יאכל עד אשר יתקדש לרבות הערל כטמא, אלל אכילת תרומה, דהאי
קרא תרומה כתיב דכתיב (ויקרא כב) וכל השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים,
והיינו תרומה דסגי ליה בהערב שמש,

אמר מר ר"א אומר נאמר תושב ושכיר בפסח, ונאמר
תושב ושכיר בתרומה, מה תושב ושכיר האמור בפסח
ערל אסור בו, אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור
בו,

מופנה [צריך לומר ששני הפסוקים אינם צריכין לדרשה אחרת] דאי לאו
מופנה איכא למיפך, מה לפסח שכן חייבין עליו קרבן טמא
משום אם אכלו פיוגול או ויותר או וטמא צטומאם הגוף [ראה תוס'
שגם בתרומה יש איסור לאכול בטומאה], דכולהו צכרת דהא קדשים הוא,

[דאמר שמואל אמר רבי אליעזר: מניין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו
במיתה שנאמר ומתו בו כי יחללהו פרט לזו שמוחללת ועומדת וכו'] דאמר
שמואל מניין לכהן טמא שאכל תרומה טהורה שהוא במיתה בידי שמים דכתיב
(ויקרא כ"ב) ושמרו את משמרתו ולא ישאו עליו חטא וגו'. סנהדרין פ"ג ע"א -
ע"ב],

[ומפרש] לאיי [באמת] אפנויי מופנה,

[ומקשה] הי מופנה אי דתרומה מצרך צריכי, דתניא תושב זה
קנוי קנין עולם עבד עברי הנרצע, וכל הכתוב ללמדך שאין גופו קנוי לכהן זה
שיאכילהו בתרומה ככעני שכיר זה קנוי קנין שנים סתם עבד שיוצא צדש
שנים, [הרי שתושב ושכיר דכתיב בתרומה אינו מופנה],

[ואם תאמר שבאמת הוא מופנה] ויאמר תושב ואל יאמר שכיר ואני
אומר קנוי קנין עולם אינו אוכל, קנוי קנין שנים לא כל
שכן?

אילו כן דלא נאמר אלא מושב הייתי אומר תושב [שאמר הכתוב. ד"ס]
זה קנוי קנין שנים משום הכי אסור בתרומה אבל קנוי קנין עולם
אוכל,

בא שכיר [קרא. ד"ס] יחירא ולימוד על תושב [לפרש מלת תושב]
שאף על פי שקנוי קנין עולם אין אוכל על כרחק דהאי קרא לנרצע
חמא [ואפ"ה אינו אוכל] וכיון דמרי [קראי ?] כתיב, מסתברא דמושב זה המיושב
אללו לזמן מרובה, ושכיר זה העומד ללאה,

אלא דפסח מופני, האי [זה הפסוק] תושב ושכיר דפסח דכתיב

אבני חן על מסכת יבמות

שני מעשים מחוסר מעשה, ומעשה בגופו] כרותי"ם בדב"ר העב"ד סימנא הוא ומפרש ליה) מחוסר מעשה, ומעשה בגופו, וענוש כרת על המילה, וישנו לפני הדבור, ומילת זכריו ועבדיו מעכבת,

דף ע"א ע"א

המרת דת דאס המיר דמו ונתנכרו מעשיו לאציו שצמנים פוסלת אמר רחמנא לא יאכל זו ואין המרת דת פוסלת במעשר,

כל ערל לא יאכל בו זו מאי ממעט, ולא גרסינן תוסד ושכיר כלל דהא אוקימנא כולי קרא לג"ש ועקינן ליה מפשטיה לגמרי למה ליה?

בו אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ומרור,

ואיצטריך למכתב [בפסח אסור] ערל, ואיצטריך למכתב כל בן נכר, דאי כתב רחמנא ערל משום דמאים, אבל בן נכר דלא מאים אימא לא,

ואי כתב רחמנא כל בן נכר, משום דאין לכו לשמים אבל ערל דלכו לשמים אימא לא [אינו אסור] צריכא,

[וכיון שאמרנו שבו בא ללימוד שואל גם על ממנו] שמות יב ממנו ממנו אל תאכלו "ממנו" נא כיון דאמרת זו למעוטי ממנו נמי למעוטי משמע למה ליה? לכדברה א"ר יצחק לקמן בפרקין (דף עד) תלתא ממנו כתיבי בפסח כו',

אמר מר ר"ע אומר אינו צריך [הג"ש בתושב ושכיר] הרי הוא אומר ויקרא כב איש איש לרבות את הערל [דכתיב בתרומה גופא שגם ערל אסור בתרומה], ואימא לרבות את האונן?

א"ר יוסי בר' חנינא אמר קרא ויקרא כב וכל זר זרות אמרתי לך ולא אנינות,

אימא ולא ערלות? הא כתיב איש איש,

ומה ראית? מסתברא [לאסור את הערל ולהתיר את האונן] ערלות הוה ליה לרבוויי שכן מעשי"ם כרותי"ם בדב"ר העב"ד מחוסר מעשה, ומעשה בגופו, וענוש כרת, וישנו לפני הדבור, ומילת זכריו ועבדיו מעכבת,

אדרבה אנינות הוה ליה לרבוויי שכן ישנה בכל שעה, ונוהגת באנשים ונשים, ואין בידו לתקן עצמו? הנך נפישן,

רבא אמר בלא הנך נפישן נמי לא מצית אמרת אמר קרא [יש לדייק מלשון הפסוק דבא לאסור ערלות] איש איש איזהו דבר שישנו באיש ואינו באשה הוי אומר זה ערלות,

אדרבה אנינות הוה ליה לרבוויי [לאסור אנינות ולא לאסור ערלות] שכן ישנה בכל שעה [אבל לאחר שמל, אי אפשר שיאסור על דהא], ונוהגת [אנינות משא"כ מילה] באנשים ונשים, ואין בידו לתקן את עצמו [משא"כ מילה]? הנך נפישן [מעשים כרותים בדבר העבד], [מצאתי בש"ס 12 פעמים הלשון "הנך נפישן", ומהם חמשה פעמים יש מכאן עד דף ע"ד],

רבא אמר בלא הנך נפישן נמי לא מצית אמרת [לאסור אנינות ולא לאסור ערלות], שבקינן ערלות דכתיב בגופיה דפסח ולא מגמרינן לה מתרומה בג"ש דתוסד ושכיר [זה הקושיא שלא נלמוד תרומה מפסח שאסור באנינות], [דיבור זה נדפס בסוף העמוד], וילפינן אנינות מפסח, דפסח גופיה ממעשר גמרינן לקמן בפרקין (דף עג) [דיבור זה נדפס בסוף העמוד],

[ושואל שוב כיון דתרומה מפסח גמרינן] אי מה פסח מילת זכריו ועבדיו מעכבת אס יס לו בן ראוי למול או עבד למול אסור האב או האדון לאכול בפסח אלא"כ מלו דכתיב (שמות יב) המול לו כל זכר ואז יקרב, וגבי עבד כתיב ומלתה אותו אז יאכל זו [ומלת בו קאי על] האיש בעליו, דאי משום עבד הא כתיב כל ערל לא יאכל זו אף תרומה מילת זכריו ועבדיו מעכבת?

אמר קרא שמות יב ומלתה אותו אז יאכל "בו", מילת זכריו ועבדיו מעכבת בו מלאכול בפסח, ואין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בתרומה,

אי הכי אימא שמות יב כל ערל לא יאכל בו [דכתיב בפסח נלמוד], בו אינו אוכל אבל אוכל הוא בתרומה? הא כתיב תושב ושכיר [ולמדן ג"ש],

ומה ראית? [לדרוש ומלתה אותו וגו' שרק בפסח מעכבת מילת זכריו ועבדיו, ולא לדרוש כל ערל לא יאכל בו, ולהתיר ערלות בתרומה]? מסתברא ערלות דגופיה הוה ליה לרבוויי [לאסור ערלות בתרומה] שכן מעשה בגופו וענוש כרת [על ביטול מצות מילה],

אדרבה מילת זכריו ועבדיו הוה ליה לרבוויי פסל טפי מערלות דהא אית ביה חומרא שנוה כל שעה שמת לו מת אכל ערלות דגופיה משמל פעם אחת שז איתא חזרת עליו שכן ישנה בכל שעה [שכל עבד שקונה חייב למול]? הנך נפישן,

ואב"א בלא [הנך] נפישן נמי לא מצית אמרת דנילף תרומה מפסח לענין אנינות ומוקי קרא דמיעוטא לערלות מי איכא מידי דערלות דגופיה לא מעכבא ביה ערלות דאחריני מעכבא ביה,

אבני חן על מסכת יבמות

שעת עשיה] כגון דזבניהו ביני ביני, אלא זכריו דמדינן להו בשעת אכילה אלמא דלא הו בשעת עשיה דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשיה היכי משכחת לה היכי דמי, לאו דאתילוד בין עשיה לאכילה לאו דאתילוד ביני ביני?

ש"מ ערלות שלא בזמנה הויא ערלות,

אמר רבא ותסברא שמות יב המול לו כל זכר אמר רחמנא ואז יקרב לעשותו והאי לא בר מהילא הוא [ואין סברה שמילה שלא בזמנה שעדיין אינו חייב למולו יהא מעכב את הקרבן פסח]?

אלא הכא במאי עסקינן כגון שחלצתו חמה שהיה חולה ונמרפא ונחללה ונשתלפה ממנו חמה [שלתרין פשוט שהיום יום שמיני, יהיה קשה ונימחלה מצפרא],

[והגם שהטעם שאין מוהלין ילד חולה הוא שלא יבא לידי סכנה כמו"כ הש"ך ביו"ד סימן רס"ב סק"ג מ"מ אם ימול בדיעבד ילד חולה יצא מצות מילה כדאמרינן ביו"ד שם סעיף א' שאם מל בתוך ח' יצא, אפ"ה כיון שאסור למולו קודם שיבריא, אינה מעכב הקרבת הפסח],

וניתוב ליה כל שבעה ואי ביני וביני [עשיה לאכילה] איתפח אלמאי מעכב ליה מאכילה, אכתי לא מטא זמניה דמיא לקמן יום הבראתו כיום הולדו דעד ז' יומי לא מהלין ליה (דאמר שמואל חלצתו חמה נותנין לו כל שבעה)?

דיהבינן ליה כל שבעה שכבר נמרפא זה שמונה ימים וחל שמיני שלו להיות ערב הפסח,

ונימחלה מצפרא וכיון דנמרפא בר מהילא הוא אשתכח דמעכב ליה מעשיה ולמה לי קרא לרביי שעת אכילה? בעינן

דף ע"א ע"ב

מעת לעת כגון שחלצתו חמה אחר חמס היום זה ח' ימים,

והתני לודאה שם חמס יום הבראתו כיום הולדו נריך להמתין שמונה ימים מאי לאו הכי קאמר מה יום הולדו לא בעינן מעת לעת אף יום הבראתו לא בעינן מעת לעת?

לא עדיף יום הבראתו מיום הולדו והא דתנא לודאה יום הבראתו כיום הולדו הא אמא לאשמועינן שריך להמתין עד יום שמיני דאילו יום הולדו לא בעינן מעת לעת, ואילו יום הבראתו בעינן מעת לעת,

רב פפא אמר כגון דכאיב ליה עיניה לינוקא ואיתפח ביני וביני בין עשיה לאכילה, ואין נותנין שבעה ימים אלא למי שחלצתו חמה,

ורבי עקיבא [דרדריש איש איש] האי תושב ושכיר מאי עביד ליה הא ליכא לאוקמי בעד עברי כלל [שהרי הוא ודאי מחויב לאכול את הקרבן פסח]? אמר רב שמעיא לאתויי ערבי מהול וגבעוני שם אומה שמוהלין עממן מהול שלא יאכל פסח,

והני מולין נינהו בממיה ול"ל למעטינהו, הא ערלים נינהו ומכל ערל מיעטי והא תנן קונם שאני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל לענין נדר מולין נינהו, דהלך אחר לשון בני אדם, וישראלים לא קרי להו ערלים ואסור במולי עובדי כוכבים ועובדי כוכבים לא קרי להו מולין, קונם שאני נהנה למולין מותר במולי עובדי כוכבים ואסור בערלי ישראל?

אלא לאתויי גר שמל ולא טבל, וקטן שנולד כשהוא מהול [שאסורים לאכול בפסח] וקסבר ר"ע קטן שנטל מהול נריך להסיף ממנו דם ברית, וקסבר צריך להסיף ממנו דם ברית,

ור' אליעזר דלא ממעט להו [שתושב ושכיר בא לעשות ג"ש] אילי למעמיה דאמר צהולין גר שמל ולא טבל גר מעליא הוא, וקסבר וקטן מהול סבירא ליה קטן כשנולד מהול אין צריך להסיף ממנו דם ברית,

ור' אליעזר האי איש איש מאי עביד ליה? דברה תורה כלשון בני אדם,

[ענין חדש] בעי רב חמא בר עוקבא קטן ערל תוך שמונה מהו לסוכו בשמן של תרומה דקיימא לן (שבת דף פו) דסיכה כשתיא דנפקא לן מוצא כמים בקרבן וכשמן בעלמא, ערלות שלא בזמנה מעכבא או לא מעכבא מאכילת תרומה?

א"ר זירא ת"ש אין לי לעכב בפסח אלא מילת זכריו בשעת עשיה דגבי מילת זכריו כמיז (שמות יב) ולו יקרב לעשותו והיינו שמיטה [ועדיין לא ידענו שאם לא היה לו בן למול בשעת עשיה, ולא נתעכב על ידו, ואח"כ נתחייב למול את בנו ולא מלו שמעכב אכילתו] ועבדיו בשעת אכילה וגבי עבדיו כמיז אז יאכל זו, דאפילו לא היה ליה עבד בשעת עשיה והיה לו בשעת אכילה מעכבו מן אכילת פסחו [ועדיין לא ידענו אם היה לו עבד בשעת עשיה שלא מל שמעכבו מלחקיר את הפסח],

מניין ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה דגבי כנים נמי אס רחוי לימול בשעת אכילה, ולא היה לו בשעת עשיה מנין שמעכבו מאכילת פסחו [וכן בעבד שמעכב בשעת עשיה]?]

ת"ל שמות יב אז אז לגזירה שורה אז יקרב לעשותו אז יאכל זו [ובמקיש שעת אכילה לשעת עשיה],

בשלמא עבדיו משכחת לה דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשיה [ונכלל לומר שבוה דיבר הפסוק, ולכן צריך לרבות

אבני חן על מסכת יבמות

הכלים.

* בכדי לקדש את המשכן העמוד יהושע סנהדרין של שבעים זקנים.

* בשילה אכלו הכהנים קדשי קדשים לפני מן הקלעים, אבל קדשים קלים אכלו כל ישראל מכל מקום שהיה המושבן נראה. [אלא שבשילה אוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל הראוה. מגילה ט' ע"ב]

* עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות, ועבודה בבכורות, ומשחוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכתנים, קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים וקדשים קלים בכל מחנה ישראל, באו לגלגל הותרו הבמות, קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים, וקדשים קלים בכל מקום לכיון דעטלו הדגלים וכו', באו לשיח' נאסרו הבמות, ולא היה שם תקרה וג' של נקרים אלא בית אבנים מלמען והיריעות מלמעל, והיא היתה מנוחה, קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים וקדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה, באו לנוב ובעון הותרו הבמות, קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים קדשים קלים בכל ערי ישראל וכו'. ובזהו ק"ב ע"ב

* בשנת 930- נולד שמואל [סדה"ד],

* דוד נולד בשנת 906 - [סדה"ד], ונפטר בשנת 836 -

* משכן נוב נבנה בשנת 889 - [כ"ה בסדרה ד'] ע"י שמואל הנביא ועמד 13 שנה, עד שנת 876 שאז נבנה משכן גבעון, וז"ל רש"י בובחים ק"ב ע"ב באו לגוב וגבעון כשחרבה שילה ונלקח הארון צימי עלי צאו לגוב כמו שנאמר אין לחם חול וגו' כי אם לחם קדש אשר מלפני ה' אלמא שולמן ומוצא הסם הוא, חרבה נוב צימי שאול צאו לגבעון כדכתיב צמלכים כי אם הצמח גדולין,

* דוד נמשח למלך בשנת 877 - [סדה"ד],

* משכן גבעון נבנה בשנת - 876 ועמד לְעֶרֶךְ 44 שנים עד שנבנה בית המקדש, וראה זכחים קי"ח ע"ב שנוב וגבעון יחד עמו 57 שנים,

* מעשה אמנן [בנו בכורו של דוד מאשתו אחינועם] ותמר [בת דוד מאשתו מעכה, וגם אבשלום גולד לְדוד ממעכה] היה בשנת 847- ואז גזר דוד על היחוד דפנויה, [ואתא דוד וגזר אפי' איחוד דפנויה. ע"ז ל"ו ע"ב], [ושם בנב' גם "בית דינו של דוד" וצריך ביור מה פירושה],

* שלמה המלך נולד שנת 848 - ונפטר 796-

* בית המקדש הראשון נבנה בירושלים על הר המוריה בין שנות 832 - ל' 825 - ע"פ סדרה"ד שנת ב"א תתקכ"ח - ל"ה. נמצא ששלמה המלך היה בן 16 שנה כשהתחילו לבנות את ביתהמ"ק.

* בית המקדש באמצע הישוב לא באמצע העולם, וירושלים אינה באמצע א"י כי א"י היא ת' פרסה ומירושלים לירדן עשרה פרסאות. מדה"ד שם,

* דמתן צפרק בתרא דרזחיס (קיב, צ) זאל לנוד וגבעון החרור הצמות, קדשי קדשים נאכלין לפניס מן הקלעים, קדשים קלים ומעשר שני ככל ערי ישראל, עד שלא הוקם המשכן היו צמות מותרות ועבודה צבורית, משהוקם המשכן עבודה בטהרים ונאסרו הצמות, עברו אם הירדן והוקצבו בגלגל שבע שכבשו ושבע שחילקו היו הצמות מותרות, זאל לשליה לאחר שחילקו, והוקצב משכן שס נאסרו הצמות, וכוליהו מפרש מקראי צפרק בתרא דרזחיס,

חרבה שילה צימיו עלי, כשנשבה הארון בצרך פלשמים באו להן לגיב, ולא היה שם משכן אלא בית של אבנים היה, והוקבע שם מזבח הנחשת, אבל ארון לא היה שם, כשהחזירוהו פלשמים עמד בקריית יערים עשרים שנה עד שמלך דוד והביאו לליון, ויציון עמד עד שנה שלמה בית המקדש, כדכתיב (מלכים א' ח) ויבאו הכהנים את ארון ברית ה' וגו',

ומזבח הגחוסת היה צנוצ כל ימי שאול ושמואל, כדכתיב (שמואל ח' כח) ויאמר חין

רַבָּא אָמַר כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אַבְיוֹ וְאִמּוֹ [וְהָיוּ נִדְקָט אִמּוֹ, אֵפֶ"י שֶׁהָיוּ אֵינֶה מְחוּיֵּבֶת לְמוֹל, כִּדְאִיתָא בְּקִדּוּשֵׁין פ"ק, מִפְּנֵי שֶׁאִם הָיָה לֹא הָיְתָה בְּבֵית הָאִסְטוּרִין, וְהָיָה הָיְתָה מְשֻׁתְּרֵל לְמוֹל, וְלֹא הָיָה צֶרֶךְ קָרָא לְמִימַר שֶׁאִם לֹא מִלְּמַעְבָּב מְלֵאכָאֵל פִּסְתּוּ, דְּמִילְתָּא דְּלֹא אֲפֻשֶׁר הוּא. רַבִּי ה', וְעַל הַגְּלוּיָן מְצִיין לְאוּר וְזִיעַ הַלְכוּת מִילָה ס' צ"ו, # וְלֹא הִבְנֵיתִי מִה שֶׁאִמַּר מִילְתָּא דְּלֹא אֲפֻשֶׁר הוּא וְכִי לֹא אֲפֻשֶׁר שֶׁהָאֵם תִּתְּרֵשׁ?]

ולענין אם אשה עצמה יכולה למול ראה ו"ד סימן רס"ד הכל כשירין למול אפילו עקב אשה וקמן וכו' הגה וי"א דאשה לא תמול, וכן נוהגין להדר אחר איש, ובש"ך שם מביא שנים בשאין אחר אשה לא תמול,

חבושין בבית האסורין בשעת עשיה ומזות מילה מוטלת עליהם ולא על
לאחרים והם אינן יכולין לעשות את פסוקן ושחט שלוחן עליהם ואשמעין קרא שאם
יאלו בשעת אכילה מילת דנו מעכצת,

דרכ כהנא בריה דרב נחמיה אמר כגון טוימומום שנקרע
ונומנצא זכר ביני וביני [בערב פסח אחה"צ בין שחיטת הפסח, לאכילתו
וכלילתו, שהיה לו למולו מיד, ואע"ג שהיה יכול לקרעו כבר מבוקר? אין הכל
בקיאות לקרוע ורק אחה"צ נודמן בך, אבל מותרים יש הרבה. ע"פ הרשב"א],

רב שרביא אמר כגון שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור וכדר עכר
שצעה ימים ומההיא שעתא הוה ליה ולד דקיימא לן במסכת נדה (דף כט) יא
דאשו הרי הוא כילוד והשתא בין עשייה לאפילה יא הגוף דהויא ליה זמן מילה,

ובמי חיי והתניא בהמפלת במסכת גדה פיו סמוס וטעורו פסוח כיון שיציא
לאוויר העולם נפתח הסתום פיו ונסתם הפתוח טעורו
שאלמלא בן איז יכול לחיות אפילו שעה אחת משום דלא ייק?

הבא במאי עסקינן כגון דונתיה אישתא המולי זן את המולה [זהו בעין מאכל של], **אישתא דמאן אילימא אישתא ידידיה** ששמומו המה וכשיצא תלמיו **אי הכי כל שבעה בעי** משיצא דהא אמרן יום הבראתו ביום הולדו, **אלא דונתיה אישתא דאימיה**,

ואיבער אים האט דער מלך געזאגט: "וואס האסטו געטון?" און ער האט געזאגט: "וואס האסטו געטון?" און ער האט געזאגט: "וואס האסטו געטון?"

ידיעות:

* כנחנו ישראל לארץ ישראל ע"י יהושע בשנת 1271. סדרה"ד שנת ב"א תפ"ט
 * כבש וחילוק = 1271 - עד 1257. ואז היו מותרין במות יחיד,

י"ד"ש" זכאים קי"ב ע"ב], בנחלת בני אפרים בשומרון, וחרב 888 - לפנה"ס, נמצא עומד 369 שנים. [כרי שלא תהיה סתירה צריך לומר שיותר מדויק לומר שהבונה הוא אל שנת 889 - שאז נבנה מיד משכן נוב ועלי הכהן מת שנת 890 - וצריך לומר שגם מיתת עלי היתה בשנה 889 - שחורבן שילה ומיתת עלי היו באותה זמן],

*במשכן שילה היה בית אבנים מחופה ביריעות, ובתוכו הונח הארון ושאר

אבני חן על מסכת יבמות

א"ל רב אשי תניא בהדיא מלו # [משמע שמלו לאחר שהיו ביום השביעי ?] **וטבלו ועשו פסחיהן במהרה** [ועל הא סמך ר' בנאה ומיית יראה מאבותינו. רט'א],

יהושע ה' ב' בעת ההיא אמר ה' אליהו ישע עשה לך חרבו ות צרים ושוב מל את בני ישראל שנית: ג ויעשלו יהו ישע חרבו ות צרים וימל את בני ישראל אליהו בעת הערלו ות: ד וזה הדבר אשר מל יהו ישע כל העם הוצא ממצרים חזקו כל אנשי המלחמה וחו במדבר בדרך בצאתם ממצרים: ה פירמלים היו כל העם הוצאים וכל העם היל יום במדבר בדרך בצאתם ממצרים ל אקלו: ו פי ארבעים שנה הלכו בני ישראל במדבר עדותם כל הנו אנשי המלחמה הוצאים ממצרים אשר ל אשרמנו בקו ל ה אשר נשבע ה' להם לבתי הראו הם אתי הארץ אשר נשבע ה' לאבותי להם לתת לנו ארץ זבת חלב ודבש: ז ואת בני העם הקים תחתם אתם מל יהו ישע פירמלים היו פי ל אקלו או להם בדרך: ח ויהי כאשר תמו כל הנו ל להמו ל וישבו תחתם במחנה עד היו להם :

[ענין חדש] **אמר רבה בר יצחק אמר רב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו** [אלא רק תחית הערלה] **שנאמר** יהושע ה' ב' בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרות צורים [חדודים. מ"צ וגו'],

[אין להקשות לפי חס"ד של המקשן דיהושע עשה רק הפריעה למה ליה חרות צורים הלא הפריעה עושין בצפרניים כדאיתא ברמב"ם פ"ב מהלכות מילה וט"ו"ד סימן רס"ד? ו"ל דזה נאמר בקטן אבל התם היה בגדולים שגם הפריעה צריכין לעשות על ידי סכין, וכן שמעתי ממוהלים מומחין. עיון יעקב],

ודלמא הנך דלא מהול דכתיב יהושע ה כי מולים היו כל העם היוצאים וכל העם הילודים וגו'?

א"כ מאי שוב דמשמע זמנא אחרימי **אלא לאו** ש"מ **לפריעה, ומאי שנית** השמא דדרשת שוב, שנית מאי מדרוש דבי, ל"א - מאי שוב ומאי שנית? אלף לאו לפריעה, ולהאי לישנא גרסינן ודלמא לאקושי סוף מילה כו' ולא לפריעה אחא אלף לעיכוז **לאקושי סוף מילה לתחלת מילה, מה תחלת מילה מעכבת, אף סוף מילה מעכבין בו** ל"אין שנשמעו שלל חתך כל הערלה, [נמצא לפי פירוש ראשון, יש קושיא מאי שוב, ומתוך לפריעה, ומאי שנית, ומתוך לאקושי,

ולפי פירוש השני הקושיא הוא מאי שוב ומאי שנית # [לפי לשון זה אם היה כתוב רק שוב היינו מפרשים כדיון שמלו ישראל במדבר אומר שוב על אלו שלא מלו, והקושיא הוא רק על כפל הלשון]? ומתוך לפריעה, ומקשה ודלמא לאקושי ולא בא לרבות פריעה],

דתנן אלו הן ציצין [תמיכות גשר שלל (נפרעת) [פרע. רי"ף] המילה כהנכתה. רש"י לעיל מ"ז ע"ב] **המעכבין את המילה בשר החופה את [רוב] העטרה** [שורה גבוהה שסביב הגיד וממנה הולך ומשפיע למעלה ולמטה [מלמעלה למטה ?]. רש"י לעיל מ"ז ע"ב] **[ואין אוכל בתרומה], [ואמר] רבינא ואיתימא רב ירמיה בר אבא אמר רב בשר החופה את רוב גובהה של עטרה** אע"ג דאין רוב הקיפה [שהעטרה

לחם מול אל מחמת ידי כי אם לחם קודש [וגו'] המוסרים מלפני ה', חרבה נוצ על דבר זה שהרגם שאלו מפני שנתנו לחם לדוד, ואלו להם לגזעו, ויתן שם מזבח הנחשת עד שזנה שלמה הבית, כדכתיב בדברי הימים (א' כה). רש"י פסחים ל"ח ע"ב, עיי"ש עוד,

* משנבנה מקדש ראשון, נגנו אהל מועד, קרשיו, קרסיו ובריהיו ועמודיו ואדניו. היכא? אמר רב חסדא אמר אבימי תחת מחילות של היכל. סוטה ט' ע"א, * ראה מגילה י' ע"א,

אמר ר' יוחנן משום רבי בנאה ערל ישראל שנטמא צמת מקבל הזאה ליטער מטומאתו וכשימול אינו צריך לחזור ולהזות ואוכל בקדשים, ולא אמרינן הזאת ערלות לא שמה הזאה,

שכן מצינו באבותינו שקבלו הזאה כשהן ערלים זימי יהושע צפסא גלגל, שקבלו הזאה מטומאת מם, כשהן ערלים **שנאמר** יהושע ד **והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון**,

[פרש"י שהיו טמאים מחמת מתי מדבר, והקשו עליו ו"ל דבמתי מדבר לא נתעסקו בהם כי הם עצמם נכנסים לקברותיהם מחיים כשהכירו יוצא וכדאיתא באיכה רבתי? ו"ל דאפילו הכי לא סגיאל שלא האהילו החיים עליהם כשהלכו לעוסק בהם פדם, וי"מ כי אבותינו היו טמאי מתים ממלחמות מדין ושאר מלכים שבעבר הירדן דאומות העולם מטמאין הם במגע ובמשא. ריטב"א],

בעשרה לא מהילי אותם שהיו צמדצר שהיו ערלים **משום חולשא דאורחא, הזאה אימת עביר להו** לטומאת מם שעליהן, שרוב צבור טמאי מם היו שנטמאו בצלותיהן, שכל יוצאי מנרים ממו צמדצר ואלו הן צניהם כדכתיב (יהושע ה) ואת צניהם הקים תחתם אותם מל יהושע, והיאך נטויה לאכול פסחיהן אם לא קבלו הזאת שלשי ושציעי כשהן ערלים, [באחד משני אופנים] או כל אחד ואחד קבל הזאה לשלשי ושציעי שלו צעודו צמדצר, או עכשיו הו עליהן כולן יחד [שעמדו כל הכלל ישראל והיו בפעם אחת על כולם ?] צעודו לחדש, וצערב הפסח, והיו להן ד' ימים כמשפט צין הזאה להזאה, דאם לא היו מזין עד יום אחד עשר לאחר מילה, נמלאת הזאה שניה מחוסרת זמן,

ואית דמפרש להו [דלרין ?] הזאה, משום דכל הפורש מן הערלה כפורש מן הקצר [פסחים צ"ב ע"א], [ולא כמו שאמר לעיל משום דנטמאו באבותיהם], ולא מילתא היא דהא אמר רבי יוחנן צפרק האשה צמסכת פסחים (דף צז) לא שנו אלף ערל עובד כוכבים אלף ערל ישראל דברי הכל טובל ואוכל (מיד. פ') את פסחו לערב ולשון ראשון שמעתי מפי הזקן **לאו כשהן ערלים?**

ודלמא לא עבוד פסח כלל ? לא ס"ד דכתיב יהושע ה' י' ויעשו את הפסח [ק"ל ומעיקרא היכי פרכי' לה כלל, וזיל קרי בי רב הוא, ועוד גימא דדילמא עבוד פסח אותם שהיו מיוצאי מצרים פחות מבין כ' או יותר מבין ששים? ונ"ל דהכי פרכינן ודילמא לא עבוד פסח כלל אותם שהיו ערלים כשעלו מן הירדן, ופרקינן דהא כתיב ויעשו בני ישראל את הפסח, אלמא רוב ישראל עשו אותו, והנשארים מיוצאי מצרים לא היו רוב ישראל, ולהכי הדר פרכינן ודילמא פסח הבא בטומאה היה, דהא רוב ישראל היו טמאים שלא היה להם פנאי ליטער להזות. רט'א],

מתקיף לה מר זוטרא ודלמא פסח הבא בטומאה היה?

אבני חן על מסכת יבמות

נסתר שהן בחוסר ידיעתנו בלי הרגשה,

ת"ר כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא היה יום שלא נשבה בו רוח צפונית בחצי הלילה, שנה שמות יב ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור וגו',

מאי תלמודא [מה הלימוד, מזה שהיה מכות בכורות בחצות, שבחצות נושבת רוח צפונית]? הא קמ"ל דעת רצון מילתא היא וכיון דלחזות הלילה עת לזון הוה למכת בכורות, הוה נמי עת לזון לרוח צפונית, ואין לך יום שרוח צפונית אין מנשבת בו בחצי הלילה,

[צריך להבין למה מביא רש"י ענין זה כאן] זה היה סימן לדוד [כנור] [שסמור. ג'] תלוי לו למעלה ממעמו [ונקצט] [ונקציו. פ', ג'] כלפי צפון, כיון שהגיע חלזות לילה רוח צפונית מנשבת בו ומגנן מאליו והוא נעור [ע"פ הגמ' ברכות ג' ע"ב], והוא דנקט הכא ארבעים שנה לומר לך שאפילו אשתו מ' שנה דנופסיה היו ולא נשבה להו צימס נשבה להו בחלזות לילה משום דעת לזון הוה, [וראה ברי"ף על הע"י מה שפירש כאן].

א"ר הונא דבר תורה משוך מהול שנמשכה עלולו [או בידי אדם. רט'], וכסמה את העטרה אוכל בתרומה [אבל] ומדבריהם גזרו עליו מפני שנראה כערל,

מיתבי משוך צריך שימול [וי"ד דהיינו מדאורייתא]? מדרבנן,

ודקארי לה מאי קארי לה, הא צריך קתני מדרבנן מדלא קתני משוך הכי זה ערל?

קטעי [המקשן] בסיפא, ר' יהודה אומר לא ימול מפני שסכנה היא לו שמה יעשה כמות שפכה [שמשוכה זו רק מכסה את העטרה, ואינה ארוכה כערלה רגילה, ואם יחזיק לתוך המשיכה, נמצא חותך את העטרה],

אמרו לו והלא הרבה מולו בימי בן כוזיבא שמשכס עוזדי כוכים כלום כדרך ביתר, וגזרה יד בן כוזיבא ונלחם בהם ונלחם, ומלך על ישראל שמי שנים ומסלה, וחזרו ומלו צימיו והולידו בנים ובנות,

[שמו היה שמעון בן כוסבא המכונה בן כוזיבא, ור"ע קרא לו בר כוכבא, הוא היה בראש המדר נגד הקיסר הרומי אדריאנוס בשנות 132-135 לספ"ה], במדרש איכה רבתי פרשה ב' סימן ה' אמר ר' יוחנן רבי היה דורש דרך כוכב מיעקב אל תקרי כוכב אלא כוזב, ר' עקיבא כד הוה חמי ליה להדין בר כוזיבא הוה אמר היינו מלכא משיחא, א"ל ר' יוחנן בן תורתא עקיבא יעלו עשבים בלחיד ועדיין אינו בא, א"ר יוחנן הקול קול יעקב, קול אדריאנוס קיסר הרג בביתר פ' אלף רבוא בני אדם, ופ' אלף תוקעי קרנות [ראשי גייסות שמתקבצים חיילותיהם ע"י תקיעתם] היו צריין על ביתר והיה שם בן כוזיבא והיו לו ר' אלף מקוטע אצבע [שהיו נבדקים אם הם אבירי לב ע"י שהיו חותכים אצבע אחד מידים בשיניהם], שלחו לו חכמים עד מתי אתה עושה לישראל בעלי מומין, א"ל והיאת יבדק, אמרו לו כל מי שאינו עוקר אור מלבנון אל יכתב באסטרטא [פ' בצבא] שלך והיו לו ר' אלף מכאן ומכאן [מקוטעי אצבע, ועוקרי ארז], ובשעה

משפע למטה ויורד עד תודה של האבר, ואף אם אין עור הפרעה או הציצין חופין את צדה התחתון כלל, כיון שחפין את רוב העטרה שנראה למעלה הוא מעקב המילה],

ובמדבר מאי טעמא לא מהול [משמע דלא מהול כלל, ובפרקי דר' אליעזר (פ' כט) משמע שמולו דקאמר מי מנה עפר יעקב ראה כל המדבר שהיה מלא מערלותיהן של ישראל, ובמגלת סתרים דרבינו נסים נמי משמע שמולו ולא פרעו דכתב בהו כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא היו פורעים מפני עינוי הדרך. תוס'?

[ואם תאמר ואיך היו אוכלים קדשים או אפילו בשר כלל כיון שלא מולו שלא הותר להם בשר תאווה אלא על ידי שלמים, וערל אסור בקדשים, ואפילו אם מולו ולא פרעו כמו שמשמע בפרקי דרבי אליעזר ובמגלת סתרים, מ"מ כיון דנצטוו על הפריעה ולא פרעו כאילו לא מולו, דאי לאו הכי [שלא נצטוו על הפריעה] היאך מדרק דערל מקבל הואה מאבותינו?

וי"ל דיוצאי מצרים מולו ופרעו ואותם אכלו קדשים, אבל חילודים במדבר שלא מולו לא אכלו קדשים, אבל בבשר תאווה היו מותרים שלא נאסרה להם מאחר שאין יכולין לאכול קדשים, מירי דהוה אצבי ואיל, דהיכא דלא אפשר בהקדבה שרי בשר תאווה כדפירש ב"ק דחולין (דף ז. ושם). תוס'.

איבעית אימא משום חולשא דאורחא

דף ע"ב ע"א

ואיבעית אימא משום דלא נשיב להו רוח צפונית נוסח, לא חמה ולא זמנת [ולא גשומה. פ'] וחמה זמנת # [אולי הפירוש שרוח צפונית מנשבת ומפרכת את העננים, ועי' י"ש יום בהיר שהחמה זורחת] דתניא כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית ציוס, ולא זמנת חמה עליהם,

מאי טעמא? איבעית אימא משום דנופסיה הוו ממעשה העגל [ראה תוס'] ולא היו ראוין לאור נוגה ואי בעית אימא משום הכי לא נשבה כי היכי דלא נברור ענני כבוד שהיו מקיפין [אומן. פ', ג'] [וחזרו לפרש למה לא מהול] ולא היטה חמה יכולה ליכנס,

[פ' לאו משום דתקף, אלא מתוך שנחה היא ויפה נבלעה בענני הכבוד, ומתפזרים ומאיר העולם. רט']

א"ר פפא הלכך יומא דעיבא יוס המעונן ויומא דשותא שרוח דרומית מנשבת, והיא קשה מכל הרוחות לא מהליגין ביה ולא מסוכריגין ביה [לא מקיפין בו דם] והאידנא דדשו בה רבים תהלים קמ"ז שומר פתאים ה':

[ולפום האי טעמא מאן דלא בעי לממהל ביומא דעיבא הרשות בידו, ושפיר עבר שלא לסמוך על שומר פתאים ה' מ"ה הר"ם, וה"ה שהיה ראוי שלא לימול בשבת ושהוא יום מעונן. רט'], ושם על הגליון מביא מספר יש"ש סימן ד' לא נראה בעיני הוראה זו האידנא שאין אנו בקיאים ביומא דעיבא כולי האי ואין פתאים גדולים יותר ממנו בסיבת הגלות והשם מציל אותנו בכמה ניסים דרך

אבני חן על מסכת יבמות

שהיו יוצאין למחלמה היו אומרים לא תסעוד ולא תכסוף [פ'] לא תעורנו ולא תשחיתנו, כי יניחם אל המבט שהיה בטוח בכחו] ה"ד הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא אלהים בצבאותינו [כלומר אף שתזניחנו ולא תצא בצבאותינו לא נחוש], ומה היה עושה בן כוזיבא היה מקבל אבני בליסטרא בא' מארכובותיו [קני'א] וזורקן והורג מהן כמה נפשות, ועל זה [על פלאי גבורותיו של בן כוזיבא] אמר ר' ע' כך [היה אומר ר' ע' שהוא משיח], ג' שנים ומחצה הקיף אדריאנוס קיסר לביתר והיה שם ר' אלעזר המודעי עסוק בשקו ובתעניתו ובכל יום ויום מתפלל ואומר רבש"ע אל תשב בדין היום, ולכסוף נתן [אדריאנוס] דעתו לחזור, אתה חד כותאי ומצאו וא"ל כל יומין דהרא תרגולתא מתגעגע בקיטמא לית את כביש לה [כל זמן שר"א מתגלגל בשק ואפר אין אתה יכול לכבוש את ביתר], אלא המתן לי דאנא עבד לך דתכבישנה יומא דין, מיד עליל ליה בבובי' דמדינתא [נכנס בשער העיר ביתר, וי"א דרך הביוב תחת החומה] ואשכחיה לר"א דהיה קאים ומצלי, עבר גרמיה [עשה עצמו כאילו] לחיש באודניה דר"א המודעי, אולין ואמרין לבר כוזיבא חביבך [דודך] ר"א בעי לאשלמא מדינתא עם אדריאנוס, שלח ואתייה לההוא כותאי, א"ל מאי אמרת ליה, א"ל אין [פ'] אם] אנא אמר לך, מלכא קטיל ליה לההוא גברא [מלך שלי יחרוג אותי] ואין [ואם] לית אנא אמר לך את קטיל ליה לההוא גברא, אבל מוטב לי קטליה ההוא גברא לגרמיה [אני אחרוג את עצמי] ולא תתפרסין מיסטירין [סודות] דמלכותא, בן כוזיבא סבר בדעתיה דבעי לאשלמא מדינתא, כיון דחםל [שגמר] ר"א צלותיה שלח ואיתיה א"ל מה אמר לך הדין כותאי, א"ל לית אנא ידע מה לחיש לי באודני ולא שמעית ליה כלום, דאנא בצלותי קאימנא ולית אנא ידע מה הוה אמר, נתמלא רוגזיה לבן כוזיבא ירב ליה חד בעיטא ברגליה וקטליה, יצאתה בת קול ואמרה הוי רועי האליל עובי הצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו, אמרה לו אתה סימית זרוען של ישראל וסימית עין ימינך לפיכך [סיום הפסוק של הוי רועי האליל] [רועו] של אותו האיש "ביש תיבש ועין ימינו כהה תכהה" מיד גרמו עונות ונלכדה ביתר ונהרג בן כוזיבא ואיתיוא רישיה לגבי אדריאנוס, אמר מאן קטליה לדין? א"ל חד גונתאי [חיל] אנא קטלתי לדין, עיי"ש עוד], [רמב"ם הלכות מלכים פרק י"א הל' ג' ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומהדרש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעונות, כיון שנהרג נודע להם שאינו, ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת, ועיקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן. השגת הראב"ד אל יעלה על דעתך וכו', א"א והלא בן כוזיבא היה אומר אנא הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורח וראין או לא וכיון דלא עבד הכי קטלוהו],

שנאמר בראשית ז' המול ימול אפי' מאה פעמים [פ'] כל זמן שנמשכה צריך למול עוד פעם] **ואומר בראשית ז' את בריתי הפך לרבות את המשוך,**

מאי ואומר? וכי תימא האי המול ימול לרבות ציצין המעכבים את המילה [שרק אם מעולם לא מל בראוי צריך לתקן, אבל אם מל וגמשה לאחר מכן אינו צריך למול עוד], **ת"ש את בריתי הפך לרבות את המשוך,**

הוא ההוא דלומיז לעיל לרז הונא מרישא **סבר, מרדקא נסיב לה הש"ס** [לימוד] [מלמודא. ד"ס] למילתיהו **קרא** מדאורייתא, אלמא מ **דאורייתא היא** [ולכן פירש דצריך היינו מדאורייתא, והיה רוצה להביא ראיה מזה דמשוך מדאורייתא], **ולא היא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא,**

[שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק, העיר הקב"ה שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובה, ומסרו לחכמים וזה דבר ברור ואמת, ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא בדרך סימן שנתנו חכמים, ולא שכונת התורה לכך, ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר שזו דעת מינות היא. רימב"א ר"ה ט"ז ע"א], [אבל חפשי שיש בש"ס 24 פעמים הלשון "וקרא אסמכתא בעלמא" ועוד ג' פעמים "קרא" "קראי" "וקראי" ובכל אופן לעולם בא עמה הלשון "בעלמא" ולשון זה משמע קצת דלא כהרימב"א, וצ"ע],

מיתבי טומטום אין אוכל בתרומה שמה אם היה נקרה ימצא זכר והרי הוא ערל נשיו **ועבדיו אוכלין** לקמן מפרש נשים לטומטום מנא ליה, **משוך ונולד כשהוא מהול הרי אלו אוכלים,** **אנדרוגינוס** מהול **אוכל בתרומה** מותר לאכול בתרומה ממה נפשך, בין שהוא איש בין שהוא אשה בין שהוא צריה צפני ענמה זרעו של כהן הוא **ואין אוכל בקדשים** נקדשי קדשים קמיירי, כגון מטאת ואשם ושיירי מנחות, שאין נאכלין אלא לזכרי כהונה, וזה ספק אשה הוא, **טומטום אינו אוכל** לקמן מפרש אמאי דדר נקט ליה **לא בתרומה ולא בקדשים,**

קתני מיהת משוך [קמני מיהת משוך אוכלן אלמא לא גזור עליה תיובתא דרז הונא דאמר מדכריהן גזור עליו תיובתא, לשנא אחריתא גרסי] [לימא] מקייע ליה [לרז הונא] טומטום אינו אוכל כו' והאי אוכלין דמשוך ונולד מהול מדאורייתא קאמר וסייעתא דרז הונא, וזו שמעתי והיא נראית עיקר, מדקאמרין לקמן לימא כנחגי' כו' מאי לאו דהא קא מיפלגי דמר סבר דאורייתא ומר סבר דרבנן אלמא ליכא למאן דמכשיר לגמרי ונולד כשהוא מהול הרי אלו אוכלין, **תיובתא דרב הונא תיובתא,**

אמר מר טומטום אינו אוכל בתרומה נשיו ועבדיו אוכלים, **נשיו לטומטום מנא ליה, אילימא דקדיש** שקדיש אשה ושמה זכר הוא וקדושו קדושין דתניא דהא תניא **טומטום שקידש קדושו קדושין** וצריכה גט, **נתקדש קדושו קדושין** נפקא מינה לאיסורי האי דקדיש בלחמותו של טומטום, וצאנו, שמה אשה הוא,

אימר דאמר לחומרא דנענין גט מיניה, לקולא מי אמרינן דנעניקא מוכר ודאי ויאליל צמ ישראל צמ בתרומה [והלא] **ספק אשה הוא, ואין אשה מקדשת אשה?**

אמר אביי כשבצייו ניכרות מבחוזין,

רבא אמר מאי נשיו אמו אמו פשיטא מהו דתימא מוליד

אבני חן על מסכת יבמות

דמדרבנן הוא,

כ"י הא [דמניא] בתוֹצתא דלוחציה ר' אלעזר לרבי יוחנן דקטן שעברה זמנו מוציאים השמיני איתרבי דלויני נימול אלא ביום [הראיה היא מהבדיקה שמביא ר' אלעזר להקשות על ר' יוחנן] דיתבי רבי יוחנן וקדריש נותר בזמנו ביום שנעשה נותר אינו נשרף אלא ביום דמניא (ויקרא ז) ביום השלישי, שלא בזמנו ששה שריפתו נשרף בין ביום בין בלילה,

ואיתביה רבי אלעזר לרבי יוחנן, אין לי אלא נימול לשמיני שאין נימול אלא ביום מנין לרבות לתשעה דקמני צ"י ר' אלעזר במסכת שבת (דף קלו) נולד בין השמשות נימול לתשעה לעשרה בין השמשות של ע"ש נימול לעשרה לאחר ע"ש חל יו"ט לאחר השבת נימול ל"א לשנים עשר שני יו"ט של ר"ה נימול ל"ב (מנין) תלמוד לומר וביום,

ואפילו למאן דלא דריש וא"ו כגון ר' אלעזר דרבי שמעון דאמר לעיל שלא בזמנו נימול אפילו בלילה, וא"ו וה"י דריש כגון והנותר איכא ו"ה יתירא, אישתיק,

בתר דנפק א"ל רבי יוחנן לר"ל ראיתי לבן פדת שיושב ודורש את מקראות הללו כמושה מפי הגבורה כלשון תנאים [שאין דרך של אמוראים לדרוש פסוקים בלשון זה], רבי אלעזר בן פדת לאו תנא היה, ואמורא היה תלמידו של רבי יוחנן, והוא רבי אלעזר קסם דמיידי כלל הש"ס בגמ' ורבי אלעזר קסמא דמשנה וברייתא הוא רבי אלעזר בן שמוע,

א"ל ר"ל [וכי סברת] ידידה היא ! מתניתא היא היכא תנא ליה בתורת כהנים נפק תנייה לתורת כהנים בתלתא יומי וסברה בתלתא ירחי,

אמר רבי אלעזר ערל שהזה הזאתו כשרה מידי דהוה אטבול יום שאע"פ שאסור בתרומה [טבול יום אסור בתרומה] לקמן בהא פירקא (דף עד) קראי דרשין כשר בפרה [ומותר להאס] להות על טמא מת דאמר לקמן בשמעתין לימד על טבול יום כשר בפרה,

מה לטבול יום שכן מותר במעשר?

אמו אנן לאכילה קאמרינן בתמיה וכי אן לאכילה דפרה אדומה קמרצין ליה דחפירוק תאמר בערל שאסור באכילת מעשר [ראה לקמן ע"ג ע"א] לפיכך אסור בפרה אנן לגייעה בעלמא קאמרינן קשרין ליה וצניגיה ליכא לקשוי תאמר בערל שאסור צניגיה מעשר דהא אפילו צניגיה קדשים מותר והכי דרשין ומה טבול יום שאסור צניגיה דתרומה דגמרי' לקמן (דף עה) מצמיס יוצא וטמא עד הערב והכא צניגיה היא דכלי משתעי קרא וקאמר דצעי הערב שמש,

ומה טבול יום שאסור צניגיה דתרומה מותר בפרה [מותר

מאכיל את אמו בתרומה דדייקין לה וילד צימו (ויקרא כב) צראוי להוליד שאין מוליד אינו מאכיל קמ"ל,

ת"ש טומטום אינו אוכל לא בתרומה ולא בקדשים, בשלמא לאביי תנא רישא ערל ודאי [בשבציו נברות מבחין], וקתני סיפא ספק ערל, אלא לרבא טומטום דסיפא ל"ל? מאי טומטום דקמני דסיפא ערל גמור,

[ומקשה] השתא ספק ערל לא אכיל ודאי ערל אכיל?

מה טעם קאמר סיפא לפרושי רישא אחא והכי קאמר מה טעם טומטום אינו אוכל בתרומה מפני שספק ערל הוא וערל אינו אוכל לא בתרומה ולא בקדשים,

לימא כתנאי מילתא דרב הונא תנאי היא, אי הוי משוך דאורייתא או דרבנן, משוך, (ונולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם צרית), וגר שנתגייר כשהוא מהול כגון ערבי וגזעני שנתגיירו וצריך להטיף ממנו דם צרית, וקטן שעבר זמנו,

ושאר כל הנימולים, לאיתווי מי שיש לו שתי ערלות צ' עורות זו על גבי זו [ראה מאירי שמפרש דמיידי בשתי ערלות ממש # וכוונתו לשתי אברים רגילים, או שהגיד מופלץ לשנים, שנקרא diphallus שנמצא לפעמים בבעלי חיים אבל כמעט שלא נמצא בבני אדם],

אינן נימולין אלא ביום [שלא תאמר אין הענין ביום אלא שתעבור עליו ליל שמיני קודם מילה, הא משהגיע לשמיני אפילו בלילה. מאירי],

רבי אלעזר בר' שמעון אומר בזמנו

דף ע"ב ע"ב

אין נימולין אלא ביום, שלא בזמנו נימולין ביום ובלילה,

מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר משוך דאורייתא ומר סבר משוך דרבנן?

ותסברא קטן שעבר זמנו מי איכא למ"ד [שהייב במילה רק] דרבנן,

אלא דכולי עלמא משוך דרבנן, וקטן שעבר זמנו דאורייתא, והכא בהא קמיפלגי מר סבר דרשין וביום וי"י יתירא, דמני למכתב ביום השמיני נימול, וכתיב (ויקרא יב) וציוס, לאיתווי מילה שלא צומנה, ואע"ג דמשוך מהכא לא מיתרבי דהא מדרבנן הוא, וכתר הכי [לאחר שצוה הקב"ה את א"א למול] תקון, כיון דקטן שעברה זמנו מתרבי ואע"ג דשלא צומנו הוא, האי גמי תקנה רבנן כעין דאורייתא ומר סבר לא דרשין וביום ולא גמרינן מנייה קטן שעברה זמנו, ונימול אפי' בלילה וכ"ש משוך

אבני חן על מסכת יבמות

זהוהא דפרה [בדמפרש לקמן ע"ג ע"א בראש הדרף] ערל שמותר בנגיעה אינו דין שמותר בפרה,

תניא נמי הכי ערל שהזה הזאתו כשרה ומעשה היה והכשירו חכמים הזאתו,

מיתיבי טומטום שקידש שעירב אפר צמים קידושו פסול מפני שהוא ספק ערל וערל פסול לקדש ואנדרוגינום מהול שקידש קידושו כשר שאפי' אשה כשרה לקדש לרצון ולקמן ילפינן טעמייהו רבי יהודה אומר אף אנדרוגינום שקידש קדושו פסולים מפני שספק אשה ואשה פסולה מלקדש קתני מיהא ערל וספק ערל פסול מלקדש,

אמר רב יוסף האי תנא תנא דבי רבי עקיבא הוא גריס פירקין יבמות (דף ע) דמרבי ליה לערל כטמא דתניא ר"ע אומר ויקרא כב איש איש לרבות הערל מדרבי לערל גבי טמאים שמע מינה דכי הדדי נינהו ואפילו לנגיעה דתרומה אסור,

אמר רבא הוה יתיבנא קמיה דרב יוסף וקשיא לי אס אימא דר' עקיבא לכל מיילי ערל כטמא משוי ליה לא לישתמיט תנא בעלמא וליתני לענין מגע טומאות הערל והטמא כי הדדי ולימא ר' עקיבא היא מדלא אשכחן הכי הכא משום חומרא דפרה היא אכל לענין מגע תרומה ערל מותר,

ולא והא קתני הערל והטמא פטורים מן הראייה? התם משום דמאים ליראות בעורה,

ואזדרי ר' יהודה ורצנן דאפליגו לעיל באנדרוגיטוס [שלת"ק בשר ולד"י פסול] למעמייהו, דתניא הכל כשרים כל הטורים כשרין לקדש מי טמא, אפי' אשה [וכן אנדרוגינום] חוץ מחרש שומה וקטן אכל ערל וטמא לא רצי, רבי יהודה מכשיר בקטן ופוסל באשה ובאנדרוגינום,

מאי טעמא דרבנן [דקטן פסול ואשה כשרה]? דכתיב במדבר יט ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת צמר אסיפת אפרה כתיב הך עבודה דקידוש, ואין עבודה מפסקת צינחוס הנך דפסולי באסיפה פסולין בקידוש והתם (יומא דף מג) דרשינן ואסף איש ולא קטן, טהור להכשיר את האשה, וליכא למדרש איפכא איש ולא אשה טהור ואפי' קטן? דאמר בפרק טרק בקלפי (שם יומא דף מז) כל הפרשה כולה משמע מוציא מיד משמע [כשמדקדק צה איך יכול להשוות שיטת הפרשה בזה, שהיו כל מקראותיה שרים זה עם זה, אלא יש בהן שמשמע מקרא זה מוציא מכלל משמע מקרא שלפניו, מה שפסל זה הכשיר זה, או מה שהכשיר זה פוסל זה, ויש בה מקראות משמעות שמתקיימן ממילא משמעותו, שהמשמע עומד במקומו ואינו מוציא מכלל חצירו, ולפי סידורן יש לך להבין מהו המוציא מכלל חצירו, ומי משמע ממילא, ועכשיו דורש והולך את כולה. רש"י יומא מ"ב ע"ב], (וע"כ) [וכולה. רש"ש] סוגיא דשמעתא הכי אימא התם הנך דכשרין באסיפה כשרים בקידוש,

ורבי יהודה [דמכשיר בקטן ופוסל באשה] אמר לך, א"כ דההוא אסיפה נקט לגבי מקדש נימא קרא ולקח לכתוב ולקח לטמא כי היכי דכתב באסיפה ואסף לשון יחיד מאי ולקחו [בלשון רבים] דאפי' הנך דפסולין התם [באסיפה] כשרים הכא [במקדש] כגון קטן [ומכשיר טפי בקטן משום דאתי לכלל איש. תוס'],

אי הכי אשה נמי [ולמה פוסל ר' יהודה באשה]? ונתן ולא ונתנה [קרא יתירא קדריש ולא דריש מדכתב ונתן ולא ונתנה שחרי כל התורה בלשון זכר נאמרה. תוס'],

ורבנן [דפסולין בקטן ומכשירין באשה, לכן אינם דורשים ולקחו כמו ר' יהודה] אי כתיב ולקח ונתן, הוה אמינא [במקדש מי חטאת] שקיל חד אפרה ויהיב חד מים [פ' אותו שנותן האפר בתוך מי חטאת, הוא עצמו יערב המים והאפר יחד. תוס'] כתב רחמנא ולקחו, ואי כתב רחמנא ולקחו ונתנו ה"א דשקלי תרי ויהיב תרי, כתב רחמנא ולקחו ונתן דאפי' שקלי תרי ויהיב חד [לכן כתב ולקחו ונתן שנלמוד שבכל אופן כשר],

דף ע"ג ע"א

[ומביא ראיה למה שאמר לעיל דטבול יום כשר בפרה] כתיב במדבר יט והזהר הטהור שטהרמי לך כאן על הטמא, טהור מכלל שהוא טמא לדבר אחר כגון טבול יום שטמא לתרומה, דאי ס"ד טהור ממע לשהוק קרא מיניה ואנא ידענא דטמא אסור בפרה, דהא חטאת קרייה רחמנא, אלא מאי טהור טהור כל דהו, ואשכחן טבול יום דמיקרי טהור דכתיב [ויקרא יד] ורצן צמים וטהר לימד על טבול יום שכשר בפרה,

[ענין חדש] בעו מיניה מרב שישת [שהוא היה בקי בברייתות כדאמרין בעירובין ס"ז ע"א] ערל מהו במעשר [האיבעיא על מעשר שני, דאילו מעשר ראשון נאכל לזרים ובטומאה, ורק ר"מ אסור, וכן הוא לקמן סוף פ"ה ע"ב וזהו מי לא אכלה במעשר? הא מני ר"מ היא דאמר מעשר ראשון אסור לזרים, וכן הוא ברמב"ם הלכות מעשר פ"א הל' ב' מעשר ראשון מותר באכילה לישראל ומותר לאכלו בטומאה שאין בו קדושה כלל, וכל מקום שנאמר במעשרות קדש או פרייה אינו אלא מעשר שני]? כי היכי דיליף פסח ממעשר לענין אנינות גבי מעשר כתיב [לא אכלתי באני ממונ] ולא פסקא ומיניה ילפינן יליף נמי מעשר מפסח [פ' כיון שלמדין פסח ממעשר, למדין נמי מעשר מפסח] לענין ערלות [שערל אסור לאכול מעשר], או דלמא חמור [פסח] מוקל יליף קל מחמור לא יליף?

אמר להו תניתיה [שנינו במשנה בכורים פ"ב מ"א], התרומה והבכורים חייבים עליהן מיתה טמא האוכלה כדכתיב [שם ויקרא כב] ומתו צו כי יתללוהו, ובכורים כתרומה דאמר מר (מכות ז') ותרומת ידך אלו הבכורים וחומש זר האוכלן בשוגג, אכל צמעשר שני לא [חייב מיתה כשאוכלה בטומאה, ולא חומש כשאוכלה זר] דהא זרים אכלי ליה ואין חומש אלא בפדוה את מעשרו ואסורין [תרומה ובכורים] לזרים,

אבני חן על מסכת יבמות

תאכלנו במוקדם אשר יבחר ה' אל ידך בו אתה ובה ובעדך ואמרת
והלוי אשר בשעריך ושמוחת לפני ה' אל ידך בכל משלח ידך:

דברים מ"ו בא ובריתיה בו מום פסח או עור כל מום רע ל' א' תופקנו לה'
אל ידך: כב בשעריך תאכלנו תטמא ותטהר ידך פצעי וכאלי: כג רק
אתדמו ל' א' תאכל על ידך תשפכו פנים:

ואסורין [שמעשר ובכורים] לאונן ור"ש מתיר, מנא להו [לח"ק
לאסורם לאונן]? [ומתיר שמקיש בכורים למעשר ובמעשר כתיב לא אכלתי באני
ממנו] דכתיב דברים יב לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך
ותירושך ויצהרך וגו' ותרומת ידך, ואמר מר במסכת מכות (דף
יז) תרומת ידך אלו בכורים דעני הצאת מקום, כדכתיב (דברים כו)
ושמת בטנא והלכת, והסם [בפרשת כי תבא] אשמעי' עשה, והכא [לא תוכל
לאכול וגו'] אשמעינן אזהרת לאו לאוכלן בגזולין, דלילו תרומה ממש קדשי הגבול
היא ולא עניא חומה, ואיתקש בכורים למעשר [בפסוק מעשר דגנך וגו']
ותרומת ידך [מה מעשר אסור לאונן אף בכורים אסור לאונן],

ור"ש תרומה קרינהו רחמנא [תרומת ידך] מה תרומה מותרת
לאונן כדאמר ברש פירקין יבמות (דף ע) זרות אמרתי לך ולא אנינות אף
בכורים מותר לאונן,

[ומפרש עוד סיפא של המשנה] וחייבין בביעור ור"ש פוטר, מר
מקיש מ"ק מקיש בכורים למעשר דכתיב ציה (דברים כו) בערתי הקדש ובר
לא מקיש [ר"ש פטר בכורים אינו חייב בביעור],

[לעיל דייקן דשייר דבמעשר] ואסור לבער מהו בטומאה, ואוכלן
בטומאת עצמן לוקה, מנלן?

דתניא ר' שמעון אומר דברים כו לא בערתי ממנו בטמא [כתיב
במעשר], בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא
טמא, והיכא מוזהר על אכילתו איני יודע והי גרסין ללישנא
דבריימא בספרי גזי האי קרא דלא תוכל, מכלל שגאמר לא בערתי ממנו בטמא בין
שאיני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא והיכא מוזהר על אכילה איני
יודע, מ"ל לא תוכל כו,

והי פירשו מכלל שגאמר בידיו מעשר לא בערתי ממנו בטמא, דמשמע בין שאני
טמא כו, הוא מתודה שלא בער צאש ולא הדליק בו את הנר, וכל שכן בטהור דלא
ניתן אלא לאכילה ושמה וסיכה, וממילא שמעינן מדלא הוהך להמדות על הטהור,
שמע מינה הכי קאמר אפילו בשעת הטומאה שלא יכולתי לאוכלו לא נחמיו להדלקה
אלמא אינו נאכל בטומאה והיכא מוזהר על כך,
[איני יודע] לאו מפורש לכך נאמר לא תוכל, והשפא פריך הש"ס מקמי דליסליק
למילתיה,

[וישאל] טומאת הגוף בהדיא כתיב ביה ואמאי קמיני יודע, ויקרא
כב נפש אשר תגע בו [במעשר] וטמאה עד הערב ולא יאכל
מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים ומוקמין האי קרא במעשר
לקמן בפירקין (דף עד) כדכתיב כי אם רחץ בשרו במים ולא בעי הערב שמש?

והן נכסי כהן [תרומה ובכורים ולא מעשר] לקדש בהן את האשה, וליקח בהן
עצדים וקרקעות ובהמה טמאה, אבל מעשר לא ניתן אלא לאכילה ושמה וסיכה
ואין אשה מתקדשת בו, וסמך משנה ר"מ דאמר (צ"ק דף סט) מעשר ממון גבוה
הוא, ואע"ג דקולא הוא לגבי תרומה ובכורים, אפ"ה חשיב ליה, והכי נמי אמרין
צ"מ פ' הזהב (דף נג) דקולא הוא,

ועולין באחד ומהא דאכל מעשר בטל ברוב ולא בעי אחד ומהא, ומעוניין
רחיצת ידיים אפילו הן פירות דסמך ידיים שניות הן מדרבנן ופוסלות את
התרומה, אבל מעשר וחולין ק"ל [חולין דף קו] הנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי
הרוח # [לא מוצאתי שם שמדבר במעשר?] והערב שמש כדלפינן צהאי
פירקא [לקמן עד] בטול יום מותר במעשר ואסור בתרומה הרי אלו
בתרומה ובבכורים, מה שאין כן במעשר,

ואם איתא [דלא ילפינן מעשר מפסח, דמעשר קל וערל מותר בו] ניתני
ערל אסור בהן [בתרומה ובכורים] מה שאין כן במעשר דקל מחמור
לא יליף ומותר ערל במעשר? תנא ושייר [ולעולם ערל מותר במעשר],

ומאי שייר דהאי שייר? שייר דקא תני סיפא [דמשנה דבכורים]
יש במעשר ובבכורים מה שאין כן בתרומה, שהמעשר
והבכורים מעוניין הבאת מקום אבל תרומה נאכלת בגזולין ומעוניין
וידוי בערתי הקדש מן הצית (דברים כו) הנה הצאתי את ראשית בכורים
ואסור לאונן [פ"ה דברי נחמיה] בכורים ורבי שמעון מתיר בכורים
לאונן ולקמן מפרש טעמיהו,

וחייבין בביעור בכורים ומעשר שני בשנה השלישית, שאם שהה מעשרותיו שנה
ראשונה ושמה מוילין בשלישית לירושלים ומתודה בערתי הקדש מן הצית וכו' ואם
לא הוילין מתעברין בכל מקום שהן ור"ש פוטר בכורים,

ואילו אסור לבער מהו בטומאה למ"ק דמקיש בכורים למעשר לכל
מילי, ה"ל למיתני ואסור להדליק מהן אם נטמאו, דאין טומאתן מחירתן להבערה,
ולא אמרינן אע"ג דלא ניתן מעשר אלא לאכילה ושמה וסיכה כדכתיב (שם דברים
יד) ואכלת, הני מילי טהור, אבל היכא דנטמא דלא חזי לאכילה ידליק בו, אלא
אסור לבער בטומאה כדכתיב (שם דברים כו) ולא בערתי ממנו בטמא, מה שאין כן
בתרומה דטומאתה מחירתה בהבערה כדלפינן לקמן בשמעמין,

דף ע"ג ע"ב

ואוכלן בטומאת עצמן שהגוף טהור והם טמאים לוקה כדלפינן לקמן
מה שאין כן בתרומה דאינו מוזהר בה אלא בטומאת הגוף כדכתיב (ויקרא
כג) בקדשים לא יאכל וגו', אבל בטומאת עומה לא מנינו אזהרה אלא אסור עשה
הוא דאשכחן ציה לקמן בשמעמין לא קתני ומדלא קמיני ליה אלמא שמע
מינה תנא תני ושייר;
[ונמצא שערל מותר במעשר],

דברים יב ז ל' א' תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ויבחרת בקנה
וצאנך וכל ידריך אשר תתיר, ונדבתיך ותרומת ידך: יח פי אם לפני ה' אל ידך

אבני חן על מסכת יבמות

אמר קרא בשעריך תאכלנו לזה [לפסולי המוקדשין] ולא לאחר [לתרומה בטמאה] ולא הבא מכלל עשה עשה,

[חזר למה שאמר ע"א דלעולם ערל מותר במעשר אלא תנא ושייר, ושאל מה שייר דהאי שייר, ואומר ששייר בסיפא] אמר רב אשי מרישא נמי שמעת מינה דתנא ושייר מדלא קתני

דף ע"ד ע"א

ונוהגין תרומה וזכורים בשאר שני שבוע ככל שנות השמיטה אבל מעשר שני אין נוהג בג' וכו', ואין להם [לתרומה וזכורים] פדיון מה שאין כן במעשר, ש"מ,

[וממשיך לבאר האבועיא דלעיל ע"ג ע"א אם ערל מותר במעשר שני] ת"ש שנינו בברייתא **נשתיירו** בו ציצין המעכבין את המילה הרי זה אינו אוכל לא בתרומה, ולא בפסח, ולא בקדשים, ולא במעשר, מאי לאו מעשר דגן [מעשר שני, דאילו מעשר ראשון דינה כחולין]? לא מעשר בהמה [שהוא קדשים קלים],

[הפשתי המקור שערל אסור באכילת קדשים, ולא מצאתי עדיין, וראה רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק י' הל' ט' ו"ל כל הקרבנות בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אין אוכלין אותם אלא המהורים בלבד החולין, ובכסף משנה שם ציין לפרק הערל דף ע', ועל הגליון כתב בפ' הערל גמר תרומה מפסח, ופסח מקדשים קלים הוא, ונראה דקדשי קדשים גמיר רבינו מק"ו דקדשים קלים. עכ"ל, ולא הבנתי דבריו,

ומצאתי במנחת חינוך מצוה י"ז ו"ל והנה הא דערל אסור לאכול בכל הקדשים אינו לאו בפני עצמו רק נכלל באזהרה זו דפסח. וראה מה שהביא במת' בילקוט ביאורים בשם הרי"ז הלוי],

[וחזר ושאל על תירוצו] מעשר בהמה היינו קדשים? [ומשיב] וליטעמך מי לא תנן פסח וקתני קדשים,

[וחזר ושאל על תירוצו] בשלמא פסח וקדשים צריכי, דאי תנא פסח משום דערלות בפסח כתיבא [והוא"א שרק פסח אסור בערל], אבל קדשים אימא לא [אין ערל אסור בה], ואי תנא קדשים ה"א מאי קדשים פסח [וערל מותר בשאר קדשים חוץ מפסח, לכן תני שניהם], אלא מעשר בהמה למה לי [למה תני בברייתא, וכי לא לומר שגם מעשר שני אסור בערל]?

אלא [הא דקתני בברייתא "מעשר" הכוונה ל] מעשר ראשון [דלכל התנאים חוץ מר"מ נאכל לזרים ובטומאה] ור' מאיר היא דאמר נפרק יט מותרות [לקמן פה:] מעשר ראשון אסור לזרים הלכך לענין ערלות נמי חמור [ועדיין אין לנו ראיה שמעשר שני אסורה לערל],

ת"ש מדרגתי ר' חייא בר רב מדפתי ערל אסור בשתי מעשרות [בתרומה שערל אסור בה], מאי לאו אחד מעשר דגן [מעשר שני] ואחד מעשר בהמה? הכא נמי מעשר ראשון ור'

ומשינן הכי קמיבעיא ליה למא' טומאת עצמו מנין [דבטומאת הגוף ודאי אסור לאכול מעשר, שגם תרומה חייב עליה מיתה בידי שמים]? ת"ל דברים י"ב י"ז לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך, ולהלן הוא אומר דברים ט"ו כ"ב בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדו כצבי וכאיל בפסולי המוקדשין קאי לאחר פדיון שאוכלן ז',

ותנא דבי רבי ישמעאל אפי' טמא וטהור אוכלין על שולחן אחד בקערה אחת ואינן חוששין, וקאמר רחמנא ההוא בשעריך דאמרי לך התם [בפסולי המוקדשין] בשעריך תאכלנו דקשי ליה לטוהר לאוכלו אחר שנגע טמא בקערה ונטמאה קאמנא לך הכא במעשר שני לא תיכול:

משא"כ בתרומה מנא לן [דמותר לבער מזה בטומאה, ואוכלן בטומאת עצמן]? אמר ר' אבהו א"ר יוחנן דאמר קרא [בדודי מעשר בפרשת כי תבא] לא בערתי ממנו בטמא, ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר שמן של תרומה שנטמא,

ואימא ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר שמן של קדש כגון שהוקדש למנחות ונטמא שננטמא? לאו קל וחומר הוא ומה מעשר הקל אמרה תורה לא בערתי ממנו בטמא, קדש חמור לא כ"ש,

אי הכי תרומה נמי ק"ו הוא? הא כתיב ממנו,

ומה ראית? מסתברא קדש לא ממעיטנא שכן מצינו חומרות בקדש ואין נוהגות בתרומה פנקעים [ומפרש הר"ת] פגול [שייך בקדש ולא בתרומה, וכן] גזירה, קרבן וקרי קרבן להציאו לפני מעילה ויש זו מעילה לנהנה ממנו בשוגג ברת וכתב לאוכלו בטומאת הגוף ואסור לאונן [קדש אסור לאונן משא"כ תרומה],

אדרבה תרומה לא ממעיטנא שכן מחפ"ז מיתה לאוכלו בטומאת הגוף דכתיב [ויקרא כג] ומתו זו כי יחללוהו וחומש לזר האוכלה בשוגג לעולם, ואע"פ שמתרת לכהנים, אבל קדש משעה שיש לו שעת היתר לכהנים אין זו מעילה ולא חומש ואין לה פדיון לתרומה, אבל מצינו פדיון לקדש עד שלא קידש בכלי, ואסורה לזרים ותרומה אסורה לזרים אבל קדשים קלים מותרים לזרים?

[ומתרין] הנך נפישן, ואיבעית אימא ברת [שחייב בקדש] עדיפא [ממיתה בידי שמים שיש בתרומה]:

[אמרנו לעיל] ואוכלן בטומאת עצמן לוקה מה שאין כן בתרומה, מילקא הוא דלא לקי הא איסורא איכא לאכול תרומה טמאה מגלן?

אבני חן על מסכת יבמות

מאיר,

מחוסר כפורים פסולה דכיון דמחוסר מעשה הוא עדיין טומאה עליו ולא קרינא ציה טהור,

ואף ר' יצחק [תנא] סבר ערל אסור במעשר, דא"ר יצחק מנין לערל שאסור במעשר? נאמר ממנו [לקמן מביא ג' פעמים ממנו בפסח, וג' במעשר] במעשר ונאמר ממנו בפסח, מה ממנו האמור בפסח ערל אסור בו [בדכתיב וכל ערל לא יאכל בו], אף ממנו האמור במעשר ערל אסור בו,

מופני, דאי לא מופני איכא למיפרך מה לפסח שכן חייבין עליו משום פיגול ונותר וטמא [הוה מצי למימר שכן פנקע"ב. תוס' פגול, נותר, קרבן, מעילה, כרת] והב"ח מוחק הם' דקאי על שאסור לאונן], לאיי אפנויי מופני,

מאי מופני? אמר רבא א"ר יצחק תלתא שמות יב ממנו כתיבי בפסח אל תאכלו ממנו גל (שמות יב), לא תומירו ממנו, והנותר ממנו חד לגופיה [שתבין דקאי על הקרבן פסח], וחד לגזירה שוה [שערל אסור במעשר, כמו שאסור בפסח], וחד למאן דאמר בא הכתוב גלש תשרופו (שמות יב) ליתן עשה אחר לית לומר שאין לוקין עליו ליתן לך עשה אחר לא תעשה, אידי דכתיב נותר כתיב נמי ממנו [וכיון שיש כאן חידוש דין לנותר, אין הלשון ממנו מיותר],

ולמאן דאמר ליתן לו בקר שני דמצי למכתב והנותר ממנו גלש תשרופו, מאי עד בקר, הא כתיב צרישא דקרא לא תומירו ממנו עד בקר, אלא הכי קאמר והנותר לבקר הראשון שהוא יו"ט, הממין עד בקר שני שהוא חול לשריפתו ושורפו, ללמדך שאין שורפין קדשים צו"ט, ותרווייהו צביד לולין (פסחים דף פג), אידי דכתיב עד בקר, כתיב נמי ממנו,

[1] תלתא ממנו כתיבי במעשר לא אכלת, ולא צערתי, ולא נתתי (דברים כו) חד לגופיה [שתבין שהמדרובר על מעשר],

וחד לדרכי אבהו א"ר יוחנן דאמר לעיל למישרי הדלקה בשמן של תרומה שנטמאה [ממנו אי אתה מודליק],

וחד לדריש לקיש, דאמר ריש לקיש א"ר סמאי מנין למעשר שני שנמא שמותר לסוכו ואע"ג דקיימא לן (שבת דף פו) דסיכה כשחיה והוא ליה כמאן דשמי ליה בטומאה? שנאמר דברים כו ולא נתתי ממנו למת לעיל מיניה כתיב לא צערתי ממנו בטמא, וכתיב צמיה ולא נתתי ממנו למת, כלומר מן המעשר טמא לא נתתי ממנו למת, הא לסי דומיא דמת נתתי, ואי זו נמיה משכחת צמת הוי אומר זו סיכה, וקדייקין דכומיה צמי שרי, למת הוא דלא נתתי, הא לחי דומיא דמת נתתי, איזה דבר שישוה בחיים ובמתים הוי אומר זו סיכה,

מתקף לה מר זוטרא ואימא לא נתתי ממנו למת לא בסיכה קאמר אלא ליקח לו ארון ותכריכים כך הוא מחזיק לא קניתי ממנו ארון ותכריכים למת, אפילו כשנטמא דלא יכולתי לאוכלו, ולא שניתי לדבר שאינו לאכילה והוא

ת"ש אונן אסור במעשר, ומותר בתרומה [דאמרין לעיל ס"ח ע"ב מובל זר, וזרת אמרתי לך ולא אנינות] ובפרה [אונן מותר צפרה] דקדשי צדק הציט היא ולא קדשי מזבח, ומצינו טבול יום מותר צה וכל שכן אונן, טבול יום אסור בתרומה ומותר בפרה ובמעשר, מחוסר כפורים "טומאה דציעא קרבן" אסור בפרה כל שלא הציט כפרתו אסור צה, דמחוסר מעשה הוא, וכמי שטומאתו עליו דמי, וכל שכן טבול יום דליה דליכא תרתי, אכל טבול יום דטומאת מת ושרץ מותר צה, דשמעא ממילא ערבא, ולא מחוסר מעשה הוא, הלכך כי כתיב והוא הטהור על הטמא טהור מכלל שהוא טמא למישרי טבול יום אלא ולא מחוסר כפורים ומותר בתרומה ובמעשר,

אונן	טבול יום	מחוסר כפורים	ערל
מעשר שני	אסור לא אכלתי באני	מותר לקמן יש לימוד	האיבעיא?
תרומה	מותר זרות ואנינות	מותר לקמן יש לימוד	אסור לימוד בריש פרקין
פרה	מותר	מותר כדאמרין מטמאין היו הכהן השורף וכו'	לר"ע פסול דמרב ליה לערל בטמא ולת"ק דר"י הבבלי כשר

ואם איתא דערל מותר צמעשר [שני], ניתני ערל [ערל. ג', אכל צדפוס וערל צו"1] אסור בתרומה [כדילפינן בריש פרקין] ומותר צפרה וצמעשר כדאמר לעיל (דף עב) ערל שהוא האמו כשרה, ומדלא תניה שמע מינה משום מעשר הוא דשנקה ומותר בפרה ובמעשר?

האי תנא דבי רבי עקיבא היא דאסר ליה נמי צפרה, דכתיב לעיל (דף ע"ב) טומטוס [שפסולו שאם הוא זכר, הוא ערל] שקדש קדוש פסול ולוקמין כרבי עקיבא דמרב ליה לערל בטמא, דתניא רבי עקיבא אומר ויקרא כב איש איש [כי יהיה טמא לנפש] לרבות את הערל, [ועדיין קשה שהיה יכול לימר דערל פסול בתרומה ופרה ומותר במעשר? אלא ודאי דלר"ע גם במעשר יהיה ערל אסור, כיון דלר"ע מרב ליה לערל בטמא. וראה ערל"ג דלפ"ז לא צריך עוד לאוקמי הני ברייתות דלעיל במעשר ראשון ובר"ב, אלא יש לאקמיה במעשר שני ובר"ע],

ומאן תנא דפליג עליה דרבי עקיבא דלעיל דאסר ערל צפרה, ופליג עליה דרבי עקיבא דקדמתי לעיל (דף ע"ב:) ערל שהוא האמו כשרה [תניא נמי הכי ערל שהוא האמו כשרה?]

תנא מ"ק דרבי יוסף הבבלי היא דאמר מחוסר כפורים כשר צפרה, והא מתניתא [ברייטא] דלוקמנא כרבי עקיבא קמי מחוסר כפורים פסול צפרה, וכי היכי דפליג אמחוסר כפורים, איכא למימר דאיהו פליג נמי עליה צערל לעיל דתניא הכי גרסינן צמוספתא (דפרה פ"ג) שרפת [הפרה של] אונן ומחוסר כפורים כשרה, רבי יוסף הבבלי אומר אונן כשרה

אבני חן על מסכת יבמות

לא ס"ד דתנא דבי ר' ישמעאל בוב בעל שתי ראיות לאו בר קרבן הוא, כדמניא במסכת מגילה (דף ט) [בסוגיא דאין בין] מנה הכתוב שמים וקראו טמא, שלש וקראו טמא, הא כיצד שמים לטומאה ושלש לקרבן ובמצורע מוסגר ומזרע מוסגר נמי לאו בר קרבן הוא, כדמניא הכס אין בין מזרע טהור ממך הסגר לטהור ממך החלט אלף תגלחת ופריס, וכיון דתגלחת ליכא קרבן נמי ליכא, דזהדי דתגלחת כתיב קרבן הכתוב מדבר, דומיא דטמא נפש, מה טמא נפש דלאו בר כפרה הוא, הני נמי דלאו בני כפרה גינהו,

ואימא הני מילי דלאו בר כפרה, אבל דבר כפרה כגון זב בעל שלש ראיות ומזרע מוטל עד דמייתי כפרה [אסור בתרומה]?

ותו הא דתנן [נגעים פי"ד מ"ג] טבל ועלה אוכל במעשר, העריב שמשו אוכל בתרומה, הביא כפרה אוכל בקדשים מנא לן?

אמר רבא אמר רב חסדא תלתא קראי כתיבי, כתיב ויקרא כ"ב ו' [נפש אשר תגעבו] וְטִמְאָה עֲדֵי־הָעֶרְבָּ [ול' א' יאכל מן־הַקִּדְּשִׁים] פי אֲסִי־רֵחֶן בְּשָׂרוֹ בְּמִיָּם, הא רחץ טהור, וכתיב שם פסוק ז' וְכָא הִשְׁמִשׁ וְיָטָהַר וְאַחֲרֵי יֵאָכֵל מִן־הַקִּדְּשִׁים [פי לחמו] הויא, וכתיב ויקרא יב ח וְאֵסִי־ל' א' תִּמְצָא יָדָהּ דִּי שָׁה וְלָקַחְתָּ שְׂתִירֵתָיִם או' שְׁנֵי בָנֵי יוֹיָה אֶחָד לְעֵלָה וְאֶחָד לְחַפְזָתָהּ וְכִפֵּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְיָטָהַרְהָ, הא כיצד? כאן למעשר, כאן לתרומה, כאן לקדשים,

ואיפוך אנא [שמעשר צריך העריב שמש ותרומה די במבילה]? מסתברא תרומה עדיפא [במעשר] שכן מוחפ"ז [מיתה בדי שמים, חומש כשאוכל בשוגג, אין לה פדיון, אסורה לזרים], אדרבה מעשר עדיפא שכן הד"ס ט"ב הצאת מקום, וידוי, אסור לאוק, ולעבר ממנו בטומא, ואוכלו בטומאת עגמו לוקה, ומייב ציעור, ה' הצאה, ד' וידוי, ס' אסור לאוק, ט' טומאה, צ' ציעור, וכולהו לימנהו בתרומה? אפי' הכי מיתה עדיפא,

ויקרא כ"ב ו' נֶפֶשׁ אִשׁ תִּגְעֹבוּ וְטִמְאָה עֲדֵי־הָעֶרְבָּ ול' א' יאכל מן־הַקִּדְּשִׁים פי אֲסִי־רֵחֶן בְּשָׂרוֹ בְּמִיָּם:

רבא אמר בלא מיתה עדיפא, נמי לא מציית אמרת [להפוך שמעשר צריך העריב שמש, ותרומה די במבילה], אמר קרא נפש צקא דכי אס רחץ ציעור נפש כי מגע צי איזהו דבר ששנה בכל נפש הוי אומר זה מעשר [דמעשר נאכל לכל ישראל] אלמא קרא קמא [פי' פסוק הראשון מהג' פסוקים] דמעשר משמע,

ואכתי אימא הני מילי דסגי דהערב שמש לתרומה היכא דלאו בר כפרה דהא אמרת צב בעל שמי ראיות וצמזרע מוסגר משמעי קרא אבל היכא דבר כפרה לא סגי ליה דהערב שמש ולא אכיל בתרומה עד דמייתי כפרה?

אמר אביי תרי קראי כתיבי ביולדת דמת כפרה היא [פי' חוץ מן הג']

צרכי המת, הא למי דומיא דמת נחמי, ואשמועינן דאף על גב דמעשר טהור לא ניתן אלף לאכילה ושמיא וסיכה, אס נטמא מותר לחלו לקנות ממנו חלוק? אמר רב הונא בריה דרב יהושע בממנו מגופו,

רב אשי אמר לא נתתי, דומיא דלא אכלתי, מה להלן מגופו אף כאן מגופו,

ואכתי מופנה מצד אחד הוא דההוא דפסח מופנה לגזירה שוה, אכל דמעשר כוליה תלתא אהרנת להו, הניחא למאן דאמר למדין ואין משיבין, אלא למ"ד למדין [אם אין מה להשיב, אבל אם יש להשיב] ומשיבין מאי איכא למימר פלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן היא בהמפלת במס' נדה (דף כג)?

הך דרבי אבהו דמפיק חד ממנו למישרי הדלקה בשמן תרומה שנטמאת מדבר נחמן אמר רבה בר אבוב נפקא, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב מאי דכתיב [במדבר יח] ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה ואמר רחמנא לך, שלך תהא, [להסיקה. ד"ה] תחת תבשילך:

שנינו במשנתנו [הערל] וכל הטמאים [לא יאכלו בתרומה] כו': מנא הני מילי?

ויקרא כ"ב ד' אִשׁ אִשׁ מְזֵרָה אֶחָדָן וְהוּא צָרוּעַ או' זב בְּקִדְּשִׁים ל' א' יאכל עד אשר יטהר ויהנע בְּכִל־טְמֵא־נֶפֶשׁ או' אִשׁ אֲשֶׁר־תִּצָּא מִמֶּנּוּ שְׂכַבְתָּ־זָרַע:

א"ר יוחנן משום ר' ישמעאל אמר קרא ויקרא כב אִשׁ אִשׁ מזרע אחרן והוא צרוע או זב וגו' אי זהו דבר ששנה

דף ע"ד ע"ב

בזרעו של אהרן זכרים ונקבות, דלילו קדשי קדשים הנימנים לכהנים אין נאכלים אלף לזכרי כהונה הוי אומר זו תרומה,

ואימא בחזה ושוק דשלמים הנימין לכהנים ונאכל לנשיהן כדכתיב [ויקרא י] אתה וזניך וזנוטיך, והני הוא דאסר רחמנא לטמאים משום דקדשים גינהו, אכל תרומה לא?

[ובתריין] אינה בחזרת צמ כהן אלמנה מישראל חרע אין לה דאמר צפרק אלמנה [לעיל סח] כשהיא חוזרת חוזרת לתרומה ואין חוזרת לחזה ושוק,

תרומה נמי אינה בחללה? חללה לאו זרעו דאהרן היא,

וממאי דהאי עד אשר יטהר עד דאיכא העריב שמש ותו לא דאמר לעיל ממוסר כפורים מותר בתרומה, אימא עד דמייתי כפרה?

אבני חן על מסכת יבמות

מטמאות נלידה גיורת ושפחה משוחררת מניין? תלמוד לומר
אשה, ואי סלקא דעתך בטרומה, גיורת ושפחה בנות מיכל
תרומה ניהו?

אמר רבא ולא

דף ע"ה ע"א

והכתיב ויקרא יב ד וְשָׁלֹשׁ יָמִים וְשָׁלֹשׁ יָמִים תֵּשֵׁב בְּדַמֵּי טְהָרָה
בְּכֹל־קֹדֶשׁ ל' אֶתְנֶנָּה [וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ ל' א' תָּבֵא עַד־מָלֵא אֶת יְמֵי טְהָרָה]
זההיא פרשתא, ואמר מר במסכת מכות (דף יד) ככל קדש לרבות התרומה
לאסורה זה כל ימי טוהר שהיא טבולה יום לטומאת לידתה?

אלא קרא [אין כל הפרשה מדבר באופן אחד] מילי [שבפסוק ב' מדבר על
איזה נשים שייך טומאת לידה] מילי [ואח"כ מדבר מי ומתי מותר לאכול
תרומה] קא חשיב,

ותלתא קראי בתרומה נקדשים לא יאכל עד אשר יטהר [דמרבינן דכל
הטמאים אסורים בתרומה בראש דף ע"ב ע"ב], ואוקימנא לעיל מיניה בתרומה
הכמוז מדבר דבר השוא צורעו של אהרן, וזה השמש וטוהר, עד מלאה ימי טהרה
למה לי?

צריכי דאי מעד אשר יטהר, לא הוה ידענא במאי אחיזה היא
גמר טהרתו [טבילה, הערב שמש, או אולי הבאת קרבנות] דעל כרחק גמר
טהרה משמע כתב רחמנא ובא השמש וטוהר,

ואי כתב רחמנא ובא השמש ה"מ דלאו בר כפרה דהא כולה
ענינא צבעל צ' ראיות ומצורע מוסגר וטמא שרץ ומת משמע אבל דבר
כפרה אימא עד דמייתי כפרה,

כתב רחמנא עד מלאה דאפי' יולדת דנת כפרה היא טהרה צהער
שמש, ואי כתב רחמנא עד מלאה הוה אמינא אפילו בלא
טבילה כתב רחמנא עד אשר יטהר,

	מעלה	חסרון
עד אשר יטהר	דבעי טבילה	לא ידענא במאי
ובא השמש וטוהר	דזה גמר טהרה	דלמא רק דלאו בר כפרה
עד מלאה	אפי' דבר כפרה	הו"א אפילו בלא טבילה

ולחקר תנא דפליג עליה דתנא דבי ר' ישמעאל, דאמר בוב
בעל ג' ראיות ובמצורע מוחלט הכתוב [ויקרא כ"ב ד' איש איש
מצורע אהרן] והוא צורע או יב בקדשים ל' א' יאכל עד אשר יטהר] מדבר,
והאי עד אשר יטהר עד דמייתי כפרה ועל כרחק בקדש מוקמת לה,
דהא כמיז קרא אחרינא וזה השמש וטוהר דמוקמת ליה בתרומה, תרי קראי

פסוקים דדרשינן לעיל למעשר, תרומה, קדשים, יש עוד פסוק], כתיב [ויקרא
יב עד מלאה ימי טהרה] [ויקרא י"ב ו ובמל' את ימי טהרה לבן או
לבית תביא קבש בן־שנתו לעלה ובניו נה או יתר לחטאת אל־פתח
אֶהְלִימו' עד אֶל־הַבְּהֵן. ד"ס], כיון שמלאו ימיה ארבעים לזכר ושמונים
לנקבה טהרה, והוא הערב שמש שלה, דמשעת טבילה לסוף שבעה לזכר ושבעים
לנקבה עד אור הבאת קרבנותיה ליום מחר היא נקראת טבולה יום ארוך במסכת
נדה (דף עא), דומיא דכל מחוסרי כפרה הנקראים טבולי יום ארוך משעת טבילתם
עד הערב שמש דליל הבאת קרבנותיהם למחרת, (הכא נמי הו' טבולה יום ארוך
משעת טבילה עד סוף יומי הבאת קרבנותיה),

וכתיב וכפר עליה הכהן וטהרה [ופסוק זה ודאי מיידי בקדשים
דחמירי], הא כיצד?

כאן [הפסוק דובמלאה ימי טהרה] לתרומה צהער שמש [שגם היכא דבר
כפרה אינו צריך להמתין על הקרבנות לאכול בתרומה],

ולכא למימר כאן למעשר [היכא דבר כפרה] צהער שמש, דהא אמרן לעיל
[דכתיב ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים, ומוקמינן לה במעשר כיון
דכתיב בה נפש] הא רחץ טוהר דלא צני הערב שמש [ובשלמא אי מוקמינן
הפסוק לתרומה, והפסוק מחדש שגם במקום דבר כפרה אינו צריך להמתין על
הקרבנות יש כאן חידוש, אבל] ולענין טבול יום מה לי צר כפרה מה לי לאו צר
כפרה [פ' מה החידוש שלמעשר אינו צריך להמתין על הקרבנות הקרבנות, גם על
הערב שמש אינו צריך להמתין],

כאן [הפסוק דוכפר עליה הכהן וטהרה] לקדשים,

ואיפוך אנא [קדשים ותרומה]? מסתברא קדש חמור שכן
פנקע"ס, אדרבה תרומה חמורה שכן מחפ"ז, הנך [דקדש]
נפישן,

רבא אמר בלא הנך נפישן לא מצית אמרת [שלתרומה צריך
להמתין להקרבנות הקרבנות ולקדשים די בהערב שמש], [שהרי] אמר קרא
[הפסוק שאתה דורש שמוחזר כפורים אסור] וכפר עליה הכהן וטהרה
[ומלשון וטהרה משמע] מכלל שהיא טמאה עד השתא,

ואי ס"ד קרא קמא דשרי למיכל מאורמא [פ' ובא השמש וטוהר ואחר יאכל מן
הקדשים, לא תוקמה בתרומה אלא] בקדשים, איקרי כאן [פ' הא כתיב
בויקרא ז יט] והבשר אשר יצא פְּכֹל־טָמֵא ל' א' יאכל [באש ישרף]
והאי מחוסר כפורים טמא מקרי דכתיב וטהרה מכלל שהיא טמאה אלא
שמע מינה בתרומה,

ויקרא י"ב ב' דבר אל־בני ישראל לאמר אשה כי תזרע וילדה זכר וטמאה שבעת
ימים כימי נדת דו' תהי טמאה: ו ובמל' את ימי טהרה לבן או לבית תביא קבש
בן־שנתו לעלה ובניו נה או יתר לחטאת אל־פתח אֶהְלִימו' עד אֶל־הַבְּהֵן:

מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי, ומי מצית אמרת
תרומה כתיבא הכא [בפסוק ובמלאות], והתניא ויקרא י"ב ב' דבר
אל בני ישראל אין לי אלא בני ישראל אין לי אלא בנות ישראל

אבני חן על מסכת יבמות

עד אשר יטהר, וכפר עליה וטהרה [ויקרא י"ב ח'] בקדשים ל"ל לאשמועין עד דמיימי כפרה?

צריכי דאי כתב רחמנא בולדת משום דמרוכה טומאתה שמיים יוס לאכילת [פי' שאינה אוכלת] תרומה וקדשים אבל כוב אימא לא [אינו צריך להמתין עד שיביא קרבנותיו], ואי כתב רחמנא כוב [בויקרא כ"ב ד' והוא צרוע או זב וגו' עד אשר יטהר] דלא הותר מכללו, אבל יולדת [יולדת הותר מכללה] שרואה דס וטהרה לנעלה [ולכן החמירו להמתין עד שיביא קרבנותיו] אכל זב לא הותר מכללו דכל כמה דלא פסיק טמא אימא לא צריכא,

[ומביא עוד פסוק] בויקרא יא לב [וכל אֲשֶׁר־פָּלְעָלָיו מֵהֶם אֶבְיָחָם וְיָמָא מִכָּל־קָלִי־עֵץ או' בְּגַד או' עו' ר או' שֶׁן כָּל־פָּלִי אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה מְלֹאכָה בָּהֶם] בְּפִימָם יוֹבֵא וְיָמָא עַד־הָעֶרֶב וְיָטְהַר ע"כ לתרומה איירי מדעתי הערצ שמש למה לי חיפוק לי מוצא השמש וטהר?

א"ר זירא לנגיעה דקרא דלעיל [פי' שדרשנו לעיל לתרומה ויקרא כ"ב ז] נאכילה משתעי כדמתיב ואחר יאכל מן הקדשים, והאי קרא [וטמא עד הערב] נכלים משתעי דנגיעה בעלמא היא, ואשמעינן כלי וה"ה לאדם טבול יוס לא יגע בתרומה,

דתניא [שגם לגבי נגיעה יהיה נפק"מ בין תרומה למעשר] נמים יוצא וטמא [עד הערב וטהר] אף לאחר צאת המים קראו טמא, יכול לכל היו טמא [פי' שטבול יום טמא לכל עד הערב] ת"ל וטהר מדלג כמיז ויטהר [לאחר שיהיה ערב, אבל לשון וטהר] משמע דלמעשר קאי [אפי'. ד"ס] קודם הערצ שמש? אי וטהר יכול לכל [שטבול יום הוא טהור לכל] ת"ל וטמא, הא כיצד? כאן למעשר [טהור לאחר טבילה] כאן לתרומה [טהור אחר הערב שמש],

ואיפוך אנא [תרומה טהור בטבילה, ומעשר בהערב שמש]? מסתברא כי היכי דחמירא אכילה דתרומה מאכילה דמעשר, ה"נ חמירא נגיעה דתרומה מנגיעה דמעשר,

ואיבעית אימא נגיעה דתרומה לטבול יוס מהכא נפקא דמיא ויקרא יב בכל קדש לא תגע אוהרה לאוכל שלא תאכל בתרומה כל זמן שהיא טבולת יוס ארוך או אינו אלא לנוגע?

ת"ל בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא, מוקיש קדש למקדש מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה הנה למקדש טמא נכרת שנה' [במדבר יט] ונכרתה כי את מקדש ה' טמא אף קדש דבר שיש בו נטילת נשמה דהיינו אכילה בטומאה שהוא גזי קדש נכרת, ואוכל תרומה בטומאה נמימה כדמתיב [ויקרא כב] וממו צו כי יחללוהו, [אבל] ובנגיעה נטילת נשמה ליכא, והאי דאפקיה בלשון נגיעה הכי קאמר נגיעה כאכילה האסור לאכול אסור ליגע;

(א) כל הטמאים אסורין בתרומה	איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב וגו' אי זהו דבר ששוה בזרעו של אהרן בזכרים ונקבות הוי אומר זו תרומה
ר' ישמעאל מוקי דלאו בר כפרה, ולרבנן מיירי כשהוא בר כפרה דהיינו בקדשים שהוא טמא עד שמביא קרבנותיו (ב),	איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב
מכל ועלה אוכל במעשר [רבא אמר מדכתיב נפש מיירי במעשר דשוה בכל נפש],	נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגְעֶיבוּ וְיָמָאָה עַד־הָעֶרֶב וְלֹא יֵאָכַל מִן־הַקִּדְשִׁים כִּי אִם־יִרְחֹץ בְּשָׁרוֹ בְּמָיִם, הָא רַחֵץ טָהוֹר,
(א) העריב שמשו אוכל בתרומה	וְכָא הַשֶּׁמֶשׁ וְיָטְהַר וְאַחַר יֵאָכַל מִן־הַקִּדְשִׁים
(ב) הביא קרבנותיו אוכל בקדשים [רבא אמר וטהרה משמע דמיירי במחוס"כ שטמא עד השתא],	וְכָפַר עָלֶיָהּ חֲבֹהֵן וְיָטְהַרָה
(א) העריב שמשו אוכל בתרומה גם כשהוא בר כפרה,	וְכָמַל אֶת־יָמֵי טְהָרָהּ לָבֵן או' לְבַת
בנגיעה דתרומה ומעשר,	בְּפִימָם יוֹבֵא וְיָמָא עַד־הָעֶרֶב וְיָטְהַר
ואב"א נגיעה דתרומה מהכא נפקא בלשון נגיעה	בְּכָל קוֹדֶשׁ לֹא תִגַּע מִדַּאֲפָקָה לֹאֲכִילָהּ בְּלִשׁוֹן נִגְעָה

(א) שלשה פסוקים בתרומה.
(ב) שני פסוקים בקדשים.

שנינו במשנתנו פצוע דכא וכו': מאן תנא משתמרת לביאה פסולה דאורייתא אכלה דקמתי ואס לא ידעה משנעשה פצוע דכא הרי אלו יאכלו אע"ג דמנפסה ומשתמרת [היא. ד"ס] לציאלו [פי' כיון שהם נשואים זה לזה מדרך העולם הוא מוכן בכל יום לבא עליה?]

א"ר אלעזר [בן פדת] במחלוקת שנויה [ומשנתנו הוא אליבא דר"א ור"ש ולא בת"ק] ורבי אלעזר ורבי שמעון היא נפרק הנה על יצמתו [לעיל נו] אלמנה לכ"ג גרושה וחלושה לכהן הדיוט מן האירוסין לא יאכלו בתרומה [כיון שהיא משתמרת לביאה פסולה] רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין,

ר' יוחנן אמר אפי' תימא ר' מאיר [היינו הת"ק שם] שאני הכא שכבר אכלה [ראה לעיל ג' ע"א, וגו' ע"ב # וי"ל גם כאן הסברה שיש ללמוד ממה שהתורה אמרה שאם מת כהן, אשתו אוכלת בתרומה אם יש לה ולד, הגם שעכשיו אינה עוד קנין כספו, מ"מ כיון שיש לה ולד זה המשך נשואיה ואוכלת, ומזה יכולים ללמוד שגם אם בעלה נעשה פצוע דכא כיון שהיתה נשואה לו מקודם לא גרע מאשה שיש לה ולד, וגם ר"מ מודה שלא נפסול אותה מלאכול מפני שמשתמרת לביאה פסולה,

או בדרך אחרת שהתורה צותה וכל זר לא יאכל בו, ומצינו שהתורה מתרת לאשה ישראלית שמת בעלה הכהן ונשאר ולד שתאכל כיון שלא נעשתה זרה לגמרי, ולכן גם אשה זו כיון שכבר אכלה וגם עכשיו היא נשואה לכהן פצ"ד אינה קרויה זרה ואוכלת],

ור' אלעזר שכבר אכלה לא אמרינן, דאי לא תימא הכי, בת ישראל שנשאת לכהן ומת בעלה תאכל שכבר אכלה,

הלימוד	הפסוק

אבני חן על מסכת יבמות

ורבי יוחנן התם פקע קנייניה הכא לא פקע קנייניה:

חוטי ביצים,

כרות [בכולן] בין שנכרת הגיד בין שנכרתו ביצים בין שנכרתו חוטי ביצים,

אמר ליה ההוא מרבנן לרבא ממאי דהאי פצוע דכא באותו מקום, אימא מראשו? אמר ליה מדלא מנה ביה דורות מדלא כתיבא ציה עד דור שלישי או עשירי כמו שנאמר צממור ועמוני ומואבי ומנצי, ש"מ משום דלאו צר אולדי [דורות. ג'] הוא ש"מ באותו מקום,

ודלמא האי דלא מנה בו דורות, דאיהו הוא דאסור בריה ובר בריה כשר?

[ומתריץ] דומיא דכרות שפכה מה כרות שפכה באותו מקום אף האי נמי באותו מקום,

וכרות שפכה גופיה ממאי דבאותו מקום הוא אימא משפתיא (ששופטים) [ששופך. ג'] חוק? שפכה כתיב במקום ששופך ופיז אינו שופך אלא זורק למרחוק,

ואימא מחוטמו? מי כתיב בשפוך כרות ממקום הרגיל לשפוך קודם לכן, שפכה כתיב מי שעל ידי כריתה שופך שומע שלא על ידי כריתה אינו שופך אלא מקלה,

[פ'] שהליחות היוצא מהאף שותת כמ"ש רש"י [רינ"ט] וזה נקראת שפיכה, ולא כתיב שנכרת אבר השופך],

לאפוקי [החוטם] האי דאידי ואידי קודם כריתה ולאחר כריתה שופך הוא,

[הגם דלגבי השפתיים יקרא אותו מקום שופך, מ"מ לאמתו של דבר אינו שופך אלא מקלח in a stream, ורק אם נכרת הוא שופך],

במתניתא תנא נאמר לא יבא פצוע דכא ונאמר לא יבא ממזר, מה להלן באותו מקום [ע"י אותו מקום נולד ממזר] אף כאן באותו מקום,

[ומתחיל ענין חדש] ניקב למטה מעטרה צסוף הגיד כלפי קרקע שכנגדו למעלה מעטרה והולך הנקב צאלכסון ויוצא כנגדו למעלה מן העטרה כלפי הגוף, סבר רבי חייא בר אבא לאכשורי הויל ואין שני ראשי הנקב למעלה מעטרה דכל למטה מעטרה צסר צעלמא הוא, כדקתני מתניתין אס נשתייר מן העטרה [מלא החוט] [כחוט השערה. ג'] כשר, עטרה שורה גבוהה המקפת סביבות הגיד,

א"ל רבי אסי הכי אמר ריב"ל עטרה כל שהיא מעכבת כיון שהנקב עובר [דקך. ד"ס] על פני כל העטרה [ממוכה. ג'] אפי' נקב כל שהוא מעכבת מולדתו ופסול # [יהיה חילוק אם חסר, לנקב העובר מוצד לצד. וראה תוס' ד"ה ניקב, וראה באה"ע סימן ה' סעיף ה']:

שנינו במשנתנו איזהו פצוע: תנו רבנן איזהו פצוע דכא כל שנפצעו כמו [פצוע. רי"ף] [שמות כה] מכת חרב וסכין ביצים שלו, ואפילו אחת מהן, ואפי' ניקבו [פ'] בנקב שאין בו חסרון, ואפילו נמוקו [מחמת מכה] [מחמת מכת מקל. או מעוך. ג'] נמקו [והוקטנו] [ונמקטנו. ד"ס] מאלהן ואפילו חסרו כל שהוא,

[ראה שמות כ"א כ"ה בפירש"י על פצע תחת פצע, היא מכה המוציאה דם שפצע אם את בשרו (אפענע"ע וואונד"ע) עכ"ל, ולפ"ז גם כאן אם נפצע הביצה באופן שיש בה "אפענע"ע וואונד"ע" יהיה פצוע דכא? וצ"ע],

אמר רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה שמעתי מפי חכמים בכרם שהיו יושבים שורות שורות ככרס הגטוע שורות שורות ביבנה, כל שאין לו אלא ביצה אחת אינו אלא סריס חמה וכשר,

סריס חמה ס"ד הא סריס חמה בידי שמים (הוא) מחמת חולי, והאי לא חולי הוא? אלא הרי הוא כסריס חמה וכשר דלא אסרה תורה אלא פצוע ודן וכרות,

וניקב לא מוליד, והא ההוא גברא דסליק לדיקלא

דף ע"ה ע"ב

וחרזיה סילוא בביצים נקבו קוך [צניזיו] [צשתי צניזיו. ג'] לשון ממחזות של דגים [צ"מ דף כה] ונפק מיניה שכתב זרע כחוט דמוגלא [pus] כמין לימה, ואפי' הכי ואוליד צמר הכי?

הא שלח שמואל לקמיה דרב ואמר ליה צא וחזר על בניו מאין הם זנחה אשמו,

אמר רב יהודה אמר שמואל פצוע דכא בידי שמים ע"י רעמים וצדד # [לא הבנתי ?] או ממעי אמו כשר, אמר רבא היינו דקרינן פצוע [צ"ל פציע פ' פציע בידי שמים, אבל פצוע כמו פרוע כדכתיב כי פרעה אהרן והוא דבר שנעשה בידי אדם ערוך ערך פצע בשם רבינו חננאל. גליין] ולא קרינן הפצוע [אי הוה כתיב הפצוע] הוי משמע הפצוע מעיקרו כגון ממעי אמו,

במתניתא תנא נאמר דברים כג לא יבא פצוע ונאמר שם לא יבא ממזר, [ומקשינן] מה להלן בידי אדם אף כאן בידי אדם,

אמר רבא פצוע בכולן צניס, וגיד, וחוטיו צניס מליון צהן צמור הכיס, דך בכולן, כרות בכולן, [ומפרש] פצוע בכולן בין שנפצע הגיד בין שנפצעו ביצים בין שנפצעו חוטי ביצים,

דך בכולן בין שנידך הגיד בין שנידכו ביצים בין שנידכו

אבני חן על מסכת יבמות

[ויתר זה הוא קצר בראשו והולך ומתרחב לצדו האחרת] שקלר דק מלפניו ואינו נוגע בכותלי נקב הצניח בפניו, וכשהוא מוחצו (וצא) [צה. ראמ"ה] עד עזי נוגע, כך אע"ג שאין (ראש. ד"ס) הגיד נוגע מפניו, מתחמם הוא מחמת נגיעת אחריו, אית דאמרי כקולמוס גרד # [אולי מלשון גרד שפירושה יבש] שכבת זרע ממעי אשה ומוציאו (ואין) [ואינו. ד"ס] נקלט, [מידי דהוה אצחא. ד"ס] כחא דחציתא שאין שיפוע ראשו נוגע [מלפניו. ד"ס] בדופני הצניח (שצפניס) [מלפניס. ד"ס],

אמר ליה רבינא למרימר הכי אמר מר זוטרא משמיה דרב פפא הלכתא בין בקולמוס בין כמרוז כשרה,

מיהו מיבעיא ליה למטה מעטרה או למעלה [באיזו אופן הכשיר]?

[ומשיב] פשיטא דלמעלה מעטרה דאי ס"ד למטה מעטרה אפילו נכרת הגיד נמו כל הגיד דהא תנן אס נשתייר מעטרה מלא החוט כשר אע"פ שנחתך כל שמעטרה ולמטה,

ורבינא לשבושי למרימר הוא דבעי לידע אס ממודד הוא להשיז על שאלתו,

ההוא עובדא דהוה כמרוז דהוה במתא מחסיא, שפייה מר בר רב אשי חתך הבשר מכל דא ונטל דופני מרוז ועשאו בקולמוס ואכשוריה כרז הוגא,

ההוא עובדא דהוה בפומבריתא איסתתים גובתא דשכבת זרע קנה נקב שראוי להוציא זו זרע נסתם והיה מוציא קרי דרך מי רגלים דמניא בצנורות (דף מד) שני נקבים באדם אחד מוציא שמן ואחד מוציא שכבת זרע, וצניחין קליפת השוש ואפיק במקום קטנים מי רגלים, סבר רב ביבי בר אבבי לאכשורי שהרי אין כאן לא פנוע ולא דך ולא כרות,

אמר רב פפי משום דאתו

דף ע"ו ע"א

ממולאי ממשפחה אומללה מצית עלי דאמרינן בפ"ק דר"ה (דף יח.) אצי ורבא מדבית עלי קאתו אמריתו מילי מוליתא, במקומה מבשלה מתבשל שכבת זרע ונגמר להוליד ולעשות פרי שלא במקומה לא מבשלה,

אמר רב יהודה אמר שמואל ניקב נקב קטן ונסתם שנסתם בכל שהוא ואין ניכר, רואים כל אס גדול כ"כ [הנקב] שאילו נקרי ונקרע שס נקרי האיש הזה נקרע ומרחיצ הנקב מחמת דוחק הזרע שמתאסף פסול, ואי לאו כשר,

הוי בה רבא היכא [ניקב ונסתם] אילימא למטה מעטרה דהוה כראש הגיד אפי' נכרת נמו ולמעלה מעטרה [פ' בכל אורך הגיד] ליכא

שנינו במשנתנו ואם נשתייר מעטרה כו' מחני' היא (לעיל דף ע) ואכריתה קאי (פירש אכרות שפכה ולא אפנוע דכא); יתיב רבינא וקמביעיא ליה מלא החוט שאמרו על פני כולה או על פני רובה?

אמר ליה רבא תוספאה לרבינא מלא החוט על פני רובה וכלפי רישא לגד גופו נשתייר מלא השער על פני רוב הקיפה, אבל אס נחתכה כלפי הגוף [פ' גובהה של העטרה] ונשתייר מלא החוט מן העטרה על פני כל היקף. ד"ס] (כל) הגיד כזדה כלפי קרקע פסול,

א"ר הונא כקולמוס [נחתך מהגיד למעלה מעטרה בשפוע בקולמוס. אה"ע סימן ה' סעיף ג', ח"ל הב"ש כ"ב הרמב"ם ומדריק נחתך מהגיד היינו העטר' קיים דהא ס"ל דצריך להקיף כל הגיד, אלא איירי שנגרר הבשר עד שנחגלה שפופרת ש"ז והעטרה קיימת. עכ"ל], [פ' שנחתך מעובי הגיד חתיכת בשר, והחתך יורד לעומק הבשר ושוב עולה, ועי"ז נטל ממנה כמין sliver or wedge ומדמה אותה לחתך שחתכין בקנה לעשות ממנה קולמוס שנכנס לעומק הקנה ושוב יוצא] כמיון קולמוס שמתכין את חודו צאלכסון לכמוז צה כשרה, [שאם הוא עשוי בקולמוס אין האויר שולט בו עד שיקרר את הגיד, שהרי אין שם צד לחיות האויר נקלט בו והרי הזרע מתבשל במה שנשתייר מן הגיד ומתחמם בהליכתו ומוליד. מאירי].

כמרוז שנחקק כסילון ויש לו דפנות מז' צדדים והחקק צאלמע כמין לזר פסולה,

[אע"פ שהאויר שולט מצד קליפת הדפנות, הואיל ולא נחסר הגיד מעוביו, נגרר הוא ונוגע בכותלי הרחם, ומצד נגיעתו מתחמם על כרחו קרירותו של האויר הנקלט. מאירי].

האי כמרוז שליט בה אוירא הוה נכנס לתוך הדפנות, ומתקרר הגיד למוכו, ואין הזרע מתבשל והאי כקולמוס לא שליט בה אוירא ומתבשל הזרע בחימוס כהלכו,

ורב חסדא אמר כמרוז כשרה כקולמוס פסולה האי (גריר) [גריר. ד"ס] כמרוז (גריר) [גריר. ראמ"ה], שכבת זרע [יואל. ד"ס] מן הגוף צשעת תשמיש ומזריע, שהרי לא נחסר הגיד מעוביו [רק במקום אחד יש חריץ לתוך הגיד] ונוגע צדי הרחם, ומתחמם [הגיד] ומוציא ויורה כח והאי לא (גריר) [גריר] כקולמוס ע"י שנחסר עוביו ואינו נוגע בכותלי הרחם אין מתחמם כל כך [ואין נמשך] [ואינו מזריע. ד"ס] מתוך הגוף בקילוח אלא שמת [מעט. ד"ס],

אמר רבא כוותיה דרב הונא מסתברא האי לא שליט בה אוירא והאי שליט בה אוירא, אי משום גרידותא מידי דהוה אברוא דחביתא [כשהיו רוצים לשתות כמיות קטנות של יין היו נוקבים נקב בתחתית החבית, והיו סותמים אותו לפי שעה ביתר קטנה של עץ עמוף סמרטוטין וזה נקרא ברו. שט', ולשון בראא הוא מלשון "ברו" שעושים נקב, ולכן נקרא בימינו ברו, מקום שיוצא ממנה מים].

אבני חן על מסכת יבמות

לאוקומי דהתם ודאי לא מקרע שאין הזרע דוחה וממאסף אלא אצל נקב יצאמו?
אלא בעטרה עצמה,

איתמר נמי אמר רב מרי בר מר אמר מר עוקבא אמר
שמואל ניקב בעטרה עצמה ונסתם כל שאילו נקרי ונקרע
פסול ואי לאו כשר,

שלח ליה רבא בריה דרבה לרב יוסף ילמדנו רבינו היכי
עבדינן כי אחי לקמן לאורויי היכי מיימין ליה ליד קרי דלחוי אי מיקרע
למיצדקיה ולאכסוריה? א"ל מיימין נהמא חמימא דשערי ומנחינן
ליה אבי פוקרי נקב בית הרעי ומחמת חמימותו הוא נקרי כך שמעמי
ומקרי, וחוינן ליה,

אמר אבבי אמו כ"ע יעקב אבינו הואי דכתיב ביה (בראשית
מט) כחי וראשית אוני היא היתה טפת קרי שיצאה ממנו ראשון שלא ראה
קרי מימיו, כלומר דמזכרת ליה כולי האי (חיימם פיזי, ולא חיימם ע"י הרהור)
שלא ראה קרי מימיו, אלא אמר אבבי מעברינן קמיה בגדי
צבעונין של אשה והוא מהרהר צאשה ונקרי, אמר רבא אמו כ"ע
ברזילי הגלעדי הוא שטוף (כמו סוס שטוף במלחמה, להוט אחר הדבר
ורודף. רש"י שבת קנב). צוימה היה, דכתיב ציה אס יעסם ענדך ואמר' במסכת
שבת צפ' שולל אדם שטוף צוימה היה לפיכך קפלה עליו זקנה דהיה אמתא דהויה
צי רבי צפ' ו' ומרחין שנין וטעמה קידולא,

[ו"ל הגמ' שם שבת קנב. ואף ברזילי הגלעדי אמר לדוד [שדוד בקש ממנו שילך
עמו לירושלים] (שמואל ב יט לו) בן שמונים שנה אנכי היום האדע בין טוב לרע,
מכאן שדעתן של זקנים משתנה, אם יטעם עבדך את אשר אבל ואת אשר
אשתה מכאן ששפתותיהן של זקנים מתרפאות, אם אשמע עוד בקול שרים
ושרות מכאן שאזניהם של זקנים מתכבדות. אמר רב ברזילי הגלעדי שקרא הוה
[שלא אמר כן אלא מפני שלא רצה להיות אצל דוד שהרי], דההיא אמתא דהויה
בי רבי בת תשעין ותרתין שנין, והות מעמא קידרא [הרי שבוקנה כוז עדיין יכולים
להיות כאחד האדם] רבא אמר ברזילי הגלעדי [לא אמר שקר שבאמת נודקן
מאד מפני] שטוף בזמה הוה, וכל השטוף בזמה זקנה קופצת עליו?]

אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא [שעושים פעולה פיזית, עם לחם
חם],

ת"ר ניקב פסול מפני שהוא שותת שממנימות המאוס יוצא דרך
הנקב (וכשהזרע יוצא דרך הנקב יצאמו) אין יורה כח, וק"ל (מגיגה דף טו)
שכנת זרע שאין יורה כח אינו מזרע נסתם כשר מפני שהוא מוליד,
וזהו פסול שחוזר להכשירו,

זהו למעוטי מאי? למעוטי קרום שעלה מחמת מכה
פְּרִיָאָה [in a lung] דאינו קרום משום דהדר מיסתם, והיינו הך סירכי
דריאה דמיטרפא דהו חיותא [שבהמות וחיות נעשות טריפה ע"י סירכות],

שלח ליה רב אידי בר אבין לאבבי היכי עבדינן רפואה לסתום גיד
שניקב?

מיימין [מביאין] שערתא שעורה ומסרמינן ליה [scratch] כל סניכות
הנקב כדי שיגליע [יפתח המכה, או מלשון ולפני התגלע הריב. משלי י"ז י"ד,
שפירושה התלהב מכעס. ע"פ מלון עברי] ויוציא דם ומחוך כך הוא מעלה ארוכה
וצמר עולה ומיימין תרבא [חלב, שומן] ושייפינן [ומושחין את הנקב]
ומיימין שומשנא גמלא נמלה גדולה וּמְנַכְתִּינָן ליה מניחין ראשה
שם וטוּחַן ועדכך ראשו צנצנץ ופסקינן ליה לרישיה להיות סמומה, וכל זמן
שהוא הולך וצלה הצמר עולה ומתחבר,

ודוקא שערתא [שעורה לפתוח את הנקב] אבל פרולא מזורף זריף
עושה חצורה אשגרטינ"א צלע"ז לישנא אחריתא מזורף זריף מעלה נפח אופל"א
צלע"ז,

וה"מ [שעושים כל הטיפול הזה ל] קמין, אבל גדול מיקפולי מיקפל
לאחר שעלה ארוכה חוזר ונקלף ונסתר,

אמר רבה בר רב הונא המטיל מים משתי מקומות [בגון
בשביל של זרע ובשביל של מי רגלים. מאירי] פסול, אמר רבא לית
הלכתא לא כבא ולא כאבא [רבה ורב הונא], ברא הא דאמרן
[המטיל מים משתי מקומות], [הואיל ומכל מקום אין הזרע יוצא משביל שלו,
אע"פ שהשתן נכנס בשביל שלו אין בשוליו נמנע אחר שהוא במקומו. מאירי],

אבא דא"ר הונא נשים המסוללות [to sport, to commit lewdness]
זו בזו דרך תשמיש זכר ונקבה, משפשות נקבתן זו לזו וכן המסוללת צננה קטן
דסנהדרין (דף סט) פסולות לכהונה משום זנות,
[נשים המסוללות (פ') המשחקות ומתחככות זו בזו] אסור ממעשה ארץ מצרים
שהוזהרנו עליו וראוי להכותן מכת מדרות הואיל ועשו איסור ויש לאיש להקפיד
על אשתו מדבר זה ומונע הנשים הידועות בכך מלהכנס לה ומלצאת היא אליהן.
אה"ע סימן כ' סעיף ב'.

ואפילו לרבי אלעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשם
אישות עשאה זונה [ותחשב לכל הפחות זונה], ה"מ איש, אבל
אשה פריצותא בעלמא:

[וכן בסוטה כ"ו ע"ב, אלא אמר רבא פרט לשקנא לה דרך אברים. א"ל אבבי
פריצותא בעלמא היא, ופריצותא מי אסר רחמנא?]

מתני': פצוע דכא וכרות שפכה מותרין בגיורת
ומשוחררת דלא איקרו קהל ואינן אסורין אלא מלבא בקהל
שנאמר (דברים כג) לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל
ה':

גמ': בעו מיניה מרב ששת [שהיה בקי בברייתות כמו שאמרנו
בעירובין פ"ז ע"א] פצוע דכא כהן [דוקא פצוע דכא אצל כהן] כשר אסור
בגיורת ומשוחררת, משום זונה שנצטלה [מקודש] [בגיורת. ד"ס] שאסור בשראליה
מהו בגיורת? לישא גיורת ומשוחררת, בקדושתיה קאי [הגם שהוא
פ"ד אפ"ה עדיין יש עליו קדושת כהונה] ואסיר [משום זונה], או דלמא

אבני חן על מסכת יבמות

לאו בקדושתיה קאי, ושרי?

הא לא צריכא ליה,

[ותיפוק ליה] דהא [בת פרעה] מצרית ראשונה היא דאפי' גיירה מצרית ראשונה היא, ואפי' קרי ליה חתנות? וכי תימא הנך אזלי לעלמא מתו וטבעו בימי פרעה, וכי אזהר רחמנא מערב רב [אולי הפי' מצרים שהיו עם היהודים שידעו ודאי שהם מאותן המצרים] והני אחריני נינהו אומות אחרים בלא וישצו בלרס,

והא תניא א"ר יהודה, מנימין גר מצרי [שמו של הגר היה מנימין] היה לי חבר מתלמידי ר"ע, אמר אני מצרי ראשון, ונשאתי מצרית ראשונה, אשיא לבני מצרית שניה שאם אשיאנו מצרית ראשונה יהא בנה שני לה, דלמרינן בפירקין [לקמן עמ' ה] הך אחר פסולן כרי שיהא בן בני ראוי לבא בקהל אלמא לא אזדו לעלמא והני מצרית נינהו ?

אמר רב פפא אנן משלמה ליקו ונתיב [נקום ונקשה?]

[ומתריץ] שלמה לא נסיב מידי אלא לזנות היה ממכין דכתיב ביה מלכים א יא ב מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא־תִבְּאוּ בָּהֶם וְהֵם לֹא־יִבְּאוּ בָּכֶם אֲכֵן יִטּוּ אֶת־לִבְכֶּם אַחֲרֵי אֵל הֵיחָם בָּהֶם דָּבַק שָׁל מֶלֶךְ לְאַהֲבָהּ וְלֹא לְאִשּׁוֹת,

אלא קשיא [הא כתיב על בת פרעה] ויתחתן? מתוך אהבה יתירה שאֲהַבָהּ, מעלה עליו הכתוב כאילו נתחתן בה,

א"ל רבינא לרב אשי והא אנן תנן [והא אן לא מן הכי] כי הך ממתינא דקמי לעיל פלוג דכא מותר צנתינא פצוע דכא וכו' שפכה מותרים בגיורת ומשוחררת [גיורת ומשוחררת אין] דלשראל כשר נמי שריא, הא בנתינה אסירי ישראל מעליא דנקדשתיה קאי?

א"ל וליטעמיד אימא סיפא ואינן אסורין אלא מלבא בקהל, הא בנתינה שרו ! אלא מהא ליכא למשמע מינה [דמשמע משני הצדדין]:

מתני': עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות מיד, מצרי ואדומי אינם אסורים אלא עד שלשה דורות אחד זכרים ואחד נקבות, ר"ש מתיר את הנקבות מיד,

א"ר שמעון ק"ו הדברים, ומה אם במקום שאסר את הזכרים איסור עולם [עמוני ומואבי], התיר את הנקבות מיד, מקום שלא אסר את הזכרים, אלא עד שלשה דורות [מצרי ואדומי], אינו דין שנתיר את הנקבות מיד,

אמרו לו אם הלכה שמעת מרבנן שהנקבות מותרות מיד צמרי ואדומי

א"ל רב ששת תניתוה [שנינו בברייתא] פצוע דכא ישראל מותר בנתינה ה"ג פלוג דכא מותר צנתינא ולא גרסינן כהן, [צנתינא] מו' אומות מן הגזעונים, ואי ס"ד בקדושתיה קאי היכי שרי ישראל צנתינא אקרי כאן הא כתיב דברים ז לא תחתן בהם [אלא ודאי פצ"ד לאו בקדושתיה, והוא הדין לכהן פצ"ד],

אמר רבא אטו התם דקאסר רחמנא להחמין עובדי כוכבים [וכי] משום קדושה ולא קדושה הוא דליקרינא אפילו נמגיירו, כגון נתינים שהם גרים [הלא ודאי אם נמגיירו הם מותרים שהרי] התם טעמא דלמא מוליד בן ואזיל פלח לעבודת כוכבים,

וה"מ בהיותן עובדי כוכבים הלכך קרא צהיזס עובדי כוכבים כתיב, כי מגיירי בישראל שרו, דהא דלמור רבנן ישראל כשר לא יסא נתינה ורבנן גיירה הוא דגזרו בהו דלמרינן דהאי פירקא [דף עמ' דוד גזר עליהן, וכי גזרו בהו רבנן בהנך דבני אולודי נינהו דומיא דליקור דלורייתא דטעמא משום אולודי אבל האי דלאו בר אולודי לא גזרו ביה רבנן,

[וראה באה"ע ריש סימן ד' בב"ש שהרמב"ם פסק כלשון זה שגם מו' האומות לאחר שנתגיירו אינו אסור משום לא תחתן],

אלא מעתה [שאסור לישא גוי הוא משום שסיר את בן] ממזר דבר אולודי ומזהר על כל איסורין שצמחה ומדלורייתא אסור צעודת כוכבים הכי נמי דאסיר מדרבנן צנתינא, והא תנן ממזרים ונתינים מותרים לבא זה בזה?

אלא כי גזור רבנן בכשרים, בפסולים כגון פצוע דכא וממזר לא גזור רבנן משום דמילתא דלא שכיחא היא, א"נ שלא היתה זו גיירה משום איסור אלא לפי שלא היו רחמנים אמר דוד אין ראוי להעביר ישראל בהן לך לא אסר את הפסולים,

הדר אמר רבא לאו מילתא היא דלוקימנא קרא צהיזס עובדי כוכבים בהיותן עובדי כוכבים לית להו חתנות נמגיירו אית להו חתנות אלא ודאי קרא גרים כתיב ומשום קדושה היא, ומדרינן פלוג דכא צנתינא שמע מינה לאו בקדושתיה קאי,

מתיר רב יוסף מלכיה ג ויתחתן שלמה את בת פרעה מלך מצרים? גיירי גיירה, והא לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה קשיא הוא?

מידי הוא טעמא אלא לשולחן מלכים האי דלא קבלו גרים אלא משום דלא הוו מגיירי אלא לשולחן מלכים, הא בת פרעה לאו צריכא להכי שהרי בת מלך היתה,

דף ע"ו ע"ב

אבני חן על מסכת יבמות

[אלא לא מטעם שאנו דורשים עמוני ולא עמונית, אלא] **שאני הכא** [בעמון ומואב] **דמפרש טעמא דקרא דברים כג על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, דרכו של איש לקדם ולא דרכה של אשה לקדם** [אבל במצרי אין סיבה למעט מצרית],

[ומקשה על הטעם שאמר] **היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים, אישתיק,**

מיד ויאמר המלך שאל אתה בן מי זה העלם, התם קרי ליה נער הכא קרי ליה עלם? הכי קא אמר ליה הלכה נתעלמה ממך צא ושאל בבית המדרש,

שאל, אמרו ליה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית

דף ע"ז ע"א

אקשי להו דואג כל הני קושייתא, אישתיקו,

בעי לאברוזי עליה [שהוא פסול לבא בקהל], [ואת עמשה שם אבשלם תחת יואב על הצבא] מיד שמואל ב ז"ל **עמשה בן-איש** [ר"ל בן אדם חשוב ומעולה, כמו הלא איש אתה. מ"ד] **ושמו' יתרא הישראלי*** **אשר-בא אל-אביגיל בת-נחש** [אחות צרויה אם יואב], [ארו"ל הוא ישי ונקרא נחש על שמת בעמיו של נחש, ומבלי עון, (וייתכן לומר שנוגדה מאשת ישי מבעלה הראשון ושמו נחש ולזה אמר אחות צרויה). מ"ד], **וכתיב דברי הימים ב יתר הישמעאלי** [וקשה למה שינה את שמו לישמעאלי?]

*[ובדברי הימים אמר הישמעאלי לפי שהתגורר בארץ ישמעאל. מ"ד, ואדוני אבי ז"ל כתב כי כשהיה בארץ ישמעאלים קורין אותו ישראלי שם, וכשהיה בא משם לא"י קורין אותו ישמעאלי. רד"ק, עמשה היה אביו יתרא ואמו אביגיל בת ישי, ויואב היתה אמו צרויה אחות אביגיל, וכתב הרלב"ג שבא הכתוב להודיע שאע"פ שהיו קרובים בני שתי אחיות, ועם כל זה הרג יואב את עמשה כדי שישאר שר צבא כמו שהיה]

אמר רבא מלמד שחגר חרבו כישמעאל, ואמר כל מי שאינו שומע [מקבל] הלכה זו [שדור הוא ישראלי ולא עמוני ומואבי, ולכן נקרא ישמעאלי וגם ישראלי. ראה מהרש"א] **ידקר בחרב, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי** [ב"ד שבימיו שהוא היה אב ב"ד], **עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית,**

ומי מהימן [עמשה], והאמר רבי אבא אמר רב כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא, אם קודם מעשה אמרה שגאת הולאה לידו אמרה ושגאה לתלמידיו ציית המדרש צס רצו **שומעין לו** צעטת הולאה, **ואם לאו אין שומעין לו** שגא מממת מעשה הצא לידו אמרה [פ' אינו נאמן?]

[אר"ת דהיינו דוקא היכא דהוא עצמו נוגע בדבר כגון [יתרא] שהיה צריך לאותה הוראה שהרי בת ישי נשא כדכתיב אשר בא אל אביגיל בת נחש ואמרין בפ"ק דבבא בתרא (דף יד. ושם) בת מי שמת בעמיו של נחש, וכן בפרק נושאין על

נקבל ממך, [אבל] **ואם לדון שאתה דן ק"ו מעמך יש תשובה יש** תשובות להשיב ונגמרה מפרש לה, **אמר להם לא כי אפילו אני דן מעמך אין לך תשובה כדמפרש בגמרא ומ"מ הלכה אני אומר:**

[ונקראו'ת שאלו את-דוד יצא לקראת הפלשתי אמר אל-אבנר שר הצבא בן-מינה הנער אבנר ויאמר אבנר ח"נפשה המלך אס-דעתי. שמואל א' י"ז ג"ה] **גמ': מנא ה"מ** [שהנקבות מותרות לבא בקהל]? **א"ר יוחנן דאמר קרא שמואל א ז ובראות שאל את דוד יוצא לקראת הפלשתי** [גלית], **אמר אל אבנר שר הצבא בן מי זה הנער אבנר, ויאמר אבנר חי נפשך המלך אם ידעתי, ולא ידע ליה שאל לדוד והכתיב שמואל מו ויאהבתו מאד** [שאל לדוד], **ויהי לו דוד לשואל** [נושא כלים, אלא אאבנה [ישי אבי דוד] קא משאיל,

ואביו לא ידע ליה [שואל] **והכתיב שמואל א ז והאיש בימי שואל זקן בא באנשים, ואמר רב ואיתימא רבי אבא זה ישי אבי דוד שנכנס באוכלוסא שר על ס' רצוא ויצא באוכלוסא** [והיה מפורסם לכל?]

[ומתריץ שדוד היה מסופק מאיזה יחוס בא דוד ולכן שאל בן מי זה הנער דהיינו מאיזה יחוס הוא בא] **ה"ק שואל אי מפרץ אתי, אי מזרח אתי, אי מפרץ אתי מלכא הוי שהמלך פורץ גדות של אמריס לעשות לו דרך קצר מצינו לפרדסו או לכרמו ואין ממחין בידו, אי מזרח אתי חשיבא בעלמא הוי** [אבל מלך לא] **כדמפ' דחזא ציה סימני מלכות הלך לא אפשר דלא הוי רישא,**

[ויאמר המלך שאל אתה בן-מינה העלם, שמואל י"א נו], **מ"ט אמר ליה** [שואל לאבנר] **שאל עליה מאי חזא דמספתי מיניה ממלכותא, דכתיב שמואל א ז וילבש שואל את דוד מדיו** [של שואל], **כמדתו** [והלכו בנידו את דוד, וכתביב ביה בשואל שמואל א ט **מושכמו ומעלה גבוה מכל העם** [והיה לפלא בעיניו],

א"ל דואג האדומי [אביר הרועים אשר לשואל. שמואל א' כ"א ח', והוא הרג את נוב עיר הכהנים. ר' יצחק אמר שהיה מאדים [פני] הכל בהלכה [לכן נקרא אדומי], שכל מי שהיה נותן ונושא עמו היה מסלקו בתשובותיו. מדרש תהלים פנ"ב סימן ד'] [לשואל] **עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו, מ"ט דקאתי מרות המואבית?**

א"ל אבנר תנינא עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית,

אלא מעתה ממוזר ולא ממזרת? ממוזר כתיב מום זר כל שיש בו מום זרות [ואינו לשון זכר, אלא לשון שמתאים לזכרים ונקבות],

[ושואל עוד שאלם ממעטים נקבות משום שעמון ומואב הם לשון זכר, אם כן נאמר גם] **מצרי ולא מצרית?**

אבני חן על מסכת יבמות

באתי במגילת ספר כתוב עלי, אמר דוד אני אמרתי עתה באתי לגדולה, ומקרוז פסקו לי גדולה זו, ולא ידעתי שבמגילת ספר שמיני אצרכם נכתבה עלי צמגילת ספר [בתורה] כתוב עלי,

התם כתיב [ויקמו] השחר עליה ויאצו המלאכים בלוי'ם לאמר קום קח את־אשתך ואת־שתי בנותיך [הנמצאו] ת [פן־תספה פְּעוֹן] הָעִיר. בראשית י"ט ט"ו] **הכא כתיב** תחלים פט מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי [אע"פ שדוד עצמו אמר, ברוח הקודש אמר. תוס'],

[ראה באה"ע סימן ד' סעיף א' בב"ש שזה שאסור להתחתן בגוי מ' אומות זה דוקא קודם שנתגייר, אבל לאחר שנתגייר מותר, חוץ מנתינים שגור עליהם דוד, וז"ל הרמב"ם הלכות אסורי ביאה, פרק י"ב הלכה י"ז כל העכו"ם כולם כשיתגיירו ויקבלו עליהן כל המצוות שבתורה והעבדים כשיתחררו הרי הן כישראל לכל דבר וכו' חוץ מדר' עממין בלכד והם עמון ומואב ומצרים ואדום שהאומות האלו כשיתגייר אחד מהן הרי הוא כישראל לכל דבר אלא לענין ביאה בקהל,

וראה שם בפרק ט"ו הל' ג' עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בין פנויה בין באשת איש בין באונס בין ברצון,

ובאה"ע סימן ד' סעיף ה' ישראל שבא על אחת מאלו הולד כמותה, וא' מאלו חוץ מממוזר שבא על בת ישראל הולד כשר לקהל, וכתב הגר"א שם אע"ג דבגירותן הלך אחר הפסול אבל בגיותן רחמנא אפקריה לזרעיה [לכמן צ"ח ע"א] וראה ממה שכתב בקדושין ס"ח ע"ב וכו' עיי"ש,

נמצא שגוי מאיזה אומה שהוא שבא על בת ישראל ונולד בן או בת אינם הולכים אחר יחוס האב הגוי, אלא אחר יחוס האם, והם מותרים לבא בקהל, אבל אם נתגייר גוי זה והוא עמוני או מואבי ונולד להם בן, הבן אסור לבא בקהל עד עולם],

[וכאן המדובר שהגם שהולד מותר לבא בקהל, מה דינו לגבי כהונה],
[ענין חדש] **אמר עולא** א"ר יוחנן בת גר עמוני קא סלקא דעתך עמוני שנתגייר אשמו עמו [שאין כאן בעילת איסור] והורמה ולידתה נקדשה כשרה לכהונה,

א"ל רבא בר עולא לעולא כמאן [על פי דעת מי אתה אומר דין זה],
אי כר' יהודה, הא אמר בת גר זכר [שהאב הוא הגר, ויש לו בת],
כבת חלל זכר פסולה לכהונה כפ' עשרה יומסין [קדושין עח:], **ואי כרבי יוסי פשיטא, הא אמר אף גר שנשא גיורת בתו כשרה לכהונה** ופלוגמא דרבי יהודה ור' יוסי בפרק עשרה יומסין,

וכ"ת [בלא דברי ר' יוחנן היינו אומרים דכי אמר ר' יוסי דבת גר כשרה לכהונה] בהנך דראוין לבא בקהל, אבל האי דאין ראוי לבא בקהל [בגן עמוני] לא [והחדושי הוא אליבא דר' יוסי דכשרה לכהונה, ולכן שואל על זה],

מנא ליה [מנין לו להחמיר אליבא דר' יוסי] מנא מימי לן האי, דמשום דלפן ראוי לצא נקלה [מהא. ג'] צמו פסולה [לכהונה] יותר משאר גרים, הוהיל ונקדשותיהן מותרות [הלא אין שום איסור על עמוניות יותר מסתם גיורת]?

האנוסה [לקמן דף צח. ושם] גבי גר שהעיד על אשתו ושבעה בניו, ובפ' עשרה יומסין [קדושין דף ע:]: גבי עובדא דרב יהודה בכל דוכתא דמייתי לה היו הן צריכין לאותה הוראה, אבל אם אין צריכין לאותה הוראה שומעין לו אע"פ שלא אמרה עד שעת מעשה. תוס', וכן הוא להלכה ביו"ד סימן רמ"ב סעיף ל"ו בהג"ה, ובריטב"א כאן כתב וז"ל דודאי מעמא דאין שומעין לתלמיד חכם אינו משום דחיישינן אשקרא, כי ח"ו, אלא דחיישינן שמא מתוך שנושא ונותן בהלכה כדי לקיים דבריו אמר בדדמי, כסבור שקבל מרבו, וכי איתיה לרבו קיים ודאי שדייק שפיר ולא אמר אפילו בדדמי, וכל הני מילי אי אמר מוג' אבל כשאומר מסברא והביא ראיה לדבריו שומעין לו. וזה פשוט],

[ומתריץ] **שאני הכא דהא שמואל ובית דינו קיים** ומילתא דענידא לגלויי הוא ולא משקר זה,

מכל מקום קשיא [למה לא נענישו העמוניות והמואביות שלא לבא בקהל, הא היה להם לקדם את הנשים]?

הכא [בבבלי] תרגמו תהלים מה כל כבודה בת מלך פנימה, במערבא אמרי ואיתימא ר' יצחק אמר קרא בראשית יח ויאמרו אליו איה שרה אשתך וגו',

כתנאי דליכא דנפקא ליה מעמוני וליכא דנפקא ליה מעל דצר עמוני ולא עמוניות מואבי ולא מואבית דברי רבי יהודה, רבי שמעון אומר דברים כג' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים דרכו של איש לקדם וכו',

[כתנאי עמוני ולא עמונית. וא"ת לר' יהודה תקשי ליה מצרי ולא מצרית [שלעיל הקשה על כן על הלימוד עמוני ולא עמונית]? ואמר ר"י דגבי עמוני ומואבי היה לו לקצר ולכתוב עמון ומואב הלכך מרכיבים עמוני ומואבי אית לן למדרש דלמעט עמונית ומואבית קאתי, אבל מצרי אם היה כותב מצרים היה מאריך יותר והא דכתיב אדומי ולא כתיב אדום? אנב מצרי כתיב אדומי. תוס', ראה מהרש"א שהאריך כאן],

1"דרש רבא" מאי דכתיב תהלים קמו פתחת למוסרי, אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם שני מוסרות הן רעות עוקרין צהן העול שהיו עלי פתחתם שהמרת את הנקבות, רות המואבית [שדוד עצמו היה מזרעה], ונעמה העמונית אמו של רחבעם [רחבעם היה בנו של שלמה המלך] וממנה יצא מלכי בית דוד,

2"דרש רבא מאי דכתיב תהלים מ רבות עשית אתה ה' אלהי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו עלי ועל רחבעם בן בני חשבת לטובה כשהמרת את הנקבות [וראה מהרש"א], **אלי לא נאמר אלא אלינו, מלמד שהיה רחבעם** [בן שלמה שהיה נכד דוד] **יושב בחיקו של דוד, אמר לו** [דוד לנכדו] **עלי ועליך נאמרו שתי מקראות הללו** [עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. רש"ל, וראה מהרש"א],

3"דרש רבא מאי דכתיב תהלים מ אז אמרתי בשעה שנמשחתי הנה

אבני חן על מסכת יבמות

מאב ואם שמוותרים זה בזה, **להביא** [למדנו שבה"ג מותר לישא] **גיורת** **מִפְנֵה** [מבוססת, שלימה. שט, וראה רש"ל, ועב"ץ] פ' שנולדה מנישואין כשרים] ממכונה, כלומר שאזיה ואמה מעם אחד ונולדה בקדושה **שהיא כשרה לכהונה**, לאפוקי גר עמומי שנשא בת ישראל דלאו מכה היא, הואיל וביאמה [וביאמה. ג'] בעצירה, כמו פסולה,

ואמר ליה [ר' יוחנן] **אני שונה** [ברייאת בלשון זה, ולא כמו שאתה שונה] **עמיו מעמיו** מדמני למכתב [בחולת. רלמ"ה] עמיו יקם, וכתיב מעמיו [ולכן אנו דורשין] אפי' ממקלט עמיו ועם אחר **להביא בתולה הבאה מב' עממין** [כגון עכו"ם שבא על בת ישראל, וללשון זה אינו מפרש מאיזה מין גוי] ומכאן שמעין ליה לרבי יוחנן דמכשיר, **ואת אמרת** [ואתה שונה ברייתא] **גיורת מכנה ותו לא**,

מאי שני עממין דקאמר אילימא עמומי שנשא עמונית, ומאי משני עממין דזכרים אסורין ונקבות מותרות, היינו גיורת מכנה [שאין כאן ביאת איסור], אלא בעמומי שנשא בת ישראל [הגם שהיא ביאת איסור, בת שנולדה להם מותרת לכהונה], [ראה שבת ס"ב ע"א קסבר עולא נשים "עם" בפני עצמן הן],

ואיכא דאמרי הכי קאמר ליה כהניא **אמר ליה אני שונה עמיו מעמיו להביא בתולה הבאה משני עממין** משראליה וגו', ואותו גר הו' ומעם שיש בו שני עממין דהיינו עמומי [דנקבות שלהם מותרות, אבל בת מצרי שני שבעילתו באיסור אבל הבת כשרה תהיה פסולה לכהונה] **ואת אמרת גיורת מכנה** [שרק בת גרים שנולדה בהיתר מותרת] **ותו לא**,

[נמצא שיש כאן שני לשונות בדברי ר' יוחנן, ללשון ראשון כל גר בין עמומי ובין מצרי שבא על בת ישראל, אפילו אם הביאה היתה באיסור, בת זו מותרת לכה"ג, אבל ללשון שני מדבר רק בעמומי שנשא בת ישראל, ולכן שואל דלפי לשון שני זה, מנא לי' לר' יוחנן להתיר בת של גר מצרי שנשא בת ישראל],

ולתק לישנא דקמי כהניא דלא מרבי אלא בת עמומי, דקמי מעם שיש בו שני עממין **בת מצרי שני** שנשא ישראלית וביאמה בעצירה [אבל הבת שהיא שלישי והוא מותרת לקהל] **דכשרה לכהונה מנא ליה** לר' יוחנן, [מצרי שני שנשא בת ישראל מנא ליה. תימה מהיכי תיתי לה דתיפסל אילימא מחלל ואלמנה מה לתק שכן לאו תאמר במצרי שכן עשה? ואמר רבינו יצחק דאתי מחלל דחייבי עשה כגון בעולה לכהן גדול וכראב"י דאמר יש חלל מחייבי עשה. תוס'],

וכי תימא דיליף מעמומי שנשא בת ישראל [במה הצד], מה לעמומי שנשא בת ישראל שכן נקבות מותרות עמוניות מותרות מיד, תאמר כמנ"י שני שהממיר בהם הכמוז לעשות נקבות מוכרים עד שלשה זירות,

מצרי שני שנשא מצרית שניה יוכיח שצמו כשרה שהרי שלישית היא ואע"פ שיש בזה ג' חמור דקאמר [שנקבות אסורים בזכרים עד דור שלישי],

[ומתריז דבלא דברי ר' יוחנן היינו אומרים דגם לר' יוסי] **דיליף מב"ג באלמנה** דהואיל ואינו ראוי [לגבא. ג'] בה, כמו חללה ופסולה לכהונה,

מה לב"ג באלמנה שכן ביאתו בעבירה תאמר בעמומי שנשא עמונית שאין ביאמו בעצירה, **חלל** זכר **יוכיח** שמוחר צבת ישראל ואין ביאמו בה בעצירה וצמו פסולה לכהונה, מה **לחלל שכן יצירתו בעבירה** שצבת אציו ואינו [של החלל] בעצירה תאמר בעמומי שאין יצירתו בעצירה, **כ"ג יוכיח** שאין יצירתו [שלו. ג'] בעצירה וצמו מאלמנה פסולה,

וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד **השוה שבהן שאינו ברוב קהל** אינן כשאר רוב ישראל, שהרי יש כגולן גד פגוס, כהן גדול ביאמו בעצירה, חלל יצירתו בעצירה **ובתו פסולה, אף כאן שאינו ברוב קהל** עמומי אינו ראוי לגבא כקל ובתו פסולה,

מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד עבירה בת כהן גדול יצירת בעצירה, בת חלל יצירת אציה בעצירה, תאמר בעמונית שאין עצירה לא ביצירתה ולא ביצירת אציה ופשיטא שכשרה, [ונשאר הקושיא האידך ס"ד ר' יוסי מחמיר בבת גר עמומי],

[ומתריז] **דלמא** [ודאי] [לא כמו שס"ד בתחלה דמירי שגם אשתו היתה גיורת שלא היתה בעילה אסורה, אלא נוקם דברי עולא אמר ר' יוחנן] **בעמומי שנשא בת ישראל קאמרת, אע"ג דביאתו בעבירה בתו כשרה** [זה ידוע החידוש בדברי ר' יוחנן שאע"ג שהביא בעבירה סבר ר' יוסי דהבת כשרה לכהונה],

א"ל [עולא] **אין** [כדבריד, כן אמר ר' יוחנן] ולקמן יליף מעמיו **דכי אתא רבין "א"ר יוחנן" בת גר עמומי** [בתו של גר עמומי שנשא בת ישראל] **ובת מצרי שני** שנשא בת ישראל וביאמה בעצירה **רבי יוחנן אמר כשרה** [זה מתאים למה שאמר ר' יוחנן כאן שגר עמומי שנשא בת ישראל הולד כשר] **ור"ל אמר פסולה**,

[ומפרשה] **ר"ל אמר פסולה דיליף לה מב"ג באלמנה** [דביאתו בעבירה והולד חלל],

ר' יוחנן אמר כשרה

דף ע"ז ע"ב

דתני רבי זכאי [אמורא בדור השני יליד בבבא שעלה לא"י ושימש כ"כתנא", שונה ברייתות, בישיבתו של ר' יוחנן במטבריה, כמה פעמים כששנה ברייתא לפני ר' יוחנן לא קיבלה ממנו, משום שחשבה למשובשת. אנציק' לחכמי התלמוד] **קמיה דר' יוחנן** כלומר מהאי כלל שמעין ליה לרבי יוחנן דמכשיר,

ויקרא כא [דכתיב גבי כה"ג] **כי אם בתולה מעמיו יקה אשה** [ומדכתיב עמיו לשון יחיד אנו דורשין מעמיו, שנולדה האשה מעם אחד, דהיינו

אבני חן על מסכת יבמות

אלא אלא דלא סיפא דקא פסלת ד עמוני שנשא בת ישראל משום
דציאלמו בעצירה, א"ל פוק תני לברא דהא נמי כשרה שהרי אני שונה עמיו
מעמיו:

[לשון המשנה לעיל ע"ו ע"ב: מצרי ואדומי אינם אסורים אלא עד שלשה דורות
אחד זכרים ואחד נקבות, ר"ש מתיר את הנקבות מיד, א"ד שמעון ק"ו הדברים,
ומה אם במקום שאסר את הזכרים איסור עולם, התיר את הנקבות מיד, מקום
שלא אסר את הזכרים, אלא עד שלשה דורות, אינו דין שנתיר את הנקבות מיד,
אמרו לו אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה, אמר להם לא כי הלכה אני
אומר,]

שנינו במשנתנו מצרי ואדומי אינן אסורין וכו': מאי תשובה [יש
על הק"ו שאמר ר"ש להתיר הנקבות, ונמצא שק"ו של ר"ש מופרך והנקבות
אסורים]?

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום דאיכא למימר
ערייות [שאסרה התורה לכל אדם לישא את בתו ואת בת בתו, אבל דור
הרביעי מותרת] יוכיחו שלא אסר בהן אלא עד שלשה דורות
בת בתו אסורה לו והוא [הסבא עצמו] בכלל [דהוא דור שלישי] [ואסרה התורה]
אחד זכרים ואחד נקבות ועשה בהן נקבות מכרים בתו בתו כבתו כנו
[ומזה מביא הת"ק ראייה שמצרי ואדומי גם הנקבות אסורות],

מה לעריות שכן כרת [ולכן אסורות גם נקבות] תאמר במצרי ואדומי
שאינו אלא עשה, דור שלישי יבא להם ולא ראשון ושני, ולאו הכא מכלל עשה עשה,
הלכך לא נעשה בו נקבות מכרים [וידיה ראייה לר"ש שאומר שהנקבות מותרות],

ממזר יוכיח שאין כרת דציאלמו [אם בא ממזר על ישראלית], ועשה בו בתו
כבתו דאמרי ממזרת ואמרי ממזר אסור, מה לממזר שכן אינו ראוי לבא
בקהל לעולם, עריות יוכיחו ששנים לכל ישראל מוח מקרובים,

וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד
השוה שבהן שאסורין ואחד זכרים ואחד נקבות, אף אני
אביא מצרי ומצרית [אולי צריך לומר גם אדומי ואדומית] שיהיו
אסורין אחד זכרים ואחד נקבות,
[וזה היה רוצה הנגמ' לומר שהיה התשובה שהשיבו חכמים על ר"ש],

[והנגמ' סותר את התשובה] מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן
צד כרת שהרי ממזר אע"פ שאין כרת דציאלמו, מ"מ יש כרת דציאלמו שולד
מאסה שהיה לאציו ככרת,

[ונמצא שהתשובה שהחכמים הקשו על הק"ו של ר"ש נסתרת, ועומדת הק"ו
של ר"ש להתיר הנקבות של אדומי ומצרי],
[ותימה דאליבא דרבי יוחנן קיימין ולדידיה אשכחן ממזר בלא צד כרת דקסבר
דיש ממזר מעובר כוכבים ועבר הבא על בת ישראל, ועוד תימה דהוה מצי
למימר מה להצד השוה שכן לאו תאמר במצרי דליכא אלא עשה. תוס'],

[וכיון שנסתרה התשובה נשאר הקושיא מה הוא התשובה שהשיבו חכמים על

ואפילו הכי שריא, אף אני אציא את זו [מצרי שני שבא על בת ישראל וחוליד בת]
הואיל והרי היא שלישיית כשרה לכהונה,

מה למצרי שני שנשא מצרית שניה שכן אין ביאתו
בעבירה, עמוני שנשא בת ישראל [שאמרנו שבתו כשרה לכהונה,
אף שביאתו בעבירה] יוכיח, וחזר הדין וכו' הגד השוה שבהן שאינו צריך
קהל וצמו כשרה,
[וזה הלימוד של ר' יוחנן להתיר בת מצרי שני מישראלית, דיליף ממה הצד,
מעמוני שנשא בת ישראל, וממצרי שני שנשא מצרית שניה],

אמר רב יוסף היינו דשמענא ליה לרב יהודה דאמר עמיו
מעמיו, ולא ידענא מאי קאמר מה הוה דריש בה, אכל השמא ידענא
דלאכשורי בת עמוני שנשא בת ישראל קאמי [פ' אליבא דר' יוחנן ללשון ראשון,
אבל ללשון שני צריך גם המה הצד],
[היינו דתנינא שלוש על שלוש מצומצמות ולא ידענא למאי הלכתא. שבת כ"ח
ע"ב],

היינו דשמענא ליה לרבי מבלא דאמר גברי גברי תרי זימני, ולא ידענא מאי אמר.
עירובין ע"ה ע"א,
היינו דשמענא לאמי, דאמר כל שמעמי אמו לקי, ולא ידענא מאי ניהו. לקמן פ'
ע"א,
היינו דשמענא ליה לאביי דאמר זו אינה משנה, ולא ידענא מאי היא. כתובות
פ"ב ע"א],

כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר הכי תנא קמיה רבי זכאי
קמיה דר' יוחנן [שלא אמר רק הלכה אחת שגוירת מכנה מותרת לכהונה, אלא
כך אמר], אשה עמונית כשרה [דעמוני ולא עמונית] בנה מעמוני
פסול [דהא עמוני הוא], ובתה מעמוני כשרה מפרש לה לקמיה, במה
דברים אמורים בעמוני ועמונית שנתגיירו, אבל בתה
מעמוני פסולה,

אמר ליה [ר' יוחנן] פוק תני לברא, מאי דאמרת אשה עמונית
כשרה לקהל שפיר קאמר, ד עמוני ולא עמונית, [ומה דאמרת ד'
בנה מעמוני פסול [נמי שפיר קאמר] דהא עמוני הוא,

ובתה מעמוני כשרה למאי, אילימא לבא בקהל, השתא
אמרה שלא טלדה נקדושה אמרת כשרה, היא כמה טלדה נקדושה
מיבעיא,

אלא לכהונה, והדר מני במה דברים אמורים בעמוני ועמונית
שנתגיירו וילדה לו בת דאין ילידתה בעצירה והיא גיורת מכנה אבל בתה
[ועל כרחק צריך לפרשה דבתה היינו בתה של ישראלית, כמו שהולך ומפרש]
מעמוני פסולה, ו מאי היא בתה מעמוני, אילימא עמוני
שנשא עמונית כמה של עמונית מעמוני היינו גיורת מכנה והא אכשרת
לה דהא מני רישא כמה מעמוני כשרה # [לכאורה זה מיותר קצת דהא פשיטא לן
שבת שגולד מעמוני ועמונית שהיא כשרה, ואיך ס"ד שבא לפוסלה],

אבני חן על מסכת יבמות

שני, ואי לאו דנקבות אסורות למאי הלכתא תלאן צלידה [ואם האם מותרת גם בנה מותר],

א"ר יוחנן אי לאו דאמר ר' יהודה הכתוב תלאן בלידה ונקבות נמי אסורות לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש כלומר לא היה יכול לעמוד בדבריו כיון דאמר מר [ר' יהודה] קהל גרים איקרי קהל במס' קידושין (דף עג), אי איתא דנקבות שריין לאלתר, הווי להו קהל ואסורות מזרית ראשונה ושניה למזרי ראשון ושני, [וצמח. ד"ס] יעקבו ויצואו לידי דור שלישי [אבל עכשיו שגם הנקבות אסורות ישאו זה את זו],

דף ע"ח ע"א

מצרי שני במאי יטהר?

דלמא דאי עבר וגסיב או בת ישראל או גיורת? דאי [עבר וגסיב ע"י עבירה] לא כתיב קרא מידי [פי' דבר] דעל ידי עבירה קאתי, לא כמז קרא למימר צניס אשר יולדו כו' דהא לא שכיח למימי לידי דור שלישי,

[ומקשה] הרי ממוזר [שאינו בא אלא ע"י] דאי דליהו לא הוי ממוזר אלא ע"י עבירה שבא אציו על חייבי כריתות [ואפ"ה] וכתביה קרא לא יבא ממוזר, ואע"ג דלא שכיח, אינטיק קרא למיכתביה דלבי מיתרמי לא נעממע ציה?

דאי לאיסורא כתב [דיני ממוזר] דאי להיתרא כגון שלישי יבא וגו' [שיש דור שלישי במצרי, אבל לא יגיע אליה רק ע"י איסור] לא כתב,

הרי מחזיר גרושתו משניסת לאחר דאי להיתרא וכתביה דאי הוא, וכמז קרא להיתרא דכתיב [דברים כד] כי מועצה היא ודקשין [קידושין ד' עו] היא מועצה ואין צניה מועצין?

[ומתריץ] התם משום עיקר איסורא הוא דכתביה לאשמועינן דליה מיהא מועצה הויא [ומהלשון תועבה "היא" לפינן היא תועבה ואין בניה תועבין],

ת"ר [שנינו קושיא זו בברייתא] אם נאמר בנים [בנים אשר יולד להם] למה נאמר דורות [דור שלישי יבא להם], ואם נאמר דורות למה נאמר בנים לכמוז בן שלישי יבא וגו' או [יכתוב] דור שלישי יבא להם ולא לכמוז צניס?

[ומתריץ] אם נאמר בנים ולא נאמר דורות הייתי אומר בן ראשון ושני גר מזרי [ראובן] שגולו לו שלשה צניס לאחר שנתגייר [במשה, חיים, שמחה] הכן הראשון והשני [במשה וחיים] אסור יאסרו שלישי [שמחה] מותר [הגם שכולם אסורים שהם רק "דור" שני], לכך נאמר דורות דור שלישי לאשמועינן דכל צניו אסורים, וצני צניס [שהם דור שלישי] מותרים,

ואם נאמר דורות ולא נאמר בנים הייתי אומר לאותן ישראלים העומדים על הר סיני הוא אומר, דור שלישי שלכם [ודור שלישי קאי על

ר"ש], ורבנן [ת"ק במשנה] דלמרי יש משוזה [ויש לאסור הנקבות] [פרכין] [פרכין. ד"ס] ליה לרבי שמעון מחלל דחייבי עשה [ולא כמו שאמרנו למעלה בממוזר] כגון כ"ג ששאל אנוסה או מפומה שהיא עליו בעשה, צמולה יקח ולא צמולה,

ואין כהן לאו דזונה, דליכא למ"ד [דציאת. ד"ס] פניה [של אנוסה ומפורתה] זנות היא אלא רבי אלעזר, ולית הלכתא כוותיה כדאמר בפרק הצא על יצמתו (דף סא), [הקשה ר"י ברבי מאיר מכל מקום איכא למיפדך מה להצד השוה שכן לאו שאף באיסור חלל דחייבי עשה איכא לאו דחללה לא יקח? ותירץ דשמואל חללה הבאה מחייבי עשה ליכא לאו אלא עשה לכהן הבאה עליה. תוס'],

[אנוסת חבירו ומפורת חבירו לא ישא, ואם נשא ר' אליעזר בן יעקב אומר הולד חלל וחכמים אומרים הולד כשר. לעיל ג"ט ע"ב]

וכר' אליעזר בן יעקב וקאמר ר' אליעזר בן יעקב התם הולד חלל, והכי פרכי ליה רבנן לרבי שמעון עריות יוכיחו, מה לעריות שכן כרת חלל דחייבי עשה יוכיח שאין צו כרת ואסורה הצת כהן, מה לחלל שכן יצירתו בעצירה לפיכך עשה נקבות מוכרים, עריות יוכיחו שאין יצירתם בעצירה ואסור צת צמו צתו צנו [ועל זה כבר לא שייך לומר מה להצד השוה שבהן, ולכן הוא פירכא נצחת על ר"ש],

ומאי לא כי דמשמע דאין משוזה מסוזה [ויש להיתר הנקבות]? הכי קאמר להו [ר"ש לת"ק] לדירי לא סבירא לי דר' אליעזר בן יעקב דאין חלל מחייבי עשה, ומחלל דחייבי לאוין [כגון ממוזר] לא מצינו למיפדך, דליכא למפדך מה להנך שכן לאו, תאמר צמזרי ואלומי שהן עשה ואין ממוזר,

[וממשיך ר"ש] לדירכו נמי דסבירא לכו כר"א בן יעקב ד יש חלל [מחייבי עשה] הלכה אני אומר שהנקבות מותרות, [לאו הלכה למשה מסיני קאמר דאם בן אמאי פליג עליה רבי יהודה אלא הכי קאמר הלכה אני אומר כך קבלתי מרבותי. תוס'],

תניא אמר להן ר"ש הלכה אני אומר ועוד מקרא מסייעני בנים ולא בנות # [ראה קדושין ו' ע"א יהודה ועוד לקרא, וראה תוס' ב"ב ס"א ע"א ד"ה ואב"א שרק בלשון "ועוד" קשה יהודה ועוד לקרא שכן מצינו דבר זה כתוב בתורה ושנינו בנביאים וכו', ולפ"ז קשה שכאן אומר לשון ועוד ואם יש פסוק ק"ו למה ל'?,

ח ל' אֶת־תֵּעֶב אֲדָמִי כִּי אֶחָדָה הוּא ל' אֶת־תֵּעֶב מִצְרִי בִּיְגֵר הָיִיתָ בְּאֶרְצוֹ : ט בָּנִים אֲשֶׁר־יֻלְּדוּ לָהֶם הוּא ר' שְׁלִישִׁי יבֵּא לָהֶם בְּקֶהֱל ח':

[פי' דבנות מותרות לאלתר, וא"ת אדרבה משמע ולא בנות לאיסור אפילו בדור שלישי [שההיתר של דור שלישי הוא רק בבנים]? י"ל דהא בנים בדור ראשון ושני משתע, וה"ק מן הבנים אשר יולדו לגרים אלו דור שלישי בלבד יבא להם בקהל, אבל בנים ראשונים ושניים אסורים, ובנים ולא בנות. רמ"א],

ת"ר בנים ולא בנות דברי ר"ש, אמר ר' יהודה הרי הוא אומר דברים כג בנים אשר "יולדו" להם דור שלישי, הכתוב תלאן בלידה כל הנולדים אפילו נקבה צממע,

לשנא אחרינא תלאן צלידה, מלה הצניס צאם שיוולדת אותם, דאם היא ראשונה הן

אבני חן על מסכת יבמות

ישראל ולא על המצרים] יצא להם צקה, כלומר צדק וצניעות אסורין מצרי ואדומי, אבל צני צניס מותרים, ומשם והלאה מותרין מצריים אפילו גר ראשון, לכך נאמר בנים,

[ועכשיו ממשיך הברייתא לדרוש שני פעמים להם דכתיב: בנים אשר יולדו להם] דו"ר שלישי יבא להם בקהל ה'. להם, מהם מנה הוא ראשון, צני שני, וצן צנו מותר,

[ולמה השני דורש] להם הלך אחר פסולת מרי להם כמיצוי ומשמע הלך אחריותם, דאם נטמעו [נתערבו] צכריים כגון מצרי שנשא ישראלית, וישראל שנשא מצרית הלך אחריותו [אחר פסולת] והולך פסול עד דור שלישי,

ואיצטריך למיכתב להם דמשמע דמהם מנה [שהאב דור ראשון] ואיצטריך למיכתב אשר יולדו דלא מימא אשר יולדו, מצינו מנה [שהשלישה דורות מתחיל מבניהם, ואז נמצא], וקשו קראי אהדי, אלא למילתא אחריתי איצטריך [שעיקר הדרש למנות הדורות הוא מלהם, שהמנין מתחיל מהאב שנתגייר, והפסוק אשר יולדו לא נדרש למנין השלישה דורות],

[אלא הכי דרשינן] דאי כתב רחמנא אשר יולדו למימר דכל לדה דמגרות ואיך מלא דלא היא ה"א מבניהם מנה, כתב רחמנא להם,

ואי כתב רחמנא להם ה"א מצרית מעוברת שנתגיירה היא ובנה חד, כתב רחמנא אשר יולדו [שהולד נמנה לדור שני],

[וא"ת [כיון דפליגי ר"י ור"ש אי מצרית אסורה, וגם אמרינן דר"י דורש הפסוק אשר יולדו שהנקבות אסורות, קשה ממ"נ] אי סבר כרבי יהודה א"כ לימא דאיצטריך אשר יולדו לומר שהכתוב תלפין בלידה, ואי כרבי שמעון היכי ס"ד דהיא ובנה חד הוא, כיון דקסבר מצרי ולא מצרית? וי"ל דקס"ד כיון שהוריתו בנכרית חשיב דור ראשון [כלומר דסבר כר"ש וס"ד שאף שאמו מותרת הולד יהיה אסור]. תוס', ונמצא לפי תירוצו הנ"ל דגם לר"ש יהיה ולד זה אסור אלא יהיה דינו כשני],

[וחזור ל"להם" השני דרשינן לעיל דהלך אחר פסולת, ואומר שגם בממזר כתיב פסוק לדרוש כן] ואיצטריך למיכתב להם הכא ואיצטריך למיכתב לו גבי ממזר [ל' א"בא ממזר בקהל ה' גם דו"ר עשירי ל' א"בא לו בקהל ה'. דברים כ"ג ג'] למימר הלך אחר פסולת שאם נשא כשרה צנו ממזר, דאי כתב רחמנא הכא [במצרי] משום דבא מטיפה פסולה, אבל ממזר דבא מטיפה כשרה מישלל טהור אימא לא,

ואי כתב רחמנא גבי ממזר משום דאין ראוי לבא בקהל לעולם, אבל הכא [במצרי דדור שלישי כשר] אימא לא [אין הולכין אחר הפסול] צריכא,

אמר רבה בר בר חנה "א"ר יוחנן" מצרי שני שנשא מצרית ראשונה בנה שלישי הואי [ולחלן מביא רב דימי בשם ר' יוחנן דבנה שני], אלמא קסבר בתר ידידה [האב] שדינן ליה,

מתיב רב יוסף רבי מרפון אומר יכולין ממזרים ליטער, כיצד ממזר נשא שפחה הולד עבד, שחררו נמצא בן חורין אלמא בתר ידידה [האב] שדינן ליה?

שאני התם [גבי שפחה] דאמר קרא שמות כא האשה וילדיה תהיה לאדוניה גבי שפחה גזירת הכתוב היא דולד שפחה כשפחה,

מתיב רבא אמר ר' יהודה, מנימין גר מצרי [שמו של הגר היה מנימין] היה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא ואמר אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה, אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני ראוי לבא בקהל, ואי ס"ד בתריה ידידה שדינן ליה אפילו ראשונה נמי ישיא לצנו?

הא אמר ליה רבי יוחנן לתנא, תני ראשונה [הכי קתני אשיאה לבני "אפילו" מצרית ראשונה. רמ"א],

כי אתא רב דימי אמר "רבי יוחנן" מצרי שני שנשא מצרית ראשונה בנה שני הואי, אלמא בתר אימיה שדינן ליה [ומפרשה מדין עובר ירך אמו],

אמר ליה אב"י אלא הא דאמר ר' יוחנן הפריש חטאת מעוברת וילדה, רצה מתכפר בה והולד ירעה רצה מתכפר בולדה והיא מרעה,

אי אמרת בשלמא עובר לאו ירך אמו הוא משום הכי רעה בולדה מתכפר, דהוי משום צעמא הפרשה כזהמה צלפני נפשה, הוה ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות שאם תלמד האמת יתכפר בצמצמה, וכי אמרינן ולד חטאת למיתה היכא דאפרש צהמה ריקנית ונעצרה וילדה,

ואמר רב אושעיא הפריש שתי חטאות לאחריות מתכפר באחת מהן והשניה תרעה וכי אמרינן (תמורה דף עז) חטאת שפכו בעליה למיתה אזלא? כגון שהפריש חטאת ואצדה והקריב אחרת תחתיה ואחר כך נמצאת ראשונה,

אלא אי אמרת עובר ירך אמו הוא, הוה ליה ולד חטאת, וולד חטאת למיתה אזיל? אישתיק,

א"ל [כיון שלא ענה לו רב דימי אמר לו אב"י מדעת עצמו] דלמא שאני התם [במצרי] דכתיב אשר יולדו, הכתוב תלאו בלידה הלך אחר האב [אבל בחטאת אמרינן עובר לאו ירך אמו היא],

א"ל [רב דימי לאב"י] קרקפנא [בעל ראש. שם, כן קרא את אב"י] אדם משום חזיתיה לרישך [רבה שהיה רבך] [פירוש רבך דמצינו רבה שהלך ללמוד לפני רבי יוחנן בשילוחי כתובות (דף קיא.)]. תוס',

אבני חן על מסכת יבמות

[ומתרג'ן] שאני עובר דהיינו רבייתיה [גידולו. ראמ"ה] ולא חזינה היא,

כי אתא רבינא א"ר יוחנן באומות נשבע אומות לענין לא תמיה כל נשמה הלך אחר הזכר וכדמפרש לקמן [ואם הזכר משבעה אומות שהם בכלל לא תמיה כל נשמה אסור להחיותו. ראמ"ה] נתגייירו הלך אחר פגום שבשניהם לענין יחסין וכדמפרש,

[ומפרש] באומות הלך אחר הזכר כדתניא מנין לאחר מן האומות שאנו משבעה אומות ואינו בכלל לא תמיה כל נשמה **שבא על הכנענית והוליד בן שאתה רשאי לקנותו בעבד** ואי אתה מזוה להמימו דשדין ליה צמר אצוה?

ויקרא כ"ה מדר ועבדך ואמרתך אשר יהיו לך מאת הנו'ים אשר קבילתיכם מהם תקנו עבד ואמרה: מה וגם מבני התו' שבים תגרים עמכם מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הו' לידו בארצכם והיו לכם לאחיה:

[א' אומות גרים בארץ ישראל, והגוים של שאר ארצות אינם מו' אומות],

שנאמר ויקרא כה וגם מבני התושבים [פ' בנים שגולדו מאב] שצאו מאומות אחרים [שאינם מו' אומות, ולכן נקראים בני תושבים] ונעשו אצות מושבים במקומם הגרים עמכם מהם תקנו, יכול אפי' אחד מן הכנענים [מו' אומות] שבא על אחת מן האומות [שדרכן לגור בארצות אחרות] והוליד בן שאתה רשאי לקנותו בעבד?

ת"ל אשר הולידו בארצכם, מן הגולדים בארצכם שאנו מארצכם וילדנו שם, ולא מן הגרים בארצכם שגולדו במקום אחר שאנו מן שאר אומות ואח"כ צא לגור אלל אצו בארצכם,

דכך אשה להיות במקומה ודכך איש לגלות, הלכך הגולדים בארץ אמו משבעה אומות אלל הגולדים במקום אחר ודאי אמו משאר אומות ומסתברא כי מעמינהו קרא היכא דאצו כנעני ולא מן הגרים בארצכם:

כמו אמר מר, וממשיך לפרש דברי ר' יוחנן נתגייירו הלך אחר פגום שבשניהם: במאי, אילימא במצרי שנשא עמונית וקאמר דשדין זרעם אחר האב, דאפילו ילדה נקבה אסורה עד ג' דורות ולא שדין לה צמר אמה למישרייה לאלתר דעמוני ולא עמונית [אין לומר שזה כוונת ר' יוחנן ד] מאי פגום שבשניהם אית בה דמשמע דשניהם פגומים, אלל שזה פגום מזה, הא עמונית לא פגומה מידי עמוני ולא עמונית,

אלא [כך פירושה של דברי ר' יוחנן] בעמוני שנשא מצרית דשניהם פגומים דמצרית ראשונה אסורה אי זכר הו' אס יולד להס זכר שדייה בתר עמוני ויאסר לעולם אי נקבה הו', שדייה בתר מצרית ותהיה מצרית שניה ואסורה לישראל, ולא תשדיה צמר עמוני לאשתריו לאלתר משום עמונית:

מתני': ממוזרין ונתניין גבעונים שנתיירו צערמה דימי יהושע ונתנם עבדים לחוטאי עמים ושואצי מיס אסורין, ואיסורן איסור עולם אחד זכרים ואחד נקבות:

[פירוש הקונטרס אביו שהיה לפני רבי יוחנן, ותימא דלא מצינו שעלה אביו לארץ ישראל, ונראה דר"ל לרישך רבה שהיה רבו של אביו והוא למוד לפני ר' יוחנן כדאיתא פרק שני דיני גולות ששלח אליו אחיו של רבה יש לך רב ומנו רבי יוחנן, ואפשר שעלה ללמוד בפניו. ת"י],

[ובספר מנחת יהודה בעירובין כ"ב ע"ב כתב שאם נפרש שרבה הלך ללמוד לפני ר' יוחנן יהיה דחוק קצת, וז"ל שם דרבה שכל שנותיו היו ארבעים, הלך לא"י ללמוד תורה וחזר לחו"ל, ואז למד אצלו אביו ונתגדל בביתו וכו' ומת בפומבדיתא שהיה שם ראש הישיבה, ונמשכה מלכותו כ"ב שנים כדאיתא בברכות בסוף המסכת, וא"כ היה קטן מאד כשהלך לא"י ללמוד אצל ר' יוחנן, ושם בכתובות דף קא. ששלחו לו אחיו וכו', ומצינו בגדרים נט. דאמר ליה ר"ח מאן ציית לך ולר' יוחנן רבך וכו'].]

[וזה יהיה סתירה למש"כ בספר עירן התלמוד שר' יוחנן חי בשנת 245 ורבה חי בשנת 300 ואביו חי בשנת 350,

ועוד ראיתי במקור אחר שחושבין דור השני של אמוראים ר' יוחנן ור"ל ור' אלעזר בן פרט בא"י, ורב הונא ורב יהודה ורב חסדא, ורב נחמן בכל בשנות 250-290, ודור השלישי חושבים ר' אמי ור' אסי, ור' ירמיה, ור' זעירא בא"י, ורבה ורב יוסף, ור' חייא בר אבא, ורבה בר בר חנה, רבין, ורב דימי, ור' זירא בשנות 290-320, ודור רביעי ר' יונה, ור' יוסי בא"י, ואביו ורבה, ורב נחמן בר יצחק בכל בשנות 320-350],

[ויש מפרשים את דברי רב דימי כדברי מליצה בלבד. שט' בשם המהר"י ט],

ביני עמודי היכא דגסקי,

[כי בית הכנסת ובית המדרש במבירה, מקום מגוריו של ר' יוחנן, היו בנויים בצורת בסיליק, כלומר בנין שנגזו נשען על שדרת עמודים, ומכאן "ביני עמודי" שמוכיר רב דימי ביטוי המתאר בעצם את צורתו של בית מדרש זה. שטנ],

כי אמר רבי יוחנן ומפי השמועה אמרת ולא מדעתך **לחא שמעתא** [פ' שרב דימי אמר לאביו אני הייתי שם לפני ר' יוחנן וראיתי שם את רבה בשעה שאמר ר' יוחנן כן, ולכן איך אומר מאמר זה מדעתך אלא ע"פ מה שמעתי מרבך], **טעמא דכתיב אשר יולדו, הא בעלמא** [בשאר לידות, וכן בחמאת] **בתר אבוב שדין ליה,**

אלא הא דאמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה לשום גירות דסלקא ליה טבילה דאימיה **אמאי אין צריך טבילה** [הלא אין הולד נגדר אחר אמו],

וכי תימא משום דרבי יצחק דאמר רבי יצחק דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצין והכא לא קפיד דהאי חזינה האי ולדא, דרבימיה הוא, ואע"ג דלדא התם גזרו על רובו שאין מקפיד כו' הכא אוקימנא דלאורייתא רובו שאינו מקפיד עליו אינו חוצין,

דף ע"ח ע"ב

והא אמר רב כהנא לא שנו אלא רובו, אבל כולו חוצין אע"ג דלא מקפיד והכא כולו הוא מכוסה?

אבני חן על מסכת יבמות

ההוא דהו בשבבותיה דר' אמי אכריו עליה דממזרא הוה,
בכי ואזיל אמר ליה חיים נתתי לך,

שמואל ב' כ"א א ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה ויבקש דוד
את־פני ה' ויאמר ה' אל־שאול ואל־בית הדמים על־א־שר־המית את־הנגבנים:

אמר רב חנא בר אדא נתינים דוד גזר עליהם שנאמר שמואל
ב כא ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם, והגבעונים לא
מבני ישראל המה וגו' כלומר אינם ראויין לנא בקהל,

מאי טעמא גזר עליהו? דכתיב שמואל ב כא ויהי רעב בימי
דוד שלש שנים שנה אחר שנה, שנה ראשונה אמר להם
שמה עובדי עבודת כוכבים יש בכם, דכתיב דברים יא
ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם [וחרה אף ה'
בכם. ד"ס] ועצר את השמים ולא יהיה מטר וגו' בדקו ולא
מצאו,

שניה אמר להם שמה עובדי עבירה יש בכם דכתיב ירמיה ג
וימנעו רביבים, ומלקוש לא היה, ומצח אשה זונה היה לך
וגו' בדקו ולא מצאו,

שלישית אמר להם שמה פוסקי צדקה בריבים יש בכם ואין
נותנין, דכתיב משלי כה נשיאים ורוח [יש עננים והרוח נושבת] וגשם
אין, [כן הוא] איש מתהלל במתת שקר שפוסק ואין טעם גורם לעזירת
גשמים, בדקו ולא מצאו,

[ראה מהרש"א סוף פרק שני דמס' סוכה ד"ה ופוסקי צדקה בריבים, היינו שבעלי
בתים מנהיגי הקהילה פוסקין צדקה מרובה ואינן נותנין כולה שאומרים שלא היה
דעתן לכך אלא בשביל אחרים שיתנו נדבות בראוי. ודוק, ויש במהרש"א עוד שני
פעמים בש"ס מעניין זה וצריך חיפוש].

אמר אין הדבר תלוי אלא בי, מיד ויבקש דוד את פני ה',
מאי היא? אמר ריש לקיש ששאל באורים ותומים,

מאי משמע? א"ר אלעזר אתיא פני פני, כתיב הכא ויבקש
דוד את פני ה', וכתיב התם במדבר כו ושאל לו במשפט
האורים לפני ה',

ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית
הגבעונים [ומפרש] "אל שאול" שלא נספר כהלכה,

[שמואל ב' א' יב ויפקדו ויבכו ויצמו עד־הערב על־שאול ועל־יהו' נתן בְּנוֹ
ועל־עם ה' ועל־בית ישראל כי נָפְלוּ בְּתָרְבּ: ו' ויָקֵנוּ דָּוִד אֶת־הַקֵּינָה הַזֹּאת
על־שאול ועל־יהו' נתן בְּנוֹ:]

יח ויאמר ללפיד בג' יהודה קשת [ויאמר דוד מעתה שנפלו גזרי ישראל לריבין בני
יהודה ללמדם מלחמה ולמשוך נקמת. רש"י] הנה כתובה על־כַּף תִּשָּׁר [צספר

דברים כ"ג ג' ל' אִי־בֶאֱמָר מִקִּיָּר בְּקֶהֱל ה' גַּם הוּא ר' עֲשִׂירִי ל' אִי־בֶאֱמָר לוֹ בְּקֶהֱל ה' ד'
ל' אִי־בֶאֱמָר עֲמוּנִי וְכוּן אֲבִי בְּקֶהֱל ה' גַּם הוּא ר' עֲשִׂירִי ל' אִי־בֶאֱמָר לָהֶם בְּקֶהֱל ה'
עד־עוֹלָם:]

גמ': אמר ריש לקיש ממזרת לאחר עשרה דורות מותרת,
יליף עשירי עשירי מעמוני ומואבי כספרי מה עשירי האמור מעמוני
עד עולם, אף עשירי האמור ממזר עד עולם, הלכך מה להלן זכרים ולא נקבות אף
כאן כו', מה להלן נקבות מותרות אף כאן נקבות מותרות,

אי מה להלן מיד אף כאן מיד? כי אהני גזירה שוה מעשירי
ואילך דעד עשרה דורות דאיסורא בגופיה דממזר כמיב ליכא למגמר מעמוני
דנקבות מותרות, דהא ממזר מוס זר משמע ואפילו נקבות, אכל מעשירי ואילך
דאיסורא בג"ש דעמוני ומואבי יליף, דהא לאו בממזר כמיבא, הלכך הימירא נמי
לנקבות מיניה יליף, דאמר דון מינה ומינה כדלקמן,

והאנן תנן ממזרים ונתינין אסורין ואיסורן איסור עולם אחד
זכרים ואחד נקבות?

לא קשיא הא כמאן דאמר פלוגמא דר' אליעזר ור' יהושע דהעור
והרעב [חולין קכ] דון מינה ומינה כי גמרינן מילתא ממילתא בג"ש גמרינן
לה כולה מילתא מינה הא כמאן דאמר דון מינה ואוקי באתרא
למאי דלריכי גמרינן למאי דלא לריכינן מוקמינן באתרא, והכא מאי גזירה שוה
איכא, בממזר לא כתיב עד עולם, ובעמוני ומואבי כתיב עד עולם, וילפינן ממזר
מעמוני בג"ש כדמי כספרי דבי רב, נאמר כאן עשירי ונאמר למטה עשירי, מה
עשירי האמור למטה עד עולם אף עשירי האמור כאן עד עולם:

ר"ל [דמתיר ממזרת לאחר עשרה דורות] סבר כמאן דאמר דון מינה ומינה מה
להלן עד עולם אף כאן עד עולם, ומינה מה להלן זכרים ולא נקבות אף כאן זכרים
ולא נקבות, מדור עשירי ואילך הוא דגמרינן, דהא כל עשרה לא אצטריכו לן למילף
בג"ש [שהרי לא יבא ממזר קאי גם אנקבות].

[ומתא דידן] סבר לה כמ"ד דון מינה ואוקי באתרא, דון מינה מה להלן עד עולם
אף ממזר עד עולם, ואוקי באתרא כדמשיקרא י' דורות דקרא אחד זכרים ואחד
נקבות, דכתיב ממזר מוס זר, הכי נמי עד עולם, דמיימין בג"ש אחד זכרים ואחד
נקבות, כך שמעתי וכן עיקר, ויש שמפרש לה דלשון אחר,

שאלו את רבי אליעזר ממזרת לאחר עשרה דרי מהו? אמר
להם מי יתן לי דור שלישי ואמהרנו כלומר דבר שאי אפשר הוא
אלמא קסבר ממזרא לא חיי שלא יטעמו כשרים דדורותיו, וכן אמר
רב הונא ממזרא לא חיי,

והא אנן תנן ממזרין אסורין ואיסורן איסור עולם? אמר רבי
זירא לדידי מפרשא לי מיניה דרב יהודה, ידיע לל דבמזר חיי
הוא ודורותיו דלא מיטעמי דיה דלא חיי אפילו הוא, שלא ישא
כשרה ידיע ולא ידיע, עד תלתא דרי זיהי אינשי חיי, טפי לא
חיי דכיון דלאו דבר צור הוא משתכחא מילתא,

[ידיע ולא ידיע עד תלתא דרי חיי, פירוש עד ג' דרי ולא עד בכלל, והיינו דאמר
מי יתן לי דור ג' ואמהרנו, דמסתמא בעו מיניה בההוא ידיע ולא ידיע, דהוי
מילתא בינונית ושכיח טפי. רמ"א].

אבני חן על מסכת יבמות

הרגל,

[וכן יש ללמוד מכאן שגם אם גורם נזק לחבירו רק בעקיפין דנין את האדם על כך].

קא תבע אל שאול שלא נספד כהלכה הקדוש ברוך הוא בכבוד
שאול שלא נספד כהלכה וקא תבע והדר קמצע צפורעוניה דשאול על אשר
המית הגבעונים?

[ומתרגם שאין בזה שום סתירה] **אין דאמר ריש לקיש מאי דכתיב**
צפניה ב בקשו את ה' כל ענוי ארץ אשר משפטו פעלו,
באשר משפטו נמוקס שדנים האדם שם פעלו מוכיחין פועל נדקומיו,

אמר דוד שאול נפקו להו

דף ע"ט ע"א

תריסר ירחי שתא ולא דרכיה למספדיה לאו דוקא דהא קרינן
למלמין שנין הוא [השנים שמלכו שאול ודוד היו בערך: שאול מלך 1010-1030,
ודוד מלך 970-1010 לפנה"ס], שהרי סוף שנותיו של דוד היה, אלא [לכן אומר
י"ב שתא] לפי שאין דרך כבוד לספוד אחר יצ"ח אחר שנתקבלו מנחמין על הממ
כדאמר במועד קטן (דף כ"א:), [אבל את הדבר השני אפשר לתקן] **נתינים**
ניקריניהו ונפייסניהו,

[שמואל ב כא ב]. **ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם** [והגבעונים
ל' א' מבני ישראל המה כי אס-מיתר האמרי, ובני ישראל נשבעו להם ויבקש
שאול להפתם בקצאתו' לבני ישראל ויהודה: [פסוק ג] ויאמר דוד אליהגבעונים]
מה אעשה לכם ובמה אכפר ובכרו את-נחלת ה', [פסוק ד]
ויאמרו לו הגבעונים אין לגנו] פסוק ו' והב עש-שאול
ועם-ביתו [אין לנו] למצוה לשאול ולציונו לא כסף ולא זהב כי אם נפשות
ואין-לנו איש וגו' [להמית ב'ישראל] ואין לנו להמית בשאר ישראל כי אם
מזרעו [ויאמר מה-אתם אמרים אעשה לכם], [פסוק ו' יגמל] [יתן] **לנו**
שבעה אנשים מפניו והו קענום לה' מליהגבעות שאול בחור
ה' וגו',

[והגמ' מספר שדור המלך] **מפייס** [התחיל מפייסם במיני פיוס] **ולא**
פייסניהו [נתפייסו], **אמר** [דוד] **שלשה סימנים יש באומה זו**
הרחמנים והני גבעונים כיון דלא מרחמי איהו לאוין לידבק בהו, מיד גזר
עליהן דוד לכן נאמר והגבעונים לא מצני ישראל המה **והביישניו וגומלי**
חסדים,

רחמנים דכתיב דברים י' ונתן לך רחמים ורחמך והרכבך,

ביישניו דכתיב שמות כ בעבור תהיה יראתו על פניכם,

גומלי חסדים דכתיב בראשית יח למען אשר יצוה את בניו
ואת ביתו וגו',

נראשית שהיא ספר ישרים אצרהס יתכן ויעקב, והיכן רמיזא ידך צעורף אוביך,
איוז היא מלממה שמתכוין זה ידו כנגד פדמתו שהוא מול ערפו, הוי אומר זה
קשט]:

יש תנאי וישראל [ארץ ישראל קרייה ארץ צבי, והוא ענין פאר וחמוד כמו לעטרת
צבי. מ"צ] על-במו' תיך תלל [על מוקף מעוהס נפלתס מללס על הרי גלבויע] איה
נפלו גבו ר'הם:

כ אל-תגידו בנת [אל תבשרו לגת ואשכולן שהם ערי פלשתים, שנהרגו שאול
ויהונתן הגם שודאי ידעו] אל-תבשרו בחוצת אשקלו' ה' פן-תשמתנה בנו' ת
פלשתים פן-תעל' ונה בנו' ת הערלים:

כא הרי בגלבע [הרים בגלבע. מ"צ, וקלל אותם] אל-מל' ואל-מטר עליכם, ושרי
תרומות [לא יהיה לכם שדה לתת ממנה תרומות. מ"ד] כי שם נגעל מנן גבו ר'הם
[נמאס] מנן שאול [והיה כאילו] בלי משיח בשמן [שדרכם היה למשוך חמון
בשמן להחליק ממנה מכת חרב וחצים]:

כב מדים תללים מלכל גבו ר'הם קשת יהו' נתן ל' א' נשו' ג' אחר' ר' [מספר גבורתו
של יהונתן של נשוג אחר מכלי להכות בחרב, דם חללים וחלב גבורים] ותקרב
שאול ל' א' תשוב ריקם:

כג [ומספר בשבח שאול ויהונתן] שאול ויהו' נתן הנאחבים והנעימים בניהם
ובמו' תם ל' א' נפדרו [פ' לא נפרד מעליהם האהבה והנעימה] מנשירים קלו
מאיו' ת גבור:

כד בנו' ת ישראל אל-שאול בבינה, המלכשכם [כי התגבר במלחמה וחלק שלל
האויב לאנשיו להלביש איש אשתו ובנותיו וכאלו הוא המלביש. מ"ד] שני
עם-עדנים [כל דבר המפנק. מ"צ] המעלה עדי וקב על לבשכם [כי כן הדרך
להעלות עדי הורב ממעל על הלבוש להיות נראה. מ"ד]:

כה איה נפלו גברים בתו' ה' המלחמה, יהו' נתן על-במו' תיך תלל על צית מוקפך
איתקלמס:

כו צר-לי עליך אחי יהו' נתן נעמתי לי מאד, נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים
[ר"ל שיותר חזקה ויותר נפלאתה היתה אהבת יהונתן לדוד מאהבת הנשים
לאהוביהן שהיא אהבה חזקה מאד עד שכבר יכה אותה ויקללה, ולא תפיל מפני
זה מאהבתו לו דבר. רלב"ג, ואדוני אבי ז"ל פירש מאהבת נשים למה שהם
אוהבו' בין בעליהם בין בניהם שאהבתן חזקה להם. רד"ק]:

כז איה נפלו גבו ר'הם ויאבדו כלי מלחמה:

וז"ל המהר"ץ חיות אע"ג דלא מצינו שום הספר רק על שאול לבד? י"ל דמצינו
בירושלמי פ"ב דשקלים ה"ו אין עושין נפש לצדיקים דבריהם הן הן וזכונם,
ובאמת לא מצינו במקרא שום הספר רק הוי אח והוי אחות הוי אדון והוי הדון,
והיה זה התחלה מנוסח קינה אחת מורגלת בפי חמון העם, לעורר כבי בשעת
חיומו, ובשאול דקנן עליו דוד קינה מיוחד מוכח דלא החשיבו ולא גברו עליו
התרגשות והתפעלות הנפש בהעדרו וזה ולול כבכדו של שאול וכוונת בזה שלא
נספד כהלכה, במה שקנן עליו קינה מיוחדת וזה ברור, # ואולי מה שאומר שלא
נספד כהלכה שמדבר יותר על יהונתן ממה שמדבר על שאול],

"ואל בית הדמים על אשר המית הגבעונים", וכי היכן
מצינו בשאול שהמית הגבעונים?

אלא מתוך שהרג גוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים
ומזון לגבעונים שהיו חוטפי עניים ושואפי מים למזבח כדכתיב ציהושע (ט) ולא
יכרת מכם חוטפי עניים ושואפי מים לצית אלהי מעלה עליו הכתוב כאילו

אבני חן על מסכת יבמות

כל שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו
ישראל (ואסרם דוד לבא בקהל),

שמואל ב כא ח וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ אֶת־שְׁנֵי בְנֵי רָצָפָה בְּתֹאֲרָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְשָׁאוּל
אֶת־אַרְמֹנִי וְאֶת־מִפְכֶּשֶׁת וְאֶת־חֲמִשָּׁת בְּנֵי מִיכָל בְּתִישְׁאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעֵדְרִיאל
בְּיָפְרָזַי הַמַּחֲלָתִי,

מאי שנא הני [למה בחר את אלו למסרם להריגה]? אמר רב הונא
[זה לא היה בחירה שלו, אלא] העבירות לפני ארון, כל שארון
קולטו [החזיקו ולא היה יכול לזוז] למיתה, כל שאין ארון קולטו
לחיים,

מתיב רב הונא בר קמינא [לדברך שלא היה הדבר תלוי בדוד כלל, הא
דכתיב] שמואל ב כא ויחמול המלך על מפיבושת בן יהונתן בן
שאוול [איך השפיע חמולתו של דוד] ואי צארון מלא מילתא כיון דלא קלטו
ארון מהו חמלתו של דוד, ומשני שלא העבירו?

[ראה תוס' שמפיבושת שהוציא למיתה 'א' מן הו'], הוא מפיבושת בן שאול,
והוא היה רבו של דוד, אבל מפיבושת בן שאול לא קלטו הארון, והקשו בתוס'
דלפ"ז למה לא חלק לו כבוד לרבו לבקש עליו רחמים שלא יקלטו הארון? וי"ל
דשמא בקש ולא נענה],

[ומתריץ] שלא העבירו [שדוד חמל על מפיבושת שלא העבירו לפני הארון],

[וישאל] וכי משוא פנים יש בדבר וכי היה לו לדוד ליטא פנים צדיקי
נפשות, היה לו להעביר את כולן [להצילו מדיני נפשות אם הוא חייב שיתחייב
אחר במקומו. רמ"א]? אלא שהעבירו וקלטו, ובקש עליו רחמים
ופלטו,

ואכתי משוא פנים יש בדבר הו"ל וקלטו ארון, לא היה לו להמית
אחר ממנו? אלא שבקש רחמים שלא יקלטו הארון,

[וישאל בכלל איך מסר ד' אלו למיתה] והא כתיב דברים כד לא יומתו
אבות על בנים וגו' [והיאך הסכימה שכינה כשקלטם הארון להרגם
ולעקור מצוה זו. רמ"א]? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן
מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים
בפרהסיא שיהיו האומות אומרים אין אומה זו ראויין לידבק בה שהיא פשטו
ידיהם בגדים ליעול מזונומיהם [שהרגו אנשי נוב שהספיקו להם ומים לנתינים],
ולא עשו בהן נקמה,

[פ' שכל הוראת שעה ולמגדר מילתא שרי, וב"ד מבין ועונשין שלא מן התורה,
ואין זה עקירה ממש, אלא שתעקר לפי ראות בני אדם קאמר, והא דקאמר אות
אחת לאו דוקא, דהא מוקרא מלא עקרינן, א"נ משום דלא עקרינן אלא למ"ד אלף
דבנים "לא" יומתו על אבות, ואלף היה מאותיות הספר שאינה נקטת [ונשאר רק
הלמ"ד שנעקר], ואין ספק כי שבעה אלו שקלטו ארון חייבי מיתה היו מצד אחר,
ולכן נתנגלה להם חובה עכשיו יותר משאר זרעו של שאול, ומשום דלא ידעו
חובם קרי ליה עקירה שאין להעניש אלא על הנגלות. רמ"א],

כתיב בשמואל ב כא י [וַיִּקַּח רָצָפָה] ששני בניה היו מן התלויים [בְּתֹאֲרָה
אֶת־הַשֵּׁק] [נמתה ופרשה לעצמה את השק לשבת לשמור התלויים מן החיות
ומן העופות. מ"ד] [וַיִּתְּנָהּ לָהּ אֶל־הַצֹּר] [אל החר שנתלו בו. מ"ד],
[במדרש אל הצור, שהצדיקה עליהם הדין ואמרה הצור תמים פעלו. תוס']
מִתְחַלֵּל קָצִיר [מחדש ניסן] עַד נִתְּנָהּ מִיָּמֵינוּ עֲלֵיהֶם מִן־הַשָּׁמַיִם עַד
יְמוֹת הַגִּשְׁמִים לֹא נִמְנוּ לַקְצֹרָה וְלֹא־נִתְּנָה עוֹף הַשָּׁמַיִם לָנוּחַ
עֲלֵיהֶם יוֹמָם וְלַיְלָה וְאֶת־חַיֵּית הַשָּׂדֶה לְלִילָה,

[וישאל] והא כתיב דברים כא לא תלין נבלתו על העץ?

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק מוטב שתעקר
אות אחת מן התורה, ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו
עוברים ושבים אומרים מה טיבן של אלו? [והשיבו להם] הללו
בני מלכים הם, ומה עשו? פשטו ידיהם בגדים גרורים [פ'
כשידרו לחייהם ונטלו פרנסתן, מעלה הכתוב כאילו הרגם כדאימא לעיל. רמ"א],

אמרו, אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו, ומה בני
מלכים כך בני הדיוטות על אחת כמה וכמה ומה גרים
גרורים כך ישראל על אחת כמה וכמה,

מיד נתוספו על ישראל מאה וחמשים אלף שנאמר מלכים
ה ויהי לשלמה שבעים אלף נושא סבל, ושמונים אלף חוצב
בהר,

ודלמא ישראל הוו? לא סלקא דעתך דכתיב מלכים ט ומבני
ישראל לא נתן שלמה עבד, ודלמא דוגור שמיים [בתוס' גרם
דוגור] בעלמא?

אלא מהכא דברי הימים ב ויספר שלמה כל האנשים הגרים
אשר בארץ ישראל [וגו'] וימצאו מאה וחמשים אלף [וגו']
ויעש מהם שבעים אלף (נושא) סבל ושמונים אלף חוצב
בהר,

ונתינים דוד גזר עליהם [והלא] משה גזר עליהם דכתיב דברים
כט מחוטב עציץ מדקרינהו לחוטבי עצים צאנפייהו [פ' שהוא בתחלת
פרשת נציבים מפקם נשיכם וגו'] אֲשֶׁר פָּקַד בְּקִרְבִּי מִחֲנִיָּה מִחֻטְבֵּי עֵצִי עַד שֹׂאֵב מִיָּמֶיךָ,
שמע מינה לאו כלל ישראל נינהו, ולא כלל גרים [שהרי כבר אמר וגו'], אלא
עבדים, ועבדים פסולים נינהו, [אבל עדיין צריך ראייה שהוטבי עציץ הם הנתינים,
לכן ממשיך רש"י] וגנעונים חוטבי עצים נינהו דלחיי אקצינהו יהושע עד שואב
מימין?

[ומתריץ] משה גזר לההוא דרא על חוטבי עצים שהיו צימיו, דוד גזר
לכולי דרא,

ואכתי יהושע גזר עלייהו דכתיב יהושע ט כו וַיִּתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ

אבני חן על מסכת יבמות

אברו, מיהו ביש לו ב' שערות, צריך כל הסימנים הללו, ובאין לו ב' שערות או בחד מוהך סגי, ובנתמלא זקנו וודאי אינו סריס, אמנם בזה"ז אין דנין דין סריס וודאי, דחיישינן שהיה לו ב' שערות וגשירו. יבין.

ר' אליעזר אומר לא כי אלא [ראה לעיל ע"ז ע"ב "לא כי", וראה תוס' כתובות י"ב ע"ב] סריס חמה חולץ וחולצין לאשתו מפני שיש לו רפואה, סריס אדם לא חולץ ולא חולצין לאשתו מפני שאין לו רפואה,

העיד ר' יהושע בן ברתירא על בן מגוסת [כך היה שמו] שהיה בירושלים סריס אדם, ויבמו את אשתו לקיים דברי ר"ע עדות זו של רבי יהושע צ"צ לקיים דברי ר"ע העיד,

הסריס [סריס חמה] לא חולץ ולא מייבם, וכן איילונות לא חולצת ולא מתייבמת,

הסריס שחלץ ליבמתו לא פסלה מן ההנהגה שאין חליפתן חליפה, פְּעֻלָּה פסלה מפני שהיא בעילת זנות שאסורה לו משום אשת אב שאלו במקום מזה,

וכן איילונות שחלצו לה אחין לא פסלוה, בעלוה פסלוה מפני שבעילתה בעילת זנות:

גמ': מכדי שמעינן לר"ע דאמר חייבי לאוין כחייבי כריתות דבז' דא"ר עקיבא דהמלך (לעיל מט) יש ממזר מחייבי לאוין, וסריס אדם מחייבי לאוין הוא דכמי (דברים כג) לא יבא פגוע דכל וחייבי כריתות לאו בני חליצה וייבום נינהו [פ'] וכמו שחליבא דידן בחייבי כריתות כן הוא לר"ע בחייבי לאוין [והיינו קאמר ר"ע סריס [חולץ] את אשת אחיו, הא לא רמיא קמייה, ואצטרי קיימא כחייבי כריתות, וקאי עלה צאצא אשת אב?]

אמר ר' אמי הכא במאי עסקינן כגון שנשא אחיו [של הסריס שמת] גיורת, ור"ע סבר לה כר' יוסי דאמר קהל גרים לא אקרי קהל,

[דהיינו שהגם שר"ע סבר שסריס אינו נופל לייבום משום שהוא חייבי לאוין, אבל אם היבמה הוא גיורת כיון דסבר ר"ע שקהל גרים לא אקרי קהל, נמצא שהסריס מותר בה, ולכן הוא נופל לייבום, משא"כ לר' יהושע דסבר דבסריס היבמה נופלת לפניו לייבום, דחייבי לאוין בני חליצה וייבום נינהו, אבל כיון דסבר דקהל גרים איקרי קהל אינו יכול לייבמה, ולכן רק חולץ].

אי הכי יבומי נמי מייבם?

[פ'] אא"ב בנשא [אחיו המת] ישראלית איירי, אע"ג דהיא [אשתו של הסריס] שפיר מתייבמת, או לא תקשי אמאי אין מייבם # [דברי תוס' כאן צריכים ביאור שהדברים פשוטים יותר מדאי, ואין זה דרכה של התוס'] שהרי הוא אסור בה דהו פגוע דכא, ואידי דקאמר חולץ קאמר נמי חולצין לאשתו, אבל כיון דאיירי בגיורת איהו גופיה שרי לייבם [והול"ל שהוא מייבם וגם את אשתו מייבמין].

פיו'ם ההוא חטבי עצים אלמא עדדים ינהו, ויהושע לדורות הצאים גזר דכתיב (יהושע ט) לא יכרת מכם חוטבי עצים [ועתה ארורים אתם ול' אי'פרת מכם עבד וחטבי עצים ושאבירים לבית אל' הן] ושאבירים מים לעדה ולמזבח ה' ערמיו'ם הנה אליהם ו'ם אשר יבחר?

יהושע גזר בזמן שבית המקדש קיים דכתיב (שם יהושע ט') למוצא ה', דוד גזר בזמן שאין בית המקדש קיים,

דף ע"ט ע"ב

[והגמ' מספרת] בימי רבי בקשו להתיר נתינים [שמפקדים ישראל זכות שיש להם עליהם, וכמפקד עבדו, ובמילא משתרי איסור חתנות שבהם. רמ'א], אמר להם רבי חלקנו נתיר דיכולין בית דין להמיר ולהפקיר חלקם של ישראל דקי"ל [לקמן דף פט] הפקר בית דין (היה. ראה לקמן פ"ט ע"ב) הפקר חלק מובח מ' יתיר,

ופליגא דר' חייא בר אבא האי דקאמר חלק המוצא מי יתיר, ואע"ג דמוצא בימי רבי לא הוה, קאמר דחלק מוצא אסור פליגא דרבי חייא [דלפ' ר' חייא בזמן שאין בית המקדש אין הנתינים משעובדים], דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן חלק עדה לעולם אסור עד שימירוהו, חלק מובח בזמן שבית המקדש קיים אסור, אין בית המקדש קיים שרי:

מתני': אמר רבי יהושע שמעתי שהסריס חולץ וחולצין לאשתו, והסריס לא חולץ ולא חולצין לאשתו דכתיב לא ימחה שמו מירשאל פטע לסריס ששמו ממנו ואין לי לפרש איני יודע אי זה סריס בן חליצה ואי זה פטור,

א"ר עקיבא [וחלכה כר"ע מחבריו. יבין] אני אפרש, סריס אדם שנמסר לאחר שגולד [שנסתרים ונחתך כלי ההולדה ע"י אדם או ע"י עצמו שנחבל בקוץ. יבין] חולץ וחולצין לאשתו מפני שהיתה לו שעת הכושר, סריס חמה ממעי אמו לא חולץ ולא חולצין לאשתו מפני שלא היתה לו שעת הכושר,

[סריס חמה: לרש"י ר"ל מיום שראה חמה היה סריס, ולערוך ר"ל שנמסר ע"י חולי חמה [היין] ול"מ ג"ל דר"ל שנמסר רק חמימותו, שכל כלי תשמישו שלמין, ואעפ"כ כח אין ללידה, וכן מוכח, דאל"כ אמאי אמרינן הכא דסריס חמה פסול והרי זה פגוע דכא מלידה דאמרינן לעיל דכשר, אלא ע"כ דסריס שלם באבריו, רק שנמסר חמימותו והוא מותר לבוא בקהל, רק בשלא יתרפא אינו בר הקמת זרע לאחיו, ואסור ליבם, כוקן שחש כחו, וכן מוכח מש"ס [ברך זה] דקאמר דכל אדם נסתרים קודם מותו והיינו ע"כ שהוחלש כחו מלבעול, והיינו דקאמר בש"ס [פ' ע"ב] סמניו, שאין לו ב' שערות בזקנו, ושערו לקוי ורך, ובשרו רך וחלק כלי שערות כאשה, וכשרוחץ בצונן אין בשרו מעלה הבל [חמימות כעין עשן. תי"ט], וכשמטיל מים אינו עושה כיפה [קילוח ארוך למרחוק. תי"ט], ואין מימי רגליו מעלין קצף [שמים בל"א] גם אינן מחמיצין [מפריחין. תי"ט] כשיעמדו זמן מה, ושכבת זרעו דיהה [ר"ל נדחת, והיינו שאינו קשור] וקולו לקוי כשל אשה, ואי בשנשחת אברו כל סימנים הללו למה, נבדק

אבני חן על מסכת יבמות

תוס'.

אלא אמר רב יוסף שנפצע ואח"כ נפלה לו [בדאמרינן מעיקרא], ודקאמרת הא אית ליה לר"ע חייבי לאוין כחייבי כריתות, האי תנא דמתניתין הך תנא דבי רבי עקיבא היא, דאמר בהחולץ ליצמתו (לעיל מט) מחייבי לאוין דשאר הוי ממזר אי זהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא, מחייבי לאוין גרידי לא הוי ממזר,

ודלא כרבי סימאי דאמר (כתובות דף כט) מן הכל היה עושה רבי עקיבא ממזר חוץ מאלמנה לכ"ג, שהרי אמרה תורה לא יקח ולא יחלל, אבל מכל חייבי לאוין גרידי אפילו ליכא קורבה הולד ממזר,

ופרדיקן ואמאי סריס חולץ ואפילו היתה לו שעת הכושר איקרי כאן דברים בה להקים לאחיו שם והא לאו בר הכי הוא?

אמר רבא אם כן דשעת הכושר דמעיקרא לאו מלתא היא, הואיל ובשעת מיתה לא חזי אין לך אשה שכשרה ליבם שלא נעשה בעלה סריס חמה שעה אחת קודם למיתתו יסורי מיתה מתישים כמו, אלא אמרינן הואיל ומעיקרא בר הקמה הוה צמ חליצה היא הכא נמי לא שגא,

[ושואל] לר' אליעזר פירוקא דרבא פירכא היא גמרא פריך כלומר האזי פירוקא דרבא פירכא היא לרבי אליעזר, דהא ודאי חזינן דשעת הכושר מילתא היא, ואמאי קאמר רבי אליעזר סריס אדם אין חולץ דלא מהניא ליה שעת הכושר דמעיקרא, הא ודאי סריסות של מיתה אין לו רפואה, אפילו הכי ממייבמת האשה משום שעת הכושר דמעיקרא?

התם כחישותא דאתחילה ביה ולאו סריס הוא אלא מיתה מכחשת כמו # [אולי הכוונה שהוא מתחיל למות].

[ענין חדש] היכי דמי סריס חמה דקאמרת שלא היתה לו שעת הכושר? אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן כל

דף פ' ע"א

שלא ראה שעה אחת בכשרותו שלקה ממנו אמו [אולי הפירוש שלא ראה חמה בכשרותו ע"פ הפסוק נפל אשת בל חזו שמש].

מנא ידעינן? אמר אבבי כל הממיל מים ואינו עושה כיפה אדול"ר שאין קילום השמן הולך למרחוק כשהוא מטיל כלפי מעלה, ואין נעשה כמיפה, [פ' זה סימן מיוחד ומובהק למי שהיה סריס חמה מבני אמו. רמ"א],

ממאי הואי [מה הסיבה שגורם לחולי זה?] [ומתריץ] דאפיה אימיה לסם בתנור בטיהרא שמתמממה חוס התנור, וחוס ההרים ושתיא שיכרא מרקא שגר מזוג, ואיכא דאמרי חזק,

אמר רב יוסף היינו דשמענא [ראה מש"כ לעיל ע"ז ע"ב] לאמי [לרב אמי] דאמר כל שממעי אמו לקוי, ולא ידענא מאי ניהו כלומר ולא ידענא ממאי הוי [פ' לא ידעתי מה גורם שהולד יהיה סריס].

לשגא אחרינא ה"ג היינו דשמענא לאמי כל שממעי אמו לקוי ולא ידענא ממאי

אין הכי נמי, ואידי דאמר ר' יהושע חולץ, אמר איהו נמי חולץ דלרבי יהושע יומי לא דאית ליה קהל גרים מיקרי קהל, ומיהו מיתלך חללה דחייבי לאוין לר' יהושע צני חליצה נינהו,

דיקא נמי דלר' עקיבא יצומי נמי שרי דקתני העיד ר' יהושע בן בתירא על בן מגוסת [שם אדם] שהיה בירושלים סריס אדם הואיל והיתה לו שעת הכושר, ור"ע היא "ויבמו" את אשתו לקיים דברי ר"ע [אלמא רבי עקיבא מייבום נמי איירי. ראמ"ה] ש"מ,

מתיב רבה פצוע דכא, וכוות שפכה, סריס אדם [ראה בער"ג שמפרש ע"פ רש"י ותוס' לעיל כ' ע"ב דהך "סריס אדם" אינו רק הפירוש של פצוע דכא וכוות שפכה], והזקן נקט ליה צהדי הך, משום דדמי להו דהיתה לו שעת הכושר והשתא פסק מלדה או חולצין או מייבמין,

כיצד מתו [הסריס והזקן] ולהם נשים ולהם אחין, ועמדו אחין ועשו מאמר בנשותיהן ונתנו גט כלומר או נתנו לה גט או שחלצו, מה שעשו עשו וזריכות גט למאמרן או אם נתנו גט אסורין שז לייבמן ואם בעלו קנו,

מתו אחין [של הסריס והזקן] ועמדו הן ועשו מאמר בנשותיהן ונתנו גט או חלצו מה שעשו עשו, ואם בעלו קנו ואסור לקיימן לא אוקן קאי, משום שנאמר [עיי' שב שמעתתא שער ב' אות י"א בשם תלמידי הרשב"א דהיכי דאמרו חכמים "משום שנאמר" אינה אלא מדרבנן] דברים כג לא יבא פצוע דכא וכוות שפכה בקהל ה' אלמא בקהל עסקינן?

[וכרי עקיבא אתיא דסריס אדם בר חליצה וייבום הוא, ותימה דלמא בהא לא סברה כרבי עקיבא דמשוי חייבין לאוין כחייבי כריתות? תוס'].

אלא אמר רבה כגון שנפלה לו והחקה לייבום ולבסוף נפצע דהשתא צמיח חליצה לאפקועי זיקה,

אמר ליה אבבי וליתי איסור פצוע ונידחי עשה דייבום [דברי הגמ' צריכין ביאור דהא הכלל הוא שעשה דוחה לא תעשה, ואך מקשה שהל"ת ידחה את העשה. וראה בביאורי הרף שמביא מספר בית אהרן לתריץ ע"פ האבני מילואים י"ח א. ועדיין צ"ע],

מי לא תנן ר"ג אומר [דרבן גמליאל] צפרק צ"ש, צגדולה שנפלה לפני צעל אחות קטנה [שראובן נשא רחל גדולה ושמעון נשא אחותה הקטנה לאה, ומת ראובן ונפלה רחל לפני שמעון שהוא נשוא ללאה הקטנה] אם מיאנה מיאנה, ואם לאו תמתין עד שתגדיל ותצא הלזו משום אחות אשה, אלמא אתי איסור אחות אשה ודחי אע"ג דשעת נפילה איחזיק הכא נמי ניתי איסור פצוע ונידחי [אף אם נעשה פצוע דכא לאחר שנפלה?]

אבני חן על מסכת יבמות

גדה צפ' יזלא דופן (דף מז), דלי לא נולדו לו סימני סריס אמרינן האי דלא מייתי משום קטנות הוא, ומחזיקין ליה כקטן עד רוב שנותיו, [אוקימנא בבא בתרא קנ"ה ע"ב, ובמסכת גרה מ"ז ע"ב, כשנולדו לו סימני סריס חמה, ודיקא נמי דקתני והוא הסריס, ולא קתני והוא סריס, וכשלא נולד לו סימני סירוס מוקמינן ליה בחזקת קטן עד רוב שניו דהיינו ל"ו שנים כדאיתא התם. רט']

בת עשרים [דין נקבה כדין זכר] **ולא הביאה שתי שערות, יביאו ראייה שהיא בת עשרים, והיא האילונית לא חולצת ולא מתייבמת דברי בית הלל,**

ובית שמאי אומרים זה וזה בני שמנה עשרה [שאם הביא זכר סימני סריס, ואם נקבה הביאה סימני אילונית כשהגיעו רק לשנת שמנה עשרה, הרי אלו סימנים],

רבי אליעזר אומר [וקס"ד דר' אליעזר בא לומר ממותי דינו כסריס שאינו צריך לחלוץ ולייבם] **הזכר כדברי ב"ה אלמלא לר' אליעזר סריס חמה לא חליץ ונקבה כדברי ב"ש, מפני שהאשה ממהרת לבא לפני האיש?**

אמר רמי בר דיקולי אמר שמואל חזר בו ר' אליעזר [כדמפרש שחזר מברייתא זו, וס"ל כדאמרינן במתני', דסריס חמה חליץ שיש לו רפואה],

איבעיא להו מהי הדר ביה?

תא שמע דתניא כי ממני רבי אליעזר אומר סריס חמה חולץ וחולצין לאשתו שכן במינן מתרפאין באלכסנדריא של מצרים [שברייתא זו משמע כמו ששנינו במשנה] וסמי הך דלעיל [ר"א אומר הזכר כדברי ב"ה וכו'] מקמי תרמי, ושמע מינה מההיא דהר זיה, אי נמי מדקא מייתי מעשה דאלכסנדריא לדבריו, ש"מ מההיא דלעיל דהר זיה, וממתניתין ליכא למיפשט הכי, דקמי שיש לו רפואה משום דמשמע דמסקנא קאמר הכי [וראה רט'], [והיו גם ערים אחרים בשם זה לכן אומר של מצרים, ובאותה תקופה של תלמיים והרומיים, היתה מרכז תרבותי ומדעי ראשון בעולם במשך דורות רבים. שט]

רבי אליעזר [בן פרת האמורא] **אומר לעולם לא הדר ביה, וכי תנן הריא הזכר כדברי ב"ה, לא אמאי דאמרי לא חולץ, אללא לעונשין לאשמועי' דעד שיהא בן עשרים חשנין ליה קטן אס לא הציא, ומכאן ואילך אמרינן גדול הוא אס לא הציא, אללא שהוא סריס ומייצ צעונשין שצמורה,** [פ' שר"א אומר רק הזכר כדברי ב"ה וכו'] ולא הזכיר כלל ענין חליצה, ולכן יש לפרש דבריו שכוונתו לענין עונשין].

[הגמרא מביא מחלוקת אמוראים אי אמרינן דנעשה סריס למפרע], **איתמר אבל** [לדברי רש"י ותוס' קאי אנקבה וכאילו אמר אכלה בלשון נקבה] **חלב מבן שתים עשרה [ויום אחד] דפחות מ"צ ולא הציאה**

היא" כלומר לא הוה ידענא אהיכא קאי [על איזה ענין בוונתו] אבל השמא ודאי ידענא דסריס חמה קמפרש ואילך,

ול'חוש שמא הבריא בינתיים שעה אחת ואשמכח דהוה ליה שעת הכושר [פ' מקשה אליבא דר"ע שמחלק בין היה לו שעת הכושר או לא], # [דבסריס אדם הנזק הוא דבר ניכר שהוא פצוע דכא או כרות שפכה, ואין זה דבר שיתרפא, אבל סריס חמה הוא נזק בתוך הגוף שאינו ניכר מבחוץ, ושואל שאולי זה יכול להתרפאות?]

[ומתריץ] **כיון דתחלתו וסופו לקוי לא חיישינן,**

מתיב רב מרי רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר בודקין אותו [את הבכור] **שלוש פעמים בתוך שמונים יום** [צמורות [לח:]] קאי חוורור [חולי הוא שיש טיפין לזנות בעין. רש"י שם] והמס [שעיניו נוטפות וזולגות מים חמוד. יבין פ"ו מ"ג] הקצועים [אתרויהו קאי, אחורור ואמיס. רש"י שם] הרי זה מוס, ולמה הוא חוורור הקצוע? כל שהיה שמונים יום, רצי חנינא בן אנטיגנוס אומר בודקין אותו שלש פעמים בתוך פ' יום צראש פ' וצאמנא פ' ובסוף פ', אללא צדיקה מחלה וסוף לא סגי שמה צינתים עבר ונמנא שאין קצוע, ולא אמרינן הואיל ותמלמו וסופו לקוי ודאי לא עבר?

[ומתריץ] **לחד אבר חיישינן** [ענין [חיישינן שהבריא] **לכוליה גופא** סריס חמה מממת חולי כל הגוף הוא **לא חיישינן:**

[פ' כי אבר א' מצוי הוא שיבריא, אבל סריס חמה הכחישות דכולי גופא לא שכיח שיבריא כשהיה בן ברייתו. רט'],

שנינו במשנתנו **רבי אליעזר אומר לא כי וכו':**

[דכל שלא הביא שתי שערות דינו כקטן, וממתנין עד רוב שנותיו דהיינו עד ל"ו שנים, וגם אם הביא סימני סריס קודם שהגיע לשנת העשרים אין זה סימן, שיכול להיות שערדין לא הגדיל, אבל כשהגיע לבן כ' אף שלא הביא שתי שערות אם הביא סימני סריס, דינו כסריס,

ו"ל השו"ע אבה"ע סימן קנ"ה סעיף י"ב עד מתי הקטנה ממאנת, עד שתביא ב' שערות אחר י"ב שנה או עד שתלד [ומשעת הריון הוי כגדולה] וכל זמן שלא הביאה ב' שערות ולא ילדה חשובה כקטנה, אפילו נולדו בה סימני אילונית, אבל אם היא בת עשרים ונולדו בה סימני אילונית חשובה כגדולה (למפרע מוזן שהיתה צת י"ב אע"ג שהציאה אח"כ שתי שערות),

סעיף י"ג, אם היא בת כ' ולא נולדו בה סימני אילונית ולא הביאה ב' שערות חשובה כקטנה עד שתביא ב' שערות, או שתגיע לרוב שנותיה שהם ל"ה שנה ויום א', שאז הרי היא אילונית אע"פ שלא נראו בה סימני אילונית חשובה כגדולה ואינה יכולה למאן],

ורמיניהו בן עשרים שנה ולא הביא שתי שערות אס צ"ד מנזיכין את היצנה לחלוק וליצס **יביאו** קרובי היצנה **ראיה** [עדות, ו"ל הרמב"ם ה' אישות פ"ב הל' כב אין סומכין על הנשים במנין השנים ולא על הקרובים אלא על פי שני עדים כשרים להעיד] **שהוא בן עשרים ומיפטר** צלא חליצה ויצוס **והוא הסריס** [פ' לא די שהוא בת כ' אלא צריך גם סימני סריס] כלומר ונולדו צו סימני סריס [אז] **לא חולץ ולא מייבם,** והכי מפרש

אבני חן על מסכת יבמות

ושבח תלמודו] **מקטנותה יצתה לבגד** [ורק לעזרה משלמין קנס, וזו הלכה מיד מקטנות לבוגרות] לעולם נעשית גדולה למפרע, והא דאין לה קנס לר"מ, משום דמקטנותה יצתה לבגד, דנערום צסימנים תלויין וזו שאין לה סימנים משגיגין כל ימי קטנותה קטנה, וצימי נערום [בשנעשית בת י"ב] צוגרם, וזו [קטנה ובוגרת] לר"מ אין לה קנס, אבל לרבנן איילונות צימי קטנותה יש לה קנס, דרבנן פליגי עליה ואמרי קטנה יש לה קנס, ימי קטנות עד שנים עשר שנה ויום אחד,

א"ל רב יוסף [לאב"י] שפיר קאמרת ו כל כי הני מילי מעלייתא יתאמרו משמאי,

דתניא [שכן שנינו בברייתא שמקטנותה יצתה לבגד] **אין הסרים נידון כבן סורר ומורה לפי שאין בן סורר ומורה נידון אלא בחתימת זקן התחתון** [הא כיצד כפי שמועה לבדו שאין דין זה [של בן סורר ומורה] אלא בבן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות עד שיקף כל הגיד ואחר שיקף השיער כל הגיד הרי הוא ברשות עצמו ואינו נסקל. רמב"ם הלכות נזירות פ"ז ה"ה], **ואין איילונות נידונות כנערה המאורסה שמקטנותה יצתה לבגד,**

[ענין חדש] **אמר רבי אבהו סימני סרים, ואילונות, ובן שמנה** [דיבור זה נדפס שלא על הסדר] שנוגד למ' חדשים אין עושין צו מעשה להחזיקו ככן קיימא צבטל סימנים, כלומר אע"פ שגמרו סימני שער ונפרטיו כשנוגד, אפ"ה לא אמרינן צר קיימא הוא ודאי, עד שיהיה בן עשרים שנה, [וראה במלחמות ד' שער שיהיו בן עשרים קאי רק על סרים ואילונות ולא אבן שמנה, שאין סברה שצריך להמתין עד שנת עשרים להחזיק אותו בבר קיימא, אבל לפי רש"י קאי גם על בן שמונה],

אין עושין בהן מעשה להחזיקם כגדולים, וסריסין עד שיהיו בן עשרים [בב"ה לעיל] ולא הציאו, ומשנים עשר עד עשרים מנפים להם אם יציאו הרי הם קטנים עד עכשיו, ואם לא יציאו גדולים הם,

[ושואל] **ובן שמנה** [שנוגד בשמנה חדשים להריון] **מי קח"י, והתניא בן שמנה הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו** [בשבת שהוא מוקצה], אבל אמו שוחה עליו ומניקתו,

דף פ' ע"ב

מפני הסכנה סכנת שניהם הן והאם, שלא ירצה חלצו הדדין [ומיאנס] [ומיאנס. פ' ואולי הוא מלשון אנוש] וממות [ואם יכול להיות בר קיימא לא היה אסור לטלטלו. תוס''] ?

[ומתרג'ן] **הכא במאי עסקינן** [הא דאמר ר' אבהו שצריך להמתין עד שנת עשרים] **כשגמרו** [כשלא גמרו. ב"ה על פי הר"ף, ולפי גירסא זו נפרש הבמ"ע שהוא מוקצה כשלא נגמרו סימניו] **סימניו** [פ' שערו וצפרניו, והשתא אפשר דחי אליבא דרבי. רמ', והא דתניא שהוא מוקצה מיירי שלא גמרו סימניו],

ודאי קטנה היא, דזמן הבאת צ' שערות למיעוק מ"צ ואילן צ' יוצא דופן צמקת נדה [שם דף מ"ו] **עד בן שמנה עשרה**, למיעוק קאי כרבי אליעזר דאמר נקצה ככ"ש [דלא מוסתבר למימור דסברי לה כב"ש. תוס'] ומרישא נמי שמעינן ליה דקאמר י"צ ויום אחד, ואי צמיעוק אין זמנו להציא עד י"ג שנה ויום אחד צ' יוצא דופן [נדה דף מו] **ונולדו בו** [בה] **סימני סרים ולאחר מכאן הביא שתי שערות**, [ולאחר מכאן הביא שערות. רבותא נקט דאף על פי שהביא שערות, לא אמרינן דאינלא מילתא למפרע שהיה קמן עד עכשיו שהביא שערות, אלא חשיב ליה [סרים] גדול לרב משנים עשרה ולשמואל מ"ח. תוס'],

רב אמר נעשה סרים למפרע אידי דאירי צלשון זכר קמני סרים, [וזה פירוש דברי רב] כיון שעברה שמה עשרה כרבי אליעזר [שוה הזמן אליבא דר' אליעזר] ולא הציא, אע"פ שחזר והציא אינו כלום, דלא אמרינן כיון דהשתא אייתי איגלאי מילתא דעד השתא קטן הוא [ונשערום. ד"ס] תליא מילתא, אלל צסריס מחזקינן ליה, ומשגיגין לה צת עושין משנים עשר ואילן שהיה ראוי להציא, [דאמרינן. ד"ס] האי דלא אייתי משום צסריס הוא, והא דתניא לקמן דאפילו הציא לאחר מכאן הרי הוא צסריס לכל דבריו, למפרע הוא דקאמר [דמשנים. ד"ס] עשר הויא גדולה וסריס [הוי. ד"ס],

[נעשה סרים למפרע, ולקי על חלב שאכל דלא חשיב התראת ספק אע"ג דבשעת התראה היה ספק שמא יביא שערות קודם י"ח דהשתא מיהא איגלאי למפרע שהיה גדול בשעת התראה, ולא דמי להבה את זה וחזר והכה את זה [מכות מו]. דאף לאחר שהכה את שניהם לא ידע איזהו אביו. תוס'],

ושמואל אמר קמן היה באותה שעה דלא מחזקינן ליה כגדול אלא משמונה עשר ואילן, שהוא מוחזק [צסריס. ד"ס] והא דתניא לקמן הרי הוא צסריס לכל דבריו, מכאן ולהנא קאמר אבל למפרע הו קטן, והוא הדין נמי דאפילו לא הציא [שתי שערות] לאחר זמן קמשיצ ליה שמואל קטן עד י"ח, ומשום צ' נקיט ליה לשמועינן צרותא דאע"ג דחזר והציא סרים הוא,

מתקיף לה רב יוסף לרב דאמר נעשה גדול למפרע מ"צ ואילן **אילונות לרבי מאיר** [דאמר קטנה אין לה קנס] **יהא לה קנס** משנים כסף [לרב אם לא הביאה ש"ש עד שהיתה יותר מ"ח שנה, אמרינן דנעשה גדולה למפרע, ונמצא שנעשה נערה כשהיתה בת י"ב, ואם אנס איש אותה תשלם חמישים כסף קנס], אלמא תניא צמקת כחוצות [דף לה] איילונות אין לה לא קנס ולא פתוי צאלו נערום, ומוקמינן לה כר"מ דאמר קטנה אין לה קנס, ואיילונות הואיל ואין לה שערות, קטנה היא צימנים שהיתה ראוי לה לערום, ולא אמרינן כיון שעברו י"ח ולא הציאה נעשית גדולה למפרע לחייב קנס את האונסה צימי נערום ?

[אילונות לר"מ יהא לה קנס. לשמואל ניהא כיון שימי קטנות נמשכים עד י"ח א"כ אין כאן נערום דימי נערום הם בששה חדשים הסמוכים לשנים עשרה כשפוסקין אז ימי קטנות אבל לרב יהא לה קנס שפוסקין בואת ימי קטנות כמו בשאר נשים. תוס'],

אמר ליה אביי [הכי אמרינן] **משמך**. ד"ס, רמ', רב יוסף חלה

אבני חן על מסכת יבמות

כעין עשן, רבי שמעון בן אלעזר אומר ⁹כל שקולו לקוי ואין ניכר בין איש לאשה,

ואיזו היא אילונית כל שהיא בת עשרים ולא הביאה ב' שערות, ואפי' הביאה לאחר מכאן הרי היא כאילונית לכל דבריה, ואלו הן סימניה ¹כל שאין לה דדים, ²ומתקשה בשעת תשמיש משמש קשה לה, רבן שמעון בן גמליאל אומר ³כל שאין לה שיפולי מעיים כנשים כמין קף למעלה מאותו מקום כדאמר ר' יוחנן דופן (נדק דף מו), רבי שמעון בן אלעזר אומר ⁴כל שקולה עבה ואינה ניכרת בין אשה לאיש,

איתמר סימני סרים רב הונא אמר עד שיהו כולם (כל סימנים שנמנו לעיל), רבי יוחנן אמר אפי' באחד מהן, היכא דהביא שתי שערות בזקן כולי עלמא לא פליגי דעד שיהו כולם, כי פליגי בשלא הביא,

אלא הא דאמר להו רבה בר אבבה לרבנן עיינו ביה # [כשאתם רוחצים יחד] ברב נחמן [פי' שלא הביא ב' שערות למטה. רמ' א] בשרו מעלה הבל [אז] איתיב ליה (ברת) [ברת. ד"ס] [אתן לו את בתי לאשה] אלמא כיון דלימנהו כולה סימני סרים דנכר ליה האי לא מחזיקין ליה כסרים כמאן כרב הונא?

לא רב נחמן סיכי [כמו מסמרים] דיקנא הויא ליה יתדות הזקן כלומר כנמה מקומות הוה לו שער זקנו [ורבה בר אבבה רצה לדעת אם יש לו סימנים אחרים]:

[ואמר ר"י דאין חשיב בהבאת שתי שערות [על הפנים] לבד, יש לו זקן [פי' שהוא גדול] אל אם כן נתמלא זקנו [משא"כ שתי שערות למטה]. תוס'].

שנינו במשנתנו הסרים לא חולץ ולא מייבם וכן אילונית וכו': קתני סרים דומיא דאילונית, מה אילונית בידי שמים אף סרים בידי שמים, וסתמא כרבי עקיבא דאמר בידי אדם אין כלומר סרים אדם צעי חליה [שהיתה לו שעת הכושר], [אבל סרים] בידי שמים סרים חמה לא:

שנינו במשנתנו הסרים שחלץ ליבמתו לא פסלה כו': טעמא דבעלה הוא דהויא זונה, דנבעלה לאחי בעלה שלא במקום מזוה, והיא היטה עליו זכרת, הא אחר לא,

דף פ"א ע"א

לימא תיהוי תיובתא דרב המנונא דאמר שומרת יבם שזינתה פסולה ליבמה כהשת אש שזינתה שאסורה לבעלה וכיון דזונה היא אסורה לכהונה? לא, הוא הדין אפילו לאחר נמי, ואידי דתנא רישא [הסרים שחלץ ליבמתו] בדידיה, תנא נמי סיפא בדידיה:

שנינו במשנתנו וכן איילונית שחלצו לה אחין [שחלצו לה אחין לא

[ומשני תב"ע שגמרו סימנים דע"י סימנים יש היכירא להוציאו מתורת נפל בכ' שנה לרבנן, כדאשכחן לרבי דכי גמרו סימנים חשיב בר קיימא בשלשים יום כשאר ולדות, ומילתיה דר' אבהו ברבנן, תוס'].

דתניא איזהו בן שמנה כל שלא כלו לו חרשיו [כגון שבעל ופירש, ומילתא פסיקתא תני כל שהוא בן ח' חשוב נפל, ואפילו נגמרו חרשיו [?]] וסימניו, ואפילו שהה יותר מל' יום מולא פריש מידיו. רמ'.

רבי אומר [זה שלא כלו לו חרשיו לפי חשבון שלנו אינו מוכיח, אלא] סימנין מוכיחין עליו, שערו וצפרניו שלא גמרו,

טעמא [דרבי דריו כבן שמונה] דלא גמרו צניחותא וסיומא דמילתא היא הא גמרו אמרינן האי בר ז' הוא ולשצעה נגמרה צורתו ואישתהויי הוא דאישתהי אלא שנשתהא [וחזר] [ומי. פ'], ואשמעינן רבי אבבה דאפי' לרבי [דרבנן] יש רק גורם אחד דלא כלו לו חרשיו, אלא אפילו לרבי אם גמרו שערו וצפרניו, אם לא כלו לו חרשיו, הגם שאינו מוקצה] לא מחזיקין ליה כזר קיימא עד שיהא בן כ',

אלא הא דעבר רבא תוספאה עובדא באשה שהלך בעלה למדינת הים, ואישתהי עד תריסר ירחי שתא ואכשריה רבא דקסבר משתהא הולד אחר גמר צורתו, וזה נשתהא ג' חדשים, ולא אמרי' לאחר שהלך בעלה נשתהא מאחר כמאן, כרבי דאמר משתהא [ראה מרדכי סימן קכ"א סיפור בענין זה]?

[ומתרג' כיון דאיכא רבן שמעון בן גמליאל דאמר משתהי, כרבים עבר, דתניא רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום באדם שחיה שלשים יום אינו נפל ואפילו לא כלו לו חדשי עיבור, דאמרין לשצעה נגמרה צורתו ואישתהי עד שמיני,

להכי נקט צלם דלילו צנהמה קמני התם שמנה ימים שהה אין נפל,

[פי' כיון דמסתבר טעמיהו, וכדחזינו לשמואל דפסק כרשב"ג בשבת קל"ו ע"א וכו' אבל הנראה יותר לפי לשונו של רשב"ג דבשהייה גרירתא מכשיר. רמ'].

ת"ר איזהו סרים חמה כל שהוא בן עשרים ולא הביא שתי שערות, ואפילו הביא לאחר מכאן הרי הוא כסרים לכל דבריו,

ואלו הן סימניו, כל שאין לו זקן, ²ושערו לקוי ד, ³ובשרו מחליק חלק כשגר אשה דרך גסר אש לעיות שעיר אשפר"א צלע"ו, רשב"ג אומר משום רבי יהודה בן יאיר ⁴כל שאין מימיו מעלין רתיחות אשקומ"א [שו"ם], ויש אומרים ⁵כל המטיל מים ואין עושה כיפה קילוח ארוך למרחוק [שאין קילוח השתן הולך למרחוק כשהוא מטיל כלפי מעלה, ואין נעשה כפיפה. רש"י לעיל פ' ע"א], ויש אומרים ⁶כל ששכבת זרעו דוחה שאינו קשור אלא צלול כמים [יש גורסין דיהה, כלומר שאין צבעה כצבע שכבת זרע של אדם רגיל. שט], ויש אומרים ⁷כל שאין מימיו רגליו מחמיצין מסריחין כשזוהים בכלל, אחרים אומרים ⁸כל שרוחץ בימות הגשמים ואין בשרו מעלה הבל חמימות

אבני חן על מסכת יבמות

נישואי אנדרוגינוס	דרבנן [ספק זכר או נקבה]	דאורייתא
תרומה בזמן הזה	דרבנן	כר' יוסי שהוא דאורייתא
ביטול תרומה דרבנן בזמן ביתהמ"ק	לא במיל דחיישנן שמא יבטל דאורייתא	בטל
ברייטא	עיוול בטל שהוא רק תרומה דרבנן	חתיכה בחתיכה בטל אף שהוא דאורייתא
הגירסא ברברי ר"מ	כל שדרכו למנות שנינו	את שדרכו למנות שנינו

מדאורייתא כל דבר בטל ברוב, אבל דבר חשוב לא בטל, ואמרו דבר שבמנין לא בטל, ופליגי מה הוא דבר שבמנין, "את" שדרכו למנות = שאינו נמכר אלא במנין, או "כל" שדרכו למנות = שיש אנשים מוכרין אותה במנין, אבל גם נמכר באומר, וחכ"א אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד, ור"ע אומר שבעה,

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי ורבי שמעון אומרים אנדרוגינוס [נושא אבל לא נישא]: אמר ר"ל מאכילה בתרומה לקמן מפרש לה בתרומה זמן הזה דרבנן, אצל צמדי דאורייתא לא, מאי טעמא ספק אש ספק אשה הוא ואין מאכילה [אין אנדרוגינוס מאכיל את אשתו] בחזה ושוק [של קרבנות שלמים], רבי יוחנן אומר אף מאכילה בחזה ושוק,

ולריש לקיש [דאמר אין מאכילה בחזה ושוק] מאי שנא חזה ושוק דאורייתא, תרומה נמי דאורייתא? הכא במאי עסקינן בתרומה בזמן הזה דרבנן,

אבל בזמן שבהמ"ק קיים [פלא שלמדנו גמ' זו בערב ת"כ תשס"ו] מאי לא [אין אנדרוגינוס מאכיל את אשתו אפילו בתרומה], אדתני אין מאכילה בחזה ושוק, ליפלו וליתני בדידה, בר"א בתרומה דרבנן אבל בתרומה דאורייתא לא?

חכי נמי קאמר והכי משמע מילתיה דר"ל # [צ"ע דהא קי"ל דאמורא צריך לפרש דבריו] כשהוא מאכילה מאכילה בתרומה כלומר בזה"ז דרבנן שאין נוסג אלא תרומה ואין מאכילה כלום בזמן ש חזה ושוק נוסגין דהיינו כשהמקדש קיים, ואפילו בתרומה דרבנן כגון תרומת פירות דלמא אתי לאוכלה [להאכילה] בתרומה דאורייתא הויל ואיכא תרומה דאורייתא כגון דגן מירוש ויזהר גורי,

[כמו אמר מר] ור' יוחנן אומר אף מאכילה בחזה ושוק דזכר מעליא הוא,

א"ל ר' יוחנן לר"ל, מי סברת תרומה בזה"ז דרבנן דקמוקמת לה למתניתין צמדי דרבנן ואסרת לה בחזה ושוק?

א"ל [ר"ל לר"י] אין [כן אני סובר דתרומה בזה"ז דרבנן] שאני שונה צרייתא עיוול [מאניס שנתיבשו צדעה וקצנן צמקאע, והוא שם כלי העשוי לכך,

פסלוח, בעלוח פסלוח מפני שבעילתה בעילת זנות] כו': טעמא דבעלוח הא לא בעלוח לא, כמאן דלא כרבי יהודה [בניחותא] דאי רבי יהודה האמר איילונית זונה היא צפרק הצא על יצמתו [לעיל דף סא] וילף לה מהזנו ולא יפרונו:

מתני': סרים חמה [מלידה] כהן, שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה אצל סרים אדם מופסל נמי פסיל לה מתרומה דבי נשא [פי' לא רק שאינו מאכיל את בת ישראל אם נשאה, אלא אם בא עליה היא נפסלת לכהונה שהרי נבעלה בביאת איסור] דהיינו פסול דכא,

רבי יוסי ור"ש אומרים אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה,

ר' יהודה אומר מומטום שנקרע ונמצא זכר לא יחלוץ אס יס אחי מפני שהוא כסרים [שטמטום אינו מוליד גם לאחר שנקרע. במת' ע"פ הלבוש אה"ע ס' קע"ב ס"ט], [כסרים אדם, מדקדקו בו העור ע"י מעשה אדם. יבין, וראה בתוס' רע"א],

אנדרוגינוס נושא [נקבה] אבל לא נישא [ע"י זכר] שהוא מזכר והשוכח עמו הרי הוא כצא על הזכר,

ר' אליעזר אומר אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה כזכר נגמרה מפרש פלוגמיה:

[והלכה כר"א באמרו חייבין עליו סקילה כזכר, במה דברים אמורים כששכב אותו משכב זכר, אבל אם שכב אותו במקום נקבותו אין חייבין עליו סקילה כזכר. פירוש המשניות להרמב"ם קאפח],

[סנהדרין נ"ד ע"א, זכר מנא לן [שחייבין עליו סקילה]? דתנו רבנן [ויקרא כ' יג ו'איש אשר ישכב את זכר משכביו אשה תו ענבה עשו שניהם מו' ת יזכותו דמיהם גם], איש פרט לקטן, אשר ישכב את זכר בין גדול בין קטן, משכביו אשה מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה, אמר רבי ישמעאל הרי זה בא ללמד ונמצא למד מות יזכותו בסקילה, אתה אומר בסקילה, או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה? נאמר כאן דמיהם כם ונאמר באוב וידעוני דמיהם כם, מה לחלן בסקילה אף כאן בסקילה,

וכן בנדה י"ג ע"ב שאומר שם שהמחשקין בתינוקות מעכבין את המשיח ושואל משחקין בתינוקות מאי היא אלימא משכב זכור [הלא] בני סקילה נינהו],

גמ': פשיטא [שבהן סרים מאכיל]? מהו דתימא מוליד מאכיל דייקין ויליד ציתו הס יאכלו, הראוי להוליד יאכלו שאינו מוליד אינו מאכיל קמ"ל:

אנדרוגינוס מאכיל	ריש לקיש	ר' יוחנן
	תרומה רק בזמן הזה, דחיישנן שמא יאכילה דאורייתא	גם חזה ושוק

אבני חן על מסכת יבמות

אמרו תרומה עולה באחד ומאה, ערלה וכלאי הכרם באחד ומאתים, וראה ערלה פ"ב מ"א ברע"ב ובתיו"ט ורש"י,

[וחזור ומפרש טעמיה דר"מ] שהיה ר"מ אומר [כלומר להכי אמר ר' מאיר כולן ידלקו ולית להו ציטול, שהיה רבי מאיר אומר. רש"י צ"ה] "כל" שדרכו לימנות [בך גורם ר"ל, אבל ר' יוחנן סבר "את" שדרכו לימנות] מקדש מאתים או שלש מאות דלא בטל,

וחכ"א אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד [כל פירות שצטול בטלים, מון מששה דברים הללו המוניין כאן, שהן חסונין מאל. רש"י צ"ה], ר"ע אומר שבעה,

אלו הן [הששה] אגוזי פרך מקום ורמוני [רמונים שגדילין ב] בדין, וחביות סתומות, וחלפי young shoots of תרדין beets, וקו' ל'חי stalks of כרוב קלמי כרובין גדולים עם עלין שלהן, וכרוב של ארץ ישראל היה גדול כאילן, כדאמרין בכתובות (ק"א, צ) ודלעת יונית greek gourd,

ר' עקיבא מוסיף אף כבורות של בעל הבית [גדולות וחשובות],

הראוין לערלה כגון אגוזים ורימון ומצות [שבאים בפירות האילן ששייך בהם ערלה], מקדשין ואוסרין את הכשרים משום ערלה, לכלאי הכרם כגון תרדין וכרוב ודלעת [שהם זרעים ושייך לנטוע אותם בכרם] כלאי הכרם,

ר' יוחנן סבר "את" שדרכו לימנות שנינו שמיחד צמנין שנינו דלא בטל, הלכך חתיכות ועיגולים אע"ג שדרכן לימנות האילן שדרכן נמי לימנא באומד בטל, וריש לקיש סבר "כל" שדרכו לימנות שנינו אפילו לפרקים שנינו דלא בטל הלכך עיגול אי ס"ד תרומה צמן הזה דלורייתא לא היה בטל,

[וחזור לבאר] מאי חתיכה [דאמר ר"י לעיל אני שונה חתיכה בחתיכות] דתניא חתיכה של חמאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות של חמאות טהורות, וכן פרוסה של לחם הפנים טמאה שנתערבה במאה פרוסות של לחם הפנים טהורות, תעלה [ובן פסק הרמב"ם פסחמ"ק פ"ו הל' כג],

רבי יהודה אומר לא תעלה דקסבר ר' יהודה בכל דוכתא מין צמניו לא בטל,

אבל חתיכה של חמאת טהורה שנתערבה במאה חתיכות של חולין טהורות [שיכול לטבול את כל התערובות בול], וכן פרוסה של לחם הפנים טהורה שנתערבה במאה פרוסות של חולין טהורות דברי הכל לא תעלה [אפילו] מ"ק [דסבר דחמאת במילה בא' ומאה] מודה האילן ואפשר למוכחן לטען בהפסד מועט, וחתיכה ופרוסה דרכן לימנות, [ולכן] משום הפסד מועט לא מצטלין איסורא דלורייתא, ואע"ג דעיגול [של דבילה] בטל בחולין ולא [מוצינין ליה] [מוצינין להו. ד"ס] לטען?

ומותקין צו עוקצי התאנים ואחר כך דורסים אותם בכלי עגול, והן נדבקין יחד ונעשין כגזינה, והוא נקרא עגולי דבילה. רש"י צ"ה] של תרומה [שנתערבה] בעגולים [של חולין] עולה בטל במאה של חולין, או עיגול של תרומה טמאה בטל צק' עיגולים של תרומה טהורה,

[לא הבנתי למה לא הביא ר"ל הברייתא כמו שדרך הגמ' להביאה בלשון תניא ולהביא לשון הברייתא? וגם לא הבנתי למה שואל הגמ' על הברייתא שהיה לר' יוחנן מאי חתיכה, ולא על הברייתא שמביא ר"ל?],

ואי תרומה צמן הזה דלורייתא, כיון דעיגול דבר חסוד הוא ודרכו לימנות לא בטל, אף על גב דתרומת תאנים דרבנן, האילן ותרומה דלורייתא טהגת, לא מצטלין דרבנן, גזיה דרבנן אטו דלורייתא,

אמר ליה [ר"י דלא גזר אטו דלורייתא, לר"ל] והלא אני שונה חתיכה בחתיכות עולה כלומר מי אית לך למיגזר צהא דרבנן אטו דלורייתא, אי נמי איתם לנצולי דלורייתא, לאו איסורא הוא, שהרי אני שונה חתיכה של חמאת טמאה בטל בטהורה, והכא מידי דלורייתא הוא, ואף על גב דדרכו לימנות, ד מי סברת כל שדרכו לימנות שנינו דלא בטל את שדרכו לימנות צמנין שנינו שעשאוו מיוחד למנין, אכל חתיכה ועיגול פעמים שהם נמכרים באומד, אף על גב דרגילים לימנות, האילן ואין מיוחדים [צדק]. [כל כך. פ'] בטלין,

מאי היא [היכן מצינו מחלוקת זו]? דתנן [ערלה פ"ג מ"ו, ומובא בביצה ג' ע"ב] מי שהיו לו חבילי וכמה היא חבילה? עשרים וארבע זרין, אמר ר' יונה וארבע מנהינן מיטה [יהיו ראויין לארבעות המטה]. וירושלמי ערלה תלתן פניגרי" מין קטנים הוא ולמחק הקדירה צא [פילוג"ר (גרגרנית יונית (חילצה) צלעו fenugreek). רש"י ביצה] של כלאי הכרם ידלקו כלאים צריפה דכתיב (דברים כג) תוקדש תוקד אש [כדין כלאי הכרם, שנאמר (דברים כג) פן תוקדש תוקד אש, דאסירי צהגה. רש"י צ"ה] נתערבו באחרות

דף פ"א ע"ב

כולן ידלקו דלא בטל, דקמני טעמא שהיה רבי מאיר אומר כל שדרכו לימנות מקדש את המתערב עמו, [ואינו. ד"ס] בטל כרוב, (שכלאי) [כלאי. ד"ס] הכרם דצד שצין צמנין צטלין באחד ומאתים, כדאמר בצפתים צאלו עוצרין (דף מח) מן המאמץ ממותר שמי מאות ששטתירו צבור, מייכן לערלה וכלאי הכרם צצטלים צמאמץ דברי ר' מאיר,

וחכ"א יעלו באחד ומאתים [אם נמערב אחד מהן צמאמץ של היתר יעלה "אחד" מהן וידלק, והשאר מותרין, וזה שיעור ציטול כלאים וערלה באחד ומאתים. רש"י צ"ה],

[הלימוד שתרומה עולה בא' ומאה הוא מהפסוק במדבר י"ח כ"ט מכל חלבו את מקדשו ממנו וזה לשון הספרי שם שאם נפל לתוכו הוא [בשיעור מעשר מן המעשר ששם מדבר עליה, אם נפלה בשיעור זה לתוך התרומה] מקדשו מכאן אמרו תרומה עולה באחד ומאה, ושם בספרי אין אלא תרומה שהוא עולה ערלה וכלאי הכרם צמנין נאמר כאן מלאה, ונאמר להלן מלאה וכו' מקום שכפל את האיסור [פ'] איסור אכילה ואיסור הנאה בערלה וכלאי הכרם, ותרומה אינה אסורה אלא בהנאה של כליו. פסחים ל"ד ע"א בתוס'], כפל את ההעלאה, מכאן

אבני חן על מסכת יבמות

קדשים לזר איסור דאורייתא הוא ומידי דאורייתא מין צמינו להאי תנא סבירא ליה
ללא צטיל אפילו שאין דרכו לימנות,

אבל [אי מוקמינן רישא ב] טומאת שרץ מאי לא תעלה, אדתני
סיפא אבל חתיכה של חמאת טהורה שנתערבה במאה
חתיכות של חולין טהורות לא תעלה, ניפלוג וליתני בדידה
בטומאה וטהרה כדנקט מילתיה ואמי במה דברים אמורים בטומאת
משקין אבל בטומאת שרץ לא מאי שגא דשנקה תנא למילתיה למנקט
חולין וקדשים?

[ומתריץ דלכן מוקי סיפא באופן זה ד] טהורה בטהורות עדיף ליה
וניחא ליה לתנא למיתני טהורות בטומאות, דשייך זהו ציטולא טפי כדפרישי' לעיל,
ואפ"ה אזלינן לחומרא, הואיל ואיסור דאורייתא,

רבה אמר רישא איסור לאו טומאת צמר קדשים [דהא רישא מיירי
שנתערבו חמאת טמאה בחמאת טהורה] לאוכלו בלאו והצמר אשר יגע בכל טמא
(ויקרא י) סיפא איסור כרת קדשים בחולין [דמיירי שנתערב חמאת טהורה
בחולין] אמי לדי כרת דאכיל להו בטומאת הגוף וטומאת הגוף ככרת דכתיב
והנפש אשר תאכל צמר ולעולם צמימותה [וכדי שלא יהיה קשה למה בעיגול לעיל
אומר ר"ל שאם היה מדאורייתא לא היה בטל, עדיין צריך לתרץ ששם מיירי
בעיגול שלימה שאינה בטילה וכאן מיירי בנימוחה],

לא - (לעולם ד"ס) צטיל נימוחה [פ' התירוצין הוא כמו שאמרנו שלכן בטל
ברישא הגם שהוא מדאורייתא, שאפילו אם אוכל החמאת בטומאה אין כאן
אלא לאו, וכדי ליישב למה בעיגול אומר ר"ל דאי היה מדאורייתא לא היתה
בטילה, עכשיו שמחלק בין רישא לסיפא שכאן בלאו וכאן בכרת גם עיגול יש
לתרץ לפ"ז] ועיגול היינו טעמא דר"ל דדאורייתא לא צטיל, דכיון דתרומה לזר
צמיחה ככרת דמא,

והא רבה [רבה זה שרצה לחלק כאן בין לאו לכרת, הוא עצמו אמר] הוא
דאמר צפרק צמרא (דף קט) כל בדאורייתא (לא צטיל) לא שנא
איסור לאו ולא שנא איסור כרת אם חשו רבנן לכרת חשו נמי ללאו
ועצוד מקנתא? קשיא,

רב אשי אמר צמימותה וסיפא הו דבר שיש לו ממירין דמוטרין לכן סיפא
משום דהוי ליה דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו
מתירין אפילו באלף לא בטיל,

והא דרב אשי בדותא [דבר בריו. מלון עברי] היא דהא דקי"ל (צ"ה דף
ג) דבר שיש לו ממירין לא צטיל, כגון דמשחתייא למחר למאן דאסירא ליה השתא,
כגון צ"ה שולדה ציום טוב לזמן אי לכהן מישרא שרי אפילו השתא
אי לישראל לעולם אסור? אלא הא דרב אשי בדותא היא,

ר' יוחנן את שדרבו למנות שנינו	ר"ל כל שדרבו למנות שנינו	
בטל אף שהוא הפסד מועט	בטל אף שהוא הפסד מועט	תרומה טהורה שנתערבה בחולין

התם הוא דעיגול גופיה תרומה דרבנן היא,
ורישא [דבריייתא כאן בחמאת טמאה] תעלה דאין להם תקנה אלא שריפה ואיכא
הפסד קדשים,

קתני מיהת רישא תעלה קשיא לר"ל דאמר כל שדרכו לימנות שנינו, דהא
הכא דרכן לימנות וצטיל?

אמר רבי חייא בריה דרב הונא [ליישוב הבריייתא אליבא דר"ל]
בנימוחה [טעם בבריייתא זו שהתרומה והלחם בטל, שנתפרדה לפרורים,
ובמלה מחשיבותה],

אי הכי מאי טעמא דר' יהודה [דאמר לא תעלה, הא נימוחה]?

דף פ"ב ע"א

רבי יהודה לטעמיה צמיסוי הדס וצחקומן דאמר מין במינו לא
בטיל,

אבל לא נימוח מאי לא תעלה, אדתני אבל חתיכה של
חמאת טהורה שנתערבה במאה חתיכות של חולין
טהורות לא תעלה דמשמע טעמא משום דהפסד מעט הוא, ניפלוג
וניתני בדידה [בשנתערבו טמאות וטהורות] ואע"ג דליכא תקנתא [שאינו
יכול למוכרה] לא צטיל בר"א בשנימוחה [לכן בטלה מפני שנימוחה]
אבל לא נימוחה לא תעלה?

טהורות בטהורות עדיף ליה לאשמועינן, דאע"ג דשמייהן טהורות ושייך
זהו ציטולא טפי, דאשכחן צמיסות תרומות (פ"ה מ"ג) דתרומה טהורה בחולין
טהורין הכל מודין שעולין, וצמימותה טמאה בטורה חלוקים צ"ש וצ"ה (שם
מסקנת תרומות פ"ה מ"ד) [ואשמועינן דאינן בטילות משום דאיכא רק הפסד
מועט], ועוד דנימוחה, ואפ"ה לא תעלה,

ולר"ל מאי שנא רישא ומ"ש סיפא,

צטילא לר' יוחנן דמוקי לה צטילמה, סיפא כיון דהפסד מועט הוא לא מצטלינן
חתיכה שלימה הואיל ודרכו לימנות,

ואף על גב דלר' יוחנן עיגול דתרומה צטיל בחולין, דקא מהדר לר"ל והלא אני
שונה כו' מכלל דמודה בעיגול דצטיל משום הפסד מועט [פ' וקשה דאם בעיגול
סבר דבטיל למה לא סבר כן בסיפא? ומתריץ] צמיסות מודה דיהצין כולהו
לכהן, הואיל והיא גופה דאורייתא [חמאת ולחם הפנים, משא"כ עיגול הוא
בתרומה דרבנן] לא חייש' להפסד מועט,

אלא לר"ל דאמר מידי דאורייתא לא צטיל והכא משום דנימוח לא חשיב מו איסור
דילה וצטילה, סיפא אמאי לא תעלה הא ליתא לאיסורא צעיניה?

א"ר רישא בריה דרב אידי לעולם [רישא וסיפא] צמימותה ו רישא
בטומאת משקין דרבנן כגון שנטמאה חתיכה על ידי משקין טמאין שנגעו
בכלי, דמדאורייתא אין משקה מטמא כלי, ואע"ג דליכא למיגור משום טומאה
דאורייתא מודה ריש לקיש דצטיל, הואיל ואין דרכו לימנות סיפא דאורייתא

אבני חן על מסכת יבמות

[ומקשה] וסבר רבי יוחנן בדרבנן לא בעינן רבויא קס"ד האי דמוחזי דטעמא דר' יוחנן לאו משום דמקיף אשאי אומר, אלא משום דאי הו נמי איפכא לא איכפת לן דלא צעיק רבויא דדרבנן, אלא מכי איערב צטיל ליה,

והא תנן מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, נתן סאה ונטל סאה כשר גבי שאר משקין ומי פירות וממנו שהחמין קאי במס' מקואות, ואשמועי' דאע"ג דחזר ונטל, ואיכא למימר הא חסר ליה מקוה שהסאה הזאת [אינה. פ'] משליממו [שאינה. פ'] ראויה למקוה, אפ"ה כשר, דמכ (יהצו לגביה) [יהצו לגוי. פ'] צטיל ליה והו לאו ארבעים ומד כולן ראוין, וכי שקל חד סאה פשו ארבעים,

אבל איפכא לא, דכי נטל סאה צרישא חסר ליה וכי הדך מלייה הוה ליה מקוה חסר, דמשקין הללו אין משלימין את המקוה,

וא"ר יהודה בר שילא אמר ר' אסי א"ר יוחנן, עד רובו, מאי לאו דנשתייר רובו עד י"ט סאה יכול לעשות כן, אבל טפי לא דצעיק דנייהו רובא מי גשמים, אלמא אע"ג דפסול שאיבה [הוא רק] דרבנן צעיא רובא כשכרות?

[ומתריץ] לא דלא נשקול רובו אבל עד פלגא שפיר דמי,

ואיבעית אימא שאני הכא [בברייתא דשתי קופות] דאיכא למימר שאני אומר לעולם צעיק רבויא דדרבנן, והאי דקאמר אע"פ שלא רבו חולין, משום דתלין אשאי אומר חולין לתוך חולין נפלו, ואין כאן איסור, אבל הכא ליכא למימר שאני אומר כה"ג, דהא מיא מיד מצלצלי וליכא למימר חזר ונטלה,

תנן [במתני' לעיל פ"א ע"א] אנדרוגינום נושא אלמא זכר מעליא הוה וקשיא לרש לקיש דאמר אין [מאכילה. ד"ס] צחזה ושוק? [ומתריץ לפי ר"ל] תני אם נשא [ברעבד] [נשו] דצעיא גיטא מנייה משום ספק זכר ולעולם ספיקא הוה,

[ומקשה על ר"ל] והא נושא קתני [דמושמע לכתחלה]? [וחזור ומקשה על המקשן] וליטעמך [שהוא נושא לכתחלה שדינו כזכר גמור] מאי אבל לא נישא [ד]משמע דיעבד [הלא ודאי אינו נישא כיון שהוא זכר ודאי]?

אלא מאי נישא דיעבד [שכמו שנישא בדיעבד, כך] נושא נמי דיעבד [ולא יהיה קשיא על ר"ל]?

[וחזור ומיישב הקשיא על ר"ל] אמרי לא נושא לכתחלה משמע אבל לא נישא דיעבד נמי לא ולעולם קשה ליה לר"ל ודייקא כר' יוחנן,

[ומקשה שמדברי ר"א משמע שאינה ברור לת"ק שאנדרוגינום הוא זכר ודאי] והא מדקתני סיפא רבי אליעזר אומר אנדרוגינום חייבין עליו סקילה כזכר, מכלל דת"ק ספוקי מספקא ליה?

[ומתריץ לא] בין למד [לת"ק] בין למד [לר"א] מפשט פשיטא ליה [שאנדרוגינום הוא זכר שחייבין עליו סקילה], [אבל] איכא בינייהו סקילה

תרומה טמאה שנתערבה בת' טהורה	בטל אף שהוא הפסד מועט	בטל אף שהוא הפסד מועט
נתערבה חתיכת חמאת טמאה בטהורה	תעלה משום הפסד קרשים	תעלה דמיוני דנימוחה ונטמאה בטומאת משקין דרבנן
נתערבה חתיכת חמאת טהורה בחולין	לא תעלה הואיל והוא דאורייתא לא חיישין להפסד מועט	לא תעלה דקרשים לור הו איסור דאורייתא

[אמרינן לעיל פ"א ע"א דר"ל סבר דתרומה בזמן הזה דרבנן, ור"י פליג עליה דגם בזמן הזה הוא מדאורייתא, ולכן שואל] וסבר ר' יוחנן תרומה בזמן הזה דאורייתא, והתניא שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם שתי סאין אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו בתוך אלו הרי אלו המולין מותרים לור, שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה וחולין בתוך חולין נפלו,

ואמר ריש לקיש והוא שרבו חולין שנקופת חולין על התרומה שצמאה תרומה, הלכך תלין צעיא אומר חולין לתוך חולין נפלו, דאי נמי הו איפכא ונפלה סאה תרומה צקופת חולין צטלה צרובא,

ור' יוחנן אמר אע"פ שלא רבו חולין על התרומה דסמיקין אשאי אומר,

בשלמא לריש לקיש [דאמר והוא שרבו, וגם סבר תרומה בזה"ז דרבנן] קסבר בדרבנן (נמי. ד"ס) רבויא הוא דבעינן [דלא בעינן שחעלה במאה ואחד ודי ברוב], אלא לרבי יוחנן [דאמר תרומה בזה"ז דאורייתא, ואין כאן אפילו רוב] קשיא דמי תלין לקולא [לומר דתרומה לתוך תרומה נפלה] צאיסור דאורייתא?

[ומתריץ ר' יוחנן] הא מני [הברייתא דשתי קופות, אליבא ד] רבנן היא [דסברי תרומה בזה"ז דרבנן],

דף פ"ב ע"ב

ואנא דאמרי כרבי יוסי דהא ממני ר' יוסי [ור"ש] קאמר לה אנדרוגינוס כהן וכו', ולדידיה אמינא אף מאכילה צחזה ושוק, דהא תרומה נמי לר' יוסי דאורייתא היא אף בזמן הזה,

דתניא בסדר עולם דברים ל אשר ירשו אבותיך וירשתה, ירושה ראשונה צימי יהושע הוה ירושה ו'שניה וכן שניה צימי עזרא דכשגלו גלות ראשונה צטלה קדושת הארץ יש להן, [אבל] ושלישית אין להן כלומר לא צעי למהדר ומירתא, דירושה עומדת היא, ואשמעינן האי קרא דלא צטלה קדושת הארץ צגלות טיטוס [ראה חולין ו. מענין זה],

וא"ר יוחנן מאן תנא סדר עולם רבי יוסי [וכ"ה נדה מ"ו ע"ב],

אבני חן על מסכת יבמות

זהדיה,

[והולך ומפרש הלכה כר' יוסי] אנדרווגינוס הא דאמרן [שמאכיל את אשתו בתרומה], הרכבה דתנן אין גוטעין ואין מברכיין [כמו ויזכר הגמלים (בראשית כד) כופף זמורת גפן מחוצרת ומזריכה בקרקע צדידיה לכלן ולכאן. רש"י ב"ב י"ט ע"ב] ואין מרכיבין [שנוקצ האילן וטול מן הרך שזענפי האילן ומוכז למוכו ועושה ענף בתוך הנקב, ונושא ממין אותו אילן שנוטל ממנו. רש"י סוטה מ"ג ע"ב] ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ראש השנה, ואם נטע והבריך והרכיב יעקור דקא קלטת שביעית דלין הרכבה קולטת פחות משלשים יום [ונמצא כאילו ורע בשביעית].

רבי יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת בשלשה ימים שוב אינה קולטת [ומותרת שכבר קלטת לפני שביעית], רבי יוסי ור' שמעון אומרים שתי שבתות,

[וממשיך להסביר מה יהיה הדין אליבא דר' יוסי ור'ש] ואמר ר"נ אמר רבה בר אבוב לדברי האומר שלשים צריך שלשים ושלשים כדי שתקלט שלשים לפני שביעית דכל שלשים לפני שביעית כשביעית דמו דנפקא לן במחריש ונקליז משבות שמשקין בית השלמין (מ"ק ג), לדברי האומר שלשה צריך שלשה ושלשים לקליטה שתקלט קודם זמן האסור, לדברי האומר שתי שבתות צריך שתי שבתות ושלשים,

[צריך שלשים כדי שתקלט שלשים לפני שביעית, ק"ל דלפ"ו יהיה אסור ג"כ לזרוע היכי שיהי' יום שלשים בשבת, דבשלמא הא דקפדינן שלא יקלט בשביעית גופא, ולא קפדינן כן לענין שבת, בזה י"ל דשאני שביעית דבזה הקפדה התורה על שביעית הארץ אף דהוא לא עביד מדי דכתיב ושבתה הארץ שבת לה/, משא"כ שבת דחובת הגוף הוא דלא כתיב שביעית על הארץ אלא על האדם, ולכן כל שהוא אינו עובר בשבת ליכא קפידא, אבל השתא דאמרין דאיכא קפידא ג"כ שלא יקלט בתוספת שביעית דלא אחיא אלא מבחריש ובקציר תשבות דלא כתיב רק על האדם מנ"ל דיש קפידא שלא יזרע קודם תוספת שלא יקלט בתוספת, דלמא לא צותה התורה אלא שלא יזרע בתוספת, דהא לר' ישמעאל דקאי בחריש ובקציר אשבת ג"כ הוי הפ' דוקא שלא יחרוש ויקצור בשבת עצמו, ומוזה לכאורה ראייה לשיטת ר"ת [תוס' ד"ה לדברי האומר בע"א] דהא לאו אשביעית קאי אלא אערלה דבאמת ליכא קפידא אהקלטה דתוספת שביעית, ולפי' רש"י צריך לדחוק דמסתמא כשצותה התורה בחריש ובקציר תשבות, אתוספת שביעית כדן שביעית קאמר, דאשביעית הארץ קאי. ערל"ג],

[ועוד אמרנו הלכה כר' יוסי] ושמואל אמר בקושי וקידוש,

קושי דתנן כמה יהא קישויה דקיי"ל (נדה דף לו) נדה דלורייתא המקשה בתוך י"א שצין נדה למדה [שכל אשה אם רואה ג' ימים רצופים הוא זבה גדולה, אבל זו שהיא מעוברת והתחילו החבלי לידה] ורואה דס' ג' ימים לנפוס מחמת זכר וולד, אינה צאה ליד זיבה להיות זכירה ספירת ז' נקיים כיוולדת בזוב, אלא ימי עומאת לידה כיוולדת גרידתא, דמניא (שם נדה ל"ו) כי חזב וזב דמה [שהיא נעשית זבה רק אם] דמה מחמת ענמה ולא מחמת ולד, [ואמרין שיש שיעור לכמה ימים יכולין לומר שהדם שהיא רואה הוא מחמת קושי הלידה]

משני מקומות אפי' צננצומו וטעמא מפרש לקמן מקרא צשמעמין, דמור סבר [ת"ק] חייבין עליו סקילה [ברילפין מרמיהם בם בסנהדרין ג"ד ע"א] משני מקומות [בין כשבא עליו בנקבתו, ובין שבא עליו במשכב זכר, בשני המקומות יהיה חייב על משכב זכר], ומר סבר כזכר [אבל אם בא זכר על נקבתו אינו חייב משום משכב זכר],

אמר רב

דף פ"ג ע"א

ליתא למתניתין דקמי לר' יוסי אנדרווגינוס מאכיל את אשתו צמרומה מקמי ברייתא דקמי לר' יוסי ספיקא הוא, דתניא רבי יוסי אומר אנדרווגינוס בריה בפני עצמה הוא [לא זכר ולא נקבה] ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה [ונמצא לפי ברייתא זו שאינו מאכיל],

אדרבה ליתא לברייתא מקמי מתניתין?

[ומתרץ] מדשבקיה רבי יוסי ל' שמעון בר זוגיה דאיידי זהדיה צממני, ואיידי צברייתא לחודיה, ש"מ הדך ציה, ולא תנאי היא [דפליגי אליבא דר' יוסי] דמימא סמי תנא דברייתא מקמי תנא דמתני', דלי תנאי היא מריוויה הוה תני להו נמי צברייתא, ומפיך דלדרי שמעון כדלפנא דלדרי יוסי [ראה רמ"א], [אלא] ש"מ הדר ביה, [תימא דלמא הדר ביה מברייתא לגבי ר' שמעון דמתני'. תוס'],

ושמואל אמר ליתא לברייתא מקמי מתניתין,

[ומקשה] אדרבה ליתא למתניתין מקמי ברייתא דהא שמעינן ליה לשמואל דחייש ליחידא דלמר שמואל צהולין [לעיל דף מא.]. הלכה כרבי יהודה צסומרת יצס שקדש אחיו את אחותה [ועכשיו הוי ארוסתו אחות זקוקתו, אומר ר"י בן בתירא שאומרים לו המתן עד שיעשה אחך מעשה וכו', ואמר שמואל שם הלכה כר' יהודה ב"ב], ומהכא אמרינן לה צמס' מגילה צפ' הקורא (דף יח)?

[ותמיה מילתא טובא, וכי כל המקומות שוים הם ליחיד פ'י וכי בכל מקום צריך שמואל לפסוק כיחיד?] וי"ל דהכי אמרי דכל היכא דמסתבר טעמא דיחידא וסוגיא דאמוראי כוותיה, והכא ודאי מסתבר טעמא דר' יוסי דמתנית' [שהוא מין בפני עצמו]. רמ"א],

הני מילי כי לא מתעקרא מתניתין אבל כי מתעקרא מתניתין לא חייש,

אמרי בי רב משמיה דרב הלכה כרבי יוסי באנדרווגינוס דמתני' [דמאכיל את אשתו]. ואמרי צי רב היינו רב הונא דללקמן, ופליגי אדאמרן לעיל אליבא דרב ליתא למתניתין ובהרכבה לקמן מפרש לה, ושמואל אמר בקושי ובקידוש וכן קושי וקידוש [לקמן מפרש לה] וצוללה איירי רבי שמעון צהדיה, הלכך מסתברא דלדרי יוסי צממני' קאי דאיידי רבי שמעון

אבני חן על מסכת יבמות

וכמה יהא קישויה דאמרי' מחמת ולד הוא ר"מ אומר או ארבעים או חמשים יום אפילו מ' או חמשים יום קודם לידה,

רבי יהודה אומר דייה חדשה חדש תשיעי שהיא יולדת צו [והולכין לפי חידוש הלבנה בחודש שהיא יולדת], ופעמים שאין יומר מיום או יומים, כגון שילדה צו' בחדש אין הולד מטהר אלא דמים שראתה מר"ס ואילך, שאין צאה על ידו לזיבה אם לא ראתה ג' ימים רגופים קודם ר"ח, דקסבר ר' יהודה שיפורה גרים [שופר צנית דין תוקעים לקידוש [החודש] גורם הקשוי], ופעמים שהוא מטהר את כל החדש כגון אם ילדה צסופו, ואין הטהרה אלא מציבה, אבל מנדה אינו מטהרה [הקשוי] צימי נדה, ואם שפחה [הפסיקה] מן הער סמוך ללידה יום אחד אף מציבה לא טהרה, והרי היא יולדת צוצו וצריכה ז' נקיים [לאחר שתלד], דאגלאי מלתא דער קמא לאו מחמת ולד הוא,

רבי יוסי ור' שמעון אומרים אין קישוי יותר משתי שבתות
[וע"ז אומר שמואל דהלכה בר' יוסי],

קידוש דתנן המסבך גפנו על גבי תבואתו של חברו הרי זה קדש לשון פן תקדש [דברים כג] אסר תבואת חברו ומייד לשלם וחייב באחריותו דברי רבי מאיר, רבי יוסי ורבי שמעון אומרים

דף פ"ג ע"ב

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו,

[וא"ת ומ"ש מנותן נבלה או חלב בתבשיל של חברו שנאסר? ואר"י בדברבר התלוי במחשבה הוא דאמר הכי כגון משתחוה לבהמת חברו דספ"ב דחולין [דף מ. ושם] דאפי' עשה בה מעשה כגון ששחטה איכא למ"ד דלא אסרה, ואיסור כלאים נמי תלוי במחשבה כדאמר במס' כלאים [פ"ה מ"ו] גבי הוואה ירק כשאגיע אלקמנו אפילו הוסיף מאתים מותר [שהיה רוצה ללקט מיד, ולא יהיה שהות להוסיף מאתים], לכשאחזור אלקמנו אסור, ומטעם זה מפרש ר"ת דנקט בהגות [ב"ק דף ק: ושם] נתייאש הימנה ולא גדרה דוקא נתייאש אבל לא נתייאש שהיה עוסק בנדר ולא הספיק לנגדור עד שהוסיף מאתים לא קידש. תוס'],

[פ' אם השהה אותו לדעת עד שהוסיף א' במאתים, וחייב באחריותו פ' מדינא דגרמי, וסתם מתנ' ר"מ היא דדאין דינא דגרמי, וכדאיתא בפרק הגזול [ב"ק ק.] ולא חשיב מוץ גמור מפני שאינו אוסר לשעתו, ואינו חשוב גרמא בניזקין שהוא פטור, כיון שזה הגפן בעצמו הוא אוסר, וברי היזקא בלי שום מעשה מחדש [ראה ברט' על הגליון], ואי משום היזק שאינו ניכר, הא קי"ל דבמודי חייב בקנסא דרבנן כמטמא ומדמע בידים כדאיתא בפרק הניזקין גיטין [ג.] וכן קנס לר"מ בדינא דגרמי, א"נ כיון שהערוב נראית שם היזק ניכר הוא. רמ''],

איבעיא להו באנדרוגינוס מה לי אמר שמואל [פ' דרב אמר הלכה בר' יוסי ומה אמר שמואל]? ת"ש דאמר שמואל לרב ענן ליתא לברייתא מקמי מתנ' [פ' וגם שמואל סבר דהלכה בר' יוסי דמתנ' דאנדרוגינוס מאכיל],

הרכבה מה לי אמר שמואל? תא שמע דא"ל שמואל לרב ענן תני כמאן דאמר שלשה ושלשים [דשמואל פסק בר' יהודה],

קושי מה לי אמר רב [ששמואל אמר הלכה בר' יוסי, אבל לא שמענו מה דעתו של רב על זה]? 2. תיקון,

קידוש [המסבך גפנו] מה לי אמר רב? אמר רב יוסף ת"ש דאמר "רב הונא" אמר רב אין הלכה כרבי יוסי [אלא אדם יכול לאסור תבואתו של חברו],

אמר ליה אביי מאי חזית דסמכת אהא סמוך אהא, דאמר רב אדא אמר "רב" הלכה כרבי יוסי?

[ומתריץ] **אמרי בי רב** דלמור לעיל הלכה בר' יוסי צאנדרוגינוס וצרכנה דקמיציעא לו אליציהו קידוש מאי **מנו רב הונא** צפ"ק דסנהדרין [דף יז:] **ורב הונא אמר** [הא קאמר] **אין הלכה** אע"ג דמשנין הסם אמרי צי רב רב המנונא [ראה תוס'] היינו היכא דלמור רב הונא דלמרי צי רב, דמוכחא מילתא דלאינש אחריתא קאמר, אבל היכא דאיתמר סתמא [ולא איתמר "אמר רב הונא אמרי בי רב"] ודאי הוי רב הונא:

רבי יהודה אומר מומטום וכו' [לא יחלוץ מפני שהוא כסרים]: **א"ר אמי מאי עביד ליה רבי יהודה לטומטום דבירי** שהיה צלוחי מקום [ראה לקמן פ"ה ע"א שנובר שם במקום זה] ואולי ז' צנים אלמא לאו סרים הוא **דאותבוה אבי כורסיה** [כלומר הושיבוהו בחופה, דהיינו שנשא אשה וקדוהו אחר כן ונמצא זכר והוליד שבעה בנים. ראמ"ה, שהושיבו אותו על כסא לצורך ניתוח. שט'] **ואיקרע ואוליד שבע בנין? ור' יהודה [אמר לך. כ"ה ברא"ש בסוף פרק הערל] חזר על בניו מאין הם אשמו** ויזמה,

תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר מומטום לא יחלוץ [שחליצתו לאו כלום הוא ויבואו להתיר האשה לשוק, ואם יש אחים אחרים הלא צריכים הם לחלוץ או לייבם] **שמא יקרע ונמצא סרים חמה** [ואליבא דר"ע אינו חולץ, שלא היתה לו שעת הכושר],

[והגמ' שואל על הלשון שאמר שמא יקרע וכו'] **אטו כל דמקרע זכר הוי דלא מספקא ליה לרבי יוסי צרצי יהודה צנקצה, אלא לסרים הוא דמיש ודינו כסרים דלא חולץ ולא מייבס?**

הכי קאמר שמא יקרע ונמצא נקבה, ואפילו נמצא זכר שמא ימצא סרים חמה,

מאי בינייהו מאי איכא צין ר' יוסי צרצי יהודה [שעושה אותו ספק] לצורה [דאמר דינו כסרים חמה]? **אמר רבא לפסול במקום אחין** אם יש אחין שלימים עמו [שנפלה אשה ליבום לפני כמה אחים ויש ביניהם טומטום] וחלץ לה טומטום, לרבי יהודה דלמור שהוא כסרים, מחזיק ליה כסרים ודאי ולא פסלה על האחין וממציבמה, ולר' יוסי שמא קמני, ספקא הוא ופסלה על האחין דלמא לאו

אבני חן על מסכת יבמות

לטמאה זה,

רבי אליעזר אומר טומטום ואנדרוגינזים אין מטמאין בגדים
אבית הבליעה,

[מצי למימר דה"ה דכשרים להקריב כדקאמר דאין אתה יכול להוציא טומטום
ואנדרוגינזים מביניהם, אלא אידי דנקט ת"ק מטמאין נקט נמי איהו אין מטמאין,
או שמא מדרבנן אסורים להקריב. תוס']

שהיה ר"א אומר כל מקום שנאמר זכר ונקבה אתה מוציא
טומטום ואנדרוגינזים מביניהם כדדשינן (נדה דף כח) זכר ודאי נקבה
ודאית ולא טומטום ואנדרוגינזים אלמא לרבי אליעזר לא קדשי, ועוף הואיל
ולא נאמר בו זכר ונקבה אי אתה מוציא טומטום
ואנדרוגינזים מביניהם:

אר"נ בר יצחק אף אנן נמי תנינא רבי אליעזר אומר

דף פ"ד ע"א

הכלאים פסול להקריב דכתיב (ויקרא כג) שור או כש פרט לכלאים, כי יולד
פרט ליוצא דופן וטרפה, ויוצא דופן, טומטום, ואנדרוגינזים והני
חמשה יליף ר' אליעזר מקראי בתמורה כפ' יש בקרנות דלא חייל קדושה עליהן,
ואע"ג דשאר פסולי הקריב כגון רוצע ונרצע מוקצה ועבד ואמנן ומחיר חיילא
עלייהו קדושת הגוף, וזריכין מוס קבוע ליפדות עליו, ולאחר פדיון אסורין בגיזה
ועבודה, הני לא חיילי עלייהו אלא קדושת דמים כדקלא בעלמא, ונפדין בלא מוס,
ומותרין בגיזה ועבודה לאחר פדיון,

לא קדושין ולא מקדשין, ואמר שמואל

לא קדושין בתמורה לא מיבעיא תחלת הקדש דלא קדשי, דאפי' בעל מוס
שקדם מומו להקדשו לא נחמא ליה קדושת הגוף כדאמר בבכורות כפ"ב (דף יד),
אלא אפילו אם המיר קדוש בהן, הני לא נקדשו, דאילו בעל מוס חיילא עליה
קדושת הגוף ליאסר בגיזה ועבודה אף משיפדה, דכתיב (ויקרא כז) טוב ברע אם
המר ימירנו, אפילו הכי אהני לא חיילא,

ולא מקדשין בעושה תמורה (ואין מקדש) [ולא מקדשין. פ'] לעשות
תמורה, אם הם קדושים והמיר חולין בהם אין עושין תמורה, והתם מותרין
במסכת תמורה וכי מאחר שאין קדושין היאך מקדשין? אי אתה מוצא אלא
במקדש בהמה ואח"כ נטרפה, במקדש ולד ויצא דרך דופן, אצל כלאים וטומטום
ואנדרוגינזים שנפסלו משעת יצירתם אי אתה מוצא שקדש אלא בולדות קדשים
שהיתה אמן קדושה ומה תקנתם ירעו ויסתאזבו ויפסדו ויאכלם והטרפה מקרב,
ש"מ:

ר' אליעזר אומר חייבין עליו סקילה בזכר: תניא א"ר
בשהלכתי ללמוד תורה אצל ר' אלעזר בן שמוע חברו עלי
תלמידיו בתרנגולים של בית בוקיא נקיים ותרפים ואין מניחין
תרנגול נכרי ציניהם ולא הניחוני ללמוד אלא דבר אחד

סרים הוה, ומליצה היא ולחלוץ שלא במקום אחין אם אין שם אה אלה
הוא לרבי יהודה לא בעיא חליצה מיניה, לרבי יוסי כרבי יהודה בעיא חליצה מספק
איכא ביניהם,

אמר רב שמואל בר יהודה, א"ר אבא אחוה דר' יהודה בר
זבדי, אמר רב יהודה אמר רב אנדרוגינזים חייבין עליו
סקילה משתי מקומות,

מיתבי רבי אליעזר אמר אנדרוגינזים חייבין עליו סקילה
כזכר, בד"א בזכרות שלו אבל בנקבות שלו פטור?

הוא דאמר כי האי תנא דתניא רבי סימאי אומר אנדרוגינזים
חייבין עליו סקילה משתי מקומות,

מ"ט דרבי סימאי? אמר רבא, בר המדורי אסברא לי ויקרא
יה ואת זכר לא תשכב משכבי אשה, אי זהו זכר שיש בו
שני משכבות הוי אומר זה אנדרוגינזים ועל שני משכבות הזהיר
הכחזו [ולפי ר' סימאי "ואת זכר" מלמד על משכב זכר רגיל, ומשכבי אשה מלמד
על אנדרוגינזים שחייב עליו בשתי מקומות],
[השם "בר המדורי" נזכר עוד כמה פעמים בש"ס והוא מדבר בשם שמואל],

ורבנן אע"ג דאית ביה שני משכבות את זכר כתיב וה"ק את
זכרותו [משכב זכר] של מי שיש בו שני משכבות לא תשכב,

ורבנן זכר גרידא מנא להו בשלמא לר' סימאי ואת זכר כל זכרים במשמע
משכבי לרבות משכב שני של אנדרוגינזים, אלא לרבנן דמיבעי להו זכר למעוטי
נקבות לאנדרוגינזים זכר גרידא מנא להו [שחייב על משכב זכר, דהא כל הפסוק
צריך ללמוד "את זכר" שאינו חייב על משכב זכר לאנדרוגינזים שיש לו משכבי
אשה]? (מאשה) [מואת. ד"ס, "ואת" זכר לא תשכב],

באשה שלא כדרכה מנא להו בין למר בין למר דהויא ציאה לענין
עושין של עריות הואיל ומפקי להאי משכבי לאנדרוגינזים? (מואשה)
[מאשה. ד"ס] [דכתיב ואת זכר לא תשכב משכבי אשה, דאי אינו בא לרבות
שלא כדרכה באשה, הוא מיותר],

אמר רב שזבי אמר רב חסדא לא לכל א"ר אליעזר
אנדרוגינזים זכר מעליא הוא שאם אתה אומר כן במקדשין
[בהמה אנדרוגינזים] יקדש ליקרב,

ומגל דלא קדש דת"ר הרוצע ל"ג שאין לך עוף רוצע אשה הנרבע
במלוקין דקדשים קמיירי והמוקצה שהקצה ויחדו לתקרובת עזות כוכבים
והנעבד שהשתחוה לו ועשאו עזות כוכבים והאתנן [זונה], ומחיר [כלב],
וטומטום ואנדרוגינזים, מטמאין בגדים אבית הבליעה כדן
נבלת עוף טהור דכיון דאין ראויין להקריב דתניא מן הבהמה להוציא רוצע ונרצע
כו' בתמורה כפ' בתרא (דף כח) ומליקתו נבלה,

[נבלת עוף טהור] אין לה טומאה אלא בצית הבליעה כדכתיב (ויקרא כג) לא יאכל

אבני חן על מסכת יבמות

במשנתנו רבי אליעזר אומר אנדרוניגוס חייבין עליו סקילה
כזכר:

[יש להבין מה היה הטעם של השלמים תלמידי ר"א של רצו להכניס לרבי
לביהמ"ד וכי כן דרך הצדיקים למנוע טוב מבעליו ולהחזיר מללמוד תורה? אכן
י"ל דכוונתם לשם שמים היה, ע"פ מה דאמרינן בקדושין [נב:] כשמת ר"מ אמר
להן רבי יהודה לתלמידיו אל יכנסו תלמידי ר"מ לכאן מפני שקנטרנים הם, ולא
ללמוד תורה הם באים אלא לקפחנו בהלכות הם באים ע"ש, וכן י"ל שחששו
תלמידי ר"א לרבי שבא מבית המדרש אחר שלא בא רק לקנטר ולבייש את רבם
ומשום כבוד רבם עשו כן. ערל"ג עיי"ש],

פרק תשיעי יש מותרות

[פי' הר"ר יהודה בר' י"ט דכן דרך התנא לאחר שפי' הלכות המסכתא חוזר
ושונה אותם בלשון קצר כדי שיהיו מסודרים בידך [בידים. חכמת מנוח] ושמורים
בפה ובלב, ועוד אמר ר"י דנקטינהו לכולהו משום בבא דאסורות לבעליהן
ומותרות ליבמיהן דאע"ג דמכח בעל (דמית קמייבם) לא אסרי לה איבם אע"ג
דאסורות לבעליהן. תוס'],

מתני': יש מותרות [מתחיל בצד ההיתר, מותרות ואח"כ אסורות, וכן
להלן] לבעליהן ואסורות ליבמיהן, מותרות ליבמיהן ואסורות
לבעליהן, מותרות לאלו ואלו ואסורות לאלו ואלו,

[רישא] ואלו מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן, ^אכהן
הדיוט שנשא את האלמנה ה"ה לנפולה, דקשמת נעשית אלמנה ואסורה
לכ"ג אחיו, וצגמרא פריך לימני צמולה ויש לו אח כ"ג, ^אחלל שנשא
כשרה ויש לו אח כשר כהן אסור לייצמה, שנתחללה צדיצת חלל כדילפיין
מוצת כהן כי תהיה לאיש זר צפ' אלמנה (לעיל סק) [ראה חג"מ שמחה מדעסוי
וצ"ל, ובערל"ג ובא"ם הערה 8 שלמידין דין זה מפסוק אחר לעיל סח-סט] וחלל
מותר כשרה, ^אישראל שנשא בת ישראל ויש לו אח ממזר,
^אממזר שנשא ממזרת ויש לו אח ישראל, מותרות
לבעליהן ואסורות ליבמיהן,

[מציעתא] ואלו מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן, ^בכ"ג
שקידש את האלמנה אצל נשא נתחללה צדיצתו ואסורה ליצמה הדיוט

אבני חן על מסכת יבמות

ויש לו אח כהן הדיוט, ^{2ב}כשר שנשא חללה ויש לו אח חלל, ^{3ב}ישראל שנשא ממזרת ויש לו אח ממזר, ^{4ב}ממזר שנשא בת ישראל ויש לו אח ישראל, מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן,

[ואע"ג דהני אסורות לבעליהן ובעמוד והוצא קאי, ואיהו גופיה לא הוה בר הקמת זרע באשה זו, אפילו הכי אחיו מקים לו זרע, ומותרת להתייבם לו. נמק"י]

[סיפא] ואלו אסורות לאלו ולאלי ^{1ג}כהן גדול שנשא את האלמנה ויש לו אח כהן גדול ^{2ג}או כהן הדיוט, ^{3ג}כשר שנשא חללה ויש לו אח כשר, ^{4ג}ישראל שנשא ממזרת ויש לו אח ישראל, ^{5ג}ממזר שנשא בת ישראל ויש לו אח ממזר, אסורות לאלו ולאלי,

ושאר כל הנשים מותרות לבעליהן וליבמיהן,

שניות מד"ס, שנייה לבעל ולא שנייה ליבם אם אמו של בעל ולא של יבם, כגון שהיו אחיו מן האב ולא מן האם אסורה לבעל ומותרת ליבם,

שנייה ליבם ולא שנייה לבעל אסורה ליבם ומותרת לבעל,

שנייה לזה ולזה אסורה לזה ולזה, אין לה לא כתובה,

ולא פירות אין משלם לה פירות נכסי מלוג שאכל משלה, ואף על גב דק"ל כמחצות דף (זו) תקנו פרקונה תחת פירות נכסי מלוג שהוא אוכל, כדמנן (שם) כמחצות דף (נא) לא כתב לה דאם תשמצי אפרקינך חייב לפדותה שהוא תנאי צ"ד, וזו אין חייב לפדותה דלא קרינן ביה ואותבינך לאנתו, אפי' הכי לא ישלם לה פירות שאכל משלה כדמפרש גמ' (לקמן דף פט) תנאי כמחצות כמחצות דמי, וכי היכי דקנסוה רבנן דלא גביא מיניה כמחצות נכסי לאן ברזל שהכניסה לו משלה בתורת כמחצות, קנסוה נמי דלא תגבה מיניה פירות שאכל בתנאי כמחצות של פירקונה שהוא תנאי צ"ד [שאנייה. ד"ס] כמחצות כמחצות,

ולא מזונות לא מיעביא היכא דיתבה תומיה דלא כיפינן ליה לזונה דהא בעמוד והוצא קאי, אלא אפילו אם הלך למדינת הים ולותה ואכלה לא משלם, וא"ת ה"ה לכשרה דהא ק"ל (במחצות דף קט) כמ"ד הניח מעותיו על קרן הצבי? לאו מילתא היא ולא דמי התם קמני (שם במחצות דף קו) מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס אשתו שלא הלוי לה כלום אלא בשביל בעלה פרנסה, דהתם ממאן חבע היא לא לותה הוא לא בקש הימנו הלכך מנ"ה הוא דעבד, אצל היכא דהלוי לה בתורת הלואה הוא חובצה והיא חובצת את בעלה ומשלם כדאמר לקמן בגמרא, ושמה תמאלמן או תמגרס ומשלם משלה דתנן (צ"ק דף פז) נגמרשה האשה נשמתהר העבד חייבין לשלם,

ולא בלאות אם עדיין יש לה בלאות ושחקים מן בגדים שהכניסה לו אינה נוטלתן כשיצאה דקנסוה רבנן,

והולד כשר וכופין אותו להוציא,

אלמנה לב"ג מפרש בגמרא טעמא גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר יש להן כתובה:

גמ': מאי איריא דתני [רישא] ^{1א}נשא אשה אלמנה קאי ליתני קידש דהא נמי מותרת לבעלה ואסורה ליבמה,

[בשאר מקומות אין דרך הש"ס לדקדק בזה בדפרק ד' אחין (לעיל כו.) שונה בכמה מקומות נשואין שתי אחיות והכא דייק מושם דבמציעתא קידש קתני. תוס'],

וכ"ת טעמא דנשא דהוה ליה עשה צחלה מעמיו יקם (ויקרא כא) ולא בעולה ולא תעשה אלמנה לא יקם (שם) ואין עשה דיצום דוחה אם לא מעשה ועשה אבל קידש הדיוט צחלה אלמנה מן האירוסין, ומת גם הוא באירוסין מייצם לה כ"ג ד אתי עשה ודוחה לא תעשה דאלמנה,

והא כולה פירקין עשה ולא תעשה הוא עשה דיצום ולא מעשה באירוסין הוא דרמז אהדדי ולא אתי עשה [דיבום] ודחי לא תעשה ללאו באירוסין, כגון ממזרת לישראל או ממזר לישראלית וכן חללה לכהן, ומ"ט דהא נפקא לן צ"צ (לעיל כ) מועלתה יצמתו השערה?

[פ'] בקונטרס כגון ממזרת לישראל וחללה לכהן ואין נראה דבחללה נמי איכא עשה דקדושים יהיו אלא איסור ממזרות קאי שנוכר בכמה בבית. תוס' אף על גב דלאו דאלמנה אינו שוה בכל וגרע מפי [ואולי עדיין י"ל דבקידש לחוד היתה הלאו נרחה, ולכן תני נשא], מ"מ מייתי ראייה כיון דגורנין ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה בלאו חשונה בכל, ה"ה דגורנין אפי' שאינו שוה בכל # [דברי תוס' כאן צריכין לימוד]. תוס'],

[ומתריץ] מושם דקבעי למיתני סיפא [שאסורות לאלו ולאלי] ^{1ג,2ג}כ"ג שנשא את האלמנה [ויש לו אח כה"ג או כהן הדיוט] דוקא נשא דשווייה חללה, אבל קידש שריא ליה ליבם הדיוט ^{2ג}, תנא נמי רישא נשא,

ואדתני נשא מושם סיפא דמתני ליתני יתני קידש מושם מציעתא דמתני ^{1ב}כ"ג שקידש את האלמנה דלא מני למיתני נשא ויש לו אח כהן הדיוט?

אלא מושם בת בוקתא [בת דירתה, הגרה בצדה. שפ' עיי"ש] הא דמני נשא צריש דפרקין משום דת צוקתא כלומר השנייה שנייה דקבעי למיתני ^{2א}חלל שנשא כשרה, טעמא דנשא דשווייה חללה, אבל קידש שריא ליה, מושם הכי קתני נשא,

[ומקשה] ומאי איריא דקתני ^{1א}אלמנה ליתני בתולה וכשמת נעזית אלמנה,

דף פ"ד ע"ב

אבני חן על מסכת יבמות

[ומתרג' תנא ושייר,

מאי שייר דהאי שייר? שייר פצוע דכא דהוה מני למיתני ציה כולהו, [כחן]. ד"ס] פצוע דכא שגשא ישראלית אסורה לבעלה, ומומרת ליבמה כשר, והכשר שגשא כשרה ויש לו אח פצוע דכא, אסורה ליבמה ומומרת לבעלה, פצוע דכא שגשא ישראלית ויש לו אח פצוע דכא אסורה לבעלה וליבם, גיורת מומרת לזה ולזה,

אי משום פצוע דכא לאו שיוורא, דהא תנא ליה חייבי לאוין [אבל מצרי הוא חייבי עשה, מבנים אשר יולדו לכם דור שלישי וכו'],

[ומקשה] אטו חייבי לאוין מי לא קתני והדר תני, והא קתני ^{1א}בהן הדיוט שגשא אלמנה, ^{2א}וחלל שגשא כשרה [והיה לו לשנות גם פצוע דכא, אלא תנא ושייר?]

[ומתרג' דלעולם לא שייר] ההוא דחלל שגשא כשרה איצטריבא ליה לאשמועינן [אף שכבר תנא בהן הדיוט שגשא אלמנה] ונכנסת עסקינן, ולאו משום אסורה ליבמה, אלא משום מומרת לבעלה כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין [אע"פ שהיא מתחללת ע"י ביאתו] וקמשמע לן דלא הוזהרו כשרות [ו. פ'] כהנות מלינשא לפסולין, לחללן שמומרתין ציראל [ואסורים רק לכהונה], ואע"פ שהכנה הוזהר בחללה, כהנות לא הוזהרו [בחללים] [על החללן. פ'], [ואין לומר שהן מותרות רק בדיעבד? דהלשון "מומרתות" לבעליהן משמע לכתחלה, ראה בפ' "אור גדול" במשניות תפארת ישראל],

והא קתני ^{2א}חלל שגשא כשרה, ^{3א}וישראל שגשא בת ישראל ויש לו אח ממזר? [ראה חלוף גרסאות ע"פ ג"י שנדפס בסוף הגמ', ובר"ם לא ציין ע"ז כלום],

הא נמי לא מהדר מיתנא היא [גם זה אינו נחשב כאילו חזר לשנות דבר שכבר שנה] דאשמועינן [שחלל שגשא כשרה] לאו שאין שוה בכל, וקמשמע לן [ישראל שגשא בת ישראל ויש לו אח ממזר, שהוא] לאו השוה בכל,

[משום מותרות ליבמיהן [במציעתא של המשנה] איצטרך לאשמועינן בלאו השוה בכל [פ'] הגם שמגמ' משמע שהצריכותא הוא ברישא, התירין הוא שאגב מציעתא תני כן ברישא], [דקתני התם [בב] כשר שגשא חללה ויש לו אח חלל, שמומרת ליבמיהן בלאו שאין שוה בכל, ואח"כ אשמועינן שגם [בב] ישראל נשא ממזרת ויש לו אח ממזר, שאף שהוא לאו השוה בכל אפ"ה מותרת ליבמיהן], דאי אסורות ליבמיהן [ברישא] כיון דאשמועינן בלאו שאין שוה בכל [שאסורות, אף שהוא לאו חלש שאין שוה בכל] כל שכן בלאו השוה בכל. תוס'],

הא קתני ^{3א}ישראל שגשא ממזרת ויש לו אח ישראל ^{4א}וממזר שגשא ממזרת ויש לו אח ישראל. נדפס על הגליון בשם הרש"ל למחוק, ולפנינו לא נמצא ברש"ל ויותר היה נראה למחוק את הקודם. רש"ש [וכיון שכבר תני ישראל שגשא בת ישראל שהוא לאו ששוה בכל, למה שנה עוד ממזר שגשא ממזרת] אלא לאו שמע מינה תנא

וכי תימא קסבר האי תנא נישואין הראשונים מפילין שגשא אח שמת מפילין אותה לייצום ונזר ההיא שעתא אזלינן ואי לאו חלמנה מאחר הואי שרינן לה לנ"ג יבמה,

[תימא דבבכ"ג לא אמרינן בשום דוכתא נישואין מפילין, דלחמיר הוא דאמר הכי לאסור כנס ואח"כ גירש בפ"ד אחין (לעיל ל:)] אבל להקל לא אשכחן, ועוד דאפי' לאחר מיתה אמר' בהערל (לעיל עט:) כשנפלה לו ואח"כ נפצע דחייל איסור פציעה? וי"ל דבלאו הכי פריך לה מגופה. תוס'],

הרי ^{2א}חלל שגשא כשרה [שהם מותרים זה בזו, אלא שהיא נעשית חללה על ידה] ולא אמרינן נישואין הראשונים מפילין ואסר לה לייצומי לאח כשר?

[ומתרג' הא ודאי משום סיפא משום דקבעי למיתנא סיפא ^{2א,1ג}כ"ג שגשא את האלמנה ויש לו אח כ"ג או בהן הדיוט, דוקא אלמנה שנחתלה צריכתא ונאסרה לאחיו ההדיוט אבל בתולה חזיא ליה [ניה. פ'] להמיינס משום הכי קתני אלמנה,

[וזה ענין חדש וקאי על המשנה] מתקיף לה רב פפא אם איתא להא [דכד דימין] אם הלכה כמותו דכי איתא רב דימי אמר ר' יוחנן [לעיל עה]. מצרי שני שגשא מצרית ראשונה בנה שני [דכתיב אשר יולדו. גמ' שם], הוי לתני נמי [היה לו גם לשנות במשנה עוד הלכות דיומות],

[וכן היה לו לשנות] מצרי שני שגשא שתי מצריות, אחת ראשונה ואחת שנייה, והיו לו בנים מראשונה ושנייה דהוה להו דור שלישי ודור שני, אי נסוב כי אורחיהו [כדרכו, פ' כיון] שלישי נשא ישראלית, ושני מנזרית שנייה מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן [אם מת בעלה של שנייה שהוא מצרי שני, והיא נופלת לפני אחי בעלה שהוא מצרי שלישי] אסורות ליבמיהן דשלישי ישראל [מעליא. פ'] הוא ואסור בשנייה, דמנזרי ואדומי אחד זכרים ואחד נקבות אסורין עד דור שלישי, [ואם מת אח שהוא מצרי שלישי ונפלה אשתו הישראלית לאח שהוא מצרי שני] ושני אסור ציראלית,

ואי איפוך ונסוב שגשא שלישי שנייה, ושני נשא ישראלי מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן,

מותרות לאלו ולאלו גיורות מותרת לשלישי דיראל הוא, ולשני דקהל גרים לא חיקרי קהל, ולא קרינן [ציה] שלישי יבא [להס] דקהל [ה'. ד"ס] [דברים כ"ג ט גנים אשר יולדו להם דו"ר שלישי יבא להם דקהל ה'] ולא שני, דזו לאו קהל הוא, ואם נשא (האמר) [האמר. פ'] [פ'] אחד משני האחים המצרי שני והמצרי שלישי [גיורת ומת מותרת ליבמה כבעלה,

אסורות לאלו ולאלו אילונית ישראלית אם שני נשא ישראלית והיא אילונית אסורה לו משום דיראלית היא וכשמת אסורה ליבמה משום אשר תלך פרט לאילונית שאינה יולדת?

אבני חן על מסכת יבמות

ושייר ש"מ [ושייר גם פצוע דכא]:

למעל מעל בה' וְאִשָּׁמָה הִנָּפֵשׁ הָהוּא, הַשּׁוֹה הַכְּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עֹנְשֵׁי שְׁבִתוֹרָה לֹא־וְכֹרֶת, אֲזַל עֲשֵׂה לֹא הוּי עֹנֵשׁ, הֵלֵכְך מִזֹּת עֲשֵׂה שְׁזֹמֵן גִּרְמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת, אֲזַל לֹא מַעֲשֵׂה בִין שְׁזֹמֵן גִּרְמָא בִין שְׁלֹא הֹזְמֵן גִּרְמָא נָשִׁים חֵיבֹת?

אי מההיא הוה אמינא לאו השוה בכל [לכל ישראל], אבל לא דהוה שאינו שוה בכל שאין נוהגין ביה שיהיה לא [דקיל מפני] הילכך אי לא אשמעי' לא יקחו, הוה חלי' לקולא ומיפטרו נשים [אף באופן שגשואין אסורין].

[ק"ל הא מהיכא תיתי, כיון שאף לאו שאינו שוה בכלל חמאת היא, ובכלל עונשין שלוקין עליו, דאילו במצות עשה אינם בכלל לפי שאין בהם עונש מלקות בדפריש"י ו"ל? ו"ל מפני שהפסוק הוה מדברת בלאו השוה בכל, ואשכחן דפמרא רחמנא ממצות עשה שהזמן גרמא, הייתי דן לקולא שלא בה זה הכתוב אלא ללאו השוה בכל רמ'].

דף פ"ה ע"א

[ומקשה] והרי טומאה דלאו שאין שוה בכל דאין ישראל מוחרין שלא ליגע [לטומאה, # ואולי יש לגרום ליטמא] דכמי [ויקרא כה] אמור אל הסהנים, כהנים מוחרין ולא ישראל, ומעמא דכתב רחמנא בני אהרן ולא בנות אהרן, הא לאו הכי ה"א נשים חייבות [שלא להיטמאות כמו כהנים זכרים], מאי טעמא, לאו משום דרב יהודה אמר רב אלמא אפי' לאו שאין שוה בכל, נפקא לן מהם דנשים חייבות?

לא דגמרינן מלא יקחו כלומר [לעולם] מאש או אשה לא נפקא לן אלא לאו השוה בכל, והא דאיתריך למעוטי ולא בנות אהרן, משום דאי לא מעטי', הוה גמרינן מלא יקחו דמחייב לנשים אלאו שאין שוה בכל,

[הקושיא הוא למה צריך קרא דלא יקחו, והא כתיב דרב יהודה אמר רב? ומתריץ משום דמשום הוי אמינא רק לאו השוה בכל, ומקשה הרי טומאה הוא לאו שאין שוה ואפ"ה אי לאו בני אהרן ולא בנות אהרן הו"א דנשים חייבות? ומתריץ דהו"א כן משום דיש כבר לימוד דלא יקחו, ועכשיו מתריץ שלכן צריך לכתוב לא יקחו, דכיון דכתיב כבר בני אהרן ולא בנות אהרן הרי שהפסוק ממעט לאו שאין שוה בכל, והו"א שגם בנישואי איסור לא יעברו כהנות לכן צריך לא יקחו].

[פ' א"ד מדר' יהודה אמר רב אתי לן אפילו לאו שאינו שוה בכל, דבכלל חמאת האדם הוא, והא דאיתריך לא יקחו יתירא, היינו משום דסד"א דליגמר מטומאה, דכתיב ביה בני אהרן ולא בנות אהרן. רמ'].

איכא דאמרי קיחה איצטריכא ליה למיכת דכלאו שאין שוה בכל נשים מוחרות, ואף ע"ג דמדכר יחודה משמע [שבכל איסורים שוים נשים ואנשים], ס"ד אמינא ליגמר מטומאה דלאו שאין שוה בכל הוה נשים פטורות קמישמע לן,

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע איקלעו [להיניצבו] [לכשנצבו. ב"ה, וראה מו"ק כ"ח ע"ב נשי דשכנציב, וראה בד"ם שיש גירסא לנציבין, ועוד כמה גירסאות] לאתריה דרב אידי בר אבין, בעו מינייהו [אנשי העיר שאלו מהם] הוזהרו כשרות להנשא לפסולין

גופא אמר רב יהודה אמר רב, לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין, לימא מסייע ליה [ששנינו במשנתנו] א²חלל שנשא כשרה, מאי לאו [שנשא] כהנת [הראויה לו] [אין גירסא זו נכונה. הג"מ שמחה מדעסוי זצ"ל] # ולא הבנתי כוונתו [פ' למצוה מן המובחר, בדמפרש ואויל] ומאי כשרה [אין הכוונה על אשה ישראלית, אלא] כשרה לכהונה דקיימא לן, כהן כל זמן שמואל יושב בת כהן לא ישא בת ישראל, דאמר נפסקים [מה נקרא] סעודת הכשרות בת ישראל לכהן כאלו עונקין [דף מט.]. הרי לך שחלל מותר לישא כהנת שלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין?]

[ומתריץ] לא [מיידי שהחלל נשא] ישראלית, ומאי כשרה כשרה לקהל,

[ומקשה] אי הכי יש לו אח כשר, נמי כשר לקהל, מכלל דהוא [החלל] פסול לקהל [זוה אינו]? אלא לאו [כשאמר "כשר" הכוונה על] כהן [שאין חלל] ומזהיר כהן היא כהנת [והחזיר הראיה שלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין?]

מיידי איריא הא כדאיתא [בהאשה "כשרה" הכוונה שהיא כשרה לבא בקהל] והא כדאיתא [בכהן "כשר" הכוונה שאינו חלל],

ויקרא כ"א ז אִשָּׁה וְגַם וְחִלְלָהּ ל' א' יִקְחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִשָּׁה ל' א' יִקְחוּ כִּי־קָדֵשׁ הוּא לַאלֹהִים:

מתיב רבין בר נחמן לא יקחו לא יקחו למה לי למכתב לא יקחו מרי זמני מלמד שהאשה מוזהרת להזהיר האשה על ידי האיש קס"ד להזהיר כשרות שלא ינשאו לחללים [פ' שנפרש "על ידי האיש" שלא תנשא לאיש פסול?]

אמר רבא כל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת והאי קרא לא להזהיר כשרות אחי, אלא [להזהיר. פ'] פסולות שלא ינשא לכשרים, ששם שהסן מוזהר שלא [ליקח] [לישא. פ'] וזנה וחללה כן היא מוזהרת שלא משאנו וכל היכא דהוא לא מוזהר היא לא מוזהרת כגון חלל נכשרה,

והא [זה שגם האשה מוזהרת על כל לאוי התורה] מהכא [מלא יקחו] נפקא, [הלא] מדרב יהודה אמר רב נפקא,

[וא"ת בלאו הכי נמי תיפוק ליה משום לפני עור לא תתן מכשול? י"ל דאי משום ההוא כיון שאינו מיוחד לאיסור זה, ולא כולל הוא בכל מצות התורה, ואינו לוקה עליו וכו' ומיהו אכתי קשה לי היאך אפשר לומר דמשום דר' יהודה תתחייב הנקבה בלאו זה, שהוא מפורש שהוא מדבר עם הזכר שלא ישא החללה, ואיך יצא לנו שתהא הכשרה מוזהרת שלא לינשא לחלל וכו'? וי"ל דכיון דכתיב לא יקחו הרי אפשר לומר ולפרש מדר' יהודה כי על כלן מוזהר שלא לעשות ליקוחים בחללות. רמ' עיי"ש וצריך ביאור].

דאמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי רבי ישמעאל במדבר ה ו דָּבָר אֲלֵכֶּיךָ יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטָּאוֹת הָאֵלֶּדֶם

אבני חן על מסכת יבמות

או לא?

[ומתוך] חסורי מיחסרא והכי קתני, כתובתה על נכסי בעלה הראשון, ואי לית לה מראשון תקינו לה משני כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ואם היתה שניה לבעל אפי' מיבם אין לה:

בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן, אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט יש להן מזונות או אין להן מזונות [דבהמשנה לעיל פ"ד ע"א שנינו ששניה אין לה כתובה ופירות ומזונות וכו'] ואח"כ אמר שאלמנה לכה"ג וכו' יש לה כתובה, ולכן שואל מה יהיה הדין לגבי מזונות],

הכי דמי אילימא דיתבה תותיה [ביושבת תחתיו] בעמוד והוצא קאי מזונות אית לה [בתמיה],

לא צריכא שהלך הוא למדינת הים ולותה ואכלה מאי, מזוני תנאי כתובה ניהו שכן כמז לה כמזנה את מהא יתצא צדימי ומתנא מנכסי כל ימי מיגר ארמלומוך מדאית לה כתובה, אית לה מזוני, או דלמא כתובה דלמשקל ומיפק [ליקח מבעלה ולצאת] אית לה, מזוני דלמא תיעכב גביה לית לה?

א"ל [ר' יוחנן לר' אלעזר] לית לה, והתניא [והא שנינו בבביתא] יש לה? כי תניא ההיא לאחר מיתה אם ממ ולא גירשה יש לה מזונות כל ימי אלמנותה כשאר אלמנה, דמזוני תנאי כתובה והכא ליכא למיגור דלמא תתעכב גביה,

אית דאמר אמר ליה תניא יש לה [שר' יוחנן אמר לר' א דתניא בבביתא שיש לאשה זו מזונות], [והקשה לו ר"א איך אמרת שנותן לה מזונות] הא בעמוד והוצא קאי? ואלא התניא יש לה [ר' יוחנן מתנצל לר"א מה קושיך הלא היא ברייתא מפורשת]? [וענה לו ר"א] כי תניא ההיא לאחר מיתה,

ת"ר אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, יש לה כתובה, פירות שאף על פי שאכל את הפירות, כיון דשלא כדין אכלן שהרי לא היה לו צד נישואין מעולם, ואף על גב דאמרין (כתובות עט) גבי כשרה מה שאכל אכל ומה שהוציא הוציא, הכא קנסין ליה דמשלם אפי' מה שאכל מפני שהוא מרגילה לעצמה מזונות, בלאות, והיא פסולה וולדה פסול וכופין אותו להוציא,

שניות מדברי סופרים אין לה כתובה, לא פירות, לא מזונות, ולא בלאות, והיא כשירה וולדה כשר [פ' ואפילו מוזהם לכהונה לא הוי. רמ"ב ע"י"ש] וכופין אותו להוציא [פ' אעפ"י שיש לה בנים והם מוזהמים ביציאתו ואיכא [אולי צ"ל "דאיכא" שהרי אמר לעיל שאינם מוזהמים, ולכן אומר כאן שמ"מ יוצא] לעז עליהם, הכא לא חיישינן. רמ"ב],

אמר ר"ש בן אלעזר מפני מה אמרו אלמנה לכ"ג יש לה כתובה? מפני שהוא פסול* והיא פסולה וכו"מ שהוא פסול

אמר להו רב פפא תניתוה עשרה יוחסין עלו מבבל יבמות¹ לויים² וישראלים³ חללים⁴ גרים⁵ וחרורים⁶ וממזרים⁷ ונתינים⁸ שתוקן⁹ ואסופי, כהנים לויים ישראלים מותרין לבא זה בזה, לויים ישראלים חללים גרים חרורים מותרין לבא זה בזה, גירי חרורי וממזרי נתיני שתוקי ואסופי מותרים לבא זה בזה, ואילו כהנות לחלל לא קתני אצל כהני צמללי וצמללי צמנות לא [פ' אלמא כשם שהכהנים מוזהרים בחללה, כך כהנות מוזהרות בחללים, דאי לא, ליתני מיהא כהנות בחללים, ופרקינן דכיון דלא מצי למיתני התירא להני בהני, ולהני בהני, לא קתני כלל להו בחד צד. רמ"ב?]

א"ל רב הונא בריה דרב יהושע [לרב פפא שהראיה שהביא מהמשנה בעשרה יוחסין אינה ראויה] לעולם צמללי צמנות שפיר דמי כל היכא דהני נסבי מהני והני נסבי מהני קתני, והא דלא מננהו כהן, כיון דאילו בעי למינסב חללה [הגם שכחנת כשרה מותרת ליקח כהן פסול, אבל כהן כשר אם היה רוצה ליקח חללה היתה] אסירא ליה משום דכהני צמללי אסירי, לא פסיקא ליה לא קתני,

אתו לקמיה דרב אידי בר אבין [וסיפרו לה הדין ודברים] אמר להו דרדקי [צמורים שלא הגיעו לסכנה]. שנת קמ"ה ע"ב] הכי אמר רב יהודה אמר רב לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים:

[שנינו במשנתנו] שניות מדברי סופרים וכו': בעו מיניה בני בירי מקום [וכן נזכר שם מקום זה לעיל פ"ג ע"ב] מרב ששת שניה לבעל ולא שניה ליבם יש לה כתובה מיבם או לא [דבמשנה שנינו רק אם היא שניה לבעל ולבעל שאין לה כתובה וכו']],

כיון דאמר מר (לעיל דף נח) כתובתה של יצמה על נכסי בעלה הראשון לית לה מיבם, ואע"ג דהא מראשון לית לה [ואמרין לקמן דאי לית לה מראשון תקינו לה כתובה משני],

או דלמא כיון דאילו לית לה ליצמה דעלמא מראשון כגון דלית ליה נכסים, תקינו לה רבנן משני [כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. רש"י לקמיה] והא גמי לית לה מראשון, הילכך אית לה מיבם?

אמר להו רב ששת תניתוה כתובתה על נכסי בעלה הראשון אצל יצמות קאי, וקמי ואם היתה שניה לבעל אפי' מיבם אין לה ש"מ [ואיפשיט האבועי דבני ביר, דאין לה כתובה מיבם, כיון שהיתה אסור על על בעלה משום שניה],

[אבל הלשון קשה לו כדמפרש] מכלל דאיכא דאית לה מיבם צממיה כלומר צמין איפשיטא, מיהא לינשא דצממיה קשיא דקמיה "אפילו" מיבם אין לה, ומשמע מדקמיה אפי' מכלל דאיכא יצמה אחריתי דאית לה כמזנה מיבם, והא קמיה קשיא כמזנה על נכסי צמלה הראשון # [הלא כבר אמרנו לעיל שאם אין לה מראשון תקינו לה משני?]

אבני חן על מסכת יבמות

[ומקשה] דבר אחר מאן קתני לה [מי הוא שאמר הדבר אחר]? איכא דאמר ר"ש בן אלעזר [שאמר לעיל מפני מה אמרו וכו'] קתני לה, ומה טעם קאמר, מה טעם אמרו הוא [פי' כשהוא] פסול והיא פסולה קנסו אותו כתובה? מפני שהוא מרגילה, ומה טעם הוא כשר והיא כשרה קנסו אותה כתובה, מפני שהיא מרגילתו,

איכא דאמר רבי קתני לה שנתן טעם לדבריו [שרבי אמר לעיל הללו דברי תורה וכו'] מפני שכן של מורה, וחלוצה קא קשיא ליה, והא חלוצה דרבנן ואית לה כתובה וקשה ליה והא חלוצה לכתן לאו דאורייתא אלא דרבנן, כדאמר ר"י יוספין (קדושין עח) מושא גרושה מריציה דיו"ו, ומוקמינן לה מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, וקמי ממיטין דאית לה כמותה?

הדר אמר כיון דפסיל לה מדרבנן והיינו דבר אחר דקאמר זהו מרגילה [אפילו בפסול דרבנן, אין האשה רוצה להפסל מאכילת תרומה, ולכן ודאי הבעל הרגילה, ולכן קנסין שישלם לה הכתובה] וזו [בשניות שאינה נפסלת מתרומה] היא מרגילתו,

מאי איכא בין [טעמו של] רבי, [לטעמו של] לרבי שמעון בן אלעזר? אמר רב חסדא ממזרת ונתניה לישראל איכא בינייהו,

[שיכול לטער את בנו ע"י שפחה, ואע"פ שאין יכול לטער את הנקבות כדאמר בסוף האומר בקידושין (דף סט.) במה טהר את הנקבות, סבורה היא שלא יקפיד כיון שיכול לטער את הזכרים, ואלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכתן הדיוט דמשמע דלא מרגלא ליה משום פסול זרעה שהם חללים, אע"פ שבני ישראל מקוה טהרה לחללות ובנות ישראל מקוה טהרה לחללים לרבי דוסתאי ברבי ינאי (קדושין דף עז.) מכל מקום מקפיד הוא על בניו שאינם כהנים ויראה להרגילו. תוס'],

מ"ד [רבי שאומר הללו וכו'] דאורייתא [ודאורייתא אינה צריכה חיזוק, ולכן אומרים שמשלם כתובה] הא נמי דאורייתא [ממזרת ונתניה אסורה לישראל מדאורייתא, ולכן יש לה כתובה, ואין צורך לגזור, מ"ד [רשב"א] מפני שהוא מרגילה [פי' שקונסין את זה שמרגיל], הא היא מרגלא ליה הואיל ואינה גרושה מחמתו טרחא ומהדרא לנשא לישראל כדי להעלות זרעה ואע"ג דבנה נמי ממזר דקי"ל (לעיל דף עח) הלך אחר פסולו, אפילו הכי כיון דאיכא תקנתא לממזרים כר' טרפון דאמר בקידושין (דף סט) יכולין ממזרים ליטער טרחא ומינסבא לישראל,

ולרבי אליעזר דאמר הרי זה עבד וממזר דפליג עליה דרבי טרפון (שם קידושין סט) ואמר ממזר שנשא שפחה והוליד בן אינו נטיר מן הממזרות בשביל עצדותיו והוא עבד וממזר, הא כיון דליכא תקנתא לזרעה לא מהדרא למיפסל זרעה דגבירא לפי (שהיא מקניטו) [שהיא מקניטה. ד"ס] תמיד הא לא מרגלא ליה ולא מירדי?

אלא אמר רב יוסף מחזיר גרושה משניסת איכא בינייהו,

והיא פסולה ה"ג וכו' מנאמ"י במשכ"ס הגאונים מפני שהוא פסול והיא פסולה, וכל מקום שהוא פסול והיא פסולה קנסו אותו רבנן כמותה, והכי פירוש' מפני שהוא פסול [בא לפרש למה קורא את הכה"ג פסול, הלא הוא אינו נפסל ע"י גישואין אלו, ואומר שכן הוא] דמתן צנכורי' (מה) הנושא נשים בעצירה פסול עד שידור הנאה, והיא פסולה על ידו,

*[כהן שנשא גרושה לא ישא כפיו, ואין נזהגין בו קדושה אפילו לקרות בתורה ראשון, ואפילו גירשה או מתה פסול עד שידור הנאה על דעת רבים מהנשים שהוא אסור בהם. או"ח סימן קכ"ח סעי' מ', ובמ"ב שם וה"ה חללה חזונה או חלוצה וכו' עיי"ש],

[פי' בקונטרס שהוא פסול [הכהן] שנושא אותה בעבירה כדתן בבכורות (דף מה:), ולא תרוייהו בעי אלא אם הוא פסול או היא פסולה קנסו אותו דלא מרגלא ליה כיון דמיפסל בהכי חד מינייהו [פי' שהאשה מונעת את עצמה מנשואין כאלו, אף שהפסול אינה בה אלא בהאיש או הולד],

כדאמר בסמוך ממזרת ונתניה איכא בינייהו, ופריך ולר"א דאמר הרי זה עבד וממזר הא לא מרגלא ליה, והתם בעל לא מיפסיל דהא בישראל לא שייך למימר שיפסל על ידה, ואידי נמי לא מיפסלא בהכי דהא מעיקרא מיפסלא וקיימא, אלא משום זרע לחוד מנעה ולא מרגלא ליה שיראה להרגילו כיון שזרעו נפסל על ידה, ומיהו קשה דקאמר בעולה לכ"ג איכא בינייהו כו' ואמאי מרגלא ליה והא הוא נפסל על ידה שנושא נשים בעבירה ויראה להרגילו? [והתוס' לא תירצו על זה], ור"ת מפרש דהוא פסול דקאמר אולד קאי [ולא על הבעל] ובפסלות דידה לחוד אפילו במקום שחולד כשר לא מרגלא ליה כדאמרין, ולרבי מתיא בן חרש דקאמר אפילו הלך כו' עשאה חזנה הא לא מרגלא ליה, ויש ספרים דגרסי הוא כשר והיא פסולה וכן בתוספתא דמכילתין בפ"ב. תוס'],

דף פ"ה ע"ב

קנסו אותו כתובה כלומר [פי' אין זה קנס לשלם הכתובה שהרי כל איש משלם כתובה לאשתו, לכן אומר] לא קנסיה משאר כל הנשים, והאי דקנסיה רבנן לשניה [מדברי סופרים] כמותה כדי שלא תתעבב אללו הוא, דכיון דלא מיהו לה כמותה מנייה, שנקא ליה ונפקא אלל הכא לא צריך דממילא שנקא ליה דכיון דהוא נפסל על ידה יש קטטה צניעה וכן כשהיא נפסלת על ידו,

ומפני מה אמרו שניות מדברי סופרים אין להן כתובה, מפני שהוא כשר והיא כשרה וכל מקום שהוא כשר והיא כשרה קנסו אותה כתובה,

רבי אומר הללו דברי תורה ודברי תורה אין צריכין חיזוק, והללו דברי סופרים ודברי סופרים צריכין חיזוק,

דבר אחר זהו מרגילה אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכתן הדיוט, הוא [הבעל] מרגילה ומסימה לנשא לו [שבין שהיא נעשית חללה בביאה זו ודאי שהיא לא הפצירה אותו לינשא] וזו שניה [כיון. ד"ס] דלא אידי מיפסלא ולאו זרעה מיפסיל. [לא. ד"ס] מפסקה מידי צניעותה היא מרגילתו שהאשה רוצה להנשא יותר מן האיש,

אבני חן על מסכת יבמות

כתיב (ויקרא כג) ומעשר ראשון לאו קדש חִקְרִי?

אמר רב נחמן אמר שמואל הא מני ר"מ היא דאמר מעשר ראשון אסור לזרים דתניא

דף פ"ו ע"א

תרומה לכהן נתינתה לכהן, ומעשר ראשון ללוי, קמני מעשר ללוי דומיא דתרומה לכהן, מה תרומה אכילתה נתינתה לכהן ולא לזר, אף מעשר ללוי אכילתו ללוי ולא לזר, דאי לא הכי סבירא ליה לר' מאיר, תרומה למאי קמני נהי דמעשר אינטריכא ליה לאורוי דלא ידעין ליה לכהן כר' אלעזר בן עזריה, אלא תרומה ל"ל, ועוד מדקמהדר ליה ר"א לשון הימר מכלל דר"מ נמי באיסור והיתר איירי,

ומעשר ראשון ללוי דברי רבי מאיר, רבי אלעזר בן עזריה מתירו לכהן,

מתירו מכלל דאיכא מאן דאסר מעשר לכהן לאכול בתמיה והא ודאי כהנים לאו זרים נינהו כדאמר לקמן דכהנים חִקְרו לוי? אלא אימא נותנו אף לכהן כדקאמר לקמן טעמא,

מ"ט דר' מאיר? אמר רב אחא בריה דרבא משמיה [משמא. ד"ס, יעב"ץ] דגמרא כך קיבל מרבו ורבו מרבו עד ר"מ, ששמע משמו ולא מן דעתיה קמפרש לטעמא דר"מ במדבר יח כ' את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה, מה תרומה אסורה לזרים אף מעשר ראשון אסור לזרים,

אי מה תרומה חייבין עליו מיתה וחומש, אף מעשר חייבין עליו מיתה וחומש? אמר קרא ויקרא כ"ב ט' ומתו "בו" כי יחללוהו [וכתיב שם פסוק י"ד] ויסף חמישיתו "עליו", בו ולא במעשר, עליו ולא על מעשר,

ורבנן? מה תרומה טובלת שכל זמן שלא הופרשה חייבין מיתה על אכילתו של טבל דהא מיתה כתיב ביה אף מעשר ראשון נמי טובל ואע"ג דבדידיה ליכא מיתה חייבין מיתה על הטבל שלא הופרש מעשר ראשון ממנו,

וכדתניא רבי יוסי אומר יכול לא יהא חייב אלא על טבל שלא הורם ממנו כל עיקר, הורם ממנו תרומה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון, מעשר ראשון ולא מעשר שני ואפי' מעשר עני דקיל כדקדק בעלמא דלאו נד קדושה אית ביה מנין?

ת"ל דברים יב לא תוכל לאכול בשעריך, ולהלן הוא אומר דברים כו ואכלו בשעריך ושבעו בשנה השלישית משמעי קרא מה שעריך האמור להלן מעשר עני, אף שעריך האמור כאן מעשר עני, ואמר רחמנא לא תוכל,

מאן דאמר דאורייתא הא נמי דאורייתא, ומאן דאמר מפני שהוא מרגילה הא היא מרגלא ליה [שהרי היא אינה נפסלת ע"י ביאה זו, שלמדין מדרבתיב תועבה היא, שהיא תועבה ואין בניה תעבין],

ולרבי עקיבא דאמר יש ממזר מחייבי לאוין הא לא מרגלא ליה ולא מירי?

אלא אמר רב פפא בעולה פנויה לב"ג איכא בינייהו עשה איכא במולה ולא בעולה ולא הנה מכלל עשה עשה, ולא דוונא ליכא הכא דאין זונה אלא הנבעלת ביהא אסורה, מאן דאמר דאורייתא הא נמי דאורייתא, ומאן דאמר מפני שהוא מרגילה הא היא מרגלא ליה [ראה תוס' לעיל ע"א ד"ה וכל שהקשה שהלא האיש נפסל ונעשה חלל ע"י גישואין אלו],

ולר' אליעזר בן יעקב כהנא על יצמטו (לעיל ס) דאמר יש חלל מחייבי עשה, הא לא מרגלא ליה ולא מירי?

אלא אמר רב אשי מחזיר ספק סוטתו שקינא לה ונסתרה וקאי עלה באיסורא דאורייתא דכתיב ונטמאה שני פעמים אחד לצעל ואחד לצועל איכא בינייהו, מ"ד דאורייתא הא נמי דאורייתא, ומ"ד מפני שהוא מרגילה הא היא מרגלא ליה,

ולר' מתאי בן חרש דאמר אפי' חלך בעלה להשקותה ובא עליה בדרך עשאה זונה הא לא מרגלא ליה ולא מירי דניחא לה לשמות ברישא דלא ליפסלא מכהונה?

אלא אמר מר בר רב אשי סוטה ודאי איכא בינייהו אשת איש שזינתה דאסירא ליה מדאורייתא, כדכתיב (צמדבר ה) והיא לא נתפשה דמשמע הואיל ולא נאנסה אסורה, ואי קשיא הא נמי חייבי לאוין היא לרבנן דפליגי עליה דר' יוסי בן כיפר צפ"ק (לעיל יא) דאמרי אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה, וליפרך ולר"ע דאמר יש ממזר כו, לאו פירכא הוא דאיכא למרזי דהא אמרינן לעיל כהנא (דף מט) הכל מודים צצא על הסוטה שאין הולד ממזר;

מתני': בת ישראל מאורסת לכהן, מעוברת מכהן, שומרת יבם לכהן, וכן בת כהן לישראל לא תאכל בתרומה כדתנן צפ' אלמנה (לעיל דף סז) העובר והיבם והאירוסין פוסלין ולא מאכלין,

בת ישראל מאורסת ללוי, מעוברת מלוי, שומרת יבם ללוי, וכן בת לוי לישראל, לא תאכל במעשר בגמ' פריך זרה גופה מי לא אכלה במעשר,

בת לוי מאורסת לכהן, מעוברת מכהן, שומרת יבם לכהן, וכן בת כהן ללוי לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר תרומה כדאמרן דלוי נמי לענין תרומה זרה היא מעשר מפרש בגמ':

גמ': ותהא זרה, זרה מי לא אכלה במעשר כל זר לא יאכל קדש

אבני חן על מסכת יבמות

ואי מהתם הוה אמינא ללאו, אבל מיתה לא קמ"ל,

לישנא אחרינא מעשר ראשון דטביל מדרכי יוסי נפקא, אי מההיא ה"א ללאו אבל מיתה לא קמ"ל,

במאי אוקימתא כר' מאיר, אימא סיפא בת לוי מאורסת לכהן ובת כהן ללוי, לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר הכא מאי זרות איכא?

אמר רב ששת מאי אינה אוכלת דקתני כולה ממני לגבי מעשר אינה נותנת רשות לשלוחה לתרום מעשר של ארוס ולהרים ממנו תרומת מעשר והוה ליה כמורס שלא מדעת,

מכלל דנשואה נותנת רשות? אין והתניא במדבר יח ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם השוה הכמוז אשמו לו לימד על צת ישראל נשואה ללוי כו', לימד על נשואה בת ישראל שנותנת רשות לתרום, אתה אומר רשות לתרום או אינו אלא לאכול, אמרת תרומה חמורה אוכלת, מעשר הקל לא כל שכן, אלא לימד על נשואה בת ישראל שנותנת רשות לתרום,

מר בריה דרבנא אמר לומר שאין חולקין לה מעשר בבית הגרנות,

הניחא למאן דאמר צפרק נושאין על האנוסה (לקמן דף ק) משום ייחוד אין חולקין תרומה לאשה בגורן אלא למ"ד טעמא משום גרושה שמה יגרשה בעלה ומהא זרה ואין הכל יודעים ויחזרו ויתנו תרומה לזרה, אלא למאן דאמר משום גרושה, גרושה בת (לוי מי לא אכלה במעשר, וליטעמך גרושה בת כהן מי לא אכלה בתרומה). גירסת רש"י כלומר וליטעמך דמותבת אמתניתין לגבי מעשר ה"נ צפרק נושאין (שם דף ק') דאיתמר עיקר מילתא דקמי אשה אין חולקין לה תרומה על הגורן ופרשין טעמא משום גרושה ולא פליג בין צת ישראל לכהן וצת כהן לכהן גרושה צת כהן מי לא אכלה בתרומה אלא גזירה משום גרושה צת ישראל ומאן דגריס איפכא לא מיתוקמא כלל דהיי מי פריך מתרומה דממני דקמי צת כהן ללוי לא תאכל בתרומה הא ודאי שפיר קמי דאיפסלה בארוסה וטעמא לאו משום שמה תתגרש הוא, [בת כהן מי לא אכלה בתרומה וליטעמך גרושה בת לוי מי לא אכלה במעשר ואמאי צת לוי שנתאנסה לכהן דקמי אין חולקין לה מעשר בגורן בשביל בעלה אמאי גזור צת כהן הא אי נמי מגרש לה שפיר קאכלה מעשר],

אלא גזירה משום גרושה בת ישראל וה"פ רישא כדאוקימנא באכילה ממש ור"מ וסיפא צת לוי לכהן וצת כהן ללוי דקמי לגבי מעשר לומר שאין חולקין לה מעשר בצית הגרנות בלא בעלה וה"פ לנשואה ולקמן פריך אפי' נשואה נמי,

אי הכי מאי איריא מאורסת אפי' נשואה נמי? אידי דתנא רישא מאורסת לגבי אכילה ממש דהתם דוקא מאורסת דגבי צת כהן לישראל

וללוי לענין תרומה וצת לוי לישראל לענין מעשר אשמועינן דפסיל לה אירוסין וגבי צת ישראל לכהן וללוי וצת לוי לכהן אשמועינן דלא מוכלי לה תנא נמי סיפא צת כהן ללוי וצת לוי לכהן לענין חלוקה דמעשר מאורסת תנא נמי סיפא מאורסת,

תנו רבנן תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי דברי רבי עקיבא רבי אלעזר בן עזריה אומר

דף פ"ו ע"ב

לכהן לכהן ולא ללוי צתמיה הא ודאי קרא לויס קאמר? אימא אף לכהן,

מאי טעמא דר' עקיבא? דכתיב במדבר יח ואל הלויים תדבר ואמרת אליהם, בלויס קא משתעי קרא,

ואידך כדר' יהושע ב"ל, דאמר ר' יהושע ב"ל בעשרים וארבעה מקומות נקראו כהנים לויס וזה אחד מהם יחזקאל מד והכהנים הלויים בני צדוק וזדוק כהן הוה וקרא לצניו הלויס,

[בספר בן יהודע העיר שחיפש ולא מצא כ"ד אלא י"א מקומות, ושה למצוא כ"ד אם נחפש, ואפשר טעות הוא בגרסת הדפוס, [ובד"ס יש גירסא בעשרים ושלשה. ג"ו], ואולי נקמו עשרים וארבעה להורות על ריבוי ולא דוקא הוא, כמו שמצינו מספר זה בהוראה הפלגה בכמה מקומות, ע' ב"מ פ"ד עשרין וארבע קושייתא, עשרין וארבעה פרוקי, ובתורת חיים ובמהרש"א שם, מגדים חדשים ברכות נא. יוסף דעת],

ור"ע הכא לא מצית אמרת דכתיב במדבר יח ואכלתם אותו בכל מקום מי שיכול לאוכלו בכל מקום יצא כהן שאין יכול לאוכלו בבית הקברות,

ואידך כל היכא דבעי דלא בעי חומה ואי אכיל ליה בטומאת הגוף לא לקי,

ההיא גינתא דהוה שקיל רבי אלעזר בן עזריה כהן הוה כדאמר בצרכות (דף כז) דהוה עשירי לעזרא מעשר ראשון מינה, אזל ר"ע אהרריה לפתחא לבי קברי [שעשה ר"ע פעולה בגדר הגינה שלא יוכל איש ליכנס לתוכה בשום אופן אלא דרך בית הקברות, אף שלא היה הגינה של ר"ע],

[לא רצה ר"ע שראב"ע יקח משם מעשר כיון שהיה לוקח בתורת מתנה ולא בתורת קנס כדמפרש לקמיה],

אמר עקיבא בתרמילו משום דר"ע רעיא דכלבא שבע הוה, [תרמילו] חמת של עור בשטייל"א בלע"ז ורועה נותן צה פמו ומולה בנארו ואנא חיי # [משמע הכוונה שראב"ע התלונן שלר"ע יש מזה לאכול בתרמילו, אבל אני שאני כהן מזה יהיה לי לאכול],

אבני חן על מסכת יבמות

ביעב"ץ,

[ראה בספר עיונים בדברי חז"ל ובלשונם, מהרב חנוך הכהן ארנטריו ז"ל וז"ל שם עמוד קט"ו הרבה פעמים מביא התלמוד פסוקים מתוך ספר בן סירא שהוא מן הספרים החיצוניים, לרוב נקרא הספר בשמו למשל חגיגה י"ג ע"א, יבמות ס"ג ע"ב, כתובות ק"י ע"ב, ב"ב צ"ח ע"א, קמ"ו ע"ב, סנהדרין ק' ע"ב נדה ט"ז ע"ב, אך יש גם שמוכא מכן סירא ללא ציון שמו, בין מובאות שמביאים מן המקרא למשל בב"ב צ"ב ע"ב "דכתיב", עירובין ג"ד ע"א ללא שום נוסחת הצעה, שם מ"ה ע"א "שנאמר" (עין בתוס' שם ד"ה בצר) וכן בכמה מקומות בירושלמי ובמדרשים, ענין זה עוררני לחפש את המקור למובאה דלהלן, ביבמות פ"ו ע"ב נאמר "ושומרים הלויים לפניכם (דבה"ב י"ט י"א) עכשיו אין מעמידין שומרים אלא מישראל שנאמר ושומרים הרבים בראשיכם" ואין זה פסוק בכל המקרא, ואין גם דומה לו בלשוננו, אני משער שגם זאת מובאה מתוך "ספר חיצוני" מאחד מספרי החשמונאים או יודעים שהיתה "מגילת בית חשמונאי" שנכתבה עברית בידי זקני בית הלל ובית שמאי, כי היא נזכרת בהלכות גדולות הל' סופרים, (ע' במהר"ה הילדסהיימר עמ' 615) ולאחר זמן היא נגנזה, כמו שאמרו (יומא כט. תנוכה לא ניתן להיכתב) וכו' עיי"ש עור]

[ובחומש העמק דבר סוף פרשת בא בפ' הרהב דבר סמוך לסופו כתב, והמקרא הלז אע"ג שאינו בכתובים היה מקובל אצלם, ויש להבין שני לשון דבליים כתיב לפניכם וברבים כתיב בראשיכם? אבל ההבדל הוא דבשעה ששר הצבא אינו גבור כ"כ שהוא בעצמו ילך בחרבו כאחד מאנשי החיל, אלא מורה דרך להם מיקרי הולך לפניכם, משא"כ כשהוא בעצמו גבור חיל וחרבו בידו בראש אנשי חילו מיקרי הולך בראשם וכו' ומפרש שם שבשעה שהנים כתיקונם היה די במנהיג שהלך לפניכם, אבל אח"כ שירדו הדורות היה צריך מנהיג שהוא עצמו יהיה גבור. עיי"ש]:

מתני': בת ישראל שניסת לכהן, תאכל בתרומה [בדכתיב בויקרא כ"ב י"א וכהן יִיָּקְחָהּ נָפֶשׁ קָנִין כִּסְפוֹ הוּא יֹאכֵל בּוֹ וְיֵלֵד בִּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְּלֶחֶמָהּ], **מת** [בעלה הכהן] **ולא הימנו בן תאכל בתרומה** [דררשין הם "יאכילו" בלחמן],

ניסת ללוי אחר שילדה מכהן **תאכל במעשר** ולא בתרומה דהדר הויה זרה, **מת ולא הימנו בן תאכל במעשר** נשציל נזה, והאי בן [מלוי] פסיל לה מתרומה [שאם לא היה לה בן מן הלוי, רק מן הכהן, היתה אוכלת עכשיו שמת הלוי], שהרי יש לה זרע מן הזר וכמיז (ויקרא כג) זרע אין לה, ושזה והרי יש לה זרע,

ואע"ג דקרא צנת כהן כמיז [וכאן מיירי בבית ישראל], מרצינ מיניה צגמאל נמי צת ישראל האוכלת נשציל צנת כהן, וניקט לזר ומת שחזרת ואוכלת נשציל צנת, הלכך כי היכי צנת כהן כי אית לה זרע מישראל לא הדרה, צת ישראל האוכלת נשציל צנת כהן נמי כי אית לה זרע צין מלוי או מישראל לא הדרה אוכלת נשציל צנת כהן,

ניסת לישראל # [לכאורה קשה מכאן איך תנשא לאחר שמתו שני בעליה, הא הוחזקה קטלנית, ראה לעיל כ"ו ע"א, ס"ה ע"א, ואולי נוכל לומר שמאחד מהבעלים נתגרשה], **לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר,**

מת ולא הימנו בן [מן הישראל] **לא תאכל לא בתרומה ולא**

איתמר מפני מה קנסו לויים במעשר לאו לעיל קאי, דטעמא דהכא לאו משום קנסא, אלא משום דכהנים נמי לויים איקרו כדאמרן, אלא דאמר צכמה דוכתין צהש"ס צתר דקנסינהו עזרא (חולין דף קלא) וצמסכת סוטה (דף מז) מן יומן כ"ג העציר הודיית המעשר, ואמר מפני שאין מפרשין אותו כמתקן, דרשמנא אמר יצנה ללויס ואין יהצין לכהנים, והכא נקט לה, משום דקצעי למיפרך עלה מהא דרבי עקיבא דאהדריה לפתחא לצי קברי,

פלוגי בה רבי יונתן וסביא, חד אמר שלא עלו בימי עזרא וח"א כדי שיסמכו כהנים עליו בימי טומאתן,

בשלמא למאן דאמר שלא עלו משום הכי קנסינהו, אלא למ"ד כדי שיסמכו עליו כהנים בימי טומאתן משום כהנים קנסינהו ללויים?

אלא כולי עלמא קנסא שלא עלו בימי עזרא, והכא בהא קמיפלגי, מר סבר קנסא לעניים ומר סבר כהנים בימי טומאתן עניים נינהו,

(בשלמא למאן דאמר קנסא לעניים משום הכי אהדריה ר"ע לפתחא לצי קברי, אלא למאן דאמר לכהנים אמאי אהדריה לפתחא לצי קברי) [אלא רבי עקיבא מ"ט אהדריה לפתחא לצי קברא למ"ד קנסא לכהנים קפריך, אס איתא דמתקנא לכהנים הווי, מי הוה מהדר ר"ע לפתחא לצי קברי, נהי נמי דקרא צלויס כמיז מיהו ר"ע לצתר דקנסינהו עזרא הוה?]

הכי קאמר ליה אי דקא אתית בתורת קנסא אית לך ואי קא אתית בתורת חלוקה לית לך [מהרש"א, ע"ל],

ומנא לן דלא סליקו בימי עזרא? דכתיב עזרא ה ואקבצם אל הנהר הבא על אהוא ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם [והא דתנן בקדושין עשרה יוחסין עלו מבבל וקחשיב לויים וכו' אותן לויים שעלו עמו היו קצוצי בהונות. ראה תוס'],

אמר רב חסדא בתחלה לא היו מעמידים שומרים [היינו דיינים לשפוט דיני ממונות. עין יעקב] **אלא מן הלויים שנאמר דברי הימים ב יט ושומרים הלויים לפניכם** [שהם לשומרים לדדות את העם, להקים דגל התורה, דכך היא מידתם של הלויים, בענין דינה בת יעקב, ובעגל (עין כל חי לר"ח פאלאנץ). יוסף דעת], **עכשיו** [בימי רב חסדא] **אין מעמידין שומרים אלא מישראל שנאמר ושומרים הרבים בראשיכם** דהיינו ישראל שסר צנים מלויים [דיבור זה אינו מרש"י. יעב"ץ],

[לא הבנתי איך מביא רב חסדא ראייה למה שעושין עכשיו בזמנו מפתוס? ואולי בוונו על שם פסוק],

[פסוק זה לא נמצא בשום מקום ויש כיוצא בזה בש"ס אבל תימא שלא הזכירו זה הראשונים כאן. ער"ג, בתוס' שנים כתב אין זה פסוק בכל המקרא, ושמה היינו דכתיב ואשימם בראשיכם (דברים א), וכתב על הגליון ר"ל דברישא דקרא כתיב שם הבו לכם אנשים וגו' וידועים לשבטיכם אלמא דמישראל מיירי, וראה

אבני חן על מסכת יבמות

במעשר,

מת בנה מישראל תאכל במעשר, מת בנה מלוי תאכל בתרומה, מת בנה מכהן לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר [שהרי היא בת ישראל],

דף פ"ז ע"א

בת כהן שניסת לישראל לא תאכל בתרומה דפסיל לה מדקאמר רחמנא חורע אין לה ושנה מכלל דכתיב בעלה לא אכלה, מת ולוה הימנו בן [מן הישראל] לא תאכל בתרומה, ניסת ללוי תאכל במעשר, מת ולוה הימנו בן תאכל במעשר, ניסת לכהן תאכל בתרומה, מת ולוה הימנו בן תאכל בתרומה, מת בנה מכהן לא תאכל בתרומה דפסיל לה לוי, מת בנה מלוי לא תאכל במעשר,

מת בנה מישראל חוזרת לבית אביה, ועל זו נאמר ויקרא כב ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל:

ויקרא כ"ב יב ובתיהן פי תהיה לאיש ור' הוא בתרומה הקדשים ל' א תאכל: יג ובתיהן פי תהיה אלמנה וגרושה, חורע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל וכל' ל' א תאכל בו:

גמ': מת בנה מלוי תאכל בתרומה דהדרא אכלה משום בנה דקמני ממיתין גבי בת ישראל, מת בנה מלוי תאכל בתרומה דשזיל בנה מוגל דורה האוכלת בשנית בנה וניסת לזר ומת שחזרת ואוכלת?

אמר ר' אבא אמר רב בת ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה (ויקרא כב),

כמאן בר"ע דדריש ווי דפרק ד' מיתות (סנהדרין גא) אל' ר"ע ישמעאל אחי בת ובת אחי דורש? אפילו תימא רבנן כולא ובת קרא יתירא הוא דכתיב לעיל מינה ובת כהן כי תהיה לאיש זר, וסמך ליה ובת כהן כי תהיה אלמנה, ומני למיתתה וכי תהיה אלמנה וגרושה ואנא ידענא דבבת כהן משמע דהא מינה סליק,

[ענין חדש] תנו רבנן כשהיא חוזרת לקרא קאי ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה חורע אין לה, כשהיא חוזרת לבית אביה חוזרת לתרומה, ואינה חוזרת לחזרה ושוק אכל אוכלת בשזיל בנה דממיתין חוזרת אף לחזרה ושוק כדאמר לקמן,

1 אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא מאי קרא ויקרא כב היא בתרומה הקדשים לא תאכל, במזמור מן הקדשים לא תאכל חזק ושוק, מדהוה (מני) [ליה. ד"ס] למכתב בקדשים וכתב "בתרומה", למזמור הוא דאחא [דמזמור הוא לשון תרומה], והאי לא תאכל לעולם הוא [אף כשהיא יושבת. ד"ס], (ולא) [דלג. ד"ס] תימא

ציושבת תחת בעלה ישראל כדמשמע קרא ובת כהן כי תהיה לאיש זר כו' דהא אוקימנא להאי קרא דפרק אלמנה (לעיל סח) דנבעלה לפסול לה כגון נחין ומזמור וחלל שפסול עולמית,

[וראה במראה כהן ש"ל דנפקא ליה מהמסורה גדולה בפ' וישב, דמסרה לנו ד' פעמים "והיא" בטעם זקף גדול ושנים מהם המה "היא" בתרומה הקדשים תאכל, ו"היא" לא נתנה לו לאשה בפ' וישב גבי תמר שהיתה בתו של שם שהיה כהן, עיי"ש],

וכהנת דמנסבא לזר דלא אכלה מושבה אל בית אביה ילפין מכלל דמעיקרא לא אכלה,

ומילתיה דרב חסדא דבתרומה נפקא, דא"כ דכולה קרא (לנבעלה) [בנבעלת. ד"ס] לפסול לה אחא ליכתוב בקדשים לא תאכל, מאי בתרומה, שמע מינה הכי קאמר יט לך אחרת שאוכלת בקדשים כגון תרומה ואינה אוכלת דמזמור, ואי זו זו חוזרת דסמך לה ובת כהן כי תהיה אלמנה והכי תרינגא להא מילתא דפרק אלמנה (לעיל דף סח),

2 רב נחמן אמר רבה בר אבוב מלחם ולא כל לחם, פרט לחזרה ושוק והאי לחם כל מאכל משמע, דכתיב (דניאל ה) בלשצר מלכא עבד לחם רב, הילכך אינטריך מיעוטא,

מתקף לה רמי בר חמא אימא [מלחם אביה תאכל, בא המ"ם ממלחם למעט] פרט להפרת נדרים ולא תימא כי היכי דלענין תרומה הדרא למילתא קמייתא, תיחדר נמי לענין נדרים?

אמר רבא כבר פסקה [הפסיק את בעלה מלחפר נדרים] תנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי ר' ישמעאל במדבר ל וגדר אלמנה וגרושה יקום עליה, מה ת"ל וחלל מוצאה מכלל אב ומוצאה מכלל בעל ומי יפר לה?

אלא הרי שמסר האב [את נערה המאורסה, שדינה שאביה ובעלה מפדים נדרים] לשלוחי הבעל או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל ונתארמלה או נתגרשה בדרך, היאך אני קורא בה, בית אביה של זו והאיל ולא יתה לגמרי ויכול האב להפס, או בית בעלה של זו והרי היא נשואה אלמנה, ואין האב מפר, לכך יאמר מקרא הזה? אלא לומר לך כיון שיצאה שעה אחת מרשות האב שוב אינו [אין האב] יכול להפס [ולכן לא צריך לימוד שכשהוא חוזרת לבית אביה שאינו מיפר נדרים],

3 רב ספרא אמר מלחם אביה תאכל, לחם ולא בשר,

4 רב פפא אמר מלחם אביה תאכל, לחם הקנוי לאביה פרט לחזרה ושוק דמשלחן גבוה קא זכו [תרומה] היא קנויה לכהנים שאינה שירי שלחן מלך, אכל שירי קדשים הרי הן כמשאת מאת פני אלהים שהן שירי שלחן,

5 ורבא אמר ויקרא י ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו אתה ובניך ובנותיך "אתך" בזמן שאתך,

אבני חן על מסכת יבמות

אין לה למעוטי יש לה ולד ילוד [ולמעט שניהם שאם היא בת כהן אינה חוזרת לבית אביה].

דאי כתב רחמנא וזרע אין לה מעיקרא חד גופא והשתא תרי גופי, אבל מעוברת דמעיקרא חד גופא והשתא חד גופא אימא תיכול צריכא,

ואי כתב רחמנא מעוברת, דמעיקרא גופא

דף פ"ז ע"ב

סריקא ריקה כמו אילן סרק (צ"צ דף טו) והשתא גופא מליא, אבל זרע אין לה דמעיקרא גופא סריקא והשתא גופא סריקא [שבגופה אינו ניכר שילדה] אימא לא צריכא:

סימ"ן¹ אמר ליה לא נעשה מעשי"ה במית"ה, נעשה"ה ולא נעשה בולד יבם ותרומה יבום ותרומה סימ"ן: אמר ליה רב יהודה מדאסקרתא לרבא לא נעשה מתים כחיים לענין יבום ומחזור לזיקה אס ימות צנה לאחר זמן מקל וחומר,

ומה במקום שעשה ולד מן הראשון כולד מן השני לפוסלה מן התרומה לא עשה מתים כחיים, מקום שלא עשה ולד מן הראשון כולד מן השני לפוסלה מן הייבום אינו דין שלא נעשה מתים כחיים?

ת"ל משלי ג דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וזו שהיה לה בן ולא נזקקה ליבם וניסת לשוק ומת צנה, אס תלמד מחלוץ הרי היא מתגנה על צעלה, הילכך על כרחך בן אין לו צענה מימא קאלמר והרי יש לו,

ונעשה מתים כחיים לענין תרומה מק"ו ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון כולד מן השני לפוסלה מן הייבום עשה מתים כחיים [שאף אם מת הבן אח"כ פטורה מן החליצה], במקום שעשה ולד מן הראשון כולד מן השני לפוסלה מן התרומה, אינו דין שנעשה מתים כחיים [ואף אם מת הבן אח"כ לא תחזור לבית אביה]? ת"ל ויקרא כב וזרע אין לה והא אין לה [אם מת],

ונעשה ולד מן הראשון כולד מן השני לענין יבום מק"ו [שתפטר מן הייבום אם יש לה ולד מאיש אחר], ומה במקום שלא עשה מתים כחיים לענין תרומה, עשה ולד מן הראשון כולד מן השני, מקום שעשה מתים כחיים לענין יבום, אינו דין שנעשה ולד מן הראשון כולד מן השני?

ת"ל דברים כה ובן אין לו והא אין לו,

ולא נעשה ולד מן הראשון כולד מן השני לתרומה מק"ו,

[ענין חדש] אמר רב אדא בר אבהה תנא [שנינו בברייתא] כשהיא חוזרת לבית אביה צמ כהן חוזרת לתרומה ואינה חוזרת לחזה ושוק אצל צמ ישראל החוזרת לאכול בתרומה בשביל בנה כגון ילדה מסתמ וניסת לישראל ומת חוזרת אף לחזה ושוק דגני [פ' דרק גבי] צמ כהן כמידי מיעוטי,

אזל רב מרדכי אמרה לשמענתא קמיה דרב אשי, אמר מהיכא קא מתרביא מובת מי עדיפא לה מינה [מכת כהן חוזרת בלי ולד, ונאמר שגם בת ישראל שאוכלת בשביל בנה כשהיא חוזרת אינה אוכלת בחזה ושוק?]

התם [בבת כהן שחוזרת לבית אביה] כתיבי מיעוטי, הכא [באוכלת בשביל בנה] לא כתיבי מיעוטי [תימה לר"י בשלמא לכל הנך אמוראי דדרשי משאר קראי דכתיב בהו אביה אתי שפיר דמיעוטי כתיב גבי אביה דוקא אבל לרבינא בר שילא דדרשי מהיא בתרומת הקדשים מאי משמע דהתא בחזרת לבית אביה מיירי, וי"ל כיון דכתב רישיה דקרא וכת איש כהן נראה דבחזרת לרשות אביה מיירי ומיהו קשה למאן דדרשי מלחם ולא מבשר דלגבי בנה גמי כתיב ילידי ביתו הם יאכלו בלחמו ודרשינן [לעיל דף סו] ילוד מאכיל והוה לן למימר בלחמו ולא בבשרו. תוס'!]

שנינו במשנתנו בת כהן שניסת לישראל וכו': ת"ר ושבה אל בית אביה פרט לשומרת יבם שאינה חוזרת לבית אביה, דהא אגידא ציה כנעוריה צומן שהיא ריקנית כעין נעוריה פרט למעוברת,

והלא דין הוא ולמה לי קרא [למעוברת] ומה במקום שלא עשה ולד מן הראשון כולד מן השני לפוסלה מן הייבום [אשה שמת בעלה בלי ילדים ויש לה בנים מבעל ראשון] ניסת לאחד וילדה לו ומת, וניסת לאחר ומת צלה צנים צריכה ייצוס ולא פטרה ולד שיש לה מן הראשון עשה עובר כילוד שאם היתה מעוברת פטורה דכתיב [דברים כה] בן אין לו עיין עליו ככל עניינים,

מקום שעשה ולד מן הראשון כולד מן השני לפוסלה מן התרומה, אינו דין שנעשה עובר כילוד צמ כהן שניסת לישראל וילדה לו ומת, וניסת לאחר ומת צלה צנים עדיין היא אסורה בתרומה משום ולד מן הראשון, דהא כתיב וזרע אין לה והרי יש לה,

לא מה לי [הלשון ?] עשה עובר כילוד לענין ייבום, שהרי עשה מתים כחיים מת צעלה ואח"כ מת צנה הרי הוא כמי ואינה חוזרת להתייבם כדאמרן בשמעטין דרביה דרבי נועם, נעשה עובר כילוד לענין תרומה שלא עשה מתים כחיים צמ כהן שילדה מישראל ומת צעלה ואח"כ צנה חוזרת לבית אביה, וכולהו נפקי מקראי בשמעטין,

ת"ל כנעוריה פרט למעוברת [לכן צריך קרא ואינו צריך ללמדו בק"ו],

ואיצטריך למכתב למעוטי מעוברת ואיצטריך למכתב וזרע

אבני חן על מסכת יבמות

מה במקום שעשה מתים כחיים לפוטרה מן הייבום לא
עשה ולד מן הראשון כולד מן השני, מקום שלא עשה
מתים כחיים לענין תרומה אינו דין שלא נעשה ולד מן
הראשון כולד מן השני?

תלמוד לומר אין לה והא יש לה:

פרק עשירי האשה רבה

[אידי דאיירי לעיל ביש מותרות בפסול תרומה ומעשר קתני נמי הא פירקא
בתריה דאיירי נמי בחכי, דקתני היתה בת לוי נפסלה מן המעשר בת כהן מן
התרומה. תוס']

[לכן נקרא פרק זה "האשה רבה" כיון שיש עוד כמה פרקים בש"ס שנקראין
"האשה" כגון במס' תרומות פ"ח ובמסכת פסחים פ"ח, לכן קורא אותה כן, כיון
שהוא רב הכמות ביחס להפרקים האחרים בשם זה],

[להתיר אשה להינשא די בב"ד של שלשה, ורק בדיני נפשות צריך ב"ד של
כ"ג],

מתני': האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה
(נעד) [עד. פ'] אחד כדדייקין נגמלא מספא [ואע"ג דקתני ואמרו לה לשון
רבים? הא פרישנא בכריתות בריש פרק אמרו לו, דאורחיה דתנא הוא למתני
אמרו לו אפילו משום חד. נמי, ובתיו"ט כתב ואפשר לתת טעם לאשמעינן
דאפילו היתה האמירה ע"י רבים כגון עד מפי עד, אפילו הכי תנשא כדתנן בסוף

אבני חן על מסכת יבמות

לא תוכל] ובת לוי מן המעשר קנסה, וכן מרומה [אפילו במרומה. ר"ף, ועפ"י מיושב תמיהה הערל"ג] דרנן ובת כהן [אף שהיא פגויה] מן התרומה,

ואין יורשין של זה ויורשין של זה יורשין את כתובתה נגמלה פריך כמוזה מאי היא [הא אמרנו לעיל שאין לה כתובה לא מזה ולא מזה],

ואם מתו אחיו של זה ואחיו של זה חולצין אחיו של ראשון מדאורייתא חולץ, ולא מייבמין ורנן גזור דלא לייבם, ואחיו של שני חולץ מדרנן משום גזירה שמה יאמרו גירש זה ונשא זה כו' [ויאמרו שיוצאת בלא חליצה] כדמפרש בגמ' [לקמן פס] גבי גט, # [לכאורה כבר חלצה לאחי בעלה הראשון מתחלה כשבא עד שמת, אבל לא נפקא לן מינה מידי שהרי חזר בעלה חי, או יכול להיות שאו היה לו בן אבל עכשיו כבר אין לו שמת],

ר' יוסי אומר כתובתה על נכסי בעלה הראשון [ס"ל דבמת ראשון יש לה כתובה. יבין],

רבי אלעזר אומר הראשון זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה [ס"ל דמדידה לדידיה לא קנסו. יבין # פ' שהרי הוא לא חטא כלום שהיא ניסת לאחר], [וגם הפרת נדריה לפעמים היא לטובתו כגון בנדרי ענוי נפש אם ארחץ אם אתקשט וכו'],

רבי שמעון אומר [אם מת בעלה הראשון] "ביאתה" או חליצתה אישא פליג דקמי לא מייבמין מאחיו של ראשון פוטרת צרתה [ר"ל אפילו צרתה שוודאי וקוקה נפטר ע"י זו, דס"ל מותר ליבמה. יבין, משום דאשכחן בפ"ג דיש נשים שאין פוטרות צרותיהן, קמ"ל דזו פוטרת. תיו"ט],

[ור"ש אומר עוד הלכה] ואין הולד ממונו ממזר אם המזירה הרגשו,

[ר"ש קאמר לה. רש"י לקמן צ"א ע"א] ואם ניסת שלא ברשות # [הלשון שלא ברשות מטעה כאילו עשאה שלא כהוגן, אבל באמת היא להיפך] שצלו שני עדים ואמרו מת צעלין וניסת מעצמה, שהרי לא היתה זריכה להימר צ"ד מותרת לחזור לו [לבעלה הראשון] דאנוסה היא [ואמרינן לקמן דרב הונא אמר רב שכן ההלכה, ואף דלקמן כתב רש"י דבשני עדים שוגגת היא, מכ"מ נקט הכא לשון אנוסה משום דלישנא דקרא הוא והיא לא נתפשה. ערל"ג] [ומשמע מזה שרישא דמתנא' מיירי שבא רק עד אחד שמת בעלה ולכן היתה צריכה רשות ב"ד להנשא],

[ועכשיו מיירי לגבי קרבן] ניסת על פי ב"ד תצא [משני] ופטורה מן הקרבן [חטאת] דיחיד שעשה בהולאם צ"ד פטור, לא ניסת על פי ב"ד אלא צעדים תצא [משני] וחייבת בקרבן דשוגגת היא ואין זה אונס להפטר מן הקרבן דלצניע לא לאממוי [ראה מש"כ לקמן צ"א ע"ב בשם הריטב"א עד מתי תמתין], יפה כח ב"ד שפוטרה מן הקרבן,

הורוה ב"ד לינשא [כגון שבא רק עד אחד] והלכה וקלקלה [שנשאת

מכילתין]. מת בעליך, וניסת [שננסה לחופה אפילו לא נבעלה, או בנתיחה אחר קידושין. יבין], [ראה לקמן דשכניסת ע"פ עד אחד ניסת ברשות ב"ד] ואח"כ בא בעלה,

תצא מזה ומזה כשאר אשת איש שזינתה, [דאע"ג דלמידין מהפסוק דכתיב בסוטה והיא לא נתפשה שאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה] דהך לאו אנוסה היא, ואע"ג דהימנוהו רנן לעד אסוד צאשה משום עיגונא, טעמא מאי משום דהיא גופא דייקא עד דידעה דקוסטא ומינסבא [מיראת חומר שנחמיר עליה בסופה. יבין], והא דלא דייקא קנסי לה,

וצריכה גמ מזה ומזה אם תרצה להנשא לאחר, וטעמא דצניע גט משני מפרש בגמלה [דחיישין שיטעו הרואים לומר שנתגרשה מראשון ונשאה ב', ויצאה ממנו בלא גט, ואף דחששה רחוקה היא, קנסיה מרלא דייקא קודם שניסת. יבין],

ואין לה כתובה, ולא פירות, ולא מזונות ואפילו מה שלמה ואכלה מחמיו ולא בלאות ואפילו שמיקם נגדים שהיו לה לא מוציא משם לא על זה ולא על זה [מה שכלה מצאן ברזל או מלוג, אבל מה שבעין משתיהן נטלה. יבין], ואם נטלה מזה ומזה תחזיר,

והולד ממזר מזה ומזה אם ילדה משני ממזר גמור, ואם שז המזירה ראשון וילדה לו חז ממזר מדצריהם,

[אר"י דאפילו לאחר שנתן הראשון גט הוי ממזר [מדבריהם ?] מן השני מידי דהוה אראשון שהולד ממזר ממנו. תוס'], [ופ' הרמב"ם קודם שגירש השני ויהיב המגיד טעמא בפרק י' מה"ג דאחר שנרשה השני דאפילו היה כמחזיר גרושתו אחר שנשאת, הא קי"ל שאין ממזר מחייב לאוין, ולא קנסו בו חכמים. תיו"ט],

ולא זה זה מטמא לה [אם כהנים הם, מדפסולה להן. יבין], [דכתיב לא יטמא בעל בעמיו להחלו ללמד שאינו מטמא על אשתו פסולה. גמרא, וזו פסולה לו דאשת כהן אפילו שנאנסה אסורה לבעלה. תיו"ט],

ולא זה זה זכאים לא במציאתה [שנתקנה לבעל משום איבה, והכא לא נפק"מ שישנאנה, מיהו לשני מדינא לית לה. יבין],

* [המקור להדין שמציאת אשה לבעלה הוא משנה בב"ב י"ב ע"א, ושם בגמ' י"ב ע"ב טעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה כי היכי דלא תיהיו לה איבה ופירש בשמ' שם כדי שלא תהא לה איבה [שנאה] מבעלה, שיאמר שהוא מפרנסה משלו, וכעת כשמצאה דבר היא לוקחת אותו לעצמה # [ובין שבידו לעשות לה הרבה רעה, חששו חכמים לזה],

ולא במעשה ידיה [שנתקן לבעל משום מזונות, והרי פטורים מלזונה. יבין], ולא בהפרת נדריה [דלחכי מיפר מן התורה שלא תתנגה, והכא תתנגה ותתנגה, מיהו במתה יורשה הראשון. יבין],

היתה בת ישראל [בין ששני בעליה שהיא יוצאה עכשיו מהם כהנים או ישראלים], נפסלה מן הכהונה משום זונה [ואם תרצה עוד להנשא לכהן

אבני חן על מסכת יבמות

דף פ"ח ע"א

מ"ט קא מחייבי רבנן כי אישתיק [פ' דייקין מרתנן עד אומר אבל והוא אומר לא אכלתי פטור הא שתק חייב], אילימא משום דמחייבין [דעך אחד נאמן], והא תרי בעלמא [שני עדים בכל מקום] דאע"ג דקא מכחיש ליה אינהו [אף אם האדם שהם מעידים עליו מכחיש עדותם] מחייבין [מ"מ נאמנים העדים, אבל הכא כשמעידים שאכל חלב] וקא פטרי רבנן [אומרים רבנן שאם האדם שמעידין עליו מכחיש עדותם הוא פטור מקרבן].

אלא לאו [זה שברישא משמע שאם שתק חייב בקרבן] משום דאישתיק ושתיקה כהודאה דמיא?

אלא הא דהימנוהו רבנן לעד אחד נאשה סברא היא, מידי דהוה אחתיכה ספק של חלב ספק של שומן, ואתא עד אחד ואמר ברי לי דשומן הוא והא דלא פשיטא לן דמחייבין [ראה תוס'] דסמכי עליה כל זמן שלא נחשד, דלא לאו הכי אין לך אדם אוכל משל חבירו, ואין לך אדם סומך על בני זימו [ראה תוס' ישנים],

מי דמי התם [לכן נאמר שחתיכה זו של שומן, ד] לא איתחזק איסורא נהיה חמיקה חמיקה הכא איתחזק איסורא דאשת איש [שבעלה חי] ואין דבר שבערוה פחות משנים, [פוסה ג' ע"ב: ת"ל (דברים כד) כי מצא בה עדות דבר, ולחלן הוא אומר (דברים יט) על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר, מה דבר האמור לחלן על פי שנים עדים, אף כאן על פי שנים],

הא לא דמיא קושא היא אלא לחתיכה דודאי חלב [שברור לנו שהוא חלב], ואתא עד אחד ואמר ברי לי דשומן הוה דלא מחייבין [לכן כיון דאיתחזק איסורא שאשה זו היא אשת איש, אין עד אחד יכול להסיר את האיסור, וקשה על משנתנו],

מי דמי התם אפי' אתו בי מאה לא מחייבין [כיון שאנו יודעים ודאי שהיא חלב], הכא [באשה שאמרו לה מת בעלה] כיון דכי אתו בי תרי מחייבין, חד נמי להימניה מידי דהוה אמבול, הקדש, וקונמות דאע"ג דאיתחזק איסורא סמכין עליה [ראה תוס'],

האי טבול [פירות שלא הורמו מהם תרומות ומעשרות] היכי דמי, אי ידידה [לכן נאמן] משום דבירו לתקנו, אלא דאחר, מאי קסבר, אי קא סבר תורם משלו על של חברו אינו צריך דעת בעלים [או נאמן דהוי כטבול שלן] משום דבירו לתקנו, ואי קסבר צריך דעת בעלים ואמר אנא ידענא ביה דמתקן [שהיא תיקן את הטבול], היא גופה מנלן [דעך אחד נאמן],

הקדש נמי, אי קדושת דמים משום דבירו לפדותו [ראה תוס'], אי קדושת הגוף קדשי מונח אי ידידה משום דבירו לאיתשולי

אלמנה לכוה"ג, אבל בוגתה פטורה דאמרה אתון שוויתן פנוייה. יבין חייבת בקרבן, שלא התירוה אלא לינשא:

גמ': מודקתני סיפא נשאת שלא ברשות מותרת לחזור לו, [דהיינו] שלא ברשות ב"ד אלא בעדים, מכלל דרישא ברשות ב"ד ובעד אחד אלמא עד אחד נאמן,

ותנן נמי הוחזקו להיות משיאין [את האשה שמתה בעלה] עד [אחד] מפי עד, ואשה מפי אשה, ואשה מפי עבד ומפי שפחה, אלמא עד אחד מחייב,

ותנן נמי עד אחד אומר אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי פטור, טעמא דאמר לא אכלתי הא אישתיק מחייבין ולא אמרינן מולין לעזרה קא מיימי, אלמא עד אחד מחייבין מדראורייתא, מנא לין?

[כריתות י"א ע"ב, אמרו לו אכלת חלב מביא חטאת, עד אומר אבל ועד אומר לא אכל, אשה אומרת אבל ואשה אומרת לא אבל מביא אשם תלוי, עד אומר אבל והוא אומר לא אכלתי פטור, שנים אומרים אבל והוא אומר לא אכלתי רבי מאיר מחייב, א"ר מאיר אם הביאורו שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאורו לידי קרבן הקל? אמרו לו מה אם ירצה לומר מויד הייתי פטור],

דתניא [דכתיב גם קרבן חטאת] בוקרא ד או הודע אליו חטאתו, ולא שיוידעוהו אחרים [כגון כאן שאומר לו עד, אכלת חלב], יכול אע"פ שאינו מכחישו יהא פטור, תלמוד לומר או הודע אליו מ"מ,

היכי דמי [כשאינו מכחיש העד שהוא חייב בקרבן], אילימא דאתו תרי אמרו לו אכלת חלב ולא קא מכחיש ליה, קרא למיה לי [הא ודאי שהוא חייב], אלא לאו חד ובי לא קא מכחיש ליה מחייבין אלמא ש"מ עד אחד נאמן נאסור והיתר, דקא מיימי חטאת אפומיה ומיתאכלא, דלא לא מהימנן היכי מתאכלא דלמא מולין צעורה יניהו,

וממאי דמשום דמחייבין, דלמא משום דקא שתיק, ושתיקה כהודאה דמיא,

תדע [דשתיקה כהודאה] דקתני סיפא [משנה כריתות י"א ע"ב] אמרו שנים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי פטור, רבי מאיר מחייב, אמר ר' מאיר קל וחומר אם הביאורו שנים לידי מיתה חמורה לא יביאורו לידי קרבן הקל,

אמרו לו מה אם ירצה לומר מויד הייתי הכי זה נאמן לפטור עגמו מקרבן, דאין עדים מנו להכחישו נהא, הילכך אי אמר נמי לא אכלתי נאמן, ומדאיפליגו נהא, מכלל דרישא עד אחד אומר אכלת כו' דייק מינה הא אישתיק חייב דברי הכל היא,

רישא

אבני חן על מסכת יבמות

עליה, אלא דאחר ואמר ידענא ביה דאיתשיל מריה עליה, היא גופה מנלן [דער אחר נאמן],

והבא עליה באשם תלוי קאי [ששנים אומרים שבעלה מות, ושנים אומרים שזה האיש החי הוא בעלה, וקשיא לרב שאומר לא תצא?]

אמר רב ששת כגון שניסת לאחר מעדיה [שלעדר זה ברור שמת בעלה, ולכן אין אנו מוציאים אותה מעמו, ואינו מביא אשם תלוי],

היא גופה [בשלמא לו ברור, אבל איך זה מתיר להאשה, והיא] באשם תלוי קיימא? באומרת ברי לי [שזה אינו בעלי. רלמ"ה] כגון ע"י סימנים [או טביעת עין. רלמ"ה], ואשם תלוי אינו צא אלא על מי שלבו נוקפו, [וראיתי מקשים בשם הר"ן בכתובות למה לא מותרין שהיא יודעת בבירור שמת בעלה, ואינה נאמנת שהרי יש שני עדים נגדה?],

אי הכי [דמיירי שאל בעל השני ודאי שמת בעל הראשון, וגם אצלה ברור שזה שבא אינו בעלה] מאי למימרא [למה צריך רב לומר שאם נישאת ע"פ שני עדים שלא תצא] אפי' רבי מנחם ברבי יוסי [ראה לקמיה דפליג את"ק, והוא מחמיר רק אם נישאת לאחר שידעה כבר שיש עדים שלא מת בעלה] לא קאמר [תצא] אלא כשבאו עדים ואמרי "לא" מת ואח"כ ניסת ואוקימנא להאי דכמוצות (דף כב) צאקה שניסת לאחר מעדיה ולאומרת ברי לי, אבל ניסת ואח"כ באו עדים, לא אמר [תצא, ובמשנתנו הא מיירי שנשאת ואח"כ בא בעלה, וקשה מה חידוש לנו רב],

דתניא שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מות, שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה, הרי זו לא תנשא, ואם ניסת לא תצא, ר' מנחם ברבי יוסי אמר תצא, א"ר מנחם בר' יוסי אימת אני אומר תצא בזמן שבאו עדים אח"כ ניסת, אבל ניסת ואח"כ באו עדים הרי זו לא תצא?

[ומתירין אלא צ"ל שהחידוש של רב הוא] כי קאמר רב נמי בזמן שבאו עדים ואחר כך ניסת וה"ק רב, לא שנו אלא צעד אחד דהסמ אע"ג דניסת ואח"כ צא בעלה דקדמי מנחם תנא, אכל [אם ניסת] ע"פ שנים אפי' צא בעלה ואח"כ ניסת, לא תנא אי לא ידעינן ליה וכדמריננא, לאפוקי מדר' מנחם בר' יוסי [דאמר שאם באו עדים שלא מת ואח"כ נישאת תצא, הבא דלא ידעינן ליה לא תצא] מדלא איצטריך מילתיה דרב אלא צהכי, על כרחך צהכי מיתוקמא, ואשמעינן הלכה כח"ק [דאם נשאת לא תצא],

ואיכא דאמר [מפרשים דברי רב לחומרא] טעמא [דבשני עדים שמת בעלה לא תצא] דניסת ואחר כך באו עדים, אבל באו עדים ואח"כ ניסת תצא הא תנא רב לאשמעינן, טעמא דניסת ואחר כך באו עדים כי מתמינן, הסם הוא דדייקת אכל צהכי עדים לא תנא, אכל בעלמא אפילו צהכי עדים כגון צהכי עדים ואחר כך ניסת תנא, ומדאמרה רב למילתיה אמתי' [דמיירי בנישאת ואח"כ בא בעלה] ש"מ אכל בעלמא [באו עדים ואח"כ נישאת] לא, אלא כרבי מנחם צהכי יוסי סבירא ליה, כמאן בר' מנחם בר' יוסי,

מתיב רבא מנין שאם לא רצה כהן להקדש מן טומאה ומנשים פסולות דפגו' הכהן וקדשו צעל כהנו? ת"ל ויקרא בא "וקדשתו" בעל

קונמות נמי אי קסבר יש מעילה בקונמות דקדשי צדק הציט הן משאמר קונס דבר זה עלי וקדושת דמים נחתא להו, משום דבידו לפדותו, ואי קסבר אין מעילה בקונמות דקונס לשון נדר הוא ואיסור בעלמא הוא דרכיב להו אכתפיה [של אדם ולא על החפץ], אי ידידה משום דבידו לאיתשולי עליה, אלא דאחר ואמר אנא ידענא דאיתשיל מריה עליה, היא גופה מנלן [דער אחר נאמן]?

[אלא] אמר ר' זירא [המעם שער אחר נאמן בעדות אשה אינה מטעם נאמנות] מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה שאם צא בעלה אמה נותן עליה כל הדברים האלו שנמשנתו הקלת עליה בתחלה להמירה לנישא, מפני שהיא חוששת שמא תתקלקל, ולא מייסדא עד דצדקה ספיר [ראה תוס'],

[ושואל] לא ליחמיר ולא ליקיל? משום עיגונא אקילו בה רבנן:

[שנינו במשנתנו] תצא מזה ומזה וכו': אמר רב לא שנו אלא שניסת בעד אחד, אבל ניסת על פי שני עדים לא תצא קס"ד לא תנא משני,

מחכו עליה במערבא אתא גברא וקאי [בעלה הראשון עומד כאן], ואת אמרת לא תצא [משני], [ראה תוס', תוס' ישנים]? לא צריכא דלא ידעינן ליה [שבא איש שאומר שהוא בעלה, אבל אנחנו איננו מכירין אותו],

אי דלא ידעינן ליה, בעד אחד אמאי תצא [שאנו אומרים שאם נישאת ע"י עד אחד, ובא איש אחד שאומר שהוא בעלה הראשון ואנו אין מכירין אותו, למה נאמן לו להוציא את האשה מבעלה השני]?

לא צריכא דאתו בי תרי ואמרי אנן הוינן בהדיה מבי נפק ועד השתא ואתון הוא דלא ידעיתו ליה הלכך לגבי עד אחד מהימני, אכל לגבי תרי הוילי וניסת לא תנא, [וממשיך לפרש מנא לן דשייד להתוכח עם זה בעלה] דכתיב בראשית מב ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו, ואמר רב חסדא מלמד שיצא בלא חתימות זקן ובא בחתימות זקן,

[פי' וגמא לפי רב מיירי המשנה שנישאת ע"פ עד אחד, ובאו שני עדים ואמרו על איש אחד שהוא בעלה, ובוהא אמרה המשנה תצא, וע"ז אומר רב שאם נישאת ע"פ שני עדים לא תצא],

[וע"ז מקשה] סוף סוף תרי ותרי נינהו

דף פ"ח ע"ב

אבני חן על מסכת יבמות

מה שעד אחד אומר שזה בעלה?

הבא במאי עסקין כי מכחשא לא נפקא [לא מירי שמעיד עד אחד כשר על בעלה, שאז היו כמו עד אחד נגד שנים, אלא] **בפסולי עדות** ולעולם נמרי כגון קרובים או נשים אלו נדהים דאמרי זהו, וקמשמע לן שמואל דלזלין במר רוב דעות, הוילין ואין כלן עדות כשרה,

וכדר' נחמיה דתניא ר' נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד [כגון הבא שער אחד מעיד שמת בעלה] אין דין עדות בדבר, מדעד אחד נאמן זה, הלכך פסולים נאמנים ככשרין ו **הלך אחר רוב דעות**,

ועשו שתי נשים באיש אחד המכחשות איש אחד **כשני אנשים באיש אחד** דמהימני,

[הלכך כי לא מכחשא להו [אם אין האשה מבחשת שזה בעלה] נפקא, דהא שתי נשים מכחשות עד אחד הראשון שהשיאה, וכי מכחשא להו הו לכו תרי ומרי, דאידי [פי' האשה] נמי מהימנא להעיד לעדות זה [שזה בעלה], אבל בעל גופיה לא מהימני דהדי דיעות דגזיה [עם הפסולים לעדות שבאו עמו] להעיד על עצמו. ד"ס],

הלכך אילו לא נא בעל, [ועד] [דעד. פ'] אומר ממ ושני פסולי עדות אומרים לא ממ, לא נפקא לה מחזקת אשת איש דהלך אחר רוב דעות [ותצא משני], וכן כשנא בעל ואילו שני פסולי עדות עמו האומרים זהו, והיא אומרת שאין מכרת אס זה אס לאו, כי לא מכחשא להו נפקא [משני], דהא שתי נשים מכחשות עד הראשון שהשיאה ולא יתה מחזקתה, אבל היכא דלמרה ברי לי [שאין זה] [שאינו. פ'], דל עד קמא מהכא [בלא צירוף עד הראשון היא נאמנת ולא תצא משני, ד], אין פסולי עדות נאמנים להעיד על אדם כשר אפילו הן אלק, שכל אדם נאמן על עצמו דאסורין בדבר הכרור לו, אלא אס כן ים עדות כשרה בדבר, הלכך כמאן דלימנהו דמו [עדים הפסולים המעידים שזה בעלה], ומחזקת אשת איש יתה לה על פי ראשון,

ואיבעית אימא כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא דלמר ממ **אפילו מאה נשים** אחין אחר שנשאת ואמרי לא ממ **כעד אחד דמיון** והו לכו עד מכחיש עד, ואחרון אינו כלום כדעולא ולא נפקא, ולשמואל אפילו שתקה [לא תצא משני],

ו **הבא** דכי שתקה אמר שמואל תנא **במאי עסקין כגון דאתיא** שניסמ על פי **אשה מעיקרא** [שאשה העידה שמת בעלה] הלכך כדהדכן ואמין מרי אי שתקה אידי הוה ליה רוב דעות לאיסורא,

ותרצה לדר' נחמיה [שהולכים אחר רוב דיעות] **הכי** ולא תני זה עשו שתי נשים באיש אחד כו', **ר' נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד** [איש או אשה וכו'] **הלך אחר רוב דעות**, **ועשו שתי נשים באשה אחת** [ששותרים זה את זה] **כשני אנשים באיש אחד** [שהולכים בתר רוב],

כרחו, **היכי דמי אילימא דלא ניסת לאחד מעדיה ולא קאמרה ברי לי צריכא למימר דדפנו דהא ודאי דאסור מפורסם, ואפי' דאסור ספק לא ציטריך קרא, דודאי כפיין ליה,**

אלא לאו [כה"ג] **דניסת מחלה לאחר מעדיה** [שמעדין שמת בעלה, והוא כהן] **וקאמרה ברי לי** [שאין זה בעל] **ואס"כ** נא עדים שהיה מי נאמנה שעה ומת, ולא נהא [הכהן] להוציא משום זונה, [וא"ת והא אמרין לעיל [כ"ה ע"א] מת הרגתיו הרגנהו לא ישא את אשתו? וכו'] **וצ"ל** דהבא מירי שהיה לו אשה כשהעיד וא"כ מותר בה כדאמרין לעיל וכו'לן שהיו להן נשים ומתו מותרות לינשא להם דלא שייך חשד כיון שהיה לו אשה כשהעיד. תוספות ישנים],

וקתני דפנו, **אלמא מפקין לה מיניה** וקשיא לרז [דכאן רואין שגם אם נישאת ע"פ שני עדים מוציין את האשה, ורב אמר לא תצא] ובעד אי לא מני לאוקומי דא"כ למה לי קרא, הא ודאי אין אחד [שמעיד שמת בעלה] דמקום שנים [שאימרים שעדינו חי?]

[ומתרין] ¹**איסור כהונה שאני** [שהרי כהן אסור באשתו אף אם נאנסה],

²**ואיבעית אימא מאי דפנו דפנו בעדים** צ"ד מזהירים לערות אחר עדים להכחיש את הראשונים הממירים אותה כדי לקדש את הכהן שלא ישאנה, אבל משניסמ לא תנא,

³**ואיבעית אימא לעולם כשבאו עדים ואח"כ ניסת** וזהו מודה רז **ור' מנחם בר' יוסי היא** [אבל במשנתנו ניסת האשה ואח"כ בא בעלה],

⁴**רב אשי אומר מאי לא תצא דקאמר רב** לעיל אבל בשני עדים לא תנא **לא תצא מהיתירה** [של בעל. רי"ף] **הראשון** דמחזקת לראשון דאנסה הויל,

הא אמרה רב חדא זימנא דתנן **ניסת שלא ברשות** [היינו ע"י שני עדים] **מותרת לחזור לו**, ואמר רב הונא אמר רב **הכי הלכתא? חדא מכללא דחברתה איתמר**,

[ענין חדש] **אמר שמואל לא שנו ממני** דתנא [מבעלה השני] **אלא שלא מכחשתו** [האשה אינה מכחשת אותו לומר שאין הוא בעלה], אבל מכחשתו לא תצא [מן השני],

במאי עסקין אילימא בבי תרי דאמרי זה נעלה **כי מכחשתא** ליה מאי הוי, **אלא בחד** [שאמר זה בעלה, ואם היא מכחשתו לא תצא משני], **מעמא דמכחשתו** [לא תצא מבעלה השני] **הא שתקה תצא**,

והאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים הרי הוה משבז כשנים, כגון צעדות אשה לומר שמת נעלה, וצעדות סוטה לומר נעמאה ואין דבריו של אחד דלמר לא ממ במקום שנים [ואי מירי שמעיקרא בא עד אחד שהוא כשנים ואמר שבעלה מת, מה מועיל עכשיו

אבני חן על מסכת יבמות

ידיעות:

ראה כתובות י' ע"ב במשנה בתולה כתובהה מאתיים ואלמנה מנה, ובגמ' שם מאי אלמנה? אמר רב חנא בגדתאה אלמנה על שם מנה וכו' עיי"ש,

שנינו במשנתנו **אין לה כתובה: מאי טעמא תקינו לה רבנן כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, הא [רצונו ש] תהא קלה בעיניו להוציאה:**

[אע"ג דקי"ל כתובה דאורייתא שכותבין בכתובות כסף וזוי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא? הבא אמר ר"י דה"פ מ"ט תקינו לה רבנן "לאלמנה" כתובה שהיא דרבנן לד"ה משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, הכי נמי אפי' בתולה שיש לה כתובה מן התורה קנסוה בכתובה כדי שתהא קלה בעיניו להוציאה, וכענין זה אשכחן לקמן (דף צ:): גבי הפרת נדרים דאית ספרים דגרסי מ"ט אמור רבנן דבעל מיפר אע"ג דבעל מיפר מן התורה? אלא ה"ק מאי טעמא אמור רבנן בעל מיפר היכא דאין מיפר מן התורה כי ההיא דפ' ד' אחין (לעיל כט: ושם) גבי שומרת יבם דאמר כדרב פנחס כל הנודרת על דעת בעלה נודרת, משום שלא תתנגה, וכיון דאיכא טעמא דתתנגה אם כן אפילו בדאורייתא כמו הבא אמרו חכמים שלא יפר כדי שתתנגה. תוס',

וראה תוס' כתובות דף י' ע"א ד"ה אמר חז"ל משמע דכתובה דרבנן, וכן בהאשה רבה (יבמות פט. ושם) גבי אין לה כתובה קאמר מאי טעמא תקינו לה רבנן כתובה שלא תבא קלה בעיניו להוציאה כו' אלמא סתמא דהש"ס סבר דכתובה דרבנן, וקשה דנהגו לכתוב בכתובה כסף וזוי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא? ואור"ת דסמכין ארשב"ג דמתני' דפרק בתרא (דף קי:): דמיתו לה נמי בסמוך דאמר נותן לה מבעות קפוטקיא [והנמי] אמור שם דמעמיה דרשב"ג הוא משום] דקסבר כתובה דאורייתא, וקי"ל כרשב"ג במשנתו, וראה מרדכי כתובות סימן שי"ב דף י"א סוף ע"א בדפי הדפוס וז"ל דכתובה דאורייתא מוכתיב כמזהר הבתולות, וקראת תורה כמזהר, ושיעורא אסמכתא היא, אבל רוב הראשונים סוברים דכתובה מדרבנן, ראה שטמ"ק כתובות י' ע"א],

שנינו במשנתנו **אין לה פירות ולא מזונות ולא בלאות: תנאי כתובה** [מזונותיי. ד"ס] [וכסותיי. : ררי"ף] **בכתובה דמי** [דיבור חדש. ררי"ף] **ופירות שאכל נמי לא משלם, אע"ג דאין לה כמותה** [פ' שהיא אבדה כל זכויותה בנישואין אלו] [ואינו חייב צפרקונה שמקינו לה תחת פירות נכסי מלוג שלה] [פ' שמה שהוא אוכל בפירות נכסי מלוג הוא בשכר שהוא חייב בפרקונה], ואפ"ה אינו משלם פירות נכסי מלוג שאכל [שאכל מה שאינו מגיע לו]. ררי"ף] משום דרבנן קנסוה,

ומשום דאשכחן דלא למנה דיש לה פירות שאכל, הוא דליתערין למימר הכא דאין לה:

שנינו במשנתנו **נטלה מזה ומזה [תחזיר ?]: פשיטא** [דצריכה להחזיר]? **מהו דתימא כיון דתפשה לא מפקינן מינה קמ"ל:**

שנינו במשנתנו **הולד ממזר: תנן התם** [מביא משנה זו כאן, מפני שבע"ב מקשה כמה ששנינו במשנה הולד ממזר] **אין תורמין מן הטמא על המזהר משום הפסד כהן ואם תרם בשוגג תרומתו תרומה מדרבי אלעאי** לקמן [דילוף לה מקראי], **במזיד לא עשה ולא כלום,**

אבל שתי נשים באיש אחד כפלגא ופלגא דמי כעד מכחש עד, ואפילו שמקס אידי לא תנא הוליל ויסקס כדעולא, דראשון נאמן כשנים והנך כולאי כעד אחד:

[שנינו במשנתנו] **צריכה גמ מזה ומזה: בשלמא מראשון תבעי גמ** [שהרי אשתו היא], **אלא משני אמאי זנות בעלמא הוא** [שהרי היו רק נישואי טעות]?]

אמר רב הונא גזירה שמא יאמרו כשרואין הראשון מי, סבורים גירש זה ונשא זה ששני זה כשנשאה על ידי שגירסה ראשון נשאה, ואשת איש גמורה היא ואם מוציאה שלא בנגט ונמצאת אשת איש יוצאה בלא גמ,

אי הכי סיפא [של משנתנו] **דקתני אמרו לה מת בעלך ונתקדשה, ואח"כ בא בעלה, מותרת לחזור לו, התם נמי נימא גירש זה וקדש זה ונמצאת אשת איש יוצאה שלא בנגט?** [ומתרין] **לעולם בעיא גמ** [גם אם רק נתקדשה לשני, כדי שלא יאמרו],

אי הכי נמצא זה מחזיר גרושתו משנתארסה כלומר אחי למימר דמותר להחזיר גרושתו משנתארסה, דסברי גירש זה וקידש זה וחזר וגירש וחזרה לראשון?

[ומתרין שמשנתנו איתא] **כר' יוסי בן כיפר דאמר מן הנשואין אסורה מן האירוסין מותרת** [ונמצא שבאמת מותר לחזור גרושתו מן האירוסין, ואין חשש שיאמרו],

הא מדקתני סיפא [של משנתנו לקמן צ"ב ע"א, אמרו לה מת בעלך ונתקדשה ואחר כך בא בעלה מותרת לחזור לו] **אע"פ**

דף פ"ט ע"א

שנתן לה אחרון שאירסה גמ לא פסלה מן הכהונה [את זו דרש רבי אלעזר בן מתאי [ויקרא כא] ואשה גרושה מאישה ולא מאיש שאינו אישה], **מכלל דלא בעיא גמ** אפילו מדרבנן **דאי בעיא גמ** [מדרבנן. פ'] **אמאי לא פסלה מן הכהונה** הא קי"ל [לקמן דף נד] **דאפי' ריש הגט פוסל לכהונה,**

אלא סיפא לגבי קידושין ודאי כדקאמרמ דלא צעיר גט, ודקשיא לך שמא יאמרו גירש זה וקידש זה כו' לא אחי למימר הכי אלא **אמרי** מדנפקא בלא גט קידושי טעות הוו כגון על נגמט שאני כהן ונמצא ישראל,

רישא נמי אמרי נישואי טעות הוו? קנסוה רבנן ולא תלינן לקולא, **סיפא נמי ליקנסוה?** **רישא דעבדא איסורא** [שנישאת] **קנסוה, סיפא דלא עבדא איסורא** [שרק נתקדשה] **לא קנסוה רבנן:**

אבני חן על מסכת יבמות

פסע בחד מנא לא ציית אכל מטמא על הטוהר דמרווייהו צמד מנא רבו
[פ' גדלו] בענין נקוב [לא דוקא] בלומר אלא] שתיהן בארין. רש"ל, [כ] [אי.
פ'] אמרת ליה מן זו וזוהר והפרש אחרת, אינו שומע לך ונותן את הטמאה לכהן,
ומוטב תחזור זו לטיבלה וימן טוהרה לכהן,

ולרב נתן ברבי אושעיא [דפליג לעיל על רב חסדא במי שהפריש מן
הטמא על הטהור] דאמר לא עשה ולא כלום לתקן שירים, אבל
תרומה הוי' והסכן מדליק מיד [שהרי הפריש מן הטמא, ויש לפנינו תרומה
טמאה],

דף פ"ט ע"ב

מאי שנא מהא דתנן [דמאי פ"ה מ"י] מן הנקוב [שחייב בתרומה
מדאורייתא] על שאין נקוב [שחייב בתרומה רק מדרבנן] תרומתו
תרומה ולא תאכל לכהן עד שיוציא עליה [על הסאה שהפריש]
תרומה ומעשר ממקום אחר עד שימן על סאה זו תרומה ומעשר
ממקום אחר, דמחזיקין ליה בטבל גמור [פ'] וקשיא למה כאן שמפריש מטמא על
הטהור לא אמרין שימתין עד שיפריש עליה [וכאן כמו כן לא היה לימן לכהן
שמן יסרוף טבל טמא ואסור להדליקו כדמוכח בפרק צמה מדליקין (שבת כו)]?

[ולא תאכל כו'. פירש ריב"ן דלא הוי תרומה אלא לענין שיתנה לכהן ולא לדבר
אחר שאינה אסורה לזרים, ואין נראה לר"י דכיון דפוטרת שאין נקוב דחייב
בתרומה מדרבנן, הכי נמי תרומה מדרבנן כמו במין שאין נקוב על שאינו נקוב.
תוס']

[מקום אחר. אמר ר"י דמיניה וביה לא משום דלא ליתי למיכל השירים לזרים כיון
שיקרא עליו שם מעשר לא יזהרו עליו לשומרו בתורת תרומה וכולה גריאו
מדרבנן תרומה דהא מיתקין ביה דשאין נקוב. תוס'],

שאני הכא בטמא וטהור דמדאורייתא תרומה מעלייתא היא
אכל מן הנקוב על שאין נקוב הוה ליה מהחיוז על הפטור, וכיון דלפטור ר' קא
מפריש לא חייל עלה שם תרומה, הלכך טבל הוא [התרומה שהפריש] ואסור אף
לכהן, ורצנן הוא דגזרי למתזה לכהן הואיל וקרא עליה שם תרומה, וישראל זה
שנתנה צריך להפריש עלה [על מה שהפריש, צריך להפריש ממקום אחר] תרומה
ומעשר, ואין צריך לחזור ולהפריש ממה שאין נקוב, דתרומה דיליה מדרבנן היא,
והא אפריש עליה,

ומן שאין נקוב על הנקוב דאמרין לעיל תרומה היא ומותר לכהן, דהוה ליה מן
הפטור על החיוז, הלכך אע"ג דהא דאפריש עלה [פירות של העציץ נקוב] לא
מיפטור בהן תרומה ולא חייל עליה שם תרומה, אפי' הכי לא אמרי' לא תאכל כו',
דהא לא איכפת לן אי אכל לה כהן בטבל, דאין עליה דין טבל ותרומה כו',

[ובנין לנו דמן הטמא על הטהור הוא תרומה מעליא] כדרבי אלעאי דא"ר
אלעאי מנין לתורם מן הרעה על היפה שתורמתו תרומה?
דכתיב במדבר י"ח ולא תשא עליו חטא בהרימכם את חלבו
ממנו ה' אס לא תרימו מן המוצנח משאו חטא ואם אין קדוש נשיאות
חטא למה, מוכן לתורם מן הרעה על היפה שתורמתו
תרומה,

מאי לא עשה ולא כלום? א"ר חסדא לא עשה ולא כלום
כל עיקר דאפילו ההיא גריוא דתרומה הדר לטיבליה,

רב נתן ברבי אושעיא אמר לא עשה ולא כלום, לתקן את
השירים את הטוהר שזה היה עושה אומר שירים אבל תרומה הוי' וקדשה
ויחזור וימרוס מן הטוהר,

רב חסדא לא אמר כרב נתן בר' אושעיא דאי אמרת הוי'
תרומה [פ'] כיון שאנו אומרים לו שמה שהפריש מקודם הוא תרומה, אלא
שצריך לחזור ולהפריש [זימנין] [דלמא] דפשע ולא מפריש ולא הדר
מפריש מן הטוהר, ולקמן פריך כיון דמדאורייתא תרומה היא מדקמני צסוג
תרומתו תרומה היכי מפקעין לה מקדושתה משום דלמא פשע,

מאי שנא מהא דתנן התורם קישות [cucumber] [מין ממיני
הקשואים. מלון עברי] ונמצאת מרה שוגג הוא מדקמני נמצאת מכלל
דמעיקרא לא הוה ידע אבטח [פרי ארמה מלא משקה במין הדלועים. מלון
עברי] ונמצאת סרוח, תרומה ויחזור ויתרום [פ'] ואמאי לא חייש
רב חסדא התם זימנין דפשע?

שוגג אמוזיד קרמית, שוגג לא עבד איסורא, מויד קעבד
איסורא,

[ולכך [במוזיד אומר רב חסדא ד] שויה רבנן כאילו לא תרם כלל וחדר ההוא
גריוא לטיבלא, דאי אמרת תרומה [אלא צריך לחזור ולתרום], הוא אתי למיפשע
דהא שוי נפשיה רשע, שוגג לא עבד איסורא מדעת הלכך לא חשיד דלמא פשע
כן פ' ריב"ן, אבל אין לפרש דשוגג לא עבד איסורא לא קנסה אבל מויד קנסו
דאין זה קנס דהדר לטיבלה דטפי דמי קנס הא דאמר דיוחזור ויתרום שצריך
להפריש שתי תרומות. תוס'],

[וא"ת ודקארי לה מאי קארי לה, דהא ודאי כיון דקתני ונמצאת מכלל דשוגג
הויה? וי"ל דאיהו סבר דכיון דרובן של קשואין מרים ואבטחים סרוחים, איבעי לי
למידע, וכיון דלא דק מויד הוא, ואנן משגיגין דמ"מ דכיון דעשה שלא מתכוין
שוגג הוא. רמ'],

ורמי שוגג אשוגג הכא [בתורם מן הטמא על הטהור בשוגג] קתני
בשוגג תרומתו תרומה, התם [בנמצאת מרה, ובנמצאת סרוח] קתני
תרומה ויחזור ויתרום? התם שוגג קרוב למויד דאיבעי ליה
למיטעמיה [בלומר יפריש על מה שהוא [מדה קטנה] מיניה וביה כדי
שימרוס ותו לא. תוס'],

ורמי מויד אמוזיד, הכא קתני [בתורם מן הטמא על הטהור] במוזיד
לא עשה כלום, התם נתן [דמאי פ"ה מ"י] התורם משאין נקוב
[שחייב תרומה רק מדרבנן] על נקוב [שחייב בתרומה מדאורייתא] תרומה
ויחזור ויתרום?

בתרי מאני ציית כלומר התם כיון דמפרי מאני [דתרם ממה שבבלי זה על
מה שבבלי אחר]. כי אמרת ליה הדר תרוס מאדך ציית לך וליכא למגור דלמא

אבני חן על מסכת יבמות

בקומתה דמהניא חופה שבקטנות דמ"ש מקדושין דמהני כשהיו בקטנות ואחר כך עמדה בקומתה. תוס'.

ר' אליעזר אומר משתבעל, והאמר ר' אליעזר אין מעשה קטנה כלום פסק ד"ש (לקמן קס) אימא משתגדיל ותבעל [ראה תוס' איך מהני חופה שהיה בקטנות].

קתני מיהת יורשה והא הכא דמדאורייתא אבות ירית לה כלומר קרובי האב ירמי לה, דנישואי קטנה מדכזבן ניהו משום שלא יתגו צה מנהג הפקר כדאמר במשע פקחם (לקמן קיז), אבל מורה לא זכמה לקדש את הצה לא לאמה ולא לאמה ומדרבנן ירית לה בעל?

הפקר ב"ד (היה). מלה זו ניתוסף ע"י הצנזור וצריך למחקה. וראה ד"ס) הפקר וכל מידי דממונא לאו עקירה היא, דאמר ר' יצחק מנין שהפקר ב"ד (היה) הפקר שנא' עורא י כל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה נספר עורא,

[שהפקר ב"ד (היה) הפקר. אבל מן הטמא על הטהור ליכא למימר דאפקוה מרשותיה בשעת הפרשה כיון דבתר הכי נמי שלו הוא ועליו לתקנו. תוס'], [ופסיק הרמב"ם ז"ל הל' סנהדרין פכ"ד הל' ו' דהוא הדין לכל ב"ד חשוב בכל מקום ובכל זמן, כדאמרינן במס' מ"ק ט"ז ע"א ומגלן דמפקריה, ומכאן סמך להכרזות שנהגו במלכותינו, כי מפני שיש בו תיקון לקוחות ולמוכרו, מפקיעים זכותו של מערער מפני שלא מיחה. רמ"א].

ר' אלעזר אומר מהכא יהושע יט אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל, וכי מה ענין ראשים אצל אבות הוי ליה למכתב ולאשי מטות בני ישראל? אלא לומר לך מה אבות מנחילין בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילין את העם כל מה שירצו,

[ומקשה עוד על הברייתא] ומיטמא לה והא הכא דמדאורייתא אביה מיטמא לה ומדרבנן מיטמא לה בעל? משום דהויא לה מת מצוה,

ומי הוי מת מצוה והתניא אי זהו מת מצוה כל שאין לו קוברין, [אבל אם] קורא ואחרים עונין אותו [פי' שהמוצאו קורא לבנ"א לעזרתו בקבורת המת] אין זה מת מצוה, הכא נמי כיון דלא ירתי לה [כיון שקרובי אביה אין יורשין אותה] קריא ולא ענו לה [בצרכי קבורתה].

דף צ' ע"א

[ומקשה עוד על הברייתא] ואוכלת בגינא תרומה [והלא ע"י קדושי קטנה אינה קנין כספן]? [ומתרץ שאוכלת רק] בתרומה דרבנן,

ת"ש [קאי אמה שהקשה רבה לרב חסדא וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן

א"ל רבה לרב חסדא לדיך דאמרת לא עשה ולא כלום כל עיקר, דאפי' החוא גריוא הדר לטיבליה מ"ט גזירה דלמא פשע ולא מפריש, מי איכא מידי דמדאורייתא הוי תרומה ומשום דלמא פשע אפקוה רבנן לחולין, וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה?

א"ל ואת לא תסברא, והתנן הולד ממזר מזה ומזה, בשלמא משני ממזר [שהרי נחברר שהיא אשת איש] אלא מראשון אמאי [אם חזרה לבעלה הראשון והוליד בן שהוא ממזר, הלא] אשתו היא וישראל מעליא הוא וקא שרינן ליה בממזרת?

א"ל הכי אמר שמואל [אף שאנו קורין לו ממזר] אסור בממזרת, וכן כי אתא רבין א"ר יוחנן אסור בממזרת, ואמאי קרי ליה ממזר? לאוסרו בבת ישראל וקנסא בעלמא הוא ולהחמיר ולעשות סייג לתורה ואין זו עקירה, אבל להקל על דברי מורה עקירה היא,

שלח ליה רב חסדא לרבה, ביד רב אחא בר רב הונא, ואין [פי' וכי אין] ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה, והתניא מאימתי אדם יורש את אשתו קטנה אס ממא, ולא אמרינן שמא עמידה היתה למאן ואשתמך דלאו אשמו הוא, וציתומה עסקינן?

[ג' מחלוקת בדבר] ב"ש אומרים משתעמוד בקומתה כשתגיע לפירקה נשים וצנהצת שער, וב"ה אומרים משתכנס לחופה, רבי אליעזר אומר משתבעל, [ומפרש שלאחר זמן זה] ויורשה, ומיטמא לה [אם הוא כהן], ואוכלת בגינא תרומה [דנקראת קנין כספן].

ב"ש אומרים משתעמוד בקומתה, [מדקאמר ב"ה משתכנס לחופה משמע דלב"ש] אע"ג דלא נכנסה לחופה והא קי"ל (לעיל דף כט) אפי' נגדולה, אשמו ארוסה לא חזון ולא מיטמא לה ממא חזון יורשה?

[בקומתה. פי' בקונטרס שתגיע לפירקה בשנים ובהבאת שערות, ואין הלשון משמע כן דאם כן ה"ל למימר משתגדיל, אלא אר"י משתעמוד בקומתה היינו שנראית גדולה קצת, אע"פ שעדיין לא הגיעה לפירקה, לפי שנראית כאשתו אבל כל זמן שנראית קטנה היו נראים דברי חכמים כמו חובא ואיטלולא אם היה יורשה. תוס'].

[דלא נכנסה לחופה. דקס"ד דכי היכי דב"ה לא בעו עמידת קומה דב"ש הכי נמי לא בעו בית שמאי שתכנס לחופה דבית הלל. תוס'].

אימא משתעמוד בקומתה ותכנס לחופה, והכי קאמרו ליה ב"ש לב"ה דקאמריהו משתכנס לחופה אי עמדה בקומתה מהניא לה חופה ואי לא לא מהניא לה חופה,

[משתעמוד בקומתה ותכנס לחופה. והוא הדין אם נכנסה לחופה ואח"כ עמדה

אבני חן על מסכת יבמות

התורה] **אכל תרומה** טמאה בשוגג משלם "חולין" טהורים דכתיב (ויקרא כג) ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש צפרק כל עשה (פסחים לז),

שילם חולין טמאים, סומכוס אומר משום ר' מאיר [עירובין י"ג ע"ב: אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן תלמיד היה לו לרבי מאיר וסומכוס שמו, שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה ארבעים ושמונה טעמי טומאה, ועל כל דבר ודבר של טהרה ארבעים ושמונה טעמי טהרה] אם בשוגג שילם טמאים כספור טהורים הם תשלומיו תשלומין, במזיד אין תשלומיו תשלומין דקנסין לה, וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה תשלומיו תשלומין וחוזר ומשלם חולין טהורין,

והוי"נ בה [בכל דוכתא שאינו יכול להקשות עד שיפרש המשנה אומר והוי"נ בה. יבין שמועה כלל תי"ז] במזיד אין תשלומיו תשלומין אמאי קנסת ליה מאי מזיד יש כאן,

תבא עליו ברכה אע"פ שידע שהן טמאים, נמכין הוא לתשלומין הגונים [שהרי הוא נותן לו "חולין" טמאים, שהוא המשלם יכול לאכלם. וראה בת"י] דאכל מיניה [ישראל זה] מדי דלא קחזי ליה [לכהן] בימי טומאתו וקא משלם מידי דקחזי ליה [פ'] בשעה שהוא משלם לו היא ראוייה לכל [בימי טומאתו] [פ'] לכל אדם בכל זמן, ורק לאחר שנתנו לכהן הוא נעשית "תרומה" טמאה] ואע"ג דתשלומין נעשים תרומה ולא חזו ליה דימי טומאה הא מיהא לתשלומין מעליא איסורן [ראה מצפה איתן], [תרומה טמאה לא חזי לאכילה] כהן טהור קאי עלה בעשה צ' העל (לעיל עג), וכהן טמא קאי עלה צמיתה דלא חלק הכתוב לגבי טומאת הגוף בין קדשים טהורים לקדשים טמאים [ראה בהגהות מהר"ב רנשבורג],

ואמר רבא ואמרי לה כדי [ראה אבני חן הוריות ח' ע"א, על לשון כרין] חסורי מיחסרה והכי קתני אכל תרומה טמאה משלם כל דהו [יכול לשלם מה שרוצה] ואפי' חולין טמאים, אכל תרומה טהורה משלם [רק] חולין טהורין,

שילם חולין טמאים סומכוס אומר משום ר' מאיר בשוגג תשלומיו תשלומין [וא"ת והיאך הם תשלומין דהא לא שוו בדמי תרומה טהורה שאכל? פרי"ז ז"ל במסכת גיטין [נד.] דהא אוכל תרומה שוגג לפי מדה משלם ולא לפי דמים. רמ"י] במזיד אין תשלומיו תשלומין, וחכ"א בין בשוגג בין במזיד תשלומיו תשלומין וחוזר ומשלם חולין טהורין,

והא הכא דמדאורייתא תשלומי מעליא הוי דחולין טמאים נמי לאוין להיות קדש כדרכי אלעזר לעיל יבמות (דף פט), דאי מקדש בהו כהן אשה תפסו לה קידוש, ואמור רבנן מדרי' מאיר קמוחי' אין תשלומיו תשלומין, וקשרינן אשת איש לעלמא?

מאי אין תשלומיו תשלומין דקאמר רבי מאיר, דבעי למיהדר שלומי חולין טהורין,

אי הכי סומכוס היינו רבנן? אמר רב אחא בריה דרב איקא קנסו שוגג אטו מזיד איכא בינייהו לרבי מאיר בשוגג תשלומיו תשלומין ולא צעי לשלומי טו טהורים, ואטו רבנן למימר בין בשוגג בין במזיד צעי מיהדר (תשלומין) [שלומי. ד"ס],

[פ'] דבהא בלחוד הוא דאפליגו שעשו חכמים שוגג כמזיד משום קנסא, אבל לענין המזיד לא פליגי. רמ"י],

תא שמע דם שנממא וזרקו בשוגג הורצה, במזיד לא הורצה, והא הכא [בדם שנממא] דמדאורייתא ארצויי מרצה,

דתניא על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנממא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין ביחיד בין בצבור, ואמרי רבנן לא הורצה, וקא הדר מעייל חולין לעזרה?

אמר רבי יוסי בר חנינא מאי לא הורצה דקאמר להתיר בשר באכילה אבל בעלים נתכפרו בו ולא צעי לאחוי קרנן אחרינא,

סוף סוף קמתקרא אכילת בשר וכתיב שמות כט ואכלו אתם אשר כפר בהם מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים?

א"ל שב ואל תעשה שאני לאו עקירה היא, כגון אכילת בשר עשה היא ואמור רבנן שב ואל תאכלך לאו עקירה צידים הוא אלא ממילא היא מיעקרא, אבל תרומה [לעיל פ"ט ע"א] דקאמר לא עשה ולא כלום ומפקת לה לחולין עקירה ממש היא,

דף צ' ע"ב

אמר ליה רב חסדא (לרצה) [לרצה] בעאי לאותובך [עוד רציית להקשות עלך ראיות שב"ד מבטלין דברי תורה],

ערל דאמר בפסחים (דף כז) הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר, וגר שנתגייר ערב הפסח אין שוחטין עליו, ואמר בגמרא טעמא דבית הלל גזירה שמה יטמא לשנה הבאה כו' צפרק האשה, אלמא משום גזירה דרבנן מבטלין ליה מפסח, הזאה שבות ולית עלה בשבת אלא איסורא דרבנן, ועומדת בפני הפסח ומבטלתו דאמר' הוזה שבות ואינה דוחה שבת,

ואזמל לגבי מילה אמור רבנן (שבת דף קל) אין מציין אותו דרך גגות וקרפיפות והואלה דידהו מדרבנן, ומיעקרא מילה בזמנה,

סדין בציצית דמדאורייתא שרי דכתיב (דברים כג) לא תלבש שעטניו אצל גדילים תעשה לך, וגזר רבנן משום כסות לילה שפטור מן הציצית והוי כלאים שלא במקום מלוא במסכת מנחות בהתכלת (דף מ),

ובבבשי עצרת לא קבלמי מרבנן, ומ"מ כן נראה צעיי וכשר הדבר, ששנו בתוספתא ומייתי לה במסכת ביצה בגמרא פרק שני (דף כ) כבשי עזרת ששחטן שלא לשמן הדם זרק והבשר יאכל דכל הזנחים שזנחו שלא לשמן שרין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה והרי הן כשלמים דעלמא, ואם הייתה שבת שחלה עזרת

אבני חן על מסכת יבמות

בשבת וניתנה שבת לדחות אלל לשמן, וטעה זה ושגג בשלא לשמן לא יצרוק ואם זרק והורלה כו', והא הכא דזריקה בשבת בשבת בעלמא הוא כדשינין החס שאני שבות לשבת כו' וקמיני לא יצרוק ועקרר שבות דרבנן ג' עשה דזריקה דם ודהקטרות אימומים והאיכלת בשר, אלא שזי ואל מעשה שאני,
וישופר ולולב מנות עשה ומצטיילין להו בשבת מדרבנן משום גזירה שמא יטלטלו בידי כו',

[גדפם ברש"י לעיל אבל הם יותר מובנים כאן לאחר שמנה כל העניינים] דכל הני עוקרין בית דין דצר מן המורה,

השתא דשנית לן שב ואל תעשה לא מיעקר הוא, כוללו נמי שב ואל תעשה גינהו,

ת"ש"ש עוקרין דבר מן התורה אף בקום ועשה] דברים יח אליו תשמעון צניצא חמת כמיא אפילו אומר לך עבור על אחת מכל מצות שבתורה כגון אליהו בחר הכרמל שסקריצ צנמה ושעת אסור הצמות היסה ואיכא כרת דשמוצי חוץ וכרת דהעלאת הכל לפי שענה שמוע לו [לא לבטלה לעולם, אלא לעבור על מצוה אחת בשענה אחת. ראמ"ה]?

[איבא למדקד איפכא קשיא, דמשמע לפי השעה שמע לו אבל לתקן לדורות לא אלמא [אין ?] ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה? וי"ל דכל תקנות חכמים לפי צורך השעה הם משום גדר דבר [פ'] ואין אופן שצריך לבטל מצוה לעולם, וזה שמבטלה לפי שעה מזה יש ראייה שב"ד עוקרין דבר מן התורה], וקא ס"ד דלא אמרו לפי השעה אלא להוציא נביא שאמר חזר בו הקב"ה ממצות פלונית ומבטלה לעולם שאין שומעין לו [אבל לבטל לפי שעה משום גזירה יכול כל ב"ד משום איותו סיבה שחיה, אבל לפי המסקנא אין להביא ראייה שהרי שם היה משום "מגדר מילתא" כדמפרש]. רשב"א וראה רמ"א].

שאני התם דכתיב אליו תשמעון, וליגמר מיניה? מוגדר מילתא שאני לעשות גדר ומקנה כי התם שהשיבן על ידי כן מעבודת כוכבים [ואבל אין להביא מכאן ראיה דב"ד במבלין]:

[וראה רמ' בפירושו השני וז"ל אלא מגדר מילתא שאני, כלומר לעולם שפיר גמרינן מינה, ותרין הכי דהתם מיגדר מילתא לשעה אבל לעקור דבר מן התורה לדורות לא, וכן הלכתא דשב ואל תעשה ב"ד עוקרין] אפילו לעולם ככל הדברים שמונה לעיל ע"ל, הווא וכו',] או אפילו לא תעשה לצורך השעה, או הפקר ממון לעולם, אבל לעקור לא תעשה לדורות אין להם רשות].

[ביד בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על דברי תורה, מכין ועונשין שלא כדין אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כך הוא, וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה, כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו, כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו כולם וכו'. רמב"ם הל' ממרים פ"ב הל' ד']

[לפי בעל ההפלאה יש לאפקעה זו שני מעמים המושלימים זה את זה: (א) משום שהמקדש מקדש על דעת חכמים, ומשום כך יכולים הם להפקיע את קידושיו, שהרי על דעתם קידש, (ב) אפילו אם אותו אדם לא התנה שהוא מקדש על דעתם מכל מקום יכולים חכמים להפקיע קידושיו בכח "הפקר ב"ד הפקר". שם].

ת"ש בטלו בעל ששלה גט לאשמו וקדם וזא אללה או ששלה לה שליח ואמר לה גט ששלתהי לך בטל הוא **מבוטל** הרי זה בטל **דברי רבי** ותנן (גיטין דף דב) זרשאנה היה עושה בית דין במקום אחר ומצטלו, ולא היה מזדיע לה [להאשה שהבעל ביטל את הגט], התקין רבן גמליאל הזקן שלא יהיו עושין כן מפני תקון העולם דיימיני דמצטל ולא ידעה ואינסא וצניה ממוזרים, ועלה תני בטלו לגט לפני בית דין במקום אחר אחר תקנת רבן גמליאל מצטול,

רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו יכול לא לבטלו ולא להוסיף על תנאו, א"כ מה כח ב"ד יפה שהמקינו שלל לעשות כן, והא הכא דמרדאורייתא בטל גמ' (מנ"י מבטל ליה) עד דמטי לידה דמתיב (דברים כד) ונסן צידה ועד דמטי לידה לאו גיטא הוא ומישום מה כח בית דין קא שרינן אשת איש לעלמא?

מאן דמקדש אדעתא דרבנן מקדש מולא דדעת חכמים דלא דא
משה וישראל קאמר ואפקעינהו רבנן לקידושין על ידי גט זה לקידושין
מינה ושיניהו למעות דקידושין מתנה למפרע דהפקר צ"ד (היה). ראה לעיל פ"ט
ע"ב הפקר.

[יש דיון אם אם הטעם "דאפקעינהו" הוא משום תנאי שהאדם מקדש על תנאי שחכמים יצו, וכיוון שחכמים אינם רוצים בקידושין ממילא תנאו בטל (והוסיף הרעק"א בכתובות ג. שהתנאי אינו על מנת שירצו חכמים אלא על מנת שלא ימחו, או שהוא דין הפקעה, שחכמים עקרו את הקידושין ובטעם לזה חידש החתם סופר [בשו"ת אה"ע קט בסופר] שכיוון שמקור קדושי אשה בכסף הוא משרה עפרון, א"כ כמו שחכמים יכולים להפקיר את שדהו של האדם כך יכולים גם להפקיע ממנו את אשתו, ויש בזה ארבע דעות בראשונים וכו'. קובץ יסודות

א"ל רבינא לרב אשי התינה דקרייש בבכסא איכא למימר
אפקעתא דשויהו למעות ממנה קרייש בביאה מאי איכא למימר מאי
אפקעתא איכא למימר האי ביאה מאי שויה?
[וצריך ביאור למה לא שאל קריש ב"שטר" מה איכא למימר?]

[א"ל] שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות מין דדעמא דרבנן מלה ורבנן אמור דכי יהיב לה גט כי האי תבטל ציאה (דמיהוי) [ומיהוי. מ'] צעילת זנות,

ואת לאמרי תינה קדיש בכספא דקידושי כסף דרצנן, קדיש ציאה דקידושין
דמדאורייתא ניהו מאי איבא למימר,

וטעמט גדול הוא דידס [כיון שלא אמר רש"י שרבותיו אמרו כן, אמר בלשון זה
 "שמעות גדול", אבל בכתובות ג. כתב "שמעתי כל רבותי מפרשים" וסיים "אי
 אפשר לומר כן" בלשון כבוד. ראינו] דקדושי כסף דלורייאמא ניהו ומג"ש דקיסה
 קיסה משדה עפרון גמר לה במסכת קידושין (דף 3) וג"ש צסיי נאמרה וכל י"ג
 מדות,

ואי קידושי כסף מדרבנן מי קטלינן נפשא עלייהו (דבעל) [דהא בעל. ד"ס] ארוסה בסקילה,

ועוד מאי שניחא דשני שוויה רבנן כו' הא קשיא ליה היכי מנא רבנן לאפקועי מידי דאורייתא ומשני ליה שוויה רבנן (כו'). פ"ה הא גמי אפקעתא היא [אלא הטעם דכל

אבני חן על מסכת יבמות

דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והוא תלה הדבר בהם],

[ויקרא כ"א ב כי אם־לשאריו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו: ג ולאחתו תתולל תקרו בה אליו אשר ל־אִתְּהָה לְאִישׁ לֹה יִמָּנָא: ד ל־א יִמָּנָא פֻּעַל בְּעָמְיוֹ לְהַחֲלוֹ].

שנינו במשנתנו ולא זה וזה מטמאין לה: מנלן? דכתיב ויקרא כא כי אם לשאריו הקרוב אליו, ואמר מר שארו זו אשתו, וכתיב ויקרא כא לא יטמא בעל בעמיו להחלו [ונמצא שיש כאן סתירה בהפסוקים? אלא] יש בעל שמיטמא ויש בעל שאין מיטמא, הא כיצד מיטמא הוא לאשתו כשרה ואינו מיטמא לאשתו פסולה:

שנינו במשנתנו ולא זה וזה זכאין במציאתה וכו': טעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה, כי היכי דלא תיהוי ליה איבה, הכא תיהוי ליה איבה ואיבה:

שנינו במשנתנו ובמעשה ידיה: טעמא מאי אמרי רבנן מעשה ידיה לבעלה משום דקאכלה מזוני, הכא כיון דמזוני לית לה, מעשה ידיה לאו ידיה:

שנינו במשנתנו ולא מיפר נדריה: טעמא מאי אמר רחמנא בעל מיפר כדי שלא תתגנה כגון נדרי עיניו נפש שלא ארזך שלא תמקשט הכא תתגנה ותתגנה:

הבעל זוכה במציאתה משום איבה, כתובות מ"ז ריש ע"א, תקנו מזונות תחת מעשי ידיה. כתובות מ"ז ע"ב, וקבורתה תחת כתובתה מחמת הגדולה שהכניסה לו והיא כמזנה צעיר הכמזנה והוא יורש [אם מתה]. שם פרקונה תחת פירות נכסי מלוג שהוא אוכל. שם,

שנינו במשנתנו היתה בת ישראל נפסלה מן הכהונה וכו':

דף צ"א ע"א

פשיטא זונה היא? בת לוי מן המעשר איצטריכא ליה,

ובת לוי מן המעשר מי מיפסלא בזנות והתני' לוייה שנשכית ומייסין שמא נבעלה לעובד כוכבים, או שנבעלה בעילת זנות כגון לעובד כוכבים ועבד וחלל, וכל הקד דאמר באלמנה לכו"ג (לעיל סא) דמפסלא צהו צת כהן ממזומה, גבי לוייה לא פסלי ממעשר נותנין לה מעשר ואוכלת? אמר רב ששת קנסא [מדינא אוכלת, אבל כיון דלא דייקא וחזר בעלה, קנסין לה]:

שנינו במשנתנו בת כהן מן התרומה: אפי' בתרומה דרבנן דליו בתרומה דלורייתא לא איצטריך למימני דמיון דקנסוה אמעשר כ"ש אתרומה:

שנינו במשנתנו ואין יורשיו של זה ויורשיו של זה יורשין

[ראה רמב"ם הלכות אישות פ"א הל' ב' בביאה ובשטר מהתורה, ובבספ מדרברי סופרים עכ"ל, וכתב הלחם משנה שם שטעם רבינו ז"ל הוא משום דכל דבר הנלמד בהיקש או בגזירה שוה או ב"ג מדות הם נקראים דברי סופרים, ובמשנה למלך שם כתב דאע"ג דבספ דברי סופרים קרי ליה, מ"מ קידושי תורה נינהו, וראה בבספ משנה שמביא שהרמ"ך העיד שרבינו עצמו הגיה בספרו "ושלשתן דבר תורה", וגם אני מצאתי כן בתשובות ה"ר אברהם בנו עכ"ל, # ושמעתי שרב אחד היה בוטיקן וראה עצם כ"י של הרמב"ם וכתב שם ושלשתן מן התורה],

[ראה בספר מראה כהן שנדפס בסוף הגמ' שמביא מספר "תשובות באנשי און" מכתב י"ג שהאר"ך לבאר כל הסוגיות וששה מקומות בש"ס שהובא שם סוגיא זו דכל מאן דמקדש כו' והגיה בכל המקומות שדברו בענין גירושין דצ"ל דכל דמגרש אדעתא דרבנן מגרש ואפקעינהו רבנן לגירושין מיניה, כלומר שתקנו חכמים השולח גט לאשתו או שכ"מ המגרש ועמד או המגרש על תנאי שאחרי נתינת הגט לשליח שוב אין לו כח עוד בגט, לא לבטלו ולא למעון טענת אונס ושום דבר, אלא כל הזכות שהיה לו בו כבר נתרוקן ליד השליח או ליד האשה, וזה ואפקעינהו לגירושין מיניה כלומר שכל הזכות שהיה לו בו עוד הפקיעו ממנו הזכות לגמרי ומשו"ה אינו יכול לבטלו וכו', ועכ"פ לפי דבריו צ"ל דהך דרבינא ורב אשי התינה וכו' אין מקומו כאן רק שייך גבי קידושין לבר ומקומו בב"ב מ"ה ע"ש],

ת"ש א"ר אלעזר בן יעקב שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה [כלומר בדברים שלא נאמר בתורה שיש להעניש עליהם. שם], ולא לעבור על דברי תורה [ולא משום שעברו אלו המוכים על דברי תורה], אלא לעשות סייג לתורה,

[באו"ח סימן תקפ"ח סעיף ה' י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר, וכתב בט"ז משום שמא יטילו בידו לילך אצל בקי ללמוד ויעבירו ד' אמות ברשות הרבים, והקשה המורחי ב"ט נמי נגזר שמא יתקן כלי שיר? והאר"ך בזה, ולבסוף לא תירץ כלום, ולענ"ד נראה דקול השופר לא ניתן לשיר אלא לתקועי של מצוה, על כן לא גזרו כן, ועוד נ"ל לתרץ דאין להם לגזור ולעקור לגמרי ד"ת שצותה לתקוע ביום זה בשלמא בשבת לא מתעקר לגמרי כיון שבלא שבת תוקעין ב"ט ונראה שזהו בכלל מה שעשו סייג לתורה ולא לעבור על ד"ת דוחו לעבור על ד"ת לעקור לגמרי].

[ומביא דוגמאות] ומעשה באדם אחד שרכב על סוס בשבת ואליהן מן משום שצות לא עולין צאילן ולא כובצין ע"ג צהמה (צ"ל דף לו) בימי יונים [וכדמסיק שבימי יונים היה התרשלות בקיום מצות התורה], והביאוהו לב"ד וסקלוהו כמחלל שצת גמור לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך היתה (עת צרה) [שעת השמד. פ'] והיו פרוצין צעצירה,

ושוב מעשה באדם אחד שהטיח צעל [וראה לעיל ג"ד ע"א על המילה "הטיח"] באשתו תחת התאנה והביאוהו לבית דין והלקוהו, לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך [הרי שב"ד יכולים לעקור דבר מן התורה]? מיגדר מילתא שאני:

אבני חן על מסכת יבמות

קנים אבל הני דיתבא תותיה קנים,

רבי יוחנן אמר [ופליג על רב הונא] קמאי מודו לבתראי בתראי לא מודו לקמאי, ר' יוסי מודי ליה לר' אלעזר כתובה דמודיה לדירה לא קנים וכ"ש מציאתה ומעשה ידיה דמודיה לדירה,

ור' אלעזר לא מודי ליה [לר' יוסי] מציאתה ומעשה ידיה הוא דמודיה לדירה לא קנים, אבל כתובה דמודיה לדירה קנים,

ותרוייהו [ר' יוסי ור' אלעזר] מודו ליה לר' שמעון ומה הני דמחיים לא קנים נמי צעלה, ביאה דלאחר מיתה לא כ"ש,

ור' שמעון לא מודי להו [לר' יוסי ולר' אלעזר] ביאה הוא דלאחר מיתה לא קנים אבל הני דמחיים קנים:

	סברא להחמיר	סברא להקל
ר' יוסי כתובה על נכסי בעלה הראשון,	מדידה לדירה	למשקל ומיפק קאי
ר' אלעזר הראשון זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה	דיתבא תותיה, מחיים,	*מציאתה ומעשה ידיה ממונא היא, *מודיה לדירה
ר' שמעון ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת	ביאה דעיקר איסורא	לאחר מיתה,

[דיעות בהלכות ביקור חולים:

גמ' נדרים מ' ע"א מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה לא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס ר"ע לבקרו, ובשביל שיכבדו וירביצו לפניו חיה, א"ל רבי החייתני, יצא ר"ע ודרש כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים.

ביקור חולים היא מהמצוות שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקין קיימת לו לעולם הבא. שבת קכ"ז ע"א, ודינה מבואר ברמב"ם פ"ד מהלכות אבל, ובמו"ש ע"ד ס' של"ה,

יש דיון אם חיוב ביקור חולים הוא מדאורייתא או מדרבנן,

לעיתים יתכן כי ההמנעות מביקור חולים הנצרך לעזרה מן הוולת יכולה לגרום לפיקוח נפש, והמעלים עיניו מחבירו החולה עובר על לא תעמוד על דם רעך, ועיין עוד בזה בתוס' הרא"ש ברכות ס' ע"א,

המהר"ן חיות בנדרים מ' ע"א כתב שהיא הלכה למשה מסיני,

יש כמה טעמים למה לא מברכין על מצות ביקור חולים, (א) מפני שהמצוה יכול להתבטל אם החולה אינו רוצה שיבקרו אותו, (ב) שנראה כאילו מברך על זה שהאדם חולה, (ג) אין להמצוה עת קבוע וממילא אין בה חיוב, (ד) שמברכין רק על ענינים שאין הגויים עושין,

כתב הרמב"ן שמטרת מצות ביקור חולים היא, (א) כדי שיכבדו וירביצו לפניו ויעשה לו צרכיו הצריכים לחוליו דהיינו לדאוג לצרכיו של חולה ולהמציא לו כל רפואותיו לשמשו ולמלא כל מבוקשו, (ב) וימצא נחת רוח עם חבירו, דהיינו כאשר החולה מרגיש שמתעניינים בו ודורשים בשלומו, זה נותן לו חשק ורצון להמשיך להחיות, (ג) כי שיכוון דעתו לרחמים ויבקש עליו רחמים, הלכך המבקר

כתובתה וכו': כתובה מאי עבדתה הא מנן צרישא אין לה כתובה?

אמר רב פפא כתובת בנין דיכרין דמנן צכמוצות (דף נג) כתובת בנין דיכרין דיהוין ליה מינא, אינו ידמין כסף כתובתו יתר על חולקתו דעס אמוסון, [ראובן נשא אשה ושמה רחל] ואם ממה [רחל] נחיו [ראובן] ונשא שניה [לאה] וילדה לו, ומת הוא [ראובן], נני שניה [לאה] אפי' הן נקבות נוטלין כתובת אמנן כחוצ גמור שהרי נתאלמנה מאביהן [וזה הכל מן התורה בלי שום תיקון וגזירה].

ונני ראשונה [רחל] אם יש זכרים נוטלין כתובת אמנן [מנה או מאתים, ונכסי צאן ברזל ונכסי מלוג] ואף על גב דמתה נחיו, דרבנן מקון כתובת בנין דיכרין, כדי שיקפון אלס ויתן לנתו ככנו [פ' אבי האשה, כשמשא אותה, יתן לה נדוניא, כשידע שירשו אותה נכדיו], והכא לא שקלי יורשין דילה כתובת בנין דיכרין, אלא נני הכשרה נוטלין כתובת אמנן והשאר חולקין בשוה [שהרי סוף סוף גם הם בניו ויורשין אותה],

פשיטא? מהו דתימא לדירה דעבדא איסורא קנסוה רבנן לזרעה לא קנסו רבנן כמ"ל:

שנינו במשנתנו אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין: אחיו של ראשון חולץ מדאורייתא ולא מייבם מדרבנן דרבנן קנסוה, אחיו של שני חולץ מדרבנן דמדאורייתא לא קמיא קמיה, ורבנן הוא דלזכרה חליפה משום גזירה שמה יאמרו גירש זה ונשא זה כדאמרן לגבי גט ולא מייבם לא מדאורייתא ולא מדרבנן:

[במהרש"א הקשה למה אין אחיו של שני יכול לייבם אותה, הלא בראשון החשש הוא שמא יאמרו גירש אותה, ואם אחיו של ראשון ייבם אותה נמצא שהוא לוקח גרושת אחיו, אבל בשני אין שום חשש? ותירץ שם וז"ל והנראה לשיטת רש"י דאע"ג דגבי גט לא קנסוה אלא היכא דאיכא למיחש שמא יאמרו גירש זה כו', גבי יבום קנסוה בלאו גזירה דשמא יאמרו כו' משום דביאה עיקר איסורא כדלקמן, והרש"ש פ' ולא מייבם היינו שאינו בתורת יבום, ובתוס' רעק"א על המשניות הביא הקושיא ומסיים ולא מצאתי מעם לשבח בזה],

שנינו במשנתנו ר' יוסי אומר כתובתה על נכסי בעלה וכו': אמר רב הונא בתראי מודו לקמאי קמאי לא מודו לבתראי, ר' שמעון [שהוא האחרון של הארבעה תנאים] מודי ליה לר' אלעזר [דלפניו] דמה ביאה דעיקר איסורא לא קנים דקמי צימא קונה אומה לפטור נדמה וכ"ש [דמודה דבעלה קונה] מציאתה, ומעשה ידיה דממונא הוא,

ור' אלעזר לא מודי ליה לר' שמעון מציאתה ומעשה ידיה דממונא הוא לא קנים, אבל ביאה דאיסורא הוא קנים,

ותרוייהו מודו ליה לר' יוסי הני דיתבא תותיה ואיכא למימר אחי לקיומה הואיל וטובא צה מנהג נשים ואפי' הכי לא קנים, וכל שכן כתובה דלמשקל ומיפק קאי כ"ש כתובה דזהו מחלת גירושין כי שקלה כתובה,

ורבי יוסי לא מודי להו כתובה דלמשקל ומיפק הוא דלא

אבני חן על מסכת יבמות

חזן מאשת איש שניסת צעד אחד על פי ב"ד דאזכרה רצון גיטא כדאמנן צממני,

[ומדייק דרק] על פי בית דין [שלא היה אלא עד אחד] הוא דבעיא גיטא, [אבל] על פי עדים לא בעיא גיטא [להנשא] דאנוסה היא [וחזרת לבעלה הראשון], [ראה תוס'],

[וממשיך להביא ראיה דלא אתיא כר"ש אלא דרבנן קאמרי לה] מני [מי אמר ברייתא זו "כל עריות שבתורה"], אילימא רבי שמעון, [ושואל, אם נשאה ע"פ עד אחד דהיינו] על פי בית דין, מי בעיא גט [הלא ר"ש סבר בין שניסת בעד אחד, ובין שניסת בשני עדים אינה צריכה גט, כדתניא],

והתניא ר' שמעון אומר עשו [פי' עשו ונהגו] ב"ד בהוראתן [בהוראה זו של משנתנו, באשה שהלך בעלה למדנ"ה וכו'] הורוס לינשא צעד אחד [ונשאה לאחר ובא בעלה] כזדון איש באשה [עשו אשה זו כאילו] כהצא צדון על אשת איש ונאסרה על צעלה,

[אבל אם האשה נשאה] על פי עדים [או עשו ב"ד אשה זו] כשגגת איש באשה ולא נאסרה,

[אבל מדייק ד] אידי ואידי [בין נשאה ע"פ עד אחד ובין ע"פ שני עדים] לא בעיא גט מדקא מדמי ליה לזדון [בעד אחד] ולשוגג [ע"פ שני עדים],

אלא לאו [ע"כ ברייתא דכל עריות שבתורה] רבנן היא ושמע מיניה צעדים [אם ניסת בשני עדים] מודו [שאין צריכה גט, שאין לה שום קשר עם בעל שני, כיון שניסת ע"פ עדים, וכיון שכן לא היה רב צריך לומר שההלכה כן, כיון דלא פליגי רבנן עליה דר"ש בשני עדים]?

[ומתיר תירוץ א' אוקימתא בהבחייתא דר"ש אומר עשו וכו'] לעולם רבי שמעון היא [ברייתא דכל עריות שבתורה] הך קמייתא דקמי חזן מאשת איש כו' [דרק ר"ש סבר דלא צריך גט אם ניסת בשני עדים, אבל רבנן סברי דצריכה גט, ולכן צריך רב לומר דהלכה דאם ניסת בשני עדים חזרת לראשון], # [וצ"ע לרבנן למה קנסוה שצריכה גט, מאי הוה לה למיעבד הלא ניסת בשני עדים?]

[והא דהבאת ראיה מהברייתא מה שיטת ר"ש] ותריץ הכי [ומוקים השני משלים שאמר "כזדון איש באשה", ו"כשגגת איש באשה"], ר"ש אומר עשו ב"ד בהוראתן [באשה שניסת בעד אחד ע"פ הוראת ב"ד, עשו אשה זו, ומפרש הלשון "כזדון" היינו שמתכוון לקדשה] ככוונת איש באשה כפנייה שמתכוון לקדשה דעתיא גיטא [ובעיא גט],

על פי עדים [אבל אם ניסת ע"פ שני עדים, או עשו הב"ד "כשגגת" היינו שלא התכוון לקדשה] כשלא ככוונת איש באשה כה על הפנייה שלא לשם קדושין [ולא בעיא גט],

[תירוץ ב' אוקימתא בברייתא דר"ש אומר עשו וכו'] רב אשי אמר

את החולה ולא בקש עליו רחמים לא קיים המצוה, יש דיון אם יכולים לקיים מצות ביקור חולים בטלפון, וזה ודאי שלכתחלה צריך לילך בעצמו לבקר, אבל ודאי שיש גם מצוה ע"י הטלפון, וגם יש דיון אם מותר להתפלל על חולי סופי המצטער הרבה שימות, וראה בדברי הר"ן בנדרים מ' ע"א שמביא ראיה מאמתיה דרבי וכו', כל זה בקיצור מה שהבנתי בקובץ שבעל פה כרך מ"ו תשס"ז, במאמרו של הרב ישראל מאיר לאו שליט"א, עיי"ש באורך בטוב מעם],

שנינו במשנתנו נשאת שלא ברשות רבי שמעון קאמר לה וכו' [מותרת לחזור לו]: אמר רב הונא אמר רב הכי הלכתא, א"ל רב נחמן גנבא גנובי למה לך [כלומר למה לך לומר דברך בדרך עקיפין והסתר ולא לאומרו במפורש. שט], אי סבירא לך כרבי שמעון אימא הלכה כרבי שמעון, דשמעתך [שהלכה שלך] כרבי שמעון קאזלה,

וכי תימא אי אמינא הלכה כרבי שמעון, משמע אפילו בקמייתא [לא רק במה שאמר ואם ניסת שלא ברשות מותרת לחזור לו, אלא גם בהלכה הראשונה שאמר במשנה] צילתה לו חליפתה [מאחיו של ראשון פוטר צרתה] כו' נשאת צעד אחד [שרישא של דבריו מיירי בעד אחד, ורק אח"כ אומר ואם ניסת שלא ברשות דהיינו ע"פ שני עדים] אימא הלכה כר' שמעון באחרונה, קשיא [והקושיא הוא רק על הנוסח שאמרה רב],

א"ר ששת אמינא כי ניים ושכיב רב אמרה [בד"ס יש גירסא "אמר"] להא שמעתתא [זה שאמר "הכי הלכתא" שאם נישאת ע"פ עדים יכולה לחזור לבעלה הראשון, לא היה צריך לומר כן שאין מי שחולק על זה ואתיא כדברי הכל],

[מאמר "כי ניים ושכיב" וכו' יש ג' פעמים ביבמות, וג' פעמים בב"ק, ופעם בבבורות ופעם בנדה, ובכל המקומות אומרה רב ששת על דברי רב], [כי ניים ושכיב וכו', כלומר שהוא לא אמרה מעולם. ראמ"ה לעיל כ"ד ע"ב, וראה בשו"ת חות יאיר סימן קנ"ב נשאלתי אחר דברי חכמים בנחת נשמעין ונאמר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך איך מצינו לפעמים קנטורים וחוללים בש"ס כענין כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתתא, הנאמר בכמה דוכתי וכהנה רבים? עיי"ש ביאור ארך],

[שמשמע ממה שאמר] הלכה, מכלל דפליגי רצון עליה דר' שמעון צסיפא # [לא הבנתי למה צריך רש"י להוסיף המלה "בסיפא"], נשאת צעדים [והא אי אפשר לומר כן ד] מאי הוה לה למיעבד [השתא ס"ד ד"מאי הוה לה למיעבד" הוא סברא חזקה], מיאנס אנסה [הלא שני עדים העידו שמת, ובודאי מותרת לחזור לראשון],

ועוד תניא [בברייתא, מובא לקמן צ"ד ע"ב] כל עריות שבתורה שאמרו שכן ערוה אין צריכות הימנו גט [הימנו גט. ד"ס] אס ניסת למי (ספיא ערוה עליו) [שהוא ערוה עליה. ד"ס] [אינה צריכה גט אם היא רוצה להנשא לאיש אחר],

[וכיון דנענין גיטא אלמא מילתא היא ומתקרא אקמא. רש"י לקמיה, וכן כאן זה שאין צריכה גט זה סימן שמותרת לראשון],

אבני חן על מסכת יבמות

[בכל אלו האופנים הוא גט פסול ו], **תצא מזה מזה** אם ניסת צאטו גט וכל הדרכים האלו כל הנך קלקולי דמתי בה, ואמאי לימא מאי הוה לה למיעבר סכורה היתה שהוא גט כשר?

[והא דאמר בע"ז (דף י) דבגולה אין מוגין אלא למלכות וכן בלבד אר"ת דהיינו בשאר שמורות דבגט שייך שלום מלכות דדבר גדול הוא בעניניהם להפריד איש מאשתו ואין מוגין אלא למלכות אותה העיר בלבד. תוס'],

[ומתרג' א'] **איבעי לה לאקרוי לגיטא** לפני חכם [היודע בגיטין. רט']
[ואולי זה המקור שקורין את הכתובה תחת החופה ?]

[ומביא עוד ראיה שאין אומרים מאי הוה לה למיעבר] **אמר רב שימי בר אשי תא שמע הכונס את יבמתו** [פ' י"ב אותה], והלכה צרתה ונשאת [לשוק] שנפטרה ציצוס חצרתה, ואמ"כ ונמצאת זו אילוניות ואין ציאתה פוטרת צרתה כדאמר בפ"ק (דף יב) פרט לאילוניות שאין יולדת תצא צרתה מזה שניסת לו ומזה ומיבמה, ורבי עקיבא היא [לקמן דף צב] דעביד חייבי לאוין כגון יבמה לשוק, כחייבי כריתות כאשר איש ממש [פ' שהרי בזה שניסת לשוק, לא עברה אלא על לאו, ולמה תיאסר על היבם, אלא ר"ע היא] **וכל הדרכים האלו בה, ואמאי נימא מאי הוה לה למיעבר?**

[ומתרג' א'] **איבעי לה לאמתוני,**

[פ' עד שתלך או עד שיתגלו סימניה לגמרי, דהא ודאי לא סגיט שאין לה מתחלת ברייתה קצת סימנים, הא לאו הכי לא הוה אמרינן שמתמין, דא"כ למה נעשה מתים כחיים לענין יבמה בשלהי פרקין דלעיל [שגם אם מת בן בעלה אין אשתו צריכה חליצה כמו שהיה כשעודנו חי] משום דריבוי דרבי נועם תמתין [אולי ימות הבן] אלא ודאי כדאמרן שלא אמרו להמתין אלא בדבר שיש לו קצבה. רט']

אמר אביי תא שמע כל עריות שאמרו פוטרות צרותיהן לשוק, צלה מליה ויבוס, כגון ט"ו נשים דפ"ק הלכו צרות אלו [של הט"ו עריות] ונישאו לשוק ונמצאו אלו [לשון רבים קאי על הט"ו עריות] אילוניות [ורש"י מפרשה בלשון יחיד] ונמצאת הערוה אילוניות, ועוד שהחזקה צרתה לייבוס למפרע, דערוה אילוניות אינה פוטרת צרתה, דאילוניות מקם טעות הוא ולא אשמו היא ואין זו צרת ערוה חזקה ליבוס דמתן בפ"ק (שם דף צ') וכולן שמתו או שמיאלו או שנמצאו אילוניות צרותיהן מותרות, תצא הצרה מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה, ואמאי נימא מאי הוה לה למיעבר?

[ס"ד בכונס יבמתו שייך למימר איבעי לה לאמתוני, שהיתה בחזקת איסור לשוק עומדת [שאין לה להנשא לשוק עד שיכנסו היבם אחת מן הצרות שאינה אילוניות] ואין לה להנשא עד שיתברר הדבר שמותרת לשוק, אבל כאן [שאחת מן הצרות היא ערוה] בחזקת היתר לשוק עומדת. תוס']

[ומתרג' ב'] **איבעי לה לאמתוני,**

אמר רבא תא שמע כתב סופר גט לאיש שהעל נותן סכר הגט ושובר לאשה והאשה כותבת שובר, לגבות כמותה מן בעלה ולתת לו השובר,

[דברייתא דר"ש אומר עשו ב"ד וכו' לא תדייק "אידי ואידי לא בעיא גט] אלא כל הברייא אינו בא אלא] **לענין איסורא** [שנאסרת על בעלה] קתני ולעולם כדקא ס"ד מעיקרא, כדון איש צאטת איש, ומיהו לענין גט לא קמיירי, דלע"ג דמדמי לה לדון צעל גיטא והכי קאמר עשו ב"ד [שאשה שניסת בעד אחד דהיינו] **בהוראתן** [עשו דינה] **כדון איש באשה, ומיתסרא על בעלה,** [אבל אם ניסת] **על פי עדים כשגגת איש באשה ולא מיתסרא על בעלה** [אבל הברייא דכל עריות שבתורה יכול לאוקמה כר"ש, אבל לרבנן אה"נ אפילו אם ניסת בשני עדים אינה חוזרת לבעלה],

דף צ"א ע"ב

[תירוצן שלישי אוקימתא בהברייא דר"ש אומר עשו" וכו'] **רבינא אמר לענין קרבן קתני** [וכך תפרש הברייא] **עשו בית דין בהוראתן כדון איש באשה ולא מתיא קרבן** דיחיד שעשה צהולת צ"ד פטור כדילפינן צהולות (דף צ) מצעוסתה, **על פי עדים כשגגת איש באשה ומתיא קרבן** [חמאת יחיד],

[תירוצן רביעי מתרג' סתמא דגמרא, אוקימתא בהברייא של "כל עריות שבתורה"] **ואיבעית אימא הא קמייתא דקמי חוץ מאשת איש ולא מתיא שניסת דמשמע [כמו שמדייק לעיל] אכל צעדים לא, אלא "ו"שניסת ע"פ ב"ד ומשמעין מריוהו דהיינו צעדים ושניסת ע"פ צ"ד צעד אחד, דתרווייהו צעו גט, וכיון דנענין גיטא אלתא מילתא היא ומתסרא אקמא,**
[ולסיכום נשאר הקושיא למה אומרים רבנן דלא תחזור לראשון, מאי הוה לה למיעבר?
אבל מהברייאות לא קשה על רב, דאפשר לומר דרבנן סברי גם אם ניסת בשני עדים לא תחזור לראשון, ולכן שפיר צריך רב לומר שהלכה דמותרת לראשון],

[וחזור לפרש לעיל] **מתיב עולא מי אמרינן מאי הוה לה למיעבר, והתנן** [גיטין ע"ט ע"ב] **סופר שהיה צריך למנות למלכי ישראל** [כמו ששינוי בתחלת מסכת ר"ה, שהיו כותבין שנות המלך משום שלום מלכות, ובגיטין פ' ע"א מבואר שכיון שתקנו חכמים לכתוב שנות המלך, והוא לא כתב, הגט פסול שהוא משנה ממטבע שטבעו חכמים] או לשם [מלך גוי של אותה מלכות וכתב לשם. פ'] **כתב לשם מלכות** [פ' לשנות המלך] **שאינה הוגנת מלכות** אחרת כגון לשם מלכי רומי, ומנא קרי לה שאינה הוגנת משום דאין להם לא כתב ולא לשון [כ"ה בגיטין פ' ע"א, וראה תו"י כאן] כדכתיב (עוצדיה ה) צווי אתה מאד,
[מי שהיה צצצל וכתב צגנת כך וכך למלכות אחרת. רש"י גיטין ע"ט ע"ב],

[או שכתבה] **לשם מלכות מדי** [והממשלות האלה וחשובנן כבר בטלו מן העולם. על הגליון במשניות תפארת ישראל גיטין פ"ח מ"ה], **לשם מלכות יון, לבנין הבית, לחורבן הבית** [מפני שלא כתב לשם המלכות. רש"י גיטין ע"ח ע"ב], [או שטעה בענין זה] **היה במזרח וכתב במערב, במערב וכתב במזרח** [ר"ל כתב כאילו חתמו העדים בעיר אחרת, אף דציווי של הבעל שיחתמו היה בהעיר האחרת. יבין בגיטין, וראה תוס'],

אבני חן על מסכת יבמות

דף צ"ב ע"א

כל קלא דבתר נשואין כגון כהן שנשא אשה ואח"כ יצא עליה קול גרושה או זונה לא חיישינן?

מהו דתימא הואיל ואתאי לבי דינא ושרינן [כיון דאתאי לבי דינא ושרינן לה] הואיל והוצרכה לבי דינא להחריה, אלמא כמי היה מספקין ליה קודם נשואין [ולכן ס"ד דנאמר] כקלא דקמי נשואין דמי ותיתסר והלכך כמי שלא הקול מאותה שעה דמי [ולדאי בקלא דלפני נשואין שחיישינן שמא הבעל חי ואסורה להנשא לאחר, ועכשיו שנשאה תצא] קמ"ל [רב אשי דלא חיישינן]:

שנינו במשנתנו ניסת ע"פ ב"ד תצא וכו' [ופטורה מן הקרבן] [חטאת] לא ניסת על פי ב"ד תצא [משני] וחייבת בקרבן: אמר זעירי ליתא למותני' [אין הלכה במשנתנו שאשה שנסי' ע"פ ב"ד חייבת קרבן, מפני שזה נקרא שעשה ע"פ הוראת ב"ד, דזה אינה אלא טעות ב"ד] מדתני בי מדרשא,

דתני בי מדרשא הורו בית דין ששקעה חמה בשבת [ומהו להעשות מלאכה ולבסוף זרחה, אין זו הוראה לסמוך עליה ולפטור יחיד שעשה על פיהם, או אם עשו צדור על פיהם אין מצידין פר כשאר העלם דבר, אלא כל אחד [מביא] כשזה או שעירה [לחטאת] שאין זה העלם דבר אלא טעות כסבורים שזה צדור דבר, דהא לכ"ע גליא השמא דטעות הוא, והכא נמי דמתני' טעות היא, כסבורים שמת והנה צד צדלה והכל רואים, אלא אע"פ סמוך [ולכן גם בניסת בעד אחד מביאין חטאת], ורב נחמן אמר הוראה היא [ואין מביאין חטאת],

א"ר נחמן תדע דהוראה היא ע"י הוראת ב"ד היא ניסת, ועליהו תליא ולא אע"ד, דהא דבכל התורה כולה עד אחד לא מהימן דמורה לא האמיננו והכא מהימן והם האמיננו ועבדינן אפומייהו מ"ט? לאו משום דהוראה היא [וכשהורו] [כסבורו. ד"ס] שחלצ הקינה מותר, דליעלם מינייהו וסמוך לדעתיה, והכא [הכא ?] נמי אדעתיהו הוא דסמוך דלמרי כל אשה דייקא ומינסבא, ונמצא דעטו כהוראתן דהא [אנו רואין שטעו שאשה זו חזר בעלה] לא דייקא ואינסבא,

אמר רבא תדע דטעות הוא דאילו הורו ב"ד בחלב וברם להיתירא, והדר חזו טעמא טעם מוצק לאיסורא, כי הדרי ואמרי [לאחר שאסרו חזרו] להיתירא נטעם שאינו מוצק מי משגיחין דהו לא משגיחין להו,

[פ'] כי הדר וחזו טעמא להיתירא כעין הטעם הראשון ממש, שלא הוסיפו לנו בירור יותר מן הראשון והיינו דלא משגיחין בהו. רמ' עיי"ש],

ואילו [באשה שאמרו מת בעלה] היכא דאתא עד אחד שרינא [ב"ד מתירין לה להנשא], אתו תרי הכי טעם צדור אסרנא,

כי הדר אתא עד אחד אחרניא ואמר עכשיו מת [שאם היו אומרים על שעת הנישואין נמצא שעד אחד מבחיש שני עדים] שרינן לה, מ"ט לאו

שאם לא הייתה נומת לו שזכר לא יפרע לה כמזהב וטעה [הסופר] ונתן גט לאשה ושובר לאיש ונתנו זה לזה וזה לזה כסבורה זו לקבל גט מיד צדלה וקבלה שזכר והיא נתנה לו גט [ובודאי לא נתגרשה אשה זו] ולאחר זמן הרי הגט יוצא מתחת ידי האיש ושובר מתחת ידי האשה, תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה ואמאי נימא מאי הוה לה למיעבד?

[ומתרי' ב'] איבעי לה לאקרויי לגיטא,

אמר רב אשי תא שמע שינה שמו, ושמה, שם עירו, ושם עירה, תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה, ואמאי נימא מאי הוה לה למיעבד?

[ומתרי' ג'] איבעי לה לאקרויי לגיטא # [לא הבנתי למה חזר ושואל, הרי כבר אמר לעיל איבעי לה לאקרויי וכו' ?],

אמר רבינא תא שמע כנסה בגט קרח בגט מקושר קמיירי כדאמר צבא צמרא [דף קס] גט פשוט עדיו מתוכו גט מקושר עדיו מאחוריו, כשהיה כופלו חותם העד על הכפל וחזר וכופלו וחותם עד שני וכן שלישי ואם היו קשריו מרובים מעדיו היינו גט קרח ופסול תצא מזה ומזה וכו'?

[ומתרי' ד'] איבעי לה לאקרויי לגיטא,

[ומתרי' ד'] פעמים איבעי ליה לאקרויי לגיטא, וצריך להבין למה לא היה די לתרי' בן רק פעם אחת ?

א) כתב לשם מלכות שאינה הוגנת וכו'

ב) נתחלף ונתן הסופר גט לאשה ושובר לאיש

ג) שינה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה

ד) כנסה בגט קרח],

רב פפא סבר למיעבד עובדא ב"מאי הוה לה למיעבד" ולהחזיר לצדלה, אשת איש שנשאת צדדים אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא והתניא כל הני מתנייתא ולא אמרינן מאי הוה לה למיעבד? אמר ליה ולא שנינהו [וכי לא תירצנו את כל הקושיות], אמר ליה [רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא] ואשינויי ליקו וליסמוך אם זה דומק ומתקן [לדחוק] [לדחות] המשובה, אכן ממילא שמעינן דלא אמרינן מאי הוה לה למיעבד, [ופסק] וגמגע ולא ענד עובדא. [ופסקי רבותינו ז"ל דהלכתא כרב הונא ברי' דר' יהושע. רמ'],

[ענין חדש] אמר רב אשי ולקלא [אם יצא קול שהבעל חי, הדין הוא ד] לא חיישינן אם ניסת צדית דין ואח"כ יצא קול שצדלה חי ולפינו צד צדלה, [בערל"ג תמה שהרי"ף והרמב"ם לא הביא דין זה דרב אשי, אף שהביאו הדין דכל קלא דבתר נשואין לא חיישינן],

הי קלא [מאיה קול המדובר] אילימא קלא דבתר נשואין, הא אמרה רב אשי חדא זימנא, דאמר רב אשי

אבני חן על מסכת יבמות

אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט,

מאן דאמר זינתה, כל שכן אלמנה לכהן גדול דלהכי לא שרייה,
מאן דאמר אלמנה לכהן גדול אבל זינתה לא, מ"ט
[דאמרה] אתון הוא דשויתין פנויה [ולפי דעתו לא עברתי על איסור,
מפני שאני פנויה],

תניא כוותיה דר' יוחנן הורוהו ב"ד להנשא, והלכה וקלקלה
[ומפרשה בפירוש] כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן
הדיוט חייבת בקרבן על כל ביאה וביאה דברי ר' אלעזר
קסבר רבי אלעזר צילוט מחלקות וטעמא דמס' כריתות (דף טו),

וחכ"א קרבן אחד על הכל הוילי ולא נודע לה צינתיים, והוא לא כחול
שני זמני חלב דהעלם אחד,

ומודים חכמים לר' אלעזר שאם נשאת לחמשה בני אדם,
שחייבת בקרבן על כל אחד ואחד הוילי וגופין מוחלקין
[אבל לדברי הכל פירוש של "וקלקלה" היינו אלמנה לכה"ג וכדומה, שהוא חייבי
לאיון]:

מתני' האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים, ובאו
ואמרו לה מת בעליך ואח"כ מת בנך ולא הוצק לייצוס ונשאת
לשוק, ואחר כך אמרו לה חילוף היו הדברים [שקודם מת בנה
ואח"כ מת בעלה], תצא [מבעלה השני] והולד ראשון [שנולד קודם
שנתברר הטעות, שהיתה אסור לשוק ונמצא שעברו על איסור לאו בשוגג]
ואחרון [ראשון ואחרון] מפרש בגמ', [שנולד לאחר שנתברר הטעות, אם
המשיכה לחיות עמו ועברו על איסור לאו במזיד] **במזור** וכר"ע מיתוקמא דלמנ
[לעיל דף מט] יש ממזר ממייני לאיון,

אמרו לה מת בנך ואח"כ מת בעליך ונתייבמה, ואח"כ
אמרו לה חילוף היו הדברים [ונמצא שניסת לאחי בעלה שלא במקום
מצוה, והוא איסור כרת], תצא והולד ראשון ואחרון ממזור:

אמרו לה מת בעליך וניסת, ואח"כ אמרו לה קיים היה
כשניסת ומת [ועכשיו מת], תצא [משום קנסא, וכל חומרות משנה דלעיל
בה. יבין], והולד ראשון שהיה לה צעדתו מי ממזר, והאחרון [פ' כיון
שעכשיו הוא מת, והיא יכולה לחיות אם בעל זה בהיתר] **אינו ממזר** [מיהו
ממזר מדרבנן הוא. יבין]:

אמרו לה מת בעליך ונתקדשה, ואחר כך בא בעלה מותרת
לחזור לו, אע"פ שנתן לה אחרון גט [לא שחייב ליתן, אלא כן עשה]
לא פסלה מן הכהונה, את זו דרש רבי אלעזר בן מתיא ויקרא
כא ואשה גרושה מאישה ולא מאיש שאינו אישה:

גמ' מאי ראשון ומאי אחרון, אילימא ראשון לפני שמועה

משום דטעות הוא [שאין בית דין מתירים ואוסרים כאן על פי סברתם,
אלא על פי הידיעות שבדיניהם שנמסרות על ידי העדים ולכן יש לראות זאת
כטעות בעובדות של בית הדין, ולא כהוראה נכונה. שט]

דלמרינן ע"ד קמא אטעינן [ומכאן הראיה, דהא עכשיו אנו יודעין שעד הראשון
אמר שקר שהרי באו אח"כ שני עדים שהבעל חי, והב"ד רק סמכו על עד
הראשון עד שבאו אח"כ שני העדים],

והאי דנמלה [היחודי שבא אחר שני העדים שהבעל מת עכשיו] מהימן,
דאי קמייתא הולא היה דלדעתין סמכי, מדי חזין טעמא על ידי השנים הללו דלא
לורנין שפיר, היכי מנינן למיהדר לדעתין קמייתא,

[דמעיקרא שרינן ליה בעד א' שאין הדבר ברור לגמרי, והדר אסרנוה בב' עדים
שהוא דבר ברור, והדר שרינוה בעד א', ואעפ"י שאין בהיתר זה שום בירור יותר
מן ההיתר הראשון, והיינו דשמעינן מהא דלא הוראה היא, שא"כ כיון שנמצא
שטענו בהוראה ראשונה, לא היינו שומעים להם באחרונה, שהיא כבראשונה
ממש, אלא ודאי הראשונה טעוהא היא, כסבורין כי אותו העד לא היה משקר,
ואיהו נמי דייקא ומנסבא, ונמצא שסמכנו בנאמנותו בטעות, ומשום שטעינו בו,
אין לנו לומר שלא נאמין בזה האחרון שישקר, כי אם הראשון הוחזק כל ישראל
לא הוחזק, ואם היא לא דקדקה בפעם הראשון ונתקלקלה בו, מסתמא מדקדקה
עכשיו, ובודאי סהרא בתרא אינו מעיד על המיתה שהעיד הראשון, שא"כ לא
שרינן לה, דתרי ותרי נינהו. רמ' עיי"ש עוד],

[וצ"ע שאין הנידון דומה לראיה דהא דם וחלב ודאי לא נשתנה בהם
המציאות, אבל בעל זה יכול להיות שקודם היה חי' ואח"כ מת ? ואולי זה
התירוץ שאין זה הוראה אלא מציאות ואף שטעינו בפעם הראשונה שאנו לא מת
אבל עכשיו כן מת, משא"כ בחלב ודם אין כאן מציאות אחרת והכל תלוי בסברה
ובשיקול הדעת],

ואף ר' אליעזר סבר דטעות הוא דתניא ר' אליעזר אומר
יקוב הדין את ההר ציטת ע"פ ז"ד, לא אמרינן ע"פ ז"ד הוה ומפטלה,
אלא הולכין אחר עומק הדברים ואמרינן טעוהא הוה, דלעזר סמוך [אבל בסנהדרין
ו' ע"ב מתפרש יקוב הדין את ההר שאסור לעשות פשרות] **ותביא חטאת
שמינה** [וכן לשון זה שבת י"ב ע"ב לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת
שמינה],

[היו לפניו שתי חטאות, אחת שמינה ואחת כחושה, שחט שמינה ואח"כ שחט
כחושה חייב, כחושה ואח"כ שמינה פטור ולא עוד, אלא שאומרים לו הבא
שמינה לכתחלה ושחוט. מנחות ס"ד ע"א],

אי אמרת בשלמא דטעות הוא משום הכי מתיא קרבן,
אלא אי אמרת דהוראה היא אמאי מתיא קרבן,

[ומקשה] ודלמא קסבר ר' אליעזר יחיד שעשה בהוראת ב"ד
חייב [חטאת]? א"כ מה יקוב הדין את ההר מדמי הכי משמע דאי
לא מעינין צה שפיר, לפוס ריהטא הוה פטר לה:

שנינו במשנתנו הורוהו ב"ד להנשא כו' [חייבת בקרבן שלא התירוה
אלא להנשא פ' מתי אמרינן שעשתה ע"פ הוראה ופטורה מן הקרבן, אם עשתה
על דעת ב"ד, אבל אם עשתה שלא ברשות או נתבטל ההוראה וחייבת קרבן על
מעותה]: מאי קלקלה? ר' אליעזר אומר זינתה, ר' יוחנן אמר

אבני חן על מסכת יבמות

ואחרון לאחר שמועה, ליתני הולד ממזר [ולמה מחלק ביניהן]?

[ומתרין] משום דקבעי למיתני סיפא אמרו לה מת בעליך ונשאת, ואח"כ א"ל קיים היה ומת, הראשון ממזר והאחרון אינו ממזר, תנא נמי רישא ראשון ואחרון ממזר,

[ענין חדש] ת"ר זו [בבא הראשונה, שיבמה שניסת לחוץ בלא חליצה, הולד הראשון ואחרון ממזר] דברי ר"ע שהיה אומר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין, אבל חכמים אומרים [ומסיק שגם חכמים הם אליבא דר"ע, שיש שיטה דר"ע סבר שרק בחייבי ממזר דשאר, הולד ממזר] אין ממזר מיבמה שנשאת לשוק בלא חליצה, הולד וליתא עליה אלא בלאו,

ול"מא אין ממזר מחייבי לאוין? [ומתרין] האי תנא [דאמר] וסכ"א אין ממזר מיבמה, אלמא סבירא להו דיש חייבי לאוין שהולד ממזר מהן הך תנא דר"ע הוא תנא דבי ר"ע היא [לא ר"ע הרגיל דם"ל שיש ממזר מכל חייבי לאוין אלא ר"ע אחר הוא],

דלכא תנא דפרי החולק [לעיל מט] חליצה דר"ע דאמר מחייבי לאוין דשאר דמחמת קורבה הוי ממזר כגון אטוסת אביו, לר' יהודה דאמר קאי עלה בלאו דפ' נושאין [לקמן ז], וכגון נושא את חלוצתו דקאי עלה בלא יבנה [דברים כה], ולאו דקורבה הוא, הוי ממזר, מחייבי לאוין גרידי כגון יבמה לשוק ודומה לה לא הוי ממזר,

[ענין חדש] אמר רב יהודה

דף צ"ב ע"ב

אמר רב מנחם שאין קדושין תופסין ביבמה שנאמר דברים כה לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר, לא תהא בה הויה לזר,

ושמואל אמר בעניותינו ממוך עניות דעתנו שאין לנו יודעים פ"י המקרא צריכה גמ, מספקא ליה לשמואל האי לא תהיה אשת המת אי ללאו הוא דאתא הרי היא כשאר חייבי לאוין ומפסי בה קדושין אי דלא תפסי בה קדושין הוא דאתא,

אמר ליה רב מרי בר רחל לרב אשי הכי אמר אמימר הלכה כוותיה דשמואל,

אמר רב אשי השתא דאמר אמימר הלכתא כוותיה דשמואל [שצריכה גמ], אם היה יבמה [פ"י אחי בעלה] כהן חו נישאת לשוק בעד אחד או בשני עדים, שאמרו לה מת בעליך ואחר כך מת בך, ואמר שמואל בעיה גט [מבעלה שניסת אליו לשוק מספק], וכיון דהייז לה גיטא מיפסקא על היבם שהוא כהן משום גרושה חולץ לה יבם ושריא ליה לבעלה,

[וישאל] איתגורי איתגר [שמותרת להמשיך לחיות עם בעלה שמתחלה

ניסת לו באיסור] א"כ מצינו חוטא [דלא דייקא ואינסבה] נשכר?

אלא אם היה יבמה ישראל נותן לה שני גט והותרה לו ליבם, [פ"י רק באופן זה מותר שהבעל שנשאה יתן לה גט ותתייבם לאחי בעלה, ואינה נאסרת על היבם כדפרש"י בסמוך, אבל איפכא לא, שלא יהא חוטא נשכר],

אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב יבמה קדושין אין בה נשואין יש בה קס"ד לענין גט דאם ניסת לזר שאמרו לה מת בעליך ואח"כ בך, לריכה גט,

[ובקשה] אי קדושין אין בה נשואין נמי אין בה? אימא קדושין ונשואין אין בה,

ואיבעית אימא מאי נשואין יש בה, [בזנות] [בזנות] דהוי כזנות ומתקרא איבם כדרכ המנונא, דא"ר המנונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה ורב אשי דאמר לעיל נותן לה שני גט והותרה לו לית ליה דרב המנונא,

ואי בעית אימא לעולם כדאמרן מעיקרא קדושין אין בה נשואין יש בה לענין גט, ולאו משום דקדושי יניהו, אלא משום דאי מפקעת לה בלא גט דמיחלפא אחי למימר נמי באשה שהלך בעלה למדינת הים וניסת ע"פ צ"ד בעד אחד תנא בלא גט # [וצ"ל דבולה חרא גזירה הוא], אבל מתקדשה לא בעיה גיטא דהא אשת איש גופה שנתקדשה על פי צ"ד בעד אחד תנא בלא גט כדמתן אע"פ שנתן לה האחרון גט לא פסקה מן הכהונה ,

א"ר ינאי בחבורה נמנו וגמרו אין קדושין תופסין ביבמה דדרשין לא מהיה, לא מהא צה הויה,

אמר ליה רבי יוחנן [לר' ינאי] רבי [וכן] לא משנתנו היא זו, דתנן האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגירי, לאחר שתתגירי, לאחר שאשתחרר, לאחר שתשתחררי, לאחר שימות בעליך, לאחר שתמות אחותך, או לאחר שיחלוץ לך יבמך אינה מקודשת כיון דהשתא לא תפסי בה קדושי, לקמיה נמי לא תפסי, דאין אדם מקנה דבר שלא בלא לעולם?

א"ל [ר' ינאי לר' יוחנן] אי לאו דדלאי לך חספא [אי לא הגבהתי לך החרם שהיה מכסה את המרגליות] מי משכחת מרגניתא תותיה אי לאו דאמרי לך, לא הוית מסיק אדעתך דטעמא משום דלא תפסי בה קדושי השתא הוא, אלא דאין מקנה דבר שלא בלא לעולם, ואפילו יש צידו לעשות עכשיו,

א"ל ריש לקיש לרבי יוחנן אי לאו דקלסך גברא רבה [א"ר שמי ולא בן [וכי לא בן] א"ר ינאי נמנו שלשים וכמה זקנים [כמו נמנו וגמרו כהן] מניין שאין קדושין תופסין ביבמה? תלמוד לומר [דברים כה] לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה שלא יהא לה הויה אצל אחר. אמר ליה ר' יוחנן ולא מתניתא היא [הלא שנינו בן בברייתא] לאחר שיחלוץ לך יבמך אינה מקודשת. והיה רבי ינאי מקלם ליה [לר' יוחנן] [כל הפסוקים האלו מדרברים

אבני חן על מסכת יבמות

על דברי תורה [ישעיה מו] הולכים זהב מכים (משלי ג) בני אל יליו מעניך, (שם כו) חכם בני ושמוח לבי, (שם ט) תן לחכם ויחכם עוד, (שם א) ישמע חכם ויוסף לקח. אמר ליה רבי שמעון בן לקיש בתר כל אילין פסוקי קילוסיא [אף שקילם אותך ר' ינאי בכל אלו הפסוקים, אין כל כך ראייה מהמשנה] יכול הוא פתר לה כר"ע דרבי עקיבא אמר יש ממוזר ביבמה. ירושלמי סוטה פ"ב הל' ה', ויש מקשים וכי שייך לומר התלמיד על הרב דברים כאלה אי לאו דקלסך כו' וכי כבר לא ידע ריש לקיש ממעלתו של ר' יוחנן? ונראה דלא קשה מידי דה"ק אי לאו דקלסך ר' ינאי שהוא גברא רבה בדין זה שאתה מביא סיעתא ממשנה כו'. רש"ל],

הוה אמינא לך אנא, מתניתין רבי עקיבא היא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין,

[ומקשה] ואי [פ' ואם כבר נאמר דאתאי כ] ר"ע, כי אמר לה לאחר שיחלוץ לך יבמך ליתפסי בה קידושי [הגם שאין הקידושין תופסין עכשיו משום שהיא חייבי לאוין, מ"מ יקנו מעכשיו] דהא שמעינן ליה לרבי עקיבא דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם,

דתנן

דף צ"ג ע"א

קונם שאני עושה לפיך אשה שאמרה לבעלה מה שאני עושה מלאכה, יהא אסור לפיך בקונם אין צריך להפר דכיון דקא משעבדא ליה למעשה ידיה לא מציא נדרה, ר"ע אומר יפר, שמא תעדיף עליו יותר מן הראוי לו דתנן [כתובות דף קד] מה היא עושה לו משקל ה' סלעים שמי כו' וטפי לא משעבדא ליה, ואהדפסה חיל נדר, ואע"ג דעדיין לא נעשית המלאכה?

[ומתריץ] הא איתמר עלה א"ר הונא בריה דרב יהושע באומרת יקדשו ידי לעושיהם [להקב"ה שעשאם אבל אין לפרש לעושיהן היינו למלאכתם דא"כ הוה ליה למימר למעשהיהן כדאמר בסוף פ"ק דנדרים (דף יג:) ידי למעשהיהם. תוס'], ידידים איתנהו בעלמא,

ופליגא דרב נחמן בר יצחק הא דאוקימנא דלר"ע אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דאמר רב נחמן בר יצחק [דר"ע סבר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם] רב הונא כרב כלומר מרז שהוא רציה קבלה, ורז מרזי ינאי וכן כולם זה למעלה מדורו של זה היה ורב כרבי ינאי, ורבי ינאי כרבי חייא, ור' חייא כרבי ורבי כרבי מאיר, ור"מ כרבי אליעזר בן יעקב, ור' אליעזר בן יעקב כר' עקיבא דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם,

רב הונא מאי היא דאיתמר המוכר פירות דקל לחברו צימות הגשמים [שהדקל ריק בלא פירות] אמר רב הונא עד שלא באו לעולם אס בל לחזור בו קודם ניסן, שאז האילנות מוציין יכול לחזור בו, משבאו לעולם אין יכול לחזור בו דכי אמו חיל זכיני, אלמא אדם מקנה דבר שלא בא לעולם,

ור"נ אמר אף משבאו לעולם יכול לחזור בו [שאין כאן קנין], אמר רב נחמן מודינא דאי שמיט ואכיל [שאם הלוקח תפס את הפירות ואכל] לא מפקינן מיניה [שהרי כל זמן שלא חזר ממל על אכילתו, ואף על פי שנטעות, שלא היה יודע שיוכל לחזור ממילה היא. רש"י ב"מ ס"ו ע"ב],

רב, דאמר רב הונא אמר רב האומר לחברו שדה זו שאני לוקח לכשאקנה קנויה לך מעכשיו קודם שקנה את השדה קנה והויא מתנה אלמא מרז שמיע ליה,

רבי ינאי (כרבי) [ורבי. ד"ס] חייא, דרבי ינאי הוה ליה אריסא דהוה מייתי ליה כנתא [סל] דפירי כל מעלי שבתא [אר"י דמשל ארים הוו שהיה נותן לרבי ינאי [במתנה], דאי משל רבי ינאי לא חשוב דבר שלא בא לעולם, ואפילו הוו מחוברים כיון שבידו לתלוש כדמוכח בהאומר בקדושין (דף סב. ושם), ולא מסתבר לומר דלא חשיב הכא בידו לפי שהיה רחוק מהם דאין נראה לחלק בין קרוב בין רחוק. תוס'], ההוא יומא נגה ליה שהה יותר מזמנו ולא אתא, שקל עשר מפירי דביתיה עלייהו ואע"ג דלכמי לא אמו, אתא לקמיה דרבי חייא א"ל שפיר עבדת דתניא דברים יד למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל [דייק מלשון "כל" ששבתות וימים טובים הם התוכן של כל הימים כמו תרומות ומעשרות עיקר קדושת הפירות. ע"פ מה שראיתי] ה'ימים גבי [תרומוס. ד"ס] ומעשרות כמיז ואכלת לפני ה' וגו' אלו שבתות ויו"ט היו למד להזהר שלא יבטל עונג שבת בשביל תיקון הטבל,

למאי הלכתא ומה אתא קרא לזכורי אילימא לעשורי ומיכל איצטריך לאשמועינן דאע"ג דשבת הוא מתקן, פשיטא וכי איצטריך קרא למישרי מלמול דרבנן הפרשת מעשרות בשבת אינה אלא משום שבות, דתנן אלו הן משום שבות לא מגביהין תרומות ומעשרות במסכת צ"ה (דף לו), והיכא אסר לן קרא טלטול בעלמא דאיצטריך למשרייה הכא,

דף צ"ג ע"ב

אלא לאו כי האי גוונא דמותר לעשר על מה שלא בא לעולם, ועמיד לבא לזרז עונג שבת,

אמר ליה והא אקריין בחלמא [קראו לי בחלומי] ליל שבת זה קנה רציון מקרא אחד ושמו קנה רצון [שבאמת קשה אם קראו לו הפסוק הלא אחד הוא קנה רצון, ואחד הוא הקנה הרצון והיה יכול לדעת על איזה פסוק הכוונה, ולכן אומר רש"י שלא אמרו לשון הפסוק אלא קראו את הפסוק כאילו בשמו, ולכן לא ידע, וראה בהבונה בע"י],

[ועדיין לא הבין על איזה פסוק כוונת החלום] מאי לאו הכי קאמרי לי מלכים ב יח הנה במחת לך על משענת הקנה הרצון הזה ולא שפיר עבדת?

אבני חן על מסכת יבמות

ועוד ממזר [פ' איך אתה אומר שהוא ממזר ודאי] ספק ממזר הוא, וכ"ת לא דק [באמת לא דק והוי רק ספק ממזר], והא מדרקתני סיפא ראשון ממזר והאחרון אינו ממזר ש"מ דוקא קתני,

אלא לאו ש"מ חר [שניסת ע"פ עד אחד], ומעמא דאתו בי תרי אכחשוה הא לאו הכי מהימן,

ואיכא דאמר הא לא תיבעי לך [לישא או לייבם אשה בחזקת שמת בעלה] דאפילו איחי נמי מהימנא, דתנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא אס אפן כן יצו מת בעלי תתייבם,

כי תיבעי לך למישרי יבמה לעלמא עד אחד ממירה לשוק שאומר לה מת יצמיך או מת בעליך ואח"כ מת נק מ"ט דעד אחד [פ' למה העד נאמן] משום דמילתא דעבידא לאיגלווי לא משקר, הכא נמי לא משקר,

[כי תיבעי לך יבמה לעלמא [לקמן צ"ד ע"א]. דהתם איכא למימר טפי דלא דייקא שפיר משום דסניא ליה, אע"ג דמשום מרחמא ליה לא שבקא מלמידק, משום דסניא שבקא טפי שגדולה שנאת השונאות מאהבת האהבות ושכיח טפי דסניא ליה מדמרחמא ליה כדמשמע בסוף האשה שלום [לקמן דף קיז. ודף קיח:], תוס',

ושמעתי לפרש הפסוק דכתיב ולא אבה ה' אלקיך לשמוע וגו' ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, דלכן הפך הקללה ולא עשה שבלעם יברך את ישראל? כי ברכה לעולם לא יהיה באותה כוונה כמו קללה, שהוא בלב שלם, לכן עשה שבלעם יקלל ואח"כ הפך אותה ה' לברכה],

או דלמא טעמא דעד אחד משום דאיחי דייקא ומינסבא, (והא לא דייקא ומינסבא דמיסנא הוא) [והכא זימנין דסניא ליה לינס ולא דייקא ומינסבא. ד"ס]

דף צ"ד ע"א

(דסניא ליה) [מאי]?

אמר להו רב ששת תניתוה אמרו לה מת בעליך ואח"כ מת בנך ונשאת [יבמה לשוק בטעות], ואח"כ אמרו לה חילוף היו הדברים תצא והולד ראשון [שגולד לפני שנתברר הטעות] ואחרון [שגולד אחר שגודע הטעות] ממזר כר"ע,

היכי דמי אילימא תרי ותרי מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני, ועוד ממזר, ספק ממזר הוא, וכ"ת לא דק, הא מדרקתני סיפא הראשון ממזר והאחרון אינו ממזר ש"מ דדוקא קתני,

אלא לאו חד ומעמא דאתו בי תרי אכחשוה הא לאו הכי

לא קרא אחרינא אקריין הכי קאמרי לך ישעיה מב ג קנה רצון [קנה המרוסס, שהוא קרוב להשבר] ל' א' ישובו ר' [ר"ל לא יטה דין תשושי הכת, לא בדרך שופטי העכו"ם שמחניפים לגדולים ומטים דין החלשים] ופ' שתה כהה [פשתה הדולקת שהוכה מאורה וקרובה להכבות] ל' א' יכפנה [לא יגמור כבויה, והוא ג"כ מושל על תשושי הכת. מ"ד] [ל'אמת יו' ציא מ'שפט] סיפיה דקרא לאמת יוציא משפט, דשפיר עזדת,

רבי דתניא דברים כג לא תסגיר עבד אל אדוניו [דפשמיה דקרא שאסור להחזיר עבד שברח מאדוניו, אבל רבי מפרשה שאם קנה עבד ע"מ לשחררו אסור להשתעבד בו] ר' אומר בלוקח עבד על מנת לשחררו ומחזר שלא להשתעבד זו הכתוב מדבר היכי דמי? א"ר נחמן בר יצחק דכתב ליה לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעבשיו,

ר' מאיר דתנן האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגיר, לאחר שתתגירי, לאחר שאשתחרר, לאחר שתשתחררי, לאחר שימות בעליך, לאחר שתמות אחותיך, לאחר שיחלוץ לך יבמך אינה מקודשת, ר"מ אומר מקודשת,

ר' אליעזר בן יעקב דתניא יתר על כן אמר ר' אליעזר בן יעקב אפי' אם אמר פירות ערוגה זו תלושים יהו תרומה על פירות ערוגה מחוברים, או פירות ערוגה מחוברים על פירות זו תלושין לכשיביאו שלישי ויתלשו, והביאו שלישי ונתלשו דבריו קיימין,

ר' עקיבא דתנן קונם שאני עושה לפיך אינו צריך להפר, ר"ע אומר יפר שמה תעדיף עליו יתר מן הראוי לו,

[ענין חדש] בעו מיניה מרב ששת עד אחד ביבמה מעיד שמת בעלה כדי שתייבם מהו, טעמא דעד אחד [שנאמן עד אחד בעדות אשה להנשא לאיש אחר] משום דמילתא דעבידא לאיגלווי לא משקר והכא נמי לא משקר, או דלמא טעמא דעד אחד משום דאיחי דייקא ומינסבא והכא כיון דזימנין דרחמא ליה אוהבא את יבמה לא דייקא ומינסבא,

אמר להו רב ששת תניתוה אמרו לה מת בנך ואח"כ מת בעליך ונתייבמת, ואחר כך אמרו לה חילוף הדברים תצא והולד ראשון ואחרון ממזר דבר חייבי כריתות הוא דלשת את שיש לה גנים בכרת,

היכי דמי אילימא תרי ותרי מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני [אע"ג דתרי ותרי ספיקא דרבנן ואיכא לאוקמא בחזקת איסור ליבם, אר"י היכא דיבם אומר ברי לי והיא אומרת ברי, לא הוה לן למימר תצא, מידי דהוה אנסת לאחד מעיריה דריש פרקין (דף פח:). תוס'],

אבני חן על מסכת יבמות

מהימן?

מת יבמי דחייבי לאוין בעלמא נינהו, אלא הא אינטריך לאשמועינן דאע"ג דלאידי מיקלקלא דתנא מצעלה ומיכס לא מהימנא משום דזימנין דקניא ליה,

רבא אמר עד אחד נאמן ביבמה מק"ו, לאיסור כרת לומר מת בעליך הנשאי התרת [עד אחד], לאיסור לאו [יבמה לשוק] לא כל שכן,

א"ל ההוא מרבנן לרבא,

[בשו"ת מהרי"ק החדשים סי' יט, והנה מצינו שבעה עשר מקומות בש"ס, בנוסח זה "א"ל ההוא מרבנן לרבא", ולא מצאתי כן בשאר אמוראים אלא מעט, ונראה קצת שהוא ת"ח מסויים, והכוונה בכל המקומות הנ"ל לאותו אדם, ויש לחקור בדבר. ד"ס],

היא עצמה [האשה עצמה] תוכיח דלאיסור כרת [מת בעלי] התרת, לאיסור לאו [מת יבמי] לא התרת,

ואלא איהי מ"ט לא מהימנא, דכיון דזימנין דסניא ליה לא דייקא ומינסבא, עד אחד נמי דכיון דזימנין דסניא ליה לא דייקא ומינסבא [וסומכת על העד יותר מן הראוי]:

[שנינו במשנתנו] זה מדרש דרש רבי אלעזר בן מתיא וכו': אמר רב יהודה אמר רב הוה ליה לר' אלעזר למדרש ביה מרגינתא ודרש ביה חספא,

מאי מרגינתא דתניא ויקרא כא ואשה גרושה מאישה אפילו לא נתגרשה אלא מאישה כגון שכתב לה גט ואמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם, שלא נתגרשה זו לגמרי אלא מאישה נפרדה פסולה לכהונה אם מת והותרה לנשא והיינו ריח הגט דפוסל בכהונה:

מתני': מי שהלכה אשתו למדה"י, באו ואמרו לו מתה אשתך ונשא את אחותה, ואח"כ באת אשתו, מותרת לחזור

דף צ"ד ע"ב

לו דקדושי שניה אינן כלום, והרי היא כזונה, [ואמרינן. ד"ס] בגמ' [לקמן זה] אותה שכיבטה אוסרתה [שאם זינתה אשה נאסרת על בעלה], ואין שכיבת אחותה אוסרתה, ומותר בקרובות שניה לנשא בתה דקי"ל [לקמן דף טז] נושאין על האנוסה ועל המפוסה, ושניה מותרת בקרוביו, ואם מתה ראשונה מותר בשניה,

אמרו לו מתה אשתו ונשא את אחותה ואחר כך אמרו לו קיימת היתה ומתה, הולד ראשון [קודם שמיעה] ממוזר והאחרון [לאחר שמיעה] אין ממוזר,

[ומתריץ] לעולם תרי ותרי וכדאמר רב אחא בר מניומי בעדי הזמנה שהאחרונים היומו את הראשונים, ואמרו עמנו הייתם, דרשמנא הימניהו כדמתיב ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר [דברים יט] ומוקמינן ליה בעמנו הייתם במסכת מכות (דף ה) הכא נמי בעדי הזמנה # [למה לא תירץ כן לעיל, ואולי משום דזה ידעינן שעד אחד נאמן כמו שהיא נאמנת],

[אמרנו לעיל שאשה יכולה להנשא ע"י עד אחד שמעיד שמת בעלה, ולא חיישין שהיא שונא אותו וכדומה ולכן אינה מדייקת כדבעי, ושאל מה הדין במת יבמה אם היא יכולה לסמוך על עד אחד, דאולי שם חיישין שאינה רוצה להנשא אליו מפני ששונאתו, וחוזר להביא ראיה שעד אחד נאמן להתיר יבמה לשוק] א"ל רב מרדכי לרב אשי, ואמרי ליה רב אחא לרב אשי, ת"ש [שנינו בברייתא] אין האשה נאמנת לומר מת יבמי שאנשא [לשוק, דשמא שנאה הוא ליבמה], ולא מתה אחותי שאכנס לביתה ואינסבא לבעלה [דשמא היא אוהבת את בעלה], היא ניהי [האשה] דלא מהימנא, הא [אבל] עד אחד מהימן,

ולטעמך אימא סיפא [דקמינ], אין האיש נאמן לומר מת אחי שאייבם את אשתו, ולא מתה אשתי שאנשא את אחותה, [וכי גם אצל האיש תריץ] הוא ניהי דלא מהימן הא עד אחד מהימן בתמיא, מי מהימן עד אחד לומר מתה אשתך לנשא אחותה,

בשלמא גבי אשה משום עיגונא אקילו בה רבנן [התירו לסמוך על עד אחד], אלא גבי איש מאי איכא למימר?

אלא לא תידוק [מנייה] [מנייה. ד"ס] [דתני אין אשה נאמנת לומר מת יבמי וכו'] הא עד אחד מהימן [להתיר יבמה לשוק], דהא גופה [האשה] אינטריך לאשמועינן דלא מהימנא, ואליצא דר"ע אינטריך כי איצטריך לר"ע איצטריך, סד"א הואיל וא"ר עקיבא יש ממוזר מחייבי לאוין מיבמה לשוק אימא חיישא [האשה חוששת] אקלקולא דזרעא [שבניה יהיו ממוזרים], ודייקא וכי אמרה מת יבמי משא, קב"ל דלא מהימנא משום דזימנין דקניא ליה וכדאמרן, אבל גבי בעלה לא אמרי קניא ליה [ולכן נאמנת לומר מת בעלי],

[דאקלקולא דידה חיישא אקלקולא דזרעא לא חיישא] ואית דגרס קמ"ל דאקלקולא דידה חיישא [ודייקא ומינסבא] כגון מת בעלי דאי אחי בעלה אמרינן תנא מזה ומזה וכל קלקולי דמתניתין צה, הלכך מהימנא, אקלקולא דזרעה כגון מת יבמה דאי נמי משקרא לא מקלקלא אלא זרעה, ואפילו לר"ע לא חיישא,

ולא נהירא לי דהא לר"ע היא גופה מקלקלא בכל קלקולי דמתני' כדתנן במסכת גיטין (דף פ), ולעיל בשמעתי מייחין לה בחיובתא הכונס את יבמתו והלכה לרעה ויסקת כו' תנא מזה ומזה וכל הדרכים האלו צה ואוקימנא כר"ע, אלאם ביבמה לשוק נמי אית לן כל הני קלקולי, ועוד אי איהי לא מיקלקלא למה לי למיתנייה כלל, הא מסיפא שמעינן דאקלקולא דזרעה לא חיישא, דקתני אינה נאמנת לומר מתה אחותי שאכנס לביתה והני ודאי לדברי הכל ממזרים נינהו וקתני דלא מהימנא וכ"ש

אבני חן על מסכת יבמות

(אינס) [אינה. ד"ס] כלום [ולכן אינה צריכה גט],

אמר ליה רב אשי לרב כהנא אי ר' עקיבא חי ממני ר"ע היא דקמהפכת לאוקומי נמי כר"ע ליתני נמי חמותו אמרו לו ממה אשכח ונשא אמה, דלר"ע חמותו לאחר מיתת אשתו שריא דהא שמעינן ליה לר"ע דאמר חמותו לאחר מיתה לאו בשרפה,

דתניא ויקרא ב באש ישרפו אותו [את האיש] ואתה, אותו ואת אחת מהן שכן בלשון יוני קורין לאחת הינה, ואמרה רחמנא אחרונה שנשא באיסור משקף דברי ר' ישמעאל,

ר"ע אומר אותו ואת שתיהן דקדעין הסם בטהורין מאי בינייהו, הא ודאי אשתו גמורה לא אמר ר"ע דבשרפה, שהרי עניינא זו מה טעמה הרי בהיתר נשאת לו?

ואמר אבי משמעות דורשין איכא בינייהו, דר"ע סבר תרתי כתיבי, חמותו ואם חמותו נפקי מהאי קרא דבשרפה, דהכי [קאמר. ד"ס] קרא [ואיש אשר. ד"ס] (כי) יקח את אשה (ואמה) [ואת אמה. ד"ס] ושחיתו לאיסור, כגון שנשא חמותו ואם חמותו באש ישרפו,

ור' ישמעאל סבר חדא כתיבי, חמותו לחודה שמעינן מינה דהאי כי יקח את אשה היינו אשתו הראשונה הנשאת בהיתר, ואת אמה זו חמותו, ואמר רחמנא ישרפו אותו [ואתה] מפרש בשתי תיבות את והן [ואת אחת מהן],

ואם חמותו דבשרפה מג"ש נפקא לן באלו הן הנשרפין [פניהדרין עה], ורבא אמר חמותו לאחר מיתת אשתו איכא בינייהו, דלר' ישמעאל בשרפה, דה"ק אותו ואת אחת מהן אפי' אין שחיתו קיימות, כגון שמתה אשתו ונשא את אמה משקף, ור"ע סבר אותו ואת שחיתו, [ומפרש שאין הכוונה שישרפו את אשתו ואמה, שאשתו לא חטאה, אלא רק אם בא על חמותו] בזמן ששחיתו קיימות אשתו וחמותו [או] ישרפו אותו, ומסתמא כדין כן דין חמותו, דהוה הכתוב אשה לאש לכל עונשין שצמורה,

וממני' דלא קמי חמותו בשלמא היתא לאביי דאמר משמעות דורשין איכא בינייהו, דר' ישמעאל סבר חדא כתיבי, ור' עקיבא סבר תרתי כתיבי לר"ע נפקא ליה אם חמותו מהאי קרא ולר' ישמעאל לא נפקא ליה מהכא, ולא איירי ר' ישמעאל ור"ע בחמותו לאחר מיתת אשה שפיר,

אלא לרבא דאמר חמותו לאחר מיתה איכא בינייהו ליתני נמי חמותו?

וממני' אמר ליה גהי דמיעטה קרא לחמותו אחר מיתה בשרפה, מאיסורא מי מיעטה קרא [כלומר מלאו וכתר לא מיעטה אלא משרפה. תוס'],

ותאמר אשתו הראשונה עליו בשכיבה דאחותה [במה שבא על אחות אשתו בזמן שחשב שאשתו מותרת], מידי דהוה אאשה שהלך בעלה למדינת הים דמיתסר לא בעלה בשכיבת האחרון [במה ששכב האשה עם איש אחר]. ואע"פ שהיא שוגגת, ואמאי קמי ממני' מותרת לחזור לו [לאחר שבא על

ר' יוסי אומר כל שפוסל ע"י אחרים פוסל ע"י עצמו וכל שאין פוסל ע"י אחרים אינו פוסל ע"י עצמו בגמ' מפרש לה:

גמ': ואע"ג דאזיל אשתו וגיסו בעל אחות אשתו למדינת הים ונא עד אחד ואמר לו ממה אשכח, ולו אמר מת בעליך, ועמד ונשאה, ואח"כ באו אשתו וגיסו דאחיה הני נשואים [שנשא הוא גיסתו בטעות] דקמיתסרא אשת גיסו וגיסו [שהלא תצא מזה ומוזה],

אפ"ה אשת גיסו אסירה [לבעלה], אשתו שריא [שהרי אשתו לא זנתה], ולא אמרינן מתוך שנאסרה אשת גיסו וגיסו תיאסר אשתו עליו,

לימא מתניתין דקמי מותרת לחזור לו דלא כר"ע, דאי ר"ע כיון דנשאה הך [אחות אשתו שנשאה בטעות] גיטא מיניה הוויא לה אשתו אחות גרושתו,

דתניא [תחלת הברייתא מובא לעיל צ"א ע"א] כל עריות שבתורה אין צריכות הימנו גט חוץ מאשת איש שנשאת על פי ב"ד ומשום גורם שמה יאמרו גירש זה כו' כדאמרין לעיל בפירקין (דף פח),

ור"ע מוסיף אף אשת אח ואחות אשה והשתא ס"ד אפילו נשואת אחיו, ושמע שמת ויבמה ונא אחיו בעיה גט, וכן באחות אשה, וטעמא לא ידעינן דהכא ליכא למימר גירשה זה ונשאה זה שאפילו גירשה בעלה אין קדושין של זה מופסקין בה, וכן לגבי אחות אשה מאחר שצאת אשתו גלוי לכל שאין קדושין שניה קדושין ואפ"ה קנים לה ר"ע אגיטא,

וכיון דאמר ר"ע בעיא גמ, ממילא איתסרא עליה דהוויא לה אחות גרושתו?

[ומתרי' דמיידי בקדושין, אבל בנישואין אין צריך גט] ולא איתמר עלה א"ר גידל א"ר חייא בר יוסף אמר רב, האי אשת אח [שמוסיף ר"ע] היכי דמי? כגון שקדש אחיו את האשה והלך למדינת הים, ושמע [אח שחי כאן אצל אשתו] שמת אחיו, ועמד ונשא את אשתו, דאמרי אינשי כי חזו לארוס קמא [שבא בחזרה והוא חי], אמרי מדנסבה אחיה הך קמא תנאה [תנאי] הוה ליה בקדושין ולא נתקיים, והאי בתרא שפיר נסיב ואי מפיק לה בלא גט נמצאת אשת איש [נראית] [ודלית. ד"ס] יוצאה בלא גט,

והאי אחות אשה נמי היכי דמי, כגון שקידש את אשה והלכה למדינת הים ושמע שמתה, עמד ונשא את אחותה, דאמרי אינשי הך קמיתא תנאי הוה ליה בקדושיה והא שפיר נסיב,

אלא נישואין [פי' אבל בנישואין] [כי ממני' ד"ס] דאשתו הראשונה היתה נשואה לו מי איכא למימר תנאה [תנאי] הוה ליה בנישואין הא כ"ע ידעי דאין אדם משיב בעילתו בעילת זנות, הלכך קים לכו דנישואי שניה

אבני חן על מסכת יבמות

אחותה?]

והלא דין הוא ומה הוא שאסרה בכל אנשים שבעולם, שגגה [אם אשה זו שנאסרת על כל אנשים שוכבת אם איש זר בשוגג] באסור לה אינה נאסרת במותר לה מדדדדדדדדד (לעיל דף נו) הא נמסרה מותרת, היא שלא אסרתהו אלא בקרובותיה, שגג [אם שגג האיש] באסור לו נאסרה אינו דין שלא נאסר לו במותר לו.

וזהו הדין לשונג הדין הזה מלמדנו על הסוג של פסלה, למייד מנין?
ת"ל אותה אותה שכיבתה אוסרתה ואין שכיבת אחותה
אוסרתה,

ויקרא ב' יד וַאִישׁ אֶשֶׁר יָקַח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה הוּא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֵן וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּכֶם:

אמר רבי אמי אמר ריש לקיש מאי טעמא דרבי יהודה דאמר הכא על חמורו פסל את אשמו? דכתיב ויקרא ב באש ישרפו אותו ואתהו, וכי כל חבית כולו בשרפה אשמו מה מטאת אם אינו ענין לשרפה תנהו ענין לאיסורא,

אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה כרבי יהודה,

ההוא דעבר איסורא בחמתיה את"י רב יהודה נגדיה,
אמר ליה אי לאו דאמר שמואל אין הלכה כרבי יהודה
(אסריתיה) [אסרתה. ד"ס] עלך לאנפך איסורא דעלם:

[וּחֹזֵר לִפְרֹשׁ מִה שֶׁאָמַר לַעֲיֹל וּמֵה בְּמִקּוֹם שֶׁבֵּא עַל אִיסוּר קָל] מֵאִי אִיסוּר קָל?

אמר רב חסדא מחזיר גרושתו משנשאת [ראובן נשא רחל, וגירשה, וניסת למשה, וגירשה משה והחזירה ראובן], **בא עליה האי כשנשאת** האמרון [משה נשא את רחל] **אסרה עליה דהאי** אסרה על הראשון [ראובן], **בא עליה אידיך** [האמלך] [האי יעזר"ן] גירסה השני [גירשה משה] והחזירה הראשון [ראובן] **הי לך איסור קל בלאו אסרה עליה דהאי** ואסרה על השני [על משה] **דהרי** הוא לגביה גרושתו משנשאת [ועבשו] **הוי רחל**, באיסור גרושה שניסת בין לראובן ובין למשה] והיינו נאסר האוסר, נאסר שני זה שהיה אוסרה על זה הראשון שהחזירה,

[וכן תפרש הלימוד שיאסר האיש הבא על אחות אשתו על אשתו מק"ו, ומה במקום שבא על איסור קל [בשמחור ראובן] את גרושתו שנאסרה עליו מחמת נישואי משה] נאסר [גם משה] האוסר [להחזיר את רחל] מקום שבא על איסור חמור [היינו על אחות אשתו] אינו דין שנאסר האוסר].

מה למוחזיר גרושתו משנשאת שכן נטמא הגוף [דכתיב במוחזיר גרושתו אחרי אשר הוטמאה. ערל^נ], ואיסורה ברוב [רש"י מוחק "ואיסורא ברוב", אבל "ל' התוס', כלומר ע"י כל אדם יכול לא לירי איסור זה, שגרושתו נאסרה ע"י כל מי שישאנה, אבל אחות אשה היינו ראובן שנשא רחל ולא אחות לאה] אפילו תאמר אשתו [רחל] משיכבת אחותה [אם ישכב ראובן עם לאה] לא מיתסרא אשתו עליו [רחל על ראובן] במה שיבא אינשי דעלמא על

ומשמעין לא דמי אשתו דבמזיד אסירא מדאוריין' דכתיב (צמדבר ה) והיה אם לא תהיה לא נחפשה, דמשמע איסורא, הלכך בשווג כגון ע"פ צ"ד גזרו בה רבנן,

דף צ"ה ע"א

אחות אשה דבמויד דאפילו צמוד צא על אחותה לא אסירא לא מימסרסא אשמו עילויה מראורייתא דקמתי לקמן, הלכך בשונג לא גזרו בה רבנן,

בבמדבר ח' ו'ב דבר אל־בני יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ בְּיָתוֹשְׁטָהּ אֲשֶׁתוֹ
 וְכִמְעָלָהּ בּוֹ מְעָלָה יֵג וְיִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ שְׁכֵבֶת־זָרָע וְנִגְעִלָם מִעֲוֵי אִשָּׁה וְנִסְתָּרָה
 וְהָיָה נִסְמָאָה וְעַד אֵין בָּהּ וְהָיָה ל' אֵת נִתְפָּשָׁה:
 וּמִנֵּל דְּלָא אִסְרִיא? דְּתֵנִיא בְּמִדְרַח ח' אוֹתָהּ וְשֵׁן לֵס אִסְרָה אוֹתָהּ
 שְׂכִיבָתָהּ אוֹסְרָתָהּ [אם אִשְׁתּוֹ שׁוֹכֵב עִם אִישׁ זָר נִסְתָּרָה אִשְׁתּוֹ עֲלִי],
 וְאֵין שְׂכִיבָתָהּ אוֹסְרָתָהּ [פ'] וְאִפְּלִי הוּא הִכְעֵל שׁוֹכֵב עִם אִחּוֹת
 אִשְׁתּוֹ אֵין אִשְׁתּוֹ נִסְתָּרָה עֲלִי],

[ולכן צריך הלימוד ד"אותה"] שיכול והלא דין הוא שמאסר, ולכן נאמר
 אותה ומה במקום שבא על איסור קל לקמן מוקים לה בשם א"ש,
 ונאמאי קרי לה איסור קל שאין האסרה חסרה כל ימיו שהרי הימר יש בגט
נאסר האוסר נאסר זה צעלה האסרה לאחרים, [פ'] אם איש שוכב עם
 אשת איש, נאסרת האשה על בעלה, האוסר אותה לשכב אם אנשים אחרים],

מקום שבו על איסור חמור כגון אמות אשמו אשמו אוקרת את אמות
כל ימי אינו דין שנאמר האוסר שמתקן אשמו האוקרת את אמות, לכן
נאמר אמות,

וא"ר יהודה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בבא על חמותו
שפוסל את אשתו ענין, ולקמן יליף לה מקרא, על מה נחלקו בבא
על אחות אשתו שב"ש אומרים פוסל מק"ו כדאמרינן ואוסה לה
הנשי: וב"ה אומרים לא פוסל.

(וְחוֹלֵק עַל ר' יְהוֹדָה) א"ר יוֹסִי לֹא נִחְלָקוּ ב"ש וּב"ה בְּבֹא עַל אַחֲוֵת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא פֹסֵל אֶת אִשְׁתּוֹ לְדוֹשֵׁן אִסּוּר עַל מֵה נִחְלָקוּ בְּבֹא עַל חֲמוֹתוֹ שֶׁב"ש אוֹמְרִים פֹּסֵל לְדֹשֵׁי אִסּוּר וְאִמְהָן לְדִלְגָּמֶן וּב"ה אוֹמְרִים לֹא פֹסֵל,

רבי יוסי מפרש עממא דלא נחלקו על אמות אשה לפי שבתחלה עד שלא קדש אשמו הוא מותר בכל הנשים שבעולם, והיא מותרת בכל האנשים שבעולם, קדשה הוא אוסרה על כל אדם והיא אאסרתו בקרובותיה, מרובה איסור שאסרה [שהוא אוסר את אשתו] מאיסור שאסרתהו [שאשתו אוסרת אותו], שהוא אסרה בכל אנשי' שבעולם, והיא לא אסרתהו אלא בקרובותיה,

אבני חן על מסכת יבמות

אחותה], ואיסורה איסור עולם תאמר צדק על אחות אשתו שתאסר אשתו שלא נעמא גופה, ואיסור אחות אשתו אינו איסור עולם שאם מתה אשתו מותר באחותה?

אלא אמר ר"ל יבמה [זה פירושה של איסור קל],

יבמה למאן מי צד עליה באיסור? אילימא לאחר שצד עליה אחד מן השוק, והיינו איסור קל דלאו בעלמא, וקמי נאסר האוסר נאסר צד יבמה שהיה אוסרה על זה וכדרכ המנונא, דאמר רב המנונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה,

מה ליבמה שכן נטמא הגוף [שכן בסוטה כתיב לשון טומאה, וגם זה בעין אשת איש. ראה ער"ג] ואיסורה ברוב לכל אדם היא באיסור עד שלא חללה, תאמר באחות אשה שאינה אסורה אלא לזה?

אלא יבמה לאחין [שנפלה רחל לפני שמעון ולוי] שצד עליה אחד מן האחין באיסור, אסרה על האוסרה עליו, והיינו דמי ד עבד בה מאמר האי קמא [שמעון] אסרה עליה דהאי ואסרה על אידך [לוי] בא עליה אידך [לוי] אסרה עליה דהאי [שמעון], [ולכן קורא לה איסור קל משום] והאי מאמר יבמין דרבנן הוא ולאו קדושין גמורין למיהוי אשת איש, וכי צד עליה שני [לוי], צד על איסור קל הוא [שרחל אסורה עליו מדרבנן] ואפי"ה אסרה על הראשון [שמעון] האוסרה עליו,

[ומקשה הלא יבמה לאחין נאסרת גם בלא ביאה] מאי איריא שבא עליה שני דקמי מקום שצד על איסור קל אפי' עבד בה נמי מאמר חזר ועשה צד מאמר נמי אסרה לצעל המאמר הראשון, כרבנן דאמרי יש מאמר אחר מאמר?

הא לא קשיא כר"ג דאמר אין מאמר אחר מאמר,

[אבל מ"מ קשה] אלא אפילו נתן לה גט ואפילו חליץ לה כלומר אלא פריך הכי אפילו עשה זה מאמר ובה אחי ונתן גט או חליץ פסקה על ידו [ולא שייך הלשון "מקום שבא על איסור קל"]?

[ומתריץ] אלא אמר רבי יוחנן סוטה [מקום שבא על איסור קל היינו סוטה], סוטה למאן למי נבעלה דקרי לה איסור קל אילימא לבעל שנבעלה לצעל אחר שקינא לה ונסתרה, דאסירא ליה דכמיב ונסתרה והיא נטמאה [במדבר ה], וקמי [פי' וע"ז הפרש] בא עליה בעל אסרה עליה דבועל נאסר האוסר, אסרה על הבעל אפילו לאחר מיתתו או אפילו כשיגרשנה,

[ומקשה] מאי איריא בא עליה צלל צד עליה נמי משעה שנסתרה עמו נאסרה על צעל ועל צעל לעולם עד שתסתה כדתנן [סוטה דף כז] נטמאה נטמאה שמי פעמים אחד לצעל ואחד לצעל, אפילו נתן לה גט ואפילו אמר אין אני משקה?

[ומתריץ] אלא סוטה לבועל שנבעלה לצעל נאסר צעלה האוסרה עליו,

[ומקשה] [ו] האי איסור קל הוא מי הו צד על איסור קל, איסור חמור הוא דהיינו אשת איש?

דף צ"ה ע"ב

אלא אמר רבא אשת איש והיינו איסור קל לגבי אחות אשה, לפי שאין האוסר אוסרה כל ימיו שאפילו בחייו יש לה היתר בגט, אצל אשתו האוסרתה באחותה אוסרתה כל ימיה, וכן כי אתא רבין א"ר יוחנן אשת איש, ומאי קרי לה איסור קל שאין האוסרה אוסרה כל ימיו,

תניא נמי הכי אבא חנן אמר משום רבי אלעזר (אשת איש. ד"ס, # ופלא שיהיה כן לשון ברייתא), ומה במקום הבא על איסור קל שאין האוסרה אוסרה כל ימיו נאסר האוסר, הבא על איסור חמור שהאוסרה אוסרה כל ימיו אינו דין שנאסר האוסרה, [וכן] ת"ל אותה אותה שכיבתה אוסרתה ואין שכיבת אחותה אוסרתה:

מתני' לעיל צ"ד ע"א-ע"ב: מי שהלכה אשתו למדה", באו ואמרו לו מתה אשתך ונשא את אחותה, ואח"כ באת אשתו מותרת לחזור לו ומותר בקרובות שניה, ושניה מותרת בקרוביו ואם מתה ראשונה מותר בשניה, אמרו לו מתה אשתו ונשא את אחותה, ואחר כך אמרו לו קיימת היתה ומתה הולד ראשון ממזר, והאחרון אין ממזר, ר' יוסי אומר כל שפוסל ע"י אחרים פוסל ע"י עצמו, וכל שאין פוסל ע"י אחרים אינו פוסל ע"י עצמו.

[ראובן נשא רחל, ומושה נשא לאה אחותה, והלכו רחל ומושה למד"ה ובאו ואמרו לראובן ולאה שמתו רחל ומושה],

א. רב אמי מתריץ לחלק בין ניסת ע"פ עד אחד או על פי שני עדים ע"פ ששנינו במשנה לעיל פ"ז ע"ב שיש חילוק, ב. ר' יצחק נפחא אמר לעולם אסיפא, הא דאולי ארוסתו וגיסו הא דאולי אשתו וגיסו,

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי אומר כל שפוסל וכו' [אחרים פוסל ע"י עצמו, וכל שאין פוסל ע"י אחרים אינו פוסל ע"י עצמו]: מאי קאמר ר' יוסי, אילימא דקאמר תנא קמא [דמשנתנו כאן] דאזיל אשתו וגיסו למדינת הים [ואומר ת"ק] אשת גיסו אסירא [על גיסו], ואשתו שריא [לזו], וקא"ל רבי יוסי כי היכי דאשתו שריא, אשת גיסו נמי שריא [לגיסו],

אי הכי [למה אמר הלשון] כל שאין פוסל ע"י אחרים אין פוסל ע"י עצמו [הלא ר' יוסי אומר להדיף ד"כי היכי דאשתו שריא, אשת גיסו נמי שריא, שתולין איסור גיסו בו, וכן היה צ"ל] כל שאין פוסל ע"י עצמו [כמו שראובן אינו נאסר ברחל] אינו פוסל ע"י אחרים [כן אין לאה נאסרת על משה] מביעיא ליה,

אבני חן על מסכת יבמות

שעכשיו שגם ראובן גירש את לאה משה מחזירה, ויטעו לומר שמותר להחזיר גרושתו,

אבל אם רחל היה נשואה לראובן ידעו הבריות שלא להחזיר רחל אסורה לו שהיא אחות אשתו, ובודאי אם נשא אותה ואח"כ בא רחל צריך להיות שהיה כאן איזה טעות],

רבי יצחק נפחא אמר לעולם אסיפא כדנקט ואזיל סידרה דממניתין נשאת צעד אחד [דכמו שהמשנה לעיל פ"ז ע"ב מיירי בניסת בעד אחד, כן מיירי המשנה כאן בדף צ"ד, # דאי משנתינו מיירי בשני עדים לא היה ר' יוסי מוצא צד לאסור לאה על ראובן, אבל צריך ביאור למה באמת הוא כן ?].

ומאי פוסל ואין פוסל איכא [ק"ק] הא זה דרך התנאים בכל מקום למיתני דבר והפוכו אף דלא צריך להשמיענו אלא צד אחד, וכן תני לעיל (ס"ו) כל האוכל מאכיל ושאינו אוכל אינו מאכיל, והתם ג"כ לא איירי רק מאוכל ולא משאינו מאכיל? ולוא דברי רש"י היה נ"ל לפרש דפריך כל שאינו פוסל ע"י אחרים לא משכחת כלל, דהרי ע"כ איירי שיש כאן אחרים שהיה ראוי לפסול עליהם, וכמש"כ התוס' ד"ה כל זה לא אשכחינן. ערל"ג],

הא [פוסל] דאולי ארוסתו וגיסו הא [אין פוסל] דאולי אשתו וגיסו ה"ג [ורש"י מהפך הסדר] הא דלזיל אשמו וגיסו והא דלזיל ארוסתו וגיסו, חדל דלזיל אשמו וגיסו [רחל אשת ראובן ומשה בעל לאה] למדינת הים, וחדל דלזיל ארוסתו [שראובן רק אדם את רחל, והלכה רחל ומשה] וגיסו למדינת הים,

(הא דנסיב אשת גיסו והא דנסיב ארוסת גיסו לישנא אחריתא, גסם לה הא דנסיב אשת גיסו והא דנסיב ארוסת גיסו ואין אדם יכול להעמידה, וראה תוס' הרא"ש)

וקאמר תנא קמא לא שנא אשתו וגיסו ולא שנא ארוסתו וגיסו, אשת גיסו אסירא ואשתו שריא [לעולם לאה אסורה למשה, ורחל מותרת לראובן],

וקאמר ליה רבי יוסי [לה"ק] אשתו [באופן שרחל היה נשואה לראובן] וגיסו [שהלכה עם משה] **דליכא למימור תנאה הוה ליה להאי [לראובן] בנשואין** [נשאתו] [בנישואי אשמו. ד"ס] ראשונה [ברחל] וכ"ע ידעי דנשואי שניה [נישואי ראובן בלאה] טעות הן, ולא חמי למימר גירסה בעלה [שמשה גירש את לאה] ונשאה זה [ראובן], דהא אפילו גירסה בעלה אסורה להאי [דהא היא אחות אשתו], ומידע ידעי דקדמי אטעינהו, [ולכן] אינו פוסל ע"י גיסו [שיכול משה להחזירה] כשאר אשה הנשאת צעד אחד [שנאסרת על בעלה], **דאינו פוסל על ידי (אחר) [אחרים ד"ס. רש"י ועוד] אינו פוסל על ידי עצמו** דהסם [לעיל פ"ז ע"ב דאמרינן ששניהם צריכות גט, שם הטעם] הוא דלמי למימר גירס זה כו' [ואי מחזיר] [ואם מחזירה. ד"ס] אמרי זה מחזיר גרושתו מן הנשואין, אכל הכא לא, הלכך אין פוסל נמי על ידי עצמו [ולכן גם ראובן מותר ברחל],

אכל היכא דהוא קמיימא **ארוסתו** [שראובן רק קידש את רחל] וגיסו, **דאיכא למימור תנאה הוה ליה בקידושין** סגרי אינשי דנשואי שניה

ואלא [כן תפרש דברי ר' יוסי] **כי היכי דאשת גיסו אסירא** [כמו שלא אסורה על משה], **אשתו נמי אסירא** [כן רחל אסורה על ראובן] הוילן ולהונו הני נשואין לפוסלה על צעלה, אהנו נמי להיות משונה כששמו ולאסור את אחותה עליו משום אחות אשה מדרבנן,

התינה כל שפוסל, כל שאינו פוסל [ע"י אחרים וכו'] שהוא סוף דברי ר' יוסי] **מאי עבירתיה** אינו פוסל מאין איירי זה לעיל?

[ר' אמי מפרש דברי ר' יוסי שמחלק בין ניסת ע"פ עד אחד, או ע"פ שני עדים] **א"ר אמי** האי כל שאינו פוסל [שאומר ר' יוסי] **ארישא קאי** [על המשנה לעיל פ"ז ע"ב בתחלת הפרק], דאיירי צאינו פוסל ע"י אחרים [דאיירי באשה שניסת לאיש זר, מפני שסבורה שמת בעלה], דאיירי לעיל נשאת על פי עדים מלא והיא מותרת לבעלה [ושם מסיים המשנה] **ניסת ע"פ ב"ד תצא ופטורה מן הקרבן, על פי עדים תצא וחייבת בקרבן, יפה כחו של ב"ד שפטרה מן הקרבן,**

[וסברי תרוייהו ת"ק ורבי יוסי כר"ש דאמר נשאת ע"פ עדים מותרת לחזור לו, ע"פ ב"ד תצא מזה ומזה, (וה"ל) [ובאמת ה"ל] לאתויי רישא דמתני' דקתני ע"פ עדים מותרת וכו'? אלא מיתתי דך בבא משום דקתני בה תרוייהו ע"פ ב"ד וע"פ עדים. תוס' הרא"ש],

וקמני סיפא [כאן בדף צ"ד שנשא איש את אחות אשתו] ואמר כך נשאת אשמו מותרת לחזור לו **וקאמר ת"ק ל"ש על פי עדים** שאמרו לו ממה אשמן, ולאחות אשמו [ללאה] אמרו מת צעלך [משה] **דאשת גיסו שריא** לחזור לבעלה [לאה מותרת לחזור למשה] [בדאמרינן לעיל פ"ז ע"ב, בניסת ע"פ שני עדים], **ול"ש ע"פ בית דין** ע"פ עד אחד **דאשת גיסו אסירא** [אם ניסת לאה לראובן ע"פ עד אחד, אסורה לאה לחזור למשה, מ"מ אומר הת"ק ד] אשמו שריא [שרחל מותרת לראובן],

וקאמר ליה רבי יוסי על פי בית דין [אם ניסת ע"פ עד אחד] **דפוסל על ידי אחרים** [שלאה נאסרת על משה], **פוסל על ידי עצמו** [גם רחל נאסרת על ראובן], **על פי עדים** [אם נישאו ראובן ולאה ע"פ עדים] **דאינו פוסל על ידי אחרים** [דאין משה נאסר בלאה] **אינו פוסל על ידי עצמו** [אין ראובן נאסר ברחל],

צעל פי צ"ד פליגנא ע"ק, דהוילן ופוסל על ידי אחרים [שלאה נאסרת על משה] פוסל ע"י עצמו [נאסרת גם רחל על ראובן] [שאינו דומה המשנה לעיל פ"ז דשם שניסת רחל לאיש זר, אין שום אדם נאסר בזה שהיא נאסרת על בעלה ראובן, אבל כאן שאיש זה נשא אחות אשתו [שראובן נשא את לאה, וכיון שנשאה רק על פי עד אחד היא נאסרת על בעלה [משה] ולכן נאסר גם רחל על ראובן], אכל צעל פי עדים מודינא לך,

[ר"י נפחא מפרש דברי ר' יוסי שמחלק בין אם ראובן קידש את רחל או רק אירס אותה,

שאם ראובן רק קידש את רחל, יאמרו הבריות שיראו שראובן נשא את לאה אחותה, שתנאי היה בקידוש רחל שלא התקיימה, ולכן נשא את אחותה לאחר שגירשה בעלה משה, ואם יראו אח"כ שמשה בעלה הראשון החזירה, יאמרו

אבני חן על מסכת יבמות

נשואין גמורין [שנשא ראובן את לאה אשת משה], ואמרי גירסה בעלה ושאה זה, ואי משום אחות אשה תנאה הוה לו נקדושי ראשונה ולא נתקיים, ואי הדרא אשת גיסו לבעלה [ואם חוזרת לאה למשה בעלה] אמרי אינשי מותר להחזיר גירושמו משניסא, הלכך **ופוסל על ידי אחרים** הוא פוסל על ידי אחרים [נאסרת לאה על משה] והואיל ואהנו מעשיו [מה שנשא את לאה] **אף פוסל על ידי עצמו** פוסל נמי ע"י עצמו [ונאסרה רחל עליו],

ולתנא קמא [דאמר דאפילו מן הנישואין אסר אשת גיסו אגיסו [לאה על משה] דקסבר דטעמא דאשה שהיא נשאת. ד"ס] [טעמא דהניסא] בעד אחד אסורה לחזור לאו משום שמה יאמרו זה מחזיר גירושמו משנשאת, אלא משום דקנסיה רבנן משום דלא דייקא שפיר, הלכך כל מאן דנסבה פסל לה אקמא [בין ששיך לומר גירש זה ונשא זה בין אם אין לומר כן],

אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי [ובין שמסיים כאן באוקימתיה דר' יצחק נפקא ס"ד דשמואל קא על אוקימתא זו] קסקלקא דעתך אכולא מילתא דרבי יוסי קאי שמואל [פ"י גם על מה דמפרש שמואל דברי ר' יוסי ב"פוסל" שאם ראובן רק קידש את רחל ולא נאסר על משה, נאסר גם רחל על ראובן],

ואמר [ר' יוסי אליבא דר' נפחא] דהאי [פ"י הטעם] דמתסרא אשה הנשאת בעד אחד, משום שמה יאמרו גירש זה ונשא זה והוא מחזיר גירושמו משנשאת, וכל היכא דאיכא [למימר] [למיגור. ד"ס] הכי מתסרא, ואפילו היא אחות ארוסתו של ראשון [בגון הבא שלאה היא אחות רחל שהיא ארוסתו של ראובן, ואם ראובן עדיין מאורס עמה הרי לאה אסורה על ראובן משום אחות אשתו, ומילתא דלא שכיחא שיעשה תנאי בקידושין, אפ"ה חיישינן שיאמרו הבריות כן] הואיל ואיכא למימר תנאה הוה ליה צקמיתא,

מתקיף לה רב יוסף ומי אמר שמואל הכי, והאחמר יבמה [עכשיו עדיין מפרש "יבמה" אשת אח, ואין הכוונה על יבמה שמתה בעלה] **רב אמר הרי היא כאשת איש** רב הונא מפרש מאי היא **ושמואל אמר אינה כאשת איש**,

ואמר רב הונא מאי אשת איש דקאמר רב כגון [שמעון] **שקדש אחיו** [ראובן] **את האשה** [קדש את רחל] **והלך לו** [ראובן] **למדינת הים** **ושמע** [מער אחר] **שמת אחיו** [ראובן] **ועמד** [שמעון] **ונשא את אשתו** [רחל],

דרב אמר הרי היא כאשת איש ואסורה ליבם [לאחי בעלה] שאלמלא [לפי תוס' מגילה כ"א ע"א] צ"ל שאלמלי ביו"ד שפירושא שאם היה נשאה ראשון [שאם היה ראובן נישא את רחל לאשה] תזווייהו [רב ושמואל] מודו דמותרת לחזור לו [רחל לראובן] דליכא למימר [פ"י שלא יאמרו הבריות] מחזיר גירושמו הוא, דהא הכל יודעים שטעות היתה, שאם גירסה [ראובן את רחל] לא היתה נשאת לאחי [שמעון שהרי היא גרושת אחיו],

אכל קידש [בין שראובן רק קידש את רחל] צהיבא אמר רב הרי היא כאשת איש הניסא בעד אחד אסורה לבעלה, וזו נמי אסורה לראשון [רחל אסורה לראובן] שהיא עכשיו יבמה [שהיא אשת שמעון אחי ראובן] דאמרי אינשי הראשון [ראובן] תנאה הוה ליה נקדושי [שעשה ברחל] ולא נתקיים ומותרת היתה לשני [לשמעון] ועכשיו יוצאה משני ונשאה ראשון, ונמצא נשאה את אשת אחיו,

ושמואל אמר אינה כאשת איש ושריא ליה לראשון [רחל מותרת לראובן] דלא אמרי תנאה הוה, דמלתא דלא שכיחא היא, אלא ידעי דטעות הוא, ואטעיניהו סהדי, אלמא לשמואל לא מסקי אינשי תנאה אדעתיהו, וגבי ארוסתו וגיסו אמאי אמר שמואל הלכה כרבי יוסי דמתסרא אשת גיסו לגיסו?

א"ל אבי וממאי דכי אמר שמואל הלכה כרבי יוסי אדרבי יצחק נפחא קאמר, דלמא אדרבי אמי קאמר דכרתה רבי אמי לטעמא דרבי יוסי [ור' יוסי מחלק בין נשא אחר או בשני עדים], דלא איירי בתנאה כלל, דאפילו נאשמו [פ"י שראובן נשא את רחל] וגיסו נמי פוסל, ואע"ג דליכא למיטא לתנאה,

דשמואל אדשמואל תו לא קשיא [הגם דמפרש דברי ר' יוסי בר' אמי, מ"מ כיון שאנו רואין שאינו גזור שיאמרו גירש זה ונשא זה למה אומר הלכה כר' יוסי], דלא דמי אחות אשה [במשנתינו] ואשת אח [בדברי שמואל], דאחות אשה אי קדיס ואחא גיסו מקמי אשתו הא מתסרא אשת גיסו מיד אגיסו ונעילא גט משני משום שמה יאמרו גירש זה ונשא זה, ואי אמרת משום אחות אשה [שלא יאמרו הבריות שראובן נשא את לאה שהרי היא אחות רחל, שהרי כיון שלא חזרה רחל עדיין] אמרי מתא אשתו, אכל נאשמת אחיו מכי חזו דלמא אחיו תו לא אמרי גירש זה ונשא זה דהא גרושת אחיו היא לו,

ואי נמי אדרבי יצחק נפחא, ממאי דאפוסל קאמר שמואל הלכה ותקשה לך, דלמא לשמואל אפילו נארוסתו [גם כשלא נשא ראובן את רחל, אלא קדשה] וגיסו נמי לא פסיל [דלא חייש שיאמרו שהיה תנאי בקידושין] והאי דקאמר הלכה כרבי יוסי אלאין פוסל קאמר, לאפוקי מדתנא קמא [דאפילו] [דאמר אפילו. ד"ס] גבי אשתו וגיסו, דאשת גיסו אסירא [שלאה אסורה על משה], קא משמע לן שמואל כרבי יוסי דשריא,

דף צ"ו ע"א

ודלמא איינו פוסל,

[ואם תאמר ומאי דוחקיה לומר כן נימא דבדרב המנונא פליגי ואכולה מילתא דר' יוסי? ויש לומר דלא מסתבר ליה למימר דפליגי בדרב המנונא משום דאמר בסוטה בסוף היה מביא (דף יח: ושם) דלית הלכה כוותיה, ולא ניחא ליה נמי לומר דפליגי באין קידושין תופסין ביבמה משום דאיפליגי בה חדא זימנא. תוס'],

אי נמי ממאי דאיתא לדרב הונא [שהחלוקת של רב ושמואל הוא כדאוקמה רב הונא], **דלמא ליתא דרב הונא כלל, ובדרב המנונא קמיפלגי** [רב ושמואל] **דאמר רב המנונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה, דרב אמר הרי היא כאשת איש ומיפסלא בזנות** [וכמו שאם אשת איש זינתה במזיד נאסרת על בעלה, כן הדין בשומרת יבם], **ושמואל אמר אינה כאשת איש ולא מיפסלא בזנות,**

וא"נ בקדושין תופסין ביבמה [לשוק] **קמיפלגי, דרב אמר הרי היא כאשת איש ולא תפסי בה קדושין, ושמואל אמר אינה כאשת איש ותפסי בה קדושין,**

אבני חן על מסכת יבמות

פוסל רק בתחלה, דבעשה מאמר קודם למאמר של אחין נפסלה מהאחין, ובעשה מאמר אחריהן לא פסלה מהראשון, אבל בביאה פוסל גם אחר מאמר האחין. יבין] והאחין פוסלין תחלה וסוף,

כיצד [אך פוסל הקטן בביאתו גם בסוף, ואך האחין פוסלין את הקטן] בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו פסל ע"י אחין [שעשו בה מאמר תחלה. יבין, # וזה נקרא בסוף שהקטן פוסל את המאמר של האחין], באו עליה אחין [פי' לאחר שבא עליה קטן] ועשו [או עשו] בה מאמר [או] נתנו גט או חלצו פוסלין על ידו [נפסלה על הקטן] דניאמו לא קנייה לגמרי אלא כמאמר בעלמא, והא קי"ל (לעיל דף נ) דיש מאמר וגט וצירה וחליטה אחר מאמר:

גמ': אטו כולו לאו לאחר מיתת ראשונה נינהו [הרי כל הענין התחיל בכך שאמרו לו מתה אשתך. שט? אמר רב ששת לאחר מיתת ראשונה ודאי] [וכוונת המשנה כאילו אמר "ואם אמת היתה שמתה ראשונה"]:

[שנינו במשנתנו] בן תשע שנים וכו': [וכי] בן תשע שנים ויום אחד תחלה פסיל בסוף לא פסיל אס עשה זה גדול מאמר קודם ציאת בן תשע, לא פסיל לה ציאת בן תשע אצל מאמר, והתני רב זביד ב"ר אושעיא העושה מאמר ביבמתו ואח"כ בא אחיו שהוא בן ט' שנים ויום אחד עליה, פסלה?

ומשני אמרי ביאה פסיל ציאת בן תשע פסלה אפילו בסוף, מאמר אצל מאמרו של בן תשע אס הוא תחלה פסיל בסוף לא פסיל,

וביאה אפילו בסוף פסיל, והא קתני אלא שהוא פוסל תחלה ומפרש ציאה לא למאן אלא ציאה קאי והן [האחין פוסלין] תחלה וסוף, כיצד בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו וכו'?

[ומתרג' חסורי מיחסרא והכי קתני בן תשע שנים ויום אחד הוא פוסל תחלה והן פוסלין תחלה וסוף, בר"א במאמר אבל ביאה פוסלת אפי' בסוף, כיצד בן ט' שנים ויום אחד הבא על יבמתו פסל ע"י אחין שעשו זה מאמר תמלה, דהא כילד אכנסוף קאי [בדקתני ואחין פוסלין תחלה וסוף, וממשיך מיד "כיצד"],

ומי אית ליה מאמר כלל ע"י אחין, והתניא בן ט' שנים ויום אחד הוא פוסל בדבר אחד, והאחין פוסלין על ידו בארבעה דברים, הוא פוסל ע"י אחין בביאה, והאחין פוסלין על ידו בביאה במאמר בוגט בחליצה?

[ומתרג' ביאה דפסלה בין בתחלה בין בסוף פסיקא ליה [מוחלט וברור לו], מאמר דבתחילה פסיל בסוף לא פסיל לא פסיקא ליה] [אינו מוחלט וברור, וצריך לפרשה ולכן לא תני לה],

איתמר נמי אמר רב יהודה אמר שמואל יש לו [לקמן] גט

והא אפליגו בה חדא זימנא צהאי פירקא גופיה (לעיל דף צג:) דלמך שמואל בעניוהו צריכה גט? חדא מכלל דחברתה איתמר:

מתני': אמרו לו מתה אשתך * ונשא אחותה ב מאביה שלה מאמה, וזכרו ואמרו לו מתה השנייה ונשא אחותה ג של שנייה מאמה ולא מאביה, ונמצאת שלשית רחוקה מן הראשונה ולא קרובה היא, זכרו ואמרו לו מתה ונשא אחותה ד של שלשית וז מאביה ולא מאמה נמצאת רביעית רחוקה מן השנייה וכ"ש מן הראשונה, זכרו ואמרו לו מתה ונשא אחותה ה מאמה ורחוקה מן השלישית,

משה	חנה	חיים	פערל
שרה	רבקה	רחל	לאה
א	ב	ג	ד
			דינה
			ה

ואח"כ אמרו לו כולן קיימות ונמצאו כולן קיימות מותר בראשונה ובשלישית ובחמישית שאין קרובות זו לזו, ואף על גב שהשלישית אחות השנייה היא, שריא דקדושי שנייה לא תפסי, דאחות אשה היא והיא לא כחוסה ומפומה, ומציא (לקמן דף לו) אס אשה מותר לישא בתה, דלא אסרה תורה אלא אחות "אשה" והיא לא תפוס קדושין לאו אשה היא, וכן חמישית אף על פי שהיא אחות הרביעית, מותרת, והיא לא תפסי קדושי שלשית נמצאת ציאת רביעית שהיא אחות שלשית ציאת זנות ולא אסרה חמישית עליו, ופוטרת צרותיהן אס ממ [איש זה שנשא כל הנשים האלו] וצא יצא ויצא את אחת מהן נפטרה צרמה,

[ד"ה אמרו לו מתה אשתך כו'. בתלמוד הזה סגי? אלא קמ"ל דאף על פי שיש ערבוב שכל חמשתן שלשלת אחורה וצריך להוציא האסורות לא גורנין הנך דשרינן אטו הנך דאסורין. תוס' לעיל ג"ד ע"ב]

ואסור בשניה וברביעית צנייה משום ראשונה וצריעית משום שלשית, ואין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה [שהרי אחי איש זה שבא לקיים מצות ייבום מותר בכל החמשה נשים, ואם יבום שניה או רביעית האשה מותרת לו, אבל לא קיים מצות ייבום, וצריך לייבם אחת מגנשי אחיו שהיו כשרים לאחיו, שאינה אחות האשה שהוא כבר נשא],

ואם בא על השניה לאחר מיתת הראשונה שאמת היו הדברים של ראשונה ושאר הדברים שקר היו מותר בשניה וברביעית, ופוטרת צרותיהן ואסור בשלישית מפני שנייה ובחמישית מפני רביעית ואין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה:

בן תשע שנים ויום אחד, הוא פוסל [תחלה. רש"י] כשנצל תמלה אצל לא צנסוף כדמפרש צנמל # [לא הבנתי דברי רש"י שבגמ' מבואר שרק במאמר הוא פוסל בתחלה אבל בביאה גם בסוף ?] ע"י אחין [בבא על היבמה או עשה בה מאמר פסלה מהאחין, והאי ע"י, ר"ל על כח] אף שאין מאמרו גמור כשל גדול, ויש אומרים דגם חליצה וגט יש לו לקמן. יבין ע"פ האה"ע סימן ק"ע, והאחין פוסלין על ידו [אם האחין עשו מעשה בחיבמה פסלה על הקטן], אלא הוא פוסל תחלה [ר"ל דוקא במאמר

אבני חן על מסכת יבמות

לפוסלה ע"י אחין, דקיימא עליהו כיוון שלא בנה שוב לא יבנה וכן אמר רב תחליפא בר אבימי י"ש לו [לקטן] מאמר, תניא נמי הכי י"ש לו גמ ויש לו מאמר דברי ר"מ,

[אר"י דמ"ד יש לו מאמר אבל גמ לא, דמאמר עדיף שהוא במקום ביאה אבל גמ הוי במקום חליצה, וביאה עדיפא מחליצה, דהא ביאה אמרין דפסיקא ליה בין בתחלה בין בסוף אבל חליצה לא, ושמואל דאמר גמ יש לו כ"ש מאמר דיש לו. תוס'],

וסבר ר"מ יש לו גמ, והתניא עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול, ר"מ אומר עשו חליצת בן תשע לדמות כגט בגדול שפוסל ע"י אחין וצריכה חליצה, קן חליצת בן ט' אינה לפטור חלה לפסול, ואם איתא [שיש לקטן גמ] ליתני כגישור?

[ומתריץ] אמר רב הונא בריה דרב יהושע אית ליה גט וזוטר מגט דגדול, אכל חליצתו הויא כגט דגדול ומשום הכי לא תני כגישור,

והשתא קמפרש ואזיל מאי צירימיה דגטו, מגט דגדול לר"ג דאמר אין גמ אחר גמ ה"מ בגדול אחר גדול וקטן אחר קטן, אבל גדול אחר קטן מהני,

לרבנן דאמרי יש גמ אחר גמ, ה"מ בגדול אחר גדול או בקטן אחר קטן, אבל קטן אחר גדול לא מהני:

דף צ"ו ע"ב

מתני': בן ט' שנים ויום אחד שבא על יבמתו, ואח"כ בא עליה אחיו שהוא בן ט' שנים ויום אחד # [שהיו תאומים, או שהיה אח השני בן עשר שנים, או שגדלו לאב אחד משני נשים], פוסל על ידו והויא ליה כמאמר אחר מאמר דשניהם תופסין זה, וכיון דנעיל גט משני, קס ציאת עליה כיוון שלא בנה שוב לא יבנה ר"ש אומר לא פוסל כדמי טעמא בגמ',

וכגון דצציאת שני שגגה דאי צמוד הא קי"ל (גדה דף מה). [אם בא קטן בן ט' על אחת מכל העריות האמורות בתורה] ציאתו ציאה ונהרגת [האשה] עליו [אבל הוא פטור שהרי הוא קטן # לא ידעת אם ביאת קטן אוסרת אחיה הקטן על האשה מדאורייתא],

בן ט' שנים ויום אחד שבא על יבמתו ואח"כ בא על צרתה, פוסל על ידי עצמו לראשונה על עצמו, וכ"ש לשנייה דצית אחד הוא בונה ואין בונה שני צמים, וכיון דאין ציאתו צריא לראשונה קטן גמור מהניא ציאת שנייה להצריכה גמ, וכיון דיהיב גמ, קס חליה ציאת בלא יבנה,

רבי שמעון אומר לא פוסל דלרבי שמעון ציאת בן תשע לא קניא ומשיירא, חלה ספק קניא ספק לא קניא, אי קניא קני לגמרי ולא קמהניא ציאת אחיו, וכן ציאתו צריכה, ואי לאו קניא הוה ליה כמי שלא בעל לא זו ולא זו ומוותר לקיים הראשונה, אכל שנייה לא מקיים דלמא ציאתו קניא צריא שנייה עליה באיסור שני צמים:

גמ': תניא אמר להם רבי שמעון לחכמים [שלכן אם באו שני אחים שהם בני תשע, אין ביאת השני פוסל], אם ביאה ראשונה ביאה ביאה שנייה אינה ביאה דקי"ל (לעיל דף ט) אין ציאה אחר ציאה, והוה ליה ציאת שני ציאת אינש דעלמא, וכיון דשוגגת היא שריא ואם ביאה ראשונה אינה ביאה ביאה שנייה נמי אינה ביאה,

[ענין חרש] מתניתין [סיפא דמתני'] דחשיב ציאה זו כמאמר, וקמני דמהני מאמר אחר מאמר, בין ציבס אחד ושתי יצמות כי סיפא, בין שני יצמות אחת כגון רישא דלא כבן עזאי,

דתניא בן עזאי אומר יש מאמר אחר מאמר בשני יבמין ויבמה אחת דתרווייהו מעיקרא לענין זיקה כי הדדי נינהו, ומאמר דקמא לאו קנין גמור הוא, דציאה הוא דכתב רחמנא, ורבנן הוא דלמור דליה משום גזירה דמפרש בפ' רבן גמליאל (לעיל דף ט), הילכך לא גרע בתרא מקמא דלכל חד וחד תקינו מאמר זה, ואין מאמר אחר מאמר בשתי יבמות ויבם אחד שכל כחו וקנינו שהיה לו לענין מאמר נתן צריא ודחה את השנייה, ואית דגרס לה איפכא, ולשון ראשון נראה וכן שמעתי:

מתני': בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו ומת חולצת ולא מתייבמת שיש עליה זיקת שני יבמין, שצמאמר זה [פ' ביאת קטן שהוא כמאמר דגדול. רש"ל] לא יצאה [לגמרי. ררי"ק] מידי זיקת נפילה ראשונה [שמאמר הוא זה, דציאתו כמאמר הוא כדאמרן, ולא הוצאה מידי זיקת נפילה. נמי"], וחלה עליה [קצת. ררי"ק] זיקת נפילה שנייה, ותנן בפ' ארבעה אחין (לעיל דף לא) מי שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת שני יבמין,

[זה ענין חרש, בן ט' ש' נשא אשה שאינה יבמתו, ולו אחין ומת הרי זו פטורה (ואע"ג) [דלע"ג. ד"ס] דציאתו ציאה, קידושין אינן קידושין ואין קנין קטן כלום, עד שיציא צ' שערות, אכל ציבמה הואיל וחוקה ליה שויה רבנן כמאמר,

[נשא אשה ומת הרי זו פטורה. ואע"ג דלא תקינו רבנן נשואין לקטן? מ"מ אר"י דליכא איסור' דלא חשיבא ביאת זנות, ומצוה נמי איכא להשיא אשה לבנו קטן כדאמר בהנשרפין (סנהדרין דף עו: ושם) דעליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך וגו'. תוס']

בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, ומשהגדיל נשא אשה אחרת, ומת, אם לא ידע את הראשונה משהגדיל הראשונה חולצת ולא מתייבמת דזיקת שני יבמים עלה, הואיל ולא ידעה משהגדיל ולא יצאה מידי נפילה ראשונה והשנייה או חולצת או מתייבמת,

רבי שמעון אומר מייבם לאי זו שירצה דלית ליה זיקת שני יבמין [ג"ב פ' לא משכחת אליביה משום דמספקא ליה אי קני לגמרי או לא קני בלא. רש"ל], ובהא נמי פליג [בלומר ואף במאמר של גדול. רש"ל] רבי שמעון צריא צריא אחין (דף ל"א) וחולץ לשנייה דהא לאו צרות נינהו לאיפטורי מדא ציבוס צריכה, ויבומי תרווייהו לא הואיל והויא צריכה במקצת כמאמר דרבנן, אמו למימר

אבני חן על מסכת יבמות

שמי יבמות הנאות מבית אחד מתיבמות,

יוסי עד שקרעו ספר תורה בחמתו, קרעו ס"ד [קרעו משמע בכונה. תוס']? אלא אימא שנקרע ס"ת בחמתו [שזה ה' מושכו אצלו וזה ה' מושכו אצלו. ערוך ערך דבב],

והיה שם רבי יוסי בן קיסמא אמר תמיה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו עבודת כוכבים, וכן הוה [שהכנס דוחק השכינה מבכה] כדאמרינן בגדרים [כב:] כל הכועס [כאילו אין שכינה] [אפי' שכינה אינה חשוכה. כצ"ל] כנגדו וכו'. מהרש"א,

[שמעשים שעושים במקום משארת רושם] [ראה יוסף דעת בשם ר' צדוק, וכן יש בוודאי שמוצא ייבום הוא שהאשה תירק מתיבה את הרושם שהשאיר בה בעלה],

[אע"פ שמדת הכעס מוגנה בכל מקום ובכל זמן ובכל אדם, בתלמוד חכם ובמקום המיוחד לדברי תורה ובמשא ובמתן של הלכה מוגנה ביותר, ועתידים ליתן את הדין, אלא אם כן היה לכונת הפרשה מאיסור. מאיר], [וכן אומר ר' יוסי בן קיסמא בע"י י"ח ע"א, "תמה אני" אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש. ראה מהר"ן חיות],

הדר איקפד מפי [וחזר ר' יוחנן וכעס עוד יותר], אמר חברותא נמי את תלמידי אתם עושים מצוה, שאתם מצוים לי לאיה מצוה ורבי יוסי שהיו מצוים,

עול לגביה ר' יעקב בר אידי א"ל יהושע יא כאשר צוה ה' את משה עבדו בן צוה משה את יהושע, וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה העיד עליו המקרא, שכל מה שעשה מפי משה עשה, ואפי' מה שאמר ססס, שהרי א"ל בכל דבר ודבר שאמר יהושע אמר כך אמר משה, ואפילו הכי אספיד קרא דמפי משה הוה וכו' על כל דבר שאמר יהושע היה אומר להם כך אמר לי משה?

אלא יהושע יושב ודורש סתם והכל יודעין שתורתו של משה היא, אף ר' אלעזר תלמידך יושב ודורש סתם והכל יודעין כי שלך היא,

אמר להם מפני מה אי אתם יודעין לפיכך כבן אידי חברינו,

ורבי יוחנן מ"מ קפיד כולי האי [דאי משום דאמרינן דכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, אחרים נמי יש להם להקפיד בכך, וע"כ אמר שהקפיד על דבר שהיה נהנה בו אילו אמרו בשמו. מהרש"א?]

דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב תהלים פא אגורה באהלך עולמים, וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים? אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם יהי רצון

דף צ"ז ע"א

שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז שיהיו שפתי נעות בקצר כאלו אני

אחד שהוא בן ט' שנים ויום אחד ואחד שהוא בן עשרים שלא הביא שתי שערות שניהם שוים לכל [דין של מעלה] [האומר למעלה. ד"ס] דכל כמה דלא מיימי שערות קטן הוא [כדאמרינן בגמ' עד רוב שנותיו דהיינו עד שהוא בן ל"ו].

גמ': אמר רבא הא דאמור רבנן זיקת שני יבמין מוחלץ חלצה, יבומי לא מיבמה, לא תימא [דווקא. ד"ס] [שדין זה הוא רק] ה"כא דאיכא צרה כגון הך דארבעה אחין [שם דף ל"א] דמתן ג' אחין נשואין ג' נכריות ומת אחד מהן ועשה זה השני מאמר ומת הרי אלו חוללות ולא מתיבמות, ואמרי' [ומקשינן?] בגמ' אי זיקת צ' יבמין דאורייתא חליה נמי לא מיבעי? ומשנינן מדרבנן גזירה שמה יאמרו שמי יבמות הנאות מבית אחד מתיבמות כו' דאיכא למגזר משום צרה [אבל בשאין צרה יבומי נמי מיבמה], דהא חבא [ברישא דמתני'] ליכא צרה מוחלץ חלצה יבומי לא מיבמה:

[שנינו במשנתנו] נשא אשה ומת כו' [הרי זו פטורה]: תנינא להא דתנו רבנן שומה וקטן שנשאו ומתו נשותיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום:

[שנינו במשנתנו] בן תשע וכו' משהגדיל וכו': ויעשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול ותרחח צרה מיבום לדמות אשמו גמורה [של הקטן שנשא אותה לאחר שהגדיל] מייבום, כי ה"ה דד' אחין [שם דף ל"א] דקמינ הרי אלו חוללות, ואפי' אשמו גמורה נדחית מפני שהיא צרה בעלת זיקת שני יבמין, ואמאי קמי מתני' שנייה או חוללת או מתיבמת? אמר רב לא עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול ושמואל אמר עשו ועשו וכן א"ר יוחנן עשו ועשו,

[ומקשה] ויעשו ואמאי מייבמה שנייה? תנאי היא הך תנא דארבעה אחין גזר משום צרה, ואשמעינן בגדול וה"ה בקטן והאי דאמר גדול משום דבגדול קאי,

והאי תנא דהכא סבירא ליה עשו ולא גזר משום צרה ואשמעינן בקטן והוא הדין בגדול והאי דקאמר בקטן דבקטן קאי,

אזל ר' אלעזר אמר לשמעיתא כי מדרשא ולא אמרה משמיה דר' יוחנן, שמע רבי יוחנן איקפד [ראה כל הענין בשקלים ז' ע"ב],

עול לגביה [נכנס אליו] רבי אמי ור' אסי [שהיו תלמידיו של ר' יוחנן], אמרו ליה לא כך היה המעשה בבית הכנסת של טבריא בנגר שיש בראשו גלוסטרא שראשו עז וראוי לשחוקת שומים ולשאר תשמיש, וחלקו בו לענין נעילת דלת רבי אלעזר אוסר לעול בו, ורבי יוסי מתיר לפי שיש תורת כלי עליו ומותרו לעולו שנחלקו בו רבי אלעזר ורבי

אבני חן על מסכת יבמות

מתייבמת?

הא אתמר עלה א"ר שמואל בר יצחק אמר רב והוא שנולדו לו סימני סרים הא דקמי דחשנין ליה כגדול כגון שנולדו לו סימני סרים דמוכח מילתא דהאי דלא מייתי משום דסרים הוא אצל כל כמה דלא חזין דיה סימני סרים תלינן דיה קטנות וחשישין דלמא אמו,

אמר רבא דיקא נמי דקתני והוא הסרים שמע מינה [כלומר אע"ג דמייתי ראייה שהוא בן עשרים לא נחזיקו בסרים עד שנולדו בו סימני סרים, דמוכח מילתא דהאי דלא מייתי משום דסרים הוא, אבל כל כמה דלא חזין ליה סימני סרים תלינן ואמרינן דמשום קטנות הוא ועדיין יביא שתי שערות. ראמ"ה],

וכי לא נולדו לו סימני סרים עד כמה ידון כקטן? תני דבי רבי חייא עד רוב שנותיו [ל"ה ויום אחד, כדכתיב ימי שנותיו בהם שבעים שנה. ראמ"ה],

כי אתו לקמיה דרבא נן כ' שלא הציג למדקדק אי משום קטנות אי משום סריסות אי כחוש אמר להו זילו אבריהו האמלוהו והסקוהו עד שיהא צריא ושמן, ואי בריא [ואם הוא שמן] אמר להו זילו אכחשוהו, דהני סימנין [השתי שערות] זמנין דנתרי מחמת כחישותא, וזמנין דנתרי מחמת בריותא [ראה באה"ע סימן קע"ב סעיף ו' ברמ"א וי"א שאין לדון עכשיו דין סרוס ודאי, דחיישין שמא היה לו שערות ונשרו או שהיו לו גומות ואין אנו בקיאים]:

מי דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות נעות לשון דבר שמעתי ומצנץ [מתנועעות, כאילו מדברות. ראמ"ה] בקבר [ועיי' בזה בדברי בעל עין יעקב ובעל יפה מראה שהאריכו בזה וכתבו שהוא רחוק מההקשר כי שפתי המת איך יתנועעו בו? וכ"ש אחר עבור זמן וישוב אל העפר בו? ע"ש. מהרש"א והוא וגם הערוך לגר מתרצים דקאי על הגפש או הנשמה עיי"ש בדבריהם, אבל בשקלים כתב מהרש"א "שאין זה רחוק מן השכל ששפתי המת יתנועעו" עיי"ש],

[כשנשמתו בשיבה של מעלה שפתותיו נעות בקבר כאילו מדברות נמצא שבשעה אחת דר בשני עולמים. תוס', וראה מהר"ם],

[ראה פסחים ק"ד ע"ב א"ל ברבננות' דמר וסררות' דמר גרמא ל' למר דלא תימא שמעת' מפומי'],

[ו"ל הרב החייט בשער מרכבה, התחתונים מעוררים את העליונים וכו'] יש רמז גדול לזה במעט מענין האבן מכני"טס השואבת הברזל, כי כשתוקקנה היטב ותסיר מעליה כל סיגיה ואח"כ תשברנה לשתיים ותשים החתיכה האחת בקרן זווית אחד, והאחרת בקרן זווית אחרת, אפי' שיהיו מרוחקים זו מזו כל מה שתרחצה אפילו אלף מילין, ותניח הברזל סמוך לא' מהחתיכות האלה תמצא כי כל התנועות שעושה אותה החתיכה עושה האחרת באותה שעה עצמה, ועוד יש לזה רמז גדול בענין היין בחבית, כי בעת שהאם שלו שממנה יצא והיא הגפן יש בה שינוי, והוא כשהיא פורחת עלתה נצה, גם היין שבתוך החבית מקבל שינוי באותו הזמן עצמו מצד השינוי שמקבל האם שלו, אע"פ שהיין ההוא רחוק ונפרד מהגפן, והוא רמז במ"ש החכם והחך ביין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים, ואר"ל שפתותיו דובבות בקבר, והענין כי כשמוכרים בזה העולם הלכה בשמו גם שפתותיו מתנועעות בקבר באותה השעה, דומה למה שעושה היין הטוב כמ"ש. של"ה חלק א' מאמר שער הגדול סמוך לתחלתו עיי"ש עוד],

אמר ר' יצחק בן זעירא ואיתימא שמעון נזירא מאי קראה שיר השירים ו' ו' וחכך [חך פי' כיפת חלל הפה מעל ללשון כדכתיב תרדבך לשוני להכי] כיון הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים [מאמר'ך ישמחו לבי כיון הטוב ההולך במתן לדודים מאהוב לאהוב, ליישר האהבה ביניהם לבל תמוט. מ"ד],

כבומר כלי שמיחין צו ענבים עד שמתחממין, ויינו נוח ללאת, כמו מכמר ציטרא דתמיד נשחט (פסחים נח) של ענבים, מה כומר של ענבים כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב היין רומש ונע ויזא למעלה דוצב פריט"ה אף תלמידי חכמים כיון שאומרים דבר שמועה מפייהם בעוה"ז שפתותיהם דובבות בקבר:

[שינוי במשנתנו] אחד בן מ' שנים וכו': ורמינהו בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות יביאו ראייה [קרובי היבמה. ראמ"ה] שהוא בן עשרים והוא הסרים [קס"ד דהכי קאמר ואם יהיה בן עשרים נחזיקו בסרים, ולא חולץ ולא מוכח, ופטורה היבמה, אלמא גדול הוא, דלא אמרינן קטן הוא, וימתינו לו ותהא זקוקה עדיין. ראמ"ה] לא חולץ ולא מייבם דלא צר אוקומי שם לאחיו הוא אלמא כגדול משיב ולא אמרינן קטן הוא וימתינו לו בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות יביאו ראייה שהיא בת עשרים והיא האילונית לא חולצת ולא

אבני חן על מסכת יבמות

פרק אחר עשר נושאים על האנוסה

[אידי דתנא בהאשה רבה (לעיל צח). דאין שכיבת אחותה אוסרתה תנא נמי בהאי פירקא דאם אנם אשה מותר לישא קרובותיה. תוס']

מתני': נושאים על האנוסה ועל המפותה לאחר שאנם ופסא לא האשה מותר לישא אשה ולאומה ולאמה [שאחר שאנוסה מותר בקרובותיה, וקיי"ל דלאחר מיתתה מותר לכתחילה, ובחיייה בדיעבד. אבה"ע ט"ו י"ג. יבין],

האונס והמפותה על הנשואה [ר"ל שאם נשא אשה ואחר כך אנם או פתה את בתה או את אמה או את אחותה חייב, אמה משום חמות ובשריפה, ובתה משום בת אשתו ובשריפה גם כן, ואחותה משום אחות אשתו ובכרת, וכן הלכה. מאירי] **חייב,**

נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, אנוסת בנו ומפותת בנו רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ומפותת אביו בגמרא מפרש טעמא :

גמ': תנינא [פי' במשנתנו שנינו] **להא דת"ר** [בברייתא] **אנם אשה מותר לישא בתה, נשא אשה אסור לישא** [הול"ל אסור לאנוס, אלא נקט לשון לישא אנם רישא. ע"פ הרמ"ב] **בתה, ורמינהו הנטען מן האשה** [אף מן הפנויה, וטעמא דמילתא שאם הוא נושא קרובותיה הדרא הפנויה ונאסרה עליו בנשואי קרובות. רמ"ב], **הנמשד ואל עליו קול** [והרמב"ם בפירוש המשנה כתב ותתאמת החשד עמה] **אסור באמה ובבתה ובאחותה?**

[ונראין דברים דדוקא נקט אמה ובתה ואחותה, דהני רגילי גבה משא"כ בשאר קרובותיה, ועב"ז ראוי להחמיר ולאסור עליו וכו'. רמ"ב].

[ומתריץ] **מדרבנן** משום גזירה שמא לאחר שישא את צמח זונה עם הנאנסה והוא לזנוס ומפסא על הנשואה, [שהאנוסה והמפותה באות אצלו בטענת ראיית קרובתו, ומתוך שלבו גם בה יבא לידי הרגל עבירה. מאירי],

וכל היבא דאיכא איסורא מדרבנן תני נושאים לכתחלה צממיה [ה"ה דה"מ למיפוך מברייתא דקתני דמותר, אלא דניחא ליה למיפוך ממתניתין. תוס'] **כי תנן מתניתין לאחר מיתה** שמה האנוסה והמפוסה דמו ליכא למגזר מידי # [וגם בהברייתא צריך לפרש אנם אשה מותר לישא בתה לאחר שמתה האנוסה],

ויקרא כ' ה' ואיש אשר ינאף את־אשת איש אשר ינאף את־אשת רעהו מו' ת־יָוֹמַת הַנָּאֹף וְהַנָּאֹפֶת: יא ואיש אשר יִשְׁכַּב את־אשת אביו עֲרוֹת אָבִיו גִּלְהָ

מו' ת־יָוֹמַתוֹ שְׁנֵיהֶם דְּמִיָּהֶם בָּם: יב ואיש אשר יִשְׁכַּב את־כַּלְתּוֹ מו' ת־יָוֹמַתוֹ שְׁנֵיהֶם תָּכַל עָשׂוֹ דְּמִיָּהֶם בָּם: יג ואיש אשר יִשְׁכַּב את־זָכָר מִשְׁכָּבִי אִשָּׁה תו' עֲבָה עָשׂוֹ שְׁנֵיהֶם מו' ת־יָוֹמַתוֹ דְּמִיָּהֶם בָּם: יד ואיש אשר יִקַּח את־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ וְזָמָה הוּא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֵן וְלֹא־תִהְיֶה זָמָה בָתָּן כָּכֶם: טו ואיש אשר יִתֵּן שְׂכָבְתּוֹ בְּבִהְמָה מו' ת־יָוֹמַת וְאֶת־הַבְּהֵמָה תִּהְרֹגוּ: טז ואִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לְדִבְעָהּ אֹתָהּ וְהִרְגֹתָ אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מו' ת־יָוֹמַתוֹ דְּמִיָּהֶם בָּם: יז ואיש אשר יִקַּח את־אִחֹתוֹ בְּתֻאֲבִיו או' בְּתֻאֲמוֹ וְרָאָה אֶת־עֲרֻתָּהּ וְהָיָה תְרָאָה אֶת־עֲרֻתּוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לַעֲיִי בְנֵי עַמָּם עֲרוֹת אֲחֵתוֹ גִּלְהָ עו' נז' יִשָּׂא: יח ואיש אשר יִשְׁכַּב את־אִשָּׁה הֵנָּה וְגִלְהָ אֶת־עֲרֻתָּהּ אֶת־מִקְרָהּ תִּעָרֶה וְהָיָה גִלְתָּהּ אֶת־מִקְרָוֹ דְּמִיָּה שְׁנֵיהֶם מִקְרַב עַמָּם: יט ועֲרוֹת אֲחֵיו תִּאָּמַד וְאֲחֵיו תִּאָּכֶד ל' א' תִּגְלֶה בִּי אֶת־שְׂאֵרוֹ תִּעָרֶה עו' כ' יִשָּׂאוּ: כ ואיש אשר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּתוֹ עֲרוֹת דָּדוֹ גִּלְהָ חֲטָאִים יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמָתוֹ: כא ואיש אשר יִקַּח אֶת־אִשָּׁת אֲחִיו גִּדָּה הוּא עֲרוֹת אֲחִיו גִּלְהָ עֲרִירִים יִהְיוּ:

מנא הני מילי [דמי שאנם אשה מותר לישא בתה. נמ"י]? **דת"ר בכולן נאמר שכיבה** ככל # [הלא אינן בכל ?] **עויות** צפרסה קדושים מהיו, ככלמו [פסוק י"ב] **ודומה** [פסוק כ'] **זוכור** [פסוק י"ג] **ונצטנה** [פסוק ט"ו] **וכאן** צאשה ואמה ובקרובות הנאסרות לו מממט אשמו **נאמר קיחה** איש כי יקח את אשה ואת אמה [פסוק י"ד] ואשה אל אחותה לא תקח [ויקרא יט], **לומר לך דרך ליקוחין אסרה תורה** שהיה ראשונה לקוחתו, מייב על השניה כשנא עליה, דשניה ליכא למימר ליקוחין דהא לא תפסי צה קידושין,

א"ל רב פפא לאביי אלא מעתה גבי אחותו דכתיב [פסוק י"ז] **איש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו הכי נמי דרך קיחה הוא דאסור, דרך שכיבה שרי?**

א"ל ליקוחין כתיבי בתורה סתם הראוי לקיחה קיחה הראוי לשכיבה היכא דליכא למימר ליקוחין ממט **שכיבה,** [מדלא כתיב כלשון שכיבה משמע דלדרשה דדרך ליקוחין הוא דאתא לכך בא למעט אונסין, אבל כי יקח את אחותו התם ליכא למיטעי שר"ל קיחה אלא שכיבה דכ"ע דעיי דאין קדושין תופסין באחותו. תוס'],

רבא אמר [ולמה צריך רבא לומר עוד טעם, אחר שכבר תירץ חנני? ראה נמ"י ובחדושי אנשי שם על הגליון שם] **אנם אשה מותר לישא בתה מהכא, כתיב ויקרא יח ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה, הא בת בנה דידה ובת בתה דידה גלי, וכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח,**

הא כיצד? כאן באונסין כאן בנשואין,

[1] **איפוך אנא** צה בנך דממעט לכת צנה צנשאלמו משמע ולידך קרא דאסר לכת צנה ואע"ג דלאו מנייה צנאוסה מוקמינן ליה [דאונסין יש לאסור יותר כיוון דעבד איסורא ועבר על ומלאה הארץ זמה [ויקרא יט] אבל בנישואין דלא עבד איסורא אין לאסור בקרובותיה. תוס'] **עויות שאר כתיב בהו** [דכתיב בויקרא י"ח ו' בתחלת פרשת ערויות, איש איש אל־כָּל־שָׂאָר בְּשֵׁרוֹ ל' א' תִּקְרָבוּ לְגִלּוֹת עֲרוֹת אֲנִי ה' **בנישואין איכא שאר, באונסין ליכא שאר:**

אבני חן על מסכת יבמות

והוא בעלה דאם ואנא ברתה דאנתתיה [ואני שרה היא בתה של אשתו] ואני מאכזי נשא את אמי, היינו דיעקב אנס את אשה [רבקה] והוליד בת [שרה] ונשא לאוזן את אנוסת אביו [רבקה] ונתן יעקב אומרת כן, **אמר רמי בר חמא דלא כר' יהודה דמתני'** [דהא אפר אנוסת אביו, וראובן אסור ליקח את רבקה],

[ישמעאל שבא על מחלת בתו, והוליד ממנה בן נביות, אז מחלת אומרת על התינוק נביות שהיא נושאת על כתפיה שהוא, אחיה שנולדו שניהם מישמעאל, והוא בנה,

והוא אחותה] # [כבר אמר שהוא אחיה, ואומרת שהיא אחותה לאפוש במילי]]
באח הוא וברי הוא בני הוא **אחותיה אנא, דהאי** [של תינוק זה] דדרינא אכתפאי משכחת לה בעובד כוכבים הבא על בתו, [עושה המושל בגוי ישמעאל שלא רצה לעשות אפילו מושל שישראל בא על בתו וכדומה להלן, ע"פ שט'],

[ישמעאל יש לו בת מחלת, ולמחלת יש בת ששמה אסנת, ובא ישמעאל על אסנת נכדתו, ונולדה בן נביות, ואומרת אסנת על בנה נביות שהוא, בני,

אני אסנת בתה של מחלת שהיא אחותך בת אביך ישמעאל]
גשלא לך ברי, בת אחתיך אנא, משכחת לה בעובד כוכבים הבא על בת בתו [ה"ג. גר הוא ואנא גם אחיה משכחת לה בעובד כוכבים הבא על בת בתו] והוליד בן ונמנאלם זו אמו, ונתן אמוטו של זו אמוטו מן האב,

[ישמעאל הוליד בן נביות, ונביות הוליד בת אסנת, ובא ישמעאל אל נכדתו אסנת, ונולד בן עשיו, ואומרת אסנת על עשיו שהיא נושא על כתפה, שהוא בני,

ואני אסנת בת אחיו של בני עשיו, שאני בת נביות, שגם הוא בן ישמעאל],
דללא' [שאובי מים] **דדלו דוולא** לנני פועלין המשקין את השדות חזי שאלת מידה זו [הפועלים הדולים דליים להשקות השדות. שט'] [פ'] בקונטרס פועלין המשקין שדות ובערוך פ' חכמים דולי מים מבורות עמוקים כלומר מבינין הכל בחכמה. תוס' [ליפול בכו סתר פתר] הרי נפלה לנס מידה סמומה ומוסמרת להפטר [שתיפול לכם חידה מסותרת לפתור אותה. שט'], **דהאי דדרינא** [ילד זה שאני נושא] **הוא בר, ואנא ברת אחוה, משכחת לה בעובד כוכבים הבא על בת בנו,**

[ישמעאל בא על הגר אמו ונולד בת אסנת, ובא ישמעאל על בתו אסנת ועי"ז נעשה ישמעאל בעלה של בתו שהיא גם אחות שהרי נולדה מאמו הגר, וחזר חרבונו אביו של ישמעאל ובא על אסנת ונולדו מזוג זה כמה בנים, וקובלת אסנת שישמעאל אינו זן את בניה שנולדו לה מחרבונו, שהוא ישמעאל הוא אביה של אסנת, והוא ישמעאל בעלה של אסנת שבא עליה, וכיון שחרבונו הזקן בא עליה נמצא שישמעאל הוא גם "בן" בעלה, והוא ישמעאל בעל אמי הגר, שהרי אסנת נולדה מישמעאל והגר [לאפוש מילי], ואני בת אשתו הגר [שהיא גם אמו], [לאפוש מילי]],

[וא"ת כיון דאיסור אשה ובתה מערות אשה ובתה לא תגלה נפקא, אימא שלא אסר הכתוב אלא היבא דגלי ערות שתייה, אבל נכנסה לחופה ולא נבעלה מותר לגלות ערות האחרת? וא"ר דסברא היא כיון דכתב שאר בקרא ועל ידי הנישואין באה השארות. תוס'],

[שנינו במשנתנו] **רבי יהודה אסור באנוסת אביו וכו':** **אמר רב גידל** **אמר רב מאי טעמא דרבי יהודה, דכתיב דברים כג לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו כנף שראה אביו** [אף שלא בדרך נישואין. מאיר] **לא יגלה,**

וממאי דבאנוסה כתיב? דכתיב מעילויה דקרא דברים כב ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף,

ורבנן אי הוה סמיך ליה כדקאמרת, השתא דלא סמיך ליה מיבעי ליה לכדרב ענן דאמר רב ענן אמר שמואל בשומרת יבם של אביו הכתוב מדבר ומאי כנף אביו כנף הראוי לאביו לא יגלה,

ותיפוק ליה משום דודתו? לעבור עליה בשני לאוין, ותיפוק ליה משום יבמה לשוק לעבור עליה בשלשה לאוין, ואיבעית אימא לאחר מיתה שמת אביו דליכא לאו דינמה לשוק ואוקממא קרא עליה בלאו דכנף הראוי לאביו וכלאו דדודמו [וכנף אביו הוא היינו כנף שראוי לאביו בחייו. תוס'],

דף צ"ז ע"ב

והשני הורתו ולידתו בקדושה אפ"ה אסור.

[כל אלו המעשים לא משמיעין לך מידה אלא לתשובות הצדיקים. תוס', וכתב המאירי ו"ל כבר ביארנו במקומו [לעיל ד' ע"א] באיסור לשון הרע שהותר מכללו כל שאדם מספר בגנות בעל עבירות או בעל מדות מגונות בכונה שיהיו השומעים מתרחקים ממנו עד שלא יהיו למדים ממעשיו, ועל דרך זה היו אצל רבותינו משלים וחידות נאמרות באיסורי ביאה כדי להפליג בספור גנותן עד שיהיו השומעים נוהרים בכך, אלא שמתוך צחות מהשלים הוזכרו מהם אף בביאות של חיתר, ועל דרכים אלו נאמר בסוגיא זו הרבה משללים שצריכים ביאור],

[יעקב אנס אשה ושמה רבקה, ונולדה בת ושמה שרה, ויעקב נשא גם אשה לאה והוליד בן ראובן, וראובן נשא את רבקה אנוסת אביו, ואומרת שרה שנולדה מהאונס של יעקב ורבקה, ואומרת "שרה" שראובן הוא אחיה שהרי ראובן הוא בן אביה יעקב, אבל לא מאם שראובן נולד מלאה, ושרה נולדה מרבקה, והוא ראובן הוא בעל אמי שהרי נשא את רבקה, ואני שרה בתה של רבקה שהוא עכשיו אשתו של ראובן],
[ענין חדש] משלות הן ורגילים בני אדם לאומרן **אאח מאב ולא מאם,**

אבני חן על מסכת יבמות

ויש גם סברא לאסור עריות בגרים דאתי לאחלופי בישראל,

מתני': הגיורת [נקט גיורת, דאורחא דמילתא נקט שרגילין הבנים להתגייר עם אמן וכו', ומיירי נמי שהיו ג"כ אחין מאב, דאל"כ פשיטא דאין כאן יבום. יבין, ואין נפק"מ מה עשה האב, אם נתגייר וכו'] **שנתגיירו בניה עמה, לא חולצין ולא מייבמין** דלמיה מן האב צעין וגר אין לו שאר האב דחממא אפקרי' מרע צהמה שנאמר [יחזקאל כג] חזמת סוסים וזממם [ומותרות לשוק בלא חליצה] [ומותר אפילו באמו מדאורייתא, ורק מד"ם אסור בכל שאר אם. יו"ד סימן רס"ה. יבין],

אפילו הורתו של ראשון שלא בקדושה ולידתו בקדושה, והשני הורתו ולידתו בקדושה, וכן שפחה שנשתחררו בניה עמה [סד"א עבר אין לו חיים וליבם] פ' שהיא מותרת באשת אחי בעלה], קמ"ל. יבין];

[הגיורת שנתגיירו בניה עמה, פ' והיתה הורתן ולידתן שלא בקדושה, כרדיין לישנא, וכדמשמע נמי מסיפא, וכל כה"ג גר שנתגייר כקמן שנוולד דמי, ואפילו קורבה דאם להו, וכ"ש קורבא דאב, וכשלידתן בקדושה ואין הורתן בקדושה יש להם שאר אם, אבל אין להם שאר האב, דרע של אב שנווע שלא בקדושה רחמנא אפקריה וכמאן דליתיה דמי, וכשהורתן בקדושה יש להם אפילו שאר האב והם כישראלים גמורים מן התורה. רמ"א],

גמ': בני יודן אמתא [שפחה ששמה יודן] **אשתחררו** [השתחררו בניה של יודן], **שרא להו רב אחא בר יעקב למינסב נשי דהרדי** אשת אחיו, ולאו משום ייבום אלא אפילו במקום צנים, דקסבר אין קורבה לגר דקטן שנוולד דמי, **אמר ליה רבא** [לראחב"י] **והא רב ששת אסר?** **א"ל הוא אסר ואנא שרינא** [דהא ראחב"י יכול לחלק על אמורא],

מן האב [בגרים שהם אחים מן האב] **ולא מן האם, כ"ע לא פליגי דשרי, מן האם ולא מן האב כ"ע לא פליגי דאסיר** דלמי לאחלופי בישראל אתי לאחלופי ולעיל בפ' שני (דף כב. ד"ה ערוה) פירשנו. תוס'],

כי פליגי מן האב ומן האם, מאן דשרי [ראחב"י] **בתר אבא שרינן דהא בני פלגיא קרו להו הלכך לא מסקי אינשי אדעמיהו** שהן אחין מן האם ומידע ידעי דהאי דשרינן להו משום דאין אחיה מן האב לגר דסתם עובדת כוכבים זונה היא ומאיש אחר הוא,

ורב ששת קרו להו נמי בני פלוגיית ואמרי אינשי הני ודאי אחי נינהו, וקא שרינן להו צלשת אחיו, ואמי למישרי נמי בישראל כה"ג,

ואיכא דאמר פליג רב אחא בר יעקב אפילו באחין מן האם **ומ"ט גר שנתגייר כקמן שנוולד דמי,**

[וק"ל מאי קאמר וכי עד השתא לא ידעי האי טעמא? וי"ל דלישנא קלילא נקמי, והכי קאמרין הכל יודעים דגר שנתגייר כקמן שנוולד דמי ולא מעו בהו כלל בענין זה דאיסור אשת אח, דאילו במילי אחרני הא ודאי דורין וכו', רמ"א, וכע"ז]

הבייא בייא מאח [וי לי מאח] קובלת אני על אחי שהוא אבי, ובעלי, וכן בעלי, והוא אב, והוא בעל, והוא בר בעל, והוא בעלה דאם שהולדני מאמי, והיינו נמי שהוא אב אלא לאפושמי מילי הוה, ואנא ברתה דאיתתיה, ולא יהיב פיתא לאחיה יתמי [בני חרבונה] **בני ברתיה** אלו בני הזקן [חרבונה] שהוליד ממנה [מאסנת] דהוה אחין מאכזי [שהם אחי ישמעאל שהרי חרבונה הוא אבי ישמעאל, ואבי הבנים שהוליד הוא מאסנת] ובני צרמיה [והילדים הם בני אסנת שהיא בת ישמעאל], [כלומר שהאשה אומרת דרך צחות הרני קובלת ומתרעמת מפלוגי שיש לו עמי כמה קרובות ואינו משיגה בבני שהם אחיו ובני בתו. מאיר],

משכחת לה בעובר כוכבים הבא על אמו, והוליד ממנה בת, וחזר ובא על אותה בת, וחזר זקן אכזי של זה ובא עליה והוליד ממנה בנים וקאמרה הך צמ (של) [על. ד"ס, רש"ש] אכזי [אסנת] הכי, דהוה אחיה מן האם [שהרי ישמעאל ובתו אסנת הם ילדי הגר], וגם אכזי הוה, ובעלה שחזר וצמ עליה, וכן בעלה שחזר זקן וצמ עליה והוליד צנים,

[ישמעאל בא על אמו הגר, והוליד שתי בנות אסנת וקטורה, ובא ישמעאל על בתו אסנת ונולד בן נביות, וקטורה בת ישמעאל והגר אמו, אומרת לנביות בן אסנת וישמעאל, אני ואת [אחיות] בנות ישמעאל, אני מאמו, ואתה מבתו-אחותי אסנת, אני קטורה, ואבוך ישמעאל אחי ששנינו נולדנו מישמעאל, אני קטורה ואמך אסנת [אחיות] בנות ישמעאל],

אנא ואת אחי, אנא ואבוך אחי, אנא ואמך אחי, משכחת לה בעובר כוכבים הבא על אמו והוליד ממנה שתי בנות וחזר ובא על אחת מהן והוליד ממנה בן וקריא ליה אחתיה דאימא וקאמרה ליה הכי וקאמרה ליה אחות אמו [קטורה], אנה ואם אחי מאכ אחד [ישמעאל], [ואנא. ד"ס] ואמך [אסנת] אחי מן אב [ואס. רש"ש] אחד, ואנא ואבוך [קטורה וישמעאל הם] אחי מן האם [בני הגר],

[ראובן היו לו שתי בנות מלכה וחגלה, ושמעון אחי ראובן נשא את מלכה, ונולד יבין, ולוי הוליד בן קהת, וקחת נשא את חגלה בת שמעון השניה, ונולד בן יצחק, ואומר יבין בן שמעון ליצחק נכד לוי, אני יבין בן מלכה ואתה יצחק בן חגלה בני אחים [אחיות], מלכה וחגלה בנות ראובן,

[ועוד] אני יבין בן שמעון ואבך קהת בן לוי, בני אחים אנחנו, וגם אני יבין בן שמעון, וחגלה אמך אשת קהת שהיא בת ראובן, בני אחים ראובן ושמעון אנחנו],

אנא ואת בני אחי, אנא ואבוך בני אחי, אנא ואמך בני אחי,

הא בהיתורא נמי משכחת לה, כגון ראובן שיש לו שתי בנות ואתא שמעון ונסב חדא מינייהו, ואתא בר לוי ונסב חד מינייהו, וקאמר ליה בריה דשמעון לבר בריה דלוי אנה ואם בני אחי בני שמי אחיות, אנה ואבוך בני שמי אחים, אנה ואמך בני שמי אחים:

[ראה לעיל כ"ב ע"א הטעם שאסרו עריות הקרובות, ומה ערוה גופה, אי לאו שלא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה, שהרי בני נח אסורים בעריות,

אבני חן על מסכת יבמות

במהרש"א,

ודוקא לעלמא אכל לדידהו מודי רב אחא דאפי' כרת דאשת אח איכא, כיון דליתן בקדושה הרי כאן אחוה מן האם, ודקא משני רב אחא ולדידהו נמי שריין ארישא קאמר [היכן שלידתן שלא בקדושה, שגזירת נתגירה ובניה עמה] ולא אסיפא,

יש כאן ג' ענינים:

א. אם האחין מותרות בנשותיהן זה בשל זה,

ב. אם יש כאן דין ייבום,

ג. אם מותרות לשוק בלא חליצה,

[ומקשה על ר' אחא בר יעקב] תנן הגיורת שנתגיירו בניה עמה [שבניה נולדו לה כבר בגיורתה, אף אם הם מאב אחד] לא חולצין ולא מייבמין, [וס"ד שבא לומר שהן אסורות זה באשתו של זה, דאל"כ הוא ודאי אנו יודעין שאין מצות ייבום באחים שאביהם הוא גוי] מ"ט לאו משום דאסירי [מדרבנן] משום אמוה ואשמעינן ממני' דלא שייכא דהו יצוס וקיימא עליה דאשת אח [שהרי אמן נתגיירה, # שאם היו מותרין זה באשתו של זה היה מפרש יותר שהאשה מותרת לאחי אביה שלא מתורת ייבום], [ורוצה לאב"י להביא ראיה מרישא דמיידי ששניהם נולדו שלא בקדושה, שאם שני הבנים נולדו שלא בקדושה נשדחן מותרות באחי בעליהן?]

[ומתרץ ראב"י] לא דאינה בתורת חליצה וייבום, ושריא לעלמא [בלא חליצה], ואינהו נמי שרו [כשנולדו שני האחין שלא בקדושה כראב"י],

[קורא "ייבום" כשאח נושא אשת אחיו גם בחיי אחיו],

והא קתני "אפילו", אי אמרת בשלמא אסירי לא מייבמין דקתני [ברישא ד] ממני' הכי אשמעינן דאסירא לייבס [פ' לישא אשת אחיו] היינו דקתני אפילו [לא רק אם שניהם נולדו שלא בקדושה שהם אחים שרים, אלא גם סיפא] דאע"ג דראשון הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, והשני הורתו ולידתו בקדושה וכשתי אמהות דמו [וס"ד שרק אם נולדו בשוה הם אסורים בנשותיהם זה של זה, אבל אם כל אחד נולד באופן אחר אז הם מותרים לישא נשותיהם זה של זה] ואיכא למימר דמסוי עליה כנכרית ואי צעי ליצומי מייבס [והיה מן הסברה להתירן להנשא זה לזה אף בחיי בעליהן] אפילו הכי אסירי,

[פ' כי לפי מראית בני אדם וטעותם שייך "אפילו" כי לעולם נראה שכיוצא באלו שלא היתה הורתם שוה, היו כשתי אמהות טפי מהורתם ולידתם שלא בקדושה. רט', וראה תוס' ד"ה והשני],

אלא אי אמרת שרו # [פ' ואז לא תוכל לפרש שכל המשנה בא להתיר לישא את אשת אחיו, שהרי אם נולדו שניהם בקדושה הם אחים מן האם, אלא ודאי צ"ל שההיתר הוא שיבמה נסת לשוק, כ"ה לפי רש"י אבל ראה ברש"י, ולמדתי כאן הרבה ועדיין אינו מתיישב לי היטב] מתניתין לא אתא לאשמעינן אלא דשריא לעלמא, מאי אפי' דמשמע אע"ג דכשתי אמהות דמו שרו לעלמא מאי אפילו לגבי יבמה לשוק (לא) [מאי. ד"ס] איכפת לן אי בני אס אמת נינהו או לא?

[ומתרץ עדיין] אנו יכולים לומר דמתני' בא לומר שהוא מותרת בלא חליצה, ו"אפילו" בא לומר [דאע"ג דתרווייהו לידתן בקדושה ואתי לאיחלופי בישראל ולמישרי יבמה לשוק צלל חליצה אפ"ה שרי לעלמא [בלא חליצה], דמידע ידעי דייבום מן האב הוא ועוד כוונתם אין לו אב,

איכא דאמרי הכי נמי מסתברא דשרו [שהמשנה בא להתיר יבמה לשוק], דקתני אפילו, אי אמרת בשלמא שרו, היינו דקתני אפילו, דאע"ג דתרווייהו לידתן בקדושה דאתי לאיחלופי בישראל אפ"ה שרו [מותרות לשוק בלא חליצה],

אלא אי אמרת אסירי מאי אפי' דאע"ג דראשון הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה דכשתי אמהות דמו [והיו מותרות אשתו של זה לזה] אפילו הכי אסירי [שהם נחשבת אחים מן האם],

[ונמצא לפי רש"י, שאם אומרים דמתני' איירי לאיסור היינו לאיסור לישא אשת אחיו בחייו או לאחר מותו, והחידוש של "אפילו" הוא שאם אחד נתעבר שלא בקדושה והשני בקדושה שהם נראין כנולדן משתי אמהות אפ"ה הם אסורות באשת אחיהן,

ואם מפרשים המשנה שמותר צריך לפרש שהנשים מותרות לשוק אם מתו בעליהן, ואפילו באופן ששניהם נולדו בקדושה שנראין בישראל לא חיישינן דאתי לאחלופי],

ת"ש שני אחים תאומים גרים דהני ודאי אחים נינהו מן האב דקי"ל [לקמן דף גח] טיפה אחת היא ומתחלקת לשתיים, אפילו הכי לא חולצין ולא מייבמין וכן משוחררים, לא חולצין ולא מייבמין, ואין חייבין משום אשת אח אפי' קידשו לאחר שנתגיירו דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי הלכך אין לו אחוה ואפילו מן האם,

היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה לא חולצין ולא מייבמין דלד ייבום מן האב הוא והני אין להם אב דזרע מזרי כבהמה אבל חייבין כרת משום אשת אח מן האם שהרי היא כשראית שילדה גנים, היתה הורתן ולידתן בקדושה הרי הן בישראלים לכל דבריהן,

קתני מיהת [ברישא בגרים תאומים] אין חייבין משום אשת אח, חיובא ליכא

דף צ"ח ע"א

הא איסורא איכא מדרבנן דלא לימי לאיחלופי בישראל וקשיא לרב אחא? ה"ה דאפילו איסורא נמי ליכא ואידי דבעי למיתני סיפא אבל חייבין תנא נמי רישא אין חייבין,

[מפסיק להביא ראיה מהברייתא של שני אחים תאומים] אמר רבא הא דאמור רבנן אין אב [למצרי] [לנכרי] ואפילו היכא דליכא למימר כקטן שנולד דמי, כגון הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה דיש לו שאר מן האם, כשאר ישראל גמור, ואין לו שאר מן האב לא תיבא משום דשמופי

אבני חן על מסכת יבמות

יונה ג' ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר, שנית דברה עמו שכינה שלישית לא דברה עמו שכינה [אודות נינוה],

קתני מיהת גר נושא אשת אחיו מאמו, מאי לאו דנסבא אחיו כשהוא גר? לא דנסבא כשהוא עובד כוכבים,

מאי למימרא מהו דתימא נגזור כשהוא עובד כוכבים אטו כשהוא גר קמ"ל,

ומי מהימן [בן יאסיין] והאמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא אם קודם שגז מעשה לידו אמרה היה רגיל לשנותו לתלמידיו שומעין לו, ואם לאו הוילי ודבר מידוש הוא שגז שגזיל מעשה שגז לידו אומרה [ולבן] אין שומעין לו?

איבעית אימא מורה ובא היה ואיבעית אימא משום דקאמר הרי אשה ושבעה בניה ראה של קודם לכן הניא,

ואיבעית אימא שאני הכא דקאמר מעשה אחרינא בהרה דיונה בן אמתי כהה ומגו דמסימן אהא מהימן נמי אהא, דניכרין דברי אמתי כגלן,

אמר מר ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר שנית דברה עמו שכינה שלישית לא דברה עמו, והא כתיב [כתיב בירבעם בן יואש מלך ישראל] מלכים ב' יד הוא השיב [את] גבול ישראל מלבא חמת עד ים הערבה, כדבר ה' אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא?

אמר רבינא על עסקי נינוה קאמר דלא דברה עמו על עסקי נינוה אלא שמי פעמים,

[תימא דאמאי איצטרך למכתב שנית ולא שלישית דלא אשכחן שדברה עמו שלישית? ושמן כיון שמצינו שחזרו לקלקולם ונתנבא עליהם נחום האלקושי היינו יכולים לסבור שגם אז נתנבא עליהן יונה, וא"ת והא אשכחן דדברה עמו שלישית בעסקי נינוה דכתיב ויאמר ה' אל יונה התיטב הרה לך על הקיקיון וגו' ואני לא אחוס על נינוה וגו' וי"ל דהני לאו עסקי נינוה נינוה, ומיהו לרב נחמן בר יצחק דאמר שוב לא דברה עמו קשיא? וי"ל שזה היה אותו יום וחשיב הכל נבואה אחת. תוס' /],

רב נחמן בר יצחק אמר הכי קאמר כדבר ה' אשר דבר ביד עבדו הנביא, כשם שנהפך לנינוה מרעה לטובה, כך בימי ירבעם בן יואש נהפך להם לישראל מרעה לטובה,

[ורוצה להביא עוד ראיה לראב"י] ת"ש גר שהיה לידתו בקדושה והורתו שלא בקדושה יש לו שאר האם ואין לו שאר האב, כיצד נשא אחותו מן האם שגולדה כהונה עובדת כוכבים יוציא ואע"ג דלאו אחותו היא דקקטן שגולד דמי, גזירה דלמא אחי למנסב אחותו שגולדה אחיו דכההיא איכא כרת, דלידת שניהם בקדושה, ואחותו גמורה מן האם היא

בזמא דלא ידיע אביו מנו, אבל היכא ידיע כגון היו אביו ואמו חזקים צנית האסורים דלא נבעלה לאחר חיישין, ואי נולד בקדושה דליכא למימר כקטן שגולד ליהוי ליה נמי שאר אב, דהא דלא אביו אביו, אבל ידיע חיישין, אלא אפילו ידיע נמי לא חיישין, דהא שני אחין תאומים דמפה אחת היה ונחלקה לשנים, וקתני סיפא לא חולצין ולא מייבמין ומסיפא יליף טעמא, דאי מרישא לא מצי למילף דאפילו שאר האם אין לו, דטעמא לאו משום דזרמת סוסים הוא אלא משום דקקטן שגולד דמי,

ש"מ אפקורי אפקריה רחמנא לזרעיה דכתיב יחזקאל ב' בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים וזרמתם זרע שהוא יורה כחן מרס מים המנקל כח,

[נתגירה מעוברת, פ' בקונטרס ובעלה עמה וילדה היו אותו ולד בכור לכהן דפטר רחם בישראל הוא, ולא לנחלה דהורתו שלא בקדושה ולא בר נחלה הוא דזרע מצרי רחמנא אפקריה דכתיב וזרמת סוסים וזרמתם, ובחנם פ' טעם זה דכלא"ה לאו בר נחלה הוא משום דגר שנתגיר כקטן שגולד דמי ואינו חשוב אביו, ואע"ג דבעודו מצרי חשוב אביו גבי נחלה ולא אמרי' רחמנא אפקריה לענין זה לזרעיה דהא מצרי יורש אביו דבר תורה, ומיהו בפרק נושאין על האנוסה (יבמות דף צח.) אמרינן הא דאמר רבנן אין אב למצרי לאו משום דשטופי בויהא ולא ידיע דהא שני אחין תאומים דטיפה אחת [היה] ונחלקה לשנים וקתני ואין חייבים משום אשת אח ש"מ אפקורי אפקריה רחמנא לזרעיה דמצרי, דצריך לטעמא דאפקריה אע"ג דנתגירו, ולא סגי בטעמא דקקטן שגולד דמי ודבר תימא הוא? וי"ל דאי לאו טעמא דאפקריה לזרעיה היה לנו לאסור למנסב נשי דהרדי משום דאחי לאחלופי בישראל, והתם משמע דאפי' איסורא ליכא ואין חייבין לאו דוקא, וגם היה לנו להצריך חליצה והתם קתני לא חולצין ולא מייבמין. תוס' בכורות מ"ו ע"א ד"ה נתגירה],

[וחזור להביא ראיה לראב"י] ת"ש דאמר רבי יוסי מעשה בניפטיים הגר שנשא אשת אחיו מאמו ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו אין אישות לגר,

[ושואל] ואלא גר דקדיש ה"נ לא תפסי בה קדושין? אלא אימא אין איסור אשת אח לגר,

מאי לאו דנסבא אח המת כשהוא גר דהויא קידושין קידושין ושריא לאחיו דאין לו אחיו דקקטן שגולד דמי כשהוא גר? לא דנסבא כשהוא עובד כוכבים ומשנתגיר לא ידעה דלא הוה ליה זה קידושין הלכך שרי לאחיו, כשהוא עובד כוכבים מאי למימרא? מהו דתימא ליגזור כשהוא עובד כוכבים אטו כשהוא גר קמ"ל,

ת"ש דאמר בן יאסיין כשהלכתי לכרכי הים מצאתי גר אחד שנשא אשת אחיו מאמו, אמרתי לו בני מי הרשך, אמר לי הרי אשה ושבעה בניה גיורת ושבעה בנים שהמיר לן רבי עקיבא לישא אש את אשת אחיו ומתן למדמי, על ספסל זה ישב ר' עקיבא ואמר שני דברים, גר נושא אשת אחיו מאמו, ואמר

אבני חן על מסכת יבמות

בישראלית שילדה בן ובת,

מן האב יקיים שהכל יודיעין דאין אב לעובד כוכבים, וא"נ אחי למנסב בת אביו שיליד מאשה אחרת משתגמיר לא איכפת לן דהא לאו בנו הוא אחות האב מן האם יוציא גזירה משום אחרותו מן האם כדאמרן

דף צ"ח ע"ב

[אחות האב] מן האב יקיים, אחות האם מן האם יוציא, [אחות האם] מן האב רבי מאיר אומר יוציא הואיל ואיכא זד אם וחכמים אומרים יקיים דלא דמיא לאחות האב מן האם דבההיא איכא למגור משום אחרותו מן האם דדמיא לה, אבל אחות האם מן האב לא דמיא לאחרותו מן האם שהיה רבי מאיר אומר כל ערוה שהיא משום שאר האם יוציא משום האב יקיים,

ומותר באשת אחיו מאמו ואפי' מאמו שנוול בהיותו עובד כוכבים ולא גזור רבנן משום אשת אחיו הנוול אחריו, דבקורבה גזור רבנן אבל במידי דלא אחי אלא ע"י קידושין לא גזור ובאשת אחי אביו ושאר כל העריות מותרות לו, לאיתויי אשת האב,

נשא אשה ובתה אגר דעלמא קאי שנשא בהיותו עובד כוכבים אשה ובתה ונתגמירו עמו, דאילו האי דנולד בקדושה לא נסיב אשה ובתה,

וא"ת שנשא גזירות שנתגמירו האם והבת דלית להו קורבה דקטן שנוול דמי? למה לי גר [שנשא גזירות] אפי' בישראל נמי מצי למימר הכי כונס אחת ומוציא אחת דלא לימי למישרי בישראל אשה ובתה לבתחלה לא יכנסו,

מתה אשתו מותר בחמותו דכולי האי לא גזור רבנן ואיכא דתני אסור בחמותו פלוגמיהו מפרש לקמן, קתני מיתה מותר באשת אחיו מאי לאו דנסבה אחיו כשהוא גר? לא דנסבה כשהוא עובד כוכבים, מאי למימרא? מהו דתימא ליגזור כשהוא עובד כוכבים אמו כשהוא גר קמ"ל,

אמר מר נשא אשה ובתה כונס אחת ומוציא אחת, לבתחלה לא יכנסו, השתא אפוקי מפיך לבתחלה מיבעיא?

התם קאי והכי קאמר הך דאמור רבנן יקיים כגון אחרותו מן האב ונתגמיריה לבתחלה לא יכנסו,

מתה אשתו מותר בחמותו ואיכא דתני אסור בחמותו, חדא כר' ישמעאל וחדא כר' עקיבא, מאן דאמר כר' ישמעאל דאמר חמותו לאחר מיתה באיסורא קיימא וגבי גר גזור ביה רבנן, ומאן דשרי כרבי עקיבא דאמר חמותו לאחר מיתה קלש ליה איסורא דלגבי ישראל אינה נשפחה וגבי גר לא גזור ביה רבנן פלוגמא דר' ישמעאל ור' עקיבא מפרש [לעיל] בהאשה רבה (דף נד):

מתני': חמש נשים שנתערבו ולדותיהן זכרים, ויש לכל אחת בן ודאי שלא נתערב הגדילו התערבות ונשאו נשים ומתו [חמשה בעליהן] ארבעה חולצין לאחת בן ודאי של כל אחת מן הארבע חולץ לאחת מהן דכל חד ספק ליה באשת אחיו ואחד מייבם אותה וכן החמישית ישאנה ממה נפשך אם אשת אחיו היא הרי עובד ואם לאו הרי חלץ לה יבמה

הוא ושלושה חולצין לאחת זה שייבם חולץ לאחת ושלושה עמו ואחד מייבם והחמישי מייבם ממה נפשך, וחזירים השנים הללו וחולצין לשלישית ושנים עמהן, והחמישי מייבם, וכן כולם ארבעה חולצין תחלה לפי שאין אחד רשאי לייבם עד שיחלצו לה הארבעה דלא ליפגע ביבמה לשוק, וה"ה נמי דמנא ארבעה למיחלץ לכולהו והחמישי ישא את כולן אלא אמרין בגמ' דהכי שפיר טפי דלמא לכל חד מתרמיא ידיה ומיקיימא מנות ייבום נמצאו ארבע חליצות וייבום לכל אחת ואחת:

גמ': ודוקא מיחלץ מכל ארבעה הודאין והדר יבומי לחמישי אבל יבומי ברישא לא דקפגע ביבמה לשוק,

מאי הוא ושלושה חולצין לאחת מאי איכפת לן אי חלצי לה הך ארבעה גופיהו והאי דייבם לקמייתא לייבם נמי הך? ומשני לא ליבמה חד כו' דלא תימא ליבמינהו חד לכולהו אלא כל חד וחד מייבם חדא דלמא מתרמיא ליה ידיה,

[ת"ר] מקצתן אחין ומקצתן שאין אחין, האחין חולצין ושאין אחין מייבמין, מאי קאמר?

אמר רב ספרא הכי קאמר מקצתן אחין מן האב ומקצתן אחין מן האם מקצתן של ודאין אחין לבני התערבות מן האב, ומקצתן יש להן בהי תערבות אחין מן האם שלא מן האב, לבד אחים שיש [להן בתוכן] [להם בתוכם. ד"ס] מן האב,

ראובן = נשא רחל וחנה

רחל = ילדה יוסף, וגרשה ראובן

בועז = נשא אשה וילדה את גרשון, ואח"כ נשא אל רחל גרושת ראובן וילדה בן 1

במחבא = ילדו רחל בן 1 וחנה בן 2 ועוד ג' נשים בן 3,4,5 ונתערבו, יוסף = יוסף בן רחל יש לו בתערבות הללו בן 2 בנה של חנה מאביו ראובן, ובן 1 בנה של אמו רחל מבועז,

כגון ראובן שנשא רחל וסנה, וילדה לו רחל את יוסף, גירסה [ראובן] לרחל ונשאה בועז, וזו בן מאשה אחרת*, ונתעברה רחל [מבועז. ד"ס], וילדה היא וסנה אשתו של ראובן וג' נשים אחרות [שאינם קרובים, והיו להם בנים אחרים] ה' זכרים במחבא ונתערבו, נמצא שיש לו ליוסף בתערבות הללו בן 3 אחין אחד מן האב וא' מן האם, בנה של חנה אחיו מן האב ובנה של רחל מבועז אחיו מן האם, [דקדק לפרש שאותו בן הודאי של בועז הוא מאשה אחרת ואינו מרחל, משום דאל"כ הווא בן ודאי של בועז הוה נמי אסור לייבם משום דשמא יפגע בחלוצת אחיו מאמו דיוסף החולץ לכולן הוא אחיו מאמו בן רחל ותנן החולץ ליבמתו כו' היא אסורה בקרוביו וק"ל. מהרש"א],

אבני חן על מסכת יבמות

וחזרון נשא את רחל ומתו בלא בנים וממו יוסף וחזרון ונפלו לפני התערובות רחל לפני בנה של חנה שהוא אחי חזרון, וחנה לפני בנה של רחל שהוא אחי יוסף, וממוך שאין ידוע מי בנה ומי יצמה, זה חולץ לשתייהן וזה חולץ לשתייהן כריכה חליטה משניהן, נמצא כל אחד ואחד חולץ לאמו מספק,

לאחותו מספק כיצד כך שניה בתוספת (דמילתין פי"ג) אמו שילדה מאיש אחר שנשאה לאחר מיתת אביו [פי' ראובן נשא רחל והוליד בן יוסף, ומת ראובן ונשאה רחל אשתו לחזרון ואח"כ נולד לה לרחל] ואשה אחרת שילדו שתי נקבות במחבא וילדה עם אשה אחרת שמיהן שמי נקבות [בלהה וולפה], ואין ידוע איזו בת לאיזו,

ובאו אחיהן שלא מאותה האם ונשאום [ה"ג] ועמדו שני אחים מן האב ונשאום, אם ועמדו שני אחים שהיו לזה [ליוסף] מאביו שלא מאמו [פי' שראובן אבי יוסף היה לו אשה דבורה חוץ מאשתו רחל, ונולדו לו מבונה שני בנים שמעון ולוי] ונשאום לשתי הנקבות הללו המעורבות [בלהה וולפה] ומתו [שמעון ולוי] בלא בנים ונפלו שמיהן לפני זה [יוסף] ליכוס, ואמת מהן אחותו מאמו [רחל שילדה אחת מוהן במחבא], ואילו היה מכירה לא היתה כריכה חליטה [שהרי היא ערוה], ועכשיו שאין מכירה שמיהן כריכות חליטה חולץ לשתייהן נמצא חולץ לאחותו מספק,

לשנא אחרינה וצאו אחיהן שלא מאותה האם ונשאום אחיו של ראובן נשא אחת ואחיו של חזרון נשא אחת, ראובן חולץ לאשת אחיו ושמא אחותו היא וכן חזרון, ו"ו שמעת"י ולצ"י מגמג"ס צ"ה דהא שמא לאו אחותו היא והכי איבעי ליה למימר זה חולץ לספק אחותו וזה חולץ לספק אחותו, אבל לאחותו מספק משמע שחלץ ודאי לאחותו מחמת ספק שצידו,

לבתו מספק כיצד אשתו ואשה אחרת אשת ראובן ואשת כלל שילדו שתי נקבות [בלהה וולפה] במחבא, נמצאת האמת בתו, ובאו אחיהן [אחיהן אחי הצעלים הם] שני אחי ראובן [שאחי ראובן מותרים לישא בת אחיהן] ונשאום, ומתו בלא בנים, זה חולץ לבתו מספק וזה חולץ לבתו מספק נמצא ראובן חולץ לבתו מספק ששמיהן כריכות חליטה, ואם היה מכיר בתו היתה פטורה, ואם שני אחי כלל נשאום הרי כלל חולץ לבתו מספק,

ולשון מורי"י אחיו של ראובן נשא אחת ואחיו של כלל נשא אחת ראובן חולץ לאשת אחיו ואע"פ שספק בתו היא וכן כלל, ולאוי היינו נמי חולץ לבתו מספק אלא חולץ לספק בתו,

תניא היה "ר"מ" אומר איש ואשה פעמים שמולידין חמש אומות, כיצד ישראל שלקח עבד ושפחה מן השוק ולחן שני בנים ונתגייר אחד מהן, נמצא אחד [מבני עבד ושפחה] גר ואחד עובד כוכבים דגנים שילדה צעודה תחת ידי העובד כוכבים המוכרה אינן עדים [שהגוי המוכר אין לו קצין בגופם של העבד והשפחה, ולכן אינו קונה הולדות שילדיהם], דק"ל בהסולץ [לעיל מו] מהם תקנו אתם קונים מהם ולא הם מכס ולא הם קונים זה מזה,

[פי' ונמצא שיש חמש בני תערובות, ושני בנים ודאים לראובן ולבועז, ולשאר השלשה תערובות גם להם יש אחים, ואם מתו מבני התערובות, כל שאר הבנים יכולים לייבם לאחר חליצה חוץ מיוסף, שלו יש ספק שמא זו אשת אחיו מן האם],

אחין מן האם חולצין יוסף זה שיש לו בתערובות את מן האם חולץ [לכולן] [לכולם, כדי ד"ס] לפטור את אשת אחיו מן האב [מן החליטה הוא בן חנה ד"ס], ואינו נשאי לייבם אחת מהן אפי' לאחר חליטה מארבעה חזריו, שמא יפגע באשת אחיו מאמו שהיא בכרת [הוא בן רחל שהיה לה מצועז. ד"ס],

ואחין מן האב מייבמין ארבעה האחרים [בנה של חנה מראובן #2, שאין לו אלא אשת יוסף שהוא אחיו מן האב, ושאר שלשה המעורבין אינם קרובין] שאין להם בתערובות אלא אחין מן האב, מייבמין כל אחת ואחת [כל החמשה נשים ראויים לייבם ע"י ארבעה האחין], אחר שמלגה מן הארבעה [ויוסף בכלל הארבעה החולצין] ישאנה החמישי, [וכיון שיש ה' נשים, ורק ד' אנשים שראויים לייבם] נמצא [או ש] אחד מייבם שמים [או שאח אחד ייבם שתי נשים], או יהיו לאחת ה' חליטות [או שתהיה אשה אחת שלא תתייבם, אלא יחלצו לה כל החמשה אנשים],

והכי מיתוקמה לישנא קמיתא דשמעתא, מקצתן [אחין] של ודאין, אחין מן האם לאחר מן התערובות, ומקצתן שאין להם אחין מן האם אלא מן האב, [אחין חולצין] אותן שהן אחין מן האם חולצין לכולם, ושאין אחין להן מן האם אלא מן האב מייבמין,

מקצתן של ודאין ותערובתן [הם] כהנים, ומקצתן שאינן כהנים, כהנים חולצין לכולן ואי אפשר להם לייבם, הואיל וחלגה ארבע חליטות שמא האחד החולץ לה היה יצ"מ, וחליטתו חליטה וכהן אסור בה [יש אומרים שבהן אסור בחלוצה רק מדרבנן], שאינן כהנים מייבמין,

מקצתן כהנים ומקצתן אחין מן האם אלו ואלו חולצין ולא מייבמין,

דף צ"ט ע"א

[ענין חדש] תנו רבנן יש חולץ לאמו מספק, לאחותו מספק, לבתו מספק [לאחותו. # משמע שהיה לרש"י סדר אחר אחותו, בתו, אמו] אע"פ שהיא מחמת עברה [נשים] [ערויות. ג'] הפוטרות נרומיהן וכן לבתו ואמו [ששנינו בתחלת המסכת שפטורות מיבום ומחליצה, ולכן הוא חידוש שיש אופן שחולץ להם],

כיצד אמו [רחל] ואשה אחרת [חנה] שילדו שני בנים צממא והוא [בן המעורב] א' מהן [פי' וכן מעורב זה נמצא שהוא חולץ לאמו מספק] ולחן שני זכרים ודאין [יוסף בן יעקב, וחזרון בן ראובן], כגון רחל אשת יעקב שהיה לה יוסף ממנו, וחנה אשת ראובן שהיה לה חזרון ממנו וחזרו וילדו שני זכרים במחבא וממו יעקב וראובן ובא בנה של זו ונשא אמו של זה יוסף בנה של רחל ונשא חנה אמו של חזרון ובנה של זו נשא אמו של זה

אבני חן על מסכת יבמות

דף צ"ט ע"ב

ואינן מטמאין למתים, ואינן נושאים נשים בין כשרות משום
עבד בין פסולות כגון שפחה משום כהן,

הגדילו התערבות ושחררו זה את זה, נושאים נשים ראויות
לכהונה ולא גרושה וחלושה משום כהן, ואינן מטמאין למתים, ואם
נטמאו אינן סופגין הארבעים דכל חד אמר אנא לאו כהן אנא (והתראה
ספק היא),

ואינן אוכלין בתרומה, ואם אכלו אינן משלמין קרן וחומש
דכל חד אמר אנא כהן, ואינן חולקין על הגורן אין נותנין להם תרומה על
הגורן שהמשומר ישראל הוא ומוכרין את התרומה תרומת תבואתן
כשפרישין אותה אין זריכין לתתה לכהן, דכל חד אמר לכהן אייתי ראייה דלאו כהן
אנא ושקול, ומ"מ לאוכלה א"א אלא מוכרין אותה לכהנים והדמים שלהן,
ואינן חולקין בקדשי המקדש כגון עורות קדשים [פ] דבשר אין צריך
לומר,

ואינן נותנים להם קדשים להקריב ואינן מוציאים שלהם מידיהם
אם היו חייבין חטאת או אשם או עולה, אין כופין אותם לתת לאנשי משמר ולהיות
עבודתם ועורם לאנשי משמר, דכל חד אמר אנא כהן, ומניא (צ"ק דף קט) מנין
לכהן שזא ומקריב קרבנותיו כל שעה שירצה ואפילו במשמר שאין שלו, מ"ל וזא
בכל אות נפשו ושרת, ומנין שעבודתם ועורם שלו, מ"ל ואיש את קדשיו לו יהיו,
ותערובות הללו הולא והאחד מהן כהן אין צ"ד יכולין להוציא מידן בעל כרחם
ולתתם לאנשי משמר, אלא יקריבו [הבהנים] קרבנותיהן ויחזרו להן הבשר והעור,
ויטנוס [הבשר והעור] לכל מי שירצה, או הללו [גם להקריב] יעשו שליח כל כהן
שירצה להקריב את קרבנם, או [לא יקריבו את קרבנם במשמר זה בלל, אלא] ישהו
את קרבנם עד שיתרצו הם לתת לאנשי משמר,

לשון אחר ועיקר - ואין נותנים להם קדשים בצבור ותרמים קאמר ואין מוציאים את
שלהם מידם דאמר אנא כהן וגבי תרמים נמי תנן (ערכין דף כח) הכהנים אין
מתרימים שהתרמים שלהן והדר אורי מאי קעביד בצבור שלו ירעה עד שיסתאב ולא
יקריבו תם דא"כ לא יאכל את בשרו שהמקריב יעבדו וללשון ראשון קשה לי
דאמרין בהגזל (צ"ק דף קי) דהיכא דלא מצי עביד עבודה שליח נמי לא מצי
משוי,

ופטורין מן הזרוע ומן הלחיים ומן הקיבה [אם שוחטין בהמת
חולין] ובכורו יהא רועה עד שיסתאב אפי' בזמן הבית, דהא לא מצי
למכפינהו למיתן לכהנים לאקריבי ולאכול את בשרו, ואינהו נמי לא מצי למיתביה
לכהן ולהחזיר להן הבשר, דבכור תם אינו נאכל אלא לכהנים דכתיב ציה וזכרם
יהיה לך כחם התנופה בצבורות פרק עד כמה (דף כח), הילכך ירעה עד שיסתאב,
ומותר לשוחטו במדינה ויאלוהו הם, דבכור בעל מוס אין צו משום זרות, אלא
משום גזל דמתנת כהונה, והכא גזל ליכא דהמוציא מחצירו עליו הראייה וגורגנין
עליו חומרי כהנים וחומרי ישראלים מפרש בגמרא:

הטבילין לשם עבדות ונזקקו זה לזה [וילדו בן] הרי כאן גר
ועובר כוכבים ועבד,

שחרר את השפחה והרי היא כשראליה ובא עליה העבד הולד
ממזר, הרי כאן גר ועובר כוכבים ועבד וממזר,

שחרר שניהם והשיאן זה לזה הרי כאן גר ועובר כוכבים
ועבד וממזר וישראל,

מאי קמ"ל? עובר כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד
ממזר,

ת"ר יש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד ישראל
לקח עבד ושפחה מן השוק ולהם בן ולא קנה את הבעל, ושחרר
את השפחה ונשאה, ועמד וכתב כל נכסיו לבנה [ובין שכן זה
הוא גוי אינו קונה את גוף אביו העבד אלא קונהו רק למעשה ידיו] ומת והרי אמו
מיוצת כמנוחה מן הנכסים נמצא זה מוכר את אביו להגבות לאמו
כתובתה,

מאי קא משמע לן? כולא רבי מאיר היא הא מתניתא דתרייתא דיש
מוכר ר"מ נמי אמרה, וסיפא דקמיתא היא ומש"ה קתני עבד משועבד לכהונה
דר"מ סבר מטלטלים משמעבדי לכהונה במס' כהנות צפ' האשה שנפלו (ד' פ)
דקמית הניח פירות המלושים מן הקרקע כו' ועבדא ממלטלי, וממלטלי
מושעבדי לכתובה,

ואיבעית אימא הא קמשמע לן עבדא כמקרקע דמי:

מתני': האשה שנתערב ולדה בולד כלתה, הגדילו
התערובות ונשאו נשים ומתו, בני הכלה [היורדין שאינם יודעים
על אלו שמתו אם היו אחיהן, או אם היה אחי אביהן] חולצין ולא מייבמין
שהוא ספק אשת אחיו ספק אשת אחי אביו, בני הזקנה או
חולצין או מייבמין שספק אשת אחיו ואשת בן אחיו [פ] אם
המת היה [בן הזקנה] אחיהם הרי מקיימין מצות ייבום, ואם היה בנו של אחד
מהאחין מותרין שאר האחין לייבם את כלתו של אחיהן, אבל בעלה של הכלה
אסור לייבם דשמא פגע בבלתו],

מתו הכשרים [בגמ' מפרש "היורדים", שמפני שנתערבו אין לקרותם
פסולין] בני התערובות לבני הזקנה [פ] לאלמנות של בני הזקנה [ה]
חולצין ולא מייבמין שהוא ספק אשת אחיו ואשת אחי
אביו, לבני הכלה לאשת בן הכלה ודאי אחד מן התערובות חולצין תחלה
ואח"כ ואחר מייבם השני ממ"נ אם יצמחו היא הרי עוב ואם אשת בן אחיו
היא הרי חלץ לה יצמה ומותרת לו,

כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי אלו אוכלים
בתרומה אחד כהן ואחד עבד כהן וחולקין חלק אחד בגורן מפרש
בגמ',

אבני חן על מסכת יבמות

גמ': מתו הכשרים וכו': אלא הנך משום דאיערוב להו הוו להו פסולין א"ר פפא אימא ומתו הודאין:

לבני הכלה אחד חולץ וכו': דוקא מיחלץ והדר יבומי אבל יבומי ברישא לא דקפגע ביבמה לשוק:

שנינו במשנתנו כהנת שנתערב וכו': חלק אחד פשיטא (חלק א' ס"ד- חלק אחד משמע של כל אחד)? אימא חלק כאחד אם בלא שניהם על הגורן נותנים להם, אבל זה בלא זה אין חולקין להם, דקסבר אין חולקין תרומה לעבד אלא"כ רבו עמו, דלמא אחי לאסוקין ליוחסין דסברי כהן הוא,

תנן כמ"ד אין חולקין תרומה לעבד אלא"כ רבו עמו, דתניא אין חולקין תרומה לעבד אלא"כ רבו עמו דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר יכול שיאמר אם כהן אני תנו לי בשביל עצמי ואם עבד כהן אני תנו לי בשביל רבי אספק כהן וספק עבד קאי כי מתניין,

במקומו של ר' יהודה היו מעלין מתרומה ליוחסין לאו מאכילתה אלא מחלוקה, הלכך אין חולקין לו דלא לימי לאסוקין ליוחסין במקומו של ר' יוסי לא היו מעלין מתרומה ליוחסין,

תניא אמר רבי אלעזר בר צדוק מימי לא העדתי אלא עדות אחד והעלו עבד לכהונה על פי, העלו ס"ד ! השתא בהמתן של צדיקים חמורו של רבי פנחס בן יאיר אין הקב"ה מביא תקלה על ידן צדיקים עצמן לא כ"ש, אלא אימא בקשו להעלות עבד לכהונה על פי, חזא באתריה דר' יוסי ואזל ואסחיד באתריה דרבי יהודה,

ת"ר עשרה אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות כולה מפרש טעמא, ואלו הן חרש שומה וקטן טומטום ואנדרוגינום והעבד והאשה אשת כהן והערל כהן שמתו אחיו מחמת מילה והטמא ונושא אשה שאינה הוגנת לו פסולה לכהונה,

וכולן משגריין להם לבתיהם ואוכלין וערל שאסור לאכול מאכיל לגזיו ועבדיו חוץ מטמא ונושא אשה שאינה הוגנת לו לקמיה מפרש,

בשלמא חרש שומה וקטן לאו בני דיעה נינהו חילתא דתרומה לחלק לכן בגורן לעין כל טומטום ואנדרוגינום נמי

דף ק' ע"א

בריה בפני עצמה נינהו והוא זילתא דקדשים, עבד נמי דלמא אתי לאסוקי מתרומה ליוחסין, ערל וטמא משום דמאיסי, נושא אשה שאינה הוגנת לו משום קנסא, אלא אשה מאי טעמא לא?

פליגי בה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, חד אמר משום גרושה שמה יגרשנה בעלה והיא זרה ולא ידעי אינשי ופלגי לה וחד אמר משום יחוד, מאי בינייהו איכא בינייהו בי דרי דמקרב למתא משום גרושה ליכא דהא סמוך למתא הוא וידעי לה אי גרושה היא ומשום יחוד איכא הואיל דלא שכימי ציה אינשי ולא שכיחי בהו אינשי, אי נמי דמרחק משום גרושה איכא משום יחוד ליכא ושכיחי בה אינשי,

וכולן משגריין להם לבתיהן חוץ מטמא קנסא הוא דלא חזדרי ונושא אשה שאינה הוגנת לו אבל ערל משגריין ליה מאי טעמא משום דאנים טמא נמי הא אנים הא נפיש אונסיה שמתו אחיו והאי לא נפיש אונסיה,

תנו רבנן העבד והאשה אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות, ובמקום שחולקין נותנין לאשה תחלה ופוטריין אותה מיד,

מאי קאמר קמי אין חולקין והדר קמי במקום שחולקין? הכי קאמר במקום שחולקין האי במקום שחולקין לאו אחרונה קאי, והכי קאמר, ודבר שחולקין נמי לנשים כגון מעשר עני שהוא ממחלק בתוך הבית צעיר ואין כהן משום יחוד דשכימי אינשי מעשר עני אין ממחלק בגורן אלא בתוך הבית כדכתיב לגר ליחוס ולא למנה וגו' (דברים כו) ועוד משום דלא ליכספו עניים [ראה תוס'] נותנין לאשה תחלה, מ"ט משום זילותא משום דזילא זה מילתא למיקס,

[מעשר עני. המתחלק בתוך הבית ואר"ת דתרי גוויי מעשר עני הוא כדאמר בפרק בתרא דנדרים (דף פד):] כאן במעשר עני המתחלק בתוך הבית כאן במעשר עני המתחלק בתוך הגרנות, ומעשר עני המתחלק בתוך הבית היינו (ערב) [ערך] פסח, כדתניא בספרי כתוב אחד אומר (דברים יד) מקצה שלש שנים תוציא וגו' והנחת בשעריך דמשמע שצריך להניחו בגורן ובאין עניים וגומלין אותו, וכתוב אחד אומר (שם כו) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתת וגו' דמשמע שבעה"ב מחלקו מדכתיב ונתת, הא כיצד, עד הפסח שהוא זמן גשמים ואם מניחו בחוץ נפסד מחלק בתוך ביתו וזהו מעשר עני המתחלק בתוך הבית דכתיב ביה נתינה ומפסח שהוא זמן ביעור היה מניחו בגורן והיה הפקר ולא היה בו דין חלוקה. תוס'],

אמר רבא מרישא כי הוו אתו גברא ואתתא זה תובע בעל דינו וזו תובעת בעל דינה ואין הדין צין שניהם לדינא קמאי הוה שרינא תיגרא דגברא ברישא הייתי מוקף לאיש תמלה לגמור את דינו ואח"כ הייתי מוקף לדון צין אשה וצין בעל דינה אמינא דמיחייב במצות כיון דשמענא להא, שרינא תיגרא דאתתא ברישא מ"ט משום זילותא:

שנינו במשנתנו הגדילו התערבות וכו': שיחררו אי בעי אין אי לא בעי לא כלומר לא כפיין להו לשחרר זה את זה בתמיה, ואמאי לישא שפחה אינו יכול בת חורין אינו יכול ותנן גבי מי שחזיו עבד וחזיו כן חורין כופין את רבו ועושה אותו כן חורין משום האי טעמא? אמר רבא

אבני חן על מסכת יבמות

אימא כופין אותן ומשחררין זה את זה:

ושירים גמורים הם וצבל תקטירו אפי' רבנן מודו דמתפורין:

מתני': מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה [וגם הולידה עוד בנים מבעלה השני שהם אחים מן האם לבני בעלה הראשון] ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון,

היו לה בנים מן הראשון ובנים מן השני חולצין ולא מייבמין לאשתו של ספק זה, בני הראשון חולצין שמה בן אביהם היה, ולא מייבמין שמה בן האחרון הוא והרי הוא אחיהן מן האם ולא מן האב, וזו עליהם צדקה, וכן בני האחרון, וכן הוא להם לגטותיהם חולצין ולא מייבמין,

דף ק' ע"ב

היו לו אחים מן הראשון ואחים מן השני שלא מאותה האם [ומתו בולן] ולא נשאר כי אם הוא לבדו חולצין או מייבמין, אבל אם היה לו אח אחר לא דהויא לה יבמה לשוק. תוס', הוא חולצין ומייבמין [היו לו אחין מן הראשון ומן האחרון שלא מאותה האם הוא או חולצין או מייבמין] לאשת בן הראשון אם אחיו הוא הרי טוב ואם לאו נכרית היא אללו, וכגון שאין אח אללו הוא דליכא לספוקי צדמה לשוק וכן לאשת בן האחרון,

והם אחין אחד חולצין ואחד מייבמין או בן הראשון או בן האחרון חולצין לה, וצדקו מייבמין, אם יבמתו היא הרי טוב, ואם לאו נכרית היא ומשום יבמה לשוק ליכא שהרי חלץ לה יבמה,

היה אחד ישראל ואחד כהן, נושא אשה ראויה לכהן,

ואין מטמא למתים, ואם נטמא אינו סופג את הארבעים דלמא לאו כהן הוא,

אינו אוכל בתרומה, ואם אכל אינו משלם קרן וחומש, ואינו חולק על הגורן, ומוכר התרומה והדמים שלו,

ואינו חולק בקדשי הקדשים, ואין נותנין לו את הקדשים, ואין מוציאין את שלו מידו, ופטור מן הזרוע והלחיים והקיבה, ובכורו יהא רועה עד שיסתאב,

ונותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראלים,

היו שניהם כהנים הוא אוגן עליהם לחומרא שמה זה אביו, וציוס מיתמו אסור זה לאכול בקדשים שמה אגיות חלה עליו, וכן הן אוננים עליו וציוס מותו אסורים שניהם בקדשים, ופריך בגמרא ה"ד דשניהם חיון, א"ת צדקה אלא הוא אין מטמא לראשון אם בנו הוא הרי טוב ואם אינו בנו הרי הוא חלל [בן גרושה] וכו' מפרש בגמרא והם אוננים עליו,

הוא אינו מטמא להם, והם אינן מטמאים לו,

שנינו במשנתנו נותנין עליהם חומרי וכו': למאי הלכתא? אמר רב פפא למנחתם נקמצת במנחת ישראל נקמצת ושיריה נאכלים כדכתיב (ויקרא ז) וקמן (הכהן) והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו (שם ויקרא ו) ומנחת כהן אין נקמצת לפי שכולה כליל שנה' (שם ויקרא ו) כל מנחת כהן כליל תהיה ואחד מתערובות הללו שמתנדב מנחה צריכה קמיצה שמה ישראל הוא ומנחה שלא נקמצת פסולה כזבח שלא נשחט ושיריה אין נאכלין דלמא כהן הוא ואינה נאכלת במנחת כהנים, הא כיצד הקומץ קרב בעצמו והשירים קריבין בעצמן,

[ויקרא ב' יא בל־המנחה אשר תקריבו לה' ל' א תעשה קמץ פי בל־שאר וכל־דבש ל' א־תקטירו מפניו אשה לה': יב קרבן ראשית תקריבו אתם לה' ואל־המזבח ל' א־יעלו לריח ניחח],

[ומקשה] איקרי כאן כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו היכי מצי מקטיר להו לשירים, ודלמא מנחת ישראל היא ושירים גמורים הן והרי הן צבל תקטירו, דכתיב (ויקרא ז' י"א) לא תקטירו ממנו אשה לה' [ודורש מ"אשה" שכיון שבא ממנו לאישים אסור שוב להקריבו], כל שממנו לאישים שנקטר הימנו דבר הראוי להקטיר הרי השירים צבל תקטירו (דכתיב לא תקטירו ממנו אשה לה')?

א"ר יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי דמסיק להו לשום עצים כר' אלעזר ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח צמחיה דהאי קרא דלא תקטירו כתיב [ויקרא ב' י"ב], ומילמיה דר' אלעזר צוצחים צפ' התערובות (דף עו) גבי אבני חטאת שנתערבו בצדדי עולה, רבי אלעזר אומר ינתנו כולם למעלה ורואה אני את גשר העטאת שהן שירים וצבל תקטירו כאילו הן עצים, דכיון דלא מכיון לאקטורי לאו הקטרה היא ומותר לעשות כן מפני תקנת עולה, וצמחים אומרים מעובר צורחם ויאלו לבית השרפה,

דתניא רבי אלעזר אומר לריח ניחוח אי אתה מעלה אבל אתה מעלה לשום עצים, הניחא לר' אלעזר אלא לרבנן מאי איכא למימר? דעביד לה כר' אלעזר ברבי שמעון,

דתניא ר' אלעזר בר' שמעון אומר גבי כהן (המטמא הקדש) [מטמא מקדש. ד"ס] גדלי דלות שמציא מנחת חוטא (מנחות דף עד), וכחז זה צד במנחת חוטא והיתה לכהן כמנחה, כלומר אם חוטא זה כהן הוא הרי היא כמנחת ישראל מה מנחת ישראל נקמצת אף מנחת חוטא של כהנים נקמצת, אי מה מנחת ישראל שיריה נאכלין אף זה שיריה נאכלין, ת"ל וכל מנחת כהן כליל תהיה, הא כיצד הקומץ קרב בעצמו והשירים קרבות לעצמן דברי ר' שמעון, ר' אלעזר ד"ר שמעון אומר הקומץ קרב לעצמו והשירים מתפורין על בית הדרשן למטה מקום שנתנים שם תרומת הדשן והטובה והיינו אלל המזבח,

ואפילו רבנן לא פליגי עליה דרבי אלעזר ברבי שמעון ועד כאן לא פליגי רבנן עליה ואמרו דשירים קריבים אלא במנחת חוטא של כהנים, דבת הקרבה היא [כהן חוטא. ד"ס] דסבירא להו כולה צת הקרבה היא כמנחת נדבתו, אבל הכא דלא מצי לאקרוציה משום שמה זר הוא

אבני חן על מסכת יבמות

בפרק הסולק, והא בעינן זרעו מיוחסם אחריו וליכא?

[ומתריץ] זרעו מיוחסם אחריו דרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, וכי גזור רבנן בזנות בנשואין לא גזור רבנן,

ובזנות מי גזור רבנן והתנן [במשנתנו] מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וגשאת וילדה, מאי אחר בעלה אילימא אחר מיתת בעלה,

אימא סיפא הוא אונן עליהם והם אוננים עליו בשלמא הוא אונן עליהם משכחת לה אפילו בנשואין בנשואין דשני וליקומי עצמות דקמא ואע"ג דקמא מית ליה, כגון שלקטו עצמותיו לסוף שנים מרובות, אונן זה ספק עליהם ואסור בקדשים דמנן בפקחים (דף נא) השומע על ממנו, והמלקט עצמות אוכל בקדשים לערב, אבל כל היום אסור,

אלא הם אוננים עליו היכי משכחת לה, קמא הא מית ליה, ואלא בגרושה ומאי אחר בעלה אחר גמ בעלה,

אימא סיפא הוא אין מטמא להם והם אינן מטמאין לו, בשלמא הן אין מטמאין לו לחומרא דכל חד וחד דלמא לאו בריה הוא, אלא הוא אין מטמא להם אמאי,

בשלמא לשני לא ליטמי ליה שמא בן הראשון הוא וכן כשר הוא, אלא לראשון ליטמי ליה ממה נפשך אי בריה הוא שפיר קא מטמא ליה, ואי בר בתרא הוא שפיר קא מטמא ליה דחלל הוא,

אלא לאו בזנות שניהם בלו עליה בזנות ומאי אחר בעלה אחר בועלה והלכך אין מיטמא להן דצין כך וצין כך כשר הוא, ומשכחת לה אונן עליהם והן עליו דהא תרווייהו חזו ליה, וקתני סיפא עולה במשמר של זה ושל זה ותיובתא דשמואל?

אמר רב שמעיא בממאנת לעולם בזנות לא מיתוקמא דהא פסול לעבודה ולא מצי למיתמי עולה במשמרו של זה ושל זה אלא היכי משכחת לה דרואה בזימת שניהם ואין מיטמא להן דכהן כשר הוא בממאנת יתומה שמיאנה בצעלה ולא שהתה שלשה חדשים וינסת,

ממאנת מי קא ילדה, והתני רב ביבי קמיה דרב נחמן שלש נשים משמשות במוך מותרות (לשמע) ליתן מוך בלאו מקום שלא יתעצרו קטנה מעוברת ומניקה, קטנה שמא תתעבר ותמות, מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל עוצר שני דוקא את הראשון ופוסת את זרמיו דהמפלת (מדה כה) מניקה שמא תגמול את בנה וימות,

ואיזו היא קטנה שמתעצרת ומתה מבת אחת עשרה שנה ויום אחד עד בת שתים עשרה שנה ויום אחד ולענין מילין נמי בת

הוא אינו יורש אותן דיורשיו מדחין אותו אלו אלו וכן יורשין אותו דמי מעכב על ידן והיו ממון המוטל בפקדון וסולקין בין שניהם אבל הם יורשין אותו,

ופטור על מכתו ועל קללתו של זה ושל זה, עולה במשמרו של זה ושל זה לעבוד ואין בני משמר מעכבין עליו ואינו חולק אבל אינו חולק דכל משמר דמי ליה לגבי חזריה אם היו שניהם במשמר אחד נוטל חלק אחד:

גמ': דוקא מיחלץ וחדר יבומי היו לו אחין מן הראשון ומן השני שלא מאותה האם דקמי' ומי' והן אחד חולץ ואחד מייבם, דוקא מיחלץ חד והדר יבומי חזריה, אבל יבומי ברישא לא דלמא פגע ביצמה לשוק שמא יצמתו של חזרו היא ולא שלו אבל יבומי ברישא לא דקא פגע ביצמה לשוק,

אמר שמואל עשרה כהנים עומדים ופירש אחד מהם ובעל [ונולד מבטלה זו וד'] הולד שתוקי וכשר הוא דהא פשיטא לן דכן כהן הבא על הפסיה הוא,

מאי שתוקי אילימא שמשותקים אותו מנכסי אביו? פשיטא מי ידעינן אביו מנו, אלא שמשותקין אותו מדין כהונה מלעבוד עבודה ואף על גב דלענין יוחסין לישא אשה כשר הוא פסול לעבודה, מאי טעמא?

אמר קרא במדבר כה והיתה לו ולזרעו אחריו שניכר זרעו שהוא שלו, בעינן זרעו מיוחסם אחריו וליכא,

מתקיף לה רב פפא אלא מעתה גבי אברהם דכתיב בראשית י' להיות לך לאלהים ולזרעך אחרריך, התם מאי קא מזהר ליה רחמנא הואיל והוא אחריו קא דרשת ליה לענין פסול כהונה, הכא מאי פסול קא דרשת ביה, הא ודאי גבי ישראל כשר הוא כגון עשרה כשרים עומדים ופירש אחד מהם ובעל?

[ומתריץ] הכי קאמר ליה לא תנסב עובדת כוכבים ושפחה דלא ליזיל זרעך בתרה, כדאמר בפ"ג דקידושין (דף קס) שפחה הולד כמוה דכתיב האשה וילדיה, עובדת כוכבים דכתיב כי יסיר את בנך, בנך הבא מן הישראלית קרוי בנך, ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה,

[וקשה איך נשא אברהם אבינו את הגר? וי"ל דממילא נשתחררה כדן הנושא שפחתו בפרק השולח, אבל עדיין קשה הא היתה מצרית ראשונה? וצ"ל כיון דנשאה קודם שנימול ואז לא קיים עדיין כל התורה, דהא לא קיים מילה, שוב לא גירשה אחר שנימול אע"ג שהיתה מצרית ראשונה. ע"פ המהרש"א]

מיתבי' [שנינו בברייתא לעיל ל"ז ע"א, על המשנה שם ל"ה ע"ב החולץ ליבמתו וגמצאת מעוברת וכו' הולד כשר] ראשון ראוי להיות כהן גדול היכא שמיצב אשת אחיו בתוך ג' ילדה ספק בן ט' לראשון ספק בן שבעה לאחרון

אבני חן על מסכת יבמות

י"ב ויום אחד לא ממאנת ומקמי הכי קמי דלי מיעברא ממה פחות מכאן אינה מתעברת כלל יותר על זה אי מיעברא לא ממה, פחות מיכן או יתר על כן משמשת כדרכה והולכת דברי רבי מאיר,

וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו [באיהו גיל שתהיה] משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו שנאמר תהלים קטז שומר פתאים ה' # [וצ"ע ושמו מוחג' חכמים ומיירי שרחמו עליה מן השמים וילדה?]

[אלא] משכחת לה בקידושי טעות [אסמכתא בעלמא היא דפשיטא דלאו קידושי גינה: [וע"ע תוס' לעיל נו: ד"ה ואי זו]. תוס'], על תנאי ולא נתקיים דנפקא מיניה בלא גיטא וניסת בתוך ג', ומשכחת לה דרואה מיסת שניהן וכהן כשר הוא, לפיכך אין מיעטמא להן ועולה במשמרו לעבוד, דזנות כהאי גוונא דהוי ע"י נשואין לא גזור רבנן,

וכדבר יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי ישמעאל במדבר ה והיא מיעוטא הוא, והכי קאמר היא לא נתפשה [לא נאנסה] אסורה הא נתפשה מותרת כלומר אשה גמורה דכי לא נאנסה וינמה אסורה,

ויש לך אחרת שאף על פי שלא נתפשה שנעלה תחת בעלה [מבעל שהיא מקודשת קדושי טעות, והיא יוצאת מבטן לאיש אחר] ברצון מותרת לנעלה, ואי זו זו שקדושיה קידושי טעות שאפילו בנה מורכב לה על כתפה ממאנת [פי' יוצאת בלא גט, אבל אין זה מיואן רגיל של קטנה] והולכת לה וכיון דלא בעיא מיניה גיטא לאו אשתו הויה ואי זינמה הרי היא כפנויה שזינמה ומותרת לו;

דף ק"א ע"א

[רמב"ם הלכות נזירות פ"ה הל' א' המקלל אביו ואמו נסקל שנאמר אביו ואמו קלל רמיו בו, ואחד המקלל בחייתו או לאחר מיתתו הרי זה נסקל, וצריך עדים והתראה כשאר כל מחוייבי מיתות בית דין, ואחד האיש ואחד האשה וכן הטומטום והאנדרוניוס, והוא שיהיו גדולים שהגיעו לכלל הענושין. ב אינו חייב סקילה עד שיקללם בשם מן השמות המיוחדין, אבל אם קללם בכינוי פטור מן הסקילה, ולוקה בדרך שלוקה על קללת כל אדם כשר מישראל],

שנינו במשנתנו היו שניהם כהנים וכו': [יש כאן ג' שיטות ת"ק ותנאי אליבא דר' יהודה, והת"ק מחמיר יותר מר' יהודה וסבר דהתראת ספק שמה התראה] תנו רבנן הכה זה וחזר והכה זה שהרי אחד מהם אצוי [קסדר המראת ספק שמה המראה הואיל וממ"ג עובר. ראה דברים אלו לקמן על בזה אחר זה פטור, ואולי לכן מחקו באן] והכסו, קלל זה וחזר וקלל זה, קלל שניהם בבת אחת [זו ואין צריך לומר זו קתני. תוס'], הכה שניהם בבת אחת שצטנן צמקל דהכאה אחת חייב,

[בדרך צחות י"ל שכן זה יש לו די בעם על שני אבותיו אחד שגירש את אמו, ואחד שלא שהה כדי להבחין בין זרע לזרע, וגרמו שכל ימיו יהיה ספק, ולכן הוא מקלל ומכה אותם],

רבי יהודה אומר בבת אחת חייב דנהתראת דלי המרו בו אל מכה שניהם שצמכה זו אחת מתחייב, בזה אחר זה פטור דליכא שמי התראות וכל חלל ומדא הוה המראת ספק, ולת"ק המראת ספק שמה המראה הואיל וממנה נפק עבר, והתניא רבי יהודה אומר פטור בבת אחת? תרי תנאי אליבא דרבי יהודה,

מאי טעמא דמאן דפטור? אמר רבי חנינא נאמר ברכה [קללה בלשון סגי נהור] למטה [פי' לגבי אביו שהוא למטה על האדמה] ונאמר ברכה למעלה כלפי מעלה כי יקלל אלהיו [ויקרא כד] מזה למעלה שאין בה שותפות [שבחקב"ה לא שייך שותפות כזה ח"ו שיש שנים ויש ספק איזהו], אף למטה שאין בה שותפות,

ואיתקש הכאה לקללה צפרשת ואלה המשפטים סמך הענין אלף שפסוק אחד מפסיק ביניהן ואיכא למ"ד היקש הוא באלו הן הנמנעין [סנהדרין פה], שמות כ"א טו ויבמה אביו ואמו' מו' ת' יומת: ס טו ויגב איש ומקרו' ויבמה בידו' מו' ת' יומת: ס יז ויבמה אביו ואמו' מו' ת' יומת:

שנינו במשנתנו ועולה במשמרו וכו': וכי מאחר דאינו חולק למה עולה? למה עולה! האמר בעינא דניעביד מצוה בתמיה גרסינן לה, דקא אמרת למה עולה הא ודאי [גם] בלא חלוקה ניחא ליה למיעבד עבוד, אלא בעי הכי עולה לא קתני דנימני עלה במשמרו אינו חולק אלא עולה בעל כרחו דלע"ג דאינו חולק כפיין ליה לעבוד [תימיה קצת היכי משמע ליה דעולה בעל כרחו דלמא בעל כרחם דבני משמרה קאי. תוס']?

אמר רב אחא בר חנינא אמר אביי אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן משום פגם משפחה שמי [המשפחות. ד"ס] שצוין עליו, שיאמרו בני אדם פסול הוא לעבודה (וצני משמרות יכולין לכופו ולומר לו הואיל ואומרים עליך שאתה ממשפחה שלנו עובד במשמר שלנו שלא יאמרו בני אדם שלא ראוך עובד במשמר אחר פסול הוא זה וכן במשמרו של אחר):

שנינו במשנתנו ואם היו שניהם במשמר כו': מאי שנא שני משמרות דלא דאזיל להא משמרה ומדחו ליה, ואזיל להא משמרה ומדחו ליה, משמרה אחד נמי אזיל להא בית אב ומדחו ליה כל משמר חלוק לששה בתי אבות וכל אחד עובד את יומו וטוטל עורות קדשים הצאים ציומו? אמר רב פפא הכי קאמר אם היו שניהם משמר אחד ובית אב אחד נוטל חלק אחד:

אבני חן על מסכת יבמות

להקרות כעין דיינים, רבי יהודה אומר בחמשה,

מ"ט דת"ק [דצריך שלשה]? דתניא זקנים ועלמה יצממו השערה אל הזקנים (שם דברים כ"ה) שנים, ואין בית דין שקול [הכא גבי חליצה אתי שפיר, דאין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד, דהא איכא כמה פלוגתי במתני' [ולכן צריך השלישי שיכריע] אבל לענין סמיכת פר דבעינן גמי שלשה קשה [במה יחלקו שיהא צריך הכרעה]? וי"ל דחתם גמי איכא פלוגתא אי בעינן בכל כחו (חגיגה מו:). ועי"ל דבכל דוכתין דבעינן ראוי לב"ד אין ב"ד שקול. תוס' [מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה,

ור' יהודה זקני וקרלו לו זקני עירו (שם דברים כ"ה), אלל וגשה יצממו אליו לעיני הזקנים (שם דברים כ"ה) לא קא חשיב דכיון דכתיב הזקנים אהנך דלעיל קאי [ראה תוס'] שנים זקנים שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן ה',

ות"ק האי זקני מאי עביד ליה? מיבעי ליה לרבוויי אפילו שלשה הדיוטות [דאי לאו "זקני" היינו אומרים דמשמע שצריך סנהדרין דכתיב "השערה". ראה תוס'],

ורבי יהודה הדיוטות מנא ליה? נפקא ליה מלעיני דאמר מר לעיני פרט לסומים, ומדאיצטריך לעיני למעוטי סומים ש"מ דאפילו הדיוטות,

דאי סלקא דעתך סנהדרין בעינן, למה לי למעוטי סומין, מדרתני רב יוסף נפקא, דתני רב יוסף כשם שב"ד מנוקים בצדק, כך ב"ד מנוקים מכל מום

דף ק"א ע"ב

שנאמר שיר השירים ד כולך יפה רעיתי ומום אין בך יליף מהאי קרא כולך יפה רעיתי דליירי כסנהדרין [כלך יפה רעיתי ומום אין בך, כלך בגימ' 70. סודי חובש ושאר דף עא],

ואידך, ההוא לעיני מאי עביד ליה? ההוא לכדרבא הוא דאתא, דאמר רבא צריכי דייני למיחזי רוקא דקא נפיק מפומא דיבמה, דכתיב לעיני הזקנים וירקה,

ואידך גמי, מיבעי ליה לכדרבא? אין ה"נ, ואלא הדיוטות' מנא ליה? נפקא מבישראל [ואמרה מאן יבמי] להקיס לאחיו שם ציטראל [וכאילו אמר ואמרה בישראל לפי ב"ד הדיוטות] ישראל כל דהו,

ואידך האי ישראל מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכדתני רב שמואל בר יהודה, בישראל בב"ד של ישראל ולא בב"ד של גרים,

ואידך בישראל אחרינא כתיב [ונקרא שמו בישראל בית חלון הנעל],

פרק שנים עשר מצות חליצה

מתני': מצות חליצה בשלשה דיינין ואפילו שלשתן הדיוטות שאין מסנהדרין, וצגמנא פריך מאי דיינין,

חליצה במנעל של עור כך הוא כעין שלנו חליצתה כשרה אלל לסתמלה לא, כדמפרש לקמן משום מנעל המרופט שניטל גבו, אלל עיקר חליצה בסנדל והוא של עור קשה ומצושל, ומשנפחת אין לו תקנה ואין דרך לנועלו, באנפיליא של נגד קלנ"ן בלע"ז [slippers] חליצתה פסולה דמידי דמגין בעינן דכתיב (דברים כה) נעלו ונעל מידי דמגין הוא דכתיב (יחזקאל טז) ואנעלך תחש והוא עור בסנדל שיש לו עקב שול"א [sole] בלע"ז כשר, ושאיין לו עקב פסול,

מן הארכובה [ברכיים] [knee] ולמטה חליצה כשרה, מן הארכובה ולמעלה שנחתך רגלו מן הארכובה, וחלץ מן הארכובה ולמעלה חליצה פסולה,

חליצה בסנדל שאין שלו, או בסנדל של עץ, או בשל שמאל בימין אלל חליצה של שמאל קמני כפירקין (לקמן קד) פלוגתא חליצה כשרה,

חליצה בגדול שהוא יכול להלך בו סנדל שלא היה למדת רגלו אלל הוא יכול ללכת בו או בקמץ שהוא חופה את רוב רגלו חליצתה כשרה:

גמ': ומאחר דאפילו שלשה הדיוטות דיינין למה לי? הא קמ"ל דבעינן בשלשה שיוודעים להקרות ליצט לא חפצתי לקחתה (דברים כה) מאן יבמי להקיס וגו' ככה יעשה לאיש וכולן נלשון הקדש כעין דיינים, [הא קמ"ל דבעינן שלשה שיוודעין להקרות כעין דיינים. אבל בשאר דברים אין צריך שיהיו בקיין בהן, וכי לא עשו במוב יוכלו לישאל לבקיאין אבל קריאה אם לא ידעו להקרות לא יוכלו לישאל לבקיאין אם הקירו יפה. תוס'],

תנינא להא דתנו רבנן מצות חליצה בשלשה שיוודעין

אבני חן על מסכת יבמות

ג. לעיל כ"ה ע"ב. מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה מפני שהוא בב"ד,

מיאון בשלשה:

א. סנהדרין ב. המיאון והחליצה בשלשה,

ב. לעיל כ"ה ע"ב. מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה מפני שהוא בב"ד

אמר רבא אר"נ הלכה חליצה בשלשה הואיל וסתם לן תנא כוותיה דממנ,

[אבל משום דיחיד ורבים הלכה כרבים אין לפסוק כוותיה דמסתבר טעמא דיחיד [שהרי דרש הפסוק דוקני, וגם אמרין לקמן שצריך חמשה דליפרסם מילתא]. תוס'],

א"ל רבא לר"נ אי הכי מיאון נמי דתנן המיאון והחליצה בשלשה וסתמא היא דפ"ק דסנהדרין,

[וא"ת מאי פריך וכי בשביל כך נפסוק ככל סתמי המשניות # [קושיא זו היא תמוה מאד, ואולי יכולים להבינה לפי מה שכתבו התוס' בדיבור הקודם שלפעמים אף שיש כלל שיחיד ורבים הלכה כרבים אי מסתבר טעמיה דיחיד עבדינן כוותיה? וי"ל דחליצה ומיאון דמו להדדי שתצא ע"י מעשה שלהם ומיתנו נמי בהדי הדדי. תוס']

וכ"ת הכי נמי, והתניא מיאון בית שמאי אומרים ב"ד מומחין, וב"ה אומרים בב"ד סנהדרין ושלם בב"ד, אלו ואלו מודים שצריך שלשה, ר' יוסי בר' יהודה ור' אלעזר ברבי יוסי מכשירין בשנים, ואמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן הלכה כאותו הווג?

התם חד סתמא והכא תרי סתמי הך ממנ' דידן ודך דסנהדרין,

התם נמי תרי סתמי נינהו דתנן דפ' כילד [לעיל כ"ה ע"ב] מי שאסר [שנדרה הנאה מצעלה ולא הפר לה, ונאמה לחכם להסיר לה ולא מנא פסח למרטה. רש"י לעיל] את האשה שנדרה היא זה לא ישאנה **מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה** [שאשה זו מיאנה או חלצה לפניו, שהוא היה הב"ד, מותר לישא את האשה] וליכא משום הסר ממך עקשות פה **מפני שהוא בב"ד** כלומר לא יחד היה שם דנימא בשבילי נמכין שהרי ב"ד היה שם ואין ב"ד פסות משלשה? אלא התם תרי סתמי הכא תלתא סתמי,

מכדי הא סתמא והא סתמא מה לי חד סתם מה לי תרי סתם מה לי תלתא?

אלא אמר רב נחמן בר יצחק הואיל וסתם במקום מחלוקת שנחלק שם רבי יהודה דבדר אחר, ונדבר זה לא נחלק ש"מ דרז ציה, דתנן [בסנהדרין ב.] סמיכת זקנים, ועגלה ערופה בשלשה דברי ר' יוסי, ר' יהודה אומר בחמישה, החליצה והמיאון בשלשה ולא קפליג ר' יהודה, ש"מ דרז ביה ר' יהודה ש"מ אצל מיאון לאו סתמא דמקום מחלוקת היא, דהנך תנאי רבי יוסי דרזי יהודה ור"א דרזי יוסי לא מיימינן התם אפלוסמא אחריתי דנימא מדלא איפלוג דהא ש"מ דרזי דהו:

ואידך מיבעי ליה לכדתניא א"ר יהודה פעם אחת היינו יושבין לפני רבי טרפון ובאה יבמה לחלוץ ואמר לנו ענו כולכם חלוץ הנעל, ואידך מונקרא נפקא [ראה תוס'],

דברים כ"ה ו' וְהָיָה הַכֹּהֵן רֹאשֶׁ תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אֲחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: ז' וְאִם־לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה ויבמתו' השערה אֶל־הַזִּקְנִים וְאִמְרָה מֵאֵן וְכִמִּי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה וְכִמִּין: ח וְקִרְאוּלוֹ וְקִנְיֵעִירוֹ וְדָבְרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ: ט וְנָשָׂה ויבמתו' אֵלָיו לְעֵינֵי הַזִּקְנִים וְחֻלְצָה נָעֻלָּה מִעַל רַגְלָהּ וְיִרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאִמְרָה כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִכְנֶה אֶת־בֵּית אֲחִיו: י וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חָלוּץ הַנָּעֻל:

א. שכשר בהדיוטות, כל דהו ישראל,

ב. בב"ד של ישראל ולא בב"ד של גרים

ועוד דורש שכל ישראל צריך לענות בית חלוץ הנעל מדכתיב ונקרא שמו אצל ישראל,

	רבנן דצריך שלשה	ר' יהודה דצריך חמשה
זקנים	ג' עדים	ג' עדים
זקני	ג' הדיוטות	עוד שני עדים
עיני לפי המסקנא ליתא לדרשות אלו,	למעוטי סומים	למעוטי סומים, וגם ג' הדיוטות
עיני	צריכי דייני למיחזי רוקא וכו'	צריכי דייני למיחזי רוקא וכו'
לחקים לאחיו שם בישראל	ולא בב"ד של גרים	אפילו ג' הדיוטות
ישראל אחרינא כתיב ונקרא	ענו כולכם חלוץ הנעל	ולא בב"ד של גרים
		ענו כולכם חלוץ הנעל

אלא מעתה וקראו שנים ודברו שנים [פ' דפשמות דקרא הכל קאי אהוקנים דרישא, וא"כ גם מוקראו ודברו לא שייך לרביינא יותר, אבל אחר דקאמר דר"י דרש זקני לחוד, וגם רבנן הוי דרשי כן אי לאו דצריך זקני לדרשה אחריתא, לכן פריך אי הכי לדרוש נמי וקראו לרבות אחרינא. ערוך לנר], **הכי נמי לר' יהודה הרי כאן תשעה לרבנן הרי כאן שבעה?**

ההוא מיבעי ליה לכדתניא וקראו לו ולא שלוחם [אין הפירוש שהב"ד עצמם הולכים לביתו לקרוא לו, אלא אחר שבאים לב"ד הב"ד עצמם מדברים עמו. ראה ערל"נ], [ראה תוס'], ודברו אליו מלמד שמשניאין לו עצה ההוגנת לו, שאם היה הוא ילד והיא זקנה הוא זקן והיא ילדה, אומרים לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה כלך אצל שכמותך, ואל תכנים קטמה לתוך ביתך,

חליצה בשלשה:

א. כאן ק"א ע"א מצות חליצה שלשה,

ב. סנהדרין ב. המיאון והחליצה בשלשה,

אבני חן על מסכת יבמות

[פסק ר"ת דסומא באחת מעיניו כשר לחליצה כיון דלא ממעמינן מלעיני וסני באחד ויכול לראות הרוק מפי היבמה. תוס'],

אמר רבא צריכי דייני למיקבע דוכתא לשם כך דכתיב דברים כה ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים [השערה] מקום מוזמן לכן משמע,

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא בחמשה, כמאן בר' יהודה [בתמיה], והא הדר ביה [כדאמרין ש"מ הדר ביה]? לפרסומי מילתא דחלושה היא ולא לינסבא לכהן, א"כ דליתו אינשי וליקפזו עלה,

רב אשי איקלע לבי רב כהנא אמר ליה סליק מר לגבן למלווי בי חמשה, אמר רב כהנא הוה קאימנא קמיה דרב יהודה ואמר לי תא סק לזירוא דקני חבילה של קנים והלכו ליטע שם לשם חליצה וז' לאיצטרופי בי חמשה, אמרו לו למה לי חמשה אמר להו כי היכי דליפרסם מילתא,

רב שמואל בר יהודה הוה קאי קמיה דרב יהודה אמר ליה סק תא לזירוא דקני לאיצטרופי בי חמשה לפרסומי מילתא, אמר ליה תנינא יס ברייתא צדי וקמי צה בישראל בב"ד ישראל והכי אמר לעיל דרב שמואל בר יהודה קמי לה ולא בב"ד של גרים, ואנא גר אנא הוא ואציו נתגירו הלך פסילנא לחליצה,

אמר רב יהודה כגון רב שמואל בר יהודה מפיקנא ממונא אפומיה, מפיקנא ס"ד והא ע"פ שנים עדים אמר רחמנא? אלא מרענא שטרא אפומיה דאי אומר ידענא ציה דפריע לא מוזיקנא למיגבא ציה,

אמר רבא

דף ק"ב ע"א

גר דן את חבריו דיני נפשות, דאילו דיני ממונות אפילו לכל ישראל דתנן (סנהדרין דף לב) הכל כשרים לדון דיני ממונות, ואמר"י הכל לאתויי מאי? לאתויי גר דבר תורה, שנאמר דברים יז שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו, מקרב אחיך תשים עליך מלך, עליך [על ישראל] הוא דבעינן מקרב אחיך, אבל גר דן את חבריו גר אצל על הגר, אפי' חזירו אמה מקים עליו,

[ואף שהפסוק מדבר על מלך] דין בכלל מלך דכתיב (משלי כט) מלך צמפט יעמיד ארץ, אם דומה דין למלך שאין צריך כלום יעמיד ארץ, ועוד שימות הרבה כתוצא כן כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך [פ"י כמו שמרבה דיינים בן כל משרה של הנהגה צריך להיות ישראל ולא גר, כדאמרין בשבת קנ"ד ע"א דרב אבשריה למרי בר רחל ומניה בפורסיה דבבל],

ואם היתה אמו מישראל [שאפילו עכו"ם שבא על בת ישראל הולד

ישראל], דן אפי' [ולד זה שרק אמו ישראלית דן אפילו את] ישראל, ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל [פ"י באמו לא סגי עד שיהא גם אביו מישראל, אבל באביו לחד סגי, דהא אפילו לענין יחוס כהונה סגי באביו מישראל. תוס' עיי"ש, וזה דלא כרש"י] שנאמר ונקרא שמו בישראל משמע שיהא ישראל מכל לדדין # [פ"י דדרשין הבי"ת של בישראל, שיהיה ישראל השוכן בתוך ישראל לגמרי, מצד האם ומצד האב],

[לכאורה זה לפי מה שאמרנו לעיל ק"א ע"ב שדורש מישראל שב"ד של גרים הוא פסול לחליצה, אבל ראה בא"ס שמכאן דברי הב"ח ריש סימן קס"ט בדעת רש"י שכאן מוסיף על הגמ' לעיל שכאן אומר שצריך להיות ישראל בין מצד אביו ובין מצד אמו, ועיי"ש עוד],

[ענין חדש, ששינוי במשנה חלצה במגעל חליצתה כשרה דמשמע בדיעבד] אמר רבה אמר רב כהנא אמר רב [שמגעל לכתחלה לא], אם יבא אליהו ויאמר חולצין במגעל שומעין לו, אין חולצין בסנדל אין שומעין לו, שכבר נהגו העם בסנדל ומקדאמר אס יבא אליהו כי' דכל כמה דלא חמי אליהו ואמר, לא חלצין, אלמא מנגעל לכתחלה לא,

ורב יוסף אמר רב כהנא אמר רב [שחולצין במגעל לכתחלה], אם יבא אליהו ויאמר "אין" חולצין במגעל שומעין לו, אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל וכל כמה דלא אמר לן חולצין במגעל, חלצין לכתחלה,

מאי בינייהו? איכא בינייהו מנגעל לכתחלה [דלרב יוסף חולצין לכתחלה, ולרבה לא חולצין # וצריך להבין שזה מובן ממילא ולמה הקשה מאי בינייהו?],

ולמ"ד [לרב יוסף] אפי' לכתחלה [חולצין במגעל], והתנן חלצה במגעל חליצתה כשרה דיעבד אין לכתחלה לא? ה"ה דאפילו לכתחלה, ואידי דבעי למיתני סיפא באפיליא חליצתה פסולה דאפילו דיעבד תנא נמי רישא דיעבד,

ומגעל לכתחלה תנאי היא, דתניא א"ר יוסי פעם אחת הלכתי לנציבין [וראה פסחים ג' ע"ב שריב"ב היה מקומו בנציבין] מצאתי זקן אחד, אמרתי לו כלום אתה בקי [מכיר] בר' יהודה בן בתירא?

אמר לי הן, ועל שולחני הוא תדיר [בירושלמי גרם שולחני הייתי בעיורי ועל שולחני בו', תוס', פ"י מחליף מעות, וז"ל העיב"ץ קשיא להו שיהא תדיר סובך על שולחן אחרים שעולים חשוד בעדו [ביצה לב:]: ורפב"י לא נהנה אפי' מסעודת אביו מיום שעמד על דעתו [חולין יז:]: ומכאן שריב"ב האריך שנים רבות, כי היה בזמן בהמ"ק כדאיתא ריש פסחים, ועדיין היה חי בימי ר' יוסי שהיה עם רבי בדור אחד בסוף התנאים [ועי' תוס' מנחות ס"ה ב' ד"ה ריב"ב] אבל ראה בשמ' שהיו כמה תנאים ממשפחה אחת בשם זה],

כלום ראית שחלץ ביבמה, אמר לי ראיתי שחלץ הרבה

אבני חן על מסכת יבמות

פעמים, [והור ושאל איך חלץ] **במנעל או בסנדל? אמר לי וכי חולצין במנעל** # [פ' הוהק תמה וכי מותר לחלוץ במנעל כיון שמעולם לא ראה את ריב"ב מסדר חליצה במנעל, לא שהוא אומר הלכה],

(והתורה אמרה נעלו ולא מנעלו) ול"ג והמורה אמרה נעלו ולא מנעלו, שאין מנעל כחוב בכל המורה, אלא נעלו כגון של נעלך (שמות ג) שלף אש נעלו (רות ד), דמשמע בין סנדל בין מנעל, דמנעל לשון חכמים ונעל לשון מורה, והאי דאמר מנעל למחלה אסור, לאו מקרא יליף אלא משום גזירה דלקמן, והאי דכתיב באורייתא (דברים לג) צרול ונחשת מנעליך לשון מנעול וצריח הוא,

אמרתי לו א"כ מה ראה ר' מאיר לומר חליצה במנעל חליצתה כשירה, רבי יעקב אומר משמו דר"מ חולצין במנעל לכתחלה [הרי שזה מחלוקת תנאים, וכן אחד משם ריב"ב סבר שאין חולצין במנעל, ור"מ סבר שחולצין במנעל לכתחלה], [ער כאן המעשה],

[והורר לדברי רבה דמנעל לכתחלה לא] **ומאן דאמר לכתחלה לא מאי מעבא, אילימא משום דהויא פתא גב המנעל "מעל", וארקתא שרין נעל (צראשית יד) מתרגם ארקתא דמסאנא מעל דמעל** שכולין רצועות על אוניו והיו ליה כשי נעלים זה על גב זה, אבל סנדל אין קושרין וכופלין רצועות של אוניו שהרי קשה הוא ואין הרצועה דוחקתו, אבל בשפת פיו יש כמו קשר לקצר את פיו, והתורה אמרה מעל, ולא מעל דמעל,

אי הכי אפילו דיעבר נמי לא אלא מדאמרין חליצתו כשרה, ש"מ גלוי כרעא צענא ואפילו שני מנעלים זה על גב זה כי שולפת למרוייהו שפיר דמי, כדאמר לקמן ב' מנעלים כ' מהו, ועד כאן לא מצינא ליה אלא דקרעמיה לעילאי ושולפתיה למתאי [ראה מראה בהן], אבל שלפתיהו למרוייהו שפיר דמי?

[אלא לעולם אין כאן חסרון דמעל דמעל, אלא] **גזירה משום מנעל** **מורופט** מצוקע קרוע מלמעלה, דכיון דרכיך אע"ג דקרוע מיתב ליה אכרעיה, אבל סנדל שהוא קשה אין יכול לייסצו על רגלו משנפתח, וליכא למיגזר מידי, [שהסנדל של עור שלוק קשה, והרבה מן הפרשנים כתבו דמנעל הוא משהי חתיכות או ג' בעין שלנו ויש לו פתא ועקב, והסנדל כלו מחתיכה אחת, וכתב הריטב"א ז"ל וראוי לחשו לשניהם. נמ"י],

אי נמי משום חצי מנעל [דמתוך שהוא רך [אע"פ שהוא חצי מנעל] עומד ברגל ויבא לחלוץ בו ולא הוי מנעל, אבל סנדל מתוך שהוא קשה אינו חושש לנעול ואין עומד ברגל כלל. נמ"י],

[רב אומר שלכתחלה הוא מן המוכרח שיהיה המנעל מהודק להגלו כל כמה שיכול, וכל שמהודק יותר, עדיף מפי], **אמר רב אי לאו דחמיתיה לחביבי** [דודי ר' חייא] **דחלץ בסנדל דאית לה שינצין** אסטר"ל וטוס לחולצו [שנצי. ב' רצועות דקות וקצרות שעושין בשפת המנעל או הסנדל לקשרו על השוק ונוח לחלצו, וי"א שהם הקרסים שאנו עושים במנעלים. נמ"י] **אנא לא הואי חליצנא אלא בסנדלא דמיינא** [הוא שרצועותיו גדולות ורחבות לכפלן על הרגל. נמ"י] **דמיהדק מפי,**

ו [לבן] **האי דידן** [מנעל חליצה שלנו] **אע"ג דאית ביה חומרתא** קשר קשור על שפתיו ומעמידו שלא ילא מן הרגל [והיינו יכולים לומר שדי במה שהאשה מתרת את קשר זה], אפ"ה [אנו מחמירים עוד קשרים שתתיר האשה] בשעת חליצה **קמרינן ביה מיתנא** [רצועה של עור או של שער. נמ"י] **כי היכי דמימי היא ומישרי** [שתתיר את הרצועות], והדר מחלץ, ומימי חליצה מעליא דתהוי חליצתה מעלייתא:

סימן [על ג' מאמרים של רב יהודה אמר רב התרת, יבמה, סנדל: **אמר רב יהודה אמר רב סימן א** התרת יבמה לשוק בשמיטת רוב העקב כגון ששטפה את רוב העקב מן הסנדל אע"פ שלא חלצתו כולו המורה,

מיתבי חותרו רצועות מנעל וסנדל [ע"י האיש או מעצמן] שלא המירטו. [המירטו. נמ"י] **היא או ששטפה** הוא רוב הרגל והיא חלצתה פסולה, **טעמא דשטפה** הוא, **הא שטפה היא** [רוב הרגל] **חליצתה כשרה**, [ויש לדייק] **רוב הרגל אין רוב העקב** שלין לא?

לא היינו רוב הרגל היינו רוב העקב, ואמאי קרו ליה רוב הרגל דכולא חיילא דכרעא [כל כח הרגל] **עליה דחים** נסמך לשון דחים דביימב"ר בלעז,

מסייע ליה לר' ינאי הא דקמי חתמו רצועות כו' [שצריכה האשה להתיר הרצועות ולחלוץ] **דאמר ר' ינאי בין שהתיר הוא ושטפה היא, בין שהתירה היא ושטפה הוא חליצתה פסולה, עד שתתיר היא ותשמיט היא,**

בעי ר' ינאי קרעתהו מהו, שרפתהו השליכה גמלת על הסנדל כשהוא כרוך ברגלו ושרפתו מהו, גלויי כרעא בעינן והאיכא, או דלמא חליצה בעינן וליכא, ³ **תיקו,**

בעא מיניה רבי נחמיה מרבה שני מנעלים זה על גב זה מהו, ה"ד אילימא דשלפתיה לעילאי וקאי תתאי מעל אמר רחמנא ולא מעל דמעל, לא צריכא דקרעתיה לעילאי ושלפתיה לתתאי וקאי עילאי, מאי, חליצה בעינן והא איכא, או דלמא גלויי כרעא בעינן וליכא? [ולא פשט את האיביעא],

דף ק"ב ע"ב

ומי איכא כי האי גוונא [ראה תוס'] **? אין דחזיוה רבנן לרב יהודה דנפק בחמשה זוזי** [וזוגות] **מוקי** [מנעלי בית. שט] **קלסו"ש** קשים הם וכן בלשון ערבי קורין למנעלים אלמנא **לשוקא** [משום דמצונן היה, כדאמרין בפרק כירה שבת לו: דמסוכן היה. יעב"ץ, וראה ברכות כ. רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה אתי מטרא, פ' כיון שזה היה לו צער גדול. ראיתי],

אבני חן על מסכת יבמות

ביה ואנעלך תחש, אי הכי כולו של שער נמי? ההוא קרקא
מקרי [גלשום נקרא כן מנוחל של עזים פלוט. ד"ק],

[הוא כעין מנעל והוא עב מעור מדובק בקולן עם עור אחר עב, וכן העושה מנעל
כולה של שער הוא עב בהכרח לפי שמדבקם יחד וזה אינו קרוי מנעל כלל דשם
בפני עצמו יש לו שקורין אותו קורקא ונעל אמר רחמנא. נמ"י],

אמר ליה רב כהנא לשמואל ממאי דהאי וחלצה נעלו מעל
רגלו מישלף הוא? דכתיב ויקרא יד וחלצו את האבנים אשר
בהן הנגע,

ואימא זרוזי הוא שטעלתו מע"ג קרקע ומנעלתו כרגלו דכתיב במדבר
לא החלצו מאתכם אנשים לצבא? התם נמי שלופי מביתא
לקרבא, והכתיב אויב לו מו יחלץ עני בעניו' כלומר מחזק ומחזק
כח? ומשני הכא נמי שלופי הוא וה"ק בשכר עניו' ש"כר עליו צמיו יחלצו
יחלצנו ויחלצנו מדינה של גיהנם,

אלא הא דכתיב תהלים לד חונה מלאך ה' סביב ליראיו
ויחלצם קס"ד זכוי הוא שחלפו כח? [ומתרג' שגם שם תפרש] בשכר
יראיו יחלצם מדינה של גיהנם,

אלא הא דכתיב ישעיהו נח ועצמותיך יחליץ ואמר רבי אלעזר
זו מעולה שבברכות, ואמר רבא זרוזי גרמי?

[פירוש שכאשר האדם חזק וזריז, דבר זה הוא היסוד ועיקר לכל הברכות, כי
כאשר [האדם] חזק וזריז בעצמו הוא בריה שלימה, ואז הוא מוכן לקבל הכל
ולפיכך דבר זה מעולה שבברכות, והוא יסוד הכל, והבן זה מאוד מאוד. חידושי
אגדות מהר"ל מפראג. יוסף דעת],

אין משמע הכי ומשמע הכי, דהכא [פי' אבל הכא] אי ס"ד
זרוזי הוא א"כ לכתוב רחמנא וחלצה נעלו ברגלו [אם לומר
שתלביש את המנעל, הול"ל "ברגלו", אבל מעל רגלו משמע שתסירה מן הרגל],

[לעולם בא לומר שתלביש את המנעל, והא דלא כתב ברגלו] אי כתב
רחמנא ברגלו ה"א ברגלו אין בשוקו לא כתב רחמנא מעל
רגלו [למעלה מרגלו] דאפילו בשוקו אס נמחק רגלו?

[פי' לפי הפשט בא הפסוק לומר שהיא מסירה את המנעל מרגליו, ולכן מוסיף
לומר "מעל" ולא וחלצה נעלו מרגלו, כדי שתבין שלפעמים היא מסירה למעלה
מהרגל אם נקטע רגלו,

וגם אם אנו מפרשים וחלצה היינו ותלביש, צריך לומר "מעל רגלו" לומר
שלפעמים צריכה להלביש את המנעל למעלה מן הרגל,
אבל לא הבנת, שאינו דומה, דלפי הפשט שמסירה את המנעל, אומרת התורה
שתסיר את המנעל, אבל בלשון שתבין גם שלפעמים הוא למעלה מן הרגל, אבל
הפירוש הפשוט שתסיר המנעל מן הרגל, אבל לפי הפשט כאן שתלביש את
המנעל לא שייך לשון מעל רגלו אלא לקיטע, ואתה מוציא את הלשון מן הפשט,
שלפי זה לא פירש הפסוק כלל שתלביש המנעל על הרגל? וגם לפי תירוצי הנמ'
קשה וכי הפסוק מדבר רק בקיטע?

אמר רב יהודה אמר רב סימן ב יבמה שהגדילה בין האחין
מותרת לינשא לאחד מן האחין, ואין חוששין שמא חלצה
סנדל לאחד מהן, טעמא דלא חזינן הא חזינן חיישין דלמא
חליצה היא לפוסלה עליה, ואע"ג דלא נמכונו לחליצה מזה,

והא תניא בין שנתכוון הוא ולא נתכוונה היא, בין
שנתכוונה היא ולא נתכוון הוא, חליצתה פסולה עד
שיתכוונו שניהם כאחד? הכי קאמר אע"ג דחזינן אין
חוששין שמא כווננו,

ואיכא דאמרי טעמא דלא חזינן, הא חזינן חוששין אין ודאי
טעמא דלא חזינן דחליצה הא חזינן דחליצה חיישין דלמא נמכונו ומיפסלה עליה,
ודקא תנא בעי כוונה? הני מילי לאישתרוי לעלמא, אבל
לאחין מיפסלא,

[ומדקתני עד שיתכוונו שניהם כאחד משמע דבעינן "שנרע" שהם מתכוונו
לחליצה. תוס'],

[ומיהו כיון דמדינא עד שיכוונו שניהם לא מפסלה אלא מפני מראית העין פסלינן
להו מדרבנן, מסתברא דהיינו דוקא במעשה כי האי דחליצה דלאו אורה ארעא
בהכי, אבל רקיקה דלא אפשר בלאו הכי לא חיישין לה למפסלא בהכי, דאי לא
תימא הכי כל יבמה שגדלה בין האחין תאסר להם דהא אי אפשר שלא רקקה
בפניהם. נמ"י, וראה רא"ש כאן סימן י"א],

אמר רב יהודה אמר רב סימן ג סנדל התפור בפשתן שפסור
נמכו כגד פשתן כעין שפוסרין נמכו לנדין פלטרא"ש, ל"א הפסור נפשתן שפסור
נמשמה [חזקי פשתן] כעין שלנו אין חולצין בו דנעינן כוליה דעור [ולכן
בנעל חליצה גם התפירה הוא מעור] שנאמר יחזקאל טו ואנעלך תחש
אלמא לא קרי ליה נעל עד שיהא כולו של עור,

[מכאן אר"ת שצריך שיהיה מנעל מעור בהמה טהורה דתחש כתיב ואין נראה כי
אין להקפיד אם חלץ במנעל בהמה טמאה. תוס', וראה בגליון הש"ס שמציין
לרא"ם פרשת תרומה על רש"י ד"ה תחשים, וראה בספר תורת שמשון פ'
תרומה],

ואימא [נעל] תחש אין מידי אחרינא עור כהמה אחרת [מנעל. ערלני]
או סנדל לא?

דברים כה ט ונגשה יבמתו' אלו לענין חזקנים וחלצה נעלו' מעל רגלו' וירקה
פגניו וענתה ואמרה פכה ועשה לאיש אשר ל' אי' ובה' את' בית' אחיו: י' ונקרא
שמו' ב' ישרא'ל בית' חלוץ חננאל [הנעל הוא מיותר שהיה די לומר בית חלוץ]:
נעל נעל ריבה, אי נעל נעל ריבה אפי' כל מילי נמי? אם כן
תחש מאי אהני ליה,

[פי' מן הריבוי של נעל נעל יש לרבות רק שאר מיני עור אבל כיון דכתיב תחש
יש למעט כל מידי שאינה עור, ובאמת היה יכול להקשות ומה ראית],

בעא מיניה רבי אלעזר מרב הוא של עור, ותריסותיו
לזעמתי של שער מנוחל של עזים מהו? אמר ליה מי לא קרינן

אבני חן על מסכת יבמות

ה"נ מסתברא דאי לא תימא הכי קשיא יום הכפורים איום הכפורים, דתניא לא יטייל אדם בקורדקסין מנעלים דקיס שטעלין תחת מנעלים עזים להגין מן המים ונקלאים אונדרשור"ך זלשון אשכנו בתוך ביתו,

[פי' אפילו לשמור רגליו מלכלוך בית הכסא וכיו"ב, כדי שלא יצטרך להדיחם לבסוף, ומוטב שיתלכלך וביא לידי דיחוי שירחוק רגליו, משגתיר לו מנעל וכו'. רמ"א].

אבל מטייל הוא באנפילין בתוך ביתו,

[פי' דכיון דשל בגד הוא אין כאן מנעל וסגדל כלל, ואין כאן איסור יום הכפורים, והאי דקתני בתוך ביתו לאו משום איסור עניי יוח"כ אלא משום איסור שבת, דקי"ל עירוב הוצאה ליוה"כ, ואסור לצאת בדבר שאינו של מנעל משום משוי וכו'. רמ"א].

[יש שרוצים לדקדק מההיא דיבמות מדקאמר אבל מטייל הוא באנפילין בתוך ביתו מדקאמר בתוך ביתו משמע דאסור לצאת באנפילין של בגד וכו' [ודוחה הראיה שאין לדייק מזה אלא] ואגב דתנא גבי איסורא קורדקסין בתוך ביתו לאשמועינן דאפילו טיול בבית אסור, נקט נמי היתר גבי אנפילין בתוך ביתו. רא"ש יומא פ"ח סוף סימן ז' עיי"ש].

אלא לאו ש"מ כאן באנפילין של עור [אסור] כאן באנפילין של בגד ש"מ,

תניא כוותיה דרבא [שיש חילוק בין אנפילין של עור ובין אנפילין של בגד] חלצה במנעל הנפרם לשון לא תפרימו [ויקרא י', ושייך פרימה במנעל [שעשוי מעור רך], ופרימה וקיצול שייך בנסגל שחופה את רוב הרגל, במנעל הנפחת שמקבל את רוב הרגל, במנעל של שעם ושל סיב [רש"י גורם של שעם ושל גמ'] קשה הוא ומגין הוא, [וראה לקמן ק"ג ע"א שר"מ לא דריש ואנעלך תחש, שמנעל החליצה צריך להיות של עור].

בקב הקיטע [מ"י ד"ס] שנקטעה רגלו עושה כמין דפוס רגל, ויש זה ציט קיצול קטן ומכניס שם ראש שוקו ואין נסמן עליו והוא קרוי קב, ולמשענת הליכה יש לו אשקני"א קשורה בשוקיו ומשענת [ידיו] [לדיו. ד"ס] שקורין קרוק"א, במוק קילצו"ן של לנד קשה ומגין, בסמיכת הרגלים מי שמהלך [בידיו] [ברגליו ובידיו. ד"ס] וגורר את רגליו עושה להם סמיכה של עץ או של עור ומכניס לתוכו, באנפילין של עור, והחולצת מן הגדול [להוציא חולצת לקמן בסוף שפסולה]

דף ק"ג ע"א

בין [אם היכם] עומד בין יושב בין מוטת [ראה בתוס' שהקשו מהיכא ס"ד לפסול יושב?], והחולצת מן הסומא [שרק בב"ר סומא פסול שאינו רואה רקיקתה. וראה תוס'] חליצתה כשרה,

אבל במנעל הנפרם שאין חופה את רוב הרגל, במנעל הנפחת שאינו מקבל את רוב הרגל, ובסמיכת הידים שעושה

א"כ לכתוב רחמנא בְּמַעַל רגלו [שילביש את את המנעל למעלה ברגלו, דהיינו בשוקו], מאי מעל רגלו, ש"מ מיישלף הוא,

אמר ליה ההוא מינא לר"ג, עמא דחלץ ליה מריה מיניה [ובע"ז בחגיגה ה': עמא דאהררינהו מריה לאפיה מיניה], דכתיב הושיע ה' וּבְצַאֲנָם וּבְבִקְרָם יִלְכּוּ לְבַקֵּשׁ אֶת־ה' וְלֹא יִמָּצְאוּ, חֲלֹץ מִקֶּהם, אמר ליה שומה מי כתיב חלץ להם, חלץ מהם כתיב הוא קיבל חליצה מהם, ואילו יבמה [אשה יבמה] דחלצו לה אחין שהינס קיבל [חליצה. ג'] הימנה [שהאחין חלצו המנעל מעל רגלה] מירי משמש אית ביה:

[שגינו במשנתנו] באנפילין חליצתה פסולה כו': למימרא דאנפילין לאו מנעל הוא, ותנן נמי אין התורם את הלשכה [תרומת הלשכה כדי לקנות קרבנות ציבור] נכנס למרוס לא בפרגוד חפזות חלוק שיש צו אימרה, שלא יתשדוהו לומר בתוך האימרה הסניף כספס, וסברו במס' יומא (דף עז: עז) שלא יוציא ידו מתחת [חפזת] [שפזת. ד"ס] חלוק, [שפזת חלוק שולי חלוק על זרועו דאינו נראה כמלבוש אלא כעושה על כתיפו. רש"י שם ציומא בעובר במים בשבת שאינו רשאי להגביה שפת חלוקין],

ולא באנפילין נמי משום חשד ואין צריך לומר במנעל וסגדל דצלחו חשד נמי אסור, דכתיב [ישעיהו ח'] מי נקש זאת מידכם רמוס חזרי [ולא דק בה דההיא שלא בשעת רצון הוא, ואפילו בלא מנעל וסגדל הוא, אלא נפקא לו מדכתיב של נעליך מעל רגליך. רמ"א, וראה שם על הגליון # 167] לפי שאין נכנסין במנעל וסגדל לעזרה ומדקתני אין צריך לומר כו' מכלל דאנפילין לאו בכלל מנעל,

[ומקשה לפי מה שאמרנו כאן לגבי חליצה ובתרומה הלשכה דאנפילין אינה מנעל] ורמינהו אחד מנעל וסגדל ואנפילין לא יטייל בהן ציוס הכפורים דהוא נעילת סגדל לא מבית לבית ולא ממטה למטה?

אמר אביי דאית ביה כתיבתי מחיכות [דקות] [דקות. ד"ס] של מוכין ועור כך ומשום תענוג ולאו משום דמיהוי נעילה,

אמר ליה רבא ומשום תענוג בלא מנעל ביום הכפורים מי אסירי, והא רבה בר רב הונא כריך סודרא אכרעיה ונפיק? [ושמעין מינה דכל שאינו קרוי מנעל כגון בתי שוקים של בגד או קלסוניש מותרים הם לגמרי ביום הכיפורים, ואין בהם שום מיחוש, ורבנן נמי חזינן דנפקי בהו, הילכך מי שחש קצת בגופו וצריך לנעול דבר מוטב שינעול בתי שוקים אע"פ שיש בהם תענוג, ולא מצוי לנעול מנעל של עור, ואפילו בלא עקב, דההוא איסור גמור, והא שרי לגמרי וזה ברור. רמ"א].

אלא אמר רבא לא קשיא, כאן [ביוה"כ שאסור] באנפילין של עור, כאן ממני [דתרומה] [דקסא ודתרומה. ד"ס] הלשכה באנפילין של בגד דלאו מגין היא ולא היא נעל, ולגבי עזרה נמי ליכא ציון דאין דרך להכניסה צניט, והא דיוס הכפורים [דמשום עינוי] צשל עור,

אבני חן על מסכת יבמות

אלא באדם רגל שלובש סמוכות אלו לחלוץ בהם],

אמר רב אשי למאי דקאמר אממר לאו בר אובא חליץ ולא בר קיפוף חליץ צ"ל אלו מגלחין (מ"ק כה) [שהיו שני ספרנים] דאחלוש לדעמיה דרב אשי ואימיהפוך כרעיהו:

[שנינו במשנתנו] מן הארכובה ולמטה כו': ורמינהו רגלים של רגלים מחוג (שמות כג) פרט לבעלי קבין שפטורים מן הראייה, אלמא שוק לאו רגל הוא? שאני הכא דכתיב דברים כה מעל רגלו משמע מדבר שהוא על רגלו, מדלל כתיב וחללה נעלו מרגלו אי הכי למעלה מן הארכובה נמי? מעל, ולא מעל דמעל,

אמר רב פפא שמע מינה ממתי? דקא מכשר מן הארכובה ולמטה האי איסתוריא קביל"א [ankle] המפסקת בין שוק [legs] לרגל עד ארעא נחית ואין עוד פרק אחר למטה הימנה צקצק דאי סלקא דעתך מופסק פסיק, הוה ליה איהו מעל ושוקא מעל דמעל,

אמר רב אשי אפילו תימא מופסק פסיק, כל דבהדי כרעא השוה ועומד למול קפ הרגל לאו מעל הוא וככרעא דמי ככרעא דמי:

[שנינו במשנתנו] מן הארכובה ולמעלה: מתיב רב כהנא דברים כה ובשליטה היוצאת מבין רגליה אלמא ירכס נמי מיקרו רגל? אמר אביי בשעה שבורעת לילד נועצת עקביה בירכותיה ויולדת והולד יוצא מבין רגליה ממם והיינו דכתיב מבין רגליה,

ת"ש שמואל ב יט לא עשה רגליו לא הסיר שער זקן התחמון [משמע שביניהם היה הסרת שער הערוה ענין של תיקון הגוף כמו הסרת השפם] וכן הוא בדת הישמעאלית אבל המפרשים לא פירשו שרגליו קאי על השיער, שהמציאות מפרש לא רחץ רגליו, והרלב"ג פירש לא הסיר צפרני רגליו, ומהר"י קרא פירש לא רחץ גופו ובשרו] ולא עשה שפמו? [ומתירן] לישנא מעליא,

[סדר הש"ס דמקשה החמור חמור לבסוף בדרך אם תמצא לומר ולכן מתחלה פריך ממפיבושת דלא קשה כ"כ דידע ד"ל לישנא מעליא נקט, דחם הפסוק על כבוד הצדיק דציער על צרת דוד [שברח מפני אבשלום] אף שה' יורש המלכות המגיע לו מבית אביו] שמפיבושת היה בן יהונתן בן שאול המלך], ולא עשה רגלו מיום לכת המלך, אכן סמך על קושיא האחרת משאול דהיה סובר דבזה לא שייך לישנא מעליא דלא מספר בזה צדקת שאול להיות חם על כבודו? ומתירן אעפ"כ לישנא מעליא, ועל זה פריך מוקרא דעגלון דה' סובר דלא שייך דחם רק על כבוד מלך ישראל אבל לא אכבוד עגלון שהוא מאומות העולם, ואחר שיתירן גם על עגלון בן, פריך מיעל דהיה סובר שהיתה נהנה מעבירה כדפריך לקמן ולכן היה סובר שגם אם חם הכתוב על כבודו של עגלון על אשר נמצא בו דבר טוב שקם מעל הכסא, וגם שרות יצאה ממנו, מכל מקום בסיפור ענין דבר עבירה ודאי לא חם על כבוד יעל, ואעפ"כ מתירן לישנא מעליא משום דלא חטאה כדמתירן לקמן, וע"ז פריך והא קא מתנהגי מעבירה ו"כ למה הקפיד קרא אכבודיה? ומשני. ערל"ג,

לידיו בתים של עור מפני שמכניסם צטיט וסומך עליהן וגורר את רגליו ובאנפיליא של בגד, וחולצת מן הקמץ חליצתה פסולה,

קב הקיטע דחשיב ליה מנעל מני? רבי מאיר היא [דחשיב מנעל ממה שאין רגלים לעשות. תוס'] דתנן [שבת ס"ה ע"ב] הקיטע יוצא בקב שלו בשבת דברי רבי מאיר, ר' יוסי אוסר,

באנפיליא של בגד דקמני סיפא חליצתה פסולה אתאן לרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר בקב הקיטע אלמא דלא הו' מנעל, דאי רבי מאיר כיון דקב הקיטע הוה נעל, אלמא ואנעלן חש לא דייק, אנפיליא נמי מהו נעל,

אמר אביי מדסיפא [דבאנפיליא של בגד אסור] רבנן, רישא דקב הקיטע נמי רבנן ודייקי ואנעלן חש [ואלא דקשה לך הא בעינן בשל עור] ורישא ודקמני קב הקיטע כשר במחופה עור,

אמר ליה רבא אבל אין מחופה עור מאי פסול, אי הכי ארתני סיפא באנפיליא של בגד פסולה, האי הוא דאי דלא נעל הוא דהא לא מגין ליפלוג בדידה לישמעין חילוק בקב הקיטע בד"א [שחולצין בו] במחופה עור אבל אין מחופה עור פסול דאע"ג דמגין לאו נעל וכ"ש האי?

אלא אמר רבא מדרישא [בקב הקיטע] רבי מאיר, סיפא [באנפיליא של בגד פסולה] נמי רבי מאיר ולא דייק חש, ואפילו הכי של כגד לא האי מגין והאי לא מגין משום דלא מגין, אכל קב הקיטע מגין הלכך אפילו אין מחופה עור כשר,

[ענין חדש] אמר אממר האי מאן דחליץ צריך למדחסייה לדחוף רגלו דקרקע לברעיה, אמר ליה רב אשי לאמימר והתניא בין עומד בין יושב בין מוטה לאו אורחיה למדחסייה? אימא ולעולם דדחים לברעיה,

[היבם צריך שיענין רגלו על הקרקע עד שיראה שהחליצה בא מבחה, ומכל מקום דיו בנעיצה מועטת ואין צריך נעיצה בכל כחו, דאלו כן לא התירו לחיותו עומד בין יושב בין מוטה, שהמוטה אינו יכול לענין כל כך אלא שלא בא אלא לומר שאינו צריך נעיצה כל כך. מאיר,

כדי שיחא ניכר שטורחת לחלוץ מנעל דלפעמים מנעל של בית דין גדול ממדת רגלו וגראה כיוצא מאליו אם לא שידחק רגלו בקרקע מעט. רא"ש],

ואמר אממר האי מאן דמסגי על ליהתא דברעיה שרגלו הפוך ודורס בעליונו של רגל [ראה ציור בשטח] ליחמא לשון לוחים (שבת דף מז) פלגא, כלומר שאינו דורס במקום מדרס רגלו לא חליץ,

ואע"ג דתנן [לעיל דף קא] מן הארכובה ולמטה כשרה, הסם הוא דכי נחתן רגלו קם ליה שוק, ודמנא אמר מעל רגלו דהיינו שוק, אכל האי לאו רגל הוא,

אמר ליה רב אשי לאמימר והתניא סמוכות הרגלים כשרה, [מאי. רש"י] לאו דחליץ בה איהו הגורר את רגליו והם עקומים? לא דיהיב ליה לאחר שרגלו ישרה וחליץ [אין המדובר שהוא צריך לחלוץ,

אבני חן על מסכת יבמות

דקא שדי בה זוהמא, דא"ר יוחנן בשעה שבא נחש על חוה
המיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן
[כ"ה בשבת קמ"ו ע"א] עובדי כוכבים שלא עמדו בהר סיני לא
פסקה זוהמתן:

[שנינו במשנתנו] חלצה במנעל שאינו שלו וכו': תנו רבנן נעלו
אין לי אלא נעלו [נעל שלו], נעל של כל אדם מניין? ת"ל נעל
נעל חלוץ הנעל מכל מקום,

[אע"ג דדרשינן ליה לעיל [קב]:] דלא נימא תחש אין מידי אחרינא לא? שקולים
הם ויבואו שניהם, וא"ת והיכי דרשינן הך דרשות מנעל הא איצטרך לגופיה
שצריך לקרוא חלוץ הנעל? וי"ל דדרשינן שפיר ממה שצריך לקרות, דה"נ דרשינן
במתני' [למקן דף קד:] מכבה עיכובא אע"ג שהוא עיקר קריאה. תוס'.

א"כ מה ת"ל נעלו? נעלו הראוי לו פרט לגדול שאין יכול
להלוך בו, ופרט לקטן שאינו חופה רוב רגלו [אבל] הכא לא
סגי ב[שמיטת] רוב עקב, דאין קרוי מנעל אלא כשחופה רוב הרגל, אבל לענין
חליצה סגי בשמיטת רוב העקב כדאמר לעיל [דף קב]. דחשיב שפיר גילוי כרעיה
בהכי. תוס' [א], ופרט לסנדל המסוליים הנפחת שאין לו עקב שול"א,
לשנא אחרינא על שם מקומו נקרא מסוליים לשון מור"י,

אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף, אתאי יבמה לחלוץ, אמר
ליה [רב יוסף לאביי] הב ליה סנדלך לניס ומחלוץ זו [וא"ת והיא לא היו
לרב יוסף כלי הדיינים, דאמרין בנסהדרין כלי הדיינים שיפוצא רצועא וסנדלא?
י"ל דשלא בבית דינו היה ודרך מקרה בא המעשה. רמ"א], יהיב ליה סנדלא
דשמאלא צמתמין עבד, דלא סבירא ליה לאצי דסנדל שאין שלו מותר לכחלה
א"ל רב יוסף אימר דאמור רבנן צמתמין צל שאל צימין חליצתה כשרה
דיעבר, לכתחלה מי אמר,

א"ל אי הכי סנדל שאין שלו נמי, אימר דאמור רבנן דיעבר,
לכתחלה מי אמר? א"ל הכי קאמינא לך הב ליה ואקני
ליה שיהא שלו צמתמין [פ' מדרבנן בעלמא לקיים פשוטו של מקרא, דכתיב
נעלו, דאילו מדאורייתא יוצא הוא בשל כל אדם דנעלו הראוי לו קאמר. רמ"א]:

[שנינו במשנתנו] סנדל של עין: מאן תנא דקמי מתני' חליצתה כשרה,
מני? אמר שמואל ר"מ היא דאמר קב הקיטע נעל הוא לנאת זו צצנת
דתנן הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר"מ, ר' יוסי אוסר,

אבוה דשמואל אומר במחופה עור ודברי הכל:

אמר רב פפי משמיה דרבא סנדל המוסגר שפרחה זו הצרעת לא
תחלוץ בו צימי הסגר, דלא לימי למיעבד צמוחלט ואם חלצה חליצתה
כשרה דלאו צר שריפה הוא ושיעוריה קאי סנדל המוחלט לא תחלוץ
בו, ואם חלצה חליצתה פסולה דלשריפה קאי ואין שיעורא צעין
חופה את רוב רגלו, והאי כמותי מיכתת שיעוריה,

רב פפא משמיה דרבא אמר אחד סנדל המוסגר ואחד

תא שמע שמואל א כד ויבא שאול להסך את רגליו מי רגלים
[אראה יומא כ"ח ע"א ד"ה מוסך רגליו. נקצים הגדולים, ולשון מוסך כמו אילן
המיוסך על הארץ (מזר נד, צ), לפי שהצריך לנקצים גדולים כורע על צרכיו ומכסה
גופו את רגליו, וכן בשאול כתיב (שמואל א כד) ושם מערה ויבא שאול להסך את
רגליו ?] אלמא ירכים רגל מיקרו? [ומתרג' לישנא מעליא,

ת"ש שופטים ג כד א"ה מוסך: [שדרך היושב להפנות לסכך ולכסות רגליו
מחמת צניעות. מ"צ] הוא [את] רגליו בחדר המקרה [בהווה חזון חם
ישב בעליה עשויה בחלונות מרובים להקר עצמו. מ"ד פסוק כ'] צעגון מלך מואב
כתיב? לישנא מעליא,

שופטים ד' ז' וסיקרא גם ברגליו אלאהל יעל אשת חבר הקניזי כי שלו'ם בין ובין
מלך-הצו'ר ובין בית חבר הקניזי: יח ותצא יעל לקראת סיקרא ותאמר אליו סורה
אדני סורה אלי אלי-תידא ויסר אליה האהלה ותכסהו בשמיכה: יט ויאמר אליה
השקיני-נא מעט-מים כי צמאתי ותפתח את-נאוד החלב ותשקהו ותכסהו: כ
ויאמר אליה עמד פתח האהל ויהי אבי-איש יכו' א' ושאלה ואמר הישפה איש
ואמרת אין: כא ותקח יעל אשת-חבר את-יתד האהל ותשם את-המקבת בידה
ותבו' א' אליו בלאט ותתקע את-היתד ברגתו' ותצנח בארץ והוא-נרדם ויעף
וימת:

בין רגליה כו' שופטים ה' כו בין רגליה פרע נפל שקב בין רגליה פרע נפל
באשר פרע שם נפל שדור? לישנא מעליא,

אמר רבי יוחנן שבע בעילות בעל אותו רשע [את יעל אשת
חבר הקניזי] באותו היום שנאמר שופטים ה' בין רגליה בין ורכותיה
שצא עליה סיקרא ונמכונה כדי לייגעו¹ כרע² נפל³ שכב⁴ שצעה כתיב בקרא
בין רגליה⁴ כרע⁵ נפל באשר⁶ כרע⁷ שם נפל שדור,

והא קא מתחניא [יעל] מעבירה? אמר רבי יוחנן משום ר"ש
בן יוחי כל טובתן של רשעים

דף ק"ג ע"ב

רעה היא אצל צדיקים שזונאים הרשעים וקנה נפש זדיק בהנאתן הלך
לאו הנאה היא שנא' בראשית לא השמר לך פן תדבר עם יעקב
מטוב עד רע, בשלמא רע לחיי, אלא טוב אמאי לא? אלא
ש"מ טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים,

[לפיכך אין ראוי לקבל שום טובה מרשע, דלא מסתייעא מילתא שיהיה טובה בא
לו מן הרשע, שזה הוא מהפך אל הפך, כי הטובה הוא בא [לצדיק] [מצדיק ?]
לרע לו. מהר"ל, יוסף דעת],

בשלמא התם [בעיקב ולבן] דלמא מדבר ליה שמא דעבודת
כוכבים למה נגזת את אלהי [בראשית לא], אלא הכא [ביעל שבא עליה
סיסרא] מאי רעה איכא?

אבני חן על מסכת יבמות

ואי משום איסור הנאה, חליצה לאו הנאה היא דמזנות לאו ליהנות ניתנו,

של תקרובת עבודת כוכבים שהקריבו ומסרוהו לפניו לשם דורון, וק"ל (ע"ז דף ג') מקרובת עבודת כוכבים אין לה ציטול עולמית, דאיתקש למת דכמיז ויאלכו זמני ממס, הלכך לית ליה תקנתא וכתומי מיכתת שיעורא,

דף ק"ד ע"א

ושל עיר הנדחת נמי לשריפה קיימא, ושל זקן העשוי לכבודו למכריזי מיתה, הואיל ולא להילוכא עביד לאו נעל הוא, לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה פסולה,

[מנהג ישראל היום שלא לקבור מת לבוש מנעלים, אבל משמע שבימי התלמוד היו שנהגו כן] [ומנהג כומרי הנוצרים לקבורם במנעלים אדומים] אבל ראה ביו"ד סימן ש"ג סעיף ד' כל המברכה כלים על המת הרי עובר משום כל תשחית, ועוד שם בסימן ש"ג סעיף ב' נהגו לקבור בבגדים לבנים],

[ובענין לנעול מנעלים שהיו שייכים למת, ראה ברכות ג"ז ע"ב כל דשקיל שכבא מעלי, ברמבאנא וסנדלא, סימן יואלי חוץ הוא, שמואל אמר מן הדין, וראה בספר חסידים סימן תנ"ד ולא יעשה אדם צדקה בדבר שיש בו סכנה, לאחר ניתנו לו מנעלים של מת ורצה לתת אותם לעני אמרו לו ואהבת לרעך כמוך, א"ל תמכרם שלא יבא לידי סכנה שום יהודי ויתן המעות לעני,

בירושלמי בלאים פ"ט הל' ג' מילתא אמרין [יש אומרים] בסדרין אחד [בלבד] נקבר רבי. דרבי אמר לא כמה דבר אינש אול הוא אתי [האדם אינו עומד בתחיה כמו שהוא נקבר] ורבנין אמרין כמה דבר אינש אול הוא אתי. תני בשם רבי נתן כסות הוורדת עם אדם לשאול היא באה עמו וכו' רבי יוחנן מפקד [צוה] מלכשוני [בירידיקא] [בורידיקא] [כמראה התכלת] לא חיוורין ולא אוכמין, אין קמית ביני צדיקיא לא גבהת [שאם אני עומד בין הצדיקים המעוטפים לבנים אני מתבייש שהרי אין לבושי שחורים] אין קימת ביני רשיעיא לא גבהת [שאיני לבוש לבנים]. רבי יאישה מפקד אלכשוני חוורין חפיתין [מלבושים לבנים ונאים]. אמרין ליה ומה את טב מן רבך [ומה אתה טוב מרבך ר' יוחנן] אמר לון ומה אנא בהית בעבדאי [וכי אני בוש במעשי, ולעורר לב התלמידים ליראת ה' אמר כן. פני משה ?] רבי ירמיה מפקד אלכשוני חוורין חפיתין, אלכשוני בנרסי [בפ"מ גורם בנרסי בנימ"ל ופ' כפי מה שאני רגיל בחיי] יהבון מסנא ברגליי [ותנו מעלים ברגליי] וחוטרא בידיי, ויהבוני על סיטרא [והשכיבוני על צדי] אין אתא משיחא אנא מעתד [שאם יבא משיח אוכל לקום מיד. עכ"ל],

וראה כתובות קא: עתידים צדיקים שיעמדו במלבושיהן ק"ו מחטא וכו' ובתוס' שם כתב, משמע בלבושיהן שנקברו דהיינו תכריכין, אבל בירושלמי דהנושא אמר רבי לבניו מטעו בתכריכין שעתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן משמע מעטו בתכריכין שעתידין צדיקים שלא יעמדו בתכריכין אלא בלבושיהן מוחיים. ועיי"ש בגליון הש"ס.

ולפי זה י"ל שלכן לא היו לוקחים מנעלי המת שהיה מיוחד לקבורה, וזה כוונת הגמ' באן],

א"ל רבינא לרב אשי מאי שנא זקן העשוי לכבודו דלאו להילוכא עביד, דבי דינא נמי סגדל שהיה לז"ד ומיוחד לחליצה לאו להילוכא עביד?

סגדל המוחלט לא תחלוץ בו, ואם חלצה חליצתה כשרה,

מיתבי בית המוסגר מטמא מתוכו במגע, ואע"ג דלא נכנס גופו לתוכו דלהיו טמא משום דא לא הדיק, אם נגע בכותל מטמא מוחלט מתוכו ומאחוריו מטמא אף מאחוריו וזה וזה מטמאין בביאה אם נכנס דרך ביאה כיון שנגס ריכו לתוכו טמא משום והנא אל הדיק, ומקראי נפקא לן בתורת כהנים דמוסגר מטמא מתוכו ולא מן אחוריו, ובמוחלט כמיז טמא הוא הסיף לו טומאה אחרת לומר לך שמתמא מאחוריו ואי ס"ד כדמכתת דמי והא בעינן ויקרא יד והבא אל הבית וליכא?

שאני התם דאמר קרא ויקרא יד ונתן את הבית אפילו בשעת נתיצה קרוי בית,

ח"ש מביטל בגד המנוגע שיש בו שלש על שלש [אצבעות] הוי בגד דחיי לעניים אף על פי שאין בו כוית שחוטת דק כיון שנכנס רובה לבית טהור טמאתהו טימאה את כל כלי הדיק, דמזכרע מטמא צביאה, וכן בגד ואין המנוגעת כולן מטמאים צאהל, והא כיון דעל רובה ככולה דמיא מאי לאו מוחלטת [שהמטלית מוחלטת] ואפילו הכי אמרת שדי מיעוטא בתר רובה והוה ליה כמאן דעיינא כולה, ואי כמאן דמכתת דמיא זיל בתר מה דעיל ואין צדיק ג' על ג' ? לא מוסגרת,

אי הכי אימא סיפא היו בה כמה זיתים ואין זה אלא ג' על ג' אלא שחוטת עצה כיון שנכנס ממנה כוית לבית טהור, טמאתהו ואע"פ שאין כאן בגד דהא לא על רובה אי אמרת בשלמא מוחלטת היינו דמטמא בכזית אפילו אין כאן בגד שלש על שלש משום דמוחלט דאיתקש למת ומת מטמא בכזית, והיכא איתקש דכמיז אל נא מהי כמת, שמיקס מוסגרת הואי וקאמר ליה אהרן למשה אל נא תחלט שלא תהא כמת אלא אי אמרת מוסגרת אמאי איתקש למת?

שאני התם [בנגעים] דאמר קרא ויקרא יג ושרף את הבגד אפילו בשעת שריפה קרוי בגד ולעולם במוחלט ומשום הכי שדין מיעוטא בתר רובה לענין טומאה, ולא אמרי' כמאן דמכתת דמי, דכמיז ושרף,

וליוגמר מיניה לענין חליצה להיות חשוב שלם? איסור מטומאה לא גמרינן שהלכות טומאה חדוש הוא,

אמר רבא הלכתא אחד סגדל המוסגר ואחד סגדל שמוחלט, ואחד סגדל של [נחת. ד"ס פ' שע"ז נחה עליו עיי"ש] עבודת כוכבים שנועלים אותו לנלס צרגליו כשמסיעין אותו ממקום למקום לא תחלוץ, ואם חלצה חליצתה כשרה [ומפרש טעם כל דבר] מוחלט כדאמרן שאפילו בשעת שריפה קרוי בגד, ולא מילף הוא אלא גילוי מילתא בעלמא הוא,

ושל עבודת כוכבים נמי הואיל להילוכא עביד [מקרי נעל],

ומשמשי עבודת כוכבים לאו לשריפה קיימי דאית להו תקנתא צציטול [פ' בקומטרם דמיורי בעבודת כוכבים של גוי וקודם ביטול, דכיון דראוי לבטל לא מכתת שיעוריה אע"פ שלא נתבטל עדיין וכו'. תוס' עיי"ש].

אבני חן על מסכת יבמות

א"ל אילו מסגי ביה שלוחא דבי דינא מי קפיד עליה דיינא #

[וצריך להבין דלמעשה מקפידים הדיינים שלא ילך שום אדם במנעלי החליצה שלא יתקלקל, וא"כ אין זה מנעל שעשוי לחליכה, ולא מקרי נעל? וצ"ע,

ובאמת קשה מאד להבין איך מוציאים את המקרא כל כך מפשוטו, שהתורה אמרה וחליצה נעלו מעל רגלו, ובדאי הכוונה למנעלים רגלים שהולכים בה בני אדם, ואין שום סמך מדרשה וכדומה איך צריך להיות צורת המנעל, ואיך אנו נוהגין ליקח מין מנעל שבימינו בדאי אין דרך לילך בה, ואם ילך בה יהיה חוכא ואיטולא? ואולי מזה שהמנעל מוקצה בשבת אין ראיה, אבל זה שאינה מלבוש ואסור לצאת בה בשבת מזה יש ראיה שאין זה מנעל?]

מתני': חליצה בלילה חליצתה כשרה ורבי אלעזר [בן שמעון] ראה לעיל ע"ב ע"ב [פוסל, בשמאל] [חליצה המנעל מעל רגל יבם השמאלית] חליצתה פסולה ור' אלעזר מכשיר:

גמ': לימא בהא קמיפלגי [ת"ק ור' אלעזר אי חולצין בלילה] דמר [ר"א שפוסל בלילה] סבר מקשינן ריבים לנגעים כל ריב וכל נגע [דכריס כח] מה נגעים ראייתם ציוס דכתיב [ויקרא יג] וציוס הראות זו, אף ריב ציוס, ומליה דין הוא דגוצה כחוצה וזמר [ת"ק שמכשיר בלילה] סבר לא מקשינן ריבים לנגעים?

לא דכ"ע לא מקשינן ריבים לנגעים, דאי מקשינן אפילו גמר דין בלילה נמי לא ואין מן דיני ממונות דין ציוס וגומרים צלילה [סנהדרין ד' גז] [פ' והא ראיה דלא מקשינן לנגעים, דאי היו מקשינן לא היו מתירין לגמור דיני בלילה], והכא בהא קמיפלגי דנפקא לן סנהדרין נאחד דיני ממונות [דף נד] דמחלת דין ציוס [דרבא רמי כתיב ושפטו את העם בכל עת וכתיב [דברים כ"א] והיה ביום הנחילו את בניו, הא כיצד? יום לתחלת דין, לילה לגמור דין] מר [ר"א שפוסל בלילה] סבר חליצה כתחלת דין דמיא, וזמר [ת"ק שמכשיר בלילה] סבר חליצה כגמר דין דמיא,

רבה בר חייה קטוספאה [בב"ב צ"ג ע"ב] אומר הוא משמיה דרבה, ובבב"ב ל"ח ע"ב אומר האב ר' חייה קטוספאה משמיה דרב] **עבר עובדא** **במוק** [ראה רש"י לעיל קב: קילנזין של לנד קשה ומגין] אע"פ שאינו של עור וביחודי, ובלילה,

אמר שמואל כמה רב גובריה נלשון גנאי אמרה דעביר כיחידאה,

[ומקשה על שמואל] **מאי קשיא אי מוק סתמא תניא** נצריימא דלעיל [דף קב] נקב הקיטע נמוק נסמיכת הרגלים, אי לילה סתמא תניא נממנימין חליצתה כשרה,

[אי מוק סתמא תניא. הוה מצי למיפרך] על רבה בר חייה גם על מה שחלץ במוק ובלילה שיש סתם משנה] אימור דאמרי רבנן בדעבד לכתחלה מי אמור? אלא פריך דרשמואל שלא הקפיד אלא על מה שעשה כיחידאה [ולמה לא היה קשה לשמואל מה שחלץ רבה בר חייה במוק ובלילה], [וממשיך לפרש, ודקשה איך באמת עשה רבה בר חייה כן?] ומסיק כרבי ישמעאל בן אלישע והוא עשה כן לכתחלה. תוס',]

אלא יחיד קא קשיא ליה היכי עביר ביחודי, דיחידאה קתני לה נמנני דמן ונא מעשה לפני רבי עקיבא והכשיר,

דתנן [לקמן ע"ב] חליצה בשנים או בשלשה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול חליצתה פסולה, ור"ש ורבי יוחנן הסנדלר מכשירים, ומעשה באחד שחלץ בינו לבניה בבית האסורים ובא מעשה לפני ר"ע והכשיר, ואמר רב יוסף בר מניומי [אמר רב נחמן] אין הלכה כאותו הווג [ר"ש ור' יוחנן הסנדלר],

ואב"א כולו נמי יחידאה קתני להו [ואף שהם סתם משנה אתיא כיחיד], דתניא א"ר ישמעאל בר' יוסי אני ראיתי את רבי ישמעאל בן אלישע שחלץ במוק ביחודי ובלילה:

[ר' ישמעאל בן אלישע [כהן גדול] עשרה הרוגי מלכות [לפני 150],

ר' עקיבא [שנת 150],

ר' יוסי [בן חלפתא] מתלמידי ר' עקיבא [שנת 150]

ר' ישמעאל בן רבי יוסי

רבי [שנת 190],

וראה תוס', וקושיית התוס' הוא כיון "שנהרג" ר"י בן אלישע לפני ר"ע איך ראה אותו ר' ישמעאל בן ר"י עיי"ש],

[שנינו במשנתנו] בשמאל חליצתה [פסולה] כו': מ"ט דרבנן? אמר עולא ילפינן רגל ויקרא יד רגל ממצורע דכתיב על צנה רגלו הימנית [ויקרא יד] [ובחליצה כתיב וחליצה נעלו מעל רגלו] מה להלן [במצורע מתן הדם והשמן הם ברגל] דימין אף כאן [בחליצה] דימין,

[ומקשה] ורבי אלעזר לא יליף רגל ממצורע, והתניא ר"א אומר מנין לרציעה [של עבד עברי] שהיא באון הימנית, נאמר כאן און ונאמר להלן נמצורע און מה להלן ימין אף כאן ימין [וס"ד דכמו דילף און און כך יליף רגל רגל?]

אמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה [דר"א פוסל בשמאל, דילף רגל רגל ממצורע],

[יש עוד עשרה פעמים בש"ס מוחלפת השיטה ושבעה מהם אומר ר' יוחנן, וג' מהם הם בשם רב],

רבא אמר לעולם לא תיפוך [ובחליצה יש טעם למה לא יליף ר"א הג"ש ממצורע], **און און מופני** משני גדיין צין נמצורע צין נגרע, דקרא [אונן] דמצורע עני מיותר לגמרי כדאמרן במנחות צ"ק (דף י.) יד יד לקמינה, רגל רגל לחליצה, **און און לרציעה**, וגבי רציעה תרי און כתיבי ורצע אדניו את אונן [שמות כח] ונתת באזנו וצלת [דברים טו], **רגל רגל לא מופני** משני גדיין אלא מלך אחד דמצורע מיותר [כדאמרין במנחות רגל רגל לחליצה], אלא נחליצה [לג, ו. ד"ס] ליכא אלא חד [דרבכל הפרשה לא כתיב "רגל" אלא פעם אחת וחליצה נעלו מעל רגלו], וקסבר ר' אלעזר מופנה מלך אחד למדים אס אין משונה, ואס יש להשיב משיבין,

אבני חן על מסכת יבמות

ק"ע ס"ה] מיהו הכא מדרגת תקנתא שתחלוץ בשתגדיל, ש"מ דרך מדרבנן פסול, ואין צריך שתחזיר על האחין. יבין],

חלצה בשנים [בב"ד של שנים] כשרים או בשלשה ונמצא אחד מהן קרוב דהר הוה להו שנים חליצתו פסולה או פסול חליצתה פסולה, רבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירין ול"ג שנים דהא שנים עסקי נמי ח"ק, ומעשה באחד שחלץ בינו לבינה בבית האסורים ובא מעשה לפני רבי עקיבא והכשיר:

גמ': אמר רבא השתא דאמרת [ברישא דמתני'] קריאה לא מיעכבא, לפיכך אלם ואלמת שחלצו חליצתן כשירה,

תנן [במשנתנו] [החרש. ד"ס] שנחלץ, והחרשת שחלצה, והחולצת מן הקטן חליצתה פסולה, מ"ט לאו משום דלא בני קרייה ניהו [הרי שקריאה מעכבת, וא"כ תיפסל גם אלם ואילמת]? לא משום דלאו בני דעה ניהו,

אי הכי אלם ואלמת נמי? אמר רבא אלם ואלמת בני דעה ניהו [שומע ואינו מדבר זהו אילם. חגיגה ב' ע"ב], ופומייהו הוא דכאיב להו,

והא אמרי דבי רבי ינאי ומפרש טעמא דמתני' דחרש וחרשת לפי שאינו באמר ואמרה מפני שאין צוהרם ואמרה דתנן [מרומו פ"א מ"ז] חרש שדברו חכמים ככל מקום [שדברו כשומה וקטן] שאינו לא שומע ולא מדבר [הרי שקריאה מעכבת, וא"כ גם אלם ואלמת חליצתן פסולה]?]

אלא כי אתמר דרבא אסיפא, אתמר חרש שנחלץ והחרשת שחלצה והחולצת מן הקטן חליצתה פסולה, אמר רבא השתא דאמרת קרייה מעכבא, לפיכך אלם ואלמת שחלצו חליצתן פסולה,

ומתניתין דקמי לא קראה חליצתה כשירה כר' זירא דאמר ר' זירא בפרק המנחות והנסכים [מנחות קג] דקמי האומר הרי עלי ס"א עשויים, מציא ס' ככלי אחד, ואחד ככלי אחד, ומפרש טעמא משום דקיס להו לרצון דששים נבלות ככלי אחד, אבל ס"א אינן נבלות יפה, ומוטעין וכי אין נבלות מאי הוי והתנן [שם מנחות ח] אס לא כלל כשר? ומשני רבי זירא כל הראוי לביילה אין ביילה מעכבת בו דאפילו לא כלל כשר וכל שאין ראוי לביילה ביילה מעכבת בו דראוי לביילה צעין, דאפשר להקיים בה מלות מנחה, והכא נמי אע"ג דקרייה לא מעכבא בראוי לקרייה, אבל בשאין ראוי מעכבת,

שלחו ליה לאבוה דשמואל יבמה שרקקה לפני צ"ד תחלוץ דנפסלת עליהן מייבום, מכלל דאיפסלא לה מאחין,

מני אילימא ר' עקיבא השתא ומה במקום מצוה צענת חליצה שהרקקה מנחה [אומר ר"ע דרקקה לא מעכבא, אע"ג דאיכא למימר מידי דהוה אימורים דכי ליתנהו לא מעכבי [אם נאבדו או

וכי לא מופני, מאי פירכא איכא] [מופנה מנח אחד למדין ומשיצין] והכא מאי פירכא איכא, ומהכא נפקא לן ככל דוכתא לר' אלעזר מופנה מנח אחד למדין ומשיצין [שבת דף קלא]? איכא למיפרך מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת [ולכן צריך רגל ימין, משא"כ בחליצה כשר גם בשמאל]:

מתני': חלצה ורקקה אבל לא קראה חליצתה כשירה דקריאה לא מעכבא דכתיב ככה יעשה, כל דבר שהוא מעשה מעכב, דכי כתיב ככה דמשמע עיכובא למעשה כתיב, וקרייה דנורא צעלמא הוא [ואע"ג דסחוסם בקול לבלאים מחשב דבור ג"כ מעשה? היתם לא שהדיבור מחשב מעשה, רק מרגעשה מעשה ע"י הקול חייב, יבין, ובעי"ז לקמן ק"ה ראש ע"א בתום ד"ה ככה],

קראה ורקקה אבל לא חלצה חליצתה פסולה [עדיין לא קיימה המצוה, וצריכה שתחלוץ ואז כשירה אף שהוא לא על הסדר],

חלצה וקראה אבל לא רקקה רבי אלעזר אומר חליצתה פסולה [וצריכה שתרוקן], ר"ע אומר חליצתה כשירה,

דף ק"ד ע"ב

אמר ליה רבי אלעזר דברים כה ככה [ובעי"ז ביומא ה' ע"א ככה עיכובא הוא] יעשה [לאיש אשר לא יבנה בית אחיו], כל דבר שהוא מעשה ורקיקה מעשה היא מעכב,

א"ל רבי עקיבא [ובין] משם ראיה! ככה יעשה לאיש, כל דבר שהוא מעשה באיש חליצה שהאשה עושה מעשה בגופו של איש, לאפוקי רקיקה דלאו מעשה באיש הוא,

החרש שנחלץ [החרש שחלץ חליצתו פסולה] לפוטרה במקום אס כשר [ראה תי"ט ורש"ש],

[לא נאמר הלשון הוה בדקדוק בכולהו מכילתין אלא בבאן, דבכל דוכתא אמרינן החולץ גבי יבם ואף על פי שהוא נחלץ, ונראה טעם הדבר מפני שהיבם מסייע בחליצה, כיון שצריך שיתכוון לחלוץ, וגבי חרש דלאו בר כוונה נקט שנחלץ וכן פירש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שלו. גמ', ובספר אהל משה בא"ז כתב שבכל מקום כותב שהאיש חולץ דהיינו חולץ את האשה מויתק יבום, אבל כאן כיון שאין החליצה מועלת כתב שנחלץ דקאי על המנעל],

והחרשת שחלצה היא עצמה אינה נפטרת בחליצתה כדאמר ר' לקמן בפ' צ"ש [דף קי] [ואין] [דלצין. ד"ס] לה תקנה אלא ציבוס ואס רעה להוציא יוציא צנט,

[והחולצת. ד"ס] לקמן חליצתה פסולה, קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל [ובדיקת השערות באשה סני ע"י נשים. יבין] ואם לא חלצה חליצתה פסולה,

[וכל חליצה פסולה צריך שתחלוץ אח"כ מכל האחין, וי"א שאין צריך [וי"ד ס']

אבני חן על מסכת יבמות

אילימא דלא משמריא דה לעלמא פשיטא מי הויא חליצה דאישתריא לעלמא, אלא לאו לאשמועינן דאיפסלה לאחין דק"ל במסכת גיטין (דף כד) כל מקום ששנינו חליצה פסולה, פסולה ופוסלת על האחין, גט פסול פסול ופוסל מן הכהונה שמע מינה,

ולר"ע מאי שנא ריקקה דפסלה ומאי שנא קרייה דלא פסלה דקמיין אין כאן בית מיוחד והאיל ומרייהו לדידיה לא קא מעכבי?

[ומתרגין] קרייה דאיתא בין בתחלה בין בסוף בין קודם חליצה מאן יבמי, בין לאחר חליצה ככה יעשה, אי נמי אמרינן [פי' אפילו אם נאמר] תמיינס לא מוחלפא ליה לאינשי בתלוזה, דלמי למימר דך דמי חליצה תמיינס [לא יצא מבשול לומר שמוותר להתייבם לאחר חליצה] דלמרי דך קרייה דמקמי חליצה הוה [קריאה זו היתה הקריאה של קודם חליצה ולבסוף לא חליצה אלא תתייבמה], אכל ריקקה דבתחלה ליתא ולבסוף איתא דליתא אלא דמי חליצה מוחלפא ליה לאינשי ואתו למישרי חלוצה לאחין ויאמרו דך מדקקא ודאי חלצה לה דרישא, ואפילו הכי הדרה וממייבמה, ואמי למישרי חלוצה לאחין,

ואיכא דאמרי הכי שלחו ליה [לאבוה דשמואל] יבמה שרקקה תחלוץ ואינה צריכה לרוק פעם אחרת, כי ההיא דאתיא לקמיה דרבי אמי, הוה יתיב רבי אבא בר ממל קמיה, רקקה מקמי דתחלוץ, אמר ליה רבי אמי חלוץ לה ושרי לה תיגרא כלומר פטור ושלמנה מבית דין,

אמר ליה ר' אבא והא בעינן מירק? [והשיב רבי אמי] הא רקקה לה, ותירוק [עכשיו עוד פעם] ומה בכך? נפיק מיניה חורבא דאי אמרת תיהדר ותירוק אמרי רקקה קמיינת לית בה מששא ולא פסלה מאחין ומאן דחזי דממייבמה סבר רקקה דמי חליצה הוה כי אורחיה ושרינן חלוצה לאחין ואתי למישרי חלוצה לאחין,

והא בעינן כסדרין? כסדרין לא מעכבא,

הוא סבר דחויי קא מדחי ליה, נפק דק ואשכח, דתניא בין שהקדים חליצה לריקקה בין שהקדים ריקקה לחליצה מה שעשה עשוי,

לוי נפק לקרייתא [לכפרים, לראות עדותיהן. רש"י צ"ח ט' ע"ב] [ונבנם שם לבית המדרש], [פעם היחידית בש"ס שיש לשון זה על לוי, אבל נפק לקרייתא על אמוראים אחרים יש כמה פעמים] בעו [מיניה. ד"ס] גידמת מהו שתחלוץ בשניה יבמה שרקקה דם מהו מי הוה חליצה מעלייתא [ועוד שאלה שאלו, הא דתתיב] דניאל אבא אגיד לך את הרשום בכתב אמת מקרא הוא דניאל שהמלאך אמר לו אגיד לך את כל הגזר בשמים ורשום בכתב והוא אמת, מכלל דאיכא בשמים כח דאינו אמת בתמיה מכלל דאיכא כתב שאינו אמת?

לא הוה בידיה [ראה בת"י שלבסוף פשטו מעצמו, והאי דלא פשט להו

נממאו האימורים, אינם מעכבים את הבשר מאכילה], וכי איתנהו מעכבי דשר מאלילה [ואינו יכול לאכול את הבשר על שיקרבו האימורים] דפי' תמיד נשחט [פסחים נט], וכי לימנהו לא מעכבי כגון שנטמאו או שאדדו, והכא נמי נימא אע"ג דלאו מעשה [משום ד"ס] צליש הוה, והאיל ואפשר לרוק ליעכב אמר וקאמר ר"ע לא מעכבא, מאחין איפסלא [וכי נאמר אליבא דר"ע שאם רקקה על האחין לפני ב"ד נפסלה מייבום],

ואלא לר' אלעזר דלמר דממני מעכבא אלמא מעשה הוה [איך תאמר שר"ע ריקקה תאסר על האחין הא צריכה גם חליצה] והא שני דברים המתירין נינהו ושני דברים המתירין אין מעלין זה בלא זה [במאן? כרבי, דאמר שני דברים המתירין מעלין זה בלא זה. מנחות ע"ט ע"א, אבל לא מצאתי בשום מקום שיש כלל שאין מעלין זה בלא זה?]

אלא כרבי [הא דשלחו ליה לאבוה דשמואל הוא אליבא דרבי, שהגם שצריך שחיטה וזריקה בכשבי עצרת, אם שחט ולא זרק קדוש ואינו קדוש, וכן כאן שצריך חליצה וריקקה אם רק רקק התחיל במעשה החליצה ושוב אינו יכול לייבם], דתניא כבשי עצרת [שלמי ציבור של שבועות] אין מקדשין הלחם להיות קדוש קדושת הגוף ליפסל ציורא ולינה, אלא בשחיטה, ואע"פ שהן טעונים טנופה מיין עס הלחם, אין טנופתן מקדשן אלא שחיטתן, דגמר מאיל נזיר דכתיב (במדבר ו) ואת האיל יעשה זבח שלמים לה' על סל המזות, מלה הכתוב עשיית סל המזות כזיכתה האיל דפי' התכלת,

ביצד כ"ד - ל"ג שחטן לשמן וזרק דמן לשמן קדש הלחם ליפסל ציורא, ואין קדוש להיות ניטר צאכילה, שחט שלא לשמן וזרק לשמן לא קדש הלחם, שחטן לשמן וזרק דמן שלא לשמן קדוש ואינו קדוש דברי רבי, ר' אלעזר בר"ש אומר לעולם אינו קדוש עד שישחוט לשמן ויזרוק דמן לשמן,

[ומקשה על מה שאמרנו לעיל דהא דשלחו ליה לאבוה דשמואל לא אתיא בר"ע, שהוא אינו פוסל היבמה אם רקקה, ומסיק דאח"כ שלר"ע אם רקקה היבמה תהיה פסולה לייבום] ומי אמר ר' עקיבא ריקקה לא פסלה והתניא חליצה ולא

דף ק"ה ע"א

רקקה ולא קראה חליצתה כשירה רקקה ולא חליצה ולא קראה חליצתה פסולה ופוסלת על האחין כדמפרש ואילן קראה ולא רקקה ולא חליצה אין כאן בית מיוחד ואפי' מייבום לא פסלה,

מני אילימא רבי אליעזר חליצה ולא רקקה ולא קראה חליצתה כשירה והא אמר רבי אליעזר דברים כה ככה יעשה דבר שהוא מעשה מעכב?

אלא פשיטא רבי עקיבא, וקתני רקקה ולא חליצה ולא קראה חליצתה פסולה למאן כלומר למאי הלכתא תני פסולה

אבני חן על מסכת יבמות

צריך לו עם קדוש [שהרי סוף סוף הלכת בחנם, ולא היו צריכים לך]
היאך יפסע על ראשי עם קדוש [ראה בספר שמירת הלשון שער
התבונה פ' י"ז],

אמר ליה רבי לאבדן קום בדוכתיך [תפסיק לפסוע], תאנא [שנינו,
כך הוא מקובל] באותה שעה נצטרע עונשו של לשון הרע נגעים אבדן
וטבעו שני בניו, ומאנו שתי כלותיו [שני בניו נשאו קטנות, ומיאנו
בבעליהן], [נענש בשלשה עונשין נגד שלש פעמים שהתריז נגדו ואמר, מי הוא
זה שמפסיע וכו', וכי אתה הגון וכו', וכי משה אתה, ומבואר בריש ברכות דנגעים
ובנים הם מוכח כפרה. עיון יעקב],

אמר רב נחמן בר יצחק בריך רחמנא דכספיה לאבדן בהאי
עלמא [ובזה יפטר מלהעניש לעולם הבא],

אמר ר' אמי מדבריו של ברבי ר' יוסי, כל צרכי לשון אדם גדול
נלמוד, קטנה חולצת בפעומות משהא כפעומות ככר שית ככר שצט,
דמתן במס' גיטין (דף נט) הפעומות מקח וממכר ממכר במטלטלין, הלכך
לענין חליצה הוהיל ולא כמיז מיעוט, כשירה משהא כפרק הוה שידעת (מעט
לסבחי) [להצמיח מעט. ד"ס] [ראה רש"י בחובות ע' ע"א הפעומות. מיוקוט בני
תשע או שמונה],

רבא אמר עד שתגיע לעונת נדרים [שיודעת להפליא] שנה אחת
קודם לזמן שמי שערות, דמתן כפרק יולא דופן [נדסה מה] צמ אחת עשרה שנה
ויוס אחד נדרים נצדקים, אם יודעת לשם מי נדרה והקדישה, דצריה קיימין,
והלכתא עד שתביא שתי שערות [אינה חולצת]:

[שנינו במשנתנו] חליצה בשנים וכו': אמר רב יוסף בר מניומי
אמר רב נחמן אין הלכה כאותו הווג אלא כמנא קמא דצעי ג' [ק"ל
לימא הלכה כת"ק וכוה הקשו התוס' בביצה י"ז ע"א ע"ש. נחור שרגא],

והא אמר ר"נ חדא זימנא דאמר רב יוסף בר מניומי אמר
רב נחמן כריש פירקא יצמות (דף קא) חליצה בשלשה?

צריכי דאי איתמר הך קמייטא [חליצה בשלשה] הוה אמינא
ה"מ לכתחילה אבל דיעבר אפי' תרי, קמ"ל אין הלכה
כאותו הווג דלע"ג דאי עמד הוה, דקמתי חללה צננים וקמתי מכשירין,

ואי אשמועינן אין הלכה כאותו הווג אלא כתנא קמא דקמתי
חללה בשלשה ונמנא אחד מהן קרוב או פסול פסולה הא כולם כשרים חללה כשירה
אכל לכתחלה ליצעי חמשה כרבי יהודה קמ"ל גבי פלוגתא דרבי יהודה הלכתא
כת"ק ה"א דיעבר, אבל לכתחילה ליבעי חמשה צריכא:

[שנינו במשנתנו] מעשה שחלצו כו': בינו לבינה מי ידענא [איך
אנו מתירין יבמה לשוק בלי עדים]? אמר רב יהודה אמר שמואל
ועדים רואין אותו מבחוץ,

אדהכי אתא ר' ישמעאל בר' יוסי [גם הוא תנא ארין ישראל שגר
בציפורין] לגבייהו, אמר להו במאי עסקיתו? אמרו ליה
בתפלה, אמר להו כך אמר אבא המתפלל צריך שיתן עיניו
למטה ולבו למעלה כדי שיתקיימו שני מקראות הללו,

אדהכי אתא רבי למתיבתא למדרש ואיצעי כל חד למימז דזוכמיה
אינהו דהוו קלילי [לא היו שמנים] יתיבו בדוכתייהו, רבי
ישמעאל ברבי [נטריקון אב רבי ודרכם להשמיט האל"ף. יעב"ץ ע"י"ש]
יוסי אגב יוקריה ר' ישמעאל צרי יוסי צעל צער הוה כדלמרי' צהשורי את
הפעלים (צ"מ פד) [ג"ב היה צר לו המקום לא היה יכול לישב דחוק והלך
לבקש לו מקום פנוי שיוכל לשבת שם בריחה. יעב"ץ] הוה מפסע ואזיל
הולך לאט,

אמר ליה אבדן תלמידו של רבי היה [היה גם מתורגמן שלו ומשמשו,
והמלא הרועים מביא בשם הירושלמי שהיה אמוריה] מי הוא זה שמפסע
על ראשי עם קדוש # [מפני שהיו יושבים על הארץ נראה מי שהולך
בקומה כמי שפוסע עליהם], אמר ליה אני ישמעאל בר' יוסי
שבאתי ללמוד תורה מרבי,

אמר ליה [אבדן לר' ישמעאל בר' יוסי] וכי אתה הגון ללמוד תורה
מרבי [לפי שחשדו שעשה כך מגאוה שאינו חושש לכבוד היושבים שפוסע
עליהם וקעבר אוקן ויראת, הלכך לא היה בעיניו הגון ללמוד תורה מרבי, מאחר
שאינו מקיים דברי חכמים וכל השונה לתלמיד שאינו הגון [חולין קל"ג ע"א] ורבי
דשתק דילמא נמי לא שפר בעניה דעבר הכי. יעב"ץ] ? אמר ליה וכי
מושה היה הגון ללמוד תורה מפי הגבורה, אמר ליה וכי
מושה אתה, אמר ליה [ר' ישמעאל בר' יוסי לאבדן] וכי רבך אלהים
הוא,

אמר רב יוסף שקליה רבי למטרפסיה לגמולו [שגם רבי נחבוח] על
ששמע [אך אבדן מבוה את ר' ישמעאל בר' יוסי] ולא מיסה דקאמר ליה
רבך ולא רבי,

אדהכי אתיא יבמה לקמיה דרבי, אמר ליה רבי לאבדן פוק
בדקא אם הדיאה שמי שערות,

[שנינו בנדה מ"ח ע"ב: ת"ר, כל הנברקות נברקות על פי נשים, וכן היה רבי
אליעזר מוסר לאשתו, ורבי ישמעאל מוסר לאמו. ראה שם עור],

לבתר דנפק אמר ליה ר' ישמעאל כך אמר אבא [ר' יוסי בר
חלפתא] איש כתוב בפרשה, אבל אשה [לא כתיב ולכן] בין
גדולה בין קטנה, אמר ליה תא [בא, חזור] לא צריכת למינדקס
כבר הורה זקן רבי יוסי,

קמפסע אבדן ואתי [היה חוזר למקומו], אמר ליה רבי ישמעאל
בר' יוסי מי שצריך לו עם קדוש [שהרי עם קדוש היו צריכים
להוראתי שאמרתי בשם אבי] יפסע על ראשי עם קדוש, מי שאין

אבני חן על מסכת יבמות

ההוא דאתא לקמיה דרבי חייה בר אבא, אמר לה בתי עמודי עמודי על רגליך דכמיז (דברים יט) ועמדו שני האנשים צעמידה, אמרה ליה אימא ישיבתה זו היא עמידתה [שאינה יכולה לעמוד שהיא] קטעת היא לו חולה, אמר לה ידעת ליה ממזר הוא זה שרואה לייצמה [יודע היבם מום זה? רש"ל], שאל את אמה האם היבם יודע שהיא קטעת או חולה ואפ"ה רוצה לייבמה, וע"ז תירצה], אמרה ליה אין ממונא הוא דחזא לה וקבעי למיכליה מינה,

אמר לה [ר' חייה בר אבא להיבמה] לא ניהא לך [להתייבם אליו]? אמרה ליה לא, אמר ליה חלוץ לה ובכך אתה כונסה, לבתר דחלוץ לה אמר ליה [להיבם] השתא מינך אפסלא לה, חלוץ לה חליצה מעלייתא, כי היכי דתישתרי לעלמא, [ידעת רבותי ז"ל דכל שנפסלה לו כופין אותו לחלוץ, שלא תהא ענוגה. רמ"ז], [והא דלא עשה גם ר"ח בר אבא כן להטעהו בממון] [ע"מ שתתן לך מאתים זו]? דהתם לא היה לוקח ממון ממנה כיון דדעתו לכלות כל ממונה ואם תאמר ליתן כל ממונה או יבין שלהטעותו באה. ערל"ג],

בת חמוה [בת חמותו] דרב פפא נפלה לפני יבם שאין הגון לה, אתא לקמיה דאביי אמר ליה חלוץ לה ובכך אתה כונסה, אמר ליה רב פפא לא סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן דלמר לעיל עד שיטכונו שניהם,

[ושאל אביי לרב פפא] ואלא היכי אימא ליה? אמר ליה [רב פפא לאביי] חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זו,

לבתר דחלוץ לה אמר לה [אביי להיבמה] זיל הב ליה דהא קצילת עליה, ואע"ג דחליצה דהכי לא מיפסלא, מיהא איחייצא לקיומי מנא מדינא כשאר שכינות דעלמא, אמר ליה [רב פפא לאביי] כיון דחליצה כשירה היא, משום דינא נמי לית ליה, דכיון דעליה רמיא למיעבד ולא צעי משמטה אני כך עבדה ליה,

מי לא תניא הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעברא מעבר ים נספינה לפניו ואמר ליה טול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו, אלמא אמר ליה משמטה אני כך הכא נמי משמטה אני כך,

אמר ליה [אביי] לרב פפא אבוך היכא? א"ל במתא [בעיר כאן], אימך היכא? א"ל במתא כלומר כמדומה אני שיש לך אז ואם פסוקין לך נפקס לך כדכין לפיכך קא ממלדן שמעמך [פי' מפני שראה אביי שרב פפא התחכם ברין זה ויותר ממנו אמר שמה גרם לך כן מפני שיש לך אב ואם ולי לא היו שאביו של אביי מת קודם שגולד, ואמו אחר לידה מיד בדאמרינן בגמ'. ערל"ג], יהיב בהו עיניה [לא עינו ממש שהרי לא היו שם לפניו], [כלומר ע"י שאמר לו כך והיה הדבר גדול בעינו שזכה ר"פ לכהן, שלטה בהם עינו עד"ש [חגיגה ה:]] כל מקום שנתנו חכמים עיניהם בו, לא שהוא נתכוין להמיתם ח"ו. יעב"ץ] ושכיבין אלוה ואימיה [וכתב בניצוצי אור שזה מרומז בשמו "אבדן" ובאנגלי"ש

:[:loser

איבעיא להו מעשה שחלצו בינו לבניה אבראי ובא מעשה לפני ר"ע בבית האסורין, או דלמא מעשה שחלצו בינו לבניה בבית האסורין?

אמר רב יהודה אמר רב בבית האסורין היה מעשה [האיש והאשה חלצו בבית האסורין, וגם ר"ע היה בבית האסורין] ולבית האסורין בא מעשה,

דף ק"ו ע"א

[ענין חדש] תנו רבנן חליצה מוטעת כשרה, אי זו היא חליצה מוטעת? אמר ר"ל כל שאומרים לו חלוץ ובכך אתה כונסה # [פי' ונמצא שיש לו טעות בכוונת החליצה],

אמר ליה רבי יוחנן [לר"ל] אני שונה בין שנתכוון הוא ולא נתכוונה היא, בין שנתכוונה היא ולא נתכוון הוא חליצתה פסולה, עד שיתכוונו שניהם כאחד, ואת אמרת חליצתה כשירה,

אלא כל שאומרים לו חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זו ואע"ג דלא ידעא ליה חליצה כשירה, דמפורש נכחונות דהמדיך (דף עד.) [מכרי כל תנאי מדיכא גמרינן? מתנאי בני גר ובני ראובן, תנא דאפשר לקיומיה ע"י שליח כי התם הוי תנאיה תנאה, דלא אפשר לקיומיה ע"י שליח כי התם לא הוי תנאה] דכל תנאי מצני גר ובני ראובן גמרינן, תנא שפסל להטות על ידי שליח, שעשה משה את יהושע שליח למת להם את ארץ הגלעד, הוי תנאיה תנאה, וכל תנאי דלא אפשר לעשות על ידי שליח כגון חליצה אין תנאי מועיל זה וזהו טעמו של דבר,

תניא נמי הכי [שאין לומר בזה אתה כונסה, רק ע"מ שתתן לך וכו'] חליצה מוטעת כשירה, אי זו היא חליצה מוטעת כל שאומרים חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זו,

ומעשה באשה אחת שנפלה לפני יבם שאין הגון לה, ואמרו לו חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זו, ובא מעשה לפני רבי חייה והכשירה,

ההוא [אשה יבמה] דאתא לקמיה דרבי חייה בר אבא, אמר לה בתי עמודי והמייצמי לו, אמרה ליה אימא [ובספרים אחרים גרסי אמה, כלומר שהאם שלה הלכה עמה לב"ד והיא השיבה בעבורה וכן גירסת רש"י. רש"ל] ישיבתה מהמייצם לו זו היא עמידתה זו היא תקנתה,

אמר לה ידעת ליה מכתת היא זו שזכר גמלי? אמרה ליה אין ממונא הוא דחזא לה וקבעי למיכליה מינה דכר זה היא יודעת זו שאין זה לייצמה אלא כדי לאכול וללכות ממנה, ולגרסה,

לפי הל"א ברש"י מיירי באשה קטעת או חולה,

אבני חן על מסכת יבמות

מכירין, ולא חיישינן לבית דין טועין:

דף ק"ו ע"ב

[בשם רבי יחיאל מפרי"ש וקוראה מאן יבמי כמו אשה שרוצה להקים זרע למת וקוננת לפני הדיינים שלא יהיה בעלה כמת בלא זרע, והוא אומר לא חפצתי לקחתה כלומר איני חושש שיהא אחי בלא זרע, וחולצת לו רגלו כלומר שיתאבל על אחיו כי מעתה הרי הוא מת אחרי שאין מקים לו שם, ורוקקת כלומר לא בשביל יפיו אחמדהו וקוראת ככה וגו' להלבינו על אשר לא רצה לבנות וגם קוראים העומדים ג"פ חלוץ הנעל לפרסם בשתו עכ"ל, ואני הכותב שמעתי שהרקיקה דומה לשכבת זרע וסימן לדבר הוא כמו שהרוק הזה נשחת כך הוא משחית זרעו של אחיו. מרדכי סימן ק"ב],

מתני': מצות חליצה בא הוא ויבמתו לבית דין, והן משיאין לו עצה ההוגנת לו כך אלל שכוונתן ואלל מכוונתן קטטה למוך צימן שנאמר דברים כה וקראו לו זקני עירו ודברו אליו,

והיא אומרת מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי, והוא אומר לא חפצתי לקחתה, ובלשון הקדש היו אומרים נמסכת סוטה (דף לב) נפקא לן מקראי צ"ל אלו נאמרין,

ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו רוק הנראה לדיינים, וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, עד כאן היו מקריין,

וכשהקרא רבי הורקנום תחת האלה בכפר עיטם בתלמידים היושבים שם לפני רבן צעמא החליצה וגמר את כל הפרשה הוחזקו [נעשה מנהג משם והלאה] להיות גומריין כל הפרשה [ומפרש שהיו גומרים עוד פסוק אחד שנשאר בפרשה, ואומרים] ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל,

מצוה בדיינין ולא מצוה בתלמידים # [הכוונה על שאר הקהל, רק שם היה המעשה שהקהל היו תלמידים], רבי יהודה אומר מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל:

גמ': אמר רב יהודה מצות חליצה קוראה מאן יבמי (דברים כה) וקורא [היבם] לא חפצתי לקחתה (שם דברים כ"ה) וחולצת ורוקקה וקוראה ככה יעשה לאיש (שם דברים כ"ה),

מאי קמשמע לן [רב יהודה] מתני' היא? הא קמשמע לן מצוה חבי [לבתחלה] ואי אפיך לית לן בה, תניא נמי הכי בין שהקדים חליצה לרקיקה ובין שהקדים רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי,

אמר אביי האי מאן דמקרי גמ חליצה המקרא את האשה צעמא חליצתה לא ליקרי לדידה, לא לחוריה ואבה יבמי לחוריה,

[וקשה מתוס' ר"י הזקן קידושין ל"א ע"א מבין ריסי כלומר מתנועותיך וענייניך ניכר שפיקח אתה, דבן אלמנה פיקח הוא ברוב שטורח בפרנסתו. עכ"ל, ויש לחלק שלבקיאות בתורה מועיל אב ואם מפרנסים, אבל עניות גורם לפקחות. שלמת חיים לר"י זונגפלד סימן רמ"ו],

ת"ר חליצה מוטעת כשרה גמ מוטעה פסול אם אינה מקיימת מנאה, דאפשר לגמ ע"י שליח, שהאומר לשנים כמזו ומזו גמ לאשמי הרי אלו יכתבו וימנו, הילכך דמי לתנאי בני גד ומנשי ציה מנאה, **חליצה מעושית** [אם מכירחים את האיש לחלוץ] **פסולה, גמ מעושה כשר,**

היכי דמי אי דאמר רוצה אני, אפי' חליצה נמי, ואי לא אמר רוצה אני גמ נמי לא? הכי קאמר חליצה מוטעת לעולם כשר, וגמ מוטעה לעולם פסול, חליצה מעושית וגמ מעושה זימנין כשר וזימנין פסול, הא דאמר רוצה אני [אין הפירוש שהוא רוצה מעצמה ד"א אינה "מעושית", אלא הפירוש שכופין אותה, ואם אומרת אח"כ רוצה אני בין בגמ בין בחליצה כשרה], הא דלא אמר רוצה אני,

דתניא [וב"ה ר"ה ו' ע"א] ויקרא כב יקריב אותו מלמד שכופין אותו, יכול בעל כרחו ת"ל לרצונו, הא כיצד? כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, וכן אתה מוצא בגיטין נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני,

אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא חולצין אע"פ שאין מכירין יבם ויבמה שצלו לפנינו לחלון ואין אלו מכירין זו שהיא יבמה מוקקין להן צ"ד וחולצין, **ממאנין צ"ד מוקקין למיאון אע"פ שאין מכירין,**

לפיכך הוהיל מוקקין להם אע"פ שאין מכירין אותם **אין כותבין גמ חליצה** עדים הרואים צלילה וצמיאון אין כותבין וזמנין לה להיות צידה לזכות **אלא אם כן מכירין** שהן יבם ויבמה, והשתא דאין כותבין אלא"כ מכירין אי נמי לאו יבמה הוא לא נפיק חורבה מיניה דכל כמה דלית לה גמ חליצה לא נסבי לה, ואין כותבין גמ מיאון אלא אם כן מכירין,

דחיישינן לבית דין טועין אם כתבו לה עדים ראיו שחלצה צפינו מפלוני, ואפילו לא כתבו זו ואשתמודעיהו, חיישינן שמא תראה גמ [חליצה] זה לצ"ד אחר, ויסמוכו עליו ולא יבדקו אם פלוני זה הכתוב בגמ זה יבמה הוא אם לא [שיכול להיות שאיש אחר הלך עמה לב"ד, ואמרו שהוא יבמה, אבל יבמה מעולם לא חלץ לה] ושיאלו אותה והיו טועין צהלסה, שאין יודעין שחולצין וממאנין ואע"פ שאין מכירין,

ורבא ידידיה אומר אין חולצין אלא אם כן מכירין, ואין ממאנין אלא"כ מכירין, לפיכך הוהיל ואין חולצין אלא"כ מכירין כותבין גמ חליצה עדים שראו שחלצה יכולין לכתוב לה ו אף על פי שאין מכירין ולא חיישינן שמא טעו צ"ד צהלסה זו לומר חולצין אף על פי שאין מכירין וחלצו לה ממי שאינו יבמה, וכותבין גמ מיאון אף על פי שאין

אבני חן על מסכת יבמות

דמשמע אבה יבמי אלא לא אבה יבמי [בנשימה אחת] ולא ליקרי לדידיה, לא לחודיה הפצתי לחודיה, דמשמע הפצתי לקחתה, אלא לא הפצתי לקחתה,

רבא אמר אפסוקי מילתא היא [אין זה אלא הפסקה בעלמא, שהכל יודעים מה הכוונה] ואפסוקי מילתא לית לן בה,

רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקמצימער ומקרי לה [שהיה מצמימער ללמד את האשה איך לומר בבת אחת] לא אבה יבמי, אמר ליה לא סבר ליה מר להא דרבא? אמר ליה מודה רבא בלא אבה יבמי דבעינן שלא יפסיק, דאי מפסיק משמע דהאי לא ארישא קאי דאמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא, כלומר לא מאן אלא אבה יבמי, אבל בלא חפצתי לקחתה שהיא פתיחת קריאתו ליכא למימר הכי לא לעיל קאי ואי מפסיק לית לן בה,

אמר אביי האי מאן דכתב גיטא דחליצתא ליכתוב הכי אקרינוה לדידה מן מאן יבמי עד אבה יבמי [פי' ואין כותבין בשטר בדיוק כל הדברים שאמרה] ומפני שהגט אינו משורטט לא צעי למיכתב כוליה פסוק דקי"ל (גיטין דף ו) אין כותבין ד' מיצות בלא שרטוט, ואקרינוהו לדידיה מן לא עד לקחתה, ואקרינוה לדידה מן כבה ועד חלוץ הנעל,

מר זוטרא משרטט גט חליצה וכתוב לכולא פרישה אקרינוה לדידה מאן יבמי וגו' וכן כולם, וקיימא לן שלש מיצות של מקרא כותבין בלא שרטוט ד' אין כותבין בפי' קמא דגיטין (דף ו),

מתקיף לה מר בר אידי והא לא ניתן ליכתב פרשה בפני עזמה במסכת גיטין בפרק הניזקין (דף ס) דקתני אין כותבין מגילה למינוק להחלמך זה והלכתא כוותיה דמר זוטרא דכותבין, דלא דמי לכותב מגילה למינוק להחלמך זה, דהתם אדעתא דפרשתא כתיב ליה דמיהוי כמגילה קטנה, וקיס לן (שם גיטין דף ס). תורה חתומה ניתנה [לא נכתבה עד סוף מ' לאחר שנאמרו כל הפרשיות כולן והנאמרות לו בשנה ראשונה ושניה היו סדורות לו על פה עד שכתבן. רש"י שם] אבל האי ספירת דברים הוא ולא בקדושתיה הוא, הלכך הלכתא כמר זוטרא דבמקום מלוה שרי,

אמר אביי רקקה וקלטתו הרוח לרוק והעצירו שלא בל לפני היצט לא עשתה ולא כלום, מאי טעמא וירקה בפניו בעינן, הלכך הוא ארוך והיא גוצה קלטתהו הרוח איכא בפניו כיון שיש מפיה היה בפניו היא ארוכה והוא גויץ בעינן עד דמטי להדי אפיה לנגד פניו שיראהו למול פניו קודם שיקלטהו הרוח והדר אויל,

אמר רבא אכלה תומא [שום] ורקתה, אכלה גריגשתא חזיל"א צמעה האדמה (מלכים א' ו) מתרגמין בגריגשתא דארעא ורקתה לא עשתה ולא כלום, מאי טעמא וירקה מעצמה בעינן וליכא, ואמר רבא צריכי דייני למיחזי רוקא כי נפיק מפומא דיבמה דכתיב לעיני הזקנים וירקה:

[שנינו במשנתנו] ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל, מצוה בדיינין ולא בתלמידים: תניא א"ר יהודה פעם אחת היינו יושבים לפני רבי טרפון [בעשרות מקומות בש"ס מצאנוהו לר' יהודה שמביא מעשה להוכיח הלכה. יוסף דעת] ובאתה יבמה לחלוץ ואמר לנו ענו כולכם חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל [דמדמרד במצות יבום, יהיה כאבל ומנודה, להכי נקרא משפחתו בית חלוץ הנעל, לגנאי, והכי קי"ל. יבין], [ג' פעמים, וכן מצינו בשקלים ט' ע"א שאומר לו תרום, תרום, וכן מצינו בעומר שאומר לו מגל זה מגל זה אקצור אקצור, ותתיו"ט בשקלים ציין למש"כ בפרה פ"ג משנה י' ששם במעשה פרה אדומה גם יש שאומרים ג' פעמים בעין ארו ואזוב ושני תולעת]:

אבני חן על מסכת יבמות

ב"ש אומרים בבעל [קטנה ממאנת רק בבעלה, אבל] ולא ביבם חזל
אם מת [בעלה] ולא מיאנה זו, ונפלה לפני יבם, אינה יוצאת במיאון, אלא מממין
עד שתגדיל ותחלוץ, וב"ה אומרים בבעל וביבם,

גב"ש אומרים [יכולה למאן רק] בפניו [של בעל] [ראפשר שלא תעז
למאן בפניו. יבין], ובית הלל אומרים בפניו ושלא בפניו,

דב"ש אומרים בב"ד [סמוכין, שהגם דבגטין סגי בהדיוטות, במיאונין
החמירו טפי כדי למעט במיאונין. ראה רמ"א], וב"ה אומרים בב"ד ושלא
בב"ד [דלית לן לאחמורי בהא טפי מגיטין של תורה. רמ"א],

האמרו להם ב"ה לבית שמאי [משום דב"ש יחבי טעמא למלתייהו,
נקט להו בלשון אמרו להן. תי"ט], ממאנת והיא קטנה אפילו ד' וה'
פעמים,

אמרו להם ב"ש אין בנות ישראל הפקר # [שקטנה יכולה
להתפתות בנקל, שאין לה דעת, וכל אדם שירצה אותה יפתה אותה שתמאן
בבעלה] ואפי' מן האירוסין לא תמאן ותיארכם לאחר, ומחזור וממאן [אליבא דב"ש
שאינן מיאון אלא מן האירוסין] אלא ממאנת זוהי וממתנת מלארס לאחר
עד שתגדיל ויהיו קדושין גמורים ולא תגל עוד משני במיאון, ותמאן
נראשון ותנשא, ובגמרא פריך הא מיאנה זו כבר חדל זימנא [ועולא פי' בגמ'
או תמאן ותנשא מיד ואז לא יועיל לה עוד מיאון דהא אלו דברי דב"ש].

[יש כאן בגמ' ד' מחלוקת בטעם המחלוקת של ב"ש וב"ה:
רב יהודה אמר שמואל, לפי שאין תנאי בנישואין,
רבה ורב יוסף, לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות,
רב פפא, משום פרי,
רבא, שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה].

פרק שלשה עשר בית שמאי

דף ק"ז ע"א

[יש כאן חמשה מחלוקת של ב"ש וב"ה לגבי מיאון].

מתני': אבית שמאי אומרים אין ממאנין יתומה שהשיאיה אמה
ואמה [יתומה דנקט לאו דוקא שמת אביה אלא אפילו אביה קיים כגון
שנתקדשה ונתגרשה בעודה קטנה, דהיינו יתומה בחיי האב, כיון שיצאה כבר
מרשות האב לפיכך כשמתרצת להתקדש, מוקדשת מדברי סופרים, וכמו כן הא
דנקט דהשיאיה אמה או אחיה אורחא דמלתא נקט, אלא בין שהתרצו אלו, או
שנתקדשה מעצמה אם היא פחותה מבת ו' אינה מוקדשת כלל, ומבית ו' עד
שתהיה בת ו' ויודעת חומר ענין הקדושין, או שהיא מבית ו' ולמעלה עד שתביא
ב' שערות אחר שתהיה בת ו"ב אף שהיא סבלה ביותר, הרי זו מוקדשת מדברי
סופרים, ובכל גוונא צריך שתהיה היא מרצת להתקדש אפילו התרצו קרוביה לא
מהני, מיהו בין בהתרצו קרוביה או לא אינה מתקדשת מד"ס עד שתקבל היא
עצמה כסף או שטר קידושיה, ולא בקבלו הם הקדושין מדאין שליחות לקטן. יבין
אות ט' אלא ארוסות מן האירוסין, ובית הלל אומרים ארוסות
ונשואות,

גמ': אמר רב יהודה אמר שמואל מאי טעמא דבית שמאי
דאמרי נשואה לא ממאנה הא קטנה היא? לפי שאין תנאי מועיל בנשואין
של גדולה, ואפי' הוה ליה תנאה בשעת קדושין אחולי חסיליה בשעת ציהא וחופה,
ומיילל להו קדושין קמאי, ואי [אמרת] נשואה קטנה תמאן לא ידעי אינשי
דמשום קטנות הוא, אלא אמרי תנאה ה"ל בנישואין ו אתי למימר יש תנאי
בנשואין בנישואי גדולה,

נכנסה לחופה ולא נבעלה מאי איכא למימר לז"ש אמאי לא
ממאנת [והולך רש"י ומפרש מנא לן דאסרי ב"ש למאן גם כשנכנסה לחופה]
דקאמרי אין ממאנין אלא ארוסות ומשמע לאפוקי נכנסה לחופה או שנמסרה
לשלושי העגל דנפקא לה מכלל ארוסה?

[ובמהרץ] לפי שאין תנאי בחופה ואי אמרת קטנה שנכנסה לחופה ולא
נבעלה ממאן, אמרי תנאה הוה לה ואמי למימר יש תנאי בחופה,

מסר האב לשלוחי הבעל מאי איכא למימר מסרה האב לשלוחי

אבני חן על מסכת יבמות

[שנינו במשנתנו] ב"ש אומרים בבעל וכו': אמר רבי אושעיא ממאנת למאמרו ואינה ממאנת לזיקתו לז"ה דאמרי ממאנת ביצם, למאמרו ממאנת, שאם עשה זה מאמר ממאנת ועוקרתו שלא תהא זריכה גט למאמרו, אבל חליצה שהיא צעזעל זיקה לא עקרה,

אמר רב חסדא מאי טעמא דרבי אושעיא? מאמר דמדעתה [שהיא נחרצית, שאינו יכול לקדשה בעל כרחיה] מציא עקרא, זיקה דבעל כרחיה מקידושי ראשון ומכאן נישואין רמיא עליה וצראשון לא מיאנה לא מציא עקרא,

והרי ביאה יצא דבעל כרחיה היא כדאמר בהבא על יצמה (לעיל נד) יצמה יצא עליה צ"כ,

דף ק"ז ע"ב

ומציא עקרא שלא תהא זריכה גט לביאתו דהא אמרי צ"ה ממאנת ביצם דומיא דבעל?

אלא ביאה ומאמר דהוא [שהבעל] קעביד מציא עקרא, זיקה דרחמנא רמא עלה לא מציא עקרא,

עולא אמר ממאנת אף לזיקתו, מאי טעמא? נישואי קמאי קא עקרא ושוב אין כאן זיקה,

איתיביה רבא לעולא כל שיכולה למאן בפרק קמא (לעיל ז) דכו קטנה [של שבעין] הנשואה לאחיו [ראובן], ולא קיבל אחיה [שבעין] קידושין כגון שהשואה אחיה תחלה לאחר [נפתלי], ונתגרשה, והיא יתומה צמי האב ויכולה למאן [בראובן] ולא מיאנה צו, ומאן [ראובן], צרתה [שאר נשי ראובן] חולצת שאינה צרת הבעל להפטר משום צרת ערוה, הואיל והצת "יכולה" למאן אינן נישואין גמורין ולא מתייבמת הואיל ולא מיאנה הצת הוא לה כך צרת ערוה במקל, ואמאי תמאן השתא, ותעקרינהו לנישואי קמאי, ותתייבם צרתה?

צרת ערוה שאני דאע"ג דמהני מיאון לקטנה יצמה בעלמא, למיפק בלא חליצה, לא מהני לגבי ערוה, אם מיאנה באציה [שבעין] שהוא יצמה למיהוי צרתה מותרת ליצם,

דתני רמי בר יחזקאל מיאנה בבעל [אם קטנה מיאנה בראובן בן יעקב] מותרת לאביו [שאנשים יודעים שמיאון עוקרת את הקידושין], ביבם [אבל אם לא מיאנה בראובן עד שמת ראובן ומיאנה בשבעין אחי ראובן] אסורה לאביו [שסוכרים בני אדם שהיא רוצה לעקור את הזיקה, ולזה לא יעיל מיאון] אלמא בשעת נפילה נראית ככלתו,

הבא נמי אע"ג דעקרא לנישואי קמאי, בשעת נפילה נראית צרתה כצרת בתו הואיל ואהטו נישואי אחיו צמו למרמי קמיה [פי' וחיישין שלא יבינו בני אדם שנעקרה הנישואין הראשונים],

הבעל מאי איכא למימר, א"נ אחי למימר תנאי מועיל במסירה שפיר קאמרי שהרי אין כאן חיבה דינמא אחליה למנאיה דקדושין,

האי מסר "האב" לאו דוקא, דאילו משקיבל אחיה קידושיה לא נפקא צמיאון, דהאב זכאי בקידושי צמו [והוי קידושי דאורייתא שאין מועיל בהם מיאון], ואין מיאון אלא ציטומה שקדושה אמה ואחיה, וה"ק [שבכשן הזה נשנית ההלכה] מסר האב לשלוחי הבעל דקי"ל צמחוצות (דף מח) דנישואין נינהו, ודכוותה הכא מסרוה אחין לשלוחין הוי נישואין, [ואפילו באופן זה דמהני תנאי שהרי אין כאן חיבת ביאה או חופה, ואפ"ה] ולצ"ש לא ממאנת מאי איכא למימר [שהרי אם יאמרו דמהני תנאי, יפה יאמרו, שהרי כן הוא]? לא פלוג רבנן בין נישואין לנישואין [בין נישואין גמורים, ובין מסר האב לשלוחי הבעל],

ובית הלל מידע ידעי דנישואי קטנה דרבנן נינהו [ולא יאמרו הבריות, שיודעים שיש דינים אחרים לקטנה],

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו טעמא דבית שמאי לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ורבנן מקינו נישואין לקטנה כדי שלא ינהגו זה מנהג הפקר כדאמר לקמן (דף קיז) בחרש שנשא, ואי אמרת ממאנה, מימנעי ולא נסבי לה דאין אדם רוצה לעשות בעילתו בעילת זנות ומיעקרא תקנתא דרבנן [ייתעקר תקנת חכמים שלא ינהגו בה מנהג הפקר],

נכנסה לחופה ולא נבעלה מאי איכא למימר? לא ניהא ליה דתיהוי חופה דאיסורא דבעילת זנות,

מסר האב לשלוחי הבעל מאי איכא למימר דקי"ל דנישואין נינהו, ודכוותה דנישואין דרבנן הויא מסירת אחין נישואין, ולצ"ש לא ממאנה דהא מילתא פסיקא קאמרי דאין ממאנין אלא ארוסות, מאי איכא למימר לאו בעילת זנות היא, ולא מימנעי? לא פלוג רבנן,

ובית הלל כיון דאיכא קדושין וכתובה לא אתו למימר דבעילתו בעילת זנות [שהרי מרח והוציא הוצאה מרובה],

רב פפא אמר טעמא דב"ש משום פירי, טעמא דב"ה משום פירי, טעמא דב"ש משום פירי שלא יפסיד פירות נכסי מלוג, אבל ארוס לית ליה פירי דאי אמרת נשואה תמאן, שמיט ואכיל להו מינה דסוף סוף למיפק קיימא,

ובית הלל אדרבה כיון דאמרת תמאן, אשבוחי משבח להו [בעלה של קטנה ישיבה שדותיה] סבר דאי לא דאס איני משציתן עייצי לה קרוביה ומפקי לה מיניה,

רבא אמר היינו טעמא דב"ש שאין אדם מורה בסעודה סעודת נישואין ומפסידה הילכך אי אמרת תמאן, מימנעי ולא נסבי, וב"ה תרווייהו [האיש והקטנה שניהם מוצאים בנישואין אפילו כאלו שיכולים למאן] ניהא להו הילכך לא מימנעי כדי דליפוק עליהו קלא דאישות [שלשניהם יש יותר חשיבות כשהם נישואין, דהיינו status]:

אבני חן על מסכת יבמות

עם דופנו של אוהל בתוכה או על גבה הכל טמא (ג) היתה כפושא טומאה תחתיו והיא רוצצת טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. היתה גבוהה מן הארץ טפח וכו'.

לשון אונאה כמודד בשולי המדה, ומכרו מנאמי צמוספתא דאהלות קדירה שהיא נמוכה כו' היתה כפושא, לשון ויגרם בְּחֶזֶן שְׁנֵי הַקְּשִׁיטִי פְּאֶסֶר (איכה ג, ט"ז) [כפה אומי צאפר, ככלי הכפוי על פיו, ויש דומה צנריימא פישון הגמל צמדה הכפושא מדד. רש"י שם].

שהיה מפסיד נכסי מלוג שלה לפיכך מדרו לו במדה כפושא [שהכשירו המיאון שלא בפניו],

[ושואל] מדרקא אכיל פירי פשימא נשואה היא, והאמרי ב"ש נשואה לא ממאנה? תרי קיטרי עברו ביה שני קשרים עשו עליו לרעמו [שמיאנה נשואה, ושלא בפניו]:

[שנינו במשנתנו] בית שמאי אומרים בפני בית דין וכו': תנן התם החליצה והמיאונין בשלשה, מאן תנא? אמר רבה בית שמאי היא [דהא לב"ה כשר גם שלא בפניו ב"ד],

אביי אמר אפי' תימא בית הלל עד כאן לא קאמרי בית הלל אלא דלא בעינן מומחין, אבל שלשה בעינן,

כדתניא בית שמאי אומרים בפני בית דין וב"ה אומרים בפני בית דין ושלא בפני בית דין, ואלו מודים שצריך שלשה,

רבי יוסי בר יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון מכשירין בשנים [הוא הדין אפילו בחד, אלא שצריך לעדות שמיאנה. תוס'],

אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן הלכה כאותו הוזה [פר"ח דוקא בדיעבד אבל לכתחילה לא, דמכשירים דיעבד משמע. תוס']:

[שנינו במשנתנו] בית שמאי אומרים תמאן וכו': והא מיאנה חדא זימנא צצעלא ואמאי קמי ותמאן ותנשא?

אמר שמואל עד שתגדיל ותאמר רוצה אני שמה חורה במיאונים הראשונים,

עולא אמר תרתי קתני לאו למידי לנאן זימנא אחריני, אלא תרתי מיילי יניחו או שתמאן ותגדיל ותיאמר ממאנת וממתנת מליארכ לאחר עד שתגדיל כדי שלא תחזור ותמאן בשני, או שתמאן ותנשא לאלתר אס רמיה להנשא ממאנת צצעל, ותנשא לאלתר דתו לא ממאנת לצית שמיא דנשואה היא,

בשלמא עולא היינו דקתני עד שתגדיל ותנשא, אלא לשמואל עד שתגדיל ותאמר מיבעי ליה? קשיא:

[ענין חדש] אמר רב מיאנה יצמה בזה נאחד מן האמין יצמין אסורה לזה לכוין מידי דהוה אבעלת הגט אס נמן לה האחד גט [ליבמה] פסלה על מלן, בעלת הגט לאו כיון דאיתסרא לה לחד איתסרא להו לכולהו [מכיון שלא בנה שוב לא יבנה] הכא נמי לא שנא,

ושמואל אמר מיאנה בזה מותרת לזה, ולא דמיא לבעלת הגט, בעלת הגט הוא דקא עביד בה [האיש נתן לה גט], הכא היא קעבדא ביה [הקמנה עושה מיאון בהאיש] דאמרה לא רעינא כך ולא צבינא כך, [ואנו מדייקים בדבריה] כך הוא דלא רעינא הא בחברך רעינא,

רב אסי אמר מיאנה בזה מותרת אפילו לו [לזה שמיאנה בו],

לימא כרבי אושעיא סבירא ליה דאמר אינה ממאנת לזיקתו [לימא דרב אסי סבר שהמיאון שעשאה הקמנה לא הועילה כלום ולכן גם הוא יכול לייבמה, ומתריץ]? בחד יבם הכי נמי דמציא עקרא [דלא כר' אושעיא, ועוקרת גם את הזוקה], הכא בשני יבמין עסקינן דאין מיאון לחצי זיקה [ולכן אין המיאון מועיל כלום וגם זה שמיאנה בו יכול לייבמה],

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן מיאנה בזה מותרת לאחין ולא חורו לו [לר' יוחנן],

מאן לא חורו לו? אמר אביי רב לא הודה לו דליהו אמר לעיל מיאנה בזה אסורה ליה,

רבא אמר רבי אושעיא מדקאמר ר' יוחנן מותרת לאחין, אע"ג דליהו גופיה נמי צמצמע [פ' שאנו יכולים לומר שגם האח שמיאנה בו, יכול לייבמה], ומיהו אי איכא אחין אין דהוה ליה מיאון לחצי זיקה כרז אסי, אבל בחד יבם דמיאנה ציקה שלימה אסורה, ולרבי אושעיא אפי' בחד יבם נמי שריא דאין מיאון לזיקה [פ' ואי היה ר' יוחנן סבר כר' אושעיא היה אומר מיאנה עדיין מותרת לייבום],

ואמרי לה רב אסי נמי לא הודה לו, וכל שכן רבי אושעיא דרבי יוחנן דוקא לאחין אמר ולא לו:

[שנינו במשנתנו] בית שמאי אומרים בפניו וכו': תניא אמרו להן בית הלל [שסוברים שיכולה למאן גם שלא בפניו] לבית שמאי והלא פישון הַגְמֵל [גוהג הגמלים, וכך שמו] מיאנה אשתו [קמנה] שלא בפניו, אמרו להן ב"ש לבית הלל פישון הגמל במדה כפושא מדד צמדה כפושא מדד,

[תוספתא אהלות פ"ו הל' ב' קדרה שהיא נתונה בצד דופנו של אוהל מבחין טומאה תחתיה והיא רוצצת טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, היתה גבוהה מן הארץ טפח טומאה תחתיה תחתיה טמא תוכה גבה טהור מפני שהיא מצלת

אבני חן על מסכת יבמות

ל"ג - והגדילה

[שנינו במשנתנו] רבי חנינא בן אנמיגנוס אומר כל תינוקת וכו' [שאינה יכולה לשמור קידושה אינה צריכה למאן]: אומר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי חנינא בן אנמיגנוס,

תנא [שנינו בברייתא] קטנה שלא מיאנה ועמדה ונשאת, משום רבי יהודה בן בתירה אמרו נישואיה הן הן מיאונה,

איבעיא להו נתקדשה לאחר בלא מילין מהו?

תא שמע קטנה שלא מיאנה ועמדה ונתקדשה משום ר' יהודה בן בתירה אמרו קידושה הן הן מיאונה,

איבעיא להו פליגי רבנן עליה דרבי יהודה בן בתירה או לא? אם תימצי לומר פליגי בקידושין שנתקדשה לאחר פליגי בלא הוי מילין, אבל בנשואין מודו, או דלמא אפי' בנישואין שנישאת לאחר בלא מילין פליגי,

ואם תימצי לומר פליגי אפילו בנישואין הלכה כמותו [ר' יהודה בן בתירה] או אין הלכה כמותו, ואם תימצי לומר הלכה כמותו בנישואין או אפילו בקידושין,

תא שמע אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בתירה אמרו [ואבולוהו קאי בין אקדושין בין אנשואין מכלל דרבנן פליגי עליה אפילו בנישואין. תוס'], הלכה מכלל דפליגי,

ואכתי תיבעי לך [מתי מועלת קידושין ונישואין להיות במקום מילין, אם גם קטנה] דהוה נסיבא מעיקרא לראשון ואפילו הכי נפקא ממילין קל או דלמא מיקדשא [או רק אם היתה מקדשת לראשון מועיל קידושין ונישואין שני במקום מילין]?]

ת"ש דכלתיה דאבדן [ראה לעיל ק"ה ע"ב על אבדן שמיאנו שתי כלותיו] אימרוד [מרדו בבעלה] בניו של אבדן, ואבדן היה משמשו של רבי [שדר רבי זוגי דרבנן למיבדקינהו אי הוו מיהדרין ממדייטו, אמרי להו גשי [כשראו אלו השלוחים באים, חשבו הנשים שאלו בעליהן של נשים אלו, וקראו להם] חזו גברייכו דקאתו, אמרי להו ניהוו גברייכו דידכו,

אמר רבי אין לך מילין גדול מזה, מאי לאו דהוה נסיבא? לא דהוה מיקדשא קידושי,

והלכה כרבי יהודה בן בתירה ואפי' בנישואין דקמא [אם מתקדשות או נשאות כאילו מיאנו]:

[שנינו במשנתנו] רבי אלעזר אומר וכו' [אין מעשה קטנה כלום אלא כמפותה]: אמר רב יהודה אמר שמואל חזרני על כל צדדי

מתני': אי זו היא קטנה שצריכה למאן [שקידושה תופסין ואם היא רוצה לצאת צריכה למאן, אבל אם השיאה שלא לדעתה אינה צריכה למאן], כל שהשיאה אמה ואחיה לדעתה, השיאה שלא לדעתה אינה צריכה למאן,

רבי חנינא בן אנמיגנוס אומר כל תינוקת שאינה יכולה לשמור קידושה אינה צריכה למאן [פ' שמעולם לא נתקדשה], [עד בת ו' היא בחזקת שאינה יודעת לשמור, ולמעלה מ' בחזקת שיודעת, מ' עד ו' צריכה בדקיה, וממאנת עד ו"ב שנים ויום א', ואח"כ, בלא בעלה כשגדלה, דוקא כשהביאה ב' שערות אינה יכולה למאן, אבל כשבעלה כשגדלה, א"צ ב' שערות, דע"י ביאתה הו"ל קדושי דאורייתא וה"ל ספק דאורייתא שמא נשרו השערות. יבין],

ר' אלעזר אומר אין מעשה קטנה כלום אלא כמפותה דקמתי נח ישראל לכהן לא תאכל כו' דכמי שלא נשאת דמי, בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה, בת כהן לישראל תאכל בתרומה,

רבי אליעזר בן יעקב אומר כל עכבה שהיא מן האיש כל מה שהיא מעוכבת אליו נשכר כאילו היא אשתו ונגמרה מפרש מה היא, כל עכבה שאינה מן האיש כאילו אינה אשתו:

גמ': אמר רב יהודה ואמרי לה במתניתא תנא בראשונה היו כותבין גט מילין לא רעינא ביה ולא צבינא ביה ולית אנא בעיא להתנסבא ליה, כיון דחזו דנפיש דיבורא אמרי

דף ק"ח ע"א

אתי לאיחלופי בגיטא שיכתבנו סופר דור בגט גירושין לגרש זו אשה, תקינו הכי ביום פלוני מיאנה פלונית בת פלוני באנפנא,

תנו רבנן אי זהו מילין, אמרה אי אפשי בפלוני בעלי, אי אפשי בקידושין שקידשוני אמי ואחי,

יתר על כן אמר ר' יהודה אפילו יושבת באפריון ונשאת אומה והולכת מבית אביה לבית בעלה נאמרה אי אפשי זו בפלוני בעלי דליכא למימר אי לא צעיר ליה תימות ומזיל [תדר ותלך לנפשה] אפי' הכי זהו מילין,

יתר על כן אמר רבי יהודה אפי' היו אורחין מסובין בבית בעלה דליכא צית דין, ותו דהני מישחק שמקי ולא קא מודעי והיא עומדת ומשקה עליהם, ואמרה להם אי אפשי בפלוני בעלי, הרי הוא מילין,

יתר על כן אמר רבי יוסי בר יהודה אפילו שיגרה בעלה אצל חנוני דליכא בלא מוני להביא לו חפץ משלו ואמרה אי אפשי בפלוני בעלי אין לך מילין גדול מזה:

אבני חן על מסכת יבמות

מתני': הממאנת באיש הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ולא פסלה מן הכהונה, נתן לה גט ואפי' היא קטנה הרי היא כשאר גרושות ואסורה בקרוביו והיא אסורה בקרוביו ופסלה מן הכהונה,

נתן לה גט והחזירה [ואחר שהחזירה] מיאנה בו ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה מותרת לחזור לו אף על גב דאסא לא החזירה ונשאת לאחר מתוך הגירושין, ונתארמלה אסורה לראשון [דהוי מחזיר גרושתו משניסת] אפי' הכי כי החזירה [לאחר הגט קודם שניסת לאחר] ומיאנה זו אחי מילאן וגלי עלה דקטנה היא ובטלה לגיטה ולא הוי בחזרה שניה כמחזיר גרושתו משניסת לאחר מיאנה בו והחזירה, נתן לה גט ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה אסורה לחזור לו

דף ק"ח ע"ב

זה הכלל גט אחר מיאון אסורה לחזור לו מיאון אחר גט מותרת לחזור לו כלומר אפילו פעמים הרבה גירשה והחזירה ומיאנה, אס נשאת לאחר מתוך גט אסורה לחזור לו [אבל] מתוך המיאון מותרת לחזור לו,

הממאנת באיש ונשאת לאחר וגירשה, [ואח"כ ניסת] לאחר ומיאנה בו כלומר חזרה ונשאת לשלישי ומיאנה זו לאחר [לאיש רביעי] וגירשה, זה הכלל כל שיוצאה הימנו בגט אסורה לחזור לו אף על פי שיצאה משל אחרון במיאון לא בטלה לגיטא דידה, ובגמרא פרכין רישא לסיפא במיאון מותרת לחזור לו:

גמ': אלמא [ברישא רואין] אתי מיאון ומבטל גט, ורמינהי הממאנת באיש ונשאת לאחר וגירשה, לאחר ומיאנה בו, לאחר וגירשה, זה הכלל כל שיצאה הימנו בגט אסורה לחזור לו, במיאון מותרת לחזור לו, אלמא לא אתי מיאון דחבריה ובטל גיטא דידה [ולמה לא תבטל המיאון שלאחר הגט את הגט?]

אמר רב יהודה אמר שמואל תברא קשין אהדי מי שישנה זו לא שנה זו,

אמר רבא ומאי קושיא ודלמא מיאון דידה מבטל גט דידה, מיאון דחבריה לא מבטל גיטא דידה,

ומאי שנא מיאון דחבריה דלא מבטל גיטא דידה דקמא לאשמריו לה לקמא אידי דמכרת ברמיוותיו וקריצותיו דקמא אול משבש ומייתי לה עד דממאנת צתתא ומהדר לה, מיאון דידה גמי לא ליבטל גיטא דידה דאידי דמכרת ברמיוותיו וקריצותיו אול משבש ומייתי [ליה. ד"ס] [שיכולה להשפיע עליו שיחזור אליה], הא כבר שבשא ולא אישבשא שהרי לאחר גירושין החזירה ולא יכול לפייסה שעתיד עמו ומיאנה זו, הילכך ליכא למיחש לה לשיבושא, וכן כל היוצאת במיאון לא חיישין לשיבושא דמסתמא פייסה כי הוה גביה שלא תמאן ולא

חכמים ולא מצאתי אדם שהשוה מדותיו בקטנה [שקטנה גם אם ניסת אינה נחשבת כנשואה] כרבי אלעזר, שעשאה רבי אלעזר כמטיילת עמו בחצר, ועומדת מחיקו אס צת כהן לשראלי היא וטובלת מפני תשמיש ששמה ואוכלת בתרומה לערב,

תניא רבי אליעזר אומר אין מעשה קטנה כלום, ואין בעלה זכאי לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא בהפרת נדריה, ואינו יורשה, ואין מיטמא לה כללו של דבר אינה כאשתו לכל דבר אלא שצריכה מיאון,

רבי יהושע אומר בעלה זכאי במציאתה דרצון אפקריה גביה והפקר צית דין [היה. ראה לעיל פ"ט ע"ב] הפקר ובמעשה ידיה, ובהפרת נדריה [ראה א"ס], ויורשה, ומיטמא לה אס כהן הוא ואש"ג דנישואין דידה דרצון הא אוקימנא בהאשה כיון דירית לה הוה לה כמת מנה, כללו של דבר הרי היא כאשתו לכל דבר אלא שיוצאה במיאון,

אמר רבי נראי דברי רבי אליעזר מדברי רבי יהושע שרבי אליעזר השווה מדותיו בקטנה, ורבי יהושע חלק, מאי חלק? אי אשתו היא תיבעי גט לרבי אליעזר גמי אי לאו אשתו היא מיאון גמי לא תיבעי, [ושואל] אלא בכדי תיפוק [בתמיה]:

ר"א בן יעקב אומר וכו': ה"ד עכבה שהיא מן האיש ועכבה שאינה מן האיש?

א"ר יהודה אמר שמואל תבעוה לינשא [פי' איש אחר תבעוה] צעודה תחמין, ונתעכבה מלינשא נשצילו, ואמרה מחמת פלוני בעלי זו היא עכבה שהיא מן האיש כאלו היא אשתו וצריכה מיאון, מחמת בני אדם שאינם מהוגנין לי [אם הסיבה שלא נתרצית להנשא לאיש אחר הוא מפני שהוא אינו הגון] זו היא עכבה שאינה מן האיש,

אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין דאמרי תרוייהו נתן לה גט, זו היא עכבה שהיא מן האיש דכיון שלא מיאנה זו גליא דעתה דנשצילו היתה מעכבה אצלו ואשתו היא ליאסר בקרובותיה ופסלה בגיטו מן הכהונה והוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הכהונה,

מיאנה בו זו היא עכבה שאינה מן האיש לא נתעכבה אצלו נשציל אשתו והוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ולא פסלה מן הכהונה,

הא קתני לקמן [מתני' לקמן בעמוד זה] הממאנת באיש הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ולא פסלה מן הכהונה, נתן לה גט הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ופסלה מן הכהונה? פרושי קמפרש:

אבני חן על מסכת יבמות

יוצאה במיאון] אלמא אין מעשה שלה כלום **לאיסור לאו** דמחזיר גרושמו **לא כל שכן** [דגילא מילתא] דקטנה היא, ולא הוה גיטא כלום,

ברם [אבל] כך שאלו הרי [שהיתה. ד"ם] אשת אחי אמו שהיא שנייה לו שנייה מדברי סופרים, גזירה משום אשת אחי האב שהיא ערוה [ונתגרשה או נתארמלה מאחי אמו] ונשאה אחיו [ונשואה לאחיו. ד"ם] מאביו [שלא מאמו] ומת, מהו שתמאן השתא [לאחר מיתה או לאחר שנתגרשה] בנישואין הראשונים שלא תהא שנייה לו ותעקרינהו לנישואין קמאי ותתייבם (צרתה),

אכל בלשונות דערוה [ולא משנייה] כגון אשת אחי מלמנו קטנה ומת, ונשאה אחי מאביו, פשיטא לן דלא אחי מיאון דלאחר מיתה למישרי ערוה לייבומה,

יש מיאון לאחר מיתה במקום מצוה או לא?

שכרו שני בני אדם [לעיל אמר שכרו אדם אחד, אבל יש בד"ם שגורסים גם כן שכרו אדם אחד וכו' ובא ושאל] בארבע מאות זוז ובאו ושאלו את רבי עקיבא בבית האסורין ואמר, את רבי יהודה בן בתירה בנציבין ואמר,

אמר רב יצחק בר אשיאן ומודה רב שמותרת לאחיו של זה שנאסרה עליו [פ' אם ראובן גירש את רחל שהיא קטנה, ונשאה דוד והיא מיאנה ברוד, אסורה היא על ראובן על אחיו שמעון ולוי וכו' מותרים בה] אע"ג [ששנינו בסיפא דמתני'] דלא אחי מיאון דמכריה ומבטל גיטא ידיה, נהי דלדידיה לא דרסה, אכל לגבי אחיו נבטל [ע"י שמיאנה בשני], דלא מיהוי גרושת אחיו, והא דקמיני מתני' נתן לה גט אסורה בקרוביו, היכא דמו לא נפיק מאחרים במיאון, דלא איבטל גיטא דקמא,

פשיטא דהא תנן במתני' [ברישא] אחי מיאון ומבטל גיטא, הוא ניהו ואפי' ידיה לא אכרנה אלא אידי דמכרת ברמיזותיו וקריצותיו חזיל ומשגשג לה אבל אחיו לא ליכא למימר הכי?

מהו דתימא ליגזר האי אחי [שמעון לוי וכו'] אטו האי הוא [ראובן], דאי שריא ליה לאחיו אמרי הא חזין דבטל גיטא ואחי איהו למינסב קמ"ל,

ואיכא דאמרי אמר רב יצחק בר אשיאן כשם שאסורה לו כך אסורה לאחיו, והא [רחל] אינה מכרת בקריצותיהם ורמיזותיהם [של שמעון ולוי וכו']? גזירה אחיו אטו הוא:

מתני': המגרש את האשה [ראובן שגירש את רחל גדולה] והחזירה [ואחר שהחזירה מת ונפלה רחל לליבום], מותרת ליבם ולא אמרינן נישואין הראשונים מפילים יבמה לפני יבם, והרי נאסרו עליו אותן נישואין בשעת שגירשה אחיו, והוא ליה גרושת אחיו,

דף ק"ט ע"א

ורבי אלעזר אוסר מפרש טעמא בגמ',

איפייסה, אכל כי נישאת לאחר מתוך הגט הולך ומפייסה ואמר מתחרט אני בגירושין והיא אזהרתו שהרי על כרחא יתה ממנו הילכך הדרה וממאנת בשני,

אלא אי קשיא דחבריה אדחבריה קשיא, מיאנה בו והחזירה נתן לה גט ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה אסורה לחזור לו טעמא דנתארמלה או נתגרשה הא מיאנה מותרת לחזור לו לראשון, אלמא אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא דידיה ומגלה על קטנות ומבטל גיטא מקמא,

ורמינהו [בסיפא דמתני'] הממאנת באיש ונשאת לאחר וגירשה לאחר ומיאנה בו [וכו']? זה הכלל כל שיצתה ממנו בגט אסורה לחזור לו במיאון מותרת לחזור לו אלמא לא אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא דידיה? אמר רבי אלעזר תברא מי ששנה זו לא שנה זו,

עולא אמר [צריך להוסיף בסיפא דמתני' שנתגרשה עוד פעם] כגון שישלשה בנימין שהולאה שלש פעמים בגט דמיוחזיא כגדולה מו לא הדלא למד מינייהו [ואינה חוזרת לאלו שנתגרשה מהם, אבל לאלו שמיאנה לעולם חוזרת], דלא אחי מיאון דלאחר לגטולי, אכל קודם שמשלש אחי מיאון דמכריה ומבטל גיטא, ואי בעיא למהדרה מהדר לה,

מאן (תנא) (תנא) [ד"ם] [פ' כיון דאוקמה בשני תנאים שואל ומי הם שני תנאים אלו] דלממן לעיל מי ששנה זו לא שנה זו?

אמר רב יהודה אמר רב # [פ' דרב ור' ישמעאל בר"י פליגי אי אסר ר"ע וריהב"ב או לא, דפליגי מה היתה השאלה ששאלו מר"ע, ורב סבר שההלכה של משנתנו נשאל, ועל הלכה זו נאמר הפסוק מימינו בכסף] **מאי דכתיב** איכה ה מימינו בכסף שתינו על ידי שמירות למדנו עצינו במחיר יבאו, בשעת הסכנה שגור שלא יעסקו בתורה נתבקשה הלכה זו, הרי שיצאה מראשון בגט ומשני במיאון מהו שתחזור לראשון?

שכרו אדם אחד בארבע מאות זוז # [משמע שאדם אחד נאמן לומר הלכה מפי חכם] ושאלו את ר' עקיבא בבית האסורין [ראה לעיל ק"ה ע"ב שהיה ר"ע בבית אסורים] ואמר, את רבי יהודה בן בתירה בנציבין # [נציבין הוא בצפון בבל, ור"ע היה נאסר בארץ ישראל, והיה מרחק רב לליך לשני מקומות אלו, וגם חכמה שלא ירגישו השומרים, ולכן שלמו מחיר גבוה של ד' מאות זוז] ואמר,

אמר רבי ישמעאל בר' יוסי # [ראה לעיל ק"ד ע"א בתוס' ד"ה אמר, שר' ישמעאל היה כפוף ויושב לפני רבי, וכן רב היה תלמידו של רבי] לזו לא הוצרכנו את רבי שמעאל בר' יוסי והמיר ל"ג - אלא אדרב פליג ואמר לא את זו אסרו רבי עקיבא ורבי יהודה בן בתירה, ומנאי דקאמר היינו רב ורבי ישמעאל דרב נמי תנא הוא, # [לכאורה זה פעם היחידה בש"ס דאמרינן שמישנה אתיא כרב],

לאיסור כרת התרת איסור אשת איש הפקעת ממנה בלא גט [שהרי קמנה

אבני חן על מסכת יבמות

הכי נמי מסתברא מדרקתני סיפא קמנה שהשיאה אביה ונתגרשה כיתומה בחיי האב והחזירה דברי הכל שאסורה ליבם, האי מאי למימרא, פשיטא דהואיל ואין לאביה רשות זה והיא קטנה אין חזרתה חזרה, והרי היא כגרופה?

אלא לאו הא קמ"ל אלא להכי תנייה במתני' לאשמועינן דטעמא דקמייתא [בשני הלכות הראשונות במתני'] משום הא טעמא דר' אלעזר דגזר הנך משום האי שמע מינה,

תניא כוותיה דרב אשי מודים חכמים לר' אלעזר בקמנה [פירוש סיעת דרב אשי מדפתח תנא במודים ואחר כך נזכר המחלוקת אלמא דהיא עיקר גזירה. המאור הגדול] שהשיאה אביה ונתגרשה הרי היא כיתומה בחיי האב והחזירה, שאסורה ליבם מפני שגירושיה גירושין גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה,

בר"א דחכמים מודים שגירשה כשהיא קמנה וקבל אביה גיטה והחזירה כשהיא קמנה דאין כח לא לאביה ולא לה לקדשה, ומת [בעלה] כשהיא קטנה, דלא צעלה משגדלה דמהוי ציאה משגדלה קידושין,

אבל גירשה כשהיא קמנה והחזירה כשהיא גדולה, אי נמי החזירה כשהיא קמנה וגדלה אצלו אמרי' סמס ציאה ראשונה משגדלה קידושין הן ומת [בעלה] או חולצת או מתייבמת,

משום רבי אלעזר אמרו חולצת ולא מתייבמת ומדקתני לעיל ומודים חכמים לרבי אלעזר ציטומה בחיי האב, אלמא איירי זה רבי אלעזר דטעמא דבאחריתא משום הא,

[אחרי דברי רש"י ודברי בעל המאור עדיין צריך ביאור מה הראיה לרב אשי מברייתא זו],

בעא מיניה רבא מרב נחמן צרתה דמוחזרת גדולה לר"א מהו [ראובן שהחזיר את רחל הגדולה לאחר שגירשה, ומת ראובן ונפלה רחל לפני שמעון ולוי אחי ראובן, אמרנו כבר שרחל אינה מתייבמת, ומקשה כאן מה יהיה הדין עם צרתה של רחל? אמר ליה היא [רחל] גופה גזירה משום יתומה בחיי האב ואנן ניקום וניגזור [ולאסור צרותיה של רחל, נשי ראובן, משום] גזירה לגזירה למה אטו היא,

והא תניא משום רבי אלעזר אמרו היא וצרתה חולצת, היא וצרתה סלקא דעתך אלא לאו היא או צרתה חולצת?

[ומתירין] לאו תרוצי קמתרצת, תריין הכי היא חולצת אס כח ינס להזקק לה חולצת ופוטרת למה, ולא מתייבמת צרתה אכל אס נזקק למה או חולצת או מתייבמת והיא נפטרת:

מתני': שני אחין נשואין לשתי אחיות קטנות, ומת בעלה של אחת מהן, הלזו [יבמה זו שנפלה] תצא משום אחות אשה

וכן המגרש את היתומה קטנה שהשיאה אמה ואחיה והחזירה צין בקטנותה צין בגדלותה מותרת ליבם כדאמר דמיסה מפלת וצעת מיתה היסה אשמו, ורבי אלעזר אומר [נקט רישא לרבנות דר"ק דאף גרושה גדולה מותרת, וסיפא לרבנות דר"א דאף גרושה קטנה אסור. יבין],

קמנה שהשיאה אביה ונתגרשה בקטנותה וקבל אביה גיטה כדאמר צפרק נערה שנתפתה (כמוצות מו) (ומקבל) [שאינה מקבל ר"י] אס גיטה [והרי היא גרושה מן התורה], [הרי הוא. ד"ס] הרי היא כיתומה בחיי האב אע"פ שאביה חי (הוא) [הרי. ר"י] היא כיתומה לענין קידושין, דשז אין לו כח לקבל קידושה כדאמר הסם אס משהשיאה אין לאביה רשות זה והחזירה,

דברי הכל אסורה ליבם אס מת [בעלה] בקטנותה, ואפי' לרבנן [דפליגי על ר"א]. דגירושיה גירושין גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה, דקידושין [קטנה] [חזרה] אינן כלום הואיל ופקע זכות אב, והיא אין לה יד, והיא לה כגרופה ועומדת:

[יש כאן ג' טעמים בדברי ר' אלעזר שמחזיר גרושתו אסור לייבם], גמ': אמר עיפה שס חסס מאי טעמא דרבי אלעזר, הואיל ועמדה עליו שעה אחת באיסורא צאסור גרושת אחי שהיא צכרת [שהרי היא אשת אחיו שלא במקום מצוה] אמרו ליה רבנן לעיפה אי הכי חליצה נמי לא תיבעי, וכי תימא הכי נמי, והתניא משום רבי אלעזר אמרו חולצת?

אלא אמר עיפה ר' אלעזר לא ידענא מאי טעמא,

אמר אביי היינו טעמא דרבי אלעזר מספקא ליה אי מיתה מיתה בעל מפלת לייבוס אי לו כח נשואין הראשונים מפילים, אי מיתה מפלת הא רמא קמיה לייבוס [ואם היא כן היא נופלת לייבוס], אי נשואין הראשונים מפילים, הא עמדה עליו שעה אחת באיסור [ואז אינו יכול לייבם, ולכן חולצת],

רבא אמר לעולם פשיטא לרבי אלעזר דמיתה מפלת, ומיהו הכל בקיאות בגירושין הכל רואין שגרשה, דגירושין קלא אית להו, ואין הכל בקיאות בחזרה אכל חזרה לית ליה קלא, דזימנין דקא מהדר לה צאסורא ושכיב צאסורא, דלא חזו אינשי צמורתה ואמרי זה מייבס גרושת אחיו,

אדרבה חזרה כיון דיתבא תותיה אית ליה קלא? מי לא עסקינן דאהדרה באורתא ושכיב בצפרא מי ליכא לאוקומי נמי מתני' צהכי דזימנין דהוי הכי, [וכיון שאם ייבמו באופן זה יאמרו שייבמו גרושת אחיו, לכן אמר דבכל פעם שגירש אף אם מחזירה חולץ ולא מייבם],

רב אשי אמר היינו טעמא דרבי אלעזר דגזר הני כל מוחזרת גזר משום משום יתומה בחיי האב והחזירה דאמרי' במתני' דלאחר חזרתה הרי היא כגרופה,

אבני חן על מסכת יבמות

ופטורה מחליה ומייצוס, וכן שתי חרשות,

כאילו פוגע בערוה, וקרוב בעיני להיות הולד ממזר,

גדולה וקטנה [ראובן נשא רחל הגדולה, ושמעון נשא לאה הקטנה] מת בעלה של קטנה [שמעון], תצא [לאה] הקטנה משום אחות אשה [וראובן נשאר נשוי לרחל],

מת [ראובן] בעלה של [רחל] גדולה ונפלה לפני בעל הקטנה [לשמעון] זיקמה של גדולה שהיא מן המורה אסרת הקטנה עליו [משום. ד"ס] דנישואיה מדרבנן, ולא אלימא לאפקועי זיקה דאורייתא, והוא לא אסור וקוקמו, ומה יעשו רבי אליעזר ואומר מלמדיו את הקטנה שתמאן בו ותעקור נישואיה והיא מייצוס את הגדולה,

רבן גמליאל אומר אם מיאנה מיאנה, ואם לאו תמתין עד שתגדיל [לאה אשת שמעון] ותצא הלזו [רחל אשת ראובן] משום אחות אשה אין זיקמה אסרת אם זו, דר"ג סובר אין זיקה כלומר לא אלימא זיקה כדפי' בפ' ר"ג (לעיל נא),

הלכך אם מיאנה [לאה הקטנה] מיאנה ומתייצס גדולה [רחל היבמה אשת ראובן] [לשמעון], ואם לאו תמתין קטנה אצלו עד שתגדיל, והיו נישואיה גמורין ומלא הלזו [רחל שהיתה גדולה בשעת נפילה] משום אחות אשה, אצל מיתלך לגדולה לא [שיחלוץ שמעון לרחל לא] דפסל את הקטנה עליו משום אחות חלוצה,

רבי יהושע אומר אי לו אי לו [לשמעון] על אשתו [לאה הקטנה] אי לו על אשת אחיו [רחל היבמה], מוציא את אשתו בגט ואין מלמדין אותה למאן, כדאמר בגמ' יתרחק אדם מן המיאונין, ומיתב נמי לא יתבא מומיה [לאה הקטנה תחת שמעון] דקסבר יס זיקה [ונמצא שלאה היא אחות זקוקתו רחל, ואין שמעון יכול להשאר עם לאה], אלא תלא [לאה הקטנה] בגט חו [ורחל שנפלה לפני שמעון] לא תמייצס משום אחות גרושה [שהרי שמעון גירש את לאה אחות רחל] אלא תלא מחליה ואשת אחיו בחליצה:

גמ': [ומקשה על רישא דמתני' דמלמדיו הקטנה למאן בו] ומי שרי ללמד קטנה שמתמאן והתני בר קפרא לעולם ידבק אדם בשלשה דברים ויתרחק משלשה דברים מפרש טעמא דכולהו [לקמיה. ג']

ידבק בשלשה דברים בחליצה, ובחבאת שלום, ובחפרת נדרים [ראה מהרש"א שהחידוש הוא שהגם שיש לפעמים אדם שייבם לשם שמים, וגם לפעמים אין כדאי לעשות שלום עם שונאי ה', וכן בחפרת נדרים לפעמים יש שנודר בעת צרה וכדומה, אפ"ה על פי הרוכ טוב לידבק בג' ענינים אלו], ויתרחק משלשה דברים מן המיאון ומן הפקדונות ומן הערבונות?

[ומתריץ] מיאון דמצוה שאני:

גופא תני בר קפרא לעולם ידבק אדם בשלשה דברים בחליצה כאבא שאול [נפרק ?] החולץ דתניא אבא שאול אומר הכונס את יבמתו לשם נוי לשם אישות לשם דבר אחר

דף ק"ט ע"ב

ואמר רבי אבהו במסכת קידושין אתיא רדיפה רדיפה משלם שכן גדול להבאת שלום, שאוכל פירותיהן בעולם הזה והקין קיימת לו לעולם הבא, כגמילות חסדים דכתיב זהו ימלא חיים זקנה בעולם הבא, וכבוד בעולם הזה כתיב הכא תהלים לד בקש שלום ורדפהו וכתוב התם משלי כא רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד:

בהפרת נדרים [שהחבה פעמים אדם בא לידי חרטה ומביא עצמו לידי מכשול, ואם נדר יהא רדוף לילך אצל חכם ויתירונו שלא יהא רגיל בכך. מאירי] כרבי נתן, דתניא רבי נתן אומר הנודר כאילו בנה במה נשעת איסור הצמות, דמוטא הוא [זה שנודר] דכתיב (דברים כג) וכי תחלל לגדור וגו' הא לא תחלל יהיה כך מטא והמקיימו [ר"ל שאינו משתדל בהתרתו. מאירי] כאילו הקריב עליה קרבן שעבר עליו שמי עזירות, אלא ילך אצל חכם ויתירונו כדי שלא יהא רגיל בכך,

[ברש"י נדרים פירוש כאילו בנה במה, לעבודת כוכבים, והר"ן שם פירוש את הדמיון שכמו שאדם הבונה במה בשעת איסור הבמות חושב שעושה מצוה, אלא שהוא מועה, כן זה שנודר חושב שעושה מצוה שמוסיף על איסורי תורה],

ויתרחק משלשה דברים מן המיאון דלמא גדלה ומיחרטא בה,

[והוא בא לפתותה ולהוציאה מתחת בעלה כשידע חרטתה. מאירי], [וראה בשו"ת רב פעלים ח"ב אבן העזר שאלה כמ, דודאי על חרטה דעבדה בהיותה קטנה ואין לה דעת שלם אין משגיחין בדבריה האחרונים לעקור דבריה הראשונים לקלקל המיאון שתיקנו לה חכמים, חדא דהוה תקנת חכמים כחוכא ואטלולא שתחזור כמה פעמים בזה אחר זה, ועוד דלפ"ז אין לה תקנה במיאון כלל],

מן הפקדונות בבר מתא לא יקבל פקדון מנן עירו דבייתיה כי בייתיה דמי שרגיל אצלו ויטול את שלו ויחזור ומצנעו

[עיי' בפרש"י והוא דחוק ונראה לפרש דודאי יש לאדם לשמור פקדון חבירו אורח, או בשאינו שמור בבית המפקד כמו בבית הנפקד, אבל בבר מתא דבייתא כי בייתיה שהוא שמור בבית המפקד כמו בבית הנפקד אין לקבל ממנו. מהרש"א],

[וכן הוזהרו דרך עצה שלא יהא רגיל לקבל פקדונות מבני עירו, שכל שעושה כן הרי ביתו של נפקד אצל המפקד כאלו הוא שלו, ובני אדם מפחיתים אותו וחושבים עליו שהוא מגולגל [לא ידעתי לפרש לשון "מגולגל"]. מאירי],

מן הערבון בערבי שלציון שם מקום שמימין הלוה ומופסין הערב, לישנא אחרתא שלציון קוראין שם הערבון, על שם נוטריקון שלוף דוך, שולף עזמו מן הלוה ומוקע עזמו על הערב דא"ר יצחק מאי דכתיב משלי יא ט"ו רע-ערו' ע' רעה אחר רעה פיי-ערב זר המערב [לשון תערובות] זרים, גרים

אבני חן על מסכת יבמות

בישראל, והנגמם בערבון נמי משמע רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים [ראה תוס'], ולערכי שלציון,

ולתוקע עצמו לדבר הלכה סיפא דקרא וְעָנָה מוֹ קָשִׁים צוֹ עָם וכולה מפרש לה,

מקבלי גרים כר' חלבו, דאמר ר' חלבו קשים גרים לישראל שאין צקאין צדקדוקי מנות ולמדן ישראל ממעשיהן כספחת בעור לשנא דקרא נקט [דכתיב. ד"ס] ונלוה הגר עליהם ונספחו על צית יעקב (ישעיהו יד), [יש הרבה פירושים למה קשין גרים לישראל כספחת],

[ולולי פירושו לענין גרים נמי מתפרש בלשון ערבות, כמ"ש כל ישראל ערבים זה לזה, והמקבל הגר להיות מכלל ישראל, הרי הוא נעשה ערב גם בעדו והיינו כספחת שהוא נספח להיות ערב גם בעדו. מהרש"א],

ערבי שלציון דעבדי שלוף דין' לון מיקוע כדאמר דנה שלפה (שבת דף נ,)

תוקע עצמו [קובע את עצמו כמסמר ללימוד תורה, וחשקה נפשו בתורה כל כך עד שאין לבו לקיים את המצות כראוי וז"ל המאירי ר"ל שמתמיד לעסוק בתורה כל היום ומיקל בעשיית המצות מתוך עסקו בתורה] לדבר הלכה שאומר היינו שונה ואני מקיים, ואקבל שכר למוד, [שעיקר עבודת האדם לקשר הידיעה עם העשיה, ולא שידבר בצדיק, ויתנהג להיפך],

דתניא רבי יוסי אומר כל האומר אין לו תורה אינו עוסק בתורה אין לו תורה אין מקבל שכר (למוד) [פ"ת. רע"י],

[ומקשה הגמ' על הברייתא] פשיטא? אלא כל האומר אין לו "אלא" תורה ואין מקיים [אינו עוסק בשם מנהגם אלא בתורה. רע"י], אין לו אלא תורה [אינו מקבל עליהם שכר אלא שכר תלמוד תורה. רע"י], הא נמי פשיטא, אלא דאפילו תורה אין לו אפי' שכר לימוד אין לו,

[עיי' ב"ק י"ז ע"א לא קשיא הא למיגמר הא לאגמורי, ופי' רש"י שם ד"ה למיגמר לעזמו מעשה עדיף לכל לאגמורי לאחריי עדיף ממעשה הלכך לימד לא אחריינן הנך רואה משם דלמוד לאחרים עדיף ממועשה וכאן קאמר מהו דתימא אית ליה אגרא קמ"ל, משמע מכאן דמעשה עדיף אף מלמוד לאחרים? אבל באמת כבר נשמר רש"י ז"ל מזה בתיבה אחת על הגמרא אית ליה אגרא דעשיה וכוונתו ז"ל דה"א דאית ליה אגרא דעשיה ג"כ ע"י אחרים העושים קמ"ל דלא, אבל שכר למוד לאחרים דהוא גדול מעשיה ודאי אית ליה וכסוגיא דב"ק הנ"ל. מנחת יהודה],

מאי טעמא? אמר רב פפא אמר קרא דברים ה ולמדתם ועשיתם כל שישנו בעשיה ישנו בלמידה כל שאינו בעשיה אינו בלמידה,

ואיבעית אימא [לפרש הברייתא] לעולם כדאמריתו מעיקרא כל

האומר אין לו אלא תורה, אין לו אלא תורה ודקאמרם האי נמי פשיטא לא צריכא דקא מגמר לאחריי ואולי ועבדי [ותלמידיו מקיימים המצות], מהו דתימא אית ליה אגרא לדידיה דעשיה קמ"ל [תימא דאמר] בפרק בתרא דיומא (דף פו.) כל המוכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ומפרש טעמא התם שלא יאמרו הרב בניהם ותלמידו בנן עדין, ועוד קשה לר"י הרי אחר דר"מ למד לפניו ואפ"ה יצא לתרבות רעה, ושמא היכא שהוא רע מתחלה קודם ששלמד אחרים התם לא שייך האי טעמא, אבל היכא שהיה טוב מתחלה אז ודאי אין חטא בא על ידו, ואחר מתחלתו היה רע כדאמר בחגיגה (דף טו:) שכלי זמר לא פסק מתוך ביתו וגם ספרי צדוקים היו נושרים מחוקו. תוס', וראה עיין יעקב],

ואיבעית אימא תוקע עצמו לדבר הלכה [תוקע מלשון עקשנות, שהוא תוקע כמסמר בכותל, שהוא יודע בלי לשאול] בדיינא [קאי על דין שרן דין] דאתי דינא לקמיה, וגמר הלכה יודע הלכה שאין דומה לדין סנא לפניו כל כך, ומדמי מילתא למילתא, ואית ליה רבה ולא אויל מושאיל לדידיה, והיינו תוקע שסומך ושען על ההלכה שהוא יודע,

[ונראה לענין הדין נקט יש לזהר ביותר לשאל מרבו ולא יסמוך על שכלו כמ"ש ספ"ב דב"ב הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות כו' והרוצה שיעסוק בד"מ ישמש שמעון בן ננס, גם בד"מ אפשר שהמתחייב ילך וישאל את רבו אם טעה זה, וע"כ ישאל הוא מקודם לזה. מהרש"א],

[ראה שו"ע חו"מ סימן א' צריך הדין להיות מתון בדין שלא יפסקנו עד שיחמיצנו וישא ויתן בו ויהיה ברור לו כשמש, והגם לבו בחוראה וקופץ ופוסק הדין קודם שיחקרנו היטב בינו לבין עצמו עד שיהיה ברור לו כשמש הרי זה שומע רשע וגם רוח,

וכתב שם הסמ"ע שומע שהוא סובר שהוא חכם בדין ויודע אותו ואינו, ונשאר בשמותו, ורשע על שמעוות הדין, וגם רוח שסובר שא"צ לאיש כמנהגו להיות מתון בדין,

ושם בסעיף ב' כל מי שבא לידו דין ומדמהו לדין אחר שבא לידו כבר ופסקו ויש עמו בעיר גדול ממנו בחכמה ואינו נמלך בו הרי זה בכלל הרשעים שלכם גם בהוראה],

דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן לעולם יראה דין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין יריכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו [ר"ל שיתיירא מעונש בעולם הזה ובעולם הבא. מאירי],

שנאמר שיר השירים ג' ז' חנה ממתו צית המקדש ששם לשכת הגזית [פירש בקונטרס [הכא] ובסנהדרין (דף ו.) דאלשכת הגזית קאי וקשה דה"ל למימר ע' או ע"א? אלא י"ל דאששים ריבוא ישראל קאי. תוס'] שלשלמה [פי' הקצ"ה. ד"ס] שהסלו שלו ששים גבורים דיינים סביב לה מגבורי ישראל וגו',

[פסוק ח' בלם אחיו חרב מלמדו מלחמה איש חרבו' עלי' ירכו' מפתח פלילי' ת], [אחיו חרב. משמע ליה מוויינין בדין כדדרשנן בסנהדרין (דף לו.) מויחגור דוד חרבו שדנו לנבל בסנהדרין, ואע"ג דבתורה כתיב חגור חרבך על ירך גבור [תהלים מה. תוס'],

אבני חן על מסכת יבמות

דבר ששת הוא דאמר לה [לרבין בריה דרב נחמן] וה"ק אע"ג דאנא עדיפנא מיניה במתניתא [ראה עירובין ס"ז ע"א רב חסדא מרתען שיפוחיה ממתנייתא דרב ששת] הוא עדיף מינא בפלפולא דהא מלתא דתרצא שפיר,

וסבר רב אי בעל אין אי לא בעל לא [שאם לא בעל אותה לאחר שהגדילה לא קנאה], והא איתמר קמנה שלא מיאנה והגדילה ועמדה ונשאת, רב אמר אינה צריכה גט משני [שהיא נשואה לבעלה הראשון לגמרי ואין נישואי השני תופסין בה כלל] ושמואל אמר צריכה גט משני [שלא היתה קנויה לראשון לגמרי ולכן אם נישאת לשני תפס בה קצת קנין וצריכה גט ממנו]

דף ק"י ע"א

מאי לאו דלא בעל ראשון משגדלה, וקאמר רב אינה צריכה גט משני דמלו קידושין הראשונים כשגדלה?

לא דבעל לפיכך אינה צריכה גט משני, דבעילה שבעל הראשון משגדלה סתמא לשם קידושין נמכוון דיודע היה שאין קידושי קטנה כלום, **אי דבעל מאי מעמא דשמואל?** קסבר כל הבעל על דעת קדושין הראשונים הוא **בועל** [ואשה זו נתקדשה כשהיתה קטנה, ואין זה קנין גמור שלא יתפסו בה קידושין של שני כשגדלה],

[ונמצא שהמחלוקת של רב ושמואל הוא, כיון שקדשה כשהיא קטנה, אי אמרינן שהבעילה שאחר כן מכווון בה הבעל לשם קידושין, כיון שהוא יודע שקידושי קטנה לא קני],

והא פליגי בה [רב ושמואל] **חדא זימנא** [אי אמרינן כל הבעל על דעת קידושין הראשונים הוא בועל], **דאיתמר קדשה על תנאי** שאין עליה נדרים או מומין **וכנסה בתם** ואמ"כ נמצאו עליה נדרים [והרי כאן קידושי טעות] **רב אמר צריכה הימנו גט** [הגם שהקידושין לא קנו אותה] **דניאח** [שבא עליה בחיי האישות שלהם] לשם קידושין הו"ל, **דיודע** היה שאין קידושין הראשונים כלום, ושמואל אמר אינה צריכה הימנו גט,

רב אמר צריכה הימנו גט כיון דנסבה אחולי אחליה לתנאיה [וקנה אותה בביאה שאחר כן], # [משום חיבת ביאה], ושמואל אמר אינה צריכה הימנו גט, כל הבעל על דעת קדושין הראשונים הוא בועל?

ה"ג - צריכה דאי איתמר צהא צהא קאמר רב משום דליכא תנאי והכי איתא בנמוכות פ' המדיר (דף עג) **צריכא דאי איתמר ההיא** גבי קטנה שלא מיאנה [והגדילה ועמדה ונישאת] **בההיא קאמר רב** דאסיק אדעתיה לבעול לשם קידושין משגדלה, משום דליכא תנאה, אין פסול קידושין הראשונים משום תנאי אלא משום קטנות, ואדם יודע שאין קידושין הראשונים כלום ומזר ובעל לשם קידושין משום (דאיכא) [דליכא. רש"י] תנאה, וכיון דבעל אחליה לתנאיה, אבל כהא דאיכא תנאי אימא מודה ליה לשמואל ואדעתא דתנאי בעיל כסבור שאין עליה נדרים וקיימא תנאי שצניק,

"מפחד בלילות" מפחד של גיהנם שדומה ללילה [הרי שהפסוק מדבר על דיינים ואומר אחי חרב, ופחד בלילות דהיינו פחד של גיהנם, ויש בה רמז על מזה שאמר ר' שמואל בר נחמני]:

[יש לדקדק תרתי למה לי, חרב מונחת וגיהנם? וי"ל שאם אין חרב מונחת בין הירבות אע"פ שיהיה גיהנם פתוחה תחתיו אפשר לו לנטות עצמו לצד אחר ולהשמש מניחם, אבל בהיות החרב נעוצה בין ירכותיו אם יטה עצמו מצד אל צד יכנס בירכו החרב, כך אם יטה מהדין יפול בחרב ויהיה נידון בגיהנם וכו', ועוד י"ל שלפעמים יבוא לפני הדיין משפט נשים וצריך לירא מהחרב שהיא מונחת בין ירכותיו שהיא המילה ולא יתרחק בנשים חס ושלים. הר"ף על הע"י]

[שנינו במשנתנו] **ר"ג אמר אם מיאנה וכו': בעא מיניה רבי אלעזר** [בן פרט שהיה תלמידו של רב ושמואל בבבל, ואח"כ עלה לא"י וירש את כסאו של ר' יוחנן והיה ראש הישיבה בטבריה. אנציק' לחכמי התלמוד והנאוונים] **מרב מאי מעמא דר"ג** דאמר כשגדיל זו תלא (ו) [יבמות] כולא כלום?

משום דקסבר קידושי קטנה מיתלא תלו, וכי גדלה גדלי בהרה, [ואע"ג. רש"י, ד"ס] **דלא בעל** דניקדשה סתמא, מ"מ משגדלה מפסי קידושי "מעיקרא" ואיגלי מילתא למפרע דזיקא דהך לא כלום הוא, [זה תימא האך אפשר לה להיות מקודשת בקטנותה כלל? ורבתי ו"ל פ' דהבי קאמר דלכי גדלה גדלי קדושי בהרה וחיילי השתא לאחר גדלות וכו'. רמ" עיי"ש],

או דלמא קידושין קמאי לא כלום נינהו, ומשום קידושין דבעילה דמשגדלה נפקא הך יבמה, ואע"ג דזיקא קודמת לקידושין קסבר **משום דקסבר המקדש אחות יבמה** [פ' מי שנפלה לו אשה לייבום, והלך הוא וקידש את אחות יבמתו] **נפטרה יבמה והלכה לה** דלמי קידושי ומצטלי לזיקא [שהרי עכשיו נעשית אחות אשתו, ולכן רק] **אי בעל אין אי לא בעל לא** [פ' דמה שנשא אותה בהיותה קטנה אינה מפקיע אחותה, אלא אם יבעול אותה כשהיא גדולה בזה נעשית אשתו מדאורייתא?]

אמר ליה [רב לרבי אלעזר] **היינו מעמא דר"ג משום דקסבר המקדש אחות יבמה נפטרה יבמה והלכה לה אי בעל אין אי לא בעל לא**,

אמר רב ששת אמינא כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא דתניא המקדש את הקטנה קידושיה תלוין, מאי תלוין לאו כי גדלה גדלי בהרה ואע"ג דלא בעל?

אמר ליה רבין בריה דרב נחמן הא מילתא דקטנה מיתלא תליא וקיימא כל ימי קטנות ספק יבעול משתגדיל ומהיה אשמו ספק לא יבעול ולא סמכה דעמה [ומפרש דברי הברייתא "שקדושיה תלוין" היינו שאין הקטנה בטוחה בקידושיה, ולכן] **אי בעל אין אי לא בעל לא**, **דאמרה הוא עדיף מינאי** ויזילני בגט בעל כחמי ואנא עדיפנא מיניה וכל זמן שארצה אלא צמיאון על כרחי,

[וראה בתום' הרא"ש פ' אחר דבריו הגמ' כאן וז"ל פירש רב האי גאון בתשובה]

אבני חן על מסכת יבמות

פקחת וחרשת ביאת הפקחת פוטרת החרשת, ואין ביאת החרשת פוטרת את הפקחת,

גדולה וקטנה ביאת הגדולה פוטרת הקטנה ואין ביאת הקטנה פוטרת הגדולה:

גמ': וחרשת בת חליצה היא דקמני ממנימין וכן שמי חרשות והתנן חרש שנחלץ וחרשת שחלצה וחולצת מן הקמן חליצתה פסולה [ראה לעיל ק"ד ע"ב דאע"ג דאין קריאת הפסוקים מעכבת, אבל זה רק במי שיכול לקרות, אבל חרש וחרשת כיון שאינם יכולים לקרות אינם יכולים לחלוץ?]

אמר רב גידל אמר רב [הא דאמר במתני' וכן שתי חרשות קאי] אביאה,

רבא אמר אפילו תימא אחליצה, כאן [משנתנו שחרשת חולצת] בחרשת מעיקרא כאן [לעיל ק"ד ע"ב שחליצתן פסולה] בפקחת ואח"כ נתחרשה, חרשת מעיקרא כי היכי דעל לזעל הכאשן שנסקה צרמיה הכי נמי נפק מיצס צרמיה, פקחת ואחר כך נתחרשה לא, דמעכבא בה קרייה,

[מקשה כאן על רבא שלשה קשיות מהמשנה לקמן ק"ב ע"ב] איתיביה אבבי וחרשת מעיקרא בת חליצה היא, קושיא א' והתנן שני אחין אחד [ראובן] פקח ואחד [אפרים] חרש נשואין לשתי נכריות אחת [רחל] פקחת ואחת [זלפה] חרשת פקחם לפקח וחרשת לחרש,

[אופן א'] מת חרש בעל חרשת [אפרים בעל זלפה] מה יעשה פקח בעל פקחת [ראובן בעל רחל] כונס שאינה צמ חליצה משום קרייה, אלא כונסה, ואם רצה להוציא אח"כ יוציא מוציאה צגט שנסקה שנסקה צרמיה קך תנא צרמיה ולא צריכה חליצה, [מבאן יהיה קשה על רבא, שראובן הפקח אינו יכול לחלוץ לזלפה החרשת, שכל נשואיה היו לאפרים החרש],

[אופן ב'] מת פקח בעל פקחת [ראובן בעל רחל] מה יעשה חרש בעל חרשת [אפרים בעל זלפה] כונס [מיבמה] ואינו מוציא לעולם שאין גיטו [של חרש] מפקיע קידושי אמו פקח שהזיקוה לו ליבוס, [מבאן לא יהיה קשה על רבא, שזה שאין החרש חולץ לרחל הפקחת מובן, שהרי רחל היתה נשואה לראובן פקח, ואפרים החרש אינו יכול לעקור נישואין אלו בחליצתו],

דוגמא א'	זוג אחד	זוג השני
אחין	פקח, ראובן [מת הוא באופן ב']	חרש, אפרים [מת הוא באופן א']
נכריות	פקחת, רחל	חרשת, זלפה

ואי איתמר בהא [בקדשה על תנאי] בהך קאמר שמואל אבל בהך אימא מודה ליה לרב צריכא,

ומי אמר רב כי בעל אין אי לא בעל לא, והא היהא עובדא דהוה בנרש [מעשה שהיה בנרש והוא שם מקום שנוכר הרבה בש"ס, והוא מקומו של רב פפא, וראה חולין קכ"ז שרב פפא אומר על נרש שמתא נרש, תרביה משכיה ואליהיה המלכ והעור עם הנשר והאליה כלומר כולן קטן כגדול, ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה' אמר רב פפא לא אבה נרש שמוע דבר ה'],

ואיקדישה כשהיא קטנה וגדלה, ואותביה אבי כורסייא נאפריין, וקס"ד כשאר חופות שעדיין לא צעלה ואתא אחרינא וחטפה מיניה, ורב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב הוו התם ולא הצריכוה גיטא מבתרא ואפ"ה לא הצריכוה גיטא מצטרף, אלמא חלו קדושי קמאי ?

אמר רב פפא בנרש [היה המנהג, שמקודם] מינסב נסיכי ונתקדשה צבעילה משגלה והדר מותבי אבי כורסייא,

רב אשי אמר הוא עשה שלא כהוגן [שתפסה] לפיכך עשו בו שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושי מיניה [ולא לא הצריכו תלמידי רב שיתן לה השני גט] דכל דמקדש מולה צדעת חכמים הוא דהא כדת משה וישראל קאמרין ורבנן אמרי דמוטף אשה מצעלה לא ניהוי קידושין, [מספקא לר"י אי טעמא דאפקעינהו משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש או משום דיש בה ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, מרלא חוכיר כאן כמו שהוכיז בכל מקום כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. תוס'],

אמר ליה רבינא לרב אשי תינה דקדיש בכספא איכא למימר דאפקעינהו לקידושין ושוו מעוט מתנה דהפקר צ"ד [היה. ראה לעיל פ"ט ע"ב] הפקר קדיש בביאה מאי מאי הפקר צ"ד איכא למימר ?

[ומתירין] שוויה רבנן לבעילתו בעילת זנות והוא צדעתם מלה,

אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי אליעזר דמלמדין הקטנה למאן וכן אמר רבי אלעזר הלכה כרבי אליעזר:

מתני': מי שהיה נשוי לשתי יתומות נכניות קטנות ומת, ביאתה או חליצתה לאחר שתגדיל [דאע"ג דנשואיה רק מדר"ם, משום לא פלוג דינה בקדושי קטנה דאורייתא, כך נ"ל. יבין] של אחת מהם פוטרת צרתה, וכן שתי חרשות [יהיה דינה כשתי קטנות], [ביאתה פוטרת צרתה, אבל אינה בת חליצה כלל. יבין],

קטנה וחרשת לא ידעינן צדי ניחא ליה, ודי חשיבה אשמו טפי [אי בקטנה דאיתי לכלל דעת, אי בחרשת דבת ביאה גמורה היא, יבין ע"פ הגמ' לקמן ק"י ע"ב] אין ביאת אחת מהן [או חליצתה. יבין] פוטרת צרתה,

אבני חן על מסכת יבמות

בעל פקחת [ראובן בעל רחל], תצא משום אחות אשה,

[אופן ב'] מות פקח בעל פקחת [ראובן בעל רחל] מה יעשה חרש בעל חרשת [אפרים בעל זלפה], מוציא את אשתו בגט דזיקת אמותה פקתה אסורה, שנישואים [של רחל לראובן היו] גמורין וזו ספק, ואין כח בקדושה [של אפרים לזלפה] לפטור את אמותה [רחל] משום אמות אשה,

ואשת אחיו אסורה לעולם [ורחל אסורה לאפרים ואסורה לשוק לעולם] דמרת [אפרים] לא מצי חלין [לרחל פקחת שהיתה אשתו של ראובן הפקח, מדינא], ומיכנס נמי לא מצי כנס לה [אפרים לרחל] דאמות גרושמו היא, דאמותה מרשע [זלפה] היתה קנויה במקלט [לחמיו המרשע] [אליו ?] [לאפרים], הילכך לא אפשר [שהרי אמות גרושמו היא],

ומהך ממעמין לא מומיז ליה לרבא [שמחלק בין חרשת מעיקרא, לפקחת ונתחרשה], דהכא מדינא לא חלין האי מרת לפקחת, שהרי אשת פקח היתה [חוקית] [חוקית. ד"ס] גמורה, וליכא למימר כי הכי דעל הכי נפיק, אלא להכי מייתי לה לגלויי אהניך מרמי תיובתה קמיימא, דמחרשת ומרת "מעיקרא" קמיימי, דהא כוליה מניא להו גבי הדדי בממני' לקמן בחרש שגשא פקתה [דף קיז],

דוגמא ב'	זוג אחד	זוג השני
אחין	פקח, ראובן [מת הוא באופן ב']	פקח, שמעון [מת הוא באופן א']
אחיות	פקחת, רחל	חרשת, זלפה

וכי תימא ה"נ בפקח ואחר כך נתחרש [ולכן אינו יכול לחלוץ לרחל], מו מצי מפיק דקמי מוילא את אשמו בגט ומדקמי בגט משמע שמהא מותרת לאחריס והתנן נתחרשה [האשה] יוציא, נשתתית לא יוציא פקתה נשתתית לא תנא מצעלה, אע"פ שהאשה יושלת לרצון ושלל לרצון, רבנן תקון שלא תנא כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר, לפי שאינה יודעת לשמור עצמה, אבל נמחרשה יושלת דלא נענין דעת אשה בגט שהרי אפי' פקתה נעל כרחה מוילא, והכא לא תקון רבנן מידי דהא יודעת לשמור עצמה,

נתחרש הוא או נשתתה לא יוציא עולמית [דקדושין] [דקדושין]. ד"ס, ו' היו גמורין וגירושין בלא דעת?

[הוה מצי לאקשוויי טפי דכיון דפקח הוה דנישואין דאורייתא הוי, אמאי צריך לגרש את אשתו [באופן ג' ב'] דקתני ומוציא את אשתו בגט, וחלא תצא אחותה משום אחות אשה, אלא לרבנות' נקטיה דאפי' היה צריך גט מו מצי לאפוקי. תוס'],

אלא לאו בחרש מעיקרא, ומדהוה חרש מעיקרא היא נמי חרשת מעיקרא, ומדאחיות חרשות מעיקרא, נכריות נמי הניך מרמי דלעיל חרשות מעיקרא קאמר דהא גבי הדדי מניין [לקמן ק"ב ע"ב],

והמגנס לומר למה לי כל הניך דיוקי דקאמר מדהוה [האיש] חרש מעיקרא, אידי [האשה] נמי מרשע מעיקרא [כ"ו. זה טעות] ומדאחיות חרשות מעיקרא כו' [למה לי כל האריות, וליכך מהחרש וכו' להחרשת נקבה] לומיז ממד ומדהוה חרש מעיקרא [כיון דבאופן האחרון האיש הוא חרש מעיקרא], הניך נמי [האנשים

מאי לאו בחרשת מעיקרא [אינו אומר סברא למה נאמר כן, אבל בקושיא השניה אומר דמפקח פקח מעיקרא וכו', דכאן הם שני זוגים אחרים, ואין לדמות זוג הפקחין לזוג החרשין. וראה תוס' לקמן ריש ע"א] וקתני כונס אין

דף ק"י ע"ב

חולץ לא משום קרייה [הרי שגם חרשת מעיקרא אינה חולצת, ולא אמרינן דכי היכא דעל לבעלה הראשון הכי נמי חולצת, וקשיא לרבא]?

[ומתריץ] לא בפקחת ואחר כך נתחרשה # [לכאורה צ"ל דשניהם אפרים וזלפה היו פקחים ונתחרשו שאין סברה לחלק ביניהן. וראה תוס' ד"ה ותנן],

תא שמע קשיא ב' שני אחין פקחין [ראובן ושמעון] נישואין שתי נכריות אחת פקחת [ראובן נשא רחל] ואחת חרשת [שמעון נשא זלפה],

[אופן א'] מות פקח [שמעון] בעל החרשת, מה יעשה [ראובן] פקח בעל פקחת, כונס [את זלפה החרשת שאינה חולצת], ואם רוצה [לאחר שכנסה] להוציא יוציא [מוציאה בגט], [מכאן יהיה קשה על רבא, שראובן הפקח אינו יכול לחלוץ לזלפה],

[אופן ב'] מות [ראובן] פקח בעל פקחת, מה יעשה פקח בעל חרשת [שמעון בעל זלפה] או חולץ או מייבם [מילתא דפשיטא, וקתני לה אנב רישא],

מאי לאו מדהוה פקח מעיקרא היא נמי חרשת מעיקרא, וקתני [ברישא] כונס אין חולץ לא?

[דהכי משמע שפקח נשא חרשת, משמע שבשעת נישואין היה זה פקח וזו חרשת, אבל בבבא קמייא דחרש בעל חרשת לא מצי לאוקומי בחרשת מעיקרא דומיא דפקח בעל פקחת דהא לא שייכי מידי אהדרי. תוס'],

דוגמא ב'	זוג אחד	זוג השני
אחין	פקח, ראובן [מת הוא באופן ב']	פקח, שמעון [מת הוא באופן א']
נכריות	פקחת, רחל	חרשת, זלפה

מידי איריא הא כדאיתא [רישא דאמר שאינה חולצת מיירי בפקחת ונתחרשה], והא כדאיתא [וסיפא מיירי בפקחת מעיקרא],

איתיביה קשיא ג' שני אחין אחד פקח ואחד חרש [ראובן פקח, ואפרים חרש], נישואין שתי אחיות אחת פקחת ואחת חרשת [רחל פקחת, וזלפה חרשת, והן אחיות], [ראובן לרחל, ואפרים לזלפה],

[אופן א'] מות חרש בעל חרשת [אפרים בעל זלפה] מה יעשה פקח

שט"ו

אבני חן על מסכת יבמות

דהיינו 100%,

* קנין של קטנה וגם קנין חרשת אינם אלא מדרבנן, וקטנה קנויה ואינה קנויה, אבל חרשת קנויה 50%, * פליגי רבנן ור' נחמיה אי ביאה פסולה פוטרת מחליצה,

סיכום:

חרשת קנויה ומשווירת, ואינה חולצת שאינה יכולה לקרות, אלא כונסה, אבל בזה לא נפמרה קטנה כיון שהקטנה קנויה ואינה קנויה, שיש ספק שמה היא קנויה לגמרי, ואין כניסת החרשת פוטרת אותה, ולכן צריך לחלוץ להקטנה, ולכן צריך לגרש את החרשת דכיון דלא בנה שוב לא יבנה, אבל אם היינו אומרים איפכא, שחרשת קנויה ואינה קנויה, היה יכול ליכנס את החרשת ולא להוציאה, ולחלוץ אח"כ להקטנה, וכו"מ יצא, שאם החרשת קנויה לגמרי, הקטנה מותרת לשוק ע"י שבסם החרשת, ואי אינה קנויה כלל, הרי חולץ להקטנה,

אמר רב ששת הכי נמי מיסתברא כדקא מתרין רב חסדא אליבא דרב חרשת קנויה ומשווירת, קטנה קנויה ואינה קנויה,

דתניא [ששנינו בברייתא] **שני אחין** [ראובן ושמעון] **נשואין שתי אחיות יתומות, קטנה** [רחל] **וחרשת** [זלפה],

מת בעלה של קטנה [ראובן בעלה של רחל] **חרשת יוצאה בגט** [שבעלה שמעון מגרשה] דזיקת קטנה [רחל] אוסרתה [אוסרת זלפה] עליו, מחרשת קנויה ומשווירת, וקטנה שמה קנויה לגמרי והיא לא מחרשת אמות וזקוקתו וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ [שאינו יכול ליבמה שהוא אחות גרושתו], [לכאורה היה יכול להביא ראייה מבאבן לרב חסדא, רק ראה בערל"ג],

מת בעלה של חרשת [שמעון בעלה של זלפה] **קטנה** [רחל] **אשת ראובן** [יוצאה בגט] דזיקת מחרשת אמותה [זלפה] אוסרתה, שמה קטנה אינה קנויה כלל [ואין נישואיו של ראובן לרחל פוטרת את אחותה זלפה] והיא כמפוסה, וחרשת קנויה ומשווירת, והיא לא אשתו [רחל הקטנה] אמות וזקוקתו [אחותה של זלפה],

וחרשת אסורה לעולם כי אפשר שמה קטנה קנויה היא, וזו אמות גרושמו, ואין זקוקה לו, ואפילו ממה [רחל] קטנה אחר כך, ופקע איסור אמות אשה, אסורה [זלפה] משום אשת אמת, והאיל ובעת נפילה נפטרה ממנו, ובחליצה אי אפשר דלאו צמ חליצה היא [שהרי היא חרשת],

ואם בא עבר [ראובן] **וצא על החרשת** [זלפה] **אחר שגרש הקטנה** [רחל] [ראה ערל"ג למה אומר רש"י דמיידי לאחר שגרש את הקטנה] **נותן לה גט והותרה לשוק** ממה נפשך, אי קטנה קנויה הו"ל נפקא לה הך מרישא משום אמות אשה, והך [שבא על זלפה] כניסה וזנות בעלמא היא, ואי קטנה לאו קנויה היא שפיר ייצס,

[ומדייק מסיפא דברייתא דקתני ואם בא על החרשת וכו', וראה רמ' למה אין

אמר רב חסדא ש"מ קסבר רב חרשת קנויה ומשווירת, קטנה קנויה ואינה קנויה [ראה לעיל ג"א ע"א] קטנה ספק קנויה כולה 100% ספק אינה קנויה כלל 0%,

[ראילו לומר] [דשמיתין. ג.] [קטנה וחרשת] קנויות ומשווירות 50% ליכא למימר, דמממני שמעינן לה [דתנן, קטנה וחרשת אין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה] דא"כ [שקנין שניהם שוה] תיפטר מדא צצית מצרתה, ושמיתין ספק [50% probability] נמי ליכא למימר, מדקתני סיפא דמתני' [לקמן ריש קי"א ע"ב במי שהיו נשוי שתי נשים קטנה וחרשת ומת ונפלו שתי הנשים לפני אחיו] צא יצס על הקטנה וחזר וצא על המחרשת פסל את הקטנה, צא יצס על המחרשת וחזר וצא על הקטנה פסל את המחרשת, ואי שמיתין ספק [אם הם קנויות כלל], קמיימא [מבאבן גרפס לקמן ע"א] תימזב גביה ממה נפשך, דהא אחרונה לא פסלה לה עליה [כיון שהם ספק], דאם שמיתין קנויות, אין האחרונה פוסלת הראשונה דאין אחר ציאה כלום, ואם זו [קנויה] זו אינה קנויה, אינן צרות זו לזו,

אלא [קטנה וחרשת] מדא קנויה ומשווירת ומדא ספק [וקנינם אינו שוה, ולכן אומר ברישא דמתני' שאין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה, ולכן תנן בסיפא בא יבם על הקטנה וכו'],

ומדכד [דאמר כונס החרשת ומוציאה בגט, וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ] שמעינן מחרשת היא הקנויה והמשוויירת, וקטנה ספק, משום הכי מלא המחרשת בגט, דלמא קטנה קנויה היא לגמרי [לבעלה המת], ועדיפא מחרשת, ופסלה לה חליצתה עליה [חליצת רחל הקטנה כשתגדיל, תאסור את זלפה על שמעון משום כיון שלא בנה שוב לא יבנה],

דאי ס"ד [להיפך] **חרשת קנויה ואינה קנויה, קטנה קנויה ומשווירת, חרשת אמאי כונס ומוציאה בגט**

דף קי"א ע"א

תיתיב גביה ממה נפשך, אי קנויה היא הא קנויה היא ומו ליכא זיקא אצמרייתא, ואי לאו קנויה היא הא נכרית בעלמא היא ולא פסלה לה חליצת קטנה,

וכי תימא [וליעעמיך] [כיון דאמרינן קטנה קנויה ואינה קנויה] **קטנה אמאי תמתין עד שתגדיל ותחלוץ, תיתיב גביה ישאנה ממחלה ומשז 50% ממה נפשך אי קנויה היא הא קנויה היא, אי לאו קנויה היא נוכריתא בעלמא היא?**

אם כן חרשת במה תיפוק הא לאו צמ חליצה היא, ורז תקנתא למרייהו קמני,

ואי קשיא ממיתין [ריש ע"ב] דקתני צא על הקטנה וחזר וצא על המחרשת פסל את הקטנה, אמאי פסלה, האיל ונסקה צרישא [והוא קנויה ואינה קנויה] מטיפוס מחרשת

אבני חן על מסכת יבמות

ובציאתה נמי לא מיפטרט דציאה פסולה היא שהרי אחות אשתו היא,

ורבנן היא ומתני' [דפרק זו כאן ביבמות] רבנן היא [דפליגי אדר' נחמיה וסברי דבביאה פסולה צריכה גט וחליצה] **משום הכי** [בע"כ בסיפא אמרין] תמתין עד שתגדיל ותחלוץ ומש"ה קמי סיפא גזי נכרית קטנה צעיל חליצה, ואע"ג דממה נפשך ציאתה צהיטר הואי וגיטא גט גמור, משום גזירה דדלמא קדים ובעיל חרשת ברישא, והויא ליה ביאה דקטנה ביאה פסולה ואמי למימר נמי תרוויחוי ליפקו בגט, וקטנה שהיא אחרונה [שבא עליה אחר שבא על החרשת] לא סגי לה בגיטא, דלמא [קטנה] קנויה היא ורמיא קמיה, דלא איפטרט ציאת חרשת המשויירת, וציהא דידה נמי לא מיפטרט דציאה פסולה היא דקס עליה באיסקור שני צמים,

אלא אי אמרת רבי נחמיה [פ' דלעיל תירץ דלעולם חרשת קנויה ואינה קנויה, וקטנה משויירת והברייתא אתיא בר' נחמיה] [אלא אי אמרת קטנה קנויה ומשויירת] וחרשת ספק, ומרישא [דברייתא] דקמי צמיות אס צא על החרשת נותן לה גט והותרה שמעינן דציאה פסולה פוטרת,

[כאן מסקנת הקושא] סיפא [דברייתא] צנכרית [שהיבם בא על הקטנה ועל הגדולה] אמאי קטנה צעיל חליצה, בשלמא אפוקי מפקין לה מיניה, דלמא חרשת אחרונה קנויה כולה ופסלה לה עליוה [משום בונה שתי בתים], אלא צניטא חסיגי לה דציאת עזמה פוטרתה דציאה כשרה היא, ואי נמי חשיב לה [ביאה] פסולה, משום דקיימא זיקת חרשת דאיכא למימר קנויה לגמרי, **הא אמר ר' נחמיה ביאה פסולה פטרה, אלא שמע מינה רבנן היא ש"מ,**

אמר רב אשי מרישא [דברייתא] גמי גזי אחיות שמע מינה דרבנן היא, דקתני גזי מת צעלה של חרשת אם בא על החרשת נותן לה גט והותרה,

[אבל] וגזי מת צעלה של קטנה [ששמעין מגרש זלפה אחותה] דקמי קטנה מתמין ולא קתני אם בא על הקטנה [אם בא שמעין על רחל] נותן לה גט והותרה [שניתרת קטנה זו בביאת היבם, לא אמר כן, מפני שהיא אחות גרושתו] אלמא רבנן היא, ומש"ה לא נפקא בגט דציאה פסולה, דחרשת קנויה צמקת [זלפה קנויה לשמעין], וזו [וביאת שמעין לרחל] אסורה משום אחות אשה, ומיידוס לא מדמיא [רחל אינה נידחת משמעין לגמרי משום אחותה זלפה] דלמא קטנה קנויה כולה, וקנין משויירת דאחיות [זלפה] לא דמי לה?

[ודוחה ראייתו של רב אשי] **אי משום הא לא איריא** [דאח"ג שיש עצה אם בא על הקטנה וכו' אי מוקמינן לה בר' נחמיה], חרשת דלית לה תקנתא דהיתירא דקמי צה וחרשת אסורה לעולם קתני תקנתא דאיסורא [אם עבר ובא עליה], קטנה דאית לה תקנתא דהיתירא [תמתין עד שתגדיל ותחלוץ] לא תני תקנתא דאיסורא:

מתני': מי שהיה נשוי לשתי יתומות קטנות [נכריות] ומת, ובא יבם על הראשונה וחזר ובא על השניה, או שבא אחיו על השניה

דף קי"א ע"ב

קושא מוהרישא] **אי אמרת בשלמא חרשת קנויה ומשויירת**, ו. ד"ס] קטנה קנויה ואינה קנויה, משום הכי דכי בא על החרשת נותן לה גט והותרה, דאמרת ממה נפשך, אי קטנה קנויה היא, הא נפקא [חרשת] משום אחות אשה, אי לאו קנויה שפיר מיבם [הא בא על החרשת],

אלא אי אמרת חרשת קנויה ואינה קנויה, קטנה קנויה ומשויירת, כי בא על חרשת [לאחר שגרש את הקטנה] אמאי [די במה ש] נותן לה גט [לחרשת לביאתה] והותרה [הלא זלפה הוא ספק אחות אשתו, וביאתו בה היא ביאה אסורה, וצריכה גט חליצה לזיקתו ד]

הא איכא למימר דלמא חרשת קנויה היא לגמרי לאחיו [לשמעין] וזקוקה לו [לראובן], וקטנה לא דמיא לה [לזלפה] דקנויה ומשויירת היא [ובין שרחל היתה ספק אשתו של ראובן, עכשיו תהיה זלפה ספק אחות אשתו, והאיסור נשאר גם אחר הגט כל זמן שרחל חייה] וציאתה [מה שבא ראובן על זלפה] הויא ליה ביאה פסולה שהרי אחות אשה צמקת היא, וביאה פסולה לא פטרה מיידוס, וצריכה גט לציאתו וחליצה לזיקתו וחרשת לאו צה חליצה היא?

הא מני רבי נחמיה היא צפרק ר"ג [לעיל דף ג] **דאמר ביאה פסולה פוטרת מחליצה,**

אי [בריייתא] **רבי נחמיה אימא סיפא** [דברייתא], מי שהיה נשוי שתי יתומות [נכריות] קטנה וחרשת משום קטנה נקט [יתומות], שלא השיאה אביה, ומת, בא יבם על הקטנה וחזר ובא על החרשת, או שבא אחיו על החרשת, נאסרו שתיהן עליו אע"ג דקטנה מדינא לא מיפסקא עליה משום ציה דחרשת [ואינו צריך לגרש את הקטנה לאחר שבנסה], ממה נפשך, אי קטנה קנויה ליכא מידי צתה ציאתה, ואי לאו קנויה היא נכרית צעלמא היא,

אפ"ה אסורה, דמפרש לקמן, משום גזירה דלמא אחי למיעבד איפכא וצעיל חרשת צרישא, וציאת קטנה פסלה לה דשמא קנויה היא כולה, ואמי למימר נמי מיידוס חרשת גזיה [שלא יגרשנה, ואז יעבור על כיון שבנה שוב לא יבנה],

כיצד תקנתן [לאחר שבא על שתיהן, שיחא מותר להם לינשא לשוק] **חרשת יוצאת בגט** וצריא ממה נפשך, אי קטנה קנויה היא מיפטרט חרשת [צרתה] ציהא דקטנה, ואי [רחל הקטנה] לאו קנויה היא פטורה [זלפה החרשת] ציהא דידה, וקטנה תמתין דמפרש טעמא עד שתגדיל ותחלוץ,

אי אמרת בשלמא רשא גזי אחיות דקמי אס צא על החרשת נותן לה גט והותרה, משום ד חרשת קנויה ומשויירת, קטנה קנויה ואינה קנויה וממה נפשך חרשת צתה גיטא מיפטרט, אי משום אחות אשה [זלפה היא אחותה של רחל אשתו הקטנה], [או אם נאמר שרחל לא היתה קנויה לשמעין מעולם] אי משום יצומה [הרי נתייבמה זלפה בדבעין] שהיה צהיטר שאחיותה לא הייתה קנויה,

אזל אי הוה אמרין איפכא קטנה קנויה היא ומשויירת וחרשת ספק, מו לא מיפטרט חרשת צגט [ואז בשוגרש ראובן את רחל ובא על זלפה] דלמא [זלפה] קנויה היא ולא נפקא משום אחות אשה [של רחל], שקנין אחיותה הקטנה משויירת,

אבני חן על מסכת יבמות

אימא לא אמר שמואל הלכה כרבי אלעזר, אלא אימא תרוייהו לפקו בגמ',

ואי אשמעינן בהא [באן במשנתיו], משום דגדולה רמיה קמיה לייבומי משום הכי מהדרינן אמילין דקטנה כדי שמתייבס גדולה, אבל אידך דההיא דאמיות דגדולה אמות אשמו היא ימא לא רמיה קמיה ולא ילמדו קטנה למאן כשציל ייבומיה של גדולה צריכא:

מתני': יבם קמן שבא על יבמה קטנה, יגדלו זה עם זה ואם בא לגרסה אינו יכול עד שיגדיל דגט קמן אינו גט [ר"ל אינו מגרשה עד שיגדיל, ועד שתרע היא לשמור גיטה. יבין], בא על יבמה גדולה תגדלנו,

היבמה שאמרה בתוך שלשים יום שנסה היבם לא נבעלתי [ול] ליבם, וגט יצמן יוצא מתחת ידה כדמפרש בגמ', והוא אומר בעלמך ודיין דגט כופין אותו שיחלוץ לה דהיא נאמנת דעד תלמין יומין מוקי איניש אנפשיה מלצעול,

לאחר שלשים יום מבקשין הימנו שיחלוץ לה הוא נאמן, דלא מוקים איניש אנפשיה מלצעול, ומיהו איני לא משתריא [לשוק] דשויתא לנפשה תמיכה דאסורא [שלא נתייבמה עדיין, ואסורה לשוק], ובעיה חליה ומבקשין הימנו, אכל כופין לא דהא בעל,

[ואם תאמר מה הוא מפסיד אם חולץ לה ולמה אין כופין כדי להתירה? ויש לומר שהוא מתבייש בבית דין לחלוץ לה שתרוק בפניו. תוס', ואין כופין אותו על מדת סדום? לפי שהוא מתבייש להתבנות בב"ד, ושתרוק בפניה. תוס' הרא"ש, וכתב בגמ' שהוא יכול לטעון אע"פ שנתתי לה גט אינה אסורה עלי בחורה ואולי תתפייס ותחזור לי, ואיני רוצה לאסרה עלי בחליצה],

ובזמן שהוא מורדה [שלא בעל], אפילו לאחר שנים עשר חדש כופין אותו שיחלוץ לה,

הנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה ולא נתכוונה לפטור עצמה הימנו לאחר מיתת בעלה [שאינה ריבה כמורדת] אלא שהיה להם כעס זה עם זה כופין אותו שיחלוץ לה, לאחר מיתת בעלה [אם נודרת הנאה ממנו הווי מורדת. רע"ב] מבקשין הימנו שיחלוץ לה, ואם נתכוונה לכך אפי' בחיי בעלה מבקשין הימנו שיחלוץ לה [רק מבקשין ואין כופין]:

גמ': לימא מתניתין דלא כרבי מאיר [ור"ל דאף דסתם משנה הוא. מנחת יהודה], דתניא קמן וקטנה לא חולצין ולא מתייבמין קמן שמה ימצא סרים, קטנה שמה תמצא איילנית, ואיני בני ייבום נמצאו פוגעין בערוה דברי רבי מאיר [דר"מ חייש למיעוטא]?

אפילו תימא רבי מאיר, כי אמר ר' מאיר גדולה לקמן וקטנה לגדול, דחר מינייהו ביאה דאיסורא הוא [אם ימצא הוא סרים או היא איילנית], אבל קמן הבא על הקטנה דתרוייהו כי חדדי נינהו לא אמר,

לא פסל את הראשונה שהי צאתן שוה, ואי ראשונה קנויה היא הרי היא אשמו ואחרונה ציאת זנות, ואי לאו קנויה היא הרי שמהין נכריות אכלו, שלא היתה קנויה לאחיו [שבת] ומקיים את הראשונה שלא נפסלה עליו, אכל אחרונה לא, דלמא קנויות הוו [שתיהן לאחיו] ומשכח על הראשונה קמה דף עליה צאיסור שני נמי, וכן ב' חרשות,

[היה נשוי] קטנה וחרשת [ומת] בא יבם על הקטנה וחזר ובא על החרשת, או שבא אחיו על החרשת, פסל את הקטנה משום גזירה דלמא קדים ובעיל חרשת צרישא וכדאמר בגמרא, ואע"ג דממה נפשך היא [הקטנה] שריא ליה, הוילי וראשונה היא, אי קנויה היא הא קנויה היא אי לא קנויה היא נכרית בעלמא היא,

בא יבם על החרשת וחזר ובא על הקטנה, או שבא אחיו על הקטנה פסל את החרשת שמה קטנה קנויה כולה, וקנין החרשת משויירת [ונמצא בונה שני בתים],

פקחת וחרשת [זה כ"ש מוקד דלעיל, רק תנא נקט כולה גוונא. יבין], בא יבם על הפקחת וחזר ובא על החרשת או שבא אחיו על החרשת לא פסל את הפקחת,

בא יבם על החרשת וחזר ובא על הפקחת או שבא אחיו על הפקחת פסל את החרשת,

גדולה וקטנה בא יבם על הגדולה וחזר ובא על הקטנה או שבא אחיו על הקטנה לא פסל את הגדולה,

בא יבם על הקטנה וחזר ובא על הגדולה או שבא אחיו על הגדולה פסל את הקטנה,

ר' אלעזר ה"ג דמתני' ובקמייתא רבי אליעזר גרס והכי אמרן צפ"ק דנדה (דף ח) אומר מלמדיו הקטנה שתמאן בו ותעקור נישואיה ויקיים את הגדולה [כדי לקיים מצות יבום דאורייתא, משא"כ בחרשת וקטנה לעיל ליכא יבום דאורייתא. יבין]:

גמ': אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי אלעזר, וכן אמר רבי אלעזר בן פדת דאמורא הוא הלכה כרבי אלעזר דמתניתין, והוא [ר' אלעזר דמתני' הוא] ר"א בן שמוע,

וצריכא לשמואל ור' אלעזר בן פדת למימר בקמייתא (לעיל דף קט) הלכה כר' אליעזר, וזהו נמי הלכה כרבי אלעזר, דתרוייהו מלמדין את הקטנה למאן,

דאי איתמר בהא קמייתא גבי אחיות בהך קאמר שמואל הלכה כרבי אליעזר, משום דלא קיים מצות ייבום משום דלכמי לא איקיים מצות ייבום, הילכך מלמדיו את הקטנה אשמו למאן ותמייבס יבמתו, אבל בהא דאיקיים מצות ייבום נשמהין [שהרי בא היבם על שתיהן]

אבני חן על מסכת יבמות

לייבס [לכא עליה?]

אמר רב בשגיטה יוצא מתחת ידה שנתן לה גט, וקס"ד גט גמור לביאתו (הוא. ד"ס) [פ"י שהוא אומר שבעלה לשם יבום, ואח"כ נתן לה גט, והיא אומרת שנתן גט לזיקתה בלי שבעלה],

מיתבי [שנינו בברייתא] יבמה שאמרה בתוך שלשים יום, לא נבעלתי [נאמנת שאדם יכול להתאפק עד שלשים יום מלבעול], בין שהוא אומר בעלתי בין שהוא אומר לא בעלתי, כופין אותו שיחלוץ לה,

לאחר שלשים יום [והוא אומר בעלתי, הוא נאמן לכן רק] מבקשין הימנו שיחלוץ לה [כדי להתירה לשוק, שהרי שויתרה לנפשה חתיכה דאיסורא], היא אומרת נבעלתי לאחר שלשים [יום. ד"ס] קאי והוא אומר לא בעלתי הרי זה יוציא בגט אם נא להוסיפה דיה בגט, דהיא נאמנת, דכולי האי לא מוקים,

[וגם זה לאחר שלשים] הוא אומר בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי, אע"פ שחזר ואמר לא בעלתי [ועכשיו שניהם אומרים שלא בעל] צריך גט [לביאתו] משום דאמר בעלתי [ולאמר] [למחר. ד"ס] שלשים יום אינו מהימן וחליצה משום דהיא שומה [לנפשה. ד"ס] חתיכה דאיסורא,

[ועכשיו מסיים הקושיא] ומדקאמר "צריכה" גט, מכלל דצאין לה גט עסקינן, ואמאי קמי רישא [דברייתא] כופין למלך ניכפיהו לייבס?

אמר רבי אמי לעולם נשגיטה צידה [ולא שנותן לה עכשיו גט], והכי קאמר [הא דאמר צריך גט וחליצה] צריכה חליצה עם גיטת "ואע"פ" דקמי [הא דקמי אע"פ שחזר ואמר] אמנקה קאי, וה"ק אע"פ שחזר ואמר לא בעלתי, דאיכא למימר כופין [לחלוץ] הוילי ומודה, אפ"ה אין כופין אלא [מבקשים] צריכה חליצה, ואי לא בעי למחלץ, לא כייפינן, דסמינן אדיצוריה קמא [שאמר בעלתי ויבמה כבר], הוילי ולאחר שלשים יום הוא,

רב אשי [לא היה זר הדבר לגרום כאן ר' אסי, והוא חבירו דר' אמי תלמידו ר' יוחנן. מנחת יהודה] אמר לעולם צריכה גט אחר, לנכד גט הראשון ד התם [במשנתינו דאמר רב דמיירי בגט יוצא מתחת ידיה, היינו שנתן לה] גט לזיקתו ונפקלה עליו, לפיכך לא נכפינן [כופין אותו. וראה ד"ס שיש גירסא נכפיהו, וגם נכופיהו] לייבס [שהרי נאסר עליה מכיון שלא בנה שוב לא יבמה],

הכא [בברייתא שצריכה גט וחליצה, היינו] גט לביאתו וכיון דאמר בעלתי צריכה גט לביאתו, דיש ציאה אחר הגט [דחיישין שבא עליה אחר הגט] והשתא מסתברא "ואע"פ" דקמי, וה"ק אע"פ שחזר ואמר לא בעלתי ואיכא למימר לא מיבעי גט אלא חליצה, אפ"ה צעיל גט,

[הגמ' מספרת] הנהו שניהם מודים [האיש והאשה היו שניהם מודים] שלא נבעלה ומעיקרא אמר בעלתי דאתו לקמיה דרבא, אמר להו

והא קתני בא על יבמה גדולה תגדלנו [הרי דגם קטן לגדולה שרי]? אמר רבי חנינא חזוואה "בא" [פ"י בדיעבד] שאני,

והא תגדלנו קאמר, דכל ביאה וביאה דאיסורא הוא קטן נגדולה דגדולה דת עושין היא, ושמא הקטן ימלא סריס והרי נבעלה לאסור לה שלא במקום מזה, וכן גדול נקטנה אם תמלא איילנות נמלא שפגע גדול בערוה, אבל קטן וקטנה אפילו אינן בני יבוס, כגון הוא סריס והיא איילנית אין כאן איסור, דקטן אוכל נבלות אין צ"ד מלווין להפרישו, וה"נ שניהן לאו בני עושין?

אלא מחוורתא מתניתין דלא כרבי מאיר,

[ומקשה] קרי כאן דברים כה להקים לאחיו שם והאי לאו בר הכי הוא? אמר אביי אמר קרא יבמה יבא עליה כל דהו [מדלא כתיב אחי המת יבא עליה. תוס', מדלא כתיב אח המת יבא עליה דהוה משמע אח שהוא גדול כמו שהיה המת. תוס' הרא"ש],

רבא אמר בלאו הכי נמי לא מצית אמרת [שקטן אינו מייבס], מי איכא מידי דהשתא אסירא ליה ולבתר שעתא כשיגדלו שריא, והא אמר רב יהודה אמר רב כל יבמה שאין אני קורא בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה,

ואימא הכי נמי לעולם אסורה לו? אמר קרא דברים כה כי ישבו אחים יחדו אפילו בן יום אחד ישבו יחדו קאמר קרא יבמה יבא עליה, ואפי' לא הו' משמע כל דהו מסבירא, שריא ליה נקטנות כדאמר:

[שנינו במשנתנו] יבמה שאמרה בתוך שלשים יום וכו': מאן תנא דעד תלתין יומין מוקים איניש אנפשיה?

אמר רבי יוחנן רבי מאיר היא דתניא טענת בתולים להפסיד כמותה כל שלשים יום דיכול לטעון לא בעלתי עד עתה דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר נסתרה לאלתר הוא טוען, ואם טוען לאחר זמן אינו נאמן דודאי מרישא צעל ומנאה צמולה ושתק, והשתא הוא דרמח עלה לא נסתרה [כלומר שאנו יודעים בבירור שלא נסתרה, ובהא לא פליג ר"מ. תוס' הרא"ש] אף לאחר כמה שנים,

רבה אמר אפי' תימא ר' יוסי עד כאן לא קאמר ר' יוסי התם [דלא מוקים נפשיה] אלא בארוסתו דגיס בה, אבל אשת אחיו

דף קי"ב ע"א

מיבזו בזיו מינה כוס הימנה [מיהו גם יש לפרש לשון פחד. תוס' גרה ט"ו ע"ב ד"ה אפילו],

[ומקשה] עד שכופין אותו לחלוץ [דתנן כופין אותו לחלוץ] ניכפנו

אבני חן על מסכת יבמות

ע"י גירושיו בעלה, ולהפיק דעתו של צעל שלא יתשדנה בנותנת עיניה באלה, כדי שיתרצה לגרסה, אבל איצט שאסורה לו ועומדת אפי' אחר גירושין לא נתכוונה, ומותרת לו אם מת בעלה ולא גירסה?

רב אמר יבם אינו כבעל שיהיה צריך להפטר כבעל, דאדעתא דבעל נדרה וצריך הוא להפטר, אבל ליצט מותרת בלא הפרה ושמואל אמר יבם הרי הוא כבעל,

אמר אביי כוותיה דרב מסתברא, דתנן [במשנתנו] הנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה [ומת בעלה ונפלה לייבום], כופין אותו שיחלוץ, ואם איתא דמסקה אדעתה

דף קי"ב ע"ב

מבקשין מיבעי ליה דאיכא למימר להכי איכוונה [ואם נתכוונה גם לייבום, למה כופין את הייבם לחלוץ הא מורדת היא]?

הבא במאי עסקין באשה שיש לה [הכוונה שיש לבעלה והיה צ"ל "לוי"] בנים, דכולי האי לא מסקה אדעתה [שימות בעלה, וימותו בניו],

אבל אין לה בנים מאי מבקשין [שאו תלינן שהיתה דעת לאסור את עצמה על הייבם], ארתני [במשנתנו לעיל ק"א ע"ב] אם נתכוונה לכך אפילו בחיי בעלה מבקשין ממנו שיחלוץ לה, ליפלוג וליתני בדידה, כמה דברים אמורים בשיש לה בנים אבל אין לה בנים מבקשין? אלא שמע מינה לא שנתא יש לה בנים ולא שנתא אין לה בנים כופין אותו כרב [דאמרינן שלא התכוונה לאסור את עצמה על הייבם], שמע מינה:

רבא חלוצו לה [כיון ששניהם מודים שלא נבעלה לא צריכה גמ] ושרו לה [ותתיר לה] תיגרא [המריבה], ופתרו את ענינה. שמי', [לשון זה לעיל ק"ה ע"א],

אמר ליה רב שרביא לרבא והתניא [בברייתא לעיל] צריכה גמ וחליצה? אמר ליה אי תניא תניא [אי תניא צדדיא דחולקין - תניא, ונלך אחריה, וחזר אני צי. רש"י חגיגה י"ט ע"ב, אני שמעתי מרבי מה שאמרתי, אבל אחס הואיל ויש משנה צידכם לכו אחריה. רש"י נדה כ"ג ע"ב],

בעא מיניה הון כך שמו [קיצור של "הונא"] בריה דרב נחמן מדרב נחמן צרתה מהו יצמה שכנסה היצט ונפטרה צרתה, ואמרה יצמה לאחר זמן לא נבעלתי מהו ליאסר צרתה מפני דיצורה של זו? אמר ליה וכי מפני שאנו כופין ומבקשין לצרעה, דליהי שותה לנפשה חמיכה דאיסורא תיאסר צרה נאסרה צרתה, ודאי לא מיתסרה, דחזקה הכונס את האשה צועל לאתרי:

[שנינו במשנתנו] הנודרת הנאה וכו': תנן התם בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה, האומרת טמאה אני לך אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי, דאיסרה עליה, וכמוצתה לא מיתסרה [שהרי נאנסה], ובאשת כהן מוקמינן לה בפרק בתרא דנדרים,

השמים ביני לבינך גלוי וידוע [לפניו] [לשמים. תוס'], שאין נזקק לי כדרך בני אדם, ואין אש עד להוכיח בין שנינו [ולא נהירא דבשלהי נדרים מפרש בגמרא דהדיא דהיינו שאינו יורה כחץ. תוס'],

נטולה אני מן היהודים נדרה היא שלא מבעל ליהודים, ומדאסרה נפשה אכולי עלמא, ש"מ תשמיש קשה לה ואנוסה היא, לפיכך נוטלת כתובה,

חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה ותלך למקום שאין מכירין בה ונדרה [דהיינו שהיא טמאה, או שנדרה את עצמה מתשמיש, וגם שמתא אינו אמת שהשמים בינה לבין]. ותנשא לו,

אלא האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה ואם לאו לא כל כמינה דאסרה נפשה עליה, השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה לבעל להתנהג בה מנהג יפה [זה לפי רש"י שפירש השמים ביני וכו' שאינו נזקק לה, ולכן יתקנו שיתנהג עמה כדבעי, אבל לפי תוס' שאינו יורה כחץ פי' שיתפללו למקום ויתן להם בנים, ור"ח פי' יעשה סעודה ויפייסה, נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ומשמשותו ותהא נטולה מן היהודים [ותהיה אסורה על שאר היהודים],

איבעיא להו נטולה אני מן היהודים, ליבם מהו מי אסירה ליצט מפני נדר זה שנדרה בחיי בעלה או לא, מי מסקה אדעתה דמיית בעלה בלא נזים ונפלה קמי יבם ונדרה נמי אדעתא דדידה, ובעל לא הפך אלא לחלקו, ויצט נמי לא מצי מיפר שאפי' בעל אין מיפר בקודמים ואסורה לו או לא [אסקה אדעתה] ולא נדרה זו אלא לאסור עצמה על כל מי שמתרת לו

אבני חן על מסכת יבמות

העיד רבי יוחנן בן גודגדא על החרשת שהשיאה אביה
נקטנתה וקיבל קידושיה, והו קידושין גמורים [ראה רש"ש] **שהיא יוצאה
בגט** ואפי' משגלה ופקע כח אב מקבלת היא את גיטה,

[רבנן הביאוה לבית המדרש להביא ראייה לדבריהם מאמרו לו אף זו כיוצא בה
[אמרו לו אף זו כיוצא בה והביאו ראייה ממנה לדבריהם. תוס' הרא"ש, וראה
ערל"ג], ואם תאמר לר' יוחנן בן גורי למה אינה מתגרשת הלא אינה חוזרת
כשמרמזים לה? ויש לומר דמכל מקום בשעת נתינת הגט משלחה וחוזרת היא
ואינה מבינה עד שמוציאין אותה על כרחיה. תוס', ובתוס' הרא"ש הלשון וי"ל
דרבי יוחנן בן גורי בעי שיהא משלחה ואינה חוזרת בשעת נתינת הגט וחרשת נהי
דלאחר מבאן כשרמזים לה יודעת שנתגרשה ואינה חוזרת, מ"מ בשעת נתינת
הגט אינה יודעת שמתגרשת],

אמרו לו אף זו פקעת שנתגרשה כיוצא בה,

[ראובן פקח, שמעון פקח, אפרים חרש, מנשה חרש,
רחל פקחת, לאה פקחת, ולפה חרשת, בלהה חרשת],

ב' אחין חרשין נשואין לב' אחיות חרשות [אפרים נשא ולפה,
ומנשה נשא בלהה], **או לשתי אחיות פקחות** [אפרים נשא רחל, ומנשה
נשא לאה] **או לשתי אחיות אחת חרשת ואחת פקחת** [אפרים
נשא ולפה, ומנשה נשא רחל],

או ב' אחיות חרשות נשואין לשני אחין פקחין [ראובן נשא
ולפה, ושמעון נשא בלהה] **או לשני אחין חרשין** [אפרים נשא ולפה,
ומנשה נשא בלהה], [זה כבר שנה והוא מיותר, אלא בא דרך אנב שמונה כל
האופנים] **או לשני אחין אחד חרש ואחד פקח** [אפרים נשא ולפה,
וראובן נשא בלהה] **הרי אלו פטורין מן החליצה ומן הייבום** דהואיל
ושמיהן [הנשים] חרשות או שניהן [הבעלים] חרשים כקידושי זו כקידושי זו ולאו
קידושין דאשמו ומפקעי זיקה,

ואם היו נכריות יבנותם שאין חליצה בחרשת וחרש, שאין בלאר ולאמרה,
ואם רצו להוציא יוציאו ואם"כ אם רצו יוציאו בנט, דאמא נט בחרמיה
ומפקיע נשואין דידה "חוקת אחיו" דהוא בחרמיה,

¹**שני אחין אחד חרש ואחד פקח נשואין לשתי אחיות**
פקחות, מת חרש בעל הפקחת מה יעשה פקח בעל
הפקחת תצא משום אחות אישה, מת פקח בעל הפקחת
מה יעשה חרש בעל פקחת מוציא אשתו בגט דזיקת אמותה
הבאה מכח קידושין גמורים אוסרתה עליו ואין כח בקידושין דידה לדמותה משום
אחות אשה ואשת אחיו אסורה לעולם דחרש לא חליץ ולכנסו אי אפשר
משום אחות אשה,

²**שני אחין פקחין נשואין לשתי אחיות אחת חרשת ואחת**
פקחת [ראובן נשא רחל, ושמעון נשא ולפה] **מת פקח בעל חרשת**
[שמעון] **מה יעשה פקח בעל פקחת** [ראובן בעל רחל], **תצא**
משום אחות אישה [שרחל ולפה הן אחיות], **מת פקח בעל פקחת**

פרק ארבעה עשר החרש שנשא

מתני': חרש [קמ"ל דעב"פ חו"ל קדושין מדברי סופרים, ולא כשוטה וקמן
דלא תקנו להו רבנן קדושין כלל. יבין] **שנשא פקחת** [שאינו קידושין
דאורייתא. יבין, וכן להלן] **ופקח שנשא חרשת, אם רצה להוציא**
יוציא, ואם רצה לקיים יקיים, כשם שהוא כונס ברמיזה כך
הוא מוציא ברמיזה מה טעם קאמר כלומר כקידושין כך גירושין, וכן פקח
בחרשת ברמיזה כנס, שרמו באלצנע עד שנתרצית לו, ובחרמיה אם רצה להוציא יוציא
[ראה רש"ש],

פקח שנשא פקחת ונתחרשה אע"פ שקידושיה גמורים **אם רצה**
יוציא דבגט לא צעין דעת האשה כדמפרש לקמן במתניתין **ואם רצה**
יקיים [הא פשיטא, אלא אנב דתנא יוציא תנא יקיים. תוס'] **נשתמית לא**
יוציא בגמרא מפרש שלא ינהגו זה מנהג הפקר ומקנתא דרצנן היא, **נתחרש**
הוא או נשתמיה לאחר קידושין, הואיל וקידושיה גמורים היו לא יוציא אינו
מוציאה עולמית,

אמר רבי יוחנן בן גורי מפני מה האשה שנתחרשה יוצאה
והאיש שנתחרש אינו מוציא, אמרו לו אינו דומה האיש
המגרש לאשה המתגרשת שהאשה יוצאה לרצונה ושלא
לרצונה, והאיש אינו מוציא אלא לרצונו [ראה לקמן קי"ג ע"ב על
פירוש דברי המשנה],

אבני חן על מסכת יבמות

6 נבריות	חרש חרשת	פקח פקחת	כונם כונם ואם רצה להוציא יוציא	כונם כונם ואינו מוציא לעולם

במספרים 4-6 המשל בנשים נבריות שאינם אחיות, והם כמו המספרים 1-3 שמדברים באופן שהנשים הם אחיות.

[רמי בר חמא נותן טעם ל 5 ענינים:

א. למה לא תקנו נישואין לשוטה?

ב. למה לא תקנו נישואין לקטן?

ג. למה חרשת אינה ממאנת?

ד. למה חרשת אינה אוכלת בתרומה?

ה. למה חרשת אין לה כתובה?

גמ': אמר רמי בר חמא ¹מאי שנא חרש וחרשת דתקינן להו רבנן נישואין דקמינן ממני שגריסות חליצה אלמא יש נישואין וקידושין למרש, ולע"ג דלאו זר דעה הוא, ומדלוריימא אין קינו קנין ומ"ש דשוטה [זכר] ושוטה [נקבה. מנוקד ע"פ מנחת יהודה] דלא תקינו להו רבנן נישואין, דתניא שומה וקמן שגשאו נשים ומתו נשותיהן פטורות מן החליצה ומן היבום?

חרש וחרשת דקיימא תקנתא דרבנן [פ' שיתקיים, ויש לתקנתם תכלית] שדרכן להיות שלום צנייהם אפי' מרש עם מרשם, וכ"ש כשהאיש פקח # [משמע שהאיש יש לו יותר סבלנות כשאשתו חרשת, מאשה פקחת שבעלה חרש], אלז שוטה אפילו נפקתה לשוטה ושוטה לפקח אין שלום צנייהם וכ"ש שוטה לשוטה תקינו להו רבנן נישואין, שומה ושומה דלא קיימא תקנתא דרבנן, דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת נמוך קופה אמר לא תקינו רבנן נישואין,

[מיהו היכא שנישאת לו כבר תקינו רבנן שאינה מתגרשת כיון שאינה יודעת לשמור עצמה כדלקמן (דף קיג:). תוס'].

²ומאי שנא קמן דלא תקינו רבנן נישואין דקמינן לעיל שוטה וקמן שגשאו כו' וחרש תקינו ליה רבנן נישואין?

חרש דלא אתי לעולם לכלל נישואין דלוריימא תקינו ליה רבנן נישואין כדי שלא יצטל [שאף שאינו מחוייב במצות משום שאין בו דעת, מכל מקום יש בכך משום "לשבת יצרה", ומן ההמשך נראה שעשו תקנה זו לטובתו שיהיה לו מי שיעורנו וישמשנו. שט], קמן דאתי לכלל נישואין לא תקינו רבנן נישואין [ומיהו אין בעילתו בעילת זנות, דאמרינן לעיל (ס"ב ע"ב) והמודרך בניו ובנותיו בדרך ישרה, ו] המשיאן סמוך לפירוק. תוס' הרא"ש],

והרי קטנה דאתיא לכלל נישואין ותקינן רבנן נישואין? התם שלא ינהגו [בה] מנהג הפקר אי לא מולא דמנסה [הלשון קשה קצת וראה ד"ס, והכוונה אי לא דתקינן לה רבנן נישואין], אין לה מי ישמרה וינהגו צה מנהג הפקר צומת,

³ומ"ש קטנה דממאנה ומ"ש חרשת דלא ממאנה? דא"כ [אם היו מתקנים מיאון לחרשת],

[ראובן] מה יעשה פקח בעל החרשת [שמעון] מוציא את אשתו [זלפה] בנט ואת אשת אחיו [רחל אשת ראובן המת] בחליצה,

³שני אחין אחד חרש ואחד פקח נישואין לשתי אחיות אחת חרשת ואחת פקחת [ראובן נשא רחל, ואפרים נשא זלפה] מת חרש בעל חרשת [אפרים] מה יעשה פקח בעל פקחת [ראובן] תצא משום אחות אשה, מת פקח בעל פקחת [ראובן בעל רחל] מה יעשה חרש בעל חרשת [אפרים] מוציא את אשתו [זלפה] בנט ואשת אחיו [רחל אשת ראובן] אסורה לעולם,

⁴שני אחין אחד חרש ואחד פקח נישואין לשתי נבריות פקחות [ראובן נשא רחל, ואפרים נשא לאה ואין הנשים אחיות] מת חרש בעל פקחת [אפרים] מה יעשה פקח בעל פקחת [ראובן בעל רחל] או חולץ או מייבם, מת פקח בעל פקחת מה יעשה חרש בעל פקחת כונם ואינו מוציא לעולם דלא אמי גט ידיה ומפקע זיקת צימיו למיו הראשון,

⁵שני אחין פקחין נישואין לב' נבריות אחת פקחת ואחת חרשת [ראובן נשא רחל, ושמעון נשא זלפה, והנשים אינם אחיות] מת פקח בעל חרשת [שמעון בעל זלפה] מה יעשה פקח בעל פקחת [ראובן בעל רחל], כונם ואם רצה להוציא יוציא, מת פקח בעל פקחת [ראובן בעל רחל] מה יעשה פקח בעל חרשת [שמעון בעל זלפה], או חולץ או מייבם,

⁶שני אחין אחד חרש ואחד פקח נישואים לב' נבריות אחת חרשת ואחת פקחת [ראובן נשא רחל, ואפרים נשא זלפה, והנשים אינם אחיות] מת חרש בעל חרשת [אפרים בעל זלפה] מה יעשה פקח בעל פקחת [ראובן בעל רחל] כונם, ואם רצה להוציא יוציא, מת פקח בעל פקחת [ראובן בעל רחל] מה יעשה חרש בעל חרשת [אפרים בעל זלפה] כונם ואינו מוציא לעולם:

	זוג א'	זוג ב'	מת מזוג א	מת מזוג ב
1 אחיות	חרש פקחת	פקח פקחת	תצא משום אחות אשה	מוציא אשתו בנט ואשת אחיו אסורה לעולם
2 אחיות	פקח חרשת	פקח פקחת	תצא משום אחות אשה	מוציא אשתו בנט ואשת אחיו בחליצה
3 אחיות	חרש חרשת	פקח פקחת	תצא משום אחות אשה	מוציא אשתו בנט ואשת אחיו אסורה לעולם
4 נבריות	חרש פקחת	פקח פקחת	או חולץ או מייבם	כונם מוציא לעולם
5 נבריות	פקח חרשת	פקח פקחת	כונם רצה להוציא יוציא	או חולץ או מייבם

אבני חן על מסכת יבמות

דף קי"ג ע"א

וקמנה מנלן דאית לה כתובה? דתנן הממאנת לית לה כמזה דהא בעל כרחו נפקא והשנייה מד"ס, דרצון קנסה כדאמר צ"ש מותרות (לעיל דף פה) ואיילונית משום דמקח טעות הוא אין לה כתובה, אבל יוצאה בגמ' וקמנה יש לה כתובה מדיוקא דמתני' דקמי' ממאנת שמעינן מינה טעמא משום דבעל כרחו נפקא הא הוילא אית לה אלמא יש כתובה לקטנה,

וחרשת מנלן דלית לה כתובה? דתניא חרש ושוטה שנשא פקחות, אע"פ שנתפקח החרש ונשתפה השוטה אין להם עליהם כלום דאין להם דעת ואין מנא הרשון מנא, ואע"ג דתקון רצון נשואין למרש לא תקינו לה רצון כמזה מיני, כדמפרש לקמן יותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא, רצו לקיימן יש להם כתובה, ופקח שנשא חרשת או שוטה אפי' כתב לה מאה מנה כתובתה קיימת מפני שרצה לזוק בנכסיו ואע"פ שלא (נשא) תקנו לה חכמים כמזה, הרי הוא כתב לה הוילא ורוצה להפסיד ולהיות מוק מנכסיו מנא קייס,

[פ'] ואין בעל השוטה יכול לטעון מתנה בטעות הוה, כי סבור הייתי שהיה לי עליה נשואין מדרבנן. רמ"א,

טעמא דרצה הא לא רצה דלא כתב לה אין לה מתקנת חכמים? דא"כ מימנעי ולא נסבי לה [לחרשת],

אי הכי פקחת לחרש ליתקן לה כתובה [החרש להפקחת] דא"כ מימנעי ולא מינסבי [הפקחת לא תתירצה להנשא להחרש]?

[ומתיר] יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא, [ראיתי לפרש שבין דאמרין בברכות י"ז ע"א [נשים במאי זכין? באקריי בנייהו לבי בנישאת, ובאחוני גבריהו כי רבנן, ונמרון לגבריהו עד דאתו מבי רבנן] הרי שאין לה זכות תורה אלא ע"י שתנשא לאיש],

ההוא חרש דהוה בשבבותיה דרב מלכיו אנסביה איתתא [רב מלכיו השיא אותו אשה] וכתב לה ארבע מאה זוזי מנכסיה [ורב מלכיו כתב בכתובה שהחרש מתחייב ד' מאות זוזי בכתובה],

אמר רבא מאן חכים כרב מלכיו דגברא רבה הוא, קסבר אילו רצה שפחה לשמשו מי לא זבנינן ליה, כ"ש הכא דאיכא תרתי [גם אשה וגם שפחה, שהרי הוא חרש והיא צריכה לשמשו], [ראה כתובות י"ב ע"א ב"ד של כהנים היו גובין לכתולה ארבע מאות זוזי],

אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל אשת חרש אין חייבין עליה אשם תלוי דנימא ספק אשם איש היא ספק היה צו דעת ספק אין צו והא עליה באשם תלוי דודאי אין לו שום קנין מן המורה,

לימא מסייע ליה חמושה לא יתרמו ואם תרמו אין תרומתן תרומה, ואלו הן, חרש, שוטה, וקטן, והתורם את שאינו

מימנעי ולא נסבי לה הוילא ולעולם [כל ימי חייה] היא יכולה למאן מפני חרשותה, אבל קטנה גבול יש לה [עד שתביא שתי שערות] וסבר מפייסנא לה כל שעתא עד שיעבור זמן מיאונה,

⁴ומאי שנא קטנה דאכלה בתרומה אם השיאה אמה לכהן ומאי שנא חרשת שלא השיאה אביה בקטנותה שאין נישואיה גמורין דלא אכלה בתרומה דקמן כי' אלמא לא אכלה,

דתנן [ערוית פ"ז מ"ט, והרישא גם במשנה לעיל ק"ב ע"ב] העיד רבי יוחנן בן גורגדא על החרשת שהשיאה אביה בקטנותה שיוצאה בגמ' ואפי' משתגדיל ואין אביה מקבל גיטה, מקבלתו היא ויוצאה, ואע"ג דקידושיה גמורין הוו וגירושיה בלא דעת, הוי גיטא לפי שהאשה יוצאת לרצונה ושלא לרצונה,

ועל קמנה בת ישראל יתומה שנשאת לכהן הנשאת ע"פ אמה שאוכלת בתרומה, אע"פ שאין נישואיה נישואין גמורים שאוכלת בתרומה אכלה בתרומה דרבנן, כך חוקימנא בהאשה רבה (לעיל דף ט), ואילו חרשת לא אכלה מדשבה למרשת דקעסיק צה, ואפי' נקט קטנה, ולא קמי ועל חרשת שנישאת מעמנה שאוכלת בתרומה?

גזירה שמא יאכיל חרש בחרשת והאי לאו שינויא מעליא הוא, (מה) [דמה ?] לי פקח בחרשת מה לי חרש בחרשת, שניהן אינן נשואין, ואם זו מותרת אף זו מותרת, שהרי צד היתר שלהן אינו אלא משום דלאו צו עונשין נינהו, והוו כקטן אוכל נבלות,

אלא כולה משום גזירה שמא יאכיל חרש בפקחת הוא, דאיכא עליה חיוב מיתה כדאמר' במסקנא דמילתא, ולהכי נקט צרישא שמא יאכיל חרש בחרשת ולא נקט שמא יאכיל חרש בפקחת? משום דחרש בפקחת לא מיתחלף בפקח בחרשת, אבל חרשת אשם חרש מיתחלף בחרשת אשם פקח והדר מיתחלף חרש בעל פקחת בחרש בעל חרשת, אבל קטנה לגדול ליכא למיגזר משום גדולה לקטן, דאין לקטן נישואין,

[ומקשה] וליכול [חרש בחרשת ומה בכך] קטן אוכל נבלות הוא? גזירה שמא יאכיל חרש בפקחת,

וחרש בפקחת נמי ליכול בתרומה דרבנן [דיבור זה שייד כאן, שהגמ' חוזר ושואל וליכול] אפי' חרש בפקחת בתרומה דרבנן, [דהא. ג'] אית לה נשואין מדרבנן? גזירה דלמא אתי לאוכלה בתרומה דאורייתא,

⁵ומאי שנא קטנה דאית לה כתובה, ומאי שנא חרשת דלית לה כתובה לקמן צעי תרווייהו מנא לן, דהא אית לה, והא לית לה? דא"כ מימנעי ולא נסבי לה [לחרשת] אבל בקטנה לא מימנעי דאחיא לכלל דיעה,

אבני חן על מסכת יבמות

דף קי"ג ע"ב

אי לאו דעתא צילותא היא, ולעולם כל ימיו של חרש פשיטא ליה לביי אלעזר ד חדא דעתא הוא אית ליה לחרש, דאינו עמים חלים עמים שוטה,

או דלמא פשיטא ליה דדעתיה קלישתא, ולא דעתא צילותא הוא, והכא היינו טעמא דמסקא ליה כיון דעתים שהוא חלים לגמרי, דעמו כלולה ועתים שוטה ומיישין שמה בשעת קידושין חלים היה?

למאי נפקא מינה להוציא אשתו בגמ' חרש מעיקרו לר' אלעזר אס יכול לגרש או לא, דבשלמא לרבנן פשיטא לן דמוציא כדאמרין במתני' (לעיל קיז) כשם שכונס בדיקא כן מוציא בדיקא, אלא לר' אלעזר דמשוי ליה ספק מאי אי אמרת חדא דעתא הוא כקדושין כך גירושין, ואי אמרת עתים חלים ועתים שוטה, קדושי מצי מקדש גרושי לא מצי מגרש מאי? ⁴ תיקו:

[שנינו במשנתנו] נשתתית וכו': א"ר יצחק דבר תורה שוטה מתגרשת, מידי דהוה אפקחת בעל כרחיה, ומה טעם אמרו אינה מגורשת שלא ינהגו בה מנהג הפקר,

היכי דמי אילימא דיודעת לשמור גיטתה [הגם שמגרשין אותה בעל כרחה בלא דעתה ורצונה, אבל צריכה שתהיה לה דעת לקבל ולשמור גיטת] ויודעת לשמור עצמה מי נהגי בה מנהג הפקר, אלא דאין יודעת לשמור לא גיטתה ולא עצמה דבר תורה שוטה מתגרשת,

[ומקשה על זה שני קושיות, ממה שאמרו דבי ר' ינאי, ומה שאמרו דבי ר' ישמעאל] והא אמר דבי רבי ינאי דברים כד ונתן בידה מי שיש לה יד לגרש עצמה יצתה זו שאין לה יד לגרש עצמה, ותנא דבי רבי ישמעאל דברים כד ושלחה מביתו מי שמשלחה ואינה חוזרת יצתה זו שמשלחה מצינו וחוזרת שכן מנהג הסוטים שאין נזשין?

[ומתרג'ן] לא צריכא דיודעת לשמור גיטתה ואינה יודעת לשמור עצמה, דבר תורה שוטה מתגרשת דהא יודעת לשמור גיטתה, ואמור רבנן לא ליפקא שלא ינהגו בה מנהג הפקר,

אמר אביי דיקא נמי דקתני גבי ידיה נשתתית לא יוציא וגבי ידיה לא יוציא עולמית, מאי שנא הכא דקתני עולמית ומאי שנא התם דלא קתני עולמית, אלא שמע מינה הא דאורייתא הא דרבנן [ואולי יש להשוותה להא דאמרין בריש מסכת סוכה סוכה דאורייתא תני פסולה, מבוי דרבנן תני תקנתא]:

שלו ולא נזהר בעל הבית שלשיות נפקא לן (קדושין דף מה) מאתם גם אתם לרבות שלוחם הלך מה אתם לדעתם אף שלוחם לדעתם, ועובר כוכבים שתרם של ישראל אפילו ברשות ישראל אין תרומתו תרומה דבעינן מה אתם בני ברית אף שלוחם בני ברית ומינה חרש אין תרומתו תרומה ומותרת לזר ואי ספק הוא תרומה ויחזור ויתרוס מיעדי ליה?

הוא דאמר רבי אלעזר כלומר מהא לא חסייעיה דגבי תרומה ס"ל לשמואל כר' אלעזר, דספק הוא, וגבי אשתו אע"ג דספק הוא אינה באשם תלוי, דגבי אשם תלוי כתיב אחת מכל מצות ה' (ויקרא ה) וקרינן "מצוות" דמשמע חדא מתרמי, שיש הימור ואיסור לפניו כגון אשתו וא"ל עמו צביה, וסבור אין שם אלא אשתו, ובא על האחת, ולבקר נמלא שמיין ולא ידע על אי זו צא, וכן חלב ושומן לפניו וסבור שמיין שומן ואכל אחת מהן, ולסוף נודע לו שהאחת חלב ולא ידע אי זו אכל, דאי ידע מיימי חטאת נקבה וכל דהו [פ' נקבה ששוה כל דהו] אפי' בת דנקא, והשמה דלא ידע מציא אשם זכר כנסף שקלים, אבל הכא [בבא על החרשת] שהספק תלוי בחתיכה אחת ספק איסור ספק הימור לא מיימי אשם תלוי,

דתניא ר' יצחק אומר משום רבי אלעזר תרומת חרש לא תצא לחולין מפני שהוא ספק [וכן הוא גם לפי המסקנא דשמואל סבר כר' אלעזר דפליג אמתניתין דתרומות, שהמשנה סובר דחרש אינו בר דעת כלל, והוא בגדר חרש שוטה וקטן, אבל שמואל סבר כר' אלעזר שחרש הוא קצת בר דעת ולכן תרומתו לא תצא לחולין],

אי סבירא כרבי אלעזר אשם תלוי נמי ליחייב? בעינן חתיכה משתי חתיכות [ולפי המסקנא זה שצריך חתיכה אחת משתי חתיכות הוא רק שימת שמואל, ור' אלעזר לא סבר כן],

ומי בעי רבי אלעזר חתיכה משתי חתיכות והתניא רבי אלעזר אומר כוי חייבין על חלבו אשם תלוי והא הכא כל הספק תלוי זה? שמואל סבר כר' אלעזר בחדא ופליג עליה בחדא, [ששמואל סבר כר' אלעזר שתרומת חרש לא תצא לחולין לפי שחרש אינו כשוטה וקטן, אבל בזה שאומר ר' אלעזר דלא בעינן חתיכה אחת משתי חתיכות כמו שרואין בכוי, לא סבר כן שמואל ופליג עליה, ותמה בספר מנחת יהודה דמשמע כאן דיפלוג שמואל על תנא, וכמדומה לי שזה אינו מצוי בש"ס, ובכל דוכתי אמרין רב תנא הוא ופליג, ולא שמואל ולא ר' יוחנן],

ואיכא דאמרי אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל אשת חרש חייבין עליה אשם תלוי, מיתיבי חמשה לא יתרוממו? סבר לה כרבי אלעזר,

בעא רב אשי מ"ט דר' אלעזר באשם חרש מיפשט פשיטא ל' דחרש דעתא קלישתא הוא דקה כלומר דעמו מועטת שאין מחודד להבין כשאר בני אדם ומיהו מספקא ל' אי דעתא צילותא היא אמה קצת הדעת שיש לו אס כלולה היא, וכמה שהוא נטון דעמו ועושה דבר, דלא כוונתו כוונה,

אבני חן על מסכת יבמות

דבר הנגזר מלי ומליא מיוקוט זכרים ונקבות וליטיילו התם ישמקו שם, שנת היתם דאי משכחי להו מיייתי להו,

[פרש"י זכרים ונקבות, שאלה: ויל"ד מענין להרחיק [לרב יצחק שם] מהסתכלות ואיכא דרבא אחרינא שלא יקח כי אם זכרים ולענין איסור הנ"ל לא נמצא מפורש? תשובה: בפשטות שהנקבות במכע יותר משמשניות ונחות למצא, וגם יהיו זכרים שם שאם ימצאו איזה דבר בוודאי ימסרו להזכרים. שו"ת שלמת חיים לר"ח זונפלד סימן ס"א],

אלמא קסבר קמן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו,

לימא מסייע ליה לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח הבא לי חותם דרך רה"ר בשנת, אלא מניחו [לתינוק שיהיה] תולש מניחו זורק? אמר אביי [שאין ראייה משם, דהא דאמר] תולש בעצין שאינו נקוב, זורק בכרמלית דרבנן:

ת"ש עובר כוכבים שבא לכבות הדליקה אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שבייתו עליהם, קמן הבא לכבות אומרים לו אל תכבה ששבייתו עליהם?

א"ר יוחנן בעושה על דעת אביו שהמיוקוט נופס בלציו ורואה שנת לו כקן ולציו עומד עליו דהוה כלינו הוא מנחה לעשות אכל הנך מפסחמות דרב יצחק לא הודיען שנאצדו שם ולא הכירו בדעמו שנת לו,

דכוותיה גבי עובר כוכבים דעושה על דעת ישראל מי שרי? עובר כוכבים אדעתא דנפשיה עביד אפילו בלא ידיעת ישראל העובד כוכבים מתכוין להנחתו שידע שיטול שטר,

ת"ש בן חבר שרגיל לילך אצל אבי אמו עם הארץ אין חוששין שמא יאכילנו דברים שאינם מתוקנים שאין מעושרין מצא בידו פירות אין זקוק לו לטעול הימנו?

אמר רבי יוחנן בדמאי הקילו, אלא טעמא דדמאי הא ודאי בעא לעשו, והאמר ר' יוחנן בעושה על דעת אביו לעיל בעושה על דעת אביו אכל להפרישו אינו מנחה היכא דמיוקוט עביד אדעתא דנפשיה?

אלא רבי יוחנן ספוקי מספקא ליה קאי הכא מדחי קאי הכא מדחי,

ת"ש בן חבר כהן שרגיל לילך אצל אבי אמו כהן עם הארץ אין חוששין שמא יאכילנו תרומה טמאה והא הכא דאסורה דאורייתא הוא כדאמר דהערל (לעיל עג) בשעריך תאכלנו לזה אמה אוכל בטומאת עגמו כדכתיב הטמא והטהור ולא לאחר למעוטי תרומה דאסורה בטומאת עגמו מצא בידו פירות אין זקוק לו? בתרומה דרבנן,

תא שמע יונק תינוק והולך מעוברת כוכבים ומבהמה

[שנינו במשנתנו] א"ר יוחנן בן נורי וכו': איבעיא להו רבי יוחנן בן נורי איש פשיטא ליה [שאינו מגרש] ואשה קמיבעיא ליה [אי מתגרשת כשהיא חרשת], או דלמא אשה פשיטא ליה [שהיא מתגרשת] ואיש קמיבעיא ליה [אי מגרש]?

ת"ש מדקאמרו ליה אינו דומה האיש המגרש לאשה המתגרשת, שהאשה יוצאת לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו, ש"מ [ממה שהשיבו לו חכמים לריב"ז נשמע מה סבר] איש קמיבעיא ליה [אם הוא מגרש] ואשה פשיטא ליה, דלוי אשה מיעביא ליה ואיש פשיטא ליה, הכי אצטע להו ללמדורי אינו דומה אשה המתגרשת לאיש המגרש,

אדרבה [יש לדייק מתשובתו איפכא] מדקא"ל אף זו כיוצא בה ש"מ אשה קמיבעיא ליה?

אלא ר' יוחנן בן נורי לדבריהם קאמר להו, לדידי כי היכי דאיש לא מצי מגרש אשה נמי לא מיגרשא ועל כמיימו לה רבנן ראייה לדבריהם אף זו כיוצא בה, ואינו דומה דקמהדרי ליה איש משום דלוי ה"ק לדידכו דאמרינו אשה מיגרשא מ"ש איש ומ"ש אשה אלא לדידכו מאי שנא אשה ומאי שנא איש אמרו ליה אינו דומה האיש המגרש לאשה המתגרשת:

[שנינו במשנתנו] העיד רבי יוחנן וכו': אמר רבא מעדותו של רבי יוחנן בן גודגרא דאמר דאפי' במקום קידושין גמורים לא בעינן דעתא דאשה בגירושין אמר לעדים ראו גט זה שאני נותן והיא לא שמעה וחזר ואמר לה לאשמתי פקעת כנסי שטר חוב זה ולא הודיעה שהוא גיטה הרי זו מגורשת,

מי לא אמר רבי יוחנן בן גודגרא לא בעינן דעתה דאשה בגירושין דקמני מרשם יוצאת בגט הכא נמי לא בעינן דעתה,

פשיטא דל' יומין ודאי הכי הוה? מהו דתימא מרא"ל כנסי שטר חוב זה בטוליה בטליה, קמ"ל אי איתא דבטליה לעדים הוה קאמר להו, ומדלא אמר לעדים לא בטליה ולא מידי, והאי דקאמר הכי, מחמת כיסופא הוא דקאמר להו [שהוא מתבייש ליתן גט לאשתו],

[הגמ' רוצה להקשות על המשנה [והקושיא הוא בסוף הפרק] דמשמע שקמן אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו, מהא דק"ל שאין מצווין להפרישו, ולכן מתחיל כאן לדיבר על ענין זה], רב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחי דבי מדרשא [נאברו לו מפתחות של הבהמ"ד] ברשות הרבים בשבתא אתא לקמיה דרבי פדת אמר ליה זיל

דף קי"ד ע"א

אבני חן על מסכת יבמות

ואי אשמעינן הני תרתי משום דאיסורן שוה בכל, אבל
טומאה אימא לא,

ואי אשמעינן טומאה כהנים שאני משום דריבה בהן מצות
יתרות, אבל הני אימא לא צריכא,

תא שמע שני אחין אחד פקח ואחד חרש, נשואין שתי
אחיות פקחות, מת חרש בעל פקחת מה יעשה פקח בעל
פקחת, תצא משום אחות אשה מת פקח בעל פקחת מה
יעשה חרש בעל פקחת מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו
אסורה לעולם אמאי מוציא את אשתו בגט תיתיב גביה
קמן אוכל נבלות הוא? משום איסורא דידה שהיא פקחת ונת
עונשין, וצמיעה גרס משום דידה,

תא שמע שני אחין פקחין נשואין שתי אחיות אחת פקחת
ואחת חרשת, מת פקח בעל חרשת מה יעשה פקח בעל
פקחת, תצא משום אחות אשה, מת פקח בעל פקחת מה
יעשה פקח בעל חרשת, מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו
בחליצה, ואמאי מוציא את אשתו בגט תיתיב גביה קמן
אוכל נבלות הוא? משום איסורא דידה [שהוא פקח],

אמר רבא תא שמע, שני אחין אחד חרש ואחד פקח,
נשואין לשתי אחיות אחת פקחת ואחת חרשת, מת חרש
בעל חרשת מה יעשה פקח בעל פקחת, תצא משום אחות
אשתו, מת פקח בעל פקחת מה יעשה חרש בעל חרשת,
מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו אסורה לעולם, והא
הכא דלאו איסורא דידה איכא, ולאו איסורא דידה איכא,
וקתני מוציא את אשתו בגט?

אמר רב שמעיה גזירה משום התרת יבמה לשוק דאי אמרי
מימיז חרשת גבי חרש, לא ידעי אינשי דטעמא משום קטן אוכל נבלות הוא, וסברי
דקדושין דידה דחו לה לזיקה דפקחת אחותה, ואין צועל אחות זקוקתה, הילכך אחי
למישרייה לאחותה לשוק כשאר אחות אשה שפטור מן החליצה:

טמאה ואין חוששין ביונק שקין לומר שהוא יונק שקן כלומר דבר
המשוקץ ונאסר ולא יאכילנו צידים דברים האסורים, חלב צהמה עמאה אסור
בגדול מדאורייתא דנפקא לן מגמל גמל צ' פעמים בפ"ק דזכורות (ד' ו) נבלות
וטרפות שקצים ורמשים ומכילן יונק מהם ואפילו בשבת
ובגדול אסור, אבא שאול אומר נוהגין חיינו שיונקים
מבהמה טהורה ביום טוב,

קתני מיהא אין חוששין ביונק שקין? התם משום סכנה שאם
לא יינק ימות צמא אי הכי גדול נמי? גדול בעי אומדנא אם יכול
להממין עד מולאי שבת ויעשה צהמה,

קמן נמי ליבעי אומדנא? אמר רב הונא בריה דרב יהושע
סתם תינוק מסוכן אצל חלב:

אבא שאול אומר נוהגין חיינו שיונקים מבהמה טהורה
ביום טוב: היכי דמי אי דאיכא סכנה אפילו בשבת נמי ואי
דליכא סכנה אפילו ביום טוב אסור לא?

צריכא דאיכא צערא, וקסבר מפרק כלאחר יד הוא [מולד
צידיו] חייב משום מפרק דבר מגידולו, והיונק הוי מפרק ע"י שיניו, והיינו כלומר
יד, שבת דאיסור סקילה יס במפרק צידיו גזרו רבנן ציונק ואע"ג
דמשנה הוא ואינה מלאכה מן המורה, אבל יו"ט דכי עביד צידים ליכא חלל איסור
דאיסור לאו לא גזרו ביה רבנן ציונק,

ת"ש ויקרא יא לא תאכלום כי שקין הם קרא ימירא הוא דהא כמיצי
אזהרות הרבה צריכים לא תאכלום להזהיר הגדולים על הקטנים
מאי לאו דאמר להו לא תאכלו? לא דלא ליספו ליה בידים,

תא שמע ויקרא יז כל נפש מכם לא תאכל דם קרא ימירא הוא,
דהא כמיצי אזהרות הרבה גבי דם להזהיר הגדולים על הקטנים מאי
לאו דאמרי להו לא תאכלו? לא דלא ליספו להו בידים,

ת"ש ויקרא כא אמור ואמרת [אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת] שמי
אמירות הללו למה להזהיר גדולים על הקטנים שלא יטמאו מאי לאו
דאמר להו לא תיטמו? לא דלא ליטמו להו בידים,

וצריכי [כל הני דרשות] דאי אשמעינן שקצים

דף קי"ד ע"ב

משום דאיסורן במשהו כעדשה כטומאתן, אבל דם דעד דאיכא
רביעית אימא לא,

ואי אשמעינן דם משום דאיכא כרת, אבל שרצים אימא
לא,

אבני חן על מסכת יבמות

כת"ק. יבין].

[אין להקשות דהיינו ת"ק? דהא מעיקרא לא פי' אי מיירי אפי' בלא בוכה והבא מפרש ליה. תוס']:

גמ': תנא שלום בינו לבניה, משום דקבעי למיתני קטטה בינו לבניה, [וכן] תנא שלום בעולם, משום דקבעי למיתני מלחמה בעולם,

[דלא צריך למיתני דהא סתמא דמילתא הכי הוא דשלום בינו לבניה ושלום בעולם, אלא תניא משום סיפא. תוס', כלומר שכל מן הסתם אנו דנין שלום בינו לבניה ושלום בעולם, ואין צריך שיחבר שיש שלום בינו לבניה ושלום בעולם. מאיר].

אמר רבא מאי טעמא דמלחמה [שאינה נאמנת בשעת מלחמה]? משום דאמרה בדדמי מאומד לזה, ואע"ג דלא חזייה דמית כדפרישית דסגרה [שהאשה אומרת וכן] סלקא דעתא בכל הני דאיקטול [מכל כך אנשים שנהרגו] הוא פליט נממיה,

אם תימצא לומר [שנאמין לה] כיון דשלום בינו לבניה נטרא עד דחזיא [שתראה בעיניה שמת, ומתוך שאפ"ה אין להאמינה ד] זימנין דמחו ליה בגירא או ברומחא [בחץ או בחרב] וסברא ודאי מת, [אבל למעשה יכול להיות שלא מת הואיל] ואיכא דעבד סמתרי [מקורה של מלה זו אינו ידוע. שם, עשב שמחבר כדאמרינן בהמקבל (ב"מ דף קז) ובאלו טריפות (חולין דף נד) דעבד ליה סמתרי וחיי. רשב"ם ב"ב עד:] תמצאם וחיה, [והיא יראה לעמוד עד שימות לפי שזרקין חצים ואבני בלסטראות במלחמה ואינם מתכוונים על מי שיפול, אבל לקמן גבי נפלו עלינו לסטים נאמנת לומר נהרג שעומדת שם עד שימות ולא אמרה בדדמי. תוס'],

סבר רבא למימר רעבון אינו כמלחמה דלא אמרה בדדמי, הדר אמר רבא רעבון הרי הוא כמלחמה דההיא דאתת לקמיה דרבא, אמרה ליה בעלי מת ברעב, אמר לה לנסותה ולתפסה ממך דצריה נמכון שפיר עבדת דשיזבת נפשך שהנחת אותו אפי' מי ונחת לך ס"ד משום דכי תעלה דעמך דבההוא פורתא דנפפיתא קמם מנופה צנפה דשבקת ליה [שהנחת לו] הוה חיי !

[וראה בשם הגאונים שמפרשים שהוכיח אותה ואמר לה, משום שהיתה בו עוד נשמה מועטת ועמד למות מחמת הרעב הנחת אותו וברחת # אבל גם לפי רש"י יש לפרש שהקניטה והוא הבינה כן, ולכן],

אמרה ליה מר נמי ידע דכי האי גוונא לא חיי [אדני גם כן יודע שבמקרה כזה לא יוכל להיות. שם] אלמא אמרה דדמי ומשום האי מעשה הדך ציה רבא,

הדר אמר רבא רעבון גריעה ממלחמה, דאילו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה הוא דלא מהימנא, הא מת על מטתו מהימנא, ואילו גבי רעבון עד דאמרה מת וקברתיו דאילו במלחמה סברה שמה צרה ונילל, אכל צרעז היא סברה אף ימיה,

פרק חמשה עשר האשה שלום

מתני': האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, שלום בינו לבניה [דאם קטטה ביניהן, יש לומר דמתכוונת לאסור את עצמו עליו. יבין, וי"א דלחבי נקט "בינו לבניה" ולא ביניהם, דקמ"ל כרמב"ם דאפילו הרגיל הוא הקטה, דינה כהרגילה היא. יבין] ושלום בעולם שאין שעת חירוס, דמימא דדדמי מאומד לזה [היא אומרת שמת בעלה, דהיינו] אם פירש הימנה מדש או מדשים [על כן היא אומרת] ודאי הואיל ולא חזר הרגוהו ליסטים,

[אבל בעת שלום לא חיישינן שתאמר בדדמי] דהואיל ולא שעת חירוס, אי לא חזייה דמית, חיישא לקלקולא, שמה יבא לאחר שניסת ומהא מקולקלת כדאמר בהאשה רבה [לעיל דף פז] ולא אמרה דדמי [ולכן כיון שהוא שעת שלום],

ובאה ואמרה מת בעלי [והיו לו בנים] תנשא, מת בעלי [בלא בנים] תתייבם,

שלום בינו לבניה, ומלחמה בעולם, קטטה בינו לבניה י"ל ממך ששונאתו היא רוצה לאסור עצמה עליו ושלום בעולם, ובאתה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת,

רבי יהודה אומר לעולם אינה נאמנת אלא אם כן באתה בוכה ובגדיה קרועין, אמרו לו אחת זו ואחת זו תנשא [וקי"ל]

אבני חן על מסכת יבמות

מפולת שפיל הצית עליו, או צא רוח סערה והיה מפיל כל צמי העיר הררי
הוא כמלחמה דאמרה בדדמי,

שילוח נחשים ועקרבין הרי הן כמלחמה דאמרה בדדמי,

דבר [שאנשים מותים כענין מגיפה] אמרי לה הרי הוא כמלחמה
[ואינה נאמנת], ואמרי לה אינו כמלחמה, אמרי לה הרי הוא
כמלחמה דאמרי בדדמי, ואמרי לה אינו כמלחמה דסמכי
אדאמרי אינשי שב שנין הוה מותנא ואינש בלא שני לא
אזיל [פתגם מקובל, שבע שנים היה דבר ואדם בלא שנותיו לא הלך. שט], וזה
לפי דעתם, אבל באמת אינו כן, דלפעמים יש נספה בלא משפט, כדאמרינן חגיגה
ד: ערוך לגר סנהדרין כט. יוסף דעת],

איבעיא להו החזיקה היא מלחמה בעולם שלא היינו יודעים שיש
מלחמות בלחם מדינות אלא מפיה מהו, מי אמרינן מה לה לשקר

דף קט"ו ע"א

דאי בעיא אמרה שלום בעולם ומאימנא השתא נמי מהימנא, או דלמא
הכא ליכא למימר מה לה לשקר, דאיכא גופא לא מכוונה לשקורי אלא כיון דלחזק
מלחמה אמרה דדדמי וסבורה היא שמת,

[וא"ת אמאי לא קאמר מינו שיכולה לומר מת על מנתו? ונראה דהיכא שנהרג
במלחמה אמרינן מותר שיכולה לומר נהרג ולא במלחמה, אבל נהרג אטו מת
לא. תוס'],

ואי קשיא תיפשוט ליה ממתניתין דקמי שלוס בעולם נאמנת, דהא ודאי מת צעלי
צמלחמה קאמרה, דאי על מטתו מאי אריא שלום בעולם אפי' מלחמה בעולם אמרן
לעיל כי אמרה מת על מטתו מהימנא, אלא ודאי מת צמלחמה אינטריך לאשמועינן
היינו החזיקה היא מלחמה בעולם?

תריץ מתניתין דאמרה מת סתמא ואשמועינן מתניתין דהואיל ושלום בעולם אע"ג
דלא אמרה על מטתו צדדיא מסתמא מת על מטתו קאמרה, וזמן שיש מלחמה
בעולם מסתמא מת צמלחמה קאמרה עד דאמרה מת על מטתו, וכי קמיציעיא ליה
לרבא כגון דיש שלום בעולם ואמרה איכי מת צמלחמה, או דלמא כיון
דאיחזקה אמרה בדדמי, ולא אתי מה לי לשקר ומרע
חזקתיה?

ת"ש עישינו עלינו בית הניסוחו צאש ונתמלא עשן ואני צרתי, והוא נשאר
שם ומת עישינו עלינו מערה, הוא מת ואני נצלתי, אינה
נאמנת והא הכא דהחזיקה היא מלחמה זו [של העישון] וקמי אינה נאמנת ולא
אמרי מה לה לשקר דאי צעיר אמרה מת סתמא?

שאני התם דהכי קאמרה [אולי הפירוש שלא היא מספרת שהיה שריפה,
אלא מדברת על שריפה שהכל יודעים שהיתה] דכשתמלא עשן צרתי ולא
המתיה עד שתראהו מת, ואי משום עשן [דאמר] [דאמרינן. ד"ס, שאנו
אומרים לה שלא תנשא] לה כי היכי דלדיך איתרחיש ניסא,
לדידיה נמי איתרחיש ניסא אכל לגבי מלחמה איכא למימר לא אמרה אי
לא חזימיה, דהא אי צעיר לשקורי לא הוי מחזקה מלחמה בעולם,

ת"ש נפלו עלינו עובדי כוכבים נפלו עלינו ליסמים הוא מת
ונצלתי נאמנת והא הכא היא החזיקה, וקמי נאמנת, אלא אמרינן מה לה
לשקר?

התם כדרב אידי [צר אבין] כלומר הכא כיון דמלחמה קטנה היא [שנפלו
אנשים עליהם], דאיכא הוה צדדיא [עם בעלה] לא אמרה דדדמי, אלא נטרה
וחזיא ליה דמית, דאשה לא מסתמא מלסטים דא"ר אידי צמסכת ע"ז צפ' אין
מעמידין [דף כה] אשה כלי זיינה עליה [כלומר אשה בדרך כלל איננה
נהרגת על ידי ליסמים, כי עצם היותה אשה מוגינה עליה, וכל היותה היו אונסים
אותה ולא הורגים, ולכן יש מקום להניח שאמת היה הדבר. שט],

ההוא גברא דבשיליהי הלוליה [בסוף חתונה שלו] איתלי נורא בי
גנני, אמרה להו דביתוהו [והכל צעקה להעם] חזו גבראי חזו
גבראי [ראו בעלי, ראו בעלי] שהאש אולכלמו אתו חזו גברא חרוכא
דשדי [באו האנשים וראו איש שרוף שהיה מושלך על הארץ] ופסתא
דידא דשדיא [ויד אחד חתובה מוטלת סמוכה לה ונשרפה ג"כ. נמ"י],

סבר רב חייא בר אבין למימר היינו עישינו עלינו בית
עישינו עלינו מערה דאמרן כי היכי דלדיך אימרחיש כו',

אמר רבא מי דמי התם [עישינו עלינו] לא קאמרה חזו גבראי
חזו גבראי, ועוד גברא חרוכא דשדי ופסתא דידא דשדיא,

ורב חייא בר אבין גברא חרוכא דשדיא אימא אינשי
אחרינא אתא לאצולי ואכילתיה נורא, ופסתא דידא
דשדיא מאש אחר [הצא להילון],

[אבל בעלה לא מת, אלא] נורא איתליא [האש נתלה בו, נאחו בו]
ואתיליד ביה מומא צעלה ומחמת כיסופא אזל וערק
לעלמא,

איבעיא להו עד אחד במלחמה מלחמה בעולם וצא עד אחד ואמר מת
צעליך מי מהימן או לא מהו טעמא דעד אחד מהימן משום
דמילתא דעבידא לאיגלווי הוא לא משקר, ה"נ לא משקר,
או דלמא טעמא דעד אחד משום דהיא גופא דייקא
ומינסבא והכא [כיון דזימנין דסניא ליה] לא דייקא ומינסבא
ומרוויחו אמרי דדדמי [כן הדברים כאשר אתה אומר. שייך לקמן. ר' יהודה צריך],

אמר רמי בר חמא ת"ש אמר רבי עקיבא כשירדתי
לנהרדעא לעבר השנה, מצאתי נחמיה איש בית דלי, ואמר
לי שמועתי שאין משיאין את האשה בארץ ישראל על פי
עד אחד, אלא רבי יהודה בן בבא, ונמתי לו כן הדברים
כאשר אתה אומר,

אמר לי [ר' נחמיה] אמור להם [שם בא"י] משמי אתם יודעים

אבני חן על מסכת יבמות

וכן סאין היו ובחביתא רמיין ועדיין הן אלנך כחצית לא ונדוק זה ממלא כחשני, א"ל דידך שקלתינהו [השומשמן שלך כבר לקחת אותם בחזרה], והני אחריני נינהו וסלי הם,

סבר רב חסדא למימר היינו שני תלמידי חכמים דמינא לעיל והשיא רבי את נשותיהן על פי נשים, ותרנין דאמרי סימני ולא אמרינן אחריני נינהו וסימנים הכי איתרמו [ולא אמרינן שהיו לשני אנשים שהעלו אותם הסימנים שהיו להטבועין] ולא אמרינן הנך אזלו לעלמא, והני אחריני נינהו,

אמר ליה רבא מי דמי התם קאמרי סימנים, הכא שומשמי, מאי סימנא אית להו, ודקאמר כן וכן הויין [והגם שהמפקיד אומר הסכום שיש בחבית, אין זה סימן], אימר חושבנא איתרמי איכא למימר דממרמי,

[הכא משמע דמנין ומדה לא הוי סימן, והא דאמר באלו מציאות (ב"מ דף כג): מדרשקל הוי סימן מדה ומנין גמי הוי סימן? התם מיירי בענין שאין דרך בני אדם להצניע אבל הכא דרך בני אדם להצניע במדה זו. תוס'],

א"ל מר קשישא בר רב חסדא לרב אשי ומי חיישינן שמא פינג היכא דסימנא קמא איתא קמן והתנן מצא כלי וכתוב עליו קו"ף קרבן הקדש, מ"ם מעשר, דל"ת דמוע חולין ותרומה שנתערבו ואין נאכל אלא לכהן, טי"ת טבל, תי"ו תרומה שבשעת הסכנה שגזרו שלא לקיים מצות היו כותבין תי"ו תחת תרומה חלמא לא אמרינן שמא פינג אותה תצוה שנתן זה כחצית אות זה, ואלו אחריס,

א"ל רבינא לרב אשי ולא חיישינן שמא פינג, אימא סיפא ר' יוסי אומר אפילו מצא חבית וכתוב עליה תרומה הרי אלו חולין דלולין דמר רוצא שאני אומר אשתקד הוה מלא תרומה ופינה?

אלא דכולי עלמא חיישינן שמא פינג, והכא בהא קמפלגי מר סבר אם איתא דפינהו מיכפר הוה כפר מקנה וגורר היה את האות ואידך אימר אישתלויי אישתלי [שכח להסיר את האות], אי גמי לְפָנֵהָיָא לשון שימור כלדס שחלש ממנו כלדס חשוך כדי שלא יגלוהו הימנו, ודומה לו כהגזל ע"ס (צ"ק דף קג) הלוקח שדה בשם ריש גלותא כו' ופנחא צעלמא קציעין שבקיה להלל פירות שצמחה הניח זה אות זה, ולא גיררה כדי שיצילו בני אדם מהן:

יצחק ריש גלותא [פלא שלא אמר עליו "רבי" כיון שהיה ריש גלותא ? וראה תוס' ר"ד שכתב פ' שמו היה כך [ריש גלותא] ולא שהיה ריש גלותא, שלא היה ראש הגלות אלא אחר. ע"כ, שבאמת קשה להבין שהיה טעות בין שני ריש גלותא] בר אחתיה דרב ביבי, הוה קאזיל מקורטבא [Cordoba] לאספמא [Spain] ושכיב, שלחו מהתם [מספרד לקורטבא] יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי הוה קאזיל מקורטבא לאספמא ושכיב, מי חיישינן לתרי יצחק או לא היכא דלא הוזקו שני יוסף בן שמעון צעיר אחת?

המדינה הזו משובשת בגייסות כך מקובלני מר"ג הזקן שומשיאין האשה על פי עד אחד,

מאי מדינה משובשת בגייסות לאו אע"ג דמדינה זו משובשת כך מקובלני שומשיאין על פי עד אחד אלמא עד אחד מהימן [במקום מלחמה],

אמר רבא אי הכי מאי שנא מדינה זו, כל מקום שיש גייסות מיבעי ליה? אלא אמר רבא ה"ק אתם יודעים שמדינה זו משובשת בגייסות ולא אפשר לי למשבק אינשי בתי ומייתי קמי רבנן, [לכן אני שולח שליחות עם ר' עקיבא] כך מקובלני מרבן גמליאל שומשיאין האשה ע"פ עד אחד,

ת"ש מעשה בשני תלמידי חכמים שהיו באין עם אבא יוסי בן סימאי בספינה, ומבעה, והשיא רבי נשותיהן ע"פ נשים, והא מים כמלחמה דמו דאיכא למימר צדדמי [השתא סלקא דעתך שראו הנשים שטבעו אבל לא ראו שהעולם המים ולכן אמרו בדמיו. תוס'] ונשים אפי' מאה כעד א' דמו וקתני השיא,

ותסברא מים שאין להם סוף נינהו ומים שאין להם סוף מפרש צפ' בתרא [לקמן קכא] כל שנומד ואין רואה מארבע רוחותיו אשתו אסורה ואע"פ שיש עדים כשרים שטבע שמה קף מתחת המים ואלא, אלא ה"ד [פ'] כך היה המעשה] דאמרי אסקינהו קמן [שאימרים הנשים שהעלו את הטבועים לפנינו]

דף קט"ו ע"ב

וחזינהו לאלתר [פ'] לאלתר שהעולם מן המים אבל אם שהו במים הרבה אין לחוש, דמיא מצמת צמתי כי ליתא למכח כדאמר בפ' בתרא [לקמן קכא]. אבל כששוהה אחר העלאה מיתפח תפח. תוס', וקאמרי [ואומרות הנשים] סימנין דאי לאו סימנים חיישינן דלמא אחריס נינהו, לפי שהמים משנים צורת הפנים ואין ניכר כל כך דלאו עלייהו סמכין אלא אסימנים, [וקאמרי סימנים. פ'] לאלתר שהעולם מן המים אבל אם שהו במים הרבה אין לחוש דמיא מצמת צמתי כי ליתא למכח כדאמר בפ' בתרא [לקמן קכא]. אבל כששוהה אחר העלאה מיתפח תפח. תוס'],

[וקאמרי סימנים. פ'] רבינו חננאל ש"מ ראשה ועד אחד בספינה שטבעה ואמרו מת לא מהני וכל שכן עובר כוכבים אפי' מסיח לפי תומו ותימה היאך משיאין נשי בני אדם שטבעו על ידי טביעת עין בלא שום הכרת סימנים ושמא איירי כשנשתתה קצת צורת פניהם דאכלום בוורי ולא נשאר אלא מה ששנו במשנה בפ' בתרא [לקמן קכ]. וכן מפרש רבינו תם לקמן גבי אין מעידין אלא עד ג' ימים שכשנשתתה צורת פניו מיירי כמו שמפרש במשנה אבל אם צורת פניו שלימה שריא אפי' אחר כמה ימים],

ההוא גברא דאפקיד שומשמי [sesame or poppy seeds] גבי חבריה, [אחר זמן] אמר ליה הב לי שומשמי, אמר ליה שקלתינהו כבר החזרתי לך, [אמר ליה] מפקיד והא כן וכן הויין כך

אבני חן על מסכת יבמות

למאי נחוש לה אי לנפילה [שנפל השטר מאיש אחר], מזהר זהיר ביה [ולכן לא חיישין שנפל], אי לפקדון כיון דשמייה כשמייה, לא מפקיד גביה, מאי אמרת דלמא מסר ליה נתנו לו ולא קנו מידו קנין ושמן יחזור צו, ליכא למישט להכי ד אותיות כגון שטר נקנות במסירה בלא קנין ואין יכול לחזור צו,

ההוא גיטא דאשתכח בסורא [במקום שאין שיירות מצויות שם, אלא שהוחזקו בתרי ענן, ולפיכך בדקו עד נהרדעא וכו'. רמ''], **וכתיב ביה הכי, בסורא מתא אנא ענן בר חייא נהרדעא** [מעיר נהרדעא] **פטורית ותרביית פלונית אנתתי, ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא** [כמעט בכל בכל. שם, שנהרדעא היה בצד המערבי של בבל על נהר פרת, וסורא היה על צד המזרחי של בבל דהיינו על החרקל] **ולא הוה ענן בר חייא אחרינא** [פ' חוץ מענן בר חייא בעלה של זו היה עוד אחר] **לבר מענן בר חייא מחגרא דהוה בנהרדעא** [מתחלה היה מחגרא ועכשיו נעשה נהרדעי. מלחמות ה']

ואתו סהדי ואמור דההוא יומא כי איכתב ההוא גיטא ענן בר חייא מחגרא גבן הוה אלנו היה צנהרדעא וגיטא כמי צסורא [והיה מהלך רב ביניהן, ונמצא שלא היה בסורא אלא בעלה של אשה זו, והשני שהיה מחגרא היה בנהרדעא],

אמר אביי אף לדידי דאמינא חיישין [דאמר לעיל קט"ו ע"ב דחיישין לתרי יצחק], **הכא לא חיישין** דהא איצדקא כל נהרדעא, ולהאי ענן [שהיה מחגרא] ליכא למישט דהא קאמרי סהדי דבנהרדעא הוה מאי בעא בסורא ואזי לא מישט דלמא חזיל ליה לעלמא, וצדיקה הוא דקמנריך צאמו מקום,

אמר רבא אף לדידי דלא חיישין, **הכא חיישין** הוילי והומק אש אחר צעירו כשמו דלמא בגמלא פרחא הולך מהר כעוף פורח אזל, אי נמי בקפיצה על ידי שם [הני טעמי] שני תירוצים אלו דהיינו גמלא פרחא, וא"נ בקפיצה] סניפין בעלמא ניהו ואינם עיקר, שאפילו בדיני נפשות דכתיב והציילו העדה לא חיישין להכי. רמ''], **אי נמי מילי מסר ואע"פ** שלא היה עמהם, שמה מתחלה אחר להם צעירו [בנהרדעא] כמזו גט לאשמי ואח"כ הלכו העדים לסורא,

[ונמצא דלעולם כתבה ענן בר חייא האחר, והוא היה בנהרדעא כמו שמעידים העדים, אלא כיון שנכתב הגט בסורא ע"י שלוחיו כתוב בשטר שם העיר סורא] **כדאמר להו רב לספרי** [סופרי ב"ד] **וכן אמר להו רב הונא לספרי כי איתנכו בשילי כתובו בשילי** אע"ג דמימסרן מילי בהיני [שילי והיינו] מקומות הן, וכי איתנכו בהיני כתובו בהיני אע"ג דמימסרן מילי בשילי,

[כמה ראשונים פרשו הטעם משום "מחוי כשקרא" וכן גרסו הרי"ף והרא"ש [וכ"כ התוס' בכתובות כא: ד"ה האמר, נמו"י ועוד] ויש מפרשים כדי שידעו את מקום העדים, להתחקות אחר עדים המכירים חתימותיהם [ראב"ה מובא במדריכי ב"ב ס' תרמו] ויש מפ רשים שעצה טובה קמ"ל שלא יביאוהו לדיי חומה, לומר "עמנו הייתם באותו יום בשילי" [רש"י סנהדרין מובא במדריכי],

[פ' ידוע היה לנו כי יצחק ריש גלותא שבבאן יצא מעירנו, ושלחו מאספמיא כי איש א' ששמו יצחק ריש גלותא מת בעירם, והעידו הבאים עמו כי יצא עמהם מקורטובא לאספמיא, אבל לא היו עדים ולא אנשי אספמיא מכירים שיהא זה אותו יצחק של קורטובא, והיינו דאמר' חייש' לתרי יצחק ריש גלותא או לא, פ' מי חייש' שמה יצחק ריש גלותא אחר שבא ממקום אחר לכאן לקורטובא ויצא והלך לאספמיא ומת שם וכו'. רמ' עיי"ש],

אביי אמר חיישין [שמה הוא יצחק אחר], **רבא אמר לא חיישין** הוילי ולא הומקו, אכל היכא דהומקו מודה כדאמר לקמן (דף קטו),

אמר אביי מנא אמינא לה דההוא גיטא דאשתכח בנהרדעא [והאשה. ג'] **עומדת ומזעמנו לפנינו וכתיב** [והיה כתוב בגט] **בצד קלוניא מתא שם עיר אנא אנדרו לינאי נהרדעא** [אני אנדרולינאי מעיר נהרדעא] **פטורית ותרביית** [לשון שילוח וגירוש] **ית פלונית אנתתי** [גרשתי את אשתי בצד העיר קלוניא],

ושלחה אבחה דשמואל [את השאלה], [אבחה דשמואל היה מקומו בנהרדעא] **לקמיה דרבי יהודה נשיאה** [לארץ ישראל] **ושלח ליה תיבדק נהרדעא כולה** **ס"ט שם אנדרולינאי** אחר מוח מצעל אשה זו, [פ' דסבר אביי דה"ק שחברדק, כל ארץ נהרדעא שהוא עיירות רבות כדאמר' עד היכן נהרדעא כל היכא דסגי קבא דנהרדעא וכו'. רמ''],

ורבא אמר אם איתא יבדק כל העולם מיבעי ליה שמה אנדרולינאי אחר היה צנהרדעא והלך לו, **אלא** [ממשך רבא לעולם לא צריך לבדוק בכל דלא חיישין, ורק צוה לעשות כן] **משום כבודו דאבחה דשמואל הוא דשלח הכי** שלא להמיקו כעושה ושאל דבר שאין צריך,

אמר רבא מנא אמינא לה [שאין חוששין שיש אדם אחר בשם זה], **דהנהו תרי שטרי דנפקי במחוזא וכתיב בהו** [בשטר אחד כתוב שם המלוה] **חבי בר ננאי** [ושטר אחד היה כתוב בו שם המלוה] **וננאי בר חבי, ואנבי בהו רבא בר אבחה זוזי,**

והא חבי בר ננאי וננאי בר חבי במחוזא שכיחי טובא [הגם שלא מצאתי שם זה בש"ס חוץ מלעיל ס"ו ע"ב נאנאי בריה דרב יוסף] **ואפ"ה** מגנינן כשמואל שט"ס על אחרים, ולא חיישין שמה אחר היה, וכיון דלענין ממנוא אף על גב דהומקו לא חיישין, לענין איסורא כי לא הומקו מיהא לא חיישין, [וא"ת היכי פשיט רבא איסורא ממנוא דהכי פרכי' על רבה בפ"ק דב"מ (דף כ: ושם) גבי גיטא דאשתכח בי דינא דרב הונא ועוד הא בהוחזקו תרי יצחק מודה רבא כדפ' לעיל והכא בהוחזקו שני חבי בר ננאי וי"ל דמודמה רבא ממנוא היכא דהוחזקו לאיסורא דלא הוחזקו. תוס''],

ואביי [דאמר לעיל חיישין, לא קשה מחבי בר ננאי וכו'],

דף קט"ז ע"א

אבני חן על מסכת יבמות

ואין משנה מקום כתיבת הסופר, אלא מקום חתימת העדים בלבד. יוסף דעת],

[וחזור הגמ' לשאל] מאי הוה עלייהו דשומשמי מי חיישין שמה פין [שומשמיין אלו הם שלו]? רב יימר אמר לא חיישין [למכות הנפקד לומר שפין, אלא הם של מפקד], רבינא אמר חיישין [למכות הנפקד ואמרינן פין ואלו הם שלו], והלכתא חיישין;

[שנינו במתניתין] קטמה בינו לבינה וכו': היכי דמי קטמה בינו לבינה [פ'] שאם היה דברים ביניהם על שום כעס שה' להם לא תקרא קטמה, שדרך איש ואשתו לכעוס זה על זה, ומפני כך אין האשה שונאה את בעלה, אלא פשוט קטמה של גירושין ביניהן דאורחא דמלתא שהיא שונאתו. תוס' ר"ד? אמר רב יהודה אמר שמואל באומרת לבעלה גרשיני [תגרש אותי], [ומקשה] כולוהו נמי אמרו הכי נשעת כעסן? אלא באומרת לבעלה גירשתי [גרשת אותי],

וליהמנה מדרב המנונא דאמר רב המנונא אשה שאמרה לבעלה גירשתי נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה?

[ראה אה"ע סימן י"ז סעיף ב' האשה שאמרה לבעלה גרשתי נאמנת, חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, וכתב הרמ"א וי"א דבזמן הזה דנפיש חוצפא ופריצותא אינה נאמנת],

[ומתיר] באומרת גירשתי בפני פלוני ופלוני, ושאיילנא ואמרו לא היו דברים מעולם [וזה נקרא קטמה, שאחר שראינו שהיא משקרת להפטר מבעלה אינה נאמנת לומר מות בעלי],

כו"ט דקטמה דתנן נמתיתין כי אמרה מת בעלי לא מהימנא? רב חנינא אמר משום דמשקרא מריז שגא ממכוונת לאסור עצמה עליו, רב שימי בר אשי אמר משום דאמרה בדרמי כל מקום סכנה שגאמה אינה נותנת דעמה לומר שמה לא מת ולא אגש, דהואיל וסניא ליה לא דייקא כולי האי,

מאי בינייהו?

דף קט"ז ע"ב

איכא בינייהו דארגיל הוא קטמה [ר"ל שהוא התחיל קצת בקטמה וגרם שנעשה קטמה בינו ובינה עד שאמרה לו גרשתי בפני פלוני ופלוני כדלעיל. מהר"ם, והנה דהשני טעמים שאמרו א' דמשקרא, ב' דאמרי בדרמי שניהם הם משום שהיא שונאה אותו, אין דרגת השנאה דומה, וזה שכתבו התוס' דלמ"ד משום דמשקרא היתה יראה כ"כ לשקר כיון דרחמא ליה, ולמ"ד דאמרה בדרמי כיון דיש קטמה בדבר מועט אמרה בדרמי],

איבעיא להו עד אחד בקטמה מהו [לעיל קט"ו ע"א איבעיא להו עד אחד במלחמה מהו] קטטה צנו לצניה והלך למדינת הים, ונא עד אחד ואמר מת, מי מהימן אי לא מ"ט דעד אחד מהימן, משום דמילתא

דעבידא לאיגלווי לא משקר, הכא נמי לא משקר, או דלמא מעמא דעד אחד מהימן משום דהיא דייקא ומינסבא, והכא כיון דאית ליה קטמה לא דייקא ומינסבא? 5- תיקו:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר לעולם אינה וכו' [נאמנת אלא אם כן באתה בוכה ובגדיה קרועין]; תניא אמרו לו לרבי יהודה לדברך פקחת [שיודעת לרמות, כאילו מתאבלת על בעלה] תנשא, שוטה לא תנשא,

[וג"ל דהכי פירושא, פקחת יודעת שיש לבא לב"ד באמיתת דברים ולכך תתחבמה לאמת את דבריה ותבא בבכי וקרעת בגדים, אבל השוטה אף על פי שתבכה על מיתת בעלה, כי תרגיש ההעדר כי רע לה, מכל מקום בבואה לבית דין אינה נותנת לב לאמת דבריה על ידי בכיה, וראיה לזה הפירוש דבגמרא הדיא דאתיא לבי דינא דרבי יהודה אמרי לה ספרי בעלך קרע מאנד סתר מוידך. תו"ט],

אלא אחת זו ואחת זו תנשא,

הדיא דאתיא לבי דינא דרבי יהודה [ואמרה שמת בעלה], אמרי לה [האנשים שישבו שם. שם, פ' יעצו אותה] ספרי בעלך, קרעי מאנדך, סתרי מוידך [שער ראשך, כדי שתהיה נראה כאילו את מתאבלת על בעלך],

[ומקשה] אלפיה שיקרא [מלמדיו אותה לשקר] נמניא אס כרבי יהודה סניאל לכו דלינה נאמנת אל"כ נוסה, למה הוכוה לנכס? אינהו כרבנן סבירא להו [שאינה צריכה לבכות, אבל כדי לקבל את ההיתר] אמרי תעביד הכי כי היכי דלישריה:

מתני': בית הלל אומרים לא שמענו [שתהא נאמנת לומר מת בעלה] אלא בבאה מן הקציר [שאו בימי קציר חמין שהוא בשלהי קיץ דקשה בחמימות יותר מקיץ [כיומא כט.]] שביח שימות מנחשים או מחמת שקדחתו או, וזה בכל עת קיץ שהאיר חם. יבין] ובאותה מדינה וכמעשה שהיה שכן היה המעשה כדאמר' לקמן, ולא התייר חכמים אלא דוגמתו שהא הדבר קרוב לנו, ומירמחא ולא משקרא, אכל ממדינת הים אינה נאמנת,

אמרו להם בית שמאי אחת הבאה מן הקציר ואחת הבאה מן הזיתים ואחת הבאה מן הבציר ואחת הבאה ממדינה למדינה, לא דברו חכמים בקציר אלא בהווה מעשה שהיה כך היה והוא הדין לכל מקומות חזרו בית הלל להורות כבית שמאי:

גמ': תניא אמרו להם בית שמאי לבית הלל לדבריהם שאלם אומרים כעין המעשה שהיה צעין אין לי אלא קציר חטים דמעשה שהיה בקציר חטים היה דלוקמן קציר שעורים מנין [ואם על זה תשיב ששניהם מין אחד הם ואין לחלק. ראה א"ם],

ואין לי אלא קוצר, בוצר [ענבים] מוסק [זיתים] גודר ממרים

אבני חן על מסכת יבמות

[dates] עורך מלקט מאגיס [figs] מניין? אלא מעשה שהיה בקציר והוא הדין לכולהו [פ' שגם ב"ה מודים שתהיה אשה נאמנת בכל אופנים, והרמיון אל המעשה שהיה הוא רק שמת במדינה זו, אבל לפ"ז קשה לגבי מאי נקט אלא באה מן הקציר? וראה תי"ט],

הכא נמי לענין מדינת הים מעשה שהיה באותה מדינה, והוא הדין לכולהו [וסוברים ב"ש שכמו שקציר חטים הוא לאו דוקא, כן אין נפק"מ היכן מת הבעל אם במדינה זו או במדינת הים],

ובית הלל באותה מדינה דשכיחי אינשי מירתת [שמצויים אנשים הבאים ממקום למקום היא מפחדת לשקר שמא יכחישהו. שט] ממדינה למדינה אחרת דלא שכיחי אינשי לא מירתת, ובית שמאי הכא נמי שכיחי שיירתא,

[ראה אבן העזר סימן י"ז סעיף מ"ג וז"ל האשה עצמה נאמנת לומר שמת בעלה ותנשא או תתייבם על פיה,

וראה שם בפתחי תשובה שבאשה פרוצה אם יכולים לברר אם אמת מה שהיא אומרת שמת בעלה, אין להתיר אותה עד שיתברר, אבל צ"ע למה נפסק החלכה כב"ש?],

מאי מעשה שהיה? דאמר רב יהודה אמר שמואל שילפי קציר חטין היו סוף קציר חטים, שילפי לשון שלף איש (רות ד) שכבר היה הקציר משמלך ועוצר והלכו עשרה בני אדם לקצור חטין, נשכו נחש לאחד מהן ומת, ובאת אשתו והודיעה לבית דין ושלחו ומצאו כדבריה, באותה שעה אמרו האשה שאמרה מת בעלי תנשא, מת בעלי תתייבם,

נימא רבי חנניא בן עקיבא ורבנן [דפליגי בברייתא דלהלן] בפלוגתא דבית שמאי וב"ה קמיפלגי, דתניא [ב"ה חגיגה כג.] לא ישא אדם מי חטאת ואפר חטאת [חטאת=פרה אדומה] ויעבירם בירדן ובספינה משום מעשה שהיה בירדן ובספינה ונטמאו כדלמרינן לקמן,

ולא יעמוד בצד זה של נהר ויזרק לצד אחר דהיינו נמי דומיא דספינה שפורחין בארץ על פני המים, ולא ישיטם על פני המים, ולא ירכיבם לא על גבי בהמה בתוך המים דהיינו נמי דומיא דספינה שהאדם הוטל וישב במקומו וספינתו נוטלתו ומוליכתו, וספינה פעמים שהיא גושמת ונוגעת בקרקע ולא על גבי חברו אלא אם כן היו רגליו של עליון נוגעות במים בקרקע,

אבל מעבירים על הגשר דכארעא סמיכתא היא והאדם המעבירו הולך כל שעה ברגליו ואינו דומה לספינה אחד ירדן ואחד שאר נהרות, רבי חנניא בן עקיבא אומר לא אמרו אלא ירדן ובספינה וכמעשה שהיה,

[הגם שהחכמים היו יודעים שיארע הדבר לא עשו תקנה עד שבא מעשה לפניהם, ואז ראו בכך אות מן השמים שהגיעה השעה לתקן ולגזור. ראה יוסף דעת ע"פ האוהב ישראל וצדקת הצדיק],

לימא רבנן דאמרי כב"ש [דלא בעינן ממש כמעשה שהיה], ור' חנניא בן עקיבא דאמר כב"ה [אלא במדינה זו שצריך להיות כמעשה שהיה?]

אמרי לך רבנן אנן דאמרינן אף כב"ה [באשה שאמרה מת בעלה], עד כאן לא קאמר בית הלל התם אלא משום דמירתת, במקום קרוב מירתת במקום רחוק לא מירתת, הכא מה לי ירדן מה לי שאר נהרות,

רבי חנניא בן עקיבא אמר לך אנא דאמרי אף לב"ש, עד כאן לא קאמרי ב"ש התם אלא משום דאיהי דייקא ומנסבא מה לי מקום קרוב מה לי מקום רחוק, הכא [כל הגזירה הוא רק] משום מעשה שהיה, בירדן ובספינה דהוה מעשה גזור רבנן בשאר נהרות דלא הוה מעשה לא גזור רבנן,

מאי מעשה שהיה דאמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם שהיה מעביר מי חטאת ואפר חטאת בירדן ובספינה, ונמצא כוית מן המת תחוב בקרקעית של ספינה והאחיל הכלי של מי חטאת עליה ונטמאו באותה שעה אמרו לא ישא אדם מי חטאת ואפר חטאת ויעבירם בירדן ובספינה:

מתני': בית שמאי אומרים [האשה שניסת ע"פ עצמה] תנשא ותטול כתובתה על פיה, בית הלל אומרים תנשא ולא תטול כתובתה, אמרו להם בית שמאי התרתם ערוה חמורה [איסור אשת איש] ולא נתיר ממון חקל,

[ומעמיה דב"ה שלא תטול כתובה הוא משום דס"ל המוציא מחבירו עליו הראיה, או שהחיתור לינשא הוא משום עיגונא, אבל לא לגבי דיני ממונות. שמעתי],

אמרו להם בית הלל מצינו

דף קי"ז ע"א

שאי' האחין [צריך להבין למה אמר הלשון "אחין" ולא "יורשין" או "בנים". וראה ער"ל בגמ' על דברי רב חסדא] נכנסין לנחלה [לנחלת בעלה. רע"ב] על פיה דרשמנא אמר ע"פ שנים עדים (דברים יט) ולגבי נשואין ידלה הוא דאקילו רבנן משום עיגונא,

אמרו להם בית שמאי והלא מספר כתובה נלמוד שהוא כותב לה שאם תנשאי לאחר תמלי מה שכתוב ליכי, וחזרו בית הלל להורות כדברי ב"ש:

[ב"ש אומרים שני מעמים במשנה, ויהיה נפק"מ אם נותנים לה גם תוספת כתובה שהוא מחלוקת בין הבית שמואל והחלוקת מחוקק, דלפי הטעם אם הקילו וכו' היא מקבלת גם התוס', ואם מטעם מה שכתב בכתובה היא מקבלת רק

אבני חן על מסכת יבמות

הכתובה. שמעתי,

לומר שמת האחר ואינה נפסלת להעיד מדהיתה פעם אחת חמומה. יבין, ובת חמותה [שפרה בת רחל], וצרתה [חנה שגם היא אשת ראובן חוץ ממרים], ויבמותה אשת יצמה [אשת יוסף] ובת בעלה [בתה של ראובן מאשה אחרת ששמה יוכבד],

ועומא דכולהו מפני שזוגות אותה ומתכוונות לקלקלה, חמותה [אם בעלה] שזוגתה, שזוגתה בלבה זו [אשת בני] מאכל כל יגיעי ועמלי [בשימות בעלי יעקב יירש ראובן כל רכשו והוא ואשתו יאכלו הכל], וכן גם חמותה [בתה של אם בעלה] שזוגתה זו מירש כל עמל אבי ואמי [בשימות יעקב לא יירש אמי-אשתו כלום, וראובן ואשתו יאכלו הכל] ואמי אדמה, ויצממה [אשת אחי בעלה] יראה שמה סופה להיות נרמא, וזת בעלה [בתה של ראובן] שזוגתה על מרים, שכל הרכוש שראובן ואמה עמלו עליה עבשויו זו צאה צמקוס אמי [אכלת] [ומאכל. רע"צ] כל עמלה,

[ושמעתי בשם האחרונים שגם אם אנו יודעים שאין שום שנאה ביניהן, הדין לא ישתנה שניים אלו הם פסולים לעדות, והחזו"א מוסיף שכאן לא רק שיש שנאה אלא יש גם נגיעה, ובשם האגודת אוזב שכיון שהטעם שמתירין האשה היא משום דייקא ומינסבא, ואם באים קרובים אלו להעיד היא מאמנת להם שהרי הם נשים שודאי רוצים טובתה, וזה גורם שלא תדייק],

מה בין גט למיתוה דאמר בפ"ג דגיטין (דף כג) אף הנשים שאין נאמנות לומר מה בעלה נאמנות להוציא גטה ממדינת הים, ואע"ג דעליהו סמכין לדריכות לומר בפני נכח ופני נחםס שהכתב מוכיח וסמכין עיקר אכתבא?

גמ': איבעיא להו בת חמיה [ראובן בן יעקב ולא הוא בעל מרים, ושואל דבשלמא בתה של לאה אינה נאמנת כיון שלאה שנאה את מרים, אבל בתה של יעקב] שאין גם חמותה מהו, טעמא דבת חמותה משום דאיכא אימא [לאה] דסניא לה, היא [בתה של לאה] גמי סניא לה, והכא ליכא אימא דסניא לה,

או דלמא טעמא דבת חמותה [השנאה אינה בא מאמה אלא מעצמה] דאמרה קאכלה [מרים אשת ראובן] לגירסנא דאימא יגיע אמי שהצאה לאבי מצינו אביה [לנכסיה של לאה] הכא גמי [בבת חמיה] קאמרה אכלה לגירסנא דבי נשאי [לנכסים של בית אבי יעקב], [ורש"י בא לפרש בת חמותה] וע"ג דהיא [מרים] לא אכלה לגירסנא דאמה [אשה האחרת של יעקב], שהרי אין בעלה של זו [ראובן] אחיה מן האם [וראובן] אינו בן אשת אביו] וזני אמה נוטלין מה שהצאה אמה דמין [כמוצות דף נב] צנין דיכרין די יהוין ליכי מינאי אינון ירמון ספף כמוצתיך יתר על מולקסון דעס אחוהו, אפי"ה הא קא אכלה לגירסנא דבי נשאי [מרים אוכלת נכסי יעקב בשימות] וסניא לה?

תא שמע הכל נאמנין להעידה חוץ מחמש נשים ואם איתא שית הויין [גם בת חמיה]?

[ומתירין] דלמא טעמא דבת חמותה דאמרה קאכלה לגירסנא דבי נשאי, לא שנא בת חמותה ולא שנא בת חמיה,

[ותימה וכי נחלקו ב"ה על הלל רבן שדורש מדרש כתובה בפ' המקבל (ב"מ קד). דקאמר התם הלל היה דורש לשון הדיוט, אנשי אלכסנדריא היו מקדשים נשותיהם ובשעת כניסתן לחופה באו אחרים וחוטפין אותן כו' ומצא כתוב בהן לכשתנשאי לי תיהוי לי לאנתו? ואומר ר"י דלא דמי דהתם ודאי הדבר ידוע ומוכיח שהיו כותבין, בשביל שחוטפין להן, אבל הכא כשתנשאי לאחר היינו על ידי עדות ברורה ולא ע"י דבר אחר, וב"ש סברי דמ"מ תנשאי לאחר קרינא ביה. תוס'],

גמ': אמר רב חסדא נתיבמה [אשה שמת בעלה לאחי בעלה], יבמה [האיש שייבם אותה] נכנס לנחלה זכה נחלת אחיו, כדאמר בפרק החולץ (לעיל מ) הסוגם את יצממו זכה צנכסי אחיו על פיה [על פי עדותה שמת בעלה], הם [ב"ש ומורה להם ב"ה] דרשו מדרש כתובה, אנו לא נדרוש מדרש תורה צממיה דברים כה יקום על שם אחיו אמר רחמנא והרי קם,

אמר רב נחמן באת [האשה] לבית דין ואמרה מת, בעלי התירוני להנשא, מתירין אותה להנשא ונותנין לה כתובתה, תנו לי כתובתי אף להנשא אין מתירין אותה מאי טעמא אדעתא דכתובה אתאי וצאפוקי ממונא, סהדי צענין, [דהמנותא דדייקא ומנסבא משום שהחמרת עליה בסופה שתצא מזה ומזה, אבל זו שעיקר כוונתה משום כתובה אולי לא תנשא ועל מיקלקלא וגובה כתובה שלא כדיון ובעדות שקר. רט'],

איבעיא להו התירוני להנשא ותנו לי כתובתי מהו, כיון דאמרה כתובתה אדעתא דכתובה אתאי, או דלמא כל מילי דאית ליה לאיניש אמר להו לבי דינא ועיקר אדעתא דנשואין אתאי ושריין לה, וכיון דשריין לה שקלה גמי כמוצה, דמספר כמוצה נלמוד,

[ואת"ל כל מילי דאית ליה לאיניש אמר להו לבי דינא] תנו לי כתובתי והתירוני להנשא מהו, הכא ודאי אדעתא דכתובה אתאי, או דלמא הואיל דלא ידעה במאי משתריא וכיון דזכירה נשואין גליא דעתא דלמשרייה אתאי, והא דאמרה צרישא מנו לי כמוצתי, שמה כספורה היא שזו המרתה? ⁶ תיקון:

[במלכים א ג כב כתיב ותאמר האשה האחרת לא כי בני החי ובני המת, וזאת אומרת לא כי בני המת ובני החי וגו', וכתב המלבי"ם וכלל בלשון, שהאדם יקדים תמיד מה שהוא העקר ויאחר את המפל, ולפ"ז הסבירא נותנת שהאשה שדקדקה להקדים בלשונה בני החי קודם עקר מנגמתה שיהיה החי בנה, והמקדמת בלשונה בני המת עקר מנגמתה שיהיה המת בן חברתה, לא שיהיה החי בנה וכו' עיי"ש שמוה כבר הבין שלמה המלך האמת עם מי],

מתני': הכל נאמנין להעידה [שמת בעלה] חוץ מחמותה [ואפילו שאינה אם המת רק אם היבם] פ' ראובן בן יעקב ולאה מת, ואחיו היבם יוסף בן יעקב היה בן רחל, או גם רחל שהיא אם יבמה פסול להעיד עליה, אבל אם מת הבן [ראובן] ונשאת [מרים אשת ראובן] לאחר [אפרים] נאמנת [לאה]

אבני חן על מסכת יבמות

ליבום לאחי בעלה, שאשה זו היא אמה של אחי בעלה] ולא אם בעלה, ושמה
קופה להיות חמותה, מי נאמנת לומר מת בעליך והתייבמתי לנני, או חלני והנשאי
לאחר,

מי מסקה הן אם יבם ארעתה דמית דלמא מיית בעל ונפלה קמי
יבם זרה, וקאכלה לגירסא ומתכוונת לקלקלה מעכשיו כדי שלא תתייבם עוד
לננה וסניא לה, או לא,

ואע"ג דזרה הצאה לאחר מיכן פשיטא לן כדאמר במתני' ויבמתה דהיינו משום
זרות העמידות לננא? הסם הוא דנערא דגופה הוא ומסקא אדעתה טפי, אבל שנאת
חמותה לכלה מחמת ממון הוא, ולא מסקא אדעתה כולי האי, או לא,

דף קי"ז ע"ב

ת"ש אמרה מת בעלי ואח"כ מת חמי תנשא ותטול כתובה
וחמותה אסורה רבותא אשמועינן דאע"ג דלמרה צרישא מת בעלי ונמלא
שאין זו חמותה והרי היא לה כנכרית, אפי' הכי לא מהימנא אדאמרה מת חמי,
וחמותה אסורה,

מ"ט חמותה אסורה הא לאו חמותה היא, אלא לאו משום
דאמרינן הן לא בעלה מיית ועדיין זו חמותה ולא חמיה מיית וזו
כלתה מתכוונת לקלקלה, והא דקאמרה הכי ואע"ג דהשתא הרי צנה של זו
במדינת הים ואין אמו אצלו לדבר לו על כלתה דצרים רעים, אפי' מסקא כלה
אדעתה לקלקולא לחמותה הוא דקמיכוונא לקלקלה מעכשיו
סברה כי היכי ד לבתר שעתא כשישוב בעלי ובעלה תדמה למרפוא ו לא
תיתי תצטערן לטרדן, וה"ה לחמותה הצאה לאחר מיכן דהא נמי אחר מיכן
הוא?

[הענין כאן היא פלא, שהיא מעידה שמת חמיה, ועי"ז תנשא חמותה לאיש
אחר, ובעלה יחזור ותודיע מה שעשה לה כלתה, הלא תהיה השנאה בכול
ומבופל ממה שהיה מקודם? ואולי זה רמז רש"י "תרחק להרפות" שעכ"פ תהיה
לה נקמה בחמותה],

[לאו משום דאמרינן לא בעלה מת ולא חמיה מת. וכו' מ' מתירים אותה לינשא
בין דחויא דחמותה אסורה אף היא לא מקלקלה נפשה, וא"ת מה יש לחוש מכל
מקום נתיר לחמותה כשנשאת הכלה דהשתא לא תיתי ותצטער שהרי לא תחזור
לדיות כלתה? וי"ל דמכל מקום יש לחוש פן תנשא חמותה קודם שתנשא הכלה
והיא מתכוונת לכך ונמצאת שאסרה את חמותה, ולכך לא רצו חכמים להתירה
אפילו כשתנשא הכלה. תוס'],

דלמא שאני התם דרגיש לה צערא כזר הרגשה כלה זו צער
שמערתה חמותה, ושנאה יסגה היא, אבל בחמותה לאחר מיכן שמעולס לא היתה
חמותה לא מפשעו:

מתני': עד אומר מת ונשאת ובא אחד ואמר לא מת הרי
זו לא תצא, עד אומר מת ושנים אומרים לא מת אע"פ
שנשאת תצא, שנים אומרים מת ועד אומר לא מת אע"פ
שלא נשאת תנשא:

והאנן תנן חוץ משבע נשים [אמתני' פרק דלא קתני אלא חמש.
תוס']?

ההיא ר' יהודה היא (דתנן) [דתניא] רבי יהודה מוסיף אף
אשת אב [יעקב אבי ראובן יש לו עוד אשה ושמה רות חוץ מלאה] והכלה
[אשתו של בן ראובן ושמה דינה], אמרו לו אשת אב הרי היא בכלל
בת הבעל [פ' שרות אשת יעקב היא אשת אבי בעלה למרים, ומרים היא
אשת בן הבעל לרות, דהיינו כמו בת הבעל] כיון דזו אינה מעידה לו, ממילא
נפקא דאשת אב נמי אינה מעידה לננא בעלה, הלכך אין זו מוספת ולא הולכת
להזכירו, כלה הרי בכלל חמותה,

ור' יהודה אמר לך ודאי הולכת בשלמא חמותה סניא לה לכלה
מפני שסופה לירשנה דאמרה קאכלה לגירסני [לגירסא] (כו' ?),
אלא כלה מאי טעמא סניא לחמותה הלכך אינטריך למימניה
[שאפ"ה כלה אינה מעידה], [וכן] בשלמא בת הבעל דסניא לאשת
האב דאמרה קאכלה לגירסני דאם, אלא אשת האב מאי
טעמא סניא לבת הבעל,

אלא מאי מוסיף תרתי כיון דאין לה על מה לשנאות חמותה, אמאי קא
מוסיף לה ר' יהודה לומר אינה נאמנת? אלא ומשני טעמא דרבי יהודה כלה
מ"ט סניא לחמותה, דמגלה לבנה כל דעבדה משום דמגלה
לזרה מיילי עלה [לאה מגלה לראובן חסרונותיה של לאה], אשת אב נמי
סניא לבת הבעל דמגלה לאביה כל דעבדה [אביה חזר ונשא
אשה אחרת, ובתו מסבירה לאביה שאשתו החדשה אינה מתנהגת כדביע'],

ורבנן משלי' כו כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם קרא כמי
כמים הפנים לפנים, כמים הללו שאדם נופה בהן ורואה בהם פנים כפניו, אם הוא
שומק הם שומקות, ואם הוא עוקס הם עוקמות, כן לב האדם לאדם האחר אם הוא
אויב את זה, גם זה הוא אויבו, ואם הוא שונא את זה, גם הוא שונאו,
הלכך לא צרי לאוספיניהו דמטעמא קמא שמעינן דאין נאמנות דכיון דחמותה סניא
לכלה משום דקאכלה לגירסא, כלה נמי סניא לחמותה דסניא לה, וכיון דמת הבעל
סניא לאשת אב אשת אב נמי סניא לה לדידה [כיון שאתה מבין שבתו של ראובן
שונא את רות, גם רות שונאה את ילדיה של ראובן] ,

ורבי יהודה ההיא בדברי תורה כתיב לפי פנים ולב שאתה נותן
לתורה, לכן עומד לך להעמיד גירסא, אם יגיעת זה ממנא, אם לא יגיעת לא ממנא.
[שכל אחד אומרים חידושי תורה לפי תבונת נפשו], [ובקובץ "המעייין" תשרי
תשע"ב דף 70 יש מאמר על הענין, שאם בא שאלה לרב, יזהר שלא יהיה לו
נגיעה לשום צד לא להתיר ולא לאסור, רק להאמת עי"ש שבביא את דברי
הח"ם ועוד],

ל"א - אם רצו מסביר לו פנים הוא ממכס, ואם לאו אינו ממכס מרצו,

[ענין חדש] אמר רב אחא בר עויא בעי במערבא חמותה
הבאה לאחר מיכן מהו? אם יבמה היא [עתידה להיות חמותה אם תפול

אבני חן על מסכת יבמות

[והגם שאמרנו לעיל ע"א שצרה היא אחת מחמש נשים ואינה נאמנת, זה רק כשאומרת שמת בעלה שהיא רוצה שתנשא צרתה, והיא תשאר עם בעלה, אבל לאמר שבעלה חי היא נאמנת]

[ששנאת הצרה היא לפעמים כל כך שאומרת שלא מת בעלה הגם שמת, כדי שצרתה תשאר ענונה, הגם שגם היא לא תנשא, היא אומרת תמות נפשי עם פלשתים כדאמרינן בגמ']

אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג, ר"מ אומר הואיל ומכחישות זו את זו הרי אלו לא ינשאו וצגמ' פריך לפלוג נמי ר' מאיר צריש דזו שאומרת מת לא תנשא, ר' יהודה ור' שמעון אומרים הואיל וזו וזו מודות שאין קיים ינשאו הלא אחת מודה והאחת אינה מודה, לא ינשאו שמיאן אלא האחת,

[יש שני פירושים בדברי ר"י ור"ש א. שכל אשה יש לה נאמנות לעצמה, ב. שאין כאן סתירה כיון שסוף סוף שניהן מודים שמת, ויהיה נפק"מ לגבי שני עדים שעד אחד אומר מת ואחד אומר נהרג, דלפי פירוש הראשון זה רק דין באשה ולא בעדות, אבל לפי פירוש השני שאין כאן סתירה גם בעדות יהיה כשר. שמעת']

עד אומר מת ועד אומר לא מת

דף קי"ח ע"א

אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת הרי זו לא תנשא הואיל וצאת שניה קודם שימירוה על פי ראשונה, ואפי' שניה זו צרתה אוסרתה, וצגמ' מוקמינא לה להאי סתמא כר' מאיר דלמר צרתה נמי מכחשא לה:

גמ': טעמא דאמרה לא מת הא אישתיקא תנשא הא אין צרה מעידה לחברתה?

לא מת איצטריכא ליה דאע"ג דאי שתקא פשיטא לן דלא תנשא צעדות חצרתה, איצטריך לאשמועינן היכא דמכחשה לה נמי לא תנשא סד"א הא [איש זה] מיית והא דקאמרה לא מת לקלקולה לצרה היא דקמיכוונא דמהו דמימא כיון דאחיא ומערערא גליא דעתא דלעצור לנרה קאחיא ולענגה שלא תנשא, שופטים זו ותמות נפשה עם פלשתים קאמרה קענדא, הלכך אפי' היא משמרי, קבשמע לן:

[טעמא דאמרה לא מת וכו']. וא"ת מאי דייק והא לא מת איצטריך ליה לאשמועינן שאע"פ שמכחשה צרתה תנשא, וליכא למימר דהא פשיטא כיון שאין צרה מעידה לחברתה דהא איצטריך טובא דפליג ר"מ עלה, ולר' יוחנן נמי אשמעי' דר"מ מודה בהא, ואר"י דדייק מקאמר זאת שאומרת לא מת לא תנשא דלא הוי ליה למיתני אלא אחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת תנשא ואנא ידענא דאאומרת מת קאי דההיא דלא מת שויתה לנפשה חתיכה דאיסורא. תוס']

[סד"א הא מימת מיית. [וכו'] וא"ת מכל מקום היכי סלקא דעתא למישרייה כיון דשויתה לנפשה חתיכה דאיסורא? וי"ל דאפי' מודה ונתנה אמתלא לדבריה [שמקודם אמרה מת ואח"כ חזרה ואמרה שבאמת לא מת ונתנה אמתלא לדבריה] אינה נאמנת ולא דמיא [כתובות כב.] לאשה שאמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני דנאמנת כשנתנה אמתלא לדבריה. תוס']

גמ': טעמא דנשאת הא לא נשאת לא תנשא והאמר עולא כ"מ שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים הרי כאן שנים הרי הוא חשוד כשנים ואין דבריו של אחד במקום שנים? הכי קאמר עד אחד אומר מת והתירוה להנשא ובא אחד ואמר לא מת לא תנא מהיתירה הראשון [ולא תפרש לא תנא שכבר ניסת, אלא שכבר היתורה ב"ד להנשא] ודוקא המירוה קודם שיצא עד שני המכחשו, אבל צא קודם שימירוה, מודה עולא דלא סמיכין אקמא דאכתי לא אחשבינה כחרי'.

[שנינו במשנתנו] עד אומר מת וצא [שני] עדים ואמרו לא מת: פשיטא דמודי עולא דאין דבריו של אחד במקום שנים דלגבי תרי חשיב כחד וצטל, ולא אמרינן תרי ותרי נינהו?

לא צריכא בפסולי עדות ואע"ג דשנים שאמרו לא מת נשים היו, הרי עד ראשון צטל אצלן, ואיצטריך לאשמועינן כי האי גוונא וכדר' נחמיה, דתניא רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד [אפילו איש] הלך אחר רוב דעות אין שם תורת עדות, כי היכי דחד חשיב, פסולי עדות נמי חשיב, הלכך הלך אחר רוב דעות ואין עליך לדקוק אם כשרים אם פסולים ועשו שתי נשים "באיש" אחד שתי נשים שהכחישו עד אחד [אפילו איש] ואמרו לא מת כשני אנשים באיש אחד שהראשון צטל ואפילו ניסת תנא,

ואיבעית אימא כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא והמירוה על פיו אפי' מזה נשים כעד אחד דמיין וכי היכי דעד אחד צטל דלמרינן ראשון הרי הוא כשנים ואין דבריו של אחרון במקום שנים, מזה נשים נמי צטלים לגביה, וככי האי גוונא לא אשמועינן מתני' דתנא, אלא מתני' דקתני אף על פי שנשאת תנא כגון דאתאי אשה מעיקרא ונשאת על פיה, ואשמועינן מתני' דתנא ע"פ שתי נשים הצאות אחרי כן, ולא מוקמינן קמייתא במקום עד כשר ואע"ג דאחשבינה כחרי למישרייה על פומה,

ותרצה לדרכי נחמיה הכי, רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים "באשה" אחת כשני אנשים באיש אחד, אבל שתי נשים באיש אחד כפלגא ופלגא דמי צעד אחד אומר מת והמירוה לינשא וצא אחר ואמר לא מת דלמר צמתני' לא תנא מהמירוה הראשון:

[שנינו במשנתנו] שנים אומרים מת וכו': מאי קבשמע לן בפסולי עדות וכדר' נחמיה דאזיל בתר רוב דעות היינו הק? מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דעות לחומרא כגון מניעתא דקתני תנא אבל לקולא לא קמ"ל:

מתני': אחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת שתי נשים צרות הצאות ממדינת הים אחת אומרת מת צעלי וצרתה אומרת לא מת זו שאומרת מת תנשא ותטול כתובתה וזו שאומרת לא מת לא תנשא ולא תטול כתובתה

אבני חן על מסכת יבמות

כתובתה וחמותה אסורה שאין כלה מעידה לחמותה, ואע"ג דאמרה
צרישא מת בעלי דפקע לה דל כלות והוא נכריה אפילו הכי לא מהימנא כדאמר
לעיל (דף קח) הא לאו בעלה מיית ולא חמות מיית כו',

היתה [חמותה] בת ישראל לכהן תאכל בתרומה דברי רבי
טרפון, רבי עקיבא אומר אין זו דרך מוציאה מידי עבירה
עד שתהא אסורה לינשא ואסורה מלאכול בתרומה:

גמ': וצריכא [לשנות מחלוקת ר"ט ור"ע במת בעלי, וגם במת בעלי ואח"כ
מת חמי] **דאי איתמר דך קמייטא** [מת בעלי, אינה נאמנת לאסור צרתה
בתרומה] **בהא קא"ר טרפון משום דצערא דגופה** משמיע מונעת
לה [צרתה] מנעלה, הא ודאי משקרא כדי לקלקלה שמשא, ואפי' שהיא נשאת
חמות נפשה עס פלגמיס, אבל חמותה דצערא מילי דעלמא [שכלה
שונאת את חמותה שהיא מספרת עליה לבעלה] **אימא מודי ליה לרבי**
עקיבא דלא מחזיקין לה בשקרניס כולי האי ונהי דלשיאה לא מהימנא אכל
לחומרלא לענין תרומה מיחוש,

ואי איתמר בהא [מת בעלי ואח"כ מת חמי] **בהא קאמר רבי**
עקיבא [שלא תאכל בתרומה] **אבל בהך** [מת בעלי] **אימא מודה ליה**
לרבי טרפון [שאוכלת בתרומה] **צריכא,**

א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון, אמר אביי אף
אנן נמי תנינא אשה שהלכה עס בעלה למדינת הים, וכשיצאה מאחן לא היה
לה בן ועומדת בחזקת ייבום, ונאח ואמרה **ניתן לי בן במדינת הים** ו **מת**
בני ואח"כ בעלי דלא מפקא נפשה מחזקה קמייטא שעדיין היא נריכה לייבם
נאמנת ומותרת להמייבם **נאמנת,**

[אבל אם אמרה] **בעלי ואחר כך בני אינה נאמנת** להנשא לשוק בלא
חליצה, דכי הימנא רבנן לאשה לאבעלה הימנא דדייקא ומנסבא, אכל לאפוקי נפשה
מיבס לא הימנא דזימנן דסניא ליה וחושישין לדבריה דלפקה נפשה מחזקה
ואם צא יבם לייבמה לא שציקין לה וחולצת ולא מתייבמת,

לדבריה מיעוטא משמע **הוא דחושישין** [ואמר ר"י דלא דייק אלא מיתור
וחושישין לדבריה. תוס'] **הא לדברי צרה אין חושישין ש"מ** [דהלכה
כו"ט שאין חושישין לדבריה כלל לגבי צרתה]:

דף קי"ח ע"ב

מתני': קידש אחת מחמש נשים ואין יודע אי זו קידש, כל
אחת אומרת אותי קידש, נותן גט לכל אחת ואחת אם אינו
ספק לישא את כולן ומניח כתובה ביניהן ומסתלק [ואתאי כפשוטה
כמ"ד יש כתובה לארוסה מתקנת חכמים [כתובות פט:], ולמ"ד אין כתובה
לארוסה מיירי בשכתב לה וכו'. רמ'] **דברי רבי טרפון, רבי עקיבא**
אומר אין זו דרך מוציא מידי עבירה [לצאת ידי שמים. רמ'] **עד**
שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת,

[שנינו במשנתנו] **אחת אומרת מת כו'** [ואחת אומרת נהרג, ר"מ אומר
הואיל ומכחישות זו את זו הרי אלו לא ינשאו, ר' יהודה ור' שמעון אומרים הואיל
זו וזו מודות שאין קיים ינשאו]: **וליפלו רבי מאיר ברישא** [אחת
אומרת מת ואחת אומרת לא מת]?

אמר רבי אלעזר במחלוקת שנויה במחלוקת אחרונה אף ראשונה
שנויה, דלא תימא סתמא דברי הכל היא אלא **ורבי יהודה ורבי שמעון**
היא דאמרי זרה לא מכחשה,
[וצ"ע שהרי ר"י ור"ש אומרים לעיל במשנה הואיל זו וזו מודות שאין קיים,
אבל ברישא הצרה אומרת היפך ממה שהיא אומרת ?]

ורבי יוחנן אמר אפילו תימא רבי מאיר, בהא אפילו רבי
מאיר מודה דכל לא מת בעדות אשה לאו הכחשה היא
דרכנן הימנא לקמא,
[ועל כן יש לפרש בדבריו דוקא איירי, וטעמא [דאמרה צרה] דלא מת דלא הוי
הכחשה שמכחשתה צרתה ואין לנו להאמינה, ולכך תנשא האחרת, אבל זו
אומרת מת זו אומרת נהרג הויא ודאי הכחשה כיון דשתיהן באות להתיר עצמן
ואינן מכוונות דבריהן דאמרי בדדמי ואין יודעות אמתות הדברים. מתוך דברי
התוס'],

תנן עד אומר מת ועד אומר לא מת אשה אומרת מת
ואשה אומרת לא מת אפי' זרטה נמשע [וא"ת מנלן דלמא בנשים
בעלמא איירי דהכי תנן בפ' מי שקינא (סוטה דף לא): עד אחד אומר נטמאת
ועד אחד אומר לא נטמאת אשה אומרת נטמאת כו' והתם לא קאי אצרות
ואפ"ה קתני אשה? וי"ל דהתם ליבא למיטעי בדבריו איירי. תוס'] **הרי זו לא**
תנשא,

בשלמא לרבי אלעזר סתמא כו' מאיר [דרישא סתים כו"י ור"ש,
וסיפא סתים כו"מ], **אלא לרבי יוחנן** [דגם ר"מ מודה שאם הצרה מכחשת
את הראשונה תנשא] **קשיא? קשיא** [ראה רשב"ם ב"ב ג"ב ע"ב על פירוש
המלה "קשיא"]:

מתני': האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה
ואמרה מת בעלי תנשא ותטול כתובתה וצרתה אסורה,

היתה זרטה בת ישראל לכהן תאכל בתרומה [מספקא לר"י אי
דוקא בתרומה דרבנן אי נמי בתרומה דאורייתא. תוס' עיי"ש] **נחזקת שבעה קיים**
ואינה חוששת לעדות זרטה הואיל ואינה נאמנת להשיאה אינה נאמנת לפוסלה
דברי רבי טרפון,

רבי עקיבא אומר אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה, עד
שתהא אסורה לינשא ואסורה מלאכול בתרומה # [פי' אם לא
תנשא ולא תאכול בתרומה, היא בטוחה שאינה עוברת עבירה],

אמרה מת (לי) בעלי ואחר כך מת חמי תנשא ותטול

אבני חן על מסכת יבמות

אלמא מספקא לך, וגזי מוכה גט נמי מספקא לך אי רחמא ליה וחזי הוא לה אי סניא ליה וחזי הוא לה [ע"כ כ"א] וחולצת ולא מתייבמת,

אמר ליה רבינא לרבא המזכה גט לאשתו במקום קטטה מהו, כיון דאית לה קטטה בהדיה זכות הוא לה, או דלמא ניחא דגופא עדיף לה?

[וא"ת ונשאל את פיה אם היא רוצה לזכות הוא לה? וי"ל דבמילתא דהוי חוב אע"ג דלבי ידעה אמרה ניחא לי אין זכין לו למפרע. רמ"א].

תא שמע דאמר ריש לקיש טב למיתב טן דו גופים שנים, כל דהו בעל מלמיתב ארמלו,

אביי אמר דשומשמנא גברא גוך [בעלה. ג'] כנמלה [משל הדיוט הוא מי שבעלה קטן כנמלה. רש"י כמוצות ע"ה ע"א] כורסיה בי חרתא רמו לך מחזקת עזמה כנשואה ונותנת כסאה אלל חשונות חורות הארץ [בע"י הגירסא חורי הארץ, לשון חרי יש בירמיה כ"ז ב'] [נותנת כסאה בין החשונות ומחזקת עזמה נשואה. ג'], [כסאה בין השרות צנות חורין מושיצה כלומר גם לי בעל כמוכס. רש"י כמוצות ע"ה ע"א],

רב פפא אמר דנפצא גברא אומנתו מאוסה מנפץ אמר תיקרי בסיפי בבא ותיתיב [אינה צושה לקרותו על מפחן הבית לישב שם אללו צפני הכל. רש"י כמוצות ע"ה ע"א],

רב אשי אומר דקולסא גברא שמן פסול משפחה לא בעיא טלפחי לקידרא עדשים שהוא מאכל קל ואין חסרון כיס כל כך אינה שואלת ממנו, אך יקרא שמו עליה,

תנא וכולן מזונות ותולדות בבעליהן [כל אלו שבעליהן שפלים ומראות להם חצה אינו אלא שמונות תחתיהן וכשממעברות הן תולדות את העובר בבעל ונזח להן צאגשים כל שהן לפי שמונות תחתיהן]. רש"י כמוצות ע"ה ע"א].

אבני חן על מסכת יבמות

וכולי האי לא חיישין שמא ילדה זכר היה,

יצתה מליאה יצתה חמומה מעוברת חוששת שמא זכר היה רבי יהושע אומר אינה חוששת דאיכא למימר שמא הפילה ואמ"ל לא הפילה שמא נקבה הייתה:

גמ': [שנינו במשנה עד שתדע שמא מעוברת "היא צרתה"] מאי "היא צרתה" [ד"צרתה" מיותרת. תי"ט, ודרש"ש כתב דהמלה "היא" מיותרת ולא כמש"כ התו"ט]? הא קמ"ל להא צרה הוא דחיישין אבל לצרה אחריתי אס נלו עדים שאין צרה מעוברת לא חיישין אינה חוששת שמא אשה אחרת נשא [ואותה אשה מעוברת או ילדה, אלא] ומומרת ליצם:

[שנינו במשנתנו] לא תנשא ולא תתייבם וכו': בשלמא יבומי לא דדלמא מיעברא [צרתה מבעלה, ולא מת בעלה בלא בנים, ואי מתייבמת לאחי בעלה] וקפנעה באשת אח דאורייתא, אלא לא תנשא אמאי הלך אחר רוב נשים ורוב נשים מתעברות ויולדות, לימא ר"מ היא דחייש למיעוטא צפ' הכל שומטין (חולין ו) גבי כותים שגור על כל כותים משום אומם שמאלו דמות יונה צהר גרמים והשתמו לו?

אפילו תימא רבנן [דלא חיישי למיעוטא], כי אזלי רבנן בתר רובא, רובא דאיתיה קמן כגון תשע חנויות דמניא (שם חולין דף כה) וצנמלא הלך אחר הרוב דכיון דחנויות לפנינו הן ואין רואין שרובן מוכרות צמר שחוטא וסנהדרין י"ב מוכין וי"א ממיידין דקי"ל דזכאי (סנהדרין דף מ) דהואיל ורוב מוכין וקמן נינהו אבל רובא דליתיה קמן כגון הכא דניחל בתר רוב נשים שצטולס לא אזלי רבנן בתר רובא,

והרי קמן וקטנה דרובא דליתא קמן היא ואזלי רבנן בתר רובא, דתניא קמן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין דברי ר' מאיר, אמרו לו לר' מאיר יפה אמרת שאין חולצין איש כתיב בפרשה [בפרשת חליצה] ומקשינן אשה לאיש, אלא מה טעם אין מייבמין?

אמר להם [ר"מ] קמן שמא ימצא סרים קטנה שמא תמצא אילונית, ונמצאו פוגעים בערוה, ורבנן סברי זיל בתר רובא דקטנים, ורוב קטנים לאו סריסי נינהו, זיל בתר רוב קטנות ורוב קטנות לאו אילונית נינהו [הרי דגם דליתא קמן אזלי רבנן בתר רוב]?]

אלא מהוורתא מתניתין [דתנן לא תנשא] רבי מאיר היא,

במאי אוקימתא כר' מאיר, אימא סיפא היתה לה חמות אינה חוששת, אמאי [אינה חוששת] נהי נמי דזכרים מיעוטא כדמפרש ואזיל מיהו הלך אחר רוב נשים, וכיון דרוב נשים מתעברות ליכא למימר דזכרים מיעוטא דמיעוטא, אלא חד מיעוטא דרוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוט כו',

פרק ששה עשר האשה בתרא

דף קי"ט ע"א

[עמוד זה מדבר אי חיישין שאשה ילדה, ואי ילדה מה זכר או נקבה],

מתני': האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעליך לא תנשא הואיל וכלא בנים יצא בעלה ולא תתייבם שמא ילדה צרה, וצנמ' פריך אמאי לא תנשא, תחלוץ ותנשא ממה נפשך עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה מפרש בגמ',

היתה לה חמות צמדינת הים, וכשינאה לא היה לה בן ואין יצם לזו [ומת בעלה בלי בנים ואחים. יבין] אינה חוששת שמא ימתן לה יצם, אע"ג דחיישין לעיל שמא ילדה צרה, התם הוא דכל מה דילדה צרה בין זכר בין נקבה מפיק לה להא מייבם, אבל חמות דאי נמי ילדה לא זקיק לה להך אא"כ ילדה זכר,

אבני חן על מסכת יבמות

הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים מתעברות ויולדות מיעוט מפילות, וכל היולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות סמוך מיעוטא דמפילות למחצה נקבות והווי ליה זכרים מיעוטא וליחוש? [ומשני] דלמא כיון דאיחזקה לשוק [שהרי בשיצא בעלה לא היה לו אח] לא חייש [שלא עכשו ילדה חמותה עוד בן],

[ומקשה] רישא דאיחזוק לייבום [שהרי לא היה לבעלה בנים והיה לו אח] תייבם [וגם ברישא אמרין שלא תתייבם]?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון רישא דאיסור כרת חששו שמה נעברה כרתה, סיפא דאיסור לאו [יבמה לשוק] לא חששו שמה נעברה חמותה ואוקמה אחזקה [ומותרת לשוק],

אמר רבא מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו מי לא צעין למיחש לספק איסור לאו כי היכי דחיישין לספק איסור כרת, הא מידי דספיקא לאו הרחקה דרבנן היא בדבר המותר, דינמא לברת עבד הרחקה, ללאו לא עבד הרחקה דבר המותר, דהכא שמה איסורא דאורייתא ממש קעבד?

אלא אמר רבא

דף קי"ט ע"ב

רישא חזקה [שכשיצא בעלה היה לו אח ולא היו לו בנים] מיימי לה לייבום, ורובא [נשים יולדות] מיימי לה לשוק להיתר שוק, דרוב נשים מתעברות ויולדות והרי ילדה כרתה ונפטרה גם היא, וחזקה לא עדיף כי רובא דמיילא אבתה, הלכך לא תמיצט ולשוק נמי לא כר' מאיר דחייש למיעוטא ואייתי מיעוטא דמפילות [שמביאה לייבום] סמוך לחזקה [שמביאה לייבום] והווי ליה פלגא ופלגא [רש"י לא גורס מלים אלו "והווי ליה פלגא ופלגא. ע"פ הקרן אורה] לא תנשא ולא תתייבם,

סיפא חזקה לשוק ורובא לשוק [ומפרש תחלה רובא לשוק] שהרי בלא יבם היתה מחלה כשיצאה [ומותרת לשוק] ורובא לשוק דא"נ נעברה חמותה שמה נקבה היתה או נפל דרוב עוזרים נפלים ונקבות כדאמרין לעיל, דמחלה דוולדי קיימי נקבות הווי, ומיעוט עוזרים נפלים, הווי זכרים דקיימא מיעוטא לגבי וולדות [ועבשו מפרש חזקה לשוק] והכא נמי איכא חזקה [לרוב] [לשוק. ג'] דמרע נמי לחששא דמיעוטא דזכרים והווי ליה זכרים מיעוטא דמיעוטא, ומיעוטא דמיעוטא לא חייש רבי מאיר:

[שנינו במשנתנו] לא תנשא ולא תתייבם וכו': ולעולם בחמיה מחלון ממה נפשך ותנשא לשוק?

אמר ועירי לעצמה שלשה חדשים בשביל עצמה מחמין שלשה חדשים, דכל הנשים צריכות להמתין ג' חדשים ואפי' בעלה מת במדינת הים דליכא למיחש שמה מעוברת היא דהא זקנה ואילונית נמי צריכות להמתין שלשה חדשים כדאמרין בהחולץ [לעיל מצ] הלכא כולן צריכות להמתין,

לחברתה [לצרתה] תשעה בשביל חזרתה שמה מעוברת היא כרתה צריכה להמתין ט' חדשים, שאפי' חללה לא תנשא במוך ט' שמה חזרתה מעוברת היא והולד של קיימא ואין חליפה פוטרת לו חלה וולד פוטר אינו פוטר עד שינא לאור העולם וחולצת ממה נפשך,

רבי חנינא אמר לעצמה שלשה לחברתה לעולם בשביל חזרתה צריכה להמתין לעולם עד שמדע אם יש לה וולד אם לאו,

ותחלוץ לאחר ט' ממה נפשך ותנשא אם ילדה כרתה הרי נפטרה בולד ואם לאו הרי חללה פוטרתה?

אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין אמרי תרווייהו גזירה שמה יהא ולד בן קיימא ונמצא אתה מצריכה כרוז להכריז שלא היתה חללה ומותרת לכהונה, וליצרכה? דלמא איכא דהוי בחליצה ולא הוי בהכרזה ואמרי קשרו חלוצה לכהן,

תנן ניתן לי בן במדינת הים ואמרה מת בני ואחר כך מת בעלי והריני זקוקה ליבם כדמחלה נאמנת צמה שאמרה מת בני ראשון ואח"כ בעלי, ולא חיישין דלמא משום דרחמנא ליבם קאמרה, מאי טעמא, הוילי וצחוקת ייבום היתה עומדת ופיה אסר עצמה על היבם כשאמרה ניתן לי בן, והוא הפה יכול להסיר עצמה ליבם ולומר מת בני ראשון,

מת בעלי ואחר כך בני אינה נאמנת להנשא לשוק, הוילי וצחוקת ייבום יצתה וחיישין דלמא משום דקניא ליה קאמרה ניתן לי בן וחוששין לדבריה שמה אמת הן, ואסורה ליבם וחולצת ולא מתייבמת, [ולפי מה שאמרנו למעלה קשה] וליחוש דלמא אתו עדים ואמרי כדקאמרה דלא היתה זקוקה לו ואין חליצתה כלום, ומותרת לכהונה ונמצא אתה מצריכה כרוז לכהונה?

אמר רב פפא בגרושה שהיתה גרושה כבר מאיש אחר שפסלה לכהונה עולמית, רב חייא בריה דרב הונא אמר באמרה אני והוא ובני ובעלי נחבאנו במערה ואין איש עמנו לצא ולהעיד הלכך ליכא למיחש דלמא אחי סהדי [ונמצא שאין מי שיתיר אותה לכהונה ולא אתי מבנה תקלה]:

מתני': שתי יבמות נשי שני אחים זו אומרת מת בעלי וזו אומרת מת בעלי, זו אסורה לשוק מפני בעלה של זו שהוא יבמה דשמה חי הוא וזקוקה לו ואע"פ שאשמו אומרת מת אינה נאמנת ליבמה שנתנא על פיה שאין יבמה מעידה על חזרתה שהיא אחת מחמש נשים שאין נאמנות להעידה וזו אסורה מפני בעלה של זו,

לזו עדים שמת בעלה ולזו אין עדים את שיש לה עדים אסורה לינשא מפני יבמה דשמה חי הוא דעדים מאי אהנו לה, הא היא נמי מהימנא לומר מת בעלי ואת שאין לה עדים מותרת לשוק דהא אמרה שהוא מת [וכל אשה נאמנת לומר בעלי בוח], ובשביל יבמה נמי לא חיישין שהרי יש עדים שמת,

אבני חן על מסכת יבמות

מקלקלא נפשה, ורבנן [אמרי שאע"ג שהיא עצמה מתקלקלת אינה נאמנת ד'] שופטים מו תמות נפשי עם פלשתים הוא דקעברה,

ת"ש [שנינו בברייתא] האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה ואמרה מת בעלי תנשא ותטול כתובתה וצרתה אסורה, ר' אלעזר אומר הואיל והותרה היא אלמא משעת היסר ידיה שרינן לנדה ואע"ג דעדיין היא לא ניסת הותרה נמי צרתה?

[ומתרג'ן] אימא [תקן הברייתא] הואיל והותרה ונשאת,

וליוחש דלמא בניטא אתאי חי טעמא דר"א לאו משום דלרה מעידה לחצתה הוא, אלא משום דלא מקלקלא נפשה, נישחש דלמא הא בניטא אחאי והסבילה גיטה ואמרה מת בעלי, והאי דקאמרה הכי לקלקלא לצרה היא מיכוונה וכדי שמנשא גם צרתה, ואיכא לא מקלקלא, דנשלמא צמתני היכא דנתייבמו ליכא למימר הכי, דאי נמי בניטא אחאי איקלקלא שנשאת אחאי בעלה, אכל לשוק ליחוש?

אי דאינסיב לישראל הכי נמי, הכא במאי עסקי דאינסיב לכהן דאי אחי בעלה ומיבעי לה לאחויי גיטא מיפסלא אכהן ועפקא?

מתני': אין מעידין על האיש שמת אלא על פרצוף פנים [צורה]. פהמ"ש להרמב"ם קאפת, והמאירי פ' ר"ל שתי הלחיים, וכתב רבינו ירוחם בשם הרמ"ה זה הפרצוף פנים עם הלחיים עצמם ואין משגיחין לא על העינים ולא על הפה. ב"י סימן י"ז. תי"ט. ע"פ החוטם אלא"כ לאוהו מת צפרנף פניו עס חוטמו, שיכולין להסירו זהו, אכל לא לאוהו צפרנף או שניטל חוטמו אין מעידין עליו להשיא את אשתו, שמה אין הוא אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו,

אין מעידין אלא עד שיראו שתצא נפשו, ואפי' ראוהו מגוייד לשון גודו אילנא (דניאל ד) מנותח ומלא פלגים וחזקות חרב # [פ'] אבל אם הוא חתוך במקום שוראי לא יחיה מעידין, שהסיבה שהמגיד מת הוא שאובד את דמו, ולא מפני שחותר אבר שהחיות תלויה בו, כמו שאומר לקמן לא שנו אלא במקום שאין נפשו יוצאה וכו' וצ"ל על הלכיה [כמו שמראים הנוצרים צליבת ישו הנוצרי, שאם ישאר האדם כך ודאי ימות אבל יש אפשרות שיורידו אותו ויחיה אח"כ] או והחיה דורסמו ו אוכלת בו,

אין מעידין אלא עד ג' ימים אם לאוהו בתוך ג' ימים למיתמו מעידין עליו, אכל אם לא לאוהו עד לאחר ג' ימים חיישין שמה נשמתו מראית פניו ואין זה שהם קצורים,

ר' יהודה בן בבא אומר לא כל האדם ולא כל המקום ולא כל השעות שוין יש לך אדם שממחר להנפח משאר אדם כגון אדם שמן, ויש לך מקום שחמה נוגעת בו יותר, ואדם מת ממחר להסריח ולהשתנות, ויש לך שעה שהעולם חס והמת ממחר להסריח, ובגמ' בעי לחומרא פליג או לקולא פליג?

גמ': תנו רבנן פדחת מת ולא פרצוף פנים, פרצוף פנים ולא פדחת אין מעידין, עד שיהיה שניהם עם החוטם, אמר אביי

לזו בנים ולזו אין בנים ואין עדים לא לו ולא לו את שיש לה בנים מותרת ואת שאין לה בנים אסורה,

[קא ארישא שזו אומרת מת בעלי וכו'] נתייבמו שהיה להם כאן שני יבמין ונתייבמו שהאשה שאמרה מת בעלי תתייבם, דלענין ייבום לא הולכה [וזאת] [זו]. רי"ף [לעדותה של זו, וארישא קאי שאין להם לא עדים ולא בנים ומתו היבמין] [ולא משנה אם היו להם בנים] אסורות להנשא לשוק זו מפני בעלה הראשון של זו, וזו מפני בעלה הראשון של זו, שמה עדיין הם חיים, ואע"פ שנשאו שתימן ליבמין בחזקת שממו בעליהם, אכל עכמן נאמנות, אכל עכשו כשינשאו לשוק נמצא עדותה של זו מועיל לו ואין יבמות מעידות על זו על זו כד היסר,

ר' אלעזר [בן שמוע] אומר הואיל והותרו ליבמין בחזקת שממו בעליהם הותרו לכל אדם מו לא מיתסקן דניחוש לשמא חיון הם:

גמ': תנא לזו עדים ובנים ולזו לא עדים ולא בנים שתיהן מותרות שאין כאן זיקת ייבום זו מפני בניה זו בעדי חצרתה,

[שנינו במשנתיו] נתייבמו ומתו היבמין אסורין להנשא, רבי אלעזר אומר הואיל והותרו ליבמין הותרו לכל אדם,

בעי רבא מאי טעמא דרבי אלעזר [דאמר הואיל והותרו וכו'] משום דקסבר צרה מעידה לחברתה דהא שמי יבמות [אלו] צרות יניחו ומפני דצרות לא נפסלו מלהעד זו לו או דלמא משום דהיא לא מקלקלא נפשה [כיון שאנו רואין שניסת ע"פ עדותה, אם לא היה אמת לא היתה מקלקלת נפשה להנשא]? למאי נפקא מינה

דף ק"כ ע"א

לאנסובי לצרה בעלמא מקמי דידה האשה שהלכה למדינת הים עס בעלה ונדה ואמרה מת בעלי והיתה לה כאן צרה, אם זו תנשא בעדותה של זו קודם שתנשא היא אי אמרת צרה מעידה לחברתה אף על גב דלא אינסיב מנסבינן לה לצרה, אי אמרת משום דהיא לא מקלקלא נפשה, אינסיב [אם זו שהעידה, היא עצמה ניסת] מנסבינן לה לצרה, אי לא אינסיב לא מנסבינן לה, מאי?

תא שמע [שנינו במשנתיו] ר' אלעזר אומר הואיל והותרו ליבמין הותרו לכל אדם, אי אמרת בשלמא [שהטעם היא משום] דהיא לא מקלקלא נפשה היינו דכי אינסיב מנסבינן לה, אלא אי אמרת משום דצרה מעידה לחברתה אף על גב דלא אינסיב נמי? אלא שמע מינה טעמא דרבי אלעזר משום דאינסיב הוא ולא מקלקלא נפשה,

רבי אלעזר לדבריהם קאמר להו לדידי צרה מעידה לחברתה ואף על גב דלא אינסיב מנסבינן לה, אלא לדידכו אודו לי מיהת דהיכא דאינסיב מנסבינן לה משום דהיא לא

אבני חן על מסכת יבמות

(מ), ומר סבר סימנין דרבנן?

אמר רבא דכולי עלמא סימנין דאורייתא הכא בשומא מצויה בבן גילו שנולד צפרק אחד וצמול אחד קמפלג, מר סבר שומא מצויה בבן גילו [פ] שאם מכירין אדם ע"י שומא, יכול להיות שהוא אדם אחר שנולד במולד שלו שיש לו אותה סימן, ומר סבר ור"א כן מהצא? סבר אינה מצויה בבן גילו, # [לא הבנתי אם זה מציאות שלבן גיל יש אותן הסימנים על הפנים? ואולי יש מכאן ראייה לתורת חכמת הפרצוף, שכל הפרצוף מגובה המצח עד הסנטר כל נקודה שבה הוא שנה אחת בחיי האדם ואם יאירע לאדם דבר באחת משנות האדם יהיה לאדם איזה חסרון באותה נקודה].

ואיכא דאמרי הכא בשומא העשויה להשתנות ממראה לאחר מיתה קמפלג מר סבר עשויה להשתנות לאחר מיתה, ומר סבר אינה עשויה להשתנות לאחר מיתה,

ואיכא דאמרי אמר רבא דכולי עלמא סימנין דרבנן ולא דריש אף השמלה לסימן אלא לתועין [שכל דבר שיש לו תובעין חייב להכריז] דהתם פלוגמא היא והכא בשומא

דף ק"כ ע"ב

[אם הוא] סימן מובהק [דבסימן מובהק כולי עלמא מודי דהוי סימן, ופלגי רק אם שומא הוא סימן מובהק] ואע"ג דסימנין דרבנן אסימן כי האי סמנין אפילו אליסור דאורייתא קא מיפלג, מר [ר] אלעזר בן מהבאי [סבר סימן מובהק, ומר [ת"ק] סבר לאו סימן מובהק,

ולתך לישנא דאמר רבא סימנין דאורייתא הא קתני אף על פי שיש סימנין בגופו ובכליו?

גופו דארוך וגו' לאו סימנין נינהו כליו צגדיו דחיישינן לשאלה שמא לאחר השליך ואותו אחר מת ולא היה אלו וסבורים שזהו צעל הנגדים,

ואי חיישינן לשאלה חמור בסימני אוכף דקיימא לן באלו מציאות (ב"מ דף סז) דמהדרין היכי מהדרין? לא שילי אינשי אוכפא צעל החמור לא היה שואל אוכפו של זה למצור דמסקיב דאשי"ר צלע"ז ליה לחמרא [אם אדם אחר משתמש באוכף של חמורו, האוכף משנה צורה לפי החמור והדרכו, ובשנותנה אח"כ בחזרה על חמורו אינה יושבת יפה, וחובלת ומצערת את חמורו],

מצאו [לגמ] קשור בכיס, ובארנקי, ובמבעת היכי מהדרין? מאי איכא למימר, ליחוס אע"פ שהוא מכיר את הכיס יש לחוש שמא השאילו לאחר וקשר בו גט זה והמירו לזה ושכח בו את הגט?

מבעת חייש לזיופי שמא יעשה חוסם וזורה כנגד טבעתו ולכן ויראהו לאשמו ויטול הימנה כל אשר ישאל, כיס וארנקי מנחשי אינשי ולא מושלי

ואיתימא רב כהנא מאי קרא ישעיה ג הכרת פניהם ענתה במ העדה צם, אלמא אין עדות בשאר הגוף אלא צהיכר פנים,

[הכרת פניהם ענתה במ. פירוש שצריך פדחת של פניהם, להכי מייתי האי קרא דכתיב הכרת פניהם ענתה במ דמשמע שצריך הכרה לבד מן הפנים, ועל פי הקונט' [שהפסוק קאי על המשנה שצריך פרצוף פנים] קשיא דכפ' יש בכור [בכורות מו: תא שמע] שנינו בברייתא [פדחת בלא פרצוף פנים, פרצוף פנים בלא פדחת אין מעיד, עד שיהיו שניהם עם החוטם ואמר אבי ואיתימא רב כהנא מאי קרא הכרת פניהם ענתה במ? שאני עדות אשה דאחמירו בה רבנן] מייתי לה אברייתא דהכא ולא על המשנה [דהתם?] [דהכא שצריך פרצוף פנים], והכא נמי משמע דאברייתא לחודה קאי, דמייתי עובדא ודבך קירא באפותיה היינו על מצחו, ובירושלמי דהכא משמע דאחוטם קאי: תוס'.

אבא בר מרתא [שם אמו של אבא] דהוא אבא בר מניומי [שם אביו], הוה מסקי ביה [היה חייב להם, והם היו מסקי ביה] דבי רישא גלותא זווי [וכיון שהם היו אנשים אלימים חשש להיראות בפניהם. שט],

[אבא בר מניומי נזכר בשבת קכ"א ע"א הוה מסקי ביה דבי ריש גלותא זווי, ובגמ' ל"ז ע"ב הוה מסקי ביה רבה זווי, וכאן ועוד גם מקומות נזכר שם זה יומא פ"ד ע"א, מו"ק כ"ו ע"ב, גיטין ל"ז ע"ב],

[אין ספק שחלילה לחשוב תועה על אחד מהאמוראים שיהיה לזה רשע ולא ישלם, שאם היה לו לשלם ולא רצה בוודאי לא היה ר"ג קורא אותו צורבא מרבנן [ועי' ביומא דף פ"ז ע"ב] שאין החנפים והרשעים בכלל צורבא מרבנן ולא היה ר"ג אומר להניחו כי אין הת"ת פטורים מלשלם מה שלוו, אבל הברור בזה בלי ספק שהיה אבא בר מניומי עני ולא היה לו במה לשלם ואולם רחמנא פטרי ומשום שהיה צורבא מרבנן האמינו ר"ג שבאמת אין לו במה לשלם ולא יהיה בכלל לזה רשע ולא ישלם ולכן אמר להניחו ולפי שהיו הני דבי ריש גלותא אינשי דלא מעלי ותקיפו ביותר ובאים באלמות כמו שידוע בכל מקום בש"ס שהיו מצערים לאינשי באלמות שלא כדן, לכן היה אבא בר מניומי ירא מפניהם והיה מטמר עצמו ועשה מצדקי בחכמה שלא יכירוהו ויענו אותו שלא כדן ופשוט. ענף יוסף],

אייתי קירא שעה דבב בליתא הדציקה צמעט מטלית צלוי. [צלימא] צגד צלוי דבב באפותיה צממו חלף קמיהו ולא בשקרוה [הכירוהו]:

[שנינו במשנתנו] אע"פ שיש סימנין וכו': למימרא דסימנין לאו דאורייתא, ורמינהי מצאו קשור המציא גט לאשה ואזד הימנו בכיס ובארנקי ובמבעת, או שנמצא בין כליו צין כלי ציתו ומכיר את הכיס ואת הטבעת שהן שלו אפילו לזמן מרובה כשר ולא מיישינן דלמא האי כיס והאי טבעת דאינש אחרינא הוה והאי גט אחר הוה, אלמא סמנין אסימנא דלית ליה ציכס וצארנקי ואפי' למישרי איסור אשת איש דאורייתא, אלמא סימנין דאורייתא?

אמר אביי לא קשיא הא רבי אליעזר בן מהבאי הא רבנן, דתניא אין מעדיין על השומא ורוא"ה [wort], ר' אליעזר בן מהבאי אומר מעדיין, מאי לאו בהא קמיפלג דמר סבר סימנין דאורייתא אף השמלה בכלל היתה כו' צפ' ואלו מציאות (ב"מ דף

אבני חן על מסכת יבמות

את דמו, ולא מפני שחורף אבר שהחיות תלויה בו, כמו שאומר לקמן לא שנו אלא ממקום שאין נפשו יוצאה וכו'[:

[שנינו במשנתנו] והחיה אוכלת וכו': אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא ממקום שאין נפשו יוצאה, אבל ממקום שנפשו יוצאה מעידין,

וא"ר יהודה אמר שמואל שחט בו שנים או רוב שנים וברח הנשחט מעידין, איני והאמר רב יהודה אמר שמואל שחט בו שנים או רוב שנים ורמז ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו אלמא כמי ממוקין [ואי חשוב כמת הרי יש עליה זיקת יבמין ואינה מתגרשת עוד, וראה קצוה"ח חו"מ סימן קפ"ח אות ב']?

ומשני חי הוא, וסופו למות לפיכך גיטו גט [אבל] וסופו למות הלכך מעידין,

אלא מעתה הוילי ודלוי ימות יהא גולה השוחטו [בשוגג] אם נפל סכין מידו עליו ושחטו, אלמא תניא אין גולה ואפילו מת שמה מחמת דבר אחר מת על ידו נשחטו אלמא תניא שחט שנים או רוב שנים הרי זה אינו גולה?

הא איתמר עלה אמר רב הושעיא חיישין שמה הרוח בלבולתו ומחמת הרוח מת, הלכך לגבי גלות פטור, ומיהו לענין אשמו מעידין עליו דודאי ימות אי נמי שמה איהו

דף קכ"א ע"א

קירב מיתתו על ידי שפירכס יותר מדאי מת הלכך אין גולה אלא אם כן מת מחמת ידו,

מאי בינייהו? דשחטיה בביתא דשישא שאין שם רוח ופרכים, ללשנא דרוח בללולתו הכא גולה דאין כאן רוח, ומחמתו מת, וללשנא דהוא קירב את מיתתו אינו גולה, אי נמי דשחטיה בברא ה"ג. נדברא ולא פרכים:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר לא כל וכו': איבעיא להו רבי יהודה בן בבא לקולא פליג דקאמר תנא קמא אין מעידין אלא עד ג' ימים, ואתא רבי יהודה למימר יש לך אדם או מקום או שעה שאינו מהיר לנפוח ולהשתנות ויכול להעיד אפי' לאחר ג' ימים, או לחומרא פליג דקאמר תנא קמא עד שלשה ימים מעידים, ואתא איהו למימר פעמים אשפי' מוך שלשה אין מעידין?

תא שמע דההוא גברא דטבע בכרמי שם העיר ואסקוהו אבי הדיא [ליד מקום הקרוי בי הדיא] לבתר תלתא יומין, ואנסבה [והשיאה, שהתירה להנשא] רב דימי מנהרדעא לדביתהו,

שלל יטול זה מזלו,

ואי קשיא הא קמי [לעיל בברייתא] או שנמנא בין כליו [שהוא כשר] הא אמרן דחיישין לשאלה? לא קשיא כליו דמתניתין [דלא הוי סימן] היינו נגדיו ודרך להשאל מלבושים, וכליו דגיתין היינו בין כלי תשמישי ביתו נמנמו שאין דרך להשאלם,

ואיבעית אימא כליו דמתני' דקמי בגופו ונכליו דלא סמכין אסימנייהו בחיורי וסומקי דלא אמרינן הוי סימן במלבושיו אי שמורין היו או לזנים היו דאין זה סימן שהרבה יש שמורין ולזנים ואדומים:

[שנינו במשנתנו] ואפילו ראוהו מגוייד וכו': למימרא דמגוייד חי, ורמינהי אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו, אפילו מגוייד [דס"ד שאין צורך להמתין עד שתצא נפשו, דהא ודאי ימות, ולכן מיטמא מעבשיו. וראה ער"ג] ואפי' גוסס, [משמע דרק] טמויי לא מטמא [דסוף סוף עדיין לא מת] הא מיהיא לא חיי?

אמר אבוי לא קשיא הא ר"ש בן אלעזר הא רבנן, דתניא מעידין על המגוייד ואין מעידין על הצלוב, רבי שמעון בן אלעזר אומר אף על המגוייד אין מעידין מפני שיכול לכוות [שעל ידי כוויה פעמים אפשר לגרום שתיפסק שתיתת הרם. שט] ולחיות [וכיון שיתרפא יחיה אף שהוא מגוייד עכשיו],

ומי מצית לאוקומי כר"ש בן אלעזר, והא קתני סיפא דמתני' [לקמן דף קכא] מעשה בעסאי באחד ששילשלוהו לים [על ידי חבל לצלול בו [ליד ולשוט מתחת למים], ואחר כך כאשר משכו את החבל להעלותו. שט] ולא עלתה בידם אלא רגלו, ואמרו חכמים מן הארכובה ולמעלה תנשא [שודאי מת] מן הארכובה ולמטה לא תנשא דמי, ואי משום טביעה הוילי ומיס שאין להם סוף חיישין שמה ילא מן המים ועלה נדחוק פרסה או יותר ולא ראוהו, קמי מן הארכובה ולמעלה תנשא, אלמא מגוייד לא חיי?

שאני מיא דמרוז מכה מחזיקות ומגדלות כאז המכה, וחזרו מיטרא רזיא לאילני במס' תענית (דף ג), [וכתב המרדכי בסימן קכ"ג וכן בא' ששילשלוהו לים ולא עלה בידם כי אם רגל א' מן ארכובה ולמעלה אפ"ה תנשא ואע"ג דדחי שאני מיא דמרוז מכה, שינייא דחיקא היא, ואליבא דר"ש ב"א איצטרך וכדרבנן קיימא לן],

והאמר רבה בר בר חנה [בעל הנומאות בב"ב ע"ג ע"ב] לדידי חזי לי ההוא טייעא דשקיל ספסירא [חרב] וגיידיה לגמליה לשון גודו חילנא (דניאל ד) ולא אפסיקתיה לנערותיה ולא הספיק לגמור את קול נערותו שהיה נוער עד שמת?

אמר אבוי ההיא כחישא הוויא [הגמל היה כחוש וחלש ולכן מת],

רבא אמר [הא דאמרינן דאין מעידין על המגוייד] בסכין מלוכנת נאש שמתוך המכה ממרפא ודבריו הכל # [שהסיבה שהמגוייד מת הוא שאובר

אבני חן על מסכת יבמות

ותו ההוא גברא דאטבע בדגלת, ואסקוהו אגישרא דשביסתנא לאחר חמשה יומין ואנסבה רבא לדביתהו אפומא דשושביני לבתר חמשה יומי,

אי אמרת בשלמא לקולא פליג אינהו דעביד כרבי יהודה בן בבא, אלא אי אמרת לחומרא פליג אינהו דעביד כמאן?

שאני מיא דצמתי צומתי צורת הפנים ואין מניחין אותו לנפוח ולהשתנות, והאמרת מיא מרוז מכה? ה"מ היכא דאיכא מכה מקום המכה מרוז מכדיין הכאז ונפח אבל היכא דליכא מכה מיצמת צמית,

והני מילי דכי אסקיה [בשהעלוהו לאחר זמן] חזייה בשעתיה [פי' תוך שעה ראשונה, בן הסכמת רוב הפוסקים. קרבנן נתנאל] אבל אישתהי [שהוא לראות הנזף עד לאחר זמן], מיתפח תפח לאחר שמעלין אותו ליצפה ומשתנית צורתו;

מתני': נפל למים בין שיש להן סוף לקמן מפרש היכי דמי בין שאין להן סוף אשתו אסורה שמה לאחר פרישתו משם יאל והלך לו דסבר רבי מאיר אדם יכול לחיות ולשהות צמים יום או יומים אמר רבי מאיר מעשה באחד שנפל לבור הגדול [שהיה בירושלים. שטן] ועלה לאחר שלשה ימים,

אמר רבי יוסי מעשה בסומא שירד למבול במערה מים שיש להם סוף הם, ופליג ר' יוסי ואמר אשתו מותרת, דקסבר אין אדם יכול לשהות צמים כל כך, ואי משום שמה יאל ללכת אין זו חששא דהא אי נפק הוה חזו ליה, אבל צמים שאין להם סוף מודה ר' יוסי דאסורה שמה יאל ללכת למרחוק ולא ראוהו וירד מושכו [האדם המוליכו] אחריו ושהו כדי שתצא נפשם והשיאו את נשותיהם,

ושבו מעשה בעסיא באחד ששלשלוהו לים [על ידי חבל לצלול בו [ליד ולשוט מתחת למים], ואחר כך כאשר משכו את החבל להעלותו. שטן] ולא עלתה בידם אלא רגלו, אמרו חכמים מן הארכובה ולמעלה תנשא מן הארכובה ולמטה לא תנשא הוילי ויכול לחיות לא תנשא שמה יאל ולא ראוהו דמים שאין להם סוף הן;

[מסתברא שקשרוהו ברגלו ושלשלוהו אבל אם השליכוהו והשליכו מצודה בים ולא עלה בידם אלא אחד מאבריו או אפילו כל גופו, בלא ראשו אין משיאין את אשתו דחוששין שמא אותו הלך לו ויצא במקום אחר והגל זה מאדם אחר היה. רשב"א],

גמ': תנו רבנן נפל למים בין שיש להם סוף בין שאין להם סוף אשתו אסורה דברי רבי מאיר, וחכ"א מים שיש להם סוף אשתו מותרת ושאין להם סוף אשתו אסורה,

היכי דמי מים שיש להם סוף אמר אביי כל שעומד ורואה מארבע רוחותיו כגון מערה מלאה מים והרואה שנפל שוהה שם ככדי שאין יכול להיות חי בתוך המים, וצ"ל [ומעיד],

ההוא גברא דאטבע דאגמא דסמקי אגס של אותו מקום, אגס מרש"ט בלע"ז עומד במקומו ואינם מים חיים כמים שיש להם סוף דמו, שאינו יכול לנפוח על פניהם למרחוק, הלכך אם איתא דסליק הוה חזו ליה אנסבה רב שילא לדביתהו, אמר ליה רב לשמואל תא נשמתי, אמר ליה נשלח ליה ברישא [לשאל ממנו למה עשה כן],

שלחו ליה מים שאין להם סוף אשתו אסורה או מותרת? שלח להו אשתו אסורה, ואגמא דסמקי מים שיש להם סוף או מים שאין להם סוף? שלח להו מים שאין להם סוף הוא, וזמר מאי מעמא עבר הכי? מיטעא מעינא [אני טעיתי] אנא סברי כיון דקוו וקיימי [אף שהוא גדול שאינו רואה ד' רוחותיו] כמים שיש להם סוף דמי, ולא היא כיון דאיכא גלי [כמו גלי הים, שאף במים שיש להם סוף אם הוא ים גדול יש בו גלים] אימור גלי אשפלו [בלטלוהו. שטן] למקום רחוק ומשם יאל,

קרי שמואל עליה דרב משלי יב לא יאונה לצדיק כל און שלא צלחה תקלה זו לידו של רב לנדות את רב שילא [שהרי שגג בהוראה ולא הויד], קרי רב עליה דשמואל משלי יא ותשועה ברוב יועץ משועמי מן המכשול על ידי שנטלתי ענה משמואל,

תניא אמר רבי מעשה בשני בני אדם מכמורין מכמורין [צדים דגים במכמורות. שטן] בירדן ונכנס אחד מהם למחילה של דגים שחוטטים [הדגים חופרים] סמוך לשפת הנהר צין למטה מן המים צין למעלה מן המים צנזיה שפתו [ואין] [ואינה. ג'] מתמלאת כולה [שאין המערה מלאה עד גגה שהמים עולים רק עד ה water level ולא יותר], ואדם הנכנס שם מגזיה נאלצו צמח המערה למעלה מן המים, ושקעה חמה ולא ראה פתחה של מחילה, ושהה חברו כדי שתצא נפשו ובא והודיע בתוך ביתו,

למחר זרחה חמה והכיר פתחה של מחילה, ובא ומצא הספר גדול בתוך ביתו, אמר רבי כמה גדולים דברי חכמים שאמרו מים שיש להם סוף אשתו מותרת שאין להם סוף אשתו אסורה,

אי הכי מים שיש להם סוף נמי ליחוש למחילה של דגים ושמה ליום ממר יאל והלך? במים שיש להם סוף מחילה של דגים לא שכיחא,

אמר רב אשי הא דאמרו רבנן מים שאין להם סוף אשתו אסורה הני מילי באיניש דעלמא אבל צורבא מרבנן לא, אי דסליק קלא אית ליה, ולא היא לא שניא איניש דעלמא ולא שניא צורבא מרבנן דיעבד אין [אם ניסת כבר לא תצא] לכתחלה לא,

תניא אר"ג פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה

אבני חן על מסכת יבמות

וכו': תניא אמרו לו לרבי מאיר אין מוכירין מעשה נסים אפילו אילו מת ממחמת המים היה לו למות ממחמת דבר אחר, מאי מעשה נסים?

אילימא דלא אכיל ולא אישתי והכתיב אפטר ד רצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו, אלא דלא ניים דאמר רבי יוחנן שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו ויישן לאלתר, ורבי מאיר מאי טעמא? אמר רב כהנא כיפין על גב כיפין הוו כיפין כמין צנינים ואלומות ומשען עליהן וישן, ורבנן דשישא הוו ומלקין ומעומד אין אדם ישן, ור"מ א"א דלא מסריך ממחוק ומדקק עליהן מעט וניים פורתא,

[קשיא לי כיון דר' מאיר מודה דאי ליכא כיפין אי אפשר אם כן אמאי פליג במים שיש להם סוף דליכא כיפין? וי"ל דר"מ לא קאמר דאפילו עמד שם שלשה ימים [בדליכא כיפין] שאין מעידים עליו, דהא אי אפשר דלא נאים תלתא יומי, ולא פליג אלא בשיעור דעד שתצא נפשו, והא דקא מייתי מעשה שנפל לבור הגדול ועלה לאחר שלשה ח"ק דהא התם על ברחין כיון דכיפי דשישא הוו אי אפשר דקאי עלייהו ולא מיסתרין בהו פורתא [ולכן לא הוו מעשה נסים], ולעולם מפי מכרי שיעור שתצא נפשו קאי משוקע במים ואפילו הכי עלה חי, ורבנן אמרו ליה על ברחין נעשה לו גם אף בעמידתו משוקע במים כדי שתצא נפשו מעשה נס ואין מוכירין מעשה נסים ולעולם כל ששהה כדי שתצא נפשו מעידין עליו. רשב"א],

ת"ר מעשה [כע"ז שקלים ד', וב"ק ג.] בבתו של נחוניא חופר שיחין לעולי רגלים ומים מתכנסים בהן והיו שומין הן ובהמתן שנפלה לבור הגדול, ובאו [אנשים] והודיעו לרבי חנינא בן דוסא [ובקשו שיחפלו עליה. שט], שעה ראשונה אמר להם שלום שעדיין יכולה לחיות, וכן בשניה שניה אמר להם שלום, שלישית אצל שלישית שאינה יכולה לחיות אמר להם עלתה לה, שדוע היה לו שלא ממות שם, כדלקמן דבר שהיה מתעסק בו אותו לדיק אביה לא יכשל בו זרעו,

אמר לה בתי מי העלך? אמרה לו זכר של רחלים זה אילו של יצחק נודמן לי וזקן אחד מנהיגו זה אברהם, [כיון ששאל מי העלך, הרי שלא היה נביא] אמרו לו נביא אתה לידע שלא ממות? אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא דבר שהצדיק מתעסק בו צטורע עשייתו יכשל בו זרעו,

אמר רבי אבא אע"פ כן מת בנו בצמא של ר' נחוניא צמא שכן דרכו של מקום לדקדק עם התסידים שנאמר תהלים נ וסביביו נשערה מאד לשון חוט השערה, עם סביביו עם לדיקים ההולכים אחריו מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה, ר' חנינא אמר מהכא תהלים פט אל נערץ בסוד קדושים רבה, ונורא על כל סביביו:

מתני': אפילו שמע מן הנשים שלא היו מתכוונות להעיד ומסירות לפי חומן אומרות מת איש פלוני דיו ויכול לילך להעיד ולהשיא את אשתו ר' יהודה אומר אפי' שמע מן התינוקות אומרים הרי אנו

אחת שנשברה והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה ומנו רבי עקיבא, וכשעליתי ביבשה בא וישב ודן לפני בחלכה # [מכאן ראוי שכל מוגמת חייהם היה לימוד התורה], אמרתי לו בני מי העלך? אמר לי דף [ר' מאיר שפירא וצ"ל פירש גמ' זו על דף היומי] של ספינה נודמן לי וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי ועצר על גבי והלך לו, מכאן אמרו חכמים אם יבואו רשעים על אדם ינענע (לו) [להם. ד"ס] ראשו ידחה מפני השעה ולא יתגרה בהן, אמרתי באותה שעה כמה גדולים דברי חכמים שאמרו מים שיש להם סוף מותרת מים שאין להם סוף אסורה,

תניא א"ר עקיבא פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שמטרפת בים, והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה ומנו רבי מאיר, כשעליתי למדינת קפוטקיא אמרתי לו בני מי העלך? אמר לי גל מרדני לחברו וחברו לחברו עד שהקיאני ליבשה, אמרתי באותה שעה כמה גדולים דברי חכמים שאמרו מים שיש להם סוף אשתו מותרת, מים שאין להם סוף אשתו אסורה,

תנו רבנן נפל לגוב אריות אין מעידין עליו, לחפורה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו,

רבי יהודה בן בתירא אומר אף לחפורה מלאה נחשים ועקרבים אין מעידין עליו חיישינן

דף קכ"א ע"ב

שמוא חבר הוא יודע ללחוש, ות"ק אגב איצצא שדוקקן כשעומד עליהם אצל גוב אריות רחב הוא ואין עומד עליהן ופעמים שאינם רעבים ואין אוכלין אותו מוקי ליה,

תנו רבנן נפל לתוך כבשן האש מעידין עליו, [מסתבר בתוך כבשן שאינו יכול לעלות ממנו כגון שהוא עמוק הא לתוך מדורה אין מעידין עליו שמוא יצא משם לשעה, וא"נ לתוך מדורה והוא ששהה עליו כדי שישרף. רשב"א],

ליורה מלאה יין ושמן מעידין עליו מכותמת על האור, משום רבי אחא אמרו של שמן מעידין עליו מפני שהוא מבטל כשנפל אדם לתוכו וניתן השמן על האור ומצטער יותר ויותר ולא שבתה רחמים היורה ומקמו רגליו ולא יכול ללכת ומת של יין אין מעידין עליו מפני שהוא מכבה כשיטתו על האור כיצחו ואע"פ שלא יכול ללכת לא מת שהיורה נתקרה לאחר זמן ששבתה רחמים כשכבה האש, אמרו לו תחלתו מכבה וסופו מבטל דרך צקעת שמכבין אותה במים להיות חזרת ודולקת יותר מנחלתה:

[שנינו במשנתנו] א"ר מאיר מעשה באחד שנפל לבור הגדול

אבני חן על מסכת יבמות

[הדגים אכלו את חסא ושוב לא יעלה], מדיבוריה דרב נחמן דאמר אכלו כוורי ולא אמר מי יתן שיעלה וינצל [ואף שלא התיר לה להינשא] אולא דביתהו דחסא ואינסבא ולא אמרו לה ולא מידי [בראמרין לקמן דבניסת לא תצא],

אמר רב אשי שמע מינה הא דאמור רבנן מים שאין להם סוף אשתו אסורה, הני מילי לכתחלה אבל אי נסיב לא מפקין לה מיניה,

איכא דאמרי אנסבה רב נחמן לדביתהו, אמר [רב נחמן] חסא גברא רבה איתיה, אם איתא דסליק קלא אית ליה למילתא, ולא היא לא שנא גברא רבה לא שנא לאו גברא רבה דיעבד אין [אם ניסת לא תצא] לכתחלה לא:

ההוא עובד כוכבים דהוה קאמר ליה לישראל, קטול אספסתא ושרי [והרוק אותם] לחי'אי ק'ון שמת לזהמתי בשבתא, ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלוני בר ישראל [כאשר הרגתי את בן ישראל אחר], דאמרי ליה בשיל לי קדירה בשבת, ולא בשיל לי וקטילתיה,

[תוס' סנהדרין עד: קטול אספסתא ושרי לחיותא כו'. ההוא עובדא דשליה יצמות ד' קבל: וסס] דאמר ליה עכו"ם לישראל קטיל אספסתא ולי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלניא דר ישראל, דאמרי ליה בשל לי קדירה בשבתא ולא בשיל וקטילתיה, שמת לא היה בקי בהלכה, דמן הדין לא היה לו למסור ע'מו צמקוס הנחת ע'מן של עכו"ם],

שמעיה דביתהו דההוא דאמר עובד כוכבים עליה קטילתיה ואתאי לקמיה דאביי, שהיתא [השהה אותה]

דף קכ"ב ע"א

תלתא ריגלי שהיו תלמידי חכמים נקצצים לשמוע דרשה הלכות פסק צסקס ויהיה שואלת מהם, וצמקוס הגאונים מנאמי כל הנך ריגלי דאמוראי היינו יוס שמת צו אדם גדול קוצעים אותו לכבודו, ומדי שנה צמקוס כשנגיע אותו יוס מתקצצים תלמידי חכמים מכל סביביו וצאצים על קברו עם שאר העם להושיע ישיבה שם,

אמר לה רב אדא בר אבהו, זיל לקמיה דרב יוסף דחריף סכינא [אפשר חריף היה יותר מאב"י, אע"ג דלגביה רבה לא חי חשוב חריף כדאיתא שלחי חוריות [וברכות] א"צ חריף לפשוט מיד מבח שהיה בעל שמועות כדקרי אנפשיה ורב תבואות וגו'] [סנהדרין מב]. לכן אינו משהה את השואל ופוסק הדין מיד וכו' אבל עדיין יש לדקדק מ"ם לא שלחה אביי לפני רבו [רבה]? ואלי רחוק משם היה וחם על טרחתה. יעב"ץ, אולא קמיה, פשט מהא מתניתין,

עובד כוכבים שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו

הולכין לספור ולקבור את איש פלוני, בין שהוא מתכוין לעדות ובין שאינו מתכוין, ר' יהודה בן בבא אומר בישראל אע"פ שהוא מתכוין ועובד כוכבים אם היה מתכוין אין עדותו עדות:

גמ': [אפי' שמע מן התינוקות אומרים הרי אנו הולכין לספור ולקבור את איש פלוני] ודלמא לא אזלי אמר רב יהודה אמר שמואל דקאמרי הרינו באין מלספור ומלקבור את איש פלוני [ומתניתין הכי פירושא, הרי אנו הולכין לביתנו שבאנו מלספור. תוס'],

ודלמא קמצא בעלמא חגג או נמלה שכיב ליה המיתו המינוקות, ואסיקו ליה על שמויה והעלו לה שם איש פלוני, כדכך שהמינוקות משמקין [ראה שבת צ: סוף פרק ר' עקיבא שהתינוקות מספידין את החגבים]? דקאמרי כן וכן רבנן הוה התם, כן וכן ספרני הוה התם:

[שנינו במשנתנו] ועובד כוכבים אם היה מתכוין וכו': אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שנתכוין להתיר אבל נתכוין להעיד ולא להמיר את אשמו עדותו עדות ומנשא אשמו,

הכי ידעינן? אמר רב יוסף בא לבית דין ואמר איש פלוני מת השיאו את אשתו, זהו נתכוין להתיר, מת סתם זהו נתכוין לעדות,

איתמר נמי אמר ריש לקיש לא שנו אלא שנתכוין להתיר אבל נתכוין להעיד עדותו עדות,

אמר ליה ר' יוחנן לא כך היה מעשה באושעיא ברבי [שהתירם עם] [שהתירם נגד. ד"ס] שמנים וחמשה זקנים אמר להם לא שנו אלא שנתכוין להתיר אבל נתכוין להעיד עדותו עדות ולא הודו לו חכמים [פ"ה זקנים]?

אלא מתניתין דקתני ועובד כוכבים אם היה מתכוין אין עדותו עדות הכי משכחת לה דלא נתכוין להעיד ולא להמיר [וכי המשנה חולק על פ"ה זקנים]? במס' לפי תומו,

כי ההוא דהוה קאמר ואזיל מאן איכא בי חי'אי שם האיש מאן איכא בי חי'אי מי מנאמי צימו של צימ חי'אי שיממע דברי דשכיב חי'אי שכיב חי'אי, ואנסבה רב יוסף לדביתהו,

ההוא דהוה קאמר ואזיל ווי ליה לפרשא זריזא גבור מיל וישראל היה דהוה בפומבדיתא דשכיב, ואנסבה רב יוסף ואיתימא רבא לדביתהו,

ההוא דהוה קאמר ואזיל מאן איכא בי חסא מבע חסא [במים שאין להם סוף], אמר רב נחמן האלקים [בלשון שבעה. וראה גליון הש"ס שמביא מנח' מ"י איך נשבע ר"ג על זה] אכלו כוורי לחסא

אבני חן על מסכת יבמות

האמת אנו דנין שהיה אדם שם והלך לו, וזהו ששנינו מעשה באחד שעמד וכו' ומי הגיד לנו שאדם עמד שם אחרי שהלכו ולא מצאוהו, אלא ודאי דהכי קאמר מעשה שהיה ודאי כך היה שהיה אדם עומד שם ועל זה אנו סומכין דנין להשיא את אשתו, דאילו היינו מחשבין אותו לבת קול דעלמא וכעין נבואה לא היינו סומכין עליו דהלכה שאין משגיחין בבת קול בכל דוכתא. תי"ט ע"ש עור',

מעשה באחד שעמד על ראש ההר ואמר איש פלוני בן פלוני ממקום פלוני מת, הלכו ולא מצאו שם אדם [שנאמר שממנו בא הקול], והשיאו את אשתו, ושוב מעשה בצלמון [צלמון. שם מקום. ג'] באחד שאמר אני איש פלוני בן איש פלוני נשכני נחש והרי אני מת והלכו ולא הכירוהו, והלכו והשיאו את אשתו:

גמ': אמר רבה בר שמואל תנא בית שמאי אומרים אין משיאין על פי בת קול, וב"ה אומרים משיאין על פי בת קול, מאי קמ"ל רבה בר שמואל דלית הלל משיאין [ויעבד]. [ויעבד. ג'] כתייב? מתני' היא סתם מתני' נמי הכי אמרה וממילא הלכתא היא סתם משנה? הא קמ"ל דאי משתכחת סתמא דאין משיאין בית שמאי היא ואין הלכה כמותו סתם:

[שנינו במשנתנו] והלכו ולא מצאו: ודלמא שד הוה? א"ר יהודה אמר רב שראו לו דמות אדם מתמלה כשצחק,

[ושואל] אינהו [השרים] נמי דמו [לדמות אדם]? דחזו ליה בבואה [ג.]. [שראו שיש לו צל, ושר הוא רק אחיזת עינים ואין לו צל, ולפי המסקנא גם להם יש צל, ורק צל של הצל אין להם],

[ושואל] ואינהו [השרים] נמי אית להו בבואה [יש להם צל]? דחזו ליה בבואה דבבואה צל צל, ודלמא [לדידהו] [אינהו נמי. ד"ם] אית להו בבואה דבבואה?

אמר רבי חנינא אמר לי [לימדני] יונתן שירא שד היה, לו בקי בהו בבואה אית להו בבואה דבבואה לית להו,

ודלמא צרה הואי שנשא אשה במקום אחר וצאה לקלקלה והלכה לה? תנא דבי רבי ישמעאל בשעת הסכנה שאדם מסוקן, כגון מי שהיה מושלך בצור ואמר כל שומע קולי יכתוב גט לאשמו כותבין ונותנין אף על פי שאין מכירין [עליה] [על זה. ג'] ככל דכריו שאומר אני הוא פלוני בן פלוני, והכא נמי כשעת הסכנה דמיא שאם לא תאמין לזה לא תמצא אחר ותשע עגונה:

מתני': אמר רבי עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר השנה [אמר להם והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ? אמרו לו הנה רבי עקיבא, שלא הניח כמותו בארץ ישראל. ברכות ס"ג ע"א] מצאתי נחמיה איש בית דלי, אמר לי שמעתי שאין משיאין את האשה בארץ ישראל על פי עד אחד אלא יהודה בן

של ערלה הן פירות נטיעה הן וישנם משוואים מפירות חילין זקן של עזיקה הן מפרדם מעוזק וגדר סביב לו לשומרו והיא שנת שביעית וקשיא לי דמאי חסור יש כאן אם עבר זמן הדיעור לא שנה מן המשומר ול"ש מן המופקר חסורים וקודם הזמן אלו ואלו מותרים של נטע רבעי הן וכן נטע רבעי להודיע שפירות נטיעה הן, לא אמר כלום לאוסרם על כך אלא הלך אחר הכוונה לא נתכוון אלא להשיב מקחו שזה משקר ולהשגיח מקחו נתכוין,

וכמדתה לי דמאי עזיקה שם העיר שצאריך ישראל ופירותיה משוואים, ואם היה עובד כוכבים זה בחוזה לארץ ומשכנתו ואמר מעזיקה הצאתי, אין חוששין לומר אמת דכרי ושמה לא נתעשרו ישראל מכרם לו אלא להשגיח מקחו, והכא נמי לא נתכוין עובד כוכבים זה אלא לאיים על זה שיקצר לו מספוא לצהמותיו,

[וממשיך להביא סיפורים שמאמינים לגוי] אבא יודן איש ציירן אמר מעשה בישראל ועובד כוכבים שהלכו בדרך ובא עובד כוכבים ואמר חבל הפסד ועגמת נפש הוא על יהודי שהיה עמי בדרך שמת בדרך וקברתיו והשיאו אשתו,

ושוב מעשה בקולר חצורה [שרשרת או טבעת גדולה, כזו ששמים בצווארם של בעלי חיים או של אסירים, מסתבר כי "קולר של בני אדם" פירושו קבוצה של אסירים הקשורים יחד בצוואריהם על ידי שלשלת, כפי שזה היה נהוג באותם ימים. שט] של בני אדם שהיו מהלכין לאנטוכיא Antioch, surnamed Epidaphnes the capital of Syria founded by Seleucus Nicator situated on the Orontes ובא עובד כוכבים אחד ואמר חבל על קולר של בני אדם שמתו, וקברתים, והשיאו את נשותיהם,

ושוב מעשה בששים בני אדם שהיו מהלכין לכרכום [מצור של] ביתר [מתנה מבצר, חומה שעושה צבא תוך כדי מצור של עיר, היו כנראה שבויי מלחמה שגויסו לעבודת כפייה לסייע לרומאים בזמן המצור הממושך על ביתר, אין זה מפתיע שקבוצה גדולה של אנשים אלא מתו כולם בתנאים הקשים של העבודה והמלחמה. שט] כשצאה ביתר צמזר ובא עובד כוכבים ואמר חבל על ששים בני אדם שהיו מהלכין בדרך ביתר שמתו וקברתים והשיאו את נשותיהם:

מתני': מעידין לאור הנה, ולאור הלבנה [אפילו ראוהו העד שמת לאור הלבנה], ומשיאין על פי בת קול שמשו קול צועק פלוני מת ולא ראו אדם [צלמון] [צלמון. שם מקום. ג'],

[וג"ל שהוא שם מושאל מבית קול שנוצר הרבה פעמים בדברי ר"ל שהוא קול שנשמע בו לאחר שפסקה הנבואה והוא קול מחודש לשעתו מהבורא יתברך להודיע סודו ליראיו, ואותו קול קראוהו בת קול, ע"כ, ולי נראה שנקראת בת קול לפי שאינו קול לו קול אלו כמו שנאמר (במדבר ז') וישמע את הקול מדבר אלי, שזהו נבואה ממש, אבל קול זה שאנו בו הוא מעינינו ודוגמתו במדרגה למטה ממנו, ולכך קראוהו בת קול שהיא הבת לאביה, ולתשות כחה לא קראוהו בן קול, אלא בת קול וכו']

ובת קול דמשנתנו אינו מענין הוזה, אלא לפי שהלכו ולא מצאו שם אדם השאילו לו זה השם, כלפי שלא נמצא לעיניו שום אדם שהקול נשמע ממנו, אבל לפי

אבני חן על מסכת יבמות

בבא [הוא היחיד שמתיר],

ולא תהא כהנת כפונדקית כלומר וכי לא תהא בת ישראל או כהנת מיוחסת נאמנת כפונדקית (זו גרועה) [גרועה זו. ג'] וצגמ' מפרש מאי גריעותא אמר (להו) [להם. ד"ם] [נאמר להם] רבי עקיבא לכשתהא כפונדקית נאמנת [תהא גם כהנת נאמנת] כלומר [לכשימנא] [לכשיהא. ג'] דבר זה אמר שהאמינו את הפונדקית, שהרי לא עליה סמכו, אלא לפי מומה הסיוסה והציאה להם מקלו ותרמילו [וקצרו. ג'] [ס"א לכשתהא כפונדקית נאמנת כלומר באומה ענין שהאמינו פונדקית היו נמי שאר אשה נאמנת שהרי פונדקית הוציאה להן ועל הסימנים סמכו].

הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו [רייעז מאשע. יבין] וספר תורה שהיה בידו:

דף קכ"ב ע"ב

מאי גריעותא דפונדקית [וכי נאמנות תלויה ביחוס]? אמר רב כהנא פונדקית עוברת כוכבים היתה ומסיחה לפי תומה היתה זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתיו בו [הכי הוה עובדה שאמרה בן], וכן תני אבא בריה דרב מנימוי בר חייא פונדקית עוברת כוכבים היתה ומסיחה לפי תומה היתה זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתיו בו,

והא איה חברנו קאמרי לה אלמא לאו לפי מומה הוה כיון דחזיתנהו [כיון שראתה את בני לוי באים, מיד התחילה] בכיא [הוה צמא] והיינו לפי מומה דקודם ששאלה התחילה לומר [הבכי ההוא חשבינן כתחלה הספור. ריב"ש סי' שעז. מוה] אמרו לה איה חברנו אמרה להם מת וקברתיו,

[וצריך להבין וכי זה מסיח לפי תומה, אולי פחדה שיחשדוה שהיא גרמה מיתתו?]

תנו רבנן מעשה באדם אחד שבא להעיד על האשה לפני רבי טרפון, אמר לו בני היאך אתה יודע בעדות אשה זו? אמר אני והוא היינו הולכים בדרך, ורדף אחרינו גי' [troop, invaders, robbers] ונתלה בייחור של זית [מאנה] אלו צנוף של מאנה ופשחו לעשות ממנו מקל [ופשחו. נתקו מן האילן. ג'] והחזיר את הגי' לאחוריו [כנראה שלא היו מזויינים כדבעי],

אמרתיו לו אריה יישר כחך [אריה. ג'] גזור חיל ולב אריה יש לך, אמר לי מנין אתה יודע שאריה שמי, כך קורין אותי בעירי שכן קורין אומי צעירי יוחנן ברבי יוחנן אריה דמכפר שיחיא, לימים חלה ומת [עד כאן הסיפור] והשיא רבי טרפון את אשתו,

ורבי טרפון לא בעי דרישה וחקירה, והתניא מעשה באדם אחד שבא לפני רבי טרפון להעיד עדות אשה אמר לו בני היאך אתה יודע עדות זו? אמר לי אני והוא היינו הולכים בדרך ורדף אחרינו גי' ונתלה בייחור תאנה ופשחו והחזיר

ונומיתי לו אמרתי לו בן הדברים [הן הדברים שאמרת] [כן הדברים כאשר אמרת. ג'] שכן חלוקין עלי, אמר לי אמור להם משמי אתם יודעים שהמדינה משובשת בגייסות [שליט] [ואיני. ג'] יכול לילך אלס ולהעיד זה ששמעתי מקובלני מר"ג הזקן שמישיאין את האשה על פי עד אחד,

[אומר ר"ע] וכשבאתי והרציתי הדברים לפני ר"ג [ר"ג זה היה בן רשב"ג הנחרג בזמן החורבן, ונכד רבן גמליאל הזקן. יבין] שמח לדברי ואמר מצאנו חבר לרבי יהודה בן בבא, מתוך הדבר נזכר ר"ג שנהרגו הרוגים בתל ארזא והשיא ר"ג נשותיהן על פי עד אחד,

והוחזקו [אחר מעשה זו נהגו] להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה ר' אליעזר ורבי יהושע אומרים אין משיאין את האשה על פי עד אחד, ר' עקיבא אומר לא ע"פ אשה ולא על פי עבד ולא על פי שפחה ולא על פי קרובים:

גמ': וסבר רבי עקיבא ע"פ אשה לא, והתניא רבי שמעון בן אליעזר אומר משום רבי עקיבא אשה נאמנת להביא גיטתה ממדינת הים, וע"פ שזכרים אלו למאמר פיה שמאמר צפני נכתב ונתסם דאפי' אדם כשר הציא דריך לומר כן מק"ו, ומה נשים שאמרו חכמים חמש נשים דפיקין דלעיל [ד' קין] אין נאמנות לומר מת בעלה [של אשה אחרת כגון חמותה וכו'] נאמנות להביא גיטתה צפ"צ דגיטין [דף כג], זו שנאמנת לומר [על עצמה] מת בעלה אינו דין שנאמנת להביא גיטתה, [ומדייק] נשים שאמרו חכמים הוא דלא מהימני, אשה בעלמא מהימנא?

לא קשיא כאן קודם שהחזיקו כאן לאחר שהחזיקו:

מתני': אמרו לו לרבי עקיבא מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים [ראה דברים ל"ד ג' וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַפֶּדֶר בְּקֶעֶת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צָעֵר, וכן בד"ה ב' כ"ח י"ד וַיָּבִיאוּם יְרֵחוֹ עִיר־הַתְּמָרִים הָרִי מִהַפְסוֹק בְּדִבְרֵים שִׁירֵחוֹ הוּא עִיר הַתְּמָרִים וְלֹא צוּעֵר? וכתב הרש"ש שאולי לאחר שחרכה יריחו נעשית צוער עיר התמרים] וחלה אחד מהם והביאוהו בפונדק [מלון],

ובחזרתם אמרו לפונדקית [בעלת המלון, וראה רד"ק יהושע ב' א' וזנה, כמשמעה, או מוכרת מזון כמו שתרנום יונתן פונדקיתא והוא בשקל טובה, והאמת דעת יונתן וזנה ממש, כי בן דרכו במקומות לתרגם וזנה פונדקית, וכן שתיים נשים וזונת פונדק, ואף על פי שתרג' מקצתו נפקת ברא, ודעתו לפי שהזונה כפונדקיתא שמפקדת עצמה לכל] איה חברנו, נומית להם אמרה להם מת וקברתיו והשיאו את אשתו,

אבני חן על מסכת יבמות

את הגי' לאחוריו,

משניות? אמנם כבר העירו שמסכת תמיד נסדרה במאוחר. ניצוצי אור, וכתב המהרש"א שלכן מסיים בענין של ת"ח מרבים שלום, דמסכת זו מצינו שעוקרין חכמים דברים מן התורה, עיי"ש שמונה כמה ענינים, וכן כאן בסיום שאין חוקרים ודורשים עדי אשה, ולכן מביא המאמר שת"ח מרבים שלום דאין זו עקירה מן התורה, אלא דברים אלו נוגעים במדת השלום,

סיימתי המסכת ברכים ביום א' פרשת נצו"י שנת תשס"ז בעזרת שמו יתברך.

אמרתי לו יישר כחך אריה, אמר לי יפה כוונת לשמי [אעפ"י שלא נמכונת לקרות לשמי יפה כונת לשמי אריה, שכן שמי קורין אותי צעיר. ג'] שכן קורין אותי בעירי יוחנן בן יונתן אריה דמכפר שיחיא, לימים חלה ומת,

אמר לו [ר' טרפון להעד] לא כך אמרת לי [עמס. ג'] יוחנן בן יונתן דמכפר שיחיא אריה [הפך השם אריה על הכפר] דוש ומוקר היה אולי יתפוק את דבריו לא כך אמרת לי דמכפר שיחיא אריה שהכפר היו קורין אריה ולא אותו אמר ליה לא, אלא כך אמרתי לך יוחנן בן יונתן אריה דמכפר שיחיא, ודקדק עליו שנים ושלשה פעמים וכיון את דבריו והשיא רבי טרפון את אשתו [הרי שר' טרפון היה צריך דרישה וחקירה]?]

תנאי היא דתניא אין בודקין עדי נשים בדרישה נדיקות כי האי גוונא [כמו שחקר כאן בשם האיש] לכין את דבריו וחקירה נאזיח יוס ונאזיח שעה, [דבריו ר"ע רבי טרפון אומר] [ר"ע ורבי טרפון אומרים. ד"ם] בודקין,

וקמיפלגי בד' חנינא, דאמר רבי חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר ויקרא כד כב סוף פרשת אמור משפט אחד יהיה לכם וכיון דאשכחן דכמיז דדיני נפשות ודרכה וסקרמ וגו' [דכריס יג] הוא הדין לדיני ממונות [ו"ל] דמשפט אחד להשוות דיני ממונות לדיני נפשות קאתי ולא להשוות דיני ממונות אהדדי דאקרא דלעיל קאי דכתיב [שם] מכה בחמה ישלמנה ומכה אדם יומת וכתיב בתורה משפט אחד וגו'. תוס' פנהדרין ב' ע"ב ד"ה דברי] ומה טעם אמרו דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה, שלא תנעול דלת בפני לויין [אם בכל פעם שהמלוה רוצה לגבות חובו יהיה הב"ד דורשין וחקרין אותו לא יהיו בני אדם מלוין מעות],

ובמאי קמיפלגי [כיון דסברי כר' חנינא במאי קמיפלגי בעדות אשה] כר' סבר כיון דאיכא כתובה למשקל כשמשא על פיהם טעול כתובה דמספר כתובה נלמוד כשמשא לאחר טעלי מה שכתוב ליכי כדיני ממונות דמי ומר סבר כיון דקא שרינן אשת איש לעלמא כדיני נפשות דמי דהנא על אשת איש כתוב, הלכך עדי נשים בדרישה וחקירה,

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר ישעיהו נד וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך [אל תקרי בניך אלא בוניך]:

[מאמר זה הוא סיום של ד' מסכתות ב'רכות סד, נ'זיר סו, י"במות קבב, כ'ריתות כח: ר"ת בניך],

[הגר"א נתן סימן "בניך" ר"ת ברכות גזיר יבמות כריתות, במכתות שמסיימות במאמר זה, ולכאורה יפלא הן גם מס' תמיד מסיימת במאמר זה # [פ'] שהוא סיום פרק רביעי שהוא גמר הגמ' על מסכת תמיד, אבל יש עוד ג' פרקים

אבני חן על מסכת יבמות

יד	מי סברת עשו ב"ש כדבריהם, לא עשו ב"ש כדבריהם
טו	בואו ונתקן להן לצרות שיהו חולצות ולא מתייבמות, לא הספיקו לגמור את הדבר עד שנטרפה השעה [שפירצה מלחמה]
טז ¹¹	תפסו ר' דוסא לר' יהושע והושיבהו על מטה של זהב א"ל רבי אמור לתלמידך אחר וישב,
יז ¹¹	לא זזו משם עד שעשאום לעשרת השבטים שהשתמרו ונשאו נבריות עובדי כוכבים גמורים שנאמר בה' בגדו, כי בניס זרים ילדו
יח	הוה אמינא מחיים יש זיקה ואסור באמה של שומרת יכב, אבל לאחר מיתה פקעה לה זיקה, קמ"ל דזיקה בכדי לא פקעה
יט ⁷	שמה יאמרו ב' יבמות הבאות משני בתים חדא מייבמא ואידך מיפטרבא בלא כלום
כ ⁴	שאני התם לאחר שכנסה אינה צריכה גט דאמר קרא ולקחה לו לאשה כיון שלקחה נעשית כאשתו לכל דבר
כא ¹⁰	אמר רבא רמז לשניות מן התורה מנין ? שנאמר כי את כל התועבות "האל" עשו אנשי הארץ, האל קשות מכלל דאיכא רכות, ומאי נינהו שניות,
כב ⁴	אי הוה כתיב להיתירא מי הוות סמכת עליהו, דמר בריה דרבנא מי חתים עליהו, השתא נמי דכתיב לאיסורא לאו מר בריה דרבנא חתים עליהו, גר שנתגייר בקטן שנוולד דמיו.
כג ¹⁸	אדרבה שפחה ועובדת כוכבים הוה ליה לרבות דאי מגיירה, לדידה נמי תפסי בה קדושין? לכי מגיירה גופא אחרינא היא
כד ¹¹	ת"ר והיה הבכור, מיכן שמצוה בגדול לייבם
כה	מנעלים הפוכים תחת המטה ודאי של גברי הם והפכו כדי שלא יכיר הרואה, אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא,
כו	וכלום וחמביא גט ומעיד באשה להשיאה שהיו להם נשים ומתו מותרות לינשא להם מיהו לכל העולם אסוריה שהומקה להמאלמן או להמגרש
כז ⁸	שתי אחיות שהיו נשואין שני אחין ומתו האחין ונפלו לפני אח שלישי וחליץ לשתי האחיות לא נפטרו צרות שהיו חליצה גרועה אבל אם חליץ לצרותיהן נפטרו האחיות לאו משום דקסבר יש זיקה, ולא אלימא זיקה לשוייה לצרה כעררה

ב ~	חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף העולם
ג ¹¹	ואידי דתנא שלשה דורות למטה דידיה, תני נמי שלשה דורות למטה דידיה
ד ⁹	מעין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה, דלא תחוסם סמוכה ליבום אפילו למאן דלא דריש סמוכים בעלמא, במשנה תורה דריש,
ה ⁵	נפקא לן דעשה דוחה ל"ת ממה שמקפין ראשו של מצורע וקא סבר האי תנא הקפת כל הראש שמה הקפה.
ו ³	וכ"ת שאני לאוי דשבת דחמירי ואין ללמוד ממה שכיבוד אב ואם אינה דוחה שבת שאין עשה דוחה ל"ת, והא תנא בעלמא קאי בשאר מקומות שלומדים משבה ולא קפריד,
ז	ומה עבודה שהיא חמורה ודוחה שבת רציחה דוחה אותה, שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות, שבת שנדחת מפני עבודה אינו דין שתהא רציחה דוחה אותה,
ח	תינח היכא דנשא מת ראוהו נשא רחל, ונעשית רחל אשת אחי שמעון ואחר כך נשא חיי שמעון נשא לאה, ונעשית רחל אחות אשתו דמגו דאישתרי איסור אשת אח כשמת ראוהו, אישתרי נמי איסור אחות אשה,
ט	ולא בעבודת כוכבים אין חייבין ציבור להביא פר לעולה ושעיר לחטאת אלא על דבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת
י ⁵	אע"ג דאמרין לעיל ט' ע"א א"ל לוי לרבי מאי אריא דתני ט"ו ליתני ט"ו וא"ל רבי כמדרבנא שאין לו מוח בקדקדו ואף על פי כן בדקה לוי במתניתיה הגיהה והוסיפה לאמו אנוסא אציו כמשנמו,
יא ¹³	איתמר הבא על יבמה, ובא אחד מן האחין על צרתה, פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בכרת, וחד אמר בעשה
יב ¹²	דאמר רב יוסף כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם
יג ¹¹	ואפילו כנס ולבסוף גירש כנס את הצרה ואח"כ גירש את הערוה, הערוה פוטרת, ורמינהו

אבני חן על מסכת יבמות

מב	הוי הג' חדשים שאמרו משעת מיתת הבעל ולא משעת חליצת היבם יולדת לז' יולדת למקוטעין, לא ישא אדם מעוברת חברו ומינקת חברו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית. ע"ב: ממסמסא ליה בביצים וחלב
מג ²⁵	וכי רבי לא שנאה רבי חייא מנין לו, שלח ר' חייא בר אבין מארסין תוך ג' וכן עושים מעשה
מד ⁸⁻	איזהו ממזר, כל שאר בשר שהוא בלא יבא דברי ר"ע, ר"ש התימני אומר כל שחייבין עליו כרת בידי שמים
מה ¹⁰⁻	דההוא דאתא לקמיה דרב אמר ליה עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל מהו? אמר לו הולד כשר, אמר ליה הב לי ברתך
מו ¹¹⁻	כל שאין עולה על שולחן מלכים לאכול בו את הפת, אין בו משום בשולי עובדי כוכבים
מז ¹⁰⁻	גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר
מח ⁹	המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור
מט ¹²	מ"ט דרבי עקיבא דאסור באנוסת אביו? דכתיב לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו, כנף שראה אביו [אנוסת אביו] לא יגלה
נ פרק	רבן גמליאל אומר אין גט אחר גט, ולא מאמר אחר מאמר
נא ¹³	אלא אמר אבבי לעולם פשיטא ליה לר"ג בגט דדחי ומאמר דקני מיהו אמור רבנן הא יבמה בחד צד מהני בה גט ובחד צד מהני בה מאמר,
נב ¹⁷	דרב מנא דמקדש בביתא, ומאן דמקדש בשוקא, ומאן דמקדש בלא שדוכי, ומאן דמבטל גיטא, ומאן דמסר מודעא אגיטא,
נג ⁶	בחליצה כשירה ולאחר שחליץ לה מקדשה, אי דאמר לה התקדשי לי בזיקת יבמין כ"ע לא פליגי דלא מהני דחליצה אפקעתיה לזיקה
נד ²⁻	אטו נדה ואשת אח בחיי אוסרן הוא דאין להם היתר אבל לאחר מכאן יש להם היתר, נדה ביומי תליא מילתא, אשת אח בבנים תליא רחמנא ע"ב: אבל אחות אב שמא פ"ו אין זה אביו,

כח ²⁰	אם נפלו השתי אחיות לשני אחים ואחת מן האחיות היא חמותה של אחת מן האחין והיא נפלה תחלה ליקו חתן לייבם זו שאינה חמותו ותהוי חמותו לגבי אידך כיבמה שהותרה בשעת נפילה ונאסרה משנפלה אחותה משום אחות וקוקתו וחזרה והותרה לאחר שנתייבמה האחרת, תחזור להיתרה הראשון
כט ¹¹	שלשה אחין נשואים שתי אחיות ואחד מופנה, מות אחד מבעלי אחיות ועשה בה מפנה מאמר ואח"כ מות אחיו השני בש"א וכ"ה אומרים מוציא את אשתו שעשה בה מאמר בגט ובחליצה, ואשת אחיו בחליצה, זו היא שאמרו אוי לו על אשתו ואוי לו על אשת אחיו,
ל	שלשה אחין שנים מהם נשואין שתי אחיות [ארבעה פעמים בדרך זה]
לא ¹⁴	גירושין דשכיחי גזרו בה רבנן מפולת נפלי הבית עליו ועל בת אחיו דלא שכיחי לא גזרו בה רבנן
לב	ויאמרו ! אי דמייבם והדר חליץ הכי נמי, אלא גזירה דילמא חליץ ברישא והדר מייבם, וקם ליה באשר לא יבנה, ורחמנא אמר כיון שלא בנה שוב לא יבנה,
לג	במאי קמיפלגי? באיסור כולל ואליבא דר' יוסי
לד	ומאן האי תנא דאית ליה איסור כולל ואיסור מוסיף ואיסור בבת אחת
לה	אלא בזנות צריכה הקטנה להמתין ג' חדשים וגזרו רבנן קטנה משום גדולה
לו ⁷	הכונס יבמותו ונמצאת מעוברת הרי זו לא תנשא צרתה שמא יהא ולד בן קיימא וביאת מעוברת לא שמה ביאה וחליצת מעוברת לא שמה חליצה, והולד אינו פוסל עד שיצא לאויר העולם.
לז ⁷⁻	הלל שנה עשרה יוחסין עלו מבבל כהני לויי וישראל חללי גירי חרורי ממזרי נתיני שתוקי ואסופי, וכולן מותרין לבא זה בזה,
לח ⁷	ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לשני ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא ספק, אמר האי גברא אני בר מיתנא הוא ופלגא דידי הוא.
לט ³⁶	תלה בקטן עד שיגדיל או בגדול עד שיבא ממדינת הים
מ ³²	אם יש שם אב נכסים של אב
מא ⁷⁻	היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיש לה שלשה חדשים

אבני חן על מסכת יבמות

סח ¹⁰	הכא ביבם בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו ע"ס קינן דמדאורייתא קניא ליה
סט ²	האונס והמפתה והשוטה לא פוסלין ולא מאכילין כהן שאנס ופתה אשה אינה אוכלת בתרומה, וישראל שאנס ופתה בת כהן אינה נפסלת ע"ז מתרומה, וכן בשומה גם ע"ז חופה וקידושין
ע פרק	הערל וכל הטמאים לא יאכלו בתרומה
עא ²	כל ערל לא יאכל בו למה לי? בו אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ומרור
עב ⁶	הלכך יומא דעיבא ויומא דשותא לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה, והאידינא דדשו בה רביס שומר פתאים ה'. והלא הרבה מלו בימי בן כוזיבא והולידו בנים, ע"כ: שהרי כל התורה בלשון זכר נאמרה. תוס' ע"כ: רבי אלעזר בן פרט לאו תנא היה ואמורא היה תלמידו של רבי יוחנן ורואי רבי אלעזר סתם דמיידי ככל הש"ס בגמ', ורבי אלעזר סתמא דמשנה דברייתא הוא רבי אלעזר בן שמוע. וכן תמא לקמן ק"ל ע"כ, גיטין ל"א ע"כ, שבת י"ט ע"כ וצ"ק י"ח ע"כ.
עג ³	בעו מיניה מרב ששת ערל מהו במעשר
עד	אמר רב אשי מרישא דמתני' לעיל ע"כ ע"א שמחלק בין תרומה ובכורים למעשר נמו שמעת מינה דתנא ושייר מרלא קתני ונוהגין תרומה ובכורים בשאר שני שבוע ואין להם פדיון משא"כ במעשר
עה ³¹	דכתיב ביולדת שהיא טבילת יום ארוך. בכל קודש לא תגע שהיא אחרת לאוכל תרומה והאי דאפקיה בלשון נגיעה? הכי קאמר נגיעה כאכילה
עו ¹⁵	אלא אמר אביי מעברין קמיה בגדי צבעונין
עז ⁶	אמר רבא מלמד שחגר חרבו כישמעאל, ואמר כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית,
עח ²⁸	רבי טרפון אומר יכולין ממזרים ליטהר כיצד ממזר נשא שפחה הולד עבד, שחררו נמצא בן חורין ע"כ: דך אשה להיות במקומה ודך אש לגלות
עט ³⁴	שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבים אומרים מה טיבן של אלו? הללו בני מלכים הם, ומה עשו? פשוט ידיהם בגדים גרושים,
פ ²²	סריס חמה חולץ וחולצין לאשתו שכן במינן מתרפאין באלכסנדריא של מצרים ע"כ: רב נחמן סיכי דיקא הויא ליה

נה סוף	העראה דחייבי לאוין דכהונה מנלן ? אתיא קיחה קיחה ע"כ: אמר להו או איהו שקראי או אנא שקרי
נו	מכאן ואילך אינו אלא נשיקה ופטור עליה,
נז ²³	א"ל רבי יהודה נשיאה לר' אושעיא אטו ר' יוחנן לאו גברא רבה הוא? אמר ליה דקבעי מינאי מילתא דלית לה פתרי תוס' ע"כ: לא כמו שפירש בקונטרס לשון חשיבות משום דקשים מיניה קרי ליה אלא כמו לשון נשיא ורבי אלא כך היה שמו של רב כדפירש בערוך בערך אבא
נח ¹⁷	כל שביאתה מאכילתה חופתה מאכילתה וכל שאין ביאתה מאכילתה אין חופתה מאכילתה ע"כ: ומתקן לגגול שנועה מן התורה
נט ³	ולו תהיה לאשה, באשה הראויה לו, פרט לאלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט
ס סוף	הקרובה לרבות ארוסה שנתגרשה שאחיה הכה"ג מטמא לה
סא ¹⁶	ומעשה ביהושע בן גמלא שקדש את מרתא בת ביתוס שהיתה אלמנה ומנהו המלך להיות כה"ג, וכנסה
סב ³	שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום, פירש מן האשה, ושיבר הלוחות, והוסיף יום אחד, וא"ל ולמה בעשו עליו מאחר שהסכים לו המקום? וי"ל משום דאמרינן בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו וסיעוהו בבא לטורח. תוס', ע"כ: בני בנים הרי הם כבנים [סימן: דף סב לשון כבא]
סג ³⁷	נחית דרגא נסיב איתתא סק דרגא בחר שושבינא זרכה מזויה דזכר [שלין לוקם] [שלינו לקום. ס'] דמיס ואין כלה מהר
סד ³	הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד וזה לא עסק בפריה ורביה לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל
סה	אין האשה קובעת לה וסת עד שתקבענה שלש פעמים, רבא אמר נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא רואה ליה למוזיזינתו או שנוענת שרואה שיהא לה זכר דמי שליין לו נשים משוכן כמת. תוס' שני
סו ²	המכנסת שום לבעלה היא אומרת כלי אני נוטלת והוא אומר דמים אני נותן הדין עם מי?
סז	זכרים אם מות כהן והניח אשה מעוברת ובנים זכרים יאכלו כל העברים והאיכא עובר ושמא העיבור זכר ויש לו חלק בעברים אלו והוא אינו מאכיל? קסבר [ע"כ] אין חוששין למיעוטא

אבני חן על מסכת יבמות

צד 3	אמרו לה מת בעליך ואח"כ מת בנך ונשאת, ואח"כ אמרו לה חילוף היו הדברים תצא והולד ראשון שנוולד לפני שהתברר הטעות ואחרון שנוולד לאחר שנתברר הטעות ממזר כר"ע דאמר יש כמזר מחויבי לאוין, שגדולה שנתאורח מאהבת האהובות. תוס'
צה 3	אם חשב אדם שאשתו כותה ונשא אחותה וחזרה אשתו אינה נאסרת על בעלה "אותה" שכיבתה אוסרתה , ואין שכיבת אחותה אוסרתה [אין אות צד"י בכל דף זה]
צו 4	ר"מ אומר עשו חליצת בן תשע כגט בגדול
צז 5	מה כומר של ענבים כיון שמיניח אדם אצבעו עליו מיד דובב, אף תלמידי חכמים כיון שאומרים דבר שמועה מפיהם בעוה"ז? שפתותיהם דובבות בקבר
צח 21	דאמר בן יאסיין כשהלכתי לכרכי הים מצאתי גר אחד שנשא אשת אחיו מאמו אמרתי לו בני מי הרשך, אמר לי הרי אשה ושבעה בניה על ספסל זה ישב ר"ע
צט 18	היה ר"מ אומר איש ואשה פעמים שמולידין חמש אומות כיצד וכו' נמצא אחד גר ואחד עובד כוכבים הטבילן לשם עבדות ונזקקו זה לזה הרי כאן גר ועובד כוכבים ועבד
ק 2	עבד נמי אין חולקין לו תרומה בבית הערנות דלמא אתי לאסוקי מתרומה ליוחסין
קא 2	קלל שניהם בבית אחת הכה שניהם בבית אחת ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון חייב
קב 22	א"ר יוסי פעם אחת הלכתי לנציבין מצאתי זקן אחד, אמרתי לו כלום אתה בקי ברי' יהודה בן בתירא שאלו אם חלין במגעל או בפגול
קג 4	בסנדל הנפחת שאינו מקבל את רוב הרגל וכו' חליצתה פסולה,
קד 12	ס"ד דלמדיין שאין חולצין בלילה מנענים דכתיב בה וכוים הראות בו לא דכ"ע לא מקשינן ריבים לנגעים, דאי מקשינן אפילו גמר דין בלילה נמי לא ומתאבד נפקא לן ככל דוכתא לרי' אלעזר מופנה מלך אמר למדין ומשינן
קה 33	לוי נפק לקרייתא בעו [מיניה] גידמת מוהו שתחלוץ יבמה שרקקה דם מוהו וכו' אתא שאל בי מדרשא, אמרו ליה מי כתיב וחלצה ביד, ומי כתיב וירקה רוק
קו 45	יקריב אותו מלמד שכופין אותו, יכול בעל כרחו ת"ל לרצונו, הא כיצד? כופין אותו עד שיאמר רוצה אני

פא 17	ורי' יוחנן אמר אף מאכילה אנדרונינוס כהן שנשא בת ישראל בחזה ושוק
פב 20	למה בספא דברייתא דלעיל פ"א ע"ב דברי הכל לא תעלה, ומתירין רב אשי כיון שהתערובת מותרת לכהן נקרא דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, והא דרב אשי בדותרא היא,
פג 3	המסך גפנו על גבי תבואתו של חבריו הרי זה קידש
פד	הכלאים וטרפה ויוצא דופן טומטום ואדרונינוס לא קדושין ולא מקדשין ואמר שמואל לא קדושין בתמורה ולא מקדשין בעושה תמורה
פה סוף	וכל מקום שהוא פסול והיא פסולה [ע"ב] קנסו אותו כתובה לא קנסו משאר כל הנשים אלא הוא ישלם לה כתובתה שהוא מרגילה ע"ב: שהאשה רוצה להנשא יוסר מן האיש.
פו 10	אי מה תרומה חייבין עליו מיתה וחומש אף מעשר חייבין עליו מיתה וחומש אמר קרא [בתרומה] ומתו בו כי יחללוהו [וגי'] ויסף חמישיתו עליו, בו ולא במעשר, עליו ולא על המעשר,
פז 19	ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם ולא כל לחם פרט לחזה ושוק
פח 9	ואין דבר שבערה פחות משנים
פט 12	האשה שהלך בעלה למד"ה וכו' תצא מזה ומזה נטלה מזה ומזה [תחזיר]: פשיטא ? מהו דתימא כיון דתפשה לא מפקינן מינה קמ"ל.
צ 8	תא שמע דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה, במזיד לא הורצה, והא הכא ברם שנטמא דמדאורייתא ארצויי מרצה, ואמרי רבנן לא הורצה וקא הדר מעייל חולין לעזרה
צא 8	ועוד תניא כל עריות שבתורה אין צריכות הימנו גט, חוץ מאשת איש שניסת על פי ב"ד
צב 35	ובאו ואמרו לה מת בעליך ואח"כ מת בנך ונשאת, ואחר כך אמרו לה חילוף היו הדברים תצא והולד ראשון והאחרון ממזר. ע"ב: אי לאו דללאי לך חספא, מו משכחת מרגניתא תותיה
צג סוף	שורש פסוק שמורת להפריש תרומות ומעשרות בשבת למאי הלכתא, אילימא לעשורי ומיכל איצטריך קרא למישרי טלטול דרבנן

אבני חן על מסכת יבמות

קִיט 21	אלא מה טעם אין מייבמין? אמר להם קטן שמא ימצא סריס קטנה שמא תמצא אילונית.
קב -12	למימרא דסימנן לאו דאורייתא, ורמינהי מצאו קשור בליס ובארנקי ובטבעת או שנמצא בין כליו אפילו לזמן מרובה כשר
קכא -10	אמרתי לו בני מי העלך? אמר לי דף של ספינה נזדמן לי וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי מכאן אמרו חכמים אם יבואו רשעים על אדם ינענע לו ראשו
קכב 20	מעידין לאור הנר ולאור הלבנה ומשיאין על פי בת קול ובמשנת הגאונים מלאכי כל הנך ריגלי דלמורחא היינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו ומדי שנה בשנה כשמגיע אותו יום מתקבלים תלמידי חכמים מכל סביביו ונאמרים על קברו עש אשר העם להושיע ישיבה עש
סיום	תנאי היא דתניא אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה דברי ר"ע, רבי טרפון אומר בודקין וקמפלגי בדר' חנינא, דאמר רבי חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה והקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם, ומה טעם אמרו דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לווין, ובמאי קמפלגי? מר סבר כיון דאיכא כתובה למשקל כריני ממונות דמי, ומר סבר כיון דקא שרינן אשת איש לעלמא כריני נפשות דמי, אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמודי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך [אל תקרי בניך אלא בוניך]:

קז 24	ובית הלל כיון דאיכא קדושין וכתובה לא אתו למימר דבעילתו בעילת זנות
קח	כיון דחזי דנפיש דיבורא, אמרי אתי לאיחלופי בגיטא, תקינ הכי ביום פלוני מיאנה פלונית בת פלוני באנפנא,
קט 3	קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה [הרי היא] כיתומה בחיי האב
קי 4	קדשה על תנאי וכנסה סתם רב אמר צריכה הימנו גט ושמואל אמר אינה צריכה הימנו גט,
קיא -3	חרשת דלית לה תקנתא דהיתירא דהא אינה חולצת קתני תקנתא דאיסורא שבא עליה באיסור, קטנה דאית לה תקנתא דהיתירא תמתין עד שתגדיל ותחלוץ לא תני תקנתא דאיסורא ע"ב: אכל שוטה אפילו בפקעת לשוטה ושוטה לפקת אין שלום ציניהם וכ"ש שוטה לשוטה
קיב 19	בעא מיניה הון בריה דרב נחמן מדרב נחמן צרתה מהו? אמר ליה וכי מפני שאנו כופין ומבקשין תיאסר צרה
קיג 28	אמר רבא מאן חכים כרב מלכיו דגברא רבה הוא שכתב ד' מאות וזו בכתובת חרש, קסבר אילו רצה שפחה לשמשו מי לא זבנינן ליה, כ"ש הכא דאיכא תרתי שמשלהו מצינו וחזרת שכן מנהג השוטים שאין נושן
קיד 2	קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו
קטו 22	איבעיא להו עד אחד במלחמה מהו טעמא דעד אחד מהימן משום דמילתא דעבידא לאיגלווי הוא לא משקר, ה"נ לא משקר,
קטז	והא חבי בר ננאי וננאי בר חבי במחוזא שכחי טובא , ואביי [ע"א] למאי ניחוש לה אי לנפילה, מזהר זהיר ביה, אי לפקדון כיון דשמייה כשמייה, לא מפקיד גביה,
קז 4	אמרו להם בית שמאי והלא מספר כתובה נלמוד שהוא כותב לה שאם תנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכך, וחזרו בית הלל להורות כדברי ב"ש
קיח 3	טעמא דאמרה לא מת הא אישתיקא תנשא הא אין צרה מעידה לחברתה?